

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

ОСВІТА І НАУКА – 2023

*Матеріали звітно-наукової конференції
студентів та аспірантів*

*3-7 квітня 2023 року
(змішаний формат)*

Київ 2023

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

Редакційна рада:

Андрущенко В.П.	доктор філософських наук, професор, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, ректор УДУ імені Михайла Драгоманова (<i>голова Редакційної ради</i>)
Андрусишин Б.І.	доктор історичних наук, професор
Булах І. С.	доктор психологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
Висоцький А.В.	доктор філологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України
Зернецька А.А.	доктор філологічних наук, професор
Золотаренко Т.О.	старший інспектор з розвитку НТТСМ УДУ імені Михайла Драгоманова
Євтух В.Б.	доктор історичних наук, професор, академік НАН України
Дробот І.І.	доктор історичних наук, професор
Корець М.С.	доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої школи України, заслужений працівник освіти України
Кудін А.П.	доктор фізико-математичних наук, професор
Лукашенко К.В.	старший інспектор з розвитку НТТСМ УДУ імені Михайла Драгоманова
Мацько Л.І.	доктор філологічних наук, професор, академік НАПН України
Працьовитий М.В.	доктор фізико-математичних наук, професор, академік АН ВШ України
Синьов В.М.	доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України
Сергієнко В.П.	доктор педагогічних наук, професор, академік АНВО України, заслужений працівник освіти України
Тимошенко О.В.	доктор педагогічних наук, професор
Торбін Г.М.	доктор фізико-математичних наук, професор (<i>відповідальний редактор</i>)
Турчинова Г.В.	кандидат педагогічних наук, професор
Шут М.І.	доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України

Програмний комітет:

Бегека Д.А.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету іноземної філології
Вольнова Л.М.	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету психології
Гризоглазова Т.І.	кандидат педагогічних наук, професор фортепіанного виконавства і художньої культури, відповідальна особа за НТТСМ факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Глушко Т.П.	доктор філософських наук, доцент, професор, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Голубенко Т.О.	кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту молодіжної і сімейної політики і соціальної роботи
Деркачова Н.О.	старший викладач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-наукового інституту права
Іщенко С.М.	доктор PhD, доцент, вчений секретар Ради НТТСМ факультету технологій та дизайну
Карнаух А.А.	кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету соціально-політичних наук
Коханко О.Г.	кандидат педагогічних наук, доцент, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, відповідальна особа за НТТСМ педагогічного факультету
Крохмаль Н.В.	кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування
Ліпницька І.М.	кандидат філологічних наук, професор кафедри української літератури, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка
Марченко Н.В.	кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри освіти дорослих, заступник директора з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ навчально-науковий інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації
Масол В.В.	аспірантка, відповідальна особа НТТСМ факультету фізичного виховання спорту та здоров'я

Омельянович І.М.	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психокорекційної педагогіки, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, відповідальна особа Ради НТТСМ факультету корекційної педагогіки та психології
Перепелюк О. М.	доктор філософії, заступник декана з наукової та міжнародної співпраці, вчений секретар Ради НТТСМ історичного факультету
Щабельська В.Г.	кандидат географічних наук, доцент, заступник декана з навчально-методичної, наукової та міжнародної співпраці природничого факультету

УДК 001 + 37]:005.745

Відповідальні секретарі:

**Ткаченко Анна Олександрівна;
Лукашенко Катерина Вікторівна**

Освіта і наука – 2023. Зб. наукових праць. – К: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 1488 с.

До збірника увійшли матеріали звітно-наукової конференції студентів та аспірантів «Освіта і наука», що відбулася 3-7 квітня 2023 року в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова.

©Автори тез, 2023

ЗМІСТ

Природничий факультет.....	7
Педагогічний факультет	185
Факультет української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка.....	420
Факультет іноземної філології.....	517
Факультет спеціальної та інклюзивної освіти.....	713
Історичний факультет	824
Факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського	944
Факультет фізичного виховання, спорту та здоров'я.....	973
Факультет технологій та дизайну	1061
Факультет соціально-політичних наук	1126
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики.....	1180
Навчально-науковий інститут молодіжної та сімейної політики і соціальної роботи	1247
Навчально-науковий інститут права та політології.....	1385
Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування	1421
Навчально-науковий інститут перепідготовки, підвищення кваліфікації та доуніверситетської підготовки	1441

*Природничий
факультет*

Гайдамаченко Світлана Олексіївна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
доцент
Ковтун Олена Миколаївна

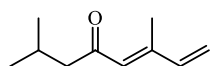
«Хімічний склад *Tagetes*»

Дослідження біологічно активних речовин в рослинній сировині, що характеризуються низькою токсичністю, достатньою фармакологічною ефективністю та широтою терапевтичної дії у поєднанні з відносною безпекою та можливістю тривалого застосування – одне з актуальних завдань біоорганічної хімії.

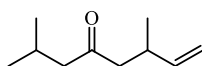
З цієї точки зору *Tagetes* (чорнобривці) є сировинним джерелом із багатим і різноманітним складом біологічно активних речовин. Одним із таких видів є чорнобривці прямостоячі (*Tagetes erecta* L.). Рід *Tagetes* L. (оксамитці) сімейства айстрових (*Asteraceae*) широко відомий у всьому світі і включає до 59 видів та понад 600 форм та сортів переважно однорічних, іноді дворічних рослин [4]. В Україні найбільш поширені чорнобривці прямостоячі високорослі форми (*Tagetes erecta plena* L.). Завдяки своїй невибагливості *Tagetes* широко інтродуковані в багатьох еколого-географічних районах України, а селекціонерами створені численні сорти, що відрізняються висотою, розміром суцвіть, їх забарвленням, сировинною масою.

Суцвіття *Tagetes* є цінним джерелом таких біологічно активних речовин (БАР), як флавоноїди. У квітках чорнобривців *Tagetes patula* L. сорту «Orange» головними флавоноїдами є патулетин і патулітрин [6]. Доведено також наявність рутину, кверцетину, дигідрокверцетину, робініну, лютеолін-7-глюкозиду, віценіну, вітексину, гіперозиду та апігеніну; вивчений вітамінний, амінокислотний склад, полісахаридний комплекс, а також вміст макро- та мікроелементів різних фракцій [3]. Інтерес представляє також комплексне використання суцвіття шроту як додаткового джерела біологічно активних сполук.

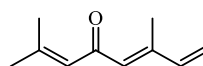
У стебла і листі чорнобривців під час зростання накопичується ефірна олія, яка має жовтий або бурштиновий відтінок, з квітковим-пряним запахом та фруктовим ароматом. Згідно з літературними даними хімічний склад ефірної олії чорнобривців досить непостійний. На нього впливають не тільки селекційні особливості рослини та термін її збирання, а й географія місця вирощування. Зазвичай олія містить до 50% монотерпенових кетонів, наприклад, тагетон (15-20%), дигідротагетон (10-18%), β -оцименон (до 15%), який іноді називають дегідротагетоном, і карвон (до 6%). При зберіганні олія темніє, відбувається полімеризація, конденсація, дієновий синтез та окиснення ненасичених ациклічних кетонів, що входять до складу олії [8].

Тагетон

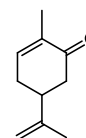

Дигідротагетон

β -Оцименон

Карвон

Ефірна олія, одержана з чорнобривців, отримала достатньо широке застосування у лікерно-горілчаній промисловості для виготовлення ароматних настоянок. Однак найбільше поширення та популярність чорнобривці отримали саме у кулінарії, зокрема, в країнах Латинської Америки, де їх використовують майже з усіма стравами. Непогано

поєднуються з чорнобривцями страви грузинської кухні. У Франції чорнобривці вирощують у промислових масштабах для задоволення потреб французьких гурманів.

Ефірна олія, одержана в процесі обробки квіток чорнобривців *Tagetes minuta* L., знаходить застосування в парфумерно-косметичній промисловості. Для профілактики вірусних інфекцій та гострих респіраторних захворювань застосовують гомеопатичний препарат на основі олії – «Тагетон» [3].

У ряді країн настої суцвіть чорнобривців (1:10) широко використовуються як тонізуючий, протівірусний, протизапальний та гепатозахисний засоби, при лікуванні головного болю, захворювань шлунково-кишкового тракту [2,3,5]. Екстракти застосовують у терапії виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки [3, 4].

У науковій медицині застосовують такі препарати чорнобривців, як «Алфавіт 50+» (таблетки 128 №40), «Вітрум Віжн» (таблетки, вкриті оболонкою №10, Unipharm, Inc., США), «Лютеїн Преміум» (таблетки, вкриті оболонкою 500 мг, таблетки жувальні 500 мг, капсули 200 мг, Фарм) та ін [1].

Хімічний склад видів роду *Tagetes* L., як уже зазначалось, надзвичайно багатий та різноманітний. У рослині містяться каротиноїди, флавоноїди, гідроксикоричні кислоти, ефірна олія, фенольні сполуки, фенілпропаноїди, похідні тіофену та бензофурану, терпеноїди, стероїди. Також чорнобривці містять білки та вільні амінокислоти [2,3,5]. Рослини з високим вмістом амінокислот мають велику практичну цінність для медицини та сільського господарства [1].

Каротиноїди з квіток *Tagetes erecta* L. - лютеїн та зеаксантин використовують як біологічно активні добавки [2]. У коренях трьох видів чорнобривців (*Tagetes patula* L., *Tagetes erecta* L., *Tagetes tenuifolia* Cav.) виявлено похідні тіофену, що мають фунгіцидні властивості [8]. У деяких роботах наводяться дані про їх накопичення в квітках чорнобривців. Можливо, саме наявністю цього класу сполук обумовлено антимікробну дію квіток [7].

Конкретний хімічний склад *Tagetes* може відрізнятися в залежності від виду, місця та умов вирощування, тому дослідження хімічного складу чорнобривців, що поширені в Україні, викликає значний інтерес і сьогодні.

Список використаних джерел

1. Ciccio J.F. A source of almost pure methyl chavicol: volatile oil from the aerial parts of *Tagetes lucida* (Asteraceae) cultivated in Costa Rica / J.F. Ciccio // Rev. Biol. Trop. – 2004. – Vol. 52(4). – P. 853–857.
2. Cushnie T.P. Antimicrobial activity of flavonoids / T.P. Cushnie, A.J. Lamb // International Journal of Antimicrobial Agents. – 2005. – № 25. – P. 343–356.
3. Giri R.K. Hepatoprotective activity of *Tagetes erecta* against carbon tetrachloride-induced hepatic damage in rats / R.K. Girir, A. Bose, S.K. Mishra // Acta Polonice Pharmaceutica – Drug Research. – 2011. – Vol. 68. – № 6. – P. 999–1003.
4. In Vitro Anti Bacterial Potential of Different Extracts of *Tagetes Erecta* and *Tagetes Patula* / R. Jain, N. Katare, V. Kumar et all. // Journal of National Sciences Research. – 2012. – Vol. 2. – № 5. – P. 84–90.
5. Karyotype studies on *Tagetes erecta* L. and *Tagetes patula* L. / P. Zhang, L. Zeng., Y.X. Su, X.W. Gong, X.S. Wang // African Journal of Biotechnology. – 2011. – Vol. 10 (72). – P. 16138–16144.
6. Kiranmai M. Anti Bacterial Potential Of Different Extracts of *Tagetes Erecta* Linn /M. Kiranmai, M. Ibrahim // International Journal of Pharmacy. – 2012. – № 2 (10). – P. 90–96.
7. Raj Narayana K. Bioflavonoids classification, pharmacological biochemical effects and therapeutic potential / K. Raj Narayana, M. Spiral Reddy, M.R. Chaluvadi, D.R. Krishna // Indian Journal of Pharmacology. – 2001. – № 33. – P. 2–16.

8. Rhama S. Antibacterial Activity of the Flavonoid, patulitrin isolated from the flowers of *Tagetes erecta* L / S. Rhama, S. Madhavan // International Journal of PharmTech Research.– 2011. – Vol. 3. – № 3. – P. 1407–1409

Грущак Наталія Бенедиктівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна

«Синтез магнітних порошків у водному середовищі»

Величезна кількість наукових досліджень у напрямку вивчення дисперсних магнітних порошків, особливо за останні десятиліття, зумовлена виникненням нових перспектив щодо їх використання. Усі відомі способи застосування магнітних порошків можна згрупувати за такими напрямками: синтез нових функціональних матеріалів, зокрема, в біомедичних цілях, розробка ефективних і селективних каталізаторів, формування адсорбційних композиційних матеріалів, а також створення елементів мікроелектронних і оптичних пристроїв.

Використання сучасних матеріалів на основі магнітних порошків спрямоване також на досягнення більшої екологічної чистоти у різних галузях промисловості, на вилучення забруднювачів із вод Світового океану, очищення стічних вод від радіонуклідів або важких металів, промислових відходів. Нещодавні досягнення в галузі функціональних м'яких матеріалів сприяли появі нового класу м'яких нанороботів, які є гідрогелем, наповненим магнітом'яким матеріалом. Такі композити здатні самостійно і незалежно відповідати на зовнішні подразники – тепло, світло, розчинник, електричне або магнітне поле. Наприклад, прообразом нанороботів, в яких магнітний порошок реагує на температуру і спричиняє рух, стала бактерія *African Trypanosomes* (розробка Федеральної політехнічної школи Лозани та Швейцарської вищої технічної школи Цюріху) [1].

Відомі на сьогодні методи одержання магнітом'яких матеріалів (найвідоміший –Ni-Fe-Mo та Fe-Ni-Si), які легко піддаються намагнічуванню і розмагнічуванню, є технічно складними, важко відтворюваними, вони потребують спеціального обладнання. Зокрема більшість хімічних методів, які ще називають «мокрими методами» пов'язані з диспергуванням в гідрофобному середовищі органічних зв'язуючих речовин. Відповідно такі магнітні порошки не змочуються водою й існують переважно у складі магнітних рідин. Цей метод дедалі стає менш бажаним через труднощі, викликані самим процесом, в основному в наслідок використання токсичних органічних речовин і розчинників, які часто є забруднювачами довкілля. Крім того, такі порошки мають неоднорідне покриття, а за короткочасного контакту з повітрям вони швидко окиснюються, втрачаючи фізико-хімічні та магнітні властивості.

За хімічним способом нанодисперсні магнітні порошки одержують за методами електролітичного осадження під дією постійного зовнішнього струму, колоїдно-хімічного осадження з розчинів солей на основі обмінних реакцій, хімічне відновлення металів без застосування електричного струму, а також термічної деструкції солей, зокрема, оксалатів, цитратів, аскорбатів, у тому числі й у відновній атмосфері [2]. Відновниками можуть бути водень, чадний газ, природний газ; тверді речовини – сажа, кокс, деревне вугілля, лужні метали.

Процеси хімічного відновлення металів з розчинів солей потребують правильного вибору відновника за його універсальністю і концентрацією, а також концентрації катіонів металічного елемента. Вважається, що боровмісні речовини є найбільш універсальними відновниками.

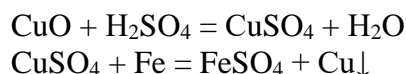
Як джерело лігандів використовуються деякі органічні кислоти (карбонові, дикарбонові, оксо- і гідроксикарбонові, амінокислоти), амоніак, етилендіамін, калій пірофосфат тощо. В електроліт зазвичай вводять буферні добавки, якими слугують солі ацетатної, лимонної, сукцинатної, молочної кислот. У деяких розчинах одна й та ж речовина може бути як джерелом лігандів, так і буферною добавкою [3].

Для стабілізації металічних порошоків у водному середовищі можуть використовуватись речовини – комплексоутворювачі: сполуки Pb(II), Sn(II), S, Se, Te, Tl (наприклад, 2-меркаптобензотіазол, тіокарбамід, $TlNO_3$), аліфатичні ненасичені кислоти (олеїнова та малеїнова), деякі оксигеновмісні сполуки (MoO_3 , H_2O_2). Але необґрунтований вибір або завищена концентрація стабілізатора можуть бути причиною гальмування або навіть припинення реакції відновлення металу.

До електроліту додають також речовини, які здатні прискорювати перебіг процесу відновлення металу – це флуориди, сукцинатна кислота та деякі інші сполуки.

Для хімічного відновлення металів з водних розчинів солей можна застосовувати також імерсійний (контактний) спосіб, при якому метал з більш електропозитивним електродним потенціалом відновлюється під дією більш активного металу.

У промисловості цей метод застосовують переважно для добування міді та золота. Наприклад, для одержання міді мідну руду обробляють розчином H_2SO_4 , щоб одержати розчинну сіль $CuSO_4$, яку потім відновлюють залізом:

Основним ускладненням цього методу є припинення осадження, як тільки основа повністю покривається осадженим металом, а також супутні процеси виділення водню та збільшення рН розчину. Однак, цей метод привертає увагу з огляду на простоту і можливість одержання сплавів металічних порошоків, у тому числі і з магнітними властивостями.

Список використаних джерел

1. [Nisticò R.](#), [Cesano F.](#), [Garello F.](#) Magnetic Materials and Systems: Domain Structure Visualization and Other Characterization Techniques for the Application in the Materials Science and Biomedicine. *Inorganics* 2020, 8(1), 6; <https://doi.org/10.3390/inorganics8010006>.
2. V. M.Nadutov, V.Z.Voynash, A. O. Perekos, and V. P.Zalutskiy, Reduction of Co, Cu, Fe, Mo and Ni Metal Salts Solution, *Metallofiz. Noveishie Tekhnol.*, 42, No. 10 : 1363–1372 (2020) (in Ukrainian), DOI: 10.15407/mfint.42.10.1363 .
3. Методичні вказівки до виконання лабораторної роботи “Хімічне нікелювання” для студентів спеціальності 161 “Хімічні технології та інженерія” денної та заочної форм навчання / Уклад. С. А. Лещенко, В. М. Артеменко, С. Г. Дерібо. Харків: НТУ “ХПІ”, 2019. 28 с.

Демидова Ганна Олександрівна

*студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
доцент*

«Стратегія синтезу органічних речовин: ретросинтетичний аналіз»

Проведення органічного синтезу завжди переслідує певну мету. Цією метою може бути:

1. Отримання кінцевого продукту з метою подальшого дослідження його властивостей (біологічної або каталітичної активності), для вивчення механізму реакцій за його участі як модельної сполуки або для відкриття або поповнення нового класу органічних речовин.

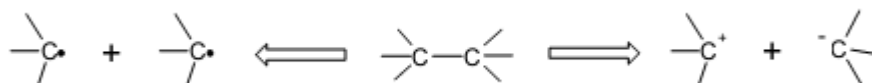
2. Доказ будови (так званий «зустрічний синтез» зазвичай є переконливим доказом на користь передбачуваної структури).

3. Оптимізація методики отримання органічної речовини, коли необхідно отримати цільовий продукт у великій кількості або розробити чи вдосконалити (відпрацювати) методику для промислового синтезу.

4. Апробація нової методики (розповсюдження нового методу синтезу на досі невивчені класи сполук). Залежно від мети використовують різні підходи до планування експерименту. Якщо потрібно тільки отримати кінцевий продукт, то при виборі методу його синтезу в першу чергу звертають увагу на надійність методу, доступність реагентів, чистоту і простоту очищення продукту, а потім вже враховують вихід реакції. Якщо ж метою є оптимізація, то метод повинен бути максимально економічним і вихід тут є найголовнішим чинником, разом з мінімальними витратами (ресурсо- і енергоємність процесу) і мінімальною шкодою для навколишнього середовища (екологічність). Якщо ж проводиться апробація нового методу синтезу, то потрібно точно дотримуватися запропонованої методики [1].

Складання плану синтезу заданої сполуки починається з аналізу її структури – розглядаються всі можливі шляхи її отримання, для чого молекула уявно розривається в різних місцях на окремі фрагменти, що визначають можливі вихідні речовини, які аналізуються таким же чином. Цей шлях від цільової до найпростіших вихідних речовин, протилежний ходу реакцій, називається «ретросинтетичним аналізом».

Ретросинтез – процес послідовного спрощення цільової структури шляхом уявного розриву молекули на складники. На схемі ретросинтез позначається подвійною стрілкою. Наприклад, C-C- зв'язок може бути утворений різним чином:

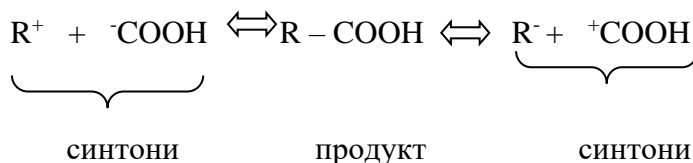
Ретросинтез ґрунтується на:

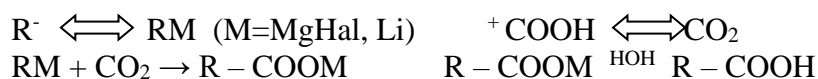
- детальному аналізу структури цільової речовини;
- фундаментальних знаннях органічних реакцій і їх механізмів;
- розумінні стереохімії, властивостей хімічного зв'язку, реакційної здатності;
- розвиненій хімічній інтуїції.

В ході аналізу обираються такі зв'язки, розривання яких дасть змогу максимально спростити структуру. Вони називаються «стратегічні зв'язки», а реакція їхнього гіпотетичного розривання – «ретрореакція». Також виділяється поняття «ретрон» – «функціональна група» або інший фрагмент структури, необхідний для здійснення ретрореакції [2].

Наприклад: необхідно отримати карбонову кислоту RCOOH.

Ретросинтетичний аналіз продукту може бути таким:

Загалом при плануванні синтезу речовини із використанням ретросинтетичного аналізу враховують низку вимог:

- можливість «регіо»- і «стереоселективного» проведення окремих реакцій;
- мінімальна кількість стадій;
- високий вихід за кожною стадією;
- простота проведення реакцій;
- можливість проведення «конвергентного синтезу».

Обрання найбільш ефективного шляху синтезу при застосуванні ретросинтетичного аналізу багато в чому спирається на практичний досвід хіміка та його інтуїцію [3].

Список використаних джерел

1. Ведута В.В. Органічний синтез: навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Хімія)/ – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2021. – 160 с.
2. Сливка М.В. Методологія органічного синтезу. Конспект лекцій. Навчально-методичне видання для студентів хімічних спеціальностей спеціалізації «органічна хімія» вищих навчальних закладів./, Ужгород: ДВНЗ УжНУ, 2019. – 170 с.
3. Soderberg T. Organic Chemistry With a Biological Emphasis Volume I University of Minnesota, Morris 2016. – 466 p.

*Жукова Дар'я Сергіївна,
студентка IV курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Прибора Наталія Андріївна*

«Очищення води від йонів металічних елементів з використанням біосорбентів»

Сполуки металічних елементів – Плюмбуму, Меркурію, Кадмію тощо – потрапляючи у навколишнє середовище з викидами промисловості, сільського господарства, побутовими стоками, здатні накопичуватися у природних водах і створювати небезпеку для здоров'я людини та тварин. Тому вилучення йонів металічних елементів із природних вод – актуальна проблема сучасного суспільства. Вона нерозривно пов'язана з іншими екологічними проблемами забруднення довкілля, які нині стоять перед людством. Одним із нових ефективних способів вилучення йонів металічних елементів з водних розчинів є використання біосорбентів, виготовлених на основі поновлюваних ресурсів. Найбільш цікавими та перспективними є карбонізовані матеріали, одержані з відходів рослинної сировини. Їх використання дозволяє не тільки вилучати металічні йони з води, а й використовувати відходи рослинної сировини для виробництва нових продуктів, таких як добрива та біопаливо.

Кліматичні умови, родючість ґрунтів, нові логістичні шляхи зумовили стрімке збільшення виробництва яблучного соку в Україні. У 2021 році обсяги його виробництва зросли на 70 % порівняно з попереднім роком. До того ж, сировина – яблука – віднедавна переробляється комплексно: одержують не тільки сік, а й концентрат, пектин, ароматизатори, яблучний порошок та ін. Яблучні вичавки як побічний продукт у виробництві яблучного соку, що донедавна вважались відходами, наразі є доступним і недорогим ресурсом, який може бути використаний і для одержання карбонізованих сорбційних матеріалів.

Використання яблучних вичавок у виробництві біосорбентів для очищення води має низку переваг. *По-перше*, це екологічно чистий та безпечний матеріал, який не становить загрози для навколишнього середовища. *По-друге*, яблучні вичавки є доступним ресурсом, який може бути отриманий у великих кількостях під час виробництва яблучного соку. *По-третє*, процес очищення води сорбентами з яблучних вичавок є відносно дешевим і може бути використаний у малих масштабах, що робить його привабливим для використання у регіонах із низьким рівнем промисловості.

Існує кілька методів використання яблучних вичавок для очищення води:

- *Сорбція*. Яблучні вичавки можуть бути використані як сорбент для видалення йонів металічних елементів з води. Для цього вичавки карбонізуються і перетворюються на порошок або гранули, які потім використовуються у вигляді фільтрів для очищення води.

- *Екстракція*. Використання для вилучення йонів металічних елементів з води за допомогою розчинників, таких як кислоти або луги. Вичавки оброблюються, щоб створити велику поверхню для контакту з водою і розчинником, і потім застосовується процес екстракції для вилучення йонів металічних елементів.

- *Фіторе mediaція*. Як рослинний матеріал для очищення забруднених ґрунтів і вод вичавки поміщають у забруднений об'єкт, де вони накопичують сполуки металічних елементів, після чого їх видалюють і переробляють для вилучення металів.

- *Біосорбція*. Рослинний матеріал обробляють і хімічно модифікують, щоб збільшити його здатність до біосорбції.

Залежно від типу йонів металічних елементів, які потрібно видалити, та від умов експлуатації, один або декілька з цих методів можуть бути вибрані для використання яблучних вичавок для очищення води.

Наразі не існує достатньої кількості статистичних даних про те, наскільки ефективно очищення води яблучними вичавками. Однак, деякі дослідження показують, що використання яблучних вичавок може зменшити вміст неорганічних забрудників у воді. Наприклад, дослідження, проведене у 2015 році в Китаї, довело, що очищення води яблучними вичавками може знизити вміст Плюмбуму, Купруму та Цинку на 96%, 97% та 98% відповідно [3]. Також, дослідження, проведене у 2016 році в Кореї, показало, що використання яблучних вичавок може видалити до 95% Цинку та 85% Плюмбуму з води [4]. Незважаючи на це, необхідне проведення додаткових досліджень для оцінки ефективності очищення води яблучними вичавками в різних умовах та для різних типів забрудників.

Деякі дослідження також показують, що очищення води яблучними вичавками може бути більш ефективним, ніж використання традиційних методів очищення, таких як хлорування та фільтрація. В цілому, дані досліджень свідчать на користь ефективності використання яблучних вичавок для очищення води, однак, необхідно враховувати, що результати можуть відрізнятися залежно від умов експерименту та характеру забруднення води [1, 2].

Використання відходів рослинної сировини, таких як яблучні вичавки, для очищення води від забруднень є актуальною темою сучасної екології та хімії. Незважаючи на те, що статистичних даних з очищення води матеріалами на основі яблучних вичавок поки що недостатньо, наявні дослідження підтверджують їх ефективність. Яблучні

вичавки мають високу абсорбційну здатність [1] і містять безліч корисних речовин, таких як пектин, клітковину та антиоксиданти, що дозволяє не тільки видаляти забруднення з води, але й покращувати її якість. Крім того, використання відходів рослинної сировини для очищення води сприяє зниженню кількості промислових відходів, що є важливим аспектом сучасної екології. Таким чином, очищення води яблучними вичавками є перспективним і може стати альтернативою традиційним методам, проте вимагає додаткових досліджень для визначення ефективності методу за різних умов та різних типів забруднень.

Список використаних джерел

1. Batool, S. A., & Ali, M. (2019). Adsorption potential of apple pomace for removal of heavy metals from water: a review. *Environmental Science and Pollution Research*, 26(30), 31177-31189.
2. Huang, H. J., & Pan, Z. (2011). Apple pomace as potential biosorbent for the removal of copper ions from aqueous solutions. *Journal of Hazardous Materials*, 192(1), 292-299.
3. Kang, J. W., Jung, J. Y., & Lee, J. W. (2016). Removal of heavy metals from aqueous solution by apple pomace: equilibrium and kinetic studies. *Water Science and Technology*, 74(10), 2394-2404.
4. Shukla, S. R., & Pai, R. S. (2017). Apple pomace as a low-cost biosorbent for heavy metal removal: a review. *Environmental Science and Pollution Research*, 24(22), 17821-17840

*Коржан Олена Петрівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Толмачова Валентина Сергіївна*

«Анальгетичні препарати на основі ацетилсаліцилової кислоти»

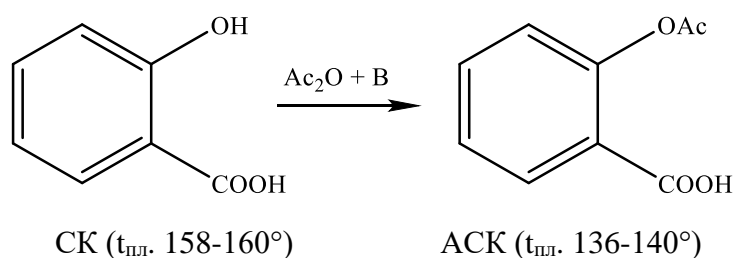
Ацетилсаліцилова кислота (АСК) є найбільш використовуваним знеболюючим і жарознижувальним засобом, який клінічно застосовується більше 100 років. Але АСК може спричинити кілька форм ураження печінки: у високих дозах - помірне або виражене підвищення амінотрансферази в сироватці крові іноді з жовтяницею або ознаками дисфункції печінки, а в більш низьких дозах - у сприйнятливих дітей з гарячковим захворюванням може призвести до синдрому Рея [1].

АСК і препарати на її основі, серед них найбільш відомий аспірин, належать до класу нестероїдних протизапальних засобів. Назва «аспірин» складається з а- (ацетильна група), -spir- (з роду рослин *Spiraea*) і -in (загальне закінчення для ліків того часу). АСК зв'язується та ацетилує залишки серину в циклооксигеназах, що призводить до зниження синтезу простагландинів (локальні гормони, які вивільнюються в біологічно активних концентраціях лише в місцях свого виникнення), агрегації тромбоцитів та запалення. Вона також має антикоагулянтну дію і використовується в довгострокових низьких дозах для запобігання серцевих нападів і раку [2].

У 1839 році німецькі дослідники виділили АСК з таволги (*Filipendula ulmaria*, яка раніше класифікувалася як *Spiraea ulmaria*). Її екстракт був доволі ефективним, але також спричиняв низку проблем з травленням. У 1853 році французький хімік Шарль Фредерік Герхардт нейтралізував саліцилову кислоту, буферизувавши її натрієм (натрій

[саліцилатом](#)) і [ацетилхлоридом](#), створивши ацетосаліциловий ангідрид. Не зважаючи на ефективність одержаної сполуки, вчений не мав бажання віддавати її на ринок і внаслідок відмовився від свого відкриття. У 1897 році дослідники та наукові співробітники компанії «Bayer» в Німеччині Артур Айхенгрун і Фелікс Гофман проацетилювали [гідроксильну](#) групу в молекулі [саліцилової кислоти](#) з отриманням такої сполуки, що виявляла незначні негативні ефекти в порівнянні з вихідною речовиною. Це був перший синтетичний препарат, а не копія чогось, що існувало в природі, та початок фармацевтичної промисловості [3].

На сьогоднішній день є два промислові методи синтезу АСК. За одним із них ацилювання саліцилової кислоти (СК) проводять оцтовою кислотою за наявності сульфатної кислоти, а за іншим – оцтовим ангідридом за наявності невеликої кількості піридину (В). Ацетилювання СК за допомогою кетену виявилось економічно не вигідним [4].

В рамках курсу «Основи хімії лікарських засобів» було досліджено ряд таких препаратів: АСК «Дарниця» 500 мг, Магнікор ПАТ «Київський вітамінний завод» 75 мг, АСК «Arterium» 500 мг, Кардісейв «Фармак» 75 мг. Мета дослідження полягала в проведенні аналізу якості ненаркотичних анальгетичних препаратів з діючою речовиною АСК за сукупністю якісного, кількісного і спектральних методів.

За допомогою бази даних PubChem проаналізувано інформацію про фізико-хімічні характеристики та фармакологічні дані АСК [5]. Під час дослідження проведено якісний та кількісний аналіз лікарських засобів. Спочатку визначили їх розчинність у таких розчинниках: полярних протонних (воді, етанолі, ізопропіловому спирті), полярних непротонних (ДМФА, ДМСО, 1,4-діоксані) та неполярних (гексані та хлороформі). Наступним етапом було визначення рН середовища за допомогою приладу РСТ-407 та індикаторів. Отримано такі результати:

АСК	АСК «Дарниця»	Магнікор	АСК «Arterium»	Кардісейв
2,58	2,58	3,51	2,66	3,12

Обов'язковим етапом є проведення реакції з ферум(III) хлоридом, яка є якісною на саліцилову кислоту (утворюється комплексна сполука моносаліцилат темно-фіолетового кольору за рН 2-3, червоний дисаліцилат за рН 3,8 та жовтий трисаліцилат якщо рН 8-10), що є найчастішою домішкою у препаратах на основі АСК. Лише препарат АСК «Дарниця» дав негативний результат. Також було проведено лужний та кислотний гідроліз препаратів, продукти якого досліджено на вміст домішок (перевірка за константами: температура плавлення СК). Найякіснішим серед препаратів виявився Магнікор ПАТ «Київський вітамінний завод», який як в кислому так і в лужному середовищі показав найближчі результати до чистої АСК.

Кількісне визначення діючої речовини у препаратах ацетилсаліцилової кислоти здійснювалось методом титрування згідно з Державною Фармакопеею [6]. 1,000 г препарату поміщали у колбу та розчиняли у 10 мл 96% спирту, додавали 50,0 мл 0,5М розчину натрій гідроксиду. В закритому вигляді витримували все протягом 1 год. Подальший розчин титрували 0,5 М розчином хлоридної кислоти (замінили на нітратну кислоту) (індикатор – 0,2 мл фенолфталеїн). У всіх випадках результат не співпадав з вказаним значенням на упаковці лікарського засобу. Зауважимо, що за даними Державної

фармакопеї України препарати АСК повинні містити не менше 99,5% і не більше 101,0 % 2-(ацетокси)бензойної кислоти, у перерахунку на суху речовину.

Список використаних джерел

1. Aspirin - LiverTox - NCBI Bookshelf. National Center for Biotechnology Information. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/n/livertox/Aspirin/> (дата звернення: 09.04.2023).
2. Martindale W. Martindale: The Extra Pharmacopoeia. 3rd ed. Rittenhouse Book Distributors, 1993. 2363 p.
3. T3DB: Aspirin. T3DB. URL: <http://www.t3db.ca/toxins/T3D2936> (дата звернення: 09.04.2023).
4. Ковтуненко В. Лікарські засоби з дією на центральну нервову систему : Навч. посіб. для студентів природн. ф-тів ун-тів. Київ, Ірпінь : ВТФ "Перун", 1997. 464 с.
5. Aspirin. PubChem. URL: <https://pubchem.ncbi.nlm.nih.gov/compound/2244> (дата звернення: 09.04.2023).
6. Державна Фармакопея України: в 3 т. / Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів». — 2-е вид. — Харків: Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2014. Т. 2. 724 с.

*Корнієнко Юлія Олександрівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Прибора Наталія Андріївна*

«Реалізація міжпредметної взаємодії на уроках хімії та біології»

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої актуальності набуває проблема вдосконалення системи освіти у середній та вищій школі. Це пов'язано зі зміною особистості учня, новими вимогами до майбутніх фахівців та сучасним рівнем розвитку науки, на якому яскраво виражена інтеграція суспільних, природничих і технічних знань. Відповідно до цього відбувається реформування освіти й пошук нових методів навчання, які враховуватимуть реалії життя та перспективи розвитку країни.

Однією із нових педагогічних технологій, що заснована саме на інтеграції наукових знань, є застосування міжпредметної взаємодії у процесі викладання шкільних дисциплін.

Вивченню проблеми реалізації та впровадження міжпредметних зв'язків у навчальний процес присвячено багато праць українських та іноземних дослідників, а саме І. Зверева, В. Максимової, Н. Лошкарєвої, О. Сергєєвої, Н. Сорокіна, М. Борисенко, В. Федорової, Ф. Соколової та ін. [1]. Але поки відсутні чіткі алгоритми реалізації міжпредметної взаємодії з урахуванням досвіду європейських колег на уроках хімії та біології. Тому у зв'язку з актуальністю цієї проблеми нами була обрана дана тема.

Метою нашої роботи є теоретичне дослідження особливостей реалізації міжпредметної взаємодії предметів природничого циклу в Україні та світі, як одного із шляхів покращення якості української освіти.

Для досягнення поставленої мети були визначено наступні завдання:

1. здійснити теоретичний аналіз різних підходів до визначення міжпредметної взаємодії, розглянути основні шляхи реалізації міжпредметних зв'язків на уроках хімії та

біології в Україні та інших європейських країнах, а також дослідити основні недоліки та переваги застосування міжпредметної взаємодії в освітньому процесі;

2. проаналізувати педагогічний досвід (український, іноземний) реалізації міжпредметної взаємодії на уроках хімії та біології.

Аналізуючи теоретичні джерела інформації виявлено, що існує понад 30 визначень категорії «міжпредметні зв'язки». Одним з найбільш повних та часто вживаних визначень є таке: міжпредметні зв'язки – це педагогічна категорія, що використовується для позначення синтезуючих, інтеграційних відносин між об'єктами, явищами і процесами реальної дійсності, що знайшли своє відображення у змісті, формах і методах навчально-виховного процесу і виконують освітню, розвивальну і виховну функції в їх органічній єдності (Т. М. Третякова) [2]. Тобто міжпредметні зв'язки – це можливість розглянути певний об'єкт, предмет, явище, що досліджується, з огляду кожної навчальної дисципліни та сформулювати цілісне відношення про нього.

Міжпредметні зв'язки класифікують за різними чинниками. Однією з найбільш поширених є класифікація міжпредметних зв'язків за часовою ознакою, яку запропонувала Л. В. Турішева. Вона має такий вигляд: 1) попередні зв'язки, коли в процесі навчання використовують матеріал, уже відомий учням із попередніх уроків; 2) супутні, коли, розглядаючи певне питання, використовують матеріали суміжного предмета, що вивчається в той самий час; 3) перспективні, коли для пояснення певного положення чи факту потрібні знання, яких учні набудуть пізніше, під час вивчення певних предметів [3].

Загалом ідея застосування міжпредметних зв'язків в освітньому процесі дозволить значно покращити ефективність навчальної роботи учнів, вплине на рівень їхньої пізнавальної самостійності та активності, підвищить рівень мотивації до навчання, сприятиме розвитку комунікативних навичок, критичного мислення, креативності, а також покращить самоорганізацію і самодисципліну та рівень співробітництва між учнями та вчителями.

Розглядаючи приклади реалізації міжпредметної взаємодії на уроках хімії та біології ми проаналізували навчальні програми з цих предметів та виявили, що на основі знань з одного предмету, можуть формуватися знання з іншого (табл.1).

Таблиця 1

Міжпредметні зв'язки хімії та біології

Первинні знання		Знання, що сформовані на основі первинних	
Клас, предмет	Тема	Клас, предмет	Тема
Хімія (7)	Поняття про оксиди, окиснення (горіння, повільне окиснення, дихання)	Біологія (9)	Клітинне дихання. Біохімічні механізми дихання.
Хімія (7)	Колообіг Оксигену. Озон. Проблема чистого повітря. Застосування кисню, його біологічна роль	Біологія (11)	Біогеохімічні цикли як необхідна умова існування біосфери.
Біологія (9)	Вуглеводи: будова та поширеність.	Хімія (9)	Вуглеводи. Глюкоза і сахароза. Молекулярні формули, фізичні властивості. якісна реакція на глюкозу. Поширеність у природі.
Біологія (9)	Білки: будова та поширеність	Хімія (9)	Нітрогеновмісні сполуки. Поняття про амінокислоти.
Біологія (9)	Вуглеводи: будова та поширеність	Хімія (10)	Сахароза, крохмаль і целюлоза: молекулярні формули, гідроліз.

Хімія (11)	Кислоти. Кислотні дощі.	Біологія (11)	Антропічний вплив на атмосферу. Наслідки забруднення атмосферного повітря та його охорона.
---------------	-------------------------	------------------	--

У процесі дослідження було з'ясовано, що використання міжпредметних зв'язків на уроках підсилює його новизну, зумовлює оновлення вже відомого матеріалу, об'єднує нові та раніше набуті знання в єдину систему, що дає змогу глибше проникнути в суть предметів та сформувати в учнів/учениць цілісну картину світу.

Список використаних джерел

1. Пастирська І.Я. Міжпредметні зв'язки як пропедевтичний етап розвитку інтеграції у змісті освіти. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*, 2019. Випуск 12. С. 17-21.
2. Третьякова Т. М. Методика реалізації міжпредметних зв'язків на уроках біології в основній школі. *Теорія і методика навчання біології*, 2012. С. 221-223.
3. Туріщева Л. В. Міжпредметні зв'язки у навчанні хімії. Харків: Основа, 2004. С. 4-5.

Олещенко Марія Олександрівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
Кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна

«Вивчення хімічного складу екстрактів скумпії звичайної (*Cotinus coggygria* Scop.)»

Природні продукти, які продукуються вищими рослинами у вигляді вторинних метаболітів, виявилися багатим джерелом біологічно активних сполук, які можуть стати основою для розробки нових хімічних речовин для фармацевтики. Рослини містять різноманітну групу високоцінних та доступних ресурсів вторинних метаболітів, таких як дубильні речовини, терпеноїди, алкалоїди та флавоноїди, які мають важливі фармакологічні властивостями.

Родина *Anacardiaceae* – *Сумахові* включає безліч видів, які використовуються в харчуванні та в традиційній народній медицині на лікування низки захворювань людини. Серед них особливо місце займає *Cotinus coggygria* Scop. (*Rhus cotinus* L.) – Скумпія шкіряна, жовтяник – кущ або дерево до 5 м заввишки. Ця рослина є комерційною декоративною рослиною і більш відома як «димчасте дерево».

Здавна вона використовувалась для фарбування вовни і саф'яну у жовтий колір. З деревини отримували жовту фарбу "фізет" або "фустик", основа якої – пігмент фізетин. Фізетин є рослинним поліфенолом із групи флавоноїдів (7,3',4'- флавонол-3-ол; або 5-діоксикверцетин). Перші відомості про фізетин в екстракті сумаху венеціанського (*Rhus*

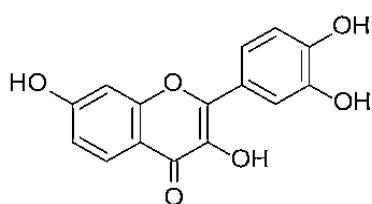

Рис. 1. Структурна формула фізетину

Cotinus L.) датуються 1833 роком. Основні хімічні характеристики сполуки були встановлені Шмідтом (1886 р.), тоді як її структура була з'ясована та зрештою підтверджена у 1890-х роках, коли було розпочато масштабне дослідження жовтих рослинних пігментів і введено нові назви груп для їхніх підкатегорій, які зараз відомі як флаволи, хромони, халкони тощо, рис.1.

Змішування жовтої фарби з різними протравами забарвлювало шовк і вовну у різні відтінки [1]. Ще до 60-70 років минулого століття скумпія використовувалася в Азербайджані місцевим населенням для фарбування жіночих хусток «кялагаї» в червоні, чорні та помаранчеві відтінки: «Один літр екстракту, отриманого зі 100 г подрібненого листя або деревини скумпії, дозволяє отримати 14-15 л фарбувального розчину, яким можна пофарбувати від 2 до 2,5 кг вовни». Листя застосовували як сировину для дублення.

Сьогодні відомо, що фізетин – це флавонол, який має сильні антиоксидантні властивості. Крім того, він виявляє специфічну біологічну активність, спрямовану на захист функціональних макромолекул від стресу, що веде до підтримки цитозахисту нормальних клітин. Він демонструє також протизапальний, хіміопрофілактичний, хіміотерапевтичний, а останнім часом і хіміотерапевтичний ефекти.

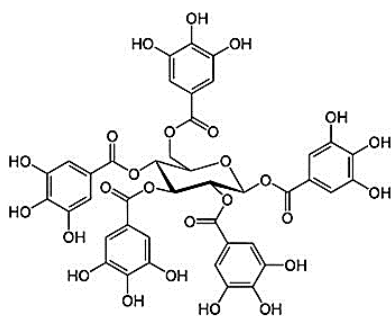
Листя і молоді гілки дерев використовуються для виробництва ефірної олії з терпеновим запахом для використання в парфумерії в різних країнах. Рослини *Cotinus coggygia* родини *Anacardiaceae* мають давню історію використання різними народами з лікувальною та іншою метою. Повідомлень про застосування настоїв з різних частин цих рослин для лікування досить багато. У сербській народній медицині відвар кори використовувався для лікування раку, як жовчогінний жарознижувальний засіб і при очних захворюваннях. Висушене листя і гілки *C. coggygia* використовуються в традиційній китайській медицині як жарознижувальний засіб. Крім того, сироп *C. coggygia* захищає печінку від хімічного пошкодження, знижує напругу холедохального сфінктера жовчного міхура та збільшує виділення жовчі, підвищує імунітет організму.

Останнім часом в літературі з'являються дослідження хімічного складу ацетонових, метанольних, водних, етилацетатних і гексанових екстрактів цієї рослини, табл. 1.

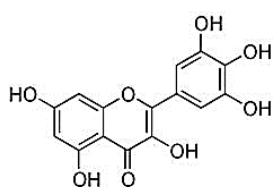
Таблиця 1

Екстракти *Cotinus coggygia* та їх основні сполуки

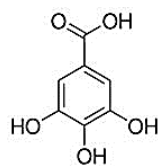
Розчинники	Частина рослини	Основні сполуки
Етанол	гілки	1,2,3,4,6-пента-О-галоїл- β -D-глюкоза
Метанол	сердцевина	сульфуретин, фісетин, дастин, кверцетин, таксифолін
	квіти та листя	галола кислота
	коріння	міріцетин
Водний екстракт	сердцевина	3',4',7-тригідроксифлаванон
Етилацетат	цілі рослини	дисульфуретин
	пагони	галола кислота
Ацетон	пагони	галола кислота

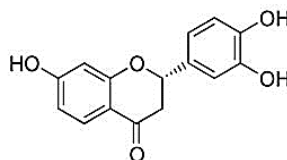
1,2,3,4,6-Пента-О-галлоїл-β-D-глюкоза

Міріцетин

Галова кислота

3',4',7-Тригідроксифлаванон

препаратів, спрямованих на лікування запальних процесів.

Рис. 2. Хімічна структура деяких біологічно активних сполук, ідентифікованих та виділених із різних частин рослини *Cotinus coggygia*

Таким чином, хімічний склад екстрактів рослини визначається не тільки частиною рослини, а також і природою екстрагенту. Їх детальний аналіз представлений в роботі [2]. Проте, продовження вивчення хімічного складу *Cotinus coggygia* є перспективним щодо створення нових антиоксидантів, протиракових, протимікробних, протівірусних препаратів, а також

Список використаних джерел

1. Корольук Е. А. Красильные растения Алтая и сопредельных территорий. Химия растительного сырья, 2003. №1. С. 101–135. URL : https://www.researchgate.net/publication/310800689_KRASILNYE_RASTENIA_ALTAI_I_SOPREDELNYH_TERRITORIJ.
2. Sukhikh S., Asyakina L., Korobekov M., Skrypnik L., Pungin A., Ivanova S., Larichev T., Larina V., Krol O., Ulrikh E., Chupakhin E., Babich O. Chemical Composition and Content of Biologically Active Substances Found in *Cotinus coggygia*, *Dactylorhiza maculata*, *Platanthera chlorantha* Growing in Various Territories. *Plants*, 2021. 10, 2806. URL : <https://doi.org/10.3390/plants10122806>.

Оляновська Марина Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна

«Біоетанол як альтернативне джерело енергії»

Людині для задоволення життєвих потреб потрібна велика кількість енергії і у вирішенні енергетичних потреб людства левову частку становлять викопні корисні паливні копалини – різні нафтопродукти, газ, вугілля, торф, деревина. Однак, глобалізація світового суспільства з кожним роком посилює норми екологічного законодавства, вимагає пошуку нових підходів у енергетичному забезпеченні індустріального та комунального секторів народного господарства. Вирішення цієї проблеми пов'язане із розробкою альтернативних видів палива, серед яких одним з найбільш перспективних є біоетанол.

Перспективність біоетанолу пов'язана з його екологічністю як альтернативного палива через те, що сучасне виробництво спирту спрямоване на використання оновлюваної рослинної сировини, унаслідок чого має зменшуватись кількість викидів парникових газів в атмосферу. При його використанні значно знижується небезпека

забруднення ґрунту – потрапивши в ґрунт, він швидко розкладається під дією мікроорганізмів [1]. Наразі, розрізняють біоетанол першого, другого та третього покоління, які класифікуються за сировиною, з якої одержують цей продукт, табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація біоетанолів за природою сировини

Тип продукту	Сировина	Спосіб синтезу етанолу
Біоетанол I-го покоління	Продовольчі культури, вирощені на орних землях – пшениця, кукурудза, мелясний буряк і цукрова тростина	Сировина цих культур містить вуглеводи (цукор і крохмаль), які перетворюється на етанол шляхом ферментації за допомогою дріжджів <i>Saccharomyces cerevisiae</i>
Біоетанол II-го покоління	Сільськогосподарські відходи та деревна біомаса – солома, шрот олійних культур	Сировина містить лігноцелюлози: целюлозу, геміцелюлозу, лігнін. Етанол утворюється:
Біоетанол III-го покоління	Морські водорості, багаті на вуглеводи (крохмаль, глікоген та целюлозу)	гідролітично з подальшою/одночасною ферментацією за допомогою целюлозолітичних ферментів
Біоетанол IV-го покоління	Генномодифіковані мікро-, макроводорості та ціанобактерії	бактерій, грибів

Не дивлячись на те, що біоетанол III покоління має хороші фізико-хімічні показники – він розкладається швидше за інші види біопалива і є більш в'язким за низьких температур – його виробництво наразі залишається економічно не вигідним. Більш перспективним є одержання біоетанолу з лігноцелюлозної сировини та продовольчих культур. Лігноцелюлозна сировина дуже поширена (більше 50 % біомаси у світі), доступна, відновлювана, має низьку вартість і не конкурує з виробництвом продуктів харчування та кормів, рис. 1.

На сьогодні найпоширенішим способом одержання етанолу I-го покоління є спиртове (дріжджове) бродіння сировини продовольчих культур, і саме такий етанол називають біоетанолом. За останні роки широко застосовуваним стає метод одержання біоетанолу з лігноцелюлозної біомаси, який одержують способом кислотного гідролізу. Однак, цей спосіб має низку суттєвих недоліків – деградація цукрів у реакції гідролізу веде до утворення небажаних побічних продуктів (органічних кислот, фенольних сполук, гідроксиметилофурфуролу та фурфуролу). Ці сполуки діють як інгібітори спиртового бродіння.

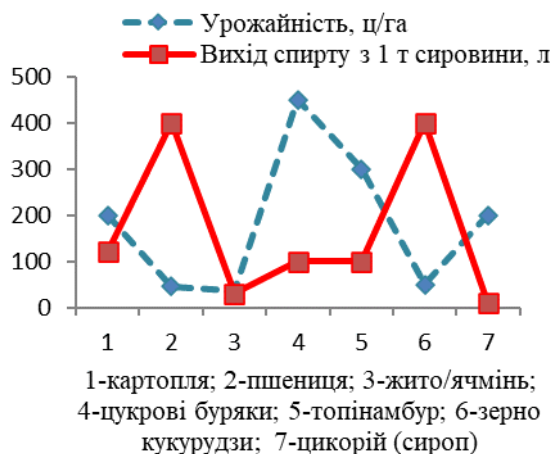

Рис. 1. Ефективність виробництва етанолу з різних видів сировини

Після різкого зниження вартості виробництва целюлолітичних ферментів у 1990-х роках, набув популярності ферментативний спосіб отримання моносахаридів. Одночасний ферментоліз целюлози та геміцелюлози та зброджування отриманих вільних цукрів до

етанолу власне є найефективнішим методом виробництва етанолу з лігноцелюлозної маси. Пряма ферментація лігноцелюлозних субстратів відбувається за участі бактерій *Zygotomas mobilis*, які ферментують цукри вдвічі швидше, ніж дріжджі. Цей вид бактерій було вибрано як об'єкт для модифікації геному, що дозволяє йому одночасно розкласти целюлозну біомасу і ферментувати цукри [2].

Станом на 2022-й рік потужності виробництва біоетанолу в Україні складають біля 381 тис. т на рік, а у світі – 140 млрд.т [3, 4]. Напрямки його використання безмежні. Він може бути використаний в хімічній промисловості – як сировина для виробництва етену, етиленгліколю, етилендіаміну, ацетальдегіду тощо; у фармації – як розчинник для великої кількості лікарських засобів; у косметичній промисловості – як розчинник у лаках для волосся, дезодорантах тощо; і, з рештою, у харчовій промисловості – як додатковий інгредієнт у виробництві багатьох продуктів харчування, таких як кондитерські вироби, напої тощо. Біоетанол використовують в Україні і як компонент для змішування з бензином, наприклад, з підвищеним вмістом – E10 (10 % біоетанолу та 90 % бензину) та E5 (5 % біоетанолу та 95 % бензину) [5].

Популяризацію «економічних, екологічних і соціальних переваг ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива» і, зокрема, одержання та застосування біоетанолу, забезпечує введення до освітньої програми підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 014.06 Середня освіта (Хімія) в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова навчального компоненту «Хімія альтернативних видів палива».

Список використаних джерел

1. Біоенергетичні проекти: від ідеї до втілення. Практичний посібник. / за ред. Р. Ю. Тормосова Київ : ТОВ Поліграф плюс, 2015. 208 с.
2. Відновлювані джерела енергії / Барило А. А. та ін.: монографія. Київ : Інститут відновлюваної енергетики НАНУ, 2020. 392 с.
3. Біоетанол. Стан та оцінка галузі в Україні URL : <https://latifundist.com/analytics/30-bioetanol-stan-ta-otsinka-galuzi-v-ukrayini>.
4. Красінько В.О. Біоенергетика та охорона довкілля: конспект лекцій для студ. «Промислова біотехнологія». К : НУХТ, 2013. 88 с.
5. Підготовка та впровадження проектів заміщення природного газу біомасою при виробництві теплової енергії в Україні. Практичний посібник / Є. Олійник та ін. Київ : Поліграф плюс, 2015. 72 с.

*Петришин Христина Володимирівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна*

«Функції поверхнево-активних речовин в сучасних шампунях»

Основу всіх рецептур шампунів складають поверхнево-активні речовини (ПАР), функції яких досить різноманітні: вони забезпечують процеси очищення шкіри та волосся, піноутворення, контролюють реологічні параметрів, зокрема в'язкість та рН водного розчину шампуню. Вони підтримують певну м'якість шкіри, сприяють суспендуванню активних

речовин і розчиненню ароматизаторів, а також закріпленню корисних речовин на волоссі та шкірі голови.

У шампунях різних косметичних компаній основа майже однакова і відрізняються вони лише біо- та естетичними добавками. Вміст поверхнево-активних речовин у всіх шампунях зазвичай становить від 10 % до 20 % (табл. 1).

Таблиця 1

Компонентний склад шампунів	
Компонент шампуню	Природа і/або функція компонента
Вода	Розчинник
Мийний засіб	Переважно аніонні ПАР, деякі нейногенні ПАР (до 20%)
Кондиціонуючий комплекс	Катіонні ПАР, силікони
Мікро- та макросфери	Вітаміни, провітаміни, рослинні екстракти
Функціональні добавки	Регулятори рН, регулятори в'язкості, консерванти, емульгатори
Естетичні добавки	Барвники, ароматизатори, замутнювачі, перламутрові речовини

Наразі відома велика кількість синтетичних і природних ПАР, проте вибір найбільш доцільної суміші ПАР залежно від їх хімічної природи для використання саме в шампунях, залишається актуальним.

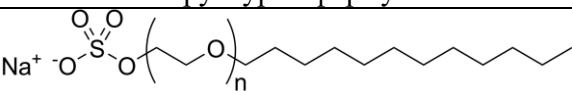
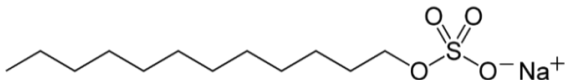
Зазвичай у складі шампунів використовують комбінацію аніонних і нейонних ПАР. Аніонні поверхнево-активні речовини (а-ПАР) забезпечують функцію очищення, оскільки більшість забруднень нерозчинні у воді, тому їх неможливо ефективно видалити лише водою. Вибір цих ПАР визначається ще й дією на різні типи забруднень волосся, а саме: шкірний жир (перша група), залишки клітин шкіри (2 група), тверді забруднювачі з повітря залежно від їх розміру (3 група) і забруднення від продуктів з догляду за волоссям (4 група). Кожний тип забруднень вимагає підбору а-ПАР певної молекулярної будови.

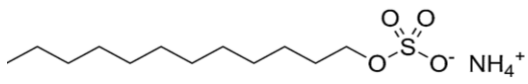
Найпоширенішими аніонними ПАР є етоксильовані і неетоксильовані алкілсульфати («сульфатні» ПАР), серед яких типовими представниками є натрій лаурет-(1-3)-сульфат, натрій або амоній лаурилсульфат, натрій алкілсульфат фракцій C₈-C₁₀ (табл. 1). Наявність етокси-ланок у молекулі позначається у назві алкільного залишку цих сульфатних ПАР суфіксом *-eth* замість *-yl*: sodium laurylsulfate і sodium laureth sulfate – зовсім не те саме. Етоксильовані алкілсульфати не тільки краще функціонують у твердій воді. Вони набагато м'якше діють на шкіру, ніж їх неетоксильовані "попередники": натрій лауретсульфат за подразнюючою дією сильно поступається натрій лаурилсульфату, який часто використовується як "еталон" подразника в шкірних тестах.

Окрім ефекту очищення від ліпідів, а-ПАР утворюють в шампунях пухку піну, яка досить швидко руйнується. Для стабілізації піни і створення необхідної в'язкості в композиції додатково вводять ПАР інших класів та різні підсилювачі, наприклад, алканоламіди, амфоацетати – амфотерні ПАР (кокамідопропілбетаїн) і нейногенні ПАР (кокамід MEA) у співвідношенні 10 частин а-ПАР на 1 частину підсилювача піни. Використовують також і деякі полімерні модифікатори реології та в'язкості, наприклад, полімери поліетиленгліколі PEG-800 у низьких концентраціях – менше 0,5 % за масою.

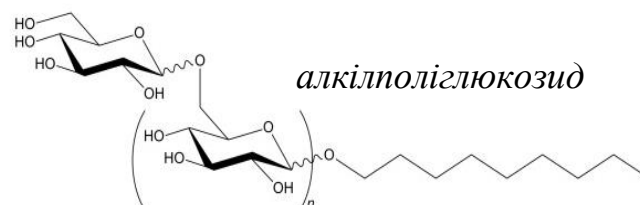
Таблиця 1

Найбільш типові представники аніонних ПАР – алкілсульфатів

Структурна формула	Назва та хімічна формула
	натрій лаурет-2 сульфат; CH ₃ (CH ₂) ₁₁ (OCH ₂ CH ₂) _n OSO ₃ Na
	натрій додецилсульфат (SDS), натрій лаурилсульфат CH ₃ (CH ₂) ₁₁ OSO ₃ Na

	амоній додецилсульфат, амоній лаурилсульфат CH ₃ (CH ₂) ₁₀ CH ₂ OSO ₃ (NH ₄)
	тайнолін NS-40, натрій октил/децилсульфат C ₈ H ₁₇ OSO ₃ Na/C ₁₀ H ₂₁ OSO ₃ Na

Деякі нейонні ПАР теж є ефективними детергентами для ліпідів шкіри і шкірного сала. Серед них є група "зелених" ПАР – алкілполіглюкозидів з дуже м'якою дією на шкіру та слизові оболонки. Завдяки своїй високій мийній здатності вони можуть застосовуватися як основні ПАР в "зелених" і безсульфатних шампунях, а завдяки здатності проявляти синергізм з аніонними та амфотерними ПАР – і як допоміжні ПАР в "класичних" рецептурах. При цьому їх додавання в рецептуру покращує якість піни і суттєво знижує подразнювальну дію шампуню, практично лінійно зі збільшенням концентрації глюкозидного ПАР у суміші.

Катіонні ПАР та силікони додаються в шампуні тільки як кондиціонуючі речовини. Проте їх використання в шампунях має деякі негативні аспекти. Доведено, що к-ПАР не видаляються повністю під час миття стандартним шампунем на основі а-ПАР. Причиною є утворення асоціатів між молекулами катіонних (особливо полімерних) ПАР та а-ПАР, що утруднює їх видалення з волосся при змиванні шампуню.

Таким чином, шампуні є складною композицією поверхнево-активних речовин, кожна з яких відіграє свою функціональну роль у властивостях цього косметичного продукту. Створення сучасних нових композицій націлене на використання природних ПАР і зменшення токсичної і канцерогенної дії синтетичних ПАР. Проте, поки не вдалось знайти такі природні ПАР, які би повністю замінили синтетичні, виконуючи ті ж самі функції.

Список використаних джерел

1. J. Yang, Chapter 36 - Hair Care Cosmetics. Editor(s): Sakamoto K., Lochhead R. Y., Maibach H. I., Yamashita Y. Cosmetic Science and Technology, Elsevier, 2017. P. 601-615. ISBN 9780128020050, <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-802005-0.00036-7>. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780128020050000367>)
2. Хімія поверхнево-активних речовин в харчовій та косметичній промисловості. Методичні рекомендації до лабораторних робіт для студентів хімічного факультету / упоряд.: Юрченко О.М., Кормош Ж.О. Луцьк: Вежа друк, 2017. 68 с.

Пилипенко Вікторія Миколаївна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
доцент
Ковтун Олена Миколаївна

«Флуоресцентні барвники: будова та застосування»

Поняття «флуоресценції» є одним із явищ люмінесцентних процесів, у яких відповідні молекули випромінюють світло з електронно-збуджених станів, створених фізичним, механічним або хімічним механізмом.

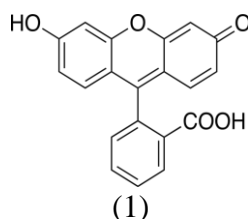
Генерація люмінесценції шляхом збудження молекули фотонами ультрафіолетового або видимого світла створюють явище, яке називається

фотолюмінесценцією, яка формально поділяється на дві категорії, флуоресценцію та фосфоресценцію, залежно від електронної конфігурації збудженого стану та шляху випромінювання. Флуоресценція — це властивість деяких атомів і молекул поглинати світло з певною довжиною хвилі, а потім випромінювати світло з більшою довжиною хвилі через короткий проміжок часу, який називається часом життя флуоресценції [1]. Процес флуоресцентного поглинання та випромінювання описано на діаграмі Яблонського.

Останні десятиліття флуоресцентний метод дослідження, який має ряд переваг порівняно з класичними методами, широко використовується для аналізу окремих молекул за різних умов. Найбільшою перевагою методу є висока надчутливість, яка навіть перевищує методи детекції, що базуються на поглинанні світла або використанні радіоактивного розпаду. Це у свій час сприяло розвитку окремого напрямку — одномолекулярної флуоресцентної спектроскопії [2]. Одномолекулярна флуоресцентна спектроскопія відкрила нові можливості для вивчення біологічних систем на молекулярному рівні, за допомогою сучасних методів ОФС можна не тільки визначити положення окремих молекул у клітині з точністю до декількох десятків нанометрів, але й слідкувати за їх перетвореннями у реальному часі. Ще одна перевага методу, яка має велике значення для біологічних та біомедичних досліджень – сумісність із живими організмами. Це дозволяє не лише візуалізувати нормальні фізіологічні процеси з високою часовою та просторовою роздільною здатністю, відстежувати окремі молекули *in vivo*, а також дослідити патобіологічні процеси [3].

До флуоресценції здатні органічні речовини, які зазвичай містять систему кон'югованих π -зв'язків. Найвідомішими є, наприклад, барвники: флуоресцеїн, еозин.

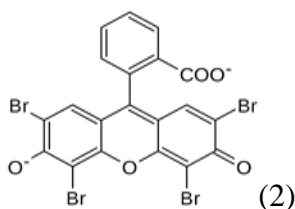
Флуоресцеїн – має інтенсивну зеленувато-жовту флуоресценцію в лужному розчині та використовується в медицині для діагностичних цілей, в офтальмології для виявлення уражень рогівки та серології для виявлення прихованих плям крові. Флуоресцеїн (1) має максимум поглинання при 490 нм і максимум випромінювання 514 нм (у воді), точку ізопоглинання при 460 нм [4].

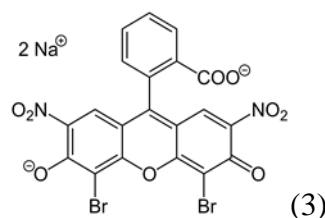
(1)

Флуоресцеїн

Еозин – це оранжево-рожевий барвник, який використовується як контрастний барвник гематоксиліну при фарбуванні у гістології (Н&Е гематоксилін і еозин). Тканина, забарвлена гематоксиліном і еозином, показує цитоплазму, забарвлену в рожево-помаранчевий колір, ядра мають темний колір, синій або фіолетовий, еритроцити інтенсивний червоний колір. Еозин життєво важливий у медицині та біологічній науці, щоб показати деталі клітин і мікроорганізмів. Він виділяє клітинні гранули та ядра, демонструє наявність вірусів, які переносяться комарами, або ранні некробіотичні зміни [5]. Формула еозину Y (2) та еозину В (3) відповідно:

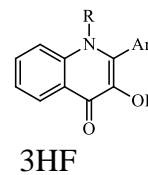
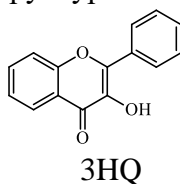
(2)

(3)

З розвитком науки та технології досліджують та відкивають нові барвники, які мають флуоресцентні властивості, наприклад: 2-арил-3-гідроксихінолони, новий клас

барвників, який характеризується подвійною флуоресценцією. Наприклад 2-арил-3-гідроксихінолони (ЗНҚ), які є структурними аналогами ЗНФ.

Багаторічні фундаментальні і прикладні дослідження, що проводяться у галузі розробки, синтезу, дослідження та застосування органічних барвників, спрямовані на поліпшення експлуатаційних характеристик флуоресцентних барвників та вивчення практичної значимості барвників як індикаторів та реагентів у медико-біологічних та фармакологічних дослідженнях, медичній діагностиці та при моніторингу хімічного та бактеріального забруднення довкілля.

Список використаних джерел

1. Tinnefeld, P., & Sauer, M. Branching Out of Single-Molecule Fluorescence Spectroscopy: Challenges for Chemistry and Influence on Biology. // *Angewandte Chemie International Edition*. — 2005. — Т. 44. — С. 2642–2671. — DOI:10.1002/anie.200300647.
2. Fluorescent Probes and Fluorescence (Microscopy) Techniques — Illuminating Biological and Biomedical Research. URL: <https://www.mdpi.com/1420-3049/17/12/14067>
3. Fluorescein, Fluorescein Dye, Fluorescein USP. URL: <http://www.abbeycolor.com/fluorescein.php> (дата зверення: 28.03.2023)
4. Eosin Y Colorant for Manufacturing Eosin Stains. URL: <https://web.archive.org/web/20080920070259/http://www.abbeycolor.com/uranine.php>
5. D. A. Yushchenko, M. D. Bilokin', O. V. Pyvovarenko, G. Duportail, Y. Mely, V. G. Pivovarenko. *Tetrahedron Lett.* 47 (2006) 905-908.

*Савченко Вікторія Юрївна,
студентка IV курсу,
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Прибора Наталія Андріївна*

«Ігрові методи в загальній хімічній освіті»

Якщо спитати у людей, з чим асоціюються у них шкільні уроки, то у відповідь ми не почуємо слово «ігри», адже зазвичай вчителі не використовують їх на своїх уроках. Проте у дидактичних ігор потужний освітній потенціал за умови правильного їх використання.

Дидактична гра – активна навчальна діяльність з можливістю моделювання досліджуваних об'єктів, явищ, процесів, людської діяльності.

Використовуючи ігрові методи на уроках, вчитель може застосувати різноманітні принципи педагогічної техніки, а саме: волі вибору, діяльності, зворотного зв'язку, ідеальності та відкритості, тобто прагнення учнів до вдосконалення своїх знань та умінь. Завдяки цьому вчитель досягне хорошого результату в своїй роботі [1].

Хімія як шкільний предмет з'являється у навчанні в сьомому класі. Саме в цей період у учнів може бути «криза тринадцяти років». Суть цієї кризи полягає в тому, що відбувається зміна всього процесу психічного розвитку [4]. Цю кризу можна відслідкувати за такими симптомами: у підлітка знижується продуктивність та наполегливість у

навчанні, розвивається самосприйняття. Негативізм є ще одним з симптомів. На цьому етапі підліток відштовхує людей від себе, схильний до конфліктів, самоізоляції, невдоволення [3].

Саме спираючись на вікові особливості дитини вчителю необхідно реалізовувати освітній процес та думати про атмосферу уроку, на який ідуть діти, адже емоційна складова заняття є дуже важливою. Емоційна складова в ігровому методі навчання створює позитивну атмосферу, в яку учні захочуть повертатися, та буде позитивне враження про шкільний предмет. Учні з позитивним настроєм більш зацікавлені та активні в процесі навчання, ніж ті учні, які ідуть з негативним настроєм. В іграх на уроках можна застосовувати різні емоційні стратегії: для концентрації уваги та зацікавленості, для того, щоб зняти втому чи напругу під час вивчення складної теми. Можна використовувати командні ігри, в яких буде ще соціальна активність та згуртування класу.

Мотивація також є дуже важливою складовою в усьому і уроки хімії не виняток. Вона являє собою сукупність різних мотивів. Дуже важливим фактором є те, щоб завдання уроку перетиналося зі сферою захоплення учнів та зі сферою їх досвіду [5]. Саме ігри є ідеальним варіантом, адже всі учні грають в ігри змалечку. Це і дасть їм мотивацію сприймати матеріал уроку, щоб потім розуміти суть гри, яку запропонує вчитель.

Ігри є ефективним способом для підвищення мотивації учнів на уроках, адже: на уроці створюється позитивна атмосфера, в учнів зникає тривога та страх, ігри можуть спростити важкий матеріал уроку, адже в ігровій формі все сприймається простіше, буденне навчання стає цікавішим та самі уроки будуть різноманітними.

Складаючи ігри на урок хімії, потрібно, щоб був баланс з забавами, змаганнями та змістом. Гра повинна бути такою, щоб охопити всі творчі навички учнів, відповідати їх рівню знань. Краще починати гру з простих завдань, поступово ускладнюючи. Самі завдання мають бути цікавими, вони можуть містити декілька варіантів відповідей. Щоб зробити гру більш яскравою та ефектною можна застосовувати різний інвентар.

Правила, зміст та ціль гри мають бути чітко сформованими, щоб кожен учень міг зрозуміти їх. Під час проведення ігор повинен дотримуватися порядок та дисципліна. Оголошення результатів гри потрібно робити відразу, щоб зберегти атмосферу. Для більшого антуражу та цікавості можна призначити журі, які будуть оголошувати результати гри. Завчасно потрібно продумати формат та тривалість гри, щоб всі учні змогли взяти участь. Також підготувати все необхідне для проведення гри.

Більш ефективними іграми вважаються, ігри тривалість яких 5-10 хвилин. Учні не втомлюються під час таких ігор та добре засвоюють інформацію. І для вчителя є свій плюс в коротких іграх – їх швидше перевіряти і результат можна назвати на цьому ж уроці.

Вчитель має вести себе активно в ході гри, щоб своєю поведінкою заохочувати учнів. Також потрібно заохочувати до роботи пасивних учнів та контролювати, щоб атмосфера в колі однокласників була дружньою.

Щоб підвищити мотивацію учнів можна ввести винагороду за перемогу. Це може бути: оцінка, додаткові бали до будь-якої роботи, звільнення від виконання одного домашнього завдання, цукерка чи інший смаколик тощо.

Ігри можна застосовувати в темах, які формують загальні хімічні поняття, які закріплюють, систематизують та узагальнюють вивчений матеріал [2].

Список використаних джерел

1. Ведяєва Н. О. Формування ключових компетентностей учнів на уроках хімії шляхом використання інноваційних технологій. URL: <http://www.vozsiyatske-school.edukit.mk.ua/Files/downloads/%D0%BF%D0%B5%D0%B4%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%83%D1%80%D0%B0.pdf>.
2. Гуйван Т. В. Дидактичні ігри на уроках хімії. URL: <https://dorobok.edu.vn.ua/>.

3. Ефімкіна Р. П. Дитяча психологія, 1995. URL: <http://medbib.in.ua/detskaya-psihologiya783.html>.
4. Заброцький М. М. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: МАУП, 1998. 92 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/886/3abroc'kij.pdf.
5. Литвин Н.М. Мотивація та формування стійкого інтересу до вивчення хімії як важливої природничої науки. URL: <https://chem.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/33.pdf>.

*Синиця Ольга Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Прибора Наталія Андріївна*

«Розвиток компетентності спілкування іноземними мовами на уроках хімії»

У зв'язку з процесами глобалізації та міжнародного спілкування володіння іноземною мовою стає все більш важливим. Мова виступає основним інструментом комунікації між людьми з різних країн, а це допомагає збагатити своє життя новим контактами, друзями, дає можливості для розвитку та побудови кар'єри.

За результатами статистичного наукового дослідження, яке було не так давно проведено вченими Лондонського університету, люди, які вивчають іноземні мови, мають більш гнучке та оригінальне мислення [1].

Англійська мова – це офіційна мова міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету і техніки, науки і мистецтв. 80% ділового мовного простору займає саме вона [2].

Відомо, що ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [3]. Однією з таких компетентностей є спілкування іноземними мовами.

Однією з важливих компетентностей є міжкультурна компетентність, яка включає знання та розуміння культур та мов різних країн. Спілкування іноземними мовами допомагає її формувати. Також, спілкування іноземними мовами допомагає розвивати комунікативну компетентність, тобто здатність ефективно спілкуватися з іншими людьми. Крім того, спілкування іноземними мовами сприяє розвитку когнітивної компетентності, тобто здатності до аналізу, розв'язання проблем та креативного мислення.

Формування будь-яких навичок і компетентностей є можливим лише за умови, що людина вмотивована. Мотивація є ключовим фактором у навчанні будь-якої науки, включаючи хімію з використанням іноземної мови. Це стосується не лише учнів, але й вчителів, які мають знати, як мотивувати своїх учнів.

Один з підходів до мотивації учнів – це створення захоплюючого та цікавого середовища. Викладач може використовувати ігрові технології, мультимедійні матеріали та інші ресурси, щоб зробити навчання більш привабливим та захопливим для учнів. Наприклад, можна створювати інтерактивні хімічні досліди, забезпечувати доступ до онлайн-ресурсів з відеоуроками та іншими матеріалами іноземною мовою. Ще один підхід – це можливість практичного застосування набутих знань. Тому важливо забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня. Учні можуть мати різні мотивації для вивчення хімії з використанням іноземної мови, тому важливо зрозуміти, що саме їх мотивує.

Інтеграція є важливим чинником оптимізації освітнього процесу. Це означає об'єднання різних елементів – змісту, методів навчання, оцінювання, організації навчального середовища, співпраці між вчителем та учнями – у єдину систему, що допомагає забезпечити більш ефективне та продуктивне навчання.

Інтеграція між предметами може сприяти більш повному розумінню учнями матеріалу, якщо він розглядається в контексті інших предметів. Інтеграція також може забезпечити більш глибоке засвоєння знань та навичок, оскільки вона дозволяє учням застосовувати їх на практиці у різних контекстах.

Міжпредметні зв'язки – це цільові і змістові збіги, що існують між навчальними предметами [4]. Це означає, що різні предмети, які вивчаються у закладі освіти, пов'язані між собою та взаємодіють, щоб доповнювати один одного та сприяти більш повному розумінню матеріалу.

Інтеграція мовного компоненту у вивчення хімії може допомогти підвищити ефективність навчання та сприяти засвоєнню матеріалу. Для цього можна використовувати різноманітні підходи та методи, які враховують специфіку вивчення хімії та мовної компетенції.

Одним зі прикладів інтеграції між хімією та іноземною мовою є вивчення термінів та понять, пов'язаних з хімічними реакціями, елементами та сполуками на іноземній мові.

Інший приклад інтеграції полягає у виконанні спільних проєктів. Також учні можуть опановувати складні слова, поєднуючи терміни з хімії та іноземної мови. Ще один з можливих підходів – це використання мовної практики у вивченні хімії, наприклад, проведення дискусій на хімічні теми англійською мовою або виконання лабораторних робіт з використанням інструкцій англійською мовою. Також можна використовувати хімічні тексти англійською мовою як додатковий матеріал для вивчення. Це дозволяє учням познайомитися з хімічними термінами та концепціями в контексті мовної практики, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу. Можна використовувати відео- та аудіоматеріали на іноземній мові для вивчення хімії, що дозволяє учням практикувати мовлення та розуміння мови в контексті хімічних понять та тем.

Важливо також забезпечити підтримку учням у вивченні хімії на іноземній мові, надаючи їм доступ до додаткових ресурсів, таких як словники та граматичні підручники.

Оскільки дослідження в цьому напрямку ще тривають, тому про висновки говорити ще рано. Але можна сказати напевне, що процес формування ключової компетентності спілкування іноземними мовами на уроках хімії має розпочинатися з мотивації учнів. Будучи вмотивованими учні будуть розуміти якою важливою є навичка спілкування іноземними мовами для здобуття обраного фаху.

Список використаних джерел

1. Важливість вивчення іноземних мов у сучасному світі. Турецька мова у глобалізованому просторі. Національний університет біоресурсів і природокористування України. URL: <https://nubip.edu.ua/node/88171>.
2. Актуальність вивчення іноземних мов. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/languages/5594/>.
3. Нова українська школа: ключові компетентності – УІРО. УІРО. URL: <https://uied.org.ua/nova-ukrayinska-shkola-klyuchovi-kompetentnosti/>.
4. Міжпредметні зв'язки та інтегроване навчання. Віртуальна читальня освітніх матеріалів. URL: <https://subject.com.ua/ukrmova/method/11.html>.

*Сухенко Ольга Володимирівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

«Біологічно активні речовини класу Хвойних родини Соснові»

Хвойні рослини ще в стародавньому світі привертали до себе увагу як засоби, що використовували для профілактики епідемій. Римляни цінували хвойні рослини за їх антисептичні властивості при лікуванні захворювань шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної системи, органів сечовидільної системи. У Британії рослинам приписували чудодійні властивості, які здатні повертати молодість.

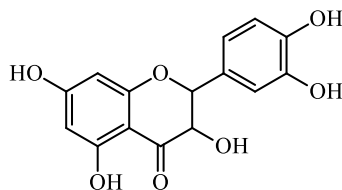
Перспективним джерелом для пошуку якісної сировини залишаються рослини класу Хвойних родини Соснові, оскільки дослідження рослинної сировини хвойних рослин набуває широкого розвитку в зв'язку зі зростаючою потребою харчової, хімічної, фармацевтичної промисловості та побутової хімії.

Біологічно активні речовини, що входять до складу рослинної сировини, різноманітні, зокрема флавоноїди (апігенін, лютеолін, гіперозид, спіреозид, кверцетин, кверцитрин, рутин, кемпферол, вітексин, ізовітексин, орієтин, лейкоантоціанідини, катехін); дубильні речовини; органічні та фенолкарбонові кислоти (хлорогенова, кофейна); сапоніни (кислоти урсолова та олеанолова); полісахариди, жирні кислоти, ціаноглікозиди [1].

Одними з найбагатших на флавоноїди вважаються представники родини Соснових. Вони накопичують флавоноїди переважно у хвоїнках, менше – у стовбурі, шишках та кореневій системі. Уміст їх коливається від 0,1 до 20 %, наприклад, у сосни звичайної, і змінюється залежно від фази вегетації рослини [5]. Максимальна кількість флавоноїдів спостерігається під час утворення видозміненого пагона – шишки. Неабияке значення мають зовнішні фактори, наприклад рослини, що зростають на високогір'ї, містять більше флавоноїдів, тому вважається, що кількість їх залежить від інтенсивності сонячного світла та висоти над рівнем моря.

Флавоноїди мають широкий спектр біологічної дії: вони беруть участь в окиснювально-відновлювальних процесах, виконуючи антиоксидантні функції; поглинають УФ-світло; запобігають руйнуванню хлорофілу тощо. Проявляють Р-вітамінну активність, жовчогінну, спазмолітичну, діуретичну, гіпоазотемічну, гіпоглікемічну, седативну, естрогенну та інші види фармакологічної дії [2].

Одним з найпоширеніших є дигідрокверцетин – біофлавоноїд, що синтезується клітинами рослин з фенілаланіну.

Дигідрокверцетин

Накопичується в хвоїнках, деревині, коренях, шишках, насінні хвойних рослин, які є сировиною для отримання дигідроквертицину [1]. До альтернативних джерел дигідрокверцетину відносять: пелюстки троянд, міждолькові перегородки цитрусових, червоний виноград, японську сакуру. Дигідрокверцетин є активним антиоксидантом, унікальним природним акцептором вільних радикалів кисню, має властивості гепатопротектора, радіопротектора, протизапальні, знеболювальні та імунорегулюючі властивості [3].

Велика кількість супутніх речовин у сировині робить процес виділення дигідрокверцетину складним. Розроблено безліч способів хімічної обробки деревини хвойних порід з метою одержання цієї речовини. Усі вони умовно поділяються на три групи:

- отримання водорозчинних продуктів шляхом обробки вихідної сировини водними розчинами електролітів [3];
- отримання нерозчинних у воді продуктів (біологічно активних сполук, природних смолистих речовин) шляхом обробки сировини органічними розчинниками [2];
- отримання клітковини та целюлози шляхом обробки сировини лугами та кислотами [3].

Дигідрокверцетин у рослині, як і всі біофлавоноїди, виконує безліч важливих функцій: бере участь у процесах клітинного дихання, регулює зростання шляхом транспортування гормону росту ауксину. Одночасно дигідрокверцетин пригнічує зростання та розвитку фітопатогенних бактерій, грибів, найпростіших, вірусів до повної загибелі. Противірусна активність проявляється в інгібуванні транскрипази та протеази вірусів [4]. Дигідрокверцетин захищає рослини від шкідливої дії ультрафіолетового (330-350 нм) і видимого (520-560 нм) спектру, шляхом поглинання випромінювання у зазначених діапазонах [5].

У результаті дослідження дигідрокверцетин було визнано найважливішим біофлавоноїдом, що найбільш ефективно забезпечує екзогенний антиоксидантний захист організму людини [4]. Під загальною назвою «вітамін Р» об'єднані фенольні сполуки: флавоноли рутин, кверцитрин, ізокверцетин, кверцетин, ізорамнетин; метилхалкон; L-епікатехін; оксикумарини ескулін, ескулетин, які використовують для лікування захворювань серцево-судинної системи, зокрема, ці речовини здатні зменшувати проникність і ламкість капілярів, підвищувати їх резистентність. Механізм їхньої дії пояснюється тим, що сполуки з Р-вітамінною активністю знижують рівень гіалуронідази, запобігають окисненню аскорбінової кислоти й адреналіну, який підвищує міцність кровоносних судин [2].

Аналіз наукової літератури показав, що незважаючи на те, що протягом багатьох років ведуться дослідження різних видів родини Соснові, склад та їх біологічна активність недостатньо вивчені. Усе це спонукає до пошуку різних способів одержання лікарської сировини з хвойних рослин і детального дослідження біологічно активних речовин.

Список використаних джерел

1. Гродзинський М.. Лікарські рослини: Енциклопичний довідник. Київ: «Українська енциклопедія» імені М. П. Башана, 1992. 491 с.
2. Дідуха Я.П. Екофлора України. Київ: Фітостаціоцентр, 2000. 248 с.
3. Ковальов В.М. Фармакогнозія з основами біохімії рослин: учбове видання. Харків: НФАУ, 2000. 704 с.
4. Солодовніченко Н.М., Журавльов М. С., Ковальов В. М. Лікарська рослинна сировина та фітопрепарати: посібник з фармакогнозії з основами біохімії лік. рослин. Харків.: вид-во НФАУ «Золоті сторінки», 2001. 408 с.
5. Товстуха Є.С. Новітня фітотерапія. Київ: Фітостаціоцентр, 2003. 290 с.

*Томчук Катерина Василівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент*

«Психотропні препарати очима хіміків»

Психофармакологічними лікарськими засобами (частіше використовують термін психотропні засоби) називають такі препарати, які застосовують при порушеннях психічної діяльності людини [1]. Ці препарати приймають близько 30% дорослого населення розвинених країн для лікування неврозу, депресії, шизофренії, алкоголізму тощо.

Сьогодні більшість психоактивних препаратів використовують як наркотичні засоби для нелегальної, злочинної торгівлі (така торгівля є основним фінансовим джерелом військових конфліктів в Африці та Далекому Сході). В Україні у сфері контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів набуває актуальності проблематика щодо неефективної діяльності органів виконавчої влади, низького рівня їх міжвідомчої координації і практичної взаємодії, відсутності належного контролю за виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, відпуском, обліком, перевезенням і пересиланням таких засобів, речовин і прекурсорів [2]. При цьому, сьогодні диктує необхідність створення та застосування психотропних препаратів у галузі лікування різнопланових психічних розладів, що є основним напрямом їх легального використання.

Незважаючи на успіхи психофармакології, проблема лікування психіатричних та неврологічних захворювань залишається важливою в усьому світі. Емоційно стресові реакції можуть залежати від індивідуума, генетико-конституційних особливостей, професійної діяльності людини. Психічні захворювання характеризуються порушенням мислення, сприйняття, розвитком позитивної (марення, галюцинації, тощо) та негативної симптоматики (пониження інтелектуальної діяльності, ініціативи, соціальне відторгнення), когнітивними розладами (порушення мислення, пам'яті виконавчих функцій, інтелекту тощо), які важко піддаються медикаментозній корекції [1].

На сьогодні психотропні препарати є основним методом лікування психічних розладів. Серед цієї групи прийнято виділяти нейролептики (фенотіазин), транквілізатори (діазепам), антидепресанти (імизин), психостимулятори (сиднокарб) і ноотропи (парацетам). До психотропних засобів належать також психодислептики (психотоміметики, галюциногени, "психоделічні" засоби), в Україні їх не застосовують для лікування (Рис.1) [3].

Нейролептики найчастіше використовують для лікування хворих із психозами, але в низьких дозах їх застосовують у разі непсихотичних (невротичних, психопатичних) розладів. Ці препарати пригнічують збуджену психічну діяльність хворої людини і виявляють антипсихотичну (усунення марення, галюцинацій), антиагресивну (ослаблення психомоторної активності), психоседативну (збіднення емоціями, переживаннями) і анксиолітичну (усунення патологічної тривоги) дію, механізм якої пов'язаний із пригніченням адренергічних і дофамінергічних рецепторів у центральних міжнейронних синапсах [3].

Транквілізатори застосовують для усунення тривоги, занепокоєння, афективного напруження, нормалізації психопатоподібної поведінки. Така дія називається анксиолітичною (усунення занепокоєння, спричиненого об'єктивною причиною) і психоседативною. Антипсихотична дія в них відсутня [3].

Антидепресанти усувають депресію — хворобливо пригнічений настрій. Найбільш ефективні ці препарати в разі ендогенних депресій. Механізм антидепресивної дії препаратів може бути пов'язаний із пригніченням зворотного нейронального захоплення катехоламінів або з пригніченням активності моноаміноксидази (МАО) в центральних міжнейронних адренергічних синапсах [3].

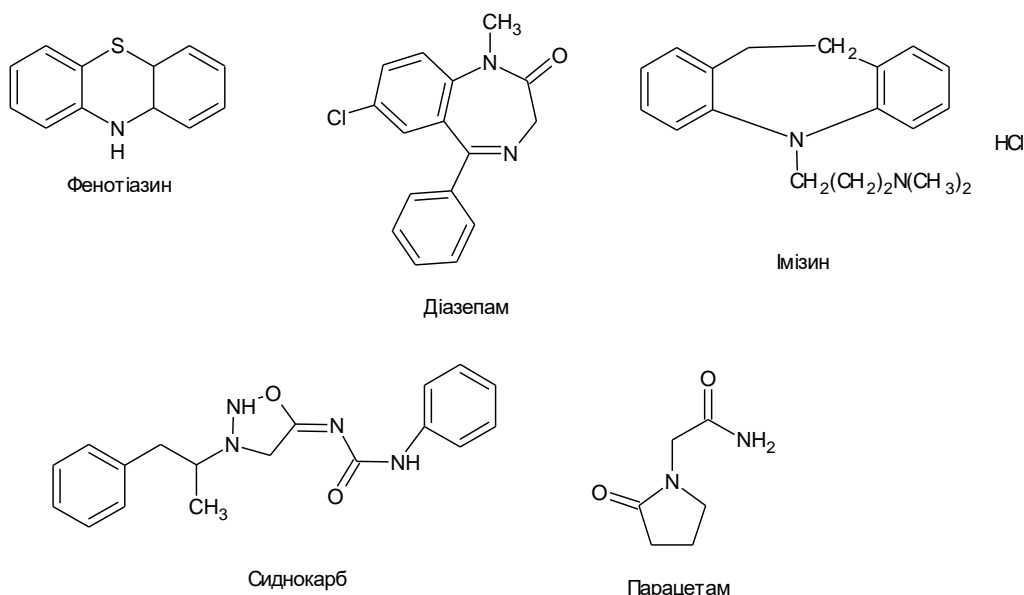

Рис.1. Приклади деяких психотропних препаратів.

Психостимулятори — лікарські засоби, що підвищують настрій, здатність до сприйняття зовнішнього роздратування, психомоторну активність. Вони зменшують почуття втомлюваності, підвищують фізичну і розумову працездатність (особливо у разі стомлення), тимчасово знижують потребу в сні. В основі цих ефектів лежить посилення передачі збудження в центральних міжнейронних синапсах, підвищення адренергічного тону в ЦНС і стимуляції метаболічних процесів нервових клітин [3].

Ноотропи — речовини, що активують вищі інтегративні функції головного мозку. Основним механізмом дії є сприятливий вплив на порушену здатність до навчання і пам'ять, а також на підвищення стійкості ЦНС до гіпоксії, що досягається активацією обмінних процесів і кровообігу головного мозку [3].

Як правило, психотропні препарати вважають синонімом до наркотиків, і в деякій мірі це закономірно. Але важливим аспектом є доза активної речовини, а також мета і термін прийому. Та на жаль сьогодні механізми дії вивчені не достатньо, тому часто хворі, які приймають препарати основі психоактивних речовин, стають від них залежними. Тоді ліки стають наркотиками, не панацеєю, а проблемою. Тому на сьогодні є дуже актуальними дослідження, пов'язані із зниженням фізіологічної залежності хворого від ліків і здешевлення методів отримання необхідних речовин.

Список використаних джерел

1. Вплив психотропних препаратів на когнітивно емоційну сферу діяльності людини [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2010-23-3/svit-2010-23-3-42-chekman_gorchakova.pdf.
2. Психіатрія і наркологія : підручник / В.Л. Гавенко, В.С. Бітенський, П86 В.А. Абрамов та ін. ; за ред. В.Л. Гавенка, В.С. Бітенського. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К. : ВСВ "Медицина", 2015. — С. 27 - 45.
3. Шевчук О. М. Адміністративно-правове регулювання державного контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в Україні : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016.

Філімончук Ольга Русланівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

«КЛК-хімія: еволюція та інтеграція з природничими науками. Від простих синтезів до біоортогональної хімії»

Початок ХХІ століття розпочався з великих відкриттів, які спричинили у всьому світі потужний поштовх подальшого інтенсивного розвитку хімії як науки. У 2001 році відомий американський хімік-науковець Barry Sharpless відкрив нову наукову концепцію - “клік-хімію”, яка описує прості у виконанні хімічні реакції, що характеризуються високим виходом, стереоспецифічністю, доступними вихідними речовинами та незначною кількістю побічних продуктів [1]. Це стало неперевершеним досягненням у різних напрямках хімії, адже до цього хіміки намагалися імітувати природні молекули, а тепер могли створити їх без застосування високих температур чи специфічних каталізаторів.

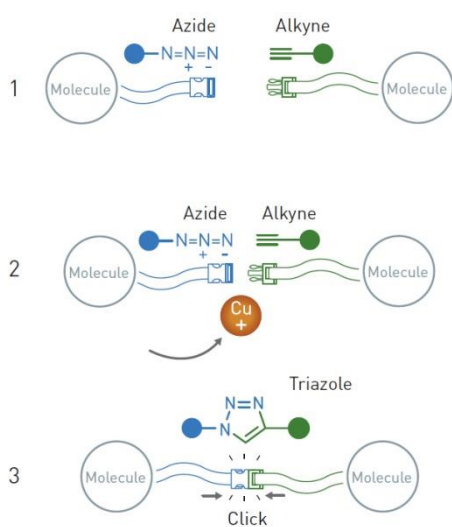

Рис.1. Схема клік-реакції азид-алкіл циклоприєднання із застосуванням каталізатора Купрум(I)

У 2002 році вчені – Barry Sharpless та Morten Meldal одночасно здійснили синтез гетероциклічної системи: їм вдалося за допомогою методу клік-хімії створити стійкі триазоли за реакцією азид-алкіл циклоприєднання за наявності мідного каталізатора (Рис.1.) [2].

Високий вихід, швидкість та легкість проведення реакції вплинули на поширення цієї ідеї у всьому хімічному середовищі, і, як наслідок, - десятки тисяч статей в наступний період були присвячені синтезам азид-алкіл циклоприєднанням у різних модифікаціях. Учені адаптували нову концепцію до використання у інших галузях: біології, медицині, матеріалознавстві.

Надалі американська дослідниця Carolyn Ruth Bertozzi змогла реалізувати реакції клік-хімії на живих організмах і, відповідно, перенести їх на клітинний рівень. Саме за такі досягнення у 2022 році Carolyn

Ruth Bertozzi, Barry Sharpless та Morten Meldal отримали Нобелівську премію з хімії. Barry Sharpless та Morten Meldal відкрили та описали реакції клік-хімії, а Carolyn Ruth Bertozzi започаткувала новий напрям у науці - “біоортогональну хімію”, яка досліджує реакції, що відбуваються у біологічному середовищі і при цьому не взаємодіють з ним та не впливають на біомолекули, не перешкоджають біохімічним процесам на рівні клітини чи окремого організму [3].

Carolyn Ruth Bertozzi тривалий період досліджувала глікани - складні вуглеводи, які перебувають на поверхні білків і клітин. Вони відіграють велику роль у біологічних процесах, з їх допомогою можна вивчати особливості утворення ракових клітин та білків. Але для цього дослідження потрібна мітка, яка б дозволила відслідковувати переміщення гліканів. І цією міткою стали азиди.

Для того, щоб застосувати реакцію як біоортогональну, вона повинна відповідати певним умовам, а саме: відбуватися за температури і рН фізіологічних середовищ; з високим виходом утворювати кінцеві продукти, навіть за низьких концентрацій відбуватися з великою швидкістю і утворювати стійкі продукти реакції; а також містити характеристичні групи, природним чином відсутні в біологічних системах [4]. Виділяють

кілька основних типів біоортогональних реакцій: перев'язка Штаудінгера, азид-алкін циклоприєднання, каталізоване Купрумом (CuAAC), азид-алкін циклоприєднання без Купруму (SPAAC); лігування тетразином [4].

Важливим результатом стало застосування на живих організмах основної реакції клік хімії - азид-алкін циклоприєднання, яка каталізується міддю (Купрумом) (CuAAC). Проблема полягала в тому, що мідь та сполуки Купруму є надзвичайно шкідливими для живої природи.

Проблему вдалося вирішити шляхом використання лігандів, які сприяли підвищенню швидкості реакції та зменшували потребу у великій кількості каталізатора. До таких лігандів належать дибензоциклоокт-4-ин-1-ол (DIBO), азибдензоциклооктин (DIBAC), біциклононіни (BCN), трис((1-бензил-1H-1,2,3-триазол-4-іл)метил)амін (TBTA) [5].

Дослідники Лу, Цю та інші у 2020 році в рамках таргетної терапії висвітлили досягнення, проведені для специфічної та високоефективної терапії раку [6].

Загалом впровадження клік-хімії, основною реакцією якої є азид-алкін циклоприєднання, каталізовані міддю/Купрумом, стало поштовхом для багатьох досліджень і відкриттів в галузі хімії, біології, медицини, особливо у пошуку методів і препаратів для лікування раку. Клік-хімія спрощує хімічні реакції, застосовуючи готові карбонові фрагменти, з'єднані містками Нітрогену, Оксигену.

Список використаних джерел

1. Chemie-Nobelpreis für die „Click-Chemie“, Nadja Podbregar / scinexx.-5. Oktober 2022. URL: <https://www.scinexx.de/news/technik/chemie-nobelpreis-fuer-die-click-chemie/>
2. MLA style: K. Barry Sharpless – Biographical. NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach AB 2023. Mon. 3 Apr 2023. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/chemistry/2001/sharpless/biographical/>
3. Sletten E. M., Bertozzi C. R. From mechanism to mouse: a tale of two bioorthogonal reactions. Accounts of chemical research. 2011. Vol. 44, no. 9. P. 666–676. URL: <https://doi.org/10.1021/ar200148z>
4. Bioorthogonal chemistry and its applications / R. E. Bird et al. Bioconjugate chemistry. 2021. Vol. 32, no. 12. P. 2457–2479. URL: <https://doi.org/10.1021/acs.bioconjchem.1c00461>
5. Electrochemically protected copper(i)-catalyzed azide-alkyne cycloaddition / V. Hong et al. ChemBioChem. 2008. Vol. 9, no. 9. P. 1481–1486. URL: <https://doi.org/10.1002/cbic.200700768>
6. Two-step tumor-targeting therapy via integrating metabolic lipid-engineering with in situ click chemistry / G. Lu et al. Biomaterials science. 2020. Vol. 8, no. 8. P. 2283–2288. URL: <https://doi.org/10.1039/d0bm00088d>

*Швайка Ірина Володимирівна
студентка I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Наукові керівники:
кандидат хімічних наук, доцент
Толмачова Валентина Сергіївна
кандидат хімічних наук
Літвінчук Марія Богданівна*

«Похідні піроло[1,2-а]піразин-8-карбонових кислот як потенційні протипухлинні лікарські засоби»

Нітрогеновмісні цикли є поширеними структурними фрагментами серед гетероциклічних сполук, а також ключовими елементами багатьох лікарських засобів. Серед них чільне місце займають піроли, завдяки наявності у багатьох природних об'єктах [1]. Для похідних піроло[1,2-а]піразинів характерні різні види біологічної активності, зокрема, протипухлинна, антиоксидантна, протигрибкова та нейропротекторна властивості (Рис.1.) [2].

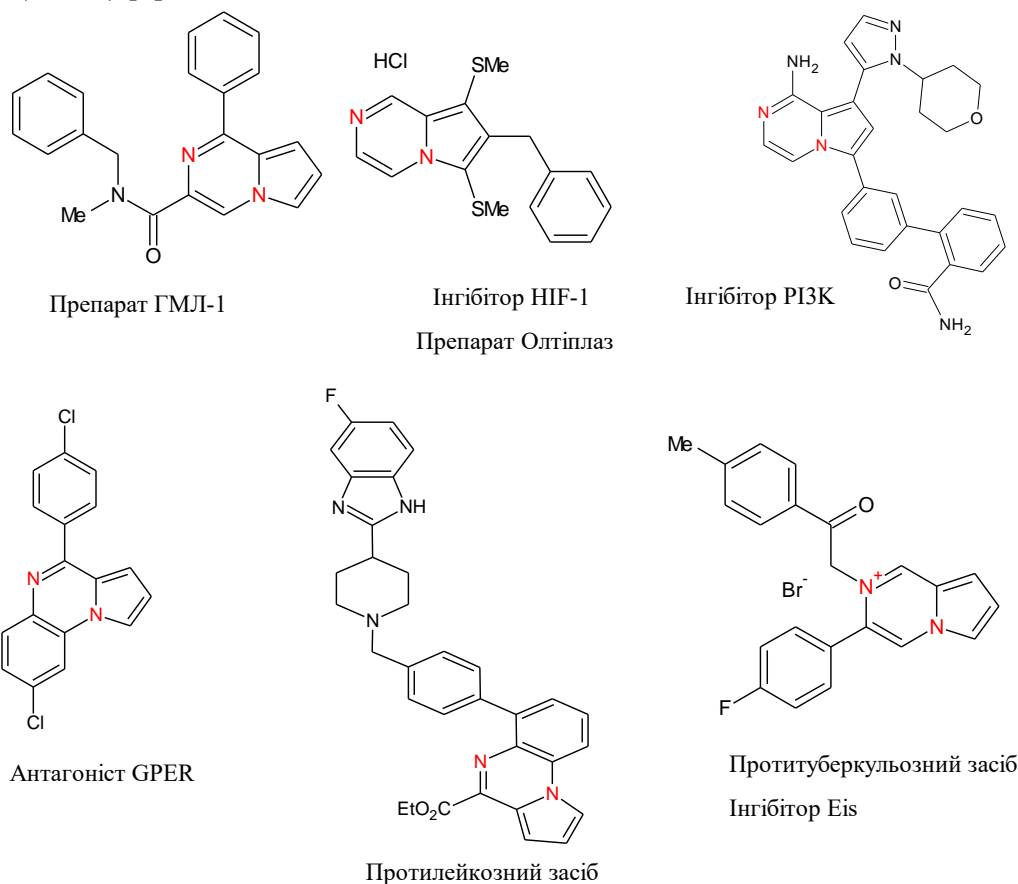

Рис.1. Деякі фармакологічно активні сполуки, що містять піроло-[1,2-а]піразиновий фрагмент.

Похідні піроло[1,2-а]піразинів, а саме похідні піроло[1,2-а]піразин-8-карбонових кислот можуть використовуватися як протипухлинні засоби.

За даними Міністерства охорони здоров'я на початок 2021 року в Україні на обліку перебувають понад 1 млн пацієнтів з онкологічними захворюваннями. Злоякісні новоутворення разом із хворобами серцево-судинної системи визначають рівень здоров'я популяції, оскільки спричиняють 13,4% всіх випадків смерті та 25% інвалідизації населення. У зв'язку зі смертністю від онкологічних захворювань населення країни щорічно втрачає понад 270 тис. людино-років життя у працездатному віці [3].

Дослідниками Цзін Ван, Лівей Хуан та Сі Чень встановлено, що похідні піразину можуть модулювати фосфорилування рецепторів епідермального фактора росту (РЕФР) і, таким чином, досягати протипухлинної дії. В наявних інгібіторах РЕФР виявлено, що вирішальним для їх інгібувальної активності є атом Нітрогену в піразиновому циклі. Усі синтезовані похідні піразину виявили протипухлинну дію проти лінії клітин раку молочної залози людини (MCF-7) і лінії клітин раку печінки людини (HepG2). Прогнозування взаємозв'язків між структурою й активністю та дослідження молекулярного моделювання дали поштовх подальшому розумінню взаємодії між

ферментом та його лігандами, що свідчить про успішність майбутнього використання похідних піроло[1,2-а]піразин-8-карбонових кислот[4].

Іншим прикладом протипухлинної дії похідних піроло[1,2-а]піразинів є дослідження італійських вчених Габріеле Карулло, Сара Маццотта, Франческа Джордано та Франческа Айелло. Вони досліджували протипухлинні властивості піроло[1,2-а]піразинового каркасу проти білка G естрогенового рецептора 1 (GPER-G protein-coupled estrogen receptor 1), що впливає на розвиток ракових клітин грудей. Дослідження показали ефективність деяких похідних, а саме 1-бензил-3-метил-5-(2-піролідин-1-ілетил)піроло[1,2-а]хіноксалін-4-ону, що виявив найбільшу активність. Водночас похідні піроло[1,2-а]піразинів не виявляли активну протипухлинну дію до клітин грудного раку без наявності білка GPER. Результати цього дослідження свідчать про можливість використання деяких похідних піроло[1,2-а]піразинів проти раку грудей, але потрібні додаткові дослідження для підтвердження їх ефективності та безпечності [5].

Загалом похідні піроло[1,2-а]піразин-8-карбонових кислот належать до типу нітрогеновмісних гетероциклічних сполук, що проявляють цінну біологічну активність як потенційні лікарські засоби. Сучасні дослідження показали перспективи цих сполук для розробки ефективних лікарських засобів для лікування ракових захворювань. Однак, слід зауважити, що механізми їх дії до кінця не досліджений, як і токсичність майбутніх препаратів для людського організму.

Список використаних джерел

1. Alizadeh A., HosseinAbadi M., Ghanbaripour R. An Efficient Approach to the Synthesis of Alkyl 7-Hydroxy-1-oxo-1,2,3,4-tetrahydropyrrolo[1,2-a]pyrazine-8-carboxylates via a One-Pot, Three-Component Reaction. *Synlett*. 2014. Vol. 25, no. 12. P. 1705–1708. URL: <https://doi.org/10.1055/s-0034-1378275>.
2. Design, synthesis, and biological evaluation of novel pyrrolo[1,2-a] pyrazine derivatives / J. Kimetal. *Bioorganic & medicinal chemistry letters*. 2019. Vol. 29, no. 11. P. 1350–1356. URL: <https://doi.org/10.1016/j.bmcl.2019.03.044>.
3. Онкологія в Україні: стан проблеми та шляхи розвитку. *Oncology*. 2022. Т. 24, № 3. URL: <https://doi.org/10.32471/oncology.2663-7928.t-24-3-2022-g.10652>.
4. Design, synthesis and antitumor activities of novel quinazolinone derivatives as potential EGFR inhibitors / J. Wangetal. *Chemical and pharmaceutical bulletin*. 2022. Vol. 70, no. 9. P. 637–641. URL: <https://doi.org/10.1248/cpb.c22-00303>.
5. Green synthesis of new pyrrolo[1,2-a]quinoxalines as antiproliferative agents in gper-expressing breast cancer cells / G. Carulloetal. *Journal of chemistry*. 2021. Vol. 2021. P. 1–8. URL: <https://doi.org/10.1155/2021/5596816>.

Юхимчук Анна Геннадіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Прибора Наталія Андріївна

«Властивості та використання карбонізованих рослинних матеріалів на основі сосни»

Карбонізація – процес перетворення органічних решток на тверді залишки з підвищеним вмістом Карбону – є важливим методом одержання матеріалів з різних, передусім, відновлюваних рослинних джерел, таких як деревина, лушпиння, солома, шкаралупи горіхів, качани кукурудзи тощо. Карбонізовані матеріали мають властивості,

що забезпечують їх використання у виробництві різноманітних продуктів: від електродів і сорбентів до біодобавок та каталізаторів.

За останні роки карбонізовані матеріали стали все більш популярними через їх доступність, відносно низьку вартість, унікальні властивості та можливості використання. Стрімкий розвиток методів виділення та переробки відходів біополімерів має також значення для розробки екологічно безпечних хімічних технологій. Тому дослідження способів одержання та вивчення властивостей карбонізованих сполук є актуальною темою в науковому світі.

Одним з можливих джерел рослинного походження для одержання карбонізованих матеріалів є сосна. Вона доступна, її деревина містить значну кількість целюлози та лігніну, що можуть бути піддані карбонізації для отримання матеріалів з різною структурою та властивостями. За даними Європейського Союзу, щорічне виробництво деревини та деревної продукції з сосни становить 515 мільйонів кубометрів, що складає 17 % світового виробництва. В Україні сосна звичайна є основною лісотвірною породою, що займає близько третини державного лісового фонду. Заготівля деревини сосни здійснюється у західних та північних областях, частина її, переважно відходи, може бути перероблена на карбонізовані матеріали.

Існує кілька методів карбонізації соснових відходів, які можуть бути використані для отримання біовугілля з різними властивостями. Основні методи карбонізації соснових відходів включають [1-4]:

1. *Термохімічна карбонізація* – цей метод включає нагрівання соснової тирси у присутності хімічних реагентів, таких як кислоти або луги. Під час нагрівання відбувається деструкція біомаси, що приводить до відокремлення вугілля від інших компонентів відходів.

2. *Гідротермальна карбонізація* – метод являє собою нагрівання деревини у водному середовищі під високим тиском. У результаті цього процесу відбувається гідроліз та карбонізація біомаси, що призводить до утворення матеріалів з високою пористістю та великою питомою поверхнею. До цієї групи методів також можна віднести активацію парою біовугілля, що призводить до збільшення його питомої поверхні, підвищення мікропористості та кислотності.

3. *Піроліз* – нагрівання соснових відходів до високих температур за відсутності повітря. Під час цього процесу відбувається деструкція біомаси та утворення вуглецю з високою чистотою. Так, було доведено, що карбонізація біоматеріалу при 700 °C призводить до збільшення вмісту елементарного Карбону майже вдвічі порівняно зі зразками, одержаними за нижчої температури. Вміст біокарбону понад 90 % було досягнуто вже за температури 500 °C, що пов'язують з деполімеризацією целюлози та утворенням аморфної матриці, представленої листами поліароматичного графену.

Кожен з розглянутих методів має свої переваги та недоліки, тому вибір методу карбонізації залежить від бажаних властивостей матеріалу та його застосування.

Карбонізовані соснові матеріали мають ряд особливостей, які роблять їх корисними для різних застосувань. Деякі з цих властивостей включають:

1. *Висока пористість* – карбонізовані соснові відходи є в основному мезопористими чи мікропористими залежно від умов одержання зразків [1, 2], що забезпечує велику поверхню для зв'язування різних речовин.

2. *Хімічна стійкість* – біовугілля має високу хімічну стійкість з кислотними та основними групами на поверхні, що дозволяє використовувати його в різних хімічних процесах [2].

3. *Висока термостійкість* – карбонізовані соснові матеріали, переважно піролізні, можуть витримувати високі температури без деформації або розкладу, що робить їх незамінними для використання за температур [4].

4. *Електрична провідність* – деструктуровані біополімери можуть мати високу електричну провідність, що забезпечує їх використання в електронних пристроях [3].

5. *Екологічна придатність* – використання біосорбентів на основі карбонізованих матеріалів може допомогти у вирішенні проблеми з утилізацією відходів та зменшення негативного впливу на довкілля, покращення родючості ґрунтів, очищення стічних вод від органічних та неорганічних токсикантів [1].

Отже, карбонізовані соснові відходи є потенційно цінним матеріалом для вирішення різноманітних проблем, пов'язаних з навколишнім середовищем та енергетикою. За допомогою різних методів карбонізації, соснові відходи можуть бути перетворені на якісний карбонізований матеріал з високим вмістом Карбону та розвиненою поверхнею.

Карбонізовані матеріали, отримані з соснових відходів, можуть бути використані для різних цілей, включаючи очищення води та повітря від органічних сполук, виробництво електродів для суперконденсаторів, каталізаторів для риформінгу гудрону, наповнювачів та носіїв добрив для ґрунту. Використання цих матеріалів може зменшити частку відходів та знизити негативний вплив на навколишнє середовище.

Список використаних джерел

1. Agudelo, A., & Luque, R. (2019). Carbon materials from biomass-derived precursors: A review of synthesis, characterization and applications. *Green Chemistry*, 21(6), 1335-1360.
2. Chen, L., Wang, H., Chang, J., Zhang, L., & Dai, C. (2019). Preparation and application of activated carbon from biomass: A review. *Materials*, 12(8), 1311.
3. Jia, X., Zhang, L., Cao, Q., Xu, Y., Yang, H., & Chen, Z. (2021). High-performance supercapacitors based on pine cone-derived hierarchical porous carbon with ultrahigh nitrogen-doping levels. *Journal of Materials Science*, 56(12), 7587-7599.
4. Liu, Y., Yuan, X., Xu, Y., Chen, X., & Huang, Z. (2020). Catalytic pyrolysis of pine sawdust for the production of renewable chemicals and fuels. *Bioresource Technology*, 312, 123599.

Янчук Олександр Михайлович
студент I курсу
освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»

Науковий керівник:
кандидат хімічних наук, доцент
Богатиренко Вікторія Альфредівна

«Хімічний погляд на олійний живопис»

Історія використання фарб – це сама історія людства. Оскільки фарба – латиною «pigmentum», то довгий час словом "фарба" називали безпосередньо пігменти. Зараз під словом «фарба» розуміють суспензію пігментів і наповнювачів у сполучній речовині (плівкоутворювачі) – оліфі, камедях, латексах, розчинах смол або інших плівкоутворювачах.

Сучасні пігменти – це зазвичай штучні або синтетичні речовини, що становлять основу фарб, зокрема олійних фарб, що використовуються в образотворчому і декоративному мистецтві. Пігменти є основним компонентом одного з найдавніших видів живопису, який виконується восковими фарбами – енкаустичного живопису. У Середньовіччі він втратив своє значення, проте у XX–XXI ст. енкаустику знову почали застосовувати, але переважно під час реставраційних робіт для зміцнення фарбового шару та заповнення його втрат.

Найдавніші відомі приклади цієї техніки знайдені у 1886 році британською експедицією в некрополі Фаюм (Єгипет, I-III ст н.е.) – фаюмські портрети. Вважають, що у давнину основними компонентами енкаустики, окрім пігментів, були: віск, рослинна олія (лляна, горіхова, макова, соняшникова тощо), смола (каніфоль, даммара).

Приблизно у X ст. зароджується і поширюється живопис на жирних оліях (олійний живопис), а пізніше й живопис темперними фарбами, який дозволив на довгий час забути про класичну енкаустичну техніку. Технологія отримання фарб для темперного живопису полягає в тому, що пігмент розчиняється з водою, а потім його висушують (з латинського «*temperare*» означає змішувати). Згодом отриману суміш поєднують із яєчною масою та вином чи оцтом. До складу яєчної маси входили яєчна олія та сирий яєчний жовток. Яєчний жовток виконував функції плівкоутворювача за рахунок альбуміну, який має здатність склеювати, та емульгатора – лецитину, який забезпечував стійкість фарби, рис. 2. Альбумін жовтка при нанесенні на поверхню висихає і створює прозору, стійку плівку.

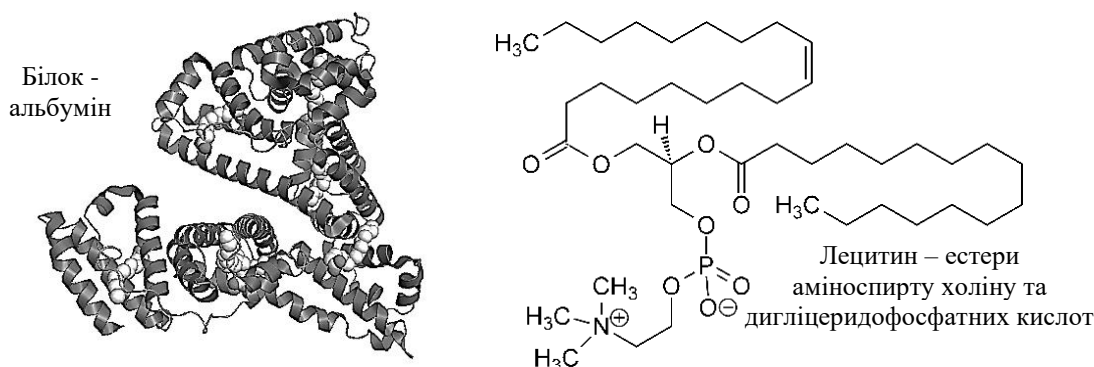
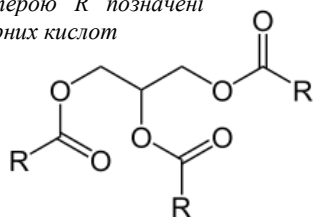

Рис. 2. Основні компоненти яєчного жовтка фарби темпере

Яєчна олія є ліпідною витяжкою з круто звареного яєчного жовтка з високим вмістом жиророзчинних вітамінів, яка зв'язує неорганічні та органічні компоненти фарби. Вона містить тригліцериди олеїнової кислоти $\text{CH}_3-(\text{CH}_2)_7-\text{CH}=\text{CH}-(\text{CH}_2)_7-\text{COOH}$, лінолевої кислоти $\text{CH}_3-(\text{CH}_2)_4-\text{CH}=\text{CH}-\text{CH}_2-\text{CH}=\text{CH}-(\text{CH}_2)_7-\text{COOH}$ та пальмітинової кислоти $\text{CH}_3(\text{CH}_2)_{14}\text{COOH}$, рис. 2.

Структурна формула тригліцеридів. Літерою R позначені залишки жирних кислот

$\text{CH}_3-(\text{CH}_2)_7-\text{CH}=\text{CH}-(\text{CH}_2)_7-\text{COOH}$ - цис-октадец-9-енова кислота, олеїнова

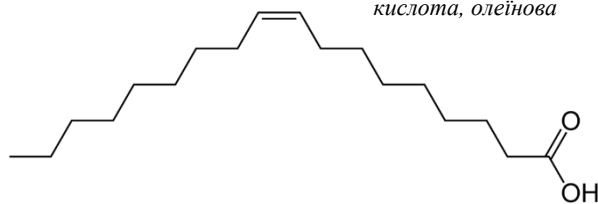

Рис. 2. Ліпідна складова яєчної олії

Олійний живопис почав інтенсивно розвиватись лише з початку XV століття завдяки таланту і мистецтву нідерландського художника Яна ван Ейка, якого досить довго вважали першовідкривачем цього виду живопису. Проте наразі прийшли до висновку, що першовідкривачів було декілька й на різних [континентах](#).

До періоду розвитку хімічної промисловості й органічної хімії пігментами у складі фарб для живопису були природні мінерали. Художні фарби доісторичного періоду історії людства давали чотири кольори: білий; жовтий; червоний та чорний. Вони створювались з використанням залізої вохри ($\text{FeO}(\text{OH}) \cdot n\text{H}_2\text{O}$ – оксогідроксиди феруму(III)), гематиту (Fe_2O_3), кіноварі (HgS), лазуриту (ляпіс-блакить, $3\text{Na}_2\text{O} \cdot 3\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 6\text{SiO}_2 \cdot 2\text{Na}_2\text{Si}$), які вважаються першими відомими пігментами живопису. Сліди вохри виявили на фігурці

створеної понад 300 тисяч років тому Венери з Тан-Тану. Ще у II ст до н.е. стародавні китайці долали перевали Паміру, щоб видобути і привезти до себе на батьківщину дорогоцінну в ті часи кіновар із відомих уже тоді родовищ нинішнього Киргизстану. Бадахшанський лазурит для фарб доставлявся Великим Караванним Шляхом у середньовічну Європу, а звідти вже й у Візантію. У середні віки він був такий цінований, що обмінювався купцями на золото за вагою.

Основними пігментами полотен Леонардо да Вінчі, які він використовував в основному шарі за технікою фламандського живопису або темпере, були вже палена умбра, жовта вохра, берлінська блакить, жовтий кадмій і палена сієна. Після Леонардо да Вінчі більшість художників писали свої полотна за технікою італійського живопису, яка вимагає тонування основи полотна – ґрунту. Наприклад, Рембрандт писав по темно-сірому ґрунті, а Рубенс використовував пігменти англійської червоної та умбри.

Загалом, олійний живопис виник і розвивався з використанням багатьох природних речовин – як органічної, так і мінеральної природи, і тому був безпосередньо пов'язаний із розвитком мінералогії, фармації і, звичайно, хімії. Не зважаючи на те, що сьогодні хімічна наука і промисловість дозволяють одержати різноманітні синтетичні пігменти і зв'язуючі компоненти, більшість митців все одно перевагу надають природним речовинам.

Список використаних джерел

1. Arthur H. Church. The chemistry of paints and painting. Fourth edition. London Seeley and co. Limited. 2015. 388 с.
2. Хімія в образотворчому мистецтві. Бібліотека ОЗЗСО I-III ст. «Шацький ліцей». URL: http://shatsk-sch1-bibl.volynsch.in.ua/chitachevi/yak_nas_znajti/himiya_v_obrazotvorchomu_mistectvi/.
3. [Ghenadie sontu fine art](https://www ghenadiesontu.com/blog/tehnika-zhivopisi-i-tehnologiya-zhivopisnih-materialov). URL : <https://www ghenadiesontu.com/blog/tehnika-zhivopisi-i-tehnologiya-zhivopisnih-materialov>.
4. Art-studio LIHTARYC. URL : <https://lihtaryk.com.ua/istoriya-zhivopisu/>.

*Клименко Наталя Євгенівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
доктор медичних наук, професор
Плиска Олександр Іванович*

«Дослідження дотикової чутливості у дітей і підлітків з вадами зору міста Києва»

Вступ: Останнім часом із збільшенням кількості дітей з порушеннями психофізичного розвитку набули активного поширення питання, пов'язані із освітою таких дітей у загальноосвітніх школах. І якщо порушення їх розвитку не перешкоджає засвоєнню освітньої програми, реалізуються засади інклюзивного навчання таких школярів.

Актуальність дослідження: Однією з категорій учнів, які мають особливі освітні потреби внаслідок порушень у розвитку, є діти з вадами зору. Дітям із вадами зору властиві певні особливості фізичного та пізнавального розвитку, прояви загальмованого процесу сприймання інформації, повільність її опрацювання, певна рухова незграбність, труднощі зорово-рухової координації та просторового орієнтування тощо. При розгляді особливостей організації навчання дітей з вадами зору науковці надавали великого значення дотиковому сприйняттю дітьми інформації з навколишнього світу, формуванню навичок дотикового обстеження предметів, що сприятливо впливає на розвиток їх навичок

просторового орієнтування, розпізнавання деталей на рельєфних малюнках. Дотикова чутливість пальців рук, на думку всіх тифлопедагогів, є надзвичайно важливою для дітей з глибокими вадами зору, адже допомагає засвоювати навички читання і письма шрифтом Брайля.

Мета роботи: встановити особливості дотикової чутливості дітей і підлітків з вадами зору міста Києва, запропонувати методичні рекомендації для організації освітнього процесу учнів з вадами зору в початковій і середній ланці освіти.

Об'єктом дослідження: особливості навчання дітей і підлітків з вадами зору в школах міста Києва.

Предметом дослідження: дотикова чутливість дітей і підлітків з вадами зору міста Києва.

Практичне значення: Розроблені методичні рекомендації для організації освітнього процесу учнів з вадами зору у початковій і середній ланці освіти можуть бути використані педагогами закладів освіти у роботі з дітьми та підлітками, які мають вади зору.

Наукова новизна: теоретичне обґрунтування особливостей дотикової чутливості дітей і підлітків з вадами зору у початковій і середній ланці освіти; виділенні організаційних засад навчання учнів з вадами зору в початковій і середній ланці освіти.

Методика дослідження: під час написання кваліфікаційної роботи використано наступні методи відповідно до поставлених завдань:

- теоретичні: аналіз і синтез, дедукція, індукція, узагальнення, положень фізіологічної, психолого-педагогічної, методичної літератури з вивчення дотикової чутливості учнів з вадами зору;

- емпіричні: спостереження за організацією освітнього процесу у школі для учнів з вадами зору; аналіз результатів щорічних медичних оглядів учнів; якісний та кількісний аналіз отриманих результатів, формулювання висновків щодо тактильної чутливості дітей і підлітків з вадами зору.

Результати дослідження: Важливість дотикової чутливості полягає в тому, що вона забезпечує людям (а особливо дітям з вадами зору) сприйняття форми, ваги, температури, шорсткості, твердості й м'якості предметів, допомагає отримувати інформацію про навколишній світ, навчатися, набувати досвіду предметної діяльності.

Зважаючи на те, що за допомогою розвиненої дотикової чутливості діти з вадами зору можуть краще пізнавати властивості предметів, які вивчаються, розширювати власні уявлення про цілісність образів, явищ, навчаються читати і писати шрифтом Брайля, одним з важливих напрямів корекційно-відновлювальної роботи з цими дітьми є розвиток їх дотикового сприйняття і тактильної чутливості рук.

Висновки: Серед характеристик пізнавального та особистісного розвитку учнів з вадами зору виділяються труднощі їх навчальної, соціальної, комунікативної діяльності. При цьому надзвичайну роль в оволодінні знаннями відіграють дотикові відчуття дітей, їх здатність обстежувати предмети, доповнювати уявлення про вивчені явища та події за допомогою дотикової чутливості. Тому, плануючи та організовуючи освітній процес з учнями з вадами зору, слід розвивати їх тактильну чутливість, дрібну моторику рук, дотикових відчуттів на пальцях рук. Особливо це важливо у молодшому шкільному та підлітковому віці, коли, за даними фізіологів, відбувається інтенсивний розвиток дотикової чутливості рук дітей, що надає змогу використовувати дотикове обстеження предметів для покращення знань учнів, а у випадку глибоких порушень зору – для навчання читання і письма шрифтом Брайля.

Список використаних джерел

1. Анатомія, фізіологія, патологія дітей з основами генетики: навч. пос. для студ. пед. факультетів університетів / Прокопенко Л. І., Біда О. А., Луценко Г. В., Картель М. В., Дворчук О. І. Черкаси: вид-во ЧНІ імені Богдана Хмельницького, 2011. 364 с.

2. Антибура Ю. О. Індивідуальне навчання дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2015. № 2. С. 60–66.
3. Бабич Н. М. Формування комунікативних навичок у старших дошкільників з порушеннями зору та інтелекту : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 – корекційна педагогіка. К., 2016. 22 с.
4. Бакаленко О. А. Психологія сприйняття та переробки інформації: Навч. посібник. Харків: ХНУРЕ, 2017. 124 с.
5. Бекас О. О. Лабораторний практикум з курсу вікової анатомії та фізіології [навчально-методичний посібник рекомендований студентам факультету фізичного виховання і спорту, спеціальності 014.14 Середня освіта (Здоров'я людини), ОП Середня освіта. Здоров'я людини]. ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2020. 148 с.
6. Бондаренко Ю. А. Особливості читання учнів із порушенням зору. Чернігівщина. 2020. URL: <https://che.cn.ua/index.php/different/blogs/item/7441-osoblyvosti-chytannia-uchniv-iz-porushenniam-zoru>.
7. Бочелюк В. Й., Турубарова А. В. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 264 с.

Матвійчук Вікторія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
доктор медичних наук, професор
Плиска Олександр Іванович

«Цитологічна характеристика тромбоцитів в нормі та при тромбоцитопенії в дітей різних вікових груп міста Києва»

Вступ. Тромбоцитопенія - це патологічний процес, який характеризується зниженням вмісту тромбоцитів в крові. У багатьох випадках людина може не відчувати жодних проблем зі здоров'ям, але це небезпечно через високий ризик внутрішньої кровотечі. Тромбоцити утворюються в кістковому мозку, а потім починають циркулювати в крові. Основним завданням тромбоцитів є зупинка кровотечі шляхом утворення тромбів. При зниженні тромбоцитів і зменшенні їх маси можуть виникати різні види кровотеч: від синців, дрібних плям на шкірі до менорагії і поганого загоєння ран.

Тромбоцитопенія має три ступені тяжкості. Помірні показники тромбоцитів знаходяться в межах норми і зазвичай діагностуються під час профілактичного обстеження. Середній ступінь характеризується зниженням кількості елементів крові, носовими кровотечами, підшкірними крововиливами внаслідок ударів. Тяжка ступінь проявляється розвитком масивної внутрішньої кровотечі, тоді рівень тромбоцитів у крові падає до критичної позначки.

Матеріал і методи досліджень: Норма тромбоцитів становить 150–400 тис. шт./мкл. Низький рівень тромбоцитів у крові — менше 150 тис. шт./мкл — свідчить про тромбоцитопенію.

До основної групи нашого дослідження увійшли 55 дітей з імунною тромбоцитопенічною пурпурою асоційованою з герпесвірусною інфекцією. Контрольну групу склали 25 практично здорових дітей. При відборі дітей досліджуваними були вивчені їхні історії хвороби, особиста участь в обстеженні та спостереженні дітей з ІТП, пов'язаною з герпесвірусною інфекцією, протягом року.

Обстежено 55 дітей з діагнозом імунна тромбоцитопенічна пурпура, асоційована з герпесвірусною інфекцією. Середній вік обстежених дітей становив $6,5 \pm 0,6$ року. Серед обстежених дітей з імунною тромбоцитопенією дівчаток ($60,01 \pm 6,6\%$) було більше, ніж хлопчиків ($39,99 \pm 6,6\%$). У цій групі вірогідно зросла кількість дітей молодшого шкільного віку з імунною тромбоцитопенією — 18 випадків ($32,73 \pm 6,33\%$), найменше — дітей раннього віку ($10,9 \pm 4,2\%$)

Результати та їх обговорення. У досліджуваній групі вірогідно зросла кількість дітей із тромбоцитопенією 4 ступеня ($p=0,027$) — у 26 пацієнтів ($47,27 \pm 6,73\%$) діагностовано тромбоцитопенію 4 ступеня, а з тромбоцитопенією 1 ступеня. Показник виходу низький ($26,6 \pm 5,96\%$). У досліджуваній групі виявлено статистично значущу різницю ($p=0,001$) середніх показників кількості тромбоцитів порівняно з контрольною групою (табл. 1):

Таблиця 1

Розподіл дітей з імунною тромбоцитопенічною пурпурою, асоційованою з герпесвірусною інфекцією, залежно від ступеня тромбоцитопенії

Ступінь тромбоцитопенії	Абсолютна кількість (п)	%	Показник тромбоцитів
1 ступінь ($>75 \times 10^9/\text{л}$)	13	$26,6 \pm 5,96$	$80,67 \pm 21,47^*$
2 ступінь ($50-75 \times 10^9/\text{л}$)	7	$12,72 \pm 4,49$	$58,3 \pm 7,46^*$
3 ступінь ($25-50 \times 10^9/\text{л}$)	9	$16,36 \pm 4,99$	$35,29 \pm 7,55^*$
4 ступінь ($<25 \times 10^9/\text{л}$)	26	$47,27 \pm 6,73^{**}$	$6,34 \pm 7,26^*$
Норма (контрольна група)	25	100	$320,16 \pm 27,84^*$

Примітка: * — ($p=0,001$) Різниця між середніми значеннями тромбоцитів була статистично значущою порівняно з контрольною групою. ** — ($p=0,027$) Різниця між обстеженими дітьми четвертого класу та дітьми першого класу з тромбоцитопенією була статистично вірогідною.

У нашій групі не виявлено статистично значущих відмінностей між формами імунної тромбоцитопенії, однак кількість дітей із «сухою» формою була більшою: вона встановлена у 31 пацієнта ($56,4 \pm 6,69\%$), при меншій кількості виявлено вологий ІТП — 24 ($43,6 \pm 6,69\%$). При сухій формі поява геморагії можуть бути точковими, більш крупнішими або схожими на справжні синці. Якщо вони покривають тільки дерму, то говорять про сухий тип недуги, якщо з'являються і на слизових, то про вологий. Збільшення кількості цяток виявляється ближче до ранку.

Серед обстежених дітей з імунною тромбоцитопенічною пурпурою, асоційованою з герпесвірусною інфекцією (середній вік $6,5 \pm 0,6$ року), більше половини ($56,4 \pm 6,69\%$) мали «суху» ІТП. Більшість дітей з позитивні ПЛР-дослідженням на вірус герпесу в основній групі становили ($74,7 \pm 5,86\%$), а клінічні прояви ІТП були виражені, в тому числі катаральні явища у 31 випадку ($56,36 \pm 6,69\%$), 36 випадків ($65,45 \pm 6,41\%$) — синдром шкірної кровотечі, його кількість була статистично вірогідно більшою, ніж у ПЛР-негативних дітей ($p=0,001$). Серед герпесвірусних інфекцій у дітей з імунною тромбоцитопенією найбільш поширеною була одинична інфекція ЦМВ ($18,8 \pm 5,27$), а клінічна маніфестація була найбільш яскравою.

Встановлено, що «волога» форма імунної тромбоцитопенії супроводжується більш вираженими змінами клітинних імунних маркерів порівняно з «сухою», що проявляється порівняно невеликою кількістю Т-хелперів ($31,45 \pm 1,47\%$) з відносно більша кількість Т-інгібуючих факторів ($33,67 \pm 2,01\%$).

Дослідження стану імунної системи за типом асоційованої герпесвірусної інфекції виявило більш виражені зміни асоціацій імунних клітин у дітей із супутньою СМУ-інфекцією. Аналіз ступеня тромбоцитопенії у дітей з герпес-інфекційно-асоційованою імунною тромбоцитопенією показав, що тяжкість тромбоцитопенії 4 ступеня пов'язана зі зміною показників зв'язування імунних клітин, що проявляється у зниженні співвідношення Тх/Тs на $(0,97 \pm 0,08)$ % у зв'язку з наявністю інгібіторного фактора ЦМВ Т збільшився $(16,47 \pm 18,48)$ % у інфікованих пацієнтів з ІТП.

У практиці лікарів загальної практики сімейної медицини слід враховувати, що пацієнти зі зниженим рівнем тромбоцитів повинні направлятися до лікаря третинної ланки – дитячого гематолога. При зниженому вмісті тромбоцитів у периферичній крові рекомендується виключити імунну природу тромбоцитопенічної пурпури з урахуванням асоціації з герпесвірусною інфекцією, яка може посилити клінічний перебіг захворювання.

Результати досліджень з теми «Цитологічна характеристика тромбоцитів крові в нормі та тромбоцитопенії» можуть бути використані на уроках біології для учнів 10 класу. Навчальна мета таких уроків: розвивати уявлення учнів про формені елементи крові, а саме лейкоцити та тромбоцити; показати взаємозв'язок між будовою і функціями тромбоцитів, розкрити життєво важливу роль механізму згортання крові, охарактеризувати тромбоцитопенію.

Висновки: *Отже, у досліджуваній групі вірогідно зросла кількість дітей із тромбоцитопенією 4 ступеня ($p=0,027$) — у 26 пацієнтів $(47,27 \pm 6,73)\%$ діагностовано тромбоцитопенію 4 ступеня, а з тромбоцитопенією 1 ступеня. Показник виходу низький $(26,6 \pm 5,96)\%$. У досліджуваній групі виявлено статистично значущу різницю ($p=0,001$) середніх показників кількості тромбоцитів порівняно з контрольною групою. Аналіз ступеня тромбоцитопенії у дітей з герпес-інфекційно-асоційованою імунною тромбоцитопенією показав, що тяжкість тромбоцитопенії 4 ступеня пов'язана зі зміною показників зв'язування імунних клітин, що проявляється у зниженні співвідношення Тх/Тs на $(0,97 \pm 0,08)$ % у зв'язку з наявністю інгібіторного фактора ЦМВ Т збільшився $(16,47 \pm 18,48)$ % у інфікованих пацієнтів з ІТП.*

Список використаних джерел

1. Ткаченко В.І. Синдром тромбоцитопенії у практиці сімейного лікаря. Сімейна медицина. 2017. №5(73). С.78.
2. Antoniak S, Mackman N. Multiple roles of the coagulation protease cascade during virus infection. Blood (2014) 123:2605-13.10.1182/blood-2013-09- 526277
3. Blanchette VS, Carcao M. Childhood acute immune thrombocytopenic purpura: 20 years later. Semin Thromb Hemost. (2003) Dec. 29(6):605-17.0094-6176
4. Butros LJ, Bussel JB. Intracranial hemorrhage in immune thrombocytopenic purpura: a retrospective analysis. J Pediatr Hematol Oncol. (2003) Aug. 25(8):660-4.1077-4114

*Гес Вікторія Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
професор, доктор медичних наук,
завідувач кафедри біології
Плиска Олександр Іванович*

«Паразити, що викликають захворювання органів зору»

Дана робота присвячена вивченню та дослідженню в галузях зоології та частково медицини, а власне стосується вивченню збудників токсоплазмозу та демодекозу, які є частими причинами виникнення захворювань органу зору та інших частин організму людини.

Насамперед часто заражаються вагітні жінки та люди з станами імунodefіциту. Вагітним жінкам збудник токсоплазмозу значно мірою впливає на розвиток плоду (завмирання, різного роду патології).

Вивченням проблем токсоплазмозу в Україні займалися такі вчені: Коровицький Л.К, Мельник Н.М, Соколов А. С., Грищенко І. І. та ін. Вивченням демодекозу: Авдохіна Т.І, Акілов О.Є, Борисович Б.В, Лісова В.В та інші.

Метою даної роботи є встановити та проаналізувати основні властивості збудників токсоплазмозу та демодекозу, їх вплив на організм людини, а також виходячи з шляхів передачі збудників можливість профілактики та лікування даних патологій.

Збудник токсоплазмозу - *Toxoplasma gondii* (Nicolle and Manceaux, 1908). Демодекозу – підшкірний кліщ – *Demodex* (Beyer, Henle, 1841).

Основним джерелом інфекції *T.gondii* для людини є домашні, свійські та дикі тварини (особливо коти). Людина є біологічним «тупицом», небезпеки для оточуючих не становить [1,3]. *Demodex* поширений серед різних груп населення та вікових груп. Зараження насамперед відбувається при контакті людини з людиною, частіше у весняно-літній період. Також відомо про зараження через предмети особистої гігієни (косметика, рушник, постіль) [2].

Для наукового обґрунтування результатів досліджень - частоти прояву ознак ураження токсоплазмозом та демодекозом пацієнтів офтальмологічного кабінету, було застосовано статистичний метод. Який був реалізований за допомогою таких методів: метод групування - було поділено пацієнтів на 2 групи: ураження токсоплазмозом чи демодекозом, було проведено розподіл між формою ураження (вроджений, набутий токсоплазмоз), первинно виявлений демодекоз чи повторний аналіз на кількість демодекозу. Метод відносних величин - застосоване для визначення у відсотковому співвідношенні кількості пацієнтів (чоловіків до жінок, а також кількості уражених токсоплазмозом та демодекозом у % співвідношенні). Було створено діаграми та таблиці на основі отриманих даних. Отримано інформацію про хворого та його недугу шляхом розпитування за такими критеріями: збір анамнезу життя, основні скарги, обізнаність людей щодо токсоплазмозу та демодекозу, чи були скоріше дані симптоми.

Згідно результатів дослідження було встановлено, що за час від лютого 2022 року до лютого 2023 року до лікаря офтальмолога з проблемою демодекозу звернулося 28 пацієнтів (56%) та проблемою токсоплазмозу 22 пацієнтів (44%).

Серед пацієнтів з ознаками демодекозу було 14 пацієнтів чоловічої статі (50%) та 14 пацієнтів жіночої статі (50%). Вік жінок від 27 до 83 років, а чоловіків від 26 до 75 років, середня кількість кліщів найбільше виявлених особин кліщів *Demodex* після діагностики методом клейкої стрічки сягала 14 кліщів. 20 пацієнтів звернулося вперше з скаргами на очі, 8 пацієнтів повторно для корекції лікування та повторної діагностики демодекозу. Серед опитаних 28 пацієнтів, 5 часто вживали продукти у своєму раціоні, що прискорюють розвиток демодекозу, а саме шоколад, молочні продукти. Щодо супутніх захворювань, то 4 пацієнтів серед них 2 чоловіків та 2 жінок мали ураження кон'юнктиви, а у 1 жінки було зафіксовано псоріаз шкіри обличчя.

З діагнозом токсоплазмоз було зареєстровано 12 чоловіків (54.5%) і 10 жінок (45.5%). Вік чоловіків від 22 до 43 років, жінок від 31 до 55 років. У 4-х пацієнтів було виявлено набутий токсоплазмоз, та у 18-ти вроджений токсоплазмоз. В ході роботи було опитано 50 пацієнтів різного віку та захворюваннями з них майже ніхто не знав, що таке токсоплазмоз, окрім 22 пацієнтів з наявним діагнозом. З анамнезу життя пацієнтів було встановлено, що серед пацієнтів з набутим токсоплазмозом часто були контакти з безпритульними кішками, а також домашніми кішками, також серед 2 жінок

віку 30 років з набутим токсоплазмозом під час вагітності було завмирання плоду. Щодо провокуючих факторів, то серед опитаних пацієнтів були і такі що вживали сирий та напівсирий фарш.

Профілактика токсоплазмозу та демодекозу є основною у зменшенні поширеності та зараженні даними видами збудників навіть за умов, що специфічні її засоби відсутні. З відомих засобів – це інформація ролі домашніх кішок у передачі збудника токсоплазмозу та загальних правил профілактики; для вагітних, яких токсоплазмоз уражає найчастіше.

Список використаних джерел

1. Інфекційні хвороби в загальній практиці та сімейній медицині./ За ред. М. А. Андрейчина. - Тернопіль. ТДМУ; 2007- 500 с.
2. Ковалёва Л. Н. К вопросу об истории эпидемиологии и этиопатогенетической терапии больных с клещевой инвазией *Demodex folliculorum*. Дерматовенерология. Косметология. Сексопатология. 1-4 2012. с.206-213.
3. Токсоплазмоз: Сучасні можливості лабораторної діагностики. Тактика ведення пацієнта. Методичні рекомендації. Сінево . № 44 . 2018 . с.27

*Головка Таміла Вадимівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Лебединець Наталія Віталіївна*

«Вплив психоемоційного стану на когнітивну діяльність учнів середнього та старшого шкільного віку»

Психоемоційний стан людини є одним із факторів впливу на її когнітивну діяльність. Водночас він має вікові відмінності, які пов'язані із зміною способів життя, середовищем існування та сприйняття дії зовнішніх та внутрішніх чинників. Формування когнітивних функцій (мислення, пам'яті, уваги, сприйняття), майже завершується у підлітковому віці. У подальшому психофізіологічному розвитку ці функції зазнають позитивних чи негативних змін.

Ясточкіна І. зазначає, що «Тривожність як стійка особистісна риса формується у підлітковому віці до цього вона є функцією ситуації» [1]. Тому актуальним є питання дослідження особливостей впливу психоемоційного стану на когнітивну діяльність учнів середнього та старшого шкільного віку.

Особливо значущими є такі дослідження в умовах критичних ситуацій, під час яких посилюється тривожність, як один із проявів емоційного стану людини. Високий рівень психологічної напруженості є фактором ризику для здоров'я, особливо у підлітковому віці. У свою чергу наявність легкої тривожності може активувати когнітивну діяльність. А повна відсутність тривоги перешкоджає адаптації і заважає нормальній діяльності.

Для своєчасного виявлення особливостей психоемоційного стану дітей молодшого, середнього та старшого шкільного віку використовується методика «Оцінка рівня шкільної тривожності Філіпса» [2]. Дана методика представлена у вигляді тесту, що складається з 58 питань. На кожне з яких потрібно дати однозначну відповідь «Так» або «Ні».

У результаті проведення методики визначається рівень та характер тривожності, як загальної, так і за окремими показниками (чинниками). До яких відносяться:

1. загальна тривожність у школі;
2. переживання соціального стресу;

3. фрустрація потреби в досягненні успіху;
4. страх самовираження;
5. страх ситуації перевірки знань;
6. страх не відповідати очікуванням оточуючих;
7. низький фізіологічний опір стресу;
8. проблеми і страхи у відносинах з учителями.

Під час аналізу результатів дослідження можна визначити домінуючі чинники рівня тривожності учнів. На формування домінуючої ознаки мають вплив: навколишнє середовище, мінливість його стану в якому перебуває учень та реакція останнього на зміни та стресові фактори, що виникають.

При обробці результатів користуються ключем тесту, який використовують як бланк-стандарт. Для визначення рівня тривожності, підраховується число розбіжностей між відповідями учнів та ключем. В залежності від кількості розбіжностей рівень тривожності може бути:

1. низький – до 25 % розбіжностей;
2. середній (норма) – від 26 до 50 %;
3. підвищений – 50 % і більше;
4. високий – понад 75%.

Ці значення також вираховуються і по кожному конкретному чиннику тривожності, проте в цьому випадку береться до уваги число збігів відповідей дітей з ключем для того чи іншого показника.

Опитування за вищезазначеною методикою проведено серед учнів середнього та старшого шкільного віку у ОЗО «Немішаївський ліцей №2» Бучанського району, Київської області. Загальна кількість респондентів становила 75 осіб віком від 11 до 17 років. З них 40 осіб жіночої та 35 осіб чоловічої статі.

За результатами обробки отриманих даних 8 осіб (10,7 %) мають низький; 46 осіб (61,3 %) – середній (норма); 15 осіб (20,0 %) – підвищений; 6 осіб (8,0 %) – високий рівень тривожності.

Аналіз прояву чинників тривожності демонструє, що 44,0 % учнів – мають підвищену загальну тривожність у школі; 60,0 % – високе переживання соціального стресу; 49,3 % – схильні до невдач, ніж до досягнення успіху; 16,0 % – схильні до страху самовираження; 28,0 % – схильні до страху перед перевіркою знань; 53,3 % – схильні до страху не відповідати очікуванням оточуючих; 48,0 % – низький фізіологічний опір стресу; 30,7 % – схильні до страху у відносинах з учителем.

Домінуючими чинниками тривожності є: загальна тривожність, переживання соціального стресу, фрустрація потреби в досягненні успіху, страх не відповідати очікуванням оточуючих і низький фізіологічний опір стресу. У дітей, які мають підвищений та високий рівень тривожності спостерігаються знижені показники когнітивної діяльності. Зокрема, такі учні є більш неуважними і гірше сприймають, запам'ятовують та відтворюють інформацію. Наслідком цього є знижена мотивація до навчання.

Однією з основних причин виникнення підвищених показників тривожності учнів є їх перебування в умовах воєнного стану в країні. Повномасштабне вторгнення російських військ від 24 лютого 2022 р. значно вплинуло на психоемоційний стан дітей та підлітків. Оскільки під час інтенсивних анатомо-фізіологічних змін організм більш вразливий до дії зовнішніх чинників, то у підлітковому віці відчуття тривожності посилюється. Перебуваючи тривалий час у середовищі з підвищеним ризиком для життя, учні середньої та старшої школи, навіть з часом, проявляють стурбованість, невпевненість, агресію до однолітків чи старших осіб, апатію до навчання чи позитивних змін.

Тому для нормалізації психоемоційного стану учнів середньої та старшої школи важливим є створення безпечних умов навчання, організація виховних, позакласних заходів з елементами освоєння знань, умінь та навичок особистісної поведінки у

критичних ситуаціях. Зменшенню психоемоційного напруження сприятиме використання різних прийомів та вправ для саморегуляції, таких як: дихальні практики, самонавіювання, візуалізація, арт-терапія. Значущим є введення у навчальну програму дисциплін варіативної складової, зокрема «Психологія», задля розуміння психоемоційних змін в організмі і попередженні виникнення негативних станів. Все це покращуватиме показники когнітивної діяльності учнів середнього та старшого шкільного віку і прискорюватиме їхню адаптацію.

Список використаних джерел

1. Ясточкіна І. Особистісна тривожність як соціально-психологічна проблема. *Вісник Львівського університету*. 2020. Вип. 6. С.165-170.

2. Лемак М.В., Петрище В.Ю. Психологу для роботи: діагностичні методики. Ужгород. ТОВ „ІВА”. 2011. 614 с.

*Мороз Інна Андріївна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Лебединець Наталія Віталіївна*

«Вплив відеоігор на когнітивні функції людини»

В останні десятиліття відеоігри стали популярним видом розваг, що викликає значний інтерес серед науковців у зв'язку з їх впливом на когнітивні функції людини. Відеоігри можуть мати різноманітний вплив на центральну нервову систему, що забезпечує прояв когнітивних функцій організму, а саме, залежно від типу гри, її тривалості та інтенсивності. [1] Успішність гравця у грі безпосередньо залежить від його когнітивних здібностей. Динамічність відеоігор вимагає підвищення збудливості нейронів-детекторів зорової кори, які вибірково відповідають на елементи фігур, контурів - лінії, смуги, кути. Особливо важливим є вплив відеоігор на дитячий організм. Під час сенситивного періоду сенсорні впливи мають значення для закріплення запрограмованих властивостей нейронів-детекторів та їх зміни на основі вибіркової сенсорної деривації. При тривалій та інтенсивній подачі різноманітних сигналів на сенсори людини виникають перцептуальні перевантаження, наслідком чого є погіршення показників уваги.

Відеоігри накладають відбиток на прояви фенотипової пам'яті, яка забезпечує формування адаптивної поведінки організму, зберігає та витягує інформацію, що набувається упродовж життя. Відеоігри викликають емоційні зміни в поведінці людини, що відображають психічні процеси, які є вираженням переживань людини, її відношенням до середовища і обставин.

Когнітивним функціям геймерів присвячено багато наукових робіт. В наукових працях каліфорнійських вчених, Ангера Дж. А., Бокканфузо Дж., Рінтул Дж. Л. та ін. показано, що відеоігри можуть мати позитивний вплив на когнітивні функції, такі як увага, пам'ять та функції контролю. В експериментальних дослідженнях виявлено, що учасники, які грали в ігри з вимогами до уваги та просторового мислення, демонстрували покращення своїх когнітивних проявів. Зокрема, науковці зазначають, що «Навчання за допомогою відеоігор покращує функції керування увагою, пам'яті та прийняття рішень у старших людей, що може бути корисним для їхнього підтримання незалежності і рівня функціонування в щоденному житті» [2, с. 97]. Також було відзначено, що геймери краще справляються з мультизадачністю, ніж люди, які не грають у ігри, через те, що елементи UI/UX дизайну та задача гри мають на меті виконання декількох операцій водночас:

зоровий пошук, відслідковування рухливих цілей з одночасним виконанням двох візуальних задач та переключення між ними.

Дуглас Джентіл у своїх роботах зазначає протилежний ефект, а саме те, що відеоігри можуть мати негативний вплив на когнітивні функції. Факторами негативного впливу можуть бути: контроль поведінки та нездатність адекватно приймати рішення у випадку довготривалого використання та надмірного часу, проведеного гравцями за грою. Також дослідник показує, що «відношення дітей до відеоігор може впливати на їхній успіх в навчанні та поведінку» [3, с. 80]. Дослідження відображає п'ять вимірів відношення дітей до відеоігор: гральну віддачу, естетичне сприйняття, соціальну інтеграцію, наслідування поведінки та ідентифікацію. За результатами дослідження було встановлено, що "високі показники гральної віддачі під час відеоігор, наслідування поведінки та ідентифікація можуть здійснювати негативний вплив на навчання та поведінку дітей» [3, с. 80]. Проте, «високі показники соціальної інтеграції можуть мати позитивний вплив на соціалізацію дітей» [3, с. 78]. Отже, відношення дітей до відеоігор може мати різні наслідки для формування їхньої поведінки та мотивацій, залежно від виміру відношення та його контексту.

У дослідженні Чайки Г. В. встановлено, що відеоігри можуть мати позитивний вплив на розвиток просторового мислення та здатності до швидкого прийняття рішень, але можуть також чинити негативні наслідки на здоров'я гравців та їх соціальну адаптацію. Так науковцем показана готовність геймерів швидко і впевнено приймати рішення у невизначеній ситуації, при цьому швидкість прийняття рішення не відбивається на його правильності [4, с. 481]. У дослідженнях Чайки Г.В. встановлено, що вплив відеоігор на когнітивні функції залежить від типу гри та інтенсивності її використання [4, с. 471].

В експериментальних дослідженнях Брайана Гласа з співавторами виявлено, що геймери мають більш розвинені когнітивні функції, такі як увага, сприйняття та координація рухів, порівняно з неігровими контрольними групами [5, с.1]. Автори також вказують на те, що гра у відеоігри може викликати певні емоційні стани, такі як захоплення та задоволення, що можуть позитивно впливати на когнітивні прояви гравців [5, с. 2]. Проте, автори також зазначають, що «контекстуальні фактори, такі як тип гри та індивідуальні особливості гравця, можуть впливати на ці ефекти» [5, с.3].

Дослідження науковців показують, що вплив відеоігор на когнітивні функції людини є складним та залежить від багатьох факторів. Науковцями доведена можливість розвитку залежності від відеоігор, що може призвести до погіршення когнітивних функцій. Разом з тим виявлено, що комп'ютерні ігри мають позитивний геронтологічний ефект, оскільки є ефективними для підтримки когнітивних функцій при старінні. Причому корисний ефект мають навіть звичайні ігри різних жанрів, які не були розроблені спеціально для цих цілей, що відзначає певну користь і від звичайного геймінгу, а не тільки використання спеціально створених ігор для поліпшення когнітивних функцій [4, с. 472]. Це дає простір для досліджень, оскільки відеоігри при дозованому використанні як в дитячому, так і літньому віці можуть мати розвиваючий ефект.

Список використаних джерел

1. Макаrchук М. Ю. Психофізіологія: навчальний посібник / М. Ю. Макаrchук, Т. В. Куценко, В.І. Кравченко, С.А.Данилов / К.: ООО «Інтерсервіс», 2011. – 329 с.
2. Video game training enhances cognitive control in older adults / J. A. Anguera, J. Boccanfuso, J. L. Rintoul та ін.]. // Nature. – 2013. – С. 97–100.
3. Douglas A. Gentile. The Multiple Dimensions of Video Game Effects / Douglas A. Gentile. // CHILD DEVELOPMENT PERSPECTIVES. – 2011. – №2. – С. 75–81.
4. Чайка Г. В. Про можливість розвитку когнітивних функцій школяра за допомогою комп'ютерних ігор // Духовність та злагода в українському суспільстві на

перехресті тисячоліть: Дод. до збірника наукових праць КВГП № 52.— К., 1999.— С. 466–481.

5. Brian D. Glass. Real-Time Strategy Game Training: Emergence of a Cognitive Flexibility Trait / Brian D. Glass, W. Todd Maddox, Bradley C. Love. // PLOS ONE. – 2013. – С. 1–6.

*Твардовська Надія Антонівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Лебединець Наталія Віталіївна*

«Стан вивчення проблематики розвитку дітей з психічними розладами науковцями в Україні та за кордоном»

Проблеми психофізіологічного розвитку дітей дошкільного віку, зміцнення та збереження їхнього здоров'я ніколи не втрачають своєї актуальності. Особливо це актуально на сьогоднішній день, адже в окремих освітніх закладах кількість дітей з особливими освітніми потребами сягає високої позначки. Разом з тим, дані численних досліджень свідчать про те, що сьогодні приблизно 80% дітей мають одне чи декілька захворювань [1].

Отримання освіти дітьми з особливими потребами є однією з основних і невід'ємних умов їх успішної соціалізації, забезпечення їх повноцінної участі в житті суспільства, ефективної самореалізації в різних видах професійної і соціальної діяльності. У зв'язку з цим забезпечення реалізації права таких дітей на освіту розглядається як одне із найважливіших завдань нашого суспільства [2].

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що проблема здобуття освіти дітей з особливими потребами перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних учених: В. Бондаря, Л. Байди, І. Білозерської, Л. Даниленко, К. Кольченко, А. Колупаєвої, І. Луценко, М. Сварника, Н. Софій, О. Патрикеевої, П. Таланчука, В. Шинкаренко. Позиція зазначених вчених дещо схожа: необхідність орієнтації на здорові сторони особистості кожної дитини з особливими освітніми потребами й значущість планування лінії її індивідуального розвитку.

Аналізуючи зарубіжний досвід впровадження інклюзії в освітній процес, було помічено, що особливий інтерес викликають праці вчених, які зробили вагомий внесок у розроблення теоретико-методичних основ інклюзивної освіти, серед яких Д. Дешлер, Т. Лорман, Ф. Амстронг, Б. Барбер, Г. Бекер, П. Бурдье, Дж. Девіс, К. Дженкс, Х. Кербо, М. Крозьє, Ф. Кросбі [3].

Проблема аутизму й аутистичних розладів для українського та світового суспільства не є новою. Перший опис аутизму як синдрому було дано американським дитячим психіатром Лео Каннером в його статті "Аутистические порушення афективної контакту", опублікованій в 1943 році. Наукові дослідження Л. Каннера, Г. Аспергера, Е. Блейлера, Б. Беттельгайма та інших присвячені вивченню проблематики психофізіологічного розвитку дітей з особливими потребами, а саме дітей-аутистів та дітей з розумовою відсталістю.

Наприклад, Каннер розглядав аутизм як «порушення афективного контакту», а в працях Аспергера описані порушення дітей, які характеризувалися відсутністю афективного контакту та мали здатність до користування неемоційною промовою.

До симптомів класичної форми аутизму, описаних Л. Каннером, належать: нездатність вступати в контакт з іншими людьми; затримка мовного розвитку;

некомунікативна мова; відставленого ехолалія (повторення слів або фраз через якийсь період часу); перестановка особових займенників періодична і стереотипна гра; прагнення до одноманітності; хороша механічна пам'ять. Початок проявів можливий з народження або до 30 місяців [4].

Науковий підхід до вивчення проблем дітей з аутизмом здійснили такі українські практики як Т. Ілляшенко, С. Конопляста, К. Островська, М. Рождественська, М. Химко, Д. Шульженко.

Більшість науковців вважають, що аутизм характеризується сукупністю симптомів порушення здібностей дітей, а також може мати інші характеристики (наприклад, надмірно боїться різких звуків, дитина почала ізолюватися від інших, різко реагує на будь-які зміни середовища тощо) у різних комбінаціях. При цьому стан аутизму може мати різні ступені тяжкості [4].

Питаннями про особливості розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю займалися такі вчені, як Л. С. Виготський, Л. В. Занков, М. Ф. Гнездилов, Г. М. Дульнєв, А. Н. Леонтєв, М. П. Феофанов, В. Г. Петрова, М. А. Савченко, Є. Ф. Собонович, Г. А. Каше, М. С. Певзнер. Вчені вивчали особливості психічного розвитку дітей з вадами інтелекту, виявляли особливості їх усного та писемного мовлення та формування розумових операцій. Наприклад, В.Г.Петрова визначила причини, що перешкоджають процесу мовлення при розумовій відсталості, М. Ф. Гнездилов та В. Г. Петрова досліджували засвоєння навичок письма учнями допоміжної школи, а Л. С. Виготський розробив концепцію про співвідношення навчання та розвитку для роботи з розумово відсталими дітьми.

Питання організації навчання, виховання, соціальної адаптації дітей з розумовою відсталістю висвітлюються у роботах зарубіжних та українських вчених Б Бейкер, А. Брейтман, О. Віннікової, О. Гаврилова, Т. Лісовської, Д. Шульженко та ін.[5]

Попри всю важливість робіт названих дослідників, вони не вичерпують проблеми дітей з особливими потребами та інклюзивного навчання, значення якого підвищилося останнім часом. Науковці вбачають серйозні прогалини в інклюзивному навчанні, його науковому розробленні й практичній реалізації.

Список використаних джерел

1. Маляр Н.С. Стан фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку. // Молода спортивна наука України. - 2010.- Т.2.-С. 155-160.
2. Максименко Н. В Україні зростає кількість дітей з обмеженими можливостями здоров'я // УНІАН Здоров'я. 2011. - № 46.- С. 3. URL: <http://ei.kharkov.ua>
3. Палієнко О.А. Вікова фізіологія, валеологія, шкільна гігієна і безпека життєдіяльності: навч. посіб. / О. А. Палієнко, Т. Ю. Єрічева – Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я.М., 2019.-167 с.
4. Аутизм: історія проблеми. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://ni.biz.ua/17/17_2/17_27312_autizm-istoriya-problemi.html
5. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020.- 376 с.

*Воробей Марія Ігорівна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Лебединець Наталія Віталіївна*

«Вікові особливості захворювань системи кровообігу»

Віковий фактор є важливим аспектом при виникненні серцевих захворювань. Під час старіння, серцево-судинна система піддається впливу різних факторів, таких як атеросклероз, артеріальна гіпертензія, діабет, ожиріння та інші захворювання. Вікові зміни в серцево-судинній системі можуть призвести до зменшення її функцій, збільшення ризику виникнення серцевих захворювань та погіршення прогнозу випадків, коли вони вже виникли.

Серцево-судинні захворювання є однією з головних причин смертності в усьому світі, й Україна не є винятком. Результати проведеного у 2019 році дослідження STEPS свідчать, що показник смертності в результаті серцево-судинних захворювань посеред неінфекційних захворювань у нашій країні становить 63 %. І це — один із найвищих показників у світі [4].

Усю різноманітність факторів, що впливають на виникнення хвороб системи кровообігу, розділяють на 2 основні групи: внутрішні (біологічні) й зовнішні (природні та соціальні). До першої групи факторів відносять стать, вік, конституціональні особливості, спадковість, тип вищої нервової діяльності. До другої групи належать спосіб життя і соціальні умови (географічні, кліматичні, екологічні, професійні фактори, особливості способу життя тощо) [3].

Захворювання серцево-судинної системи виникають як у чоловіків, так і у жінок. Однією з причин розвитку ішемічної хвороби серця та інших хвороб системи кровообігу є артеріальна гіпертензія. Більше того, високий кров'яний тиск викликає порушення функціонування нирок і навіть впливає на розвиток деменції. В Україні за 2021 рік зареєстровано 13 млн. хворих, що страждають на артеріальну гіпертензію. Відсоток населення з підвищеним кров'яним тиском стрімко зростає з віком. Так у віковій категорії від 18 до 29 років підвищений тиск виявляють у близько 12,7% населення, то у віковій групі від 45 до 59 років частка хворих зростає до 50,6%, а у віці від 60 до 69 р. – до 71,1% населення [4].

Дослідження STEPS свідчать про надзвичайну поширеність факторів ризику виникнення серцево-судинних захворювань серед населення України: у 35,3 % дорослих мешканців виявляється артеріальна гіпертензія, 56,8 % осіб мають надлишкову масу тіла, 43,9 % чоловіків та 16,5 % жінок палять, 43,6 % осіб ведуть малорухомий спосіб життя, що є прямими причинами виникнення хвороб серця і судин [4].

З віком спостерігається значний вплив морфологічних змін на розвиток захворювань системи кровообігу, а саме патологічні порушення стінок серця та судин: зменшення еластичності стінок судин; ослаблення тонусу вен, що веде до їх розширення; зниження скоротливої здатності міокарда; в процесі старіння зменшується вплив блукаючого нерва на серце; підвищення артеріального тиску, що призводить до погіршення кровообігу мозку [1].

Якщо ще додати до цих змін і вище зазначені фактори спадкової схильності, екологічних і професійних чинників, гіподинамії, нераціонального харчування, недостатньої фізичних навантажень, то розвиток таких хвороб, як: гіпертензія, гіпертрофія міокарду, інфаркт, інсульт, серцева недостатність, атеросклероз судин набудуть неминучої ймовірності.

До головних підходів у профілактиці серцево-судинних захворювань належать:

1. інформування широких верств населення щодо факторів ризику, які підлягають корекції, й можливості їх усунення;
2. виявлення осіб з підвищеним ризиком розвитку серцево-судинних захворювань і проведення серед них профілактичних заходів;
3. формування здорового способу життя, боротьбу з палінням і зловживанням алкоголем, дотримання раціонального харчування, достатньої рухової активності та нормованих фізичних навантажень тощо [2].

У 2002 Рада Європейської асоціації серця підкреслила важливість майбутньої участі в політиці охорони здоров'я, оголосивши стратегії для держав-членів знизити смертність від серцево-судинних захворювань на 40%. Науковцями та лікарями-практиками доведено, що кардіологічна реабілітація економічно ефективна стосовно зниження ризику серцево-судинних патологій. Лікарі передбачають, що результати втручань на різних рівнях щодо серцево-судинної реабілітації покращить клінічну стабільність і контроль за симптоматикою захворювань, знизить загальні ризики виникнення хвороб системи кровообігу, допоможе дотримуватись рекомендації щодо вживання лікарських препаратів [5].

Список використаних джерел

1. Анатомія та фізіологія з патологією / За ред. Я. І. Федонюка, Л. С. Білика, Н. Х. Микули. - Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. - 680с.
2. Кваша О.О., Малацківська О.В. (2005) До проблеми вторинної профілактики артеріальної гіпертензії. // Охорона здоров'я України. - 2005.-№ 3-4.- С. 36-40.
3. Настанова з кардіології/ За ред. В. М. Коваленка. - К.: МОПІОН, 2009. - 1368 с.
4. STEPS prevalence of noncommunicable disease risk factors in Ukraine 2019. - Режим доступу: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336642/WHO-EURO-2020-1468-41218-56060-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Профілактика серцево-судинних захворювань. Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах / Державний експертний центр МОЗ України, 2016. - Режим доступу: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_564_akn_pssz.pdf

*Руденко Іванна Іванівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Лебединець Наталія Віталіївна*

«Особливості дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти»

До основних факторів, які визначають дистанційну форму навчання, відносять:

- географічне розділення педагога і його учнів;
- застосування навчальних засобів, які дозволяють об'єднати зусилля педагога і учнів і тим самим забезпечити засвоєння змісту предмета (програми);
- відведення пріоритетної ролі самоконтролю учнів;
- забезпечення інтерактивності не лише в спілкуванні між педагогом й учнями, а й між адміністрацією закладу і вихованцями.

Синонімом до поняття «дистанційне навчання» є поняття «е-навчання», тобто електронне навчання (ЕН) [6]. Поняття ЕН досить давно і міцно використовується в професійному середовищі. Найчастіше під терміном «е-навчання» (англ. E-Learning, скорочення від англ. Electronic Learning) розуміють навчання, побудоване з використанням інформаційних і телекомунікаційних технологій. Саме таке трактування зафіксовано у визначенні ЮНЕСКО: «E-Learning» – навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа» [5, 7].

Проте досі не існує єдиного тлумачення цього поняття. Найчастіше електронне навчання трактують як систему навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій. При цьому наголошується, що поняття «е-навчання» часто вживається як синонім понять: дистанційне навчання, навчання із застосуванням комп'ютерів, мережеве

навчання, віртуальне навчання, мультимедійне навчання, мобільне навчання [2]. Тому вкрай важливо чітко розуміти, що мається на увазі, коли йдеться про електронне навчання.

Електронне навчання, або навчання онлайн, вимагає використання різних компонентів та методів подання навчального матеріалу. Електронне навчання може включати в себе численні види засобів масової інформації, які забезпечують текст, аудіо, зображення, анімації, потокове відео, а також технологічні програми та процеси, такі як відео- та аудіокасети, супутникове телебачення, CD/DVD-ROM, комп'ютерне навчання, інтранет/екстранет та веб-орієнтоване навчання.

Перевагою традиційного, звичайного навчання, є індивідуальний підхід вчителя до учня та можливість працювати кожному учню в індивідуальному темпі.

Дистанційна система навчання допомагає учням і вчителям у розвитку цього навичку. Виконуючи завдання і відвідуючи уроки в онлайн-форматі, діти вчать працювати за комп'ютером. При цьому вони запам'ятовують розташування букв на клавіатурі, що розвиває пам'ять, увагу і дрібну моторику.

Найголовніше – це наявність пристрою (смартфон, ноутбук, комп'ютер) та Інтернету. Цей фактор покращує відвідуваність учнів та дає їм можливість бути присутніми на заняттях незалежно від їх географічного та часового положення.

Як правило, школярі відчують недолік практичних занять. Ще один істотний мінус – це відсутність постійного контролю над учнями, який є потужним інструментом залучення до навчального процесу. Без контролю учні постійно відволікаються під впливом різних зовнішніх факторів і не зосереджуються на навчанні.

У дистанційному навчанні переважають письмові завдання, що негативно позначається на розвитку мовлення учнів і в подальшому може привести до складнощів в усному викладі матеріалу.

Таким чином, дистанційне навчання – технологія зручна і корисна. Але шкільну освіту отримувати в такому форматі доцільно тільки в тому випадку, якщо з якихось причин традиційний варіант навчання у класі недоступний.

Список використаних джерел

1. Мальований Ю. І. Дистанційне навчання: реалії та перспективи // Вісник НАПН України, 2020, 2(1). URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/72/101>.
2. Методичні аспекти впровадження електронного навчання в закладах загальної середньої освіти. Методичний посібник. Автори: Заріцька С. І., Литвиненко Н. І., Савченко М. І., Сліпченко О. Ю. // Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій і систем НАН і МОН України Кафедра ЮНЕСКО «Нові інформаційні технології в освіті для всіх». Київ, 2019. 64 с.
3. Мізюк В. Проблеми впровадження технологій дистанційного навчання в заклади загальної середньої освіти під час карантину та шляхи їх вирішення // Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 31, том 4, 2020. С. 32-38.
4. Прокопенко І. Ф., Биков В. Ю., Раков С. А. До питання інформатизації вищих педагогічних навчальних закладів // Комп'ютер у школі та сім'ї, 2002. №4(22). С.8-13.
5. Bates T. National strategies for e-learning in post-secondary education and training / Bates Tony – UNESCO, 2001. 132 p.
6. Mayo K. G. How can e-learning integration be realized? An exploratory study in Higher Education Institutions // Asian Journal of Computer Science And Information Technology. 2014. Vol. 4, No. 5. P. 162-170.
7. Trenholm S. Long-Term Experiences in Mathematics E-Learning in Europe and the USA / Sven Trenholm, Angel A. Juan, Jorge Simosa, Amilcar Oliveira, Teresa Oliveira // Teaching Mathematics Online: Emergent Technologies and Methodologies. USA: Information Science Reference, 2012. P.238-257.

Мельник Тетяна Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Лебединець Наталія Віталіївна

«Вплив сучасних інформаційних технологій на стан органів зору школярів»

XXI століття – це період глобальної комп'ютеризації усіх сфер життя. Комп'ютерні технології настільки широко використовуються в нашій повсякденності, що ми навіть уявити не можемо свого життя без них. Проблема впливу комп'ютерних технологій на дитину цікавила багатьох дослідників, але і в наш час вона залишається актуальною [1].

Школярі – найбільш численний контингент, який становить близько 70% серед всього дитячого населення. В період навчання в закладах загальної середньої освіти продовжуються процеси морфо-функціональних змін зорової сенсорної системи. Завершення розвитку органа зору та становлення багатьох зорових функцій у віці, який співпадає з періодом навчання, що вимагає напруження зорової діяльності. До 12 – 14 років триває ріст очного яблука. З віком гострота зору змінюється неоднаково у дітей з різною рефракцією, У осіб з нормальним зором гострота зору підвищується від 0,98 у 10–11 років до 1,15 у 14–15 років. У далекозорих гострота зору знижується в ті ж роки з 0,73 до 0,68, а в короткозорих – з 0,32 до 0,28. До 12 років відбувається закінчення формування біокулярного зору. До 16–17 років покращується стереоскопічне сприйняття та відчуття глибини простору. З 10–12 років суттєво зростає здатність до розрізнення кольорів. З віком змінюється найближча точка ясного бачення: у 10 років вона міститься на відстані менше 7 см від ока, а у 20 років – 8,3 см. Тому під час зорових навантажень, обумовлених навчальною діяльністю та використанням сучасних інформаційних технологій, необхідно дотримуватись регламентації у часі, гігієнічних правил та технічних вимог. Патологія органа зору є одним з найчастіших відхилень у стані здоров'я сучасних школярів [2, 3].

Дослідження проводилося на базі Масевицького ліцею, Рокитнівського району, Рівненської області. У якості емпіричних методів дослідження нами були обрані анкетування та опитування, тому що ці методи дозволяють провести дослідження анонімно із залученням значної кількості школярів у різні терміни часу. Для розв'язання поставлених завдань нами були розроблені анкета «Робота за комп'ютером» та анкета «Визначення рівня порушення зору школярів» щодо виявлення стану здоров'я очей. В дослідженні брали участь 78 осіб з них 44 хлопчиків та 34 дівчаток віком від 6 до 11 років.

В результаті проведених досліджень було виявлено, що 24 осіб (32 %) проводять за комп'ютером і смартфоном менше години, 30 осіб (42 %) – від 1 до 3 годин, 15 осіб (18 %) від 4 до 5 годин, 9 осіб (8 %) - більше 5 годин (рис. 1). Виявилось, що основним чинником порушення гостроти зору у дітей шкільного віку стало використання сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, а саме комп'ютерів, телефонів, електронних книг. І якщо раніше діти піддавалися їх впливу вже в більш старшому віці, то, як показало анкетування, при неконтрольованому з боку батьків, використання гаджетів дітьми відбувається з раннього віку.

Аналіз частоти виявлення зниженої гостроти зору серед школярів Масевицького ліцею за даними профілактичних оглядів, здійснений за матеріалами галузевої статистичної звітності, засвідчив наступні несприятливі тенденції: частота виявлення зниженої гостроти зору серед школярів зростає із періодом навчання у школі з 37,3% серед першокласників до 47,4% серед учнів 2-8 класів та 65,5% - у школярів 9-11 класів відповідно. Отже, зниження гостроти зору зросло більше ніж у 1,5 рази за період навчання у школі.

Рисунок 1. Час використання гаджетів учнями закладу загальної середньої освіти упродовж доби

Аналіз наукової біологічної та медичної літератури показав, що наразі простежується тенденція до погіршення зору у дітей шкільного віку. На зниження зору впливає комплекс чинників: надмірне навантаження на зорову сенсорну систему у зв'язку з значним розповсюдженням інформаційно-телекомунікаційних засобів; недотримання гігієнічних вимог до умов зорової діяльності під час навчання школярів; різке скорочення рухової активності.

Отже, проведені дослідження і аналіз результатів, виявили загальну картину, яка ілюструє, що проблема зниження показників функціонування органів зору серед школярів у даному закладі стоїть достатньо гостро та потребує впровадження профілактичних заходів. Виявлення основних факторів ризику виникнення порушень зору дає можливість їх усунення, що знизить ймовірність розвитку захворювань та виникнення можливих ускладнень.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва К. В. Вплив комп'ютеризації на соціалізацію дітей / К.В. Афанасьєва [Елек-тронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=586206>
2. Бондаровська В.М. Діти та нові інформаційні технології : позитивні та негативні наслід-ки нової культури людського життя / В.М. Бондаровська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vydavnytstvo.plastscouting.org/vor/arkhiv/146/7.html>
3. Вікова анатомія та фізіологія людини: навчальний посібник / Т. Є. Комісова, А. В. Мамотенко, Л. П. Коваленко, І. А. Іонов, О. О. Катеринич, Г. І. Сахацький. – Х. : ФОП Петров В. В., 2021. – 112 с.

*Новохацька Вікторія Русланівна,
студентка III курсу,
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Кустовська Алла Валентинівна*

«Шляхи підвищення життєздатності овочевих культур при вирощуванні з насіння»

Для успішного культивування цінних овочевих культур, які є елементом збалансованого раціонального харчування, необхідно забезпечити оптимальні умови для їх росту та розвитку, однак, це не завжди вдається, тому слід подбати про це завчасно, застосувавши ряд прийомів, що дозволяють підвищити життєздатність та витривалість рослин. Одним з таких прийомів є загартовування – сукупність біохімічних та фізіологічних процесів, які пристосовують рослину до різних умов довкілля, за допомогою зміни температури, скороченню поливу й фотоперіоду. Це має першочергове значення при вирощуванні культурних рослин з розсади [3].

Явище акліматизації враховують під час культивування сільськогосподарських, лікарських та декоративних культур. Проте, перш за все, це потрібно для томатів (*Lycopersicon lycopersicum* L.), перцю (*Capsicum annuum* L.), баклажанів (*Solanum melongena* L.) й огірків (*Cucumis sativus* L.) – оскільки, вони теплолюбні та важко витримують різкі зміни температур й досить значний потік повітря [2; 4]. Отож, гарт рослин допомагає вирішенню таких значущих завдань, як підвищення холодостійкості та морозостійкості, підготовка розсади до зимівлі й до висадки на постійне місце та зміцнення фітоімунітету, що дозволяє збільшити врожайність та якість продукту тощо. Метою даної роботи було розкрити сутність процесу загартовування рослин до впливу негативних чинників довкілля та підібрати оптимальний комплекс заходів для успішного загартовування проростків цінних овочевих культур.

У даному дослідженні для вирощування і загартовування розсади були обрані такі культури: томат «Санька» (*Lycopersicon lycopersicum* L.) та огірок «Фенікс Плюс» (*Cucumis sativus* L.).

На першому етапі проводили гартування посівного матеріалу. Слід зазначити, що насамперед здійснювали процедуру із насінням *Lycopersicon lycopersicum*, а через деякий час - з *Cucumis sativus*. Для цього спочатку відібрали найбільше, добре сформоване насіння томатів. Для контролю і трьох повторностей брали по 5 насінин кожної культури. В чашки Петрі на марлю висипали насіння томату. Потім, склавши тканину навпіл, накрили нею насіння і залили водою на кілька мм (температура близько 19°C) на 7 годин. Після цього воду злили й залишили на ніч насіння на вологій марлі в холодильнику при температурі 2°C, а вдень перенесли в приміщення з температурою близько 18-20°C. Таким чином, протягом трьох днів чергували тепло та холод. Контроль залишили при постійній кімнатній температурі. Після проведення вищевказаних заходів насіння *Lycopersicon lycopersicum* висіяли в пластиковий стаканчик, підготовлений прогрітим ґрунт на глибину 1 см та полили відносно теплою водою. Такі само прийоми застосували під час гарту насіння огірків, однак замочували у воді на 5 годин [1; 3].

За два тижні до передбачуваного терміну висадки рослин у відкритий ґрунт проводили другий етап загартовування молодих рослин традиційним методом. У той час на сіянцях томатів вже було 4 справжніх листків, а в огірків – лише 2. Також денна температура становила 17-19°C, а нічна 10-14°C. Спершу помістили стаканчики з рослинами в пластикові контейнери для зручності транспортування. Перші кілька днів виносили контейнери з розсадою на вулицю лише на 2-3 години. Обов'язково притіняли проростки від сонця тканиною. З кожним разом час перебування на свіжому повітрі продовжували на 2-4 години. Також збільшували кількість годин, протягом яких рослини були під прямим сонячним випромінюванням. Поливали томати та огірки після того, як були вони занесені в приміщення: кількість води не змінювали, але інтервал між поливами збільшували. З 10-го дня залишали розсаду на відкритому повітрі впродовж усього дня і тільки на ніч переміщали їх в тепле місце. Вже за три дні перед висадкою на постійне місце залишили рослини й вночі на вулиці [3; 4; 5].

Результати проведеного дослідження процесу загартовування розсади наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати загартовування *Lycopersicon lycopersicum* та *Cucumis sativus*

Рослина	Вік розсади, діб		Кількість листків, шт.		Товщина стебла біля кореневої шийки, мм		Висота від кореневої шийки, см		Кількість проростків, що вижили, %	
	д.	к.	д.	к.	д.	к.	д.	к.	д.	к.*
<i>Lycopersicon lycopersicum</i>	60		5	4	5	4,5	22	17	80	60
<i>Cucumis sativus</i>	30		4	3	3,5	2,5	12	9	80	40

*Примітка. д. – дослід; к. – контроль.

В результаті дослідження було отримано такі дані: розсада сходить швидко і дружно, через два дні після посіву з'являються проростки, зразу із піднятими листочками. Перший справжній листок з'являється у томатів на 3 дні, а у огірків на 2 дні раніше, ніж у контрольних рослин, через кілька днів з'являється другий листок. Квіткова китиця у *Lycopersicon lycopersicum* виникає над третім листком, а у незагартованих рослин - над п'ятим листком на 4 дні пізніше, ніж у дослідних рослин. Тому врожайність загартованої розсади буде значно вищою, ніж у звичайної. У загартованих та контрольних *Cucumis sativus* квітковий зачаток формується однаково, у пазухах перших трьох листків, на якій з'являється четвертий листок. Крім того, дослідна розсада томатів та огірків міцно стоїть, має товсті стебла, короткі міжвузля, темно-зелені листки, опушені стебла. А от листки контрольної розсади огірків мають грибкове захворювання порівняно із дослідними. При загартовуванні ріст рослин сповільнюється, проте формується сильна коренева система.

Таким чином, результати дослідження показали, що адаптована розсада стає міцнішою, темнішого кольору й значно витриваліша до негативних абіотичних факторів довкілля. Це дає підстави прогнозувати, що культура добре пристосована, при подальшій висадці у відкритий ґрунт в найнесприятливіші умови, рослина не зів'яне, а швидко і легко вкоріниться, не втратить після посадки листя, бутони, квітки і раніше дасть врожай. Отримані дані про ефективність процесу загартовування можна використовувати при вирощуванні будь-якої розсади в домашніх умовах, у тому числі, лікарських рослин.

Список використаних джерел

1. Власенко М. Ю., Вельямінова-Зернова Л. Д. Фізіологія рослин: Навчальний посібник. Біла Церква, 1999. - 304 с.
2. Євтушенко М.Д., Лісовий М.П., Пантелєєв В.К., Слюсаренко О.М. Імунітет рослин. К.: Колоб'іг, 2004. - 304 с.
3. Колупаєв Ю.Є. Стресові реакції рослин: молекулярно-клітинний рівень. Харків, 2001. - 171 с.
4. Макрушин М.М., Макрушина Є.М., Петерсен Н.В., Меншиков М.М. Фізіологія рослин. Вінниця: „Нова книга”, 2006. - 416 с.
5. Мусієнко М.М. Екологія рослин: підручник. К.: Либідь, 2006. - 432 с.

**Новак Тетяна Юріївна,
студент IV курсу,
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»**

**Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна**

«Біологічні особливості жимолості блакитної (*Lonicera caerulea* L.) в культурі на території Лісостепу України»

Вид *Lonicera caerulea* L. – жимолость синя, належить до роду *Lonicera* L., що відноситься до родини *Caprifoliaceae* Juss. Вид вважається ендеміком флори Європи, а за ступенем раритетності є як диз'юнктивний релікт, який занесений до Червоної Книги України та має природоохоронний статус виду – рідкісний. Природним ареал прийнято вважати адміністративний регіон України, а саме Закарпаття на горі Петрос. За кордонами України поширений вид в горах Європи, Піренеях, Альпах, Балканах [4].

У культурі в Україні жимолость блакитна відома з початку XIX сторіччя. На базі завезених раніше російських сортів були започатковані роботи, спрямовані на створення вітчизняних сортів. Перші сорти спільної російсько-української селекції були районовані в Лісостепу України у 2000 р.[5, с. 44].

Квітки жимолості блакитної актиноморфні (правильні), двостатеві, ентомофільні. Трубка чашечки зростається з зав'язю маточки, віночок колесоподібний або з розвиненою трубкою, дзвоникоподібний, лійкоподібний або трубчастий. Тичинок традиційно 5, інколи 4. До трубок віночка прикріплені тичинкові нитки. Пилкові мішки еліптичні, відкриваються зазвичай всередину, деколи - на зовнішній бік квітки. Зав'язь маточки складається з 3-5 плодолистиків, які зрослися, з них 1-2 недорозвинені та безплідні. В гніздах зав'язі є від одного до багатьох насінних зачатків. Стовпчик маточки короткий, ниткоподібний [3, с. 104]. Листки довгасто-еліптичні від 0,8 до 4,5 см завдовжки та від 0,4 до 3 см завширшки, загострені, розсіяно волосисті, молоді листки мають легку опушеність [4].

Плодоношення *L. caerulea* розпочинається у травні – червні. Плід - ягода, еліптичної форми, яка з двох кінців увігнута, темно-синього кольору та має сизий наліт. Кількість насіння в кожному з плодів становить до 20 шт. Урожайність з одного куща становить від 2 до 5 кг [4].

Плоди *Lonicera caerulea*, які мали різні морфометричні показники, були надані нам для дослідження відділом акліматизації плодівих культур Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України. Найважливішою економічною характеристикою плодів є їх маса, яка варіювалась від мінімальних 0,42 г (для LC-03) до максимальних 2,18 г (для LC-13) значень, довжина плоду варіювалась між генотипами, де мінімальна довжина становила 9 мм для LC-23, а максимальна - 32,22 мм для LC-09, а діаметр плоду змінювався в діапазоні від 5 мм (для LC-03) до 14,02 мм (для LC-16). Генотипи, що розглядалися, мають значний потенціал для подальшого покращення якості плодів та їх адаптивності [6].

В Україні жимолость блакитна вважається новою перспективною ягідною культурою, має невелике сортове різноманіття: Богдана, Фіалка, Алісія, Спокуса, проте нині ведуться активні селекційні роботи. В межах природного ареалу плоди жимолості традиційно використовувалися як харчовий продукт, який заготовляють в невеликих кількостях. Вони мають приємний кисло-солодкуватий смак, який дещо нагадує плоди лохини. Плоди споживають як свіжими, так і переробляють на сік та інші заготовки. Рослини вважаються хорошими медоносами [2, с. 60].

Також різні види жимолостей використовують з декоративною метою. В залежності від призначення кущових форм жимолості для озеленення, ці об'єкти виконують різноманітні функції: формують архітектурний образ об'єкту; разом з іншими рослинами сприяють рекультивації земель; регулюють режим вологості, температури тощо. Для того, щоб озеленення загалом підходило під різні потреби, при відборі кущових форм жимолостей потрібно враховувати їх морфологічні властивості: висоту, колір і форму листків; колір суцвіття, термін цвітіння та його тривалість тощо. Доцільно використовувати цю рослину, зокрема, в штамбовій культурі, формуючи плакучу форму. Рослини тіневитривалі і невибагливі до ґрунту, характеризуються холодостійкістю, є швидкозростаючими та у міських умовах добре витримують загазованість повітря, що робить їх цікавими об'єктами для урізноманітнення асортименту кущів для озеленення урботериторій.

Декоративне садівництво використовує синьоплідні жимолості при посадці біля низьких огорож між садовими зонами, їх висаджують для закріплення схилів і урвищ, рекомендується використовувати низькі, поодинокі і групові насадження для декорування водойм і підлісків. Декоративні види жимолостей нині масштабно розповсюджені в озелененні населених пунктів. Їх висаджують та вирощують у садах, парках, на територіях присадибних ділянок, як декоративні, ароматичні, їстівні та лікарські рослини [1].

Таким чином, культура жимолості в Лісостепу України має добрі перспективи для подальшого використання в різних галузях господарства, особливо – як цінна плодова рослина, яка характеризується раннім плодоношенням і однією з перших протягом вегетаційного періоду дає вітамінні плоди для оптимізації харчового раціону населення.

Список використаних джерел

1. Варлащенко Л.Г., Балабак А.Ф. Вирощування чагарникових видів *Caprifoliaceae* Juss. та перспективи їх використання в озелененні/ Л.Г. Варлащенко. - Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: А.Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. — Умань, 2010. — Вип. 74. — Ч. 1: Агрономія. — 372 с.
2. Васьківська С. В., Сухомлин Л. В. Перспектива вирощування малопоширених культур у садах України / С. В. Васьківська, Л. В. Сухомлин. - Селекційно-генетична наука і освіта // Матеріали міжнародної наукової конференції, Умань, 2016. – 386 с.
3. Загальна гербологія : монографія / О.О. Іващенко, О.О. Іващенко. – НААН, Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків, Інститут захисту рослин НААН. – Київ : Фенікс, 2019. – 752 с.
4. Лавріненко В.М. Онторморфогенез рослин виду *Lonicera caerulea* L. в умовах культури/ В.М. Лавріненко. – Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України, 2016. – №2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nd_2016_2_6
2. Меженський В. М., Меженська Л. О., Якубенко Б. Є. Нетрадиційні ягідні культури: рекомендації з селекції та розмноження. – К. : ЦП «Компринт», 2014. – 119 с.
3. Новак Т.Ю., Кустовська А.В. Морфологічна мінливість плодів жимолості блакитної в умовах Лісостепу України / Т.Ю. Новак, А.В. Кустовська. - PLANTA+. НАУКА, ПРАКТИКА ТА ОСВІТА: матеріали IV Науково-практичної конференції з міжнародною участю, до 20-річчя кафедри фармакогнозії та ботаніки Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, 20 лютого 2023 р.). –Київ, 2023. Т. 2. - 134-138 с.

*Самкова Анастасія Миколаївна,
студентка II курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна*

«Перспективи вирощування мікрозелені для вітамінізації їжі»

У ряді галузей, таких як овочівництво, тепличне господарство, громадське харчування, жваво обговорюється новий тренд - мікрозелень. Мікрогрін (microgreens) почав з'являтися в меню шеф-кухарів ще в 1980-х роках, у Сан-Франциско, штат Каліфорнія. У Південній Каліфорнії, мікрогрін вирощується приблизно з середини 1990-х років. Спочатку для вирощування використовували такі види рослин, як рукола, базилік, буряк, капуста, коріандр і суміш під назвою Rainbow Mix. Зараз мікрогрін вирощують у багатьох регіонах США і асортимент культур для нього значно збагатився [2]. Для

«мікрогрін-технологій» використовують різні культури. Список поповнюється постійно, бо тема популярна, динамічно розвивається, а фермери постійно експериментують і додають нові культури. Пряно-смакові культури вирощують для отримання концентрованого яскравого смаку або пряного, або ментолового аромату (гірчиця, крес-салат, різні види руколи, петрушка, кріп, м'ята й інші зелені культури). Декоративно-листяні (буряк, мангольд, базилік фіолетовий, фіолетові різновиди салату «Лолло Россо», червонокочанна капуста, тощо). Для молоді зелені часто використовують броколі, редис, листовий салат, кукурудзу, соняшник та інші. Смак проростків мікрозелені відповідає смаку зрілої частини рослини, що споживається: паростки гороху схожі на горох, цибулі – на цибулю, редису – на редис тощо. Рекомендовано щодня з'їдати приблизно 30-50 грамів проростків у день. Мікрогрін можна зберігати в холодильнику 5-7 днів, залежно від виду рослини [4-5].

Для України це нова кулінарна тенденція останніх років, тоді як у світі, зокрема в США, молоді свіжі проростки овочевих і пряних рослин їдять уже кілька десятиріч. На нашу думку, важливою є популяризація цієї тенденції, оскільки ще мало хто знає, про такий спосіб вирощування зелені.

Метою дослідження, проведеного нами у 2020-2023 роках було визначення оптимальних субстратів та температур для вирощування пшениці м'якої (*Triticum aestivum* L.), гороху посівного (*Pisum sativum* L.), руколи (*Eruca sativa* Mill.) для мікрогрін, як дешевого та якісного доповнення до харчового раціону, що особливо актуально в складних умовах сьогодення.

Мікрозелень морфологічно має три основні цінні частини: стебло, сім'ядольні листки, перша пара дуже молодих справжніх листків. Вони відрізняються за розмірами в залежності від конкретного вирощуваного виду та сорту, причому найчастіше загальна довжина рослини становить від 25 до 40 мм.

Важливою складовою дослідження є підбір субстрату та оптимальної температури вирощування мікрозелені різних видів та сортів рослин, оскільки відомо, що вони мають різні вимоги до цих чинників довкілля [1,2].

Мікрозелень швидко росте і дає продукцію за короткий період часу. Якість продукту та тривалість зростання краща на ґрунтових субстратах у порівнянні з безґрунтовим середовищем. Для вирощування найкраще обирати збалансовану ґрунтосуміш, а також підійде компостний ґрунт власного виробництва, що забезпечить замкнутий цикл у виробництві мікрозелені та утилізації органічних відходів.

Результати дослідження показали переваги компостного субстрату в порівнянні у схожості насіння *Triticum aestivum* з городнім ґрунтом на 4% кращі та на 28%, аніж на ґрунтовій суміші для розсади фабричного виробництва, доступній у торговельній мережі.

Оптимальна температура на момент пророщування насіння має визначальне значення для успішного отримання мікрозелені. Для теплолюбних культур вона має бути вищою, ніж температура норми отримання сходів чи температура вирощування. Підвищення середньоденної температури на 2°C показало суттєвий результат: пришвидшилась схожість на 3 дні, а в більш теплолюбних культур, як от рукола — на 8 днів.

Методики вирощування мікрозелені є екологічно безпечними, оскільки продукти, отримані досліджуванним шляхом, смачні та корисні, не потребують застосування пестицидів і отрутохімікатів. Невибагливість у технології вирощування дає можливість культивувати різні види мікрозелені овочевих та пряних культур як у домашніх умовах, так і в промислових масштабах [3-9].

Творчий процес у вирощуванні культур приносить задоволення у сукупності з позитивним впливом на організм при вживанні вітамінізованої їжі. Узагальнюючи досвід світових практик у вирощуванні мікрозелені та використовуючи дані власних експериментів, можна зробити висновок про можливість швидкого отримання екологічно

чистої овочевої продукції з максимальною концентрацією вітамінів, ароматичних речовин, мікроелементів в умовах кімнатної культури незалежно від пори року.

Список використаних джерел

1. Бойчук Ю.Д. Солошенко Е. М. Екологія і охорона навколишнього середовища. – Суми: «Університетська книга», 2002. – 284 с.
2. Burlingame В. Великі проблеми харчування та екологічної стійкості. Front Nutr (2014) 1: 3.10.3389 / fnut.2014.00003 [PMC] [PubMed] [Cross Ref]
3. Лихацький В.І. Овочівництво в 2 Ч.2. Біологічні особливості і технології вирощування овочевих культур/В.І. Лихацького. – К.: Урожай, 1996. – 306 с.
4. Користь мікрогрину в повсякденному житті [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://bigggidea.com/project/parostki-majbutnogo/blog/2794/>
5. Мікрозелень: користь та шкода [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://medfond.com/korysni-produkty/mikrozelen-korist-ta-shkoda.html>
6. "Аграрний сектор України" [Електронний ресурс] Режим доступу: (agroua.net)
7. Насіння мікрозелені Гороху 10 г SeedEra [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://parcel.com.ua/mikrozelen-goroh-10-g/>
8. Унікальні цілющі властивості соку проростків пшениці та ячменю [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://hipzmag.com/tema/unikalni-tsilyushhi-vlastivosti-soku-prorostkiv-pshenitsi-ta-yachmenyu/>
9. Головний тренд у здоровому харчуванні в 2017 році: [Електронний ресурс]: – 2017. - Режим доступу: [phttp://vermiculite.com.ua/vermikulitspuchenyi/54-golovnij-trend-v-zdorovomu-kharchuvanni-v-2017-rotsi](http://vermiculite.com.ua/vermikulitspuchenyi/54-golovnij-trend-v-zdorovomu-kharchuvanni-v-2017-rotsi).

*Моргун Маргарита Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
доцент кафедри біології, кандидат біологічних наук
Кустовська Алла Валентинівна*

«Дослідження вмісту нітратів у плодах та видозмінених вегетативних органах сільськогосподарських культур»

Однією з актуальних проблем сьогодення є проблема якості харчових продуктів. Вміст нітратів у продуктах харчування не повинен перевищувати допустимих норм [1].

Підвищений нітратів у плодах та видозмінених вегетативних органах плодовоовочевих культур може бути наслідком використання надмірних кількостей добрив та інших чинників. Це підтверджує необхідність постійного контролю якості ґрунту та використання екологічно безпечних методів вирощування рослин, а також моніторинг вмісту нітратів у продуктах харчування. Важливе значення має також термін та умови зберігання продуктів рослинного походження: загалом відомо, що вміст нітратів знижується при зберіганні на світлі, а також зі збільшенням тривалості зберігання.

Метою нашого дослідження було визначення кількості нітратів у кількох овочевих культурах та яблуках за різних умов зберігання. Дослідження проводилося у різних умовах, а саме: на світлі, у темряві, у холоді та теплі на таких культурах, як яблука, морква, буряк, картопля, цибуля, редис і кабачок, які є основними продуктами рослинного походження в харчуванні людини. Деякі види (картопля, цибуля, буряк) з власного підсобного господарства, інші (яблука, морква, редис і кабачок) були куплені в магазині Новус у м. Києві. У процесі дослідження, ми аналізували вміст нітратів за допомогою нітратоміра «Соекс». Початок дослідження 15.03.2023, кінець дослідження

25.03.2023. Для дослідження брали по 3 зразки кожної культури, робили заміри кількості нітратів та зберігали у різних умовах. На 10-ий день заміри повторювали. Всі об'єкти мали вміст нітратів у межах норми, окрім цибулі (84 мг/кг) та редису (191 мг/кг). Результати досліджень показали, що вміст нітратів залежить від різних факторів.

Кількість нітратів у буряку може змінюватися в залежності від умов зберігання. Наприклад, якщо буряк зберігати в холодильнику при температурі від 0 до 4 градусів Цельсія, то його кількість нітратів може залишатися стабільною або навіть зменшуватися з часом зберігання. Це, можливо, пов'язано з тим, що хімічних реакцій зменшується, а це може сприяти зниженню кількості нітратів [2].

Кількість нітратів у картоплі також може змінюватися в залежності від умов зберігання. Найкраще зберігати картоплю в прохолодному, темному та сухому місці. Якщо картоплю зберігати в теплому місці, це може призвести до швидшого зниження рівня нітратів у ній, але таке зберігання не може бути тривалим через погіршення якості та проростання. Якщо картоплю зберігати на світлі, то це може сприяти зменшенню рівня нітратів у ній, тоді як зберігання в темряві може зберегти кількість нітратів на вищому рівні [3]. Однак при тривалому зберіганні на світлі бульби картоплі зеленіють і стають непридатними для вживання.

Кількість нітратів у цибулі також може змінюватися в залежності від умов зберігання [4]. Наші дослідження підтвердили, що при зберіганні в холодильнику або у прохолодному місці, кількість нітратів знижується, через 10 днів після початку досліду вміст нітратів у цибулі, яка зберігалася у холодильнику, знизився до 74 мг/кг, а у темряві в прохолодному підвалі – до 63 мг/кг. Тому, найкращим місцем для зберігання цибулі є темне прохолодне і сухе місце, наприклад, холодильник або сухий підвал.

Кількість нітратів у моркві також змінюється в залежності від умов зберігання. Зберігання у холодильнику сприяє зниженню вмісту нітратів.

Редис (як рання овочева продукція) містить високу кількість нітратів, тому його зберігання потребує особливої уваги. За літературними джерелами, за умови низької температури, наприклад, у холодильнику, кількість нітратів в редисі може знижуватися [5]. Наші дослідження підтвердили, що з метою збереження смакових якостей продукту та зниженні кількості нітратів найкраще зберігати редис у холодильнику при температурі близько 2-4 °C у закритому пластиковому пакеті або контейнері.

Кабачок також містить значну кількість нітратів – 113 мг/кг. При зберіганні кабачка в різних умовах можуть відбуватися процеси, які впливають на зниження кількості нітратів до 69-74 мг/кг. Найкраще зберігати кабачок в холодильнику, аби зберегти якість продукту та зменшити вміст нітратів, але найнижчий вміст нітратів був виявлений при зберіганні на світлі, однак у цьому випадку смакові якості та вигляд продукту суттєво програвали порівняно з продуктом, який зберігався у холодильнику.

Кількість нітратів в яблуках може змінюватися в залежності від умов їх зберігання. Якщо яблука зберігати в теплому та сухому місці, то кількість нітратів зменшується. При зберіганні їх на холоді, то цей процес може уповільнюватися.

Зберігання яблук у холодильнику може бути кращим варіантом для збереження якості та кількості нітратів, оскільки холод затримує процеси, що сприяють розкладанню та зниженню вмісту поживних речовин. Вміст нітратів у яблуках не перевищував норми, адже протягом періоду зберігання після збору плодів відбувся їх розпад.

Таким чином, дослідження показали, що вміст нітратів у плодах та вегетативних органах плодоовочевих культур залежить від багатьох чинників, таких як умови зберігання, вид рослини, тривалість зберігання тощо.

Список використаних джерел

1. Циганенко О.І. Нітрати у харчових продуктах – К.: Здоров'я, 1990. – С. 12–34

2. Користь буряка для здоров'я та поради щодо правильного зберігання [Електронний ресурс]// EcoFarm/ Режим доступу: <https://ecofarm.com.ua/koryist-buryaka-dlya-zdorov-ya-ta-porady-shhodo-pravyl-noho-zberihannya/>.

3. Купуємо нешкідливі овочі: як перевірити картоплю на нітрати в домашніх умовах і для чого це потрібно [Електронний ресурс] // Remontu.com.ua – Режим доступу: <https://remontu.com.ua/kupuyemo-neshkidlivi-ovochi-yak-pereviriti-kartoplyu-na-nitrati-v-domashnix-umovax-i-dlya-chogo-ce-potribno>.

4. Правильний збір врожаю цибулі і особливості її зберігання [Електронний ресурс] // VseRoste – Режим доступу: <https://vseroste.com.ua/blog/pravilnii-zbir-vrozhaiu-tsibuli-i-osoblivosti-yiyi-zberigannia>.

5. ЯК ЗБЕРІГАТИ РЕДИС [Електронний ресурс] // Great Food – Режим доступу: <https://uk.youlianwang.org/storage/1407-how-to-store-radishes-the-complete-storage-guide.html>.

*Рудь Марія Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Кустовська Алла Валентинівна*

«Вміст аскорбінової кислоти у плодах різних сортів *Malus domestica* Borkh. (Rosaceae)»

Яблуня домашня (*Malus domestica* Borkh.) – традиційна садова культура, плоди якої є невід'ємним джерелом поживних речовин, мікроелементів та вітамінів раціону харчування людини [1]. Плоди яблуні є одними з найдешевших і найдоступніших в Україні, культивується велика кількість її сортів, які відрізняються термінами досягання, кольором, розміром, смаком, запахом та вмістом біологічно активних сполук, зокрема – вітаміну С.

Аскорбінова кислота (вітамін С) в хімічному відношенні являє собою групу сполук — похідних L-гулонової кислоти. Важливіші з них — фізіологічно активний ізомер L-аскорбінова кислота й дегідроаскорбінова кислота, які при відповідних умовах легко переходять одна в одну [2,3].

Аскорбінова кислота бере участь в окисно-відновних реакціях, важлива для перебігу процесів згортання крові, регенерації тканин, синтезу стероїдних гормонів та нормалізації проникності капілярів, а також покращує апетит, підвищує життєві сили організму.

Аскорбінова кислота не синтезується та не може накопичуватися в організмі людини. Цим пояснюється швидке настання первинного та вторинного гіповітамінозів і розвитку скорбути. При гіповітамінозі спостерігаються швидка втомлюваність, порушення серцевої діяльності, схильність до кровотеч, послаблення імунітету [3-6]. Тому дуже важливо, щоб продукти харчування містили достатню кількість вітаміну С для потреб організму.

Метою нашого дослідження був аналіз літературних джерел про шляхи біосинтезу вітаміну С в рослинних організмах та методи його виявлення в рослинній сировині, а також визначення кількості вітаміну С у плодах 6 сортів яблуні домашньої (Ренет Симиренко, Чемпіон, Флорина, Еліза, Голден Делішес та Алкмене).

Визначення кількісного вмісту вітаміну С проводили у березні 2023 року модифікованим йодометричним методом [7] з використанням свіжовиготовленого яблучного соку, крохмального клейстеру та 5%-го розчину йоду.

Безпосередньо перед проведенням досліду плоди яблуні сортів Ренет Смиренка, Чемпіон, Флорина, Еліза, Голден Делішес та Алкмене натирали на дрібній тертці до утворення кашки, потім в ступці розтирали до пюреподібного стану і проціджували через марлю. Відбирали 5 мл процідженого яблучного соку в колбу для титрування, додавали 10 мл води та 4-5 крапель крохмального клейстеру.

Далі в колбу повільно піпеткою, по краплині додаємо підготовлений розчин йоду, постійно помішуючи. Йод додавали допоки він не окислив всю аскорбінову кислоту та не прореагував з крохмалем, про що свідчила поява синього кольору, який не зникав впродовж 20 сек.

Дослід повторювали по 3 рази з різними сортами яблук, маса яблучного пюре отриманого з плодів була в усіх випадках однаковою; вміст вітаміну С вираховували за допомогою пропорції відповідно до кількості розчину йоду, витраченого до появи стійкого синього кольору; визначали середнє арифметичне для кожного сорту.

Одержані дані наведені у таблиці.

Таблиця

Вміст аскорбінової кислоти у плодах *Malus domestica*

№ п/п	Сорт яблук	Об'єм розчину I ² (мг)	Вміст аскорбінової кислоти у 100 мл розчину (мг)
1	Смиренко	1,7	2,4
2	Флорина	1,6	2,3
3	Ліза	1,7	2,4
4	Голден	1,6	2,3
5	Алкмене	1,5	2,1
6	Чемпіон	1,7	2,4

Результати проведених дослідів показали, що вміст вітаміну С у березні в плодах яблуні усіх досліджених сортів нижчий від середніх показників, характерних для сорту приблизно в 2-2.5 разу, тільки в сорту Еліза він наближений до середнього значення, можливо це пов'язано з умовами зберігання. Отже, як надійне джерело аскорбінової кислоти яблука слід вживати протягом 4-5 місяців після досягання, оскільки в процесі зберігання вміст вітаміну С знижується.

Список використаних джерел

1. Макрушин М.М., Макрушина Є.М. Фізіологія рослин. Вінниця, 2006. -416 с.
2. Морозюк С.С., Журавель Н.М., Кустовська А.В, Мельниченко Н.В. Систематика судинних рослин. Курс лекцій. – Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. - 250 с.
3. Миколів Т. І. Хімічний склад яблук і застосування їх у профілактичному харчуванні. Київ, 2003. – Ч. 1. – 101 с.
4. Гонський Я. І. Біохімія людини: підручник / Я. І. Гонський, Т. П. Максимчук. Укрмедкнига, 2001. - с. 139–140
5. Фармацевтична хімія (за ред. П. О. Безуглого). – Вінниця: Нова Книга, 2008. 560 с.
6. Ковальов В.М., Павлій О.І., Ісакова Т.І. Фармакогнозія з основами біохімії рослин. – Харків: Прапор, 2000. - 704 с.

7. Харчова хімія: Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт для студентів напряму підготовки 6.051701 "Харчові технології та інженерія" / Уклад.: Гуменюк О.Л. – Чернігів: ЧДТУ, 2013. – 151 с.

Силка Юлія Михайлівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
доцент, кандидат біологічних наук
Кустовська Алла Валентинівна

«Лікарські властивості рослин роду *Crambe L.* та їх застосування»

Crambe L. – рід багаторічних та однорічних рослин родини *Brassicaceae*, який налічує близько 30 видів, з них в Україні зростає вісім. Катран – культура багатопланового використання. Види роду *Crambe* мають досить широкий спектр застосування, великий господарський промисловий потенціал, оскільки їх використовують як технічні, харчові та декоративні рослини також вони є цінним продуктом щоденного раціону, дієтичного та лікувального харчування [1-5]. Важливо зазначити, що рослини роду *Crambe* належать до лікарських, хоча не входять до фармакопейних списків офіційної медицини в Україні, проте їх застосовують у народній медицині [5, с.40].

Катран має високі бактерицидні властивості, тому що стрижневий білий товстий м'ясистий соковитий корінь рослини, що нагадує хрін, містить значну кількість ефірної олії та аскорбінову кислоту. Завдяки вітамінно-мінеральному складу та БАР, що входять як до надземної частини, так і до підземних органів, рослини роду Катран мають протицинготні (завдяки високому вмісту аскорбінової кислоти), фітонцидні, антибіотичні властивості (містять значну кількість ефірної олії), є онкопротекторами захворювань травної системи (фенольні сполуки) [5, с.41]. У медицині катрани здавна застосовувалися як антибактеріальний, антивірусний, ранозагоювальний засіб.

Рекомендують їх для підвищення апетиту та поліпшення травлення. Кашка з коренеплоду деяких видів катрану використовується як замітник гірчичників при бронхітах, плевритах, сухому і мокрому виснажливому кашлі, при радикулітах, невралгії і міозитах. Олія, окрім ранозагоюваної дії, використовується при лікуванні гастритів. Рослин роду Катран у традиційній медицині застосовують як тонізуючий засіб при втомі і нервовому виснаженні.

Широке застосування у традиційній медицині знайшов катран татарський. Сік з коренів застосовують як примочки для виведення веснянок, сік і жирну олію з насіння - при гнійних ранах і виразках, які погано загоюються. Відвар з коренів катрану татарського використовують при шлунковокишкових розладах, різних захворюваннях ясен і ротової порожнини. Антибіотична дія катрану татарського зумовлена дією фітонцидів, які також мають здатність стимулювати рухову і секреторну активність шлунковокишкового тракту. Підземні органи *Crambe cordifolia* є сильним природним джерелом для отримання антиоксидантних та антимікробних засобів, тому що містять значну кількість поліфенольних сполук [1, с.165]. Також виражену антиоксидантну активність, завдяки вмісту фенольних сполук та флавоноїдів, має сировина катрану коктебельського та катрану татарського.

Дослідження Rashid M. et al. [1, с.169] показали, що екстракти *Crambe cordifolia* виявляють виражену антимікробну активність на такі, досліджені ними, мікробні штами як *Escherichia coli*, *Bacillus subtilis*, *Pasterulla multocida*, *Staphylococcus aureus*, *Aspergillus niger* та *Fusarium solani*, та проявляють незначну гемолітичну активність, не

викликають руйнування мембран еритроцитів і є безпечними для людини. Bukhari S. M. et al. [2, с.1561] досліджували антиоксидантну дію *Crambe cordifolia* і встановили, що даний вид можна розглядати як зручне та легкодоступне джерело природних антиоксидантів. Антиоксидантні властивості етанольних і водних екстрактів підземних органів *Crambe cordifolia* Steven (CCR), *Crambe grandiflora* DC. (CGR), *Crambe juncea* M.Bieb. (CJR), *Crambe koktebelica* (Junge) N. Busch (CKR), *Crambe maritima* L. (CMR), *Crambe steveniana* Rupr. (CSR), *Crambe tataria* Sebeok (CTR) [6, с.24] спектрофотометричним методом досліджували науковці Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України. Встановлено, що сировина цих рослин має антиоксидантну активність завдяки вмісту поліфенольних сполуки (дубильні речовини) та флавоноїдів і, що етанольні екстракти досліджуваних рослин проявляли вираженішу, ніж водні екстракти антиоксидантну дію [4, с.4]. У даний час рослини виду Катран завдяки своїм цінним властивостям вивчаються і вирощуються в Швеції, Польщі, Німеччині, Болгарії, Ірландії, Канаді, США, Данії, Японії, Китаї, а також і в Україні.

Отже, представники роду *Crambe* мають великий господарський потенціал, оскільки їх використовують не тільки як технічні, харчові та декоративні рослини, але і як лікарські.

Список використаних джерел

1. Chemical composition and antioxidant, antimicrobial and haemolytic activities of *Crambe cordifolia* roots / M. Abid Rashid, M. Nadeem Akhtar, A. Ashraf et al. Farmacia. 2018. Vol. 66, № 1. P. 165171.
2. Determination of antioxidant activity of *Crambe cordifolia* / S. M. Bukhari, N. Simic, H. L. Siddiqui, V. U. Ahmad. World App Sci J. 2013. № 22. P. 15611565.
3. Kalista M. Underutilized medicinal species of *Crambe* L. of the flora of Ukraine. Agrobiodiversity for improving nutrition, health and life quality. 2017. № 1. P. 216220.
4. The accumulation of nutrients in underground parts of plants of the genus *Crambe* L. spp. / O. M. Vergun, D. B. Rakhmetov, O. V. Shymanska, V. V. Fishchenko. Інтродукція рослин. 2018. № 2. С. 311.
5. Алелопатичний потенціал рослин роду *Crambe* L. (Brassicaceae Burnett) колекції Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України / Н. Я. Левчик, Д. Б. Рахметов, А. В. Любінська, Н. Є. Горбенко. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. Т. 29, № 5. С. 4046.
6. Каталог рослин відділу нових культур [Текст] / [Д. Б. Рахметов та ін.; відп. ред. М. М. Гришка. - Київ : Фітосоціоцентр, 2015. 112 с.

Фаут Марія Юріївна
студентка IV курсу
спеціальність «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Кустовська Алла Валентинівна

«Мушмула звичайна (*Mespilus germanica* L.) в Україні: історія культивування та перспективи використання»

Процес інтродукції нових видів рослин, з одного боку, сприяє збагаченню фітогенофонду, але, з іншого боку, загрожує цілісності природних екосистем. Так, на фоні зростаючого інтересу до культивування плодових і ягідних рослин та можливості їх широкого використання в озелененні та садівництві, виникає проблема їх здичавіння та проникнення у природні фітоценози, тому перш, ніж рекомендувати інтродуковані види

для широкого використання, необхідно ретельно вивчати їх біологічні особливості в нових умовах.

Мушмула (*Mespilus*) – рід листопадних рослин із родини Розові (*Rosaceae*). Ареал простягається від Південно-Східної Європи до Південно-Західної Азії, а також у природі мушмула звичайна зростає у Північній Америці. Культивується дуже давно, в прикаспійських областях Азербайджану вирощувалася понад 3000 років тому. В Європі перші згадки про мушмулу звичайну датуються II століттям до н. е., вона згадується у грецьких та римських писаннях. У Вікторіанську епоху мушмула звичайна була досить популярною рослиною в Західній Європі. Вважається, що мушмулу, як плодову рослину, було завезено до Центральної Європи під час римської окупації регіону. Палеоботанічні залишки мушмули, як правило, рідкісні, що призводить до уривчастих відомостей про її раннє поширення [5].

Через глобальні зміни клімату в бік потепління, з'являються можливості для вирощування деяких видів субтропічних плодів рослин та їх сортів у лісостеповій зоні України. Серед цих рослин - мушмула звичайна (*Mespilus germanica*), яка найчастіше трапляється в садах південних областей України. Росте мушмула і в садозахисних насадженнях центральних районів України (м. Умань, Черкаська обл.), куди її завезли в радянські часи як підщепу для груші. Для українських садів мушмула є досить екзотичною рослиною. Сьогодні її вирощують не лише для отримання плодів, але і як декоративну рослину.

Центрами інтродукції мушмули звичайної в Україні є Нікітський ботанічний сад – Національний науковий центр, Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України, в якому *Mespilus germanica* вирощується з 1960 року [1], Артемівський науково-дослідний центр Інституту садівництва, дослідженням мушмули звичайної займаються і в Хорольському ботанічному саду, де станом на 2022 рік налічується 18 екземплярів *M. germanica* [2].

Мушмулу звичайну вирощують в культурі, зокрема, завдяки їстівним плодам, які використовують у народній медицині та косметології. Плоди мушмули містять багато мінералів (Al, Ba, Ca, Cu, Co, Fe, K, Li, Mg, Mn, Na, Ni, P, Sr, Ti та Zn), причому найвищий вміст калію [3]. Стиглі плоди мушмули є джерелом важливих для організму людини мінералів і мікроелементів, зокрема Ca, Cu, Fe, K, Mg, Mn, Na і Zn [4], мають високий вміст цукрів, органічних кислот, амінокислот і дубильних речовин, що зумовлює перспективність мушмули звичайної як екзотичної плодової культури.

Таким чином, *Mespilus germanica* може успішно культивуватися у лісостеповій зоні України і має широкі перспективи використання у косметології, харчовій та фармацевтичній промисловості та як декоративна рослина.

Список використаних джерел

1. Клименко С. В. Становлення, розвиток і підсумки інтродукційно-селекційних досліджень відділу акліматизації плодів рослин НБС України (1946-2018 рр.). *Фундаментальні та прикладні аспекти інтродукції рослин у реаліях євроінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (9-11 жовтня 2018). Київ: Ліра-К, 2018. С. 69–76.
2. Красовський В. В., Черняк Т. В., Федько Р. М., Орловський О. В. Дослідження кісточок мушмули звичайної (*Mespilus germanica* L.) в Хорольському ботанічному саду. *Екологічні науки*. № 2 (41). С. 125–129.
3. Glew R. H., Ayaz F. A., Sanz C., Vanderjagt D. J., Huang H. S., Chuang L. T., Strnad M. Changes in sugars, organic acids and amino acids in medlar (*Mespilus germanica* L.) during fruit development and maturation. *Food Chem.* 2003. № 83. P. 363–369.
4. Murcia M. A.; Martinez-Tome M., Jimenez-Monreal A. M. Evaluation of antioxidant activity of tomato treated with an ethylene inhibitor. *FEBS J.* 2005. № 272. P. 417–417.

5. Rop O., Sochor J., Jurikova T., Zitka O., Skutkova H., Mlcek J., Kizek R. (2010). Effect of five different stages of ripening on chemical compounds in medlar (*Mespilus germanica* L.). *Molecules*. 2010. № 16 (1). P. 74–91.

Савченко Наталя Володимирівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Кустовська Алла Валентинівна

«Лікувальні властивості *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. (*Brassicaceae*) та біотехнологічні підходи до підвищення якості рослинної сировини»

У сучасній фармакології дедалі більшу увагу приділяють створенню лікарських засобів на основі рослинної сировини. Для цього є декілька підстав. По-перше, лікарські рослини містять унікальні за своїм складом та фармакологічною активністю компоненти, комбінація яких у багатьох випадках істотно перевищує ефект окремих складових частин, тобто їм притаманна синергічна дія. По-друге, побічні ефекти препаратів на основі лікарських рослин, на відміну від синтетичних ліків, або незначні, або взагалі відсутні. По-третє, хімічний синтез фізіологічно активних сполук часто є економічно не вигідним і тому більш доцільно одержувати їх із готової, до того ж екологічно чистої, рослинної лікарської сировини. Але, як правило, концентрація цих сполук у рослинах є незначною і для одержання їх у промислових масштабах потрібно обробляти велику кількість рослинної сировини. Тому для вирішення цієї проблеми дедалі частіше використовують біотехнологічні підходи, за допомогою яких концентрація фізіологічно активних речовин із заданою фармакологічною активністю у рослинній сировині значно підвищується. Для цього застосовують методи генетичної інженерії з подальшим культивуванням клітин рослин у промислових масштабах [1].

Рослини родини Капустові (*Brassicaceae*) містять різноманітні біологічно активні речовини, які забезпечують комплексний багатосторонній вплив на організм людини. Об'єктом нашого дослідження були грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.)

Рослинна сировина грициків звичайних характеризується багатим хімічним складом. Трава *Capsella bursa-pastoris* містить флавоноїди (рутин, діосмін, лютеолін-7-рутинозид, лютеолін-7-глюкозид), дубильні речовини, аміни (холін, ацетилхолін, тирамін), сапоніни, органічні кислоти (фумарова, лимонна, яблучна, винна), аскорбінову кислоту, ефірну олію, сполуки К, амінокислоти (аланін, аргінін, аспарагінова кислота, валін, гістидин, гліцин, глютамінова кислота, лізин, метіонін, лейцин, ізолейцин, серін, тірозин, треонін, фенілаланін, цистеїн). Насіння багате на глюкозинолат (алілглюкозинолат) і жирну олію (30,7-38,1%), до складу якої входить ліноленова (31,80-48,53%), лінолева (17,18-22,70%), ейкозенова (1,21-10,70%), ейкозанова (3,40-10,03%), пальмітинова (5,34-6,90%), стеаринова (3,46-4%), ейкозадієнова (1,02-2,20%) та інші жирні кислоти.

У надземній частині містяться: макроелементи (мг/г): К - 34,10, Са – 16,90, Mg – 2,50, Fe – 0,30; мікроелементи (КНМ): Mn – 0,09, Cu – 0,74, Zn – 0,69, Mo – 5,60, Cr – 0,04, Al – 0,09, Ва – 0,37, V – 0,03, Se – 5,00, Ni – 0,21, Sr – 0,32, Pb – 0,03, I – 0,05, Br – 8,10, В – 38,40 мкг/г [2, с. 114].

Дев'ять флавоноїдів було виділено з усієї рослини *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medic., і їх структури ідентифіковано як трицин (1), кемпферол (2), кверцетин (3), кемпферол-7-О- α -L-рамнопіранозид (4), кверцетин-3-О- β -D-глюкопіранозид (5), кверцетин-6-С- β -D-глюкопіранозид (6), кемпферол-3-О- β -D-глюкопіранозил-7-О- α -L-

рамнопіранозид (7), кверцетин-3-О-β-D-глюкопіранозил-7-О-α-L-рамнопіранозид (8) і кемпферол-3-О-рутинозид (9) на основа хімічних і фізико-хімічних доказів. Усі сполуки отримані з цього виду вперше [3].

Трава грициків звичайних входить до зборів, що використовуються для лікування туберкульозу легенів із кровохарканням, сечокам'яної хвороби, циститу, пієлонефриту. Особливо ефективна трава, якщо захворювання супроводжується втратою калію.

У гінекології грицики застосовують найбільш часто й активно. Зважаючи на те, що рослина посилює скорочення міометрію, підвищує рівень згортання крові та активізує всю систему згортання, то її використовують практично при всіх жіночих кровотечах: маткових, після пологів і абортів, ювенільних (підліткових) і клімактеричних [4].

Сьогодні клітинні біотехнології лікарських рослин розвиваються в різних країнах, в промислових масштабах отримують убіхінон, антоціани, алкалоїди, глікозиди та інші біологічно активні речовини, пошуки шляхів покращення біохімічного складу рослинної сировини стали актуальними напрямками сучасних генно-інженерних робіт. Використання клітинних культур стало поширеною технологією отримання багатьох біологічно активних речовин рослинного походження для використання в фармацевтичній промисловості. Рослини родини *Brassicaceae* є перспективними об'єктами для подальших біотехнологічних досліджень.

Список використаних джерел

1. Кунах Віктор Анатолійович : Біобібліографічний покажчик наукових праць за 1966 – 2016 роки / уклад. Л.П. Можилевська, М.З. Мосула, І.О. Андреев; наук. редактор Н.М.Дробик. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2017. - С. 216 -217.
2. Фітотерапія в кардіології: навч. посібник / Ю. І. Корнієвський, О. В. Крайдашенко, М. П. Красько, Н. Ю. Богуславська, В. Г. Корнієвська. - Запоріжжя : Вид-во ЗДМУ, 2017. 470 с.
3. Ning Song;Wei Xu;Hongfeng Guan;Xiaoqiu Liu *;Yibo Wang;Xiaoling Nie . Several flavonoids from *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medic. [J]. , 2007, 2(6). – P. 218-222.
4. Грицики. Ліктрави. URL: <https://liktravy.ua/useful/encyclopedia-of-herbs/grycykiv-trava> (дата звернення: 07.04.2023).

Невмержицька Катерина Олександрівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Журавель Наталія Михайлівна

«Дослідження аеллопатичної активності сировини перспективної декоративної лікарської та ефіроолійної рослини *Agastache foeniculum* (Pursh) Kuntze»

Agastache foeniculum— це перспективна у використанні рослина, яка може активно використовуватися у різних галузях: кулінарії, косметології, народній медицині, як ефіроолійна, медоносна та декоративна рослина.

Для дослідження аеллопатичної активності сировини лофанта було проведено біотест на сумісне пророщування насінин за А.М. Гродзінським.

Для проведення тесту використовували насіння тест-об'єктів: *Raphanus sativus var. Radicula*, *Cucumis sativus*, *Capsicum annuum*, *Solanum lycopersicum*, *Lactuca sativa* (сорт “Кучерявий одеський”) та *Agastache foeniculum*.

Їх пророщували на фільтрувальному папері в чашках Петрі діаметром 9 см. В одну

чашку висівали 10 насінин – по 5 кожного виду (тест-об'єкту і лофанту анісового). По діаметру чашки Петрі на фільтрувальному папері робили складку, для поділу чашки на 2 частини. Це робили для того, щоб насінини не змішувалися [1].

У кожну чашку Петрі додавали 5 -10 мл води. Для пророщування потрібно було підтримувати температуру не менше 20 0C [1].

Через 5-6 днів підраховували кількість пророслих насінин і порівнювали з контролем (насіння проростало так само у воді, але не сумісно). Оцінювання алелопатичних взаємовідносин проводили за такими критеріями: схожість насіння, ріст головного та бічного коренів, стебел та листків [1]. На основі результатів побудовано зведені таблиці 2.1. і 2.2.

Таблиця 1.

Схожість насіння при сумісному пророщуванні з *Agastache foeniculum*

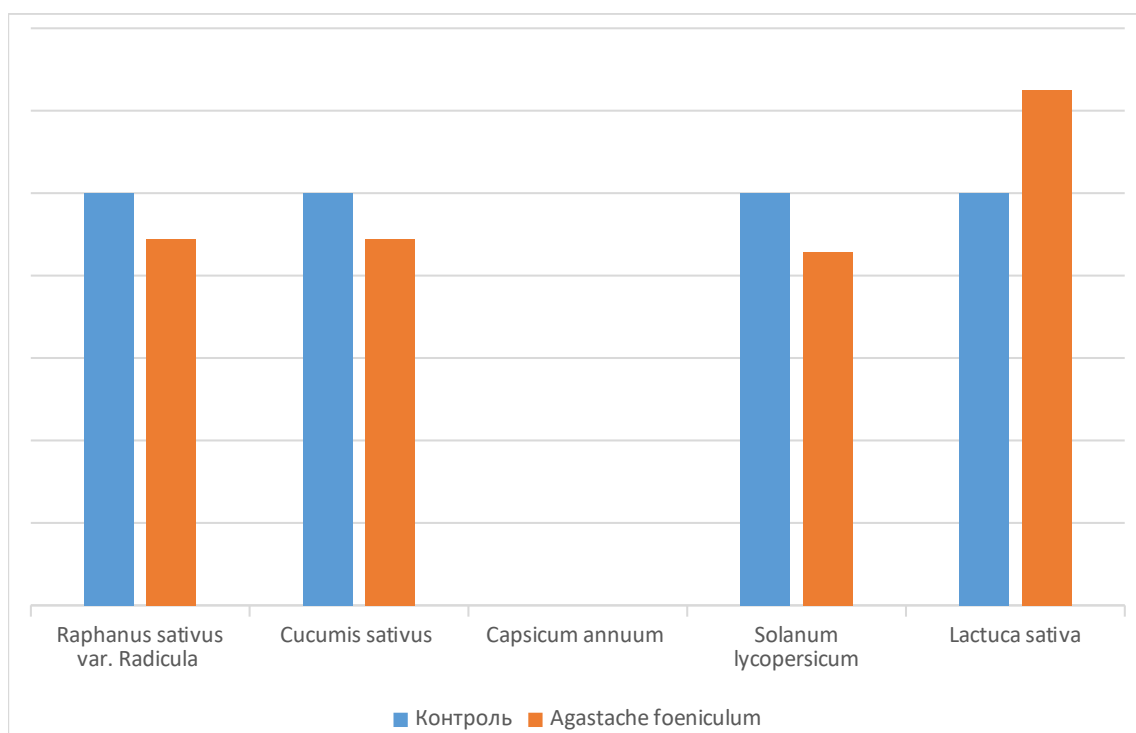
Об'єкт	Умови при сумісному пророщуванні	Схожість насіння% від контролю
<i>Raphanus sativus var. Radicula</i>	Контроль	100
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	88,8
<i>Cucumis sativus</i>	Контроль	100
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	88,8
<i>Capsicum annuum</i>	Контроль	0
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	0
<i>Solanum lycopersicum</i>	Контроль	100
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	85,7
<i>Lactuca sativa</i>	Контроль	100
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	125

Таблиця 2

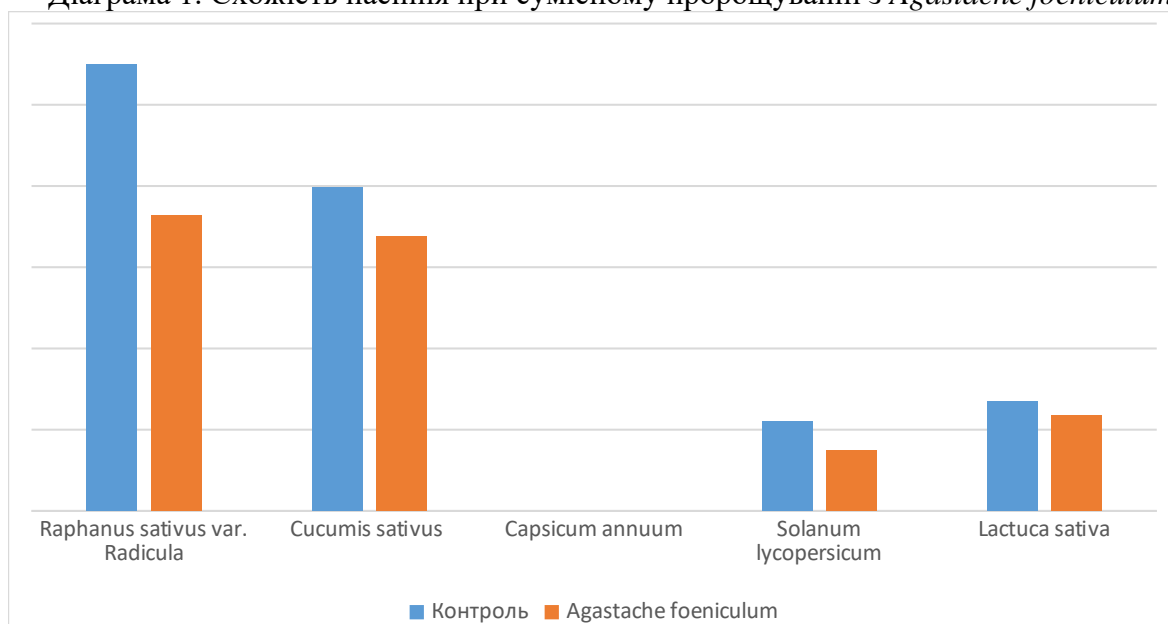
Оцінювання алелопатичних взаємовідносин при сумісному пророщуванні з *Agastache foeniculum*

Об'єкт	Умови при сумісному пророщуванні	Довжина головного кореня(мм)	Кількість бічних коренів	Довжина стебел (мм)	Довжина листків (мм)
<i>Raphanus sativus var. Radicula</i>	Контроль	110	11,6	24,8	4
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	72,8	12,6	16	4
<i>Cucumis sativus</i>	Контроль	79,6	23,7	17	10
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	67,6	19	16	10
<i>Capsicum annuum</i>	Контроль	-	-	-	-
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	-	-	-	-
<i>Solanum lycopersicum</i>	Контроль	22,1	18	2	-
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	15	15	1	-
<i>Lactuca sativa</i>	Контроль	27	10	8	1
	+ <i>Agastache foeniculum</i>	23,6	8	4	1

На основі зведених таблиць результатів побудовано стовпчасті діаграми аделопатичної активності сировини об'єкта дослідження.

Діаграма 1. Схожість насіння при сумісному пророщуванні з *Agastache foeniculum*

Діаграма 2. Оцінювання аделопатичних взаємовідносин при сумісному пророщуванні з *Agastache foeniculum*

Результати і висновки: порівнявши схожість насіння з контролем виявлено, що лофант анісовий знижує схожість насіння *Raphanus sativus* var. *Radicula*, *Cucumis sativus*, на 11,2 %, а *Solanum lycopersicum* на 14,3 %, а *Lactuca sativa* навпаки, підвищує на 25%. Вплив на *Capsicum annuum* дослідити не вдалося, тому що зазначених термінів пророщування не достатньо для данної рослини.

Отже, насіння лофанту анісового при сумісному пророщуванні з насінням інших рослин має певний вплив, здебільшого негативний, але існують виключення, наприклад в пророщуванні *Lactuca sativa*.

Список використаних джерел

1. Вплив виділень насінин лікарських рослин на проростання насіння та ріст Ехінацеї пурпурової // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – №22. – С. 69.
2. К.О. Невмержицька, Н.М. Журавель Перспективи використання Лофанту анісового (*Agastache foeniculum* (Pursh) Kuntze) в різних галузях - Київ, 2021.

*Бойко Анна Володимирівна,
студентка IV курсу заочної форми навчання
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна*

«Декоративні деревні інтродуценти роду Тамарикс (*Tamarix* L.): біологія, видова і сортова різноманітність, агротехніка»

«Інтродуковані, також чужорідні, адвентивні, або алохтонні види – це види живих організмів, що перебувають у складі неродинних їм угруповань, види за межами своїх природних ареалів» [2].

Рід Тамарикс (*Tamarix* L.) належить до одноіменної родини, представлений кущами і невеликими деревами. Цей рід об'єднує понад 75 видів. Наукова назва «тамарикс» походить від топоніма річки Тама-різ, яка знаходиться в Піренеях, наразі вона має назву Тимбра. У природі тамарикс можна зустріти в Азії, Африці і в південній частині Європи, при цьому він надає перевагу пустелям і напівпустелям, барханним піскам, а ще росте на солонцях і солончаках. Так, у тугайних лісах Центральної Азії налічується 15 видів рослин цього роду, в горах Середньої Азії тамарикс зустрічається на висоті близько 2000 м над рівнем моря, при цьому на Кавказі піднімається на висоту не більше 600 м [1].

Тамарикси – витончені листопадні або вічнозелені кущі. Часто серед них зустрічаються і зростаючі кущоподібно дерева заввишки від 1,5 до 12 м із товщиною стовбура до 50 см. Крону тамариксу утворюють прутоподібні пагони, густо всіяні схожими на луску черговими мініатюрними листочками блакитно-зеленого, смарагдового або темно-зеленого відтінку. Дрібні рожеві або білі квіти тамариксу утворюють великі грона або волоті. До того, як квіти розкриються, укрита бутонами рослина виглядає, ніби її засипали бісером. У період цвітіння тамарикс приваблює бджіл, оскільки є прекрасним медоносом. Плід тамариксу – п'ятигранно-пірамідальна багатонасінна коробочка з дрібним насінням [3].

Жоден з видів тамариксу (сировина) не використовується у традиційній медицині, проте доведено, що тамарикс має низку корисних властивостей, що дозволяють проводити лікування патологій нирок і ендокринної системи. У складі рослини є речовини, що зупиняють кровотечу, а також здатні зняти больовий синдром. Корисні властивості тамариксу і його хімічний склад зумовили досить широке застосування культури в народній медицині. Рослина застосовується при запаленнях шлунка і кишечника, при ревматизмі, при проносі. Відзначається користь культури при лікуванні безпліддя у жінок. Вміщені в складі рослини вітаміни допомагають запобігти розвитку інфекційних патологій, зміцнити імунітет. Деякі рецепти на основі тамариксу застосовуються зовнішньо і є ефективними для усунення шкірних висипань [4].

Із понад 70 видів тамариксу найчастіше вирощують найбільш морозостійкі рослини, а саме;

Тамарикс чотиритичинковий (*Tamarix tetrandra* – це великий кущ заввишки від 5 до 10 м із буро-червоними дугоподібно вигнутими гілками. Листя на гілках смарагдово-

зелене, ланцетне або яйцеподібно-ланцетне, звужене до основи, з дзьобоподібною загостреною вершиною. Квітки від білих до світло-рожевих зібрані на бічних пагонах у грона. Цвітіння починається в квітні-травні. Вид відрізняється посухостійкістю й довговічністю (живе до 75 років).

Т. пухкий (*T. laxa*) – великий і гіллястий розлогий кущ заввишки до 5 м із голими зеленими або сизими гілками. Листки у цього виду прямо віддалені, яйцеподібні або овально-ромбічні, загострені до вершини й звужені до основи. Рожеві квітки зібрані у щільні гронаподібні прості суцвіття, які утворюють верхівкові волоті. Цвітіння цього виду триває близько 2 місяців. Він морозостійкий, стійкий до посухи, невибагливий до складу ґрунту й добре зносить його засолення.

Т. стрункий (*T. gracilis*) – сягає 4 м заввишки, у нього товсті, спадні гілки, вкриті буро-каштановою або сіро-зеленою корою і світло-палевими плямами корка по пагону і в пазухах листків. На зелених пагонах загострені листки розташовані супротивно, на однорічних гілках листки більші, ланцетні. Весняні прості грона з яскраво-рожевих квіток сягають у довжину 5 см. Літні квіткові грона, зібрані у великі волотисті суцвіття, трохи довші – 7 см. Т. стрункий – гарно квітучий і морозостійкий чагарник, що становить інтерес для ландшафтних дизайнерів.

Т. галузистий (*T. ramosissima*, syn. *T. pentandra*) – прямостоячий кущ заввишки до 2 м із тонкими зеленими або сизуватими гілками й однорічними червоними пагонами. Листки у нього вузькі, шилоподібні, із загнутими кінцями. Рожеві квітки зібрані у щільні волоті завдовжки до 5 см. Цвітіння починається у червні й закінчується у вересні. Вид вирізняється невибагливістю до складу ґрунту, легко пристосовується до міських умов [3].

Список використаних джерел

1. Тамарикс: посадка і догляд. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://asterias.od.ua/731-tamariks-posadka-i-doglyad-u-vidkritomu-grunti-rozmnozhennya-vidi-i-sorti-z-foto.html>
2. Інтродуковані види. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B8>
3. Тамарикс: вирощування в саду, види і сорти. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://floristics.info/ua/statti/sadivnitstvo/4151-tamariks-posadka-doglyad-i-rozmnozhennya-u-vidkritomu-grunti.html>
4. Effect of Maximum Final Temperature on Properties of Wood Based Biocarbon of Tamarix Aphylla. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/280092304_Effect_of_Maximum_Final_Temperature_on_Properties_of_Wood_Based_Biocarbon_of_Tamarix_Aphylla#pf2

Буковська Яна Андріївна
студентка ІV курсу заочної форми
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна

«Особливості культивування, хімічний склад, причини неконтрольованої інтродукції інвазійної рослини - Водяного гіацинту або Сїхорнії товстої (*Eichhórnia crássipes* (Mart.) Solms)»

Що робити, якщо людина мріяла про власний ставок на дачі, де тиша, порушена лише дзюрчанням води, спокій і неймовірна краса води – ідеальний куточок для відпочинку душі, але виникає проблема декорування водойми – що використовувати, які рослини будуть і красиво виглядати, і зберігати свою декоративність довгий час? Штучні водойми з плаваючими на поверхні рослинами виглядають особливо привабливо. Чи існують культури, які можна вирощувати як в акваріумі у квартирі, так і під відкритим небом, наприклад, в ставку? Такі рослини є, і одним з них є ейхорнія – тропічний водний гіацинт. За порадою знайомих я придбала цю цікаву рослину, яка до того ж і дуже гарно цвіте. Виростити її можна не тільки у саду, але і у кімнаті у акваріумі.

«Ейхорнія – водяна рослина, що росте на поверхні, добре почуватися в теплій стоячій воді, з великою кількістю гідробіонтів. Ейхорнія швидкоросла і невибаглива до хімічного складу води, її унікальність полягає в тому, що її використовують як корм для тварин і птахів після того, як фабрика виконує роботу по очищенню аквакультури від продуктів життєдіяльності худоби або птахівництва. Що стосується широкого застосування ейхорнії для ботанічного очищення стічних вод, у біологів існує на сьогодні дві протилежні думки» [1].

Рис.1. Зовнішній вигляд Ейхорнії товстої [4]

Ейхорнія товста (*E. crassipes*) або водяний гіацинт належить до однодольних рослин родини Понтедереві. Можна зустріти згадку про цю рослину під найменуваннями «ейхорнія красива», а у ботанічній літературі вживається видовий епітет «відмінна». Це багаторічна трав'яниста рослина, батьківщиною якої є тропічний континент – Південна Америка, де цю рослину називають «водяною чумою» [3, 4].

Листки ейхорнії черешкові, кулястої форми, досягають діаметру 20 см і зібрані у листову розетку. Вони надають рослині особливу декоративність своїми ніжними хвилястими краями листової пластинки. Листки постійно тримаються на плаву завдяки пухирцям кисню, що накопичується в результаті фотосинтезу біля основи лисків. Поверхня листків глянцева, щільна, соковита і гладка. Корені водяного гіацинта розташовані у воді повністю, в довжину можуть розростатися до 70 см. Висота стебел сягає 10-15 см, на кожному утворюється близько 10-15 суцвіть. У природному середовищі ейхорнія може вирости до 1 м, у акваріумі ж таких екземплярів не зустрічається. Глибина водойми не має значення для зростання гіацинта, він здатний рости де завгодно [4]. Якщо глибина водойми, де росте ейхорнія, буде менше 50 см, рослина не спливе, а приживеться в мулистому ґрунті [3].

Суцвіття великі, зібрані у своєрідний колос, дуже запахні. Забарвлення квіток може бути від блідо-рожевого до яскравої бузкової, зумовлене концентрацією антоціанів. В природних для себе умовах цвіте практично безперервно, а ось в кліматі Європи тільки в період весни-літа. Квітки рослини мають діаметр 2-3 см. Існування окремої квітки на поверхні становить лише один день, після того як вона сховається під водою [2].

Щоб водний гіацинт зацвів, необхідна температура не менше +28⁰ С, коли показник опускається до + 22, цвітіння припиняється. В холодне літо бутони і зовсім не з'являться, і

плавати на поверхні води буде тільки пишна «шапка» з зеленого листя. Розмножити водяний гіацинт насінням в українському кліматі практично неможливо, оскільки для дозрівання посадкового матеріалу буде потрібно температура повітря не нижче +35 градусів [2]. Тобто у нашому кліматі він поводить себе як однорічна рослина і у разі «втечі в природу» і неконтрольованого розростання, що має згубні наслідки для гідробіонтів, судноплавства тощо рятують тільки холоди – рослина вимерзає, але навіть у відмерлому вигляді продовжує певною мірою органічно забруднювати водойми та еутрофікувати їх, хоча у розумних кількостях вегетативна маса її є гарним органічним добривом з масою вітамінів і корисних мінералів.

Було доведено, що ейхорнія нейтралізує накопичені токсичні речовини, її зелена маса, після очищення містить цінні поживні речовини і придатна на корм тваринам і птахам [2,3]. Ці дані були підтверджені при проведенні наукових дослідів з визначення хімічного складу і поживності зеленої маси ейхорнії, вирощеної в умовах біоставка, що входить до комплексу очисних споруд птахофабрики. Отримані дані про високий вміст каротину, ряду мінеральних речовин в зелених рослинах ейхорнії, але одночасно вони свідчать про недостатнє вивчення біологічних властивостей цієї культури [1]. Корені його володіють очисними властивостями, дія поширюється на нітрати, феноли, фосфати, важкі метали і багато інші шкідливі сполуки, які часто зливають у різні водойми. При утриманні цієї рослини в акваріумі вона дозволяє запобігти накопиченню солей [4].

Володіючи абсорбуючими властивостями, рослина чудово чистить воду у акваріумі, знищує неприємний запах і робить її кришталєво прозорою. Досвідчені акваріумісти рекомендують відмовитися від покупки дорогих фільтрів, а посадити ейхорнію, яка відмінно впорається з цим завданням.

Список використаних джерел

1. Біологічні особливості Ейхорнії товстої (водяного гіацинту) (*Eichhornia crassipes*) і наслідки її неконтрольованого культивування // М-ли студ. Наук-практ. Конф «Освіта та наука», квітень 20222, НПУ імені М.П.Драгоманова. – С. 629-631.
2. Knight R.I. Wildlife habitat and public use benefits of treatment wetlands / R.I. Knight // Water Sci.Tech. 1997. Vol. 35, N. 5.P. 35-43.
3. Morris T.L. Water Hyacinth (*Eichhornia crassipes* (Mart.) Solms): its ability to invade aquatic ecosystems at Paynes Prairie Preserve: Dissertation / T.L. Morris. Florida: University of Florida, Gainesville, 1974.
4. Ейхорнія (Водяний гіацинт): посадка й догляд, фото <https://nashahata.com.ua/ejhorniya-vodyanij-giatsint-posadka-j-doglyad-foto/>[Електронний ресурс].

*Деркач Софія Вадимівна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна*

«Інвазійний вид Золотарник канадський (*Solidago canadensis* L.): хімічний склад сировини, наслідки інтродукції, вплив на людський організм»

Об'єктом нашого дослідження є чи не найбільш злісний польовий бур'ян – Золотарник канадський (*Solidago canadensis* L.). Його особливо помітно у серпні-вересні, коли поле стає жовто-золотим під час цвітіння цієї рослини. Раніше її вирощували на

присадибних ділянках у складі квітників і міксбордерів парків, на кладовищах, але згодом рослина «втікла у природу» і почала масово і неконтрольовано поширюватися вздовж доріг, на луках, узліссях, у лісах. Ця культура добре прижилася на нашій території ще й тому, що має відмінну морозостійкість і посухостійкість. Особливість золотарника – він швидко поширюється на ділянках, порушених діяльністю людини: на узбіччях, у лісосмугах, на лісових вирубках і закинутих полях. Місцеві рослини на таких ділянках пригнічені, а золотарник пристосувався, змінюючи до невпізнання рідні простори, витісняючи з них звичні нам аборигенні види: багно, дзвоники та звіробій тощо [1, 2].

Під час нашого дослідження були використані методи спостереження, аналізу різних джерел, синтезу, узагальнення. За основу матеріалів обрали наукові статті, фармакологічні та медичні дослідження зарубіжних та українських вчених, якими було встановлено, що інвазивна спроможність виду складає 61%, що вказує на значний ризик з боку даного виду. Найбільша щільність рослин виду *Solidago canadensis* L. спостерігається на зруйнованих ландшафтах промислової зони. Осередками інвазії є транспортні та залізничні шляхи, промислові майданчики підприємств, річкові ландшафти [2].

На початку ХХ століття види роду Золотарник стали розглядати не тільки як декоративні, але і як каучуконосні рослини. М. І. Вавіловим в Росію було завезене насіння найбільш перспективного каучуконосного виду. Для виробництва каучуку, вид виявився непридатним, але успішно акліматизувався, завдяки невимогливості до умов зростання [4].

Основним шляхом і способом занесення є інтродукція *Solidago canadensis* L. з Північної Америки до Європи як декоративну рослину. Інвазія популяції виду є результатом «втечі з культури» з ботанічних садів, розплідників декоративних рослин або зі старих садів [4].

У природному ареалі *Solidago canadensis* L. виявлений, головним чином, на узліссях лісу і по узбіччях доріг, на занедбаних полях, які вид колонізує відразу ж, як тільки їх перестають обробляти. У вторинному ареалі *Solidago canadensis* L. завдяки високій адаптаційній здатності вид може вирости на ґрунтах різного механічного складу – від легких піщаних до важких глинистих. Він знайдений на багатьох порушених ділянках: уздовж залізничних шляхів, по узбіччях доріг, на занедбаних полях, узліссях лісу, порушених лісах і по берегах річок. Місцеперебування не завжди тільки порушені фітоценози, оскільки вид присутній і в природних прибережних фітоценозах [1].

Випадкова інтродукція можлива як побічний результат діяльності людини - наприклад, збору суцвіть на букети, які після відцвітання викидають в купи сміття. Восени загальноприйнято зрізати в садах відцвілі пагони і також видаляти їх в купи сміття поза садів; якщо поряд з місцями скупчення сміття протікають струмки або річечки, їх потоки можуть поширювати пагони разом з насінням за течією. Таким же чином фрагменти кореневищ можуть утворювати нові популяції вздовж річок і струмків. Насіння і кореневища можуть поширюватися і в результаті транспортування землі в ході будівельних робіт, при прокладанні авто- та залізничних доріг [4].

На сьогоднішній день лікувальні властивості золотарника звичайного вивчені не у повному обсязі, але при цьому досить багато встановити все-таки вдалося. А посприяла цьому інформація, щодо хімічного складу сировини даної рослини: флавоноїди – рутин, кемперол, кверцетин тощо; кислоти – органічні, аскорбінова, нікотинова, фенолкарбонова; дубильні речовини; гіркоти; сапоніни; кумарини; ефірні масла; сліди алкалоїдів; смоли. Підземні органи цієї рослини мають у своєму складі інулін, плоди – жирні олії, суцвіття – галактозу, арабінозу, глюкозу, ксилозу і вуглеводи. Пилок Золотарнику канадського може викликати сильну алергічну реакцію під час цвітіння (липень-жовтень) у людей, схильних до проявів алергії. Найбільш частими проявами є алергічний кон'юнктивіт (почервоніння очей, сильна сльозотеча), який супроводжується ринітом (свербіж та водянисті виділення з носу).

Щодо позитивного впливу на організм, серед властивостей цієї рослини: ранозагоювальна, антибактеріальна, сечогінна, жовчогінна, знеболювальна, протизапальна дія; це в'яжучий; відхаркувальний; загальнозміцнюючий засіб. Ця рослина допомагає очистити легені від мокроти і зняти таким чином напад кашлю при бронхітах. За допомогою препаратів даної рослини можна також помітно полегшити стан при астмі і посприяти якнайшвидшому одужанню при туберкульозі легенів [1, 3].

Список використаних джерел

1. Золотарник канадський – рослина-агресор [https://www.rivneprod.gov.ua/2021/05/26/zolotarnyk-kanadskyj-roslyna-agresor/]
2. Іващенко О.О. Європейська політика щодо інвазійних чужорідних видів рослин та перспективи її запровадження в Україні / О.О. Іващенко, Р.І. Бурда// Наукові праці інституту біоенергетичних культур.-2013.-Вип.20.-С.46-53.
3. Золотарник канадський опис і вирощування [https://faktsvod.biz.ua/zolotarnik-kanadskij-opis-i-viroshhuvannja/#-]
4. Особливості розповсюдження інвазивного виду *Solidago canadensis* L. (золотарника канадського) [Електронний ресурс] https://otherreferats.allbest.ru/ecology/00717357_0.html

Наконецний Ярослав Васильович
студент ІV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна

«Біологічні особливості, хімічний склад сировини

Робінії звичайної (*Robinia pseudoacacia* L.) та її лікарські властивості»

Робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.) – найбільш поширений вид роду *Robinia* L., належить до родини Бобові (*Fabaceae*). Належить до деревних ландшафтних рослин, отруйна багаторічна рослина, також відома під назвами робінія псевдоакація, колюча акація та біла акація, причому остання назва за популярністю перевершує наукову. Інші місцеві назви: акація фальшивка, вакація, горохівник, горохівник звичайний, горохівник кулястий, окація, робінія, ровинія. Цінна і дуже поширена на всій території України медоносна, лікарська, фарбувальна, ефіроолійна, танідоносна, деревинна, декоративна й фітомеліоративна культура. У себе на батьківщині – у східній частині США – росте невеликими групами або поодинокі у листяних лісах. За межами природного ареалу цей вид найчастіше зростає у лісозахисних смугах та лісопарках, де трапляються змішані й чисті насадження цієї культури [1].

Ботанік Жан Робен, який працював королівським садівником Людовіка XIII, у 1601 році замовив з Вірджинії до Франції партію саджанців рослини, яка тоді ще не була названа в його шану. Уже в 1700-х роках рослина стала звичною для Німеччини. Через 10 років робінія підійшла впритул до нинішніх кордонів України, почавши історію свого успіху в Угорщині. У кінці 18-го століття робінію висаджують у парку Кирила Розумовського, а далі вже завоювання України було справою техніки [2].

Рослина світлолюбна, жаро- та посухостійка, водночас доволі морозостійка і невибаглива до якості ґрунтів. Навесні робінія звичайна починає вегетацію найпізніше серед усіх дерев: її листки розпускаються лише на початку травня. Цвітіння відбувається у травні-червні, одне дерево продукує до 15 000 насінин за сезон, а за перший рік може вирости вже до 1 м. У віці 2-5 років приріст часто складає до 2 м на рік, але згодом

сповільнюється. За високу швидкість росту, невибагливість та деревину цей вид шанують лісівники, а через нектаропродуктивність – бджолярі, однак ця заносна рослина може вселятися у безліч типів наземних екосистем, поступово проникати в ліси та змінювати їхню структуру. Тобто це – інвазійний вид, рослина-агресор, наслідки неконтрольованої інтродукції якої ми спостерігаємо, а саме – вплив і зміна аборигенної фракції флори України.

«Завдяки симбіотичним бактеріям на коренях робінія насичує ґрунт азотовмісними сполуками, які привабливі для "бур'янів", але згубні у великих дозах для багатьох лісових видів. Це спричиняє зниження видового різноманіття рослин, а також з ними пов'язаних тварин та грибів» [2].

Робінія, лікувальні властивості якої використовуються у терапії великої кількості захворювань, відома з давніх-давен. Ще у XVIII столітті люди знали, що біла акація, а особливо її колір, має чудові цілющі властивості, тому її активно використовували при лікуванні певних захворювань. Для виготовлення ліків використовують квітки (*Flores Robinia pseudoacacia*) і кору робінії (*Cortex Robinia pseudoacacia*). Квітки заготовляють на початку цвітіння рослини. Спочатку зривають руками або зрізують секаторами чи ножицями суцвіття, потім з суцвіть обшморгують квітки, розкладають їх в один шар на папері чи тканині й висушують на горищі або під укриттям на вільному повітрі. Сухих квіток виходить 15-18%. Термін придатності – 1 рік. Кору робінії збирають на весні до розпускання листки з молодих гілок, здираючи її розрізаними вздовж трубками або жолобками, і сушать під укриттям на вільному повітрі, а при несприятливих погодних умовах – у теплому приміщенні, яке добре провітрюється [4].

У квітках і корі акації білої міститься глікозид робінін. У сушених пелюстках на стадії бутона вміст робініну становить 3,6%, а у квітках, що розкрилися – 1-1,5%. Крім того, у квітках також містяться інші глікозиди (робінін, акаціїн, апігенін, робленіг та ін.), а також жирні і ефірні олії, що містить метиловий ефір антранілової кислоти, індол, геліотропін, бензиловий спирт, ліналоол, α -терпінеол, складні ефіри саліцилової кислоти, метилантранілат, вітаміни, мінерали, дубильні речовини, глікозиди, цукри, органічні кислоти. У деревині акації містяться флавоноїди робинетин, дигидроробинетин, фізетин, робтин, робтеїн, бутеїн, ликвартигенін, таніни; у корі молодих пагонів – дубильні речовини, пектини, жирні олії, вітамін А і С, а також фітостерини і токсичний протеїд робін. В листках знайдено глікозиди індикан і сирингін, вітамін А і С, аскорбінова кислота, флавоноїди (акацетин і його глікозид акаціїн, апігенін, кверцетин, лютеолін) і дубильні речовини. У плодах виявлено жирну олію (15 %), пектини і слиз [3,4].

У сучасній фармакології біла акація досить популярна, бо має низку цілющих властивостей. Завдяки їм препарати, виготовлені з квіток даної рослини, дуже ефективні при терапії багатьох хвороб. Сучасна медицина рекомендує їх прийом як жовчогінні, проносні та відхаркувальні засоби. У науковій медицині використовують квітки робінії при лікуванні захворювань нирок, сечового міхура, зокрема, сечокам'яної хвороби. Під час вивчення фармакологічних властивостей препаратів на основі робініну акації білої виявляються сечогінна та гіпоазотемічна дія. Крім того, квітки білої акації виявляють спазмолітичні, гіпотензивні, відхаркувальні, жарознижувальні, кровоспинні, протизапальні, в'яжучі і сечогінні властивості. Масло акації має виражену протиревматичну, інсектицидну і антисептичну дію. Лікувальні властивості притаманні і акацієвому меду, що містить у великій кількості фруктозу, але це питання може слугувати матеріалом окремої публікації [4].

У народній медицині деяких країн квітки акації білої здавна застосовують при лікуванні хвороб шлунково-кишкового тракту, запальних процесах нирок і сечового міхура, нирковокам'яній і сечокам'яної хвороб, тромбофлебіті, радикуліті, міозиті, остеохондрозі, ревматизмі, невралгії, застуді як спазмолітичний, гіпотензивного, протизапальної, діуретичної, відхаркувальний і жарознижувальний засіб [1,4].

Варто пам'ятати, що робінія звичайна містить токсичні речовини в різних частинах рослини, особливо алкалоїд робінін, тому застосовувати її треба обережно, суворо дотримуючись дозування й рекомендацій щодо приготування препаратів.

Список використаних джерел

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/Робінія_звичайна
2. 5 рослин-чужинців, які загрожують Україні. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-57862394>
3. Cui Baoliang, Kinjo Junei, Nohara Toshihiro. Triterpene Glycosides from the Bark of Robinia pseudo-acacia L. // Chem. Pharm. Bull. – 1993. – № 4.
4. Гродзінський А.М. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник. – К.: Видавництво «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, Український виробничо-комерційний центр «Олімп», 1992. – 544 с.: іл.

*Васильчук Марія Андріївна
студентка IV курсу заочної форми
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна*

«Використання представників роду Кавун (*Citrullus* Schrad. ex Eckl. & Zeyh.) у традиційній та народній медицині»

Об'єктом нашого дослідження є саме цей рід, оскільки здобувач родом з сонячної Херсонщини – багатогектарних площах – сімейний бізнес родини, яка дивом врятувалася від окупації і планує обов'язково відродити все те, що цього страшного сезону було знищено на полях. Кавун (*Citrullus*) – рід однорічних трав'янистих рослин родини Гарбузові (*Cucurbitaceae*), харчова і кормова культура.

М'якоть і шкірку кавуна використовують як лікарську сировину. Особливо корисним є вживання кавунів при нирковокам'яній хворобі. Потрапляючи у організм, амінокислоти, присутні у складі кавунів, підвищують лужність сечі, солі переходять у розчинний стан і разом з потоком сечі видаляються назовні. Захист від впливу прямих сонячних променів можливий за рахунок того, що ягода містить велику кількість води, а значить, її вживання в їжу запобігає зневодненню організму і рятує в жарких країнах від теплового удару. Як відомо, мало хто зупиняється на одній кавуновій часточці. У результаті сечогінний ефект кавуна відомий всім, він підходить для «очищення» організму: так званий метод кавуново-водних поштовхів, коли людина щодня впродовж 4-5 днів з'їдає близько 2 кг кавуна натщесерце, можна за 2 прийоми – вранці і вдень – відомий спосіб «виганяти» пісок з нирок. Вживання кавуна сприяє також виведенню застійної жовчі. Таким чином, «кавунотерапія» покращує травлення і колір обличчя [1].

Можливе і поліпшення стану організму при цукровому діабеті – правильне вживання навіть зменшить глікемічний індекс крові людини, що страждає від підвищеного рівня глюкози. Це відбувається за рахунок вмісту в кавуні вітамінів і мінеральних речовин, великої кількості води.

Вітамінів у кавуні порівняно небагато (вітаміну С також згідно наших досліджень), за винятком фолієвої кислоти (В₉), яка бере участь у кровотворенні, перешкоджає жировій інфільтрації печінки, підтримує імунну систему, сприяючи нормальному утворенню і функціонуванню лейкоцитів, а також регулює формування нейронів ембріона, що вкрай

важливо для його нормального розвитку. Тому кавун буде корисний всім як загальнозміцнюючий засіб і просто незамінний вагітним і тим, хто планує вагітність [1, 5].

М'якоть кавуна багата клітковиною, її вживання сприяє схудненню. Постійне вживання кавуна, що містить каротиноїди, калій, знижує рівень холестерину в крові, одного з головних винуватців так званої «хвороби старості» – атеросклерозу. За рахунок наявності в кавуні лікопіну і каротиноїдів відбувається поліпшення стану при різних захворюваннях верхніх дихальних шляхів, зменшення ризику розвитку подагри, онкозахворювань. Кавун підходить для розвантажувальних днів, які зазвичай практикують для поліпшення самопочуття і схуднення (способів декілька, вони об'єднуються під назвою «кавунова дієта»). Їх можна практикувати від 2-х разів на тиждень до 1 разу на 10 днів. У такий день потрібно з'їдати тільки 1,5-2 кг кавуна, розділивши цю дозу на 5 прийомів. Варіант для тих, хто насилу переносить голод, – їсти кавун вприкуску з чорним хлібом (він до того ж хороший абсорбент). Збільшення темпів зниження ваги – відбувається за рахунок того, що ягода трохи більше, ніж на 95% складається з води.

У народній медицині відомий спосіб лікування запалення товстого кишківника – за допомогою настою з кавунових кірок. Для його приготування беруть 80-100 г сухих кавунових шкірок, заливають 500 мл окропу і настоюють до охолодження. Вживають по 0,5 склянки 4-5 разів на день. Кавун є безвідходним продуктом. Зішкірок готують смачні цукати, а насіння є корисним ласощами. У всіх частинах смугастої ягоди міститься велика кількість унікальних складових, але насіння являє і поживну цінність. У 100 г насіння міститься більше половини добової потреби білків і 85% жирів [2].

Чи можна вживати кавун з насінням – безліч досліджень доводять його корисні властивості. Корисним організму людини може стати порошок з насіння кавуна – позитивно впливає на нормалізацію артеріального тиску. Для приготування необхідно використовувати висушене насіння кавуна і шкірки: перемелену у порошок сировину вживають двічі на день. Курс триває місяць, денна норма становить половину чайної ложки. Це дозволить утримувати артеріальний тиск на потрібному рівні без використання медикаментів; зниження артеріального тиску відбувається за рахунок наявності в кавуні речовини цитрулін, яка перетворюється на незамінну амінокислоту аргінін, що і нормалізує роботу серцево-судинної системи, а також попереджує розвиток різних захворювань очей, підвищує чоловічу сексуальну активність [3,5].

У кавуна є протипоказання до вживання, які потрібно заздалегідь виявити і виключити. Абсолютне – індивідуальна непереносимість одного або декількох компонентів складу, хронічна ниркова недостатність, порушення відтоку сечі, пієлонефрит, формування у нирках кораловидних конкрементів і каменів великого розміру, фосфатурія. До інших захворювань і патологічних станів, коли вживання кавуна може завдати шкоди здоров'ю, відносять цукровий діабет, діарею, кольки, простатит, серцеву недостатність. З обережністю рекомендується вживати в їжу дітям (дозволяється їсти плоди з 3-річного віку, але у невеликій кількості), жінкам в період вагітності та годування груддю, людям літнього віку [3].

Смачний і корисний кавун, якщо вживати його в розумних кількостях, не може завдати шкоди. Небезпеку становлять нітрати, що містяться в ньому, якими часом зловживають недобросовісні фермери, щоб прискорити дозрівання. Плід, накачаний добривами, небезпечний для здоров'я і може викликати отруєння. Згідно з даними СЕС, допустима доза нітратів в кавуні дорівнює 60 мг на 1 кг. Самі нітрати не сильно токсичні, але вони перетворюються в нітрити, які набагато небезпечніше. Нітрити отруюють організм і провокують кисневе голодування клітин. Це не означає, що кавуни зовсім не можна їсти. Необхідно правильно вибирати плоди і купувати їх у перевірених продавців. Ідеально вирощувати кавуни самим, тільки так можна переконатися, що рослинна продукція на 100% безпечна [4].

Список використаних джерел

1. Сечогінні властивості кавуна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://remontu.com.ua/chi-ye-kavun-sechoginnu-chi-ni-diuretichni-vlastivosti-i-pravila-vzhivannya>
2. Лікувальні властивості кавуна і дині. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/2195-likuvalni-vlastivosti-kavyna-i-dyni/>
3. Корисні властивості насіння кавуна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agrointer.com.ua/semchki-arbuza-poleznye-svoystva/>
4. Корисні властивості кавуна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://avtodrom.kiev.ua/arbuz-vitaminy-i-poleznye-svoystva/>
5. Гуцол Н.М., Журавель Н.М. Визначення вмісту вітаміну С у сировині представників родини Гарбузові (Cucurbitaceae) флори України // М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. «Стратегії інноваційного розвитку природничих дисциплін: досвід, проблеми та перспективи, 22 березня 2018.- Кропивницький, 2018.– С. 110-112.

*Шеремет Дмитро Павлович
студент ІV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Журавель Наталія Михайлівна*

«Причини та наслідки неконтрольованої інтродукції інвазійної рослини - Рейнутрії сахалінської (*Reynoutria sachalinensis*)»

Інтродукція рослин направлена на охорону і збереження генофонду природи, біорізноманіття рослинного світу в умовах культури. Створюються живі генетичні банки рослин; гербарії; також інтродукція рослин сприяє більш якісному відновленню зразків колекції пилку, плодів, насіння, деревини для подальшого дослідження та експериментів з ними. Завдяки інтродукованим рослинам з'являються електронні списки, фото- і слайдотеки; банки тривалого зберігання насіння, спор, проростків, органів та частин рослин у закритому середовищі. Інтродукція рослин може бути цілеспрямованою і стихійною. Цілеспрямована інтродукція рослин здійснюється людиною з метою збагачення культурної флори певного регіону чи ботаніко-географічної області новими, більш продуктивними видами, сортами та формами для використання їх в селекційній справі і також для майбутніх поколінь. Стихійна, або спонтанна, інтродукція рослин здійснюється людиною спонтанно, без достатнього наукового обґрунтування. Також вона нерідко призводить до ненавмисного заносу чужоземних рослин, які часто стають так званими «зеленими агресорами».

Рейнутрія сахалінська являється яскравим прикладом невдалої інтродукції і на сьогоднішній день цей інвазійний вид становить значну загрозу для флори й фауни екосистем, конкуруючи з автохтонними видами за екологічні ніші.

Рейнутрія сахалінська – багаторічна медоносна рослина 2-3 м заввишки. Ця рослина також відома під назвою гірчак сахалінський. Має кореневу систему, яка здатна залягати глибоко до 4 метрів під землю. Кореневище рейнутрії сахалінської шнуроподібне, повзуче. Стебла прямостоячі, товсті, з повними міжвузлями, вгорі гіллясті, голі. Листя довжиною 10-30 см і шириною 4-25 см, широкоовальне або подовжено-яйцеподібне, з серцеподібною округленою основою, короткочерешкове, голе, розтруби плівчасті. Квітки дрібні, білуваті, оцвітину лійкоподібна, її внутрішні частини з крилоподібними виростами, що розростаються, при плодах. Суцвіття – пазушні волоті, зібрані в короткі пучки. Плід – тригранний горішок. Розмножується зазвичай вегетативним способом. Цвіте у серпні-вересні. Плоди дозрівають у вересні-жовтні [2].

Гірчак сахалінський являється трав'янистою рослиною роду *Reynoutria*. Рід названий на честь французького дослідника природи XVI століття, відомого як сеньйор з Рейнутра.

Рейнутрія – рід квіткових рослин родини гречкових (*Polygonaceae*). Рід походить зі Східного Китаю та Східної Азії. Представники роду є високоінвазійними рослинами.

Під час аналізу літератури з'ясовано, що історія поширення рейнутрії сахалінської збереглась лише в книжках радянської епохи.

Ця рослина спочатку розводилась в Петербурзькому та Московському ботанічних садах. У 1869 році з Московського ботанічного саду була завезена до Франції. У другій половині XIX століття стала культиватися у цій країні, а згодом в інших країнах Європи як декоративна рослина. Гірчак сахалінський посилено рекомендувався для введення в культуру як кормова рослина. Захоплення ним почалося після опублікування у 1893 році Думом-Адансоном статті, в якій він характеризував цю рослину як дуже врожайну, а також запевнив, що рейнутрія сахалінська добре поїдалася худобою. Захоплення цією рослиною тривало кілька років. Так із Західної Європи вона поступово перекинулася і до Північної Америки. Ця культура посилено рекламувалася фірмами, що торгували насінням. Проте невдовзі це захоплення припинилося. Досліди, проведені в ряді країн показали недоцільність введення в культуру рейнутрії сахалінської як кормової рослини. Так, Васильєв у 1902 році на основі вивчення гірчака сахалінського в Умані дійшов висновку, що він грубий, дає не понад 2500 пудів з десятини зеленої маси, неохоче або зовсім не поїдається худобою. За спостереженням Штеблера у Швейцарії, культура рослини на корм недоцільна. За Пайпером у 1930 році, гірчак сахалінський випробовувався на багатьох американських оперативних станціях, але ніде не отримав позитивної оцінки як кормова рослина. Він досить повільно розвивається в перший рік життя і в той же час за врожайністю не вищий за кукурудзу, що повністю викреслювало його як рослину, яку можна було використовувати як кормову культуру в промислових умовах. В часи СРСР рослина розводилась в ботанічних садах і парках у багатьох районах європейської частини Радянського Союзу (від Архангельська та Кіровська до Умані, Ростова-на-Дону та Анапи на півдні), у тому числі у Москві та Ленінграді [3].

Гірчак сахалінський потрапив у Європу порівняно нещодавно – близько 150 років тому, але встиг за цей час розмножитись і захопити численні ареали.

Станом на сьогодні гірчак сахалінський поза межами свого природного ареалу є одним з інвазивних видів і утворює дуже густі зарості в європейських алювіальних лісах і на луках з високою трав'янистою рослинністю, тим самим перешкоджаючи збереженню та відновленню місцевих видів деревовидних і трав'янистих рослин. Наприклад, у Швейцарії він занесений до чорного списку інвазивних неофітів і підлягає знищенню [2].

В Європі наразі рейнутрія сахалінська зустрічається більше ніж у 20 країнах. В Україні рослина трапляється на території парків, садів, у межах населених пунктів, а також біля водойм. За досить довгий час гірчак сахалінський розрісся майже по всьому континенту. З року в рік він захоплює все нові території. Гірчак сахалінський під час вегетації дає численні пагони, які розростаються в різні боки. Його коренева система здатна залягати глибоко під землю. Така потужна коренева система не дає розростатися іншим рослинам. Швидко розмножуючись, невибагливий до кліматичних умов, цей вид здатен зменшувати кількість інших корисних рослин, що у свою чергу також буде негативно впливати на рослиноїдних тварин.

Список використаних джерел

1. Далекосхідна гречка сахалінська [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://agrostory.com/ua/info-centre/fans/sakhalinskaya-grechikha-kurilskiy-gorets/>.
2. Шевченко Т.Л., Глущенко Л.А. Вивчення впливу адвентивних видів лікарських рослин на агрофітоценози. Вісник аграрної науки. 2015. № 3. С. 17-21.

Яценко Анна Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Журавель Наталія Михайлівна

«Коротка біологічна характеристика екологічної групи «Хижі гриби»»

Під час вивчення дисципліни за вибором «Мікологія» мене зацікавила група грибів, які за способом живлення є хижаками. На сьогодні вона недостатньо вивчена, але наявні цікаві дослідження закордоном, які демонструють, що дані гриби є цікавою знахідкою для дослідників, адже вони мають незвичні пристосування для існування.

Хижацтво відіграє важливу роль у потоці енергії та поживних речовин у біологічному харчовому ланцюгу. М'ясоїдність найбільше відома з царства тварин, але в царстві грибів також є м'ясоїди. Понад 200 видів грибів (поширених у *Zygomycota*, *Basidiomycota* та *Ascomycota*) використовують спеціальні структури для захоплення вільноживучих нематод у ґрунті[3].

Зараз дуже добре вивчені систематика, екологія і взаємини хижих грибів з фітонематодами, а також детально описані їх пристосування до уловлювання та знищення нематод. Дослідження у цьому напрямі проводили за кордоном (США, Англія, Франція, Данія). Хижі гриби досліджувалися Фрезеліусом, який визнав першим хижим грибом *Arthrobotrys oligospora* Fres.. Надалі М.С. Воронін та пізніше Н.В. Сорокін досліджували ловчі кільця на міцелію цього гриба. У 1888 р., німецькому вченому В.Ф. Цопфу вдалося довести, що кільця-пастки, які утворюються на міцелії *A. Oligospora*, слугують для уловлювання та знищення живих нематод. Але активні дослідження цієї групи грибів відбулися 30-х роках минулого століття американським вченим Ч. Дрекслером та англійським вченим Даддінгтоном[5].

Найпоширенішими хижими грибами є сімейство Orbiliaceae, Ascomycota. Протягом кількох годин тісного контакту з нематодами розріджені міцелії цих грибів спонтанно диференціюються у функціональні структури (пастки). Потім міцеліальні пастки прилипають до вмісту нематод, проникають у них, вбивають і перетравлюють[1].

У хижих грибів родини Орбіліальні (відділ Аскоміцети) було виявлено та вивчено п'ять типів пасток[1]:

1. Клейка сітка, найбільш поширена пастка, утворена прямою бічною гілкою, що росте від вегетативної гіфи, вигинається, щоб злитися з батьківською гіфою, і розвиває більше петель назовні вихідної петлі або на батьківській гіфі [1].

2. Клейкий випин - це морфологічно відмінна куляста або субкуляста клітина, яка або сидить на гіфі, або має прямою ніжку. Зазвичай близько розташовані вздовж гіф [1].

3. Незв'язкові кільця завжди зустрічаються поряд з клейким випином і утворюються, коли вертикальні бічні гілки вегетативної гіфи потовщуються і вигинаються, утворюючи, як правило, триклітинне кільце, яке потім зливається з опорним стеблом [1].

4. Клейкий стовпчик - це коротка прямою гілка, що складається з кількох набряклих клітин, утворених на гіфі. Всі ці пристрої для захоплення нематод за допомогою клейового шару, що покриває частину або всі поверхні пристрою [3].

5. Стискальне кільце, п'ятий і найдосконаліший пристрій для захоплення, захоплює здобич іншим способом. Коли нематода потрапляє в стискальне кільце, три кільцеві клітини спрацьовують, щоб швидко набухнути всередину та міцно затиснути жертву упродовж 1-2 секунд [3,4].

У представників поширеного по всьому світу роду *Dactylaria* нитки грибниці утворюють вирости у вигляді кілець з трьох реагуючих на дотик клітин. Якщо в таку петлю випадково поткнеться нематода, вони за десятку частку секунди вздуваються в три рази і так туго перетягують жертву, що вона гине. Тоді нитки гриба проростають всередину жертви і перетравлюють її [6].

Деякі гриби полюють у воді. Вид *Zoophagus tentaculum* добуває в ставках амеб, коллембол, коловерток, нематод та інших мікроскопічних тварин. Гриб утворює короткі вирости, що служать приманкою. Варто тварині схопити її, як вона опиняється на гачку, який потім перетравлює жертву і висмоктує її зсередини [6].

Не варто плутати хижі гриби з грибами паразитами. Хижі гриби не наявні в мікофлорі України, в той час як паразитичні гриби завдають великої шкоди трав'янистим рослинам.

Отже, хижі-гриби відіграють велике значення у знищенні нематод, мають різноманітні пристосування для полювання та є цікавими об'єктами для дослідження по всьому світу.

Список використаних джерел

1. DH Pfister Mycologia 89, 1–23 (1997) // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://scholar.google.com/citations?user=ncM0VMwAAAAJ&hl=en>
2. DS Hibbett, M Binder Proc R Soc London Ser B 269, 1963–1969 (2002).
3. GL Barron The Nematode-Destroying Fungi. Topics in Mycobiology I (Canadian Biological, Guelph, Canada, 1977) // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0261219486900621>
4. YJ Liu, BD Hall Proc Natl Acad Sci USA 101, 4507–4512 (2004).
5. Даддингтон К.Л. Хищные грибы - друзья человека / К.Л. Даддингтон. - М.: Изд-во иностр. лит., 1959. - 150 с. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://royallib.com/book/daddington_k/hishchnie_gribi_druzya_cheloveka.html
6. Ловчие петли, кольца и клейкие капельки // Наука и жизнь. - 1990. - № 6. - с. 123-125.

Гайій Олександр Васильович
студент IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович

«Сучасні методи боротьби зі шкідниками хвойних лісів»

Хвойні ліси є одними з найважливіших екосистем нашої планети. Вони забезпечують біорізноманіття, допомагають підтримувати хімічний та механічний склад ґрунтів, а також є важливим ресурсом для лісового господарства та деревообробної промисловості. Проте шкідники хвойних порід можуть стати серйозною загрозою для життєздатності цих лісів. У зв'язку з цим, розроблено різноманітні методи боротьби зі шкідниками хвойних лісів, які допомагають зберегти ці екосистеми.

Для збільшення стійкості молодих насаджень до шкідників, необхідно використовувати різноманітні агротехнічні та лісогосподарські заходи. При цьому, особливу увагу слід приділити підготовці ґрунту, якості посадкового матеріалу та дотриманню правил вирощування лісогосподарських культур [1, с. 30]. Важливо також забезпечити щільне розростання кореневої системи розсади на відповідну для кожного виду глибину ґрунту та раннє зімкнення культур.

Для боротьби зі шкідниками наразі використовують біологічні, фізико-механічні методи та хімічні засоби [2, с. 46-50]. За характером пошкоджень шкідників хвойних лісів поділяють на хвоєгризучих, шкідників стовбурів, коріння, а також плодів та насіння.

Хвоєгризучі шкідники є одними з найбільш небезпечних для хвойних дерев. Для боротьби з ними найчастіше використовують хімічні засоби, які є найбільш ефективним методом. Для цього застосовують різноманітні інсектициди, які можуть бути нанесені як на листя, так і на кору дерева. Наприклад, в розвинених Європейських країнах для боротьби зі шкідниками хвойних лісів використовують препарат "Імідаклоприд"[4]. Він належить до неонікотиноїдів, які впливають на нервову систему комах, що призводить до їхньої загибелі. Проте, використання хімічних засобів несе негативний вплив на біотопи, тому заходи, щодо їх застосування та дозування необхідно підготувати з особливою уважністю, враховуючи вік деревних порід, ступінь пошкоджень, біорізноманіття екосистеми та інші фактори. Біологічні методи боротьби з хвоєгризучими шкідниками полягають у заселенні біотопу їхніми природними ворогами. Личинки соснового шовкопряда - *Dendrolimus pini* (Linnaeus, 1758) можуть стати здобиччю для лісових мурах *Formica rufa* (Linnaeus, 1761). Для знищення дорослих особин часто застосовують сучасні технічні засоби, наприклад липкі кільця, приманки, світлові пастки та ловильні пояси [2, с. 46-50; 3].

Шкідники коренів також можуть заподіяти значну шкоду хвойним лісам. Для найбільш ефективної боротьби з ними проводять низку заходів з обробки ґрунту, включаючи і застосування інсектицидів. Одним із цікавих методів, які наразі зазнають широкого використання є екскавація рослини [2, с. 46-50]. Для того, щоб створити кращі умови для стійкості саджанців проти шкідників коріння, наприклад хрущів, необхідно відповідально ставитись до загальних правил агротехніки в лісових насадженнях. Важливо проводити систематичний догляд, а також полив, особливо в посушливій місцевості.

Для боротьби зі шкідниками стовбурів використовують вирубку пошкоджених гілок та стовбурів. Також, використовують і хімічні засоби, які наносять на поверхню стовбура та гілок дерева [5, с. 23-26]. До заходів біологічної боротьби належить збільшення чисельності комахоїдних птахів. Цей метод є набагато безпечнішим, аніж застосування інсектицидів.

Шкідники плодів та насіння також можуть стати причиною масового пошкодження насаджень хвойних рослин. Фізико-технічні методи боротьби з ними полягають у знищенні інфікованих дерев та видаленні пошкоджених плодів та насіння. У сосново-насінницьких господарствах використовують кількаразову аерозольну обробку у певні періоди року. Такий спосіб є дуже ефективним проти багатьох видів шкідників насіння, зокрема соснового шишкового смолюха - *Pissodes validirostris* (Sahlberg, 1834) [3].

Отже, для боротьби зі шкідниками хвойних лісів існує ряд різних методів, які можуть бути використані в залежності від конкретної ситуації та особливостей лісового масиву. При цьому важливо враховувати ефективність та екологічну безпеку застосування кожного з них. Необхідно враховувати велику кількість факторів, зокрема статистичні дані розповсюдження видів шкідників за минулі роки.

Крім того, профілактика поширення шкідників є дуже важливим аспектом у боротьбі зі шкідниками хвойних лісів. Для цього використовуються санітарні рубки лісу, знищення пошкоджених саджанців, викорчування заражених коренів та регулярний моніторинг стану лісу на наявність шкідників.

Боротьба зі шкідниками є складним процесом, який потребує комплексного підходу. При виборі засобів боротьби зі шкідниками необхідно враховувати можливі наслідки їх застосування. Наприклад, хімічні препарати є дуже ефективними, проте вони можуть завдавати негативного впливу на лісову екосистему та здоров'я людей. Біологічні методи, з іншого боку, можуть бути менш ефективними, але вони більш екологічно безпечні та не мають небезпечного впливу на стан біотопів.

Список використаних джерел

1. Білик М. О. Захист овочевих культур від хвороб і шкідників у закритому ґрунті / М. О. Білик, М. Д. Евтушенко, Ф. М. Марютин. – Харків : Еспада, 2003. – 458 с.
2. Круть М. В. Основи захисту рослин від шкідників. Київ : Аграрна наука, 1987. – 99 с.
3. Шкідники хвойних порід лісу [Електронний ресурс] // Лісова газета. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://lisova-hazeta.com/lesoznavstvo/shkidnyky-hvojnykh-porid-lisu/>.
4. Imidacloprid [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://en.wikipedia.org/wiki/Imidacloprid>.
5. Saproxylid beetles in managed boreal forests: abundance, diversity and conservation value. – Helsinki: University of Helsinki, 2020.

Кирильчук Наталія Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович

«Особливості біології та поширення тарантула південноруського (*Lycosa singoriensis*)»

Південноруський тарантул є важливим елементом екосистем, так як вони контролюють популяції комах та інших дрібних тварин, також він є популярним домашнім улюбленцем у багатьох країнах, тому дослідження їх біології та поширення сьогодні є актуальним.

Lycosa singoriensis Laxmann, 1770, також відомий як південноруський тарантул, має типову зовнішню будову для представників родини павуків-вовків (*Lycosidae*).

Дорослі представники родини *Lycosidae* мають невеликі розміри, які у самок і самців трохи відрізняються. Самки можуть вирости приблизно до 3,5-4 см [6], а вага їх може досягати 90 г [4], тоді як самці менші, не перевищують 2,3-2,5 см. Статевий диморфізм добре виражений [6].

Південноруський тарантул (*Lycosa singoriensis* Laxmann, 1770, має жовто-буре тіло, яке складається з головогрудей, з'єднаних вузьким стебельцем із суцільним черевцем. Зовні тіло павука вкрите багаточисловою кутикулою, під якою розташований плоский шар клітин гіподерми. Похідними гіподермального епітелію є численні павутинні залози [2].

Тарантули мають чотири пари семичленикових ніг, покритих тонкими волосками. Ці щетинки збільшують площу опори при русі. За допомогою надчутливих волосків, що розміщені на ногах, тарантули здатні відчувати кроки людини за кілька кілометрів [3].

Павутина відіграє надзвичайно важливу роль у житті павуків: із неї вони будують ловецькі сіті, обплітають жертву перед висмокуванням її вмісту, тарантули вистилають павутиною стінки нірок і кришечки для закриття входу в нірку, будують кокони для відкладання яєць [2].

Внутрішня будова тарантула подібна з іншими видами павуків. Травна система складається з трьох відділів, як і в інших членистоногих, проте задній (ектодермальний) відділ кишечника у них набагато коротший. Травлення відбувається в два етапи: 1) зовнішнє, 2) внутрішнє (кишкове) [1]. Органами дихання павукоподібних є легеневі мішки. Ступінь розвитку кровоносної системи пов'язаний із розмірами тварини,

почленованістю її тіла та будовою органів дихання. Серце має вигляд довгої трубки, яка проходить дорсально майже через усю передню частину черевця [2]. Гемолімфа павукоподібних має дихальний пігмент гемоціанін, який несе вуглекислий газ та кисень, містить мідь. Цей елемент робить кровоносну рідину синього кольору [7]. Основними органами виділення павукоподібних є мальпігієві судини — це сліпо замкнені з одного кінця, іноді розгалужені трубки, які відкриваються в середню кишку в задній її частині. Крім мальпігієвих судин, екскреторну функцію виконують парні коксальні залози. Тарантули характеризуються високим ступенем концентрації нервової системи, який прямо залежить від скорочення довжини їхнього тіла та злиття сегментів і тагм. Органи зору представлені простими очима, розташованими на верхній стороні головогрудей. У тарантула вісім очей, розташованих у дві дуги; чотири з них лежать медіально, інші дві пари — по боках. Павукоподібні роздільностатеві особини. [2].

Ареал проживання *Lycosa singoriensis* Laxmann, 1770, простягається від Центральної Європи через Україну і південні регіони Росії до Середньої Азії. Його західна межа проходить через Австрію та Угорщину. Невеликі ізольовані популяції є також в Забайкаллі, Монголії та на північному заході Китаю [5].

Південноруські тарантули вважають за краще селитися в степах з низькою трав'яною рослинністю та напівпустелях. Вони часто зустрічаються на солончаках. Інколи їх спостерігають в лісостеповій зоні або лісах. В Європі вони з'явилися у другій половині XVIII століття. В середині XX століття кілька екземплярів були виявлені в Моравії, східній частині Чехії [5].

Тарантули ведуть поодинокий нічний спосіб життя. Вдень вони ховаються в глибоких вертикальних нірках [4], глибиною до 40-50 см і діаметром 2-4 см, вистелених зсередини павутиною [5]. Вхід до нірки захищений деяким шаром ґрунту, трави та залишків рослин. Якщо на вулиці час проливних дощів або павук переживає процес линьки, то захист свого будинку зміцнюється ще невеликою кількістю землі і павутиною [6, 8].

Полюють Мизгирі не використовуючи павутину, а просто чекають появи своєї жертви в потрібному їм радіусі [6]. Павук чуйно реагує на будь-яке пересування комах біля входу в нірку. Помітивши тінь, що пробігла над вхідним отвором, павук миттєво вискакує назовні й хапає жертву [5,9]. Їжа тарантулів досить різноманітна і складається з дрібних комах і земноводних. Тарантули їдять гусениць, медведок, цвіркунів, тарганів, полюють на жуків і невеликих жаб [4].

Lycosa singoriensis Laxmann, 1770, здатний до канібалізму і може поїдати дрібніших особин свого виду. У разі небезпеки волоський павук стає на задні кінцівки, піднімає передню частину тіла і загрожує нападнику хеліцерами. Природними ворогами є оси-павуколови (помпілові, дорожні оси) (*Pompilidae*), що відкладають на павукоподібних свої яйця. Личинки, що вилупилися, з'їдають тарантула зсередини. На молодих особин активно полюють звичайні капустянки (*Gryllotalpa gryllotalpa*) [5].

Отже, дослідження тарантулів дає змогу зрозуміти їх розповсюдження та екологію у відповідних регіонах, а вивчення їх поведінки та потреб може допомогти в розвитку кращих методів догляду за ними.

Список використаних джерел

1. Загальна характеристика класу Павукоподібні. URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/2742>
2. Зоологія безхребетних: Підручник: У 3 книжках. Кн. 2 /Г. Й. Щербак, Д. Б. Царичкова, Ю. Г. Вервес. — К.: Либідь, 1996.— 320 с.
3. Південноросійський тарантул або Мизгирь. URL: <https://zelenvsit.cx.ua/pivdenorosijskij-tarantul-abo-mizgir.html>
4. Тарантул. URL: <https://zelenvsit.cx.ua/tarantul.html>

5. Тарантул південноруський, або волоський павук. URL: <https://zooclub.org.ua/ua/pauki/yuzhnorusskij-tarantul-ili-mizgir.html>
6. Тарантул: правила вирощування павука в домашніх умовах. URL: <http://surl.li/fwgfr>
7. Тарантул: характеристика, середовище існування, види, поведінка. URL: <https://uk.warbletoncouncil.org/tarantula-3672>
8. *Lycosa singorensis*. Миколаївська область. URL: <https://youtube.com/shorts/zaHeb1z7z4Y?feature=share>
9. South Russian tarantula | *Lycosa singoriensis* | Slid'ák tatarský. URL: <https://youtu.be/8H3JpVky2wA>

Мельник Анна Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Пархоменко Олександр Вікторович

«Водно-болотний комплекс птахів річки Стир в межах Вараського району Рівненської області»

Водно-болотні птахи – невід'ємна частина природи, важлива екологічна група прибережних та водних птахів, які перебувають з певною метою (гніздування, зупинка під час міграцій для відпочинку і харчування тощо) на території водно-болотних угідь. Зокрема, таким прісноводним водно-болотним угіддям є річка Стир та її заплави, де часто вживають природоохоронні заходи, тому дослідження цієї місцевості є актуальним повсякчас, так як природа зазнає постійних змін та потребує систематичного вивчення та забезпечення відповідних дій щодо її збереження [2].

Метою досліджень орнітофауни на даній території було вивчення особливостей біології водно-болотних птахів та їх чисельності. Дослідження були проведені протягом 2022 – 2023 років навколо річки Стир в межах Вараського району Рівненської області з використанням наступних методів: фауністичне спостереження, метод точкових обліків та метод маршрутного обліку без обмеження смуги – метод Ю. С. Равкіна [1].

В результаті спостережень було виявлено 18 видів водно-болотних птахів: крижень звичайний (*Anas platyrhynchos*, L., 1758), крячок річковий (*Sterna hirundo*, L., 1758), чайка (*Vanellus vanellus*, L., 1758), лелека білий (*Ciconia ciconia*, L., 1758), лелека чорний (*Ciconia nigra*, L., 1758), набережник (*Actitis hypoleucos*, L., 1758), лебідь-шипун (*Cygnus olor*, Gmelin, 1789), журавель сірий (*Grus grus*, L., 1758), плиска жовта (*Motacilla flava*, L., 1758), плиска біла (*Motacilla alba*, L., 1758), лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*, L., 1758), рибалочка блакитний (*Alcedo atthis*, L., 1758), ремез (*Remiz pendulinus*, L., 1758), лиска (*Fulica atra*, L., 1758), курочка водяна (*Gallinula chloropus*, L., 1758), чепура велика (*Egretta alba*, L., 1758), гуска сіра (*Anser anser*, L., 1758), деркач лучний (*Crex crex*, L., 1758) [3].

Крім видового різноманіття також вагоме значення мають дослідження чисельності птахів. Так, одним із способів визначення цієї величини був метод точкових обліків, який здійснювався систематично щомісяця в тих ділянках навколо річки Стир, де можна було візуально охопити більше простору для спостереження авіфауни з однієї точки протягом 10 хвилин. Оскільки річка є досить звивистою, то відстань від точки спостереження виявилася невеликою, приблизно 100 метрів. Таким чином, в середньому протягом року спостерігалось 29 особин. Варто врахувати, що більшість представників водно-болотного комплексу є перелітними, тому їх кількість у відповідні періоди є значно більшою.

Ще одним методом, за допомогою якого можна визначити щільність птахів, є метод маршрутного обліку без обмеження смуги – метод Ю. С. Равкіна. За відповідним маршрутом – приблизно 3 км вздовж річки Стир, було побачено або почуто деякі види птахів та враховано їх поведінку (деякі просто перелітали у пошуках поживи, деякі несли у дзьобі будівельний матеріал для гнізда, деякі здобували їжу тощо). За формулою було обчислено щільність кожного виду окремо та, спираючись на це, проаналізовано чисельність орнітофауни. Таким чином, за щільністю птахів можна розділити на три групи: низька щільність – лелека чорний (*C. nigra*, L., 1758), набережник (*A. hypoleucos*, L., 1758), плиска жовта (*M. flava*, L., 1758), лунь очеретяний (*C. aeruginosus*, L., 1758), рибалочка блакитний (*A. atthis*, L., 1758), ремез (*R. pendulinus*, L., 1758), курочка водяна (*G. chloropus*, L., 1758), чепура велика (*E. alba*, L., 1758), деркач лучний (*C. crex*, L., 1758); середня щільність – чайка (*V. vanellus*, L., 1758), лелека білий (*C. ciconia*, L., 1758), лиска (*F. atra*, L., 1758); висока щільність - крижень звичайний (*A. platyrhynchos*, L., 1758), крячок річковий (*S. hirundo*, L., 1758), лебідь-шипун (*C. olor*, G., 1789), журавель сірий (*G. grus*, L., 1758), плиска біла (*M. alba*, L., 1758), гуска сіра (*A. anser*, L., 1758).

Отже, видове різноманіття водно-болотного комплексу птахів річки Стир в межах Вараського району Рівненської області складає 18 видів, чисельність орнітофауни за методом точкових обліків становить в середньому 29 особин. Варто зазначити, що як видовий склад, так і чисельність, постійно змінюються, тому повсякчас є потреба в дослідженні цієї важливої екологічної групи птахів.

Список використаних джерел

1. Вергелес Ю.І. Кількісні підрахунки популяції птахів: методичний огляд. *Беркут*. 1994. Т. 3, № 1. С. 46–48.
2. Офіційний вебсайт Всесвітнього дня водно-болотних угідь. URL: <https://www.worldwetlandsday.org/>.
3. Фесенко Г. В., Бокотей А. А. Анований список українських наукових назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів). — Київ—Львів, 2007. — 112 с.

Шнуренко Валентин Олександрович
студент I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології
Лагутенко Оксана Тарасівна

«Дослідження та методи боротьби з рудеральним представником родини Айстрові – амброзією полинолістою (*Ambrosia artemisiifolia*)»

Амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia*) - це рослина, яка може зростати на різних типах ґрунтів та у різних умовах. Вона може зустрічатися на полях, луках, дорогах, вздовж річок, а також на забудованих територіях [1]. Тому її можна віднести до рудеральних рослин, які зростають на порушених або змінених людською діяльністю ділянках. У більшості випадків, рудеральні рослини з'являються на ділянках, де природна рослинність порушена внаслідок будівництва, промислової або транспортної діяльності, або на урбанізованих територіях. Амброзія полинолиста може зростати на таких ділянках та швидко поширюватися завдяки вітру та властивостям своїх насінин.

Коренева система амброзії полинолістої стрижневого типу, може заглиблюватись у ґрунт на 4-метрову глибину. Стебла амброзії одиночні або гіллясторозгалужені, зазвичай вони прямі та виростають до висоти 30-150 см. Стебла покриті волосками. Листки амброзії глибоко-розсічені, зелені, довгастої форми з зубчастими краями. Вони можуть

досягати довжини від 3 до 12 см та ширини від 2 до 6 см. Квіти амброзії мають невеликий розмір, жовтувато-зеленого кольору та збираються в суцвіття-колоски на верхівці стебла. Амброзія полинолиста має дуже легке насіння, яке може розноситися вітром на значні відстані. На одній рослині може утворюватися до 40 000 насінин, а деякі рослини можуть продукувати навіть до 100 000 насінин. Насіння амброзії зберігається в ґрунті протягом п'яти років і може поширюватися з ґрунтом під час будівництва, вивезення будівельних відходів або земляних робіт. Саме тому, амброзія полинолиста часто зростає на забудованих територіях [1].

Амброзія полинолиста є однією з найбільш алергічних рослин, яка може викликати сезонну алергію, інвазії, полінози та навіть астму у багатьох людей. Україна не є винятком із загальної тенденції до масштабного поширення цієї рослини. Амброзія полинолиста зустрічається майже в кожному регіоні України, але найбільша засміченість території спостерігається на південному заході та в центральній частині країни [2].

За даними станом на 01.01.2022 в Україні амброзією полинолистою заражено понад 119 районів з усіх областей, загальною площею близько 2853 тис. га [2]. На рисунку наведено інформацію по областях, найбільш засміченим амброзією полинолистою (рис.).

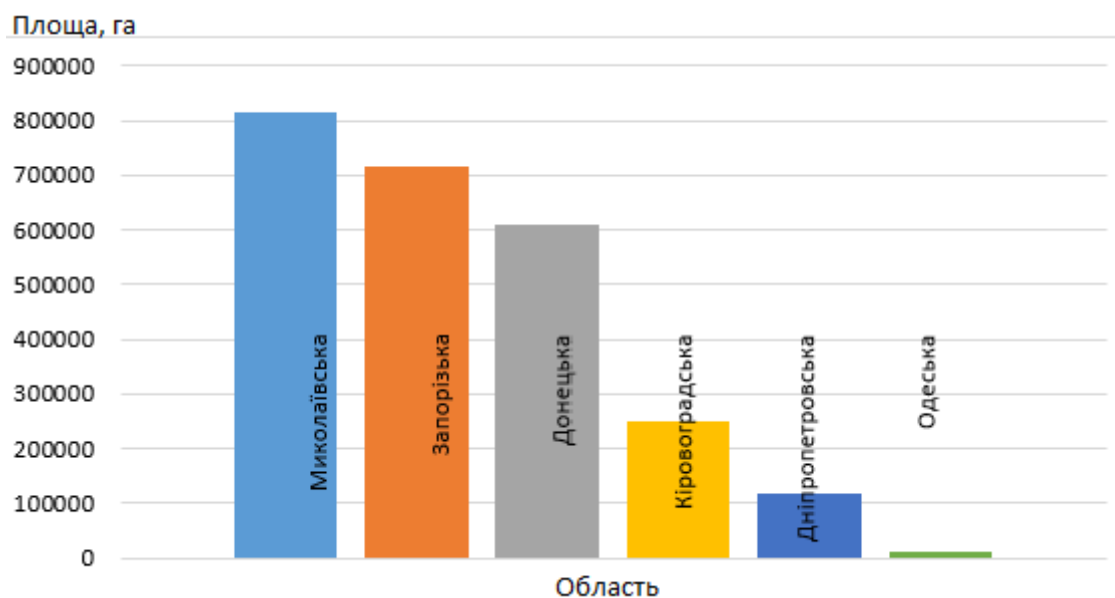

Рис.

Площі поширення амброзії полинолистої по областях України (2022 рік).

На сьогоднішній день основним методом контролю поширення та боротьби з бур'янами, включаючи амброзію полинолисту, залишаються карантинні заходи. Проте можна виділити ще ряд інших заходів:

- ручне видалення: видалення рослин з корінням вручну є найбільш екологічно чистим та безпечним методом, але він ефективний лише при невеликій кількості рослин і вимагає значних людських ресурсів;
- хімічні препарати: хімічні засоби знищення можуть бути досить ефективними, однак вони завдають шкоди й навколишньому середовищу та іншим рослинам;
- контроль землекористування: контроль за використанням земельних ділянок та раціональне їх використання можуть допомогти у запобіганні поширенню амброзії;
- біологічний контроль: інтродукція природних ворогів амброзії, таких як комахи або гриби, може допомогти знизити кількість рослин, але цей метод досить складний та довготривалий;
- посів конкуруючих культур: посіви злакових та бобових трав можуть посилити конкуренцію між ними та амброзією [1, 3].

А для того, щоб амброзія не розповсюджувалась Україною ще більш масштабніше, варто відновити рослинний покрив (там, де він знищений чи пошкоджений) завдяки посівам аборигенних видів рослин.

Список використаних джерел

1. Вергелес П.М., Пінчук Н.В., Коваленко Т.М. Карантин рослин: навчальний посібник., Вінниця: ВНАУ, 2021. 377 с.
2. Литвиненко С.В. Контроль за розповсюдженням амброзії полинолистої в Україні. Газета «Земля Бердичівська», 2022. № 08. С.1.
3. Неїлик М.М., Цицюра Я.Г. Амброзія полинолиста (*Ambrosiaartemisiifolia* L.): систематика, біологія, адаптивний потенціал та стратегія контролю: монографія. Вінниця: ВНАУ, ТОВ «Друк плюс», 2020. 700 с.

*Черткова Владислава Володимирівна
студентка IV курсу заочної форми
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології
Лагутенко Оксана Тарасівна*

«Сакура в міському озелененні»

Сакура або японська вишня, відома як *Prunus serrulata*, відома як *Sakura*. Японці словом «сакура» називають взагалі будь-яку вишню [1]. Науковці називають сакуру вишнею дрібнопильчастою (лат. *Prunus serrulata* (*serrula*)), батьківщиною якої є Східна Азія, головним чином Японія, Китай і Корея. Квітка сакури — це квітка, яка властива багатьом видам роду *Prunus* (сливи, мигдаль тощо). Це дерево не плодоносить, його вирощують заради цвітіння. Квітки сакури надзвичайно привабливі, мають неперевершений аромат та ніжно рожеві махрові пелюстки. У Японії цвіт сакури символізує хмари через їхнє масове цвітіння, а також прихід весни. Вона є довготривалою метафорою ефемерної природи життя, аспекту японської культурної традиції, який часто асоціюють із впливом буддизму [5]. Скороминущість цвітіння, надзвичайна краса і швидка смерть часто асоціювалися зі смертністю, тому сакура часто використовується в японському мистецтві, фільмах, а також у музичних виставах для створення фону. Квітка також представлена на всіх видах споживчих товарів в Японії. Одна з найяскравіших японських традицій «Ханами» (милування квітами сакури) визнана офіційним святом, а сезон цвітіння офіційно відкриває імператорське подружжя в центральному парку Токіо [3].

Декоративні вишневі дерева можуть вирости до 8-9 м висоти. Кора дерева гладка, з маленькими горизонтальними тріщинами. Колір кори сірий, з відтінками зеленого або червоного кольору. Деревина сакури дуже еластична завдяки високому вмісту смоли. Листя сакури довгастої форми з пильчастими краями. У період цвітіння гілки дерев покриваються переважно білими або рожевими квітками. Як правило, квіти сакури складаються з п'яти махрових пелюсток, проте в Японії виведені сорти з квітками, що мають до п'ятдесяти пелюсток діаметром близько 6 сантиметрів - що робить їх схожими на квіти півоній. Різновиди садової сакури з білими квітками дають плоди, які є їстівними. Деякі різновиди декоративної сакури з рожевими квітками також дають червоні плоди, але вони неїстівні. Сакура прекрасно підходить для озеленення парків і садів в одиночних і групових посадках, в якості солітера [2].

В даний час сакура інтродукована майже у всій північній півкулі. Місця, де можна побачити рослини сакури, це Європа, Південна Корея, США, Західний Сибір та багато

інших місць по всьому світу. Інтродуковані сакури (*Cerasus serrulata* Kanzan) є також в місті Переяслав Київської області. Вони були висаджені в сквері біля швейної фабрики «Гаян» 2020 року [4]. Перед висаджуванням сакур півтора місяці тривали підготовчі роботи з облаштування території - старі пеньки викорчувували, асфальт зривали, вивозили дуже багато різноманітного будівельного сміття, що перемішався з ґрунтом. Натомість завезли близько сотні тон свіжого родючого ґрунту. Місцевою владою був запрошений фахівець з декоративного садівництва і фітодизайну Тимофій Базяк, який особисто керував процесом висаджування сакур, надавав консультації щодо особливостей висадки дерев та подальшого догляду за ними. Саджанці були вже дорослі, їм було по сім років, а заввишки вони були до 3 м. Привезли їх у великих ємностях, наповнених ґрунтом, де вони росли, пускали коріння, і прямо із них сакури пересадили у переяславську землю. Вздовж доріжок, які по діагоналі перетинають дві частини скверу тепер прикрашають 29 сакур. У місті Переяслав у відкритому, загальнодоступному просторі ці дерева висаджено вперше.

Одним із елементів догляду за сакурами є формування крони. Сакури з часом розростуться і своїми кронами утворять зелене склепіння над доріжками скверу. З обох боків стоятимуть лави і це буде однією з кращих зон відпочинку у Переяславі, особливо у сезон цвітіння екзотичних дерев. Проте, очевидно, що японські вишні більше почнуть радувати по мірі того як розростатимуться.

Саджанці сакур уже через місяць після висаджування зацвіли (у травні). Цвітіння сакур триває близько двох тижнів, і ця краса викликає загальне захоплення. Багато містян приходять фотографуватися й милуватися цвітінням сакур.

Хоча місцевий клімат підходить для нормального росту і розвитку сакур, молоді саджанці на зиму прикривали мішковиною і агроволокном. Сакури добре перезимували, лише одне дерево обмерзло і врятувати його, на жаль, не вдалося. Тож тепер в місті налічується 28 сакур (*Cerasus serrulata* Kanzan). У період вегетації в деяких дерев було виявлено ураження грибком - кокомікозом. Лікування і профілактику проводили тільки через кілька тижнів після закінчення цвітіння, щоб не нашкодити бджолам. Також дерева піддалися навалі попелиці, тому їх стовбури обробляли вазеліном, щоб мурахи-переносники попелиці не змогли підніматися на дерево.

Використання сакур для озеленення міста Переяслав Київської області виявилось доволі успішним, так як були виконані усі рекомендації щодо посадки та догляду за японськими вишнями. Наразі від містян та гостей міста надходять лише хороші відгуки про новий сквер з екзотичними декоративними деревами в центрі міста.

Список використаних джерел

1. Браун, Річард В. «Цвітіння вишні Кіото». Садівництво. 1988.
2. Джойнер, Б. Г. Деревні декоративні рослини. Chem Lawn Corp. Columbus, 1980.
3. Куоґоку. «Хайку» Цвітіння вишні . The Peter Pauper Press. Нью-Йорк. 1960.
4. Переяслав.City — інтернет-видання про життя Переяслава, району і сусідніх громад у Київській області. [URL:https://pereiaslav.city/articles/143737/u-pereyaslavi-cvitut-sakuri](https://pereiaslav.city/articles/143737/u-pereyaslavi-cvitut-sakuri).
5. Сано, Тоемон. Сакура; Цвітіння вишні Японії. Видавець Mitsumara Suiko Shoin Токіо, Японія. 1961.

*Новохацька Вікторія Русланівна,
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології
Лагутенко Оксана Тарасівна*

«Вплив війни на сільськогосподарське виробництво України»

З початком повномасштабної війни РФ проти України, економічні умови в країні зазнали значних змін. Всі сфери народного господарства відчували на собі вплив цих змін, як у своїй структурі, так і у нормативно-правовому регулюванні. Сільське господарство стало однією з галузей, яка безпосередньо постраждала від війни. Аграрії зіткнулися з безліччю випробувань, таких як зменшення посівних площ через бойові дії та окупацію, заміновані поля, брак палива, а також закриття морських шляхів експорту продукції. Однак, незважаючи на всі ці труднощі, українські аграрії продовжують забезпечувати продовольством не лише нашу державу, а й десятки країн Азії та Африки [4]. Тому безумовно дуже важливим і актуальним є дослідження та аналіз наслідків впливу війни на сільське господарство в нашій державі.

Сільське господарство в Україні серйозно постраждало від повномасштабної війни, яку країна-агресорка веде проти нашої держави протягом усього року. Згідно з даними Київської школи економіки, на листопад місяць, загальні збитки української аграрної галузі становили \$6,6 млрд у прямих збитках та майже \$35 млрд у непрямих. Кількість збитків може бути ще вищою, оскільки повний обсяг шкоди буде можливо оцінити лише після завершення війни. Зокрема, значна частина прямих збитків пов'язана зі знищенням сільськогосподарської техніки, вартість якої оцінюється в \$3 млн. Крім того, галузь тваринництва зазнала серйозних втрат, що оцінені в \$362 млн, через втрату ресурсів фермерами та пасічниками [2; 3].

Згідно з дослідженням, яке провела Організація Об'єднаних Націй з продовольства та сільського господарства, четверта частина опитаних до грудня фермерів зменшили або припинили виробництво сільськогосподарської продукції через війну. У регіонах, які найбільше постраждали від війни, а саме Дніпропетровський, Миколаївський, Одеський, Сумський та Чернігівський областях, понад 40% домогосподарств, що займаються виробництвом сільськогосподарських продуктів, припинили свою діяльність. Також у зв'язку з війною витрати на сільськогосподарське виробництво значно зросли, як у рослинництві (72% домогосподарств), так і у тваринництві (64% домогосподарств) по всій країні. Близько 57% опитаних власників домогосподарств на національному рівні використовували негативні механізми для подолання кризи, такі як витрачання заощаджень та позичання грошей, продаж виробничих активів, скорочення витрат на медичне обслуговування, або зменшення витрат на добрива, пестициди, корми для тварин та ветеринарну допомогу [5].

Також упродовж виробничого року перед виробниками виникало багато викликів: навчитися працювати в нових екстремальних реаліях, змінювати структуру посівних площ і технології вирощування культур «на ходу». На жаль, осінню 2022 року відбулося суттєве скорочення озимого клину під пшеницею та ячменем, як через зменшення посівних площ, оскільки частина земель опинилася за межею фізичної можливості її обробітку (території Херсонської, Донецької, Луганської, частково Запорізької, Харківської, Сумської та Чернігівської областей), так і за нестачі в деяких аграріїв ресурсів для проведення осінньої посівної. Найбільше скоротилися площі озимої пшениці – з 6,5 млн га у 2022 р. до 3,9 млн га під урожай 2023 р. (-40%). Площі озимого ріпаку залишилися практично на рівні минулого року (-4%) [2].

Незважаючи на цілий ряд злочинів з боку росії, таких як заміновані поля, викрадення українського зерна та навіть умисне знищення підприємств АПК, українська аграрна галузь є головним рушієм економіки країни, а фермерські господарства та підприємства продовжують працювати на повну потужність. Навіть в умовах війни Україна досягла дев'ятого місця у світі за обсягом виробництва пшениці за підсумками 2022 року [5].

Офіційна статистика Міністерства аграрної політики показує, що станом на 13 січня поточного року українські фермери зібрали 51 млн тонн зернових культур. Навіть за

таких умов, коли цей показник вдвічі менше в порівнянні з попереднім роком, Україна все ще має достатні запаси, щоб задовольнити свої власні потреби та допомогти країнам, які потребують імпортованих продуктів. Незважаючи на війну, Україна за минулий рік експортувала понад 20 млн тонн зерна, а з початку 2023 року вже відправила майже 200 тис тонн зерна до країн Африки [1, с. 12].

Пережити усі негативні наслідки війни аграріям допомогли як український уряд, так і міжнародні партнери. Загалом, за рік фермери отримали понад 90 млрд гривень кредитів від держави, з них 40 млрд – за програмою пільгового кредитування “Доступні кредити 5-7-9%”, повідомив міністр аграрної промисловості та продовольства Микола Сольський. А фонди ООН та USAID – забезпечили розподіл рукавів для тимчасового зберігання зерна місткістю близько 8 млн тонн. Крім того, міжнародні партнери допомогли українським фермерам із насіннєвим матеріалом, зокрема з гречкою та іншими культурами.

Однак, не дивлячись на допомогу держави та міжнародних партнерів, 2023 рік може стати ще важчим для аграріїв, ніж попередній. За даними Всеукраїнської аграрної ради, очікується скорочення посівних площ пшениці, ячменю та кукурудзи, тоді як площі, засіяні олійними культурами, збільшаться. Аналітики Українського клубу аграрного бізнесу передбачають зменшення врожайності через економію на добривах. Загальний врожай зерна може скласти 34 млн тонн, що на 37% менше, ніж торік [5]. Експерти вважають, що зменшення врожаю зернових не створить дефіциту для українських споживачів, оскільки навіть під час війни аграрії вирощують значно більше, ніж потрібно для задоволення внутрішнього попиту. Проте, очікується, що це призведе до зростання цін на кінцеві продукти, оскільки безліч факторів впливатимуть на їх вартість, такі як проблеми з логістикою, підвищення вартості палива, електроенергії тощо [4].

Таким чином, дуже важливо слідкувати за ситуацією, яка постійно змінюється, здійснювати додаткові дослідження та комплексний аналіз впливу війни на сільськогосподарську систему України з метою кращого забезпечення короткострокових, середньострокових і довгострокових дій.

Список використаних джерел

1. Голубцов О. Сорокіна Л., Сплодитель А., Чумаченко С. Вплив війни росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу. Київ: ГО “Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2023. 32 с.
2. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2023)
3. КМУ Урядовий портал. В Україні завершена посівна кампанія 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-zavershena-posivna-kampaniya-2022> (дата звернення: 23.03.2023)
4. Сільське господарство та війна: результати воєнного року та прогнози на 2023. URL: <https://doba.te.ua/post/64242> (дата звернення: 07.02.2023)
5. Як війна вплинула на сільське господарство України – ООН. URL: <https://news.finance.ua/ua/yak-viyna-vplynula-na-sil-s-ke-hospodarstvo-ukrainy-onn> (дата звернення: 05.02.2023)

*Мартинова Діана Василівна,
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології
Лагутенко Оксана Тарасівна*

«Стрес. Фізіологічні механізми та схильність до стресу»

Стрес можна розрізнити на два типи - еустрес (позитивний стрес) та дистрес (негативний стрес). Еустрес - це стан, коли людина відчуває певний рівень напруження, але він є корисним і мотивуючим для досягнення певної мети або завдання. Еустрес може сприяти покращенню психологічного і фізичного стану людини. Дистрес - це стан, коли стрес перевищує певний рівень і чинить негативний вплив на організм людини.

Хронічний стрес може бути тривалою реакцією організму на негативні подразники (наприклад, події, що спричиняють тривожність, страх, безпорадність та інші негативні емоції). Коли людина переживає стрес, її організм відповідає на це фізіологічними змінами, такими як підвищений рівень гормонів стресу, зміни в роботі серцево-судинної та імунної систем, зміни в поведінці і емоціях. Якщо стресори стають постійними і тривалими, то ця реакція може стати хронічною. Така тривала реакція на стресори може мати шкідливі наслідки для здоров'я, включаючи зниження імунної функції, ризик розвитку депресії та інших психічних розладів, а також збільшення ризику розвитку різних захворювань, таких як серцево-судинні захворювання та цукровий діабет [3].

Стрес може викликати різні захворювання, включаючи психосоматичні та захворювання серцево-судинної системи. Психосоматичні захворювання - це фізичні симптоми та захворювання, які виникають внаслідок психологічного стресу. Наприклад, це може бути головний біль, шлункові розлади, болі в спині, алергічні реакції, дерматологічні захворювання та інші. Захворювання серцево-судинної системи також можуть бути викликані стресом. Тривалий стрес викликає в організмі підвищення рівня гормонів стресу, таких як адреналін та кортизол, які можуть впливати на роботу серцево-судинної системи [5].

Фізіологічний механізм стресу - це складна системна реакція організму на стресорний фактор, яка активується з метою забезпечити адаптацію до нових умов. Один з ключових фізіологічних механізмів стресу - це активація системи гіпоталамус-надниркова система-надниркова залоза (ГНС-НЗ). Коли організм відчуває стрес, гіпоталамус, який розташований у головному мозку, відправляє сигнали до передньої ділянки гіпофізу, що збуджує вироблення кортикотропіну. Цей гормон потім активує надниркові залози, що відповідають за вироблення гормонів, таких як кортизол і адреналін [1,4].

Ганс Сельє, відомий канадський фізіолог, запропонував концепцію загального адаптаційного синдрому (ЗАС), що включає три стадії стресу: тривогу, опір та виснаження.

1. Стадія тривоги: це початкова реакція на стресорний фактор, яка характеризується відчуттям тривоги та страху.

2. Стадія опору: якщо стресорний фактор продовжується, організм починає входити в стадію опору, де відбувається подальша мобілізація ресурсів для адаптації до стресу.

3. Стадія виснаження: якщо стресорний фактор триває досить довго, організм може перейти на стадію виснаження, де відбувається зниження рівня гормонів стресу, дисфункція органів та систем організму [6].

Схильність до стресу - це властивість організму, що визначає, наскільки людина вразлива до стресу та як швидко вона може повернутися до нормального стану після стресу. Ця властивість може бути як уродженою, так і набутою в результаті життєвого досвіду. Основні ознаки схильності до стресу: збудливість та тривожність, поганий сон та втома, підвищена чутливість до болю та інших дискомфортних відчуттів, швидке виснаження та погіршення роботи мозку в умовах стресу, зменшена імунна відповідь на стресори. Чинники, які впливають на розвиток стресу: індивідуальні особливості, соціальне середовище, особливості роботи [2,7].

Нами було проведено онлайн-тест на стресостійкість, в якому брали участь — 35 однокурсників. Аналіз результатів тесту показав, що значна кількість студентів має середній (65%) та підвищений (15%) рівень стресу. Це може вказувати на те, що навчальний процес та інші фактори сучасного життя можуть негативно впливати на рівень стресу студентів. Підвищений рівень стресу може стати причиною зниження їхньої продуктивності, нести загрози для їхнього здоров'я та добробуту. Решта 20% осіб мають низький рівень стресу, що може свідчити про їхнє володіння ефективними стратегіями управління стресом.

Вцілому, результати дослідження показують, що важливо звернути увагу на проблему стресу серед студентів та розробити ефективні стратегії для зменшення стресу та підвищення їхньої стресостійкості. За результатами тесту нами були надані однокорупникам рекомендації щодо управління стресом. Для запобігання шкідливого впливу фактору стресу на організм запропонували використовувати різні методи для зняття стресу. Це можуть бути такі швидкодіючі методи, як «Дихання по квадрату», «Позитивне мислення», «Адреналінова бомба», тощо. Також рекомендовано скористатися більш тривало діючими способами запобігання стресам: зміна погляду на проблему, використання позитивних установок, релаксація чи розслаблення, фізичні вправи тощо.

Отже, управління стресом - це процес управління власними реакціями на стресори з метою зниження рівня стресу та підвищення психофізичного благополуччя. Для досягнення цієї мети існує безліч методів, таких як фізичні вправи, релаксація, медитація, дихальні вправи та інші. Знання про фізіологічні механізми та методи управління стресом можуть допомогти людям підвищити резистентність до стресу та зменшити ризик захворювань, пов'язаних із стресом. Наслідки стресу можуть бути різними для кожної людини, тому важливо індивідуально підходити до управління стресом.

Список використаних джерел

1. Chrousos, G. P. (2009). Stress and disorders of the stress system. *Nature Reviews Endocrinology*, 5(7), 374-381.
2. Cohen, S., Kessler, R. C., & Gordon, L. U. (1995). Strategies for measuring stress in studies of psychiatric and physical disorders. *Health psychology*, 14(5), 374-381.
3. Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer publishing company.
4. McEwen, B. S. (2000). The neurobiology of stress: from serendipity to clinical relevance. *Brain research*, 886(1-2), 172-189.
5. Segerstrom, S. C., & Miller, G. E. (2004). Psychological stress and the human immune system: A meta-analytic study of 30 years of inquiry. *Psychological Bulletin*, 130(4), 601-630.
6. Selye, H. (1950). Stress and the general adaptation syndrome. *British medical journal*, 1(4667), 1383-1392.
7. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник / Л. Б. Наугольник. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 324 с.

*Лисенко Нікіта Євгенович,
студент III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Лагутенко Оксана Тарасівна*

«Хвороби акваріумних рибок та їх профілактика»

Хвороби акваріумних рибок – надзвичайна подія для любителя акваріума. Навіть у досвідчених акваріумістів, які зі знанням доглядають своїх улюбленців, можливі захворювання риб [1]. Хвороби риб мають вагомі економічні збитки в аквакультури та впливають на екосистему в цілому. Важливо пам'ятати, що більшість хвороб, особливо в початковій стадії, виліковні.

Іхтіопатологія – це наука, що вивчає хвороби риб різної природи, етіологію, чинники, що сприяють їх спалаху, клінічні ознаки та перебіг, патологоанатомічні зміни, діагностику, лікування та профілактику. Вивчення закономірностей їх виникнення та поширення, розробка заходів запобігання є важливою проблемою сучасного біологічного світу, оскільки від її вирішення залежить ефективність відтворення та вирощування об'єктів аквакультури, збереження рибної продукції її розведення та поширення в екосистемі [3, 4].

Хвороби акваріумних рибок, обумовлені збудниками (заразні), поділяють на інфекційні та інвазійні. Збудниками інфекційних хвороб є віруси, бактерії і грибки. До інфекційних захворювань відносяться сапролегніоз, бронхіомікоз, плістіфороз тощо. Патогенні мікроорганізми потрапляють в акваріум ззовні: з живим кормом, рослинами, молюсками, іншими рибками. Спалах інфекційного захворювання можливий за умови різкого падіння імунітету у риб на фоні негативного впливу стрес-факторів. Інвазійні хвороби виникають в результаті інвазії – нападу на організм риби паразитів тваринного походження – найпростішими (джгутикові, інфузорії, споровики та інші), гельмінтами (стрічкові, круглі черв'яки інші), нижчими ракоподібними, личинками двостулкових молюсків та кишковопорожнинними. Серед інвазійних захворювань – гексамітоз, костіоз тощо [1].

Захворювання, причиною яких не є збудники (незаразні), поділяються на гострі та хронічні. Основними причинами гострих незаразних захворювань є недолік кисню; різкі перепади температур; отруєння неякісними харчами або отруйними речовинами; різкі зміни гідрохімії; травми (при транспортуванні, пересадці, прибиранні акваріума, бійка з іншою рибкою, зіткненні з гострими кутами предметів інтер'єру). Гострі незаразні захворювання у риб, як правило, виліковуються відразу ж після усунення причини, що викликала їх. Хронічні незаразні захворювання спричиняють вроджені аномалії або вади розвитку; тривалий перегрів або переохолодження; тривала дія надмірно жорсткої або м'якої, або надмірно кислої, або лужної води; одноманітне харчування або перегодовування. Більшість незаразних хвороб риб пов'язані з порушенням обміну речовин [2].

Ефективність оздоровчих та лікувальних заходів залежить від знань загальної біології та патології риб, закономірностей виникнення, перебігу і прояву різних захворювань, своєчасної діагностики, лікування та профілактики, а також специфіки рибного господарства чи водойми, розведення в домашніх умовах [1]. Однак, найкращий результат має профілактика з метою попередження захворювань мешканців акваріуму і створення нормальної екологічної. Для цього необхідно дотримуватися кількох простих правил:

- систематично проводити щотижневе чищення акваріума в поєднанні із заміною в середньому 1/10 об'єму води, не допускати перенаселення акваріума;
- уникати необгрунтованої і часткової пересадки риб;
- не поміщати в акваріум предметів, які можуть викликати отруєння або травми риб;
- суворо стежити за якістю корму для риб і забезпечувати правильне його зберігання;
- дотримуватися режиму годування (два рази на день), не залишати на тривалий час риб голодними і не допускати перегодовування;

- підтримувати в акваріумі оптимальну температуру, рекомендовану для конкретних видів риб, та виключити можливість різких перепадів температури в акваріумі;
- забезпечувати надійне транспортування риб, застосовуючи м'які достатні за обсягом перенесення, що виключають травми риб;
- в зимовий час для транспортування використовувати термосні ємності, а для великих риб і великої кількості мальків-спеціальні переносні утеплені ящики;
- новопридбаних риб піддавати карантину, помістивши їх у відведений для цього відсадник, заповнений водою з діючого акваріуму; щоб не влаштовувати окремого обігріву, дрібних риб можна поміщати в скляну банку і пускати її плавати в акваріум;
- інвентар (сачки, сифони тощо), яким обслуговувалися хворі або карантинні риби, необхідно ретельно дезінфікувати (марганцівкою, риванолом, кухонною сіллю, кип'ятінням), перш ніж використовувати його для здорових риб;
- щоб уникнути вистрибування риб з акваріума його необхідно накрити склом або сіткою, забезпечивши вільний доступ повітря;
- при лікуванні риб медикаментами і хімічними препаратами суворо дотримувати дозування, щоб не допустити отруєння.

Отже, правильне утримання та оптимальне харчування акваріумних рибок має визначальну роль у профілактиці різних груп захворювань. Неправильний догляд за мешканцями акваріуму може спричинити потрапляння паразитів або патогенних мікроорганізмів. Розвитку хвороб також може сприяти зниження імунітету в акваріумних рибок внаслідок різноманітних стресових навантажень (недотримання режиму годування, перепади температури тощо).

Список використаних джерел

1. <https://www.npblog.com.ua/index.php/zoologiya/hvorobi-akvariumnih-ribok.html>
2. <https://moyaosvita.com.ua/tvarunu/xvorobi-akvariumnix-ribok-vidi-simptomi-likuvannya/>
3. Вовк Н. І., Божик В. Й. Іхтіопатологія. Київ, 2014. 308 с.
4. Секретарюк К. В., Данко М. М., Стибель В. В. Ветеринарна санітарія і гігієна в рибництві. Москва, 2002. 177 с.

*Кушнір Марина Володимирівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Лагутенко Оксана Тарасівна*

«Рослини з інсектицидними властивостями»

Вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції є однією з актуальних проблем сьогодення. Добре відомо, що без захисту рослин від шкідників і хвороб не можна отримати за кількістю та якістю хороші врожаї. Для пригнічення шкідливих комах і мікроорганізмів, створені і впроваджуються в практику інсектицидні препарати рослинного, вірусного та бактеріального походження [2]. Як доповнення до сучасних біоінсектицидів, а іноді замість них, можна використовувати багато видів рослин, які містять антибіотичні речовини, що негативно впливають на життєдіяльність комах-шкідників сільськогосподарських культур. Такі рослини називаються інсектицидними. Їхнє застосування є достатньо ефективним проти багатьох видів шкідників і, водночас, безпечним для корисної фауни і людини. Препарати, виготовлені з

інсектицидних рослин, на світлі та повітрі швидко втрачають свої токсичні властивості. Більшість інсектицидних рослин досить поширені, доступні і можуть рости у вашому господарстві, тому рослинні інсектицидні препарати краще застосовувати безпосередньо в день їхнього приготування [1].

Наявність та кількість в інсектицидних рослинах основних антибіотичних речовин (алкалоїдів, глікозидів, сапонінів, складних ефірів, ефірних масел тощо), дуже мінливе і залежить від фази розвитку рослин та умов їх зростання (грунтових, кліматичних та ін.). Настоя́ листя і стебел найбільш токсичні від початку вегетації до початку цвітіння [1]. Після цвітіння токсичність листя і підземних органів, кореневищ, цибулин знижується. Це пояснюється тим, що рослина синтезує токсичні речовини, щоб в найвідповідальніший період розвитку захиститися від шкідливих комах. Тому майже всі інсектицидні рослини рекомендується збирати в суху, ясну погоду від початку відростання до початку цвітіння, коли вони найбільш токсичні. Особливо отруйними є насіння, бульби, бульбоцибулини і коріння аконітів (*Aconitum L.*), зігаденуса (*Zigadenus glaberrimus L.*), чемериць (*Veratrum L.*), термопсису (*Thermopsis L.*). Всі інсектицидні рослини в певній мірі отруйні, тому при контакті з ними необхідно дотримуватися запобіжних заходів. Необхідна обережність при розмелюванні до порошкоподібного стану надземних частин рослин, особливо блекоти чорної (*Hyoscyamus niger L.*), дурманів (*Datura L.*), солянок (*Salsola L.*) і тютюну (*Nicotiana tabacum L.*). Заготовлені рослини необхідно сушити в тіні на вітрі, розкладаючи шарами або розвішуючи на дроті. Щоб прискорити сушку кореневищ, коріння і соковитих стебел, їх розрізають. Зберігають висушені рослини в сухому, добре провітрюваному приміщенні в мішках з відповідними етикетками [3].

Для приготування настоїв і відварів рослинну сировину подрібнюють, після кип'ятіння або настоювання рідину проціджують через подвійний шар марлі. З використаної сировини рідину необхідно повністю віджати. Відвари зберігають свою токсичність 1-2 місяці, якщо їх зливати гарячими в щільно закривається посуд і зберігати в прохолодному приміщенні. Відвари можна готувати більш концентрованими, а перед вживанням відповідно розбавляти водою. Коли в настій або відвар рекомендовано додавати мило, його необхідно дрібно настругати і попередньо розмішати в невеликій кількості гарячої води. Перед самим обприскуванням мило додають в настій або відвар і добре перемішують. Обробки повторюють через 5-7 днів за необхідності [4].

Для перевірки інсектицидних властивостей рослинної сировини, виготовленими препаратами обробляють окремі заражені шкідниками рослини. Перевіряти дію та оцінювати ефективність застосування відварів та настоїв інсектицидних рослин необхідно через 1-2 доби після обприскування, порівнюючи частки (відсотки) загинувших комах на оброблених та необроблених рослинах.

Отже, інсектицидними властивостями володіють більшість рослин. Серед них: живокіст, перець, полин, ромашка, тютюн, картопля, томати та ін. Красивоквітучі інсектицидні рослини (наприклад, ромашку й живокіст) можна культивувати як декоративні, використовуючи одночасно їхні інсектицидні властивості. Основними біологічно активними речовинами, які впливають на фітофаги є алкалоїди та ефірні олії. При використанні рослинних препаратів для захисту від шкідників важливо дотримуватись правил збору і сушіння сировини та технології приготування.

Список використаних джерел

1. Башинська О. Рослини з пестицидними властивостями. URL: <https://agroexpert.ua/roslini-iz-pesticidnimi-vlastivostami/>
2. Бровдій В.М., Гулий В.В., Федоренко В.П. Біологічний захист рослин: Навчальний посібник. — Київ. Світ. 2003 — 352 с.
3. Вирощування екологічно чистої продукції рослинництва / Під ред. Е.Г. Дегодюка. Київ: Урожай, 1992. 318 с.

4. Онищенко О.І., Солдатенков О.М., Колесник Л.І. Біологічні засоби проти сисних шкідників у закритому ґрунті // Карантин і захист рослин. 2005. №3. С.25–26.

*Божко Ельвіра Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології
Лагутенко Оксана Тарасівна*

«Різноманіття флори парку Пейзажна Алея Шевченківського району міста Києва»

Шевченківський район є центром Києва. Тут завжди вирувало життя: проводилися ярмарки, проголошувалися Універсали, будувалися історичні пам'ятки України. Процес урбанізації захопив не тільки весь район, а й весь Київ. Негативним наслідком цього є забруднення повітря, збідніння ґрунтів і замулення річок.

Так само як і довгу історію, Шевченківський район включає в себе велику різноманітність флори, що сформувалася ще здавна, чи з'явилася нещодавно, як нові завезені культури. Гарним прикладом збільшення біорізноманіття району є парк Пейзажна Алея. Парк займає площу 120 га, розташований на дніпровських схилах. На Пейзажній алеї у місті Києві переважає дендрофлора листяних видів, що включає різні види лип: липа дрібнолиста, липа срібляста та липа широколиста.

Липа дрібнолиста (*Tilia cordata* Mill.) має маленькі округлої форми листки з темно-зеленим забарвленням. Дерево може вирости до висоти близько 20-25 метрів та ширини 10-15 метрів. Влітку в період цвітіння її квіти мають приємний аромат, а крона створює щільну затінену зону [1]. Частка дерев липи дрібнолистої на Пейзажній алеї складає 29,4% від загальної кількості дерев.

Липа срібляста (*Tilia tomentosa* M.) має більші листки із сріблясто-зеленим забарвленням. Це високоросле дерево, яке може вирости до висоти близько 25-30 метрів та ширини 15-20 метрів, з дуже красивою кроною [2]. Частка дерев липи сріблястої на Пейзажній алеї становить 21,3%.

Липа широколиста (*Tilia platyphyllos* Scop.) має широкі листки з темно-зеленим забарвленням. Дерево може вирости до висоти близько 20-25 метрів та ширини 10-15 метрів, з густою кроною. Для липи широколистої характерна стійкість до різних умов вирощування [3]. Частка дерев липи широколистої на Пейзажній алеї - 49,1%.

Отже, на Пейзажній алеї в місті Києві можна знайти різні види лип, які мають свої унікальні морфологічні характеристики та біологічні особливості. Кожен з цих видів може бути використаний для створення привабливої та затіненої алеї. Пейзажні алеї такого типу можуть бути створені в рамках ландшафтного дизайну та міського планування з метою покращення якості міського середовища, забезпечення здорового та привабливого місця для проживання. У деяких випадках, пейзажні алеї можуть бути частиною міських програм зеленого будівництва, які мають на меті зменшити вплив міст на навколишнє середовище та забезпечити сталий розвиток міста.

Список використаних джерел

1. Мадебейкін І. І., Мадебейкін І. М. Липи різних видів // Бджільництво : журнал. - 1999. № 5. С. 22-23.
2. Липа пухнаста // Лікарські рослини : енциклопедичний довідник / за ред. А. М. Гродзінського. Київ : Видавництво «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, Український виробничо-комерційний центр «Олімп», 1992. С. 241. ISBN 5-88500-055-7.

3. Липа широколиста // Лікарські рослини : енциклопедичний довідник / за ред. А. М. Гродзінського. Київ : Видавництво «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, Український виробничо-комерційний центр «Олімп», 1992. С. 242. ISBN 5-88500-055-7.

Овсійчук Наталія Миколаївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр» заочної форми навчання
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології
Лагутенко Оксана Тарасівна

«Зміни рослинних угруповань Бучанського району Київської області внаслідок воєнних дій»

В умовах стрімкого розвитку суспільства, антропогенний вплив на рослинні угруповання зростає. Опустелювання, надмірні опади, прогрівання атмосфери, зміна клімату і підняття рівня океанів, забруднення повітря, води і ґрунтів – всі ці явища на даний час стають все більш руйнівними, призводять до непоправних деградаційних змін [4]. В останні роки у світі відбуваються все більш численні природні та техногенні катаклізми, наслідками яких можуть бути глобальні зміни планетарного масштабу. У розвиток несприятливого прогнозу значний вклад також воєнних дій та наслідків військових конфліктів. Під час проведення військових дій окупаційні війська бездумно знищували не лише об'єкти критичної інфраструктури, військові штаби, важливі шляхи постачання, цивільні об'єкти, сільськогосподарські угіддя, фермерські господарства, а й території природо заповідного фонду, екологічні парки, водні об'єкти та ліси. Війна несе загрозу усім рослинним угрупованням. Багато лісів було спалено, зруйновано вибухами та зазнало уражень під час окупації Київської області і, зокрема, Бучанського району.

Вивченням рослинних угруповань як сукупності видів рослин, що склалася історично і росте на певній території, займався український вчений Кучерявий Володимир Панасович [5]. Кожне рослинне угруповання, або фітоценоз, має свою структуру, яка залежить від видового складу, екологічних властивостей, просторового розташування, життєвих форм тощо. Потреби у факторах життя у всіх видів рослин різні, тому вони мають перебувати в певних співвідношеннях, які забезпечують оптимальну пристосованість один до одного. Жоден фітоценоз не існує вічно, рано чи пізно він змінюється, тобто спостерігається розвиток рослинних угруповань. Сформовані рослинні угруповання зазнають постійних змін, що зумовлені різними причинами. Це можуть бути сезони зміни, пов'язані з фенологічними явищами у рослин. Причиною сукцесії може бути вплив зовнішніх умов, зміна середовища у зв'язку з життєдіяльністю організмів, що входять до складу фітоценозу, або проникнення в угруповання нових видів.

Сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.) є основною лісоутворюючою породою на Київщині, в рослинному угрупованні соснового лісу відіграє роль едифікатора. Знищення виду-едифікатора неодмінно призведе до зміни температурного режиму, режиму освітлення та зволоження. Це, в свою чергу, спричинить зміни видів у складі угруповання.

На території ДП "Київське лісове господарство" Бучанського району, яка зазнала значного негативного впливу під час воєнних дій та окупації, нами здійснено обстеження деревостану сосни звичайної на 5 дослідних ділянках по 500 м² загальною площею 0,25 га. Використовуючи розроблену нами шкалу для оцінки пошкодження дерев внаслідок воєнних дій, встановили, що у 16% дерев залишилася лише нижня частина стовбура (пеньок); у 26% - залишилася більша частина стовбура, стовбур посічений скалками, гілок та верхівки немає; у 15% - залишився стовбур із верхівкою та частиною гілок, стовбур

посічений скалками; у 20% - залишився стовбур із верхівкою та більшою частиною гілок, стовбур посічений скалками; 12% обстежених дерев мали незначне пошкодження гілок, стовбур посічений скалками; неущкодженими залишились лише 11% дерев сосни. Найбільш характерною ознакою є пошкодження дерев сосни внаслідок вибухової хвилі (зламани верхівки крон, пошкодження кореневої системи), а також посічення осколками в різних частинах стовбура, що призводить до ослаблення дерев і зниження їхньої стійкості насаджень до ураження шкідниками.

Про появу ознак погіршення санітарного стану насаджень сосни в Бучанському районі свідчить відмирання та всихання дерев, яке відбулося внаслідок обстрілів. Ослаблені дерева сосни вражаються стовбуровими шкідниками такими як: великий та малий соснові лубоїди (*Blastophagus minor* Hart., *B.paniperda* L.), короїди (*Ips acuminatus*, *I.sexdentatus* Boer.), златки (*Chalcophora mariana* L., *Phaenops cyanea* L.), вусачі (*Monochamus galloprovincialis* L.) та інші, які прискорюють всихання дерев [1, 2, 3]. За нашими спостереженнями ступінь ураження обстежених дерев сосни шкідниками є низьким, а вид розподілу уражених дерев – груповий.

Для поліпшення санітарно-лісопатологічного стану соснових насаджень ДП "Київське лісове господарство" на території Бучанського району необхідним оздоровчим заходом є проведення вибіркового санітарних рубок. Виконання цього заходу має знизити повноту деревостанів згідно встановленого критичного показника повноти п.27 Санітарних правил в лісах України. За станом прилеглих насаджень необхідно вести посиленій нагляд. Зазначені вибіркові санітарні рубки провести згідно п.п.29 Санітарних правил у максимально стислі строки (до масового розмноження вище вказаних шкідників), з метою запобігання негативному впливу на стан навколишнього природного середовища [6].

Подальшого досконалого вивчення потребують зміни у видовому складі фітоценозів соснового лісу, а також опосередковані наслідки війни: різноманітне забруднення середовища, цілковита їх втрата внаслідок вирубування, вигорання, переміщення військової техніки, дислокації військових підрозділів, нищення чи блокування екологічних коридорів тощо.

Список використаних джерел

1. Андрєєва О.Ю., Вишневський А.В., Болюх С.В. Динаміка популяцій короїдів у соснових лісах Житомирської області. *Науковий вісник ЛНТУ України*. Житомир, 2019. 29(8). С.31-35.
1. Андрєєва О.Ю. Стовбурові шкідники в осередках усихання соснових насаджень ДП "Житомирське лісове господарство" Житомирської області. *Вісник Харківського національного аграрного університету*. Серія «Фітопатологія та ентомологія». 2016. № 1–2. С. 7-12.
2. ЗП ССЛ ДП «Київський лісгосп». Режим доступу: <https://kyivlis.gov.ua/zp-ssl-dp-kyivskiy-lisgosp>
3. Клименко, М.О. Моніторинг довкілля. Київ: Академія, 2006. 360 с.
4. Кучерявий В. П. Екологія. Львів: Світ, 2001. 500 с.
5. Постанова від 27 липня 1995 р. № 555. Київ. Про затвердження Санітарних правил в лісах України

Рудь Марія Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:

«Роль регіонального ландшафтної парку «Надслучанський» у відтворенні біорізноманіття регіону»

Природа України зазнала значних змін. Головна причина – господарювання людини. Зберегти та відновити біорізноманіття нам допомагають природоохоронні території. Вони є прихистком для багатьох видів флори і фауни. Саме завдяки заповідникам, природним та ландшафтним паркам вченим вдається дослідити біологічні потреби видів, отримати матеріал для розселення в критичні зони. Однією з таких територій є регіональний ландшафтний парк «Надслучанський».

Продовж 2022-2023 років студенти Природничого факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова проводили дослідження вище вказаного парку з метою виявлення цінних видів флори та фауни і встановлення його рекреаційної ролі.

Було встановлено, що регіональний ландшафтний парк «Надслучанський» є природоохоронною територією в Березнівському районі Рівненської області. Розташований у долині річки Случ. Землі парку займають площу 17000 га. Створений у 2000 році [2].

У рослинному покриві цієї території переважають ліси, які представлені різними формаціями. Неподалік від р. Случ у Жовтневому лісництві збереглися старі дубові та дубово-грабові ліси. На підвищених ділянках формуються дубово-грабові ліси зеленчукові та рідкотравні, тоді як на знижених – трясунковидноосокові. Далі від Случі з'являються соснові та дубово-соснові ліси, звичайно з домішкою берези (*Betula pendula*). Вони представлені чорницевими та чорницево-зеленомоховими, подекуди орляковими і зеленомоховими групами асоціацій У цих лісах добре виявлене бореальне ядро флори. Серед лісів у невеликих зниженнях трапляються обводнені болітця овальної форми, так звані «болота-блюдця».

Правий берег р. Случ на території заказника «Соколині гори» відрізняється за рослинним покривом від лівого. Схили тут в основному південної та південно-західної експозиції, що значною мірою обумовлює наявність остепнених ділянок. У верхніх частинах схилів переважають остепнені луки [1].

Місцеві жителі і туристи часто називають досліджуваний парк «Українською Швейцарією». Існує легенда про цю назву. Колись у давнину місцевий князь взяв собі за дружину швейцарку. Коли її батьки приїхали у гості до доньки, то вони були настільки вражені красою місцевості, що вигукнули: «О, ця чудова Швейцарія!». А «Надслучанською» вона стала завдяки річці Случ, яка тут неквапливо протікає. Надслучанський регіональний ландшафтний парк буквально всіяний рідкісними рослинами. Багато представників фауни занесені до Червоної книги. У парку домінують поліські соснові та дубово-соснові ліси. Також на території парку є трясучковидно-осокові та дубово-грабові ліси, які також занесені до Червоної книги України. Тут мирно співіснують махаон (*Papilio machaon*), ропухи очеретяні (*Bufo calamita*), чорні лелеки (*Ciconia nigra*), глухарі (*Tetrao Linnaeus*, 1758), сірі журавлі (*Grus grus*) та багато інших дивовижні тварини. Якщо вам пощастить, ви зможете зустріти досить рідкісних птахів: руду чаплю (*Ardea purpurea*) і лебедя-шипуну (*Cygnus olor*).

Найвідомішою історичною пам'яткою «Надслучанської Швейцарії» є руїни замку у селі Губків. А у сусільному селі Маринин знаходиться Княжа гора, на якій знаходяться фрагменти замку князя Корецького. У цьому ж селі можна відвідати невеликий етнографічний музей. Також на території парку є декілька радонових джерел, які виникли завдяки близькому залягання порід Українського кристалічного масиву. Вони здавна відомі своїми лікувальними властивостями. Недалеко від села Більчаки є гідрологічна

природна пам'ятка – «Більчаківське джерело». Також на території «Надслучанської Швейцарії» є місцевий заказник «Соколіні гори»[3].

Таким чином, встановлено, що регіональний ландшафтний парк «Надслучанський» є однією з природних перлин України, містить значну кількість цінних видів флори і фауни та виконує важливу роль рекреаційного ресурсу.

Список використаних джерел :

1. Регіональний ландшафтний парк "Надслучанський": еколого-економічні передумови раціонального природокористування : монографія / Т. М. Микитин [та ін.]. — Рівне : Волин. обереги, 2017. — 246 с., арк. іл. : іл., табл., карто-схеми ; 21 см. — Бібліогр.: с. 237—246 (136 назв). — 100 пр.

2. Вірченко В.М. Мохоподібні природно-заповідних територій Українського Полісся. - Київ: ТОВ "НВП "Інтерсервіс", 2014. - 224 с.

3. Надслучанський регіональний ландшафтний парк [Електронний ресурс] – URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/67884_nadsluchanskiy-regionalnyy-landshaftnyy-park.htm

*Новохацька Вікторія Русланівна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент кафедри біології
Настека Тетяна Миколаївна*

«Сучасний стан флори і фауни села Шкарівки Білоцерківського району Київської області»

Флора і фауна Київщини різноманітна і цікава, а в результаті втручання людини вона зазнає значних змін, особливо в регіонах, що пережили військове втручання. Однією з перлин Київщини є село Шкарівка Білоцерківського району. Аналіз наукових джерел показав, що досліджень біоти даного регіону недостатнє а видовий склад флори та фауни в літературних джерелах висвітлений мало. Продовж 2022-2023 рр. нами проведені дослідження біогеоценозів місцевості з метою вивчення сучасного стану флори та фауни.

Село Шкарівка знаходиться в Білоцерківському районі на південному заході Київської області, в зоні Лісостепу України. Територія у геоморфологічному відношенні знаходиться в межах Київського плато і представляє собою полого хвилясту рівнину. В геологічному відношенні територія краю розміщена на Українському кристалічному щиті. Розташоване село на правому, більш крутому, березі річки Рось [2].

Клімат місцевості помірно-континентальний м'який, з достатньою вологістю, середня річна норма опадів складає 550-600 мм. Зима тривала м'яка; літо тепле, вологе. Переважають вітри західних і південно-західних напрямків. Серед несприятливих кліматичних явищ – інтенсивні зливові дощі з грозами, град, бездощові періоди, суховії (до 5–10 днів), пилові бурі влітку, льодова кірка, ожеледь тощо. Встановлення стійкого снігового покриву відбувається у першій половині грудня, його руйнування відбувається за звичай у кінці березня. В цілому кліматичні умови району по кількості тепла, світла, вологи сприятливі для поширення різноманітної флори та мешканню багатьох організмів [1; 4].

Рельєф регіону відноситься до ерозійно-аккумулятивного типу. Еродовані ґрунти в селі Шкарівка становить 6,3%. Тип ґрунту - чорнозем малогумусний, що сформувався на лесах. Характеризується малим вмістом гумусу (4,1%), але великою потужністю гумусового горизонту. У профілі виділяються горизонти: гумусовий (потужність 95 см) та

2-3 перехідні до материнської породи. Карбонати представлені в формі міцелію, прожилок, журавчиків і дутиків, трапляються переважно на глибині 40-50 см. Профіль має крихку будову та високу водопроникність [5]. Вміст гумусу коливається від 2,5 до 6,2%, азоту 0,17-0,3%, фосфору 0,1-0,21%. Бонітет їх становить 80 балів. Даний ґрунт місцевості є задовільним для розповсюдження типової флори та фауни регіону [6].

Однак, так як територія села Шкарівка активно освоюється в господарському відношенні, природний рослинний та тваринний світ значно змінений. Освоєння земель під забудову та сільське господарство, вирубування лісів, забруднення навколишнього середовища призводить до зниження кількості та різноманітності флори та фауни. Зокрема, будівництво нових житлових кварталів та промислових зон спричинює вирубування лісів та знищення природних місць мешкання тварин. Також, сільське господарство призводить до використання пестицидів та інших хімічних речовин, які можуть забруднити ґрунт та водойми, що негативно впливає на місцевий рослинний та тваринний світ.

Село Шкарівку оточують лісові масиви урочищ Снігурі, Бутиха, Добролежівка, Човни, Сосна. На лісових ділянках ми виявили: дуби, ясени, клени, граби, липи, явори, акації, а також горіх чорний, сосну звичайну та ялицю звичайну. Зімкнутість крон 0,6 означає, що 60% площі займають проекції крон, а 40 % просвіти.

Вздовж доріг села можна побачити різні види дерев та кущів, такі як горобина, калина, шипшина, терен, верба, іва, тополя, яблуня та груша та інші. Також на території села можна зустріти різноманітні трав'янисті рослини, такі як бузок, пирій, зозулин цвіт, мальва, ромашка, кульбаба, вероніка, лобода, осот, чистотіл. На ділянках, які не зайняті сільськогосподарським виробництвом, зберігаються луки та пасовища зі своєрідними рослинними угрупованнями. Серед них можна відзначити лугові злаки та трави, такі як конюшина, деревій, кульбаба лучна, тимофіївка лучна, жовтець, осока, різні види лободи та інші. Особливе місце посідають отруйні і бур'янові рослини, зафіксовано 145 (14,6%) та 296 (29,8%) видів відповідно. Є лікарські рослини, наприклад, шавлія, ромашка, календула та інші, які використовуються в народній медицині. Усі ці види флори створюють мальовничі краєвиди та важливі умови для існування тваринного світу, тому збереження рослинного багатства села Шкарівки є важливим завданням для збереження природного багатства регіону [4; 6].

Фауна села Шкарівки Білоцерківського району Київської області характеризується багатоманітним тваринним світом. Серед ссавців, які можна зустріти у цьому регіоні, є такі види, як дикий кабан, лисиця звичайна, вівірка звичайна, куниця, заць русак, їжак європейський та інші. Також на території села можна зустріти деякі види звірів, які є рідкісними і під охороною, наприклад, лось, олень та косуля. Птахи є різноманітними і мають велике значення для біорізноманіття регіону, близько 150 видів. А саме, в селі Шкарівки можна зустріти журавлів, гусей, качок, лелек, сов, яструбів, крука, горобців та багато інших птахів. Серед плазунів зустрічається ящірка звичайна, жаба справжня, вуж звичайний. Іхтіофауна річки Рось представлена 24-ма видами, такі як карась, окунь, щука, амур, краснопінка та інші. Також у цьому регіоні можна зустріти безліч комах та інших безхребетних, які є важливою складовою біорізноманітності та екосистеми регіону [3; 5].

Таким чином, село Шкарівка Білоцерківського району Київської області має багату різноманітну флору та фауну, що забезпечує важливу екологічну роль в регіоні. Однак, через діяльність людини та природні фактори, деякі види тварин та рослин можуть перебувати під загрозою вимирання. Збереження різноманітності живого світу в регіоні є важливим завданням, яке може бути досягнуто за допомогою заходів по збереженню та відновленню природного середовища та його екосистем, раціонального використання природних ресурсів та зменшення негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище. Для цього необхідна системна робота з охорони природи та екологічної свідомості населення. Важливо проводити моніторинг та дослідження стану флори та фауни для виявлення проблемних моментів та прийняття вчасних заходів для їх

вирішення. Тільки таким чином можна забезпечити збереження різноманітності флори і фауни села Шкарівки Білоцерківського району Київської області на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Білоцерківський район — Енциклопедія Сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=40919 (дата звернення: 20.01.2023)
2. Київська область — Енциклопедія Сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=11238 (дата звернення: 03.02.2023)
4. Міста та села Білоцерківського району. URL: <https://travels.in.ua/uk-UA/district/138> (дата звернення: 26.01.2023)
5. План характеристики своєї області. Характеристика Київської області. URL: https://eduknigi.com/geo_view.php?id=602 (дата звернення: 02.02.2023)
6. Екологічний стан ґрунтів агроєкосистем Білоцерківського району Київської області. URL: https://vuzlit.com/763269/stan_gruntiv_agroekosistem_bilotserkivskogo_rayonu_kiyivskoyi_oblasti_rezultati_doslidzhen (дата звернення: 23.02.2023)
7. Ткаченко Л.П., Гудима В.М. Київщинознавство. 3 клас. Біла Церква: КОПОПК, 2008. 138 с.

*Циганкова Євгенія Владиславівна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
доцент, кандидат біологічних наук
Настека Тетяна Миколаївна*

«Зоогеографія Нової Зеландії»

Нова Зеландія – один із найвіддаленіших від України куточків світу. Вона знаходиться на південному заході Тихого океану. Найближчою сусідньою державою до Нової Зеландії є Австралія. Різноманітні острови, розкидані по величезній території Тихого океану, складають регіон Океанія, і Нова Зеландія є найбільшою державою в цьому регіоні. Більшу частину території Нової Зеландії складають два великі острови – Північний і Південний. Навколо них розкидано трохи менше 700 невеликих острівців, багато з яких навіть не заселені. Разом із всіма островами площа країни сягає майже 270 000 км². [1]

Своєрідним є тваринний світ новозеландських островів. Він складався протягом багатьох мільйонів років, і потім ще тривалий час зберігав свою первозданність. Цікаво, що в Новій Зеландії відсутні цілі групи тварин, наприклад копитні, змії, хижаки. Ще 500 років тому тут узагалі не було ссавців, за винятком двох видів кажанів. Це був світ птахів, причому країна стала єдиним місцем на планеті, де виявилася можливість поява кількох різновидів безкрилих птахів. Користуючись відсутністю небезпечних наземних ворогів, ці птахи «розучилися» літати. Серед них зустрічаються такі екзотичні види, як ківі, совиний папуга (какапо), новозеландський пастушок уека. Ківі є символом країни. [2]

Цікаві й інші не такі оригінальні, але також унікальні представники орнітофауни островів. Дивне враження справляє зуйок-криводзьоб (дзьоб його загнутий вправо). Більше ніде на земній кулі не зустрічається улюблений новозеландцями птах туї, який відрізняється надзвичайно красивим співом. [1]

Мабуть, найдивовижніша тварина Нової Зеландії – туатара, або гаттерія – найдавніша наземна хребетна тварина. А от змії тут немає. Єдиний вид отруйних павуків — катипо, мешкає 40 видів мурах. Єдиний представник комахоїдних, що прижився в Новій Зеландії – європейський їжак. [1]

Жовтоокий пінгвін, що живе в Новій Зеландії, на відміну від своїх суплемінників, що гніздяться на узбережжі і йдуть на зиму в море, гніздиться і живе в лісі. [1]

У прісних водоймах країни мешкає 29 видів риб, 8 з яких перебувають на межі зникнення (як, наприклад, новозеландський прототрокт). У прибережних морях мешкає до 3000 видів риб та інших мешканців моря. [3]

Новозеландські жаби представлені ендемічним родом Гладконогиг представляє морфологічно примітивну та генетично відмінну лінію Ануранів, яка разом із північноамериканським Хвостатими жабами є сестрами інших існуючих жаб (Roelants and Bossuyt, 2005). [4]

Серед черепах Нової Зеландії відомо про Шкірясту черепаку найбільша сучасна черепаха у світі. Єдиний представник своєї родини. Зелена черепаха велика морська черепаха родини Cheloniidae, єдиний представник свого роду (Chelonia). Довгоголові морські черепахи єдиний представник роду довгоголові морські черепахи родини морські черепахи підряду морські черепахи. Має 2 підвиди. Інша назва Логергед. [5]

З приходом людини на острови потрапили не завжди навмисне принесені ним тварини: спочатку щури та собаки, пізніше, з приходом європейців — коти, кролики, опосуми, тхори, вівці, свині, корови, олені, і навіть лосі. Ссавці, і особливо хижакі, а також господарська та мисливська діяльність людини, завдали значної шкоди різноманітності унікальних видів життя островів. Одним з яскравих прикладів стала втрата гігантського нелітаючого птаха моа, що досягав висоти 3,5 м. Вважається, що моа вимерли в 1500-х рр., будучи знищеними маорійськими племенами, для яких гігантський птах був об'єктом полювання. Слідом за моа, втративши основне джерело харчування, вимер найбільший відомий людству орел Хааста – він мав розмах крил до 3 м і важив до 15 кг. [1]

Загроза зникнення також нависла над унікальним птахом ківі. Головним ворогом для нього стали хижакі та гризуни, а також скорочення довкілля через вирубку лісів. Щоб уникнути подальшої втрати унікальних форм життя, урядом Нової Зеландії було вжито безліч заходів з охорони дикої природи. Серед них вилучення завезених людиною тварин, які згодом поширилися по всій країні. На території Нової Зеландії 16 національних парків, включаючи 3 морські, сотні заповідників і особливих зон, що охороняються. [1]

Список використаних джерел

1. К. Е. Колесник, С. І. Нешко ГЕОГРАФІЯ, ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ [Електронний ресурс].-: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/10892/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf>
2. [Електронний ресурс].-: <http://www.novageografia.com/vogels-498-2.html>
3. [Електронний ресурс].-: <https://animalia.bio/uk/new-zealand-animals>
4. Goodbye Gondwana? New Zealand Biogeography, Geology, and the Problem of Circularity JONATHAN M. WATERS AND DAVE CRAW [Електронний ресурс].-: <https://academic.oup.com/sysbio/article/55/2/351/1625169>
5. [Електронний ресурс].-: <https://animalia.bio/uk/new-zealand-animals>

*Кирильчук Наталія Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Настека Тетяна Миколаївна*

«Біологія, екологічне значення кротів та ставлення до них в Німеччині»

Актуальність дослідження кротів полягає в тому, що вони мають важливе значення в екосистемі, оскільки кроти впливають на різноманітні аспекти біологічного середовища. Характеризуючи в цілому біоценотичну роль кротів, можна сказати, що вона складна і різноманітна, оскільки перш за все їх риюча діяльність відбивається на основних складових екосистем - ґрунті, рослинності і тваринному населенні. В зв'язку з цим студенти 32Б групи Природничого факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова провели дослідження з метою встановлення біологічних особливостей крота європейського та ставлення до тварини населення України і Німеччини.

Кріт європейський (*Talpa europaea* Linnaeus, 1758) — комахоїдний ссавець роду кротів родини кротових (Talpidae) ряду комахоїдних (Insectivora). Довжина тіла складає 12—16,5 см, хвоста: 2—4,8 см; маса 7—11,9 кг. Існує лише незначний статевий диморфізм — самці зазвичай трохи більші [4].

Для підземного життя кроти мають ряд як загальних, так і спеціальних адаптивних рис в будові тіла. Загальними є видовжене, валькувате тіло, густий, щільний, майже не диференційований волосяний покрив, редукований зір (очі маленькі, або сховані під шкірою, чи зовсім відсутні). Кроти риють землю за допомогою широких кігтястих, вивернутих назовні передніх лап [3].

Кроти досліджують навколишнє середовище за допомогою вусів (вібрисів) в області морди та на хвості. Шкіра довгого хоботкового носа оснащена додатковим органом дотику, так званим «органом Бакета», який є тільки у кротів. За допомогою цього органу дотику кріт може сприймати навіть легкі коливання ґрунту, а також скорочення м'язів жертви. У нього також відмінний слух і дуже хороший нюх [9].

Ареал кротів розташований в лісовій та лісостеповій зонах. Мешкати вони можуть в досить різних біоценозах, як в природних (луки, лісові ділянки, полонини, схили балок та ярів), так і в антропогенних (парки, сади, городи, ландшафтні парки, штучні насипи вздовж залізних доріг і автомобільних трас, тощо). Ґрунти в згаданих біоценозах переважно гумусні, достатньо зволожені, і, як наслідок - тут вдосталь дощових черв'яків, основної їжі кротів [3].

Риюча діяльність ссавців є фактором змін рослинного покриву, який проявляється в двох формах: перша – руйнування рослинного покриву внаслідок пориїв або викидів ґрунту. В цьому випадку рослинний покрив набуває рис мозаїчності; друга – зміна фізико-хімічних властивостей ґрунтів, складу їх мезофауни, а відтак субстрату на якому розвиваються ті або інші види рослин [5].

Встановлено, що кроти на окремих ділянках можуть викидати на поверхню до 160 тон землі на 1 гектар. Викидаючи ґрунт з глибоких горизонтів на поверхню, кроти постійно переміщують ґрунтовий матеріал і сприяють більш швидкому утворенню і підтриманню гумусного шару. Поповнюючи резерв первинних матеріалів і мікроелементів на поверхні ґрунтів, вони відновлюють та посилюють процеси ґрунтоутворення і вивітрювання [3].

Риюча активність тварин надзвичайно корисна у фітоценозах, але у господарствах вона псує зовнішній вигляд газонів, клумб та грядок. Власники земельних угідь не в захваті від сусідства з кротоми і знаходять різні способи, щоб його позбутись: виготовляють звукові відлякувачі, кротоловки, капкани, затоплюють нори, розкладають у кротовини речовини з неприємними запахами, часто отруйні, заливають в нори розчини пестицидів, чим шкодять не тільки кротам, але і ґрунтовій мікрофлорі та врешті собі. Дійсно, кротів дещо відлякують різкі запахи, посадки овочевих бобів, гороху, квасолі, цибулі, часнику, пастернаку, деяких видів декоративних рослин: класичний нарцис, чорнобривці, царська корона [10].

На відміну від України в Німеччині з 1988 року кріт є видом, що охороняється Федеральним законом про охорону природи і його не можна вбивати [7]. Тут їх визнали «тваринами 2020 року», аби відзначити унікальну роль в природі. Вбивство карається штрафом, який іноді сягає 50 тисяч євро, в залежності від федеративної землі. Водночас науковці наголошують, що земельні ділянки, на яких мешкають кроти, перебувають у здоровому стані. [6].

В результаті проведених досліджень ми встановили важливу екологічну роль, кротів у підтримуванні природних екосистем у здоровому стані:

- тварини зменшують кількість шкідників, що живуть у ґрунті і тим самим впливають на здоров'я рослин і тварин, які знаходяться в навколишньому середовищі;
- прориваючи ходи, кожен кріт виносить на поверхню центнери землі, збагаченої кальцієм, магнієм та іншими елементами живлення рослин. Глинистий ґрунт, «проораний» кротами, краще зволожується і дихає, у ньому не затримується вода: надлишок вологи потрапляє через кротячі ходи у нижчі ґрунтові горизонти.

Список використаних джерел

1. Кріт європейський. Поведінка. European mole. Behavior. URL: <https://youtu.be/q0UrwMExCoo>
2. Кріт у пастці. URL: https://youtube.com/shorts/IV3NISqO_MA?feature=share
3. Кроти та сліпаки. URL: https://museumkiev.org/zoo/esseis/krotslepish_ukr.html
4. Роботящий землерийко. URL: <https://cutt.ly/54IWpH7>
5. Трансформаційна роль риючих ссавців у екосистемах верхів'я басейну Дністра. URL: <http://surl.li/fqaih>
6. У Німеччині визнали кротів "тваринами 2020 року", аби захистити їх. URL: <https://cutt.ly/F4IQX9W>
7. Maulwurf, Europäischer. URL: <http://surl.li/ftndi>
8. Maulwürfe im Garten mit Lärm und Gestank vertreiben. URL: <http://surl.li/ftnee>
9. MAULWURF Une.rmüdlicher Stollengräber. URL: <https://www.deutschewildtierstiftung.de/wildtiere/maulwurf>
10. Maulwurf vertreiben. URL: <https://www.obi.de/magazin/garten/gartengestaltung/maulwurf-vertreiben>

Ступак Каріна Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Останчук Владислава Володимирівна
студентка I курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук
Єжель Ірина Миколаївна

«Вплив олійних культур на ріст та розвиток *Fagopyrum esculentum*»

Актуальність. *Fagopyrum esculentum* – цінна сільськогосподарська культура, яка росте на ґрунтах із різною кислотністю (рН 5-7) та родючістю ґрунту. Може рости як на ґрунтах, багатих чорноземом, так і на супіщаних, включаючи осушені торфовища [1, 2]. Оскільки більша частина ґрунтів в Україні слабокисла, гречка може бути гарним посівним матеріалом. Тому для збільшення врожайності *Fagopyrum esculentum* ми вивчаємо її алелопатичні властивості [3].

Мета та завдання. Вивчення алелопатичного впливу олійних культур на розвиток кореня та пагона *Fagopyrum esculentum* при їх сумісному пророщуванні у чашках Петрі.

Об'єкт. Гречка звичайна (*Fagopyrum esculentum* М.), соняшник звичайний (*Helianthus annuus* L.), ріпак посівний (*Brassica napus* L.), соя звичайна (*Glycine max* L.), льон звичайний (*Linum usitatissimum* L.).

Предмет. Алелопатичний вплив олійних культур на ріст і розвиток *Fagopyrum esculentum*.

Методика дослідження. Алелопатичне дослідження було проведено за методом тестових біопроб А.М. Гродзинського протягом 14 днів. Насіння тест-культури *Fagopyrum esculentum* пророщували разом із *Helianthus annuus*, *Brassica napus*, *Glycine max* та *Linum usitatissimum* у чашки Петрі діаметром 10 см.

Суть методу полягала у порівнянні середнього значення кореня та пагона тест-культури при сумісному пророщуванні, порівнюючи з контролем. Проростання насінин в дистильованій воді відбувалось при температурі +24°C - +27°C. У кожену чашку Петрі додавали по 10 мл дистильованої води для оптимального зволоження. Дослід був проведений у двократній повторності, а кількість насінин в кожному варіанті дорівнювала 10 шт [4].

Результати дослідження. Першим показником є загальна середня довжина пагона тест-культури при сумісному пророщуванні із обраними об'єктами через 14 днів у чашках Петрі (рис. 1). На рисунку бачимо, що найбільший вплив на біометричні показники *Fagopyrum esculentum* мали коліни двох культур: *Glycine max* та *Linum usitatissimum*. *Glycine max* проявляє позитивну алелопатичну активність до тестової культури, збільшується розмір пагона *Fagopyrum esculentum* в середньому на 14,7 мм в порівнянні з контролем. *Linum usitatissimum* навпаки інгібує вплив на *Fagopyrum esculentum* після проростання, зменшуючи розмір пагона в середньому на 21,3 мм. Найменша алелопатична активність була зафіксована при пророщуванні із *Brassica napus*, адже результати є мінімальними, збільшення пагону в середньому відбувалося на 1,8 мм у порівнянні з контролем. Показник у *Helianthus annuus* збільшився в середньому на 6,1 мм у порівнянні з контролем.

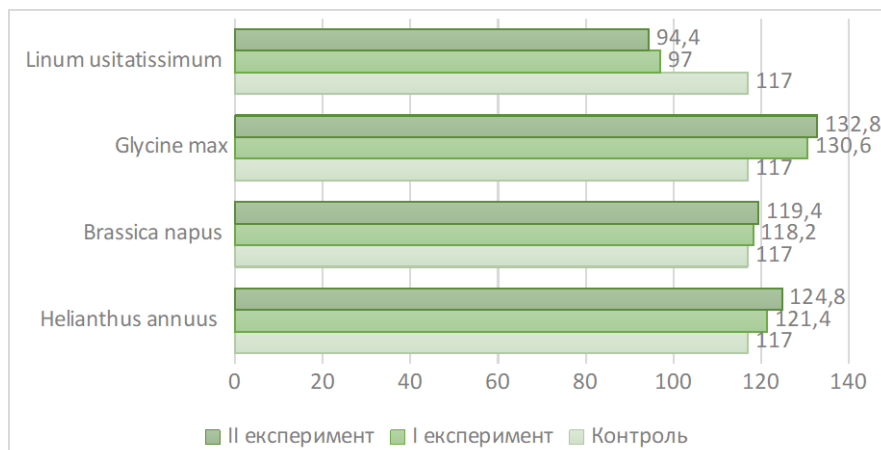

Рис. 1. Середня довжина пагона *Fagopyrum esculentum* через 14 днів від початку пророщування при сумісному пророщуванні із олійними культурами у чашках Петрі, мм

Далі було визначено середню довжину коренів тестової культури в експериментальних умовах та у контролі (рис.2). На діаграмі можна прослідкувати, що найбільше свої алелопатичні властивості проявляють *Glycine max*, збільшуючи розмір кореня тестової культури та *Linum usitatissimum*, зменшуючи корінь *Fagopyrum esculentum*. Проростаючи із *Fagopyrum esculentum*, *Glycine max* виділяє коліни, які впливають на корінь та сприяють його розвитку, в середньому збільшуючи розмір кореня

Fagopyrum esculentum на 6,1 мм. *Linum usitatissimum* теж проявляє високу алелопатичну активність, але пригнічуючи ріст кореня в середньому на 10,4 мм. Незначний вплив зафіксовано у *Helianthus annuus* – показник у загальному зменшується на 3,3 мм. Найменший вплив здійснює *Brassica napus*, його дані майже співпадають із показниками контролю, різниця складає 0,3 мм, або 1,3% у порівнянні із контролем.

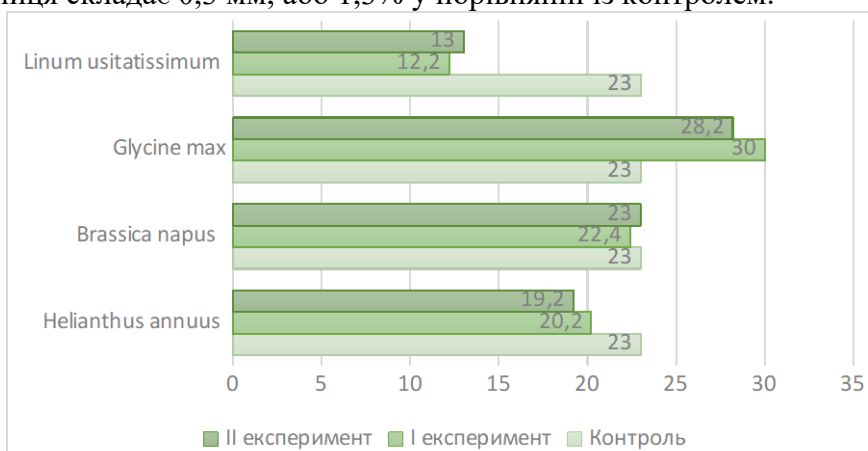

Рис. 2. Середня довжина кореня *Fagopyrum esculentum* через 14 днів від початку пророщування при сумісному пророщуванні із олійними культурами у чашках Петрі, мм

Отже, можна зробити висновок, що *Glycine max* є стимулюючою культурою для росту кореня та пагона *Fagopyrum esculentum* при сумісному пророщуванні. *Glycine max* збільшує на 11,1% розмір пагона та на 20,9% кореня тестової культури, тому їх сумісне пророщування призведе до збільшення врожайності. По відношенню до *Fagopyrum esculentum*, *Brassica napus* проявляє мінімальну алелопатичну активність, збільшуючи розмір пагона всього на 1,5%, а кореня на 1,3% порівнянно із контролем. Не рекомендуємо вирощувати *Linum usitatissimum* із *Fagopyrum esculentum*, адже їхнє сумісне пророщування буде мати негативний результат для біометричних показників проростків. Варто зазначити, що *Helianthus annuus* виділяє коліни, які позитивно впливають на ріст та розвиток пагона тестової культури, збільшуючи на 4,9% у порівнянні із контролем, але в свою чергу на корінь – негативно, зменшуючи на 14,3% порівнюючи із контролем.

Список використаних джерел

1. Алексеева О. С. Гречка. – К.: Урожай, 1976. – 132 с.
2. Алексеева О. С. Генетика, селекція і насінництво гречки. – К.: Вища школа, 2004. – 214 с.
3. Юрчак Л.Д. Алелопатія: ретроспективний погляд, сучасний стан та перспективи досліджень / Л.Д. Юрчак // Алелопатія та сучасна біологія: Матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 17–19 жовтня 2006 р.). — К.: Фітосоціоцентр, 2006. — С. 10–19.
4. Golovko E. A. Andrei M. Grodzinsky / E. A. Golovko, V. V. Roshchina, S. S. Narval // Allelopathy J. – 1995. – 2, № 1. – P. 1–7

Останчук Анастасія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»
Останчук Владислава Володимирівна
студентка I курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

«Алелопатична взаємодія *Glycine max* з представниками родини *Cucurbitaceae*»

Вступ. За даними української державної статистики, посівні площі *Glycine max* в Україні становили 1.28 млн га у 2021 році. Крім того, в умовах війни *Glycine max* зберегла свої посівні площі, а це становить 1 212,6 тис. га, та продовжує користуватися попитом на світових ринках. Однією з переваг вирощування *Glycine max* є її азотфіксація, завдяки бульбочковим бактеріям, що є одним з основних джерел азоту в агроценозах [2].

Актуальність дослідження. Дослідження, проведене в Індії, показало, що додавання екстракту *Cucurbita pepo* до ґрунту може знизити кількість рослин-паразитів, що у свою чергу збільшить врожайність *Glycine max*. Але також було виявлено, що високі концентрації екстракту *Cucurbita pepo* можуть мати негативний вплив на розвиток *Glycine max* [3]. *Cucumis sativus* може мати певний негативний вплив на ріст *Glycine max* через виділення алелопатичних сполук, таких як синапова кислота, яка може знижувати кількість та масу коренів *Glycine max*. Також було виявлено, що розчин, отриманий з насіння огірка, може інгібувати проростання насіння сої [4].

Метою роботи є дослідити вплив гарбуза звичайного (*Cucurbita pepo*), кабачка звичайного (*Cucurbita pepo* var. *Giraumontia*) та огірка звичайного (*Cucumis sativus*) на сою звичайну (*Glycine max*), встановити швидкість та якість проростання і росту її насіння.

Завдання. З'ясувати яким чином іодні розчини рослинної сировини *Cucurbita pepo*, *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* та *Cucumis sativus* впливають на ріст та розвиток *Glycine max*.

Об'єктом дослідження є *Glycine max*.

Предметом дослідження є вплив *Cucurbita pepo*, *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* та *Cucumis sativus* на проростання та ріст *Glycine max*.

Практичне значення. Вивчення впливу рослин видів родини Гарбузові (*Cucurbitaceae*) на *Glycine max* важливо для розвитку сільського господарства і забезпечення стійкості вирощування рослинних культур. Гарбузові рослини можуть виробляти специфічні хімічні речовини, які можуть впливати на ріст і розвиток *Glycine max*, а також на її стійкість до захворювань та шкідників.

Наукова новизна. До цього часу не було проведено конкретного дослідження на визначення впливу *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* на *Glycine max*. Дані, отримані під час дослідження, дадуть можливість розширити знання про вплив представників родини *Cucurbitaceae* на *Glycine max*.

Методика дослідження. Для експериментальної частини одержання біологічного матеріалу та виготовлення водних розчинів здійснювали за методом тестових біопроб Гродзинського А.М. Біологічним матеріалом було вибрано *Cucurbita pepo*, *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* та *Cucumis sativus*. Рослини були зібрані протягом липня-серпня (у період їх цвітіння) 2022 року у місті Старокостянтинів, Хмельницької області, були висушені за температури 20-25⁰С у темному приміщенні. Водні витяжки виготовляли з різною концентрацією: 1:10 – це 5 мг рослинної сировини на 50 мл дистильованої води та 1:50 – це 8 мг рослинної сировини на 400 мл дистильованої води. Після виготовлення водні витяжки залишали на 24 години у затемненому місці відповідно до методики загальноприйнятих алелопатичних досліджень [1].

У чашках Петрі, на фільтрувальний папір, було викладено насінини *Glycine max*: по 10 насінин у кожній чашці Петрі. У дистильованій воді пророщували 30 насінин, по 10 у кожній чашці Петрі. Для досягнення поставленої мети модельні досліди були проведені в чашках Петрі у трикратній повторності за наступною схемою, окремо з витяжкою з біологічного матеріалу концентрацією 1:10: 1) контроль (*Glycine max* + дистильована

вода); 2) дослід I (витяжка *Cucurbita pepo* з концентрацією 1:10 + *Glycine max*); 3) дослід II (витяжка з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* концентрацією 1:10 + *Glycine max*); 4) дослід III (витяжка з *Cucumis sativus* концентрацією 1:10 + *Glycine max*). За аналогічною схемою було проведено дослід з витяжкою з біологічного матеріалу концентрацією 1:50. Під час дослідження використано 3 показники - це кількість проростків *Glycine max*, довжина їхнього кореня та пагона.

Результати дослідження. На восьмий день пророщування кількість проростків *Glycine max* у водному розчині (ВР) *Cucurbita pepo* концентрацією 1:10 становить 55%, у ВР *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 80%, у ВР *Cucumis sativus* - 60 %. У ВР *Cucurbita pepo* концентрацією 1:50 кількість проростків *Glycine max* становила 65%, у ВР *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 40%, у ВР *Cucumis sativus* - 65%. Тоді як у контролі кількість проростків *Glycine max* – 60%.

Середня довжина кореня при пророщуванні *Glycine max* у ВР 1:10 з *Cucurbita pepo* становить 47 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* - 78,7 мм, з *Cucumis sativus* — 86 мм. У ВР 1:50 з *Cucurbita pepo* становить 73 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* - 61 мм, з *Cucumis sativus* - 66 мм. Тоді як у контролі 57,2 мм.

Щодо довжини пагона, то його середня довжина у ВР 1:10 з *Cucurbita pepo* становить 31 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 31,3 мм, з *Cucumis sativus* - 26 мм. Довжина пагона *Glycine max* при пророщуванні у розчині концентрацією 1:50 з *Cucurbita pepo* в середньому становила 34,6 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* – 33 мм, з *Cucumis sativus* - 29 мм. У контролі – 23, 8 мм.

Висновки. *Cucurbita pepo*, *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* та *Cucumis sativus* має позитивний вплив на ріст та розвиток *Glycine max*. Так, середні показники довжини кореня та пагона *Glycine max* з ВР *Cucumis sativus* на 21,6% більші, ніж в контролі (при середньому значенні між концентраціями 1:10 та 1:50). Показники кореня *Glycine max* у ВР 1:10 з *Cucurbita pepo* менші на 3,6 мм, з *Cucurbita pepo* var. *Giraumontia* - на 1,7 мм, з *Cucumis sativus* - на 3,1 мм, ніж у ВР таких же тест-культур при концентрації 1:50. В середньому довжина кореня *Glycine max* на 2,8 мм більша у розчині 1: 50, ніж при концентрації 1:10.

Список використаних джерел

1. Zahran H.H. Rhizobia from wild legum: diversity, taxonomy, ecology, nitrogen fixation and biotechnology /H.H. Zahran //J. Biotechnol. – 2001. – Vol. 91, № 2-3. – P. 143-153
2. Міністерство аграрної політики та продовольства України / посівна кампанія 2022 [Електронний ресурс]-Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-zavershena-posivna-kampaniya-2022>
3. Park Y., Botany E.: Far-red radiation promotes growth of seedlings by increasing leaf expansion and whole-plant net assimilation 2017, 136: 41–49.
4. Garner, W.W., Allard, H.A. (1920) Effect of the relative length of day and night and other factors of the environment on growth and reproduction in plants. J. Agric. Res. 18: 553–606.

Виноградова Олена Анатоліївна, Чіка Вікторія Ярославівна
студентки IV курсу заочної форми спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри біології
Єжель Ірина Миколаївна

«Алелопатична взаємодія між рослинами видів родин *Ariaceae*, *Alliaceae*, *Poaceae* та *Fabaceae*»

Актуальність дослідження. Дослідження алелопатичної взаємодії рослин видів родин *Ariaceae*, *Alliaceae* та *Poaceae*, *Fabaceae* є актуальним, оскільки вони можуть впливати на розвиток рослинництва та екології. Наприклад, негативний вплив квасолі на проростки озимої пшениці може призвести до зменшення врожаю, тоді як позитивний вплив квасолі на ріст пшениці може покращити її вирощування [1,3]. Дослідження алелопатичної взаємодії також може допомогти зрозуміти взаємодію рослинних видів у природних екосистемах та їхній вплив на біорізноманіття.

Метою роботи є вивчення алелопатичної взаємодії між рослинами видів родин *Ariaceae* та *Alliaceae*, *Poaceae* та *Fabaceae* та її вплив на розвиток рослинництва та екологію.

Об'єктом дослідження є рослини видів родин *Ariaceae* (а саме: кріп запашний (*Anethum graveolens*), петрушка кучерява (*Petroselinum crispum*)), *Alliaceae* (а саме: цибуля городня (*Allium cepa*), цибуля порей (*Allium porrum*)), та *Poaceae* (а саме пшениця озима (*Triticum aestivum* L.)), *Fabaceae* (а саме: квасоля звичайна (*Phaseolus vulgaris*)).

Предметом дослідження є алелопатична взаємодія рослин видів родин *Ariaceae*, *Alliaceae*, *Poaceae* та *Fabaceae*.

Практичне значення полягає в тому, що воно може допомогти розробити нові підходи до вирощування цих рослин, що будуть сприятливі для їхнього росту та розвитку. Також, дослідження може допомогти зменшити використання хімічних добрив та пестицидів, які негативно впливають на довкілля та здоров'я людей [4].

Наукова новизна. Використання нових методів дослідження та підходів до вивчення алелопатичної взаємодії рослин. Також, ми розширили знання про алелопатичну взаємодію рослин певних родин та показали її вплив на врожайність та розвиток культур.

Методика дослідження. Для експерименту були взяті насінини представників родин *Ariaceae*, *Alliaceae*, *Poaceae* та *Fabaceae*, які були посіяні в окремі горщики з підготовленою підстилкою. Для кожної з родин були створені 3 групи: контрольна, експериментальна та міксована. Контрольні групи склалися з рослин одного виду, експериментальні групи склалися з рослин одного виду, але з додаванням водного екстракту з насінин іншого виду рослин. Міксовані групи склалися з рослин двох видів, що росли разом в одному горщику. Екстракт, який використовувався у експериментальних групах, був отриманий з насіння рослин іншого виду. Для цього насінини помістили в дистильовану воду та вирощували при кімнатній температурі. Після закінчення експерименту, були виміряні такі параметри: кількість проростків, висота пагона та відсоток пророслих насінин. Також була проведена оцінка стану рослин, що включала аналіз колірної гами та стану листків.

Результати дослідження. Дослідження показало, що *Anethum graveolens* під впливом алелопатичних властивостей *Allium porrum* має на 83,3% більший розмір проростків ніж в контролі. На схожість *Anethum graveolens* коліни *Allium porrum* не вплинули. А при впливі алелопатичної активності трьох інших тест-об'єктів одночасно (*Petroselinum crispum*, *Allium cepa* та *Allium porrum*) *Anethum graveolens* має на 106% більший розмір проростків у порівнянні з контролем, але його схожість знижується на 10%.

Petroselinum crispum під впливом алелопатичних властивостей *Allium cepa* має на 120% більший розмір проростків, ніж у контрольному зразку. На схожість *Petroselinum crispum* коліни *Allium cepa* не вплинули. При впливі алелопатичної активності трьох інших тест-об'єктів одночасно (*Anethum graveolens*, *Allium cepa* та *Allium porrum*) схожість *Petroselinum crispum* так само не знижується, проте розмір проростків на 52% менший у порівнянні з контролем.

Allium cepa під впливом алелопатичних властивостей *Petroselinum crispum* має на 62% менший розмір проростків у порівнянні з контролем. Причому схожість *Allium cepa*

під впливом *Petroselinum crispum* впала на 60%. При впливі алелопатичної активності трьох інших тест-об'єктів одночасно (*Anethum graveolens*, *Petroselinum crispum* та *Allium porrum*) розміри проростків *Allium cepa* на 62% менші у порівнянні з контролем. Схожість *Allium cepa* при цьому знизилась на 30%.

Allium porrum під впливом алелопатичних властивостей *Anethum graveolens* має на 19% менший розмір проростків, ніж у контролі. Проте схожість *Allium porrum* під впливом *Anethum graveolens* виросла на 30%. А при впливі алелопатичної активності трьох інших тест-об'єктів одночасно (*Anethum graveolens*, *Petroselinum crispum* та *Allium cepa*) *Allium porrum* має на 42% менший розмір проростків у порівнянні з контролем, але її схожість збільшується на 10%.

Результати дослідження алелопатичної взаємодії рослин видів родин *Poaceae* та *Fabaceae*: на 5 день дослідження середня довжина проростків *Phaseolus vulgaris* складала 1,6 см за 100% пророслих насінин, у той час як разом із *Triticum aestivum* проростки мали довжину 2,3 см за 100% пророслих насінин. Отримані дані підтверджують позитивний вплив *Triticum aestivum* на зростання *Phaseolus vulgaris*.

На 5 день дослідження середня довжина проростків *Triticum aestivum* складала 1,7 см за 80% пророслих насінин, у той час як разом із *Phaseolus vulgaris* проростки мали довжину 0,4 см за 70% пророслих насінин. Отримані дані підтверджують негативний вплив *Phaseolus vulgaris* на зростання *Triticum aestivum*.

Висновки. Дослідження показали, що *Anethum graveolens* та *Petroselinum crispum* - рослини з родини *Apiaceae* - мають негативний вплив на ріст та розвиток рослин з родини *Alliaceae*, таких як *Allium cepa* та *Allium porrum*. Це може призвести до низької врожайності цих рослин. Однак, *Anethum graveolens* має позитивний вплив на *Allium porrum*, що може свідчити про можливе позитивне співіснування цих рослин. Наслідки впливу *Phaseolus vulgaris* на ріст і розвиток *Triticum aestivum* є негативними, але натомість разом із *Triticum aestivum* *Phaseolus vulgaris* зростає швидше. Вплив колінів на різні частини рослин також може бути різноманітним. Дані проведеного дослідження свідчать про те, що вплив проростків *Phaseolus vulgaris* гальмує розвиток *Triticum aestivum* і в подальшому, швидше за все, призведе до низької врожайності рослини. Отже, взаємодія між рослинами повинна бути врахована при висадці та вирощуванні різних видів рослин поруч одна з одною, оскільки вона може впливати на їхній ріст та врожайність. Подальші дослідження в цій області можуть допомогти зрозуміти механізми алелопатичної взаємодії та знайти способи підвищення врожайності рослин.

Список використаних джерел

1. Харченко В.О., Кочеток Ю.В. Вплив алелопатичної взаємодії рослин на їхню врожайність // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2015. – Т.75, №2. – С. 68-73.
2. Луценко О.П., Стеблій М.І. Алелопатія у системі рослинництва // Наукові праці Донецького національного університету. Серія «Біологія, екологія». – 2017. – Т.26, Вип.2. – С. 7-15.
3. Стефанова О.М., Ігнатенко В.М. Алелопатія як метод регулювання заростання бур'янами у посівах озимої пшениці // Наукові записки Національного університету біоресурсів та природокористування України. – 2019. – Т.49, Вип.2. – С. 123-132.
4. Вікторова Т.В., Шульга Г.П. Вплив алелопатії на розвиток рослин // Аграрна наука та харчові технології. – 2020. – Т.3, №3. – С. 17-23.

Аннасон Ольга Юріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»

Науковий керівник:

«Суспільно-географічні аспекти дослідження продовольчого споживання в країнах Азії та Африки»

Питання продовольчого споживання населення протягом розвитку цивілізації є центром особливої уваги вчених економістів та держав загалом. Відомо, що соціально-економічна стабільність країни багато в чому визначається рівнем і якістю життя населення, ступенем задоволення потреб населення. Тому продовольче споживання населення як окремого регіону, так і країни в цілому є важливим стратегічним завданням. Від його наявності, якості та доступності залежить рівень задоволення однієї з найважливіших потреб людини, які значною мірою формують соціальний настрій та якість життя населення.

Найчастіше у науковій літературі поняття продовольчого споживання ототожнюють із поняттям продовольчої безпеки. Для характеристики фінансово-економічного стану об'єкта (території, галузі тощо) у дослідженнях низки вчених досить часто використовуються різні терміни, такі як: «самозабезпеченість», «самодостатність», «економічна безпека», «забезпеченість».

Продовольче споживання населення – це система взаємодії виробників, продавців, споживачів та органів державної влади, що забезпечує потреби населення в якісних продуктах харчування за науково-обґрунтованими нормами; заснована на економічних відносинах перед населенням; сприяє економічній та фізичній доступності продовольства у стабільних умовах та за надзвичайних ситуацій.

Продовольча проблема – це проблема, яка проявляється в дефіциті продуктів харчування та недостатній їх калорійності, в нестачі вітамінів та поживних речовин. Вона визначається спроможністю Землі прогодувати нинішнє та майбутнє населення планети.

Виділяють чотири групи чинників, які впливають на глобальну продовольчу проблему:

1. *Природні умови й розміщення населення* - загальна площа та структура сільськогосподарських угідь, сільськогосподарський потенціал, клімат, співвідношення між кількістю населення і обсягами продовольства тощо.

2. *Світовий транспорт і зв'язок*, котрі забезпечують поширення продуктів харчування на зовнішньому ринку.

3. *Політична ситуація у світі* - позиції політичних сил, наявність міждержавних співтовариств, об'єднань, використання поставок продовольства у політичних цілях.

4. *Світова економіка і торгівля* в їхній єдності – продовольство як складова торговельних потоків тощо [1].

Протягом усієї історії державності проблема стабільного продовольчого забезпечення населення була однією з найважливіших, оскільки від неї залежить національна безпека. Визначити єдину для всієї планети норму харчування важко, позаяк зони та регіони Землі об'єктивно розрізняються за витратами енергії, яка необхідна для підтримання життя людини. Нормальному, збалансованому харчуванню відповідає диференційований за віком, видом діяльності людей і кліматичними умовами місця проживання раціон, який забезпечує організм необхідною кількістю енергії.

Продовольче споживання в світі має регіональні відміни. На глобальну продовольчу проблему в світі впливають: розселення населення (чисельність населення, потреби та попит на продовольство); кон'юнктура на Світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства; політична ситуація в світі. В країнах, що розвиваються проживає понад 98% голодуючих та тих, хто недоїдає. Найбільша кількість з них мешкає в Азії (понад 65%) та в Африці (понад 28%). Зокрема, у таких країнах Азії як Бангладеш, Бутан, Індія, Мальдіви, Непал, Пакистан та Шрі-Ланка, а також

країнах Африки – Ефіопії, Нігерії, ДРК, Кенії, Уганді, Мозамбіку, Сенегалі, Гамбії, Малі, Чаді [2].

Світове споживання їжі зростає і, згідно з даними Faostat, у період з 1993 по 2022 рік споживання кілокалорій на душу населення щодня зросло з 2616 до 2960. В Європі та Північній Америці у 2022 р. споживали найбільше калорій на душу населення – 3540 на день, а в африканських країнах – найменше: 2600. Кількість калорій в країнах Австралії та Океанії була наближеною до показника в США та Європі – приблизно 3150.

У світі споживається значно менше овочів та фруктів, чим необхідно для здорового харчування, згідно з рекомендаціями ВООЗ (не менше 400 г). Необхідна кількість цих продуктів залежить від віку, статі та рівня фізичної активності людини. У багатьох країнах розроблено окремі рекомендації для дітей з урахуванням важливості овочів та фруктів для їхнього здорового зростання та розвитку [3]. У середньому ми їмо не більше двох третин рекомендованого мінімального обсягу овочів та фруктів (підраховано за даними роботи Afshin et al., 2019). Відзначається значне коливання цього показника: якщо мешканці Центральної Азії, Північної Африки та Близького Сходу споживають трохи більше рекомендованого мінімуму, то жителі країн Африки на південь від Сахари та Океанії – лише близько третини необхідного мінімального обсягу. Найбільше фруктів споживається в країнах Карибського басейну, найменше – у південній частині Африки. Найменше овочів та фруктів їдять жителі країн Африки на південь від Сахари (Амао, 2018) [4].

Україна відіграє важливу роль у світовій продовольчій безпеці особливо це проявилось під час пандемії COVID-19, коли було зруйновано глобальні ланцюги постачання товарів. Україна продовжила виконувати свої зобов'язання та істотно сприяла продовольчій безпеці своїх партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці [5, 6].

У світі усе більше відчуваються негативні наслідки для залежних від імпорту країн Африки та Близького Сходу. Особливо тих, які мають обмежені фінансові можливості для закупівлі продовольства за цінами, які стають дедалі вищими через дефіцит. За оцінкою генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша, війна в Україні може приректи понад 1/5 людства на злидні, зубожіння та голод – це буде найсерйозніша криза за останні десятиліття. Країни-імпортери не зможуть обійтися без української сільгосппродукції, оскільки її обсяги нічим замінити. А збалансування попиту і пропозиції в нових умовах спричинятиме до стрімкого зростання цін і, як наслідок, до вимушеного зниження споживання зерна біднішими країнами [7].

Список використаних джерел

1. Світова продовольча проблема. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MEO/04.htm> (дата звернення: 15.12.2022)
2. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2022 The State of Food Security and Nutrition in the World 2022. Reorienting food and agriculture policies to increase the affordability of healthy diets. Rome, FAO. URL: <https://doi.org/10.4060/cc0639ru>
3. Good for you Health and nutrition benefits. Food and Agriculture Organization of the United Nations: веб-сайт. URL: <https://www.fao.org/3/cb2395en/online/src/html/good-for-you.html> (дата звернення: 14.12.2022)
4. Amao, I. (2018) Health Benefits of Fruits and Vegetables: Review from Sub-Saharan Africa. In: Importance of Quality Vegetables to Human Health, IntechOpen, London, 33-53. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/59450> <https://doi.org/10.5772/intechopen.74472>
5. Україна увійшла до Комітету продовольчої безпеки ООН. URL: <https://agropolit.com/news/19610-ukrayina-uviyshla-do-komitetu-prodovol...> (дата звернення: 19.12.2022)
6. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny#_ftn2 (дата звернення: 19.12.2022)

7. Олександр Крамар, На продовольчому фронті: веб-сайт. URL: <https://tyzhden.ua/na-prodovolchomu-fronti/> (дата звернення: 19.12.2022)

*Кардаш Ярослава Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Гринюк Тетяна Анатоліївна*

«Еколого-економічні аспекти стану довкілля території Баришівської ОТГ для потреб життєдіяльності її населення»

Еколого-економічна оцінка території є важливим способом визначення загального стану території, її рівня розвитку, а також особливостей рівня життя населення на даній території. При цьому еколого-економічна оцінка складається з екологічної та економічної підсистем, які є взаємообумовленими.

Загалом під еколого-економічною оцінкою у деяких випадках розуміють певні види економічних показників, які характеризують зміну параметрів діяльності об'єктів господарювання у відповідь на процеси використання природних ресурсів та/або їхній вплив на об'єкти середовища. Наприклад, це економічна оцінка природних ресурсів, оцінка збитків від впливу людини на компоненти природного середовища, ефекти від оздоровлення довкілля тощо. При цьому, такі оцінки дають змогу отримати певну інформацію, що дозволяє проаналізувати особливості взаємозв'язку процесів, які відбуваються у межах певної території та стосуються природи, суспільства та технічних систем, із використанням природних ресурсів. Також помітно, наскільки це впливає на вартісні показники діяльності економічних суб'єктів, якими можуть виступати і певні ОТГ [1].

Баришівська об'єднана територіальна громада утворена 11 вересня 2018 року в результаті адміністративно-територіальної реформи згідно розпорядження голови Київської ОДА. Територію колишнього Баришівського району об'єднали у 28 населених пунктів (1 селище міського типу та 27 сіл) із адміністративним центром в смт Баришівка.

Баришівська ОТГ має вигідне географічне та стратегічне положення відносно столиці України м. Києва. Відстань від центру громади – смт Баришівка – до м. Києва - 67 км. Сучасна демографічна ситуація в Баришівській об'єднаній територіальній громаді, як в цілому і в районі, склалася під впливом історичного розвитку території, природного та механічного руху населення. Більшість факторів, які впливають на демографічну ситуацію в громаді, формуються на загальнодержавному рівні і залежать від фінансово-економічного стану та добробуту населення. У 2022 році кількість населення громади поступово скорочується. Водночас спостерігається його «старіння». Ситуацію погіршують міграційні процеси, молодь покидає громаду в пошуках кращої життєвої перспективи. Ці несприятливі демографічні процеси провокують економічні проблеми на території Баришівської ОТГ [2].

Щоб покращити ситуацію для життя на території громади створюються привабливі умови для розміщення малих і середніх високотехнологічних виробничих підприємств та сфери послуг для бізнесу. У громаду заходять інвестори, створюючи нові робочі місця. Селищна рада сприяє організації навчання і консультації для підприємців і персоналу нових підприємств.

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, територія Баришівської ОТГ стала ареною бойових дій. 25 лютого ворожі війська вторглися на територію таких населених пунктів, як: Лук'янівка, Перемога та Рудницьке.

Дані населені пункти перебували під окупацією місяць. Село Перемога слугувало командирським пунктом російських окупантів, з якого ворог координував наступ на Бровари і далі на Київ зі східного напрямку.

Майже всі будинки у селах зруйновані та пограбовані. Місцеві жителі випускали собак та свійських тварин на волю, щоб ті могли харчуватись самотужки.

Стан навколишнього природного середовища сьогодні є однією з найгостріших соціально-економічних проблем, що прямо чи опосередковано стосується кожної людини і обумовлює актуальність впровадження в Баришівській ОТГ принципів та засад сталого розвитку, який враховує потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовільнити їх потреби.

Через автомобільний транспорт та підприємства, які викидають в атмосферу різні речовини, повітря в Баришівській об'єднаній територіальній громаді стає гіршим. У 2019 році було викинуто 84 413,5 тонн забруднюючих речовин, таких як метали та їх сполуки (124,6 т), метан (8257,8 т), неметанові леткі органічні сполуки (2073,4 т), оксид вуглецю (9073,1 т), діоксид та інші сполуки сірки (33527,6 т), сполуки азоту (9717,9 т), речовини у вигляді твердих суспендованих частинок (21489,6 т), інші (145,0 т).

Важливим компонентом довкілля є водні ресурси. В окремих населених пунктах проби води не відповідають санітарно-гігієнічним вимогам на санітарно-хімічні та бактеріологічні показники. За звітом про стан довкілля в Київській області за 2019 рік було виявлено чотири випадки використання небезпечних речовин, які містять азот амонію, в кількості, що перевищує допустимі норми, у 12 разів (2 рази) та 22 рази (2 рази) відповідно, у річках Унава та Трубіж, які протікають через громаду.

Влітку та восени в річках збільшується кількість речовин, які сприяють зростанню рослин, що може призвести до «цвітіння» води. Вересневе «цвітіння» води на річці Трубіж було викликане зростанням діатомових водоростей. Стан донних безхребетних на цей час відповідав другому класу якості чистоти води.

Меліоративні системи занедбані, це призводить до заболочення і замулення каналів, результатом чого стає підняття рівня ґрунтових вод. Щоб попередити це проводяться попереджувальні інженерні заходи для забезпечення належного функціонування меліоративної системи[2].

Через відсутність інформації про радіаційний фон в Баришівській громаді, використовується загальна інформація по області. За даними відділу радіаційного контролю, радіаційний фон на території Київської області є сталим та перебуває в межах безпечного рівня, і це переважно через природні радіоактивні речовини та космічне випромінювання. Середня потужність радіаційного фону гамма-випромінювання в Київській області в квітні 2020 року була 11 мкР/год.

Департамент екології та природних ресурсів Київської облдержадміністрації надає дані про середні значення потужності еквівалентної дози радіаційного опромінення на автоматизованих постах спостереження за забрудненням повітря області. У квітні 2020 року, середнє значення цієї дози на території Київської області становило 0,13 мкЗв/год.

Стан довкілля Баришівської селищної об'єднаної територіальної громади частково задовільний. Охоплення населення послугами з вивезення ТПВ складає 48%, проте, недостатня кількість транспортного обладнання та відсутність роздільного збирання відходів ускладнюють надання послуг на належному рівні. Процес запровадження збору та вивозу ТПВ в сільських населених пунктах громади ще триває.

Територія Баришівської ОТГ характеризується низьким рівнем заліснення території. Саме тому мають бути проведені заходи, задля досягнення оптимальної лісистості в районі. Це може бути створення лісових захисних насаджень на еродованих землях, вздовж водних об'єктів та полезахисних смуг, поліпшення санітарного стану насаджень, розробка проектів землеустрою щодо встановлення меж лісового фонду[3].

З огляду на дані щодо забруднення повітря, водних ресурсів та стану меліоративних систем в Баришівській об'єднаній територіальній громаді, можна зробити

висновок, що екологічна оцінка території є негативною. Викиди забруднюючих речовин в атмосферу та використання небезпечних речовин у водних ресурсах перевищують допустимі норми, що становить загрозу для здоров'я мешканців та довкілля в цілому. Додатково, заболочення та замулення меліоративних систем також може мати негативний вплив на довкілля та призводити до змін кліматичних умов. Необхідність здійснення заходів з покращення екологічної ситуації стає більш актуальною, тому що це може допомогти забезпечити здорове середовище для життя місцевого населення, «утримувати» молодь у громаді, підвищити якість життя мешканців території та тимчасово переміщених осіб.

До проектів, що матимуть стратегічне значення у контексті потреб життєдіяльності населення та можуть суттєво вплинути на покращення стану довкілля, слід віднести: розвиток підприємств з переробки сільськогосподарської продукції, розвиток альтернативної енергетики, вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції, розвиток інтенсивного екологічно обгрунтованого тваринництва, мережі сучасних підсобних господарств, створення технопарку, тощо. Унікальні перспективи в цьому аспекті має розвиток туристичної галузі, що вимагає перегляду механізмів покращення еколого-економічної ситуації на місцевості вже нині. В цілому, громада «оговтується» після окупації, року війни, а місцеві жителі повертаються до активної участі у відбудові Баришівської ОТГ з метою відновлення життєдіяльності та з вірою у перемогу.

Список використаних джерел

1. Запобігання екологічного збитку від забруднення навколишнього природного середовища // Словник-довідник з екології : навч.-метод. посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. — Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2013. — С. 94.

2. Інститут територіального планування//Звіт про стратегічну екологічну оцінку стратегії розвитку Баришівської селищної об'єднаної територіальної громади 2020 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://baryshivska-gromada.gov.ua/wp-content/uploads/2020/08/ZVIT-PRO-STRATEGICHNU-EKOLOGICHNU-OTSINKU-STRATEGIYI-ROZVYTKU-BARYSHIVSKOYI-SELYSHHNOYI-OBYEDNANOYI-TERYTORIALNOYI-GROMADY-NA-2020-2027-ROKY.pdf>

3. Інститут територіального планування // Звіт про стратегічну екологічну оцінку стратегії розвитку Баришівської селищної об'єднаної територіальної громади 2022 р. [Електронний ресурс]. URL: [Zvit-SEO_Baryshivka-sklady.pdf](https://baryshivska-gromada.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Zvit-SEO_Baryshivka-sklady.pdf) (baryshivska-gromada.gov.ua)

*Карпук Дарина Олександрівна,
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Гринюк Тетяна Анатоліївна*

«Міста-побратими: світовий досвід міжнародного муніципального партнерства»

Побратимство ще з початку ХХ століття є прикладом міжнародного співробітництва між країнами, використовуючи при цьому співпрацю муніципалітетів міст. Загалом, питання побратимства не є достатньо досліджуваним в Україні, проте, у світовому масштабі даний вид співробітництва є досить поширеним та вивченим протягом багатьох років. Нині важливо підкреслювати іноземний досвід партнерства між містами та активно просувати залучення міст у подібній співпраці, спираючись на сучасну воєнну ситуацію в

Україні, адже українські міста потребують нових свіжих ідей, перспектив та інвестицій. Розвиток даного процесу значно поживався після початку повномасштабної війни, завдяки тому, що Україна вийшла на світову арену, як майбутній потенційний член Європейського Союзу, що своєрідно активізувало роботу муніципалітетів різних держав у сприянні створення братерських зв'язків з українськими містами.

Для найкращого розуміння необхідно розглянути детальніше поняття «міста-побратими», «міжнародне співробітництво», «міжнародне партнерство» та «муніципалітет».

Міста-побратими або поріднені міста – це міста різних держав, які вкладають договір про взаємовигідну співпрацю у різноманітних сферах діяльності для обміну досвідом. Це може бути спільний розвиток у напрямку освіти, культури, економіки, спорту туризму, а також адміністративного управління [4]. Саме поняття «міжнародне співробітництво» є своєрідною невід'ємною частиною відносин між містами-побратимами, адже співробітництво виражає взаємопідтримку та взаємодопомогу [1]. Термін «міжнародне партнерство» є спорідненим зі «співробітництвом», проте, існує розбіжність у тому, що партнерство характеризується тем, що вкладається добровільна угода двох сторін про співпрацю задля організації спільної роботи та досягнення мети [3]. Тобто поняття тотожні, однак, партнерство є дещо ширшим у тлумаченні. Муніципалітетом, у свою чергу, називається або адміністративно-територіальна одиниця з самоврядним статусом та регіональним чи національним значенням, або, безпосередньо, орган управління даної адміністративно-територіальної одиниці [2].

Одним з найяскравіших прикладів іноземної співпраці муніципалітетів – це співпраця міст Європи, адже саме там започаткувався цей рух побратимського співробітництва. З цією метою плануємо розглянути співпрацю міст Об'єднаного Королівства (Велика Британія) та Німеччини у якості приклада. Загалом, історія поширення побратимських зав'язків між містами цих двох держав простягається ще з другої половини 40-х років ХХ ст. Одними з найстаріших міст-побратимів є міста Оксфорд (Велика Британія) та Бонн (Німеччина) [6]. Їхня співпраця започаткувалася у 1947 році у рамках програми примирення між Великою Британією та Німеччиною та є однією з найстаріших у Європі. На даний момент часу Бонн та Оксфорд тісно співпрацюють у освітньому та культурному напрямках. Освітня складова проявляється у активному обміну студентами між містами, адже міста виступають великими освітніми центрами своїх держав. Тисячі студентів уже скористалися цією нагодою завдяки сприянню місцевих муніципалітетів у цьому питанні [7]. Для студентів організуються різноманітні конференції та семінари, тривають стажування, проводяться фестивалі, творчі зустрічі, місцеві музиканти часто виступають між містами, а також проводяться спільні спортивні івенти з місцевими командами тощо. Варто зазначити, що країни та безпосередньо ці міста є близькими за соціально-економічним розвитком, тому найбільше розвивається співпраця саме у сферах, якими найбільш славляться ці міста, а саме освіта. Загалом, досвід цього побратимства можна включити для українських центрів освіти та почати розвиток програми більш доступного обміну між містами-побратимами.

Варто розглянути також досвід сусідніх держав України та інших держав Центральної Європи, а саме українських чи не найбільших партнерів та союзників – Польщі та Чехії, на прикладі двох невеликих міст – Катовіце та Опава, відповідно. Співпраця міст розпочалася з співпраці між Сілезькими університетами у Катовіце та Опаві з 2005 року, а уже з 2006 року муніципалітети цих двох міст уклали угоду про співпрацю, за якою послідувала дуже тісна та плідна праця міст-побратимів, яка навіть принесла премії та нагороди у сфері побратимської співпраці міст у 2008-2018 роках. Ці міста, як і попередні, мають на порядку денному саме питання освіти, культури та спорту, якщо розглядати з початку їхньої співпраці. Уже після 2010 року до цього переліку додалися питання туризму та мистецтва. Одним з головних досягнень можна представити організацію спортивних заходів, як, наприклад, Спортивна олімпіада міст-побратимів у м.

Опава, де також багаторічно бере участь місто Катовіце. Окрім цього для молоді організовується велика кількість змагань з баскетболу, футболу, плавання тощо. Також варто відзначити, що міста, також, обмінюються досвідом у безпековому питанні та часто «відвідують» поліцейські відділки та рятувально-пожежні частини [5]. Даний досвід демонструє, що міста можуть навіть будучи невеликими, опанувати значну кількість спортивних, культурних, освітніх заходів між містами та отримувати навіть відзнаки.

Окремо варто розглянути досвід Сполучених Штатів, адже США вийшли навіть на рівень того, що для міст-побратимів була створена окрема організація «Sister Cities International», яка займається саме справами побратимства між американськими містами та містами всього світу. Усі міста-побратими Сполучених Штатів є учасниками конференцій, на яких найчастіше вказується напрямок спільної роботи між муніципалітетами. Серед основних сфер діяльності організації можна виділити: віртуальні виставки молодих художників та авторів для студентів міст-учасників; програма обміну учнів середньої школи на семестр або рік; культурні фестивалі, музичні виступи та відкриття парків тощо. Обмін досвідом є пріоритетом роботи організації, для цього спеціально створюються зв'язки з міжнародними муніципальними чиновниками, установами та підприємствами. Ці зв'язки забезпечують, окрім обміну досвідом, здобуття довіри, яка допомагає місцевим підприємствам знаходити нові можливості та ресурси. Партнерство між муніципальними службовцями та виборними посадовими особами через діяльність міст-побратимів допомогло містам запровадити інноваційну політику та методи управління у сфері санітарії, водопостачання, охорони здоров'я, транспорту, туризму, економічного розвитку та освіти. Також, програмами передбачено збір коштів або збір гуманітарної допомоги для зон стихійних лих чи інших надзвичайних ситуацій у містах-побратимах [8].

Проаналізувавши окремі приклади світового побратимства, слід зазначити, що вагому частину міжнародного співробітництва міст-побратимів займають саме соціально-культурні та адміністративні аспекти питань. Цей світовий досвід потрібно приймати до уваги українським муніципалітетам, адже дуже багато років розвиток побратимства був відносно сповільненим.

Список використаних джерел

1. Міжнародне співробітництво. *Economy-Pedia* : веб-сайт. URL: <https://uk.economy-pedia.com/11037984-international-cooperation>
2. Муніципалітет. Wikipedia : веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%83%D0%BD%D1%96%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%82>
3. Черкасова В. В. Специфіка міжнародного партнерства та співробітництва. Спільні та відмінні риси. Взаємоз'язок. Проблеми формування нової економіки XXI століття: матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21-22 грудня 2012 р. Київ: КНЕУ ім. Гетьмана, 2012. URL: http://www.confcontact.com/20121221/4_cherkasova.htm
4. Юридична енциклопедія : у 6 т. / гол. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Укр. енцикл., 1998. – Т. 3 : К – М. URL: <https://leksika.com.ua/12210321/ure/mista-pobratimi>
5. Miasta partnerskie – Opava. *Katowice* : веб-сайт URL: <https://katowice.eu/Strony/Miasta-partnerskie---Opava.aspx>
6. Oxford and Bonn in Germany to mark 75th anniversary of twinning links. *Oxford City Council* : веб-сайт. URL: <https://www.oxford.gov.uk/news/article/2199/oxford-and-bonn-in-germany-to-mark-75th-anniversary-of-twinning-links>
7. Oxford (England). *Bundesstadt Bonn* : веб-сайт. URL: <https://www.bonn.de/bonn-erleben/besichtigen-entdecken/oxford.php>
8. What we do? *Sister Cities International*: веб-сайт. URL: <https://sistercities.org/what-we-do/>

*Кухар Анастасія Петрівна
студентка IV курсу
спеціальність «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Бикова Марія Дмитрівна*

«Державне регулювання в'їзду, проживання та натуралізації іноземних громадян в Швейцарії: проблеми та перспективи»

Проживання та реалізація себе в житті дуже важлива для сучасної людини. Перспективи майбутнього професійного росту часто надихають людину змінити країну проживання. Одними з критерій переїзду до іншої країни є стабільність, прогрес, спокій за майбутнє, кар'єрний ріст і в деяких випадках навіть спокійна та забезпечена старість. Країни Європи найчастіше обираються людьми. Громадяни України звикли обирати країни, які знаходяться близько до кордонів нашої держави. Лише деякі ризикують і переїжджають в такі країни як Швейцарія. Чому саме Швейцарія? Адже перспектива є майже в кожній європейській країні.

Швейцарія відома своєю економічною стабільністю та фінансовою безпечністю. Дозвіл на проживання, а тим більше одержання громадянства країни можна вважати одним з найважчих. Країна дуже скрупульозно обирає людей, які можуть в'їхати на територію держави. З 2012 року Швейцарія приваблює людей приїжджати та залишатися в країні. Багато людей приїжджають сюди, живуть і працюють, створюють сім'ю. Найчастіше даний варіант обирають люди з Німеччини та Франції. Причиною є мовна свобода, бо серед чотирьох офіційних мов, німецька та французька є провідними.

Як і в будь-якій країні Шенгену, в Швейцарії можна перебувати впродовж 90 днів без швейцарських документів (статусу або паспорта). Завдяки Угоді про вільне пересування осіб, в'їзд і проживання в Швейцарії значно полегшуються для громадян держав ЄС і ЄАВТ. Для осіб з інших країн (третіх країн) положення є більш обмежувальними. Залежно від причини та тривалості перебування у Швейцарії, знадобиться інший дозвіл на проживання. Після закінчення терміну перебування без відповідних документів персону, що приїхала на територію держави, повинна або подати документи на виготовлення "Ausweis" - ID-картка, яка засвідчує особу та є доказом законного перебування людини на території країни, або залишити територію країни найближчим часом. Звісно в протилежній ситуації це може перетворитися в кримінальну відповідальність та депортацію.

Проживання в Швейцарії досить дороге. Багато аспектів залежить від того, під яким статусом ви приїхали до країни. Є багато різновидів статусів (робочий, туристичний, захисний (статус S, який зроблений спеціально для українців), тощо). Залежно від нього державні органи розуміють як допомогти. Робочий статус зорієнтований на роботодавця. Тобто він зобов'язується надати тобі житло. В основному це невелика квартира, яка розташована близько біля роботи, але якщо в тебе є машина, то розташування квартири набуває меншого значення. Обов'язковим пунктом проживання є медичне страхування, без якого можуть не оформити договір оренди. Також існує страхування на квартиру. Дане страхування не прив'язане до будівлі. Навіть якщо доводиться змінювати місце проживання дана страховка залишається з людиною і переоформляється на новий адрес. Туристичний статус набагато простіше. Тут ти сам повинен шукати варіанти для себе. Страхування вже не грає такою важливою ролі, але туристичну страховку бажано мати. Зазвичай люди з даним статусом обирають туристично привабливі кантони та міста. До прикладу Женева, Тічино (місто Лугано), Цюрих та Базель. За статистикою дані кантони мають біля 30-40% туристів та прибулих осіб. Найважчий, в плані бюрократії та сприймання, є захисний статус. Його оформляють людям, які тікають від війни і шукають

притулку. Загалом кожен кантон по різному працює з даними питаннями. Звісно на онлайн картах можна знайти притулки для біженців по всій території країни. Далі волонтери допомагають з оформленням документів та пошуком житла або “приймної сім’ї”. До прикладу в кантоні Берн є міграційна служба, яка має назву ORS. Дана служба допомагає людям знайти житло, зареєструватися на курси, людям з базовими знаннями мови допомагають знайти роботу, оплачують медичну страховку. Дана організація оплачує всі початкові витрати, незалежно від суми. Швейцарія кожного року виділяє досить значну частку державного бюджету для міграційних служб. Хоча здається, що можна просто все життя проживати в країні та отримувати грошову допомогу, то насправді все не так. З плином часу дані організації самі ставлять умови для подальшого життя, адже це є незаконно та не вигідно для держави. Адже Швейцарія дуже серйозно відноситься до працюючого населення. *Є кілька варіантів отримання громадянства Швейцарії:*

1. Громадянство за батьківським або материнським походженням, так зване «*ius sanguinis*», є найпоширенішою формою.

2. Набуття швейцарського громадянства шляхом натуралізації (тобто за офіційним рішенням) набуває все більшого значення.

3. Швейцарське громадянство також може бути придбано шляхом усиновлення швейцарськими батьками.

Найпоширенішим для іноземців є другий варіант - натуралізація. Для цього є низка правил та законів. Перше і найголовніше це знання мови. Без знання мови та особливостей історії та права, здобуття громадянства майже в будь-якій країні світу практично неможлива. Швейцарія має три способи отримання швейцарського громадянства за офіційним рішенням. При цьому враховуються різні ситуації іноземних громадян:

— звичайна натуралізація відкрита для іноземних громадян, які прожили в Швейцарії не менше 10 років, три з них протягом останніх п'яти років до подачі заяви, і які мають дозвіл на постійне проживання (статус C);

— полегшена натуралізація надається, в тому числі, особам - які перебувають у шлюбі з громадянином Швейцарії;

— які належать до третього покоління іноземців і народилися в Швейцарії. Швейцарія також має інші спрощені процедури натуралізації, наприклад, для осіб без громадянства;

— репатріація надається особам, які втратили швейцарське громадянство через конфіскацію, звільнення або втрату швейцарського громадянства.

Набуття швейцарського громадянства призводить до прийняття на себе прав і обов'язків, таких як виборче право або обов'язкова військова служба.

Враховуючи всі переваги, недоліки та складності, Швейцарія завжди вважалася і буде вважатися країною стабільності та майбутнього. За всю свою історію Швейцарія ніколи не мала справу з війнами, а лише допомагала і давала шанс людям створити свій дім на своїй території. Тому тут можна зустріти різні етнічні групи, які живуть разом та працюють і насолоджуються життям.

Список використаних джерел

1. Schweizerische Eidgenossenschaft: веб-сайт. URL: <https://www.sem.admin.ch/sem/de/home/integration-einbuengerung/schweizer-werden.html>
2. Einfache Antworten zum Leben in der Schweiz: веб-сайт. URL: <https://www.ch.ch/de/auslander-in-der-schweiz/in-der-schweiz-leben/immobilienerwerb/>

*Левченко Олена Миколаївна
студентка IV курсу*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Гринюк Тетяна Анатоліївна*

«Суспільно-географічні особливості розвитку Лубенської міської громади в умовах сучасних викликів»

Лубенщина відома своїми культурними традиціями та багатою історією, яка бере свій початок з 988 року. Персоніфікація краю дозволяє пригадати видатних земляків, що у різні історичні часи доклали зусиль до розвитку Малої Батьківщини. Жителі Лубенської міської громади висловлюють велику пошану та гордість за своїх відомих земляків, таких як Адамцевіч Є.О., Безорудько В.Г., Белоус В.В., Безрода А.М., Ярема Вишневецький, Дзюба Р.О., Мальцев Д.В. Ромоданов А.П., брати Шемети та багато інших. Також слід зазначити, що в XIX столітті Лубенщину називали «Українською Швейцарією» і не дарма, адже вона славна своїми неймовірними краєвидами[2].

В історичному плані Лубенщина розпочала свій економічний розвиток у кінці XVI – першій половині XVII століття. Досить багато для розвитку цієї місцевості зробили князі Вишневецькі. Відомо, як у 1591 році Лубни отримали магдебурзьке право, печатку та герб, що дало великий поштовх для розвитку торгівлі, різних ремесл та міського самоврядування. Фармацевтика почала формуватися на початку XVII століття, коли ченці католицького бернардинського монастиря, що знаходився на території міста, започаткували на Лубенщині культуру вирощення лікарських рослин. В 1912 році в Лубнах була створена перша в Україні науково-дослідна станція лікарських рослин.

З історії розвитку господарства краю відомо, що у 1901 році на Лубенщині з'явилася перша залізниця і як наслідок прискорився промисловий розвиток території. В першій половині XX століття почали розвиватись інші промислові напрями спеціалізації: верстатобудівна (заводи «Комунар» та «Комсомолец»), ковдро-повстяна, деревообробна, виробництво ефірних масел, а також запущено міську електростанцію. Після Другої світової війни відновили роботу 22 підприємства, зокрема виробниче об'єднання «Лубнихімфарм», верстатобудівний, «Спецлічмаш» та завод лічильних машин, млиноелеваторне об'єднання «Комсомолец», «Агрорембуд», ремонтно-механічні майстерні та фабрики текстильної промисловості (ковдро-повстяна та швейна).

Адміністративна реформа, як відомо, внесла свої корективи. В ході реформи 2020 року Лубенська міська громада стала однією з семи громад Лубенського району. Після згаданих подій площа території громади складає 1076.1 км² з населенням 68,5 тис чоловік. Після активної фази російського вторгнення на територію України, за рахунок переселенців з окупованих та поближених до бойових дій територій кількість жителів громади збільшилась на 10 тис. чоловік. Загальна кількість населених пунктів, що входять до громади - 63; 1 місто – адміністративний центр громади та району м. Лубни, 62 села та селища[1].

На сучасному етапі адміністративний центр громади місто Лубни – це значний промисловий та культурний центр, що має досить розширену освітню сферу та спортивний сектор, перспективну сферу гостинності, значну кількість історичних пам'яток та культурно-туристичних місць. Інші суб'єкти громади, села, мають переважно, ресурсно-сировинне значення для Лубен та інших ближніх міст області та деяких міст України.

Закономірно, на формування сучасного стану економіки та, зокрема, промисловості Лубенської міської громади вплинула низка чинників: соціально-економічні, історичні, природні тощо. Природні передумови розвитку економіки та промисловості зумовлені географічним та геологічним положенням Лубенщини та наявністю корисних копалин. Лубенська міська громада розташована в межах Полтавської рівнини, через територію

ОТГ протікають такі річки як Сула, Удай, Сулиця, Сліпорід, Ольшанка, які є джерелом водних ресурсів для забезпечення потреб міста та навколишніх сіл, в тому числі підприємств. Серед корисних копалин району зустрічаються торф, цегельна сировина та будівельні піски. Вони використовуються у виробництві будівельних матеріалів, а також в якості добрив сільськогосподарських угідь.

До соціально-економічних можна віднести розвиток соціальної інфраструктури, низька міграційна активність, середній рівень урбанізації, значна роль сфери послуг та досить високий рівень людського потенціалу, який значно зріс після повномасштабного вторгнення росії на територію України. Велика кількість переселенців з окупованих територій внесли свій вагомий вклад в розвиток промисловості Лубенської міської громади: створення нових робочих місць, більше інноваційних та творчих поглядів на розвиток економіки, відкриття нових підприємств малого та середнього бізнесу тощо.

Вагому роль в розвитку промисловості ОТГ відіграє інформаційно-консультативна підтримка суб'єктів малого та середнього бізнесу, а також сприяння розвитку його інфраструктури. Формування та розвиток інфраструктури є важливою складовою для забезпечення матеріально-технічної, фінансової, консультативної, кадрової та інформаційної підтримки малого та середнього підприємництва, а отже, економічного та промислового розвитку громади. Мале та середнє підприємництво громади є одним з основних елементів структури господарства, що розвивається та має безпосередній вплив на розвиток економіки міста. В першу чергу, суб'єкти малого та середнього бізнесу організують свою діяльність, спираючись на умови місцевого ринку. Також, важливим фактором їх існування на місцевому ринку є належні умови, які зазнають систематичних змін. Сучасний розвиток малого та середнього підприємництва міста має вагомий вплив на стабільність соціально-економічних критеріїв регіону.

Основою стабільного розвитку та зростання економіки ОТГ є досить потужний промисловий комплекс. Аналізуючи звіти підприємств за 2020 рік, можна сказати, що основні галузі промисловості міста мають стабільний економічний розвиток[3].

Основними галузями промисловості міста є:

- харчова промисловість
- галузь виробництва та розподілення електроенергії, газу та води
- машинобудівна промисловість
- фармацевтична промисловість
- легка промисловість
- деревообробна промисловість
- промисловість будівельних матеріалів[3].

Харчова промисловість громади, як і країни в цілому, має досить важке економічне становище. На розвиток даної галузі великий вплив мають підприємства, наприклад, машинобудівні, хімічні, нафтопереробні, також важливим фактором є платоспроможність населення[10]. Машинобудівна галузь промисловості громади представлена фабриками з виготовлення та ремонту верстатів, а також виробництва спеціального обладнання, що використовується в сільському та лісовому господарстві. Для розширення асортименту та збільшення реалізації продукції, підприємства цієї галузі приділяють велику увагу технічному оснащенню заводів, його модернізації та переозброєння. Продукція, виготовлена на лубенських машинобудівних заводах представлена не лише на всеукраїнському ринку, а і за кордоном[8]. Легка промисловість громади проживає не найкращі часи. Загалом дана галузь представлена текстильними фабриками, але через певні фактори можливості підприємств використовуються не на повну силу. Основними питаннями, що перешкоджають більш повному розвитку легкої промисловості є: низька конкурентоспроможність вітчизняних виробництв, також проблемними є питання з постачанням сировини та великими затратами виробництва, в той час як сегмент споживачів має відносно невеликі доходи. Починаючи з березня 2022 року на швейних фабриках громади почали виготовляти одяг для військовослужбовців, камуфляжні сітки

та деякі інші предмети воєнного комплексу[7]. Фармацевтична промисловість громади працює над вдосконаленням технічного обладнання та систематизації для розширення номенклатури виробництва у вигляді лікарських засобів для зовнішнього та внутрішнього застосування і виходу на нові ринки збуту готової продукції[9]. Деревообробна галузь промисловості Лубенщини постачає готову продукцію до всеукраїнських мереж магазинів. Основним видом діяльності є виготовлення кухонних меблів[3].

Незважаючи на те, що промисловий сектор економіки Лубенської міської громади має позитивні темпи розвитку, колективи промислових підприємств працюють над розширенням та вдосконаленням певних факторів виробництва.

Проблеми розвитку економіки Лубенської міської громади, в основному, є такими ж як і в інших містах. Головною відмінністю є дія місцевих факторів, наприклад працересурсний потенціал міста, забезпеченість природними ресурсами та засобами їх видобування та використання, адміністративні стратегії розвитку промисловості міста[4].

Сталий економічний розвиток є одним з основних стратегічних напрямків розвитку майбутнього громади. Основними його цілями є: сприяння сталому розвитку промисловості; відновлення виробничої діяльності на базі підприємств-банкрутів; забезпечення надходжень до місцевого бюджету; сприяння інвестиційному розвитку; створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва[5].

Промисловий елемент структури господарства Лубенщини є основним сектором економіки міста та має вагомий вплив на бюджет громади. Враховуючи виклики, які постали перед розвитком промисловості в сучасному світі, місцевою владою визначено основний пріоритет, який має на меті зберегти позитивну динаміку розвитку економіки, стимулювавши при цьому внутрішнє виробництво та споживання. Для цього планується об'єднати сили органів державної влади з реальними можливостями передових промислових підприємств громади. В першу чергу планується продовжити підтримку модернізації структури фабрик, оновлення технічного обладнання та виробничих потужностей. В результаті вище перерахованих дій очікується зростання виробництва основних підприємств – машинобудування, фармацевтична та деревообробна промисловості. Як наслідок, збільшення обсягів виробництва та реалізації промислової продукції за рахунок розширення споживчого попиту[6]. Напрямок розвитку галузі охорони здоров'я міста у 2020 році сформовано відповідно до концепції створення нової національної системи охорони здоров'я в Україні.

Основним постачальником медичних послуг Лубенської обласної громади є Лубенська лікарня, комунальне підприємство «Лубенська лікарня інтенсивного лікування» Лубенської міської ради – багатопрофільний медичний заклад, що надає цілодобову стаціонарну допомогу II рівня тяжкохворим дорослим і дітям. Професійні медичні послуги, невідкладний стан або загострення хронічного захворювання, що вимагає інтенсивного лікування та догляду. У 2020 році відомство уклало вісім пакетів медичних послуг для договорів на медичне обслуговування населення за планом Medicare.

Основними завданнями у сфері надання освітніх послуг є збереження мережі закладів освіти, забезпечення їх доступності, модернізації та конкурентоспроможності, збільшення охоплення дітей дошкільною освітою. Право дітей на дошкільну освіту в Лубнах реалізують 10 дошкільних закладів, загальну середню освіту учні здобувають у 9 закладах міста. У 2020-2021 навчальному році розширено мережу шкіл та дошкільних закладів з інклюзивною формою навчання.

Житлово-комунальне господарство громади працює над удосконаленням методів та заходів реалізації своєї діяльності. Населенню громади ЖКГ надає наступні послуги: ремонт та утримання житлового фонду, його модернізація, вивезення сміття, утримання об'єктів зеленого господарства та об'єктів вуличного освітлення, повне прибирання території міста та ін. Також однією з цілей громади є підвищення енергозбереження та розширення сфери використання джерел альтернативної енергії. Для реалізації даного напряму діяльності в місті розроблено систему електромоніторингу для підвищення

ефективності енерговикористання та, в разі виявлення проблем, вчасного здійснення необхідних заходів заощадження.

Банківська сфера громади представлена такими банками як ПриватБанк, Ощадбанк, Укргазбанк, Полтава Банк та ін. Окрім головних відділень на території громади також розміщена велика кількість терміналів та банкоматів для здійснення населенням всіх необхідних фінансових операцій. Торгівельна сфера має дуже велике поширення. На території громади діють декілька торгових центрів та велика кількість магазинів (продуктові, одягу та взуття, текстильні, магазини зброї та амуніції, військові, автозапчастин та багато інших).

В умовах війни громада намагається вносити свій значний здобуток для Перемоги України: велика кількість жителів пройшли воєнне навчання та зараз захищають українські території, на промислових підприємствах виготовляють допоміжні матеріали та обладнання для військових, значна кількість гуманітарної допомоги та евакуаційної техніки відправлена на окуповані території. Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України на територію Лубенської міської громади перемістилося більше 10 тис. осіб з окупованих областей та територій, що постраждали в наслідок бойових дій. Для переселенців створююся спеціальні програми по отриманню житла з комфортними умовами для проживання, регулярно проводиться видача гуманітарної допомоги (продуктів харчування, засобів гігієни, питної води та ін), організовані спеціальні заклади для дозвілля (безкоштовні курси та гуртки), також в соціальних мережах створено велику кількість місцевих чатів для спілкування та обміну інформацією. Попри всі проблеми Лубенська міська громада намагається допомогти людям зі складною життєвою ситуацією. В організації підтримки ВПО бере участь не лише місцева влада, а й місцеві жителі. Допомагають хто чим зможе: продуктами харчування, меблями, одягом, допомога із працевлаштуванням чи перевезенням вантажу та багато іншого. Громада максимально «трансформується» під потреби та ризики сучасного моменту і «рухається» до Перемоги.

Список використаних джерел

1. Лубенський район. Лубенська територіальна громада. Децентралізація. Веб-сайт. URL.: <https://decentralization.gov.ua/newrayons/1381/communities> (дата звернення: 28.03.2023)
2. Лубни туристичні. Офіційний веб-сайт Лубенської міської ради. с <https://lubnyrada.gov.ua/misto/lubny-turystychni> (дата звернення: 28.03.2023)
3. Найбільші промислові підприємства Лубенської територіальної громади. Офіційний веб-сайт Лубенської міської ради. URL.: <https://lubnyrada.gov.ua/ekonomika/promyslovist/1243-najbilshi-promislovi-pidpriemstva-lubenskoji-teritorialnoji-gromadi> (дата звернення: 28.03.2023)
4. Полтавська обласна державна адміністрація. Стратегія розвитку Полтавської області 2021-2027 рр. Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/strategiya-rozvytku-poltavskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky.pdf> (дата звернення: 28.03.2023)
5. Р. Щербаков. План дій зі сталого енергетичного розвитку міста Лубни на 2017-2020 роки. Лубни, Україна, 2017 р. URL.: https://mycovenant.eumayors.eu/docs/seap/20078_1488632113.pdf (дата звернення: 28.03.2023)
6. Результат дослідження думок лубенських підприємців: у Лубнах необхідно налагодити якісну роботу місцевого ЦНАПу. Новини Полтавщини : веб-сайт. URL.: <https://np.pl.ua/2020/08/rezul-tat-doslidzhennia-dumok-lubens-kykh-pidpriemtsiv-u-lubnakh-neobkhidno-nalahodyty-iakisnu-robotu-mistsevoho-tsnapu/> (дата звернення: 28.03.2023).

7. Розвиток легкої промисловості. Офіційний веб-сайт Лубенської міської ради.
URL.: <https://lubnyrada.gov.ua/ekonomika/promyslovist/1245-rozvitok-legkoji-promislovosti>
(дата звернення: 28.03.2023)

8. Розвиток машинобудування. Офіційний веб-сайт Лубенської міської ради.
URL.: <https://lubnyrada.gov.ua/ekonomika/promyslovist/1244-rozvitok-mashinobuduvannya>
(дата звернення: 28.03.2023)

9. Розвиток фармацевтичної промисловості. Офіційний веб-сайт Лубенської міської ради. URL.: <https://lubnyrada.gov.ua/ekonomika/promyslovist/1247-rozvitok-farmatsevtichnoji-promislovosti> (дата звернення: 28.03.2023)

10. Розвиток харчової промисловості. Офіційний веб-сайт Лубенської міської ради.
URL.: <https://lubnyrada.gov.ua/ekonomika/promyslovist/1246-rozvitok-kharchovoji-promislovosti> (дата звернення: 28.03.2023)

*Портяник Анастасія Юрївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Щабельська Валентина Георгіївна*

«Демографічна ситуація в країнах Африки: сучасний стан і перспективи»

Проблема народонаселення в ієрархії глобальних проблем є однією із найактуальніших і тісно пов'язана із соціально-економічним розвитком країн. Для африканських країн досить важливими є кількісні та якісні аспекти цієї проблеми, що пов'язані з сучасною та перспективною демографічною ситуацією.

Перш ніж аналізувати демографічну ситуацію в країнах Африки, зупинимося на тенденціях динаміки чисельності населення в цілому та на тому як змінювалась частка континенту в світовій чисельності населення. Зрозуміло, що протягом всієї історії цивілізації в Африці панував традиційний тип відтворення населення, який характеризувався високою народжуваністю та високою смертністю. Демографи вважають, що на початку II тисячоліття в Африці проживало 16-17 мільйонів осіб, а в 1900 – 110 млн. осіб, тобто за 900 років чисельність населення збільшилася менше ніж на 100 млн. осіб. І це був найнижчий показник зростання чисельності населення.

Аналіз статистичних показників свідчить, що в 1960р. населення континенту досягло 275 млн. осіб, 1990 р. – 648 млн., в 2000 р. перевищило 1 млрд осіб, а нині складає 1,4 млрд. осіб. За період з 1950 р. до 2022 р. частка населення Африки в світовому населенні зросла з 9,0% до 17,2%. Водночас проведені розрахунки середньорічних темпів приросту населення континенту свідчать про деяке уповільнення зростання чисельності населення. Так, якщо на початку 2000-х рр. середньорічні темпи приросту населення Африки були найвищими у світі і склали близько 3%, то нині цей показник скоротився до 2,4%, проте це не позначилося на першості континенту за темпами приросту населення. Існують прогнози комісії народонаселення ООН, де зазначається, що в 2025 р. чисельність населення Африки досягне 1,5 млрд. осіб, а в 2050 р. – 2,5 млрд. осіб.

Сучасна демографічна ситуація в країнах досліджуваного регіону зумовлена перш за все, переважаючим типом відтворення населення, який в свою чергу залежить від багатьох чинників: соціально-економічного розвитку, культурних та релігійних установок, традицій тощо.

Країни, що розвиваються вже декілька десятиліть тому перейшли від традиційного до першої стадії сучасного типу відтворення населення, для якого характерні високі темпи

приросту населення. І якщо у цій групі країн демографічний вибух в Азії стався у 1970-1975 рр., у Латинській Америці в 1975-1980рр., то в Африці лише в 1985-1990 рр. Нині для країн Африки характерний другий тип відтворення населення – висока народжуваність і висока смертність, особливо дитяча. Африканські країни входять до країн світу з найвищими показниками народжуваності, залишаючи позаду низку латиноамериканських та інших країн.

Загальний коефіцієнт народжуваності складає 32,12‰ і має загальну тенденцію до скорочення (1950 р. – він складає 48,10‰). Щодо регіональних відмінностей, то спостерігається наступне: найвищий показник в Центральній Африці – 39,54‰ (проти 45,18‰ в 1950 р.), Східній Африці 32,81‰ (проти 49,24‰ в 1950 р.). А найбільше скорочення показника відбулося в Південній Африці, де він зменшився у два рази і складає лише 20,03‰. Серед країн Африки найвищий загальний показник народжуваності в таких країнах як ЦАР, Чад, Малі, Сомалі, де він перевищує 40‰. Водночас констатуємо, що за рівнем соціально-економічного розвитку – це найбідніші країни регіону. Найнижчий загальний коефіцієнт народжуваності в Лівії, Марокко, Південній Африці, Західній Сахарі, тобто за винятком ПАР, це країни Північної Африки.

Коефіцієнт фертильності (сумарний коефіцієнт народжуваних) в 2022 р. скоротився до 4,24 проти 6,59 в 1959 р. Нині найвищий показник фертильності в Центральній Африці – 5,55 проти 5,82 в 1950р. В країнах Західної Африки він становить 4,89 (1950 р. – 6,64). Найнижчі показники фертильності в країнах Північної та Південної Африки, де вони складають відповідно 2,42 та 3,03. Серед країн Африки найвищі показники фертильності в Сомалі (6,2), Нігері (6,7), Малі (5,92), та водночас варто зауважити, що значного скорочення цього показника у порівнянні з 1950р. і не спостерігалось. Це країни з досить низькими показниками соціально-економічного розвитку, де переважає модель великої сім'ї, де її члени об'єднані спільною економічною діяльністю. Такі відносини зумовлюють доцільність високої народжуваності. Крім того це доповнюється багатомілітирною традицією, відповідно до якої головним завданням жінки залишається народження і виховання дітей. Найнижчий сумарний коефіцієнт народжуваності в Єгипті (2,88), Есватіні (2,79), Лівії (2,40), Марокко (2,30), Південній Африці (2,34), Кабо-Верде (1,88).

Зрозуміло, що головна причина «демографічного вибуху» - це різке скорочення смертності у всіх вікових групах. За період 1950 – 2022рр. загальний коефіцієнт смертності зменшився в Африці з 26,64‰ до 8,38‰, тобто у 3,2 рази.

Нині найнижчий загальний коефіцієнт смертності у Північній Африці, де він за досліджуваний період скоротився у 4,5 рази і склав 6,04‰ та Східній Африці, де зменшився у 3,6 рази і становить 7,05‰.

Південна і Західна Африка відзначаються вищими показниками смертності, які складають відповідно 11,88‰ та 10,37‰ і скоротилися вони за досліджуваний період лише у 1,88 та у 2,7 рази відповідно, тобто у багатьох країнах цих регіонів смертність залишається високою.

Найвища смертність серед африканських країн у Лесото (14,07‰), Чаді (12‰), ЦАР (11‰), Есватіні (11,88‰), Нігерії (12,43‰), Південній Африці (12,3‰). Смертність знижується завдяки досягненням медицини, забезпеченню чистою водою, покращенню харчування.

Коефіцієнт дитячої смертності в країнах Африки становить 44,16‰, а в Західній Африці (49,68‰), Центральній Африці (50,74‰) він найвищий. Найнижчий рівень дитячої смертності у Північній Африці (30,39‰).

Найвищі показники дитячої смертності зафіксовані у Південному Судані (60,71 ‰), Лесото (69,01 ‰), Чад (67,70 ‰), а найнижчі в Алжирі (16,65 ‰), Єгипті (16,02 ‰), Тунісі (13,54 ‰). Головною причиною дитячої смертності є неналежні санітарно-гігієнічні умови, недостатнє харчування тощо.

У країнах Африки з року в рік зростає середня тривалість життя населення. Якщо в 50-х роках минулого століття вона складала 35-40 років, то нині – 60 років. Проте цей

показник є одним із найнижчих в світі. Середня тривалість життя жіночого населення є вищою, ніж у чоловіків у всіх вікових групах, а особливо у старших. В цілому середня тривалість життя на континенті складає у чоловіків 60 років, а у жінок 64 роки. Серед регіонів найнижчий показник у чоловіків Південної Африки (55,2 роки) і жінок Центральної Африки (60 років), найвищий у чоловіків та жінок Північної Африки – 69,6 та 73,2 роки відповідно.

Серед країн найнижча тривалість життя у чоловіків і жінок в Центрально-Африканській республіці (47,8 років та 51 рік відповідно) і в Сьєра-Леоне (49,7 та 50,7 років відповідно). В 25 країнах континенту тривалість життя становить менше 60 років. Низька тривалість життя населення та її повільне зростання пов'язане з важким станом економіки, антисанітарією і поширенням небезпечних захворювань. Частка інфікованих ВІЛ серед дорослого населення тут коливається від 10 до 25%. Досить часто в країнах Західної Африки спалахують смертельно небезпечні інфекції, що забирають тисячі життів (лихоманки Ебола, Марбург тощо).

Щодо такого важливого показника як вікова структура населення, то в Західній Африці частка дітей складає – 43,7%, Центральної – 45,5%, Східної – 45,8%, Північної – 32,5%, Південної – 22,9%. Натомість частка осіб старших вікових груп дуже мала і не перевищує 5,5%, і коливається від 4,6% в Центральної Африки до 8,1% в Південній Африці. Найменше громадян похилого віку в Нігерії (2,8%), а найбільше на Маврикії (16,6%).

Чисельність чоловічого і жіночого населення характеризується незначним переважанням жіночого населення. Так, його чисельність складає 714,305 тис. осіб, а чоловічого 712, 431 тис. осіб. За даними департаменту Африки ООН лише в країнах Північної Африки чоловіків більше, ніж жінок. В цілому чоловіків більше ніж жінок у 19 країнах, але це не позначається на загальному співвідношенні.

В цілому ж, зауважимо, що сучасна демографічна ситуація в країнах Африки характеризується повільним зниженням показників народжуваності, смертності та зростання середньої тривалості життя населення. Це є свідченням сприятливої демографічної ситуації в африканських країнах.

Список використаних джерел

1. CIA. The World Factbook: веб-сайт. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/>
2. World Population Prospects 2022: Highlights. *United Nations. Department of Economic and Social Affairs*. URL: <https://population.un.org/wpp/>

*Цицюра Анна Ярославівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кобернік Сергій Георгійович*

«Особливості застосування мультимедійних матеріалів у курсі географії «Материка та океани»

Ми живемо у час коли відбувається перехід до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому якість освіченості людей набуває основного значення для економічного та соціального розвитку країни. Внаслідок цього в Україні проводяться реформи в області освіти, основна увага яких спрямована на оновлення її змісту, удосконалення технології навчання і виховання. «Реформування освіти має на

меті зробити її більш якісною та доступною для учнів. Найширші можливості для цього має поступовий перехід до програмного комп'ютерного вивчення шкільних предметів» [1].

Останні роки у середніх школах активно впроваджуються мультимедійні технології. Їх використання розширює можливості навчально-виховного процесу, забезпечує нові шляхи подання інформації, надає можливість реалізувати власні ідеї та проєкти, сприяє ефективності та мотивації навчання.

Мета нашого дослідження полягає у дослідженні шкільної практики використання мультимедійних матеріалів у процесі вивчення географії у 7 класі ЗЗСО. Проблема застосування мультимедійних технологій є досить актуальною. Адже вчителю географії, на сучасному етапі, потрібно мати необхідні навички для успішного використання мультимедіа на уроках географії.

Під час роботи над дослідженням ми маємо розв'язати такі завдання: на основі аналізу фахових інформаційних джерел визначити дидактичні можливості мультимедійних матеріалів для вивчення географії в основній школі; з'ясувати стан шкільної практики з використання мультимедійних матеріалів у процесі вивчення курсу «Материки та океани»; розробити приклади мультимедійних матеріалів з окремих тем для вивчення географії у 7 класі та перевірити їх ефективність на практиці; підготувати рекомендації щодо застосування мультимедійних матеріалів в освітньому процесі з географії.

На основі аналізу інформаційних джерел було встановлено, що використання мультимедійних матеріалів допомагає вчителю виконувати ряд дидактичних завдань: формувати мотивацію до засвоєння знань, навички самоконтролю, надавати навчально-методичну допомогу учням у ході самостійної роботи з навчальним матеріалом; систематизувати та засвоїти базові знання. Використання мультимедійних презентацій можливе також на будь-якому етапі уроку [3]. Вони дозволяють представити навчальний матеріал, як систему яскравих опорних образів, що полегшує процес запам'ятовування та засвоєння знань.

Мультимедійні матеріали сприяють активізації в учнів усіх видів сприйняття матеріалу, що робить засвоєння інформації успішнішим. Застосовуватися вони можуть на різних етапах навчання, що дозволяє збільшити час активної діяльності учнів на уроці та отримати високі результати.

Під час проходження педагогічної практики нами було розроблено та проведено анкетування учнів 7 класів та вчителів і студентів-географів. Мета анкетування школярів полягала у з'ясуванні, як часто використовуються під час уроку мультимедійні презентації та їх вплив на навчальний процес. Загалом було проаналізовано 52 анкети учнів та 33 анкети вчителів та студентів-географів.

За результатами анкетування ми визначили, що на сучасному етапі розвитку шкільної освіти активно впроваджуються мультимедійні технології. Вчителі та студенти-географи ознайомлені з різними видами мультимедіа та намагаються все частіше використовувати їх при проведенні уроків географії. Найчастіше вони застосовуються на етапі сприйняття і первинного осмислення нового матеріалу. Важливо зазначити, що майже усі вчителі та студенти добре володіють уміннями й навичками, необхідними для проведення уроків з використанням презентацій.

На основі опрацьованих анкет видно, що застосування мультимедійних презентацій досить поширене явище у навчанні географії та є важливою складовою сучасного освітнього процесу. Вони позитивно впливають на розуміння і усвідомлення учнями навчального матеріалу, сприяють кращому розумінню і запам'ятовуванню інформації, а також мотивують школярів до вивчення географії. Уроки з використанням мультимедійних презентацій більше приваблюють учнів та викликають у них цікавість до тем, що вивчаються та до географії в цілому.

Нами було розроблено та перевірено під час виробничої педагогічної практики 3 мультимедійні презентації до теми «Південна Америка»: «Географічне положення Південної Америки», «Дослідження та освоєння материка» та «Тектонічна будова, рельєф та корисні копалини Південної Америки». Вони сприяли мотивації учнів до вивчення програмного матеріалу, наочно показують географічне положення материка відносно різних географічних об'єктів, знайомлять їх з першовідкривачами та дослідниками Південної Америки та допомагають учням краще засвоїти матеріал з теми.

Мультимедійні засоби полегшують освітній процес як учню, так і вчителю. Вони значно покращують сприйняття матеріалу, його запам'ятовування та відтворення. Проте, сучасний учитель географії повинен вміти правильно їх використовувати, а також володіти навичками їх створення.

Щоб мультимедійна презентація максимально позитивно вплинула на навчальний процес під час її розроблення необхідно враховувати певні вимоги щодо розміщення інформації, тексту та оформлення. С.Г. Кобернік та Н.О. Кірзик виділяють такі основні з них: «достовірність, повнота, наявність посилань, уникнення невизначеності, неоднозначності інформації, сучасність джерела, презентація має бути стислою, містити не лише текст, а й тематично відповідні ілюстрації» [2]. При цьому варто пам'ятати, що для того, щоб учні були сконцентровані на навчальному матеріалі та краще його запам'ятали і зрозуміли, мультимедійна презентація має бути створена грамотно й з дотриманням усіх правил та норм.

Список використаних джерел

1. Из Национальной доктрины развития освіти Украины XXI ст. – Режим доступу до ресурсу: https://sportschool26.at.ua/load/samoosvita/nacionalna_doktrina_rozvitku_osviti_ukrajini_v_xxi_st/nacionalna_doktrina_rozvitku_osviti_ukrajini/27-1-0-35.
2. Кобернік С.Г., Кірзик Н.О. Методика використання мультимедійних технологій навчання на уроках географії у 6 класі. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9204/1/64.pdf>.
3. Корнеев В. Комп'ютер і географія // Освіта. 2003. №12. С.10-11.

*Могильна Вікторія Миколаївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кобернік Сергій Георгійович*

«Створення ігрових ситуацій у навчанні географії як необхідна умова Нової української школи»

Концепція Нової української школи вимагає реформування системи освіти. Її мета полягає в осучасненні шкільної освіти, створенні умов для всебічного розвитку учня, орієнтації на компетентностях, які важливі в сучасному світі.

За рахунок компетентнісного навчання учні не просто набуватимуть знання, а й вчитимуться використовувати їх на практиці. Адже навчання лише самої теорії, використання застарілого дидактичного матеріалу не готує дитину до життя та не розвиває критичне мислення. Нова українська школа вимагає більшої уваги проєктним роботам, дослідженням, які спрямовані на життєві ситуації. Тоді після закінчення школи

учні зможуть з легкістю застосовувати свої знання та уміння на практиці, матимуть навички і досвід, тобто не будуть тільки «нафаршировані» певними знаннями. Проектні роботи проходять з використанням ігор, унаслідок чого теоретичний матеріал засвоюється набагато краще й розвиваються навички спілкування, командної роботи [1].

Нові модельні навчальні програми з географії для 6-9 класів зорієнтовані на реалізацію всіх ключових компетентностей, які закладені в Законі України «Про освіту», а також спрямовані на всебічний розвиток учня. В модельній програмі авторів Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Гільберг Т.Г., Даценко Л.М. йдеться про те, що «для опанування учнями / ученицями 6-9 класів навчального матеріалу з курсів географії комплексно застосовуються інноваційні засоби, форми, методи та прийоми навчання. Серед інтерактивних методів і форм перевагу слід надавати дидактичним іграм, а саме: квестам, вікторинам, рольовим сюжетним іграм, навчальним конференціям, диспутам тощо» [3].

Гра супроводжує дитину з самого народження, це середовище навчання і розвитку. Якщо дітям подобається вивчати світ у ході гри, то чому б не впроваджувати використання ігор в освітній процес. Безумовно, застосування ігор не є чимось новим та незвичайним. Але, на жаль, не всі вчителі географії приділяють навчальним іграм належної уваги. При цьому слід не забувати, що гра вважається феноменом людства, який вивчали як вітчизняні філософи, методисти, педагоги, так і зарубіжні.

Мета нашого дослідження – з'ясувати особливості застосування ігрових ситуацій на уроках географії та обґрунтувати доцільність використання ігор в освітньому процесі з географії у 8 класі. Згідно завдань магістерської роботи нами було розроблено анкети та проведено анкетування 61 учня 8 класів спеціалізованої школи № 239 м. Києва, 35 учнів ЗОШ І-ІІІ ступенів № 2 м. Черкаси, 30 учителів і студентів-географів. Тематика анкет була пов'язана з використанням дидактичних ігор на уроках географії у 8 класі. Проаналізовані анкети дали змогу узагальнити сучасний стан застосування ігрових елементів у восьми класах ЗЗСО.

Одне із запитань анкети полягало в тому, щоб дізнатися чи ігрові елементи допомагають учням краще засвоїти географічний матеріал. Проаналізувавши відповіді можна зробити висновок, що ігрова діяльність відіграє важливу роль в освітньому процесі. Адже за допомогою дидактичних ігор учням легше запам'ятати матеріал, на що вказали 69 % учнів 8 класів м. Києва та 74 % учнів 8 класів м. Черкаси.

Також в анкеті були запропоновані відкриті запитання, які мали на меті краще зрозуміти, які ігри подобаються учням та проводяться на уроках географії. Відповіді показали, що учні восьми класів надають перевагу різноманітним квестам, вікторинам та ребусам.

Проаналізувавши анкети вчителів і студентів-географів можна зробити висновок, що ігрові ситуації позитивно впливають на рівень навчальних досягнень учнів, на це вказали 93 % опитаних і лише 7 % відповіли, що ігрові елементи ніяк не впливають на рівень засвоєння матеріалу.

Анкета для вчителів містила питання чи потрібно збільшувати та осучаснювати ігрову діяльність з розвитком НУШ. Більша частина опитаних (64 %) вважають, що навчальні ігри потребують удосконалення і доповнення, інші 33 % вказали на те, що ігри потребують часткового оновлення.

Анкетування показало, що дидактичні ігри безумовно відіграють важливу роль на уроках географії (70 %), але при цьому 27 % опитаних вчителів вважають, що навчальні ігри мають нейтральне значення, й лише 3 % переконані, що ігрові технології суттєвої ролі не відіграють [2].

Для формувального етапу експерименту нами було розроблено ігрові ситуації до вивчення тем «Політична карта світу», «Фізико-географічне положення України», «Адміністративно-територіальний устрій України», «Топографічна карта» та «Годинні пояси. Час в Україні», які потім застосовувалися під час проходження виробничої педагогічної практики у спеціалізованій школі №239 м. Києва. Вдалося реалізувати такі

ігри як: «Так, або Ні», «Географічний крос», «Чи знаєш ти карту?» та тематичний кросворд до теми «Годинні пояси. Час в Україні». Нами також було розроблено гру на основі підготовлених пазлів контурних карт «Склади області України» до теми «Адміністративно-територіальний устрій України», до теми «Політична карта» розроблено гру «Розшифруй», а також ряд конкурсів до позакласного заходу з географії для 8 класу – «Четвертий зайвий», «Мандрівка Україною», «Розгадай міста України». Учні активно брали участь в іграх та з задоволенням відвідували уроки географії.

Отже, впровадження нових модельних навчальних програм з географії для 6-9 класів Нової української школи орієнтовано на формування ключових компетентностей з обов'язковим використанням навчальних ігор, що дійсно цікаво учням. Дидактична гра здатна реалізувати мету і завдання Нової української школи. Створення ігрових ситуацій в освітньому процесі з географії має великий потенціал для розвитку пізнавальних інтересів учнів, надає динамічності уроку та активно залучає учнів до вивчення географічного матеріалу. Дидактична гра є однією з інноваційних форм навчання, що має великі перспективи для модернізації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Концепція Нової української школи: проект / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 05.04.2023).
2. Могильна В.М. Застосування ігрових ситуацій в освітньому процесі курсу: «Україна у світі: природа, населення». Освіта і наука – 2022. 36. наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. С. 673-675.
3. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко, Т.Г. Гільберг, Л.М. Даценко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Mo.del.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Neohrafiya/6-9%20kl.Kobernik.ta.in.06.05.22.pdf> (дата звернення 06.04.2023).

*Кожухар Надія Михайлівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кобернік Сергій Георгійович*

«Особливості застосування електронних освітніх ресурсів у процесі вивчення географії у 10 класі»

Проникнення цифрових технологій у сферу освіти вимагає використання більш різноманітних методів і прийомів навчання. Електронні освітні ресурси, які містять цілий набір навчальних матеріалів, дозволяють варіювати різними формами навчання та сприяють підвищенню якості географічної освіти. Водночас ведеться пошук ефективних методів розробки дидактичних матеріалів у цифровому вигляді. Вчителі активно впроваджують можливості цифрових технологій у навчальний процес, створюючи нове цифрове дидактичне забезпечення для вивчення шкільних курсів географії. Нова освітня парадигма має забезпечити мобільність, гнучкість, розширення кругозору старшокласників для всіх можливих шляхів навчання.

Першочерговими завданнями розвитку географічної освіти є: впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення подальшого

вдосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, готувати підрастаюче покоління до життєдіяльності в інформаційному полі. А також ще однією важливою вимогою до організації навчання сьогодні є вміння ефективно використовувати комп'ютерні технології в роботі з учнями для натхнення, мотивації та психологічної підтримки.

Це досягається шляхом забезпечення поступової інформатизації суспільства, призначеної для задоволення потреб освіти, інформативних та комунікативних потреб учасників освітнього процесу шляхом упровадження інтегрованих електронних комплексів.

Електронні освітні ресурси – відносно недавнє явище в освітньому процесі. Однак, ця тема вимагає більш детального вивчення в ході реалізації існуючих концепцій і тенденцій розвитку сучасної системи шкільної освіти в Україні.

Зокрема, питанням створення та використання освітніх електронних ресурсів присвячені роботи В.Ю. Бикова та В.В. Лапінського [1], В.П. Вембера [2], А.М. Гуржій [3], О. Мельник [4].

Об'єктом нашого магістерського дослідження є освітній процес з географії у старшій ланці ЗЗСО. Предметом – використання електронних освітніх ресурсів на уроках географії у 10 класі.

Мета магістерської роботи – дослідити та проаналізувати особливості застосування електронних освітніх ресурсів у процесі вивчення курсу географії «Регіони та країни».

Нашим припущенням є те, що регулярне використання тематично відповідних електронних освітніх ресурсів при вивченні географії у старшій школі дозволить покращити рівень навчальних досягнень здобувачів освіти з предмету, сприятиме формуванню предметних (географічних) та ключових компетентностей.

Важливим завданням учителя географії є запровадження в освітній процес компетентнісного підходу. Географія охоплює різні аспекти, завдяки яким електронне навчання можна цілісно та ефективно використовувати як інструмент для вдосконалення вивчення програмного матеріалу.

Електронні навчальні ресурси можуть мати освітню цінність лише тоді, коли їх можна легко інтегрувати в навчальний процес і покращити результати навчання. Однак слід враховувати, що деякі програми для електронного навчання створюються без належного наукового та теоретичного обґрунтування, без участі психологів і педагогів, й базуються виключно на інтуїції та баченні програміста, а не на психолого-педагогічних закономірностях освітнього процесу. Такі інструменти є неефективними, оскільки не враховують психічні процеси, психологічні закономірності людського сприйняття та оброблення інформації, а також не оптимізовані для прояву розумових функцій учнів [5, с.45].

У сучасних учителів географії мають бути сформовані вміння відбирати та оцінювати якість електронних освітніх засобів, аналізувати їх зміст, впровадження технік, критично розглядати можливості їх застосування під час організації та виконання самостійної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення / В.Ю. Биков, В.В. Лапінський // Комп'ютер у школі та сім'ї. 2012. № 3. С. 3-6.
2. Вембер В.П. Інформатизація освіти та проблеми впровадження педагогічних програмних засобів в навчальний процес / В.П. Вембер // Інформаційні технології і засоби навчання. 2007. № 2(3). – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em3/emg.html>.
3. Гуржій А.М. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів / А.М. Гуржій, В.В. Лапінський // Інформаційні технології в освіті: зб. наук. праць. Вип. 15. – Херсон: ХДУ, 2013. С. 30-37.

4. Мельник О. Аналіз базових термінів та понять, які використані у дослідженні з питань проектування електронних освітніх ресурсів навчального призначення. Проблеми освіти. 2015. № 83 (II). С. 83-87.

5. Проектування експертної навчальної системи: пошук оптимальної реалізації психологічних механізмів навчання / За ред. Ю.І. Машбиця. – К.: Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2003. 80 с.

*Малка Алла Вікторівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кобернік Сергій Георгійович*

«Сучасний стан вивчення демографічних процесів у світі та в Україні у курсах географії старшої школи згідно чинних навчальних програм»

У 2022/2023 навчальному році учні 10-11 класів вивчають географію за оновленою навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 03.08.2022 р. № 698 на рівні стандарту (52 години, 1,5 години на тиждень – 10 клас; 35 годин, 1 година на тиждень – 11 клас), та на профільному рівні (175 годин, 5 годин на тиждень) за навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 23.10.2017 р. № 1407 [2].

Основні зміни, які були внесені до навчальних програм з географії для 10 та 11 класів закладів загальної середньої освіти пов'язані із зміною сучасної глобальної суспільно-економічної та геополітичної ситуації в світі у зв'язку з військовою агресією росії в Україні.

Зокрема, актуалізовано вивчення питання біженців та внутрішньо переміщених осіб у темах з вивчення демографічних процесів населення світу та України у програмі з географії для 11 класів закладів загальної середньої освіти. Також, було вилучено з програми для 10 класу теми, які стосуються вивчення Білорусі та деяких аспектів з розгляду російської федерації, у зв'язку з їхньою військовою агресією проти України. Натомість до переліку країн Азії включено вивчення Республіки Корея, так як економічна модель цієї країни може бути прикладом для України у процесі відновлення її економіки після війни. Водночас були внесені окремі зміни щодо змістового наповнення деяких тем, пов'язаних з вивченням населення [1].

Наприклад, при вивченні питань про міграції населення у 10-11 класах слід вказувати на тимчасовий переїзд та евакуацію населення під час упровадження воєнного стану в Україні. За основу для оновлення статистичних даних необхідно використовувати інформацію Верховного комісара ООН у справах біженців. За якими відомо, що за межами України, внаслідок війни нині знаходиться 5,1 млн осіб, із них понад 0,6 млн осіб – це школярі [3]. Ще більша кількість внутрішньо переміщених осіб знаходиться у західних регіонах держави, зокрема у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Чернівецькій, Волинській, Тернопільській та Хмельницькій областях. Станом на сьогодні загальна кількість внутрішньо переміщених осіб становить 7,1 млн осіб. Таким чином відбулись суттєві зміни у розміщенні населення України та значне скорочення чисельності населення держави до 36,5 млн осіб.

У «Методичних рекомендаціях щодо викладання географії у 2022/2023 навчальному році» зазначено, що українські громадяни виїхали переважно у сусідні країни-члени ЄС – Польщу (2,9 млн осіб), Румунію (0,7 млн осіб), Словаччину (0,3 млн осіб), Угорщину (0,5 млн осіб). Також 0,4 млн осіб виїхали до сусідньої Молдови. Це зумовлено тим, що більшість осіб, які виїхали за кордон, відразу після закінчення війни і

зникнення загрози для власного життя мають бажання повернутися назад. Вже станом на 19.04.2022 р. до держави повернулось із закордону понад 1,0 млн осіб [1].

При вивченні міграційних процесів в Європі у 10 класі необхідно звертати «увагу на те, що розподіл біженців в ЄС прямо залежить від відстані між країнами і Україною за виключенням Німеччини (0,8 млн осіб), Чехії (0,4 млн осіб), Італії (0,1 млн осіб), Іспанії (0,1 млн осіб) станом на 07.06.2022 р.). У цих країнах до війни була значна трудова міграція й тому значну частину біженців становлять матері з дітьми, які виїхали до своїх рідних і близьких. Відбулось фактично возз'єднання сімей. Майже у кожній європейській країні нині перебувають біженці з України. І всюди вони отримують допомогу від органів державної і місцевої влади та населення» [1]. Зокрема, дуже важливого значення мало відновлення освітнього процесу для учнів, які виїхали з своїми батьками та родичами за кордон. В освітньому процесі з географії вчителю слід пропонувати школярам, які вже повернулися додому з різних країн, виступити перед своїми однолітками та розповісти про особливості свого перебування за кордоном, про географічні об'єкти та особливості економіки цих країн. Це дозволить кожному учневі у класі розвивати свою громадянську компетентність.

Слід звертати особливу увагу, що окрему групу становлять жителі регіонів України, яких примусово вивезли або змусили виїхати до країни-агресора. За даними ООН понад 1,1 млн осіб було переміщено і розпорошено по території цієї держави. Отже, нині істотно змінюється географічний розподіл розселення українців у Північно-Східній Європі. Враховуючи, що там немає жодної україномовної школи на наших співгромадян шкільного віку з часом очікує мовна і культурна асиміляція.

Під час вивчення теми «Азія» у 10 класі необхідно звернути увагу учнів на те, що українці виїхали також до окремих країн Азії, зокрема: до Азербайджану (5062 осіб), до Туреччини (85000 осіб), до Вірменії (300 осіб). При цьому певну частину біженців до цих країн становлять наші громадяни, які мають етнічне походження з цих країн. Прикладом є кримські татари, які мають найчисленнішу діаспору в Туреччині. Отже, сьогодні відбуваються значні зміни в етнічній структурі населення України та інших країн з різних регіонів світу.

Використання змін, які були внесені до навчальних програм з географії для 10-11 класів дозволить учителю правильно сформулювати у старшокласників поняття про статус внутрішньо переміщених осіб і біженців при вивченні питань, пов'язаних з демографічними процесами у світі та в Україні.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо викладання географії у 2022/2023 навчальному році. 21.08.2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-geografiyi-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/> (дата звернення: 08.04.2023).
2. Оновлено зміст навчальних програм ЗСО. 16.08.2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/onovleno-zmist-navchalnih-program-zso> (дата звернення: 08.04.2023).
3. У Європі зареєстрували вже майже п'ять мільйонів біженців з України – ООН. 04.02.2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3665195-u-evropi-zareestruvali-vze-majze-pat-miljoniv-bizenciv-z-ukraini-oon.html> (дата звернення: 08.04.2023).

*Авраменко Наталя Василівна
студентка IV курсу
Спеціальності «Туризм»*

«Wellness-послуги як складова туристичного ринку України»

Сьогодні Wellness-туризм набуває все більшої популярності та глобальних масштабів. Цьому немало сприяє постійно зростаючий вибір різних пропозицій для тих, чия мета – здоровий спосіб життя. За оцінками Всесвітньої туристичної організації лікування та оздоровлення належать до найважливіших туристських мотивацій. За останні 15 років кількість оздоровчих поїздок збільшилась у світі на 10% [4].

Перспективи розвитку Wellness-туризму в Україні досить великі. Крім стійкого попиту на дані види туризму, Україна має необхідні природні ресурси (кліматотерапія, бальнеологія, мінеральні води, грязелікування), а також велику кількість природних територій, що особливо охороняються, таких як національні парки та заказники, на основі яких можна організовувати ці види туризму. З кожним роком у світі тенденція на турботу про своє здоров'я та мода на здоровий спосіб життя зростає, і наша країна не є винятком. Тому дослідження Wellness-послуг як складових туристичного ринку, що націлені на оздоровлення і підтримку хорошої спортивної форми буде як ніколи актуальним.

Wellness-туризм для багатьох стає стилем життя, де домінує здоров'я та прекрасне самопочуття, підтримання гарної фізичної та духовної форми у поєднанні із задоволенням (саме слово «Wellness» виникло від поєднання «fitness» + «well-being», тобто «гарне самопочуття + добробут»). Wellness-послуги передбачають оздоровлення, релаксацію, здоровий спосіб відпочинку, процедури з омолодження, попередження захворюванням та інші складові, що сприяють покращенню самопочуття.

В Україні центром Wellness-туризму стала Західна Україна. Саме тут сконцентровано велику кількість оздоровчих закладів. На сьогоднішній день, одним з найпопулярніших Wellness і Spa курортом в Україні є Карпати. Туристи з інших регіонів масово прямують сюди поправити здоров'я і просто відпочити. Одним із популярних місць Карпат вважається гірськолижний курорт Буковель. Тут розташувалося чимало розкішних готелів, які пропонують послуги з оздоровлення та релаксації. Ось деякі з них: СПА-готель "Marion", 5-зірковий "Radisson Blu Resort Bukovel", "Chevalier Hotel & SPA", "ZimaSnow Ski & Spa Club". Усі вони розміщують в собі спортивні клуби, салони краси, SPA-салони, фітнес-зали та wellness-студії. Відвідувачів залучають до занять йогою, пиття трав'яних чаїв, гартування і активного відпочинку на природі. У них з'являється шанс покращити стан здоров'я, відвідавши індивідуальні консультації спортивного тренера, лікаря-фізіотерапевта, косметолога, фахівців в галузі wellness-послуг.

Wellness-послуги в Україні представлені і на основі бальнеологічних ресурсів, оскільки на території держави наявні мінеральні води всіх основних бальнеологічних груп. Деякі з них, зокрема «Миргородська», «Куяльник», «Поляна квасова», «Берегівські мінеральні води», «Нафтуса» і радонові води є унікальними і мають світове значення. Це важливо для wellness-індустрії, так як невід'ємним її компонентом є вода (людське тіло - це 70 % води), від чистоти та достатньої кількості якої, залежить як фізичне так і духовне здоров'я. Wellness-послуги широко представлені в Трускавці, який відомий у всьому світі завдяки мінеральній воді Нафтуса. Хоча у місті розташовано понад два десятки цілющих джерел, саме ця вода стала візитною карткою міста. До менш відомих, але не менш ефективних відносяться мінеральні води Марія, Юзя, Броніслава та інші.

Україна володіє практично невичерпними і найбільшими у світі запасами лікувальних грязей, які складаються з різних за природним утворенням і лікувальною дією відкладів морських заток і озер. Однією із Wellness-послуг є грязеві курорти, які використовують грязь, як основний лікувальний фактор, що застосовується у вигляді ванн, аплікацій, тампонів, компресів тощо. На грязевих курортах використовується мулова грязь солоних озер і лиманів, сапропелева (мулова грязь прісних озер), торфова

(прісна і мінералізована), а також гідротермальна і сопкова (вулканічного походження). До цих курортів належать: Бердянськ, Гопри, Маріуполь, Куяльницький лиман, Слов'янськ тощо.

Апітерапія є послугою, яка активно набирає популярності у Wellness-туризмі. Вона передбачає лікування хвороб із застосуванням живих бджіл і продуктів бджільництва (меду, перги, воску, прополісу, маточного молочка). Популярною послугою є сон на вуликах з бджолами - сприятливий вплив відбувається за рахунок мікрівбрацій і мікрохвиль, створюваних бджолами. Також велику роль відіграє повітря навколо вулика, воно насичене іонами, які, потрапляючи в організм людини, вбивають у ньому інфекції і мікробів вже після першого ж сеансу. Завдяки створюваному біополлю на організм людини виробляється «сонний» ефект, що дозволяє без проблем приступити до процедури оздоровчого сну. Апітерапія поширена на Закарпатській області, зокрема в санаторії «Квітка полонини», готельному комплексі «Осоння», санаторії «Боржава» та ін.

Послуги у Wellness-туризмі представлені також у вигляді лікувально-оздоровчих методик, що традиційно поділяють на галотерапію (лікування солями), спелеотерапію (мікрокліматом печер), стоунтерапію (масаж камінням), озонотерапію (медичним озоном), рефлексотерапію (впливом на активні точки тіла), мануальну терапію (масажем), кріотерапію (холодом), музикотерапію (звуками музики) та ін.

Отже, Wellness-послуги, що представлені в Україні – різноманітні: до них належать послуги, що забезпечують матеріальну базу для велнесу – фітнес-зали, спакомплекси, лазні та сауни, ресторани та кафе з правильним харчуванням, басейни та спортивні майданчики, парки з природними ресурсами – а також послуги, спрямовані на ментальне здоров'я людини – культурні програми, тренінги психологічного здоров'я, сеанси йоги, медитації, консультації, просвітництво та інше. Wellness-послуги є невід'ємною складовою туристичного ринку в Україні, оскільки забезпечують потреби в оздоровленні та реновації населення, яке прагне до збереження здоров'я.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України: дис. ... д-ра геогр. наук: 11.00.02./ КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2004 424.
2. ВАКА: Health tourism sector report [Electronic source] – Access mode : <http://investinwmt.org.tr/Opportunities/20Tourism.pdf> – Title from the screen.
3. Джангіров А.П. Экономический эффект оздоровительного туризма [Електронний ресурс] / А.П. Джангіров // Управление экономическими системами.
4. Голікова О. С. Обґрунтування програми реалізації стратегії диверсифікації використання природних ресурсів у рекреаційно-туристичній сфері. *Вісник НУВГП. Серія : Економічні науки.* 2020. Т. 4, Вип. 92. С. 31–47. URL: <http://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/econ/article/view/892>
5. Федоров В.К. Передумови виникнення нових форм лікувально-оздоровчого туризму / В.К. Федоров // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І Вернадського. Серія «Економіка і управління». – 2011. – Т. 2(63). – No 2. – С. 171.

*Бура Тетяна Андріївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності 242 «Міжнародний туризм»*

*Науковий керівник:
кандидатка географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна*

«Туристсько-рекреаційний потенціал Шотландії»

Для багатьох українців Шотландія давно відома, як країна з багатьма туристичними пам'ятками та багатим рекреаційним потенціалом. Проте, вона може запропонувати значно більше. Через складні бюрократичні процеси отримання туристичної візи Шотландія довго залишалася поза увагою українських мандрівників та мандрівниць, будучи при цьому «туристичною Меккою» для європейців. Однак останнім часом ситуація змінилася й отримання візи стало більш доступним та менш затратним заняттям. Український турист почав відкривати для себе Шотландію та знайомитися із її унікальним природним середовищем, історією та культурою.

Є багато причин вважати Шотландію «туристичним магнітом»:

- **Мальовнича краса.** Щороку Всесвітній економічний форум публікує «Travel & Tourism Competitiveness Report» [3] - опитування, що формує рейтинг країн світу на основі різних факторів: від тривалості життя її громадян до природних ресурсів. У 2022 році до таких факторів віднесли також загальну кількість видів тварин та кількість об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО, таким чином сформувавши список із 40 найбільш привабливих для туристів країн світу. Об'єднане Королівство (частиною якого є Шотландія) опинилося на 29 місці у цьому рейтингу. Великою частиною цього досягнення стали пейзажі Шотландії (від порізаних берегових ліній до пагорбів та пишних лісів), шотландські озера, високогір'я та острів Скай, що захоплюють подих своєю красою [1].

- **Історія та культура.** Шотландія має захоплюючу історію, що багато в чому схожа із українською, а також глибокі культурні корені, що помітні в архітектурі, побуті, традиціях та численних фестивалях. Туристи, що вирішили відчувати на собі гостинність Шотландії, точно не будуть розчаровані: тут вони можуть знайти неймовірну кількість стародавніх замків, послухати знамениту волинку та посмакувати традиційними стравами.

У 2023 році заплановано відновити роботу багатьох відомих фестивалів:

Celtic Connections (19 січня – 5 лютого) – всесвітньовідомий фестиваль етнічної музики та культури;

StAnza Poetry Festival (8-12 березня) – щорічний поетичний фестиваль, темою якого цьогооріч є «дикість»;

Borders Book Festival (15-18 червня) – щорічний книжковий фестиваль, де відвідувачі мають змогу послухати улюблених авторів і, звичайно, купити улюблені та нові книги;

HebCelt (12-15 липня) – фестиваль традиційної шотландської музики, що відбудеться на острові Льюїс, на березі Гебридського моря та має на меті продемонструвати давній магічний ритм гри на волинці;

Edinburgh International Festival (4-27 серпня) – свято на честь Единбурга та найвідоміший міжнародний шотландський фестиваль;

World Pipe Band Championships (18-19 серпня) – неможливо було б обійтися без Всесвітнього чемпіонату із гри на волинці. Я відвідувала цьогоорічний чемпіонат у Лондоні, це справді незабутня подія в житті кожного мандрівника [4].

- **Активний відпочинок.** Шотландія – це знахідка для всіх поціновувачів активного дозвілля. Країна має кілька національних парків та численні велосипедні маршрути, що дозволяє їй запропонувати будь-які види активностей, пов'язаних із вело- та пішими прогулянками. Це такий собі «ігровий» майданчик, де кожен може знайти щось, що йому до душі: риболовля, гольф, катання на лижах...

- **Традиційна кухня.** Шотландія звично славиться своїми віскі, хаггісом та морепродуктами, але це далеко не все, що привертає увагу мандрівників. Новинками для туристів стануть такі традиційні страви, як калленський сцинк (суп із копченою рибою), непс і татті (бруква або ріпа з картоплею) та краначан (десерт із вівсянкою, вершками, віскі та малиною).

Ніколи не варто забувати, що туризм – це не просто канікули чи вихідні, це зміни на краще для цілого регіону. Для Шотландії він є не лише ще однією галуззю для працевлаштування, а й важливим соціально-економічним фактором розвитку. Найбільше

країну відвідують туристи із Великобританії та США (Transport tourism and the environment in Scotland report, 2000). Основою туристичних ресурсів Шотландії залишається також низка країн Західної Європи та скандинавських країн, таких як Данія, Норвегія та Швеція, які, природно, мають спільну етнокультурну спадщину. Більше того, все ще з'являються потенційні туристичні ресурси завдяки напливу туристів, які відвідують Шотландію з інших частин світу, особливо з Бразилії, Індії та Китаю [2].

Незважаючи на негативний вплив світової пандемії, туристичний сектор Шотландії відновлюється, і вже у серпні 2023 року найбільше шотландське місто Глазго буде приймати Всесвітній чемпіонат із велоспорту. Змагання пройдуть по всій території країни. П'ять головних гірськолижних курортів (Кернгормс, Гленко, Гленші, хребет Невіс і Лехт) також є відкритими для відвідувачів. Попри всі несприятливі умови у 2022 році в Шотландії виникло нове 8-ме за рахунком місто – Данфермлайн, незважаючи на новий статус ця територія є стародавнім поселенням і привабливою туристичною атракцією. Поряд із фестивалями влітку 2023 року в самому центрі Единбургу відкриється грандіозна виставка Шотландської національної галереї.

Таким чином, можна підсумувати, що інтерес до Шотландії в українських та світових мандрівників буде тільки зростати. Цьому сприяють багато факторів: легші умови отримання візи, промоція уряду, що все більше інвестує у туристичну галузь, приваблива природа та великий вибір атракцій та активностей, відновлення роботи фестивалів та готельно-ресторанних комплексів, загальне бажання туристів більше подорожувати та досліджувати нові міста та країни після пандемії.

Список використаних джерел

1. Caitlin Morton. The 40 Most Beautiful Countries in the World. Conde Nast Traveler. URL: <https://www.cntraveler.com/gallery/most-beautiful-countries-in-the-world>
2. João J. M. Ferreira, Cristina Maria Santos Estevão. Regional Competitiveness of Tourism Cluster: A Conceptual Model Proposal. January 2009. URL: https://www.researchgate.net/publication/239824929_Regional_Competitiveness_of_Tourism_Cluster_A_Conceptual_Model_Proposal
3. Lauren Uppink and Maksim Soshkin. Travel & Tourism Development Index 2021: Rebuilding for a Sustainable and Resilient Future. 24 May 2022. URL: <https://www.weforum.org/reports/travel-and-tourism-development-index-2021/>
4. Sarah Henderson. 9 reasons why you should visit scotland in 2023. Scotland|Alba. URL: <https://www.visitscotland.com/blog/attractions/why-you-should-visit/>

*Колісник Аліна Рафаїлівна
студентка IV курсу
спеціальності 242 «Туризм»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна*

«Сучасні стратегії екскурсійної справи в Україні»

Україна забезпечена великою кількістю природних, історичних, культурних об'єктів. Вони здатні зацікавити туристів і задовольнити їхні потреби у відновленні та розвитку фізичних, емоційних та інтелектуальних сил. Екскурсія є важливою складовою туризму, яка результативно розкриває туристсько-рекреаційний ресурс місцевості.

Екскурсійна справа – це організована діяльність, пов'язана з задоволенням пізнавальних запитів і інтересів місцевого населення або в'їзних екскурсантів. Під час проведення екскурсії обов'язково поєднують показ об'єктів і розповідь.

Важливим завданням екскурсійної справи є пошук нових шляхів вдосконалення пропонуванних послуг. До сучасних стратегій, які здатні розвинути екскурсійну діяльність, можна включити:

1. Організацію якісних послуг. Успіх екскурсії залежить від наявних об'єктів, достовірного інформаційного матеріалу й професійного екскурсовода. Туристичні ресурси мають бути придатними до екскурсійної діяльності, а інформація про них підкріплена правдивістю і глибиною змісту, доказовістю, наявністю яскравих фактів, посиланням на авторитетні джерела. До складових професійної майстерності екскурсовода відносять: особисту культуру, широкий світогляд, культуру мови, ораторську майстерність, ерудицію, інтуїцію, добрі знання в різних галузях, уміння керувати екскурсійною групою, психологічні та педагогічні навички [1, с. 102]. При цьому необхідно регулярно розробляти нові атрактивні екскурсії на різну тематику.

2. Сприяння підвищенню професіоналізму екскурсоводів. У напрямок модернізації екскурсійної справи входять навчання, контроль якості, сертифікація й стандартизація діяльності екскурсоводів. Допомогти можуть курси підвищення кваліфікації, тренінги, семінари, майстер-класи, обмін досвідом, організації закордонних стажувань, ознайомчі тури. Результат подолає дефіцит кваліфікованих екскурсоводів.

3. Розробку різних форм екскурсій. Екскурсії мають доволі значний перелік різновидів: екскурсія-прогулянка (проводиться в природному оточенні), екскурсія-лекція (розповідь переважає над показом), екскурсія-концерт (присвячується музичній темі з прослуховуванням музичних творів), екскурсія-спектакль (наявність театралізованої вистави як однієї з підтем екскурсії), екскурсія-демонстрація (демонструє виконання певних різновидів робіт, виробництва продукції, функціонування механізму тощо), екскурсія-урок (становить наочну форму повідомлення знань) [2, с. 49]. Така кількість форм відкриває багато можливостей для організації привабливої послуги.

4. Аналіз екскурсійного попиту. Визначення сукупності послуг і товарів, які екскурсанти схильні придбати, допоможе в організації бажаних екскурсій з високим рівнем атрактивності. Попит залежить від різних чинників: економічних (рівень доходів споживачів, ціни на туристичний продукт), демографічних (стать, вік, освіта), географічних (місця проживання, кліматичних умов, рівня забрудненості та індустріалізації тощо), суспільно-культурних (поглядів, суспільної позиції, релігії, сімейних традицій тощо), особистої мотивації та зацікавленень туристів, засобів масової інформації [3].

5. Здійснення ефективної реклами екскурсій. Спосіб просування екскурсійної послуги з метою посилення попиту і збільшення її реалізації. Заохочення клієнтів до участі в екскурсіях сприятиме збільшенню обороту даної послуги, що також позитивно вплине на ситуацію зі збереженням екскурсійних об'єктів.

6. Пошук грошової підтримки туристично-екскурсійної галузі. Чимало пам'яток надалі вимагає коштів на реконструкцію. Цьому посприє активна фандрейзингова діяльність – процес залучення коштів й інших ресурсів для реалізації конкретних задач або проєктів. Людину, яка підтримує фандрейзингові події та надає добровільну допомогу на безкорисливій основі, називають донором або меценатом [4, с. 178]. Вдала інформаційна кампанія може привернути увагу та спонукати до грошової допомоги.

Отже, екскурсійна справа є цінним джерелом культурної та історичної спадщини, а також пізнання навколишнього середовища. Вона дозволяє екскурсантам відволіктися від буденності й відпочити. Організація екскурсії – це складний процес, який вимагає часу та зусиль. Для досягнення поставлених цілей необхідний чіткий план дій. Виконання сучасних стратегій сформує сприятливі умови для активізації розвитку екскурсійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Леоненко Н. А. Організація екскурсійної діяльності: конспект лекцій. Харків, 2019. – 167 с.
2. Поколотна М. М. Організація екскурсійної діяльності: підручник. Харків, 2017. – 181 с.
3. Кудла Н. Є. Маркетинг туристичних послуг [Електронний ресурс]: навчальний посібник. Режим доступу: <https://textbook.com.ua/turizm/1473453530/s-7?page=2>
4. Лисюк Т. В. Екскурсійне обслуговування у структурі туристичного продукту / Лисюк Т. В., Терещук О. с., Дмитрук О. О. // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 28(1). – С. 175-178.

*Пилипенко Діана Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності 242 «Туризм»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна*

«Сільський зелений туризм в Україні під час війни»

Постановка проблеми. Повномасштабна війна внесла свої суттєві корективи у життя кожного з нас. Туристична індустрія, як галузь, яка ще не повністю оговталась після пандемії COVID-19, знову повернулася до збитковості, а деякі підприємства повністю припинили свою діяльність. В часи тривання військових дій, розвиток туризму є важливим не тільки для підтримки економіки країни, але й для психологічної реабілітації громадян, які постійно перебувають у стані напруження та страху. Тож особливу увагу зараз надають сільському зеленому туризму.

Виклад основного матеріалу. Складнощі з логістикою, зріст витрат та зменшення доходів, а також неможливість виїзду військовозобов'язаних людей за кордон з сім'єю, сприяли збільшенню внутрішніх туристичних потоків. Одним із найпривабливіших видів відпочинку став сільський зелений туризм, а власники зелених садиб приступили до активної роботи над його популяризацією.

Сільський зелений туризм є специфічною формою відпочинку в селі з використанням природного, матеріального та культурного потенціалу даної місцевості. При цьому проживання, харчування та обслуговування туристів забезпечує сільська родина [1].

Загальну кількість зелених садиб на території України, що надають послуги, визначити дуже складно. Проблема у тому, що основну їх частину приблизно 85-90% – не зареєстровано [2, С. 92]. Проте, згідно з даними “Співки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні”, станом на 2022 р. добровільну категоризацію пройшли 73 садиби з 19 областей України, у тому числі отримали сертифікат:

базового (найнижчого) рівня – 26 садиб;

першого рівня – 13 садиб;

другого рівня – 19 садиб;

третього (найвищого) рівня – 15 садиб [4].

З перших днів війни члени організації почали надавати у своїх садибах притулок для тимчасово переміщених осіб з регіонів, які найбільше постраждали від ворожого вторгнення. На Хмельниччині у садибі “Дім мандрівника” до звичних видів розваг, таких як екскурсії та прогулянки, ознайомлення з місцевими традиціями та звичаями, збору ягід та риболовлі, туристи долучилися ще й до плетіння сіток для військових і допомогли в

облаштуванні кімнат для інших гостей. Крім того, тут запровадили правило відпочинку без музики, замінюючи її спілкуванням [5, с. 4].

Наразі провідними туристичними дестинаціями є Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька області. Варто зауважити, що абсолютно безпечної території для відпочинку в Україні немає. Саме тому у різних регіонах діють обмеження щодо відвідування деяких гірських маршрутів, водойм та лісів. Так, наприклад, в лісах Хмельниччини та Львівщини, заборонено розпалювати багаття і в'їжджати у ліс на транспорті. Винятками є лише випадки, коли лісовим масивом пролягає транзитний шлях або людина їде на велосипеді [3].

Попри складнощі туризм не стоїть на місці, розробляються нові туристичні маршрути (зокрема велосипедні) та виникають туристичні кластери. Це в свою чергу позитивно впливає на розширення сфери зайнятості сільського населення, створення нових робочих місць та отримання додаткових доходів селян.

Висновки. Таким чином, в умовах сьогодення сільський зелений туризм є перспективною галуззю, що здатна допомогти малим поселенням вижити. Для того, щоб він і далі розвивався, власникам садиб варто вивчати туристичний попит, створювати нові цікаві пропозиції, підвищувати якість послуг, а також запровадити активну рекламну політику.

Список використаних джерел

1. Васильєв В.П. Сільський зелений туризм в Україні. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/vasylyjev.htm
2. Габа М. І. Сільський зелений туризм – перспективний вид туризму для реформування економіки України / М. І. Габа // Інтелект ХХІ. – 2016. – № 2. – С. 88-94.
3. Інформаційний портал “Українська правда” [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/travel/2022/06/20/249177/>
4. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.greentour.com.ua/>
5. “Туризм сільський зелений”, випуск 6 (63): науково-популярний журнал. - квітень, 2022. - 16 с. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1wnQcLcoI62K4h5Mt7ESKj-z6kwqT80mh/view>

*Сажнев Владислав Валерійович
студент I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності 242 «Міжнародний туризм»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна*

«Зимовий туризм Норвегії: сучасний стан і перспективи розвитку»

Королівство Норвегія має сприятливе фізико-географічне положення для розвитку зимового туризму, чому сприяють засніжені Скандинавські гори, що займають більшу частину Норвегії, а також вкриті льодовиками високі плоскогір'я загальною площею більше 5000 км² [2].

Основою зимового туризму Норвегії є гірські ландшафти, льодовики та фьорди, де цілорічно можна займатись зимовими видами спорту. Тут неодноразово проводились Зимові Олімпійські ігри. З кожним роком туристична інфраструктура удосконалюється, зокрема, будують нові гірськолижні комплекси, створюються об'єкти, що надають

додаткові послуги туристам (розважальні та спортивні заклади, заклади охорони здоров'я). Країну відвідує все більше туристів, зокрема, це - 5.9 мільйонів туристів за 2022 рік, які провели близько 10.7 мільйонів ночей у норвезьких помешканнях. Найбільше туристів було з Німеччини, Нідерландів, Швеції, Данії та Сполучених Штатів Америки. Так, туристи витратили приблизно 194,3 мільярда норвезьких крон (це приблизно 18,7 мільярда доларів США). Завдяки міжнародному туризму 59,4 мільярда норвезьких крон, були направлені на удосконалення туристичної галузі. У самій туристичній індустрії королівства працює 182 900 осіб, що становить приблизно 7% населення країни [3].

Після COVID-19 року (2020), туризм в країні активно розвивається. Так, сучасний стан є ще не таким як до пандемічних часів, але, на мою думку, з кожним роком кількість туристів, які будуть відвідувати Норвегію (особливо взимку) буде тільки зростати. Цьому сприятиме багато факторів, серед яких розвинена інфраструктура, сервіс високого рівня, велика кількість туристичних атракцій, які притягують туристів зі всього світу. Головними туристичними дестинаціями зимової Норвегії є наступні:

Відвідування столиці країни - Осло. Це місто є досить привабливим та має величну історію свого становлення та розвитку. Туристи обожають відвідувати це місто, оскільки тут досить цікаві пам'ятки та будівлі, як наприклад, Норвезький морський музей, де розповідають про історію мореплавства країни, яке починається ще з часів славетних вікінгів. Щоб зануритись у святкову атмосферу, місто треба відвідувати у грудні, коли все навкруги прикрашене новорічною ілюмінацією та розташовані різдвяні ярмарки, що доповнюють святкову атмосферу норвезької столиці [4].

Казкове північне сьйво. На території Північної Норвегії, яка розташована за Полярним колом, у зимовий період світловий день дуже обмежений, тому місцеві мешканці та туристи у темний період дня можуть бачити казкове диво природи - північне сьйво. Щоб побачити його, туристам потрібно їхати до містечка Тромсе, яке розташоване прям посередині «Поясу північного сьйву». Сам північний регіон не дарма радять туристам, оскільки він вважається оптимальним за широтою для спостереження за полярними сьйвами [5].

Вічна краса фіордів. Зимова краса фіордів приваблює всіх туристів, які мріють опинитися там хоча б на хвилину. Краса оповитих білим килимом снігу фіордів переносить людину у часи славних вікінгів. Щоб побачити цю красу, туристам необхідно доїхати до містечка Берген чи Ставангер. Звідти можна легко досліджувати Согнефіорд чи район Гардангер-фіорд на громадському транспорті або обрати будь-який пакетний тур, який повезе у ті дивовижні місця [6].

Гірськолижні курорти Норвегії. Туристи можуть відвідати та активно відпочити в одних із найкращих гірськолижних курортів країни, такі як: Трюсіль, який є найбільшим гірськолижним курортом Норвегії, оскільки тут розташовано 31 підйомник і 68 схилів; Гемседаль, який є найпопулярнішим та другий за величиною гірськолижний курорт; Гаф'елль, курорт який відповідає олімпійський стандартам та має один із найкращих ландшафтних парків у світі [7].

Перспективи розвитку зимового туризму Норвегії можуть бути доповнені великою кількістю музеїв та театрів, різноманітними парками та заповідниками, створеними для збереження унікальної флори та фауни країни, а також широкою географією та тематикою пригодницького туризму. Додаткові інвестиції та успішна стратегія розвитку національного туризму можуть сприяти створенню та відкриттю нових туристичних ареалів, які будуть приваблювати туристів зі всього цивілізованого світу.

Список використаних джерел

1. Мальська М. П. Туристичне країнознавство. Європа. Навч. посіб. / М. П. Мальська, М. З. Гамкало, О. Ю. Бордун. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 224 с.

2. UPDATE 1-Statistics Norway raises '07 GDP outlook, cut '08. URL: <https://web.archive.org/web/20200922054630/https://uk.reuters.com/article/oilRpt/idUKL0674675920070906> (дата звернення: 25.03.2023).
3. Stats for Tourism in Norway (Full 2022/2023 Numbers). URL: <https://thenorwayguide.com/stats-for-tourism-in-norway/> (дата звернення: 25.03.2023).
4. Norway in Winter: Why it's worth to visiting. URL: <https://www.thediscoveriesof.com/norway-in-winter/> (дата звернення: 26.03.2023).
5. 10 Thing to do in Norway in winter. URL: <https://www.nordicvisitor.com/blog/5-things-to-do-in-norway-this-winter/> (дата звернення: 26.03.2023).
6. Our favourite winter adventures. URL: <https://www.visitnorway.com/plan-your-trip/seasons-climate/winter/things-to-do/> (дата звернення: 26.03.2023).
7. These are Norway's best ski resorts. URL: <https://www.visitnorway.com/things-to-do/outdoor-activities/skiing/alpine-skiing/best-ski-resorts/> (дата звернення: 26.03.2023).

*Самойленко Галина Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності 242 «Туризм»*

*Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Буличева Тамара Валентинівна*

«Замковий туризм в Україні»

Замки – це надзвичайно цікаві історичні споруди, які вже давно стали не тільки об'єктом досліджень археологів, істориків та архітекторів, але й популярним туристичним напрямком. Україна, яка славиться своїми тисячолітніми історичними та культурними традиціями, є багатою на замки, палаци та фортеці, що привертають увагу туристів з усього світу. Ці архітектурні шедеври втілюють історичні та культурні цінності України. Вони також відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності, тому вони потребують ретельного догляду та збереження.

Дослідження замкового туризму в Україні є важливою складовою частиною туристичної галузі, що має значний потенціал, а також впливу на соціально-економічний розвиток країни. Розробка замкового туризму дозволить відкрити нові робочі місця, збільшити прибуток від туризму, привернути увагу іноземних інвесторів та підвищити міжнародний престиж України.

Замковий туризм в Україні може стати важливим джерелом доходу для країни, оскільки він привертає велику кількість туристів. Для цього необхідно розвивати та підтримувати інфраструктуру, що дозволить туристам зручно та комфортно подорожувати до замків, а також пропонувати якісні туристичні послуги.

Замки та інші історичні місця приваблюють увагу туристів своєю красою та різноманітністю архітектури, історією та легендами, що пов'язані з ними. Крім того, замки можуть бути використані для організації різноманітних заходів, таких як весілля, фотосесії, корпоративні заходи тощо.

Проте, для розвитку замкового туризму в Україні необхідно вирішити низку проблем, таких як відсутність достатньої інфраструктури та послуг, низький рівень фінансування та рекламування, недостатня збереженість замків та інших історичних місць. Один зі способів розвитку замкового туризму - це покращення доступності до них. Для цього необхідно створювати транспортну інфраструктуру, що дозволить легко дістатися до цих будівель. Також можна розвивати мережу готелів та ресторанів поблизу замків, щоб туристи мали зручне місце для проживання та харчування.

Іншим способом розвитку такого виду туризму є створення тематичних експозицій та екскурсій. Вони дозволяють туристам краще ознайомитися з історією та культурою країни та збільшити інтерес до замків. Такі експозиції можуть включати історичні костюми, віртуальні тури та інші інтерактивні елементи, які зроблять візит більш захоплюючим та запам'ятовувальним.

Важливо забезпечити ефективну рекламу, щоб залучити більше туристів. Рекламні кампанії можуть бути спрямовані на зарубіжні туристичні агентства та медіа, а також на внутрішній ринок. Потрібно використовувати всі доступні медіа-канали, такі як телебачення, радіо, інтернет та соціальні мережі.

Одним з прикладів успішного замкового туризму в Україні є Замкова дорога Поділля. Це туристичний маршрут, що проходить через Подільську територію України, де знаходяться десятки стародавніх фортець, палаців.

Усі ці заходи допоможуть розвивати замковий туризм в Україні та залучити більше туристів до країни. Він стане не тільки важливим джерелом доходу для країни, але й сприятиме збереженню історичних пам'яток та культурної спадщини країни. Це важливо для підтримки туризму, а також для збереження ідентичності країни та розвитку національної свідомості серед місцевого населення.

У світі вже є багато прикладів успішного розвитку замкового туризму. Наприклад, у Європі такі країни як Англія, Франція та Німеччина мають значну кількість фортець, які привертають мільйони туристів щороку. В Європі замковий туризм є однією з найбільш розвинених галузей туризму, що допомагає забезпечити значний дохід для місцевих громад та сприяє розвитку економіки країни.

Отже, розвиток замкового туризму в Україні може бути важливим фактором для розвитку туризму та економіки країни в цілому. Якщо держава вкладе зусилля в розвиток цього виду туризму, вона зможе привернути до себе більше туристів, зберегти свою культурну спадщину та сприяти розвитку місцевих громад. Для досягнення успіху у розвитку замкового туризму в Україні, потрібно планувати інфраструктуру, створювати привабливі туристичні маршрути, розвивати нові формати замкового туризму, які відповідають вимогам туристів, та залучити інвестиції для створення нових туристичних об'єктів.

Список використаних джерел

1. Бейдик О.О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України: дис. ... д-ра геогр. наук: 11.00.02./ КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2004 424.
2. Білецька І. М. Сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму в Україні / І. М. Білецька // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. прць. – Київ : НАУ, 2011. – Вип.31. – С. 104-112.
3. Рутинський М.Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 432 с.
4. Маркевич М. Замковий туризм Західної України // Міжнародний бізнес та замковий туризм в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль-Збараж, 28-29 квітня 2017 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2017. С.177-179.
5. Штучний інтелект – ChatGPT 3.5 – OpenAI.

*Пінчук Олег Олександрович
студент II курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

Науковий керівник:

«Словотворення в англійській мові»

Словотвір – це процес творення нових слів з існуючих, і це важливий аспект розвитку мови. У контексті біологічної термінології словотвір має важливе значення для передачі точного значення та полегшення комунікації. Існують різні стратегії утворення слів у біології, зокрема афіксація, складання, конверсія тощо.

Однією зі стратегій словотвору є *префіксація*. **Префікси** – це афікси, які додаються до початку слова для зміни його значення. У біології префікси використовуються для створення нових термінів, які вказують на число, кількість або ступінь біологічного об'єкта. Приклади префіксів, що використовуються в біології, включають mono-, poly-, hypo- та hyper-. Додаванням цих префіксів до існуючих слів утворюються нові терміни, такі як monosaccharide і hyperglycemia.

Ще одна стратегія словотвору – *суфіксація*. **Суфікси** – це афікси, які додаються до кінця слова, щоб змінити його значення або функцію. У біології суфікси використовуються для позначення типу організму або конкретної частини тіла, про яку йдеться. Приклади суфіксів, що використовуються в біології, включають -ology (study of), -itis (inflammation of) і -ectomy (surgical removal). Розуміючи суфікси, можна розшифрувати незнайомі біологічні терміни та зрозуміти їх значення.

Корінь слова – це основний будівельний матеріал слів, і багато біологічних термінів мають латинське або грецьке коріння. Корінь несе в собі первинне значення слова, і, розуміючи значення цих коренів, можна легко зрозуміти значення багатьох біологічних термінів. Прикладами коренів, що використовуються в біології, є cardio- (серце) і dermat- (шкіра).

Для утворення нових слів у біології також використовуються *комбіновані форми*. **Комбіновані форми** – це корені або основи, до яких додається сполучна голосна. Зазвичай це “o”, але це також може бути “i” або “a”. Найпоширеніші комбіновані форми в біології включають hemo- (кров), cyto- (клітина) та osteo- (кістка). Поєднуючи ці форми, можна утворити нові терміни, наприклад, hemocyte.

Анатомічні терміни – це слова, що описують будову та організацію живих організмів. Ці терміни утворюються за допомогою різних словотворчих процесів, таких як афіксація, складання та запозичення. Приклади термінів з анатомії: “cardiovascular”, “neurological”, “respiratory”.

Фізіологія вивчає нормальне функціонування живих систем. Вона охоплює різні процеси, які відбуваються в організмах для підтримки життя. В англійській мові багато біологічних термінів, пов'язаних з фізіологією, були утворені шляхом словотворення. Прикладами фізіологічних термінів є “homeostasis” і “metabolism”, які утворені шляхом поєднання грецьких коренів із суфіксами.

Генетика вивчає гени та спадковість у живих організмах. Генетичні терміни використовуються для опису структури, функції та успадкування генів. Багато генетичних термінів походять від грецьких і латинських коренів, наприклад, термін “gene” походить від грецького слова “genos”, що означає потомство.

Еволюція – це фундаментальна концепція в біології, яка пояснює, як види змінюються з часом завдяки генетичним змінам і природному відбору. Багато біологічних термінів, пов'язаних з еволюцією, були утворені за допомогою різних словотворчих процесів.

- **Адаптація**: процес, за допомогою якого організм стає краще пристосованим до навколишнього середовища завдяки генетичним змінам, що відбуваються з часом.

- **Дарвінізм**: теорія еволюції шляхом природного відбору, запропонована Чарльзом Дарвіном у ХІХ столітті.

- **Видоутворення**: процес утворення нових видів шляхом еволюції.

- **Філогенез:** еволюційна історія групи організмів.
- **Конвергентна еволюція:** процес, за допомогою якого подібні адаптації розвиваються у неспоріднених видів, що живуть у схожому середовищі.
- **Гомологія:** подібність у будові або функціях між різними організмами, що вказує на їхнє спільне походження.
- **Рудимент:** структура, яка втратила свою первісну функцію в процесі еволюції, але все ще присутня в організмі.

Отже, стратегії словотвору є важливими для розвитку біологічної термінології, а розуміння цих стратегій є необхідним для ефективної комунікації в цій галузі. Префікси, суфікси, корені та комбіновані форми використовуються для утворення нових слів у біології та існують різні типи біологічних термінів, що використовуються для опису різних аспектів живих організмів.

Список використаних джерел

1. Англійська мова за професійним спрямуванням для студентів природничих спеціальностей. English for Biology Students : навчальний посібник / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова ; [уклад.: В. М. Запара, К. М. Рудницька]. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. - 110 р. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32117>
2. Запара В. М. Навчання фахової термінології студентів природничих спеціальностей на заняттях з іноземної мови / В. М. Запара // Нові концепції викладання іноземної мови в світлі сучасних вимог : матеріали Міжнародної науково-методичної конференції, 5 листопада 2014 року / Укл. Г. А. Турчинова, О. О. Яременко-Гасюк, М. О. Шутова. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. - С. 49-50 URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/18596>
3. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник / М-во охорони здоров'я України, Львів. нац. мед. ун-т ім. Данила Галицького ; уклад.: Л. І. Петрух, І. М. Головка. – Київ : ВСВ «Медицина», 2015. – 968 с. – Бібліогр.: с. 964–966.

*Барабаш Богдана Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Смольнікова Олена Генадіївна*

«Вербалізація концепту «пандемія» в сучасних англомовних новинах»

Пандемія COVID-19 (англ. Coronavirus disease 2019) стала серйозною проблемою, з якою зіткнулося людство в XXI столітті. Вона вплинула на всі сфери діяльності людей та кардинально змінила життя суспільства. Способи і засоби вербалізації цього концепту в текстовому просторі таких англомовних ЗМІ: «The Guardian», «The New York Times».

«The Guardian» - британська газета, що належить Guardian Media Group. Виходить у Лондоні і Манчестері. Вважається однією з найкращих газет Великої Британії. Була заснована в 1821 р., під назвою «Манчестер Гардіан» (англ. The Manchester Guardian) і стала щоденною газетою в 1855 р. Газета займає незалежну ліберальну позицію в своїх передових статтях, але надає велику увагу широті та глибині охоплення новин.

«The New York Times» - щоденна газета у Сполучених Штатах Америки. Створена як регіональне видання. Однак концепція регіонального ЗМІ не завадила їй стати однією з найвпливовіших газет світу. Веб-сайт «Нью-Йорк таймс» вважається одним з

найпопулярніших новинних сайтів з відвідуваністю в 30 мільйонів осіб на місяць. У текстовому просторі ЗМІ для вербалізації даного концепту широко використовуються синоніми, неологізми, сленгізми, а також метафоричні вирази та порівняння.

1) Синонімічні вирази:

- лексема *disease* в англomовному дискурсі представлена за допомогою синонімічних номінацій: *illness, epidemic, outbreak, infections*. Наприклад: «Vietnam has reported 176 new confirmed coronavirus infections from several outbreaks, the health ministry has said.» [6] «The Italian government has accused the EU and its member states of being slow in coming to the country's aid over the coronavirus epidemic.» [4].

2) Метафоричні вирази та порівняння:

- лексема *coronavirus* у англomовних статтях на тему пандемії є найуживанішою. Вона використовується на позначення всієї сім'ї коронавірусів. Під час даної пандемії її використовують для позначення респіраторної інфекційної хвороби, що стала причиною пандемії 2019–2021 рр. Сам термін має метафоричну основу. Він з'явився у 1968 р., і його пов'язують із фізичною формою вірусу під мікроскопом - він нагадує сонячну корону, яка з'являється під час сонячного затемнення [1].

У текстовому просторі вірус персоналізується. За допомогою лексем *to destroy, to kill, to devastate* йому приписується здатність руйнувати, вбивати, спустошувати. Для досягнення потрібного емоційного ефекту, а саме ефекту залякування, адресант вдається до використання численних персоніфікацій, зображуючи вірус як вбивцю. Наприклад: «The coronavirus could turn sewage surveillance into a mainstream public health practice.», «This disease is going to kill many more people in Brazil.» [2].

- порівняння карантинного часу з апокаліпсисом відображено в наступному прикладі: «I have come to think of the experience of the pandemic as a «half-assed apocalypse». «There are, on the one hand, certain obvious respects in which our situation feels recognisably apocalyptic.» [3].

Це порівняння зумовлене тим, що під час першої хвилі коронавірусу більшість країн оголосили жорсткі обмеження пов'язані з карантинними заходами. Це спричинило до того, що вулиці спорожніли, кафе, ресторани, бізнес-центри були тимчасово закриті, що надало багатьом містам спустошений вигляд та відчуття перебування в апокаліптичному фільмі. Саме тому життя під час пандемії порівнюється з апокаліпсисом.

Загалом, варто зазначити, що медичний пандемічний лексикон містить багато спільних елементів із військовим. Людство сприймає пандемію як ворога, якого необхідно подолати. Загальноприйнятими і зафіксованими у текстових джерелах є такі вирази як «combat the disease, battle the disease», лексеми «to fight» (битися, воювати) «to fight off» (відбити, вигнати), «to weaponise» (використовувати), які також належать до концептуальної групи «війна» і використовуються у сучасному текстовому просторі як засіб, що показує боротьбу жертв з вірусом [1]. Наприклад: «Roundly derided for the lateness of its lockdown and its bungled testing programmes, the UK was the unexpected recipient of a sudden bout of lavish praise for its scientists' efforts to combat the disease.» , «Tomorrow, my isolation period will be complete. I am relieved that my body has managed to fight off the virus so that I can continue to fight for those who have been less fortunate.» [5].

Враховуючи поширення дезінформації стосовно коронавірусу, спеціалісти з ІТ які намагаються подолати цю проблему також зображуються як військові: «The information warriors fighting «robot zombie army» of coronavirus sceptic.» Даний приклад також ілюструє як за допомогою сленгу дається опис людям, що не вірять у масштабність, серйозність проблеми та ігнорують заходи безпеки.

Отже, на основі аналізу конкретних джерел було виявлено, що у текстовому просторі ЗМІ («The New York Times», «The Guardian») для вербалізації даного концепту широко використовуються синоніми, неологізми, сленгізми, а також метафоричні вирази та порівняння за допомогою яких створюються абсолютно різні образи, що характеризують концепт з різних сторін.

Список використаних джерел

1. К. Красницька, Н. Долусова, Н. Степанюк / Глобальне явище coronavirus як новий концепт в англomовній лінгвокогнітивній картині світу. [Електронний ресурс]. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/32_2020/part_1/24.pdf
2. Covid is taking over': Brazil plunges into deadliest chapter of its epidemic. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/13/brazil-covid-coronavirus-deaths-cases-bolsonaro-lula>
3. I literally wrote the book on apocalypses. I never thought it would pan out like this. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2021/mar/20/i-literally-wrote-the-book-on-apocalypses-i-never-thought-it-would-pan-out-like-this>
4. Italy criticises EU for being slow to help over coronavirus epidemic. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/11/italy-criticises-eu-being-slow-help-coronavirus-epidemic>
5. R. Hughes / I feel fear and guilt': an NHS junior doctor on the effect of getting Covid-19. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/14/coronavirus-i-worry-about-my-colleagues-an-nhs-junior-doctor-describes-the-challenges-she-faces>
6. Merkel says vaccine patent waiver 'not the solution' – as it happened. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.theguardian.com/world/live/2021/may/08/coronavirus-live-news-india-lockdown-uk-covid-19-vaccines?page=with:block-609648868f080cbad78f79c1>

*Балицька Ірина Андріївна
студентка II курсу
Спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доцент, кандидат педагогічних наук
Смольнікова Олена Геннадіївна*

«Archaisms in the English Language»

English is an ever-changing language that has evolved over centuries. As the world changes, so does the English language, adding new words and discarding others. Archaisms belong to a category of words that have survived against all odds [2].

An archaism is a word or phrase (or a particular meaning of a word or phrase) that is no longer in common use and is considered extremely old-fashioned.

Etymology: From the Greek, "ancient, beginning"

Also known as: lexical zombie [5].

In other words, archaisms are words that have gone out of use in modern language. Nowadays, their use is usually for impact, comic effect, or portraying a sense of the old fashioned [6].

The original meaning of an archaism is often lost in antiquity. Archaisms are most commonly found in older literary works such as the sonnets and plays of Shakespeare or nursery rhymes, in the law, in religious terms and geographical names. Archaisms are interesting examples of the constant evolution of the English language, as well as a window on the past.

In the classification of English vocabulary, archaic words or archaisms are one from various groups of words on stylistic function, which are being used by writers. They frequently refer to vocabulary, but may also comprise other linguistic categories, such as orthography, phonology, morphology or syntax. Archaisms came from the Greek word "arkhaismos" which means "copy the ancients" or "give an archaic air to". Archaisms are the usage of a form of writing or speech from an earlier time that is no longer used in the present [1].

Some archaic forms may have had a wider distribution before being confined to dialectal usage. In contrast to obsolete forms, archaisms may still be recognised as once being part of the language. For example, younger people may understand the meaning of certain words employed by older people or occurring in older texts, but not use them themselves.

As the language continues to develop, its word stock also goes through an increasing state of change. In each progress of literary language, more or less apparent changes in the meaning or usage can be found, and for some instances, a total disappearance of a particular unit from the language.

Archaisms have three stages in the aging process of words and they are as follows:

Obsolescent - the beginning aging process of a word. Words of this kind become seldom used.

Obsolete - these are the words that have already gone entirely out of use but are still being recognized by the community.

Archaic Proper - these are the words, which are no longer being recognized in modern English. They are the words in Old English which are either completely dropped out of the language or have changed in their appearance and have become unrecognizable.

Most frequently, words that fall on archaisms are being used in poetry, science and technology, ritual writings, geography, law, and speeches. It is said that archaisms can be divided into two: the literary archaisms and the lexical archaisms. Literary archaism seeks to evoke style of older speeches and writings. The usage of words, which are no longer in the common use, fall under the lexical archaism. Different rituals and literary uses in the literature of the old help archaisms kept alive.

Science and technology are among of the words generation factors because of continuous discoveries and inventions. For instance, the usage of the word "wireless" instead of "radio" for the generation of British citizens during the World War II association of these words kept the both words alive in the speaking community but, in fact, the word "radio" is an older word which is a obviously of archaism.

Compound adverbs and prepositions found in the writing of lawyers - like the words heretofore, hereunto, thereof are also examples of archaisms. In some phraseologies, most especially in religious contexts, archaic elements that are not used in ordinary speech in any other context are being retained: "With this ring I thee wed." Archaisms are also used in the dialogue of historical novels so as to draw out the flavor of the period. Others use archaisms to add a humorous effect and may count as inherently funny words.

Archaisms are mostly misunderstood which leads to changes in the usage. An example can be found in the phrase "the odd man out". This originally came from the phrase "to find the odd man out", where the verb "to find out" has been split by its object "the odd man", meaning the item which does not fit [1].

Some simple examples of archaisms in English:

Prithee^ This archaic contraction is short for "pray thee" and was used as a polite form of request in Early Modern English.

Thou, and thy: These were once the familiar forms of "you" in English, but they are now considered archaic and are rarely used in everyday conversation.

Anon: This archaic adverb means "soon" or "in a short time" and was commonly used in Middle English.

Ye and hither: These are also old-fashioned pronouns and adverbs that were once commonly used in English, but are now mainly seen in literary works or historical documents.

Verily, thee, and thine: These are examples of archaic words that were used to add emphasis or formality to a sentence. Today, they are generally replaced with more modern equivalents like "indeed," "you," and "yours."

Mayhap: This archaic adverb means "perhaps" or "possibly" and was commonly used in Middle English.

Shakespearean words: Some words that were commonly used by Shakespeare in his plays, such as "wherefore" (meaning "why") and "thrice" (meaning "three times"), are now considered archaic in modern English.

Methinks: is an archaic verb that means "it seems to me" or "in my opinion." It is formed by combining "me" (as the subject) with the verb "thinks," which is the third-person singular present tense form of the verb "think."

Ere: This archaic conjunction means "before" and was commonly used in Middle English.

So, English archaisms are important for a number of reasons:

Historical context: the use of archaic language in literature, documents, and other forms of communication can provide important insights into the historical context of the time period in which they were used.

Literary appreciation: many classic works of literature use archaic language, and an understanding of this language can enhance our appreciation of these works and help us to better understand their themes and characters. Cultural heritage: English archaisms are part of our cultural heritage and can help us to better understand the development of the English language and the various influences that have shaped it over time. Linguistic study: archaisms provide interesting and unique examples of language change over time, and the study of archaic forms can shed light on the evolution of the English language and the ways in which it has been influenced by other languages and cultures. Overall, an understanding of English archaisms can enrich our appreciation of literature, provide insights into history and culture, and contribute to the ongoing study of language and linguistics.

References:

1. Archaic words or archaisms//angeles, maria monica m. Online URL: https://www.slideshare.net/mm_angeles/archaisms
2. GRAMMARIST. Online URL: <https://grammarist.com/archaisms/>
3. The oxford dictionary of English etymology (1966). Online URL: <https://archive.org/details/onions-ed.-the-oxford-dictionary-of-english-etymology-1966/mode/2up>
4. Pseudo-archaic English: the modern perception and interpretation of the linguistic past //oliver m. Traxel. Online URL: <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/19156/1/%5BStudia%20Anglica%20Posnanien%5D%20Pseudo-Archaic%20English%20the%20Modern%20Perception%20and%20Interpretation%20of%20The%20Linguistic%20Past.pdf>
5. English Learning Resources and Tips. Online URL: <https://www.thoughtco.com/>
6. Free English Grammar Lessons and Tests. Online URL: <https://www.grammar-monster.com/glossary/archaism.htm>

*Гайій Олександр Васильович
студент ІV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
доцент, кандидат педагогічних наук
Смольнікова Олена Геннадіївна*

«Використання акронімів та аббревіатур в англійській мові»

Застосування аббревіатур та акронімів є поширеною практикою в усіх сферах спілкування в сучасному світі. Таке явище вже десятки років зустрічається в

повсякденному та професійному спілкуванні, наукових дослідженнях та інших виданнях. Проте, виникає питання про доцільність та коректність використання таких скорочень, оскільки вони не завжди є зрозумілими для всіх учасників комунікації. У цій роботі ми зосередилися на поняттях акронімів та аббревіатур, порівняли їх відмінності та ознайомилися з історією їх виникнення. Проаналізувавши літературні джерела, також дослідили переваги та недоліки використання акронімів в різних сферах спілкування, щоб зробити висновки щодо доцільності та коректності їх застосування.

Акроніми та аббревіатури - це слова, які складаються з перших літер окремих слів або словосполучень. Ці терміни часто використовуються в англійській мові, особливо в наукових, технічних і ділових текстах [1].

Аббревіатури - це слова або фрази, які скорочуються за допомогою їх складових частин, зазвичай, видаленням з них букв або складів. Наприклад, слово "abbreviation" може бути скорочене до "abbr." або "abbrev" [4].

Акроніми являють собою різновиди аббревіатур, які складаються з перших літер інших окремих словосполучень і вимовляються як єдине слово, наприклад: NASA ['næsə] (National Aeronautics and Space Administration). Існують випадки, в яких окремо вимовляється кожна буква так, як звучить її назва в алфавіті: наприклад FBI [ˌɛf.bi.'aɪ] (Federal Bureau of Investigation) [3].

Історія виникнення акронімів та аббревіатур налічує багато років. Наприклад, в англійській мові відомо багато акронімів, які були створені в період Першої світової війни, таких як RADAR (Radio Detection And Ranging). Аббревіатури також використовувались віками, наприклад, "Mr." для "Mister" та "Dr." для "Doctor".

На сьогоднішній день акроніми та аббревіатури стали дуже поширеними в формальному та неформальному спілкуванні. Вони дозволяють швидко та зручно передавати інформацію, особливо в електронних повідомленнях та соціальних мережах. Проте, використання акронімів у формальних текстах, таких як листи та есе, може бути недоречним, оскільки потенційний читач може не знати їх значення.

Доцільно зазначити, що хоча ми й записуємо аббревіатури в їх скороченому варіанті, однак слід не забувати про те, що вимовляється ціле, не скорочене слово [1, 5]. З'ясовуючи особливості використання аббревіатур у письмовому мовленні, ми визначили їхні основні переваги. Найбільш доцільно згадати про економію часу: аббревіатури складаються з меншої кількості літер, ніж повні слова, тому використання їх допомагає заощадити час при написанні і читанні тексту. Наступною значною перевагою є зручність: аббревіатури допомагають писати та вимовляти довгі назви легше та швидше. І, на нашу думку, найважливішою перевагою є спеціалізоване застосування: аббревіатури широко використовуються в спеціалізованих сферах діяльності, таких як медицина, наука, техніка тощо, що дозволяє ефективніше комунікувати фахівцям у цих галузях.

Оскільки акроніми є різновидами аббревіатур, то переваги та недоліки у їх використанні є схожими. Дослідження "The use of acronyms in everyday communication" (S. Robertson, 2019) показало, що використання акронімів може покращувати ефективність спілкування у повсякденному житті. Акроніми допомагають економити час та зосереджуватися на основних думках, що дуже важливо в умовах швидкого та інтенсивного спілкування [5].

З іншого боку, в дослідженні "The use of acronyms in written communication" (J. R. Harlen, 2016) було показано, що застосування акронімів може значно знижувати доступність та зрозумілість тексту, особливо для читачів, які не знайомі з багатьма специфічними термінами або не володіють мовою на достатньо високому рівні [2]. Проаналізувавши ці праці, ми зробили висновок, що використання акронімів потрібно застосовувати з особливою уважністю та вказувати їх значення в першому вживанні або у довідковому додатку до основного тексту. При доцільному використанні таких скорочень з'являється можливість формулювати і передавати інформацію з максимальною користю для доповідача і слухача (або читача).

Таким чином, можна зробити висновок, що використання акронімів та абревіатур має свої переваги та недоліки. Вони можуть бути корисними в повсякденному спілкуванні, але вимагають обережності та уважності в формальному. Використання акронімів та абревіатур відображає культурну та технічну реальність нашого світу, і може вказувати на професійну та соціальну приналежність.

Список використаних джерел

1. Grammarly. "Acronyms, Initialisms, and Abbreviations: What's the Difference?" Retrieved from <https://www.grammarly.com/blog/acronyms-initialisms-abbreviations/>.
2. Harlen, J. R. (2016). "The Use of Acronyms in Written Communication." *Journal of Business and Technical Communication*, 30(3), 329-352.
3. Merriam-Webster. "Acronyms, Abbreviations, and Initialisms." Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/acronym>.
4. Oxford Learner's Dictionaries. "Acronyms and Abbreviations." Retrieved from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/acronyms-abbreviations>.
5. Robertson, S. (2019). "The Use of Acronyms in Everyday Communication." *Journal of Pragmatics*, 146, 40-54.

*Грищенко Карина Юріївна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «101 Екологія»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних, професор
Іваненко Світлана Мар'янівна*

«Table Presentation of Research Results on Environmental Topics in English-Language Articles»

Tables are a common tool for presenting research results in scientific articles, and this is especially clearly visible in the field of environmental research. Tables can be used to summarize data, compare results, and provide a quick overview of key findings. In this article, we will explore the practical meaning of table presentation in environmental research, the average table size, the benefits of using tables, and how tables can affect readers' perceptions of research results.

Practical Meaning

Tables are an essential tool for presenting research results in a clear and concise manner. In environmental research, tables are often used to summarize large amounts of data, such as measurements of pollution levels, wildlife populations, or climate patterns. By presenting this data in a tabular format, researchers can easily compare results, identify trends, and draw conclusions.

Average Table Size

The size of tables used in environmental research articles can vary significantly depending on the amount of data being presented. The average table size for tables in environmental research articles is typically around one-third to one-half of a page. However, larger tables may be used to present more extensive data sets, while smaller tables may be used to highlight specific findings.

Benefits of Using Tables

Using tables to present research results in environmental research articles offers several benefits. Firstly, tables can be used to present complex data in a concise and easy-to-understand format. This makes it easier for readers to understand the research findings and draw their conclusions. Secondly, tables can be used to focus attention on global trends, making it easier for

readers to identify key takeaways from the research. Finally, tables can be used to compare results across different studies, allowing researchers to identify patterns and trends in environmental research.

Based on the articles I singled out the following features of creating a tables:

the use of appropriate Formatting

Tables should be formatted appropriately to ensure that they are easy to read and understand. The table should have a clear title that describes the contents of the table. The title should be placed above the table and should be in bold and centered. The table should also have column headings **which** are easy to understand and read.

Table 1
Previous MA application in forest valuation studies.

Authors	Year	Functional form	Variables	Scale	Analysis	No of studies	Obs
Barrio and Loureiro	2010	Semi-log	Study characteristics Characteristics of goods Site and socio-economic characteristics	Global	OLS-Huber-White adjusted standard error	35	101
Chiabai et al.	2011	Semi-log	Site and socio-economic characteristics Type of forest	Global	/	27	59 (for recreational use) and 21 (for passive use values)
Hjerpe et al.	2015	Semi-log and linear-log	Conservation type Conservation scope Valuation characteristics Context characteristics	Europe, Canada and US	OLS-Huber-White adjusted standard error	22	127
Ojea et al.	2010	Linear (with interaction effects)	Forest specific (e.g. forest area, type of forest, protection status, forest ES) Biodiversity indicators	Global	OLS	65	248
Ojea et al.	2016	Semi-log	Context characteristics (valuation method, income, population density, year of publication) Study characteristics (local scale, publication year, impact factor, methods) Forest valuation characteristics (REDD, forest area, ES) Site and socio-economic characteristics (GDP, CO2 emissions, carbon uptake)	Global	OLS, random effects	51	205

The Including of Relevant Data

The data included in the table should be relevant to the research question being addressed. The data should be presented in a logical order, with the most important data presented first. It is also important to ensure that the data is accurate and valid. All data should be properly cited, with the source of the data clearly identified.

The Using of Descriptive Statistics

At presenting data in tables, it is important to use descriptive statistics to help readers understand the data. Descriptive statistics include measures such as means, standard deviations, and correlations. These statistics help readers understand the central tendency, variability, and relationships between variables in the data.

The Using of Appropriate Units

By presenting the data in tables is important to use appropriate units of measurement. This ensures that the data is accurate and can be easily compared to other data. For example, if the research is measuring the amount of carbon dioxide in the atmosphere, the data should be presented in parts per million (ppm), which is the standard unit for measuring atmospheric carbon dioxide.

The Usage of Clear and Concise Language

When creating a table, it is important to use language that is clear and concise. In terms of sentence structures, tables typically feature a combination of elliptical sentences, word combinations, and individual lexemes. Elliptical sentences are commonly used in tables as a way to reduce redundancy and improve readability. Word combinations, such as compound nouns or noun phrases, are also used to convey information efficiently. Finally, individual lexemes or single words are used in tables to convey specific information in a clear and concise manner. Overall, the language used in tables should prioritize clarity and ease of comprehension, while also minimizing unnecessary verbiage.

The table should be easy to read and understand, even for readers who are not experts in the field. Avoid using technical jargon or overly complex language, as this can make the table difficult to understand. Whenever possible, use the following recommended fonts: Arial, Helvetica, Calibri, Times New Roman, and Symbol. All elements in a figure, such as letters, numbers, and symbols, should be easily readable at their final size. Generally, the font size in figures should be large enough to remain at least 8 points after reduction, and no smaller than 6

points. For instance, for a 16-cm-wide figure, select a 16-point typeface to ensure that when the figure is scaled down to fit into a single journal column, the type size remains at 8 points.

Color Figure Policy

The color presentation of data is designed primarily for people with visual impairments, such as color blindness. In order to make our sciences more accessible for people with color blindness, we need to follow certain guidelines when creating color illustrations. These guidelines include using high-contrast colors, avoiding color combinations that are difficult to distinguish, and providing alternative means of conveying the information in the illustration, such as labels or annotations. By following these guidelines, we can ensure that our scientific work is accessible to a wider audience and that everyone can benefit from our research findings.

And not only technical characteristics are important, some methodologists emphasize that the usage of special colors can influence the perception of information given in the form of a table. A Color Policy, which was effectively introduced on the 1st of April 2022, states the following:

- Avoid unnecessary color: Grayscale generally provides a more faithful representation when a single quantity is being displayed.
- Avoid troublesome color combinations: greens, reds, browns, and oranges.
- Use green/magenta color combinations instead of green/red combinations.
- Use separate monochrome images for the different color channels if no suitable color combination can be found.
- For line drawings that require color, use redundant coding by adding different textures, shapes, or line types to the colors across figures. See the online "ACA, CSSA, SSSA Editorial Policies" page for additional resources for creating illustrations. [1]

It is also worth paying attention to the numbering of the numbers in the table. Aligning numbers on the decimal. In preparing tables with data (e.g., means, correlations), it is desirable to line the numbers up vertically according to the decimal value. [2]

Conclusion

Tables are an essential tool for presenting research results in environmental research articles. They offer a concise and easy-to-understand format for presenting complex data, highlighting key findings, and comparing results across different studies. Tables can also help to reinforce key messages and conclusions from the research, making it easier for readers to understand and interpret the research findings. Overall, the use of tables in environmental research articles provides a practical and effective means of presenting research results that can benefit both researchers and readers alike.

References:

1. Madison, Guilford R. Chapter 5. tables and figures. *Publications Handbook and Style Manual*. URL: <https://www.agronomy.org/files/publications/style/chapter-05.pdf> (date of access: 07.04.2023).
2. Clark, James M. Effective tables and figures. https://ion.uwinnipeg.ca/~clark/research/comm/C12_FIGU.pdf. URL: https://ion.uwinnipeg.ca/~clark/research/comm/C12_FIGU.pdf (date of access: 08.04.2023).
3. Grammatikopoulou, Ioanna. The value of forest ecosystem services: A meta-analysis at the European scale and application to national ecosystem accounting. *Ecosystem Services*. URL: <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S2212041621000206?token=B04535ED700FE1A4FCFC49C16E1C4C4AA70DAD10BFDB5E65856071B780D3BFB9A440EE1226AADCEF30045443CD7A2E70&originRegion=eu-west-1&originCreation=20230411171619> (date of access: 08.04.2023).

«Фразеологізми в англійській мові»

Фразеологізм — семантично пов'язані сполучення слів, які, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (словосполучень і речень), не виникають у мовленні за загальними граматичними і семантичними моделями лексичних сполучень, і відтворюються у вигляді стійких і цілісних структур. Значення закономірностей поєднання лексем, та відтворення у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції. Ще його називають «Крилатим висловом». Фразеологізм є невід'ємною і органічною частиною мови, як система і культура. Його ще називають фразеологічним оборотом [1].

Тобто слова, які є частиною фразеологізма більш-менш втрачають власне лексичне значення. Таким чином, фразеологічна одиниця вживається як ціле, готове словосполучення. Поєднання значення слів, що входять до нього, є лексичним значенням цілої фразеологічної одиниці.

До фразеологічних одиниць англійської мови належать: ідіоми, словосполучення, колокації, фразеологічні дієслова, прислів'я, приказки, граматичні фразеологізми, фразеологічні схеми. Світ англійської фразеології великий і різноманітний [2].

Кожен аспект його дослідження, безумовно, заслуговує належної уваги.

Класифікація фразеологічних одиниць англійської мови:

Одним з видів фразеологізмів в англійській мові є колокація - це стійке поєднання слів, характерне тільки для даної мови.. Наприклад, візьмемо дієслово speak. Якщо ми хочемо висловити манеру, в якій говорить людина, ми можемо поєднувати дієслово speak з різними колокаціями. :

speak quietly - говорити тихо
speak softly - говорити м'яко
speak quickly - говорити швидко
speak slowly - говорити повільно
speak frankly - говорити чесно
speak openly - говорити прямо
speak candidly - говорити відверто

якщо ми хочемо показати ефект від висловлювання, вироблений на іншу людину, speak можна вживати з такими колокаціями:

speak eloquently - говорити красномовно
speak movingly - говорити зворушливо
speak glowingly - говорити палко

Таким чином, ми отримали різноманітні дієслівні поєднання з колокаціями в англійській мові. [3]

Колокація стосується того, як слова поєднуються або утворюють фіксовані відносини.

typical collocations

heavy rain
high temperature
scenic view

incorrect/untypical collocations

thick rain
tall temperature
scenic picture

Колокації можуть бути сильними або слабкими. Сильні словосполучення — це умови, коли зв'язок між двома словами досить фіксований і обмежений. Слабкі словосполучення - це те, де слово може сполучатися з багатьма іншими словами [4].

В англійській мові є фразеологічні одиниці, які за структурою пов'язані з реченням. Типовими є ті фразеологізми, побудовані відповідно до будови простого речення і мають компоненти, які пов'язані між собою як підмет і присудок. Наприклад: *he has no guts* (означає, що людина не має мужності, боїться ризикувати); *you said it* (Я абсолютно з вами згідна); *It never rains but pours* (Біда не приходить одна); *wipe it off* (перестань сміятися, досить жартів); *never say die* (не вішайте носа); *sink or swim* (все поставлено на карту, вибору немає).

До цієї підгрупи фразеологізмів належать англійські афоризми та прислів'я. Їх кількість велика.

Фразеологічні ідіоми — це мовленнєвий оборот, значення якого не відповідає значенню вжитих слів: *a bull in a China shop - an elephant in a China shop* бик у посудній крамниці - слон в посудній крамниці. Сам по собі цей вислів нічого не означає, але в контексті його можна охарактеризувати, як незграбну людину.

Світ сучасної англійської фразеології великий і різноманітний і різноманітний аспект її вивчення, безумовно, заслуговує належної уваги. Англійська фразеологія вирізняється багатством функціонально-стильових та емоційно-експресивних синонімів.

Фразові дієслова – це особливі дієслова англійської мови, що складаються зі власне смислового дієслова та одного або декількох прийменників (рідше прислівників).

Фразові дієслова слід сприймати як одне ціле та запам'ятовувати їхнє значення як одного сталого виразу, адже значення фразових дієслів часто відрізняється від значення окремих слів, з яких вони складаються.

keep on – продовжувати

keep – тримати, зберігати

on – на, в

pass out – знепритомніти

pass – проходити повз, йти

out – з, поза

Види фразових дієслів

Фразові дієслова поділяються на *transitive* (перехідні) та *intransitive* (неперехідні) дієслова.

Неперехідні фразові дієслова можуть використовуватися самі по собі та не потребують після себе прямого додатку (другорядного члена речення, що виражається іменником або займенником та не потребує прийменника), тобто вони вказують на те, що підмет виконує дію самостійно над собою.

Everyone dressed up for the New Year party. – Всі були гарно вдягнені на новорічній вечірці.

Деякі неперехідні фразові дієслова можуть ставати перехідними в залежності від контексту.

Don't give up! You can do it! – Не здавайся! Ти можеш зробити це!

Mike decided to give up smoking. – Майк вирішив кинути палити.

Перехідні фразові дієслова в реченні потребують після себе використання додатку, в більшості випадків вони не використовуються самі по собі.

We have to put off our meeting till next Monday. – Ми повинні відкласти нашу нараду до наступного понеділка.

Перехідні фразові дієслова також можуть бути *separable* (подільні) та *inseparable* (неподільні).

В неподільних фразових дієсловах прийменник ніколи не відокремлюється від дієслова та вживається одразу після нього.

I'm looking forward to seeing you! – Я з нетерпінням чекаю на нашу зустріч!

В так званих подільних (розділюваних) фразових дієсловах прийменники можуть ставитися як перед, так і після додатку.

Put on your hat, it's cold outside. – Одягни шапку, на вулиці холодно.

Put your hat on, it's cold outside. – Одягни шапку, на вулиці холодно.

Turn off the music. – Вимкни музику.

Turn the music off. – Вимкни музику.

Якщо після подільного фразового дієслова вживається додаток, виражений займенником, то прийменники завжди ставляться після такого додатку.

Take it off! – Зніми це! Turn it on. – Увімкни це [5].

Отже, на нашу думку, фразеологізми займають значну та дуже важливу роль в англійській мові, збагачуючи її, та у свою чергу сприяють збільшенню лексичного запасу при її вивченні. Фразеологізм є невід'ємною і органічною частиною мови, як система і культура.

Список використаної літератури:

1. Фразеологізм. УМІТИ. URL: <https://umity.in.ua/concept/?id=125>
2. Англійські фразеологізми: удосконалюємо свої знання | Граматика. Вчити англійську: Англійська мова онлайн. URL: <https://learn-english.net.ua/gramatika/anglijski-frazeologizmi-udoskonalyuyemo-svoi-znannya/>
3. Деслівні словосполучення в англійській мові (приклади) URL: <https://jak.koshachek.com/articles/dieslivni-slovospoluchennja-v-anglijskij-movi.html>
4. Collocation. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/grammar/british-grammar/collocation>
5. Фразові дієслова в англійській мові (Phrasal Verbs). GrammarWay – Граматика англійської мови. URL: <https://grammarway.com/ua/phrasal-verbs>
6. Amosova N.N. (1989) Fundamentals of English phraseology. - L.
7. Arnold I.V. (2015) The stylistics of modern English. - L. : Education, - p.301.

*Даценко Олександра Костянтинівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холоденко Олена Віталіївна*

«Наукові здобутки етапів теорії перекладу»

Історія перекладу свідчить, що переклад – один зі стародавніх і необхідних в усі віки видів інтелектуальної діяльності. Останнім часом простежується зростання інтересу дослідників до історії перекладу: на цю тематику з'являється значна кількість праць, проводяться наукові конференції, запускаються великомасштабні колективні проєкти.

Історію перекладу заведено відраховувати зі Стародавнього Єгипту, що мав ділові контакти з різними культурами. Відомостей про перекладацьку діяльність у до єгипетський період, мабуть, немає, тому історію перекладу починають із Єгипту, оскільки саме там зароджується і формується цивілізація: там зароджується писемність, з якої і розпочинається історія цивілізованого суспільства.

Упродовж усієї історії Єгипет вступав у контакти з іншомовними народами, що передбачало наявність перекладу та перекладачів. Звичайно, початковою формою перекладу був усний переклад, яким займалися за необхідності. З розширенням міжнародних контактів збільшується необхідність у професійному перекладі. Уже в текстах Стародавнього царства трапляється слово «с», яке інтерпретується єгиптологами як «перекладач». Основні міжмовні та перекладацькі контакти здійснюються з Дворіччям

(шумерська та аккадська мови) [1].

Культура Стародавньої Греції (а також Індії, Китаю, Близького Сходу) з погляду ставлення до перекладу по праву може бути віднесена до первинних культур, які були самодостатні й тому індивідуальні до перекладу. Переклад там не грав значної ролі, оскільки ці культури формувалися певною мірою самостійно й не відчували потреби в сторонніх впливах, швидше навпаки, вони мали значний потенціал для впливу на інші культури [6].

На межі ХХ ст., коли практично всі культури були сформовані, відбувся різкий перелом у перекладацьких уподобаннях. Тепер культурам стало потрібне «чуже» як воно є, воно вже не могло значним чином модифікувати культуру, тому зростає інтерес до точності, адекватності та еквівалентності перекладу, які перебувають у центрі уваги лінгвістичної теорії перекладу.

Історія перекладацької діяльності, як спеціальний напрямок науки про переклад, почала формуватися практично одночасно з теоретичною та дидактичною складовими цієї науки. З виділенням теорії перекладу в окрему науку праці про переклад поступово почали включати історичну частину, як всеосяжний розгляд об'єкта теорії перекладу. У працях Е. Карі та Т. Сейворі принципи перекладу викладено разом з окремими фактами про перекладацький досвід та перекладачів минулого [3; 4].

Спробу побудувати історію перекладу з акцентом на яскраві, значні явища саме у сфері перекладацької діяльності робить Дж. Стейнер у книзі «Після Вавилону». Для Стейнера первинні «перекладацькі події», під якими розуміються як явища власне перекладу, так і тексти, містять теоретичні погляди на переклад [5].

Дж. Стейнер виділяє 4 періоди. Основними віхами, що маркують початок та завершення кожного етапу, у Стейнера виявляються тексти, що містять роздуми про переклад, тексти, у яких у найбільш яскравій, на думку автора, формі відображається перекладацька практика, перекладацькі стратегії.

Перший період триває 18 століть. Він відкривається загальновідомими в західній науці про переклад висловлюваннями Цицерона та Горация про переклад та перекладачів, з яких зазвичай починається будь-який історичний опис теоретичних міркувань про переклад, і завершується коментарями німецького поета початку ХІХ ст. Фрідріха Гельдерліна до перекладів Софокла. Цей період можна визначити як емпіричний.

Другий період починається трактатами англійського гуманіста Олександра Фрейзера Тайтлера про принципи перекладу та німецького письменника Фрідріха Шлейєрмахера про методи перекладу, опублікованому в 1813 р. Закінчується другий період книгою французького письменника та перекладача Валері Ларбо «Під заступництвом св. Ієроніма», опублікованій 1946 р. ХІХ ст. і перша половина ХХ ст. виявляються періодом, коли робляться спроби визначити сутність перекладу, побудувати перші філософсько-лінгвістичні та поетичні моделі перекладацької діяльності. Цей період автор визначає як період перших теорій та герменевтичних розвідок.

Третій період починається з другої половини ХХ ст. із 40-х рр., коли з'являються перші роботи про машинний переклад, засновані на ідеях структуралізму. У цей період лінгвісти та філософи прагнули встановити відповідність між формальною логікою та моделями мовних, а відповідно й міжмовних, перекладацьких перетворень. Переклад виявляється одним із важливих об'єктів вивчення, виходять перші книги з теорії перекладу. У цей час створюються професійні організації перекладачів, починають видаватися журнали. Цей період продовжується і до теперішнього часу, але з початку 1960-х років акцент у розвідках у галузі теорії перекладу зміщується у бік міждисциплінарних досліджень і починається новий, четвертий період.

Дж. Стейнер пов'язує початок четвертого періоду з поширенням ідей екзистенціалізму, а також із відкриттям статті про переклад Вальтера Беньяміна, опублікованої ще в 1923. Новий період Стейнер визначає як герменевтичний. У цей період слабшає інтерес до автоматичного (машинного) перекладу, ведуться спекотні суперечки

між лінгвістами про універсальність та відносність перекладу. Переклад стає об'єктом дослідження антропологів, психологів, соціологів та ін. [5].

Періодизація історії перекладу, запропонована Дж. Стейнером, являє безперечний інтерес для науки про переклад. Але, як справедливо зазначає М. Балляр, у ній насторожує історична невизначеність виділених періодів, а також те, що запропонована періодизація не отримує очікуваного розвитку в автора [2].

Сучасний перекладацький технологічний процес суттєво відрізняється вже від процесу перекладу навіть другої половини ХХ ст. Основним джерелом довідкової інформації для перекладачів стало всевітнє павутиння, що дозволяє за короткий термін знайти необхідні для перекладацького рішення дані, наприклад, запитавши поради в колег у різних куточках світу.

Таким чином, відмінність перекладів свідчить, що переклад у жодному разі не є механічною процедурою заміни одного тексту іншим і перекладацькі проблеми є не тільки й не стільки мовними, як світоглядними та соціокультурними.

Список використаних джерел

1. Семенець О. Е., Панасьєв О. Н. Історія перекладу. Київ : Наукова думка, 1993. 365 с.
2. Ballard M. De Cicéron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions. Lille: Université de Lille III, 1992. 299 p.
3. Cary E. La traduction dans le monde moderne. Genève: Librairie de l'Université, 1956. 196 p.
4. Savory T. The Art of Translation. London : Cape, 1957. 159 p.
5. Steiner G. After Babel Aspects of Language and Translation. London : Oxford University Press, 1975. 520 p.
6. Vermeer H. Skizzen zu einer Geschichte der Translation. Frankfurt : Verlag, 1992. 312 s.

*Карпенко Єлизавета Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»*

*Науковий керівник:
доцент, доктор філософії
Кузьменко Раїса Іванівна*

«Використання сучасних засобів навчання на уроках іноземної мови»

Технічні засоби на уроках іноземної мови уже давно є звичним явищем на практиці вчителів. Адже аудіовізуальний метод взагалі не можливо явити без використання технічних засобів. Навчання за допомогою цього методу відбувається на основі слухового сприймання, а також певна частина завдяки зоровому сприйманні. Рідна мова повністю виключена. Мовні зразки не аналізуються, а вводяться, як коментарі до фільму. Ось тут і йде обов'язкове використання технічних засобів. Щоб фільм могли побачити учні вчитель має використати або телевізор або більш новіший засіб – комп'ютер, або мультимедійний екран.

Використання комп'ютера чи телевізора не може проводитися на кожному уроці англійської мови. Але є технічний засіб, який мусить бути в кабінеті й без якого навчальний процес є неможливим – це магнітофон. Його використання та застосування може бути найрізноманітнішим та регулярним.

Важливим принципом дидактики є наочність, яка вимагає максимального унаочнення навчального матеріалу. Особливу увагу слід звернути на реальні

спостереження, що впливають на відчуття, які є надійними провідниками пам'яті. Оскільки не всі явища і об'єкти можна безпосередньо зробити наочними, треба використовувати ТЗН.

Навчальна інформація, передбачена в образній формі, міцно пов'язана з емоціями, викликає активну розумову діяльність учнів, яка сприяє глибокому і міцнішому засвоєнню знань.

У школі для вивчення іноземної мови на кожного учня відводиться в середньому 1-1,5 хвилини з уроку. Застосування ТЗН дозволяє збільшити час активної роботи в 10-15 разів.

Урок з застосуванням ТЗН – це якісний тип уроку. Але слід пам'ятати, що дуже важливим є застосування ТЗН тільки тоді, коли це необхідно. Застосування ТЗН не має бути тривалим, бо обривається контакт між учнями та вчителем, що знижує ефективність роботи.

Записи, озвучені фільми чи діафільми на англійській мові виконують дві функції. По-перше, вони являються засобом для оволодіння аудіовальними навичками, як особливим видом комунікативної діяльності, яка може відбуватися навіть при прослуховуванні радіопередач або переглядів кінофільму чи телепередач на англійській мові. Тут вони можуть використовуватися в рамках програми навчання аудіювання.

По-друге і аудіовізуальні засоби дають можливість учнів слухати вимову не тільки свого вчителя, а й вимову інших людей, в різному виконанні, як чоловіком, так і жінкою, дитиною, чи старшою людиною в рамках єдиного стандарту вимови. Діти також можуть зрозуміти, що їхня вимова, якщо вона є гіршою, ніж у вчителя, може покращитися, а також діти зрозуміють, що слід не просто імітувати за вчителем, а пробувати додавати свої емоції у власні висловлювання.

Особливого значення в сучасному педагогічно світі почали набувати інформаційні технології. Сучасні інформаційні технології зосереджуються в таких засобах: електронна пошта, CD-ROM, Інтернет, комп'ютеризоване викладання мов, телеконференції і таке інше – все це можна необхідно застосовувати.

Застосування електронної дошки для демонстрації навчального матеріалу, презентації, показ слайдів, картинок також є одним із важливих засобів навчання.

Зараз сучасним стало використання онлайн – дошок наприклад Ziteboard.

Масштабована віртуальна дошка, яку можна завантажити прямо через браузер. Це проста версія дошки, яка також не вимагає встановлення окремого додатка або реєстрації. Ви можете поділитися URL-адресою на вашу робочу дошку. Це посилання залишиться постійним і буде вести на дошку, на якій ви працювали. На відміну від інших дошок, Ziteboard дозволяє публікувати свої дошки в Інтернеті, де їх можуть бачити інші користувачі. Вони не мають права редагувати ці дошки або приєднуватися до роботи над ними я– тільки якщо ви запросите їх на дошку або в додаток.

Список використаних джерел

1. Використання технічних засобів навчання (ТЗН) у викладанні іноземної мови (реферат) [Електронний ресурс. Режим доступу]: <https://ukreferat.com/chapters/inozemna-mova/vikoristannya-tehnichnih-zasobiv-navchannya-tzn-u-vikladanni-inozemnoi-movi-referat.html>

2. 12 інтерактивних онлайн-дошок для дистанційного навчання та спільної роботи [Електронний ресурс. Режим доступу]:

https://osvitanova-com-ua.cdn.ampproject.org/v/s/osvitanova.com.ua/posts/4181-12-interaktyvnykh-onlain-doshok-dlia-dystantsiinoho-navchannia-ta-spilnoi-roboty.amp?amp_gsa=1&_js_v=a9&usqp=mq331AQIUAKwASCAAgM%3D#amp_tf=%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%3A%20%251%24s&aoh=16805075134289&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&share=https%3A

*Кухар Анастасія Петрівна
Студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холоденко Олена Віталіївна*

«Сучасний переклад»

Сьогодні вивчити іноземну мову для людей вважається як хобі. Проте багато хто обирає даний шлях, як майбутню професію. В такому випадку людина вчить всі нюанси не лише граматики чи спілкування, а й фонетику, культуру мови, ідіоми та правильність перекладу важких та спеціалізованих тем. Бути перекладачем це звісно круто і перспективно. Переклад може бути виконаний професійним перекладачем або перекладачем-аматором, і метою перекладу може бути забезпечення зрозумілості для читача, слухача або глядача, які не розмовляють вихідною мовою. Але ніхто не задумується про всю важкість навчання, а тим більше перекладу з однієї мови на іншу. Сучасні вимоги до перекладу дуже високі. Головною метою будь – якого перекладу – є досягнення адекватності. Адекватність – це вичерпна передача смислового змісту оригіналу і повна функціонально – стилістична відповідність йому. На думку Л.С. Бархударова, текст перекладу ніколи не може бути повним та абсолютним еквівалентом тексту оригіналу. Схожої думки дотримується і Ю. Найда, за словами якої намагання досягти еквівалентності може призвести до значного відходу від оригіналу.

Переклад може бути виконаний як письмовим, так і усним способом. Це вже залежить від поставленого перед перекладачем завдання. Переклад буває дуже різним - від розмови з іноземцями під час подорожі і до політичної конференції, де країни різних континентів вирішують проблеми людства. В одному випадку людина сама перекладає або їй допомагає перекладач в телефоні, як приклад. В іншій ситуації можуть використовуватися спеціальні технології, які забезпечують миттєвий переклад. Варіантів та способів перекладу є безліч. Проте сучасний професійний переклад складна система.

Сучасний переклад - це процес перенесення змісту тексту з однієї мови на іншу з використанням сучасних методів та підходів. Існують такі сучасні методи перекладу:

1. Машинний переклад: це процес перекладу, що використовує комп'ютерні програми, які автоматично переводять текст з однієї мови на іншу. Цей метод широко використовується в інтернеті та в програмах перекладу на мобільних пристроях.

2. Глибинне навчання: цей метод використовує нейронні мережі, щоб навчити комп'ютер перекладу. При такому підході, комп'ютер використовує велику кількість прикладів перекладу, щоб навчитися розуміти та перекладати текст.

3. Комбінований підхід: цей метод поєднує машинний переклад та роботу людини. При такому підході, комп'ютер виконує автоматичний переклад, а потім професійний перекладач або редактор перевіряє текст та вносить необхідні корективи.

4. Крос-мовний переклад: цей метод використовує штучний інтелект для перекладу тексту з однієї мови на кілька інших мов. Цей метод особливо корисний для багатомовних текстів, які потрібно перекласти на більше ніж одну мову.

Важливо зауважити, що жоден метод не є ідеальним, і він може містити помилки та неточності. Тому для важливих документів та текстів краще використовувати професійних перекладачів.

Сьогодні, завдяки розвитку технологій та комп'ютерної лінгвістики, переклад може бути здійснений як вручну перекладачем, так і автоматично за допомогою комп'ютерних програм. Одним з ключових аспектів сучасного перекладу є використання комп'ютерних програмних забезпечень та інших технологій, що дозволяють підвищити продуктивність перекладу та знизити його вартість. Такі програми можуть автоматично перекладати тексти, використовуючи нейромережі та інші методи машинного навчання.

Основні принципи сучасного перекладу полягають в тому, щоб забезпечити максимальну точність та відповідність оригіналу, зберігаючи при цьому відтінки смислу та стилю. Для досягнення цієї мети перекладачі використовують різні методи, такі як контекстний аналіз, порівняння з аналогічними текстами, а також спеціальні техніки, такі як локалізація та адаптація.

Крім того, сучасний переклад часто вимагає використання спеціалізованого програмного забезпечення, такого як перекладацькі платформи та машинний переклад, що забезпечують швидке та ефективно перекладання текстів. Однак, незважаючи на розширення можливостей технологій, важливо зберігати роль людського фактора в процесі перекладу, оскільки тільки людина може врахувати всі нюанси мови та культури оригінального тексту. Сучасний переклад вимагає від перекладача знання мови, культури та тематичного контексту, що дозволяє забезпечити точність та належний рівень стилістичної відповідності оригіналу.

Отже, сучасний переклад - це комплексний процес, який поєднує в собі розуміння мов та культур, використання новітніх технологій та програм, та здатність перекладача зрозуміти контекст та передати сенс оригінального тексту.

Список використаних джерел

1. Сучасні технології перекладу. – Режим доступу до ресурсу: Як сучасні технології змінюють роботу перекладача (tabula.com.ua)
2. Балахтар В.В., Балахтар К.С. АДЕКВАТНІСТЬ ТА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ. - Режим доступу до ресурсу: АДЕКВАТНІСТЬ ТА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ (confcontact.com)

*Левченко Олена Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холоденко Олена Віталіївна*

«Труднощі англійського перекладу»

В XXI столітті англійська мова є дуже поширеною в усьому світі, а тому стрімко розвивається і її переклад. На початку свого розвитку він мав лише усну форму, згодом з виникненням писемності з'явився і письмовий переклад. У світі існує безліч археологічних знахідок які підтверджують тисячолітню його історію. Досліджуючи початкові етапи розвитку перекладу у Великій Британії варто згадати першого поета Кедмона. Він був першим, хто переклав фрагмента сакрального письма з латинської мови на давньоанглійську. Свідками початку перекладацької діяльності є поетичні переклади фрагментів Старого Заповіту, які є дуже далекими від того, що ми розуміємо під словом «переклад»[3].

У XII столітті велика кількість англійців почали займатись перекладацькою діяльністю, в основному тексти перекладались з латинської, арабської і грецької мов та

носили науковий, філософський та теологічний характер. Яскравими представниками цього етапу є Аделард Братський та Роберт Кетський. Постійно розширювався та збагачувався науковий світогляд усіх людей, що були пов'язані з соборними школами у XII столітті. У Західній Європі на початку XIII століття набуло поширення перекладення творів Аристотеля латинською мовою, Досить часто додавались арабські та грецькі коментарі. Також Також зазнали перекладу його праці з таких предметів як географія, математика, медицина та астрономії[3].

Досліджуючи перекладну літературу середньовічної Англії можна натрапити на таку проблему як трактування понять «література», «переклад» та «англійський». Причиною цього є те, що раніше перекладачі працювали в основному не з оригіналами, а з копіями текстів, в яких була велика кількість пропусків. Можна сказати, що в той час перекладачі були ще й критиками. Таким чином, працюючи з оригіналами текстів середньовічного англійського перекладу, їх слід сприймати не як джерельний еталон, а як основу для перекладу. Також перекладачі досить часто додавали свої думки до основного тексту, стаючи при цьому не копіїстами, а редакторами. Середньовічна практика перекладу мала двох суб'єктів для свого існування – копіїста та, безпосередньо, автора. Отже, таким чином, можна зробити висновок, що термін «переклад» в сучасному розумінні та розуміння людей Середніх віків має досить мало спільного. Поняття «література» є менш проблемним, бо за Середньовіччя в поняття літератури вкладали значно ширший сенс, аніж тепер [1].

В епоху середньовіччя існував розподіл на переклади. Існував переклад для еліти та для простих людей. Для першої категорії використовували в основному англо-нормандську мову. Її особливістю є те, що діалект однієї мови, наприклад французької, переміщують на англійську територію, наслідком чого є міксування двох різних мов, що вважалося досить статусним. Для другої категорії суспільства, тобто для широкого загалу, використовували звичну на той час англійську. Але зрештою англо-нормандська мова перетворилася на звичайний діалект, яким не користувалася більшість населення. Можна сказати, що даний розподіл є причиною моєї кількості оригінальних англійських творів та перекладів, адже більш престижно було перекладати на англо-нормандську

Важливо зазначити, що до середини XIV століття перекладачі не вказували свого імені, тож тексти були анонімними. Винятком є Річард Ролле з Гемпшоу, він був чернцем пустельником, навчався в Оксфорді, а його основними працями були англійські та латинські дидактичні прози та вірші про Бога, псалтир його авторства був популярний і через сто років[1].

Протягом XVIII століття критерієм перекладацького стилю перекладачів слугувала простота читання. Те, що було не зрозуміло перекладачеві в тексті пропускалося. Вважалося, що власний стиль висловлювання перекладача є найкращим, отже і переклад здійснювався відповідно до нього.

У сучасному світі досить велике поширення має усний переклад, але відображається він як синхронний або одночасний. Перекладачі, що займаються даною справою в основному беруть участь в різних міжнародних конференціях та нарадах, політичних та дипломатичних переговорах. Також вони можуть виступати паралельно з авторами наукових доповідей чи політичних виступів, говорячи паралельно з промовою. Людина, що працює з синхронним перекладом, повинна мати високу кваліфікацію, адже її основним завданням є швидко та якісно перекласти зміст слів диктора і при цьому вона не має права уточнити пропущене чи не зрозуміле. Основним мінусом одночасного перекладу є часткові втрати інформації, але цілком нормально, і навіть задовільно, якщо збережено до 70% інформації.

Але все ж основним типом перекладу XXI століття залишається письмовий. Він може бути традиційним, тобто виконуватись людьми в ручну, або ж автоматичним чи машинним, який виник в середині XX століття. Для трансформування тексту автоматичним перекладом використовують спеціальну електронно-обчислювальну

машину, для якої складено спеціальні програми. Його основним недоліком є те, що комп'ютер може працювати лише з нескладними текстами, в яких граматики є спрощеною, а словник стандартизовано. Художні твори не варто перекладати, за допомогою техніки, адже машина не зможе правильно перекласти переносне значення слів. Але автоматичний переклад науково-технічної літератури є цілком задовільним та виконується дуже швидко[2].

З розвитком мови, раніше перекладені тексти можуть ускладнювати розуміння сучасних читачів. Тому такі тексти може бути перекладені більш сучасною мовою шляхом здійснення, так званого «сучасного перекладу». Інколи, така діяльність зустрічає супротив деяких традиціоналістів. Існує і протилежний процес, який передбачає переклад сучасної літератури на класичні (стандартні) форми мови.

Список використаних джерел

1. Кальниченко О.А., Подміногін В.О. Історія перекладу та перекладацької думки в Англії (ранній середньо-англійський переклад). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://studentam.net.ua/content/view/8767/97/>
2. Панченко Діана Андріївна. Історія становлення та розвитку перекладу в західній Європі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/istoria-stanovlenna-ta-rozvitku-perekladu-v-zahidnij-evropi-357733.html>
3. Прокопенко А.В. Історія перекладу та перекладацької думки: Англія, Німеччина, Америка, Україна: конспект лекцій / укладач А. В. Прокопенко. – Суми: Сумський державний університет, 2018. –87 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/67755/1/Prokopenko_pereklad.pdf

*Македон Світлана Олегівна
студентка III курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Осташко Еліна Владіславівна,
студентка III курсу
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»*

*Науковий керівник:
доктор філософії, доцент
Кузьменко Раїса Іванівна*

«Організація дистанційного навчання в умовах воєнного стану»

Після введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року однією з найголовніших питань, яке виникло у майже кожного освітянина - це в якому форматі будуть навчатись українські школярі та студенти? Дистанційна форма навчання стала єдиним вірним рішенням.

У зв'язку із загрозою життю, бойовими діями та тимчасовою окупацією окремих територій деякі частина учасників навчального процесу була змушена переміститися в межах України чи виїхати за кордон.

Так, відповідно до Закону України «Про освіту» статті 571 щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану, зазначено, що здобувачам освіти, які в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні чи окремих її місцевостях, оголошених у встановленому порядку (особливий період) були вимушені змінити місце проживання (перебування), залишити робоче місце, місце навчання, незалежно від місця їх проживання (перебування)

на час особливого періоду гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників.

Із початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, коли стало життєво необхідним, приймати швидкі, нестандартні, рішення, особливої актуальності набули інновації.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій.

Варто зазначити, що в цей складний час освітяни активізувалися у вирішенні організаційних проблем в організації навчання здобувачів освіти. Багато закладів освіти відкрили у вільному доступі платформи зі своїми навчальними матеріалами.

Дистанційне навчання учитель може здійснювати в синхронному та асинхронному режимах з використанням електронних освітніх платформ (Google Workspace, Google Classroom, Нові Знання, HUMAN.UA, Moodle) і комунікаційних онлайн сервісів та інструментів (Zoom, Skype, Team, базові сервіси Google: Gmail, Календар, Meet, Jamboard, Chat, Hangouts, YouTube та інші).

Підсумовуючи сказане, війна скоригувала нашу освіту і продовжує далі її коригувати. Незважаючи на складні умови, у яких сьогодні опинилася наша держава, інноваційна та науково-експериментальна діяльність освітньої системи продовжується, результатом якої є нові педагогічні ідеї та концепції, форми навчання та організація освітніх процесів режиму. Тому, не дивлячись на страшні події, ми навчаємося в повну силу і маємо надію, що скоро війна закінчиться і ми зможемо навчатись, як offline, так і online.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту»: редакція від 6.04.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с. ISBN 978-966-997-111-1
3. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

Eliza Melnyk
3rd year student

Specialty “014.06 Secondary Education “Chemistry”

Supervisor:
Associate Professor, PhD
Raisa Kuzmenko

«Tolerance in Education»

What does the term tolerance, which is so popular nowadays, mean? Tolerance is characterised by the ability to tolerate the interests, views, habits and behaviour of others. If a person is tolerant she always shows a valued attitude towards others.

When learning a foreign language, students want to travel the world, perhaps to work for multinational corporations. At the same time, some of them are not ready to tolerate representatives of other cultures and religions.

Tolerance in education At school, teachers should not only teach and develop abilities, but also bring up tolerance. Tolerance at school means not only a good attitude of students towards the teacher, but also the opposite. Teachers should also respect their students and be kind to them. Teachers should set an example of tolerant attitudes for their students. After all, how can you teach children to be tolerant if you do not possess this character trait yourself? Developing tolerance involves acquiring knowledge and skills. We are only tolerant of someone else's point of view if we can understand it. However, it happens that we agree with the opinions of others without understanding them, and this cannot be called tolerance. Sometimes teachers treat their students as subordinates without taking into account their skills, and only teach the material. Such a relationship cannot be tolerant, because tolerance means showing understanding and respect for others. Yes, students may respect such a teacher, but this respect will not be sincere, but based on a desire to get a good grade, or just fear.

Tolerance stops being the result of fear or striving for power, it is based on the will to help and freedom, and therefore it is manifested in mutual respect both from the pupils to the teacher and from the teacher to the students.

Conclusion

In conclusion, I want to say that tolerance in the educational process is both a means and a method that ensures mutual respect between teacher and student. In general, the relationship between the teacher and science has a basis of cooperation, which leads to an open and tolerant society.

References:

1. Формування толерантності як ключової цінності учня Нової української школи в процесі вивчення іноземної мови. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-tolerantnosti-yak-klyuchovo-cinnosti-uchnya-novo-ukra-nsko-shkoli-v-procesi-vivchennya-inozemno-movi-229323.html>
2. Мижа В. Виховання. Освіта. 2008. URL <https://osvita.ua/school/method/technol/1117/>
3. Kuzmenko R. Tolerance as the Basis of Education. Research Journal of Education, Psychology And Social Sciences №1. pp. 8-12. 2020.

*Мельник Тетяна Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Смольнікова Олена Геннадіївна*

«Колороніми фразеологізмів в англійській мові»

Лексика, представлена кольорами, зазвичай є об'єктом експериментів у різних теоріях мови, але особлива природа, що використовується у фразових одиницях, не вивчена повністю. Натомість дослідження колоронімів допомагає загальній картині світу визначити цінності конкретної етнічної групи. Назви кольорів можна вважати показовим матеріалом для таких досліджень, адже вони існують у всіх розвинених мовах [2].

Багатство кольорів навколишнього світу по-особливому відображається в мові. В усіх мовах світу існує різноманітна кількість назв на позначення кольору. До того ж деякі з основних кольорів спектра не завжди мають окремі назви. Цікавий той факт, що українські назви кольорів синій та блакитний є у англійській мові, але передаються тільки одним словом blue, також поєднання кольорів в українській мові передається складними прикметниками, що містять назви обох кольорів, а у англійській цей колір передається одним словом, наприклад, зеленувато-жовтий - sulphur.

Кожна мова має свій колір пов'язаний з історією народу, його культурою, побутом, традиціями тощо, тому колороніми, попри свою однозначність, по-різному перекладаються з однієї мови іншою [1].

В англійській мові доволі часто можна побачити фразу *once in a blue moon*, що означає «вкрай рідко». Спочатку ця ідіома мала значення «ніколи» і перекладалася б на українську «як рак на горі свисне». Але під час дослідження етимології цього фразеологізму вияснилося, що синій місяць (який трапляється раз на 29.5 днів) не таке вже й рідкісне явище. Вперше *once in a blue moon* у значенні «дуже рідко» вжили на початку 19 ст., після чого цей фразеологізм увійшов у постійний вжиток [3].

Не менш вживана і цікава ідіома – *to be a black sheep*. В українській мові є вираз «бути білою вороною», саме він є відповідником, який точно передає значення цього фразеологізму. Відповідно обидва ідіоми мають негативне забарвлення.

Green with envy – "зелений від заздрощів". Вважають, що цей фразеологізм походить з «Отелло» Вільяма Шекспіра, де заздрість порівняли з монстром, який має зелені очі. Ще до Шекспіра зелений колір асоціювався зі страхом чи хворобою, тобто мав негативну конотацію [3].

With flying colours – успішно щось зробити. Ця ідіома має цікаву історію і походить вона з епохи великих географічних відкриттів. Насправді *colors* в цій фразі має значення прапорів, які піднімали на кораблях у разі перемоги чи успіху, коли ті поверталися в порти [4].

Фразеологізм *the red carpet*, що означає дуже ввічливе і гарне ставлення пов'язаний з червоним килимом, якого завжди розстеляли перед королівською особою, або ж важливим гостем під час офіційних візитів.

З банківськими справами пов'язаний фразеологізм *in the red* (бути в боргу). Коли особа бере з банку суму грошей, що перевищує суму на її поточному рахунку, цифри друкуються червоним

У вислові *blue funk* (панічний страх) лексема *funk*, очевидно, первісно вживалася студентами оксфордського університету як сленгове слово. При переляці, внаслідок порушення кровообігу, шкіра людина набуває синюватого відтінку.

Походження виразу *yellow journal* (бульварно-сенсаційний журнал) відноситься до такого факту: у 1885 році в одному з номерів журналу "New York World" було вміщено кольорову фотографію, що на той час було рідкісним явищем. Це було зроблено з метою викликати сенсацію і залучити широкі кола читачів. На фотографії було зображено дитину в жовтому (*The Yellow Kid*) [4].

Будучи загальноприйнятим символом у світлофорі, зелене світло увійшло до складу фразеологізму *to give a green light* (розв'язати руки, дати свободу дій).

Дослідження значення основних кольорів в англійській та українській мовах дає підстави стверджувати, що основні символічні значення у англійській та українській мовах схожі, що пояснюється універсальністю світосприйняття та світобачення двох народів [1]. Символічне значення та семантичні відмінності колоронімів є частиною аналізованих фраз. Це визначається історичним та культурним аспектом країн та їх особливим характером розвитку.

Список використаних джерел

1. Бацман О. О. Соціокультурний компонент лексики з позначенням кольору та його вираження у фразеології англійської мови / О. О. Бацман, Н. І. Чернюк // Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету / Відп. за вип. Л. П. Валенкевич. – Суми: СумДУ, 2010. – Ч. II. – С. 103-104.

2. Семантика та символіка кольору як лінгвокультурний феномен. Retrieved from <https://naurok.com.ua/man-semantika-ta-simvolika-koloru-yak-lingvokulturniy-fenomen-44911.html>

3. Семашко, Т. Ф. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові / Т. Ф. Семашко // Мовознавство. – Вип. 17. – 2009. – С. 14-21

4. Фразеологізми з компонентом кольору в англійській мові. Retrieved from <https://buki.com.ua/blogs/frazeolohizmy-z-komponentom-koloru-v-anhliyskiy-movi/>

*Оніщук Юлія Вікторівна
студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.05 (Біологія та здоров'я людини)»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Іваненко Світлана Мар'янівна*

«Термінологія психічного здоров'я людини англійською мовою як результат відображення наслідків воєн»

Людський досвід війни може мати глибокий і тривалий вплив на психічне здоров'я. У результаті в англійській мові з'явилася ціла низка термінів для опису психологічних наслідків війни для окремих осіб і спільнот. Ми розглянемо деякі ключові терміни, які використовуються в контексті психічного здоров'я людини в результаті відображення наслідків воєн.

Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD)[3] — у лексикології термін «Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)» - це словосполучення, яке складається з кількох слів за моделлю: прикметник + іменник (у функції означення)+ іменник

«Post-Traumatic» відноситься до подій або досвіду, які відбуваються після травматичної події. «Stress» означає фізіологічну та психологічну реакцію на ситуацію, яка сприймається як складна або загрозна.[1] «Disorder» стосується стану, який спричиняє страждання та порушення повсякденного функціонування. Разом слова в терміні «Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD)» описують стан психічного здоров'я, який може виникнути внаслідок впливу травматичної події або серії подій. ПТСР – це стан, який може спричинити низку симптомів, у тому числі флешбеки, підвищену настороженість, тривогу та депресію.[1] Цей термін є прикладом технічного терміна, розробленого в галузі медицини для опису конкретного стану. Важливо відзначити, що цей термін не є взаємозамінним з іншими термінами, які можуть використовуватися в розмовній мові для опису психологічних наслідків травми, наприклад «Shell shock» або «Combat stress».

Іншим терміном, який набув популярності в останні роки, є Moral injury[2]. Moral injury або моральна травма також іменникове словосполучення за моделлю прикметник + іменник, що стосується психологічної шкоди, яка може бути спричинена діями, які порушують моральний чи етичний кодекс людини.[1] У контексті війни солдати можуть зазнати моральної шкоди, якщо вони відчувають, що порушили власні цінності чи переконання, або якщо вони відчувають, що їх зрадили начальники чи товариші. Симптоми моральної шкоди можуть включати провину, сором і відчуття екзистенціальної кризи.

Traumatic Brain Injury (TBI)[2] або Черепно-мозкова травма (ЧМТ) — складний іменниковий термін за моделлю прикметник + іменник(у функції означення) + іменник. Важливо відзначити, що ТБІ не є взаємозамінним з іншими термінами, які можуть використовуватися в розмовній мові для опису травм голови, таких як «concussion» (струс мозку). Зазвичай його асоціюють із проблемами психічного здоров'я, пов'язаними з війною. ЧМТ відноситься до будь-якої травми головного мозку, спричиненої травматичною подією, такою як вибух або удар по голові, що може викликати низку

фізичних і психологічних симптомів, включаючи головні болі, запаморочення, втрату пам'яті, зміни настрою та поведінки.[1]

Combat stress[3] (Бойовий стрес) — ще один термін специфічний для англійської мови, який є іменниковим словосполученням і використовується в описі наслідків війни для психічного здоров'я. Його структура: іменник(у функції означення) + іменник. Цей термін стосується психологічних та емоційних наслідків тривалого перебування в зонах бойових дій, включаючи тривогу, депресію та емоційне заціпеніння. Бойовий стрес є серйозною проблемою психічного здоров'я серед військовослужбовців, які зазнали тривалого впливу стресу війни.

Shell Shock[2] (Контузія) — ще один термін, який з'явився під час Першої світової війни для опису психологічних наслідків тривалого впливу жахів окопної війни. У лексикології термін «shell shock» розглядається як лексема, що складається з двох слів. Термін був введений у певний історичний період для опису конкретного захворювання, яке спостерігалось у солдатів, які зазнали стресу та травми бою. Хоча цей термін більше не використовується в медичних колах, він залишається частиною історичного лексикону та все ще використовується в розмовній мові для опису психологічної травми, яка може бути результатом бойових дій або інших травматичних подій.

Терміни «Post-traumatic stress disorder», «Moral injury», «Traumatic brain injury», «Combat stress» та «Shell shock» є прикладами процесу словотворення, що називається compounding, у якому два або більше слів поєднуються, щоб створити нове слово з певним значенням.

Окрім цих конкретних термінів, існують також ширші поняття. Такі як Depression[3] (Депресія), Anxiety[3] (Тривожність), Insomnia[2] (Безсоння) та багато інших, які описують травматичні наслідки воєн на психічний і фізіологічний стан людського організму та стають все більш загальноживаними у житті українців.

«Depression» є інтернаціональним терміном, а терміни «Anxiety» та «Insomnia» специфічні для англійської мови. Всі вони є іменниками.

Загалом термінологія людського психічного здоров'я в англійській мові відображає глибокий вплив, який війна може мати на окремих людей і громади. Розуміючи та використовуючи ці терміни, ми можемо краще розпізнавати унікальні наслідки, з якими стикаються ті, хто пережив травму, спричинену війною, і працювати над наданням ефективної підтримки та догляду тим, хто її потребує.

Список використаних джерел

1. Словник-довідник психіатричних термінів : навч. посіб. / Г. М. Кожина та ін. Київ : Вид-во КНМУ ім. Богомольця, 2012. 161 с.
2. R. Srinivasa Murthy, Rashmi Lakshminarayana. Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World Psychiatry*. 2006. No. 5(1). P. 25–30. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1472271/> (date of access: 30.03.2023).
3. War-related stress: Addressing the stress of war and other traumatic events. / S. E. Hobfoll et al. *American Psychologist*. 1991. Vol. 46, no. 8. P. 848–855. URL: <https://doi.org/10.1037/0003-066x.46.8.848> (date of access: 30.03.2023).

Пересунько Олександра Віталіївна
студентка студентка I курсу освітнього рівня «магістр»
спеціальності «014.07 Середня освіта (Географія)»

Науковий керівник
доктор філологічних наук, професор
Іваненко Світлана Мар'янівна

«Застосування елементів автономного навчання у підготовці до написання магістерської роботи»

У добу стрімкого розвитку науки, освіти, інформаційно-комунікативних технологій, інтеграції українських ВНЗ у світову систему освіти одним з головних завдань постає розвиток у людині стійкої потреби у безперервній освіті. Для цього потрібно навчитися працювати за «власним сценарієм», тобто розвивати навчальну автономію, «вчитися навчатися».[2]

Автономне навчання є важливою складовою ефективною підготовки до написання магістерської роботи. Існують різні елементи автономного навчання, які можуть бути застосовані у підготовці до написання магістерської роботи, і вони можуть допомогти студентам досягти успіху у своїй навчальній діяльності.

Ідея про те, що люди повинні бути автономними у навчанні, була вперше запропонована в 1981 році Генрі Холеком, який вважається батьком теорії автономії учнів [4]. З тих пір ведеться велика дискусія про те, що саме означає ця характеристика, і як це можна застосовувати в навчанні студентів.

Автономне навчання – це одна з технологій особистісно-орієнтованого навчання, яка забезпечує самовизначення та самореалізацію студента у процесі оволодіння іноземною мовою, а також заснована на використанні різних методичних стратегій та прийомів моделювання ситуацій реального спілкування та взаємодії студентів у групі з метою вирішення комунікативних завдань. [1] Тому ми цілком погоджуємося з думкою С. Боднар, яка наголошує, що «процес автономного навчання іноземної мови студента доцільно розглядати як освітню технологію, що забезпечує формування мовної, мовленнєвої, соціолінгвістичної компетенції особистості у зв'язку з її стратегічною компетенцією та з урахуванням її психологічних якостей» [2]

Використання елементів автономного навчання у підготовці до написання магістерської роботи може бути корисним для студентів, оскільки дозволяє їм ефективно організувати свій час та максимально використовувати свої можливості.

Основні елементи автономного навчання, які можна використовувати у підготовці до написання магістерської роботи, включають наступне:

Одним з основних елементів автономного навчання є планування. Створення плану навчання та плану написання магістерської роботи дозволяє студентам визначити свої цілі та створити чіткий план, який буде допомагати їм досягти цих цілей. Наприклад, студент може створити розклад, в якому буде відведено час на читання наукової літератури, виконання практичних завдань, збір та аналіз даних, написання розділів магістерської роботи. Це дозволить студенту ефективно розподілити свій час та виконати всі завдання вчасно.

Самостійне вивчення – ще один важливий елемент автономного навчання, який може бути корисним у підготовці до написання магістерської роботи. [3] Студент може самостійно вивчати теми, які стосуються їх магістерської роботи. Наприклад, вони можуть шукати інформацію у Інтернеті, переглядати відеоуроки, читати книги та наукові статті, щоб поглибити свої знання. Це допоможе їм не тільки знайти нову інформацію, але й оцінити різні джерела та визначити ті, які найбільш відповідають їхнім потребам.

Розвиток навичок є ще одним елементом автономного навчання, який може допомогти студентам підготуватися до написання магістерської роботи. Учні можуть практикувати навички, які їм потрібні для написання магістерської роботи, наприклад, підготовку презентацій, написання наукових текстів, збір та аналіз даних.

Важливими елементами автономного навчання є також розуміння власного навчання. [1] Студенти повинні розуміти, як вони краще всього навчаються, що допомагає їм зберігати інформацію та які методи навчання є найбільш ефективними для них.

Останнім елементом це є самооцінка, завдяки певному ступеню незалежності від викладача й перекладанні на себе його функцій студент оцінює свій досвід навчальної

діяльності, проводить самокорекцію як результату, так і використаних засобів навчальної діяльності.

Отже, застосування елементів автономного навчання є надзвичайно важливим у підготовці до написання магістерської роботи. Підготовка до написання магістерської роботи є складним процесом, який вимагає від учнів вміння і здібностей збирати інформацію, аналізувати її, розробляти план дослідження та написання роботи. Для успішної підготовки до написання магістерської роботи можна використовувати елементи автономного навчання, які допоможуть студентам самостійно визначити свої мети, обирати шляхи досягнення цих мет та оцінювати свій прогрес.

Список використаних джерел

1.Боднар С. В. Проблеми автономного навчання іноземної мови у навчальному процесі вищої школи [Електронний ресурс] С. В. Боднар. Науковий вісник Донбасу. 2012. № 4. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_23.

2.Резнік В.Г Лобачова С.В. ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ АВТОНОМНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА СТРАТЕГІЇ. «Молодий вчений». 2017. Т. 12.1, № 52. С. 76–79.

3.Самаріна В. В. Автономне навчання В. В. Самаріна, О. В. Шахматова. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: наук. вид.: зб. наук. пр. відп. ред. К. В. Громовенко. Одеса є: Гельветика, 2020. Вип. 32 : статті учасників 6-ї всеукр. мультидисциплінар. конф.: "Чорноморські наукові студії", 15 травня 2020 р. С. 242-245.

4.Смольнікова О. Г. Обґрунтування феномену автономного навчання іноземних мов / О. Г. Смольнікова // Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Сер.: Педагогічні та історичні науки. 2014. № 119.

*Diana Sakharova,
Second year student
Speciality "GE"*

*Supervisor:
Candidate of pedagogical sciences,
associate professor
Smolnikova Olena Hennadiivna*

«Problems of lexicology»

The term «lexicology» is of Greek origin / from «lexis» - «word» and «logos» - «science»/. Lexicology is the branch of linguistics that deals with vocabulary and the characteristics of words and groups of words [4]. It plays an important role in linguistics. However, it also raises some problems that linguists must face. In our opinion, the most topical problems of lexicology are polysemy, neologism formation, and variants of English. This article describes each in detail.

Let's start with what we think are the most interesting polysemy problem. The word "polysemy" means "plurality of meanings" and does not exist only in language. Words with multiple meanings are called polysemous words.

It is worth noting that many lexicographers have studied this issue. The first lexical concept of polysemy was in Beryl T. "Sue" Atkins' rules of lexical entailment. These rules describe how words in one lexical context can be used in another form in a related context. Dick Hebdige also pursued this issue. Polysemy for him means that «all words potentially generate an infinite range of meanings».

The problem, therefore, is that polysemy makes it difficult to convey meaning accurately and can lead to confusion in communication. Here are some examples.

- “Bank” may refer to a financial institution, land along a body of water, or a slope used to slope or turn.

- "Bright" means "light", "intelligent", "vivid or richly colored".

- “Pound” means a unit of weight, a place where feral animals are kept, or a blow of the fist.

- "Face" can refer to the front of the head, the surface of an object, or facing or dealing with a problem or situation.

The lexicologist's job, therefore, is to carefully analyze the linguistic data and consider the different contexts in which the word is used to pinpoint its different meanings.

Next, consider the problem of the formation of neologisms. English playwright William Shakespeare (1564-1616) was one who invented new words such as: cold-blooded, blushing and amazement. Still, neologisms appeared and were mostly spread in the works by the writers. However, the term neologism was first used in English in 1772, borrowed from the French *néologisme*.

The beauty of English is that it is constantly evolving and containing new words. The emergence of new words is facilitated by cultural change and the introduction of new technologies. For this reason, common examples of neologisms are found in science, fiction (particularly science fiction), film and television, literature, terminology, linguistics, visual arts, and popular culture.

There are two different types of neologisms. Blends and derivations. Blends are created by combining existing words. for example: Smog = smoke + fog, brunch = breakfast + lunch. Derivatives are derived from the original Latin or Greek sentence. For instance, villa is Latin for house; copious is derived from the Latin *copia*.

So, neologisms can be challenging for lexicologists because they may not have a widely accepted definition or usage. It can be difficult to tell if it's just a passing fad. Whether a neologism persists as part of a language depends on many factors, perhaps the most important of which is public acceptance [2]. Here are some examples of modifiable and fleeting neologisms:

- «Finsta» – fake Instagram account used for personal or private posts, as opposed to the more public Rinsta account (his real Instagram).

- "Vaxxed" - s term used to describe someone who has been vaccinated against a particular disease or condition.

- "Hungry" - a combination of hunger and anger, describing a hungry, irritable or impatient person.

- “Selfie” – a picture of yourself using your smartphone, usually for sharing on social media.

We think that many newly created objects, new phenomena, the entire spectrum of human emotions do not yet have words to describe them. This is where neologisms will come to the rescue. However, whether it will be accepted in the English language or disappear into obscurity depends on the society.

Equally interesting is the last question considered, the English variants. British English and American English are the two main variants of English. In addition to them, there are: Canadian, Australian, Indian, New Zealand and other variants. There are some features in pronunciation, grammar and vocabulary. The history of American English begins in the early 17th century when the first English-speaking settlers settled on the Atlantic coast of the Americas. The language they brought from England was the language spoken in England during the reign of Elizabeth I.

There are some differences in the use of prepositions between British and American English, such as prepositions with dates, days of the week BE requires «on» / I start my holiday on Friday/, in American English there is no preposition / I start my vacation Friday/. In BE we use «by day», «by night»/at night», in AE the corresponding forms are «days» and «nights». In

BE we say «at home», in AE - «home» is used. In BE we say «a quarter to five», in AE «a quarter of five». BE says «in the street», AE - «on the street». In BE we say «to chat to somebody», in AE «to chat with somebody». BE says «different to something», AE - «different from something» [1].

As for pronunciation differences, example «a» is pronounced as /a:/ in BE, but pronounced /æ/ in AE. For example: class, dance, fast, etc. There are some differences in the position of the stress: in BE – add`ress, but in AE – ‘address; BE – la`boratory, AE – `laboratory and etc.

So, differences in pronunciation can be a challenge, as words can be pronounced differently in different English-speaking countries, which can lead to misunderstandings and communication difficulties. Moreover, English variations are constantly evolving, with new words and phrases being added to the language all the time. This can make it difficult for lexicologists to keep up with changes and to ensure that dictionaries and other reference materials accurately reflect the current state of the language.

In summary, lexicology is a complex field that poses several challenges for linguists. Polysemy, formation of neologisms and variants of English are just a few of the problems facing lexicologists. By understanding these challenges, linguists can create more accurate dictionaries and improve communication between people in different countries. Therefore, these issues require further investigation. We see this topic as promising research. As such, we will continue to monitor and investigate this issue more closely.

References:

1. British and American English [Electronic resource] // prezi.com. – Mode of access: <https://prezi.com/zj-wd8rwkpig/british-and-american-english/> . – Title from screen.
2. Main problems of lexicology [Electronic resource] // StudyMoose. – Mode of access: <https://studymoose.com/main-problems-of-lexicology-essay> . – Title from screen.
3. Neologism is about coining new words [Electronic resource] // EducationWorld. – Mode of access: <https://www.educationworld.in/neologism-is-about-coining-new-words/> . – Title from screen.
4. Nordquist R. Learning about lexicology: the study of the lexicon [Electronic resource] / Richard Nordquist // ThoughtCo. – Mode of access: <https://www.thoughtco.com/what-is-lexicology-1691230> . – Title from screen.
5. Lexicology [Electronic resource] // studylib.net – Mode of access: <https://studylib.net/doc/7878838/lexicology--vvedenie-> . – Title from screen.
6. Polysemy [Electronic resource] // Academic Dictionaries and Encyclopedias. – Mode of access: <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/106481> . – Title from screen.

*Цицюра Анна Ярославівна
студентка IV курсу
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Іваненко Світлана Мар'янівна*

«Особливості застосування виразів ведення уроку німецької мови в шостому класі загальноосвітньої школи»

На сучасному етапі розвитку кожна людина має добре володіти іноземними мовами. Адже на сьогоднішній день «знання іноземних мов – це, перш за все, ключ до успіху та нових можливостей, які відкриваються перед людиною та роблять її фізичний та

духовний світ набагато яскравішим, цікавим, та, в умовах глобалізаційних процесів, які відбуваються у сучасному світовому суспільстві, є просто необхідним компонентом професійної діяльності фахівця у будь-якого рівня будь-якої сфери» [1].

Однією із компетентностей Нової української школи є здатність спілкуватися іноземними мовами. Опанування іноземної мови є важливим та необхідним компонентом загальнокультурного розвитку школярів, їх рівня освіченості, залучення до світової культури та загальнолюдських цінностей. Саме тому ключовою метою НУШ є формування в учнів іншомовної компетентності, а реалізується ця мета під час проведення уроків іноземної мови.

Специфіка уроку німецької мови полягає в системному та постійному перебуванні у стані іншомовного спілкування. Тому для вчителя є важливим допомогти дітям на уроці подолати мовний бар'єр. Адже урок, на мою думку, – це творча лабораторія вчителя, де він може експериментувати, творити, ділитися з учнями своїми знаннями, вміннями та хорошим настроєм.

Для проведення уроків німецької мови вчителі використовують вирази на різних етапах уроку.

З перших хвилин вчитель намагається ввести учнів в іншомовне середовище використовуючи при цьому сталі вирази. Урок вчитель, як правило, починають із слів:

- Guten Morgen! Setzt euch!

Останні слова вчитель може супроводити жестом, показуючи учням сідати. Після чого вчитель звертається до класу:

- Sind heute alle da? Wer fehlt heute?

- Welches Datum haben wir heute?

Спершу вчитель, помічаючи, що учні його не розуміють, може перекладати свої вирази на рідну мову, та в ході навчання з часом учні запам'ятовують ці фрази та розуміють їх.

Щоб не бути передбачуваним вчитель може починати урок зі слів:

- Ich bin froh, euch zu sehen! Wie geht's? Ist das Wetter schön?

Щоб повправлятися у вимові, вчитель пропонує учням:

- Wir machen jetzt die Mundgymnastik!

- Hört und sprecht nach!

Для основної частини уроку теж існує багато виразів, які допомагають вчителю побудувати урок. При цьому вчитель не просто говорить, але й підключає міміку та жести, що допомагає учням краще зрозуміти його:

- Das heutige Thema heißt „_____“.

Вчитель може, при цьому, показати картинку, щоб учні змогли здогадатися самі назву теми.

Під час роботи з підручником для виконання усних вправ вчитель може вживати такі вирази:

- Macht eure Bücher auf der Seite ____ auf;

- Lies bitte!

- Du bist an der Reihe!

- Markiere den Satz!

- Ordnet zu!

- Kreuzt an!

Сучасна освіта спрямовується на те, щоб виховати людину, яка може вільно комунікувати з іншими людьми, вести діалоги та дискусії. Для того, щоб спонукати дітей до діалогу та роботи в парах вчитель звертається до них наступним чином:

- Arbeitet zu zweit!

- Fragt und antwortet!

- Führt ein Gespräch!

Важливо, також, щоб учні розвивали навички письма іноземною мовою. Адже письмо є однією з важливих мовленнєвих компетентностей. Коли виникає потреба у виконанні письмових вправ вчитель може застосувати такі вирази:

- Schreibt das heutige Datum auf!
- Schreibt neue Wörter auf!
- Geh an die Tafel!
- Schreib den Satz an die Tafel!
- Wie schreibt man das?

Протягом уроку вчитель має підтримувати та підбадьорювати учнів, а також хвалити за їх успіхи. Зробити це він може використовуючи такі вирази:

- Das hast du gut gemacht!
- Gut! Sehr gut!
- Ausgezeichnet!
- Richtig
- Das ist richtig!
- Prima!
- Du hast gut gelesen!
- Ihr seid fleißig!
- Das ist fein!
- Ihr wisst alles!
- Wunderbar!

Прощаючись з учнями вчитель використовує такі фрази:

- Die Stunde ist zu Ende!
- Auf Wiedersehen!
- Bis bald!

Важливо, щоб під час уроку німецької мови учні могли зрозуміти вчителя та те, що від них вимагається. Для того, щоб ввести учнів у мовне середовище вчитель має до мінімуму звести вживання рідної мови на уроці, а спілкуватися з дітьми виключно німецькою мовою. Звичайно, він має контролювати ситуацію для того, щоб навчальний процес був максимально комфортним і доступним. Тобто, вчитель за реакцією класу має бачити, розуміють його учні чи ні. Якщо діти не розуміють чого від них вимагають, тоді вчитель використовує перекладну методику.

На сьогоднішній день багато авторів підручників з німецької мови також використовують перекладну методику, подаючи завдання і німецькою, і рідною мовою. Це дає змогу учням працюючи з підручником на уроці чи вдома краще зрозуміти завдання.

Висновки. Вивчення іноземної мови є досить важливою складовою сучасної освіти. Проводячи урок німецької мови вчитель має створити комфортні умови для навчання, при яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес. Учні не повинні боятися говорити іноземною мовою та припускати помилок.

З перших реплік вчителя починається сприйняття учнями іноземної мови на слух, тобто вчитель уже навіть з привітання вводить дітей у мовне середовище. Важливо, щоб вчитель підтримував контакт із дітьми, слідкував за їхньою реакцією, використовував перекладний метод, якщо це потрібно. Систематичне використання виразів ведення уроку німецької мови забезпечить краще розуміння учнями мови. Вживаючи під час уроку німецької мови вирази, які спонукають учнів до тієї чи іншої навчальної діяльності вчитель може помітити, що учні через кілька уроків уже будуть без перекладу розуміти, що від них вимагається.

Список використаних джерел

1. <https://nubip.edu.ua/node/88171#:~:text=Сьогодні%20знання%20іноземних%20мов%20-%20це,суспільстві%2C%20%20просто%20необхідним%20компонентом;>

*Яценко Анна Миколаївна
студентка III курсу
спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холоденко Олена Віталіївна*

«Деякі підходи до підготовки вчителів іноземної мови та тенденції її викладання»

Світ не стоїть на місці, постіндустріальне суспільство захоплює в свої сітки всі сфери суспільства, і викладацька діяльність також не виняток. Викладання іноземної мови йде в перших рядах предметів, які оновлюються, йдуть в ногу з часом, адже мова - це жива течія, яка постійно змінюється, щось старе відходить на задній план, забувається, його завжди замінює нове.

Концепція нової української школи говорить нам про те, що школа має бути в авангарді суспільних змін, вчитель має йти в ногу з технологіями та бути партнером з учнем та його батьками. І це абсолютно вірний шлях до нового викладу інформації учням, а найголовніше – цікавим проведенням часу разом [4]. Ці вимоги передбачають, насамперед, зміни в підготовці майбутніх вчителів іноземної мови. Зазначимо, що у наш час значна увага приділяється розширенню можливості професійно-орієнтованого спілкування вчителів іноземних мов – від монокультурного до міжкультурного. Це пов'язано з інтеграційними процесами та знайшло відображення в навчальних програмах підготовки вчителів ряду європейських країн та в Україні [1].

Підготовка майбутніх вчителів іноземної мови через міжкультурні аспекти спілкування вимагає ще більш ретельної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови не лише у філологічних та педагогічних сферах професійної підготовки, а й посилення підготовки з психологічних та психолінгвістичних навчальних дисциплін.

Відомо, що навчальна дисципліна «Методика викладання іноземної мови» пов'язана з низкою наук, домінуючою серед них є психологія, адже важливо розуміти з якою віковою групою учнів, у яких формах роботи, на якому етапі уроку, коли і в яких випадках вчителю варто використати ті чи інші методи, форми і засоби роботи [3]. Сучасні молоді вчителі мають бути обізнані також в психолінгвістиці, адже дана наука розробляє теоретичні моделі і досліджує на практиці процес сприйняття іноземної мови та відтворення мовлення, вивчення структури мовленнєвих процесів і таке інше. Тому для сучасного вчителя іноземної мови такі знання необхідні [2].

Стає помітним тенденція до використання саме сучасних технологій при перевірці знань учнів, а також під час самих уроків. Діти відчують свободу вибору та користуються альтернативними засобами здобування знань. Отже, при підготовці майбутніх вчителів іноземної мови великого значення набуває оволодіння навчальними комп'ютерними технологіями, ознайомлення з низкою платформ для навчання іноземним мовам.

Також набирають популярності сайти, на яких легко та весело можна перевірити учнів, які найкраще засвоїли матеріал. Найбільшою популярністю нині користується програма «Kahoot». В даній програмі можна з легкістю визначити трійку учнів, які найкраще засвоїли матеріал або просто були уважними. Провівши опитування серед учнів, п'ятнадцятьом із дванадцяти опитуваних подобається перевірка знань таким чином.

Щодо найпопулярніших форм і методів навчання іноземної мови є, насамперед, робота у групах. Цікаві дискусії або групові ігри завжди приходять на поміч під час

групових завдань. Під час роботи в групах зазвичай учні не відчувають себе під контролем вчителя і не бояться помилитися у висловленнях, що дає результат частішого використання іноземної мови.

Щодо індивідуальної форми роботи, зазначимо, що під час такої роботи учень може проявити всі свої знання та креативно подати себе. Наприклад, створити презентацію та представити її або написати цікавий твір на тему, яка цікавить учня.

Щодо методів навчання, найбільш продуктивним є часте прослуховування навчальних матеріалів іноземною мовою та виконання вправ до них. Зазначимо, що найефективнішими є ті уроки іноземної мови під час яких звучить не лише іноземна мова від вчителя, а й використовуються різні аудіо та відео файли з записом носіїв мови. Також ефективними є прослуховування пісень та перегляд фільмів відповідно до тематики уроків.

Крім вище зазначених аспектів підготовки вчителів іноземної мови та деяких тенденцій навчання учнів, підкреслимо роль вчителя у особистісному становленні учнів. Учні мають розуміти, що у будь-якому разі вчитель іноземної мови - це друг, який завжди готовий допомогти та вислухати, підказати та направити на вірний шлях. Учні ні в якому разі не мають боятися запитувати те, що їм не відомо або що вони хочуть дізнатися, навіть якщо це не стосується теми предмета, бо найголовніша ціль вчителя – це близькість з учнями.

Список використаної літератури:

1. Бігич О.Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: Монографія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – 278 с. – Бібліогр. с. 254-278.
2. Куранова С. І. Основи психолінгвістики / С. І. Куранова. – Київ: ВЦ"Академія", 2012. – 209 с. – («Академія»). – (Альма Матер).
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид.2-е, випр.і перероб. / Кол.авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої.- К.:Ленвіт, 2002. – 328с.
4. Нова українська школа – Київ, 2016. – 40 с. – (Міністерство освіти і науки України).

The image features a central light blue rectangular box with a thin white border, containing the text 'Педагогічний факультет' in a dark blue, italicized serif font. This box is set against a light beige background with a faint grid pattern. Surrounding the box is a vibrant collage of school supplies and autumn-themed elements. At the top, there's a blue folder, a white paint palette with yellow, green, and white paint, a pair of red-handled scissors, a silver USB drive, and a white calculator. On the left side, a yellow highlighter, a black marker, and a blue comb are visible. The bottom section is filled with a red alarm clock, several colorful pencils (blue, purple, green, yellow, red), a silver pen, a magnifying glass, a pair of compasses, a blue pushpin, and a green spiral notebook. The entire composition is framed by a border of colorful autumn leaves in shades of orange, yellow, and red.

*Адамюк Діана Сергіївна,
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Експериментальна практична психологія».*

*Науковий керівник:
доцент кафедри практичної психології
Хлонь Олександр Михайлович*

«Роль стресостійкості в професійному становленні студентів-психологів»

Проблема переживання стресу студентською молоддю в навчальній та інших видах діяльності є надзвичайно актуальною темою в наші часи. Особливу увагу привертають питання динаміки розвитку стресу, розвитку стресостійкості та виникнення стресових станів.

Стрес є поширеним явищем, яке відчують студенти під час свого академічного формування. Студенти-психологи, зокрема, змушені мати справу з великим стресом через характер їхньої галузі навчання. Тому стресостійкість є важливою навичкою, яку студенти-психологи повинні розвинути, щоб досягти успіху у своєму професійному розвитку. У цій доповіді буде досліджено роль стресостійкості в професійному розвитку студентів-психологів.

Вивченням питання стресу і стресостійкості займалися: А.О. Прохоров, Т.А. Немчин, Ю.В. Щербатих, С.Коухен, В. Кеннон, Г. Сельє та інші.

Слід зазначити, що Сельє Г. розглядає стрес як відчуття людини, що знаходиться під тиском.

Важливо усвідомлювати, що стрес може сприяти мобілізації особистості, підвищити її адаптаційні можливості в умовах дискомфорту й небезпеки, що називається еустресом. Але він може і зруйнувати людину, різко знизити ефективність роботи і якість життя – дистрес.

Стресорами для індивіда можуть виступати як фізіологічні, так і психоемоційні чинники.

Фізіологічними стресорами можуть бути недосипання, нерегулярне харчування, перевтома тощо.

До макросоціальних причин стресу належить невпевненість і нестабільність у сьогоденні і майбутньому, урбанізація та глобалізація життя, фінансова криза в країні тощо.

До мікросоціальних чинників належать конфлікти з одногрупниками та близькими людьми, погіршення відносин з близькими, проблеми в особистому житті тощо.

Психологічними стресорами є небажання вчитися, інформаційне перевантаження, нереалізовані потреби, занижена самооцінка тощо.

О.Б. Долгінова і Є.Б. Червона досліджували макротравми у студентів-психологів. Наявність макротравм зумовлена наступними причинами [1]:

- зміна місця навчання (вступ або зміна ВНЗ) – 100%;
- проблеми, пов'язані зі встановленням любовних відносин, початок сексуальних відносин – 93 %;
- зміна характеру дружніх відносин – 82%;
- особистісні зміни, пов'язані з досягненнями в різних сферах діяльності – 71%;
- зміна характеру відносин з родичами – 71%;
- проблеми, що виникають у ході свого дозвілля і побуту – 68%;
- зміна місця проживання – 57%;
- смерть близьких – 54%;
- придбання тварин – 36%;
- проблеми зі здоров'ям – 32%.

До основних способів реагування на стрес належать: соціальне залучення, мобілізація та іммобілізація [3]. Проте одним із конструктивних способів реагування на стрес є формування стресостійкості.

Стресостійкість - це здатність справлятися зі стресом і негараздами. Це важлива здатність, яка допомагає людям керувати своїми емоціями, думками та поведінкою у відповідь на стресові ситуації.

Стресостійкість може позитивно вплинути на професійний розвиток студентів-психологів кількома способами. По-перше, це дає змогу учням розвинути стійкість, тобто здатність відновлюватися після невдач і невдач. По-друге, стресостійкість може допомогти студентам-психологам керувати своїми емоціями та запобігти вигоранню.

Для розвитку стресостійкості науковці виділяють наступні заходи: систематичне залучення до фізичної активності, психічне розслаблення за допомогою фізичних вправ, медитації, йоги, правильного харчування та розвиток готовності до лідерства [3].

Узагальнюючи, стресостійкість може допомогти студентам-психологам розробити ефективні стратегії подолання. У сфері психології стратегії подолання є важливими для управління стресом і запобігання вигоранню. Стресостійкість дозволяє студентам визначити та розробити ефективні для них стратегії подолання, які можуть допомогти їм керувати стресом протягом усього їхнього професійного розвитку.

Складність роботи психолога полягає у необхідності постійного тісного душевного контакту з людиною, глибокого пізнання особистості, поваги до індивідуальності. Це потребує, з одного боку, творчого підходу до праці, а з іншого - точності професійного впливу, який є запорукою його ефективності. Такий підхід висуває особливі вимоги не лише до якості засвоєння знань, умінь, навичок, а й до особистісного розвитку психолога, його когнітивних, емоційно-вольових та комунікативних якостей.

Підсумовуючи, стресостійкість є важливою навичкою, яку студенти-психологи повинні розвивати, щоб досягти успіху у своєму професійному розвитку.

Список використаних джерел

1. Александровский Ю.А. Пограничные психические расстройства. М.: Издательство "Медицина", 2000. 496 с.

2. Наугольник Л.Б. Психологія стресу: підручник – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/10/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83.pdf (дата звернення: 01.04.23).

3. Саврасова-В'юн Т.О. Готовність до лідерства як чинник стресостійкості студентів. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка. URL: <https://pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/314> (дата звернення: 01.04.23).

4. Bera N. Towards Stress Management and Self-Care among School Students. International Journal of Humanities & Social Science Studies. 2016. URL: <https://oaji.net/articles/2016/1115-1470131933.pdf> (дата звернення: 01.04.23).

*Аза Валерія Миколаївна,
студентка 4-го курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
Кузьменко Ірина Анатоліївна*

*«Формування комунікативної сфери у дітей старшого дошкільного віку з ООП
засобом ігрової діяльності»*

Проблема навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами становить невід'ємну складову освітнього процесу і, закономірно, привертає увагу дослідників і педагогів. Зауважимо, що новітні підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами та стратегії успішного впровадження інклюзивної практики досліджували у своїх наукових розвідках В. Бондар, Л. Будяк, А. Колупаєва, Ю. Найда, Т. Сак, М. Семаго, П. Таланчук, О. Таранченко та інші.

Комунікативна компетентність є складним багатокомпонентним процесом, який починає формуватися і активно розвиватися в дошкільному дитинстві. Згідно Закону України про освіту, особа з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту. Також, відповідно до цього ж закону, дітей, які мають статус внутрішньо переміщених осіб, або проживають у населених пунктах, розташованих на лінії зіткнення, також можна віднести до категорії дітей із особливими освітніми потребами (пункт 20, частина 1, стаття 1 Закон України «Про освіту»). Якщо до недавнього часу досить поширеним було визначення комунікативної компетентності як сукупності навичок і вмінь, необхідних для ефективного спілкування, то в даний час категорія «комунікативна компетентність» розглядається значно ширше і включає в себе і особистісний аспект. У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що комунікативна компетентність – це комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування [1].

Структурними компонентами комунікативної компетентності є: комунікативні знання, комунікативні уміння і комунікативні здібності.

Комунікативні знання – знання способів дій; знання норм, на основі яких формуються уміння і навички міжособистісних стосунків.

Комунікативні вміння – цей компонент передбачає володіння алгоритмом побудови ефективної комунікативної взаємодії; уміння ставити запитання; аргументувати і відстоювати власну позицію.

Комунікативні здібності – відображають цілісну здатність до комунікації, бажання вільно висловлювати та відстоювати власну думку [3].

Дітям дошкільного віку притаманні яскравість і безпосередність сприйняття, легкість входження в образи. Вони легко включаються в будь-яку діяльність, особливо в ігрову, самостійно організовуються в групову гру, продовжують ігри з предметами, іграшками.

Тому з метою формування комунікативних умінь дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами важливо створити сприятливий психологічний клімат в закладі дошкільної освіти із використанням театралізованих ігор, розваг, дидактичних ігор, які сприятимуть налагодженню комунікації між членами дитячого колективу, допомагатимуть дітям легко і невимушено вступати у взаємодію з однолітками.

Формування комунікативної сфери дітей дошкільного віку, як зазначає А. Богуш, відбувається у процесі мовленнєвого спілкування. Змістовий бік її розвитку пов'язаний з формуванням когнітивно-комунікативної, орієнтувально-планувальної, організаційно-комунікативної, мовленнєвої, комунікативно-діяльнісної компетентностей [2]. Розглянемо їх детальніше.

Когнітивно-комунікативна компетентність передбачає наявність знань про правила мовленнєвого спілкування у різних життєвих ситуаціях.

Орієнтувально-планувальна компетентність – це вміння орієнтуватись у ситуації спілкування (часово-просторових, змістових особливостях, соціальних стосунках), «зчитувати» характеристики співрозмовника (стать, вік, соціальна роль, фізичний та емоційний стани, наміри, інтереси, тощо).

Організаційно-комунікативна компетентність передбачає володіння дітьми вербальними і невербальними прийомами вступу в мовленнєвий контакт, підтримку і

розгортання діалогу, ввічливе і логічне завершення спілкування; готовність виявляти ініціативу у спілкуванні з дорослими й однолітками, пропонувати тему розмови, спрямовувати її у потрібне русло з урахуванням власних і спільних з партнером інтересів.

Комунікативно-діяльнісна компетентність – це вміння досягати комунікативної мети завдяки комплексному використанню мовленнєвих форм і невербальних засобів, адресованих партнеру-співрозмовнику.

Отже, комунікативна компетентність є складним багатокомпонентним процесом, який починає формуватися і активно розвиватися в дошкільному дитинстві. Загалом, дошкільний вік набуває великого значення для розвитку та становлення особистості з особливими освітніми потребами та її базисних рис: комунікабельності, ініціативності, активності та самостійності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ: Видавництво, 2021. 38 с.

2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика / А. М. Богуш. – Запоріжжя : Просвіта, 2000. – 216 с

3. Зверева Н. Л. Структурні компоненти педагогічної комунікативної компетентності вчителя початкових класів. / Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2017. Вип. 58. С. 15-22.

*Антосієва Ірина Володимирівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Кондратюк Олена Михайлівна*

«Особливості використання ділової гри в початкових класах нової української школи»

Спрямованість навчання у новій українській школі насамперед на розвиток пізнавальної активності та творчих здібностей молодших школярів зумовлює увагу до педагогічних методів, які створюють для цього умови. Одним із таких методів є ділова гра, що дає змогу учням отримати навички та досвід, які можуть бути застосовані в різних сферах життя.

Багато педагогів, як українських (А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський) так і з-за кордону (К. Бюлер, Дж. Дьюї, В. Штейн та інші), наголошували на важливості використання ігор під час навчання та доводили ефективність цього підходу.

Серед сучасних досліджень особливості використання та впливу ділової гри в початкових класах на процес навчання вивчали польські науковці В. Плітка та К. Поповська [1].

З-поміж українських вчених дослідження щодо використання ділових ігор у навчальному процесі молодших школярів проводили І. Гончаренко, О. Бортнікова, О. Ковальова, О. Мартинова, О. Яковлева та інші.

Ділова гра в педагогіці може бути визначена як "цілеспрямована, організована, імітаційна діяльність учнів, що передбачає вільний вибір поведінки відповідно до встановлених правил, ролей та ситуацій, і спрямована на набуття навичок, умінь, знань та досвіду, які можуть бути використані в реальному житті" [2].

О. Яковлева доводить, що ділові ігри допомагають розвивати комунікативні, соціальні та особистісні компетентності учнів, а також сприяють формуванню критичного мислення та навичок розв'язання проблем [3].

Дослідження О. Бортнікової показують, що використання ділової гри в початковій школі має позитивний вплив на процес навчання та розвитку учнів [4]. Зокрема, участь у діловій грі допомагає збільшити зацікавленість учнів до навчального процесу, розвиває їх комунікативні та співробітницькі вміння, формує навички критичного мислення, сприяє розвитку творчих здібностей та здатності до вирішення проблем.

Поєднання гри з навчанням сприяє залученню дітей до процесу навчання та розвиває їх інтерес до навчальної діяльності. За результатами досліджень, які було проведено та описано у статті К. Яновським та О. Гаран, використання ділових ігор у навчальному процесі збільшує мотивацію учнів до навчання, поліпшує їхні здібності до комунікації та сприяє розвитку логічного мислення [5].

Разом із тим важливо зазначити, що використання ділових ігор у початковій школі має специфіку. З-поміж особливостей виділимо вимогу до диференціації ігор за рівнем складності та наявність у них елементів, які відповідають розвитку різних компетентностей. Наприклад, для учнів молодшого шкільного віку, які тільки починають оволодівати навичками читання та письма, можна використовувати ігри, які сприяють розвитку мовленнєвих навичок. У другому циклі початкової ланки школи, діти можуть бути залучені до складніших ділових ігор, які містять елементи стратегії, планування та управління ресурсами.

Наступним моментом є необхідність адаптації гри до вікових особливостей учнів. Для наймолодших школярів це можуть бути прості ігри, де вони вчаться працювати в команді, розвивати логіку та креативність. Поступово ігри стають складнішими, що вимагають оцінювати ризики та приймати рішення. Вони можуть бути у формі симуляцій, рольових ігор, бізнес-ігор, ігор на прийняття рішень тощо.

Ще одним специфічним моментом є те, що ділові ігри повинні бути розроблені у відповідності до тем навчальної програми та їх використання підпорядковувалось досягненню освітньої мети.

Нарешті, під час організації і проведення гри вчитель повинен враховувати індивідуальні особливості учнів, оскільки важливо створити сприятливі умови для навчання для кожного учня. Наприклад, для учнів зі зниженою увагою можуть бути корисні ігри з елементами фізичної активності, які допоможуть зосередитися та зняти напруження. Для учнів з особливостями розвитку можуть бути створені спеціальні ігри, які враховують їхні потреби та можливості. Крім того, необхідно забезпечити рівень складності гри відповідно до здібностей учня.

Отже, використання ділових ігор є важливим компонентом навчального процесу у початкових класах нової української школи. Воно допомагає створити сприятливе та мотивуюче навчальне середовище, в якому учні можуть розвивати ключові компетентності, такі як критичне та системне мислення, висловлення власних думок, співпраця з іншими, прояв ініціативи, розв'язування проблем, прийняття рішень та оцінювання ризиків. Продумане та збалансоване використання ділових ігор у навчанні може стати важливим інструментом, що сприяє мотивації учнів до подальшого навчання, взаємодії з однолітками і вчителем та активному засвоєнню навчального матеріалу, створюючи умови для розвитку особистості молодшого школяра.

Список використаних джерел

1. Плітка, В., & Поповська, К. Gry edukacyjne i ich wpływ na proces dydaktyczny. Edukacja – Technika – Informatyka. 2017. № 2. С. 47–51.
2. Плітка В., Поповська К. Використання ділових ігор в навчальному процесі молодших школярів. Наукові записки кафедри педагогіки. 2018. № 46. С. 87–92.
3. Яковлева, О. Ділові ігри як засіб формування ключових компетентностей учнів початкової школи. Наукові записки. Серія: педагогічні науки. 2019. № 40, С. 23–26.

4. Бортнікова, О. Використання ділових ігор у навчальному процесі початкової школи. Наукові записки. Серія: педагогічні науки. 2019. № 47. С. 49–53.

5. Яновський К.І., Гаран О.А. Використання ділових ігор як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2018. Вип. 22. С. 173–185.

*Байрачний Костянтин Олексійович,
магістр I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кушнірук Світлана Анатоліївна*

«Дистанційне використання інноваційних методів навчання в освітньому процесі ЗВО в умовах воєнного часу»

Умови війни, як правило, негативно впливають на всі сфери життя, включаючи освіту. Конфлікти можуть призвести до зниження фінансування, погіршення умов для навчання та зменшення доступу до освіти. На фоні кризи та змін у суспільстві з'являється потреба у нових методах навчання, що відповідають вимогам часу та можуть успішно впроваджуватися на дистанції. Використання інноваційних методів навчання в умовах війни може зробити освітній процес більш ефективним та доступним.

Використання дистанційних інноваційних методів навчання має деякі переваги в умовах війни. Перша – це зниження залежності від фізичної присутності в університеті. Умови війни можуть створювати труднощі з переміщенням та забезпеченням безпеки, що змушує студентів залишатися вдома. Використання дистанційних інноваційних методів навчання дозволяє студентам здобувати освіту, не виходячи з дому та робить освіту досяжною для студентів, які живуть далеко від університету або були вимушені змінити місце проживання через бойові дії у регіоні. Такий підхід також дозволяє університетам охопити ширшу аудиторію, включаючи студентів з інших регіонів, позбавляє необхідності їх їздити до університету, заощаджуючи час і гроші.

Друга перевага – це збільшення доступності навчання. Війна може зменшити фінансування закладів вищої освіти, що робить освіту менш доступною. Використання дистанційних інноваційних методів навчання дозволяє знизити витрати на навчання та зробити його більш доступним для ширшого кола студентів.

Третя перевага – підвищення ефективності навчання. Дистанційне навчання дозволяє студентам навчатися у власному темпі та за власним розкладом, забезпечуючи гнучкість і зручність. Дистанційні інноваційні методи навчання можуть допомогти студентам краще засвоїти матеріал та збільшують їхню мотивацію до навчання. Наприклад, використання онлайн-квізів, віртуальних лекцій та інтерактивних завдань може сприяти більш ефективному засвоєнню матеріалу студентами. Крім того, дистанційні інноваційні методи навчання допомагають студентам розвивати цифрові навички, які стають все більш важливими в сучасному суспільстві.

Дистанційне використання інноваційних методів навчання може бути використане в різних формах. Один з таких способів - це відеолекції. Відеолекції можуть бути записані та збережені в онлайн-системі навчання, де студенти можуть переглядати їх у зручний для себе час. Це забезпечує гнучкість навчання та збільшує доступність.

Інший спосіб – вебіари. Вебіари дозволяють здобувачам зустрітися онлайн з викладачем та іншими студентами, де вони можуть задавати запитання та обговорювати матеріал. Це забезпечує інтерактивність та партнерські стосунки між студентами та викладачами.

Ще один спосіб – це використання інтерактивних вправ. Ці вправи можуть включати в себе візуалізацію матеріалу, інтерактивні завдання, групову роботу та інше. Це забезпечує більш ефективне засвоєння матеріалу та підвищує мотивацію студентів до навчання [1; 2].

Підхід перевернутого класу допомагає використовувати час занять максимально ефективно та дозволяє студентам підготуватися до теми заняття у зручний для цього час. Цей метод передбачає, що студенти дивляться або слухають попередньо записані лекції перед заняттям, а потім використовують час заняття для інтерактивних навчальних дій, таких як обговорення, вирішення проблем і групові проекти. Цей метод покращує залучення студентів, критичне мислення та співпрацю, що робить його ідеальним підходом для дистанційного навчання. Попередньо записані лекції можна завантажити на онлайн-платформу, таку як Moodle або Blackboard, і студенти зможуть отримати до них доступ, коли їм буде зручно [7].

Хоча використання дистанційних інноваційних методів навчання може мати багато переваг в умовах війни, є деякі виклики, які можуть виникнути. Найсуттєвіший – забезпечення доступу до необхідних технічних засобів та інтернет-з'єднання. У разі війни, коли зв'язок може бути обмежений або відсутній, це може стати перешкодою для здійснення дистанційного навчання. Для подолання цієї проблеми можуть застосовуватися такі методи, як запис відеолекцій, надання можливості завантаження матеріалів для перегляду офлайн або надання студентам доступу до Інтернету на території університету. Тому важливо забезпечити наявність технічних засобів та інтернет-з'єднання для студентів та викладачів [7; 8].

Значний виклик – це забезпечення якості навчання. Дистанційне навчання може бути менш ефективним, якщо студенти не мають можливості задавати запитання та отримувати на них відповіді в режимі реального часу. Інший виклик – відсутність особистого контакту між студентами та викладачами. Одним із рішень даної проблеми є створення спеціальних інтерактивних платформ, де студенти можуть обговорювати матеріал з викладачами і один з одним. Такі платформи можуть забезпечити додаткову підтримку і сприяти партнерській взаємодії між студентами, що позитивно вплине на освітній процес [3; 4].

Крім того, важливим чинником є психологічний стан студентів та викладачів. В умовах воєнного часу, коли загроза небезпеки та нестабільність національної безпеки можуть вплинути на стан психіки, дистанційне навчання може стати додатковим джерелом стресу та незручності. Студентам складно зосередитися на навчанні, а викладачам - підтримувати мотивацію та ефективність навчальної діяльності.

Дистанційне навчання також може не підходити для деяких типів освітніх компонентів, які вимагають більшого особистого контакту та практичних навичок. Наприклад, дисципліни з медицини, інженерії та інші можуть вимагати практичної роботи з матеріалами, що може бути важко здійснити в дистанційному форматі.

Також важливо навчитися ефективно використовувати інноваційні методи навчання в дистанційному форматі. Викладачі та учасники освітнього процесу повинні мати необхідні навички та знання щодо використання технологій та інноваційних методів навчання в онлайн-середовищі. Важливо також забезпечити достатній рівень підтримки та комунікації між викладачами та студентами, щоб забезпечити ефективність навчання.

Отже, використання інноваційних методів навчання в дистанційному освітньому процесі в умовах війни може стати важливим інструментом для забезпечення якісної та доступної освіти для студентів, хоча може бути складним завданням, але водночас воно є необхідним для забезпечення продовження освітнього процесу та розвитку студентів.

Список використаних джерел

1. Васько, О. О. Дистанційне навчання: досвід використання, проблеми, перспективи. Вісн. Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженка. Педагогічні науки : зб. наук. пр. Глухів, 2020. Вип. 2. С. 59–67.

2. Гаврилюк, Н. М. Огляд моделей, принципів, форм і методів дистанційного навчання. Інновац. педагогіка. 2020. Вип. 30, т. 2. С. 127–130.
3. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. / [упоряд.: І. П. Воротникова, Н.В. Чайковська]; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2020. 456 с.
4. Зеленев, Є. А. Проблеми дистанційного навчання: досвід та перші висновки. Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, Н.-д. ін-т духовного розвитку людини, каф. «ЮНЕСКО» «Духовно-культурні цінності виховання та освіти». Сєвєродонецьк, 2021. Вип. 1. С. 83–92.
5. Конограй, І. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у забезпеченні дистанційного навчання. Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 12–13 листоп. 2020 р. / Сум. держ. пед. ун-т імені А. С. Макаренка. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. С. 145–148.
6. Пономарьова Г. Ф. Досвід використання дистанційних технологій в організації виховної роботи педагогічних закладів вищої освіти в умовах карантину. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2020. Вип. 2. С. 149-159.
7. Приходькіна Н. Використання технології «переверненого навчання» у професійній діяльності викладачів вищої школи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота», 30, 2014. С.141-144.
8. Kushniruk S.A. Formation of readiness for research activity of students in the process of general-pedagogical preparation. Science and practice: Collection of scientific articles. Thorpe Bowker. Melbourne, Australia, 2016. P. 262-267. <http://elibrary.ru/item.asp?id=28413122>.

*Балабуха Наталія Юрївна,
студентка II курс,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ходунова Вікторія Леонідівна*

«Впровадження арт-терапевтичних технологій в процесі формування стресостійкості дітей старшого дошкільного віку»

Емоційний досвід дитини – це досвід її переживань, який може мати як позитивну, так і негативну забарвленість, що безпосередньо впливає на її актуальне самопочуття. Результат позитивно-направленого дитячого досвіду: довіра до світу, відкритість, готовність до співпраці. Для психічного здоров'я дітей необхідна збалансованість позитивних і негативних емоцій, що забезпечує підтримання душевної рівноваги, стресостійкості та життєствердної поведінки.

Війна в Україні торкнулася і людей, які опинилися в зоні бойових дій або в окупації, і жителів тилу, і переселенців, і які поїхали за кордон. Так, кожна п'ята дитина, яка пережила військовий конфлікт, може зіткнутися з ментальними проблемами здоров'я. Зокрема, з посттравматичним стресовим, тривожним розладом, депресіями і панічними атаками. Особливої уваги заслуговує проблема діагностики та профілактики саме дитячої тривожності, так як при наростанні тривожності в дошкільному віці вона може перейти в стійку особистісну якість, як у шкільному, і у дорослому житті.

Тому, ми приходимо до висновку, що проблема дитячої стресостійкості в умовах сьогодення є дуже актуальною. Причини формування тривожності криються як і природних, і у соціальних чинниках. У дітей дошкільного віку тривожність ще є стійкою, стабільною рисою характеру, але її можна подолати під час проведення відповідних

психокорекційних заходів. Такі заходи ефективні, коли організуються корекційні програми та використовуються певні методи та засоби. До таких засобів відноситься і арт-терапія.

Арт-терапія в науково-педагогічній інтерпретації розуміється як турбота про емоційне самопочуття та психологічне здоров'я особистості, групи, колективу засобами мистецької діяльності. Виділяють два основних механізми психологічного колекційного впливу, притаманних методу арт-терапії.

Перший механізм полягає в тому, що в особливій символічній формі мистецтво дозволяє реконструювати конфліктну травмуючу ситуацію та знайти її вирішення через переструктурування цієї ситуації на основі креативних здібностей суб'єкта. Другий механізм пов'язаний з природою естетичної реакції.

Проблему впливу арт-терапії на розвиток та корекцію емоційного стану дітей дошкільного віку різнобічно представлено в дослідженнях А. Готсдінера, Є. Іванченка, О. Семашка, М. Старчеуса (арт-терапія як інструмент прогресивної психолого-педагогічної допомоги); Л. Єрмолаєва-Томіна, О. Копитіна, М. Костевич, А. Старовойтова (компонент навчальної діяльності); О. Вознесенської, О. Деркач, І. Дмитрієвої, Л. Мови, О. Плетки та ін. (особливості застосування арт-терапії у процесі роботи з дітьми) [1].

Стресостійкість це складна інтегральна властивість особистості, що взаємопов'язана із комплексом інтелектуальних, когнітивних, емоційних й особистісних якостей, які забезпечують індивіду можливість переносити значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи ефективність функціонування у стресогенній ситуації. Дослідженням природи стресостійкості, шляхів і засобів її формування займалися ряд науковців: І. Аршава, В. Бодров, Г. Васильченко, В. Крайнюк та ін.

За словами Н. Денисеко, найменш захищені від впливу та шкідливих наслідків стресу діти, що не мають достатніх знань та умінь вирішення складних ситуацій, не володіють прийомами ефективної адаптації до змінюваних умов. Основу стресостійкості дошкільників становить ступінь сформованості у дитини самоприйняття. Тобто безумовне прийняття самого себе з усіма перевагами та недоліками [2, 13-14].

Досвід використання арт-терапії у своїй професійній діяльності описаний українськими педагогами: А. Капська, В. Андрущенко, В. Тарасун, І. Омельченко та іншими. Завданнями арт-терапії для дітей дошкільного віку є: формувати уявлення про себе; вивчати і висловлювати свої почуття і емоції, зняти психоемоційне напруження; допомогти дитині знайти вихід почуттям. Таким чином методи арт-терапії сприяють формуванню стресостійкості старших дошкільників.

Арт-терапія найбільш підходить для роботи з дітьми та ґрунтується на відбитті стану внутрішнього «Я» дитини в продуктах його творчості, позбавляючи від надмірної напруги, внутрішнього конфлікту. Перспективи подальших наукових розвідок полягають в дослідженні особливостей арт-терапевтичного процесу з дітьми старшого дошкільного віку в умовах інтегрованої освіти.

Список використаних джерел

1. Вольнова Л., Ганна Д. Чинники виникнення та посилення проявів тривоги у дітей дошкільного віку // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки, 2020. Вип. 9.
2. Грицюк І. М. Арт-терапевтичні техніки в роботі з дітьми молодшого шкільного віку в умовах тренінгу // Теоретичні і прикладні проблеми психології, 2015.
3. Іванова Т.В., Зимогляд І. Тривога як психологічний феномен // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів, м. Суми, 23-24 квітня 2015 року. Суми : СумДУ, 2015.

*Білецька Таміла Григорівна,
магістранта I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

«Теоретичні основи педагогічного консультування у професійній діяльності вчителів опорного ліцею»

Останнє десятиліття ознаменувалося зростанням уваги вітчизняної науки і практики до педагогічного консультування. Це зумовлено інтеграцією системи освіти України до європейського й світового просторів освіти; створення закладів освіти нового типу; пандемією, викликаною коронавірусною хворобою COVID-19; військовою агресією російської федерації проти України тощо. За таких умов зростає потреба учнів та їх батьків у зверненні до вчителів із надання порад, допомоги, підтримки в організації освітнього процесу, змісту навчання, вибору професії тощо. Тобто, важливого значення набуває такий вид професійної діяльності педагогічних працівників як консультування.

Особливої актуальності консультування набуло у педагогічних працівників, які працюють у закладах освіти нового типу, зокрема, опорних ліцеїв. Це заклад загальної середньої освіти, який створений для розвитку сучасного освітнього простору та передбачає забезпечення рівного доступу школярів для здобуття якісної профільної освіти, використання інноваційних технологій дизайну, особливої архітектури будівель та споруд, просторово-предметного оточення закладу освіти, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій навчання, відповідної матеріально-технічної бази закладу для забезпечення реалізації індивідуальної освітньої траєкторії і всебічного розвитку особистості учнів, у тому числі з особливими освітніми потребами.

У сучасному науковому просторі консультування у закладі загальної середньої освіти розглядається як: попередження конфліктів між викладачем та учнем (Т. Білошицька), складова професійного самовизначення старшокласників (О. Кочкурова), методичної роботи педагога (О. Гаврилюк), вид професійної діяльності вчителя (О. Гапончук, І. Козубовська, І. Орлова, О. Пожидаєва, В. Саюк, О. Тичинська), консультування вчителями сімей із дітьми в Україні в умовах війни (І.Трубавіна) тощо.

Термін «консультація» у перекладі з латинської мови (*consultatio*) означає надання поради або допомоги. За визначенням Т. Алексєєнко, консультування – це «процес взаємодії між двома або декількома людьми, під час якого знання консультанта використовуються для надання допомоги тому, хто одержує консультацію» [1, с. 231].

В. Саюк означає педагогічне консультування, як «надання кваліфікованим фахівцем (консультантом) у галузі освіти консультаційної послуги керівникам і педагогічним працівникам закладів і установ освіти, різним релевантним групам населення із питань професійної педагогічної діяльності та розвитку, інформаційної підтримки, допомоги, виявлення й аналізу професійних або педагогічних проблем і розроблення рекомендацій для їх вирішення, а також сприяння реалізації цих рекомендацій» [3, с. 4].

Для нашого дослідження важливо визначити суть поняття з точки зору професійної педагогічної діяльності. У сучасних умовах необхідно враховувати той факт, що роль учителя в освітньому процесі, ми все більше розглядаємо як коуча, консультанта, фасилітатора для розвитку індивідуальної освітньої траєкторії школяра. Тому консультування у професійній діяльності вчителів розглядається, як вид педагогічної діяльності, яка здійснюється з метою привнесення позитивних змін у розвиток школяра. Предметом консультування вчителя і учня може бути формування цілей і ціннісних установок, мотивація до навчання, заохочення у пошуковій діяльності, вибір профілю навчання, допомога у розв'язанні індивідуальних проблем школярів, пов'язаних з

навчанням та міжособистісним спілкуванням або негативним зовнішнім впливом і досягнення поставленої мети. Саме від характеру професійної діяльності, вчителі мають можливість на кваліфікованому рівні надати консультацію учасникам освітнього процесу. Суб'єктами педагогічного консультування в опорному ліцеї є вчителі, адміністрація закладу, ліцеїсти, їх батьки.

У консультуванні педагогічні працівники опорного ліцею повинні дотримуватися як загальнонаукових принципів (гуманності, послідовності, доступності, активності), так і суто тих, що відносяться до консультування: добровільності (учень сам визначає потребу у консультації вчителя), партнерства (у процесі консультування вчитель і школяр є суб'єктами педагогічної взаємодії), цілісності (консультування відображає систему консультаційної підтримки учня упродовж навчання у закладі), професійної етики (передбачає дотримання етичних норм вчителем і не розголошення інформації, одержаної від учня) тощо.

Провідними напрямками консультування вчителів опорного ліцею можуть бути:

- консультування учнів із питань освітньої діяльності;
- консультування з метою покращання умов співпраці педагогічного й учнівського колективів у закладі;
- консультування школярів з питань вибору професії;
- консультування щодо запобігання конфліктів в освітньому середовищі ліцею;
- консультування з мотивації навчання ліцеїстів;
- консультування з організації й проведення освітніх заходів тощо [2, с. 474].

Педагогічне консультування у професійній діяльності вчителя здійснюється у вигляді: надання рекомендацій; порад і підтримки у прийнятті рішення та розв'язання проблеми; надання інформації, необхідної для прийняття рішення тощо.

Отже, у педагогічному консультуванні важливе значення надається знанням, вмінням і особистим якостям вчителя-консультанта. Крім того, у сучасних умовах звертається увага на здатність учителів до ефективної консультативної діяльності, яка передбачає знання теоретичних основ педагогічного консультування, методики його проведення та можливостей застосування в освітньому середовищі закладу освіти для одержання позитивних результатів у розвитку учнів.

Список використаних джерел

1. Алексєєнко Т. Ф. Соціальна педагогіка: словник довідник / за заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко. Вінниця: Планер, 2009. 542 с.
2. Неїжпапа Л. С., Гаврилюк С. М. Консультативна діяльність соціального педагога з педагогічним колективом школи: теоретичний аналіз. Young Scientist. Педагогічні науки. 2016. №12 (39). С. 473-476.
3. Саюк В. І. Педагогічне консультування як професійна діяльність : метод. рекомендації. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 24 с.

*Білюга Лілія Олександрівна
магістрантка I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, професор
Дорога Алла Євгенівна*

«Проблема формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі»

Сьогодні при глобальних змінах у соціально-економічних та політичних процесах суспільства, при загостренні соціальних суперечностей та складних умовах виживання

українського народу питання якісної освіти та готовності дітей до шкільного навчання не втрачають актуальності як для дошкільної, так і для початкової ланки освіти.

Навчання дітей є запорукою успішного розвитку нації, а надбання дітьми знань про навколишній світ становить основу для їх подальшого розвитку, формування світогляду, засвоєння патріотичних ідей та моральних цінностей, всебічного і повноцінного становлення особистості свідомого громадянина нашої країни. Тому навчання є одним із способів підготувати сильне, творче, всебічно розвинене покоління свідомих українців, готових дати відсіч будь-яким небезпекам і викликам сучасного світу. Відповідно до вказаного готовність дітей до шкільного навчання виступає важливим психологічним утворенням, яке має бути сформованим у дошкільників напередодні вступу до школи.

У науковій літературі поняття «готовність» трактується: як інтегрований результат загальної і спеціальної підготовки дітей до школи; як сукупність особливостей дитини, які забезпечують її успішний перехід до систематичного навчання у школі; як психічний стан готовності організму дитини до навчальної та пізнавальної активності внаслідок впливу середовища та виховання, що зумовлює здатність дитини до оволодіння змістом конкретної діяльності (А. Богуш, Т. Поніманська, Н. Черепаня та ін.).

У працях українських психологів і педагогів (Н. Клочко, О. Козинець, О. Новак, І. Олійник, Т. Піроженко, О. Поліщук, А. Сокол та ін.) готовність до шкільного навчання розглядається як система показників фізичного, мотиваційного, інтелектуально-пізнавального, особистісного розвитку, які забезпечать дитині успіх у навчанні у школі. За ствердженням О. Козинець, Т. Іванової, «готовність до школи передбачає якісну зміну загального розвитку дитини, формування у неї вміння спостерігати, порівнювати, аналізувати, узагальнювати явища та події, а також робити певні висновки на цій основі» [2, с. 93].

При цьому багато дітей старшого дошкільного віку відрізняються недостатньою готовністю до переходу у школу, до шкільного навчання. Аналізуючи показники готовності дітей шестирічного віку до навчання у школі, А. Сокол встановив, що тільки близько 63% дітей мають показники фізіологічної готовності та адаптації до навчання к школі. Близько третини дітей пасивно сприймають інформацію на занятті, не виконують завдань педагога, відволікаються, займаються сторонніми справами, уникають контакту з педагогом та однолітками в процесі організації спільного виконання завдання. Щодо характеристики інтелектуальної готовності, то переважна більшість дітей мають середню адаптованість до навчального процесу і не вирізняються високими інтелектуальними показниками [3, с. 129].

Особистісний компонент готовності дитини до школи передбачає сформованість у неї стійкої мотивації до навчання у школі, усвідомлення себе як майбутнього першокласника. Водночас, як зазначає А. Богуш, актуальною постає проблема формування готовності до школи у дітей 6-річного віку. На її думку, дуже небезпечним для здоров'я дітей є перебування в одному класному колективі дітей з віком від 5 років 9-10 місяців до 7,5 років. Особливо це стосується дітей з різним ступенем психологічної готовності до навчання, адже часто діти не вмотивовані до шкільного навчання, мають різний рівень підготовки до школи. Наприклад, діти із сім'ї (60% дітей приходять до школи, не відвідуючи дитсадки), із закладів дошкільної освіти різного типу (державних, приватних, профільних та ін.), в яких підготовка до школи або не відбувалася, або ж проводилася за елітними чи не затвердженими МОН України програмами, мають труднощі фізичної та інтелектуальної адаптації до шкільного навчання. Недостатня готовність дітей до школи позначається на успішності їх діяльності як при вступі до початкової школи, так і може проявлятися надалі [1, с. 161].

Також питання формування готовності до школи розглядалося сучасними українським науковцями (О. Новак, Н. Черепаня, В. Шевчук) з позицій забезпечення наступності навчання в дошкільних навчальних закладах та початковій школі. Багато уваги в процесі формування готовності дітей до навчання у школі, на думку В. Шевчук,

має приділятися роботі з їх батьками, просвітницькій та консультативній діяльності педагогів та психолога ЗДО із батьками дошкільників, які мають змогу створити сприятливе середовище для всебічного і повноцінного розвитку дітей вдома [4, с. 10].

Отже, готовність до шкільного навчання розуміється як система показників фізичного, мотиваційного, інтелектуально-пізнавального, особистісного розвитку, що забезпечують дитині успіх у навчанні у школі. Однак багато сучасних дошкільників не готові до школи, оскільки мають різну педагогічну підготовку до навчання – не відвідують дитсадок чи навчаються у приватному закладі дошкільної освіти за не затвердженою МОН України програмою. Саме тому педагогам закладів дошкільної освіти важливо приділяти максимальну увагу якісній підготовці дітей до школи, формуванню всіх компонентів їх готовності до шкільного навчання, і залучати батьків до цього процесу.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Підготовка дітей до школи у вимірі дошкільної зрілості. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2015. Вип. 67. С. 158–163.
2. Козинець О. В., Іванова Т. В. Особистісна готовність дітей із загальним недорозвитком мовлення до школи. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2019. Вип. 38. С. 93–98.
3. Сокол А. Інтелектуальна готовність та адаптація дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. Психологічні виміри культури, економіки, управління: Науковий журнал. 2018. № XI. С. 125–130.
4. Шевчук В. Що розповісти батькам майбутніх першокласників. Практичний психолог: дитячий садок. 2021. № 3. С. 8–12.

*Білюк Аліна Олександрівна
магістранта 1 курсу,
спеціальність «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

«Проблема педагогічних конфліктів серед дітей молодшого шкільного віку та їх розв'язання у психолого-педагогічній літературі»

Педагогічні конфлікти серед дітей молодшого шкільного віку можуть виникати з різних причин, таких як різні інтереси, суперечливі характери, розбіжності в поглядах або невміння домовлятися та компромісувати.

Проблема педагогічних конфліктів серед дітей молодшого шкільного віку є досить актуальною і вивченою в психолого-педагогічній літературі. Такі конфлікти можуть виникати між дітьми з різними характерами, інтересами та міжособистісними взаєминами. Це може статися через те, що діти молодшого шкільного віку намагаються встановити своє місце в групі ровесників, відстоювати свої права та інтереси, а також виробляти соціальні навички.

У працях І. Дубровіної, А. Захарової, О. Зотової, В. Кондрашенко, А. Прихожан, Т. Снегіррової, І. Фурманова, С. Хоружого, Т. Юферової та інших дослідників розглядалися проблеми корекції конфліктної поведінки молодших школярів. За деякими авторами, такими як А.Френч, Ф.Лайн, Т.Харіс, Е.Еріксон, головним чинником виникнення конфлікту є особливості переживання дитиною стадій дозрівання свого «Я».

У працях І. Дубровіної, А. Захарової, О. Зотової, В. Кондрашенко, А. Прихожан, Т. Снегір'євої, І. Фурманова, С. Хоружого, Т. Юферсової та інших дослідників детально вивчалися проблеми корекції конфліктної поведінки молодших школярів.

Проблема взаємодії між учасниками педагогічного процесу стає все більш актуальною для шкільної громадськості в зв'язку з динамічним розвитком суспільства та зміною соціальних орієнтирів. Це призводить до ускладнення відносин між учителями та учнями, між учителями самими, а також з адміністрацією. Конфлікти в школі можуть бути простими або складними, при цьому прості конфлікти вирішуються вчителями без додаткової протидії учнів, шляхом організації та регулювання поведінки учнів у школі, таких як зупинення бійок чи сварок між учнями. Серед складних конфліктів в педагогічному процесі можна виділити три види: конфлікти діяльності, поведінки та взаємин. Конфлікти діяльності виникають у зв'язку з виконанням навчальних завдань, успішністю та пізнавальною діяльністю учнів, а також у ситуаціях, коли учні не можуть швидко виправити свої помилки. У таких випадках вчитель може висловлювати незадоволення, що може спричинити конфлікт з учнями [2].

Конфлікти поведінки виникають у зв'язку з порушенням учнями правил поведінки в школі, таких як порушення дисципліни, різноманітні наруги, конфлікти між учнями тощо. У таких випадках вчитель повинен діяти ефективно та приймати необхідні заходи для відновлення дисципліни та забезпечення безпеки в класі. Конфлікти взаємин виникають, коли взаємодія між учнями та вчителем не є гармонійною. Це може бути пов'язано зі суперечностями у поглядах, різницею відношення до навчання, проблемами зі спілкуванням тощо. У таких ситуаціях вчителю необхідно виявити толерантність, емпатію та спробувати знайти компромісні рішення, які задовольняють обидві сторони. Існують різні критерії, за якими можна класифікувати конфлікти, включаючи мотиваційні конфлікти, що виникають між вчителями та учнями у зв'язку зі ставленням останніх до навчання. Ці конфлікти можуть розростатися до стадії взаємної неповаги між сторонами, протиріч, а навіть до боротьби. Також можуть виникати конфлікти, пов'язані зі слабкою організацією навчання в школі, що учні долають у процесі навчання. Початок навчання в першому класі є важливим етапом у житті дитини, оскільки вона переходить від ігрової діяльності до навчальної, з'являються нові вимоги та обов'язки. Першокласник звикає до нової ролі та вчителя, але незабаром може зіткнутися з новим конфліктним періодом, коли переходить до п'ятого класу. На цьому етапі з'являються різні вчителі-предметники, які ставлять більш вимогливі завдання, і діти повинні опанувати складніші предмети. Дехто може зіткнутися з відмовою продовжувати навчання у школі через низьку успішність, тому для багатьох дітей останній шкільний клас стає межею, за якою вони переходять до дорослого життя [1].

Для успішного розв'язання педагогічних конфліктів серед дітей молодшого шкільного віку важливо також дотримуватися принципів позитивного виховання. Це означає, що потрібно акцентувати увагу на позитивних аспектах поведінки дітей та підкреслювати їхні успіхи та досягнення. Важливо розуміти, що діти навчаються поводитися відповідно до того, як їх поведуться з ними дорослі та однолітки. Одним з ключових принципів позитивного виховання є створення атмосфери поваги та терпимості. Діти повинні відчувати, що їхня думка та почуття важливі, і що вони можуть бути прийняті такими, які вони є. Це допоможе створити основу для побудови здорових взаємин між дітьми.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури можна зробити висновок, що проблема педагогічних конфліктів серед дітей молодшого шкільного віку є досить актуальною та потребує уваги педагогів та батьків. Вона може виникати з різних причин, таких як низький рівень успішності учнів, погані стосунки між учителями та учнями, слабка організація навчального процесу.

Педагогічні конфлікти серед дітей молодшого шкільного віку - це досить поширена проблема, що може вплинути на їхній успіх в навчанні та психологічний стан. Однак,

якщо вчителі та батьки докладуть зусиль для вирішення цих конфліктів, то вони можуть забезпечити здорову та сприятливу атмосферу в класі, що забезпечить успіх учнів у навчанні та їхньому розвитку.

Список використаних джерел

1. Дубровська Л.О. Особливості розвитку конфліктних ситуацій у дітей молодшого шкільного віку. Педагогічний дискурс: збірник наукових праць. 2017. Вип. 21. С. 90-95.
2. Зайцева М. А. Методи формування умінь розв'язувати конфлікти в початковій школі. Початкова школа. 2017. № 5. С. 15-19.
3. Козлова Т.В. Формування у молодших школярів навичок розв'язування конфліктів засобами ігрових технологій. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2017. № 6 (70). С. 290-298.
4. Сирота О. М. Формування у молодших школярів навичок вирішення конфліктів за допомогою ігрових технологій. Педагогічний процес: теорія та практика. 2019. № 4(68). С. 50-55.

*Бондар Ірина Олегівна,
аспірантка IV року навчання,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки» (дошкільна педагогіка)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шулигіна Раїса Андріївна*

«Формування ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку: аналіз програмного забезпечення»

Нові ціннісні орієнтації суспільства, гуманізація та демократизація освіти, виклики сьогодення вимагають змін в організації освітнього процесу, характеру взаємодії, орієнтування на особистість дитини, на налагодження партнерських відносин, пошуку інноваційних методів реалізації змісту освіти, шляхів оптимізації діяльності тощо. Набуває великого значення проблема соціалізації дітей, а у її контексті, – перспективність щодо формування ровесницьких стосунків дітей дошкільного віку, адже дитячий колектив, спілкування та взаємодія між однолітками є однією з рушійних сил розвитку особистості дитини дошкільного віку.

Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (далі ЗДО) здійснюється у відповідності до державних документів та освітніх програм, які визначають зміст освіти, регламентують напрямки роботи педагогів, шляхи реалізації, бажані результати навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку. Зміст державних документів та освітніх програм постійно переглядається та оновлюється відповідно до вимог часу, потреб дітей і соціуму, наукових здобутків теорії та практики дошкільної освіти. Тому для детального опрацювання проблеми формування ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку актуальним є вивчення та аналіз змісту програмного забезпечення ЗДО.

В контексті нашого дослідження було розглянуто програмове забезпечення ЗДО та його вплив на процес організації та зміст роботи, спрямований на формування ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку. У дослідженні враховано рекомендації педагогів і психологів щодо форм організації освітнього процесу, змісту освітніх програм, набуття дітьми дошкільного віку відповідних компетентностей (Г. Беленька, А. Богуш, О. Білан, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Панасюк, Т. Піроженко, О. Рейпольська, О. Хартман та ін.)

Аналіз програмового забезпечення та низки державних документів, що регламентують функціонування галузі дошкільної освіти вказує нам на те, що проблема

формування ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку розглянута фрагментарно. Тому для ефективної організації освітнього процесу, визначення завдань та змісту роботи, шляхів реалізації, знаходження дієвих методів формування ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку нами було розглянуто діючі освітні програми. Представимо аналіз деяких із них, а саме: Базовий компонент дошкільної освіти, освітні програми «Дитина», «Українське дошкілля», «Соняшник».

У ході дослідження також було розглянуто державний стандарт – Базовий компонент дошкільної освіти [1], що визначає вимоги до набуття обов'язкових компетентностей та результатів освіти дитини дошкільного віку (6 (7) років), а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті відповідно до міжнародних стандартів якості освіти. Ровесницькі стосунки розглядаються в контексті набуття здобувачами дошкільної освіти різних компетентностей, зокрема варто звернути увагу на такі розділи як: «Особистість дитини», «Гра дитини», «Дитина в соціумі». Саме в них найбільше можна прослідкувати показники сформованості ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку. Так, наприклад особистісна компетентність передбачає сформованість таких критеріїв як емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань та навичок. У відповідності до них дитина 6-7 річного віку повинна мати позитивну самооцінку та розуміти свою соціальну відповідальність у партнерських стосунках з однолітками; знати та орієнтуватись у своїх правах та правах інших, обов'язках, розуміти своє місце в системі людської життєдіяльності, зокрема і в групі однолітків; управляти собою в різних ситуаціях; вміти встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями в житті, адекватно реагувати на різні життєві ситуації. В свою чергу, з позиції соціально-громадянської компетентності дитина має оволодіти вміннями будувати взаємодію з однолітками, прагнути до спілкування, вирішувати конфліктні ситуації, опанувати соціальну роль друга (подруги). Також підкреслено роль дорослого у процесі набуття зазначених компетентностей. Це переконує у необхідності розробки дієвої методики керівництва формуванням ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку.

В освітній програмі «Дитина» наголошено, що саме у старшому дошкільному віці з'являється важливе новоутворення – позаситуативно-дійова форма спілкування, відбуваються якісні зміни у спілкуванні та взаємодії дітей, а головним сенсоутворюючим чинником виступає їхній статус у групі ровесників та соціальна роль яку вони виконують [3]. Варто зазначити, що відповідно до програми педагогам слід звернути увагу на виховання у дітей приналежності до соціальної групи, вчити товаришувати, допомагати друзям, радіти разом з однолітками, підтримувати їх тощо.

Для детального вивчення проблеми формування ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку ми також проаналізували освітню програму «Українське дошкілля», в даному випадку в змісті вже більш глибоко розглянуто досліджувану проблему, виокремлені описові характеристики відносин між дітьми тощо. Авторами наголошено, що дитина на цьому віковому етапі прагне бути учасником дитячого товариства, мати у ньому певну роль, в достатній мірі вміти налагоджувати контакти з однолітками, товаришувати з ровесниками, за спостереженнями, можуть виникати міцні дружні стосунки [2]. Робота ЗДО повинна бути спрямована на виховання доброзичливості у взаємодії з однолітками, підтримці прагнення дітей до взаємодії, вміння дотримуватися правил під час налагодження партнерської взаємодії.

Аналіз освітньої програми «Соняшник» розширює інформацію про показники розвитку дітей старшого дошкільного віку, серед яких ми можемо виокремити саме ті, які стосуються питання сформованості ровесницьких стосунків дітей відповідного віку, але варто звернути увагу, що поняття «ровесницькі стосунки» не вживається. Ціннісним для нас є твердження, що в дитини старшого дошкільного віку розширюється коло соціальних контактів, з'являються навички поведінки котрі допомагають їй співіснувати у колективі однолітків, формуються в ігровій діяльності партнерські стосунки, вміння розуміти та оперувати поняттями «дружба», «товаришування» [4].

Отже, зважаючи на здійснений аналіз програмного забезпечення освітньої діяльності ЗДО можна стверджувати, що певною мірою завдання з формування ровесницьких стосунків закладені в кожну з програм, проте залишається ще недостатньо висвітленими зміст, методи роботи з формування ровесницьких стосунків дітей старшого дошкільного віку, крім цього є потреба в уточненні основних понять, розробці чітких критеріїв та показників досліджуваної проблеми.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти/ наук. кер. проекту Т. Піроженко; авт. кол. Н. Гавриш та ін. URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
2. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
3. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол. Г. В. Беленька та ін. Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
4. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Вид. 3-тє, доп. Тернопіль : Мандрівець, 2023. 210 с.

*Бондарчук Інна Михайлівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освіта, педагогічні науки» (Педагогічне дорадництво)*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кушнірук Світлана Анатоліївна*

«Освітнє середовище коледжу університету як наукова проблема »

Інтеграція вищої освіти до європейського й світового освітнього просторів зумовила появу університетських комплексів різних типів. До їх складу можуть входити заклади вищої освіти (ЗВО) різних рівнів акредитації і, зокрема, коледжі. Статус університетського коледжу визначається Законом України «Про вищу освіту», у якому зазначено, що це ЗВО другого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації [4]. Університетський коледж здійснює підготовку фахівців за освітньо-професійною програмою молодшого спеціаліста у поєднанні з загальноосвітньою підготовкою. Завдяки цьому стало можливим реалізувати на практиці фундаментальну і прикладну складові вищої освіти.

Системні реформні зміни, які спостерігаємо у суспільстві, освіті та виробництві, висувають нові вимоги до вищої освіти щодо підготовки професійно компетентної студентської молоді. У Законі України «Про вищу освіту», зазначено, що у ЗВО повинно бути створено освітнє середовище «... орієнтоване на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії» [4].

Поняття «освітнє середовище» в енциклопедичній і науковій літературі визначається, як сукупність об'єктивних зовнішніх і внутрішніх умов, необхідних для успішного функціонування закладу освіти та розвитку його суб'єктів. Саме освітнє середовище є одним із провідних чинників розвитку особистості, що дає можливість сучасному студентству визначитися у соціумі, задовольнити потреби у навчанні та сприймати освіту як індивідуально-значущу цінність.

Аналіз наукових досліджень і публікацій учених дає можливість стверджувати, що проблема освітнього середовища у закладах вищої освіти знайшла своє відображення у різних аспектах. Так, визначенню суті поняття «освітнє середовище» у вищій освіті і коледжах, зокрема, присвячені дослідження О. Артюхіної, М. Братко, Н. Нікітіної,

М. Сороки, Д Хорвата та ін. Дослідниця М. Братко визначає освітнє середовище коледжу як «комплекс умов-можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склалась цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання вищої фахової освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу» [2, с. 11]. Розуміння суті поняття сприяє визначенню його компонентного складу з метою проектування освітнього середовища коледжу університету для задоволення освітніх і соціальних потреб та реалізації особистісного розвитку усіх суб'єктів освітнього процесу.

Важливе значення для нашого дослідження має визначення структури освітнього середовища ЗВО для його удосконалення і розвитку. Проблема типології та структурування освітнього середовища у ЗВО розкривається у дослідженні Ю. Шапран і О. Шапран. Учені вважають, що виокремлення характерних ознак і структурних компонентів освітнього середовища сприятимуть формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців ЗВО. Вони виокремлюють такі структурні компоненти: матеріально-технічний, технологічний і суб'єктно-соціальний. За типами освітнє середовище ЗВО науковці розрізняють таким чином: «впровадженням нововведень (традиційне і творчо-інноваційне); видами діяльності (ігрове, навчальне, професійне і комунікативне); особливостями оточення (природне, соціальне, інформаційно-освітнє, віртуальне); специфікою впливу на особистість (здоров'язбережувальне, розвивальне, виховне і рефлексивне) [5, с. 6-7].

Інші варіанти моделювання структури освітнього середовища ЗВО розглянуто М. Братко, О. Єжовою, Г. Ковальновою, В. Пановою і В. Ясвіном. На думку М. Братко компоненти освітнього середовища ЗВО є умовами, завдяки яким відбувається формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Так, інформаційно-змістовий і просторово-предметний компоненти освітнього середовища впливають на формування загальнокультурних, загальнонаукових, професійних і спеціальних знань студентів. Організаційно-діяльнісний компонент спрямований на вироблення у студентів фахових умінь і набуття досвіду професійної діяльності. Особистісний і аксіологічно-смысловий компоненти спрямовані на розвиток особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця [1].

Зміст розвивального потенціалу освітнього середовища розкриває у своєму дослідженні І. Габа. На її думку, він складається із можливостей суб'єкту освітнього середовища ЗВО, суб'єктивної значущості цієї можливості і суб'єктивної досяжності. Тобто, суть розвивального потенціалу полягає у тому, що тільки у процесі ефективної діяльності закладу освіти зростатиме активність його суб'єктів, що призведе до позитивних результатів цієї діяльності. Водночас успішність суб'єктів освітнього середовища є показником результату діяльності ЗВО та визначає якість надання освітніх послуг, його конкурентоздатність на ринку праці і соціальну затребуваність у суспільстві [3, с. 9-10].

Вплив середовищного підходу у вищій школі на професійний розвиток особистості у ЗВО аналізують О. Бондар, І. Краснощок, О. Романовський та ін.

Особливості підготовки майбутніх фахівців різного спрямування в освітньому середовищі стали предметом дослідження А. Кух, С. Микитюк, О. Цюняк, О. Шапран.

Отже, аналіз наукового доробку вчених підтвердив актуальність проблеми освітнього середовища коледжу університету та її різноплановість. Однак, дослідження педагогічних умов для розвитку інноваційного освітнього середовища у коледжах університету ще не стали предметом цілеспрямованого наукового пошуку, що і стане перспективним напрямом нашого дослідження.

Список використаних джерел

1. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу як детермінанта якості освіти. URL : http://umo.wedes.com.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_UPOP/metod_material/vseukr_internet_konf.pdf (дата звернення 21.03.2023 р.).

2. Братко М. В. Управління професійною підготовкою фахівців в умовах університетського коледжу: теоретичний аспект. Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». 2016. № 7(3). С. 9-16.

3. Габа І. М. Соціально-психологічні складові розвивального потенціалу освітнього середовища вищого навчального закладу : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи». Київ, 2018. 23 с.

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (дата звернення 18.03.2023 р.).

5. Шапран Ю. П., Шапран О. І. Типологія освітнього середовища в умовах компетентнісно-зорієнтованої педагогічної освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2015. № 23. С. 4–9.

*Борис Леся Олегівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Коннов Олександр Федорович*

«Спостереження за природою дітьми старшого дошкільного віку та формування їхньої екологічної обізнаності»

Проблема формування екологічної обізнаності дітей дошкільного віку стала найбільш актуальною тоді, коли у свідомість людини прийшло розуміння, що між людиною та природою існує тісний, нерозривний взаємозв'язок та взаємозалежність. Природа без людини може існувати, а людина без природи ні.

Після участі у 2021 році в міжнародному польсько-українському освітньому проєкті Цілі сталого розвитку ООН: «Інтеграція європейського досвіду в культурно-освітні заклади України» я проводила спостереження щодо бажань населення мого міста жити у чистому довкіллі. На жаль, як і серед мого оточення, так і у значної частини громадян нашої країни ще не сформована екологічна поведінка. Як підтвердження цієї тези ми бачимо сміття на вулицях та дорогах, засміченість водойм та їхніх берегів, нераціональне природокористування, велику байдужість громадян до проблем довкілля, небажання дотримуватись принципів здорового способу життя.

В XXI столітті ми бачимо масштаби екологічних змін на нашій планеті, які несуть реальну загрозу для життя людей, тому це найактуальніша проблема зміни ставлення людства до природи. Отже, метою екологічного виховання є формування елементів екологічного світорозуміння, особливо екологічної вихованості, розвиток у дітей позитивного емоційно-ціннісного зв'язку з природним довкіллям, формування реалістичних уявлень про явища природи, практичних умінь під час спостережень в природі і дбайливого ставлення до її компонентів, прагнення берегти, примножувати її, виховання культури природокористування [4].

Про важливість сезонних спостережень, які сприяють розвитку розумових здібностей дошкільників, можна знайти у працях визначних діячів прогресивної педагогіки, таких як Я. А. Коменський, П. Г. Саморукова, Г. К. Матвєєва, Г.І. Васильєва та ін. Їхні дослідження свідчать про те, що завдяки спостереженню відкривається перед дитиною реальний світ природи, розширюються знання, розвиваються її розумові

здібності: кмітливість, критичність, самостійність думок, цілеспрямована увага. М. Монтессорі наполягала на створенні невеликих городів, де діти могли б працювати на невеликих клаптиках землі, утримувати курей, голубів. Вона вважала, що бажання піклуватись про живі істоти збільшується тільки під час спостережень. Ф. Фребель, Ж. Ж. Руссо та В. О. Сухомлинський вважали, що потрібно відмовитися від виховання дітей в умовах міста та перебиратись на природу. Належить дозволяти дошкільнятам все брати в руки, до всього доторкнутись, бо саме через пальці дошкільник вчиться відчувати тепло і холод, твердість і м'якість, судити про розміри тіл та пізнавати всі їхні доступні властивості [5].

Л. К. Шлегер вважав, що основним завданням ознайомлення дошкільнят з природою досягається через спостереження в природі та щоденне розглядання картин.

Після ознайомлення з поглядами видатних педагогів про спостереження за природою дітьми старшого дошкільного віку можна зробити висновок, що науковці підкреслюють важливість цілеспрямованої і систематичної роботи вихователя у формуванні екологічної обізнаності. Дуже важливим є володіння великим арсеналом прийомів щодо зацікавлення малюків, що в свою чергу забезпечує розвиток мовлення, уваги, мислення, допитливості.

Однак, сучасним дошкільникам недостатнє тільки зорове спостереження за природою. Тому, враховуючи сучасні загальноосвітні тенденції, у Базовому компоненті дошкільної освіти (Стандарт), підкреслюється необхідність організації у закладах дошкільної освіти спеціальної роботи з ознайомлення дітей з рідним краєм з урахуванням їхніх вікових особливостей, національної культури та традицій народу [1]. Залишається актуальною проблемою на сьогоднішній день ознайомлення дошкільників з природним довкіллям за допомогою інноваційних технологій. Хоча цією проблемою почали займатись вітчизняні науковці І. М. Дичківська, Т. Ф. Коляда, Л. Г. Овчаренко, В. Ф. Паламарчук, Л. Б. Хіхловський та багато інших, але деякі аспекти недостатньо досліджені [3]. Наприклад, на мою думку, недостатньо висвітлені та опрацьовані інноваційні технології у STEAM-освіті під час спостережень в природі старшими дошкільниками із залученням дітей з ООП. Я планую зайнятись у подальшій роботі створенням дослідницького середовища для предметів STEM, онлайн лабораторій та симуляцій. Це допоможе старшим дошкільникам краще познайомитись з живою та неживою природою [2].

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Стандарт). URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Елементи STEM-освіти у закладі дошкільної освіти. URL : <https://vseosvita.ua/news/elementy-stem-osvity-u-zakladi-doshkilnoi-osvity-37166.html>.
3. Інноваційні технології ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природою рідного краю. URL : <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7caa2e7b-9d86-4f80-8ddb-26e48fd50e8c/content>.
4. Яришева Н. Ф. Екологічне виховання дошкільників : навч. посіб. Київ : Шкільний світ, 2001. 55 с.
5. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1993. 255 с.

*Вакушева Лілія Петрівна
студентка II курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»
Науковий керівник:*

«Формування основ соціальної компетентності дітей 5-6 років засобами казки»

Аналізуючи праці українських та зарубіжних вчених щодо вивчення питання формування основ соціальної компетентності засобами казки можна зробити висновок, що дане питання залишається недостатньо розробленим.

Над питанням соціалізації працювали українські та зарубіжні вчені, це Н. Лавриченко, Г. Мід, І. Рогальська-Яблонська, Т. Парсонс та ін. Науковці досліджували форми, методи та засоби соціалізації. Такі вчені, як: А. Богуш, Г. Беленька, В. Бойко, О. Потебня та ін., у своїх працях наголошують на великому соціальному й виховному значенні казки у житті дитини.

Аналіз наявних в психолого-педагогічній науці визначень поняття «соціальна компетентність дітей старшого дошкільного віку», дозволяє зробити висновок, що це складна полікомпонентна властивість особистості, система знань, умінь, ставлень, ціннісних орієнтацій та поведінкових компонентів, які планомірно, цілеспрямовано та систематично розвиваються під час виховання та навчання, що забезпечує оптимальну адаптацію дитини до школи. [1, 2, 3].

Експериментальне дослідження включало констатувальний, формувальний та контрольний етапи. В дослідженні взяло участь 15 дітей у контрольній групі та 15 дітей в експериментальній групі.

Для реалізації мети формувального етапу була розроблена і впроваджена методика формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами казки.

На першому мотиваційному етапі формувального експерименту були використані такі методичні прийоми: вправа «Мій настрій» (дитина вчиться визначати та розуміти свій настрій), театральна вистава казки «Ріпка» на сучасний лад (в казці з'являються сучасні герої, на прикладі їх поведінки, показано, як важливо допомагати, підтримувати один одного)

Для реалізації пізнавального етапу було впроваджено такі методичні прийоми: морально-етичні діалоги після перегляду вистави, гра «Клубочок»(переносимо набутий досвід на прикладі героїв казки в життя).

Для реалізації креативного етапу впровадження методики було запропоновано дітям придумати і намалювати іншу кінцівку народній казці «Колосок» та виступ на публіку.

В основі методики лежать принципи: організація цілеспрямованого процесу формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку; облік вікових та індивідуальних особливостей у дітей 5-6 років; облік потреб та інтересів у дітей старшого дошкільного віку; сукупність групових та індивідуальних форм роботи.

Ефективність розроблених та впроваджених методів було перевірено порівняльною характеристикою сформованості рівнів досліджуваного явища в експериментальній та контрольній групах порівняно з констатувальним етапом експерименту.

Аналіз показав, що по когнітивному критерію (з показниками розуміння стану в якому перебуває інша людина, поведінка дитини відповідає загальноприйнятим нормам і стандартам в існуючій ситуації), у дітей з експериментальної групи зріс на 13,4% на високому рівні та на 20% на середньому рівні. І як наслідок, знизився на 33% на низькому рівні. В контрольній групі цей показник знизився на 0,1% на високому рівні, підвищився на 6,7% на середньому та знизився на 6,6% на низькому.

По комунікативно-інтерактивному критерію (з показниками - вміння співвідносити свої потреби з потребами інших людей, вміння будувати розмову з іншими людьми(старшими чи однолітками), спокійно відстоювати свої інтереси, вміння вислуховувати до кінця, не перебиваючи співрозмовника, бути чемним та вихованим), у дітей з експериментальної групи зріс на 54% і, як наслідок знизився на 26,7% на середньому рівні і на 27,3% на низькому рівні. А в контрольній групі цей показник зріс на 14% і знизився на 13,7% на середньому і на 0,3% на низькому рівнях.

Таким чином, динаміка зростання показників сформованості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами казки засвідчує ефективність впроваджені методики. Казки можна і треба використовувати в роботі з дошкільниками, а особливо з дітьми 5-6 років з метою формування основ соціальної компетентності.

Подальші пошуки можуть бути спрямовані на удосконалення апробованої методики.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. В., Богуш А. М., Варяниця Л. О. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.

2. Смагіна Т. М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. Вісник Житомирського державного університету : педагогічні науки. 2010. № 50. С. 138-142.

3. Максимова О.О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України, 2016, № 20, Ч.2, С. 229 – 234 URL: <http://eprints.zu.edu.ua/21878/1/1.PDF>

*Вовчук Марія Романівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Романчук Алла Іллівна*

«Формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проєктних технологій»

Реалізація цілей і завдань Нової української школи потребує оновлення та залучення сучасних освітніх технологій. Загальновідомим є той факт, що сучасний світ спілкується «мовою проєктів». Кожна людина на будь-якому етапі свого існування і реалізує цілу низку життєвих проєктів, особливої це стосується сучасної сфери професійної діяльності.

і

Актуальність проєктних технологій полягає у стимулюванні інтересу учнів до певних проблем у повсякденному житті, і що припускають оволодіння деякою сумою знань, і через проєктну діяльність, що передбачає вирішення однієї або цілого ряду проблем, показати практичне застосування отриманих знань. і

Проблема формування пізнавального інтересу розглядається у дослідженнях сучасних вчених, таких як О. Жоржик, А. Кульчинська, О. Харишин Л. Галіцин та інших. Аналіз науково-методичної літератури з питання навчання проєктами засвідчує неабиякий інтерес дослідників до даного питання, так, зокрема у працях таких вчених, як К. Баханов, В. Гузєєв, І. Єрмаков, В. Кукушин, О. Онопрієнко, О. Пехота, А. Хуторський та інші. Серед провідних сучасних вчених українських педагогів-новаторів, слід віддати належне Оксані Онопрієнко. Велику цінність і має її посібник і «Проєкти в початковій школі». і

Пізнавальний інтерес, можна охарактеризувати як найважливіше утворення особистості, яке має місце в процесі життя та діяльності людини, а також може формуватися в соціальних умовах його існування і жодним чином не є іманентно властивим людині від народження. Також пізнавальний інтерес можна охарактеризувати як стійке прагнення особистості до цілеспрямованої активно-пізнавальної діяльності відносно об'єктів, які мають для неї важливе значення. Під терміном «пізнавальний» ми

будемо розуміти саме те, «що відноситься до процесу пізнання, тобто до процесу придбання істинних знань» [1, с. 22].

В умовах сьогодення відбувається повернення до проектної технології, але на думку Н. Додусенко та І. Нетужилової, у практиці сучасної початкової освіти використовуються лише окремі елементи технології. В деякій мірі це зумовлено особливістю проектної технології, бо ж навчальне проектування орієнтоване перш за все на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну або групову, яку учні виконують впродовж визначеного відрізка часу [3, с. 9].

Саме проектна технологія дає можливість створити найбільш сприятливі умови процесу навчання з метою спроможності кожного учня відчувати свої можливості, інтелектуальні спроможності для досягнення певної цілі. Навчальний проект з погляду учня – це можливість зробити щось цікаве самостійно, самому або в групі, максимально використовуючи свої можливості; це та діяльність, що дозволяє спробувати свої сили, проявити себе, докласти свої знання, показати публічно досягнутий результат і принести користь [4].

Основними завдання проектної технології є: не лише передати учням суму тих чи інших знань, а навчити здобувати ці знання самостійно, вміти застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань; сприяти учневі у здобутті комунікативних навичок, тобто здатності працювати у різноманітних групах, виконуючи всілякі соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника тощо); розширити коло спілкування дітей, знайомство з іншими культурами, різними точками зору на одну проблему; прищепити учням уміння користуватися дослідницькими прийомами: збирати необхідну інформацію, вміти її аналізувати з різних точок зору, висувати різні гіпотези, вміти робити висновки [5, с. 7].

При аналізі педагогічних можливостей проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів, визначено, що педагогічні можливості проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів можуть бути найбільш ефективно реалізовані за умови забезпечення участі школярів в проектах різного типу (дослідних, рольових, творчих, інформаційних, прикладних і ін.), що дозволяють актуалізувати і збагатити різні компоненти їх суб'єктного досвіду. Поєднання різних видів діяльності (ігрової, дослідницької, конструкторської, мовної) при реалізації різних типів проектів забезпечить взаємодоповнення і посилення педагогічних можливостей, які містяться в них, сприяючи таким чином значному збагаченню суб'єктного досвіду учнів і розвитку їх пізнавальних інтересів. Виділено, що участь учнів в конкурсі проектних робіт стимулює мотивацію до підвищення рівня навчальних досягнень і розвиває потребу в самовдосконаленні. Захист проекту в школі на науково-практичній конференції є найголовнішою, чесною і справедливою оцінкою праці учня.

Робота над проектом – це практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. У свідомості учня це має такий вигляд: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де я можу ці знання застосувати». Для педагога – це прагнення знайти розумний баланс між знаннями, вміннями та навичками. Навчальне проектування орієнтоване перш за все на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну або групову, яку учні виконують впродовж певного відрізка часу. Цей метод органічно сполучиться з груповими методами. Метод проектів завжди припускає вирішення певної проблеми. Технологія проектування передбачає розв'язання учнем або групою учнів якої-небудь проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості [2, с. 35].

Вважаємо, що максимально сприятливими педагогічними умовами для ефективного формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій є: педагогічне стимулювання пізнавальних інтересів на основі особистісно зорієнтованого характеру взаємодії учителя з учнями; використання психолого-педагогічних технологій,

що забезпечують самостійну активність учнів у процесі творчої діяльності; системність на уроках з учнями в умовах творчо-розвивального середовища.

Для успіху у творчій діяльності, крім наявності здібностей, інтересів і схильностей, необхідний ряд рис характеру, перш за все працьовитість, організованість, зосередженість, цілеспрямованість, наполегливість.

Таким чином, суть проектної технології – стимулювати інтерес учнів до певних проблем, що передбачають володіння певною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних знань. Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, дотримуючи відповідний їх баланс на кожному етапі навчання.

Під час використання технології вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: розвиваються пізнавальні навички учнів, формується вміння самостійно конструювати свої знання, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвивається критичне мислення, сфера комунікації тощо.

Список використаних джерел

1. Бабій К. Н., Бахтарова А.М., Литвиненко І.Б. Нетрадиційний урок за проектною технологією. Управління школою. 2007. № 1. С. 22-25.
2. Вербицький В. Проектна форма навчання і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах та позашкільних закладах освіти еколого-натуралістичного напрямку. Проблеми та шляхи їх вирішення. // Рідна школа. – 2007. – № 3. – С.35.
3. Додусенко Н.О. Проектна діяльність у початковій школі. Навч. посібник. /Н.О.Додусенко, І.В. Нетужилова. _Х.Вид-во «Ранок», 2010. _144с..
4. Желязкова Л.І. Формування пізнавальної діяльності молодших школярів засобами проектних технологій. <https://naurok.com.ua/stattya-formuvannya-piznavalno-diyalnosti-molodshih-shkolyariv-zasobami-proektno-tehnologi-296088.html>
5. Коберник О. Проективна педагогіка і національна школа // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С.7.

*Воронюк Діана Олександрівна,
студентка 4 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*науковий керівник:
Кузьменко Ірина Анатоліївна*

«Ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями»

Проблема мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку нині дуже актуальна. Формування правильної мови є одним із основних завдань дошкільної освіти. У зв'язному мовленні реалізується основна комунікативна функція мови та мовлення. Рівень розвитку дітей визначається характером їх спілкування з дорослими та однолітками.

Мовлення – це одна з найголовніших функцій, «дзеркало» наших мисленнєвих операцій, емоційного стану, засіб самореалізації та входження в соціальний світ. Воно має великий вплив на формування психічних процесів у дитини і на її загальний розвиток. Розвиток мислення залежить в значній мірі від розвитку мовлення; звуковимова є основою оволодіння грамотою та всіма іншими дисциплінами, вона є основним засобом спілкування людей між собою; мовлення відіграє велику роль в регуляції поведінки та діяльності дитини на всіх етапах її розвитку.

У програмі «Дитина» (2016р.) у розділі «Мовлення дитини» основними освітніми завданнями передбачено: розвивати зв'язне мовлення – учити доречно відповідати на різні види запитань, звертатися із запитаннями; в розмові із співрозмовником чітко, точно,

зрозуміло для інших виражати свої думки, прохання, наміри, бажання у ввічливій формі; формувати вміння користуватися різноманітними способами спілкування – словесними, мімічними, пантомімічними, залежно від життєвої ситуації; запам'ятовувати та переказувати казки, оповідання, складати різні види розповідей; розвивати мовленнєву та пізнавальну активність, спонукати до словесної творчості [2].

Мовленнєвому спілкуванню дитини з порушеннями мовлення передують емоційне спілкування. Воно вважається стрижнем, головним змістом відносин дорослого і дитини.

Удосконаленню синтаксичної сторони мовлення та позитивному емоційному спілкуванню сприяють ігри-інсценування за мотивами казок та літературних творів. Діти старшого дошкільного віку охоче грають у казки «Кіт, півень і лисиця», «Муха-цокотуха», «Гуси-лебеді», "Вовк і семеро козенят", тощо. Діти дошкільного віку запозичують з казки образні висловлювання, влучні тексти, мовні звороти. До цього циклу засобів приєднуються загадування і відгадування загадок, пояснення прислів'їв і приказок, складання розповідей, казок, фантазування «а що було б, якби...» та ін.[1]. Такий підхід виступає підґрунтям розвитку зв'язного мовлення на основі розвитку світу уявлень дітей.

Особливе місце серед методів розвитку зв'язного мовлення належить грі. У грі розвиваються два типи відносин: реальні дитячі взаємини та ігрові відносини. Обидва типи відносин включають діалогічне спілкування.

Розвитку зв'язного мовлення в ігровій діяльності сприяють:

- бесіди-обговорення ігрових ситуацій;
- бесіди щодо змісту художніх творів;
- ігри-драматизації;
- залучення до спільної діяльності.

Також доцільно організовувати бесіди щодо обговорення результатів проведених ігор та різних видів діяльності, проведення творчих (сюжетно-рольових та режисерських), настільних дидактичних та словесних ігор.

У сюжетно-рольових іграх розігруються казки, сюжети із життя. У таких іграх використовується різноманітність лексичних та граматичних засобів, що сприяють розвитку діалогічного мовлення. Зміст режисерської гри вигадується самими дітьми. Дитина виконує ігрові дії, прагнучи донести їх до своїх товаришів по грі. Для цього мова дитини має бути послідовною, змістовною, зрозумілою.

Дидактична гра націлена як на вирішення завдань розвитку діалогічного мовлення, так і на розвиток словника, граматичної і фонетичної сторін мови.

Діти, граючи, навчаються вибудовувати своє мовлення правильно, вчать ставити запитання та відповідно до заданого питання давати відповідь. Суть завдань багатьох дидактичних ігор полягає у навчанні дітей складання самостійних розповідей про явища природи, предмети, особистий досвід. Дидактичні ігри сприяють поповненню активного та пасивного словника, активізують його, сприяють розвитку зв'язного мовлення, вміння правильно формулювати свої думки. Беручи участь у словесних іграх, діти вчать розмірковувати, відстоювати свою позицію під час розгляду картин, розвивати сюжет.

Ігрові заняття для дитини є одним із найефективніших методів для розвитку мови. Основою будь-якої гри є поставлена педагогом ігрова мета, що реалізується дітьми під час ігрової діяльності. До структури гри дітей входять:

- ролі, взяті на себе гравцями;
- ігрові дії, як реалізації цих ролей;
- ігрове використання предметів;
- заміщення реальних предметів ігровими, умовними;
- реальні відносини між гравцями.

Ігрова діяльність є основним засобом розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Гра допомагає дітям виробити навички спілкування, розширювати світогляд та розуміння навколишнього середовища. Під час ігрової діяльності діти отримують можливість експериментувати зі звуками, словами, реченнями та мовними

конструкціями. Крім того, гра допомагає дітям вчитися сприймати та розуміти мову, сприяє розвитку уяви та мислення.

Список використаних джерел

1. Аніщук А.М. Мовлення як засіб самовираження старшого дошкільника: навч. – метод. посіб. для вихователів, практичних психологів, батьків та студентів дошкільних відділень педагогічних вишів. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2013. 113с.

2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

*Галенда Дар'я Тарасівна,
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

«Моделювання педагогічних ситуацій як спосіб підготовки до професійної діяльності»

У ХХІ столітті гуманістичні та демократичні процеси в Україні сприяють визначенню педагогічних методів і стилю, що пов'язані з особистісно-орієнтованою, творчо-інноваційною, індивідуалізованою діяльністю майбутнього викладача. Втрачає свою перспективність традиційна модель освіти, яка спрямована лише на передачу інформації від викладача студенту. Проблема підготовки викладача до професійної діяльності шляхом моделювання педагогічних ситуацій це складне питання, що стало об'єктом багатьох наукових досліджень у філософії, психології, педагогіці та потребує подальшого детального обґрунтування та аналізу. Моделюванню сьогодні відводиться важливе місце поряд з такими методами пізнання, як спостереження і експеримент. Поняття «моделювання» означає метод наукового пізнання, завдяки якому відтворюється об'єктивна дійсність. У процесі моделювання важливим є те, що одночасно досліджується сам об'єкт і система. Це дає змогу пізнати досліджуваний об'єкт із різних сторін. Інформацію про даний об'єкт можна отримати на різних етапах дослідження. А наслідком моделювання є остаточна модель, яка має відповідну форму. Успішне створення моделі залежить від організації відповідних умов, які є обов'язковими.

У педагогіці термін моделювання вживається, як метод теоретичного дослідження, і як навчальний засіб для організації занять зі студентами. Метою педагогічного моделювання є виявлення можливостей удосконалення навчально-виховного процесу, пошуку резервів підвищення його ефективності і якості на основі аналізу моделі [1]. Моделюванню сьогодні відводиться важливе місце поряд з такими методами пізнання, як спостереження і експеримент. У процесі складання моделей об'єкт розглядається як цілісна система із складовими частинами – компонентами, елементами, підсистемами.

Як вважає Л.Г. Кондратова, практична цінність моделі в будь-якому педагогічному дослідженні визначається в основному її адекватністю вимірюваним сторонам об'єкта та ступенем врахування основних принципів моделювання (наочність, визначеність, об'єктивність), що в багатьох випадках визначає тип моделі та її функції [2 с. 56-62]. В умовах закладу вищої освіти, необхідні для майбутньої професійної діяльності якості, у студентів формуються тоді, коли весь зміст освітнього процесу максимально наближений до умов практичної діяльності. Такий процес підпорядковується закону моделювання, згідно з яким частка навчальних занять та заходів, що імітують майбутню діяльність,

постійно зростає за рахунок впровадження сучасних інноваційних інтерактивних технологій навчання.

На нашу думку, педагогічна діяльність складається з ланцюга спонтанних або спеціальних та різнопланових ситуацій, які складаються щоразу між студентами та викладачами. Ступінь складності вирішення педагогічних ситуацій, частково залежить від рівня вихованості, досвіду та окремих компетентностей, умінь та знань учасників. Завдання викладача якнайшвидше розпізнати та класифікувати педагогічні ситуації, сформулювати стратегічні, тактичні, ситуативні задачі та способи їх вирішення. Така діяльність завжди викликає суперечність між очікуваним результатом і реальністю, але це не завжди впливає у конфлікти. Метод моделювання педагогічних ситуацій, значно знижує стурбованість студентів за можливі помилки, на відміну від реальної практики, завдяки тому, що весь процес відбувається під контролем керівника, котрий здійснює оперативну корекцію, а також дає оцінку прийнятих рішень. Хоча ми розуміємо, що однакових педагогічних умов у реальному житті не існує.

Метод моделювання педагогічних ситуацій і включення в них студентів сприяє формуванню позитивного ставлення до професії викладача, набуттю досвіду з розв'язання педагогічних проблем. При цьому модель повинна бути чітко структурована, легко діагностована і контрольована на всіх стадіях її реалізації, а також має забезпечувати не тільки контроль за освітнім процесом, а й можливість його корекції [4]. Розгорнуте визначення категорії «модель» дає Ю. Сурмін: модель у широкому розумінні – це образ умовний або уявний, що представлений у вигляді зображення, опису, схеми, креслення, графіку, плану, карти, тощо, або зразок якого-небудь об'єкту чи системи об'єктів (оригіналу моделі), що використовується за певних умов з метою їх заміщення. Основні складові моделі: змістовий, практичний, рефлексивно-оцінювальний, ціннісно-мотиваційний [3 с. 14]. Основна вимога до моделі – це її відповідність реальній дійсності, суттєвим властивостям об'єкта. Модель не може функціонувати самостійно, а для її ефективного функціонування необхідними є відповідні педагогічні умови

Отже, сьогодні поряд з базовими особистісними якостями до переліку компетентностей сучасного педагога належать уміння, розроблення та використання наукових моделей. Сучасні ефективні педагогічні моделі мають інтегративний характер та містять у собі знання з різних наук, а саме із психології, філософії медицини, історії, соціології, політології, математики, інформатики. Моделювання педагогічних ситуацій як спосіб підготовки до професійної діяльності допоможе закріпити установки, цінності, орієнтації майбутнього викладача, дасть змогу переконатися у своїх професійних здібностях та можливостях з метою їх удосконалення.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / С. У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с
2. Кондратова Л.Г. Модель підготовки вчителів до організації проектної діяльності учнів в умовах післядипломної педагогічної освіти / Л.Г. Кондратова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. Запоріжжя. 2007. № 46. – С. 56 – 62, 58
3. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: Підручник для науковця / Ю.П. Сурмін. – К.: Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 2006. – 302 с.
4. Топузов О. М., Малихін О. В., Опалюк Т. Л. Педагогічна майстерність: розвиток професійно-педагогічної адаптивності та соціальної рефлексії майбутнього вчителя: навчальний посібник. – Київ: Педагогічна думка, 2018. – 292 с.

*Галета Олена
студентка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна*

«Умови освітнього процесу, спрямовані на формування професійної культури майбутніх викладачів»

Однією з основних цілей державної політики щодо розвитку вищої освіти в Україні, як вказано в Національній доктрині розвитку освіти, є підготовка кваліфікованих фахівців, які мають високі здібності до творчої роботи та професійного розвитку, а також можуть успішно використовувати наукові та інформаційні технології і бути конкурентоспроможними на ринку праці. Для досягнення цієї мети необхідно розробити та застосовувати певні умови навчання та виховання, які забезпечать студентам необхідні знання, навички та компетенції.

Головною умовою формування професійної культури майбутніх викладачів, згідно з дослідженнями, проведеними М.П. Журавльовим та Л.М. Козловою, є практична спрямованість навчання. Практичні заняття та стажування в педагогічних закладах дозволяють студентам здобувати досвід та вміння, необхідні для подальшої роботи в якості викладача [1], [2].

Крім того, для формування професійної культури майбутніх викладачів необхідно забезпечити їх розвиток професійних компетенцій. Згідно з дослідженнями Ю.В. Соколової, для цього можна використовувати різні форми та методи навчання, такі як інтерактивні методи, взаємодію з практикуючими викладачами, технології відкритого навчання тощо [3].

Також важливими умовами формування професійної культури майбутніх викладачів є використання сучасних інформаційних технологій та педагогічних інновацій. Використання комп'ютерних технологій дозволяє студентам отримати більше практичного досвіду та підготуватися до подальшої роботи в цифровому середовищі. До того ж, важливими умовами є застосування інноваційних педагогічних технологій, які сприяють активній участі студентів у навчальному процесі та формуванню їхніх професійних компетенцій. Зокрема, дослідження Л.М. Козлової та О.В. Бобрової показали ефективність використання таких технологій, як проблемне навчання, проектне навчання, кейс-метод, міжпредметні зв'язки тощо [4], [5].

Окрім цього, важливими умовами формування професійної культури майбутніх викладачів є взаємодія з практикуючими викладачами та фахівцями з різних галузей. За дослідженнями В.І. Любаренко та О.М. Кінаш, така взаємодія сприяє здобуттю студентами практичних навичок та підвищенню їх мотивації до навчання [6].

Отже, умови освітнього процесу, направлені на формування професійної культури майбутніх викладачів, мають бути націлені на практичну спрямованість навчання, розвиток професійних компетенцій, застосування інформаційних технологій та інноваційних педагогічних технологій, а також на взаємодію з практикуючими викладачами та фахівцями з різних галузей.

Список використаних джерел

1. Журавльов М.П. Освітньо-професійна програма підготовки викладачів вищих навчальних закладів // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2007. № 1. С. 31-35.
2. Козлова Л.М. Формування професійної культури майбутніх викладачів у вищих навчальних закладах: методологічні та технологічні засади: монографія / Л.М. Козлова, О.В. Боброва. Київ: Логос, 2017. 352 с.
3. Лук'янова Л.В. Професійна культура майбутнього викладача в контексті сучасних викликів // Інноваційна педагогіка. 2016. № 7. С. 82-87.

4. Козлова Л.М. Проблемне навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх викладачів вищої школи // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2011. Т. 121, Вип. 2. С. 85-91.

5. Боброва О.В. Формування професійної компетентності майбутніх викладачів у вищих навчальних закладах засобами проектного навчання // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2016. Вип. 18. С. 41-46.

6. Любаренко В.І. Формування професійної культури майбутніх викладачів у процесі взаємодії з практикуючими викладачами та фахівцями з різних галузей // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2015. Т. 148, Вип. 2. С. 159-163

*Говоруха Едіта Станіславівна,
магістранта 1 курсу,
спеціальність «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна*

«Традиційні та інноваційні методи тьюторингу»

Від початку збройної агресії росії українська освіта зазнала багатьох трансформацій. Нова реальність змінила людей, перспективи країни, загострила потребу суспільства в швидких рішеннях компетентних фахівців. Пошук талантів молоді людини, їх розвиток та створення умов для їх реалізації – завдання освіти країни, яка зацікавлена в своєму майбутньому процвітанні [4]. Однією з інновацій, яка може стати цінним інструментом у такому пошуку – широке впровадження тьюторингу, освітньої технології індивідуального супроводу особистості в освітніх процесах. Дослідження тьюторингу як освітньої технології, вивчення історичних витоків, розгляд впровадження та використання цієї моделі наставництва в освітніх системах різних країн дозволить змодельовати майбутнє застосування цієї технології задля особистісно-орієнтованого навчання, розкриття індивідуально-творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Слово «тьютор» - педагог-наставник, репетитор, - походить з англійського «tutor», а він в свою чергу з латинського «tutor», що значить «спостерігаю», «піклуюсь» (наставник, помічник, адвокат студента). Метою тьюторингу, наставництва, піклування, допомоги студенту є виявлення і розвиток його освітніх мотивів та інтересів, пошук освітніх ресурсів для створення індивідуальної освітньої програми [2], розвиток мотивації й інтересу до професії, активізації самостійного формування особистості майбутнього фахівця, підвищення якості знань [1].

У тьюторингу застосовуються різноманітні методи роботи, що дозволяють забезпечити індивідуальний підхід до кожного підопічного та допомогти йому зорієнтуватись, здобути знання та навички. Наприклад: діалог, уважне слухання, питання, розвивальні вправи, есе, проект, кейс-метод, зворотній зв'язок [3].

Діалог в тьюторингу сприяє побудові взаєморозуміння між тьютором та підопічним, що є важливим елементом успішної навчальної взаємодії. Тьютор повинен вміти вести діалог – прагнучи зрозуміти і намагаючись зрозуміти – а не дискусію, в якій завдання співрозмовників полягає в тому, щоб нав'язати свою точку зору чи переконати іншу сторону в тому, що вони думають. Діалог дає можливість спільно приймати рішення щодо задач, які стоять перед підопічним, почути один одного, обмінюючись думками, аналізуючи іншу точку зору. Тьюторський діалог є можливістю для творення ідентичності підопічного щонайменше в кількох аспектах: він дозволяє повірити у власні сили, змушує змістити акценти в мисленні, надає простір для створення власного бачення, а також сприяє зміні перспективи через почуту ідею [5;с.134] У тьюторському діалозі тьютор

також має можливість для постійного саморозвитку і збагачення власних педагогічних навичок, знань і мистецтва побудови стосунків, розширюючи таким чином свою пізнавальну практику, реалізуючи нагоду навчання впродовж життя.

Спілкування в тьюторському діалозі трактується як діалог між двома людьми, побудований здебільшого на запитаннях. Ще з часів Сократа правильно поставлене запитання визнається надзвичайно ефективним інструментом для натхнення власних інтелектуальних пошуків. Запитання ставлять як тьютор, так і підопічний, який має право користуватися дороговказами, встановленими наставником. Вдало поставлене запитання пробуджує інтелектуальну активність, забезпечує повагу до висловлених поглядів, враховує індивідуальність респондента та його творчі здібності. Як риторичний інструмент, воно не належить до сфери оцінювання та констатації, а радше спонукає до роздумів, самокорекції та саморефлексії. У тьюторстві часто використовуються елементи коучингу, метою якого є не стільки передача декларативних знань, скільки спрямування слухача на власний шлях критичного мислення, націлювання на власні висновки.

Однією з умов діалогу – вміння тьютора уважно слухати. Як пасивне, так і активне слухання – прояв уважності, один із найсильніших способів побудувати довірливі відносини. Те, що психологи називають активним слуханням, є дуже гучним повідомленням: ви важливі для мене. До технік активного слухання належать: перефразування, уточнення, віддзеркалення, емпатичне розуміння, резюмування [3]. Уважне слухання має надзвичайний мотиваційний і спонукальний потенціал.

Важливим інструментом в роботі тьютора є надання та отримання зворотного зв'язку. Предметом зворотного зв'язку з тьютором, спільного аналізу є практичний досвід як тьютора, так і підопічного: конкретні дії, способи реагування, вирішення різних ситуацій – з них робляться розвиваючі висновки.

Робота з тьютором за методом есе розвиває у підопічного різні види самостійності. Тьютор використовує есе для того, щоб підвести підопічного до роздумів, висловлювання власної думки, зокрема розвитку критичного мислення. Необхідність захищати власні тези в дискусії з тьютором робить підопічних більш впевненими в собі, більш ініціативними і, як наслідок, самостійними. Вони здатні ефективно використовувати набуті знання. Вони швидко розвиваються як соціально, так і інтелектуально. Зазначимо, що Оксфордський і Кембриджський тьюторинг побудований саме на написанні есе.

До інноваційних методів тьюторингу можна віднести використання сучасних технологій та інтерактивних інструментів для покращення процесу навчання та забезпечення ефективного та цікавого досвіду: ігрові елементи, коучингові інструменти («Коло розвитку», моделі GROW, SMART, шкала інтересів), технології віртуальної та доповненої реальності, використання соціальних мереж та форумів для обговорення матеріалів, обміну думками та досвідом з іншими студентами та викладачами.

Отже, пріоритетним напрямом реформування сучасної освіти є оновлення освітнього процесу, внесення новоутворень у традиційну систему за допомогою сучасних інноваційних технологій, що дадуть змогу виховати відповідальну, комунікативно активну особистість.

Список використаних джерел

1. Бойко А.М. Індивідуальні тьюторські завдання для самостійної роботи студентів II – V курсів (інтегрований курс теорії та історії педагогіки) : навчальний посібник. К. : Полтава, 2010.
2. Дем'яненко Н.М. Тьюторство як професія та інструмент індивідуального супроводу в освіті. V Морозівські читання: Історико-педагогічні студії, Київ. 2018
3. Швець Т. Тьюторинг: теорія та практики. Київ: Видавнича група «Шкільний світ», 2021, 168 с.
4. Czekierda P. Co możemy zyskać w perspektywie społecznej wprowadzając tutoring do szkoły? / Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej, Towarzystwo Edukacji Otwartej, Wrocław, 2009, 15 с.

*Гончаренко Світлана Олександрівна,
магістранта I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

«Форми методичної роботи у гімназії»

У Концепції «Нова українська школа» актуалізовано потребу у «створенні нової структури школи, що дасть змогу засвоїти учням зміст освіти і набути ключових компетентностей, необхідних для успішної самостійної реалізації особистості; запровадження нового принципу педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, вчителя і батьків; створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів» [3]. Сьогодні таким закладом освіти є гімназія, стратегічним напрямом якої є розвиток інноваційної діяльності. Саме від учителя залежить якість освітнього процесу у такому закладі, бажання учнів навчатися і зростати патріотами, розвиток у них української ідентичності і культури.

У зв'язку з цим виникає потреба в особистісному і професійному розвитку вчителів із використанням сучасних підходів до підвищення кваліфікації, застосування інноваційних форм і методів методичної роботи в гімназії тощо. Виважена, творча і продуктивна методична робота у гімназії є важливою складовою в організації освітнього процесу, яка сприяє якісному розробленню вчителем навчально-методичного забезпечення предмету, застосуванню інноваційних технологій навчання, проведенню дослідницьких розвідок тощо. За узагальненим визначенням науковців *методичну роботу у гімназії можна розглядати як систему різних методичних заходів, яка ґрунтується на новітніх досягненнях педагогічної науки і практики для підвищення рівня професійної компетентності вчителів і якості освітнього процесу*. Тому участь педагогів у методичній роботі має бути систематичною й обов'язковою.

Проблемі організації методичної роботи у школі приділена увага такими вітчизняними вченими як Є. Березняк, М. Войцехівський, А. Єрмола, І. Жерносек, Б. Житник, В. Крижко, В. Павлютенко, В. Пуцов, Б. Тевлін та ін. Питання інноваційної діяльності у закладах загальної середньої освіти стали предметом дослідження К. Гораш, Л. Даниленко, І. Дичківська, Г. Жученко, Л. Калініної, Т. Капустеринської та ін.

Зміст методичної роботи у гімназії, як правило, формується із врахуванням нормативно-правових документів, запитів педагогічних працівників, кращого педагогічного досвіду, аналізу роботи методичної роботи за поточний рік, рівня педагогічної компетентності педагогів, інноваційних процесів в освіті тощо.

Для реалізації завдань і змісту методичної роботи в гімназії використовують різні форми її організації. Вони вирізняються різноманітністю назв і методикою проведення. Тому у науково-методичній літературі ми можемо зустріти різні класифікації. Однак, аналізуючи їх, можна дійти висновку, що в їх основу покладено визначені цілі, структура професійного спілкування і реалізація конкретних завдань. Вибір форми методичної роботи залежить від таких чинників: педагогічної культури вчителів, морально-психологічного клімату у колективі, матеріальних і технічних можливостей закладу освіти, відкритості й активності вчителів і керівників методичної служби закладу, професійних умінь керівників методичної служби і педагогічних працівників.

Н. Волкова виокремлює такі форми методичної роботи з педагогічними працівниками: колективні, групові, індивідуальні. На думку вченої, індивідуальні форми методичної роботи є складовими самоосвіти вчителя та реалізуються згідно його професійних потреб, результатів взаємооцінки, рекомендацій керівництва і досвідчених педагогів школи. Колективні й групові форми методичної роботи спрямовані на роботу педагогічного колективу. До них вона відносить методичну раду, методичні об'єднання, взаємовідвідування навчальних занять, єдиний методичний день, семінари-практикуми, школи (передового досвіду, молодого вчителя), проблемні групи, науково-педагогічну конференцію, творчі звіти вчителів тощо [1, с. 452-455].

Б. Житник та ін. виділяють колективні й індивідуальні форми методичної роботи. До колективних і групових форм вони відносять методичні об'єднання, наукові семінари, науково-практичні конференції, педагогічні читання, школи передового досвіду, майстер-класи, тижні педагогічної майстерності, творчі групи, «круглі столи», тренінги, ділові ігри тощо. До індивідуальних форм – наставництво, стажування, консультування і самоосвіту [2].

А. Слободян вирізняє такі форми методичної роботи: масові, групові, індивідуальні. На її переконання, масові форми методичної роботи сприяють розвитку професійних інтересів педагогів, поглибленню знань, формуванню установок щодо потреби й можливостей розв'язання педагогічних проблем, пропаганді кращого педагогічного досвіду. Групові форми призначені для колективної співпраці педагогів за професійними інтересами. Індивідуальні форми методичної роботи спрямовані на конкретного вчителя і його потреби [4].

Деякі дослідники виокремлюють нетрадиційні й інноваційні форми методичної роботи у школі. Нетрадиційні форми методичної роботи – це ті, які вирізняються оригінальною формою і змістом проведення. До них відносять ярмарки педагогічної творчості, методичні вернісажі, педагогічні посиденьки (вечорниці) тощо. Інноваційними вважаються такі форми методичної роботи, які пов'язані з використанням новітніх технологій і засобів навчання: вебінари, воркшопи, флешмоби, веб-квести, майстер-класи тощо. Загалом, зазначені форми методичної роботи спрямовані на професійний розвиток вчителів, активну діяльність, творчість і креативне мислення відповідно до сучасного стану і потреб розвитку освіти.

Необхідно підкреслити, що у сучасній гімназії раціонально використовуються і поєднуються різні форми методичної роботи: традиційні, нетрадиційні й інноваційні; масові, групові й індивідуальні. Активна участь учителів гімназії у різних формах методичної роботи сприяє поглибленню професійних знань, удосконаленню навичок і вмінь, покращенню психологічного мікроклімату у колективі та партнерської взаємодії, а загалом підвищує якість освітнього процесу в гімназії.

Отже, соціальний запит суспільства і реформування загальної середньої освіти зумовлюють зміну підходів до організації методичної роботи у гімназії щодо форм, методів і засобів у підвищенні рівня професійної компетентності вчителів. Поряд з традиційними формами методичної роботи активно використовуються нетрадиційні й інноваційні, які активізують педагогічну діяльність учителя і допомагають професійному зростанню.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.
2. Житник Б. О., Крижко В. В., Павлютенков Є. М. Методична робота в школі. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 192 с.
3. Концепція «Нова українська школа». URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. (дата звернення 25.03.2023 р.).
4. Слободян А. Форми методичної роботи: методичні рекомендації. URL : <https://www.junist.com.ua/images/naukovo-metodychna/MetodychRecomendFormyMR.pdf>. (дата звернення 25.03.2023 р.).

*Гончарук Анна Володимирівна,
студентка 4 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
Кузьменко Ірина Анатоліївна*

«Проблема формування мотиваційної готовності дітей з порушенням мовлення до навчання у школі»

На сьогоднішній день досить велика кількість учнів є невстигаючими у навчанні і, в першу чергу, проблема криється в слабкій мотивації, нерозумінні своєї нової, внутрішньої позиції школяра. Саме тому необхідно звернути увагу на розвиток мотиваційної готовності ще в закладі дошкільної освіти. До того ж, простежується тенденція до щорічного зростання кількості дітей в закладах дошкільної освіти з порушеннями мовлення, що опосередковано має свій вплив на бажання та готовність дитиною відвідувати дитячий колектив.

Мотиваційна готовність дитини до школи це бажання вчитися, сформованість певних якостей психіки дитини та бажання й усвідомлення дитиною необхідності вчитися, що виникає в результаті соціального дозрівання дитини, появи у неї внутрішніх суперечностей, які визначають мотивацію до навчальної діяльності дитини, яка вступає до школи, що дає їй можливість успішно почати навчання [1, с.337]. Проблема готовності до школи в останній час вивчається дослідниками різних галузей: педагогами, психологами, фізіологами (С.Конопляста, Н. Гаврилова, О. Белова, І. Карабаєва О. Мілевська, Н. Пахомова, Л.Соловійова, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.).

Для загальної психології і педагогіки проблема готовності до школи не є новою. Однак необхідно врахувати, що як у нашій країні, так і за кордоном єдиного і чіткого визначення поняття «готовність до школи» поки не існує, так само як до кінця не визначені надійні і найбільш інформативні критерії цієї готовності до систематичного шкільного навчання.

У загальному вигляді проблема мотиваційної готовності дитини до школи є відповідність психічних властивостей і якостей дитини вимогам закладу початкової освіти. Подальший розвиток особистості дитини, успіх у навчанні в майбутньому на пряму залежить від рівня підготовки дитини до школи та саме від мотивації дитини вступити до школи.

На сьогодні проблема формування мотиваційної готовності дітей дошкільного віку до навчання в школі вимагає особливої уваги. Тим більше, коли мова йде про дітей з певними особливостями. Для формування правильного уявлення про школу та мотиваційної готовності до навчання, в дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення першочергову увагу слід приділити

- розвитку засобів спілкування та емоційного вираження;
- роботі над звуковимовою дитини;
- формуванню комунікативних та соціальних навичок дитини;
- читанню книг та розповіданню цікавих історій про школу;
- обігруванню ситуацій «Йдемо до школи», «Вчитель і учні», тощо.

Формуванню позитивного ставлення до школи допомагають і різні режимні процеси, що привчають дитину до самостійності та дисциплінованості.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України «Щодо визначення рівня розвитку дитини старшого дошкільного віку за допомогою кваліметричної моделі» від 06.11.2015 № 1/9-535 закладам дошкільної освіти рекомендовано проводити моніторинг якості освітнього процесу з використанням кваліметричної моделі, розробленої І. Карабаєвою та Н. Савіною. Дана модель включає комплексну діагностику мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до систематичного шкільного навчання з

урахуванням індивідуальних та вікових особливостей психічного розвитку, компетентнісного підходу до визначення особистісних досягнень дитини, значущості сформованих ціннісних орієнтацій в регуляції поведінки та діяльності дитини, яка отримала назву «Чарівні перетворення» [2].

Комплекс діагностичних завдань «Чарівні перетворення» складається із трьох завдань:

- ✓ придумай гру з іграшкою;
- ✓ шлях до чарівної скриньки;
- ✓ чарівні перетворення фігури.

Вони дають можливість оцінити актуальний стан розвитку у дитини старшого дошкільного віку емоційно-ціннісного, пізнавального, комунікативно-мовленнєвого, творчого, регулятивного змістового компоненту діяльності – основи сформованих соціально-психологічних якостей, життєвих вмінь та навичок, що визначають готовність дитини до навчання в умовах реформування української школи.

Розглянемо одне з завдань докладніше.

Діагностичне завдання « Придумай гру з іграшкою» передбачає наступні етапи:

1. Підготовчий. На початку обстеження важливо встановити контакт з дитиною, створити теплу, довірчу атмосферу спілкування, налаштувати її на подальшу роботу. Після цього дитині повідомляється зміст завдання. Пропонується обрати 1 з іграшок та придумати гру з нею.

2. Основний. В процесі виконання завдання педагог слідкує за часом, наданим дитині на вигадання гри (2-3 хв.), за потреби допомагає у виборі іграшки, заохочує, використовує навідні запитання під час розповіді про гру. Також педагог фіксує якісну оцінку змісту придуманої гри у відповідності до таких показників:

- дитина самостійно розповіла про 2-3 або більше варіанти гри з іграшкою, використовувала слова-дії;
- дитина запропонувала 1-2 або більше варіантів гри з іграшкою (тобто в розповіді дитини присутні слова-дії);
- дитина пояснила як гратися з іграшкою за допомогою допоміжних запитань дорослого.

3. Заключний. Висновки з дослідження.

Розроблена діагностика готовності дитини до шкільного навчання «Чарівні перетворення» враховує нові, доведені психологічною наукою аспекти готовності, як готовність дитини взаємодіяти з навколишнім світом, здатність до ціннісної регуляції дій у пізнавальній та соціальній активності, базується на поєднанні педагогічних і психологічних методів дослідження, побудованих на взаємодії дорослого з дитиною з урахуванням досягнень провідної для дошкільного віку ігрової діяльності.

Отже, робота над розвитком мотиваційної готовності дітей з порушеннями мовлення до школи повинна бути всебічною та спрямованою на забезпечення формування системи якостей, умінь та знань, які засвідчать готовність дитини до життя і діяльності у шкільних умовах.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Карабасва І. І. Експрес-діагностика особливостей індивідуального розвитку старших дошкільників / І. І. Карабасва // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 2. С. 54-62.

*Горяшина Дар'я Ігорівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Козак Тетяна Валентинівна*

«Розвиток уваги дітей за методикою Марії Монтесорі»

В сучасному світі є багато методик, ігор, занять та вправ для всебічного розвитку дитини, бо всі знають, що гарна освіта є основною для якісного життя людини. Саме ранній вік є найбільш сприятливим для вдосконалення діяльності органів чуття, забезпечують повноцінні й різнобічні уявлення про довкілля. І тільки метод М. Монтесорі не просто вказує дитині на якості предметів і явищ навколишнього світу, а дає можливість самостійно набувати знання і відкривати свій внутрішній світ, що значно важливіше, ніж повідомлення з боку дорослого. Саме розвиток уваги дітей раннього віку має важливе значення, тому середовище, яке оточує дитину має пробуджувати його інтерес до навколишнього.

Простір, у якому багато часу дитина проводить повинне мати великий вибір діяльності та включати у дитини інтерес до власного розвитку..

Видатні зарубіжні спеціалісти в галузі дошкільної педагогіки (Ф. Фребель, М. Монтесорі, Ж.-О. Декролі та ін.), а також відомі представники дошкільної педагогіки та психології (С. Русова, Є. Тихеева, О. Запорожець, О. Усова, Н. Сакуліна та ін.) справедливо вважали, що сенсорне виховання, спрямоване на забезпечення повноцінного розвитку уваги, та є однією з базових компетентностей дитини раннього віку.

Тому метод М. Монтесорі є основним для виховання самостійної діяльності, розвитку дитини всебічно, її логіки, мислення та уваги. Завдяки пізнанню навколишнього дитина розвивається.

Педагог, психолог, вчений М. Монтесорі вивела свою методику нестандартного навчання дітей. За допомогою вправ дитина розвиває свою увагу під час навчання, а саме тоді коли її навколишнє середовище не обмежене, є багато ігор та сюжетно-рольових направлень до створення гри. Педагог повинен для дитини створити таке середовище, в якому іграшки, дидактичний матеріал та предмети будуть схожі на реальні, тоді увага дитини буде легше адаптовуватись до навколишнього.

Також важливим для розвитку уваги є те, що діти ні в чому не обмежені. Діти не просто пересуваються в приміщенні, а самі вибирають собі гру, предмет або зону для сюжетно-рольової гри. Педагог зауважувала на тому, що в результаті такого методу діти не відчують себе втомленими, не знають стресу, а навчаються в комфорті та темпі який підходить саме для них, таким чином увага дитини зосереджена та не розвіюється.

Наприклад Розвивальна гра «Збери те, що я назву»

Для цієї гри нам потрібно: 2 глибокі тарілки, одна тарілка – порожня, в іншій – дрібні муляжі овочів або фруктів.

Правила гри. Дитина пінцетом бере те, що запропонує вихователь, або те, що схоче сама, і кладе в порожню тарілку. Попередньо розглянути з дитиною ігровий набір, уточнити назви, кольори, форму.

Така гра допомагає розвивати мислення, увагу, мовлення, дрібну моторику рук та виховувати самостійність, цілеспрямованість, організованість.

Також є добірка за методикою М. Монтесорі, які направляють дитину на всебічний розвиток, ці ігри прості й ефективні. Вони спрямовані на роботу дитячих пальчиків, а розвиток дрібної моторики безпосередньо пов'язано з мовним та інтелектуальним розвитком дитини, уваги, мислення.

Гри з прищипками

- Прищепи кілька прищіпок на одяг малюка і запропонуйте зняти їх.
- Виріжте з картону їжачка і запропонуйте дитині «надіти» на їжачка голки.

- Натягніть мотузочку, повісьте іграшковий одяг, носові хусточки, нехай дитина прикріпить їх прищіпками.

- Пограйте в риболовлю. Зробіть вудку - до палички прив'яжіть шнурок із магнітом. Наберіть в таз воду, запусіть в нього прищіпки і запропонуйте дитині їх «ловити».

Ігри з водою

Всі ігри необхідно проробляти по черзі обома руками.

- Запропонуйте дитині переливати воду з стаканчика в стаканчик або з чайничка в стаканчик.

- Можна ускладнити таку гру, зробивши на одному стаканчику позначку до якого рівня необхідно наливати воду. А в іншій стаканчик навмисно наберіть більше води.

- Воду із одного стаканчика в інший можна переносити за допомогою губки або ложечки.

Ігри з крупами

- Змішайте в мисочці гречану і манну крупи. Поруч поставте ще одну мисочку з ситом. Нехай малюк насипає ложкою суміш круп в сито і перемішує. Коли вся манка висиплеться в миску, гречку з ситечка дитина повинна пересипати в банку.

- Нехай дитина пересипає крупи з одного стаканчика в іншій.

- Змішайте разом невелика кількість гороху і квасолі. Нехай маля пальчиками перекладає фасоленкі і горошинки в різні баночки.

Отже, головне в розвитку уваги є створення середовища для мислення, уваги дитини через сприймання предметів та ігор. Діти, які з раннього віку починають володіти сенсорними еталонами легше та комфортніше переходять в світ відчуттів, і потім для них ці відчуття стають багатшими та різноманітними. Емоції, які дитина отримує під час взаємодії із світом, дають поштовхи до розвитку уваги. Ігри та вправ за методикою Марії Монтесорі мають великий вплив та користь для розвитку дитини раннього віку, дають їй позитивні враження та корисний розвиток.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі: Навчальний посібник. Полтава. 2009. 252 с.

2. Дичківська, І. М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник. Київ. 2004. 352с.

3. Лисенко, Н. В. Педагогіка українського докiлля. Навчальний посiбник. Київ. 2006. 130 с.

*Гринчук Ольга Володимирівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки» (Педагогічне дорадництво)*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кушнірук Світлана Анатоліївна*

«Освітні ініціативи у сучасній системі освіти України»

Освіта завжди була рушійною силою у розвитку економіки і суспільства. Кожна епоха вирізнялася прогресивними здобутками у галузі освіти. У сучасних умовах освіта України знаходиться на етапі системних реформ. Вона зорієнтована на зміну освітньої парадигми, децентралізацію управління, диверсифікацію у виборі змісту, форм і методів навчання тощо. У зв'язку з цим стало можливим створювати і впроваджувати освітні ініціативи на різні рівні системи освіти України [4].

Згідно Словника іншомовних слів, термін ініціатива (фр., від лат. *initium* – початок) означає перший крок у якій-небудь справі, почин та здатність висувати нові ідеї, пропозиції, уміння самостійно розпочинати яку-небудь справу [2].

Л. Харченко вважає, що ініціатива співвідноситься з таким поняттям як інтелектуальний розвиток. Саме завдяки інтелекту, на її думку, є здатність визначати мету, яка спонукає ініціативний імпульс не сліпо штовхати на дію, а мати певний напрямок, тобто, у людини має бути уявлення про той чи інший крок, щоб ініціатива спонукала його зробити. Отже, для того, щоб ініціатива була дієвою, вона повинна бути цілеспрямованою й усвідомленою [3, с. 220].

Для ініціативи, вважає М. Василенко, характерною рисою є її вмотивованість, тобто спонукання людини до певної активності для задоволення певних потреб [1, с. 58].

Аналіз психологічної літератури сприяв розумінню суті поняття з точки зору психології. На думку психологів, ініціативу прийнято вважати вільною формою вираження власних потреб, пізнання, діяльності, самореалізації або творчої діяльності. Ініціатива формується на основі особистісних мотивів та потреб, життєвої необхідності, ставлення людини до діяльності тощо. Тобто, ініціатива є внутрішнім імпульсом людини, який відображає її готовність до дії. Разом з тим, реалізується вона завдяки пошуку оптимальних методів і підходів для здійснення задуманого та стимулює волю до реалізації визначених дій. Творча ініціатива є показником творчої активності індивіда, який відображається у якісно новому або оригінальному продукті, створеному у результаті його діяльності.

Водночас, варто наголосити, що необхідно розрізняти поняття «ініціативність» та «ініціатива». Ініціативність – це якість особистості, у якій виявляється здатність її до діяльності, а ініціатива – це засіб вияву якості, що є складовою діяльності.

Проведений аналіз поняття «ініціатива» серед енциклопедично-довідникової літератури та наукових публікацій дає можливість визначити його таким чином: ініціатива – це активна, вмотивована діяльність людини або колективу людей, спрямована на досягнення поставленої мети, яка буде суспільно-корисною та привнесе позитивні зрушення у ту сферу людської діяльності, заради чого вона пропонується.

Створення освітніх ініціатив зумовлено прагненням української спільноти до надання змістовних і якісних освітніх послуг громадянам України задля її економічного розвитку. Ініціаторами або суб'єктами освітніх ініціатив можуть бути державні і громадські установи, заклади освіти, науково-педагогічні і педагогічні працівники, громадські освітні організації тощо. Якщо мова йде про освітні ініціативи, то можна вважати, що це активність суб'єктів ініціативи, яка спрямована на впровадження освітніх інновацій у систему освіти України.

Характерними ознаками освітніх ініціатив є те, що: ініціатива має місце у тому випадку, коли суб'єкт або суб'єкти мають можливість самостійно і вільно здійснювати індивідуальну або спільно з іншими особами творчу освітню діяльність; ініціатива передбачає проведення конкретних дій або заходів із боку суб'єктів, які призведуть до її здійснення і прогнозованих результатів; реалізація освітньої ініціативи зумовлюється інтересом, матеріальними потребами або суспільними цінностями суб'єктів, інакше не було б потреби ініціювати таку діяльність.

Отже, визначення поняття «освітня ініціатива» є надзвичайно важливим для розуміння її суті та розкриття характерних ознак для обґрунтованого й результативного впровадження в систему освіти України.

У сучасних умовах розвитку освіти України пропонуються дуже багато різних ініціатив у вигляді проєктів, програм, заходів на різних рівнях: від державних до громадських, для різних закладів освіти тощо. Тому, вважаємо за необхідне здійснити певну класифікацію (систематизацію) освітніх ініціатив для розуміння їх суті, використання на практиці та проведення експертизи щодо впровадження у практику.

Залежно від провідної ознаки і мети освітні ініціативи вирізняються за:

- терміном впровадження: короткочасні, довготривалі, разові;
- закладами освіти для впровадження: дошкільні, загальної середньої освіти, професійно-технічної освіти, позашкільної освіти, вищої;
- територією охоплення: міждержавні, загальнонаціональні, регіональні, місцеві, локальні;
- відповідними віковими категоріями: діти, школярі, підлітки, молодь, студенти;
- професійним спрямуванням: керівники закладів освіти, науково-педагогічні працівники, педагогічні працівники;
- ініціаторами проведення: органи державної влади, міжнародні і вітчизняні громадські освітні організації, бізнес, приватна ініціатива;
- напрямами освітньої діяльності: енергоефективність, екологія, цифровізація, інформаційно-комунікаційні технології, підприємницька діяльність тощо;
- кризовими умовами: воєнного часу, пандемія COVID-19, екологічні й природні катастрофи тощо.

Отже, узагальнюючи вище зазначене, можна зробити висновок, що освітні ініціативи, які впроваджуються в систему освіти України є досить різноманітними, як за своєю організацією, так і за змістом. Однак, всі вони спрямовані на підвищення рівня якості освіти всіх громадян України для забезпечення її економічного розвитку і мирного співіснування у глобальному світі.

Список використаних джерел

1. Василенко М. Є. Місце і роль правової ініціативи в системі цивільно-правового регулювання. Право і суспільство. 2015. №6. С.57-61.
2. Словник іншомовних слів. URL : <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%B2%ED%B3%F6%B3%E0%F2%E8%E2%E0>. (дата звернення 23 березня 2023 р.).
3. Харченко Л. П. Формування ініціативності студентів молодших курсів у навчально-пізнавальній діяльності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип. 27. С. 219-222.
4. Budnyk, O., Kushniruk, S., Tsybulko, L., Shevchenko, A., Fomin, K. & Konovalchuk, I. (2022). Education innovations: new wartime experience of Ukrainian universities. Journal for Educators, Teachers and Trainers JETT, Vol. 13 No. 5 (2022), 464-471. ISSN: 1989-9572. <https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/1043/698> (Web of Science).

*Гринь Аліна Сергіївна,
магістранта 1 курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Себало Людмила Ігорівна*

«Формування комунікативної компетентності у молодших школярів засобами ігрових технологій»

Діти молодшого шкільного віку, прийшовши до школи, потрапляють у новий для себе світ можливостей, відносин та інтересів. Вони прагнуть знайти своє місце серед своїх однолітків, тому основне завдання школи, а насамперед і педагога – формувати комунікативну компетентність у дітей.

Комунікативна діяльність молодших школярів є однією з основних цього віку. Формування комунікативних умінь є необхідним для розкриття внутрішнього потенціалу дитини, впливає на її успішність, процес соціалізації та загальний розвиток.

К.І. Пономарьова наголошує на тому, що сформувати комунікативні вміння молодшого школяра – означає навчити його ставити запитання й доцільно давати на них відповіді (вести діалог), уважно слухати й обговорювати зміст почутого, коментувати висловлювання співрозмовника і їх критично оцінювати, аргументувати свої думки, висловлювати свою емпатію співрозмовнику, адаптувати власні висловлювання для сприймання іншим учасникам комунікативного процесу [3, с. 11].

Проблема комунікативної компетентності порушується у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких як О.М. Біляєв, А.М. Богуш, М.М. Заброцький, М. Кочерган, С.Д. Максименко, С.І. Редько, W.R. Cupach D. H. Hymes, В.Н. Spitzberg. Її визначають як складову культури, якість особистості, здатність здійснювати діяльність (професійну чи навчальну).

Зміна середовища з початком навчання може сильно впливати на психологічний стан дитини. Враховуючи вікові особливості дітей та майбутніх змін, доцільно щоб навчання проходило частіше в ігровій формі, бо саме гра допомагає адаптуватися до нових умов, подолати страх, сором'язливість, невпевненість, викликає інтерес до навчання, залученість та активну участь дітей. Завдяки грі починається спілкування дітей у класі та з вчителем, що беззаперечно сприяє розвитку комунікативної компетентності.

Н.І. Гулько виділяє такі види мовних ігор: творчі (сюжетно-рольові та театралізовані), ігри за правилами (рухливі та комп'ютерні), та дидактичні (настільно-друковані, словесні, ігри з іграшками та ігровими посібниками) [1, с.2].

Дидактична гра необхідна для формування комунікативної компетентності, адже її мета – навчити учнів діяти, викликати інтерес до навчання, збагатити пізнавальний досвід дітей, розвивати мислення, уяву, витримку.

Особливе значення мають дидактичні ігри на основі лексики дитячого спілкування: мовні (фонетичні, лексичні й граматичні), мовленнєві (розвиток навичок сприймання на слух і говоріння) та комунікативні, які сприяють створенню психологічної готовності до спілкування, забезпеченню природної необхідності багаторазового повторення мовленнєвого матеріалу, тренуванню у доборі потрібного мовленнєвого зразка, що є основою до ситуативної спонтанності спілкування.

Гра є колективним видом діяльності, що доводить її ефективність для формування комунікативної компетентності, адже спілкування завжди передбачає взаємодію із соціумом.

Ігрову діяльність доцільно впроваджувати не лише на певних етапах уроку, а й у ранкові кола та позаурочні заходи, які передбачають відображення різних життєвих ситуацій, виконання ролей, залучення всього класу до спілкування й спільної діяльності, що сприяє формуванню комунікативної компетенції.

Отже, можемо зробити висновки, що досвід спільної з однолітками гри надає дитині величезний потенціал психологічних можливостей. Отже, взаємодія дитини з дорослими й однолітками в ігровій діяльності активізує можливості формування комунікативної компетентності, об'єднуючи емоційний потенціал, пізнавальні та вольові дії.

Список використаних джерел

1. Гулько Н.І. Гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції дошкільників. Вісник психології і педагогіки: Збірник наук. праць. Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. К., 2012. Випуск 7. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць.

2. Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 131, с.11

*Грінер Володимир Ігорович,
студент IV курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
Кондратюк Олена Михайлівна*

«Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках математики»

Основою сучасної освіти за моделлю НУШ є особистісно-орієнтована педагогіка, тобто технології та методи навчання, які заохочують дітей до активного пошуку, індивідуального самовираження та взаємодії в групах. При цьому значна увага приділяється формуванню в молодших школярів основ критичного мислення. У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що критичне мислення є однією з «м'яких навичок», яку учні набувають поступово і системно впродовж вивчення всіх освітніх галузей [4].

За покликом часу, питання формування та розвитку критичного мислення стало об'єктом дослідження вітчизняних психологів і педагогів. Так, на думку Н. Ларіонової, «запровадження технології критичного мислення у освітній процес початкової ланки освіти забезпечує розвиток в учнів системи ключових компетентностей, розвиток їх особистості, становлення суб'єктності, саморух їх від суб'єкта освітнього процесу до суб'єкта власної життєдіяльності й суспільних відносин» [5, с.14]. Потенціал для розвитку критичного мислення дітей мають різні освітні галузі, зміст яких опановують учні початкової школи. На наш погляд, особливе місце посідає математика. Навчання математики вимагає від учнів використання мисленнєвих навичок і прийомів критичного мислення. Систематичне спрямування учнів на їх використання допомагає їм оволодіти цими навичками і прийомами та самостійно їх застосовувати у навчальній діяльності. Адже математика, як наука і навчальна дисципліна, характеризується особливою чіткістю і строгістю міркувань. Це вже сприяє формуванню критичного мислення в учнів.

Мета статті висвітлити можливості уроків математики у розвитку критичного мислення молодших школярів.

Уроки математики створюють необхідні умови для формування та розвитку критичного мислення (розв'язання проблем, опрацювання інформації, вибору раціональних способів дій та оцінювання ситуацій) [2]. Задачі початкового курсу математики відіграють значну роль у розвитку мислення, вихованні навичок розумової праці. Як зауважує М. Богданович розв'язування задачі розпочинається із збирання необхідної інформації [1, с.289]. Учні вивчають задачну ситуацію, запитання задачі, згадують або знаходять з певних джерел ті ознаки й властивості величин, про які йдеться в задачі, потім з'ясовують залежності між даними і невідомими величинами, а також ознаки і властивості, які слід використовувати для знаходження відповіді на запитання. На основі цього визначають хід розв'язання. Роблять необхідні записи; визначають дії чи складають вираз або рівняння; здійснюють обчислення і записи відповіді; перевіряють розв'язання; якщо можливо, шукають інший спосіб розв'язування.

Науковець О. Марченко наводить навички критичного мислення, які можна сформулювати під час вивчення математики: набуття навичок оцінного мислення; уміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати, розпізнавати, порівнювати та протиставляти; розвиток контрольної-аналітичних умінь при виконанні взаємно зворотних операцій; уміння виявляти переваги того чи іншого способу розв'язування задачі; уміння розробляти альтернативні варіанти та обирати оптимальний тощо [3].

Технології розвитку критичного мислення пропонують сучасному вчителю НУШ набір специфічних методичних прийомів: «Бортовий журнал», «Картографування тексту (інформації)», «Кластер», «Кошик ідей», «Кубування», «Мозковий штурм», «Навчаючи –

вчуся», «Правильні та хибні висловлення», «Прес», «Ромашка запитань Блума», «РОФТ», «Сенкан», «Таблиця «З-Х-Д», «Фішбоун», «Читання з маркуванням тексту INSERT» [2]. Їхньою перевагою є спрямованість не на запам'ятовування, а на осмислений творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми перед молодшими школярами та її творче розв'язання. На думку науковців, ці методи і прийоми розвитку критичного мислення програмують формування у здобувачів освіти на першому рівні повної загальної середньої освіти таких мисленнєвих операцій, як аналіз, синтез, оцінювання, розуміння змісту їхньої діяльності для успішного досягнення очікуваних навчальних результатів уроку. Також вони сприяють формуванню в учнів початкових класів математичної компетентності [2].

Крім того, математика в початковій школі є базовою дисципліною для проведення інтегрованих уроків, оскільки зміст будь-якого іншого шкільного предмета може розглядатися в якості інформації того чи іншого виду. Інтегрований урок, побудований на базі математики, створює умови для конкретизації знань, вмінь та навичок і застосування їх на практиці, дає можливість вчителю продемонструвати прийоми і методи розумової діяльності в нестандартних ситуаціях [6, с.250]. Невід'ємною складовою інтегрованого чи міжпредметного уроку є міжпредметні завдання. Їх використання на уроці дає змогу учням глибше і повніше опрацювати тему, пригадати та закріпити вже вивчений матеріал або шляхом логічних суджень та міркувань націлити учнів на подальше оволодіння навчальним матеріалом.

Таким чином, під час навчання математики завдяки особливостям її змісту та методам, що передбачають міркування, з необхідністю виникають умови для розвитку в учнів критичного мислення. Ефективно використати ці можливості дає змогу застосування міжпредметних завдань та прийомів критичного мислення як на уроках математики, так і на інтегрованих уроках в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Богданович М. В. Методика викладання математики в початкових класах : навчальний посібник / М. В. Богданович, М. В. Козак, Я. А. Король. — 4-те вид., переробл. і доп. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. — 360 с.
2. Кашуб'як І. О. Розвиток критичного мислення молодших школярів під час узагальнення математичного матеріалу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика: навчання та виховання. 2019. Вип. 30. С. 80-86.
3. Марченко О.Г. Формування критичного мислення школярів. Харків: Вид. група «Основа»: «Тріада +», 2007. 160 с.
4. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
5. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової української школи :методичний посібник / автор-уклад. Н. Б. Ларіонова. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.
6. Рудницька Н.Ю. Використання інтегрованого навчання на уроках математики в початкових класах. Підготовка фахівців у контексті становлення Нової української школи за заг. редакцією В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Завязун. Житомир : ФОП «Н.М. Левковець», 2018. У 2-х ч. Ч.1. С. 248-251

*Грудницька Анастасія Олегівна
студентка III курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

Науковий керівник :

«Особливості всебічного розвитку молодших школярів засобами ігрового середовища в НУШ»

На сьогодні досить актуальним є питання щодо особливостей всебічного розвитку молодших школярів. Також, виникає питання, якими засобами та методами краще допомогти учнями різносторонньо розвиватися. Саме в різноманітних іграх у дітей молодшого шкільного віку розвивається фантазія, вони прагнуть бути спритними, відкривати для себе щось нове. За вмілим використанням, ігрові засоби у вчителя можуть бути не замінними помічниками. О.Савченко гарно прокоментувала використання дидактичних ігор на уроках, «якщо гра захоплює дітей, вони виявляють максимальну активність, не відчують втоми, їм хочеться досягти найкращого результату. Потрібна продумана насиченість уроків системою ігор на різних етапах навчання й емоційна підготовка дітей до засвоєння понять, розпізнавання їх суттєвих ознак і самостійного застосування засвоєних знань» [6, ст.416].

Всебічний розвиток трактується в українському педагогічному словнику як «гуманістичний ідеал виховання. В побутовій свідомості це талановита людина, здатна до різних видів діяльності, яка відрізняється від тих, хто проявляє свої здібності лише в одній галузі» [5, с.59]. Щодо предметно - ігрового середовища – «це сукупність умов та предметів, що забезпечують гармонійний розвиток дітей» [3, с.1].

«Нова українська школа – це не просто сидіння за партою з ручкою, це рух, навчальні ігри, експерименти та багато творчості» [4, с. 1].

НУШ прагне допомогти дитині краще розвиватися всебічно, тому було створено різні осередки у класі, до яких можна віднести такі [2, с. 6 - 12]:

- осередок розвивальних ігор – можна використовувати такі види як : дидактичні картки, панно до якого можна прикріплювати відповідні картинки та змінювати їх, різноманітні види мозаїки, лото, настільно-друковані ігри, конструктор лего, набір «Поясни слово», настільна гра «Чого не вистачає?» та інші.

- осередок сюжетно – рольових ігор – зазвичай діти наслідують дорослих, тому і у їхніх іграх з'являються ролі та прикладні сюжети. Тому, необхідно мати різноманітні предмети побуту, які можна використовувати на уроках (наприклад на англійській мові, де вивчається предмети побуту); предмети одягу (хустинки, стрічки, фартухи, аксесуари), де також можна використовувати на заняттях.

- осередок рухової активності – зазвичай, використовують спортивні зали, де можна бігати, стрибати, грати у ігри з м'ячем, використовувати гімнастичні палиці, масажні килимки, обручами та іншим спортивним приладдям.

- осередок образотворчої діяльності – такий осередок викликає у дітей захоплення, особливо, коли вони малюють олівцями, фарбами, крейдою. Необхідно мати і папір різнокольоровий, картон, клей, ножиці, різні наліпки, пластилін, дощечки, губки, штампи, щоб була можливість обирати, зо використати для майбутнього виробу.

- осередок музичного розвитку – можна помістити такі музичні інструменти, які будуть цікаві дітям (сопілочка, фортепіано, мара каси, трикутник, ксилофон).

- осередок розвитку мілкої моторики – ігри з використанням піску та води впливають на активність учнів в усіх сферах, до якої входить і математична (розвиває вміння розрізняти фігури, величину, масу, кількість); природничу (робити досліди та аналізувати їх); фізична (розвиває координацію руху); соціальна (співпраця з оточуючими); емоційна (діти задоволені своєю роботою та прагнуть бути кращими).

У руках педагога ігри сприяють всебічному розвитку дитини. Вони розширюють коло їх уявлень, розвивають спостережливість, кмітливість, вміння аналізувати, порівнювати і узагальнювати бачене, на основі чого робити висновки з явищ, що спостерігаються в оточуючому середовищі. Гра ставить перед дитиною безліч вимог,

розвиває здатність до зіставлення, узагальнення сприйнятого ззовні, прийняття рішень, оцінки результату дії, коригування, здатності робити висновки про результат діяльності. Гра є також одним із найкращих засобів відпочинку, тобто виконує основні завдання рекреації [1, с. 243].

Список використаних джерел :

1. Юрій Мороз. Актуальні питання гуманітарних наук. *Значення впливу рухливих ігор на розвиток особистості в сфері рекреації*. Випуск 25. Полтава : 2019 р. С.243.
2. Наталія Леонова. *Організація предметно-ігрового розвиваючого середовища для учнів 1 класу НУШ*. Київ : 2021 р. С. 6 -12.
3. Юлія Нестерчук. *Предметно-ігрове середовище групи ЗДО*. Житомир : 2021 р. С. 1.
4. Вікторія Топол. Нова українська школа : *« Шість ознак того, що ваша школа – НУШ »*. Київ : 2019 р. С. 1.
5. Семен Гончаренко. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, 1997 р. С. 59.
6. Савченко О.Я. *Дидактика початкової школи: Підручник для педагогічних факультетів*. Міжнародний фонд «Відродження». Київ : Абрис , 1997 р. С. 416.

*Джуган Оксана Анатоліївна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

«Зміст методичної роботи у закладі дошкільної освіти»

Підвищення якості дошкільної освіти є важливим напрямом у реформуванні вітчизняної системи освіти. У Законі України «Про дошкільну освіту» і новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) визначено не тільки перспективні орієнтири для розвитку дошкільної освіти, а й зосереджено увагу на потребі підвищення ефективності методичної роботи.

Проблемі методичної роботи у закладах дошкільної освіти (ЗДО) присвячено чимало наукових досліджень: О. Безсонова, А. Богуш, Л. Бондар, Т. Воронєцька, Н. Гавриш, З. Дорошенко, Н. Дудніченко, О. Каплуновська, О. Корнєєва, І. Кондратець, Л. Мінда, І. Романюк, О. Рудік та ін. Однак, реалії сьогодення висувають нові вимоги до її організації та змісту.

Сучасне дошкілля потребує від педагогів і вихователів знань нормативно-законодавчих документів про дошкільну освіту, застосування інноваційних технологій навчання і виховання дітей, уміння працювати з ними у сучасному інформаційному просторі, бути професійно компетентними у виборі індивідуальної траєкторії розвитку тощо. Реалізувати все це можна завдяки методичній роботі у ЗДО. О. Корнєєва зазначає, що методична робота вихователя ЗДО передбачає «удосконалення його науково-теоретичної, технологічної, методичної підготовки та готовність до самореалізації» [2, с. 28].

Аналіз наукових і методичних публікацій дає можливість визначити **методичну роботу у ЗДО, як систему дій і заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності педагогічних працівників для формування якісного освітнього середовища і розвитку дітей.**

Головними завданнями методичної роботи у дошкільному закладі є удосконалення рівня професійної педагогічної майстерності; розвиток ініціативи і творчості;

формування готовності педагогічних працівників до інноваційної й експериментально-пошукової роботи та самореалізації у професійній діяльності.

Зміст методичної роботи у ЗДО визначається згідно поставлених цілей і завдань. А. Васильєва, Л. Бахтуріна й І. Кабитіна одними із перших обґрунтували зміст методичної роботи з вихователями. Вони виокремили п'ять напрямів у змісті методичної роботи: обладнання педагогічного процесу, організація праці вихователя, контроль за виконанням програми виховання дітей і організації освітньої роботи з дітьми, проведення пропаганди серед батьків і здійснення наступності в роботі зі школою [2, с. 39]. З часом напрями у змісті методичної роботи було змінено і доповнено. Узагальнивши напрацювання А. Богуш [1], О. Корнеєвої [2], Н. Скрипник [3], Т. Шанскової [4], зміст методичної роботи у ЗДО можна подати таким чином:

- вивчення державних нормативно-правових документів про дошкільну освіту;
- систематичний аналіз, вивчення і впровадження освітніх програм, підручників, посібників і рекомендацій в освітній процес закладу;
- ознайомлення з новими досягненнями психолого-педагогічних наук і методиками викладання освітніх курсів;
- вивчення і впровадження у практику кращого педагогічного досвіду;
- надання практичної допомоги педагогічним працівникам у поглибленні теоретичних знань і набутті нових практичних умінь і навичок;
- оволодіння новими методами і прийомами навчання і виховання;
- моделювання змісту, форм і методів підвищення кваліфікації педагогів ЗДО;
- співпраця методичного кабінету ЗДО з педагогічними працівниками закладу;
- організація взаємодії з закладами загальної середньої освіти для забезпечення наступності між дошкільною і початковою освітою тощо.

Важливо зазначити, що центром методичної роботи у ЗДО є методичний кабінет. Його роботу організовує вихователь-методист, у повноваження якого входить планування змісту методичної роботи закладу. Саме він щороку складає план методичної роботи на рік, який затверджує директор ЗДО. При визначенні змісту методичної роботи на поточний рік обов'язково враховуються результати освітнього процесу, виконання поставлених завдань, кваліфікація педагогічних працівників, досягнення колективу.

Зміст методичної роботи у ЗДО також визначається функціями, які спрямовані на розвиток професійної компетентності та професійних якостей педагогічних працівників і підвищення якості роботи закладу. Серед них виокремлюють три групи функцій:

- перша група функцій спрямована на професіоналізм педагога і розвиток його особистісних якостей (теоретичні і практичні знання, ціннісні орієнтації, мотиви професійної педагогічної діяльності, педагогічна майстерність і творчість, емоційно-вольова саморегуляція тощо);
- друга група функцій орієнтована на педагогічний колектив і розвиток його потенціалу (професійна культура і традиції, проведення моніторингу якості організації освітнього процесу, вивчення і поширення кращого педагогічного досвіду, експертна оцінка авторських програм (посібників, методичних рекомендацій), експериментальна і науково-дослідницька робота тощо);
- третя група функцій направлена на організацію освітнього процесу і співпрацю з іншими закладами і установами освіти (робота із нормативно-правовими документами, які забезпечують функціонування ЗДО; упровадження у практику роботи закладу досягнень педагогічної науки і психології; використання кращого педагогічного й авторського досвіду роботи; проведення спільних методичних заходів із іншими закладами і установами освіти тощо).

Отже, в сучасних умовах зростають можливості організації методичної роботи з вихователями ЗДО. Визначення змісту і планування методичної роботи сприятиме більш якісній її організації та підвищуватиме рівень професійної компетентності педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Методична робота у закладах дошкільної освіти. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 200 с.
2. Корнєєва О. Л. Організація методичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів : дис. канд. пед. наук : 13.00.08. Слов'янськ, 2012. 307 с.
3. Скрипник Н. І. Методична робота в дошкільній освіті. Умань : Візаві, 2019. 108 с.
4. Шанскова Т. І. Професійний розвиток педагогічних працівників закладів дошкільної освіти у процесі методичної роботи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах*. 2020. №70. Т. 4. С. 45-49.

*Добровольська Марія Павлівна,
магістранка I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Дорога Алла Євгенівна*

«Роль сюжетно-рольових ігор в розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку»

Сучасний дитячий навчальний заклад як невід'ємна частина суспільства не тільки забезпечує дітей старшого дошкільного віку сумою знань, умінь і навичок, а й перетворює їх на творчих, самостійних і активних освічених громадян. Безперечно, головною роллю в усьому комплексі залишається розвиток мовлення.

Загалом розвиток мовлення дитини справедливо представлено в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти як один із головних напрямів виховання. Основна увага приділяється не розв'язанню окремих завдань, а цілісному підходу до розвитку мовних навичок як одного з головних критеріїв і водночас важливої передумови розвитку мовлення.

У новій редакції БКДО мовна здатність визначається як здатність дитини висловлювати своє мовлення, думки, враження тощо в усіх формах мовного вираження з використанням вербальних і невербальних засобів [1, с. 19].

Зокрема, вербальне спілкування є одним із перших видів діяльності, який діти засвоюють ще в онтогенезі, і є універсальною вимогою розвитку особистості дошкільника. Розвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку займає центральне місце в загальній системі мовної освіти в дошкільному закладі. Потім фіксуються всі досягнення дитини в оволодінні рідною мовою, її фонетичною системою, словником і граматичним ладом. Знання мови дають дошкільникам можливість вільно спілкуватися з однолітками та дорослими, отримувати необхідну інформацію та пізнавати навколишній світ.

Питання розвитку мовлення продовжує залишатися в центрі уваги вчених лінгводидактики та педагогіки. Ці дослідження заклали теоретичну основу для вивчення методики розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Вчені розробили засоби, які сприяють ефективному розвитку мовлення в навчальній діяльності. Цей науковий запас доповнюють і розширюють сучасні дослідження А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Поліщук, Н. Луцан, О. Коненко, О. Білан, Н. Маліновська та інші [5, с. 9].

Сучасні лінгвісти також шукають оптимальні шляхи, методи розвитку мовлення в старшому дошкільному віці. Важливе значення відіграє мотивація в процесі розвитку дошкільників та ігрова діяльність.

Розвиток мовлення дуже важливий для загального розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку. Також відіграє вихователь важливу роль у мовному розвитку старших дошкільників, використовуючи доцільні ігрові методи та прийоми у роботі з ними. Подолання проблем мовного розвитку дітей старшого дошкільного віку вчені пов'язують із наданням їм можливості самостійного спілкування та мовного розвитку, розширюючи тим самим коло та інтенсивність спілкування. Крім того, варто не лише вдосконалювати роботу дошкільників, а й системно підтримувати їх діяльність.

У дитини краще розвиваються мовленнєві процеси завдяки ігровій діяльності. Перед вихователями стоїть завдання надати кожній дитині старшого дошкільного віку можливість займатися веселою та змістовною діяльністю. Під сюжетно-рольовими іграми розуміють як можливість реалізувати потреби та вимоги дитини в межах її можливостей.

Загалом система сюжетно-рольових ігор заснована на наступних принципах:

- поєднання ігрових та навчальних елементів у діяльності дитини та поступовий перехід від ігор до навчально-пізнавальної діяльності;
- поступове ускладнення навчальних завдань та умов гри;
- підвищена розумова активність дитини при вирішенні запропонованого завдання;
- органічні зв'язки та взаємозв'язки розумової діяльності дитини та поступовий перехід до більш інтенсивних розумових завдань;
- уніфікація впливу освіти та навчання [3, с. 87].

Переважно сюжетно-рольові ігри для дітей старшого дошкільного віку постають як комплексні заняття, в яких вони освітлюють світ, стаючи його частиною. Адже під час ігрової діяльності дитина розвиває мовлення, розкриває свою особистість, психологічні та інтелектуальні здібності. Для дітей реальність гри набагато цікавіша за те, що її оточує.

У таких сюжетно-рольових іграх, як «Дізнайся голосом», «Хто кричить», «Поклич маму», «Хто в хаті живе», «Годинник», «Поклич курчат» фіксується правильна вимова звуків та відбувається розвиток мовлення загалом. За допомогою ігор «Голосно і тихо», «Весело – сумно» та «Вітер – вітерець» діти вчаться керувати власними мовленнєвими засобами.

Також доцільно використовувати наступні сюжетно-рольові ігри для розвитку граматично правильного мовлення старших дошкільників: «Загадай, ми відгадаємо», «Зіпсований телефон», «Тиша», «Спіймай звук», «Так – ні», «Небилиці», «Плутанина», «Хто більше?», «Назви предмет», «Зустріч», «Продовж далі», «М'яч лови – речення назви», «Впізнай, хто я», «Чарівний потяг», «Словниковий кошик», «Звукове намисто», «Що я чув, що я бачив», «Звукове лото», «Фразовий конструктор», «Посилка», «Що ми задумали?», «Назви одним словом» тощо [4, с. 72].

Звісно, сюжетно-рольові ігри є ефективним засобом інтеграції граматичних навичок, оскільки завдяки динаміці, емоційності поведінки та зацікавленості дитини вони дають змогу знову і знову тренуватися у повторенні необхідних словоформ. Відмінною особливістю дітей старшого дошкільного віку є те, що ігровий елемент підвищує їх інтерес до процесу, а також підвищує увагу і концентрацію. Сюжетно-рольові ігри можна проводити як з іграшками, предметами та картинками, так і у формі словесних ігор.

Дитина настільки захоплена інтригуючою ідеєю нової гри, що, здається, не усвідомлює, що вчиться, але водночас реконструює свої ідеї та пізнавальну діяльність.

Вивчення правильної вимови завжди було важливою сферою розвитку дошкільників. Для формування чіткої артикуляції всіх інших звуків у фонетичній системі необхідна робота над правильною вимовою шляхом диференціації вимови голосних. Власне, велику увагу слід приділяти навчанню правильного інтонаційного темпу та виразності мовлення.

Сюжетно-рольові ігри є одним із найкращих способів розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. Це допомагає дітям відчувати радість і задоволення, а ці почуття стимулюють активне сприйняття мови та формують самостійну мовленнєву діяльність.

Свідома робота над мовленнєвим розвитком дитини характеризується терміном мовна обдарованість, яка має бути спрямована на розвиток мовних навичок дошкільників. У роботі з дітьми завжди повинні створюватися умови для самостійного спостереження за мовою, мовного саморозвитку, контролю висловлювання та саморегуляції.

Також сучасні педагогічні дослідження показують, що тема формування мовлення у дітей старшого дошкільного віку є і залишається актуальною, а сюжетно-рольові ігри є найважливішим інструментом розвитку їх мовлення [2, с. 56].

Отож сюжетно-рольові ігри відіграють значну роль в розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Таким чином, у дошкільних закладах вирішуються освітні та виховні питання – розширюється словниковий запас дітей, формуються граматичні системи, а також розвивається мовна культура.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. К., 2021. 19 с.
2. Богуш А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. К., 2023. 56 с.
3. Волох Д. Є. Особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. 87 с.
4. Квак О. Роль дидактичної гри у вихованні і розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Ніжин, 2020. 72 с.
5. Луцан Н. І. Лінгводидактичні проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку. К., 2020. 9 с.

*Дурицька Вікторія Володимирівна
студентка 2 курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Васютіна Тетяна Миколаївна*

«Використання цифрових застосунків при вивченні учнями початкової школи рослинного і тваринного світу своєї місцевості»

У сучасному суспільстві досить активно розвивається наука та інформаційні технології, які стали невід'ємною складовою кожної сфери життя людини. Тому для того, щоб будь-яка сфера життя людини не втрачала своєї актуальності, вона має слідувати технічному прогресу, слідкувати за новинками, бути готовою до нових викликів. Тож, говорячи про поєднання технічного прогресу та Концепції НУШ, доцільно використати інструменти Thinglink, Mentimeter, Google Jamboard, Wheel of names та інші [1]. Кожен із них є унікальним, та разом вони надають можливість наповнити цікавими видами діяльності урок як очного, так і дистанційного/змішаного формату. Урок набуває нових характеристик: він більше не є опрацюванням сухої теорії, а стає поєднанням цікавих способів навчання здобувачів освіти.

Дослідимо дидактичний потенціал окремих цифрових застосунків під час вивчення основних видів тварин і рослин, поширених у різних природних зонах України.

Так, Thinglink [4] дає можливість створення різних 3Д-сцен, у тому числі інтерактивних карт. Особливість ресурсу у тому, що він може бути використаний для різних класів, предметів, видів діяльності на уроці, залежно від запиту та бажання учителя. Головна його функція — створення зображень, на яких будуть кнопки, куди можна прикріпити зображення, назву, опис та покликання на ресурс (рис. 1).

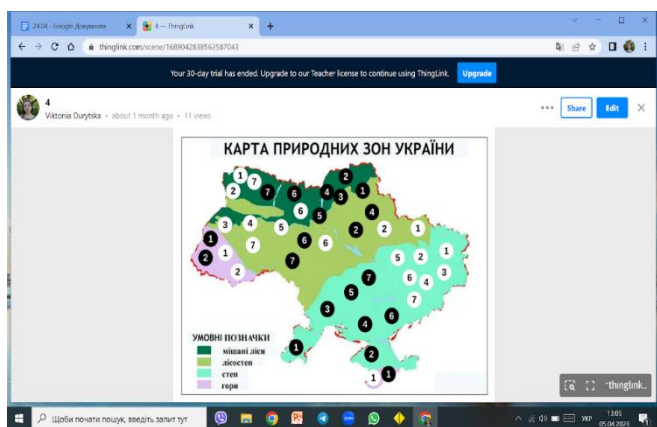

Рис. 1. Унаочнена карта природних зон України

обмеження задає сам учитель. Учитель створює слайди на сайті [mentimeter.com](https://www.mentimeter.com), на яких вказує формат “хмара слів” і ставить питання. Під час опитування вчитель транслює слайд, а учні копіюють код і вказують його на сайті [menti.com](https://www.menti.com). Після цього школярі переходять на сторінку такого типу, де вони можуть вказати свої відповіді, які синхронно з’являтимуться на слайді вчителя. Таким чином буде сформована хмара слів (рис. 2). Перевага в тому, що це ефективний метод опитування і його результати відображаються в режимі реального часу, тож є цікавим як для вчителя, так і для учнів.

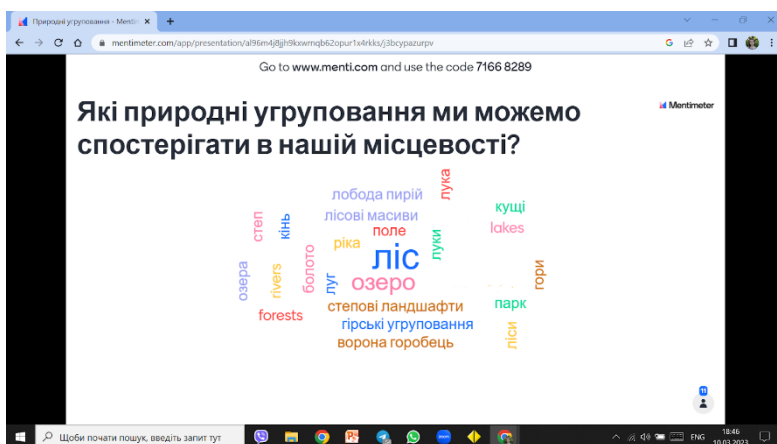

Рис. 2. Результати опитування на екрані учителя.

Третій ресурс — Wheel of names [5], що може бути використаний для фронтального опитування-рефлексії, зокрема в кінці уроку. Для цього вчитель у вільному полі справа задає питання/завдання, які він хоче поставити учням, а “Колесо імен” покаже одне на вибір у випадковому порядку (рис. 3).

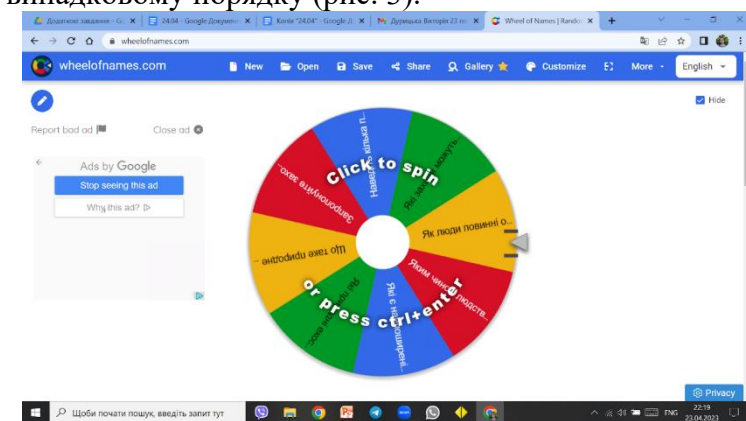

Рис. 3. Результат роботи у застосунку Wheel of names, який може бути застосований на уроці.

Учні, які виявляють бажання, можуть озвучити свою думку. До того ж, це можуть бути як загальні початки речень для рефлексії, так і підсумкові тематичні питання наприкінці уроку, які є важливими для підбиття підсумків його результатів.

Останній, четвертий ресурс — Google Jamboard [2]. Це є інтерактивна онлайн-дошка, що може бути використана для багатьох різних цілей із огляду на досить широкий інструментарій. У контексті розглянутої теми це може бути практичне групове завдання, де учні об’єднуються в групи для його виконання (рис. 4).

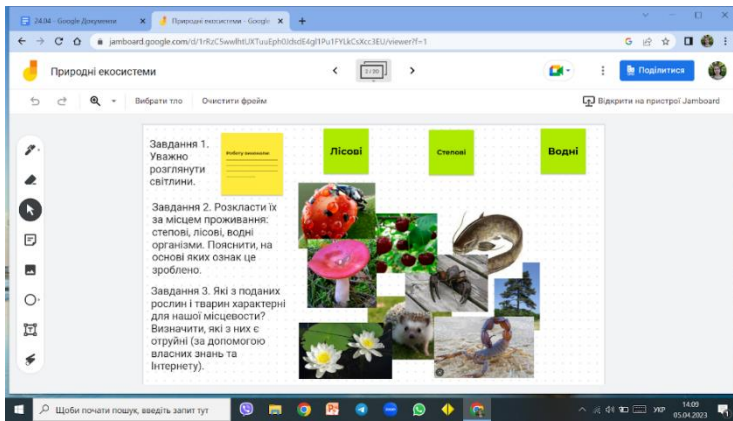

Рис. 4. Приклад організації групової роботи в Google Jamboard.

Більше того, дошку можна використовувати і для фронтального опитування із метою підсумку діяльності.

Отже, на сучасному етапі розвитку освіти є чимало ресурсів та інструментів, що можуть

полегшити та покращити педагогічну взаємодію, підвищити якість освіти. Провідними та найбільш універсальними для застосування в педагогічній практиці є такі ресурси як: Thinglink, Mentimeter, Wheel of names, Google Jamboard.

Список використаних джерел

1. Олефіренко Т., Матвієнко О., Васютіна Т., Золотаренко Т. Основи організації дистанційного та змішаного навчання у закладах вищої та початкової освіти. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2022. 145 с. URL: <http://enquir.npu.edu.ua/handle/123456789/36798>
2. Google Jamboard. URL: <https://jamboard.google.com/>
3. Mentimeter. URL: <https://www.mentimeter.com/app/dashboard>
4. Thinglink. URL: <https://www.thinglink.com/user/1689042212207199203>
5. Wheel of names. URL: <https://wheelofnames.com/>

*Засць Олена Андріївна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

«Організація роботи методичного кабінету закладу дошкільної освіти»

Дошкільна освіта є важливою складовою у системі освіти України, оскільки системне навчання і виховання дітей розпочинається саме в дитячому садочку. Розроблення і впровадження таких нормативних документів як Закон України «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти)», Положення «Про організацію роботи методичного кабінету» (Положення) мають суттєвий вплив на оновлення змісту дошкільної освіти і підвищення рівня професійної компетентності вихователів у закладах дошкільної освіти (ЗДО).

Різні аспекти методичної роботи у ЗДО привертала увагу вчених і педагогів-практиків: О. Безсонова, А. Богомаз, З. Гирич, Н. Ганжа, О. Добош, Л. Калуська, О. Корнєєва, Л. Швайка та ін. Проте зупинятися лише на досвіді попередників було б недоречно, адже питання організації методичної роботи, процес підвищення професійної компетентності вихователів в ЗДО потребують подальшого наукового пошуку.

Методична робота в ЗДО, за узагальненим визначенням науковців, – це спеціальний комплекс методичних і практичних заходів серед педагогічних працівників, що ґрунтується на нових досягненнях науки, кращому педагогічному досвіді та спрямовується на підвищення рівня професійної компетентності і майстерності

кожного вихователя. Вимоги суспільства до особистісних і професійних якостей вихователя постійно зростають, а це потребує удосконалення й урізноманітнення змісту і форм методичної роботи у закладах дошкільної освіти (ЗДО). Тому актуальності набуває проблема вдосконалення роботи методичного кабінету для підвищення рівня професійної компетентності вихователів.

Організація роботи методичного кабінету здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» й інших нормативно-правових актів, що регламентують її діяльність. *Методичний кабінет у ЗДО* є «центром методичної допомоги педагогічним працівникам закладу дошкільної освіти та поширення серед батьків психолого-педагогічних знань щодо забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок» [2]. Роботу методичного кабінету ЗДО організовує і скеровує вихователь-методист.

Метою роботи методичного кабінету в ЗДО є надання методичної допомоги педагогічним працівникам щодо їх професійного розвитку, навчально-методичне забезпечення освітнього процесу у закладі, створення сприятливих умов для самовдосконалення педагогів і розвитку ініціативи, методичний супровід у професійній діяльності. В основу роботи методичного кабінету покладено загальнонаукові принципи: демократизму, гуманізму, системності, рівності умов для педагогічних працівників у реалізації власного потенціалу, безперервності, науковості, гнучкості і прогностичності.

Методичний кабінет виконує ряд важливих функцій у методичній роботі. У Положенні вони поділяються на цільові й організаційні. Цільові функції спрямовані на досягнення конкретної мети діяльності методичного кабінету, як системи, і є важливим елементом у керуванні ним. Основні завдання, які покладаються на методичний кабінет реалізуються завдяки організаційним функціям. Вони призначені для використання оптимальних методів об'єднання педагогічних працівників задля реалізації цільової функції і забезпечення функціонування (життєдіяльності) ЗДО. До цільових функцій методичного кабінету ми відносимо: «врахування перспектив розвитку дошкільної освіти та специфіки діяльності ЗДО; використання сучасних наукових психолого-педагогічних досягнень, інноваційних технологій; розширення професійного світогляду педагогічних працівників, систематичне інформування педагогів щодо інновацій у галузі дошкільної освіти» [2]. Серед організаційних функцій методичного кабінету можна виокремити такі: надання рекомендацій щодо використання нових наукових і практичних досягнень у практику ЗДО; розроблення навчально-методичного забезпечення освітніх напрямів стандарту дошкільної освіти; надання консультативної і практичної допомоги педагогічним працівникам і батькам; моніторинг стану освітнього процесу ЗДО; моделювання змісту, форм і методів підвищення фахової кваліфікації; виявлення, вивчення та поширення перспективного педагогічного досвіду; організація роботи творчих груп педагогів закладу тощо [1].

Важливим завданням методичної роботи методичного кабінету є розвиток творчого потенціалу не тільки окремого вихователя, а й педагогічного колективу загалом. Завдання методичного кабінету узгоджуються із його функціями.

Методична робота ЗДО реалізовується за такими *напрямами*:

- «підвищення педагогічної майстерності (передбачаються, як правило, традиційні форми роботи, що спрямовані на інформаційну обізнаність, навчання, здатність варіативно і ефективно застосовувати на практиці методи і прийоми: семінари, семінари-практикуми, засідання круглих столів, консультації, відкриті покази різних видів роботи тощо);

- удосконалення професійної творчості (нетрадиційні форми роботи: майстер-класи, клуби, творчі лабораторії тощо);

- самоосвіта (обмін досвідом, взаємовідвідування, обговорення новинок педагогічної літератури тощо) [3, с. 26-27].

Зміст методичної роботи у ЗДО визначається відповідно до конкретних цілей і завдань, які зазначені у плані роботи методичного кабінету та щорічно оновлюється. При плануванні методичної роботи у ЗДО враховуються результати моніторингу освітнього процесу, пропозиції педагогічних працівників, зміни у законодавчо-нормативній базі, впровадження освітніх інновацій і технологій тощо. Наповнення методичного кабінету відбувається згідно Положення.

Отже, організація методичного кабінету у ЗДО має важливе значення у забезпеченні освітнього процесу ЗДО, підвищення рівня професійної компетентності вихователів, проведення різних методичних заходів і є осередком методичної роботи з педагогічними працівниками.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33.
2. Положення про методичний кабінет закладу дошкільної освіти. Наказ міністерства освіти і науки України від 16.04.2018 р. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/_nastupnist/nakaz.pdf. (дата звернення 24.03.2023 р.)
3. Скрипник Н. І. Методична робота в дошкільній освіті. Умань : Візаві, 2019. 108 с.

*Іващенко Ірини Володимирівни
магістранта 1 курсу,
спеціальність «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

«Потенціал ігрових технологій для виховання у молодших школярів основ здорового способу життя»

Загалом поняття «технологія» в широкому розумінні трактується як наука про майстерність, про те, як краще досягти бажаного результату. У свою чергу, педагогічна технологія є науково обґрунтованою системною моделлю діяльності вчителя, яка містить опис алгоритму його дій у розв'язанні певної навчально-виховної проблеми [5, с.16]. У цьому контексті можна визначити ігрові технології як ігрову форму взаємодії педагога і дітей, що сприяє формуванню вмінь розв'язувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету [3].

Натомість Т. Войцях до поняття «ігрові технології» включає широку групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. Педагогічна гра має чітко поставлену мету навчання і відповідний педагогічний результат, які можна обґрунтувати, виділити в явному вигляді та охарактеризувати навчально-пізнавальною спрямованістю [4, с. 21].

Як переконали Г. Дзятківська, унікальність гри забезпечує можливість зробити цікавою і захоплюючою не тільки роботу учнів початкових класів на творчо-пошуковому рівні, а й буденні навчальні кроки. Цікавість гри робить позитивно налаштованою монотонну діяльність із запам'ятовування, повторення, закріплення чи засвоєння інформації, а емоційність ігрового дійства активізує всі психічні процеси дитини. Гра сприяє використанню знань у новій ситуації, таким чином матеріал, який засвоюють учні, проходить через своєрідну практику, вносить різноманітність та інтерес у навчальний процес. Саме ігрові технології є тією формою навчання, що сприяють практичному використанню знань, отриманих на уроці і в позаурочний час [2, с. 141].

У контексті виховання в молодших школярів основ здорового способу життя зауважимо, що ігрові технології є універсальним засобом у фізичному вихованні дітей, розвивають опорно-рухливий апарат і м'язову систему, сприяють удосконаленню рухових навиків та зміцненню здоров'я.

Оздоровче спрямування ігрових технологій Т. Христова та Г. Лукашенкова вбачають в наступному: сприяють гармонійному розвитку організму школяра; формують правильну поставу дитини; загартовують організм; підвищують фізичну та розумову працездатність учня; підвищують загальний рівень здоров'я [6, с. 133].

За змістом, особливостями організації, розвиваючим і виховним впливу ігрові технології надзвичайно різноманітні. Для виховання в молодших школярів основ здорового способу життя найбільш доцільними є рухливі ігри. У науковій літературі рухливі ігри класифікуються на сюжетні, ігрові вправи (несюжетні), ігри з елементами спорту (настільний теніс, бадмінтон, баскетбол, футбол тощо). Оптимальні умови для досягнення позитивних результатів у вихованні в молодших школярів основ здорового способу життя створюються при поєднанні конкретних рухових завдань у формі ігрових вправ, які спрямовано здебільшого на чітке виконання певних рухових дій, та сюжетних ігор.

Іншим різновидом рухливих ігор є ігрові вправи, проведення яких потребує чіткої постановки перед молодшим школярем завдання. Наприклад, добігти першим, влучити м'ячем у ціль, забити м'яч у ворота тощо. Коли дитина багаторазово повторює характерні рухи, це сприяє удосконаленню її рухових умінь, а також інтенсивнішому розвитку відповідних рухових якостей.

Також для виховання в молодших школярів основ здорового способу життя доцільно використовувати дидактичні ігри. Вони спрямовані на вирішення конкретних завдань навчання школярів, але в той же час в них проявляється виховний та розвиваючий вплив ігрової діяльності. Ця гра є ефективним засобом виховання дієвої активності молодших школярів, вона активізує психічні процеси, викликає в учнів живий інтерес до процесу пізнання. Цікавий матеріал допомагає активізувати розумовий процес, розвиває пізнавальну активність, спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, підтримує інтерес до досліджування. При цьому дидактичні ігри як елемент уроку можуть застосовуватися на будь-якому етапі його – від перевірки домашнього завдання до виконання перевіркової роботи та узагальнення.

Окрім наведених вище ігрових технологій, для виховання в молодших школярів основ здорового способу життя можуть застосовуватися малорухливі ігри, рахувальні ігри під час перерв або на уроках з використанням валеологічного аспекту. Вони формують у молодших школярів уважне ставлення до свого організму, виховують розуміння цінності людського життя, формують основи здорового способу життя.

Ігрові технології створюють позитивний емоційний підйом, викликають хороше самопочуття і водночас вимагають певного напруження нервової системи. Під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку основним змістом ігрових технологій у контексті виховання основ здорового способу життя є засвоєння дітьми культурно-гігієнічних навичок, культури поведінки. Окрім цього, ігрові технології акцентують на тому, щоб діти, граючи, засвоювали культурно-гігієнічні навички, норми поведінки, щоб у них розвивалися позитивні ігрові взаємини [1, с. 63].

Під час проведення уроків з використанням ігрових технологій (урок-гра, урок-змагання, урок-аукціон, урок-конкурс, урок-екскурсія, уроки творчості, урок-подорож тощо) важливе значення приділяється завданню виховання основ здорового способу життя, здоров'язбереження. Правильна організація уроку дуже впливає на функціональний стан організму дітей і, як наслідок, на працездатність. Велике значення має правильна побудова уроку, що передбачає оптимальне чергування різних видів занять, неоднакових за тривалістю, складністю, стомлюваністю. Таким чином, структура уроку має бути гнучкою, а види ігрової діяльності – різноманітними [4, с. 52].

На основі аналізу педагогічної та психологічної літератури з використання ігрових технологій як засобу виховання у молодших школярів основ здорового способу життя ми можемо зробити висновок, що цей процес буде ефективним, якщо будуть дотримані такі педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації учнів в процесі навчання за допомогою ігрових технологій; вибір ігрових технологій відповідно до вікових особливостей дітей та мети навчального процесу; залучення учнів до ігрових технологій на уроках в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Волошко Н. І. Психологія становлення здорового способу життя в навчально-виховному процесі : програма-практикум : [наук.- метод. посіб.]. К. : Наук. світ, 2012. 99 с.
2. Дзятківська Г., Чайка В. Ігрові технології навчання в початковій школі: особливості використання. Магістерський науковий вісник. 2015. № 23. С. 141-146.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. пос. К. : Академвидав, 2004. 450 с.
4. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : [навч.-метод. пос.] / автор-упорядник Т. В. Войцях. Черкаси : Черкаський ОПОП, 2014. 92 с.
5. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. пос. / За ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. К. : А.С.К., 2003. 240 с.
6. Христова Т. Є., Лукашенкова Г. Г. Ігрові технології рухової активності дітей молодшого шкільного віку. Здоров'я та суспільство : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кропивницький, 5 листопада 2020 року). Кропивницький, 2020. С. 132-139.

*Ільш Ольга Володимирівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна*

«Упровадження інтерактивних методів в сучасний освітній процес ЗВО»

Модернізація системи вищої освіти України потребує розробки ефективних засобів формування всебічної особистості, здатної не лише використовувати набуті знання у професійній діяльності, а й постійно вдосконалювати її.

Першочерговим напрямком розвитку освіти є впровадження нових інтерактивних методів навчання для забезпечення подальшого вдосконалення освітнього процесу, доступності та ефективності навчання.

Аналіз теорії і практики організації освітнього процесу у закладах вищої освіти свідчить, що сучасна професійна освіта активно переходить від адаптивної моделі підготовки фахівців майбутньої професійної діяльності до моделі індивідуального професійного та особистісного розвитку.

В даний час в теорії та практиці педагогічної освіти накопичено досить великий банк активних, практико-орієнтованих форм, методів та технологій навчання, що враховують закономірності розвитку, особливості учнів, а також їх готовність до самостійного придбання знань та їх ефективне використання на практиці [2, 589]. Викладачі вузів України вказують на те, що у своїй практичній діяльності вони відчувають необхідність оновлення змісту підготовки студентів та потребують розробок та методичних рекомендацій щодо використання інтерактивних технологій.

Вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми формування професійно-педагогічних умінь студентів засобами інтерактивних освітніх технологій свідчить, що ця проблема постійно розглядається в педагогічній теорії та практиці вищої школи (І.Авдєєва, І.Зязюн, П.Щербань, О.Комар). Актуальність дослідження цієї проблеми підтверджується сьогоднішнім, що метою навчання в умовах переходу до ринкових відносин є підготовка висококваліфікованих і конкурентоспроможних кадрів, які володіють передовими професійними навичками, знаннями та вміннями, що відповідають вимогам науково-технічного прогресу, формування наукового світогляду і творчого мислення.

Розглянемо дидактичну модель формування готовності майбутніх учителів до використання інтерактивних педагогічних технологій. Ця дидактична модель ґрунтується на загальних принципах навчання і виховання, головними з яких є професійна спрямованість, зв'язок з педагогічною практикою, врахування вікових, індивідуальних та особистісних якостей, гуманізація навчального процесу, реалізація особистісно-орієнтованого підходу, демократизація взаємовідносин між викладачем і студентом, творча активність і самостійність студентів.

Модель «Формування у майбутнього викладача професійно-педагогічних умінь застосовувати інтерактивні технології навчання» включає такі компоненти, як:

цільовий – розкриває цілі та завдання розвитку у майбутнього викладача професійних умінь впроваджувати методи активного навчання;

обмежувальний – розкриває основні форми та методи, спрямовані на формування умінь застосовувати інтерактивні педагогічні технології;

контрольно-результативний – спрямований на діагностику рівнів сформованих умінь у студента застосовувати інтерактивні форми та методи навчання у своїй практичній діяльності [3, 167].

Тож, проаналізувавши модель формування готовності майбутніх учителів до використання інтерактивних педагогічних технологій, важливо звернути увагу на те, що багато сучасних дослідників між активними та інтерактивними методами ставлять знак рівності, однак, незважаючи на деяку схожість, вони мають відмінності, і дана модель виступає прикладом цьому. Інтерактивні методи можна охарактеризувати як найбільш сучасну форму активних методів [3, 239]. Вони поєднують у собі використання сучасних технологічних засобів навчання: комп'ютерних програм та програмного забезпечення, а також виконання практичних, самостійних завдань студентами, лабораторних робіт на основі використання цих засобів.

Отже, підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновок, що інтерактивне навчання – це навчання в режимі посиленої взаємодії та спілкування суб'єктів процесу навчання. Його відмінною особливістю є організація спільної діяльності студентів над освоєнням навчального матеріалу, обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Таким чином, інтерактивне навчання націлене не лише на передачу інформації, а й на формування та розвиток особистості, її самореалізацію у процесі навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О.О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка: навчальний посібник. 2-е вид., перероб., допов. Київ: Академвидав, 2007. 616 с.
3. Канюк С.С. Психологія мотивації: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2002. С. 238-248.

*Каневська Оксана Василівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович*

«Ігрові форми методичної роботи у закладах дошкільної освіти»

Дошкільна освіта за 30 років незалежності України суттєво змінилася концептуальними підходами до змісту організації, введенням стандартів, формами організації освітнього процесу, навчально-методичним забезпеченням, засобами і технологіями навчання. Відтак, якість освітнього процесу має залежати від методичної роботи у закладі дошкільної освіти (ЗДО), яка має адаптувати й упроваджувати всі новації дошкільля.

Різні аспекти методичної роботи у ЗДО розкриті у публікаціях багатьох учених і педагогів-практиків: О. Безсонова, А. Богуш, Л. Бондар, Т. Воронецької, Н. Гавриш, З. Дорошенко, Н. Дудніченко, А. Єрмоли, І. Жерносека, О. Каплуновської, І. Кіндрат, І. Кондратець, Л. Мінди, І. Романюк, О. Рудік та ін. Однак проблема ігрових форм методичної роботи у ЗДО ще не мала системного дослідження.

Аналіз енциклопедичної і наукової літератури, дав можливість визначити поняття *«методична робота у ЗДО»*, як *цілісна система взаємопов'язаних науково-методичних і практичних заходів, спрямованих на підвищення рівня фахової майстерності педагогічних працівників і педагогічного колективу загалом із метою розвитку особистості дитини*. Тому актуальною є проблема вдосконалення методичної роботи ЗДО для підвищення професіоналізму вихователів із використанням різних форм методичної роботи. Адже педагоги, які розвивають особистість дитини дошкільного віку, повинні постійно підвищувати професійну компетентність, удосконалювати фахові уміння, забезпечувати високий методичний рівень проведення навчальних занять. Дошкільна освіта для дитини є першою сходинкою інституційної освіти у світ пізнання, навчання, партнерської взаємодії. І саме від педагогів і вихователів ЗДО залежить наскільки цікавими для дитини буде процес навчання, нові знання і вміння, культурний розвиток, формування ціннісних орієнтацій тощо. Зважаючи на те, що у ЗДО велика увага приділяється навчанню і розвитку дошкільнят через гру, оскільки ігрова діяльність є провідною у їхньому віці, то виникає проблема впровадження ігрових форм не тільки в освітній процес, а й у методичну роботу закладу.

У професійній діяльності вихователя дошкільного закладу важливе місце посідає творча діяльність, уміння зацікавити дитину, імпровізація. Серед професійно важливих якостей педагога ЗДО можна виокремити врівноваженість, творчість, високий рівень уяви, фантазії тощо. Це зумовлено тим, що вихователі працюють із дітьми дошкільного віку, які активно пізнають світ, навчаються взаємодіяти у колективі та дорослими. Тому використання ігрових форм методичної роботи є важливою умовою підвищення професійного зростання, творчості, активності, розвитку комунікативних навичок педагогічних працівників ЗДО.

З'ясуємо, насамперед, суть понять «форма», «форма методичної роботи» та «ігрова форма методичної роботи у ЗДО». Академічний тлумачний словник української мови визначає поняття «форма», як «тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом; спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії» [1]. Схожі за змістом пояснення надають інші словниково-довідникові видання. Поняття «форма методичної роботи» у науковій і методичній літературі не мають певного визначення, тому спробуємо пояснити його. У науковій літературі дається багато визначень терміну «форми навчання», який розуміють як «змістовно насичена та методично оснащена система пізнавального і виховного спілкування, взаємодії, відносин учителя й учнів. Вона реалізується як органічна єдність цілеспрямованої організації змісту того, що вивчається, засобів і методів навчання» [4, с.

445]. Аналізуючи й інші наукові джерела, ми визначатимемо **поняття «форма методичної роботи»**, як спосіб організації методичного заходу, який спрямований на підвищення професійної компетентності педагогічних працівників і реалізується як органічна єдність змісту, методів і засобів методичної роботи у закладі освіти. Відповідно, **ігрова форма методичної роботи у ЗДО** – це форма методичного заходу, організованого в умовно-ігрових ситуаціях і спрямованого на вміння розв'язувати професійні завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через певний сюжет.

Застосування ігрових форм у практиці ЗДО сприяє реалізації практично-діяльнісного підходу до методичної роботи. Вони дають змогу моделювати зміст професійної діяльності вихователів і забезпечують практичну спрямованість методичної роботи. При цьому посилюється позитивна емоційна складова цієї роботи, завдання мають творчий і креативний характер, завдяки чому покращується комунікативна взаємодія її учасників.

У методичній роботі ЗДО ігрові форми виконують такі функції: пізнавальну (викликати інтерес до професійної діяльності), комунікативну (спрямованість на комунікацію серед членів колективу); ігротерапевтичну (подолання певних професійних і психологічних труднощів), діагностичну (самопізнання у процесі гри), соціалізації (включення у систему суспільних відносин), розважальну (отримання задоволення), самореалізації (як практична діяльність) [3].

У науково-методичній літературі пропонуються різні класифікації ігрових форм методичної роботи у ЗДО. Так, А. Богуш виокремлює такі ігрові форми методичної роботи: рольові ігри (операційні, бліц-ігри, професійні, ділові, рольові); аукціон ідей; банк ідей; презентація ідей; ерудит-шоу [2, с. 54]. Г. Селевко класифікує їх таким чином:

- за характером педагогічного процесу: навчальні, тренінгові, узагальнюючі, контролюючі; пізнавальні, виховні, розвиваючі, репродуктивні, продуктивні, творчі; комунікативні, діагностичні;

- за ігровою методикою: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, драматизація [5, с. 35].

Отже, визначення суті ігрових форм методичної роботи сприятиме їх упровадженню у практику закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s/forma>. (дата звернення 22.03.2023 р.).
2. Богуш А. Методична робота у закладах дошкільної освіти. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 200 с.
3. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ. URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2017/paper/download/2013/1547> (дата звернення 22.03.2023 р.).
4. Освіта дорослих : енциклопедичний словник /за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка. Київ : Основа, 2014. 496 с.
5. Селевко. Г. К. Ігрові технології. *Шкільні технології*. 2006. №4. С. 35.

*Каранунарли Іванна Костянтинівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент*

«Педагогічні умови формування моральних понять молодших школярів»

Сучасний етап розвитку суспільства, поряд з прогресом у промисловій та інформаційній сферах, характеризується наявністю ознак загострення кризи в моральному і духовному розвитку як соціуму, в цілому, так і кожного з його членів, окремо. Усвідомлення даної проблеми відбувається на всіх рівнях: від політичного до особистісного і призводить до необхідності активного пошуку дієвих шляхів її вирішення.

У сучасній педагогічній науці та освітній практиці пріоритетним і перспективним все частіше визнається духовно-моральне виховання підростаючих поколінь. Відомо, що саме реалізація цілей духовно-морального виховання в майбутньому дозволить плідно вирішувати проблеми розвитку українського суспільства, включаючи подолання духовної кризи, забезпечення консолідації суспільства, збереження єдиного соціокультурного простору країни, ослаблення міжнаціональної напруженості і вирішення соціальних конфліктів.

При наявності позитивного ставлення до духовно-морального виховання дітей з боку державних структур (затверджуються законодавчі акти, положення, концепції, що регламентують процес морального виховання, підтримуються проекти і програми, що відображають його цілі), споживачів освітніх послуг (батьки виступають за введення дисциплін духовно-морального змісту, діти відчують інтерес і потребу в такого роду інформації), педагогів-практиків (визнається значення морального виховання як пріоритетного напрямку виховної діяльності), наукової громадськості (з'являється велика кількість досліджень, що стосуються різних аспектів духовно-морального виховання дітей і молоді) як і раніше зберігається необхідність дослідження морального виховання як цілісного феномена, його інваріантних сутнісних характеристик і значення в сучасній соціокультурній ситуації.

У Державному стандарті початкової освіти вказано, що «Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей...». [1] А реалізація мети початкової освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як наприклад «утвердження людської гідності шляхом виховання чесності, відваги, наполегливості, доброти, здатності до співчуття і співпереживання, справедливості, поваги до прав людини (зокрема, права на життя, здоров'я, власність, свободу слова тощо)». [1]

Моральному вихованню відводиться важлива роль і у Концепції Нової української школи, зокрема у меті сказано «Світогляд закладається саме в сім'ї та школі. У школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. Тут вирішується, чи людина захоче і чи зможе навчатися впродовж життя». [2, 5]

Деякі із компетентностей НУШ також вказують на важливість морального виховання. Це Соціальна та громадянська компетентності. «Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття». [2, 12]

Неодноразово піднімав проблему морального виховання В. Сухомлинський у своїх творах, наголошуючи на важливості морально-етичного виховання через вплив на сферу почуттів. Видатний педагог на рівні теорії та практики розробив систему морального виховання. Вчений був переконаний, що кожен індивід має набувати освіту як гідний представник свого рідного етносу в смислового полі цінностей, властивих його рідному народу. В його «школі радості» під «голубим небом» панували дух сердечності, задушевності, чуйності, взаємодовіри і взаємодопомоги. [4]

Важливе значення для нашого дослідження мають твори генія українського народу Т. Шевченка. У букварях, створених ним, домінують зразки етнопедагогічних, краєзнавчих джерел, усної народної творчості морально-етичного спрямування, наголошується на важливість вивченні соціально-педагогічної літератури, що сприяє пізнанню народної душі, формуванню моральних ідеалів і тим самим визначає характер виховної системи даного періоду. Т. Шевченко прославив ідеї гуманізму, любов до дітей. Будучи тонким психологом, він спостерігав, як у результаті нетрудового виховання виростають морально скалічені діти.

Отже, моральне виховання українського народу – справа тонка й складна. Зі зміною людства вдосконалювалось і моральне виховання.. Швидкими темпами крокувало від примітивних проявів і форм, до цілого мистецтва. Тому сміливо можемо констатувати, що морально-етичне виховання на сьогоднішній день набрало справжнього розмаху та найяскравіших фарб у своєму існуванні.

Значущим показником рівня моральної вихованості особистості дитини, як наголошується в педагогічних дослідженнях, є її здатність відповідати нормам моралі і орієнтуватися в них. Морально вихованою людиною є та, яка не тільки засвоїла моральні знання, а й поводить себе відповідно до них. У такої людини сформовані стійкі моральні мотиви, які спонукають її до відповідної поведінки в суспільстві. Однак слід мати на увазі, що звичайне запам'ятовування дитиною моральних принципів не може вирішити завдання перетворення їх у вчинки. Моральні вчинки проявляються в діяльності і в спілкуванні. Особливість таких вчинків проявляється в тому, як було зазначено вище, що вони мають ціннісно-регулятивний і оціночний характер, тобто засновані на моральній оцінці, що виконує функції регулювання і контролю за своїми поведінковими проявами.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#>
2. Концепція Нової української школи. - 2016 р. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Закон України «Про освіту». – 2017 - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. Сто порад учителів. Вибрані твори в 5 томах. К.: Радянська школа, 1976. Т.2. 630с.

*Кметик Тетяна В'ячеславівна,
студентка 2 курсу,
спеціальність «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
Кондратюк Олена Михайлівна*

«Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках математики»

Одне із найголовніших завдань сучасної шкільної освіти полягає у розвитку творчих здібностей кожної дитини та наданні їй своєчасної допомоги на шляху власного розвитку. Існує думка, що кожна людина обдарована у певній сфері. Розвиваючи творчу уяву та мислення, людина може створювати нові ідеї та розвивати існуючі концепції, що дають їй змогу створювати нові продукти та послуги, які можуть змінити світ. Також

розвиток творчої уяви може допомогти людям розв'язувати проблеми, які впливають на повсякденне життя, допомагаючи знайти неочікувані та ефективні рішення.

Підґрунтя розв'язання проблеми розвитку творчих здібностей учнів знаходимо у працях психологів і педагогів: О. Скрипченко, М. Заброцького, С. Максименка, В. Сухомлинського, В. Моляко. Аналіз наукової методичної літератури свідчить, що дослідники, висвітлюючи розвиток творчих здібностей дітей у навчально-виховному процесі початкової школи, насамперед розглядають гуманітарні науки та мистецтво, і рідше звертаються до можливостей математики. Разом із тим математичний зміст має власний потенціал. Дослідники наголошують на використанні математичних завдань, які допомагають виявляти, розвивати й формувати творчу уяву молодших школярів (О. Масюк, І. Остапйовська, С. Скворцова та інші) та зазначають, що для ефективного роботи такі завдання повинні пропонуватись учням систематично.

Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми є подання відповідної системи завдань у підручнику, як основному дидактичному засобі. Такими завданнями є завдання відкритого типу, які допускають не одне можливе рішення, а кілька (тут маються на увазі різні способи знаходження однієї й тієї ж відповіді, а також пошук різних відповідей). Подібні завдання навчають учнів не боятися зробити помилку, бо кожна відповідь може бути правильною. Відкриті завдання передбачають можливість застосування стандартних знань у нестандартних ситуаціях.

Завдання із несформульованим питанням. У цих завданнях питання логічно впливає з даних завдання, математичних відносин. Учні вчать логічно мислити. Завдання вирішується після того, як учень сформулює питання (іноді до завдання можна поставити кілька запитань). Такі завдання допоможуть учням навчитися розв'язувати проблеми та ставити запитання, допоможуть розвинути здатність до критичного мислення, аналізу та оцінки даних.

Завдання із зайвими даними. У таких завданнях введено додаткові непотрібні дані. Учні повинні виділити ті дані, які необхідні для вирішення задачі та вказати на зайву й непотрібну інформацію. Такі завдання сприятимуть розвитку здібностей до наукової творчості та дослідницької роботи.

На розвиток таких здібностей безумовно впливають різного роду ігри. Бо у процесі ігрової діяльності дитина отримує поштовх до розвитку практичних, художньо-образотворчих, рухових, організаторських здібностей.

В гру можна перетворити і вирішення задач. Щоб зацікавити учнів на заняттях можна використовувати нестандартні математичні задачі, які можуть здатися простими, але все ж вимагають наполегливості, концентрації та гнучкості мислення. Складність творчих проблемних задач для учнів полягає в тому, що для їх розв'язання потрібно знайти способи застосування наявних знань. Саме це спонукає школярів до діяльності. Можна також використати елементи змагання, щоб підвищити активність на уроках. Подібні задачі позитивно впливають на розвиток творчого мислення [1, 2].

Таким чином, незважаючи на значну роль природних задатків, схильності дитини, особливостей її характеру, пізнавальні можливості, звички, потреби та інтереси формуються не самі собою, а в процесі спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності. Розвиток творчих здібностей і, зокрема, творчого мислення у початковій ланці відбувається шляхом систематичної роботи учнів з підручником математики, виконання окремих видів завдань, зокрема й у формі цікавих ігор під час уроків математики.

Список використаних джерел

1. Масюк О. М. Педагогічні умови розвитку творчих математичних здібностей учнів початкової школи. О. М. Масюк, Л. І. Титаренко. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя : КПУ, 2020. № 68, т. 1. С. 179–181.

2. Остапйовська І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках математики. І. Остапйовська, Н. Свистун. Педагогічний часопис Волині. 2017. № 3. С. 12-18. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2017_3_4.

3. Скворцова С. О. Передумови розвитку математичних здібностей молодших школярів у програмі з математики для 1 – 4-х класів. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. 2015. Вип. 125. С. 354-357. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_125_88.

*Книш Вікторія Олегівна
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович*

«Зміст консультативної діяльності методистів у коледжі»

Сучасний етап розвитку суспільства ставить перед закладами освіти низку завдань, зокрема, сформуванню інтелектуально розвинену, зі сформованими цінностями особистість. Це, в свою чергу, потребує модернізації освітнього процесу в коледжах, перегляду та оновлення освітніх програм, змісту навчання, широкого застосування сучасних інформаційно-комунікативних технологій, різних форм навчання.

Забезпечення організації освітнього процесу в коледжах здійснюється методистами. Слово “консультування” походить від лат. *consultare*, що означає радитись, піклуватися. В українській мові це слово означає порада, роз’яснення спеціаліста з будь-якого питання, бесіда з метою розширення і поглиблення знань [2].

Визначити консультування, у розрізі професійної діяльності освітян, можна як, інформаційне забезпечення, надання кваліфікованої поради, забезпечення необхідними інструментами викладачів для розв’язань питань і проблем, що виникають під час здійснення ними професійної діяльності. Зважаючи на це, консультативна діяльність методистів коледжів в умовах сучасного розвитку освітнього середовища набуває надзвичайно важливого значення.

Консультування, як сфера професійної діяльності освітян, означає надання кваліфікованої поради, інформування, допомоги людині у розв’язанні низки питань або проблем, пов’язаних із освітою. Тому консультаційна діяльність методистів коледжів у сучасних умовах розвитку освітнього середовища коледжів набуває особливого значення.

Дорадницький напрям науково-методичного супроводу передбачає надання спеціально підготовленим фахівцем кваліфікованої поради, допомоги, роз’яснення, інформаційної підтримки щодо вирішення професійних завдань, подолання професійних утруднень тощо [3].

Методична робота – це цілісна система взаємопов’язаних дій і заходів, яка ґрунтується на досягненнях науки, передовому досвіді й конкретному аналізі труднощів, що виникають у вчителів, і спрямована на всебічне підвищення професійної майстерності кожного вчителя, вихователя, керівника закладу освіти, на збагачення й розвиток творчого потенціалу педагогічного колективу, а в результаті – на досягнення оптимальних наслідків освіти, виховання й розвитку майбутніх громадян України [1].

Методисти коледжів мають широке коло професійних завдань, зокрема:

- проводити на базі методичного кабінету колективні та індивідуальні консультації з питань організації, методики навчання та виховання, самостійної методичної роботи й педагогічної самоосвіти;

- надавати методичну допомогу педагогічним працівникам з питань розробки навчальних планів на основі компетентнісного підходу за напрямки підготовки навчального закладу та навчання за змішаною формою;
- допомога викладачам з питань організації та проведення відкритих уроків, впровадження інноваційних технологій навчання;
- надання методичної допомоги педпрацівникам з питань організації змішаного та дистанційного навчання;
- консультування при розробці кваліфікаційних завдань для поетапної атестації учнів з теоретичного та виробничого навчання, питань для проведення контрольних робіт, предметних олімпіад тощо;
- забезпечити викладачів інформацією щодо розробки комп'ютерних посібників з професійної підготовки;
- надавати практичну допомогу викладачам у підготовці доповідей і виступів на педагогічних читаннях, педрадах, засіданнях методичних комісій.
- організувати індивідуальну роботу з педпрацівниками, які атестуються, допомога у підготовці творчого звіту
- надання методичної допомоги педпрацівникам у підготовці портфоліо до атестації.
- спільно з головами методичних комісій проводити планування роботи циклів.

Головним призначенням роботи методистів коледжів є формування високоефективної системи педагогічної діяльності колективу та розвиток і професійне зростання кожного члена педагогічного колективу. На сучасному етапі завдання і функції методистів коледжів змінюються від директивних до орієнтуючих, що, в свою чергу, ставить нові задачі для вдосконалення їх роботи.

Список використаних джерел

1. Васильченко Л. В. Дистанційне навчання: науково-методичне; інформаційний простір навчального закладу. Харків : Основа, 2009. 208 с.
2. Сидоренко В. В. Інноваційні напрями науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. *Інформаційний збірник для директора школи та завідуючого дитячим садком*. Київ : РА «Освіта України». 2016. № 7-8(48). С. 22-29
3. Соціальна педагогіка : словник довідник /за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця : Планер, 2009. 542 с.

*Коваль Валерія Юріївна
студентка IV курсу.
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філософії
Сняткова Тетяна Миколаївна*

«Розвиток творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами предметно-практичної діяльності»

Однією із основних потреб особистості є бажання знайти своє місце в житті і себе серед інших. Суперечність між потребою в самовираженні і страхом, що оточуючі не зрозуміють цього, є головною перешкодою у повноцінному і гармонійному розвитку сучасної особистості. Самовираження особистості є фундаментом для самореалізації та самоствердження людини впродовж всього її життя. Завдяки самовираженню людина розкриває творчі таланти, проявляє здібності, обирає професію. Кожній людині

притаманні різні способи самовираження. Проте, вміння себе презентувати перед оточуючими людьми, виявити свою унікальність є проблемою для багатьох людей великою проблемою.

За ствердженням А. М. Богуш творче самовираження дитини дошкільного віку варто розуміти як уміння розкрити своє власне «Я», виявити у творчій розповіді свою індивідуальність і неповторність стосовно інших дітей; це вміння передати через засоби художньої виразності (мовні і немовні) свої емоції і почуття, свій натрій і переживання, свої власні думки і фантазії; вміння дитини шляхом творчого пошуку знаходити нове вирішення певної проблеми, вміння творчо та оригінально мислити, передавати свої думки словами і діями, створювати нестандартні мовленнєво-ігрові ситуації [2, с. 103].

В дошкільному віці у дитини відбувається становлення особистості, усвідомлення власного «Я» та своїх вчинків, тому, надзвичайно важливо, навчити дітей саме в дошкільному віці розкривати свою індивідуальність, виявляти свої думки, настрої, переконання, тобто реалізовувати себе в різних формах діяльності.

Вікові особливості процесу самовираження досліджувалися в працях К.Абульханової-Славської, Г.Абрамової, Р.Бернса, І.Беха, Л.Божович, В.Бойка, І.Дубровіної, П.Ковальова, І.Кона, О.Кочетова, О.Кононко, Р.Нємова, В.М'ясищева, О.Орлова, А.Петровського, С.Рівеса, И.Сороки-Росинського, Д.Фельдштейна, Е.Шуміліна, Л.Соханя, І.Єрмаковатаін. Саме вони, здійснили ряд дисертаційних досліджень, що стосуються різних аспектів розвитку особистості, безпосередньо пов'язаних із проблемою самовираження.

Проблему творчого самовираження дітей саме старшого дошкільного віку досліджували багато вчених, а саме: А.Анішук., Л.Процел, А.Бойко, І.Онишук, Р.Апресян, Д.Богоявленська, І.Зязюн, Я.Пономарьов, П.Соболев, В.Рибалка, К.Роджерс, В.Шинкарук та інші.

На розвиток творчого самовираження позитивно впливають такі чинники, як врахування особистісних особливостей дітей, адекватність у виборі методів, форм і засобів творчої діяльності, створення умов для свободи самовираження. Суттєвою ознакою самовираження є індивідуальна творча свобода особистості, яка за визначенням Р. Чумічової може бути виражена в художньо-естетичній діяльності, емоційно-естетичному ставленні до світу, культурно-мовленнєвих комунікаціях, рефлексії [3].

Одним із ефективних засобів розвитку самовираження у дітей старшого дошкільного віку є предметно-практична діяльність. В Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція) зазначено, що предметно-практична компетентність – це «здатність дитини реалізовувати творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використання різних матеріалів, що спираються на обізнаність із засобами та предметно-практичними діями, з допомогою дорослого чи самостійно у процесі виконання конструктивних, технічно-творчих завдань, завдань з моделювання» [1].

Творче самовираження, яке формується через предметно-практичну діяльність в самостійній діяльності дитини або у спільній діяльності з однолітками, є результатом сформованої предметно-практичної компетентності дитини дошкільного віку.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури довів, що предметно-практична діяльність сприяє розвитку у дітей здібностей до вирішення проблем, соціальних навичок, емоційного самовираження. Діти можуть навчитися передавати свої думки і почуття за допомогою різних матеріалів і засобів, а також отримати відчуття впевненості у своїх здібностях та можливостях.

Отже, предметно-практична діяльність має потенціал для розвитку творчого самовираження у дітей старшого дошкільного віку. Вихователі та батьки можуть використовувати цю діяльність для розвитку уяви, навичок розв'язання проблем та емоційного самовираження дітей. Однак потрібні додаткові дослідження, щоб зрозуміти довгостроковий вплив предметно-практичної діяльності на дитячу творчість і визначити ефективні стратегії її інтеграції в навчальну програму. Подальші перспективи дослідження

полягають у встановленні зв'язку між творчим самовираженням та іншими аспектами розвитку дітей, такими як академічна успішність, соціальна компетентність та емоційна регуляція.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>. (дата звернення: 07.04.2023)
2. Богуш А. М. Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності : монографія / А. М. Богуш, Л. І. Березовська. Одеса : М. П. Черкасов, 2008. 203 с.
3. Чумичева Р. М. Творческая свобода ребенка как проявление его внутреннего мира / Р. М. Чумичева // Воспитание школьников. № 5. 2000. С. 9-12

*Ковальова Анастасія Павлівна,
магістранта I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шулігіна Раїса Андріївна*

«Арт-проект як засіб формування ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку»

У сучасних умовах активного реформування та модернізації сфери освіти в Україні одним із стратегічних завдань державної освітньої політики є створення ефективного інноваційного освітнього середовища через запровадження сучасних технологій навчання та виховання, зокрема в закладах дошкільної освіти (ЗДО).

На сьогодні одним із унікальних засобів забезпечення співробітництва, співтворчості дітей та дорослих, способом реалізації особистісно-орієнтованого підходу до освіти є проектна діяльність, яку можна використовувати в освітніх напрямках Державного стандарту дошкільної освіти (БКДО, 2021 р.) «Дитина у світі мистецтва» та «Дитина в природному довкіллі», зокрема під час формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи [4].

У сучасній науковій літературі проблематиці художньо-естетичного розвитку дітей молодшого дошкільного віку присвячено наукові розробки вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: Н. Волкової, А. Макаренка, О. Половіної, Т. Поніманської, Ю. Савченко, І. Скоморовської та ін. Питання необхідності використання у педагогічній діяльності методу проектів досліджували у своїх наукових працях Ю. Буракова, Г. Кравченко, С. Лозинська, М. Проц, Л. Швайка та ін.

Окремі аспекти формування емоційно-ціннісного ставлення до природи дітей дошкільного віку знаходять своє втілення у наукових здобутках Г. Беленької, К. Васильєвої, О. Волинець, В. Маршицької, О. Онопрієнко, З. Плохій, Н. Пустовіт та ін.

На сьогодні однією з новацій у сфері сучасної дошкільної педагогіки є застосування методу арт-проекту. Так, у науковій літературі можна зустріти декілька понять «арт-проекту», які є тотожними за своїм змістом: «художній проект», «творчий проект», «мистецький проект».

У Словнику мистецьких термінів під поняттям «художній проект» пропонується розуміти серію творчих робіт, об'єднаних єдиною темою та доповненої будь-якими художніми елементами, які покликані більш детально розкрити тему автора [5]. Кембриджський тлумачний словник містить таке визначення поняттю «арт-проект»: це

проект, головною метою якого є демонстрація творів мистецтва інтерактивного або традиційного характеру [6].

М. Максимов зазначає, що арт-проект являє собою інноваційну, творчу, розраховану на певних проміжок часу, спільну дитячо-дорослу діяльність, спрямовану на створення нових умов в образотворчому просторі з метою ефективного розвитку освіти вихованців (учнів) засобами творчих технологій [2, с. 1002].

Узагальнюючи деякі наукові підходи до визначення сутності «художнього проекту», можна сформулювати таку дефініцію поняттю «арт-проект» (англ. *art-project*): це інноваційна психолого-педагогічна технологія, що являє собою конструктивну та продуктивну діяльність особистості, спрямовану на розв'язання певної життєвоznачущої проблеми за допомогою використання різних видів мистецтва та досягнення кінцевого результату – створення об'єктивно та суб'єктивно нового продукту.

Арт-проект має свою структуру, яка представлена трьома взаємопов'язаними та взаємообумовленими компонентами: 1) мотиваційний (початковий) етап; 2) технологічний (процесуальний) етап; 3) рефлексійний (заклучний) етап.

Основними характерними рисами арт-проекту як засобу формування ціннісного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку є такі: 1) структурованість та послідовність побудови та реалізації; 2) ґрунтується на принципах інтегративності, контекстності, проблемності, діалогічності, педагогічного партнерства; 3) сприяє розкриттю в дитині можливості вираження власних творчих ідей та сприйняттю важливості збереження краси, багатств світу природи; 4) сприяє формуванню у дітей природничо-екологічної та мистецько-творчої компетентностей.

Зважаючи на те, що природа – це еталон кольорів, форм та звуків, що являють собою основні засоби виразності у мистецтві [3], під час спільної діяльності педагога, дітей та батьків щодо підготовки та реалізації окремих етапів арт-проекту діти старшого дошкільного віку навчаються за допомогою долучення до різних видів мистецтва (музики, хореографії, образотворчого мистецтва, співів, театру тощо) самостійно набувати знань про світ природи та отримувати власний досвід пізнавальної та творчо-продуктивної діяльності, міркувати; у них формуються уявлення про естетичну красу природи та її важливість для людини.

Спираючись на наукові дослідження Н. Зубаревої щодо особливостей естетичного сприйняття дітьми дошкільного віку творів живопису [1, с. 21–22], можна визначити одну з ґрунтовних ідей щодо особливостей ознайомлення дітьми старшого дошкільного віку з творами живопису пейзажного жанру під час реалізації арт-проекту екологічної спрямованості. Зокрема, у процесі організації процесу сприймання дітьми художніх картин необхідним є спрямування їхньої уваги як до змісту, так і до засобів виразності живопису, за допомогою яких художники зображують предмети та явища природи, при цьому важливо відзначити, що саме у дітей викликає найбільший інтерес (наприклад, колір та колорит, фактура тощо) з метою подальшого підбору педагогом творів живопису з урахуванням інтересу дітей.

Таким чином, арт-проект є важливою педагогічною інновацією, що може використовувати як дієвий засіб формування ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до природи, що забезпечує: 1) формування у дітей екологічних уявлень та знань про живу та неживу природу, прагнень до її збереження та примноження її багатств через твори різних видів мистецтва; 2) створення уявлень про прекрасне в природі; 3) формування та розвиток навичок мистецької, пізнавальної та ігрової діяльності; 4) розвиток естетичних оцінок, переживань та смаків; 5) виховання доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях; 6) виховання любові до природи та її надбань.

Список використаних джерел

1. Демчик К. І. Художнє виховання старших дошкільників засобами живопису: формування ціннісного ставлення: монографія. Кам'янець-Подільський: Друк-Сервіс, 2017. 170 с.

2. Максимов М. В., Мосіна В. Р. Арт-проект як механізм відображення соціокультурної діяльності. *Науково-методичний журнал «Концепт»*. 2014. Т. 20. С. 1001-1005.

3. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) 2021 р. : Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-148 від 16 березня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>

4. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>

5. Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон: Видавництво «Стар», 2016. 52 с.

6. Cambridge Dictionary. 2023. URL: <https://dictionary.cambridge.org/en/> (accessed on 23.03.2023).

***Ковальчук Каріна Віталіївна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»***

***Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович***

«Методична робота у закладі загальної середньої освіти : досвід і перспективи»

У Концепції Нової української школи (НУШ) [2] провідне місце відводиться вчителю, як професіоналу нової формації. Саме від його педагогічної майстерності і професійної компетентності залежить якість організації освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти (ЗЗСО) , а також розвиток школярів, як особистостей. Для реалізації основних положень концепції НУШ, створення необхідних умов для надання педагогічним працівникам можливостей для оновлення і поглиблення знань та набуття нових умінь і навичок, а, загалом, підвищення професійної компетентності, спрямована методична робота у школі. Аналізуючи напрацювання учених В. Бондар, Н. Василенко, І. Жерносека, Т. Сорочан, визначатимемо методичну роботу у ЗЗСО, як цілісну систему взаємопов'язаних дій і заходів, спрямованих на підвищення професійного рівня кожного вчителя і колективу загалом, надання їм практичної допомоги і методичного супроводу в організації освітнього процесу.

Аналіз реферованої літератури показав, що методична робота у закладі загальної середньої освіти, як правило, здійснюється за такими напрямками: поглиблення філософсько-педагогічних знань; вивчення принципів розвитку української національної школи; ознайомлення та впровадження нормативно-законодавчої бази в освіту України; освоєння методики викладання навчальних предметів; систематичне інформування про нові методичні розробки; оволодіння науково-дослідними навичками [1, с. 6]. Вважаємо, що для реалізації зазначених напрямів доцільно розробити структурну модель методичної роботи у ЗЗСО. Сказане розглянемо на прикладі Щасливського ліцею Пристоличної сільської ради Бориспільського району Київської області. Проведене нам дослідження показало, що у системі методичної роботи ЗЗСО пріоритетна роль відводиться методичному кабінету та методичній раді. Ми переконалися, що саме

методична рада здійснює координацію усіх напрямів методичної роботи і структурних методичних підрозділів для удосконалення освітнього процесу і підвищення професійного рівня педагогічних працівників. Ми виявили, що методична робота у ЗЗСО здійснюється відповідно до річного плану роботи школи. З метою підвищення професійної майстерності вчителя, науково-методичного рівня, якості надання освітніх послуг колектив закладу працює над науково-методичною проблемою «Формування ключових компетентностей особистості для самореалізації в суспільстві на засадах педагогічного партнерства, як одного з провідних компонентів НУШ». Для реалізації зазначеної проблеми кожен учитель досліджує індивідуальну науково-методичну тему в контексті загальної.

Ми дослідили, що для підвищення фахової майстерності вчителів, творчого вирішення педагогічних завдань і науково-методичної проблеми у закладі ЗЗСО сплановано ряд методичних заходів, які відбуваються відповідно до умов карантину та воєнного стану в очному та дистанційному режимах. Зокрема, проводяться засідання методичної і педагогічної рад, методичні наради, місячники циклів дисциплін різного спрямування (художньо-естетичного, суспільно-гуманітарного, природничого, початкового навчання), декади (психологічної служби, педагогічної майстерності, фізико-математичного циклу, фізичної культури). Важливою метою зазначених заходів є розвиток творчої ініціативи педагогічних працівників, удосконалення та демонстрація інноваційних форм проведення навчальних занять, реалізація індивідуального й диференційованого підходів до навчання школярів. Разом з тим, здійснюється ознайомлення педагогічних працівників із новими нормативними документами, державними стандартами у галузі освіти і шкільної, зокрема, методичною і фаховою літературою тощо. Розділяємо думку тих дослідників, які вважають, що підвищення професійної майстерності вчителя відбувається через його самоосвіту і самовдосконалення у курсовий і міжкурсний періоди. На курсах удосконалюють кваліфікацію педагога згідно плану, терміну і його власних потреб (не рідше одного разу на п'ять років). У міжкурсний період учителі підвищують рівень своєї кваліфікації та беручи участь у різних методичних заходах. У теперішніх умовах військового стану це відбувається завдяки різним онлайн семінарам, конференціям, вебінарам, тренінгам, міні-курсам, майстер-класам. Ці заходи, як правило, спрямовані на оволодіння вчителями педагогічними технологіями, інтерактивними методами навчання, поширення перспективного педагогічного досвіду. Досить помітна роль у підвищенні професійного рівня вчителів належить атестації, яка здійснюється відповідно чинного законодавства та проведенням методичних заходів і технічних процедур.

Наше дослідження показало, що методична робота з учителями здійснюється переважно через поєднання колективних та індивідуальних форм. Найбільш виправданими колективними формами роботи, як показало наше дослідження, є методичні і педагогічні наради, методичні об'єднання, семінари, вебінари, практикуми. Індивідуально методична робота проводилася у формі консультацій, наставництва, супервізії і коучингу. Ми переконалися, що індивідуальна методична робота у ЗЗСО проводиться переважно у формі педагогічного наставництва, супервізії та коучингу. Цінним є і те, що в індивідуально – методичній роботі у Щасливському ліцеї приділяється молодим учителям із метою їх професійної адаптації.

Перспективним, на нашу думку, має бути оновлення змісту методичної роботи у ЗЗСО відповідно до сучасного розвитку освіти і потреб педагогічних працівників. Про це зазначає також дослідник Т.Сорочан, вважаючи, що методична робота повинна «закласти міцний фундамент змін, сприяти усвідомленню вчителями ціннісних засад реформ, оскільки саме це надає глибокого смислу і значущості оновленню змісту і технологій освітнього процесу. Адже будь-які заходи в системі методичної роботи не є самоціллю, а оцінюються виключно з позицій користі для підвищення якості освіти, оскільки пріоритетом для педагогів є результати навченості учнів» [3]. Відповідно, має

змінюватися місія і завдання методичної роботи у ЗЗСО. Особливе важливе значення мають застосування інноваційних підходів до організації науково-методичного супроводу педагогічних працівників із використанням інтернет технологій, супервізії, коучингу тощо. Ми переконалися, що суттєва увага у методичній роботі ліцею має приділятися роботі з обдарованими учнями, проведення презентацій педагогічного досвіду та висвітлення його у публікаціях освітніх видань та інтернет-ресурсів. Для цього варто організовувати науково-методичні семінари за відповідною тематикою та систематично проводити майстер-класи. Переконані, що врахування означених аспектів сприятиме підвищенню якості організації методичної роботи у ЗЗСО.

Список використаних джерел

1. Василенко Н. В. Науково-методична робота в школі. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 176 с.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 23.03.2023 р.).
3. Сорочан Т. М. Методична робота: підготовка вчителів до реалізації концепції «Нова українська школа». URL : <https://lib.iitta.gov.ua/05.pdf>. (дата звернення 25.03.2023р.).

*Коновалова Надія Олександрівна,
аспірантка I-го курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки
(дошкільна педагогіка)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Цвєткова Ганна Георгіївна*

«Поняття та складові елементи іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку»

Актуальність визначення поняття іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку та її складових елементів зумовлена розбіжностями, що існують у науковій літературі, стосовно термінології та змістовного навантаження термінологічних понять, а, також, їх структурної будови. Зокрема, відсутня єдність щодо розмежування понять комунікативна «компетентність» та «компетенція», вкладається різний обсяг змісту в поняття «мовна» та «мовленнєва» компетентність/компетенція як складових елементів іншомовної комунікативної компетентності, по-різному трактується поняття «соціокультурного компоненту» іншомовної комунікативної компетентності.

Вирішенням зазначеного питання займалися І. Зимня, А. Хуторський, Ю. Фролов, Д. Махотін, Ю. Татур, С. Шишов, В. Кальней, І. Галяміна, М. Головань, С. Бондар, В. Болотов, І. Агапов, М. Холодна, І. Родигіна І. Скоробенко, Б. Грудинін та ін.

Беручи до уваги переведений аналіз наукових поглядів у цій сфері, робимо висновок, що **іншомовною комунікативною компетенцією** дітей середнього дошкільного віку є інтегрована якість особистості, яка виражається у мовних знаннях, навичках і уміннях, ціннісному відношенні до іншомовної мовленнєвої діяльності, інших якостях особистості, які сприяють подоланню мовленнєвих бар'єрів та здійсненню реальної комунікації з носіями мов відповідно до їх соціокультурних особливостей.

Структурними елементами іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку вважаємо:

- Мовну компетенцію як сукупність знань, що виражаються в лексичній, граматичній, фонетичній складових;

- Мовленнєву компетентність як здатності використання мовних знань в реальних комунікаційних ситуаціях;

- Соціокультурну компетентність як сукупності знань про невербальну мову, про етно- і соціально-педагогічні еталони, стандарти, стереотипи поведінки носіїв мов, етикет, національну культуру та її надбання, знання про форму мови відповідно до мовленнєвої ситуації та здатності використовувати ці знання в реальних мовленнєвих ситуаціях, пристосовувати своє мовлення до соціальної ситуації.

Наведене вище визначення іншомовної комунікативної компетентності дітей дошкільного віку вважаємо найбільш доцільним, оскільки воно ґрунтується на принципах компетентнісного підходу у навчанні та нормах Базового компоненту дошкільної освіти, які розмежовують поняття «компетентність» і «компетенція» відповідно як знання, вміння, навички (компетенція) та можливість ефективно та творчо застосовувати ці знання на практиці, під час вирішення проблемних ситуацій (компетентність) [9, с. 241].

Вирішення питання змістового наповнення понять «мовної» та «мовленнєвої» компетентності, вважаємо, слід шукати в поняттях «мови» як системи знаків та мовлення як «процесу використання мови для спілкування» [8, с. 99-101]. Таким чином робимо висновок, що по відношенню до мовної слід використовувати термін компетенція та вкладати в її зміст знання мови (лексику, граматику, фонетику), а під мовленнєвою компетентністю як мовною компетенцією в дії – актуалізацію зазначених знань, практичне використання їх під час здійснення комунікації (аудіювання, говоріння, читання та письмо). Отже, мовленнєва компетенція є більш широким поняттям і включає поняття мовна компетенція.

Обов'язковим елементом іншомовної комунікативної компетентності дітей середнього дошкільного віку вважаємо є соціокультурна компетентність як знання та здатність застосовувати у реальних комунікативних ситуаціях соціокультурного компоненту іноземної мови, та соціолінгвістична компетентність як володіння та здатність використовувати на практиці знань, необхідних для здійснення соціального аспекту використання мови як то лінгвістичних маркерів соціальних стосунків, рівнів ввічливості, діалектів і акцентів як маркерів приналежності до певної соціальної групи [6, с. 62]. У зв'язку із близькістю і перехрещенням змісту зазначених компетентностей, вважаємо доцільним погодитися з науковими поглядами, які об'єднують ці дві компетентності в одну – соціокультурну.

Отже, іншомовна комунікативна компетентність являє собою знання мови як системи знаків, а також можливість її використання в реальних ситуаціях спілкування та складається з мовної компетентності, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / ред. А. М. Богуш. Київ: Вища шк., 2007. 542 с.
3. Волкова І. Сутність мовних компетентностей та їх проєкція на методику навчання мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2017. Вип. 6. С. 73-76.
4. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23-30.
5. Іванчук Г. Іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 4 (58). С. 267-274.

6. Канюк О. До питання формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. - Вип. 27. - С. 60-64.

7. Кулікова І.А. Англійська мова для дітей дошкільного віку: програма та медичні рекомендації / ред. О.В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 48 с.

8. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 272 с.

9. Руднінська К. Сутність поняття «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник ужгородського університету: «Педагогіка. Соціальна робота»* 2016. № 1 (38). С. 241-243.

*Коняхіна Анжеліка Вікторівна
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник :
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку засобом нетрадиційних технік малювання»

Питання розвитку творчих здібностей займає важливе місце в педагогічній науці, і використання нетрадиційних методів малювання є і буде актуальним у майбутньому. Звичайне малювання та креслення часто лякає більшість дітей, тому що деякі діти мають слабку або загальмовану зорову моторику та не мають вміль і скоординованих рухів.

Спостерігаючи за дітьми, починаючи з раннього віку, можна помітити, як вони намагаються передати своє враження від навколишнього світу через малювання незвичайним способом. Така дія зацікавила педагога і він вирішив детальніше дослідити види та техніки малювання, зокрема нетрадиційне малювання.

Нетрадиційні образотворчі техніки малювання на заняттях з зображувальної діяльності для дітей старшого дошкільного віку – це ефективний засіб зображення, що включає нові художньо-виразні прийоми створення художнього образу, композиції і колориту, що дозволяють забезпечити найбільшу виразність образу у творчій роботі дітей старшого дошкільного віку. З вищерозглянутого випливає визначення: нетрадиційні техніки малювання – це способи створення нового, оригінального твору мистецтва, в якому гармонують все: і колір, і лінія, і сюжет. Це величезна можливість для дітей старшого дошкільного віку думати, шукати, експериментувати, а найголовніше, самовиражатися [1, с. 248].

Оволодіння нетрадиційними техніками образотворчого мистецтва збагачує естетичний досвід дітей, вчить спостерігати за довкіллям, помічати його красу та відтворювати її, підбираючи відповідні засоби втілення. Оволодіння різними матеріалами та способами творення ними, допомагає учням ефективно використовувати різні засоби образотворення у своїх малюнках. Це сприяє не лише розвитку образотворчих вмінь, але й розумовому розвитку учнів, удосконаленню політехнічних уявлень, розвиває інтерес до різних видів образотворчого мистецтва, допомагає обирати відповідні матеріали для втілення творчого задуму [2, с. 283].

Нетрадиційні матеріали й засоби зображення: пробки, зубні щітки; листя дерев, квітів, трави; овочеві штампи й печатки; пористі губки цікаві дітям як гра з невідомим. Це й займає їх, і втягує у творчий процес. Під час малювання пальцями рук дитина одержує незвичайно почуттєву насолоду при тактильних контактах з фарбою, папером, водою.

Отже, варто зазначити, що використання нетрадиційних технік малювання здатне пробудити закладений у дитині творчий потенціал, навчити працювати, допомогти зрозуміти і віднайти себе, зробити перші кроки в творчість для радості.

Список використаних джерел

1. Дубель Т. Нетрадиційні техніки малювання як засіб розвитку творчої уяви дітей старшого шкільного віку. Підготовка майбутніх фахівців в контексті становлення нової української школи: збірник наукових праць. 2019. С. 247–251. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32349/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8C%202019%20555.pdf#page=247>.

2. Савчин Г. Нетрадиційні техніки малювання як засіб творчого розвитку учнів закладів початкової мистецької освіти. Modern science: innovations and prospects: proceedings of I International Scientific and Practical Conference. Stockholm, Sweden, 2021. С. 281–287. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2021/11/MODERN-SCIENCE-INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-10-12.10.2021.pdf#page=281>.

*Корнієнко Надія Петрівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна*

«Експертиза методичної роботи у коледжі як важливий чинник підвищення її якості »

Державна політика і стратегія розвитку освіти в Україні спрямовані на підвищення якості підготовки майбутніх фахівців для різних галузей економіки. У зв'язку з цим виникає потреба у підвищенні рівня професіоналізму педагогів для ефективної організації освітнього процесу у коледжі. Важлива увага у цьому приділяється методичній роботі, яка є важливою складовою професійної діяльності викладачів.

Поняття «методична робота» у визначеннях Є. Бачинської, Н. Василенко, Н. Волкової, І. Жерносека, Т. Сорочан розглядається, як система заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації і професійної майстерності педагогічних працівників і колективу для досягнення позитивних результатів в освітньому процесі. На нашу думку, методична робота – це цілеспрямована система дій і заходів, які забезпечують безперервний розвиток професійної компетентності педагогічних працівників, формування інноваційного освітнього середовища коледжу і підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Методична робота у коледжі орієнтує викладачів на розроблення нових принципів, підходів, методів і форм організації освітнього процесу, навчально-методичне забезпечення дисциплін і практик; мотивації до експериментальної і науково-дослідницької діяльності. До провідних її напрямів ми можемо віднести:

- перспективне й поточне планування методичної роботи;
- розроблення навчально-методичних комплексів для освітніх курсів;
- оновлення навчальних планів і програм підготовки майбутніх фахівців;
- аналіз і методичне забезпечення освітнього процесу закладу;
- організація підвищення кваліфікації, стажування й атестації педагогічних працівників;

- організація і проведення науково-методичних заходів різного рівня (коледжу, всеукраїнські, міжнародні);
- здійснення науково-методичних досліджень із актуальних питань теорії і практики тощо.

Важливим чинником підвищення якості методичної роботи у коледжі є проведення її експертизи. Експертиза допомагає виявити проблеми, які є в роботі та за потреби привнести зміни для підвищення її результативності. Як показує практика, на сьогодні не існує цілісної методики її проведення. Для одержання інформації про стан методичної роботи у коледжі проводять анкетування серед педагогічних працівників, аналізують результати успішності учнів та виконання планових заходів. Відсутність експертного дослідження методичної роботи не дає можливість встановити її реальний стан і визначити напрями роботи для підвищення її якості.

У Академічному тлумачному словнику української мови зазначено, що експертиза – це «дослідження якої-небудь справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу» [1]. І Маноха пояснює це поняття, як «цілісна науково-пізнавальна чи кваліфікаційна процедура, що передбачає комплексне констатує вивчення явища, процесу, умов існування чи перебігу явищ, що обираються предметом експертизи» [3, с. 256]. На думку Л. Петренко експертиза є певною технологією оцінювання результатів діяльності за допомогою фахівців, які роблять висновок про її якість [5]. Дослідниця О. Касьянова розглядає експертизу в освіті, як «сукупність процедур, необхідних для дослідження й оцінки усіх складових освіти з метою отримання професійного висновку про можливості і прогнози ефективної організації освітнього процесу» [2]. О. Мармаза вважає, що експертиза є раціональною технологією оцінювання й одночасно видом педагогічної діяльності, спрямованими на вдосконалення об'єкту експертизи [4].

Отже, із наведених визначень можемо зробити висновок, що на сьогодні немає однозначного тлумачення поняттю «експертиза», оскільки воно розглядається, як «дослідження», «процедура», «технологія». На нашу думку, експертиза – це процес встановлення відповідності стану методичної роботи у коледжі вимогам законодавства та оцінювання її якості.

Експертиза методичної роботи у коледжі виконує такі функції:

- діагностичну – виявлення стану роботи і причини невідповідності згідно обраних критеріїв або її здобутки;
- оцінну – встановлення відповідності параметрів методичної роботи, що аналізуються й оцінюються (за критеріями, показниками і рівнями);
- прогностичну – передбачає перспективи розвитку методичної роботи, шляхи її удосконалення тощо.

Отже, суть експертизи методичної роботи у коледжі полягає у вивченні результатів її діяльності; встановленні стану її розвитку; визначенні шляхів її вдосконалення для підвищення якості освітнього процесу і надання методичної підтримки педагогічним працівникам і колективу загалом; прогнозування перспективних напрямів роботи.

Проведення експертизи методичної роботи у коледжі сприятиме: встановленню якості надання освітніх послуг; проведенню моніторингу динаміки розвитку професійної компетентності педагогічних працівників і колективу загалом; визначенню стану навчально-методичного забезпечення освітніх курсів; впровадженню інновацій в освітній процес закладу освіти; організації методичної роботи (планування, прогнозування, контроль); вдосконалення проведення науково-методичних заходів; розвитку науково-дослідницької й експериментальної роботи тощо.

Тому можемо вважати, що проведення експертизи методичної роботи у коледжі є важливим чинником підвищення її якості та визначення перспективних шляхів її розвитку.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s/ekspertyza>. (дата звернення 24.03.2023 р.).
2. Касьянова О. М. Здійснення експертизи професійно-педагогічної діяльності вчителя методом головних компонент. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/13069/1/Elita_2010_Do_125-richchia_Kasianova_Zdiisnennia.pdf (дата звернення 26.03.2023 р.).
3. Маноха І. П. Експертиза. Енциклопедія освіти /за ред. В. Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Мармаза О. М. Експертиза закладу освіти та його об'єктів у контексті кваліфікаційної роботи здобувачів вищої освіти зі спеціальності «менеджмент». *Управління школою*. 2020. №22-24 (646-648). С. 55-69.
5. Петренко Л. М. Педагогічна експертиза: технологія експертного оцінювання результатів навчальних досягнень учнів. Харків : Основа, 2007. 176 с.

*Косовська І.Ю.,
студентка 3 курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Дубровіна І.В.*

«Формування художньо-естетичного смаку дітей засобами педагогіки дозвілля»

Анотація. Ефективність формування естетичних смаків дітей забезпечується насамперед принципами організації виховного процесу у дозвіллі. Такий підхід потребує його цілеспрямованої організації на основі загальних підходів організації івент-простору, яких повинен дотримуватися кожен педагог-організатор. Важливою проблемою є формування естетичного смаку дітей як важливої складової естетичної свідомості особистості, яка має велике значення для розвитку національної культури та естетики.

Ключові слова: педагогіка дозвілля, майбутній івент-педагог, художньо-естетичний смак, культура краси, естетичне виховання, види мистецтва.

Культура краси – це якість свідомості особистості, завдяки якій світ визначається як духовно-творчий, емоційно-зоровий, естетичний. Культура не лише відображає сучасні естетичні норми, а й закладає основу цивілізаційного підходу до людського світу. Не варто забувати, що мистецтво багатогранно впливає на свідомість людини, тобто є джерелом пізнання, духовного збагачення, формування світогляду особистості, допомагає їй визначити власні прагнення та системи цінностей. Слід також наголосити, що світ музичних цінностей, заснованих на загальнолюдських цінностях, є невід'ємною частиною духовної культури, що впливає на естетичне виховання підростаючого покоління засобами дозвілля.

Вагомий внесок у сучасну теорію і практику естетичного виховання дітей засобами культурно-освітнього дозвілля належить відомим педагогам-новаторам: В.Сухомлинському, С. Шацькому. Значна увага науковій розробці цієї проблеми надається у працях таких учених, як С.Мельничук, О.Альохін, О.Балян, Н.Ветлугіна, Т.Комарова, О.Хворостов, В.Шацька, Т.Шпікалова та ін.

На думку Т. Бабенко, естетичний смак є нормативно- оціночною естетичною категорією, яка характеризується діалектичною єдністю чуттєвого та раціонального. Смак – важливий елемент цінностей людини, суто суб'єктивне утворення, що формується і

розвивається як у процесі набуття нею естетичного досвіду, так і під впливом соціального середовища [1, с.106].

Художньо-естетичний смак – важлива характеристика становлення особистості, що відображає рівень самовизначення людської індивідуальності [1, с. 107]. Смак не зводиться до простої здатності естетичної оцінки, бо не зупиняється на самій оцінці, а закінчується набуттям чи відмовою від культурно-естетичних цінностей. Отже, художньо-естетичний смак – це здатність особистості робити індивідуальний вибір естетичних цінностей, а отже саморозвиватися і формуватися. Дійсно, людина, яка має художньо-естетичний смак, яка має певну завершеність і цілісність, тобто людина, яка не є просто особистістю. Крім індивідуальних особливостей, таких як стать, вік, зріст, колір волосся та очей, тип психіки, людина має свій внутрішній духовний світ, який визначається соціальними цінностями та бажаннями. Художньо-естетичний смак також, по суті, інтегративна властивість, що поєднує емоційні та інтелектуальні сили людини. Їх поява – це оцінно-творча діяльність, тобто індивідуальне відображення краси в дійсності та мистецтві [2, с. 5].

Естетичний смак як індивідуальна категорія відіграє важливу роль на всіх етапах розвитку особистості. Особливо помітна її роль у шкільному віці, коли людина активно формується, визначаються її цінності, уточнюються критерії оцінки краси в дійсності та мистецтві, розкриваються потенційні можливості та здібності до творчого розвитку краси в мистецтві

Естетичний смак поєднує в собі найважливіші ціннісні сторони і тому відбивається на рівні емоційної, інтелектуальної та практичної діяльності особистості. Це дозволило виділити такі складові естетичних смаків молодших школярів: емоційний, інтелектуальний та активний. Емоційна складова естетичного апетиту реагує на предмети і явища навколишньої дійсності шляхом встановлення з ними активного емоційно-чуттєвого зв'язку. На основі естетичних знань, сприйняття, почуття, ідеалів, суджень формуються естетичні смаки. Естетичний смак – здатність людини правильно оцінювати прекрасне, відокремлювати справді прекрасне від неестетичного [3, с.47].

Тлумачення терміну «естетичне виховання» запропоновано С. Гончаренко в контексті загальної освіти в «Українському педагогічному словнику» як складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини спрямоване насамперед на виховання в людини гуманістичних якостей, інтересів і любові до життя в його різноманітних проявах [4, с. 79].

Художньо-естетичне виховання – обов'язковий елемент формування всієї сукупності духовного багатства дитини, засіб передачі накопиченого естетичного досвіду від покоління до покоління. Художньо-естетичне виховання починається зі створення відповідного запасу базових естетичних знань і вражень, без яких не може бути бажання чи інтересу до предметів і явищ естетичного значення. Завданням художньо-естетичного виховання є формування якостей особистості, що дозволяють людині емоційно відчувати й оцінювати художній образ предметів і явищ.

Пропонуємо розглянути тлумачення поняття «музично-дозвіллева діяльність» як специфічний вид музично-естетичної діяльності, що проходить в умовах вільного часу, має добровільний, невимушений характер, базується на особистих музичних перевагах та спрямований на задоволення гедоністичних пізнавальних та естетичних потреб особистості.

Специфікою дозвіллевої діяльності є здатність людини заповнювати свій вільний час різними видами та формами, у тому числі і музичної діяльності відповідно до своїх музично-естетичних інтересів і потреб, що в свою чергу сприяє розвитку творчих здібностей та створює сприятливі умови для музичної діяльності особистості [2, с.23].

Також варто зазначити, що характерними особливостями музично-дозвіллевої діяльності є:

- наявність мотиву-потреби особистості в самому процесі цієї діяльності;
- сформованість переваг, інтересів, нахилів, здібностей, які людина використовує в процесі музичної діяльності;
- різноманітність видів музично-дозвіллевої діяльності (від слухання музики, музикування, співів до власне імпровізації як музичної творчості), що потребує наявності певного арсеналу знань, умінь, навичок;
- змістовність музично-дозвіллевої діяльності, що обирається особистістю залежно від її художньо-естетичного розвитку, культурного рівня, музичних уподобань.

Визначення базових понять дослідження дало змогу окреслити провідні соціально-педагогічні аспекти дозвіллевої діяльності, а саме: комунікативна, соціальна, креативна, ціннісно-орієнтаційна, когнітивна, виховна, рекреаційна тощо [3, с.58].

Отже, ефективність формування естетичних смаків дітей забезпечується насамперед принципами організації виховного процесу у дозвіллі, що потребує його цілеспрямованої організації на основі загальних підходів організації івент-простору, яких повинен дотримуватися кожен педагог-організатор. Здійснюючи процес виховання дітей, не можна не враховувати соціальних умов, традицій суспільства.

Список використаних джерел

1. Бабенко Т. Естетичний смак як складова частина естетичної культури особистості студентів вищих навчальних закладів. *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Сер. «Соціологія. Психологія. Педагогіка»*. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. Вип. 22 –23. С. 106 – 108.
2. Борщ Р., Самойлик Д. Радість творчості: програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.
3. Вишневський О. Сучасне українське виховання. *Педагогічні нариси*. Львівський обласний науково-методичний інститут освіти. Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г.Ващенка, 1996. 236 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник [гол. ред. С. Головка]. Київ: Либідь, 1997. 373 с.

*Кохан Катерина Володимирівна,
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

«Персоналізація освітнього процесу у ЗВО як концептуальна основа професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів»

Стрімкий розвиток України як самостійної держави, європейський напрямок, впевнені кроки до становлення конкурентоспроможного суспільства, створення єдиного освітнього простору обумовлюють створення сучасної системи професійно-педагогічної підготовки викладачів, зокрема ЗВО. Концептуальною основою такої підготовки, на нашу думку, є персоналізація освітнього процесу в ЗВО, оскільки цей підхід дозволяє враховувати індивідуальні потреби і можливості кожного студента.

Кірсанов А.А представляє індивідуалізацію навчання як систему виховних та дидактичних засобів, що відповідає циклам діяльності та реальним пізнавальним

можливостям окремих учнів чи студентів, і дозволяє організувати навчальну діяльність суб'єкта на рівні його потенційних можливостей з урахуванням цілей навчання.

Сучасні дослідники процес індивідуалізації розглядають ширше, у контексті самоосвіти, трактуючи поняття «індивідуалізація» як організацію освітнього процесу, спрямовану на розвиток пізнавальних здібностей за допомогою рівневої диференціації змісту, завдань та способів навчання з урахуванням інтересів, пізнавальних потреб, здібностей учнів та студентів.

З точки зору Т.М. Ковальнової, індивідуальна освітня траєкторія представляє собою «слід» лінії руху студента, що формується фіксаціями змісту його діяльності, освітніх досягнень та характеристиками індивідуального освітнього простору, що дає можливість педагогічного прогнозування.

Шапошнікова Н.Ю. у своєму визначенні індивідуальної освітньої траєкторії зосереджує увагу на розвитку самостійності студента з метою самореалізації та самовизначення. Учена трактує «індивідуальну освітню траєкторію» як індивідуальний шлях в освіті, що вибудовується та реалізується суб'єктом освітнього процесу самостійно при здійсненні наставником педагогічної підтримки його самовизначення та самореалізації; як спрямованість на реалізацію індивідуальних намірів, вироблення життєвих стратегій, формування засад індивідуально-творчого та професійного розвитку особистості студента.

Зарубіжні дослідники розглядають індивідуалізацію як адаптацію та розвиток відповідних зовнішніх цінностей, знань, технологій та норм поведінки відповідно до індивідуальних характеристик суб'єкта. Сучасні західні дослідники Барбара Брей, Кетлін Макласкі та Стівен Доунс акумулюють накопичений досвід і запроваджують нове визначення індивідуалізації у зв'язку зі спрямованістю освітніх програм на побудову індивідуальних освітніх траєкторій в електронному середовищі: індивідуалізація (individualization) - процес, при якому педагог у рамках своєї програми намагається врахувати особисті якості та можливості учнів чи студентів [4].

Перспективним у контексті розвитку персоналізованого навчання нам бачиться досвід дослідників Німеччини, який надав можливість реалізувати індивідуалізацію навчального простору та впровадити її через електронний базис. Прикладом виступає платформа підприємства Візман, що надає можливість абітурієнтам та студентам на базі персонального опитування обрати для себе той профільний напрямок навчання, стажування або ж професії, що підходить саме їм. Додатково можливі певні консультації, які також є індивідуальним для кожного.

За твердженням С. Якубова, персоналізоване навчання позиціонується як особистісно-спрямований процес, у якому в реальному часі відображаються навчальні досягнення учня чи студента і доступні широкі можливості керування напрямом освіти, а також реалізуються відповідні педагогічні стратегії для досягнення мети навчання [3]. Для успішної реалізації персоналізованого підходу до навчання необхідно використовувати різноманітні методи та форми роботи зі студентами, зокрема: індивідуальні та групові консультації; індивідуальні та групові проекти; дистанційне навчання та віртуальні класи; адаптивне тестування та самоперевірка.

Таким чином, персоналізація освітнього процесу в ЗВО є важливою концептуальною основою професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів. Водночас, вона вимагає реалізації особливого організаційного-методичного супроводу, забезпечити який спроможна тьюторська технологія. В умовах сьогодення тьюторинг максимально активно запроваджується в усіх освітніх відгалуженнях та на всіх освітніх рівнях, починаючи від дитячих садків та включаючи заклади вищої освіти. Розглядаючи тьюторський напрямок загалом, варто було б почати з результатів досліджень, які були проведені на базі шкіл, відповідно – у роботі з дітьми. За думкою Т. Швець, тьюторинг – це про дитину, для дитини, для її розвитку, щоб дитина добре розуміла саму себе, свої сильні сторони, ставала кращою; суспільство виграє від того, що його поповнюють гарні,

свідомі особистості; тобто тьюторинг – і для особистості, і для суспільства [2, с.10] . Технологію тьюторингу у закладах вищої освіти України максимально детально було розглянуто у роботах Н. Дем'яненко. Учена зауважує, що останнім часом зростає потреба в тьюторстві через збільшення обсягів самостійної роботи студентів, що, фактично, перетворює більшу частину освітнього процесу на самоосвіту [1, с. 14]. Сучасне ж тьюторство, наприклад, в Англії (фактично, батьківщині тьюторської технології) розвивалося як невід'ємна частина системи вищої освіти. У двадцятому столітті це особливо стосувалося Оксфордського та Кембриджського університетів. Сьогодні Оксфорд розглядає «час взаємодії викладача та студента» як «консультації». Насамперед вони відомі як «приватні години». Тьюторська техніка стає максимально актуальною, оскільки тьютор виступає в ролі модератора, новатора, мотиватора, порадирика. Яскравим прикладом впровадження цієї діяльності в систему вищої освіти є електронна платформа Moodle, що використовується для взаємозв'язку між викладачем та студентом, оскільки викладач формує і викладає навчальний матеріал та завдання, студент виконує та здає в індивідуальному порядку, отримуючи в майбутньому певні коментарі від викладача, що спрямовані на покращення та удосконалення сприйняття та засвоєння навчального матеріалу.

Отже, персоналізація освітнього процесу – це великий крок до побудови нової моделі освіти, що буде базуватися на свідомому сприйнятті навколишнього світу, потужний поштовх до створення толерантного, свідомого, активного та зацікавленого у розвитку соціуму. Процес персоналізації освітнього процесу у ЗВО надасть студентам – майбутнім викладачам можливість відчувати на собі всі переваги такої моделі навчання та стане поштовхом до перенесення цієї моделі в свою майбутню професійну діяльність, що означатиме позитивні зміни та позитивне тяжіння суспільства до змін та побудови перспективного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Дем'яненко Н. Архітектура тьюторингу у вищій школі. Педагогіка №. 2(8). 2018. с. 13-17.
2. Швець Т. Тьюторинг: теорія та практики . Київ. «Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 168 с.
3. Якубов С. Персоналізоване навчання в загальноосвітній школі. Основні визначення та шлях до впровадження. Директор школи. 2016. № 9(117). С. 59–72.
4. Bray V., McClaskey K. Make Learning Personal. The What, Who, WOW, Where, and Why. Corwin, 2015. 288 p.

*Кошик Тетяна Михайлівна
студентка 4 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Педагогічні умови розвитку соціальних контактів молодших дошкільників в процесі ігрової діяльності»

Гра для дитини дошкільного віку втілює великий потенціал щодо гармонізації її соціальних стосунків, відреагування негативних емоцій і встановлення контактів з оточуючими, сприяє подальшій соціалізації у середовищі. Але технологія стає дієвою за правильного її використання.

До педагогічних умов розвитку гармонійних соціальних контактів дітей дошкільного віку Н. Скрипник відносить:

- цілеспрямовану і конструктивну взаємодію педагогів і сім'ї з метою створення сприятливого виховного середовища, насиченого кращими взірцями культури соціальних взаємин, зразками для наслідування;
- формування у дітей комплексу знань, умінь та навичок культурних взаємостосунків;
- використання сукупності форм і методів, які забезпечують виховання у дітей навичок гармонійних, доброзичливих взаємостосунків, соціальних контактів з іншими [6].

Доцільно розглянути важливі педагогічні умови розвитку соціальних контактів молодших дошкільників у процесі ігрової діяльності. Найпершою умовою є врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей молодшого дошкільного віку при підборі та проведенні ігор.

Вагомою педагогічною умовою є доречний вибір ігор для розвитку соціальних контактів молодших дошкільників, орієнтований не тільки на формування ігрових навичок, закріплення ігрових дій, а й на «зону найближчого розвитку». Саме тому, організовуючи психологічну роботу з дошкільниками щодо розвитку соціальних контактів, слід зважати, що у молодшому дошкільному віці, навіть беручи участь у спільній грі, діти мало звертають уваги на дії один одного. Вони грають «поруч», а не «спільно». Відтак, педагогу слід звертати підвищену увагу при підборі ігор для розвитку соціальних контактів дітей, вчити їх взаємодіяти між собою у процесі гри, використовуючи комунікативні навички ініціювання та підтримання розмови, уважного слухання та відповідання, обміну інформацією та ін.

Загалом успіх проведення гри залежить від дотримання вимог: а) гри повинні відповідати освітній програмі; б) ігрові завдання повинні бути не надто легкими, проте й не дуже складними; в) відповідність гри віковим особливостям дітей; г) різноманітність ігор; д) залучення до ігор усіх вихованців [3].

Наступною умовою є урізноманітнення проведених ігор, їх періодичне чергування і зміна. За К. Пономарьовою, «дитяче життя може бути цікавим і змістовним, якщо діти матимуть нагоду грати в різні ігри, постійно поповнювати свій ігровий багаж» [5, с. 132].

Крім того, К. Пономарьова зауважує доцільність дотримання певної періодичності та розумного використання рухливих і дидактичних ігор у групі дітей молодшого дошкільного віку протягом дня. Для підтримання бадьорого настрою дітей, успішного формування різноманітних навичок «необхідно стежити за доцільним чергуванням, певною періодичністю застосування ігор і розваг різного характеру» [5, с. 132]. Варто стежити, щоб ігри з високою руховою активністю оптимально поєднувалися з більш спокійними видами діяльності.

Однією з умов успішності роботи педагога ЗДО з розвитку соціальних контактів молодших дошкільників в ігровій діяльності є створення сприятливого предметно-ігрового середовища у молодшій групі. Українські психологи Т. Піроженко і С. Ладивір вважають, що розвивальне середовище – це середовище, у якому дитина пізнає довкілля, розуміє цілісність світу й усвідомлює себе в ньому, розвиваючись як свідомо істота [4, с. 18]. На думку І. Іванішевої, розвивальний простір групи у дитсадку передбачає створення спеціальних осередків, наприклад: ігрової діяльності; дитячого експериментування; розвивального навчання; психорелаксації і відпочинку; співпраці з батьками. Крім того, як вказує І. Іванішева, територія ЗДО також є складовою розвивального середовища, сприятливого для всебічного розвитку дітей. А тому доцільно виділити на території тематичні зони: екологічну (сад, город); спортивно-ігрову; ігрову для дидактичних, конструктивних, рухливих, сюжетно-рольових ігор та ін. [1, с. 1]. Для проведення ігор з метою формування соціальних контактів дошкільників доцільно підбирати різне обладнання (ігрове, спортивне), продумати його застосування та подальше зберігання. Слід пам'ятати, що розвивально-ігрове середовище повинне бути створене не для

зручності педагога, а для того, щоб кожен дошкільник міг вільно, відповідно до власних уподобань, обирати певний осередок для гри [1, с. 1].

Крім того, на думку О. Канарової, для створення у ЗДО сприятливого середовища для гармонійних соціальних контактів дітей необхідним є забезпечення гуманістичного й довірливого ставлення педагога до кожного вихованця, підвищення його впевненості в собі та власної самооцінки. Відтак, важливим завданням педагога є створення для дошкільника такого середовища, де гуманність, співчуття й співпереживання є нормою відносин [2, с. 108].

Отже, до педагогічних умов розвитку соціальних контактів дітей молодшого дошкільного віку з однолітками та дорослими варто віднести: врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей молодшого дошкільного віку при підборі та проведенні ігор; доречний вибір ігор для розвитку соціальних контактів молодших дошкільників; урізноманітнення проведених ігор, їх періодичне чергування і зміна; створення сприятливого предметно-ігрового середовища у молодшій групі.

Список використаних джерел

1. Іваніщева І. Т. Розвивальне середовище в ДНЗ. URL : <https://vseosvita.ua/library/rozvivalne-seredovise-v-dnz-173740.html> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Канарова О. Роль вихователя у формуванні толерантності дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. 2015. Вип. 1(14). С. 106–110.
3. Печенко І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві у просторі дитячої субкультури. *Збірник наук. пр. Полтавського держ. ун-ту ім. Н.В. Короленка*. Полтава, 2005. Вип. 6 (45). Серія «Педагогічні науки». 86 с.
4. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.
5. Пономарьова К. В. Соціально-педагогічна роль гри з організації дозвіллевої діяльності дітей. *Науковий пошук молодих дослідників. Соціально-педагогічні науки: Зб. наук. пр.* Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Т. Шевченка», 2012. №6. Ч. II. С. 128–134.
6. Скрипник Н. І. Психолого-педагогічні засади виховання гуманних взаємостосунків у дітей старшого дошкільного віку : монографія. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. 153 с.

*Кравченко Наталія Володимирівна
студентка II курс,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ходунова Вікторія Леонідівна*

«Сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва»

На сьогоднішній день існує велика кількість наукових досліджень проблеми сенсорного розвитку дошкільників: образотворчої діяльності, дидактичні ігри та вправи (А. Бондаренко, Л. Васильєва, Л. Венгер, Т. Доронова, В. Котирло, С. Кулачківська, З.Максимова, Л. Олійник, Е. Пілюгіна, Л. Сисоєва та інш.), попри це проблема сенсорного виховання дітей дошкільного віку залишається і далі актуальною.

Здебільшого дослідження науковців спрямовані на вивчення розвитку окремих психічних процесів, дій. Так, наприклад, зорові, слухові, кінестетичні сприймання

досліджували педагоги (А. Богуш, О. Леушина, Е. Щербакова), психологи (З. Богуславська, Т. Єндовицька, Л. Котлярова, О. Неклюдова).

Водночас, розвиток педагогічних досліджень з даної проблеми порушив питання про місце системи спеціально організованих дидактичних ігор і занять у здійсненні сенсорного виховання дітей дошкільного віку. На сучасному етапі важливим є пошук нових методів і форм сенсорного виховання, розроблення й запровадження нових способів застосування надбань психолого-педагогічної науки та практики у відповідності до видів діяльності дошкільнят.

Сенсорний розвиток дитини – це розвиток її сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, величину, положення в просторі, а також запах, смак, тощо. Саме дошкільний вік найбільш сприятливий для вдосконалення діяльності органів чуття, нагромадження уявлень про навколишній світ.

Образотворче мистецтво є важливим інструментом для сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Зважаючи на те, що сенсорний розвиток молодших дошкільнят є одним з найважливіших складових розвитку дитини, можна зазначити, що робота з образотворчим мистецтвом може мати значний вплив на цей процес. У малюванні, ліпленні, аплікації дошкільники знаходять відображення цілісного зображення предмета як сукупності його просторових властивостей і кольору.

Крім того, діти мають справу з різноманітними матеріалами: фарбами, глиною, папером та ін. Вони знайомляться з різними властивостями матеріалів: в'язкістю та пластичністю глини, пружністю паперу.

Образотворча діяльність, яка містить як сприймання, так й розуміння зображень, є одним із найважливіших засобів розвитку системи просторових уявлень, що все більш опосередковують процес сприймання простору.

Тож, опановуючи такі види образотворчої діяльності, як малювання, ліплення і аплікація, діти набувають можливості створювати зображення предметів та явищ дійсності, а це надає можливості активно, творчо передавати враження від життя, своє розуміння, своє емоційне ставлення до них.

Проте варто зазначити, що сенсорика водночас є і педагогічним процесом, планованим, керованим педагогом впливом, що допомагає дитині розвивати свої відчуття, уявлення, фантазію. Оскільки сенсорний розвиток передбачає накопичення інформації про якості та властивості предметів, впорядкування і структурування їх, тому найбільш ефективним засобом досягнення результатів дітьми саме через образотворчу діяльність.

Найбільш значущим показником рівня розвитку творчості та сенсорного сприймання дошкільників є ступінь оволодіння трьома основними типами перцептивних дій: ідентифікації, віднесення до еталону та моделювання [1]. Тому, зважаючи на концепцію розвитку сприймання шляхом формування зазначених перцептивних дій, доцільно включити до сенсорного виховання образотворчу діяльність як засіб формування світобачення та творчості [5].

Практика показала, що зображувальна діяльність як самопізнання та пізнання світу реалізується через безпосередні почуття, таким чином, зустріч дитини з творами живопису, цікавими явищами та об'єктами довкілля допомагають розвивати сприйняття краси, виявляти свої почуття.

Таким чином, дитяча образотворча діяльність базується на пізнанні навколишньої дійсності, напряму залежить від розвитку сенсорно-пізнавальних здібностей і сприяє їх формуванню. Доцільними педагогічними умовами сенсорного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва вважаємо організацію цілеспрямованих обстежень властивостей і якостей предметів та відображення їх у світогляді дитини; інтеракцію ігрової й образотворчої діяльності дітей у процесі засвоєння сенсорних еталонів; занурення дітей в активну сенсорно-пізнавальну діяльність через твори мистецтва.

Список використаних джерел

1. Водолога Н. В. Шляхи розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників // Дошкільна освіта. 2003. №2. С.16-21.
2. Горошко Н.А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах: малювання, аплікація. Х.: Ранок, 2007. 224 с.
3. Моляко В. О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема // Психологічна газета. 2005. №6. С.4-5.
4. Мослікова Ю. В. Сенсорне виховання в сучасній теорії і практиці дошкільної освіти // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: зб. наук. праць. Одеса: ПДУ ім. К.Д. Ушинського, 2005. №3-4. С. 154-159.
5. Черепковська Н. І. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей // Обдарована дитина. 2006. №1. С. 18-31.

*Кузьменко Ірина Анатоліївна
аспірантка 4-го року навчання
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Цвєткова Ганна Георгіївна*

«Технологія розвитку критичного мислення дітей старшого дошкільного віку: стадії та методичні прийоми»

Критичне мислення – це не просто рівень розвитку окремого психічного процесу, – це феномен, який стосується не тільки мислення, а і особистості в цілому. У старшому дошкільному віці дитина вже здатна до аналізу та виділення розбіжностей між власним досвідом, рівнем наявних знань і новими викликами, які кидає об'єкт пізнання, та розв'язанням нових завдань. В цьому проявляється дитяча здатність до критичного мислення. О. Пометун наголошує на тому, що критичне мислення не є виокремленою сукупністю умінь та навичок особистості. Це мислення продуктивне, усвідомлене та носить безперервний характер [22]. Підґрунтям для розвитку критичного мислення виступає комфортність психолого-педагогічного оточення, творча взаємодія педагога і дитини та якість інформаційних потоків освітнього середовища [33, с.88]. Акцент ставиться на активний пошук шляхів розв'язання проблеми, яка постає перед дітьми.

Розвиток критичного мислення є важливим елементом формування інтелектуальних навичок дітей дошкільного віку. Важливо навчити дітей вмінню аналізувати інформацію, порівнювати, узагальнювати, оцінювати та робити висновки. Технологія розвитку критичного мислення дітей дошкільного віку передбачає поетапну роботу з дітьми, яка допоможе їм розвивати ці важливі вміння та навички. Першочергово важливо навчити дітей сприймати, спостерігати та порівнювати. На цьому етапі важливо працювати над виробленням вміння розрізняти різні об'єкти та формуванням уявлення про їх властивості та особливості. Наступний крок передбачає аналіз та класифікацію, де діти вчаться розрізняти різні елементи та групувати їх за спільними ознаками. Третім етапом є формування критичного мислення через прогнозування, узагальнення та оцінку. На цьому етапі діти навчаються робити висновки та прогнозувати можливі наслідки своїх дій. Останнім кроком є розвиток елементів критичного мислення через інтерпретацію та аргументацію.

Розвиток критичного мислення проходить три стадії: виклик, усвідомлення, рефлексія. Кожен з них включає конкретні методичні прийоми для активації мисленнєвої

діяльності дитини дошкільного віку та передбачає толерантне ставлення вихователя, підтримку та повагу до вираження думок дітьми, навіть якщо вони будуть хибними. Зупинимось детальніше на стадіях критичного мислення.

Стадія виклику має на меті актуалізацію наявних знань дітей з теми, що вивчається, пробудження інтересу до отримання нової інформації, постановку проблеми перед дітьми. Завдання вихователя на цьому етапі полягає у активізації діяльності дітей та мотивації в подальшій роботі. Діяльність дитини спрямована на пригадування інформації, висунення припущень, формулювання запитань. На стадії виклику доцільним є застосування таких методів і прийомів, як «Мікрофон», «Кошик ідей», «Прогнозування», «Істинні та хибні твердження», «Блок інформації», тощо. Вся інформація, отримана на даному етапі систематизується та активно обговорюється учасниками освітнього процесу.

На *стадії усвідомлення* інформації зусилля вихователя спрямоване на утримання зацікавленості дітей даною темою, посиленні бажання долучитись до вивчення теми та в плавному переході від відомого до нових знань. Діяльність дітей полягає у застосуванні активних методів дослідження проблеми, запропонованих вихователем, задля усвідомлення отриманої інформації. В даному випадку доцільно використати наступні методичні прийоми: «Мозковий штурм», «Кубик Блума», «Моделювання», «Мнемотаблиці», «Асоціативний куш», «Товсті і тонкі запитання» і т.д. На стадії усвідомлення інформації відбувається безпосередня взаємодія з новою інформацією.

Стадія рефлексії передбачає розмірковування, яке відкриє дітям нові знання та спонукатиме до творчих пошуків в майбутньому. Вихователь, спираючись на засвоєну на занятті інформацію дітьми, пропонує їм дослідницькі, практичні та творчі завдання, експерименти, вправи, тощо. Діяльність дітей спрямована на зіставлення інформації, виділеної на стадіях виклику та усвідомлення, порівнянні отриманих знань з початковими. На стадії рефлексії застосовують наступні методи і прийоми: «Шість капелюхів», «Кола Вена», «Кластер», «Інтелектуальна карта» і т.д. [1]. Вони допомагають дітям аналізувати, творчо трансформувати та інтерпретувати отриману інформацію.

Отже, критичне мислення – це складна мисленнєва діяльність, яка проходить три стадії на своєму шляху: виклик, усвідомлення та рефлексію, починається отриманням нової інформації та закінчується виведенням зваженого рішення. Розвиток елементів критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку (вміння ставити запитання, аналізувати проблему, робити висновки та аргументувати свою позицію) здійснюється через застосування різноманітних методичних прийомів, пов'язаних з технологією розвитку критичного мислення на кожній зі стадій.

Список використаних джерел

1. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; за наук. ред. О. І. Пометун. Київ. «Плеяди», 2006. 220 с.
2. Пометун О. І. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів/ О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Дніпропетровськ: Ліра, 2016. 144 с.
3. Цветкова Г. Креативно-розвиваючий освітній простір як педагогічна умова здійснення професійного самовдосконалення викладачів вищої школи. Наукові записки. Випуск 121. Серія: Педагогічні науки. Частина II. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. с.86-91.

*Купаченко Юлія Ігорівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «освітні, педагогічні науки» (Педагогіка вищої школи)*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кушнірук Світлана Анатольевна*

«Теоретичні основи формування моральних цінностей майбутніх викладачів ЗВО у процесі магістерської підготовки»

Сучасне українське суспільство постало перед питанням соціальної ідентичності, в якому громадяни мають позитивно себе ідентифікувати зі своєю історією та країною. Відповідно світоглядна та моральна культура сучасних молодих фахівців науково-педагогічного спрямування формується без активного ідеологічного втручання з боку держави, що зумовлює самореалізацію особистості, активізацію її самостійності та філософської самовизначеності, проте породжує вагомість та необхідність переоцінки цінностей, формування особистісного бачення світу майбутнього та конкретних шляхів його досягнення. Адже на основі концептуальних образів у молодих викладачів ЗВО вибудовуються цінності та цілісна система смислів, що, натомість, стане визначальним фактором задля визначення цілей та завдань життя, пізнання, практичного перетворення світу та себе. Така позиція актуалізує проблему необхідності формування у магістрів високо моральних та діяльнісних особистостей з наявністю морально-психологічних якостей.

Моральні цінності та культура особистості пронизує усі сфери діяльності людини, у тому числі й освітньо-наукове середовище. Відповідно, формування цього якісного утворення у майбутніх викладачів ЗВО в умовах педагогічної магістратури є важливо необхідним процес на засадах сучасної соціально-педагогічної ситуації.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та останніх досліджень науковців та вчених дає змогу ствердити, що проблематиці формування моральних цінностей особистості завжди приділялася належна увага, як філософів, так і психологів та педагогів (Н.Дем'яненко, Л.Вовк, І.Зязюна, А.Ремньової, Н.Рідей та інших) [1; 2; 3; 4]. Окреслення проблем морального становлення особистості зосереджено у дослідженнях І.Беха, А.Макаренка, О.Матвієнко та інших; у працях Г. Балла, І. Беха, І. Булах, О. Сухомлинської та ін. окреслюється проблематика формування моральних цінностей, як таких новоутворень у структурі свідомості, якими є ціннісні орієнтації [1; 2; 3; 4]; на вагомості внесення ґрунтовних змін у професійно-педагогічній підготовці майбутнього викладача ЗВО та упровадження зміст, форм та методів морального ставлення особистості наголошується у працях В.Андрущенка, І.Беха, В.Кремень та ін [1; 2; 3; 4]. Проте ми спостерігаємо недостатньо вивчену низку питань щодо основ формування моральних цінностей майбутніх викладачів ЗВО у процесі магістерської підготовки.

Мета дослідження – теоретично проаналізувати основи формування моральних цінностей майбутніх викладачів ЗВО у процесі магістерської підготовки.

Культурно-філософським підґрунтям окреслення змісту духовності, моралі, моральності та морального виховання особистості прослідковується у працях філософів Сократа, Платона, Г.Сковороди та ін. Сутність теоретичних основ дослідження складає аналіз поглядів Сократа, що аналізував цінності як центральну категорію, за рахунок уможливлення гармонійного поєднання інтересів особистісних з інтересами суспільства [4]. Напротивагу Платон досліджував людські потреби та можливість їх задоволення як фундаментальну основу задля подальшого переосмислення проблем цінностей [4]. Напротивагу Г.Сковорода обґрунтовував зв'язок між моральним вихованням підростаючого покоління із життям цілого народу, його певними традиціями. Ці думки знайшли місце в його ідейному спрямуванні природовідповідності [4].

Якщо аналізувати моральну цінність, як категорію дослідження, то у праці І.Огієнко зосереджується увага на розкритті позитивної природно-соціальної значущості та духовних чеснот особистості, на основі існування та розвитку суспільства заради потреба та діяльності кожного індивіда [1, с. 145-147]. Якщо аналізувати моральні цінності через психолого-педагогічну призму, то у дослідженням І.Беха та М.Боришевського окреслюються моральні цінності як вияви самоактивності та активності особистості заради самоутвердження у стосунках між індивідуумами на основі справедливості, сумлінності, щирості, відповідальності, принциповості, толерантності, взаємоповаги та ін [3, с. 215-217]. Натомість у працях К.Журби та К.Чорної досліджується виокремлення аспектів морального розвитку особистості та пропонуються механізми формування моральних цінностей та ціннісних орієнтацій [2].

Таким чином, ми розуміємо, що цінності у житті особистості є локатором знаходження ціннісного смислу у моральному виборі, при чому кожна моральна цінність у вигляді норми має тривалу та складну історію виникнення та розвитку. Ми виділяємо два види цінностей: 1) цінності на основі наявних потреб та інтересів особистості (служать задля самоствердження людської особистості); 2) цінності, що надають сенсу існуванню самої особистості (служать задля відродження особистості у певній принципово новій якості, сюди ми відносимо вищі цінності, культурні, самоцінності та смисложиттєві цінності).

Основними функціями моральних цінностей ми виділяємо: 1) пізнавально-гуманістична функція (можливість отримати інформацію про сутність та місце моральних цінностей народу у житті особистості); 2) сенсо-ісмеративну функцію (накопичення та передачу морального досвіду та цінностей із покоління у покоління); 3) ціннісно-регулятивна функція (базується на громадській думці та сумлінні особистості, натомість здійснюється через формування гармонійної особистості за можливості урізноманітнення форм та методів).

Виходячи з вищезазначеного, ми розуміємо, що моральні цінності є соціальним визначенням об'єктів оточуючого світу, що окреслюють як позитивне, так і негативне значення як для окремої особистості, так і для цілісного суспільства. Моральні цінності уособлюються в уявленнях людини зло та добро, горе та щастя, ненависть та любов. Зокрема, за допомогою цих уявлень особистість може оцінити конкретні життєво-педагогічні ситуації, чи вчинки інших людей, або ж проаналізувати власну діяльність чи поведінку. Моральні цінності фіксують певне ставлення людини до явищ та процесів життя, що відображається у схваленні чи засудженні. Таким чином, це дає змогу нам ствердити, що моральні ціннісні орієнтації є центральним засобом розвитку особистості та методологічною базою морального виховання. Натомість підґрунтям особистості виступає мораль.

На нашу думку, сьогодні викладачі ЗВО перебувають у складних умовах, де проявляються різноманітні моральні ситуації. Натомість реалізація формування моральних цінностей у межах педагогічної магістратури можливе за рахунок урізноманітнення, наприклад, при уведенні спеціальних курсів через аспект гуманізації змісту освіти в цілому, зокрема при створенні та упровадженні загальнонаукових та професійно зорієнтованих освітніх компонентів та елективних курсів, що дозволять уможливити самоосвіту магістрантів та підвищення їх саморозвитку та самовиховання.

Таким чином, на наш погляд за допомогою вищезгаданих діяльностей та методів у межах педагогічної магістратури можливо створити ефективне середовище, що дозволить формування моральних цінностей у майбутніх викладачів закладу вищої освіти. Натомість вибір засобів, методів та технологій, що будуть доцільними базується на попередній меті та цілях, а також на встановлення стосунків з іншими учасниками освітнього-наукового середовища на основі взаємоповаги та взаєморозуміння.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Л., Коник М. Культурологічна спрямованість як ознака високого рівня професіоналізму викладача вищої школи. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, вип. 25, ч. 205, 2009. с. 145-147.

2. Машкіна С.В., Усатенко Т.П., Хомич Л.О., Шахрай Т. О. Теоретичні засади культурологічного підходу у підготовці педагога до виховної діяльності: *монографія*. ШООД НАПН України, 2016. 168 с.

3. Онопрієнко І. Форми і методи патріотичного виховання молоді в системі підготовки майбутнього викладача у сучасному ЗВО. *Дидаскал : часопис : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Трансформації вищої педагогічної освіти: світовий і український контекст»*, 16–17 лист. 2021 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. № 22. С. 215-217.

4. Ткачова Н.О. Історія розвитку цінностей в освіті: *Монографія*. Харків: Видавничий центр ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004. 223 с.

*Левченко Ілона Олександрівна,
студентка IV курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидатка психологічних наук
Товкач Ірина Євгенівна*

«Формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей п'ятого року життя засобом казки»

Анотація. Діти середнього дошкільного віку перебувають у періоді інтенсивного розвитку своїх інтелектуальних здібностей. Формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку є важливим аспектом їх загального розвитку. Ця компетентність передбачає розвиток мовленнєвих та художніх навичок, які допоможуть дитині виражати свої думки, почуття та емоції, розвивати фантазію, увагу та уяву. Існує чимала кількість методів та засобів формування цієї компетентності. Одним з таких засобів є - казка, яка є важливим інструментом розвитку дитячої уяви, фантазії, творчої активності та емоційної сприйнятливості. Крім того, казки стимулюють розвиток мовлення, допомагають формувати лексичний запас та підвищують рівень мовленнєвої культури дітей. Тому ми розглядаємо казку як один з засобів формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей зазначеного віку.

Ключові слова: діти дошкільного віку, художньо-мовленнєва компетентність, казка, мовленнєва культура, виховний потенціал казки.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день залишається відкритою низка питань щодо ефективності застосування казки для дітей середнього дошкільного віку. Об'єктивно існують протиріччя між необхідністю формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей даного віку та недостатній обізнаності вихователів та батьків як доцільно підібрати та використовувати казку для вищезазначених цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження з питань формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей п'яти років проводили багато вчених з різних галузей, зокрема з психології, педагогіки, лінгвістики та інших наук.

Назвемо науковців, які займалися дослідженням формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей 5-го року життя: А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Герасименко, Т. Комарова, І. Коваленко, І. Моргун, О. Міщенко, Н. Масліна, Л. Подолян, Л. Шевченко та інші.

Мета статті: теоретично обґрунтувати значення казки в формуванні художньо-мовленнєвої компетентності дітей п'ятого року життя.

Виклад основного матеріалу. Формування художньо-мовленнєвої компетентності у дітей вже з раннього віку є дуже важливим, оскільки це допомагає розвивати їх комунікативні здібності, збагачує словниковий запас, сприяє розвитку фантазії, творчості та емоційної сфери.

Особливо важливо розвивати художньо-мовленнєву компетентність у дітей дошкільного віку, оскільки саме в цьому віці вони максимально чутливі до мистецького враження і легко засвоюють нові знання та навички[1, с.16].

Навички художнього мовлення розвивають у дитини уяву, фантазію, збагачують світогляд і допомагають зрозуміти світ навколо. Вони дають можливість висловити свої думки, почуття, емоції, формують вміння слухати і розуміти інших[2, с.191].

Також формування художньо-мовленнєвої компетентності сприяє розвитку пізнавальної діяльності, уваги та концентрації, розвиває моторику та дрібну моторику рук, покращує пам'ять, допомагає дитині краще орієнтуватися в часі і просторі.

Таким чином, розвиток художньо-мовленнєвої компетентності в дітей 5-го року життя дуже важливий для їхнього успішного розвитку і підготовки до подальшого навчання та життя.

Результати аналізу теоретичних джерел переконливо свідчать, що в сучасних умовах розвитку художньо-мовленнєвої компетентності дітей потребує великої уваги як батьків так і педагогів.

Одним із ефективних та найпопулярніших шляхів вирішення зазначеної проблеми є застосування педагогом казки. Саме казки допомагають дітям розвивати мовленнєву культуру, вчать правильному вживанню слів, формулюванню висловлювань та допомагають збагачувати словниковий запас. Казки є чудовим засобом навчання дітей різних форм і стилів мовлення, розвивають мовленнєву та артистичну культуру дитини[8, с.263].

Варто вказати, що казки стимулюють уяву, фантазію та творчі здібності дітей. Вони навчають дітей думати критично, розуміти глибинний зміст тексту та розвивати мислення. Казки допомагають дітям розуміти світ, розвивати свій світогляд та ставлення до різних явищ та явищ навколишнього світу[3, с. 205].

У дослідженнях ролі казки в формуванні художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку брали участь вчені з різних галузей знань, таких як психологія, педагогіка, літературознавство та інші. Назвемо деяких з них: А. Богуш, Н. Богданець-Білокаленко, Н. Гавриш, Л. Яковенко, Г. Корякіна, О. Салівон, Л. Гак, О. Буткевич, О. Ковтун, Н. Кондратенко, В. Сухомлинський, К. Еркомайнен, М. Ріхтер та інші.

Казки мають великий вплив на формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Це пов'язано з тим, що казки сприяють розвитку уяви, творчого мислення та розуміння мови[4, с. 52].

Перше, що казки роблять - це викликають уяву дітей. Казки містять чарівні світи, незвичайних героїв та важливі моральні повчання, що робить їх захоплюючими для дітей. Коли діти читають або слухають казки, вони уявляють собі зображення з розповідей. Це розвиває їхню уяву та допомагає збагачувати словниковий запас.

Друге, казки сприяють розвитку творчого мислення. Казки вимагають від дітей нестандартного мислення. Вони можуть змінювати сюжет, персонажів та кінцівку. Це викликає у дітей бажання висловити свої ідеї та створити щось нове. Це розвиває творчу уяву та сприяє зростанню самостійності.

Третє, казки допомагають дітям зрозуміти мову та її функції. Казки містять діалоги та описи, що допомагають дітям вивчати граматику, лексику та виразність мовлення. Читання та слухання казок допомагає дітям розвивати мовленнєві навички та відчуття ритму мови.

Одним з найважливіших аспектів казок є їх етичні та моральні виміри. Казки часто передають позитивні моральні цінності, такі як чесність, доброта, взаємодопомога та справедливість. Це допомагає формувати моральні цінності у дітей та сприяє розвитку

їхньої етичної свідомості. Крім того, казки можуть допомогти розвивати у дітей навички читання та аудіювання. Коли діти читають або слухають казки, вони вчаться розуміти різні типи мовлення, такі як описи, діалоги та розмовну мову. Це може сприяти розвитку у дітей навичок аналізу та розуміння текстів[7, с. 65]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна стверджувати, що казки є ефективним інструментом у формуванні художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Вони допомагають розвивати мовленнєві та відчуття ритму мови, літературні здібності, формують моральні цінності та допомагають розвивати навички початкового читання та аудіювання.

Список використаних джерел

1. Авраменко, Н. Художньо-мовленнєва компетентність дошкільника як передумова успішної адаптації до школи. Початкова освіта XXI століття: збірник наукових праць. Київ.: Видавець НАПН України, 2015. Вип. 15. С. 15-21.

2. Денисенко Т. Г. Формування художньої мовленнєвої компетентності дошкільників в процесі літературної діяльності: методичний посібник. Київ: Видавництво «Педагогічна думка», 2015. 192 с.

3. Жукова Н. Ю. Формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами казки. Педагогічний дискурс: збірник наукових праць. 2019. Вип. 26. С. 200-208.

4. Коротич М. С. Використання казки як засобу формування художньої компетентності у дітей дошкільного віку. Педагогіка вищої та середньої школи. 2017. Вип. 51. С. 50-56.

5. Кашуба Н. Педагогічні умови формування художньої мовленнєвої компетентності дошкільників. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2016. Т. 36. С. 88-92.

6. Литвинова Ю. В. Формування художньої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами казки. Педагогічний альманах. 2018. Вип. 32. С. 171-175.

7. Рибальченко О. Ю. Використання казок у дошкільному навчальному процесі як засіб формування художньої компетентності дітей. Вісник Хмельницького національного університету. Педагогічні науки. 2017. Вип. 3(2). С. 64-67.

8. Шейко Л. В. Розвиток художньо-мовленнєвої компетентності дошкільників засобами казки. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2018. Т. 176, вип. 2. С. 261-266.

*Лелюх-Степанчук Ольга Олександрівна,
аспірантка IV курсу,
спеціальності «Психологія»*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
Приходько Юлія Олексіївна*

«Результати емпіричного дослідження структури емоційного інтелекту молодшого школяра»

Емоційний інтелект є одним із центральних особистісних утворень. Він відіграє важливу роль у побудові гармонійних стосунків особистості з оточуючими та своїм внутрішнім світом, сприяє вмінню досягати її успіхів у суспільстві та гармонії з собою, є вирішальним у всіх сторонах її життєдіяльності. Поняття «емоційний інтелект» було введено у психологічну науку і її лексикон американськими вченими Д. Мейером та П. Саловеем. Вони трактують емоційний інтелект як здатність людини до точного розпізнання своїх і чужих емоцій, уміння керувати своїми і чужими емоціями та

стратегічно використовувати емоції для мотивування себе на вирішення різноманітних життєвих завдань [1]. Отже, можна стверджувати, що емоційний інтелект - це сукупність когнітивних, поведінкових та комунікативних здібностей, що мають внутрішньоособистісну і міжособистісну спрямованість.

Одним із аспектів нашого дисертаційного дослідження було з'ясування особливостей розвитку структурних компонентів емоційного інтелекту молодшого школяра: емотивного, когнітивного, поведінкового. Для здійснення емпіричного дослідження були застосовано такі методики: «Незакінчені розповіді» Н.Гаврилової, «ЕмІн» Д.Люсіна та «Діагностика рівня емпатійних здібностей» В. Бойко. Всі названі методики були нами модифіковані відповідно до вікових особливостей молодшого школяра. Експериментом було охоплено 208 молодших школярів. Отримані нами результати представлені на рисунку 1.

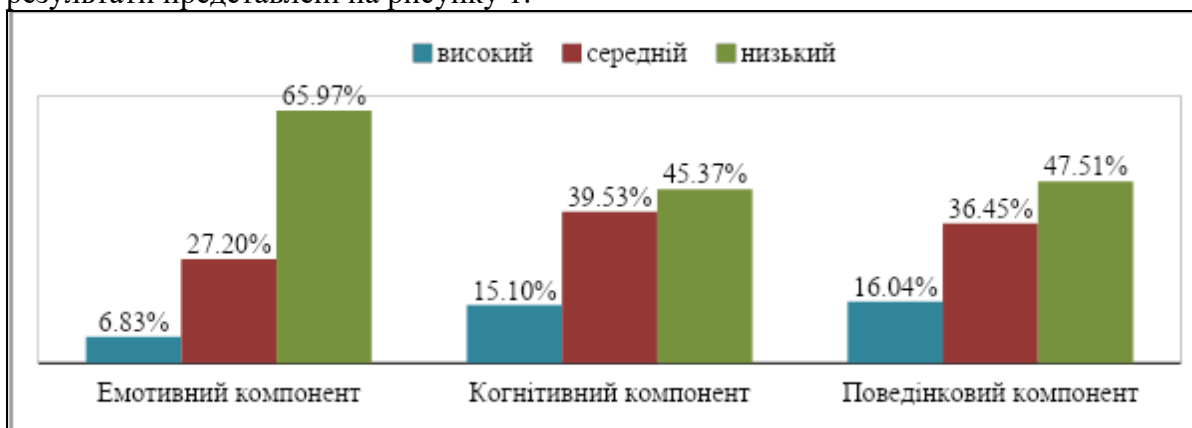

Рис. 1. Показники рівнів розвитку структурних компонентів емоційного інтелекту молодшого школяра

Аналіз отриманих результатів дослідження засвідчив, що 65,97% молодших школярів мають низький рівень розвитку емотивного компонента. Ці досліджувані емоційно чутливі, але їм складно будувати емоційні контакти з іншими людьми через відсутність розуміння їх внутрішнього світу, вони не можуть прогнозувати їх поведінку і ефективно впливати на неї. Все це негативно позначається на стосунках цих дітей з дорослими та особливо з ровесниками. У 27,2% досліджуваних діагностовано середній рівень розвитку емотивного компонента. Цим дітям складно дається розпізнання та розуміння емоційних станів інших людей, їх стосунки, особливо з однолітками, здебільшого побудовані не на емоційному взаємозв'язку, а на інших мотивах, що заважає емоційно відчувати партнера по спілкуванню. 6,83% досліджуваних виявили високий рівень розвитку емотивного компонента. Це свідчить про те, що досліджувані вміють відгукуватись на емоційний стан іншого, співпереживати, співчувати йому. Емоційна чутливість дітей стає засобом побудови тісних взаємостосунків, сповнених підтримки та поваги, розуміння та емоційного контакту. Співчуття та співпереживання стають домінуючими у спілкуванні цих дітей з дорослими та ровесниками.

Аналіз результатів щодо розвитку когнітивного компонента засвідчив, що низький рівень його розвитку мають 45,35% наших досліджуваних. Молодші школярі з цим рівнем мають часткові, безсистемні знання про емоції, невміло їх ідентифікують та не знають як з ними справлятися в повсякденному житті. Середній рівень розвитку встановлено у 39,53% учнів. Вони мають фрагментарні, не досить глибокі та міцні знання, уявлення та переконання про емоції. Досліджувані розуміють більшість видів емоцій, але неповно їх розкривають, їх відповіді логічні, але не зовсім точні. Досліджувані з середнім рівнем не завжди розуміють прояви певних своїх та чужих емоцій, водночас вони можуть навести приклади вираження емоційних ситуацій з їхнього особистого життя. Високий рівень розвитку когнітивного компонента виявили 15,1%, досліджуваних. Вони мають системні, повні та глибокі знання про емоції, розуміють їх походження та шляхи розв'язання, в якій вони з'являються.

Дослідження поведінкового компонента емоційного інтелекту молодших школярів засвідчило, що низький рівень він має місце у 47,51% молодших школярів, вони характеризуються недостатнім рівнем контролю інтенсивності та зовнішнього прояву власних емоцій, що часто має певні наслідки. Наприклад, якщо засмучена дитина, не змогла стримати сльози, для її однокласників це може здаватися проявом її слабкості, приводом назвати її «плаксою». Наші спостереження засвідчили, що молодші школярі, поведінка яких характеризується стриманістю та піднесеним настроєм адекватно ситуації, користуються більшою популярністю серед однолітків, ніж ті, які не вміють контролювати, стримувати та правильно спрямовувати свої емоції. На середньому рівні розвитку поведінковий компонент діагностовано у 36,45% досліджуваних. Отримані результати свідчать про недостатній рівень знань та умінь цих молодших школярів щодо управління власними емоціями в життєдіяльності. Важливо те, що цим дітям складно дається контроль емоцій будь-якого спектру: негативних чи позитивних. Їм важко стримувати роздратування, гнів, агресію чи радість. Проте від дітей із низьким рівнем поведінкового компонента (яких більшість – 47,51%) їх відрізняє те, що вони можуть опанувати свої емоції, наприклад, отримавши зауваження, або розуміючи, що почався урок. Високий рівень розвитку встановлено у 16,04%. Ці учні вміють ідентифікувати свої емоції, знають як керувати емоційним станом та вправно використовують це у повсякденному житті. Вони легше приймають правильні рішення і менше помиляються, впевнені в собі, послідовні у своїх діях, безконфліктні, керуються своїм мисленням, яке не затьмарене негативними емоціями.

Отже, проаналізувавши отримані результати дослідження на предмет розвитку структурних компонентів емоційного інтелекту молодшого школяра можемо констатувати, що найбільша кількість дітей має низький їх рівень розвитку. Найгірше розвинений емотивний компонент, найкраще – когнітивний. Учні вже розуміють та знають норми та правила поведінки, прояву емоційних реакцій але ще не завжди можуть контролювати прояв своїх емоцій та почуттів.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект /Переклад з англ. Л.Губецької. Харків: Віват, 2001.

*Литовченко Олена Володимирівна
студентка спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Розвиток фантазії у дітей раннього віку засобом українських народних казок»

Розвиток дітей раннього віку є беззаперечним пріоритетом освітньої і виховної системи, найважливішим завданням батьків. На реалізацію цих завдань спрямовані Закони України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, освітні програми «Дитина», «Українське дошкілля» та ін.

У ранньому віці у дітей закладаються основи для фізичного і розумового, психічного розвитку, починають формуватися різноманітні здібності – мовлення, мислення, увага, пам'ять, які важливі для засвоєння знань про навколишній світ та формування навичок відповідної поведінки. Водночас дитина стає здатною до сприйняття все більшого обсягу інформації, вчиться активно спілкуватися з дорослим, засвоює норми моральної поведінки із улюблених казок та пісень, забавлянок, потішок та ін.

Психолого-педагогічні засади розвитку дітей раннього віку висвітлюються у працях Н. Гавриш, Т. Гурковської, О. Дурманенко, К. Крутій та ін. Пошуку ефективних засобів педагогічного впливу на дітей раннього віку присвячені праці А. Гончаренко, О. Кононко, Л. Лохвицької, Т. Піроженко та ін. Казки як потужний засіб розвитку дітей розкрито у працях А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, А. Карнаухової, М. Машовець та інших вчених. Водночас недостатньо вивченим залишається аспект цілеспрямованого використання українських народних казок для розвитку фантазії дітей раннього віку

Дітям раннього віку доступні елементарні процеси фантазування, що є різновидом дитячої творчості, що полягає у створенні нових образів на підставі власного досвіду. Фантазія дітей раннього віку зароджується в предметній та ігровій діяльності, що важливі для творчого розвитку малят (Н. Гавриш, В. Рагозіна [1]). Розвиток фантазії дітей раннього віку залежить від створення сприятливого предметно-розвивального середовища вдома та у дитсадку, а також застосування ефективних засобів педагогічного впливу.

Однак у ранньому віці, що є сенситивним для цілеспрямованого розвитку фантазії, часто не приділяється достатньої уваги педагогів та батьків до цієї сфери розвитку дітей. За даними дослідження О. Копічук, В. Сосіної, які опитували батьків щодо сформованості уяви у їх дітей раннього віку, більшості малят характерний низький рівень розвитку уяви (65%), і ще в третини встановлено середній [2, с. 233]. Приділяючи увагу тому, чи любить дитина малювати, гратися, як розповідає про свої емоції, чи може іноді перебільшувати деталі при переказі, чи виявляє ініціативу в рухливих іграх, чи здатна переказати сюжетну лінію улюбленої казки, дослідниці припустили, що ефективним засобом активізації фантазії дітей можуть стати музика і казки. Для розвитку фантазії у дітей О. Копічук та В. Сосіна запропонували розробку програми занять музично-ритмічним вихованням для проведення в ігровій формі з використанням музичного супроводу, елементів вільної пластики, хореографії, казок, що сприяють імпровізації та розвитку фантазії дітей. Внаслідок впровадження пропонованої програми заняття рівень розвитку фантазії дітей поліпшився на 14-21% [2, с. 233]. Отже, для розвитку фантазії дітей варто поєднувати різноманітні засоби педагогічного впливу для досягнення вищих результатів.

На нашу думку, народні казки є важливим засобом всебічного розвитку дітей раннього віку. Упродовж багатьох тисячоліть казка відкривала й відкриває дитині дорогу у світ, формує погляд на життя, навчає бачити різницю між добром і злом, спілкуватися з природою. Казка є одним із важливих педагогічних засобів формування всебічно розвиненої особистості.

Сприйняття казки здійснює сильний емоційний вплив на дітей, ознайомлення з казкою створює реальні психологічні умови для формування соціальної адаптації дитини у світі. У всі часи народна казка сприяла розвитку пізнавальних процесів, активізувала роботу уваги, пам'яті, мислення, уяви, вертаючись до глибин дитячої душі.

Фантастичні образи, втілені в казках, дають дитині змогу самостійно створити у власній уяві героїв казки, характерні риси їх особистості, змодельовати поведінку. Завдяки цьому у дітей раннього віку розвивається фантазія, вони вчаться поєднувати різні властивості предметів і явищ, намагаються зрозуміти закономірності зв'язків між всім живим і неживим у цьому світі. (А. Карнаухова, М. Машовець [4] та ін.).

Дитячі психологи (В. Котирло, С. Ладивір, М. Савчин та ін.) відзначають, що дитина потребує саме середовища казковості, в якому вона вибудовує власну діяльність. В. Максимова уточнює, що фантастичний казковий світ, сповнений чудес, таємниць і чарівності, завжди приваблює дітей. Вони з радістю поринають у світ уяви, активно діють у ньому [3, с. 85].

Отже, українські народні казки є потужним засобом розвитку фантазії дітей раннього віку, оскільки допомагають цілісно формувати пізнавальну сферу дітей, активізують їх інтерес до пізнання світу, пропонують створювати нові уявні образи, перевтілюючись у різних казкових героїв та виконати ту чи іншу казкову дію.

Завдяки використанню народних казок в освітньому процесі з дітьми раннього віку у них активізується мислення, вдосконалюється пам'ять, розвиваються уява, фантазія, збагачується мовлення. Через казки діти пізнають себе та навколишній світ у його багатоманітності дійсних та уявних форм.

Список використаних джерел

1. Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку: навчально-методичний посібник / Гавриш Н. В., Васильєва С. А., Рагозіна В. В.; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький: Імекс-ЛДТ, 2021. 158 с.
2. Копійчук О., Сосіна В. Розвиток уяви дітей в процесі музично-ритмічного виховання у дитячих дошкільних навчальних закладах. *«Студентська наука-2017»*. Секція 7. Львів, 2017. С. 232-233
3. Максимова В. Казка як метод гуманістичного виховання дітей дошкільного віку. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 32. С. 84–90.
4. Машовець М., Карнаухова А. Роль української казки в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали IV Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т.І. Поніманської, м. Рівне, 12 листопада, 2021 р.* Рівне: Видавець О. Зень, 2021. С. 109-111

*Лісничук Надія Василівна,
студентка V курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лозенко Анна Павлівна*

«Особливості формування критичного мислення молодших школярів засобами ігрових технологій навчання»

Критичне мислення є важливим інструментом, який допомагає учням аналізувати і оцінювати інформацію, робити висновки та приймати рішення. У світі, де велика кількість інформації є доступною, критичного мислення стає все більш актуальним завданням для молодших школярів. Одним із способів розвитку критичного мислення є використання ігрових технологій навчання. Ігрові технології навчання можуть допомогти вчителям створювати стимулююче навчальне середовище, яке підтримує розвиток критичного мислення [1].

При використанні ігрових технологій навчання у початковій школі необхідно враховувати деякі особливості. По-перше, ігрові технології створюють сприятливу атмосферу для навчання. Гра - це весело, цікаво і захопливо, і тому учні з радістю беруть участь у навчальному процесі. Це забезпечує більш глибоке засвоєння знань і розвиток критичного мислення. По-друге, ігри можуть бути спеціально розроблені для розвитку критичного мислення. Такі ігри можуть містити завдання, які вимагають аналізу, оцінки і вибору оптимального рішення. Ці завдання допомагають розвивати у дітей навички аналізу і критичного мислення. По-третє, ігри можуть бути використані для розвитку соціальних навичок, які також є важливими для критичного мислення. Учні можуть вчитися співпрацювати, обговорювати проблеми і приймати спільні рішення, що сприяє розвитку критичного мислення і взаємодії між учнями. По-четверте, ігрові технології можуть бути використані для підвищення мотивації до навчання і розвитку самостійності [3].

Питанням формування критичного мислення молодших школярів засобами ігрових технологій навчання займаються українські науковці. Ось деякі з них: 1) Наталя Ризун з Івано-Франківського національного технічного університету проводить дослідження з питань використання ігрових технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів; 2) Вікторія Бикова з Київського університету імені Бориса Грінченка займається дослідженням впливу ігор на формування навичок критичного мислення та розвиток пізнавальної активності молодших школярів; 3) Оксана Ризун з Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова проводить дослідження з використання ігрових технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів у процесі навчання англійської мови; 4) Тетяна Єрмакова з Хмельницького національного університету досліджує використання ігор для розвитку критичного мислення та інших когнітивних навичок у молодших школярів з особливостями розвитку [4].

Формування критичного мислення є однією з ключових завдань сучасної освіти, а засоби ігрових технологій можуть бути ефективним інструментом для досягнення цієї мети. Основні особливості формування критичного мислення молодших школярів засобами ігрових технологій навчання можуть включати наступне: 1) створення сприятливої ігрової атмосфери, адже важливо, щоб діти відчували, що гра - це безпечне та цікаве середовище, де можна вчитися, експериментувати та ділитися своїми ідеями; 2) використання ігрових завдань, що вимагають критичного мислення, адже ігри повинні містити завдання, які спонукають дітей аналізувати інформацію, розвивати гіпотези, приймати рішення та висловлювати свої думки; 3) використання ігор з можливістю вибору, де діти мають можливість обирати між різними варіантами дій, допомагають розвивати критичне мислення; 4) використання групових ігор створюють можливість для дітей взаємодіяти між собою, обговорювати ситуації та вирішувати їх [2].

Отже, можна зробити висновок, що формування критичного мислення у молодших школярів є важливим елементом їхньої освіти. Засоби ігрових технологій навчання можуть бути ефективним інструментом для досягнення цієї мети, оскільки вони стимулюють дітей до активної участі в процесі навчання, дозволяють розвивати різноманітні навички і вміння, сприяють формуванню творчої та критичної думки. Зокрема, розробка та застосування ігрових технологій, які сприяють формуванню критичного мислення, повинні базуватися на врахуванні психологічних та педагогічних особливостей молодших школярів, а також націлених практиках. Окрім того, вчителі мають бути готові до використання ігрових технологій в навчальному процесі, адже це вимагає певних знань та навичок. Таким чином, формування критичного мислення у молодших школярів засобами ігрових технологій є важливим завданням, яке може бути виконано з допомогою правильної підготовки вчителів та використанням націлених ігрових технологій, які сприяють розвитку критичного мислення, творчості та інтелектуальних здібностей учнів.

Список використаних джерел

1. Бикова В.О. Використання ігрових технологій у формуванні критичного мислення молодших школярів. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2021. 91-96 с.
2. Єрмакова Т.С. Ігрові технології навчання у розвитку критичного мислення молодших школярів. Використання ігор для розвитку критичного мислення молодших школярів. Наукові записки Хмельницького національного університету. Педагогічні науки, 2020. 61-71 с.
3. Зінченко І.О. Використання ігрових технологій для розвитку критичного мислення учнів початкових класів. Педагогіка і психологія, 2019. 63-67 с.
4. Ризун Н.О. Використання ігрових технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів. Науковий вісник Національного технічного університету, 2022. 56-61 с.

*Лук'янович Валерія Олександрівна,
студент IV курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Григоренко Вікторія Євгенівна*

«Формування екологічної культури учнів початкових класів на уроках та в позаурочний час»

Актуальність формування екологічної культури учнів початкових класів на уроках та в позаурочний час полягає в тому, що в сучасному світі екологічні проблеми стають все більш актуальними та загрозливими.

Учні початкових класів є основною групою, яка повинна бути залучена до формування екологічної культури, оскільки вони є майбутніми лідерами та основними користувачами природних ресурсів. Якщо діти з раннього віку будуть мати свідоме та відповідальне ставлення до довкілля, вони зможуть у майбутньому внести свій вклад у збереження навколишнього середовища та розвиток екологічної культури.

Крім того, формування екологічної культури учнів початкових класів на уроках та в позаурочний час є необхідним для виконання завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року. Однією з головних цілей стратегії є формування екологічної свідомості та культури у громадян України, зокрема через систему освіти. [4]

Таким чином, актуальність формування екологічної культури учнів початкових класів на уроках та в позаурочний час полягає в необхідності збереження природних ресурсів та забезпеченні сталого розвитку людства, а також виконанні завдань національної стратегії розвитку освіти. [1]

До педагогів, які досліджували питання формування екологічної культури учнів початкових класів, можна віднести В. Літвінову, О. Чигиринську, Л. Іванову, Г. Калашникову та інших. Вони досліджували різні аспекти формування екологічної культури учнів, зокрема методи і прийоми викладання на уроках, організацію позаурочних заходів та занять з екології, вивчення екологічних знань та умінь учнів, оцінку ефективності екологічного виховання тощо.

Також зазначимо дослідників які займалися проблемами формування екологічної культури учнів О. Білоусова, В. Бабич, О. Герасименко, І. Крилова, О. Русанова; свою лепту в вивчення впливу психологічних чинників на формування екологічних цінностей у дітей віднесли психологи У. Требілько, Е. Берг, К. Шульте, Ю. Харченко, М. Хухлаєва; серед соціологів які вивчали соціально-психологічні аспекти екологічної культури назвемо таких дослідників як Є. Гольцева, Ю. Ілляшенко, О. Корнієнко, Т. Нікітіна, І. Тимофеева, а також додамо екологів М. Городенецька, В. Домашев, О. Ковальчук, Н. Павленко, І. Самчук, які досліджували стан довкілля та причини екологічних проблем, які потребують уваги у роботі з екологічним вихованням учнів. [2]

У світовій науковій літературі також існує велика кількість досліджень з проблем екологічної освіти та виховання, зокрема з фокусом на початкову освіту. До таких дослідників можна віднести Р. Харрісона, це відомий світовий дослідник в галузі екологічної освіти та виховання. Він є автором численних досліджень та публікацій з проблем формування екологічної свідомості у дітей та молоді. Особливу увагу Р. Харрісон приділяє формуванню екологічної свідомості та екологічної культури в початковій освіті. Він розробив теоретичні засади та практичні рекомендації для роботи з учнями початкових класів з метою формування їх екологічної свідомості та поваги до навколишнього середовища. [2]

Екологічна культура є одним із найважливіших аспектів сучасного світу, оскільки ставлення людей до природи впливає на наше здоров'я, якість життя та майбутнє планети.

Особливо важливо формувати екологічну культуру у дітей з раннього віку, оскільки вони є основними користувачами природних ресурсів.[3]

На уроках та в позаурочний час можна використовувати різні методи та прийоми для формування екологічної культури учнів початкових класів. Одним з найважливіших аспектів є залучення дітей до практичних дій з охорони навколишнього середовища. Наприклад, можна проводити уроки з вивчення рослин та тварин, які зустрічаються в їх регіоні, та вчити дітей доглядати за ними. Також можна організовувати прибирання території школи та навколишньої території, де живуть учні, та вчити дітей правильно сортувати сміття та утилізувати його.[4]

На уроках в початковій школі учні повинні отримувати знання про природу, її закони та взаємодію з людиною. Наприклад уроки «Я досліджую світ» допомагають учням зрозуміти різноманітність природи, її закони та взаємодію з людиною. Учні можуть вивчати такі теми, як рослини, тварини, погода, вода, ґрунти та інші. Також учні можуть вивчати взаємодію людини з природою, зокрема про використання природних ресурсів, відходи та їх переробку, а також про охорону природи та бережливе використання ресурсів.

На уроках математики учні можуть вивчати теми, пов'язані зі збором, аналізом та інтерпретацією даних про природу, такі як вимірювання площі лісу, розрахунок об'єму води в річці та інші.

На уроках з «Дизайну та технології» учні можуть вивчати технології виробництва продуктів з природних матеріалів, таких як дерево, бавовна та інші, а також про технології, які зменшують негативний вплив на природу.

На уроках «Мистецтво» учні можуть створювати твори мистецтва, що відображають природу та її красу, а також вивчати різноманітні традиції народів з усього світу, які пов'язані з природою та її взаємодією з людиною. Важливо, щоб вчителі звертали увагу на практичний аспект вивчення предмета та проводили експерименти, спрямовані на вивчення природних явищ. [5]

Позаурочний час також може бути використаний для формування екологічної культури учнів. Наприклад, організація екскурсій до природних заповідників, парків та ботанічних садів може збільшити інтерес дітей до природи та її охорони. [5]

Додатково, важливо залучати батьків до формування екологічної культури учнів. Наприклад, організація спільних екологічних проєктів або збору вторсировини допоможе залучити батьків до екологічного виховання своїх дітей.

Отже, формування екологічної культури учнів початкових класів на уроках та в позаурочний час є важливою складовою сучасної освіти та сприяє збереженню природних ресурсів та збалансованому розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Іванова О. Формування екологічної культури / О. Іванова // Початкова школа. – 1998. – № 8. – С. 40–42.
2. Ковальчук Г. Виховання екологічної свідомості / Г. Ковальчук // Початкова школа. – 1999. – №10. – С.17-19.
3. Колонкова О. Технології екологічного виховання / О. Колонкова // Шкільний світ. – 2003. – № 5. – С. 13-15.
4. Концепція екологічної освіти України // Екологія і ресурси. – 2002. – № 4. – С. 5-25.
5. Куницева Н. Розвиток нетрадиційних форм екологічної освіти / Н. Куницева // Рідна школа. – 1995. – № 5. – С. 36-37.3.Кузьмінська, Л. (2017). Формування екологічної культури учнів початкових класів на уроках природознавства та в позаурочний час. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Педагогічні науки, 47, 87-94.

*Марченко Аліна Станіславівна,
магістранта 1 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник :
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Роль батьків в процесі адаптації дітей раннього дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти»

Актуальність проблеми. Тема адаптації в сучасних реаліях створюють нові виклики для пошуку нових рішень проблем. Надзвичайно важливим є дослідження теми адаптації саме у дошкільному віці, адже це вік розлучення з батьками, який важко сприймається дітьми саме раннього дошкільного віку.

Головна мета дошкільної освіти – створити сприятливі умови для особистісного становлення дітей, забезпечити збалансований розвиток, узгодженість у житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе [1].

Розробники Базового компонента дошкільної освіти розглядають соціальну адаптацію як інтегральний показник здатності дитини виконувати належні біологічні, психологічні функції та соціальні ролі у колективі як основне призначення сім'ї та дошкільного навчального закладу.

Важливою складовою успішного навчання та розвитку дитини є роль батьків у процесі адаптації дитини до умов дошкільного навчального закладу. Більшість дітей відчують розлуку з батьками, яку так важливо «згладити», забезпечивши дитині максимальний комфорт і підтримку в цьому процесі.

Особливого значення в дослідженні процесу адаптації дітей до дошкільного навчального закладу та ролі батьків набувають наукові доробки таких вчених: Дуткевич Т., Гурковська Т., Борисова Л.М., Ясінська Х., Шаталова О.В. та ін.

Для успішної адаптації дітей раннього віку до дошкільного закладу необхідна узгодженість та взаємодія. Вихователь повинен встановити контакт з родиною до приходу дитини до групи та дізнатися якомога більше про майбутнього вихованця, його інтереси та поведінку. Розуміння особливостей дитини, таких як рухливість та поведінка, допоможе уникнути численних проблем з адаптацією. Задовольняючи індивідуальні потреби дитини, вихователь зменшує нервові напруження у малюка [2].

Вирізняють особливу поведінку тих дітей, у сім'ях яких коло спілкування дуже обмежене, однією з причин може бути побоювання матері підхопити де сь хворобу, граючи на майданчику разом з іншими дітьми. У таких випадках адаптаційний період буває вкрай важким і навіть може послужити приводом для формування дитячого неврозу [3].

Успішна адаптація дитини характеризується відсутністю негативних емоцій та плачу, рівень діяльності відповідає віку, , спокійний перехід між станами та видами діяльності, має хороший апетит та глибокий сон, приймає активну участь у режимних процесах з позитивним настроєм [2].

Отже, у процесі адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО важливою постаттю є батьки та їх взаємодія із вихователем.. Для успішної адаптації необхідна система педагогічних дій, яка зосереджується на організації діяльності дитини з урахуванням її потреб. Ефективними умовами проходження адаптаційного періоду є створення позитивної атмосфери в групі, формування впевненості дітей у своєму оточенні та позитивних взаємин.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Сороката Т.В. Сходинок адаптації дітей раннього віку в дошкільний соціум. Методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2016. 67 с.
3. Маценко Ж. Незабаром у дитячий садок : особливості психологопедагогічного підходу до дітей, що вступають до дошкільного закладу Психолог, 2003. № 17. С. 2-10.

*Марченко Ольга Михайлівна,
магістрантка I курсу,
Спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Педагогічні умови формування навичок культури спілкування дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри»

Нині формуванню культури спілкування у молодого покоління приділяється особлива увага, оскільки загальна культура поведінки простежується у всіх сферах людського життя: сімейному, службовому, суспільному, політичному. Саме тому важливим питанням залишається пошук засобів формування навичок культури спілкування. У нашому дослідженні таким засобом обрано сюжетно-рольові ігри.

Теоретичні засади культури спілкування окреслено в працях вітчизняних вчених, таких як: І. Бех, О. Дуброва, А. Желан, О. Киричук, О. Корніяка, О. Опалюк, О. Лісовий, М. Пентилюк, І. Маруніч, І. Гайдаєнко, О. Шестобуз, Т. Щербан, Д. Ярошук та ін. Проблема використання сюжетно-рольових ігор у вихованні дітей дошкільного віку порушена у працях таких науковців як: В. Агіляр Туклер, А. Бурова, В. Бутенко, Н. Гавриш, С. Довбня, М. Федорова, Попович та ін.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування навичок культури спілкування дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри.

Культура спілкування – це важлива складова загальної культури особистості, формування якої постає як нагальна потреба наших днів, коли відбувається зміна старих форм взаємодій, переоцінка цінностей та ідеалів, пошук нових життєвих установок та орієнтирів. Також культуру спілкування розглядають як інтегративну якість особистості, що включає знання про цей феномен, риси толерантної особистості, здатність об'єктивно оцінювати людей, вступ у діалогічні відносини, встановлення співробітництва та активної моральної позиції у взаємодії з людьми [2].

Аналізуючи дослідження з проблеми формування культури спілкування дітей, ми робимо висновок, що культура спілкування – це здатність правильно, точно і виразно передати свої думки, використовуючи засоби мовлення. Мовна норма виникає у певних соціально-культурних умовах і протягом існування мови не залишається незмінною.

Процес формування у дітей старшого дошкільного віку навичок культури спілкування багато в чому залежить від організації різних видів дитячої діяльності з використанням різноманітних форм та методів. Важливим засобом розвитку спілкування та взаємодії у дошкільному віці виступає гра [3, с. 21-22].

Сюжетно-рольова гра є найбільш активною діяльністю дітей, при якій найбільш проявляється їх здатність до комунікабельності, а також прагнення разом з іншими однолітками здійснювати задумане. Сюжетно-рольова гра дозволяє не тільки закріпити наявні у дошкільників знання, але і це так само є певною формою активної пізнавальної діяльності. У сюжетно-рольовій грі правила та ролі придумують діти, а отже саме вони визначають і взаємовідносини, що складаються у процесі гри [1, с. 20-21].

Розглянемо докладніше педагогічні умови формування навичок культури спілкування дітей старшого дошкільного віку у процесі використання сюжетно-рольової гри. Першою педагогічною умовою є застосування різних форм організації процесу освіти, що впливають на розвиток комунікативних навичок у дітей дошкільного віку. Форми організації щоденної ігрової діяльності, у процесі педагогіки поділяються на такі групи: сюжетні рольові ігри, ігри з правилами, у процесі яких діти дошкільного віку навчаються активно слухати, співпрацювати, переробляти дані, правильно говорити. Другою педагогічною умовою є розвиток предметно-розвивального середовища. Істотний вплив на розвиток комунікативних здібностей надає розвивальне предметне, просторове середовище, що включає організацію, зокрема, сюжетно-рольових дитячих ігор. Третя педагогічна умова полягає у використанні педагогом ЗДО різних методів під час роботи з сюжетно-рольовою грою. Під час проведення сюжетно-рольових ігор у закладі дошкільної освіти педагогом можуть бути використані наступні методичні прийоми: показ нових іграшок, показ ігрових дій лише з педагогом чи за участю дітей, участь педагога у грі ведучі та другорядні ролі, проектування ігрових дій (рефлексія дій дитини), сюжет ілюстрації (малюнки, схеми, елементи мультиплікаційних фільмів та казок), читання художньої літератури з наступним обігранням читання, попереднє обговорення сюжету гри та розробка плану.

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок, що сюжетно-рольовій грі належить чільне у процесі формування навичок культури спілкування дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Агіляр Туклер В. В. Сюжетно-рольові ігри дітей: спостерігаємо, спрямовуємо, надихаємо. *Дошкільне виховання*, 2019. №7. С. 20-21.
2. Дуброва О. Формування основ культури спілкування у дітей 5-7 років. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/39_2/visnuk_26.pdf (дата звернення: 9.04.2023).
3. Желан А.В. Формування культури спілкування дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського національного ун-ту ім.В.О.Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. 5. С. 21-22.

*Масляк Ганна Володимирівна,
студентка IV курсу,
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Козак Тетяна Валентинівна*

«Розвиток творчого мислення дітей старшого дошкільного віку в процесі дослідницької діяльності»

Розвиток творчого мислення дітей старшого дошкільного віку в процесі дослідницької діяльності є актуальною темою, оскільки така діяльність сприяє розвитку різноманітних компетенцій у дітей та формує креативну особистість.

Однією з важливих складових дослідницької діяльності є спостереження. Діти старшого дошкільного віку можуть самостійно спостерігати за навколишнім світом, формулювати запитання, шукати відповіді на них та використовувати отримані знання для створення нових ідей та проектів.

Крім того, дослідницька діяльність сприяє розвитку креативності та інноваційності у дітей. Вони навчаються знаходити нетрадиційні рішення для вирішення проблем, що допомагає їм розвивати нові підходи та ідеї.

Важливо, щоб дослідницька діяльність у дошкільному віці була орієнтована на результат, тобто діти мали можливість зробити висновки зі своїх спостережень та досліджень. Це дозволяє дітям зрозуміти, як їхні дії можуть мати вплив на результат та розвивати навички аналізу та оцінки.

Для того, щоб розвивати творче мислення у дітей старшого дошкільного віку в процесі дослідницької діяльності, вихователі повинні створювати сприятливе середовище, що дозволяє дітям вільно виражати свої думки та ідеї. Також важливо підтримувати їхні інтереси та допомагати у вирішенні проблем, що виникають під час дослідницької діяльності. Такі підходи допоможуть дітям розвивати творчість та ініціативу, а також навчитися співпрацювати та комунікувати з іншими.

Також важливо, щоб вихователі надавали дітям можливість самостійно вибирати теми для дослідження, створення власних проєктів та експериментів. Це допомагає дітям розвивати навички самостійності та відповідальності, а також навчає їх робити вибір та приймати рішення.

Для ефективної роботи з дітьми у процесі дослідницької діяльності вихователі можуть використовувати різноманітні методи та інструменти, такі як підручники та посібники, креативні завдання, графічні та конструктивні матеріали, комп'ютерні програми тощо.

Важливо, щоб робота з дітьми у процесі дослідницької діяльності була систематичною та планомірною, з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Такий підхід дозволяє вихователям ефективно розвивати творче мислення та інші компетенції у дітей старшого дошкільного віку.

Отже, розвиток творчого мислення у дітей старшого дошкільного віку в процесі дослідницької діяльності є важливим завданням для вихователів та батьків. Дослідницька діяльність дозволяє дітям розвивати свої таланти та навички, формує креативну особистість та підготовлює їх до майбутнього життя та професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Індивідуально-творче самовираження дітей дошкільного віку в ігрових ситуаціях. Особистість у єдиному освітньому просторі. Запоріжжя: Просвіта. 2014. С. 48-51.
2. Іщенко Л. В. Основи формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку: методичний інструментарій. Умань. 2014. 62 с.

*Машина Ірина Миколаївна
магістрантка
спеціальність «Освітні, педагогічні науки
(Педагогіка вищої школи. Тьюторинг)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевченко Андрій Федорович*

«Формування готовності майбутніх викладачів закладу вищої освіти до самореалізації в професійній діяльності»

Сучасні реалії життя вимагають змін у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Не залишається поза увагою і вища школа, яка активно шукає свою нішу у конкурентному середовищі європейських та світових освітніх закладів освіти. Очевидно, що на перший

план у підготовці фахівця виходять не лише його знання, а його пізнавальна та пошуково-творча активність, готовність до безперервного навчання.

В цьому контексті, проблема професійної самореалізації особистості є і залишається актуальною для сучасної педагогічної науки. Вона розглядається у контексті професійного розвитку фахівця, реалізації його особистісного потенціалу, професійної самоідентифікації та рефлексії.

Як свідчить зміст психолого-педагогічної літератури, з позицій діяльнісного підходу, професійна самореалізація є найвищою стадією розвитку людини як суб'єкта педагогічної взаємодії, що характеризує рівень актуалізації її потенційних можливостей. У контексті особистісного підходу подібний процес скерований на розкриття власного потенціалу і стає формою самореалізації людини у професійній сфері, що підкреслює особистісний смисл цього феномену.

Серед особистісних визначальних чинників професійної самореалізації людини слід назвати:

- наявність вираженої потреби у постійному професійному вдосконаленні;
- існування проєкту власного професійного розвитку;
- домінування спрямованості на досягнення визначених професійних завдань над задоволеністю власними професійними здобутками;
- формування власного професійного простору та ін. [10, с. 222].

Враховання тих чи інших чинників в процесі організації педагогічної взаємодії, в першу чергу, дозволить розв'язувати комплекс завдань, пов'язаних як з розвитком критичного мислення, стрункої логіки, виразного мовлення, так і засвоєнням знань, формуванням відповідних проєктивних умінь та навичок. В свою чергу, це дасть можливість оперативно відбирати й структурувати зміст дисципліни, планувати порядок його викладання, добирати оптимальні форми педагогічної взаємодії. До того ж таке враховання сприятиме ефективній організації дослідно-пошукової роботи здобувачів вищої освіти в процесі вивчення змісту матеріалу, використовуючи як діалогічні способи педагогічної взаємодії, так інформаційно-комунікаційні технології.

Досвід та практика свідчить про те, що необхідність формування готовності майбутніх викладачів закладів вищої освіти до професійної самореалізації обумовлена зростаючими вимогами щодо підготовки випускників, потребою в постійній професійній самоосвіті. Процес професійної підготовки в сучасних реаліях – низка складних і суперечливих процесів, притаманних українському соціуму, що дає можливість особистості бути досить конкурентоспроможною в умовах мінливості світу, спонукає до переосмислення у поглядах та підходах щодо підготовки зростаючого покоління до самостійного життя, а тим більше самовизначення та самореалізації майбутнього фахівця. Очевидно, що без приділення достатньої уваги такому феномену, процес педагогічної взаємодії позбудеться суб'єктності.

Організуючи таку взаємодію треба враховувати низку суперечностей, що стають перешкодою для розв'язання тих чи інших завдань. Серед них: перевантаження студентів значними обсягами матеріалу; недостатній розвиток у здобувачів вищої освіти навичок самоосвіти; досвіду самореалізації. До того ж, дії учасника педагогічної взаємодії, як суб'єкта навчання, обмежені через невміння організувати свою самостійну пізнавальну діяльність. І все це свідчить про недостатність ресурсу для вияву творчої педагогічної індивідуальності у процесі професійного самовдосконалення та самоствердження.

Ймовірно, що подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з необхідністю залучення майбутнього фахівця в самостійний пошук спільного розв'язання дидактично обумовлених проблемних завдань, моделювання ситуацій, подібних до реальної практики, тісного взаємозв'язку з реальною освітньою практикою, педагогічного супроводу процесу професійної адаптації та ін.

Важливо, що вище означені проблеми, так чи інакше, пов'язані з процесом формування готовності майбутніх викладачів до професійної самореалізації. Процесом

довготривалим та стохастичним, концентричним та самокерованим, який потребує прискіпливого аналізу та узагальнень.

Так, дослідник О. Філоненко, виділяє низку педагогічних умов, що забезпечують ефективність професійної підготовки майбутніх викладачів закладу вищої освіти. Серед таких:

- актуалізація суб'єктного досвіду студентів і його включення в зміст професійної підготовки; з

- забезпечення комунікації між суб'єктами освітнього процесу на основі діалогічної взаємодії;

- формування ціннісних установок майбутніх викладачів закладів вищої освіти на професійну самореалізацію [7, с. 316].

Незаперечним є те, що для майбутнього фахівця особливо важливим є включення механізмів «само», в процесі яких особистість збагачується знаннями, життєвими уміннями, мислительними й практичними навичками. Так, скажімо, розглядаючи самовиховання в контексті досліджуваної проблеми варто виділити три взаємопов'язані й взаємозумовлені його процеси: самопізнання, самоствавлення, саморегуляцію до здійснення дій, учинків чи справ [6, с. 213].

Важливо, також, звернути увагу на виховний потенціал подібної педагогічної взаємодії, так на думку І. Уличного, від вибору особистісних ціннісних орієнтацій та їх узгодженості залежать світогляд студента, його життєві принципи, переконання й професійна спрямованість, характер самоактуалізації, самореалізації й самоствердження [6, с. 214].

Отже, зачіпаючи лише окремі аспекти професійної підготовки фахівця, варто зауважити, що врахування сучасних досягнень педагогіки, менеджменту освіти та психології, єдність педагогічних вимог, продумана система цінностей та традицій, атмосфера взаємної підтримки та співпраці, прийняття оптимальних управлінських рішень, співтворчість викладачів та студентів – це ті важливі чинники, які сприяють самореалізації майбутнього викладача вищої школи в його педагогічній роботі.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 342с.

2. Радул В. В. Соціально-професійні проблеми сучасної педагогічної науки: монографія. Харків: Мачулін, 2019. 332 с.

3. Топольник Я. В. Визначення поняття «самоосвіта» як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Черкаського університету: наук. журн. № 20 (233)*. Редкол.: Н. А. Тарасенкова (відп. ред.) та ін. – 2012. – 152 с.

4. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи : підручник / О. М. Отич, Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 208 с. С.55-60.

5. Отич О.М. Національний авіаційний університет. Особистісні детермінанти професійної самореалізації науково-педагогічних працівників університетів України: С91 *Moderní aspekty vědy: XIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. str. 870*

6. Уличний І. Л. Формування готовності студентів педагогічних вищих навчальних закладів до професійного самовдосконалення. *Наукові записки (Серія Педагогічні науки)*. Наук. видання, № 125. 2017. – 211-215с.

7. Філоненко О. Формування ціннісних установок майбутніх викладачів ЗВО на професійну самореалізацію. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки / № 2(65), травень 2019. – 314-317с.*

*Мащенко Юлія
студентка 4 курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Топіха Віра Андріївна*

«Розвиток зв'язного мовлення першокласників у психолого-педагогічних дослідженнях»

На сучасному етапі вивчення української мови в школі одним із найважливіших завдань є формування комунікативної компетенції учнів, що невіддільно пов'язана з усіма видами мовленнєвої діяльності й культури мови.

Успішне формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів на уроках мови можливе лише за умови систематичної і цілеспрямованої роботи, постійної уваги до цього аспекту навчання [2, 16-21]. Способом формування в учнів таких умінь є різні види робіт, передбачені програмою. «Кожен урок рідної мови має бути святом пізнання і творчої праці. Саме на це спрямовані чинна програма і нові підручники з рідної мови» [3, 25].

Розвиток зв'язного мовлення учнів належить до одного з провідних завдань навчання мови в сучасній школі. «Не розвинутий у шкільному віці мовно-рушійний механізм усного мовлення, - слушно зазначає І.Білодід, - дається взнаки і в дорослому віці...» [1, 158]. Тому завдання курсу української мови в школі якраз і полягає в тому, щоб на основі глибоких і міцних теоретичних знань забезпечити вільне володіння учнями усним і писемним мовленням, що сприяє успішному вивченню інших навчальних предметів, готує молодь до участі в суспільному і трудовому житті.

«Посилення практичної спрямованості вивчення шкільного курсу української мови вимагає великої уваги до одного з його найголовніших розділів - розвитку усного і писемного зв'язного мовлення» [4, 11-12].

Перспективи для вдосконалення мовленнєвого розвитку школярів розкрилися також у зв'язку з науковими досягненнями, що належать до такої галузі науки, як психолінгвістика (теорія мовленнєвої діяльності), багато положень якої дали змогу повному висвітлити проблему навчання зв'язних висловлювань (І.Зимня, О.Леонтьєв, О.Шахнарович та ін.).

Результати психолого-педагогічних досліджень В.Давидова, М.Скаткіна, О.Савченко, А.Зимульдінової дають можливість уточнити, розширити уявлення про способи керівництва процесом розвитку мовлення учнів молодшого шкільного віку.

На розвиток зв'язного мовлення впливає багато факторів: мовленнєве середовище, спілкування з однолітками, слухання радіо-і телепередач, читання художньої літератури. Вирішальне значення у формуванні такої інтегрованої якості, як зв'язне мовлення, має навчальний процес, оскільки зв'язне мовлення – продукт цілеспрямованого систематичного навчання.

Питання вдосконалення змісту методики розвитку зв'язного мовлення знайшли своє відображення в дисертаційних дослідженнях К.Бикової, А.Галетової, І.Лопушинського, Н.Сажиної, І.Цепової, Т.Шелехової та ін. Значення їх полягає у висвітленні ряду конкретних теоретичних і методичних питань з даної проблеми.

Учені твердять, що розвиток мовлення – це складний творчий процес, який протікає в єдності з розвитком мислення дитини і з ускладненням її мовленнєвої діяльності. На думку психологів, мовлення є сукупністю мовленнєвих дій, кожна з яких має проміжну мету, підпорядковану загальній меті спілкування. Вчені дійшли висновку, щоб повноцінно спілкуватися, людина має навчитися швидко й правильно орієнтуватися в умовах спілкування, уміти правильно спланувати своє мовлення, відшукати відповідні засоби для передачі задуманого змісту, вміти забезпечувати зворотний зв'язок.

Учні повинні слухати і розуміти. Як зазначив один із французьких педагогів, переказ є чудовим способом перевірки розуміння читача[5, 27-32].

Навчити дітей слухати – значить навчити їх зрозуміти і довести своє розуміння; передавати словами думки й почуття, тобто переказувати.

Ефективний шлях роботи над розвитком зв'язного мовлення учнів передбачає переказування невеликих уривків прочитаного чи почутого, оповідань, складання творчих робіт, розвиток умінь висловлюватися усно і на письмі правильно, чітко і виразною мовою. Це дає змогу перевірити розвиток у школярів усіх чотирьох видів комунікативних умінь – слухати, читати, говорити і писати.

Отже, зв'язне мовлення – це монологічне мовлення. Тобто послідовний усний чи письмовий виклад думок, знань. Результатом такої діяльності є текст – сукупність взаємозв'язаних самостійних речень, об'єднаних спільною темою за допомогою мовних (лексичних, граматичних, інтонаційних) засобів. У силу того, що процес розвитку зв'язного мовлення усвідомлюється як важливий аспект в оволодінні школярами вмінням вчитися, ми вважаємо його загальнопедагогічною проблемою

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. Українська мова і мовлення в початковій школі: навч.метод.посібник/ М.С.Вашуленко. – К.: Освіта, 2006. – 268 с.
2. Вашуленко О. Мовлення складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра// Початкова школа. – 2011. – С.16-21.
3. Лобчук О. Усний переказ як засіб розвитку зв'язного мовлення// Початкова школа. – 2002. – № 2. – С.23-27.
4. Рачинська П. Доторкнутися до краси можна тільки серцем. Урок розвитку мовлення//Початкова освіта. – 2004. №11. – С.11-12.
5. Хорошковська О. Розвиток мовлення і підготовка до засвоєння грамоти// Початкова школа. -2001. - № 5. – С. 27-32.

*Меленчук Катерина Олегівна
магістрантка І курсу,
спеціальність: «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Вплив народних казок на моральні почуття дітей старшого дошкільного віку»

Нова модель освіти України спрямовується на пріоритетний розвиток особистості та створення для цього відповідних умов. У вихованні дітей дошкільного віку існує багато проблем серед яких однією з найголовніших є прищепити дитині, зберегти й посилити в ній відчуття причетності до родових, етнопонаціональних ціннісних основ і водночас підготувати її до сприйняття та засвоєння найсучасніших інтелектуальних, технічних, технологічних та художніх здобутків людства.

Дошкільний вік є періодом становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, суспільства в цілому, засвоюють моральні норми поведінки, важливі для особистісного розвитку. Тому саме цей період вважається найбільш чутливим для розвитку дитини, виховних педагогічних впливів на неї.

Педагоги і психологи досліджували проблему виховання культури поведінки особистості як частини її загальної культури. Їхні дослідження охоплювали розвиток моральних переконань, культуру взаємин дітей дошкільного і молодшого шкільного віку,

вплив соціальних емоцій на поведінку та виховання культури спілкування та естетичні аспекти культурної поведінки.

Казки про життя людей та їх взаємини можуть бути ефективним засобом формування поняття про добро та зло, як в інтелектуальному, так і в емоційному плані.

Казкотерапія, яка є найдавнішим психологічним методом, передає знання про духовні шляхи та соціальну реалізацію людини. Цей метод звертається до чистого та сприйнятливого дитячого начала кожної людини, оскільки казки є однією з перших мов, яку розуміють діти.

Казкотерапія є формою терапії, яка заснована на створенні особливої казкової атмосфери, в якій можуть проявитися потенційні риси особистості, а нереалізовані мрії можуть матеріалізуватися. Головною перевагою казкотерапії є відчуття захищеності та смак таємниці.

Народні казки завжди відігравали важливу роль у вихованні дітей. Вони передають не тільки мудрість та життєвий досвід наших предків, але й формують моральні цінності та почуття добра й справедливості в дітях [1, с.126-129].

Народні казки – це не лише цікаві історії про принців і принцес, чаклунок та чаклунів, драконів та пристрасних подорожей. Вони також є потужним інструментом для формування моральних почуттів дітей старшого дошкільного віку.

Перш за все, народні казки надають дітям приклади взаємодії між людьми. У більшості казок головний герой постійно взаємодіє з іншими персонажами, і це надає дітям можливість побачити, яким чином можна взаємодіяти з іншими людьми, як діалог та співпраця можуть призвести до вирішення проблем. Наприклад, в казці "Котигорошко" діти можуть побачити, як головний герой досягає своєї мети завдяки взаємодії з іншими персонажами.

Крім того, казки надають можливість дітям розвивати етичні та моральні почуття. У казках часто відображається конфлікт між добром та злом, і діти можуть побачити, як головний герой діє в певних ситуаціях, та чим керується. Наприклад, у казці "Ріпка" діти можуть побачити, як герої допомагають один одному, та як колективна праця призводить до досягнення спільної мети.

З допомогою казок педагоги розвивають в дітях соціальний інтелект. У казках часто відображаються різні персонажі з різними характерами, їх взаємодія та розвиток взаємин між ними. Діти можуть побачити, як головний герой взаємодіє з іншими персонажами, та відчути емоції та почуття, які виникають у персонажів під час взаємодії. Наприклад, у казці "Три поросятка" діти можуть побачити, як різні герої поведуться в різних ситуаціях, та як це впливає на розвиток історії.

Народні казки допомагають дітям розвивати свою творчість та уяву. Казки дозволяють дітям уявити себе у світі фантастичних персонажів та подій, що сприяє розвитку їхньої творчої уяви та фантазії. Крім того, казки часто містять у собі загадки, та головоломки, що сприяє розвитку мислення та логіки [2, с. 86-92].

Важливо зазначити, що не всі народні казки підходять для дітей старшого дошкільного віку, і варто добирати їх з урахуванням вікових особливостей та інтересів. Також, важливо використовувати казки як частину більш широкої програми виховання дітей, що допоможе забезпечити їх повноцінний розвиток.

Узагалі, народні казки можуть мати великий вплив на формування моральних почуттів дітей старшого дошкільного віку, допомагаючи їм розвивати етичні та соціальні навички, творчість та уяву. Використання казок як частини виховної програми може бути корисним для дітей, допомагаючи їм розвиватися [3, с. 106-108].

Крім того, народні казки можуть допомогти дітям розвинути емпатію та співчуття до інших людей та тварин. У казках часто зображуються персонажі з різними характерами та властивостями, що дозволяє дітям зрозуміти різноманітність людських характерів та навчитися розуміти почуття інших людей.

Також народні казки можуть бути важливим інструментом для розвитку мовленнєвих навичок дітей. Казки містять багато цікавих слів та виразів, які можуть розширити словниковий запас дітей та допомогти їм вивчити нові мовні конструкції [4, с. 34-36].

Отже, народні казки мають великий потенціал для формування моральних почуттів дітей старшого дошкільного віку, розвитку творчості та уяви, підвищення етичної та соціальної свідомості, розвитку мовленнєвих навичок та багатьох інших важливих навичок. Використання народних казок в якості інструменту виховання дітей може мати велике значення для їхнього повноцінного розвитку та формування як моральної та етичної особистості.

Список використаних джерел

1. Бабій І. В. Технологія морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки. Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки: збірник. Ніжин, 2011. № 4. - С. 126-129.
2. Лисенко Н.В. (2011). Етнопедагогіка дитинства : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово». 657 с.
3. Богуш А. М., & Лисенко Н. В. (2002). Українське народознавство в дошкільному закладі : Навч. посіб. (2-ге вид., переробл. і допов.). Київ : Вища шк. 407 с.
4. Лозинська Є. (2008). Українське народознавство дітям дошкільного віку: Метод. посібн. для дошкільн. закл. Львів: Оріяна-Нова. 208 с.

*Мельниченко Наталія Михайлівна,
магістрантка І курсу
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ремньова Анжеліка Григорівна*

« Формування комунікативної культури майбутнього викладача-консультанта як наукова проблема»

На сучасному етапі інтеграція закладів вищої освіти України до європейського й світового освітнього просторів актуалізувала проблему формування комунікативної культури майбутнього викладача-консультанта. Це зумовлено багатьма чинниками: міжнародною і вітчизняною мобільністю викладачів; активним переходом на дистанційне навчання, що пов'язано з пандемією вірусу COVID-19 і військовою агресією Росії проти України; наданням освітніх консультативних послуг у зв'язку з організацією освітнього процесу, вступу до закладу освіти тощо. З огляду на зазначене, розв'язання більшості професійних завдань повністю знаходиться у сфері комунікації та реалізується завдяки комунікативній взаємодії. Відповідно підвищуються вимоги до комунікативної культури, яка забезпечує викладачу високий рівень професіоналізму.

Кожна історична епоха створює свою культуру та цінності. Однак, як показує історичний досвід, тільки у демократичних суспільствах спостерігається високий рівень культури населення, і, відповідно, освіти. Народ завжди звертав увагу на вчителя, викладача, як ідеалів і представників високої культури. Розглядаючи діалектичний зв'язок освіти і культури, Р. Позінкевич наголошував, що побудова національної української державності можлива за умови, коли культура і моральне очищення усіх сфер життя людей стають першочерговими, а «формування людської індивідуальності, духовної

зрілості особистості, її творчого потенціалу досягається завдяки багатоплановому прояву людини в культурі та долучення до культурних досягнень людства» [3, с. 7-8].

Упровадження у життя ідеалів культури актуалізує потребу у підготовці майбутніх педагогічних працівників високого рівня культури. І. Зязюн підкреслив наявність причинно-наслідкового зв'язку освіти і культури: «... більш високий рівень культури вимагає більш високого рівня освіти. Матеріальні і духовні компоненти культури визначають зміст виховання і навчання, а цінності і смисли складають основне змістове ядро освіти» [1]. Для викладача комунікативна культура є ознакою освіченості і засобом суб'єкт-суб'єктної взаємодії у закладі освіти й суспільстві. Саме від грамотності висловлення своїх думок, відчуттів, уміння вести спілкування залежить майбутній успіх викладача у повсякденній і професійній діяльності.

Проблема розгляду комунікативної культури майбутніх фахівців різного спрямування відображена у дослідженнях Л. Варги, О. Гаврилюк, О. Полторацької, Л. Руденко, В. Садової, І. Тимченко. Зокрема, Л. Руденко визначає комунікативну культуру, як «інтегровану характеристику особистості, як суб'єкта професійної діяльності, яка забезпечує реалізацію професійної компетентності в комунікативній діяльності у процесі надання послуг і водночас сприяє його особистісному та професійному зростанню» [4, с. 13]. Розглядаючи комунікативну культуру, варто звернути увагу на наукові підходи, що визначають її зміст. Якщо розглядати комунікативну культуру з позиції аксіологічного підходу, то вона є системою цінностей особистості, які регулюють професійну діяльність. З точки зору діяльнісного підходу комунікативна культура є способом та інструментом успішної професійної діяльності особистості, що відображається у її результатах і самореалізації. Особистісний підхід вказує на комунікативну культуру особистості, як професіонала.

Для нашого дослідження важливим є твердження А. Омеляненка, який засвідчує, що формування комунікативної культури у студентів відбувається у процесі набуття знань про професійне мовлення, як засобу їх розвитку, а також системи комунікативних навичок, специфіка яких визначається у процесі професійного навчального спілкування [2]. На основі аналізу наукових праць у контексті нашого дослідження, робимо припущення, що переважна більшість науковців розглядають комунікативну культуру крізь призму комунікативних знань і вмінь, ціннісних орієнтацій, професійного досвіду і розуміння культури, як діяльності, що цілком відповідає нашому баченню. Тому, можемо зробити висновок, що поняття «комунікативна культура» є інтегрованою характеристикою особистості, яка включає комунікативні знання, уміння і навички, цінності й мотивацію до комунікації та особистісні якості, які детермінуються у процесі професійної адаптації та самореалізації особистості.

У ракурсі нашого дослідження суб'єктом комунікативної культури є майбутній викладач-консультант, який повинен володіти не тільки теоретичними знаннями, але й умінням організувати освітній процес таким чином, щоб виховувати у студентів патріотизм, формувати моральні цінності і громадянську позицію, розвивати здатність до збереження української і світової культур та цінностей, підвищувати культурний рівень, здійснювати комунікацію та спілкування в освітньому середовищі ЗВО. Водночас досконале володіння викладачем такими етичними нормами як чесність, безкорисливість, довіра, милосердя тощо підвищують рівень його комунікативної культури.

У сучасних реаліях на викладача дедалі більше покладається завдань, пов'язаних із консультуванням, що пояснюється умовами змінюваного суспільства й освіти. Тобто, крім знань і вмінь додається функція консультування: організувати конструктивну взаємодію викладача і студентів в освітньому середовищі. У такому випадку комунікативна культура викладача-консультанта в освітньому процесі, з одного боку, є вимогою до його особистості, а з іншого – показником уміння надання консультативних послуг суб'єктам освітнього процесу.

Отже, комунікативна культура викладача-консультанта є важливим компонентом його професійної культури. Потреба у її формуванні обумовлена тим, що він, як професіонал і консультант, постійно задіяний у процесі спілкування, що передбачає індивідуальну та колективну взаємодію зі студентами, науково-педагогічними і педагогічними працівниками, керівниками закладів освіти, професійними й громадськими організаціями тощо. У зв'язку з цим виникає потреба у визначенні суті, змісту і структури комунікативної культури викладача-консультанта та обґрунтуванні умов для її формування у ЗВО.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. Універсальність та інтегративність культури в освітньому просторі інформаційного суспільства. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/3357/1/%D0%B7%D1%8F%D0%B7%D1%8E%D0%BD3.pdf>. (дата звернення 02.02.2023 р.).
2. Омеляненко А. В. Формування професійної комунікативної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Науковий огляд. 2013. №1. URL : <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/19>. (дата звернення 02.03.2023 р.).
3. Позінкевич Р. О. Освіта в системі культури. Луцьк : «Вежа», 2000. 348 с.
4. Руденко Л. А. Теоретичні та методичні засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: дис. на здобуття ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і практика професійної освіти». Київ, 2017. 528 с.

*Мельничук Анастасія,
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Романчук Алла Іллівна*

«Підвищення мотивації навчання молодших школярів засобами проектної діяльності»

Тема нашої дискусії сьогодні - "Підвищення мотивації навчання молодших школярів засобами проектної діяльності". Як відомо, мотивація грає ключову роль у процесі навчання та досягненні успіхів у навчанні. Щоб залучити учнів до навчального процесу та збільшити їхню мотивацію до навчання, необхідно застосовувати нові технології та методики, які допоможуть зробити навчання цікавим та зрозумілим для дітей.

Проектна діяльність – це творча діяльність, мотивована методами і прийомами, що стимулюють творчу активність учнів; викликають інтерес, творчий інтерес; цікаві аналогії; створювати ситуації емоційного переживання; навчальні ігри; процедури перевірки; створення можливих ситуацій вибору використання питань, які стимулюють процеси мислення вищого рівня; підвищення рівня знань; стимулююче перетікання змісту навчального матеріалу [1].

На думку науковців, молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування навчальної мотивації, розвитку стійких пізнавальних потреб та інтересів, навичок саморегуляції, самоорганізації та самоконтролю, продуктивних способів і навичок навчальної діяльності, розкриття особистісних особливостей і здібностей, формування адекватної самооцінки та розвитку критичних здібностей, ставлення до себе

та інших, засвоєння соціальних норм, вдосконалення навичок спілкування з однолітками та розвиток близьких дружніх стосунків [3].

Дослідження показали, що проектна діяльність може забезпечити позитивну мотивацію до навчання, дозволяючи учням брати активну участь у власному навчанні. Крім того, проектна діяльність допомагає учням розвивати такі життєві навички, як співпраця, спілкування та креативність.

Проектна діяльність може бути використана з будь-якого предмета та адаптована для різних вікових груп. Наприклад, молодший школяр може створити проект на тему «Мій улюблений вид тварин» або «Моя улюблена казка». Працюйте в малих групах, обмінюйтеся ідеями та допомагайте один одному. Одним із ключових аспектів успішної проектної діяльності є визначення конкретних цілей та очікувань [2]. Вчителі повинні розуміти, які навички вони хочуть, щоб їхні учні розвивали, і створювати проекти, спрямовані на досягнення цих цілей. Також важливо дати учням можливість висловити свої ідеї та пропозиції, щоб вони відчували, що їхня думка має значення.

Проекти в початковій школі здебільшого розробляються у зв'язку з конкретною педагогічною діяльністю, безпосередньо координує проект, як правило, вчитель. Тому обирається тема, яка відповідає не лише інтересам учнів, а й потребам конкретної навчальної ситуації. Вчителі ставлять перед проектом власні педагогічні цілі, формулюють ключові питання та методичні проблеми. У багатьох випадках ці фактори спрямовують діяльність учнів на поглиблення знань і розширення кола інформації, яка формується під час опрацювання матеріалу підручника. Слід також зазначити, що при виконанні навчального завдання вчителі допоможуть учням визначити необхідні джерела інформації, переважно підручники, як найбільш доступні за змістом і форматом [4].

Отже, проектна діяльність позитивно впливає на мотивацію учнів до навчання. Адже коли дитина працює над проектом і отримує позитивний результат, вона відчуває радість і щастя, учень починає вірити у власні сили і прагне досягти ще кращого результату, з'являється дух суперництва. Але при стабільно позитивному результаті в кінці проектної роботи мотивація учнів знижується, оскільки у них є уявлення, що все буде добре, тому вчителі повинні так організувати проектну роботу, щоб не завжди був позитивний результат... а іноді і негативні.

Список використаних джерел

1. Бондарчук, В. Ю. Проектні технології в навчанні молодших школярів. Освітній портал. 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/71431/>.
2. Коваль О.М. Проектна діяльність як засіб підвищення мотивації навчання молодших школярів. Педагогічний альманах. 2016. № 31. С. 118
3. Кондрашова, О.В. Застосування проектної діяльності для підвищення мотивації навчання молодших школярів у процесі вивчення англійської мови. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2021. Випуск 45 (60). – С. 53-58.
4. Яценко О. В.. Застосування проектної діяльності на уроках української мови в початковій школі. Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету, серія: педагогічні науки. 2020. 3(54), 172-176.

*Можаровська Наталія Олександрівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Коннов Олександр Федорович*

«Ігрова діяльність як засіб формування соціально-комунікативних навичок»

Дошкільне дитинство – найсприятливіший час для розвитку соціально-комунікативних навичок. У цьому віці зароджуються та швидко розвиваються відносини з іншими людьми. Ці відносини є фундаментом, на якому розвиватиметься особистість дитини.

Дитина може стати нормальною соціальною особою, якщо вона росте в нормальному і чуйному оточенні. Вона буде чесною і правдивою, якщо в її оточенні панують чесність та правдивість. Те, чого ми хочемо домогтися у вихованні дитини, ми повинні постійно переносити з думок у сферу вчинків. За своєю природою та у колі своїх інтересів дитина добра. Неслухняною, недоброю і складною вона стає тоді, коли її виривають із цього кола, підштовхують до ранньої інтелектуалізації [1, с. 48].

Соціально-комунікативні вміння виступають умовою особистісного розвитку та виявляються у процесі спілкування. Сформованість соціально-комунікативних умінь є суб'єктивною умовою ефективності процесу соціалізації та самостійної реалізації дітьми перцептивної, інформаційної та інтерактивної діяльності. В основі формування соціально-комунікативних умінь лежать положення особистісно-діяльнісного підходу.

Соціально-комунікативні вміння дітей дошкільного віку включають:

- вміння вести діалогову взаємодію;
- вміння сприймати (слухати) та розуміти звернену мову;
- вміння вступати у діалог та підтримувати його;
- вміння відповідати на задані питання та самостійно ставити запитання співрозмовнику;
- вміння пояснити (донести) свою думку співрозмовнику;
- вміння використовувати різноманітні мовленнєві та мовні засоби;
- адекватно поводитися з урахуванням комунікативно-діалогічної ситуації [4, с. 46].

У цілому, соціально-комунікативними вміннями є: вміння слухати, вміння передати інформацію, вміння зрозуміти іншого, вміння співпереживати, співчувати, вміння адекватно оцінити себе та інших, вміння прийняти думку іншого, вміння вирішувати конфлікт, вміння взаємодіяти з членами колективу.

Гра – самостійна дитяча активність. Дорослий у ній може взяти ту чи іншу участь виключно як партнер тією мірою, якою він викликає у дитини інтерес та повагу. Однак дорослий може впливати на гру опосередковано, за допомогою ролівої поведінки та окремих припускень, реплік, питань.

Ігрові методи – це використання різних видів ігор, у яких діти навчаються спілкуванню, взаєморозумінню, взаємодопомозі, співпереживанню, емпатії [5, с. 478].

У ході сюжетно-дидактичних ігор та ігор-драматизації інтенсивно формується процес:

- синтаксичного структурування дитячих висловлювань;
- співвідношення мовленнєвих форм та конструкцій з рухами та діями;
- переведення немовних засобів спілкування (жестів, міміки, поглядів) у мовленнєві;
- освоюється структура тексту у зв'язковому оповіданні [3, с. 74].

У дидактичних іграх вирішується завдання пошукової активності, що уточнюють ту чи іншу граматичну форму, що виховує мовленнєве чуття [2, с. 28].

Педагогічними умовами розвитку соціально-комунікативних умінь дітей середнього дошкільного віку є:

- розвиток у дітей самостійності та активності у встановленні дружніх взаємин;
- включення дітей до спеціально організованої спільної ігрової діяльності.

Методика роботи з дітьми щодо розвитку соціально-комунікативних умінь повинна будуватися на програванні педагогічних ситуацій, вирішенні проблемних ситуацій,

виконанні ігрових завдань, включенні дітей у ігри-драматизації та бесіди, проведенні дозвілля та розваг [3, с. 84].

Для розвитку соціально-комунікативних умінь у роботі з дітьми дошкільного віку найчастіше використовуються театралізовані ігри та ігри-драматизації, оскільки у цих іграх багато діалогів між персонажами. Відтворюючи ці діалоги, дошкільнята вчаться вступати у взаємодію, підтримувати її, задаючи питання та відповідаючи на них, розуміти емоційний стан співрозмовника; діти навчаються бути чемними, тактовними.

Отже, роль гри у формуванні соціально-комунікативних навичок в дітей дошкільного віку полягає у сприянні розвитку власне мовленнєвих умінь, інтерактивних і перцептивних умінь. Усе це сприяє формуванню готовності дітей вступати у взаємодію з оточуючими, управляти власним особистісним розвитком.

Список використаних джерел

1. Вашека Т. В. Гічан І. С. Психологія спілкування : навч.-метод. комплекс. Київ : Книжкове видавництво Національного авіаційного ун-ту, 2016. 184 с.
2. Дубина Л. Розвиток у дітей комунікативних здібностей. *Дошкільне виховання*. 2015. № 10. С. 26–36.
3. Педагогіка і методика навчання і виховання : зб. наук. праць / відп. ред. В. І. Лозова та ін. ; Сумський держ. педагогічний ін-т ім. А. С. Макаренка. Суми : Мрія-1, ЛТД, 2017. 272 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав, 2015. 446 с.
5. Попова А. Д. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. *Молодий вчений*. 2015. № 1. С. 477–479.

*Молодковець Катерина Миколаївна
магістрантка I курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Севастюк Мар'яна Степанівна*

«Формування наскрізного вміння висловлювати власну думку у молодших школярів засобами інтерактивних технологій»

Згідно вимог Державного стандарту початкової освіти, однією із ключових вимог до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти є «взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях» [1]. Ця вимога на початковому етапі навчання в школі не може бути реалізована без формування у молодших школярів вміння висловлювати свою думку та розвитку у них усного та писемного зв'язного мовлення.

У сучасному світі вміння висловлювати свою думку є важливим і необхідним елементом розвитку особистості, який сприяє самореалізації та успішному функціонуванню людини в суспільстві [3]. Тому вчителі повинні приділяти увагу створенню умов для формування у молодших школярів в освітньому процесі початкової школи виділеного наскрізного вміння.

Один із ефективних способів формування у молодших школярів наскрізного вміння висловлювати думку є використання інтерактивних технологій. Підтвердження значущості, ефективності та ролі інтерактивних технологій знаходимо у сучасних методичних працях Л.Варзацької, Н.Побірченко, Г.Коберник, О.Комар, О.Прищепи, В.Юрович, І.Лікарчук та інших науковців та вчителів-практиків.

Слово „інтерактив” англійського походження, від слів „interact”, де „inter” – взаємний і “act” – діяти. Таким чином, інтерактивний - здатний до взаємодії, діалогу. Сутність інтерактивного навчання полягає в активному залученні всіх учнів до процесу пізнання.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації діяльності, яка має на меті створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів, учителя [2]. Під час інтерактивного навчання учні мають робити набагато більше, ніж просто слухати і фіксувати готові думки вчителя. Вони можуть продукувати інформацію самостійно, визначати та обговорювати проблеми, знаходити шляхи їх розв’язання, спостерігати і планувати. Вони повинні мати змогу застосовувати нові знання та навички на практиці, створювати зворотні зв’язки. На таких уроках діти активно змагаються, спілкуються, намагаються довести свою думку, вчать працювати в групі, а також розвиваються комунікативні здібності учнів.

Учень і вчитель, перебуваючи у інтерактивній взаємодії, є рівноправними, рівнозначними суб’єктами освітнього процесу. Вони спільно визначають мету діяльності, об’єкт, суб’єкт, засоби діяльності, результати навчання. Під час такого спільного пошуку здійснюється обмін думками, знаннями, способами діяльності, внаслідок чого відбувається рефлексія, оцінювання здобутих результатів. Тому використання інтерактивних методів навчання дає можливість створити в класі таку атмосферу, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, а також реалізувати особистісно-зорієнтоване навчання.

Усі інтерактивні технології поділяються на чотири групи: фронтальні технології, технології колективно-групового навчання, ситуативного навчання та навчання у дискусії [2].

Проведення колективних обговорень, дискусій, групового обговорення питань під час навчальних занять у початковій школі призводить до формування вміння висловлювати власну думку. Під час групових дискусій учні можуть обговорювати різні теми та висловлювати свої погляди на них. Важливо забезпечити те, щоб всі учні мали можливість висловитися та їхні думки були почуті. Крім того, доцільно використовувати різні форми групових дискусій, такі як «круглий стіл», дебати або «мозковий штурм», які будуть сприяти розвитку різних аспектів вміння висловлювати свої думки.

Використання під час навчання інтерактивних дошок, мультимедійних презентацій забезпечує умови для розвитку вміння висловлювати власні думки. Це обґрунтовується тим, що навчальні презентації включають відео, зображення та звукові ефекти, які допомагають зрозуміти тему та створюють умови для висловлювання учнями власної думки про неї. Наприклад, під час презентації можна запропонувати дітям висловити своє ставлення до проблеми та дати їм можливість обговорити її.

Таким чином, формування наскрізного вміння висловлювати власну думку у молодших школярів є важливим завданням вчителів початкової школи відповідно до вимог Нової української школи. Запровадження інтерактивної взаємодії, обміну думками, знаннями, способами діяльності створює ситуації для спільного обговорення питань, розвитку мовлення молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP180087.html
2. Брусенцова Е. Інтерактивні технології [Електронний ресурс] / Катерина Брусенцова // DOCPLAYER. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://docplayer.net/83862473-Lekciya-3-interaktivni-tehnologiyi-navchannya-keys-tehnologiyi-interaktivni-tehnologiyi.html>

3.Вашуленко О.В. Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання: методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка, 2020. 71 с.

*Мочульська Галина Юрївна,
магістрантка 2 курсу,
спеціальності «Сімейне виховання»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Олефіренко Тарас Олексійович*

«Виховання національно-патріотичних почуттів у дошкільників засобами національної символіки»

Одним з пріоритетних завдань розвитку сучасного суспільства є виховання національно-патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку. Відповідно до ЗАКОН. Патріотичні почуття важливо прищеплювати з дошкільного віку, адже саме дошкільний вік є сензитивний період.

Питання теорії та практики національного та патріотичного виховання підростаючого покоління знайшли відображення в працях науковців А. Богуш, В. Гонський, Н. Кисельова, О. Лещенко, Т. Поніманська О. Любар, В. Мацюк, В. Пугач, М. Стельмахович, Д. Федоренко та ін.

У закладах дошкільної освіти національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку здійснюється відповідно до положень Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (затверджено розпорядженням Президента України від 13 жовтня 2015 року за № 580/2015), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (затверджено рішенням МОН). України від 16.06.2015 р. за № 641), інші документи, що регламентують діяльність закладів освіти.

Вимоги щодо освітнього рівня, розвитку дошкільної освіти дитини визначаються в Базовому компоненті дошкільної освіти та конкретизуються в чинних комплексних та парціальних освітніх програмах для кожного вікового періоду.

В основі патріотичних почуттів дошкільників лежить їх інтерес до найближчого оточення (сім'я, батьківський дім, місце проживання, село), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, невіддільним. Приклад дорослих важливий для виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку, оскільки певний емоційно-позитивний настрій у них формується набагато раніше, ніж вони починають здобувати знання [4, с.109].

Патріотизм як моральна якість має невід'ємне значення. З огляду на це в педагогічній роботі поєднується ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, фольклором, засобами мистецтва, практичною діяльністю дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність тощо), народними та народними святами [1, с . 8].

Основними напрямками патріотичного виховання є:

- формування уявлень про родину, родинність і походження;
- краєзнавство;
- ознайомлюватися з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державну символіку;
- ознайомитися з традиціями та культурою місцевого населення;
- формування знань про людство.

Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти здійснюється через різні організаційні складові закладу, викладається в

його річному плані роботи, перспективному та календарному планах виховної роботи в різновікових групах та включає всі учасників навчально-виховного процесу. У цьому напрямку освітня діяльність закладу дошкільної освіти враховує особливості національного складу вихованців, їх сімей та працівників закладу [3, с. 3].

Основними умовами ефективної реалізації завдань національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку освітньому закладі є такі:

- організація розвивального середовища (природного, соціального, предметно-культурного);
- якісне програмно-методичне забезпечення навчального процесу (необхідні програми, навчально-методичні, художня література, методичні розробки тощо);
- інтеграція в навчально-виховний процес різних форм роботи з дітьми, методів, засобів педагогічного впливу, видів діяльності дітей; систематичне вивчення стану виховної роботи, її результативності;
- оптимізація методичної роботи з кадрами, у тому числі з використанням сучасних засобів інформування з професійних питань, використання інтерактивних форм підвищення професійної майстерності педагогів закладу;
- спілкування з іншими навчальними закладами, науковими установами, музеями, громадськістю, громадськими організаціями тощо; - співпраця з батьками вихованців у сфері психолого-педагогічної освіти, участь у навчально-виховному процесі дошкільного закладу;
- своєчасна та дієва допомога з боку керівництва та методичних служб різних рівнів [3, с.4].

Почуття патріотизму багатоаспектне за структурою і змістом. Це відповідальність, бажання і вміння працювати на благо Батьківщини, захищати і примножувати її багатства, спектр естетичних почуттів тощо. Ці почуття виражаються різними матеріалами: вчимо дітей бути відповідальними, берегти речі, книги, природу, тобто вчимо якості особистості – ошадливості, вчимо працювати на благо своєї групи, залучаємо до краси навколишньої природи [2, с.122].

Система національно-патріотичного виховання забезпечує формування у дітей уявлень про народознавство, складовими якого ми вважаємо мову, культуру, традиції, мораль, декоративно-прикладне мистецтво, фольклор. Вбираючи матеріальні і духовні цінності, вироблені народом і людством, дитина стає особистістю з потрібними рисами характеру і темпераментом. Національні цінності сприяють формуванню у дітей національних якостей, у тому числі громадянсько-патріотичних.

Для національно-патріотичного виховання корисно використовувати народні ігри з піснею та рухами. Ці ігри розвивають інтерес до співу, пам'ять, почуття ритму і мелодії. В іграх такого плану діти вчаться передавати художній образ у русі, але головне через гру український гімн входить у повсякденне життя родини, в якій виріс дошкільник. У народних іграх діти вчаться спілкуватися, долучатися до народних традицій, відкривають взаємодопомогу, знайомляться з малими жанрами народної творчості.

Патріотичне виховання дошкільників і робота над ознайомленням з державними та національними символами в його рамках — це не стільки передача знань, а й формування на їх основі любові до Батьківщини. І ця робота матиме великий ефект, якщо в її основу покладено організацію діяльності, доступної дітям певного віку [2, с. 7].

Отже, основою формування любові до Батьківщини є глибока і ґрунтовна робота з морального виховання дошкільників.

Список використаних джерел

1. Бичкова О. Формування національної та громадянської свідомості особистості / О. Бичкова // Дошкільний навчальний заклад. – 2015. - № 2. – С. 6-12.

2. Козлова С.А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. / С.А. Козлова, Т.А. Куликова. - 4-е изд., стер. - М. : Издательский центр «Академия», 2002. - 416 с.

3. Лист МОН від 16.06.2016 №1/9-315 “Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році”

4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : Навч. посіб. / Т. І. Поніманська. - К. : Академвидав, 2004. - 456 с.

*Насікан Анастасія Віталіївна
студентка II курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Топіха Віра Андріївна*

«Теоретичні засади становлення самооцінки молодшого школяра засобами ігрової діяльності»

Нова українська школа вважає своїм пріоритетним завданням виховання всебічно розвиненої особистості, здатної до саморозвитку та самореалізації. У Концепції нової української школи, зазначено, що вона «буде працювати на засадах особистісно-орієнтованої моделі освіти. У рамках цієї моделі школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму» [4]. Важливою умовою саморозвитку та самореалізації людини є розвиток самосвідомості, зокрема її оціночного компонента – самооцінки особистості.

Формування адекватної самооцінки – найважливіший чинник розвитку особистості дитини. Відносно стійка самооцінка формується у дітей під впливом оцінок з боку оточуючих, насамперед найближчих дорослих й однолітків, а також у процесі власної діяльності дитини і самостійної оцінки її результатів. Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного формування самооцінки. Це обумовлено включенням дитини у нову суспільно значущу й оцінювану діяльність, істотним розширенням кола спілкування. Необхідність сформуванню у дітей молодшого шкільного віку контроль і самооцінку не викликає ніяких сумнівів. Дослідження Г. Рейчлінд показують, що чим раніше зрозуміє молодший школяр необхідність постійного самоконтролю, тим краще [2]. Таким чином, допомогти дитині з перших днів навчання опанувати контролем, показати, що це таке, як він здійснюється, і поступово привчити її саму контролювати й оцінювати свої дії – от завдання, що постає перед педагогом.

Проблема формування самооцінки дитини, завжди цікавила видатних філософів, психологів і педагогів. Вивченням чинників формування самооцінки займалися Г. Бурменська, О. Демченко, Н. Олійник; вплив навчальної діяльності на формування дітей молодшого шкільної самооцінки вивчали О. Акімова, Л. Любчак. Чинники формування оцінювального ставлення до себе та уміння оцінити свої можливості досліджували Л. Божович, А. Василюк та ін.

Становлення в учнів адекватної самооцінки пов'язане з навчально-виховною діяльністю. Самооцінка закладається у структурі психологосоціальних зв'язків, тобто становлення самооцінки молодших школярів відбувається під впливом оцінювання з боку вчителя, батьків та однолітків [1]. Вплив педагога на формування самооцінки школярів є незаперечним. Організуючи навчальну роботу, вчитель має співвідносити те, що досягається дітьми у результаті не лише їх розумових здібностей, але й самооцінку дитини, її власне уявлення про характер прогнозного рівня реалізації своїх можливостей у різних навчальних ситуаціях. Від цих поглядів залежить впевненість учня в своїх силах,

усвідомлення результату як успіху чи неуспіху, ставлення до зроблених помилок. Звичайно, досягти цієї мети шляхом використання тільки традиційних форм і методів організації навчальної діяльності неможливо. Вирішенню цієї проблеми в значній мірі сприяє впровадження в навчально-виховний процес активних методів навчання, одним з яких є ігрова діяльність.

Ігрова діяльність має велике значення для розвитку спонукальної сфери учня, в тому числі й для розвитку свідомого бажання вчитися. Саме у грі відбувається перехід від мотивів як до свідомих, афективно забарвлених, безпосередніх бажань до спонукань як узагальнених, тобто найбільш усвідомлених, намірів [5]. Жодній діяльності не властиве таке емоційно захоплене входження дитини в життя дорослих, як гри, в якій вона добровільно підкоряється різним вимогам.

Проблему ігрової діяльності досліджували Л. Артемова, А. Вербицький, Р. Гуревич, П. Підкасистий, В. Менджерицька, Н. Михайленко, Н. Менчинська, К. Ушинський та інші педагоги і психологи. Вченими встановлено, що гра належить до традиційних і визнаних методів навчання і виховання школярів [3]. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховні функції діють у тісному взаємозв'язку. Гра як метод навчання організовує, розвиває учнів, розширює їхні пізнавальні можливості та виховує особистість. Як метод виховання – організовує самоконтроль і самооцінку учня.

Список використаних джерел

1. Варій М.Й. Психологія особистості: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2015. 592 с.
2. Джеймс У. Особистість. Самара, 2000. 12 с.
3. Жданов Д. Дидактичні можливості інтелектуальних ігор. *Завуч*. 2007. № 7 (301). С. 1-14
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. К.: МОНУ, 2017. 33 с.
5. Суровицька М. Вплив гри на розвиток особистості молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2014. № 2. С. 170-174.

*Невідома Анастасія Олегівна
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

«Інформатизація та цифровізація як засоби підвищення якості освіти» Ігрові форми методичної роботи у закладах дошкільної освіти»

Впровадження цифрових технологій вимагає перегляду змісту професійної підготовки сучасних фахівців, у тому числі й науково-педагогічних працівників. Аналіз наукових статей дозволив виділити найбільш значущі цифрові компетенції фахівця: техніко-технологічні - навички роботи з "хмарними" та web-технологіями, цифровими платформами, здатність до різноманітної та ефективної онлайн-комунікації.

У різних галузях економіки запроваджуються поняття "цифрова екосистема", "цифрове середовище", "цифрове співтовариство", "цифрова економіка", "цифровізація освіти". Цифровізація освіти веде до змін на ринку праці, в освітніх стандартах, виявлення потреб у формуванні нових компетенцій населення та орієнтована на реорганізацію освітнього процесу, переосмислення ролі педагога. З одного боку, цифровізація підриває

успадковану з минулого методичну основу школи, з іншого, породжує доступність інформації в різних її формах, не тільки текстової, а й звукової, візуальної. Доступність інформації вимагатиме постійного пошуку та вибору релевантного та цікавого контенту, високих швидкостей його обробки. Педагог повинен навчитися застосовувати нові технологічні інструменти та практично необмежені інформаційні ресурси [1].

Технології віртуальної реальності створюють можливість застосування цифрових тренажерів, не прив'язаних до одного робочого місця, що розширює коло технологій, що вивчаються. Технології мобільного навчання дозволяють навчатися у будь-який час та в будь-якому місці. Сьогодні інформація та знання - основа економічного прогресу, до якої не застосовуються традиційні поняття та моделі.

До цифрового середовища швидко адаптуються діти різного віку, формуючи початкові навички, вміння для подальшого розвитку. Формування конкретних компетенцій відбувається різних рівнях освіти, проте, цифрові компетенції формуються протягом усього життя.

Цифровізація передбачає повну автоматизацію процесів та етапів виробництва, починаючи з проектування продукту та закінчуючи його постачанням до кінцевого споживача, а також подальшим обслуговуванням продукту [3].

Під час стрімкого розвитку науки, багатьом корпораціям потрібні співробітники, готові працювати з новітніми технологіями. Вирішення цієї проблем, безсумнівно, має виходити із реорганізації процесу освіти.

Реформа цифровізації освіти полягає в оснащенні освітніх установ якісним програмним забезпеченням, наприклад, інформаційними системами, що дозволяють отримувати доступ до освітніх ресурсів, результатів сучасних наукових досліджень та розробок, електронних наукових бібліотек різними мовами світу [2]. Однак для цього спочатку необхідно забезпечити освітні заклади сучасною технікою, а саме комп'ютерами з можливістю підключення до мережі Інтернет. Розглянемо ситуацію кількох минулих років в Україні. Число персональних комп'ютерів, що використовуються у навчальних цілях у розрахунку на 100 учнів, з кожним роком неухильно зростає, проте темпи зростання не збільшуються, незважаючи на те, що обсяги цифровізації економіки зростають досить швидко. Аналогічна ситуація з цифровізацією у сфері вищої освіти: кількість персональних комп'ютерів для навчання у ЗВО постійно зростає. Але, на жаль, технології у ЗВО впроваджуються набагато повільніше, ніж відбувається цифровізація виробництва. Недостатній рівень розвитку освітніх інформаційних технологій спостерігається і в загальноосвітніх установах: найчастіше недостатній рівень розвитку навичок випускників шкіл обумовлений навчанням на застарілому устаткуванні або його повною відсутністю.

Цифровізація безпосередньо пов'язана з тими навчальними інструментами, які цифрові технології відкривають для університетів та шкіл, які раніше не були доступні. Найбільш виділяється з них можна вважати онлайн-навчання, до складу якого входять як змішані форми навчання, тобто поєднання перегляду лекційного відео в режимі онлайн і семінарських занять в університеті, так і безпосередньо онлайн-курси - MOOC (Massive Open Online Courses) [2; 3]. Згідно зі статистикою за кількістю доступних курсів MOOC динаміка даного інструменту позитивна.

Найбільший розвиток онлайн-навчання отримало в Північній Америці (США, Канада), Західній Європі (більшість європейських країн), а також в Азії (Китай, Японія). Важливо відзначити, що розвиток ринку онлайн-навчання у Східній Європі набагато менший, ніж у згаданих раніше країнах.

Оскільки переваги, які дає цифрова освіта, у світі вже досліджені та визнані, Україна, переймаючи досвід колег, реалізує деякі проекти, які передбачають використання сучасних технологій у навчанні.

Крім того, існують окремі міські проекти, наприклад, у столичних школах, які є учасниками проекту "Електронна школа", відбувається впровадження інформаційних

технологій на "новому технічному рівні": будинки обладнуються безліччю точок доступу до бездротової мережі Wi-Fi з метою забезпечення безперервного доступу до Інтернету; встановлюється безліч інтерактивних панелей, що мають зв'язок з електронним журналом та щоденником, а також з бібліотекою електронних ресурсів; школи отримують безліч портативних потужних гаджетів - ноутбуків та планшетів.

Таким чином, Україна може стати перспективною країною для розвитку Індустрії 4.0. Але для її активного застосування потрібна цифровізація освіти, оскільки цей процес впливає на якість освіти, дозволяючи школярам і студентам краще познайомитися з реальним світом, особливо з сучасними технологіями.

Список використаних джерел

1. Карплюк С. О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку: Матеріали методологічного семінару НАПН України (4 квітня 2019 р.). Київ, 2019. С. 188–197.

2. Кучерак І. В. Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 22. Т. 2. С. 91–94.

3. Трифонова О.М. Інформаційно-цифрова компетентність: зарубіжний та вітчизняний досвід. Наукові записки Центрально-українського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. 2018. Вип. 173 (2). С. 221–225.

*Недашківська Аліна Вікторівна
студентка IV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник
кандидат психологічних наук, доцент
Дубініна Катерина Віталіївна*

«Вплив сучасних мультфільмів на розвиток уваги в дошкільному віці: теоретичний аспект»

Увага є однією з найважливіших психічних функцій людини, яка визначає успіх у навчанні, роботі та взаємодії зі світом. Особливо важливо формувати увагу в дитинстві, коли вона ще тільки розвивається і формується. В сучасному світі мультфільми є однією з найбільш популярних форм візуальної розваги для дітей. Це підтверджує високий попит на мультфільми у дошкільному віці.

Вивчення впливу мультфільмів на увагу дитини проводили багато вчених з різних країн. Серед них можна відзначити таких науковців: Джордж Гербст - психолог, який проводив дослідження впливу мультфільмів на увагу дитини та їх когнітивний розвиток; Мішель Гадзійська - психолог, яка досліджувала вплив телевізора та мультфільмів на розвиток уваги дітей; Марія Ейкенбері - педагог, яка проводила дослідження впливу мультфільмів на розвиток мовлення та уваги у дітей; Дженніфер Коттл-Харріс - психолог, яка вивчала вплив мультфільмів на формування уваги та концентрації у дітей дошкільного віку.

Увага — це особлива форма психічної діяльності яка виявляється в спрямованості і зосередженості свідомості на вагомих для особистості предметах, явищах навколишньої дійсності[1, с. 86].

На думку науковців, у молодшому дошкільному віці увага мимовільна і викликається зовні привабливими предметами, подіями та людьми. На перший план виходить інтерес. Дитина фіксує увагу на чомусь або комусь, або тільки протягом того проміжку часу, в якому у неї зберігається безпосередній інтерес до людини, предмета або

того, що відбувається. Становлення довільної уваги супроводжується появою егоцентричного мовлення. На стадії переходу уваги від мимовільної до довільної велике значення мають засоби, що керують увагою дитини, а також міркування вголос. Увага під час переходу від молодшого до старшого дошкільного віку має такий розвиток: молодші дошкільнята розглядають картинки, що їх цікавлять, можуть займатися певним видом діяльності 6-8 секунд, а старші дошкільнята - 12-20 секунд. У дошкільному віці наявний різний ступінь стійкості уваги в різних дітей. Це може бути пов'язано з типом нервової діяльності, фізичним станом та умовами життя. Було помічено, що нервові та хворі діти частіше відволікаються, ніж спокійні та здорові[2].

Дослідження Кошак К.О. показали, що увага дітей дошкільного віку здебільшого є мимовільною, однак вона зберігається впродовж тривалого часу. Активізувати увагу дітей дошкільного віку можна за допомогою яскравих зображень або цікавих дій, що переключатимуть увагу дітей на діяльність. Саме такий прийом використовується у мультфільмах.

Нинішніх батьків насторожує той факт, що багато сучасних мультфільмів побудовані психологічно, педагогічно та етично безграмотно і можуть мати небезпечні наслідки впливу на дитячу психіку [3, с. 191].

У зв'язку з цим, нами було здійснено теоретичний аналіз особливостей уваги дитини дошкільного віку, та впливу мультфільмів на її розвиток у цьому віці. Це дозволило нам розробити рекомендований список «Корисних мультфільмів» для дітей дошкільного віку. До нього належать:

«Козаки». Це анімаційний фільм від української студії Animagrad, який розповідає про історію України від часів козацтва. У мультфільмі показані події, що відбувалися на території України в XVII столітті, коли українські козаки боролися за свою незалежність. Мультфільм допомагає дітям не тільки дізнатися більше про історію своєї країни, а й виховує патріотичні почуття та повагу до культури і традицій України. Крім того, «Козаки» містять цікаві пригоди та динамічні сцени, що розвивають уяву та когнітивні навички дітей. Мультфільм має чудову анімацію та кольорову гаму, що допомагає дітям зберігати увагу та насолоджуватися переглядом.

«ВАЛЛ-І» (Wall-E). Це анімаційний фільм від студії Pixar, який розповідає про пригоди робота на ім'я ВАЛЛ-І, який прибирає сміття на Землі, покинутій людьми. У мультфільмі розкрита важлива тема охорони довкілля та екології, що є важливою для виховання свідомих громадян, що піклуються про довкілля та зберігають його для майбутніх поколінь. Крім того, фільм пропагує важливість міжособистісних взаємодій та дружби. «ВАЛЛ-І» має надзвичайно яскраву та деталізовану анімацію, що допомагає привернути увагу дітей та насолоджуватися переглядом. Також цей мультфільм має мінімум діалогів, тому його можна рекомендувати для дітей різного віку та рівня володіння англійською мовою.

«Звірополіс» (Zootopia). Це анімаційний фільм від студії Disney, який розповідає про маленьку захисницю прав тварин, що намагається довести свої здібності та стати детективом у великому місті, де живуть різні види тварин. У мультфільмі показано важливу тему боротьби з расизмом та дискримінацією. Фільм вчить дітей толерантності, поваги до різних культур та індивідуальних особливостей. У фільмі є чудові приклади дружби та підтримки, що також важливо для виховання дітей. «Звірополіс» має цікавий сюжет та яскраву анімацію, що допомагає привернути увагу дітей та насолоджуватися переглядом. Фільм має приємний гумор та відмінних персонажів, що може зробити його перегляд приємним для дітей та дорослих.

Таким чином ми можемо зробити висновок, що мультфільми можуть мати значний вплив на увагу дитини. Зокрема, перегляд мультфільмів може викликати зниження рівня уваги дитини впевних ситуаціях, наприклад, під час виконання навчальних завдань. Це пов'язано з тим, що мультфільми часто мають яскраві кольори, швидкі рухи та непередбачувані сценарії, що можуть перевантажувати мозок дитини. Однак, існують і

позитивні аспекти перегляду мультфільмів. Вони можуть стимулювати креативність та увагу дитини, розвивати її мовленнєві та соціальні навички, а також викликати позитивні емоції та сприяти релаксації.

Під час підбору рекомендованих мультфільмів було виявлено, що на розвиток уваги дітей дошкільного віку під час перегляду мультиплікаційних фільмів впливають такі чинники, як якість анімаційного фільму, його змістовне наповнення та участь у перегляді батьків, які мають бути зосереджені безпосередньо на перегляді.

Список використаних джерел

1. Неустроева Н. В. Медіамистецтво у процесі створення коміксів. *Практична медіаосвіта: авторські уроки. Збірка* / ред. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. редакцією В. В. Різуна та В. В. Літостанського. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2013. С. 200-219.

2. Петрунько О. Агресивне телебачення та його деструктивний потенціал. *Освіта і управління*. 2004. №3-4. С. 55-60.

3. Кошак К. О. Українські телепрограми для дітей та юнацтва: концептуальні засади : дис. канд. філолог. наук : 10.01.08. Київ. 2007. 240 с.

*Ніжинська Анастасія Вікторівна
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Розвиток соціальних контактів дітей молодшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності»

Відокремлення дитини від дорослого наприкінці молодшого дошкільного віку призводить до нових взаємин дошкільника з ним та до розвитку соціальних контактів. Вперше дитина виходить за межі свого сімейного кола і встановлює нові стосунки з більш широким світом дорослих людей [1, с. 19].

Для дітей молодшого дошкільного віку характерно прагнення не лише до доброзичливості та уваги дорослого, але й до взаєморозуміння та співстраждання. Для них стає особливо важливим досягнути єдності поглядів та оцінок з дорослим. Збіг своєї точки зору з думкою старших свідчить доказом її правильності. Потреба у взаєморозумінні та співстражданні дорослих є головною для позаситуативно-особистісного спілкування [4, с. 9].

Дошкільне дитинство є періодом первинного складання особистості, періодом розвитку особистіших механізмів поведінки.

Починаючи з молодшого дошкільного віку у дітей починає формуватися більш складна внутрішня організація поведінки. Діяльність дитини все більше спонукується і спрямовується не окремими мотивами, які змінюються або вступають в конфлікт між собою, а певним підпорядкуванням мотивів окремих дій [3, с. 23].

Автор та науковець М. І. Лісіна виділила дві позаситуативні форми соціальних контактів, які характерні для дошкільного віку - пізнавальну і особистісну.

В першій половині молодшого дошкільного віку від 3-5 років з'являється позаситуативно-пізнавальна форма соціальних контактів дитини з дорослим.

Дуже важливою для неї стає оцінка дорослого, а будь-яке зауваження дитина починає сприймати як особисту образу.

Наприкінці молодшого дошкільного віку складається нова і вища для дошкільного віку - позаситуативно-особистісна форма спілкування.

Для дошкільного віку - позаситуативно-особистісна форма спілкування. На відміну від попередньої, її змістом є світ людей, а не речей.

Дорослий виступає для дитини як конкретна людина і член суспільства. Дитину цікавлять не лише його ситуативні прояви або його увага, доброзичливість, фізична близькість, але й різноманітні аспекти його існування, які не можна побачити у конкретній ситуації, і які ніяк не стосуються самої дитини, де він живе, ким працює, чи є в нього діти і т. п.

Протиріччя соціальних контактів розвитку дитини молодшого дошкільного віку полягає у розриві між його прагненням бути як дорослий і неможливістю реалізувати це прагнення безпосередньо. Єдиною діяльністю, яка дозволяє розв'язати це протиріччя, є ігрова діяльність. В такій грі дитина бере на себе роль дорослого як носія певних суспільних функцій і вступає в певні взаємини з іншими «ідеальними дорослими».

Саме тому, що ігрова діяльність дає дитині можливість вступити до взаємодії з такими сторонами життя, які недосяжні їй у реальній практиці, вона і є провідною діяльністю дошкільника [2, с. 152].

Таким чином, соціальні контакти розвитку дитини в дошкільному віці ускладнюються. Доросла людина залишається центром життя дитини, але взаємини з нею суттєво змінюються: дитина вступає у взаємини з більш широким соціальним світом. Становлення внутрішнього психічного життя і внутрішньої саморегуляції пов'язане з цілим рядом новоутворень у психіці і у свідомості дошкільника.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навчальний посібник. 2012. с. 424
2. Заброцький М. М. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: МАУП. 2011. с. 92
3. Зінов'єва Т. Ю. Формування соціальних компетентностей дошкільників. Навчальний посібник. 2006. с. 19-21
4. Кузьменко В. У. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку. Дошкільне виховання. 2001. с. 11

*Новицька А.М.,
магістранта
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук О.А.*

«Наступність закладу дошкільної освіти та початкової школи у формуванні соціальної компетенції дітей засобами сімейних традицій»

Постановка проблеми. Кожній дитині з перших років її життя приходиться вчитися орієнтуватися у навколишньому світі. У сучасній теорії освіти на перше місце висувається формування ключових компетенцій, однією з яких є соціально-особистісна компетенція. Соціальна компетентність дитини гарантує їй усвідомлення того, як необхідно себе поводити з дорослими і однолітками, щоб почувати себе у будь-якому колективі комфортно. Першим соціальним інститутом, який впливає на формування соціальної компетентності дітей, є дошкільний навчальний заклад, далі цю естафету переймає початкова школа. Саме в цьому проявляється наступність освіти між усіма ланками освітньої системи (дошкільною, шкільною, вищою).

Огляд існуючих розробок. Дослідженню проблемних питань формування соціальної компетентності дітей присвячені праці таких науковців, як С. Бойко, С.І. Матвієнко. Питання формування соціальних компетентностей засобами сімейних традицій досліджували К. М. Павицька, Л. В. Гончар, І. М. Мачуська, Т. В. Кравченко, А.В. Хижняк. Питання наступності закладів дошкільної освіти та початкової школи у формуванні компетентностей дитини досліджувала О. Г. Косенчук.

Виклад основного матеріалу. Наступність – це послідовний перехід від одного рівня освіти до іншого, який виражається у збереженні і поступовій трансформації змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання. Мета наступності полягає у забезпеченні повноцінного особистісного розвитку, фізіологічного та психологічного благополуччя дитини в перехідному періоді від дошкільного виховання до початкової школи, спрямованого на перспективне формування особистості здобувачів освіти з використанням їх попереднього досвіду і накопичених знань. Можна виокремити такі підстави наступності освіти, які забезпечують загальну (психологічну) готовність дітей до освоєння програми першого ступеня загальної освіти: розвиток допитливості, формування творчої уяви, розвиток здібностей дитини, розвиток комунікативності [2, с. 3].

Аналіз педагогічного досвіду свідчить про наступність як про двосторонній процес, у якому на дошкільному рівні освіти зберігається самоцінність дитини і формуються її фундаментальні особистісні якості – ті досягнення, які слугують основою для успішного навчання в школі. Водночас школа як наступник дошкільного ступеня освіти будує свою роботу на досягненнях дошкільника, використовуючи і розвиваючи його потенціал, сприяючи його подальшому особистісному становленню. Таке розуміння наступності дасть змогу реалізувати безперервність у розвитку та освіті дітей.

Розвиток соціальної компетентності – необхідний і важливий етап соціалізації дитини в загальному процесі засвоєння нею досвіду суспільного життя і суспільних відносин [1, с. 125]. Людина за природою своєю є істотою суспільною. Під соціальною компетентністю дитини розуміється якість особистості, яка сформувалася в процесі активного освоєння соціальних відносин, що виникають на різних етапах соціальної взаємодії, а також засвоєння дитиною цих етичних норм, які є основою побудови та регулювання міжособистісних відносин і внутрішньо особистісних соціальних позицій.

Ключовими соціальними вміннями дитини повинні бути:

- вміння диференціювати людей за ознаками статі, віку, спорідненості;
- вміння адекватно спілкуватися з однолітками, дорослими, оточуючими людьми;
- вміння поводитися в рамках допустимої поведінки;
- вміння культури спілкування;
- вміння адекватно реагувати на вчинки та слова оточуючих, співпереживати, користуватися правилами хорошого тону;
- вміння ототожнювати себе з колективом, народом, нацією [3, с. 35].

Накопичення дитиною необхідного соціального досвіду самостійно і під керівництвом дорослих, сприяє розкриттю вікового її потенціалу, успішній підготовці до навчання в школі, а пізніше – готовності до дорослого життя. Із цього випливає, що саме у дошкільному віці закладаються основи соціальної компетентності дитини, визначаючи шляхи розвитку та успішної адаптації в соціумі.

Заклади дошкільної освіти та початкова школа відіграють важливу роль у формуванні соціальної компетентності дитини, причому їх послідовність та наступність можуть впливати на ефективність цього процесу. Заклад дошкільної освіти є важливим періодом у формуванні соціальної компетентності дітей, оскільки вони мають можливість взаємодіяти з однолітками та дорослими в контрольованому середовищі. У такому середовищі діти можуть вчитися спілкуватися, співпрацювати та вирішувати конфлікти. Також вихователі можуть допомогти дітям розвивати емоційну компетентність, навчити їх виражати свої почуття та розуміти почуття інших людей.

Початкова школа також відіграє важливу роль у формуванні соціальної компетентності дітей. На цьому етапі діти навчаються більш складним соціальним навичкам, таким як ефективна комунікація, розвиток емпатії, співпраця та конструктивне розв'язання конфліктів. Також у початковій школі діти вчаться бути відповідальними за свої вчинки та приймати рішення на основі моральних принципів.

Наступність між закладами дошкільної освіти та початковою школою може впливати на ефективність формування соціальної компетентності дітей. Якщо у закладі дошкільної освіти діти отримують можливість взаємодіяти з однолітками та дорослими, то вони можуть бути більш готові до складнішої соціальної взаємодії в початковій школі. Якщо ж у закладі дошкільної освіти діти не навчаються соціальним навичкам, то вони можуть мати труднощі у взаємодії з однокласниками та вчителями в початковій школі.

Великий вплив на формування соціальної компетентності дітей мають сімейні традиції. У сім'ї діти вчаться соціальним навичкам, таким як емоційна регуляція, розвиток емпатії, співпраця та взаємодія з іншими людьми. Також у сім'ї діти можуть навчитися бути відповідальними, поважати права інших людей та розвивати моральні принципи.

Питання про співпрацю освітніх закладів з сім'ями їх вихованців є надзвичайно важливим для педагогіки, оскільки виховання у сім'ї є першою фазою соціалізації дитини, коли вона встановлює свої перші стосунки з рідними, з іншими людьми. У житті дитини у перші роки життя домінують соціалізуючі впливи сімейного оточення. Сім'я є одним з найважливіших компонентів мікросередовища, на усіх етапах життя людини. Перевагою сім'ї як виховного колективу є те, що дитина отримує можливість постійно спостерігаючи за поведінкою батьків в сімейних стосунках формувати власну поведінку; спілкуватися з людьми різної статі, віку, життєвого досвіду; просто та природно залучатися до щоденного життя. У сім'ї формуються емоційно насичені відносини між батьками та дітьми, які мають особистісний характер та набувається необхідний соціальний досвід [4, с. 91].

Процес формування соціальної компетентності дітей у закладі дошкільної освіти передбачає досягнення ними розвитку, необхідного та мінімально достатнього для їх нормального існування та функціонування у сучасному світі. Цей процес включає набір елементарних знань, вмінь та навичок, уявлень, які гарантують дітям можливість орієнтуватися у житті, адаптуватися до нього, адекватно реагувати на поведінку та діяльність оточуючих, явища та події, які відбуваються кругом них.

Висновки. Підсумовуючи, необхідно відзначити, що формування соціальної компетентності у дітей є складним процесом, що вимагає співпраці між різними факторами, такими як заклади дошкільної освіти, початкова школа та сімейні традиції. Наступність та зв'язок між цими етапами можуть впливати на ефективність формування соціальної компетентності у дітей. Сімейні традиції можуть бути дуже корисним інструментом у формуванні соціальної компетентності дітей, але вони не повинні замінювати виховання у закладах дошкільної освіти та початковій школі. Наступність між різними етапами виховання та взаємодія між сім'єю та навчальним закладом можуть бути ключовими факторами у формуванні соціальної компетентності дітей.

Список використаних джерел

1. Бойко С. Формування соціальної компетентності дошкільників як запорука їх адаптації в інклюзивному освітньому просторі: теоретичний аспект. Сучасні проблеми спеціальної освіти: теорія, досвід, інновації монографія. 2019. С. 124-136
2. Косенчук О. Г. Формування компетентностей дитини: наступність дошкільної та початкової освіти. Наукова доповідь загальним зборам НАПН України 19 листопада 2021 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, №3(2), с. 1-6
3. Матвієнко С.І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності навч.- метод. посібник. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2012. 103 с.

4. Формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку в сучасних соціокультурних умовах : монографія. Гончар Л. В., Кравченко Т. В., Мачуська І. М., Павицька К. М., Хижняк А. В. ; за заг. ред. Гончар Л. В. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 176 с.

*Новосад Ірина Миколаївна,
студентка IV курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
Кондратюк Олена Михайлівна*

«Формування пізнавальної мотивації молодших школярів засобами технології розвитку критичного мислення»

Пріоритетним завданням у трансформації сучасного освітнього суспільства є активізація суб'єктної позиції учнів у процесі навчання та забезпечення високої результативності їхньої навчальної діяльності. У Концепції Нової української школи наголошується на формуванні мотивації учнів початкової школи, активного пізнавального ставлення до дійсності, виховання в учнів інтересу до нових знань, бажання самостійно їх здобувати та створенні умов для ефективного навчання.

У період реформування освітнього процесу головною темою обговорення серед педагогів стає питання про розвиток особистості учня як активного учасника навчальної діяльності, що має індивідуальну мотиваційну структуру. Саме структура і зміст мотивів учня визначають напрямок активної участі дитини в навчальній діяльності, ініціативність та задоволення освітнім процесом, а також розуміння учнем, що отримана інформація, як і навчальна діяльність, особистісно значущі для нього і зараз, і в майбутньому [2, с.1].

Пізнавальна мотивація на сьогоднішній день є не тільки популярною темою обговорення серед педагогів, а й актуальним питанням дослідження багатьох вчених, адже саме мотивація є рушійною силою прогресивного розвитку учнів. Дослідженням даної теми займалися багато науковців, таких як: Дж. Брунер, Л. Виготський, Л. Божович, Ж. Годфруа, Д. Дьюї, Д. Клустер, А. Кроуфорд, М. Ліпман, Д. Макінстер, С. Метьюз, Р. Пол, Ж. Піаже, Д. Халперн, І. Бондарчук, Т. Воропай, О. Пометун, С. Терно, О. Тягло, Л. Терлецька та інші.

Формування пізнавальної мотивації – це не стільки зростання позитивного ставлення до учіння, скільки ускладнення самої структури мотиваційної сфери, розвиток спонукань, що її складають, встановлення нових, більш складних та суттєвих, а іноді й суперечливих відносин між ними. Мотивація та інтерес до навчання формуються, якщо учень стає суб'єктом навчальної діяльності на основі певних особистісних самоутворень [1].

Сучасна освітня технологія розвитку критичного мислення учнів початкової школи сприяє освітній мотивації, інформаційній грамотності, та соціальній компетентності особистості дитини. Здатність до критичного мислення є запорукою успішного навчання та розвитку компетентностей, які розкриваються у відповідних когнітивних стратегіях та підходах, обумовлюють розуміння певної нової інформації. Здатність відкинути все невідповідне та несуттєве створює умови для подальшого розвитку мотиваційного та знаннєвого компоненту успішного навчання.

Критичне мислення показує здатність учня самостійно оцінювати явища доквілля, дійсність, інформацію, наукові знання, думки і твердження інших людей, уміння розрізняти позитивні і негативні аспекти. Дослідження особливостей технології розвитку критичного мислення стосовно молодших школярів показало, що ця технологія має на

меті не механічне запам'ятовування інформації, а осмислений процес її сприйняття, постановки та розв'язання проблеми.

Тобто, технологія пропонує такий підхід до освітньої діяльності, за якого учні навчаються критичному аналізу, формуванню власної думки, критичному ставленню до нової інформації та її дослідженню. Особливість технології полягає у відсутності категоричності та яскраво вираженої критики від учителя, наданні учню можливості самопізнання в процесі отримання знань [4, с.26].

Отже використання технології критичного мислення з урахуванням вікових особливостей забезпечує формування позитивної пізнавальної мотивації учіння молодших школярів, що у свою чергу сприятиме емоційному налаштуванню школярів та підтримці бадьорого творчого настрою, оптимізуватиме результативність засвоєння навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. Бланк Т. В. Формування позитивної мотивації як фактор успіху навчальної діяльності молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2009. №16–18. С. 2–9.
2. Набой С. Шляхи інтенсифікації навчання у початковій школі. *Початкова школа*. 2012. №11. С. 1–5.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Za zag. red N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2019. 208 s.
4. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 192 с.
5. Пометун О., Пилипчатіна Л., Сущенко І., Баранова І. Основи критичного мислення. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 74 с.

Озекін Антон В'ячеславович
аспірант Педагогічного факультету
Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність формування економічної компетентності у процесі професійної підготовки студентів закладів вищої освіти

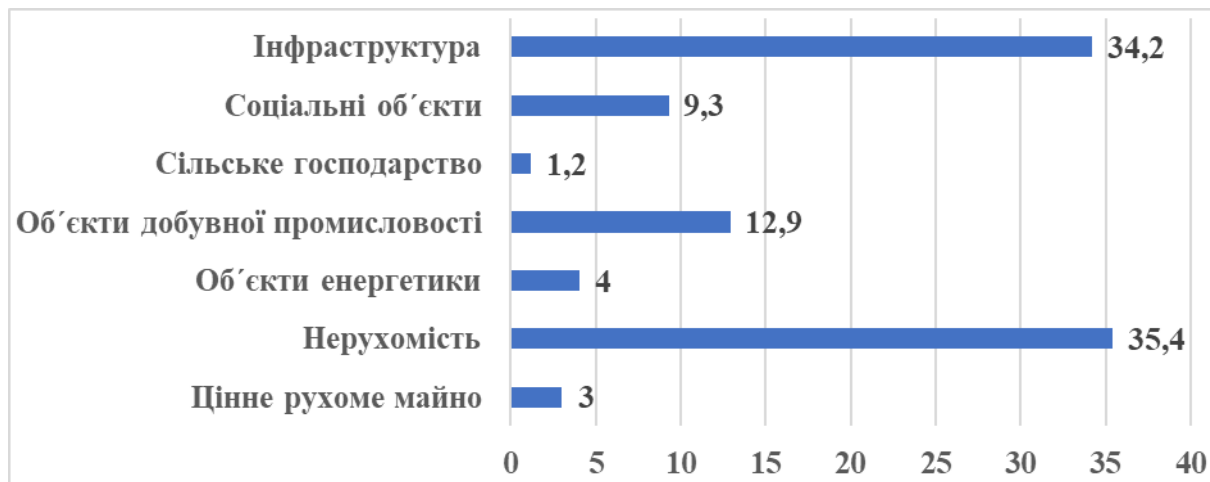
Актуальність формування економічної компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки студентів закладів вищої освіти як ніколи гостро постала в умовах викликів сьогодення: післявоєнне відновлення нашої держави та деокупованих територій. На часі постає питання: скільки ресурсів і часу знадобиться для відновлення української економіки.

Як зазначають економічні експерти, озвучувати фінальні цифри можна буде тільки після війни, коли буде проаналізовано втрати у кожному із сегментів економіки [2]. Тому, варто наголосити, що саме людський капітал відіграватиме головну роль у післявоєнному відновленні нашої країни [5]. Своєю чергою, одну з головних ролей у підготовці кадрів для відбудови нашої країни належить учителям технологій. Цей процес буде тривалим і важким.

Тож, формування економічної компетентності майбутніх випускників ЗВО, вчителів технологій зокрема, висвітлено у працях О. Ануфрієвої, О. Богоніс, Т. Бурласенко, С. Вітер, Г. Дмитренка, В. Коміренка, В. Куценка, В. Лозової, В. Лугового, В. Мадзігона, Н. Морозової, М. Палюти, Л. Петько, В. Саюк, О. Шпака та ін. Наголосимо, що у

сучасному науковому дискурсі «економічну компетентність розглядають як детермінанту доцільної, раціональної економічної поведінки людини» [4].

На Мал. 1. представлено матеріальні втрати економіки України після вторгнення РФ, підраховані за перші місяці початку війни у 2022 р., але вони зростають щодня.

Мал. 1. Матеріальні втрати економіки України внаслідок вторгнення РФ (у % від 100). По кожній позиції в доларах США. Складено за джерелом [2].

Дані, що представлено на Мал. 1 свідчать про те, що найбільше постраждали нерухомість (35,4 %, втрати склали 32 649 млн.дол. США) та інфраструктура нашої країни (34,2 %, втрати на 31 645 млн. дол.США). Об'єкти добувної та переробної промисловості (12,9 %, втрати – 11 896 млн дол. США); соціальні об'єкти – 9,3 % (втрати на 8 537 млн дол. США).

Об'єкти енергетики (4 %, втрати – 3 705 млн дол. США), але згідно звіту (2023) [3] зазначимо, що станом на 24 лютого 2023 року прямі збитки завдані інфраструктурі української енергетики, за попередніми оцінками, складають \$ 8,1 млрд. Цінне рухоме майно (3 %, втрати – 2777 млн.дол. США), с/г об'єкти та лісове господарство (1,2 %, втрати – 1091 млн дол. США).

Економічні втрати, завдані війною, зазвичай оцінюють за такими пунктами: 1) втрати фізичного капіталу (зруйновані підприємства, житло, інфраструктура тощо); 2) втрати недоотриманого ВВП; 3) втрати внаслідок загибелі населення та міграції; 4) втрати від екологічного забруднення [2].

На підставі сказаного вище, можна говорити про актуалізацію ролі професійно-технічної освіти в Україні, якнайбільше залучення молоді до набуття професії (робітничої), оволодіння учнями необхідними вміннями та навичками, які допоможуть подолати соціально-економічні виклики, в яких зараз ми опинилися: без світла, газу, тепла, їжі, транспорту, даху над головою та ін., коли треба в екстремальних умовах застосувати уміння і навички, отримані на уроках праці (технологій), на жаль не всі з цим змогли упоратися. А сьогоднішньому поколінню треба буде відбудовувати країну, починаючи з прокладання нових доріг, мостів, будівництва житла, підприємств, лікарень та ін.

І, коли місяць назад МОН України оголосило курс на максимальне залучення молоді до професійно-технологічної освіти, ми зіткнулися з лавиною критики. На жаль, опоненти не розуміють, що поки не запрацюють знищені заводи, лікарні, тепломережі, електромережі, тобто не буде відновлене все те, що зруйноване, то без роботи залишаться юристи, маркетологи, турагенти тощо. І що поганого в тому, якщо майбутній фінансист отримає раніше професію електрика? До речі, послуги якого ми потребували під час блекауту..., але дуже важко було знайти майстра, більшість з них – самоучки.

Тому, коли ми говоримо про професійну освіту та підготовку (професійно-технічна освіта), першочергово треба починати з підготовки вчителя технологій, який працюватиме як в загальноосвітніх навчальних закладах, так і ПТУ, згідного підняти рівень якості професійно-технічної освіти. Нагадаємо, що Європейська Комісія (ЄК) оприлюднила документ щодо ролі професійної освіти [10], де зазначається, що професійно-технічна освіта забезпечує молоді і дорослим плавний перехід від обов'язкової освіти до ринку праці, які потребують підвищення кваліфікації та перекваліфікації, щоб адаптуватися до мінливого світу праці [7].

Отже, на завершення наголосимо, що обґрунтована українською вченою Н. Морозовою структура економічної компетентності студентів (у складі мотиваційного, інноваційного, знаннєвого, особистісного, аксеологічного та поведінкового компонентів) дозволяє розглядати ЕК майбутніх випускників ЗВО двосторонньо, а саме: як інструмент адаптації особистості до умов соціально-економічного середовища, та як засіб розвитку людського капіталу в сучасних економічних умовах [4].

Список використаних джерел

1. Богоніс О. М. Формування економічної компетентності майбутніх молодших спеціалістів готельного ресторанного сервісу у професійному коледжі : дис. ... к. пед. н.; спеціальність: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ, 2018. 328 с.

URL: http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2018/diser_BOGONIS_pas.pdf

2. Вдовиченко А., Лепушинський В. Українська економіка через війну втратила близько \$100 млрд. Які руйнування коштували Україні найбільше. Розрахунки НБУ. *Forbes Ukraine*. 11 May 2022 14:49. URL: <https://forbes.ua/inside/ukrainska-ekonomika-cherez-viynu-vtratila-blizko-100-mlrd-yaki-ruynuvannya-koshtovali-ukraini-naybilshe-rozrakhunki-nbu-11052022-5956> (дата звернення 2 квітня 2023).

3. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення / Офіс Президента України, Міністерство економіки України. 2023. Березень. 50 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf (дата звернення 4 квітня 2023).

4. Морозова Н.М. Формування економічної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей у навчально-виховному процесі ВЗО: дис... к. пед. н. ; спеціальність: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ), 2018.

5. Озекін А. В. Людський капітал у післявоєнному відновленні України. *Підприємництво та бізнес-адміністрування в умовах діджиталізації*: міжнар. наук.-практ. інтернет-конференція (м. Харків, 01–28 лютого 2023 року). Харківський національний ун-т міського господарства імені О. М. Бекетова. Харків, 2023.

DOI: <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/3084>

6. Петько Л. В. Підготовка нового педагога-економіста – виклик сучасній педагогічній університетській освіті (на прикладі створення нових навчальних програм з іноземної мови за фахом зі спеціальності 6.030601 «Менеджмент (управління персоналом)». *Вісник Інституту розвитку дитини*. Вип. 27. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. С. 95–101. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7832>

7. Професійна освіта та підготовка: уміння та навички сьогодення та майбутнього. URL: <https://nqa.gov.ua/news/profesijna-osvita-ta-pidgotovka-uminna-ta-navicki-sogodenna-ta-majbutnogo/> (дата звернення 7 квітня 2023)

8. Bodnarchuk Oleh, Bodnarchuk Oksana, Ersozoglul Rukie, Kanishevskaya Lyubov, Pet'ko Lyudmila, Turchynova Ganna, Vyshnivska Natalia. Model of entrepreneurial corporate

education and prospects of professional development of managers in Ukraine // Journal of Entrepreneurship Education (JEE). USA. 2019. Vol: 22 Issue: 2. P. 1–8.
URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24347>

9. Pet'ko Lyudmila. Preparing higher school graduates in foreshortening of leader competencies for 2020 // Topical questions of contemporary science: Collection of scientific articles. – Aspekt Publishing of Budget Printing Center, Taunton, MA 02780, United States of America, 2017. P. 467–472. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13710>

10. Vocational education and training Skills for today and for the future. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 26 p.

*Олійник Ірина Миколаївна,
магістранта I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Лещенко Наталія Анатоліївна*

«Методична робота у коледжі як наукова проблема»

Інтеграція вищої освіти України до європейського освітнього простору створила умови для появи різних типів закладів вищої освіти, коледжів зокрема. В свою чергу, це актуалізує потребу формування професійної компетентності фахівців, які надають освітні послуги. Однією із складових останньої є методична робота.

Аналіз наукових доробок Ю. Бабанського, М. Братко, С. Бухальської, А. Вітченко, Т. Деменнікової, С. Міщенко, Т. Павлиш та ін. показав, що є різні підходи до тлумачення поняття «методична робота». Так, на думку І. Соколової, методична робота забезпечує психолого-педагогічну та методичну підготовку викладачів та передбачає підвищення ефективності освіти, досягнення майстерності у викладанні дисциплін, проведенні різних форм аудиторної і позааудиторної роботи зі студентами. В. Дородних розтлумачує методичну роботу викладача через змістову характеристику, що включає знання нормативно-законодавчих положень в галузі освіти, осмислення сучасних психолого-педагогічних тенденцій, впровадження інноваційного педагогічного досвіду та технологій, постійне професійне зростання. Знання, уміння та навички, способи комунікації як основу методичної діяльності характеризує А. Вітченко. Вона вважає, що означена діяльність стосується професійної реалізації викладацького персоналу, покращення процесу викладання, оптимізацію педагогічного процесу.

Водночас із поняттям «методична робота» деякі автори вживають термін «науково-методична». Зокрема, Т. Сорочан вважає науково-методичну роботу «системою цілеспрямованих заходів, які на основі взаємодії науки та практики, забезпечують безперервний професійний розвиток педагогічних і управлінських кадрів у міжкурсовий період, а також створюють передумови щодо супроводу освітніх практик та інновацій з метою досягнення більш високого рівня якості освіти» [3, с. 9].

Т. Федірчик окреслює науково-методичний аспект викладацької діяльності з позиції основних протиріч, які виникають в практичній площині коледжу. Вона відзначає її несистемний та формальний характер, відсутність орієнтації на професійний та особистісний рівень розвитку педагога.

До уваги нашого аналітичного розгляду прийняті й «Положення про методичну роботу» різних коледжів України. У своїй діяльності вони користуються терміном «методична робота» на позначення двох видів діяльності. Перш за все, науково-методичної, під якою розуміють проведення наукових досліджень із проблем вищої школи з метою створення нових підходів та методів ефективної організації освітнього

процесу. По-друге, навчально-методичної, яка розглядається в якості системи заходів щодо забезпечення якості підготовки фахівців відповідно до стандартів вищої освіти.

Важливе значення у методичній роботі коледжу має окреслення її цілей і завдань. Так, метою методичної роботи у коледжі є забезпечення організації освітнього процесу, підвищення професійної компетентності й педагогічної майстерності викладачів для формування, розвитку, самореалізацію особистості здобувачів.

До головних завдань методичної роботи у коледжі дослідники відносять:

підвищення професіоналізму педагогічних працівників із метою забезпечення конкурентоздатності випускників на ринку праці;

удосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання для раціонального поєднання теоретичної і практичної підготовки здобувачів освіти;

методичне забезпечення освітнього процесу необхідною навчально-методичною документацією;

застосування в освітньому процесі результатів наукових і педагогічних досліджень, інноваційних технологій навчання та кращого педагогічного досвіду.

С. Кожушко розкриває напрями методичної роботи коледжу. Охарактеризуємо їх:

- «навчально-методичний: удосконалення методики викладання навчальних дисциплін, методичне забезпечення освітнього процесу (розроблення освітніх програм, систематизація та оновлення навчальних дисциплін, проектування та розробка наочних засобів і дидактичних матеріалів, упровадження інтерактивних методів навчання, підготовка навчально-методичної літератури, рецензування підручників, навчальних посібників тощо);

організаційно-методичний: керівництво та координація системою методичної роботи, розробка перспективного плану видань методичного забезпечення, складання документів щодо планування освітнього процесу, проведення науково-методичних конференцій, семінарів, конкурсів тощо, взаємодія зі працедавцями, підвищення кваліфікації педагогічного колективу тощо;

науково-методичний: розроблення проблемних питань щодо удосконалення змісту освіти, здійснення окремих методичних експериментів і пошукових робіт у сфері методики викладання дисциплін і різних форм проведення занять із метою підвищення ефективності навчання; виконання запланованих та ініційованих науково-дослідницьких робіт щодо освітніх проблем; упровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій;

експертно-методичний: оцінка якості підготовки фахівців, рівня методичної роботи, розробка єдиних вимог, спрямованих на досягнення високих показників освітнього процесу (аналіз навчально-методичних розробок, узагальнення та аналіз передового педагогічного досвіду, відбір кращих розробок; відвідування занять із подальшим аналізом методичного рівня їх проведення; аналіз рівня забезпечення навчальних дисциплін навчально-методичною літературою та відповідною документацією» [1, с. 62].

Відтак, більшість науковців розглядають досліджуване поняття з трьох точок зору, як: 1) інструментарій підвищення якості та ефективності освітнього процесу; 2) частину системи безперервної освіти педагогічних кадрів та формування їх майстерності; 3) перелік операцій методичного характеру. Узагальнивши погляди авторів визначимо поняття «методична робота викладача коледжу» у якості динамічної систему дій та заходів щодо підвищення їх педагогічної майстерності, вдосконалення умінь узагальнювати досвід, використовувати активні методи організації освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Кожушко С. П. Методична робота як ефективний засіб підвищення рівня комунікативної компетентності педагога. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 11. С. 58-66.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 21.03.2023 р.).

3. Сорочан Т. Концепція науково-методичної роботи в добу освітніх змін: традиції, інновації, перспективи розвитку. *Методист*. 2013. №2 (14). С. 7-12.

4. Leshchenko, N. ., Anosova, A. ., Drachuk, O. ., Semenog, O., Vaidych, T. ., & Ruskulis, L. Current trends in training in continuing education : theoretical principles. *Laplage in Journal*. 2021. 7 (3C). P. 506-511.

***Остапенко Віта Олександрівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»***

***Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Саюк Валентина Іванівна***

«Теоретичні основи організації методичної роботи у ліцеї»

Реформи, які зумовлені реалізацією Концепції «Нової української школи», активно впроваджуються у заклади загальної середньої освіти України. На зміну звичайним школам утворюються такі заклади як гімназії та ліцеї. У «Положенні про ліцей» зазначено, що це «заклад загальної середньої освіти, що забезпечує здобуття профільної середньої освіти» [1]. Особливістю функціонування такого закладу є організація вивчення учнями профільних навчальних предметів (інтегрованих курсів). З огляду на це, виникає потреба у зміні підходів до організації методичної роботи у таких закладах освіти і методичного супроводу педагогічних працівників.

Проблема організації методичної роботи у закладах освіти у різних аспектах знайшла відображення у наукових розвідках багатьох науковців, зокрема, Ю. Бабанського, В. Гуменюк, Р. Гуревича, В. Дивака, Н. Дудніченко, А. Єрмоли, І. Жерносека, А. Зубка, Л. Набоки, М. Поташника, В. Пуцова, В. Саюк, О. Сидоренко та інших. Однак, теоретичні основи організації методичної роботи у ліцеї ще не стали предметом окремого наукового дослідження.

У науковій літературі методична робота визначається, як певна система методичних заходів, спрямованих на підвищення професійного рівня педагогічних працівників, розвиток їх творчого потенціалу, упровадження сучасних досягнень у галузі освіти у практику, нових засобів навчання тощо. Оскільки методична робота у ліцеї має задовольнити потреби педагогічного колективу, то її необхідно організувати із врахуванням особливостей функціонування закладу такого типу. Очевидно, необхідно визначити такі функції, напрями, принципи, зміст і форми методичної роботи, які б сприяли ефективному розвитку професійної компетентності вчителя ліцею. На думку Є. Бачинської, головною ідеєю організації методичної роботи у ліцеї має бути «професійний інтерес кожного вчителя, який виявляється на основі особистого професійного запиту» [2]. У такому випадку методична робота буде особистісно зорієнтованою, гнучкою, враховуватиме і задовольнятиме запити всіх педагогічних працівників. Звідси, метою методичної роботи у ліцеї має бути організація такого освітньо-методичного середовища, у якому будуть створені умови для особистісного професійного розвитку кожного педагогічного працівника і колективу загалом для підвищення якості освітнього процесу і формування особистості ліцеїстів.

Для реалізації мети у ліцеї має бути створена чітка структура методичної роботи, до складу якої повинні входити науково-методична (методична) рада (координатор усієї методичної роботи у закладі освіти), педагогічна рада (приймає рішення з різних питань діяльності закладу), методичні об'єднання, творчі групи педагогів за різним професійним

спрямуванням, школи молодого вчителя (педагогічної майстерності) тощо. На початку кожного навчального року директором ліцею видається наказ про організацію методичної роботи на поточний рік. У ньому визначається головна методична проблема, над якою працюватиме колектив закладу, форми методичної роботи, методичні об'єднання, творчі групи.

Науково-методична робота у ліцеї має ґрунтуватися на загальнонаукових принципах і специфічних до профілю закладу. Найважливішими принципами методичної роботи є: науковість, зв'язок із життям та актуальність, системність, комплексний характер, систематичність, послідовність, безперервність, масовість, творчість, єдність теорії та практики, оперативність, гнучкість, науково-методична самостійність, взаємозв'язок науково-методичної роботи педагогів і науково-дослідницької роботи ліцеїстів, перспективність. На систему методичної роботи ліцею за сучасних умов покладаються такі функції: розвивальна, навчальна, інформаційна, прогностична, супроводжувальна, дослідницька, аналітична, узагальнююча, експертна, фасилітативна, контролінгова. Функції методичної роботи сприяють досягненню таких цілей, як розвиток професіоналізму педагогічних кадрів ліцею, освітніх практик, упровадження інновацій, підвищення якості освіти [3]. Зміст методичної роботи з учителями визначає її суть і особливість організації в ліцеї: «систематичне вивчення й аналіз нормативно-педагогічних джерел; використання на практиці сучасних досягнень науки, передового досвіду; вивчення й аналіз стану якості освіти у закладі; надання практичної допомоги педагогічним кадрам у підвищенні рівня розвитку фахової компетентності; підготовка і проведення методичних заходів (форм методичної роботи), спрямованих на розвиток закладу» [4, с. 22].

Для досягнення мети і виконання змісту методичної роботи необхідно розв'язати такі завдання: окреслити напрями інноваційної діяльності педагогічних працівників; створити сприятливий психологічний мікроклімат для їх співпраці; посилити діяльність педагогів ліцею щодо використання сучасних методів, форм і засобів навчання; розвивати особистісні і професійні якості педагогів для підвищення рівня педагогічної творчості і майстерності; формувати мотивацію вчителів до дослідницької й інноваційної діяльності; мотивувати педагогів до створення індивідуальної системи методичної роботи у ліцеї. Основними формами методичної роботи у ліцеї є: колективні (методична рада, науково-практичні конференції, семінари, виставки тощо), групові (методичні об'єднання, творчі групи, школа молодого вчителя тощо), індивідуальні (наставництво, самоосвіта, стажування консультації тощо).

Організація методичної роботи у ліцеї повинна здійснюватися на діагностико-аналітичній основі, орієнтуватися як індивідуальні, так і колективні потреби й інтереси педагогічних працівників.

Отже, проведене наукове дослідження дає можливість зробити висновки, що методична робота у ліцеї є системною і цілеспрямованою діяльністю педагогічних працівників, яка ґрунтується на наукових принципах організації; має відповідну структуру, мету, завдання і напрями роботи; окреслені функції спрямовані на розвиток професіоналізму педагогічних кадрів ліцею, упровадження інновацій та підвищення якості освіти; організація методичної роботи здійснюється у різних формах і на діагностичній основі з урахуванням інтересів і потреб педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Положення про ліцей : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 р. №1062. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення 22.03.2023 р.).

2. Бачинська Є. М. Вектори змін методичної роботи в закладах загальної середньої освіти в контексті реформування освіти в Україні. URL : <https://www.narodnaosvita.kiev.ua>. (дата звернення 25.03.2023 р.).

3. Сорочан Т. Методична робота: підготовки вчителів до реалізації концепції «Нова українська школа». URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/3_31_2017/pedagog/.pdf. (дата звернення 25.03.2023 р.).

4. Василенко Н. В. Науково-методична робота в школі. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 176 с.

*Пастернак Світлана Олексіївна
студентка спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник :
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Образотворче мистецтво як засіб сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку»

Значення сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку досить важко переоцінити, оскільки саме цей період дитинства є найбільш сприятливим для розвитку діяльності органів чуттів, формування у дитини сенсорних еталонів – кольору, форми, розміру, накопичення уявлень про навколишнє середовище (предмети, події, явища тощо).

Відомо, що образотворча діяльність дітей молодшого дошкільного віку забезпечує їм необхідний сенсорний розвиток, здатність розрізняти форму, колір, звуки, сприяє глибшому сприйняттю багатства фарб, ліній та їхнього поєднання [1, с. 32]. Вираження дитиною своїх переживань в образотворчій діяльності є інструментом дослідження її несвідомих процесів, що полегшує реагування на переживання та фантазії, сприяє зміні поведінки, забезпечує розвиток уваги, уяви, мови, комунікації.

На віковий період 5-7 років припадають сенситивні періоди сенсорного розвитку (0-5,5 років) і сприйняття дрібних предметів (1,5-6,5 років), що додатково сприяє засвоєнню необхідних знань та набуття навичок дітьми. У процесі занять у дітей розвивається спостережливість, уява, зорова пам'ять, фантазія, формується та уточнюється багато уявлень, які є основою для засвоєння знань, одержуваних у процесі подальшого набуття життєвого досвіду. Великий запас адекватних уявлень дозволяє дітям успішніше пізнавати навколишній світ [2, с. 55].

Образотворча діяльність завжди пов'язана із вихованням у дітей молодшого дошкільного віку здатності спостерігати, яка лежить в основі їх сенсорного розвитку. Розвиток сенсорного сприймання під час образотворчої діяльності, має дві мети, по-перше - це збагачення естетичного та пізнавального досвіду дитини під час її ознайомлення з навколишнім світом, по-друге - це уточнення її уявлень про різні предмети. Під час малювання, ліплення, аплікації діти молодшого дошкільного віку знаходять цілісне відображення образу предмета як сукупності його просторових властивостей та кольору. Просторові властивості включають в себе наступні поняття: величина, маса, форма, будова предмета, до якої входить його відносна величина і форма частин, відносне розміщення предметів у просторі [3, с. 184]. Тому опановуючи образотворчу діяльність за допомогою малювання, ліплення, аплікація, діти молодшого дошкільного віку поступово набувають здатності створювати зображення предметів і явищ, що дозволяє творчо і активно передавати своє враження, розуміння, емоційне відношення до них.

Створення навіть найелементарніших зображень потребує існування у дітей досить яasnих уявлень про предмети і явища. Ці уявлення формуються, в першу чергу, через наочне безпосереднє ознайомлення дітей з явищами та предметами, стикаючись з ними в щоденному житті, через гру з ними, в процесі їх розгляду та спостереження. Щоб намалювати, виліпити чи вирізати якийсь предмет, дитині необхідно спочатку добре з ним ознайомитися, запам'ятати його колір, форму, величину, конструкцію, розміщення частин.

Сьогодні в дошкільній освіті все більше уваги приділяється розвитку творчої уяви і її креативності. Якщо у молодшому дошкільному віці уяву спеціально не розвивати, то в майбутньому ця здатність поступово згасає, знижується можливість та бажання до творчого мислення, гасне інтерес до образотворчого мистецтва і до здійснення творчої діяльності, збіднюється особистість.

Головною умовою розвитку творчої уяви дітей молодшого дошкільного віку є залучення їх до активних форм образотворчої діяльності: використання в роботі нетрадиційних матеріалів та оригінальних технік; тематичне малювання, художньо-дидактичні ігри; розвиток здібностей на основі формування асоціацій комбінувати в уяві життєвий та культурний досвід, використовуючи різноманітний образотворчий матеріал.

Для розвитку творчої уяви в спільній діяльності з дітьми можна використовувати різні методи, наприклад моделювання образів з геометричних фігур. Спочатку у чорному та білому кольорі, потім кольорові. Наприклад: «Склади з трикутників будь-яку іншу форму геометричної фігури». Завдання можна варіювати кількістю, формою, розміром чи умовою. У розвитку вміння створювати образи можна використовувати вправи на домальовування до певного образу, так званої Кляксографії. Дітям необхідно роздати листи з химерними ляпками. Діти промальовують плями на певну тему і вчаться об'єднувати їх у якусь композицію. Необхідно обвести предмет та домальовати деталі. Інша ігрова техніка отримання плям використовує роздування фарби на аркуші паперу за допомогою трубочки. Необхідно дути на краплю фарби чи чорнила у різних напрямках.

Під впливом занять образотворчої діяльності відбуваються зміни у поведінці дітей молодшого дошкільного віку. Їхня діяльність набуває усвідомленого, мотивованого й цілеспрямованого характеру. Певною мірою у дітей розвивається самостійність і наполегливість у досягненні певних цілей. Для формування позитивного відношення вихователя до образотворчої діяльності дитини необхідно використовувати епітети, які містять позитивну оцінку, наприклад: «добре!», «мені подобається!», «як гарно намальовано» [4, с. 83].

Таким чином, сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва можна визначити, як розвиток чуттєвої сфери дитини в ході поступового накопичення нею інформації про якості та властивості оточуючих її предметів і явищ довкілля, відношень між ними, а також подальшого її структурування під час малювання, аплікації, ліплення, ознайомлення з витворами мистецтва, ілюстраціями, фотозображеннями тощо.

Список використаних джерел

1. Голота Н. Основи управління якістю сенсорно-пізнавального розвитку дітей четвертого року життя в закладі дошкільної освіти. Н. Голота, О. Бріка. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2022. № 38. С. 30-35.
2. Зданевич Л. В. До питання особистісного розвитку дітей раннього віку в сенсорно збагаченому середовищі. Л. В. Зданевич, О. М. Попович Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. 2019. Вип. 2(2). С. 55-57
3. Максимова О. О. Нетрадиційні техніки образотворчого мистецтва в роботі з дітьми дошкільного віку. О. О. Максимова. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Вип. 1. С. 182-185.
4. Свйонтик О. Сенсорне виховання як основа розумового розвитку дітей дошкільного віку. О. Свйонтик. Молодь і ринок. 2021. № 1. С. 79-83

*Петрушенко Зоряна Сергіївна,
студентка 1 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Коннов Олександр Федорович*

«Розвиток емоційних почуттів дітей старшого дошкільного віку засобами народної гри»

В даний час дорослі все більше займаються фізичним та пізнавальним розвитком дітей, досить часто упускаючи сенситивність дошкільного віку в емоційному розвитку дітей, яка тісно пов'язана з особистісним розвитком дитини, її психологічним благополуччям та успіхом у соціумі. Дане питання стає все більш актуальним у зв'язку зі збільшенням інтересу до практичного інтелекту, який включає соціальний і емоційний інтелект. Так, дитина з розвиненим емоційним та соціальним інтелектом більш успішна у спілкуванні, ігровій діяльності, навчанні та майбутній професійній діяльності. В свою чергу, наслідком недоліків у розвитку емоційної сфери в дошкільному віці можуть стати труднощі у розпізнаванні та описі власних емоцій і емоцій оточуючих людей, труднощі вираження емоційних станів соціально прийнятним способом. Всі ці фактори можуть викликати конфліктні ситуації всередині дитячої групи, внутрішньоособистісні проблеми, які виражаються в тривожності, гіперактивності, сором'язливості, агресивності, замкнутості тощо, що загалом ускладнює соціалізацію як у дошкільному віці, так і на більш пізніх етапах розвитку. Саме тому, формування гармонійно розвиненої особистості неможливо уявити без виховання емоційних почуттів дитини.

Варто зазначити, що дошкільний вік – важливий етап у житті будь-якої людини, що визначає процес соціалізації, встановлення зв'язку з людьми, природою та предметним світом. Важливою складовою розвитку особистості дошкільників є емоційна сфера, оскільки жодне спілкування та взаємодія не досягне свого результату, якщо учасники цієї взаємодії не розуміють емоційний стан іншого, не здатні керувати своїми емоціями.

Емоційна сфера дітей дошкільного віку найбільш завантажена та регулює більшу частину важливих життєвих функцій, формує складну систему емоційного світовідчуття дитини. Дітям дошкільного віку часто властива імпульсивна поведінка, оскільки керувати своїми почуттями та емоціями ще не навчилися, а здатність до усвідомлення та контролю переживань, розуміння емоційного стану іншої людини ще тільки починає формуватися. Так, у міру розвитку та дорослішання відбувається становлення довільності поведінки, а почуття набувають більш стійкого та глибокого характеру.

Що стосується дітей старшого дошкільного віку, то їх емоційний світ розквітає. Багаж вже наявних і пізнаваних емоцій доповнюється новими: емоцією досади, захоплення, здивування тощо. Для цього віку властивий прояв емоційних почуттів за прикладом дорослих, з демонстрацією різних поз, погляду, інтонації та міміки. У старшому дошкільному віці емоційний розвиток досягає того рівня, при якому з'являється співпереживання оточуючим людям, рослинам та тваринам.

Окрім того, старші дошкільнята вже здатні контролювати свої емоції, що зумовлено психосоціальним розвитком дітей на даному етапі. По завершенні періоду старшого дошкільного віку емоційні процеси доповнюються складними формами уяви та образного мислення, виникають глибокі позитивні та негативні емоції, пов'язані як із сьогоденням, так і з майбутнім.

Важливе значення у розвитку емоційних почуттів старших дошкільників має естетичне виховання, яке є одним із найважливіших засобів формування ставлення дитини до дійсності, засобом її високоморального та інтелектуального навчання, а також у кінцевому результаті засобом розвитку духовно багатой і багатосторонньо сформованої особистості.

У існуючій системі естетичного виховання дошкільнят важливе місце посідають народні ігри. Народні ігри прийшли до нас із глибокої давнини, вони мають довгу історію,

яка передавалася від одного покоління до іншого, збираючи в собі найкращі традиції нації. Так, у літню пору року хлопчики та дівчатка любили грати в квача, водили хороводи, грали в лапту, демонструючи один одному свою спритність. Що стосується зимового періоду, то діти в цю пору влаштовували катання з гірок, грали в сніжки, співали пісні та танцювали.

Як слушно зазначає О. О. Вашак, «характерною ознакою давніх українських народних ігор є те, що ці ігри-забави склалися з бадьорих, жвавих пісеньок, сполучених з рухом і примітивними танцювальними елементами і сценічними фігурами (певними ролями). До таких ігор-забав можна віднести: «Чижик», «Подоляночка», «Голубка» та ін. Рухливі хороводні ігри супроводжуються пісенним текстом. На першому плані – слова, рухи – нескладні, по закінченні слів, співу можливий біг. Серед таких ігор доцільно назвати «Огірочки», «Галя по садочку ходила», «Подоляночка», «Перепілочка» та ін.» [1, с. 189].

На жаль, зауважує Н. Кусайкіна, сьогодні таке відродження давніх дитячих ігор покладено на музичних керівників дошкільних закладів, і в побуті годі сподіватися на повноцінне відродження такого естетично-виховного пласту народної педагогіки [2, с. 322].

Важливо зазначити, що народні ігри позитивно впливають на волю, мислення дітей, їхній характер, формують у дітей старшого дошкільного віку моральні почуття, виховують витривалість, створюючи інтерес до творчості народу, що надає духовний настрій вихованню в цілому. Вони формують стійке та поважне ставлення до культури рідної держави, створюється емоційно позитивна основа у розвиток естетичних почуттів. Окрім того, у народних іграх багато пісень та веселих лічилок. Через дані ігри діти знайомляться з різними жанрами фольклору – загадки, хороводи, лічилки, народні пісні тощо.

Отже, народні ігри є невід'ємною частиною духовно-морального виховання та розвитку емоційних почуттів дітей старшого дошкільного віку. У навчально-виховному процесі народні ігри не повинні вибиратися випадковим чином, необхідно враховувати цілі заняття, завдання, навички та вміння дітей, самі правила гри. Окрім того, правила народної гри старшим дошкільникам повинні повторюватися кілька разів, діти повинні розуміти, що у грі неприпустимі грубість, обман, натомість завжди вітається взаємодопомога, доброта, чуйність. Насамкінець зазначимо, що з метою ефективного розвитку емоційних почуттів дітей старшого дошкільного віку засобами народної гри необхідно влаштовувати свята з мотивів традицій нашого народу, знайомити дітей із видами народних ігор, залучати до цієї роботи батьків вихованців тощо.

Список використаних джерел

1. Вашак О. О. Українські народні ігри, як засіб екологічного виховання дошкільників. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2011. Вип. 12. С. 187–190. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2011_12_42
2. Твоя країна – Україна: Енциклопедія українського народознавства. Уклад. Н. Д. Кусайкіна. Харків : ВД «ШКОЛА», 2009. 513 с.

***Пилипенко Катерина Олегівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»***

***Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович***

«Подолання страху перед публічним виступом як актуальна соціально-педагогічна проблема»

Мета наукової роботи – дослідити проблему страху перед аудиторією. Для реалізації зазначеної мети ставимо такі завдання:

- дослідити проблему страху як явища;
- проаналізувати зазначену тему в контексті професіограми педагогічного працівника;
- розробити методичні прийоми і методи подолання страху.

Проведене нами реферування психолого-педагогічної, соціологічної, філософської літератури в Україні і за її межами свідчить про те, що страхом є стан людини, яка відчуває загрозу від реального і передбачуваного лиха [3]. Деякі дослідники вважають, що всі страхи в людей – це похідні від страху смерті [5]. Приєднуємось до думки тих вчених, які вважають, що різноманітні комплекси, фобії, паталогії, інші хвилювання, як правило, беруть початок з дитинства, в період становлення особистості в умовах сім'ї [7]. Приходимо до висновку про те, що саме в період раннього дитинства батькам і родині особливо важливо проявляти почуття любові, поваги, похвали до своєї дитини, стимулювати її прагнення активно пізнавати світ і себе в ньому. Наші спостереження показують також, що саме педагогічно необґрунтовані методи навчання дітей і підлітків є провідною причиною такого різновиду страху як страх перед аудиторією. Можна бути впевненим, що зазначений феномен є також наслідком упущень у вихованні самих батьків.

Результати проведених нами досліджень свідчать про те, що сценічний страх не завжди є результатом неправильного виховання. Можна стверджувати, що одна з причин досліджуваної проблеми концентрується на негативному минулому досвіді індивіда. Наші дослідження, а також висновки вчених ряду європейських країн свідчать про те, що проблему страху слід розв'язувати на перших етапах раннього дитинства. В іншому випадку бажання позбутись різноманітних фобій ускладниться. Стверджуємо, що трансформація бачити і відчувати слабкі сторони особистості, змінювати їх на більш виражені, сильніші – це важлива ознака розвитку особистості.

Наші спостереження, а також аналіз виступів педагогічних працівників перед учнівськими й іншими аудиторіями, дають нам підстави виділити систему конструктивних методичних рекомендацій щодо подолання явища страху: зосередити людський ресурс на досягненні пріоритетних цілей особистості шляхом напруженої творчої праці над собою [1]. У цьому зв'язку доречним є твердження американського педагога Дейла Карнегі про те, що «виховання впевненості в собі, під час виступу перед аудиторією, не представляє і десятої частки труднощів, які уявляє більшість людей» [4, с. 3].

Автору даних тез багаторазово доводилось спостерігати за поведінкою тих людей, які нерідко втрачають силу духу, неспроможних завершити задуману справу. До слова, наші рекомендації педагогічним працівникам, методистам і вчителям закладу освіти - постійно формувати впевненість у собі, уміння і навички мовленнєвої практики у процесі навчально-виховної роботи в закладі освіти; педагогічно-доцільно формувати мету виступу, змістову складову тексту, яка виголошується аудиторії; наш досвід, а також висновки психологів і педагогів свідчать про те, що в практичній діяльності необхідно використовувати тільки перевірену і достовірну інформацію, ніколи не ставати на шлях трансляції неправди в аудиторію. В іншому випадку можна бути переконаним, що довіра до надавача освітніх послуг зникне назавжди; серед апробованих нами методичних рекомендацій є уміння демонструвати позу, нейтральний вираз свого обличчя, особливо при умові, якщо промовець не відчуває впевненості в собі, також уміння тримати рівновагу, бути толерантним до оточуючих; постійно удосконалювати власні,

максимально виражені, а також нереалізовані особистісні характеристики; педагогічно доцільно візуалізувати інформацію, яка дозволяє якісно засвоювати одержані знання.

Таким чином, на основі результатів даного дослідження, робимо висновок про те, що проблема страху перед аудиторією не тільки поширена в сучасному суспільстві, а й посідає вагоме місце у соціальному житті людини.

Список використаних джерел

1. Анна Просвітова. Сім вимог успішного публічного виступу. Ви - оратор. URL: <https://youtu.be/NZBO6zGD4-c> (дата звернення: 23.03.2023).
2. Букич. Секрети великих ораторів URL : <https://youtu.be/lM99olZW-S0> (дата звернення: 19.03.2023).
3. «Дитячий центр здоров'я ім. Анни Мазуренко» – Поняття страху як базової емоції. URL : <http://childrenhealth.center/development/therapy/fear-correction>. (дата звернення: 22.03.2023)
4. Карнегі Д. Б. Як виробляти впевненість у собі та впливати на людей, виступаючи публічно. URL: <http://um.co.ua/5/5-3/5-35266.html>
5. Олексій Арестович. Як боротись зі страхом. URL : <https://youtu.be/OdRyhfnYvj8> (дата звернення: 13.03.2023).
6. Смедлі Т. Як подолати страх публічних виступів. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-39357448> (дата звернення: 22.03.2023).
7. Шарапа Г.Ф. Неповноцінність особистості: причини формування та засоби мінімізації. Дрогобич, 2019. С. 36-37

*Пищик Ганна Петрівна
магістрантка 1 курсу
спеціальність «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Сутність та значення поняття “Шанобливого ставлення” в дитячій педагогіці та психології»

Сучасні умови вимагають як від батьків, так і від педагогів інтеграції суспільного та сімейного виховання, активізації участі батьків в виховному процесі, зокрема в моральному вихованні дітей дошкільного віку. Це пояснюється тим, що сім'я та дошкільний навчальний заклад стають для дітей зразком людських взаємовідносин та соціальним орієнтиром. У виховній роботі дошкільний навчальний заклад має опиратися на сімейні цінності, сприяти підвищенню педагогічної культури, впливати на взаємовідносини між її членами. Забезпечити належний рівень реалізації потенціалу сім'ї відносно виховання більш шанобливого ставлення дітей до батьків здатна лише генерація педагогічних кадрів.

Дослідження в психології та педагогіці доводять, що саме дошкільний вік являється безпосереднім початковим періодом формування особистості. В цей період закладаються базові аспекти гуманізму, знаходять подальший розвиток звички, почуття та моральні уявлення, що в комплексі окреслюють подальший розвиток кожної окремої особистості.

Розглядаючи в науковій літературі проблему формування поваги до батьків можемо зазначити, що вона була предметом досліджень психологів, філософів та педагогів, тому залишається актуальною і сьогодні. В своїх наукових працях проблеми взаємовідносин між поколіннями та формування шани до батьків розглядалися

наступними вченими: Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. [2] та іншими. При цьому до питання формування шани дітей до батьків вчені підходять з різних аспектів:

1. Прищепта Т. І. в цьому напрямку розглядає можливість освоєння та збереження традицій в національному вихованні [3];

2. Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр вбачають в шані до батьків основні умови виховання сім'ї через взаємовідносини між батьками, їх власним прикладом моральної поведінки та загальним рівнем культури родини [4];

3. О. Шиян, О. Франкевич, Н. Патуляк, Г. Іванців, Л. Зеленко, Л. Цюпа, А. Казіброда до моральних якостей кожної окремої особистості включають наступні компоненти: емоційний, когнітивний та практичний. Кожен із наведених характеризується через їх взаємозв'язки в процесі формуванні шанобливого ставлення до всіх дорослих людей [5].

Проведені результати в педагогіці та психології вказують на готовність дітей дошкільного віку до певної моральної дії. Така готовність окреслюється знанням моральної норми та відповідним емоційним ставленням до неї. Для того, щоб знання відносно моральне ставлення до дорослих набули конкретного морального значення вони повинні зачіпати почуття, переживатися дитиною та безпосередньо втілюватись у поведінці. Т. Поніманська здійснює акцент на тому, що основним показником вихованості дитини є поведінка, що відповідає духовим моральним нормам та принципів. Через моральну поведінку реалізовуватиметься діяльнісний компонент дефініції «шани до дорослих», що формується з вчинків дітей відносно батьків, а саме чуйність, привітність, надання допомоги, турбота. Дитина зростає морально, в ній утверджуються позиції тоді, коли сама вона активно діє. Управляти процесом становлення особистості дитини означає організувати роботу дитини дошкільного віку, створювати умови для того, щоб виявити шану для дорослих, щоб дитина через власні дії відчувала свою значущість та потребу виявлення шанобливого ставлення до рідних [1].

Отже, дошкільний етап в житті дитини є тим періодом, в якому можуть засвоюватися такі етичні норми поведінки як моральні якості та шанобливе ставлення до дорослих. Всі вони формуються під час діяльності дитини. Моральна поведінка є єдністю дії та мотивів, при цьому новоутворенням психіки являється ієрархія мотивів. Важливим процесом у розвитку особистості дитини дошкільного віку є ієрархія мотивів, що надає спрямованість поведінки людини, що надає оцінку не лише вчинків дитини по відношенню до батьків, а й поведінки загалом.

Список використаних джерел

1. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. К. : Академвидав, 2008. 456 с.
2. Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї: навч. посіб. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
3. Соціалізація дошкільників в умовах ДНЗ / Уклад. Т.І. Прищепта. Х. : Вид. група «Основа», 2009. 169 с.
4. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків: Друкарня Мадрид, 2015. 330 с.
5. Шиян О. Зерно любові. Програма духовно-морального виховання дітей / О. Шиян, О. Франкевич, Н. Патуляк, Г. Іванців, Л. Зеленко, Л. Цюпа, А. Казіброда. Львів: ДНЗ Львівське ВПУ ІКТ, 2018. 61 с.

*Пільтяй Аліна Сергіївна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Топіха Віра Андріївна*

«Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів засобами діалогічного мовлення на уроках української мови»

У контексті суспільних потреб особливо значимою є основна мета початкової мовної освіти, яка визначається провідною функцією навчання рідної мови, виховання свідомої, духовно багатой, сучасної, творчої особистості, яка володіє вміннями комунікативно доцільно вживати мовні засоби у різних сферах і видах мовленнєвої діяльності.

Мовленнєва компетенція дітей визнана однією з провідних базових характеристик дитячої особистості, що формується в процесі її розвитку.

Діалогічне мовлення не тільки формує мовленнєву компетентність, але й розширює кругозір учнів, сприяє розвитку комунікативних навичок. Таким чином, формується духовний світ учнів й збагачується їхній словниковий запас.

Мовна компетентність – засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови [2].

Мовленнєва компетентність – уміння говорити, слухати, читати, писати, тобто вміння, пов'язані з мовленнєвою діяльністю, з побудовою діалогічних і монологічних висловлень у конкретній ситуації, відповідно до рівнів мовної компетенції учасників спілкування [1].

І. Зимня стверджує, що мовленнєва компетентність відрізняється від мовної так само, як відрізняється мова від мовлення: мова як система знаків для передачі змісту, використання яких окремим суб'єктом для формування і формулювання думки створює мовлення. Тому мовленнєву компетентність визначаємо як індивідуально-своєрідну організацію мовних знань суб'єкта з узагальнення зовнішніх мовних явищ та зміна їх на внутрішні. Це знання, що забезпечують правильність, адекватність і точність оформлення думки мовними засобами [6].

Мовленнєва компетентність охоплює не тільки знання мовної системи й володіння мовним матеріалом (мовленням), а й передбачає дотримання соціальних норм спілкування, правил мовленнєвої поведінки, знання, уміння й навички, необхідні для розуміння чужих і породження власних програм мовленнєвої поведінки.

Навчання як потужний освітньо-культурний чинник має бути спрямоване на розкриття внутрішніх ресурсів особистості учня, виявлення вже закладених у ньому потенційних можливостей. Від того, як організоване навчання в школі, як учителі вчать школяра мислити, залежить творчий чи нетворчий шлях його в подальшому житті, бо, як зауважує Н. Маслоу: «Не знання як такі, а творче ставлення до них формують культуру учня» [3, с. 242].

У формуванні мовленнєвої компетенції учнів мова як засіб і мовлення як спосіб формування й формулювання думки поряд із самою мовленнєвою діяльністю загалом виступають як самостійні об'єкти навчання. Учні навчаються не певної мовленнєвої діяльності як мовного явища, а формують власну мовленнєву діяльність українською мовою. Для цього їм необхідно оволодіти засобами й способами реалізації кожного з її видів, загальними і частковими її механізмами ще у початковій школі, а вдосконалювати під час навчання в основній та старшій школі [5].

Діалогічне мовлення – це вид мовлення, в основі якого знаходиться діалог. Діалог – це обмін репліками, що відбувається між двома або більшою кількістю людей. [4, с.105]

Важливою рисою діалогічного мовлення є те, що воно комусь адресується, на когось розраховане, і є досить спонтанним.

Характерною особливістю діалогічного мовлення є його емоційна забарвленість. Важливою умовою досягнення мети діалогу є досконале володіння його учасниками мовою як засобом спілкування. Діалог можна вважати результативним, якщо досягнуто мети всіх учасників спілкування, ніхто в процесі розмови не був ображений, невислуханий чи незрозумілий.

Розвиток навичок діалогічного мовлення розпочинається вже з першого класу. Для дітей діалогічний вид мовлення є важчим, ніж монологічний. Тому, що діалогічне мовлення формується в процесі розмови двох партнерів, його не планують заздалегідь, воно тісно пов'язане з ситуацією.

Діалог є основною, домінуючою, формою мовлення, і тому вже на практиці навчання української мови в початкових класах він повинен посідати належне місце.

Набуті в початкових класах лінгвістичні знання та повноцінні мовленнєві вміння і навички з української мови не лише забезпечать можливість подальшої мовної освіти в основних класах, а й значною мірою забезпечать людині вільне самовираження в усіх сферах суспільно-виробничого життя.

Список використаних джерел

1. Башинська Т. Взаємодія вчителя й учнів у навчально-виховному процесі як педагогічна проблема // Поч.школа. - 2011.-№12.-С.55-58
2. Лисенкова С. М. Коли навчатися легко / Педагогічний пошук. - К. 2008.-80 с.
3. Маткобожик М. С. Щоб уроки стали святом // Рідна школа 2010. - №11 .-С.65-70.
4. Сухомлинський. В. О. Вибрані твори. У 5-ти томах. Том 3. Серце віддаю дітям. К.: Рад. школа. 1977. - 272 с
5. Сучасний урок: традиційні та інноваційні підходи / Укл. О.О. Байназарова, І.В.Капустін, З.В. Рябова, Л.Д. Покроева, С.Б. Ставицький; За заг. ред. Л.Д. Покроевої. – Харків: ХОНМІБО, 2006. – 28с.
6. Ушинський К.Д. Педагогічні твори. У 6-ти томах. / Укл. С.Ф. Єгоров. - М.: Педагогіка. 1989.

*Покидько Інна Іллівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Коннов Олександр Федорович*

«Місце рухливих ігор у вихованні самостійності в дітей середнього дошкільного віку»

Самостійність дітей середнього дошкільного віку на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти є об'єктом підвищеної уваги науковців, що обумовлено реалізацією особистісно-орієнтованого і діяльнісного підходу до розвитку, виховання і навчання дітей, вирішенням проблеми їх підготовки до сучасних умов життя в суспільстві і до складної ситуації в країні, яка вимагає від людини не виконання стандартних, рутинних дій, а творчого підходу до вирішення будь-яких завдань, вміння їх самостійно вирішувати. Для цього необхідно з дошкільного віку розвивати у дітей самостійність, ініціативність відповідальність.

Самостійність займає основне місце в структурі базових якостей особистості, таких як допитливість, ініціативність, відповідальність, креативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка тощо. Хоча у Базовому компоненті дошкільної освіти завдання виховання самостійності як необхідної характеристики особистості не висувається, воно є важливою умовою формування моральних і особистісних якостей характеру дитини, її творчих можливостей, готовності доводити до кінця розпочату справу, умовою самореалізації особистості, піклування про себе, застосування своїх фізичних, розумових і творчих здібностей у різноманітних видах діяльності тощо [3, с. 358].

Самостійність не означає повну свободу дій та вчинків дитини середнього дошкільного віку, самостійність завжди знаходиться в рамках певних суспільних норм поведінки. Для дітей середнього дошкільного віку характерна «асоціальність», пов'язана з відсутністю у них життєвого досвіду та знань норм поведінки, етапності дій. Поступово дитина засвоює головне правило – самостійність має завершуватися тим результатом, який влаштує усіх. Цей загальний результат чи загальний ефект самостійності є неодмінною умовою її становлення. Самостійність у дошкільному віці проявляється поступово та переважно у сфері ігрової діяльності дитини. Якщо регулярно допомагати дитині, то в її діях досить швидко почне проявлятися такий важливий компонент самостійності, як цілеспрямованість, яка проявляється в захопленості дитини справою, бажанням отримати не будь-який, а саме очікуваний результат. Дитина стає наполегливою, посидючою, організованою. Навіть невдачі не стають приводом відступитися від задуманого, а змушують докласти більше зусиль та старань, а в разі необхідності звернутися за допомогою до однолітків чи дорослих. Зважаючи на це, дуже важливо вчасно прийти на допомогу дитині, що є необхідною умовою розвитку в неї самостійності.

Виховання самостійності як однієї з основних якостей дітей середнього дошкільного віку є досить складним процесом. Одним із засобів формування самостійності дітей у середньому дошкільному віці є гра, під час якої створюються необхідні умови для самостійної діяльності дитини, прояву нею ініціативності, цілеспрямованості, творчості, незалежності, пізнавального інтересу. Використання гри в дошкільній освіті набуває першочергового значення, оскільки вона є основним видом діяльності в дітей цього віку.

За допомогою гри діти набувають соціального досвіду, пізнають дійсність та взаємовідносини в ній, опановують соціальні ролі і функції, оволодівають культурою, загальнолюдськими цінностями, системою соціально вироблених знаків. Ігрова діяльність в дошкільному віці закріплює нові поведінкові навички та способи взаємодії з ровесниками, стимулює розвиток комунікативних навичок, посилює процеси розвитку, навчання та виховання. Коли дитина у грі виконує певну роль, то вона діє не лише згідно з її характеристиками, але постійно поєднує з ігровим персонажем власні риси, здібності і прагнення, вчиться розуміти себе та свої бажання. Труднощі, які виникають у дітей під час виконання навчального завдання, під час гри, вирішуються набагато легше шляхом найменшого опору [1, с. 76]. Саме під час гри формуються особистісні якості дитини, необхідні уміння і навички, які стануть їй у нагоді в майбутньому під час навчання в початковій школі, спілкуванні з ровесниками та дорослими. Рухливі ігри є ефективним засобом для досягнення цієї мети, оскільки вони не тільки стимулюють фізичний розвиток дитини, але й допомагають розвивати її когнітивні та соціальні навички. Рухливі ігри можуть допомогти дітям вчитися контролювати свої емоції та поведінку, наприклад, через правила гри або через необхідність співпраці з іншими учасниками гри. Також, рухливі ігри можуть навчити дітей розуміти наслідки своїх дій та приймати рішення відповідно до цього. Крім того, рухливі ігри можуть розвивати в дітей такі навички самостійності, як планування та прийняття рішень. Наприклад, діти можуть брати участь у створенні правил гри або вирішувати проблеми, які виникають під час гри. Це допоможе дітям

вчитися діяти самостійно та приймати відповідальність за свої дії. Для досягнення максимального ефекту виховання самостійності через рухливі ігри важливо забезпечити правильний баланс між свободою та контролем. Діти повинні мати можливість вибирати, що робити в межах правил гри та досліджувати свій світ, але в той же час повинні розуміти, що є межі, яких потрібно дотримуватися [2, с. 26].

Таким чином, рухливі ігри є важливим засобом не лише для фізичного, але й для розумового та соціального розвитку дитини. Вони допомагають розвивати важливі навички та характеристики, такі як самостійність, самоконтроль, співпраця та прийняття рішень. Вихователі можуть використовувати рухливі ігри як ефективний засіб для виховання самостійних та впевнених у собі дітей.

Список використаних джерел

1. Пихтіна Н. П. Теорія і методика ігрової діяльності дітей. Ніжин, 2016. 267 с.
2. Пойда Є. В. Формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку в розвивально-ігровому середовищі. Запоріжжя, 2020. 50 с.
3. Савченко М. В. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності в дітей дошкільного віку. *Наука і освіта* : наук.-практ. журнал. 2011. № 4. С. 358–362.

*Поліщук Катерина Ярославівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Освітні педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ремньова Анжеліка Григорівна*

«Коучинг як ефективна технологія формування успішного студента»

Українське суспільство нині характеризується швидкісними змінами в усіх сферах життя, зокрема, наявні освітянські реформи, які зосереджені на формуванні світогляду майбутнього фахівця, що стане конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг і, водночас, здійсниться духовне становлення його особистості. Це зумовлює формування такого простору у закладі вищої освіти, де цінності, технології та стиль життя буде підпорядковуватись інноваційним освітнім підходам. Гуманізація освіти, що базується на розкритті особистісного потенціалу, стимулює знаходження та упровадження найбільш ефективних інноваційних освітніх технологій в освітньо-науковий простір закладу вищої освіти.

Пріоритетними завданнями у сучасній вищій школі є розкриття потенціалу усіх учасників освітньо-педагогічного простору і надання їм можливостей прояву творчого натхнення та творчих здібностей. Це зумовлює впровадження у закладах вищої освіти педагогічної інновації, яка буде реалізовуватися через новітній педагогічний продукт і оновлюватиме педагогічну теорію та практику, при цьому убезпечуючи досягнення поставленої мети та цілей. Однією із таких технологій формування успішного студента може стати коучинг.

Мета дослідження – проаналізувати теоретичні основи коучингу як ефективної технології формування успішного студента.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що технологія коучингу, як ефективного чиннику розкриття потенціалу особистості у різноманітних галузях діяльності розглядається у працях М. Аткинсона, А. Гранта, М. Дауні, Б. Соуза, Е. Парслоу та інших. Ці дослідники розглядають коучинг, як інтеграцію окремих знань та методів, що можуть упроваджуватися у філософії, психології, соціології, педагогіці [6;7]. Слід зазначити, що однозначного трактування поняття «коучингу» серед науковців не існує,

проте кожна зі шкіл коучингу має власне бачення сутності цієї категорії. Наприклад, У. Голві, якого вважають основоположником коучингу, трактує це поняття як мистецтво створення співбесід та поведінки, що буде забезпечувати рух людини до визначеної мети та цілей так, щоб воно приносило задоволення [6;7].

Одним із сучасних видів коучингу є освітній коучинг, що досить широко впроваджується в освіті дорослих під час неформального навчання, зокрема на курсах підвищення кваліфікації чи професійної перепідготовки тощо. В Україні дослідженням технології освітнього коучингу займається С. Романова, О. Бородієнко[1], М. Братко[2,], К. Жавела[3], Г. Поберезська[4], Л. Хоменко-Семенова[5], які трактують поняття «коучинг», як певні стосунки між викладачем та студентом, побудовані на основі ефективно організованого процесу пошуку найдоцільніших відповідей на питання студентів, коли вони розвиваються, закріплюють власно-здобуті знання та навички і, як наслідок, досягають високих результатів у професійній діяльності.

Ми вважаємо, що основними цілями освітнього коучингу є: розкриття внутрішнього потенціалу особистості студента; розвиток особистості на основі делегування відповідальності та повноважень; досягнення високого рівня відповідальності та його безпосереднього усвідомлення студентом.

Для досягнення вагомих результатів у формуванні успішного студента засобами технології освітнього коучингу слід дотримуватися базових кроків у коучинговій діяльності, що передбачатиме: 1) встановлення партнерських суб'єкт-суб'єктних стосунків між викладачем та студентом; 2) спільне окреслення завдань задля досягнення чітких цілей та мети; 3) дослідження поточної проблеми чи ситуації; 4) визначення зовнішніх та внутрішніх перешкод на шляху до омріяного результату; 5) аналіз потенційних можливостей та вироблення певних кроків задля подолання виявлених труднощів; 6) відбір конкретного варіанту дій та складання чіткого плану дій; 7) домовленість про чітко визначений час та місце проведення дій задля досягнення результату [2, с. 6-11; 5, с. 135-139].

На наш погляд, коучинг стане ефективною технологією задля формування успішного студента тоді, коли будуть застосовані такі методи в освітній діяльності, як метод конкретних ситуацій; метод емоційного стимулювання; метод створення ситуації пізнавальної дискусії; метод «мозаїка»; метод проєктів тощо.

Вважаємо, що технологія коучингу буде ефективною для формування особистості студента, коли він усвідомлюватиме різницю між тим, ким він є, та тим, ким він хоче стати; коли студент використовує новий, ефективний чи незвичайний спосіб мислення; коли студент готовий вислухати та сприйняти критику щодо себе; коли студент готовий до здійснення необхідних змін та діє відповідно до них; коли студент погоджується з тим, що лише він несе відповідальність за власний результат, а не викладач. Тобто, коучинг здатний запустити механізми особистісної мотивації студентів та сприятиме самостійному пошуку знань, що і стане запорукою формування успішного студента.

Таким чином, коучинг – це свого року партнерство на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентом та викладачем, і для того, щоб ця взаємодія була продуктивною слід уможливити відповідальність сторін у освітньому процесі та сформувати довіру між викладачем та студентом. Коучинг, як ефективна технологія формування успішного студента, вирішить проблему мотивації до навчання і сприятиме тому, щоб студент навчався самостійно, розкриваючи власний потенціал, послідовно, крок за кроком, для досягнення чітко окресленої мети. Адже ми розуміємо, що без особистої зацікавленості студента у навчанні, коучинг як технологія втрачає будь-який сенс.

Список використаних джерел

1. Бородієнко О. В., Музичко Л. В. Методологічні засади використання інструментів коучингу в сучасній професійній освіті. *Молодий вчений*, 2014. С. 22-25.

2. Братко М. Академічний коучинг: зміст поняття та сутність діяльності. Педагогічна освіта: теорія і практика. *Психологія. Педагогіка*. №1 (37), 2022. С.6-11.
3. Жавела К. А., Жавела А. К. Сучасні концепції та інноваційні технології в системі управління персоналом. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 22. С. 73-78.
4. Поберезська Г. Г. Коучинг як педагогічна технологія студентоцентричного навчання у ВНЗ. *Технологія і техніка друкарства*, (4), 2017. С. 99-107.
5. Хоменко-Семенова Л. О. Коучинг як ефективна технологія формування успішного студента. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*, (7), 2015. С. 135-139.
6. Atkinson, M.W., Rae T.C. *Flow: The Core of Coaching*: 1st edition. Publishing, LTD. 2012. 336 p.
7. McLean, P., Hudson F. *The Completely Revised Handbook of Coaching: A Developmental Approach*. 2-nd Edition. Jossey-Bass. 2012. 288 p. URL: <https://www.goodreads.com>

**Понадюк Вікторія Віталіївна,
студентка спеціальності «Дошкільна освіта»**

**Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна**

«Розвиток мовлення старших дошкільників засобами українського фольклору»

З найдавніших часів фольклор був своєрідним способом пізнання навколишнього світу, засобом навчання та виховання. Адже він виник і розвивався у процесі трудової діяльності людей, був спрямований на полегшення праці, часто супроводжував її. В фольклорі відбилася розуміння явищ природи, пропонувалися практичні поради стосовно поведінки людей, їх праці, збереження здоров'я. У народних прислів'ях та приказках, загадках, піснях, казках, легендах та переказах концентрується, зосереджується все, варте уваги нащадків. Ці твори, були неначе неписаним підручником для навчання, розвитку інтелектуальних здібностей наступного покоління, розширювали його кругозір, розвивали естетичні смаки.

У дітей старшого дошкільного віку рівень мовлення доволі високий: дитина володіє значним запасом слів, зростає питома вага простих поширених та складних речень; у дошкільників виробляється критичне ставлення до граматичних помилок, вміння контролювати своє мовлення. Розвиток мовлення тісно пов'язаний з пізнанням навколишньої дійсності, з формуванням особистості у цілому.

Вплив фольклору на розвиток мовлення дітей було розкрито у роботах видатних науковців, педагогів, письменників О. Духнович, С. Русової, Г. Сковороди, І. Срезневського, Є. Тихеевої, К. Ушинського, І. Франка та ін. Питання з приводу використання творів українського фольклору у процесі навчання дітей рідної мови розглядалося і сучасними вченими: А. Богуш, Н. Гавриш, В. Кононенко, Т. Котик, Н. Лисенко, Н. Луцан, М. Стельмахович, О. Трифоновою та ін. Роль фольклору у розвитку мовлення дітей досліджували В. Адріанова–Перетц, С. Бухвостова, С. Тихеева, А. Усова, О. Ушакова, Ю. Ілларіонова. Нині цю проблему розглядають А. Богуш, Н. Гавриш, М. Загруднинова, Л. Калмикова, Є. Кудрявцева, та ін.

Для фольклору характерні усна форма поширення й передача між людьми за допомогою безпосередньої комунікації. Його функціонування пов'язане з обрядами, традиціями, звичаями, працею, дозвіллям, він існує як вираження естетичної потреби та певних переживань та настроїв. Під час цього процесу відбувається безпосереднє

творення фольклору. Воно бере початок від деяких творчо обдарованих особистостей, імена яких втрачені у минулому. Лише подекуди народні легенди або писані джерела зберегли прізвиська авторів поодиноких пісень [3, с. 56].

З-поміж скарбів усної народної творчості особливе місце займають прислів'я, приказки та загадки. Вони дозволяють емоційно виразити заохочення, делікатно висловити осуд, засудити неправильну або грубу дію. Ось чому фольклор є могутнім засобом розвитку мовлення дошкільників. Цим обґрунтовується актуальність використання засобів фольклору на заняттях із розвитку мовлення в закладі дошкільної освіти.

У процесі розвитку мовлення, зокрема, у дошкільному віці у дітей дуже активно формуються всі складові звукової культури мовлення, а саме, фонетично правильної та чистої вимови звуків своєї мови та орфоепічно правильної вимови слів та фраз. Велика увага вихованню звуковимови і слововимови у дошкільників приділяється в сучасних освітніх програмах та методиках дошкільної освіти. До навчальних завдань, пов'язаних з формуванням звукової культури мови у дітей дошкільного віку, входить вміння використовувати мову, як засіб спілкування, а також опанування культурної норми мови шляхом залучення до художньої літератури, творчої діяльності. Завдяки цьому, особливо підкреслюється напрям по формуванню усвідомлення звукової сторони мови.

Список використаних джерел

1. Аніщук А.М. Дошкільна лінгводидактика : навч.-метод. посіб. / А.М. Аніщук. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2011. 246 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі" : [2-ге вид., випр.] / Наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. К. : Світич, 2008. 430 с.
3. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. К. : Вища шк., 2002. 407 с
4. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. Київ : Вища школа, 2007. 314 с.
5. Ватаманюк Г. П. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 7. С. 99-100.
6. Кулачківська С.Є. Дошкільник : вікові та індивідуальні аспекти розвитку / Кулачківська С.Є., Ладивір С.О. К. : ІЗМН, 1996. 124 с.
7. Synchronic Approach to Comparative Research of Ukrainian Cultural Space in European Context, Beytulhikme International Journal of Philosophy, 8 (2) 2018, pp. 681-690
8. Ukrainian Students' Analysis of Abuse Treatment by Parents: Retrospective and Perspective in Virtual and Real Environments / [O. Stoliarchuk, O. Kokhanova, N. Prorok, S. Khrypko, O. Shevtsova, O. Tkachyshyna, O. Lobanchuk]. // IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security. 2022. №22. С. 197–207.
9. Communication with Video Games as a Process of Semiosis Mariia Maletska, Ivan Ostashchuk, Svitlana Khrypko, Hanna Salo, Halyna Petryshyn, Olena Lobanchuk IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, Vol. 22 No. 10 pp.37-42
10. Information Politics of Ukraine in the Field of Freedom of Conscience in a Pandemic / Palinchak Mykola, Olga Dobrodum, Svitlana Khrypko, Olga Gold., Ivan Ostashchuk, Inna Vlasenko, and Olena Lobanchuk / IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security Vol. 22 No. 11 pp. 222-228

*Попович Олеся Анатоліївна
магістрантка І курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

«Формування лідерських якостей у молодших школярів в процесі дистанційної освіти»

Потреба у лідерах з'явилася не сьогодні, проте вона завжди загострюється під час різких змін у суспільній, економічній і політичній сферах. Це викликано напруженою конкуренцією, невпевненістю у завтрашньому дні, переоцінкою цінностей та ін.

Тема лідерства залишається актуальною протягом багатьох століть. Ще давні філософи ставили питання про причину влади індивіда над іншими людьми.

Поняття «лідерські якості», його зміст та головні компоненти, створення умов для розвитку лідерських якостей, проблеми виховання лідерів і формування соціально активної особистості аналізуються у працях Д. Алфімова, Т. Вежевич, А. Войцихова, І. Купи, Т. Прохоренка, К. Садохіної, Ж. Петрочко, М. Риженко, Н. Сушик та інших. Чимало праць розкривають вікові особливості перебігу процесу соціалізації в роботах Л. Божович, І. Кон, В. Мейлі, Н. Чепелюва.

Лідерство – це особливий вид міжособистісних відносин, під час якого одна людина бере відповідальність за всі дії колективу [3].

На сьогоднішній день, проблема формування лідерських якостей у молодших школярів, зросла, оскільки навчання частково перейшло у дистанційну форму навчання.

Дистанційне навчання – це одна з форм організації навчального процесу, за якою всі або частина занять здійснюються з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій при територіальній віддаленості вчителя і учнів. В умовах дистанційного навчання перед освітянами постало завдання створити цікаві онлайн-уроки, які включали б усі принципи та ідеї НУШ і повною мірою розвивали б усі необхідні ключові компетенції здобувачів освіти [1].

Кероване та вдало організоване дистанційне навчання розвиває в учнях самостійність, творчість, ініціативність, критичне мислення. Під час онлайн-уроків учні здатні проявляти лідерські якості, ініціативність, доводити свою справу до кінця, презентувати свій продукт діяльності іншим, ділитися здобутими знаннями.

Мотивація до дистанційного навчання має бути зорієнтована на активну діяльність учнів, сприяти виникненню позитивних емоцій – це сприяє збереженню мотивації учнів і вчителів, а обсяг і міцність отриманих знань досягає максимального рівня [2].

Лідерські якості школярів початкових класів у процесі реалізації дистанційної форми навчання мають включати такі критерії:

- самостійність: здатність самостійно приймати рішення та виконувати завдання, бути відповідальним за своє навчання;
- комунікативність: здатність бути комунікативним з вчителем та однолітками, вміння ефектно висловлювати свої думки та ідеї;
- ініціативність: здатність самостійно шукати інформацію, висловлювати нові та цікаві ідеї чи рішення.

Педагогічною умовою формування лідерських якостей у молодших школярів є активізація горизонтальних зв'язків. Активізувати горизонтальні зв'язки ми можемо за допомогою простив вправ та ігор де учні спілкуватимуться на рівні між собою та вчителем. Наприклад діти можуть ділитися враженнями від прочитаної книги, або розповісти про свої подорожі чи улюбленців і навіть демонструвати фото, відео чи презентації, під час онлайн-уроків.

Право вибору та відповідальність за нього теж є педагогічною умовою формування лідерських якостей молодших школярів.

Означає бути відповідальною людиною; діяти за власними життєвими принципами, усвідомлювати власні глибинні цінності та цілі; жити, формуючи свої умови і обставини; проявляти ініціативу, як діяти, що робити, відчувати, як ставитися до себе та інших.

Потрібно створювати такі умови і завдання, щоб діти могли самостійно приймати рішення, аналізувати і усвідомлювати наслідки свого вибору.

Наприклад, довірити одному із учнів організацію онлайн-уроків (присутність однокласників, контроль надсилання на перевірку домашніх завдань, тощо).

Отже, виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що розвиток лідерських якостей можливий і під час дистанційного навчання. Створивши належні педагогічні умови, вчитель з успішністю може працювати над розв'язанням даної проблеми.

Список використаних джерел

1. Дистанційна освіта у початковій школі: форми і методи організації навчання [Електронний ресурс]. URL: <https://vseosvita.ua/news/dystantsiina-osvita-u-pochatkovii-shkoli-formy-i-metody-orhanizatsii-navchannia-44984.html>

2. Мотивація у дистанційному навчанні. URL: <http://20.zosh.zt.ua/motyvacziya-udystanczijnomu-navchanni>.

3. Шевчук, Л. М. Дослідження проблеми розвитку управлінсько-лідерських здібностей школярів в Україні та Німеччині. Україна–ЄС: Крос-культурні порівняння в освітніх дослідженнях: Матеріали I Міжнародної наукової конференції, 2017, с.22-23.

*Посохова Марія Миколаївна
магістрантка I курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Севастюк Мар'яна Степанівна*

«Формування соціокультурної компетентності молодших школярів засобами технологій проектного навчання»

У Державному стандарті початкової загальної освіти [1], в основі якого закладений компетентнісний підхід до визначення змісту освіти, велике значення надається формуванню життєвих компетентностей та наскрізних умінь, до яких відноситься і соціокультурна компетентність.

На сьогоднішній день у багатьох країнах світу, у тому числі й в Україні, формування соціокультурної компетентності визнається одним із важливих завдань освіти. Власне соціокультурна компетентність є однією із ключових компетентностей, наявність якої дозволяє молоді успішно інтегруватись у сучасне суспільство. Вона включає в себе здатність розуміти та поважати культурні різниці, виявляти толерантність, демонструвати вміння працювати в команді та співпрацювати з представниками різних культур та національностей.

Виходячи із значення соціокультурної компетентності у загальному розвитку особистості, її формування в освітньому процесі початкової школи має бути належним чином організоване та спрямоване на досягнення конкретних результатів. Ефективним інструментом для формування соціокультурної компетентності у молодших школярів науковці виділяють технології проектного навчання. Проектне навчання розвиває такі соціальні навички як комунікація, співпраця та лідерство. Учні, які беруть участь у проектному навчанні, виявляють більшу зацікавленість у навчанні та більшу самодисципліну. Участь у проектах допоможе краще розуміти світову культуру та

різноманітність національних традицій. [2]. В рамках проектного навчання учні мають можливість досліджувати різні культури та традиції, співпрацювати з представниками різних культур та розвивати вміння працювати в команді. Таким чином, використання в освітньому процесі проектних технологій дає можливість активно залучити молодших школярів до навчального процесу, навчити їх працювати в команді, вирішувати проблеми, спілкуватися з іншими та розвивати соціально-культурну компетентність.

Ідеї проектного навчання досліджувались у працях видатних зарубіжних науковців (Дж. Д'юї, В. Кілпатрік, Е. Коллінгс). Серед українських дослідників проектної технології навчання необхідно виділити праці К. Бабій, Г. Бобир, Т. Волковської, Т. Комар, А. Сіденко, О. Тягло, П. Цимбал та ін.

У науковій літературі доведено, що технологія проектного навчання є інноваційним підходом, який не лише забезпечує підвищення якості навчання, але і залучає учнів до активної навчальної діяльності. Проектне навчання на професійній основі розвиває творчість та критичне мислення, що є більшою частиною соціокультурної компетентності. Участь у проектах дозволяє учням відчувати власну відповідальність за результат та зрозуміти, що кожен може зробити свій внесок у соціальне життя та розвиток свого середовища. Застосування технологій проектного навчання дає можливість підвищити мотивацію учнів до навчання та покращити власні результати академічної діяльності. [3]

Проектне навчання дає можливість учням розвивати навички саморегуляції та самооцінки. Технології проектного навчання засновані на практичному дослідженні реальних проблем та завдань. Застосування таких технологій дозволяє молодшим школярам активно залучатися до навчального процесу та формувати соціокультурну компетентність.

Однією з особливостей використання технологій проектного навчання є здатність до інтердисциплінарності та взаємозв'язку з іншими предметами. Вивчення взаємодії між учасниками проектного навчання та оцінка їхньої взаємодії є корисною для покращення процесу формування соціокультурної компетентності молодших школярів [4].

Розробка ефективних методик та педагогічних інструментів для здійснення проектного навчання дозволить забезпечити ефективне формування соціокультурної компетентності молодших школярів. Підвищення кваліфікації педагогів у галузі проектного навчання та їхнього ознайомлення з сучасними методиками та інструментами проектного навчання позитивно впливає на розвиток соціокультурної компетентності молодших школярів. Використання технологій інформаційного навчання у проектному навчанні - ефективний засіб формування соціокультурної компетентності молодших школярів. Створення сприятливого навчального середовища, яке сприяє розвитку соціокультурної компетентності молодших школярів, досягається шляхом використання проектного навчання в поєднанні з іншими методиками. Поєднання проектного навчання з позашкільною діяльністю та взаємодія з громадою сприяє формуванню соціокультурної компетентності молодших школярів, збагачуючи їхні знання та досвід [5]. Переробіть не в умовному способі (може), а в результативному (приведе...)

Проектне навчання - ефективний інструментом для підвищення мотивації молодших школярів до навчання, після чого воно створюється можливість для самостійної творчої діяльності та досягнення практичних результатів.

При використанні проектного навчання в навчальному процесі має значення якість підготовки вчителя, його знання технології проектної діяльності та здатність до взаємодії з учнями. Організація проектної діяльності вимагає від учителя вміння розподіляти час та ресурси, стимулювати та контролювати роботу учнів, а також розробляти методики оцінювання результатів. Вчителю важливо враховувати вікові та індивідуальні особливості молодших школярів при впровадженні проектного навчання, що дозволяє підібрати теми проектів, які будуть цікавими та зрозумілими для кожного учня.

Отже, використання проектного навчання в початковій школі сприяє формуванню соціокультурної компетентності молодших школярів та забезпечує підготовку до подальшої навчальної та професійної діяльності. У педагогічній практиці варто активно впроваджувати технологію проектного навчання для формування соціокультурної компетентності молодших школярів, що дозволяє досягти більш якісних результатів у навчанні та вихованні учнів молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Докучаєва В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі/ В. В. Докучаєва [Монографія]. – Луганськ, 2005. – 299 с
3. Освітні технології/ О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.: [навч.-метод. посібник]/ За ред. О.М. Пехоти. – ІС: Вид-во А.С.К., 2003. – 255 с.
4. Вітюк В. Основні шляхи формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи. Луцьк, 2013. № 3. – С. 20–27. – URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-60.pdf (дата звернення: 15.03.2023).
5. Проектна діяльність у школі / Укл. М. Голубченко. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.

*Пухова Олена Сергіївна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лук'янченко Ольга Миколаївна*

«Структура сформованості світогляду молодших школярів»

Питанню формування світогляду в учнів початкових класів завжди надавалася велика увага з боку науковців минулого і сьогодення. Узагальненою є думка, що світогляд - це не просто «погляд на світ», а «погляд» людини на себе та на світ крізь призму ціннісно-культурних визначень. [2, с. 154] Він є невід'ємною частиною людської свідомості та самопізнання. Це не просто один елемент серед багатьох інших, а їх складна взаємодія. Всі види знань, вірувань, думок, почуттів, прагнень, надій, об'єднаних у світогляд, більш-менш виражений як цілісне розуміння світу і себе. [3, с.98]

Визначення рівня сформованості світогляду молодших школярів можливе за наявності системи його критеріїв, що повинні відбивати сутнісні моменти в її характеристиці. У науковій літературі є різні підходи розробки цих критеріїв. Проаналізувавши наукові джерела, ми зробили висновок, що при оцінці рівня сформованості світогляду школярів необхідно враховувати такі критерії:

1. *Когнітивний* - сукупність знань і уявлень про світ, набутих за допомогою особистого життєвого досвіду і виражених у ціннісних орієнтаціях.
2. *Емоційно-ціннісний* – ціннісне ставлення до навколишньої дійсності і до самої себе в результаті усвідомлення власного життєвого досвіду.
3. *Поведінково-діяльнісний* - безпосередня можливість діалогічної взаємодії з навколишнім світом.

Таблиця 1.1

Критерії сформованості світогляду в учнів молодшої школи

Критерії	Показники
----------	-----------

Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> - Наявність знань про навколишній світ і його устрій; - Знання про соціум і розуміння свого місця в ньому; - Уявлення про добро і зло, щастя і нещастя, мету і сенс життя.
Емоційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> - Наявність в дитини системи духовно-культурних цінностей; - Наявність особистих ідеалів, переконань, поглядів, вірувань; - Прояв емоцій під час сприйняття навколишнього середовища.
Поведінково-діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> - Характер та міра узгодженості поведінки, саморегуляція поведінки; - Використання особистого досвіду в процесі життя; - Дотримання дитиною соціальних (моральних і правових) норм;

Дана система критеріїв та їх показників сприятиме визначенню міри сформованості світогляду в учнів початкової школи. Нами було виділено 3 рівні сформованості світогляду: високий, середній і низький. Ці рівні базуються на згаданих вище компонентах і мають такі характеристики:

1. Високий рівень : дитина має комплексні, упорядковані та відповідні її віку знання про навколишній світ і його устрій; її знання збалансовані відповідно до всіх сфер буття людини; вона знає що таке соціум і чітко розуміє своє місце в ньому, визначає свою причетність до навколишньої дійсності; здатна аналізувати та об'єктивно оцінювати оточуюче середовище та події, що відбуваються в ньому, їх вплив на себе та діяльність; чітко розмежовує поняття про добро і зло, щастя та нещастя, робить припущення щодо питання про сенс і мету життя, активно диспутує на ці теми; в дитини чітко сформовано почуття відповідальності, обов'язку, честі і совісті, інших чеснот; дитина не залежить від чужої думки і має свої ідеали, переконання і принципи; проявляє керовану, безпечну та самостійну поведінку у процесі світосприйняття; проявляє активність, цікавість та пізнавальний інтерес в процесі світосприйняття; беззаперечно дотримується моральних і правових норм поведінки в суспільстві; використовує раніше набутий особистий досвід у нових ситуаціях; виявляє креативність, творчість і допитливість у процесі світосприйняття.

2. Середній рівень: дитина має загальні знання про навколишній світ та його устрій; її знання більш-менш упорядковані відповідно до деяких сфер буття людини; вона знає що таке соціум і активно шукає своє місце в ньому, зазвичай визнає свою причетність до навколишньої дійсності; здатна аналізувати та в основному об'єктивно оцінювати оточуюче середовище та події, що відбуваються в ньому, їх вплив на себе та діяльність; розуміє що таке добро і зло, щастя та нещастя, цікавиться питанням про сенс і мету життя, іноді диспутує на ці теми; в дитини сформовано почуття відповідальності, обов'язку, честі і совісті, інших чеснот; дитина в більшості випадків не залежить від чужої думки і має свої ідеали, переконання і принципи; дитина проявляє керовану і безпечну поведінку у процесі світосприйняття, проте іноді потребує допомоги дорослих; проявляє зацікавленість в процесі світосприйняття; дотримується моральних і правових норм поведінки в суспільстві; час від часу використовує раніше набутий особистий досвід у нових ситуаціях; виявляє креативність, творчість і допитливість у процесі світосприйняття.

3. Низький рівень: дитина має схематичні, клаптеві уявлення про навколишній світ та його устрій; її знання не збалансовані відповідно до жодної зі сфер буття людини; вона не має уявлення що таке соціум і не розуміє свого місця в ньому, не визнає свою причетність до навколишньої дійсності; не здатна аналізувати та оцінювати оточуюче

середовище та події, що відбуваються в ньому, не визначає їх вплив на себе та діяльність; не розуміє що таке добро і зло, щастя та нещастя, не розуміє і не запитує про сенс і мету життя, ніколи не диспутує на ці теми; в дитини зовсім не сформовано почуття відповідальності, обов'язку, честі і совісті, інших чеснот; вона не проявляє індивідуальності, невиразні емоції під час сприйняття навколишнього середовища; дитина повністю залежить від чужої думки, не має чітко сформованих ідеалів, переконань і принципів; проявляє некеровану і небезпечну поведінку у процесі світосприйняття; дитина не дотримується моральних і правових норм поведінки в суспільстві; ніколи не використовує раніше набутий особистий досвід у нових ситуаціях; не виявляє креативність, творчість і допитливість у процесі світосприйняття.[1, с. 122-124]

Застосування даної системи критеріїв, показників та рівнів може стати важливим інструментом для визначення міри сформованості світогляду в учнів початкової школи. Вчитель може використовувати цю систему, щоб зрозуміти, як краще допомогти дитині у формуванні її світогляду та розвитку як особистості.

Список використаних джерел

1. Потапюк Л.М. Формування світогляду особистості як чинник її всебічного розвитку / Л.М. Потапюк // Освіта і управління. – Київ, 2002. – №2. – С. 159-163.
2. Шелестова Л. В. Формування картини світу школярів: стратегія, напрямки, практична реалізація. 2014. Вип. 36.
3. Шинкарук В. І. Світогляд, наука та філософія // Філософські науки. - 1978. - №1. - С.98-101.

*Ревецька Анна Сергіївна
студентка II курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Романчук Алла Іллівна*

«Формування навичок здорового способу життя молодших школярів у позакласній виховній роботі в освітньому просторі НУШ»

Надмірне використання сучасних інформаційних технологій, зменшення рухової активності школярів, деструкція в ціннісній свідомості, вікові функціональні зміни в діяльності різних систем організму, особливо учнів молодшого шкільного віку, спричинили погіршення стану здоров'я дітей. Саме тому актуалізується проблема формування здорового способу життя учнів початкової школи як однієї з ключових компетентностей, зазначених у Державному стандарті початкової освіти. [2].

Під здоровим способом життя розуміємо такий спосіб життєдіяльності, який спрямований на збереження та покращення здоров'я людей. До його складників відносять, насамперед, активну рухову діяльність, збалансоване харчування, достатній сон, оптимальний режим дня, відсутність шкідливих звичок і позитивні емоції.

Вважаємо, що в поняття здоровий спосіб життя входять наступні складові: раціональне харчування; фізична культура; загальна гігієна організму; загартування; відмова від шкідливих звичок.

На нашу думку врахування цих складових визначає основні напрями роботи у процесі формування навичок здорового способу життя у позакласній виховній роботі в освітньому просторі НУШ.

Робота щодо формування навичок здорового способу життя у позакласній виховній роботі в освітньому просторі НУШ направлена на: формування позитивної мотивації

щодо здорового способу життя, культури здоров'я; знайомство учнів з основами здорового стилю життя; здійснення профілактичної роботи з негативними проявами; формування теоретичних та практичних навичок здорового способу життя учнів; формування творчої особистості, здібної до саморозвитку та самоосвіти.

Дотримання підростаючим поколінням вимог здорового способу життя сприяє формуванню у них здоров'язберігаючої компетентності як сукупності знань, умінь і навичок здорового способу життя. На думку А. Антонової та Н. Поліщук, структура здоров'язберігаючої компетентності повинна містити низку життєвих навичок, що сприяють формуванню здорового способу життя: [1. С.27-31]:

Незважаючи на значну санітарно-освітню роботу, частина дітей не використовує навички здорового способу життя на практиці. Однією з обов'язкових умов, за яких можливе поліпшення ситуації, є заохочення школярів до здорового способу життя та енергійне впровадження програм збереження і поліпшення здоров'я. Вихователь має забезпечувати засвоєння учнями комплексу конкретних знань про здоровий спосіб життя, зокрема, про прості та дієві заходи протидії організму інфекціям; значення гігієни, дотримання чистоти, правильного харчування для здоров'я людини; необхідність вакцинації для профілактики хвороб. [3. С.31.].

Мотивацію на здоровий спосіб життя розуміємо, як систему ціннісних орієнтацій, внутрішніх спонук до збереження, відновлення і зміцнення здоров'я. Критеріями формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді можна вважати:

На рівні фізичного здоров'я: прагнення до фізичної досконалості, ставлення до власного здоров'я як до найвищої соціальної цінності, фізична розвиненість, загальна фізична працездатність, загартованість організму, дотримання раціонального режиму дня, виконання вимог особистої гігієни, правильне харчування.

На рівні психічного здоров'я (психологічного комфорту): відповідність пізнавальної діяльності календарному віку, розвиненість довільних психічних процесів, наявність саморегуляції, адекватна самооцінка, відсутність акцентуацій характеру та шкідливих поведінкових звичок.

На рівні духовного здоров'я: узгодженість загальнолюдських та національних морально-духовних цінностей, наявність позитивного ідеалу, працелюбність, відчуття прекрасного у житті, в природі, у мистецтві.

Серед форм і методів процесу формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До них також належать соціальне проектування, метод відкритої трибуни, ситуаційно-рольова гра, соціально-психологічний тренінг, інтелектуальний аукціон, «мозкова атака», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, гра-драматизація казкотерапія, музикотерапія.

Доцільно, на наш погляд, застосовувати традиційні методи: бесіда, диспут, лекція, семінар, роз'яснення, переконання, позитивний і негативний приклади, методи вироблення звичок, методи вправ, контролю і самоконтролю, створення громадської думки, зустрічі з людьми, які ведуть здоровий спосіб життя, лікарями, спортсменами, лекції фахівців, бесіди вихователів, лекторії, виступи агітбригад тощо.

Учитель або вихователь групи продовженого дня у роботі з молодшими школярами повинен широко використовувати здоров'язбережувальні технології, які покликані забезпечити формування мотивації до здорового способу життя.

Здоров'язбережувальні технології трактуються як системний метод програмування цілей, конструювання змісту, прийомів, засобів навчання й виховання, спрямованих на підвищення рівня індивідуального здоров'я, формування здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей та створення здоров'язбережувального освітнього

середовища в навчальному закладі за умов здійснення моніторингу стану здоров'я суб'єктів освітнього процесу. [4, С.21].

Основними видами здоров'язбережувальних технологій є: інноваційні гімнастики (художня, дихальна, звукова, імунна, масаж, гідроаеробіка, психогімнастика (вправи, ігри, етюди, пантоміми, анімації, таєтралізація); профілактично-лікувальні (фітотерапія (чай, коктейлі, фітомішечки), ароматерапія (ароматизація приміщення), вітамінотерапія (вітамінізація страв); терапевтичного спрямування (терапії: арт-, піскова-, казко-, сміхо-, кольоро-, музико-, лялько-, ігрова та танцювальна терапія, релаксація).

Важливо з самого дитинства сформувати основні уміння, навички та звички здорового способу життя, які з часом перетворюються у важливу складову загальної культури людини і цим самим вплинуть на формування здорового способу життя суспільства в цілому [5, С.80].

Таким чином, готовність дітей молодшого шкільного віку до сприймання знань про основи здоров'я та чинники, які сприяють здоров'ю, до дотримання здорового способу життя суттєво залежить від вмотивованості дітей та сформованості в них відповідних ціннісних орієнтацій. Реалізацію цієї педагогічної умови забезпечують такі методи роботи з учнями як бесіди, пояснення, проблемно-ігрові завдання, спостереження, моделювання ситуацій, тести, мозковий штурм, аналіз життєвих ситуацій, вчинків.

Здоровий спосіб життя для дітей визначається такими параметрами: володіння культурно-гігієнічними навичками; раціональне харчування та культура споживання їжі; руховий і повітряний режими; режим активної діяльності та відпочинку; профілактичні заходи для збереження здоров'я, зокрема, профілактика шкідливих звичок тощо.

Список використаних джерел

1. Антонова О.Є. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття) / О.Є.Антонова, Н.М.Поліщук // Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи: [зб. статей всеукраїнської науково-практичної конференції]. – 10-11 листопада 2011. – Житомир: Полісся, 2011. – С.27-31
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
3. Желева О.І. Формування навичок здорового способу життя м. Золотоноша 2014. 151 с., С.31. URL: <https://zolointernat.ck.ua/wp-content/uploads/2015/09/Zhiliaeva.pdf>
4. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі Колективна монографія за заг. ред. Л.М.Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с. <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%97%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%962019.pdf>
5. Качур Борис Михайлович Шеян Марина Олександрівна Особливості формування навичок здорового способу життя в учнів молодших класів. Науковий вісник Ужгородського національного університету .Серія “Педагогіка, соціальна робота“. Випуск 35. С. 78 - 81. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11698/1/%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%98%D0%A7%D0%9E%D0%9A%20%D0%97%D0%94%D0%9E%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A1%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%A3%20%D0%96%D0%98%D0%A2%D0%A2%D0%AF%20%D0%92%20%D0%A3%D0%A7%D0%9D%D0%86%D0%92%20%D0%9C%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%94%D0%A8%D0%98%D0%A5%20%D0%9A%D0%9B%D0%90%D0%A1%D0%86%D0%92.pdf>

*Реутова Антоніна Сергіївна,
студентка IV курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Григоренко Вікторія Євгенівна*

«Вплив дидактичної гри на соціалізацію першокласників в умовах нової української школи»

Місія Нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини, гуманізація навчання, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей. Передусім вчити її впродовж життя вирішувати чотири завдання: навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися співіснувати і навчитися жити [4, с. 11].

В першому класі велика увага приділяється грі. Для першокласників характерна яскравість і безпосередність сприйняття, легкість входження в образи. Учні легко залучаються до будь якої діяльності, особливо ігрової. Мета ігор – допомогти дітям побачити, прислухатися, зрозуміти інших людей.

В навчальному процесі учнів особливо роль мають дидактичні ігри. У першокласників ще недостатньо добре розвинута увага, пам'ять, сприймання, мислення та ін. Запобігаючи психічному перевантаженню під час гри діти вирішують конкретні завдання, обмінюються з однолітками знаннями і вміннями, спілкуються і встановлюють дружні взаємини.

Першокласникам подобається змагатися, перемагати, отримувати предметні підтвердження своїх успіхів. Це обумовлюється психофізіологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань. У процесі гри дитина «добудовує» в уяві все, що недоступне їй в навколишній дійсності, не помічає, що вчиться новому, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює набутий досвід, розвиває фантазію, порівнює запас уявлень, понять [2, с. 43].

Великого значення ігровій діяльності у процесах засвоєння світу дітьми молодшого шкільного віку надавав А.Макаренко, який стверджував, що гра в дитячому колективі повинна відповідати за формування в її учасників важливих соціальних якостей особистості. В цьому він вбачав головну роль і призначення гри, як чинника формування соціально відповідального члена суспільства в майбутньому [3, с. 38].

Гра є однією із провідних форм соціалізації першокласника, засвоєння ним правил спілкування і норм соціально-цінної поведінки, в зв'язку з чим використання гри та ігрових технологій є важливим напрямком роботи у системі соціального виховання дітей в умовах нової української школи.

Систему ігрових прийомів, що сприяють соціалізації першкласників.

I. Ігри на знайомство та згуртування класного колективу:

- «Знайомство». Спочатку нехай вихованці запам'ятають імена одне одного. Процедура є простою — виконується вправа, що відома під назвою «Снігова куля» (перш ніж назвати своє ім'я, учасник повторює імена всіх попередніх йому учасників).

- «Зближення». Ми всі — громадяни «апельсинової республіки», крім апельсинів, нічого більше не маємо. Усе починається із простої процедури «Передай апельсин». Учитель просить передати апельсин по колу й при цьому веде відлік часу. Щоразу цей час повинен скорочуватися. Зрештою ведучий ставить завдання передати апельсин за 1 секунду.

- «Скеля». Вчитель ставить стільці вздовж стіни класу, кожний учень стає на стілець і по черзі випробує себе в ролі альпініста. Він має пересуватися вздовж «живої стіни» зі своїх однокласників до її кінця й повернутися на своє місце.

- «Болото». Стільці цього разу стоять по колу, а учні — на них. Потрібно всім почати рух по колу так, щоб повернутися кожному на свій стілець. Ускладнення — половину стільців прибирають геть.

- «Медуза». Учні утворюють коло, тримаючись за руки. Перед ними між двома стільцями на рівні «дещо нижче пояса» найнижчого учасника натягнуто мотузку. Потрібно командою поступово «перевалитися» через мотузку, не зачепивши її [1, с.2-3].

II. Ігри на встановлення правил поведінки у класі.

- Гра «Так-Ні». Учитель роздає кожній групі дітей малюнки із зображенням правил поведінки в школі. Діти розглядають і обговорюють. Результати позначають двома кольорами червоний (не можна поводитися), зелений (так можна поводитися в школі)

Список використаних джерел

1. До скарбнички класного керівника. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osnova.com.ua/do-skarbnichki-klasnoho-kerivnika-igri-na-zgurtovanist-kolektivnu/>
2. Калініна О.С. Роль розвитку образного мислення першокласників у процесі їхньої адаптації до школи. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. 2011. Вип. 34. С. 308–311.
3. Макаренко А.С. Гра . Твори в 7 т. К.: Радянська школа, 1954. С. 366- 376
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. К. : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

*Романова Вікторія Юріївна,
студентка I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Коннов Олександр Федорович*

«Шляхи розвитку інтелектуального потенціалу у дітей старшого дошкільного віку засобами LEGO-технології»

Дошкільний вік є важливим етапом для дитини, де ігрова діяльність створює умови для інтелектуального розвитку. Проблема інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку завжди була актуальною і потребувала відповідних досліджень педагогів та психологів. LEGO – одна з найбільш поширених педагогічних систем сучасності, яка широко застосовує предметно-ігрове середовище та моделі реального світу для навчання дітей і їх розвитку.

У науково-педагогічній літературі зустрічається багато визначень поняття «LEGO-технологія». На думку Л. Романенко і Н. Воловенко LEGO-технологія – це сукупність методів інтерактивного та ігрового навчання, яка спонукає здобувачів освіти до моделюючої творчо-продуктивної діяльності в освітньому предметно-ігровому середовищі та розвиває їхнє критичне мислення [1].

І. М. Борбенчук трактує поняття LEGO-технологія як сукупність прийомів і методів конструювання, вкладених у реалізацію конкретної освітньої мети через систему цікаво продуманих завдань, з різноманітних конструкторів LEGO [2].

Оскільки актуальність LEGO-конструювання значуща у світлі застосування Базового компонента дошкільної освіти тим, що:

- LEGO-конструювання забезпечує інтеграцію освітніх областей таких як пізнання, соціалізація, комунікація, праця;
- дозволяє вихователю поєднувати навчання, виховання та розвиток дошкільників у режимі гри;
- LEGO-конструювання об'єднує гру з дослідницькою та експериментальною діяльністю, де у дитини є можливість експериментувати [3].

Академік С. Г. Карпенчук у своїй праці писав, що найкращі педагогічні умови для реалізації потенційних можливостей дитини створюються не шляхом форсованого, прискореного дитинства, на передчасне перетворення дошкільника на школяра, а навпаки, шляхом широкого розгортання та максимального збагачення специфіки дитячих форм ігрової, практичної, а також спілкування дітей один з одним та з дорослим [4].

Ф. Фребель [5] писав у своїй праці про конструювання за зразком. Діти будують за зразком вихователя. Наприклад, діти відразу повторюють конструкцію або спочатку розглядають готову конструкцію, а потім конструюють.

На думку Т. В. Лусс [6] філософський аспект технології «LEGODACTA» ґрунтується на понятті «конструктивізму», який сприяє оптимізації навчального процесу шляхом активного залучення дітей до знань. Дошкільники не тільки вчаться, а й самі створюють моделі об'єктів, що дозволяє отримати не тільки нові знання про ці об'єкти, а й зрозуміти зв'язки і закономірності, які виникають між ними. Когнітивний аспект технології «LEGODACTA» містить у собі специфічне поняття «важкої забави». Під час гри з конструктором LEGO дошкільники перебувають у стані, який потребує праці та мислення для досягнення реального результату та задоволення від власної інтелектуальної діяльності.

Отже, шляхи розвитку інтелектуального потенціалу дітей старшого дошкільного віку – це система ігор, що розвивають, і впровадження інноваційних технологій, спрямованих на розвиток пізнавальної сфери дітей.

Список використаних джерел

1. Романенко Л. В., Воловенко Н. П. Застосування LEGO-технології на уроках математики в початковій школі: теоретичний вимір. *Молодий вчений*. 2020. Т. 10. № 86. С. 429–434. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/10/88.pdf>
2. Борбенчук І. М. Вплив LEGO на розвиток критичного мислення. *Науковий вісник Сіверщини*. Серія : Освіта. Соціальні та поведінкові науки. 2022. № 1. С. 40–53.
3. Базовий компонент дошкільної освіти URL : https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/proekt-bazovyy-komponent-doshkilnoyi-osvity_1.pdf
4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посібник для студ. вищих пед. навч. закл. С. Г. Карпенчук. 2. вид., доп. і перероб. Київ : Вища школа, 2005. 344 с.
5. Фребель Ф. Будем жить для своих детей. URL : <http://iknigi.net/avtorfridrih-frebel/99728-budem-zhit-dlya-svoih-detey-sbornik-fridrih-frebel.html>
6. Лусс Т. В. Лего-технологии в современном коррекционноразвивающем обучении. *Вестник ФГОУ ВПО МГАУ*. 2008. № 6/1. С. 125–127.

*Рудько Альона Віталіївна,
студентка II курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Романчук Алла Іллівна*

«Формування комунікативної компетентності першокласників у процесі дидактичної гри»

Сучасна українська початкова школа відзначається суттєвими змінами у змісті освіти та її структурі. Застарілі методи та способи навчання, надмірне навантаження дітей стали поштовхом в реформування освіти, задля того, щоб «наповнити» програму відповідно віковим особливостям та науково-технічному прогресу. У концепції НУШ наголошено, що одним із головних складових успішної школи та навчання є «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для самореалізації в суспільстві»[3; С. 9].

М. Прищак стверджує, що комунікативна компетентність – це «сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для сприймання чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування» [5; С. 133].

Поділяємо думку Н. Соняк, та вважаємо, що комунікативна компетентність являє інтегровану здатність особистості, до комунікативної діяльності, уміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті, чітко й аргументовано пояснювати факти, а також через формування мотиваційно-ціннісної основи спілкування [7; С. 29.].

Важливим чинником успішного розвитку комунікативної компетентності є вдале входження дитини у колектив. Іншими словами, це – соціалізація. Початок навчання у школі – це серйозний виклик для учнів, особливо для тих, які не відвідували дошкільні навчальні заклади. Діти мають звикнути до нового колективу, правил та щоденних обов'язків. Такі зміни у житті можуть викликати стресові ситуації у дітей, оскільки адаптація до нових умов життя – це складний та зтяжний процес. А наскільки складним для дитини буде адаптаційний період у школі, залежить від активної взаємодії усіх сторін начального процесу - батьків, учнів та вчителя. У концепції НУШ це має назву «партнерське навчання».

Комунікативна компетентність молодшого школяра виявляється в здатності спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти й відтворювати сприйняту на слух та прочитану інформацію, змістовно й грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах, вільно володіти мовою в різних навчальних та життєвих ситуаціях. [4; С. 10].

Комунікативна компетентність безпосередньо пов'язана із іншими освітніми галузями. Реалізація засад, які відображає Державний стандарт початкової освіти, головними ознаками якого є направленість навчання на результат відбувається інтегровано. Його основна мета – це формування соціально активної та успішної особистості, яка вільно володіє державною мовою та є патріотом своєї держави й може критично мислити. [1.].

Необхідність підвищення комунікативної компетентності першокласників в дидактичному процесі диктується необхідністю підвищення пізнавальної активності школярів, стимулювання їх інтересу до предметів, що вивчаються. Досягти цього можливо, використовуючи в процесі навчання дидактичні ігри. Вивчення дидактичної гри як засобу активізації процесу спілкування першокласників дозволить виробити основні вимоги до гри як методу, прийому, засобу активізації комунікативної діяльності і тим самим підвищити ефективність освітнього процесу.

Науковці розглядають дидактичну гру по-різному. Деякі вважають її методом навчання, деякі прийомом, деякі як засіб або форму. Ми поділяємо погляди Крутії В.А. та вважаємо, що дидактична гра є засобом, який активізує пізнавальну діяльність, унаслідок чого учні мають можливість використати свої знання, уміння й навички в практичній діяльності. [2; С. 180.].

Як і усі засоби навчання, дидактична гра має певну структуру. Л.Сергієнко виокремлює такі її структурні складники:

1. Дидактичне завдання (його формулює педагог, враховуючи мету завдання, яке він дає);
2. Ігрове завдання (приховане дидактичне завдання, яке спеціально заховано у грі);
3. Ігрові дії (завдяки ним реалізуються ігрові завдання, обов'язково мають бути пов'язані з дидактичним та ігровим завданням);
4. Правила гри (містять настанови вчителя для виконання завдань, норми поведінки. Правила задає вчитель та за допомогою них здійснюється управління грою) [6; С. 152.].

Результат гри (підсумки підводяться обов'язково відразу після закінчення гри. Це може бути бесіда, підрахунок балів, визначення того, хто краще виконав завдання. Підкреслювати потрібно успіхи та досягнення кожного).

Загалом, таке навчання, яке спрямовано на розвиток комунікативної компетентності вимагає певної різноманітності форм, методів та засобів. Переважно, це такі форми навчання, у яких учень буде активним діячем начального процесу. Їх можна розподілити на декілька груп:

1. Продуктивні (використання мовного матеріалу в практичній (мовленнєвій) діяльності);
2. Евристичні або частково-пошукові (учень знаходить нові елементи знань через розв'язання пізнавальних завдань);
3. Проблемні (через усвідомлення проблеми школяр шукає шляхи вирішення поставленої проблеми);
4. Інтерактивні (передбачають активну взаємодію усіх учасників навчального процесу, учень обов'язково усвідомлює значення своєї діяльності).

Дидактичні ігри мають неабияку роль у компетентнісному навчанні, оскільки вони здатні змодельовати ситуацію, якомога більше наближену до реального життя, сприяють формуванню таких важливих умінь та навичок, які допомагають створити атмосферу співробітництва та взаємодії.

При використанні дидактичної гри учителю обов'язково потрібно прогнозувати очікувані результати та попередньо аналізувати завдання на доступність та доцільність у конкретному випадку застосування на уроці чи позаурочній діяльності. Обов'язково потрібно урахувати, якої мовної, мовленнєвої та соціальної поведінки учні першого класу вже набули, а якої – ні.

Таким чином, важливо, щоб використання тих чи інших методів, прийомів, форм підпорядковувались змісту навчальної програми, її меті та очікуваним результатам. Варто враховувати психологічні та фізичні особливості учнів першого класу, їх надбання, можливості та здібності. Лише враховуючи усі умови ефективного навчання можливе повноцінне формування комунікативної компетентності учнів.

На нашу думку, використання дидактичних ігор гарантує найкращі перспективи для розвитку комунікативної компетентності з одночасним збереженням цінності дитинства, не перевантажуючи дитину «сухою» теорією. За допомогою усвідомлення своєї ролі у грі, у свідомості першокласника формуються знання про особистісну взаємодію, накопичуються знання про світ та його закони, формується вміння правильно використовувати мовні одиниці.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Крутій В.А. Активізація навчальної діяльності молодших школярів у процесі використання дидактичних ігор: дис. ... канд. пед. наук. Рівне, 2001. 311с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. К. І. – Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020 - 88 с.

5. Прищак М. До питання комунікативного підходу в освіті першокласників / М. Прищак // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2013. – № 1. – С. 133–136.; с. 133

6. Сергієнко Л. В. Дидактична гра як форма навчання в системі професійної освіти / Л.В. Сергієнко // Освіта на Луганщині. – 2009. – №1. – С. 152 – 154.].

7. Соняк Н.Л. Дидактичні умови формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі роботи з текстом : дис. ... канд. пед. наук. Луцьк – Тернопіль, 2018. С. 29.

*Рябець Олександра Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук
Корх Віра Михайлівна*

«Формування пізнавального інтересу до фізичної культури у дітей середнього дошкільного віку засобами музично-рухової діяльності»

Проблема формування пізнавального інтересу до фізичної культури у дітей середнього дошкільного віку, подолання хвороб у сфері фізичного та психічного здоров'я дітей дошкільного віку є надзвичайно актуальною. Необхідність вирішення проблеми рухової активності обумовлена сучасною соціальною ситуацією розвитку дитини, коли небезпечною є тенденція щодо надмірного навантаження дітей дошкільного віку навчально-виховним процесом, обмеження умов для розвитку їх ігрової, фізичної діяльності. Тому в ЗДО необхідно збалансувати рівень рухового режиму, підвищити психічне благополуччя дітей дошкільного віку.

Дошкільний вік вважається одним із найважливіших періодів у процесі формування особистості. Саме протягом цього вікового періоду формуються основи здоров'я, інтенсивно розвиваються фізичні якості, необхідні для участі у різних формах рухів, що, відповідно, створює умови для активного і спрямованого розвитку всіх функцій організму й інтелектуальних задатків дитини. Дошкільний період є також найвідповідальнішим періодом у формуванні пізнавального інтересу до фізичної культури. У середньому дошкільному віці формуються основи культури рухів, успішно засвоюються нові, раніше невідомі вправи і дії, фізкультурні знання, з'являється звичка виконувати фізичні вправи тощо.

Під *пізнавальним інтересом* слід розуміти мотивоване, активне, емоційне відношення дітей до предмета пізнання, яке повинно систематично враховуватися й розвиватися в процесі освітньої діяльності, бо впливає на формування та розвиток особистісної спрямованості дитини. У середньому дошкільному віці у дітей виникає потреба в нових враженнях, допитливість, прагнення експериментувати і досліджувати, тому вихователям необхідно вміло підтримувати й стимулювати дошкільнят до виникнення пізнавального інтересу [1, с. 90].

Процес формування пізнавального інтересу до фізичної культури особливо важливий для дітей середнього дошкільного віку, адже цей період характеризується активною пізнавальною діяльністю, інтенсивним розвитком інтелектуальної, емоційної сфери дитини, становленням самосвідомості, освоєнням загальнолюдських цінностей. Під час занять фізичною культурою із середніми дошкільнятами важливе задоволення їхньої

природної потреби у русі та відчутті «м'язової радості». При цьому особливу увагу слід звернути на розвиток інтересу дітей до спортивних занять, бажання відвідувати їх.

Окрім наведених вище, для формування пізнавального інтересу дітей середнього дошкільного віку до фізичної культури доцільно використовувати музично-рухову діяльність як частину музичного дозвілля. При цьому дитина має змогу вправлятися у виконанні рухів із предметами (м'ячами, стрічками, обручами тощо), ритмічних вправах. Таке дозвілля розвиває творчість, ініціативу, красу, граціозність, виразність рухів. При музичному супроводі можна використовувати як звукозапис, так і гру на фортепіано, різних музичних інструментах. Вибираючи музичні твори для таких заходів, слід пам'ятати, що музика має відповідати віковому сприйняттю дітей за темпом та ритмом. Доцільно обирати пісні дитячого репертуару, текст яких має відповідати темі та змісту дозвілля. Музично-рухова діяльність має передбачати танцювальні композиції, хороводні ігри, пісні, що розучуються на музичних заняттях, і проводитися спільно з музичним керівником. Використовуючи стрічки, скакалки, обручі, діти під музику виконують довільні рухи [2, с. 85].

Музично-рухова діяльність, як зазначає Л. Яковлєва, – це процес активної взаємодії дитини-дошкільника з цінностями фізичної та музичної культури, спрямований на психофізичний, зокрема й інтелектуальний, розвиток та задоволення її потреб у русі, грі та емоційному збагаченні. У цьому процесі додатковим чинником педагогічного впливу є музика. Завдяки своїй структурно-організуючій та емоційно-образній основі вона посилює вплив на психічний та фізичний стан дитини [3, с. 64].

У дошкільних навчальних закладах використання музично-рухової діяльності на заняттях сприяють поглибленню в дітей музичних знань, розширенню світогляду, розвивають музичні здібності, творчу уяву та мислення. Окрім цього, вона допомагає дітям полюбити музику, вправи, емоційно реагувати на неї тощо.

Таким чином, з метою формування у дітей середнього дошкільного віку пізнавального інтересу до фізичної активності необхідно використовувати засоби *музично-рухової діяльності*, яку слід розуміти, як процес активної взаємодії дитини з цінностями фізичної й музичної культури, направлений на психофізичний та інтелектуальний розвиток і задоволення її потреб у грі, русі, емоційному збагаченні. З метою формування у дитини пізнавального інтересу до фізичної культури засобами музично-рухової діяльності слід дітям пропонувати інсценування пісень, хороводів, ігор, оскільки це вимагає від дитини вміння рухатися, танцювати, показувати зображувати дії героя. Вихователі повинні навчити дітей середнього дошкільного віку передавати власні емоційні переживання за допомогою рухів, для чого потрібно сприяти розвитку здатності дитини володіти своїм тілом. Усвідомлений рух дозволяє дитині глибше сприймати музику та виразніше передавати той емоційний стан, який викликає музичний твір, активізувавши при цьому інтерес до виконання фізичних вправ та рухів, формуючи загальну фізичну культуру особистості дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Карук І. В. Розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності. Молодий вчений. 2018. № 5.2. С. 89-92.
2. Смаль Я. А. Формування рухового режиму дітей старшого дошкільного віку з використанням засобів народної фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук. Луцьк, 2017. 205 с.
3. Яковлєва Л. В. Ритмічно-рухова діяльність на уроках мистецтва – чинник формування музичних компетентностей учнів. Педагогічний пошук. 2022. № 3 (115). С. 63-69.

Савченко Людмила Іванівна,

«Організація методичної роботи з учителями української мови й літератури у ліцеї»

В умовах розвитку ринкових відносин в економіці нашої країни та зростання конкурентоспроможності серед фахівців різних галузей виникає потреба у зміні підходів до організації освітнього процесу у закладах освіти і ліцеях, зокрема. Ліцей є «закладом загальної середньої освіти, що забезпечує здобуття профільної середньої освіти» [4]. Головним його завданням є підготовка випускника, здатного якісно виконувати професійну діяльність, самостійно й активно діяти у суспільстві, адекватно реагувати на зміни, створювати та реалізовувати проекти для кар'єрного зростання. Для реалізації окресленого завдання виникає потреба у підвищенні професійної компетентності вчителів, що можливо зробити завдяки методичній роботі. Методичну роботу у ліцеї розглядатимемо, як систему дій і заходів, які ґрунтуються на досягненнях науки і кращому педагогічному досвіді, спрямованих на підвищення професійної компетентності вчителів і колективу загалом для досягнення високого рівня якості освіти. Зважаючи на те, що у ліцеї забезпечують профільну підготовку учнів, методична робота з учителями має бути відповідно організована.

Поняття «організація» досить широко використовується у різних науках: менеджменті, філософії, математиці, педагогіці тощо. Академічний тлумачний словник української мови визначає це поняття як «об'єднання людей на базі спільності інтересів, мети і програми дій» [1]. З точки зору менеджменту зазначений термін пояснюють як «група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної мети або цілей» [3]. Для нашого дослідження будемо послуговуватися терміном, запропонованим В. Григорашем: «організація методичної роботи у ліцеї – це система управлінських впливів на рівень професійної компетентності педагогів, результатом підвищення якого є якість освіти учнів» [2].

Організація методичної роботи у ліцеї здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Рекомендацій Міністерства освіти і науки України «Організації і проведення методичної роботи з педагогічними кадрами в системі післядипломної педагогічної освіти», Статуту та наказу директора «Про організацію методичної роботи у ліцеї». Особливості організації методичної роботи у ліцеї зумовлені системою організації освітнього процесу. Тому методична робота має науковий характер і спрямована на розроблення профільного компонента навчального плану, авторських програм, підручників і посібників, упровадження нових методик, технологій і засобів навчання, проведення науково-дослідницької та експериментальної роботи.

Керуючим органом методичної роботи у ліцеї є науково-методична рада. Вона затверджує плани методичної роботи закладу, творчих груп учителів, методичних комісій тощо. У ліцеї сформована структура методичної роботи, основу якої складають предметно-методичні комісії. Наприклад, змістом методичної роботи учителів української мови й літератури є: розроблення навчально-програмної документації з дисципліни; оновлення змісту навчання й виховання в контексті україністики; організація і проведення конкурсів, учнівських олімпіад із української мови і літератури, семінарів-практикумів, позакласних предметних заходів; допомога молодим учителям у підготовленні і проведенні навчальних і виховних занять, організація взаємовідвідування занять, відкритих уроків і їх обговорення; вивчення і впровадження кращого педагогічного

досвіду викладання української мови і літератури; використання в освітньому процесі інноваційних технологій, методів і форм навчання тощо.

Головними цілями методичної роботи мають бути: формування індивідуальної системи роботи вчителя; розвиток педагогічного колективу в умовах соціально-економічних викликів; зв'язок ліцею з профільними закладами вищої освіти, науково-дослідними інститутами, іншими ліцеями для проведення науково-дослідницької та експериментальної робіт, науково-методичних заходів, обміну досвідом.

Для реалізації цілей і змісту методичної роботи застосовують різні форми: колективні, групові та індивідуальні. Колективні форми методичної роботи використовують із метою інформування педагогічних працівників щодо нових наукових знань, змін в системі освіти, обміну досвідом, результатів науково-дослідницької та експериментальної робіт тощо. До них відносять науково-методичну раду, науково-практичні конференції, педагогічні читання, педагогічні виставки тощо. Групові форми застосовують для організації методичної роботи з учителями за професійними інтересами або профілем фахової діяльності, наприклад, учителів української мови й літератури. Вони сприяють розвитку педагогічної майстерності, обміну досвідом, творчих дискусій тощо. До таких форм можна віднести методичні наради, методичні об'єднання, творчі (проблемні групи), школу українських філологів, методичні дні (тижні) тощо. Індивідуальні форми методичної роботи спрямовані для підвищення рівня професійної компетентності і саморозвитку. Вони проводяться за індивідуальними планами та враховують потреби й інтереси учителів. До таких форм можна віднести наставництво, консультування, стажування і самоосвіту. У практиці методичної роботи ліцею добре зарекомендували себе нетрадиційні форми: методичні консилиуми, круглі столи, педагогічні діалоги, конкурси тощо. Активно розвиваються і форми методичної роботи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: вебінари, вебквести, відеоконференції тощо. Поява таких форм є особливо актуальною під час пандемії COVID – 19 та військової агресії російської федерації проти України.

Отже, методична робота в ліцеї має свої особливості, що зумовлені організацією освітнього процесу. Вона є системною і цілеспрямованою, координується науково-методичною радою ліцею і здійснюється згідно плану у різних формах. Важливе значення в організації методичної роботи у ліцеї має те, що вона спрямована не тільки на колективну діяльність, але й враховує фаховий профіль педагогічних працівників, наприклад, учителів української мови і літератури.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s/orghanizacija> (дата звернення 22.03.2023 р.).
2. Григораш В. Організація науково-методичної роботи в школі. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/18933-organizaciya-naukovo-metodichno%D1%97-roboti-v-shkoli.html> (дата звернення 22.03.2023 р.).
3. Небава М. І., Ратушняк О. Г. Менеджмент організацій і адміністрування. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/1nebava_menedzhment_organizacij_administuvannya_c h1/index_1.htm. (дата звернення 22.03.2023 р.).
4. Положення про ліцей : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 р. №1062. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення 22.03.2023 р.).

*Савченко Андрій Олексійович,
аспірант Педагогічного факультету
Українського державного*

Реалізація особливостей формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня у процесі професійної підготовки

Від авторитету офіцера, уміння організувати підлеглих, приймати відповідальні рішення, домагатися їх реалізації, організувати не лише власну діяльність, але й військового підрозділу залежить стабільність ефективної системної діяльності військовослужбовців в екстремальних умовах. Тому, нагальна потреба сьогодення – формування професійно важливих індивідуально-психологічних якостей, управлінських умінь і навичок у майбутніх офіцерів тактичного рівня управління [1; 12], що є підґрунтям для подальшого підвищення ефективності управлінської діяльності завдяки розвитку управлінської компетентності (УК) курсантів вищих військових навчальних під час підготовки до професійної соціально-значимої діяльності.

Аналіз наукових джерел засвідчив те, що вчені все частіше займаються дослідженням сфери професійно важливих управлінських якостей офіцерів ЗСУ (як командирів військових підрозділів).

З'ясування сутності управління військами, унормування військової термінології у сфері керівництва здійснили С. Бурій, Т. Мацевко, С. Мосов, І. Руснак, В. Телелим, А. Юрков та ін. Обґрунтування методологічних основ, поняттєво-категорійного апарату, критеріїв, принципів і структури управлінської діяльності висвітлено в працях І. Зязюна, В. Кременя, Г. Щедровицького та ін.).

Управлінська компетентність офіцерів ЗСУ формується як результат взаємодії комплексу психологічних умов професійної підготовки у військових вищих навчальних закладах і забезпечується шляхом співвідношення професійної підготовки із цілеспрямованим впливом щодо розвитку основних управлінських властивостей майбутніх офіцерів ЗСУ; впровадження методів аналізу та моделювання проблемних ситуацій; використання програми розвивального тренінгу, що дозволяє формувати мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, операційно-діяльнісний й особистісний компоненти управлінської компетентності; включення тренінгової роботи в проведення занять із професійної підготовки [3; 4; 5; 7; 9].

Також, реалізація управлінської компетентності під час управлінської діяльності тісно пов'язана з емоціями та переживаннями, які супроводжують особистість і впливають на емоційно-вольовий (морально-психологічний стан) майбутнього офіцера, що своєю чергою впливає на ефективність роботи в умовах складних (не типових) ситуацій [2]. Крім того, саме від емоційно-вольового стану залежать критично важлива якість офіцера ЗСУ – здатність до рішучих, сміливих, швидких рішень в екстремальних умовах при обмеженості (чи дефіциті) часу, коли від прийнятого рішення залежить успіх виконання поставленого завдання, збереження власного життя та життя підлеглих військовослужбовців, доля всього колективу.

Отже, характерними показниками для *емоційно-вольового критерію* є емоційний стан та стресостійкість і соціальна адаптованість. *Функціонально-діяльнісний критерій* управлінської компетентності офіцера ЗСУ призначений діагностувати практичну здатність реалізовувати знання, вміння та навички, застосовувати доцільні способи і прийоми, стилі управлінської діяльності військового командира, що базуються на знаннях та отриманому досвіді для практичної реалізації управлінських рішень як у шатних ситуаціях військової служби, так і в бойових умовах. Проявом даного критерію визначаємо 1) оволодіння системою професійно важливих знань сучасних технологій управління й менеджменту, 2) готовність до самостійного планування та організації своєї управлінської діяльності, незалежність, 3) гнучкість і оперативність у прийнятті та ухваленні управлінських рішень у нестандартних ситуаціях, 4) брати на себе

відповідальність за результати, 5) здатність організувати діяльність інших суб'єктів управління, 6) ефективно делегувати свої повноваження підлеглим [6; 8; 10; 11].

Управлінська компетентність є складовою структури професійної компетентності майбутнього офіцера ЗСУ та виступає передумовою успішного виконання професійних завдань. Для офіцера ЗСУ успішно діяти і взаємодіяти в системах "людина-людина", "людина-колектив" вкрай важливо, через що УК варто розглядати як фундаментальну складову професійної компетентності офіцера тактичного рівня. Для того, щоб курсант у майбутньому став успішним офіцером, у нього має бути сформований високий рівень управлінської компетентності.

Особливістю формування управлінської компетентності у професійній підготовці майбутніх офіцерів є сформований рівень військового управління, який відображає такий розвиток, коли «вузький» управлінський професіоналізм військового (рівень здібностей) поєднується з розвитком людини як особистістю, причому якості якої стають визначальними, а здібності військового виявляються у контексті особистості. Особистість офіцера визначається не даною йому «владою» чи «нормованістю» ролі, а «соціальною значущістю», «завойованою» своєю працею, професійними здібностями, особистісними якостями. Для підлеглих, особливо солдатсько-сержантського і курсантського складу, офіцер – це наставник, старший товариш, порадник, носій знань, культури, моралі, котрий може і хоче зрозуміти, допомогти підлеглому; він і авторитет, якого не можна «обійти», який так само вимогливий до себе, як і до інших; він – організатор, який поціновує не тільки свою думку, а й думки інших. Офіцер як особистість зорієнтований на духовність: любов, віру, надію, добро, справедливість, свободу, гідність, які стають принципами його професійної діяльності й усього життя.

Список використаних джерел

1. Бурий С. В. Структура управлінської культури майбутнього офіцера. *Військова освіта*. 2015. Вип. 2 (32). С. 41–48.
2. Бурий С.В. Формування управлінської культури майбутнього офіцера в процесі практичної підготовки як педагогічна проблема. *Науковий вісник Миколаївського нац. ун-ту імені В. О. Сухомлинського*. 2016. Вип. 1(52). С. 21–25.
3. Громова М., Савченко А. Застосування кейс-методу під час вивчення правових дисциплін у вищих військових навчальних закладах (військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти). *Вісник Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2022. Вип. 1 (49). С. 5–8.
4. Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому процесі військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО і України: колективна монографія / за заг. ред. проф. В. С. Рижикова. Київ: Науково-досл. центр Військового ін-ту Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2018. 320 с.
5. Маслій О. М. Система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах: теоретичний і методичний аспекти: [моногр.]. Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2019. 324 с.
6. Рижиков В. С. Значення професійних якостей в цільовій моделі навчально-виховного процесу підготовки військових. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: соціальна робота*. 2017. № 2. С. 61–64.
7. Рижиков В., Горячева К. Методика впровадження дидактичних та рольових ігор в освітній процес військової освіти як практика прийняття рішень в умовах обстановки, наближеної до бойової. *Молодь і ринок*. 2018. № 7 (162). С. 18–22. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.140367>.
8. Савченко А. О. Педагогічні умови формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня до професійної діяльності у процесі професійної підготовки. *Педагогічний альманах*. 2022. Вип. 51. С. 149–159. DOI: <https://doi.org/10.37915/pa.vi51.366>

9. Савченко А. О. Технологія розробки професіо-психограми управлінської компетентності офіцера тактичного рівня Збройних Сил України. *Наукові записки* : [зб. наук. статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск СЛІІІ (153). С. 121–131. (Серія педагогічні та історичні науки)

URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38838>

10. Юрков А. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 34. С. 217–224.

11. Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*. Vol. 7. No. 4.38 (2018): Special Issue 38. С. 45–49.

12. Pet'ko L. V. Preparing higher school graduates in foreshortening of leader competencies for 2020. *Topical questions of contemporary science*. 2017 Pp. 467–472.

*Сахно Аліна Валеріївна,
магістрантка I курсу
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Лещенко Наталія Анатоліївна*

«Тренінгові методи роботи у формуванні майбутніх вчителів»

Сучасна потреба у висококваліфікованих кадрах на ринку праці обумовлює трансформацію змісту їх підготовки. Науковці осмислюють інструментарій формування здобувачів віддаючи перевагу інноваційним технологіям. Вищезазначене стосується і форм навчання майбутніх педагогів в межах ЗВО.

Питання професійної підготовки фахівців засобами ігрових технологій розкрито у працях П. Підкасистого, О. Пометуна, Г. Щедровицького, П. Щербаня. Використання тренінгових методів в ході професійної підготовки досліджували С. Бойко, Г. Ковальчук, І. Кравченко, Н. Кривик, Л. Мороз, Н. Самоукіна, В. Стрельнікова, В. Федорчук та ін..

Тренінг розглядається науковцями як активна пізнавальна діяльність людини. Зокрема, І. Панасюк називає активність його базисним принципом. Вибираючи стратегію навчання викладач має враховувати шляхи формування знань студентів, оскільки їх поява обумовлена активною позицією того, хто навчається.

Тренінг як метод розвитку здібностей особистості до навчання та оволодіння складними видами діяльності розглядає Ю. Ємельянов. А. Ситніков вважає тренінг певним механізмом, що здатен об'єднати навчальну та ігрову діяльність, представити моделювання ігрових ситуацій. Про можливість тренінгу залучити студентів до педагогічної імпровізації висловлюється й І. Мельничук.

Ми погоджуємося із думкою В. Федорчука щодо визначення тренінгу як універсального методу розвитку особистості та найефективнішої моделі професійної підготовки фахівця [2, с.12].

Групування тренінгових методів роботи представлено у науковому доробку І. Вачкова. Він пропонує виділити наступні їх різновиди:

1. методи групової рефлексії, які спрямовані на актуалізацію подій дискурсивного простору;
2. методи концентрації присутності, тобто звернення до подій психологічного змісту;
3. методи побудови диспозицій, які враховують фізичні особливості студентів.

Дослідниця Н. Мороз характеризує особливості практичної реалізації тренінгу. На її думку, існують наступні етапи тренінгового навчання:

- 1) визначення мети;
- 2) планування логічного розгортання тренінгу;
- 3) безпосереднє впровадження;
- 4) підведення підсумків.

В контексті інтерактивних методів навчання вивчає тренінги І. Підласий. Основними перевагами застосування тренінгу у ЗВО він вважає:

- створення умов для саморозвитку, усвідомлення особистісного потенціалу здобувача;
- формування досвіду партнерської, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, атмосфери співпраці;
- розвиток комунікативних та поведінкових навичок професійної взаємодії;
- розвиток мотивації до навчання.
- згуртування колективу [3].

Методичні прийоми тренінгу виокремлює І. Панасюк. До них вона відносить: дискусії, кейс-метод, танцювальні вправи, рольові ігри, аналіз конкретних ситуацій, психогімнастичні вправи. Деталізацію вказаних прийомів знаходимо у напрацюваннях В. Федорчука [4].

Так, кейс-метод сприяє розвитку здібностей до самостійного вирішення педагогічних проблем, самоаналізу, удосконалює креативне мислення. Психогімнастичні вправи допомагають вправлятися у комунікативних навичках, міжособистісній взаємодії, етичних нормах спілкування. Метод аналізу конкретних ситуацій спрямований на отримання теоретичних знань, ознайомлення із досвідом інших, вироблення спільних рішень. Доцільним, з точки зору автора, є використання у ході тренінгового навчання біографічних, зорієнтованих на інтеграцію та тематичних дискусій. Серед ігрових методів він виокремлює ситуаційно-рольові, творчі, імітаційні, дидактичні, ділові, організаційно-діяльнісні ігрові методи.

Дослідники одностайні в тому, що застосування тренінгових методів у ЗВО потребує їх адаптації відповідно спеціалізації студента. Необхідним є розуміння основних складових тренінгу, до яких відносяться :

1. організація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів;
2. процес впровадження тренінгу;
3. професійна самореалізація викладача та самовизначення студентів.

Отже, тренінг є дієвим методом підготовки майбутніх учителів, де останню слід розуміти як особистісне становлення в професії.

Список використаних джерел

1. Андрощук І. В. Тренінг як засіб підготовки майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії. *Вісник Черкаського університету : Серія «Педагогічні науки»*. Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. 2016. № 9. С. 117–121.
2. Кривич Н. Ф. Тренінгове навчання як засіб розвитку якостей майбутніх правознавців. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць*. 2020. Випуск 147. С. 100-106.
3. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ : Видавничий дім «Слово», 2004. 616 с.
4. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури». 2014. 250 с.
5. Leshchenko N. A. The importance of soft skills for the professional development of a future teacher. *The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society : International scientific conference, July 30–31, Riga, Latvia* : «Baltija Publishing», 2022. P. 243-246.

*Семікова Юлія Євгенівна,
магістрантка I курсу
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович*

«Готовність майбутнього методиста-дорадника до професійного самоменеджменту»

Швидке зростання попиту суспільства на освітні консультаційні та методичні послуги зумовило формування нового науково-практичного напрямку професійної діяльності фахівців освіти, як педагогічне дорадництво (консультування). Відповідно постала потреба у підготовленні нової генерації фахівців-консультантів у галузі освіти – методистів-дорадників. Підготовки таких фахівців здійснюється в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки й освітньо-професійною програмою «Педагогічне дорадництво».

У Словнику української мови термін «дорадник» визначається як «той, хто дає поради, радить що-небудь; порадник; назва службовця-консультанта» [6]. В. Саюк розкриває поняття педагогічне дорадництво, як «надання кваліфікованим фахівцем (консультантом) у галузі освіти консультаційної послуги керівникам, педагогічним і науково-педагогічним працівникам закладів і установ освіти з питань професійної діяльності та розвитку, інформаційної підтримки, допомоги, виявлення й аналізу професійних проблем та напрацювання рекомендацій для їх вирішення, а також сприяння реалізації цих рекомендацій [5, с. 4].

У сучасних швидко змінюваних умовах, зумовлених трансформацією вищої освіти України до європейського освітнього простору, появою пандемії, викликаного COVID-19, військовою агресією росії проти України, диджиталізації різних сфер людської діяльності, розвитком інноваційних форм навчання, підвищення вимог до якості підготовки майбутніх фахівців тощо спричинила проблему раціонального використання часу студентами для навчання, розвитку, роботи і відпочинку або самоменеджменту. Як зазначає В. Іщенко, самоменеджмент є технікою правильного використання часу, тобто, допомагає краще організувати людині працю, виконати роботу із меншими витратами часу, зменшити поспіх і стреси [3, с. 97]. На думку М. Бойко, самоменеджмент – це «саморозвиток особистості, організація діяльності, що містить цілеспрямоване і послідовне використання випробуваних методів роботи у щоденній практиці в специфічних умовах самоорганізації» [1, с. 18].

Набуття досвіду самоменеджменту для майбутніх методистів-дорадників є важливою умовою їх успішної самореалізації як фахівців. Проблемі самоменеджменту в освіті й підготовці майбутніх фахівців різного спрямування приділяли увагу такі дослідники як М. Бойко, В. Бондар, О. Винославська, Л. Даниленко, В. Іщенко, М. Приходько, С. Симодейко та ін. Однак, дослідження готовності майбутніх методистів-дорадників до самоменеджменту ще не стало предметом спеціального дослідження.

Для нашого наукового пошуку важливо визначити суть поняття «готовність майбутніх методистів-дорадників до самоменеджменту» та його складових. Л. Дудікова визначає поняття «готовність», як «цілісне, відносно стійке особистісне утворення, що є сукупністю тісно взаємопов'язаних особистісних, мотиваційно-ціннісних, когнітивно-інтелектуальних, операційно-діяльнісних детермінант безперервного професійного зростання та забезпечує оптимальну реалізацію самоосвіти, самовиховання, саморозвитку,

самоактуалізації й самоменеджменту» [2, с. 207]. Тобто, готовність є показником здатності особистості до діяльності, мірою її професійних здібностей.

На нашу думку, **готовність майбутнього методиста-дорадника до професійного самоменеджменту – це система професійних знань, умінь і навичок, а також комплекс індивідуальних якостей студента, які забезпечують вчасну і якісну реалізацію освітніх і фахових функцій.** До складових готовності майбутнього методиста-дорадника до професійного самоменеджменту ми відносимо: знання основ і техніки самоменеджменту (когнітивний компонент); уміння і навички самоменеджменту у діяльності (операційний компонент); мотиви, цілі, цінності, переконання, які зумовлюють потребу в опануванні самоменеджментом (мотиваційний компонент); вольові якості та професійно-моральні переконання щодо використання самоменеджменту у професійній діяльності (особистісний компонент). Критеріями готовності студентів-дорадників до самоменеджменту можуть бути: ступінь розвитку мотивації; рівень оволодіння системою знань; сформованість умінь і навичок; ступінь розвитку особистісних якостей.

До провідних функцій самоменеджменту можна віднести цілепокладання, планування, прийняття рішень, організація власної діяльності, проведення самоконтролю, рефлексія і оцінка. На думку В. Нетепчука, функції менеджменту взаємозалежні і реалізуються у певній послідовності. Для кожної із функцій розроблені певні прийоми і методи, які сприяють їх реалізації. Загалом вони складають певну техніку самоменеджменту:

- «1. Постановку цілей (аналіз і формування особистих цілей).
2. Планування (розробка планів і альтернативних варіантів своєї діяльності).
3. Прийняття рішень (прийняття рішень щодо майбутніх справ).
4. Реалізація й організація (складання розпорядку дня і організація особистого трудового процесу для здійснення поставлених завдань).
5. Контроль (самоконтроль, контроль підсумків і, якщо є потреба, коригування цілей).
6. Інформація і комунікація (пошук і обмін інформацією, здійснення комунікаційних зв'язків, необхідних на всіх етапах самоменеджменту) [4, с. 12].

Отже, визначення суті і складових готовності майбутніх методистів-дорадників до самоменеджменту сприятиме раціональному використанню часу та впливатиме на самоорганізацію, самомотивацію і самореалізацію у процесі фахової підготовки у закладі освіти.

Список використаних джерел

1. Бойко М. Самоменеджмент у підготовці майбутнього педагога: зміст і технології. *The scientific heritage*. 2020. №48. С. 16-20.
2. Дудікова Л. В. Критерії, показники та рівні готовності майбутніх медиків до професійного вдосконалення. URL : <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/3/39.pdf>. (дата звернення 21.03.2023 р.).
3. Іщенко В. Самоменеджмент як умова професійного зростання майбутнього вчителя природничих дисциплін. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Вип. 22. С. 96-99.
4. Нетепчук В. В. Самоменеджмент. Рівне : НУВГП, 2013. 354 с.
5. Саюк В. І. Теоретичні основи методичної роботи та педагогічного дорадництва : метод. рекомендації. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 48 с.
6. Словник української мови. URL : <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA>. (дата звернення 21.03.2023 р.).

*Синягівський Давід Анатолійович,
магістранта I курсу
спеціальності «Педагогіка вищої школи. Тьюторинг»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Кушнірук Світлана Анатоліївна*

«Тенденції розвитку тьюторства у зарубіжних ЗВО»

На початку ХХІ століття вища освіта розвивається у контексті швидкоплинних змін, продиктованих тенденціями міжнародного освітнього простору, вимогами ринку освітніх послуг, затребуваністю висококваліфікованих фахівців, здатних відповідати викликам та попиту міжнародного ринку праці. Сучасні університети диверсифікують форми здобуття вищої освіти, способи організації освітнього процесу, методи навчання й академічне середовище загалом, запроваджують міждисциплінарні освітньо-професійні програми.

Сьогодні спостерігаємо спроби удосконалити освітній процес за допомогою застосування різноманітних моделей співпраці викладач-студент, основною метою якого є забезпечення якості освітніх послуг, що їх надає університет та підвищення рівня результативності навчання студентів. У таких умовах важливо враховувати різноманітні фактори соціального, економічного, культурного характеру, що мають вплив на прийняття управлінських рішень щодо організації активного, конструктивного освітнього процесу в студентоцентрованому академічному середовищі. Власне інститут тьюторства як один із важливих компонентів освітнього процесу в провідних університетах світу забезпечує можливості для досягнення освітніх і професійних цілей здобувачами вищої освіти [2; 3].

Розширення обсягів тьюторства у зарубіжних ЗВО:

- є однією зі стратегій, спрямованих на забезпечення якості освіти. Тьюторство – це індивідуальне або групове навчання, яке забезпечується викладачами або іншими спеціалістами з метою підтримки та допомоги студентам у здобутті знань та вмінь;
- може включати такі заходи, як збільшення кількості тьюторів у ЗВО, розширення обсягів індивідуальних консультацій та тьюторських сесій, розвиток онлайн-платформ для навчання, які дозволяють студентам отримувати додаткову підтримку та відповіді на запитання;
- дозволяє здійснювати позитивний вплив на якість освіти, оскільки сприяє забезпеченню індивідуального підходу до кожного студента, підтримує його у процесі навчання та допомагає здобути необхідні знання та вміння. Крім того, це може допомогти зменшити відставання студентів та підвищити їхню мотивацію до навчання [4; 5].

Розвиток професійної компетентності тьюторів є важливим чинником, що впливає на якість та ефективність тьюторських програм у зарубіжних ЗВО. Для підвищення якості навчання та підтримки студентів, тьютори повинні мати достатні знання та вміння відповідно до своїх професійних обов'язків.

Для розвитку професійної компетентності тьюторів у зарубіжних ЗВО розробляються спеціальні навчальні програми. Ці програми можуть включати такі складові, як знання з педагогіки, психології, методик навчання, міжособистісної комунікації, технологій викладання та інші.

Крім того, проводяться дослідження ефективності перерахованих програм з метою визначення їхньої ефективності та вдосконалення методів навчання тьюторів. Наприклад, дослідження можуть оцінювати зміни в рівні знань та вмінь тьюторів, їхню здатність до ефективної комунікації зі студентами, а також здатність до розв'язання проблемних ситуацій [1].

Отже, розвиток професійної компетентності тьюторів є важливим елементом забезпечення якості навчання в зарубіжних ЗВО, що потребує розробки та впровадження

спеціальних навчальних програм та проведення досліджень їхньої ефективності.

У зарубіжних ЗВО тьюторство, зазвичай, розглядається як важлива складова процесу навчання та підтримки студентів, тому відбувається постійний розвиток цієї сфери. Серед тенденцій розвитку тьюторства у зарубіжних ЗВО можна виділити наступні:

1. Розширення обсягів тьюторства: відбувається зростання популярності тьюторства серед студентів та викладачів у зарубіжних ЗВО. Тьюторство надає можливість студентам отримати індивідуальну допомогу та підтримку, що сприяє підвищенню якості навчання.

2. Розвиток електронного тьюторства: зростає використання технологій та онлайн-платформ для тьюторства, що дає можливість студентам отримувати допомогу в будь-який час та місце, а також дозволяє тьюторам працювати зі студентами з різних країн та регіонів.

3. Моніторинг академічних результатів студентів: здійснюється аналіз академічних результатів студентів, які скористалися послугами тьюторів, щоб оцінити ефективність тьюторства у покращенні їхніх навчальних досягнень.

4. Розвиток підходу "підтримка рівних можливостей": тьюторство стає більш доступним та інклюзивним, зокрема, для студентів з різними освітніми потребами, які можуть потребувати додаткової підтримки та допомоги.

5. Оцінка професійної підготовки тьюторів: проводяться дослідження щодо професійної підготовки тьюторів, їхньої кваліфікації та навичок, а також їхньої спроможності працювати зі студентами.

6. Розвиток тьюторських програм та стандартів: у зарубіжних ЗВО з'являються тьюторські програми та стандарти, які регулюють професійну підготовку тьюторів, їхню роботу та взаємодію зі студентами.

7. Оцінка ефективності тьюторських програм: проводяться дослідження щодо ефективності тьюторських програм, які розробляються у ВНЗ, з метою визначення та підвищення їхньої ефективності.

8. Розвиток методів оцінки ефективності тьюторства: у зарубіжних ЗВО проводяться дослідження та оцінка ефективності тьюторської діяльності, що дозволяє вдосконалювати методи роботи тьюторів. Деякі з методів та підходів до оцінки ефективності тьюторства, що застосовуються у зарубіжних ЗВО, включають оцінку задоволеності студентів: студенти заповнюють анкети або беруть участь у фокус-групах, де вони оцінюють рівень задоволеності від тьюторства та надають фідбек з приводу якості послуг.

9. Оцінка впливу тьюторства на зниження кількості відрахувань студентів: проводиться аналіз впливу тьюторства на зниження кількості студентів, які відраховуються з ЗВО [6].

Застосування новітніх технологій тьюторингу у ЗВО дозволяє здійснювати моделювання індивідуального супроводу в освітньому процесі, покращити якість навчання, формувати компетентності та забезпечити прогнозовані результати навчання.

Список використаних джерел

1. Flores L.A., Castells J.M. Teaching and Learning in the Digital Age, 2012.
2. Kushniruk S.A. Formation of readiness for research activity of students in the process of general-pedagogical preparation. Science and practice: Collection of scientific articles. Thorpe Bowker. Melbourne, Australia, 2016. P. 262-267. <http://elibrary.ru/item.asp?id=28413122>.
3. Mayer R.E., Clark R.S. E-Learning and the Science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning, 2011.
4. Shawn C. H., Johnson L.L. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs, 2013.
5. Siskind J. M., Americansky T. E. Handbook of Research on Educational Communications and Technology, 2014.
6. Sui T.K. Effective Online Teaching: Foundations and Strategies for Student Success, 2016.

*Скрибченко Дар'я Юрївна
студентка ІV курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філософії
Сняткова Тетяна Миколаївна*

«Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку»

В сучасних умовах реформування освітньої галузі важливу роль у формуванні зростаючої особистості відіграє мовленнєвий розвиток, основи якого закладаються в дошкільному віці. Успішність дитини в навчальній діяльності, а також успішність соціалізації багато в чому залежатиме від рівня розвитку зв'язного мовлення дитини, що забезпечує розвиток інтелекту, самосвідомості дитини, впливає на формування таких її якостей, як креативність, ініціативність та компетентність. Саме у зв'язному мовленні реалізується головна комунікативна функція мови й мовлення [3, с.143]

Важливість розвитку мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку прописана в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», в Базовому компоненті дошкільної освіти, в освітніх програмах «Дитина», «Дитина в дошкільні роки» та ін.

Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти за нової редакції мовленнєва компетентність розуміється як здатність дитини утворювати власні звернення, оформлювати свої думки, враження у вигляді мовленнєвого висловлювання з використанням вербальних і не вербальних засобів. [2, с. 18]

Проблема розвитку зв'язного мовлення дошкільників є предметом уваги багатьох учених, яка розглядалася в різних аспектах: психологічному (Б. Ф. Баюв, Л. С. Виготський, Г. М. Леушина, О. М. Леонтьов, О. Р. Лурія, І. О. Синиця та ін.); лінгводидактичному: формування звукової культури, граматичної правильності та виразності мовлення (А. М. Богущ, О. Л. Жильцова, Л. А. Калмикова, Н. С. Карпінська, О. І. Максаков, А. І. Полозова та ін.); діалогічного та монологічного мовлення, проблеми культури невербальних засобів спілкування, мовленнєвого етикету (А. М. Богущ, М. С. Вашуленко, Н. Ф. Виноградова, Н. В. Гавриш, Л. А. Порєдченко, О. С. Ушакова, Г. В. Чулкова та ін.); навчання розповідання та переказування (Н. В. Гавриш, Л. І. Глухенька, О. П. Короткова, Н. П. Орланова, Н. Г. Смольнікова, С. К. Хаджирадюва та ін.).

Загальновідомо, що мовленнєва діяльність реалізується у двох формах: діалогічній та монологічній.

Діалогічне мовлення в дошкільному віці допомагає дітям у говорити зв'язано, тобто є основою монологічного мовлення. Основним методом формування діалогічного мовлення є бесіда, мета якої – систематизувати й закріпити живим словом набуті знання, пов'язані з інтересами дітей, їхнім досвідом і живими враженнями. [3, с.144]

Монологічне мовлення є складнішим та вищим рівнем комунікації. Монологічне мовлення виробляє вміння будувати зв'язне висловлювання, розрізняти його типи: опис, повідомлення, міркування. Обидві ці форми активно взаємодіють залежно від умов спілкування: під час різних бесід, особливо колективних, переказу казок, оповідань, самостійної розповіді. Зазначаю, що діалогічне мовлення сприяє формуванню навичок спілкування. [3, с.145]

Варто зазначити, що успіх розуміння дітьми старшого дошкільного віку мовленнєвих завдань залежить від того, скільки елементів передбачено для засвоєння дітьми. Дошкільникам важко запам'ятати послідовність роботи, якщо її виконання вимагає більше трьох мовленнєвих дій, діти відволікаються і не завершують роботи. [1, с. 6]

Основними засобами з розвитку зв'язного мовлення дітей є: організація їхнього спілкування у різних напрямках діяльності - гра, праця, сприймання різних видів

образотворчого мистецтва; довкілля, природа, ознайомлення дітей з художньою літературою, використання технічних засобів; мовлення вихователя як засіб впливу на мовлення дітей. Для розвитку мовлення дітей значні можливості закладені у грі. Так, рольові ігри сприяють самостійним висловлюванням дітей, активізують певну групу слів, пов'язаних зі змістом гри: «професійний» словник вихователя, помічника вихователя, лікаря, моряка та ін. [4 , с. 186]

Праця - господарсько-побутова, ручна, на лоні природи - також є ефективним засобом розвитку словника дітей і формування мовленнєвих навичок. Мовлення поєднується з активними діями дітей, що сприяє швидкому утворенню тимчасових нервових зв'язків. Засобами розвитку мовлення дітей виступають також довкілля і природа як сенсорне підґрунтя для збагачення словникового запасу дітей. Художня література активізує й уточнює словник, сприяє розвитку образного мовлення, збагачує мовлення дітей емоційно-експресивною лексикою. [4, с. 187]

Отже, розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є важливим етапом у формуванні особистості, який впливає на їх подальший успіх у навчанні та соціальному житті. Дослідження показують, що діти, які мають розвинене зв'язне мовлення, мають кращі показники успішності в школі, більш успішно адаптуються до нового соціального середовища та мають більші шанси на успішну кар'єру у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення дітей п'ятого року життя. Київ: Генеза, 2017. С. 184
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 31.03.2023)
3. Яворська С., Романюк С. Системний підхід до розвитку зв'язного мовлення дітей у закладах дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 7 (91). С. 143-145.
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. С. 186-187.

*Скрипничук Ілля Володимирович,
магістр I курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лозенко Анна Павлівна*

«Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем формування пізнавальних процесів молодших школярів»

Формування у дітей стійких пізнавальних інтересів та їх розвиток завжди були актуальною проблемою, формування активної творчої особистості, її самостійності є головним спрямуванням сучасної педагогіки і в галузі дидактики, і при вирішенні докорінних питань морального формування особистості школярів.

Проблема формування стійких інтересів школярів розглядалась також у роботах таких педагогів: Н. Бібік, Б. Друзь, О. Киричук, О. Скрипченко, В. Сухомлинського та інших. На думку Н. Бібік, Т. Форостюк, якщо є інтерес до знань, то ці знання засвоюються усвідомлено, а якщо ж цей інтерес відсутній – знання засвоюються формально [1; 2].

Сьогодні пізнавальний інтерес розглядається як рушійна сила активізації навчання, розвитку пізнавальної самостійності учнів, важливий напрям підвищення ефективності навчальної діяльності. Формування пізнавальних інтересів у школярів починається з самого початку шкільного навчання. Лише після виникнення інтересу до результатів своєї навчальної роботи у молодших школярів формується інтерес до змісту навчальної діяльності, потреба в оволодінні знаннями.

Як і загальний феномен інтересу, пізнавальний інтерес виражений у розвитку різними станами. Умовно розрізняють послідовні стадії його розвитку: цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес, які певною мірою допомагають більш-менш точно визначити стан виборчого ставлення учня до предмета та ступінь впливу його на особистість. І хоча ці стадії в повному обсязі приймають і виділяються вони суто умовно, вважаємо, що найхарактерніші їх ознаки залишаються загально визначеними.

Аналіз педагогічної літератури показав, що умовами розвитку пізнавальних інтересів є: розуміння та значення учнем певного змісту матеріалу; новизна та практична спрямованість матеріалу, який вивчається; емоційність викладу матеріалу; використання на уроці інтерактивних методів навчання; використання різних вправ з метою ініціативності, самостійності дитини у виконанні цих вправ; використання різного навчального матеріалу, і цікавих методів та прийомів роботи, роздаткового та ілюстрованого матеріалу [3].

Педагог-дидакт Н. Поліщук вважає, що основними засобами пізнавальної діяльності є: проблемний підхід у навчанні; самостійна робота школярів; раціональне поєднання дидактичної гри і навчання; застосування наочності, і схем, опор, текстів-опор; використання ситуативних завдань; програмоване навчання [4].

Варто наголосити, що для активізації навчання необхідне глибоке розуміння вчителем можливостей тих чи інших засобів збудження активності учнів даного класу, точне врахування рівнів їх розвитку, щоб правильно визначити співвідношення між репродуктивною і пошуковою діяльністю.

Визначають наступні **методи**, які передбачають розвиток активного пізнавального інтересу молодших школярів, а саме: **продуктивні** (коли діти можуть вивчений матеріал застосувати на практиці); **евристичні** або частково пошукові (окремні елементи нових завдань учень може знайти завдяки розв'язанню пізнавальних завдань); **проблемні** (школяр усвідомлює певну проблему і може знайти шляхи її розв'язання); **інтерактивні** (активна взаємодія всіх учнів, в ході якої кожний осмислює свою діяльність, відчуває свою успішність) [4].

І. Новик, узагальнюючи ефективні засоби активізації учнів, зауважує, що дитина починає активно мислити, якщо: вчитель уміє добре активізувати попередній досвід шляхом проведення підготовчих вправ, попередніх дослідницьких завдань; повідомляє дітям яскраві, незвичайні відомості, факти, заохочує до зіставлення відомого і невідомого; у вступній бесіді чи розповіді показує практичне значення нових знань; постановках нової теми або спосіб її пояснення здійснюється через ситуацію дидактичної гри; треба порівняти раніше відоме з тим, що засвоюється, довести чиесь положення чи власну думку; розпізнати певний об'єкт за відомими ознаками тощо [5].

Наукові психологічні дослідження Н. Нікітіної довели, що будь-яка інформація протягом визначеного проміжку часу, навіть дуже короткого, залишає слід у вигляді образів. Велика частина цих образів залишається лише чверть секунди, інші ж на все життя відкладаються в одній із скриньок пам'яті [3].

Педагоги Л. Савлущинська та І. Філь зазначали, що молодший шкільний вік – сенситивний період для пізнання, а тому під час спілкування потрібно звертати увагу на слово, на красу слова, відчуття слова, правильність, точність, багатство мовлення, на вміння сприймати зміст висловленої думки, оцінювати етику мовлення того, хто говорить [6].

Отже, завдання вчителя початкових класів на сучасному етапі формування у дітей пізнавальних інтересів полягає в тому, щоб допомогти учням піднятися на вершину авторського образного сприймання світу, збагатити інтелектуально-пізнавальний та морально-естетичний досвід і, на цій основі, формувати чутливість до змісту і краси слова, його найтонших відтінків, щоб слово у свідомості росло й переливалося всіма барвами і мелодіями навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів. Педагогічний дискурс, (10), 2011, С. 53-56.
2. Форостюк Т. В. Розвиток пізнаваної активності молодших школярів на уроках української мови засобами проблемних завдань і дидактичної гри / Т.В. Форостюк // «Молодий вчений». – № 4(44). – квітень, 2017 р. – С. 474–478.
3. Нікітіна Н. М. Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів і цікавих завдань / Н. М. Нікітіна // Поч. навчання та виховання. – 2011. – № 31. – С. 26–31.
4. Поліщук Н. А. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках природознавства засобами казок з екологічним сюжетом / Н.А. Поліщук // Педагогічний пошук. – № 2(94). – 2017. – С. 17–21.
5. Новик І. М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до діагностичного супроводу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів : Дисертація / І.М. Новик. – Київ, 2016. – 318 с.
6. Савлучинська Л.Г., Філь І.В. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Л.Г. Савлучинська, І.В. Філь // "Наука і освіта". – № 6. – 2013. – С. 176–178.

*Сліпуха Юлія Юрївна,
магістранта 1 курсу,
спеціальність «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

«Формувальне оцінювання у НУШ як основа для становлення самооцінки молодшого школяра»

Демократизація та гуманізація сучасної освіти вимагає відмови від контролю та оцінки знань, умінь як від рутинних форм спонування до навчання за допомогою оцінок. Пошук нових способів стимулювання навчальної праці учнів, принцип особистої участі, що набирає сили в навчанні та вихованні, визначають інші підходи до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. Доповнюючись принципом добровільності навчання (отже, і контролю), оцінка може перетворитися на спосіб раціонального визначення особистого рейтингу та статусу учня [4].

Сучасна система оцінювання будується на засадах того, що оцінювання є постійним процесом. Залежно від етапу навчання використовується діагностичне (стартове, поточне) та зрізове (тематичне, проміжне, підсумкове) оцінювання.

Таке оцінювання має бути лише критеріальним. Критеріями оцінювання виступають очікувані результати, що відповідають навчальним цілям: оцінюватися за допомогою оцінки можуть лише результати діяльності учня, але не його особисті якості; оцінювати можна тільки те, чого навчають; критерії оцінювання та алгоритм виставлення позначки заздалегідь відомі і педагогам та учням [2].

Відповідно до нового Державного стандарту початкової школи оцінювання навчальних досягнень учнів НУШ здійснюється відповідно до циклів початкової освіти

(1-2 та 3-4 класи), що дозволяє врахувати вікові та психологічні особливості учнів, розвиток дітей, гарантуючи, що відмінності в досягненнях по долаються через бажання вчитися.

Раніше система оцінювання виконувала функцію зовнішнього підсумкового контролю з боку викладача, а сама навчальна діяльність учня залишалася без належної уваги, що знижувало ефективність навчання в цілому [1]. Оцінювання ж у сучасній українській школі ґрунтується на положеннях дитиноорієнтованої педагогіки, які визначають пріоритет інтересів і особистісних потреб учня в процесі навчання. Учні молодшого шкільного віку чутливі до оцінювання, для них пріоритетним є авторитет учителя. Часто низька оцінка сприймається молодшими школярами як негативна оцінка своєї особистості, робиться висновок: *«Я отримав низьку оцінку. Вчитель і батьки незадоволені мною. Я погано учуся»*. Це призводить до ослаблення мотивації до навчання, зневіри у власних можливостях, низької самооцінки.

Тому в початковій школі пропонується використання **формульованого оцінювання**, що проводиться усно за суб'єкт-суб'єктною ознакою і передбачає:

- формування впевненості в собі, у своїх силах;
- святкування будь-якого успіху;
- зосередьтеся на сильних сторонах, а не на помилках;
- діагностика досягнень на кожному етапі навчання;
- адаптація навчально-виховного процесу до можливостей дитини;
- попередження розвитку страху помилки;
- виявлення проблем і своєчасне запобігання їх накопиченню;
- стимулювання бажання вчитися та прагнення до максимально високих результатів [2].

О. Фідкевич та Н. Бакуліна у книзі «Нова українська школа: теорія і практика формування оцінювання в 1-2 класах загальноосвітніх навчальних закладів» зазначають, що «формаційне оцінювання спрямоване на індивідуальну роботу з кожним учнем. Це безпосередньо пов'язано з новим розумінням навчального процесу, за якого учень разом із учителем стає активним суб'єктом навчання та передбачає відмову від суворої звітності та розвиток нових практик оцінювання. Формульовану оцінку часто порівнюють із доглядом за квітами, діями садівника, які впливають на їхній ріст. Якщо уявити, що діти – це квіти, то поточна оцінка – це спостереження за їхнім ростом, кінцева оцінка – це вимірювання певних якісних і кількісних ознак розвитку квітки» [3, с.8].

Формульоване оцінювання, на відміну від традиційного, в якому основним джерелом інформації про рівень навчальних досягнень учнів є результати тестів і контрольних заходів знань і вмінь, здійснюється в тісному зв'язку з тим, як насправді відбувався процес навчання.

Дослідження показують, що формульоване оцінювання надає дані про те, як учень навчається, щоб учитель та учні могли планувати та виконувати певні дії на основі цього. Саме дії вчителя та учня роблять таку оцінку «формульованою». Таким чином формульоване оцінювання надає учням «зворотний зв'язок», який дозволяє їм зрозуміти, які кроки слід зробити для покращення власної успішності.

У ряді засобів педагогічного впливу, які впливають на формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку, є формульована оцінка. Якщо оцінка (позитивна і негативна) повторюються протягом тривалого часу, то повторюються і почуття, що викликаються ними у дитини. Так позитивні оцінки створюють сприятливу атмосферу і є головним стимулом для нових умов, особливо на початку навчання. Негативні оцінки викликають у дитини почуття незадоволеності, неуспіху, він перестає вірити в себе, а також в успіх своєї справи.

Таким чином, ключова місія «формульованого оцінювання» – допомогти учневі в навчанні сформулювати його власну самооцінку. Це пов'язано з такими важливими завданнями: сприяти формуванню у учня впевненості в собі, давати вказівки, корисні

поради на певних етапах навчання, сигналізувати про труднощі, забезпечувати діалог вчителя та учня, формувати стратегію успішного навчання. Все це переводить процес контролю навчальних досягнень на індивідуальний рівень, переміщуючи учня в центр навчання.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення 28.01.2023)
2. Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти. *Інф. зб. та коментарі Міністерства освіти і науки України*. 2013. № 22. С. 3 – 82.
3. Фідкевич О. Л. Бакуліна Н.О. Нова українська школа: теорія і практика формування оцінювання у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2019. 63 с.
4. Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи: навчально-методичний посібник. Видання 2-е, перероблене та доповнене / автори-укладачі : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 83 с.

*Снігур Наталія Володимирівна,
магістранта 2 курсу,
спеціальність «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

«Педагогічні умови формування у молодших школярів естетичних цінностей засобами мас-медіа в умовах НУШ»

Сьогодні завданням НУШ [1; 2] стоїть підготовка підростаючого покоління до життя в сучасному суспільстві з усіма його труднощами та викликами. В інформаційно насиченому світі діти повинні мати можливість отримувати інформацію з різних мас-медійних джерел.

В час стрімкого розвитку сучасних технологій педагоги мають не відмежовуватись від процесу залучання мас-медіа до навчального процесу, а навпаки, робити його більш доступним. Кориснішим буде не переконувати дітей в тому, що технічні засоби та ЗМІ шкодять, а направити захоплення учнів в правильне русло. Головне, підбирати відповідний контент, який би зацікавлював школярів, а як наслідок, формував естетичні смаки та цінності.

Враховуючі результати зробленого нами аналізу психолого-педагогічної літератури з теми дослідження та підсумок результатів проведеного констатувального експерименту, є доцільним провести перевірку педагогічних умов, які б могли сприяти більш ефективному естетичному вихованню учнів молодшої школи в умовах НУШ засобами мас-медіа. Серед них ми виділили наступні:

- використання у освітньому процесі спеціально дібраних засобів мас-медіа, які забезпечують цілеспрямоване виховання у молодших школярів естетичних цінностей;
- обговорення з учнями впливу мас-медіа на їх культурний розвиток у позаурочний час;
- організація просвітницької роботи з медіа грамотності та медіа-освіти учнів початкової школи.

Отже, проаналізуємо першу педагогічну умову, за якої може здійснюватися естетичне виховання учнів початкової школи засобами масової інформації - використання у освітньому процесі спеціально дібраних засобів мас-медіа, які забезпечують цілеспрямоване виховання у молодших школярів естетичних цінностей.

В рамках експериментального дослідження нами було проведено на уроці ЯДС в 3 класі віртуальну онлайн-екскурсію до міста Львів за допомогою ноутбуку та проектора. Мета такого уроку – продовження ознайомлення учнів з містами нашої батьківщини, з їх красою, історією.

Наступним експериментальним дослідженням, яким ми перевірили першу педагогічну умову, було проведення уроку мистецтва (тема «Українська писанка») за матеріалами майстер-класу. Метою нашого уроку було ознайомлення учнів з українськими традиціями, з мистецтвом розпису писанок; навчити читати символи на писанках та відтворювати їх самостійно. Спочатку школярі переглянули майстер клас на відеохостингу YouTube. В ньому розповідалось про історію виникнення української Писанки, про вид декоративного мистецтва – писанкарство. Потім майстриня показала, як намалювати писанку та процес її розфарбування. Діти почули багато цікавого та ознайомились з подробицями нового для них виду мистецтва. Після перегляду відео майстер класу діти отримали завдання – намалювати Писанку та розфарбувати.

Другою нашою умовою було обговорення з учнями впливу мас-медіа на їх культурний розвиток у позаурочний час. Це передбачало проведення з учнями бесід, колективних творчих справ, свята та інших заходів на художньо-естетичну тематику. Спостерігаючи за спілкуванням учнів під час перерв та на групах продовженого дня, можна почути, що обговорюють вони свої уподобання – контент в TikTok, YouTube та інших соціальних мережах, рекламу, відеоролики. Тому дуже правильним та важливим кроком буде включати такі обговорення в навчальний процес та в позакласні заходи.

Нами було організовано творчий проект-КТС під назвою «Естетика школи майбутнього», метою якого було ознайомити учнів з роботою над проектами; донести до школярів, що школа не тільки місце для навчання, а і осередок культури та мистецтва; ознайомити з новими ідеями у проектуваннях освітніх закладів, навчити відноситись до школи як до рідної домівки, пробудити бажання зробити її найкращою; формувати творчість та винахідливість; розвивати особистісний творчий потенціал, формувати культурно-естетичний смак.

Корисною для учнів була виховна бесіда на тему «Краса у сучасних мультфільмах». Її метою було формувати в учнів поняття про красу (внутрішню та зовнішню), розвивати естетичні сприйняття і смак, навчити порівнювати та аналізувати, виховувати любов до прекрасного. Для аналізу ми взяли мультфільми японських та українських виробників, які вони вже дивились. Підсумовуючі виховну бесіду можна відмітити, що дітям все ж таки, на жаль, подобаються більше мультфільми жанру аніме. Тому перед вчителем стоїть завдання частіше проводити такі виховні заходи, на яких можна переглядати нові українські мультфільми, тим самим доносити до дітей, що насправді є красивим та естетичним.

Третя умова - організація просвітницької роботи з медіа грамотності та медіа-освіти учнів початкової школи.

Сьогодні є сенс інтеграції медіаграмотності в навчальні предмети, починаючи з першого класу. Сучасні діти вже є активними користувачами різноманітних гаджетів та споживачами інтернет контенту. Дуже важливо вчити школярів вміти отримувати інформацію із безпечних, корисних та цікавих джерел тому, що ними формуються естетичні цінності молодших школярів.

Щоб перевірити третю умову, ми провели виховну бесіду на тему «Мас-медіа в нашому житті». Вона мала на меті розширити та поглибити знання школярів про соціальні медіа, сприяти усвідомленню їх користі та небезпеки, інформувати про можливість виникнення залежності від інтернету та соціальних мереж, їх естетичну привабливість та

відторгнення, мотивувати учнів поширювати цю інформацію серед друзів, формувати естетичний смак. Під час бесіди ми обговорили з учнями види мас-медіа (соціальні мережі та інші ресурси). Підняли тему естетичної привабливості соціальних мереж. Діти ділились своїми думками, розповідали, які мережі вони переглядають, чим саме вони їх приваблюють або навпаки, які здаються їм потворними, нецікавими. Також обговорили сторінки в соціальних мережах відомих для дітей блогерів – чим вони приваблюють молодь, чим відштовхують. Деякі з учнів класу вже також мають сторінки в TikTok, Likee та Instagram. Вони розповіли про свій контент і навіть відкрили його на своїх гаджетах (телефонах).

Після обговорення даної теми ми запропонували дітям творчий проект-КТС «Створи свою сторінку в TikTok». Метою цього проекту було створення цікавого, естетичного, корисного контенту в одній з соціальних мереж. Учнів поділили на три групи, кожна отримала своє завдання:

I група – створити сторінку про твори мистецтва;

II група – створити сторінку про красу природи України;

III група – створити сторінку про зовнішній вигляд сучасного учня.

Умовами проекту було створення такого контенту, який би був цікавий та повчальний друзям, батькам та всім, хто завітав у гості. Кожен з проєктантів готував своє завдання вдома за допомогою батьків та старших братів і сестер.

Отже, у формувальному експерименті практика була спрямована на формування в учнів 3 класу естетичних цінностей засобами мас-медіа. Педагогічні умови, які ми створили під час експерименту, дозволили досягти позитивних результатів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення 28.01.2023)
2. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya> (дата звернення 28.01.2023).

*Собецька Людмила Олександрівна
студент IV курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ходунова Вікторія Леонідівна*

«Формування моральних якостей старших дошкільників засобами театралізованої діяльності»

Моральне виховання дітей старшого дошкільного віку – одне з найважливіших завдань дошкільної освітньої установи. Старший дошкільний вік є найбільш чутливим до формування моральних якостей. Вихователі в даний час прагнуть направити свою роботу на формування у дітей моральних почуттів, позитивних навичок і звичок поведінки, моральних уявлень і мотивів поведінки. Діти старшого дошкільного віку починають усвідомлювати значення моральних якостей, у дітей з'являється осмислення власних вчинків. Театралізована діяльність формує досвід навичок моральної поведінки. Це пояснюється моральною спрямованістю літературних творів читаних для дошкільнят: дружба, доброта, чесність та сміливість. Завдяки сприйняттю та розумінню літературних творів, конкретно, аналізу вчинків літературних героїв, які педагог розбирає під час

підготовки до театралізованої діяльності, дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем, висловлює своє власне ставлення до добра та зла.

Проблема морального виховання була актуальною завжди. Про це вказують роботи закордонних науковців та вітчизняних педагогів, зокрема А. Коменського, І. Песталоцці, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Ф. Фребеля. У сучасних наукових працях Т. Алексеєнко, Л. Артемова, А. Богущ, Є. О. Барабаш, І. Бех, О. Вишневський, А. Гончаренко, О. Кононко, І. Княжева, Т. Маркова, Т. Поніманська, Г. Пономарьова, М. Стельмахович та інші.

Основною метою морального виховання підростаючого покоління є формування системи моральних знань, умінь та навичок, а також переконань, поглядів та норм. Відповідно науковці, в основному, відокремлюють наступні моральні якості особистості: доброта, чесність, справедливість, гідність, щирість, любов, милосердя, гостинність, толерантність, мудрість, оптимізм тощо [4].

До моральних цінностей зараховуємо різні форми моральної свідомості, а саме: особистісні переконання щодо норм і принципів належної поведінки людини як громадянина, суспільні і моральні ідеали; етичні уявлення про життя, справедливість, гуманістичних людських відносин, добро і зло тощо та моральні почуття – відповідальності, обов'язку, совісті, честі та гідності [3, с. 294].

Вітчизняний науковець О. Доманюк вказує, що «в дошкільному віці виникають умови, сприятливі для засвоєння дітьми норм і принципів моралі. Разом з тим, якщо період, коли дитина дуже чутлива до моральної сфері, не був правильно використаний, надолужити згаяне буде згодом надзвичайно складно» [2, с. 29].

Старший дошкільний вік є найвідповідальнішим етапом періоду дитинства. У цьому віці закладається фундамент моральної поведінки, відбувається засвоєння моральних і правил поведінки. Дитина старшого дошкільного віку здатна розуміти і давати оцінку своєму вчинку, може виявити співчуття та чуйність до близьких йому людей, які її оточують, до однолітків (образно-змістовний критерій). Особливості емоційності старших дошкільнят необхідно використовувати у розвитку емоційної чуйності до своїх близьких, до однолітків, до оточуючих людей. (емоційно-мотиваційний критерій). Особливості відносин з однолітками, авторитет значущого дорослого, здатність до мислення, самостійного ціннісного вибору та візуалізації власних моральних позицій у театралізованій діяльності (дієво-практичний критерій).

Одним із найефективніших інструментів, що допомагають розвитку емоційної сфери, є театралізована діяльність, вона безпосередньо пов'язана з розвитком емоційної чуйності та вихованням моральних якостей особистості. О. Амацьєва та А. Богущ дають наступне визначення поняттю: «театралізована діяльність є одним із компонентів художньо-мовленнєвої діяльності, засіб розвитку гарного, образного, літературного мовлення, що, дає дитині змогу виразити свої емоції, ставлення до літературного образу, увійти в роль казкового персонажа, самостійно побудувати зв'язне висловлювання; засіб сприяння глибшому засвоєнню художніх образів, усвідомленню змісту, ідеї художнього твору через сприймання його засобами театру[1].

Театральна діяльність, крім творчого розвитку, сприяє і розвитку морально-вольової сфери дитини. Вона вчить дітей розпізнавати героїв та персонажів знайомих казок, висловлювати своє ставлення до них, формулювати власні оцінки щодо їх морально-етичної та естетичної поведінки, розрізняти альтернативи в оцінках героїв. Крім того, діти вчаться ідентифікувати почуття та вчинки персонажів з власними. Фізичний розвиток дитини також підтримується під час театральної діяльності, яка включає динамічні елементи (ігри з іграшками, відтворення рухів персонажів тощо).

Існує широкий спектр театралізованих ігор, які виділяють науковці та практики. До них належать:

- Ігри драматизації, в яких діти виконують ролі персонажів, а також драматизації з використанням ляльок-пальчиків.

- Ігри-інсценізації, в яких предмети стають дійовими особами. Це можуть бути настільні театралізовані ігри, такі як театр іграшок або театр картинок.
- Стендові театралізовані ігри, такі як стенд-книга, фланелеграф, тіньовий театр, ляльковий театр та інші.
- Різноманітні театри маріонеток, повітряних кульок, коробок, рукавичок, магнітний театр та інші.

У процесі гри у вищезгадані театралізовані ігри діти мають можливість втілитися в персонажів літературних творів, таких як вірші, казки, оповідання, легенди, байки і так далі, використовуючи засоби емоційної виразності, такі як інтонація, міміка, жести, пози, ходьба і т.д. Широкий спектр театралізованих ігор доступних для дітей дошкільного віку, дозволяє їх використання у процесі виховання моральних якостей дітей, таких як чуйність, у закладах дошкільної освіти [5, с. 179].

Таким чином, літературні твори, казки, музичні та художні образи служать гарним прикладом виховання моральних якостей дитини. Театралізована діяльність є ефективним засобом морального виховання дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Амацьєва О. П., Макарова Л. М. Театральна-ігрова діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Київ : Освіта, 1994. 146 с.
2. Доманюк О. М. Формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Кременець, 2018. С. 29-35.
3. Смолянко Ю., Коршун Т. Формування моральних якостей дітей старшого дошкільного віку засобами казок. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 40, том 3, 2021. С. 199-203.
4. Стельмах Н., Іванова Т. Особливості морального виховання особистості дошкільника. URL: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v4/i9/24.pdf>
5. Сулаєва Н. Виховання чуйності у дітей дошкільного віку засобами театралізованих ігор. Витоки педагогічної майстерності. 2021. Випуск 28. С. 178-182. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18795/1/SULAIEVA.pdf>

*Сокирко Яна Степанівна
студентка 4-го курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
Кузьменко Ірина Анатоліївна*

«Розвиток емоційного інтелекту дітей старшого 6-7 року життя в ігровій діяльності»

Особистість дитини починає формуватися в дошкільному віці. І цей процес тісно пов'язаний із процесом самопізнання, розвитком емоційної сфери, здатністю керувати своїми емоціями та розуміти емоції інших. Дошкільний вік – це період інтенсивного прищеплення дитині так званих добрих емоційних звичок, пов'язаних зі сприйняттям і проявом емоційних станів, задля ефективної соціальної адаптації та успішної самореалізації дитини в майбутньому. Г. Цветкова наголошує на тому, що «...сама особистість із значним потенціалом самопізнання, самоподолання, вмінням регулювати стресові ситуації та керувати міжособистісну взаємодію з іншими – основна та дієва сила в забезпеченні подальшого духовного поступу українського суспільства» [2, с. 49].

Існує кілька визначень дефініції «емоційний інтелект». Американський психолог, Пітер Саловей розглядає емоційний інтелект як сукупність найрізноманітніших

здібностей, які забезпечують можливість успішно діяти в будь-яких ситуаціях та разом з Джон Майером виділяє чотири складові емоційного інтелекту:

1. Точність оцінки та вираження емоцій. Важливо розуміти свої емоції та емоції інших людей, пов'язані як з внутрішніми, так і з зовнішніми подіями.

2. Використання емоцій в розумовій діяльності. Те, як і про що ми думаємо, залежить від того, як ми себе відчуваємо. Це здатність людини тримати емоції під контролем, приводити їх у відповідність до ситуації, що виникла, вміння повертатися в спокійний стан після емоційно складної ситуації. Емоції впливають на розумовий процес і готують людей до певних дій.

3. Розуміння емоцій. Спочатку людина вчиться розпізнавати свої емоції і лише потім починає розуміти, що відчувають інші. Ця здатність нерозривно пов'язана з емпатією, співчуттям, співпереживанням. Людина вміє визначити джерело емоції, розпізнавати зв'язок між емоціями і словами.

4. Управління емоціями. Це здатність до розвитку позитивної мотивації задля досягнення життєвого успіху. Тут важлива віра людини в себе та розвиток тих емоцій, які допомагають у досягненні мети. Емоції впливають на мислення, тому їх потрібно враховувати при вирішенні завдань, прийнятті рішень і виборі своєї поведінки [1, с. 5; с. 13]. Варто зазначити, що емоційний інтелект не є вродженим. Він розвивається протягом всього життя індивіда. Без вищезгаданих складових неможливий процес соціалізації людини у суспільстві.

У роботі з дітьми розвиток емоційного інтелекту є результатом педагогічних впливів. Розвиток емоційного інтелекту являє собою розвиток самосвідомості, навичок усвідомлення своїх і чужих емоцій, вміння керувати своїми і правильно реагувати на чужі емоції, ефективно взаємодіяти з людьми та спрямований на:

- розвиток самосвідомості – усвідомлення власних емоцій і почуттів;
- розвиток почуття емпатії, здатності до розуміння внутрішнього світу інших людей;
- підвищення впевненості в собі, розвиток почуття самоприйняття;
- розвиток комунікативних навичок та вміння вирішувати конфлікти;
- розвиток соціально значущих мотивів поведінки;
- зниження агресивності і антисоціальної поведінки;
- підвищення лідерських якостей і навичок міжособистісного спілкування.

Розглядаючи питання розвитку емоційного інтелекту та емоційного розвитку дітей дошкільного віку в цілому, варто зазначити, що цінним засобом виступає ігрова діяльність, оскільки вона безпосередньо сприяє розвитку особистості та оволодінню навичками саморегуляції, самоконтролю та успішної взаємодії з оточуючим світом.

Ігрова діяльність в розвитку емоційного інтелекту сприяє

- пізнанню світу навколо себе;
- розвитку креативності, уяви та ініціативності;
- вивченню стосунків між людьми та правил поведінки;
- пізнанню себе та своїх можливостей;
- отриманню задоволення та розвитку емоційної сфери.

Отже, розвиток емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку засобом ігрової діяльності – це завдання першочергової важливості. Воно є актуальним у світлі психолого-педагогічного підходу до вирішення проблеми соціальної адаптації дітей у суспільстві шляхом підвищення рівня сприйняття і розуміння іншої людини як особистості, а також, що дуже важливо, вирішенням проблеми емоційного здоров'я дитини.

Список використаних джерел

1. Емоційний інтелект лідера у сфері бізнесу : навчальний посібник / А. Є. Книш; за заг. ред. О. Г. Романовського, С. В. Калашникової. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 40 с.

2. Цветкова Г.Г. Емоційний інтелект: ментальна основа професійного самовдосконалення викладача вищої школи. // Наука і освіта. 2017. №8. С. 49-59.

*Соловей Світлана Анатоліївна,
студентка II курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Григоренко Вікторія Євгенівна*

«Педагогічні умови виховання учнів початкових класів позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу у процесі знайомства з ремеслами на уроках технологічної освітньої галузі»

Сьогодні сучасна школа, вчителі початкової ланки освіти покликані відповісти на запитання, як підготувати молодшого школяра до життя в майбутньому постіндустріальному та інформаційному суспільстві, при цьому дбайливо оберігаючи і примножуючи систему норм і цінностей, що склалася в українського народу.

Нинішні економічні, політичні та національно-духовні реалії, які визначають Україну як незалежну державу, актуалізували проблему забезпечення якісно нового рівня вихованості національної самосвідомості підростаючої особистості. У контексті такого реформування освіти особливо актуальною є проблема виховання в школярів позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури із проблеми формування позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу у процесі знайомства з ремеслами на уроках технологічної освітньої галузі та теоретико-методологічні основи дослідження проблеми виховання в учнів позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу частково окреслено в працях Г. Ващенко, С. Гончаренка, І. Зязюна, О. Кононко, В. Мадзігона, Ю. Мальваного, Н. Миропольської, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка. Вітчизняні вчені основним джерелом розвитку особистості вважають соціокультурну ситуацію в якій вона функціонує [1;280].

Отже, проблема виховання позитивного ставлення молодших школярів до трудових традицій і звичаїв українського народу займає значне місце в теорії та методиці виховання. Особливо гостро постали такі проблеми: визначення змісту позакласної виховної роботи, побудованої з урахуванням трудових традицій і звичаїв українців; виявлення ефективних педагогічних умов запровадження досвіду народної педагогіки у навчально-виховний процес сучасної початкової школи; навчально-методичного забезпечення гурткової роботи, побудованої на трудових традиціях і звичаях українського народу [2;153].

Зміст поняття «позитивне ставлення молодшого школяра до трудових традицій і звичаїв українського народу» й визначає його як складну особистісну якість, в якій інтегруються здібності й потреби учнів у художньо-трудої діяльності з елементами гри, яка виявляється в інтелектуально-ціннісному ставленні до змісту художньо-трудої дій з декоративно-прикладного мистецтва, ремесел, календарно-трудої ритуалів, художнього оформлення і образного відтворення на автентичній основі предметів і явищ оточуючого довкілля.

Трудове виховання являє собою ефективний метод формування позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу у процесі знайомства з

ремеслами на уроках з предметів «Я досліджую світ», «Дизайн і технології», «Мистецтво».

Шанобливе ставлення до роботи та людей праці, працелюбності як визначальної людської цінності, осердя людської особистості пронизує українські пісні, народні казки, приказки тощо, у яких утверджується життєва сила саме працьовитих людей, здатних долати труднощі і змінювати світ, робити його кращим [3, с. 222].

Провівши експериментальне дослідження педагогічних умов виховання в учнів початкових класів позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу у процесі знайомства з ремеслами на уроках технологічної освітньої галузі ми визначили стан сформованості і отримали результати.

Серед здобутих результатів доцільно наголосити на кількості учнів, які віднесені нами до низького рівня. Таких учнів виявлено: 80% у 1 та 2 класі, 70% відповідно у 3 та 4 класі. До того ж молодших школярів з високим рівнем розвитку позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв нами не виявлено взагалі, що засвідчило про потенційну необхідність удосконалення художньо-трудої діяльності учнів сучасної початкової школи.

Розроблена нами модель виховання в молодших школярів позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу передбачала:

- запровадження у виховну практику інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з дисципліною «Дизайн і технології», поєднується і посилюється образотворчим, музичним мистецтвом і хореографією, що відображує повну картину різноманітності українських традицій і звичаїв;

- динамічне оформлення соціального середовища розвитку дитини атрибутами календарно - обрядових свят українського народу впродовж навчального року;

- використання методу художніх проєктів, який синтезує художньо-трудоу та художньо-ігрову взаємодію вчителя й учнів у процесі відтворення річного циклу українських календарно - обрядових свят.

Здобуті результати свідчать про значне зростання кількості учнів з високим та середнім рівнем позитивного ставлення молодших школярів до трудових традицій і звичаїв українського народу. Зокрема, кількість дітей з високим рівнем у контрольних групах склала в 1-2 класах - 0%, у 3 класі - 3% і відповідно у 4 класі - 6%, тоді ж як в експериментальній групі їх кількість складала 17% (1 та 2 клас), 34% (3 клас) і 40% (4 клас). Крім того, суттєва різниця виявилася у групах, які віднесені нами до низького рівня сформованості позитивного ставлення. Загальна їх кількість у контрольних групах склала на кінець формуючого експерименту від 50% (4 класи) до 64% (1-2 класи), а в експериментальній групі таких дітей було виявлено нами у 1-2 класах 55%, у 3 класах 33% і в 4 класах 14%.

В цілому здобуті результати формуючого етапу дослідно-експериментальної роботи дають підстави стверджувати, що підвищення рівня вихованості у молодших школярів позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу зростає за умови включення школярів до спеціально організованої художньо-трудої діяльності, й цим доводиться ефективність визначеного експериментального змісту та педагогічних умов його реалізації.

Завдяки традиціям, звичаям і обрядам, закладеним у них народної ідейності, моральності, естетики кожен учень, зазнавши на собі благодатний вплив народних духовних скарбів, прагне з честю продовжувати заповіді батьків, дідів і прадідів. Щоб діти стали народом, творцями своєї долі, необхідно, аби вони за час навчання, виховання в сім'ї, в школі міцно засвоїли духовність, культуру рідного народу, глибоко пройнялися його національним духом, способом мислення і буття.

Проведене дослідження показало, що використання національних традицій у виховному процесі правомірно розглядати в якості ефективного підходу до розв'язання проблеми вдосконалення виховання у сучасних умовах початкової школи.

Список використаних джерел

1. Зіневич О.Л. Теоретичні аспекти виховання у дітей позитивного ставлення до праці на основі традицій і звичаїв українського народу //Теоретико - методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць Інституту проблем виховання АПН України. - К.: Інститут проблем виховання, 2002. - С. 280 - 283.
2. Гуцан Л.А. Виховання позитивного ставлення молодших школярів до праці на основі традицій і звичаїв українського народу //Педагогічне управління професійним самовизначенням учнівської молоді: Методичний посібник /За редакцією М.П. Тименка. - К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2001. - С. 153 - 158.
3. Українознавство: посібник / укл. В.Я. Мацюк, В.Г. Пугач. – Київ : Зодіак-ЕКО, 1994. – 399 с.

*Солтан Софія Ігорівна,
студентка IV курсу,
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Козак Тетяна Валентинівна*

«Розвиток емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії»

У наш час спостерігається розмаїття практичних методів психологічної допомоги особистості. Однак, як правило, вони неспроможні розв'язувати завдання глибинного дослідження психіки суб'єкта у поєднанні її свідомих та несвідомих аспектів. Одним із таких дієвих методів є казкотерапія. Використання казок та історій в психотерапевтичній практиці характерно для усіх основних психологічних напрямів, з тією різницею, що функції використання читання і розповіді розрізнятимуться.

Через широкі можливості впливу літератури доцільно показати ролі казкотерапії як ефективного методу підтримки розвитку дитини старшого дошкільного віку. Суть казкотерапії полягає в тому, щоб підготувати дитину до виконання різних ролей у житті, а також побудувати та використати їх у власні ресурси, а також казка змушує дитину сміятися і плакати, переживати і сподіватися, виявляти почуття і емпатію, розпізнавати мотиви моральної поведінки.

Проблема емоційного розвитку дошкільників є актуальною тому, що емоційний світ грає важливу роль в житті кожної людини. Цією проблемою займалися багато педагогів, психологів (Б. Беттельгейм, Л. Божович, С. Рубінштейн, Д. Ельконін та ін.), які стверджували, що позитивні емоції створюють оптимальні умови для активної діяльності мозку і є стимулом для пізнання світу.

Емоційний розвиток дитини пов'язаний, перш за все, з появою у нього нових інтересів, мотивів і потреб. Між нормальними, соціально прийнятними виразами, і явно хворобливими рисами, на зразок безмірної активності і надмірного збільшення афектів, гніву, страху, виділяють неймовірну кількість перехідних ступенів від «здорових» до «хворих» емоцій. Внаслідок цього немає можливості провести чітку межу між нормою і патологією в емоційній сфері. Емоційна сфера дітей старшого дошкільного віку - це сукупність переживань свого ставлення до навколишньої дійсності і до себе, що має складну багатопланову будову і включає: емоції та емоційні стани, почуття, настрої, емоційний інтелект та індивідуальний емоційний досвід. Розвинута емоційна сфера старшого дошкільника є підґрунтям психічного здоров'я людини впродовж всього життя.

Казки для терапії відкрив Б. Беттельгейм [3]. Він представив ідею, що казки допомагають дітям боротися з різними страхами та внутрішніми конфліктами. Б. Беттельгейм припускає, що багато мотивів казки збігаються з дитячими проблемами. Попелюшка розповідає історію суперництва братів і сестер і відчуття, що інший – улюбленець батьків. Гензель і Гретель розповідають про вічну тривогу дітей, що вони будуть втрачені і залишені батьками.

Недаремно казки В. Сухомлинський назвав чудодійним методом розвитку мови, завдяки якій дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем, адже «через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками» [2, с. 176]. Адже без казки, на думку В. Сухомлинського, «неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови» [2, с. 177].

Казкотерапія є одним з ефективним методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку, які мають емоційні чи поведінкові проблеми. Цей метод дозволяє вирішити низку проблем, що виникають у дітей. Головна перевага казкотерапії як методу полягає в тому, що ядром будь-якої казки є метафора.

Отже, особливо ефективною казкотерапія, як засіб розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку. У процесі сприйняття казки дитина пізнає певний її сенс, який доступний тільки їй. Під впливом слухання у дитини виникає співчуття герою і складається емоційний образ сприймаються подій і взаємин. Завдяки казкотерапії дитина старшого дошкільного віку знайде емоційну підтримку, адже вони показують, що у складній для дитини ситуації інші так само думають, відчують і поведуться. І через щасливий кінець вони дають їм віру в себе, в інших, будують надію.

Список використаних джерел

1. Данилюк І. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. Психологічний час опис. 2019. Т. 5, № 6. С. 161-173.
2. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа., 1978. 176-177с.
3. Формування життєтворчих компетентностей дітей і дорослих засобами казкотерапії. Шкільна бібліотека, 2011. № 1. С. 7–9
4. Харченко Н. А., Туркулець О.А. Казка як метод впливу на емоційну сферу дошкільників. Психологічний журнал. 2021. №6. С. 68–73.

*Снапкова Наталія Павлівна
аспірантка Педагогічного факультету
Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки*

Актуальність підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ до цивільно-військової взаємодії

Успішність реформування вищої військової освіти контексті інтеграції Збройних сил України до НАТО суттєво залежить від того, яким особистісним потенціалом володіють військові фахівці і наскільки цей потенціал реалізується ними у повсякденній військово-професійній діяльності [3; 9; 10].

На думку фахівців збройних сил передових країн світу, цивільно-військове співробітництво є найбільш ефективним та результативним сегментом відносин між збройними силами та суспільством і органами державної влади. Саме тому цивільно-військове співробітництво є функцією збройних сил країн-членів НАТО, яка виконується органами військового управління на стратегічному та оперативному рівнях, а також і військовими частинами та підрозділами на тактичному рівні [7; 14].

Розуміння необхідності налагодження та підтримання взаємодії військового компоненту з об'єктами цивільного середовища забезпечує досягнення максимального ефекту при виконанні військовими частинами (підрозділами) Збройних сил України (ЗСУ) поставлених перед ними завдань.

В умовах сьогодення глибоке осмислення змін щодо ведення сучасних операцій (бойових дій), неординарний підхід до виконання поставлених завдань та вміння командира налагодити ефективну взаємодію з об'єктами цивільного середовища стали викликом часу [7; 4; 12; 13].

Цивільно-військове співробітництво (ЦВС) – систематична, планомірна діяльність ЗСУ по взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, організаціями та громадянами у районах дислокації військових частин та підрозділів ЗСУ з метою формування позитивної громадської думки про діяльність ЗСУ і забезпечення сприятливих умов для виконання покладених на них завдань та функцій (наказ ГШ ЗСУ від 02.04.2019 № 131 [9]);

– цивільно-військове співробітництво (civil-military cooperation, CIMIC) – це спільна функція, що включає набір можливостей, які інтегровані для підтримки досягнення цілей операції і дозволяють командуванню НАТО брати участь у широкому спектрі цивільно-військової взаємодії з різними невійськовими учасниками [7].

Основною метою ЦВС є створення сприятливих умов для виконання покладених на збройні сили завдань за призначенням, а також недопущення перешкоджання цій діяльності з боку місцевого населення у районах постійної дислокації військових частин та підрозділів, проведення військових операцій, на шляхах переміщення військ (сил) та під час запровадження заходів правового режиму надзвичайного та воєнного стану, участі в операціях з підтримання миру і безпеки у районах відповідальності військових частин, в операційних зонах угруповань військ (сил) шляхом реалізації заходів ЦВС, спрямованих на формування позитивного іміджу збройних сил, пошук ефективних форм взаємодії з цивільним населенням, а також мінімізацію негативного впливу на місцеве населення факторів застосування військ (сил), досягнення мети військової операції [7; 5; 16].

Професійна підготовка майбутніх офіцерів ЗСУ до цивільно-військової взаємодії забезпечується групуванням дисциплін за критерієм їх віднесення до виду підготовки, відповідності спеціальності та спеціалізації, а також поєднує застосування мережових освітніх технологій, новітніх комунікативних методик навчання, розгляд практичних кейсів, що орієнтований на здобуття загальних і фахових компетентностей офіцерами ЦВС, зокрема у сфері загальновійськової та психологічної підготовки, а також юридичних аспектів цивільно-військового співробітництва в зоні проведення Операції об'єднаних сил та у ході здійснення операцій із підтримання миру та безпеки [1; 2].

Проаналізувавши наукову літературу з проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ ми дійшли висновку, що формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до цивільно-військової взаємодії має ґрунтуватися на таких компонентах:

– *особистісний компонент* формування готовності передбачає наявність особистісної підготовки, яка б дозволила уникнути непрофесіоналізму – це стійкі мотиви вибору професії, сформована спрямованість на діяльність, об'єктивна самооцінка професійно значущих якостей особистості, наявність умінь організації самовиховання та самовдосконалення, стан упевненості в собі, психологічна стійкість, стан задоволеності вибором професії та ін. [15];

– *теоретичний компонент* формування готовності складається зі знань теоретичних засад консультативної роботи, тобто основні теоретичні підходи, положення професійної орієнтації особистості, особистісний підхід, принцип гуманізації, принцип суспільно-особистісного прагматизму та партнерства та ін. [15; 17; 18];

– *практичний компонент* формування готовності включає в себе володіння конкретними методами і методиками консультування [6; 15; 18; 19].

Правильно організований освітній процес у вищому військовому навчальному закладі щодо підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ до цивільно-військової взаємодії в процесі вже виконання нами професійних задач за призначенням забезпечує виконання основних завдань ЦВС у ході підготовки та застосування ЗСУ, а саме: безперервний збір, аналіз даних та оцінка стану цивільного середовища, прогнозування можливих варіантів його розвитку під час підготовки та застосування ЗСУ, визначення ставлення цивільного населення до військ (сил) та їх дій.

Список використаних джерел

1. Бериславська О. М. Запровадження стандартів підготовки фахівців для органів цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє*: матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф. ; за заг. ред. І. В. Толока (м. Київ, 22 листопада 2018 р.). Київ : ВІКНУ. 2018. С. 314–315.
2. Бериславська О. М. Концептуальні підходи до формування системи управління підготовкою фахівців цивільно-військового співробітництва. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики*. 2019. Вип. 2. Том 1. URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01273625_0.html
3. Замотаєва Н. В. Військова педагогіка: історія, теорія, практика : навч. посіб. Київ : Альфа Реклама, 2021. 364 с.
4. Капінус О. С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України : монографія. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. 600 с.
5. Коропатнік І. М. Адміністративно-правові засади взаємодії громадянського суспільства і Збройних сил України: дис... д-ра ю. н. /МАУП, Київ, 2016. 519 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/12/1.pdf>
6. Маятіна Н. Формування готовності майбутніх фахівців до професійної самореалізації як психологопедагогічна проблема. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2018. Вип. 7/1. С. 169–182.
7. Методичний посібник для військ (сил) з питань цивільно-військового співробітництва; під заг. керівництвом полковника О. Ноздрачова. Київ, 2019. 167 с. URL: <https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/07/posibnyk-TSVS.pdf>
8. Петько Л. В. Виклики XXI століття для освітнього простору України. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія : Педагогіка : наук. журн. / Чорном. держ. ун-т імені Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2017. Т. 303. Вип. 291. С. 10–14.
9. Про затвердження в порядку організації в системі Міністерства оборони України внутрішнього контролю та управління ризиками: Наказ Міністерства оборони України № 145 від 02. 04. 2019. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/145_nm_2019.pdf
10. Про затвердження Інструкції про організацію військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу: Наказ Міністерства оборони України, МОН України №719/1289 від 14. 12. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1678-15#Text>
11. Рижиков В. С. Значення професійних якостей в цільовій моделі навчально-виховного процесу підготовки військових. *Вісник Київського національного ун-ту імені Тараса Шевченка*: Соціальна робота. 2017. № 2, С. 61–64.
12. Снапкова Н. П. Готовність офіцера Збройних Сил України до цивільно-військової взаємодії: змістові складники поняття. *Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: проблеми та перспективи*: тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Рівне, 12–13 жовтня 2022). КЗВО «Рівненська медична академія. Рівне, 2022. С. 390–393
13. Снапкова Н. П. Шляхи підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України до цивільно-військової взаємодії. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє*: тези

XVIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 листопада 2022 р.) / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2022. С. 191–192

14. Ушаков І. Зарубіжний досвід реалізації цивільно-військового співробітництва у секторі безпеки і оборони. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 2 (12). С. 256–275. URL: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-256-275](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-256-275)

15. Чаплак Я. Формування готовності психолога-консультанта до творчої самореалізації в професійній діяльності на основі особистісно-акмеологічного підходу [Електронний ресурс. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2011. Вип. 16(2). С. 145–156. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2011_16\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2011_16(2)_20)

16. Цивільно-військове співробітництво: довідковий матеріал. Київ, 2019. 19 с.

17. Цокота В.Р. Проблеми психологічної диференціації особливих та надзвичайних умов діяльності // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. Вип. 8. – Харків: УЦЗУ, 2010. – С.225 – 231.

18. Юрков А. В. Готовності військового психолога до професійної діяльності у Збройних Силах України. *Вісник післядипломної освіти*. 2020. Випуск 13(42). С. 319–334. «Серія «Педагогічні науки».

19. Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*; Vol. 7. No. 4.38 (2018): Special Issue 38. С. 45–49.

*Ставицька Анастасія
студентка 4 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна*

«Формування логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку засобами комп'ютерних ігор»

Ключові слова : Логічне мислення, Розвиток логіки і мислення, формування пізнавального інтересу, Ігрові технології навчання, Старший дошкільний вік.

Актуальність теми. Логічне мислення формується на основі образного і є вищою стадією розвитку дитячого мислення. Досягнення цієї стадії – тривалий і складний процес, тому що повноцінний розвиток логічного мислення вимагає не тільки високої розумової активності, але й узагальнених знань про загальні й істотні ознаки предметів і явищ дійсності, які закріплені в словах.

Останнім часом використання інноваційних освітніх технологій, таких, як комп'ютерні ігри, стали невід'ємною складовою гармонійного розвитку старшого дошкільника. В основі успішного розвитку дитини переддошкільного віку є розуміння ситуації навколишнього, уміння будувати логічні зв'язки, бажання розв'язувати різні задачі, що постають у житті.

Розвиток логіки і мислення є невід'ємною частиною успішної підготовки дитини до школи і її гармонійного розвитку.

Логічне мислення розвивається одночасно у взаємодії та на основі формування таких якостей як уміння виділяти суть питання (висловлення), відмежовуватися від неістотних деталей (абстрагуватися); переходити від конкретної ситуації до схематичної, не опускаючи нічого істотного, створювати більш просту модель; виділяти із загального твердження часткове; доходити логічних висновків з посилянь і застосовувати ці висновки; оцінювати ефективність способів різних обчислень, перетворень тощо.

Старший дошкільний вік є сензитивним періодом у розвитку пізнавальної активності. Саме в цьому віці дитина навчається чітко усвідомлювати поставлену мету і шукає шляхи її самостійної реалізації. На шостому році життя у дітей виникає здібність до довільного запам'ятовування, активно розвивається образне та логічне мислення, підвищується інтерес до конструктивної діяльності.

У роботі з дітьми 5-6 років упроваджуються прості логічні вправи й завдання. Ці завдання подані у вигляді креслення, малюнка, ілюстровані предметами. Матеріал, звичайно, має бути гарний, естетичний, кольоровий, доступний і цікавий. Коли цікаве завдання доступне дитині, у неї складається позитивне емоційне ставлення до нього, що й стимулює розумову активність. Дитину цікавить кінцева мета, що захоплює її: скласти, знайти потрібну фігуру, перетворити.

Важливою умовою розвитку логічного мислення і формування пізнавального інтересу є використання ігрових технологій навчання.

Ігрові технології навчання – це система взаємопов'язаних елементів, які представляють собою комплекс вибіркового використання складових, де взаємодія та взаємовідносини набувають характеру взаємодії компонентів, спрямованих на досягнення запланованого дидактичного результату. Ігрові технології входять до складу навчальних технологій і саме вони є найбільш ефективні в освітньому процесі дошкільників.

На сьогодні існує достатньо широкий спектр ігрових технологій, які використовуються в роботі з дошкільниками. Серед них: технологія «Логічні блоки Дьєнеша», технологія «Казкові лабіринти гри», розвиваючі ігри Никітіних: кубики, гра «Танграм», технологія розвитку творчої особистості, теорія розв'язання винахідницьких завдань та ін.

Створення і використання в освітньому процесі навчальних комп'ютерних програм, які спрямовані на гармонійний розвиток особистості – одна із актуальних проблем сьогодення, якою зацікавлені вітчизняні та зарубіжні педагоги. Універсальність комп'ютерних засобів визначає тим, що вони можуть бути застосовані не тільки як практичний посібник на уроках інформатики, а й як засіб розширення можливостей освітньо-виховного процесу всіх навчальних закладів від дитячого садка до середньої школи і вузу.

Вчені зробили висновки, що використання інформаційних технологій значно підвищує зацікавленість дитини у навчанні, робить процес засвоєння нових знань та уявлень про оточуюче більш швидким та різнобічним, сприяє вдосконаленню та закріпленню старого матеріалу, розвиває логічне мислення, покращує пізнавальну активність, сприяє розвитку багатьох психічних процесів.

Метою емпіричного дослідження було виявлення особливостей розвитку логічного мислення старших дошкільників.

З метою вивчення особливостей розвитку логічного мислення старших дошкільників було проведено експеримент, в якому взяли участь діти, які відвідують заклади дошкільної освіти, означеної вікової групи (від 5 до 6 років). Емпіричною базою проведення дослідження стали вихованці закладу дошкільної освіти №777(Ясла-садок загального типу) "Росинка" Подільського району м. Києва з загальною кількістю учасників 164 особи та члени їх родин у кількості 164 людини.

На основі визначених критеріїв та показників логічного мислення здійснено опис особливостей розвитку логічного мислення старших дошкільників за критеріями та рівнями: дуже високий, високий, середній, низький та дуже низький.

У ході емпіричного вивчення логічного мислення старших дошкільників нами встановлено наявність серед досліджуваних дітей таких рівнів їх розвитку: з високим рівнем логічного мислення – 3,7%, із середнім рівнем логічного мислення – 39,0% дітей, найбільша підгрупа дітей з низьким рівнем розвитку логічного мислення – 45,7% та з дуже низьким рівнем – 11,6% дітей старшого дошкільного віку. Крім цього, встановлено, що є відмінності у стані розвитку окремих критеріїв логічного мислення. Так, найбільш

розвиненим виявився критерій творчої легкості та творчої оригінальності, до них віднесено найбільшу кількість дітей (до дуже високого рівня розвитку), а саме – 7,9%. Найгірше розвинуеною виявилась творча гнучкість. За цим критерієм віднесли 37,8% дітей до дуже низького рівня розвитку. На середньому рівні розвитку виявився у старших дошкільників критерій творчої продуктивності та творчої уяви.

На основі контрольного етапу експерименту було отримано кількісні дані, що підтверджують ефективність розвивальної програми, спрямованої на розвиток логічного мислення старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в експериментальній групі зменшилась кількість дітей з дуже низьким рівнем розвитку логічного мислення від 13,3 до 2,5%, а у контрольній групі кількість дітей з дуже низьким рівнем розвитку логічного мислення зменшилась з 9,9 до 7,4%. Характеризуючи групу з низьким рівнем розвитку логічного мислення, варто відзначити зміни, які відбулися в експериментальній групі, а саме – зменшення з 48,2 до 12,3%, а в контрольній групі – зменшення з 43,2 до 24,7%. В свою чергу, кількість старших дошкільників з середнім рівнем розвитку логічного мислення збільшилася в експериментальній групі з 36,1 до 65,4%, а у контрольній з 42,0 до 61,7%. Зросла кількість дошкільників з високим рівнем розвитку в експериментальній групі з 2,4 до 11,1%, на той же час в контрольній він зростає з 4,9 до 6,2%. У контрольній групі кількість дітей з дуже високим рівнем розвитку логічного мислення залишилась сталою, а в експериментальній групі їх кількість зросла з 0 до 8,6%.

Подальша перспектива дослідження проблеми полягає у вивченні впливу комп'ютерних ігор на інші види здібностей дошкільника (музичні, дослідницькі, інтелектуальні, естетичні) та різні аспекти психічного та особистісного розвитку дітей дошкільного віку (емоційного, мотиваційного, вольового, інтелектуального), а також роль комп'ютерних ігор у формуванні готовності дошкільників до навчання в школі.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В. Розвиток дитини-дошкільника: сучасні підходи та освітні технології: монографія / Г. В. Беленька, Н. М. Голота, А. М. Гончаренко та ін.. К., 2019. 272 с. С. 56–46.
2. Жук Ю.О. Теоретико-методичні засади організації навчальної діяльності старших дошкільників в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища навчання: Монографія / Ю.О.Жук. // К.: Педагогічна думка, 2017. 468 с. С. 55–66.
3. Іванова С. М. Вплив комп'ютерних ігор на формування елементів логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку.
[URL: http://www.nbuv.gov.ua/eournals/ITZN/em2/content/07ismaps.html](http://www.nbuv.gov.ua/eournals/ITZN/em2/content/07ismaps.html).
4. Новик І. М. Проектування навчальних компютерних ігор в освітньому процесі дошкільного навчального закладу / І. М. Новик [URL: http://www.psyh.kiev.ua/](http://www.psyh.kiev.ua/).

*Станкевич Алла Вадимівна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович*

«Методичні заходи, як засіб підвищення кваліфікації вчителів школи»

У вітчизняній системі освіти відбуваються суттєві стратегічні зміни, які зумовлені впровадженням концепції «Нова українська школа». Перед учителем постають завдання у реалізації нового змісту освіти, оволодінні сучасними технологіями і технічними

засобами, використанні активних методів і різних форм навчання учнів. Тому особливого значення у розвитку професійної компетентності вчителів щодо реалізації завдань концепції має методична робота, яка проводиться у закладах загальної середньої освіти.

Методична робота у школі – це цілеспрямована система методичних дій і заходів, яка проводиться на діагностичній основі і спрямована на розвиток професійної компетентності педагогічних працівників для підвищення ефективності й якості освіти у закладі освіти. У даному визначенні звертається увага на систему методичних дій і заходів, які відіграють важливу роль у методичній роботі школи. Згідно Академічного словника української мови, захід – це «сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-небудь» [1]. Методичний захід будемо розуміти, як сукупність спеціально організованих методичних дій, виражених у відповідній формі проведення, для підвищення рівня професійної майстерності педагогічних працівників.

Отже, будемо вважати, що методичний захід – це форма проведення методичної роботи у ЗЗСО.

У сучасній педагогічній науці і практиці розроблено велику кількість форм методичної роботи. Для раціонального й ефективного їх використання, розуміння суті і методичних можливостей доцільно їх систематизувати й описати.

Здійснивши аналіз наукових і науково-методичних праць учених Н. Василенко, І. Жерносека, В. Саюк, І. Удовиченко [2; 3; 5; 6] ми з'ясували, що методичні заходи розрізняють за:

- кількістю учасників: масові (колективні), групові, індивідуальні;
- звичаєм проведення: традиційні і нетрадиційні;
- змістом: наукові, науково-практичні, практичні;
- рівнем проведення: на рівні закладу освіти, міжшкільні, районні, обласні, регіональні, всеукраїнські, міжнародні

Масові (колективні) форми методичної роботи у ЗЗСО зорієнтовані на педагогічних працівників, проводяться згідно плану і з певною періодичністю. Їх використовують із метою інформування педагогічних працівників щодо нових наукових знань, змін (реформ) у системі освіти тощо. До них відносяться: методична рада, науково-практичні конференції, педагогічні читання, наукові семінари, педагогічні виставки, конкурси «Учитель року» (педагогічної майстерності) тощо.

Групові форми методичної роботи використовуються для організації методичної роботи з педагогами за професійними інтересами (профілем) для створення сприятливих умов для розвитку педагогічної майстерності, обміну досвідом, творчих дискусій, демонстрації практичного досвіду. До них ми відносимо: методичні наради, методичні об'єднання, методичні дні (тижні, декади), школу передового педагогічного досвіду (професійної майстерності), творчі (проблемні) групи тощо.

Індивідуальні форми методичної роботи спрямовані на систематичну і цілеспрямовану роботу вчителів для підвищення рівня професійної компетентності та саморозвитку. Вони проводяться за індивідуальними планами з урахуванням інтересів і потреб учителів. До них належать стажування, наставництво, консультування, самоосвіта.

Велике різноманіття форм методичної роботи, які вирізняються оригінальною формою проведення називаються нетрадиційними. Для систематизації таких форм методичної роботи С. Максимюк здійснив класифікацію за:

«- методикою колективної творчості: ярмарки педагогічної творчості, фестивалі педагогічних ідей і знахідок, панорами методичних ідей, педагогічні розсипи, вернісажі тощо;

спрямуванням педагогів до активної діяльності: педагогічні консилиуми, посиденьки, методичні ринги, аукціони, конкурси тощо;

науковою спрямованістю: педагогічні колективні справи, авторські школи майстерності, громадський науково-дослідний інститут тощо;

поєднанням традиційної роботи з дозвіллям: педагогічні посиденьки, вечорниці, мала академія народної педагогіки, педагогічні портрети тощо» [4, с. 540-541]. Нетрадиційні форми методичної роботи сприяють заохоченню вчителів до творчої педагогічної діяльності, розвитку уміння спілкування, попередженню конфліктів у колективі.

Сьогодні досить популярними є інноваційні форми методичної роботи, які підвищують творчий потенціал педагогів, сприяють його розвитку. До інноваційних форм методичної роботи можна віднести ті, які пов'язані з інформаційно-комунікаційними технологіями: вебінари і відеоконференції. Виникнення зазначених форм стало можливим завдяки розвитку всесвітньої мережі інтернет і створенню умов для віртуального навчання і спілкування, особливо під час пандемії COVID – 19 та військової агресії російської федерації.

Отже, усі методичні заходи, які проводяться у різних формах, сприяють підвищенню загальної культури педагогічних працівників, розвитку професійної компетентності, творчості, взаємодопомоги, покращують морально-психологічний мікроклімат у школі.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/s/orghanizacija>. (дата звернення 16.02.2023 р.).
2. Василенко Н. В. Науково-методична робота в школі. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 176 с.
3. Жерносек І. П. Організація науково-методичної роботи у школі. Харків : Основа, 2006. 128 с.
4. Максимюк С. П. Педагогіка. Київ : Кондор, 2005. 667 с.
5. Саюк В. І. Теоретичні основи методичної роботи та педагогічного дорадництва. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 48 с.
6. Удовиченко І. В. Теоретичні засади організації методичної роботи вчителів профільних класів у контексті вимог нової української школи. URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/3_31_2017/pedagog/.pdf. (дата звернення 22.02.2023 р.).

*Степанова Вікторія Вячеславівна
студентка ІV курсу
спеціальності «Практична психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Дубініна Катерина Віталіївна*

«Дослідження проблеми самооцінки у старшому підлітковому віці»

Однією з глобальних цінностей сучасного суспільства є життя та здоров'я людини, в тому числі – психічне. Проблема формування адекватного рівня самооцінки молодого українського покоління є дуже актуальною, адже вирішення цієї проблеми стосується майбутнього країни та нації. Самооцінка формується в ранньому дитинстві, але більш стійка самооцінка починає формуватися вже в старшому підлітковому віці, коли дитина оцінює себе з точки зору її внутрішнього світу, детермінованого власним «Я». Важливим моментом є те, що в старшому підлітковому віці людина входить в абсолютно нову соціальну позицію, де формується і розвивається особиста свідомість і самосвідомість.

У психології існує багато варіантів розуміння поняття «самооцінка», нами до уваги виділені найбільш актуальні щодо проблематики нашого дослідження:

- Самооцінка – це процес вивчення та розуміння себе, своїх дій, почуттів, думок та емоцій. Він передбачає аналіз власної поведінки, здібностей та навичок з метою поліпшення свого життя.
- Самооцінка – виникає зі здатності людини бачити себе з різних перспектив, у тому числі з перспективи інших людей, що важливим її аспектом є усвідомлення того, що люди можуть змінюватись та розвиватись (Альфред Адлер).
- Самооцінка – це суб'єктивне сприйняття себе, що виникає на основі усвідомлення своїх дій та почуттів (Карл Роджерс).
- Самооцінка – внутрішній конфлікт між «Я» (реальна сутність людини) та «Над-Я» (ідеальне «Я»), що зумовлює формування комплексів та неврозів (Зигмунд Фройд).

Щодо тверджень вітчизняних вчених, слід звернути увагу на трактування Л.С. Виготського. Він вважає, що самооцінка є складовою самосвідомості людини, яка розвивається в процесі діяльності та спілкування з іншими людьми. За його концепцією, всі процеси самосвідомості є опосередкованими. Дослідження інших вітчизняних психологів, а саме Б.Г. Ананьєва, С.Л. Рубінштейна, В.В. Століна та Р.Д. Азімова дозволяють висвітлити важливі питання щодо ролі самооцінки у пізнавальній діяльності людини, такої як сприйняття, уява та розв'язання інтелектуальних завдань, а також розглядають місце самооцінки у системі міжособистісних відносин. Крім того, вони розробляють методи формування адекватної самооцінки, а також досліджують можливість її трансформації в разі деформації шляхом виховних впливів на особистість [3].

Науковцями серед видів самооцінки до уваги брались наступні: адекватна самооцінка – це коли людина оцінює себе реалістично, відображаючи свої позитивні і негативні якості, здібності та досягнення. Така самооцінка допомагає людині розуміти свої сильні та слабкі сторони і розвивати свій потенціал. Неадекватна самооцінка – коли людина має нереалістичне уявлення про себе, занижуючи або завищуючи свої здібності та досягнення. Завищена самооцінка – коли людина переоцінює свої здібності, досягнення та значимість, ігноруючи або мінімізуючи свої слабкі сторони. Занижена самооцінка – коли людина недооцінює свої здібності та досягнення, переконана у своїй безсилості та нездатності досягти мети. Це може бути наслідком пережитих стресів, тривоги, депресії, низької самооцінки або негативного досвіду в минулому.

Теоретичний аналіз засвідчив, що рівень самооцінки пов'язаний з такими особистісними характеристиками, як рівень фрустрації, тривожності та готовності до викликів життя. Високий рівень самооцінки може свідчити про те, що людина конфліктна і агресивна, що може проявлятися в зневажливому або поблажливому ставленні. Висока самооцінка, як правило, з'являється у дітей з високою успішністю, тоді як старші підлітки із заниженою самооцінкою потребують психологічної корекції. Також із наукових джерел відомо, що академічна успішність впливає на самооцінку [1].

У зв'язку з віковими особливостями підлітки частіше за інші вікові групи схильні до дезадаптації через внутрішній чи зовнішній (іноді складний) дисонанс у взаємодії особистості з самим собою чи оточенням, що проявляється внутрішнім дискомфортом, порушенням стосунків, девіаціями поведінки та діяльності. Вікові особливості самі по собі не викликають дезадаптації, але при наявності провокуючих факторів це зазвичай має місце і потім їх важко подолати [2].

Гавриленко О. досліджував взаємозв'язок самооцінки старших підлітків з різним ступенем розвитку інтелектуальної складової особистості. Виявлено, що старші підлітки з високим рівнем інтелектуального розвитку мають більш точну самооцінку, ніж ті, у кого ця складова менш розвинена. Також авторкою зроблено висновок про те, що старші підлітки з низьким рівнем розвитку інтелектуальної складової частіше переоцінюють свої здібності та досягнення, ніж ті, хто має більш високий рівень розвитку цієї складової [4].

Таким чином можна зробити узагальнення, що, самооцінка – це компонент самосвідомості, який включає поряд зі знаннями про себе оцінку людиною своїх фізичних характеристик, здібностей, моральних якостей і вчинків. А підлітковий вік — це час активного формування самооцінки, в той час як швидкий розвиток самосвідомості спонукає до здатності спрямовувати усвідомлення власних психічних процесів, включаючи багатогранний світ з його викликами, який переживає старший підліток, і розуміння власних потреб як особистості.

Список використаних джерел

1. Вачков І. Основи і технології групового тренінгу. Психотехніки. Київ: Знання, 2020. 189 с.
2. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія і практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 338 с.
3. Олександров Ю.М. Компоненти самооцінки особистості як прояви та детермінанти психологічного здоров'я. Психологічні перспективи. Луцьк: Вежа, 2019. Вип.14. С.67-75.
4. Гавриленко О. Самооцінка старших підлітків з різним ступенем розвитку інтелектуальної складової особистості. Педагогічний процес: теорія і практика. Київ: Знання, 2017. 98-102 с.

*Степанчук Наталія Юрївна
магістранта 1 курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Войналович Олександра Олександрівна*

«Тьютор як педагог в системі професійної освіти»

Система особистісної підтримки викладання та впровадження посади вчителя, як носія нової викладацької посади, забезпечує повне вивчення учнів, їх поведінки, схильностей, здібностей та обмежень, життєвої ситуації та середовища, в якому учень навчається. Посада тьютора дозволяє підтримати учнів у побудові індивідуального освітнього напрямку та визначенні життєвих планів, формуванні життєвих навичок[1, 53].

Отже, запровадження посади тьютора вплинуло на підвищення рівня успішності та вихованості учнів експериментальних класів даного напрямку.

Виконання навчальних завдань висуває, перш за все, такі завдання тьютора: робота консультанта, яка проявляється в інформуванні, наданні консультацій учням, інформаційному забезпеченні навчання, робота менеджера, яка реалізується в керівництві та мотивації аудиторії, консультуванні та спілкуванні з аудиторією, контролюється робота фасилітатора, яка знову ж таки передбачає встановлення та підтримку інформаційних та інтерактивних зв'язків між учнями та іншими учасниками системи дистанційної освіти [2, 11].

Тому педагогічний перехід викликаний об'єктивною необхідністю переходу до індивідуалізованої системи навчання. Це завдання не для групи учнів, а передусім для окремої особистості.

Зміна традиційних ролей класного керівника та вихователя групи продовженого дня на нову педагогічну посаду тьютора зумовлена переходом:

- від репродуктивно-адаптаційного характеру навчання до продуктивно-розвивального, що дозволить учневі не лише «вписатися» у зміни, а й створювати та впроваджувати ці зміни;

- від домінування авторитарних форм взаємовідносин між учителем і учнями до школи співробітництва, свободи вибору і самовизначення;
- від державно-бюрократичного керівництва, побудованого на диктаті згори та спробах тотальної регламентації діяльності школи, до суспільно-державних демократичних засад управління школою, що є моделлю громадянського суспільства та демократичного самоврядування;
- від уніфікованих програм до школи як відкритої системи з різноманітними освітніми «меню»;
- від індивідуалізації як адаптації учня до програм, визначених «зверху», до особистісно орієнтованого навчання, що дозволить кожному учневі йти за індивідуальною освітньою траєкторією;
- від орієнтації на отримання та відтворення знань до ефективної та полікультурної освіти, розрахованої на різноманітну та багатовимірну інтелектуальну, мистецьку, духовну, практичну діяльність;
- від псевдоакадемічного та неефективного змісту освіти до прагматичного та ефективного (реалістична математика тощо)[3, 284].

Звичайно, тьюторський ефект полягає в тому, що учні не тільки ставлять собі свідомі запитання про сенс власних дій, а й, зрештою, знаходять внутрішні стимули до навчання. Вони самі виявляють, що, наприклад, вивчення історії Тетяні необхідно з однієї причини, Саші - з іншої. Таким чином, тьютор допомагає учневі стати суб'єктом власної діяльності в процесі навчання.

Можна виділити три основні завдання тьютора, пов'язані з впровадженням технології індивідуально-орієнтованого навчання:

- здійснювати індивідуальний педагогічний супровід учнів;
- надавати консультативну допомогу в побудові студентом власної індивідуальної освітньої програми та визначенні індивідуального темпу її засвоєння;
- проводити педагогічний супровід руху учня за індивідуальною освітньою траєкторією[4, 487].

Таким чином, у тьюторській роботі реалізуються цінності індивідуалізації, свободи, самовизначення, осмисленого ставлення особистості до власного життя, свого майбутнього, перспектив, вікового руху. Це безпосередньо пов'язано із завданнями гуманізації освіти: навчити людину використовувати себе у зв'язку зі своїми цілями і образом майбутнього, бачити в собі потенціал і ресурс.

На думку Цюпак І.М. зміст роботи тьютора включає такі етапи взаємодії з учнями:

- усвідомлення підопічними невизначеності існуючої ситуації, необхідності її завершення з минулого та майбутнього;
- побудова тимчасової «розтяжки» (моє минуле - теперішнє - майбутнє);
- планування кроків для досягнення образу майбутнього;
- збереження незалежності від рішень інших людей;
- спільний аналіз і рефлексія з тьютором рішень і дій підопічного;
- побудова партнерства та взаємодії з іншими людьми та структурами для вирішення своїх завдань;
- порядок узгодження з іншими норм життя і вчинків;
- переформатування та переосмислення результатів і цілей [5, 284].

Тьютор, як посередник, покликаний співвідносити культурні зразки, норми, поняття з типом поведінки та очікуваннями окремого учня.

Стандартна оцінка для тьюторської системи неможлива. Натомість можуть виникнути такі нові «культурні» форми поведінки, як: новий вибір, зміна точки зору, проблематизація прийнятого рішення, обговорення нових можливостей, відмова від стереотипів спілкування та оцінки. Продуктами тьюторської роботи є портфоліо, індивідуальні навчальні плани та програми, дослідження та проекти підопічних, репетиторський щоденник тощо[5, 294].

Отже, впровадження посади тьютора в освітній процес закладів системи освіти дійсно покращить і засвоєння знань в процесі навчання, і формування особистості в процесі виховання.

Список використаних джерел

1. Дудчик С. В. Тьюторський супровід: історія, теорія, досвід: Шкільні технології. 2007. 88 с.
2. Койчева Т. І. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як тьюторів для системи дистанційної освіти: Т. І. Койчева. Одеса, 2004. 20 с.
3. Комар О. С. Тьюторський супровід розвитку дорослих учнів в умовах відкритого освітнього простору: О. С. Комар; Педагогічні науки, теорія, історія, інноваційні технології. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. 317 с.
4. Щенніков, С.А. Основи діяльності тьютора в системі дистанційної освіти.; С.А.Щенніков, А. Г. Теслін, А. Г. Чернявська. М: Дрофа, 2005. 608 с.
5. Цюпак І.М. Сутність дефініції «тьютор» у сучасному просторі дошкільної освіти; Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. 393 с.

*Сушко Сніжана Станіславівна
магістранта 1 курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Покотило Констянтин Михайлович*

«Адаптація дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти»

В умовах розвитку сучасного суспільства з його трансформаційними процесами та прискоренням темпу життя, появою нових вимог, що пред'являються до людини суспільством, особливої значущості набувають її здатності до швидкої та легкої адаптації до змінних умов. Заклад дошкільної освіти (ЗДО) – перший соціальний інститут, який вимагає від дитини активізації адаптаційних можливостей. Від здатності до швидкої та легкої адаптації дитини до ЗДО залежатиме не лише її емоційне благополуччя і набуття первинного досвіду соціалізації, а й подальший розвиток у цілому.

У ранньому віці відбувається дозрівання всіх психічних процесів, інтенсивний фізичний розвиток особистості. Оскільки діти раннього віку ще не повністю сформовані, вони схильні до коливань і можуть зазнавати зривів. Зміна умов середовища проживання та необхідність навчатися новим формам поведінки потребують від дитини та оточуючих її дорослих значних зусиль і викликають ряд психологічних і педагогічних проблем. Тому своєчасно розпочатий та правильно здійснюваний психолого-педагогічний супровід подолання труднощів адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти є важливою умовою їх повноцінного розвитку.

Термін «адаптація» походить від латинського слова «adaptatio», що в перекладі означає «приспосовування» і є «одним з центральних понять біології, фізіології, психології та багатьох інших наук, що вивчають людину» [5]. Можна відзначити, що визначення адаптації досить відрізняються у науковців, описуючи різні сторони даного феномену. Така різноманітність визначень пов'язана зі своєрідністю завдань у різних наукових галузях. Аналіз наукової літератури дозволив визначити, що адаптація дитини до дошкільної освітньої організації може розглядатися з позиції ряду напрямів та підходів – природничо-наукового, гуманітарного та суспільно-наукового.

Узагальнюючи концепції адаптації різних напрямів психологічної науки, можна стверджувати, що адаптація розглядається як процес, результат, стан і виявляється у

поведінці людини. При цьому сама людина є активною стороною системи «людина-середовище», виробляючи різні стратегії адаптації, засновані як на генетичній основі, так і на набутому досвіді [2].

Розглядаючи процес адаптації дошкільників, говорять про комплексне вивчення психічного та фізичного стану дитини в процесі адаптації до освітнього закладу [4]. Таким чином, можна уточнити визначення адаптації як процесу активного пристосування дитини до умов зовнішнього середовища, що змінюються, з метою збереження відносної сталості її внутрішнього середовища (гомеостазу), а також оптимізацію взаємовідносин «людина-середовище», що дозволяє задовольняти актуальні потреби та реалізовувати пов'язані з ними значущі цілі.

Адаптація дітей раннього віку повинна ґрунтуватися на знанні психічних, вікових та індивідуальних особливостей. Раннім віком прийняти вважати вік дитини від 1 до 3 років. Ранній вік – це період інтенсивного освоєння дитиною різних видів діяльності та розвитку особистості. У дитячій психології та педагогіці виділяються такі основні напрями у розвитку дитини на цьому віковому етапі: розвиток предметної діяльності; розвиток спілкування з дорослими; розвиток мовлення; розвиток вміння грати; розвиток спілкування з однолітками, фізичний розвиток та розвиток особистості тощо. Цей поділ досить умовний, оскільки розвиток є єдиним процесом, в якому виділені напрями перетинаються, взаємодіють і доповнюють один одного.

Адаптаційний період, що починається з моменту вступу дітей раннього віку до дошкільного закладу, проходить важче, ніж шкільний. Існують три фази, які характеризують адаптаційний період до дошкільного закладу, що залежать від їхньої середньої тривалості [1]:

- легка – тривалість становить 1-16 днів;
- середня – триває 16-32 дні;
- важка – може тривати 32-64 дні.

Надскладний та багатоваріантний адаптаційний процес схильний до впливу різноманітних факторів, що визначають його перебіг, темпи і результати. Аналіз наукової літератури показав, що існують такі групи факторів [3]:

- зовнішні й внутрішні;
- соціальні й біологічні;
- чинники, що залежать від педагогів, і які не залежать.

Тому важливо зазначити, що успіх адаптації дитини раннього віку до дошкільного закладу визначається психолого-педагогічними засадами взаємодії між педагогами та сім'єю. Це вимагає побудови системи відносин, оснований на психології довіри, оскільки батьки та педагоги можуть відчувати нестачу інформації про виховання дитини та її розвиток. Існує потреба взаємодопомоги, але мотиви взаємодії сім'ї та дошкільного закладу не завжди збігаються.

Список використаних джерел

1. Грядовкіна Ж. Адаптація малюків і батьків до дитячого садка: досвід Монтесорі-педагогів. *Палітра педагога*. 2015. № 5. С. 10-14.
2. Мельничук М.Г. Психосоціальна адаптація як необхідна умова пристосування до нових умов існування. *Вісник Харківського Національного Педагогічного Університету Імені Г.С. Сковороди*. 2016. №52. С. 206–214.
3. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
4. Хожай Д., Козак Л. Адаптація дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2019. №31. С. 32-38.
5. Hutcheon L., O'Flynn S. A Theory of Adaptation. London and New York: Routledge, 2012. 304 p.

*Таранущенко Ганна Василівна,
студентка II курсу
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Романчук Алла Іллівна*

«Шляхи та засоби підвищення ефективності розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва»

Актуальність дослідження проблеми творчого розвитку школярів зумовлена такими факторами: по-перше - потреба у зростанні творчих ресурсів дитини в умовах глобалізації суспільства; по друге - необхідність активізації творчої активності у всіх сферах конструктивної діяльності у зв'язку з прискоренням розвитку всіх сфер духовного і матеріального виробництва в суспільстві; по-третє - провідна роль творчості як суб'єктивного й об'єктивного факторів розвитку загальної і, зокрема, художньої культури самої особистості учня.

Творчість школяра – це створення ним оригінального продукту, виробу (а також розв'язання задачі, написання твору), в процесі роботи над якими самостійно застосовано засвоєні знання, вміння, навички, в тому числі здійснено їх перенесення, комбінування відомих способів діяльності чи створення нового для учня підходу до розв'язання (виконання) завдання. [2. с.92].

На основі різних підходів до визначення поняття «творчий розвиток особистості» ми інтерпретуємо його як динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектру здібностей та особистісних якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності, а результати її характеризуються новизною й оригінальністю.

На важливості впливу декоративно-прикладного мистецтва на особистість, наголошує Мамчур Н. С. Він вважає, що декоративно-прикладне мистецтво – це особлива галузь художньої творчості, яка підпорядкована своїм законам розвитку, має свою особливу художньо-образну мову. Митці своїми роботами намагаються естетично прикрасити побут людини, її життєдіяльність, сповідуючи основний принцип єдності краси й доцільності [4. С.32].

З метою розвитку творчих здібностей у дитини необхідно застосовувати пізнавальні (творчі) завдання. З таких завдань потрібно скласти систему, яка дасть змогу сформуванню й розвинути всю різноманітність інтелектуальної та творчої діяльності дітей і забезпечить перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих. Слід пам'ятати, що творчі здібності забезпечують швидке набуття знань і вмінь, закріплення й ефективне застосування їх на практиці. А це означає, що для вдосконалення творчих здібностей велике значення має розвиток психічних процесів - пам'яті, уваги, уяви тощо. Саме ці якості є основою для розвитку продуктивного мислення, формування творчих здібностей учнів.

Загалом, виділяють такі методи і прийоми розвитку творчих здібностей: стимулювання творчого інтересу; цікаві аналогії - наприклад, між фізичними явищами, які вивчаються, і природними об'єктами (біоніка); емоційне переживання;- розвивальні ігри; метод відкриття. ситуації з можливістю вибору; підвищення стимулюючого впливу змісту навчального матеріалу.

Існують і деякі спеціальні методи, спрямовані на підвищення стимулюючого впливу змісту; створення ситуації новизни, актуальності, наближення до найважливіших відкриттів у науці і техніці, до досягнень сучасної культури, мистецтва, літератури тощо, особливе значення в стимулюючому впливі змісту відіграють навчальні і навчально-творчі завдання, за допомогою яких педагог створює учням творчу ситуацію, прямо чи

опосередковано задає мету, умови та вимоги до навчальної творчої діяльності, в процесі якої учні оволодівають знаннями та навичками, розвивають творчі здібності [3].

Вважаємо, що ефективний творчий розвиток школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва забезпечується дотриманням таких педагогічних умов: врахування індивідуальних особливостей учнів; стимулювання емоційно-почуттєвої сфери школярів; сприяння дієвості уяви і фантазії дітей; різноманітність способів реалізації художнього образу в практичній діяльності (самовираження) учнів.

Творчо-розвивальні можливості засобів декоративно-прикладного мистецтва в дитячій практичній діяльності полягають у функції відтворення зовнішніх ознак об'єкта, у вираженні ставлення до переданого змісту.

Залучення учнів початкових класів до декоративно-прикладного мистецтва, знайомство дітей з народними ремеслами, ремеслами рідного краю, традиціями і звичаями свого народу - один із засобів формування творчих здібностей дітей. Підготовка будь-якої форми уроку вимагає від педагога великих затрат сил і часу, оскільки він виступає в ролі організатора. Вважаємо, що для успішної підготовки уроку і його проведення вчитель повинен володіти рядом особистісних якостей і відповідати деяким вимогам, основними з яких є: ґрунтовні знання предмету і методики його викладання; творчий підхід до роботи, винахідливість; усвідомлене ставлення до використання різних форм уроку в навчальному процесі; врахування зусиль власного характеру і темпераменту.

Нетрадиційні уроки краще проводити як підсумкові під час узагальнення та закріплення знань, умінь і навичок учнів. Як правило, вони присвячені якійсь конкретній темі, і для її розкриття вже потрібно володіти певним арсеналом знань, фундаментом, на якому базується особистісне сприйняття і розуміння досліджуваної проблеми. Головними умовами роботи є: професіоналізм учителя, знання ним особливостей методики, усвідомлення широких можливостей розвитку учнів у процесі діяльності.

Успішне навчання дітей у сучасній загальноосвітній школі значною мірою залежить від позиції батьків, які повинні мати реалістичні уявлення про вікові можливості своїх дітей, підтримувати їх й вірити в майбутні успіхи. Батьки зобов'язані допомагати дітям розвивати впевненість у власних силах, заохочувати до виконання посильних завдань у школі і вдома. І, щонайважливіше – батьки повинні постійно спілкуватись із дітьми, дослухатись до їхньої думки, регулярно розмовляти із ними, підтримувати інтерес до пізнання, до творчості, подавати їм у цьому приклад. Батькам варто роз'яснити, яким чином можна сприяти художньо-естетичному розвитку дитини в умовах сім'ї, що саме розуміють педагоги під таким розвитком, які завдання й методи розвитку дитини засобами декоративно-прикладного мистецтва є визначальними. [1.С. 74.]

Таким чином, творча атмосфера навчальних закладів, продумана система стимулюючих факторів розвитку, в тому числі й урізноманітнення змісту освіти в значній мірі сприятимуть формуванню гармонійної, духовно здорової особистості, здатної до нестереотипного асоціативнотворчого мислення, культури почуттів та поведінки. На наше глибоке переконання декоративно-прикладне мистецтво є однією з головних складових виховання естетичних смаків та творчих можливостей сучасної учнівської молоді

Нами виокремлено такі методичні рекомендації щодо ефективності використання на уроках трудового навчання засобів декоративно-прикладного мистецтва для розвитку творчих здібностей молодших школярів, як: уникати чіткого формулювання проблеми, творчого завдання; пропонувати учням не зупинятися на досягнутому, висувати нові ідеї, навіть якщо їм здається, що завдання розв'язане; стимулювати творчу уяву, прояви дотепності, фантазії; зважено аналізувати й відбирати найбільш оригінальні дитячі ідеї; спонукати вихованців знаходити у творчому завданні суперечності; дотримуватися засад добровільності, активності й самодіяльності, що створює умови для вільного самовизначення і творчої самореалізації учнів, їх становлення як суб'єктів творчої активності; уникати формалізованості та регламентованості для розширення свободи

педагогічної творчості вчителя, урізноманітнення змісту, методів і форм навчально-виховної роботи тощо.

Список використаних джерел

1. Бай І. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів шкіл гірського регіону засобами народного декоративно-прикладного мистецтва. Гірська школа українських карпат 2017, № 17. с. 73-75.
http://mountainschool.pu.if.ua/sites/default/files/Issue_17/21.pdf
2. Волков І.П. Вчимо творчості. Педагогічний пошук / Упор. І.М. Баженова - К., 1988. - С. 90-126., с.52
3. Качнев В.І. Методика формування трудових вмінь та навичок учнів 5-7 класів. - К., 1993. - 114с
4. Мамчур Н.С. Народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб виховання естетичних смаків студентської молоді. Педагогічний альманах: збірник наукових праць./ Південноукр. регіон. ін-т післядиплом. освіти пед. кадрів. – Херсон, 2010. Вип. 5. С. 31–35

*Тарасенко Оксана Володимирівна,
магістранта 1 курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
Коваль Тетяна Василівна*

«Формування толерантних взаємин молодших школярів засобами ігрових технологій в умовах сучасного інклюзивного середовища »

Сучасна система освіти переживає час змін, трансформацій. Одне із найактуальніших питань сьогодення є проблема виховання толерантності як норми поведінки та спілкування в умовах демократичного суспільства. У інклюзивних класах обов'язковою звертати увагу на формування толерантного середовища.

І. Яцюк у своєму дослідженні дійшла висновку, що у вузькому значенні інклюзивна освіта – це гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи [1].

На думку О. Листопад, інклюзивне навчання слід розуміти як комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими потребами шляхом їх навчання у загальноосвітніх закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей [2, с. 182].

Науковці виокремлюють такі базові принципи інклюзивного навчання: «цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень; кожна людина здатна відчувати і думати; кожна людина має право на спілкування і на те, щоб бути почутою; всі люди відчувають потребу один в одному; істинна освіта може здійснюватися лише в контексті реальних взаємин; всі люди потребують підтримки і дружби ровесників; для всіх, хто навчається, досягнення прогресу може бути радше в тому, що вони можуть робити, а не в тому, чого не можуть; різноманітність посилює всі сторони життя людини» [2, с. 44].

В інклюзивній освіті виховання толерантності є важливою складовою тому, що воно сприяє створенню безпечного, сприйнятливого та розуміючого навчального середовища для усіх учнів. Толерантність передбачає прийняття та повагу до різних поглядів, переконань, культурних традицій, національностей, релігій та інших відмінностей, які можуть існувати між людьми.

Ідеї толерантності звучали у творах видатних педагогів. Зокрема В.Сухомлинський пропагував ідеї виховання в дітей любові до Вітчизни на ґрунті любові до близьких, виявлення толерантності у повсякденній діяльності та поведінці [3].

Виховання толерантності може допомогти учням розвинути розуміння та повагу до різних особливостей своїх однокласників. Це може допомогти створити навчальне середовище, в якому всі учні відчуються комфортно та безпечно, де вони можуть розкривати свій потенціал та вчитися. Крім того, виховання толерантності може допомогти учням зрозуміти, що різноманітність може бути перевагою, а не недоліком.

Нарешті, виховання толерантності є важливою складовою соціалізації учнів. Воно сприяє формуванню в учнів емпатії, здатності сприймати та розуміти почуття та потреби інших людей. Це може допомогти учням розвинути міжособистісні навички та здатність до ефективної комунікації, що є важливим у житті.

Для створення умов формування толерантного середовища можна використати різні способи, зокрема організувати спільну діяльність дітей. Запровадження ігор, які наведені у таблиці 1, дозволить сформувати досвід толерантного ставлення один до одного.

Таблиця 1.

Можливості ігрових технологій при формуванні толерантних взаємин молодших школярів (за DOCCU «Живемо в демократії» [4])

<i>Гра</i>	<i>Мета</i>
Усі різні, усі рівноправні.	Учні навчаються приймати один одного в групі. Вони визначають, що мають спільного, про що раніше не знали. Вони дізнаються про ставлення щодо розбіжностей.
Я рівноправний.	Учні можуть пояснювати подібність та відмінність між людьми. Учні оцінюють як поняття рівності, так і різноманіття.
Толерантність у спілкуванні.	Формування навичок толерантного спілкування у конфліктній взаємодії.
Коло стереотипів.	Усвідомити вплив стереотипів на психоемоційний стан людини, навчитися надавати підтримку.

Отже, виховання толерантності є важливою складовою інклюзивної освіти, яка сприяє формуванню комфортного та безпечного навчального середовища, громадянської та гуманітарної освіти, а також позитивно впливає на академічний розвиток, соціальну та емоційну благополучність учнів.

Список використаних джерел

1. Яцюк І. Інклюзивна освіта в умовах сучасного загальноосвітнього навчального закладу. Нова педагогічна думка. 2012. № 2. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2012_2/Iyacyuk.pdf.
2. Листопад О.В. Інклюзивна освіта в контексті інноваційного розвитку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2011, № 2 (12). С. 174–184.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. // В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. школа, 1977. — Т. 4. — 637 с.
4. Живемо в демократії. URL: <https://www.living-democracy.com.ua/>

Тепіч Наталія Юріївна
магістранта 1 курсу,
спеціальність «Дошкільна освіта»

«Основні принципи використання театралізованої гри у формуванні творчої уяви дітей дошкільного віку»

Творчість є одним з важливих компонентів розвитку особистості. Вона сприяє формуванню уяви, фантазії та розвитку творчих здібностей дитини. Діти дошкільного віку є особливо чутливими до творчого стимулювання. Театралізована гра може стати важливим засобом формування творчої уяви у дітей. У даній статті будуть розглянуті можливості використання театралізованої гри для формування творчої уяви дітей дошкільного віку.

Під час організації театралізованої гри для формування творчої уяви дітей дошкільного віку варто дотримуватися таких основних принципів:

1. Принцип зв'язку з життям. Використовуємо літературні твори, малі фольклорні жанри, казки, зміст яких є відображенням реальної дійсності минулого і сучасного нашого суспільства, людства загалом. Варто підібрати близькі та зрозумілі дітям сценарії вистав, опиратися на навички та вміння, набуті дітьми протягом життя.

2. Принцип науковості. Варто організовувати театралізовану гру з урахуванням особливостей вікової дитячої психології (типи темпераменту, характер дитини, психічні процеси тощо). Важливо дати можливість дітям зрозуміти та використовувати терміни театральної абетки. У організації діяльності необхідно робити ставку на мовленнєву компетентність дитини.

3. Принцип доступності. Відтворюваний матеріал підбирати відповідно до вікових особливостей дітей [2, 14].

5. Принцип свідомості та активності. Пояснювати дітям причинно-наслідкові зв'язки між процесом роботи над виставою та кінцевим результатом. Доводити до їх свідомості значимість гри кожного з них для інших людей, для команди. Заохочувати дітей до активної взаємодії з іншими дітьми під час підготовки до вистави. Заохочуємо прояви творчої ініціативи, самостійності, активності, уяви.

6. Принцип міцності засвоєння набутих знань, умінь і навичок. Систематично повторювати засоби виразності в різних формах і ситуаціях: міміку, жести, рухи, інтонацію. Розвивати пам'ять, мислення, розширювати світогляд [3, 85].

7. Принцип індивідуального підходу до дітей в умовах колективної роботи. Шукати, відкривати, розвивати обдарованість у дітей в контексті акторських знань, умінь та навичок. Гуманно ставитися до дитини: педагогічно вміло виправляємо помилки, коригуємо гру, заохочувати і стимулювати правильну поведінку і діяльність.

8. Принцип змістовності освіти. Виховний характер змісту сценаріїв п'єс, аналіз поведінки героїв, їхніх вчинків; вміння бути ввічливим як глядач і актор; вболівати за якісно позитивний кінцевий результат усієї команди, яка працює над виставою [1, 45].

9. Принцип наочності. Шлях дитячого пізнання починати з живого споглядання, поєднуючи його з обов'язковим сутнісним поєднанням. Адже дитина мислить формами, кольорами, відчуттями взагалі. Обов'язково залучати дітей до роботи над естетичним оформленням матеріалу – костюмів, декорацій, відеоматеріалу, музичного супроводу, використовувати роль педагога як приклад для наслідування [4, 213].

Висновки: основні принципи використання театралізованої гри у формуванні творчої уяви дітей дошкільного віку є важливими для розвитку творчих здібностей, соціальних та комунікативних навичок дітей. Використання театральних ігор є ефективним засобом для розвитку фантазії та творчої уяви дітей, збільшення можливостей для самовираження та самовираження. Робота в команді та взаємодія між дітьми стимулює соціальні та комунікативні навички. Основні принципи використання

театралізованої гри можуть бути корисними для педагогів та батьків, які працюють з дітьми.

Список використаних джерел

1. Барташнікова І. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-6 років. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2007. 64 с
2. Березіна О., Гніровська О. Грайлик. Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 56 с.
3. Волкова В., Чесняк Т. Роль театралізованої діяльності у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2015. Вип. 43 (96). С. 82-88.
4. Грузинська І. Особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2017. №8. С. 211-214.

*Товстенко Юлія Вікторівна,
магістранта 1 курсу,
спеціальність «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

«Потенціал дистанційних технологій навчання для формування критичного мислення учнів НУШ»

Дистанційне навчання визначається як одна з форм організації навчального процесу, за якою всі або частина занять здійснюються з використанням сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій при територіальній віддаленості вчителя і учнів [1].

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що загальні ідеї, які стосуються теоретичних і методологічних питань формування та моделювання навчальних середовищ засобами технологій дистанційного навчання, розкрито у напрацюваннях В. Бикова, Н. Буркіна, Р. Гуревича, О. Глазунової, В. Кухаренка, В. Лапінського, Н. Морзе, В. Олійника, Н. Рашевської, О. Співаковського, Л. Стельмашук, Є. Смирнової-Трибульської, Ю. Триуса та інших фахівців.

Технічні питання застосування дистанційних технологій в освітньому процесі висвітлені в напрацюваннях О. Гайша, Р. Голощук, Є. Ланських, Г. Маклакова, А. Малихіна, П. Федорук, С. Штангей та ін.

Проблема впровадження технологій дистанційного навчання у початковій школі з використанням власного досвіду описана у публікаціях І. Воротникової, І. Делик, Н. Івасішиної, О. Корнієць, Л. Міляєвої, С. Муравського, Л. Покудіної, С. Якубова.

За способом поширення навчального контенту розрізняють наступні навчальні режими:

- синхронні (передбачають одночасну участь у процесі навчальних занять вчителя та учнів);
- асинхронні (не вимагають одночасного, в режимі реального часу, зв'язку усіх учасників);
- змішані (це системи, що використовують елементи як синхронних, так і асинхронних систем).

Організувати навчання учнів у синхронному режимі можна з використанням:

- платформ дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom та інші);
- проведення вебінарів, відеоконференцій (Zoom, Google Meet, Cisco WebEx, Microsoft Teams, Skype);

– проведення чатів (спілкування користувачів мережі в режимі реального часу через месенджери: Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp, а також можливість проведення чатів надає пошта Gmail).

Варіантами організації дистанційного навчання учнів у асинхронному режимі є використання електронної пошти; Google Діску; соціальних мереж/месенджерів (Facebook, Viber, Telegram); сайту/блогу/ віртуальної дошки (Padlet, Lino it тощо). Невід’ємним компонентом будь-якої з вищенаведених систем є ефективна комунікація між усіма учасниками [2, 4].

При умовах дистанційного навчання перед вчителями постало важливе завдання створити цікаві та повчальні онлайн-уроки, які вмщали б у собі усі принципи та ідеї Нової української школи і повною мірою розвивали б усі необхідні ключові компетенції здобувачів освіти. Створити умови для розвитку критичного мислення, адже воно формується та розвивається під час опрацювання інформації, розв’язання задач, проблем, оцінки ситуації, вибору раціональних способів діяльності.

Організація навчально-пізнавальної діяльності з використанням технології критичного мислення, зокрема, під час навчання з використанням технологій дистанційної освіти, розглядається сьогодні як важливий дидактичний напрям, в якому домінують: пошук чіткої постановки проблеми, обґрунтування, формулювання, твердження; використання різноманітних інформаційних джерел та посилення на них; дотримання основної теми та її цілей; вплив сприйняття й розуміння чужих думок, схильність до застосування умінь й навичок критичного мислення у житті.

Залучення прийомів критичного мислення до навчального процесу з використанням технологій дистанційного навчання розпочинається з найпростіших прийомів. Зокрема «Відкритий мікрофон», «Мозковий штурм», які можна організувати на сервісі Google-Docs. Саме ці прийоми дозволяють налаштувати дітей до спілкування, залучити всіх до обговорення теми, включити в майбутню роботу на уроці. Пізніше на основному етапі уроку можна застосовувати більш складні прийоми, такі як «Крісло автора», «Інтерв’ю». Під час дистанційного навчання ці технології набувають нових можливостей. Наприклад, «крісло автора» можуть зайняти одночасно всі діти класу та поділитись своїми думками. Різноманітні вправи на асоціації легко вписати в дистанційне навчання завдяки платформі LearningApps.org.

Такі прийоми для розвитку критичного мислення, як «Фішбоун», «Сенкан» можна організувати на онлайн-дошках, де кожна дитина зможе самостійно працювати і ділитися своєю роботою з іншими.

Більшість дієвих прийомів технології критичного мислення можна комфортно організувати як при очному навчанні, так і при навчанні з використанням технологій дистанційного навчання. Наведені прийоми технології критичного мислення доречно використовувати як на початку заняття, для активізації пізнавальної діяльності та актуалізації знань, так і в кінці вивчення теми. Якщо вони виконуються в кінці заняття, то дають загальну картину сприйняття навчального матеріалу учнями та виявляють прогалини у розумінні теми і цілому чи окремого поняття зокрема.

Отже, умови сьогодення, які були викликані пандемією COVID-19 та військовим станом не залишили розвиток критичного мислення поза увагою. Навпаки, це питання стало більш актуальним, бо вільна країна потребує критично свідомих громадян, які вміють відстоювати свою позицію, аналізувати інформацію. Кероване та вдало організоване дистанційне навчання розвиває в учнях самостійність, творчість, ініціативність, критичне мислення. Під час онлайн-уроків учні здатні проявляти самостійність, вміння відстоювати свою думку, ділитися здобутими знаннями.

Навчити дітей мислити критично – означає правильно задати питання, спрямувати увагу в правильному напрямку, навчати робити висновки і знаходити рішення, для того щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідне розумне керівництво з боку вчителя. Необхідно кожен урок в школі перетворити на урок мислення,

спілкування, урок-діалог навіть у дистанційному форматі. Все це залежить від вчителя, який має бути сучасним, креативним, ініціативним, мобільним, мати високий ступінь виконавчої дисципліни, слугувати прикладом для своїх учнів, надихати їх та мотивувати, співпрацювати з батьками.

Список використаних джерел

1. Воротникова І. П., Якубов С. В. Упровадження дистанційних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 140 с.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України 08 вересня 2020 року № 1115 Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n2>
3. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Харків: «Основа»: «Триада +», 2007. 112 с.
4. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: методичний посібник для вчителів / автори-укладачі : О.І. Пометун, І.М. Сущенко. Київ, 2017. 96 с

*Топалова Марія Борисівна
аспірантка 2 року навчання
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Довбня Софія Олегівна*

«Формування виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку: педагогічна проблема»

Актуальність теми дослідження спрямована на формування у майбутнього покоління грати як діти, грати як актори театру. Театральне мистецтво дає змогу «занурити» у особливості художнього відображення життя за допомогою сценічної дії акторів перед глядачами. Важлива особливість театру, яка відрізняє його переважно від усіх видів мистецтва (виняток – хореографія), полягає у тому, що глядач і актор має змогу стати свідком процесу художньої творчості, спостерігати створення художнього образу власними очима. Вплив справжнього театального мистецтва, що викликає почуття емпатії – співпереживання у глядача і актора приводить його до виконання власної цілі, а саме в цьому і полягає надзавдання щодо формування виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку в цілому.

Низка досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів присвячена проблемі розвитку творчих здібностей та вихованню творчої особистості в різних видах діяльності (Д. Богоявленська, Г. Костюк, С. Рубінштейн, К. Платонов та ін.).

Творчий розвиток дітей дошкільного віку засобом театально-ігрової діяльності досліджували Л. Артемова, А. Богуш, Н. Водолага, Н. Гавриш, Н. Луцан, Л. Макаренко та ін.

Численні наукові праці (Л. Артемова, Р. Жуковська, Ю. Косенко, Т. Маркова, В. Ядешко та ін.) присвячені проблемі театралізованій діяльності як творчій, синкретичній за своєю природою діяльності, що спонукає особистість до виконання творчих завдань і театралізації творів із залученням різних видів мистецтва

У доробку педагога К. Станіславського можна знайти думку про те, що через постійне занурення у роль, актор починає відчувати справжні почуття, які поступово створюють форму цих переживань, а провідником у цей світ слугує постійна та стійка взаємодія педагога і дитини.

Одним з рушійних сил виконавської культури за напрацюваннями автора, можна визначити дію, яка є і основою акторської гри, оскільки будь-яка роль складається з безлічі дій, кожна з яких повинна розкривати думку ролі, імітувати почуття та емоції героя та створити абсолютну атмосферу єднання ролі та виконавця. Роль повинна стати частиною виконавця для цього педагог радить залучати не тільки життєвий досвід, а і фантазію у ролі дитини-«режисера» або дитини – «актора», або дитини-«декоратора», або дитини-«глядача».

Основним принципом театрального мистецтва К. Станіславський зазначав виховний вплив театру на акторів, і на глядачів. Адже після зіграної ролі чи перегляду вистави кожен учасник цього дійства повинен зробити висновки, які необхідно обговорити.

У своїх працях «Робота актора на собою» та «Робота над роллю» педагог звертає увагу на детальний аналіз гри, який включає поетапний, обґрунтований ланцюжок дій, уявлень та переживань свого персонажа. Ця послідовність повинна бути простою і ясною та при злагодженій командній роботі з власне взятими на себе ролями можна досягнути цілі.

Саме завдяки залученню старших дошкільників до світу театру формує у дітей великий та розгалужений простір до виконавської культури.

На думки сучасних педагогів (І. Кондратець, О. Олійник, О. Половіна та ін.) поняття «виконавська культура» трактується як здатність дитини через самовиявлення і життєвий досвід, виражати акторські уміння і навички інтонаційності, пантоміміки й дикції створити образ персонажу в інсценуванні театралізованої вистави. Складники виконавської культури дітей старшого дошкільного віку гармонійно поєднуються та є послідовними етапами у театралізованій діяльності.

Усе починається із «входження» у світ театру в старшому дошкільному віці. Ознайомлення з театром, за традиційною класифікацією (А. Богуш, Л. Макаренко, Н. Сиротич та ін.), відбувається в трьох напрямках (рис. 1).

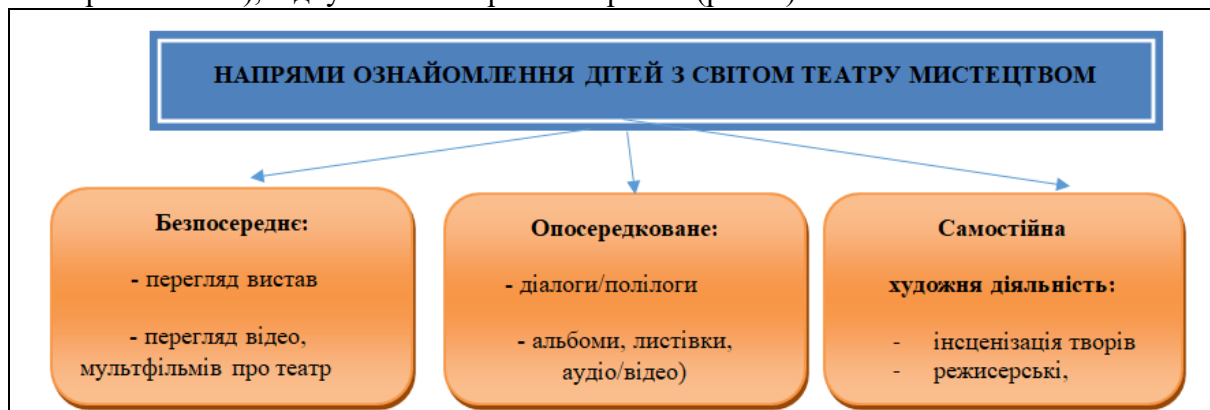

Рис. 1. Напрями ознайомлення дітей з світом театру

На етапі «входження» дітей у світ театру на думку І. Кондратець, важливо створити умови, які сприяють ефективності формування виконавської культури дітей дошкільного віку, а саме:

- створення відповідного мистецького простору;
- забезпечення естетико-педагогічного контенту (якість, доступність віку, гуманно-духовний зміст вистави);
- забезпечення сприятливої психологічної атмосфери (настрій на перегляд; пояснення незрозумілого; обговорення побаченого, здійснення рефлексії, зворотного зв'язку, запитання дітям, розставлення акцентів).

Наступним кроком, автор зазначає є вже безпосереднє ознайомлення з будівлею театру, перші спостереження за структурою театру (холлом, сценою, кулісами), декораціями. Вже після безпосереднього знайомства з театром вихователь має

сфокусувати увагу на запалі дітей від побаченого, підтримати творчий вогонь. Для цього необхідно у бесідах з дітьми повертатись до спогадів про знакову подію, проводити ігри-драматизації на основі твору, який було переглянуто у театрі та творів, які було прочитано для розвитку.

У програмі «Дитина-2020» завдання з формування виконавської культури передбачено в рубриках: студія («Акторська студія», «Маленький актор»), театр на морських камінчиках, театр із яєць, театр із кульок.

Очевидно, що формування виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку найефективніше реалізуватиметься в театральномистецькому розвивальному середовищі, яке:

- забезпечить психологічний комфорт кожній дитині;
- дасть відчуття захищеності й впевненості в собі;
- створить умови для саморозгортання й прояву творчості кожної дитини.

Театральномистецьке розвивальне середовище – цілісна інтегрована система, яка гармонійно інтегрує художньо-естетичну, театралізовану та художньо-пізнавальну діяльність і забезпечує умови для придбання соціокультурного досвіду взаємодії в співтоваристві однолітків і дорослих, де дитина проявляє такі цінності як свобода, гідність, інтереси і має можливість вільно проявляти емоції. Кожна деталь в означеному середовищі має стимулювати думку дитини, надихати на творчість і розвиток.

Основним компонентом формування виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку є театральні вистави у яких дитина виступає як глядач, які разом із дорослими готують діти, виступаючи у певній ролі (актор, режисер, музикант, диригент, танцюрист, художник, звукооператор, костюмер, суфлер, касир тощо).

Метою яких є занурення дитини у безпосередню гру та визначення її ролі у ній через призму власної емоційності та надає герою власних рис. За своєю природою це синтетично створені умови для залучення міміки, жестів, мовлення, координації та взаємодії з атрибутами. Це перші кроки старших дошкільників до акторства та професійної сцени. Через пластичність сюжету театральної вистави дитина вчиться емоційно передавати сюжет наслідуючи образ героя та надаючи йому власних рис. Театральна вистава не вимагає спеціальних атрибутів, вона може проходити і в групі без безпосереднього перебування глядачів так і на сцені, але даний процес вимагає від дитини дошкільного віку осмислення сюжету, театального досвіду (розкриття поняття «театр», його структура), володіє мовою театралізованого мистецтва та залучується до гри на ролі відповідно до своїх здібностей.

М. Кнебель стверджувала, що жодна театральна школа не може і не повинна ставити перед собою завдання давати рецепти творчості, роботи над роллю, над виставою.

Як зазначає Д. Менджеричька, що зображуючи вигаданий творчий образ, дитина не переймається глядачами чи слухачами, не копіює те, що бачила, а з великою щирістю передає своє ставлення, думки, почуття, мрії та прагнення до зображувального персонажа.

Отже, на основі зазначених вище педагогічних тверджень, визначено основні умови та компоненти формування виконавської культури, а саме: створення відповідного мистецького простору, забезпечення естетико-педагогічного контенту, забезпечення сприятливої психологічної атмосфери, безпосереднє ознайомлення з будівлею театру та перші спостереження за структурою театру і декораціями, театральні вистави.

З огляду на педагогічний вплив основних умов та їх складових спрямовує старших дошкільників проявити себе через самовиявлення і життєвий досвід, виражати акторські уміння і навички інтонаційності, пантоміміки й дикції створити образ персонажу в інсценуванні театралізованої вистави.

Список використаних джерел

1. Кондратець І., Довбня С., Топалова М. Формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку: змістовий контекст театального

образотворення. Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація: колективна монографія / за наук. ред. проф. Цветкової Ганни. Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. С. 255–277.

2. Кондратець І. В. Ласкаво просимо до театру! Ознайомлення дошкільників із театральним мистецтвом. *Палітра педагога*. 2021. № 2. С. 3-9.

3. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.

*Тригуб Андрій Юрійович,
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

«Організація науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти як науково-педагогічна проблема»

Однією із ключових форм навчальної діяльності є самостійна науково-дослідна робота здобувача освіти. Такий спосіб пізнання мав важливе значення і в історичній ретроспективі.

Серед вчених існує думка про те, що науково-дослідницька діяльність студентства є особливим науково-освітнім середовищем.

Сутність поняття самостійної (науково-дослідної) роботи детально розкрили В.К. Буряк, Б.П. Єсіпов та інші.

Загальні проблеми організації науково-дослідної роботи були досліджені С.У. Гончаренком, О.В. Крушельницькою, А.С. Кушнірук, В.М. Шейк, Г.С. Цехмістровою, А.С. Філіпенком та ін.

В.Є. Бенера досліджувала роль університетів як центрів становлення самостійної науково-дослідної роботи студентів в другій половині XIX — на початку XX ст.; самостійну роботу студентів у науково-педагогічних виданнях другої половини XIX — початку XX ст.; історико-педагогічні витоки категорійної сутності самостійної роботи у навчальному процесі вищої школи в другій половині XIX — на початку XX ст.; тенденції розвитку самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищих закладів освіти у контексті реформацій 1905—1916 років.

С.С. Вітвицькій належать ідеї щодо значення дослідницької діяльності студентів, характеристики магістерської роботи як однієї з провідних її форм, розподіл цих робіт та студентів на типи залежно від рівня зацікавленості у дослідницькій діяльності.

Проблеми формування умінь і навичок дослідницької діяльності студентів висвітлено у працях О.І. Земки, М.В. Золочевської, Н.В. Морзе, О.С. Овакімян, М.І. Фалько.

Вивчення питань формування науково-дослідницької культури розглянуто у роботах О. В. Білостоцької, Г. М. Сомбаманії.

Науково-дослідну роботу визначають як роботу пошукового, теоретичного та експериментального характеру, що виконується з метою визначення технічної можливості створення нової техніки і технологій.

Варто додати, що основні поняття та категорії науково-дослідної діяльності знайшли своє відображення у законодавчих актах.

Зокрема, у Законі України від 26.11.2015 р. № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність» наукова діяльність визначається як інтелектуальна творча діяльність,

спрямована на одержання нових знань та/або пошук шляхів їх застосування. За основними видами наукова діяльність поділяється на два види: фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Під фундаментальними науковими дослідженнями слід розуміти теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань, результатом яких є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо. Такі результати не призначені для безпосереднього практичного використання у сфері економіки. Під прикладними науковими дослідженнями розуміють теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей (створення нових або вдосконалення існуючих матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань) [3].

Отже, результати фундаментальних наукових досліджень мають характер нової наукової інформації, а результати прикладних наукових досліджень мають характер речі, алгоритму тощо, які можуть мати матеріальне вираження та практичне застосування.

Необхідно пам'ятати, що наведені законодавчі визначення є відображенням загально визнаного розуміння наведених понять, яке обґрунтоване та розроблене у науковій літературі.

Такий поділ наукових досліджень на види поділяється і у педагогічній літературі.

У контексті викладеного вище постає питання співвідношення самостійної науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти із фундаментальними або прикладними дослідженнями, тобто до якої із наведених категорій можна віднести такі дослідження.

На думку С.С. Вітвицької, участь студента у науково-дослідній роботі є важливим критерієм перевірки ступеня готовності студента до творчої праці [1, 229].

Н. Уйсімбаєва вважає, що основою навчання у вищому навчальному закладі є оволодіння методикою наукового пізнання, ознайомлення з передовим науковим досвідом, формування дослідницьких вмінь. На думку вченої, завданням сучасного періоду розвитку вузів є забезпечення умов для того, щоб кожен студент протягом навчання у вищому навчальному закладі тією чи іншою мірою отримав навички дослідницької роботи, засвоїв відповідні методи науково-дослідної діяльності [4].

На нашу думку, за загальним правилом самостійна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти не відноситься ані до фундаментальних, ані до прикладних досліджень та має на меті підготовку майбутнього вченого до них. Іншими словами, завданням самостійної науково-дослідної роботи є тренування здобувача до згаданих видів досліджень у майбутньому шляхом оволодіння методикою наукового пізнання.

Самостійну науково-дослідну роботу здобувачів вищої освіти можна вважати квазіпрофесійною діяльністю.

Виключенням із запропонованого умовиводу можна вважати дослідження у сфері інновацій. Наприклад, у листопаді 2022 р. засоби масової інформації повідомляли, що студенти винайшли прилад для відновлення рухливості руки [2], у жовті 2022 р. – що львівські студенти винайшли кровоспинний бинт для ЗСУ та гідрогелеві пов'язки, що загоюють рани [5], у квітні 2022 р. – що вінницькі студенти винайшли маячки для пошуку людей.

Отже, на нашу думку, основною науково-педагогічною проблемою у сфері науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти на сучасному етапі можна вважати дослідження цього явища через призму шляхів мотивації до проведення такої роботи.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульнорейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.

2. Винайшли прилад для відновлення рухливості руки // URL: <https://33kanal.com/news/197024.html> (дата звернення 02.12.2022)
3. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 02.12.2022)
4. Уйсімбасва Наталія. Науково-дослідна діяльність майбутнього фахівця». Збірник наукових праць Кіровоградського ДПУ. Кіровоград, 2010. С: 243-246 /URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099961.pdf> (дата звернення 04.12.2022)
5. Львівські студенти винайшли кровоспинний бинт для ЗСУ та гідрогелеві пов'язки, що загоюють рани – подробиці // URL: <https://www.5.ua/nauka/lvivski-studenty-vynaishly-krovospynnyi-bynt-dlia-zsu-ta-hidrohelevi-pov'iazky-shcho-zahoiuiut-rany-podrobytsi-289806.html>

*Трохименко Людмила
студентка 4 курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник :
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна,*

«Сюжетно-рольова гра як засіб формування навичок соціальної поведінки у дітей старшого дошкільного віку»

Актуальність проблеми. В умовах сьогодення залишається багато суперечливих питань, пов'язаних із виховним потенціалом ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Це відображено в низці праць різних науковців [2,3,4]. Автори, аналізуючи реалії сьогодення, вказують на тенденцію до витіснення ігрової діяльності з життя сучасних дітей дошкільного віку, неефективний педагогічний супровід грою, авторитарний підхід в організації ігрової діяльності.

В дошкільній освіті України програмно-методичне забезпечення відповідає положенням Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», вимогам Базового компоненту дошкільної освіти, чинним освітнім комплексним і парціальним програмам. Реалізація компетентнісного підходу до формування особистості в грі та організація ігрової діяльності дітей та формування ігрової компетенції в розвивальному середовищі дошкільного освітнього закладу забезпечується завдяки структурованості завдань програмно-методичного забезпечення.

До Базового компоненту [1] введено розділ «Гра дитини», в якому висвітлено роль гри для реалізації творчих задумів, пізнавальних, соціальних, моральних, естетичних потреб дитини. Освітня лінія «Гра дитини» результатом освітньої роботи визначає сформованість ігрової компетенції, що проявляється в інтересі дитини до відображення широкого кола об'єктів довколишньої дійсності, створенні ігрових задумів, розігруванні ситуацій у власних іграх, виборі гри, вмінні гратися самостійно та з однолітками на основі ігрового задуму.

Вплив гри на розвиток дитини доцільно порівняти із впливом навчання на розвиток особистості. Гра передбачає зміну потреб і впливає на формування свідомості дитини. Вона є джерелом розвитку і водночас створює зону найближчого розвитку. Гра займає у житті дошкільника особливе місце. Ігри використовуються на заняттях, у вільний час діти з інтересом грають у вигадані ними ігри. Самостійні форми гри мають у педагогіці найважливіше значення у розвитку дитини. У таких іграх найповніше виявляється особистість дитини, тому гра є засобом всебічного розвитку (розумового, естетичного, морального, фізичного). Теоретично гра розглядається з різних позицій. З погляду філософського підходу гра дитини є головним способом освоєння світу, який вона

пропускає крізь призму своєї суб'єктивності. Людина граюча – це людина, що створює свій світ, а значить, людина, що творить. З позиції психології відзначається вплив гри на загальний психічний розвиток дитини: формування її сприйняття, пам'яті, уяви, мислення, становлення її довірливості. Соціальний аспект виявляється в тому, що гра – це форма засвоєння суспільного досвіду, її розвиток відбувається під впливом навколишніх дітей та дорослих.

Отже, в результаті проведеного теоретичного аналізу можна сформулювати висновок: гра – основний вид діяльності дітей дошкільного віку, який спрямован на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, в якій складається і удосконалюється самоврядування поведінкою дитини. У процесі гри залучається вся особистість дитини, удосконалюються пізнавальні та логічні процеси, задовольняються потреби та інтереси. Сюжетно-рольова гра є відбивною діяльністю, і основне її джерело – це навколишній світ, життя та діяльність дорослих та однолітків.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Айзенбарт М. Ігрова діяльність у процесі формування соціально-комунікативних здібностей старших дошкільників крізь призму поглядів В. О. Сухомлинського. Нова педагогічна думка. 2014. № 2. С. 64-67.
3. Артемова Л.В. Відображення знань дітей у спільних іграх. Дошкільне виховання. 1973. № 9. С. 10–14.
4. Волощенко Н. О., Корнійчук Н. О. Роль сюжетно-рольової гри у формуванні моральних норм поведінки дітей старшого дошкільного віку. Освітній дискурс. Гуманітарні науки. 2019. Вип. 13. С. 68-78.

*Федорова Ірина Василівна,
магістранта I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Скрипнікова Софія Віталіївна*

«Українська народна казка як засіб розвитку фантазії у дітей старшого дошкільного віку»

Сьогодні потреба в українській народній казці особливо велика. Казка – невід'ємний елемент у вихованні дітей дошкільного віку. Казки найкраще відповідають потребам дітей та органічно реагують на дитячу психологію. Прагнення добра і справедливості, віра в чудеса, схильність до уяви, фантазії, до магічного перетворення середовища – все це дитина з радістю зустрічає в казці. Завдяки казкам у дітей формуються вміння співпереживати, співвідносити і радіти. Казка потрібна дитині для того, щоб визначитися, щоб оцінити свої можливості. Діти, звичайно, вдячні слухачі, але десятки разів переказана казка втрачає свої первісні уявлення, та й розвиток дитини не стоїть на місці, а дорослі часом подають казки недостатньо різноманітно, в основному – це читання, у кращому випадку драматизація за мотивами знайомих казок.

На сьогодні українські народні казки, як найбагатший матеріал і «криниця мудрості» активно використовуються в закладах дошкільної освіти для розвитку у дітей уяви, фантазії, мислення, мовленнєвої творчості та активного виховання моральних почуттів. Діти – це дивовижні фантазери, і варто тільки їм сказати, що вони щось

придумали, як відразу запрацює уява та фантазія і дитина починає складати, малювати і т.д.

Поняття «уява» та «фантазія» часто використовують як синоніми. О. Вільчинська зауважує, що уява виникає в наочно-ігровій діяльності, а фантазія народжується в грі завдяки уявній ситуації [1, с.15]. На нашу думку, уява – це засіб, який робить ідею реальністю. Коли говоримо про уяву, спираємося на логічні обґрунтування. Фантазія – це роздуми на вільну тематику, вона може бути нічим не обґрунтована і перечить здоровому глузду. Тим не менш, фантазія і уява тісно пов'язані, а будь-яке творення без них просто неможливе. Ідеї з'являються з фантазії, міцніють в уяві і потім уже втілюються у реальність.

Відмінний засіб розвитку фантазії – це казка, де з допомогою уяви діти визначають розвиток ігрової діяльності, і набувають можливість втілення своїх фантазій, реалізують свої задуми, створюють нехай невеликі, але закінчені твори.

Н. Дубравська зауважує, що будь-які дитячі фантазії будуються з елементів, отриманих дитиною з дійсності, що її оточує, і закріплених в її пам'яті досвідом. Кількість і різноманітність досвіду, який має дитина, є дуже важливими, але самої тільки наявності досвіду недостатньо для активізації уяви дитини. Не менш (а, можливо, і більш) важливим є вміння включати і використовувати накопичений досвід у своїй творчості [2, с. 204].

Старший дошкільний вік характеризується активізацією функції уяви. Спочатку відтворювальної (що дозволяє у більш ранньому віці представляти казкові образи), та творчої (завдяки якій створюється принципово новий образ). Цей період є сензитивним для формування фантазії. У старшому дошкільному віці дитина вже засвоює основні зразки поведінки та діяльності та отримує свободу в оперуванні ними. Уява дитини дозволяє їй сприймати як реальні, найфантастичніші, казкові образи та ситуації. Саме в цьому віці починають зазвичай існувати вигадані світи з уявними друзями та ворогами.

Для розвитку фантазії дітей старшого дошкільного віку доцільно використовувати спеціально спрямовані ігри із використанням українських народних казок:

1. Рольові ігри – «Оживи казку», де педагог рівних з дітьми дошкільного віку входить у процес і може впливати (за потреби) на виконання дітьми необхідного ланцюжка ігрових дій. Дитина перетворюється на образ, який допомагає розвинути дитячу уяву та фантазію, дитина отримує досвід рольової поведінки. Наприклад, на початку діти відтворюють сюжет прочитаної педагогом казки. Діти розподіляють ролі, мають можливість вносити до сюжету казки власні зміни. Педагог спонукає (задаючи питання) дітей творчо створювати сюжет казки. Завдяки цьому у дітей старшого дошкільного віку формується вміння у розгорнутій словесній формі, чи згорнутих інтуїтивних міркуваннях будувати обґрунтування сюжету та поведінки обраної ролі. Педагоги зацікавлені навчити дитину не лише фантазувати, а й уміти реалізувати задум, створити невеликий, але закінчений твір.

2. Колективна казка. Педагог пропонує дітям скласти колективно казку: важливо, щоб у ній взяла участь кожна дитина, склавши по кілька речень для продовження загального сюжету. Педагог бере участь у грі на рівних правах, допомагає дітям спрямувати (задаючи питання) розвиток сюжету та за необхідності побудувати його логічне завершення.

3. Колективне малювання. Вдало можна використати метод колективного малювання «Чарівна казка – «Колобок». Діти старшого дошкільного віку отримують можливість виконати малюнок колективно. Виходить продукт групової фантазії, де можна побачити, яким світ бачать діти.

Таким чином, українська народна казка для дітей старшого дошкільного віку є не просто фантазією, а особливою реальністю, що допомагає встановити для себе світ людських почуттів, стосунків, найважливіших моральних категорій та почуттів. Казки є для дітей старшого дошкільного віку невичерпним джерелом розвитку почуттів та фантазії, у свою чергу розвиток почуттів та фантазії долучає їх до духовного багатства,

накопиченого людством.

Список використаних джерел

1. Вільчинська О. Вікова специфіка розвитку уяви старшого дошкільника. Наукові записки Інститут психології ім. Г.С. Костюка. Київ, 2020. С.15–19
2. Дубравська Н. М., Григорчук О. О. Розвиток уяви і фантазії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць. 2015. С. 203–206.

*Ханенко Світлана Олександрівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидатка психологічних наук
Товкач Ірина Євгенівна*

«Формування сенсорних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку засобами нетрадиційних технік малювання»

Сенсорний розвиток дитини - це розвиток її сприйняття й формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, величину, розташування у просторі, а також запах, смак тощо. Значення сенсорного виховання в ранньому віці важко переоцінити. Саме цей вік найбільш сприятливий для вдосконалення органів чуттів, накопичення уявлень про навколишній світ.

Малювання – вид образотворчої діяльності, основне призначення якої - образне відображення дійсності. Образотворча діяльність — одне з найцікавіших дітей дошкільного віку: вона глибоко хвилює дитини, викликає позитивні емоції. Пізнання предметів та його властивостей, куплене дієвим шляхом, закріплюється у свідомості. Якості тієї чи іншої форми, величина, колір стають як ознаками окремих, певних предметів, а й узагальнюються у розумінні дітей як властиві багатьом предметам. Вони дізнаються і назвуть їх у будь-яких предметах.

На думку О. В. Запорожця, образотворча діяльність подібно до гри, дозволяє більш глибоко осмислити сюжети, що цікавлять дитину. Однак ще важливіше, як вказує він же, що в міру оволодіння образотворчою діяльністю у дитини створюється ідеальний внутрішній план, який відсутній в ранньому дитинстві. У молодшому дошкільному віці внутрішній план діяльності в повному обсязі внутрішній, він потребує матеріальних опор, малюнок - одне з таких опор.

Дитина може знайти себе в малюванні, і при цьому буде знято емоційний блок, який гальмує його розвиток. У дитини може відбутися самоідентифікація, можливо, вперше у її творчій роботі. У цьому його творча робота як така може мати естетичного значення. Вочевидь, що така зміна у розвитку набагато важливіше, ніж кінцевий продукт - малюнок.

Вирішуючи завдання сенсорного розвитку, дитяче малювання вирішує завдання створення зображення як образу предмета. Художні прийоми, що відкриваються та використовуються дітьми, - це швидкі графічні техніки малювання олівцем, авторучкою, фломастерами, крейдою; до виразних художніх засобів слід віднести форму, її конфігурацію та зримі контури предметів - взаєморозташування елементів, і колір для передачі предметного кольору в його однозначності (сонце – жовте, трава – зелена, небо – синє, ведмедик - коричневий, квітка - червоний або синій) .

Малювати з використанням нетрадиційних технік можна і потрібно починати з молодшого віку - за принципом «від простого до складного». Основні техніки,

використовувані в цьому віці: малювання пальчиками, долоньками; малювання стусанами з поролону, ватяними паличками; друкування листям, картоплею, морквою; малювання свічкою, вугіллям.

Тому їх використання дозволяє дітям відчувати себе ризикованіше, сміливіше, розвиває уяву, дає повну свободу для самовираження. Нетрадиційні техніки малювання - це новий напрямок, що допомагає розвивати у дитини всі сторони.

Таким чином, формування умінь та навичок образотворчої діяльності в молодшому дошкільному віці сприяє сенсорному розвитку, що вирішує важливі завдання загального розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Андрієтті О. П. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Тернопіль : Мандрівець, 2019. 104 с.,
2. Базовий компонент дошкільної освіти/М-во освіти та науки. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Боднар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі: Навчальний посібник. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 354 с.
4. Борук О. У країні веселих пальчиків / Ольга Борук, Валентина Дуб'ячина // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 8. С. 54-59.,
5. Булгакова Т. М. Історико-педагогічні основи художньо-естетичного виховання особистості // Молодий вчений. 2016. №2 2 (29). С. 261-264.
6. Вернидуб І. Тіньові малюнки. Джміль. 2017. № 5-6. С. 18-19.
7. Виготський Л.С. Психология искусства. Москва: Педагогика, 1987. 344 с.
8. Горошко Н.А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах: малювання, ліплення, аплікація : планування, конспекти занять, методичні рекомендації. Харків : Ранок, 2007. 224 с. \
9. Кольорознавство : навч. посіб. / наук. ред. професора Є. А. Антоновича. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ : Альтерпрес, 2016. 452 с., іл.,
10. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : Навчальний посібник. Запоріжжя : Просвіта, 2020. 188 с.
11. Нетрадиційні техніки малювання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: навчально-методичний посібник / Т. В. Журавко ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. 125 с

*Харченко Олександри Валеріївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидатка психологічних наук
Товкач Ірина Євгеніївна*

«Роль дидактичної гри у процесі розвитку креативності дітей старшого дошкільного віку»

Анотація. У статті розкрито особливості креативного розвитку дітей старшого дошкільного віку засобом дидактичної гри. Наголошено, що дидактична гра дає змогу створювати умови для виявлення творчих нахилів і здібностей дошкільників. Для того, щоб дидактична гра досягла своєї мети, завдання у дидактичній грі має збуджувати інтерес у дітей, приваблювати їхню увагу, щоб вони з бажанням бралися за його розв'язання.

Ключові слова: креативність, креативний розвиток дитини, дидактична гра, діти старшого дошкільного віку.

Проблема розвитку креативного розвитку особистості є однією з центральних в сучасній науці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості, креативності, долання стереотипів і вироблення нових, нестандартних ідей, оригінальних підходів і шляхів до їх втілення.

Одним з головних педагогічних завдань при цьому є виховання особистості, здатної акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі, мистецтві, розвивати технології. Це завдання відображене в Базовому компоненті дошкільної освіти, за яким «дошкільник має виявляти здатності та навички до активного, творчого впровадження набутого досвіду [2]».

Дослідники, зокрема О. Чепур розглядає креативність дошкільників як характеристику творчого потенціалу, яка виявляється, передусім, у навчально-пізнавальній діяльності й зумовлює творчу спрямованість дитини, її здатність до самостійного вибору оптимального та оригінального шляху вирішення навчальних завдань, створення нових ідей, продуктів, новизна яких може бути як об'єктивною, так і суб'єктивною [6, с. 203].

Креативність можна розглядати як основу продуктивного розвитку дошкільника, як потенціал, що забезпечує його особистісне зростання.

Креативній, творчо спрямованій активності дошкільника притаманні: активність у мисленні, ініціативність, наявність певних нахилів, здібностей, інтересів, творчої уяви; небайдуже ставлення до навколишньої дійсності, здатність помічати, переживати, творити нове, сумніватися й шукати шляхи рішень, отримувати задоволення від результату й самого процесу творення; достатній рівень життєвої компетентності.

Як зауважує С. Лозинська, «креативність виявляють з п'ятого року життя, але це зовсім не означає, що до цього моменту її не слід розвивати. Навпаки, чим раніше дитину навчають спостерігати, пояснювати незвичайне, дивуватися оточуючими явищами, предметами, експериментувати, тим ґрунтовніше підготують її до прояву креативності [3, с. 163]».

Найбільш сенситивним періодом для розвитку креативності вчені вважають старший дошкільний вік, оскільки в дітей цього віку активно розвивається творча уява, фантазія, збагачується увага, вона набуває стійкості та довільності, відбувається перехід від мимовільного до довільного запам'ятовування інформації. Тому для забезпечення майбутньої реалізації креативного розвитку кожної дитини важливо приділити увагу розкриттю творчих можливостей саме у цьому віці.

Система педагогічних впливів з метою формування креативності в дітей дошкільного віку реалізовується в ігровій, предметній, пізнавальній, естетичній, художній, образотворчій діяльності, через яку відбувається творче пізнання навколишнього світу й набуття власного практичного досвіду.

Великий вплив на розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку здійснює гра як провідна діяльність дошкільника. Виховне значення гри, її різнобічний вплив на розвиток дитини важко переоцінити. Гра органічна для дитячого віку і за вмiлого керівництва з боку дорослих здатна творити дива. В дошкільній педагогіці ігри розглядаються не тільки як засіб освітньої роботи, а й як самостійна форма організації життя і діяльності дітей.

Завдання з формування креативності у дітей старшого дошкільного віку повною мірою розв'язуються під час проведення дидактичних ігор.

Дидактична гра – складне педагогічне явище, призначення якого полягає в імітації й моделюванні навчальних ситуацій через гру. Під час дидактичних ігор діти спостерігають, порівнюють, класифікують предмети за певними ознаками, здійснюють аналіз і синтез, абстрагуються від несуттєвих ознак, роблять узагальнення та висновки [7, с. 251].

Варто вказати, що своєрідність дидактичної гри полягає у тому, що вона є можливість педагогу здійснювати навчання, вправління та розвиток творчих здібностей, формування цінних рис особистості та взаємин дітей у привабливій для них ігровій формі. В іграх вихователь зможе краще розпізнати своїх вихованців, їх характер, звички, здібності, що дозволить йому знайти правильні шляхи впливу на кожного з дошкільників.

Дидактична гра в освітньому процесі закладу дошкільної освіти – не самоціль, а засіб навчання й виховання дошкільників. Гра заради гри неприпустима. Сам термін «дидактична гра» підкреслює її педагогічну спрямованість та багатогранність застосування. В дидактичних іграх поєднується два елементи: пізнавальний (навчальний) та ігровий, яке визначають з урахуванням вікових особливостей дітей дошкільного віку.

Дидактична гра має сталу структуру, яка відрізняє її від інших видів ігрової діяльності школярів. Структура дидактичної гри – це основні елементи, які надають їй форми навчання і гри одночасно: дидактичні та ігрові завдання, ігровий задум, ігрові дії, правила, пізнавальний зміст, результат. Дидактичне завдання в грі свідомо маскується, воно постає перед дошкільниками у вигляді цікавого ігрового задуму. Саме ігровий задум спонукає дітей до активної пізнавальної діяльності, викликає інтерес до поставленого завдання. Дітей приваблює відтворення уявного сюжету, активні дії з предметами, загадка, таємниця, перевірка своїх можливостей змаганням, рольове перевтілення, бажання перемогти.

Дидактичні ігри мобілізують пам'ять, збагачують уяву, розвивають різні види мислення, спонукають дитину щось роздивитися, подумати, порівняти, знайти спосіб розв'язання поставленого грою завдання, що, у свою чергу, сприяє розвитку креативності дошкільників.

Дидактичні ігри на розвиток креативності дошкільників мають таку мету:

розвивати самодіяльність дитини, прагнення зробити по-своєму, внести елемент новизни;

вчити розмірковувати, спиратися на особистий досвід, самостійно робити вибір, визначати пріоритети;

виховувати відчуття радості від самостійного відкриття, задоволення від власних досягнень;

підтримувати бажання надавати перевагу певним діям, проявляти інтерес до тієї чи іншої діяльності;

вчити проявляти різноманітні емоції, розрізняти емоційні стани, називати свій емоційний стан;

виховувати бажання досягати поставленої мети [5, с.345].

На заняттях і у повсякденні в закладах дошкільної освіти доцільно використовувати такі дидактичні ігри, організація яких не потребує багато часу на приготування обладнання, запам'ятовування громіздких правил. Перевагу слід віддавати тим іграм, які передбачають участь у них більшості дошкільників, швидко відповідь, зосередження уваги.

Отже, дослідження психологів й педагогів показали, що дошкільний вік характеризується великими психофізичними можливостями, зокрема й щодо креативного розвитку особистості. Креативність дошкільника – це готовність до непередбачуваних рішень, допитливість, здатність до створення творчого образу, який відрізняється оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю. Завдання педагога й батьків – знайти шляхи та забезпечити розвивальне середовище для максимальної реалізації творчих здібностей дошкільників. Одним із засобів розвитку креативності дошкільників є дидактична гра – це ігрова діяльність, у якій діти діють за певними правилами, розв'язуючи поставлені завдання. Дидактична гра як метод навчання й виховання дошкільників потребує від дитини кмітливості, уваги, учить витримки, виробляє вміння й навички швидко орієнтуватись і знаходити правильне рішення завдання.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України: Наказ МОН № 33 від 12 січня 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Кушнерук Т. Виховуємо креативну особистість. Вихователь-методист дошкільного закл. 2014. № 5. С. 53–58
3. Лозинська С. В. Теоретичні основи дослідження розвитку креативності у дошкільників як особистісної здатності до творчості. Молодий вчений. 2018. № 8(1). С. 162-165.
4. Маршицька В.В. Теоретичні основи формування креативності у дітей старшого дошкільного віку. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2015. Вип. 19(1). С. 363-372.
5. Толмачова І. М. Змістова характеристика дидактичної гри як методу навчання. Молодий вчений. 2016. № 2. С. 344-347.
6. Чепур О. С. Креативний розвиток дітей дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2011. Вип. 23. С. 202-204.
7. Яворська Г. Х. Дидактична гра та її можливості у стимулюванні пізнавальної активності дітей 6–7-річного віку. Наук. вісн. Миколаїв. держ. ун-ту. 2008. Т.1. С. 250–259.

*Химич Марта Андріївна,
студентка 3 курсу,
спеціальність «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Коханко Оксана Григорівна*

«Потенціал проєктної діяльності у формуванні самостійності молодших школярів»

Самостійна робота є найвищим рівнем навчальної діяльності школярів і є складовою загального педагогічного процесу і, як така, виконує педагогічну, виховну та розвиваючу функції. Ефективність навчального процесу пізнання визначається якістю викладання і самостійною пізнавальною діяльністю учнів.

Використання прийомів і методів розвитку вміння самостійно здобувати нові знання, збирати необхідну інформацію, формулювати гіпотези та робити висновки набуває все більшого значення в освітньому процесі. В останні роки ця проблема вирішується в початковій школі, зокрема через організацію проєктної діяльності. Метод проєктів зосереджується на самостійній роботі учнів (індивідуально, в парах або в групах) протягом відведеного часу (від кількох годин до тижнів, а іноді й місяців).

Проєктну методику досліджували: О. Мармаза, В. Зверева, А. Моїсеєв, М.Поташник, В. Лазарев, Г. Селевко, І. Сисоєв та ін. Проблемою організації проєктної діяльності в початковій школі займалися Т. Башинська, Л. Коваль, О. Онопрієнко, В.Тименко та ін.

Проєктна технологія активно й успішно впроваджується в школах за кордоном, особливо в США, Великобританії, Бельгії, Фінляндії, Німеччині та Італії, де теоретичні знання вдало поєднуються з практичним застосуванням для розв'язання конкретних проблем. Зарубіжні та вітчизняні педагоги вважають, що проєктна технологія забезпечить розвиток ініціативи та творчості учнів, сприятиме зв'язку між набуттям знань, умінь і навичок та їх самостійним застосуванням для практичного розв'язання проблем. Проєктна

технологія - це один із способів, що перетворити "школу навчання" на "школу життя", де набуті знання реалізуються в практичній діяльності учнів.

Використання проєктної діяльності вирішує багато різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: розвиваються пізнавальні навички учнів, уміння конструювати власні знання, формується вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвивається критичне мислення та уміння самостійної роботи.

Основні позитиви проєктної технології були визначені О. Пехотою [3]:

1. Не лише передати учням певну сукупність знань, а й навчити їх самостійно здобувати ці знання та застосовувати їх для вирішення нових уявлень і практичних завдань.

2. Допомогти учням розвинути комунікативні навички, тобто вміння грати різні соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника тощо) в різних групах.

3. Розширювати коло спілкування дітей та знайомити їх з різними культурами та різними поглядами на одні й ті ж питання.

4. Збирати необхідну інформацію, аналізувати її з різних точок зору, формулювати різні гіпотези та робити висновки.

Проєктна технологія передбачає наявність проблеми, яка потребує всебічних знань та дослідницького пошуку її вирішення. Результати запланованої діяльності повинні мати практичне, теоретичне та пізнавальне значення. Головною складовою цього методу є автономія учня та його самостійність.

Слід також зазначити, що проєктна діяльність може здійснюватися з використанням різних підходів. Один з них полягає у виконанні навчального проєктного завдання та презентації кінцевого інтелектуального (матеріального) продукту безпосередньо на занятті або в рамках серії занять з певної теми. Інший - виконання проєктної діяльності в позаурочний час і представлення кінцевого результату безпосередньо на уроці.

Причини вибору теми проєкту можуть бути різними і можуть бути сформульовані експертами. Вчителі вносять свої пропозиції, беручи до уваги вивчення учнями предмета, за який вони відповідають, їхні інтереси та здібності тощо. Учні також можуть пропонувати власні теми проєктів.

Результатом проєкту має бути щось конкретне, тобто відповідним чином оформлене, наприклад, відеофільм, альбом, журнал, комп'ютерна газета або щорічник.

Проєкти використовуються в навчальному процесі при вивченні будь-якого предмета або курсу. Розвиваючі ефекти проєктної методики проявляються в активній допитливості та пізнавальному інтересі учня, оволодінні дослідницькими методами мислення, формуванні вміння свідомо і творчо відбирати оптимальні засоби перетворювальної діяльності, здатності мислити системно і комплексно, вміння самостійно визначати потреби інформаційного забезпечення діяльності, вміння безперервно здобувати нові знання і використовувати їх як засіб перетворювальної діяльності виявляється у здатності безперервно здобувати нові знання та використовувати їх як засіб перетворювальної діяльності [1].

Вчителі повинні бути добре обізнані зі здібностями, інтересами та прагненнями учнів. Вирішальне значення має психологічна грамотність вчителя та його вміння організувати самостійну проєктну діяльність учнів.

Список використаних джерел

1. Губарєва Д.В. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами проєктної діяльності: Дис. ... доктор філософії, 2021. – 355с. https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/Doctor_filosofii/Diser/Dis_Gybareva.pdf

2. Онопрієнко О.В., О. Кондратюк. Проєкти в початковій школі : тематика та розробка занять /. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.

3. Пехота О.М. Освітні технології : навчально-методичний посібник.– К.: АСК, 2002. – 255 с.

*Хицюк Оксана Миколаївна,
магістрантка 1 курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вишківська Ванда Болеславівна*

« Педагогічна взаємодія між учасниками освітнього процесу у ЗВО: перспективи розвитку»

Якщо говорити про ефективність навчання у ЗВО, важливою компетентністю, якою мають оволодіти студенти, буде здатність випускників активно та ефективно включатися у професійну діяльність, їх вміння взаємодіяти у цієї діяльності з іншими її учасниками. Якщо, зокрема, мова йде про освіту, то це вміння викладача включитися у співпрацю та взаємодію як з учнями (студентами), так і з колегами та адміністрацією навчального закладу.

Спілкування, праця, володарювання, любов, гра – це різні способи взаємодіяти з іншими людьми.

Взаємодією називають процес впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного. Цей вплив може бути безпосереднім та опосередкованим. Взаємодії притаманна активність обох сторін. У педагогічній науці виділяють два види відносин викладача і студентів: суб'єкт-об'єктні та суб'єкт-суб'єктні.

У суб'єкт-об'єктних відносинах педагог виступає об'єктом, а студент-об'єктом педагогічної діяльності. Педагога як суб'єкта педагогічної діяльності характеризують цілепокладання, активність, педагогічна самосвідомість, адекватність самооцінки та посиленість вимог. А студент виступає як виконавець вимог і завдань, поставлених педагогом.

У суб'єкт-суб'єктних відносинах педагог і студент виступають у ролі суб'єктів навчальної діяльності, а об'єктом тоді є навчальний процес. У такій взаємодії і педагога, і у студента (що найважливіше) відбувається розвиток здатності до співпраці, ініціативності, творчого мислення, вміння конструктивно вирішувати конфлікти [4].

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія передбачає взаємний вплив учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти, взаємний розвиток та самовдосконалення як особистісних так професійних якостей учасників цього процесу.

У науковій літературі використовується також термін "педагогічна взаємодія". Це поняття вужче, адже розглядає взаємодію як спеціально організовану цілеспрямовану і систематичну діяльність у педагогічному процесі.

І.Б. Червінська зазначає, що активність вихователів і вихованців у педагогіці позначається термінами "педагогічна взаємодія", "педагогічне співробітництво", "педагогічне партнерство". У цих термінах взаємодія - це своєрідне втілення зв'язків, взаємин між людьми, які, вирішуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного й досягають успіху в розв'язанні поставлених завдань. Таке визначення передбачає, що змінюються обидва суб'єкти взаємодії, а також змінюється об'єкт, на який спрямована взаємодія.

В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко категорію «взаємодії» представляють як інтеграцію взаємопов'язаних стосунків педагога зі студентами, громадськістю, стосунків студентів між собою, їх зв'язків із предметами матеріальної та духовної культури тощо.

Науковці визначають, що в результаті взаємодії встановлюються наступні зв'язки:

- інформаційні (передача та обмін інформацією);
- організаційно-діяльнісні (структура, етапи тієї чи іншої діяльності);
- комунікативні (соціальна комунікація поза навчального процесу, спілкування, обмін досвідом тощо) [2].

І всі ці зв'язки, які є необхідною умовою ефективності навчального процесу.

Враховуючи вищезазначені зв'язки, на нашу думку «педагогічна взаємодія» є процесом взаємонаправленим: з одного боку вона включає в себе педагогічний вплив педагога на навчальний процес, а з іншого боку – активність студента (учня), яка виявляється у його власних уявленнях, прагненнях, мотивації, що також впливає на навчальний процес, а також опосередковано і на педагога, і самого студента [4].

І. Клак, досліджуючи проблеми формування професійної комунікативної компетентності, зазначає, що у процесі навчання відбувається зміни структури співпраці та взаємодії, які, на нашу думку, можуть стати етапами формування педагогічної взаємодії як компетентності. Такими етапами можна визначити:

- 1 етап – спільні дії педагога та студента;
- 2 етап - підтримуюча дія педагога та більша самостійність студента;
- 3 етап – наслідування дій педагога студентом самостійно;
- 4 етап – самонавчання студента.

Тобто, навчальний процес виглядає таким чином - студенту пропонується долучитися до вирішення практичних (продуктивних) завдань на початку процесу засвоєння нового матеріалу на основі спеціально організованої активної взаємодії з викладачем та іншими студентами [3].

На нашу думку, основним завданням педагога стає саме організація активної взаємодії, в якій студент зміг би бути суб'єктом навчального процесу, тобто його активним учасником та творцем.

У психології вищої школи розроблені основні оптимальні вимоги щодо взаємин у системі «викладач-студент», які найбільш ефективно впливають на процес педагогічної взаємодії:

- взаємодія факторів «провідності» й співробітництва при організації освітнього процесу;
- формування у студентів почуття професійної єдності з викладачем;
- подолання рецидивів авторитарних форм педагогічного впливу;
- включення студентів у різні форми початкової дослідницької діяльності;
- забезпечення наукового співробітництва студентів та викладачів;
- реалізація системи неофіційних, нерегламентованих контактів викладачів та студентів;
- створення умов для підвищення громадсько-політичної активності студентів завдяки участі в спільних із викладачем формах роботи;
- участь професорсько-викладацького складу в студентському дозвіллі;
- організація взаємин на основі захопленості спільною творчою діяльністю [1].

Зазначимо також, що взаємини викладачів і студентів є особливим соціально-психологічним феноменом і важливою складовою цілісного педагогічного процесу підготовки фахівця у вищому навчальному закладі.

Висновок. Як зазначав відомий гуманіст В.О. Сухомлинський: «Навчання – це не проста передача знань, а складні людські взаємини». Педагогічна взаємодія як компетентність може буди сформована у студента – майбутнього викладача, лише тоді, коли у своїй власній навчальній діяльності він буде активним суб'єктом взаємодії та пройде через всі етапи від спільних дій, підтримки, наслідування до самонавчання. Власне завершення навчання у закладі вищої освіти має стати лише початком саморозвитку та самовдосконалення будь-якого педагога.

Список використаних джерел

1. Булах І.С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів : навчально-методичний посібник / І.С. Булах, Л.В. Долинська. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. 114 с.

2. Гладуш В.А., Лисенко Г.І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія / Навчальний посібник// Дніпропетровськ. 2014.
<http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/pedagogikavsh.pdf>
3. Клак І. Моделювання процесу формування професійної комунікативної компетентності у майбутніх учителів-філологів. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 5. С. 58-67.
4. Червінська І.Б. Педагогічна взаємодія вчителя та учня в освітньо-виховному середовищі гірської школи. Педагогічний дискурс. 2012. Випуск 13. С. 394-398.

*Цибенко Любов Володимирівна
студентка
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник :
кандидат педагогічних наук, доцент
Лобанчук Олена Анатоліївна,*

«Ефективність квест-ігор в розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку»

Актуальність проблеми. Одним із найважливіших завдань вітчизняної навчально-виховної системи в умовах національного відродження України постає виховання гармонійної, духовно багатой, культурної та емоційної особистості. В зв'язку із цим, в останні роки спостерігається акцентування уваги на питаннях розвитку мислення дітей у дошкільних навчальних закладах.

Дошкільний період – це надзвичайно важливий етап у житті дитини. Саме в цей період відбувається посиленй фізичний і розумовий розвиток, інтенсивно формуються різні здібності, закладається основа рис характеру й моральних якостей особистості, формуються нові психологічні механізми діяльності та поведінки [2, с. 29].

Старші дошкільники мають значну потребу у спілкуванні з однолітками, а спільні ігри та діяльність приводять до виникнення дитячого співтовариства. Одноліток стає цікавим як партнер у грі та практичній діяльності. У спілкуванні з однолітками переважають одностатеві контакти, діти грають невеликими групами від двох до п'яти осіб. Так з'являються перші друзі [4, с. 122].

Усе більш яскраво проявляються переваги щодо певних видів ігор, хоча в цілому ігровий репертуар різнобічний, включає сюжетно-рольові, режисерські, конструкторські, рухливі, музичні, театралізовані ігри. У спільній грі постає потреба в урегулюванні взаємин з однолітками, закладаються норми моральної поведінки, проявляються моральні почуття. В результаті взаємодії й порівняння своєї поведінки з поведінкою однолітка, дитина має можливість краще усвідомлювати саму себе, своє Я [2, с. 31].

У сучасній системі дошкільної освіти відбувається використання ефективних інтерактивних технологій. Однією з актуальних технологій є квест-технологія, спрямована на розвиток індивідуальності дитини, її самостійності, ініціативності, пошукової активності. [1, с. 6].

Квест-ігри найбільше відповідають особистісно-орієнтованому підходу, тому що вони припускають співнавчання (колективне, навчання в співробітництві). В.І. Нестеренко виділяє наступні загальні результати й ефекти від впровадження квест-ігор у роботу зі старшими дошкільнятами:

1. Квест-ігри дозволяють інтенсифікувати процес розуміння, засвоєння й творчого застосування знань. Ефективність забезпечується за рахунок більш активного включення дітей у процес не тільки одержання, але й безпосереднього («тут і тепер») використання знань.

2. Квест-ігри підвищують мотивацію і втягненість її учасників у колективну діяльність, що дає емоційний поштовх до наступної пошукової активності дітей, спонукає їх до конкретних дій, процес навчання стає більш осмисленим.

3. Квест-ігри формують здатність мислити неординарно, по-своєму бачити ігрову ситуацію, виходити з неї; обґрунтовувати свої позиції; розвивають такі риси, як уміння вислухувати іншу точку зору, уміння співробітничати, вступати в партнерське спілкування, проявляючи при цьому толерантність і доброзичливість відносно інших дітей.

4. Квест-ігри забезпечують не тільки приріст знань, умінь, навичок, способів діяльності й комунікації, але й розкриття нових можливостей дітей, є необхідною умовою для становлення й удосконалення компетентностей через включення учасників освітнього процесу в осмислене переживання індивідуальної й колективної діяльності для нагромадження досвіду, усвідомлення й прийняття цінностей.

5. Використання квест-ігор дозволяє зробити контроль за засвоєнням знань і уміннями застосовувати отримані знання, уміння й навички в різних ситуаціях більш гнучким і гуманним [3, с. 202].

Отже, у старшому дошкільному віковому періоді відбуваються найбільш суттєві зміни, які охоплюють різні психічні сфери дітей. Це свідчить про те, що цей вік є переломним, багатим на такі новоутворення, які забезпечують перехід дитини до систематичного шкільного навчання. Використання квест-ігор дозволяють вирішити навчальні, виховні та розвиваючі завдання. Такий вид ігрової діяльності сприяє різнобічному, цілісному розвитку особистості старших дошкільнят.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. Розвиток теорії та практики дитячої гри. Дошкільне виховання. 2014. №7. С. 12-16.
2. Кононко О. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід. Київ: Стилос, 2015. 258 с.
3. Нестеренко В. Розвиток мислення дітей дошкільного віку як педагогічна проблема. Дошкільна освіта в умовах сучасного суспільства. 2017. Вип 19. С. 201-206.
4. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка. 3-тє вид., допов. Київ: Академвидав., 2014. 467 с.

*Чарна Лоліта Віталіївна,
студентка 4 курсу,
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
Кузьменко Ірина Анатоліївна*

«Особливості формування соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку з ООП в умовах закладу дошкільної освіти»

Соціальна компетентність є складовою життєвої компетентності дитини дошкільного віку і характеризує її спроможність налагоджувати продуктивну взаємодію з іншими людьми, працювати в команді, запобігати конфліктам, приймати самостійні рішення, відповідати за їх наслідки для оточення. Особливо гостро питання формування соціальної компетентності постає при роботі з дітьми з особливими потребами, адже вони через наявні в них порушення пізнавальної сфери не в змозі самостійно зрозуміти складний світ людських стосунків та навчитися взаємодіяти в ньому.

Проблемі соціалізації, соціального виховання та розвитку соціальної компетентності дітей дошкільного віку присвятили свої роботи ряд вчених, серед яких Л. Артемова, І. Бех, А. Богущ, Л. Божович, О. Кононко В. Кузь, Л. Куликова, С. Ладивір, М. Лукашевич, Т. Піроженко, Т. Поніманська, С. Якобсон.

Соціалізація – це засвоєння людиною моралі, моральних норм та цінностей, а також правил поведінки в суспільстві, яке її оточує. Соціальну компетентність розглядають як втілення загальної соціальної підготовленості, і як результат конкретних знань і навичок, ефективних стосовно застосування до конкретних до конкретних ситуацій у даному соціокультурному контексті, і як самореалізацію особистості[3, с.3].

В освітньому процесі основними компонентами соціалізації особистості є:

- *комунікативний* – містить різноманітні форми і способи оволодіння мовою та мовленням, інші види комунікації (словесне, невербальне спілкування, інформаційні технології) та використання їх у різних обставинах діяльності і спілкування;

- *пізнавальний* – засвоєння знань про навколишню дійсність, становлення соціальних уявлень, узагальнених образів у процесі навчання і виховання, під впливом засобів масової інформації та у спілкуванні.

- *поведінковий* – засвоєння дій, моделей поведінки: від навичок гігієни, побутової поведінки до умінь у різних видах ігрової, художньої, трудової діяльності, засвоєння різних правил, норм, звичаїв, заборон, що склалися у процесі суспільного розвитку, прилучення до культури суспільства;

- *ціннісний* – система проявів мотиваційно-потребнісної сфери особистості: ціннісні орієнтації, що визначають вибіркоче ставлення дитини до цінностей суспільства, розуміння і «привласнення» значення предметів, соціальних явищ та подій.

Соціалізація дітей старшого дошкільного віку з ООП, яка може бути реалізована в дошкільному навчальному закладі, потребує пошуку інноваційного змісту, форм і методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку, налагодження міцної партнерської взаємодії ЗДО і родини, виконання вихователем фасилітаційної функції у збагаченні соціального досвіду, розкриття і розвитку здібностей, моральних якостей дитини з особливостями, реалізації нею свого особистісного потенціалу [1].

Процес формування соціальної компетентності проходить декілька етапів:

1. соціальна адаптація;
2. соціальна ідентифікація;
3. індивідуалізація;
4. персоніфікація.

Перший, характеризується пристосуванням людини до мінливих соціокультурних умов, яке має, принаймні, дві форми – активну, коли вона прагне до взаємодії із соціальним довкіллям, та пасивна, коли не намагається впливати на оточення.

Другий вирізняється долученням соціального індивіда до системи суспільних відносин, сенсом якої є усвідомлення ним своєї приналежності до тих чи інших груп, рольова участь у суспільних актах життєдіяльності та отримання певного соціального статусу.

Третій – це формування проприуму – тих властивостей і рис, які роблять особистість по-справжньому унікальною, цікавою та корисною для інших.

Четвертий етап передбачає високий рівень її самовизначення та самоствердження, прийняття себе суб'єктом когнітивної дійсності; соціальну активність, яка спрямована на відтворення і перетворення умов життєдіяльності [2, с.146].

Основне завдання вихователя у формуванні соціальних навичок дітей з ООП полягає у стимулюванні дітей до спільних дій; у створенні таких ситуацій, де б діти максимально взаємодіяли між собою, вболівали один за одного, підтримували і так далі. Важливу роль тут відіграють спільні ігри, які дають поштовх дітям до соціалізації, адже гра є провідною діяльністю у дошкільників.

Саме за таких умов у дітей формуються та закріплюються позитивні форми поведінки та розвиваються міжособистісні взаємини.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг.ред. О. Рейпольської. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018.

2. Докторович М. Соціальна компетентність як наукова проблема. /Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис. // Психологія і суспільство. 2009. с. 144-146.

3. Мудрик А.К. Соціальний інтелект та соціальна компетентність. 2006. №3. с.1-4.

*Чеботарьова Тамара Валеріївна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович*

«Організація методичної роботи з учителями гімназії, як предмет дослідження»

У сучасних умовах розвитку освіти України і впровадження концепції «Нова українська школа» [2] важливого значення набуває розвиток професіоналізму педагогічних працівників. Зробити це можна завдяки системному підвищенню кваліфікації, яке здійснюється у курсовий і міжкурсний періоди. Зважаючи на те, що планове підвищення кваліфікації вчителів проходять раз у п'ять років, то виникає проблема, яким чином організувати цю роботу у тривалий міжкурсний період. Розв'язати її можна завдяки ефективній організації методичної роботи у закладі освіти, у нашому випадку, гімназії.

Під методичною роботою у гімназії необхідно розуміти цілеспрямовану і системну роботу, яка здійснюється на діагностичній основі, у вигляді взаємопов'язаних заходів і дій, спрямованих на підвищення кваліфікації і майстерності вчителів із метою досягнення необхідного рівня освіти, розвитку і виховання учнів.

Здійснивши аналіз наукових праць учених (Є. Бачинська, Н. Василенко, О. Зайцева, Л. Рибалко, Т. Сорочан) ми дійшли висновку, що методична робота у гімназії є важливим напрямом професійно-педагогічної діяльності вчителів і має теоретичне підґрунтя. Розглядаючи методичну роботу, як цілеспрямовану й системну, ми виокремили її структурні компоненти та визначили їх суть. Структурними компонентами методичної роботи у гімназії є: суб'єкти, об'єкт, мета, завдання, зміст, форми і результат.

Реалізація цілей, завдань і змісту методичної роботи у гімназії здійснюється завдяки різним формам її проведення: колективні, групові, індивідуальні, традиційні, нетрадиційні, інноваційні. Всі вони мають свої специфічні особливості та умови проведення. Методична робота у гімназії виконує такі функції: навчальна, розвивальна, інформаційна, прогностична, супроводжувальна, дослідницька, аналітична, узагальнююча, експертна, фасилітативна і контролінгова

Досить точно визначила вимоги до організації методичної роботи у закладі освіти на сучасному етапі Т. Сорочан: «...закласти міцний фундамент змін, сприяти усвідомленню вчителями ціннісних засад реформ, оскільки саме це надає глибокого смислу і значущості оновленню змісту і технологій освітнього процесу. Адже будь-які заходи в системі методичної роботи не є самоціллю, а оцінюються виключно з позицій користі для підвищення якості освіти, оскільки пріоритетом для педагогів є результати навченості учнів» [3].

Про необхідність внесення змін в організацію методичної роботи гімназії вказує і Є. Бачинська. Вона підкреслює, що концептуальною основою організації методичної

роботи у сучасній школі має бути методичний супровід педагогічного працівника, який повинен здійснюватися на основі його професійного інтересу та особистого запиту. Саме за таких умов зникне, так званий, «знаннєвий» підхід до її організації та проведення, а буде звертатися увага на особисту потребу та вільний вибір учителем напряму професійного розвитку, що складатиме зміст його індивідуальної професійно-освітньої траєкторії [1].

Організація методичної роботи у гімназії визначається особливістю освітнього процесу, оскільки у закладі надається перевага розвитку творчого потенціалу гімназистів. Тому у такому закладі освіти важливе значення має впровадження інноваційних і авторських навчальних програм, розроблення й апробація шкільних підручників, оригінальних методик навчання і виховання учнів.

У процесі аналізу організаційної структури методичної роботи у гімназіях було встановлено, що вона різна і залежить від кількості гімназистів і працюючих педагогічних працівників; населеного пункту, у якому розташована; професіоналізму керівників закладу; взаємозв'язків із закладами вищої освіти і науковими установами тощо. Координуючим центром методичної роботи у гімназії є методична рада, діяльність якої спрямована на реалізацію державної політики у галузі освіти з питань методичного забезпечення освітнього процесу у закладі освіти. Методична рада діє згідно чинного законодавства України, керується документами й інструкціями Міністерства освіти і науки України, обласного й територіального управління освіти. Вона також здійснює координацію всіх структурних підрозділів методичної служби гімназії.

Узальнюючи наукові напрацювання учених і методичні матеріали вчителів-методистів, можемо виокремити такі напрями в організації науково-методичної роботи у гімназії: систематичне проведення методичних заходів щодо інформування педагогічних працівників гімназії про нові або обговорювані нормативно-правові й інформаційні документи Міністерства освіти і науки; системна методична робота над підвищенням кваліфікації вчителів для впровадження концепції «Нова українська школа»; проведення практичних занять, майстер-класів, семінарів-практикумів тощо для оволодіння вчителями гімназії новими технологіями та методиками навчання; взаємовідвідування та аналіз навчальних занять педагогів, вивчення кращого досвіду колег для підвищення рівня професійної майстерності та розвитку педагогічної творчості; проведення круглих столів із методичної роботи для обговорення проблем, які пов'язані з освітнім процесом гімназії; моніторинг у вивченні проблем і потреб педагогів гімназії для їх розв'язання і планування методичної роботи; проведення науково-методичних заходів міжшкільного (районного, обласного тощо) рівня для презентації здобутків колективу гімназії та розвитку її іміджу.

Отже, для того, щоб методична робота у гімназії була ефективною і сприяла підвищенню професійного рівня педагогів, вона має бути організованою, логічно спланованою, форми методичної роботи відповідати її змісту, а зміст відображати ті освітні й методичні проблеми, які потрібно розв'язати закладу. Враховуючи сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а також вплив пандемії, зумовленої коронавірусною інфекцією COVID-19 і військовою агресією російської федерації, освітній процес гімназії, як і решти закладів освіти, перейшов на он-лайн (дистанційне) навчання. Відповідно виникає потреба організації методичної роботи у гімназії з використанням ІКТ, що і складе наш предмет подальшого наукового пошуку.

Список використаних джерел

1. Бачинська Є. М. Вектори змін методичної роботи в закладах загальної середньої освіти в контексті реформування освіти в Україні. URL: <https://www.narodnaosvita.kiev.ua> (дата звернення 17.02.2023 р.).

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 12.01.2023 р.).

3. Сорочан Т. М. Методична робота: підготовка вчителів до реалізації концепції «Нова українська школа». URL : <https://lib.iitta.gov.ua/05.pdf>. (дата звернення 01.02.2023р.).

*Чередніченко Альона
магістранта 1 курсу,
спеціальності «Початкова освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук
Коваль Тетяна Василівна*

«Толерантність як педагогічна проблема »

Ключові слова: толерантність, толерантне ставлення, виховання толерантності.

Питання толерантності суспільства є вкрай актуальним у теперішньому часі. У тотальній глобалізації світу, а також під впливом екологічних змін, хвороб і війн відбувається природня міграція людей у більшості країн. Представники різних етнічних, національних, релігійних, культурних та інших соціальних груп все частіше опиняються в одному колі співіснування. Широкий спектр різномайття серед людей створює додаткові ризики виникнення нерозуміння, булінгу і розпаду конфліктів. Найбільш уразливою частиною населення стає молодь. Тенденції останніх десятиліть, з надмірним потоком нефільтрованої інформації, сприяють розвитку течій, змістом яких стає асоціальний спосіб життя і комунікації. Нерідко подібні угруповання переростають в радикальні рухи, метою яких є розпал ворожнечі і дискримінація. Саме тому, для комфортного і мирного співбуття, толерантність має стати ключовим аспектом взаємодії як на міжнародному, так і на особистісному рівнях взаємовідносин. Складність формування толерантності полягає у тому, що цей процес має довготривалий характер і підвладний стороннім факторам впливу, у т.ч. негативним. Оскільки метою школи є гармонійний розвиток і соціалізація особистості, то формування толерантності має бути пріоритетним завданням педагогічної діяльності. Розглядаючи толерантність через призму педагогічної проблеми повстає ряд завдань по створенню відповідних умов задля виховання відповідних рис особистості.

Велика кількість науковців присвятили свої роботи толерантності у різних її площинах. Серед зарубіжних дослідників проблеми побудови толерантних стосунків між людьми розглядали: А. Камю, П. Кінг, А. Маслоу, С. Мендус, Г. Олпорт, Б. Рієрдон, Ж. Сартр, М. Уолцер, В. Франкл, К. Ясперс та інші.

Потребу виховання толерантних взаємин у дітей і молоді вивчали в своїх працях вчені, серед яких: Г. Ващенко, О. Духнович, Я. Коменський, Я. Корчак, А. Макаренко, М. Монтессорі, С. Русова, В. Сухомлинський, С. Френе, Р. Штайнер.

В сучасній педагогіці різні аспекти формування толерантності та її педагогічні передумови досліджували такі науковці: Л. Бернадська, І. Бех, О. Волошина, Б. Вульф, С. Герасимова, М. Горват, О. Грива, Т. Гурова, О. Докукіна, Г. Коберник, Е. Койкова, В. Кремень, О. Крушельницька, М. Міріманова, В. Нечерда, А. Погодіна, О. Спіцин, О. Скрябіна, І. Сухопара, П. Степанов, Ю. Тодорцева, Л. Шайгерова, О. Шарова, А. Ширванян та інші.

Поняття толерантності дуже багатогранне. Науковці продовжують його вивчати, формулюють нові визначення і підходи в дослідженнях. У філософському енциклопедичному словнику толерантність трактується, як «доброзичливе або принаймі стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей ...»[6]. За сучасним тлумачним психологічним словником толерантність визначається як «відсутність або ослаблення реагування на який-небудь несприятливий фактор у результаті зниження чутливості до його впливу» [4]. В обох цих визначеннях прослідковується схильність до пасивізації сприйняття поняття і більше ототожнення з поняттям “терпіння”. В ширшому

розумінні з більш активним підходом тлумачення толерантності подано у словнику термінів і понять сучасної освіти. За ним толерантність водночас є: способом зниження рівня емоційного реагування на подразники і терпимого або поблажливого ставлення до іншого, активною моральною позицією психологічної готовності до терпимості, прийняття особливостей інших і готовності до взаємодії. Визначено, що толерантність — це «комплексна особистісна якість, що підлягає цілеспрямованому вихованню в освітньому процесі й самовихованні» [3].

Переважає більшість науковців схиляється до висновків, що толерантність є не вродженою особливістю характеру, а набутою складовою моральних якостей людини. Ураховуючи вікові особливості психологічного розвитку людини, формування толерантної свідомості відбувається переважно в період старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. Розвиток же толерантності відбувається протягом усього свідомого життя. А значить для освіти, як осередка тривалого навчально-виховного впливу на особистість, ціннісними є ідеї що розглядають процес формування і розвитку толерантності. У теоретичному дослідженні Т. Мотуз, посилаючись у своїх джерелах на інших науковців, виокремила найбільш дієві педагогічні умови виховання толерантності, до яких віднесла «наявність полікультурного/ множинного виховного середовища; оновлення та розвиток різних форм учнівського самоврядування; інтерактивне педагогічне спілкування; наявність толерантних якостей у педагога; довіра і відкритість у взаєминах педагога й учня; впровадження у навчально-виховний процес поетапної програми виховання толерантності; цілеспрямоване та активне використання змісту освітніх галузей та різних форм організації навчально-виховного процесу з метою формування толерантності учнівської молоді» [1]. Але також автор зазначає, що самих педагогічних умов буде недостатньо для реалізації виховного процесу і не менш важливим є використання відповідних форм, методів і прийомів роботи, що найбільш ефективно впливатимуть на розвиток толерантності.

Окрім цього варто враховувати, що значущий вплив на формування бажаних моральних якостей учнів має особистість самого вчителя. Ознакою його професійності є уміння реалізовувати педагогіку толерантності, що передбачає однакове ставлення до всіх учнів, вміння мирного врегулювання конфліктних ситуацій, створення в колективі атмосфери дружби, взаємоповаги, довіри і підтримки, взаємодопомоги і демократії. У своєму дослідженні Н. Нікітіна визначила основні ідеї змісту педагогічної діяльності для виховання толерантності. Це «Шана людської гідності всіх без винятку людей, повага людських відмінностей та ідея взаємодоповнюваності як основної риси відмінностей» [3]. Наповнення змісту освіти такими ідеями сприятиме формуванню толерантності, як загальнолюдської цінності.

Отже, за збігом безлічі факторів наше суспільство стає все більш різноманітним і мультикультурним. Для забезпечення миру і добропорядку в суспільстві посилюється необхідність виховання толерантних людей, які прийматимуть різноманітність, як цілісну і гармонійну картину нашого світу. Перед освітою повстає толерантність як ключова педагогічна проблема. Освітній процес, має в своєму змісті бути наповнений ідеями єдності і важливості кожного. Школа має розвивати у молодого покоління здатність розуміти і приймати особливості кожного, навчати взаємодіяти в новому культурному і соціальному середовищі. Виховання толерантності все більше вкорінюється в освітній процес, але попри існування безлічі ефективних форм, методів і прийомів виховання, результат впливу є недостатнім, з огляду на зростання кількості причин для виникнення конфліктів у суспільстві. А значить продовження наукового пошуку і вивчення питання толерантності залишається й надалі актуальним і необхідним.

Список використаних джерел

1. Мотуз Т. В. Педагогічні умови виховання толерантності учнівської молоді // Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса

Шевченка. Педагогіка. 2017. Вип. 8. С. 96—103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkogpth_2017_8_13.

2. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О.В. Проніна. / за заг. ред. Л.М. Михайлової. Сєверодонецьк. 2020. 194 с.

3. Нікітіна Н. П. Толерантність як педагогічна проблема // Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій : Спецвипуск. Одеса. 2019. С. 19–23.

4. Філософський енциклопедичний словник. Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ, Київ. Абрис 2002.

5. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

*Швець Вікторія
студентка спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Терещенко Марина Миколаївна*

«Особливості партнерської взаємодії в системі “Діти -батьки -педагогі” щодо підготовки старших дошкільників до навчання в школі»

Сім'я і заклад дошкільної освіти дають дитині певний соціальний досвід, але тільки у взаємодії один з одним вони створюють оптимальні умови для входження дошкільника у великий світ. Співпраця педагогів і батьків дозволяє краще пізнати дитину, подивитися на неї з різних позицій, побачити в різних ситуаціях, а отже, допомогти в розумінні його індивідуальних особливостей, розвиток здібностей дитини, в подоланні її негативних вчинків і проявів в поведінці, формування цінних життєвих орієнтирів.

Встановлення таких взаємин можливо тільки в разі спільного дотримання партнерами інтересів один одного. У такій взаємодії кожен з учасників не просто «сприяє розвитку іншого», але саме в цьому знаходить умови для власного професійного та особистісного розвитку. Встановлення партнерських відносин між вихователями та батьками вимагає від обох сторін високого рівня довіри та інформованості [2].

Для встановлення партнерських відносин з батьками потрібно дотримуватися наступних принципів:

- доброзичливий стиль спілкування педагогів з батьками. Позитивний настрій на спілкування є тим самим міцним фундаментом, на якому будується вся робота педагогів групи з батьками. У спілкуванні недоречні категоричність, вимогливий тон, адже від щоденних контактів залежить, яким буде ставлення сім'ї до закладу освіти в цілому. Доброзичлива взаємодія педагогів з батьками значить набагато більше, ніж окремо добре проведений захід.

- Співпраця, а не наставництво. Сучасні баттьки в більшості своїй люди грамотні, обізнані і, звичайно, добре знають, як їм треба виховувати своїх власних дітей. Тому вважаємо, що позиція настанови і простої пропаганди педагогічних знань сьогодні навряд чи принесе позитивні результати. Набагато ефективніше створення атмосфери взаємодопомоги і підтримки сім'ї в складних педагогічних ситуаціях, спільне обговорення проблемних питань, щире бажання допомогти.

- Готуємося разом. Будь-який, навіть невеликий захід в групі ретельно і серйозно потрібно готувати разом з батьками. Головне в цій роботі – участь батьків у всіх моментах життя дітей в групі: режимні моменти, організація спільних походів і поїздок – все це об'єднує і згуртовує наш єдиний колектив: діти-батьки-педагогі [4].

Робота з сім'єю - це кропітка праця. Завжди враховую сучасні підходи і залучаю батьків до активної участі в житті групи і дошкільного закладу. Неформальний підхід до організації та проведення цих форм спілкування ставить педагога перед необхідністю використання різноманітних методів активізації батьків.

Організація взаємодії з сім'єю - робота важка, не має готових технологій і рецептів. Її успіх визначається інтуїцією, ініціативою і терпінням, умінням стати професійним помічником в сім'ї. Взаємодія батьків і закладу освіти рідко виникає відразу. Це тривалий процес, довгий і копітка праця, що вимагає терплячого, неухильного проходження обраної мети [3].

Узагальнення та аналіз проведених досліджень, дозволяють стверджувати, що спадкоємність в освіті, як загальнопедагогічний принцип, охоплює всі сторони навчально-виховного процесу: спадкоємність у змісті, формах і методах навчальної роботи, оволодінні основами знань учнями різних типів навчальних закладів, внутрішнього, органічного зв'язку загального фізичного та духовного розвитку на кордоні дошкільного та шкільного дитинства, внутрішній підготовці до переходу від одного ступеня формування дитячої особистості до іншої; продовження виховної роботи, спрямованої на гармонійний фізичний, розумовий, моральний і естетичний розвиток дитини. Спадкоємність передбачає також дотримання їх послідовності, системності, взаємопов'язаності і узгодженості і визначає ефективність всього навчально-виховного процесу [5].

Спадкоємність покликана знизити проблеми адаптаційних періодів, які утворюються на "стику" окремих ланок системи освіти, так як вони відрізняються за змістом, формами і методами навчання, вимогами, обсягом навчального матеріалу, режимом роботи, колективом викладачів. Діалектика спадкоємності полягає в збереженні та подальшому розвитку того прогресивного і раціонального, що було досягнуто на попередніх щаблях розвитку.

Таким чином, під спадкоємністю в педагогічних процесах і явищах розуміється такий зв'язок старого з новим і нового зі старим, коли виникають в умовах цього зв'язку діалектичні протиріччя, які вирішуються шляхом організованої взаємодії відповідних компонентів. Перехід від старого до нового стає для об'єктів навчання і виховання більш природним і плідним і оперативніше переводить їх на кожному новому щаблі безперервної освіти з об'єктів навчально-виховного процесу в його свідомих і активних суб'єктів [1].

Виховання і розвиток дитини неможливі без участі батьків. Щоб вони стали помічниками педагога, творчо розвивалися разом з дітьми, необхідно переконати їх в тому, що вони здатні на це, що немає цікавіше і благородніше справи, ніж вчитися розуміти свою дитину, а зрозумівши її, допомагати у всьому, бути терплячими і делікатними і тоді все вийде!

Список використаних джерел

1. Борин Г. В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку. Обрії. 2015. № 1 (40). С. 9–12.
2. Взаємодія вихователя з родинами. URL: https://dnz51.edu.vn.ua/?page_id=1150
3. Залізник А. М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Умань, 2009. 247 с.
4. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>
5. Стаднік Н.В., Волинець Ю.О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до партнерської взаємодії з батьками вихованців. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5320

*Шевченко Тарас Сергійович,
магістр 1 курсу,
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
(Педагогіка вищої школи. Тьюторство)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович*

«Розвиток самосвідомості студентів магістратури у процесі навчання»

Ключові слова: самосвідомість, магістратура, студенти магістратури, процес навчання, розвиток самосвідомості у магістрів, організаційно-методичні умови.

Проблема розвитку самосвідомості є ключовою у психології та педагогіці вищої школи України. Ця ідея глибоко обговорюється у вітчизняних і зарубіжних наукових дослідженнях. Структура самосвідомості та динаміка її розвитку актуальна як теоретично, так і практично, оскільки дозволяє наблизитися до розуміння механізмів формування особистості майбутнього викладача ЗВО.

Зокрема, ряд досліджень (Л.Терлецька, В.Юрченко, Т.Яценкота та ін.) висвітлюють, що студенти закладів вищої педагогічної освіти вважають морально-вольові якості основними показниками своєї професійної компетентності, інші вчені (І.Бех, В.Васютинський, О.Киричук, В.Романець та ін.) у своїх працях відзначають, що молоді люди більш обізнані щодо психофізіологічних властивостей, особливостей темпераменту.

Відсутня однаковість у поглядах на проблему адекватності самооцінки професійно важливих компетентностей. Опрацьовані нами джерела психолого-педагогічні джерела вищої школи свідчать, що студенти повністю й адекватно усвідомлюють себе, тоді як результати інших авторів свідчать про недостатній рівень самосвідомості. Деякі автори стверджують, що студенти вищих навчальних закладів, як правило, недооцінюють себе, а інші в експериментальних дослідженнях виявили, що молоді люди частіше переоцінюють себе, ніж недооцінюють.

Дослідники ще вивчають ознаки, необхідні для майбутньої професійної діяльності, ступінь їх представленості та специфіку самооцінки студентів, але вже в нових умовах соціально-політичного та економічного розвитку суспільства. Тому ця проблема знайшла відображення не лише в традиційних галузях психології (наприклад, педагогічній, медичній), а й в інших сферах життя (зокрема, в економіці, юриспруденції тощо).

Проведені нами дослідження зазначеної проблеми переважно зосереджено на трьох групах питань: а) філософсько-методологічні, б) історико-культурологічні аспекти самосвідомості, пов'язані з особистою відповідальністю, моральним вибором, моральним самоусвідомленням; в) загально-психологічні аспекти формування самосвідомості в контексті розвитку особистості; соціально-перцептивні аспекти самосвідомості, пов'язані зі специфікою самооцінки, їх взаємозв'язку з оцінками оточуючих, з самосвідомістю і знайомством з іншими людьми.

У науковій літературі вживається ряд різних понять: «самосвідомість», «Я», «самооцінка», «Я-образ», «самосприйняття», «самооцінка», «Я-образ», і т. д. «Самосвідомість» використовується загалом для позначення всього поля в цілому, включаючи як процедурні, так і структурні особливості. «Самосвідомість» і «образ себе» використовуються для опису когнітивних характеристик себе - свідомість, пізнання людиною себе. Емоційна сторона самосвідомості описується термінами «ставлення до себе» і «самооцінка». «Я-образ» як структурне утворення самосвідомості, своєрідний «кінцевий продукт» нерозривної діяльності трьох його аспектів — когнітивного, емоційного та регулятивного.

Розумінням структури та рівня організації самосвідомості займаються психологи, філософи і педагоги. Щоб отримати самосвідомість, люди спостерігають і розуміють свої

властивості в інших досліджуваних. Звідти вони беруть ці властивості у свій розум. Респонденти на цьому рівні розуміють себе за допомогою автокомунікації — по суті, розмовляючи самі з собою. Вони використовують слово «я», щоб взаємодіяти один з одним. Самоусвідомлення і розуміння себе людиною впливає з різноманітного досвіду. Ці переживання певним чином впливають на поточну поведінку особистості. Кожний з нас використовує цей досвід, а також свої переконання щодо нього, щоб зрозуміти свої дії. Самосвідомість розвивається, коли індивіди розглядають, наскільки їхні мотиви відповідають потребам суспільства та їхньому власному розвитку як особистості. Самосвідомість - здатність особистості відокремлювати себе від власної життєдіяльності, що виникає в результаті спілкування, мислення, розуміння, аналізу та ставлення до свого життя, а також вона пов'язана із спільною діяльністю, що сприяє формуванню уявлення про себе та свою здатність до дій та вчинків.

Список використаних джерел

1. Акопів Г.В. Проблеми свідомості у психології навч. допомога. М.: Вид-во МПСІ: Вид-во НДВ «МОДЕК», 2004. 232 с.
2. Гура О. І. Концепти професійної Я-концепції фахівця / О. І. Гура // Наука і освіта : науково-педагогічний журнал Південного наукового центру АПН України. – 2009. – № 1-2. С. 150-155.
3. Мартинюк І. А. Розвиток професійно важливих якостей у майбутніх психологів для роботи в школі: Автореф. дис. канд-та психол. наук: 19.00.08 / Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України. - К., 2004. 16 с.
4. Опанасюк В. Вікові особливості студентів: психолого-педагогічний аспект / В. Опанасюк. – Харків : Омега, 2005. 328 с.
5. Програма виховання дітей та молоді в Україні // Шкільний світ. - №33 (545), вересень 2010. 33 с.
6. Тітаренко О. Розвиток моральної самосвідомості студентів гуманітарних факультетів / О. Тітаренко. – К. : Наука, 2003. 364 с.
7. Чамата П.Р. Зміст і основні форми прояву самосвідомості // Загальна психологія: хрестоматія: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / упоряд. О.В. Скрипченко [та ін.]. К.: Каравела, 2008. С. 33–38.
8. Швало Ю.М. Самосвідомість як феномен свідомості. К.: Стіло, 1997. 72 с.
9. Шевченко Н.Ф. Професійна свідомість: специфіка психологічного явища. Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Психологія. 2005. № 14. 103 с.

*Шеленко Галина Володимирівна,
аспірант
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
(дошкільна педагогіка)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Довбня Софія Олегівна*

«Емоційно-чуттєва сфера – потужний важіль формування основ художньо-конструкторських умінь у дітей старшого дошкільного віку»

Збагачення емоційно-чуттєвої сфери дітей старшого дошкільного віку є актуальною проблемою сьогодення як у теоретичному, так суто прикладному аспектах. Вивчення особливостей та закономірностей емоційного світосприймання дитини цього віку, розвиток емоційної сфери як реалізація гармонійності й цілісності особистісного

потенціалу є затребуваним у сучасному освітньому просторі сучасного закладу дошкільної освіти [1, с. 203].

Старший дошкільний вік – це вік найбільш сенситивний для насичення емоційно-чуттєвої сфери дитини, що виступає потужним важелем формування основ художньо-конструкторських умінь. Значні потенційні можливості в цьому плані має дизайнерська діяльність, яка надає дитині можливість передавати свої власні думки, почуття, смак, настрій, фантазію через самобутні, оригінальні художні засоби самовираження.

Л. Виготський, Л. Зінківський, О. Запорожець, Л. Неверович, В. Кудрявцев, Л. Стрелкова, Ж. Піаже досліджували проблему емоційно-чуттєвої сфери дітей старшого дошкільного віку у своїх працях. Вивченням емоційних станів дітей займалися такі відомі психологи, як М. Фігурін, Н. Денисова, М. Аскаріна, К. Бібанова, які наголошували на важливості розвитку емоційної сфери, зокрема на вихованні почуттів з перших років життя дитини. [1; 5]. Проте науковці не розкривають емоційно-чуттєву сферу дітей старшого дошкільного віку як вагомий важель формування основ художньо-конструкторських умінь, що підтверджує актуальність обраної проблеми дослідження.

Педагогічний словник розкриває таку дефініцію як «емоція», тобто реакцію людини і тварини на внутрішні та зовнішні подразники, що мають яскраво виражене суб'єктивне забарвлення й охоплюють усі види почуттєвої сфери та переживань [4].

Дослідниця Н. Трофаїла сутність поняття «емоції» розглядає як специфічну форму взаємодії людини з навколишнім світом з середовищем, спрямовану на пізнання світу та свого місця в ньому через саму себе [5, с.156].

Відомий психолог-гуманіст К. Роджерс, наголошував, що «чуття» це здатність переживати, палко відгукуватися на природні та мистецькі об'єкти, душевно захоплюватися художньо-конструкторською діяльністю.

С. Рубінштейн, доводить у своїх працях, що когнітивна та емоційна сфери активно взаємодіють одна з одною, що призводить до досягнення кінцевої мети діяльності – задоволенні потреб.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень, дає нам підстави стверджувати, що внаслідок появи опосередкованості у дітей старшого дошкільного віку, емоції стають більш узагальненими, усвідомленими, керованими. Старший дошкільник, вже вміє стримувати небажані емоції, скеровувати їх відповідно до норм поведінки, що проявляється у довільності. Як риса особистості з'являється почуття відповідальності за виконувану діяльність. А такі позитивні емоції, як радість, задоволення, довіра, дають відчуття безпеки та надійності. Свій емоційний стан дитина 5-6 років виражає у мовленні. Чуттєва ж сфера проявляється в інтонації, жестах, в мімічних та рухових реакціях, а також сильних переживаннях.

Таким чином, на основі вище зазначеного, розглядаємо збагачення емоційно-чуттєвої сфери у дітей старшого дошкільного віку як здатність переживати позитивно-емоційне ставлення та відчуття прекрасного під час «взаємодії» дитини з навколишнім середовищем. На основі цього у дитини проявляється чуття – уміння користуватися художньо-конструкторськими засобами, образами при створенні ландшафтного дизайну.

Творча активність дитини старшого дошкільного віку в художньо-конструктивній діяльності формує особистісні якості: елементарні уявлення та позитивне ставлення до навколишнього та власного світу: думок, почуттів, мрій, становлення основ світогляду розвиненості емоційної сприйнятливості. Еталони, символи та умовні моделі дитина засвоює через узагальнення самостійно здобутих фактів, осмисленні і оцінені власним «Я» дизайнерської діяльності.

Ми з'ясували, що збагачення емоційно-чуттєвої сфери є основним важелем для формування основ художньо-конструкторських умінь, як-то: змотивованість до «творчих перетворень» природи внаслідок інтересу від споглядання навколишнього природного світу; здатність моделювати структуру об'єкта, створювати художній образ, який відображає природне середовище; уміння спрямовувати дизайнерську діяльність до

успіху; здатність до переживання активного внутрішнього задоволення – радості відкриття нового дизайнерського рішення.

Отже, збагачена емоційно-чуттєва сфера є потужними важелем формування основ художньо-конструкторських умінь у дітей старшого дошкільного віку. Щоб продовжувати наповнювати педагогові емоційну сферу дітей старшого дошкільного віку, необхідно враховувати дитячу природну чутливість – надмірну, оптимальну, недостатню та вміти виокремлювати яскраві емоційні моменти від споглядання навколишнього світу та творів мистецтва; спонукати до коментування власного емоційного ставлення до них; вчити відображувати враження у своїй діяльності – розповідях, малюнках, зайнятості ландшафтним дизайном, грі тощо.

Основна місія дорослих (батьки-педагоги) – це збереження цілісності і емоційної сприйнятливості дитини 5-6 років за рахунок формування художніх образів, які поєднують: емоційне сприймання, смислове наповнення об'єктів пізнання, оцінно-ціннісне ставлення до предметів чи явищ навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Дмитренко М.В. Формування емоційної культури дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованих ігор. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ніжин, 30 квітня 2020 р.) / за ред. О. В. Лісовця, С.О.Борисюк. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С.203-205.

2. Івершинь А.Г. Основи дизайну та художня праця: навч.-метод. посіб. Одеса: Державний заклад «Південноукраїнський національний університет імені К.Д.Ушинського», 2022. 203 с.

3. Олійник О. Педагогічні механізми формування емоційного досвіду та емоційно-ціннісних компетентностей дитини старшого дошкільного віку в контексті мистецького впливу. URL : <https://cutt.ly/rjM9TrB> (дата звернення : 31.10.2021).

4. Педагогічний словник / за редакцією дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 527 с.

5. Трофіїла Н.Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. Випуск 1.45 (106), 2014. С.155-158.

**Шнайдер Поліна Валеріївна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Практична психологія»**

**Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Лапченко Інна Олександрівна**

«Розвиток стресостійкості особистості в юнацькому віці: теоретичний аналіз проблеми»

В історії дослідження стресостійкості особистості виокремлено поетапність формування вихідних позицій: від наукових досліджень (У. Кеннона, 1914 р., Д. Насонова, 1934 р.), які слугують передумовами відкриття стресу, «адаптаційного синдрому» (Г. Сельє, 1936 р.) до етапу дослідження стресостійкості як подолання внутрішнього конфлікту особистості, що забезпечує «адаптацію до реальності» (Г. Гартман, 1939 р.), «копінг-стратегій» (Р. Лазарус, 1960 р.). Етап дослідження стресостійкості науковцями на пострадянському просторі розпочався в 90-х роках ХХ сторіччя, його представлено розробками: система регуляції стресу (В. Бодров); складові субсиндрому стресу (Л. Китаєв-Смик); патерни розв'язання проблемних і несприятливих життєвих ситуацій

(Л. Дика); життєві стратегії (К. Абульханова-Славська); «переживання» критичних ситуацій (Ф. Васильєв); реакції на проблеми (Л. Анциферова); стрес інтенсивного походження (О. Тімченко).

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження показав, що в психологічній науці немає чіткого й однозначного розуміння змісту поняття «стресостійкість». Так, наприклад, Р. Шевченко визначає стресостійкість як комплексну (інтегральну) властивість особистості, що вирізняється необхідним ступенем адаптації до дій в екстремальних ситуаціях, сприяє перенесенню інтелектуальних, вольових й емоційних навантажень, зумовлених особливостями професійної діяльності, без відчуття несприятливих наслідків для роботи, свого здоров'я та здоров'я оточення [5, с. 6].

Подібної точки зору дотримується і Т. Дудка, стверджуючи, що стресостійкість є інтегральною властивістю цілісної особистості, яка взаємопов'язана з багаторівневою системою елементів, що представлені комплексом когнітивних, інтелектуальних, емоційних, особистісних властивостей [1].

За визначенням Г. Мигаль, О. Протасенко стресостійкість забезпечує здатність людини протистояти негативному впливу стрес-факторів, зумовлену індивідуальним комплексом вроджених та набутих психологічних і фізіологічних властивостей і процесів [4, с. 249].

В. Корольчук, обґрунтовуючи психологічні засади дослідження стресостійкості, визначає це поняття як «структурно-функціональну, динамічну, інтегративну властивість особистості, як результат трансактного процесу зіткнення індивіда зі стресогенним фактором, що поєднує в собі когнітивну репрезентацію, об'єктивну характеристику ситуації та вимоги до особистості» [2, с. 186]. Дослідниця зазначає, що стресостійкість формується в процесі життєдіяльності і професіоналізації особистості.

Результати досліджень О. Кравцової показали, що психологічні уявлення про феномен стресостійкості особистості розкриваються насамперед у контексті таких наукових підходів: 1) психоаналітичного, в якому досліджується стійкість особистості в ситуаціях конфлікту, при цьому причинами стресу вважається придушення природних потягів, сексуальних інстинктів, біологічних потреб людини; 2) біхевіорального, де стресостійкість залежить від чинників зовнішнього середовища, механізму позитивного чи негативного підкріплення поведінки; 3) гуманістично-екзистенційного, в якому йдеться про взаємозв'язок стресостійкості з успішністю самореалізації особистості, самоактуалізацією; 4) системного, де стресостійкість розглядається як необхідна характеристика цілісного процесу адаптації й пов'язують її з регуляцією емоційних станів, що забезпечує психічну стійкість людини [3].

Здійснений нами теоретичний аналіз наукових досліджень з означеної проблеми, показав, що актуальним залишається питання про структурні компоненти стресостійкості та взаємозв'язки між ними.

Список використаних джерел

1. Дудка Т. М. Психологічні особливості стресостійкості особистості. URL: <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/sektsiya-3-fenomeni-psikhologichnogozdorov-ya-ta-ortobiozu-lyudini-psikhoistorichnijvimir/203-psikhologichni-osoblivosti-stresostijkostiosobistosti> (дата звернення: 12.06.2022).
2. Корольчук В. М. Психологічні засади дослідження стресостійкості особистості. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2011. Вип. 26. С. 183–192.
3. Кравцова О. К. Стресостійкість особистості як психологічний феномен: основні теоретичні підходи. Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки. 2019. Вип. 7. С. 98–117.
4. Мигаль Г. В., Протасенко О. Ф. Стресостійкість людини-оператора. Методи підвищення стресостійкості. URL: <https://docplayer.net/30299844-Stresostiykistlyudini-operatora-metodi-pidvishchennya-stresostiykosti.html> (дата звернення: 22.06.2022).

5. Шевченко Р. М. Психологічні умови розвитку стресостійкості жінок – державних службовців : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2020. 22 с.

*Юхименко Катерина Олексіївна,
магістрантка I курсу,
спеціальності «Дошкільна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Скрипнікова Софія Віталіївна*

«Формування соціальної активності старших дошкільників засобами ігрової діяльності»

Постановка проблеми. Освітня робота з дітьми дошкільного віку сьогодні повинна бути націлена на забезпечення умов, що дають дитині можливості для самостійного освоєння оточуючого світу. Зважаючи на це, особливої актуальності набуває питання формування у дітей соціальних навичок до взаємодії з ровесниками, дорослими. Основи соціальної активності дитини закладаються саме у дошкільному віці. Особливе значення у розвитку соціальної активності має старший дошкільний вік, оскільки саме тут формуються найважливіші особистісні новоутворення, які зумовлюють появу суспільної спрямованості у діяльності дітей.

Огляд існуючих розробок. Проблемам формування соціальної активності старших дошкільників засобами ігрової діяльності гри приділяли увагу відомі науковці, такі як Н. П. Пихтіна[1], Є. В. Пойда[2], І. Рогальська-Яблонська[3] та ін. Зокрема, І. Рогальська-Яблонська досліджувала проблеми соціалізації та форсування навичок особистісних відносин дітей в процесі ігрової діяльності[3], а методику ігрової діяльності дітей досліджує Н. П. Пихтіна[1].

Виклад основного матеріалу. Соціальна активність особистості – це потреба окремої людини в тому, щоб підтримувалися або змінювалися основи її життя, відповідно до її світогляду та ціннісних орієнтацій. Умовами та середовищем прояву є комплекс всіх факторів, що впливає на конкретного індивіда у суспільстві. Соціальна активність пов'язана з психічними та фізичними проявами особистості, вона визначає їх розвиток. Так, активність може розглядатися не лише як безпосередньо сама діяльність, але й як міра її спрямованості та сукупної можливості конкретного суб'єкта вступати у різноманітні діяльні відносини з наявною об'єктивною реальністю.

Соціальна активність дошкільника – це діяльно-практичне, ініціативне ставлення дитини до світу, що виявляється під впливом мотивів та вольових актів, в основі яких лежать суспільно значущі потреби. Старший дошкільний вік визначається допитливістю, безпосереднім інтересом до навколишнього світу, та прагненням виконання суспільно значимої діяльності [3, с. 351]. Дитина старшого дошкільного віку психологічно готується до школи, тому у неї формується потреба у спілкуванні, у неї є пізнавальна потреба, яку неможливо задовольнити дома.

Сформована завдяки соціальній активності благополучна внутрішньогрупова позиція веде до розширення контактів дитини, розвиває її комунікативні якості, формує впевненість у собі та своїх силах. Водночас, низький рівень соціальної активності створює серйозні проблеми для соціальної адаптації, перешкоджає формуванню соціально бажаних якостей. Спілкуючись із ровесниками та дорослими, діти вчаться разом з ними, враховувати їх інтереси, норми й правила поведінки в суспільстві, тобто набувають соціальних компетентностей [3, с. 354].

Діти старшого дошкільного віку в колективі здобувають навички колективного співжиття, взаємодії, спілкування, досвід самоствердження в колективній діяльності.

Дитячий колектив має позитивний вплив на позбуття дитиною егоцентризму, звичок орієнтування тільки на власне «Я», на власні погляди, уподобання, уміння. У них формується вміння спілкуватися з іншими дітьми, грати за правилами, що є важливими умовами комфортного перебування дитини в колективі. Адже їй важливо відчувати себе прийнятою та значущою для інших.

Формування соціальної активності старших дошкільників відбувається за допомогою ігрової діяльності. Гра є важливим засобом розвитку соціальних навичок і спілкування у дітей. Використання гри в дошкільній освіті набуває першочергового значення, оскільки вона є основним видом діяльності в дітей цього віку. За допомогою гри пізнається світ, а в її процесі формуються та закріплюються властивості, вміння й здібності, необхідні старшому дошкільнику для виконання соціальних та професійних функцій у майбутньому [1, с. 84].

Основним завданням гри є розвиток комунікативних навичок, сприяння формуванню соціальних компетентностей, які будуть корисними в подальшому житті. Діти можуть вчитися розуміти інших, співпрацювати, вирішувати конфлікти та взаємодіяти з іншими людьми. Діти під час гри з власної ініціативи вступають у різноманітні відносини між собою, будуючи їх переважно самостійно. Коли ігрова діяльність дитини є невимушеною, вільною, без тиску дорослих, то гра виступає у ролі добровільних тренувань, за допомогою яких дитиною засвоюються морально-етичні норми поведінки. Слід виділити такі особливості ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку, які сприяють їх соціалізації:

- розмаїття предметного змісту ігор, які представляють широкий спектр знань про довкілля;
- емоційна привабливість, яка забезпечує виникнення у дітей мотивації до позитивної взаємодії з навколишнім світом;
- практична спрямованість ігрової діяльності на розвиток творчості, що сприяє самореалізації;
- досвід індивідуального проживання дитиною нових соціальних ролей;
- формування навичок соціальної поведінки.

Коли дитина перебуває в ігровому процесі, усі її дії відбуваються в легкий і природний спосіб, навчання під час гри не викликає у неї опору, адже дитина робить те, чого вона хоче і в чому зацікавлена, на відміну від навчання «за примусом», без урахування актуальних бажань чи інтересів дитини, яке нерідко супроводжується зростанням внутрішнього спротиву. Коли діти під час гри виконують нові ролі, то вони по-своєму намагаються відтворити дії, стосунки дорослих, підкорюються визначеним ролю правилам поведінки. У формуванні соціальної компетенції дітей старшого дошкільного віку використовують сюжетно-рольові ігри. Однією з визначальних особливостей таких ігор є довільність ігрових дій, які підпорядковані спільним ігровим інтересам. Це дає можливість дітям відчути себе у ролі іншої людини, розвинути уяву, навчитися взаємодії з оточуючими. При цьому діти можуть досліджувати і розуміти різні професії, вчитися будувати стосунки з іншими людьми і вирішувати спільні завдання. Для розвитку соціальної активності дітей старшого дошкільного віку можна запропонувати наступні ігри:

- «Магазин», під час якої діти можуть взаємодіяти зі своїми однолітками в ролі покупців або продавців, навчитися взаємодії з іншими та розвивати соціальні навички;
- «Лікар», під час якої діти можуть відчути себе у ролі лікаря, медсестри або пацієнта, розвивати співпрацю та взаємодію з іншими;
- «Будівництво», під час якої діти можуть взаємодіяти зі своїми однолітками, розвивати співпрацю та вирішувати спільні завдання.

Крім того, важливо, щоб діти мали можливість самостійно вирішувати завдання та брати участь у групових проектах, що допоможе розвинути їхні навички співпраці та

лідерства. Для цього можна використовувати ігри-тренінги, які сприяють вивченню та розвитку соціальних навичок та можуть бути корисними у формуванні соціальної активності старших дошкільників [2, с. 24].

Під час ігрової діяльності, учасники жестами, мімікою, рухами передають емоційний стан ігрових персонажів (хлопчик захворів, йому боляче, але його відвели до лікаря, який дав йому таблетку, пригостив цукеркою, і йому стало легше, всі радіють за нього). За допомогою жестикуляції та активних рухів передаються фізичні особливості ігрового персонажу (летять літаки, пташки, їде велика вантажівка). Вчаться жестами показувати: маленька хустинка, будівельний кран – ось такий. За інтонації та сили голосу передавати ігровий образ – суровий будівельник і добрий лікар. Все це допомагає приміряти дитині на собі різноманітні соціальні ролі, вчить їх відповідальній поведінці в різних життєвих ситуаціях. Під час ігрової діяльності зі старшими дошкільниками важливо враховувати їхні індивідуальні особливості та потреби. Кожна дитина має свій темп розвитку та власні інтереси, тому важливо підібрати такі ігри та завдання, які відповідають їхнім потребам та сприяють розвитку соціальної активності.

Висновки. На основі проведеного дослідження слід відмітити, що ігрова діяльність у старшому дошкільному віці є ефективним засобом формування у дітей соціальної активності. Різноманітні ігри допомагають розвивати у дітей старшого дошкільного віку комунікативні навички, сприяють їх взаємодії і співпраці з іншими людьми, формують соціальні компетентності і підготовлюють дітей до початкової школи.

Список використаних джерел

1. Пихтіна Н. П. Теорія і методика ігрової діяльності дітей. Ніжин, 2016. 267 с.
2. Пойда Є. В. Формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку в розвивально-ігровому середовищі. Запоріжжя, 2020. 50 с.
3. Рогальська-Яблонська І.П. Соціалізація дітей в умовах сучасного освітнього середовища ДНЗ на засадах наступності та перспективності. І.П. Рогальська. Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. Сухомлинського: Серія : Педагогічні науки : Вип. 37. Т. 1. Миколаїв: МНУ, 2012. С. 351–356

A stack of several books with varying colored spines (red, blue, green) and pages. The books are stacked in a slightly offset manner, creating a sense of depth. A light blue rectangular box is overlaid on the middle of the stack, containing text in a dark blue, italicized serif font. The background is softly blurred, focusing attention on the text and the edges of the books.

*Факультет української
філології та літературної
творчості
імені Андрія Малишка*

Багмет Юлія Олександрівна

*студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта.
Українська мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Йолкіна Лариса Віссаріонівна*

Тема національно-визвольної боротьби українців у романістиці Василя Шкляра (на матеріалі твору «Чорний ворон. Залишенець»)

У сучасному українському літературному процесі історична романістика В. Шкляра тісно пов'язана з висвітленням подвижництва українських повстанців у національно-визвольній боротьбі із більшовицькими окупантами у 20-х роках ХХ століття. Творча місія письменника – встановити історичну справедливість.

Метою нашої роботи – виявити особливості розкриття теми національно-визвольної боротьби українців у романістиці В. Шкляра.

Роман «Чорний Ворон» засновано на історичних подіях, про які вкрай обмежено згадано в підручниках з історії. Водночас значна кількість спогадів та історичних матеріалів міститься в спеціальній літературі про Холодноярську республіку.

У романі «Чорний Ворон» В. Шкляр констатує факт спротиву українського народу радянській владі, і ця констатація художньо змодельована як героїчна боротьба українців-патріотів. Підґрунтям для такої естетичної версії історичних подій стали художньо-документальні праці про Холодноярську республіку. Джерельну базу роману розкрито в короткій післямові до твору. Митець послуговувався працями письменника-історика Романа Ковалюка, Юрія Горліса-Горського, підхорунжого Чорноліського полку Михайла Дорошенка та начальника штабу медвинських повстанців Миколи Василенка, а також документами Галузевого державного архіву СБУ.

У романі яскраво змальовано кілька сюжетних ліній:

- 1) боротьба холодноярських повстанців, їхній побут, військові перипетії та баталії;
- 2) доля отамана Чорного Ворона;
- 3) любовна лінія – кохання Тіни і Чорного Ворона;
- 4) трагедія сім'ї отамана Веремія.

Ці сюжетні вервиці тісно переплетені між собою, вони витворюють велику епічну картину боротьби, на тлі якої виписані долі окремих людей – Вовкулаки, китайця Ході, дружини отамана Веремія Ганнусі, козачки Досі, братів Момотів та інших.

Художнє осмислення національної боротьби в романі «Чорний Ворон» кореспондується із народноказковою боротьбою добра зі злом, яким у романі виступають «москалюги»-чужинці, загарбники-окупанти. Саме тому опозиція «свої-чужі» набуває тут етносакрального змісту.

Універсальний характер взаємодії цієї амбівалентної пари виявляється в тісному взаємозв'язку з такими опозиційними поняттями, як добро/зло, влада/свобода, ворог/герой, вірність/зрада тощо. Топоси «свого» і «чужого» зінтерпретовано в романі крізь призму віднайдення самототожності в етнонаціональному, гендерному, психологічному вимірах. І хоча повстанців кількісно менше, вони змальовані як доблесні лицарі, захисники краю. Натомість чисельно більші вороги-більшовики змодельовані вкрай негативно, письменник протягом усього роману акцентує на яскравих контрастах у конструюванні образів повстанців та окупантів. Автор називає останніх «кацапидлами», «москалюгами», синтезуючи в цих експресивних номінативах зневагу, ненависть, страх і надію. Тут відчутна авторська стилізація, намагання якнайдостовірніше передати голос минулого.

Особливо важливим є епізод загибелі Василя Чучупаки, що виразно вимальовує гіперболізовану саможертвоність отамана. Його останнє слово «Живи» автор пропонує розуміти в ключі наказу/заповіді. Ідеалізація повстанців сягає свого апогею в моделюванні персонажа Ході, наскрізь пройнятого ідеєю чужої національно-визвольної боротьби. Із звичайного найманця в більшовицькому війську він еволюціонує до «ад'ютанта» отамана Чорного Ворона і залишається йому вірним до власної загибелі.

Отже, у романі використано двошарову композицію, що презентує художню та документальні лінії. Чотири основні сюжетні лінії співіснують у тісному взаємозв'язку із «дрібнішими» історіями, що розкривають знакові події з життя окремих персонажів. Концептуального значення набуває контрастне зображення «своїх» і «чужих» у контексті роману «Чорний Ворон». Індивідуальні авторські зацікавлення В. Шкляра ідеєю Холодноярської боротьби – «Воля України або смерть» художньо трансформовані в романі «Чорний Ворон» і є в сучасному українському літературному процесі знаковою архідеєю, покликаною формувати світогляд українців нового часу.

Список використаних джерел

1. Венцковський А. У ворона вік довгий: про роман Василя Шкляра «Чорний Ворон» // Анатолій Венцковський // Літературна Україна. 2010. 9 верес. (№ 32). С. 6.
2. Інтерв'ю з українським письменником Василем Шклярем / Василь Шкляр; записав Станіслав Бондаренко // Літературна Україна. 2012. 12 лип. (№ 26). С. 6.
3. Константинова К. Чорний Ворон на білих сторінках. Василь Шкляр написав роман про визвольну боротьбу в Центральній Україні / К. Константинова // Дзеркало тижня. № 45. 21.11.2009. С. 7.
4. Романенко О. «Чорний ворон» Василя Шкляра: між високою та масовою літературою // Наукові праці. Наук.-метод. журнал. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2010. Вип. 128: Філологія. Літературознавство. Т. 141. С. 34–40.
5. Шкляр В. Чорний Ворон. Залишенець. [Текст]: Електронний ресурс: <https://osvita.ua/school/literature/sh/78234/list-3.html> (10.04.2023).

*Балита Ольга Вікторівна
студентка I курсу
спеціальності «Середня освіта»
(Українська мова і література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент
Александренко Вікторія Вікторівна*

Художнє творення образу Срібної Землі: походження та історична сутність

Закарпаття входило в історію під різними назвами: „Карпатська Русь”, „Угорська Русь”, „Рутенія” в складі Австро-Угорщини, „Підкарпатська Русь” в складі Чехословаччини, „Карпатська Україна”, Підкарпатська територія в складі Угорського королівства, Закарпатська область України в складі Радянського Союзу, а в публіцистичній літературі в УСРР та на еміграції після 1920 року - „Закарпатська Україна” [5, с. 1]. Така велика кількість варіацій пов'язана з периферійним розташуванням краю і частою зміною його політичної приналежності з характерними особливостями розквіту і занепаду, поневолення і незалежності.

Історичне минуле дає підстави стверджувати, що це єдиний регіон України, на розвиток якого значною мірою вплинув різноплановий європейський спадок, отриманий від угорського, румунського, словацького, чеського, польського народів і народів Балкан. Висвітлення одного й того ж перебігу економічних, політичних, культурних та етнічних процесів на Закарпатті в різних історичних ракурсах є неоднозначним.

Актуальність даної теми зумовлена частим вживанням ліричної назви „Срібна Земля” на позначення краю без врахування тісного взаємозв’язку між художнім та історичним творенням цього образу: «кожен образ пов’язаний з тією історичною реальністю, у якій проходив процес його образотворення» [3, с. 5]. Це визначає потребу в розгляді походження образу „Срібної Землі” та встановленні його історичної сутності.

В літературних джерелах назва Срібна Земля, як правило, окреслює часовий проміжок із 1919 до 1939 року, а також часто ототожнюється з назвою Карпатська Україна [8].

В історичній періодизації життя Закарпаття 1919-1939 роки – це період життя краю (до жовтня 1938 року - Підкарпатської Русі) в складі Першої Чехословацької Республіки в очікуванні обіцяної Прагою автономії.

Хронологічні межі власне Карпатської України значно звужуються – це період запеклої боротьби українців за свою свободу від жовтня 1938 року до 15 березня 1939 року - дня проголошення незалежності Карпатської України і дня, який передував угорській окупації. Точну деталізацію подій того часу відтворює щоденник Василя Гренджі-Донського «Щастя і горе Карпатської України» [1, 4], коли на зміну історичному образу Підкарпатської Русі в 1938-1939 роках приходить історичний образ незалежної Карпатської України, і визначається „майбутнє Закарпаття – за українським напрямком” [6, с. 3].

Виникнення поетичної назви Срібна Земля передувало появі історичної назви Карпатська Україна. Найчастіше джерело цього художнього образу вбачають у літературній діяльності відомого українського поета й педагога Василя Пачковського, який з 1919 до 1929 року працював на Закарпатті у Берегівській руській гімназії, брав участь у заснуванні ужгородської «Просвіти» і в 1920 році, напередодні перших загальних зборів товариства, написав вірш «Щедрівка Просвіти», в якому є рядок «Радуйся, Срібная Земле» зі „старинної” колядки: „Сійся, родися жито-пшениця на Україні для Закарпаття, радуйся, Срібная Земле!..” [9]. Він часто вживав слово «срібний» у своїх творах: срібна Русь, срібний Плай, срібні води, срібні хвилі, сріберний дзвін. Але з-поміж усіх вжитих назв Василь Пачковський дав пояснення лише останній – «сріберний дзвін», створивши однойменну поему.

За існуючою легендою оспіваний церковний дзвін був не простий, а „сріберний”, відлитий у Києві в 1034 році і подарований донькою Ярослава Мудрого Анастасією, дружиною угорського короля Андраша I, Богаревицькій церкві. Наділений надзвичайною силою: „Ой дзвін дзвонить, робить чуда: глухі чують, сліпі бачать, німі стануть говорити, а відступники заплачуть...” [9, с. 6], він впродовж століть захищав село та його околиці від усіх бід і нещасть. Навіть під час нападу монголо-татарської орди срібний дзвін, закопаний у полі для вбереження від загарбників, не знав спокою і своїм гудінням попереджав про небезпеку, що насувалась. Згодом його викопали і прикрасили церковну вежу. Однак після конфіскації угорськими окупантами в 1917 році, дзвін по дорозі до Будапешта втратили.

Поема Василя Пачковського зробила „сріберний дзвін” із його тисячолітньою історією невід’ємним атрибутом Закарпаття; він визначив поетичну назву краю „Срібна Земля” і його незмінні цінності з часів Ярослава Мудрого – єдність і свободу.

Примітною особливістю твору є переродження „дзвону сріберного” у „дзвін свободи” в останніх рядках поезії. Йдеться про копію відомого американського „Liberty Bell” - символу незалежності США від Великобританії, виготовленою у 1918 році коштом американських русинів-емігрантів, котрі об’єдналися в організацію „Середньоевропейська

унія”. Характерно, що ще в жовтні 1918 року на конференції у Філадельфії делегати, в числі яких були Томаш Масарик (перший президент Чехословаччини) і Григорій Жаткович (майбутній губернатор Підкарпатської Русі) підписали „Декларацію незалежності центральноєвропейських народів”, після чого ударили у Дзвін Свободи з викарбуваним надписом: „Най свобода будеть проголошена через цѣльїй свѣтъ всім жителям его” [7]. Цей дзвін подарували Ужгороду.

Згодом на знак протесту проти позиції чехословацької влади, що не погоджувалася надати автономію Закарпаттю, Жаткович склав повноваження губернатора. Дзвін після демонтажу довгий час стояв у пилюці та бруді в дворі губернаторського уряду, а в 1934 році був відвезений до Праги [7].

Історична тема зі Дзвоном Свободи знайшла логічне продовження в роки незалежної України. Авторка Надія Попадюк у своїй книзі «Ужгород – світова столиця міні скульптур» розповідає про відкриття 2 грудня 2017 року символічної міні-скульптури Григорію Жатковичу, що зображує іменинника з крилами на «Дзвоні Свободи». Бронзового губернатора традиційно розмістили перед входом до жупанату. На міні-копії легендарного дзвону „Liberty Bell” відтворена тріщина та викарбувано слова з Біблії: «Нехай свобода буде проголошена через цілий світ усім жителям його» [2].

На основі проведеного дослідження робимо висновок, що художнє творення образу Срібної Землі має тисячолітню історію та символізує Закарпаття на шляху до Української незалежної держави. Він формується на основі ряду історичних образів, серед яких чільне місце належить Карпатській Україні. Цей складовий образ потребує окремого детального розгляду в характерному для нього історичному періоді: від жовтня 1938 року до кінця травня 1939 року. Такий підхід покликаний спростувати хибне уявлення про Карпатську Україну як „одноденну державу”, сформоване британським журналістом Майклом Вінчем. Карпатська Україна повинна стати „Ватиканом”, поширюючи прогресивні погляди світової спільноти, зокрема, польського публіциста Станіслава Лося: вона була мала, але створена як вогнище певної ідеї – ідеї Срібної Землі [6].

Список використаних джерел

1. Гренджа-Донський В. Щастя і горе Карпатської України. Щоденник. Мої спогади / Ужгород: ВАТ ”Видавництво ”Закарпаття”, 2002 р. 516 с.
2. Попадюк Н.І. Ужгород – світова столиця міні-скульптур: зб. легенд / Ужгород, 2018. 92 с.
3. Ясінський М. Логіка історичного образу / М. Ясінський // Наукові записки Національного університету „Острозька академія”. Серія: Культурологія. – 2014. – Вип. 14 (1). С. 106 – 112.
4. Гренджа-Донський В. Твори. Т. 8: Щастя і горе Карпатської України. Щоденник / Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К, 1987 рік. 487 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/memuari/11666-grendzha-donskiy-v-tvori-t-8-shhastya-i-gore-karpatskoyi-ukrayini-shhodennik/> (дата звернення: 15.02.2023).
5. Закарпатська обласна рада. Закарпаття. Історична довідка, 2011 рік. URL: <https://zakarpal-rada.gov.ua/> (дата звернення: 13.02.2023).
6. Закарпаття крізь камеру чехів. Україна молода, 2010 рік. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/1782/163/63190/> (дата звернення: 17.02.2023).
7. Літераті Т. Втрачений Ужгород: музеї та цінності, які втратило місто, 2017 рік. URL: <https://prozahid.com/content-42512-html/> (дата звернення: 23.02.2023).
8. Срібна Земля. Хроніка Карпатської України 1919-1939 рр. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5fN4EyWmlZs&t=113s> (дата звернення: 15.02.2023).
9. Штефаньо О. Три міфи про Закарпаття та чому і як вони виникли. Електронна версія газети «Новини Закарпаття», 20.11.2021 рік. URL: <http://novzak.uz.ua/news/try-mify-pro-zakarpattya-ta-chomu-i-yak-vony-vynykly/> (дата звернення: 16.02.2023).

*Бельмас Маргарита Вікторівна
студентка I курсу
спеціальності «Філологія:
Українська мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Йолкіна Лариса Віссаріонівна*

«Духовна деградація світу в оповіданні Ю. Винничука “Приблуда”»

Творчість Юрія Винничука яскрава, багатогранна, багата на сучасну проблематику. Письменник розпочав свою письменницьку діяльність ще в далекі вісімдесяті роки ХХ століття. Одразу він здобув «славу» нонконформіста, оскільки відверто демонстрував неприйняття радянщини з усією її деградованою тоталітарною сутністю. А далі його як майстра слова почали іменувати містифікатором. У двотисячних митець отримує світове визнання: за романи «Весняні ігри в осінніх садах» та «Танго смерті» отримав премії «Книга року Бі-Бі-Сі» (2005, 2012). Ю. Винничук також отримав відзнаку «Золотий письменник України».

Творчість письменника досліджували Я. Голобородько, М. Карасьов, І. Ковбаса, О. Красуля, В. Потуремець, Т. Шкарлута та ін. Але, на жаль, багато аспектів його художнього доробку ще потребують детального вивчення, не є виключенням і оповідання «Приблуда».

Ю. Винничук зазирає у різні куточки людського життя, торкається різних нервів нашого буття, зокрема філософських, моральних, соціальних, загальнолюдських тощо. Особливу увагу він приділяє протистоянню добра і зла, а одним із найбільших зол бачить бездуховність, байдужість, жорстокість, що протистоять християнським постулатам. Саме ця проблема найгостріше поставлена, на мою думку, в оповіданні «Приблуда». Духовна деградація, за Ю. Винничуком, розпочинається з відходу від розуміння Ісусової (читаємо – Божої) Любові до світу, до людей.

Духовність у християнстві розглядається як існування тих явищ, які потенційність духу трансформують у реальність духотворчості. Прикладами релігійного уособлення явища духовності є віра в Бога, любов до Бога, надія на спасіння. Це також божественна освяченість людини та всього людського честю, совістю, гідністю, відповідальністю. Усе, чим у своєму житті керується людина і що освячене Богом, у християнстві називається духовністю.

У творі Ю. Винничука духовність – це насамперед конкретна дія: прихистити, нагодувати, допомогти, підтримати у важку хвилину.

Події оповідання відбуваються в невеличкому містечку, де всі мешканці добре знали між собою. Поява чужинця викликала неабияку цікавість, а пізніше злість і ненависть. В основі сюжету маємо несправедливе неприйняття, а потім і вбивство чужинця, який асоціюється у творі з Ісусом Христом.

У творі постає лише один позитивний образ – образ Приблуди. Решта – негативні. Люди, що мешкають у місті, не готові сприймати світ радісно і відкрито, від добра вони відвертаються й випромінюють лише негатив. Містяни повністю відійшли від учень Ісуса Христа: «...голодного нагодувати, спраглого напоїти, нагого одягнути, подорожнього в дім прийняти, недужому послужити...» [1].

У Біблії читаємо: «(1) У той час ученики приступили до Ісуса і кажуть: хто більший у Царстві Небесному? (2) Ісус, покликавши дитя, поставив його посеред них (3) і сказав: істинно кажу вам: якщо ви не навернетесь і не будете як діти, не ввійдете у Царство Небесне» [1].

Чому Ісус Христос говорить про дітей? Він упевнений, що в них найчистіша віра. Саме у дітях має концентруватися добро, відкритість до світу, до любові. А в оповіданні маємо протилежне: місто, яке живе у своїй реальності, діти, які наслідують поведінку батьків, деградація, яка опанувала людські душі.

Один із елементів Біблії – Іудейська традиція. Тих кого не приймають, вважають злочинцями, злодіями, тих, хто не відповідає способу життя Іудеїв – їх каменують. В оповіданні Юрія Винничука камінь вкладається в руки дітей, в руки тих, хто за Біблією має бути найдобрішим, найвідкритішим і найближчим до Ісуса, бо їхні душі ще не зіпсовані. Приблуда випромінює добро і любов: годує голодного пса й обдаровує його ласкою, рятує кошеня, до людей ставиться зі щирістю, на агресію і зло реагує спокійно, але із здивуванням.

В оповіданні «Приблуда» добро, любов, відкритість до людей, спілкування, допомога один одному каменуються дітьми. Таке суспільство не має майбутнього.

Убивство Приблуди дітьми – ознака деградації суспільства. Ті, на кого покладався Ісус, наслідують поведінку дорослих і перевершують їх у своїй жорстокості.

Отже, в оповіданні Ю. Винничука духовна деградація суспільства розкривається через образ міста, у якому панує несприйняття християнських істин, відступ від усезагального добра. Ті, хто має бути найчистішим, деградує ще з дитинства, увібравши отруту розпорошену дорослими. Відсутність співчуття, неуміння впустити у своє життя інакших, добрих, люблячих позбавляє ціле місто щастя пізнати найвище – Любов. Моральна досконалість і добро реалізуються у творі через образ Приблуди, у якому чітко окреслюється постать Христа, каменованого в нові часи тими, на кого покладав найбільші надії. Прямі паралелі зі Святим Письмом дають змогу розкрити глибину проблематики твору.

Список використаних джерел

1. Євангеліє від Матфея [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikisource.org/wiki/> (дата звернення: 30.03.2023).

2. Ковбаса І. Містифікатор Винничук [Електронний ресурс] Літакцент – світ сучасної літератури. Режим доступу: <https://litakcent.online/2009/06/25/mistyfikator-vynnychuk>.

3. Психологізм та фесричність у творчості Юрія Винничука : інтелект-реліз / авт. укладач В. В. Потуремець. Полтава, 2016. 12 с.

Березовська Наталія Ігорівна
студентка I курсу
спеціальності «014 Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Шемет Валентина Григорівна

Концепт «Україна» в українському політичному дискурсі воєнного часу(на основі промов Президента України Володимира Зеленського)

24 лютого 2022 розпочалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке стало потужним генератором змін в країні, світі та українській свідомості.

В українців прокинулося здорове прагнення нації зберегти свою окремішність, самосвідомість, свою мовну, культурну, історично-природну самобутність [3, с. 5]. Такі зміни не могли не відобразитися в мові (бо в ній у концентрованому вигляді відбиваються особливості суспільної свідомості, звички, традиції, норми, цінності), зокрема й у

політичній як найбільш зримого елементу політичної культури і водночас найточнішого маркеру ідентичності [9, с. 4, 11].

Мета роботи – дослідити особливості фреймової мережі концепту «Україна» в українському політичному дискурсі воєнного часу на основі промов / звернень Президента України Володимира Зеленського.

Концепт – продукт взаємодії картини світу й дискурсу. Саме через дискурс структура концепту розширюється, трансформується, поглиблюється.

Концепт «Україна» охоплює найбільш повно історичні особливості становлення й розвитку українського етносу, його антропологічні, психологічні, генетичні, ландшафтно-географічні, екологічні, духовно-культурні, а також економічні, юридично-правові, міждержавні, політичні, релігійні властивості [2, с. 52-53].

Фрейм – багатоаспектний когнітивний феномен, безпосередньо пов'язаний із процесами мовної категоризації, зберігання та представлення інформації, а також із продукуванням мовлення та організацією дискурсу [8, с. 139, 142].

У дослідженні використано теоретичні висновки С. Жаботинської, зокрема *теорію побудови фреймових мереж*, згідно з якою виділяють 5 базових фреймів: предметний, акціональний ідентифікаційний (таксономічний), посесивний, компаративний [4].

Простором аналізу та моделювання було семантичне наповнення структури трьох базових фреймів:

1. Предметний фрейм (35 вербалізаторів), в якому «Україна» характеризується за кількісними, якісними, локативними, темпоральними і буттєвими ознаками.

2. Акціональний фрейм. За своїм вербальним втіленням цей слот є найбільш чисельним (50). Цей фрейм характеризує об'єкт з погляду його діяльності, а досліджуваний дискурс фрейму виявляє такі ознаки «України», як сила духу, цілеспрямованість, стійкість, героїчність, жагу до перемоги, здатність змінювати / впливати на світ.

3. Ідентифікаційний фрейм. Схема: [Україна /є/ ЩОСЬ]. Зафіксовано 40 вербалізаторів концепту «Україна». Найбільшу продуктивність виявляє лексема «земля» (18) у комбінації з різними компонентами.

Результати проведеного аналізу текстів звернень / привітань воєнного часу Президента України Володимира Зеленського виявили високу репрезентативність концепту «Україна». Загалом «Україна» репрезентується як сильний лідер, впевнено прямує до перемоги, яка змінює / об'єднує світ.

За рік повномасштабної війни світ побачив та визнав Україну як повноцінного світового лідера. Промови Президента відіграють вагомую роль у формуванні нового бачення Європою та світом України. Однак першочергово ми прагнули проаналізувати вплив вербалізаторів концепту на формування мовної картин світу українці, спираючись на те, що концепт «Україна» - осердя української національної ідентичності.

Основним репрезентантом стала лексема «земля», проте чи достатньо цього? Адже універсальним механізмом збереження та розвитку нації є - мова. У 9-ти промовах була єдина згадка про українську мову у зверненні з нагоди Дня захисників і захисниць України: *«Українську землю намагалися захопити й поневолити. Український народ намагалися підкорити й знищити. І тисячу років тому, і у ХХ столітті. Але сюди приходять українці. Тут розмірковують про нашу історію. Тут звучить українська мова».*

Для більшої об'єктивності та ґрунтовнішого аналізу ми плануємо дослідити вербалізатори концепту «Україна» в промовах Президента України Володимира Зеленського з моменту його інавгурації до 24 лютого 2022 року та порівняти їх з репрезентантами вже побудованої фреймової мережі.

Список використаних джерел

1. Волянчук І.О. Політичний дискурс в умовах російсько-української війни: лінгвістичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23. Том 1. С. 47–52.

2. Грукач В., Ткаченко О., Соловійова Т. Стимул «Україна» й асоціативно-сміслові поле ментальних лексиконів студентів. *Psycholinguistics*. 2019. 26(2). С. 46–69.
3. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд : монографія. Київ : НДПУ, 2007. 444 с.
4. Жаботинська С. А. Посесивна конструкція і концептуальні трансформи *Мова. Людина. Світ* : до 70-річчя проф. М. П. Кочергана : зб. наук. ст. Київ. 2006. С. 178–192.
5. Каліщук Д. М. Концептуальні стилі англomовних політиків (на матеріалі політичного дискурсу президентів Дж. Буша мол., Б. Обама) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Луцьк, 2017. 245 с.
6. Кирилук О. Л. Фреймова мережа концепту КРУТИ в українському інформаційному просторі. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 19. Том 1. С. 35–41.
7. Кирилук О. Л., Лашкіна В.О. Вербалізація концепту Україна в текстах промов президентів (В. Януковича, П. Порошенка, В. Зеленського). *Грааль науки*. 2022. № 14-15. С. 391–396.
8. Коляденко О. О. Термін фрейм у лінгвістиці. *Термінологічний вісник*. 2013. вип. 2(1). С. 139–144.
9. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики : монографія. Київ : Світогляд, 2005. 315 с.

Біланчук Богдана Русланівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна

Структурно-семантичні та функційні особливості українського молодіжного сленгу (на матеріалі медійних текстів)

Актуальність дослідження визначається використанням комплексного підходу до вивчення мовних особливостей сучасного молодіжного медійного дискурсу (молодіжних журналів), який багато в чому визначає сучасні уявлення молоді про якість мови. Трансформація уявлень про норму, зміна системи функційних стилів, нові умови функціонування молодіжної преси призводять до зміни нормативних зразків і зачіпають основи мови та й усю систему мови. Дослідження молодіжного сленгу сприяє кращому розумінню способів комунікації та ідентифікації молодіжних соціальних груп, а також допомагає вивчати зміни в культурі та суспільстві в цілому.

Варто проаналізувати етимологію: питання походження поняття «сленг» все ще викликає сумніви у сучасних лінгвістів. Згідно з Білецькою О.О, англійське слово *slang* походить від *sling* («кидати»). Водночас Василенко Ю.О висуває версію, що термін «сленг» походить від *slanguage*, з початковою літерою *s*, ймовірно, приписаною до слова *language* внаслідок зникнення визначення *thieves' language* (мова злодіїв) [1, 2].

Відомі різні думки щодо походження молодіжного сленгу. Одні лінгвісти репрезентують його як «спеціальний словник» певної соціальної групи [2], інші бачать у жаргоні мовну підсистему, яка відрізняється скороченим стилем та обмеженістю кола людей, які його використовують [3].

Основними функціями сленгу є когнітивна, номінативна, експресивна, світоглядна, езотерична, ідентифікаційна (сигнальна), функція економії часу (мовної економії) [2].

Молодіжний сленг пов'язаний з історичним тлом, на якому розвивається українська мова. Перший період – 20 рр. ХХ століття, коли з'являються такі слова, як *шкет* (малюк), *лафа* (пощастило), *бузити* (скандали), *школа* (каверза) і тощо. Другий період – 50-ті роки, після закінчення війни. Виникають такі сленгізми: *студіюватися* (вчитися), *вошитися* (митися) та ін. [6]. Поява третього періоду пов'язана з періодом застою 70-80-х, що породив різні неформальні молодіжні рухи. Виникли такі сленгізми: *поліс* (поліція), *герла* (дівчина), *скинути* (піти), *факмен* (невдаха), *фейс* (обличчя), *сейшин* (концерт), *праска* (фарцівник, скупник або спекулянт), що скуповує у іноземців речі та валюту) тощо. Четвертий період, пов'язаний із розпадом СРСР, з 1991 року і триває досі. У цей період з'явилися такі слова, як *кришувати* (опікуватися чимось у переважно негативних справах), *трава* (наркотики), *пустити на червону* (вбити з вогнепальної зброї), *капуста* (долар) тощо [3].

Варто зазначити об'єктивні причини появи та широкого використання молодіжного сленгу в інтернет-комунікації. Це пов'язано з розвитком комп'ютерних мереж, проникненням технологій у всі сфери суспільства, а також недостатньою сформованістю українськомовної комп'ютерної мови. В інтернет-комунікації широко вживаються сленгізми англійського походження: *геймер* (від англ. *gamer*), *браузер* (від англ. *browser*), *коннект* (від англ. *connecting* – з'єднання), *юзер* (англ. *user* – користувач).

Серед лексики найбільш рухливим є молодіжний сленг, що відображає вікові, психологічні, статусні особливості молодого покоління. Його функціональні особливості яскраво простежуються в текстах сучасних медіа.

Головну роль у мові сленгу грають спеціальні слова чи словосполучення-маркери. Ці слова були так званими універсальними повідомленнями, що замінювали довгу послідовність речень. Емоційне забарвлення лексики має похмуро-абсурдний характер, нерідко заснований на грі слів. Пустотливе оперування словом, можливість пристосувати будь-який вислів до стилістики сленгу роблять молодіжний сленг привабливим для широких верств соціуму.

Сленг впливає на вікові та професійні особливості мовлення, їх приналежність до того чи того соціального середовища. Сьогодні основною складовою молодіжного сленгу є слова, пов'язані з інтернет-простором. Так, слова *челендж* (виклик), *ава* (заставка на профілі в соц. мережах), *хейтити* (критикувати), *пруф* (доказ), *фоловери* (передплатники), *рандом* (випадковість) та інші часто використовує молодь.

Визначальним у молодіжному соціолекті є наявність певних знаків, тоді як синтагматичні зв'язки вказують на приналежність до домінантної національної культури – синтагматика молодіжного соціолекту виявляється лише на рівні мови, але відсутня лише на рівні повідомлення (використовує загальномовну синтагматику).

Видається перспективним подальше дослідження мовних особливостей сучасного молодіжного медійного дискурсу: вивчення й окремих параметрів молодіжного дискурсу, і в цілому аналізу теорії дискурсу, що містить подальшу розробку дискурсивних практик (мовних засобів та прийомів, які використовують при формуванні сучасної молодіжної медійної мови).

Список використаних джерел

1. Білецька О.О. Стан і тенденції мовної субкультури сучасної молоді України: монографія. КНУКіМ. Київ. 2016. 187 с.
2. Василенко Ю.О. Сучасний український молодіжний сленг. Українська мова. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів. 2009. № 6. С. 16.
3. Єрмоленко С.Я. «Знати і фільтрувати: з практики вивчення жаргонізмів». Українська мова та література у середніх школах, гімназіях та колежіумах. 2005. 168-174 с.
4. Алікберов В.І. Сленг та переклад / В.І. Алікберов. – К.: Лілея, 2000. – 32 с.
5. Бабенко О.В. В усному мовленні сленг / О.В. Бабенко//Урок української. – 2004 - № 12. С. 21-24

6. Голубовська І. О. Мова соціальних мереж як новий лінгвістичний феномен. Мовні та концептуальні картини світу. Київ. 2015. Вип. 55, ч. 2. С. 49-56.

7. Горіна Є.В. Дискурс інтернету: визначення поняття та методологія дослідження. Філологічні науки Питання теорії та практики. 2014. № 11-2 (41). С. 64-67.

*Білоголова Олександра Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Ономастичний простір дитячих творів Олександра Дерманського (семантика та прагматика)

Оніми художнього тексту – це особлива філологічна проблема, оскільки в літературному творі власне ім'я функціонує як важливий та органічний елемент його стилістичної системи, виконуючи активну роль у створенні загальної образності твору [1, с.142]. Численні дослідники звертають увагу на роль власних назв у творчості письменників. Їх вибір, як правило, не випадковий, а є результатом творчого мислення та філософських пошуків митця. Робота письменника над онімним наповненням твору передбачає добір її складників із реальної онімії, утворення оригінальних онімів на основі наявних моделей та переходу апелювативів до розряду онімів. Онімам у художніх текстах притаманна образність, семантична мінливість, контекстуальна зумовленість, яскрава внутрішня форма. Номінуючи героя чи географічне місце, автор зазвичай не лише вказує на позначуваний об'єкт, а й наповнює його змістом, а отже, визначає його якісні показники [5, с.90].

У науковій літературі на сьогодні немає єдиної класифікації функцій ономастичної лексики в художніх творах. Деякі дослідники виокремлюють до десяти та навіть більше таких функцій. Можна погодитися з В.М. Калінкіним, який систематизує функції власних назв так:

1) інформаційно-стилістичні функції (номінативна, ідентифікуюча, описова, локалізуюча, фонові, соціальна);

2) емоційно-стилістичні функції (характеризуюча, експресивна, емоційно-оцінна, алюзивна, символічна) [3, с. 12-14].

Очевидно, що головними для дитячих літературних творів є саме емоційно-стилістичні функції онімів. Так, власні назви у творах О. Дерманського зовсім не випадкові. Мистецьке обдарування письменника допомагає творити авторські оніми для максимально повного розкриття характеру персонажів, насичуючи їх змістом. Письменник добирає імена своїм персонажам, уже обміркувавши їх характер та особливості, знаючи їх роль у розвитку сюжету [4, с.70]. Наприклад, у книзі «Жменька тепла для мами» читач знайомиться із паном Прищем. Лише цей онім створює відразу ставлення до персонажу, формує негативне його сприйняття читачами. І вже в тексті твору автор підтверджує перше враження, описуючи літературний персонаж епітетом: *мерзенний пан Прищ*.

Специфікою власних назв істот у дитячих літературних творах є переважне використання не прізвищ, а імен або ж прізвицьк. При цьому імена дітей (а часом і дорослих) нерідко вживаються в скороченій та пестливій формах. Такий підхід Олександр Дерманський використовує, наприклад, у казках «*Вікусині історії*» (Віка – скорочена

форма імені Вікторія), «*Маляка і Велика Маня*» (Маня – пестлива форма імені Марія) тощо.

У казкових художніх творах, зокрема й повістях авторства О. Дерманського, антропонімами часто є імена тварин або ж фантастичних істот, тобто зооніми переходять у групу антропонімів у зв'язку з одухотворенням тварин. Казкові тварини читачі сприймають як повноцінні живі істоти з умінням говорити, мислити, переживати. Такі персонажі часто уподібнюються до людей і наділені цілком людськими іменами, також здебільшого скороченими, пестливими їх варіантами. Прикладом може слугувати *вуж Онисько, дракон Омелько* тощо.

У наукових джерелах наголошено, що стилістичні функції власних назв можуть виражатися автором за допомогою різноманітних засобів: фонетичних (алітерація, асонанс, апокоп, афереза, омофонія, омографія, паронімія), граматичних (морфологічних та синтаксичних), промовистими іменуваннями, через контекст, через залучення до складу стилістичних фігур (антономазії, метафори, метонімії, епітетів тощо) [2, с.68]. О. Дерманський у своїх дитячих творах особливо активно використовує стилістичні фігури. Так, часто в його роботах трапляється антомазія. Вона лежить в основі створення таких антропонімів як *Чудове Чудовисько* і *Погане Поганисько* (водночас, тут ми спостерігаємо вживання епітета й тавтології), *Навіжений дракон* і *Велика Маня* (використано епітети) тощо.

Мовознавці зазначають, що в художньому тексті надзвичайно широкою є свобода вживання онімів, активне okazіональне словотворення. Це досить характерно для дитячих творів О. Дерманського. Наприклад, okazіоналізмом є його антропонім *Крококовть*. При знайомстві з ним одразу в уяві виникає образ дракона або крокодила (пов'язано з елементом *кроко*), який може когось з'їсти (пов'язано з елементом слова *ковть*).

Не менш важливу стилістичну роль у дитячих літературних творах відіграють і топоніми. У казкових творах власні географічні назви частіше не реальні, а фантастичні, видумані автором для створення окремого казкового світу, в якому й відбуваються фантастичні пригоди головних персонажів. Так, у повістях О. Дерманського події відбуваються то в *Царстві-Яблукарстві*, то в *Країні Драконії*, то в *Країні Жаховиськ*. Семантика таких топонімів досить проста. Вона містить указівку на казковість зображуваного в творі місця, а також описує його особливості, характеризує його жителів тощо (дракони, жаховиська тощо).

Інші групи онімів трапляються у дитячих творах значно рідше і не виконують такої важливою стилістичної функції. Саме антропоніми (зокрема й видозмінені зооніми) та топоніми складають основу ономастичного простору дитячих творів О. Дерманського.

Отже, власні назви в дитячих літературних творах виконують не лише інформаційні, але й емоційно-стилістичні функції, створюючи відповідне ставлення до персонажів, наповнюючи їх образи певним семантичним змістом.

Список використаних джерел

1. Гоголенко О. П. Структурно-семантичні моделі ономастичного ряду у творчості Панаса Мирного. *Молодий вчений*. 2017. № 6. С. 142-147.
2. Зубар Л. С. Функції власних назв у творах українських письменників-фантастів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. С. 67–69.
3. Калінкін В. М. Теоретичні основи поетичної ономастики: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01, 10.02.15. К., 2000, 24 с.
4. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики: Збірник наук. праць*. Одеса, 2000. Вип. 4. С.68-74.
5. Юлдашева Л.П. Літературні оніми як засіб структурування художнього світу у творах для дітей та юнацтва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 39. Т. 1. С. 89-90.

Символічність і знаковість поезії Сергія Жадана

Творчість Сергія Жадана займає не випадково одне з провідних місць у сучасній українській літературі, а поезія набуває з роками все більшої популярності завдяки своїй різноаспектності та багатовекторності. Кожен дослідник віднаходить у ній щось своє, близьке до його світосприйняття, незалежно від того, який напрям дослідження він обирає. Кожна його поетична збірка чи прозова книга є очікуваною, вражає актуальністю проблематики, порушенням тем, які знаходяться у тандемі із сучасним життям епохи. Не випадково його твори є відомими не тільки в Україні, а й перекладені багатьма мовами світу. Манера Сергія Жадана спілкуватися наболілим із сучасним читачем є настільки вражаючою, що можна говорити про цілу епоху Сергія Жадана, адже такий сильний вплив його творчість має на покоління «двотисячників».

Прізвище «Жадан» сприймається як своєрідний бренд, голос нашої епохи. Для нашого часу – він не тільки знаний поет, прозаїк, а й людина із активною громадянською позицією, є композитором і виконавцем своїх пісень (відомий гурт поза межами України «Жадан і собаки»), він є актором, автором мультимедійних проєктів, учасником всеукраїнських та міжнародних культурних заходів. Має численні літературні премії і відзнаки. Сергій Жадан увірвався в українську літературу в 90-ті роки ХХ століття, ніколи не зникав із її обрію упродовж майже трьох десятиліть, залишається він серед найактивніших амбасадорів літератури й понині.

Однак найбільш відома сфера його діяльності – літературна, зокрема прозова і поетична. Так, з 90-х років ХХ століття він є автором 13 поетичних збірок, представлених на слайді. Збірки поезій ніколи не втрачають своєї актуальності, прикладом є і «Життя Марії», «Тамплієри», «Псалом авіації» та інші.

Говорячи про оригінальність творчого здобутку письменника І.Дзюба зазначає: «Жадан – увесь, наскрізь – саркастично, а то й глузливо чи глумливо віддистанційований від хрестоматійного лексикону доби та її гасел або й дражливо їх профанує...» [1, с. 10]. Про оригінальність його поезії говорять насамперед порушені проблеми, які відображають всі перипетії сучасного життя від зображення банальних побутових речей до глобальних високих морально-етичних та духовних якостей та понять. Жаданові властиве відчуття навколишнього світу, розуміння подій і процесів, в середині яких відбувається рух життя, при цьому все він сприймає і переломлює крізь призму власного буття і розуміння світу.

Для його поезії властива оригінальність поетичної думки, відкритість авторської позиції, зосередженість на актуальних проблемах сьогодення, написання творів у форматі зображення реальних подій «тут і зараз». Це є свідченням неповторності індивідуального стилю письменника-патріота і громадянина своєї країни, що дає можливість вирізнити його серед інших не менш знаних літераторів сучасної доби.

Ліриці С. Жадана властиві:

- поетичність рядка,
- синтез непокерованого – багата метафоричність із жаргонізмами, міфологічність із ненормативністю лексики;
- кожен рядок глибоко врізається у душу читача відвертістю, відкритістю і душевним одкровенням, ніби власна душа переживає новий катарсис.

Найхарактернішою рисою поезії і творчості Сергія Жадана є *епатажність*. У його розумінні це свобода думки, можливість сказати про себе, розкриття чогось нового у

культурному середовищі або світогляді, навмисна аристократичність у відстоюванні власної позиції. Загалом – це внутрішній духовний потенціал Жадана з його раптовим переходом з «поганої компанії» на шлях великої літератури. Дослідники вважають, що його літературна діяльність є новою сторінкою в історії літератури, подібно до постатей Василя Симоненка, Миколи Вінграновського, Василя Стуса, Юрія Андруховича.

2014 рік став роком змін в українській історії, а також літературі. Основними темами і мотивами творів цього періоду стало зображення війни та її наслідків на Сході України. Збірка «Життя Марії» (2015) стала першим поетичний відгуком автора на ті події. Про причини написання Сергій Жадан зазначав: «Як на мене, ...більш правильно, більш корисно мати повну інформацію про те, що відбувається на Сході, зокрема – на війні. Тому я намагався писати більш-менш відсторонено, не вдаючись до якихось оціночних суджень»[2, с. 3].

Поетична творчість письменника є свідченням глибоко аналітичного підходу до проблем сучасності, вона глибоко символічна і знакова. В поезії, написані після 2014 року – крізь опрацювання проблем життя і смерті відображено трагічні долі мешканців Сходу України. Діалог автора із ними – це спроба з'ясувати їхнє розуміння поняття віри, життя, права на вибір, свободи. Його поетичне слово – щоденник сучасності, написаний у стилі реальних подій «тут і зараз», який доводить відкритість С. Жадана перед читачем.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. *Чорний романтик Сергій Жадан*. К.: Либідь, 2017. 112 с.
2. Жадан С. *Життя Марії*. Книга віршів і перекладів. Чернівці: MeridianCzernowitz; Книги – XXI, 2015. 184 с.

*Булаєва Валерія Олександрівна,
студентка II курсу,
спеціальності «Журналістика
(Видавнича справа та редагування)»*

*Науковий керівник:
викладач
Білорусцева Тетяна Миколаївна*

"Особливості висвітлення тем гендерно зумовленого насильства у медіапросторі"

У сучасному світі проблема гендерно зумовленого насильства є актуальною та набуває все більшої уваги з боку відповідних структур та громадськості. Одним із важливих аспектів цієї теми є висвітлення гендерно зумовленого насильства в медіапросторі.

Що ж таке гендерно зумовлене насильство і чому важливо пам'ятати про етику висвітлення дотичних тем? **Гендерно зумовлене насильство** – загальний термін для будь-якого акту завдання шкоди, що вчиняється проти волі особи і пояснюється соціальними (гендерними) відмінностями між чоловіками і жінками, викликає серйозну і зростаючу стурбованість в умовах надзвичайних гуманітарних ситуацій [2].

За даними ОБСЄ, дві третини (67%) жінок віком від 15 років зазнали психологічного, фізичного або сексуального насильства з боку партнера або іншої особи. Найчастіше кривдниками виступають колишні партнери [1]. У розрізі протидії та запобігання гендерно зумовленого насильства ми маємо розуміти важливість ролі, що відіграють медіа. Зараз висвітлення тем гендерно зумовленого насильства в Україні майже оминається або висвітлюється не коректно. Тому при написанні будь-яких публіцистичних матеріалів на цю тему, варто пам'ятати про такі правила.

1) Не вживайте нетолерантні висловлювання. Уникайте сексизму вживаючи фемінітиви та іменники спільного роду на позначення посад, звань, статусу та гендерно-інклюзивний підхід. Тобто, пишучи слово «учасник», в кінці треба дописувати відповідне відмінкове закінчення – «учасник(-ця)». Це правило треба застосувати до всіх іменників жіночого та чоловічого роду на позначення осіб.

2) Не використовуйте слово «жертва». Варіантами цього поняття є слова «постраждала», «постраждалий», «постраждалі», «постраждала(-ий)», «постраждала(-ий) від домашнього насильства», «постраждала особа» тощо. Якщо людина звернулася до правоохоронних органів, тобто правоохоронними органами зафіксований випадок домашнього чи гендерно зумовленого насильства, тоді можна ще використовувати означення «потерпіла». Аналогічне правило треба використовувати щодо слів «гвалтівник», «агресор»: ці форми є неприйнятними у публічному просторі, треба використовувати лише визначення «кривдник(-ця), «автор(-ка) насильства».

3) Не вживайте терміна «сімейне насильство». Єдине можливе формулювання – «домашнє насильство». Це ж стосується і терміна «гендерно зумовлене насильство»: не можна писати «гендерно-обумовлене насильство», «гендерно зумовлене насильство», «гендерне насильство» чи використовувати інші ненормативні словосполучення.

4) Коли йдеться про фізичне, економічне, психологічне чи сексуальне насильство, то це «форми домашнього насильства», **і в жодному разі не види.**

5) При зборі інформації, або контакті з постраждалою особою важливо пам'ятати про її безпеку: в жодному разі не робіть фото- або відеозйомку, навіть якщо маєте згоду особи, потерпілої від домашнього або інших форм насильства.

6) У кризовий момент, коли слідство тільки розпочинається, важливо проконтролювати зміну дат, місця події, імен потерпілої особи у вашому матеріалі. Треба пам'ятати, що це становить безпосередню небезпеку для постраждалої особи.

7) Якщо ви як журналіст отримали змогу поспілкуватися з постраждалою особою у кімнатах кризового реагування, у жодному разі не вказуйте точної адреси у своєму матеріалі. Подібні установи вимагають підпису про нерозголошення конфіденційної інформації задля забезпечення безпеки постраждалих осіб та персоналу.

Важливо пам'ятати, що збір даних, історій та спілкування з постраждалими особами – це процес, де має бути повна конфіденційність. Будь-який журналістський матеріал не має шкодити слідству та постраждалим особам. Треба пам'ятати, що кривдники та кривдниці несуть небезпеку для постраждалих і після початку кримінального або адміністративного провадження.

Список використаних джерел

1. Дослідження ОБСЄ «Добробут та безпека жінок». [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу : https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf
2. Мельникова О.С. Особливості гендерного балансу в мас-медіа [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XX підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ. – Маріуполь: МДУ. 2018. – С. 247-249. – Режим доступу : https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1766/1/osoblyvosti_gendernogo.pdf
3. Сакач К.Р. Специфіка висвітлення в ЗМІ проблеми прав жінок в Україні та світі [Електронний ресурс]. – Миколаїв, 2023. – Режим доступу : <http://surl.li/gasxa>
4. Столій М.М. Феміністичній дискурс українських медіа 2014-2019 року [Електронний ресурс]. – Львів, 2020. – Режим доступу : http://116.203.191.35/bitstream/handle/1/2335/Stolii_Feministichniy%20dyskurs%20ukrainskyk_h.pdf?sequence=1&isAllowed
5. Шкредова Є.О. Сучасні комунікаційні технології протидії домашньому насильству [Електронний ресурс]. – Київ, 2022. – Режим доступу :

Голуб Анастасія Петрівна
студентка 5 курсу,
спеціальність «Філологія(Українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Савченко Ірина Віталіївна

Концепт війни у повісті І.Багряного «Огненне коло» та романі Е. М. Ремарка «На західному фронті без змін»

Сьогодні виникла нагальна потреба у актуалізації мультигалузевості поняття «концепт», яке розглядається лінгвістами як мінімальна одиниця мовної картини світу. Саме з концептів складається уявлення про навколишню дійсність як окремої людини, так і цілих народів. За допомогою сформованості певних категорій та понять явищ життя, людині буде легше зрозуміти та інтерпретувати їх, використавши при цьому мистецтво як джерело пізнання світу.

За мету поставлено розкрити аспекти порівняльного вивчення концептів у художніх творах, дослідити, як письменники різних культур на основі різного матеріалу (у Е.М.Ремарка це Перша світова, а у І.Багряного – Друга світова) зобразили події війни.

Наразі усе більшого розгляду та переосмислення набуває тема війни, зображена у текстах різних авторів. Серед прозаїків, які осмислювали концепт війни, - І. Багрянний з повістю «Огненне коло» та Е. М. Ремарк із романом «На Західному фронті без змін». У цих творах автори по-новому втілили концепт війни у тексти: показали не героїчного солдата, який без страху йде на смерть, а людину, для якої війна стає страшним та незворотнім випробуванням.

І. Багрянний в «Огненному колі» зобразив події битви під Бродами, бо вважав це тією лакуною, яку можна заповнити. Хоча автор не був свідком описуваних подій, проте історію цю знав з оповідей учасників. І. Багрянний не возвеличує війну, не показує її як період піднесення чи панування пафосного патріотизму. Навпаки він засуджує війну, наголошує на тому, що це просто людська бійня, а не боротьба за високе. Митець показує всі жахи війни без прикрас, а усі героїчні вчинки втілюються через боротьбу героїв повісті із самими собою, із своїми страхами, пересилення самих себе.

Окрім цього, у тексті І. Багряного показано й іншу проблему – вимушену боротьбу українців одне проти одного. Цей мотив, що був і історичним тлом повісті, лише підкреслює втілювану автором концепцію війни як людської бійні, а не боротьби проти спільного ворога. Любов до Батьківщини та прагнення захистити її – ось що вело молодих бійців уперед, а не ненависть до противника чи бажання стати героями-ветеранами.

Війна показана І. Багрянним як невідворотна стихія смерті та братовбивства, намагання зберегти у собі бодай щось людське в «умовах советсько-німецької комбінації терористичних тоталітаризмів». Сама ситуація, у яку потрапляють бійці, теж є відображенням концепту війни І. Багряного. Оскільки становище бійців безвихідне й ніхто з персонажів вже не сподівається на порятунок, автор констатує кінець повісті не як програму битву чи поразку, а як трагедію.

Герої тексту – спочатку романтичні та запальні, а згодом реалістично налякані та ошелешені – показують перехід від романтичного концепту війни як священної справи, як втілення справедливості до трагічної тональності неминучої трагедії простої людини. Знову ж таки, абсурдність війни підкреслюється історичним тлом показаних подій. І.

Багряному вдалося з точністю репрезентувати труднощі шляху розділеного надвоє народу, що став полем боротьби двох загарбницьких країн. Отже, на перше місце у повісті І. Багряного виступає людське життя, котре було вимушено втягнуте у бійню й знищене, а не поняття перемоги чи поразки, бо будь-яка війна та смерть – це поразка, трагедія та не одне зруйноване життя.

Щодо роману Еріха Марії Ремарка «На Західному Фронті без змін», то тут центральною також є екзистенційна проблема людських випробувань під час воєнних лихоліть. Герої Ремарка автобіографічні, а тому передусім є втіленням думок, переживань та емоцій самого автора. Він, як і І. Багряний, наголошує на абсурдності та жорстокості війни, на проблеми того покоління, яке було у цю війну втягнуте. Е. М. Ремарк часто послуговується поняттям «втраченої генерації», аби передати концепт війни у текстах. Автор, як і І. Багряний, не намагається ідеалізувати війну чи її учасників: роман «На Західному фронті без змін» містить значну кількість епізодів, що зображують пошуки їжі, артилерійські бараки, військовий караул, патрулі, відвідування бойових товаришів в госпіталі тощо. Не нехтує автор звичними для всіх побутовими дрібницями, а його герої частіше думають про щось незначне, аніж відчувають себе героями.

Герої роману «На Західному фронті без змін» – молоді парубки, яких призвали до служби зі шкільної лави. Вони, повні енергії та натхнення захищати свою країну, навіть не підозрювали, що буде далі, не мали шансу побачити та «навчитися жити» інакше життя, життя не на війні. Поступово ентузіазм та азарт зникають, а герої розуміють безцільність жертв на догоду чиєїсь наживи. Відтак проступає концепт війни у тексті Е. М. Ремарка – неможливість жити не на війні, відрив людини від реальності, від прогресу, від справжньої дійсності, втрата сенсу життя та неможливість його змінити. Автор показує, як знецінюється значення індивідуума, особистості, як війна стандартизує усіх, сортує на студентів й тих, хто вже знайшов себе у житті.

Нівелювання значення окремішньої особистості бачимо в кінці роману, коли про смерть головного героя не обмовилися й у воєнному повідомленні, бо на війні немає людей, а є лише фронт, де смерть одного бійця не змінює загальної картини. Так Е. М. Ремарк ще раз наголошує на непотрібності війни для простої людини, зосереджує увагу читача на жорстокості та трагізмі показаних подій, де немає позитивного закінчення як би там не було, бо будь-який кінець означає знищення та злам людського життя. Головний герой, що помер на фронті фізично, за концепцією війни автора помирав там вже неодноразово і, якщо б навіть він (головний герой) повернувся додому живим, читач прекрасно розуміє, що життя у такої людини вже не буде, бо війна була центром його життя. Отже, концепт «втраченого покоління», що домінує не лише у романі «На Західному фронті без змін» є й концепцією війни у Е. М. Ремарка, концепцією розчарування в усіх найвищих ідеях, навіть в ідеї захисту рідної землі.

Висновки. Отже, попри деяку схожість концептів війн у І. Багряного та Е. М. Ремарка, все ж вбачаємо й суттєву відмінність, що стосується мети перебування на війні. Війна І. Багряного – жорстока, братовбивча, кривава, але націєтвірна, така, що встановлює в людині національне самоусвідомлення. Війна Е. М. Ремарка – руйнує покоління, знищуючи можливість жити далі, руйнуючи усі морально-етичні та ідеологічні засади, усі опори та рушії, руйнує навіть жагу захистити батьківщину, бо цей захист виявляється забганкою того, кого на цій війні навіть немає.

Список використаних джерел

1. Болаболъченко А. А. Еріх Марія Ремарк і його час. - Київ : Щек, 2014. 235 с.
2. Панасюк К. А правда така... Художнє осмислення трагедії під Бродами у липні 1944 року в повісті Івана Багряного «Огненне коло»: огляди, рецензії, відгуки // Дзвін. - 2012. - № 5-6. - С. 156 – 158.

3. Романчук С. М. Образ «втраченого покоління» у творчості Еріха Марії Ремарка: сучасні координати висвітлення. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-083-4-26> (дата звернення: 21. 11. 2022).

*Гребенищикова Наталія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна*

«Міфологічні та реальні образи в гуцульських віруваннях на прикладі повісті М.Коцюбинського «Тіні забутих предків»

Гуцульське життя можна назвати «казковим», адже вони проживають його у безмежному зв'язку не лише з природою, а й усіма духами, які її населяють. Велику кількість ритуалів організують не лише мольфари, а й звичайні карпатці. Однак, є й такі постаті, про які у повісті пишеться не як про звичайних людей, що вірять у забобони, а й як у персонажів, що мають потойбічну силу. Такими персонажами у творі Михайла Коцюбинського є відьма та мольфар Юра. Є повір'я, що віщуни, тобто мольфари та відьми мають таємничі знання, які передаються від покоління у покоління від предків до нащадків.

Іван Огієнко у своїй праці розповідає, що виникла така сила ще у еру «поганства» - ще до того, як людям нав'язали християнство. До тих часів, найголовнішими у народі були волхви – саме вони були лідерами та опікувались населенням «свого» села. Згідно цієї теорії, після впровадження християнських вірувань, волхвів намагались знищити, а вони переховувались у горах, створивши захищені фортеці, і оберігаючи у них свої надлюдські сили. Відповідно, саме через це, вважається, що саме у Карпатах зібрані наймогутніші відьмаки з усієї України [2, с.118]. .

Ознайомимось із магічними персонажами у повісті «Тіні забутих предків». Першою у творі з'являється відьма – баба Хима. Літератор М. Коцюбинський у своїй повісті писав про правдиві властивості, що притаманні карпатським чаклунам. Баба Химка у повісті описується не як фантастичний персонаж, а з точністю навпаки, тобто як реальна особа, що дозволяє нам, як читачам, зрозуміти, що усі події, описані у письменником, є реальним відображенням дійсності у Карпатах ХХ століття.

Таким же реальним є і образ мольфара Юрія, який має ще більші магічні здібності, ніж баба Химка. Карпатські мольфари мають багато схожого із прадавніми волхвами і вважається, що, насправді, вони і є нащадками, які отримали знання про потужну потойбічну силу. Сама історія мольфара з першого погляду здається не реальною і, загалом, фантастичною, однак, М. Коцюбинський, описав Юру ще й як людину, з усіма людськими потребами такі як спілкування та кохання.

Отже, у ті часи, жителі гір вважали, що міфологічні істоти живуть між людей і взаємодіють з ними, тобто є цілком реальними. Такою зв'язковою ланкою між людьми та божествами у повісті Михайла Коцюбинського є образи відьом та мольфара Юри, які продовжують оберігати давні таємні знання, обряди, ритуали та замовляння.

Світобачення гуцулів пов'язане із їхніми віруваннями, а вірять вони у міфологізм, адже усе їхнє життя ним просякнуте – від народження до самої смерті. Карпатський народ не те, що здогадується, він впевнений у існуванні духів, що можуть існувати та виконувати певні дії паралельно із людськими життями. Ще з початку повісті, Михайло Коцюбинський висвітлює різновидність міфологічних героїв у свідомості гуцулів та

описує їхні характерні ознаки. Одним із перших міфологічних героїв, з якими нас знайомить автор – бісиця та обмінник. Ця жінка має схожий образ із мавкою та може красти діток, що ще не отримали янгола охоронця і, саме таких дітей називали обмінниками. Щоб не дати бісиці викрасти дитину, баба-повитуха обов'язково повинна була запалити свічку і обкурити нею кожен куток хати, де народжується немовля. Саме через цей звичай, матір Івана вважала його обмінником та звинувачувала бабу-повитуху у невиконанні обряду – не засвітила свічку, не обкурила частину хати, після чого бісиця підкинула бісеня замість людської дитини [3, с.129].

Відомий усім слов'янським міфологіям, а не лише гуцульській, є образ лісовика – володаря лісу. Цей персонаж проживає у густих кронах або у великих дуплах старих дерев. Цікавим фактом є те, що у опублікованій праці про спільну слов'янську міфологію дослідника української міфології Володимира Войтовича, лісовик є злим духом, який заводить людей у глухі та далекі лісові хащі, після чого лякає їх, а також має своїх відданих помічників – блуд та страх [1, с.279]. В той же час у віруваннях карпатських жителів, лісовик взагалі не має поганих рис, а зовсім навпаки – допомагає пасти худобу та береже ліс.

Також є русалки – це душі жінок, що померли невінчаними. Вигляд у них напівлюдини напівриби, але тіло синього або блакитного забарвлення. Русалки завжди красиві та носять білосніжні сорочки. Дівчата-русалки є негативними міфологічними персонажами, так як вони затягують під воду рибаків. А на Зелені свята, вони могли виходити з води та заспівувати привабливо-чаклунські пісні, якими манили молодих парубків та забирали із собою у воду. Наталія Хобзей вважає, що русалки не є характерними у горах, проте у художніх творах («Лісова пісня» Лесі Українки) існує образ гірської летавиці, тобто гірської русалки [4, с.285].

Міфологічним, проте дієвим героєм у повісті Михайла Коцюбинського є щезник. У творі він описується із гострою бородою та ріжками, в такий, що грає на флюорі. Щезник уособлює чорта, однак, саме від нього хлопець перейняв вміння грати на музичному інструменті. Є вірогідність, що мелодія, яку награв щезник, так сподобалась Іванові, бо її наспівувала уся природа.

Другим міфологічним героєм твору постає чугайстр, його ще називають лісовий чоловік або добрий лісний дух. У повісті автор зазначає, що Іван побачив, як з лісу вийшов хтось схожий на чоловіка, однак без одягу, а темне волосся росло на усьому його тілі. Цього персонажа вважають позитивним, адже він полює на мавок, що могли доводити людей до смерті. Мешканці гір вважають, що чугайстр може красти й людських молодих дівчат, однак у повісті «Тіні забутих предків» він постає стовідсотково позитивним героєм, так як намагається врятувати Івана від загибелі.

Вбити головного героя повісті хотіла нявка. Нявками стають душі померлих дітей. Вони ховаються та живуть у деревах, полях, а інколи й у горах. Однак, гуцули нявок боялись, так як вони могли хитрощами заманити у ліс та залоскотати. Ці лісні духи ненавидять запахи часника та цибулі, а також остерігаються усіх освячених предметів. З першого погляду, нявки виглядають як звичайні дівчата, інколи, навіть можуть набувати вигляду вже знайомої людини, однак, ззаду вони не мають тіла, тобто видно усі нутроці. Через це головний герой повісті дуже боявся бути позаду «Марічки» і був правий, адже саме ця міфологічна істота вбила Івана.

Що ж, можна зробити висновок, що населення Карпат має своє та не схоже на інші світобачення з магічними реальними та міфологічними образами. Однак, більшість з них як і люди, мають як хороші риси, так і негативні, ті, що приносять людям шкоду. Ці істоти не мають розподілу, тобто, вони рівні між собою. Вони були створені природою для створення гармонії у світі, ці істоти бережуть природу і від людей у тому ж числі, тому інколи можуть бути агресивними та небезпечними. Однак, вони також можуть приносити користь – допомагати із господарством, або навіть вилікувати смертельно хвору людину, через це до них потрібно ставитися із повагою та приносити їм дари, щоб так їх

задобрити. Михайло Коцюбинський у своїй повісті описав барвисту палітру багатьох міфологічних істот, які існують та діють у творі на одному рівні із реальними людьми і саме через це видають читачеві звичайними, буденними у житті гуцулів.

Список використаних джерел

1. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2009. 392 с
2. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: Історично-релігійна монографія. Київ: АТ «Обереги», 1994. 424 с.
3. Коцюбинський М. Fata morgana / передмова і коментар Ю.Б. Кузнецова. Харків: Фоліо, 2017. 506 с
4. Хобзей Н. Гуцульська міфологія: етнографічний словник. Львів, 2002. 216 с.

*Гудована Наталія Юріївна
аспірантка II року навчання*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор,
професор кафедри української літератури
Осьмак Ніна Дмитрівна*

Архетипні візії Володимира Даниленка (на матеріалі збірки «Грози над Туровцем»)

В українському літературознавстві за часів незалежності особливої популярності набули методологічні підходи, пов'язані із особистісним, національним та загальнолюдським підсвідомим у їхньому органічному взаємозв'язку. Однією із таких концепцій є теорія архетипної критики, що передбачає дослідження особливостей функціонування архетипів як праобразів колективного підсвідомого через образи й мотиви окремих літературних творів чи творчості письменника загалом у контексті національної культури. Згідно з літературознавчим словником-довідником архетип (грец. archē – початок і typos – образ) – це праобраз, первісний образ чи ідея, що «впливаючи на «поверхню» свідомості у формі літературного твору, актуалізують всезагальні стрижневі ознаки, іманентно притаманні національній ментальності і водночас людському родові» [1, с. 65].

Основоположником теорії архетипів став К. Юнг, який відстоював існування феномену колективного несвідомого людства, яке репрезентоване через архетипи – «найдавніші, споконвічні типи, тобто здавна наявні всезагальні образи»; з-поміж основних архетипів він визначив такі: Аніма, Тінь, Мати, Старий, Дитина, Самість [6, с. 134]. Українські дослідники (С. Кримський, О. Кульчицький, О. Сліпушко) наголошували на національному характері архетипів, особливості функціонування яких зумовлені впливом географічних і геополітичних чинників. Відповідно, домінантними для українського світогляду, а отже, і для мистецтва, на їхню думку, є архетипи матері, землі, роду, дому тощо, які зазнають певної трансформації в реаліях певної епохи й творчості митця.

Особливості відображення національних архетипів у творчості В. Даниленка зумовлені низкою чинників, по-перше, його приналежністю до «житомирської прозової школи», для представників якої характерні, зокрема, прагнення відродити автентичну українську культуру, домінування національних пріоритетів, спротив «чужим» впливам, заперечення елементів імперського минулого чи європейського майбутнього. По-друге, науковими інтересами митця, адже його кандидатська дисертація була пов'язана із такими формотворчими структурами художнього тексту, як архетип, монотип, стереотип (на матеріалі прози Григора Тютюнника) [3]. По-третє, прагнення сформулювати власну

історико-генетичну концепцію з огляду на загальнонаціональний, регіональний і особистісний виміри буття.

Ці фактори дали змогу В. Даниленкові актуалізувати основні концепти національного світогляду, поєднати їх з індивідуально-авторською міфотворчістю у художньому творі і, відповідно, логічно вписати архетипи як праобрази колективного підсвідомого в концепцію етнічного буття нації, що була репрезентована в прозових творах митця.

На сучасному етапі творчість В. Даниленка в межах функціонування «житомирської прозової школи» досліджували П. Білоус і О. Юрчук; у контексті постмодернізму її розглядали О. Вещикова, Н. Яблонська; відповідно до концепції національної міфотворчості її прагнула потлумачити О. Новик, а в контексті психоаналітичної теорії й архетипної критики – М. Лаврусенко. Водночас недостатньо дослідженою залишається проблема функціонування національних архетипів у творчості письменника.

Відповідно одним із домінантних у збірці (про що свідчить і її підзаголовок – «родинні хроніки») є архетип роду, який актуалізовано через мотиви транслявання від одного покоління до іншого родових вад (у повісті «Сповідь джури Самойловича» нащадки Кушніра, який вбив тура, приречені успадковувати його «темну душу») і чеснот (сільський священник Мацьківський («Стигми преподобного Маська») розповідає як його далекий предок, переживши жахи гайдамацького повстання, із католицизму перейшов у православ'я, проте всі покоління його роду не зрікалися свого польського походження), а також через мотиви турботи про членів родини, родинної любові, трансляції народної мудрості від дідусів і бабусь до онуків (в оповіданнях «Грози над Туровцем», «Крик гриба», «Ноги поліського злодія»).

Найбільш виразно архетип роду представлено в повісті «Сповідь джури Самойловича» [2]: оповідач Юрій Великоборець, колишній зброєносець гетьмана Івана Самойловича, після буремної молодості реалізує себе в сімейному житті, родинній ідилії. В. Даниленко наголошує, що національна історія розпочинається з історії роду, оскільки «кожен український рід – це сконцентрована в біографіях генетично близьких людей історія країни» [2]. Герой вбачає у своїх дітях майбутніх державників, які зможуть долучитися до розбудови країни, а отже, його основне завдання як батька – виховання достойних громадян. Можна стверджувати, що в цій повісті архетип роду актуалізовано в регіональному й національному контекстах.

У взаємозв'язку з архетипом роду функціонує й архетип дитини, який подано через образи, що символізують еволюцію, формування особистості, її прагнення до гармонії, а водночас, асоціюються з потребою в турботі та піклуванні. Він представлений передусім через низку дитячих образів в оповіданнях «Крик гриба», «Ноги поліського злодія», «Грози над Туровцем» (хлопчик у цих творах є водночас і наратором). Окрім того, варто в цьому контексті згадати й оповідання «Заєць», у якому йдеться про незвичайні стосунки між хворим чоловіком Мусієм Скороходом та його домашнім улюбленцем. Підставою для висновку, що заєць репрезентує архетип дитини, є історія його появи в домі, опис їхніх взаємин із чоловіком, а також емоцій і почуттів як Мусія, так і зайця під час вимушеної розлуки. Українці здавна асоціювали образи зайця та kota із дітьми – недарма існує багато коліскових, у яких йдеться про цих тварин.

Архетип дитини в збірці В. Даниленка «Грози над Туровцем» репрезентовано у зв'язку із архетипом матері, що функціонує насамперед на рівні різноманітних образів жінок, зокрема в образах, що символізують порятунок, захист, джерело життя, затишок, мудрість, милосердя. У контексті цього варто згадати образ баби Марини з оповідання «Грози над Туровцем», вона зображена як берегиня роду, що захищає його честь і карає кривдників свого онука, вона володіє надприродними здібностями й здатна впливати на сили природи. Героїня постає як транслятор життєвої мудрості багатьох поколінь: «Св'їт схований у живому слові, а в пісаному – тільки його тень» [2, с. 355]; «За любов тре платить» [2, с. 358]. З цього приводу М. Лаврусенко наголошує, що «образ очільниці роду

в епічному повіствуванні В. Даниленка виписаний у дусі магічного реалізму (поєднання елементів реального та фантастичного, побутового та міфічного, дійсного та уявного, таємничого)» [4]. Архетип матері репрезентовано також і через образ бабусі і в оповіданні «Крик гриба», коли баба піклується і про діда (вчищає йому сірку з вух), і про онука (готує млинці). Водночас у цьому оповіданні є й образ безпосередньо матері, яка виконує обіцянку розбудити хлопця, щоб він міг піти з дідом до лісу, проте цей образ не настільки виразний, епізодичний.

Архетип матері певною мірою функціє у взаємозв'язку із архетипом землі. Прив'язаність до землі деякі дослідники вважають однією з провідних рис українського національного світогляду, позначаючи її терміном антеїзм. З цього приводу О. Новик стверджує, що в оповіданні «Стигми преподобного Маська» актуалізовано давній телеологічний міф, що «українська земля може впливати на різних людей неоднаково: тих, хто бажає заподіяти їй зло, вона забирає до себе, а тим, хто переймається за неї, вона надає наснаги для боротьби за життя» [5]. Представники роду Мацьківських відчують на собі вплив пересічних українців, котрі стали на захист своєї землі від чужинців під час гайдамацького повстання. В. Даниленко показує неймовірну духовну силу землі, яка живить кожного, хто відстоює своє право на свободу й державність.

У цьому ж оповіданні виразно представлено й архетип дому, який зазвичай функціє в контексті образів, що позначають облаштований, гармонійний простір, захист або ж, навпаки, руйнування та занепад. Зокрема у творі вміщено опис православної церкви, подібної до української хати: «Дерев'яна церква нагадувала веселий малюнок, розмальований дитячою рукою. Вона була свіжофарбована й прибрана барвінком, полином і лепехою. У цей день християни східного обряду святкували Ключальну неділю» [2, с. 279–280]; «Церква була скромна, але затишна. З іконостасу на мене уважно дивилися святі, що нагадували сільських чоловіків» [2, с. 280]. Підстави для тлумачення церкви як образу, що репрезентує архетип дому, є її розфарбовані стіни, порівняння святих із сільськими чоловіками, її прикрашення травами, що свідчить про симбіоз християнства і язичництва, сакрального і профанного, а також ставлення місцевих мешканців до церкви, як до рідної хати, прагнення зробити її затишною і доглянутою.

Архетип дому в оповіданні «Крик гриба», як зазначає О. Новик, подано через «міфологічний мотив синкретичного включення людської свідомості в природне життя, тобто надання рослинам рис, властивих людям, і навпаки» [5]. Наприклад, дід Денис уявляє ліс як величезну хату, у якій усі предмети комуся належать, наприклад, гриб сиріжка – русалці.

У результаті аналізу особливостей репрезентації національних архетипів у збірці В. Даниленка «Грози над Туровцем» з'ясовано, що всі архетипи (роду, дитини, матері, землі, дому) творах взаємодіють між собою, створюючи своєрідну систему, що дає змогу потлумачити авторську концепцію етнічного буття українського народу в загальнонаціональному, регіональному й родинному контекстах, а також відкриває перспективи для комплексного дослідження архетипального модусу В. Даниленка на матеріалі інших його прозових творів.

Список використаних джерел

1. Громяк Р.Т., Ковалів Ю.І. Літературознавчий словник-довідник. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
2. Даниленко В. Грози над Туровцем: Родинні хроніки. Львів: Піраміда, 2014. 370 с.
3. Даниленко В. Г. Архетип, монотип, стереотип як формотворчі структури художнього тексту (на матеріалі прози Григора Тютюнника): автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 1994. 20 с.

4. Лаврусенко М. Оповідання Володимира Даниленка «Грози над туровцем» і «крик гриба»: спроба архетипного аналізу. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. 2017. №1. С. 140-144.

5. Новик О. Етнообрази у книзі Володимира Даниленка «Грози над Туровцем: Родинні хроніки». *Studia Methodologica*. Тернопіль: ТНПУ, 2015. Т. 40. С. 130–135.

6. Юнг К., Керенъи К. Душа и миф: шесть архетипов. Киев: Гос. б-ка Украины для юношества, 1996. 384 с.

*Демиденко Юлія Олександрівна
студентка ІІмзСО групи
спеціальності «Середня освіта. Українська мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Ліпницька Інна Миколаївна*

Типологія образу жінки у малій прозі Євгенії Кононенко

Є. Кононенко – сучасна українська письменниця, у творах якої часто досліджуються теми гендерних стосунків та проблеми сучасної жінки: пошуки ідентичності, гармонії внутрішнього і зовнішнього світу, балансу у стосунках із маскуліним світом. У своїй короткій прозі мисткиня представляє різноманітний діапазон жіночих персонажів, чий досвід і перспективи пропонують розуміння складності жіночого життя.

Однією з прикметних рис малої прози Кононенко є розмаїття представлених нею жіночих образів. Деякі характери сильні, незалежні і впевнені в собі, а інші більш тендітні і залежні від чоловіків. Через цих персонажів Кононенко досліджує різні грані жіночого життя та кидає виклик традиційним гендерним ролям.

У своєму есеї "Без мужика", Є. Кононенко звертається до питань жіночої ідентичності та відносин між статями. Вона висловлює твердження про те, що жінки повинні звільнитися від патріархальних стереотипів, які обмежують їх роль у суспільстві та у власному житті. Вона пропонує нову, більш відкриту і вільну модель жіночої ідентичності, що дає можливість жінкам самостійно формувати свої цілі і роль у житті [1 с. 65].

У творчості Є. Кононенко зустрічається багато образів жінок, які відрізняються своїми характеристиками, вчинками та мотиваціями.

Зокрема, у творчості Кононенко можна виділити декілька типів образів жінок. Першим з них є образ сильної жінки, яка демонструє свою незалежність та стійкість у будь-яких життєвих ситуаціях. Такі образи зустрічаються у творах "Сестра", "Нестримність", "Птах", де героїня виступає як активна та рішуча особистість, яка бореться зі своїми проблемами самостійно та не залежить від чоловіка.

Другим типом образів є жінка-мати, яка зображується як любляча, жертвна та мудра. У таких творах, як "Дочка", "Вихідні", "Квіти", героїня виступає як сильна та мудра жінка, яка готова жертвувати своїми інтересами та бажаннями для блага своєї родини.

Третім типом образів є жінка-кокетка, яка намагається привернути увагу чоловіка та використовує свою привабливість, щоб досягти своїх цілей. Такі образи зустрічаються у творах "Лист", "Біла зозуля", "Справа".

Четвертим типом образів є жінка, яка страждає від розлучення з коханим, і намагається знайти вихід із ситуації. У таких творах, як "Привіт, коханий", "Телефонна розмова", героїня виступає як сентиментальна та романтична особа.

У статті «Феміністичний триптих Євгенії Кононенко в контексті загальноукраїнської проблематики» звертаючи увагу на унікальність фемінізму у творчості Євгенії Кононенко науковиця Ніла Зборовська пише, що це явище у творчості письменниці «тісно пов'язане з неповторністю її самотності, відрази до пересічного жіночого життя, з її секретом перетворення особистого жіночого нещастя на мистецтво». У своїх творах Кононенко висловлює бунт, бунт проти традиційного припущення, що жінка створена для того, щоб бути хорошою дружиною та матір'ю. Жінка насправді набуває деяких типово «чоловічих» характеристик – вона легко вплутується у роман з чоловіками, не включаючи почуттів (приклад: «Діаманти Лори Лимар», «Нові колготи»). Кононенко руйнує межі того, що жінка повинна бути вірною лише одному чоловікові, і що шлюб для неї священний. Окрім детективних елементів та елементів створення образу сильної жінки, яка певним чином протистоїть чоловікам, творчість Євгенії Кононенко характеризується також особливим ностальгічним настроєм (приклад: «Ностальгія», «Арчибалд і Патриція» тощо). Як зазначається на сайті Міжнародний культурний портал Експеримент, «головною проблемою творчості Кононенко є психологічне співжиття жінки та чоловіка. Письменниця розповідає про психологічну ситуацію жінки під час важливих, іноді доленосних, змін у суспільстві, коли відбувається злам колоніальних структур» [4].

Є. Кононенко використовує жіночий простір, який не тотожний з чоловічим, щоб показати, що жінки мають свої власні мети і цінності. Її персонажі часто знаходяться в ситуаціях, де вони повинні змагатися з традиційними стереотипами та ролями, що їм нав'язуються. Кононенко намагається змінити уявлення про те, якими мають бути жінки, і показати, що вони можуть бути самостійними, сильними та незалежними. Як справедливо зазначає, Н. Зборовська, сьогодні «замість чоловічого (традиційного) уявлення про жінку оформляється власне уявлення жінки про саму себе, про своє призначення, що цілком закономірно вступає у суперечність із міфами патріархальної культури» [2 с. 28].

У своїй прозі, письменниця відкриває психологічну та емоційну сфери жінок, використовуючи внутрішній монолог та діалог персонажів. Вона звертає увагу на проблеми самоідентифікації та самовизначення жінок, на їхні стосунки з чоловіками, та на роль, яку грають жінки в родині та в суспільстві загалом. Г.Тарасюк зазначає, що «спокуслива незавершеність сюжету у творах Є.Кононенко є ще одним секретом успішності її творів [3 с. 33].

У багатьох оповіданнях Кононенка жіночі герої стикаються зі складними ситуаціями та випробуваннями. Однак їх зображують як стійких і винахідливих у подоланні цих викликів. Це свідчить про віру Кононенко в силу і можливості жінки.

Жіночі образи не обмежуються традиційними ролями дружин і матерів. Вони роблять кар'єру, займаються своїми захопленнями та займаються діяльністю, традиційно пов'язаною з чоловіками. Це кидає виклик гендерним нормам і підкреслює важливість автономії та незалежності жінок.

Отже, Є. Кононенко відображує у своїй малій прозі типологію жіночого образу, яка не обмежується стереотипами традиційної патріархальної культури. Вона пропонує нову модель жіночої ідентичності, що дає можливість жінкам самостійно формувати свої цілі та роль у житті. Письменниця звертається до питань стосунків між статями та проблемам, які стикаються жінки в суспільстві, і намагається показати, що жінки можуть бути самостійними, сильними та незалежними. Вона також звертає увагу на психологічну та емоційну сфери жінок, досліджуючи їхні внутрішні пошуки та боротьбу з традиційними стереотипами.

Отже, мала проза Є. Кононенко представляє широкий спектр типів образу сучасної жінки. Її героїні кидають виклик традиційним гендерним ролям і наголошують на важливості автономії та незалежності жінки. Мала проза письменниці розширює уявлення про особливості жіночого світу, прагнення сучасної жінки до гармонії через самореалізацію, самоутвердження та пошуки щастя.

Список використаних джерел

1. Волошук Л. Феміністичний дискурс прози Євгенії Кононенко. – С. 62-65 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141487426.pdf>
2. Зборовська Н. Перемога плоті // Критика. – 1998. – № 10. – С. 28–29
3. Тарасюк Г. Проза без імітацій. // Кур'єр Кривбасу. – 2005 - №184 – С. 30-35
4. Зборовська Н. Феміністичний триптих Євгенії Кононенко в контексті загальноукраїнської проблематики. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-feministichnij-triptih-yevgeniyi-kononenko-v-konteksti-zagalnoukrayinskoyi-problematiki>

*Денисюк Вікторія Петрівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
кандидатка наук, доцентка
Харитоненко Олена Іванівна*

Роль медіа та соціальних мереж у розповсюдженні фейків під час війни

Протягом останнього десятиліття проблема розповсюдження фейків в інформаційному середовищі набувала все більшого масштабу. Особливо гострою ця проблема стала після 24 лютого 2022 року, коли почалося повномасштабне вторгнення росії на територію України. Жителі нашої країни зазнали не тільки фізичної шкоди, але й значного морального та емоційного тиску.

Метою цієї публікації є огляд ролі медіа та соціальних мереж у розповсюдженні фейків під час війни. Для досягнення цієї мети будуть проаналізовані найпоширеніші методи створення фейків, а також наслідки впливу на націю.

Об'єктом дослідження є процес розповсюдження фейків під час війни, а предметом дослідження – роль медіа та соціальних мереж у цьому процесі.

Поняття «фейк» найчастіше трактується як частково або повністю вигадана інформація у неправдоподібному, зміненому вигляді. Фейки маніпулюють свідомістю людини, адже дають неповну і викривлену інформацію.

Вагомий внесок у дослідження теми фейків мають праці М. О. Кіци, Н. М. Шульської, О. А. Саприкіна, О. Стадника, Л. Дем'яненко, А. Ю. Миколаєнко та інших науковців. Зокрема, М. О. Кіца наводить твердження про те, що фейк – це «будь-яка підробка, яку хтось намагається видати за оригінал» [2, 282]. Однак тема поширення фейків у соціальних медіа досі мало досліджена фахівцями у галузі журналістики. За словами М. О. Кіци, в умовах інформаційної війни з росією, актуальність цієї теми є безперечною. «Фейкові новини, спрямовані на дестабілізацію ситуації в нашій країні, у соціальних медіа з'являються мало не щодня» [2, с. 282].

Завдяки інтернету і соціальним мережам інформація поширюється блискавично швидко. За результатами одного з досліджень, зробленого в Массачусетському технологічному інституті (MIT) і опублікованому в журналі «Science», фейкова інформація поширюється в 6 разів швидше за правдиву і досягає більшої аудиторії [9]. Це відбувається внаслідок декількох причин: 1) сучасні люди мають кліпове сприйняття, тобто сприймають все швидко і так само швидко втрачають інтерес; 2) під час перегляду соціальних мереж, людина витрачає менше однієї секунди, щоб зрозуміти, чи цікаво їй дивитися запропонований контент; 3) більшість людей читають лише заголовки та вірять у їхню правдивість; 4) 6 з 10 користувачів соцмереж діляться посиланнями на статті, навіть не читаючи їх [1]; 5) великі обсяги інформації зробили дефіцитом не інформацію, а

увагу; б) соціальні мережі сприймаються як джерела правди, адже вони спочатку сприймалися як голос конкретної людини, якій можна довіряти.

Як результат, фейкова інформація впливає на політичний, економічний та соціальний добробут нації. Крім негативних наслідків під час виборів і референдумів, фейки можуть спричинити розпалювання ненависті та насильства як у соцмережах, так і в реальності.

Основне завдання фейків – відвернути увагу від правди, замаскувати її. Нижче наведені найпоширеніші методи фейків, які використовуються в медіа та соціальних мережах:

1) фрази та заяви, які вирвані з контексту та мають перекручений сенс. Один із нещодавніх прикладів: на одному з телеграм-каналів російських пропагандистів з'явилося повідомлення про те, що нібито зросла кількість українців, які виїжджають з країни, після заяви путіна про розміщення ядерної зброї у Білорусі. Це твердження підкріпили уривком інтерв'ю голови фракції «Слуга народу» Давида Арахамії для Skypews, де він висловив думку про необхідність проведення додаткової мобілізації, а також ніби даними Держстату України, що у період з 26 по 29 березня у разі зріс попит на квитки на транспорт, що прямує до Польщі. Насправді слова Давида Арахамії були вирвані з контексту, а дані Держстату вигадані [5].

2) візуальні матеріали (фотографії, відео), які насправді зроблені в інший час та за інших умов; вони також можуть бути спотворені. Як приклад: російські пропагандисти оприлюднили відеофейк, на якому нібито бійці ЗСУ розстрілюють машину з жінкою за кермом та дітьми в салоні. Насправді відео було зняте в районі тимчасово окупованого міста Донецьк, куди ще не дійшла українська армія. Щобільше, на опублікованому записі не видно розпізнавальних знаків ЗСУ, а запис ведеться з відеореєстратора, використання яких в Україні заборонене [4].

3) коментарі та сюжети за участі «експертів» або «очевидців», які насправді є підставними акторами. Як приклад: нещодавня фейкова новина про нібито «бомбардування Донбасу» Збройними силами України. Так звані журналісти пропагандистського телеканалу «За! Медіа» зняли сюжет, в якому жінка в істеричі й ледь не кричачи розповідає про «бомбардування Донбасу». При цьому обличчя жінки не потрапило в кадр. Цією «страшною зброєю» виявилася запчастина від автомобіля [3].

Поширення фейків у медіа та соціальних мережах досягає своєї цілі тому, що люди стали вразливішими через постійний стрес і невизначеність майбутнього. Щобільше, коли новина безпосередньо стосується людини, наприклад, з'являється інформація про те, що місцева влада «здає» російським військам населений пункт і скоро там будуть окупанти та заподіють шкоди населенню, людина починає значно більше хвилюватися, обговорювати це зі знайомими, поширювати інформацію у соцмережах, навіть не перевірявши її правдивість. Як результат, люди панікують і розділяються на ворожі табори.

Фейки вигідні тим, хто їх створює, адже вони поширюються з наміром зашкодити певній людині або групі людей, розхитати суспільство. Такі новини змінюють думки й ставлення людей, допомагають підтримувати пропаганду та змушувати людей вірити у брехню.

Автори неправдивих публікацій часто вигадують і додають до справжньої події нові «факти» або елементи, які привертають увагу аудиторії. Як результат, реальна новина може пройти повз увагу населення, але фейк створить великий інтерес саме внаслідок резонансної вигадки. Ілюстрацією такого методу створення фейків є приклад, коли зі звичайної новини про відкриття закладів швидкого харчування McDonalds в Одесі пропагандисти створили фейк, боцімто у цих закладах роздають повістки. Про це нібито свідчить фото повістки на фоні замовлення у закладі. Команда фактчекерів VoxCheck з'ясувала, що фото підроблене. Оригінальне фото без повістки вперше опублікували ще в березні 2022 року разом із новиною про McDonalds у російському місті Перм. На фото

помітні написи російською мовою. Оригінальне фото обрізали, додали до нього зображення руки, що тримає повістку, та виклали на сайті відгуків нібито від анонімного українця [6].

Насамкінець, пропагандисти часто користуються довірливістю та співчуттям українців. За допомогою фейків маніпулятори підштовхують аудиторію до дій чи думок, а також розділяють аудиторію на ворожі групи. Як приклад – українці понад 40 тисяч разів поширили російський фейк про військовий госпіталь Бурденка у Києві. У повідомленні йшлося про те, що в цьому госпіталі знаходяться військові, яким потрібна допомога і необхідно розшукати їхніх родичів. На це звернула увагу волонтерська ініціатива «НотаЄнота». Волонтери виявили, що в Києві немає госпіталю імені Бурденка. «Все б нічого, та ні у Києві, ба більше – навіть у всій Україні немає госпіталю Бурденка. Він є лише у Москві – це головний військовий госпіталь московитів», – наголошують волонтери [7].

Головним полем російських фейків є соціальні мережі, месенджери і ютуб. Чи реально продовжувати користуватися ними? Цілком, однак варто звертати увагу на кожне джерело, з якого отримується новина, і знайти відповідь на питання: навіщо це джерело поширює інформацію? Створювати та поширювати контент – це робота, яка вимагає знань та ресурсів. Є люди й організації, які займаються цим професійно, як-от журналісти та медійники. Саме цим і відрізняються професійні та якісні медіа від будь-яких інших джерел інформації. Навіть якщо у таких медіа трапляється помилка – вони докладають зусиль, аби виправити це і донести до реципієнтів правду.

Водночас такі медіа можуть розчарувати тих людей, які прагнуть дізнатися про «інсайти» та ексклюзиви, які нібито приховуються від загалу. Цим пояснюється велика популярність фейсбук-груп та анонімних телеграм-каналів, які пропонують менш якісний, але більш привабливий та розважальний контент. Проте тут не діють ані редакційні стандарти, ані будь-яка відповідальність, яка могла б змусити ретельніше обирати факти та матеріали для публікацій.

Найкраще, що можна зробити із такими «джерелами інформації» – прибрати їх зі свого списку новинних джерел. Щобільше, не варто поширювати інформацію до того, як ви переконаєтесь, що вона має надійне джерело, не є застарілою або фейковою.

Підсумовуючи, варто зазначити, що від поширення фейків ніхто не застрахований. Вони з'являлися раніше і будуть присутні в мережі. На жаль, вони є частиною інформаційної війни, яка ведеться проти українців. Однак кожна людина здатна протистояти їхньому впливу і навчитися розпізнавати їх. Саме це є однією з навичок медіаграмотності.

Список використаних джерел

1. 6 з 10 користувачів діляться посиланнями на статті в соцмережах, навіть не читаючи їх. *MediaSapiens*. URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/16837/2016-06-21-6-z-10-korystuvachiv-dilyatsya-posylannyamy-na-statti-v-sotsmerezhakh-navit-ne-chytayuchy-ikh/>
2. Кіца М. О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2016. No 1. С. 281-287. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/1-52/36.pdf>
3. Пропагандисти Кремля запустили новий фейк про "обстріли Донбасу": їх розкрили автовласники. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/propagandisti-kremlya-zapustili-noviy-feyk-pro-obstrili-donbasu-jih-rozkрили-avtovlasniki-12169179.html>
4. Розстріляли машину з дітьми: росіяни поширили новий фейк про ЗСУ (фото). *Фокус*. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/557325-rozstrilyali-mashinu-z-ditmi-rosiyani-poshirili-novij-fejk-pro-zsu-foto>
5. Росфейк: у разі більше українців їде за кордон після заяви путіна про ядерну зброю у Білорусі. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3690793->

rosfejk-u-razi-bilse-ukrainciv-ide-za-kordon-pisla-zaavi-putina-pro-adernu-zbrou-u-bilorusi.html

6. ФОТОФЕЙК: В Одесі у МакДональдзі видають повістки – фото. *Вокс Україна*. URL: <https://voxukraine.org/fotofejk-v-odesi-u-makdonaldzi-vydayut-povistky-foto>

7. Українці десятки тисяч разів поширили російський фейк про військовий госпіталь в Києві, якого не існує. *Твоє місто*. URL: <https://tvoemisto.tv/news/ukrainsi-desyatky-tysyach-raziv-poshyryly-rosiyskyy-feyk-pro-viy-skovyy-gospital-v-kyievi-yakogo-ne-isnuie-142962.html>

8. Як добирати джерела інформації під час війни. MediaLab. 23.03.2023. URL: <https://medialab.online/news/dzherela-informatsii-pid-chas-vijny/> The spread of true and false news online [Електронний ресурс] // Science. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aap9559>

*Дригваль Юлія Миколаївна
студентка I курсу (магістр)
спеціальності «014 Середня освіта»
(Українська мова та література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Галак Інна Петрівна*

Особливості поезики

збірки казок Василя Короліва-Старого «Нечиста сила»

Значна частина літературної творчості Василя Короліва-Старого – це твори для дітей і юнацтва. Однією з таких книжок є збірка «Нечиста сила». Вперше її опубліковано у 1923 році завдяки спільному виданню Київського видавництва «День» і друкарні «Чорномор», що знаходилася в Польщі. До вітчизняного читача збірка потрапила лише через 66 років після першої публікації, адже В. Королів-Старий у 1919 році був змушений емігрувати до Праги. Безпосередньо це дуже вплинуло на долю письменника. Ім'я Короліва-Старого повернулося в Україну лише на початку 90-х років. На жаль, у радянський період шанувальники літератури в Україні нічого не знали про письменника, у жодній енциклопедії чи довіднику про нього не згадувалось. Отож, безумовно, актуальною є потреба вивчення творчості Василя Короліва-Старого, осягнення його місця в літературному процесі доби та вивчення художньої майстерності письменника, яка заслуговує на увагу.

Український модернізм перших десятиріч ХХ ст. позначився інтересом до міфології та фольклору, як слушно зазначає В. Погребенник, «українські митці на межі віків відчували потребу оновлення літератури на базі синтезу модерних засобів і фольклорної традиції [8, с. 50]. Неофольклоризм виявився не тільки в поезії, але й у драматургії та прозі. Саме в цей період почала зароджуватись українська фантастика.

Сам автор зазначає: «Я не педагог і, можливо помиляюсь. Отож, як результат моєї помилки, з'явиться оця книжка казок, в яких собі дозволяю боронити перед дітьми насамперед нашу, українську «нечисту силу», що, на мою думку, часто буває далеко менш небезпечною, ніж деякі інші «сили», яких, на жаль, не звать «нечистими» [4]. Королів-Старий сподівається, що ці казки привчатимуть дітей бути добрішими, уважнішими та чуйнішими.

Особливості фантастики казок Короліва-Старого вказують на їх зв'язок з українською казковою традицією, зокрема, з міфологією та жанровими особливостями народної чарівної казки. Вони вчать розрізняти добро і зло та справедливо оцінювати вчинки героїв. Але літературна казка має свої особливості, що відрізняє її від народної.

Система образів у літературній казці довільна. Літературна казка може продовжувати національні традиції, але є плодом авторської уяви і в жанровому плані близька до сучасних видів пригодницької та фантастичної літератури. Українська літературна казка була об'єктом дослідження О. Горбонос, О. Гарачковської, Л. Дерези, Н. Тихолоз, Г. Сабат та Ю. Ярмиша, зокрема збірку Василя Короліва-Старого «Нечиста сила» досліджували М. Гарбар, Ф. Погребенник та Н. Трєбіна.

Головне завдання, яке ставив перед собою В. Королів-Старий, – «облагородити» нечисту силу, яку він змалював не у вигляді страховиськ, а добрими істотами, що не шкодять, а навпаки, допомагають людям.

Казки збірки переважно на морально-етичну проблематику, з виразною фантастичною домінантою, у них висвітлюються соціальні проблеми.

Нині казки В. Короліва-Старого привертають увагу читачів та дослідників. Казки «Мавка Вербинка» та «Хуха Мохавинка» увійшла в навчальну програму з української літератури для 5 класу.

У 2015 році завдяки мистецтвознавиці Мар'яні Мусій «Хуху Мохавинку» перевидали окремою книжкою. Вона зізнається, що ця казка – найулюбленіша казка дитинства, яка надихнула її до започаткування серії книг. Книга була представлена на Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал».

Нещодавно у Польщі видали дещо незвичну антологію «Мова Вавилону», у якій зібрана українська фантастична проза польською мовою. Найдавніше з оповідань, що увійшло до збірки, написане у 1881-му, найновіше – у 2022-му роках. До антології увійшла також казка зі збірки «Нечиста сила» «Потороча Хрипка», що свідчить про інтерес до творчості В. Короліва-Старого у сучасного читача.

«Потороча Хрипка» – цікава й повчальна казка про те, як добро може змінити долю людини, де важливим є милосердя, а не зовнішній вигляд.

Це дослідження лише в загальному окреслило особливості поетики збірки казок Василя Короліва-Старого «Нечиста сила», що потребує подальшого ґрунтовного дослідження. Перспективним є вивчення фантастичної домінанти творів письменника, їх зв'язку з жанром чарівної казки та українською демонологією.

Список використаних джерел

1. Белікова О. 135 років від дня народження автора химерних казок [Електронний ресурс] URL: <https://library-school32-zp.blogspot.com/2019/02/135.html>
2. Войтович В. Українська міфологія. Енциклопедія народних вірувань. К.: «ФОРМ»-Львів, 2014. 692 с.
3. Жанр авторської казки в українській дитячій літературі: витоки та перспективи / Н. Горбач, Т. Здіховська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: серія педагогічні науки. 2016. № 1(303).
4. Королів-Старий В. Нечиста сила. Київ: Довіра. 1992. 154 с.
5. Королів-Старий В. Нечиста сила. Казки / Упорядкування та передмова Ф. Погребенника. К.: Веселка, 1990. 157 с.
6. Королів-Старий В. Нечиста сила. Харків: Vivat. 2008. 127 с.
7. Костецький А. Пригоди славнозвісних книг. [Електронний ресурс] URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=16478>
8. Погребенник В. Ф. Неофольклоризм поезії ранніх українських модерністів (Осип Маковей, Василь Щурат, Агатангел Кримський) // Міфологія і фольклор. 2009. № 1 (2). – С. 50 – 58. [електронний ресурс] URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28661/Pohrebennyk_50-59.pdf?sequence=1

*Кибукевич Надія Миколаївна,
студентка I курсу магістратури*

Інформаційний супровід діяльності громадських організацій: особливості роботи медійника

Громадські організації в сучасному суспільному житті України – актуальна та важлива ланка. Вони формують громадянське суспільство, навчають молодь, заповнюють деякі прогалини класичної системи освіти. Щоб про діяльність громадських організацій знали якомога більше людей, важливо висвітлювати роботу таких структур. Цим займається відповідний спеціаліст: медійник, SMM-менеджер. Посада такої людини в команді громадської організації може називатися по-різному, але основна мета працівника – інформаційний супровід діяльності громадських організацій.

Мета цього дослідження – продемонструвати, якими є особливості роботи медійника в громадських організаціях.

Комунікація в таких структурах є не лише одним із напрямків роботи, а й важливим продуктом. Як зазначає Я. Ясиневич, «у групах, які ставлять собі на меті впровадження змін та суспільне просвітництво, належна комунікація виходить на перший план. Її успіхи та провали стають мірилом ефективності докладених зусиль» [5, с. 13]. Для початку роботи комунікаційної команди потрібно окреслити мету, завдання проєкту, розробити план та стратегію.

Наприклад, громадська організація «Спілка Української Молоді в Україні» має орган для комунікаційної роботи – інформаційну реферантуру. У команді: інформаційний референт (керівник), райтер, дизайнер. Часто комунікаціями в громадських організаціях займається одна людина, оскільки зазвичай це волонтерська робота. Проте, як зазначає К. Дітчук, «перемога там, де є команда. У тих структурах, де все гаразд із комунікаціями, на цьому напрямку працює не одна людина. Там є окремий спеціаліст, який відповідає за соціальні мережі (в ідеалі – різні люди на різні соцмережі), є райтер, є дизайнер, є керівник, який відповідає за стратегічні питання, розподіл роботи, пріоритети, формування технічних завдань підрядникам, контролює виконання» [4].

Комунікаційна команда громадської організації втілює безліч завдань. Як розповідає Я. Ясиневич, це «створення та підтримка бренду (брендів); організація внутрішніх комунікацій; формування мережі підтримки (мобілізаційні кампанії, інформаційне обслуговування коаліційної роботи); медіакомунікація; комунікація з цільовими аудиторіями; контроль якості продукту; забезпечення відкритості» [5, с. 61].

У час процвітання соціальних мереж є важливим представлення громадської організації саме там. Соцмережі – можливість безпосередньо спілкуватися з аудиторією, розширювати її, дізнаватися, чи цікаві людям теми ви порушуєте, та навіть залучати нових членів до організації. Як зазначає М. Говорухіна, «перевагою соцмереж є легкість вимірювання ефективності вашої діяльності. Якщо ви цікаво пишете та розміщуєте корисні матеріали, вас “лайкають”, коментують, репостять, до вашої сторінки приєднуються нові люди. Якщо ж цього немає – потрібно змінювати форми роботи» [2, с. 90].

У соцмережах громадської організації потрібно розповідати про діяльність, події, заходи, робити анонси, рекламувати структуру. Також на сторінках громадської організації можна викладати актуальні новини та теми зі сфери, в якій працює організація тощо.

Важливим для інформаційного супроводу є наявність сайту організації. Медійник ГО повинен наповнювати та адмініструвати роботу її сайту. Сайт є візиткою, обличчям і важливим інструментом комунікації. Там варто розповідати про основні новини ГО,

презентувати довідку і контакти. Також на сайті корисно вести блог із теми роботи громадської організації – так можна збільшити аудиторію через пошукові алгоритми інтернет-мережі. Як зазначає М. Говорухіна, «якщо Ви хочете отримувати аудиторію з пошуковиків, ви маєте генерувати пости на блозі, поради експертів, коментарі до нових законопроектів тощо» [2, с. 95].

Для наповнення сайту та сторінок громадської організації у соціальних мережах важлива різноманітність контенту. Це можуть бути різні формати: відео, фото, текст, аудіо. Також важлива різноманітність жанрів подачі матеріалу. Зазвичай більшість публікацій є замітками: короткими інформаційними, розширеними тощо. Як зазначає І. Тонкіх, «у розширеній замітці автор дає відповіді на запитання, як і чому відбулася подія, яке її значення, подає деталі події, наводить судження, вислови учасників та свідків події, використовуючи пряме мовлення» [3, с. 84]. Проте не варто забувати й про інші жанри матеріалів: інтерв'ю, репортажі, добірки тощо.

Медійник громадської організації також має виконувати представницькі функції і фактично бути фахівцем зі зв'язків з громадськістю, щоб представляти ГО для великої аудиторії в медіа та інших публічних структурах. Як розповідає О. Дерев'янку, «фахівець у галузі зв'язків із громадськістю виконує представницькі функції щодо взаємодії із засобами масової інформації, суспільними і комерційними організаціями, а також фізичними особами, коментує й роз'яснює дії та значущі аспекти діяльності організації. Тобто бере участь у виставках і презентаціях, які влаштовуються організацією, готує тексти виступів, матеріали (в т.ч. слайди, фільми) для пресконференцій, пресрелізів і т.д.» [1, с. 3].

Отже, фахівець реферантури ГО повинен бути обізнаним у сферах маркетингу, SMM, журналістики, PR, вивчати досвід та технології функціонування інформаційних потоків. Важливі знання основ копірайтингу, веб-дизайну, ілюстративного оформлення матеріалу, налаштування та створення рекламних кампаній тощо. Медійник має забезпечувати повноцінний інформаційний супровід діяльності громадської організації та оцінювати результати роботи, зважаючи на них, змінювати стратегію. Крім того, спеціаліст повинен вміти бути менеджером комунікаційної команди, якщо така є. Як підсумок, можна зазначити, що робота медійника у громадській організації є різнобічною та насиченою.

Список використаних джерел

1. Дерев'янку О. Управління репутацією організації як основна функція фахівця у галузі зв'язків із громадськістю. *Економічний форум*. 2014. № 3. С. 311-317. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2014_3_50 (дата звернення: 2.04.2023)
2. Говорухіна М. Комунікації в громадських організаціях. К., 2015. 112 с. URL: <https://caritas-spes.org/uploads/admin/files/doc11.pdf> (дата звернення: 2.04.2023)
3. Тонкіх І. Інтернет-журналістика. Жанри в інтернеті : навчальний посібник. Запоріжжя : ЗНТУ, 2017. Режим доступу: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/2669/1/Tonkikh_Internet-Journalism.pdf (дата звернення: 2.04.2023)
4. Чорна О. Ксенія Дітчук: Комунікації громадських організацій – це важче, ніж продавати хліб, бо він людям потрібен, а зміни – ні. URL: <https://cs.detector.media/community/texts/185256/2023-03-16-kseniya-ditchuk-komunikatsii-gromadskykh-organizatsiy-tse-vazhche-nizh-prodavaty-khlib-bo-vin-lyudyam-potriben-a-zminy-ni/> (дата звернення: 2.04.2023)
5. Ясиневич Я. Комунікація громадських ініціатив. Для тих, хто творить зміни : практичний посібник. Київ : Інститут масової інформації, 2016. 104 с. URL: https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/posibnyk-Yaryna-final_22.11.2016.pdf (дата звернення: 2.04.2023)

*Кирилюк Інна Анатоліївна
студентка I курсу
спеціальності 0.14. «Середня освіта.
(Українська мова та література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Галак Інна Петрівна*

Символічне значення назви п'єси Лесі Українки «Блакитна троянда»

Леся Українка – найвизначніша із письменників української літератури. Як талановита майстриня, вона писала у різних жанрах: поезія, лірика, проза, публіцистика, епос, розвинула жанр драматичної поеми, стояла біля джерел «нової української драми». У кінці XIX століття психологічна драма шукала способу осмислення людини як члена суспільства, її шляхи до самопізнання, самовдосконалення. Проблеми, підняті драматургами «нової європейської драми», є не менш актуальними і в наш час: психологічні переживання людини, зображення трагедії буття, духовні суперечності героїв, зіткнення різних ідей.

Метою статті є дослідження символічної назви драми Лесі Українки «Блакитна троянда», семіотичної багатозначності її смислового навантаження.

Леся Українка від самого початку своєї драматургічної творчості виявила розуміння літературного процесу, драматургії нового типу, зокрема «нової європейської драми». Найбільше уваги Леся Українка приділяла творчості Гергарта Гауптмана, Моріса Матерлінка та Генріка Ібсена. Саме ці драматурги багато внесли у розвиток символістського театру. Як зазначає критик п'єси Михайло Драй-Хмара: «"Блакитна троянда" виникла, очевидно, під впливом Ібсенових «Привидів». В обох драмах – спільна тема: спадковість хвороби, яка веде до неминучої катастрофи» [1, с.2].

П'єса «Блакитна троянда» є перехідною у світогляді письменниці, через декілька років своєї творчості вона знайде авторську, національну версію символістської драми. Але саме ця п'єса зіграла у цьому плані дуже важливу роль. І не тільки тому, що вона була першою, а ще й тому, що створена на сучасному для авторки матеріалі. Єдина прозова драма, одна із двох драм, поставлених ще за життя Лесі Українки. Вона є унікальною навіть за своєю назвою, і, головне, стала міцною сходинкою автора до вершини світової драматургії. За словами критика Лідії Зелінської: «За всю історію українського театру «Блакитна троянда» (1896) є чи не єдиною драмою, яка викликала докладне обговорення прем'єри серед тодішніх видань...» [**Помилка! Невідомий аргумент ключа.**, с. 59].

Згідно із дослідженнями І. Ніколайчук, всі історії кохання, описані Лесею Українкою, починаючи з «Блакитної троянди», закінчуються трагічно. Саме через смерть людина робить вибір між земним і небесним, розуміє глибинні закони буття. Вже на той час письменниця стала першою драматургинєю в українській літературі, її творчість було помічено і оцінено не менш, ніж поетичну. «Блакитна троянда» в українській літературі стала першою психологічною драмою. Літературознавиця І. Ніколайчук пише: «Ба більше, "Блакитна троянда" – це ще й перша психологічна драма в українській літературі. Не кажучи вже про те, що її головна персонажка різко відрізняється від героїнь драматичних творів сучасників-"корифеїв" [5, с. 2]. Лесі Українка чи не вперше в українській драматургії зобразила героїню з оголеним внутрішнім конфліктом, який не можливо подолати зовнішніми втручаннями, бо він у ній і коріння його глибоке.

Чому ж п'єса «Блакитна троянда» має таку назву? Сама по собі блакитна троянда – це якась дуже особлива квітка, шляхетна і піднесена, яку не зустрінеш в кожному

квітнику. Вона не біла, червона чи вишнева троянда, яку можна зірвати та взяти до букету. Блакитна троянда є незвичною і неприродною, швидше надуманою, але від того не менш красивою. Леся Українка вибрала цю назву для позначення чогось незвичайного. Як зазначає у своїх дослідженнях М. Жарських: «Леся Українка вибрала цю назву як позначення чогось протиприродного і неможливого. В риторичі це зветься оксюморон. Тим, хто намагається видобути з цього виразу якісь нечувані філософські глибини, слід пам'ятати, що цій остаточній назві передував варіант назви «Гордіїв вузол» – отже, сама Леся Українка не надавала виразу «блакитна троянда» аж надто принципового значення» [2, с. 1].

Зрозуміло, що троянда – це символ кохання, і тут вся суть у її кольорі. Блакитний символізує благородство, ніжність і вірність, недосяжність вічного, «поривання в блакить». У часи Середніх віків це був символ лицарської любові, їй міг вклонитися лицар, який мав свою Даму серця, служив своєму ідеалу. Це як захоплення і чарівність, як перше кохання.

М. Жарських констатує: «Образ блакитної троянди – недвозначна референція до одного з головних духовних джерел Лесиного міфа – лицарсько-гностичної містики пізнього середньовіччя, яка породила не тільки лірику трубадурів, а й «Божественну комедію» Данте» [**Помилка! Невідомий аргумент ключа.**, с. 162].

Як відзначає сама письменниця устами героя п'єси Ореста: «Єсть іще, – або, краще сказати, була любов мінезінгерів; се була релігія, містична, екзальтована. Культ мадонни і культ дами серця зливались в одно. Се була любов часів «блакитної троянди», се любов не наших часів і не нашої вдачі. Коли є що в середніх віках, за чим можна пожалкувати, то, власне, за сею «блакитною трояндою». Єсть і в наші часи блакитні троянди, але се ненормальні створіння хворої культури, продукт насильства над природою» [4, с. 57].

У п'єсі «Блакитна троянда» багато біографічного, подібного до особистого життя Лесі Українки. Письменниця сама, як та блакитна троянда, незрозуміла і незвичайна для більшості оточуючих, унікальна у своїх поглядах та мріях, у своїй хворобі та у своєму коханні.

На перший план у п'єсі виходить мотив самопожертви заради любові, переплетений з мотивами спадкової недуги.

Перший драматичний твір Лесі Українки не наслідував чужі зразки, а органічно втілював в собі стиль і дух нової епохи. Письменниця використала свій власний досвід, свою начитаність, по-новому представила відомі культурні коди «Роману про Троянду», Данте, Петрарки, Шекспіра. Усе це сприяло створенню «нової української драми» періоду fin de siècle.

Список використаних джерел

1. Драй-Хмара М. Леся Українка: життя й творчість. Державне видавництво України, 1926. 156 с. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/1926DrajXmara.html> (дата звернення: 15.02.2023).
2. Жарських М. Помилкові погляди Оксани Забужко на Лесю Українку. Леся Українка: Енциклопедія життя і творчості. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/ZabuzhkoFalses.html> (дата звернення: 15.02.2023).
3. Зелінська Л. „Блакитна троянда” Лесі Українки: проблема дискурсу і методу. Леся Українка і сучасність: збірник наукових праць. Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. Т.4, кн.1. С. 59-72. [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17764/04-Zelinska.pdf?sequence=1> (дата звернення: 15.02.2023).
4. Агєєва В., Громик Ю., Забужко О. та ін. Леся Українка. Драматичні твори. Повне акад. зібрання творів у 14 т. Ред. колегія: Луцьк, 2021. Т.1.524с. [Електронний

ресурс] URL:<https://drive.google.com/file/d/1YwhGvepxkzJWkVcJYE4zyCUyCvSQ2eJ6/view> (дата звернення: 17.02.2023).

5. Ніколайчук І. "Ненормальні створіння хворої культури" (драма "Блакитна троянда" Лесі Українки). Журнал Гендер в деталях, 2018. [Електронний ресурс] URL:<https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/literatura/nenormalni-stvorinnya-hvoroi-kulturi-drama-blakitna-troyanda-lesi-ukrainki-134343.html> (дата звернення: 18.02.2023).

*Ковальчук Руслана Миколаївна
студентка I курсу
спеціальності «Філологія:
Українська мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Йолкіна Лариса Віссаріонівна*

«Біблійні та національні символи в оповіданні Ф. Одрача "Поліська казка"»

Федір Одрач – письменник-емігрант українського походження. Народився він на території нині білоруського Полісся, але постійно наголошував на своїй українськості, зокрема й у книзі «Наше Полісся». Митець акцентував, що поліщуки завжди відчували себе українцями, хоча й були дещо «національно несвідомими» [3, с. 34]. Творчість Федора Одрача завжди привертала увагу як етнографів, так і діалектологів, адже наповнені яскравою лексикою, особливими традиціями спілкування зі світом природи.

Як і загалом українській культурі, доробку письменника притаманний синкретизм світогляду, в основі якого лежить християнське начало і єдність зі світом рослин і тварин. Це стосується й низки його оповідань.

Мета нашого дослідження – окреслити християнську та національну символіку в оповіданні Федора Одрача «Поліська казка».

У зазначеному вище оповіданні основною темою твору є розповідь про святкування Воскресіння Христа птахами, що своє життя узгоджують із сезонним розвитком природи та життям людей, традиції яких вони добре знають. Пернаті мають свої звичаї, котрі стають відомими й зрозумілими лише особливо посвяченим. Їхні дії докорінно різняться від того, що бачать вони в людей. І згодом чайки повідають про це діду Маркові, адже цей поліщук допомагав їм захищати гнізда від шулік.

Федір Одрач використав у своєму оповіданні різні символи, зокрема й біблійні. Так, голубка в Старому Завіті постає як носій доброї звістки: «І послав він від себе голубку, щоб побачити, чи не спала вода з-над землі. Та не знайшла та голубка місця спочинку для стопи своєї ноги, і вернулась до нього до ковчегу, бо стояла вода на поверхні всієї землі. І вистромив руку, і взяв він її, та й до себе в ковчег упустив її. І він зачекав ще других сім день, і знову з ковчегу голубку послав. І голубка вернулась до нього вечірнього часу, і ось у неї в дзьобку лист оливковий зірваний. І довідався Ной, що спала вода з-над землі. І він зачекав ще других сім день, і голубку послав. І вже більше до нього вона не вернулась...» [5, Бут.6:8]. Можемо цей образ потрактувати як символ Святого Духа, який приніс звістку про примирення Бога з людством, а також символ злагоди та щирої любові. Дух Святий сходить на землю під час хрещення Ісуса в Йордані:

«І коли виходив з води, то побачив, як небо розкрилось, і Духа, що як голуб сховався на нього» [2, Мк. 1:10].

Звертаючись до української народної традиції, народних вірувань, дізнаємося, що для наших пращурів душа померлої людини перетворювалась на голуба – «Божу птицю». Про голубів як творців світу згадується і в давній космологічній колядці «Коли не було з Нашада Світа», де птахи радилися, як створити світ.

В оповіданні «Поліська казка» поєднано Старий Завіт із Новим: як і в Старому Завіті, подібно до Ноя, у Федора Одрача Го-го направляє голуба, який має перекопатися, що Христос воскрес. Із Нового Завіту птах приніс оливкову галузку, як то було в історії з Потопом. Для птахів відсутній час, вони долають його як простір. Така містифікація надає творчості рис казковості й водночас ця містичність співзвучна з християнським світоглядом: для Бога смерть і воскресіння Христа відбуваються водночас із нашим сучасним життям.

Птахи щороку відправляють голуба, щоб засвідчити Воскресіння Господнє. Пташине царство з нетерпінням чекає посланця. І, щоб довести, що завдання виконане голуб приносить оливкову галузку. Також у творі голуб пригадує, що є нащадком птаха, який «служив Ноеві і приніс до ковчегу галузку миру» [4, с. 300]. Лише після прибуття «кур'єра» пернаті починають святкувати Великдень, або Воскресіння Христа.

Володарем озерця Рада, а також усього пташиного царства, є білий лебідь Го-Го. Білий лебідь є символом Божественного, символом світла і добра. Лебідь – це птах, який є надзвичайно чистим і красивим. У цьому образі поєднуються духовність, жертвність та вірність.

І. Галак у статті «Міфопоетична структура оповідань “поліського циклу” Федора Одрача» зазначила, що «Не всі птахи допускаються до участі в містерії на чолі з Го-го. Через те, що чорнокрилі і літаючі хижакі (пугачі, сови, яструби, шуліки, ворони) разом із плазунами на Чорній галявині веселилися у час розп'яття Христа, їх білий лебідь проганяє...» [1, с. 87].

Чайка для українців також має велике символічне значення. Фігурує вона й у творі Федора Одрача. За часів козацтва човни названі «чайками», як символ повернення до рідної домівки. Інша фольклорна версія засвідчує, що назва човна може походити від наймення птаха, бо човен відносно легкий і швидкий.

Також символом любові до рідної землі, вірності своїй Батьківщині є лелека, або як називають у народі, бузько. Лелека – один із українських символів, його дуже шанують, адже за повір'ями він дарує добробут та щастя людям.

Отже, в оповіданні «Поліська казка» Федір Одрач передав бачення світу поліщуків саме через образи природи та постать діда Марка. Природа відкривається лише тим, хто заслуговує цього і бережно ставиться до неї. Національні (архетипові) образи в оповіданні розкриваються поруч із християнськими символами і разом творять світогляд українців.

Список використаних джерел

1. Галак І. Міфопоетична структура оповідань «поліського циклу» Федора Одрача. Наук. часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство та літературознавство). Вип. 10'2018. С. 84-89.
2. Євангеліє від Марка [Текст]. Електронний ресурс: <http://osbm-buchach.org.ua/Bibliya/Marko.html> (15.04.2023).
3. Одрач Ф. Наше Полісся. Частина 2. Вінніпег, Ман., Канада. 1955. 72 с.

4. Одрач Ф. Покинута оселя. Торонто: Видаництво «Добра книжка», 1960. Випуск 162. 305 с.
5. Старий Завіт. Книга Буття [Текст]. Електронний ресурс: <http://osbm-buchach.org.ua/Bibliya/Buttia.html> (15.04.2023).

*Крикун Вікторія Анатоліївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Александренко Вікторія Вікторівна*

Історична основа роману В. Шкляр «Чорний Ворон» («Залишенець»)

Події роману «Чорний Ворон» відбуваються протягом 1919-1924 років. Описуються трагічні для українського народу часи повстанської боротьби проти радянської окупаційної влади.

Інформацію про ті події Василь Шкляр черпає з таких джерел: спогади очевидців, генералів Армії УНР, сотників УГА (Ю. Тютюнника, О. Вишнівського, О. Удовиченка, І. Лютого-Лютенка, Ю. Горліса-Горського та інших), художньо-документальні видання, архівні документи.

Холодний Яр – ідейний та стратегічний центр боротьби проти радянської влади у 1918-1925 роках. Спочатку створили загін самооборони, під керівництвом Олекса Чучупаки. Згодом він розрісся до полку, і брати Чучупаки почали боротьбу за незалежність України. Так утворилася Холодноярська Республіка, бійці якої називали себе козаками.

Вплив Холодного Яру розповсюджувався на досить великій території, а не саму лише Черкащину.

Василію Чучупаці підпорядковувалися багато отаманів з різних територій. Також впродовж 1918-1923 років існувало ще одне угруповання – Чорний Ліс, що мало тісні зв'язки з Холодноярівською Республікою.

Отамани до певного часу мали авторитет і підтримку місцевого населення. Більшовики розробили спецоперацію, що дала змогу нейтралізувати і захопити керівників повстання. Це і стало кінцем Холодноярської Республіки. Але найвідчайдушніші повстанці ще кілька років продовжували боротьбу.

Роман має ґрунтовну джерельну базу, яку автор указав наприкінці твору.

Письменник про свій роман говорить «Я описав період, коли вже не було надії і віри на визволення – 22-24-ті роки. Була неймовірна змора: ліс, холод, ночівля на снігу...» [2]. Василь Шкляр прагнув відтворити найважчі часи повстанського руху, зосередитися на описі жертвної, безкомпромісної та відчайдушної боротьби останніх лісовиків.

Художня версія описаних подій розширює уявлення про історію створення та загибель Холодноярської Республіки. Роман «Чорний Ворон» написаний на засадах документальності та історичної достовірності. У тексті вміщено багато уривків з документів.

У романі перш за все йдеться про протистояння всередині однієї сили – української нації, одні пристосувалися до обставин, а інші борються за свободу до останнього.

Окрім історичної достовірності, у творі також правдиво описуються життєві реалії тих часів. Василь Шкляр зазначав: «Роман вийшов мовби й чисто художнім, але за

кожною подією, за кожним бойовим епізодом, за портретними характеристиками героїв і навіть любовними історіями тут стоїть його величність документ» [1].

Через опис етноментальності автор виокремлює генетичні складники нації.

Отже, роман «Чорний Ворон» відображує життя і реалії того періоду, який описується. У центрі твору постають історичні постаті. Роман не лише переповідає минуле, а й показує авторську оцінку тих подій і фактів. Тема боротьби повстанців Холодного Яру в українській історичній романістиці не широко поширена. Василь Шкляр є одним з перших, хто художньо осмислив цю тему і описав її в своєму творі. Про ті часи є не так багато інформації. Автор знайшов лише окремі згадки та архівні документи, а решту домалював творчою уявою.

Список використаних джерел

1. Жила О. Василь Шкляр: Де російська мова – там Росія. [Електронний ресурс]. URL:https://zaxid.net/vasil_shklyar_de_rosiyska_mova_tam_i_rosiya_n1111676.

2. Шкляр В. Мій Чорний Ворон – це білий янгол волі. [Електронний ресурс]. URL:www.vox.com.ua/data/osnovy/2010/02/08/vasyl-shklyr-mii-chorniyvoron-tse-bilyi-yangol-voli.html.

Косян Аліна
студентка I курсу магістратури
історико-філософського факультету,
спеціальність «Історія та археологія»

Науковий керівник:
ст.викладач кафедри стилістики
української мови
Людмила Василівна Підкамінна

Українська мова: історія російських заборон від давнини до сучасності

Навік пройшла пора безславна...

Цвіти і сяй, Моя державна...

(О. Олесь)

Сьогодні українська мова означає державний суверенітет та цілісність нашої країни. У сучасному глобалізованому світі, попри розмивання бар'єрів комунікативними й цивілізаційними впливами, важливість мовної та культурної ідентичності неухильно зростає. Українська держава у цьому контексті не є винятком. Для України мовне питання актуалізовано через проблему державотворення та небезпеку втрати суверенітету, зважаючи на російсько-український військовий конфлікт. «Для себе зрозумів, що там, де є українська мова, є українська держава. Там де її немає – значить там ми ризикуємо втратити нашу територію, і навіть більше – втратити мир у країні», - переконує Сергій Костинський, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (2015-2020) [2].

Потрібно зазначити, що українська мова пройшла непростий історичний шлях становлення. Упродовж чотирьох століть її забороняли, намагалися витіснити, а тих, хто говорив чи писав українською, карали.

У науковій статті провідного наукового співробітника Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України Юрія Поліщука наголошується, що «боротьба з українською мовою розпочалася ще у другій половині XVII століття, коли в Києво-Печерській лаврі було заборонено без попереднього узгодження з Московським патріархатом видавати богослужбові книги (1690, 1690 pp.), на книги Петра Могили,

Кирила Ставровецького, Іоанікія Галятовського, Сильвестра Косова, Лазаря Барановича накладено «прокляття і анафему» (1690 р.).

Далі з'являлися лише нові заборони та обмеження - заборона на друк будь-яких книг, діловодство перекладалося російською, священники були зобов'язані виголошувати проповіді церковнослов'янською мовою з російською вимовою, школи русифікували тощо. Хронологія лінгвоциду української мови розпочалася від російського царя Михайла ще в далекому 1622 році, він наказав з подання Московського патріарха Філарета спалити в державі всі примірники надрукованого в Україні «Учительного Євангелія» К. Ставровецького [5]. Відомі й значущі російські історичні приклади гонінь на українську мову, такі як «Валуєвський циркуляр» та «Емський указ».

Найбільшою трагедією для розвитку української культури був сталінський терор кінця 1920-1930-х років, коли мовознавців, науковців, діячів театру, письменників, поетів, художників відправляли в заслання на каторгу чи розстрілювали лише за те, що вони розвивали українську мову та культуру. «Йшлося про те, щоб зламати основу нації. У випадку України не доводиться говорити лише про втрати, треба говорити про смерть цілої культури 20-х років минулого століття, яка тоді переживала свій високий зліт [...]», – зазначає письменниця Оксана Забужко в інтерв'ю польській журналістці Ізі Хруслінській [1].

Варто сказати, що наратив про те, що українська мова вигадана і створена штучно, поширювався як у Російській імперії, так і в сьогоденній російській пропаганді.

Нині росіяни здійснюють мовний геноцид щодо українців на тимчасово окупованих територіях. Вони знищують українську мову в школах та примусово русифікують депортованих українців. Також на нещодавно окупованих територіях ворог оголосив про відновлення навчання, але без вивчення української мови, літератури та історії України. Російські окупанти примушують українських учителів викладати учням російською в Мелітополі, завезли також російські підручники й російських учителів. Водночас депортовані в Росію українські діти вимушені проходити «мовні курси російської». А в тимчасово окупованому Криму окупанти розгорнули «табори перекваліфікації» для українських освітян.

Окупаційна адміністрація розглядає українську мову як один з невід'ємних атрибутів української державності і намагається максимально звузити сфери її застосування з метою унеможливити процес реінтеграції населення окупованих територій [4].

На тимчасово окупованих територіях громадяни України не мають можливості вільно використовувати українську мову в усіх сферах публічного життя. Відсутній доступ до українськомовних медіа, а заклади культури не ведуть діяльності українською мовою. Громадяни, які мешкають на тимчасово окупованих територіях, не мають змоги вільно демонструвати українську національну ідентичність, а за свою проукраїнську позицію зазнають тортур і кричущих порушень прав людини.

Проте такі дії окупантів сприяли тому, що на контрольованих Україною територіях у 2022 році зросла кількість громадян, які спілкуються українською мовою в повсякденному житті. 2021 року цей показник становив 64%, а у 2022-му зріс до 71%, свідчать результати опитування, проведеного Фондом "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва. Водночас рівень вживання російської мови знизився майже на 10%. Також за рік зросла кількість громадян, які вважають українську мову рідною – зараз таких 87%, а ще в 2021 році було 77%. При цьому українська мовна ідентичність переважає в усіх регіонах України [3].

Отже, сьогодні спостерігаємо тектонічні зміни щодо мовного питання в Україні.

Список використаних джерел

1. Забужко О. Український палімпсест. Оксана в розмові з Ізою Хруслінською. К: КОМОРА, 2014. 408 с.

2. Костинський С. Мова має значення - і це не потребує жодних доведень. Сайт міста Чернівці. URL: <https://www.0372.ua/news/2934226/mova-mae-znacenna-i-ce-ne-potrebue-zodnih-doveden-sergij-kostinskij>

3. Опитування Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова за підтримки програми MATRA з 13 по 21 грудня 2022 року. URL:

<https://dif.org.ua/article/natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni>

4. Рибалка А. Огляд щодо обмеження функціонування української мови на тимчасово окупованих територіях України. 19 лютого 2021 року. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/oglyad-ukrayinskoyi-movi-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini>

5. Як боролися з українською мовою. Хроніка заборон за 400 років. Історична Правда. Спецпроект. URL: <https://www.istpravda.com.ua/digest/2012/07/3/89519/>

*Кузнєцова Ольга Анатоліївна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Девіативний вимір сучасного авторського пісенного тексту (на прикладі українських гуртів «Скрябін», «Океан Ельзи», «Один в каное»)

Мова – надважливий і безумовно невід’ємний компонент формування цілісної держави. Ще змалечку ми чуємо мовлення людей навколо і переймаємо особливості творення та сполучення слів. Ставши свідомими зрілими людьми, розуміємо, що сучасна українська літературна мова може мати суттєву різницю з розмовною. Розбіжності виникають найчастіше через мовні девіації, спричинені сторонніми впливами. Наслідком цього можна назвати, наприклад, усім відомий суржик.

Метою дослідження є з’ясування появи, особливостей, розповсюдженості та видів мовних девіацій і загальний стан української мови в сучасних пісенних текстах (на прикладі українських гуртів «Скрябін», «Океан Ельзи», «Один в каное»), а також пошук шляхів подолання проблеми поширення девіативності.

Відома значна кількість наукових праць на тему мовних аномативів. Серед дослідників – Єрмоленко С., Бацевич Ф, Руда О., Макарець Ю., Куляс П. та багато інших. Єрмоленко С. у своїй роботі, розміщеній у збірнику наукових праць «Філологія ХХІ століття», дає таке визначення: «Мовна девіація – це висловлення, у яких спостерігаються різні відхилення від норм функціонування мовної системи» [1], а також зауважує, що вона є результатом порушення мовної норми.

Павло Куляс у підручнику-монографії «Типологія помилок» подає розгорнуту класифікацію найпоширеніших мовних девіацій. З-поміж них автор виокремлює:

- вади слововживання (багатозначність, периферійна лексика тощо)
- суржик;
- вади зв’язку слів (складні випадки синтаксису);
- логічні помилки;
- комунікативні помилки [2].

У пісенних текстах українських гуртів «Скрябін», «Океан Ельзи» та «Один в каное» натрапляємо на лексичні, морфологічні та інші мовні девіації.

До прикладу, у піснях «океанів» є кальки: *18 хвилин назад, на наступний день, чуть-чуть, виключить* тощо; порушення правил чергування в з у на початку речення перед приголосними/голосними, між приголосними/голосними, перед наступними в, ф чи льв, св, тв, хв тощо: *в твоїй, в своїй, в вікно, в світ* тощо.

Пісні гурту «Скрябін» насичені суржикізмами: *«були загнані в тупік», «як сільодки в відро», «криклива канітель», «ті самі джінси», «інтелігентний мужчина», «чуть не вмер», «не будь рагульом, не пий за рульом», «не виглядай козлом»; жаргонізмами: «нічо нас не колише, ми заробляєм бабки», «заплачу трохи денег», «ми всі дела порішаєм», «з пацанами каталися в трамваї»; також трапляються просторіччя, сленг і лайлива лексика: *«мріяли зібрати наших пацанів на дачі», «походи у ларьок з пожмаканим рубльом», «по іменах згадаєм всіх друганів», «ти у цьому світі – випадковий чувак», «руку піднімаю, тіпа зупиняю», «дві гривні для воділи», «сука-війна».**

Лексичний склад пісенного доробку гурту «Один в каное» вміщує в собі діалектизми: *німина, к собі, кождий* тощо; жаргонізми, сленг: *втикати, ноут*; просторіччя: *тута, тре, лю*; росіянізми: *тапочки, іменно, не даш*.

Роль мовних девіацій не лише у пісенних текстах, але й у звичайному спілкуванні, значна, адже однією з причин неякісної комунікації є застосування аномативів у мовленні співрозмовника. Саме до лінгвістичних чинників комунікативних невдач належать: помилка декодування інформації, неправильний вибір коду передачі повідомлення, характер комунікативної дії [3]. Пісня – це теж комунікативний акт, якому притаманна масованість та масштабність у передаванні інформації. Саме тому варто відстежувати мовлення оточення, розрізняти різнотипні помилки і, звісно, активно використовувати й поширювати усні та писемні надбання української мови.

Отже, рівень мовних девіацій в авторських пісенних текстах українських гуртів «Скрябін», «Океан Ельзи», «Один в каное» досить низький. Від початку своїх діяльностей вони творили українською й відчували її мелодійність, завдяки чому популярні донині серед співвітчизників і не тільки. Вони позитивно впливають на молодь, яка творить майбутнє держави.

Мовні девіації є невідворотним явищем, але необхідним для розвитку мови, бо помилки – це нормально, головне, вчасно їх помічати та уникати надалі.

Список використаних джерел

1. Єрмоленко С. В. Мовна норма vs мовна девіація в навчально-комунікативному дискурсі / стаття. – ХНПУ «Філологія ХХІ століття», 2021. – С. 38-42. – Режим доступу: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6558?locale=uk>
2. Куляс П. Типологія помилок / підручник-монографія. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26058/Kulias_Typolohiia.pdf?sequence=1
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / підручник. – http://document.kdu.edu.ua/info_zab/061_123.pdf

*Лігай Владислава Михайлівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Експресиви у дитячій літературі Сашка Дерманського

Актуальність роботи полягає в тому, що проблеми лексичної семантики є важливими для сучасної української літературної мови як науки. Аналіз експресивно забарвленої лексики цінний тим, що експресиви здатні виражати в мові зв'язок між денотативним та внутрішнім світом людини.

Проблеми експресології – "новітньої спеціальної галузі лінгвістики, що сформувалася в межах антропоцентричної парадигми" [3], знайшли відображення у працях Н. І. Бойко, Т. Л. Хомич, А. К. Мойсієнка, Т. Л. Коваль [3, 4, 5] тощо.

Експресиви – це мовленнєві акти, що мають безпосередній вплив на читача. А.К. Мойсієнко формулює визначення експресивів як "емоційно забарвлених лексем, які слугують для опису почуттів, а також для передачі емоційних відтінків в оцінці явищ, подій, людей" [6, с.119]. Домінантою завжди будуть слова, що є номінацією з нульовою стилістичною характеристикою, експресивного забарвлення яким додає конотативний компонент.

Дитячі тексти Сашка Дерманського вирізняються гнучкістю літературної мови. Найбільш виразну схильність до експресивізації художнього мовлення виявлено на фонетичному рівні. Завдяки інтенсифікації окремих голосних та приголосних звуків, вигукам та звуконаслідувальним словам підсилюється емотивна виразність мовця та його ставлення до мовленого: — *Не ши-ши-шмій, не руши-ши. Облиши-ши, ши-шибеник! Ши-швидше-ше... Ши-шміхи-хих задуши-шить. Вже доши-шить, вже доши-шить....* [1, с. 147]; — *То кльово! — зрадив Вова, — Я йду з вами* [2, с. 56]; — *Кха-кха!.. — Ото кашель dokonує. Кахи!* [1, с. 19].

Значну роль як засобів суб'єктивного вираження мови виконують емотиви-афективи, до яких належать: ласкаві звертання-афективи: — *Вставай, квіточко, — туркотіла бабуся, гладячи онуку по волоссі. — Бо все прощии. Ану ж, сонечко моє, — раз — і все* [2, с. 4]; жаргонізми (*ірокез, гаплик, не просікаю, прикоп, патли, стопудово*), вульгарізми (*мармиза, міна, пика, рило, їдло*); лайливі слова (*упир, паскудники, телепень, гад, йолоп, тупа істота* тощо). Відповідні експресивні лексеми допомагають виразити негативні емоції, а саме гнів і розчарування.

Наступну категорію представляють інтенсиви-емотиви, що, завдяки приєднаним експресивним афіксам меліоративності (*самісінький хоботок, здоровісінький, новенького*) та пейоративності (*гострющі, густющого, вітрисько, собацюра*), продукують семантику емотивної оцінності. Переважно це лексеми з якісними характеристиками розміру: *Геть дрібонькі* (про потерчат), *здавалося, ще менші, ніж були свого часу Семен та Одарочка* [1, с. 48]; *Кажу ж вам: оса була здоровецька* [2, с. 102].

Далі розмежовано класи, що репрезентують емотиви-оцінки (*карлик, одоробло, халуна, таратайка*) та конотативи-оцінки (*жадняга, хитрун, плаксій, нахаба*). У першому випадку емотивно-оцінна реакція ґрунтується на специфічних рисах денотатів, у другому - закладена додаткова суб'єктивна оцінка предметно-логічного значення мовної одиниці.

У дитячих текстах знайшли своє відображення і емотиви-символи, що за допомогою додаткових націоментальних сем, передають особливості фольклорної традиції (*маки, мальви, дуб, соловейко, верболіз*). Символізації семантики набувають і міфолексеми. Лексичні одиниці, фіксуючи етнокультурні семи, відображають народний світогляд певного нація-носія мови: *Найближчі два дні до Гурундиного обійстя мало не ватагами йшли водяники та русалки, болотяники й потерчата, лісовички та хухи, домовики й конюшні* [1, с. 24].

Чи не найважливіше місце в лексичному словнику експресивно забарвленої лексики обох творів займають інтенсиви-емотиви та різноманітні форми їх емотивно-експресивних конотацій. До прикладу, денотативна семантика дієслова "сказати" трансформована в якісно нових лексемах *вискнути, проскрипіти, пирхнути, пробасувати,*

прожебоніти, бовкнути, випалити, зронити, буркнути, пробелькотіти, виштовхнути, рубонутити, скреготнути, змикнути, гарикнути, вихлюпнути, задвигтити, процідити, пхинькнути, прохарамаркнути, вереснути, проскоромовити, зажеркотіти, шикнути.

У творах пригодницької трилогії "Чудове Чудовисько" також трапляються контексти, що поєднують лексичні та фразеологічні експресиви: *О, він уміє скручувати злочинців і втікачів усілякої масті в баранячий ріг* (примусити бути покірними)! [1, с. 54]; *Давав такого хropaка* (міцно спати) — *аж стіни ходили ходором* (сильно здригатися), *а зі стелі сипалися сонні павуки* [1, с. 69]. Ефективність використання фразеологічних експресивів зумовлена потребою дітей розгадати вираз. Водночас відбувається не лише емоційне, але й інтелектуальне задоволення, підвищуються когнітивні ефекти, отримані під час інтерпретації наміру автора.

Ще одним виявом емоційного ставлення автора до названої дійсності та знаряддям виклику подібного відгуку в читача слугує експресивна сторона okazіоналізмів, що пов'язані із сильною виразністю: *Невже ви, кровожерні чудовиська, допустите, щоб серед вас був дітодруз?! Хіба ви дозволите просто так піти звідси отій нахабній людині?!* [2, с. 11]. Найбільш плідно автор попрацював над антропонімами, що мають домінуювальну емоційно насичену рису (негативну або позитивну). У творах фігурують такі герої: *Чудове Чудовисько, Погане Поганисько, Акулій Дракович, Слонопир, Свинобій, Ті-Що-Над-Нами, Спиноок, Гарбузяник, Трилапець Шняк, Пластиліненко, Страхополох, Бабай, Мала-Потолоца, Мара-Потороса, Хуба-Буба, Реп'яхокрил, Бенджамін Спок, Мавпун, Гурунда, Скопцезмія* тощо.

Отож, у творах "Чудове Чудовисько і Погане Поганисько" та "Чудове Чудовисько в країні Жаховиськ" ідентифіковано шість семантичних класів експресивів, конотації яких реалізуються за допомогою образних, емоційно-оцінних та інтенсивно-параметричних складників. Кожен з них містить у своєму складі набір експресивно виразних лексем, що сприяють кращому виявленню емоцій, думок та почуттів реципієнтів дитячої літератури.

Список використаних джерел

1. Дерманський С. Чудове чудовисько і погане поганисько. Київ: вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2014. 289 с. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/chudovie_chudovis_ko_i_poghanie_-_sashko_diermans_kii.pdf
2. Дерманський С. Чудове чудовисько в країні жаховиськ. Київ: вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2011. 289 с. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/chudovie_chudovis_ko_v_krayini_-_diermans_kii_cashko.pdf
3. Бойко Надія Іванівна. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування : Дис... д-ра філол. наук: 10.02.01 / НАН України; Інститут української мови. — К., 2006. — 501арк. — Бібліогр.: арк. 446-501. URL: https://otherreferats.allbest.ru/languages/00308460_0.html
4. Т. Л. Коваль. Експресиви як безпосередній засіб репрезентації експресивної функції мови // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. — 2011. — Вип. XXIV, ч. 2. — С. 468-476. — Бібліогр.: 12 назв. — укр. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71681/60-Koval.pdf?sequence=1>
5. Бойко Н. І., Хомич Т. Л. Конотативна лексична семантика: інтенсивний і параметричний складники : [монографія] / Н. І. Бойко, Т. Л. Хомич. — Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. — 167 с. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/4619>
6. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К. Мойсієнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко та ін. — К.: Знання, 2010. — 270 с. URL:

*Литвиненко Богдан Валентинович
студент II курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Йолкіна Лариса Віссаріонівна*

«Особливості реалізації елементів української демонології в повісті Сашка Дерманського «Танок чугайстра»»

Українська демонологія є невід'ємною складовою народної культури, що включає в себе вірування в різноманітних духів та істот, які мешкають у природі та певним чином впливають на людські долі. У традиційній українській культурі демонологічні істоти відображають світогляд народу або певну сторону психіки особистості. Однак, у повісті Сашка Дерманського вони функціонують дещо інакше.

Мета наукової статті: дослідження елементів української демонології в повісті Сашка Дерманського «Танок чугайстра», з'ясування особливостей зображення демонологічних істот та їх взаємодії з реальними особами у творі.

Одразу зазначимо, що в повісті Сашка Дерманського «Танок чугайстра» образи чугайстра Петра та навки Несміяни, через які автор зміг реалізувати елементи української демонології, змальовані дещо відмінно від того, як їх потрактовують в українській традиції, оскільки твір призначений для дитячого читання і містить виховні елементи. Водночас, відповідно до вимог жанру фентезі, у творі розкривається взаємозв'язки між людським і надприродним світом, бо реальні особи (Ліля, її брат Васько та друг Іванко) взаємодіють із демонологічними істотами (чугайстром та нявкою).

У повісті «Танок чугайстра» чугайстр та нявка мають як традиційні риси, так і нові особливості, що відрізняють їх від українських демонів. Це дозволило автору поєднати українську демонологію з сучасним світом та створити унікальні образи.

Постать чугайстра з'явилася в українській народній культурі ще в давні часи. Відповідно до однієї з версій, слово «чугай» походить від тюркського «чу» (жеребець), що може пояснити часте зображення чугайстра кінним. Також можна припустити, що цей образ має своє коріння в тотемізмі, коли тотемні звірі або птахи були об'єднані з віруваннями про відповідних богів.

У публікації українського етнографа та фольклориста А. Онищука «Матеріали до гуцульської демонології» переказано народну легенду, відповідно до якої колись давно чугайстер був звичайним чоловіком, та якось він дуже зашкодив своєму сусіду і той прокляв його, щоб навіки жив він у лісі та був нездатний померти. Звісно ж, під силою прокляття чугайстр покинув рідний дім й відтепер так і ходить у самотності темними густими лісами та дикими горами [5, с. 430]. Щодо відображення цього вірування в повісті, то маємо ту ж легенду, але змальовану автором дещо інакше: колись до села, в якому жили головні герої, приїхав молодий учитель. І нього закохалася Олеся, онука мольфара Стефана, який її «стеріг, щоб часом не задурих її голову якийсь гультяй» [1]. І от якось пішли закохані шукати на схилах гір якихось жуків. Посеред ночі прибігає той молодий учитель і повідомляє, що Олеся десь зникла. Стефан розлютився, прогнав хлопця, а сам пішов на пошуки онуки. Шукав ніч, і на ранок знайшов її закривавленою. Імовірно, нявки забрали її від коханого й затягнули до прірви. Три дні та три ночі

чаклував Стефан над онукою, рани загоював, і дівчина стала на ноги. А хлопця мольфар прокляв і перетворив на Чугайстра.

Щодо образу мавки, то віднаходимо інформацію про те, що ці істоти – духи лісу, які народилися зі слов'янської міфології. Уважається, що вони з'являються навесні, коли дерева та рослини починають оживати після зимової сплячки. Вони нерозривно пов'язані з природою та її елементами: водою, вогнем та повітрям. Також їх часто зображують з квітами та листям у волоссі, що символізує зв'язок з рослинним світом. Мавки зазвичай зображуються як молоді, привабливі жінки. Вони можуть бути одягнені в легкі льняні сукні або, за легендами, бути повністю оголеними. Як можемо помітити, у творі відображення цього вірування немає. Але знаходимо інформацію про те, що здавна люди помічали таке: де водяться нявки, там краще росте трава, густіше й, до того ж, під їхніми ногами вона не гнеться. У повісті О. Дерманський змальовує незвичайний природний дар нявки: шойно вона залилася пронизливим сміхом, волосся її «вкрилося рясним зеленим листям, а поміж зелені з'явилися квіти, тут-таки осипались, а на їхньому місці забубнявіли дрібні зелені сливки, миттєво збільшились, потемнішали й налилися...» [1]. І Чугайстр харчується в повісті не нявками, а плодами з їхнього волосся. Отож, маємо елемент демонологічного повір'я про нявку, але оригінально виражений у творі для дітей (з урахуванням особливостей сприйняття молодшого школяра).

Таким чином, у повісті Сашка Дерманського маємо лише певні елементи української демонології, здебільшого змальовані оригінально, з урахуванням сучасних вимог до дитячої літератури та до жанру фентезі.

Список використаних джерел

1. Дерманський О. «Танок чугайстра» Електронний ресурс: <https://nemaloknig.net/book-416430.html> (10.02.2023)
2. Матеріали до української етнології : [в 22 т.] / НТШ у Львові, Етногр. коміс.; за ред. Хв. Вовка. Львів : З друк. НТШ, 1899–1929. Т. 11. 1909. 139 с.
3. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: ескіз української міфології. Львів : Друк. [наук.] т-ва ім. Шевченка, 1876. 80 с.
4. Кононенко О. Українська міфологія. Божества і духи. Харків : Фоліо, 2017. 191 с.
5. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія / [упоряд., прим., біогр. нариси: А. П. Пономарьов, Т. В. Косміна, О. О. Боряк]. 2-ге вид. Київ : Либідь, 1992. 637 с.

Макарова Олена Василівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта
(українська мова і література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Сулима Олеся Петрівна

УКРАЇНСЬКА МОВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

З давніх-давен суспільство придумало засіб комунікації – мову, за допомогою якої люди спілкуються, обмінюються думками, передають інформацію, вчаться та пізнають світ. Кожна нація має свою історію, культуру, мову. Зрозуміло, Україна не є винятком.

Відповідно до ст. 10 Конституції України державною мовою в Україні є українська. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [1]. Крім того, у ст. 1 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» визначено, що єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова [2].

Незважаючи на норми Основного Закону та інших нормативно-правових актів у цій сфері, в Україні постійно точаться дебати щодо вивчення державної мови, її використання та поширення. Основна причина зазначеної проблеми полягає у кількасотлітньому перебуванні більшої частини української території у складі потужної імперії, асиміляційні заходи якої ледь не розчинили українців у молодшій, але амбітнішій нації [3]. На жаль, нам не одне століття нав'язували чужу мову, звички, культуру, а вороги робили все можливе і неможливе для знищення всього українського – війни, постійні утиски державних діячів, літературознавців, письменників та поетів.

Українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України, особливо при здійсненні органами державної влади і органами місцевого самоврядування своїх повноважень, а також в інших сферах суспільного життя. Мовою навчання в усіх ланках освітнього процесу також є українська мова. Проте, змушені констатувати, що українська мова як державна мова України не набула належного поширення в усіх сферах суспільного життя країни [4]. Навіть більше, неможливою була б полеміка щодо цього питання, якби мовної проблеми не було. Тому не викликає подиву, що досить багато українців розмовляють російською мовою.

На нашу думку, питання мовної ситуації, а точніше проблему використання її в усіх сферах життєдіяльності можна вирішити шляхом заохочення, оскільки насильницьким методом змусити спілкуватися державною мовою людей неможливо. У такий спосіб можна маніпулювати лише чиновниками, тими, які за сферою зайнятості відповідно до посадових обов'язків мають спілкуватися і виконувати свої трудові функції державною мовою. Водночас, вважаємо, що на законодавчому рівні, мовне питання врегульовано на досить високому рівні. Головне – впровадити норми в життя, заохотити громадян спілкуватися державною мовою, відроджувати її та створити умови, щоб спілкування українською мовою стало звичкою та нормою для людей.

Піднімаючи мовне питання, не можемо не згадати війну, яка почалася понад рік тому, яка в одну мить змінила наше життя. Мовне питання, яке так турбувало чиновників та мовознавців, відійшло на задній план, а свідомі українці, які зненавиділи все російське, намагаються перейти на українську мову та поширювати її в усіх сферах. Адже той біль, страждання, горе, злість та ненависть, які принесла розгорнута широкомасштабна російська військова агресія, будуть пам'ятати ще багато поколінь. Можливо, саме війна стане тим рушійним важелем тиску, що стане фактором утвердження та поширення української мови в нашій державі, що перейде на новий етап державотворення. Наприклад, упродовж десятиліття – з 2012 по 2022 рр. – кількість тих, хто вважає українську мову рідною, зросла з 57 % до 76 %. Утрати російської мови за аналогічний період склали 22 % – зафіксовано падіння з 42 % до 20 %. Став зменшуватися російськомовний сегмент українців. У 2012 р. таких респондентів було близько 40 %, наприкінці 2021 р. – 26 %, а на початку війни – 18 %. Війна консолідувала українське суспільство та відчутно вплинула на ставлення громадян до питання статусу мови. Більшість – 83 % – опитаних висловила думку, що єдиною державною мовою має бути українська [5].

Зауважимо, парадокс сучасного соціуму полягає в тому, що патріотом вважають того, хто розмовляє українською мовою. Але згадаймо наших героїв, наших воїнів, які мужньо стоять на сторожі нашої незалежності, безпеки, віддаючи найцінніше – життя і здоров'я. Особисто знаємо російськомовних українців, які з першого дня війни долучилися до лав волонтерів і допомагають Збройним силам України, людям, які тривалий час перебували в окупації та іншим, які потребують допомоги. Тож не вважаєте Ви, що індикатором патріотизму потрібно вважати не мову, якою людина спілкується, а справи, які вона робить для перемоги над ворогом з метою розбудови могутньої, правової, європейської держави? Справді це може бути виправданням або поясненням на певний час. Проте маємо працювати над створенням умов та заохочень для оволодіння

українською мовою, щоб у людей виникало бажання та цікавість у вивченні та поширенні всього українського, оскільки це складова державотворення.

Водночас зауважимо, що українська мова є ключовим фактором об'єднання українського народу і державотворення, зокрема, кожен свідомий українець має володіти, спілкуватися та прославляти мову своєї Батьківщини, щоб вона була впізнавана. Вважаємо, війна змусила українців переосмислити та зробити правильні висновки. У складній ситуації український народ не лише згуртувався в одну велику родину, «запалив» патріотичний дух, а й об'єднав весь цивілізований світ. Україну почали впізнавати, цікавитися, допомагати, пишатися... Це говорить про становлення громадянського суспільства, і це частина державотворення. Дійсно потужним та впливовим інструментом державотворення є громадянське суспільство.

Список використаних джерел

1. Конституція України (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 26.03.2023).
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 13.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>. (дата звернення: 26.03.2023).
3. Магрицька І. Українська мова як чинник державотворення. Універсум. 10-12 (133-135). 2004. URL: <https://universum.lviv.ua/magazines/universum/2004/4/mova.html> (дата звернення: 26.03.2023).
4. Кравченко Г.С. Українська мова як чинник державотворення. 2007. URL: http://www.rusnauka.com/7._DN_2007/Pravo/20735.doc.htm. (дата звернення: 26.03.2023).
5. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentarij-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku>. (дата звернення: 30.03.2023)

*Маковоз Анастасія Валеріївна
студентка II курсу
спеціальності «Журналістика
(Видавнича справа і редагування)»*

*Науковий керівник:
викладач
Білорусцева Тетяна Миколаївна*

«Дизайну інтернет-видань The Village та The Kyiv Independent: порівняльний аналіз»

З розвитком інформаційного простору зростає кількість онлайн-медіа, а разом з ними потреба у вмінні втримувати увагу користувачів. Аналіз візуальних елементів обраних сайтів є актуальним та важливим для подальшого розвитку сучасних новинних інтернет-порталів, бо користувачі досить примхливі: своє враження про сайт вони формують лише за пів секунди перегляду сторінки [4].

Композиція, принципи розташування блоків та елементів на сайті. Композиція – це комплекс певних прийомів і правил розташування й зв'язку елементів контенту [6]. Одними з прийомів композиції є поведінкові патерни, тому коли люди заходять на сайт, вони починають читати зверху вниз, зліва направо. Через це найважливіші елементи треба розмішувати у верхньому лівому або правому куті сторінки, а важливі блоки – на її початку.

Акцентування важливих елементів, візуальна ієрархія. Людям легше орієнтуватись на сторінці, коли важливі елементи виділені за допомогою певного кольору, розміру, відокремлені відступами або огорнуті білим простором. Окрім привернення уваги, такі підказки можуть спонукати до дії, як наприклад, кнопка «Увійти» у The Village та кнопка донату у The Kyiv Independent.

На сайті The Village для акцентування на певних елементах використані різні кольори, кегль, гарнітури і накреслення шрифтів, масштабування певних елементів. Візуальними підказками є також різнокольорові прапорці поруч з кожним розділом та лінії, які їх розмежовують, що дає можливість зрозуміти, де початок. Кожен розділ має також свій колір прапорця та лінії, що є доволі цікавим рішенням.

На сайті The Kyiv Independent візуальної ієрархії теж дотримано за допомогою кольору, масштабування певних елементів, кегля, різних гарнітур та накреслень шрифтів. Модульна сітка виконує значну роль у створенні хорошого макету та візуальної ієрархії в ньому. За її допомогою можна створити невидимий скелет сторінки, досягти оптимальних пропорцій та дотримуватись однакової структури протягом усього проєкту. Завдяки сітці макет буде виглядати впорядкованим, вивіреним та цілим.

Використовуючи сітку, The Kyiv Independent візуально окреслили три найважливіші блоки на сайті та розташували їх на початку сторінки трьома колонками: новинне поле, що простягається аж до підвалу, друга колонка – це три найголовніші статті за останній час, третя – ексклюзив. Нижче розташовані вторинні блоки та елементи, які зверстані, дотримуючись горизонтального балансу: розділи, перелік найпопулярніших новин, форма для підписки на оновлення тощо. Завдяки продуманому макету та гнучкій модульній сітці, сайт буде легше адаптувати під різні за розміром екрани.

Головна сторінка The Village не має чіткого поділу контенту на найважливіші статті, ексклюзив тощо, але є поділ на розділи. Відмінним у сайтів є також те, що макет The Kyiv Independent статичний, картки статей з фото та заголовком завжди мають один розмір та розташовані в одному місці, окресленому в макеті, у той час як у The Village макет мінливий. За допомогою модульної сітки, сторінку можна зробити більш динамічною та цікавою. Наприклад, у The Village використано прийом масштабування: картка статті з фото може розтягуватись на дві колонки, посуваючи усі інші.

Спільним у сайтів є колонка останніх новин, розташована ліворуч на сторінці, проте The Village не стали розтягувати її вздовж усієї сторінки, а розчленували її за розділами. Так читачі мають можливість пролистати на головній сторінці до потрібного їм розділу і подивитись останні статті саме з цікавої їм теми.

Кольори як засіб композиційної побудови. Від кольорів залежить сприйняття видання аудиторією, тому важливо обрати невелику кількість кольорів: основний (переважний), фон, додаткові кольори для вторинних об'єктів. Велика кількість кольорів може переобтяжити дизайн, зробити видання візуально менш охайним та впорядкованим. Найважливішим кольором є основний, бо саме він буде викликати певні асоціації з виданням у користувачів, виконувати функцію привернення уваги. У The Village – це помаранчевий, що є кольором ентузіазму, енергії, тепла. У The Kyiv Independent – синій, який символізує собою якість, компетентність, спокій, мудрість та довіру. Такий підбір кольорів є обґрунтованим, бо добре співпадає з позиціями обох видань.

Типографіка, ієрархія у тексті. Суть типографіки, за словами Яна Чіхольда, – це ясність. «Типографіка повинна запрошувати читача в текст, розкривати його тенор, сенс, уточнювати структуру і пов'язувати текст з іншими існуючими елементами», – писав Роберт Брінхерст [2].

Одним з основних принципів типографіки є не використовувати більше двох-трьох гарнітур, бо це може створити хаос та перевантажити макет. Створити візуальну ієрархію можна за допомогою різних накреслень, кольорів, регістрів та кеглю шрифтів. Обидва видання дотримуються цього принципу: у The Village використано 3 гарнітури і різні накреслення, у The Kyiv Independent – 2 гарнітури і різні накреслення [1,3].

Не варто також вирівнювати текст по ширині або по центру. У тексті, що вирівняний по ширині, можуть утворюватись так звані коридори, що візуально неприємно, а тексти, що вирівняні по центру, менш читабельні, бо точка початку читання у кожному рядку змінюється і око швидше втомлюється. В аналізованих виданнях по центру вирівнюються лише заголовки, тому цього принципу теж дотримались.

Не варто робити довжину рядка занадто довгою. Користувачам незручно читати текст від краю до краю, бо нині монітори доволі широкі. Оптимальним варіантом є 45-75 знаків [1,3]. Довжина рядку по всьому сайту The Village загалом становить 70-80 знаків, тоді як у The Kyiv Independent – 80-100. The Village у цьому плані виграє у зручності читання.

Організація структури тексту аналізованих видань досягається за допомогою гарнітури, накреслень, кеглю шрифтів та кольору.

Отже, чим більш просте оформлення сторінки – тим краще. Проста навігація, невеликі кольорова схема та кількість шрифтів, використання сітки – робить зовнішній вигляд видання більш впорядкованим та лаконічним. Саме такими повинні бути сучасні новинні сайти.

Список використаних джерел

1. Пушкіна В. Закони психології для дизайнера. 20 важливих UX-принципів [Електронний ресурс] / В. Пушкіна // Skvot журнал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://skvot.io/uk/amp/blog/zakony-psikhologii-dlia-dizainer>
2. Ситник О. В. Елементи композиційно-графічного проектування новинних сайтів / О. В. Ситник // Наукові записки Інституту журналістики. – Київ, 2014. – т. 55. С. 252-254.
3. Bringhurst R. The Elements of Typographic Style (2004). Hartley & Marks. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://smallpressblog.files.wordpress.com/2017/11/bringhurstelementsselections1.pdf#page44>
4. Matej Latin, (2017). Better web typography for a better web. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.pdfdrive.com/better-web-typography-for-a-better-web-e185749950.html>
5. Nielsen J., Loranger H. Prioritizing Web Usability (2006). New Riders. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://kupdf.net/download/prioritizing-web-usability_59f1691be2b6f5734be79505_pdf
6. Tuch. N. Alexandre [The role of visual complexity and prototypicality regarding first impression of websites: Working towards understanding aesthetic judgments – Google Research \(2012\)](#). International Journal of Human-Computer Studies, vol. 70(11) (2012), pp. 794-811. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://research.google/pubs/pub38315/>

*Мамонова Карина Андріївна
студентка IV курсу,
спеціальності «Українська мова та література, англійська мова»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Багмут Ірина Віталіївна*

«Прямі та переносні значення прикметників у піснях гурту „Океан Ельзи”»

Пісні гурту «Океан Ельзи» [4] характеризуються художньою образністю, метафоричністю, мелодійністю та емоційністю [3]. Вони також представлені цікавим

використанням значень прикметників. Спробуємо проілюструвати це на прикладах пісень гурту.

Автор не тільки вживає прикметники у прямому їх значенні, але й вдається до широкого використання тропів. Наприклад, у пісні «Веселі часи»:

«Веселі, брате, часи настали

Нове майбутнє дарує день!» [5].

Якщо у наведених рядках прикметник *веселі* використано у його антонімічному значенні, то у наступних – прикметник *сумних* у прямому значенні:

«Чому ж на небі так мало сонця стало?

Чому я далі пишу *сумних* пісень?» [5].

Найбільше у піснях гурту «Океан Ельзи» використовуються епітети. Дуже багато образних епітетів сприяють кінестетичному сприйняттю образу.

Епітети виконують у піснях текстотворчу, стилістичну, емфічну, пейоративну, підсилювальну, контрастну функції [3].

У пісні «18 хвилин» з альбому «Dolce Vita» епітет *пронизливий* виконує пейоративну функцію.

«Мов *холодний*, як чужий готель

І *пронизливий* сніг!» [5].

А епітет *холодний* передає почуття ліричного героя.

Емфічну функцію виконує епітет *холодної* (зими), що в прямому значенні означає «зі зниженою температурою, стійкими холодами та морозами (про певну пору року)», а в переносному – «пов'язаний з відчуттям внутрішнього, душевного холоду, який викликає це відчуття».

Прикметник *нудної* (зими) – вжито в переносному значенні «який спричинює неприємне, болісне відчуття, млосний неспокій». За функцією цей епітет також виконує пейоративну функцію:

«Нам давно уже було би варто

Стати невидимими

Для *холодної*, як чужий готель,

І *нудної* зими» [5].

П'яне (серце) використовується у переносному значенні – «стан, схожий на сп'яніння, хмільний, п'янкий». Прикрашальний епітет з ознаками перенесення:

«Серце моє *п'яне* тане» [5].

У пісні «Не питай» (альбом «1221») [5] прикметник *незайману* може одночасно мати пряме значення («цнотливий») та переносне – «ту, якій невластиві нечесні наміри чи вчинки, морально чиста, пройнята чистотою».

Частина прикметників (епітетів) є загальноживаними та можуть бути зрозумілими поза контекстом, оскільки майже завжди вживаються у прямому їх значенні. Наприклад, «остання любов» (пісня «911», альбом «Модель» [5]), «без *зайвих* облич» (пісня «Без меж», альбом «Без меж» [5]). Для з'ясування ж значень інших прикметників потрібен контекст. Наприклад, «серце моє *п'яне*» (пісня «Без меж», альбом «Без меж» [5]), «*білий* день (без дощу)» («Відпусти», альбом «Янанебібув») [5].

Також окремої уваги заслуговують кольори (колороніми) [1], які активно використовуються задля створення певного настрою і передачі психологічного стану ліричного героя пісень.

Найбільш використовуваними кольорами в текстах С. Вакарчука є *білий*, *жовтий* та *блакитний*, рідше *сірий* та *зелений*.

Наприклад, у переважній більшості пісень *блакитний* (*синій*) колір використовується у значенні «меланхолійність, спокій, пам'ять»:

«Вулиця зачала нас В домі *голубих* ночей»;

«Димом над водою, Жовтою рікою, хей! В домі *голубих* ночей» (пісня «Вулиця», альбом «Модель» [5]).

Переносне значення прикметників у творчості гурту «Океан Ельзи» дуже активно представлене епітетами. Але одними лише ними справа не обмежується. Є ще метафори:

«В той день твої *розплетені* коси

Як світанкові роси

Впадуть знов на обличчя мені» (пісня «Коли ми станем собою», сингл [5]).

Тексти також містять численні порівняння [2], наприклад: «Свою надію сильну, як любов» та «Бажання сильні, як любов» (пісня «Все буде добре», альбом «Міра» [5]) і уособлення, що вважається характерною ознакою авторського стилю С. Вакарчука. Уособлення, на думку Ю. Яручика [6], свідчать про здатність автора оживляти предмети, таким чином більш яскраво втілювати авторський задум, наприклад: «Бентежне століття загоє рани» (пісня «Місто весни», сингл [5]), «Тремтять сльози і бетон Цвітуть квіти мінних зон!» (сингл «Квіти мінних зон» [5]), «збуджені телемости» (пісня «18 хвилин», альбом «Dolce Vita» [5]).

Отже, як бачимо, прикметники у пісенній творчості гурту «Океан Ельзи» представлені як в прямому, так і в переносному значенні, в тому числі й у вигляді епітетів, метафор, порівнянь, уособлень. Вони допомагають передати яскраві образи та ідеї, які є характерними для творчості гурту.

Список використаних джерел

1. Бабій І. Семантико-граматична природа прикметників зі значенням кольору у прозовій мові // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Мовознавство, 2004, Вип. 2 (12). С. 6–25.

2. Васильків Л. В. Усталені порівняння в системі прикметників: поняття порівняння, його категоріальні ознаки та функціональні особливості. Рівне, 2017. С. 15–19.

3. Клещова О.Є. Мовностилістичні особливості пісень українського гурту «Океан Ельзи» // Лінгвістика. 2013. № 3. С. 122–129.

4. Офіційний сайт групи «Океан Ельзи» : URL: <https://www.okeanelzy.com/> (дата звернення: 04.01.2023).

5. Тексти пісень «Океан Ельзи», слова пісень : URL: <https://pisni.ua/okeanelzy> (дата звернення: 11.01.2023).

6. Яручик Ю. Культура мовлення українських музичних гуртів [Текст] : на матеріалі пісенних текстів «Океану Ельзи», «Скрябіна», «Бумбокса» // Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах. 2012. № 8. С. 36–39.

*Марущенко Діана Денисівна
студентка II курсу
спеціальності Видавнича справа та редактування*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Сулима Олеся Петрівна*

Специфіка вживання морфемних запозичень у публіцистичному стилі

У XXI столітті сфер таке явище як вживання морфемних запозичень досить поширене у різних сферах суспільного життя [1]. Публіцистику ці тенденції не обійшли. Це зумовлено прагненням якомога точніше передати, висловити думку, враження, подати правдивий аналіз матеріалу з певної теми. Тому частотність уживання деяких запозичених частин залежить насамперед від теми публіцистичного тексту.

Префікс виконує у слові переважно словотвірну та граматичну функцію. В українській мові понад 100 префіксів, серед них близько 20-ти – запозичені. За приклад взято текст, присвячений подіям церковного життя. Префікс **архі-** [2] вживаний для позначення найвищої посади у ієрархії. Ці морфеми є в таких словах, як «архієпископ» та «архидиякон». Приклад: «На в'їзді до Києва прикордонники затримали архієпископа з тісними московськими зв'язками та недійсними документами...» (ТСН). З іншого боку, використовуваний префікс **архі-** для підсилення, наприклад у слові «архіважливий», трапляється нечасто. У публіцистиці прийнято надавати перевагу українським ступеням порівняння, таким як «надважливий» або «найважливіший». Знайомі слова значно полегшують та пришвидшують для читача сприйняття матеріалу, що є однією з цілей публіцистичного тексту. Натомість такий продуктивний префікс як **екс-** [2] широко використовуваний для утворення безлічі нових форм, адже він позначає колишній, попередній стан або посаду людини. Наприклад, «екс-президент», «екс-дружина», «екс-голова», «екс-міністр», «екс-студент». Приклад: «Бойфренд популярної співачки Дженніфер Лопес бейсболіст Алекс Родрігес, з яким вони нещодавно придбали апартаменти за 15 мільйонів доларів, має намір скоротити щомісячні витрати на екс-дружину і двох дітей практично в шість разів. Екс-бейсболіст був одружений на Синтії Скертіс з 2002 по 2008 рік...» (ТСН).

Суфікс теж виконує словотвірну або граматичну функцію в слові. Серед різновидів суфіксів за характером словотвірного значення поширені запозичення транспозиційних суфіксів. Широко використовують англійський суфікс **-інг-** [3]. Він допомагає утворити дієслова, які вказують на дію або процес виконання, тобто створює нові терміни. Наприклад «брендінг», «менеджінг», «кастинг». Приклад: «Відсьогодні телеканал 1+1 Україна оголошує масштабний кастинг нового, особливого сезону головного музичного проекту «Голос країни» ...» (1+1). Латинський суфікс **-ізація-** використовуваний для утворення іменників, що вказують на процес перетворення чогось на щось інше, його формування або використання [3]. Наприклад, «демократизація», «комп'ютеризація», «систематизація». Приклад: «В Україні значно зріс рівень комп'ютеризації медзакладів, а кожен українець може прослідкувати, куди пішли державні кошти на первинній ланці...» (ТСН). Подібні морфеми у публіцистичному тексті замінюють конструкції з кількох слів.

Отже, морфемні запозичення у публіцистичному стилі словниково збагачують текст, допомагають донести повідомлення до читача. Однак перенасичення тексту запозиченнями погіршує його сприйняття, особливо, якщо це рідковживані морфеми.

Список використаних джерел

1. Лелека Т. Засвоєння іншомовних структурних елементів українською мовою на початку XXI століття. Наукові записки. Серія: філологічні науки. № 145. С. 32–37. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099716.pdf>
2. Полюга Л. М. Словник українських морфем. Львів : Світ, 2001. 446 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1rbpYIjxUXevtgIJe8i_0x_UvLsM0R4s/view
- Селігей П. О. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові / П. О. Селігей; НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – Київ : Академперіодика, 2014. 320 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004902

*Мірошник Марія Ігорівна
студентка II курсу
спеціальності «014 Середня освіта: українська мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, професор
Осьмак Ніна Дмитрівна*

«Світ поезії Оксани Рубаняк: на тернистому шляху до Перемоги»

Підступна війна росії на території України, яка нині триває, не залишає нікого байдужим спостерігачем. Кожен із нас став на оборону незалежності нашої держави із великим бажанням перемогти ворога. Всі ми, хто зараз перебуває не у «гарячих» точках є волонтерами, які активно допомагають боронити країну нашим захисникам: донатами залучаємось до купівлі усього необхідного на фронті. Це наша посиljena допомога нашим захисникам, які зі зброєю у руках відстоюють нашу державу. Однак не тільки зброя є у руках наших героїв: на війні навіть слово стало потужною силою боротьби проти загарбників. Такою героїнею-воїном, яка активно долучилась до захисту України і вирішила розповісти світові всю правду за допомогою слова про війну, є Оксана Рубаняк, 19-річна кулеметниця 72-гої окремої механізованої бригади ім. Чорних Запорозжців та авторка двох збірок поезії «Орнаменти долі» і «Назустріч смерті». Крізь пекло війни, поруч із святою метою – захистити Батьківщину від загарбника, вона несе любов до слова, до поезії, яка розкриває світові правду війни.

Відразу після початку повномасштабного вторгнення Оксана Рубаняк доєдналася до Добровольчого формування Івано-Франківської територіальної громади. У 72 ОМБр вона отримала посади в кулеметному взводі. За характер та витримку її прозвали «сталевою жінкою» і вигадали псевдо – «Ксена». Оксана в одному зі своїх інтерв'ю зазначила, що головна її підтримка рідні та українці, а головна мета – перемога: «Ми не вбивці, а захисники своїх прав, території та народу. Ми боремося за ідею, за відновлення власної держави. Нами керує єдина ціль, яку ми обов'язково здійснимо. Мрію побачити Україну незалежною, могутньою та квітучою».

На жаль, у середині березні стала відома інформація, що у Вугледарі Оксану Рубаняк було поранено. Наразі вона перебуває в одному з госпіталів міста Дніпро. Згодом її планують евакуювати в Івано-Франківськ.

Оксана Рубаняк – поетеса, яка все, про що пише, бачить своїми очима. Її поезія є відлунням наслідків війни, розпочатої росією проти України у наш час. Це біль її душі, опаленої війною. Кожен образ, символ, деталь її поезії несе на собі відголосок війни, в якій бере вона участь як воїн, герой.

Збірка поезій «Назустріч смерті», яка побачила світ 2022 р., була написана Оксаною Рубаняк на передовій, і як зазначає письменниця, хоче поділитися побаченим зі світом, показати йому справжні реалії війни – жорсткої, безжальної, болючої.

Назва збірки – відображення реальності українського військового. Тисячоліттями оспівують письменники у своїй творчості образ матері, яка символізує любов, піклування, захист своєї дитини.

З особливим трепетом розкривається образ матері у поезії «Прийди до мене мамо у снах». Кожен рядок звучить до щему у серці, адже розповідь ведеться від імені воїна, який захищає країну на фронті і благає свою матір подарувати йому хвилини спокою уві сні.

Прийди до мене, мамо, у снах,

Заспівай колискову для дорослого сина» [2, с. 210]. .

Адже голос неньки у колисковій – голос, який захистить його, заспокоїть і дасть нові сили для боротьби; сниться йому і журавлиний ключ.

*Хай полетять журавлі у тандемі ключа
Над просторами рідних країв і переливів.*

*Хай курличуть над домом, зазиваючи сміх,
У танок хай зберуть всю сільську дітвору [2, с. 210]. у .*

У фольклорі цей птах – символ любові до рідної землі, і одночасно печалі, смутку і нестерпної постійної туги для тих, хто не може більше повернутися в рідні краї, як і ліричний герой.

*Я ж пригорнуся до твого плеча, як колись,
Грозчинюся в тумані солодкого спомин*[2, с. 210].

Війна, яка не дає спокою, яка нищить все навколо себе, яка забирає життя вірних синів і доньок України. Проте, навіть у найскладніші життєві ситуації, поруч із будь-якою людиною є образ, який дарує надію і мотивує боротися. Це мама завжди прагне захистити дитину від усього злого та страшного, поруч з нею всі біди перестають існувати, а її ніжний дотик заспокоює. І саме цей образ матері ліричний герой проносить у своїй душі крізь роки і згадує у найстрашніші моменти життя. Саме спогад про мамину колискову занурює воїна у минулу реальність - без війни та «невинних смертей», без «обману людського» та «неіснуючих битв».

Наступна рядки стають кульмінацією вирування почуттів ліричного героя, він благає матір співати колискову стільки вистачить сил та голосу:

*І співай, скільки голосу вистачить,
Скільки часу викраду у бою на сон,
Ту колискову, що у дитинстві виводила,*

Ліричний герой викриває мамин задум, який полягає у тому, що вона не безпідставно співала йому в дитинстві колискові, а не читала казки:

*Ти ж бо знала, що реальність жорстока,
Тільки у книгах можливий щасливий кінець* [2, с. 210]. .

Адже ліричний герой впевнений у своїй вірі, яка і дає йому сили боротися із ворогом. І це вже не про наївність дитячих казкових сюжетів, це про незламність українського воїна.

Не дарма слова-заклики боротися звучать у кінці поезії. Спогади ліричного героя про рідну матір та її спів, про рідні край і домівку, дають сил та мотивації ліричному герою йти далі у бій, пори нестерпну муку:

*Попри біль і розпач я підкорюю муку
І, просинаючись, знову рвуся у бій* [2, с. 210]. .

Усі спогади, думки, хвилювання ліричний герой переживав під час сну. Для нього це не лише хвили відпочинку, а й водночас час для внутрішньої реабілітації, час для того щоб згадати для чого і кого він йде у бій.

Тобто образ матері поступово переростає в образ всієї України. Несамовитий біль по втраті найкращих своїх синів та дочок – це біль всієї Батьківщини, на захист якої вони віддали своє життя.

Вірю в перемогу, вірю в українців й Україну.

Список використаних джерел

1. Жайворонок В. В. Орел // Знаки української етнокультури: [словник-довідник] / Віталій Вікторович Жайворонок. К.: Довіра, 2006. С. 420
2. Рубаняк Оксана. Назустріч смерті: Вірші. Харків: Фоліо. 2022. 255 с.

*Мороз Тетяна Євгеніївна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Мовні засоби вираження емоційності в романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський»

Сфера людських емоцій є надзвичайно цікавою для вчених різних галузей науки (психології, філософії, філології та ін.). Така зацікавленість зумовлена тим, що почуття відіграють важливу роль у всіх аспектах життя людини. Вони є виразниками ставлення людини до себе та до середовища, у якому вона перебуває. Саме тому вчені постійно досліджують вплив емоцій на життя, здоров'я, психіку людей. Лінгвістика теж вивчає емоційну сферу людини, адже слово здатне впливати на людей, викликати в них певні почуття та переживання. Питання вербалізації емоцій у мовленні є *актуальним* і вимагає детального вивчення, бо кожен текст є особливим і його потрібно сприймати через призму емоцій, враховуючи особливості мови автора, видимий та прихований сенс написаного, оскільки за допомогою поєднання різних засобів емоційності створюється повноцінний твір, метою якого є вплив на читача.

В українському мовознавстві явищу репрезентації емоцій у художньому тексті присвячено низку праць науковців О. Алєєкєєва, І. Волкова, І. Кость, Є. Моштанг та ін. І. Кость працювала над дослідженням механізмів мовного вираження емоційності на лексико-фразеологічному рівні [4], О. Алєєєва та І. Волкова виокремлювали особливості відтворення певного спектру емоцій (зокрема, емоційні стани радості, злості, любові тощо) у прозових текстах [1], Є. Моштанг виділила лексичні та синтаксичні засоби вербалізації емоційності в українській мандрівній прозі [5]. Багато праць Н. Березовської-Савчук зосереджені на аналізі мовних засобів вираження емоцій у поезії (на прикладі поетичної творчості Лесі Українки) [3].

Метою дослідження є систематизація мовних засобів вираження емоційності, їх функційно-семантичних особливостей у творчості Івана Багряного (на прикладі роману «Сад Гетсиманський»).

Емоції – це невід'ємна частина життя людини. Вони є продуктом суспільно-історичного розвитку та виражають оцінне ставлення людини до подій, що відбуваються. В. Б. Шагар у праці «Сучасний тлумачний психологічний словник» зазначає: «Емоція (від лат. *emovere* – збуджувати, хвилювати) – психологічне відображення у формі безпосереднього упередженого переживання змісту життєвих явищ і ситуацій, обумовленого відношенням їхніх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта» [6, С.127]. У лінгвістиці поняття «емоційність» належить до сфери вивчення мови з точки зору вираження та сприйняття емоцій у мовленні.

Вербалізація емоцій відбувається на фонологічному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях мовної системи. Одним із найважливіших засобів вираження емоційності є лексика, проте важливу роль також відіграють стилістичні фігури та синтаксичні конструкції.

Творчість Івана Багряного багата на лексичні засоби виразності. Автор використовує емоційну лексику для передачі почуттів героїв, їх характеристики та оцінки, відображення дійсності та свого ставлення до неї.

У романі вжито лексику на позначення емоційних станів: *потіха, горе, журба, печаль, туга, відчай, радість, смуток, жаль тощо*. Переважає емоційна лексика негативного характеру, що виражає передусім емоції героїв, які переважають у тяжкі моменти життя. Також автор активно використовує суфікси для створення певного емоційного фону, ніжного чи зневажливого ставлення до героїв чи явищ дійсності: *папірець, свічечка, дівча, вузлик, цвяшки, дитинча, манюсінька, парканчик, двірця (у значенні «двір»), «душка» (у значенні «душа»), грубезна, біганина, широченний, пустирище тощо*. Емоційного забарвлення набувають слова, що належать до нейтральної лексики. Наприклад, автор порівнює синів із соколами, вкладаючи ці слова в уста матері, через що вони звучать тремтливо та несуть емоцію любові матері до синів. Також для характеристики образів синів автор використовує слово *мур*, що символізує їх

кремезність та непохитність. Місто, в яке повертаються сини Чумака, Андрій лагідно називає *старцем у лахмітті*. Такі порівняння мають певне емоційне навантаження через їх образність.

Також у тексті побутує лексика емоційно-оцінна, завданням якої є відобразити ставлення героїв одне до одного чи до дійсності: *бешкетники, козак-нетяга, самашедша голова, «шишка», шмаркач, покидько, селяк, собака тощо*. Така лексика має зазвичай зневажливу та згрубілу семантику. Для характеристики персонажів автор також використовує фразеологізми, що додають емоційності портрету персонажа: *Мати сиділа, мов з хреста знята, заметавшись своїм материним серцем і не можучи щось тут порадити, лиш відчуваючи жах перед чимось* [2, С.15]. Також автор добирає емоційні синоніми до їх нейтральних відповідників, наприклад, замість слова «обличчя» вживається «міна»: *А коли повернулася [Галя] – сиділа коло брата, як на голках, з лукавою таємничою міною* [2, С.17].

На синтаксичному рівні емоційність репрезентується за допомогою вигуків та окличних речень, які виражають емоції смутку, подиву, перестороги, здивування, а також вживаються з семантикою наказу або перестороги. Наприклад, мати вигукує: *«Сині ж мої!»* [2, С.19] (туга та щира материнська любов), *«Світ настав, прости Господи!»* [2, С.12] (засудження), *«Ах, Боже!»* [2, С.7] (здивування або роздратування) тощо.

Отже, мовні засоби вираження емоційності у романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський» представлені широким спектром емоційної лексики та синтаксичних конструкцій, що відображають емоційні стани. Автор органічно поєднує емоційну лексику позитивного та негативного характеру, відображає за допомогою неї цілий спектр емоцій героїв, їх ставлення до інших та навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Алексєєва О., Волкова І. Мовні засоби вираження емоцій у сучасній українській прозі. *Лінгвістичні дослідження*. Вип. 31. 2011. С. 111-117.
2. Багряний І. Сад Гетсиманський. Тигролови. Львів: Видавництво «Апріорі», 2022. 768 с.
3. Березовська-Савчук Н. Синтаксичні засоби вираження емоції «смуток» (на матеріалі лірики Ліни Костенко). *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Вип. 16. 2017. С. 270-280.
4. Кость І. Механізми вербалізації емоційного стану людини в українському прозовому тексті. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». Том 24 (63). 2011. С. 279-284.
5. Моштанг Є. Мовні засоби вираження емоцій в українській жіночій мандрівній прозі. *Збірник наукових праць «Південний архів»*. Філологічні науки. С. 41-44.
6. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: Прапор, 2007. 640 с.

*Онацька Олена Вячеславівна
студентка IV курсу,
спеціальності Середня освіта (українська мова і література)*

*Науковий керівник:
кандидат філол. наук, доцент,
Ліпницька Інна Миколаївна*

Актуальність проблематики «Сільських» усмішок Остапа Вишні

Остап Вишня ввійшов в український літературний простір як письменник-гуморист, який «ніколи не сміявся без любові», який чудово розумів силу гострого сатиричного слова.

Метою цієї роботи є актуальність проблематики «сільських» усмішок у творчості Павла Губенка (Остапа Вишні). Адже популярність «вишневих усмішок» сприяла формуванню національної свідомості та «уявлянню нації» не лише етнічно українським селянством, а й масовим міським читачем «усмішок» [1].

Ю. Цеков зазначав, що Остап Вишня прийшов у літературу в складну добу в житті своєї молодой держави: початок відбудови, запровадження нової економічної політики, зміцнення союзу робітничого класу й селянства, чотири мільйони зовсім неписьменних на Україні в 1925 р., ще мільйони хліборобів, які лише знали азбуку та вміли розписатися. Без освіти й піднесення загальної культури ні про яку економіку на нових засадах, ні про розвиток науки й мистецтва не могло бути й мови [1].

«Сільські» усмішки – це серія коротких гумористичних оповідань про життя селян. З одного боку, вони є певною формою гумору, яка може розсмішити читача своєю простотою та легкістю. З іншого боку, у цих оповіданнях присутні деякі стереотипи та упередження щодо життя на селі та селян, які можуть викликати обурення. «Сільські» усмішки з'явилися 1923 року під час поїздки в село Пасіки, що на Харківщині. Як зазначав Ю. Цеков, він виступав «проти невігластва, тухтійства й неповороткості у веденні сільського господарства, проти відсталих уявлень про нього як про галузь, де будь-хто може досягти успіху без належної підготовки» [1].

Збірка «Вишневі усмішки сільські» була видана 1924 року і розпочинається усмішкою «Подорожні враження», в якій оповідач у гумористичному тоні розповідає про побачене та почуте під час подорожі із Харкова до Безпалівки. Героя вразили «два грізних запитання дебели молодиці, що стояла на східцях у вагоні з коромислом в руках. Перше запитання – це: куди я ру, а друге: чи не повлазили в мене очі» (3, с. 89). А потім, як його «чортяки» внесли в вагон, «розсунули по дорозі ще з п'ять молодниць і посадили скрученим у чотири погібелі на власний клунок» (3, с. 89). Засобами комічного – жива розмовна мова, народний гумор, увага до деталей, карикатурність зображення – автор критикує негативні явища життя українського села. Головна увага спрямована до проблем комунікації, культури спілкування людей і людських стосунків, які трапляються і в сучасному повсякденному житті. Остап Вишня добре розумів вади українців, які він хотів усунути, однак добре знав і природу цих негативних явищ, тому гумор митця звучить по-різному: доброзичливо, коли він говорить про звичайну людину, і гнівно сатирично, коли мова йде про винуватців досить примітивного існування людини.

Вирішення важливої проблеми подолання величезної різниці між містом та селом автор шукає через комунікацію інтелігенції з селянами, яку оповідач маркує популярним у ті роки словом – «змичка». Це визначення має як прямий, так і прихований зміст. Автор вдається до таких роздумів: *Увесь час я згадував чийсь дуже мудрі слова: «До селянства слід підходити вміючи, інакше замість «смички» казна-що матимемо». / Праведні слова. / Іменно «підходити» й іменно «вміючи». / А я «підліг під селянство», і, треба вам сказати, підліг дуже незручно й дуже не вміючи. / І замість «смички» получилось саме «ох!»* (3, с. 91).

Остап Вишня як син селянина, учасник національно-визвольних змагань ніколи не забував про трагічні сторінки історії України, звертаючись до проблем українського села початку ХХ ст.: прагнув відверто і правдиво говорити про життя людей, які пережили травматичні події війн, революції, терору, але, незважаючи на це, повинні були вчитися жити по-новому, за новими правилами спілкування, навіть з тими, кого в минулому житті ненавиділи. У проблемах комунікації, дріб'язкових непорозуміннях сатирик бачив великі проблеми існування нації. Письменник вірив, що український народ зможе подолати тимчасові негативні соціально-побутові обставини, чому сприятиме і гостре сатиричне перо митця. Об'єктом критики О. Вишні часто була і сама влада, яка гальмує розвиток

культури, зневажливо ставиться до умов життя людини, бо комфортне життя, на думку сатирика, створює іншу суспільну атмосферу. Відповідно всі проблеми пов'язані з культурою мовлення та поведінки, ввічливе ставлення одне до одного змінює людські взаємозв'язки.

«Сільські» усмішки Остапа Вишні не тільки підкреслювали складні умови життя сільської людини, її низькі культурні потреби, небажання змінювати своє життя, що не підністися до своїх духовних потреб, на чому акцентував ще І. Нечуй-Левицький. Автор зосередив увагу і на тому, що нова влада, як і колишня імперська, не зацікавлена у такому рості людини. Водночас твори митця відзначаються доброзичливим гумором у відтворенні людини праці, українців, які зберігають національні традиції, наділені поетичним сприйняттям навколишнього світу.

Творчість Остапа Вишні залишається актуальною і в сучасному світі, зокрема акцентом на необхідності збереження культури та традицій українського села, подолання міжкультурних непорозумінь.

Список використаних джерел

1. Гриценко О. А. Остап вишня в українській культурі пам'яті: «король тиражів», «народний гуморист», суспільна інституція, знаряддя пропаганди, «національний мученик» - [електронний режим доступу]: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD16_Grytsenko.pdf

2. Цеков Ю. І. Остап Вишня: До 100-річчя від дня народження. Київ : Т-во «Знання» УРСР, 1989. 48 с.

3. Вишня Остап. Твори : в 4 т. Київ : Дніпро, 1988. Т. 1: Усмішки, фейлетони, гуморески, 1919–1925. 526 с.

*Рубан Карина Юріївна,
студентка 2 курсу
спеціальності 061 “Журналістика”*

*Науковий керівник:
Харитоненко Олена Іванівна,
кандидат філологічних наук, доцент*

Медіаосвітній контент ресурсів «Детектор медіа» і «Тексти»

Швидкий та всеохоплюючий розвиток інформаційно-комунікаційного простору сучасного суспільства мають як позитивні, так і негативні наслідки. Серед останніх – маніпулювання, поширення дезінформації, фейків. Особливо ці проблемні питання помітні і небезпечні в умовах війни. Набуває особливої важливості поняття медіаграмотності та медіаосвіти, які допомагають боротися з фейками, формувати критичне мислення, розпізнавати хибну інформацію.

Медіа часто сприймаються як зручний майданчик для негативних інформаційних впливів. Час від часу саме через ці канали неправдива інформація свідомо чи просто через недбалість транслюється на масову аудиторію. І зовсім не випадково провідні сучасні медіаредакції почали опікуватися формуванням медіаграмотності населення України. Вони популяризують інфогігієну та створюють власні проекти, покликані боротися з новими викликами інформаційного хаосу.

Мета дослідження. Вивчення медіапросвітницької діяльності сучасних медіа, їхніх напрямків медіаосвітніх впливів.

Об'єкт дослідження. Рубрики і публікації, присвячені проблемам медіаосвіти, на ресурсах «Детектор медіа» і «Тексти».

Предмет дослідження. Тематичні напрямки публікацій із медіаграмотності; відмінності в підходах редакцій сучасних медіа до висвітлення питань, пов'язаних із медіаосвітою та інфогігієною.

Методи дослідження. У роботі було використано методи спостереження, опису, аналізу і групування, зіставлення і узагальнення.

Розуміння медіаграмотності, її проблематики та переваг привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Саме поняття «медіаграмотність» визначене в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [1]. Науковці описують його як «розуміння знаходити потрібну інформацію, інтерпретувати та трансформувати її, знаходити ґрунтовні аргументи, мати особисту думку» (І. Колеснікова [2]); як «напрямок розвитку інформаційної компетентності суспільства» (Л. Іваненко [3]); як «сукупність знань, навичок та умінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати та передавати інформацію», (В. Іванов та О. Волешук [4]).

«TEXTY.ORG.UA» («Тексти») – незалежне видання, засноване у 2010 році. Працює на добровільних внесках цільової аудиторії і дотримується головних принципів журналістської етики: актуальність, достовірність, медіаграмотність [5].

Головною своєю темою молода команда журналістів обрала розкриття пропаганди, фейків та дезінформацію. Актуальні теми публікацій медіа присвячені злочинам російської армії в Україні, розкриттю прийомів російської пропаганди: «Ода російській армії», «Як роспропаганда пробує розсварити українців», «После освобождения – только развитие! Що обіцяють окупанти населенню заради підтримки референдумів», «Як російська пропаганда використовує фото дітей. Приклади з Херсонщини». У своїй діяльності журналісти постійно здійснюють моніторинг російських медіа, аналізують журналістські матеріали окупантів. Публікації з наявною дезінформацією поширюються із роз'ясненнями у окремих рубриках за хештегами (#Дезінформація #Дезінфомонітор #Пропаганда).

Про успішність в обраній темі красномовно говорять численні проєкти та нагороди. Так, в 2020 році «TEXTY.ORG.UA» було нагороджено міжнародною премією «Sigma Awards» за проєкт «Свіжа деза з Росії» та «Фейкогріз». Саме «Фейкогріз» став успішним українським медіа-інструментом з медіаграмотності. Такий додаток попереджає про маніпуляції, фейки, пропаганду, заказні матеріали та дезінформацію [6]. Визнаним медіа-проєктом є «Деза війни» [7], який демонструє кожного дня нові графіки динаміки тем російської дезінформації на основі моніторингу російських медіа. Матеріали, зібрані з початку повномасштабного вторгнення в Україну, висвітлюють різні фейкові новини медіа росії, які зазвичай розподіляються за наступними категоріями: війна в Україні, антизахідна риторика, санкції, «накачування» внутрішньої аудиторії, Україна «недодержава», Крим. Унікальним проєктом досліджуваного медіа є створена «База фіктивних та сумнівних соціологічних служб», до якої увійшли 117 організацій та 230 персоналій. Така база недовіри вкрай важлива для журналістів у створенні матеріалів, що зазвичай спираються на статистичні дані. Вона також допомагає виборцям у розумінні того чи іншого кандидата [8].

«ДЕТЕКТОР МЕДІА» (ДМ) – громадська організація і медіа, створені в 2004 році [9]. Постійно проводить різні дослідження. Одним із таких є «Індекс медіа грамотності українців», в якому було визначено, що рівень медіаграмотності залежить від віку, статі, матеріального статусу, типу населеного пункту та рівня освіти. За результатами дослідження також було визначено, що 33 % населення має нижчу за середній рівень медіаграмотності і лише 8 % – вищий рівень. ДМ також проводить інші дослідження з медіаграмотності: «Дезінформація», «Маніпуляція», «Замовні матеріали», «Цифрова компетентність» [10].

Тематична спрямованість ДМ різноманітна і найчастіше спирається саме на дослідження, статистичні дані, думки експертів. Серед найпоширеніших тем: дезінформація, проросійська пропаганда, недостовірні джерела інформації,

розповсюдження «джинси» (замовних матеріалів), порушення журналістських стандартів, маніпулювання, історії досвіду та досягнень медіаосвіти різними громадами. Наведемо приклади тем висвітлення: «Російська пропаганда в європейських країнах», «Гендерна дезінформація», «Навіщо Росія вигнала фейк про намір Польщі анексувати західні області України», «Фейк: Третя доза COVID-вакцини збільшує ризики виникнення раку», ««МедіаЧек»: 5 канал і «РБК-Україна» були упередженими в матеріалах про антиютюнових активістів», «Медіаграмотність – це парасолька від інформаційного дощу, під якою можна сховатися».

Дуже часто медіа висвітлює аналітичні матеріали про важливість розвитку медіаграмотності («Бути медіаграмотним: десять необхідних компетентностей»). Для створення та розподілу подібних матеріалів ДМ використовує певну рубрикацію. Так, спецпроект «Детектор маніпуляцій» поширює матеріали досліджень фейкових новин, робить огляди дезінформації та маніпуляцій в Україні. Спецпроект «МедіаЧек» проводить моніторинг медіа та перевіряє їх на порушення журналістських стандартів: рівень достовірності, маніпулювання, збалансованості, упередженості. «Правда та вимисел про Коронавірус» перевіряє на достовірність та розвінчує міфи про різні чутки, що розповсюджуються в інформаційному просторі. Проект «Детектор виборів» створений для контролю за прозорим виборчим процесом, а «Медіакритика з О. Зубченком» складається з журналістських розслідувань, де у центрі уваги постають різні актуальні теми: проросійські канали та блогери, колаборанти, пропаганда, політичний піар.

У своїй роботі ДМ проводить інтерв'ю з експертами щодо медіаграмотності та достовірності матеріалів (Севгіль Мусаєва: «Ми втратили монополію на поширення інформації, на правду»), висвітлює майстер-класи з медіаграмотності («Треш-видання для політиків-джинсовиків», «Як геолокація може допомогти у боротьбі з фейками», «Як розвінчати фейк»).

Якщо «Тексти» роблять акцент на розпізнаванні фейків та створенні відповідних допоміжних додатків, то ДМ концентрується саме на вивченні рівня медіаграмотності українців та впровадженні медіаосвіти. Доказом просвітницької мети є успішно реалізовані проекти, майстер-класи, які не просто автоматично знаходять фейки, а й навчають розпізнавати їх самим, тобто розвивають критичне мислення. Відомий мультимедійний проект «Детектора медіа» – «Новинна грамотність» [11] репортажі, блоги, майстер-класи, лекції, спецпроекти, онлайн-курси. Також відомі проекти – «Медіа Драйвер» (онлайн-посібник, спрямований на формування критичного мислення широкого загалу [12]) і MediaSapiens [13]. Він містить інформацію про різні типи медіа та можливі маніпуляції в Інтернеті, навчальну інфографіку, відео, мультфільми, інтерактиви, які стосуються розпізнавання фейків в Інтернеті.

Висновки:

1. Важливість медіаграмотності визначається такими чинниками: 33 % населення має нижчу за середній рівень медіаграмотності і лише 8 % – вищий рівень.
2. Сьогодні медіа відіграють важливу роль у пропаганді медіаграмотності, поширюючи відповідний контент про важливість медіаосвіти та викриття дезінформації.
3. Найчастіше медіа використовують у своїй роботі моніторинг проросійських медіа.
4. Проекти в основному розраховані на широкий загал. Причому, проекти «Тексти» мають на меті допомогти у викритті фейків, а проекти «Детектор медіа» несуть освітню функцію.
5. Значна роль журналістики в ефективності її впливу на медіаграмотність суспільства проявляється у створенні власних курсів та освітніх проектів з навчання медіаграмоті, спеціалізованих дослідженнях з аналізу цього питання.
6. Під час війни головною метою сучасних медіа є викриття російської дезінформації, контроль за дотриманням журналістських стандартів, боротьба з фейками, підвищення рівня медіа грамотності.

7. Серед найпоширеніших тем: матеріали досліджень фейкових новин, огляди дезінформації та маніпуляцій в Україні, матеріали щодо важливості медіаграмотності.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya
2. Колеснікова І. В. Медіакультура та її значення в сучасному інформаційному суспільстві URL: http://zippo.net.ua/data/files/KafMetNavPredm/NaukRobota/2_Kolesnikova.pdf
3. Іваненко Л.М. Медіаграмотність як пріоритетний напрямок розвитку інформаційної компетентності у суспільства. Портал Медіаосвіта та смедіаграмотність. 19.08.2020. URL: <https://medialiteracy.org.ua/mediagramotnist-yak-priorytetnyj-napryamok-rozvytku-informatsijnoyi-kompetentnosti-u-suspilstva>
4. Іванов В. Ф., Волошенюк О. В. Медіаосвіта і медіаграмотність підручник. Київ, Центр вільної преси, 2012.
5. TEXTY.ORG.UA URL: <https://texty.org.ua>
6. Фейкогриз URL: <https://fgz.texty.org>
7. Деза війни URL: <https://topic-radar.texty.org.ua/#/>
8. База соціологів та прихованих піарників URL: <https://texty.org.ua/d/socio>
9. Детектор Медіа URL: <https://detector.media>
10. Дослідження ДМ URL: <https://detector.media/tag/2348>
11. Онлайн-курс «Новинна грамотність» URL: <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>
12. МЕДІАДРАЙВЕР: твій навігатор у світ медіа URL: <http://mediadriver.online>
13. MediaSapiens. URL: <https://ms.detector.media>

*Пастушок Анна Вікторівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Мовні анормативи в дописах учасників проєкту «Єдині»

Мова – основна ознака й найважливіша умова існування нації як етнічної, так і політичної, запорука повноцінної, плідної участі її в духовному житті людства і власного розвитку. Українізація простору соціальних мереж стала наслідком мовного вибору користувачів. Українськомовний патріот захищає не лише своє індивідуальне право на вибір мови спілкування, а й право всієї української спільноти на гідне існування.

Актуальність роботи зумовлена недостатньою опрацьованістю питання про мовні помилки, які виникають під час спілкування або на письмі.

Метою дослідження є визначити мовні особливості учасників проєкту «Єдині»; з'ясувати основні причини появи лінгвопомилки; класифікувати анормативи на мовних рівнях.

Проблема дотримання літературних норм у спілкуванні чи на письмі завжди була актуальною. У дослідженні обґрунтування поняття помилки зумовлене визначенням, запропонованим Т.Г. Бондаренко: «Помилка – це анорматив, тобто таке ненормативне

лінгвоутворення, що виникає в результаті невмотивованого порушення літературної норми і є наслідком неправильних мисленневих операцій». [1, с. 18].

Причиною породження аномативів дослідники називають незнання відповідної норми. Проте для виявлення глибинної природи помилки потрібно враховувати типологічні характеристики ненормативних одиниць, оскільки кожен із типів помилок може бути зумовлений різними причинами. Важливу роль відіграють психологічні, психолінгвістичні та патофізіологічні підходи до розуміння помилки. Виникнення ненормативних дій зумовлене складністю внутрішнього світу людини, визначальним впливом підсвідомого на кожен її рух, масивом інформації, який потрібно миттєво опрацювати і відповідно зреагувати на нього.

Недарма проєкт «Єдині» – 28 днів підтримки в переході на українську мову – допомагає в цей час подолати психологічні бар'єри. Адже можуть бути перешкоди на шляху, а саме: відсутність чіткої мети та плану досягнення; оточення (середовище, критика, коментарі) тощо.

Порушення норм мови – негативна ознака, пов'язана з функціонуванням мови. Розроблена Т. Бондаренко класифікація мовленневих помилок передбачає розподіл за такими рівнями мови: орфографічні; лексичні; граматичні (словотвірні, морфологічні й синтаксичні); пунктуаційні.

Численні помилки активно простежуються у віртуальному середовищі, у якому дописують учасники проєкту:

«Добрий вечір. Давно перейшла на просмотр фільмів українською. З українського кінематографу подобається мультфільм «Гулівер» та нещодавно подивилася «Козаки. Абсолютно брехлива історія.» Є бажання познайомитися з «Соловей співає. Доки голос має».

- 1) Лексична помилка: вживаємо «перегляд», оскільки «просмотр» - росіянізм.
- 2) Орфографічна помилка: пишемо «Гуллівер», оскільки подвоєння букв на позначення приголосних зберігаємо у власній назві.
- 3) Пунктуаційна помилка: ставимо крапку після лапок у власній назві «Козаки. Абсолютно брехлива історія».

Найбільш поширені в писемному мовленні лексичні помилки. Лексичні норми, як відомо, визначають правильність вибору слова і доречність його застосування. Без дотримання лексичних норм взаєморозуміння між людьми досягти складно:

"Раджу цю книгу, але тим, хто готовий до львівської мови, яка змішана на українській. Цей твір не тільки написаний не простою мовою, а й ще побудований так, що на початку можна заплутатись".

Лексичні помилки: вжито слово «мова» у невластивому значенні, варто було б написати «говірка»; вживаємо слово «українською», оскільки «на українській» - калька з російської мови; словосполучення «простою мовою» вжито у невластивому значенні, краще замінити його на «розмовному стилі мовлення».

Зміна мовного середовища – це важка праця, яка супроводжується значною кількістю помилок. Писемне мовлення користувачів соціальних мереж часто супроводжується аномативністю. Здебільшого спостерігаються орфографічні та лексичні помилки. Важливу роль відіграють психологічні, психолінгвістичні та патофізіологічні підходи до розуміння помилки. Рух «Єдині» - це середовище не лише навчання, а простір підтримки. Учасники не повинні боятися помилятися, бо лише коли осягаєш і вдосконалюєш набуті навички, знання, це і є прогрес.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів : автореф. Дис. .. канд. Філол. Наук.: 10. 01. 08 / Т. Г. Бондаренко . – К. : Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 2003.

2. Капелюшний А. Стилiстика й редагування: практ. Словник-довiдник журналіста / А. О. Капелюшний. – Львiв: ПАiС, 2002. – 576с.
3. Куляс, П. «Типологія помилок.» (2015).
Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua:8080/handle/123456789/26058>
4. Яшенкова О. В. Традиції та напрями розвитку теорії комунікації в інформаційному суспільстві // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць. – К. : Логос, 2004. – Вип. 5. – С. 111–121.

*Семенюк Анастасія Вікторівна,
студентка IV курсу
спеціальності 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
Марків Олександра Тимофіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Книжковий ринок: виклики війни

За період незалежності український книжковий ринок так і не сформувався повною мірою, на що вплинула низка чинників. До 2013 року основною проблемою книговидання була неможливість конкурувати з російською книгою: у 2012–2013 роках на внутрішньому ринку представлено лише 20–23 % українських видань, а 73–75 % становив імпорт із Росії [3, с. 7]. До цього додаються недостатня державна підтримка як у фінансуванні, так і в законодавчому забезпеченні розвитку книговидання; економічні кризи; піратство і тіньовий ринок (особливо після 2014 року); пандемія COVID-19, що зумовила зменшення попиту на книги й пошук нових форматів роботи.

Сьогодні ж головною проблемою книговидання є повномасштабна війна, яка призвела до низки змін у сфері: у перші тижні після вторгнення видавництва призупиняли свою роботу, а далі видавцям доводилося оновлювати свою логістику, адаптуючи її до умов воєнного стану. Тож важливо окреслити всі ці особливості розвитку українського книжкового ринку під час війни.

Насамперед зміни помітні в кількості виданих назв. Книжкова палата України оприлюднила щорічні дані про випуск книжкової продукції в Україні: за 2022 рік випущено 9 691 друковане видання проти 21 095 видань у 2021 році [4; 5]. Тобто це на 11 404 видань менше. Так само знизилася і кількість тиражів — у 2022 році загалом видано 11 704 200 примірників проти 44 753 600 примірників у 2021 році. Водночас за цими ж даними Книжкової палати можна простежити позитивну статистику: якщо у 2021 році випущено 2 576 видань російською мовою (у відношенні щодо українських — 8:1), то у 2022 році випущено 762 російськомовних видань (відношення — 12:1). Однак є видавництва, які навіть попри війну продовжують видавати книги російською: у відомстві Уповноваженого із захисту української мови зафіксували, що 16 видавців випустили менше 50% видань державною мовою, що суперечить мовному законодавству [11].

Наступним аспектом є проблеми в логістиці, що виникли через втрату виробничих потужностей, матеріалів, складів тощо. За даними Українського інституту книги (УІК) на травень 2022 року, 18 % опитаних видавництв (33) повністю втратили свої виробничі потужності [10]. За опитуванням, що проводило видання «Читомо» у квітні 2022 року, 22 % видавництв мали зруйновані офіси або склади [7]. Серед таких видавництв були «Фоліо», «Vivat», «ПЕГАС», видавнича група «Основа», «Ранок» (Харків), «Віхола», «САМІТ-КНИГА» (Київ), «АДЕФ-Україна» (Буча) тощо.

Дотичною до цієї проблеми є питання забезпечення матеріалами, зокрема папером. З 2020 року на світовому ринку спостерігають дефіцит паперу, що зумовлено скороченням його виробництва в найбільшому експортері — Китаї. В Україні цей дефіцит відчувався

ще до війни, а знищення друкарень і складів видавництв призвело й до втрати закупленого раніше паперу. Саме пошук нових імпортерів і доставлення були однією з причин зупинки діяльності видавництв на початку вторгнення. Так, за даними УІК, на травень 2022 року 19 % видавництв зупинили свою діяльність, у липні показник знизився до 11%. Проблема забезпечення папером досі повністю не вирішена. Більшість видавництв змушена купувати менш якісний папір, водночас ціна на нього зросла майже вдвічі (зокрема через проблеми з транспортуванням).

Це зі свого боку є однією з причин зростання цін на книжкові видання (інші — інфляція, зростання вартості поліграфічних послуг, ускладнення логістики). Сьогодні середня вартість книги становить 300–400 гривень проти 150–200 гривень у 2021 році.

Здорожчання книг зумовило зменшення попиту серед споживачів, а відтак — значний спад продажів. Це відчули на собі 95,1 % видавництв [7]. Стримати зростання цін на книги допомогло б державне фінансування, але на початок війни урядова програма була недостатньою та поширювалася переважно на дитячі видання або твори класиків.

Однак після 24 лютого 2022 року можна прослідкувати позитивні зрушення в нормативному регулюванні книговидання. Так, у 2022 році Верховна Рада ухвалила законопроекти про обмеження імпорту видавничої продукції з території держави-агресора та про підтримку українського книговидання та книгорозповсюдження.

Водночас попит на українську книгу збільшується за кордоном. Перед видавцями постала нова проблема – швидко вийти на закордонний ринок, щоб збільшити прибуток та популяризувати українські книжки. Не всі видавництва мали змогу це зробити, оскільки процес перемовин є довготривалим. Найкраще продавали права на свої книги найбільші видавництва, які мали налагоджені зв'язки ще до війни, зокрема це видавництва: «Видавництво Старого Лева» (67 назв), «Ранок» (52 назви), «Віват» (40 назв). Найбільше за кордоном цікавляться збірниками творів про війну, виданнями для дітей, з історії та культури України [6].

Зміни відбулися і в уподобаннях споживачів на внутрішньому ринку. Знизився попит на дитячі книги, на що є дві причини: багато родин виїхало за кордон, а також значно зросла вартість дитячих книг. Так само знизився попит на бізнесову літературу, проте зростає популярність на художню дорослу літературу й український нонфікшн.

Проблеми з логістикою, зруйновані виробничі потужності й склади, дефіцит із папером, що призвели до зростання цін на книжки, а також міграція співробітників редакцій стали викликами для більшості видавців. Проте ринок продовжує розвиватися: свої книгарні відкривають найбільші українські видавництва: «Vivat», «Видавництво Старого Лева», «КСД» тощо. Також з'являються нові видавництва: «OLEAN», «Бородатий Тамарин», «Прометей», «Відмова». Загалом, за даними Держкомтелерадіо, в Україні за 2022 рік з'явилося 178 нових видавців і книгопродавців [9]. Видавцям доводиться долати проблеми з дефіцитом коштів, логістикою, маркетингом. Але повна заборона на імпорт книг із Росії, вихід на закордонний ринок і зміни вподобань внутрішніх споживачів стимулюють розвиток українського книговидання навіть в умовах війни.

Список використаних джерел

1. «Видання українських авторів – принципове питання». Видавництва, засновані під час повномасштабної війни. *Суспільне Культура*. URL: <https://suspilne.media/394499-vidanna-ukrainskih-avtoriv-principove-pitanna-vidavnictva-zasnovani-pid-cas-povnomasstabnoi-vijni/> (дата звернення: 29.03.2022).
2. Бондаренко О. У світі дефіцит паперу. Українські видавці переживають кризу, книжки дорожчатимуть. *Ain Business*. URL: <https://ain.business/2022/01/31/paper-problems/> (дата звернення: 27.03.2022).

3. Видавництво та книгорозповсюдження в Україні: факти, тенденції, рекомендації. 2012. URL: http://bookplatform.org/images/activities/47/publishing_study_ukraine_ukr.pdf (дата звернення: 27.03.2022).
4. Випуск книжкової продукції в Україні в 2021 році: дані Книжкової палати України. URL: http://www.ukrbook.net/statistika/statistika_2021.pdf (дата звернення: 28.03.2022).
5. Випуск книжкової продукції в Україні в 2022 році: дані Книжкової палати України. URL: <http://www.ukrbook.net/statistika/2022.pdf> (дата звернення: 28.03.2022).
6. Загоруй А. Видавці, яким вдалося: як зростає попит на українську книгу за кордоном. *Читомо*. URL: <https://export.chytomo.com/pravazakordonom/> (дата звернення: 28.03.2022).
7. Загоруй А. Як працюють українські видавці в умовах війни – опитування. *Читомо*. URL: <https://chytomo.com/iak-pratsiuiut-ukrainski-vydavtsi-v-umovakh-vijny-opytuvannia/> (дата звернення: 28.03.2022).
8. Загоруй А., Хмельовська О. 9 місяців вторгнення: як українські видавці працюють під час війни. *Читомо*. URL: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-iak-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/> (дата звернення: 28.03.2022).
9. Кількість виданих в Україні російськомовних книжок зменшилася майже на 60%. Моніторинг роботи Держкомтелерадіо за друге півріччя 2022 року. *Детектор Медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/206338/2022-12-26-kilkist-vydanykh-v-ukraini-rosiyskomovnykh-knyzhok-zmenschylasya-mayzhe-na-60-monitoryng-roboty-derzhkomteleradio-za-drughe-pivrichchya-2022-roku/> (дата звернення: 29.03.2022).
10. УІК провів опитування про стан українських видавців під час війни: лише 32% видавців можуть повноцінно працювати. *Український інститут книги*. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/uik-proviv-opituvannya-pro-stan-ukra-nskih-vidavciv-pid-chas-viyini-lishe-32-vidavciv-mozhut-povnocinno-pracyuvati> (дата звернення: 28.03.2022).
11. Уповноважений перевірить 16 видавців на дотримання мовного Закону. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/upovnovazhenyi-pereviryt-16vydavtsiv-na-dotrymannia-movnoho-zakonu> (дата звернення: 29.03.2022).

*Смирнова Тетяна Іванівна
студентка I курсу
спеціальності 0.14. «Середня освіта.
(Українська мова та література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Галак Інна Петрівна*

Концепт «доля» в поетичній творчості Тараса Шевченка

Проблема долі *хвилювала людей* в усі часи. Цю проблему висвітлювали митці художнього слова різних епох. Поняття долі трактується як визначений наперед перебіг подій у житті людини якоюсь надприродною силою. Ідея долі якоюсь мірою протистоїть ідеї свободи, тому що вона має характер приреченості, формує відчуття катастрофічної залежності, фатуму. Доля – один із центральних основоположних образів у поетичній творчості Т. Шевченка. У поетичних творах Тараса Шевченка дослідники відзначають 208 випадків слововживання *доля*. Мотив долі у творчості Тараса Шевченка досліджували Є. Нахлік, В. Калашник, Л. Кравець, А. Манько, А. Фурман та О. Фурман, Л. Масенко, О. М. Афанасьєва, Л. Сенік.

Мета статті – дослідити особливості функціонування концепту «доля» у творчості Тараса Шевченка, простежити його контекстуальні прояви, ідейно-сміслові відтінки.

У різноманітних смислових контекстах визначаємо мотив долі в ранній поезії і простежуємо його впродовж всього творчого шляху поета. Зокрема, у поемі «Причинна» 1837 року, якою починався «Кобзар» 1840-го року, поет висвітлює тему долі:

Така її доля... О Боже мій милий!
За що ж ти караєш її, молоду?
За те, що так широ вона полюбила
Козацькі очі?.. Прости сироту!
Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки,
Одна, як та пташка в далекому краю.
Пошли ж ти їй долю — вона молоденька,
Бо люде чужії її засміють [6, с. 75].

У вірші «Думка» 1838 року, в якому ідея знаходження долі майже привірюється знаходженню щастя, поет описує драматичну долю козака: «Тече вода в синє море,/Та не витікає,/Шука козак свою долю,/А долі немає» [6, с.79]. Досліджуючи тему долі у творчості поета, бачимо, що його особиста доля нероздільна з долею Батьківщини: «О доле моя! Моя країно!/Коли я вирвусь з цієї пустини?» [6, с. 60]. «Для Т. Шевченка органічним було вживання узагальнено-предметного займенника "ми" там, де йшлося про долю України, її минуле і майбутнє...» [1, с. 208].

Доля у творчості Шевченка несе багато смислових варіантів та нерідко має персоніфікований образ: власного тяжкого життя, трагічної долі жінки-покритки, долі козака, сироти, вдови тощо. У зазначених образах доля має негативне емоційне забарвлення, вона безрадісна та нещаслива. Сам Тарас Шевченко мав тяжку долю, тому так природно йому вдавалося відобразити біль, трагічність та драматизм долі персонажів у своїй творчості. У творах відчувається спорідненість Шевченка зі своїми персонажами. Але не тільки драматичну долю змальовує поет у своїй поезії. Можна знайти і нейтральне бачення долі у поетичних творах Шевченка. Зокрема, на початку поеми «Сон»: «У всякого своя доля / І свій шлях широкий: / Той мурує, той руйнує, / Той неситим оком / За край світа зазирає, / Чи нема країни, / Щоб загарбати і з собою / Взяти у домовину... [6, с.266].

Поет по-філософськи розмірковує про вибір людиною свого життєвого шляху, про відповідальність за свої дії. У вірші «Доля» (1858) йдеться не лише про життєву долю поета, а й про творчу. Їх поет не розділяє: «Ми не лукавили з тобою,/Ми просто йшли; у нас нема/Зерна неправди за собою./Ходімо ж, доленько моя! [7, с. 583].

Аналізуючи вірш можна помітити, що образ долі у вірші різноплановий, він поступово змінюється, перероджується. Якщо на початку вірша доля виступає у значенні фатуму, то потім можна побачити образ долі як результат свідомого цілеспрямованого морального вибору. У вірші доля виступає персоніфікованою і водночас символічною фігурою, до якої звернений ліричний монолог автора.

Є. Ненадкевич писав, що «...триптих водночас дає і щось суттєво нове, по-новому розв'язує проблеми, які ставилися в попередній поезії. Шевченко зовсім інакше, оптимістично усвідомлює свою долю...» [4, с. 42].

У поезії Шевченка суперечливо стикаються песимістичне та оптимістичне світовідчуття, оскільки предметом художнього образу поета була реальна дійсність, справжнє життя людини. Тому й образ долі у Шевченка набуває своєрідного уреальнення життєвого шляху людини, сім'ї, країни. Поет демонструє **необхідність свого шляху** – трагічного, сумного, героїчного, морального, романтичного тощо.

Тарас Шевченко у своїй творчості засвідчив близьке розуміння долі до народних уявлень, відображених в пісенній народній творчості. У тогочасних фольклорних мотивах можна помітити потужну віру в долю та досить різне її трактування. Поруч з вірою в те,

що Бог наділяє людину долею, існувала думка, що доля – дар матері. Мотив залежності долі людини від матері, часто зустрічається в народних піснях. Такий народнопісенний мотив можна відзначити й у ранній творчості Тараса Шевченка. Отже, можна відзначити протидію поета пасивному сприйняттю нещасливої долі. Підсумовуючи, можна відзначити, що образ долі в Шевченківській поезії у кожному випадку розкриває якийсь особливий неповторний філософський зміст і тим самим набуває багатозначності. Одним з основних мотивів митця є доля України та її народу. Поетична візія щасливого майбутнього для свого народу – це центральне поняття творчості Т. Шевченка. Нероздільними у творчості поета постають його особиста доля та доля Батьківщини. Заслуговує на увагу позиція поета щодо **необхідності свого шляху та** протидії пасивному сприйняттю нещасливої долі. Поетична творчість Тараса Шевченка увібрала в себе багатство та цінність народнопісенної культури. З народного розуміння створюється у поета образ долі, який набуває відтінків народних уявлень.

Список використаних джерел

1. Іщенко Є. Сенсові картини світу у творчості Тараса Шевченка. *Шевченкознавчі студії*: зб. наук. праць. В. 18. Київ : Вид-во ВПЦ "Київський університет", 2015 С. 207-211.
2. Коцюбинська М. Х. Мої обрії: В 2-т., Т.1. Київ: Дух і література, 2004. 336 с.
3. Манько А. М. [Поетичний концепт «Доля» у концептуальних ідіосферах Тараса Шевченка та Івана Низового. Держава та регіони: Гуманітарні науки. В. № 1, 2017. С. 67-74. URL://humanities.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/15.pdf](https://humanities.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/15.pdf) (дата звернення: 21.02.2023)
4. Ненадкевич Є. О. Творчість Т. Г. Шевченка після заслання (1857-1861). Київ: Худ. літ, 1956. 105 с.
5. Поповський А. М. Слово *Доля* в мові Тараса Шевченка. *Мовознавчий вісник*: зб. наук. праць. В. 18. Черкаси, 2014. С. 6-18.
6. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: У 6 т. Київ: АН УРСР, 1963.
7. Шевченко Тарас. Зібрання творів: У 6 т. Т. 1. Поезія 1837-1847. Київ: Наукова Думка, 2003.

*Степанченко Дарина Володимирівна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти факультету неперервної освіти
014. Середня освіта (Українська мова і література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Векуа Наталія Володимирівна,*

Плюралізм поглядів на поняття «фемінітив» у сучасній лінгвістиці

Наприкінці ХХ століття почала формуватися нова наукова дисципліна – гендерна лінгвістика – у зв'язку з поширенням диференційованого підходу до людини як представника біологічної статі в галузі мовознавства. Лінгвістичний сексизм став темою активних досліджень та обговорень не тільки в наукових спільнотах, а й серед широкого загалу в західному суспільстві, що й зумовило появу такого явища як фемінітиви, феміністська лінгвістика.

Історія феміністської лінгвістики налічує близько пів століття. У 1970 році Мері Річ Кей, яка займалася лінгвістикою, провела в Каліфорнійському університеті перший семінар із проблем мови та статі, а потім у 1975 році за матеріалами свого семінару випустила книгу під назвою «Чоловіча / жіноча мова». Основною в галузі феміністської

лінгвістики вважається робота Робін Лакофф «Мова і місце жінки», в якій авторка стверджує, що соціальна нерівність у становищі чоловіків та жінок у суспільстві відображена в мовній нерівності [6]. Основоположниками феміністської лінгвістики в Європі є дослідники Л. Пуш та С. Тремель-Плець. Термін «феміністська лінгвістика» вперше використаний німецьким мовознавцем Л. Пуш.

Сучасні дослідники виділяють два основні напрями в феміністській лінгвістиці: перший досліджує дискримінацію образу жінки в мовній картині світу або асиметрії в системі мови, спрямовані проти жінок, другий – особливості комунікації в одностатевих та змішаних групах. Наше дослідження може розглядатися в контексті першого напрямку.

В українському науковому дискурсі ця проблема почала активно досліджуватися на початку XXI століття, фундаментальні праці були створені М. Брус («Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування»), А. Архангельською («*Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику»). Проте особливу цікавість ця тема почала викликати під час обговорення й затвердження нового українського правопису у 2019 році, тоді до дискусії долучилися й представники української інтелігенції. Зауважимо, що однозначності щодо фемінітивів як лінгвістичного явища немає й досі: в українській науковій спільноті є плеяда вчених – апогетів фемінітивів (М. Брус, А. Архангельська, А. Загнітко), проте є й дослідники, які виступають проти цього явища, вважаючи фемінітиви мовним покручем (Ж. Колоїз). Слушним вважаємо зауваження О. Пономаріва, який стверджував, що перенесення особливостей офіційно-ділового стилю в інші сфери робить мову сухою, незграбною, а то й цілком незрозумілою. Тобто, якщо наявні жіночі відповідники до чоловічих назв професій, звань чи посад, то їх треба активно використовувати. Слова *авторка*, *аспірантка*, *дописувачка*, *журналістка*, *контролерка*, *лекторка*, *редакторка* та інші зафіксовані у словниках, цілком нормативні. Отже, їх можна і треба вживати [5, с. 185].

В українській лінгвістичній науці навіть саме поняття «фемінітив» не є єдино прийнятим, ним послуговуються М. Брус, С. Семенюк, Л. Кислюк, натомість А. Архангельська пропонує термін «фемінатив», яким послуговуються також З. Валюх, О. Тараненко, М. Федурко, А. Загнітко. Трапляються й інші варіанти: Н. Клименко пропонує використовувати поняття «моція», І. Ковалик – «назви жіночого роду», Л. Родніна – «назви осіб жіночої статі». Ми долучаємося до найпоширенішого терміна – «фемінітив». Розглянемо, як він тлумачиться в українському мовознавстві.

М. Брус визначає фемінітиви як лексеми «для виділення загальних назв зі значенням особи жіночої статі» [2, с. 334].

А. Архангельська розуміє фемінітиви як «мовні одиниці (і апелятиви, і оніми), що в різний спосіб ідентифікують жінку: гетеронімні назви, особові жіночі імена, анропоформули (прізвищеві назви, андроніми, патроніми), номінанти *femina tantum*, словотвірні номінанти (моційні кореляти щодо назв осіб чоловічої статі, кодеривати, результати «черезкрокового» словотвору), аналітичні найменування особи жіночої статі прикладкового типу» [1, с. 25].

Визначення поняття «фемінітив» зафіксовано словником лінгвістичних термінів, укладеному А. Загнітком, де цей термін тлумачиться як «слова, які потенційно є виразниками чоловічої і жіночої статі, а у структурі мови вони марковані граматичним жіночим родом, що й зумовило їхню назву: *невдаха*, *нероба*, *пласа*, *нахаба*, *непосида*, *сирота*, *забіяка*, *задавака*, *сіромаха* [3, с. 77]. Зауважимо, що традиційно це іменники спільного або парного роду.

М. Лозова тлумачить фемінітиви як «групу морфологічних одиниць, маркованих граматичним жіночим родом, альтернативних або парних аналогічним одиницям чоловічого роду, що утворює здебільшого стилістично забарвлений прошарок

словникового складу, сфера вжитку якого часто перебуває за межами літературного мовлення» [4, с. 334].

Проведений аналіз дефініцій поняття «фемінітив» свідчить, що цей термін викликає суперечки серед дослідників. Простежуємо два основні підходи до його розуміння: вузький і широкий. Проте серед науковців немає однастайності й у вузькому розумінні: найбільш вузько тлумачить фемінітиви А. Загнітко, оскільки вважає фемінітивами лише клас слів, що включає номінації осіб, які потенційно є виразниками й чоловічої, і жіночої статі одночасно (залежно від контексту), а в структурі мови марковані граматичним жіночим родом (нероба, зануда); класичне ж мовознавство розуміє їх як іменники спільного або парного роду. Ширше розуміння цього поняття полягає в тому, що його розглядають як номінації осіб жіночої статі, позначені жіночим граматичним родом, що існують як альтернатива аналогічному поняттю чоловічого роду (аспірант – аспірантка), такого розуміння притримується, зокрема, й М. Лозова. У межах широкого підходу до цього класу слів включають усі номінації жіночої статі, навіть ті, що виражені не лише лексичними засобами мови, але й одиницями інших рівнів мовної системи, представниками цього напрямку є А. Архангельська, М. Брус. Зауважимо, що в межах широкого напрямку номінації осіб жіночої статі, що існують як альтернатива чоловічим назвам (маркетологиня, водійка), дослідниця А. Архангельська називає фемінітивами-неологізмами.

Список використаних джерел

1. Архангельська А. *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 444 с. (Серія «Студії з українського мовознавства»).
2. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.
3. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.
4. Лозова М. С. Фемінітиви у новій версії українського правопису : матеріали лекції. Київ. 2020 р. URL: <https://kppk.com.ua/pedrada/Lozova.pdf> (дата звернення: 18.02.2023).
5. Пономарів О. Іменники жіночого роду в назвах за професіями. *Філософсько-антропологічні студії* : спецвипуск. Київ : Стилос, 2001. С. 183-186.
6. Lakoff R. *Language and Woman's Place*. N. Y. : Harper and Row, 1975. 328

*Стеценко Ірина Володимирівна
студентка I курсу
спеціальності «014 Середня освіта»
(Українська мова і література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Галак Інна Петрівна*

Інтерпретація народних баладних сюжетів у творчості українських поетів-романтиків першої половини XIX ст.

Жанр балади активно опрацьовувався та творчо інтерпретовувався у творчості українських поетів-романтиків першої половини XIX ст. Такий вибір був цілком очевидним, оскільки «романтики залюбки використовували проторомантичний жанр

народної балади з його таємничістю, гіпертрофованими пристрастями, незвичайними характеристиками й ситуаціями, драматизмом, інтригуючою тональністю, націленістю не стільки на опис події, скільки на те, що справити сильне враження на «адресата», схвилювати його» [1, с.230-231].

У сучасному українському літературознавстві залишається актуальним дослідження походження та руху баладних сюжетів, оскільки українські письменники-романтики першої половини ХІХ ст. активно використовували у своїй творчості як народні сюжети, так і сюжети з європейської літератури.

Метою запропонованої статті є виявлення особливостей реалізації та інтерпретації народних баладних сюжетів у творчості українських поетів-романтиків першої половини ХІХ ст., зокрема у творчості П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського і М. Костомарова.

Діяльність поетів-романтиків першої половини ХІХ ст. була важливим етапом у формуванні української літератури та національної ідентичності. Одним із осередків формування нового суспільно-естетичного мислення на початку ХІХ ст. стає Харківський університет (1805), при якому в 20-30-х роках ХІХ століття діяло літературне угруповання – Харківська школа романтиків, засноване професором І. Срезневським. У різний час у ньому брали участь такі викладачі та студенти університету: Л. Боровиковський, М.А. Метлинський, М. Костомаров, О. Шпигоцький, П. Гулак-Артемівський, С. Писаревський, М. Петренко, О. Афанасьєв-Чужбинський, О. Бодяньський, М. Макаровський та ін. Їх діяльність була пов'язана з пробудженням національної свідомості, у наслідок чого виникло зацікавлення народною творчістю.

Петро Гулак-Артемівський (1790–1865) – один із лідерів гуртка Харківських романтиків, український письменник, науковець, перекладач, поет. Він створив перші друковані зразки української романтичної балади («Твардовський» і «Рибалка»), і таким чином поклав початок баладного жанру в українській літературі.

Перші українські балади в добу романтизму (П. Білецький-Носенко, П. Гулак-Артемівський) при надзвичайно сильному впливі фольклорних традицій в Україні виникли на основі баладних сюжетів польської, німецької літератур, хоча ці сюжети завдяки обробці їх засобами української народнопоетичної творчості набували виразного національного колориту.

Левко Боровиковський (1806–1889) – один із перших українських поетів-романтиків, з іменем якого в українській поезії нового періоду пов'язане звернення до національної історичної тематики, зокрема козацької, та розвиток жанру балади. Поетові притаманний значний інтерес до національного фольклору та його творче освоєння: запровадження мотивів народних переказів, повір'їв, легенд, розбудова поезики віршового твору на основі елементів народної пісенності. Дослідник М. Ткачук у монографії «Романтичний дискурс Левка Боровиковського» зауважує: «...Левко Боровиковський постав яскравим поетом-романтиком, який постійно експериментував, шукав нові жанрові форми і засоби моделювання романтичної картини світу. Як чимало європейських митців доби, український поет спирався у своїх художніх шуканнях на багатства української народної словесності» [2, с. 47].

Балади Л. Боровиковського мають фольклорне підґрунтя («Молодиця», «Убійство», «Рибалка», «Розставання», «Чорноморець», «Вивідка»), письменник активно застосовує матеріали народних вірувань, легенд, казок («Маруся», «Чарівниця», «Заманка», «Гайдамаки»). В основі сюжету завжди лежать незвичайні обставини, події, пройняті драматизмом і ліризмом. До процесу фольклорної обробки сюжетів він підходив творчо: розширив тематику, мотиви, увів поезику романтизму.

Микола Костомаров (1817–1885), як історик і письменник, збирав фольклорні матеріали, вивчав різні фольклорні жанри: балади, історичні пісні, думи, казки, прислів'я та приказки. Глибока зацікавленість народною творчістю відбилася у його художній творчості (збірки «Українські балади», «Вітка»). Багато його балад мають спільні мотиви

та образи з народними піснями. Деякі його твори є художніми переспівами народних сюжетів («Ластівка», «Брат з сестрою»), деякі написані під впливом західноєвропейських літератур (балада «Наталя»), частина ж — цілком оригінальні балади, де використані основні композиційні та художньо-поетичні прийоми жанру.

Отже, творчість поетів-романтиків першої половини XIX століття є важливим етапом у розвитку української літератури. Представники Харківської школи романтиків звертались у своїй поетичній творчості до народних пісень, переказів, легенд, до історичних мотивів. У своїй баладній творчості вони порушили низку національних проблем, закликали до збереження рідної мови, історії, культури.

Петро Гулак-Артемівський, Левко Боровиковський та Микола Костомаров, звернувшись до міцної народної традиції, інтерпретували свої твори у контексті українського романтизму першої половини XIX століття (близькість до пісенно-фольклорних жанрів, звертання до національних традицій, вірність народно-патріотичним ідеалам). Водночас поети-романтики широко використовували у своїй практиці досягнення західноєвропейських та слов'янських культур. Це сприяло зміцненню творчих зв'язків української літератури й одночасно збагачувало її новими сюжетами, художніми особливостями та відкривало перед нею широкі перспективи подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Нахлік, Є.К. Українська романтична проза 20-60-х років. К.: Наукова думка, 1988. 318 с.
2. Ткачук М. П. Романтичний дискурс Левка Боровиковського (Літературний портрет) / М. П. Ткачук. вид. 2-ге [випр. і доп.]. Тернопіль : Збруч, 2015. 268 с.

*Стеценко Марія Володимирівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальність 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Савенкова Людмила Василівна*

Особливості створення електронних підручників у видавництві «Оріон»

Електронні видання займають чільне місце в освітньому процесі. Умови дистанційного і асинхронного навчання, вимоги НУШ, обставини війни зробили запит в електронних навчальних виданнях надто актуальним. Видавництва, які спеціалізуються на випуску шкільної та університетської літератури, прийняли цей виклик.

Мета цієї публікації – проаналізувати недоліки й переваги електронних підручників, продемонструвати, як це враховується у видавничих концептах, зокрема у видавництві «Оріон».

Електронний підручник має багато спільного з традиційним, друкованим. Як зазначають науковці, їх об'єднує низка ознак, зокрема: «навчальний матеріал викладається з конкретної галузі знань; цей матеріал висвітлений на сучасному рівні досягнень науки і культури; матеріал у підручниках викладається систематично, тобто є цілим завершеним твором, що складається з багатьох елементів, які мають смислові відношення і зв'язки між собою, забезпечуючи цілісність підручника» [5, с. 294].

Однак є в електронному підручнику і унікальні риси, які варто усвідомлювати. Це універсальне, інтерактивне, гіпермедійне видання. Існує два прямо протилежні погляди на поняття ЕП. З одного боку, він розглядається як окреме видання і автономний елемент навчально-методичного комплексу, куди входять довідники, глосарії, лабораторні

практикуми, фонди тестів, комп'ютерні тренажери тощо. З іншого боку, електронний підручник є програмно-методичним комплексом, тобто забезпечує в цілому виклад нового теоретичного матеріалу, і контроль (систему запитань, завдань, вправ), і самоперевірку, і методичні вказівки для опанування навчального матеріалу.

У видавництві «Оріон» працюють над підручниками, що є програмно-методичним комплексом. Проте з початку 2023 року редакція вирішила дещо розширити видавничий репертуар і почала міркувати та шукати можливості втілення задуму створення електронних додатків до підручників, що є допоміжним ресурсом під час засвоєння нового матеріалу з того чи іншого предмету.

Дослідники виділяють такі переваги електронних підручників: наявність гіперпосилань, які дозволяють пов'язувати між собою різні поняття і миттєво переходити до потрібної інформації; доступність (за відсутності друкованого видання ЕП можна швидко знайти і відкрити на своєму гаджеті); коротші терміни випуску в світ і проходження редакторсько-видавничих процесів; зручність зберігання і переміщення; розмаїття засобів презентації інформації, мультимедійність (мультимедійні засоби навчання роблять навчання насиченішим, інтенсивнішим, зорієнтованим на особистісний розвиток учнів. Вони допомагають збільшити інтерес учнів до навчання); можливість перекладу тексту різними мовами. За останні місяці в Україні актуалізувалась така особливість, як можливість читання за низького рівня освітлення. Як і раніше, велику роль відіграють низька вартість розповсюдження і екологічність (випуск без витрат на папір і поліграфічні матеріали). Не менш важливо, що ЕП можуть бути відкритими системами, а отже, їх можна легко і швидко модифікувати [6].

Недоліками електронних підручників, на погляд деяких дослідників, є відсутність продуманих механізмів взаємодії з педагогом; брак єдиних стандартів їх розробки; складність і технологічність деяких виробничих процесів (є необхідність у певних спеціальних знаннях і навички користування певним програмним забезпеченням), потужна конкуренція з LMS (наприклад, Moodle).

Видавництво «Оріон» приділяє багато уваги мультимедійності своїх електронних підручників, що дозволяє посилити мотивацію навчання, зробити процес пізнання цікавішим, динамічнішим, різноплановішим, а також забезпечити зворотний зв'язок. На особливу увагу заслуговує інновація: придумана рубрика «Рефлексія», в якій зосереджені більшість мультимедійних елементів навчання, зокрема, вправи для контролю знань і закріплення.

Отже, активне застосування електронних підручників дозволяє на належному методичному рівні забезпечити освітній процес. Це нові перспективи в представленні наочності та в посиленні інтерактивності подання теоретичного і методичного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Застосування мультимедійних технологій в початковій школі. URL: <https://www.slideshare.net/ssuser3ccbd6/ss-62402525>
2. Бугайчук К. Л. Інформаційні технології і засоби навчання. URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua>
3. Булда А.А., Електронний підручник в системі сучасних засобів навчання. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3152/?sequence=1>
4. Кононець Н. В. Аспекти педагогічної майстерності викладача: розробка електронних підручників. *Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць*. 2009. № 6. С. 202–210. URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpm/2009_6/kononec.pdf с 202.
5. Фіголь Н. М. Переваги та недоліки використання електронних навчальних видань. *Наукові записки / Scientific papers*. 2017 / 1 (54). URL: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/1-54/36.pdf>
6. Ястребов М. І., Полях О. О. Електронний підручник — компонент сучасного освітнього середовища. *Вісн. нац. техн. ун-ту України «КПІ»*. Серія — Радіотехніка.

*Тесля Анна Юріївна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Йолкіна Лариса Віссаріонівна*

«Специфіка формування та функціонування образів в оповіданні Івана Багряного “Петро каменярь”»

Ранній художній доробок Івана Багряного дещо прихована від читача, оскільки відсутні сучасні її дослідження. Хоча твори, варто зазначити, досить цікаві та оригінальні, різко різняться від знайомої нам епічної творчості митця.

Мета нашої роботи: дослідити специфіку формування та функціонування образів в оповіданні Івана Багряного «Петро каменярь».

В оповіданні обширним тлом постає загально-суспільне становище українського селянства. Важка праця є уособленням періоду першої половини ХХ століття (рік написання твору – 1925).

Специфіка формування та функціонування образів в оповіданні є відображенням психологічних роздумів автора. Сюжетне розгортання подій у творі пройняте чуттєво-конкретним виразом індивідуальності Івана Багряного.

Образна система оповідання функціонує за допомогою головних персонажів (Петра, його дружини Марії та маленької дочки Марушки), також другорядних персонажів, котрі виступають множинно у творі через реалізацію реплік оточення, та епізодичного персонажа, яким є сусідська дівчинка.

Типізація поведінки головного героя проявляється в гніві, нестриманості, необдуманих діях, що спровоковані пиятикою та особистісними проблемами.

У творі виокремлюється проблема занепаду особистості. Життя головного героя, простого селянина, характеризується важкою працею, яка є імовірною причиною залежності від алкоголю. Ця залежність, у свою чергу, породжує нові проблеми, які безпосередньо стосуються родинних відносин.

Емоційність є провідною ознакою образу Петра, що проявляється упродовж усього твору й помітно змінюється: на початку це настрій насичений негативізмом, жорстокістю, а в кінці – розчуленість, сум через вчинене.

Засобами творення образу Петра є також візуалізація портретної характеристики: «Чорний від сажі, брудний від глини і рудий від цегли...» [1]. Зображено вплив сумлінної та важкої праці, яка напряду будує специфіку характеру героя у творі. Доповнюють формування образу вчинки, що повністю дають зрозуміти неадекватність дій героя в період алкогольної інтоксикації.

Індивідуалізація мови визначається сукупністю вказівок на необдуманість, різкість характерів персонажів. Використання Петром у мовленні нецензурної лексики свідчить про неосвіченість та неглибокодумність особистості.

Специфіка функціонування образу Марії посідає важливе місце в оповіданні. Яскраво вираженим засобом творення її постаті є портретна характеристика. Героїня шанує сімейні цінності, але досить тяжко переживає спосіб життя чоловіка, що призводить до її морального та фізичного страждання.

Дитяча психіка Маруськи є дуже вразливою, дитина потерпає за складних обставин і сімейних перипетій. Спостерігаючи за нікчемною поведінкою батька, стаючи свідком насилля над матір'ю, дівчинка глибоко переживає та з острахом сприймає ситуацію, що може напряму впливати на формування світогляду малечі.

Центральний герой оповідання Петро зазнав внутрішньої деградації, котра зумовилась тяжким соціальним та матеріальним становищем. Цей образ демонструє внутрішнє особистісне роздоріжжя, що впливає на життя наближених до нього героїв, Марії та Маруськи.

Люди, зокрема сусіди, є другорядними персонажами, котрі виступають множинно у творі через реалізацію реплік. Їхнє світобачення спотворене: з ехидністю сприймають сімейні трагедії інших, радіють чужим бідам і сваркам, не намагаються допомогти тим, хто живе зовсім поруч. А вже коли сусідська дівчинка (епізодичний персонаж) стає свідком неврівноваженої поведінки Петра, то зве його дружину, це є свідченням дитячого милосердя та бажанням творити добро.

В оповіданні наявні персоніфіковані образи, що допомагають заглибитись у розвиток подій, надати більш об'єктивне й сформоване уявлення про тогочасний соціум.

Отже, твір Івана Багряного «Петро каменяря» є цікавим літературним явищем, суспільно-побутовим оповіданням, яке змальовує соціум початку радянських часів, розкриває родинні взаємини, соціальні тенденції через формування специфічних образів робочого люду, який деградує під впливом обставин.

Список використаних джерел

1. Багряного І. Петро каменяря. Електронний ресурс: http://ukrlit.org/bahrianyi_ivan_pavlovyeh/petro_kameniar (10.02.2023)

*Ткаченко Анна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія:
Українська мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Йолкіна Лариса Віссаріонівна*

«Інтерпретація імперських зазіхань московитів у романі Леоніда Полтави «1709»»

Московія століттями насаджувала свою загарбницьку політику, переписуючи сторінки історії України. Саме тому для письменника-емігранта Леоніда Полтави було пріоритетним дослідити найважливіші події в нашій державі й висвітлити їх у найбільш правдивому ключі, що він і зробив в історичному романі «1709».

Мета дослідження – з'ясувати особливості інтерпретації концепції «Москва – III Рим» у романі Леоніда Полтави «1709». Ця доктрина є ключовою в історіографії. У літературознавстві це питання практично не вивчалось. Знаходимо лише актуальні праці Л. Йолкіної, І. Левадного, О. Чорнобаєва, Ю. Шевельова.

Концепція «Москва – III Рим» зазнала значних трансформацій: «месіанська» ідея перетворилася на панславизм, був період більшовицької ідеї єдності великоросів, українців, білорусів з центром у Москві. Від ідеї «братніх народів» радянська історіографія швидко переорієнтувалася на вчення про «єдиний народ», апелюючи до минулого часів Петра I: «Ми мусимо спільно думати, бо в нас одна Родіна!» – каже цар гетьману [4, с. 81].

За своїм походженням теорія III Риму теологічна, але має дві складові – державну і церковно-релігійну. Як зазначає Наталія Василенко-Полонська, Петро I на початку свого

правління не наслідував традиції III Риму, але вже з 1699 р. увагу царя скеровано на Захід. Унаслідок перемоги над шведами формується Російська імперія з абсолютною монархією. Сам Петро I насправді був щедро обдарованою від природи людиною, але невихованою, без ґрунтовної освіти, з деспотичною східною натурою, що нищить усе високодуховне [3, с. 10]. У романі «1709» змальовані імперські його зазіхання (тут доречно низка цитат): «...цар хотів зробити з Києва фортецю. (...) Московська старшина з важкою лайкою накидалися на козаків за недотримання муштрових правил. На Подолі москалі відрубали козакові руку, коли той розмахувався на причіпливого драгуна» [4, с. 80]; «Події, що відбулися в Україні у липні 1709 року, облетіли всю Європу. 21 вересня 1709 року «Gazette de France» писала: «...Немилосердний цар...прагне української крові!...» [4, с. 165].

Автор використав значну кількість наукових матеріалів, зокрема тексти праць проф. І. Борщака: «"Немає на світі другого народу з такими вольностями і привілеями, як український" – писав цар і пускав трупи закатованих українських старшин і козаків... Царське "боголюбиве воїнство" прибивало трупи замучених до дощок, і вони пливли, неначе примарні човни смерті, щоб залякати населення України» [4, с. 125].

Сюжет роману розгортається за двома ключовими парадигмами: лінія Мазепи і лінія українського народу. Цікаво, що автор акцентує на рокові – 1687, адже саме тоді гетьманом України обрано І. Мазепу, укладено Коломацькі статті між Гетьманщиною та Московією. Автор створює низку символів. Плуг – не просто важливе знаряддя українських селян, а й символ вільної праці на власній землі. А от шаблю подано як символ боротьби: «...Петро I дрижачими від захоплення руками схопив із подушечки криву, небаченої краси шаблю» [4, с. 17], а далі таке: «...аж через дев'ятнадцять років збагне московський імператор, що символізувала собою шабля, подарована українським гетьманом!» [4, с. 21]. Згідно з теорією XVI ст. (Філофей Псковський), історія світового православ'я складається з трьох основних періодів: перший Рим (Рим перших століть), другий Рим (Константинополь) і третій Рим (Москва). Тож символом III Риму є й герб з орлами, як мавпування московитами традицій ранніх світових імперій: «Літнього ранку розцяцькована золотими орлами царська карета при десятих мешталірах... чекала на гетьмана за ворітьми Москви» [4, с. 12]. Сюди ж належать натяки на візантійські традиції: «Сивобородий боярин вийшов наперед і, як велів давній візантійський етикет, запитав від імені царів і цариці Софії про здоров'я могутнього гостя» [4, с. 13]. В «Історії Русів», опрацьованій Леонідом Полтавою, значиться: «Привласнюють вони собі навіть самі царства, імперії грецьку та римську, укравши на той кінець державний герб царств тих, себто орла двоголового, що у спадщину, буцімто князеві їхньому Володимирові, зятеві царя грецького Костянтина Мономаха дістався, хоч той Володимир був насправду князь руський, київський, а не московський» [2]. У цьому ж документі підкреслено вищість української культури, порівняно з московською. Схоже читаємо й у «1709» в уривках з листів Жана Балюза, почесного гостя Мазепи в Батурині. Відвідавши спочатку Московію, а потім і гетьманську столицю французький дипломат пише: «Спогади про отих бороданів-бояр, про насуплених і завжди підозрілих дяків, про юрми стрільців, п'яних і розгнуданих, про сліпу покірність "Помазанникові Божому"...»; «Як Україна і Московщина може бути союзниками? (...) Взагалі оця Країна Козаків дуже відрізняється від Московщини, як писав Боплан, про що згадував і Ріко» [4, с. 35].

Тимчасовий союз з Україною Москва намагалася перетворити на повне підкорення її. Цар прагнув створити величезну імперію на сході Європи: «Ми підемо на Балтик! Підемо вчитися, будемо вчитися – розбити Швецію, вийти в Європу! Ми приборкаємо Польщу, да, Польщу... "А четвертому Римові не бувати!"» [4, с. 18]. Показова й цитата «Ці люди (гетьман та його оточення – А. Т.) прибули сюди з Києва – матері городів руських. Молодий цар кипів бажанням ставити на ноги велику Росію...» [4, с. 19]. Оточення підтримувало Петра I: «Але ми Крим, ясний гетьмане, здобудемо! – весело вигукнув князь (Голіцин – А. Т.)» [4, с. 16].

Й.-Г. Корб, австрійський дипломат у «Щоденнику подорожі до Московії», датованому 1698–1699 рр. пише: «Московські царі легко можуть вивести проти ворога тисячі людей. Але це тільки безладні натовпи...» [1, с. 289]. У романі читаємо: «Військо нагадувало дику орду завойовників» [4, с. 172]. Для здійснення своїх імперських планів, цар потребував сильне військо на чолі з мудрим полководцем – Мазепою. Використання словосполучень «боголюбиве воїнство», «помазаник Божий», «Богом вінчаний» демонструє, що все царське оточення сприймає царя як «намісника Бога на землі», який має нічим необмежену владу.

Отже, концепція Москва–III Рим це ключ, що дозволяє зрозуміти зазіхання московитів. Саме цією теорією виправдовували й виправдовують вони найжахливіші свої злочини. У романі «1709» Леонід Полтава, використовуючи історичні джерела, створює картину становлення цього монстра в часи Петра I.

Список використаних джерел

1. Збагнути Росію. Свідчення очевидців: від Геродота до Кюстіна. Упор. О. Палій. К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2021. 400 с.
2. Історія Русів [Текст] : www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15366 (15.04.2023)
3. Полонська-Василенко Н. Теорія III Риму протягом XVIII та XIX сторіч. Мюнхен, 1952. 48 с.
4. Полтава Л. Тисяча сімсот дев'ять. К. : Українська видавнича спілка, 2004. 240 с.

Тріщ Катерина Геннадіївна
студентка 1 курсу магістратури,
спеціальність «Філологія (Українська мова та література)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Савченко Ірина Віталіївна

Олітературнення агіографічного матеріалу в Життях Святих Данила Туптала (на матеріалі «жіночих» житій)

Динамічні процеси, що відбуваються в духовному житті людства актуалізують дослідження та сучасного переосмислення релігійної літератури й відображення в ній пріоритетних етичних цінностей, які сприяють становленню високоморальної особистості. Агіографічні тексти, зокрема «жіночі» житія, унаочнюють значення таких цінностей, як милосердя, любов, терпіння, гуманізм.

Наразі в контексті війни, російської збройної агресії проти України, агіографічна література також може слугувати джерелом натхнення, що подарує віру та надію на краще, допоможе знайти впевненість у своїх можливостях і діях, мужність та стійкість в складних ситуаціях.

Стійким читацьким інтересом досі користуються саме ті твори, які належать до белетристики. В агіографічних текстах присутній достатньо розвинений белетристичний елемент, що при загальній унормованості жанру включає інформацію історичного, побутового, географічного, макабричного, еротичного та фантастичного характеру.

Мета роботи – проаналізувати Життя Святих Данила Туптала та висвітлити особливості белетризації фемінних текстів.

Загальноприйняте визначення терміна «белетристика» досі залишається суперечливим питанням. Науковці трактують його по-різному: називають так художню

прозу в цілому; вважають фабульною розповіддю; різновидом масової літератури; навіть літературою «другого ряду», яка розташовується між високою та масовою. Орієнтуємося на визначення поняття, яке подається в Літературознавчому словнику-довіднику: «**Белетристика** (англ. *belleslettres* — *красне письменство*) — в широкому розумінні — твори оповідної фабульної літератури взагалі, у вузькому — художня проза» [1, с. 80]. Белетристикою переважно вважають ту прозу, якій властиві гострий сюжет, несподівані перипетії та повороти, динамічність, напруга та інтрига.

Явище белетризації тексту полягає в поєднанні історично-документального матеріалу з елементами художньої розповіді, що забезпечують естетичність, емоційність та виразність твору. Одними з найпоширеніших прийомів і засобів белетризації є: портретні описи; описи пейзажів; пряма мова, діалоги, монологи, які дозволяють унаочнити характери героїв, їх думки та почуття; особливі лексичні засоби для створення певного тону і стилю тексту (наприклад, архаїзми, діалектизми тощо); видіння, ретроспекції, елементи фантастики чи містики тощо.

Філософський енциклопедичний словник пояснює: «**АГІОГРАФІЯ** (від грецьк. *ἀγιος* - святий, *γράφω* - пишу) – література житій святих; жанр духовної біографії людей, по смерті канонізованих церквою, тобто офіційно віднесених нею до лику святих. Адресувалися житія, зазвичай, найширшому колу читачів, котрим мали явити певний моральний взірєць, що втілював основні християнські ідеали в їх конкретно-історичному сприйнятті» [4, с. 10

Димитрій Ростовський (Данило Туптало) – відомий церковний діяч, проповідник, педагог та письменник барокової доби другої половини XVII – початку XVIII століття. Його чотиритомові «Четї-Мінеї» (Житія Святих) знавці українського письменства називають найвидатнішою працею національної агіографії та монументальним твором.

Дмитро Туптало не лише укладає житія святих, а й інтерпретує сюжети по-своєму, додає елементи художньої розповіді для легшого і цікавішого сприйняття, пояснює, виявляючи емоційність. Тексти Туптала інколи мають й апокрифічні чи народні доповнення.

Наприклад, по-своєму цікаво укладає Данило Туптало житіє святої Варвари. Маючи велику кількість різних джерел, він створює власну версію, старанно намагаючись усунути всі помічені огріхи в попередніх редакціях житія та логічні несумісності.

«Житіє Святої Варвари» складається з різних подій, які тісно переплітаються і пов'язуються між собою. Туптало намагається чергувати історичні моменти з молитвами та риторичними відступами: «*Не покидай мене, Господи Боже мій, і не відступи від мене, почув мій крик про допомогу*» [2]; «*Боже, випробовуючи серця людей, Ти знаєш, як Тебе прагну і Твої святі заповіді люблю, всю себе Тобі принесла і Твоїй поручилася Всевишній Правиді. Ти-бо, Господи, не покидай мене, але, милостиво поглянувши на мене й на співмученицю мою Юліянію, обох нас зміцни й утверди справжній подвиг добре здійснити, дух-бо бадьорий, а тіло немічне*» [2].

У «Житії Святої Ольги» історичний текст поєднується з такими елементами художньої розповіді, як портретна характеристика, зображення внутрішнього світу, пряма мова, діалоги, видіння, пророцтво тощо: «*Згадавши про те видіння, яке бачила при ріці Пскові, послала туди золота і срібла багато на будівництво церкви Пресвятої Тройці. І звеліла при ній людям селитися, і в недовгім часі постав град великий Псков, від ріки Пскови названий, і прославилося в ньому ім'я Пресвятої Тройці*» [3, с. 252]; «*Сповнилося ж її пророцтво і про землю Руську. Коли минуло після її переставлення двадцять літ, внук її Володимир прийняв святе хрещення і всі руські землі вірою святою просвітив*» [3, с. 254].

Автор витворює могутній і праведний образ святої великої княгині, особливо виділяє вагомі вчинки її невпинної подвижницької натури: «*Пішла ж свята Ольга і у Великий Новгород, і в інші гради своєї держави, і всюди, скільки могла, приводила людей до Христової віри і розбивала ідолів, а на їхніх місцях ставила чесні хрести, від них же потім багато знамень і чуд діялося на переконування невірних*» [3, с. 252]; «*І була для ворогів страшна, для своїх же людей люба, бо добра вдачею і милостива, нікого не кривдила, судила справедливо, покарання милосердні накладала, добрим віддавала шану, злим – страх, кожному за ділом і достоїнством відміряла. І у всіх ділах та управах була передбачлива і премудра, ще ж і бідних, убогих і потребуючих обдаровувала. Прихильна була до тих, що шукали милости, прохання скоро слухала і, якщо були праведні, – виконувала» [3, с. 247-248].*

Святитель акцентує увагу на таких визначальних якостях княгині Ольги, як чистота, мудрість та праведність, щедрість та вдячність, богоугодність та блаженність, справедливість та вірність.

Отже, звернення до релігійних текстів, а саме «жіночих» житій Данила Туптала, є надзвичайно актуальним, зокрема важливим для формування духовного світу дітей та дорослих на сучасному етапі, коли в суспільстві все більше спостерігається невизначеність моральних орієнтирів. Також дослідження має і важливе значення для повноти уявлень про художньо-образний світ національної літератури епохи Бароко.

Список використаних джерел

1. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. — К.: ВЦ «Академія», 2007. — 752 с.
2. Туптало Д. Життя Святих (Четїї Мінеї). Том IV : Грудень. Житіє і страждання святої великомучениці Варвари. Переклав Валерій Шевчук, Львів, Видавництво «Свічадо», 2007. URL : https://www.truechristianity.info/ua/books/saints_ua_04/saints_ua_04_004.php
3. Туптало Дмитро Життя Святих (Четїї Мінеї) у 12 томах. Том XI : Липень / Дмитро Туптало / Пер. із ц.-сл. Д. Сироїд. – Львів: Свічадо, 2017. – 560 с.
4. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ: Абрис, 2002. – VI, 742 с.

*Федорова Анна Петрівна
аспірантка II курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Дудко Ірина Володимирівна*

Реалізація мотиваційно-агітаційної мовленнєвої стратегії у часи воєнного стану

Повномасштабна війна в Україні змінила життя кожного з нас назавжди. Усі переконалися, що мова – це кордон нації, гарант національної та територіальної безпеки. Вона стрімко змінюється, реагує на ситуацію, стрімко розвивається, розширюється тематика спілкування, модифікуються комунікативні завдання, конденсуються комунікативні стратегії та тактики, актуалізуються певні різновиди дискурсу тощо. Слід зауважити, що сьогодні все зосереджується на війні та майбутній перемозі.

У часи воєнного стану важливими завжди була поведінка політичних діячів, їхні погляди та риторика. Вони підтримують, заохочують захищати та обороняти державу. Політичний дискурс зазнав значних змін, адже воєнний стан вимагає дещо інших комунікативних стратегій, тактик і завдань.

У воєнний час політичний і публіцистичний дискурси змінюють свою специфіку. Починають з'являтися нові інтенції, змінюється мовне забарвлення як політичних діячів, так і політичних експертів, технологів, блогерів, журналістів та інших. У комунікації з'являються нові стратегії й тактики, змінюється, розширюється варіативність фразеологізмів і дистрибуція лексем, увиразнюються їхні морфологічні характеристики. Певні синтаксичні конструкції набувають більш домінуючих рис. Ці та інші особливості означають сучасний український політичний дискурс.

Мета пропонованої роботи полягає у з'ясуванні особливостей реалізації мотиваційно-агітаційної мовленнєвої стратегії в сучасному політично-публіцистичному дискурсі України через призму воєнного протистояння її зовнішньому агресору.

У сучасній лінгвістиці виокремлюють різні комунікативні стратегії і тактики, залежно від мовленнєвої ситуації, завдання, мети спілкування тощо. Проблеми комунікативних стратегій і тактик висвітлені в працях таких дослідників, як: Ф. Бацевич, Н. Волошинович, О. Новицька, Н. Дяченко, С. Романюк, О. Яшенкова та інші.

Пропонуємо розглянути деякі з комунікативних стратегій і тактик в українському політичному дискурсі, що є актуальними в часи воєнного стану. Мова в політиці виступає каталізатором втілення суспільних відносин. Вона «реалізує декілька пов'язаних між собою функцій, основною з яких є персуазивна (регулювання світогляду і поведінки громадян). Визначальною ознакою політичного дискурсу є його спрямованість на адресата з метою домогтися перлокутивного ефекту – спонукати аудиторію до суспільно-політичної реакції. Як правило, учасники політичної комунікації представляють певні суспільно-політичні позиції, а обмін інформацією відбувається з яскраво вираженими прагматичними цілями, тобто комунікативний процес у політиці завжди має інтенційний характер» [4, 48]. Так, Л. Завальська [1] виокремлює *стратегію консолідації*. Мета цієї стратегії – це об'єднання усіх суб'єктів політичного простору. Комунікативні тактики, що реалізують стратегію консолідації: інтеграції влади з народом, інтеграції політика з народом, інтеграції українського народу. Т. Ковальова [3] виокремлює комунікативну *стратегію спонукання*. О. Яшенкова [8] розрізняє комунікативні стратегії відповідно до жанрів політичного дискурсу. У класифікації дослідниці представлена *стратегія агітаційна*, або ж стратегія *самопрезентації*; *інформаційно-інтерпретаційна*, або ж *формування емоційного настрою*; *стратегія маніпулювання*, або ж *аргументативна*; стратегія *дискредитації* [8, 168 – 169]. Агітаційна стратегія реалізується за допомогою тактики обіцянки, протиставлення, надання оцінного значення, апелювання до авторитету та моральних цінностей, прямого спонукання, наведення аргументів «за» тощо [8, 169]. У воєнний час надважливим є завдання підтримки нації, суспільства, формування цінностей, що допомагають іти далі та виборювати перемогу. *Мотиваційно-агітаційна стратегія* – це інструмент впливу на народ, адже вона допомагає стимулювати суспільство, закликає до активної оборони України. Саме мотиваційно-агітаційна стратегія стає головним інструментом взаємодії громадян з державою. Політичні діячі, експерти, технологи, митці, культурні діячі, блогери, журналісти, освітяни – усі громадяни розуміють, що правильними мовленнєвими стратегіями та тактиками, риторикою можна впливати, стимулювати народ до відродження, підняття бойового духу, активізації оборони рідної землі, народу, його культурно-історичних цінностей тощо. Мотиваційно-агітаційна стратегія у сучасному політичному дискурсі України може реалізовуватись завдяки таким

тактикам: *прямого спонукання, стимуляції та заклику до дій, прогнозування тощо: Але попереду будуть битви. Ще треба пройти дуже складний шлях, щоб ми отримали все те, чого прагнемо* (2). Тут спостерігаємо пряму тактику прогнозування, адже вживання іменників *битви, шлях* засвідчують, що боротьба ще триває, але тільки подолання будь-яких випробувань, труднощів приведе країну до перемоги. Морфолого-синтаксичні особливості, зокрема вживання дієслівних форм майбутнього часу, модальні предикативні слова зі значенням обов'язковості, необхідності, передають неминучість реалізації зазначеної події. Посилює цю ідею вживання складнопідрядного речення з підрядним мети. У наступному контексті звучить мотив заохочення українців працювати на перемогу: *Звісно, кожен повинен як може мотивувати наших військових, один одного, підтримувати нашу оборону. Діти – «лайками». Батьки – теплим словом. Волонтери – допомогою* (2). Вставне слово *звісно* не містить жодного сумніву у тому, що цей шлях є істинним. Подальші прості двоскладні неповні речення тільки підсилюють попередні слова, надають ще більшої впевненості в тому, що діяльність кожного з нас є важливою. Ці речення втілюються є парцельованими конструкціями. *Народ і держава – усіма ресурсами й можливостями, які є в нас, які є в Україні* (2). У цьому простому реченні, крім попередніх тактик, наявна тактика обіцянки: державні діячі зобов'язуються бути підтримкою для українців. У висловленнях *Я хочу, щоб ми зараз подякували разом усім тим, хто відкрив нам цю можливість, цей шлях. Я хочу, щоб ми подякували нашим воїнам. Воїнам!* (2) особові займенники *я, ми* реалізують тактику заклику до об'єднання, згуртованості всіх українців. Лексеми вдячності тішать слух і заохочують суспільство до подальшого протистояння. Зазначені речення втілюють заклик, емоційність, саме у вислові *Воїнам!*, що є книжним, урочистим, відчувається ставлення та величезна повага до військових, бійців, солдат як промовця, так і суспільства.

Мотиваційно-агітаційна стратегія також реалізовується у реченнях-висловленнях, орієнтованих на часовий план майбутнього, що містять дієслівні форми доконаного виду й передають значення упевненості й непрямого заклику до дій, що наблизять нашу перемогу, зокрема: *Українці вистоять у цій війні. Ми звільнимо нашу землю і всіх наших людей від російської неволі* (6). *І буде день, коли світ почує, що справедливість для України відновлено.* У висловленні *Ми з вами профінансували біонічну руку для Героя України! Це Борис Харчук. Професійний військовий. Воїн 95 бригади. Він зі своєю групою знищив 13 одиниць ворожої техніки, з яких 6 танків. Завдяки таким, як Борис, ми досі стоїмо та йдемо вперед* (7), уживаючи особові займенникові конструкції, мовець наглошує на єднанні українського народу, а також політиків і народу (*стратегія консолідації*). Часто звучать слова вдячності, привітання, адресовані військовим: *Петре! Рідний, надійний, вільний і сильний! Ти таки справжня скала новітньої української військової аристократії. Ти той надвагомий камінь, на якому стоять наші непереможні Збройні Сили. Бо Дух твій міцніший за будь-які матеріальні підвалини. Перемога остаточна завдяки Тобі передусім* (5). У конструкції наявні епітети, порівняння, метафори. Мотивує лексика з позитивним конотативним забарвленням.

Отже, мотиваційно-агітаційна стратегія у часи війни реалізується за допомогою таких вербальних тактик, як: ототожнення себе з народом, заклику, обіцянки, протиставлення, тактики спонукання та стимуляції до дій, тактики апелювання до авторитету, моральних цінностей та інших. Вони реалізуються на різних мовних рівнях, наприклад: морфологічному – вживання особових займенників, вживання абстрактних іменників, дієслів наказового способу, інфінітива; на синтаксичному рівні – реалізуються у парцельованих конструкції, неповних, спонукальних, окличних реченнях; на лексичному рівні – вживання емоційно забарвленої лексики, слів з позитивною

конотацією, лексичних повторів, метафор, епітетів тощо. Слід пам'ятати, що під час війни ця стратегія здатна піднести дух усієї України, спонукає до виборювання перемоги та зміцнює моральну стійкість держави.

Список використаних джерел

1. Завальська Л. В. Комунікативна стратегія консолідації в інтерактивному спілкуванні українських політиків. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 40. С. 88–91. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2015_40_23. (дата звернення: 18.10.2020).
2. Інформаційне агентство Міністерства оборони України : Це війна за наше майбутнє. Це війна за наше життя – Президент України. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/31/cze-vijna-za-nashe-majbutnye-cze-vijna-za-nashe-zhyttya/> (дата звернення: 29. 03. 2023).
3. Ковальова Т. П. Комунікативні стратегії і тактики впливу в німецькому політичному дискурсі (на матеріалі слоганів політичної реклами) *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43 (2). С. 197–204. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43%282%29_32. (дата звернення: 19.04.2020).
4. Навчальний посібник підготовлено для організації аудиторної та самостійної роботи до курсу «Основи теорії мовної комунікації» для студентів ОС «Бакалавр», що вивчають новогрецьку мову. Прислужить всім, хто займається викладанням перекладознавства, мовознавства, філології. О.А. Новицька. Маріуполь: МДУ, 2018. 106 с.
5. Офіційна сторінка Ірини Фаріон у соціальній мережі Facebook : веб сайт. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100056934279093> (дата звернення: 01.04.2022).
6. Офіційний сайт Президента України : вебсайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/golovne-slovo-sogodni-spravedlivist-dlya-nashoyi-derzhavita-82001>. (дата звернення: 15.05.2019).
7. Офіційна сторінка Сергія Стерненка у соціальній мережі Facebook : веб сайт. URL: <https://www.facebook.com/sternenko/?locale=uk-UA> (дата звернення: 02.04.2024).
8. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. Київ : Видавничий центр «Академія», 2010. 312 с.

*Фінічук Наталія
студентка I курсу магістратури
спеціальність 014 Середня освіта (українська мова і література)*

*науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Ліпницька Інна Миколаївна*

Образ дитини війни (за романом С. Жадана "Інтернат")

Мета дослідження – проаналізувати образ дитини війни у романі Сергія Жадана «Інтернат».

Роман Сергія Жадана «Інтернат» — один із тих текстів, який я б визначила обов'язком для прочитання. Після повномасштабного вторгнення Росії на територію України він став ще більше актуальним.

Цей твір не лише про українську війну, а про бездомність і колективну травму культурної покинутості, втрати та пошуку себе. Символіка назви роману «Інтернат» доволі прозора: автор акцентував на покинутих та забутих, тих, кого суспільство прагне ізолювати, бо саме такі люди знаходяться в інтернатах.

Традиційно під домом розуміють простір, у якому людина почувається захищеною, щасливою в любові. Щоправда, Сергій Жадан у назві твору акцентує, що часом у людини немає будинку і вона почуває себе бездомною.

Особливу увагу автор звернув на проблему бездомної дитини, яка під час війни втрачає навіть тимчасовий прихисток. Центральним образом твору є образ дитини, представлений крізь призму психологічної травми втрат. Час дитинства – це ціла епоха. Це час формування віри, становлення світогляду, період навчання дитини, вироблення контактів із навколишнім світом, із суспільством. У цьому контексті інтернат, де проживають діти, які з різних причин втратили домівку, перетворюється на тимчасовий цивілізаційний притулок, який полегшує комунікацію дитини і світу, а суспільство навзаєм створює умови для становлення особистості дитини.

Водночас в образі дитини автор представляє населення Донбасу, яке на певний час втратило свою домівку – Україну. У цьому сенсі метафору «інтернат» доцільно поширити на все населення Донбасу та духовний світ людей, які там живуть. Адже це населення також живе довгий час, ніби в інтернаті., шукаючи свій зв'язок із своєю державою.

В інтернаті живе Саша, племінник головного героя роману, який не був сиротою, але був покинутий та нікому не потрібний. Мама відмовилася його виховувати, тому і вирішила, що за неї це зроблять інші: «Малий до того ж навчався погано, поведився ще гірше, все це так чи інакше мало закінчитись криміналом: тато в бігах, мама — провідниця, він її майже не бачить, світ наповнений спокусами й викликами, як тут стриматися? Він особливо й не стримувався. До Пашиних порад не дослуховувався, діда просто ігнорував. Усе як у людей, одне слово. Ну, і хвороба. Паша згадує про це й відразу ж шкодує, що згадав. Краще не згадувати. Але є як є. А як є? Є так, ніби над малим давно вже стоїть знак смерті. І сама смерть — лише питання часу. Якоїсь миті сестра просто здала його сюди, не попередивши ні Пашу, ні батька» [1].

Малий Сашко два рази був морально травмований, бо спочатку батько пішов від них, а через деякий час і мати зрадила його. Хлопець відчував себе покинутим та непотрібним у цьому світі. Отже, можна зробити висновок, що образ Сашка, як і інші дитячі образи цього роману, - символізує втрачене дитинство.

Напівсиротами чи сиротами були майже всі дорослі герої твору, які в той чи інший спосіб втратили опіку, батьківську любов, як і діти інтернату.

Є діти, які все своє життя були поруч з батьками, росли в любові, мали підтримку, однак в одну мить стали сиротами через напад російських загарбників на спільний дім усіх українців – рідну Батьківщину.

Безбатьківство переслідує героїв, які втратили родинне тепло: « Горщики із замерзлими квітами на стінах, чавунні батареї під вікнами фарбовані в білий колір — Паші здається, що він повернувся у власне дитинство, від чого йому відразу ж хочеться повіситись. Прочиняє двері в наступну кімнату. Підлогою розсипані іграшки: машинки, літаки, ведмеді з відірваними кінцівками. Іграшки мають такий вигляд, ніби вони померли. Причому не своєю смертю. Наступні двері прочинені. Паша сторожко вдивляється в коридорну темряву: коридор без вікон, місячне світло сюди не потрапляє, що там далі — незрозуміло. Раптом під ногою в нього щось тонко скрикує. Паша жахається, кидається вбік, виставляє перед собою битку. Тихо. Придивляється. Бачить гумового дворнягу.

Наступив у темряві. Лається, швидко проходить у темний коридор, іде навпомацки, виставивши вперед руку з мертвими пальцями. З коридору потрапляє до спальні. Два десятки ліжок, із роздертими матрацами, розірваними подушками, брудними простирадлами. Ніби тут хтось довго й ретельно робив обшук. І нічого не знайшов». (1)

Автору вдалося акцентувати не лише на трагізмі буття дитини війни в час війни, він наголошує на неймовірній міцності духу маленьких громадян України, підкреслюючи, що війна має дуже серйозний вплив на формування характеру та психіки дитини.

Загалом образ дитини війни у романі "Інтернат" перегукується з відомими образами Гр. Тютюнника. Обидва автори наголошують на тому, що війна має вплив на психологію дітей, показали складність переживання дитиною різноманітних випробувань війни. Однак С. Жадан акцентував на тому, що в дітях, які пережили війну, формується особливий погляд на життя, не завжди позитивний, а дитячі психологічні травми можуть супроводжувати їх впродовж усього життя.

Список використаних джерел

1. Жадан С., Інтернат, Чернівці 2017. 336 с. URL: <https://mir-knigi.net/uk/suchasna-proza/page-40-4039-internat-sergij-viktorovich-zhadan.html>
<https://textbook.com.ua/literatura/1587559821/s-3?page=22>
2. Булкіна І. Рецензія Сергій Жадан. Інтернат URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/internat>
3. Василенко Г. Рецензія Сергій Жадан. Інтернат. URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/internat>

*Флюнт Вікторія Вікторівна,
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта
(українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Йолкіна Лариса Віссаріонівна*

«Концепт героїчного в оповіданні Б. Грінченка «Олеся»»

Б. Грінченко як український письменник, педагог та громадський діяч зробив вагомий внесок у розвиток освіти в Україні. Митець також відомий як дитячий письменник, який майстерно узагальнював власні спостереження в понад п'ятдесяті творах.

Дослідження дитячих оповідань Б. Грінченка здійснювали багато науковців, зокрема О. Вовк, О. Міхно, А. Мовчун, А. Погрібний, Н. Сірант, Т. Хом'як та ін. Але творчість для дітей ще потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження: розкрити концепт героїчного на матеріалі оповідання «Олеся» Б. Грінченка.

У статті «Трагічне в оповіданнях Б. Грінченка» [2] Т. Хом'як зазначає, що оповідання митця містять основи художнього освоєння трагічного, що присутнє на різних рівнях творів «Сама, зовсім сама», «Ксенія», «Сестриця Галя», «Дзвоник», «Олеся», «Батько та дочка. Героїчне часто пов'язане із трагічним. Концепт героїчного належить до понять, які описують набір цінностей та рис, що асоціюються з неординарними постатями. Цей концепт може бути пов'язаний зі здатністю відстоювати свої ідеали навіть перед обличчям смерті. Концепт героїчного є важливим в літературі для дітей, оскільки стимулює розвиток моральних якостей і формує характер читача.

Б. Грінченко розкриває концепт героїчного в оповіданні «Олеся», аби спонукати маленьких читачів до розвитку сильної волі, любові до близьких людей, відваги, наполегливості та самовідданості Батьківщині. Події твору відбуваються в XVII столітті, коли «нашу землю шарпали турки й татари, а гетьмани українські ходили з козацтвом одбиватись од ворогів» [2, с. 260]. Письменник звертається саме до цього періоду в історії в Україні, щоб показати, як у важкі часи всі українці, від малого до великого, боронили рідну землю та допомагали один одному.

Розкриваючи образ головної героїні автор використовує низку художніх ходів, поширених в дитячій літературі. По-перше, письменник демонструє напружений сюжет: Олеся стикається з ворогами, які знищують усе живе, тому вона приймає рішення відволікти татар, указавши їм невірний напрямок руху до села. «Дівчина й хлопець ішли швидко. Вже верстов п'ять одійшли від дому. Коли це Михайлик скрикнув: – Глянь, Олеся, що то таке? Олеся глянула (...) – Цить! Татари! Михайлик так і занімів. Страх обняв його такий, що він і слова не міг вимовити. Олеся з-за кущів бачила, як татари їхали просто на ліс, як поводили сюди й туди головами. Це вони шукають, де село. Ще трохи пошукають та й знайдуть його» [2, с. 262]. Дівчинка швидко прийняла рішення й відправила хлопчика в село, щоб попередити про наближення ворога. Цей учинок врятував людей, а героїня загинула. Це і є прояв героїзму.

По-друге, Олеся сама вирішує відволікти татар і веде їх іншою дорогою. Вона не потребує чиєїсь підказки.

Третій аспект – автор водять у сюжет наставника для маленьких героїв, який ділиться своїм досвідом, розказуючи історії зі свого життя: «Дід був щасливий з дітьми, а діти були щасливі з ним. Діти так любили, як дід розмовляв з ними. Він розказував їм про турецьку та про татарську неволю» [2, с. 260]. Такі розповіді впливають на формування свідомості дитини й моделюють подальшу її поведінку. Тож наставник стає носієм позитивних емоцій та впливає й на формування характеру та світогляду читача.

Четверта позиція – героїчний чин: дівчинка обманом відводить татар якомога далі від села і цим рятує усіх мешканців від смерті, неволі та горя. Олеся отримує славу та шану за свій учинок, але посмертно: «Не сам дід Данило плакав, плакали всі: і старі й малі, і чоловіки й жінки, і подруги-дівчата» [2, с. 265]. Героїню ховають відповідно до українських народних традицій: «Другого дня ховали Олеся. Подруги-дівчата несли труну. В ній лежала Олеся, убрана, як молода княгиня. На голові у неї був вінок. Навкруги співали пташки, вгорі сяло сонце. (...) Ридаючи, провели її до холодної ями; ридаючи, засипали землею» [2, с. 265].

Отже, в оповідань «Олеся» зображено героїчний чин дівчинки. Звертаючись до історичного минулого Б. Грінченка підкреслює, що подвиг можливий у будь-якому віці, що для формування особистості важливим є знання героїчних сторінок рідного народу і дитина повинна мати зразок для наслідування – учителя, відданого своїй землі.

Список використаних джерел

1. Вавілова І. Дитяча література як засіб формування особистості дитини (друга половина XIX - початок XX ст.) : дис. канд. пед. наук : 13. 00. 01. Харків, 2008. 242 с.
2. Грінченко Б. Олеся. Твори : у 2 т. / Борис Грінченко. Київ: Наукова думка, 1990. Т. 1. С. 260–265.
3. Хом'як Т. Трагічне в оповіданнях Б. Грінченка / Борис Грінченко // Тези доповідей республіканської науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження видатного українського письменника, вченого, громадського діяча. Київ, 1988. С. 17–18.

*Фоя Яна Володимирівна
Студентка I курсу
спеціальності «014 Середня освіта»
(Українська мова та література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Галак Інна Петрівна*

Концепція митця в драматичній поемі Ліни Костенко «Сніг у Флоренції»: філософський та психологічний аспекти

Особистість та доля творця, проблеми творчості стали предметом художнього осмислення задовго до нашого часу. Усю творчу спадщину письменниці Ліни Костенко пронизують думки про саме явище творчості, про психологію та долю митця. Ліна Костенко – надзвичайна постать в історії української літератури. Людяність, філософічність, глибина її поезій, стійка національна та особистісна позиція виділяють її з культурного середовища ХХ-ХХІ століть [1, с. 10].

Метою статті є дослідження концепції митця в драматичній поемі «Сніг у Флоренції» Ліни Костенко, розкриття філософського та психологічного аспектів осягнення земного шляху митця, його моральної відповідальності за власну творчість.

Драматична поема «Сніг у Флоренції» (інша назва – «Сад нетанучих скульптур») присвячена усвідомленню ролі митця у житті суспільства, його обов'язку перед народом, історією, власним талантом, Вічністю. Ця драматична поема стала виявом протесту поетеси проти втручання радянської влади в мистецький процес, проти жорстких обмежень свободи творчості і вільного самоствердження особистості. На думку Ліни Костенко, митець має бути самим собою в будь-які часи, при будь-яких обставинах, бо він полатиться за нереалізований власний талант, дарований йому Богом.

Темою драматичної поеми «Сніг у Флоренції» є зображення старості митця, який згадує й осмислює усе своє життя. Ідея твору – життя справжнього митця – це складний вибір між високим мистецтвом і низькою буденністю. Основні проблеми, які порушує поетеса у драматичній поемі «Сніг у Флоренції» – це забуття митця, слабкість та сила духу, митець та його твори в оцінці суспільства, невідворотність часу, протистояння буденності та мистецтва, загублене кохання, втрата власного «Я» у гонитві за комфортом, визнанням, славою, усвідомлення минулого крізь призму сучасного, митець у стосунках з владою, відповідно до особливостей епохи, в якій він живе [2, с. 104].

Драматична поема «Сніг у Флоренції» – це роздуми Ліни Костенко над проблемою взаємин художника і суспільства, про вписаність таланту в часові межі простору, в якому довелося йому жити і творити. На схилі віку скульптор Джованфранческо Рустичі підсумовує своє життя, усвідомлюючи, що піддався життєвій марноті, розтратив свій талант, догоджаючи владомощцям світу. Земні дні колись знаного митця збігають, але попереду його чекає забуття. Усвідомлення життєвих помилок і ревізія своїх вчинків розгортається через діалог із самим собою. До старого Рустичі з'являється юний флорентієць – він сам у молодості. Така двоїстість образу допомагає збагнути глибину внутрішнього конфлікту героя: амбіції і самовпевненість молодості зіткнулись із досвідом старості.

Філософсько-психологічний аналіз твору «Сніг у Флоренції» є частиною цілісного дослідження у поєднанні ліричного, драматургічного та ліро-епічного виявлення проблематики «суспільство і митець». Концепція митця у драматичній поемі «Сніг у Флоренції» полягає в осмисленні часових параметрів одного життя, в межах якого Ліна Костенко по-мистецьки висвітлила шлях митця як психологічний та філософський урок. Поетеса виявляє культурологічну тривогу за моральну чистоту художника як представника нації. Драматична поема Ліни Костенко «Сніг у Флоренції» звучить як попередження, певна засторога для митця.

Сукупність проблем, які поставила Ліна Костенко, – час і митець, юрба і художник, влада і особистість, свобода і творчість – це лише певна частина тривоги авторки, яка транслюється тональністю драматичної поеми. Будуючи вектор долі художника стосовно італійського рісорджименту, поетеса фіксує той факт, що молодий митець достойно розпочинав творчість серед своїх талановитих ровесників. Однак Рустичі пішов шляхом найлегшого спротиву, коли інші зазнавали випробувань, болісних падінь, переслідувань, але вперто реалізували своє покликання, скульптор виявився не стійким до спокус долі, егоїстичним до власної коханої. Він зрадив собі самому. Саме тому спізніле каяття

художника отруєне гіркою життєвою поразкою честолюбної й не вільної внутрішньо людини [3, с. 98].

Філософська істина драматичної поеми «Сніг у Флоренції» – природа дає людині покликання, тобто внутрішню здатність до виконання певної справи, одночасно дарує змогу в реалізації цього людського призначення, але для цього потрібно докласти певні зусилля, що транслюється в поемі за принципом контрасту. Послідовна, наполеглива, заряджена позитивною енергією щоденна праця – забезпечує творчий успіх. Будь-яка слабодухість призводить до катастрофи, адже доля митця невіддільна від долі його таланту. Особистий вибір митця, зроблений у певний час, формує вектор життєвого напрямку, визначає філософію та стратегію життєтворення. У цій психологічній ситуації результат залежить від сили характеру особистості, цілісності вдачі, вітаїстичності життєвої концепції. Зустріч молодого і старого Рустичі – це демонстрація тієї драматичної метаморфози, що відбулась з митцем за час його земного шляху. Художнику не вдалось самореалізуватись, бо не тільки професійна вправність важливі у цьому процесі, але й моральна чистота, вірність своєму кохання – Маріеллі, яка колись його надихала і яку він не зумів зберегти для себе. Масштаб міцності таланту, чистота етичних та моральних цінностей є основними опорами, на переконання Ліни Костенко, які творять з обдарованої людини видатного митця, генія. Уміння залишатись вірним собі наперекір драматичним обставинам у всі часи виконувало функцію охорони та остороги таланту [4, с. 20].

Обраний письменницею жанр якнайкраще прислужується для реалізації задуму, адже головним жанротворчим чинником драматичної поеми є конфлікт світоглядних та моральних принципів. У творі нема широкого панорамного тла, однак за допомогою ретроспективних прийомів, дискусійності діалогу старого і молодого Рустичі, появи коханої Маріеллі відбувається ревізія творчого шляху скульптора і вибудовується його життєвий хронотоп. Герой сам приходиться до висновків і стає суддею свого життя і своєї творчості.

У процесі аналізу драматичної поеми «Сніг у Флоренції» синтезовано осмислено вічну проблему особистості митця крізь призму опозиції «свобода – неволя» на прикладі долі реальної постаті – італійського скульптора Джованні Франческо Рустичі, також простежено процес нищення таланту і динаміку психології відступу як зради самому собі й своєму народу, своїй країні. Одвічну проблему вибору репрезентовано у контексті класичних аналогій, де енергія мислення забезпечується глибиною філософської думки та психологічного аналізу.

Список використаних джерел

1. Мариняк Р. Історіографія поезії Ліни Костенко: Автореферат дисертації кандидата філологічних наук: 10.01.2001. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2005. 19 с.
2. Мельник А. Вивчення художніх творів світової літератури у культурологічному аспекті // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2011. № 6. С. 104-108.
3. Брюховецький В. С. Ліна Костенко: Нарис творчості. К., 1990. 260 с.
4. Панченко В. Поезія Ліни Костенко. Кіровоград, 1997. 47 с.

*Ципко Юлія Романівна, Мусієнко Ангеліна Ярославівна,
студентки III курсу
спеціальність 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
Шевчук Світлана Вікторівна
асистент кафедри журналістики*

Жанри та тематика сучасної військової фотожурналістики

У соціальних мережах їх роботи ховаються за попередженнями «Вміст чутливого характеру». Під бомбами, ракетами та снарядами вони документують криваву жорстокість російської армії, а також біль, сльози, героїзм та мужність українського народу.

Розповімо лише про кількох фотографів, які, ризикуючи життям, розповідають світові правду про цю війну. А також проаналізуємо, які жанри та тематику вони найчастіше використовують у своїх роботах.

Найпопулярніші жанри військової фотографії – це фоторепортаж та фотопортрет.

З особливостями створення військових фоторепортажів та їхньою тематикою ми познайомимося на прикладі доробку документального фотографа Євгена Малолетки.

Євгеній Малолетка військовий фотограф, журналіст та режисер. Співпрацював з Associated Press, Al Jazeera та Der Spiegel. Він закарбовує події війни з 2014 року, також висвітлював Євромайдан, протести в Білорусі, війну в Нагірному Карабасі та пандемію COVID-19 в Україні.

Світлини, зроблені Малолеткою у 2022, стали одним із символів повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Більшість його репортажних робіт були присвячені таким темам: евакуація людей з зон наблизених до військових дій; наслідки військових злочинів росії, знищення цивільних об'єктів та людей; роботу та побут українських сил оборони.

Найвідомішою роботою Євгена є фото Маріуполя в лютому-березні 2022. Саме завдяки йому світ дізнавався про те, що відбувалося в повністю оточеному російськими військами місті. THE GUARDIAN обрали Євгенія найкращим фоторепортером року, а «Репортери без кордонів» нагородили премією «За свободу преси» в номінації «За вплив».

Реальності війни – це кров, біль, сльози, жах, смерть. І кожного дня в цій жорстокій реальності цивільні та військові українці відвойовують своє право на прості людські цінності. Право на життя, свободу, гідність, право на мирне щасливе майбутнє.

Саме таких людей на своїх портретах показують фотографи Костянтин і Влада Ліберові. Чи не кожен українець сьогодні бачив їх чуттєві та автентичні світлини.

Перед повномасштабним вторгненням одеські фотографи Костянтин і Влада Ліберові відзняли чуттєві історії кохання, портрети знаменитостей і весільні фото. Починаючи з 24 лютого, характер і настроїв їхніх фотографій кардинально змінилися – замість веселих усміхнених облич – зруйновані будівлі, мирне населення, яке постраждало від російської агресії, героїчний образ української армії та волонтерів.

Найбільша кількість портретів присвячена героям ЗСУ. Ліберови показують їх героїзм та витривалість на полі бою. «Ми більше фотографуємо та розповідаємо про наших хоробрих захисників, щоб їхні імена не були забуті. Бо, якщо згадати будь-яку історичну подію чи війну, то завжди звучать прізвища президентів або ж генералів, а простих людей, які, безпосередньо, воювали, які постраждали, ми дуже швидко забуваємо» [1], – говорять Ліберови

Наступна тематична категорія – портрети військових, які отримали важкі поранення і тепер наново вчаться ходити, говорити, жити. Цей тематичний спектр робіт є надзвичайно актуальним, адже привертає увагу до важливої проблеми сьогодення – реабілітації осіб з військовою інвалідністю та їх інтеграції у сучасний соціум. Остання і найбільш життєстверджуюча категорія – весільні фото військових. «Ніхто не знає, що буде завтра, а жити треба тут і зараз. Ми вміємо тільки фотографувати, і якщо ми маємо можливість зберегти емоції героїв в моменти щастя, то чому б і ні? Спочатку ми хотіли зняти 10 весіль, а на сьогодні їх уже близько 20» [1], – розповідають фотографи.

Ці зворушливі світлини доводять, що навіть під вибухами та пострілами, в окопах, Кожен український фотограф, як і кожен українець будь-якої іншої професії, мріє про перемогу.

Та про час, коли його світлини більше не будуть відзеркаленням суворості та несправедливої реальності. А перетворяться на докази жадливіх злочинів, за які суворо та справедливо відповідь кожен росіянин.

Список використаних джерел

1. Костянтин і Влада Ліберови. Офіційна сторінка Instagram [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.instagram.com/libkos/>.
2. Evgeniy Maloletka. Офіційна сторінка Instagram [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.instagram.com/evgenymaloletka/>

*Чемерис Марина Володимирівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта (Українська мова та література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Багмут Ірина Віталіївна*

«Поняття про дисфемізми в українській мові»

Явища евфемії та дисфемії останнім часом набули помітного поширення в літературному дискурсі. Природно, що філологи цікавляться утворенням цих виявів мови, їх втіленням та сприйняттям читацькою аудиторією. Багатомірність евфемізмів та дисфемізмів, динамізм і є причиною великої різноманітності їх лексико-граматичних форм, емоційно-стилістичного забарвлення.

Дисфемізми – слова або вислови, які навмисно в різкій формі виражають емоційну оцінку, замінюють стилістично нейтральні слова або вирази грубими, зниженими. Тобто це слова з поганим, негативним значенням, які використовуються частіше з метою висловлення різкої негативної оцінки. На сьогодні загальноприйнятого визначення поняття «дисфемізми» у науковій літературі немає.

Використовують дисфемізми в ситуаціях, які передбачають делікатність, привітність, а саме коректність спілкування, і є порушенням такої коректності мовленнєвого спілкування.

Деякі науковці визначають дисфемізми як прагматичну заміну в тому чи іншому контексті назви предмета або явища більш вульгарним, згрубілим, безцеремонним словом [3; 4].

К. Аллан називає дисфемізми конотацією, що є образливою, вони замінюються нейтральними або евфемістичними лексичними одиницями [5].

Л. Ставицька характеризує дисфемізм як важливий компонент нецензурної лексики, хоча відзначає, що уживається сам термін у двох значеннях:

– навмисне викривлення слова для надання йому грубого, інвективного значення (гімназія – *гівназія*);

– протилежне евфемізму слово в тому сенсі, що будь-яке поняття можна представити у вульгаризованому вигляді [3].

На сучасному етапі розвитку мови дисфемія привертає увагу мовознавців, оскільки вона стає все більш самостійним явищем та помітним у дискурсивно-мовній практиці. Тому дисфемізми – інвективи, засновані на гіперболізації негативної оцінки. Дисфемізмом слово стає тільки в певних умовах дискурсу, само собою воно є лише заниженою або табуваною лексикою.

Г. Вусик пропонує класифікацію дисфемізмів за лексико-семантичними розрядами:
– дисфемізми, що вживаються у суспільно-політичному мовленні;

- дисфемізми, що відносяться до широкого поля кримінальної сфери;
- дисфемізми, що виділяють недоліки характеру людей або їх пороки;
- дисфемізми у галузі позначень національної належності [1, с. 21].

Основними функціями дисфемізмів вважають:

- функція вираження;
- функція образи;
- функція приниження;
- функція акредитації особистості [2].

Зрозуміло, що першочерговою метою вживання дисфемізмів є демонстрація негативного ставлення до предмета, явища. Але вони можуть вживатися і для надання мові виразності, посилення її емоційності. У цьому випадку виражене негативне ставлення до об'єкта мовлення відсутнє. Також функцією вживання дисфемізмів є маніпуляція опонентом, вплив на нього. Іноді дисфемізми використовують, щоб шокувати співрозмовника, а іноді – щоб образити його.

Дисфемізми мають свої особливості функціонування в різних стилях мови та мовлення, а також потужний прагматичний потенціал.

Отже, дисфемізми як оказіональні індивідуальні-контекстні заміни одних слів іншими виконують певні функції: на відміну від евфемізмів, вони не маскують реальної суті позначуваного, а експерсивно виражають негативне ставлення автора до нього.

Список використаних джерел

1. Вусик Г. Навмисна дисфемізація в сучасному політичному дискурсі (на прикладі промов О. Ляшка). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація»*. 2018. Т. 2. Вип. 1. С. 20–24.
2. Полтавець Ю. Основні підходи до вивчення евфемізмів і дисфемізмів. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2012. С. 225–236.
3. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників: обценізми, евфемізми. К. : Критика, 2008. 456 с.
4. Тараненко О. Долання евфемізації в «мові війни» українського медійного та політичного дискурсу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. С. 139-143. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16140/tararenko.pdf> (Дата звернення: 15.03.2021).
5. Allan K. *Forbidden words : Taboo and the censoring of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 300 с.

*Чуткова Тетяна Андріївна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Рідна мова як соціолінгвістичний і лінгвофілософський феномен: український контекст

Проблемі дослідження рідної мови як соціолінгвістичного і лінгвофілософського феномену, зокрема в українському контексті, присвячені праці таких мовознавців, як Мацько Л. І. [3], Бацевич Ф.С. [2], Масенко Л.Т. [4]. Проте це питання, з огляду на швидкоплинність змін сучасного світу, усе ще не достатньо висвітлене і є *актуальним*.

Рідна мова – одне з основних та найважливіших понять у соціолінгвістиці, а також у етнолінгвістиці, лінгвокультурології, лінгвофілософії тощо. Ф. С. Бацевич тлумачить поняття «рідна мова» так:

- 1) це мова нації, мова предків, що пов'язує людину з її етносом, попередніми поколіннями, їхнім духовним світом;
- 2) це перша мова, яку засвоїла людина з дитинства в процесі соціалізації («материнська мова»);
- 3) це мова, якою людина володіє з максимальною глибиною і повнотою, на якій їй легше, простіше, швидше мислиться («функціонально перша мова») [2, с. 114].

Соціолінгвістика розглядає соціальну природу рідної мови, її функції в суспільстві, а також те, як суспільно-історичні події впливають на її розвиток. Лінгвофілософія ж бере до уваги зв'язок рідної мови зі свідомістю людини. Насправді важко розмежувати ці дві науки, адже вони мають один предмет вивчення. З огляду на це, усі дослідження цих двох галузей мовознавства сплітаються воедино.

Актуальним є витлумачення поняття «рідна мова» у контексті сучасності. Передусім варто окреслити, що «сучасністю» називаємо часи з моменту здобуття Україною незалежності.

Варто виокремити три етапи становлення концепту «рідної мови» в цей період.

1. За результатами Всеукраїнського перепису 2001 р., українську мову вважали рідною 67,5% населення України, російську – 29,6%, інші мови – 2,9%.

2. Дані соціолінгвістичних досліджень до 2014 року засвідчують, що рівень мовної самоідентифікації серед українців надто зросійщений порівняно з попереднім етапом.

3. За даними опитування проєкту Фонду Фольксваген «Бі- та мультилінгвізм: між інтенсифікацією та розв'язанням конфлікту. Етнолінгвістичні конфлікти, мовна політика і контактні ситуації в пострадянській Україні і Росії» (2017), українську мову назвали рідною 64,1% опитуваних, російську - 17,1%, однаково українську та російську – 17,4%, іншу – 0,8% [4]. На такі результати мала вплив агресія з боку східного сусіда, тобто анексія Криму та частини Луганської і Донецької областей.

Із початком повномасштабного вторгнення росії до України рівень мовної самоідентифікації істотно зріс, тобто можна виокремити четвертий етап.

Нині мовна ситуація в Україні набула парадоксального характеру: етнічна, на законодавчому рівні затверджена, мова є мовою меншості українського суспільства. Це спричинено декількома чинниками, які можна охарактеризувати так:

1) співіснування в Україні трьох регіонів, що мають різні національно-культурні та соціально-політичні звички;

2) незабезпечення органами влади належного функціонування української як державної мови, тобто формальний характер мовної політики;

3) українсько-російський колективний білінгвізм, диглосія та суржик.

Україна складається з трьох великих регіонів, які у певні проміжки часу були в складі інших держав, тож якийсь час співіснували окремо, а потім об'єднувалися через певні політичні обставини. Так маємо такі регіони:

1) слабо русифікований Захід України;

2) помірно русифіковані Північ та Центр України;

3) сильно русифіковані Південь і Схід України.

Таке розшарування регіонів сталося не лише через статус української та переважання однієї з двох мов, а й усвідомленням/ неусвідомленням української як рідної та мовною політикою тієї чи тієї області.

Ні для кого не секрет, що без правильної державної політики, без підтримки мови на державному рівні, яка буде спрямована на підняття престижу української, вона може стати черговим відкритим питанням. Перейти на українську, позбутися елементів «ненормальної» мови (термін мовознавиці Л. Т. Масенко: «на відміну від «нормальної» мови суржик не становить стабільної системи» [4, с. 29]) допомагають соціальні проєкти

та проєкти за підтримки держави. Зокрема проєкт «Єдині» нині допомагає людям долати мовний бар'єр та переходити на українську (рідну мову за принципом мови нації, до якої належить людина). Для цього передбачено проведення розмовних клубів наживо та онлайн, а також виконання мотиваційних завдань. Проєкт за рік функціонування набув небаченого розголосу: про нього розповідають у новинах, розмовні клуби офлайн проводять у 25 містах України та щонайменше в 5 містах за кордоном (Варшава, Люблін, Вільнюс, Прага та Роттердам).

Загалом термін «рідна мова» набув загальнонаукового значення та є невід'ємною складовою досліджень соціолінгвістики та лінгвофілософії. Довготривалий процес уподібнення української мови до мов країн-сусідів розхитав поняття, позбавив суспільство відчуття єдності та став неабиякою перешкодою до усвідомлення значення мови для самоствердження нації. Соціолінгвістичні дослідження мовної ситуації в Україні ускладнюються багатозначним трактуванням терміну «рідна мова». Відомі три загальноживані значення, які запропонував Ф.С. Бацевич: мова нації, що пов'язує людину з її етносом; «материнська мова»; «функціонально перша мова».

На сучасному етапі як наслідки такої антиукраїнської політики маємо: українсько-російський колективний білінгвізм, диглосія та суржик, нечітке усвідомлення громадянами української як рідної мови. Отже, наразі мовне питання є одним з наріжних каменів цілісності та суверенітету України.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф.С. Духовна синергетика рідної мови. Лінгвофілософські нариси. / Ф.С. Бацевич. – К. : Академія. – 2009. – 187 с.
2. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ: Довіра, 2007. – 205 с. – (Словники України).
3. Мацько Л. І. Феномен рідної мови в аспекті лінгвофілософії комунікативної лінгвістики / Л. Мацько // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки (мовознавство) : збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. - Вип. 4.
4. Масенко Л. Мовний конфлікт в Україні: шляхи розв'язання. Українська мова, 2018, №2- С. 20.

*Шерстюк Дарія Віталіївна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності 061 «Журналістика»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Савенкова Людмила Василівна*

Роль експертів у політичних ток-шоу: критерії пошуку, створення пулу експертів

Політичні ток-шоу є популярним телевізійним форматом, який зміг успішно зайняти свою нішу. В Україні чи не кожен телеканал має власну таку програму, і зазвичай саме вони мають найбільшу кількість переглядів та охопленнь. Але на перегляди впливає не тільки робота редакції, а і вдалий підбір гостей, які залучені до зйомок.

Для початку розглянемо детальніше ток-шоу як телевізійне явище. Як зазначає Р. Білоус, «ток-шоу (від англійського talk – говорити + show – показ) – розмовне видовище» [1, с. 113]. І, насправді, це визначення найповніше описує цей жанр. Адже найважливішим є саме вміння учасників програми говорити та створювати шоу.

В Україні жанр ток-шоу отримав свою популярність одразу в той момент, коли наше телебачення лібералізувалося і відійшло від норм радянського мовлення. Телеканали створюють програми про соціальні проблеми (наприклад, «Один за всіх» та «Говорить Україна»), розважальні (наприклад, «МайстерШеф» та «Холостяк»), політичні ток-шоу.

Останні стали надзвичайно популярними і мають високу планку показів. Як пише М. Майорова, політичними вважаються всі ток-шоу, в яких беруть участь політики і обговорюють здебільшого політичні теми [4, с. 336]. Але ця теза не до кінця істинна.

В Україні політичні ток-шоу перетворилися із серйозного та фахового формату на розважальний контент. Б. Бахтєєв слушно зазначає, що наразі українські телеканали (крім «Суспільного») намагаються надати більшої скандалізації [2]. Нібито солідні гості вдаються до розборів польотів прямо у студії, вчиняють бійки, створюють атмосферу ворожості та конкуренції.

Іншим критерієм створення програм є підтримка інтересів певних політичних партій чи конкретних політиків. Редактори часто будують структуру випуску та шукають гостей так, щоб масово маніпулювати свідомістю глядачів та нав'язати потрібні наративи.

При цьому пул експертів переважно формується згідно з медійністю гостя, його особистісних властивостей та відповідності політиці телеканалу. І. Короленко зазначає, що ток-шоу часто влаштовуються з однією метою – «пропіарити близьких до власника телеканалу політиків і потоптатися по конкурентах» [3].

Критерії пошуку експертів та гостей залежать від телеканалу. Проте немає прямого зв'язку між редакційною політикою та пошуком експертів. В Україні все набагато прозаїчніше, бо існує лише дві моделі – суспільного мовника та телеканалів, які належать холдингам.

Розпочнемо з першої моделі. Вона притаманна телеканалу «Суспільне» та його регіональним філіям. На цих телеканалах є вже сформований перелік експертів, які відповідають таким критеріям: політична незаангажованість, високий рівень експертності, позитивний імідж. «Суспільне» намагається не створити враження, а допомогти розібратися глядачам у політичному порядку денному.

Зазвичай гостеві редактори можуть запросити експерта, який не входить до раніше сформованого списку. Це може бути експерт у актуальному питанні або представник нової політичної сили. Але те, чи запросять його знову, напряму залежить від його залученості в процес зйомки, експертності та професійності.

Більш різнобічним є принцип формування пулу експертів на телеканалах, які належать до медіахолдингів. По-перше, на таких телеканалах гостеві редактори шукають гостей для збільшення переглядів. Зокрема, тривалий час ключовими гостями у політичних ток-шоу були Юлія Тимошенко, Олег Ляшко, Данило Гетьманцев, Нестор Шуфрич. Тобто ті гості, які відомі не лише своєю політичною діяльністю, але і вмінням зробити шоу за будь-яких умов та в будь-якій темі.

По-друге, у політичні ток-шоу завжди запрошують політичних опонентів. Це важливо для створення атмосфери конкуренції, яка спонукає глядача перестати гортати канали та переглядати ток-шоу. Часто ця конкуренція не є конструктивною, а навпаки – гості кричать один на одного, звинувачують та можуть вчинити бійку.

По-третє, запрошені експерти мають на меті задовольнити інтереси певної політичної групи. І кожен канал підтримує конкретну політичну силу. За даними опитування, яке проводив рух «Чесно» у 2020 році, у кожного політичного ток-шоу була своя партія, представників якої запрошували найчастіше. Наприклад, у «Право на владу», що виходило на телеканалі «1+1», найбільше гостей було з партії «Слуга народу». У ток-шоу «Прямий ефір» на телеканалі «Прямий» найбільше гостей було з «Європейської солідарності». А на нині неіснуючому телеканалі 112 транслювали ток-шоу «Пульс», і сюди найбільше запрошували гостей із забороненої зараз партії ОПЗЖ. Тобто можна чітко прослідкувати тенденцію до того, що основну частку запрошених експертів складають представники тих партій, які підтримують власники телеканалу [5].

«Чесно» також зазначає, що у всіх політичних ток-шоу є гості, яких запрошували найбільше. Кожен телеканал надає перевагу конкретним політикам і має власну мету у цьому запрошенні. Наприклад, найбільш залученими до зйомок «Права на владу» були Олександр Дубінський зі «Слуги народу» та Ігор Палиця із «За майбутнє». Обидва ці політики мають скандальний бекграунд і «1+1» досі намагається позитивно вплинути на їх репутацію.

Звідси можемо зробити висновки, що на українському телебаченні існує дві моделі формулювання пулу експертів для політичних ток-шоу. При цьому переважна більшість каналів вдаються до залучення не фахових політиків чи експертів у галузі. До участі запрошують конкретних людей з конкретних політичних сил. При цьому вони не обов'язково мають розумітися на темі. Головними критеріями є впізнаваність гостя, його подача та вміння створити шоу за будь-яких умов.

Список використаних джерел

1. Білоус Р. Ток-шоу на телевізійних каналах України. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/article/view/2957/3197> (дата звернення: 3.03.2023)
2. Бахтєєв Б. Ток-шоу а-ля Шустер: способи й методи маніпулювання. URL: <https://detector.media/kritika/article/170247/2019-08-29-tokshou-a-lya-shuster-sposoby-y-metody-manipulyuvannya/> (дата звернення: 29.03.2023)
3. Короленко І. Магію в студію. Як працюють українські політичні ток-шоу. URL: <https://tyzhden.ua/mahiu-v-studiiu-iak-pratsiuiut-ukrainski-politychni-tok-shou/> (дата звернення: 3.03.2023)
4. Майорова М. Є., Чекмишев О. В. Поняття політичного ток-шоу як розважального стилю. *Молодий вчений*. 2016. Вип. 7 (34). С. 335–338.
5. Рух «Чесно». Опитування «Гостей з яких партій найбільше запрошувала на політичні ток-шоу». URL: <https://www.chesno.org/post/4265/> (дата звернення: 29.03.2023)

*Шморлівська Яна Степанівна
студентка III курсу
спеціальності «Журналістика»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук
доцент кафедри української літератури
Урись Тетяна Юрївна*

«Національна іманентність поезії В. Мороза»

Валентин Леонідович Мороз – український поет, представник шістдесятництва, буремного покоління борців за утвердження національної держави, журналіст Немирівської районної газети, видавництва «Маяк», головний редактор журналу Одеської обласної організації НСПУ «Літературна Одеса», заслужений журналіст України, автор 17 поетичних збірок («Говоріть, колоски, говоріть» (1962); «Ми – земля» (1967); «Дерево на обрії» (1969); «Крізь пам'ять» (1982); «Земле моя, доле моя» (1984); «У ритмі сонця» (1986); «Поезії» (1988); «Моя душа – як пташка на долоні» (1997); «Ім'я тобі – кохана» (2000); «Дорога в осінь» (2004); «Ми листуємося з лісом» (2007); «Зелена кров веселої верби» (2009) та ін).

Вже перша його збірка поезій «Говоріть, колоски, говоріть» привернула до себе увагу. В. Гаранін у нарисі «Валентин Мороз: життя і творчість» зауважив: «Поезії, що увійшли до збірки, вирізняються гостротою мистецького зору, власним поетичним стилем, умінням використовувати художні засоби, майже кожна з них базується на

реальних подіях, переживаннях і роздумах автора; поет живиться тією життєдайною енергією, що дарує йому натхнення, творчу радість, породжує упевненість у своїх силах та впливала на самовдосконалення» [1, с. 32]. Крім В. Гараніна, оцінку й аналіз поетичної творчості В. Мороза знаходимо у статтях Г. Райбедюк, О. Різниченка, Л. Ісаєнко, А. Колісниченка, Є. Прісовського, Г. Клочака. Зокрема, Л. Ісаєнко підкреслила: «У поезії митця яскраво виражений національний характер і націленість на сучасність, на передачу драматизму людського життя у наш час...» [2]. А. Колісниченко, аналізуючи його творчу манеру, писав: «Однією з привабливих рис творчості В. Мороза є вміння шукати в невичерпних джерелах народної творчості споріднені мотиви, образи, паралелі, розвивати їх і "осучаснювати", шукати імпульс думки й уяви» [3, с. 3].

У поезії «Україні» В. Мороз завдяки образу мосту передав істину, що таїв у серці: «Я міст до тебе, Україно, / І перехожий на мосту» [5]. Його ідеологічні погляди вибудовують шлях до незалежної України, проте він розумів, що наодинці бажаного не досягнеш. Згодом автор допише, що все ж «надії сповнівшись святої» український народ повстане та скине хомут рабства. На рівні образів у перспекції проглядається «щаслива доля», «вогонь свободи» та «золота стріла тополі» [5]. Поет вірить у майбутнє покоління і наявність патріотичного духу, що не згас, жеврітиме і обов'язково ще розгориться. Проте спочатку необхідно викоринити отой згубний «рабський» синдром, бо «Раби – вони й з дипломами раби, / І ними рухає одна жадова – помсти, / Не милосердя, не добро, а поспіль / Всепереможне торжество злоби [7, с. 11]. Потрібно «хоч з кров'ю», та «рвати пута», не стримувати себе, бо «мовчання часто діє, як цикута» (тобто отрута) і все-таки «важитись на слово» [8, с. 71].

Ліричний герой *стійкий у своєму переконанні* та доводить, що любов до Батьківщини для нього понад усе: «Ані життя, ні смерті звичної, / Нічого в світі не боюсь. // І ні хвилини, і ні вічності / Я не зречусь, я не зречусь...» [5].

У творі «Колобродить туман» живописні картини України стають такими зримими: тут і «Карпати, сиві од пережитого», і Говерла «ген до неба ... підіймає нескорену голову», і Латориця, що «ген реве, роздираючи вквітчані пута», і «Дніпрова вода ... стугонить, клекотить, лопотить, і реве, і гуркоче» [10, с. 149]. На фоні цієї вербальної візуалізації образів «від краю до краю, і від серця до серця луною» звучить «Бачу твоє, Україно, / Щасливе майбуття...», і зізнається ліричний суб'єкт врешті, що «закоханий в землю своєю до нестями» [10, с. 150].

Важливими аспектами поезії В. Мороза залишаються високі моральні цінності: шанування традицій, повага до батьків, захист рідної землі, мови. Образ Т. Шевченка зустрічаємо у циклі «На Шевченкові слова», поезіях «Канівські строфи», «Т.Г.Шевченко», «Старі дерева», «Передчуття» та ін., де підкреслюється насамперед цінність Кобзарєвого слова, яке він залишив у нашій духовній скарбниці.

Окреме місце у його творчості займає пошанування мови («Мова України», «Межа моєї мови», «Фонема А звучить»): «Межа моєї мови – це життя, / Це Україна вільна і щаслива, / В якій цвітуть і пісня, і жита, / І наша воля, воля незборима» [5]. *І в прогностично-візійному авторському баченні майбутнього у нас ніхто її не забере, і «нас ніхто не переможе», бо на межі є Бог та Слово, поставлене Т. Шевченком на сторожі коло свого народу.* Про вічність України знаходимо ще в одній поезії «Буде тепло: журавлі танцюють...»: «Значить буде, буде Україна / Адже тільки їй нема кінця...» [2]. Речник національної гідності у вірші «Мова України» акцентує увагу на самостійності українства та багатстві культурного духу. Образ народу подано у гордому світлі, що перегукується із образом Фенікса – символом відродження, безсмертя.

Поезія В. Мороза приваблює читачів своєю щирістю, правдивістю, поетичною сповідальністю. На інтуїтивному рівні відчувається й активна громадянська позиція ліричного героя, і його архетипна прив'язаність до рідної землі, і чуття єдності з великим вільнолюбивим і незборимим українським народом.

Список використаних джерел

1. Гаранін В. Валентин Мороз: життя і творчість. Одеса: Астропринт, 2011. 172 с.
2. Ісаєнко Л. Неповторний дух правдивої душі Валентина Мороза. *Вечерня Одеса*. 2015. №10-11. URL: <http://www.vo.od.ua/rubrics/kultura/32305.php>
3. Колісниченко А. Чар поезії і краси понад усе! [творчість одеського письменника В. Мороза]. *Вечерня Одеса*. 2014. 25 бер. С. 3
4. Магла Н. Лірик, філософ, патріот: до 80-річчя від дня народження Валентина Леонідовича Мороза. *Одеський краєзнавець*. URL: <http://kraevedodessa.blogspot.com/2018/01/80.html>
5. Мороз В. Вірші. *Чорноморські новини*. 2020. Вип. №7. URL: <https://chornomorka.com/archive/22125/a-13529.html>
6. Мороз В. Говоріть, колоски, говоріть. Київ: Радянський письменник. 1982. 58 с.
7. Мороз В. На руїнах вічної вини. *Вітчизна*. 1994. № 7-8. С. 9-12.
8. Мороз В. Не треба себе стримувати. *Київ*. 1994. № 8-9. С. 70-74.
9. Мороз В. Свобода і честь. *Київ*. 1991. № 3. С. 2
10. Шістдесят поетів шістдесятих. Антологія нової української поезії / упоряд. Б. Кравцева. Нью-Йорк, 1967. С. 148-150.

*Щур Оксана Валеріївна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гаврилюк Оксана Романівна*

Функційна роль мови у формуванні суспільства (досвід проєкту “Єдині”)

Поняття важливості націєтвірної функції посідає першість зі значущості сьогодні, оскільки в діях росія влаштувала не лише геноциди, а й етноциди та лінгвоциди, знищуючи нашу ідентичність та культуру. Найбільше зусиль під час етноциду було спрямовано саме на знищення національної мови. *Актуальність* дослідження полягає в тому, що, попри очевидність важливості функційної ролі української мови, націєтвірна функція не є видимою для всіх українців і нині.

Проблемі функційної ролі мови у формуванні суспільства присвячені праці таких мовознавців, як М. П. Кочерган [2], Ж. Рюс [3], В. Білецький і В. Радчук [1] та ін.

Метою роботи є дослідження функційної ролі мови у формуванні світогляду українців та проблематики пріоритетності націєтвірної функції мови в суверенній Україні сьогодні.

З положення про те, що «функції мови як суспільного явища відбивають особливості історії народу — носія національної мови — характер мовної ситуації в суспільстві» [4, с.8], ствержується думка, що «у своїй культурологічній функції українська мова здатна виконати консолідаційну роль для сучасної української нації, якщо її розуміти як нову політичну націю» [1].

Оскільки мова — основа культури кожної нації, то, безумовно, громадянин будь-якої держави стає носієм духовності нації, вирізняє та прослідковує, відображає свій зв'язок з надбаннями народу завдяки культурологічній функції. Слушна заувага подана у праці Л. М. Сідака про те, що «будь-які мовні утиски руйнують цей зв'язок, збіднюють культуру народу, а тому боротьба за повноправність своєї мови — це водночас боротьба

за рідну культуру. Культуроносна функція мови реалізується й на особистісному рівні» [5, с.12].

Важливість мовної єдності серед українців першочерговим твердженням закладено в проєкті психологічної та освітньої підтримки у переході на українську мову — «Єдині». Гасло, яке висуває рух «Єдині», промовисто говорить про важливість та актуальність мови нині: «Мова — це наш культурний фронт!» [7].

Засновниця руху «Єдині» в інтерв'ю для газети «The New York Times» надає особливого значення проблемі пріоритетності націєвірної функції у своїх міркуваннях: «Коли ти змінюєш мову — це все одно, що змінити ідентичність. Ми думаємо, що зараз, поки російськомовні, які прагнуть перейти на українську ще перебувають в українськомовних регіонах, перехід зробити буде легше. Створюючи клуби, ми хочемо, щоб вони відчували, що їх приймають усі — незалежно від того, як вони володіють українською» [6].

Ідентифікаційна функція в рецепції учасників спільноти «Єдині» посідає чільне місце та має ґрунтовні засади. Учасниця спільноти проєкту «Єдині» Світлана Корженівська — вчителька української мови з Кривого Рогу — вважає, що «поштоvhом для переходу повністю на українську — і на роботі, і в побутовому спілкуванні — став Майдан 2014 року». Пані Світлана розмірковує про громадянську свідомість: «Я зрозуміла, що переходячи в побуті на російську, насправді я принижую гідність себе як українки і своєї країни. Так не може тривати, а в Україні має бути українська мова» [6].

Михайло Маркін — герой рубрики проєкту «Історії наших учасників» у соцмережі зазначає, що поштоvhом до переходу на українську мову «стало остаточне усвідомлення, що мова формує світогляд, програмує мислення, й це важливіше за звичку розмовляти російською та слухати їхній контент» [6]. Чоловік ділиться міркуваннями і щодо пріоритетності культурологічної функції української мови: «Мова — це культурна зброя, це наш уявний кордон, тому в мене були спроби переходу ще в 2013, але не надто успішні й довготривалі. На заваді була звичка переходу на мову співрозмовника, а ще омани про існування «хороших росіян»» [6].

Учасниця руху «Єдині» Ольга Кулага говорить про ідентифікацію так: «Лише на Майдані, стоячи на Віче, усвідомила, що я як мінімум на 75% українка, а на 50% — це й козачка. І що Україна, українське — це правильно, це справедливо, а поняття «радянський народ» — це фейк, направлений на знищення націй, які були окуповані росією та Союзом» [6].

В одному з інформаційних каналів проєкту пані Ольга говорить про те, що її «...батько був українцем і любив Україну. Але ніколи не говорив про це — так само як і про війну, голодомор, розкоркулення» [6].

Російськомовне населення України часто має конфлікт всередині, який не дозволяє повноцінно ідентифікувати громадянам себе цілісними особистостями, оскільки їм притаманна відсутність чіткої позиції щодо державної мови. Артем Ярошенко ще на початкових засадах творення спільноти проєкту «Єдині» підтвердив правдивість цієї думки та засвідчив: «Каталізатором переходу стала війна у сукупності з відчуттям відсутності цілісності мене як особистості. Як виявилось, російська мова заважала мені, а не допомагала відчувати гармонію, навіть користуватися англійською стало легше» [6].

Отже, з'ясовано важливість мовної єдності та ідентифікаційної функції української мови як першочергову фундаментальну роль у творенні сучасного консолідованого суспільства. Розглянуто важливість освітнього та психологічного проєкту «Єдині», що підтримує громадян України в переході на українську мову. Рух «Єдині» також доводить тезу про те, що мова об'єднує, оскільки допомагає зрозуміти свою справжню національну та громадянську ідентичність тисячам українцям сьогодні. Досліджено функційну роль української мови в рецепції спільноти проєкту «Єдині». Особливу вагу надано націєвірній функції української мови, оскільки російськомовні громадяни України доволі

часто не можуть ідентифікувати себе повноцінними особистостями через відсутність чіткої позиції щодо державної мови. Українське суспільство представлено яскравими історіями героїв рубрик освітнього проєкту «Єдині».

Список використаних джерел

1. Білецький Володимир, Радчук Віталій Мова як чинник консолідації сучасного українського суспільства у націю — Режим доступу до ресурсу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/54672/1/SKhID_1997_5_Biletskyi_Mova.pdf
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. — К.: Видавничий центр "Академія", 2001. — 368 с.
3. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей : Панорама новітньої науки / Жаклін Рюс ; пер. з фр. В. Шовкун. - К. : Основи, 1998. - 669 с.
4. Тимкова В.А. Українська мова в науці: навчальний посібник / В.А. Тимкова. — Вінниця: ВВ ВНАУ, 2018. — 212 с.
5. Українська мова (за правознавчим спрямуванням) : навч. посіб. / В. М. Пивоваров, О. А. Лисенко, Л. М. Сідак та ін. — Харків : Право, 2018. — 328с.
6. Рух «Єдині» : вебсайт [Електронний ресурс]. — URL: <https://www.instagram.com/yedyni.ruh/>
7. Рух «Єдині» : вебсайт [Електронний ресурс]. — URL: <https://yedyni.org/?fbclid=IwAR1uJcwMyQaBZFuSyuS6m56wdecZVWMKGFkd9BTJFXnsR9iDvC37cuZLw1w>

*Якупова Вікторія Юрївна,
студентка III курсу,
спеціальності «Середня освіта
(Українська мова і література)»*

*Науковий керівник:
старший викладач
кафедри української мови
Алексєєва Світлана Геннадіївна*

Військові неологізми в сучасних українських засобах масової інформації

Минає восьмий рік військового протистояння і рік повномасштабного російського вторгнення в Україну. Військові неологізми, сленгові лексеми волонтерів, захисників, гострих на розум і слово українців стали активною групою розмовної лексики і звичним явищем суспільного життя України.

В українських ЗМІ поширеною є неологічна військова розмовна лексика, утворена різними способами словотвору: *байрактарити, джавелініти, стінгерити, хаймарсити* — нищити ворога, ходити на полювання, використовувати таку техніку, як Байрактар, Джавелін, Стінгер, Хаймарс [1]; *Бандеромобіль* — бойовий автомобіль ЗСУ: *задвохсотити* — знищити ворога; *затридні* — нереалістичні плани; *затрѐохсотити* — поранити, нейтралізувати ворога; *кіборги* — воїни ЗСУ; *рашисти, русня, рюзкі, свинособаки, чмоні* — російські військові; *українити* — дати відповідь на невиправдані дії; *наволонтерити* — знайти щось потрібне [1]; *тракторні війська* — українські фермери, які за допомогою тракторів буксували російську техніку; *чорнобайти* — наступати на одні й ті самі ж граблі.

Деякі лексеми отримали нові значення, бо будь-яка жива мова породжує нові слова нового часу. Наприклад, «Там «дискотека»: Арестович розповів про ситуацію в Херсоні» (ТСН): *дискотека* – бойові дії; «Шибки вибиті, а дорогу відновили за добу: репортаж з місця прильоту ракети 10 жовтня у Києві» (ТСН): *приліт* – влучання ворожої ракети у що-небудь; *бавовна* – вибух в росії чи на тимчасово окупованій території [2]; *Джонсонюк, мопеди* – дрони; *ППОнеділок* (Суспільне медіа); *бавовенятко* – аналогічно до бавовна, але меншого розміру [2]; *мордор* – росія; *орк* – російський військовий; *пiксель* – українська військова форма, забарвлення в стилі ЗСУ; *тривога* – сигнал про необхідність прямувати до укриття; *таблетка* – медична машина [1]; *очі* – прилад нічного бачення; *пташка* – безпілотний літальний апарат; *чисте небо* – відбій повітряної тривоги; *база, базувати, базований* – позитивна оцінка на що-небудь; *мультик* – універсальне камуфляжне забарвлення для різних місцевостей.

Отже, нова військова розмовна лексика, пов'язана з повномасштабним російським вторгненням на територію України, – це словотвірні та семантичні неологізми, які проникли в усі сфери життя українців.

Список використаних джерел

1. АрміяInform представляє словник неологізмів української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovnyk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/>
2. Будь-яка жива мова породжує нові слова нового часу: могилізація, бавовна, Джонсонюк, everybody, мопеди, ППОнеділок. Суспільне медіа. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://suspilne.media/309816-bud-aka-ziva-mova-porodzue-novi-slova-novogo-casu-mogilizacia-bavovna-dzonsonuk-everybody-mopedi-pponedilok/>

Факультет іноземної філології

*Аксютічева Катерина Сергіївна
Студентка 4 курсу
спеціальності «Філологія.
Романські мови та літератури»*

*Науковий керівник:
кандидат філософ. наук. доц.
Страшко І.В.*

Вербальні компоненти франкомовної телевізійної реклами (на прикладі соціальної реклами)

Реклама міцно закріпилася у повсякденному житті суспільства, будучи відображенням способу життя соціуму і свого роду сейсмографом розвитку уявлення про заборони, цінності, норми поведінки в сучасному суспільстві. Вона присутня у всіх сферах життєдіяльності людини та виконує значну роль у формуванні її мислення. Вивчення реклами дає великі можливості для міжкультурних досліджень, оскільки вона несе у собі культурний код країни-виробника. Кожна країна має свій відмінний почерк, пов'язаний з особливостями національної самосвідомості, історичними рекламними традиціями, економічними та суспільними реаліями. Дослідження використання людино-орієнтованого підходу до французькомовних рекламних телевізійних текстів є *актуальним*, оскільки цей жанр ще недостатньо вивчений у цьому аспекті.

Мета розвідки - виявити особливості використання різних прийомів вербальних семіотичних систем в текстах французької соціальної телевізійної реклами.

У французькій рекламі переважає візуалізація, яскраві та вражаючі образи. Для реклами цієї країни слова є вторинними, тому їх зазвичай небагато. В кожній мовній культурі вона набуває власних форм вираження залежно від актуальних потреб суспільства або форми їх реалізації в певному середовищі.

Особливості прояву соціальної реклами на телебаченні відображають взаємозв'язок між двома школами прагматики аналізу емоцій: лінгвістичною та культурною специфікою, та особливі (рекламні) дискурсні характеристики.

Виходячи з уявлення про феномен соціальної реклами – це вид некомерційної реклами, основною метою якого є привернення уваги суспільства до різних суспільних проблем. Соціальна реклама може існувати в формі креолізованого тексту з основною функцією сугестивного впливу. Специфіка реклами полягає в тому, що в кожній мовній культурі вона набуває власних форм вираження залежно від актуальних потреб суспільства або форми їх реалізації в певному середовищі.

Французька соціальна реклама включає широкий спектр використання емоційної складової для створення реклами кампанії. Основною специфікою, яка характеризує лінгвокультуру, є суб'єкти та їх лінгвістичні методи репрезентації. В рекламі часто показують проблеми насильства, толерантності, безпеки дорожнього руху, заходи соціальної підтримки населення, проблеми бідності та безробіття, а також питання залежностей (переважно токсичних: наркоманія, алкоголізм, куріння) представляють основні теми.

Щоб визначити аспекти комунікативного прояву ми розглянемо деякі матеріали, опубліковані за останні 3 роки, січень 2020 - січень 2023.

Проблема насильства надзвичайно актуальна для сучасної Франції: насильство над жінками, дітьми та домашнє насилля. Одним із прикладів цієї соціальної проблеми у французькій соціальній рекламі є гасло: *Violences conjugales. Se taire c'est participer.* – «Домашнє насильство. Мовчати — брати участь». Тут можна відзначити використання еліптичних і незавершених структур, що на емоційному рівні поглиблює загальний емоційний посил реклами: пригнічення, біль і байдужість інших. Використання дієслівної

зворотньої форми (*se taire*) дозволяє створити враження приналежності, а застосування інфінітива (*participer*) підкреслює узагальненість поставленої проблеми.

Ще однією актуальною проблемою для Франції є культура поведінки в громадських місцях, особливо у транспорті. Рекламні оголошення на цю тему були опубліковані як на телебаченні, так і в соціальних мережах та на інших медіа-платформах. Зокрема, яскравим прикладом такого роду реклами є реклама, яка використовується у метрополітені: *Qui bouscule 5 personnes en montant ne partira pas plus vite pour autant. Restons civils sur toute la ligne.* – «Хто штовхає 5 людей, піднімаючись, той не піде швидше. Давайте залишатися цивільними на всій лінії»). *Qui roucoule au milieu du passage crée forcément 1 embouteillage. Restons civils sur toute la ligne.* – «Хто воркував посеред проходу, обов'язково створює затор. Давайте залишатися ввічливими на лінії». Цей приклад реклами містить короткий основний текст, а також завершальний слоган, який буде загальним для всієї серії цієї рекламної кампанії. Форма представлення тексту – римований куплет, спрямований на привернення уваги реципієнта. Слід відзначити використання повного оформлення, індексного оформлення *Qui..* («Хто»), а також простих словесних форм теперішнього та майбутнього часу, що дозволяє емоційно зосередитися на поточному моменті. Проте цікавим є використання анімалістичних форм: *bousculer, roucouler* («штовхати, воркувати») та відповідних їм образів зорового ряду.

Використання рими дозволяє збільшити функцію, що впливає на споживача, тому до неї часто звертаються укладачі рекламного тексту. Особливо влучно вона використовується в прикладах соціальної реклами, спрямованої на дотримання правил порядку, наприклад: *passage - embouteillage*.

Ефективність рекламного повідомлення залежить від того, як добре поєднуються вербальні та невербальні елементи. Розподіл інформації між текстом та невербальними каналами передачі інформації, а також узгодженість між ними, мають важливе значення. Один із прикладів успішної згодженості - візуалізація вербальної метафори у назві, заголовку чи слогані.

Результати нашого дослідження дозволяють зробити такі **висновки**: тексти прагматичної соціальної реклами містять національні та специфічні особливості. Сама реклама має тенденцію до лаконічності висловлювання, проблематичності змісту, а також високого ступеня емоційно-експресивної виразності. Тактичними комунікативними цілями адресанта соціальної реклами є: привернути увагу до проблеми; дати пораду, переконати адресата у необхідності зупинитися та звернути увагу, вплинути на думку адресата.

Список використаних джерел

1. FNSF : *Se taire c'est participer* [Електронний ресурс].
Режим доступу : <https://www.1jour1pub.com>
2. *Les incivilités dans les transports diminuent* [Електронний ресурс].
Режим доступу : <https://france3-regions.francetvinfo.fr/>
3. Баюк К. Й. Текст реклами як один із типів тексту (на матеріалі німецькомовних текстів реклами). Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. 2019. №3. С. 84–90.

*Алергуш Тетяна Миколаївна,
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доцент*

«Використання мультимедійних презентацій на уроках англійської мови як засіб розвитку творчого потенціалу учнів 6 класу»

Сутність проблеми. Формування творчої особистості учня є одним із важливих орієнтирів сучасної освіти в Україні, і передбачає виховання та сприяння становленню особистості яка здатна нестандартно мислити, самостійно знаходити розв'язання актуальних проблем та генерувати нові, оригінальні ідеї.

Розвитку творчого потенціалу особистості присвячено багато праць з педагогіки та психології. Вагомим внеском у напрямку дослідження та становлення творчої особистості вчителя і учня є праці наших співвітчизників: В.О. Сухомлинського, В.О. Моляко та С.О. Сисоєвої.

Попри численні дослідження процесу формування розвитку творчого потенціалу учнів, можливість розвитку творчого потенціалу учнів за допомогою використання мультимедійних презентацій залишається малодослідженою.

Таким чином, **актуальність даного дослідження** зумовлена новизною мультимедійної презентації як засобу навчання, і розвитку творчого потенціалу зокрема.

Мета нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та перевірці на практиці можливостей використання вчителем мультимедійних презентацій у процесі розвитку творчого потенціалу учнів 6 класу на уроках англійської мови.

Виклад основного матеріалу.

Мультимедійна презентація – це програма, яка може містити текстові матеріали, фотографії, малюнки, діаграми та графіки, слайд-шоу, звукове оформлення і дикторський супровід, відео-фрагменти й анімацію, тривимірну графіку тощо.

Презентація є досить новим та сучасним засобом навчання, який активно впроваджується в освітній процес, як наслідок комп'ютеризації освітнього процесу.

Існує багато класифікацій мультимедійних презентацій за різними критеріями. За дидактичною метою навчальні мультимедійні презентації поділяються на: презентації вивчення нового матеріалу і формування вмінь та навичок; мультимедійні презентації перевірки знань, вмінь та навичок; презентації узагальнення та систематизації знань, умінь та навичок та мультимедійні презентації, що застосовується на комбінованому уроці [1].

Використання мультимедійних презентацій на уроках англійської мови відкриває перед учасниками сучасного освітнього процесу надзвичайно багато можливостей. Серед ключових переваг застосування мультимедійних презентацій у процесі навчання відзначимо: можливість реалізації творчого потенціалу автора; використання різних форм подання інформації одночасно; економія часу і матеріальних засобів; можливість використання в умовах онлайн-навчання; забезпечення інтерактивності навчальної діяльності; краща концентрація уваги в учнів; одночасне залучення кількох каналів сприйняття інформації; стійкий інтерес до навчання; підвищений рівень мотивації навчання.

Процес створення презентації поділяють на: планування (визначаються тема і мета, формується структура подачі матеріалу, збирається інформація, визначається логіка подачі матеріалу), розроблення (структуризація навчального матеріалу, складання сценарію презентації, підготовка медіавмісту, визначення дизайну і кольорової гами презентації, робота над презентацією, налаштування анімації) і перевірка (перевірка справної роботи усіх елементів презентації).

Існує багато засобів для створення мультимедійних презентацій, згідно із даними Google Trends за останні 5 років [4], серед найбільш популярних залишаються PowerPoint та Canva.

Психологічна література не дає єдино правильного визначення поняття творчий

потенціал, оскільки творчий потенціал існує як само собою зрозуміле утворення. Так само не існує і конкретних критеріїв вимірювання рівня творчого потенціалу. Доктор психологічних наук В.О. Моляко, зазначає, що творчий потенціал - це система, яка так само як і підсвідомість прихована від зовнішніх спостережень [2, с.7]. Відповідно, творчий потенціал можна виміряти та оцінити лише на основі результатів діяльності людини.

Таким чином, можемо вважати, що мовлення є результатом творчої діяльності, адже у процесі мовлення реалізуються індивідуальність, неповторність та прагнення до своєрідності, що і є ключовими проявами творчості.

Застосування інтерактивних технологій, робота у групах або парах, ігрова діяльність та взаємодія усіх учасників навчального процесу - важливі компоненти, що сприяють розвитку творчого потенціалу учня.

За допомогою використання мультимедійних презентацій нами було створено вправи для учнів 6 класу, що спрямовані на розвиток творчого потенціалу, за підручником з англійської мови для 6 класу А. Несвіт (Рис.1).

Рис. 1. - Приклад вправи на розвиток ситуативного монологічного мовлення. "What if ... ?". Тема: Shopping

Висновки. У результаті проведеного дослідження було виявлено, що використання мультимедійних презентацій на уроках англійської мови є ефективним засобом розвитку творчого потенціалу учнів 6 класу. Застосування презентацій дозволяє залучити учнів до активної пізнавальної діяльності, стимулювати їх творчі здібності та розвивати навички використання сучасних технологій.

Список використаних джерел

1. Класифікації, етапи створення і вимоги до мультимедійних презентацій. Коллекция Otherreferats. URL: https://otherreferats.allbest.ru/programming/00803694_0.html.
2. Моляко В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. Психологія і суспільство. 2007. № 4. С. 7. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30250/1/Моляко.pdf>.
3. Мультимедійна презентація як сучасний засіб навчання. Пошуки і знахідки. Серія: фізико-математичні науки. Випуск 1. 2010. № 1. С. 150–151. URL: <http://www.ddpu.edu.ua/fizmatzbirnyk/2010/p150-152.pdf>.
4. Google Trends. Google Trends. URL: <https://trends.google.com>.

*Андріанова Світлана Олександрівна,
студентка V курсу*

«Структурні компоненти технологій кооперованого навчання при вивченні англійської мови у ВНЗ»

Коопероване навчання (далі КН) – це навчальний підхід із використанням малих змішаних груп, де метою є отримання користі усіма учасниками взаємодії. КН охоплює методи навчання, в яких студенти працюють у малих групах (переважно по 4-6 осіб), та успіх групи заохочується різними способами. Для більшої ефективності і групові заохочення та індивідуальна відповідальність необхідні при застосуванні методів КН. Групові заохочення та індивідуальна відповідальність означають, кожен індивід отримує заохочення лише у тому випадку, якщо інші члени групи також процвітають, що дозволяє уникнути домінування студентів у навчальній діяльності. Проте колективна групова робота, що поєднує у собі групові заохочення та індивідуальну відповідальність, як змушує студентів брати відповідальність за власне володіння навчальним матеріалом, так й робить їх відповідальними за оволодіння матеріалом однокласниками.

Технологія кооперованого навчання виявляється найефективнішою під час навчання іноземної мови, оскільки оволодіння будь-якою мовою передбачає інтенсивний обмін інформацією з вирішення певних комунікативних завдань. Коопероване навчання є керованою систематизованою навчальною діяльністю у невеликих групах задля досягнення максимальної ефективності навчання [2, с. 88].

Основна мета технології полягає у створенні необхідних умов взаємодії студентів при засвоєнні навчального матеріалу. Її застосування передбачає трансформацію ролі того, хто навчається з пасивного спостерігача в активного і творчого суб'єкта освітнього процесу, здатного планувати свою діяльність, вибирати способи і форми роботи, здійснювати рефлексію, самоконтроль і самокорекцію, нести відповідальність за процес і результат спільної роботи. Роль викладача, що працює за цією технологією, також змінюється і включає сприяння, моделювання і коучинг [1, с. 4].

Мета кооперованого навчання – підвищення індивідуального успіху учасників при концентрації уваги на якості міжособистісних відносин у запропонованій діяльності. Цей метод сприяє набуттю пізнавальних та соціальних навичок, які не є вродженими. Студенти, які часто мають можливість працювати спільно, в ході кооперованого навчання поступово застосовуватимуть відповідні практичні навички, присвоюватимуть і розвиватимуть їх. Крім того, коопероване навчання підтримує та полегшує передачу знань. У цьому плані цей спосіб поєднується з цілями стратегічного навчання.

Структура технології кооперованого навчання включає такі блоки: концептуальний, змістовний, процесуальний. Концептуальний блок представлений особистісно-діяльнісним та комунікативним підходами, які лежать в основі технології. Особистість студента як суб'єкта навчальної діяльності та його співробітництво з іншими учасниками процесу навчання перебувають у центрі уваги особистісно-діялісного підходу. У процесі навчального діалогу відбувається співробітництво студентів, спрямоване на рішення загальних комунікативних завдань з урахуванням мовних ситуацій, наближених до реальних. У цьому й реалізується комунікативний підхід.

Змістовий блок – це навчальний матеріал, що підлягає засвоєнню у виконанні завдань. Цей блок включає предметний аспект (теми, ситуації спілкування, тексти, лінгвокраїнознавчі знання) та процесуальний аспект (мовна та мовленнєва

компетентності).

Процесуальний блок – це моделі роботи на занятті. Кожна з моделей спрямована на рішення конкретних завдань, за допомогою яких розроблено алгоритм дій [3, с. 21]. Процесуальний блок реалізується за допомогою добре структурованих та організованих прийомів.

Отже, технологія кооперованого навчання поєднує взаємодію мовленнєвих комунікантів і можливість контролю дій студентів з боку викладача, передбачає відмову від стандартних та досить застарілих шляхів вирішення комунікативних завдань і вправ, забезпечує інтенсивну мовленнєву практику студентів у відносно вільній творчій та комфортній атмосфері.

Список використаних джерел

1. Безрукова А. Методика розробки, проведення та забезпечення навчальних занять при очно-дистанційному навчанні. Особливості викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей : збірник матеріалів I Всеукраїнського науковопрактичного вебінару (26 листопада 2014 р.). Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2014. С. 3– 6.

2. Вишнеvsька У. Методика використання кооперативно-інтерактивних технологій у навчанні лексики на середньому етапі. Розвиток порівняльної професійної педагогіки у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів: матеріали тез доп. ІХ міжнар. наук.-методол. Інтернет-семінару (14 трав. 2020 р.) / Ін-т педагогічної освіти і освіти 80 дорослих імені Івана Зязюна НАПН України; Хмельницький національний ун-т: «Термінова поліграфія», 2020. С. 88-89

3. Bruffe K. Cooperative Learning Versus Collaborative Learning. Learning English. School Journal for English class. New York : MBA Publisher. Vol. 27 No. 1. April 2007. P. 21.

*Афанасьєв Дмитро Олександрович
магістрант I курсу
спеціальності «Середня освіта (українська мова та література,
англійська мова)»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Василенко Оксана Миколаївна*

«Використання інтерактивних методів у навчанні англійської мови»

Інтерактивні методи навчання англійської мови включають у себе різноманітні підходи та інструменти, які забезпечують активну участь учнів у процесі навчання, стимулюють їх мовленнєву активність і розвивають навички комунікації. Ось декілька прикладів інтерактивних методів, які можуть бути використані в навчанні англійської мови.

Групова робота. Організація учнів у малих групах, де вони можуть взаємодіяти між собою, обговорювати тему, виконувати завдання та вправи, співпрацювати над проектами. Групова робота сприяє розвитку комунікативних навичок, здатності співпрацювати та вирішувати завдання разом з іншими.

Рольові ігри. Використання ситуацій, де учні грають ролі різних персонажів та взаємодіють між собою на англійській мові. Це може бути рольова гра на основі реальних

ситуацій, таких як розмови в готелі, у магазині або на вокзалі, або вигадані сценарії, які розвивають навички спілкування та розуміння інших.

Використання технологій. Використання комп'ютерів, планшетів, смартфонів, онлайн-ресурсів та спеціалізованих додатків для вивчення англійської мови. Це може бути використання веб-сайтів, мобільних додатків, відео- та аудіоматеріалів, інтерактивних вправ та тестів, які сприяють активному використанню мови, розвитку навичок аудіювання.

Віртуальні екскурсії. Використання віртуальних екскурсій, де учні можуть досліджувати різні місця англійськомовних країн, як-от: Лондон, Нью-Йорк, Сідней тощо. Вони можуть вивчати нові лексичні одиниці, вдосконалювати свої навички аудіювання та читання, а також взаємодіяти з віртуальними персонажами англійською мовою.

Мовні ігри. Використання різноманітних мовних ігор, таких як кросворди, головоломки, шаради, викликає інтерес учнів і сприяє активному використанню мови для вирішення різних мовних завдань. Вони можуть бути захоплюючою та ефективною формою вивчення нових слів, граматичних правил та мовних виразів.

Проекти та презентації. Організація проєктів, де учні можуть досліджувати різні теми на англійській мові, підготовлювати презентації та ділитися своїми знаннями з класом. Це може сприяти розвитку навичок публічних виступів, використанню активної лексики та покращенню загальних комунікативних навичок.

Різнорічні форми комунікації. Використання різних форм комунікації, таких як дебати, дискусії, рольові ігри, співбесіди та інтерв'ю, які сприяють розвитку усних навичок, розумінню різних поглядів та точок зору, а також виробленню вмінь.

Отже, інтерактивні методи навчання активно залучають учнів у навчальний процес, стимулюють мислення, активізують їх увагу і покращують міжособистісне спілкування. Інтерактивні методи мають на меті заохотити учнів бути активними на уроці і краще засвоювати інформацію.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології навчання від А до Я / упор. В. Волкова. К.: Шкільний світ, 2011. 96 с.
2. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти. *Іноземні мови в навчальних закладах*. Педагогічна преса, 2003. С. 4–10.
3. Комунікативні методи та матеріал для викладання англійської мови; перекл. з англ. мови та адаптація Л. В. Биркун. Oxford University Press, 1998. С. 20–48.
4. Литвин С. В. Система вправ для навчання писемного спілкування учнів старших класів середньої загальноосвітньої школи. *Іноземні мови*. 2001. No 1. С. 4–9.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. Вид. 2-ге, випр. і перероб. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.

**Бесага Мирослава Вадимівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»**

**Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,**

Силенко Юлія Володимирівна

«Класно-урочна форма організації навчання: дискурс сучасних реалій»

Актуальність дослідження. Питання класно-урочної системи стоїть у сучасності як ніколи. У час карантинів та війни виникла проблема з проведенням такої форми навчання. Також, світ не стоїть на місці і змінюється. Виникають нові покоління з своїми особливостями. І класно-урочна система потребує переосмислення і подальшого розгляду.

Мета дослідження – проаналізувати класно-урочну форму організації навчання у позиції сучасних реалій.

Для розуміння класно-урочної системи навчання розглянемо її визначення. Класно-урочна система навчання — це така організація навчального процесу, при якій учні групуються по класах і основною формою навчання є урок. Зміст навчання в кожному класі визначається навчальними планами і програмами. Уроки проводяться за розкладом, складеним на основі навчального плану. Навчальні приміщення в школі називаються класними кімнатами, навчальними кабінетами, лабораторіями, майстернями, агроділянками [2]. Отже основними пунктами класно-урочної системи навчання є:

- Групи дітей утворюють класи.
- Основна форма навчання – урок.
- Зміст навчання структурований і має програму навчання.
- Уроки проходять за розкладом.
- Уроки складені на основі навчальної програми.
- Приміщення для навчання називаються класними кімнатами.

Вперше теоретично обґрунтував таку систему навчання Ян Амос Коменський у праці «Велика Дидактика». Він вважав, що людина – це частина природи, тому навчання запропонував за законами природи.

Основною перевагою класно-урочної форми навчання є її систематизованість. Оскільки, групи дітей за віком формують класи, у кожного класу свій класний керівник. Для кожного класу є розроблена програма на рік. Уроки тривають за розкладом, а також кожний предмет має свого предметного вчителя. Іншою перевагою є навчання учнів у колективі. Це сприяє соціалізації та вихованню почуття колективізму. Також можна віднести до переваг зміну викладачів за предметами. Зміна викладачів впливає на учнів таким чином, що учні можуть навчитися від викладачів різним життєвим позиціям.

Основним недоліком класно-урочної форми навчання є орієнтування на «середнього учня». Тобто, вчитель дотримується програми і багато не зупиняється на повторному поясненні для учнів, які не зрозуміли теми. Немає індивідуального підходу до кожного учня за рівнем засвоєння навчального матеріалу.

Наразі багато вчителів, директорів, викладачів ведуть дискусії щодо потрібності цієї системи навчання, змін та удосконалення цієї системи та альтернативних систем навчання. Богдан Олександрук, засновник і керівник приватної школи ThinkGlobal, вважає, що навколо класно-урочної системи навчання створилося незаслужено багато поганих асоціацій. Тому він стверджує, що класно-урочна система загубила свій сенс і наводить приклади країн, які успішно без негативних наслідків реалізують цю систему навчання. Щодо альтернативних систем він у своїй школі не впроваджував тільки вкладає свої сенси в класно-урочну форму навчання [1-3].

Ярослав Коваленко, директор в альтернативній демократичній школі Dixi, висуває думку, що класно-урочна система не є гнучкою і краще впровадити якусь альтернативу ніж модернізувати її. У своїй школі навчання поділяється на різновікові групи, але дитина обирає собі предмети та уроки. Він вважає, що кастомізація колись може стати альтернативною класно-урочної системи [1-3].

Андрій Мельник, учитель історії, директор СШ №203, Київ, ветеран АТО, вважає, що класно-урочна система потрібна, але потребує змін. Він пропонує розбити класи на

менші групи, щоб мати більш індивідуальний підхід до учнів [1-3].

Іванна Коберник, співзасновниця ГО "Батьківський контроль" і "Смарт освіта", радниця міністра освіти і науки України, вважає, що класно-урочна система повинна частково залишитися, але має бути доповнена різними формами освітньої діяльності. Альтернативу вона бачить у проектному навчанні, навчанні на основі феноменів, змішаному навчанні (офлайн та онлайн), дистанційному навчанні чи екстернаті [1-3].

Василь Дяків, переможець національної премії для вчителів Global Teacher Prize Ukraine 2020, висуває думку, що уся класно-урочна система побудована на примусі [1-3].

Висновок. Підсумовуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що класно-урочна система навчання є пережитком індустріальної епохи. Оскільки, змогла уніфікувати та систематизувати навчання. Людей того покоління ця система навчила відтворювати інструкції без помилок і відповідати стандартам. Ми живемо у сучасному світі, якій перетерпів чимало змін і сучасне покоління дуже відрізняється від минулого. Тому класно-урочна система навчання потребує змін і удосконалень або навіть відмови від цієї форми навчання.

Список використаних джерел

1. Іванців Н. «Класно-урочна система переживає кризу, бо заганяє дитину в рабство», — переможець Global Teacher Prize Ukraine. URL: https://lb.ua/society/2020/10/05/467405_klasnourochna_sistema_perezhivaie.html (дата звернення: 01.04.2023)

2. Лапін Є. Чи потрібна в школі класно-урочна система? Думки 4 освітніх експертів. Українська Правда. URL: <https://life.prawda.com.ua/projects/majbutnje-shkoly/2018/02/7/228830/> (дата звернення: 01.04.2023)

3. Титиш Г. Як дистанційне навчання змінило освіту й що буде далі. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-dystantsijne-navchannya-zminylo-osvitu-j-shho-bude-dali/> (дата звернення: 01.04.2023)

*Біленька Юлія Олександрівна,
студентка I курсу магістатури
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Бицько Оксана Костянтинівна*

«Формування культурної компетентності учнів 6-их класів у процесі вивчення міфів Стародавньої Греції»

Міфи – це основа формування традицій та культури кожного етносу. У широкому розумінні *міф* – це «ідеологічний продукт давніх уявлень про довколишній світ, особливе похідне від духовних зусиль первісних людських колективів пояснити його генезу, структуру і подальшу долю», у вузькому значенні *міф* - оповідь «про богів, духів, героїв, про надприродні сили, предків і першоплюдей, які брали участь у створенні Землі і Всесвіту, взагалі їхніх як природних, так і людських складників» [7, с. 386]. Сукупність міфів різних етносів, а також науку, що їх вивчає, називають *міфологією* [8].

У 6 класі на уроках зарубіжної літератури учні вивчають низку міфів різних народів, зокрема давньогрецьку. Учені наголошують, що міфологія Стародавньої Греції не лише сформувала погляд греків про світ та його будову, але й «стала вихідною основою, «колискою» європейської цивілізації» [4, с. 5], значно вплинула на розвиток її літератури та культури. Тож вивчення зразків давньогрецької міфології сприяє формуванню *культурної компетентності* учнів, розвитку здатності до різноманітної творчої діяльності [1, 2, 3].

За концепцією НУШ, *культурна компетентність* – це «здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [5, с. 12]. **В. Пустохіна** говорить, що «культурологічний принцип в організації літературної освіти забезпечує розширення кругозору учнів, усвідомлення місця літератури в усьому розмаїтті родів і жанрів серед інших видів мистецтва та в духовній культурі народу» [6].

Дослідженням проблеми формування культурної компетентності учнів займалися **І. Варнавська** та **О. Черемісін** [1], **О. Коваль** [3], **В. Пустохіна** [6] та ін. Однак в методиці викладання літератури досі бракує системного бачення щодо формування культурної компетентності в процесі вивчення міфів Стародавньої Греції.

Мета доповіді – представити методичні рекомендації щодо формування культурної компетентності учнів 6-их класів на уроках та позакласному заході з вивчення міфів Стародавньої Греції.

Вирішенню проблеми на уроці за **міфом про Прометея** сприятиме ознайомлення з *віршем* Байрона «Прометей» та пошук образу Прометея в *українській літературі*. У ході пошуку та обговорення учні дізнаються, що такі майстри українського слова як Леся Українка, І. Франко, Т. Шевченко та ін. використовували даний образ в своїй творчості, втілювали в ньому український дух, відображали страждання заради народу. Запропонуємо учням також розглянути різні інтерпретації образу Прометея в *живописі* (картина Я. Йорданса «Прометей прикутий») та *скульптурі* (робота Н. С. Адама «Прометей зв'язаний»), проаналізувати їх, виразити почуття, які викликають зазначені твори мистецтва. Доречно буде пригадати й відомі фразеологізми *прометеїв вогонь* та *прометеєві муки*, осмислити їхнє узагальнене значення.

Під час вивчення **міфів про Геракла** запропонуємо учням переглянути *серію картин* Франсіска де Сурбарана «Подвиги Геракла», зображення відомих *скульптур* Геракла, а також уривки *фільмів* про даного міфічного героя, наприклад фільм «Геракл» 2014 року режисера Бретта Ратнера з Двейном Джонсом в головній ролі, проаналізувати названі твори, а також порівняти картини й скульптури із твором кіномистецтва. При вивченні міфів про Геракла можна пригадати та проаналізувати такі фразеологізми як *авгієві стайні* та *геркулесів подвиг*.

На уроці з вивчення міфу «**Дедал та Ікар**» пропонуємо переглянути фото фресок в Помпеях, що зображують підготовку Дедала й Ікара до польоту та падіння Ікара, картини Фредеріка Лейтона та Шарля Лебрена «Дедал та Ікар», а також полотно Пітера Брейгеля «Падіння Ікара», проаналізувати картини, їхню кольорову гаму, настрої, які вони викликають, з'ясувати, з якими епізодами міфів асоціюються ці твори.

Крім *системи уроків*, доречно провести *позакласний захід* за міфами Стародавньої Греції. Як варіант, це може бути перегляд одного із сучасних кінофільмів, в яких зображуються давньогрецькі боги та герої, наприклад фільм 2010 р. «Персі Джексон та Викрадач блискавок» (реж. Кріс Коламбус). Після перегляду фільму запропонуємо учням виразити своє розуміння побаченого й ставлення до відтворення античних персонажів у сучасному мистецтві. Корисно також запропонувати школярам взяти участь в інсценізації певного міфу Стародавньої Греції.

Висновок. Формування культурної компетентності шестикласників в процесі вивчення міфів Стародавньої Греції може відбуватися на уроках та в позаурочний час. Вирішенню проблеми сприятимуть перегляд та аналіз творів різних видів мистецтва, встановлення зв'язків із українською культурою, а також залучення учнів до власної мистецької діяльності на основі прочитаних давньогрецьких міфів.

Перспектива дослідження вбачається в розробці методичних рекомендацій щодо формування культурної компетентності учнів у процесі вивчення міфів інших народів світу.

Список використаних джерел

1. Варнавська І. В., Черемісін О. В. Структурна характеристика культурної компетентності. *Науковий вісник ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2021. Випуск 1 (48). С. 64-67.
2. Дарморіз О. Міфологія : навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 248 с.
3. Коваль О. Читати зараз. *Дзеркало тижня*, № 12 (740), 4 квітня 2009 року. URL: https://zn.ua/ukr/ART/chitati_zaraz.html (дата звернення: 10.03.2023).
4. Ковбасенко Ю. І. Антична література : навч. посіб. 2-ге вид., розшир. та доповн. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 09.03.2023).
6. Пустохіна В. І. Формування культурологічної компетентності старшокласників у процесі навчання української літератури: риторичний підхід. *Педагогічна риторика: історія, теорія, практика* : монографія / За ред. О. А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. С. 196-207.
7. Скуратівський В. Міф. *Філософський енциклопедичний словник*. Ін-т. філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
8. Скуратівський В. Л. Міфологія. *Енциклопедія Сучасної України*. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: <https://esu.com.ua/article-68971> (дата звернення: 19.03.2023).

*Бойко Катерина Олександрівна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Давидюк Людмила Володимирівна*

«Актуальна класика для покоління центеніалів (ефективні методи навчання у НУШ на прикладі уроків за романом Марка Твена “Пригоди Тома Соєра”»

Сьогоднішні п'ятикласники належать до так званого покоління Альфа, центеніалів, young adults, як називає їх Ю. Орлова [2], буквально – юні дорослі, оскільки вони цілком комфортно себе почувають, живучи одночасно у реальному і віртуальному світах, зберігаючи потяг до ігрового і фантастичного, однак поруч з такою дитячою безпосередністю присутнє й доросле мислення, яке вражає глибиною розуміння життя, особливо в умовах реалій сьогодення. «Сучасні діти не порушують правил і закликають до гуманних реформ, – повідомляє Ніл Хоуб, один з авторів теорії Поколінь. – Вони виступають проти дрес-коду, через те, що він закликає соромитись свого тіла, або може бути несправедливим до гендеру» [4]. Підтверджують таку позицію і психологи на платформі «Діти in UA», серед основних рис покоління виділяючи відповідальність, інтерес до екологічних проблем, здатність обробляти багато інформації, вміння виділяти важливе, усвідомлення своїх бажань [1]. Тому, як справедливо зауважив дослідник Марка Твена Алан Кітті, ефективним методом учіння буде прагматичний підхід, бесіди на актуальні для даної епохи проблемні теми, а не стандартне прочитання твору заради знання сюжету [3].

Знаковою особливістю дітей ХХІ століття є візуальне гіперсприйняття, тобто вони швидше засвоюють інформацію з картинки, ніж прочитавши, здатні майже миттєво перемикає увагу і для них нехарактерно довго концентруватися на чомусь одному. Тож найбільш ефективними методами засвоєння знань виступають обов'язкова наявність візуального супроводу, часта зміна навчальної діяльності (розумова, творча, фізична) із використанням різних інтернет-застосунків та гаджетів.

У своїх тезах ми зосередимо увагу на практичних рекомендаціях щодо організації процесу вивчення роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра».

Виокремлено низку тем, навколо яких можна побудувати роботу за твором: 1) моральність; 2) як справити враження на дівчину/хлопця; 3) забобон як релігія; 4) трудова етика; 5) маніпулювання поведінкою; 6) мистецтво керувати власними емоціями; 7) роль гри у житті. Остання стала провідним мотивом нашої розробки.

Оберемо провокаційну тему уроку: «Незразковий Хлопчик» у романі Марка Твена», щоб привернути увагу учнів, зацікавити і одночасно актуалізувати зв'язок з автобіографічними елементами (лише літературний герой є «незразковим», чи автор так пише й про самого себе?).

Епіграфом виступає відкритий Томом (і Семом Клеменсом) закон: «Праця – це все те, що ми зобов'язані робити, а Гра – все, чого ми робити не зобов'язані»[2, с. 240], який розкриває центральний принцип мотивації та роботи людської психології.

Далі актуалізація опорних знань відбувається за допомогою порівняльної гри «Автор проти персонажа», де учням буде зачитано (і паралельно продубльовано на екран) інформацію із життя Тома Соєра і Семюела Клеменса з ціллю вибрати, до кого відноситься названий факт (діти вдома ознайомилися з біографією та двома розділами). Такий вид роботи реалізує одразу кілька завдань: а) пригадати та сприяти засвоєнню прочитаного; б) нові (відсутні у підручнику) дані доповнять наявні знання, допоможуть глибше зрозуміти автора і персонажа (оскільки вибирати доведеться інтуїтивно), продемонструють, що помилятися нестрашно (навпаки, так матеріал засвоюється навіть краще); в) підказка вчителя, що деякі з фактів можуть стосуватися обох осіб, підведуть до висновку про автобіографізм книги; г) роздані кожному спеціальні артефакти (письменницьке перо та ілюстрація до твору) для голосування, не лише урізноманітнять вправу, а й додадуть елемент руху і привчать до дисципліни.

Міні-руханка має доволі очевидне практичне значення: отримати у вчителя «Профіль персонажа» для подальшої роботи на уроці. «Профіль» можна обміняти на факт з біографії Марка Твена, який найкраще запам'ятався (наданий учителю усно або письмово). Алгоритм дії: а) підходити до вчителя лише по одному з кожного ряду, б) повідомити факт і отримати лист персонажа, в) зайняти своє місце, передавши чергу наступному, плеснувши його по долоні (передача естафети) й так далі.

Робота над характеристикою персонажа належить до конспектної форми роботи, хоча має творче оформлення: лист виглядає як профіль персонажа у грі, який треба заповнити. Складається з 7 блоків: 1. Ідентифікаційні дані персонажа (ім'я, автор, твір, вік, зовнішність). 2. Час і локація. 3. Оточення, друзі. 4. Складання плану, сюжет. 5. Пошуки характеристики у тексті (риси, уміння героя). 6. Проблематика (теми, яких автор торкається в уривках у підручнику). 7. Створення аватару персонажа за допомогою платформи Picrew.me. (винесено на домашнє опрацювання, супроводжується відео-інструкцією, створеною вчителем, щоб на прикладі розкрити принцип роботи з новим застосунком).

Підсумковим завданням буде розв'язання кроссенсу. Відносно новий вид роботи, що ідеально підходить візуалам і сприяє формуванню логічних і асоціативних зв'язків. Суть полягає у коментуванні дев'яти зображень (розміщених у форматі 3x3), безпосередньо пов'язаних з вивченим на уроці.

Опис методичного матеріалу: 1. **Марк Твен** (Хто зображений? Що ми про нього знаємо? Яке справжнє ім'я?) 2. **Річка Міссісіпі** (Яка річка зображена? Яке відношення до

М. Твена і Тома Соєра? Яку роль зіграло судноплавство у житті письменника? Чи є зв'язок із появою псевдоніму?) 3. **Америка** (Яка країна є батьківщиною автора? Чи відображається життя, культура та історія країни у творчості?) 4. **1 %** (На скільки своїм народженням Марк Твен збільшив населення селища Флорида? Скільки жителів там жило?) 5. **Комета Галлея** (Яка комета пролітала 1835 року, коли з'явився на світ Сем? Як письменник передбачив рік своєї смерті?) 6. **Novel** (Які жанри ми з вами сьогодні обговорювали? До якого належить твір «Пригоди Тома Соєра»?) 7. **Гра** (Як гра пов'язана із нашим уроком / життям? Чи фігурує вона у творі?) 8. **Закон** (Який закон відкрив герой з автором?) 9. **Том Соєр** (Чи є зображений герой автобіографічним? Що є спільного у письменника і його героя? Чи подобається він вам? Чому?)

Отже, ми формуємо новий напрямок сучасної освіти, спрямований на виховання особистості, яка не матиме бар'єру між школою та життям. Навчання не буде сприйматися як обтяжливий обов'язок, а стане позитивною частиною життя, як гра.

Список використаних джерел

1. Діти покоління Альфа: хто це та як їх виховувати? Діти in UA. Розвиток і виховання. URL: <https://dity.in.ua/statti/rozvitok-i-vikhovannya/diti-pokolinnya-alfa-khto-ce-ta-yak-ikh-vikhovuvati>
2. Орлова Ю. Хто такі українські центеніали та що вони читають: 5 young adults бестселерів. MMR.ua. URL: <https://mmr.ua/ru/show/hto-taki-ukrayinski-tsentseniali-ta-schovoni-chitayut-5-young-adults-bestseleriv>
3. How is «The Adventures of Tom Sawyer» by Mark Twain relevant or relatable to today's students? Quora. URL: <https://www.quora.com/How-is-The-Adventures-of-Tom-Sawyer-by-Mark-Twain-relevant-or-relatable-to-todays-students> 90
4. Howe N. Are Homelander Kids «Overruled»? Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/neilhowe/2018/04/17/are-homelander-kids-overruled/#53890a1578b852>

*Бойко Ольга Вікторівна,
студентка IV курсу
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

Методика вивчення п'єси Бернарда Шоу «Пігмаліон» (9 клас)

До програм 9 класу із зарубіжної літератури введено п'єсу Бернарда Шоу «Пігмаліон» [2], в якій змальовано неймовірно актуальні проблеми людства не тільки за часів епохи Вікторіанства, а й сьогодні. У цьому драматичному творі висвітлюється важливість правильного навчання та виховання особистості, роль мови як ознаки приналежності до певної верстви населення, а також при створенні власного іміджу, роль жінки в суспільстві, а саме розкриття її можливостей при певному стимулі, бажанні.

Методичні розробки за твором представлено у значній кількості як при вивченні твору в школах України, так і за кордоном, що вказує на педагогічний потенціал п'єси. У ході дослідження спирались зокрема на методичні засади вивчення драматичних творів, розроблені українськими науковицями Мірошниченко Л.Ф., Гордієнко О.А. та Токмань Г.Л. [1; 3; 4]. Стисло представимо деякі розроблені й апробовані нами прийоми та види навчальної діяльності учнів.

Робота з епіграфом – словами Б. Шоу з «Пігмаліону»: «А з вами я зможу стати

леді, бо ви ставитесь до мене, як до леді» (переклад М.Павлова) [5]. Евристична бесіда на базі епіграфу: «Наскільки важливо мати хороші стосунки в суспільстві? Чого нам не вистачає, аби наше суспільство жило в гармонії та єдності, з самоповагою ?». Обговорення з учнями витоків і наслідків толерантності на прикладі російсько-української війни. Цей прийом роботи є ефективним, оскільки зараз вкрай актуальним є питання поваги один до одного, підтримки та прояву співчуття.

Цікавою може бути робота з інфографікою, що розкриває основні особливості творчості Бернарда Шоу. Учні детально вивчають подане зображення елементів вивченого матеріалу та намагаються більш детально розповісти про одне із поданих понять. Таким чином, повторюється матеріал минулого заняття й перевіряється знання ключових деталей.

Опрацювання тексту п'єси. «Пігмаліон» Шоу насичений ознаками вікторіанської Англії, що можна використати з метою як розгляду сюжету, так і аналізу персонажів. Тож доцільно запропонувати учням роботу на знаходження ознак національного побуту або ж історико-культурних фактів. Таким чином, можна привернути увагу до оформлення житла Генрі Гігінса або ж розгляду посилань автора на діяльність різних письменників (Роберта Бріджеса, Семюеля Батлера, Генріка Ібсена), архітекторів (Джованні Піранезі, Вільяма Моріса), назв головних вулиць Лондона (Ковент Гарден, Вімпол-стріт). Це сприяє реалізації міжлітературних та міжпредметних зв'язків, розвитку інтересу до англійської культури.

Евристична бесіда за прочитаним. Для глибшого розбору персонажів стане в нагоді завдання «Перше враження». Як ми знаємо, Бернард Шоу в першій дії не називає імен персонажів (окрім Фреді). Він застосовує стандартні поняття Дочка, Мати, Пан, щоб схарактеризувати персонажа, а також вказує на професію – Пан з військовою виправкою. Отже, ми дізнаємося про героя за допомогою його вчинків, реплік або ж зі слів автора. Предметний світ у цьому випадку відіграє велику роль, адже він направляє читача, тому можна запропонувати учням охарактеризувати персонажів за першою дією, а потім порівняти, чи суттєво змінилося враження після розкриття їх імен або наприкінці твору. Також можна створити асоціативний куш або ланцюг до образу персонажа. Наприклад, Професор Гігінс: записник, фонетика, мова, діалект ... Ці прийоми роботи є ефективними, оскільки спрямовує діяльність учнів на самоаналіз прочитаного, дискусію при аргументуванні власної думки.

На домашнє завдання пропонуємо творчу роботу: складання сенкану чи даймонду, розроблення власної версії до улюбленого фрагменту п'єси, створення мотиватора чи постеру з улюбленою цитатою, виготовлення буклету, афіші до п'єси.

Отже, вивчення п'єси «Пігмаліон» Бернарда Шоу сприяє глибокому розкриттю теми гуманізму, толерантності, прищепленню учням естетичних смаків. Крім того, запропоновані прийоми допоможуть замислитися над важливістю самовиховання, значенням мови в житті людини.

Список використаних джерел

1. Гордієнко О. А. Методика вивчення драматичних творів зарубіжної літератури у взаємозв'язках з українською на уроках у 8–11 класах: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія і методика навчання (зарубіжна література)» / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2006. 20 с.
2. Зарубіжна література. 6 – 9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-6-9.pdf> (дата звернення: 12.04.2022 р.)
3. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: підруч. для студентів ВНЗ. Київ : Вища шк., 2007. 416 с.

4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ: Акад., 2012. 312 с.

5. Шоу Б. Пігмаліон. Переклад з англійської: Микола Павлов, повний текст твору. URL: <http://maxima-library.org/knigi/year/b/318976?format=read> (дата звернення: 12.04.2022 р.)

*Бойко Тетяна Миколаївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Бицько Оксана Костянтинівна*

«Специфіка шкільного вивчення зарубіжної літератури в цифрову епоху (6 клас)»

Актуальним питанням методики викладання зарубіжної літератури в школі є окреслення специфіки вивчення предмету за умов *цифрової епохи* – сучасного етапу розвитку людства, котрий вирізняється стрімким збільшенням впливу інформаційно-комунікаційних технологій на усі сфери життя: соціальну, освітню, економічну, політичну та ін. [8, с. 206]. Наслідком цього стало формування *цифрового*, або *інформаційного суспільства* та *цифрової людини* як такої. Найбільше кардинальні зміни торкнулися нових поколінь. Цифрові діти (*покоління Z* та *Альфа*) вже змалечку опановують гаджети, вони звикли до свободи вибору у всесвітній мережі та виявляють бажання мати її й на своїх уроках, тому вчителям важливо удосконалювати освітній процес, щоб заняття відповідали інтересам учнів, а навчання дійсно мало результат.

Навчання учнів у цифрову епоху потребує впровадження комп'ютерних та інтерактивних технологій навчання, електронних засобів навчання, формування *інформаційно-комунікаційної компетентності* учнів. За Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), така компетентність «передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності» [4, с. 3]. А. Манако вказує на переваги використання *комп'ютерних технологій* в освітньому процесі, як то: «організація нових форм взаємодії діяльності школяра і вчителя, підвищення ефективності навчання в школі за рахунок його індивідуалізації та диференціації, використання додаткових мотиваційних важелів» [1, с. 114]. С. Сисоева наголошує на важливості використання *інтерактивних технологій*, під якими розуміє «спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності, що здійснюється з урахуванням інтересів і запитів учня у формах партнерської взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу» [9, с. 37].

Дослідженням можливостей застосування окреслених технологій у процесі шкільного вивчення зарубіжної літератури займалися І. Галелюк [2], А. Дворнікова [3], О. Ісаєва [7] та ін. Однак питання специфіки шкільного вивчення предмета в цифрову епоху, зокрема в 6 класі, усе ще потребує подальшого теоретичного осмислення та науково-методичного вирішення.

Мета доповіді – представити методичні рекомендації до застосування інтерактивного електронного підручника (посібника) як вияву тенденцій цифрової епохи в процесі вивчення в 6 класі повісті Чарльза Діккенса «Різдвяна пісня в прозі».

За Законом України «Про освіту» 2017 р., «*електронний підручник (посібник)* – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об’єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію» [6]. Ось чому такі видання ще називають *інтерактивними*. Електронна навчальна книга створюється за такими принципами: «інтеграція в одному програмному продукті різноманітних видів даних (текст, ілюстрації, анімація, таблиці, аудіо та відеозображення, симуляція тощо)» [5].

Розглянемо варіант застосування інтерактивного електронного підручника (посібника) у процесі вивчення повісті Ч. Діккенса «Різдвяна пісня в прозі» (6 клас). На етапі підготовки до сприйняття художнього твору запропонуємо учням ознайомитися за названим джерелом із *фактами біографії* письменника, а згодом на їх основі створити *допис в соціальній мережі* від імені Чарльза Діккенса. Таке завдання відповідатиме особливостям покоління Альфа, дозволить школярам у цікавій формі закріпити отримані знання та вдосконалити творчі навички. Етап читання пропонуємо реалізувати з допомогою інтерактивного прийому *читання з маркуванням тексту*. За наданим у підручнику (посібнику) QR-кодом учні також зможуть знайти в інтернеті аудіозапис твору та прослухати його в онлайн-режимі (або ж електронна книга міститиме аудіозапис твору). Цікавій реалізації етапу підготовки до аналізу «Різдвяної пісні в прозі» сприятиме складання *асоціативного ланцюжка*. Успішно реалізувати етап аналізу твору допоможе наявний в інтерактивному підручнику (посібнику) *ланцюжок запитань та завдань*. На завершення запропонуємо учням створити *ейдос-малюнок* про обраного героя твору. На підсумковому етапі учні матимуть змогу за допомогою інтерактивного посібника пройти *тест* й одразу отримати результат. Як варіант, тестування учнів можна провести на інтернет-платформі **Wordwall**.

Отже, специфіка шкільного вивчення зарубіжної літератури в цифрову епоху полягає в широкому застосуванні інноваційних технологій та електронних засобів навчання, зокрема, інтерактивного підручника (посібника), орієнтованого на сучасних учнів.

Перспективу дослідження вбачаємо в розробці методичних рекомендацій щодо застосування інших засобів електронного навчання в процесі вивчення зарубіжної літератури в 6 класі, зокрема електронних дошок.

Список використаних джерел

1. Богачков Ю. М., Биков В. Ю., Пінчук О. П., Манак А. Ф. та ін. Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах : посібник/ Наук. ред. Ю.М. Богачков. Київ: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
2. Галелюк І. О., Гарбич-Мошора О. Р. Інтерактивні методи навчання на заняттях зарубіжної літератури. *Молодь і ринок*. 2017. Т. 1, № 168. С. 2.
3. Дворнікова А. С. Інноваційні технології вивчення зарубіжної літератури як засіб індивідуалізації навчальної діяльності у старшій школі. *E-journalsnpu*. 2020. URL: <https://www.e-journals.npu.edu.ua/index.php/on/article/download/655/662> (дата звернення: 22.01.2023).
4. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://school19.zp.ua/wp-content/uploads/2020/10/derzhstandart-converted.pdf> (дата звернення: 21.01.2023).
5. Електронний посібник. *Вікіпедія*: сайт. URL: <https://cutt.ly/f7rrI8V> (дата звернення: 03.04.2023).
6. Закон України «Про освіту». Верховна Рада України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.04.2023).
7. Ісаєва О. О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури [Текст]: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання зарубіжної літератури. Київ, вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. 40 с.

8. Масхма М. Б., Мудренко Н. В. Сучасні вимоги до компетентностей працівника цифрової епохи. *Соціально-трудова сфера в координатах нової економіки та глобальної соціоекономічної реальності: виклики, шляхи розвитку* : Міжнар. наук.-практ. конф, 11–12 листоп. 2020 р. Київ, 2020. С. 206–208.

9. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. Київ: ЕКМО, 2011. 324 с.

*Боліла Валерія Ігорівна,
студентка 101 анМ
спеціальності 035 - Філологія*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна*

Образ головного героя у романі У. С. Моєма «Тягар пристрастей людських»

Вихідною гіпотезою нашого дослідження є припущення, що роман У. С. Моєма «Тягар пристрастей людських» своїми жанровими особливостями тяжіє водночас і до реалістичної традиції класичного роману виховання (становлення), і до парадигми модерністського «роману про митця», до того ж, вміщуючи у себе елементи автобіографізму.

Така синтетичність зумовлює й особливу стратегію автора у побудові образу головного героя. В першу чергу, його Філіп Кері протягом роману проходить шлях від дитинства до зрілості, і вже ці вікові рамки героя в тексті висувають на перший план проблеми його особистісного становлення, дорослішання, тобто, вписують Філіпа до кола героїв традиційного роману виховання (за М. Бахтіним), які зображені у романі в динаміці свого розвитку на ранньому етапі життя.

Водночас, як зазначає той самий Бахтін, будь-який різновид романного твору в літературі зазвичай зустрічається не у «чистому» вигляді, а в поєднанні з тисями інших різновидів. Так, у Моєма вочевидь до моделі роману виховання долучено й риси роману випробування. Філіп від народження й до кінця життя приречений проходити випробування своїм уродженим каліцтвом, і його деформована хворобою стопа й кульгавість на кожному новому етапі життя переживаються героєм по-іншому. Його психологічне становлення яскраво змальовано автором саме через переживання, пов'язані з цією проблемою.

Друге випробування, через яке проходить герой і в процесі проходження якого відбувається внутрішня його еволюція, також пов'язує його з героями класичного психологічного роману (від «Гордості та упередження» Д. Остін до «Виховання почуттів» Г. Флобера) – це випробування коханням.

Третє випробування, через яке герой проходить також протягом всього періоду свого дорослішання, особистісного становлення та самопізнання, - це випробування творчістю. Пошук свого життєвого призначення, намагання розпізнати і виростити у собі митця супроводжує всі рішення героя стосовно змін у своєму способі життя, освіти, спробах професійної самореалізації на ранньому етапі життя. В другорядних персонажах та їх долях Моєм змальовує низку вірогідних варіантів потенційно трагічної долі головного героя, але уводить його від хибних шляхів через засвоєння героєм гірких прикладів його друзів. Лінія випробування себе як митця і мужність визнати свою непридатність до повноцінної творчої самореалізації – одна з найвиразніших ліній у романі, пов'язаних саме з дорослішанням героя та набуття ним психологічної зрілості, але водночас ця лінія зближує роман Моєма з модерністською парадигмою «романів про митця», до яких

належать такі твори, як «Мартін Іден» Д. Лондона, «Портрет митця замолоду» Д. Джойса, «Світло згасло» Р. Кіплінга та ін. До певної міри до романів про митця долучає цей твір і його автобіографічна складова.

Отже, можемо констатувати, що образ героя у романі У. С. Моема має складну синтетичну природу, реалізуючи водночас і риси героя класичного роману виховання (становлення), і модерністського «роману про митця», і автобіографічного роману.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Роман воспитания и его значение в истории реализма // Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М.: Наука, 1979. С. 188-236.
2. Моем С. Тягар пристрастей людських. Пер. з англ. Є.М. Даскал. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 752 с.

*Бородіна Ольга Валер'янівна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Юферева Олена Володимирівна*

Система мотивів «саги про Греттіра»

Дослідженню мотиву в літературі присвятили праці представники різних шкіл (П.Білоус, О. Веселовський, О. Фрейдентберг, В. Пропп, S. Thomson, J.-J. Vincensini). Більшість дослідників тлумачить мотив у складі прозового твору як найпростішу повторювану текстову одиницю, що допомагає вибудувати сюжет художнього твору; у якості теми мотив розуміється переважно у ліричних творах. Як функціональна одиниця літературного твору, мотив може бути характеристикою персонажа, ситуацією/дією чи темою.

«Сага про Греттіра» належить до такого різновиду епічних творів, як «саги про ісландців» або до «родових саг». Охоплений у сазі період – приблизно з 930 – 1030 рр., хоча самі рукописи датуються XIV ст. Саме це спричинило існування двох «правд» – історичної й художньої – як у «Сазі про Греттіра», так й у інших сагах цього різновиду, що частково пояснюється існуванням саг в усній формі за два-три століття до їх письмової фіксації.

Р. Бур висунув твердження, що найдавніша копія «Саги» належала перу однієї людини; автор, ймовірно, добре знав ранню версію «Саги», проте доповнював її інформацією з «Книги заселення», а усі незрозумілі чи незгадані місця обробляв. Дослідник також відмічав влучний підбір текстів чи мотивів з різноманітних джерел. Звідси, ми можемо зробити припущення, що невідомий автор міг несуттєво змінити ранню версію «Саги», але перетворити певні епізоди життя Греттіра на метафоричні [3, с. 37].

О.Й. Прицак описуючи суто героїчні саги як такі, що наповнені трагічними конфліктами з темами готських та гунських часів, а також сюжетами, запозиченими з континенту [1, с. 176]. Отже, «Сага» могла бути частково видозмінена відповідно до нової літературної тенденції.

Серед фольклорно-міфологічних мотивів «Саги про Греттіра» можна виокремити мотив казкового дитинства, оптичної ілюзії, битви з чудовиськом, лицарські авантюрні мотиви (переважно як теми із алюзією на «Трістана та Ізольду»). Функції таких мотивів, як мотив берсерка, мотив авантюрного героя, тематично схожі із поемою «Беовульф».

Мотиви битви з різноманітними хтонічними чудовиськами (окрім тих, що пов'язані з Гламом) надають гіперболічних рис образу Греттіра: щоб наочно передати фізичну силу героя, його дикість, лють та непоборність. Цікавим є те, що найфантастичніші речі відбуваються під час мандрів Греттіра у вигнанні.

Більшість дослідників зійшлися на тому, що лейтмотивом «Саги» є мотив страху темряви. Його зв'язок із контекстом очевидний: страх темряви в Греттіра виникає через прокляття друга Глама, і саме він починає безпосередньо впливати на його долю після перемоги над чудовиськом. Ім'я Glámr ймовірно, перекладається як «сутінок» [4, с. 167]. У збірці «Den norsk-islandske skjaldedigtning» слово glámr зустрічається у ранній скальдичній поезії як одне з хейті місяця: «...mulinn, tungl ok glámr <...> lúna,/ nið, fengari (молодик, нічне світило й сутінок <...> місяченько, слабкість, місяць). Звернемо увагу, що у давньоісландське слово піð (слово-синонім) має значення «занепад», «спад», «слабкість» тощо [4, с. 313].

У зіткненні Глама й Греттіра можна вбачати вираження певного переживання, а саме почуття неповноцінності. Цю неповноцінність можна замінити на схоже почуття – на усвідомлення минулості життя, а з нею й занепад власних сил. Такому твердженню знаходиться підтвердження, наприклад, в асоціації зі смертю серед індо-європейських народів; до того ж, найбільш напружений момент битви цих героїв відбувається як раз під місячним сяйвом: «Яскраво світив місяць <...> Й ось, коли Глам впав, місяць якраз вийшов з-за хмари, й Глам витріщився на Греттіра <...> Й тут напала на нього така слабкість, від усього разом <...> що він не був спроможний меча підняти й лежав між життям й смертю» [2, с. 63]. Інтерпретувати наведений фрагмент можна таким чином: Греттір споглядав занепад, або старіння місяця, і з того часу він почав марити місячним затемненням – героя переслідували думки про смерть.

Список використаних джерел

1. Воронова М.Ю. Скандинавські саги в дослідженнях Омеляна Прицака. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Історичні науки, 2020. 31 (70) № 3.
2. Стеблин-Каменский М. И. *Saga o Grettire*. Новосибирск, 1976.
3. Boer R.C. *Grettis saga Asmundarsonar*. University of Ottawa. 1900.
4. Vigfusson G.T. *A Concise Dictionary of Old Icelandic*. Oxford University Press, 1910.

*Бражна Анастасія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Мельник Павло Юрійович*

«Використання різних видів тестового контролю при формуванні англомовної граматичної компетентності учнів основної школи»

Упродовж розвитку методики як науки виокремили основні методи контролю: письмова перевірка знань, усна перевірка знань, тестова перевірка знань та графічна перевірка знань. Частково до методів контролю відносять спостереження. У зв'язку з широким поширенням болонської системи освіти в Україні тестовий контроль набув значного поширення.

Найчастіше контроль здійснюється у формі тестування. Тестовий контроль є ефективним засобом, адже забезпечує практичність, яка характеризує доступність та посиленість для виконавців тесту, і надійність, що визначає стабільність та практично схожі результати при повторному застосуванні контролю[2, с. 55].

Тест вирізняють з-поміж звичайного контролю чи контрольної роботи. Це пов'язано з тим, що оцінка за тест є більш об'єктивною і має чітку систему вимірювання чи оцінювання. Тим часом контрольна робота часто містить долю суб'єктивності і залежності від настрою та вражень вчителя[5, с. 148].

Говорячи про тест з боку формування граматичної компетентності, О. Петрашук виділяє основною метою такого тесту вимірювання рівня сформованості граматичної компетентності або здатності учнів розуміти чи вживати певну граматичну структуру, яка підходить під мовленнєву ситуацію чи є типовою для ситуації. Під час розробки тесту важливо дотримуватися основної мети. Сама процедура розробки складається з визначення, добору та опису тестових завдань [3, с. 9]. Тестові завдання для формування граматичної компетентності можуть групуватися за об'єктами контролю:

1. Тестові завдання для визначення рівня засвоєння граматичних знань.
2. Тестові завдання для визначення рівня сформованості рецептивної граматичної навички.
3. Тестові завдання для визначення рівня сформованості репродуктивної навички.
4. Тестові завдання для визначення рівня сформованості іншомовної граматичної компетентності.

Відповідна кожна група буде містити ті види тестових завдань, котрі найбільше підходять. Найочевидніше вони поділяються на тестові завдання з вибірковою та конструйованою відповіддю. У тестових завданнях з вибірковою відповіддю потрібно обрати правильний варіант з представлених. Приклади тестів будуть надаватися на основі граматичного матеріалу, котрий вивчають в 7 класі [1]. Найпоширенішим є тестове завдання альтернативного вибору, котре може здійснюватися у двох виглядах:

Приклад 1: I can't eat the soup. It is _____ hot.

- A. Too
- B. Enough

Приклад 2: I don't like this coffee. It's not sweet *enough*.

- A. True
- B. False

У таких питаннях міститься лише одна відповідь, тому при використанні таких завдань не виникає особливих труднощів. Однак під час виконання тестового завдання множинного вибору учнів часто плутаються у кількості правильних відповідей або ж пропускають прочитання умови завдання, де вказується «правильну» чи «правильні».

Приклад 3: The film was _____ boring to watch so we left the cinema early.

- A. too
- B. so
- C. much
- D. enough

Останнім видом завдань з вибірковою відповіддю є завдання перехресного вибору, де учні мають як мінімум дві колонки слів чи словосполучень, котрі за вказаним принципом потрібно з'єднати, наприклад, 1-b, 2-a, 3-c.

Приклад 4: Match two parts of the sentences.

1. He was reading a book
 2. Suddenly he remembered
 3. When mother returned home
- a. that he had left his mobile phone at home.
 - b. while his wife was cooking supper.
 - c. her children were playing in the living-room.

Тестові завдання з конструйованою відповіддю сприймаються учнями більш важко, адже мають вищу складність і можливості вгадати відповідь набагато менше. Найчастіше використовують тестові завдання з вільно конструйованою очікуваною відповіддю, де учні мають за певною умовою написати речення, фразу чи слово.

Приклад 5: Write questions to the given sentences to get more information.

1. I improved my knowledge of English last summer.
2. They enjoyed the performance yesterday.

Використовуються також завдання на встановлення правильної послідовності. Такі тестові можна використовувати для контролю прочитаного, тому що можна легко перевірити послідовність подій. Для формування граматичних навичок таке завдання трохи видозмінене. Найпростіше – встановити послідовність слів у реченні, що перевірить знання граматичної структури.

Приклад 6: had/dinner/they/When/called/eaten/you?

When you called had they eaten dinner? – відповідь

Ще до тестових завдань відносяться завдання на коротку відповідь чи доповнення речення. Часто використовують питання на доповнення визначення, так виникає здатність перевірити знання структури.

Приклад 7: Past Perfect Tense утворюється за допомогою...

Приклад 8: Complete the sentence putting question tag.

You must eat well but not too much of one food, ...?

Загалом тестові завдання є достатньо короткими, тому їхнє виконання не вимагає велику кількість часу. Психологічно учні також схильні виконувати тест швидше, ніж будь-яку вправу чи завдання відкритого типу. Тест є найбільш економною формою здійснення контролю і забезпечує об'єктивність оцінювання вчителем. Для формування граматичної компетентності тестування є найпоширенішою формою контролю, яка дозволяє чітко закріпити вивчений граматичний матеріал та виявити моменти, котрі учні не засвоїли чи важко даються.

Список використаних джерел

1. Англійська мова: Підручник для 7-го класу закладів загальної середньої освіти (7-й рік навчання). — 2-ге вид., перероблене. — Тернопіль : “Видавництво Астон”, 2020. — 224 с. : іл.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Петрашук О.П. Тестовий контроль у навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі : [монографія]/ О.П. Петрашук. – К. : Видав. центр КДЛУ, 1999. – 261 с.
4. Смеловська О.В. Рівнозначні тестові завдання з англійської мови. Англійська мова та література. 2003. № 22–23. С. 32–37.
5. Удовиченко В.В. Комплекс тестових завдань для контролю рівня сформованості граматичних навичок читання англійською мовою студентів 12 немовних вищих навчальних закладів // Вісник КДЛУ. – Серія “Педагогіка та психологія”. – 2000. – Вип. 2. – С. 148-153

*Вовк Ірина Владиславівна
студентка V курсу
спеціальності «Середня освіта:
англійська та німецька мови і зарубіжна література»*

Науковий керівник:

«Дискусія як інтерактивний метод формування комунікативної компетентності у говорінні»

Під дискусією у широкому значенні слова зазвичай розуміють конструктивне, змістовне, раціональне обговорення протилежних точок зору щодо певної проблеми з метою знайти більш правильну думку чи взаємоприйнятне вирішення проблеми [2, с. 37].

Своєрідність дискусії полягає в тому, що вона передбачає навчання на моделях, прикладах, помилках інших учасників дискусії, а також дозволяє реалізувати активність студента через його участь в обговоренні проблем, що становлять для нього інтерес. Дискусія широко використовується на заняттях з іноземної мови як реалізації мовленнєвих можливостей студентів у різних ситуаціях спілкування [2, с. 39].

У професійному навчанні дискусія застосовується в тих ситуаціях, коли обмін знаннями, думками та переконаннями може призвести до нового погляду на професійну діяльність, якість явище, оточуючих людей, а також для організації інтенсивної розумової та ціннісно-орієнтованої діяльності студентів, розвитку навичок міжособистісної взаємодії та забезпечення зворотного зв'язку. Під час дискусії студенти обговорюють проблемні питання, що спричиняють зіткнення думок співрозмовників, їх поглядів, суджень, що у свою чергу викликає мовні та мовленнєві труднощі, зумовлені особливостями перебігу непередбаченого мовлення, що виходить за межі понять та уявлень, іншомовні відповідності яких відомі. Тобто саме в процесі дискусії часто виникають комунікативні невдачі, що вимагають володіння відповідними компенсаторними вміннями для їх усунення.

Важливою рисою вільної дискусії є її самоорганізація. Викладач керує діалогом; підтримує, стимулює обговорення теми/проблеми; заохочує обмін інформацією, різні підходи до обговорюваного питання; спонукає студентів до пошуку згоди як загальної думки чи рішення. Залежно від форм комунікації учасників розрізняють такі типи дискусії:

- централізована (спілкування членів групи відбувається лише через керівника дискусії);
- кругова (члени дискусії спілкуються безпосередньо лише з двома членами групи);
- децентралізована (усі мають рівні комунікативні можливості).

Успіх дискусії залежить багато в чому від конкретності формулювання теми, вираженості у ній спірного моменту, свого роду «енергетичного заряду», здатного викликати бажання говорити; від уміння викладача спрямовувати обговорення, створювати та підтримувати дискусійну атмосферу; від уміння учасників знаходити та висловлювати вагомні аргументи [1, с. 578].

Крім того, успіх дискусії іноземною мовою забезпечується такими факторами:

- 1) зниженням рівня складності розумового завдання, щоб в студента була можливість контролювати мовну форму;
- 2) встановленням строгих рамок у вигляді уявлень та понять, іншомовні відповідності яких відомі мовця;
- 3) високим рівнем автоматизації мовленнєвих навичок та багатим діапазоном мовленнєвих засобів, вживання яких перебуває на рівні навички;
- 4) досвідом участі студентів у дискусіях та розмовах рідною мовою [1, с. 576].

Існує думка, що ефективна дискусія проходить у своєму розвитку чотири етапи: 1-й етап (фактографічний) включає збір даних і фактів з обговорюваної проблеми; 2-й етап (діагностичний, чи оціночний) складається з оцінки отриманих даних та їх інтерпретації; 3-й етап – це етап безпосередньо дискусійний, під час якого відбувається пошук відповіді на поставлене питання; 4-й етап – прийняття тези чи антитези. Два перші етапи, як і два

наступних, можуть поєднуватися. Перші два етапи є підготовчими, третій та четвертий – безпосередньо виконавчими.

Отже, дискусія сприяє розбудові комунікативних навичок студентів, їхніх умінь чітко, логічно формулювати свої думки, слухати й висловлюватися відповідно до теми спілкування.

Список використаних джерел

1. Іщенко Т. М. Дискусія – шлях до формування знань та практичних компетенцій ділового англійського мовлення студентів-економістів старших класів. Тренінгові технології як засіб формування знанневих та практичних компетенцій : досвід факультетів і кафедр : зб. матеріалів наук.-метод. конф. : у 2 т. Т.2. К. : КНЕУ, 2009. С. 576–579.

2. Кучерук О. Шляхи формування мовленнєвої компетентності: психолінгвістичний підхід до навчання рідної мови. Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: Нау.-теорет. Зб. Випуск №12. Переяслав Хмельницький. 2007. С. 37 – 41.

*Волочнюк Катерина Михайлівна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (українська мова і література,
англійська мова)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна*

«Лексико-граматична і морфологічна класифікації англійських суфіксів»

Абсолютний прогрес мови, як зазначають науковці, виявляється, насамперед, у розвитку словникового складу, а постійний його розвиток, як наголошував видатний український мовознавець Ю. О. Жлуктенко, зумовлюється тим, що він у своєму існуючому стані ніколи не може відбити всю безмежність людського досвіду, безмежність навколишнього світу [2, с. 156]. Щоб вивчати динаміку словникового складу на певному етапі, потрібно спочатку проаналізувати процедури та правила формування мовних одиниць, адже вона безпосередньо пов'язана з їх похідністю, трансформаціями та модифікаціями мовних знаків. Розвиток словотвору, зокрема, є основою для дослідження динаміки словникового складу.

Мова постійно розвивається на всіх рівнях, враховуючи зміни в звуковій системі, морфологічному складі слова та семантиці слова та словосполучення. Однак найбільш помітні й відчутні зміни відбуваються в лексиці – словниковому складі мови. Відомо, що одним із основних засобів словотвору є суфіксація – творення нових слів або форм слова за допомогою суфіксів [4]. Англійська мова постійно збагачується новими словами, тому виникає потреба не лише у вивченні нових лексичних одиниць, а й засобів їх утворення, тож, незважаючи на те, що ця тема знайшла відображення у безлічі досліджень та наукових праць, вона лишатиметься актуальною, доки мова існуватиме та розвиватиметься.

Зазначимо, що нема єдиної класифікації цих частин слова, оскільки нема єдиних критеріїв для їх класифікування.

У переважній більшості випадків суфікси змінюють лексичне значення слова й частиномовну приналежність. Але є невелика група суфіксів, що переводять слово тільки до іншої семантичної групи: *friend* (конкретне) – *friendship* (абстрактне).

Отже, розглянемо лексико-граматичну класифікацію, що ґрунтується на характеристиці основи слова, до якої додаються суфікси.

Наприклад:

1. Віддієслівні (deverbial), що поєднуються з дієслівною основою:

-*er* додається до дієслова, щоб утворити іменник, який позначає людину або річ, яка займається дією, описаною в дієслові: а *speaker* (дповідач), а *teacher* (учитель), а *driver* (водій), а *writer* (письменник);

-*ing* використовується для творення іменників на позначення дії, результату, процесу: *speaking* (мовлення), *monitoring* (моніторинг), *consuming* (споживання);

-*ment* додається до дієслова або прикметника, щоб утворити іменник, який позначає дію або процес, що відбувається, або стан, до якого приходять об'єкт: *development* (розвиток), *achievement* (досягнення), *enjoyment* (насолода);

-*able/-ible* приєднуються до дієслова або прикметника, щоб утворити прикметник, який вказує на здатність, можливість, важливість: *breakable* (такий, що легко ламається), *flexible* (гнучкий), *responsible* (відповідальний).

2. Відіменникові (denominal), що прикріплюються до іменникової основи:

-*ful* має властивість утворювати прикметники з наявністю певної ознаки, сполучаючись із дієсловами та іменниками: *beautiful* (красивий), *peaceful* (спокійний), *useful* (корисний);

-*ist* виражає приналежність особи до певної професії, напряму в науці й под.: *novelist* (романіст), *journalist* (журналіст), *linguist* (лінгвіст).

3. Відприкметникові (deadjectival), що сполучаються з прикметниковою основою:

-*en* використовується з прикметником, щоб утворити дієслово зі значенням «ставати» чи «відбуватися»: *to widen* (розширювати), *to harden* (тверднути), *to soften* (пом'якшувати), *to enlighten* (просвіщати), *to loosen* (ослаблювати);

-*ly* вживається з прикметником, щоб утворити прислівник, який вказує на спосіб виконання дії або на характеристику об'єкта: *slowly* (повільно), *happily* (щасливо), *completely* (повністю);

-*ness* використовується з прикметником або дієсловом, щоб утворити іменник, який позначає абстрактну характеристику об'єкта: *kindness* (доброта), *happiness* (щастя), *darkness* (темрява).

Питання вивчення процесів словотворення є ключовим для вивчення англійської мови. Знання методів та інструментів словотворення допомагають швидше сформулювати активний словник, розширювати лексичний запас, а також сприяють розумінню нових похідних слів на основі кореневих слів та суфіксів. Вивчення цих процесів є основою значного збагачення філологічного досвіду, що дозволяє розширити мовні можливості та підвищити рівень мовної та комунікативної компетенції в англійській мові

Список використаних джерел

1. Суфікси в англійській мові. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.englishdom.com/ua/blog/sufiksi-v-anglijskij-movi/> (дата звернення 06.03.2023).
2. Жлуктенко Ю. А. Питання мовознавства. К., 1958. 250 с.
3. Молодан Д. В. Стилiстично-маркованi суфiкси сучасної англійської мови. 2018. 70 с.
4. Тлумачний словник української мови. Режим доступу: <https://slovyk.ua/index.php?sword=%D1%81%D1%83%D1%84%D1%96%D0%BA%D1%81> (дата звернення 06.03.2023).
5. Suffixes in English Grammar / By Richard Nordquist. 2018.

*студентка IV курсу
спеціальності «035 Філологія
(германські мови та літератури
(переклад включно)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна*

«Особливості використання новітніх інформаційних технологій для інтенсифікації навчання письма»

Розвиток новітніх технологій завжди слідував за новими відкриттями в інших, часом суміжних, галузях розвитку людської думки та потреб суспільства. Технології навчання завжди будувалися нових теоріях психології навчання. Друга половина ХХ ст. ознаменувалася відкриттям, яке дуже вплинуло на розвиток усіх сторін життя суспільства – появою персонального комп'ютера та сучасних засобів комунікації. Слово технологія походить від грецького *techné*, що в перекладі означає «мистецтво», «майстерність», «вміння».

Комп'ютерні інтерактивні технології відіграють значну роль при формуванні знань. Головна їхня перевага полягає в тому, що вони можуть «долучати учнів безпосередньо до процесу мислення, народження і становлення думки, а також закріплення знань. Але при їх використанні слід враховувати, що прагнення вчителя збільшити кількість інформації в комп'ютерній навчальній програмі призводить до «спрацьовування» захисних механізмів нервової системи учня, а бажання підвищити швидкість інформаційного потоку або тривалість занять призводить до зниження якості засвоюваної навчальної інформації, до збільшення кількості помилок, погіршення настрою і самопочуття користувача [1, с. 222].

Мультимедіа (*multimedia*) – це сучасна комп'ютерна технологія, яка дозволяє об'єднати в комп'ютерній системі тексти, звуки, відео, а також графічні малюнки та анімацію (мультиплікацію). Т.О. Петрова зазначає, що мультимедійні інтерактивні технології відрізняються динамічністю, основа якої не тільки в русі об'єкта на екрані, але і в монтажі, що допомагає виділити сутність, найбільш важливе, головне в об'єкті або явищі [2, с. 22].

О.А. Позигун зазначає, що технічні засоби дозволяють подавати інформацію в потрібній послідовності і в потрібних пропорціях, акцентуючи увагу на тих частинах об'єкта, які в даний момент є предметом обговорення [3, с. 386].

Інтернет-технології сприяють інтеграції національної системи освіти в інфраструктуру світового співтовариства. Все більшого значення набуває організація спільних проєктів учнів з різних регіонів, обмін досвідом вчителями, вченими. При цьому змінюються форми взаємодії учнів, вчителів та освітнього середовища. Інформатизація освіти спрямована на підвищення якості змісту освіти шляхом заміни традиційних технологій навчання на більш ефективні, інформаційні технології.

Складно не погодитися, що можливості Інтернет-ресурсів і технологій в процесі навчання німецькій мові великі і при грамотному використанні Інтернет-технології сприяють оптимізації навчального процесу. Існуючі Інтернет-технології можуть представляти інформацію не тільки у вигляді тексту, але і гіпертексту, аудіо, відео. Розмаїття тем, видів діяльності мотивують учнів.

Активне залучення викладачів до процесу освоєння Інтернет простору привели до створення навчальних ресурсних баз, що надають педагогам новітні матеріали для навчання іноземним мовам.

Для створення інтерактивних вправ інтернет простір надає достатню кількість

ресурсів, як платних, так і безкоштовних, що розрізняються за своїм інструментарію.

З розвитком комп'ютерної техніки роль писемного мовлення підвищилася, а поява електронної пошти, соціальних мереж та інших сервісів мережі Інтернет створили необмежені можливості для інформаційного обміну. Висловлюються думки про те, що слід відходити від традиційних форм навчання писемного мовлення та розглядати питання з погляду нових підходів [1, с. 36]. Основною метою вивчення іноземної мови у сучасній основній школі є формування комунікативної компетентності, а такі цілі як освітня, виховна та розвиваюча здійснюються під час виконання цієї головної мети. Сьогодні Інтернет є міжнародним багатонаціональним суспільством, де кожен його учасник має свою власну манеру спілкування та самовираження. Існування мережі базується на електронному спілкуванні великої кількості людей у всьому світі, які розмовляють одночасно – це найбільша за розмірами та кількістю учасників розмова, яка будь-коли відбувалася. Однак ці розмови здебільшого здійснюються письмово. Саме тому так важливо, щоб учень опанував письмову мову на достатньому рівні. Головним стає досягнення мети спілкування, встановлення контакту, результат взаємодії.

Отже, використання інформаційних технологій на уроках іноземної мови дозволяє реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні, забезпечує індивідуалізацію та диференціацію навчання в учнів.

Комунікативний підхід у навчанні письмової мови іноземною мовою наближає навчальний процес до справжньої мовленнєвої взаємодії, полегшує процес засвоєння знань шляхом їх безпосереднього, практичного використання, що дає змогу скоротити час засвоєння необхідних знань, закріпити отриманий досвід, зробити процес навчання цікавим та ефективним, виробити мотивацію до подальшого розвитку навичок та умінь спілкування іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. Бориско Н.Ф. Теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів для мовної міжкультурної підготовки вчителів іноземних мов (на матеріалі інтенсивного навчання німецької мови): Дис. докт. педагог. наук: 13.00.02 К., 2000. 508с.
2. Петрова Т.О. Навчання учнів технологічного профілю підготовленого монологу переконання англійською мовою з використанням ресурсів Інтернету/ Т.О.Петрова, Н.К.Скляренко. Бібліотечка журналу «Іноземні мови», 2006. вип.4. К.: Ленвіт, 2006. 64с.
3. Подзигун О.А., Петрова А.І, Клос Н.С. Використання проблемно-орієнтованого навчання засобами інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні іншомовної компетентності майбутніх фахівців. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : збірник наукових праць. Випуск 5. За ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало. Львів: ЛБУ БЖД, 2017. с. 269-272.

*Ганенко Наталія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна*

«Використання відеофрагментів як засобу формування англомовної лінгвосоціокультурної компетентності учнів старшої школи»

Сутність проблеми. Для повноцінного спілкування між представниками різних

мовних та культурних просторів важливо володіти не лише мовленнєвими компетентностями в аудіюванні, говорінні, читанні і письмі, але й лінгвосоціокультурною компетентністю для цілковитого розуміння між мовцями. Наприклад, С. Г. Тер-Мінасова зазначає, що «мови мають вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, які розмовляють цими мовами» (переклад наш) [5, с. 27].

Дослідженню формування та розвитку лінгвосоціокультурної компетентності присвятили свої роботи безліч видатних науковців. Серед них можливо виділити Є. В. Долинського, Н. Ф. Бориско, Н. В. Кардашову та М. О. Богатирьову, які досліджували сутність даного поняття. Розглядом структурних елементів займалися Л. П. Костікова, О. І. Морозова, Н. Ф. Бориско, О. Б. Бігич та С. Ю. Ніколаєва.

Однак, попри наявність широкого ряду досліджень присвячених формуванню лінгвосоціокультурної компетентності незначна їх кількість розглядає інноваційні методи навчання.

Таким чином, **актуальність** нашого дослідження визначається підвищенням суспільного інтересу до новітніх методів викладання та застосування нових матеріалів, зокрема відеофрагментів, для розвитку лінгвосоціокультурної компетентності. Також фактор активного впровадження дистанційного навчання в освітній процес зумовлює важливість використання інтернет-ресурсів для роботи на уроках.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування доцільності використання відеофрагментів на уроках англійської мови з метою підвищення рівня сформованості лінгвосоціокультурної компетентності, дослідити інтернет платформи для роботи з відеофрагментами, визначити психологічні та вікові особливості учнів старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Вступаючи в усну іншомовну комунікацію з представниками англійської культури виникає потреба не тільки в володінні лексичним, граматичним мовними мінімумами та навичками в аудіюванні та говорінні, але й в «країнознавчих та фонових знаннях про національні традиції, звичаї, специфіку вербальної та невербальної поведінки» [1, с. 366]. Саме таке визначення лінгвосоціокультурній компетентності дає Н. В. Кардашова.

Науковцями пропонується декілька класифікацій структурних елементів вищевказаної компетентності, проте в нашій роботі ми дотримуємось поглядів С. Ю. Ніколаєвої з цього питання. Дослідниця виділяє такі структурні елементи лінгвосоціокультурної компетентності як соціолінгвістична, соціокультурна та соціальна [2, с. 93]. Особлива увага звертається на оволодіння учнями способами соціальної взаємодії, як невід'ємної частини формування в них лінгвосоціокультурної на іншомовної комунікативної компетентностей.

Навчальні програми висувають вимоги щодо рівня сформованості англійської лінгвосоціокультурної компетентності учнів старшої школи. Вказується, що старшокласники повинні: володіти «знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни виучуваної мови» [3, с. 4], бути залученими до діалогу культур та усвідомлювати значення іноземної мови в полікультурному світовому просторі, мати позитивне ставлення до іноземної мови, повагу до іноземної культури, традицій, звичаїв, а також поважати носіїв мови. Також акцентується увага на «готовності брати участь в іншомовному спілкуванні» [3, с. 5; 4].

Для задоволення рівня вищеперелічених вимог нами було запропоновано використання відеофрагментів. Науковець Едгар Дейл, який одним із перших почав використовувати аудіо-візуальні матеріали в процесі навчання, у своїх працях називав перегляд відео та пряме спостереження одними з найбільш дієвих методів сприйняття матеріалу в яких споглядач не приймає активної участі [6]. Дану ідею яскраво ілюструє «Піраміда пізнання» створена вченим (Рис. - 1).

Рис. 1 «Піраміда пізнання»

До переваг відеоматеріалів варто віднести залучення одразу декількох каналів сприйняття, що призводить до активізації учнів на уроці, підвищення рівня уваги, а також покращення запам'ятовування матеріалу що подається, адже одночасно задіюється зорова та слухова пам'ять. Також автентичні відеоматеріали (наприклад фільми та серіали) є максимально наближеними до реальних актів комунікації і краще сприяють розвитку лінгвосоціокультурної компетентності.

Питаннями критеріїв відбору відеоматеріалу займалися такі вчені як Л. П. Полушина, А. І. Ісенко, Н. М. Лутковська тощо. Розглянувши різні класифікації критеріїв відбору відеоматеріалу, нам вдалось виділити такі, до яких зверталась більша частина дослідників, а саме: автентичність, відповідність фрагмента рівню володіння мовою учнем, соціокультурний потенціал відеофрагменту та його тривалість.

До питання дослідження вікових та психологічних особливостей учнів старшої школи звертались науковці В. Г. Редько, Т. І. Лях, В. П. Кутішенко та інші. Проаналізувавши їх праці, нам вдалось з'ясувати, що розвиток мотиваційної складової в процесі навчання від молодшого до старшого шкільного віку змінюється від бажання догодити батькам, до бажання саморозвитку та самореалізації у подальшому житті, покращуються та систематизуються процеси пам'яті та уваги в порівнянні з попередніми етапами, відбувається розвиток критичного та аналітичного способу мислення, з'являється психологічна необхідність у формуванні навичок та вмінь комунікації й соціалізації, а також необхідність у самопізнанні.

В нашій статті ми також детально оглянули ряд інтернет платформ для роботи з відеофрагментами в навчальних цілях серед яких ISLcollective, H5P, Listen in English, lyricstraining, Genially та інші. В процесі дослідження вдалось з'ясувати, що найширший перелік режимів для створення вправ для роботи з відеоматеріалами представлений на ресурсі H5P, а найбільша кількість готових матеріалів на платформі ISLcollective.

Пропонуємо розглянути приклад рецептивно-репродуктивної некомунікативної вправи на загальне розуміння побаченого створеної на основі відеофрагменту з фільму "Paddington" 2014 року режисера Пола Кінга. Вправа пропонується учням на текстовому або післятекстовому етапі роботи з відеофрагментом. Учням необхідно виконати тести множинного вибору, виконати вправу на відновлення послідовності висловлювання та дати відповіді на запитання в процесі перегляду. Вправи доступні за посиланням: <https://view.genial.ly/63ca857b16d9fe0010388e08/presentation-paddington-part-1>

Висновки. Провівши дане дослідження, ми можемо підсумувати, що формування лінгвосоціокультурної компетентності за допомогою використання відеофрагментів має великий потенціал у процесі навчання англійської мови у старших класах. Вправи, розроблені за допомогою цієї технології, допомагають учням простіше адаптуватися в англомовному середовищі та вступати в повноцінну комунікацію з носіями мови.

Список використаних джерел

1. Кардашова Н. В. Роль лінгвосоціокультурної компетентності у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови. Молодий вчений. / Н. В. Кардашова., 2017. – 368 с.
2. Методика навчання іноземних мов і культур : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич та ін. ; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ, 2013. – 590 с.
3. Навчальні програми з іноземних мов¹ для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>.
4. Ніколаєнко В.В. Міжкультурна комунікація в університетському просторі: колективна монографія [за ред. Н.І. Ушакова] Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. С. 123-140. <https://karazinbook.com/knyga/mizhkulturna-komunikaciya-v-universitetskomu-osvitnomu-prostori>
5. Тер-Мінасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Мінасова. – Москва: Слово, 2000.
6. Wagner R. W. Edgar Dale: Professional [Електронний ресурс] / Robert W. Wagner // Taylor & Francis, Ltd.. – 1970. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.jstor.org/pss/1475566>.

*Гах Ксенія Володимирівна
студентка I курсу
спеціальності «Хореографія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Кувшинова Наталія Мефодіївна*

«Modern English-language media texts. Internet meme as a media text»

Modern mass media provides a wide range of services, including print media like newspapers and magazines, as well as television and radio broadcasts. Notably, internet texts are becoming increasingly popular as they are transmitted through the internet.

On the internet, media texts can be things like documents, blogs, social media posts, recipes, and online newspaper and magazine articles.

Among of the media texts on the internet, internet memes are interesting for scientific research as they represent popular forms of internet communication. In a broad sense, an internet meme is a unit that transmits cultural information from one internet user to another. Internet memes can have different formats, from videos to familiar slogans and jokes.

In a narrower sense, an internet meme is a phenomenon of communication that transmits specific cultural information and has a standardized form (an image and text in a square frame). The term “internet meme” derives from the term “meme” proposed by British scientist R. Dawkins in 1976 in his book “The Selfish Gene”.

Dawkins defined a meme as a unit of cultural information transmitted from person to person and cited melodies, persistent words, and phrases as examples.

An internet meme can be considered a modern media text because, first of all, it is a product of the media industry and operates within the media system of the internet. Secondly, an internet meme is a textual creation aimed at a wide audience. It has a mass-oriented character and is addressed to a large number of people.

Since an internet meme is a phenomenon that has appeared relatively recently and has an original, non-standard nature, it is difficult to classify it into a specific category of media texts. According to T. H. Dobroklonska's classification, media texts can be divided into categories such as news, informational analysis and commentary, essays, and advertising, but internet memes do not fit the genre characteristics of any of these categories.

O. V. Krasnoyarova distinguishes several types of media texts, including print texts of newspapers and magazines, television and radio texts, film productions, mobile communication texts (such as SMS and chat), internet texts, and alternative communication texts, which can include rumors and street announcements.

According to this classification of media texts, an internet meme belongs to the category of internet texts. Today, the significance of the internet as a modern means of mass communication and as a platform for the functioning of media texts is recognized. As a media text, an internet meme has properties that are characteristic of this type of text.

Among the characteristics of an internet meme as a media text, intertextuality, interactivity, hybridity, and template-based nature can be distinguished.

Intertextuality refers to the presence of links between texts, allowing them to refer to each other. Intertextuality is a fundamental characteristic of media texts. This category is clearly evident in internet communication because internet texts form a network in which all elements are interconnected.

Interactivity involves the ability of subjects to interact during communication. It is realized through feedback and dialogue. Internet memes, like other media texts, are characterized by interactivity. Firstly, internet memes are part of internet communication, which determines their openness, publicity, and accessibility to any internet user. Internet memes as a genre are oriented towards maximum interactivity, which is expressed in their desire to reach the recipient, not to leave them indifferent, and to interest them.

Among the characteristics of an internet meme as a media text, intertextuality, interactivity, hybridity, and template use can be identified.

Intertextuality is understood as the presence of connections between texts that allow them to refer to each other. Intertextuality is a fundamental characteristic of media texts. This category is clearly traced in internet communication because internet texts form a network in which all elements are interconnected.

Interactivity involves the possibility of interaction between subjects in the communication process. It is realized as the possibility of feedback and dialogue. Internet memes, like other media texts, are characterized by interactivity.

Firstly, internet memes are part of internet communication, which determines their openness, publicity, and accessibility for any internet user. Internet memes as a genre are oriented to be as interactive as possible, which is expressed in their desire to reach the recipient, not to leave them indifferent, to interest them.

Secondly, the interactivity of internet memes is realized in the recipient's ability to provide feedback in response to the internet meme. Feedback is provided in the form of likes, dislikes, and comments from users. It is important to note that the recipients of internet memes, who are ordinary internet users, can act as meme translators and can replicate memes, share them with other users, providing an endless process of meme replication. The popularity of a particular meme is always expressed in its active dissemination on the internet. When an internet meme ceases to be popular, the replication process stops, and the meme fades away.

Thirdly, hybridity involves combining several heterogeneous elements within one unit. In the context of a media text, hybridity means combining several components within one media text.

Language first and foremost involves integrating verbal, visual, and audio information. According to H. S. Melnyk, "new media producers model and integrate different heterogeneous components such as verbal, visual, audiovisual etc. in a single semantic space". Internet memes, as a form of media text, also have a hybrid character expressed through the combination of

verbal (textual) and visual (graphic) information. Thus, an internet meme engages not only one channel of information transmission, but several, which allows us to speak of its hybrid form.

The hybrid form of internet memes is of great importance in the process of information transmission. Firstly, the semantics of internet memes are significantly enriched by the presence not only of verbal, but also of visual information, meaning that a single meme can convey deeper meaning. In addition, the presence of verbal and visual components in internet memes influences the pragmatics of internet memes, meaning that they can effectively influence the recipient because the graphic possibilities of the meme make it vivid, expressive, and impactful.

Fourthly, template is one of the key characteristics of any media text, because when it is published in the media, it must fit into a certain genre and meet the stylistic, functional, and discursive requirements of that genre.

Many internet memes form series consisting of a long series of memes, such as the “Drakeposting” series. This meme is taken from Drake’s Hotline Bling music video, in which there is a movement where the performer holds his hand near his face, turning away from something disgusting.

No-no-no: Take this bus and get to work 5 minutes early.

Ohh yes: Take the next bus and be 15 minutes late.

Another interesting example is the “Think about it” meme. Four years ago, the BBC posted a mini-documentary called Hood Documentary. A scene in which Simpson smiles and points to his head after saying that a woman is beautiful because she is smart has become legendary. This meme is commonly referred to as “Think about it”.

It can also be just funny pictures, like these ones: Memes can also be created for a limited community, for example, fans of a particular movie / TV show.

Список використаних джерел

1. Вжещ Я. Л. Базові категорії медіа лінгвістики: медіа-мова, медіа-дискурс, медіатекст. *Нова філологія*. 2014. №60. С. 23–27.

2. Рязанов А. С. Мем як комунікативна одиниця: синхронія та діахронія поняття. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Соціальні комунікації». №14. 2018. С. 1–6.

3. Shifman L., Telwall M. Assessing global diffusion with Web memetics: The spread and evolution of a popular joke. *Journal of the American society for Information Science and Technology*. 2009. V. 60, Issue 12. pp. 2567–2576.

*Герінг Вікторія Іванівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Педагогічне спілкування педагога як елемент взаємодії учасників освітнього процесу»

Актуальність дослідження. Під час початку роботи в школі більшість молодих вчителів стикаються з проблемою спілкування з дітьми, адже спрямованість педагогічного спілкування полягає в тому, що педагог повинен передавати інформацію, а учні мусять її засвоювати, часто забуваючи що має розвиватись і мовлення дітей, їх особистість. В

результаті чого поза увагою вчителя часто залишаються потреби дітей в вираженні своїх емоцій, думок, а отже починають виникати невдоволення, непорозуміння з боку учнів, а отже важче працювати і педагогу. Тобто вчитель має знати в чому причина порушень, і добре володіти стилями, формами, методами спілкування, щоб запобігти причинам їх виникнення, уміло спрямовувати учнів на розвиток їх особистості, самопізнання.

Мета дослідження - полягає в тому, щоб проаналізувавши досвід педагогів, їх уміння, культуру спілкування і його ефективність в навчально - виховному процесі, запропонувати шляхи і способи удосконалення мовлення вчителя.

Педагогічне спілкування — це форма комунікативної взаємодії вчителя з учнями, їхніми батьками, колегами, у якій реалізуються наперед визначені педагогічні функції та яка спрямована на інтелектуально-особистісне зростання учнів. Для того щоб красиво, правильно спілкуватися необхідно чудово володіти мовленням, яке є засобом професійної діяльності вчителя. Для цього потрібно вчитися, читати багато літератури, розвивати виразність мови, очистити її від фальшивих, брутальних, не літературних слів, виразів, вводячи в мовлення побільше слів ввічливості. Мовлення вчителя є показником педагогічної культури, засобом вираження і самоутвердження його особистості. Мовленнєва діяльність вчителя початкових класів є складовою його педагогічної майстерності. Це інструмент за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні задачі: складну тему зробити цікавою і привабливою, створити щирю атмосферу спілкування в класі, взаєморозуміння, взаємо підтримки, тобто вселити в учнів віру в себе, відчувати себе захищеним [2].

В. Сухомлинський вважав що слово має особливу психотерапевтичну функцію педагога, казав, що це обов'язкова умова спілкування – діалог між учителем і учнем. Тобто вчитель повинен говорити так, щоб діти відчували в його словах волю, культуру, особистість. А. Макаренко вважав, що найкращим для вчителя є досвід. Говорячи що справжнім майстром можна стати тільки тоді, коли навчишся говорити. Сказав він так після того як прийшовши в школу і відчувши свою безпорадність у відносинах з дітьми, став наполегливо працювати, удосконалювати свій голос, дикцію, дихання [2].

Ми виділяємо такі стилі педагогічного спілкування:

1. Авторитарний: характерна тенденція до наказового тону, різких зауважень з боку педагога. Авторитарний викладач визначає загальні цілі роботи, указує поетапно способи виконання завдання, визначає, хто з ким буде працювати, при цьому, продемонструвавши один раз прийом, вважає, що він свою справу виконав, а далі залишається тільки оцінити успіхи кожного. Будь-яка ініціатива з боку учнів розглядається як прояв небажаного самовілля. Крім того, авторитарний лідер, як правило, суб'єктивно оцінює успіхи своїх підопічних, висловлюючи зауваження не стільки із приводу роботи, скільки про особистість її виконавця [1, с. 3-10; 2].

2. Демократичний: тут у першу чергу оцінюються факти, а не особистість. Головною особливістю даного стилю спілкування є те, що клас бере активну участь в обговоренні всього ходу майбутньої роботи та її організації, а вчитель тільки стимулює самостійність учнів, намагаючись зайняти позицію «першого серед рівних» [1, с. 3-10; 2].

3. Дружність і захопленість спільною справою: два стилі спілкування, що тісно пов'язані між собою. Безперечно, дружнє спілкування - найважливіший регулятор спілкування взагалі, а ділового педагогічного спілкування особливо. Це стимулятор розвитку та плідотворності взаємин педагога з учнями. Захопленість спільною справою - джерело дружності й одночасно дружність, помножена на зацікавленість роботою. Однак не слід забувати, що дружність повинна бути педагогічно доцільною, не суперечити загальній системі взаємин педагога з дітьми. Цей стиль спілкування розглядається як передумова успішної спільної навчально-виховної діяльності [1, с. 3-10; 2].

4. Спілкування-загравання: пов'язане з невмінням педагога організувати продуктивне спілкування. Воно виникає в результаті нерозуміння педагогом відповідальних педагогічних задач, що стоять перед ним, остраху спілкування з класом й

одночасно бажанням налагодити контакт з учнями, а також відсутності навичок спілкування [1, с. 3-10; 2].

5. Спілкування-дистанція: дистанція виступає показником провідної ролі педагога, базується на його авторитеті, але вона повинна впливати із загальної логіки відносин учня й педагога, а не диктуватись учителем як основа взаємин. Спілкування-дистанція певною мірою є перехідним етапом до такої негативної форми спілкування, як спілкування-залякування [1, с. 3-10; 2].

6. Спілкування-залякування: цей стиль пов'язаний із невмінням організувати продуктивне спілкування на основі захопленості спільною справою. Таке спілкування не тільки не створює комунікативної атмосфери, що забезпечує творчу діяльність, але, навпаки, регламентує її, орієнтуючи дітей не на те, що треба робити, а на те, чого робити не можна, тим самим позбавляючи педагогічне спілкування дружності [1, с. 3-10; 2].

7. Підтримуючий: є терплячим до людей, людиною, яка природжена надихати, це робить його ідеальною персоною, до якої звертаються по допомогу. Виявляє лояльність і турботу про людей, віддаючи комусь іншому функцію ризику. Цінується як знавець правил і традицій, а також за приділення особливої уваги в залученні людей до прийняття рішень [1, с. 3-10; 2].

Висновок. Отже, найважливішою складовою вербальних засобів зовнішньої педагогічної техніки є здатність учителя організувати ефективне педагогічне спілкування. Адже у процесі спілкування проявляються професіоналізм учителя, його педагогічна майстерність і педагогічний артистизм. Педагогічна діяльність ґрунтується на спілкуванні з учнями. А вміння майстерно організувати його, урахувавши особистісні якості учнів, знання правил та вимог педагогічного спілкування — головне завдання кожного вчителя.

Список використаних джерел

1. Безлюдна В. Психологічний клімат педагогічного колективу як детермінанта соціально-педагогічної компетентності учнів. *Нова педагогічна думка*. 2017. №1. С. 3-10.
2. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. К.: ВД"Професіонал", 2016.с.304.

Гой Анастасія Костянтинівна
Судентка IV курсу, 41-АП групи
Спеціальність «014 середня освіта, мова і література»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович

Протистояння добра і зла у романах про Гаррі Поттера Дж. Роулінг

Серія романів про Гаррі Поттера є одним із найвідоміших та найпопулярніших в світі літературних творів. Авторка цих романів, Джоан Роулінг, створила унікальний світ чаклунства та магії, який привернув увагу мільйонів читачів у всьому світі. Однак, крім фантастичного сюжету та захоплюючих пригод головного героя, у романах присутня моральна проблематика.

Моральність є важливою складовою літератури і визначається як система цінностей та принципів, які формують моральний характер дій та вчинків персонажів. Відображення моральних принципів та вчинків у літературі має велике значення, оскільки допомагає формувати моральні цінності у читачів та сприяє розвитку етичної свідомості.

Моральна проблематика у романах про Гаррі Поттера Дж. Роулінг є досить актуальною в наш час, оскільки сьогодні відбувається зміщення цінностей в суспільстві, а питання моралі та етики стають все більш важливими. У романах про Гаррі Поттера, авторка порушує багато моральних питань, таких як міжособистісні взаємини, роль сім'ї

та батьківства, вірність та дружба, роль влади та політики. Проте, однією з найголовніших тем у романах є конфлікт добра зі злом, який ми зустрічаємо і у реальних подіях сьогодення.

Найочевиднішим втіленням боротьби між добром і злом є конфлікт між Гаррі Поттером і Лордом Волдемортом. Гаррі захищає добру Вищу Магію, тоді як Лорд Волдеморт є прихильником Темної Магії. Вся історія починається з несвідомої перемоги Гаррі над Темним Лордом, коли він був маленьким хлопцем [2, с. 15]. Але це не була остаточна перемога, тому що кілька прихильників Лорда Волдеморта і темної магії намагалися вбити Гаррі і знову і знову перемогти добрих чарівників.

Розкриття проблеми добра і зла має позитивний вплив на читача та виховує у нього моральні цінності. Цій темі приділили увагу італійські дослідники Лоріс Веццалі, Софія Статі, Діно Джованніні, Дора Капоцца, Елена Тріфілетті у своїй праці «Найбільша магія Гаррі Поттера: Подолання упереджень». Вони виявили, що люди, які захоплюються історією Гаррі Поттера і читають книги про нього, не здатні до дискримінації, підступності та нав'язаних думок суспільства [3, с. 116].

Серія про Гаррі Поттера представляє дві протилежні фракції, які складають структуру битви між добром і злом [4]. Дж. Роулінг майстерно описала боротьбу цих двох явищ у своїх творах. Сьогодні вона є однією з тих діячів літературного кола, які підтримують Україну у боротьбі зі злом, а в її романах про Гаррі Поттера можна простежити актуальність цього питання в наші дні та провести паралель з подіями в нашій державі сьогодні.

Паралелі очевидні кожному, хто хоч раз цікавився історією Гаррі Поттера, і особливо часто порівнюють події у романах Дж. Роулінг з подіями російсько-української війни. Темні сили у романах, яких авторка називає Смертежерами, діяли жорстоко, змушуючи переходити інших на сторону зла, використовували власні мітки, що означали приналежність до їхнього злодіяння. У них діяла своя пропаганда, завдяки якій вони поширювали брехню та закликали змінювати свою позицію, а також розділяли людей за особливостями їхнього роду, називаючи «бруднокровцями». Усе з переліченого є дуже схожим до того, що українці і весь світ бачать сьогодні.

Отже, підбиваючи підсумки, слід зазначити, що моральна проблема боротьби добра і зла є справді актуальною сьогодні. Джоан Роулінг показала ідеальний приклад цього протистояння, який варто досліджувати і використовувати не тільки у фантастичному світі, а й у реальному. І як казав Сірус Блек, хрещений батько Гаррі та один із прибічників світлої сторони: «Світ не поділений на добрих та поганих, у кожному є і темна, і світла сторона, головне в тому, яку ти вибрав – це все визначає» [1, с. 196].

Список використаних джерел

1. Роулінг Дж.К. Гаррі Поттер і Орден Фенікса. Видавництво А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2004.196 с.
2. Rowling J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone, 1st ed. London: Bloomsbury Publishing, 1999, p. 12-28.
3. Vezzali L., Stathi S., Giovannini D., Capozza D., Trifiletti E. The greatest magic of Harry Potter: Reducing prejudice. *Journal of Applied Social Psychology*, 2014, P. 106-118
4. Ionoaia E. Moral Fibre and Outstanding Courage: Harry Potter's Ethics of Courage as a Paradigm for the Muggle World. URL: https://www.academia.edu/1455770/Moral_Fibre_and_Outstanding_Courage_Harry_Potters_Ethics_of_Courage_as_a_Paradigm_for_the_Muggle_World

*Горбатюк Анастасія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна*

«Написання фанфіку як творчий вид роботи на підсумковому Етапі вивчення казки Г. К. Андерсена «Снігова королева» (5 клас)»

За діючою навчальною програмою із зарубіжної літератури казка Г. К. Андерсена «Снігова королева» вивчається у 5-му класі [2]. Існує багато цікавих та ефективних матеріалів, розроблених вчителями зарубіжної літератури, які можуть бути використанні на уроках, присвячених вивченню цього твору у школі. Водночас, ми вважаємо, що до доволі розлогого переліку цікавих методичних прийомів і видів робіт, які з успіхом використовуються у сучасному навчальному процесі, доцільно додати завдання написання фанфіку за прочитаним твором.

Мета дослідження: обґрунтувати доцільність використання такого творчого виду роботи як написання фанфіку на підсумковому етапі вивчення казки Г.К. Андерсена «Снігова королева».

Актуальність дослідження обумовлена фактом швидкого розвитку та популяризацією такого жанру мережевої літератури як фанфікшн в українському інфопросторі. В результаті цього виникає можливість використання захоплень сучасних учнів з метою залучення їх до читання під час вивчення зарубіжної літератури, адже за нашим переконанням, більшість користувачів, як авторів так і читачів, на цих сайтах є саме школярі.

Вихідні передумови. Питання літератури фанфікшену досліджувалося українськими та зарубіжними літературознавцями з метою систематизації знань про цей жанр, а також вчителями та методистами літератури задля збагачення бази видів діяльностей, які можуть бути використані на уроках. Для нашого роботи важливими стали дослідження літературознавиці Березіною Ю. Д., яка провела обширний аналіз феномену фанфікшену, як одного з жанрів мережевої літератури [1]. Дистанційний тренінг Хроменко І.А. «Фанфіки у шкільній практиці викладання літератури» допоміг систематизувати наші знання про використання творів фанфікшн на уроках зарубіжної літератури, виділити основні переваги та недоліки [3]. А експеримент Ніти Новіанті, що досліджувала позитивний вплив використання літератури фанфікшн для навчання, ще раз довів, що фанфіки можуть та мають знайти чільне місце на уроках літератури [4].

Виклад основного матеріалу. Фанфік – літературний, найчастіше аматорський, некомерційний твір, створений за мотивами оригінальних літературних творів (або ж інших самобутніх джерел) їхніми фанатами. Фанфік є результатом емоційної реакції на прочитане, або ж побачене, з метою розвинути фабульну та сюжетну лінії твору.

На нашу думку, написання фанфіку стане ефективним видом роботи на підсумковому етапі вивчення казки Г. К. Андерсена «Снігова королева». За допомогою цього завдання можна перевірити знання учнів з теми (адже для того, щоб написати, наприклад, органічне продовження твору, потрібно досконало знати первісний сюжет, героїв, їхні характери, зовнішність тощо). Також для учнів відкривається вся глибина тексту, яка, можливо, була прихована при першому читанні (інколи написання фанфіку вимагає перечитування окремих епізодів, або ж і всього твору, якщо він невеликий). Таке завдання допоможе школярам розкрити свій творчий потенціал для вирішення нестандартних проблем (а це сприяє розвитку креативної та готової до сучасного життя людини). А також сприяє бажанню учнів переосмислити та переоцінити текст в майбутньому (учні часто люблять передивлятися та перечитувати свої попередні творчі роботи).

Отже, алгоритм дій, який ми пропонуємо, наступний. Перша за все варто дізнатися, які у школярів знання про фанфікшн, за необхідності розкрити дефініцію «фанфік» та розказати про різні його жанри. Наступним кроком є визначення теми творчої роботи та ознайомлення з прикладом фанфіку за обраною темою. Важливим є також надання учням «Інструкції до написання фанфіку», яка буде різнитися в залежності від обраної теми. На завершення визначається орієнтовний обсяг твору, дедлайн роботи та його форма, а також даються відповіді на запитання учнів.

Під час проведення уроку в 5-Б класі за темою «Ганс Крістіан Андерсен «Снігова королева». Боротьба добра та зла в казці», ми запропонували учням таке домашнє завдання як написання фанфік-продовження до казки. Проаналізувавши отримані роботи, ми побачили, що більшість учнів креативно та зацікавлено підійшли до завдання. Впевнені, що таке активність вплинула на їхнє сприйняття твору. Також рекомендуємо провести саморефлексію після написання такої роботи. Можна поставити учням запитання за їхніми фанфіками, щоб дізнатися мотивацію тих чи інших сюжетних рішень.

Висновки з даного дослідження. Ми вважаємо, що дане дослідження має теоретичне та практичне значення, адже підтверджує доцільність використання такого творчого виду роботи як написання фанфіку на підсумковому етапі вивчення твору Г. К. Андерсена «Снігова королева», а також може бути використано для вдосконалення та урізноманітнення уроків за цією темою.

Список використаних джерел

1. Березіна Ю. Д. Феномен fanfiction : правила гри без правил [Електронний ресурс] / Березіна Ю. Д. // Наукові праці Черноморського держ. ун-ту ім. Петра Могили. Серія : Філологія. Літературознавство. 2009. Вип. 111, т. 124. URL: file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8F/Downloads/Npchdufl_2009_1_24_111_4.pdf
2. Навчальна програма для 6-9 класів з зарубіжної літератури для закладів загальної середньої освіти : за станом 03 серпня 2022 р. / Міністерство освіти і науки України. 2022. № 698. С. 58. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9_klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-6-9.pdf
3. Хроменко І. Дистанційний тренінг «Фанфіки у шкільній практиці викладання літератури»/ 2013. URL: <https://vseosvita.ua/library/distancijnij-trening-fanfiki-u-skilnij-praktici-vikladanna-literaturi-46879.html>
4. Nita Novianti. 31. Technology and Literature Teaching - Using Fanfiction to Teach Literary Canon. URL: https://www.researchgate.net/publication/327769427_Technology_and_Literature_Teaching_-_Using_Fanfiction_to_Teach_Literary_Canon

*Гордієнко Вікторія Олексіївна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 «Професійна освіта»
Силенко Юлія Володимирівна*

«Спілкування як складова педагогічної взаємодії в навчально-виховному середовищі закладу освіти»

Актуальність теми педагогічної взаємодії в навчальному середовищі закладу освіти щодня набирає популярності. Перед педагогами постають покоління дітей, що здатні до нового мислення, сучасного світосприйняття, що зумовлює необхідність знаходження взаєморозуміння та допомоги від вчителя задля реалізації власних можливостей.

Спілкування має створювати комфортну атмосферу під час навчання та має бути побудоване так, щоб учням подобалось розвивати свої знання, уміння та навички з предмету. Слід зазначити, що спілкування між вчителем та учнем – це основа навчально-виховного процесу, яка вимагає зусиль від вчителя, що зумовлює вміння слухати дітей та аналізувати їх думку, враховувати психологічне становище дитини та вміло будувати діалог на основі взаєморозуміння та на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії на умовах партнерства [3, с. 98-102].

Аналіз наукових публікацій показує, що проблема спілкування як виду педагогічної взаємодії досліджується у працях Гарькавця С. та Волченко Л. Вони зазначають, що педагогічне спілкування відбувається в межах педагогічного процесу, що визначається як професійно компетентне управління комунікативно-розумовою діяльністю, що завжди спрямоване на суб'єкт-суб'єктну інтелектуальну й розвивальну взаємодію [1].

Проте ми розуміємо, що в сучасних умовах слід більш ретельніше проаналізувати спілкування як складову педагогічної взаємодії в навчально-виховному середовищі закладу освіти.

Мета дослідження – проаналізувати спілкування як складову педагогічної взаємодії в навчально-виховному середовищі закладу освіти.

Згідно з визначенням, педагогічне спілкування – це система взаємодії між учителем та учнем, яка спрямована на створення умов для спільної партнерської діяльності на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії [3, с. 98-102].

Педагогічне спілкування передбачає вміння педагога реалізувати та розвиватись у спілкуванні між учнями під час навчального процесу, розуміти, вчити, підтримувати та допомагати засвоювати учням матеріал. Спілкування допомагає вчителю побудувати атмосферу у класі, від якої буде залежати якість навчання.

Якщо аналізувати педагогічне спілкування через діалог, то слід зазначити, що педагогічних діалог являє собою дію у педагогічному процесі, яка дає можливість кожному партнерові самовиразитись у спілкуванні. Відповідно діалогічне педагогічне спілкування постає як тип професійного спілкування, що відповідає критеріям діалогу, забезпечує суб'єкт-суб'єктний принцип взаємодії педагога та учнів [2, с. 36-43].

Напротивагу, особливістю спілкування за формою діалогу під час процесу допомагає краще чути та розуміти співрозмовника. Так як діалог це праця декількох людей, той його праильна побудова це також відповідальність кожного. Педагог має бути відкритим перед учнями, сприймати їх думку та без перешкод давати аргументувати її, не виставляючи як головну лише свою. Це має бути дружній, приємний та інформативний час для кожної сторони, що взаємодіє в процесі спілкування.

Таким чином, ми можемо виокремити бар'єри спілкування (що полягають у труднощах, що можуть виникати у процесі спілкування, зокрема служать причиною конфліктів або ж перешкоджають взаєморозумінню та взаємодії між учасниками), що можуть спостерігатися у педагогічній взаємодії у навчально-виховному середовищі закладу освіти. Такими бар'єрами можна визначити [1]:

- соціальні бар'єри, що передбачають перевагу над учнями через соціальний статус. Для вчителя важливо не використовувати це як основний домінуючий фактор, та чути кожну дитину, а учню важливо не переступати межу та зневажати статус вчителя;

- смислові бар'єри, що полягають в особливості сприйняття учнями мовлення вчителя, надмірне використання складної термінології та наукових термінів. Це відволікає учня та знижує інтерес до матеріалу;

- естетичні бар'єри, що передбачають несприйняття викладачем зовнішнього вигляду та міміки, адже зараз вчителі праують з новим поколінням дітей, в яких стандарти зовнішнього вигляду не завжди співпадатимуть з думкою учня. Вчитель не має акцентувати на цьому уваги, не принижувати самовиразність учня та не виставляти на спільне обговорення в колективі;

- емоційні бар'єри, що розуміються як невідповідність настрою та емоцій під час навчального процесу. Зі сторони вчителя має бути підтримка до учнів та відсутність перенесення свого негативу на учнів. Це буде сильно ускладнювати навчальний процес та викликати негативні емоції в учнів;

- психологічні бар'єри, що окреслюються як розбіжності інтересів партнерів спілкування.

Слід зазначити, що на сьогодні нажаль не всі педагоги вдало володіють якостями педагогічного спілкування, деякі або не дотримуються правил, або навмисно їх ігнорують. Професійний вчитель – це не доміант, не ворог, він не порушує особистих кордонів учня та не дає переступити межу своїх. Вчитель не має використовувати свій соціальний статус як зброю під час навчання. Це має бути повна впевненість в собі, як професіонала. Ця впевненість точно буде відобразатись на якості навчання та взаємодії під час нього. Педагогічне спілкування під час навчального процесу вимагає уміння слухати, співвідносити думки, влучно та впевнено викладати матеріал, який побудований грамотно водночас прозоро

Висновки. Отже, ми проаналізували спілкування як складову педагогічної взаємодії в навчально-виховному середовищі закладу освіти. Нами досліджено характеристики та особливості педагогічного спілкування.

Зокрема визначено бар'єри спілкування, такі як соціальний, смисловий, психологічний, естетичний та емоційний. Подолання яких дозволить вчителю вміло застосовувати вміння та навички професійного спілкування під час навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навчальний посібник. Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк»», 2021, 100 с.

2. Єпіхіна М. Сутність та структура готовності майбутнього вчителя до партнерської взаємодії в початковій школі. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, (38 (2)), 2022. С. 36-43.

3. Силенко Ю.В. Технологія партнерства як стимул формування особистісно-професійного потенціалу майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка.* №52. Вип. 52, Том 2. 2022. С. 98-102. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.20>

*Грабовська Валерія Віталіївна,
студентка IV курсу
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

«Формування психологічної пружності особистості в процесі вивчення зарубіжної літератури (5-7 класи)»

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що проблема формування психологічної пружності (надалі ПП) засобами художньої літератури є порівняно новою, її почали порушувати в методиці викладання зарубіжної літератури у зв'язку з російсько-

українською війною. Першою і єдиною на цей момент науково-методичною публікацією, цілком присвяченою розв'язанню цієї проблеми є стаття Клименко Ж. [2].

Метою дослідження було створення науково-теоретичного підґрунтя формування психологічної пружності школярів та методичних рекомендацій щодо такої роботи в процесі вивчення зарубіжної літератури в 5-7 класах.

У ході дослідження досягли таких **результатів**:

1. Проаналізували напрацювання науковців щодо визначення психологічної пружності та вважаємо, що концепт ПП доцільно розглядати як інтегративну властивість особистості, яка виявляється в здатності зберігати в критичних ситуаціях стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування, виходити з таких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуватися до несприятливих змін та відновлювати свій психологічний стан після негативних ситуацій [1].

2. Дослідили найважливіші аспекти формування психологічної пружності підлітків в умовах війни та визначили, що підлітки (5-7 класи) знаходяться на досить вразливому етапі психічного розвитку і кожна негативна чи несприятлива ситуація має на них сильний вплив. Вони часто стикаються з подібними ситуаціями вдома, в компаніях та школі, але на жаль до цього списку додалася ще й війна, а отже важливість розвитку ПП зростає.

3. Проаналізували сучасні підручники 5-7 класів, праці методистів щодо прямого чи опосередкованого вирішення нашої проблеми та дійшли до висновку, що у зв'язку з відносною новизною цієї теми спостерігається значна нестача матеріалів, спрямованих на розвиток ПП особистості в процесі вивчення зарубіжної літератури.

4. Визначили методи та прийоми роботи вчителя і види навчальної діяльності учнів, які сприяють вирішенню проблеми. Більшість з них є дослідницького та евристичного характеру та потрібні для того, щоб учень розвивав свою емпатію, емоційний інтелект та психологічну пружність. Зокрема це такі: бесіда, спрямована на розгляд психологічної ситуації і психічного стану, психології поведінки персонажів; арт-терапія як метод висловити почуття; написання листа-підтримки до улюбленого героя.

5. Підготували план-конспект для розвитку ПП шляхом вивчення твору Джеймс Олдрідж «Останній дюйм».

Отже, на основі нашого дослідження ми можемо стверджувати, що художня література має високі психологічні перспективи для формування ПП за допомогою літературних творів; розвиток психологічної пружності є важливим, особливо в умовах сьогодення; розроблено спеціалізовані підручники з акцентом на психологічний, духовний та емоційний розвиток учнів, що сприяє формуванню ПП, але потреба в розробці програм, прийомів та методів розвитку ПП шляхом вивчення літератури – присутня.

Список використаних джерел

1. Асонов Д. О. Когнітивні та емоційні компоненти резилієнсу у ветеранів війни з травматичним ураженням головного мозку у віддаленому періоді (психокорекція, прогнозування) : дис. канд. філос. наук : 225 «Медична психологія», 22 «Охорона здоров'я». Київ, 2022. 220 с.

2. Клименко Ж. В. Формування психологічної пружності особистості засобами художньої літератур. 2016. №4. С. 1–5.

*Грибчук Світлана Сергіївна
магістрантка I курсу
спеціальності «Середня освіта (українська мова та література,
англійська мова)»*

«Авторська пунктуація як засіб вираження ідіостилю Англомовних письменників»

У художній літературі доволі часто зустрічаються твори, в яких домінує певний пунктуаційний знак. Коли той чи інший письменник перевищує середню частотність застосування якогось розділового знаку, це стає помітно і позначається як характерна особливість даного художнього твору або даного автора, яку можна прослідкувати у всіх його творах.

Філологи одностайні, що в мовознавстві існує два позначення «авторської пунктуації»:

- Авторська пунктуація як домінантний знак художнього твору. У цьому випадку мова йде про вживання знаку в рамках існуючих граматичних норм;

- Авторська пунктуація як нерегламентована пунктуація. Таке застосування розділових знаків повинно бути стилістично вмотивованим.

Але, в обох вищезазначених формулюваннях поняття «авторська пунктуація» пов'язана з намірами, інтенціями певного автора.

Метою індивідуально-авторського вживання і комбінування пунктуаційних знаків є передача на письмі смислових та емоційних відтінків висловлення. Індивідуальне використання тих чи інших знаків обумовлене стилем певного автора, за допомогою яких письменник може відобразити свій нараторський стиль. У даному випадку «стиль» має вузьке поняття, яке стосується творчої манери окремого автора [1].

Дефініція «авторська пунктуація» досліджується лінгвістами в широкому та вузькому смислі. У першому, під індивідуальною пунктуацією розглядається пунктуаційна система непередбачена правилами, яка має свої певні зображальне-виразні функції в різних жанрах літературного тексту. І в той же час, у вузькому сенсі, мова йде про явище суб'єктивного плану зі специфічними, послідовними прийомами, які характерні певному автору [2].

За допомогою пунктуаційних знаків митцем створюється експресія; коли мовленнєвий потік набуває динамічності та плавності перебігу, стрімкої різкості або ліричності звучання. Інакше формулюючи, авторська пунктуація надає тексту стилістичну інтонацію. Особлива різниця індивідуальної пунктуації від регламентованої, це те, що вона глибше пов'язана зі смислом, зі стилістикою конкретного тексту [2].

Автори художнього слова гостріше інших носіїв відчувають недостатність розділових знаків для відтворення мелодико-інтонаційного багатства усного мовлення. Це є основною передумовою для пошуків виразних засобів, які будуть допомагати сприймати текст, адекватний «внутрішньому», авторському звучанню.

Далі представлені приклади застосування пунктуаційних знаків англомовними письменниками в їх творах.

Кома в англійській мові є найбільш рухливим розділовим знаком із усіх пунктуаційних знаків.

- Every year on Dudley's birthday his parents took him and a friend out for the day, to adventure parks, hamburger bars or the cinema. Every year, Harry was left behind with Mrs Figg, a mad old lady who lived two streets away [4, p. 22].

У даному випадку постановка коми пояснюється прагматичними намірами автора. В останньому реченні завдяки комі створюється емоційна пауза, сигналізуючи про зміну тональності, з невимушено-радісної на похмуро-сумну. Відокремлений зворот "every year" сприяє передачі даного контрасту.

- Slowly Poirot plowed round the room. He took up a photograph from the chest of drawers [3, p. 129].

- The snake suddenly opened its badly eyes. Slowly, very slowly, it raised its eyes were on a level with Harry's [3, p. 25].

Можна помітити, що завдяки комам, які відокремлюють *slowly* і *very slowly*, автори (Дж. Роулінг та А. Крісті) створюють додаткові паузи, темп читання уповільнюється, що сприяє створенню атмосфери настороженості, тривожному очікуванню.

Деякі письменники використовують кому, відокремлюючи висловлення, для уточнення, пояснення, конкретизуючи інформацію попередньої частини речення:

- She, too, was wearing a clock, an emerald one [4, p. 13].

- One thing was certain, there was no television in there [4, p. 37].

Треба зазначити, що функцію введення уточнюючої інформації в англійській мові, виконують також інші пунктуаційні знаки – тире, двокрапка, іноді, крапка з комою.

Наступний уривок представляє вживання великої кількості розділових знаків: лапки (пряма мова), тире, коми, знак питання.

- “Ah! I comprehend. Well, I need not detain you further”. Then, as she rose swiftly – “Just one little minute. These particulars – your maiden's name, age and so on – they are correct?” [3, c. 131].

За допомогою посиленої пунктуації А. Крісті спробувала полегшити читання та інтерпретацію, а також надати особливої виразності тексту детектива.

В наведених нижче уривках представлено авторське застосування пунктуаційних знаків. Поєднання синтаксичних і графічних прийомів надало певним частинам речення експресивно-емоційного значення:

- “The weather reports from Europe, they are bad. Very bad. In the Balcans there is much snow” [3, c. 57].

Отже, в англійській мові пунктуація чітко пов'язана зі змістом та інтонацією речення. Графічні засоби можуть являться сигналом паузи, зображати логічний наголос, виділяти ритмічні групи тощо, і можуть бути відсутніми, де повинні бути, згідно норм синтаксису. Пунктуація цілком залежна від того, хто зображає, пише.

Метою автора при написанні художнього твору є не тільки просте висловлення якоїсь інформації, а втілення максимального впливу на читача через розкриття емоцій та глибоких почуттів. Це передбачає використання індивідуальних стилістичних прийомів, особливої лексики та граматичних конструкцій. Зрозуміло, що деякі автори віддають перевагу певним пунктуаційним знакам, в той же час, інші відмовляються застосовувати їх в своїх текстах.

А. Крісті вживає в своїх детективних історіях різні розділові знаки. Іноді це представлено як «згущення» графічних засобів, але все це – прагматичний намір авторки, завдяки якому вона майстерно характеризує момент, персонажів, саму оповідь.

Список використаних джерел

1. Плющ Н. «Авторська» пунктуація в системі графічних засобів відображення на письмі невербальних компонентів комунікації. *Українське мовознавство*. Київ, 2004.
2. Помирча С., Головка Р. Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології. 2019. Вип. 9 (1). С. 117–123.
3. Christie A. *Murder on the Orient Express*, 2013. 28 p.
4. Rowling J. K. *Harry Potter and Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury Publishing Plc., 2000.
5. Todd L. *Guide to Punctuation*. London: Cassel Wellington House, 1995.

Григоренко Крістіна Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (українська мова і література,
англійська мова)»

«Мовні засоби експресивності в сучасному медіапросторі»

Лексична система мови засобів масової інформації – система сучасної літературної мови яка розвивається у дуже стрімкому руслі, і потребує постійного вивчення та вдосконалення тому що тут найбільше зосереджені інновації.

"Media", "medium" з латинської мови означає засіб, спосіб, який дає можливість називати медіатекстом будь-які носії інформації, серед яких можуть бути не лише традиційні книги, але й сучасні феномени технічного прогресу. У сучасному світі термін «медіатекст» часто використовують як синонім до таких сталих та інноваційних визначень: публіцистичний текст, газетний текст, радіо-, телетекст, гіпертекст, рекламний текст, мережевий текст тощо [6].

Основна функція засобів масової інформації полягає у формуванні масової свідомості, під якою розуміють сукупність уявлень різних соціальних груп населення про навколишню дійсність, яка зачіпає їх особисті інтереси або інтереси суспільства в цілому [3].

Варто зазначити, що поняття «засоби масової інформації» (ЗМІ) та поняття «засоби масової комунікації» (ЗМК) є різними поняттями. Засоби масової комунікації є ширшим поняттям, що використовує більший спектр масових засобів. До даного поняття належать кіно, театр, цирк, вистави, а серед технічних засобів виділяють телефон, телеграф тощо [2].

Стилістичну диференціацію лексичних одиниць зумовило використання мови у різних сферах людської діяльності. Лексичні одиниці, в основному, виконують емоційно-експресивну функцію, завдяки чому у їх семантику можуть бути закладені почуття захоплення, обурення, ніжності, глузування, радості, суму, презирства тощо [5].

Часто, для передачі реальної картини подій адресатові, створення емоційного враження про ці події, здійснення сильної дії на аудиторію і для підкреслення важливості даного вислову використовуються експресивно-забарвлені слова, а саме: іменники абстрактної семантики (hatred of war, honor, torture); інтенсифікатори (really, entirely, simply); прикметники, що характеризуються є експресивно-забарвленими (so important, it's too serious, maximum damage); модальні дієслова (cannot, have to, must); дієслова, що характеризують розумову діяльність (we understand, people realize that, having agreed) [1; 4].

У деяких описах лексики англійської мови виділяється емоційно-експресивна лексика, до якої вчені-лінгвісти відносять слова "to love", "to admire", "beautiful", "divine" тощо – «любити», «захоплюватися», «чудовий», «божественний». У тлумачних словниках емоційно забарвлені слова забезпечуються позначками: diminutive, humorous, ironical, derogatory, rhetorical або high-flown.

Передача емоційного забарвлення може здійснюватися за допомогою спеціальних афіксів: пестливих: darling, tommy, daddy, dearie, sweetie, hubby, kiddy, ducky, birdie, nightie; зневажливих: mobster, gangster, hireling, warmonger, panicmonger, scaiffalmonger, dullard.

Експресивність може також досягатися завдяки гіперболі: love, adore, be crazy about; pleased, delighted, charmed, enchanted; alarmed, frightened, paralyzed, petrified, scared stiff; angry, enraged, furious (like a Fury).

«Клегг став завзятим тенісистом ще за часів навчання в Вестмінстер-Скул, також він згадав про ворожість, з якою він зіткнувся з того моменту, коли вступив до Коаліції». Елітет keen надає всього речення іронічний відтінок, так як вказує на зухвалість тенісного клубу, здатного знову прийняти Ніка Клегга в свої ряди після перерви.

“David Cameron is a breath of fresh air after the debacle of Baroness Warsi’s controversial address at Leicester University, which did not carry the endorsement of Downing Street” (Daily Telegraph, February 6, 2011). «Девід Кемерон – немов ковток свіжого повітря після суперечливого виступу баронеси Варсі в університеті Лейсестера, який не одержав схвалення Даунінг-стріт». Метафора в даному прикладі вказує на позитивну конотацію пропозиції і на авторське бажання показати прихильне ставлення до політика.

Експресія – це сукупність семантико-стилістичних ознак виразності мовлення, таких як якість, завдяки яким досягається стилістична маркованість (емоційність). Поняття експресія та експресивність є різними: експресія служить збільшенню та підсиленню виразності, а експресивність і є тією виразністю. Експресивна лексика постійно оновлюється та поповнюється новими лексико-семантичними варіантами.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К.: Академія, 2004. 344 с.
2. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: Монографія. Ніжин: Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2005. 552 с.
3. Іванов В. Ф. Комп’ютерні мас-медіа на межі століть. *Актуальні питання масової комунікації*. К., 2002. Вип. 3, Ч. 1. С. 41–43.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова книга, 2001. 304 с.
5. Carey C. Rhetorical Means of Persuasion. In *Persuasion: Greek Rhetoric in Action*. London: Routledge, 1994. P. 26–45.
6. Lister M., Dovey J., Giddings S., Grant I., Kelly K. *New Media: A Critical Introduction*. Taylor & Francis, 2009. 464 p.

Григоренко Т.Р.
Науковий керівник – ст. викладач
Обручникова О.П.
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Неологізми в іспаномовному публіцистичному дискурсі

Поява неологізмів – функціональних утворень, відповідних новим явищам та поняттям, – є наслідком процесу розвитку мови у відповідь на запит суспільства. Виникнення нових слів і значень зумовлено двома основними потребами: номінативною (надати визначення новому поняттю) та експресивною (створення виразнішого визначення предмета, явища, що вже має назву) та відіграє важливу роль у збагаченні словникового складу через процеси словотворення [2. с. 52]. Постійне поповнення словникового складу мови у відповідь на соціально–політичні зміни, розвиток науки і техніки, зміну побутових реалій зумовлює **актуальність** даного дослідження.

Широке використання новотворів та запозичень є характерним саме для публіцистичного дискурсу, у рамках мови якого неологічні одиниці проходять перший етап апробації. Завдяки дії словотворчих і лексико-семантичних механізмів мови іспанська преса оперативно освоює і відображає весь потік інформації, що супроводжує історичний розвиток країни та її народу. Відтак, діяльність ЗМІ сприяє появі нових лексичних одиниць, які належать до різних функціональних жанрів та стилів. Головна мета преси: повідомити певну інформацію та масово впливати на адресатів,. Мова

сучасної іспанської преси відіграє роль головного чинника сприймання неологізмів та їх поширення їх у свідомості адресатів в сучасній літературній мові [3, с.135].

Загалом же, якщо говорити про роль неологізмів у сучасних ЗМІ, перш за все, слід зазначити, що нові слова оновлюють мову, роблять журналістські тексти сучаснішими та дозволяють автору уникнути мовних кліше і шаблонів. До позитивних моментів активного використання неологізмів у текстах ЗМІ слід віднести і те, що нові слова володіють більшою смисловою ємністю у порівнянні з їх уже існуючими аналогами, до того ж новації виконують особливу стилістичну роль у тексті, тому одним з найактивніших джерел поповнення лексики ЗМІ є запозичення.

В сучасній лінгвістиці, незважаючи на широкий спектр проведених досліджень, ще не існує одностайної думки щодо класифікації неологізмів, природи неологізму як такого і часового критерію його визначення. Поняття «неологізм» отримує різнобічну інтерпретацію. Його можна розглядати як мовну (лексичну) одиницю, як мовну (стилістичну, okazіональну, індивідуально-авторську) одиницю, що зумовлено широким уявленням про поняття «нове», а також розумінням концепту «неологізм» як соціально-історичної категорії [1, с. 272].

Стосовно типології неологізмів в романістиці О.В. Косович виділяє три основні критерії: 1) критерій категоризації, який дає змогу розмежувати поняття «формальний неологізм» – «семантичний неологізм»; 2) словотвірний критерій, який сприяє виявленню основних словотворчих характеристик неологізмів; 3) семантичний критерій, який дає змогу розкрити семантико-прагматичний потенціал нових лексичних одиниць, а також запозичень як особливого підкласу неологізмів [1, с. 272].

Найвідоміші класифікації неологічної системи іспанської мови були запропоновані лінгвістами G.G Ramos, M.T. Cabré Castellví, J. A.V. Mateu, E. Bernardez, A.M. Martinez, J. Martínez de Sousa, J. Makri. Класифікація М.Т. Кабре Кастельві є найбільш прозорою та гнучкою. Вона поділяє неологізми на формальні, синтаксичні, семантичні, запозичення та «інші неологізми (діалектизми, жаргонізми, арго, а також культизми та екзотизми, які важко віднести до певної категорії, але які також є неологізмами)» [7].

Особливості вживання неологізмів у мові іспанських ЗМІ досліджувалися іспанськими вченими. Наприклад, на думку М. Ланга найчастіше у мові сучасних іспанських ЗМІ зустрічаються неологізми першого відмінювання на *-ar*, утворені від іменників: *ancianar, antologar, cortocircuitar, frustrar* тощо. Серед найбільш продуктивних дієслівних суфіксів використовуються *-ear, -izar, -ificar*. На думку М. Ланга це пов'язано з інтернаціоналізацією іспанської лексики у науково-технічній галузі [3, с. 135].

Г. Г. Рамос говорить про значну продуктивність суфікса *-izar* у сучасному газетно-публіцистичному дискурсі, однак зазначає, що найчастіше за допомогою цього суфікса створюються етимологічні дублети вже існуючих у мові дієслів першої дієвідміни на *-ar*, наприклад: *valorizar, valorar, concretizar, concretar, culpabilizar, culpar, optimizar, optimar, ilegítimizar, ilegítimar, liderizar, liderar, depauperizar, depauperar* [6, с. 211].

А. Бріз пов'язує продуктивність цих суфіксів із бажанням надати більшої науковості мові, подовжуючи слова [4]. На думку Н. Карікауро це відбувається через інтернаціональний характеру цього суфікса, який має свої аналоги у французькій, англійській та німецькій мовах [5, с. 74].

Особливості утворення неологізмів як невід'ємного компонента публіцистичного дискурсу, значною мірою залежать від словотвірного потенціалу самої мови, а також основних тенденцій, які спостерігаються у ній у той чи інший період її розвитку.

Ключовою проблемою неології є продуктивність того чи іншого способу словотвору. Нові лексичні одиниці продовжують утворюватися за існуючими словотворчимб моделями. Словник неологізмів інституту Сервантеса відносить до **формальних** способів словотвору ті, що передбачають використання афіксації, складання коренів, утворення культизмів, абрєвіації.

Серед нашої вибірки формальних неологізмів найбільш розповсюдженими виявилися лексичні одиниці, створені за допомогою афіксації. Найпродуктивнішим засобом формального словотвору є **суфіксація** – неологізми, утворені додаванням суфікса до основи: *valencianía f.*, *levantinismo m.*, *marginalización f.*

Характерною рисою суфіксації є приєднання кількох суфіксів до однієї основи:

Valencia > *valencianía f.* > *valencianización f.* > *valencianizar v tr.* > *valencianizador adj.*

До цієї категорії входять похідні антропонімів, особливо прикметники та іменники, утворені від прикметників. Поширеним є використання суфіксу *-ista*, який при додаванні до власних назв у більшості випадків дозволяє утворити прикметник або іменник, що позначає політичну орієнтацію відповідно до імені основного діяча партії. Наприклад: *campista / campsista m. / f.*, *zaplanista adj.*, *aznarista adj.*

Префіксація полягає в утворенні неологізмів шляхом додавання префікса до основи: *anticatalanismo m.*, *antivalenciano/a adj.*, *preemergencia f.*, *noviolencia f.*, *intraafricano/a adj.*, *regasificadora f.*, *antirretroviral adj.*

Складання коренів здійснюється за допомогою поєднання двох або більше коренів в неологічну одиницю: *cuatribarrada f.*, *citricultor m.*, *bicipiquetes m.*, *eurodiputado/a m/f.*, *eurocomisión f.*, *euromercado m.*, *Eurozona f.*

Процедура утворення **культизму** подібна до складання, але обов'язковим фактором є наявність греко-латинського елемента. Ці афікси можуть з'являтися перед основою, вони походять з греко-латинського субстрату або з усічених форм інших слів: *micromecenazgo m.*, *enoturismo m.*, *geolocalización f.*, *gretafobia f.*, *homofobia f.*, *autosexual m.*

Аналіз структури неологізмів показав високу ефективність афіксації, складання коренів та створення культизмів в процесах словотвору. Можна стверджувати, що дані способи словотвору були і залишаються продуктивними. Головною функцією неологізмів в публіцистичному тексті є номінативна функція. Важливою є також функція привернення уваги читача, так як основне завдання публіцистики полягає не тільки в інформуванні аудиторії, але в формуванні у неї певного ставлення до подій та явищ. Неологізми відіграють особливо важливу роль у розвитку мови, надають йому динамічність, оновлюють і розвивають його у відповідь на соціальні, політичні, культурні зміни в світі.

Список використаних джерел

1. Косович О. В. Неологізм як об'єкт лінгвістичного дослідження в романістиці. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 32 (71) № 2 2021. Частина 1. Видавничий дім «Гельветика», 2021. 269-273.
2. Макарова О.С. Статистичне вимірювання ступеня продуктивності лексико-семантичних інновацій у сучасному медіа-дискурсі (на матеріалі італійської та української мов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2016. 243 с.
3. Третяк Н. В. Тенденції розвитку публіцистичного стилю на сучасному етапі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* 2015. Вип. 38. С. 328-331.
4. Briz A. *El español coloquial: situación y uso.* Madrid, 1996. 78 p.
5. Carricaburo N. *Las formulas de tratamiento en el español actual.* Madrid, 1997. 86 p.
6. Ramos G.G. *Terminología, Neología y Traducción.* Barcelona: Facultad de Traducción e Interpretación Universidad Autónoma de Barcelona, 2019. 183 p. (доступно з <https://dialnet.unirioja.es> > descarga > articulo)
7. Cabré Castellví, M.T. *La clasificación de neologismos: una tarea compleja.* (доступно з <https://www.researchgate.net> >)

*Гульченко Яна Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта»*

«Методичні прийоми увиразнення ідіостилю О. Вайльда на різних етапах вивчення роману "Портрет Доріана Грея" у школі»

Вивчення індивідуального стилю письменника на уроках зарубіжної літератури у школі є дуже важливим. Проте, на жаль, як показує практика, спостереження над авторським стилем письменника залишається почасти поза уваги учнів під час вивчення літературних курсів у школі. Більшість вчителів звертають увагу лише на мовно-виражальні засоби у тексті, не простежуючи всієї багатогранності стильової манери письменника. Спостереження ідіостилю відірваного від твору призводить до того, що учні не здатні цілісно сприйняти та осягнути стиль автора.

У шкільному курсі «Зарубіжна література» вивчення художнього твору відбувається на різних етапах, зокрема: підготовка до сприйняття твору, читання художнього твору, підготовка до аналізу, аналіз та підбиття підсумків.

На першому етапі вивчення роману «Портрет Доріана Грея» важливим є ознайомлення з біографією письменника. Для того, щоб познайомити учнів з життєвим та творчим доробком Оскара Вайльда, ми пропонуємо використовувати мультимедійну презентацію або плакат, які дозволяють учням переглянути основну інформацію, а візуалізація допоможе краще сприйняти інформацію та легко її запам'ятати. Крім того, задля зацікавлення особистістю письменника учитель може запропонувати переглянути випуск телепрограми «Сніданок» [5] про Оскара Вайльда. На нашу думку, дані прийоми дозволяють увиразнити стиль письменника і виділити його з поміж інших.

Для роботи з біографією письменника вчитель може запропонувати також створити хмару слів з основними фактами біографії митця. Робота з даним прийомом може бути різною, адже вчитель може запропонувати просто розглянути та здогадатися, які основні факти біографії письменника там заховані, або запропонувати учням скласти зв'язну розповідь на декілька речень. Ще одним цікавим, сучасним та інтерактивним видом роботи, який можна використати на даному етапі, є створення та перегляд сайту, який присвячений письменнику. Сучасні технології дозволяють створити цікаві сайти з анімацією, відео, ілюстраціями тощо. Зокрема, можна використати такі конструктори, як: Canva [2], Google Sites [4], Wix [3].

Після етапу читання твору, вчитель переходить до етапу підготовки до аналізу художнього твору. Вчитель починає його з бесіди за прочитаним, задаючи питання, які дають зрозуміти загальне враження від прочитаного. Наступною сходинкою для підготовки до аналізу роману є наступні творчі завдання:

- створити ілюстрацію до епізоду, який найбільше вам сподобався, та порівняти його з текстом;
- намалювати героя, який найбільше вам сподобався. Актуальним завданням є зобразити героя, поєднуючи його з описом у творі. Учням для даного завдання варто уважно простежити кольори, які використані та з ким порівнюються герої.

Дані завдання допомагають з різних сторін поглянути на твір та на стиль автора, адже учні не лише малюють те, що хочуть, а ілюструють те, що є в тексті. На даному етапі також можуть бути використані наступні види роботи: словникова робота, створення асоціативного ланцюжка, проведення літературної вікторини.

На етапі аналізу роману «Портрет Доріана Грея» ми пропонуємо комбінований аналіз, який дозволяє ширше розглянути індивідуальний стиль Оскара Вайльда. Даний етап ми починаємо з системи запитань, які стосуються саме особливостей твору: проблематики, ролі парадоксів, образів, описів, фантастичних елементів твору тощо.

Крім того, для кращого ознайомлення з стилем О.Вайльда можна провести евристичну бесіду з учнями про Вікторіанську епоху. При роботі з даним прийомом учні мають дослідити спільне та відмінне між романом та самою епохою. Учителеві варто звернути увагу на ставлення до церкви, до мистецтва, політики, зображення вищого суспільства. Як ми вже зазначили, дослідження індивідуального стилю неможливе без роботи з текстом. Саме тому, наступний вид роботи під умовною назвою «Я досліджую світ Доріана Грея», де учні мають знайти використані стилістичні засоби, зокрема: антитези, оксюмори, порівняння. Саме ці художні засоби найпоширеніші в романі та виокремлюють його з поміж інших. Для того, щоб проаналізувати образи твору, можна використовувати «асоціативний куш». При виконанні даного виду роботи, учні мають назвати асоціацію до певного персонажа та навести підтвердження своїх думок цитатами з роману. На даному етапі можна також використовувати порівняння ілюстрацій до роману (Айвена Олбрайта, Станіслава Плутенко та Генрі Кіна) з твором. Під час уроку вчитель може наводити дотичні запитання, які краще розкривають героїв, допомагають простежити авторське написання твору.

Завершальним етапом вивчення художнього твору є підсумковий, метою якого є робота над корекцією читацьких умінь та навичок під час реінтерпретації літературного тексту [1]. Щоб узагальнити знання про індивідуальний стиль письменника, одним із видів роботи є створення та перегляд інфографіки про ідейно-естетичні погляди Оскара Вайльда. Розглядаючи дану інфографіку, учні підтверджують кожний елемент інфографіки своїми спостереженнями та цитатами з твору. Простеження основних ідей естетизму О.Вайльда дозволяє виділити його творчість та зрозуміти її особливості. Також можна використати такий вид роботи, як «мозкова атака». Даний роман дає нам велику кількість проблемних запитань, на які можна подискутувати на уроці. Зокрема, варто звернути увагу на жанровий різновид цього твору, на фантастичний елемент – портрет, а також на персонажів. Щоб перевірити знання учнів, можна використати кроссенс. Ми використовували даний вид роботи для характеристики творчості Оскара Вайльда та його роману «Портрет Доріана Грея». У кроссенсі були зібрані біографічні дані про письменника, які плавно перейшли до роману та його особливостей. Крім того, на даному етапі можуть бути використані наступні види робіт: проведення літературного диктанту, проведення дискусії, рефлексія, пов'язана з жанровою специфікою, героями твору тощо.

Отже, кожний етап вивчення роману «Портрет Доріана Грея» дозволяє в тій чи іншій мірі розкрити особливості індивідуального стилю Оскара Вайльда. Зокрема, перший етап дає змогу ознайомитися з життєвим та творчим шляхом письменника. На етапі підготовки до аналізу, вчитель інформує учнів про основні поняття, використовуючи такі види робіт, як: словникова робота, створення асоціативного ланцюжка та інше. На етапі аналізу роману, застосовується комбінований аналіз, який допомагає розглянути ідіостиль О.Вайльда, звернути увагу на жанр, образи, особливості мови тощо. У свою чергу, на підсумковому етапі відбувається узагальнення знань, що були засвоєні, відбувається дискусія та «мозкова атака», де вирішуються проблемні питання, що пов'язані з ідіостилем письменника.

Список використаних джерел

1. Ісаєва О. Персональний сайт проф. Ісаєвої О.О. URL: <http://www.isaieva.kiev.ua/>
2. Сервіс для створення сайтів, інфографік, кроссенсів і т.д. : канва. URL: <https://www.canva.com/>
3. Сервіс для створення сайтів: вікс. URL: <https://uk.wix.com/>
4. Сервіс для створення сайтів: гуглсайтс. URL: <https://sites.google.com/new>
5. Телепередача про Оскара Вайльда «Сніданок з 1+1». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Mw-6beGgWic>

Образ «Матусі» в романі Кетрін Стокетт «Прислуга»

Актуальність проблеми. Образ Матусі посідає особливе місце в американській літературі. Фігура «матусі» виникла ще за часів плантаційного рабства на Старому Півдні. Між 1820-ми і серединою ХХ століття її образ став найбільш поширеним уявленням про афро-американську жінку, поставивши її в центр динамічної міжрасової дискусії. Д. В. Паркхерст вказує, що після того, як образ «Матусі» став важливою частиною домогосподарства на плантації, він також захопив уяву жителів Півдня і «чорна матуся» зрештою увійшла в оселі середнього класу [2, с. 349]. І на сьогодні прототип Матусі продовжує залишатися одним із критичних амбівалентностей у текстах про расизм та етнічні приналежності в США.

Стан розробки проблеми. Різні втілення фігури Матусі мали глибоке значення в американській культурі та міцно закарбувалися у свідомості південних білих сімей, особливо після величезного успіху книги Маргарет Мітчелл «Віднесені вітром» (1936) та її екранізації. Образ «Матусі» зустрічається і в романі «Прислуга» та асоціюється майже з усіма служницями, а найбільше – з Ейбілін та Мінні. Тому дослідження цього образу потребує більш детальної розробки.

Метою тез є виявлення специфіки зображення образу Матусі в романі Кетрін Стокетт «Прислуга».

Виклад основного матеріалу дослідження. Домінуюча ідеологія рабовласницької епохи сприяла створенню декількох взаємопов'язаних, соціально побудованих контрольних образів чорношкірих жінок. П.Г. Коллінз у книзі «Black Feminist Thought» виділяє чотири такі стереотипні образи, серед яких важливим є образ Матусі («Mommy») [1, ст. 68]. «Матуся» є одним із найяскравіших персонажів південної культури, яка символізує колективну пам'ять про рабство, адже образ вірної, слухняної домашньої служниці був створений для виправдання економічної експлуатації домашніх рабів.

Можна визначити такі стереотипні риси Матусі: удома у свого роботодавця вона опікується дітьми, виконує всю роботу, яку біла дама не хоче робити, починаючи від кулінарії та закінчуючи прибиранням та покупками продуктів, також Матуся нерідко виступає як подруга білих дітей, порадиця, вихователька та друга мати. Ще одна характерна риса Матусі полягає в тому, що вона віддає перевагу білим дітям, більше турбується про них, аніж про своїх власних, які відходять на другий план, практично стаючи невидимими. Однак матуся знає своє «місце» слухняної служниці і, здається, повністю задоволена цим положенням. Пізнаваною характеристикою Матусі є її гротескно зображене тіло та риси характеру: вона зазвичай надзвичайно повна, дуже висока, широкоплеча; її шкіра майже чорна. Матусь навмисно зображують непривабливими, щоб створити різкий контраст із гарними білими жінками, на яких вони працюють.

У романі «Прислуга» образи Ейбілін та Мінні є новітнім переосмисленням стереотипу про «матусю». Головні героїні весь свій час присвячують роботі в білих сім'ях, не маючи часу та енергії на власні. Їх приватне життя описано скупо, здається, що його взагалі не існує за межами роботи. Наприклад, К. Уоллес-Сандерс зауважує, що Ейбілін згадує свою білу вихованку Мей Моблі сімдесят сім разів, а її власного сина Трілор – лише дев'ять [3, ст. 72]. Відповідність цьому образу можна спостерігати і в описі зовнішності героїнь: хоча і Мінні, і Ейбілін невисокого зросту, решта їхніх фізичних характеристик

дуже добре відповідають стереотипному зображенню Матусі. Це, зокрема, надлишкова вага.

Однак ні Мінні, ні Ейбелін не зовсім відповідають образу «Матусі», а лише переймають деякі риси. Різні ролі фігури Матусі розподілені між ними, оскільки Мінні є талановитою кухаркою, а Ейбілін турботливою нянею для дітей. Слід врахувати і те, що ці дві героїні люблять свої родини: Ейбелін важко переживає смерть сина і навіть думає про самогубство, а Мінні готова ставити своє життя у ризик заради майбутнього своїх дітей, що однозначно роз'єднує їх з стереотипним образом «чорної матусі», єдиною метою життя якої, як вважається, є її відданість білій сім'ї та їхнім білим дітям.

Висновок. Можна стверджувати, що образ Матусі є одним з ключових образів роману «Прислуга», а також він служить яскравою культурною метафорою, що розкриває расизм та дискримінацію, з якою стикаються чорношкірі. І хоч Ейбілін та Мінні не є цілковитим втіленням образу Матусі, основні риси її типу відслідковуються. Основною відмінністю є те, що чорні покоївки у «Прислугі» протистоять расовому гнітю, борються за поліпшення умов життя та праці чорношкірих.

Використана Список використаних джерел

1. Collins P. H. Black feminist thought: knowledge, consciousness, and the politics of empowerment / P. H. Collins. – New York : Routledge, 2000. – 72 – 84 p.
2. Parkhurst J. W. The Role of the Black Mammy in the Plantation Household / J. W. Parkhurst // The Journal of Negro History. – 1938. Vol. 23, no. 3. P. 349–369
3. Wallace-Sanders K. Every Child Left Behind: The Many Invisible Children in The Help / K. Wallace-Sanders // Southern Cultures. – 2014. Vol. 20, no. 1. P. 66-96 p.

*Дубік Іванна Вікторівна
студентка IV курсу,
Спеціальності «Філологія. Мова і література»
(англійська, італійської мови та зарубіжна література)
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна*

Пейзажистика у “страшних” новелах Едгара Аллана По (на прикладі творів “Довгастий ящик” та “Морелла”)

Актуальність дослідження. Романтичний пейзаж традиційно приваблює увагу мистецтвознавців, літературознавців та психологів. Новели Едгара Аллана По різних жанрових різновидів, зокрема «страшні», дають цікаві матеріали для аналізу пейзажу. «Довгастий ящик» та «Морелла» є малодослідженими у цьому плані, що і обумовлює актуальність роботи.

Мета роботи – визначити функції та художні особливості пейзажу у творах Едгара Аллана По на матеріалі новел «Довгастий ящик» та «Морелла».

Як відомо, «пейзаж (франц. *paysage*, від *pays* країна, *місцевість*) — художнє змалювання краєвиду, є важливим композиційним складником твору (...) Часто його особливості залежать від конкретно-історичного періоду розвитку письменства, від світорозуміння та стилю автора»[3]. Пейзаж є невід'ємною частиною мистецьких, в тому числі й літературних, творів, перебуває у фокусі робіт таких літературознавців, як В. Мітчелл, Дж. Мелларт (досліджували систему тропів через призму пейзажів – метафору, метонімію, синекдоху та іронію), Р. Мілані, (особливості та закономірності

естетичної, описової функції пейзажу) тощо. Серед вітчизняних літературознавців ми спираємося на праці О. Білецького, який досліджував особливості пейзажу українських письменників різних літературних течій.

Пейзаж у контексті створення певного настрою може впливати на героя, але і герой - на пейзаж. Передбачення смерті може супроводжуватися дощем, але і смерть персонажа може спонукати на дощ. Погодні умови можуть змінити будь-які плани у сюжетній біографії, виступивши рушійною силою сюжету, яка не залежить від персонажів і яку неможливо передбачити.

Говорячи про психологічну функцію пейзажу, варто почати з новели «Морелла». Новела Едгара По починалась з піднесення героїні Морелли як ерудованої та чутливої жінки, яка своїми інтересами з часом почала лякати, нагнітати власного чоловіка, котрий і є оповідачем історії.

«Та якось осіннього вечора, коли вітри завмерли за хмарами, Морелла підкликала мене до свого ложа. Земля була оповита туманом, води мінилися блискучою лускою, а на пишне пожовкле листя у лісі впала з небес веселка»

У роковий день, день смерті Морелли, опис природи у новелі набирає сірості, віщуючи біду у домі сім'ї. За дощем, що супроводжував останні дні жінки, яка жила ніби в оболонці, в день смерті нарешті душа “дочки небес” Морелли упокоїлась за веселкою, яка, метафорично, “впала” з неба.

Як і любов до Морелли, любов до єдиної доньки, яку після себе залишила жінка, у оповідача «захмарилась, прийшла у смуток, горе і жах». Вона набувала схожості з матір'ю, ніби тіні “щогодини згущувались, росли й чіткішали». Таким чином характеристика дорослішання дитини переплітається з метафорами, що походять від пейзажу, типовими для негативного контексту зображення. І знову ж на хрестинах дівчинки - похмура погода: “Який диявол озвався з потаємних глибин мого ества, коли в похмурій нічній тиші я прошепотів на вухо священику оті три склади: "Мо-ре-лла"?”

Після смерті доньки, коли батько відніс її до склепу, новела закінчується похмурими рядками. Єдина душа, яка уособлювала кохання чоловіка, після смерті принесла йому лише страждання, окутуючи пільмою його подальшу долю: “Я не знав, де я і що зі мною робиться; зорі моєї долі погасли, на землю зійшли сутінки”.

У новелі «Довгастих ящик», на нашу думку, рушійна функція пейзажу переважає психологічну. За сюжетом, оповідач відправляється у довгоочікуваний круїз та горить ентузіазмом дізнатись про секрет ящика свого давнього університетського знайомого, що міг ховати у собі витвір мистецтва самого Леонардо да Вінчі, «Темну вечерю».

Пейзажні метафори, застосовані у творі, викликають настороженість по відношенню до Корнелія Вайєта, він постає “холодним” та “похмурим” всю подорож. Допитливість друга Корнелія дратує, а до ящика він не дозволяє нікому наблизитися.

Перед самою кульмінацією погода у відкритому океані почала псуватися, «налетіла буря». Письменник ставить людей у ситуацію, де природа керує їх діями: «Сум'яття і розпач запанували тепер на судні, було зроблено спробу полегшити його, викинувши за борт весь вантаж». Як тільки чоловік, обв'язавши себе та вантаж мотузкою, линув у море, «... воно одразу ж поглинуло їх». Капітан палуби пізніше розповів, що у ящику була не картина, а забальзамована справжня дружина містера Вайєта.

Висновок. Пейзаж надає особливої атмосфери «страшним» новелам Едгара По, формує певну читацьку настанову, виконує ряд функцій, серед них психологічну, рушійну та передбачення. Провідним стилістичним засобом в аналізованих творах є пейзажна метафора, зокрема розгорнута, індивідуально-авторська.

Список використаних джерел

1. Едгар Аллан По. “Довгастих ящик”, Укрліб, Український переклад. Л. Н. Маєвська, 1992. – URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=70>

2. Едгар Аллан По. "Морелла", Укрліб, Український переклад І. Є. Бояновська, 1992. – URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=39>
3. Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 – К: ВЦ «Академія», 2007, с. 196.
4. Edgar Allan Poe, The Philosophy of Composition, The Complete Works of Edgar Allan Poe, vol. XIV, ed. James A. Harrison, – 1965, с. 204

*Заплетнікова Анастасія Дмитрівна,
студентка IV курсу,
Спеціальності «Середня освіта. Мова і література»
(англійська, французька мови та зарубіжна література)*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Костюк Олена Миколаївна*

Специфіка підтексту у художній прозі Е. Гемінгвея (на прикладі оповідань «Канарка в подарунок» та «Пагорби наче білі слони»)

Актуальність дослідження. Вивчення підтексту в прозі 20-го століття є важливим напрямом досліджень літературознавців, мовознавців, психологів. Творчість Е. Гемінгвея дає багатий матеріал для з'ясування ролі та засобів створення підтексту. На відміну від інших творів письменника, підтекст у циклі «Чоловіки без жінок» досліджений недостатньо, що і зумовлює актуальність дослідження.

Мета роботи – з'ясувати специфіку художньої функції підтексту на матеріалі оповідань Е. Гемінгвея «Канарка в подарунок» та «Пагорби наче білі слони».

«Підтекст – це прихований зміст висловлення, що впливає із співвідношення словесного значення з контекстом та особливо – з мовленнєвою ситуацією» [4]. Над проблемою підтексту працювали зокрема Дж. Болдвін і Т. Моррісон, які досліджували проблеми ідентичності, раси та сексуальності, письменники покоління бітників, таких як Д. Керуак, А. Гінзберг і В. С. Берроуз, що використовували для вираження підтексту прямолінійний і сповідальний стиль. Дослідниця Р. А. Унайбаєва висуває у якості критерію диференціації різних видів підтексту межі його реалізації у тексті та виділяє локалізований, ретроспективно і проспективно спрямований підтекст.

Цикл «Чоловіки без жінок» складається з восьми новел, опублікованих у 1927 р. Кожна новела описує долю чоловіка, який залишається без жінки, чи то через розлучення, чи через смерть. Центральною темою циклу є відчуття самотності і розпачу героїв.

Зокрема в оповіданні «Канарка в подарунок» «основні смисли залишаються прямо не вираженими, читач приходять до них шляхом повільного читання тексту, звертаючи увагу на символи і їх семантичні відмінності, знакові деталі та нюанси поведінки й мовлення героїв, що демонструють їх внутрішній стан» [2, с. 304]. При поверховому прочитанні твору це може здатися історією про звичайну розмову пересічних людей у поїзді та мимохідь згадані пташки у подарунок дочці. Але по суті, це історія про егоїзм, про смерть почуттів. Канарка в клітці символізує долю доньки американки. Мати, не дозволивши доньці вийти заміж за коханого чоловіка, немов посадила її в клітку, як цього птаха.

Американці, що їхали з нею в купе, стають уособленням щасливої сім'ї, які, на перший погляд, відповідають уявленню американки про щасливе подружжя: вони заможні і, адже дружина дозволяє собі одягатися в найдорожчій крамниці («...виявилось, що вона вже двадцять років замовляє своє вбрання у тому ж *maison de couture**.» [5, с. 450]); провели ідеальний медовий місяць у «дуже пристойному готелі» у Вебе [5, с. 451].

Здавалося б, подружжя є безумовним прикладом того, що «з американців виходять найкращі чоловіки» [2, с. 450]. Проте все враз змінюється останнім реченням оповідання: «Ми поверталися до Парижа, щоб подати в суд на розлучення» [5, с. 451]. Можна відчувати певну авторську іронію, бо пара їде розлучатися до найромантичнішого міста на Землі - до Парижа. Останнє речення оповідання змушує читача переосмислити увесь твір з самого початку, що є ознакою використання ретроспективного підтексту, який окреслює для читача кордони його реалізації в тексті.

Оповідання «Пагорби наче білі слони» Е. Гемінгвея так само містить прикладом ретроспективного підтексту. Щоб зрозуміти його, читач повинен сприймати частини оповідання не окремо, а як цілісну картину. Словосполучення *white elephant* («білий слон»), що винесено у назву й неодноразово звучить у тексті, використовують, коли йдеться про майно, що потребує збиткового догляду.

«За долиною Ебро білили довгі пагорби. По цей бік не було ні затінку, ні дерев - станція стояла на сонці, затиснута між двох колій». Для жінки ці пагорби символізують материнство (жіночі груди), а у чоловіка асоціюються з важким і небажаним вантажем. А з іншого боку - пустка, на якій і не росте нічого. І між цими двома краєвидами стоїть станція, на якій чоловік і жінка чекають на потяг й ухвалюють рішення про своє майбутнє. Станція - це і є їхнє рішення, проміжне положення. Саме слово «аборт» так жодного разу й не вимовляється, у різних ситуаціях з'являється лише словосполучення «білі слони», висвітлюючи різні грані свого значення - врешті-решт вони зникають у випаленій долині разом із надією дівчини на щасливе материнство та щастя загалом. У цьому випадку український переклад трішки викривляє справжній сенс речення: «Тільки повітря пустять – і все». В оригіналі цей вираз «to let the air out» – «to give up hope» означає «втратити надію». Якщо дівчина зважиться на операцію, вона справді втратить надію, а для чоловіка ця операція є змогою не змінювати звичний стиль життя «перекотиполя», адже він є представником утраченого покоління, що намагалося утікати від світу, почуттів, обов'язків. Таку приховану трактовку поведінки американця дає деталь: його валіза мала «наклейки з усіх готелів», на неї натякає й назва збірки, до якої входить це оповідання, – «Чоловіки без жінок».

Висновки. Підтекст є одним із найважливіших засобів виразності у прозі Гемінгвея, надає їй глибину, дозволяє відтворити багатомірність життя. Почуття його героїв та авторська позиція виявлені не буквально, а в образній будові та композиції, стилістичних прийомах. Так в оповіданнях «Канарка в подарунок» та «Пагорби наче білі слони» з циклу «Чоловіки без жінок» застосовано ретроспективний підтекст, натяки та іронію з боку оповідача, символіку, психологічні та асоціативні деталі.

Список використаних джерел

1. Некряч Т., Довганчина Р. Айсберг в океані перекладу: відтворення ідіостилю Ернеста Гемінгвея в перекладах українською та російською мовами. К.: Ліра-К, 2014. 220 с.
2. Фока М. В. Підтекстові смисли в оповіданні Е. Гемінгвея «Канарка для дочки»: спроба декодування. *Література зарубіжних країн*, 2022. № 3. С. 303-307.
3. Довганчина Р. Вербальні маркери підтексту і переклад (на матеріалі оповідання Е. Гемінгвея «Hills like white elephants»). *Наукові записки*, 2010. Вип. 89 (1). С. 169-173.
4. Кикоть В. Суть підтексту і суміжних понять, релевантних для перекладу. *Вісник Черкаського університету*, 2013. № 5 (258). С. 12-35.
5. Хемінгуей Е. Твори: у 4 т. К.: Дніпро, 1979. Т. 1. 716 с.

Заріцька Наталія Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно).
Перша – німецька»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна

«Методика використання музики на етапі підготовки До сприйняття віршів Ф.Г. Лорки в 11-му класі»

Актуальність дослідження. Життя і творчість Федеріко Гарсія Лорки – іспанського поета та драматурга першої половини ХХ століття – тісно пов'язані із музичним мистецтвом, а його лірика пройнята музикою. Саме тому актуальним є розроблення методики використання музики при вивченні поезії Ф. Г. Лорки в 11 класі на уроках зарубіжної літератури. Окрім того, музика може допомогти установити емоційний фон для сприйняття віршів та сприятиме їх кращому розумінню.

У методиці викладання літератури проблему використання музики при вивченні літератури досліджували педагоги Є. Колокольцев, С. Жила, А. Мельник та інші. Ми спиралися на основні напрямки використання музики при вивченні зарубіжної літератури, які визначила А. Мельник, зокрема: музичний образ епохи, музичний образ національної культури, музика у житті та творчості письменника, музика як емоційний фон для установки на сприйняття та сприйняття літературного твору [4].

Мета статті – розроблення методики використання музики при вивченні життя і творчості Ф.Г. Лорки на етапі підготовки до сприйняття художнього твору з урахуванням названих напрямів.

Так, розпочати рекомендуємо із формування в учнів уявлення про музичний образ епохи, що передбачає прослуховування й обговорення музичних творів, які є світовими шедеврами початку ХХ століття. Наприклад, на уроці можна запропонувати учням прослухати такі твори: *Клод Дебюссі «Дівчина з волоссям кольору льону» «Місячне сяйво», Морис Равель «Болеро» (фрагмент), «Павана на смерть інфанти», Ісаак Альбеніс «Астурія» (з циклу «Іспанська сюїта № 1»)*. Учитель може повідомити учням, що ці композитори були відомі своїми інноваційними та експериментальними підходами до музичного мистецтва, а також тісно пов'язували свою музику з образотворчим мистецтвом, літературою, використовували фольклорні мотиви.

Важливе значення для розуміння учнями особливостей культури й літератури, які представляє виучуваний твір, матиме ознайомлення із зразками національної музики. Так, на етапі підготовки до сприйняття при вивченні поезії Г. Лорки рекомендуємо прослухати «Сім іспанських народних пісень» Мануеля де Фалья, основою яких слугують іспанські народні теми та «Гранаду» (з циклу «Іспанська сюїта № 1») Ісаака Альбеніса. При прослуховуванні «Гранаді» можна поставити такі запитання до учнів: *Що уявляли, коли слухали музику? Який настрій вона створює? Які асоціації у вас виникали під час слухання музики? Чи відчувається велич міста? Чи є незвичні східні мотиви?* Останнім запитанням можна підвести до того, що Гранада – місто, де жив Лорка – частина Андалузії. І. Драч зазначав, що *«коли у Лорки йдеться про Іспанію, вона для нього синонім Андалузії. Він зумів відтворити у своєму мистецтві душу іспанця з такою своєрідністю, з якою вже протягом століть не відтворював жодний інший іспанський письменник»* [3, с. 7].

Ще одним із видів діяльності учнів при створенні музичного образу національної культури може бути культурологічне повідомлення про *гітару* та *фламенко*. Іспанський композитор Мануель де Фалья вважав гітару одним із чудес народного мистецтва. В

Андалузії навіть є народне прислів'я: «Хто говорить про гітару, говорить про Андалузію».

Також на півдні Іспанії досить популярним є *фламенко* – музичний, пісенний і танцювальний стиль. Спів і танець сольні, супроводжуються грою на гітарі, кастаньєтах [1, с. 73].

Оскільки життя і творчість Г. Лорки були тісно пов'язані з музикою, доречно буде включити у розповідь про письменника окремі факти, які ілюструють цей зв'язок. Зокрема, учитель може повідомити, що любов до музичного мистецтва маленький Федеріко перейняв від батьків: тато грав на гітарі та складав пісні *канте хондо*. Канте хондо перекладається як глибинний спів. Так на півдні Андалузії називали народну пісню-імпровізацію [1, с. 72]. Мати Лорки грала на фортепіано. Лорка не був осторонь музичного мистецтва і навчався грі на фортепіано у учня відомого італійського композитора Дж. Верді – Антоніо Сегури. Саме він виявив здібності у Федеріко та розвивав їх. Проте зі смертю викладача закінчились і заняття [2, с. 96]. Не дивлячись на те, що заняття музикою закінчились, любов до цього мистецтва він проніс через усе життя. Разом зі своїм другом де Фалья, Лорка організував фестиваль *cante hondo*.

Ще одним із видів робіт для ілюстрації того, наскільки музика була важливою для поета буде читання й коментування назв віршів. Звертаємо увагу учнів, що багато віршів мають у своїй назві «музичне» слово, наприклад, «Балада липневого дня», «Балада про морську воду», «Варіація», «Пісня про сімох красунь», «Схематичний ноктюрн», «Гітара», «Шість струн» та ін. Проглянувши назви ліричних творів і назви збірок, можна наштовхувати учнів на роздуми за допомогою запитань:

- Як ви думаєте, чому Ф. Г. Лорка активно використовує у назвах віршів слова, що означають музичні форми та музичні жанри (варіація, балада, пісня)?
- Назва якого музичного інструменту найчастіше трапляється у назві? Як видумаєте, чому?
- Чи можна лише за назвами віршів передбачити, яку країну представляє їхній автор? Поясніть чому.

Висновки. Твори Ф.Г. Лорки відомі своєю емоційністю та сильними почуттями, тому відповідна музика допоможе підкреслити ці емоції та ще більше занурити учнів у світ його поезії. Важливо, щоб емоційний настрій прослуханої музики співпадав із настроєм поезії. Це допоможе учням краще зрозуміти настрій поезії, а також глибше уявляти образи. Запропоновані види роботи підготують учнів до сприймання поезії Ф.Г. Лорки.

Список використаних джерел

1. Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мельник А.О. Зарубіжна література (рівень стандарту): підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. К. : УОВЦ «Оріон», 2019. 224 с.
2. Кадоб'янська Н.М., Удовиченко Л.М. Зарубіжна література. Рівень стандарту : підруч. для 11 кл. закладів загальної середньої освіти. Х. : ТОВ «СИЦІЯ», 2019. 256 с.
3. Лорка Ф.Г. Лірика. Перекладач з іспанської: та упорядник: Микола Лукаш; передмова Іван Драч. Київ: Дніпро, 1969. 319 с.
4. Мельник А.О. Основні напрями використання музики у процесі вивчення зарубіжної літератури в школі. *Мовно-літературна освіта корінних народів і національних меншин України: стан і перспективи*. К. : Інститут педагогіки НАПН України, 2021. С. 28-31.

*Кисіль Оксана Володимирівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

«Зарубіжна література як засіб морального виховання учнів (на матеріалі твору Ч. Дікенса "Різдвяна пісня в прозі")»

Моральне виховання є невід'ємним компонентом сучасного освітнього процесу та полягає в систематичному й цілеспрямованому впливові на особистість із метою формування її моралі, моральних цінностей. Концепція НУШ наголошує, що в школі «формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості» [6]. Дослідники визначають *моральне виховання* як «один із найважливіших видів виховання», яке «полягає у цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології» [3, с. 216]. Значний потенціал для здійснення морального виховання особистості має художня література, зокрема повість Ч. Дікенса «Різдвяна пісня в прозі», яка вивчається в 6 класі [4, с. 17].

Проблема морального виховання перебувала в колі наукових інтересів багатьох діячів освіти минулого та сучасності. Так, відомий український педагог ХІХ ст. К. Ушинський «розглядав навчання як важливий засіб морального виховання» [3, с. 216]. У ХХ ст. інший український педагог В. Сухомлинський висловив думку, що саме дитинство є найкращим періодом для «виховання серця» [1]. Сучасний вітчизняний педагог С. Гончаренко наголошує на наскрізному характері морального виховання, акцентує увагу на тому, що таке виховання «здійснюється на національному ґрунті шляхом засвоєння національних норм і традицій, багатой духовної культури народу, тих моральних норм і якостей, які є регуляторами взаємовідносин у суспільстві, узгодження дій і вчинків людей» [3, с. 216].

У царині методики викладання зарубіжної літератури проблема морального виховання висвітлювалася у працях методистів Н. Батрак [2], Т. Карпенко [5], А. Мельник, Н. Тимонік та інших. Однак зазначена проблема все ще розкрита недостатньо й потребує спеціального науково-методичного дослідження, зокрема на матеріалі твору Ч. Дікенса «Різдвяна пісня в прозі».

Мета доповіді – представити методику реалізації морального виховання на різних етапах роботи із зазначеним вище твором на уроках зарубіжної літератури в 6 класі.

На етапі підготовки до читання шестикласники мають ознайомитися з окремими фактами біографії й творчості письменника, здатними зацікавити їх до подальшого прочитання повісті, а також відомостями про написання твору. Для цього можна використати наступні прийоми: *слово вчителя про письменника, перегляд відео з відеохостингу YouTube з акцентуванням уваги учнів саме на тих епізодах, які найбільш повно характеризують внутрішній світ письменника та його моральні цінності, відвідування сторінки музею Ч. Дікенса в соціальній мережі Instagram.*

На етапі читання твору, яке здійснюється *методом творчого читання*, пропонуємо використати *читання із зупинками* (для обговорення найбільш цікавих моментів, що стосуються вчинків головних героїв повісті) або ж *читання за ролями*, пропонуючи учням при цьому максимально втілитися в образи, намагатися відчутти й відтворити голосом їхні емоції та почуття. Також можна попросити учнів переглянути *екранізацію* повісті вдома, а в класі порівняти її з текстом.

Етап підготовки до аналізу передбачає перевірку засвоєння змісту прочитаного та його розуміння учнями. Задля цього застосуємо *завдання з цитатами*: «Розташуйте цитати в порядку, який відповідатиме етапам подорожі Скруджа у часі та просторі». Іншим варіантом такого завдання може бути складання *мапи подорожей* головного героя: учні знаходять ілюстрації до твору, які демонструють подорожі героя, і розташовують їх

за хронологією подій повісті. Доречно буде також скласти *асоціативний ланцюг* до образу героя перед подорожжю та після неї.

На етапі аналізу художнього твору корисно буде провести *евристичну бесіду* із застосуванням *проблемних питань*, що дасть учням змогу прослідкувати зміни морального характеру в образі головного героя, примусить учнів задуматися над важливістю моральних принципів і норм у житті людини та суспільства. *Рольова гра* «Злий Скрудж – добрий Скрудж» допоможе учням найбільш повно вжитися в образ героя, прожити частинку його життя та зробити висновки про те, який образ є приємнішим. Також на цьому етапі пропонуємо долучити учнів до *створення сенканів* як до персонажа у двох його образах, так і до слів «добро – зло», «щедрість – скупість».

На підсумковому етапі доречними будуть *літературний квест*, створення *послання в майбутнє* чи *порад* від імені героя, створення *гештегу* до допису з моральним підтекстом у соціальні мережі, *інсценування* ключових епізодів, *написання твору-роздуму* – усі ці прийоми повинні спрямовуватися на виховання високих моральних якостей учнів у процесі вивчення твору Ч. Дікенса «Різдвяна пісня в прозі».

Висновок. Моральне виховання учнів на уроках зарубіжної літератури є важливим компонентом навчального процесу й повинно здійснюватися послідовно – на різних етапах роботи з художнім твором – та сприяти формуванню у свідомості учнів моральних якостей, що мають значну цінність в українському суспільстві.

Перспектива дослідження вбачається у розробці методичних рекомендацій щодо здійснення морального виховання учнів 6 класу в процесі позакласної роботи із зарубіжної літератури.

Список використаних джерел

1. 20 висловлювань В. О. Сухомлинського про виховання. *Дитячий психолог*: сайт. 17.06.2016. URL: <https://dytpsyholog.com/2016/06/17/20> (дата звернення: 26.03.2023).
2. Батрак Т. В. Виховний потенціал зарубіжної художньої культури у навчальному процесу. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць. 2008. Т. 1. № 49. С. 138-144.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : довідкове видання. Київ: Либідь, 1997. 366 с.
4. Зарубіжна література. 6-9 класи : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти, 2022. URL: <https://shortest.link/1P5H> (дата звернення: 26.03.2023).
5. Карпенко Т. В. Формування духовних якостей особистості у процесі вивчення зарубіжної літератури. *Обрії педагогічних знань: теорія, новації, практика* : матеріали Всеукр. наук.-практ. кофн. Миколаїв, 9 черв. 2020 р. URL: <https://griml.com/4djJW> (дата звернення: 25.03.2023).
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016 р. URL: <https://griml.com/jFhL4> (дата звернення: 25.03.2023).

Климович Каріна Ігорівна
Студентка 4 курсу
Спеціальності «філологія»

Науковий керівник:
к.філол.н., доц.
Ірина Володимирівна Страшко

Прагматична характеристика іспаномовного розважального дискурсу

Поняття дискурсу і його аналіз є з'єднувальною ланкою для всіх лінгвістичних досліджень, а сучасні уявлення про дискурс відображають увесь перебіг лінгвістичної науки [2]. Дискурс як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву, відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників, синтезом когнітивних, мовних і позамовних чинників, завдяки чому відбувається формування різноманітних мовленнєвих жанрів [1].

Дослідження характеристик іспаномовного розважального дискурсу — це вивчення психолінгвістичних аспектів здійснення комунікації, спілкування, мета якого полягає у доставленні задоволення людині у вільний від роботи час. Творчою ознакою цього дискурсу є ігрове світосприйняття, зорієнтоване на карнавалізацію буття та креативне перетворення осмислюваної та пережитої реальності. Зростання інтересу до вивчення засобів моделювання комунікативного процесу з урахуванням фактора адресата, його культурних, етнічних та соціальних особливостей визначає **актуальність** цього дослідження.

Метою цієї розвідки є розгляд прагматичних характеристик іспаномовного розважального дискурсу.

Експансія розважального дискурсу на різні типи спілкування, яка спостерігається сьогодні, обумовлена як домінантами постмодерністського ставлення до життя, так і активним впровадженням у щоденну практику електронних засобів масової інформації та мережевої комунікації.

Можна виділити два основні типи розважального дискурсу: не інституційний та інституційний. В першому випадку ми звертаємо увагу на різні види повсякденного іспаномовного розважального дискурсу в його канонічних жанрах – оповідання про ту чи іншу подію, казку, розіграш, анекдот та інше. Сюди також відносяться різні види іспанської літературної творчості, яка направлена на широку публіку. Жанри іспаномовного розважального дискурсу дуже різноманітні. До них відносяться комедії, циркові вистави, різні шоу, анекдоти, жарти, кумедні історії. [5].

Як приклад наведемо іспанський анекдот, в якому мова йде про оголошення вчителем результатів контрольної роботи. Один із учнів отримав нуль. Пояснюючи учневі чому в нього така оцінка, вчитель сказав, що той списав у Педро. На здивоване запитання учня про те, звідки він це знає, вчитель відповів: *Porque las cuatro primeras preguntas, están iguales, y en la última pregunta Pedrito respondió: "Esa, no me la sé" y tu has puesto: "Yo tampoco"*. - Тому що перші чотири питання, однакові і на останнє Педро відповів: "Цього я не знаю", а ти написав: "Я теж".[6].

У цьому прикладі, є актуальними приховані смисли лексичної одиниці завдяки зіткненню непоєднаних логічних контекстів, в кінці анекдоту відбувається миттєве перенесення на іншу систему значень лексичної одиниці, тому початок анекдоту сприймається вже по іншому [4, С. 113].

Спрямованість анекдоту на уявного адресата, спроможного зрозуміти гумор та належно оцінити його, зумовлюють добір адресантом стратегій текстотворення комунікативну рівність адресанта й адресата, за допомогою яких здійснюється орієнтація анекдоту на гіпотетичного адресата. Емоційно-інтуїтивний адресат самостійно, з власною фантазією, домальовує експозицію, яка вводить в анекдотичну ситуацію, тому сприймають ролі персонажів буквально, при перших словах анекдоту[4].

Отже розказування анекдотів носить не тільки розважальний характер, коли мовець (адресант) розважає себе і оточуючих (адресантів), а й розвиває свої комунікативні навички.

Особливості характеристики типів іспаномовного розважального дискурсу проявляються в моделі адресанта, тому ця модель включає в себе автора повідомлення або кілька людей. Таким чином модель адресанта пов'язана з їх кількістю. Максимальна орієнтація на адресата є пріоритетним завданням адресанта. І тому враховуються всі

особливості кожної людини, такі як: інтереси, національні особливості, стать, соціальний статус та інше.

Ще однією значущою особливістю цього типу дискурсу є метаморфічність. Особливості менталітету іспанців, знаходять своє відображення в літературі та інших розважальних програмах, наприклад: художня література іспанських авторів: «*La vida es un sueño*» - *Pedro Calderón*, «*Luces de bohemia*» - *Roberto Bolano* та інші.[3].

Серед тенденцій виділяють дві основні – емоційні насиченості, посилення експресивності та максимальна компресія інформації з метою економії мовленнєвих зусиль.

Таким чином, розважальний дискурс пронизує як приватну, так і публічну комунікацію, його тематичні характеристики охоплюють широкий спектр цікавої та смішної інформації, його ситуативно-суб'єктні ознаки дають змогу розмежувати інституційні та не інституційні жанри цього типу спілкування, а його тональність акцентує на емоційному ставленні до дійсності.

Список використаних джерел

1. Текст і дискурс. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://studopedia.info/10-51438.html>. (Дата звернення: 30.03.2023 р.)
2. Семантико-теоретичний аналіз функціонування терміна дискурс. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-675-2010/semantiko-teoretichniy-analiz-funkciuvannya>. (Дата звернення: 29.03.2023 р.)
3. Шепель Ю. Медіа—дискурс як засіб маніпулятивного впливу на читача: // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. — 2017, № 3. — С. 302 — 307.
4. Карпчук Н. П. Адресованість в офіційному та неофіційному англomовному дискурсі (комунікативно-прагматичний аналіз): монографія / Волинський державний університет імені Лесі Українки. – Луцьк: РВВ «Вежа», 2006. – 159 с.
5. Карасик В. І. Розважальний дискурс як інституційний вектор. Karasik V. I. Distractive discourse as an institutional vector of communication. — 2020.03.016. — С. 91 — 103.
6. Las notas. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://reallanguage.club/anekdoty-na-ispanskom/las-notas/>. (Дата звернення: 30.03.2023 р.)

Князєв Денис Юрійович
студент V курсу
Спеціальності «Середня освіта. Мова і література»

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна

«Роман Лао Ше «Нотатки про котяче місто» в контексті східно-західних міжкультурних зв'язків»

Актуальність теми дослідження. Східно-західні міжкультурні зв'язки вже протягом довгого часу являють собою актуальну проблему порівняльного літературознавства. Наразі існує велика кількість компаративних досліджень, присвячених творам китайських письменників. Однак, незважаючи на яскравість втілень міжкультурних зв'язків у творчості Лао Ше, зокрема, в його романі «Нотатки про котяче

місто», що є результатом різноманітних історичних та біографічних чинників, його твори досі не стали об'єктом глибокого компаративного дослідження.

Мета дослідження – встановити передумови та визначити специфіку реалізації східно-західних міжкультурних зв'язків у романі Лао Ше «Нотатки про котяче місто».

Вихідні передумови. Проблема міжкультурних зв'язків сходу і заходу неодноразово порушувалась в наукових студіях українського сходознавця А.Ю. Кримського, який простежив чинники та результати формування контактено-генетичних зв'язків та типологічних подібностей великої кількості арабсько- та перськомовних літературних творів [3]. Велика кількість статей, що містять компаративні дослідження творів китайської та японської літератури, належать Н.І. Конраду, який особливу увагу приділяв вивченню міжлітературних зв'язків між творами письменників заходу та сходу [4]. Фундаментальні роботи цих вчених формують методологічний апарат порівняльного літературознавства, однак не торкаються творчості Лао Ше. Водночас, суттєвий внесок у дослідження жанрових особливостей роману «Нотатки про котяче місто», його тлумачення та встановлення передумов його написання здійснили А.А. Антиповський та Т. Кун-Кі [1; 6]. При цьому, ґрунтовні компаративні дослідження роману серед наявних у вільному доступі на даний момент відсутні.

Виклад основного матеріалу. Негативний для Китаю кінця ХІХ ст. сценарій завершення першого в історії протистояння китайців європейській регулярній армії в опіумних війнах перетворив країну на «напівколонію», що стало причиною її економічної та культурної експансії. Цей факт посилив вже на той час наявні у Китаї глобалізаційні тенденції, зокрема, порти країни стали відкритими для міжнародної торгівлі, Гонконг було здано в оренду Великій Британії, а християнським місіонерам було надано доступ для здійснення релігійно-проповідувальної діяльності. Широкий розвиток торгівельних стосунків з Великою Британією суттєво підвищив рівень значущості англійської мови у країні, а також спростив можливості подорожей китайців до іноземних держав [2].

У 1899 р., саме під час Іхетуанського повстання, яке було спрямоване проти посилення іноземного впливу, народився Лао Ше. Незважаючи на нестачу коштів, письменник планомірно здобував освіту, яку розглядав як особистий пріоритет, при цьому самостійно вивчаючи на той момент вже достатньо популярну англійську мову. Володіння мовою, а також отримана у Китаї освіта, дозволили йому, за сприяння християнських місіонерів, вирушити до Англії з метою викладання китайської мови та літератури [1]. Під час перебування там Лао Ше мав змогу познайомитись з творами англійських письменників, зокрема Ч. Діккенса, В. Теккерея, Г. Велса та Дж. Свіфта, де твори останніх двох «Перші люди на Місяці» та «Мандри Гуллівера», за згадками самого письменника, привернули його особливу увагу та вплинули на його подальшу творчість. [5, с. 493-494] Після цього він деякий час працював у Сінгапурі.

Таким чином, на момент повернення до Китаю, Лао Ше мав достатній рівень освіти та культурного розвитку, а також досвід довгострокового перебування в іншокультурному середовищі, що дозволило йому критично оцінити наявні на батьківщині суспільні тенденції й історичні події та втілити цю критику у романі «Нотатки про котяче місто» (1932), при цьому використовуючи традиційно західноєвропейську сатирично-антиутопічну літературну форму. Хоча в науковому суспільстві найбільш розповсюдженою є думка, що твір є сатиричним романом, його жанрова парадигма являє собою симбіоз сатири, антиутопії та наукової фантастики [1; 6]. Факт запозичення (однак, вже без зазначення конкретних творів) цих літературних форм відзначається самим письменником [5, с. 494], а також витікає з вкрай невеликої кількості наявних творів з подібними жанровими характеристиками у китайській літературі часів до описаних нами глобалізаційних змін. Втілене у романі явище зооморфізму, незважаючи на розповсюдженість у культурі Китаю протягом усієї його історії, також стало новаторським для літератури країни. Водночас, взята за основу «Нотаток ...» концепція

подорожі головного героя до неіснуючої країни, де за допомогою зооморфних образів, зокрема образу кішки, сатирично зображуються наявні явища антиутопічного суспільства яскраво простежується у згаданому нами романі «Мандри Гуллівера» (1726). Схожим чином зооморфні образи надалі застосовуються в інших сатиричних творах Західної Європи, зокрема в романах А. Франса «Острів пінгвінів» (1908), К. Чапека «Війна з саламандрами» (1936) та в повісті Дж. Орвелла «Колгосп тварин» (1945), де останній письменник, як і Лао Ше, відзначав орієнтацію на «Мандри Гуллівера» під час написання сатири.

У своєму романі Лао Ше особливу увагу звертає на проблему занепаду культурно-освітньої галузі та на деструктивний політичний устрій тогочасного Китаю, однак наскрізною темою є і критика історично сформованих негативних особливостей менталітету китайського народу [6], що не може не свідчити про космополітичність та європеїзованість поглядів письменника.

Висновки. Отже, всі встановлені нами факти дозволяють судити про міжкультурні зв'язки сходу і заходу як про визначальний чинник становлення Лао Ше як письменника, що набуло яскравого втілення в його романі «Нотатки про котяче місто».

Список використаних джерел

1. Антиповский А. А. Раннее творчество Лао Шэ : темы, герои, образы. Москва : Наука ; Глав. ред. восточ. лит-ры, 1967. 188 с.
2. Герасимчук В. Г. Китай на шляху глобалізації 2.0. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2019. № 16. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.16.2019.181640> (дата звернення: 22.04.2023).
3. Грицик Л. Українське порівняльне літературознавство 20-х років: між реліктами позитивістських уявлень і типологією. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2014. Т. 2. С. 195. URL: <https://doi.org/10.14746/sup.2014.2.18> (дата звернення: 22.04.2023).
4. Конрад Н. И. Запад и восток: статьи. Москва : Наука ; Глав. ред. восточ. лит-ры, 1966. 519 с.
5. Лао Шэ. Избранное. Москва : Прогресс, 1981. 512 с.
6. Koon-Ki T. Cat Country: A Dystopian Satire. *Modern Chinese Literature*. 1987. No. 3. P. 71–89.

*Князева Анастасія Геннадіївна
студентка I курсу,
спеціальності “Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)”*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 «Професійна освіта»
Силенко Юлія Володимирівна*

«Модель особистості вчителя: виклик сучасності»

Актуальність теми моделі особистості сучасного вчителя стає все популярнішою з кожним днем, і більшість вчителів або люди, які планують бути педагогами стали частіше задумуватись про те, яким має бути ідеальний викладач та вихователь у сучасному інноваційному середовищі.

Хто такий ідеальний вчитель? У кожної дитини на мою думку своє бачення ідеального вихователя, яким він має бути, що говорити і як навчати, тому не дарма

кажуть, що для кожної дитини треба знайти свій окремий підхід, задля комфорту і бажання навчатись.

Аналіз наукових публікацій показує сучасні вимоги до педагога висвітлені у Законі «Про загальну середню освіту»: «Педагогічним працівником має бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки у навчальних закладах середньої освіти».

Мета дослідження – визначити модель особистості сучасного вчителя, щоб мати уявлення, якими рисами і знаннями має бути наділений майбутній педагог.

Згідно науковим публікаціям вчені пропонують різноманітний набір особистісних якостей, важливих для професії педагога, поділяючи їх на домінуючі, периферійні, негативні і професійно допустимі якості [1-4].

Домінуючими вважають якості, відсутність яких унеможливує ефективне здійснення педагогічної діяльності [4, с. 212-214]:

- ✓ Патріотизм, любов до рідної землі й українського народу.
- ✓ Гуманність – любов до дітей, вміння поважати їх людську гідність, потреба і здатність надавати кваліфіковану допомогу в їх особистісному розвитку. Найважливіша якість – любов до дітей – мудра, добра, вимоглива, що вчить жити;
- ✓ Громадська відповідальність (відповідальне ставлення до своїх професійних обов'язків) і соціальна активність;
- ✓ Справжня інтелігентність – високий рівень розвитку інтелекту, освіченість у галузі предмета викладання, ерудиція, культура поведінки;
- ✓ Моральні якості вчителя – правдивість, справедливість, порядність, чесність, гідність, працьовитість, самовідданість;
- ✓ Інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення і застосування нового, прийняття творчих рішень;
- ✓ Любов до предмета, який викладається, потреба в знаннях, у систематичній самоосвіті;
- ✓ Здатність до міжособистісного спілкування, діалогу, переговорів.
- ✓ Наявність педагогічного такту, що визначає стиль поведінки вчителя, спричиняє впевненість учнів у доброзичливості педагога, його чуйності, доброті, толерантності.

Периферійними є якості, які не здійснюють вирішального впливу на ефективність педагогічної праці, але сприяють її успішності [3, с. 141-145].

- ✓ Привітність, посмішка, тепла енергетика. Діти це добре відчують;
- ✓ Почуття гумору;
- ✓ Артистизм, харизма, вміння зацікавити і організувати учнів;
- ✓ Мудрість (тобто наявність життєвого досвіду, яким вчитель може поділитись, тим самим навчаючи не тільки шкільним предметам, а й показувати життєві уроки);
- ✓ Зовнішня привабливість (“По одязі людину стрічають, а по розуму випроваджують”).

Професійно недопустимі якості ведуть до професійної непридатності вчителя [2, с. 98-102]:

- ✓ Всепрощення, безпринципність, поблажливість до учнів, байдужість до негативного в їх навчанні та поведінці. Важливо, щоб вчитель був в авторитеті серед учнів і вони небаїдує ставились насамперед до вчителя, як до людини;
- ✓ Прояви несправедливості з боку педагога (виділення «любимчиків», необ'єктивне оцінювання, безпідставні звинувачення, упередженість тощо. Це може підірвати довіру до вчителя і створити атмосферу конкуренції у класі серед однокласників, а це є найгрубішою помилкою вчителя;

✓ Фамільярність та панібратство у стосунках з учнями. Потрібно мати повагу не тільки учня до вчителя, а й навпаки, щоб дитина відчувала свою цінність в очах старших;

✓ Невміння стримати свої емоції, роздратування, крики. Це створює агресивну і залякувальну атмосферу, тому найвірогідніше, що асоціація в учнів з таким емоційним вчителем буде неприємна;

✓ Важливо зазначити, що у структурі особистості вчителя особлива роль належить професійно педагогічній спрямованості. Вона є тим каркасом, навколо якого компонується основні професійно значущі властивості особистості педагога. Професійна спрямованість особистості вчителя, включає інтерес до професії вчителя, педагогічне покликання, педагогічні здібності;

Сукупність усіх якостей, що їх названо, створює авторитет вчителя, який здобувається нелегкою працею. Його особистий приклад – це могутній фактор виховного впливу, тобто яким вчитель покаже себе від самого початку взаємодії з учнями, то саме таку поведінку будуть наслідувати й діти. Першочергово це стуснується саме учнів молодшого шкільного віку. На мою думку найважливішим вчителем є саме вчитель початкових класів, адже саме він вкладає в дітей всі найважливіші риси, формує з них дорослих, самодостатніх людей, навчає дисципліни і працьовитості, щоб у подальшому навчанні у середній школі та вищих навчальних закладах за допомогою вкладених в дітей знань, їм було легше і приємніше навчатись. Тому «золотим правилом» педагогіки вчений К. Ушинський вважав тезу: «вчителеві треба бути таким, яким він хоче бачити своїх вихованців».

Висновки: Отже ми проаналізували і детально описали модель особистості сучасного вчителя; якими особистісними і професійними якостями він має володіти, щоб учням подобалось навчатись і взаємодіяти зі своїм педагогом.

Загалом, щоб успішно виконувати свою роботу вчитель має володіти всіма професійними знаннями і навичками, вміти донести матеріал і заохотити учнів до вивчення, а також мати приємний зовнішній вигляд, теплу енергетику і добрі наміри щодо взаємодії з учнями.

Список використаних джерел

1. Задорожна-Княгницька Л. В. Загальні основи педагогіки. Херсон, "ОЛДІ-ПЛЮС", 2020, 192 с.

2. Силенко Ю.В. Технологія партнерства як стимул формування особистісно-професійного потенціалу майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. №52. Вип. 52, Том 2. 2022. С. 98-102. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.20>

3. Силенко Ю. В. Формування професійної культури і професіоналізму майбутніх викладачів закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки // *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії* / гол. ред. Н.М. Дем'яненко. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. С. 141-145. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38529>

4. Силенко Ю.В. Дискурс професіоналізму майбутніх викладачів закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки. *Освіта і наука в умовах інноваційного розвитку суспільства: збірник тез доповідей Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції (14 вересня 2022 року, м. Дніпро)* / за заг. ред. Т.В. Мотуз, Є.В. Кочерги. Дніпро: КЗВО «ДАНУ» ДОР», 2022. С. 212-214.

*Коваленко Ольга Андріївна,
студентка 1 курсу магістратури,
ІІІІФМ групи
Спеціальності «Філологія»*

«Літературні алюзії в романах Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера»

Актуальність дослідження обумовлена, по-перше, популярністю серії романів Джоан Роулінг про Гаррі Поттера, що робить її важливою частиною сучасної культури та літератури. По-друге, підвищеним інтересом літературних критиків та літературознавців до зв'язку алюзій з проблемами сприйняття художнього тексту та інтерпретації цього тексту. Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених культурологічним особливостям твору, гендерним аспектам, проблемам освіти, психології, міфології, релігії, розвитку дитини, літературного впливу циклу, питання інтертекстуальності твору, зокрема алюзій у Поттеріані залишає великий простір для вивчення.

Метою тез є дослідити функціонування алюзій у гептології Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер».

З давніх-давен письменники використовують різні посилання на літературні, біблійні, міфологічні факти у своїх працях. Письменники можуть спиратися як на загальновідомі факти, так і на факти, відомі і зрозумілі лише літературознавцям.

Літературна алюзія – це посилання на раніше написаний літературний твір, міф, легенди, фольклор, релігію, історичні події, місця або особистості, що створює імпліцитне значення у новому творі.

Алюзія, як і будь-який інший стилістичний прийом, несе в собі високий ступінь інформативності:

- відкриває очі читачеві на закладену автором інформацію у тексті (описує речі, в яких значення мається на увазі або натякається, а не виражається прямо);
- висловлює приховані думки автора – симпатію, антипатію чи нейтральне ставлення.

Прикладом твору англійської літератури, що має безліч посилань у вигляді алюзій на легенди, міфи, фольклор є серія книг Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера.

Роулінг часто звертається до давньогрецької та давньоримської міфології. Це простежується як у цілих сюжетних лініях, епізодах, ситуаціях, у які автор ставить своїх героїв, так і в системі персонажів, їхніх іменах.

Проілюструємо це на прикладі професора Квірінуса Квірела (Quirinus Quirrell). У Римській імперії часів Августа Квірін був одним з епітетів до давньоримського бога Януса, який зображувався у вигляді людини з двома обличчями.

Крім того, світ Поттеріані містить багато істот, таких як кентаври, фенікси, триголовий пес, василіск, які походять із грецької міфології.

Дж. К. Роулінг також використовує посилання на біблійні теми та мотиви. Наприклад: Месіанське пророцтво – ідея про те, що одна людина прийде, щоб врятувати людство. Зрештою, ця ідея є наскрізною темою всього сюжету. Одна людина переможе смерть. Таким чином, Гаррі Поттер буквально є фігурою Ісуса в цій історії – ще до свого народження він був відзначений пророцтвом, обраним для перемоги над Темним Лордом.

Роулінг наголошує на тому, що напис на сімейній могилі Дамблдора: *«Де твій скарб, там буде і серце твоє»* [3] – узятий з Євангелії від Матвія 6:21, та напис на надгробку батьків Гаррі: *«Останній ворог, якого буде знищено – це смерть»* [3] – з Першого послання до Коринтян, *«підсумовують»* всю серію книг про Гаррі Поттера [4]. Таким чином, біблійні алюзії в Гаррі Поттері, особливо в останній книзі, є важливою сюжетотворчою складовою всього циклу.

Одним із очевидних прикладів алюзії на інші літературні твори є алюзія на роман Т. Г. Вайта «Меч у камені». Ми можемо провести паралелі між Гаррі та Вартом і Дамблдором та Мерліном.

Роулінг в одному зі своїх інтерв'ю сказала, що була надзвичайно зворушена, прочитавши «Іліаду» Гомера. Особливо сценою, в якій Менелай з Меріоном повертають Патроклове тіло до кораблів. У четвертому романі циклу «Гаррі Поттер і келих вогню» Гаррі повертає тіло Седрика до Гогвортсу після того, як Волдеморт заманив їх двох на віддалений цвинтар під час Турніру Трьох Чарівників.

Іншою алюзією на Гомера, але вже на епічну поему «Одіссея» є шрам головного героя. Роулінг описує шрам, як зовнішній фактор який виділяє Гаррі з-поміж інших людей та уособлює в собі його історію життя. В «Одіссеї» Одісей повертається додому на Ітаку і його впізнають за шрамом: *«Якщо насправді це ти, мій син Одісей, повернувся, Певну ознаку мені покажи, щоб повірити міг я»*. Відповідаючи, мовив йому Одісей велемудрий: *«Спершу очима своїми на шрам ти оцей подивися»* [1]. Коли Гаррі повертається до світу чарів та чаклунства після *«десяти гірких і нелегких років»* [2, с. 864], його також впізнають за шрамом.

На світ Поттеріани вплинули події британської історії, літератури та культури. Ми можемо побачити паралелі не лише між минулими історичними подіями (рабство), а й між політичними рухами в Великобританії. Є кілька випадків, коли дії та особистість Корнеліуса Фаджа, міністра магії, моторошно схожі на дії та особистість колишнього прем'єр-міністра Сполученого Королівства Тоні Блера. Ми бачимо пряму аналогію в їхній високій потребі до влади, в спробах перекласти провину, використовуючи свій вплив у ЗМІ. Найбільша схожість між ними прослідковується у тому, що і Фадж, і Тоні Блер змушені були піти у відставку під тиском громадськості.

Отже, частково успіх «Гаррі Поттера» можна пояснити зв'язком із європейською культурою та літературою. Більшість сюжетних мотивів, імен і героїв є алюзіями на класичні літературні твори, історичні події, біблійні та міфологічні джерела, які стали основою художнього світу Поттеріани.

Список використаних джерел

1. Бібліотека Української Літератури. Гомер. Одіссея. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=530> (дата останнього звернення: 27.03.2023).
2. Роулінг Дж. Гаррі Поттер і орден фенікса / за ред. І. Малковича, О. Негребецького; пер. з англ. В. Морозов. 3-тє вид. - Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2006. 815 с.
3. Роулінг Дж. Гаррі Поттер і смертельні реліквії / пер. з англ. В. Морозов за ред.: О. Негребецького, І. Малковича. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2007. 637 с.
4. Adler S. Harry Potter Author J.K. Rowling Opens Up About Books Christian Imagery. MTV.com, 2007. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.accio-quote.org/articles/2007/1017-mtv-adler.html> (дата останнього звернення: 27.03.2023).

*Козак Анна Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (українська мова і література,
англійська мова)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна*

«Конотативна характеристика англійських префіксів»

Префіксація, як словотвір, полягає в модифікації основи, до якої префікс приєднується.

Конотація – додатковий компонент значення мовної одиниці, до доповнює її предметно-логічний зміст суб'єктивними відтінками оцінки, емоційності, експресивності, функціонально-стилістичної забарвленості, а також відтінками, зумовленими соціальними, ідеологічними, культурними, ситуаційними аспектами комунікації [4, с. 249].

Префікси відіграють велику та важливу роль у розвитку нашого мовлення. Під поняттям префікс ми розуміємо, що це значуща частина слова, яка стоїть перед коренем і служить для утворення нових і спільнокореневих слів.

Префікси розрізняються за своїм походженням: вони можуть походити із власної мови або бути іншомовними, модифікуючи лексичне значення слова, префікс рідко змінює граматичний характер слова в цілому, тому і просто слово, і його префікс – дериватив у більшості випадків належить до однієї частини мови, наприклад *abuse – dis-abuse, approve – dis-approve, believe – dis-believe, close – dis-close*. Власні англійські префікси походять від окремих слів.

Префікси в сучасній англійській мові завжди деривативні. Префікс майже не допомагає розрізняти частини мови за винятком тих випадків, коли він присутній у складі дієслова або слова категорії стану, напр.: *a dress – toundress, dust – adust, float – afloat*. Інколи за допомогою префікса можна розрізнити перехідні та неперехідні дієслова: *cry – outcry, play – outplay*.

Можна зрозуміти, що префіксів в англійській мові є досить багато і кожен з префіксів англійської мови має свої особливості, а також значення.

Лексико-семантичне навантаження префікса визначається способом передачі основи відтінку значення, що відбиває спосіб дії, місце, час, ступінь її завершення тощо.

Власне англійські префікси походять від окремих слів. Таких префіксів не багато – *a-, be-, fore-, mid-, un-*. Префікс *mis- v* – змішаного типу (нім. *Mis*, лат. *Minus*, фр. *me, mes*).

Префікс *-a*, що походить від давньоанглійського прийменника *an*, вживається з іменником, прикметником і дієсловом і передає значення стану, становища, напр.: *apiece, asleep, awake*.

Поряд з власним префіксом *a-* в англійській мові існує префікс *a-*, запозичений з грецької мови, що має значення протилежності, напр.: *amorphous, anomalous*. Цей префікс вживається рідко, переважно у складі запозиченого слова [2, с. 75].

Від прийменника походить і префікс *be-* (ненаголошена форма від *by-*).

Основне значення префікса (як і прийменника) – «біля», проте за відтінками значення відповідні деривативи діляться на декілька підгруп.

Та частина слів, де префікс утворює прислівники, невелика, причому окремі прислівники сприймаються як прості слова, напр.: *before, beyond*. У тих випадках, де давня форма *by* залишилась ненаголошено, утворились похідні слова, що пишуться через ризку, напр.: *by-gone, by-law*.

Вживання префікса досить розгалужені. Головні з них такі:

- 1) префікс може вживатись з кожним дієсловом, що має еквівалентне словосполучення, напр.: *to outspread – to spread out, to outspread – to spread out*;
- 2) часто дієслова утворюють разом з префіксом дієприкметник, герундій та віддієслівний іменник, набираючи при цьому іншого значення, напр.: *outclearing* (видатки на прання білизни), *outfighting* (боксування на відстані довжини руки), *outstanding* (визначний);
- 3) при утворенні іменників від дієслів, після яких може вживатися прийменник, від дієслів та похідних іменників виникають значення :
 - a) Процесу: *outbreak, outcry, outrush*.
 - b) Наслідку дії: *outcome, outcrop*.

- c) Пасивної залежності від дії: *outlay, outlook, output*.
 - d) Місця або часу дії: *outfall, outlet, output*;
- 4) при утворенні прикметників від іменників з описовими якостями префікс надає значення :
- a) зовнішніх рис чи характеристик: *outback, outline, outside*;
 - b) відокремлених особливостей, що властиві цілому: *outhouse, outfield, outworker*.

При утворенні прикметників від іменників префікс надає їм значення незалежності від об'єкта або суб'єкта дії: *outdoor, outlaw*.

Префікс може надавати новому слову значення надмірності. До цієї групи належать різні частини мови: *outbrave, outmatch, outjump*. Подібне вживання спостерігається навіть з власними іменниками: *outnapoleon, tooutzola*.

Префіксація набула широкого вжитку в англійській мові. Вирівнювання відмінкових закінчень та зникнення дієслівних флексій призвели до глибоких лексичних розмежувань, що викликаються вживанням префіксів. Отже, підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що в англійській мові дуже різноманітна система префіксів і кожен з префіксів має свої особливості вживання.

Список використаних джерел

1. Особливості префіксального способу словотворення в англійській мові. Режим доступу:
https://studwood.net/1278820/literatura/osoblivosti_prefiksalnogo_sposibu_slovotvorenniya_angliyskiy_movi (дата звернення 01.03.2023).
2. Префікси в англійській мові. Режим доступу:
<https://cambridge.ua/uk/blog/prefixes-in-english/> (дата звернення 01.03.2023).
3. Роль суфіксів і префіксів у англійському словотворенні. Режим доступу:
<https://naurok.com.ua/robotamanrolsufiksiv-ta-prefiksiv-v-angliyskomu-slovotvorenni-119961.html> (дата звернення 01.03.2023).
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

*Козелецька Юлія Володимирівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Особливості педагогічної взаємодії педагога у вирішенні професійних питань»

Актуальність проблеми. Педагогічна взаємодія є важливою у формуванні професійної культури педагогів та у забезпеченні їхньої професійної зрілості. Інтерактивна взаємодія з іншими педагогами дозволяє педагогам вчитися у один одного та отримувати нові знання та практики, що допомагає підвищувати якість освіти та ефективність педагогічної діяльності. Педагогічна взаємодія може включати в себе обмін досвідом, спільне вирішення проблем, кооперацію в навчальному процесі та інші аспекти, що допомагають педагогам досягати кращих результатів у своїй професійній діяльності.

Проблема педагогічної взаємодії педагога у вирішенні професійних питань є дуже актуальною та важливою, оскільки вона допомагає педагогам досягати кращих результатів у своїй професійній діяльності та забезпечує їхню професійну зрілість.

Мета дослідження – проаналізувати особливості педагогічної взаємодії педагога у вирішенні професійних питань.

Аналіз останніх публікацій. Ефективна взаємодія між педагогами є ключовим фактором для підвищення якості освіти та розвитку професійної компетентності педагогів. Аналіз психолого-педагогічних досліджень показує, що Ольга Хоменко, Олена Мельник, Лариса Ільїна, Світлана Школа та Леся Бабенко займалися та проводили дослідження в галузі педагогічної взаємодії та розвитку професійної компетентності педагогів та їх впливу на ефективність навчального процесу. А також роботи Л. Бабенко спрямовані на дослідження впливу педагогічної взаємодії на формування професійної компетентності майбутніх педагогів [1, с. 14-18].

Професія педагога включає в себе низку складних проблем організації, залучення до роботи і вирішення пріоритетних шляхів розвитку виховання молодшого покоління. Педагогічна діяльність спрямована на створення привітного і оптимального середовища для отримання і накопичення знань, і тому вона неможлива без взаємодії між всіма учасниками цього процесу [2, с. 243-245]. Педагогічна взаємодія здійснюється тільки за умов професійних якостей самого педагога. Ці якості і є основою педагогічного такту [3, с. 98-102]. Педагогічний такт є складовою педагогічної майстерності і набувається разом з педагогічною освітою і практикою. Він включає в себе почуття міри у процесі спілкування з людьми з урахуванням особливостей їх фізичного і психічного стану. Професійний педагог має володіти навичками педагогічного такту для вирішення професійних питань, які неодноразово з'являться на його шляху [4, с. 141-145]. Поведінка педагога у спілкуванні із колегами, учнями та батьками має спиратися на основи педагогічної етики, що полягає у моральній допустимості у взаємин педагога із колективом. Такт залежить від рівня вихованості педагога, його персональних якостей як професіонала, а також гуманістичних засадах його діяльності.

Взаємодія з колегами може бути важливою для обговорення педагогічних питань, вирішення конфліктних ситуацій та пошуку їх попередження. Взаємодія з учнями є корисною для стимуляції учнів до навчання, ефективного розвитку учня або вирішення його внутрішніх бар'єрів на шляху до навчання. Але ця взаємодія базується на формах взаємодії, що присутні в колективі та у спілкуванні із учнями чи їх батьками. У взаємодії із педагогічним колективом необхідна офіційна взаємодія, для кращого вирішення педагогічних проблем, для їх управління та обговорення. Офіційна взаємодія полегшує процес розгляду питань та їх обов'язкового вирішення безпосередньо з учнями чи батьками. Ця взаємодія неможлива без професійного такту та педагогічної етики педагога.

Педагогічна взаємодія є надзвичайно важливою для вирішення педагогічних проблем. Вона полягає у створенні сприятливої атмосфери для навчання та розвитку учнів, а також для вдалого освітнього процесу та вирішення проблем, що існують у педагогічній діяльності. Педагогічний такт є невід'ємною частиною професії педагога, та його взаємодії із педагогічним колективом. Педагогічний такт виявляється в умінні керувати своїми почуттями, не втрачати самовладання, мати емоційну врівноваженість у поєднанні з високою принциповістю та вимогливістю, з чуйним людським ставленням до колективу чи учнів. Всі ці критерії є головними у педагогічній взаємодії і вимагають від педагога дотримуватися моральних та гуманістичних засад педагогічної взаємодії для вдалого вирішення педагогічних проблем

Висновки: Педагогічна взаємодія педагога є ключовим елементом ефективного навчання та розвитку учнів. Однак, вона також є важливим чинником у вирішенні професійних питань педагога. Педагогічна взаємодія допомагає вчителям вирішувати професійні питання, які виникають у них під час навчання. Сприяє успішній взаємодії з

колегами та спільній роботі над покращенням процесу навчання. Якщо вчителі вміють ефективно спілкуватися зі своїми учнями та взаємодіяти з ними, то вони можуть створити більш сприятливу навчальну атмосферу, яка допоможе учням досягати більш високих результатів.

Щоб покращити педагогічну взаємодію для вирішення педагогічних проблем варто забезпечити відкрите та довірливе спілкування з колегами, співпрацювати з колегами, що мають різний досвід та знання, використовувати різні методи та техніки навчання, які допоможуть вирішувати професійні питання, пропонувати спільні проекти або дослідження з колегами, щоб об'єднати свої знання та досвід у вирішенні професійних питань, співпрацювати з батьками та учнями для вирішення професійних питань, які впливають на якість навчання та виховання.

Список використаних джерел

1. Гурова В.В. Взаємодія педагогів у розв'язанні професійних завдань: досвід фахівців. *Педагогіка і психологія професійної освіти: електронне наукове фахове видання*. 2017. Вип. 7. С. 14-18.

2. Приходько І.С. Педагогічна взаємодія у формуванні професійної компетентності вчителя. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 7(69). С. 243-245.

3. Силенко Ю.В. Технологія партнерства як стимул формування особистісно-професійного потенціалу майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. №52. Вип. 52, Том 2. 2022. С. 98-102. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.20>

4. Силенко Ю. В. Формування професійної культури і професіоналізму майбутніх викладачів закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки // *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії / гол. ред. Н.М. Дем'яненко*. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. – Випуск 15-16 : VII Морозівські читання : “Педагогіка у відкритому освітньо-науковому просторі: сутність, проблеми, майбутнє”, 18-19 листопада 2022 р. – С. 141-145. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38529>

*Колодій Христина Олегівна
студентка III курсу
спеціальності «Середня освіта (українська мова та література,
англійська мова)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Блинова Ірина Анатоліївна*

«Характеристика гумору у творах Американської письменниці Дороти Паркер»

Сьогодні можемо спостерігати значний інтерес науковців до дослідження мовних засобів вираження гумору у художніх текстах різних авторів. Регулярно з'являються праці, в яких аналізують твори як давніших письменників, так і сучасних. Це спричинено тим, що явище гумору є унікальним, адже через гумор можна транслювати як щось веселе, так і щось серйозне. Бажання дослідити індивідуальні особливості використання засобів гумору письменником та з'ясувати, який зміст ховається за комічною ситуацією зумовлюють зацікавленість науковців у вивченні лінгвостилістичних засобів вираження гумору в різних авторів.

Поняття гумору та мовних прийомів створення комічності неодноразово привертала увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних письменників. Такі дослідники як В. Кухаренко, А. Щербина, Т. Буйницька, Б. Дземіздок, Р. Ескарпі, А. Зернецька,

І. Блинова та інші намагались пояснити природу гумору, класифікувати засоби творення гумору, аналізувати прийоми вираження гумору в творах письменників.

Матеріалом нашого дослідження слугувала творчість американської письменниці Дороті Паркер, зокрема оповідання «Ось і все» (“Here we are”).

Гумор (лат. humor – волога, рідина) – різновид комічного, відображення смішного в життєвих явищах і людських характерах [2, с. 173]. Доволі часто гумор ототожнюють з іншими різновидами комічного, такими як сатира або іронія. Однак, науковці наполягають на розмежуванні цих понять і зазначають, що для гумору характерний найбільш низький ступінь негативності порівняно з іншими видами комічного [1, с. 38]. Він являє собою доброзичливий сміх, хоча інколи містить і елемент образи. Добродушний гумор сміється здебільшого над частковими недоліками загалом позитивних явищ, окремими смішними рисами в характері людини. Для гумору неприпустимо різко висміювати зображуване.

Зазначимо, що засоби комічного функціонують на різних мовних рівнях, як-от: фонологічному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному. Як показав аналіз, найбільш продуктивними є лексико-семантичний та синтаксичний рівні. Основними лінгвостилістичними засобами лексико-семантичного рівня для відбиття гумору є епітети, порівняння, метафора, гіпербола, гра слів, контраст, парадокс, градація тощо. До мовних засобів на синтаксичному рівні відносять різного роду повтори, паралельні конструкції, інверсію, вставні конструкції, риторичні питання та ін. [3].

У зазначеному оповіданні Дороті Паркер активно послуговується засобами творення гумору лексико-семантичного та синтаксичного рівнів задля створення відповідного ефекту.

Наприклад, комічність створюється за допомогою повтору вигуківих структур “Well” і “Here we are” (тут і далі підкреслено нами – Х. К.):

“Well!” the young man said.

“Well!” she said.

“Well, here we are”, he said.

“Here we are”, she said. “Aren’t we?”

“I should say we were”, he said. “Eeyop. Here we are”.

“Well!” she said.

“Well!” he said. “Well. How does it feel to be an old married lady?” [4, с. 52].

Шляхом повтору Дороті Паркер гумористично змальовує двох молодят. Вигуки використовуються як стилістичний засіб вираження нерішучості, невпевненості персонажа. Дороті Паркер, поєднуючи експресивний потенціал вигуків із стилістичними можливостями повтору, створює гумористичну характеристику молодят, які щойно одружилися і ще не можуть звикнути до себе в новій ролі.

Доброзичливий гумор та легку іронію спостерігаємо у повторі фрази “He told me so himself” у наступному, наведеному за приклад, фрагменті:

“Joe Brooks is not a cheap traveling salesman!” she said. “He is not! He gets a wonderful salary”.

“Oh yeah?” he said. “Where did you hear that?”

“He told me so himself”, she said.

“Oh, he told you so himself”, he said. “I see. He told you so himself” [4, с. 60].

Під час сварки наречена починає вихвалити свого колишнього друга, зокрема те, що він одержує багато грошей. Чоловік, сміючись над довірливістю дружини, повторює її слова “He told me so himself”, значення яких у цьому контексті змінюється – “він обманював тебе, в нього немає грошей”.

В аналізованому оповіданні Дороті Паркер також використовує гумористичне порівняння: *She looked as new as a peeled egg* [4, с. 51]. Порівняння вигляду нареченої з облупленим яйцем (“as a peeled egg”) викликає сміх оказіональним зближенням різнорідних об’єктів. Окрім вишуканого зовнішнього вигляду, порівняння створює

гумористичний портрет наївної, беззахисної дівчини, яка, вийшовши заміж, раптово опинившись в іншому оточенні, стає нерішучою і безпорадною.

Також у творі зафіксовано вживання градації, що полягає в певному розташуванні декількох компонентів висловлювання до одного референта в порядку наростання експресивності, емоційного напруження: *“I do so like her!” he said. “I’m crazy for Ellie. I think she’s a great kid”* [4, с. 55]. Розміщення дієслів *“to like”*, *“to be crazy”* і синонімічного їм словосполучення *“a great kid”* у порядку зростання емоційно-експресивної конотації сприяє виникненню комічного ефекту – гумористичному зображенню нареченого, який намагається догодити примхливій молодій дружині, вихваляючи її родичку, яку насправді він мало знає.

Аналогічно створюється гумористичний ефект у наступному прикладі, де наречений запевняє дружину, що йому подобається її капелюшок: *“I don’t give a darn what they cost”, he said. “I only said – I said I liked that blue hat. I don’t know anything about hats. I’ll be crazy about this one as soon as I get used to it. Only it’s kind of not like your other hats* [4, с. 58].

Отже, сутність гумору як категорії комічного полягає в м’якому, добродушному сміху, без виявів жорстокого висміювання. Засоби творення комічного функціонують на фонологічному, морфологічному, лексико-семантичному, синтаксичному мовних рівнях. В оповіданні Дороти Паркер «Ось і все» *“Here we are”* основними прийомами створення гумористичного ефекту є повтори, порівняння та градація.

Список використаних джерел

1. Блинова І. А., Зернецька А. А. Гумор як різновид комічного: критерії виокремлення, теорії реалізації і засоби вираження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Одеса: Вид-ий дім «Гельветика», Т. 32 (71). № 1, 2021. Ч. 2. С. 35–43.

2. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром’як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко (ред.). Київ: Вид. центр «Акад.», 2007. 752 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnnyk-dovidnyk.pdf (дата звернення 11.03.2023).

3. Мороз Л. Іронія як форма реалізації комічного у художньому творі. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/44-chotirnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/253-ironiya-yak-forma-realizatsiji-komicnogo-u-khudozhnomu-tvori> (дата звернення 02.03.2023).

4. The collected stories of Dorothy Parker. New York: The modern library. 362 p. URL: <https://ia802902.us.archive.org/16/items/in.ernet.dli.2015.184951/2015.184951.The-Collected-Stories-Of-Dorothy-Parker.pdf> (дата звернення 04.03.2023).

*Коновалова Діана Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ісаєва Олена Олександрівна*

**«Методичні рекомендації щодо вивчення роману Діани Вінн Джонс
«Мандрівний замок Хаула» на різних етапах вивчення художнього твору
у школі»**

Фентезійний роман англійської письменниці Діани Вінн Джонс «Мандрівний Замок Хаула» поєднує у собі елементи детективу, казки, фентезі, пригодницького «роману-виховання», де живуть тварини, що вміють говорити, панують чари, магія, чарівники та відьми. Помітний мотив війни, який розкривається у такому фантастичному форматі, намагається донести до читачів абсолютно безглуздість розв'язання конфліктів за допомогою воєнних сил. Саме через це, як зазначає дослідниця Шитель А.В., важко однозначно визначити жанр цього твору [1].

Варто згадати літературознавця Шубу Ю.В, який у своїй статті «Гра як принцип побудови роману «Мандрівний замок Хаула» Діани Вінн Джонс» [2] досліджує різні ігрові прийоми, які використала письменниця у своїй казці. У цій роботі також розглядається жанр роману, сюжет, композиція, зв'язок з іншими творами та авторські думки дослідника. Наприклад, чому авторка обрала саме ці імена для головних героїв, враховуючи їх смислове навантаження та історичне значення [2].

Цей твір цікавий також тим, що можна прослідкувати алюзії на літературні тексти відомих авторів, таких як Шекспір, Астрід Ліндгрен, Джон Донн. До того ж Діана Вінн Джонс відкрито натякає на приховані мотиви народних і літературних казок («Попелюшка», «Чарівний принц», «Красуня і Чудовисько», «Синя Борода», «Дивовижний чарівник країни Оз» Л.Ф. Баума та інших).

Простежимо, які прийоми щодо вивчення цього роману можна запропонувати на різних етапах вивчення художнього твору у школі.

Так, на етапі підготовки до сприйняття художнього твору корисно буде разом з учнями пограти у гру із зображеннями: потрібно показати школярам ілюстрації з предметами, які натякають нам на певну казку чи твір відомого автора. Так учні за допомогою вчителя зможуть визначити, які ще твори згадуються у цій казці.

На нашу думку, для підлітків, які є любителями чи знавцями казок, ця гра може стати цікавим доповненням щодо ознайомлення з особливостями твору, або ж просто цікавою розвагою, яка змусить логічно помислити.

Для того, щоб зануритися в атмосферу роману, під час **етапу сприйняття (або читання) художнього твору** доцільно використати інтерактивний прийом "Кола думок", дозволяє учням розвивати навички критичного та образного мислення. Школярам потрібно спробувати зіставити власне розуміння поведінки персонажів після прочитання епізодів роману з баченням його авторки.

На етапі підготовки до аналізу доречно було б запропонувати учням пригадати визначення фентезі, а вже потім перейти до перевірки домашнього завдання. Так як на самостійне опрацювання може бути заданий перегляд однойменного аніме-фільму, створеного режисером Міязакі Хаяо, то можна запропонувати переглянути кадри з аніме і пригадати, який саме епізод із твору екранізований, наголошуючи на тому, що деякі моменти в романі та екранізації відрізняються.

Етап аналізу художнього твору було б доречно розпочати із характеристики героїв. Школярам можна запропонувати відгадати, про кого сьогодні на уроці буде йти мова, за допомогою таких описів:

- 1. Більшу частину свого життя вона провела у крамниці капелюшків, та одна зустріч змінила все, а особливо її зовнішність. Ця героїня є уособленням рішучості, доброти, вірності, розуму, допитливості та хоробрості. (Софі)*
- 2. Цікавий, молодий чаклун, достатньо впертий та впевнений в собі, у його розпорядженні не просто квартира у Києві, а величезний мандрівний замок. (Хаул)*

Обговорення проблемних запитань на цьому етапі допоможе з'ясувати те, хто ж все є головним героєм, чому авторка обрала саме назву «Мандрівний замок Хаула». Наведемо приклади таких запитань:

- Хто, на вашу думку, є головним героєм твору? Поясніть свою відповідь.

- Чому роман має назву «Мандрівний замок Хаула»? (Доцільно звернути увагу учнів, що, на перший погляд, назва казки має бути пов'язана зі Софі. Через те, що у творі розповідається про її історію життя, боротьбу та світ магії. Проте одним з важливих персонажів, на якого варто звернути увагу є мандрівний замок. Це не просто будівля, яка рухається за допомогою певної взаємодії механізмів та палива, це теж жива істота з своїм характером.)

- Які проблеми хотіла висвітлити авторка звичайною, на перший погляд, казкою? (Важливо акцентувати, що і хоча у тексті більше уваги зосереджено на героях, у творі розкриваються такі актуальні для сьогодення проблеми війни, влади (цей аспект, насамперед, розкривається за допомогою образу Відьми Пустуриш, антогоністки, що попри все хоче заволодіти трон), самооцінки (адже, можливо, саме завдяки перетворенню Софі на літню жінку, вона змогла повірити у себе та познайомитися ближче зі власним внутрішнім світом), кохання, вічної боротьби добра і зла тощо.)

На підсумковому етапі вивчення художнього твору доцільно запропонувати учням написати фанфік за твором, поміркувати, як міг би він закінчитися чи яке може бути продовження цього роману.

Поглибити роботу над романом Діани Вінн Джонс можна також під час **позакласного заходу**. Можна підготувати літературний вечір, під час якого увиразнюється захоплення учнів літературою фанфікшн. Під час цього заходу школярі можуть дізнатися багато цікавої та нової інформації про українські платформи для розміщення, читання фанфіків та як правильно писати відгук. Також учні можуть відчувати себе у ролі героїв роману та спробувати передбачити сюжет даного твору.

Отже, «Мандрівний замок Хаула» Діани Вінн Джонс є прекрасним прикладом твору, під час вивчення якого можна використати хобі учнів. Роман багатий натяками на різні відомі твори, казки, він досить смішний, поєднує елементи детективу, казки, фентезі, пригодницького «роману-виховання», змушує учнів пофантазувати, повірити у дива, а також має анімаційну екранізацію, що допомагає поглянути на задум роботи з різних сторін. А такі заходи/творчі завдання можуть допомогти учнями розкрити свої здібності, дізнатися про різні хобі, захоплення та краще познайомитися зі своїми однокласниками. Також надихнути себе та інших на творчість.

Список використаних джерел

1. Шитель А. В. Літературознавча концепція аналізу художнього твору на прикладі роману Діани Вінн Джонс "Мандрівний замок Хаула" URL: <https://vseosvita.ua/library/literaturoznavca-koncepcia-analizu-hudoznogo-tvoru-na-prikladi-romanu-diani-vinn-dzons-mandrivnij-zamok-haula-434415.html>

2. Шуба Ю. В. Гра як принцип побудови роману «Мандрівний замок Хаула» Діани Вінн Джонс. 2019. URL: https://www.academia.edu/44506044/%D0%93%D0%A0%D0%90_%D0%AF%D0%9A_%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%9F_%D0%9F%D0%9E%D0%91%D0%A3%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%98_%D0%A0%D0%9E%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%A3_%D0%9C%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%A0%D0%86%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%99_%D0%97%D0%90%D0%9C%D0%9E%D0%9A_%D0%A5%D0%90%D0%A3%D0%9B%D0%90_%D0%94%D0%86%D0%90%D0%9D%D0%98_%D0%92%D0%86%D0%9D%D0%9D_%D0%94%D0%96%D0%9E%D0%9D%D0%A1.

*Кузьміна Ольга Сергіївна
студентка I курсу
спеціальності «Середня освіта (українська мова та література)»*

Науковий керівник:

«Актуальні проблеми лінгвопоетики (на матеріалі творів Лесі Українки)»

У сучасному літературознавстві переклад художньої літератури викликає неабиякий інтерес з боку перекладачів. Головним завданням перекладача є правильне відтворення образів та збереження індивідуального авторського стилю. Перекладач повинен не просто перекласти художній твір, а передати головну суть оригіналу, зберігши образність та метафоричність мови. Переклад творів Лесі Українки, яка є світовою величчю української літератури, для англомовного читача на сьогодні є малодоступним.

Дослідниця Р. Зорівчак зауважує, що перший англомовний переклад творів Лесі Українки датується 1916 р., коли водночас у Лондоні та Нью-Йорку було опубліковано книжку “Five Russian plays with one from the Ukrainian”. Цією українською п’есою була драматична поема Лесі Українки «Вавилонський полон». Її переклав Карл Еріх Бечгофер Робертс (1894–1949), англійський літератор і професійний перекладач (головно з російської мови), у співавторстві з киянкою Софією Вольською [2, с. 48–49].

Дослідниця К. Ковалишин зазначає, що щирі слова відомої поетеси знайшли свій шлях до серця англомовного читача за посередництвом Гледіс Еванс. Марія Скрипник та Джон Вір (Іван Федорович Вив’юрський), перекладали деякі Лесині поезії на сторінках англомовної періодики. Другий найвідоміший автор Віра Річ створила окрему збірку вибраних творів Лесі Українки, опубліковану в Торонто 1968 році. Загальна кількість англомовних інтерпретаторів творчості Лесі Українки складає понад півтори сотні [3, с. 83].

Дослідник М. Жарких стверджує, що існують три переклади «Лісової пісні» англійською мовою – Гледіса Еванса (Gladys Evans), Віри Річ (Vera Rich) та Персівалю Канді (Percival Cundy, 1881 – 1947). Усі три переклади мають найвищу атестацію: “three excellent translations” [1].

А. Савенець зазначала, що існує парадоксальна закономірність праці перекладача: чим у більшій мірі він досягає успіху в адекватності передачі художнього тексту, тим у меншій мірі впадає в око його внесок. Внесок, зроблений Гледіс Еванс в справу перекладу класичної спадщини Лесі Українки – один із найвагоміших у царині поетичної інтерпретації творів письменниці англійською мовою [4].

Р. Зорівчак слушно зауважувала про збірку «Дух пломеню», переклади якої зробив Персіваль Канді: загалом П. Канді адекватно відтворив дух Лесиних творів, модернізм виразу, силу і можуть громадянської лірики, зворушливу жіночність інтимних настроїв. В англомовного читача складається правильне уявлення і про Іфігенію, що рветься до рідного краю, до сім’ї – і саме заради них змушена залишитися на чужині («Іфігенія в Тавриді»), і про Дантову дружину Джемму Донаті, що зреклася власного щастя, аби пройшла в країну слави Беатріче («Забута тінь»). Він відчуває переконливий протест проти угодовства, легкодухості й лицемірства, читаючи англомовну інтерпретацію «Адвоката Мартіана». Одна зі своєрідностей почерку Лесі Українки – це гноми, прикінцеві сентенції, якими обмінюються її герої. П. Канді в основному правильно відтворив їх у перекладі. Ось знамениті слова пророчиці Тірци (драматична поема «На руїнах»):

*Благословенний
той, хто хліб дає!*

*Лежачим краю
рідного немає,*

*Чий хліб і праця –
того і земля!*

[2, с. 50–51].

*Blessed is he whoever
gives us bread!*

*He hath no native land
who lies supine.*

*To him who sows and
reaps – to him the land!*

Або ж сказані у відчаї слова Чоловіка з тієї ж драматичної поеми:
Руїні не потрібна оборона. *A shattered ruin needeth no defence.*

[2, с. 51].

Р. Зорівчак стверджує, що переклад драматичної поеми «В катакомбах» став окрасою перекладацького доробку Джона Віра. У цьому творі поетеса ставить і розв’язує страшну проблему: в умовах перетворення віри в ідеологію, підміни духовності – догмою, справжніх гуманістичних вартостей – псевдоцінностями, торгом спустошеними ідеями Леся Українка стверджує, що справжня Людина може перемогти в своєму самотньому бунті проти сліпого, задурманеного, а водночас жорстокого й агресивного натовпу. Ось кульмінаційний момент в оригіналі та в перекладі Джона Віра:

<i>Я честь віддам титану Прометею,</i>	<i>Prometheus alone I homage pay,</i>
<i>що не творив своїх людей рабами,</i>	<i>he did not make his people into slaves,</i>
<i>що просвітив не словом, а вогнем,</i>	<i>he brought the light with fire and not with words,</i>
<i>боровся не в покорі, а завзято,</i>	<i>he fought not meekly but with courage bold,</i>
<i>і мучився не три дні, а без ліку,</i>	<i>he suffered not just three but countless days,</i>
<i>та не назвав свого тирана батьком,</i>	<i>his tyrant he did not a father call</i>
<i>а деспотом</i>	<i>but as a universal</i>
<i>всесвітнім, і прокляв,</i>	<i>despot cursed,</i>
<i>віщуючи усім богам погибель.</i>	<i>foreboding the destruction of all gods.</i>
<i>Я вслід його піду.</i>	<i>I'll follow in his</i>
[2, с. 55-56].	<i>tracks.</i>

Дослідник М. Жарких зауважував, що з усіх мов, які користуються латинською графікою, англійська мова найгірше пристосована до віршування. У ній, як відомо, є тільки одне дуже просте правило читання, котре полягає в тому, що ніяких правил читання не існує і для правильної вимови англійського слова треба просто пам’ятати, як воно звучить. Персиваль Канді дотримувався поділу на рядки, наявного у Лесі Українки, і в переважній більшості репліки персонажів мають стільки ж рядків, скільки в українському тексті. Також у перекладі присутні рими там, де у Лесі Українки йде римований текст, й неримовані вірші перекладу відповідають таким же неримованим рядкам оригіналу. Разом з тим навіть неозброєним оком видно, що рядки англійського перекладу істотно довші на українські. Намагання перекладача точно передати зміст зробило переклад більш багатослівним і важким. Розглянемо першу репліку «Того, що греблі рве»:

<i>З гір на долину</i>	<i>Down from mountain into valley,</i>
<i>біжу, стрибаю,</i>	<i>Skiping, racing, forth I sally.</i>
<i>рину!</i>	<i>All the villages are quaking,</i>
<i>Місточки збиваю,</i>	<i>As the dikes and dams I'm</i>
<i>всі гребельки зриваю,</i>	<i>breaking.</i>
<i>всі гатки, всі запруды,</i>	<i>When folk try to dam the water</i>
<i>що загатили люди, –</i>	<i>To their work I give no quarter;</i>
<i>бо весняна вода,</i>	<i>For wild waters of the spring</i>
	<i>Like wild youth, must have their</i>
	<i>fling! [1].</i>

як воля молода!

М. Жарких стверджує, що схема римування *ааббввгг* точно відтворена в перекладі. Але в українському тексті всі вісім рядків закінчуються на голосні, а в англійському таких рядків тільки два, а шість закінчуються на півголосні *-ing* та *-er*. Характерна м'якість українського вірша в перекладі втрачена, ритмічне багатство репліки у перекладі спрощено. У змісті репліки зникли «місточки» в третьому рядку – замість них стоять «села»; в цілому замість «місточки збиваю» вийшло щось «всі села я стрясаю». “*I give no quarter*” – «я не даю пощади / не милую». Серед 29 значень слова *quarter* останнім, 29-м, словник показує *милість, милосердя*, що значно ускладнює розуміння змісту [1]. М. Жарких у дослідженні англійського перекладу «Лісової пісні» підсумовує, що переклад П. Канді дає англomовному читачу загалом вірне уявлення про драму Лесі Українки, а для нас він може бути корисним як матеріал для *reverse engineering of text*, зворотнього перекладу й розбору тексту, що безперечно, сприятиме кращому опануванню англійської мови.

Р. Зорівчак зауважує про п'ять англomовних інтерпретацій «Лісової пісні» (переклади П. Канді, В. Річ, Г. Еванса, Ф. Лайвсей та своєрідний переспів В. Ткача та В. Фипса, оскільки вони, перекладаючи, вилучили з п'єси ряд епізодів та додатково включили уривки поезії різних народів), що є дуже цікавим з перекладознавчого погляду [2]. Приміром, повчально зіставити, як передано в різних перекладах назви дійових осіб. Так, *Лісовик* для П. Канді та В. Річ “*forest elf*”; для Г. Еванс – «*wood goblin*»; для Ф. Лайвсей – “*leesovyk, king of the forest*”; для В. Ткача і В. Фипс – “*Gob, old forest gnome*”. Враховуючи контекст, комбінований метод Ф. Лайвсей – найдоречніший: транскрибоване слово (*leesovyk*) уміщає сему «незвичність», «чужинність», а дескриптивна перифраза (*king of the forest*) точно передає семантику реалії оригіналу, адже Лісовик у творі Лесі Українки – володар лісу. Мавка називає його «*дідусем*», дядько Лев звертається до нього в усіх справах, що стосуються життя в лісі. Здавалося б, що П. Канді та В. Річ хочуть наблизити творчість Лесі Українки до англomовного читача впровадженням образу ельфа зі старогерманського фольклору. Але ж ельф (*elf – a diminutive, wandering sprite or fairy; an imaginary being supposed to exercise magic powers and haunt woods and hills*) – дуже далекий від благородного Лісовика Лесі Українки. У перекладі Г. Еванс – також серйозне перекручення задуму Лесі Українки, бо “*a goblin is an evil or mischievous spirit, conceived of as ugly or misshapen*”. І вже аж ніяк Лісовик Лесі Українки не є “*gnome*” [2, с. 58–59].

Дослідниця К. Ковалишин теж зазначає, що передати такий багатий на фольклорні образи світ англійською мовою нелегко. Особливо беручи до уваги наявність або брак англomовних відповідників, які можна використати для образного пояснення іноземному читачеві. При відсутності таких, подані нижче автори вдавалися до іноді неправильних спроб перекладу імен даних створінь. Проте, не можна їх засуджувати за мету донести головну суть ідеї Лесі Українки до решти світу, навіть якщо образ буде дещо викривленим.

Проілюструємо декілька прикладів:

	Оригі	Переклад	Переклад
нал	П. Канді	Г. Еванс	
	<i>Той,</i>	« <i>He Who</i>	<i>Dam Breaker</i>
<i>що греблі рве</i>	<i>Rends the Dikea»</i>	<i>– He who breaks</i>	
	<i>destructive sprite</i>	<i>dams</i>	
	<i>dwelling in the</i>		
	<i>freshets of spring</i>		
<i>Поте</i>	<i>Lost Babes,</i>	<i>Water Sprites,</i>	
<i>рчата</i>	<i>Water Nixes</i>	<i>Lost children</i>	
<i>Злидні</i>	<i>Starvelings</i>	<i>Hunger Imps –</i>	
		« <i>Zlidni</i> »	
<i>Лісови</i>	<i>Forest Elf</i>	<i>Wood Goblin</i>	

к [3, с. 8486].

К. Ковалишин стверджує, що адекватний переклад на мовленнєвому і візуальному рівні вимагає від перекладача екстралінгвістичні та мовні знання, які мали б допомогти при перетворенні написаного тексту без деформації культурологічних реалій [3, с. 86].

Погоджуємося з думкою Р. Зорівчак, що протягом останніх літ англomовна лєсіана новими перекладами суттєво не збагатилася. Щоб світ визнав нас як націю із солідною культурною традицією, мусимо дбати про перекладання творів наших класиків іноземними мовами, зокрема англійською. В англomовному світі перекладають тепер лише книги Ю. Андруховича, О. Забужко та інших наших постмодерністів, але ж обмежувати ними літературу – негоже. Доробок англomовних перекладачів творів Лєсі України в контексті українсько-англomовних літературних зв'язків дотепер вивчено недостатньо, зокрема тому, що протягом десятиріч офіційна критика в Україні необґрунтовано замовчувала перекладацький доробок П. Канді, В. Річ, К. Андрусина, В. Кірконела або ж давала йому нещадно негативну, філологічно нічим не обґрунтовану характеристику. Тому-то одне з найневідкладніших завдань нашого перекладознавства – на належному фаховому рівні всебічно дослідити рецепцію творчості Лєсі України англomовними літературами як складову частину проблеми «Українська література в англomовному світі» [2, с. 59–60].

Отже, творчість Лєсі України перебуває у центрі перекладацьких інтересів дослідників. Спадщина поетеси надзвичайно цікава та повчальна. Особливий авторський стиль Лєсі України потребує пильної уваги та кропіткої роботи при перекладі творів поетеси.

Список використаних джерел

1. Жарких М. Англійський переклад «Лісової пісні». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.1-ukrainka.name/uk/Studies/LisovaPisnja/EnglTranslForestSong.html> (дата звернення 26.03.2023).
2. Зорівчак Р. Творчість Лєсі України в англomовному світі. Рецепція творчості Лєсі України. С. 48–62. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/17929> (дата звернення 26.03.2023).
3. Ковалишин К. Поетика візуальності в творі «Лісова пісня» Лєсі України: перекладацький аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук: Мовознавство. Літературознавство*, 2021. Вип 41, том 2. С. 82–86.
4. Савенець А. М. Лірика Лєсі України в перекладах англійською Гледіс Еванс. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://studentam.net.ua/content/view/8310/97/> (дата звернення 26.03.2023).

*Кучеренко Єлизавета Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності 035 Філологія
(англійська мова і література)*

*Науковий керівник:
канд. пед. наук, доц. Холодна Ю.М.*

«Теоретичні засади розвитку усного мовлення у процесі Вивчення літератури»

Робота з розвитку мовлення учнів ведеться переважно на уроках української мови, але особлива роль відводиться урокам літератури, де предметом вивчення є мистецтво слова. На уроках літератури учням надаються спеціальні можливості для мовленнєвої практики з метою оволодіння різними видами мовленнєвого висловлювання, у тому числі

творчого. Література є важливим предметом для розвитку усного мовлення, оскільки вона допомагає поглиблювати знання про мову, розширювати словниковий запас та розвивати креативність.

Науковці М. Вашуленко, А. Богуш, Л. Паламар, С. Дорошенко та ін. трактують поняття «розвиток мовлення» як організована за законами логіки, граматики і композиції єдність, що має тему, відносно самостійний, завершений процес, що поділяється на більш-менш пов'язані між собою завершені частини, допомагає орієнтуватися в конкретній мовленнєвій ситуації, відповідно добирати зміст і мовні кліше, змушує думати, розуміти правила мовленнєвої поведінки в різних комунікативних умовах [6].

На думку І. Олійник «мова є формою відображення свідомості людини, а саме: почуттів, думок, переживань особистості; виражається лише в мовленні і лише через нього реалізує свою провідну комунікативну функцію». [1, с. 360].

Важливо усвідомити різницю між поняттями «мова» і «мовлення», які нерозривно пов'язані між собою. На думку Ю. Пінчука, в опозиції «мова-мовлення», яка спочатку виступала як «найважливіший засіб спілкування між людьми», «історично склалася звукова система, звукосполучення, значення тощо», тобто мовлення – це «фактичне використання мови в різних комунікативних, експресивних і пізнавальних цілях». Розрізняють мовлення логічне та художнє, що відповідає двом типам мислення – понятійному та образному [7, с. 15].

Логічне мовлення вимагає особливого вибору слів, використання термінів і конкретних фраз, стриманої інтонації та слабкого емоційного забарвлення. Завдання логічного мовлення - максимально точно, повно і ясно відтворити сприйняту сутність явища, події або предмета, довести правильність висловленого теоретичного положення і озброїти мовця новими знаннями. Автор підручника «Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах» [8] український вчений-методист Л. Мірошніченко, висвітлюючи питання розвитку мовлення учнів у системі літературної освіти, підкреслює: «Залучаючи у шкільний курс «Зарубіжна література» твори в найкращих українських перекладах, учні мають можливість опановувати саме нормативну літературну мову, звільняючись від суржику, аргю, діалектів тощо. На уроках зарубіжної літератури відкриваються необмежені можливості реалізації проблеми розвитку мовленнєвої діяльності учнів»[8].

Художньому мовленню притаманне інтенсивне використання образно-виразних засобів, тропів і стилістичних символів, вибір слів для детального вираження почуттів і думок мовця, завдяки чому досягається образність, висока емоційність та інтонаційність. Цей тип мовлення розвивається завдяки уважному, глибокому і вдумливому читанню твору та спостереженню за особливостями мови.

Робота з розвитку зв'язного мовлення проводиться на уроках літератури у трьох напрямках [2]: постановка правильної вимови; збагачення лексичного запасу; удосконалення синтаксичної структури.

Одним з сучасних теоретичних підходів під час вивчення тексту щодо розвитку усного мовлення у процесі вивчення літератури є прийом *бінарного аналізу тексту* [3]. Цей прийом передбачає розбиття тексту на дрібні фрагменти та дослідження мовленнєвих засобів, які використовуються в кожному фрагменті. Це допомагає учням розвивати аналітичне та критичне мислення, а також збагачувати свій словниковий запас.

Пропонуємо одне з можливих завдань для літератури, використовуючи підхід бінарного аналізу тексту: Проаналізуйте мовленнєві засоби у творі “Робінзон Крузо” Даніеля Дефо, які використовуються в запропонованому фрагменті тексту. Наприклад, використання метафор, порівнянь, повторів, риторичних питань, епітетів, іронії тощо.

На уроці вчитель разом з учнями працює над текстом твору, добираючи цитати, які демонструють використання різноманітних засобів образної виразності: *повтори*: "Я перебував у смертельній небезпеці, але мені вдалося вижити. Я вижив! Я пережив! Я витримав!"; *епітети*: "величезна дерев'яна шхуна", "вітряний шторм", "надзвичайно довга

та важка ніч"; порівняння: "сніг був такий білий, ніби ковдра, яку свіжо випряли, або листя, яке випало восени"; *метафори*: "життя було дике море, яке не можна було передбачити"; риторичні питання: "Чи зможу я коли-небудь повернутися додому? Чи зможу я знову побачити свою родину?"; *іронія*: "Я дуже люблю дощ, коли сиджу вдома з чашкою гарячого чаю"; *антитези*: "Я був сам на безлюдному острові, але відчував себе надзвичайно зв'язаним зі світом навколо мене"; *алегорії*: "Море, яке лежало переді мною, було як символ життя - необмежене та несподіване".

Крім того, використання різних мовленнєвих завдань та видів робіт в процесі вивчення літературних творів допомагає учням розвивати уміння формулювати свої думки, аргументувати погляди та висловлювати їх усно. Такі завдання можуть містити елементи дискусії, імпровізацію, рольові ігри та інші прийоми.

Утім, література являє собою не лише джерело мовленнєвих засобів, але й засіб розвитку емоційного інтелекту [4]. Емоційний інтелект (англ. Emotional intelligence) - це здатність людини орієнтуватися в емоційній сфері людського життя, фактично - це вміння усвідомлювати, впливати та коригувати власні емоції, розуміти інших людей з метою покращення навичок взаємовідносин. У процесі сприйняття художнього твору учні переживають різні емоційні ситуації, які допомагають розвивати їхню емпатію, розуміння соціальних процесів та вміння висловлювати своє ставлення.

Професор О. Ісаєва формулює основні правила, якими рекомендується оперувати у процесі удосконалення мовленнєвої культури учнів[5]: Робота з розвитку мовлення має базуватися на безпосередніх літературних та життєвих враженнях учнів. Власна мовленнєва культура вчителя має спонукати учнів до творчості, має сприяти закріпленню та удосконаленню отриманих знань та умінь. Робота з розвитку мовлення учнів має будуватися в єдиній системі, використовуючи принцип наступності і послідовності навчання. Робота з розвитку мовлення учнів має здійснюватися на кожному уроці літератури і закріплюватися на окремих уроках - уроках розвитку мовлення.

Розвиток усного і писемного мовлення школярів - один із провідних напрямів у методиці викладання літератури, в якій розроблено теоретичні основи для розвитку мовлення, які стануть підґрунтям для створення ефективної методики удосконалення мовлення учнів у процесі вивчення художніх творів у школі.

Список використаних джерел

1. Ганич Д.І.Словник лінгвістичних термінів / Д.І.Ганич, І.С.Олійник. – К.: Вища школа. – Головне вид-во, 1985. – 360 с.
2. Harvard Division of Continuing Education. (n.d.). Eight things you can do to improve your communication skills. URL: <https://professional.dce.harvard.edu/blog/eight-things-you-can-do-to-improve-your-communication-skills/>
3. Кошова, О. В. (2019). Технології формування комунікативної компетентності учнів початкової школи під час вивчення української мови [Technologies of developing communicative competence of primary school students in the process of studying Ukrainian language]. Вісник Одеського національного університету. Серія "Філологія" [Vestnik of Odessa National University. Philology Series], 41(2), 177-182. URL: https://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v41/part_2/22.pdf
4. Шевченко, О. (2018). Розвиток емоційного інтелекту на уроках української літератури [Development of emotional intelligence in Ukrainian literature classes]. Всеосвіта.ua [Vseosvita.ua]. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvytok-emotsiinoho-intelektu-na-urokakh-ukrainskoi-literatury-569833.html>
5. Методика розвитку мовлення учнів у процесі вивчення зарубіжної літератури. URL : <http://www.isaieva.kiev.ua/down-f/prez-1-15-rozvytokmovl.pdf>
6. Методика викладання української мови : навч. посіб. / [С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін.]. Київ : Вища школа, 1992. 398 с.

7. Пінчук Ю. В. Риторика, культура та техніка мовлення корекційного педагога: навчально-методичний посібник. Київ: КНТ, 2015. 160 с
8. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. Підручник.-К.: Видавничий Дім «Слово», 2010.- 408с.

*Кучерук Вікторія Сергіївна
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доцент
Александрова Лорина Галіківна*

«Використання онлайн-ресурсів у процесі формування лінгвосоціокультурної компетентності студентів-філологів на заняттях іноземної мови»

Актуальність дослідження. За сучасних умов здатність та вміння спілкуватися та виражати свої думки іноземною мовою безперечно визнаються найважливішими навичками для сучасної особистості. Здатність та уміння брати участь у міжкультурній комунікації формується безпосередньо у шкільні роки та продовжується у студентські, саме тому перед викладачем постає надважливе завдання – продовжити формувати в студентів-філологів лінгвосоціокультурну компетентність за допомогою онлайн-ресурсів, адже можливість їх використання дуже широка.

Важливою складовою іншомовної комунікативної компетентності студентів-філологів є лінгвосоціокультурна компетентність (ЛСК), яка формується з метою посередництва між рідною мовою та іншомовною культурою [1, с. 140].

Науковці пропонують розвивати у студентів-філологів ЛСК, організовуючи процес навчання студентів у вищій школі у такий спосіб, аби іноземна мова, зокрема й англійська, вивчалася як феномен національної культури, як певна «мовна модель» світу культури й мови цього народу. Врешті-решт, на думку вчених, саме у такий спосіб можна забезпечити діалог культур [3, с. 366]. За такого навчання студент буде готовим до міжкультурної комунікації, тобто до адекватного взаєморозуміння людей, які обмінюються інформацією, котрі належать до різних національних культур.

Отже, лінгвосоціокультурна компетентність – це здатність і готовність особистості до іншомовного міжкультурного спілкування [4, с. 425]. Варто зазначити, що лінгвосоціокультурна компетентність є багатокомпонентною, тому її компонентами є соціолінгвістична, соціокультурна та соціальна компетентності. Головною особливістю розвитку ЛСК є те, що її формування відбувається інтегровано і комбіновано з іншими компонентами іншомовної комунікативної компетентності. Виходячи з цього, етапи формування ЛСК співпадають з тією компетентністю, у парі з якою вона формується. Наприклад, якщо соціолінгвістична компетентність формується комбіновано з лексичною, то її формування буде відбуватися за етапами формування лексичної компетентності тощо.

Можливості використання Інтернет-ресурсів під час формування ЛСК полягають в інтерактивному характері навчального процесу – як на занятті під керівництвом викладача, так і в самостійній діяльності студентів поза аудиторією. Тому, Інтернет-ресурси підходять й доречні для формування 3 аспектів ЛСК, зокрема їхнього інтегрованого формування з мовними та мовленнєвими компетентностями.

Використання онлайн-ресурсів на заняттях іноземної мови з інтерактивними завданнями чи використання їх окремих елементів, сприяє підвищенню активності й

мотивації студентів-філологів під час навчального процесу [2, с. 2-3]. Тому, ми відібрали найдоцільніші й методично грамотні онлайн-ресурси для формування ЛСК студентів-філологів.

Онлайн-ресурс **LinguaHouse.com** має вже готові заняття, що включають всі компоненти іншомовної комунікативної компетентності, зокрема й лінгвосоціокультурної. Візьмемо до уваги готове заняття рівня *Upper-Intermediate (B2-C1)* на тему "*British island seeks king or queen*". У цьому занятті відбувається інтегроване формування: - лінгвосоціокультурної та соціолінгвістичної компетентності (отримання студентами соціолінгвістичних знань і формування навичок розуміння і вживання ЛО з національно-культурною семантикою різних рівнів); - лінгвосоціокультурної компетентності та компетентності в аудіюванні й читанні (отримання студентами країнознавчих, культурологічних і соціальних знань про культуру Британії). Наведемо приклад вправи – рецептивна, некомунікативна (Рис.1) [6].

2 Vocabulary focus

Part A: Match words with the correct definitions.

1. maintenance	a. showing that you really mean the opposite of what you are saying
2. accessible	b. the work needed to keep a road, building, machine or place in good condition
3. crown	c. describing somewhere/something that can be reached, entered, used or seen
4. ironic	d. temporary and often low quality, but used because of sudden need
5. oblige	e. place a crown on the head of a new monarch in a ceremony in which they officially become king or queen
6. makeshift	f. force or put pressure on someone to do something
7. mercenary	g. a man who owns or manages a pub, bar or small hotel
8. landlord	h. a soldier that fights for any country or group that pays them

Рис. 1 «Скріншот вправи з онлайн-ресурсу LinguaHouse»

Дещо схожий ресурс має назву **Esl Brains** - також містить різноманітні готові заняття як безкоштовні, так і платні. Наведемо приклад заняття, інтегрованого формування ЛСК та лексичної компетентності (студенти набувають соціокультурних знань про країну і культуру виучуваної мови та її носіїв та соціолінгвістичних знань ідіоматичних одиниць):

First, your students will learn what a penny, a nickel, a dime, a quarter and a buck are. They just need to match these terms for money to their value. Next, they have to complete phrases and idioms with the correct words from the box. This way, students will discover such phrases as put in your two cents, make a quick buck, worth every penny, big bucks, etc [5].

Висновки. Отже, в сучасному освітньому процесі необхідно враховувати важливість розвитку іншомовної комунікативної компетентності, зокрема, лінгвосоціокультурної. Онлайн-ресурси дають студенту унікальну можливість для вивчення іноземної мови щодо застосування автентичних текстів, прослуховування та спілкування з мовцями, тобто створення природного мовного середовища. Успішне формування соціолінгвістичних, соціальних та соціокультурних знань відбувається шляхом практики, тому для успішного ведення міжкультурної комунікації необхідно приділяти достатньо уваги вправам із використанням онлайн-ресурсів.

Список використаних джерел

1. Дацків О. П. Комплекс вправ для формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 7(75). С. 140–144.
2. Дитюк К. О. Методична розробка «Використання інтерактивних онлайн вправ як засіб розвитку мотиваційної активності учнів». Бердянськ, 2020. – 20 с.

3. Кардашова Н. В. Роль лінгвосоціокультурної компетентності у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 365-368.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: культура і практика: підручник для суд. Класичних, педагогічних та лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н., Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. Ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
5. ESL Brains. URL: <https://eslbrains.com/money-phrases-and-idioms/>
6. LinguaHouse. URL: <https://www.linguaHouse.com/en-GB>

*Ландар Дарина Дмитрівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
канд. філос. наук. доц.
Страшко Ірина Володимирівна*

«Стилістичні особливості французьких блогів про моду (на матеріалі блогу Daphné Moreau Mode and The City)»

Блог – це вид інтернет-сайту, інтерактивна інтернет-газета, що містить специфічні, зазвичай наведені в хронологічному порядку текстові, графічні або звукові записи (пости) тематичного характеру. [6] На сьогоднішній день стежити за тенденціями світової моди стало можливо в різноманітних блогах. Зростання інтересу до різних видів блогу, в тому числі до блогу про моду привернуло інтерес дослідників до питань мовно-стилістичних характеристик інтернет дискурсу. Питання, які саме стилістичні особливості і засоби застосовуються у сучасних блогах про моду залишається **актуальним**.

Метою нашої розвідки є аналіз стилістичних особливостей блогу Daphné Moreau Mode and The City.

Блог як жанр інтернет-дискурсу активно розглядався такими дослідниками як О. Матковська (Матковська, 2015), О. Калита (Калита, 2012) та ін.

Аналізуючи блог у жанровому аспекті, можна говорити про його епістолярне походження та розмовно-побутовий стиль. Саме жанрова модель «класичного» щоденника лежить в основі блогів. [5, с. 4]

Переходячи в інтернет-простір, жанр «класичного» щоденника видозмінюється, підлаштовується під реалії сучасного життя. Тобто його традиційні ознаки трансформуються з урахуванням потреб інтернет комунікації. Тексти блогів мають ознаки також літературно-публіцистичного стилю. Для нього також характерна природність і близькість до розмовної мови. Присутні також елементи фамільярного стилю в текстах, написаних для широкої аудиторії. Мова блогу характеризується розмовною лексикою, фразеологізмами, мовними кліше, стійкими словосполученнями, неологізмами та словами іншомовного походження. Заснований на мовних засобах вираження, він доповнюється невербальними, візуальними та аудіо/візуальними елементами, які посилюють самовираження користувача та реалізують комунікативні цілі. Дописи в блозі містять короткі заголовки, які одразу привертають увагу читача. У блогпостах на місці підзаголовків можна зустріти фотографії авторів в описуваних речах та інтер'єрах. [4, с. 6]

Серед стилістичних особливостей блогу Daphné Moreau Mode and The City виділимо такі :

1) Текст блогу про моду характеризується значною виразністю через постійне використання описових прикметників різного ступеню порівняння, наприклад: ...*cette ravissante robe fleurie d'un joli vert ou encore ce joli gilet bleu ciel*. Вагомі слова або фрази

прийнято писати великими літерами, курсивом або жирним шрифтом, наприклад: *Vous voudriez plus de looks casual ici ? On se retrouve pour un nouveau look d'automne aujourd'hui, un peu plus casual que d'habitude !* Характерним для блогу також є використання емотиконок, наприклад: *Quels sont vos essentiels de printemps pour vous composer un maximum de tenues ? Est-ce que nous avons les mêmes ? 😊* [7]

2) Різні типи питальних, окличних, спонукальних, складних речень та вставних конструкцій: *Pensez aussi à la seconde main pour ce type de pièces ! Les marques que vous pouvez chercher en seconde main pour de beaux trenchs bien coupés ? De mon côté j'ai récemment investi dans ce très beau blazer bleu marine (que je porte d'ailleurs sur la photo ci-dessous) et j'en suis très contente, sa coupe est très réussie et j'aime beaucoup ses boutons dorés qui lui donne une allure preppy et élégante.* [7]

3) Щоб більше наблизитись до своєї аудиторії, Daphné Moreau у своєму блозі *Mode and The City* часто використовує у своїх публікаціях слова розмовної лексики: *Je le porte dans ce look, celui-ci ou encore celui-ci.* [7]

4) У блозі *Mode and The City* переважають запозичення із англійської мови, що відносяться до тематичного поля мода і стиль. Наприклад: *le trench, look, casual, le weekend.* [7]

Тексти блогу Daphné Moreau багаті на стилістичні прийоми, що робить їх особливо афористичними та образними; наприклад:

1) алузії на модні бренди, магазини: *MaxMara, Tara Jarmon, Maison 123, Sandro, Maje, Burberry.* [7]

2) метафори: *J'aime aussi énormément ce top Sézane (et son petit frère en col V en viscose Ecovero dans lequel je pense investir ce printemps.)* [7]

3) епітети: *Je portais également mes mocassins marrons et écrus et une ceinture et un sac marron, afin de rester dans une belle palette monochrome.* [7]

4) ідіоми: *jeter un oeil.* [7]

5) порівняння: *coloris hyper frais et printaniers tout comme cette ravissante robe fleurie.* [7]

Висновки. Результати аналізу стилістичних особливостей блогу Daphné Moreau *Mode and The City* показують, він має ознаки публіцистичного та епістолярного стилів. В реченнях блогу використана проста і зрозуміла мова, яку легко сприймати, мало складних термінів та фраз. Інформація викладена логічно, з метою переконання читачів, а важливі фрази або рекомендації виділені жирним шрифтом або шрифтом іншого кольору. Використано багато окличних речень, а також риторичні запитання. Крім того, в текстах блогу багато стилістичних особливостей, які властиві лише цьому різновиду блогів. Отримані дані закладають *перспективи* для проведення подальших досліджень зі стилістики блогів, адже визначення конкретного стилю та його характеристик є проблематичним у такому складному та багатогранному явищі, як блог про моду.

Список використаних джерел

1. Вжещ Я. Л. Інтернет-дискурс: проблема визначення поняття, особливості структури. К.: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. №14(249), 2012. С. 15-19.
2. Дудик П. С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. — К.: Видавничий центр «Академія», 2005. — 368 с. (Альма-матер).
3. Станіслав О.В. С 76 Stylistique française. Cours théorique et pratique. Навчальний посібник французькою мовою. — Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2010. — с.
4. М. В. Мартинюк. Структурно-семантичний вимір комунікативного стилю в англomовному дискурсі fashion-блогу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nniif.org.ua/File/17mvmsv.pdf> (дата звертання: 31.03.2023)
5. Леся Біловус, Наталія Яблонська, Оксана Гомотюк. Блог як мовленнєвий жанр — еволюція епістолярного жанру. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45111/1/2.pdf> (дата звертання: 31.03.2023)

6. Академічний тлумачний словник (1970-1980). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/blog/> (дата звертання: 31.03.2023)
7. Daphné Moreau. Mode and The City. <https://www.modeandthecity.net/mode/les-10-basiques-essentiels-a-mon-dressing-de-printemps/> (дата звертання: 31.03.2023)

*Лисих Аліса Андріївна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Професійно-особистісні якості вчителя початкових класів»

Актуальність проблеми простежується у соціально-культурному, освітньому та професійно-педагогічному ракурсах. Соціально-культурний контекст актуалізації проблеми пов'язаний із підвищенням духовних потреб української молоді, що зумовило пріоритетність завдань морально-естетичного виховання, збереження здоров'я людини, задоволення її соціальних та етнокультурних інтересів. Оскільки освіта є важливим фактором соціалізації особистості, то за сучасних умов євроінтеграції вітчизняної вищої школи посилюється її роль у формуванні готовності вчителя до реалізації соціалізуючих функцій. Таким чином, це зумовлює необхідність та вагомість перегляду формування професійно-особистісних якостей вчителя початкових класів, що буде здатним забезпечити особистості дитини та формування її моральних, соціальних та інтелектуальних якостей.

Аналіз останніх публікацій. Аналізуючи останні публікації з даної проблеми таких науковців та вчених, як Юлії Сич, Віктора Берегеки, Антрощенко Тетяни, Малахової Маргарити можна зробити висновок, що професійно-особистісні якості вчителя початкових класів визнаються як важливі чинники успіху в професійній діяльності. Переважною більшістю досліджень (Юлії Сич, Віктора Берегеки, Антрощенко Тетяни, Малахової Маргарити) зазначається, що професійна компетентність, емоційна стабільність, комунікативність, вміння сприймати потреби дітей та уважність до них, відкритість до змін та інновацій є важливими якостями вчителя початкових класів.

Останні роки в системі освіти характеризуються зростанням вимог до якості освіти та відповідним підвищенням вимог до якості роботи вчителів. У зв'язку з цим, важливо досліджувати професійно-особистісні якості вчителя початкових класів, щоб знайти способи покращення навчального процесу та досягнення більш високих результатів в навчанні та вихованні учнів.

Мета дослідження – проаналізувати вагомість та необхідність формування професійно-особистісних якостей вчителя початкових класів з огляду сучасних реалій.

Виклад основного матеріалу. Професійно-особистісні якості вчителя початкових класів базуються на основі професійної компетентності [2, с. 98-102]. Ми розуміємо, що професійна компетентність – це здатність вчителя виконувати професійні обов'язки на високому рівні. На нашу думку, професійна компетентність також означає постійне вдосконалення власної діяльності та прагнення до досягнення максимальних результатів, як наслідок – розвиток самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації.

До професійно-особистісних якостей вчителя початкових класів можна віднести

емоційну стабільність. Науковці Юлія Сич та Віктор Берегека розуміють це поняття, як здатність людини управляти своїми емоціями та переживаннями, а також відповідати на зовнішні подразники адекватним чином без значного збудження або стресу [3]. Проте ми розуміємо під поняття «емоційної стабільності» так здатність вчителя початкових класів, що буде базуватися на адаптації та пристосованості до різних емоційно-діяльнісних ситуацій, що можуть виникати у професійній діяльності.

Ще однією складовою професійно-педагогічних якостей вчителя початкових класів на основі сучасних реалій ми виділяємо – комунікативність. Варто зазначити, що вчені Малахова Маргарита та Антрощенко Тетяна розуміють це поняття, як здатність людини до спілкування та взаємодії з іншими людьми, засобами мовлення та невербального спілкування, або комплексну особистісну властивість, що передбачає здатність до ефективного спілкування з іншими людьми, вміння слухати та розуміти інших, сприймати критику та взаємодіяти з ними без конфліктів [1, с. 115-119]. Напротивагу, ми ж вбачаємо у поняття «комунікативності», як складової професійно-педагогічних якостей вчителя початкових класів, здатність вчителя ефективно спілкуватись з дітьми, батьками та колегами, зокрема включає в себе вміння слухати, розуміти інших та вести діалог на рівні.

Ще одним структурним елементом професійно-особистісних якостей педагога можна виділити вміння сприймати потреби дітей та уважність до них. Це поняття можна трактувати як здатність вчителя бути чутливим до потреб дітей та відповідно до цього планувати та організовувати свою роботу [2, с. 98-102]. На нашу думку, важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та працювати з ними, дотримуючись принципу диференційованого підходу, що передбачає створення педагогом невеликих гомогенних груп всередині класу (з урахуванням особистісних якостей учнів, їх нахилів, інтересів, здібностей, рівня готовності) і організація навчально-виховної роботи, яка сприяє розвитку цих груп.

Слід зазначити, що вагомою складовою професійно-особистісного становлення вчителя початкових класів може стати здатність до відкритості та упровадження інновацій у свою освітньо-виховну діяльність [2, с. 98-102]. Це поняття можна трактувати як здатність вчителя бути відкритим до нових ідей та методів навчання, вдосконалювати свою роботу та підвищувати якість освіти. На нашу думку, це включає в себе постійне самовдосконалення та використання новітніх технологій (віртуальна реальність, освітні онлайн програми, використання інтерактивних дошок та мобільних, доступних всім, додатків). Таким чином, ми розуміємо, що вчителі початкових класів, що мають високо розвинені професійно-особистісні якості здатні до створення емоційно-сприйнятливої та стабільної атмосфери в класі, розвитку в учнів мотивації до навчання та саморозвитку, забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини та стимуляції розвитку творчого мислення.

Для удосконалення професійно-особистісних якостей вчителя початкових класів нами виділяється постійне самовдосконалення професійних якостей: участь у науково-комунікативних тренінгах та семінарах, взаємодія з колегами та батьками, використання сучасних технологій навчання та розробка індивідуальних планів розвитку дитини.

Висновки. Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що професійно-особистісні якості вчителя початкових класів є важливими для забезпечення успішного процесу навчання та розвитку учнів. Постійне самовдосконалення та використання новітніх методів навчання допоможуть підвищити якість освіти та забезпечити гармонійний розвиток дітей.

Список використаних джерел

1. Нікула Н. Ціннісно-мотиваційна складова методичної культури вчителя початкових класів: сутність і шляхи формування. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: педагогіка, 2017. С. 55-60.

2. Силенко Ю.В. Технологія партнерства як стимул формування особистісно-професійного потенціалу майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. №52. Вип. 52, Том 2. 2022. С. 98-102. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.20>

3. Вознюк О.В. Професійно важливі якості сучасного вчителя як творчої особистості. Житомир : Рута, 2016. 400 с.

*Логвіна Галина Олександрівна,
студентка I курсу, Магістратура
спеціальності «014»*

*Науковий керівник:
доцент Гладка Ірина Анатоліївна*

«Комплекс вправ для формування компетентності в діалогічному мовленні при вивченні теми «English paintings» в рамках елективного курсу «Культура і мистецтво Великої Британії»

На шляху України до глобалізації вимоги до рівня володіння англійською мовою учнями старших класів підвищуються. МОН розроблено Концепцію розвитку англійської мови в університетах, яка говорить про те, що у найближчому майбутньому рівень володіння англійською на рівні B1 буде обов'язковим для вступу на бакалаврат. Ключова особливість рівня полягає в акценті на розмовний формат. Окрім того, вступила в дію з січня цього року концепція Нової Української Школи, згідно якої спілкування англійською мовою, обізнаність та самовираження у сфері культури визнаються ключовими компетентностями.

Перш за все визначимось з поняттям “елективний курс”. Слово “елективний” походить від латинського «electus», що означає «вибраний», «для вибору», англійською мовою – elective, французькою – électif [8, с.86]. Отже, елективні курси або курси за вибором – це обов'язкові навчальні курси, що входять до профілю навчання, які розширюють і поглиблюють зміст певного предмета і які обираються самими учнями відповідно до їх інтересів, уподобань і потреб [6, с.112].

Елективні курси в порівнянні з профільними предметами мають більшу варіативність змісту, посилюють практичну і дослідницьку складову професійного навчання [2, с.18]. Система розподілу дисциплін на обов'язкові та за вибором виникла вперше в німецьких університетах, набула розвитку наприкінці 60-х років ХХ століття в США в системі вищої освіти модульного навчання, засновником якого є Д. Рассел.

Дослідженням елективних курсів з іноземної мови займалися такі вчені: В. В. Сафонова, П. В. Сисоєв К. Г., В. Л. Орлов, Митрофанов, К. Н. Поливанова А. Г. Каспаржак, О. Г. Полякова, А. О. Колесников. Серед них і Полонська Тамара Т.К., яка розробила посібник для елективного курсу «Культура і мистецтво Великої Британії». Цей курс створений для учнів профільних шкіл або класів щоб поглибити знання англійської мови та для майбутніх митців (художників, архітекторів, дизайнерів тощо). Обсяг елективного курсу складає 144 години з терміном навчання 2 роки і періодичністю занять - двічі на тиждень.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що питанням формування навичок іншомовного діалогічного мовлення займалися такі вчені, як В.А. Бухбіндер, Н. Є Дмітренко, І.О. Зимняя, І. К. Іпатій, С.П. Кожушко, С.С. Коломієць, О. В.Кузик, Л. Гайдукової, Т. Коробейнікової, Л. Максименко, О. Метьолкіної, Л. Сліпченко А. І Петрова, Г.І. Ромашкіна, В.П. Скалкін, Л.В. Славгородська, О.Б. Тарнопольський, В.В. Черниш. Закордоном проблема формування іншомовного діалогічного мовлення знайшла

своє відображення у дослідженнях таких фахівців: Лоренса Бейнса (L. Baines), Крістіни Джокінен (K. Jokinen), Шона О'Тула (Sh. O'Toole), Томаса МакКенна (Th. McCann), Майкла Халлідей (M. Halliday), Роберта Соєра (R. Sawyer), Ніка Білбру (N. Bilbrough).

Враховуючи мою попередню освіту мистецтвознавця та гідна конференсьє міжнародного рівня, ми вирішили формувати компетентність у діалогічному мовленні за допомогою мистецтва. Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників виступає як слухач і як мовець [1; с. 5].

Компетентність у діалогічному мовленні (КДМ) – це здатність реалізовувати усномовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання [3; с. 302]. Метою формування компетентності в ДМ є розвиток в учнів здатності здійснювати усномовленнєве спілкування в діалогічній формі у різноманітних ситуаціях.

Навчання реплікування вважається підготовчим або нульовим етапом формування компетентності у діалогічному мовленні. На цьому етапі виконуються репродуктивні умовно-комунікативні, рецептивно-репродуктивні та репродуктивні вправи на імітацію, підстановку, відповіді на запитання, на запит певної інформації, повідомлення інформації тощо. При навчанні реплікування важливо поступово збільшувати обсяг репліки учня – від однієї до двох-трьох фраз [4; с. 10].

Після засвоєння учнями репліки-реакції та ініціативної репліки певної діалогічної єдності, можна переходити до першого етапу формування компетентності в діалогічному мовленні – оволодіння певними діалогічними єдностями. На цьому етапі використовуються рецептивно-продуктивні умовно-комунікативні вправи: аудіювання мікродіалогу та обмін репліками. Учасниками спілкування є самі учні, а вчитель лише дає їм певне комунікативне завдання, де окреслюється комунікативна ситуація і вказуються ролі, що їх виконуватимуть учні [7; с. 6].

Другим етапом формування компетентності діалогічного мовлення учнів є оволодіння мікродіалогом. Мета другого етапу – навчити учнів об'єднувати засвоєні діалогічні єдності, підтримувати бесіду, не дати їй зупинитися після першого обміну репліками [7; с. 6–7]. На цьому етапі використовуються комунікативні рецептивно-продуктивні вправи з використанням штучно створених опор аудіювання мікродіалогу, бесіда із опорою на: мікродіалог-підстановчу таблицю, структурно-мовленнєву схему мікродіалогу, функціональну схему мікродіалогу. Учасниками спілкування є самі учні, які виступають у певних ролях або від власного імені.

На третьому етапі учні мають навчитися вести діалоги різних функціональних типів на основі комунікативної ситуації. Вправи, що виконуються на третьому (заклучному) етапі, належать до комунікативних рецептивно-продуктивних вправ з використанням природних опор.

Під час роботи над магістерською роботою ми проаналізували посібник «Культура і мистецтво Великої Британії» 2017 і вирішили запропонувати сучасніші вправи на тему цього «English paintings » для елективного курсу. Ось одна із них. *Painting Hellelil and Hildebrand, the Meeting on the Turret Stairs by Frederic William Burton, 1864.* Instruction: divide pupils in four groups. Each group has to make polylogue and speculate about the life of the times represented: the costumes, the customs, the assumptions and ideas.

Imagine yourself living in the same times as the heroes of this painting. Who are these people? In what century do they live? How do they feel at that moment? What sort of place are they in? What might have happened? What might be going to happen soon? Imagine that this painting became alive. Create the dialogue on behalf of Hellelil and Hildebrandt. In the end we will listen every team and decide what dialogue was the best and receive the reward *apples.

Отже, у навчанні діалогічного мовлення учнів можна виділити такі рівні формування діалогічної компетентності: підготовчий або нульовий – навички реплікування; перший – уміння поєднувати репліки в різні види діалогічних єдностей;

другий – уміння будувати мікродіалоги з використанням засвоєних діалогічних єдностей на основі запропонованих навчальних комунікативних ситуацій; третій – уміння створювати власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих комунікативних ситуацій. Комплекс вправ для формування компетентності в діалогічному мовленні при вивченні теми « English paintings» в рамках елективного курсу « Культура і мистецтво Великої Британії» сприятиме не лише розвитку в учнів 11 класу іншомовної комунікативної компетентності, але й дасть змогу: - подолати і комунікативний бар'єр; - брати участь у обговоренні мистецьких тем; - підтримувати контакт як з людиною, так і з аудиторією; - виражати і обґрунтовувати свою думку, обмінюватися інформацією і позитивними емоціями. А також сприятиме : - посиленню культурознавчого, країнознавчого й соціокультурного аспектів;- вмінню критично мислити ; - здатності до співпраці в команді; - вмінню висловлювати і обґрунтувати свою думку; розвитку творчості, смаку та креативного мислення. Адже, спілкування – це не лише комунікативний зв'язок між суб'єктами спілкування, а й засіб пізнання дійсності та світу, бо наш світ діалогічний. Таким чином наша первинна розробка дає нам поштовх для підбору матеріалу, його аналізу для створення в майбутньому посібника елективного курсу « Культура і мистецтво Великої Британії».

Список використаних джерел

1. Колодязна В. В. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови за комунікативною методикою // Англійська мова та література. – 2004.– № 5.– С. 4 – 9.– № 6.– С. 5 – 11.
2. Липова Л. Елективні курси як змістовий блок профільного навчання / Л. Липова // Рідна школа, 2006. – №3. – С. 18-20
3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – 590 с.
4. Мирошніченко А. Л. Навчання усного мовлення // Українська мова та література. – 2004. – № 31. – С. 9 – 13.
5. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 2008. – 285 с
6. Полонська Т. К. Елективні курси як невід'ємний компонент іншомовної освіти в середній і вищій школі / Т. К. Полонська // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. – Вип. 31. – Том VII(49). – К. : Гнозис, 2014. – С. 111–119.
7. Скалкин В. Л. Основы теории обучения устной речевой коммуникативной деятельности (вузы розширених програм по иностранному языку): Автореф. дис.канд.пед.наук: 13.00.02 – М.,1986. – 36 с.
8. Сучасний тлумачний словник української мови: 60000 слів / [за заг. ред. В. В. Дубічинського]. – Х. : ВД «Школа», 2009. – 832 с.

*М'ясківська Анна Євгенівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник :
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 «Професійна освіта»
Силенко Юлія Володимирівна*

«Формування особистісної зрілості майбутнього педагога засобами рефлексивності»

Формування особистісної зрілості майбутніх учителів є актуальною темою в сучасній педагогіці, оскільки все частіше визнають необхідність розвитку особистісних якостей педагогів, які забезпечують не лише успішність учнів, а й їхній здоровий та гармонійний розвиток. Рефлексія є одним із найефективніших засобів формування особистісної зрілості, оскільки дозволяє вчителю самокритично оцінювати, аналізувати та розвивати власні здібності та навички саморозвитку, які є ключовими елементами успіху в сучасному суспільстві. Також актуальність теми обумовлена переорієнтацією модерної освіти на положення особистісного навчання.

Мета дослідження – проаналізувати формування особистісної зрілості майбутнього педагога засобами рефлексивності.

Аналіз психолого-педагогічних джерел показує, що у працях Кравчиної Т. В., Галузяка В.М., Кузьменко О. В. розкривається тема рефлексивності педагога. У працях Алексєєва Н. І., Башкирова, Н. В., Васильєва О. М. досліджуються питання формування професійної зрілості [1-2].

Рефлексія - це процес самовідображення, самооцінки та саморозвитку. Тобто рефлексивність допомагає педагогу розуміти свої сильні та слабкі сторони, виявляти помилки, аналізувати свою діяльність та розвивати професійні навички. Професійна рефлексія долає обмеження, які окреслені нашими власними знаннями. Підвищення здатності до професійної рефлексії – необхідна умова самоосвіти вчителя та індивідуального розвитку.

Взаємодіючи з дітьми, педагог аналізує свої дії в рамках зумовленого процесу. Також це сприяє розгляду особистої діяльності з точки зору конкретних педагогічних ситуацій. При недостатній рефлексивності педагог схильний до нав'язування власного бачення, а це провокує нездатність дитини в майбутньому знаходити власні методи розв'язання задач [1, с. 154-162].

Рефлексія сприяє професійному та особистісному розвитку вчителів. Професійне зростання передбачає прагнення до високої кваліфікації, розвиток професійної майстерності. Особистісне – піднесення критичного мислення, аналітичних здібностей, креативності.

Одним із засобів розвитку рефлексивності є регулярний аналіз своєї діяльності. Майбутній педагог може здійснювати такий аналіз шляхом записування своїх дій та результатів, обговорення з колегами та викладачами своїх планів та результатів роботи. Такий аналіз допомагає зрозуміти, які підходи та методи роботи дають кращі результати та що необхідно змінити в своїй діяльності.

Крім того, майбутній педагог може розвивати свою рефлексивність шляхом взаємодії з іншими людьми. Він може звернутися до досвідчених колег за порадою та підтримкою, або взяти участь в групових дискусіях та семінарах, де він зможе поділитися своїми думками та дізнатися про думки інших.

Рефлексія допомагає вчителям більш гнучко планувати уроки, беручи до уваги справжні потреби у спілкуванні та психологічні особливості учнів. Врахування потреб і психологічних особливостей учнів дозволяє здійснювати особистісно-орієнтований підхід до навчання. Розвиток рефлексивності сприяє формуванню професійної компетентності майбутнього педагога. Рефлексивний педагог здатний не тільки аналізувати свої власні дії, але й розвивати свої професійні навички та компетенції. Він вміє оцінювати свою роботу та розвиватись відповідно до вимог сучасної освіти, що дозволяє йому бути професійним та компетентним педагогом.

На сьогоднішній день актуальні позиції на тему формування особистісної зрілості майбутнього педагога засобами рефлексивності базуються на наукових дослідженнях та практичному досвіді викладачів і педагогів.

1. Розвиток рефлексивності є важливим елементом професійної компетентності майбутнього педагога. Це дає змогу педагогу здійснювати самоаналіз та контроль за власними діями, а також зрозуміти вплив своїх дій на учнів [2, с. 50-60].

2. Рефлексивність педагога має бути спрямована на досягнення особистісних та професійних цілей. Педагог повинен ретельно аналізувати свої дії та змінювати підходи до навчання в залежності від потреб учнів та ефективності застосовуваних методів [2, с. 50-60].

3. Розвиток рефлексивності повинен бути постійним та систематичним. Педагог повинен займатись самоаналізом та оцінкою своєї роботи на постійній основі, щоб вдосконалюватись та досягати нових результатів [2, с. 50-60].

Отже, науковці та педагоги акцентують увагу на тому, що розвиток рефлексивності педагога повинен бути підтриманий відповідною організаційною культурою у закладі освіти. Це включає в себе створення сприятливих умов для саморозвитку та самовдосконалення, відкритість до конструктивної критики. На сьогоднішній день існує можливість розробки різноманітних схем та алгоритмів педагогічної рефлексії, які зможуть бути використані вчителями-практиками у своїй професійній діяльності, що відкриває широкі перспективи для подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Огієнко О. І. Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2013, 7.33: С. 154-162.

2. Козак Л. В. Структура та ознаки інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу. *Педагогічний процес: теорія та практика*. 2012. № 2. С. 50–60.

*Мазуренко Анастасія Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна*

«Методика вивчення повісті Н. Геймана "Кораліна" із використанням екранізації на уроках зарубіжної літератури у 7-му класі»

Актуальність дослідження. За модельною навчальною програмою авторів О. Ніколенко, О. Ісаєвої, Ж. Клименко та ін. повість Н. Геймана «Кораліна» рекомендується для вивчення у 7-класі. Цей твір приваблює семикласників тому, що їм цікаво читати про своїх однолітків, до того ж, у творі постає низка актуальних для цих учнів проблем – становлення особистості, дорослішання, проблеми з батьками [2].

Мета дослідження – розроблення методики вивчення повісті Н. Геймана «Кораліна» із використанням екранізації на уроках зарубіжної літератури в 7-му класі.

Одним із ефективних прийомів вивчення твору вважаємо використання екранізації режисера Г. Селіка «Кораліна у світі кошмарів».

Екранізація – варіант, одна з можливих інтерпретацій, режисерська версія, яких може бути багато, тоді як текст є інваріантом, він первинний [3, с. 191].

О. Дубініна визначає такі *варіанти (види) екранізацій*, як аналог, деформація, діалог [1, с. 50].

Аналог – це кінотвір, рівний за величиною мистецького послання його літературному першоджерелу [4, с. 9].

Деформація мистецького послання в екранізації може означати як редукацію, так і викривлення смислу.

Діалог фактично означає інтерпретацію. На нашу думку, «Кораліна у світі кошмарів» є саме екранізацією-діалогом, оскільки тут відбувається не зменшення, а збільшення смислу через додавання кінотворцями власних смислів до вже існуючих.

Використання екранізації на уроках літератури досліджували такі педагоги, як Є. Пасічник, С. Жила, О. Ратушняк та ін. У нашому дослідженні ми спиралися на такі *етапи роботи з екранізацією* (за О. Ратушняком), як підготовка до сприймання, перегляд, обговорення та аналіз, підсумковий етап (виконання творчих робіт) [3, с. 195].

Продемонструємо етапи вивчення повісті Н. Геймана «Кораліна» із використанням екранізації на уроках зарубіжної літератури в 7-му класі.

На *першому етапі* ми рекомендуємо учням провести власне дослідження та підготувати проєкт-презентацію про цікаві факти створення мультфільму. Рекомендуємо ознайомитися з сайтом студії LAIKA Entertainment, якій належать права на кінострічку «Кораліна у світі кошмарів», де учні знайдуть цікаві факти про створення фільму, ілюстрації, інформацію про акторів, які озвучували персонажів твору тощо. Учні можуть повідомити, що:

- ✓ за весь мультфільм ляльки продемонстрували нам понад 200 тисяч виразів обличчя: тільки для анімації обличчя Кораліни було створено близько 15 000 змінних частин;
- ✓ усього було виготовлено 28 ляльок Кораліни, найбільша з яких сягає 25 см заввишки;
- ✓ зйомки фільму було організовано у приміщенні близько 13 тис. квадратних метрів;
- ✓ у 2009 році вийшла відеогра за мотивами мультфільму;
- ✓ 2010 року фільм «Кораліна у світі кошмарів» був номінований на Оскар.

Ми також радимо учням ознайомитися з відео від LAIKA Entertainment з цікавими фактами про створення кінофільму «Кораліна в світі кошмарів».

На *другому етапі* роботи з екранізацією знайомимося з екранізацією. Ми рекомендуємо подивитися екранізацію у повному обсязі вдома і підготувати відповідь на запитання: «*Чим екранізація відрізняється від книги?*».

Також знайомимо учнів з постером мультфільму. Звертаємо увагу учнів на гасло «*Пригода, яку не перекажеш словами*». Ставимо запитання: «*Як ви розумієте слоган мультфільму? Чи погоджуєтесь з ним?*» (зображення, музика, лялькове 3Д роблять фільм реалістичним, що дозволяє краще відчутти атмосферу жаху та пригод, через які доводиться пройти Кораліні).

Порівнюючи екранізацію з повістю, звертаємо увагу учнів на появу у мультфільмі нових персонажів, зокрема друга Кораліни – хлопчика Закі, якого немає у повісті. Пропонуємо учням на уроці для перегляду фрагмент мультфільму, а саме епізод, у якому Кораліна разом із Закі перемагають злу відьму. Коментуємо цей епізод за допомогою таких запитань:

1. *Чи було вам страшно, коли ви дивилися цей фрагмент?*
2. *Які емоції відчували, коли читали?*
3. *Як відрізняється цей епізод від епізоду в книзі?*
4. *Як у кінофрагменті відтворено моторошну атмосферу твору?*
5. *Зробіть висновок про роль Закі у фільмі.*

Коментуючи відповіді учнів звертаємо увагу на те, що поява героя-хлопчика є важливою, оскільки Кораліна й Закі тепер разом долають небезпеку й разом перемагають злу відьму. Даючи коментар до екранізації, вчителю літератури важливо звернутися до теми страху та її зображення в творі та фільмі, оскільки саме ця тема буде рушієм діяльності героїні Кораліни, а також набуватиме іншого трактування завдяки появі друга.

Завершальний *четвертий етап* ми присвячуємо виконанню творчих робіт. Пропонуємо такі творчі роботи:

1. Щоб я змінив / змінила у мультфільмі, якби був / була б режисером / режисеркою, художником / художницею, актором / акторкою дубляжу.

2. Напишіть твір-роздум на одну з тем: «Роль Закі в фільмі «Кораліна в світі кошмарів», «Разом із другом боятися не страшно».

3. Складіть лімрики про пригоди Кораліни та Закі. (Перед цим завданням рекомендуємо опрацювати уривок про написаний Кораліною лімрик, можна також познайомити учнів з лімриками Е. Ліра).

Висновки. У результаті дослідження ми виявили, що використання екранізації при вивченні повісті Н. Геймана «Кораліна» сприятиме кращому структуруванню навчального матеріалу, поглиблюватиме учнівську інтерпретацію твору за рахунок порівняльного компоненту, реалізуватиме принцип діалогізму шкільної літературної освіти, вчитиме учнів боротися зі страхами та цінувати рідних дорослих.

Перспективним вважаємо дослідження й інших методів та прийомів вивчення повісті Н. Геймана «Кораліна» на уроках зарубіжної літератури у 7-му класі.

Список використаних джерел

1. Дубініна О. Екранізація літературного твору як предмет компаративного дослідження. *Слово і час*. 2016. № 2. С. 50.

2. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <http://surl.li/bjxxr> (дата звернення: 29.03.2023).

3. Ратушняк О. Використання екранізації в літературній освіті школярів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035661.pdf> (дата звернення: 29.03.2023).

4. Elliott L. Rethinking the novel/Film debate. Cambridge, 2003.

*Мамона Вікторія Віталіївна
студентка I курсу
спеціальності «Середня освіта»
та Шейко Даша Валеріївна
студентка I курсу
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
доцент*

Панов Сергій Феофанович

«Психолого - педагогічні аспекти літературних та пізнавальних здібностей байкаря Полікарпа Шабатина»

Черкащина - край багатий письменниками, одним із них є поет-байкар Полікарп Шабатин, саме його збірки ввійшли у скарбницю української літератури.

Перший твір «Гусак» з'являється 13 жовтня 1948 року в газеті «Київська правда», натомість Юрій Петров у газеті «Вечірній Київ» пише про П. Шабатина так: «Він знає людську психологію, побут та розуміє різні характери. Цінне те, що байкар має зірке око, на все, вороже нам, обрушується з правильних позицій, а в художньому рішенні не повторює вже відомих читачеві зразків. У кожній байці Шабатина відчувається щира повага до чесних трудівників, презирство до бюрократів, головоотяпа».

У 1961 році світ побачив збірку байок «Віялка». Книга є свідченням певного зростання художньої майстерності автора. Проте, за словами Віталія Гунька у «Літературній Україні» збірка має ще чимало огріхів.

На його думку, збірка повинна б порушити важливі й значні питання: чи «байка вік свій одробила», чи ще має право на існування, а також про художню майстерність.

У 1975 р. була надрукована невелика, але вагома збірка «Байки та жарти».

Шабатин у байкарській творчості користувався надбанням своїх попередників. Своїми вчителями Полікарп Юхимович вважає Езопа, Г. Лессінга, Сковороду та А. Крилова.

Використавши багатства народного гумору, перейнявши літературні традиції попередників, автор поєднав це з творчим новаторством, що й забезпечило його успіх.

У 1989 р. видавництво «Дніпро» видало збірку байок «Байкарня».

І виявилось, що провідними темами є викриття кругової поруки і протекціонізму, беззахисність перед прихвоснями «влада імущих», критика тупості і безголовості, дармоїдства і бюрократизму, твори, що порушують морально-етичні проблеми (черствість душі дітей, що забувають своїх батьків або зраджують їх).

Тема викриття кругової поруки і протекціонізму посідає одне з почесних місць у творчості П. Шабатина.

«Керуючий рак» та «Лелека» розкривають образ бездарних та неграмотних керівників якихось третьорядних підприємств, які обімаймають посаду не через свої заслуги, а завдяки «кумівству».

Також наболілою проблемою є присутність на керівних посадах корумпованих хапуг, волоцюг та підлабузників. Ця тема розкривається в байці «Карась». Подібний тяжіє до подібного, говорили древні, і персонаж не виняток. Тому і влаштовує з собі подібними веселе життя:

*Сильніших не займає,
Хапугам потурає всюди,
Щоб не накликати огуди
Відсиджується ночі й дні
У куширі, на дні.*

Але у світі хижаків і закони хижацькі. Знайшлася Щука і з'їла Карася.

Характерними були і, на жаль, залишилися в наш час випадки призначення на керівні посади некомпетентних знайомих або родичів. Що з цього виходить, зображено в байці «Верблюду», якого Осел призначив кербудом.

Будинок потребує ремонту, прилегла територія – упорядкованості, комунікації – догляду. Та це мало цікавить новопризначеного керівника. Його помисли зайняті тим, де, із чого можна взяти користь:

*Із кухні він зробив кімнату
і Гусака вселив за плату.*

Ні про що він не турбувався і скарг ніяких не боявся, бо «Ріднею був Ослу Верблюду».

Про керівні справи автор нам розповів просто і невимушено, але створена ним картина вражає логічністю і послідовністю, яскравістю зображення, непідробною життєвістю. Мова твору – емоційна і колоритна: «раніше було», «горбатий трудився, упрівав».

Тому, бачимо, що автор вживає два синоніми поруч. Цей прийом використання синонімів застосовується письменником тоді, коли на чомусь потрібно наголосити з особливою силою.

У байці звірі наділені людськими характерами. Правда життя і правдивість зображення, дотепність, мовне багатство, на наш погляд, забезпечують успіх твору та його довголіття.

Отже, поет-байкар Полікарп Шабатин є одним з найталановитіших байкарів не тільки Черкащини, а й України. Він знає людську психологію та побут. У своїх творах автор відгукується на актуальні проблеми, закликає до створення в нашому суспільстві морально-політичної атмосфери. Комічна загостреність, дотепність, часто добродушний

гумор — такий характер має значна частина його байок. У художню тканину байки автор сміливо і не без успіху вплітає цілком реальні поняття, вислови, слова або певні прикмети, які прямо вказують на сучасність.

Список використаних джерел

1. Шабатин П. Ю. Барани і вівці: сатира, гумор / Полікарп Шабатин; упоряд. В. Гаранін. Одеса : Астропринт, 2010. 104 с. — (Серія: Бібліотечка лауреатів премії ім. Степана Олійника : Вип. 7).
2. Шабатин П. Ю. Байкарня. Дніпро, 2003. 192 с.

*Маричева Олена В'ячеславівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Спадковість, освітнє середовище та виховання як фактори розвитку особистості майбутнього педагога»

Актуальність дослідження. Спадковість, середовище та виховання – це основні чинники на основі яких формується особистість кожного з нас. Наш характер напряму залежить від цих факторів, адже людина народжується індивідом, а в процесі розвитку з нею відбуваються фізичні та психічні, кількісні та якісні зміни, які роблять її особистістю. Таким чином, це актуалізує питання про розвиток особистості майбутнього педагога на основі факторів спадковості, освітнього середовища та виховання. Не дивлячись на стрімкість розвитку освітніх технологій сьогодні, ми можемо впевнено сказати, що новітність технологій ще довго не зможуть замінити справжнього педагога, тим паче ця професія з'явилася ще разом з людьми, адже дітей виховували з самого початку, навіть не підозрюючи про існування цієї науки.

Мета дослідження – проаналізувати сутність та вагомість спадковості, освітнього середовища та виховання задля розвитку особистості майбутнього педагога.

Почнемо з того, що таке педагогіка, хто такий педагог та власне його особистість. Педагогіка – це наука про виховання, отже, педагог – це той хто виховує. Якщо узагальнити визначення різних вчених (Г. Айзенк, А. Маслоу, К. Юнг та інших), особистість вчителя – це світоглядна культура педагога, професіоналізм, характер набутий за життя та загалом сукупність усіх характеристик індивіда. А це все формується саме на вихованні, середовищі та спадковості людини.

Що ж таке спадковість та в чому її роль у розвитку майбутнього педагога? На наш погляд, спадковість – це передача генетичної інформації з покоління в покоління та відтворення цих ознак під час життя. Передаватися можуть: темперамент, хвороби, вага, зріст, фізичні особливості тіла, а також є можливість отримати харчові уподобання чи навіть пам'ять у спадок. Чому ж це так впливає на педагога? Здається, що може змінити зріст, вага чи пристрасть у їжі, але той же темперамент, який є основою характеру відіграє дуже важливу роль. Давайте розглянемо типи темпераменту, їх всього чотири: холерик, меланхолік, флегматик та сангвінік. Кожен із них особливий і має свої переваги та

недоліки, до прикладу: холерик – це неврівноважений, активний, оптимістичний та схильний до різких змін настрою тип особистості, коли меланхолік, який можна сказати є його протилежністю – спокійний, песимістичний та пасивний у соціальному житті. Тому можемо зробити висновок, що людина з темпераментом холерика – не може стати песимістичним та спокійним педагогом з простим характером, адже змінити свій темперамент неможливо, його можна тільки трохи підкорегувати. А від характеру вчителя напряму залежить його стиль викладання, поведінка з учнями та навіть манера спілкування.

Другий, але не менш важливий фактор – виховання. Якщо темперамент, який передається спадково – це основа характеру, то виховання є процесом його формування. Зазвичай нас виховують батьки і роблячи це вони також передають нам ознаки свого характеру. Я думаю багато хто з Вас помічав, що дуже схожі на них, ви можете копіювати їх несвідомо, адже це закладено у нас ще з дитинства. Малюк говорить перші слова, почувши їх від матері чи батька, робить певну жестикуляцію, спостерігаючи як це роблять оточуючі. Наприклад, Ви могли бачити, як дитина бере соломинку, роблячи вигляд, що тримає сигарету, адже до цього хтось робив так із її родини, або Ви навіть самі могли повторювати ці рухи, коли ще були дитиною. Це говорить про те, що ми переймаємо багато чого від оточуючих, особливо від того хто нас виховує, а це не тільки жести, а й характер. Тому виховуючи нас, наші батьки передають нам не тільки знання, правила поведінки та звички, а й риси свого характеру, як негативні так і позитивні. І як ми зазначили раніше, він є одним із головних складників особистості педагога.

Останнім чинником розвитку особистості майбутнього педагога, на наш погляд – це освітнє середовище. Середовище загалом є дуже важливим для нас, не тільки освітнє, але й те що нас оточує поза навчальними закладами. Отже, почнемо з того, що таке освітнє середовище та в чому його роль для формування особистості педагога. Освітнє середовище – це сукупність зовнішніх чинників, факторів та соціальних об'єктів, які є дуже важливими для успішного функціонування освіти. Це така система формування особистості і її розвитку, яка міститься в соціальному оточенні. Як для майбутнього педагога, так і для іншої дитини необхідне зростання саме в добре організованому освітньому середовищі, що може забезпечити умови для соціального поетапного розвитку індивіда, готувати його до дорослого життя та діяльності в умовах навчання. Всі дослідження щодо цього полягають у науковому пошуку комплексного вирішення проблеми через реалізацію спеціально підібраних структур та складових частин освітнього середовища.

Висновок. Отже, ці три фактора, а саме спадковість, освітнє середовище та виховання є невід'ємною і найважливішою частиною формування особистості не тільки педагога, як професіонала в своїй справі, але й розвиток його особистісно-професійного потенціалу, але й інших суб'єктів навчання – учнів. Від цих факторів повністю залежить характер, темперамент, мислення та поведінка кожної особистості – від вчителя до учня.

Список використаних джерел

1. Силенко Ю. В. Формування професійної культури і професіоналізму майбутніх викладачів закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки // *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії / гол. ред. Н.М. Дем'яненко. Випуск 15-16 : VII Морозівські читання : “Педагогіка у відкритому освітньо-науковому просторі: сутність, проблеми, майбутнє”*, 18-19 листопада 2022 р. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. – С. 141-145. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38529>
2. Силенко Ю. В. Технологія партнерства як стимул формування особистісно-професійного потенціалу майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. №52. Вип. 52, Том 2. 2022. С. 98-102. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.20>

*Мегей Михайл Богданович
студент IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна*

«Використання проблемних ситуацій на уроках англійської мови»

Використання проблемних ситуацій на уроках англійської мови стало знову предметом обговорень між педагогами, психологами та батьками, зокрема, у контексті формування англомовної комунікативної компетентності у говорінні, яка визнана практичною метою іншомовної освіти згідно Державного стандарту початкової освіти.

Для кращого розвитку англомовної комунікативної компетентності у говорінні на уроках англійської мови застосовують проблемні ситуації. Вперше про поняття проблемних ситуацій у навчанні написали Г. Барроуз та Р. Тамблін у 1980 році [1]. Спочатку проблемні ситуації використовували виключно у навчанні медицині, проте з часом цей метод було адаптовано для вивчення іноземних мов і він залишається особливо актуальним й сьогодні.

Тан стверджує, що користь застосування проблемних ситуацій у навчальному процесі полягає у ефективному зануренні учнів у проблеми, що підвищує рівень мотивації до вивчення навчальних предметів та поліпшує процес розвитку мислення. Крім того, дослідник наголошує на важливості застосування проблемних ситуацій у контексті переходу навчального процесу від «єдино правильних відповідей» до «інновацій», що пов'язано з визнанням педагогами по усьому світу стрімкого розвитку та змін світу, і як наслідок, необхідністю підготувати учнів до цих викликів [5].

За визначенням Н. Дмітренко проблемна ситуація – це пізнавальна трудність, яка вимагає або отримання знань, або інтелектуального зусилля задля її вирішення. На нашу думку таке визначення найточніше розкриває значення поняття проблемної ситуації. Проте вчена розмежовує поняття проблемної ситуації та проблемного завдання так, як проблемна ситуація має бути сприйнята студентами, щоб стати проблемою, до якої вчитель додасть необхідні параметри та умови задля перетворення її у проблемне завдання. Саме ж поняття проблемного заняття Дмітренко визначає як: «навчальна проблема з певними умовами, що обмежують коло пошуку рішення цього завдання» [4].

Виділяють дві сторони проблемної ситуації: предметно-змістову та мотиваційну. Перша сторона, на думку педагогів, спрямована на виявлення суперечностей та нестачу необхідної інформації, а друга – усвідомлення проблеми та стимуляцію до її вирішення через засвоєння знань у процесі [4].

На думку дослідниці Н. Дегтеревої основою проблемною ситуації є суперечність, яка виражається в усвідомленні учнем необхідності виконати завдання та неможливістю цього через недостатність у цей момент об'єм наявних знань. Отже, суперечність мотивує учнів до пошуку інформації та розвитку навичок необхідних для виконання поставленого завдання, тому дослідниця зазначає на важливості створення пізнавальної системи проблемних ситуацій на уроках [6].

Відповідно за способом вирішення проблеми М. Демченко виділяє такі методи проблемних завдань: проблемний виклад; спільне навчання; дослідження; творче навчання. Під час проблемного викладу вчитель сам ставить проблему та сам її вирішує; під час спільного навчання вчитель ставить проблему та шукає рішення разом з учнями; під час дослідження вчитель ставить проблему та учні вже самі шукають рішення; під час творчого навчання учні самі ставлять та вирішують проблему [7].

Н. Дмитренко та А. Петрова зазначають на необхідності наближення проблемних ситуацій до можливих життєвих ситуацій відповідності так, як пізнавально-комунікативні потреби мають відповідати можливостям учнів [8].

На думку Д. Йоханасена та В. Хана проблемні ситуації мають бути [3]:

- відкриті, з відносним рівнем неструктурованості;
- складними, проте, настільки, щоб лише вмотивувати та дати можливість розглянути проблему з різних точок зору;
- адаптованим до попередніх знань учнів;
- автентичними, тобто наближеними до реальних ситуацій, що можуть виникнути у майбутньому, наприклад, на роботі.

Н. Дмитренко пропонує застосовувати проблемні ситуації на уроках англійської мови за наступною моделлю [4]:

1. Знайомство з проблемою, спостереження і обговорення отриманої інформації;
2. Формулювання питань, ідей і гіпотез;
3. Збір інформації для вирішення проблеми;
4. План дій;
5. Рефлексія.

О. Якуб'як виділяє наступні переваги використання проблемних ситуацій на уроках англійської мови у порівнянні з традиційними методами [2]:

- вимагає від учнів активної мовленнєвої комунікації для виконання завдань - проаналізувати проблему, знайти відповідні матеріали, дійти певних висновків та обґрунтованих рішень;
- підштовхує учнів до самостійного та більш вдумливого розуміння граматичного матеріалу замість звичайного заучування правил на пам'ять;
- вчитель виконує роль наглядча-помічника, що дозволяє коригувати та контролювати результати навчання;
- розвиток навичок, що в майбутньому стануть учням у пригоді (креативне та критичне мислення).

Проте дослідниця зазначає, що через відсутність готових матеріалів, відсутність однієї правильної відповіді та менший рівень контролю за ходом уроку у вчителів може виникнути невпевненість у досягнутих результатах у процесі використання проблемних ситуацій на уроках. Крім того, О. Якуб'як наголошує на необхідності попереднього викладу мовного матеріалу перед застосуванням проблемних ситуацій на уроках англійської мови [2].

Отже, використання проблемних ситуацій на урок іноземної мови дозволяє учням використовувати свої навички у розв'язанні комунікативних завдань з метою розвитку англійської комунікативної компетентності у говорінні в іншомовному середовищі, яке б було максимально наближеним до реальності. Враховуючи компетентнісний підхід до навчання, що був закладений програмою «Нової української школи», проблемні ситуації займають ключове місце у досягненні закладених у навчальну програму цілей.

Список використаних джерел

1. Barrows H. S. Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview. *New Directions for Teaching and Learning*. 1996. Vol. 1996, no. 68. P. 3–12.
<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5697/1/Demchenko.pdf>
2. Jakubiak O. The pros and cons of Problem-Based Learning compared to the traditional foreign language teaching methods. *Pedagogika. Studia i Rozprawy*. 2016. 1(25), 313-322.
3. Jonassen, D. H., & Hung, W. (2008). All Problems are not Equal: Implications for Problem-Based Learning. *The Interdisciplinary Journal of Problem-based Learning*, volume, 2(2), 6-28

4. Problem-based learning in teaching English as a foreign language: theoretical and practical issues Проблемно-орієнтоване навчання у викладанні англійської мови як іноземної: теоретичні і практичні питання: монографія / [Ю. О. Бардашевська та ін.] ; за заг. ред. Н. Є. Дмитренко (Ю.О. Бардашевська, Ю.О. Будас, Н.Є. Дмитренко, І.В. Доля, О.В. Зарічна, Н.С. Клос, Ю.В. Колядич, А.М. Лиса, Л.В. Мельник, А.І. Петрова, О.А. Подзигун, О.І. Тарнауз, Г.П. Теклюк, Л.Я. Терещенко, О.М. Яцишин); Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, Ф-т інозем. мов. - Вінниця: Т. П. Барановська [вид.], 2017. – 163с.

5. Tan O.-S. Problem-based Learning Innovation: Using problems to power learning in the 21st century. Cengage Learning, 2003. 172 p.

6. Дегтерева Н.А. Проблемные ситуации на уроке // Современная система образования: опыт прошлого, взгляд в будущее. 2013. №2. С.13-22.

7. Демченко М. Реалізація проблемного навчання в сучасній школі. URL:

8. Дмитренко Н. Є., Петрова А. І. Implementation of problem situations to form a foreign language communicative competence of prospective teachers in English tutorials. The scientific and methodological journal "Foreign Languages. 2017. № 3. С. 23–29.

*Медведєва Олександра Олександрівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Особливості домінантних якостей особистості педагога»

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасне суспільство потребує від педагога не тільки його знання і педагогічний досвід, а й наявність певних професійно-особистісних якостей, які є необхідними для ефективної роботи з учнями насамперед для налагодження педагогічної взаємодії, комунікації та плідної співпраці. Саме тому у сучасному педагогічному дискурсі актуалізується проблема домінантних якостей особистості педагога, що є неодмінно-актуальною темою сучасних досліджень.

Аналіз наукових публікацій та джерел. В останні роки можна помітити, що педагогічні дослідження великою мірою стали зосереджуватися саме на вивченні домінантних якостей педагога. Зокрема, у дослідженнях М.О. Слободянюк, Л.О. Шульги, Н.В. Загребельної та інших авторів висвітлюються питання, пов'язані з розвитком особистості педагога, формуванням його домінантних професійних та особистісних якостей та їх вплив на ефективність педагогічної діяльності.

Це питання неодмінно є важливим для розгляду, адже особистісні якості викладача безпосередньо впливають на рівень навчання, виховання учнів, а отже на навчальний процес в цілому. Для того, щоб бути успішним педагогом, необхідно не лише знати певну кількість інформації в цій сфері, тобто мати професійну компетентність, але й мати визнані особистісні домінантні якості, серед яких відмічають: цілеспрямованість, наполегливість, працьовитість, скромність, спостережливість, деякі вчені навіть відмічають дотепність, ораторські здібності та артистичність.

Мета дослідження – проаналізувати особливості домінантних якостей особистості педагога та визначити їх вплив на навчально-виховний процес ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Говорячи на подану тему, неодмінно варто зазначити та провести аналіз декількох основних понять: «особистість педагога», «якості педагога» та «домінантні якості особистості педагога».

Розглянемо з поняття «особистість педагога». Згідно з дослідженнями І. Зязюна (2017 року), педагогічна особистість має бути комплексною, єдиною та інтегрованою, що об'єднує у собі як особистісні, так і професійні якості [1, с. 95-103]. Отже, з цього ми розуміємо, що особистість педагога являє собою складну систему взаємопов'язаних якостей, здібностей та особистісних рис характеру людини, які визначають специфічність та індивідуальність підходів до педагогічної діяльності.

Під поняттям «якості педагога» ми розуміємо сукупність професійних якостей, компетенцій та особистісних рис, які визначають успішність педагогічної діяльності та позитивний вплив на розвиток учнів.

Щодо поняття «домінантні якості особистості педагога», варто звернутись до слів вченого-педагога В. Яковенка, де він у своєму дослідженні «Особистісні особливості вчителя як складова педагогічної майстерності» (2018 р.) зазначив: «домінантні якості педагога дозволяють йому успішно впоратися з професійними труднощами та забезпечують ефективне здійснення педагогічної діяльності»[3, с. 95-102] Тобто, ми можемо зробити висновок, що ці домінантні якості повинні поєднувати в собі все найголовніше, що допоможе педагогу проводити успішну професійну діяльність як вчителю. Цим «найголовнішим» можна окреслити: комунікабельність, творчість, толерантність, емпатію, психологічну стійкість, науковість, здатність до самоаналізу та самовдосконалення.

Питання про домінантні якості педагога мають велике значення для формування педагогічної культури в сучасному світі. Ці якості дозволяють педагогу ефективно спілкуватися з учнями на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, створювати відкриту атмосферу довіри та поваги в класі, надають всі можливості допомогти у побудові позитивних взаємин з батьками учнів, сприяють вихованню духовної та морально-етичної культури учнів [2, с. 98-102]. Таким чином, ми виділяємо найголовнішими якостями особистості педагога в умовах сучасного турбулентного світу – комунікабельність, творчість, толерантність, емпатію, психологічну стійкість, науковість, здатність до самоаналізу та самовдосконалення. Розглянемо їх.

Комунікабельність – це здатність швидко та легко знаходити контакт з учнями, колегами та батьками, що є важливим аспектом професійної діяльності вчителя. Комунікабельний педагог вміє спілкуватися з дітьми та їх батьками, колегами та іншими особами, з якими він зустрічається у своїй роботі. Творчість – це здатність педагога знаходити нові, нестандартні шляхи вирішення педагогічних задач, розробляти творчі завдання та сприяти розвитку творчих здібностей учнів. Толерантність – це здатність педагога поважати та приймати різноманітність думок, інтересів, національностей та інших різниць серед учнів та колег, не засуджувати їх. Емпатія – це дуже важлива якість педагога, завдяки якій він може співчувати та розуміти почуття та емоції своїх учнів, допомагати їм вирішувати проблеми та розвиватися, створювати тепле та комфортне середовище для дітей, щоб ті відчували, що їх розуміють. Психологічна стійкість є неодмінно важливою здатністю педагога витримувати стресові ситуації, не вивільняти свій гнів на учнів, не допускати емоційного вигорання та продовжувати працювати в умовах, що вимагають великої напруги. Науковість – це вміння педагога дотримуватись наукових принципів та методів у своїй роботі. Здатність до самоаналізу проявляється тоді, коли педагог здатен критично оцінити зроблену роботу, визначити свої сильні та слабкі сторони, а далі знайти шляхи для покращення своєї педагогічної діяльності. Здатність до самовдосконалення – це здатність педагога працювати над вдосконаленням своєї роботи та професійного розвитку, вчитися новому та використовувати отримані знання для покращення власної педагогічної діяльності.

Світ невпинно змінюється, а разом з ним змінюються навчальний процес. Кожна

людина повинна постійно вчитись, удосконалюватись, а особливо людина, яка за фахом педагог. Зокрема, щоб відповідати сьогоденним стандартам, кожен викладач має постійно самовдосконалюватись: вчитись працювати та упроваджувати новітні інноваційні технології, що дуже важливо у часи війни та період пандемії, розвивати свій творчий потенціал, обмінюватись знаннями з іншими вчителями на вчительських форумах, вивчати щось нове для себе та не боятись змін у сторону сучасності.

Висновок. Отже, кожна з перерахованих якостей педагога мають велике значення задля успішної інноваційної педагогічної діяльності. Задля формування якостей необхідно звернути увагу на професійно-педагогічну підготовку педагога, особистісний розвиток та вдосконалення методів викладання матеріалу та оцінювання. Проведення теоретичного аналізу проблематики формування якостей педагога неодмінно потребує подальшої уваги та дослідження, адже методи та технології навчання постійно зазнають значних та вагомих змін у відповідності до умов сьогодення.

Список використаних джерел

1. Горват М., Кузьма-Качур М., Брижак Н. Професійно важливі якості сучасного вчителя початкової школи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, (2(24), 2021. С. 95–103. URL: [https://doi.org/10.31499/2307-4914.2\(24\).2021.244212](https://doi.org/10.31499/2307-4914.2(24).2021.244212) (дата звернення: 29.03.2023).
2. Силенко Ю.В. Технологія партнерства як стимул формування особистісно-професійного потенціалу майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. №52. Вип. 52, Том 2. 2022. С. 98-102. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.20> (дата звернення: 29.03.2023).
3. Яковенко В. Особистісні особливості вчителя як складова педагогічної майстерності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2018. № 2. С. 95-102.

*Anna Yuriivna Mykhalchuk
Student of IV course
Faculty of Foreign Philology*

*Supervisor:
PhD of Philosophy,
Associate Professor of the Department of English Philology
Iryna Volodymyrivna Horokhova*

Structural, semantic and communicative-pragmatic expressions of admiration in modern english

The purpose of this article is to improve the ways of expressing admiration, as well as to determine the structural-semantic and communicative-pragmatic characteristics. **The methodology** of this research is analysis, synthesis, generalization, classification, as well as the methodology of semantic and cognitive analysis, which involves the study of the phenomena of consciousness to explain and interpret semantic changes. The paper also uses corpus data analysis to identify new meanings that emerge in the process of studying expressions of admiration, as well as to investigate diachronic semantic changes.

Keywords: structural characteristics, semantic characteristics, communicative characteristics, pragmatic characteristics, admiration, discourse.

Emotions play an important role in human relations and in communication, as they are an integral component of the mind, thinking, language and behavior in economics, politics, culture, education, everyday life, etc. They affect the choice of words, the connotations given to certain words, and the syntactic structure of the statement. Emotional states have been the object of attention of scientists since ancient times. Alcmaeon, Democritus, Plato, and Socrates

mentioned in their works the "states of mind" of a person under the influence of internal and external factors.

Semantics is the study of meaning in language [3, p. 1]. The main interest of the study of semantics lies in the generally objective and factual meaning of words, while paying attention to the subjective meaning. Semantic analysis is about establishing specific relations between a particular word and other words used. In addition, the relationship also applies to things outside the linguistic context [2, p. 69].

Lately, communicative linguistics became more relevant. The task of communicative linguistics is to study the general laws of interpersonal communication through language, language organization in this process and the direct influence of social, mental, cognitive, cultural factors on the means of language. Referring to the main categories of linguistic science and the theory of speech activity (meaning "language", "speech", "lexeme", "word", etc.), we should note that communicative linguistics uses its own categorical apparatus. It includes the following basic concepts: "communication", "communicative act", "communicative meaning", "verbal/non-verbal means of communication", etc.

The expression of emotions, including delight, appears in an integrated communicative event between a speaker and a listener in the process of their communication that in a broad sense, discourse is considered to be. In a narrow sense, only the verbal component of a communicative action is distinguished, so this understanding means a speech or written result that is interpreted by the addressee. Interpretation in terms of functionality and situational component allows us to establish the correlation "text and sentence" - "discourse and utterance" [4].

Since every communicative act consists of a situation and a discourse, it will be logically conditioned by the addressee, the relationship between the interlocutors and the communicative situation. Among the main emotions that communicators can transmit through the act of communication the delight is included. Scholars view the emotion of admiration as a unique component of social interaction that facilitates learning between or within groups on a large scale [1, p. 20].

Modern linguistic science allows us to clearly distinguish between the description of emotions and their expression. Thus, the psychological component of the phenomenon of admiration is primarily related to interpersonal relations, and its realisation in speech is still being actively studied by both psychologists and linguists.

The function of delight is that it is an emotive basis for establishing social contacts and helps to eliminate accumulated negative emotions. Here are examples of phraseological units of this phrase-semantic subgroup in English language: *Glory to God! My God! The soul rejoices, one can't feel the ground under oneself, one is overjoyed, Praise God! The soul (heart) rejoices, the heart reels, the soul sings, every vein dances (speaks, speaks, brinishes, trills), the eyes play (reels).*

Admiration is a stronger emotion, so its duration is shorter. The psycho-emotional state of delight is expressed by the following phraseological expressions in English language: *without memory of someone, not feeling the earth under you, not hearing (not feeling) your feet, to take (grab, take) by the soul, My God!, spirit is in my heart, turn the whole soul upside down, beat you in the dark year, take it from your heart (soul).*

Here are some common expressions of surprise: *wow, amazing, awesome.*

The main communicative characteristics of admiring expressions are: expressing positive evaluation, conveying emotion, building relationships, demonstrating interest, reflecting cultural values, conveying sincerity, creating positive atmosphere.

Admiring expressions also have pragmatic characteristics that affect how they are used in communication. Here are some of the main pragmatic characteristics of admiring expressions: politeness, persuasion, social signaling, emphasis, irony and sarcasm, intimacy. Admiring expressions have communicative and pragmatic characteristics that reflect the speaker's attitude towards the person, object, or situation they are admiring. Here are some of the main

characteristics: positive evaluation, emotional intensity, social function, context dependence, cultural variations.

Analyzing the most widely used admiring expressions in modern English on the subject of structural-semantic and communicative-pragmatic features, we can conclude that the communicative and pragmatic characteristics of admiring expressions reflect the speaker's evaluation and emotional response to the situation, as well as their social and cultural context. In addition, the semantic analysis of expressions of admiration in English is related to the knowledge of the context in which they are used. Among the main semantic meanings of expressions of delight, it was possible to highlight and illustrate the following: delight (is expressed by phraseological phrases, the core words of which are lexemes heart, soul, God), admiration (in the group of phraseological expressions of pleasure included phraseological expressions with a general meaning of "satisfaction") and expressions of surprise (usually expressing admiration and surprise). Some of the main communicative and pragmatic characteristics of admiring expressions are: positive evaluation, emotional intensity, social function, context dependence and cultural variation.

References:

1. Fessler, D. M., & Haley, K. J. (2003). The Strategy of Affect: Emotions in Human Cooperation 12. In *The Genetic and Cultural Evolution of Cooperation*, P. Hammerstein, ed. (pp. 7-36). Cambridge, MA: MIT Press.
2. Hudson, Richard, 19-/ Invitation to linguistics.
3. Hurford, J., B. Heasley and M. Smith (2007) *Semantics: A Coursebook* (2nd edition) Cambridge University Press.
4. Karasik V.I. On the types of discourse / Vladimir Plyich Karasik // *Linguistic personality: institutional and personal discourse: Volgograd: Peremena*, 2000. pp. 5-20.

*Мінько Валерія Валеріївна,
студентка IV курсу
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

«Методика вивчення детективних творів артура конан дойла в ході позакласної роботи (7 клас)»

Вплив літератури, загалом та читання, зокрема, на формування особистості школяра є незаперечним фактом. Одним із письменників, твори якого здатні розвивати інтелект та логіку учнів є А. К. Дойл – автор відомого циклу детективних творів про Шерлока Холмса та доктора Ватсона.

Незважаючи, що дослідженнями цієї теми займалися чимало вітчизняних і зарубіжних науковців, проблема методики вивчення творів А.К. Дойла в ході позакласної роботи в 7 класі недостатньо висвітлена в наукових роботах. Крім того, у воєнний час вивчення детективів набуває більшої актуальності, бо вони не лише допомагають учням аналізувати ситуацію, вчитись мислити, а також слугують «лікувальним» засобом для підлітків, які часто перебувають у пригніченому стані та переймаються подіями довкола. З огляду на це детективи є цінною знахідкою для вчителів, які прагнуть підняти моральний дух учнів та заохотити їх до пізнання нового матеріалу. У нашій роботі ми брали до уваги особливості вивчення творів Дойла не лише в Україні, а й у школах Британії.

До чинних програм входить твір «Пістрява стрічка», основою якого є сімейний конфлікт або «Спілка рудих», що розповідає про бажання людини легко збагатитись [1]. За

вчителем залишається право вибирати твори. У програмі також передбачається порівняння вибраних творів з їх екранізацією, а також за можливістю здійснення порівняльного аналізу оригіналу та перекладу. Для додаткового читання пропонується ознайомлення з іншими оповіданнями циклу «Шерлок Холмс та доктор Ватсон» [1].

Проаналізувавши досвід вивчення творчості А. К. Дойла у Британії, ми можемо стверджувати, що важливим є застосування дидактичних та пізнавальних завдань, які розвивають мислення та креативність учнів [2]. Творчі роботи, які передбачають створення власних розповідей, ігор, а також групового обговорення та аналізу вивченого матеріалу покращують здатність підлітків самостійно аналізувати різні життєві ситуації та привчають до самостійності.

Стисло представимо деякі розроблені й апробовані нами прийоми та види навчальної діяльності. Для позакласної роботи ми обрали оповідання «Блакитний карбункул» та запропонували учням створити свій лепбук – розкладну папку, яка містить велику кількість мініатюрних елементів, що репрезентують прочитане оповідання.

Слід звернути увагу на особливості підлітків та запропонувати їм різні варіанти робіт відповідно до їх вподобань. Окрім лепбуку, можна також створити презентації в додатку Prezi, який допоможе зробити кращу візуалізацію історії або підійти до завдання більш креативно та попросити створити свої відеоролики з коротким змістом оповідання.

Необхідно додати, що учні також можуть заповнювати «*літературний планер*» під час свого ознайомлення з оповіданням, куди вони можуть записувати героїв, відомості про Шерлока, вкрадені речі, газети та журнали з оповідань, інформацію про Лондон у 19 столітті, про персонажів, а також результати порівняння оповідання з фільмом

Обговоривши презентації учнів, можна почати літературну гру з невеликого екскурсу до самої назви твору та пояснити, чому вибране саме таке оповідання.

У випадку, якщо учні не читали оповідання перед початком літературної гри та знайомляться з ним під час позакласного заняття вчитель може поділити гру на частини відповідно до розділів в оповіданні та після кожної з опрацьованих частин давати додаткове завдання на пошук учнями здогадок, що саме може відбутися в наступній частині. Рубрику можна назвати «Здогадайся, що далі». По закінченню доцільно перевірити правильність подій з класом та перейти до наступного завдання під назвою «Хто власник?». Учні мають об'єднати персонажів оповідання з предметами, які їм належать. Крім того, необхідно також обґрунтувати, чому саме цей предмет належить певному герою відповідно до інформації з оповідання.

Учитель також може запропонувати учням створити свій кросворд з найвідомішими словами з оповідання та працювати у парах, обмінявшись кросвордами та розгадуючи їх. Завдання можна провести не тільки у вигляді кросворду, але й зашифрувавши речення.

Отже, по закінченню літературної гри учні поглиблять свої знання з творчості А.К. Дойла, навчаться аналізувати його твори, а також використовувати дедуктивний метод під час аналізу, що стане у пригоді у житті підлітків. Зокрема, слід звернути увагу на важливість проведення подібних літературних ігор для учнів у воєнний час, для того, щоб зменшити негативні наслідки війни на психічному стані учнів та покращити їхнє загальне самопочуття.

Список використаних джерел

1. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти із зарубіжної літератури 6 – 9 класи. URL: https://svitliteraturu.com/board/programi/onovleni_programi_iz_zarubizhnoji_literaturi_6_11_kl/3-1-0-344 (дата звернення: 18.04.2023).

2. National curriculum for England. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/national-curriculum> (дата звернення: 18.04.2023).

*Мітіна Ганна Сергіївна,
студентка ІЗандММ
спеціальності 014 – Середня освіта*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна*

«Жіночі образи в творах Генрі Джеймса «Дейзі Міллер» та «Жіночий портрет»

Постановка проблеми. Генрі Джеймс – відомий трансатлантичний письменник. Його творчість та неповторний стиль оповідання виділяється серед великої кількості письменників кінця 19 початку 20 століття. Часу, в якому переважали пошуки нового, непередбачуваного, досі не дослідженого, нетрадиційного, не лише в мистецтві в цілому, а й в літературі, як його складовій частині.

Мета дослідження. В художньому світі, який створив Генрі Джеймс активно виділяються багаті, самобутні образи героїв і чільне місце серед них займає саме образ жінки. Певно, що ці літературні образи, тісно пов'язані з реаліями життя тогочасного суспільства, з подіями, які описує письменник. Мета дослідження полягає у вивченні історії створення, зміни та трансформації образу жінки у творах Генрі Джеймса, простежування етапів розвитку цих образів та характерів та розкриття через них певних засад суспільства того часу.

Актуальність дослідження є досить високою і має певне значення у вивченні історії та теорії трансатлантичної літератури. Бо пізнати процеси її розвитку та становлення неможливо без розуміння світогляду, характеру та особливостей творчості Генрі Джеймса, без осягнення картини його життєвих пріоритетів та творчих завдань, які він ставив перед собою. Вважається, що саме Г. Джеймс, який свого часу емігрував за океан, створив певну «течію» в англо-американському літературному світі. Так, взявши його за взірєць, перетинати Атлантику стали й інші європейські та американські письменники.

Саме Джеймс став основоположником літератури, яку сьогодні визначають як трансатлантичну. Генрі Джеймса вважають письменником, який не просто плідно творив, а й поставив на чільне місце своєї творчості образ нової жінки: образ, який підносить чесноти жінки над умовностями та порядками, діючими в тогочасному суспільстві, образ, який сьогодні дозволяє нам прослідкувати етапи та шляхи розвитку суспільного ставлення до жінки.

Безперечно, на стику двох минулих століть Джеймс був однією з провідних фігур в англійській художній культурі. Різноманітні пошуки і направлення в англійській культурі того часу знайшли свій вихід у плідній роботі автора і створенні численної плеяди творів та образів, які сприймалися і сприймаються читачами, як реальність життя. Джеймс завжди наполягав на так званому реалістичному мистецтві, відстоював його пізнавальне, моральне, естетичне та ідеологічне значення. Генрі Джеймс зазначав, що «в мистецтві та літературі не досягнеш нічого значного, якщо ти не маєш ідеї загального характеру» [James 1947:24]. Його впертість у ставленні до ідейності, інтелектуалізму, філософського пізнання дійсності, інтерес до складних психологічних конфліктів, драматизму залишилися актуальними і для нашого часу.

Проза Джеймса також дуже корисна для дослідження питань гендерної нерівності. Це зумовлено тим, що образи його творів, насамперед жіночі, своєрідні та неординарні, показують певну модель поведінки, певні відтінки внутрішнього світу героїнь, завдяки яким ми можемо прослідкувати розвиток та еволюцію ролі жінки як в американському,

так і в європейському суспільстві. Нові часи вимагали нових рішень, нові рішення спонукали до змін у стосунках, у родинях, у поведінці та правилах. І не завжди це нове отримувало відгук та визнання у досить консервативним лаштунках та правилах Старого світу. Саме цей гострий конфлікт нової жінки та старих правил, які Джеймс описав через різноманітні образи своїх героїнь, різні характери, мрії та прагнення, робить роботи автора настільки цікавими, місткими та величними, що і сьогодні багато науковців продовжують досліджувати його твори та відкривають все нові та нові сторони його таланту.

В якості матеріалу свого дослідження я обрала один з головних романів Генрі Джеймса «Жіночий портрет» та повість «Дейзі Міллер». Головні героїні цих творів на перший погляд зовсім різні. Образ Ізабель, на протигагу легкості та відкритості Дейзі, постає перед нами складнішим, глибшим, з претензією на філософські пошуки сенсу буття. Але їх схожість та «трагедія» їхнього життя, проблеми, з якими вони стикаються є дещо подібними. Попри різні життєві обставини, нарізна тема, що об'єднує ці 2 образи – чи можливо жінці того часу бути незалежною, бути відповідальною, бути вільною, проживати життя та не брати до уваги умовності, що існують в суспільстві.

Через аналіз жіночих образів в своїй роботі я хочу також зачепити іншу тему, яка не менш важлива для творчості Джеймса, тему взаємовідносин Старого и Нового Світу, що розкриваються в так званих «міжнародних» романах. Через своїх персонажів автор протиставляє суспільство Європи, яке має багато умовностей та на той час виявляє певну слабкість позицій, суспільству Америки, яке перебуває в стані розвитку та піднесення, але потребує певних ґрунтовних цінностей та засад.

Майстерність Джеймса зачаровує не одне покоління читачів, а образи героїв забезпечують насолоду від читання. Ми любимо цих героїв, ми співпереживаємо їм, проживаємо з ними всі життєві піднесення і негаразди. Але не менш важливим нам вбачається факт, що вивчаючи твори письменника, вивчаючи жіночі та чоловічі образи, ми можемо вивчати історію та процеси, які призводили до суспільних змін того часу. І саме це робить дослідження творчості Генрі Джеймса актуальним, корисним і вкрай цікавим.

Список використаних джерел

1. Джеймс, Г. Женский портрет. – М.: Наука, 1984. – С. 532–577.
2. Джеймс, Генрі. Закрут гвинта; Дейзі Міллер/генрі Джеймс; перюз англ Ганни Гнедкової, Олени Ломакіної.-К.:Знання, 2020.- 238 с. – (American Library)
3. James, H. (1947). The Notebooks of Henry James / edited by F. O. Matthiessen, K. V. Murdock. New York, Oxford University Press. 425 p.
4. Selitrina T. L. Psychological Prose of Henry James and Edith Wharton

*Моніч Вікторія Вячеславівна,
Студентка IV курсу,
Спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Корнієнко Оксана Олександрівна*

«Роман Джорджа Орвелла «Донька пастора» у науково-критичній реценції»

Джордж Орвелл – автор хрестоматійно відомих антиутопій «1984» (1948) та «Колгосп тварин» (1944), яким присвячено більшість наукових досліджень. Роман «Донька пастора» (1935) передував культовим орвеллівським антиутопіям. Він

залишається актуальним для осмислення, що підтверджує неоднозначність науково-критичної рецепції.

Натан Водделл (Nathan Waddell) у роботі «Normality and Stickiness in *A Clergyman's Daughter*» наголошує, що у романі «<...>найбільш очевидним є принизливий вплив патріархату та родини на жінок» («<...>the most obvious is the degrading effects of patriarchy and domesticity on women») [7].

Британський критик та романіст Девід Джон Тейлор (D. J. Taylor) охарактеризував «Доньку пастора» як «дуже дивну книгу» («very odd book») [5] і пояснив: «<...> це єдиний з романів Орвелла, який насправді містить головну героїню жінку, а не чоловіка» («<...> it's the only one of Orwell's novels that actually has a central female character rather than a man») [там само].

Думка про право на самовизначення жінки постає й у роботі Керрі Кансілії (Carrie Kancilia) «Ageing Anxieties in George Orwell's *The Clergyman's Daughter*». Авторка досліджує твір крізь призму дорослішання, і звертає увагу на повторювану в романі ремарку: головна героїня знаходиться у статусі «старої діви». Керрі Кансілія робить висновок, що «<...> роман Орвелла відображає старіючі тривоги, які відчувають “непотрібні жінки” модерністської літератури» («<...> Orwell's novel captures the aging anxieties experienced by the “unnecessary women” of modernist literature») [4]. Автори науково-критичних розвідок сходяться у тому, що для Джорджа Орвелла тема рівності між жінками та чоловіками не була байдужою.

Не всі дослідники творчості британського письменника поділяють захоплення твором «Донька пастора». Американський журналіст Томас Рікс (Thomas Ricks) заявив, що роман «Донька пастора» «майже нечитабельний» та має «неоковирний початок» [1, с. 45], а Орвелл, попри усвідомлення себе як автора, постає як незначний белетрист, а не творець високоякісної літератури [там само]. Протилежну думку має Девід Джон Тейлор, зокрема для інтерв'ю Стефані Келлі (Stephanie Kelley) він запевняє: «Мене дуже захопила “Донька пастора”, зокрема те, що хоча вона була опублікована у Великій Британії в 1935 році, це, по суті, той самий сюжет «1984», який з'являється лише через чотирнадцять років» («The great fascination to me of *A Clergyman's Daughter* is that although it's published in the UK in 1935, it is essentially the same plot of *Nineteen Eighty-Four*, which doesn't appear until fourteen years later») [5]. Подібний висновок робить Метью Герберт (Matthew Herbert), який проводить паралелі між романами «1984» та «Донька пастора». Герберт зазначає: «У “Донці пастора”, яку Орвелл написав за 14 років до 1984 року, героїня Дороті Хейр прокидається в холодній передсвітанковій темряві від звуку іншого дзвінка – будильника, що дзвонить останнім днем у її тоталітарному кошмарі. Але пекло Дороті більш особисте, ніж пекло Вінстона Сміта» («In *A Clergyman's Daughter*, which Orwell wrote 14 years before 1984, the heroine, Dorothy Hare awakes in the cold, predawn dark to the sound of a different bell—an alarm clock ringing in the latest day in her totalitarian nightmare. But Dorothy's hell is more personal than Winston Smith's») [3].

Герберт визначає цей роман як один із найкращих у творчому доробку Орвелла, проте визнає певні недоліки у художньому сенсі [там само]. Письменниця Рейчел Халлібуртон (Rachel Halliburton) у статті «Casting a modern eye on *A Clergyman's Daughter*» вказала на орвеллівські автобіографічні та автопсихологічні мотиви: «Структурна експериментальність час від часу скрипить, і є моменти, коли важко відрізнити Дороті від самого Орвелла в журналістських пасажах про безпритульність і про розчарування від викладання в приватній школі» («The structural experimentalism creaks from time to time, and there are points when it's difficult to distinguish between Dorothy and Orwell himself in the journalistic passages about homelessness and about the frustrations of teaching at a private school») [2].

Сам Джордж Орвелл виказував незадоволення певними ранніми романами, а згодом взагалі зрікся двох творів, один з яких – «Донька пастора», навіть заборонив перевидавати їх після його смерті, але щодо останнього він все ж передумав. «Є дві чи три

книжки, яких я соромлюся і не дозволяю їх перевидавати чи перекладати <...> “Донька священика” <...> була написана просто як вправа, і не слід було її видавати<...>» [1, с. 45]. В одному з листів він пояснює: «Безглуздя <...> за винятком глави 3, частини 1, якою я задоволений» («tripe<...>except for chap 3, part 1, which I am pleased with») [6]. З огляду на це, можна зробити висновок, що Орвелл прагнув до експерименту і досконалості у своїй творчості.

Список використаних джерел

1. Рікс Т. Черчилль і Орвелл. Битва за свободу / пер. з англ. Д. Березіна. – 3-тє вид. – К.: Лабораторія, 2022. – 320 с.
2. Halliburton R. Casting a modern eye on A Clergyman’s Daughter. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://orwellsociety.com/casting-a-modern-eye-on-a-clergymans-daughter/> (дата останнього звернення: 25.03.2023).
3. Herbert M. Review of “A Clergyman’s Daughter” by George Orwell. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wiserbraver.com/2017/09/06/review-of-a-clergymans-daughter-by-george-orwell/> (дата останнього звернення: 25.03.2023).
4. Kancilia C. Ageing Anxieties in George Orwell’s ‘The Clergyman’s Daughter’/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://modernistreviewcouk.wordpress.com/2020/07/03/ageing-anxieties-in-george-orwells-the-clergymans-daughter/> (дата останнього звернення: 25.03.2023).
5. Kelley S. The Best George Orwell Books. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fivebooks.com/best-books/george-orwell-d-j-taylor/> (дата останнього звернення: 25.03.2023).
6. Orwell G. The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell Volume 1: An Age Like This (1920–1940). – Boston: David R. Godine Publisher. – 2019. – 600 p.
7. Waddell N. Normality and Stickiness in *A Clergyman’s Daughter*. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://drnjwaddell.co.uk/13_normality-and-stickiness (дата останнього звернення: 25.03.2023).

Minh Fiong Nhuien

a student of the 1st year of the correspondence form of master's degree specialty "035"

Supervisor:

*Associate professor of the Department of English Philology
at the Dragamanov National Pedagogical University
Hamest Serzhikivna Tamrazyan*

Corpus based analysis of the lexico-grammatical peculiarities of e-english

The topic "A corpus-based analysis of the lexico-grammatical features of electronic English" refers to research that uses corpus analysis to examine the distinctive features of English when spoken in digital or electronic contexts such as email, social media, or online forums.

The study focuses on the lexical-grammatical aspects of electronic English, that is, it looks at English vocabulary and grammar in a digital context.

Using corpus analysis, the study is able to analyze large amounts of linguistic data from digital contexts and identify patterns and trends in the vocabulary and grammar of electronic English. This can include, for example, the use of new words or colloquial terms commonly used in the digital context or the use of different sentence structures or word sequences.

This topic examines how the digital age has affected the way English is used and how we can understand the unique characteristics of electronic English through corpus analysis.

Advantages choosing corpus analysis:

- 1) provides access to a large amount of linguistic data.
- 2) allows for quantitative analysis.
- 3) is flexible and adaptable.
- 4) is based on authentic language use.

Importance of studying this topic is following:

1. Due to modernization of the world, communication is changed either, thus it's the reason for understanding English that is used in e-contexts for effective communication.

2. E-English can be used to track language change in the lexico-grammatical features of English.

3. E-English can have implications for language teaching.

Studying the lexico-grammatical peculiarities of e-English is important for understanding how language is used in digital contexts, and for tracking language change over time.

References:

1. McEnery, T., & Hardie, A. (2012). *Corpus linguistics: Method, theory and practice*. Cambridge University Press.
2. Tagg, C. (2012). *Language in the digital age*. Routledge.

*Новожилова Віра Олексіївна
студентка IV курсу
Освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальності «Філологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри світової літератури
та теорії літератури
Боровська Олена Миколаївна*

Жанрова своєрідність циклу новел «марсіанські хроніки»

Рея бредбері

Рей Бредбері — видатний письменник ХХ століття, автор багатьох романів, повістей, віршів та п'єс, проте одним із провідних, найбільш значущих у його творчому доробку став жанр новели.

У новелах Р. Бредбері подано позитивну модель людського співжиття. У малому обсязі кожного твору втілюються фрагменти цього співжиття, що складаються в цілісну утопічну картину в контексті всієї творчості письменника. Митець не закликає до радикальної перебудови суспільних інститутів і відносин. Його ціннісна орієнтація відображає об'єктивно сформовану в середині ХХ століття тенденцію до переміщення авторської уваги зі сфери політичних проблем і державності у сферу внутрішнього світу окремої людської особистості. Чітко регламентовані принципи державного механізму Р. Бредбері замінюються описом «досконалого суспільства», що характеризується відсутністю жорстких державних структур. Така заміна цілком у дусі американської утопічної традиції (Ф. Купер, Т. Джефферсон, Н. Готорн, Г. Торо та ін.).

Р. Бредбері створює фундаментальні міфологеми. Він використовує універсальну опозицію верху — Космосу і низу — Землі, характерну для класичного міфу. Опозиція ця має ціннісну орієнтацію, де Космос (планета Марс) набуває значення цінності, протиставленої буденності Землі, з її численними вадами. У новелах письменника

з'являється особливий «міфологічний» час. Так, у новелі «Канікули на Марсі» створюється ситуація, де час стає початковим, сакральним. Через цю обставину вчинки героїв осмислюються як «першодії», а їхні речі як «першопредмети». Аналогічна ситуація зустрічається в багатьох новелах Р. Бредбері. Це надає їм притчевого характеру.

Багато з новел Р. Бредбері утворюють цикли, які можна розглядати як поетичні сюжети, засновані не стільки на русі події, скільки на русі емоцій автора і персонажів. «Марсіанські хроніки» — найвідоміший цикл новел письменника, скріплений земним авторським почуттям, яке пронизує весь цикл. Це дозволяє розглядати цей твір як ліричну розповідь. Митець зумів створити специфічний, оригінальний марсіанський світ, врахувавши досвід своїх попередників. Дослідник творчості Р. Бредбері Е. Рабкін охарактеризував «Марсіанські хроніки» як переказ головних подій з американського минулого: «Бредбері використав віртуозну техніку, щоб зберегти казкову країну на Марсі навіть в особі грубої Америки так, щоб американський міф міг мати другий шанс, щоб промахи в реальності могли бути виправлені в ідеальному»[1].

«Марсіанські хроніки» складаються з новел, що мають власний мікросюжет, власних персонажів і власну ідею. «Хроніки» містять опис двох паралельних світів (земного і марсіанського), пов'язаних між собою трагічними узами: у міру «перетікання» життя із Землі на Марс згасає власне давнє життя марсіан. У новелах циклу можна виділити два яскраво виражених структурних плани: загальний, провідний, ніби строго хронікальний відлік часу, протягом якого відбувалися події глобального, вселенського масштабу з освоєння Марсу; і приватний, що звертає хроніку в художню плоть новели. Відносини між цими композиційними планами склали структуру циклу. Виявлено також різні способи поєднання окремих новел у цикли. В. Шкловський зазначає: «З'єднані вони можуть бути за темами... Іноді систематизація новел наводиться шляхом суперечки притчами... Різні способи систематизації новел можуть існувати одночасно»[2].

Утворення циклу творів «Марсіанські хроніки» ґрунтується на тематичному принципі, що визначається марсіанською темою. Проте, Марс у цьому контексті є метафорою, що відображає стан самотності людини. Таким чином, мотив самотності стає об'єднавчим елементом творів.

Крім того, «Марсіанські хроніки» мають виражену ліричну складову, що дає можливість розглядати більшість з них як поезію або поеми, завдяки емоційній насиченості ситуацій та людських станів. Ці риси співпадають з багатьма іншими творами Р. Бредбері, такими як «Марсіанське загублене місто» та «Були вони смагляві і золотоокі». Зокрема, ці твори мають схожу композиційну структуру, що є ще одним спільним елементом. Загальний, прямий план «Хронік», розгорнутий на неупередженій повідомній інтонації, розповідає про поетапне завоювання-засвоєння і спустошення Марсу; водночас цю хронікальну частину можна розглядати як обрамлення в тому сенсі, в якому це поняття розглядає В. Шкловський: «Обрамлення зазвичай затримує дію, і новели ніби відбуваються у паузах основної дії»[2].

Поряд із загальним планом «Хронік» ми спостерігали план приватний, що перетворює хроніку на низку пов'язаних метафор, які, своєю чергою, утворюють подовжену метафору, яка об'єднує весь цикл і розповідає про визволення справді людського в героях «Хронік», близьких автору. Подібна метафорична структура — властивість ліричних жанрів. Ще одну ліричну властивість «Марсіанських хронік», та й усієї новелістики Бредбері, можна позначити як «свідоме нерозрізнення суб'єкта й об'єкта».

Бредбері створює свій марсіанський світ за допомогою спостереження за зникненням і виснаженням марсіанської природи та самої марсіанської раси. Він розглядає це як об'єктивний літописець, але водночас, як поет, він захоплюється красою Марса та марсіан і натхненно прикрашає свій новий життєвий простір зеленими деревами («Грудень 2001. Зелений ранок»), або навіть сам стає справжнім марсіанином («Були вони

смагляві і золотооці»), тобто Людиною, відкритою для Всесвіту і готовою до перетворення його на благо.

Список використаних джерел

1. Rabkin, Eric S. To Fairyland By Rocket / Eric S.Rabkin // Ray Bradbury / Ed. by Greenberg M., Olander L. - N.Y.,1980. P. 124-125.
2. Шкловский, В. Повести о прозе /В. Шкловский. -Т.І. -М., 1966. 335 с.

*Олексенко Альбіна Геннадіївна
студентка IV курсу
спеціальності 014 Середня освіта*

*Науковий керівник:
старший викладач
Яковлева Тамара Вікторівна*

«Мас-медіа як ефективний засіб навчання усного мовлення учнів старшої школи»

Мас-медіа оточує нас кожного дня. Особливо, в сучасному світі інтерактивні технології проходять пік свого розвитку та стають не лише формою заробітку, а й формою викладання.

Українська освіта зазнала чималих реформ за останні декілька років, серед них і залучення інтерактивних форм подання інформації. Мас-медіа на сьогоднішній день є важливою складовою життя кожного з нас. Це не тільки можливість дізнатись світові новини, а й джерело цінної інформації та відповідей на запитання в буденному житті.

О. Федоров у медіа-освіті вбачав формування нової культури спілкування за допомогою творчого мислення, креативності та методів самовираження [3, с. 26].

За словами Сінді Шейбе та Фейз Рогоу медіа-освіта може стати ефективним доповненням до традиційних методів навчання, проте не здатна повністю замінити його [2, с. 113].

Використання мас-медіа на уроках – це новий підхід до подання інформації, що не може повністю замінити традиційні способи викладання, але значно підвищить рівень зацікавленості учнів у предметі.

Мас-медіа «приваблюють» своєю доступністю. Користуватись інтернет-ресурсами можуть всі, хто має гаджет та під'єднання до мережі.

Комунікація – це той кінцевий результат, до якого має бути спрямоване все шкільне навчання. По завершенню курсу іноземної мови учні мають на достатньому рівні володіти розмовною лексикою загальних тем.

Мас-медіа – це завжди про актуальність та новизну. Все змінюється, як і мова, тому важливо використовувати автентичні ресурси, для насичення мовлення учнів «живою» мовою, якою спілкуються іноземці в повсякденному житті.

Використання автентичних матеріалів засобів масової інформації дають можливість розширити кругозір школярів, завдяки нового погляду на поставлену проблему від людей іншої культури.

Розглядаючи вікові, психологічні та лінгвістичні особливості учнів старшої школи, було виявлено, що на даному етапі навчання школярі вже мають достатньо сформований та ґрунтовний лексичний запас, що дає їм змогу обговорювати нагальні для них теми, серед яких ми виділяли вибір професії, студентське життя, хобі, сімейні цінності.

На уроках можна застосовувати і також саме форму мас-медіа, зокрема інтерв'ю, «круглий стіл», ток-шоу та інші.

Відбір мас-медіа для застосування на уроках має пройти контроль з боку вчителя, адже має відповідати як шкільній програмі, так і віковим, лінгвістичним та психологічним особливостям учнів.

Широкий вибір мас-медіа дає можливість обрати один підходящий варіант або ж комбінувати їх.

Іспаномовний контент ще досить не досліджена тема, яка потребує аналізу з боку представників освіти та має використовуватись на уроках як додатковий матеріал після відбору їх вчителем.

Ефективність засвоєння учнями нової інформації залежить від правильно підбраного контенту та влучного його застосування на уроках або під час самостійного опрацювання.

Під час виконання вправ із застосуванням мас-медіа учні мають можливість покращити свою фантазію та покращити комунікативні навички.

Застосування форм мас-медіа на уроці дозволять школярам позбутись мовного бар'єру та не боятись виступати перед аудиторією.

Рівень володіння мовою учнів старшої школи надає вчителю більше варіантів для застосування того чи іншого засобу масової інформації, адже вони вже мають достатньо сформований словниковий запас, що дозволяє їм проводити комунікацію на високому рівні.

Важливо обирати ті теми, які хвилюють випускників на даному етапі їхнього життя. Зазвичай, це вибір професії, студентське життя, хобі, сімейні цінності.

На сьогоднішній день мас-медійні засоби масової інформації потребують відповідного дослідження, тому важливо залучати випускників вищих навчальних закладів, а також вчителів та викладачів до розгляду даного питання аби впроваджувати в українську освіту більше корисної та цікавої інформації, що зробить навчання у школі ще більш продуктивним.

Список використаних джерел

1. Відеоблог на YouTube «Español con Juan»: <https://www.youtube.com/@espanolconjuan>
2. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8 – 29.
3. Медіаграмотність: підручник для вчителів / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу / Перекл. з англ. С.Дьома; за загал. ред.. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенко. – К.: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. – 319 с.
4. Нагорна Н.А. Методичні особливості навчання старшокласників англійської мови на профільному рівні: <http://metodproject2016.blogspot.com/2016/09/blog-post.html>
5. Федоров А. В. Основные теоретические концепции медиаобразования / А. В. Федоров, А. А. Новикова // Вестник Российского государственного гуманитарного фонда. — 2002. — № 1. — С. 149–158.

*Орбачевська Інна Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна*

«Методика аналізу роману Джона Гріна "Провина зірок" на уроках зарубіжної літератури в 11 класі»

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що роман Джона Гріна «Провина зірок» пропонується для вивчення на вибір за шкільною програмою із зарубіжної літератури в 11-му класі. Цей твір належить до літератури «young adult», яка користується великою популярністю у тинейджерів. На сьогодні ще недостатньо розроблено методичних рекомендацій до вивчення цього роману, зокрема до його аналізу, що й зумовило нашу розвідку.

Мета дослідження – розроблення методичних рекомендацій до аналізу роману Джона Гріна «Провина зірок» на уроках зарубіжної літератури в 11 класі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «young adult literature» означає різновид художньої літератури, спрямований на підлітків 12-18 років. Як стверджує науковець Дж. Бушман, «young adult» – література, створена для того, щоб надавати підліткам відповіді на питання, що допоможуть їм знайти себе та «самоідентифікуватися» [2, с. 41]. У творах цього жанру зазвичай піднімаються теми та проблеми, що стосуються тинейджерів: перше кохання, взаємини з батьками та однолітками, проблема життя та смерті тощо.

Роман Д. Гріна «Провина зірок» – історія кохання 16-річної Хейзел Ланкастер та 17-річного Огастаса Уотерса, які борються з онкологічним захворюванням. Вони не знають, що їх чекає сьогодні чи завтра, тому підлітки стараються проживати кожен мить життя так, як вони цього хочуть. Твір притягує читача тим, що описуються справжні, недитячі почуття, а автор чесно та відкрито зображає фізичний та моральний стан Хейзел та Огастаса.

Для аналізу роману Джона Гріна «Провина зірок» на уроках зарубіжної літератури в 11 класі, на наш погляд, доцільно використовувати проблемно-тематичний шлях аналізу, оскільки у творі, що вивчається, автор порушує багато проблем, що стосуються тинейджерів (життя та смерть, боротьба за життя, перше кохання, відношення оточення до «незвичайних» людей, взаємовідносини з батьками та друзями), та питань, на які шукають відповіді підлітки.

Під час аналізу твору варто звернути увагу на епізод, у якому розповідається про перший поцілунок Хейзел та Огастаса. Просимо учнів перечитати епізод і дати відповідь на запитання: *Як ви думаєте, чому письменник обрав для першого поцілунку закоханих музей Анни Франк?* Коментуючи відповіді учнів, звертаємо увагу, що це місце обране письменником не випадково. Дасмо такий культурологічний коментар: *Як відомо, Анна Франк – одна з найвідоміших жертв Голокосту серед 6 мільйонів осіб. Музей, названий в її честь – будинок в Амстердамі, у якому єврейська дівчинка разом зі своєю родиною переховувалась від нацистів під час Другої світової війни. Пізніше щоденник Анни Франк про ці події під назвою «Укриття» був опублікований та набув світової популярності, а це місце й по сьогоднішній день асоціюється з темою смерті й швидкоплинності життя, що перегукується з основною проблемою роману Джона Гріна.*

Доречною під час аналізу буде евристична бесіда, у якій рекомендуємо такі питання:

- *З чим асоціює себе Хейзел? Як ви думаєте, чому? (З гранатою, яка ось-ось вибухне, що є символом приреченості).*
- *Як ви розумієте улюблену фразу юнака: «Я на американських гірках, які ведуть тільки вгору»? (Означає незламність, силу духу Огастаса).*
- *Як ви думаєте, у чому полягає символіка назви твору? (алюзія на цитату із трагедії В. Шекспіра «Юлій Цезарь»: «Буває, що самі для себе долю Ми творимо. / Тут не в планетах річ, / А в нас самих, у наших звичках рабських » (переклад з англійської Василя Мисика. Обігруючи цей уривок у своєму творі, Джон Грін, разом з тим і спростовує його, бо лише «зірки», тобто доля, злий рок винні у тому, що відбувається з персонажами роману, вини підлітків у цьому немає).*

Висновки. Отож, для аналізу роману Джона Гріна «Провина зірок» найдоречнішим буде використання проблемно-тематичного аналізу. Для аналізу було розроблено такі

прийоми, як аналіз ключових епізодів, культурологічний коментар, евристична бесіда. Запропоновані нами прийоми допоможуть учням зрозуміти те, чого вони не змогли осягнути під час самостійного опрацювання роману; розкрити основні ідеї, тему та проблематику твору Джона Гріна «Провина зірок».

Список використаних джерел

1. Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мельник А.О., Бицько О.К. Зарубіжна література (універсальний електронний посібник-хрестоматія) : посібник для 11 кл. закладів загальної середньої освіти/ К. : УОВЦ «Оріон», 2019. 768 с. URL: <https://www.orioncentr.com.ua/e-knyhy/16-elektronni-khrestomatii/29-universalna-elektronna-khrestomatiya-do-pidruchnikiv-zarubizhna-literatura-11-klas> (дата звернення: 18.04.2023).

2. Bushman John. "Young Adult Literature in the Classroom-Or Is It?" Young Adult Literature. Spec. issue of English Journal. 86.3 (1997): 45-40. Print.

*Павленко Карина Олексіївна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Особливості та принципи впровадження методів науково-педагогічного дослідження»

Актуальність проблеми. Науково-педагогічні дозволяють виявляти проблеми, шукати шляхи їх вирішення та впроваджувати нові ідеї та методики. У зв'язку зі швидким розвитком технологій та змінами у суспільстві, педагоги постійно стикаються з новими труднощами, в цьому контексті потреба у науково-педагогічних дослідженнях зростає. У разі успішного впровадження нових методик навчання підвищується якість освіти та зменшується кількість учнів з неуспішністю.

Мета дослідження – проаналізувати важливість та необхідність упровадження методів науково-педагогічного дослідження у закладі середньої освіти через призму освіти протягом життя.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо позицію вчених щодо тлумачення поняття «метод наукового дослідження». Терещенко Л.І. визначає методи науково-педагогічного дослідження як систему способів, методів та прийомів, що застосовуються у педагогічному процесі з метою здобуття нових знань про закономірності та процеси виховання і навчання [2, с. 63-69]. Чернявська І.В. вважає, що методи науково-педагогічного дослідження полягають у системі прийомів, методів, технік і інструментів, які дозволяють здійснювати науково-педагогічні дослідження, отримувати обґрунтовану інформацію про різні аспекти педагогічної діяльності [2, с. 63-69].

Натомість, Журба Т.В. розуміє методи науково-педагогічного дослідження як способи відбору, аналізу, узагальнення та інтерпретації даних, отриманих в ході педагогічного дослідження з метою здобуття наукових знань про педагогічні процеси та явища [3, с. 100-105]. А також, Іванова О.А. визначає методи науково-педагогічного дослідження як спеціальні підходи, процедури, методи і засоби, що використовуються у вивченні педагогічних явищ [2, с. 63-69].

Отже, ми розуміємо, що метод наукового дослідження – це систематичний підхід до вивчення явищ, процесів, якостей або закономірностей в науці, який включає в себе розробку гіпотези, формулювання питань дослідження, вибір методів, збір і аналіз даних, формулювання висновків та перевірку гіпотези шляхом порівняння результатів з дослідженнями інших вчених і реплікації дослідження в різних умовах.

Метод наукового дослідження відрізняється від звичайного спостереження тим, що він ґрунтується на чіткому та доречному застосуванні наукових принципів та стандартів, які забезпечують об'єктивність, точність та достовірність отриманих даних і висновків. Одночасно, метод наукового дослідження має свою власну логіку та послідовність етапів, які дозволяють систематизувати та організувати процес дослідження. Такими етапами визначають:

1. Формулювання проблеми або гіпотези дослідження, яка потребує подальшого вивчення.
2. Збір і аналіз наявної літератури з питань, що стосуються досліджуваної проблеми.
3. Формулювання цілей і завдань дослідження, а також визначення методології дослідження.
4. Збір і аналіз емпіричних даних, що можуть бути отримані за допомогою різноманітних методів дослідження (анкетування, спостереження, експеримент тощо).
5. Аналіз інформації, отриманої під час дослідження, та її інтерпретація.
6. Підготовка доповіді або наукової статті, в якій міститься опис дослідження, його результати та висновки.
7. Дискусія результатів дослідження і їх використання для подальшої розробки теорії та практики педагогіки. [1, с. 50-56].

Перевагами упровадження методів науково-педагогічного дослідження нами виділяється: використання методів науково-педагогічного дослідження дозволяє базуватися на наукових знаннях при плануванні, розробці та реалізації навчальних програм, методик навчання, оцінці результатів та підвищенні якості освіти; застосування науково-педагогічних методів дослідження дозволяє оцінити ефективність застосування педагогічних технологій та методик, виявити недоліки та проблеми та внести необхідні корективи; використання методів науково-педагогічного дослідження дозволяє педагогам проводити наукові дослідження, публікувати наукові статті та отримувати наукові ступені, що сприяє підвищенню їх професійного рівня та компетентності.

Недоліками упровадження методів науково-педагогічного дослідження в закладах середньої освіти можна окреслити: часто педагоги не мають достатнього рівня знань та навичок у галузі дослідження, а також не мають досвіду роботи з науковими методами дослідження; науково-педагогічні дослідження можуть бути досить складними та дорогими в проведенні, тому заклади освіти мають забезпечувати достатній фінансовий ресурс та підтримку для дослідження; проведення науково-педагогічних досліджень вимагає відповідної організації та планування, але в багатьох закладах освіти недостатньо уваги приділяється організаційній стороні досліджень; дослідницька культура у закладах освіти не завжди є належним рівнем, що може призвести до низької якості досліджень та неправильних висновків; заклади освіти мають забезпечувати викладачам та студентам доступ до наукової літератури та інших інформаційних ресурсів, що є необхідними для проведення наукових досліджень.

Висновки. Отже, методи науково-педагогічного дослідження є важливим інструментом для вдосконалення якості освіти та вирішення проблем, пов'язаних з навчанням і вихованням учнів. Застосування цих методів може допомогти закладам середньої освіти виявити і вирішити проблеми, що виникають у процесі навчання, покращити якість навчання та досягнення учнів.

У цілому, принципи впровадження методів науково-педагогічного дослідження включають проведення систематичних досліджень, використання різноманітних методів

збору та аналізу даних, залучення до дослідження всіх учасників освітнього процесу, визначення конкретних цілей та завдань дослідження, врахування етичних та правових аспектів дослідження.

Список використаних джерел

1. Терещенко Л.І., Чернявська І.В., Іванова О.А. Особливості застосування методів науково-педагогічного дослідження в педагогічній практиці. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*, 2021, № 2 (147), С. 63-69.
2. Журба Т.В. Особливості використання методів науково-педагогічного дослідження у процесі формування компетентностей майбутніх фахівців з фізичного виховання. *Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили*, 2020, № 1, С. 100-105.
3. Бугаєва О.М. Використання методів науково-педагогічного дослідження у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів математики. *Херсонський державний університет*, 2019, № 2, С. 50-56.

*Палкіна Єлизавета Сергіївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня Освіта. Мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гончарова Тетяна Володимирівна*

«Розвиток ідіоматичності мовлення учнів старшої школи при формуванні ангомовної мовленнєвої компетентності у читанні»

Сутність проблеми. Фразеологічні одиниці, які яскраво відображають взаємовплив мови та культури, становлять вагомий пласт мовної системи, тісно пов'язаний з менталітетом певного народу. Навіть попри те, що ідіоматичні одиниці широко використовуються як в усному, так і писемному мовленні, їхні структурно-семантичні особливості є недостатньо дослідженими. Незважаючи на вивчення теми багатьма науковцями її важливість, актуальність, а також існування цілого ряду невирішених проблем, у тому числі і в методиці викладання іноземних мов, свідчать про необхідність подальшого глибокого дослідження даної теми.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати доцільність використання фразеологічних одиниць у мовленні учнів старших класів при вивченні англійської мови, а також розробити комплекс вправ, спрямований на розвиток ідіоматичності мовлення учнів старшої школи у процесі формування мовленнєвої компетентності у читанні.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на той факт, що існує велика кількість досліджень в області фразеологічних одиниць, вчені не визначились у загальноприйнятій єдиній дефініції та класифікації фразеологізмів. Можна стверджувати, що науковці вживають різноманітні терміни для позначення одного і того ж явища, серед них: фразеологічна одиниця, фразеологізм, ідіома, фразеологічний зворот, стійке сполучення та ін.

Існують різні підходи щодо принципів класифікації фразеологізмів на підставі різноманітних критеріїв. Відправною точкою упорядкування фразеологічних виразів стала класифікація швейцарського лінгвіста Ш. Баллі, який об'єднав фразеологічні одиниці на підставі їх семантичної неподільності. Однак, проаналізувавши праці вітчизняних та зарубіжних науковців, можемо дійти висновку про те, що не існує єдиної класифікації фразеологічних одиниць, а також загального визначення терміну «фразеологізм». Усі класифікації піддавалися критиці та мали неточності під час детального вивчення [2]

Очевидно, що читання входить до складу рецептивних видів мовленнєвої діяльності, оскільки спрямоване на отримання інформації шляхом сприйняття вже готового тексту. Варто також відзначити, що робота з текстом на уроках англійської мови поєднує в собі три етапи, які є обов'язковими: *дотекстовий етап* (активізація загальних знань з проблеми, аналіз мовних труднощів, що значно полегшує подальше сприйняття тексту е); *текстовий етап* (своєрідна презентація-читання, поставлені завдання залежать від мети та виду читання); *післятекстовий етап* (перевірка розуміння тексту).[5]

У процесі дослідження нами був розроблений комплекс вправ, спрямований на розвиток ідіоматичності мовлення учнів старшої школи під час формування мовленнєвої компетентності у читанні. Проаналізувавши навчальні програми з англійської мови для учнів старшої школи, ми обрали спільну лексичну тему для 10 та 11 класів, а саме: «Харчування». Наведемо приклади вправ, які доцільно використовувати на дотекстовому етапі. Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, з опорою на зображення. Учням пропонується завдання: fill in the gaps in the idiomatic expressions. Use the words from the pictures. If it is necessary, consult the dictionary.

a ... of tea, piece of ..., hot, to polish the ..., to bring home the ..., to be a bad ..., to be a big, ... and butter, to spill the, ... train.

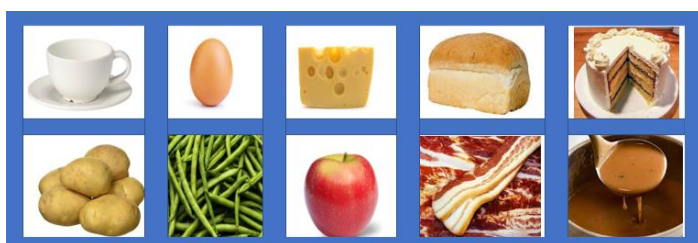

Рис 1.- Опора для заповнення пропусків у ідіоматичних виразах

На післятекстовому етапі доцільно використовувати наступні: Тип: рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, з опорою на текст. Інструкція: Read the sentences, replacing the highlighted words with the idiomatic expression. If necessary, correct mistakes so that the sentences correspond to the meaning of the text.

1. My brother works hard to provide enough money for the family.
2. My brother's boss was accused of revealing the company's poorly planned plans.
3. The boss of the company is thought to be an important influential person
4. My brother doesn't try to avoid conflicts at work.
5. Flattering the boss is really his favorite thing to do

Висновки. У результаті нашого дослідження можна стверджувати, що вживання ідіоматичних виразів у іншомовних текстах, їх розуміння і особливості використання у подальшому мовленні досить важливе, але в той же час викликає певні труднощі. Представлені вправи сприятимуть розвитку ідіоматичності мовлення учнів старшої школи під час формування англійської мовленнєвої компетентності у читанні. По завершенню їх виконання учні оволодівають навичками роботи з текстом, ознайомлюються з кількома ідіоматичними виразами та навчаються використовувати їх у тому чи іншому контексті. Ідіоми підібрані відповідно до навчальної програми та відповідають концепції «Іжа».

Список використаних джерел

1. Ажнюк Б. М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні / Б. М. Ажнюк. – К.: Наукова думка, 1989. – 134 с.
2. Виноградов В. В. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с
3. Ковриго С.Б. Про використання прислів'їв та приказок у навчальному процесі / С.Б. Ковриго; // Англійська мова та література. – 2013.
4. Кунин А. В. Что такое фразеология / А. В. Кунин. – М.: Наука, 1966. – 93 с
5. Ніколаєва С.Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення,

*Панкова Варвара Володимирівна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (українська мова і література,
англійська мова)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Хижун Ярослава Володимирівна*

«Особливості перекладу сучасного молодіжного сленгу»

Використання особливої лексики є необхідним при передачі почуттів та емоцій, особливо серед молоді, яка бере безпосередню участь у формуванні розмовного стилю мовлення. До такої лексики належить сленг. Дослідники визначають його як унікальне явище, яке постійно запозичує лексичні одиниці з жаргону та інших груп лексики.

Утворення нових сленгових одиниць стає причиною постійної зміни системи, що робить неможливим підрахунок їх кількісного складу та запис на паперовому носії. Сленг вважається невід'ємною частиною у соціокультурній сфері, його можна віднести до найбільш актуальних та цікавих об'єктів для дослідження у сфері лексикології та стилістики.

Вивченням сленгу займалися такі науковці як О. Селіванова, Л. Ставицька, В. Хомяков та інші.

Єдиного погляду дослідників щодо визначення поняття сленгу немає. В Академічному тлумачному словнику подано таке визначення: розмовний варіант професіонального мовлення; жаргон [4, с. 350]. Існує ще таке розуміння сленгу, як різновид жаргонних слів або виразів, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення.

Часто виникають труднощі адекватного відтворення сленгових одиниць. Це спричинено тим, що сленг вважається рухомим шаром лексики і жоден словник не в змозі синхронно поповнюватися разом з виникненням нових виразів. Варто зазначити, що не всі сленгізми довговічні, значна кількість швидко виходять з вжитку, тому вони не зафіксовані в словниках.

Важливим завданням при перекладі сленгу є підбирання відповідника з тотожним значенням і з тим же ступенем експресивності, що і в мові оригіналу. Ступінь співвідношення експресії лексики у мові оригіналу та перекладу є досить складним питанням. Так, І. Онушканич зазначає, що найчастіше перекладачі, з огляду на подібну розбіжність ступеня експресії, дають переклад менш експресивними еквівалентами української мови [3].

Переклад сленгу в більшості випадків здійснюється за допомогою еквівалентних відповідників, стилістично нейтральних варіантів чи просторіччя. При перекладі сленгу правильним є використання еквівалентних відповідників за наявності їх в мові перекладу.

Швидкий розвиток кіноіндустрії відбувається завдяки популярності фільмів, серіалів у всьому світі. Кожна кінокомпанія намагається привернути увагу аудиторії різними способами. В основному, режисери знають свою цільову аудиторію і створюють свої роботи під неї. Якщо брати до уваги молодіжні серіали, то у сценарії передбачено активне використання героями специфічної лексики, яка додає експресивності та емоційного забарвлення.

Поширеним у молодіжних серіалах є вживання сленгу *'a big deal'*. Під час підбору правильного відповідника, словник подає кілька варіантів, значення яких дещо різні, а

точніше синонімічні. Одне значення «велика справа», «велика шишка», інше – «дрібниця», «нічого особливого». Але перекладач, враховуючи контекст, використав відповідник «подумаєш», у значенні «нічого особливого». В українській мові в повсякденному житті часто використовуються такий вираз, щоб надати тій чи іншій події меншого значення в іронічній формі [3].

Так у серіалі «Друзі» часто звучить вислів: *You're a big crud!* [2]. Найбільш розповсюджене значення слова *crud* – холера, чума. Часто воно вживається в значенні хвороби. Але у даному випадку при перекладі було підібрано аналог – трясця, який в українській мові доволі часто зустрічається серед сленгових одиниць та має подібне значення. У результаті метафори фраза – *You're a big crud!* [2] була перекладена як – *Ти велика трясця!*

Також слово «друзе» дуже поширене в колі друзів, а в сленговій англійській мові позначається як 'buddy'. Його можна помітити у зверненні Роса до Джої: *"Hey, Joey. Hey, buddy!"* тобто «Привіт, Джої! Привіт, друже!» [2].

У тих випадках, коли словник не містить перекладу того чи іншого слова перекладачі застосовували описовий переклад і пояснювали значення сленгізму, котрий не має ні еквівалента, ні відповідника. Тобто замість самого слова вживається його пояснення. При дослівному перекладі фрази – *the eyesore from the Liberace house of crap* зміст та емоційна забарвленість виразу могли б бути втрачені. До даної сленгової одиниці не існує чіткого еквіваленту чи аналогу [1].

Отже, англійськомовні молодіжні серіали є популярним джерелом для дослідження перекладу сленгу. Оскільки головні герої молоді і йдуть в ногу з сучасними новинками та тенденціями використання експресивної лексики. Важливо знати, як правильно підібрати правильний відповідник, щоб не втратити зміст і найкраще передати стилістичне забарвлення. Функціонування молодіжного сленгу сприяє кращому та емоційному сприйняттю змісту. Основна функція сленгу полягає в наданні мові жвавості, експресивності та образності.

Список використаних джерел

1. Бондаренко К. Співвідношення сленгової лексики української та англійської мов: лексикографічний та перекладацький аспекти. *Наукові записки*. Серія «Філологічні науки». 2016. №81 (4). С. 141–142.
2. Друзі – Сезон 1 // uaserials.pro: Двоголосий закадровий переклад | 1+1. 2019. URL: <https://uaserials.pro/10-druzi-sezon-1.html>.
3. Онушканич І., Штогрин М. Сленг як перекладознавча категорія: поняття, етимологія, способи перекладу. *Вісник Житомирського державного університету*. Серія «Філологія». 2013. №3. С. 296–300.
4. Словник української мови. Академічний тлумачний словник: в 11 томах. Том 9, 1980. 350 с.

Паращук Дар'я Андріївна
студентка II курсу
спеціальності «Переклад (англійська та французька мови)»

Науковий керівник:
старший викладач
Вдовиченко Лілія Федорівна

«Семантичні особливості фразеологічних одиниць у французькій мові»

Фразеологічні одиниці – це своєрідні мікросвіти, вони містять і моральний закон, і здоровий глузд, виражені в короткому вислові, які заповідали предки для керівництва потомкам. Фразеологізми – це душа кожної національної мови, у якій неповторним чином виражаються дух і своєрідність нації, адже у фразеологізмах, як ні в жодній іншій мовній одиниці, яскраво виявляється специфічний національний колорит, особливості образного народного мислення, власне національне сприйняття мовної картини світу, віддзеркалення характерних особливостей культури й побуту, народних звичаїв, історичного минулого [2].

Стійкі словосполучення привертали увагу дослідників з давніх давен. Першопроходцями тут по праву можна назвати лексикографів, які вивчали мовні скарби різних народів. Вони ставили за мету зібрати і зберегти для майбутніх поколінь народні перлини: прислів'я, приказки, максими, влучні образні вирази тощо; чітко визначити та пояснити їх значення (зі стилістичних міркувань); вказати на джерело їх виникнення. У Франції поява перших збірників прислів'їв та приказок припадає на 1175 рік.

Одним із перших лінгвістів, який запропонував докладну характеристику фразеологічних одиниць, а також необхідність особливих прийомів їх вивчення, був Ш. Баллі [1]. Проте він не ставив питання про виділення фразеології в окрему лінгвістичну дисципліну. Концепція Ш. Баллі лягла в основу цілої низки праць з фразеології. Фразеологізмами Ш. Баллі вважав сполуки слів, що входять у систему мови як його одиниці; вони – еквівалентні словам, але складнішого порядку. Слова у таких зворотах втрачають повністю свою незалежність. Вони постійно вживаються в одному матеріальному складі для передачі однієї думки. Такі сполуки слів відтворюються в готовому вигляді, а не створюються щоразу за певними лексико-граматичними моделями.

Фундаментальними працями з фразеології, що відомі широкому загалу, є дослідження В. М. Мокієнка, Л. М. Пелепейченко, О. О. Селіванової, В. Д. Ужченка.

У науковій літературі представлено низку дефініцій фразеологічних одиниць. У нашій роботі, ми пропонуємо визначення О. О. Селіванової, яка розглядає їх як «стійкі, пов'язані єдністю змісту, постійно відтворювані в мовленні словосполуки або висловлення, які ґрунтуються на стереотипах етносвідомості, є репрезентантами культури народу й характеризуються образністю й експресивністю» [5].

Більшість французьких фразеологічних одиниць виникла, як зазначає А. Г. Назарян, «на національній основі й стала плодом багатовікової розумової та духовної творчої діяльності французького народу» [4, с. 34]. Для французької фразеології властивий яскраво виражений національний характер. Збагачення французького фонду фразеології здійснювалося здебільшого за допомогою власних ресурсів, не дивлячись на деяку присутність стійких поєднань або запозичень. Джерела їх походження є різноманітними, вони відносяться до різних епох. Ці одиниці є духовними цінностями французького народу, відображають картини минулого, знайомлять нас із народними звичаями.

До найбільш відомих дослідників фразеології XIX століття відноситься П. Кітар (P. Quitard). Його праця “*Dictionnaire étymologique, historique et anecdotique des proverbes et des locutions proverbiales de la langue française*” (1842) вважається словником лише тому, що матеріал розташований в алфавітному порядку. Насправді, ми маємо справу з важливим дослідженням, оскільки тут вперше зроблено спробу дати наукове пояснення появи багатьох фразеологічних одиниць французької мови. Використавши вперше порівняльно-історичний метод дослідження, П. Кітар намагався врахувати різноманітні фактори (семантичні, фонетичні та ін.), що обґрунтували появу фразеологічних одиниць [4, с. 14–15].

Не менш видатним дослідником XIX століття в галузі французької фразеології можна назвати Ле Ру де Ленси (Le Roux De Lincy). У його фундаментальній праці “*Le livre des proverbes français*”, яка вийшла у світ у 1842 році, вперше зроблена спроба

класифікації французьких приказок та прислів'їв, фразеологічних одиниць за історико-етимологічним та тематичним розрядами.

Наведемо приклади фразеологізмів, де фігурують кольори:

voir la vie en rose (бачити життя в розовому кольорі) – бути оптимістом,
faire marron quelqu'un (зробити когось коричневим) – обманювати когось,
passer une nuit blanche (проводити білу ніч) – не спати цілу ніч,
être blanc comme neige (бути білим як сніг) – бути невинним,
être une oie blanche (бути білим гусаком) – бути наївним.

Фразеологізми з повним переосмисленим лексичним складом:

tirer son épingle du jeu (вийняти шпильку з гри) – вийти сухим з води,
être en bons termes (бути в хороших умовах) – бути в добрих стосунках,
il n'est pas facile à démêler (нелегко розплутати) – нелегко його розкусити,
n'avoir rien à démêler (немає чого розплутувати) – нема про що говорити,
ni chair ni poisson (ні м'ясо, ні риба) – «ні риба, ні м'ясо».

Усім відома роль гурманства у Франції, їжа та вино для французів – це культ та невичерпне джерело задоволень, їх спосіб життя. Французи вміють дружити, поважати й цінувати своїх близьких, мають здатність налагоджувати зв'язки; їм властива комунікабельність та свобода спілкування.

Наведемо відповідні приклади:

S'il y a pain et vin, le Roi peut venir (коли є хліб і вино, то і король може прийти) – коли буде бенкет, тоді й гість.

Vin sans ami, vie sans témoins (вино без друга, життя без свідків) – вино без друзів подібне до життя без сусідів.

Or, ami, vin, serviteur, le plus vieux est le meilleur (золото, друг, вино, слуга, найстарше – найкраще) – вино як і друг, чим старіше, тим краще; немає нічого кращого, ніж стара дружба і старе вино.

Французька мова надзвичайно багата на різні ідіоми та фразеологізми. Для того, щоб володіти іноземною мовою, спілкуватись з носієм мови та не потрапляти в незручну ситуацію, необхідно вивчити та знати якомога більше фразеологізмів.

Список використаних джерел

1. Балли Ш. Французская стилистика. М.: 2009. 384 с.
2. Венжинович Н. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології: монографія. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2018. 463 с.
3. Гак В. Г. Теория и практика перевода. Перевод фразеологических единиц. М.: Интердиалект, 2003.
4. Назарян А. Г. Фразеология современного французского языка. Коммуникативные фразеологические единицы. М.: Просвещение, 1975.
5. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти): монографія. К. Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
6. Berthier P. V. Le français écorché. P. V. Berthier, J. P. Colignon. Paris: Librairie classique E. Belin, 1987.

*Пасімишин Антон
студент V курсу
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна*

Мотив безвинності в детективах агати крісті

Одним із центральних питань будь-якого детективного роману є питання про те, хто є злочинцем, на кому з персонажів лежить вина. Особливістю романів Агати Крісті є те, що одним із центральних мотивів є мотив безвинності. Значення мотиву безвинності для детективного жанру вже ставало предметом розгляду.

Після докладного аналізу злочину в Агати Крісті, як правило, вбивця сам вчиняє якісь дії, які є підтвердженням того, що він і є злочинцем. Він або зізнається сам, або видає себе необережною реплікою або дією тощо. Це необхідно автору для того, щоб підкреслити остаточність того, що відбувається. Провину не просто доведено детективом, вона прямо або побічно підтверджується самим злочинцем, і не залишається можливістю для іншого тлумачення подій. Істинний винний буде покараний, а невинні зможуть жити звичайним життям, вину з них знімають остаточно і безумовно. Розкриття злочину виводить світ з «особливого стану невизначеності буття» [1, с. 58].

Фінал детективного роману за рідкісним винятком однозначний. Як пише Кетлін Грегорі Кляйн: «формульний елемент створює ідеальний світ, в якому відсутні безлад, двозначність, невизначеність і обмеженість реального світу» [2, с. 39].

Пуаро в різних романах своїм основним принципом називає той, що він не схвалює вбивство. «У нас із вами однакові принципи. Ми не схвалюємо вбивство». Сищик відмовляється бачити у вбивстві насамперед витвір мистецтва і захоплюватися ним, захоплюватися витонченістю злочинця. У Пуаро, за його словами, «суто буржуазне уявлення про вбивство», як зауважує Річард Бредфорд [3, с. 13].

Убивство ненормальне, тому воно попри все має бути розслідувано. Правосуддя необхідне саме для того, щоб запобігти невинним жертвам. Про це неодноразово йдеться в романах Агати Крісті. «Пуаро не міг з ними погодитися. Він зник думати насамперед про правосуддя. У нього завжди викликало підозри надмірне милосердя. З власного досвіду в Бельгії він знав, що воно найчастіше призводить до нових злочинів, невинні жертви яких не стали б такими, якби би про правосуддя дбали передусім, а про милосердя - в другу чергу», як вказується у праці Річард Бредфорд [3, с.18].

У романі "Загадка Ендгауза" Пуаро розмірковує: «Справді, чи всі злочинці ненормальні? Я схильний вважати, що так. Але це вже турбота лікарів. Переді мною стоять інші завдання. Я повинен думати не про винних, а про безвинних, не про злочинців, а про жертв. Зараз мене цікавите ви, мадемуазель, а не той невідомий, що хотів вас вбити. Ви молоді, красиві, сонце світить, світ прекрасний, у вас попереду життя, кохання. Ось про що я думаю, мадемуазель». Особливої значущості цій думці надає її майже дослівне повторення в тому ж романі. Пуаро каже Гастінгу: «я захищаю інтереси безвинних. Мадемуазель Нік, яку хотіли вбити. Мадемуазель Меггі, яку вбили» [4, с. 342].

Злочин в Агати Крісті зазвичай має цілком ясні людські причини і ніколи не є частиною якогось провиденційного плану, але не може бути богоугодним. Зазвичай це жага влади ("Фокус із дзеркалами", "Вечірка в Геловін"), грошей або майна ("О 16.50 з П аддінгтона", "Загадка Ендгауза", "Сумний кипарис", "Зернятка в кишені"), помста ("Година нуль", "Вбити легко"), любовна пристрасть ("Трагедія в трьох актах", "Канікули в Лімстоці") або ревності ("Спляче вбивство"), часто ці причини поєднуються. Наприклад, у романі "П'ять поросят" причиною вбивства одночасно є ревності та помста. У романах "Берег удачі", "Зло під сонцем", "Випробування невинністю" приводом для злочину є гроші та любовна пристрасть. Прикладів у творах Крісті безліч. Автор постійно підкреслює, що один злочин тягне за собою інші, які здійснюються для того, щоб приховати наслідки першого.

Злочинець, уникнувши відповідальності, одного разу переступивши через моральні норми, відчуває свою безкарність і здатний на нові злочини. Відповідальність за скоєне зло лежить не на Богові, а на людині. Тому обов'язково, необхідно зі злом боротися. У цитованому уривку Пуаро підкреслює, що воля Провидіння не в тому, щоб зло

залишилося безкарним, а в тому, щоб він, Еркюль Пуаро, розкрив злочин, покарав вбивцю і захистив невинних. У цьому й виявляється воля Бога, місія Пуаро у світі, він начебто виступає як людина, що активно бореться зі злом, захищає Добро і Істину.

Пошук істини в романах Крісті пов'язаний не тільки з пошуком винного, а й із захистом невинних від несправедливих звинувачень. Наприклад, це прямо декларується в романі «Груп у бібліотеці». Таким чином, можна стверджувати, що пошук істини в детективах Агати Крісті, по суті, рівнозначний захисту невинності.

У гострішій формі проблема невинуватості розкривається в романах, в яких у злочині підозрюють людину, що його не скоювала. Мова не йде про детективи, де помилкова підозра використовується автором більшою мірою як прийом, щоб відвернути увагу читачів. Так чи інакше помилкові підозри трапляються майже у всіх текстах Агати Крісті ("Загадка Сіттафорда", "Вбивство на полі для гольфу", "Загадкова подія в Стайлз" та ін.). Йдеться про романи, в яких переслідування невинного зображується як серйозна проблема ("Випробування невинністю", "Година нуль", "Місіс Макгінті з життям розлучилася", "Убийства за алфавітом"). У цих романах той, хто веде розслідування, виступає не тільки в якості захисника невинних від злочинця, він рятує ще й невинного у злочині від незаслуженого покарання. Пуаро майже прямо називає себе захисником, адвокатом невинних у романі "Сумний кипарис". Розмовляючи з Елінор Карлайл, протиставляючи себе адвокату з репутацією людини, яка вміє захищати винних, Пуаро каже, що в нього "чудова репутація людини, яка вміє доводити невинність" [5, с. 70].

Важливою в романах Агати Крісті видається й така колізія, що повторюється кілька разів. У невинність героя або героїні, помилково звинувачених у вбивстві, вірить той, хто їх любить. Любов у детективному жанрі зображується як образ, протилежний вбивству. Це повною мірою стосується не тільки текстів Агати Крісті, а й до інших творів інших авторів.

Якщо вбивство виступає як прояв зла, сили, яка руйнує гармонію світу, то любов, навпаки, її відновлює. Торжество любові в детективі пов'язане з уявленням про земний рай. Не дивно тому, що можливість любовного щастя пов'язана зі встановленням невинності персонажів. Багато романів Агати Крісті, в яких присутній мотив невинності, закінчуються благополучною розв'язкою любовної колізії ("Загадка Сіттафорда", "Блискучий ціанід", "Карти на стіл", "Година нуль", "П'ять поросят", "Побачення зі смертю", "У бити легко", "Годинник" та інші) [6, с. 91].

Викриття злочинця, розкриття істини про скоєний злочин, захист невинності показуються в романі не тільки як захоплива інтрига, а й як екзистенційний досвід, що змінює героїв, розкриває їм світ і себе з нового, несподіваного боку. І в "Випробуванні невинністю", і в інших романах Агати Крісті мотив невинності тісно пов'язаний не тільки з мотивами провини, раю, відплати, добра і зла, справедливості, милосердя, а й мотивом становлення особистості.

Список використаних джерел

1. Зембой Джеймс. "Детективна література та становлення криміналістики". Видавництво Кембриджського університету, 2008.
2. Кетлін Грегори Кляйн. "Вбивство, яке вона написала: Дослідження детективної прози Агати Крісті". Palgrave Macmillan, 2010.
3. Кшивінська Таня. "Естетика та гра в сучасній культурі". Routledge, 2011.
4. Метью Т. Джонс. "Проти технології: Від луддитів до неолуддизму". Routledge, 2006.
5. Річард Бредфорд. "Роман зараз: Сучасна британська фантастика". Wiley-Blackwell, 2007.
6. Сассекс Люсі. "Жінки-письменниці та детективи у кримінальній фантастиці дев'ятнадцятого століття: Матері детективного жанру". Palgrave Macmillan, 2010.

7. Скагс Джон. "Кримінальна фантастика". Routledge, 2005.
8. Шотт Маргарет Е.. "Агата Крісті на екрані". Palgrave Macmillan, 2016.

*Передрій Діана Віталійвна
студентка III курсу
спеціальності «035 Філологія: романські мови та літератури (переклад включно),
перша - італійська»
Науковий керівник:
викладач Федько Юлія Юрївна*

«Неологізми в італійській мові як відображення сучасної дійсності»

Про актуальність і важливість теми свідчить значна кількість наукових праць, присвячених аналізу неологізмів, оказіоналізмів чи сучасного жаргону. Можна відзначити роботи таких італійських науковців, як Джованні Адамо, Валерія Делла Валле, Тулліо де Мауро, Лука Беллоне та ін.

Неологізм (від грец. *néos* – «новий» та *lógos* – «слово, вислів») – новий вираз чи слово, створені за правилами формування лексичної системи мови [1]. Причини формування неологізмів: 1) здійснення наукових досягнень, що потребують йменування новими технічними термінами; 2) екоконімічні перевороти; 3) безпрецедентні політичні явища; 4) соціальні феномени.

Типи творення неологізмів:

1. Комбінований тип – відстеження моделей, наявних у мові, і поєднання згідно даних моделей окремих елементів [2, с. 8-9].

2. Семантичний тип – зміна чи доповнення попереднього значення слова: графічна форма залишається ідентичною, змінюється лише значення слова [2, с. 9].

3. Тип калькування – створення адаптованої фонологічної чи морфологічної кальки, перекладної кальки, семантичної кальки [4, с. 2].

Значним виробником неологізмів у часи сьогодення стають засоби масової інформації. Це підтверджує Мауріціо Дардано: «Просто гортаючи газету, ви натрапляєте на велику кількість... нових або майже нових сполук... Однак їх вирізняє одна якість: їхнє значення зрозуміле, за невеликими винятками...» [3]. Дана теза також доводиться у розділі «Неологізми тижня» італійської енциклопедії наук, літератури и мистецтв Треккані [5].

Першою сферою, що вирізняється великою кількістю італійських неологізмів, є сучасні технології. Розповсюдженими способами творення у даній категорії є поєднання декількох елементів, зокрема додавання префіксів *cripto-*, *ciber-*; суфіксів *-zione*, *-izzare* та *-ista*. Приклади: *alternativista* [2, с. 29]; *bloggista* [2, с. 31]; *Facebookista* [2, с. 31].

Іншою значною сферою стає екологія. У праці Мирослави Кувікої було встановлено, що серед 255 випадково обраних неологізмів, утворених за допомогою 33 різних префіксів, аж 75 слів (29,4%) містили префікс *eco-* чи *bio-* [2, с. 17-18]. Серед інших широко використовуваних способів визначаємо суфіксальний та спосіб основоскладання. Приклади: *agrobiotecnologia* [2, с. 50]; *compassionalismo* [2, с. 121]; *rinaturalizzazione* [4, с. 11].

Останньою сферою, що була розглянута у ході цієї роботи, є політична чи соціальна. Невизначеність політичної ситуації відображається в численних виразах, що містять елементи *anti-*, *euro-*, *salva-*, *sblocca-*, *-scettico*, *-poli* [4, с. 13]. Такі неологізми переважно відображають негативні суспільно-політичні тенденції. Приклади: *antivaccino* [4, с. 11]; *balconare* [4, с. 13]; *fobocrazia* [4, с. 13].

Розглянуті неологізми допомагають проілюструвати різні тенденції, що панують в італійському суспільстві на даний момент. Проведений огляд італійських новоутворень

підтвердив, що мовні інновації італійської культури йдуть рука об руку з різносторонніми змінами [4, с. 14].

Список використаних джерел

1. Adamo G., Della Valle V. Neologismi. Parole nuove dai giornali 2008-2018. – Istituto della Enciclopedia Italiana, 2018. [італійською]
2. Kuviková M. I neologismi nell'italiano contemporaneo: uso dei modi formativi italiani nella creazione di parole nuove. – Masarykova univerzita, 2013. – 167 с. [італійською]
3. Lazarević R. I COMPOSTI NEOLOGICI ITALIANI: UNA LINGUA IN MOVIMENTO. – Università del Montenegro, 2020, – 15 с. [італійською]
4. Lazarević R. NEOLOGISMI E FORESTIERISMI NELL'ITALIANO COME RIFLESSO DEI CAMBIAMENTI SOCIALI. – Università del Montenegro, 2020, - 17 с. [італійською]
5. Neologismi della settimana. – Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani. [італійською] [електронний ресурс] Режим доступу: https://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/neologismi/searchNeologismi.jsp

*Погребняк Валерія Дмитрівна,
студентка IV курсу
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

«Методика вивчення літературних казок зарубіжних Письменників у 5 класі»

Актуальність дослідження зумовлюється перш за все необхідністю осучаснення викладання літературних казок, переосмислення їх у зв'язку з нашою воєнною ситуацією, а також недостатньою розробленістю методики вивчення літературної казки. Термін «літературна казка» не має єдиного визначення. У своїй роботі ми спиратимемось на таке тлумачення: «1. Тв., який має свого автора – професійного письменника, успадковує стиль, композицію народної казки, тобто створюється за законами фольклорної; 2. Оригінальний тв., що поєднує елементи дійсності, вигадки та фантастики, але майже нічого спільного з нар. казкою не має» [2].

Варто звернути особливу увагу на відмінності літературної казки від народної. Вона збирала в собі фольклорні мотиви, але з авторським осучасненням. Як не намагалися дослідники втиснути цей жанр хоч у якісь літературознавчі рамки, а питання визначення та класифікації літературних казок і досі залишається відкритим.

У сьогоденні авторська казка має терапевтичний ефект, вона дозволяє школярам, які відчували на собі війну, зануритись у кольоровий світ пригод. Навіть дитячі, не причетні до воєнних дій казки, доцільно переосмислити, звертаючи увагу на деталі, що можуть принести травму дитині. Саме тому, варто глибше дослідити методи та прийоми роботи над твором, ураховувати не лише вікові особливості викладання, а й нові психологічні умови, які склались у воєнний час.

Вивчення літературної казки складається із декількох етапів, що визначила для епічних творів Мірошніченко Л.Ф., та ми радимо їх до використання: підготовка до сприймання, читання твору з коментарем, словникова робота, бесіда за змістом прочитаного, близький до тексту переказ, використання елементів аналізу, підведення підсумків [3]. На кожному з етапів одне завдання вчителя залишається незмінним – зацікавити школярів, саме тому для кожного ми використали інтерактивні методи та

прийоми роботи.

Враховуючи вікові особливості покоління Альфа, вчитель повинен використовувати різноманітні візуалізаційні матеріали, адже вони, як слушно зауважує Клименко Ж.В., виконують цілу низку важливих функцій [1, с.3]. Саме тому ми запропонували цікаву форму роботи, а саме **заповнення фейсбук-сторінки Г.К. Андерсена**, що будується на інформації, яку вчитель-словесник надав школярам. Соціальні мережі – це не тільки чудова можливість заявити про себе, але й інструмент спілкування, позитивний засіб об'єднання людей за інтересами. Майже кожна знаменитість має сторінку у Facebook, а отже письменницька сторінка допоможе урізноманітнити навчальний процес та є чудовим інструментом для запам'ятовування основних фактів. Щоб заповнити пропущені поля, вчитель проводить фронтальну бесіду з учнями. Мета такої бесіди – спонукати їх до оцінювання подій, вчинків і відповідно формувати ставлення до письменника. Звертаючи увагу на його життєві труднощі, варто наголосити, що вони не зламали його, а тільки сприяли тому, що письменник навчився бачити в простих речах щось неймовірно казкове.

Провівши детальне дослідження про методи та прийоми роботи на етапах читання твору з коментарем, словникової роботи та бесіди за змістом прочитаного, ми розробили власний план-конспект уроку на тему «Джозеф Кіплінг. Розкриття таємниці вибору Мауглі». У ньому врахували всі особливості роботи та дотримались структурної послідовності, а саме: створили атмосферу казковості світу аудіофайлами; актуалізували знання про біографію автора **інтерактивною грою «Графічний диктант»** та провели **гру «Бліц»**; виконали читання ланцюжком та вибіркоче, що залучило весь клас до роботи над казкою; пограли у театр та зробили інсценізацію уривку казки «Мауглі»; узагальнили та систематизували знання картками, в яких потрібно було охарактеризувати персонажів та виконали **написання сенкана**.

Останній етап роботи над художнім твором – підсумковий. За твердженням Мірошниченко Л.Ф., мета полягає у перевірці розуміння учнями прочитаного твору, відчуття його, мають бути зроблені висновки, висловлені особисті враження та оцінки. Прийоми та види роботи на цьому етапі можуть бути різними: підсумкова фронтальна бесіда, тестування, літературна вікторина, літературні змагання, літературна гра «Що де, коли...?», літературний ринг, письмові відповіді на контрольні запитання [3, с. 230].

Ми розробили підсумкову вікторину «У подорож з Алісою в Країні Див». Для її створення скористались онлайн-сервісом «LearningApps», що є певним конструктором для розробки інтерактивних вправ з різних предметних дисциплін, за допомогою яких учні можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу. А саме підготували: для конкурсу «Перекладач» онлайн-завдання «Знайди пару» (завдання полягає у поєднанні оригіналу та перекладу імен персонажів); конкурс «Фрагменти» мають мету відтворити сюжет у правильній послідовності та розставити все за «Хронологічною лінією». Створюючи конкурс «Математичний» ми скористались рубрикою «Вікторина з однією правильною відповіддю», в якій учні повинні розгадати, що мав на увазі автор під тим чи іншим числом або величиною.

Робота над літературною казкою розпочинається із підготовки до сприймання та закінчується підсумковим етапом, що потребує великої різноманітності видів діяльності. Вчитель має усвідомлювати всю важливість цього процесу, адже саме від нього буде залежати, чи засвоять школярі вивчену літературну казку, чи збагатить вона їхній внутрішній світ.

Список використаних джерел

1. Клименко Ж. Дива візуалізації, або як зробити знання видимими, а уроки літератури - незабутніми. Всесвітня література в школах України. 2019. № 3 (453). С. 2–11.
2. Лексикон загального та порівняльного літературознавства [Текст] / голова ред.

А. Волков ; Буковинський центр гуманітарних досліджень. - Чернівці : Золоті литаври, 2001. - 634 с.

3. Мірошніченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. Київ : "Вища шк.", 2007. 415 с.

*Поддубна Наталія Анатоліївна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна*

«Методичні прийоми і види робіт на етапі підготовки до сприйняття роману В. Гюго "Собор Паризької Богоматері" у 9 класі»

Актуальність теми дослідження. За оновленою шкільною початковою програмою із зарубіжної літератури роман В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» було запропоновано для вивчення у 9 класі, але це відбулось вже після того, як було затверджено шкільні підручники, тому, склалась ситуація, в результаті якої шкільні підручники із зарубіжної літератури не містять матеріалу для вивчення цього твору [3]. Також на сьогоднішній день не існує достатньої кількості методичних рекомендацій по вивченню роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері».

Актуальність досліджуваної проблеми також обумовлена і тим, що під час вивчення епічних творів зарубіжних письменників слід провести особливу роботу на етапі підготовки до сприйняття, яка б викликала в учнів бажання прочитати роман у повному обсязі або у тих ключових епізодах, які рекомендує вчитель [1].

Мета дослідження – розроблення методичних рекомендацій до вивчення роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» на етапі підготовки до сприйняття художнього твору.

Виклад основної проблеми дослідження.

За визначенням науковиці Лесі Мірошніченко, першим етапом вивчення художнього твору є етап підготовки до сприйняття. Його метою є створити необхідну атмосферу для входження у навчальну тему, зацікавити учнів [4].

На цьому етапі Л. Мірошніченко пропонує такі види робіт, як: розповідь про письменника та про створення твору, робота учнів з картинами, ілюстраціями до творів, перегляд буктрейлерів, уривків з кіно-, відеофільмів, які містять цікавий для учнів додатковий матеріал, екскурсії до музеїв, пам'ятників, пам'ятних місць тощо [4].

Пропонуємо один із методичних варіантів організації етапу підготовки до сприйняття роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері».

На етапі підготовки до сприйняття роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» важливо дати учням інформацію про історію створення роману. Ми рекомендуємо використати для перегляду відеоматеріал «Собор Паризької Богоматері. Історія створення» [2]. Відео навчального характеру містить відомості про історію створення, короткий опис сюжету, розповідь про популярність роману, пояснення мети вибору В. Гюго щодо ключової фігури Собору Паризької Богоматері, короткий опис самого Собору. Після перегляду учням можна поставити такі запитання для перевірки того, як вони засвоїли матеріал:

- Де і в якому столітті розгортається сюжет твору?
- Чому для Віктора Гюго Собор Паризької Богоматері став найважливішим персонажем у романі?

- Які наслідки були для Парижу та людства після того, як роман став популярним?

Далі пропонуємо розповідь вчителя, в якій він наголосить про історію написання роману.

Слово вчителя: "Собор Паризької Богоматері" – це роман відомого французького письменника Віктора Гюго, опублікований в 1831 році, який став класичним твором французької літератури та одним з найвідоміших творів Гюго. Ідея написання роману виникла в автора після його перебування на реконструкції собору Паризької Богоматері в 1828 році. Процес написання твору тривав приблизно два роки. Гюго працював над романом разом зі своєю дружиною та іншими письменниками, включаючи Теофіла Гот'є. Під час написання Гюго використовував свої знання з історії та архітектури. "Собор Паризької Богоматері" залишився одним з найбільш впливових творів в історії світової літератури та став символом Франції.

Саме на даному етапі рекомендуємо запропонувати учням попередньо переглянути віртуальну екскурсію Собором Паризької Богоматері [5]. Розглядаючи на сайті панорамні зображення Собору слід підготувати коментарі щодо враження після перегляду та поділитись ними на уроці.

Також пропонуємо учням обговорити вислови митців про Собор та скласти хмаринку слів. Нами було обрано два вислови про собор, а саме Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері висить над Парижем, як гігантський цар, який милосердно дивиться на маленьких людей, що блукатимуть вічно по його ногах» та французького митецького критика Фелікса Фенеона «Собор Паризької Богоматері – це чудове втілення готичної архітектури, але він також є символом вічної любові та надії, які зберігаються в душах людства». Після розповіді вчителя та коментарів висловів пропонуємо учням завдання скласти хмаринку слів на тему «Собор Паризької Богоматері» та аргументувати вибір слів і форму хмаринки.

Також на етапі підготовки до сприйняття важливо дати інформацію про значення роману для української культури. Адже, по-перше, роман "Собор Паризької Богоматері" був дуже популярним серед українських читачів того часу. Перші спроби перекладу роману "Собор Паризької Богоматері" українською мовою належать Івану Франку. Наразі найдосконалішим з перекладів українською вважається переклад Петра Тернюка. По-друге, українські поети і літератори також були впливовими фігурами у Франції. Наприклад, Леся Українка була особисто знайома з Віктором Гюго, зустрічалася з ним у Парижі, після чого захопилася його творчістю і перекладала твори французького письменника українською мовою.

Висновки. Результати нашого дослідження показують, що враховуючи методичні особливості уроку зарубіжної літератури на етапі підготовки до сприйняття роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» можна використовувати такі методичні прийоми і види робіт: розповідь вчителя та перегляд відеоматеріалів про історію створення роману, бесіда за відеоматеріалами, попередня презентація учнями віртуальної екскурсії Собором, складання хмаринки слів, розповідь про вплив роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» на українську культуру, а також повідомлення про головний символ роману – в нашому випадку Собор Паризької Богоматері.

Список використаних джерел

1. Ісаєва О.О. Матеріали лекцій. URL: <http://www.isaieva.kiev.ua/download-m.html> (дата звернення: 29.03.2023).
2. Історія створення "Собор Паризької Богоматері" Віктор Гюго. Зарубіжна література 9 клас. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yEtmY90pehs&list=PLWo0CEZSHZnxljNQOT1MASnuDfc3zB8CB&index=2> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Зарубіжна література. 6-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/>

zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-6-9.pdf (дата звернення: 30.03.2023).

4. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах. К.: Вища школа, 2007. С. 188.

5. Cathedrale Notre Dame de Paris-Interior. URL: <https://www.360cities.net/image/cathedrale-notre-dame-de-paris-interior> (дата звернення: 30.03.2023).

*Подольнюк Аміна Юрївна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Детермінанти неуспішності учнів молодшого шкільного віку та обґрунтування шляхів їх подолання»

Актуальність. Одна з найгостріших проблем сучасних українських вчителів наразі, в умовах дистанційної та змішаної форми навчання, набуває ще більшої актуальності – це неуспішність учнів. Кожного року з'являється все більше дітей, які проявляють низький рівень знань у навчальній діяльності. Неуспішність школярів може вплинути на розвиток дитини, на її майбутнє та може стати джерелом широкого кола інших різноманітних проблем. Тривалі, стійкі труднощі засвоєння програмного матеріалу під час навчання у молодших класах є однією з найгостріших проблем для педагогів, батьків, психологів і самих дітей.

Мета дослідження розкриття сутності неуспішності учнів молодшого шкільного віку, виявлення причин та ознак неуспішності, розробка шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. К. Бейнбрідж, експерт у питаннях про обдарованих дітей, неуспішністю називає таку успішність дитини, яка є нижче рівня, що прогнозували на підставі її здібностей [3]. Відповідно, ми розуміємо, що шкільна неуспішність – це складне явище, яке виникає внаслідок взаємодії усіх чинників, які впливають на дитину на різних етапах її розвитку; рівень підготовки учнів, що відстає від загальних вимог змісту освіти.

Наразі ми виділяємо декілька груп причин шкільної неуспішності учнів. Перша група – це соціально-економічні причини, такі як: матеріальна незабезпеченість сім'ї, бідність, шкідливі звички батьків, тощо. Друга група – причини фізіологічного та психічного характеру: спадкові особливості, можливості, темперамент, задатки, які є основою для розвитку здібностей. Однак науково підтверджено, що у всіх дітей однакові можливості розвитку, що також залежать від соціального середовища, виховання. Третя група – педагогічні причини, що полягають у помилковій та неефективній діяльності вчителя. Вчитель найбільше впливає на розвиток школяра молодшого віку, бо початкова школа – один з останніх етапів, коли ще можна зупинити занепад розумових здатностей дитини [3].

Неуспішні школяри особливо бояться засудження чи того, що їх назвуть дурними, бо вони самі відчувають себе такими. Лякаючись відповіді неправильно та отримати погану оцінку, дитина не відповідає зовсім, гублячи інтерес до навчання. Опитуючи неуспішних учнів, можна отримати таку відповідь: «Коли вчителька підходить до мене, то я від страху тремчу» [1, с. 115-119]. Таким дітям також заважає невпевненість в собі та

нав'язування думок, що однокласники сміятимуться чи ображатимуть її. Неуспішна дитина в початковій школі може знаходитися у некомфортній атмосфері негативного реагування з боку оточення, дорослих, вчителів, тому вчитися дитині заважає хвилювання.

Поняття мобінгу та буллінгу зовсім нещодавно почали входити в наукову термінологію, оскільки, як психологічна проблема явища буллінгу та мобінгу були виокремлені лише наприкінці 70-х на початку 80-х років минулого століття [1, с. 115-119]. Згідно зі спостереженнями, жертви мобінгу та буллінгу найчастіше використовують різноманітні прийоми захисту (агресія, особистісне приниження, упереджуюча неуспішність, соціальне самоусунення). Якщо педагог не може знайти правильного підходу та дозволить учням і надалі принижувати жертву, в її поведінці почнуть загострюватися усі прийоми захисту в більш провокуючій формі.

Найважливіша умова створення сприятливої атмосфери для ефективного навчання кожного учня, зокрема з труднощами у навчанні, – це власне поведінка та самопочуття педагога. На успішність навчання класу може впливати перевтома, перевантаженість, стрес та виснаження вчителя, що заважатиме йому проявити педагогічні здібності та вміння [2, с. 20-23].

Методи подолання неуспішності учнів повинні бути різноманітними і суто індивідуальними. Учні, які повільніше засвоюють знання та суть матеріалу, потрібно працювати більше, додатково, повільнішими темпами. Під час перевірки домашнього завдання доцільно вимагати пояснення правил та наведення прикладу, пропонувати нові види роботи з поступовим ускладненням, підводити підсумок додаткових занять після усунення відставання. Під час подолання неуспішності варто приділяти уваги усуненню зовнішніх її чинників, вихованню інтересу до навчання, розвитку пам'яті, уваги, мислення, мовлення та уяви. Доречним для цього буде використання ігор.

Педагогічна практика показує, що однією із найдієвіших інновацій останніх років стала арт-терапія, яку можна застосовувати у роботі з дітьми різного віку та на будь-яких видах занять. Педагогиня О. Демченко стверджує, що реалізація творчого підходу забезпечує сприятливі умови для розвитку здібностей дітей та подолання неуспішності учнів молодшого шкільного віку. Арт-терапію влучно використовувати як у вигляді індивідуальної, так і групової роботи. Під час спільної праці неуспішна дитина має змогу пристосуватися до умов колективу, порозумітися з іншими дітьми, відчути себе потрібною та задіяною у творчому процесі. Вчитель при цьому повинен використовувати найцікавіші методи, що відповідатимуть віковим особливостям учнів молодшої школи. Найпоширенішими форматами арт-терапевтичної роботи з метою подолання неуспішності в молодшій школі є казка, гра та малюнок. Отже, творчі заняття допомагатимуть проблемній дитині краще реалізувати себе у навчанні та соціумі, а вчителеві – допомогти учневі подолати проблему неуспішності, дати йому змогу розвиватися на рівні з іншими учнями. Подолання неуспішності – перший крок до щасливого, здорового та благополучного життя дитини [4].

Висновки. Неуспішність учнів молодших класів залежить від багатьох чинників: це не тільки спадкові ознаки та недостатній розвиток здібностей, уяви, уваги, мовлення та пам'яті, але й вплив оточення, яке є дуже важливим на цьому етапі соціалізації дитини. Також не менш важливим є вплив педагога на учнів та його методи праці з дітьми молодшого шкільного віку. Подоланню неуспішності учнів сприяє індивідуальний підхід до дітей, концентрація уваги на вдосконаленні методик викладання, детальне вивчення та аналіз навчальних можливостей учнів, впровадження цікавих та корисних видів творчих занять, таких, як арт-терапія. Вирішальним у запобіганні й подоланні неуспішності учнів є належна підготовка вчителя до цієї діяльності, усвідомлення педагогом значущості проблеми, вміння володіти методикою навчання проблемних учнів, прояв гуманності, доброзичливості, справедливості та рівного ставлення до всіх учнів.

Список використаних джерел

1. Вишківська В., Шикиринська О. Організація процесу навчання в новій українській школі: теоретико-практичний аспект. *Молодь і ринок*. 2019. № 11 (178). С. 115-119.
2. Деркач О. О. Створюємо галактику класу: Арт-педагогічна техніка як засіб налагодження взаємин у колективі. *Учитель початкової школи*. 2017. №3. С.20-23.
3. Прохоренко Л.І. Дитина із труднощами у навчанні. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 48 с.
4. Хіля А. В. Арт-терапія у системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя у дітей та молоді з функціональними обмеженнями: метод. матеріали. Ч. 1. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 252 с.

*Потаковська Дарія Олегівна,
студентка ІV курсу
Спеціальності «035 Філологія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Клименко Жанна Валентинівна*

«Методика вивчення казок Оскара Вайлда в 5 класі»

Модельна програма для 5 класу із зарубіжної літератури пропонує вивчення казки Оскара Вайлда «Хлопчик-зірка» (текстуально) та казку «Щасливий принц» (для позакласного читання) [2, с.17], в яких змальовуються неймовірно актуальні проблеми, що супроводжують людство від його витоків до сьогодення. Казки автора слугують певним навігаційним маяком, чудотворною інструкцією як прожити життя в мирі та злагоді з навколишнім світом. Цікавими для позакласного читання, на наш погляд, також можуть бути казки «Соловушка і троянда», «Велетень-себелюбець» [6].

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що казки Вайлда – досить серйозні та іноді недитячі твори. Зважаючи на це, мета наукового дослідження – висвітлити головне питання, яке хвилює дослідників, тобто відповісти, у чому ж актуальність казок Вайлда для сучасних українських молодших підлітків, травмованих кривавою війною, та як, зважаючи на специфіку цих казок, організувати роботу в середній школі.

Методичні розробки закордонного авторства за казковою творчістю Оскара Вайлда представлено у незначній кількості. Казки автора не входять до стандартної програми англійської літератури в школах Англії і викладаються у старших класах, що унеможлиблює використання доробку іноземних методистів, що досліджували педагогічний потенціал казок. У роботі спиралась зокрема на праці вітчизняних дослідниць Мірошниченко Л.Ф., Орлової О.В. та Токмань Г.Л., присвячені вивченню епічних творів [1; 3; 5]. Серед розроблених і апробованих нами методичних засобів нижче представимо основні.

Робота з епіграфом – словами драматурга і публіциста Б. Шоу:

«Зараз ми вміємо літати у небі,
як птахи, плавати у воді, як риби,
нам залишилося тільки одне –

навчитися жити на Землі, як люди».

Евристична бесіда на базі епіграфу «Чого нам не вистачає, аби жити як люди?» Обговорення з учнями витоків і наслідків нелюдяності на прикладі російсько-української війни. Цей прийом роботи є ефективним, оскільки проблема вимирання духовних цінностей зараз є вкрай актуальною і відчутною кожному маленькому українцеві.

Перегляд відеоролику про життя та творчість автора [4]. Діти переглядають відео і

занотовують найцікавіші факти, з якими вони щойно ознайомились. Такий прийом може бути ефективним завдяки зацікавленню учнів особистістю письменника, а також запам'ятовуванню ними ключових деталей.

Створення фейсбук-сторінки автора як спосіб систематизування та візуалізації набутих знань. Учні уявляють автора осучасненим і долучають новітні технології для представлення його. Такі прийоми допомагають вчителю ввести учнів у звичну для них атмосферу діджиталізації та адаптувати їх до роботи з користю для навчання.

Робота з текстом казок. Казки Вайлда насичені лексикою на позначення різноманітних явищ і звуків природи, на що також можна звернути увагу учнів. Цікавим прийомом роботи з текстом казки може бути читання в особах під музичний супровід, що допоможе учням осягнути атмосферу казки в цілому та якнайкраще відобразити характери головних героїв. Також було апробовано читання навпаки, де спочатку пропонується прочитати останній абзац казки. Дочитавши абзац до кінця, учні перебуватимуть у легкому шоці, який стимулюватиме їх мозок думати і цікавитись тим, що ж передувало ситуації.

Робота з коміксом та гра «Знайди близнюка» – прийоми, які спрямовані на опрацювання оригіналу казки та її перекладу. На домашнє завдання пропонуємо виключно творчу роботу: створення сенкану, власного фіналу казки, плакату з улюбленим епізодом, створення інстаграм-сторінки, слайдів до діафільму, тощо

Отже, вивчення казкової творчості Оскара Вайлда сприяє літературному поступу учнів, етичному вихованню та розвитку емоційного інтелекту молодших підлітків.

Список використаних джерел

1. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підруч. для студентів ВНЗ. Київ : Вища шк., 2007. 416 с.

2. Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В, Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.) // <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/movno-literaturna-osvitnia-haluz/zarubizhna-literatura/> (дата звернення: 13.03.2023).

3. Орлова О. В. Методика навчання зарубіжної літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» філологічних спеціальностей педагогічних закладів освіти. Полтава : ПНПУ, 2021. 109 с.

4. Сніданок з 1+1. Життєвий і творчий шлях Оскара Уайльда, 2018. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Mw6beGgWic> (дата звернення: 13.03.2023).

5. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ : Акад., 2012. 312 с.

6. Уайльд О. Чарівні казки : худож. кн. / пер. з англ. С. Гордієнко. Харків : Ранок, 2013. 64 с.

*Пригара Антоніна Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Гончарова Тетяна Володимирівна*

«Засоби навчання у НУШ при формуванні англomовної комунікативної компетентності у читанні та аудіюванні учнів початкових класів»

Зміна поколінь та розвиток технологій передбачає реформацію навчання під сучасні стандарти освіти, виявлення нових методів, засобів та технологій, а також зміна подачі матеріалу учням. Вирішенням цього питання в Україні постала реформа під назвою «Нова українська школа».

Завдання Нової української школи полягає, насамперед, в усвідомленні головних суспільних завдань та націлює на пошук форм, навчальних підходів, методів, урізноманітнення технік проведення уроків. А тому основною метою Нової української школи є всебічний розвиток дитини, її нахилів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових особливостей [1].

Основне завдання НУШ – розвивати у дітей критичне мислення шляхом використання таких сучасних вправ, як: кубик Блума, комікси, проєкт тощо. Названі вправи можна інтегрувати у вивчення іноземної мови для формування іншомовної компетентності у читанні та аудіюванні учнів початкової школи.

Кубик Блума – засіб, який доречно використовувати на післятекстовому етапі при читанні та аудіюванні, щоб зрозуміти, як учні засвоїли прочитане чи прослухане. Він є звичайним кубиком (це можна створити і онлайн), на гранях якого зазначені питання на розвиток критичного мислення учнів - «Name, Suggest, Invent, Why, Share, Explain». Оскільки питання не мають конкретного характеру, вчитель може використовувати кубик Блума до будь-якого тексту, а також корегувати питання.

Комікси – вид графічного мистецтва, який дозволяє легко зробити урок цікавим та захоплюючим, а тому діти і підлітки надають перевагу картинкам і фото набагато частіше, ніж текстовому відтворенню інформації. На уроках англійської мови під час читання або аудіювання зображення полегшує розуміння сюжету та розвиває мовну здогадку щодо незнайомих слів. Універсальність коміксу дозволяє представити текст з будь-якої теми. Готові комікси можна використовувати на етапі читання, а також можна пропонувати творче завдання з пустим шаблоном коміксу задля написання власних реплік з теми, яка вивчається.

Проєкт – це творча діяльність учнів, яка може бути застосована на дотекстовому етапі в якості warm-up або післятекстовому для узагальнення інформації. Розробка проєкту передбачає збір інформації, її узагальнення, наочне відтворення та усна презентація. На основі тексту учні створюють власну доповідь, що мотивує їх уважно сприймати інформацію в тексті, щоб в майбутньому розуміти, що саме представити у своєму проєкті. Зазвичай ця діяльність виносить на домашнє завдання, щоб учні завчасно підготували все. Тому слід наголосити, що метод проєктів в процесі навчання англійської мови молодших школярів дозволяє формувати навички самостійної роботи учнів з навчальним матеріалом; навички самоконтролю; уміння та навички креативного мислення, комунікативні, презентаційні, пошукові (дослідницькі) уміння, а також уміння працювати в команді [2].

Розвиток освіти – це також і розвиток особистості вчителя. Тому справжній педагог повинен бути в постійному творчому пориві оптимізації як професійного, так і особистісного потенціалу, оскільки педагогічна майстерність – це своєрідний сплав особистої культури, знань і світогляду [3, с. 5].

Засоби навчання у НУШ є важливим елементом формування англійської комунікативної компетентності учнів початкових класів в читанні та аудіюванні. Використання різноманітних методик, ігор, відео- та аудіоматеріалів дозволяє дітям ефективно засвоювати нові знання та навички. Важливо, щоб засоби навчання були цікавими та доступними для розуміння учнів, що допоможе створити позитивну мотивацію для навчання і забезпечить успіх в їхньому майбутньому вивченні мови.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти // Початкова освіта: перша всеукраїнська газета для першого вчителя. – 2018. – №10. – С. 7-29.

2. Іванова О. Є. Особливості викладання англійської мови в початкових класах. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://olena-english.com/methods>
3. Клименко М. В. Упровадження інтегрованого навчання в умовах реалізації НУШ // Англійська мова та література. 2018. № 27. С. 2-3.

*Прокоф'єва Олена Володимирівна,
студентка ІІзанфінМФ
спеціальності "Німецька мова та світова література і англійська мова"*

*Науковий керівник
доктор філологічних наук, професор
Анненкова Олена Сергіївна*

Образ Генрі Пероуна як типового героя сьогодення (на матеріалі роману І. Мак'юена «Субота»)

В романі "Субота" Ієна Мак'юєна важливе місце посідає нова інтерпретаційна візія людини як біохімічного й біотехнологічного механізму, що наділена інтелектом та емоціями. Ця концепція людини є характерною для постпостмодерністської літератури, яка прагне створити нову художню естетику, використовуючи специфічні художні засоби. У романі "Субота" ця концепція втілена через головного героя, невролога Генрі Пероуна, який розуміє свою людську природу з позиції науки, та через провідну проблему – насильство і тероризм, тобто катастрофізм сучасного світу. Безпосереднє зіткнення героя з дійсністю призводить до зміни його поглядів на життя та світ.

Оскільки Генрі Пероун є нейрохірургом, то у романі часто згадуються біохімічні та медичні терміни, ідеї еволюції та наукової раціональності, що допомагає героєві розуміти свій світ. Однак, разом з цим, герой постійно відчуває велике емоційне напруження, зокрема, під час незвичайних для нього життєвих подій, що робить його переживання цілком людськими. У романі Ієна Мак'юєна можна побачити поєднання нових наукових і технологічних ідей разом з емоційними переживаннями головного героя, що відображає складну сучасну людину, яка знаходиться на кордоні між технологічним і людським світом.

У центрі проблематики сучасного британського, американського чи канадського роману опиняється людина як біохімічний і біотехнологічний суб'єкт, наділений пам'яттю й емоціями (власне, емоційним інтелектом / emotional intelligence, що керується особливістю біохімічних процесів). Саме поняття "emotional intelligence" перебуває в центрі уваги багатьох сучасних письменників Великої Британії, США, Канади (Д. Лодж, Я. Мартол, Е. Повел, Н. Джордан, Е. Мікелз, Р. Поверз, М. Геддон та ін.); за цим поняттям сховано нове розуміння людської природи, ідентичності, нові форми взаємодії соматичності і психомоторики, які й витворюють людське "Я" в сучасних літературних текстах. А отже, людська природа в сучасному британському романі осмислюється як взаємодія біохімічних процесів та психологічних, що визначаються генетикою [2].

Метою тез є дослідження характеру головного героя роману "Субота" Ієна Мак'юєна як типового героя сучасності.

Генрі Пероуна, героя роману Ієна Мак'юєна «Субота», можна розглядати як сучасного героя. На відміну від традиційних героїв, які часто володіють надлюдською силою або особливими здібностями, героїзм Генрі походить від його здатності орієнтуватися у викликах і складнощах повсякденного життя.

Генрі – успішний нейрохірург, який наполегливо працює, щоб рятувати життя, а також він відданий чоловік і батько, який прагне робити те, що правильно для своєї сім'ї. Протягом усього роману він демонструє мужність, співчуття та сильне почуття відповідальності перед оточуючими [1].

“Субота” І. Мак’юена – роман, побудований навколо осмислення теми нової всесвітньої катастрофи; розпочата із другої половини ХХ ст. глобальна політика мультикультуралізму сьогодні перетворилася на чергову загрозу для людства. І причина цього перетворення має не соціальну чи політичну природу, а суто біологічну або ж навіть нейрохімічну. Потреба в Богові (релігійний дискурс) у романі знаходить суто медичне пояснення. Для Пероуна релігійність – ознака первісного людського мислення, котре, не маючи раціонального знання, проектувало власні страхи і створені під їхнім впливом образи на стихії тощо. Сучасний інформатизований, медикалізований, урбанізований світ мав би позбутися такого атавізму, проте цього не стається, і це свідчення того, що здатність до релігії відіграє певну важливу роль для збереження людського виду на шляху еволюції.

Генрі належить до тих, хто не має віри (принаймні віри, пов’язаної з догматичним ритуалом, культовістю), хто намагається жити в сучасному прагматичному світі, керуючись цілком раціональними законами. Пероун аналізує власну поведінку, розуміючи, що все соціальне – лише зовнішня проекція роботи молекул в організмі. “За звичкою аналізувати власні настрої він розмірковує над цією тривкою, ненормальною ейфорією.

Генрі не ідеальний герой. Він має свої недоліки та бореться з власною смертністю, невизначеністю навколишнього світу та власними обмеженнями. Він також стикається з різними випробуваннями, включаючи насильницьку конфронтацію зі злочинцем і важку сімейну кризу.

Отже, багато в чому персонаж Генрі представляє сучасного героя, який стикається з викликами та складнощами сучасного суспільства. Він не велика фігура, а радше звичайна людина, яка намагається зробити все можливе в складному світі. Загалом, Генрі Пероуна можна розглядати як переконливого сучасного героя, який втілює образ людини, яка є учасницею та свідком катастрофічного занепаду гуманістичних людських цінностей і світу апокаліптичних часів.

Список використаних джерел

1. Мак’юен І. Субота / Пер. з англ. В. Дмитрук. Львів: Кальварія, 2007.
2. Kosmalska J. Dichotomous Images in McEwan’s Saturday: in Pursuit of Objective Balance. Text Matters 1. 2011.

*Рацін Ірина Володимирівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Бицько Оксана Костянтинівна*

«Виховання гуманістичних цінностей учнів у процесі вивчення роману Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі» (7 клас)»

Актуальність проблеми. Проблема виховання гуманістичних цінностей була і є однією з вічних проблем, що хвилюють філософів, педагогів та батьків. Як наголошує С. Панченко, «гуманістичні цінності необхідні для учнів, щоб навчитися жити в суспільстві за законами гуманізму з відповідною поведінкою, діями, вчинками, протистояти злу, жорстокості, несправедливості» [2, с. 142].

Значний потенціал для вирішення окресленої проблеми має художня література, зокрема визнаний у світі роман сучасного ірландського письменника Джона Бойна

«Хлопчик у смугастій піжамі», який нагадує читачам про страшні часи геноциду євреїв під час Другої світової війни, розкриває нелюдську сутність цього ганебного явища.

Стан вирішення проблеми. До осмислення шляхів вивчення в школі роману Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі» долучилися Г. Клименко-Синьоок, О. Перерва та ін. Однак даним наробкам бракує системного підходу до розв'язання проблеми виховання гуманістичних цінностей учнів у процесі вивчення зазначеного твору. Актуальність проблеми та недостатність її методичного вирішення обумовили тему дослідження.

Мета доповіді – окреслити сутність поняття «гуманістичні цінності» та представити методичні рекомендації щодо їх виховання у процесі вивчення в 7 класі роману Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі».

Основні положення. Осмисленням питання гуманістичних цінностей займалися такі вчені як І. Бех, Н. Ганнусенко, М. Головатий, С. Гусарев, О. Лавроненко, Г. Стельмашук, К. Чорна, М. Шевців та ін. Дослідники доводять, що в житті людини цінності відіграють дуже важливу роль, оскільки саме вони керують людиною та визначають її життєві пріоритети. За філософським енциклопедичним словником, **цінність** – «це те, що змушує людські почуття визнати вищим над усе і до чого варто прагнути, ставитися з повагою, визнанням і поклонінням» [4, с. 707].

Поняття «гуманістичні цінності» базується на понятті **гуманізм** (лат. *humanitas* — «людяність», від *homo* — «людина»). Його «розглядають як вид ідеології, принцип світогляду, одну з форм суспільної свідомості, що впливає на зміст індивідуальної свідомості»; «це визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, критерій оцінки суспільних відносин», а **гуманність** – це «повага до людей, до людської гідності» [3, с. 96].

Дослідник В. Киричок визначає **гуманістичні цінності** як «позитивне діяльнісно-активне ставлення до людини, яке засноване на визнанні людського життя, усвідомленні його недоторканості, визнання життя головною цінністю» (цит. за [1, с. 203]). За О. Лавроненко, гуманістичні цінності – це система світоглядних орієнтацій, «що відображають ставлення до іншої людини, до самого себе, суспільства та природного довкілля як до найвищої цінності, здатність здійснювати вибір добра на протигагу злу та систематично здійснювати гуманістичну діяльність» [там само]. А. Капська та О. Кавальчук пропонують таке визначення поняття: «гуманістичні цінності – це система світоглядних орієнтацій особистості, що характеризується системою уявлень, переконань, норм та принципів суспільно схвальної поведінки, головними категоріями яких є любов, справедливість, совість, відповідальність, честь і гідність, співчуття, милосердя, турбота, теплота, повага, терпимість і толерантність до поглядів інших людей, співчуття, співпереживання, своєчасна допомога, доброзичливість тощо» [1, с. 204].

О. Столяренко зазначає, що «найсприятливішим для формування гуманності», а отже й гуманістичних цінностей, є підлітковий вік. Дослідниця наголошує: «Основи гуманної поведінки, закладені в ранньому дитинстві і в початковій школі, дістають за відповідних умов подальшого розвитку, поступово переходячи у стійкі якості особистості» [3, с. 96].

Виховання гуманістичних цінностей у ході вивчення в 7 класі роману Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі» має здійснюватися на всіх основних етапах зазначеного процесу. На етапі підготовки до його читання вирішенню проблеми сприятимуть такі прийоми та види робіт: створення *асоціативного куща* до слова «війна», *вступна бесіда* про трагічні події Другої світової війни, зокрема Голокост, перегляд *мультимедійної презентації* про письменника та його роман, проведення *заочної екскурсії* до місць, зображених у творі тощо. Також на цьому етапі доречно буде *переглянути буктрейлер*, щоб зацікавити учнів і спонукати їх до прочитання роману. Ознайомлення з текстом епічного твору доречно провести у формі *коментованого читання*. На етапах підготовки до аналізу та аналізу роману пропонуємо провести *бесіду за прочитаним, роботу з ключовими епізодами, словникову роботу*, у ході *евристичної бесіди* застосувати елементи

проблемно-тематичного шляху аналізу художнього твору. На підсумковому етапі доречним буде *перегляд епізодів фільму* за мотивами роману та *співставлення* побаченого з прочитаним твором, постановка *проблемного запитання*, застосування інтерактивного прийому «Акваріум». На етапі творчих робіт учнів рекомендуємо *читання за ролями* уривків твору, що найбільше вразили, створення *інформаційних плакатів, буктрейлерів*, написання *сенканів* чи *даймондів*, усний чи письмовий *твір-роздум* за ключовими проблемами твору.

Висновки. Отже, проблема виховання гуманістичних цінностей учнів важлива й актуальна та спрямована на реалізацію гуманістичного потенціалу художньої літератури, виховання людини з гуманістичною свідомістю, здатної жити в гармонії з собою та світом.

Перспективи дослідження вбачаємо в розробці рекомендацій щодо виховання гуманістичних цінностей в процесі вивчення інших творів зарубіжних майстрів слова.

Список використаних джерел

1. Капська А., Ковальчук О. Деякі підходи до змісту дефініції «гуманістичні цінності». *Гірська школа українських Карпат*. 2013. № 8-9. С. 201-204. URL: file:///D:/Users/%D0%9E%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/gsuk_2013_8-9_57.pdf.
2. Панченко С. Формування в учнів гуманістичних цінностей засобами української мови та літератури. *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. Київ : Вид-во Ін-ту обдаров. дитини НАПН України, 2017. С. 140-149. URL: <http://surl.li/gcdxg>
3. Столяренко О. В. Школа – «майстерня гуманності». Про виховання у дітей цілісного ставлення до людини. *Педагогіка толерантності*. 2000. № 1. С. 95–100.
4. Філософський енциклопедичний словник / НАН України; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; Голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Рубаняк Оксана Володимирівна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (українська мова і література,
англійська мова)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Хижун Ярослава Володимирівна

«Фразеологічні одиниці із соматичним компонентом в англійській мові»

Соматичні фразеологізми – це фразеологізми у складі яких є назва частини людського тіла. Вивчення фразеології мови є важливим, оскільки це спосіб виявлення расово свідомих рис мовців. Фрази відображають психологічні особливості, світосприйняття і світорозуміння, емоційно-оцінні особливості людей, що розмовляють тією чи іншою мовою.

Широке використання соматизації у складі фразеології дослідники пояснюють характером розвитку людини в навколишньому світі. Особливе значення процесу найменування слів тіла полягає в антропометричному принципі мовних фраз і антропоморфізмі аналогії об'єктивного світу в людській свідомості.

Фрази із соматичними компонентами утворюють різні фразеосемантичні поля відповідно до основних стереотипів компонентів. Особливістю мови тіла в англійській та українській мовах є велика кількість аналогій. Збіг соматообразності можна пояснити не

лише запозиченням, а й загальними закономірностями, які призводять до появи близьких за змістом одиниць. У фразеологічних одиницях найчастіше вживаються назви частин тіла: голова, серце, руки, ноги, очі, вуха, зуби

Аналіз соматичних фразеологічних одиниць з різними компонентами дозволяє розрізнити структуру, семантику та функцію, що сприяє глибшому та всебічнішому розумінню мовного ландшафту світу. Фразеологічні одиниці лексично-семантичного домену «частини тіла» являють собою велику групу фразеологічних одиниць зі спеціальними характеристиками. Існують різні види фразеологічних одиниць: дієслова, прийменники, іменники, прикметники. Англійські соматичні фразеологізми мають різні значення і не завжди узгоджуються з українськими.

Склад тіла п'яти як задньої частини стопи надихає символізм фразеологічної одиниці, що означає «швидко наздогнати когось/швидко бігти»: показати п'яту тільки п'яти мигтять // *close on someone's heels; to show a clean pair of heels; toe and heel*, а також із значенням 'наздоганяти кого-небудь, переслідувати': іти по п'ятах; наступати (наступити) на п'яти кому; п'яти врзати // *come upon one's heels; at heel*.

Символічність компоненту пальці полягає у фізіологічній здатності людини переміщуватися на пальцях, зменшуючи в такий спосіб площу поверхні торкання землі, що знижує рівень шуму під час ходьби: ходити на пальцях // *on the tips of one's toes*.

Унікальними в кількісному та змістовому плані виявилися фрази з соматичним компонентом у межах фразеотематичного поля пересування в просторі англійської мови. Згідно з дослідженням А. Блюма, соматичні фразеологізми в сучасній англійській мові становлять найбільшу групу. Найчастіше вживаються такі соматизми: *foot* – *to put one's best foot first* ('просуватися якнайшвидше, поспішати'), *leg* – *leg fail one* ('ноги підгинаються в когось'); *give leg bail* – (використовується у жартівливій формі – 'дати ноги під заставу, втекти, ховатися'), *shake a leg* – ('рухатись швидше'), *heel* – *to show a clean pair of heels* ('дуже швидко йти/бігти'); *heel over toe* – ('дуже швидко'); *toe and heel* – ('дуже швидко, старанно просуватися вперед'); *head* – *give her head* ('дати повний хід, гнати щодуху'); *face* – *to have the wind in one's face* ('іти/просуватися проти вітру'); *elbow / shoulder* – *to elbow / shoulder one's way* ('прокладати собі дорогу ліктем/плечем'); *tail* – *turn tail* ('злякатися, утекти, п'ятами накивати'); *wing* – *on wings of light* ('дуже швидко'); *on the wings of the wind* ('дуже швидко, на крилах вітру').

Соматичний компонент "*hand*": *рука* має майже універсальний роль, вживається з різними значеннями: діяльність, обмін, спілкування:

a back-handed compliment (підозрілий комплімент) *He said he liked me a lot better than the last time he met me, which I thought was rather a back-handed compliment;*

a dab hand (майстер своєї справи) *He is a dab hand at carpentry; at hand, at the hand* (під рукою); *at first hand* (з перших вуст) *I was able to obtain information about the accident at first hand.*

Ключовим компонентом багатьох із зазначених фразеологічних одиниць є слова основного складу, які мають різний ступінь фразової продуктивності. Це пояснюється тим, що людське тіло асиметричне не лише з анатомічної та фізіологічної точки зору, а й з мовної та культурної точки зору, і частини тіла можна порівнювати на основі різних характеристик. Особливості значення мови тіла криються в історії, культурі та традиціях тієї чи іншої країни. Як бачимо, порівнюючи соматичні фрази англійської мови з українською, досить багато з них мають відповідники українською, хоча далеко не всі, деякі взагалі не мають українських фраз, тому перекладаються за допомогою асоціацій.

Список використаних джерел

1. Авксентьев Л. М. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків: Вища школа, 1988. 150 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / [ред.-упор. Ю. О. Жлуктенко]. К.: Наукова думка, 1989. 180 с.

3. Архангельська А. М. Ономазіологічний аспект семантики фразеологічних одиниць з анатомічними компонентами в українській мові. *Лінгвістичні студії*: зб. наук. праць. Вип. 3. Донецьк: ДонНУ, 2008. С. 138.
4. Мізін К. І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.17. К.: Київський нац. лінгв. ун-тет, 2012. 33 с.
5. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології: [монографія]. К., Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
6. Скоробагатько Н. О. Концептуалізація фразеологічного соматичного коду в східнословобожанських і східностепових говірках: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луганськ, 2009. 20 с.
7. Скрипник І. Ю. Соматичні фразеологічні одиниці із значенням інтерперсональних відносин: структурно-семантичні та функціональні характеристики: дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2009.
8. Ужченко В. Д. Слова-символи в народній фразеології. *Українське мовознавство*. № 14. К.: Вища шк., 1987. 14 с.
9. Уорелл А. Дж. Англійські ідіоматичні вирази. М.: Художня література, 1999. 177 с.

Русакова Тетяна Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»

Науковий керівник:
старший викладач
Мельник Павло Юрійович

«Онлайн-платформа Pinterest як джерело соціокультурної інформації сучасного вчителя англійської мови»

Pinterest є візуальною соціальною мережею, яка допомагає збирати та організувати різноманітні інформаційні ресурси в одному місці. Існує ця платформа із січня 2010 року. Спочатку вона використовувалася нами для пошуку естетичного натхнення, а потім стало зрозумілим, що там розміщений і навчальний контент. Ця платформа може бути корисною для вибору мультимедійних матеріалів для навчання та викладання англійської мови для будь-яких типів уроків, для будь-якого віку.

Наступні рекомендації допоможуть налаштувати потенційно цікавий контент:

1) Пошук за ключовими словами: можна шукати матеріали для навчання англійської мови на Pinterest за ключовими словами, такими як "English language", "English tutoring", "English grammar" та інші. Результати пошуку можуть включати зображення, відео, інфографіки та інші типи мультимедійних матеріалів.

2) Пошук за темами: Pinterest має багато тематичних дошок, де користувачі діляться матеріалами на різні теми, такі як "англійська мова для початківців", "англійська мова для бізнесу" та інші. Можна знайти дошки, які відповідають вашим потребам та збирати корисні матеріали на них.

3) Спільноти та групи: Pinterest також має спільноти та групи, де люди обговорюють теми, пов'язані з навчанням англійської мови та діляться корисними матеріалами. Є можливість приєднатися до таких спільнот та знайти корисні ресурси.

4) Схожі запити: Pinterest також може запропонувати схожі запити на основі того, що відшукується. Це може бути корисно для знаходження нових тем та матеріалів для навчання англійської мови.

Що ж стосується матеріалів для навчання соціокультурної компетентності (здатність особистості вибирати, використовувати і розуміти мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національнокультурною семантикою відповідно до контексту, ситуації і стилю спілкування), вони також є у вільному доступі, важливо лише правильно сформулювати запит та налаштувати контент на платформі. Можуть допомогти наступні кроки:

1) Використовуйте ключові слова: Шукайте матеріали за ключовими словами, пов'язаними з темою або темами, які ви вивчаєте в класі, такі як "cultural differences", "social norms", "idioms", "slang", "proverbs" тощо.

2) Додавайте дошки у свій акаунт: Створюйте свої власні дошки на Pinterest та додавайте на них матеріали, які відповідають вашим потребам. Наприклад, "Англійська мова для підлітків", "Англійська мова для бізнесу", "Англійська мова для подорожей" тощо.

3) Приєднуйтеся до спільнот та груп: Приєднуйтеся до спільнот та груп на Pinterest, пов'язаних з навчанням англійської мови, де користувачі діляться матеріалами та обговорюють теми. Наприклад, "English language learners", "Teaching English as a second language", "English idioms and phrases" тощо.

4) Використовуйте фільтри: Використовуйте фільтри під час пошуку матеріалів на Pinterest, щоб знайти тільки ті, які відповідають вашим потребам. Фільтри можуть включати тип контенту (зображення, відео, інфографіки тощо), формат (статті, блоги, вебінари, книги тощо) та інші параметри.

5) Користуйтеся Pinterest Lens: Pinterest Lens є функцією, яка дозволяє використовувати камеру вашого смартфона для пошуку матеріалів на Pinterest. Ви можете зробити фото або відео, і Pinterest Lens знайде схожі об'єкти на платформі, що може бути корисно для знаходження різноманітних матеріалів.

Соцмережа Pinterest – недосліджений майданчик для творчості та самовираження вчителя англійської мови. На сайті контент виглядає справді цікаво, яскраво, привертає увагу вчителя, школяра, та просто бажаючого вивчити мову. Це унікальна можливість не лише шукати корисну інформацію, а й ділитись своїми роботами по всьому світу.

Список використаних джерел

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2013. – С. 418-442
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Pinterest>

*Продан Ярослава Станіславівна
студентка 4 курсу, група 402 АНФ
Філологія (Мова і література)
УДУ імені Михайла Драгоманова
факультет іноземної філології*

*Науковий керівник:
канд. філ. наук, доцент
Загребельна Наталія Костянтинівна*

Тема кохання в романах Ш. Бронте «Джейн Ейр» та Е. Бронте «Грозний перевал»

Питання філософії кохання в романах сестер Бронте є актуальним для дослідження, оскільки кохання є однією з найбільш складних тем, яка стосується людської природи і

має безліч аспектів. «Джейн Ейр» та «Грозовий перевал» – це романи, написані в добу романтизму, який відображав загальну думку часу. Романтизм був культурним рухом, який підкреслював емоційність, інтуїцію, індивідуальність та природність. Романтики акцентували увагу на тому, що люди повинні слідувати своїм почуттям та інтуїції, а не логіці та розуму. У «Джейн Ейр» та «Грозовому перевалі» можна побачити відображення цих ідей. Головні героїні обох романів, Джейн та Кетрін, діють за велінням свого серця та почуттів, незважаючи на те, що їх вибір може здатися нерозумним або неприйнятним для суспільства.

«У романах Шарлотти та Емілії Бронте кохання розглядається як потужна і перетворююча сила, здатна змінити життя героїв, які його переживають. Однак існують суттєві відмінності в тому, як сестри підходять до цієї теми. Історії кохання Шарлотти, як правило, більш традиційні, зосереджені на розвитку романтичних стосунків між чоловіком і жінкою. Історії Емілі, з іншого боку, більш нетрадиційні, часто досліджують темні та руйнівні аспекти кохання» [1, с.132].

У романі Шарлотти Бронте «Джейн Ейр» кохання зображується як основний моральний принцип, який допомагає Джейн знайти своє місце в житті та побудувати щасливу сім'ю з чоловіком, який розуміє та поважає її. Кохання у цьому романі має сильний моральний зміст, воно допомагає героїні пройти через багато перешкод та складних ситуацій, зберегти вірність своїм ідеалам та принципам.

За словами Л. Міллер, у романі «Джейн Ейр» «кохання між Джейн та містером Рочестером є складним та напруженим через соціальні та моральні обмеження того часу» [2, с.244]. Джейн стикається зі своїм прагненням незалежності та боротьбою за рівність в стосунках з Рочестером, який має вищий статус та значно більші можливості. Проте ці взаємини допомагають головній героїні розкрити свої можливості та знайти своє місце в житті.

У романі Емілі Бронте «Грозовий перевал» кохання зображується як трагічне та неспокійне. Головні герої Кетрін та Гіткліфф не можуть бути разом через різницю в соціальному статусі та несумісність їх характерів. Кохання тут вважається як сила, яка викликає страждання та неспокій, та не завжди може призвести до щастя та злагоди. «Суть кохання Кеті та Хіткліффа полягає у визнанні себе в іншому та глибокому прийнятті цього факту. Це кохання є руйнівним саме тому, що воно вимагає абсолютної, знищувальної єдності між двома людьми, які є фундаментально неповними одне без одного» [3, с.195].

Обидва ці романи зосереджені на зростанні та самопізнанні головних героїнь, а саме Джейн Ейр та Кетрін Ерншоу. В романах присутні теми самотності, відчуження та потреба в любові, які є важливими елементами розвитку особистості.

Крім того, варто зауважити, що ці романи стали відображенням змін в поглядах на розвиток дитини та її місце у суспільстві, а в подальшому її розвиток та становлення жінкою. «І „Джейн Ейр“, і „Грозовий перевал“ присвячені зростанню і самопізнанню своїх героїнь, Джейн Ейр і Кетрін Ерншоу. Самотність, відчуження та потреба в любові є важливими елементами їх розвитку. Крім того, ці романи відображають зміни у ставленні до дитячого розвитку та місця дітей у суспільстві. Вони представляють новий підхід до виховання дітей, який заохочував емоційне самовираження та розвиток особистості» [4, с.112].

В центрі обох романів сильні героїні, які суперечать традиційним стереотипам про роль жінок у суспільстві. Вони відкидають традиційні жіночі ролі, і замість цього прагнуть незалежності та автономії. «Це вольові героїні, які кидають виклик суспільним нормам свого часу. Вони відкидають традиційну роль жінки як пасивної та підпорядкованої, натомість відстоюють свою незалежність. Ці романи стали новаторськими завдяки зображенню складних, тривимірних жіночих характерів, які не визначалися виключно їхніми стосунками з чоловіками» [5, с.301].

Отже, незважаючи на відмінності у зображенні кохання сестрами Бронте, в їхніх романах є і спільні риси. І Шарлотта, і Емілі зображують кохання як складне і багатогранне почуття, здатне надихати як на велику радість, так і на великий біль. Вони також відкидають ідею про те, що любов можна легко контролювати або маніпулювати нею, наголошуючи на важливості індивідуальної волі та вибору в сердечних справах. Зрештою, сестри Бронте пропонують нюансовані та потужні образи кохання, які продовжують зачаровувати читачів і донині.

Список використаних джерел

1. H. Glen, "Charlotte Brontë: The Imagination in History", published by Oxford University Press (New York, 2004). – с.132
2. L. Miller, "The Brontës: Charlotte Brontë and her Family", published by Vintage Books (London, 2002). – с. 244
3. J. Barker, "The Brontës", published by St. Martin's Press (New York, 1995). – с. 195-196
4. S. Shuttleworth, "The Mind of the Child: Child Development in Literature, Science, and Medicine", published by Oxford University Press (New York, 2010). – с. 112
5. K. Odden, "A Lady's Guide to Etiquette and Murder", published by William Morrow Paperbacks (New York, 2018). – с. 301.

*Сава Олександра Степанівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Особливості розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього педагога»

Актуальність дослідження. Особливості розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього педагога є важливою темою в сучасній освітній системі. Це пов'язано з тим, що педагог має велику відповідальність за виховання та навчання дітей і молоді, тому він повинен мати високий рівень професійних знань і навичок, а також розвинену особистість.

Аналізуючи останні публікації відомих дослідників, ми можемо побачити велику кількість різних поглядів на цю тему. Саме тому, ми вирішили проаналізувати особливості розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього педагога, позаяк в майбутньому бачу себе педагогом з інноваційними поглядами на навчання.

Мета дослідження: визначити важливість та особливості розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього педагога.

Однією з особливостей розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього педагога є формування відповідального ставлення до своєї професії та своїх обов'язків. Педагог повинен розуміти, що від нього залежить майбутнє дітей, тому він має бути відповідальним і дбайливим у своїй роботі. Ця особливість проявляється в першу у відповідальному плануванні та проведенні уроку. Вчителю важливо розуміти, що матеріал

уроку потрібно не просто вчитати, а пояснити учням у зрозумілій формі, для того щоб вони змогли використовувати його в майбутньому [1, с. 212-214].

Іншою важливою особливістю є розвиток емпатії та толерантності. Педагог повинен розуміти потреби та інтереси кожної дитини, бути відкритим до інших культур та релігійних переконань. Це допоможе створити атмосферу поваги та взаєморозуміння в класі. Якщо я зараз запропоную згадати Вам того самого злого вчителя з вашого шкільного життя, то я впевнена, що він не володів добре розвиненою емпатією та толерантністю.

Також важливим елементом є розвиток творчості та інноваційного мислення. Педагог повинен постійно оновлювати свої знання та методики роботи, щоб забезпечувати якісну освіту та розвиток дітей. Цей елемент є дуже важливим у сучасному новаційному світі, позаяк діти змалечку звикли використовувати гаджети для навчання та гри [2, с. 141-145].

Отже, розвиток професійно-особистісних якостей майбутнього педагога є складним та багатограним процесом. Він передбачає формування відповідального ставлення до своєї професії, розвиток емпатії та толерантності, творчості та інноваційного мислення, комунікативних та організаційних навичок, лідерських якостей та вміння використовувати сучасні технології. Ці якості допоможуть педагогу стати успішним у своїй професії та допомогти дітям та молоді розкрити свій потенціал та досягти успіху в житті. Для досягнення цих цілей важливе не тільки навчання, але й постійне самовдосконалення та розвиток як особистості.

Список використаних джерел

1. Силенко Ю.В. Дискурс професіоналізму майбутніх викладачів закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки. *Освіта і наука в умовах інноваційного розвитку суспільства: збірник тез доповідей Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції (14 вересня 2022 року, м. Дніпро) / за заг. ред. Т.В. Мотуз, Є.В. Кочерги. Дніпро: КЗВО «ДАНУ» ДОР», 2022. С. 212-214.*

2. Силенко Ю. В. Формування професійної культури і професіоналізму майбутніх викладачів закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки // *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії / гол. ред. Н.М. Дем'яненко. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. – Випуск 15-16 : VII Морозівські читання : “Педагогіка у відкритому освітньо-науковому просторі: сутність, проблеми, майбутнє”, 18-19 листопада 2022 р. – С. 141-145. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38529>*

*Савчук Марина Вадимівна
студентка IV курсу, 401 АНН
Спеціальність 035 філологія*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Юдін Олександр Анатолійович*

Риси антиутопії в романі Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

Основною рисою жанру антиутопії є зображення суспільства майбутнього, в якому панують тоталітарне управління, контроль за інформацією, відсутня свобода, потерпає природа, викривлені моральні цінності. Світ антиутопії має замкнений характер, і особистість в ньому приречена на деградацію або загибель [3, с. 18].

Американський письменник Рей Бредбері – видатний фантаст, але його фантастиці властива також вагома соціальна складова. Вони звертаються до проблем людської душі, моралі та етики в сучасному світі.

Одним із найвідоміших і найприкметніших зразків соціальної фантастики Р. Бредбері є роман «451 градус за Фаренгейтом», від початку до кінця пронизаний, так би мовити, «антиутопічною» атмосферою [4, с. 43]. Це світ, де ідеали демократії, свободи та рівності є викривленими або геть викоріненими, а людство живе в трагічній реальності.

У романі «451 градус за Фаренгейтом» автор показує ідеальне негативне суспільство, яке продовжує існувати виключно за рахунок незнання, самообману та задоволення власних потреб. У такий спосіб автор створює спірний момент щодо утопічної ідеї зображення ідеального суспільства. Влада всіляко підтримує загальну деградацію для щасливого майбутнього, свого та суспільного, але щастя є лише ілюзорним, за словами Монтега: «У нас є все, що нам потрібно, щоб бути щасливими, але ми не щасливі» [1, с. 62].

Одним із найефективніших методів управління державою стало залякування громадян. З цією метою і з'явилися пожежні, до яких належить головний герой твору Гай Монтег. Їхньою головною метою є спалення будинків, в яких знайдені книжки, а адже це породжує страх, усуває можливість інакодумства, а отже і здатність боротьби з панівним устроєм суспільства: «Люди не повинні читати книги – так вони починають сумніватися та заздрити одна одній і відрізняться» [3, с.18]

Символ вогню в романі є центральним: «Боже, – подумав Монтег, – яка правда! Завжди вночі надходить тривога. Ніколи вдень! Чи тому, що вогонь вночі красивіший? Більше видовищ, краще шоу?» – думає про себе Монтег [3, с. 49]. Вогонь як сила, що руйнує в романі протиставлені образи домашнього вогнища та свічки як символу душевного тепла та спокою. Образ свічки виконує дві функції: з одного боку, свічка, як природне джерело світла, протиставлене штучним електричним вогням, з іншого боку, полум'я свічки уподібнюється вірі та вірності принципам [5, с.15].

На відміну від утопії, антиутопія розглядає особистість та сконцентрована на ній. На все, що відбувається, читач дивиться очима Гая та оцінку всьому дає саме він. Читач спостерігає за його “душевними муками і поступовим усвідомленням недосконалості світу у романі, через призму його сприйняття» [1, с. 47]. Люди перестали думати і відчувати, а з почуттями зникло кохання. Залишився лише інтим, зведений у ранг засобів задоволення фізичних потреб.

Описи природи у творі відходять на другий план і лише підкреслюють неодмінність того, що відбувається не тільки в тому, що люди втратили можливість відчувати, але також і в тому, що вони забули про найпростіші речі. Вони забули, як пахнуть квіти, як виглядає місяць і навіть те, що на траві вранці з'являється роса. Люди більше не мають часу на те, щоб споглядати природу у всій її красі та простоті.

Простір антиутопії завжди обмежений, й відштовхуючись від того, що в першу чергу мова йде про інтимний простір героя, можна з точністю сказати, що таким простором є будинок Гая Монтега. Але, як це типово для антиутопії, інтимність цього простору є уявною. Незважаючи на те, що до певної пори Монтег цілком вдало приховував наявність у своєму будинку книг, як тільки він викликав підозри, механічний пес вийшов на його слід і погоня за ним почалася: «Монтег відчув присутність когось перед дверима, чекаючи, прислухаючись. Потім кроки, що йдуть униз і над галявиною» [1, з. 53].

Ще одна риса антиутопії в романі – це деперсоналізація суспільства. У світі «451 градус за Фаренгейтом» люди ведуть, можна сказати, безособове існування. Тут немає місця для індивідуальності, творчості та самовираження. Яскравим прикладом в романі цієї риси антиутопії є модель суспільства споживання, основні засади якого – контроль мислення та ідея загальної схожості.

Отже, можна стверджувати, що «451 градус за Фаренгейтом» є романом із яскраво вираженими антиутопічними рисами, оскільки він: зображає державу тоталітарного устрою; описує героя-бунтаря, який протистоїть існуючому устрою; місце дії – замкнутий простір; контроль за інформацією; руйнування природи; моральний розпад; деперсоналізація суспільства. Як і інші антиутопічні твори, роман Бредбері – попередження людству про небезпеку, яка криється в деяких тенденціях розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Бредбері Р. 451 градус за Фаренгейтом: повість. Пер. з англ. Є. Крижевича. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2011. 208 с.
2. Денисова Т. Н. Наука «компаративістика» в сучасному потрактуванні. Літературна компаративістика: Вип. І. За ред. Наливайка Д. С., Грицик Л. В. та ін. К.: ПЦ «Фоліант», 2005. С. 10-26.
3. Ніколенко О. Компаративний підхід у вивченні світової літератури у старших класах загальноосвітньої школи. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2011. № 6. С. 16–23.
4. Abdul Razak, R., & Dhanapal, S. A Study of Anti-Utopian Elements in Ray Bradbury's Fahrenheit 451. *Journal of English Language Teaching and Linguistics*, 2022. 7(1), P. 41-48.
5. Rao, K. V., & Rani, K. R. Ray Bradbury's Fahrenheit 451: A Study of Dystopian Elements. *International Journal of Research in English Education*, 2021. 6(3), P. 10-17.

Самчук Андрій Сергійович
студент IV курсу

Освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальності «Середня освіта»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Боровська Олена Миколаївна

Художня своєрідність трагедії «філот» г. Е. Лессінга

Поет, драматург, літературний критик, теоретик мистецтва, що відкрив нову еру в розвитку німецької літератури, Г. Е. Лессінг залишається для багатьох лише раціоналістом. Разом з тим, саме починаючи з творчості митця, німецька література чи не вперше стала всерйоз говорити про особливий вплив почуттів, емоцій та геніальності у творчості вільного художника.

Одними з основних складових драматургічних творів Г. Е. Лессінг вважав природність і натуральність. Відповідно до його позиції, природність драми багато в чому залежить від мови героя твору, завдяки якій глядач здатний побачити та відчути правдоподібні відчуття та переживання персонажу. Тому німецький письменник боровся за утвердження «мови серця» у сфері драми, мови, яка не може бути досягнута розумом, і яку можна лише відчути.

Г. Е. Лессінг вважав, що природність є ключовою характеристикою драматичних творів. Він стверджував, що мова персонажу відіграє вирішальну роль у створенні відчуття достовірності, дозволяючи глядачам зрозуміти і відчути емоції та переживання героїв. Щоб досягти цього, Лессінг виступав за використання в драмі «мови серця», яка оминає інтелект і звертається безпосередньо до емоцій глядачів.

У творчості драматурга емоційність постає як вагома складова чуттєвості, що призводить до адаптації традиційної класицистичної форми та рішучого кроку вперед. Підхід Г. Е. Лессінга характеризується органічним синтезом теорії і практики. Теорія і практика відносно незалежні, теорія виконує регулятивну функцію, яка ніколи не домінує і не обмежує творчість письменника. Ранні твори Лессінга демонструють вільні та антидогматичні творчі принципи, оскільки він нехтував певними нормами та вимогами класицистичної традиції.

Ілюстрацією новаторства, антидогматизму Г. Е. Лессінга є його рання трагедія «Філот» («*Philotas*», 1759).

У «Філоті» центральною проблемою стає героїчна смерть в ім'я вітчизни, хоча взаємозв'язок подій, персонажі та їхні вчинки, порівняно з ранніми начерками, зазнали значних змін. Вся п'єса загалом сприймається інакше, менш раціонально, ніж попередні твори письменника. Зміст одноактної драми наступний: два королі перебувають у стані війни один з одним, а Філот, син одного з них, у першій же битві потрапляє до рук ворога. Під час свого ув'язнення принц дізнається, що сина короля-противника спіткала та сама доля: він схоплений, їх мають обміняти. Щоб забезпечити своїм співвітчизникам більше переваг під час переговорів, Філот вирішує позбавити себе життя. Він вмирає, усвідомлюючи, що своєю смертю служить Батьківщині. У п'єсі досліджується концепція героїчної смерті та патріотизму, а головний герой приймає рішення позбавити себе життя заради служіння своїй країні.

«Філот», за словами дослідника Е. Шмідта, – «твір мистецтва надзвичайної стислості та чіткості» [2, с. 348]. Дія, у якій без примусу зберігаються три єдності, несуть у собі лише характери персонажів. У серцях героїв бере свій початок трагедія, в їхніх же серцях вирішується конфлікт. Ворогуючі королі, батько Філота і Арідей, були в молодості друзями, але в інтересах своїх держав вони змушені розв'язати найжорстокішу війну. Особисті відносини та почуття приносяться в жертву загальному державному благополуччю.

Г. Е. Лессінг не дистанціюється від свого героя, але й не приймає його сторону, він надає можливість глядачеві самостійно осягнути своєї власної думки.

У «Філоті» письменник відходить від власної теорії драми і натомість приєднується до переконання Арістотеля, що мета трагедії - викликати страх і співчуття, які ведуть до катарсису. Однак у «Філоті» героєм захоплюються, а не співчують, а розвиток дії та розв'язка конфлікту не відповідають очікуванням глядача щодо морального впливу. Як наслідок, п'єса зберігає ознаки класицистичного твору, де герой залишається на недосяжній для глядача висоті, що перешкоджає справжній ідентифікації та пов'язаному з нею катарсису. Попри це, Г. Е. Лессінг дає змогу читачами зробити власні висновки. Такий підхід перегукується з пізнішими міркуваннями Лессінга про драматургію у його «Гамбурзькій драматургії».

У «Філоті» представлена нова форма драми-дискусії. Справжні дискусії відбуваються між принцем та трьома чоловіками, які прагнуть відновити гуманне світосприйняття молодого Філота. Але принц не може прийняти позицію своїх співрозмовників, через що заглиблюється у внутрішню дискусію із самим собою. Дискусія відбувається у нього в душі, розмова юнака з собою як із принцем: «Я» емоційним з «Я» раціональним. Внутрішній монолог стає діалогом.

Поряд з певними раціоналістичними елементами (проблематика «Філота») рання творчість Г. Е. Лессінга демонструє чіткі ознаки подолання прийнятих в епоху Просвітництва класицистичних принципів драматургії.

Рання трагедія Г. Е. Лессінга «Філот» являє собою значний відхід від раціоналістичних догм і традицій свого часу. Персонажі та їхня поведінка ґрунтуються на ірраціональних принципах, а внутрішня боротьба між здоровим глуздом та емоціями призводить до капітуляції розуму. Зображуючи рішення Філота діяти необдуманно і фанатично, керуючись почуттями, а не розумом, автор підкреслює домінування емоцій у

житті людини. Така інтерпретація історичного сюжету за своєю суттю суперечить класицистичній традиції, але як справжній поціновувач театру, митець не міг оминати увагою емоційно-чуттєву сферу людського життя. Цей відхід від традиції є відображенням переломної епохи, в яку жив і творив Г. Е. Лессінг, коли емоції та інтуїція набували визнання як найважливіші складові людського досвіду.

Список використаних джерел

1. Lessing G. Hamburgische Dramaturgie <https://www.gutenberg.org/ebooks/10055>
2. Lessing, G. E. (2011). "Philotas". Oxford University Press. (англійською мовою)
3. Parker, H. N. (1968). "Lessing's Philotas: A Study in Dramatic Technique". University of Michigan Press. (англійською мовою)
4. Woodbridge, L. E. (1974). "The Technique of Lessing's "Philotas"". Modern Language Notes, Vol. 89, No. 2, pp. 205-215. (англійською мовою)
5. Peters, G. (2004). "Lessing's Philosophy of Religion and the German Enlightenment". University of California Press. (англійською мовою)

*Сасюк Аліна Олегівна
студентка III курсу,
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доцент
Александрова Лорина Галіківна*

«Використання комп'ютерних технологій для формування граматичної компетентності учнів 7-го класу»

Актуальність дослідження. Умови глобалізації суспільства вимагають від шкільної освіти знаходження ефективних та новаторських засобів формування граматичної компетентності учнів, тому сфера сучасної мовної освіти висуває нові вимоги до всіх її учасників і, в першу чергу, до вчителя, який повинен володіти інноваційними технологіями навчання.

І оскільки сучасних школярів важко надихнути традиційними освітніми засобами, такими як підручники або багатотомні словники, то основною **метою** нашого дослідження є визначення нових підходів та ефективних методів навчання іншомовної граматичної компетентності учнів 7-го класу при вивченні англійської мови з використанням електронного та мобільного навчання.

Згідно з Європейською системою рівнів володіння іноземною мовою, граматична компетенція – це знання граматичних засобів мови і вміння їх використовувати [1]. Таким чином, важливого значення в контексті формування ГК набуває завдання збагачення мовного багажу учнів якомога більшою кількістю граматичних конструкцій, а кінцевою метою, відповідно, виступає практичне засвоєння граматичної будови мови (системи мовних одиниць) і правил її використання у процесі комунікації [1].

За визначенням Бондаренка В. В., комп'ютерні технології навчання – це процеси збору, переробки, зберігання і передачі інформації за допомогою комп'ютера учневі під час навчання [2]. Цифровізація освіти сприяє модернізації навчально-виховного процесу, активізує розумову діяльність студентів, сприяє розвитку творчості педагогів.

Варто зазначити, що навчання граматики іноземної мови засобами передових технологій є відносно новою формою організації освітнього процесу. Серед таких засобів, перш за все, згадуються фонограми, зокрема інтерактивні фонограмви, відеофонограми і комп'ютерні вправи [3]. Проте у нашому дослідженні ми ознайомилися із платформами, що пропонують формування ГК через використання комп'ютерних ігор, оскільки «дані

засоби є сукупністю аудіо та візуальних ефектів разом з інтерактивним програмним забезпеченням, які впливають на емоційні та понятійні сфери, сприяють більш ефективному засвоєнню мовного матеріалу» [4]. Пропонуємо розглянути приклади інтернет-ресурсів, які можуть бути використані на уроках англійської мови у 7 класі.

Turaco Games – ірландська освітня платформа, що займається гейміфікацією шкільної програми з математики, англійської мови та природничих наук. Сервіс пропонує такі розробки для відпрацювання навичок граматики та лексики рівня *Elementary*, що можуть бути використані на уроках 7-го класу: «*Adjectives&Adverbs*», «*Modal Verbs*», «*Passive voice*», «*Prepositions*», «*Pronouns and Determiners*», а також повторення вже вивченого матеріалу.

ESL Kids World – британська платформа, що пропонує широкий вибір граматичних ігор для 7-9 класів, таких як «*Bowling*», «*Cheese Quest*», «*Darts*», «*Mountain Climb*», «*Wheel of Fortune*», «*Spin the Wheel*», «*Super Goldio*», «*Pizza Challenge*». Сервіс пропонує ігри не лише для самостійного проходження, а й для парної чи групової роботи з використанням яскравих шаблонів, які можна редагувати за бажанням вчителя.

Genial.ly – платформа для створення інтерактивних презентацій, анімованої інфографіки, мультимедійних електронних навчальних матеріалів(включаючи ігри). Будь-хто може скористатися готовими цікавими шаблонами, щоб створити свою власну розробку, наповнити авторським матеріалом та запросити інших приєднатися до гри. Функціонал сервісу дозволяє включити текстові та аудіо інструкції, відео, анімовані зображення, посилання, таблиці, тощо. Вчителю пропонуються як класичні види ігрових макетів («*Join words*», «*Correct concepts*», «*Question – Answer*»), так і нетипові *escape games*, *board games*, *cognitive stimulation games*, тощо.

Вищезгаданий ресурс може активно використовуватись вчителем на етапі автоматизації дій з новими або вже вивченими граматичними одиницями. Проте варто зазначити, що ігри не повинні управляти діяльністю дитини, пропонуючи їй завдання, а, навпаки, виступати виключно як тренажер та дозволяти розвиватися діяльності дитини самостійно, збагачуючи її різними способами дій, емоційним та практичним досвідом. Тому запропонуємо приклад авторської некомунікативно-репродуктивної вправи на знаходження шляху до ключа поміж неправильно вжитих модальних дієслів, створеної за допомогою інтернет-ресурсу «*Genial.ly*»(шаблон «*Sequence maze*») (рис. 1).

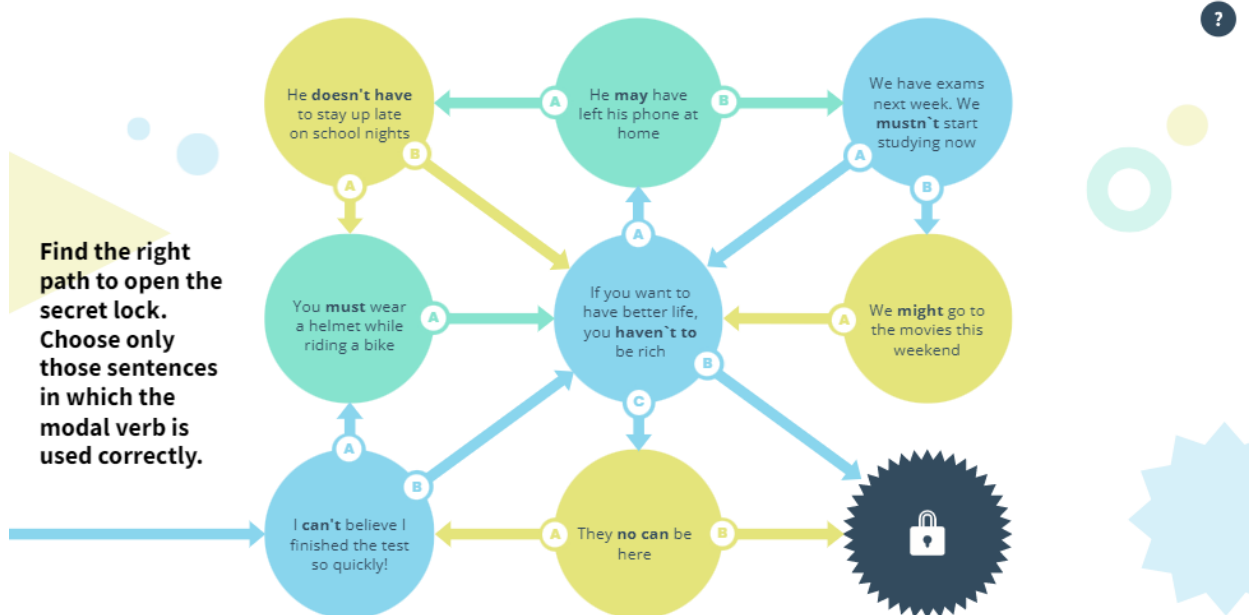

Рис. 1 – Приклад вправи на знаходження шляху до ключа поміж неправильно вжитих модальних дієслів, створеної за допомогою інтернет-ресурсу «*Genial.ly*»

Висновки. У результаті проведеного нами дослідження платформ «*Turaco Games*», «*ESL Kids World*» та «*Genial.ly*», можемо підсумувати, що комп'ютерна гра є засобом, який сприяє розвитку пізнавальної активності учнів, створює позитивний емоційний фон, допомагає урізноманітнити навчальний процес, що лише сприяє формуванню граматичної компетентності семикласників, адже в сучасних умовах комп'ютерні ігри є своєрідною формою освоєння навколишньої дійсності.

Список використаних джерел

1. *Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э.* Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: учеб. пособие. – М.: МПСИ, 2005. – 216 с.
2. *Бондаренко В.В.* Современные педагогические технологии как объективная потребность. – Харьков: ХНАДУ, 2011. – 146 с.
3. *Бігич О. Б., Бориско Н., Ф., Борецька Г. Е.* Методика навчання іноземних мов і культур: культура і практика: підручник для студ. Класичних, педагогічних та лінгвістичних університетів – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
4. *Білошицька Т.Ю.* Мультимедійна презентація як засіб формування комунікативної компетентності. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка. – 2019. – 3 с.

Селіванова Юлія Андріївна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (українська мова і література,
англійська мова)»

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна

«Порівняльна характеристика українських і англійських комполітів»

Питання словотвору були й залишаються одними з актуальних у сучасному мовознавстві [2, с. 153].

Словоскладання – один із найпродуктивніших способів словотвору в англійській [1, с. 47] та в українській мовах.

Комполіт – це номінативна одиниця, цільнооформлена графічно й лексико-граматично, яка має дві чи більше ономазіологічні ознаки (у словотворі – твірні основи чи корені). Дослідники пропонують кілька критеріїв комполітності. Перший критерій є денотативним, другий – (семантичний) – є найбільш поширеним, третій визначений синтаксичною цілісністю. Четвертий полягає у граматичній цілісності складного слова, його оформленості як однієї частини мови порівняно із синтаксичними сполученнями [5, с. 229].

Комполіти класифікуються на різних засадах. З погляду частиномовної приналежності, складні слова представлені іменниками (*waterfall, looking-glass*), дієсловами (*to honeymoon, to outgrow*), прикметниками (*peace-loving, hard-working, pennywise*), прислівниками (*downstairs*), прийменниками (*within, into, onto*) і числівниками (*thirty-seven, forty-five*). З погляду засобів з'єднання, комполіти поділяються на нейтральні (*goldfish, crybaby*), морфологічні (*videophone, tragicomic, handicraft, craftsman, microchip*) й синтаксичні (*forget-me-not, bread-and-butter, face-to-face*). Порядок основ складних слів визначає синтаксичні (*blacklist, handcuffs, turnkey*) й асинтаксичні (*oil-rich, rain-driven*) одиниці тощо.

Більшість складних слів української й англійської мов складаються з двох основ. В українській мові складні слова утворюються за допомогою інтерфіксів *-o-*, *-e-*, *-u-*, *-ox*. В

англійській мові цю функцію виконує з'єднувальний приголосний *-s-*, *-o-*, *-i-*. Утворення слів за допомогою інтерфікса (або морфологічне словосполучення) в англійській мові непродуктивне [2, с. 154]. Композити, утворені атематичним словоскладанням (або юкстапозицією), називають юкстапозитами [3, с. 31].

До складних слів також відносяться нестійкі складні слова або складні слова нестійкого типу, що легко розпадаються і перетворюються на словосполучення [3, с. 55].

Спосіб виявлення ономасіологічної структури композитних предметних найменувань може бути представлений у вигляді алгоритмічної схеми, кроки якої відповідають основним етапам номінативної діяльності суб'єкта при створенні нового або переосмисленні наявного найменування. Це має на увазі визначення загальнокатегоріальних значень, відображених в ономасіологічній структурі найменування, і встановлення їх ролі в мовній об'єктивації поняття; розгортання номінативного судження для визначення логічних предикатів, покладених в основу вербалізації складного поняття; виявлення семантичних маркерів і відповідних їм морфем, що дозволяє встановити можливі варіанти поєднань ономасіологічної ознаки (або її компонентів) і ономасіологічного базису в рамках певного ономасіологічного типу.

До одного з типів складних слів відносяться бахуврихи. Цей спосіб словотворення належить до найдавніших. У сучасній англійській мові спосіб творення слів типу бахуврихи особливо продуктивний у розмовному мовленні, сфері сленгу та авторських оказіоналізмів. Розрізняються субстантивні й ад'єктивні композити такого типу (*The man was /.../dressed in a dark **double-breasted** suit that strained to cover his wide shoulders. Чорний двобортний піджак, здавалося, от-от трісне на його широких плечах*) [2, с. 154–155].

Бахуврихи утворюються за принципом аналогії на синтаксичній основі: **n+n**: *egghead* – інтелектуал, ерудит; **adj+n**: *pale-face* – блідолиций; **(n+n)+-ed**: *The Romans didn't want to cooperate, but we knew the ways to force men into the ring to fight – **metaltipped** scourge, the hot irons. Римляни розважати нас не хотіли, та нам відомо, як змусити людей битися на арені, – батіг із вплетеним залізаччям, розпечене металеве пруття*; **(a+n)+-ed**: *The car went flying and she struggled for air as **a rough-skinned** hand smashed against her nose and mouth. Раптом чиясь **волохата** рука обхопила її ззаду. Нападник затиснув їй ніс і рот, банка з кока-колою вилетіла з рук* [2, с. 155]. На сучасному етапі розвитку англійської мови найбільш продуктивне утворення прикметників типу бахуврихи за допомогою елемента *-ed* [4, с. 50].

Отже, на основі аналізу функціональних особливостей мовних одиниць виявлено продуктивність синтаксичного словотворення в англійській, що пояснюється її аналітичною структурою, та їх непродуктивність в українській мовах.

Список використаних джерел

1. Давиденко В. І. Практичний курс лексикології сучасної англійської мови: навч. посібник. Х., 2015. 100 с.
2. Левицький А. Е., Шелудько А. В. Функціонування композитів української та англійської мов: зіставний аспект. *Studia Linguistica*. 2009. Вип. 3. С. 153–161.
3. Плющ М. Я. Граматика української мови / М.Я. Плющ: у 2 ч.: [підруч. для студ. філол. спец. вищ.навч. закладів]. К.: Вища школа, 2005. 286 с.
4. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення. Ужгород: Закарпаття, 1999. 240 с.
5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

*Сербин Анна Олександрівна
студентка 4 курсу,
Спеціальності «035 Філологія»*

Символізація жіночності в романі В. Вулф "Місіс Деллоуей"

Проблема символізації жіночності в романі В. Вулф "Місіс Деллоуей" залишається актуальною в наші дні. Незважаючи на широку вивченість цього складного твору В. Вулф, в якому піднімається безліч проблем, пов'язаних не лише з жіночністю та засобами її відтворення у романі, а й загальнолюдських проблем, що стосуються життя і смерті, смислу людського життя, тим не менш питання специфіки метафор фемінності в романі В. Вулф у літературознавчій науці залишається вивченим недостатньо, чим обумовлюється актуальність дослідження.

Проблема символізації жіночності в романі В. Вулф «Місіс Деллоуей» була досліджена багатьма науковцями в галузі літературознавства, феміністської критики та гендерних студій. Слід назвати принаймні такі вагомні роботи, як: «Virginia Woolf: An Inner Life» Дж. Бріггс (Julia Briggs), де досліджується використання метафор та символів у творчості англійської письменниці; «Bloomsbury Rooms: Modernism, Subculture, and Domesticity» американського літературознавця К. Ріда (Christopher Reed), де науковець вивчає специфіку використання метафор та символів у творчості В. Вулф як частину більшої культурної та історичної контекстуалізації, вказуючи на ключовий для роману мотив квітів і садів для аналізу референцій між внутрішнім та зовнішнім простором, між приватною та громадською сферами: «In Mrs. Dalloway, the motif of flowers and gardens is central to the novel's exploration of the relationship between interior and exterior space, between the private and public realms. The novel's opening line - 'Mrs. Dalloway said she would buy the flowers herself' – sets the tone for this exploration, signaling the centrality of the floral motif and its symbolic associations with beauty, transience, and the passage of time» [1, с 150].

Метою тез є вивчення специфіки символізації жіночності в романі В. Вулф «Місіс Деллоуей».

Роман «Місіс Деллоуей» Вірджинії Вулф є визначним твором сучасної англійської літератури, який зосереджується на темі жіночої ідентичності та ролі жінки у суспільстві. У цьому романі Вулф використовує різноманітні символи та метафори, щоб передати складність жіночої психології та взаємодії з навколишнім світом. Метафори В. Вулф відрізняються високою символічністю та асоціативністю. За їх допомогою передається емоційний стан і внутрішній світ героїв, а також їхнє ставлення до оточення. Метафорична символіка Вулф зазвичай включає природні образи, що символізують різноманітні емоції, стани та думки героїв. Такі символи, як місяць, сонце, вода, квіти та дерева, складають суть метафор авторки. Крім того, її метафори відомі своєю непередбачуваністю та несподіваністю. Вони можуть змінюватися на окремих сторінках або абзацах, створюючи нові асоціації та символи. Зосередимось лише на двох яскравих прикладах.

Один з найвідоміших символів в романі – це відображення природи. Природа символізує свободу та незалежність, які жінки можуть знайти за межами міського середовища: «until she felt wedged on a calm ocean, where only spice winds blow» [2, с. 68].

Квіти є провідним символом у цьому творі. Вони уособлюють жіночу красу та ніжність, але водночас є вразливими та можуть бути легко знищені. Це відображає складність ролі жінки у суспільстві, де її красу та ніжність можуть використовуватися проти неї, але в той же час є необхідними для створення гармонійного оточення: «Sally went out, picked hollyhocks, dahlias – all sorts of flowers that had never been seen together – cut their heads off, and made them swim on the top of water in bowls» [2, с.24].

Отже, символізація жіночності у романі «Місіс Деллоуей» створює складний та глибокий портрет жінки у суспільстві, який відображає різні аспекти жіночої ідентичності

та взаємодії зі світом. Символіка роману допомагає глибше зрозуміти психологію головної героїні та відчуття, які вона переживає, а також показує важливість розуміння та поваги до жіночої ідентичності у сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Reed C. *Bloomsbury Rooms: Modernism, Subculture, and Domesticity*. Bard Center, 2004. 320 p.
2. Woolf V. *Mrs. Dalloway*. Paris: Livre de Poche, 1925. 143 p.

*Серіндаг Таїсія Казімівна
студентка III курсу
спеціальність 014 Середня освіта*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вітченко Анастасія Юхимівна*

«Використання технології «Мозковий штурм» у старших класах на уроках англійської мови»

Ключові слова: *інноваційні технології навчання, мозковий штурм, дискусійне питання, компетентнісний підхід.*

Сутність проблеми: З появою Інтернету і можливості миттєвого доступу до інформації класична модель навчання «вчитель дає знання - учень накопичує їх» стала неефективною. З'явилась потреба не тільки викласти матеріал, а і розвивати необхідні в сучасному світі компетентності, такі як вміння орієнтуватись в інформаційному потоці, здатність працювати в команді і вміння відстоювати свою думку. Навчання за партою з підручником не сприяє розвитку цих компетентностей і не допомагає досягти високого рівня володіння іноземною мовою. Тож були створені новітні методи навчання, адаптовані під сучасних учнів, їхні потреби і особливості. Одна з таких інноваційних технологій - технологія «Мозковий штурм».

Мета роботи: дослідити особливості застосування та довести ефективність обраної технології на уроках англійської мови.

Завдання роботи – визначити особливості застосування інтерактивної технології «Мозковий штурм», розглянути етапи роботи з даною технологією, а також довести ефективність обраної технології при використанні на уроках англійської мови.

Вчені, які працювали з цією технологією: О. І. Пометун, І. М. Дичківська та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Технологію «Мозковий штурм» розроблено ще в 1953 році американським винахідником і підприємцем Алексом Осборном. Це оперативний метод вирішення проблеми на основі стимулювання творчої активності, при якому учасникам обговорення пропонують висловлювати якнайбільшу кількість варіантів вирішення. З самого початку цей метод був придуманий для вирішення робочих задач у колективі працівників, але він також ефективний у навчальному процесі.

Мета даної технології полягає в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо вирішення певної проблеми протягом обмеженого часу. Учні мають озвучувати абсолютно всі ідеї, що прийшли в голову, навіть ті, що здаються зовсім фантастичними. Це допомагає навчитися швидко формулювати і вільно висловлювати свої думки іноземною мовою, а також активізує їхню уяву і критичне мислення.

Переваги технології «Мозковий штурм»:

- правильна організація методу допоможе знайти значну кількість розв'язків;
- метод можна успішно застосовувати до розв'язування проблем в різних галузях;

- сприяє посиленню інтеграції групи;
- збільшує власну ініціативу, впевненість у собі, творче мислення учасників;
- допомагає активізувати засвоєну лексичну/граматичну інформацію на уроках іноземної мови.

Недоліки:

- важко домогтися від учасників утримання від взаємної критики;
- можуть виникнути труднощі при проведенні у великих групах;
- неефективний при занадто загально сформульованій проблемі;
- учні складають короткі речення, тож не можна використовувати з метою розвитку монологічного/діалогічного мовлення.

«Мозковий штурм» проводиться в декілька етапів:

1. Вчитель надає учасникам певну тему чи питання для обговорення та пропонує висловлювати свої думки щодо вирішення проблеми.
2. Учні висловлюють всі рішення, які приходять у голову, навіть якщо вони незвичайні або непрактичні. Всі запропоновані ідеї мають бути записані (час на висловлення ідей - 5-10 хвилин). На цьому етапі висловлені думки ніяк не коментуються, вчитель лише заохочує кількість.
3. Після завершення всі записані ідеї обговорюються та коригуються вчителем і самими учнями, обираються найкращі варіанти. Вчитель обов'язково повинен подякувати учням за активну і продуктивну роботу.

Приклад застосування технології на уроці іноземної мови (10 клас, тема - «Професії»):

Крок 1. Оголошення дискусійного питання («What do you have to consider, when you choose your future job?»)

Крок 2. Пояснення правил роботи;

Крок 3. Представлення лексики, що може знадобитись учням в процесі висловлення своїх ідей;

Крок 4. Озвучення учнями своїх варіантів;

Крок 5. Обговорення записаних ідей, підбиття підсумків.

Висновки. Отже, після дослідження використання технології «Мозковий штурм» на практиці, можна прийти до висновку, що використання даної технології на уроках іноземної мови позитивно впливає на розвиток іншомовної комунікативної компетентності. В результаті роботи з цією технологією учні активізують свій словниковий запас, вчаться швидко формулювати свою думку іноземною мовою, і здобувають навички роботи в команді, що знадобляться їм у майбутньому житті.

Список використаних джерел

1. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: Ленвіт, 2007. С.60-62
2. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За ред. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004 – 36 с.
3. І. М. Дичківська Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004

*Слободянюк Вікторія Юрївна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(Англійська та українська мова. Світова література)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,*

«Педагогічні здібності як запорука становлення вчителя-професіонала»

Актуальність дослідження. Педагогічні здібності є важливим чинником у формуванні вчителя-професіонала. В сучасному світі, де розвиток технологій і новітніх методів навчання змушують учителів стежити за оновленнями і змінювати методiku та методи навчання, здатність учителя виконувати свою роботу на високому рівні є надзвичайно важливою. Відповідно, актуалізується проблема взаємозалежності розвитку педагогічних здібностей та становлення вчителя-професіонала.

Аналіз останніх публікацій. Останні дослідження у галузі психолого-педагогічних дисциплін із проблеми розвитку та становлення педагогічних здібностей, свідчать про те, що здібності є ключовим фактором у формуванні вчителя-професіонала. Адже, дослідження показують (Кузьміна Н.В., Амінов Н.А., І. П. Підласий, Філатова Л. С.), що вчителі з високим рівнем педагогічних здібностей досягають кращих результатів навчання для учнів, а також мають більшу задоволеність роботою, зокрема у них спостерігається високий рівень самоосвіти і, як наслідок – такі вчителі більш самореалізовані у професійно-педагогічній діяльності.

Відповідно, на наш погляд, здібності учителя відіграють важливу роль у формуванні їх професійних здібностей і впливають на ефективність навчання. Ці здібності є невід'ємною частиною професії вчителя, і їх вивчення є важливим для підвищення якості освіти та виховання молодих поколінь.

Мета дослідження – проаналізувати взаємозалежність педагогічних здібностей як запоруку становлення вчителя-професіонала.

Педагогічні здібності є складовою частиною професійної компетентності вчителя. У літературі з педагогіки розглядаються різні підходи до визначення поняття "педагогічні здібності". С. У. Гончаренко під педагогічними здібностями розуміє «сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення» [4], що є передумовою для вибору особистістю педагогічної професії.

І. П. Підласий так обґрунтовує необхідність педагогічних здібностей: «... Педагогічні здібності – якість особистості, яка інтегровано виражається у хистові до роботи з дітьми, любові до дітей, отриманні задоволення від спілкування з ними» [4]. За Філатовою Л. С. педагогічними здібностями називають сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості вчителя, що відповідають вимогам педагогічної діяльності та визначають успіх в оволодінні цією діяльністю [3]. За Кабашною Л.В. педагогічні здібності – це якості особистості, що інтегровано виражаються в нахилах до роботи з дітьми, любові до дітей, отримання задоволення від спілкування з ними [1].

Варто зазначити, що різні автори можуть мати різне трактування поняття "педагогічні здібності", проте всі вони сходяться на думці, що це ті психологічні характеристики, що дозволяють особі успішно здійснювати педагогічну діяльність. Ми розуміємо педагогічні здібності, як вміння та навички, за допомогою яких вчителі здатні ефективно виконувати свої професійні обов'язки, зокрема планувати та проводити уроки, взаємодіяти з учнями та оцінювати знання та вміння.

Більшість авторів сходяться на думці, що існують загальні (необхідні всім вчителям, незалежно від навчального предмета) і спеціальні (зумовлені специфікою навчального предмета) педагогічні здібності. Загальні педагогічні здібності включають у себе такі якості, як дидактичні здібності (здатність передавати учням навчальний матеріал доступно та зрозуміло), комунікативні здібності (здатність до спілкування з учнями та

встановлення з ними педагогічно доцільних стосунків), мовні здібності (здатність чітко висловлювати свої думки та почуття за допомогою мови) та інші. Спеціальні педагогічні здібності зумовлені специфікою навчального предмета, який викладає вчитель. Наприклад, академічні здібності до певної галузі науки (музики, математики, фізики, біології, літератури). Отже, ми розуміємо, що педагогічні здібності є запорукою становлення вчителя-професіонала, тому що вони допомагають вчителю ефективно передавати знання учням, організувати навчальний процес та спілкуватися з учнями [2, с. 141-145].

Вчитель-професіонал може удосконалити свої педагогічні здібності шляхом розвитку різних аспектів своєї професійної діяльності. Наприклад, він може розвивати свої дидактичні здібності, щоб краще передавати учням навчальний матеріал та організувати їх самостійну діяльність. Він також може розвивати свої академічні здібності, щоб поглибити своє розуміння предмету, який він викладає. Крім того, вчитель може працювати над розвитком своїх комунікативних здібностей, щоб краще спілкуватися з учнями та встановлювати з ними педагогічно доцільні стосунки. Важливою складовою удосконалення педагогічних здібностей є постійне самовдосконалення та самоосвіта. Вчитель може читати професійну літературу, відвідувати семінари та конференції, спостерігати за роботою інших успішних педагогів та обмінюватися досвідом з колегами. На сьогодні важливо розуміти, що педагогічні здібності можна і треба розвивати та удосконалювати. Вчителі повинні мати можливість проходити різноманітні курси підвищення кваліфікації, здійснювати самоаналіз своєї роботи для постійного вдосконалення своїх здібностей [3, с. 98-102].

Поліпшення педагогічних здібностей можливе за допомогою різних видів діяльності, зокрема: участь у тренінгах та семінарах. Такі заходи дозволяють отримати нові знання та навички, обмінюватися досвідом з колегами та вчителями з інших шкіл. Відвідування науково-комунікативних заходів: конференцій, симпозіумів [3, с. 98-102]. На цих заходах можна ознайомитися з останніми тенденціями та новинками в педагогіці, вислухати виступи відомих вчителів та науковців, а також запитати в них інформацію, яка цікавить. Самоосвіта. Це може включати в себе читання професійної літератури, перегляд відео-уроків, участь в онлайн-курсах або проходження інших інтерактивних навчальних програм. Участь в педагогічних об'єднаннях. Приєднання до педагогічних спільнот дозволяє отримати доступ до додаткових ресурсів та матеріалів, обмінюватися досвідом та відкривати нові можливості для розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, педагогічні здібності вчителя є важливою складовою професійної діяльності вчителя та мають безпосередній вплив на якість навчання учнів. Розвиток педагогічних здібностей є важливим завданням для кожного вчителя, що дозволяє підвищити ефективність процесу навчання.

Педагогічні здібності є запорукою становлення вчителя-професіонала, тому що вони допомагають вчителю ефективно передавати знання учням, організувати навчальний процес та спілкуватися з учнями.

У подальших дослідженнях також можна вивчити вплив використання інноваційних технологій в навчанні.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк, О. А.; Вознюк, О. В. Інтегративний підхід до професійного розвитку особистості педагога в умовах цивілізаційних змін. *Науковий часопис НПУ імені ММ Драгоманова. Серія 16. Творча особистість*, 2010, 12 (22): С. 17-20.
2. Силенко Ю. В. Формування професійної культури і професіоналізму майбутніх викладачів закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки // *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії / гол. ред. Н.М. Дем'яненко.. – Випуск 15-16 : VII Морозівські читання : “Педагогіка у відкритому освітньо-науковому просторі: сутність, проблеми, майбутнє”*, 18-19

листопада 2022. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. С. 141-145. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38529>

3. Силенко Ю.В. Технологія партнерства як стимул формування особистісно-професійного потенціалу майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. №52. Вип. 52, Том 2. 2022. С. 98-102. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.20>

4. Ян Амос Коменський і розвиток педагогічної думки України в XVII ст. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Львів, 2012. № 6. С. 189–200.

*Смяцька Вікторія Олегівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Бицько Оксана Костянтинівна*

«Методика вивчення повісті Ясунарі Кавабати «Тисяча журавлів» у старшій школі»

Актуальним завданням шкільної літературної освіти є розширення знань учнів про різні культури світу, зокрема японську. Яскравим представником останньої є майстер ліричної прози Ясунарі Кавабата, вшанований 1968 року Нобелівською премією. У своїй повісті «Тисяча журавлів» автор нагадує про необхідність збереження давніх японських традицій [7]. Учений **Хісайо Окі**, співвітчизник письменника, наголошує, що на тлі японської культури у повісті змальовано моральні протистояння, які можуть спіткати будь-кого, а не тільки жителів Країни, де сходить сонце [8].

У навчальних програмах курсу «Зарубіжна література» для рівня стандарту та профільного пропонується вивчення зазначеного твору Кавабати в 11 класі [3; 4]. Дослідження ряду джерел із вікової психології та методики викладання літератури дає можливість стверджувати, що вивчати повість «Тисяча журавлів» у старшій школі доцільно, адже вона загалом відповідає віковим особливостям учнів періоду ранньої юності та їхнім читацьким інтересам. Однак виразний національний колорит твору дещо утруднює його сприймання українськими старшокласниками, що обумовлює необхідність методичного вирішення зазначеної проблеми.

Українські дослідники **О. Бицько** [1], **Н. Єфімова** [2], **Ж. Клименко** [5], **Т. Чередник** [6] та ін. пропонували підходи до вивчення творів із яскравою національною специфікою, розробляли уроки за вказаною повістю Ясунарі Кавабати. Однак автори не подають методичних рекомендацій для організації системи уроків за повістю «Тисяча журавлів» із використанням етнокультурологічного шляху аналізу, методику якого запропонувала та науково обґрунтувала вчена-методистка Ж. Клименко [6, с. 232-246]. Недостатність методичних вирішень окресленої проблеми обумовила потребу в даному дослідженні.

Мета доповіді – представити методичні рекомендації щодо вивчення повісті «Тисяча журавлів» Ясунарі Кавабати учнями класів філологічного спрямування.

Пропонована система уроків розрахована на три академічні години та є завершальним етапом вивчення розділу «Людина та пошуки сенсу існування в прозі другої половини XX століття». Вона передбачає таку тематику: *Урок 1. “Чи потрібні красі додаткові прикраси?(за повістю Ясунарі Кавабати “Тисяча журавлів”)*. *Урок 2. “Скласти тисячу журавликів на щастя”*. *Урок 3. “Шлях повернення Кікудзі до життя”*.

Перший (вступний) урок спрямуємо на занурення учнів у специфічну культуру далекої від нас Японії та знайомство з Ясунарі Кавабатою. Вирішенню останнього завдання сприятиме **робота з візиткою письменника**. Доречно також використати **культурологічний коментар**, який допоможе учням розібратися в особливостях менталітету й системи вірувань японського народу. Чимало літературознавців зазначають, що чайна церемонія в повісті Кавабати становить тло, на якому розгортаються події твору. Тож ознайомлення із давньою традицією японців пропонуємо здійснити у формі **рольової гри “Відвідини чайного павільйону”**, де учень-майстер навчить учнів-гостей мистецтву чаю. На першому уроці необхідно також провести **словникову роботу**: виділити в тексті **екзотизми** та віднайти їхні українські відповідники. Виконати це завдання у цікавій формі допоможе інтерактивна платформа “LearningApps”.

Другий урок присвятимо аналізу повісті з використанням **етнокультурологічного шляху аналізу**. Підготувати до такої роботи допоможе **розбір японської афіші**. Далі запропонуємо старшокласникам пригадати **образи-персонажі** твору та прослідкувати їхні взаємозв'язки. Унаочнити й систематизувати інформацію допоможе **графічний організатор**, який можна скласти з учнями в ході бесіди та роботи з текстом або по її завершенню. Закріпити знання учнів про зміст прочитаного доречно в ході **літературної вікторини**, яку можна провести з використанням інтерактивного ресурсу Kahoot. За алгоритмом, запропонованим Ж. Клименко [6, с. 234-235], аналіз твору розпочнемо з виокремлення **домінантних етнокультурних компонентів** твору (**традиція чайної церемонії, образ журавля**) та осмислення їхнього значення в культурі Японії. Далі рухаємось до окреслення кола подій і героїв, пов'язаних із цими компонентами твору, та осмислення ставлення кожного героя до них. Такий підхід допоможе учням зрозуміти коштовність старовинної японської традиції та загрозу її знецінення в умовах сучасного автору світу, усвідомити національний символізм образу тисячі журавлів.

Метою третього уроку (останнього за повістю Кавабати) буде узагальнення й систематизація знань. Вирішенню питання сприятиме, зокрема, використання **кроссенсу** про письменника та його твір. У ході **евристичної бесіди** пропонуємо розглянути еволюцію головного героя твору, Кікідзі, під впливом жіночих образів. Особливу увагу варто звернути на молодих дівчат – Фуміко та Юкіко – й порівняти їх за допомогою прийому **кола Венна**, який широко використовується в технології розвитку критичного мислення.

Отже, організація системи уроків за повістю Кавабати «Тисяча журавлів» потребує занурення в культуру Японії та застосування етнокультурологічного шляху аналізу, здатного поглибити розуміння повісті одинадятикласниками. Вирішенню питання сприятиме врахування вікових особливостей учнів старшого шкільного віку, філологічного профілю класу, а також залучення різних методичних прийомів та інтерактивних платформ.

Перспективу дослідження вбачаємо в розробці методичних рекомендацій до уроку позакласного читання за іншим твором Ясунарі Кавабати.

Список використаних джерел

1. Бицько О.К. Ясунарі Кавабата. *Універсальна електронна хрестоматія до підручника “Зарубіжна література. 11 клас”* / Уклад. Ісаєва О.О., Клименко Ж. В., Мельник А. О., Бицько О. К., 2019. С. 506 - 602.
2. Єфімова Н. О. Методичний кейс до уроку «Ясунарі Кавабата. “Тисяча журавлів”». Відображення національної етики та естетики в романі. URL: <https://bit.ly/3whzGaj> (дата звернення: 21.01.2023).
3. Зарубіжна література. 10 – 11 класи. Профільний рівень. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2022. URL: <https://bit.ly/3Gv5xsB> (дата звернення: 11.01.2023).

4. Зарубіжна література. 10 – 11 класи. Рівень стандарт. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2022. URL: <https://bit.ly/3GUF2hU> (дата звернення: 10.01.2023).

5. Клименко Ж.В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 340 с.

6. Чередник Т. П. Реалізація принципу репрезентації як умова ефективного втілення системного підходу на уроках зарубіжної літератури. *Problems and achievements of modern science*, 2019. №4. С. 68-72.

7. Chi-sum Garfield Lau. The Past and Split Self in Yasunari Kawabata's Thousand Cranes. *China Academic Journal*. Hong Kong, 2018. P. 77-87.

8. 大木
ひさよ.川端康成とノーベル文学賞.スウェーデンアカデミー所蔵の選考資料をめぐって,
2014. P. 42-64.

*Собчук Олена Петрівна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,
Силенко Юлія Володимирівна*

«Особливості побудови освітньо-виховної діяльності з дітьми дошкільного віку з аутизмом»

Актуальність. Проблеми дітей в аутистичному спектрі є одним з найважливіших питань сучасної психології та педагогіки. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я [6], кількість дітей з аутизмом за останні роки значно зросла. Крім того, українська Міжнародна громадська організація «Дитина з майбутнім» [3] також взяла в ньому участь і оприлюднила результати опитування. Проаналізувавши їх можна сказати, що: в Україні майже відсутні кваліфіковані фахівці; нестача інфраструктури для підготовки спеціалістів; більшість персоналу та вчителів мають низький рівень освіченості; також, майже половина опитуваних не розробляють певних індивідуальних планів для кожної дитини. Діти у спектрі аутизму мають свої особливості у сприйнятті інформації та комунікації, необхідно розробляти нові методики та підходи до їх навчання та виховання, тому вивчення проблем побудови освітньо-виховної діяльності з дітьми дошкільного віку з аутизмом є дуже актуальним.

Останні публікації таких вчених як Конні Касарі, Саллі Роджерс, Ірина Гінка, Юлія Жук, Олени Тарасенко, свідчать про те, що така діяльність повинна бути індивідуалізованою та спрямованою на розвиток соціальних навичок у дітей з аутизмом. Однак, деякі автори, такі як Олена Красильникова, Патрісія Оден, Луїз Харрісон, вказують на необхідність забезпечення адекватної організації навчального простору та створення сприятливого середовища для дітей з аутизмом .

Однією з останніх публікацій на тему освітньо-виховної діяльності з дітьми дошкільного віку з аутизмом є стаття «Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти» Соловей Юлії Олександрівни [1]. У статті автор

розглядає питання соціальної адаптації дітей з аутизмом у дошкільному закладі. Автор акцентує увагу на тому, що для таких дітей необхідно створювати сприятливе середовище для соціальної взаємодії та розвитку соціальних навичок.

Ще однією актуальною публікацією є кваліфікаційна робота «Особливості організації колекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру» Ігнат'євої Ольги Володимирівни [2]. У цій роботі автор досліджує розвиток дітей з аутизмом та розробляє певні методичні рекомендації щодо колекційної роботи.

Метою даного дослідження є з'ясування особливостей побудови освітньо-виховної діяльності з дітьми дошкільного віку з аутизмом.

Аналіз основних понять, згідно трактувань різних авторів. Одним з ключових понять при побудові освітньо-виховної діяльності з дітьми дошкільного віку з аутизмом є індивідуалізація. Кожна дитина з аутизмом має свої особливості та потреби, тому важливо створювати індивідуальні програми та підходи до кожної дитини окремо. Під цим терміном ми маємо на увазі не лише підхід до навчання, але й до розвитку дитини в цілому. Це означає, що ми повинні враховувати індивідуальні особливості дитини та її потреби у розвитку різних навичок. Індивідуальний підхід є ключовим у побудові освітньо-виховної діяльності з дітьми дошкільного віку з аутизмом. Він передбачає створення індивідуальної програми для кожної дитини, яка враховує її особливості та потреби. Такий підхід дозволяє досягати кращих результатів у розвитку дитини та її соціалізації.

Індивідуальний підхід також передбачає співпрацю з батьками та іншими фахівцями (логопедами, психологами тощо). Важливо створювати команду, яка буде працювати разом для досягнення спільної мети - розвитку та соціалізації дитини з аутизмом [3]. Ще одним важливим поняттям є ігровий підхід. Гра є основним видом діяльності дітей дошкільного віку, а для дітей з аутизмом вона може бути особливо корисною. Гра допомагає розвивати спілкування, увагу, координацію та інші навички, необхідні для повноцінного життя. Ігровий підхід є основою освітньо-виховної діяльності з дітьми дошкільного віку з аутизмом. Гра допомагає розвивати спілкування, увагу, координацію та інші навички, необхідні для повноцінного життя. Для дітей з аутизмом гра може бути особливо корисною, оскільки допомагає зняти напругу та стрес, що часто супроводжують це порушення [3].

Ігровий підхід передбачає створення спеціальних ігрових ситуацій та іграшок, які відповідають інтересам та можливостям дитини з аутизмом. Важливо, щоб ігровий процес був безпечним, комфортним та цікавим для дитини.

Інше важливе поняття - це спрямованість на розвиток соціальних навичок. Для дітей з аутизмом це особливо важливо, оскільки вони мають проблеми зі спілкуванням та соціалізацією. Тому освітньо-виховна діяльність повинна бути спрямована на розвиток таких навичок. Цей термін означає не лише здатність до спілкування та соціалізації, але й розвиток навичок самоконтролю та емоційної регуляції. І саме ці навички є важливими для успішної соціалізації дітей з аутизмом.

Нами виділяється декілька актуальних позицій на сьогодні: інклюзивне навчання. Зі збільшенням уваги до інклюзивної освіти, педагоги взяли на себе відповідальність, щоб надати дітям з аутизмом можливість брати участь у навчальному процесі разом з іншими дітьми, але при цьому дотримуючись індивідуальних потреб і здатностей кожної дитини; розуміння поведінкових особливостей дітей з аутизмом; використання спеціальних методів та прийомів. Педагоги та фахівці з питань аутизму використовують професійні навички та технології, щоб допомогти дітям з аутизмом успішно навчатися та розвиватися, при цьому створюючи гнучкі механізми підтримки їх розвитку. Співпраця з батьками. Це може включати індивідуальні консультації з батьками, проведення семінарів та тренінгів для батьків з питань аутизму, а також надання вказівок і ресурсів для підтримки батьків у домашніх умовах. Робота в команді. Для ефективної освітньої діяльності дітей з аутизмом важлива координація з такими фахівцями, як

психологи, дефектологи, соціальні працівники тощо. Врахування емоційного та соціального розвитку. Діти з аутизмом можуть мати проблеми з емоційним і соціальним розвитком, тому важливо включити в навчальний план елементи, які допомагають дітям розвивати соціальні та емоційні навички, такі як взаємодія з однолітками та розвиток емпатії. Розвиток комунікативних навичок. Спілкування є одним із найважливіших аспектів розвитку дітей з аутизмом, тому важливо включити в навчальну програму елементи, які допомагають дітям розвивати навички спілкування та вміння взаємодіяти з іншими. Намагання підвищити захищеність та самореалізацію дітей з аутизмом потребує врахування їх унікальних потреб та підвищення природних здібностей.

Нашими пропозиціями для удосконалення освітньо-навчальної діяльності у дітей з аутизмом: залучення сучасних технологій та програмного забезпечення, що дозволяє індивідуалізувати навчальний процес та забезпечує більш ефективну комунікацію з дітьми. Використовувати візуальні засоби навчання та комунікації, такі як малюнки, схеми, піктограми, щоб допомогти дітям з аутизмом легше сприймати та засвоювати інформацію. Розкладати завдання на дрібні етапи та надавати достатньо часу на їх виконання, щоб допомогти дітям з аутизмом краще концентруватися та організовувати свої дії. Використовувати позитивний підсилювальний зворотний зв'язок, щоб посилити бажання дітей з аутизмом виконувати завдання та збільшити їхню самооцінку.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Висновком дослідження є те, що для успішної побудови освітньо-виховної діяльності з дітьми дошкільного віку з аутизмом необхідно враховувати їх індивідуальні потреби та особливості. Необхідно розробляти та використовувати індивідуалізовані методики, що базуються на використанні спеціальних програм та ігрових технологій.

Перспективами подальших досліджень є розробка нових методик та підходів до навчання та виховання дітей з аутизмом, використання сучасних технологій та програмного забезпечення, що дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, а також поширення знань та досвіду серед фахівців у галузі психології та педагогіки.

Список використаних джерел

1. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців спеціальної освіти: збірник тез доповідей I Науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю, 20-21 жовтня 2022 р., Ужгород / Упорядник: д.пед.н. С.В. Стеблюк. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. 196 с. URL:

<https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/52026>

2. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку /навчально-методичний посібник / Чеботарьова О. В., Блеч Г. О., Гладченко І. В., Бобренко І. В., Мякушко О. І., Сухіна І. В., Трикоз С. В. За наук. ред. О.В. Чеботарьової, О.І. Мякушко. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 558 с. URL:

<https://lib.iitta.gov.ua/725704/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9A%D0%A0%D0%A2-2020.pdf>

3. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип. 20 / за ред. М. Шеремет, О. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2022. 164 с.

*Соломаха Вікторія Іванівна
студентки IV курсу
спеціальності «Середня освіта (мова і література)»*

Науковий керівник:

Мотив азартної гри в європейській літературі XIX століття

У сучасному літературно-теоретичному дискурсі мотив гри все частіше привертає увагу дослідників. Літературознавці по-різному трактують функції та природу мотиву, їх положення у художньому тексті, взаємозв'язок з сюжетом, темою та змістом. Тому постає питання: чи мотиви є найменшими сюжетними одиницями (В. Шерер, О.М. Веселовський та ін.), чи виникають, плінуть за своїми законами та є незалежними повторюваними одиницями (Б.Гаспаров, В. Фрідман), чи вони слугують як частина певного елемента, набуваючи неподільної, цілісної та сталої функції (Б.М. Путілов). Тобто на прикладі одного виду «мотиву азартної гри» можна зрозуміти семантично-структурні та зображально-виражальні можливості прояву цього феномену у текстах європейської літератури XIX століття. Таким чином, твори трактуються через призму суб'єктивного бачення процесу, який виявляється не тільки у структурі творів, а й у впливі прояву внутрішнього та зовнішнього характерів дійових осіб.

Об'єктом нашого дослідження є тексти класиків європейської літератури XIX століття. Мета роботи полягає у з'ясуванні особливостей та порівнянні втілення мотиву азартної гри у творах «Життя та пригоди Мартіна Чезлвіта» Чарльза Діккенса (1843) та «Шагренева шкіра» Оноре де Бальзака (1831).

Мотив азартної гри в XIX столітті пов'язаний зі зростанням розумової праці та зменшенням фізичної активності в суспільстві. Тому письменники не вдаються до романтизування речей, вони змальовують реалістичну дійсність з використанням сатири.

В романі «Життя та пригоди Мартіна Чезлвіта» мотив азартної гри є домінуючим на сюжетно-композиційному рівні. Він виконує сюжетоутворювальну та імагогічну (зображувальну) функції, динамізує сюжет. У романі «Шагренева шкіра» мотив гри є домінуючим, але не головним. Він виконує сюжетоутворювальну та направляючу функції.

Звертаючись до декількох класифікацій «гравців» (психологів та криміналістів, А.Ф.Караваєва, С.Л.Панова та А.А.Замулло), було виділено прояв чотирьох основних типів за ступенем прив'язаності (відношення) до ігрового процесу. У творах виокремлюються такі типи: «відчайдушні» гравці, ті, хто випадково почав грати; «випадковий гравець», який спочатку був просто членом групи гравців, але не брав участь; «жулики»; «віп-персони» та «лудомани» (гемблери, паталогічні гравці). Ця класифікація охоплює не лише головних героїв Мартіна Чезлвіта та Рафаеля де Валентена, а й другорядних персонажів, зокрема, містера Пінча, містера Монтаю, Льюїса («Життя та пригоди Мартіна Чезлвіта») тощо.

На стилістичному рівні інструментами творення мотиву азартної гри виступають мовні засоби (епітети, зокрема, кольорові епітети). Епітети вуалюють та змальовують процеси гри. Наприклад, палітрою змалювання у романі «Шагренева шкіра» стали: сірий тон – буденності, відчаю, зневіри; болотяний, зелений колір викликає відчуття огиди, замість спокою; червоне і чорне уособлює не тільки любов та смерть, а ще й колір згубної пристрасті, удачі та занепаду.

Отже, дослідження мотиву азартної гри в європейській літературі XIX століття виявляє, що цей мотив відіграв важливу роль у літературі того періоду. Азартні ігри не лише відображають внутрішні стани героїв та вплив суспільно-історичних чинників на їхнє формування, а й демонструють еволюцію мотиву азартної гри на сюжетно-композиційному та стилістичному рівнях. У романах Чарльза Діккенса та Оноре де

Бальзака мотив азартної гри уособлює повторюваний образ, звук, символ дію чи іншу фігуру, що розвиває або пояснює тему, та слугує сюжетоутворюючим елементом. Він реалізується в таких сюжетних лінях як гра-кохання, гра-прокляття, гра-життя, та, власне, гра-азарт.

Список використаних джерел

1. Веселовский А. М. Историческая поэтика. М., 1989. С. 305.
2. Виноградов, В. В. Поэтика русской литературы: избранные труды / В.В.Виноградов. — М. : Наука, 1976. — 512 с.
3. Овсянников М.Ф. Искусство как игра // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 7. Философия. —1996. — № 2. — С. 84–88.
4. Путилов Б.Н. Мотив как сюжетобразующий элемент // Типологические исследования по фольклору. М., 1975
5. William Freedman. The Literary Motif: A Definition and Evaluation. Duke University Press. p.131 1971 <https://www.jstor.org/stable/1345147?origin=crossref&seq=1>

*Спірідонова Леся Миколаївна
студентка IV курсу
спеціальності “Німецька мова та література”*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Семененко Галина Миколаївна*

«Інтернет-ресурси як засіб удосконалення Німецькомовної граматичної компетентності»

Метою навчання іноземної мови згідно з Державним стандартом є формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності з урахуванням їхніх комунікативних умінь, сформованих на основі відповідних знань і навичок, розвиток умінь спілкуватися в усній і письмовій формах з урахуванням мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях [1]. Володіння комунікативною компетентністю в цілому не є можливим без володіння граматичною компетентністю на достатньому рівні. Саме граматична компетентність відіграє велику роль в усній і письмовій комунікації.

За Мірошник І., мовна граматична компетентність - здатність розуміти і виражати певний смисл, оформлюючи його у формі висловлювань, побудованих за правилами певної мови; здатність розуміти й виражати смисл мовлення та породжувати і розпізнавати фрази, побудовані за певними принципами [5].

Вовк О. стверджує, що граматична компетентність включає в себе системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови для побудови осмислених і зв'язних висловлювань; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; навички і вміння адекватно використовувати граматичні явища в мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання мовленнєво-розумових проблемних завдань [2, с. 22].

Основними компонентами мовної граматичної компетентності є граматичні знання, граматичні навички і граматична усвідомленість. У процесі формування граматичної компетентності важливим стає набуття учнями граматичних навичок, що складається з послідовних етапів: ознайомлення з граматичним явищем; наслідування; трансформація граматичного явища; продуктивне використання граматичних форм [8].

Формування граматичної компетентності необхідно здійснювати на матеріалі чинної Програми для учнів середнього ступеня навчання, якою передбачена тематика уроків та матеріалів [4]. Уже на початковому етапі учні мають оволодіти певним обсягом граматичного матеріалу, що передбачає включення у навчальний процес новітніх технологій та методик, спрямованих на ефективне засвоєння граматики.

Інтернет-ресурси є одним з видів технічних засобів навчання і забезпечують функцію передачі інформації, а також отримання зворотного зв'язку в процесі сприйняття і засвоєння з метою подальшого розвитку тих чи інших навичок і компетенцій на уроках іноземної мови. Проблема впровадження та доцільності використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення та навчання іноземних мов стала об'єктом досліджень багатьох зарубіжних (Роджерс М., Янг Л., Леві М. та ін.) й українських науковців (Дмитрієва Є, Кужель О., Коваль Т., Пометун О. та ін.). Науковці вважають, що саме завдяки комп'ютеризованому навчанню створюється комфортне середовище для вивчення іноземних мов, самостійної роботи, індивідуалізації навчального процесу, що позитивно впливає на формування іншомовної компетентності [3; 7].

Інтернет-ресурси можна застосовувати при поясненні нового матеріалу, при закріпленні знань, формуванні умінь і навичок, при виконанні домашніх завдань, при перевірці засвоєння навчального матеріалу. Використання комп'ютерних технологій робить урок більш живим і цікавим, сприяє індивідуалізації навчання та розвитку мотивованості мовної діяльності учнів, сприяє розвитку мотивації та самомотивації, підвищенню активності учнів. Можна виокремити такі види інтернет-сервісів для створення електронного дидактичного матеріалу, який може бути застосовано для формування граматичної компетентності: Kahoot!, LearningApps.Org, Wordwall, Coggle.it тощо. Специфіка застосування інтернет-ресурсів у процесі навчання іноземної мови в школі полягає у двосторонньому характері навчального процесу – як у класі під керівництвом учителя, так і позакласній самостійній діяльності учнів.

Досягнення рівня сформованості компетенції неможливе без виконання вправ, адже саме у вправах формуються навички та вміння. Орловська Л. стверджує, що, урахувавши принцип інтегрованого навчання мовних аспектів при домінантній ролі граматичного аспекту, у граматичних вправах мають опрацьовуватися всі форми граматичної структури, що вивчається. Важливо, що лексична наповнюваність мовленнєвих зразків, що включає нову граматичну структуру, повинна бути обмежена вже вивченими лексичними одиницями. Це забезпечує посиленість вправлення завдяки використанню вже відомих лексичних одиниць [6]. Розроблений нами комплекс вправ для формування та вдосконалення граматичної компетентності з використанням інтернет-сервісів складається з рецептивно-репродуктивних умовно-комунікативних вправ та спрямований на ознайомлення та автоматизацію дій учнів з новою граматичною структурою активного граматичного мінімуму.

У результаті проведеного пробного навчання процесу формування та вдосконалення іншомовної граматичної компетентності з використанням інтернет-ресурсів виявлено, що формування та вдосконалення граматичної компетентності в учнів є ефективнішим з використанням інтернет-ресурсів, ніж без них.

Список використаних джерел

1. Бігич О., Бориско Н., Борецька Г. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. за загал. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Вовк О. Формування граматичної компетентності студентів-філологів у процесі оволодіння англійською мовою. Вісник ЛНПУ ім. Т. Шевченка, 2007. № 20 С.20–24.
3. Кужель О. Використання персонального комп'ютера у вивченні іноземних мов / О.М. Кужель, Т.І. Коваль. Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах

України: Науково-методичний збірник, вип. 8: Педагогіка / Редкол.: І.І. Мархель та ін. Одеса: Друк, 2001. 242 с.

4. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>

5. Мірошник І. Поняття іншомовної граматичної компетентності та особливостей її реалізації в початковій школі. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua/pdf>

6. Орловська Л. Вимоги до вправ для формування граматичної компетенції в усному мовленні. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/12_2015/43.pdf

7. Рожкова Н. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій як інноваційного методу в навчанні іноземних мов. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип.132. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С.121-125.

8. Федорова З. До питання формування граматичної компетентності в середніх загальноосвітніх школах. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/48-visimnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internetkonferentsiya/413-do-pitannya-formuvannya-gramatichnoji-kompetentsiji-vserednikh-zagalnoosvitnikh-shkolakh>

*Столяр Богдан Валентинович,
студент I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 «Професійна освіта»
Силенко Юлія Володимирівна*

«Професійно-педагогічна компетентність вчителя як стимул розвитку Його особистості»

Актуальність дослідження. В усьому світі протягом десятиків століть педагогіка посідає почесне місце серед різноманіття наук та напрямів. Особливо це можна помітити в період сучасності. Ця тема є надзвичайно актуальною, тому що в ХХІ сторіччі все більше уваги приділяється гармонійному розвитку особистості, формуванню внутрішнього середовища людини, її емоціям, психологічному стану. Можна прослідкувати появу нових тенденцій, які спрямовані на усвідомлення своїх особистісних якостей, що можуть значно покращити та прискорити кар'єрне становлення справжнього професіонала у навчально-виховній сфері. Проаналізувавши декілька цікавих публікацій, я дійшов висновку, що досить важливим фактором, є те, що кожен педагог має власні конкретні індивідуальні особливості, що безпосередньо залежать від певних аспектів його педагогічної діяльності. Також від цього залежить компетентність вчителя, що сприяє його особистісному розвитку. Така тема була обрана не випадково. Ми звичайно, багато часу приділяємо дослідженню та обговоренню питань, що стосуються власне самих учнів, навчальному процесу. Але часто забуваємо про педагогів, їх самопочуття. Наприклад, якщо педагог працює понаднормово, не зважає на свій внутрішній ресурс, це може привести до перевтоми, в майбутньому навіть до професійного перегорання. Це особливий вид стресу, який пов'язаний з роботою, стан емоційного або ж фізичного виснаження, що характеризується почуттям незадоволеності та втратою власної

ідентичності. Ми звернемо увагу на альтернативні методи для розв'язання цієї проблеми. Як же ж знайти душевну рівновагу? Що потрібно зробити, щоб особистісний розвиток приносив задоволення?

Мета дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати як стимул розвитку особистості вчителя залежить від його професійно-педагогічної компетентності.

Визначення «професійної компетентності» в українському та європейському освітніх просторах розглядається з позиції різних підходів: особистісно-діяльнісного (процесуального), системно-структурного, знаннєвого (когнітивного) та інших [2].

Найголовнішим фактором є те, що від вчинків викладача, рівня його кваліфікації залежить доля дитини. Бо, як відомо, людина є соціальною істотою, особливо в ранньому віці. Учні звертають увагу на своїх друзів, близьких, на шкільних авторитетів. Педагог повинен розпізнати схильність дитини до певного напрямку, та по можливості мінімізувати різноманітні ризики. Тому, що діти особливо в підлітковому періоді не завжди керуються розумом, а більше інстинктивними потребами. Звісно, багато факторів впливає на гармонійне формування здорової та позитивної особистості. І якщо говорити про превентивні заходи, не завжди є можливість попередити ті чи інші прояви подальшої поведінки. На наш погляд, основним завданням вчителя є навчити дитину, не тільки добре оперувати матеріалом, але й дати їй квиток в життя. Розповісти про те, як краще жити у цьому світі, чого уникнути. Тому, що учень під час цього періоду проходить трансформацію з дитини в дорослу людину. Він не завжди знає як правильно вчинити в певній ситуації. Не всі думають про навчання і як це може вплинути на майбутнє. Вчитель має заохотити учня бути мотивованим, щоб йому подобався власне сам процес навчання. Для індивіда дуже важливо бути обізнаним та прийнятим. Особливо якщо дитина має порушення, що стосуються ментального здоров'я або ж фізичні вади. Потрібно зробити так щоб дитина зрештою стала повноправним членом суспільства. Педагог повинен приділити особливу увагу, бо він має не абиякий вплив на формування розумової діяльності та людських якостей учнів. Ще давньогрецький філософ Сенека казав «Вік живи – вік учись!». Ми розуміємо, що розвиток – це невіддільна (частина/ознака) складова становлення людини та її подальшого життя. Щоб педагог мав змогу навчити інших, він в першу чергу приділяє увагу собі. Своїм особистісним та професійним якостям тощо [1; 4].

Не дивлячись на те, що діти з самого початку мають безліч обмежень. Починаючи від батьків закінчуючи педагогічними закладами, певними життєвими обставинами на які маленьке створіння, що прийшло в цей світ просто не має впливу. Провідну роль в цьому займає педагог.

Відсутність у фахівця мотивації до певного виду діяльності блокує його професійний розвиток і саморозвиток, не сприяє використанню знань, умінь та навичок, і в цілому збіднює відповідну компетентність. Разом з тим особистісну та рефлексивну складові, на наш погляд, не слід відокремлювати одна від одної, адже здатність до рефлексії є особистісною якістю. Безумовно, і мотиваційна сфера, і когнітивний ресурс (знання, уміння, навички) також є ознаками особистості, але в цьому разі вони умовно виділяються для того, щоб повніше розглянути не їх загальний склад, а лише ті елементи (мотиви, потреби, інтереси, сукупність знань, умінь та навичок), що безпосередньо входять до структури досліджуваного явища – професійної компетентності викладача [3; 5].

Сьогодні існує багато різноманітних курсів, що спрямовані на підвищення свого професійного рівня. Є можливість відвідати багато тренінгів, пройти онлайн курси, долучитися до віртуальної бібліотеки. В нас час є можливість стати компетентним фахівцем. Це звісно не справа одного дня. На це йдуть роки. Але потрібно завжди вдосконалювати свої професійні якості, аналізувати особистісний процес через призму соціальної рефлексії [4, с. 98-102].

У компетентних вчителів присутня висока педагогічна спостережливність, повага до

учнів, стимулювання їх діяльності та інтелектуального розвитку, гнучкість та нестандартність у навчальному процесі, задоволення від процесу спілкування з різними типами учнів. В той час, у некомпетентних педагогів зазвичай переважають авторитарні та не ввічливі методи у педагогічному спілкуванні. Вони мають безліч стереотипів у процесі викладання та низький рівень емпатії.

Щоб покращити становище, потрібно поступово розвивати сферу педагогіки, звертати увагу на ментальне здоров'я вчителів та проводити заходи, які будуть спрямовані на покращення ситуації.

Отже, компетентний вчитель повинен розбиратися у взаєминах людей, бути сумлінним, витриманим. Для успішного розвитку він повинен відчувати нові тенденції та по можливості розвивати інноваційне мислення учнів. Також гуманність, самокритичність та доброта допоможуть йому у прийнятті правильних рішень, а також у стрімкому розвитку особистісного плану, щодо професійно-педагогічних питань.

Список використаних джерел

1. Мультимодусні засади післядипломної освіти для сталого розвитку: колективна монографія. За заг. редакцією Рідей Н.М., Сергієнко В.П. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 642 с.
2. Професійна компетентність учителя Нової української школи: формування, розвиток та удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 165 с.
3. Сердюк Л.З. Психологічні фактори самодетермінації особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2018. Вип.18. С. 151-161.
4. Силенко Ю.В. Технологія партнерства як стимул формування особистісно-професійного потенціалу майбутніх викладачів закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. №52. Вип. 52, Том 2. 2022. С. 98-102. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.20>

M. Stryhul

Scientific advisor – V. Nikolaenko

Ph.D. (in Pedagogic Sciences), Associate Professor,

Department of Methods of Teaching Foreign Languages,

National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)

Features of using combined technologies in English lessons

The article describes the meaning of combined technologies and the techniques for teaching English to primary school students.

Key words: combined technologies, primary school, teaching, learning.

In the general secondary education system, teaching a foreign language to primary school students is especially important because primary school provides basic knowledge and language skills for the further development of language competence. Technology is becoming increasingly important in people's lives in the modern world. The use of combined technologies in foreign language lessons is one of the new approaches to teaching that has become quite popular in modern schools.

In order to introduce combined teaching technologies in practice, a certain source base has been formed, the methodological basis of which is the works of prominent psychologists and linguists (L.Vygotsky, E. Berne, R. Burns, D.Jones, K. Johnson, J. Dewey, W. Kilpatrick, R. Lado, S. Livingstone, J. Piaget, R. Rogers, R. Skinner, K. Slavin, T. Hutchinson, etc.) However, the content of modern works on the methodology that form such a base is focused mainly on the conditions of teaching a foreign language in primary and secondary schools (E.Arvanitopoulos,

I.Beam, M.Weisburd, A.Vetokhov, N. Galskova, V. Gatalskaya, V.Dyachenko, I.Zimnya and T.Sakharova, V.Kopylova, N. Koryakovtseva, Z.Nikitenko, S.Nikolaeva, P.Sysoev, and others).

It is worth noting that blended learning is a combination of traditional learning with the use of Internet technologies and other electronic support. Blended learning allows learners to study material at their own pace, choose what they are interested in, and perceive information in different ways. It is a new learning strategy that responds to the limitless possibilities of the modern learning environment, which is flexible, and adaptable to a variety of content, grade levels, and available local technologies [1].

The essence of blended learning is to shift the focus from content to the learning process.

It should be mentioned that the most relevant technologies nowadays are the following: information and communication, critical thinking, project-based, eco-technology, problem-based learning, game technology, modular, case-based, integrated learning technology, collaborative pedagogy, level differentiation, group and traditional technologies (classroom system).

One of the main goals of foreign language education is to develop a foreign language with all the elements (linguistic, sociocultural, compensatory, educational, and cognitive) necessary for communication in the social, domestic, and professional spheres [2]. It is worth noting that the use of ICT in foreign language teaching is to develop language communication skills and the formation of sociocultural and intercultural competencies. The ICT competence of a foreign language teacher is the ability to use the ICT arsenal in teaching foreign languages and language activities [3].

One of the ways to develop general cultural competence is to use a foreign language; it is advisable to use speaking skills and norms of the relevant language culture and symbols in the process of communication.

A foreign language teacher educates children on the ways of speaking activity, that's why communicative competence is referred to as one of the main aims of teaching English, taking into account that communicative competence can only be formed on the basis of linguistic competence.

The project method can solve this didactic problem and, accordingly, turn English lessons into a discussion and exploration club where really interesting, practically relevant, and accessible problems are determined, taking into consideration the features of the country's culture and intercultural interaction.

To solve a problem, students must not only know the language but also have a large amount of diverse subject knowledge necessary and sufficient to deal with the problem. Students should also possess certain creative, intellectual, and communication skills. It includes the ability to work with information and text (to identify the main idea, search for necessary information, make generalizations, draw conclusions from a foreign language text), analyze information, and work with various reference materials. Psychologists consider creative skills to include the ability to generate new ideas; the ability to find several options; the ability to predict the consequences of a particular solution. The competent use of the project method requires considerable preparation, which is carried out, of course, in a holistic system of education; and it is not necessary that it comes before students' work on the project. This kind of work should be carried out continuously, systematically, and in parallel with project work.

In general, when using combined technologies in English language teaching, it is worth paying attention to the personal-activity approach, principles, and methods of competency-based education, technologies of personality-oriented and developmental learning, strategies, and techniques for teaching meaningful reading and working with text.

References

1. Albiladi, W. S., & Alshareef, K. K. (2019). Blended learning in English teaching and learning: A review of the current literature. *Journal of Language Teaching and Research*, 10(2), 232-238. <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1002.03>

2. Stryhul M.V. Communicative accommodation in modern English. Мовний та навчальний простір у країнах світу: матеріали XI Всеукраїнської науковопрактичної

студентської конференції (25 листопада 2021 року): збірник тез.-Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. - с.51-54

3. Stryhul Maryna, Khomeriki Olena, Khomeriki Marianna, Polovaia Nataliia, Hryshchenko Nelia. (2021). Information Technologies in the Space of Educational Practices. SHS Web of Conferences. 110. 03003. 10.1051/shsconf/202111003003.

*Стригуль Марина
студентка групи 2зан2вМСО
факультету іноземної філології*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна*

«Combined technologies for teaching English to primary school students»

The article defines the meaning of combined technologies and describes the techniques for teaching English to primary school students.

Key words: combined technologies, teaching English, primary school.

First all of all, it should be noted that in the system of secondary education, teaching a foreign language to primary school students is especially important due to the fact that basic knowledge and language skills are laid down for the further formation of speech competence.

The relevance of the study is confirmed by the fact that:

- first of all, the theoretical basis has not been developed, as well as practical recommendations for the use of combined online learning of foreign language in primary school;
- secondly, the organizational and methodological conditions and special methodological principles of creating a method of teaching English online to primary school students have not been identified;

- thirdly, there is a need to describe and generalize the methodology of ICT in foreign language teaching in primary school, which provides the opportunity to simultaneously achieve subject, personal and meta-subject results, which is especially important for younger students who are in one of the most important periods formation - their childhood;

- fourth, the use of blended online learning is dictated by the need to reorient the game computer activity of primary school students towards the acquisition of new knowledge and ensuring the use of information technology for cognitive purposes.

Combined teaching of a foreign language to junior schoolchildren is a type of pedagogical influence based on the relationship and interaction of the traditional class-lesson form of work and online learning, focused on general educational requirements and an exemplary educational program, in order to increase the level of proficiency in the lexical and grammatical side of students' foreign language speech, and to achieve meta-subject educational outcomes.

The methodology of combined online learning of foreign language is based on the statements of the activity approach that determine the characteristics of the educational activities of students at the primary educational level, refined didactic and special methodological principles, takes into account the organizational and methodological conditions of combined online teaching of a foreign language and the psychological and pedagogical characteristics of younger students in the conditions informatization of education.

When using combined technologies in teaching English, the attention should be paid to the personality-activity approach, principles and methods of competence-oriented education, technologies of personality-oriented and developmental learning, strategies and techniques of learning semantic reading and working with text. Given that students with different levels of language training are often present in English language classes, it is necessary to use several

modern educational technologies: information and communication, project method, research activities, multilevel learning, differentiated learning, collaborative learning or group learning technology. The main idea of communicative technique is to immerse the students in the language environment and the traditional life of the country. In elementary school, this technique includes: reading and working with children's fiction in the original, reading bilingual or multilingual books, watching cartoons in the original, most active work in pairs and mini-groups, study of real life situations in a foreign language and lots of speaking practice. It is allowed to create projects, learn songs, use constructor games, drama and creativity at the lessons.

Of course, a huge plus is diversity. But with such a rich program, it is difficult for a teacher to follow a program that still includes assessment, and the expected result at the end of the school year.

References

1. Albiladi, W. S., & Alshareef, K. K. (2019). Blended learning in English teaching and learning: A review of the current literature. *Journal of Language Teaching and Research*, 10(2), 232-238. <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1002.03>
2. Stryhul M.V. Communicative accommodation in modern English. Мовний та навчальний простір у країнах світу: матеріали XI Всеукраїнської науковопрактичної студентської конференції (25 листопада 2021 року): збірник тез.-Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. - с.51-54
3. Stryhul Maryna, Khomeriki Olena, Khomeriki Marianna, Polovaia Nataliia, Hryshchenko Nelia. (2021). Information Technologies in the Space of Educational Practices. SHS Web of Conferences. 110. 03003. 10.1051/shsconf/202111003003.

*Сущенко Наталія Андріївна
студентка групи 41занСО
факультету іноземної філології*

*Науковий керівник:
канд. філолог. наук, професор Титаренко О. Ю.*

«Стилістична забарвленість експресій романах Чарльза Діккенса»

Інтерес до вивчення творчої спадщини Ч.Діккенса упродовж останніх десятиріч не лише не йде на спад, а й з кожним роком зростає. Це пов'язано з тим, що в нашому суспільстві відбувається процес відродження духовно-християнських цінностей, а тому для літературознавців важливим є дослідити, як англійський письменник XIX сторіччя Чарльз Діккенс утверджував названі цінності у своїх художніх творах. Проблема проповіді милосердя Діккенсом є важливим аспектом дослідження його творчості.

Чимало особливостей світогляду та естетики Діккенса пояснюється обставинами його духовного росту. Інші риси діккенсівського світогляду: християнське милосердя, культ затишку, вміння тішитися малим, оптимізм, стійкість, навіть жахи і упередження - також тісно пов'язані з народним духом. Це забезпечує йому особне місце серед класиків літератури XIX ст. Чарльз Діккенс вірив у щастя, в можливість зберегти моральну чистоту та досягти матеріального процвітання й мати високий авторитет у суспільстві.

Персонажі перших романів Діккенса - або сповнені сентиментальних почуттів «добрі люди», або ж своєрідні «утілення зла» (більшою мірою індивідуалізований зазвичай лише головний герой). Такий поділ героїв на «носіїв добра» та «носіїв зла» (поза уявленнями про те, що ці начала можуть поєднуватися в одній людині) був безпосереднім наслідком впливу традицій сентименталізму та романтизму.

У подальшому творчому розвитку письменник подолав обмеженість цього погляду на людину та світ. Образи героїв у його творах ставали дедалі більш індивідуалізованими та психологічно вмотивованими. Боротьба добра та зла, що у перших романах втілювалася у сутичці «полярно заряджених» героїв, згодом була переміщена у внутрішній світ окремих персонажів. Змінилися також принципи сюжетотворення (дія роману тепер концентрувалася навколо стрункого сюжету й певної провідної ідеї) та стиль (письменник еволюціонував від розкішно-вибагливого, підкреслено іронічного стилю, характерного для перших його творів, до стилю «стенографічного», скупого, заснованого на натяку та символі).

Герої Діккенса, що є уособленням добра, якраз наділені такою любов'ю. Він яскраво висміює «самодурство» людей, які роблять зло під маскою любові. Він зображує всі сторони життя, яке його оточувало, та показує лицемірство у всіх його проявах. Його програма перевиховання людей доволі проста: людям просто потрібно взяти приклад з Христа та виконувати свій обов'язок перед Ним, обов'язок любити один одного.

Впродовж життя погляди Діккенса глибшали, переживаючи випробування та розмірковуючи над ними, Чарльз Діккенс глибше занурюється в почуття і переживання героїв. В романі «Пригоди Олівера Твіста» він описує життя Олівера та його «пригоди» з легкістю. Показує, як важко Оліверові жити з перших днів життя, він залишений і нікому не потрібний, ніхто не цікавиться ним по справжньому і всі, хто його оточує, прагнуть лише нажитись на ньому, вдаючи це за благородство. Хлопчик знайомиться з усіма проявами цинізму та вважає, що так і має бути.

Він по дитячому наївний та до останнього вірить словам, а не очам. Але потім він знайомиться зі справжньою добротою та турботою і відтоді вирішує 75 присвятити своє життя добру. Він намагається бути чесним, служити іншим та бути вірним своєму вибору в різних випробуваннях та навіть хворобі і смерті. Він по-дитячому довіряє Богові та намагається віддячити всім, хто заслуговує добра. Він відмовляється від помсти і щиро співчуває навіть негідникам, коли їх наздоганяє відплата за їхні вчинки.

Діккенс не вважає, що всі, хто чинили несправедливо, обов'язково повинні померти. Усі мають право на покаяння і всі, хто каються, мають право на прощення та переродження. Зло, що чинив містер Домбі щодо своєї сім'ї, не менше, ніж зло, що чинив Монкс щодо Олівера, але один загинув, так і не покаявшись, а інший не лише покався і вижив, а ще й пізнав справжню радість бути батьком та дідом.

Спочатку, в силу віку, ми всі ділимо людей на поганих і добрих, і так робив Діккенс у своїх творах, згодом, як і всі, він побачив, що життя не таке просте і часто добрі люди роблять помилки, як і погані люди здатні на добрі вчинки. Та все ж, як жити, людина обирає сама, цінності вона теж обирає сама, а згодом, впродовж життя вона або підтверджує свій вибір, або міняє його. Таке право і здатність дав людині Бог, показавши наслідки кожного вибору і згодом спитає з кожного. Також дав право на помилку і за цю помилку сам заплатив життям, щоб людина мала можливість покаятись і продовжувати жити далі.

Герої романів Чарльза Діккенса теж живуть по-різному, бачать життя по-різному. Хтось змінюється в залежності від обставин, а хтось - ні. Романи наповнені персонажами та подіями, і через кожного Діккенс пропагує якусь істину, яка йому цікава і зрозуміла, образи пов'язані між собою і показують різні варіанти розвитку подій, та відповідальність розділяє між виховним впливом та самою людиною. З одного боку він показує згубний вплив системи та держави, а з іншого - не знімає відповідальності з самої людини.

Список використаних джерел

1. Варшавська О.Ю. Май серце, май душу...(Конспект уроку по вивченню роману Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста») // Зарубіжна література в навчальних закладах. - 1997. - №9. - с. 26-28.
2. Діккенс Ч. Великі сподівання. - К., 1986. - 477 ст.
3. Діккенс Ч. Лавка древностей. - М., 1981. - 624 с.
4. Діккенс Ч. Посмертні записки Пиквикського клубу. - М., 1984. - 750 с.
5. Діккенс Ч. Пригоди Олівера Твіста. - К., 1987. - 424 ст.
6. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник: В 2-х т. - За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. - Тернопіль, 2005. - Т.1. - 824 ст.
7. Ивашева В.В. Английский реалистический роман XIX века в его современном звучании. - М., 1974. - 464 с.
8. История зарубежной литературы XIX века: В 2-х ч. - Под ред. А. С. Дмитриева. - М., 1983. - Ч. 1. - 544 с.
9. История зарубежной литературы XIX века. - Под ред. М. Е. Елизаровой. - М., 1972. - 623с.
10. История зарубежной литературы XIX века. - Под ред. Н.А Соловьевой. - М., 1991. - 637с.
11. Пронкевич О.В. Застосовувати різні прийоми осягнення тексту (Матеріали до вивчення роману «Домбі і син» Ч. Діккенса) // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. - 1999. - №10. - с. 51-54.
12. Тугушева М. П. Чарльз Диккенс. - М., 1979. - 230 с.
13. Усі зарубіжні письменники. - За ред. О.Д. Міхільова. - Харків, 2006. - 384ст.

*Ткаченко Олександра Михалівна
аспірантка кафедри позашкільної
освіти
Навчально-наукового інституту
молодіжної та сімейної політики і
соціальної роботи*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Оружа Лариса Володимирівна*

«Мультимедійні технології як ефективний засіб засвоєння іншомовного матеріалу»

Кожен вчитель прагне, щоб з його уроків учні йшли з відчуттям впевненості у власних силах, з думкою, що вони дуже люблять його предмет, а люблять діти те, що їм вдається. Саме тому пошук найефективніших методів, способів і засобів навчання є безперервним.

Дослідження особливостей сучасного покоління здобувачів освіти є предметом робіт багатьох світових науковців, оскільки ці особливості вимагають нових підходів до викладання навчальних предметів, і зокрема іноземної мови. В Україні питання новітніх технологій навчання сучасного покоління дітей розглядалося зокрема такими науковцями, як Капітан Т.А., Пасічник О., Карпова О.О., Місюра Я.Ю. Капітан Т.А. досліджувала інноваційні форми навчання іноземної мови, Карпова О.О. розглядала можливості застосування мультимедійних засобів, доцільність впровадження гейміфікації у вивчення іноземних мов обґрунтувала Пасічник О, Місюрою Я.Ю. охарактеризовано особливості та потреби сучасного покоління здобувачів освіти.

Інтернет, комп'ютерні технології, соціальні мережі оточують дітей майже з народження, що сприяє широким можливостям здобуття необхідної їм інформації. З одного боку, це робить їх більш націленими на самостійне опанування знаннями, а з іншого, вимогливими до динамічності, актуальності та «цікавості» пропонованого навчального матеріалу та видів діяльності [4].

Сучасні діти стикаються з необхідністю засвоєння величезних об'ємів нової інформації. Вивчення іноземної мови є одним з викликів, з якими вони повинні впоратись. Для учнів початкових класів достатньо складно починати засвоювати іноземну мову одночасно з вивченням граматики української мови. З додаванням другої іноземної мови виникає ще більша необхідність у підтримці вмотивованості учнів до подолання труднощів у навчанні.

Мультимедійні технології можуть бути саме тим засобом, який здатен значно полегшити процес засвоєння іншомовного матеріалу, занурення у іншомовне середовище, подолання психологічного бар'єру, який стримує продуктивну комунікацію та впевненість у власних силах.

Поняття «мультимедіа» об'єднує в собі технічні засоби та текстову, фото-, відео-, графічну інформацію і може застосовуватись у найрізноманітніших стилях навчання іноземної мови [3].

Ознайомлення з новим лексичним матеріалом у формі мультфільму, перевірка засвоєної граматики за допомогою анімованої комп'ютерної гри, інтегрування вивчення іноземної мови в популярні серед дітей типи комп'ютерних ігор. Наприклад, розвиток іншомовного мовлення на основі гри-стратегії, в якій є взаємодія між гравцями, постановка цілей, яка передбачає здобуття та продукування засобів для створення свого міста/ферми/всесвіту. Процес створення свого світу в такій грі може передбачати залучення всіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності.

Комп'ютерні ігри в будь-якому разі займають значну частину вільного часу наших дітей. Інтегрування іншомовної мовленнєвої діяльності в ігри, якими учні захоплюються, може бути одночасно ефективним і не викликати труднощів та внутрішнього спротиву «складному навчанню», оскільки не сприйматиметься як необхідність докладання зусиль для вивчення складного предмету, а буде засобом поставлених собі цілей у певній стратегічній грі.

Гейміфікація, тобто застосування комп'ютерних ігрових технологій, заключає в собі великі можливості для вдосконалення процесу навчання, оскільки вона може сприяти підвищенню мотивації, урізноманітненню рутинних завдань і форм роботи. Процес гейміфікації має свої особливості та етапи, в той же час він ще потребує подальшого детального опрацювання і розвитку для доступного використання в навчальних закладах [2].

Водночас слід зазначити, що інноваційні мультимедійні технології найкраще сприятимуть підвищенню якості навчання іноземної мови у поєднанні з традиційними методами навчання [1].

Отже, різнобічне впровадження мультимедійних засобів у процес засвоєння іншомовного матеріалу є надзвичайно перспективним напрямком розвитку і вдосконалення навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Капітан Т. А. (2021). ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (194), 126-129. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-194-126-129>

2. Пасічник О. Гейміфікація процесу навчання іноземної мови студентів закладів вищої освіти / О. Пасічник. Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць

/ Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип.24 (1-2018). – Ч.2. – Кам'янець-Подільський, 2018. - С. 344-349

3. Карпова О. О. Мультимедійні засоби навчання іноземної мови майбутніх економістів / О. О. Карпова // Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки : [зб. наук. статей] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. - Вип. 111. - С. 52-58.

4. Misiura, Ya. Yu. Teaching english to generation Z = Особливості викладання англійської мови для покоління Z / Ya. Yu. Misiura // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. - Вип. 61. - С. 184-187.

*Ткачук Анастасія Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «Філологія»
Науковий керівник:
доктор наук, професор
Юферева Олена Володимирівна*

Засоби вираження внутрішнього світу героїв у творі «моя кузина рейчел» дафни дю мор'є

Актуальність теми дослідження зумовлена браком наукових робіт, присвячених вивченню проблеми засобів вираження внутрішнього світу героїв в романі «Моя кузина Рейчел» Д.дю Мор'є. Метою роботи є виявлення засобів вираження внутрішнього світу героїв у творі «Моя кузина Рейчел».

Головними героями твору є 25-річний юнак, Філіп Ешлі, та його кузина Рейчел. На прикладі зображення взаємин цих двох персонажів Д. дю Мор'є показує непорозуміння у стосунках між чоловіком та жінкою, а також неоднозначність у трактуванні вчинків та слів іншої людини. Найголовнішим прийомом, який одразу дає змогу читачам проникнути у свідомість героя, є оповідь від 1 особи. Це допомагає простежити внутрішній розвиток героїв та з'ясувати його причини. Наприклад, оповідь у творі ведеться від Філіпа Ешлі, що дозволяє зрозуміти його міркування та прослідкувати зміни, які відбулися у свідомості: «...майстер Філіп зник назавжди. Додому повернувся містер Ешлі» [1, с. 53]. Смерть кузена Емброуза, найближчої людини в житті Філіпа, мала колосальний вплив на розвиток його подальшого життя.

Найповніше характеризує Філіпа його дім, власні думки та емоції щодо свого помешкання. Він глибоко прив'язаний до рідного краю, про що свідчать такі слова: «Мені ніколи не хотілося бути де-небудь, окрім як вдома» [1, с. 11]. Дізнавшись про смерть Емброуза, слуги починають називати його «сер», оскільки тепер він єдиний господар будинку. Його почуття підкреслюють те, наскільки дім є важливим для його особистості.

Він унікав контакту з жінками. Зрештою, він навіть не прагнув до нього, позаяк виховувався в середовищі налаштованому дещо ворожо до жінок. Прикладом цього можуть слугувати слова Емброуза, який вважав, «що від них треба чекати лиха в домі» [1, с. 12]. Д. дю Мор'є показує зовнішність Філіпа через дзеркальність з Емброузом. Такий мотив двійництва [3] допомагає відобразити їхню схожість не тільки у зовнішності, а й у їхньому внутрішньому світі: «Ми були мрійниками, обидва – непрактичні, відлюдні,

сповнені величних теорій...» [1, с. 9]. Філіп розмірковує про їхню схожість, зазначаючи, що саме вона «призвела до мого падіння» [1, с. 9].

До того ж, варто згадати такий прийом як листи, які відіграють вирішальну роль у творі, адже вони розкривають важливу інформацію, раніше невідому для героїв, надаючи оповіді динамічності. Завдяки листам та реакції героя на них, виникає внутрішній конфлікт Філіпа, який призводить до його трансформації та змін внутрішнього стану. На початку твору він рішуче впевнений помститися Рейчел, але згодом під впливом нових фактів про неї, які відкриваються завдяки листам, він починає їй співчувати та закохується в неї.

Яскравим і суперечливим є образ Рейчел, яка відкриває раніше невідому сторону особистості Філіпа. Вже в перший вечір знайомства він думає: «Раптом я усвідомив...що цей вечір я планував провести зовсім інакше» [1, с. 82]. Спостереження за Рейчел змінюють почуття ненависті: «Колишній гнів здавався тепер марним, як і ненависть, а щодо страху-як я міг боятися когось, хто не дістає мені до плеча, і в кому не було нічого особливого, крім маленьких рук та почуття гумору?» [1, с. 83]. Значущою деталлю є зосередження Філіпа на руках Рейчел. Концентрація уваги на зовнішності показує наскільки він недооцінив свою кухню та, в силу своїх упереджень, постраждав від цього. Наприкінці твору сприйняття рук Рейчел змінюється: «Тепер, коли її рука лежала в моїй, я вперше відчув, що вона може призначатися й для інших справ» [1, с. 302]. Це усвідомлення прийшло після знахідки насіння рокитника. Отже, Філіп, який зачаровувався руками Рейчел як символом жіночності, розуміє, що її руки можуть бути причетні до вбивства.

Рейчел виступає жінкою, яка йде проти правил суспільства, не бажаючи знову виходити заміж. Отримавши від Філіпа маєток, вона радше бажає залишитися фінансово забезпеченою, аніж перебувати в шлюбі. Цей момент представляє проблему тогочасного суспільства, де жінка повністю залежала від чоловіка та його статку, адже не мала можливості заробити собі на життя [2]. Мрії Філіпа про одруження з Рейчел розбиваються, коли вона відмовляє йому, а Філіп зауважує що: «Те що я вважав обітницею...вона тлумачила по-своєму» [1, с. 254]. Ці слова показують те, наскільки помилковим може бути трактування дій інших людей, особливо коли вони не відповідають очікуванням. Згодом Філіп думає: «Ми були незнайомцями, нас нічого не пов'язувало. Вона приїхала з іншої країни, представниця іншої раси» [1, с. 255]. Під цими словами він мав на увазі всіх жінок та неможливість зрозуміти їх чоловікам.

Так і не давши відповіді на питання, яке Філіп задає собі ще на початку: «Чи була Рейчел винна?», – Д. дю Мор'є підкреслює наскільки суперечливою є людська природа, та, що прагнення зрозуміти внутрішній світ іншої людини є неможливим.

У творі Д. дю Мор'є використовує засоби внутрішньої характеристика героїв, які допомагають розкривати внутрішній стан героїв, їхню психологію, краще зрозуміти мотиви вчинків героїв та їхню поведінку. Ці засоби дають змогу відтворити мінливість свідомості героїв, описати їхній внутрішній конфлікт та розвиток. Зосередження на внутрішньому світі героїв та детальне його відтворення дає змогу припустити, що твір «Моя кухня Рейчел» належить до психологічного роману.

Список використаних джерел

1. Мор'є дю Д. *Моя кухня Рейчел* / пер. з англ. Максим Ларченко. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2017. 352 с.
2. Mandibaye S. Marriage as a Private Hell in Daphne Du Maurier's Novels: Rebecca and My Cousin Rachel. *Open Journal of Social Sciences*, 2019. 9, 510 – 522. doi: [10.4236/jss.2021.91036](https://doi.org/10.4236/jss.2021.91036).

3. Thornton J. *Daphne du Maurier and the Borders of the Uncanny, Gothic, and Weird*. URL: <https://www.tor.com/2022/08/01/daphne-du-maurier-and-the-borders-of-the-uncanny-gothic-and-weird/>

Ткачук О.Ю.
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова (Київ, Україна)
Науковий керівник:
канд. філ. наук,
доцент Макухіна Т. В.

Лінгвістичні засоби відтворення емотивності У романі В. Вулф “Місіс Деловей”

Емотивність - це стан емоційного збудження, який може викликати різні почуття, такі як радість, гнів, страх, сум, захоплення тощо. Це може бути спричинено такими факторами, як ситуації, дії людей, музика, мистецтво, література тощо. Емотивність є невід’ємною складовою літератури, де письменники намагаються викликати емоційну реакцію у своїх читачів. Описуючи героїв та їхні почуття, автори художніх творів можуть створювати різні зворушливі реакції, що дозволяє читачам краще зрозуміти та співпереживати з персонажами.

Поміж тих, чия увагу привернула проблема людських відчуттів та тим, хто зробив перші спроби дати визначення емоціям був Аристотель. Окрім цього, цей філософ розглядав емоції як важіль впливу на розумову та міркувальну здатність особистості, що можуть бути у супроводі радісних чи болісних переживань. У своїй праці "Етика Нікомаха" він визначив емоції як почуттєві стани, які спонукають до певних дій. Він також класифікував різні типи емоцій, такі як радість, смуток, страх, гнів та інші: "Емоції — це всі ті почуття, які настільки змінюють людей, що впливають на їхні судження, і які також супроводжуються болем або задоволенням; такими є гнів, жалість, страх і тому подібне з їх протилежностями" [1].

Ще одним визначним і впливовим вченим, але вже нашим сучасником, що займався темою емотивності був психолог та психолінгвіст Чарльз Озгуд, який присвятив свою увагу семантичній структурі емоцій, та проводив дослідження в галузі емоцій та їхнього впливу на людину. У своїй роботі “Численний аналіз емоцій” дослідник пропонує числову шкалу для вимірювання емоцій [2, с. 56]. Він стверджує, що емоції можна вимірювати за допомогою кількох основних критеріїв, таких як позитивність-негативність, виразність та активність, та інші.

Інший видатний та впливовий вчений, який зробив значний внесок у дослідження цієї теми є американський психолог, який присвятив своє життя вивченню емоцій та їх впливу на поведінку людини, був Роберт Плутчік. Він є автором відомої моделі емоцій, яка відома як "Колесо емоцій Плутчіка". Ця модель розглядає емоції як багатомірний простір, де кожна емоція має своє місце на колесі, що складається з 8 основних емоцій та їх взаємодії. Однією з відомих цитат Р. Плутчіка про емоції є наступне висловлювання: "Емоції важливіші за інтелект, оскільки керують діяльністю, вибором, рішеннями та спілкуванням, надають сенс і значення життю людини" [3, с. 3].

Використання засобів емотивності дозволяє авторам створювати більш повні та живі твори, що здатні вразити та залишити слід у серцях читачів. У більшості випадків основною причиною називають створення зв'язку з читачем. За допомогою емоцій автор може змусити читача переживати та співчувати героям, зрозуміти їх переживання та дії.

Серед письменників, які приділяють значну увагу емоціям героям своїх творів, особливо виділяється англійська письменниця та літературна критикиня - В'ірджинія

Вулф. Вона була відома своїм досить простим та зрозумілим стилем письма, який дозволяв її творам бути доступними та зрозумілими широкій аудиторії.

Авторка уникала складних та заплутаних речень, використовувала повсякденну мову та зображувала життя тих людей, які були знайомі їй з власного досвіду. Вона використовувала детальні описи та портрети своїх персонажів, що дозволяло читачам краще зрозуміти їхні мотивації та поведінку. Особливості стилю Вірджинії Вулф також полягають у використанні потоку свідомості, психологічного реалізму та експериментів з мовою та структурою тексту. Вона застосовує детальний опис персонажів та їхніх внутрішніх переживань, відображає їхню свідомість та асоціації.

Вулф була феміністкою і це пройняло багато її творів. Вона досліджувала жіночу психологію, проблеми гендерної нерівності, а також теми, пов'язані зі статевою ідентичністю та сексуальністю. В.Вулф була піонеркою використання техніки потоку свідомості в літературі, яка полягає в передачі монологу внутрішнього світу персонажа без участі нарративного голосу. Це створює враження розмови з головним героєм і дозволяє читачеві побачити світ його очима. Вулф прагнула детально описати психологію своїх персонажів, показати внутрішній світ, їх мотивацію й переживання. Це робить її творчість особливо цікавою для психологів та літературознавців.

У своєму романі "Місіс Деловой", Вірджинія Вулф використовує різноманітні мовні засоби для передачі емотивності персонажів, які характеризуються складною психологією та внутрішніми конфліктами.

Серед наявних засобів вираження емоцій можна виділити наступні:

1. **Порівняння:** e.g.1) "She made a sound like a kettle on the hob; bubbling, murmuring, always busy..." [4, p.103]; 2) "...she had borne about with her for years like an arrow sticking in her heart the grief..." [4, p.6]; 3) "She felt like a nun who has left the world and feels fold round her the familiar veils and the response to old devotions" [4, p.21]; 4) "Like a nun withdrawing, or a child exploring a tower, she went upstairs, paused at the window, came to the bathroom" [4, p.22];

2. **Епітети:** e.g. 1) "the superb summer's day" [4, p.10]; 2) "gleaming lakes and sky [4, p.136]; 3) "Admirable butlers, tawny chow dogs" [4, p.39];

3. **Вигуки:** e.g.1) "what a morning!" [4, p.43]; 2) "What a lark! What a plunge!" [4, p.3]; 3) "How strange it was!" [4, p.3]; 4) "How he scolded her!" [4, p.6];

4. **Повтори:** e.g.1) "Fear no more, says the heart. Fear no more, says the heart, committing its burden to some sea..." [4, p.28]; 2) "Nonsense, nonsense!" [4, p.9]; 3) "Stop! Stop!" [4, p.31]; 4) "You brute! You brute!" [4, p.67];

5. **Образи-символи:**

Годинник, який є головним символом роману, символізує час, який невпинно тікає і нагадує про неповерненність минулого. Він також є символом контролю, оскільки вказує, як швидко минає час. Місіс Деловой намагається контролювати своє життя, щоб не пропустити жодну мить.

Лілеї символізують чистоту і розкіш. Вони часто згадуються в романі в зв'язку зі спогадами Місіс Деловой про своє дитинство та юність.

Птахи у романі символізують вільну духовність та легкість, втілену в імпресіоністичному стилі письма Вірджинії Вулф.

Загалом, ці мовні особливості діють разом, щоб створити емоційний і захоплюючий досвід читання, дозволяючи читачу спілкуватися з персонажами на різні теми на більш глибокому рівні.

Отже, емотивні засоби вираження особистості є важливим елементом комунікації, що дає змогу висловити свої почуття та емоції в мові. Вони передають багато інформації про наш внутрішній світ, емоції та ставлення до того, про що ми говоримо або робимо. Крім того, ці засоби допомагають нам встановлювати зв'язки з іншими людьми, оскільки дозволяють нам передавати наше емоційне ставлення та реагувати на емоційні сигнали інших людей, що також зміцнює взаємини з ними.

Список використаних джерел

1. Aristotle, "The Nicomachean Ethics," translated by J.A.K. Thomson (Oxford: Oxford University Press). - 2009. 320 p.
2. Osgood, C. E. A theory of semantic differential. In Semantic Differential Technique: A Sourcebook. - 1962. - 56 c.
3. Plutchik, R. Emotion: A Psychoevolutionary Synthesis. - New York: HarperCollinsю - 1994. 440 p.
4. "Mrs Dalloway" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B4OOoZUTvdgBd2hPSVRGNFotLXM/view?resourcekey=0-BrK4jrXHGFhZlft-kj8wvA> .
5. Wood, James. How Fiction Works. Farrar, Straus and Girouxю - 2008. - 288 p.

*Токарська Вікторія Петрівна,
студентка IV курсу,
Спеціальності «Середня освіта.
Мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холодна Юлія Миколаївна*

«Психолого-педагогічні засади сприйняття епічних творів Учнями 7 класу»

В історії методики вивчення літератури існували такі періоди, коли не враховувались вікові та психологічні особливості школяра, а вся увага приділялась лише викладанню літературному матеріалу. Проте сучасні дослідники-методисти наголошують на необхідності приділяти особливу увагу вивченню вікових особливостей учнів. Одним із завдань нашого дослідження є дослідити та теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні засади сприйняття епічних творів на уроках зарубіжної літератури учнями 7 класу. Цю проблему досліджували такі науковці минулого і сучасності: літературознавець і критик Г. Гуковський, вчений-методист Є. Пасічник, психолог-соціолог І. Кон, літературознавець і педагог Т. Бугайко, , доктор філософський наук І. Зязюн та інші.

Вчений Г. Гуковський у своїй праці «Вивчення літературного твору в школі» зазначає, що при вивченні будь-якого твору потрібно враховувати його сприймання учнями. Після прочитання учень проникається твором, і саме це, на думку Гуковського, є сприймання літератури. [1]

Загалом, сприймання літератури є досить складним явищем, яке потребує індивідуального підходу. Під час педагогічної практики ми переконались, що одні учні глибоко занурюються в художній твір, а інші – лише поверхнево. Отже, на уроках важливо формувати в учнів здатність емоційно сприймати літературні твори.

Український вчений-методист Є. Пасічник у своїй праці «Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах» зауважив, що сприймання художніх творів учнями залежить від багатьох факторів. Одним із них є розвиток спеціальних вмінь та здібностей, до якого відносять творчу уяву, образне бачення та емоційну вразливість. Іншим важливим фактором є розвиток емпатії в учня, що означає здатність відчувати емоційний стан інших людей. Ця риса допомагає читачеві краще усвідомити вчинки героя та проинятись настроями твору. Безперечно, на сприйняття

художнього твору впливає читацька культура учня, тобто його вподобання та художні смаки. [3]

Не менш важливим фактором, який потрібно врахувати вчителю, є розвиток індивідуальних особливостей учнів. Саме від них залежить вибір і застосування методичних прийомів та видів робіт на уроці літератури. До прикладу, одним учням краще підійдуть вправи на розвиток уяви, іншим – на розвиток вміння узагальнювати певні факти та явища, тобто критичне мислення. [3]

При вивченні літературного твору винятково важливим є врахування вікових особливостей учнів, адже кожен вік має свої психологічні риси. Особливу увагу ми звертаємо на психолого-педагогічні особливості учнів старшого підліткового віку, до якого належать школярі 7 і 8 класів. Цей період вважається найсприятливішим у літературному розвитку. Це пов'язано не лише з тим фактором, що в цьому віці розвивається естетична культура, а й з тим, що цей період характеризується кінцевою фазою розвитку емоційного контакту з мистецтвом. [3]

На думку знаного психолога-соціолога І. Кона, найціннішим психологічним набуттям підлітків старшого віку є відкриття та розуміння власного внутрішнього світу. Вони здатні до глибокого занурювання в себе, насолоджуючись своїми почуттями та переживаннями. [2]

Згідно з теорією «Покоління» американських вчених Н. Хоува та В. Штрауса учні 7 класу належать до «покоління Z». Це так зване покоління «майбутнього», у якому унікальною частиною життя від самого народження є технологічний процес. Основними рисами представників даного покоління, які використовуються і в шкільному навчанні є відповідальність, інтерес до всього нового, здатність обробляти багато інформації, вміння виділити важливе та усвідомлення своїх бажань. [4]

Для успішності уроку літератури з учнями «покоління Z», вчителю варто дотримуватись певних правил. Зокрема, заохочувати допитливість в учнів, залучати до вирішення певних питань, враховувати той факт, що учні мають свою думку, говорити як із дорослими, навіть на глобальні теми та постійно використовувати наочні матеріали для привертання їхньої уваги. [4]

Загалом, цей віковий період особливо чутливий до психологічних та внутрішніх проблем. Ця характеристика проявляється під час сприймання літератури, зокрема підлітків цікавить більше психологічний контекст твору, а не зовнішні події. Розвиток інтересу до емоційного змісту творів гендерно відрізняється: у хлопців на 2-3 роки пізніше, ніж у дівчат, що пов'язано з фізіологічним дозріванням. [2]

Методист Є. Пасічник зазначив, що учні старшого підліткового віку значно ґрунтовніше аналізують художні твори. Проте інколи ще проявляється схоже сприймання творів, як у молодших підлітків, що характеризується однобічним підходом до оцінки героїв та недостатньою увагою до тексту. Старші підлітки здатні повноцінно висловлювати свої враження та думки про твір, але інколи можна зустріти наслідування чужих міркувань. [3]

У нашому дослідженні особливу увагу приділено сприйманню учнями епосу. Варто врахувати, що учень старшого підліткового віку розуміє загальний сюжет епічного твору та оцінює життєві явища, відображені в ньому. Проте труднощі можуть виникнути в розумінні взаємозв'язку сюжету з іншими поза сюжетними елементами, в усвідомленні логіки поведінки персонажів та у вираженні головної ідеї. Тому вивчення епічних творів у 7 класі варто будувати на взаємозв'язку всіх компонентів, що дозволяють створити цілісне зображення людського життя. [3]

Отже, ми можемо зробити висновок, що рівень сприймання епічних творів учнями 7 класу залежить від багатьох факторів. Зокрема, на це впливає розвиток індивідуальних, гендерних та вікових особливостей учнів, рівень сформованості їхньої емоційної сфери, розвиток уяви та образного бачення.

Список використаних джерел

1. Гуковский Г.А. Изучение литературного произведения в школе: Методологические очерки о методике. – Тула: Автограф, 2000. – 224 с.
2. Кон И.С. Психология старшеклассника. – М.: Просвещение. - 1982. – С. 58-59.
3. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник. — К.: Ленвіт, 2000. — 384 с.
4. Howe, Neil; Strauss, William (1991). Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York: William Morrow & Company.

*Токарська Іванна Петрівна,
студентка V курсу,
Спеціальності «Середня освіта.
Мова та література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Холодна Юлія Миколаївна*

«Сучасна дитяча література у шкільному вивченні»

Сучасна дитяча література – особлива, вона займає значну роль в житті кожного учня. Сьогодні школярі мають змогу познайомитись як з відомими на весь світ класичними зразками літератури, так і з сучасними творами, які тільки входять в коло читацької аудиторії.

Звернення до цієї теми викликано тим, що, не дивлячись на розмаїтість дитячої літератури, сьогодні вона залишається поза сферою інтересів науковців, тому вважається малодослідженим феноменом.

До проблеми дитячої літератури зверталися такі вчені-літературознавці та вчені-методисти: Н. Ф. Попович, О. М. Папуша, Т. Б. Качак, У. С. Гнідець, В. М. Винник, В. В. Кизилова, Н. О. Півнюк, О. О. Ісаєва, Ж. В. Клименко, А.О. Мельник, О. К. Бицько, Н. П. Марченко та інші.

Сьогодні існує багато суперечок щодо визначень понять «дитяча література» та «література для дітей». Деякі дослідники вважають, що це синонімічні поняття, інші – розрізняють їх. Наприклад, Ю. І. Ковалів, український літературознавець, поет та критик, у «Літературознавчій енциклопедії» подає різні трактування понять «дитяча література» та «література для дітей». Дитяча література – це різні за жанрами твори, написані для дітей, які мають відповідну тематику і відповідають життєвому досвіду дітей[3]. Багато дослідників вказують, що в це коло входять і твори дорослої літератури, які з часом стали дитячими.

Український літературознавець Винник, у своїй статті «Дитяча Список використаних джерел до проблеми бінарності текстів» наголошує на причинах популярності сучасної дитячої літератури і виділяє такі основні риси:

- запозичення сюжетів та образів;
- казково-міфологічний часопростір;
- інтертекстуальність;
- відсутність тематичних кордонів;
- наявність фантастики та гумору;
- увага до особливостей цільової аудиторії;
- інноваційність тощо[1].

Дитяча література виконує ряд функцій. Традиційними вважаються освітня та виховна, адже дитяча література має дидактичний характер, що відрізняє її від іншої

літератури. Не менш важливою є естетична функція - формування уявлень про прекрасне, розвиток творчості та уяви. Виділяють ще риторичну функцію, коли читання творів надихає на створення власної літератури. Однією з основних функцій є комунікативна. Крім вищезгаданих основних функцій, науковці виділяють ще одну, не менш важливу, розважальну функцію. Оскільки література носить не лише навчальний та виховний характер, але й приносить насолоду та задоволення[2].

Однією з характеристик сучасної дитячої літератури є її мультимедійність, адже сьогодні ми простежуємо особливий зв'язок творів для дітей з медіа. В це коло входять різноманітні кінофільми, комп'ютерні та настільні ігри, фан-чати, анімації тощо. Крім того, широке розповсюдження мають Інтернет-жанри, а також книжки-ігри, в яких читач виконує роль головного героя. Все це робить книгу світовим бестселером.

Літературознавці виокремлюють такі основні жанри дитячої літератури: казка, вірш, повість, оповідання, новела, роман. Тут варто зазначити, що сучасна дитяча література має свої жанрові модифікації: повість-казка, фентезі, пригодницько-шкільна повість, дитячий детектив, фантастична повість тощо.

Вченим-методистам і вчителям-практикам важливо сьогодні розробити методичні рекомендації до вивчення художніх творів сучасної дитячої літератури, зокрема тих, що представлено в шкільній програмі для 5 класу.

Методичної розробки потребує, на нашу думку, твір, який займає почесне місце серед сучасної дитячої літератури, а саме книга британського письменника Роальда Дала «Чарлі і шоколадна фабрика», написана для дітей. Вона стала настільки популярною серед читачів, що в 1971 році була створена перша екранізація, а згодом і художній фільм. За жанром «Чарлі і шоколадна фабрика» - літературна казка, а саме – повість-казка, яка містить такі особливості: наявність двох світів: реального та вигаданого; головний герой, яким здебільшого виступає дитина постійно потрапляє в складні ситуації, вихід з яких мусить знайти сам. Ми простежуємо, як маленький Чарлі Бакет бореться з голодом та бідністю в його сім'ї. Повість-казка мотивує нас задуматися про проблеми сім'ї, виховання, взаємини дорослих та дітей, аморальної поведінки, дружби.

Отже, розглянувши коло наукової літератури, можемо зробити висновок, що в шкільну програму із зарубіжної літератури включено багато творів сучасної дитячої літератури, адже вона займає вагоме місце в царині літератури в цілому. На сьогоднішній день актуальним є розробка методики викладання цих творів в курсі «Зарубіжна література».

Список використаних джерел

1. Винник В. М. Дитяча література : до проблеми бінарності текстів // Вісник Житомирського держ. університету. Філологічні науки. 2011. Вип. 60. С. 197–199.
2. Качак Т. Б. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти: збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2013. 132 с
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К.: ВЦ «Академія», 2007. С. 285

*Ходанович Дарина Сергіївна
студентка ІV курсу
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доцент
Кодалашвілі Оксана Богданівна*

«Роль дискусії у процесі формування комунікативної компетентності в говорінні старшокласників»

Актуальність дослідження. Дискусія є одним із методів інтерактивного навчання та допомагає учням формувати власну точку зору, вирішувати різноманітні завдання, комунікувати з співрозмовниками. Окрім цього, застосування методу дискусії підвищує мотивацію старшокласників до вивчення предмету та розвиває їх творчу активність.

У зв'язку з широким застосуванням інформаційних технологій упродовж останніх десятиліть, спостерігається активізація комунікативної компетентності учнів. Відповідно до цього підвищення ефективності результатів навчання іноземної мови залежить від доцільності вибору та застосування сучасних інтерактивних методів та технік навчання, до яких належить і дискусія. **Мета** нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та перевірці на практиці ефективності застосування дискусії як методу інтерактивного навчання на уроках англійської мови в старшій школі.

Комунікативність передбачає опанування певними комунікативними вміннями, що у свою чергу є здатністю встановлювати зв'язки, застосовувати власні здібності з метою ефективного спілкування. У процесі формування комунікативної компетентності відбувається опанування навичками та вміннями застосовувати мовні засоби в усному мовленні, розвиваються вміння та навички монологічного й діалогічного мовлення. Крім цього, відбувається ознайомлення з нормами мовленнєвого етикету в комунікативних ситуаціях [3].

Для досягнення мети нашого дослідження, а також для досягнення ефективних результатів навчання англійської мови, важливу роль відіграє врахування психолого-вікових особливостей старшокласників, які полягають у тому, що в старшому шкільному віці продовжується розвиток абстрактного та логічного мислення [1, с. 136]. Як наслідок, у старшокласників відзначаються філософські роздуми, бажання дискутувати на абстрактні теми, а також обговорювати важливі питання. У цьому контексті важливо враховувати специфіку розвитку школярів у процесі відбору навчального матеріалу, у формуванні тематики для проведення дискусій на уроках іноземної мови, що у свою чергу підвищить мотивацію та, відповідно, успішність учнів [2].

Дискусія є одним із видів міжособистісної комунікації, яка є основною в сучасному процесі навчання. Одним із основних значень дискусії є не лише всебічне вирішення проблеми, а й мотивування учнів до роздумів, до перегляду своїх переконань, до визначення своєї точки зору. Крім цього, учні навчаються відстоювати свої переконання аргументовано, поважати право інших на власні погляди [1, с. 139].

У процесі розробки підсистеми вправ необхідно враховувати етапи формування комунікативної компетентності в говорінні, а саме у діалогічному та монологічному мовленні. У нашому дослідженні ми спираємось на класифікацію етапів, запропоновану С. Ю. Ніколаєвою, а саме: нульовий, перший, другий та третій. Зважаючи на те, що пробне навчання здійснюється для учнів 10 класу, у яких вже сформовані певні навички та вміння, вважаємо за доцільне не включати нульовий етап у процес створення завдань для формування навичок говоріння за допомогою дискусії, оскільки у старшокласників вже добре сформовані навички реплікування. Відповідно до етапів пропонуємо застосовувати рецептивно-продуктивні умовно-комунікативні вправи, спрямовані на обмін репліками, рецептивно-продуктивні комунікативні вправи нижчого рівня тобто зі застосуванням опор, а також рецептивно-продуктивні комунікативні вправи вищого рівня, тобто без застосування вербальних опор та продуктивні комунікативні вправи [4].

Таким чином, з метою досягнення ефективною ролі дискусії як методу інтерактивного навчання на уроках іноземної мови у старших класах, учителям необхідно враховувати психолого-вікові особливості учнів, основні принципи імплементації дискусії, дотримуватись етапів у процесі відбору навчального матеріалу та розробки вправ.

Список використаних джерел

1. Green C., Christopher E. Developing discussion skills in the ESL classroom. *ELT Journal*. 2007. V. 51 (2). P. 135–143.
2. Menggo S. The effect of discussion technique and English learning motivation toward students' speaking. URL : <http://jurnal.unikastpaulus.ac.id/index.php/jpkm/article/view/93> (дата звернення: 01.03.2023).
3. Леган В., Годованець Н. Дискусія як активний метод вивчення іноземних мов. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород, 2019. Вип. 17. С. 249–258.
4. Николаева С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид 2-е, випр.. і переоб. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.

*Хребтань Анна Анатоліївна,
студентка I курсу,
спеціальності «Середня освіта
(за предметними спеціалізаціями)»*

*Науковий керівник:
асистентка кафедри педагогіки педагогічного факультету,
аспірантка 015 Професійна освіта,*

Силенко Юлія Володимирівна

«Особливості формування педагогічних здібностей майбутніх вчителів іноземної мови»

Актуальність проблеми. Педагогічні здібності майбутніх учителів іноземної мови , повинні дозволити більш об'ємний і цілісний виклад інформації учням. В умовах нових стандартів навчання та різноманітності подання матеріалу , формування здібностей наступного покоління педагогів має відбуватися з певними особливостями . В кінцевому результаті - це може спричинити підвищення рівня освіти та змінити показники рівня знань іноземних мов серед студентів.

Мета дослідження - проаналізувати особливості формування педагогічних здібностей серед майбутніх вчителів іноземної мови .

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо виклад вчених щодо тлумачення поняття “ педагогічні здібності” . Вперше намагався сформулювати зміст педагогічних здібностей М.Д Левітов ще у 50-тих роках ХХ століття. Тоді він сформував поняття так , що це низка якостей , які задіюють різні сторони особистості викладача і перш за все розумову діяльність : винахідливість , швидке орієнтування , розуміння учня , творчий склад мислення, організаційні здібності . О.І.Щербаков до ознак педагогічних здібностей відносив стійкий інтерес і схильність до роботи з дітьми, спостережливість і терплячість, здатність до аналізу, систематизації і узагальнень, творчу уяву, педагогічний такт [2, с. 134-144]

Якщо розглядати сучасників то опрацьовували це питання Пальшкова І.О. та Шпак В.П., то вони тлумачать педагогічні здібності, як «сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості вчителя, що відповідають вимогам педагогічної діяльності та визначають успіх в оволодінні цією діяльністю» [1, с. 20]. Куценко С.В вважає , що це “ сукупність якісно-впливових на навчально-виховний процес, зокрема творчих якостей особистості педагога, спрямованих на формування професіоналізму та педагогічної майстерності майбутнього вчителя.”[2 , с. 134-144].

Отже, проаналізувавши всі твердження , ми можемо зробити висновок , що

педагогічні здібності - це сукупність індивідуальних особливостей особистості вчителя , які спрямовані на вимоги педагогічного процесу та дають можливість бути майстерним у своїй справі та отримати певний успіх в ній.

Особливістю формування педагогічних здібностей майбутніх вчителів іноземної мови, перш за все, є система підготовки вчителя. Вона передбачає комплексний розвиток його педагогічних здібностей, які будуть удосконалені в процесі практичної діяльності. Для того аби розвинути здібності потрібно сформувавши мотиви до вивчення педагогічних дисциплін, бо це важливо, щоб вчителі розуміли для чого вони набувають постійно нових знань та вмінь. Також треба звернути особливу увагу на підготовку сучасного вчителя іноземної мови, вона має відбуватися з урахуванням сучасних вимог до його кваліфікації : моральні цінності, знання свого предмета, володіння новими методиками навчання іноземної мови, мотивація , налаштованість на поступовий процес.

Ще однією з особливостей формування педагогічних здібностей є формування їх у процесі теоретичної підготовки поєднаної з практичною діяльністю. Також для розвитку академічного виду педагогічних здібностей потрібно вчителям іноземної мови використовувати існуючі матеріали , проте адаптувати їх до потреб студента. Навчальні матеріали повинні також бути цікавими , сучасними, стимулюванням для майбутніх вчителів , аби вони самі прагнули вчити мову, а потім внаслідок викладали її в закладах освіти [3, с. 141-145].

Особлива увага до формування педагогічних здібностей вчителів іноземної мови повинна бути звернена на комунікативні здібності , адже мова це перш за все можливість спілкування і обмін думок. Для того аби розвинути комунікативні можливості сучасних учителів іноземної мови, ми можемо використовувати інтерактивні методи навчання, до прикладу дебати або дискусії , які будуть практичним застосуванням та покращенням навичок, що уже має студент філологічного факультету. Також тренінги з комунікації допоможуть майбутнім вчителям розвинути навички ефективного спілкування , а також розуміння різних типів комунікації для досягнення різних цілей [3, с. 141-145].

Також особливістю формування педагогічних здібностей є розвиток гностичних здібностей , вони повинні виховуватися у майбутніх вчителів для швидкого оволодіння методами навчання учнів , творення матеріалів навчання та для збору інформації про учнів і себе [3, с. 141-145]. Для того щоб розвинути гностичні навички ми можемо застосовувати практику самостійного опрацювання матеріалу. Тобто ми студентам даємо інформацію , проте вони самі повинні виділити основне і опрацювати додаткові матеріали. І завершальна особливість розвитку педагогічних здібностей у вчителів іноземної мови - це виховання критичного мислення , адже в подальшому це забезпечить більш ефективний виклад матеріалу учням.

Висновки. Отже, формування педагогічних здібностей у майбутніх педагогів іноземної мови , це важливий і комплексний процес . Його забезпечення є необхідним для створення кваліфікованих спеціалістів в майбутній роботі. Особливості формування полягають в розумінні важливості осягнути різні типи методів навчання. Також основою особливості навчання педагогів іноземної мови полягає в розумінні , що мова це перш за все один з найосновніших моментів мовлення. Тому відштовхуючись від цього ми робимо висновки, що комунікативні навички повинні бути найкраще розвинені . Проте мова - це дуже комплексно , тому навчання майбутніх вчителів повинно мати виховання різних типів навичок.

Список використаних джерел

1. Філатова Л. С. Педагогічна майстерність : навч. посіб. Харків, 2021. 90 с.
2. Сучасний стан формування професійно орієнтованої англійської компетентності в самостійній роботі студентів технічних спеціальностей. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4. С. 134–144.

3. Силенко Ю. В. Формування професійної культури і професіоналізму майбутніх викладачів закладу вищої освіти у процесі професійної підготовки // *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії / гол. ред. Н.М. Дем'яненко.. – Випуск 15-16 : VII Морозівські читання : “Педагогіка у відкритому освітньо-науковому просторі: сутність, проблеми, майбутнє”, 18-19 листопада 2022. Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. С. 141-145. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/38529>*

*Цехмейстрок Тетяна Ігорівна
студентка групи 2зан2вМСО
факультету іноземної філології*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ніколаєнко Віта Валентинівна*

«Комп'ютерне тестування як інноваційний засіб вимірювання знань з англійської мови студентів-філологів»

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають від людини вміння орієнтуватися у великих об'ємах інформації, критично мислити, діяти в незвичних ситуаціях. Педагогам необхідно орієнтуватися на допомогу в особистісному зростанні та формування в учнів власного світогляду. Відстежити динаміку розвитку кожного з них можливо за допомогою одного з компонентів педагогічного процесу – діагностики.

Актуальність впровадження комп'ютерних тестів англійської мови покликана вимогою часу – необхідністю використовувати тестові технології для якісної підготовки учнів до ЗНО. Умови, в яких ми живемо спонукають до нових пошуків продовжити навчання в сьогоденні.

Об'єктом дослідження є процес підготовки студентів-філологів за допомогою впровадження комп'ютерних технологій у процес формування професійної компетентності.

Предмет дослідження – це методика застосування комп'ютерних технологій.

Метою дослідження є розробка методики використання комп'ютерного тестування для вимірювання знань англійської мови студентів-філологів. Визначити та теоретично обґрунтувати шляхи використання комп'ютерного тестування для оцінки та діагностики навчальних досягнень студентів-філологів під час контролю знань англійської мови.

Комп'ютерне тестування належить до адаптивної моделі педагогічного тестування. Ця модель спирається на класичну модель з урахуванням складності завдань. При застосуванні комп'ютерного тестування тестові завдання з певними характеристиками послідовно зображуються на екрані комп'ютера, а рівень підготовки студента-філолога із зростаючою точністю оцінюється відразу ж після комп'ютерної відповіді [1].

Комп'ютерне тестування розширює можливості контролю та оцінювання рівня навчальних досягнень студентів, є альтернативою традиційним методам перевірки, воно може проводитись з урахуванням різних видів (поточне, тематичне, семестрове, річне) та форм (індивідуальне або колективне) контролю, як інструменту оперативного керування. Такий метод оцінювання швидко, об'єктивно й ефективно діагностує результати навчальної діяльності студентів. У перспективі метод комп'ютерного тестування доречно запровадити для здійснення масштабних моніторингових досліджень рівня навчальних досягнень на регіональному рівні.

Саме комп'ютерне тестування спрямоване і служить засобом для перевірки вивченої теми або розділу навчальної програми, ліквідацію прогалин у знаннях та навичках студентів. Крім того тестування є додатковим засобом організації

навчального процесу в межах традиційної освітньої системи. Таке тестування та контроль знань мають середній ступінь інтерактивності, відносно низьку вартість та досить розвинену інфраструктуру. Розробка комп'ютерних тестів є одним із провідних напрямків діяльності навчальних закладів, що опановують дистанційне навчання [2].

Список використаних джерел

1. Новітні інновац. осв. технології: проблеми, розвиток та досвід впровадження. Матеріали 37 міжнародної науково-практичної конференції. Част. I. – Полтава. – 2012.– 323 с.; Част. 2. – 253 с.
2. Фетісов В.С. Комп. техн. в тестуванні: навч.-метод. посіб. Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2011. 140с.

*Чорна Оксана В'ячеславівна
студентки II курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта (англійська мова і література)»*

*Науковий керівник:
кандидат філ. наук, доцент
Загребельна Наталія Костянтинівна*

Барокова концепція світу в релігійно-філософській драмі п. Кальдерона «життя – це сон»

Світогляд XVII століття пронизаний відчуттям трагічного протиріччя людини і світу, в якому вона підпорядкована середовищу, суспільству, державі. Найважливіші зміни у світогляді, які лягли в основу стилю бароко, відбулися саме в XVII ст. Найголовніше, що змінюється у XVII ст., – це розуміння людини, її місця у світі, співвідношення людини та суспільства. Особистість епохи Відродження характеризується повною єдністю та цілісністю, де відсутні складність та розвиток. Людина епохи Відродження відчувається у гармонії з природою. Доля людини залежить лише від її чеснот, талантів, енергії [3].

Поведінка барокової людини підпорядкована жорстким правилам, вона нагадує нам персонажа лялькового театру через свою штучність та механістичність, але в той же час і його «чаклунство» та ілюзорність. У цьому полягає двоїстість і загадковість бароко: незважаючи на свій раціоналізм і механістичність, воно бачить містичні глибини буття.

У драмі Кальдерона показано залежність людини від вищих сил, долі й божественного провидіння. Життя людини – непізнання таїна, воно лише «сон», де немає нічого певного і сталого. Світ, як і доля, суперечливий і мінливий, і особистість постійно відчуває на собі цю мінливість. Людина не є вільною у власних вчинках, ніби прикута ланцюгами до своєї долі. Людина у світовідчутті бароко – піщинка у всесвіті, підвладна мінливості долі. Життя коротке і швидкоплинне, в ньому панує безжальний рок. Звідси поширені в літературі та живописі сюжети «memento mori» та «vanitas» («суєта») (від «vanitas vanitatum et omnia vanitas» – «Суєта суєт, – все суєта!» (Еккл. 1:2)).

На прикладі п'єси можна побачити втілення світоглядних і художніх принципів бароко. Кальдерон наголошує на тому, що світ – одвічна таїна, його не можна досягнути розумом. Світ – лише мана. «Хто живе тут – лише марить». Світ – лабіринт, де блукає людина. Усі ці формули, характерні для епохи бароко, яскраво втілено у драмі Кальдерона.

Стиль бароко неоднорідний і досить суперечливий. З одного боку, барокові твори мистецтва втілюють прагнення дворянства перекопати у своїй зверхності та пишноті, у своїй витонченості та обраності (преціозна поезія, галантно-героїчний роман, помпезні пам'ятки архітектури). З іншого, містять у собі спроби творчо переосмислити підсумки кризи, збагатити у світлі його історичних уроків гуманістичні уявлення про людину та дійсність. З третьої, знаменували собою перехід до світського облаштування побуту. У стилі бароко починають створюватись міста, будинки, внутрішні інтер'єри, живопис, ікони, бароко знаходить відгуки й у народній творчості.

Усвідомлення тези «життя – це сон», яка стає панівним умонастроєм доби, доводить марність життя, його швидкоплинність, водночас безмежність і вічність потойбічного, де ціняться передусім надбання душі, а слава й матеріальні блага втрачають свою значимість. Саме завдяки цій тезі герой філософсько-алегоричної драми П. Кальдерона «Життя – це сон» Сехисмундо, пройшовши складний шлях переродження від звіра до праведника, відкриває для себе головне правило життя: за будь-яких обставин залишатися людиною [1].

Конфлікт та ідейно-сюжетна лінія твору П. Кальдерона передають складну боротьбу в душі барокових героїв між спокусами (злом) та праведністю (добром), внаслідок якої вони усвідомлюють марність земного буття та високе призначення служити Богові. Власне через образ головного героя, перипетії його долі, зречення автор утверджував головні християнські ідеали, допомагаючи долати розгубленість та відчай, знаходити гармонію на землі, водночас заслужити вічне життя та славу в потойбічному світі. Твір позначений похмурістю та песимізмом, оскільки навколишня дійсність, сповнена спокус і злих сил, видається химерною, зловісною, незрозумілою та ворожою, позбавленою закономірностей.

Список використаних джерел

1. Данченко І. Трагічна іронія людської долі / До аналізу ідейно-естетичних засад філософської драми «Життя - це сон» П. Кальдерона). Тижневик «ЗЛ». 2000. № 9.
2. Ніколенко О.М. Літературні епохи, напрями, течії. Тема. 2004. №1.
3. Перлини іспанської барокової поезії: Луїс де Гонгора, Педро Кальдерон, Хуана Інес де ля Крус // Всесвітня література та культура. 2004. № 12. - С. 32-33
4. Назарець В. М. Література бароко. Зарубіжна література. 2010, №7-8. С. 280
5. Захарченко Н. «Життя – це сон» П. Кальдерона – вірєць барокової драми. Тижневик «ЗЛ». 2001. № 42.

Чубай В.І.

*аспірантка кафедри романо-германської філології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Науковий керівник:

канд. філософ. наук, доцент Страшко І.В.

Концепт *спогад* в українській та французькій мовах (на прикладі вибраних творів Ф. Бегбедера і Ю. Андруховича)

Сучасною наукою окреслено коло проблемних питань щодо дослідження мови, які пов'язані з питаннями комунікації, вербалізацією перекладу мовних картин світу (свого / чужого), відтворенням авторського світосприйняття у сукупності з прагматичними, соціокультурними та психологічними чинниками (данилюк, 2010).

Метою розвідки є розгляд концепту *спогад* в українській і французькій мовах крізь призму відображення емоційної і чуттєвої сфери людини у творах ф.Бегбедера і ю.андруховича.

відповідно до академічного тлумачного словника української мови концепт це формування, загальне поняття, думка (академічний тлумачний словник української мови). Мовознавці відкреслюють, що концепт є поєднанням слова та його значення, внутрішньої та зовнішньої форми. Т. Радзієвська, т. Яворська, вивчають концепти як знаки мовної культури. Концепт *спогад* як компонент комунікативного дискурсу виступає у тексті феноменом емоційного образу, що складає концептуальний простір та єдність творів.

Необхідно зазначити, що феномен текстів ю. Андруховича та ф. Бегбедера є явищем суб'єктивним, існує в уяві авторів і відтворюється на грані поведінкових ситуацій тексту та емотивного аспекту сприйняття (поляничко, 2011). У текстах домінують спогади письменників. Тому стрижневим компонентом їхніх текстів виступає концепт *спогад*, що відтворює філософські роздуми авторів, їх особисті відчуття та сприйняття оточуючого середовища й разом створює індивідуальний авторський стиль. Обидва письменники поринають у спогади з переосмисленням ситуативної моделі, з наданням власної оцінки. Ритміко-мелодійність текстів української та французької мови створює поетичні символи з новим семантичним значенням, з відтворенням особливостей національного характеру. Українській та французькій мовам притаманний плавний розповідний стиль, який тягнеться у руслі часу роздумів, спогадів.

Розглянувши назви творів ф.Бегбедера і ю.андруховича можемо зазначити, що вони носять метафоричний характер як авторський погляд на події. Так, наприклад, назва роману «windows on the world» ф. Бегбедера стає метафоричною, як відтворення його філософських задумів. Назви творів ю.андруховича також носять метафоричний характер, вони начебто окутані якоюсь таємницею: «дванадцять обручів», «лексикон інтимних міст», «коханці юстиції». Ці фразеологічні словосполучення складають лексико-семантичне поле з відтворенням контекстуальної смислової ситуації - мандрів.

Свої спогади про мандрівки, філософські роздуми митці передають з перших строк як дещо сокровене (інтимне). Застосовуючи лексико-стилістичні особливості української мови, ю. Андрухович передає українські архетипи, що надають творам особливого колориту: «і небо лоскочуть віі», «сонце мережує з тінню», «земля собі пілігримить» (андрухович, 1997).

отже стрижневим компонентом творів ю. Андруховича та ф. Бегбедера виступає концепт *спогад*, що зображає філософські роздуми авторів, їх особисті відчуття та сприйняття оточуючого середовища й тим самим створює індивідуальний авторський стиль. Обидва автори поринають у спогади з переосмисленням ситуативної моделі, з наданням власної оцінки.

Перспективи подальшого дослідження у цьому напрямі полягають у визначенні та переосмисленні текстових компонентів, які складаються з лексично-семантичних та синтаксично-стилістичних особливостей перекладу творів ю. Андруховича та ф. Бегбедера.

Список використаних джерел

1. Андрухович ю. «екзотичні птахи і рослини з додатком індія», 1997 url https://chtyvo.org.ua/authors/andrukhovych/ekzotychni_ptakhy_i_roslyny_z_dodatkom_india.pdf (дата звернення 24.03.2023).
2. Академічного тлумачного словника української мови url <http://sum.in.ua/s/koncept>
3. Бегбеде ф. Windows on the world /пер. З фр. Р.в. мардер, о.м. ногіна. Фоліо, 2006. 190 с.
4. Данилюк і.в. концепт «сміх як складник міжособистісної комунікації у художньому тексті (на матеріалі прози початку ххі століття). Прикарпатський вісник нтш № 2 (10), 2010. С.107-115

[urlhttps://www.pvntsh.nung.edu.ua/index.php/word/article/download/1577/1550](https://www.pvntsh.nung.edu.ua/index.php/word/article/download/1577/1550) (дата звернення 21.03.2023).

5. Качан і.м. лінгвістичний аналіз тексту. Київ, видавничий центр «знання», 2008. – 214 с. Url : https://chtyvo.org.ua/authors/kochan_iryna/linhvistychnyi_analiz_tekstu.pdf (дата звернення 22.03.2023).

6. Науменко а. М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики). Вінниця, видавництво «нова книга», 2005. – 416 с.

7. Полянничко о. М. Феноменологічний підхід до вивчення механізмів становлення цінностей особистості. Проблеми сучасної психології, 2011. Вип. 13. С. 260 – 269.

Url: https://elibrary.kubg.edu.ua/867/1/o_polianishko_fpdvmsco_13_gi.pdf (дата звернення 25.03.2023).

*Шаповалова Анна Сергіївна
студентка III курсу,
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доцент
Александрова Лорина Галіківна*

«Використання рольових ігор для формування лексичної компетентності учнів 5-го класу»

Актуальність дослідження. Відповідно до сучасної освітньої концепції школи, одним з компонентів мети навчання іноземних мов є формування та розвиток особистості, здатної брати участь у міжкультурному спілкуванні, тож виникає потреба у застосуванні таких методів, що не тільки активізують діяльність та мислення здобувачів освіти, але й підсилюватимуть інтерес до вивчення ІМ. Саме такі можливості і відкриває рольова гра.

В зв'язку зі стрімким розвитком науки та зміною вимог до сучасного уроку іноземної мови питання використання рольових ігор та формування лексичної компетентності постає неабияк актуально. Тому, **мета** нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та перевірці на практиці ефективності використання рольових ігор для формування лексичної компетентності учнів 5-го класу.

Лексична компетентність (ЛК) – являє собою здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості [2, с. 215]. У сучасній методиці виділяють наступні етапи оволодіння іншомовною лексичною компетентністю: 1) етап ознайомлення учнів з новими лексичними одиницями (ЛО), на якому відбувається формування знань про лексичну систему ІМ, правил користування нею, семантизація ЛО (розкриття значення ЛО), демонстрація особливостей її використання; 2) етап автоматизації дій учнів з новими ЛО (формування навичок), яка відбувається на рівні: а) словоформи, вільного словосполучення, фрази/речення, б) понадфрази (діалогічної або монологічної єдності) і мінітексту [2, с. 223].

Існує значна кількість визначень поняття «рольова гра», але у своєму дослідженні ми спиралися на визначення О.Б. Тарнопольського, за яким: *рольова гра – «вид навчальної діяльності, в якій учасники діють та спілкуються у межах обраних ними / заданих їм ролей, керуючись характером обраної ролі та логікою ситуації і середовища діяльності»* [3].

Варто зазначити, що існує багато класифікацій рольових ігор у методичній літературі. Залежно від ігрового сюжету виділяють наступні види рольових ігор: ігри, що відображають працю дорослих, професійну діяльність людей (моряків, будівельників,

космонавтів і т. п.); ігри, що відображають побут людей, ігри в сім'ю; ігри, нав'язані літературно-художніми творами (на героїчну, трудову, історичну тематику); ігри на теми кіно, теле- і радіопередач [1].

У своєму дослідженні ми вирішили розглянути ті рольові ігри, які сприятимуть формуванню лексичної компетентності учнів 5-го класу та будуть практичним доповненням до конкретних тем, що вивчаються. Такі ігри не лише допомагатимуть активізувати лексичний матеріал з теми, але й створюватимуть цікаву навчальну атмосферу для учнів.

Гра 1: Першу гру доречно застосувати під час вивчення теми «Food and drinks». Гра має назву «Life of celebrities». Її суть полягає в тому, що вчитель розділяє клас на дві групи: учні 1-ї групи переймають на себе роль відомих журналістів, котрі беруть інтерв'ю в прямому ефірі відомого talk-show, в свою чергу учні 2-ї групи гратимуть роль зірок, котрі розповідатимуть про свою дієту, улюблені та неулюблені продукти харчування, кафе чи ресторани. Наприклад:

T: Let's imagine that we are on a popular talk show about the lives of famous people. Someone will be a very famous journalist interviewing a celebrity about his or her diet, favorite dishes and foods he or she hates.

P1: Good day everyone. This is our talk show "Life of celebrities", my name is _____. Today, a famous person _____ is visiting us.

P2: Hi, everyone!

P1: So, tell us please about your special diet! What do you usually have for breakfast?

P2: Well, I prefer healthy food, I always have bananas and apples for breakfast with cereal, sometimes I can have vegetable smoothies.

Гра 2: Наступну гру можна використати в контексті теми «Traditions». Гра має назву «Tell the traveller about Ukraine». Її суть полягає в тому, що вчитель є безпосереднім учасником гри, оскільки переймає на себе роль туриста, котрий потрапив в Україну та дуже хоче дізнатися більше про її традиції, свята, побут, тощо. Кожен учень по черзі гратиме роль гіда, котрий розповідатиме факти про Україну в контексті теми. Наприклад:

T: Children, now we will play a game where I will turn from a teacher into a tourist who has just arrived in Ukraine and wants to learn more about this country. You will become guides who will tell me about general information, everyday life and traditions.

T: Hello, Everyone! I am so proud to be here! Could you please tell me about Ukraine?

P1: Yes of course. I will tell you about general information. Kyiv is the capital of Ukraine. Kyiv is a very famous historical city, which is known all over the world.

P2: There is a very interesting tradition in Ukraine. We always welcome and treat guests with bread and salt to show hospitality and sincerity.

Висновки. У результаті проведеного нами дослідження можемо підсумувати, що використання рольових ігор має високий освітній потенціал для формування лексичної компетентності на уроках англійської мови у 5 класі. Представлені ігри спонукають учнів до активної участі в навчальній діяльності та активізують бажання учнів до контакту один з одним і вчителем.

Список використаних джерел

1. Класифікація сюжетно-рольових ігор. URL: <http://psih.pp.ua/klasifikatsiya-sujetno-rolovih-igor-psihologiya-i-pedagogika-gri.html> (дата звернення:30.03.23).
2. Методика навчання іноземних мов і культур: культура і практика: підручник для суд. Класичних, педагогічних та лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н., Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. Ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Тарнопольський О. Б. Рольові ігри як засіб моделювання майбутньої професійної діяльності у мовній та позамовній підготовці студентів вишів. URL:

*Шкрібляк Марина Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «Середня освіта. Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Мельник Анжела Олегівна*

«Методичні рекомендації до вивчення роману Й. Колфера "Артемис Фаул" на уроках зарубіжної літератури у 8-му класі»

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що роман Йона Колфера «Артемис Фаул» пропонується для вивчення на вибір за шкільною програмою із зарубіжної літератури у 8-му класі [1]. Цей твір належить до літератури фентезі, яка користується великою популярністю у молоді. На сьогодні ще недостатньо розроблено методичних рекомендацій до вивчення цього роману, зокрема до його аналізу, що й зумовило нашу розвідку.

Мета дослідження – розроблення методичних рекомендацій до вивчення роману Й. Колфера «Артемис Фаул» на уроках зарубіжної літератури у 8-му класі.

За визначенням В. Кізілової, *фентезі* – це жанровий різновид фантастики, в якому використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, поєднані з реалістичною нарацією, змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією [2]. Жанр фентезі є досить популярним серед різних вікових категорій читачів, але від віку читача залежить, як він сприйматиме даний жанр. Учні підліткового віку у таких творах зазвичай шукають персонажа, який є близьким для них до ідеалу і прагнуть наслідувати його поведінку. Головний герой у фентезійних творах виступає у ролі звичайної людини, яка в паралельному світі відкриває в собі незвичні здібності, які непомітні у повсякденному житті. Учні проектують образ головного героя на себе, що дає їм можливість на деякий час себе стати кращими, ніж вони є насправді. Позитивним є й те, що більшість героїв фантастичних творів наділені чіткими моральними установками. Підлітки на прикладі героїв навчаються відрізняти добро від зла, дружбу від ненависті.

Прокоментуємо методику вивчення роману Й. Колфера «Артемис Фаул».

Так, на етапі підготовки до сприйняття роману рекомендуємо розказати про Йона Колфера, використовуючи прийом розповіді вчителя або повідомлення учнів. Важливим на цьому етапі вважаємо залучення культурологічного коментаря, у якому варто повідомити про те, що Йон Колфер використав для написання роману ірландський фольклор. Так, загальною темою в ірландській міфології є маніпулювання часом, що схоже на зупинку часу в романі. Міфи Ірландії розказують, що в прадавні часи землі острова населяли раси чудовиськ, які мали своїх богів та свою культуру. Найвідоміший персонаж ірландської міфології — це дух, що має наймення *б́анші*. *Банші* — жінка, яка, за повір'ями, з'являється біля будинку приреченого на смерть і своїми характерними стоконами і риданнями сповіщає, що його смертна година наближається. Не менш цікавим є те, що дерева в ірландській міфології також вважались священними. Ірландське священне дерево називалось *біле* — дуже старе, таке що росте над чудотворним джерелом чи фортецею.

Для читання твору ми рекомендуємо обрати такі ключові епізоди: «Розділ 1: Книга», «Розділ 4: Викрадення», «Розділ 6: Облога», «Розділ 9: Туз у лузі». Пропоновані епізоди послідовно розкривають шлях еволюції головного героя. Передбачаємо, що учні прочитають ці розділи роману самостійно вдома.

На етапі підготовки до аналізу доречними будуть такі види робіт, як стислий переказ прочитаних епізодів, проведення літературної вікторини, бесіда за прочитаним.

Апробуючи методику вивчення творчості Й. Колфера на уроках зарубіжної літератури у 8-му класі, ми зробили висновок, що специфіка роману «Артеміс Фаул» обумовлює використання пообразного шляху аналізу художнього твору.

Звертаємо увагу учнів, що образ Артеміса Фаула має ознаки, характерні для *трикстера* – поширеного архаїчного персонажа міфологій народів світу, який характеризується порушенням загальноприйнятих норм, здатністю легко виходити за моральні межі, що в підсумку сприяє відновленню порядку чи виробленню нових правил. Не обов'язково даний персонаж має бути дотепним, він може бути блазнем, що поводить себе смішно. Артеміса важко назвати блазнем у прямому значенні цього слова. Та якщо звернути увагу на факт надмірної поваги до своєї персони, намагання виглядати солідно в костюмах від Армані, створений ним антураж злого генія, який можна легко зруйнувати дорослій людині, всього лишень запропонувавши йому цукерку – уся серйозність образу руйнується. Читачеві стає зрозуміло: все що Артеміс робить, виглядає дитячою грою в дорослу людину. Пропонуємо такі запитання: *Що на вашу думку хотів довести Артеміс Фаул своїй сім'ї, зокрема батьку? Які почуття у Артеміса Фаула викликала Холлі Шорт та що незвичного у своїй поведінці помічав сам головний герой? Який вчинок героя в кінці роману змусив вас змінити своє ставлення до Артеміса Фаула?*

Підсумковий етап вивчення художнього твору передбачає роботу над корекцією читацьких умінь та навичок школярів під час реінтерпретації літературного твору. Одним із видів робіт на цьому етапі може бути бесіда за сторінками графічного роману «Артеміс Фаул» [3]. Пропонуємо такі запитання і завдання: *Уважно розгляньте сторінки графічного роману «Артеміс Фаул». Який епізод з твору тут відображено? Порівняйте текст графічного роману із текстом твору. Які відмінності ви помітили? Чи таким ви уявляли головного героя? Словесно опишіть, яким ви уявляли Артеміса Фаула.*

У якості творчої роботи пропонуємо учням завдання – створити ілюстрацію за прочитаним. Для створення ілюстрацій можна порекомендувати школярам такі онлайн-ресурси: Bitstrips, Write Comics, Pixton, StoryboardThat, Canva.

Висновок. Отож, у результаті дослідження ми виявили, що для вивчення роману Йона Колфера «Артеміс Фаул» доцільно обрати пообразний шлях аналізу. Враховуючи особливості даного роману, методика його вивчення полягає у використанні таких методичних прийомів та видів робіт: аналіз ключових епізодів, культурологічний коментар, евристична бесіда, робота над графічним романом. Запропоновані нами види робіт сприятимуть досить чіткому уявленню в учнів про характер головного героя, мотиви його вчинків та допоможуть учням розкрити основні проблеми та головну думку твору Й. Колфера «Артеміс Фаул»

Список використаних джерел

1. Зарубіжна література. 6-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.zarubizhna.literatura-6-9.pdf> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Кізілова В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс: навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закладів. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
3. Колфер Й. Артеміс Фаул. Графічний роман URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/artemis-faul-grafichnij-roman.html> (дата звернення 20.04.2023).

*Яблуновська Тетяна Костянтинівна,
студентка 44ф групи
спеціальності 035 - Філологія*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна*

Архетип землі в романі Е.М.Ремарка «На Західному фронті без змін»

Твори, присвячені подіям війни, займають значне місце у масиві літератури ХХ століття, на жаль, багатого військовими катастрофами, які й стали предметом постійного художнього осмислення в літературі і, зокрема, в романістиці. Літературознавство активно звертається до вивчення цих творів, зазвичай концентруючи увагу на гуманістичному пафосі, засобах поетики, які забезпечують правдивість зображення жахів війни, на стратегіях зображення психології людини, травмованої війною, у таких творах.

Зокрема, у дослідженнях творів Е. М. Ремарка, як і прози Е. Хемінгуей, постійно порушується проблема «втраченого покоління», аналізуються автобіографічні мотиви, розглядаються засоби реалізації гуманістичної та антивоєнної спрямованості творчості цих авторів. Такі акценти у дослідженнях Ремарка цілком обґрунтовані, адже у центрі уваги автора – універсальна екзистенційна проблематика людських випробувань під час воєнних лихоліть. Кожен герой романів митця вистражданий ним самим, кожен герой пережив те, що пережив сам автор, кожен герой наділений думками автора, кожен герой є, перш за все, мислячою людиною. Майже всі свої твори Е.М. Ремарк пише від першої особи, тому ми можемо побачити не тільки дії героїв, а й їхнє ставлення до всього того, що відбувається, а біографічний досвід самого автора, відображений у долях його героїв, спонукає до активного вивчення документальної основи його творів і виявлення у них відображення реальних подій і епізодів з біографії Ремарка.

На цьому тлі дослідницька увага зовсім не звертається до архетипної основи воєнної прози Ремарка, в тому числі до тих генетичних витоків героїчного епосу, з яких вийшла вся світова парадигма воєнної літератури епічного роду. На нашу думку, було б доцільно проаналізувати, як архетипна героїко-епічна основа трансформується й переосмислюється у романі Ремарка «На Західному фронті без змін», і простежити, які смисли виникають при розкритті архетипної основи і образів головних персонажів роману, і подій війни, описаних в ньому.

Так, архетипну основу можна виявити в більшості образів персонажів роману. У романі не спостерігається високий ступінь опрацювання персонажів із психологічного погляду. Кожен персонаж має набір характеристик, властивих тільки йому: Тьяден – найбільший ідець у компанії; Кат має «шосте відчуття» на появу всіляких небезпек, хорошої їжі й легкої роботи; Хайє постійно думає про жінок; Детерінг мріє про ферму. Слід зазначити, що таке фокусування персонажа навколо однієї головної риси є відлунням героїчних епосів, де в кожного персонажу так само були сталі притаманні йому доміанти, зафіксовані в постійних епітетах-характеристиках героїв (наприклад, «відважний» Роланд та «розумний» Олів'є у «Пісні про Роланда»). В цьому й реалізується архетипна складова того чи іншого образу, який таким чином втілює певний сталий універсальний тип «хазяйновитого селянина» (Детерінг), або «хитруна»-«трікстера» (Качинський), або «дон-жуана» (Хайє).

Архетипні смисли виявляються і в наскрізному образі землі, який в романі займає особливе місце і в багатьох епізодах звучить акцентовано. Зокрема, земля вирви, у якій ховається головний герой під час атаки, набуває архетипних значень і могили, де залишається померлий від ран французький солдат, - і «печери»-сховища, яке рятує героя, ховаючи його від обстрілу. Архетипні смисли набуває і сцена з артобстрілом на

кладовищі, коли земля могил разом із похованими в ній людьми підіймається від вибухів назовні, і це нагадує апокаліптичне «пробудження» мертвих, яке у Біблії пов'язане із вирушанням до Страшного Суду. Через таку архетипно-міфологічну аналогію війни із Апокаліпсисом реалізується антивоєнний пафос роману Ремарка.

В цілому можна вважати, що у даному творі традиційні героїко-епічні і архетипні риси активно переосмислені і трансформовані, але збережені як родові риси епосу, що допомагають сприйняттю роману «На Західному фронті без змін» як антивоєнного епосу ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Затонський Д.В. Перечитуючи Ремарка. Вікно в світ. 1999. № 3. С. 73–89.
2. Ремарк Е. М. На Західному фронті без змін. Повернення. Три товариші: романи. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2015. 912 с.
3. Хом'як Т. Світові війни очима Е. М. Ремарка. Всесвітня історія та культура в навчальних закладах України. 2005. № 6. С. 29–31.

*Янковський Олександр Володимирович,
студент 102 анМ групи
спеціальності «Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Пахарєва Тетяна Анатоліївна*

Символізація в системі індивідуальної поетики Р.-Л. Стівенсона

Оригінальною ідеєю нашого дослідження є розкриття особливостей засобів символізації в поезиці Р.Л. Стівенсона. Автор таких видатних творів, як “Чорна стріла”, “Острів скарбів”, “Химерна пригода доктора Джекіла та містера Гайда” та багатьох інших, Р.Л. Стівенсон з майстерністю поєднував жанри, створивши віковічну класику.

Досліджуючи жанрово-художні особливості одного з останніх романів Р.Л. Стівенсона “Корабельної катастрофи” у попередній роботі ми стикнулись з певною специфічністю творчості автора, а саме його індивідуальною поетикою жанру.

Творчість Стівенсона різноманітна. В ній зустрічаються історичні та пригодницькі романи, оповідання, повісті та всі вони містять в собі елементи інших жанрів, що є однією з найхарактерніших рис творчості письменника, що було доведено нами на прикладі роману “Корабельна катастрофа”. Нами було доведено, що вона належить до цього жанру, хоча її зміст, образна система персонажів, сюжетні лінії та етичні імперативи суттєво відрізняються від традиційних для нього, що свідчить про особливе місце цього роману серед інших творів жанру пригодницького роману.

Значна кількість досліджень була присвячена образу моря в творчості письменника. Ю. Крамер у своїй роботі *The sea in Robert Louis Stevenson's writings* зробив висновок, що море у творах Стівенсона це не просто простір, в якому або біля якого відбуваються події, а певним чином культурний простір, який містить в собі різні варіанти буття і причини, що призвели до них — цілий Всесвіт, зображення життя. Цікавою також є еволюція цього образу, що є символом життєствердності у романі “Острів Скарбів”, а згодом трансформується, відображає скорботне бачення письменником нашого світу у “Корабельній катастрофі”.

Цікавою є еволюція пригодницьких романів, яку ми спостерігаємо у таких творах як вищезгаданий “Острів Скарбів”, а також “Чорна стріла”, “Володар Балантрає” та інші. Р. Уотсон у своїй роботі “*You cannot fight me with a word: The Master of Ballantrae and the*

wilderness beyond dualism” доводить, що зростання майстерності письменника прямо простежується за системами образів, що він змальовує у своїх романах. Маються на увазі певні зміни символізації у творах, спрямовані у бік реалізму.

Кажучи про еволюцію майстерності Р.Л. Стівенсона як письменника неможливо оминати роботу Стівена Д. Арата, присвячену “Химерній пригоді доктора Джекіла та містера Гайда”, в якій літературознавець розглядає повість як занепад творчості Стівенсона, її застій. У своїй роботі він доводить, що під час написання повісті Р.Л. Стівенсон віддалився від свого стилю. Не дивлячись на критику, вищезгадана повість є одним з найвпізнаваніших творів письменника, а за “занепадом” слідували такі видатні роботи, як “In the South Seas” та “Корабельна катастрофа”, високо оцінені читачами та пресою, про що у своїй статі пише Р. Уотсон. Сам Стівенсон згадує про них як про експеримент з модернізмом, який того часу приходив на заміну реалізму.

Художні особливості творів та поетика письменника зумовлені не межами жанру або літературного напрямку, а особистим баченням письменника. Все це дає нам підстави для того, щоб розширити сферу нашого дослідження до специфіки та самобутності символізації в індивідуальній поетиці Р.Л. Стівенсона.

Список використаних джерел

1. Jürgen Kramer. The sea in Robert Louis Stevenson's writings. P.168-184 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://robert-louis-stevenson.org/wp-content/uploads/jss-volume-4.pdf> (дата звернення: 18.04.2022)
2. Roderick Watson. ‘You cannot fight me with a word’: The Master of Ballantrae and the wilderness beyond dualism. P. 1-23 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://robert-louis-stevenson.org/wp-content/uploads/volume-1_Part1.pdf (дата звернення: 16.05.2022)
3. Roderick Watson ‘The unrest and movement of our century’: the universe of The Wrecker P.114-128 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://robert-louis-stevenson.org/wp-content/uploads/jss-volume-4.pdf> (дата звернення: 21.05.2022)
4. Stephen D. Arata. The Sedulous Ape: Atavism, Professionalism, and Stevenson's "Jekyll and Hyde" Criticism Vol. 37, No. 2 (Spring, 1995), pp. 233-259 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/23116549> (дата звернення: 21.04.2022)

*Ярошенко Вікторія Вадимівна
студентка III курсу
спеціальності «Філологія (українська мова і література,
англійська мова)»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Давиденко Вікторія Іванівна*

«Персоніфікація, тропи, художнє порівняння, гіпербола Як підгрунття афористичної виразності»

Афоризмом зазвичай вважається короткий та влучний вислів, авторство якого належить певній видатній особі. Це мовне явище привертало увагу багатьох вчених, адже воно є знаковим з огляду на його лаконічну форму, схильність до узагальнення, здатність виражати дійсність у сконденсованій формі [4, с. 128].

Паремії – стійкі відтворювані, культурно марковані одиниці переважно реченнєвої структури, зокрема, прислів'я, приказки, примовки, загадки тощо, які є мікротекстами,

зануреними у відповідні дискурсивні сфери, репрезентантами різних мовленнєвих жанрів [2, с. 447–448].

Паремійний фонд будь-якої мови – це джерело соціокультурної інформації й стереотипів, віддзеркалення історичного досвіду, відображення національних особливостей, характеристика асоціативних, прагматичних і функційних елементів тощо.

Чинниками для створення афористичної виразності є тропи, персоніфікація, гіпербола та художнє порівняння.

Троп – незвичне, семантично двопланове слово або словосполучення, вжите в переносному значенні для характеристики будь-якого явища за допомогою вторинних смислових значень [1]. Мовознавці наголошують, що троп «характеризується образністю, виразністю і ґрунтується на суміщенні традиційного, буквального й ситуативного або фігурального номінативних планів, яке зумовлює позначення одного предмета, ознаки, явища найменуваннями інших» [2, с. 627]. Наприклад: *each cloud has a silver lining* – не було би щастя, так нещастя допомогло, без нещастя не було би щастя; *to be on the cloud nine* – бути на сьомому небі від щастя; *to get sb's duck in a row* – заздалегідь все продумати, спланувати й організувати; *to play second fiddle* – грати другорядну роль; *to buy smth for a thing* – щось купити дуже дешево; *to pull sb's leg* – брехати комусь, вводити в оману; *to lose one's head* – не знати, що робити, бути в розпачі; *to lose one's heart to smb* – закохатися в когось тощо.

Основними різновидами тропів є персоніфікація, гіпербола, порівняння тощо.

Персоніфікація – це надання предметам, явищам природи або поняттям властивостей людини, тварини; уособлення [3], що твориться за допомогою лексем (назв неживої природи), які поєднуються з дієсловами, що несуть сему одухотвореності. Як зазначають учені, персоніфікація (уособлення) – стилістична фігура, різновид метафори, що ґрунтується на антропоморфному використанні знаків концептуальної сфери ЛЮДИНА на позначення інших концептуальних сфер (неживих предметів, явищ природи, тварин, рослин тощо) [2, с. 460].

Персоніфікація має високий рівень експресивності: *Actions speak louder than words* – Справи говорять голосніше, ніж слова; *Great actions speak great minds* – Великі вчинки є свідченням великого розуму; *Doubt grows up with knowledge* – Що більше знаєш, то більше сумніваєшся; *Education makes the man* – Людину створює освіта; *Charity is the father of sacrifice* – Благодійність – мати пожертви; *Caution is the parent of safety* – Обережність – сунутниця безпеки; *The story jumped off the page, The wind howled in the night, My alarm clock yelled at me to get out of bed this morning, The sunflowers hung their heads.*

Гіпербола – стилістичний засіб навмисного перебільшення з метою посилення виразності [3]. Ця стилістична фігура може виконувати такі функції, як посилення емоційного впливу на читача, посилення виразності мови, яскраве виділення певної сторони зображеного явища: *to make a mountain out of a molehill* – робити з мухи слона, перейматися через дрібниці; *to be older than the hills, to ask thousand times, to be scared to death etc.*

Художнє порівняння є також одним із стилістичних прийомів в англійській мові (simile), яке утворюється за допомогою прийменників *like, as...as*. Воно використовується для встановлення подібності чи відмінності між двома предметами або людьми. Наприклад: *Life is like roller-coaster – sometimes you go up and sometimes you go down, All eyes on me in the center of the ring just like a circus, Zip your lips like a padlock, as dry as dust (very dry, boring), as light as a feather (very light), as poor as a church mouse (very poor), as cool as a cucumber (very cool), as fit as a fiddle (very healthy).*

Різні стилістичні прийоми роблять будь-яку мову більш забарвленою та насиченою, розкривають багатство асоціативних відтінків, увиразнюють її емоційне забарвлення.

Список використаних джерел

1. Літературознавча енциклопедія у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів: Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. С. 503.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
3. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 6. С. 332.
4. Черник О. О. Синтаксичні та композиційні особливості афоризмів Дена Брауна (на матеріалі циклу романів про професора Ленгтона). *Проблеми загального і слов'янського мовознавства*. 2018. №1. С. 127–137.
5. McCarthy M. Cambridge International Dictionary of Idioms. Cambridge: United Kingdom at the University Press, 2002. URL: <http://www.phrases.org.uk>.

*Яців Анастасія Веніамінівна
студентка 4 курсу,
спеціальності «014 Середня освіта»*

*Науковий керівник:
доцент
Кодалашвілі Оксана Богданівна*

«Формування комунікативної компетентності у говорінні учнів 10 класів на уроках англійської мови зі застосуванням технології «Коло ідей»

Дослідження теми "Формування комунікативної компетентності у говорінні учнів 10 класів на уроках англійської мови зі застосуванням технології «коло ідей»" є дуже актуальним, оскільки в сучасному світі важливо мати не тільки знання англійської мови, але й вміння ефективно спілкуватися нею. На уроках англійської мови учні вивчають граматику та лексику, але часто вони не мають достатньої практики у говорінні. Використання технології «коло ідей» може допомогти вчителю зробити уроки більш цікавими та пізнавальними для учнів, а також покращити їхні навички у говорінні. Також це дослідження може бути корисним для учнів, які бажають покращити свої знання англійської мови та підготуватися до міжнародних іспитів [1].

Мета дослідження - полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці комплексу вправ для формування комунікативних навичок учнів старшої школи. Для реалізації поставленої мети було визначено такі **завдання**:

- Уточнити поняття, зміст, використання інтерактивних технологій на уроках англійської мови в 10-тих класах як засіб підвищення ефективності навчання;
- Охарактеризувати психолого-вікові особливості учнів старшої школи;
- Визначити особливості формування комунікативної компетентності учнів старших класів на уроках англійської мови за допомогою інтерактивної технології “коло ідей”;
- З’ясувати етапи формування комунікативних навичок на уроках англійської мови в старшій школі;
- Розробити комплекс вправ з англійської мови із застосуванням технології “коло ідей” для розвитку комунікативних навичок учнів 10 класів;
- Перевірити ефективність розробленого комплексу вправ під час пробного навчання.

Дослідженням теми займаються багато вітчизняних вчених-та педагогів, що працюють в галузі освіти та викладання англійської мови. Серед науковців, які вивчають дану тему, можна відзначити: Є. М. Шевченко, О. І. Кравченко, Л. І. Криштопа. Ці науковці та багато інших досліджували дану тему та надали важливі наукові висновки та рекомендації щодо

ефективного використання технології "коло ідей" на уроках англійської мови для формування комунікативної компетентності учнів.

Застосування інтерактивних методів дозволяє збільшити інтенсивність уроку та оптимізувати процес навчання в старшій школі: полегшують формування навчальної та пізнавальної діяльності учнів, надають можливість творчого підходу до засвоєння навчального матеріалу, дозволяють аналізувати отриману інформацію, вчать правильно виражати і формулювати власну думку [2, ст.7].

Отже, розглянемо одну із вправ, яка спрямована на формування комунікативної компетентності у говорінні учнів старших класів за допомогою технології "коло ідей".

1.Тема: Environmental issues around the world [3].

Інтерактивна вправа: « Коло ідей »

Мета: закріпити лексичні одиниці теми.

Учитель розподіляє клас на 3-4 команди. На проекторі вчитель показує картинку із зображенням певної екологічної проблеми у світі. Спершу вчитель показує одну картинку і кожна команда має час обговорити наступне: назвати екологічну проблему, сформулювати своє ставлення до неї та декількома словами пояснити як цьому можна запобігти. На обговорення дається близько 2-3 хвилин, потім один із учасників кожної команди має висловити загальну думку. При цьому слід обов'язково використовувати наступні фрази, які вчитель виводить на інтерактивну дошку: *I suppose; To my mind; As for me; I reckon; I guess; As far as I am concerned; However, moreover; Nevertheless, furthermore, to add; Without a doubt, etc.*

Приклади екологічних проблем також виводяться на інтерактивну дошку:

Food waste, biodiversity loss, plastic pollution, deforestation, melting ice caps and sea level rise, overfishing, climate change, the greenhouse effect, etc.

Отже, під час виконання даної вправи учні повторювали та вчилися використовувати лексику теми у діалогічному та монологічному спілкуванні. В результаті дослідження було встановлено, що застосування технології «коло ідей» на уроках англійської мови може значно покращити рівень комунікативної компетентності учнів 10 класів у говорінні. Використання цієї технології дає змогу залучати учнів до активної розмовної діяльності, сприяє формуванню лексичної компетентності, вміння самостійно формулювати та висловлювати власні думки на різноманітні теми.

Таким чином, використання технології «коло ідей» може стати ефективним інструментом для вчителів англійської мови у формуванні комунікативної компетентності учнів 10 класів. При цьому, необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів та адаптувати застосування технології до педагогічних завдань та освітніх потреб учнів [4].

Список використаних джерел

1. Al-Asmari, A. M. A. (2018). The effect of using mind mapping technique on developing English speaking skills among female intermediate students. *English Language Teaching*, 11(1), 111-120.
2. Биркун Л. В. Комунікативні методи та матеріал для викладання англійської мови; перекл. з англ. мови та адаптація. – Oxford University Press, 1998. – С.3-48.
3. Календарне планування з англійської мови 10 клас I-II семестр 2018-2019 н.р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/kalendarne-planuvanna-z-anglijskoi-movi-10-klas-i-ii-semestr-2018-2019-nr-99653.html>
4. Шевченко Є. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови / Є. Шевченко // Англійська мова та література. – 2005. – № 24. – С. 4–6.

*Факультет спеціальної та
інклюзивної
освіти*

Агапова Карина Олегівна

студентка IV курсу,
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Бондар Наталія Василівна

«Корекційно-практична спрямованість уроків трудового навчання в спеціальній школі»

На сьогодні в Україні існує значна кількість дітей з інтелектуальними порушеннями. На жаль, ці діти мають багато обмежень щодо виховного та навчального процесу, тому потребують значної уваги з боку держави, системи освіти та суспільства в цілому. Діти з порушеннями психофізичного розвитку, виділяються серед інших дітей, вони є більш відособленими та винятковими. У зв'язку з цим виникає низка інших питань, що стосуються обрання закладу освіти для дитини, а також, яким саме чином можна допомогти дитині долати труднощі у процесі взаємодії з оточуючим світом, які прийоми подачі навчального матеріалу доцільно використати для кожної конкретної дитини. Одним із дієвих засобів виховання дітей є використання у навчально-виховному процесі ефективних засобів трудового навчання, що сприяють творчому розвитку учнів та мають позитивний вплив на психоемоційний та розумовий розвиток учнів.

Особливостям психофізичного розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку присвятили свої праці Колупаєва А.А., Савчук Л.О., Паливода А.В. Серед науковців, які досліджували проблеми надання освітньо-виховних послуг дітям, які мають інтелектуальні порушення варто виокремити Бондар Н.В., Данілавичюте Е.А., Дятленко Н.М., Мартинчук О.В., Мерсіянова Г.М., Литовченко С.В., Луценко І.В., Софій Н.З., Хохліна О.П. [1; 2; 3; 4]

Навчально-виховний процес для дітей, що мають інтелектуальні порушення, пов'язаний зі значною кількістю різноманітних труднощів та бар'єрів. Під час організації навчально-виховного процесу для дітей, що мають порушення інтелекту, необхідно головним чином брати до уваги потреби дитини. З метою ефективної організації освітньо-виховного процесу для дітей, що мають інтелектуальні порушення, необхідно надати наступні умови отримання освітніх послуг, такі як, відчуття комфорту та безпеки; роботу з фахівцями, що мають досвід роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями; надання відповідних навчально-виховних ресурсів та технологій, матеріалів та певного адаптивного обладнання; сприяння розвитку позитивної самооцінки дітей; надання можливостей для успішної діяльності [4].

Особливе місце у процесі особистісного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями займає творче та трудове виховання, метою впровадження якого є всебічний розвиток та корекційна робота, спрямована на надання дітям допомоги з подолання труднощів у процесі розвитку та їх адаптації у навчально-виховному закладі. Головна мета використання творчого підходу у освітньо-виховному процесі дітей з порушеннями розвитку полягає у організації *навчального процесу*, їх творчої діяльності, що є спрямованою на освоєння оточуючого світу, розвиток особистості дитини. За рахунок створення необхідних педагогічних умов, діти з інтелектуальними порушеннями, що мають психічні або фізичні порушення є здатними до певних відчутних зрушень у власному інтелектуальному та творчому розвитку. У таких дітей в належних педагогічних умовах формується інтелектуальна та емоційна чуттєвість до об'єктів пізнання. Згодом у них також з'являється здатність до опанування певних видів творчої діяльності, а також до засвоєння простих навичок та вміння створювати певні продукти діяльності.

Освітньо-виховний процес дітей з інтелектуальними порушеннями, пов'язаний зі здоров'ям, значним чином ускладнюється особливостями їх розвитку, які стосуються недорозвинення мовленнєвої, пізнавальної, емоційно-вольової та рухової сфер. Зміст освітньо-виховного процесу дітей з інтелектуальними порушеннями полягає у формуванні у них здорового соціального досвіду та отримання адекватного рівня освітньо-виховних послуг. Освітні потреби, визначають сучасні тенденції та зміни у підході до навчання дітей з інтелектуальними порушеннями [3].

У концепції Нової української школи наголошується, що кожна дитина, незалежно від здібностей, має право на успіх у житті, на максимальний розвиток власних здібностей, який може забезпечити якісна освіта. Тому сьогодні важливим завданням є створення для учнів з особливими освітніми потребами найкращих умов для навчання, виховання та розвитку.

Тому професійна підготовка учнів з порушенням інтелектуального розвитку в рамках Нової української школи спрямована на створення умов для адекватної соціально-життєвої практики школярів. Педагогічну технологію трудового навчання розроблено на основі концепції, що базується на теоретичних визначеннях, керівних ідеях, закономірностях навчального процесу та умовах трудового навчання учнів із захворюваннями опорно-рухового апарату та інтелекту. У процесі реалізації педагогічної технології здійснюється корекція психофізичного розвитку школярів, забезпечується набуття міцних знань, формування практичних навичок та підвищення працездатності учнів. Наголошена й апробована в спеціальних навчальних закладах технологія трудового навчання сприятиме вдосконаленню системи трудового виховання школярів із складними порушеннями розвитку, формуванню у дітей життєвих навичок та забезпеченню їх ефективної соціалізації.

Передбачається, що створення зазначених умов сприятиме, з одного боку, успішній інтеграції дітей у сучасне суспільство, підвищенню їх загальної трудової підготовки, працездатності за рахунок впровадження сучасних технологій та інноваційних форм організації занять; з іншого – розвиток особистісної сфери школярів. Багаторічне підтвердження ефективності засобів трудового навчання, а також педагогічна інтерпретація можливостей використання корекційно-розвивального трудового навчання в освітньому процесі спеціального навчального закладу сприяли і визначили розвиток інноваційна інтегрована педагогічна технологія, науково-методичні основи їх реалізації [2].

Важливим завданням, яке реалізується на всіх етапах шкільної освіти, є формування трудових умінь учнів з порушенням інтелектуального розвитку, що відбувається поступово в процесі реалізації вищезазначеної педагогічної технології. Це надзвичайно складний процес, під час якого формуються трудові знання, уміння та навички, необхідні для розвитку особистості, дають змогу учням реалізувати трудову діяльність на практиці, набути професійних знань і навичок.

Список використаних джерел

1. Бондар Н. В. Особливості розвитку трудової діяльності учнів з інтелектуальною недостатністю. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2012. № 22. С. 19–21.
2. Мерсіянова Г. М. Програма для 4-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей. Трудове навчання. Швейна справа. Київ, 2009. 70 с.
3. Хохліна О. П. Розумовий розвиток учнів молодших класів школи інтенсивної педагогічної корекції у процесі трудового навчання : навчально-методичний посібник. К.: Вежа, 2005. – 144 с.
4. Чеботарьова О. В. Особливості соціалізації школярів із порушенням розумового розвитку засобами професійно-трудоного навчання. *Науковий часопис НПУ*

*Адаменко Анна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна*

«Значення художньо-продуктивної діяльності в дошкільному вихованні дітей з порушеннями зору»

Сучасний світ не стоїть на місці. Нові випробування та виклики показують, що прірва між поколіннями збільшується. Задля вирішення суперечливих питань запровадили зміни в дошкільній та загальній освіті, які полягають у формуванні компетентностей та навичок їх використання. Теперішні зміни в дошкільній освіті гармонійно поєднуються зі змінами в суспільстві. Базовий компонент дошкільної освіти (2021 рік) передбачає формування навичок за такими напрямками: особистість дитини; дитина в сенсорно-пізнавальному просторі; дитина в природному довкіллі; гра дитини; дитина в соціумі; мовлення дитини; дитина у світі мистецтва [1].

На сучасному шляху інтеграції в Європу ми можемо помітити й розширення сфери життєдіяльності в осіб з особливими освітніми потребами. Наприклад, здійснення освітніх можливостей дітей з порушеннями зору відбувається на основі Конвенції про права осіб з інвалідністю. Згідно даного документу держава має забезпечити інклюзивну освіту, а саме надати можливість всім дітям відвідувати загальноосвітні навчальні заклади [2].

Особлива відповідальність стоїть перед педагогом, що працює з дітьми з порушеннями зору, адже його завдання полягає в тому, щоб розширити кількість навичок дитини зі зниженим зором, розвинути доступні засоби сприйняття світу таким чином, щоб збережені аналізатори виконували функцію компенсації, підготувати психіку до можливих майбутніх змін, навчити пізнавати світ. Особливої уваги потребує мистецький напрямок освіти, так як він розрахований на розвиток неповторної індивідуальності, виховання через призму краси та інноваційності.

Мистецько-творча компетентність – це здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-творчий потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності [1].

Ми спрямували наше дослідження на те, щоб визначити рівень ефективності занять з художньо-продуктивної діяльності під час дистанційної освіти дітей з порушеннями зору. Провівши анкетування та порівняльний аналіз загальних та спеціальних закладів освіти, ми дійшли до висновку, що попри труднощі освіти онлайн, батьки ставляться добре до занять з малювання, аплікації та ліплення (що є складовою художньо-продуктивної діяльності), такі заняття є ефективними завдяки творчому, креативному компоненту. Відсоток виконаних завдань сягав більше 50 у загальних та спеціальних закладах дошкільної освіти. Окрім того, педагоги, які працюють з дітьми з порушеннями зору, частіше зверталися до художньо-продуктивної діяльності, створюючи інтегровані заняття спрямовані на дослідження навколишнього світу, формування соціально-побутових, комунікаційних навичок і т.д.

З негативних моментів можна помітити низьку обізнаність та підготовку батьків до навчання онлайн, адже часто вони просто не розуміли структуру занять, не мали потрібних матеріалів вдома, не були готові виконувати завдання з дитиною. В свою чергу, педагоги мали проблему з технічними питаннями створення відео занять, вихователі відмічали низький рівень обізнаності в роботі з навчальними платформами, складністю в пошуках навчального матеріалу.

Ми зробили висновки, що створення комфортного, інклюзивного, дистанційного освітнього простору полягає в тому, щоб проводити бесіди з батьками на проблемні теми, поширювати інформацію про курси, вебінари серед педагогів, сприяти технічному забезпеченню. Питання значення художньо-продуктивної діяльності в дошкільному вихованні дітей з порушеннями зору має певне недооцінення. Попри це, заняття, спрямовані на формування мистецько-творчої компетентності, мають високу продуктивність, результативність та високий потенціал для здійснення інтегрованої діяльності в закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) МОН України. 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf>
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Конвенцію ратифіковано Законом України № 1767-VI від 16.12.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

*Акусок Анастасія Сергіївна
студентка IV курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Горлачов Олександр Сергійович*

«Важливість міміко-жестового мовлення для розвитку контакту між чуючими батьками та нечуючою дитиною»

Проблема застосування міміко-жестового мовлення у навчанні та вихованні дітей з порушеннями слуху досліджується протягом багатьох десятиліть. Критично важливим є питання застосування цього виду мовлення під час комунікації нечуючих дітей та чуючих батьків. Актуальність дослідження важливості міміко-жестового мовлення для розвитку контакту між чуючими батьками та дітьми з порушеннями слуху полягає у направленості батьків на вивчення міміко-жестового мовлення для кращої комунікації з дітьми, що в подальшому відобразиться на їх загальному розвитку. Потрібно дослідити ціль та засоби освоєння міміко-жестового мовлення чуючими батьками та проаналізувати важливість цього процесу.

Основною потребою дітей з порушеннями слуху є початок спілкування в ранньому віці та використання міміко-жестового мовлення. Так як батьки формують фундамент дитячої особистості, вони повинні піклуватись про адаптацію та соціалізацію нечуючих дітей.

Для того, щоб ці процеси відбувались успішно, батьки мають отримувати повноцінну інформацію про міміко-жестове мовлення, яке ґрунтується на візуально-жестовому вираженні, і для вивчення, і використання якого у дитини немає перешкод щодо самовираження та розуміння інших. Власне міміко-жестове мовлення дозволяє

дитині зі слуховою депривацією швидко і достатньо повно увійти в сферу лінгвістичного спілкування в мікросоціумі осіб з порушеннями слуху [2].

Ціллю засвоєння українського мімико-жестового мовлення чуючими батьками, є знищення «мовного бар'єру» між батьками і дитиною, адже цей вид мовлення для дітей з порушенням слуху є доступним та забезпечує розвиток емоційного контакту через краще розуміння один одного і використання вигаданих «родинних жестів» зі спілкування один з одним.

Дослідження Дробот О.А. показало, що чуючі батьки використовують під час спілкування зі своїми нечуючими дітьми дактилювання, вигадані «родинні жести» та посилене артикулювання при усному зверненні до дитини. Спілкування часто зводиться до вузького кола побутових тем. Зміст спілкування між собою батьків є незрозумілим дитині. Досить часто в цих умовах комунікативні потреби дітей з порушенням слуху є нереалізованими, адже дитина є ізольованою від взаємодії з батьками [3].

Головним засобом засвоєння мімико-жестового мовлення для чуючих батьків є курси вивчення цього виду мовлення. На сьогоднішній день існує багато онлайн і офлайн курсів. Також в Українському товаристві глухих (УТОГ) діє система підготовки перекладачів мімико-жестового мовлення та інших бажаючих вивчити і засвоїти цей вид мовлення [4].

Батькам пропонують вживати двомовну систему спілкування, тобто поєднання мімико-жестового та усного мовлення. Мімико-жестове мовлення виникає у дитини з порушенням слуху як своєрідна компенсація вербальної мови, як засіб, який дозволяє глухому здійснювати елементарне спілкування з оточуючими його людьми. І якщо говорити про загальний і інтелектуальний розвиток нечуючої дитини, то вони можуть бути на вищому рівні тільки, якщо навчання та виховання дитини відбувається з залученням усного мовлення [1].

Отже, важливість вивчення і застосування мімико-жестового мовлення чуючими батьками у спілкуванні з нечуючими дітьми полягає у налагодженні ефективності їх спілкування в домашніх умовах. Підвищення ефективності спілкування призведе до виникнення тісного контакту між батьками і дитиною, що в подальшому вплине на загальний розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Горлачов О. С. Погляди М. Д. Ярмаченка на дактильне та мімико-жестове мовлення. *Ярмаченко Микола Дмитрович та розвиток української сурдопедагогіки* : монографія / за ред. Л. І. Фомічової. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 63-73.
2. Горлачов О. С. Психологічні особливості здійснення сурдоперекладу в навчальній діяльності та мікросоціумі осіб із вадами слуху. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. Науково-методичний журнал. Київ : ВГО «ЛСПУ», 2014. № 3-4. С. 146-153.
3. Дробот О. А. Комунікативне середовище родини і дошкільного закладу як чинник формування навичок спілкування у глухих дошкільників. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонський державний університет*, 2016. Вип. 69(3). С. 92-97. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2016_69%283%29_21
4. Твардовська Є., Блументаль І., Чепчина І., Адамюк Н., Каменська Н. Посібник для батьків нечуючих дітей. Київ: Поліграфічний центр УТОГ, 2015. 114 с. URL : <https://utog.org/book/posibnik-dlia-batkiv-nechuiuchih-ditej>

*Балагура Софія Сергіївна,
студентка 2 курсу
спеціальності «016.03 Спеціальна освіта. Ортопедагогіка»*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
Шульженко Діна Іванівна*

«Нейропсихологічні основи порушень сприймання світу дітьми із зоровою агнозією»

На сьогоднішній день порушення гнозису (у перекладі з грецької мови означає «знання»), що є найвищою нервовою функцією, яка забезпечує упізнавання предметів, явищ, а також власного тіла, усе частіше виникає у дітей старше 7-ми років.

Агнозія рідко діагностується у дітей молодшого віку, оскільки вища нервова діяльність перебуває у стадії розвитку, а це означає, що диференціювання коркових центрів не завершено.

У свою чергу, розлади гнозису часто супроводжують дегенеративні процеси ЦНС, унаслідок чого спостерігаються органічні ураження мозку, що виникають при наявності травм, інфекційних і пухлинних захворювань.

Зір забезпечує можливість отримувати інформацію про зовнішній світ, орієнтуватися у просторі, контролювати свої дії, виконувати точні операції. Зір і зорове сприйняття не є тотожними поняттями. «Зорова система складається з великої кількості підсистем, що працюють автономно і виконують різні функції.

1. У сучасному світі стрімкого розвитку ІТ, зростає роль зорового сприйняття в обробці інформації, важливим компонентом якої є читання. Читання починається із зорового сприйняття букв, складів, слів. Правильність читання багато в чому залежить від повноцінності зорового сприйняття:

- буквеної символіки, її впізнання на основі кореляції з наявними в пам'яті патернами;

- сприйняття графічної інформації.

2. Зорові функції, що забезпечують операції читання, формуються у дитини поступово, у дошкільному дитинстві, але цей процес має спонтанний, неорганізований характер. Дитина вчиться бачити так само, як ходити і говорити, тобто за ступенем накопичення перцептивного\пізнавального досвіду, дитина виробляє індивідуальні способи аналізу зорової інформації, що є основою встановлення зв'язків реальних предметів, їх зображень і символів.

3. У дошкільному періоді можливі індивідуальні відмінності в стратегіях і рівнях сформованості зорового сприйняття, непомітні для людей, що оточують дитину. З початком навчання у школі надають, як правило, єдині, досить серйозні вимоги до всіх учнів, індивідуальні особливості зорового сприйняття (труднощі розрізнення оптично близьких ознак, недостатня точність і обсяг сприйняття тощо) деяких дітей можуть стати серйозною перешкодою для успішного засвоєння читання.

Агнозія, що виникає у молодих пацієнтів, унаслідок травми, енцефаліту регресує на тлі лікування протягом 3 місяців, у важких випадках процес відновлення займає до 10 місяців. Агнозія пухлинного генезу залежить від успішності видалення. При дегенеративних процесах прогноз несприятливий, лікування дозволяє лише призупинити прогресування симптоматики. Профілактика полягає у своєчасній терапії судинної патології, попередженні травм голови, онкогенних впливів, інфекційних захворювань.

З досліджень, проведених на людині, канадськими вченими Вайлдером Пенфілдом, Гербертом Джаспером, і рядом інших авторів, відомо, що при електричному подразненні 18-го і 19-го полів, з'являються складні зорові образи. Тобто це не окремі спалахи світла, а знайомі обличчя, картини, іноді якісь невизначені образи.

Основні відомості про роль цих ділянок кори великих півкуль у зорових функціях отримані з клініки локальних уражень головного мозку.

Клінічні спостереження показують, що поразка цих областей кори і прилеглих до них підкіркових зон призводить до різних порушень зорового гнозису - зорові агнозії.

Цим терміном позначаються розлади зорового сприйняття, що виникають при ураженні кіркових структур задніх відділів великих півкуль і протікають при відносному збереженні елементарних зорових функцій, а саме: гостроти зору, полів, відчуття кольору.

Діти досить добре бачать, у них нормальне кольоросприйняття, часто збережені поля зору, у них начебто є усі передумови, задля правильного сприйняття об'єктів. Однак у них порушений саме **гностичний рівень роботи зорової системи**.

Перший опис зорової агнозії належить Г. Мунку (1881), що працював із собаками, які мали ураження потиличних часток мозку, і він виявив, що «собака бачить предмети, але не розуміє їх значення». У людини із порушенням зорових функцій, усе значно складніше.

Термін «агнозія» перше використав З. Фройд (1891), що був не лише засновником психоаналізу, але і найбільшим невропатологом, який займався вивченням функцій нервової системи. Описані ним випадки порушень вищих зорових функцій були позначені як «зорова агнозія». Можна сказати, що з усіх порушень психічних процесів, які спостерігаються при локальних ураженнях мозку, на феноменологічному рівні найкраще вивчені саме зорові агнозії.

Що ж являє собою зорова агнозія ?

Плутанину предметів, нездатністю назвати розглянутий предмет, змалювати його, намалювати з пам'яті. Зображуючи предмет, пацієнт малює лише його частини. **Зорова форма має багато варіантів: колірна, виборча агнозія осіб (прозопагнозія), аперцептивна** - збережено впізнавання ознак предмета (форми, кольору, розміру), **асоціативна** - пацієнт здатний описати предмет цілком, але не може назвати його, **симультантна** - нездатність дізнатися сюжет з декількох предметів, при збереженні впізнавання кожного предмета окремо, **зорово-просторова**, розлад розпізнавання літер і символів веде до дислексії, дисграфії, втрати здатності робити арифметичні обчислення.

Якщо пацієнт при перегляді на елементи предмету не може зрозуміти його сенсу в цілому - це називається **предметна агнозія**; якщо Він не розрізняє людські особи, або фотографії – **лицева агнозія**; якщо Він погано орієнтується у просторових ознаках зображення - **оптико-просторової агнозія**; якщо Він, правильно скопіював літери, не може їх читати - **буквена агнозія**; якщо Він розрізняє кольори, але не знає, які предмети пофарбовані в даний колір, тобто не може згадати колір знайомих предметів, - **колірна агнозія**.

Як самостійна форма виділяється і симультанна агнозія - порушення зорового гнозису, при якому людина може сприймати виключно окремі фрагменти зображення, натомість цей дефект спостерігається і при збереженості полів зору.

У цілому, як показують клінічні спостереження, порушення зорового гнозису неоднорідні, оскільки їхній характер залежить, скоріше за все, від сторони\частини ураження мозку, а також ступеня залучення у патологічний процес комісуральних волокон, що об'єднують задні відділи лівої і правої півкуль. Важливо пам'ятати, що в усіх випадках, у здійсненні вищих зорових функцій (або зорової гностичної діяльності), бере участь мозок у цілому, усі його три основні блоки, що впливає з теорії системної динамічної локалізації вищих психічних функцій. Отже порушення зорового гнозису можуть виникати, наприклад, при ураженні лобових часток мозку, тоді вони будуть мати вторинний характер і позначатися, як псевдоагнозії.

Таким чином, нейропсихологічні дані підтверджують загальну концепцію про те, що зорова система виступає як багатоканальний апарат, одночасно перероблюючи різноманітну зорову інформацію, різні «блоки» (канали) якого можуть бути ізольовані, при збереженій роботі інших «блоків» (каналів). Унаслідок цього можлива поява

порушень сприйняття виключно предметів (людей, квітів, букв, або просторово-орієнтованих об'єктів).

Список використаних джерел

1. Козьолкін О. А., Ревенько А. В., Медведкова С. О. Діагностика та лікування нейростоматологічних захворювань. Запоріжжя: Запорізький державний медичний університет, 2017.
2. Спіріна І. Д., Вітенко І. С., Напрєєнко О. К. та ін. Медична психологія: Підруч. Дн., 2012.
3. Пашковський В. М. та ін. Нейропсихологія. Чернівці: Буковинський державний медичний університет, 2008.
4. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D0%B7%D1%96%D1%8F>
5. <https://www.msmanuals.com/uk-ua/professional/neurologic-disorders/function-and-dysfunction-of-the-cerebral-lobes/agnosia>
6. <http://um.co.ua/9/9-17/9-173445.html>
7. <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-rozvitok-zorovogo-sprijnatta-zasumleni-kartinki-proba-poppelrejtera-355358.html>
8. <https://liku.in.ua/khvoroby-ta-likuvannia/item/12936-ahnoziia>
9. <https://esu.com.ua/article-72977>

*Барахтян Анна Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сасіна Ірина Олександрівна*

«Використання техніки формульовального оцінювання в освітньому процесі з дітьми з особливими освітніми потребами»

Оцінювання - це процес визначення рівня навчальних досягнень учнів, які опанували зміст навчального предмета, порівняно з вимогами чинної програми.

Л. Кабан справедливо зазначає, що формульовальне оцінювання - це оцінювання процесу навчання, розуміння того, як учень пройшов певний етап, чи не було затримок, чи не відхилилися діти від заданого напрямку, тобто подальшого навчання учня. Л. Кабан запропонувала психолого-педагогічні умови формульовального оцінювання, які дозволяють сформувати правильну мотивацію до навчання: партнерські стосунки між педагогом та учнями будуються таким чином, щоб стимулювати зростання успішності та зосереджуватися на розвитку і підтримці учня; відкидається конкуренція між учнями, підрахунок оцінок і винагороди за правильно виконану роботу, а перевага надається словесному заохоченню; перенесення конкуренції на ігри та проекти, які дозволяють учням протистояти жорсткій критиці за помилки, що викликає негативні емоції; ставлення до всіх учнів однакове і з однаковим настроєм; відмова розглядати негативні коментарі та судження як інструмент тиску на учнів; оцінювати результати навчання, а не особистості студентів; зосередження на позитивних результатах навчальної діяльності студентів; аналізувати успішність учнів лише у порівнянні з їхніми попередніми досягненнями; учням не дозволяється жодним чином протистояти один одному; надання учням можливості виправляти свою роботу [2].

Варто звернути увагу на три ключові аспекти, які повинні враховувати педагоги під час оцінювання учнів з особливими освітніми потребами:

1. Під час оцінювання результатів діяльності учнів з ООП не потрібно брати до уваги те, чи працює з вчителем асистент. Тільки вчитель є відповідальним за навчання та оцінювання учнів.

2. Якщо під час спільної роботи дітей з ООП і класу, в перших зберігається початковий рівень навчальних досягнень. Це може свідчити про ряд недоліків в організаційному плані інклюзивного навчання: навчальна програма не відповідає освітнім потребам дитини з порушеннями, а особливо визначеному типу порушення; індивідуальна програма розвитку учня не коректно розроблена, не дотримані вимоги чи рекомендації; під час уроку не реалізовані корекційні складові, немає індивідуального підходу до учня на основі виявленого порушення.

3. Оцінки під час корекційно-розвивальних занять не ставляться [4].

При оцінюванні учнів з порушеннями зору слід виключити або замінити знання, навички та види діяльності, які не можуть бути засвоєні або важко засвоюються такими учнями. Також, для оцінювання навчальної діяльності учнів із порушенням зору доцільно застосовувати різноманітні техніки. Розглянемо техніки представлені Л. Кабан, які при незначній адаптації якнайкраще підходять для оцінювання дітей з порушеннями зору:

4. *Техніка «лінгвістичних підказок»* - педагог регулярно надає учням мовні приклади (кліше, вирази та підказки), які допомагають їм конструювати відповіді у формі оціночних суджень: основна ідея (принцип, процес) – «тому що»; я задоволений своєю роботою в класі, тому що...; я задоволений своєю роботою в групі на уроці, тому що... .

5. *Техніка «дерево успіху»*: учні отримують набір аркушів паперу (червоного, синього, зеленого та жовтого кольорів); учитель презентує критерії оцінювання (очікувані результати уроку, правила роботи в групах тощо); учні оцінюють свій рівень відповідності критеріям - червоний: повна відповідність, синій: помірна відповідність, зелений: менша відповідність, жовтий: невідповідність - і прикріплюють аркуші на дерево; наприкінці вправи учням пропонується оцінити результати і визначити, що потрібно зробити, щоб наступного разу дерево було «більш зрілим».

6. *Техніка «індекс-картки»*. Вчитель систематично роздає учням картки на яких, з обох сторін, розташовані завдання. Учень, по чергово перевертаючи на певну сторону, виконує їх.

7. *Техніка «Сигнали рукою»*. Вчитель просить учнів показувати сигнали, що позначають розуміння або нерозуміння завдань чи нової інформації. Попередньо потрібно домовитися з учнями про використання таких сигналів: Я розумію ____ і можу пояснити (великий палець руки спрямовано вгору). Я все ще не розумію ____ (великий палець руки спрямовано в сторону). Я не зовсім упевнений у ____ (помахати рукою). Після сигнальних жестів вчитель запитує в учнів: Що саме Ви не зрозуміли? У чому відчуваєте невпевненість? Що ви зрозуміли й можете пояснити? Згідно з отриманими відповідями учитель пояснює або повторює незрозумілі моменти.

8. *Техніка «Вимірювання температури»*. Дану техніку використовують щоб зрозуміти чи учні правильно виконують завдання. Для цього вчитель зупиняє діяльність учнів та питає: «Що ми робимо?». У відповідь діти демонструють як виконувати завдання. Якщо під час навчального процесу відбувається парна або групова робота, то вчитель просить пару або групу продемонструвати процес виконання завдання. Інші діти в той час спостерігають.

9. *Техніка «Трихвилинна пауза»*. Вчитель надає учням паузу на три хвилини, щоб учні мали змогу краще обдумати поняття, ідеї уроку, спів ставити їх з попереднім матеріалом, знаннями, досвідом, а також визначити незрозумілі моменти.

10. *Техніка «Дві зірки й побажання»* застосовується для оцінювання експериментально-творчих робіт учнів: малюнки, твори, досліди та інше. Вчитель пропонує проаналізувати роботу однокласника. Під час коментування роботи один

одного, вони не виставляють оцінки, а вказують: два позитивні моменти – «дві зірки» – і один момент, який потребує доопрацювання – «побажання».

Отже, формувальне оцінювання - це цілеспрямоване і безперервне спостереження за навчальною діяльністю учнів, який є необхідною умовою інтерактивного навчання, що сприяє формуванню культури спільного обговорення в класі, розвиває навички критичного і творчого мислення та створює середовище, в якому учні з порушеннями зору почуваються комфортно, ставлячи запитання.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. Постанова КМУ від 24.07.2019 р. №688. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Кабан Л.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. *Народна освіта*. 2017. Вип. 1. С. 88-95.
3. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. Наказ МОН України від 13.07.2021 № 813. URL : <https://drive.google.com/file/d/1DuEdJ31mq4-gyMoszi89TOwfu8q - PRM/view>
4. Швадчак Н. Як оцінювати дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-otsinyuvaty-ditej-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy>

*Боборикіна Анастасія Михайлівна
студентка III курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Качуровська Оксана Борисівна*

«До проблеми стану сформованості усного мовлення у дітей молодшого шкільного віку з синдромом дефіциту уваги і гіперактивності»

Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (далі СДУГ) є проявом мінімальної мозкової дисфункції, для якої характерні : неадекватна ситуації надмірна активність, імпульсивність у соціальній поведінці та розумовій діяльності, проблеми у взаєминах з оточуючими, супутні поведінкові порушення, труднощі у навчальній діяльності, знижена шкільна успішність, занижена самооцінка [1, 74].

Для дітей зі СДУГ характерними є порушення в діяльності вищих психічних функцій. І якщо розглядати мовлення як вираження психічних процесів і закономірностей, то доречним буде висвітлення специфіки усного мовлення дітей зі СДУГ [2, 10].

За результатами проведених досліджень, часто, діти зі СДУГ мають порушення звуковимови [3, 31]. Окрім цього, характерним для усного мовлення дітей зі СДУГ є також дискоординація між дихальним, голосовим та артикуляційним відділами мовленнєвого апарату, внаслідок часто пришвидшеного темпу вимови.

Щодо стану сформованості лексичної сторони мовлення, то ускладненим для дітей молодшого шкільного віку зі СДУГ є оволодіння вищими родовими поняттями та опанування здатністю називати частини предметів, що в свою чергу свідчить про бідність як активного так і пасивного словника [3, 31].

Граматична сторона мовлення також є недостатньо сформованою. Особливо це стосується навичок словотворення, узгодження слів в реченні [3, 32]. Зв'язне мовлення дітей даної нозології можна охарактеризувати так : уміння будувати речення та граматично правильно їх структурувати знаходиться на недостатньому рівні розвитку [3, 32-33]; за наявності багатослів'я, мовленнєві висловлювання неповні, виявляється порушення логічного викладу думок [3, 18].

Отже, СДУГ має негативний вплив на стан сформованості усного мовлення, зокрема фонетичної, лексичної, граматичної його сторін та зв'язного мовлення.

Список використаних джерел

1. Годлевська В. Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю у дітей молодшого шкільного віку : сутність, діагностика, корекція. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2021. Випуск 9. С. 73–78. DOI : <https://doi.org/10.30970/PS.2021.9.10>
2. Соловей О. А. Порівняльний аналіз мовленнєвої діяльності дітей з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги і дітей групи норми. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Психологія і педагогіка. 2010. Вип. 14. С. 269-281. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2010_14_29
3. Ігнатенко Т. П. Корекція мовленнєвого розвитку молодших школярів із гіперкінетичним синдромом. Кваліфік. роб. (проект) на здобуття ступеня вищої освіти «магістр». Херсон. 2021. URL : http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16337/Ignatenko_pedfak_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y

*Бодовська Вікторія Юрївна
студентка IV курсу
спеціальності 016.01 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка*

*Науковий керівник:
канд. педагогічних наук, старший викладач
Бондар Наталія Василівна*

«Особливості проведення уроку образотворчого навчання в 5 класі з дітьми з інтелектуальними порушеннями»

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним, як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому.

Серед різних видів діяльності (навчальна, трудова, ігрова) школярі з інтелектуальними порушеннями виділяють образотворчу діяльність і віддають їй перевагу як найбільш цікавою і цікавій. Особливо улюбленим є малювання. Завдяки своїй доступності, наочності і конкретності вираження воно наближається до гри. Малювання як форма діяльності включає в себе багато компонентів психічних процесів і у зв'язку з цим його слід вважати важливим чинником формування особистості. Наочне, чуттєве знайомство з предметами і їх властивостями становить область сенсорного виховання. Багато сенсорні недоліки, властиві розумово відсталим школярам, долаються лише в ході такого навчання, при якому сенсорні вправи включаються в складні види діяльності. На думку багатьох дослідників, таким позитивним ефектом володіє малювання [2].

Навчання дітей малюванню було визнано одним з важливих корекційних засобів. Зазначалося також, що образотворча діяльність є важливим чинником пізнання, дитиною навколишнього світу. Зображувальна діяльність вимагає від дитини прояви різнобічних якостей і умінь. Для того щоб намалювати який-небудь Предмет, його

необхідно добре розглянути: визначити його форму, будову, характерні деталі, колір, положення в просторі [3].

Для розвитку мислення учнів необхідно, перш за все, формувати у них здатність спостерігати. Ця вимога дидактики є дуже важливим, так як дитина «мислить формами, фарбами, звуками, відчуттями взагалі ...» [3].

Оволодіння вміннями та навичками малювання вимагає здійснення сенсорного виховання й саме сприяє такому вихованню. Це досягається шляхом ретельного вивчення учнями величини, кольору і структури предметів. При цьому в роботу включаються зорові, рухові і м'язово-дотикові аналізатори. В результаті навчання нечіткі, аморфні, слабо-диференційовані сприйняття дітей поступово стають чіткими, конкретними, повними [2].

У процесі добре організованих занять з образотворчої діяльності в учнів розвиваються спостережливість, уяву, зорова пам'ять, фантазія. У них формуються і уточнюються багато уявлень, які служать основою для засвоєння знань, одержуваних у загальному процесі шкільного навчання. Великий запас правильних уявлень дозволяє учням краще пізнавати навколишній світ. Слід особливо підкреслити роль малювання у розвитку сприйняття простору і просторових уявлень [2].

В ході образотворчої діяльності учень змушений виробляти ряд інтелектуальних операцій: осмислювати структуру наочно сприйманого об'єкта, намічати послідовність виконання малюнка, порівнювати малюнок з об'єктом, зіставляти частини малюнка між собою тощо. Аналіз, синтез, порівняння, планування і деякі інші розумові дії забезпечують правильне виконання завдання.

Список використаної літератури:

1. Миронова С. П. Особливості реалізації концепції Нової української школи в освіті дітей з особливими освітніми потребами С71 Спеціальна освіта: проблеми та перспективи. Матеріали XIII -ї міжнародної науково-практичної конференції 01-02 квітня 2020 р. / за ред. О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О. В., 2020. С. 98-100. ISBN 978-617-95031-2-2.
2. Типова освітня програма початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів 1 класів з інтелектуальними порушеннями. Мистецька освітня галузь. Образотворче мистецтво. Чеботарьова, О.В., Блеч, Г.О., Гладченко, І.В., Трикоз, С.В., Ярмола, Н.А., & Бобренко І.В. (2018). <https://lib.iitta.gov.ua/712585/>
3. Образотворче мистецтво з спеціальною методикою : навчально-методичний посібник / Уклад. І.В. Бабій. – Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2014. – 112 с.

*Вареник Анна Олександрівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Швалюк Тетяна Миколаївна*

«Методика дослідження стану сформованості мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення до навчання у школі»

Зважаючи на високі вимоги, які ставить перед дитиною сучасна українська школа стосовно готовності до шкільного навчання, постає питання формування мовленнєвої готовності

дітей старшого дошкільного віку до школи, особливо дітей із загальним недорозвитком мовлення (далі – ЗНМ). На сьогоднішній день спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей із ЗНМ, для яких характерною є проблема оволодіння системою мови та мовлення згідно загальноприйнятих норм. Також внаслідок первинного порушення мовлення у таких дітей спостерігається вторинна затримка у розвитку всіх психічних процесів. Якщо на етапі дошкільного навчання ці порушення не були скориговані, у подальшому це негативно впливатиме на процес засвоєння дітьми із ЗНМ шкільної програми та процес їхньої адаптації в умовах шкільного життя й колективі однолітків.

Загалом під поняттям «мовленнєва готовність» розуміють правильну вимову звуків рідної мови, оволодіння навичками словотвору і навичками граматичного оформлення власного висловлювання, вміння самостійно складати розповіді й переказувати відомі літературні твори [3, с. 49]. Якщо розглядати складові мовленнєвої готовності дітей до шкільного навчання, то вона містить такі компоненти: уявлення про навколишній світ, змістовна сторона мовлення, рівень мовленнєвих навичок (словниковий запас, правильна звуковимова, граматично правильне оформлення мовлення, діалогічне та монологічне мовлення), висока мовленнєва активність дошкільників, правильність мовленнєвих відповідей, оволодіння елементарним самоконтролем у мовленнєвій діяльності [2, с. 469].

У свою чергу, проблема формування мовленнєвої готовності дітей до школи завжди привертала увагу як теоретиків, так і практиків: А. Богуш, А. Виноградова, Л. Калмикова, Н. Шиліна та ін. розглядають процес формування мовленнєвої готовності до шкільного навчання дітей із нормотиповим розвитком [1; 2]; Л. Андрусичина, Г. Блінова, С. Конопляста, І. Марченко, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередниченко, Т. Швалюк, М. Шеремет, Г. Яковенко та ін. – у дітей із ЗНМ [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Враховуючи актуальність даної проблеми, постає необхідність у розробці методики дослідження стану сформованості мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ до шкільного навчання.

Метою нашого дослідження було: розробити і теоретично обґрунтувати зміст методики діагностики стану сформованості мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення до навчання у школі.

Зміст методики був розроблений згідно основних науково-теоретичних положень, спеціальних методичних принципів, а також відповідних програмно-методичних вимог щодо мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі. У процесі розробки змісту діагностичної методики ми визначили основні компоненти та критерії мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі, враховували методичні рекомендації таких вчених: Г. Блінової, А. Богуш, С. Коноплястої, І. Марченко, Н. Пахомової, В. Тищенко, В. Трофименко, В. Тарасун, Н. Чередниченко, Т. Швалюк, А. Яковенко та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Усі діагностичні завдання були адаптовані та модифіковані згідно вікових та індивідуальних особливостей дітей старшого дошкільного віку.

Методика дослідження стану сформованості мовленнєвої готовності у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ до навчання у школі передбачала *три етапи*, кожен з яких включав в свою структуру декілька завдань, що мають свою мету, хід роботи, інструкцію для дитини, діагностичний матеріал, види допомоги та інтерпретацію результату виконання завдання.

Перший етап дослідження – *орієнтовний* – спрямований на вивчення стану сформованості рівня знань дітей про навколишній світ, а також вивчення стану сформованості загальнофункціональних механізмів, які приймають безпосередню участь у формуванні писемного мовлення (когнітивний розвиток, сформованість сенсомоторних процесів та операціональних компонентів мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення)).

Другий етап дослідження – *основний* – спрямований на вивчення стану сформованості всіх сторін мовлення старших дошкільників із ЗНМ. Зокрема, цей етап передбачає три блоки завдань: *I блок завдань* спрямований на дослідження стану сформованості фонетико-фонематичної сторони мовлення, фонематичних процесів і операцій; *II блок завдань* передбачає дослідження стану сформованості лексико-граматичної сторони мовлення на імпресивному та

експресивному рівнях; *III блок завдань* спрямований на дослідження зв'язного мовлення (вміння дітей вести діалог в межах певної теми, а також вміння скласти опис певного об'єкту, розповідь за серією сюжетних малюнків, переказувати знайому казку або оповідання, тобто вести монолог).

Третій етап дослідження – *заключний* – спрямований на дослідження стану сформованості контролю та самоконтролю у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ на мовленнєвому рівні.

На основі даної експериментальної методики були розроблені оцінні критерії та загальні рівні стану сформованості мовленнєвої готовності у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ до навчання у школі. Проблема дослідження стану сформованості мовленнєвої готовності у даній категорії дітей до навчання у школі не вичерпується результатами проведеного дослідження.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М., Шиліна Н.Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. 335 с.
2. Калмикова Л.О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгводидактичний виміри: навч.-метод. посіб. Київ: Слово, 2017. 448 с.
3. Пахомова Н.Г. Мовленнєва готовність дітей дошкільного віку з важкими вадами мовлення. *Дефектологія*. 2005. №3. С. 48-50.
4. Тарасун В.В. Основи теорії і практики логодидактики: підр. для вищ. навч. навч. закладів. Київ: «Каравела», 2017. 316 с.
5. Тищенко В.В. Зміст інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2005. Вип. 2. Ч. I. С. 129-141.
6. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс. Київ: ПП «Актуальна освіта», 2013. 108 с.
7. Швалюк Т.М. Особливості складних синтаксичних конструкцій у старших дошкільників із важкими порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. пр.* Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. № 17. С. 273-276.
8. Яковенко А.О. Формування мовленнєвої готовності старших дошкільників з логопатологією до інтегрованого навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2018. 330 с.

Верман Софія Артурівна
студентка 4 курсу
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Бондар Наталія Василівна

«Зміст корекційно-виховної роботи у закладах для дітей з інтелектуальними порушеннями»

Сучасна педагогічна наука розглядає розумове виховання як процес формування інтелектуальної культури, пізнавальних мотивів, розумових сил, мислення, світогляду і інтелектуальної свободи особистості [2].

Зміст розумового виховання складають: розвиток інтелекту за допомогою розвитку всіх пізнавальних функцій людини: психічних процесів відчуття, сприйняття, пам'яті, мислення, уяви; розумове просвітництво дошкільників в області наук, діяльності,

спілкування; формування механізмів самоосвіти, самонавчання, самоорганізації, розумової діяльності; розвиток індивідуальних інтелектуальних здібностей учнів [2].

Корекційна спрямованість процесу навчання передбачає педагогічний вплив за допомогою спеціальних методів і прийомів, які стимулюють у дітей компенсаторні процеси розвитку пізнавальних можливостей [1].

Чим раніше дитина з інтелектуальними порушеннями почне отримувати спеціальну допомогу, тим ефективнішим буде її результат. Програма корекційної роботи має складатися з урахуванням особливостей і потреб розвитку кожної дитини. Процес навчання, в якому як основні застосовують спеціальні педагогічні прийоми, що впливають на виправлення властивих учням спеціальних шкіл недоліків і сприяють їхньому інтелектуальному та фізичному розвитку та становленню особистості, називають корекційно-спрямованим. Здійснення корекції недоліків психофізичного розвитку учнів спеціальних шкіл шляхом використання системи спеціальних педагогічних прийомів має становити основу процесу навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Педагогічні прийоми корекційної роботи відрізняються тим, що стимулюють компенсаторні процеси розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями і дозволяють формувати в них нові позитивні якості [4].

Пошуки найефективніших шляхів корекції порушень дітей з інтелектуальними порушеннями відбувалися за всіх часів. Актуальність цієї проблеми не зменшилася і зараз, оскільки її подальша розробка є основою вдосконалення процесу навчання у спеціальних школах.

Для того, щоб правильно організувати роботу з виправлення дефектів мислення дітей у процесі їхнього навчання, необхідно враховувати сутність цієї психічної діяльності та закономірності її розвитку.

Дитина з інтелектуальними порушеннями без спеціальної корекційної роботи пройде два важливі етапи в психічному розвитку: розвиток предметних дій та спілкування з іншими людьми. Ця дитина мало контактує з дорослими та однолітками, не вступає в рольову гру та в якусь спільну діяльність з іншими. Усе це відбивається на накопиченні соціального досвіду дітей та розвитку вищих психічних функцій – мислення, довільної пам'яті, промови, уяви, самосвідомості, волі.

Деякі порушення – відставання в опануванні предметними діями, відставання та відхилення у розвитку мовлення та пізнавальної сфери - значною мірою мають вторинний характер. При своєчасній правильній організації виховання, на ранньому початку корекційно-педагогічного впливу багато відхилень розвитку в дітей віком можуть бути скориговані та навіть попереджені. Головною метою спеціального навчання та виховання дитини з інтелектуальними порушеннями є забезпечення максимально можливого рівня емоційного, розумового, соціального та фізичного розвитку, формування її позитивних особистісних якостей [1].

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості. Сходінки до духовності. Київ: Либідь, 2006. 271 с.
 2. Лобанова Е.А. Дошкільна педагогіка: навчально-методичний посібник. Миколаїв. 2005. 76 с.
 3. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Київ: «Академвидав», 2005. 560 с.
- Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб.. Київ: Академвидав, 2011. 240 с.

*Верніченко Лариса Петрівна
студент 2 курсу магістратури,
спеціальності «16.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Геращенко Світлана Іванівна*

«Використання альтернативної та підтримуючої комунікації в роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями»

Пріоритетним напрямком розвитку сучасної системи освіти в Україні є пошук ефективних шляхів включення дітей із особливими освітніми потребами в освітнє середовище, їхню соціалізацію, що забезпечується мовленнєвою діяльністю. Серед дітей із особливими освітніми потребами найбільшу поширеність мають діти з інтелектуальними порушеннями, у яких комунікативно-мовленнєва діяльність розвивається специфічно і супроводжується порушеннями як пізнавального та мовленнєвого розвитку.

Н. Бабич, О. Белова, О. Боряк, І. Войтюк, О. Гаврилов, І. Гордієнко, І. Куриленко, О. Нагорна, М. Супрун, М. Чайка, Л. Шрамко, А. Щепеліна та інші в своїх дослідженнях звертали увагу на необхідність здійснення корекційно-розвивальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями в двох напрямках: створення передумов мовленнєвого розвитку та розвиток основних функцій – спілкування (комунікативної), пізнавальної і регулюючої функції мовленнєвої діяльності.

Боряк О., Косенко Ю. зазначають, що застосування альтернативної комунікації в корекційній роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями сприятиме більш ефективній соціальної взаємодії дітей з інтелектуальними порушеннями з оточуючими [2, с. 266].

О. Казачінер, І. Гордієнко та О. Цись, наголошують, що альтернативна та підтримуюча комунікація виконує одночасно два завдання: по-перше, підтримує розвиток мовлення дитини тоді, коли його рівень недостатній для повноцінного спілкування або висловлювання є незрозумілими для оточення, а по-друге – є опорою в разі, якщо усне мовлення в людини так і не розвинеться [4, с. 61].

Методи альтернативної та підтримуючої комунікації є ефективними в організації навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, які потребують підвищеної уваги багатопрофільної команди фахівців та спеціальної допомоги психологів, корекційних педагогів, логопедів та ін. Діти, які мають інтелектуальні порушення, характеризуються недорозвитком усіх психічних процесів, що, у свою чергу, впливає на формування комунікативної діяльності дитини. Це суттєво позначається на навчанні та вихованні, розвитку й соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями.

При виборі найбільш відповідних засобів альтернативної та підтримуючої комунікації, які доцільно застосовувати в навчальному процесі з дітьми з інтелектуальними порушеннями, необхідно брати до уваги сильні сторони дитини та особливості її розвитку. Одним із найбільш поширених методів альтернативної та підтримуючої комунікації, які використовуються в навчальному процесі, є рухи тіла та жести. Також можуть застосовуватися різноманітні графічні об'єкти (фотографії, картинки, піктограми, символи, картки зі словами тощо), які функціонують в різних системах: PECS, Макатон, піктографічна ідеографічна комунікація, леб-система тощо.

Оцінка потреб дитини у виборі методу альтернативної і підтримуючої комунікації здійснюється для визначення оптимального виду альтернативної комунікації та обсягів послуг щодо її впровадження для успішного ефективного спілкування дитини. Діагностика потреб дитини у виборі методу альтернативної і підтримуючої комунікації

має розпочинатися з виявлення основних вихідних даних: здатність чути; бачити; фокусувати увагу на об'єкті/предметі; здатність до співвіднесення інформації, отриманої через різні сенсорні канали; стан розвитку моторних функцій.

Діагностика потреб в альтернативній комунікації має враховувати комплекс різних аспектів комунікації: невербальні навички; способи особа взаємодіє з оточуючими; рівень когнітивного розуміння особистості; можливість дитини до комунікації у визначений момент; спектр комунікативних навичок, якими володіє дитина з інтелектуальними порушеннями; стратегії та способи комунікації в минулому; стан розвитку та рівень сформованості органів артикуляційного та дихального апарату.

Змістовну сторону методик психодіагностичного обстеження становлять ігри, ігрові завдання і вправи, система яких побудована на вербальному і невербальному матеріалі. У процесі аналізу особливостей розвитку інтелектуальних та мовленнєвих здібностей дітей з інтелектуальними порушеннями слід використовувати такі методики: «Методику обстеження стану розвитку інтелектуальних функцій» (Р. Немов) [6]; «Визначення понять, з'ясування причин, виявлення подібності й відмінності в об'єктах» (Р. Немов) [6]; тест «Словниковий запас» (О. Дедов); «Обстеження стану зв'язного мовлення» (К. Крутій) [5].

Відповідно до концепції НУШ для ефективності розвитку інтелектуальних здібностей дітей необхідні відповідні умови: урізноманітнення чуттєвого досвіду; усвідомлення учнем особистої та суспільної цінності знань і вмінь, які набуваються; наявність позитивної емоційної атмосфери; помірна складність завдань; опора на попередній досвід дитини; активний, продуктивний і творчий характер діяльності; сформованість в учнів провідних прийомів навчальної діяльності

Також при організації освітньої, психокорекційної і розвивальної роботи з дітьми, які мають інтелектуальні порушення, слід враховувати їх стан інтелектуального та мовленнєвого розвитку, спрямовувати роботу психолога і корекційного педагога, логопеда на підвищення пізнавальної активності дітей з інтелектуальними порушеннями, вдосконалення їх мовленнєвих і комунікативних навичок та вмінь.

Список використаних джерел

1. Белова О. Б. Особливості розвитку мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями. *Медична освіта*. 2021. № 1. С. 5-10.
2. Боряк О., Косенко Ю. Альтернативна комунікація як засіб розвитку мовленнєвої діяльності дітей із комплексним порушеннями. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. Т. 1. С. 264-270.
3. Дедов О. Діагностика готовності дітей до школи. Хотин, 2014. 194 с.
4. Казачінер О. С., Гордієнко І. В., Цись О. В. Стан проблеми використання альтернативної та допоміжної комунікації дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22. Т. 1. С. 60-63.
5. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. 208 с.
6. Немов Р. С. Психологія : навч. пос. для студ. вищ. пед. закладів. 4–е вид. М., 2001. 482 с.
7. Нова українська школа: поради для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.

Вовк Вікторія Вікторівна
студентка 2 курсу,
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник:

«Роль логоритмічних занять у системі супроводу дітей із мовленнєвими порушеннями»

У відповідності з останніми науковими висновками, структура дизонтогенезу дітей із мовленнєвими порушеннями характеризується наявністю різних симптомів і синдромів,

поміж яких одним з провідних є синдром порушень моторики та координації рухів. Йдеться про дітей, які мають як різко, так і явно виражену неврологічну симптоматику, зокрема [3]:

1. діти із заїканням;
2. з дизартрією;
3. ринолалією;
4. алалією та афазією.

За даними вчених, ці діти характеризуються відхиленнями у становленні загальної, дрібної, артикуляційної моторики, мануального та артикуляційного праксису.

У дослідженнях Н.Базими, Ю.Коломієць, С. Корнєва, С.Коноплястої, І.Мартиненко, М.Шеремет у структурі порушень цих дітей відмічається недостатність вищих психічних функцій - уваги, пам'яті, сприйняття. У дітей з мовленнєвими порушеннями, спостерігається поєднання порушень мовлення та пізнавальної діяльності.

Констатація взаємообумовленості порушень основних психологічних функцій і порушень мовлення, визначає нові шляхи пропедевтики та корекції дитячого мовленнєвого розвитку.

У зв'язку з вищезазначеним виникає необхідність психолого-педагогічного супроводу та виділення окремої стратегічної лінії, яка регламентуватиме ефективну, своєчасну та кваліфіковану діагностику, а також – логопедичний супровід.

Інтенсивний розвиток теорії та практики психолого-педагогічного (зокрема, і логопедичного) супроводу, останніми роками пов'язані з розширенням поглядів на цілі освіти, в яких включені завдання розвитку та виховання, а також - забезпечення фізичного, психічного, психологічного, морального та соціального здоров'я дітей

Важливим видом міждисциплінарних занять, які супроводжують логопедичну корекцію і дозволяють розвивати психомовленнєві функції, а також - моторику й координацію рухів - є логоритміка.

Логоритміка – це система музично-рухових, мовно-рухових та музично-мовленнєвих ігор та вправ, які здійснюються з метою логопедичної корекції. Вона є однією з форм активної корекційної дії і чудово підходить при роботі з дітьми, які мають різні порушення мовлення.

Логоритміка – це система вправ, завдань, ігор на основі поєднання музики та руху, музики та слова, музики, слова та руху, спрямованих на вирішення корекційних, освітніх та оздоровчих завдань [7].

На логопедичних заняттях та заняттях з логопедичної ритміки, використовуються різні вправи та ігри, за допомогою яких відпрацьовується вимова поставлених звуків у словах, розвивається здатність утримувати в пам'яті задану кількість складів та положення ударного складу в їхньому ряду. Для автоматизації поставлених звуків у складах та словах, застосовуються спеціальні вправи та ігри з віршами [5].

Працюючи з дітьми з порушенням мовлення, важливо частіше використовувати різноманітний матеріал на заняттях з логоритміки та музичних занять. Це і ігри зі словом, і ігри зі співом, музично-дидактичні ігри, а також ігри, танці та вправи для розвитку різних груп м'язів, насамперед для рук, дрібної моторики, які розвивають увагу, пам'ять, регулюють м'язовий тонус. Звідси, система логоритмічних занять передбачає [6]:

обов'язковість повторення формованих рухових навичок;
врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей з мовленнєвою патологією;

поступове підвищення вимог до дітей (ускладнення рухових, музичних та словесних завдань);

всесічний вплив на особистість дитини (діючи як неспецифічна терапія, логоритмічні засоби дозволяють коригувати власне мовленнєву патологію та супутні їй зміни у функціональних системах організму та руховій сфері);

комплексність, тобто. зв'язок логоритміки з іншими медико-педагогічними впливами та основними видами музичної діяльності (слухання, співи, музично-ритмічні рухи)

На логоритмічних заняттях музика не просто супроводжує рухи, а є їх організуючим початком. Вправи підбираються таким чином, щоб кожен музичний сигнал викликав негайну і певну рухову реакцію. Це дозволяє розвивати увагу, слухове сприйняття, просторове орієнтування, а головне сприяє корекції власне мовних порушень: фонематичного слуху, темпу та ритму дихання тощо.

Логоритмічні заняття сприяють не тільки покращенню мови дитини, але і водночас, покращенню її всебічного розвитку. Зокрема [8]:

покращується вміння орієнтуватися у навколишній світ;

з'являється відповідальність до виконання творчих завдань та здатність долати проблеми;

розкривається творчий потенціал дитини.

Комплекс логоритмічних вправ сприяє зниженню психоемоційного напруження, зміцненню здоров'я дітей та загальної нормалізації мовлення.

Подолання недорозвинення мовлення у дітей (в тому числі, корекція звуковимови, моторики та формування фонематичного сприйняття), буде ефективним, якщо [4]:

– включити логоритмічні заняття до корекційної роботи;

– зміст логоритмічних занять буде спрямовано формування фонематичного сприйняття дітей, розвитку вони основних моторних функцій організму загалом, та артикуляційного апарату, зокрема.

Оптимальні результати досягаються при рівномірному розподілі психофізичного навантаження. Якщо систематично проводити дані заняття (які потрібно зазначити, чудово сприймаються дітьми), то можна досягти результатів значно швидше. Головний принцип досягнення ефективності у роботі – індивідуальний підхід до кожної дитини, врахування її вікових, психофізіологічних та мовленнєвих можливостей.

Таким чином, логоритмічні заняття позитивно та сприятливо впливають на досягнення ефективних результатів у корекції мовлення та моторики дітей, при включенні їх у корекційно-логопедичну роботу.

Список використаних джерел

1. Борова В.Є. Виховання інтонаційної виразності мовлення дітей із недоліками звуковимови / В.Є. Борова // Наука і освіта. 2011. № 4. С. 51-54.
2. Бухало О.Л. Робоча програма «Логоритміка» для студентів ОПП Дошкільна освіта. 2019. 31 с.
3. Глухова О.В. Логоритміка – говоримо, рухаємося та музикуємо! // Музичний керівник. 2015. № 9. С.13-19.
4. Мартиненко І.В. Логопсихологія. Київ, 2019. 124 с..
5. Котломанітова Г. Упровадження логоритміки в інклюзивне освітнє середовище початкової школи. Теоретична і дидактична філологія. Серія «педагогіка». Випуск 27. 2018. С. 84-93.
6. Найдич В.М., Конюк Л.І. Використання логоритмічних прийомів у корекційній роботі. Логопед. 2014. № 3. С. 28-30.

7. Рібцун. Ю. В. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку: посібник. Харків: Ранок, 2018. 256 с.
8. Шапочка К. А. Курчатова, А. В. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Логоритміка та ігри в логопедичній роботі», 2019. 105 с.

*Гарбуза Анжела Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Купріянова Тетяна Олександрівна*

«Австрійський досвід реалізації інклюзивної освіти»

Тема досвіду Австрії у впровадженні інклюзивної освіти має велике значення в сучасному світі, оскільки інклюзивна освіта стала важливою темою освітньої політики та практики в усьому світі. В Україні інклюзивна освіта є особливо актуальною через її потенціал сприяти соціальній інтеграції, покращувати освітні результати для всіх учнів і підтримувати розвиток більш інклюзивного та різноманітного суспільства. Інклюзивна освіта передбачає забезпечення того, щоб усі учні, включно з учнями з особливими освітніми потребами, мали рівний доступ до освіти та перебували в тому самому навчальному середовищі, що й їхні однолітки.

Австрія є лідером у впровадженні інклюзивної освіти, і її досвід може надати цінну інформацію та уроки для інших країн, які прагнуть прийняти подібну політику.

Було багато дослідників, які вивчали розвиток і впровадження інклюзивної освіти в Австрії. Ось деякі відомі дослідники та вчені в цій галузі: Гудрун Конечні, Крістін Штегер, Бернд Гільдебрандт, Єва Марія Вайбель. Це лише кілька прикладів багатьох австрійських вчених, які зробили внесок у сферу інклюзивної освіти своїми дослідженнями та наукою.

До 80-х років ХХ ст. у цій країні працювала система спеціальної освіти, що складалася зі спеціальних шкіл для дітей з порушеннями зору та слуху, порушеннями опорно-рухового апарату, інтелектуальними порушеннями, емоційними та комплексними порушеннями розвитку. Відомий австрійський вчений Х. Волкер зазначає, що з кінця 40-х до початку 80-х років ХХ ст. така система зазнавала все більшої сегрегації, що спричинило громадський рух за участі батьків дітей з ООП, учителів, працівників різних медичних установ і закладів освіти, які керувалися ідеями рівноправності, зокрема в освіті [1, с. 31].

У 1983 році вони об'єдналися в єдину організацію, яка звернулася до Міністерства освіти, та запропонувала реалізувати пілотний проект з інтегрованого навчання дітей з ООП.

Для цього на державному рівні було створено робочу групу, що складалася з науковців у сфері освіти, у тому числі спеціальної, дирекції та вчителів закладів загальної середньої освіти та закладів спеціальної освіти, фахівців служб допомоги дітям з ООП та представників громадських організацій і батьківських об'єднань.

Робота велася по реалізації чотирьох моделей інтегрованого навчання:

- *Інтегровані класи.* У класі навчалася 20 учнів, з яких чотири з ООП. У класі працював учитель і спеціальний педагог. Діти з ООП навчалися за індивідуальною програмою реабілітації.

- *Взаємодіючі класи.* Навчання у закладах загальної середньої освіти та спеціальних класах проводилося окремо, але організовувалась спільна позашкільна робота.

- *Малокомплектні класи.* У закладах загальної середньої освіти створювалися спеціальні класи з 6–11 учнів переважно з дітей із затримкою психічного розвитку, які проходили чотирирічну програму початкової школи за шість років.

- *Звичайні класи.* У таких класах учні з ООП, їхні батьки та вчителі користувалися додатковими спеціальними послугами шкільних консультантів.

Після проведеної оцінки всіх чотирьох моделей у 1991 році Австрійським центром експериментальної освіти та шкільного розвитку було визначено найбільш дієвою моделлю – *інтегровані класи*. У результаті проведеного пілотного проекту в Австрії з'явилося 290 інтегрованих класів і 24 взаємодіючих. В освітній системі з'явилося понад 3200 посад спеціальних педагогів.

У 1993 році в Республіці Австрії було ухвалено «Закон про освіту», в якому чітко прописано функціонування спеціальних та інклюзивних шкіл, а діти з ООП отримали можливість навчатися в закладах загальної середньої освіти за місцем проживання.

Наразі в освітній системі Республіки Австрії функціонують центри спеціальної освіти, що несуть відповідальність за навчання дітей з ООП і координують організацію освітнього процесу.

До повноважень центрів спеціальної освіти входить оцінка дітей з ООП, навчально-методична допомога вчителям, консультації батьків, проведення семінарів і тренінгів, міжгалузева співпраця.

У кожному закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням працює команда психолого-педагогічної підтримки, яка визначає ООП школярів і надає їм спеціальні освітні послуги. До складу цієї команди входять асистент учителя, вчителі, спеціальні педагоги, а також батьки. У разі потреби учні з ООП можуть розраховувати на фахову медичну і соціальну допомогу [2].

Австрія досягла значного прогресу в просуванні інклюзивної освіти та створенні сприятливого середовища для учнів із різноманітними навчальними потребами. Прихильність країни інклюзивній освіті відображається в її політиці, практиці та ресурсах, які спрямовані на надання кожному учню рівних можливостей для навчання та досягнення успіху. Інтеграція сучасних технологій, таких як допоміжні технології, у школах відіграла значну роль у підвищенні якості освіти та доступності освіти для всіх учнів.

Австрійський досвід впровадження інклюзивної освіти є прикладом для наслідування в інших країнах, оскільки демонструє, що за наявності відповідної підтримки, ресурсів і політики можна створити інклюзивну освітню систему, яка принесе користь усім дітям. Вивчення цього досвіду та його використання є актуальним питанням для сучасної України, так як інклюзивна освіта є невід'ємною частиною розвитку її освітнього простору, оскільки вона може сприяти соціальній інтеграції, покращити результати навчання, виконувати міжнародні зобов'язання та задовольнити потреби різних учнів.

Список використаних джерел

1. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агенство “Україна”», 2019. 300 с.

2. Європейське агентство з особливих потреб та інклюзивної освіти в Австрії URL: <https://www.european-agency.org/country-information/austria>

Banathy Bela. Designing Education as a Social System. *Educational technology* : November-December, 1998. P. 51–55.

*Гніденко Ірина Сергіївна
студентка IV курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гренюк Лілія Степанівна*

«Особливості розвитку відчуття та сприймання дошкільників з порушеннями слуху»

Розвиток сенсорних відчуттів і сприймань дошкільника з порушеннями слуху є основою пізнавального розвитку дитини. Розуміння особливостей розвитку може допомогти у розробці ефективних методів корекційної роботи та підтримки для дошкільників з порушеннями слуху.

Саме тому, багато вчених займалися дослідженнями цієї проблеми: Жук В., Литвинова В., Таранченко О., Федоренко О., Шевченко В. та ін. Науковці дійшли до висновку, що дитина з порушенням слуху може мати затримку мовленнєвого розвитку, але більш розвинене тактильне сприйняття та зорову й кінестетичну пам'ять.

Розвиток відчуття та сприймання є важливим етапом у формуванні пізнавальних процесів. Сприймання дітей з порушеннями слуху розвивається за тими ж законами, що і сприймання дітей без порушень слуху, однак специфіка порушень призводить до несвоєчасного формування міжфункціональних взаємодій між сприйманням і мовою, а це, у свою чергу, негативно впливає на розвиток однією з найбільш складних властивостей сприймання – усвідомленості, що й призводить до порушень основних видів сприймання.

Належний розвиток допоможе дитині краще сприймати світ навколо себе, здобувати нові знання та навички, а також успішно інтегруватися в соціальне середовище. Його можна забезпечити за допомогою спеціальних методик і занять, з урахуванням рівня слухової функції та індивідуальних особливостей кожної дитини [1].

На заняттях потрібно використовувати ігрову діяльність, оскільки це є важливою умовою формування слухового сприймання у дітей з порушеннями слуху. Ігрова діяльність повинна бути різноманітною. Граючи, дитина взаємодіє з предметами, засвоює їх властивості, призначення, способи використання, а також розвиває навички розрізнення, порівняння, класифікації звуків, тому роль дидактичних ігор дуже велика. У процесі сюжетних ігор також інтенсивно розвивається сприймання, образна пам'ять, увага [2].

Також ігри сприяють розвитку мовлення дітей з порушеннями слуху, оскільки діти вчаться спілкуватися, розуміти комунікативні сигнали та відповідати на них. Це важливо для їх подальшого соціального розвитку та адаптації у суспільстві.

Отже, враховуючи особливості розвитку відчуття та сприймання у дошкільників з порушеннями слуху, можна розробити ефективні методики навчання та виховання, що допоможуть дітям зростати та розвиватися на рівні з їхніми однолітками, які не мають порушення слуху.

Список використаних джерел

1. Федоренко О. Науково-методичні засади організації роботи з розвитку слухового сприймання та формування вимови дітей із порушеннями слуху / О. Ф. Федоренко // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. - 2012. - Вип. 3(1). - С. 160-164.
2. Шевченко В. М. Ігри у процесі навчання дітей з порушеннями слуху / В. М. Шевченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 127. - С. 234-236.

*Гончаренко Софія В'ячеславівна
студентка IV курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Горлачов Олександр Сергійович*

«Дактильне та міміко-жестове мовлення в структурі професійної компетентності сурдопедагога»

Сучасна сурдопедагогічна наука визначає основним завданням сурдопедагога – сприяння різносторонньому розвитку дитини з порушенням слуху. Сурдопедагог повинен вміти доносити знання про оточуючий світ, пов'язані природні явища, зв'язки та властивості між ними, причини та наслідки тощо, як зазначено в колективній монографії «Компетентнісний підході у сучасній освіті» [3].

Психічне та соціальне становлення дитини покращує розвиток мовлення. Всі люди розуміють важливе значення комунікації з іншими людьми. Сурдопедагог забезпечує важливу функцію у процесі реабілітації слуху, тому що для природнього та правильного розвитку голосу потрібне мовлення та здатність чути оточуючі звуки.

Сурдопедагог повинен вміти робити діагностику запитів у розвитку, розуміти потреби дитини з порушенням слуху, особливо, які пов'язані із комунікацією. Це потребує забезпечення можливостей та вміння фахівця надавати підтримку дитині з порушенням слуху та її родині.

Досліджуючи професійні компетенції сурдопедагога Катажина Плутецька зазначає, що особливість пізнавальних процесів у дітей, які мають порушення у психічному та фізичному розвитку, а також необхідність використання деяких методів і засобів навчання потребують взяття участі в дидактичному процесі спеціалісту, який має потрібну освіту з корекційно-виховної роботи [5].

Щоб забезпечити достатній рівень реабілітації та освіти дітей з порушеннями слуху, що затверджено законодавством, Україна потребує висококваліфікованих спеціалістів, особливо сурдопедагогів.

Питання професійної компетентності сурдопедагога складають демонстрація теоретичних роздумів про цю спеціальність, уявлення від пошуків, що пов'язані з підготовкою та освітою, надання оцінки їх роботі тощо [4].

Відгук на будь-які зміни в ставленні суспільства до можливостей та прав дітей з порушеннями слуху дає початок всім освітнім системам сьогодення. Спостерігається поява, дослідження та розвиток задумів інтеграції та двомовності.

Відбувається виконання прав людей з порушенням слуху на мовлення (дактильне та міміко-жестове), культуру, здобуття освіти, яка повинна відобразити їх культуру, а не культуру чуючих людей.

Зокрема, вивченню різноманітних актуальних питань пов'язаних з вербальною та невербальною комунікацією осіб з порушенням слуху присвячена значна кількість досліджень О. С. Горлачова. Автор вказує, що «системний підхід в аналізі понад 180 дактильних абеток різних мов і країн світу надав можливість здійснити уточнення основних понять дактильного мовлення» [2, с. 46], а також він дає тлумачення термінам сутнісного змісту міміко-жестового мовлення:

«Дактилема – руховий або статичний знак за участю пальців та кисті руки (рук), який є незмінним для позначення певної літери будь-якої мови» [2, с. 47].

«Дактильна абетка – це унормований, стандартний набір відповідно до певної вербальної мови рухових, або статичних знаків, за участю пальців та кисті руки (рук), який є незмінним для позначення певної літери відповідно даної мови» [2, с. 47].

«Жестове позначення слова – певний кінетичний знак, за яким закріплено певне значення предмета або явища навколишньої дійсності» [1, с. 72].

«Міміко-жестове мовлення – це система кінетичних знаків, що передають характерологічні особливості предметів, явищ оточуючої дійсності за допомогою визначених структурних елементів» [1, с. 72].

Вивчення різноманітних предметів у школах для дітей з порушеннями слуху, визначає проведення освітнього процесу, опанування матеріалу, виховання дітей, проведення корекційно-розвивальних заходів тощо. Під час цього формується словесне мовлення із застосуванням дактильного та міміко-жестового. Загалом, освіта дітей з порушеннями слуху характеризується специфічною особливістю: застосування в навчально-виховному процесі міміко-жестового мовлення як форми комунікації спільноти нечуючих людей.

Але необхідно пам'ятати, що весь процес освіти дітей з порушеннями слуху здійснюється на підґрунті двох мовленнєвих систем: міміко-жестовій (з'являється і розвивається під час комунікації та навчального процесу) та словесній (дактильна, усна та письмова).

Дослідниця розмовного міміко-жестового мовлення, С. В. Кульбіда, опублікувала значну кількість праць, написала ряд статей, з яких конкретно простежується, що на сьогодні є ще багато актуальних питань, які пов'язані із застосуванням дактильного та міміко-жестового мовлення, зокрема в процесі навчання та виховання глухих і слабочуючих дітей, а також безпосередньо в подальшому житті осіб з порушеннями слуху.

Отже, розумна взаємодія словесного та міміко-жестового мовлення, на основі обґрунтованого і науково-вивіреного підходу, може забезпечувати покращення опанування програмовим матеріалом та допомагає в соціалізації осіб з порушеннями слуху, а також набуває вагомого значення в структурі професійної компетентності сурдопедагога.

Список використаних джерел

1. Горлачов О. С. Особливості міміко-жестового мовлення як знакової системи. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2014. № 26. С. 72-78.
2. Горлачов О. С. Особливості структури та топоніміки дактильного мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. № 22. С. 46-50.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики : колективна монографія / Н. М. Бібік [та ін.] ; ред. О. В. Овчарук ; Міністерство освіти і науки України, Програма розвитку Організацій Об'єднаних Націй. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
4. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : Збірник наукових праць / Міністерство освіти і науки України, Український державний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова ; відп. ред. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. 319 с.
5. Plutecka K. Kompetencje zawodowe surdopedagoga z wadą słuchu. Kraków : Oficyna Wydawnicza «Impuls», 2006. 196 s.

*Гульвачук Ольга Костянтинівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кравець Ніна Павлівна*

«Використання екскурсії як засіб збагачення словникового запасу дошкільників з інтелектуальними порушеннями»

Збагачення словникового запасу дошкільників з інтелектуальними порушеннями, це одне з ключових завдань корекційної педагогіки, а саме формування особистості, яка без обмежень зможе комунікувати у соціумі. У подальшому, від активного словника дошкільників з інтелектуальними порушеннями залежить їх адаптація, підготовка до навчання та соціалізація.

Проблему збагачення словникового запасу у дітей старшого дошкільного віку розглядали вчені А. Богуш, І. Непомняща, В. Логінова, М. Борецька, М. Юрків, В. Тарасун та інші вчені. Збагачення словникового запасу старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями висвітлюється в роботах О. Белової, Г. Ковиліної, О. Денисенко, І. Мартиненко, О. Проскурняк, В. Тарасун, Ю. Пінчук, Ю. Рібцун та інших дослідників.

М. Борецька та М. Юрків виокремлюють сутність поняття словникової роботи, яка має тривалий та складний процес накопичення великої кількості слів, засвоєння значень цих слів, та вміння дітьми доцільно застосовувати вивчені слова [1, с. 113]. А. Богуш в організації словникової роботи, щодо збільшення словникового запасу старших дошкільників, визначила три основних завдання з розвитку словника [2, с. 373].

Ю. Рібцун в своїх дослідженнях доводить, що більшої уваги слід приділяти формуванню у дітей з інтелектуальними порушеннями категоріального рівня лексичних узагальнень, що доцільно здійснювати на матеріалі іменників, потім переносити ці знання на мовленнєвий матеріал інших частин мови [3, с. 299]. О. Проскурняк наголошує, що під час спілкування з дітьми, які мають інтелектуальні порушення, педагогам необхідно використовувати стимуляцію, у формі підказок, підбадьорливих фраз, навідних запитань [4, с. 247-252]. Ю. Пінчук та О. Денисенко в своїх працях дослідили, що необхідно послідовно та комплексно збагачувати словниковий запас дошкільників з інтелектуальними порушеннями іменниками, прикметниками та дієсловами [5, с.210]. Екскурсія – це одна з форм організації корекційної роботи зі збагачення словникового запасу дошкільників з інтелектуальними порушеннями. У роботах Н. Кравець та В. Шибецької розглянута цілеспрямована організація словникової роботи в процесі екскурсії для збагачення уявлень про природу в учнів з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку. Автори вказують, що сприймаючи красу природних об'єктів та спостерігаючи навколишній світ, діти вчаться аналізувати, виявляти основні характерні ознаки та причинно-наслідкові зв'язки. Тому, саме так екскурсія сприяє збагаченню словникового запасу іменниковою, прикметниковою та дієслівною лексикою [6, с. 151-154].

З метою збагачення словникового запасу старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями ми розробили низьку ігор та вправ та провели три екскурсії: в поле (для ознайомлення з квітами); до саду з плодовими деревами (для ознайомлення з фруктами та ягодами); до парку (для ознайомлення із деревами та кущами, спостереження за живими істотами). Перед проведенням з дітьми екскурсій треба

провести підготовчу роботу вивчити з ними в ході занять основні лексичні терміни. Необхідно збуджувати інтерес до спостережуваних предметів, об'єктів, явищ за допомогою загадок, дидактичних вправ, проведених як під час підготовчого процесу, так і в ході самої екскурсії. У процесі екскурсії ми використовували бесіди на відповідні теми, цікаві вірші та ігри. Для збагачення словника дошкільників з інтелектуальними порушеннями іменниками, прикметниками та дієсловами, нами були підібрані наступні ігри. Ігри для ознайомлення з квітами «Магазин «Квіти»; ігри для ознайомлення з фруктами та ягодами «Опиши, я відгадаю», «Потрібно-непотрібно», «Вершки та корінці». Ігри для ознайомлення з деревами та кущами «Знайди і знайди дерево», «Дерева та їх плоди». Ігри для ознайомлення з тваринами «Хто як голос падає», «Моя тваринка», «Природні невідповідності». Впровадження ігор та вправ під час підготовки, в процесі екскурсії, на етапі закріплення отриманих знань, допомогли збагатити словниковий запас дітей з інтелектуальними порушеннями новими словами. За результатами дослідження було виявлено, що у старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями встановлено зростання кількості дітей, які мають середній рівень сформованості словникового запасу з теми «Рослини» – на 18,2%, з теми «Тварини» – на 18,1%, з теми «Транспорт» – на 18,2%. Діти правильно називали зображення (рослин, тварин та транспорту), потребували мінімальну допомогу вихователя. Діти із заохочуванням розглядали картинки із зображеннями (рослин, тварин та транспорту), а також в процесі екскурсій проявляли зацікавленість до живих істот, та об'єктів живої природи. При описі характеристик, були діти які змогли надати декілька ознак, частково плутались, потребували навідних запитань. При називанні дії предметів, діти потребували незначної допомоги, але відповіді називали правильно (квіточка росте, листочки падають, автобус їде).

Тому можна відмітити, що старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями з середнім рівнем сформованості словникового запасу стало більше – на 18,2 % (було 27,3 % , а стало 45, 5%). Тобто старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями із низьким рівнем сформованості словникового запасу стало – на 18,2% менше. За результатами дослідження, можна зробити висновок, що екскурсію, важливо проводити, як форму організації корекційної роботи зі збагачення словникового запасу старших дошкільників з інтелектуальними порушеннями з метою збагачення активної лексики.

Список використаних джерел

1. Борецька М., Юрків М. Розвиток словникового запасу дітей дошкільного віку. *Магістерський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Тернопіль, 2020. Вип. 35. С. 113-115.
2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник /за ред. А. М. Богуш. Вид. 2-ге, доповнення. Київ: Слово, 2011. 704 с.
3. Рібцун Ю. В. Формування лексичної складової імпресивного мовлення молодших дошкільників із ЗНМ. *Зб. наук. пр. Кам'янець-Подільськ. нац. ун-ту імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. XVII. Ч. 2. С.294-301.
4. Проскурняк О. Розвиток комунікативності дошкільників з легким та помірним ступенем розумової відсталості. *Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки»*. Миколаїв, 2016. № 1 (52). С.247-252.
5. Пінчук Ю.В., Денисенко О. І. Стан сформованості лексичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушенням розумового розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спец. психологія*. Київ, 2012. Вип. 21. С. 205-212.

6. Шибецька В.В., Кравець Н.П. Експерсія як засіб збагачення уявлень про природу в молодших школярів з порушенням інтелекту. *Молодий вчений*. Одеса, 2015. № 2 (17). С. 151–154.

*Єрьоменко Світлана Володимирівна
студентка I курсу магістратури,
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Омельянович Ірина Миколаївна*

«Формування особистісної компетентності у дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах закладу середньої освіти (1-4 класи)»

Система спеціальної освіти на сучасному етапі її розвитку проходить значні зміни. Введення нових освітніх стандартів у навчання та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями повинні допомогти їм оволодіти важливими у житті компетентностями, які дозволять даній категорії учнів інтегруватися й соціалізуватися у суспільство. Реалізація роботи, спрямованої на соціальну адаптацію учнів, вимагає від спеціалістів знання таких основних понять, як «компетентність», «компетенція».

У психолого-педагогічній літературі поняття «компетентність» отримало широке розповсюдження порівняльно нещодавно. Так, наприкінці 1960 – початку 1970 рр. у західній, а наприкінці 1980 рр. у вітчизняній науці зароджується спеціальний напрямок – компетентнісний підхід у освіті [1, с. 33].

Слід зазначити, що великий внесок у розробку проблем, пов'язаних із вивченням та використанням поняття «компетентність» західних дослідників: Б. Оскарссон, Дж. Равен, Д. Девідсон, М. Аскіч та ін. [1, с. 54]

Поняття компетентність у освіті відносно до теорії мови ввів Н. Хомський у 70-ті рр. ХХ століття у США, де дане поняття стало широко використовуватися. Тому американські вчені пов'язують компетентність не з професійною характеристикою, а із загальною характеристикою суб'єкту [1, с. 76].

Відомий психолог Дж. Равен вважав, що «компетентність – це спосіб оптимальної реалізації конкретної послідовності дій у різних предметних галузях». На його думку, у процесі здійснення даних дій індивід готовий усвідомлювати, оцінювати та аналізувати соціальні наслідки своїх дій [1, с. 103].

Поняття «компетентності» вбирає у себе також досвід професійної діяльності людини, обумовлений рівнем знань, характерологічними та пізнавальними особливостями людини.

У Державному стандарті початкової загальної освіти компетентність розуміється як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [2].

Таким чином, компетентність – це готовність та здатність особистості реалізувати свою освіченість в умовах практичної діяльності. Відповідно професійна компетентність містить у собі власну професійну освіту людини, досвід роботи за спеціальністю, постійне підвищення рівня освіти та кваліфікації, його соціальну зрілість (відповідальне ставлення до роботи, прояв ініціативи, креативність, толерантність та ін.). А особистісні компетентності – це володіння інформацією про себе, свої здобутки, переваги та недоліки. А також, вміння застосовувати свої вміння, знання та навички на практиці.

Успіх підготовки молодших школярів з інтелектуальними порушеннями до самостійного життя залежить від ряду умов [3, с. 72]:

1. Повноцінна соціально-побутова підготовка дітей даної категорії можлива лише шляхом цілеспрямованої педагогічної роботи.

2. Формування соціально-побутових знань та вмінь повинно представляти собою цілеспрямовану систему роботи. На початку повноцінне виховання дитиною необхідних даних, правильне формування дій, прийомів, операцій, далі – різноманітне їх закріплення та регулярне застосування на практиці. Дитина повинна отримати конкретні результати у засвоєнні необхідних їй у житті соціально-побутових знань та вмінь.

3. Мета педагогічної роботи – досягнення кожною дитиною з інтелектуальними порушеннями максимально можливого для неї рівня особистісної компетентності.

4. Необхідно чітко планувати свою роботу, орієнтуючись на досягнення конкретних результатів у підготовці вихованців. При виборі методів та прийомів, а також варіантів застосування кожного методу, необхідно враховувати соціально-побутовий досвід, особистісний досвід кожного учня, рівень його розвитку, індивідуальні особливості та можливості, тобто здійснювати диференційований та індивідуальний підхід до учнів.

5. Чіткості планування педагогічної роботи сприяє цілеспрямований контроль над динамікою засвоєння дітьми знань, вмінь та навичок.

6. Важливо зробити весь навчальний матеріал максимально наочним. Використовувати натуральні предмети, зображення, фотографії, схеми. Формувати уявлення у ході екскурсій, спостережень за реальними об'єктами, життєвими ситуаціями, оцінювати дії людей у цих ситуаціях, моделювати подібні ситуації на заняттях.

7. Від роботи, яку виконує учень з інтелектуальними порушеннями він має отримувати задоволення. Тобто діяльність має бути позитивно мотивована.

8. Ігрові методи та прийоми дозволяють педагогу здійснити навчання дітей у більш доступній та привабливій для них ігровій формі.

Особливе місце у формуванні особистісної компетентності у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями займає позаурочна діяльність, засобами якої діти отримують навички засвоєння етичних норм, соціальних стосунків. Що особливо важливо для дітей цієї категорії, так як в наслідку обмеження їх життєдіяльності та соціальної ізоляції вони не володіють достатнім запасом моральних уявлень та понять для аналізу норм та правил поведінки. Нерідко їм буває складно порівняти свою поведінку з поведінкою оточуючих, ясно собі уявити наслідки того чи іншого вчинка, дати правильну оцінку моральним спонуканням [4, с. 111].

Розвиток особистісної компетентності учнів з інтелектуальними порушеннями у спеціалізованих школах буде більш успішним при створенні спеціальних організаційно-педагогічних умов – через педагогічну взаємодію, які будуть здійснюватися у позаурочній діяльності та містити:

1. Застосування технологій розвитку та методів навчання й виховання, які орієнтовані на розвиток особистості; отримання досвіду; активізацію та інтеграцію знань, вмінь, навичок, отриманих у процесі навчання та виховання.

2. Використання колективних форм навчання та виховання дозволяє збільшити кількість соціальних та міжособистісних зв'язків між учнями, підвищити згуртованість, взаєморозуміння та взаємодопомогу, розвинути навички роботи у групі, навчити пояснювати, слухати та розуміти співрозмовника, враховувати думку інших.

3. Проведення позакласних занять, направлених на самопізнання та саморозвиток особистості, на розвиток комунікативних якостей, що дозволить оказувати розвиваючий вплив на особистість учнів, підвищує прагнення до самопізнання, задовольняє потребу у саморозвитку.

У вирішенні проблем формування та розвитку особистісної компетентності учнів з інтелектуальними порушеннями у позаурочний час хочеться виділити театральну

діяльність з її безмежними можливостями. Адже саме театралізована діяльність дозволяє формувати досвід особистісних та соціальних навичок поведінки завдяки тому, що кожна казка чи літературний твір для молодших школярів завжди має моральний напрям (доброта, сміливість, чесність), яскраво представлені у образах героїв, закріплюються у реальному житті та взаємостосунках з близькими людьми, перетворюючись у моральні еталони, якими регулюються бажання та вчинки дитини.

Таким чином, узагальнення наукових поглядів та практики роботи довели, що при формуванні у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями особистісної компетентності важливо правильно підбирати форми та методи роботи. Однак більш за все варто враховувати індивідуальні особливості кожної такої дитини. Адже те, що підходить одному, може кардинально не сприйматися іншим. Не варто забувати, що для молодшого шкільного віку провідною діяльністю залишається гра, тому доцільно застосовувати ігрові ситуації, та різні ігри на уроках для прикладу чи створення життєвих ситуацій.

Список використаних джерел

1. Аксьонова Л. І. Соціальна педагогіка в спеціальній освіті: навч. посіб. для студ. серед. пед. навч. закладів / Л. І. Аксьонова. К.: Видавничий центр «Академія», 2017. 192 с.
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
3. . Бондар В.І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці: навч. посібник / Віталій Бондар. К.: Наш час, 2017. 176 с.
4. Бондар В.І. Історія олігофренопедагогіки: підручник / Віталій Бондар, Владлена Золотоверх. К.: Знання, 2017. 375 с.

*Закревська Тетяна Валеріївна
студентка 4 курсу
спеціальності «16.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Геращенко Світлана Іванівна*

«Корекційне значення ігор у корекційно-розвитковій роботі з дітьми дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями»

Порушення інтелектуального розвитку - це група патологічних станів, що характеризується порушенням системної взаємодії між інтелектуальною та афективними сферами пізнавальної діяльності. Виявляється в загальному психічному недорозвитку з домінуючим інтелектуальним дефектом та ускладненнями в соціальній адаптації.

Для дошкільнят з інтелектуальною недостатністю гра є незамінним знаряддям інтеграції до соціуму та найдієвішим засобом корекції психофізичного розвитку розумово відсталих дітей [3;4].

Гра сприяє розвитку пізнавальних процесів розумово відсталих школярів, тому що в ній раціонально поєднуються дві задачі дидактична та ігрова.

В спеціальній психології дослідженнями, присвяченими вивченню ігрової діяльності дошкільнят з інтелектуальною недостатністю займалися такі вчені: Б. Днас Гонсалес, С. Миронова, О.Гаврилов, І.Гладченко, В.Липа та інші.

Навчання дітей гри будується на основі глибокого знання та врахування індивідуальних можливостей розвитку кожної дитини, що є традиційним підходом у спеціальній педагогіці[1].

В основі системи розвиваючих ігор лежать такі принципи: поєднання у діяльності дитини елементів гри та вчення, поступовий перехід від ігор-забав через ігри-завдання до продуктивних видів діяльності; поступове ускладнення навчальної задачі та умов гри; єдність навчальних та виховних завдань; повторюваність завдань навчання з використанням нового дидактичного матеріалу; формування інтересу та активності дитини.

Зважаючи на особливості становлення ігрової діяльності у дошкільників з інтелектуальними порушеннями, ми прийшли до висновку, що необхідно їх навчати умінню гратися: для цього в режимі дня треба виділяти час для організації ігор. Адже саме в процесі гри відбувається розвиток емоційно-позитивного ставлення та інтересу до предметів і дій з ними, формуються гностичні процеси та предметно-ігрові дії, вміння гратися з однолітками. Навчаючи дитину гратись, в першу чергу здійснюється формування елементарного ігрового досвіду дітей (ігри з природним матеріалом; ігри з папером, тканиною, побутовими предметами; конструктивні та мовленнєві ігри). Згодом формують у дітей окремі ігрові дії: за наслідуванням, за зразком, за словесною інструкцією.

Важливо здійснити вибір ігор для розвитку пізнавальних процесів дітей інтелектуальними порушеннями, що враховують такі умови: облік індивідуальних можливостей дітей; стимулювання інтелектуальної активності у всіх видах діяльності та у всіх формах; заохочення прагнення до прийняття будь-яких видів самостійних рішень, спонукання до них через створення ігрових ситуацій тощо; атмосфера в освітньому середовищі має бути психологічно комфортною для кожної дитини, взаємини з вихователем – партнерські; ігри повинні бути різноманітними та вирішувати комплексні завдання; розвиток пізнавальних процесів не може сприйматися як разовий захід у рамках дослідної роботи – це має стати нормою життєдіяльності спеціальної установи [2].

При цьому необхідно враховувати особливості кожної дитини, її можливості та здібності. Лише в процесі корекційно-розвивальної роботи у дошкільників з інтелектуальними порушеннями формується ігрова діяльність, засвоюється ігровий досвід.

Список використаних джерел

1. Гаврилов О. В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: навчальний посібник / О.В. Гаврилов. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. - 308 с
2. Гладченко І. В. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання та виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма з ігрової діяльності, методичні рекомендації, дидактичні матеріали) / І. В. Гладченко. - К. :, 2012. - 112 с.
3. Гейзінга Й. Homo Ludens. Київ : Основи, 2014. 250 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2014. 112 с.
5. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність дітей : теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей [за ред. Г.С. Тарасенко] Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2009. 320 с.
6. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології: Навч.посібник. – К.: Вища шк., 1994. – 143с.

*Ількевич Аліса Максимівна
студентка IV курсу,
спеціальності «16.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

«Використання казкотерапії в корекційній роботі з розвитку мовлення у дошкільників із інтелектуальними порушеннями»

Корекція недоліків зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із інтелектуальними порушеннями є актуальним питанням в сучасній спеціальній освіті. На розвиток усієї мовленнєвомисленої діяльності негативно впливає несформованість зв'язного мовлення, а також це заважає дітям оволодівати знаннями та вдало комунікувати.

Такі українські вчені як: Ю. Алімова, О. Бреусенко-Кузнєцов, М. Заброцький, І. Лисенкова, Г. Мікляєва, Л. Терлецька, Р. Ткач ґрунтовно вивчають теоретичні та практичні аспекти роботи з казкою, форми й особливості її впровадження в індивідуальну та групову роботу. У діагностичній, розвивальній, корекційній роботі з розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями широко та ефективно використовують методи та прийоми казкотерапії.

Василевська О. зазначає, що казкотерапія - це метод психологічної корекції особистості дитини, під час застосування якого, використовуються казки як інструмент для розвитку соціально-емоційної компетентності та розвитку мовлення у дітей.

У своїх дослідженнях Дворніченко Л. наголошує на тому, що казки сприяють покращенню різних аспектів мовлення, таких як збагачення словника, розвиток граматичних навичок, здатності до сприйняття та розуміння мовлення.

Цей метод, на думку Міщенко Ю., полягає у використанні казок як засобу стимулювання мовленнєвої діяльності дитини. Казки також можуть стати засобом для соціальної інтеграції, оскільки вони містять різні ситуації, проблеми та взаємодії між персонажами, що може вчити дітей розумінню та взаємодії з оточуючим світом.

Миринова С. зазначала, що для проведення казкотерапії в корекційній роботі з розвитку мовлення у дошкільників із інтелектуальними порушеннями можна використовувати спеціально підібрані казки зі спрощеною мовою та ілюстраціями, що допоможуть дитині краще розуміти сюжет та вивчати нові слова. Також можна використовувати різноманітні вправи, що спрямовані на розвиток мовлення, такі як складання розповіді про казку, вибір правильної відповіді на запитання про казку, виконання мовленнєвих завдань на тему казки тощо.

У дослідженнях Міщенко Ю. доведено, що ефективним прийомом у казкотерапії є «логоказка».

Логоказка –це педагогічний процес, що сприяє розвитку фонетичної, лексичної, граматичної сторін мовлення, вихованню у дитини моральних якостей та розвитку психічних процесів [3, с. 85].

Головним завданням логоказки є послідовний та глибинний розвиток мовлення дітей та їх психічних процесів шляхом використання елементів казкотерапії.

Виділяють наступні види логоказок:

1. Артикуляційні - сприяють розвитку мовленнєвого дихання, артикуляційної моторики.

2. Пальчикові - сприяють розвитку дрібної моторики та графічних навичок.

3. Фонетичні - сприяють уточненню артикуляції певного звуку, автоматизації та диференціації звуків.

4. Лексико-граматичні - сприяють збагаченню словника, закріпленню знань граматичних категорій, формуванню та розвитку зв'язного мовлення [3, с. 86].

Можна виділити такі етапи роботи з дошкільниками з інтелектуальними порушеннями відповідно до принципів положень казкотерапії:

1. Реалізація функції збору матеріалу про ускладнення або потреби розвитку й самовираження. Він включає виконання проєктивних тестів у формі казок (наприклад, тест «Казка» Л. Дюсс), бесіду з батьками, членами сім'ї.

2. Етап психолого-педагогічної корекції – спрямований на збагачення спектру позитивних прийомів взаємодії, представлених у казковій формі (створення казкового контексту й подорож по Казковій країні, розв'язання казкових завдань).

3. Етап соціально-психологічної адаптації – служить для закріплення нових форм позитивної поведінки й взаємодії, адаптації до умов життя у соціумі. До складу блоку входять такі прийоми: зустрічі з казковими істотами, складення казок, різні форми розповідання казок, побудова картин із піску (пісочна терапія) та ін.

4. Етап творчого самовираження – реалізує завдання розвитку творчих проявів у повсякденному житті, посилення спонтанності й сепарації від умов тренінгового процесу. Блок включає такі прийоми: самостійне складання картин з піску, постановка спектаклів, малювання казок об'ємними фарбами, вигадкування власної казки та ін.;

5. Етап роботи з батьками, членами родини й соціальним оточенням – виконує завдання позитивної асиміляції дитини у звичне соціальне середовище (навчання батьків доступним формам роботи з казкою, використання казок як коректного способу вирішення внутрішньосімейних проблем) [1, с. 29].

Треба зазначити, що до 2-х років дітям з слід читати короткі казки такі, як «Колобок», «Курочка ряба» та ін. тому, що краще запам'ятовується та відтворюється текст, а також демонструються переваги слухняності, поваги до старших, дружби, тощо. Від 2 до 4 років доцільно використовувати невеликі твори, в яких присутні яскраві емоції: любов, сум, радість, образи та прощення. Це допоможе дітям відрізнити свої власні емоції від емоції батьків, друзів і т.д. Після 4 років можна починати читати чарівні казки, оскільки вони описують у метафоричній формі процес становлення особистості, а також пошук власного «Я» [2, с. 6].

Для проведення казкотерапії в корекційній роботі з розвитку мовлення у дошкільників із інтелектуальними порушеннями рекомендовано використовувати спеціально підібрані казки зі спрощеною мовою та ілюстраціями, що допоможуть дитині краще розуміти сюжет та вивчати нові слова. Також слід використовувати різноманітні вправи, що спрямовані на розвиток мовлення, такі як складання розповіді про казку, вибір правильної відповіді на запитання про казку, виконання мовленнєвих завдань на тему казки тощо.

Враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, важливо підібрати правильну методику та матеріали для проведення казкотерапії. Казкотерапія є ефективним інструментом для розвитку мовлення у дошкільників із інтелектуальними порушеннями, тому може бути включена в комплексну корекційну роботу із дітьми які мають інтелектуальні порушення.

Список використаних джерел

1. Василевська О., Дворніченко Л. Казкотерапія як засіб психологічної роботи з різними віковими категоріями. Вісн. Львів. ун-ту. 2020. №6. – С. 24–31.

2. Гужанова Т.С. Сфери використання казок у роботі з дітьми шкільного віку / Т. С. Гужанова. – К., 2008. – С. 8

3. Міщенко Ю. В. Логоказка як засіб підвищення мовленнєвої активності дітей із дислалією. Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. С. 84-86.

4. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник / С.П. Миронова. - Кам'янець- Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – 260 с.

*Лькевич Аліса Максимівна
студентка IV курсу,
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чепурна Людмила Георгіївна*

«Внесок В.М. Синьова в розвиток корекційної педагогіки»

Проблема корекційної педагогіки в Україні пов'язана зі забезпеченням якісної освіти для дітей з різними порушеннями. Розвиток вітчизняної системи спеціальної освіти – складний і багатогранний процес. Багато теоретичних проблем спеціальної освіти не можна осмислити без урахування надбань вчених – дефектологів, які внесли значний вклад в її розбудову. Аналіз творчої спадщини науковців допоможе більш ґрунтовно ознайомитися з їх внеском в розвиток спеціальної освіти і сприятимуть розширенню та поглибленню структури та змісту підходів до навчання та виховання дітей з проблемами розвитку.

Сучасним проблемам розвитку корекційної освіти в Україні присвячені наукові дослідження В.Бондаря, В. Синьова, Д. Шульженко, В. Засенка, А. Колупасвої, С. Миронової, М. Шеремет, О.Колишкіна, В. Липи, Т. Сак, О. Гаврилова, В. Тарасун та ін. В їх роботах акцентується увага на першочергових завданнях щодо розвитку цієї галузі освіти в Україні, зокрема впровадження інклюзивного навчання [1].

Віктор Миколайович Синьов - видатний український вчений-дефектолог, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України все своє життя присвятив дефектології.

Дослідження, проведені Віктором Миколайовичем Синьовим за 60 років наукової діяльності є дуже цінними та авторитетними у теорії та практиці олігофренопедагогіки й олігофренопсихології, адже визначають змістове наповнення фахової підготовки корекційних педагогів та вчителів, що викладають окремі предмети у спеціальних школах, у практиці інклюзивної освіти осіб з порушеннями інтелекту.

Народився В.М.Синьов 14 березня 1940 року у м. Києві. Після закінчення у 1962 році інституту КДПІ ім. Горького і отримавши диплом з відзнакою зі спеціальності «Дефектологія»; педагогіка і методика початкового навчання» він вступив на навчання в аспірантуру Науково-дослідного Інституту дефектології АПН СРСР у Москві. Виняткові здібності допомогли йому достроково у 1968 році захистити кандидатську дисертацію зі спеціальної педагогіки «Вивчення причинно-наслідкових зв'язків на уроках географії у допоміжній школі». Це дослідження нерозривно пов'язане з реалізацією принципу свідомості та активності у навчанні, з формуванням у дітей з інтелектуальними порушеннями правильних, чітких уявлень та понять. У своїх наукових працях В.М. Синьов висвітлював питання корекційної педагогіки, зокрема вивчав проблеми виховання і навчання дітей з порушеннями інтелекту. Він розробив нові методи корекційної роботи які використовуються й зараз. [2].

Наукові здобутки В.М. Синьова в галузі географічної освіти дітей з інтелектуальними порушеннями, що відображені в його дослідженнях, збагачують корекційну педагогіку і спеціальну психологію та мають велике соціальне значення.

На думку В. Синьова, корекційна педагогіка корегує (покрощує, виправляє) суттєво ушкоджені біологічно або соціально процеси розвитку людини [2].

Величезний експериментальний матеріал В. Синьова було оформлено у фундаментальну наукову працю – докторську дисертацію на тему «Корекція інтелектуальних порушень учнів допоміжної школи». В якій були розглянуті питання, пов'язані з розробкою теоретичних методично - прикладних аспектів проблеми педагогічної корекції інтелектуального розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями в

навчально-виховному процесі спеціальної школи, розроблена концепція педагогічної роботи з корекції інтелектуальних порушень в учнів [4].

Грунтовні знання загальної і спеціальної педагогіки та психології дозволили В. Синьову успішно піднести пенітенціарну діяльність на новий рівень, який відповідав міжнародним стандартам. Ним була створена Київська школа пенітенціарної психології та педагогіки, що стала відомою не лише в Україні а й далеко за її межами.

За підготовку юридичних кадрів і вагомі наукові здобутки у галузі юридичної психології, участь у розробці основ кримінально-виконавчого законодавства В.М.Синьову Указом Президента України було присвоєно Почесне звання «Заслужений юрист України». Він єдиний із педагогів України хто удостоєний цього почесного звання.

Отже, за шестидесятирічний науково-творчий шлях Синьов В.М. став автором більше ніж 400 наукових праць (статті, дисертаційні роботи, підручники для закладів вищої педагогічної освіти, наукові довідкові видання, навчально-методичні посібники, методичні рекомендації). Результати його наукових пошуків стали основою для розробки концептуальних засад освіти осіб з особливими освітніми потребами, корекційної педагогіки, підготовки фахівців корекційної освіти, педагогів-дефектологів у післядипломній педагогічній освіті.

Список використаних джерел

1. Козинець О. В., Дець Н.А. Окремі проблеми сучасної корекційної педагогіки в Україні (на прикладі Закарпаття) Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – Випуск 35. С.29-36

2. Супрун М.О. Внесок академіка В.М. Синьова та його наукової школи в розвиток загальної психолого-педагогічної науки та пенітенціарної теорії і практики (до 75-річчя із дня народження). Публічне право, 2014. – №4 (16). – С. 277–282. 3. Синьов В.М. Методологія та теорія досліджень в галузі дефектології/ В.Синьов//Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна /за ред. О.В. Гаврилова, В.І.Співака. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Випуск 15. С.7-93.

3. Синьов В.М. Методологія та теорія досліджень в галузі дефектології/ В.Синьов//Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна /за ред. О.В. Гаврилова, В.І.Співака. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. – Випуск 15. С.7-9

4.Кафедра психокорекційної педагогіки. Внесок викладачів кафедри у розбудову української дефектології. Навчальний посібник. Ч.1., К. 2011. С.14-25

*Калитюк Вероніка Євгенівна
студентка IV курсу
спеціальності «053 Психологія (спеціальна клінічна)»*

*Науковий керівник:
кандидат медичних наук, доцент
Дем'яненко Борис Трохимович*

«Психологічні чинники формування тивожності у юнаків»

В сучасних соціально-економічних умовах існує тенденція до зростання тривожних та депресивних станів у різних верств населення. За даними ВОЗ за перший рік пандемії COVID-19 поширеність тривожних розладів та депресії у світі зростає на 25%. Ситуацію погіршила така надзвичайна обставина в галузі охорони здоров'я, як війна. У кожній п'ятій (22%) людини, яка в останні 10 років пережила війну або інші збройні конфлікти, розвивається депресія, тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад, біполярний розлад або шизофренія [1, с. 96].

Як відмічають провідні зарубіжні спеціалісти (Р. Мей, М. Вільямс, Р. Орсільо, Е. Ремер) рівень тривожності у дітей, підлітків та юнаків досяг того рівня, що в 1950-х роках вважалося клінічними проявами, та прогнозують що прояви тривожності та депресії стануть більш поширеними ніж щастя та радість [1, с. 96]. Не дивлячись на значну кількість робіт які акцентують увагу на клініко-психологічних особливостях тривожності у юнаків, механізми формування цих станів є недостатньо вивченими. Емоційні та поведінкові проблеми у юнаків виникають на фоні вікової кризи, центральною проблематикою якою є невідповідність між можливостями, рівнем соціального розвитку, статусом юнака і потребами що виникають.

На думку американського психолога П. Блоса, у підлітковому та юнацькому віці відбувається повторне переживання сепарації-індивідуації за М. Малер та загострення переживань пов'язаних з Едіповим комплексом [2]. Анна Фрейд в своїх роботах "Норма та патологія дитячого розвитку" та "Я і механізми захисту" акцентував увагу на ролі механізмів захисту формування тривожних станів у юнаків та підлітків, які активуються агресивними та лібідіозними імпульсами [3; 4; 5].

В рамках сучасної когнітивно-поведінкової терапії (Дж. Кабат-Зін, М. Вільямс, В. Берч, С. Гейз, Дж. Янг, Р. Орсільо) основним механізмом формування емоційно-поведінкових проблем вважають супротив усвідомленню та активізацію несвідомих когнітивних та емоційних способів реагування [6; 7].

Зважаючи на актуальність проблеми тривожних станів у юнаків в січні 2023 року нами було проведено експериментальне дослідження юнаків, студентів кафедри спеціальної психології та медицини на факультеті спеціальної та інклюзивної освіти УДУ ім. М. Драгоманова. В дослідженні брали участь 20 юнаків, серед них 16 жінок та 4 чоловіки, віком від 18-22 років. Нами були використані наступні психодіагностичні методики: тест-опитувальник К. Леонгарда та Г. Шмішека «Акцентуації характеру та темпераменту особистості»; опитувальник життєвого стилю Плучика-Келлермана-Конте; шкала оцінки рівня реактивної та особистісної тривожності (Ч.Д. Спілберг, Ю.Л. Ханнін); методика діагностики рівня невротизації Л. Вассермана. Було виділено дві групи юнаків: перша (основна) група 14 осіб у яких було виявлено акцентуації характеру; друга (контрольна) група 6 осіб в яких не було виявлено акцентуації характеру.

Експериментально-психологічне дослідження показало наступне, в основній групі домінуючими акцентуаціями були – тривожні, екзальтовані та циклоїдні. Методика діагностики рівня невротизації Вассермана показала результати від 25-40 балів. опитувальник життєвого стилю Плучика-Келлермана-Конте виявив в усіх випадках основної групи високий рівень механізмів захисту (вище 50 балів), а також для юнаків цієї групи були характерні примітивні механізми психологічного захисту (проекція, заперечення, регресія). Шкала оцінки рівня реактивної та особистісної тривожності (Ч.Д. Спілберг, Ю.Л. Ханнін) показала, що для юнаків основної групи характерна особистісна тривожність, яка виявила виявилась високою (45 і вище балів). Для контрольної групи були характерні такі показники: відсутність акцентуацій характеру, низький рівень механізмів психологічного захисту (нижче 50 балів), а також наявність зрілих механізмів захисту (раціоналізація та компенсація), домінувала ситуативна тривожність, яка була помірною та низькою (нижче 44 балів).

За результатами експериментально-психологічного дослідження була розроблена програма психопрофілактики та психотерапії тривожності осіб юнацького віку. В основі

програми авторська модель Б.Т. Дем'яненко «Екзистенційно-когнітивно-аналітична психотерапія» [1]. Базова методика психопрофілактики та психотерапії тривожних станів – 8-тижневий курс майндфулнес-орієнтованої когнітивної терапії (Д. Кабат-Зін, М. Вільямс, Д. Пенман) [6; 7]. Результати наших досліджень будуть в наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Дем'яненко Б. Т. Сучасні напрямлення інтегральної психотерапії: методичні основи, механізми психотерапії, техніки / Б.Т. Дем'яненко. // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – 2023. – №43. – С. 95-105.
2. Blos P. The adolescent passage: developmental issues. New York : International Universities Press, 1979. 521 p.
3. Freud S. An outline of psychoanalysis. New York : W.W. Norton, 1949. 127 p.
4. Freud A. Normality and Pathology in Childhood: assessments of development. Karnac Books, 1989. 272 p.
5. Freud A. The ego and the mechanisms of defense. New York : International Universities Press, 1967. 191 p.
6. Penman D., Kabat-Zinn J., Williams M. Mindfulness: an eight-week plan for finding peace in a frantic world. Potter/TenSpeed/Harmony/Rodale, 2012. 288 p.
7. Orsillo, S. M., Roemer, L. The mindful way through anxiety: break free from chronic worry and reclaim your life. New York : Guilford Press, 2011. 307 p.

*Кислиця Марія Сергіївна
студентка IV курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Круглик Оксана Петрівна*

«Методичні прийоми роботи над діалогами в тексті з дітьми з порушеннями слуху»

Дана тема є актуальною для роботи зі стратегії навчання дітей з порушеннями слуху. Спілкування та розвиток мови є важливими навичками для всіх дітей, і особливо для дітей з порушеннями слуху, які можуть зіткнутися з унікальними проблемами, щоб навчитися ефективно спілкуватися.

Методи, які використовуються для навчання мови та навичок спілкування дітей з порушеннями слуху, можуть значно вплинути на їхню здатність взаємодіяти з іншими, досягати успіху в навчанні та розвивати соціальні стосунки. Тому, дослідження найефективніших методів навчання цим навичкам має вирішальне значення для підтримки академічного та соціального успіху дітей з порушеннями слуху.

Розвиток дитини відбувається через сенсорне сприйняття навколишнього світу за допомогою різних органів чуття, таких як зір, слух, дотик, смак. Слух відіграє важливу роль у відображенні зовнішнього світу у вигляді звукових образів і широко досліджується через свої дефекти та причини. Особливості когнітивний розвиток дітей з порушеннями слуху. Було досліджено, як втрата слуху впливає на їх сприйняття світу та як це впливає на їхні когнітивні здібності, включаючи розвиток мови, спілкування та соціальну взаємодію.

Однією з найбільш значущих проблем, з якою стикаються діти з порушеннями слуху при роботі над діалогами в тексті, є труднощі в розумінні значень слів та

об'єднаннях їх у фрази які вказують на те, що глухі діти не володіють контекстним значенням слова; труднощі, які виникають у глухих школярів при необхідності зрозуміти сюжетну розповідь. У дітей спостерігалось багато помилок в осмисленні значень слів. Нерідко змішувалися слова, що позначають предмет і дію, загальні та власні поняття, однокореневі слова; спостерігалось також нерозуміння значень уже відомих слів при вживанні їх в зміненій граматичній формі, також проблематика сприйняття та відтворення діалогів, такі як труднощі з фонематичним розрізненням, синтаксисом.

Оскільки для дітей з порушеннями слуху не буде цікаво дивитися просто на текст, потрібно використовувати візуальні посібники, такі як малюнки, діаграми та ілюстрації, можна використовувати для підтвердження сенсу тексту та надання контексту для розмови. Наприклад, в оповіданні про тварин можна використати зображення різних тварин, щоб допомогти дітям з вадами слуху зрозуміти зміст тексту. Підказки, такі як вказування на текст або ілюстрації, також можна використовувати, щоб допомогти дітям стежити за діалогом. Це може бути особливо корисно для дітей, які покладаються на читання з губ або жестове мовлення, оскільки вони можуть пропустити важливу інформацію, якщо не дивляться прямо на того, хто говорить.

Звісно як у будь якого виду навчання велику роль грає повторення та відтворення матеріалу, що в першу чергу відзначається як важливий інструментом у вивченні мови та розвитку пам'яті, що вважається особливо корисним для дітей з порушеннями слуху. Повторення важливих фраз і понять у діалозі може допомогти посилити їх значення та покращити запам'ятовування. Наприклад, якщо діалог передбачає вивчення назв різних тварин, повторення назв кілька разів протягом усієї розмови може допомогти дітям із порушеннями слуху запам'ятати їх.

Не менш значущими є інтерактивні заняття, такі як рольові ігри, розповідання історій та дидактичні ігри, можуть допомогти дітям залучити діалог і зробити його більш запам'ятовуваним. Наприклад, діти можуть грати різні ролі в історії або по черзі розповідати власні історії на основі тексту, який вони читають. Це може допомогти їм краще зрозуміти текст і покращити свої мовні та комунікативні навички.

Всі вказані методи та прийоми можна використовувати в комплексі або окремо, залежно від потреб дитини з порушеннями слуху. Мета нашої роботи полягає в тому, щоб зробити діалог доступним і привабливим, а також сприяти розвитку мови та спілкування.

Список використаних джерел

1. Катерина Луцько, Оксана Круглик (2021). Інтелектуально-комунікативний розвиток дитини з особливими освітніми потребами в технологіях навчання. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)* № 5(41). С.18-26.
2. Програма розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом, з кохлеарними імплантами) / за ред. К.В.Луцько. Київ, 2019. 405с. URL : https://drive.google.com/file/d/1INC__3SwhHCH3H9AzsOAR4dOw9eSiOsp/view

*Ковтуненко Анастасія Володимирівна
студентка II курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Горлачов Олександр Сергійович*

«Система навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в сучасній Україні»

Постійні негативні виклики в суспільстві останніх років: пандемія COVID-19 та російська збройна агресія проти нашої держави, зумовлюють появу різноманітних нагальних потреб, а відповідно і кардинальних змін в галузі освіти України, зокрема, і в системі навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

У 2013 році здійснення спеціальної освіти в Україні було запропоновано організувати згідно Проекту Закону України «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я (спеціальну освіту)». Відповідний законопроект включав у себе такі основні аспекти, як: державне забезпечення спеціальної освіти [4, стаття 5]; керуючі органи влади [4, стаття 6]; право на навчання у масовому навчальному закладі за наявності відповідного висновку психолого-медико-педагогічної комісії [4, стаття 13]; можливість надати інтегроване навчання відповідно до психолого-педагогічних і медичних показань [4, стаття 14]; право на надання діагностики фізичних та психічних вад, встановлення їх прав на спеціальну освіту і створення спеціальних умов для отримання освіти [4, стаття 23] тощо.

Серед визначних досягнень спеціальних закладів освіти України виділимо створення належної матеріально-технічної бази та інфраструктури, створення умов для надання корекційно-розвиткової допомоги, організація професійного навчання, виховання та дозвілля для дітей з ООП [1, 2]. Впровадження інклюзивного навчання надало певні результати, що свідчать про готовність суспільства враховувати потреби своїх громадян. Негативною стороною «медалі» можна виділити, що вчителі та обслуговуючий персонал не завжди мають достатній досвід роботи з дітьми з ООП різних нозологій (діти з порушеннями слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату та інтелектуального розвитку).

Щодо питання саме пристосування процесу навчання учнів та вихованців під час глобальних негативних обставинах, варто розпочати з періоду 2020-2021рр., коли навчальний рік було організовано з урахуванням епідемічної ситуації в країні та світі: встановлення карантину та запровадження посиленних карантинних заходів на території України у зв'язку із значним поширенням коронавірусної інфекції COVID-19 [5].

На допомогу прийшов процес дистанційного навчання дітей та молоді. Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 р. № 466, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235, «дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [3].

В 2022 році МОН України представило чотири моделі організації освітнього процесу у воєнний час, залежно від місця перебування учня. Перше, здобувачі освіти в безпечних регіонах України можуть навчатися за очною, дистанційною, сімейною, екстернатною формами або у змішаному форматі. Друга модель – учні, які є внутрішньо переміщеними особами, можуть здобувати освіту за очною, дистанційною, сімейною, екстернатною або змішаною формами. Третя модель – здобувачі освіти, які перебувають за кордоном, мають можливість здобувати освіту за окремими предметами в очно-дистанційній, дистанційній, сімейній або екстернатній формах. Четверта модель: учні, які перебувають на територіях, де ведуться бойові дії або які тимчасово окуповані, мають можливість здобувати освіту за дистанційною, екстернатною та сімейною формами [2].

У період російсько-української війни найважливіші питання стосуються безпеки дітей, як фізичної, так і психологічної. Освіта в офлайн-режимі запроваджується у закладах загальної середньої освіти, які мають відповідно обладнані укриття для всіх учасників освітнього процесу та де наявні паспорти безпеки. Керівник закладу освіти несе персональну відповідальність за організацію захисту учнів, педагогічних та інших працівників під час освітнього процесу в закладі та створення безпечної ситуації [2].

Також забезпечується безперервності навчання та виховання, незалежно від того, чи вимушені учні переїжджати в безпечні регіони України, мігрувати за кордон, чи залишаються на тимчасово окупованих територіях або в районах активних бойових дій. Діти з ООП є найбільш вразливою категорією учнів, які потребують особливої підтримки та уваги, зокрема, під час воєнного стану. Незалежно від місцезнаходження таких учнів, важливо забезпечити їм продовження здобуття освіти з дотриманням усіх необхідних умов: психолого-педагогічним супроводом, корекційно-розвитковими послугами тощо.

Отже, враховуючи все вище сказане, можемо зробити певні висновки. По-перше, дітям, що мають певні особливі освітні потреби, надають діагностику фізичних та психічних вад, яка встановлює їх права на спеціальну освіту. По-друге, спеціальна освіта має значні досягнення, до яких відноситься створення належної матеріально-технічної бази та інфраструктури в спеціальних закладах освіти, створення умов для надавання корекційно-розвиткової допомоги, організація професійного навчання, виховання та дозвілля дітей з ООП. По-третє, нові методи та принципи, які вводились у разі важких глобальних обставин мали певний успіх та були задіяні без великої затримки. Вони полегшували становище учнів та робили освіту більш доступною. Тобто, наша система спеціальної освіти та інклюзивного навчання є досить гнучкою та невпинно прогресуючою.

Список використаних джерел

1. Горлачов О.С. Соціальна і правова сфери використання мімико-жестового мовлення та сурдоперекладу. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські практики інклюзивної освіти» м. Київ, 12 травня 2022 року.* Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2022. С. 62-64. URL: http://scaes.info/wp-content/uploads/2022/06/Tezy_12_05_2022_fin.pdf (дата звернення: 23.03.2023).
2. Лист МОНУ № 1/10258-22 від 06 вересня 2022 р. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci> (дата звернення: 23.03.2023).
3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 р. № 466. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 23.03.2023).
4. Проект Закону України від 19.04.2013 № 2885, «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я (спеціальну освіту)». URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=46716 (дата звернення: 23.03.2023).
5. Лист МОНУ № 1/9-495 від 31.08.2020 р. Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-navchannya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci> (дата звернення: 23.03.2023).

***Козловська Ганна Альфредівна
студентка II курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»***

***Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Афузова Ганна Валеріївна***

«Особливості формування уваги у старшому дошкільному віці при загальному недорозвитку мовлення»

Увага як форма організації свідомості та умова успішного протікання психічних процесів та станів відіграє важливе значення в житті людини, оскільки бере участь в регуляції діяльності (в т.ч., цілеспрямованої) та поведінки. Проблематикою розвитку уваги у різні часи займалось багато науковців, серед яких Н. Агеносова, Л. Виготський, П. Гальперін, М. Добринін, Д. Ельконін, В. Мухіна, Т. Петухова, Т. Рібо, С. Рубінштейн, С. Якобсон та ін. В Україні інтерес до феномену розвитку уваги спостерігається у наукових доробках вітчизняних дослідників М. Айзенбарта, В. Антонюка, Г. Беленька, А. Богуш, О. Косенко, Н. Кубата, В. Кузьменко, А. Павлюк, Ю. Приходько.

Особливого значення формування уваги набуває за умов наявності порушень розвитку в цілому та порушень мовленнєвого розвитку зокрема. Так, при загальному недорозвиненні мовлення (далі – ЗНМ) у старшому дошкільному віці виявляються вторинні порушення психічних функцій; мовленнєві порушення впливають і на якість уваги таких дітей. У спеціальній психолого-педагогічній літературі проблема уваги та її формування у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення розкрита у працях І. Баскакової, Л. Виготського, П. Гальперіна, О. Граборова, С. Лієпінь, О. Лурії, М. Матвєєвої, М. Певзнер, Л. Переслені, С. Рубінштейн, В. Синьова, О. Фрейєрова, зокрема, ними розглядаються закономірності та особливості розвитку уваги, які вказують на своєрідність прояву довільної уваги у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Оскільки поняття «увага» ототожнюють із особливою властивістю людської психіки, яка не може існувати самостійно поза мисленням, сприйманням, роботою пам'яті, рухом, це породжує необхідність проведення психологічної роботи під час корекції мовлення. Ця проблема не є новою у психології та психолінгвістиці, однак брак нових підходів і практичних рекомендацій вимагає подальшої її розробки та консолідації знань з метою корекційно-розвиткового впливу на активну пізнавальну діяльність дошкільників із ЗНМ, що є запорукою їх подальшого успіху у навчанні.

Аналіз різних визначень поняття «увага» дозволяє зробити висновок, що увага – це форма організації свідомості та умова успішного протікання психічних процесів та станів, що характеризується спрямованістю психіки на певні об'єкти, які мають для особистості стійку чи ситуативну значущість [3]. Увага є головним компонентом для здійснення пізнавальних процесів. Відносно мови увага володіє певною своєрідністю, оскільки, з одного боку, обслуговує процес породження мови, а з іншого – мова сама виступає як засіб спрямування уваги та контролю.

Протягом дошкільного віку поступово розвиваються всі властивості уваги: збільшується обсяг уваги, зростає можливість розподілу уваги у зв'язку з автоматизацією багатьох дій дитини, увага стає більш стійкою, зростає її довільність. Розвиток довільної уваги проходить з одночасним розвитком мовлення, вольових властивостей особистості дошкільника, з розумінням значення майбутньої діяльності, усвідомленням її мети [1]. Діти із ЗНМ відрізняються від своїх однолітків як рівнем мовленнєвого розвитку, так й відхиленням від вікової норми у стані нервово-психічної сфери. У дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями часто має місце складне поєднання порушень мовлення та пізнавальної діяльності, в т.ч. й уваги. У дошкільників із ЗНМ відзначається низка негативних властивостей розвитку уваги: звуження обсягу уваги, відволікання уваги, патологічна фіксація уваги, інертність, утруднення перемикавання з одного об'єкта на інший [2]. Ці особливості негативно впливають на перебіг пізнавальної діяльності дітей та викликають труднощі у засвоєнні такими дошкільниками навчального матеріалу.

У ході проведеного дослідження ми з'ясували, що більшість дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ має рівень розвитку зорової уваги нижче середнього (42,9 % усіх дітей експериментальної групи) і низький (28,6 %) та незадовільний рівень розвитку слухової уваги (57,1%). Результати їх однолітків з типовим розвитком мовлення продемонстрували розподіл контрольної групи на дві кількісно майже однакові групи: так, перша група дошкільників із ТПМ

продемонструвала рівень розвитку зорової уваги вище середнього (28,6 %) та середній (14,3 %), а друга група учасників контрольної групи – рівень розвитку зорової уваги нижче середнього (42,9%). Рівень розвитку слухової уваги у дітей контрольної групи виявився дуже варіабельним – від рівня сформованості слухової уваги вище середнього та середнього (по 14,3%) до незадовільного (28,6%). Результати експерименту показали, що у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ фіксуються відмінності від однолітків з ТРМ в таких особливостях уваги як продуктивність, стійкість, обсяг і переключення. Отримані дані свідчать про необхідність проведення спеціальної корекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ для підвищення рівня їхньої уваги.

Рання діагностика та корекція необхідна, щоб вчасно виявити дітей з низьким рівнем розвитку уваги. Своєчасна допомога і корекція дають виняткову можливість «згладити» наявні недоліки та проблеми у розвитку, а часом навіть усунути їх, забезпечивши цим повноцінний розвиток дитини. Вивчення особливостей розвитку уваги в дітей із ЗНМ є важливим для удосконалення методів корекційної роботи спрямованої на усунення недоліків мовлення, і щодо попередження шкільної дезадаптації, пов'язаної з цими порушеннями.

Вирішити завдання вдосконалення розумових процесів дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення можливо через використання різних форм взаємодії з вихованцями, що передбачає використання комплексу різних методів: наочних (демонстрація, зразок, спостереження, візуальне співвіднесення); практичних (практичне примірювання, докладання, дидактичні ігри та вправи); словесних (розмова, інструкція, вірші, загадки, ребуси, повідомлення, пояснення та ін.). Реальність сьогодення вказує на те, що у системі роботи з дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення доцільно використовувати інтегровані корекційно-розвиткові заняття, у ході яких вирішується не лише проблема формування уваги у дошкільників, а також комплексний вплив на їх розвиток (когнітивний, емоційний, мовленнєвий тощо) в цілому. Ці заняття передбачають тісну взаємодію дітей, фахівців і батьків у ході використання різних видів доступної старшим дошкільникам діяльності: образотворча та конструктивно-модельна, хороводні ігри зі співом та рухливі ігри, розгляд малюнків і розповідь за ними, розв'язання ребусів та розгадування кросвордів, театралізовані ігри та ігри-драматизації тощо.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Конопляста С.Ю., Сак Т.Б. Логопсихологія : навч. посіб. / за ред. М.К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.
3. Увага. URL: <https://pidru4niki.com/82814/psihologiya/uvaga>

*Козуліна Ксенія Леонідівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сасіна Ірина Олександрівна*

«Корекційна спрямованість музично-ритмічної діяльності дітей дошкільного віку з порушеннями зору»

Давньогрецькі філософи, лікарі, музиканти широко використовували на практиці арсенал музично-ритмічного мистецтва. Найпершим науковцем, який розпочав вивчення теорії музики був Піфагор. Як зазначає В. Полуга: «Для Піфагора музика була похідною від божественної науки математики, і її гармонії жорстоко контролювалися

математичними пропорціями» [3, с.38]. А видатний лікар Авіценна використовував музику при лікуванні різних захворювань.

Як визначає Д. Букреєва, перші спроби наукового осмислення механізму впливу музики на організм людини відносять до XVII століття, а вже на початку XX століття в дослідженнях розглядаються профілактичні, лікувальні та оздоровчі властивості музично-ритмічної діяльності, які активно продовжують свій розвиток і на сучасному етапі розвитку [1].

Музика, ритм, музично-ритмічна діяльність позитивно впливає на розвиток дітей з порушеннями зору. За допомогою музики передаються почуття, емоції, настрої і думки людей, вона є своєрідним засобом спілкування, сприяє самопізнанню і самовираженню особистості, формуванню її світогляду.

В своїх дослідженнях Ю. Картава зауважує, що: «Корекційна спрямованість музичного виховання дітей дошкільного віку зі зниженим зором передбачає не лише отримання елементарних знань з музичної грамоти, розвиток музичності дітей, виховання у них музичного смаку, а й часткову та повну ліквідацію прогалин у знаннях про довкілля, корекцію вторинних відхилень у загальному психофізичному розвитку та активізацію збережених аналізаторних систем за рахунок їх синтетичної роботи. Все це сприятиме подальшій соціальній адаптації, інтеграції та самореалізації дитини з порушеннями зору в умовах сьогодення, що і є кінцевою метою корекційного навчання і виховання» [2].

На нашу думку, для реалізації корекційно-розвиткових завдань музично-ритмічної діяльності тифлопедагогу важливо визначити чіткий план вибору форм, методів і засобів роботи з дітьми з порушеннями зору на музично-ритмічних заняттях, що передбачає:

1. Ретельний підбір музичних творів, який найбільш відповідає емоційному стану дитини (обирати твір варто разом з дітьми).
2. На заняттях потрібно використовувати музично-ритмічні ігри, які здатні розширити палітру емоційних почуттів та вражень дітей через поєднання рухів та музики.
3. Музично-ритмічні заняття варто проводити у приміщенні, де діти, які мають порушення зору, почуватимуться комфортно і затишно, вільно орієнтуватимуться у просторі.

Виділяють різні види вправ на музично-ритмічних заняттях, спрямовані на корекцію розвитку дітей з порушеннями зору, які можна використовувати в закладах освіти, а також при організації ігрової діяльності дітей:

- психогімнастичні вправи (мімічні й пантомімічні етюди з ілюстрацією пісні за допомогою звуконаслідування та імітаційних жестів, що відображають її текст);
- мовленнєві ігри та інсценізації (для цього розподіляють різні ролі, пов'язані зі змістом пісні, використовуючи іграшки, ляльок, маріонетки тощо);
- артикуляційна гімнастика за допомогою слів пісні;
- слухові вправи (розвивають відчуття ритму, мелодії, темпу мови) – аудіювання, імітація та повторення звуків, розпізнавання звуків;
- музично-ритмічні вправи й танцювальні імпровізації (досягнення відповідності рухів з ритмом музики, а також відтворення ритму конкретної пісні чи рядка за допомогою простих елементів, таких як притоптування або плескання у долоні);
- поєднання музики з малюнком і дрібною моторикою (діти малюють те, що уявляють собі під час прослуховування композиції, а малюкам пропонуються тематичні розмальовки);
- пасивна музикотерапія – післяобідній відпочинок під релаксаційну музику із м'яким, приглушеним, басовим звучанням.

Музика та рухи є універсальною силою, що діють на дитину комплексно. До того ж вона дозволяє розблокувати емоції без допомоги лікаря чи психотерапевта. У свою чергу, спів і танець протягом віків є найкращою формою терапії, ефективно вивільнюючи в нас радісні та прекрасні сторони особистості. Шляхом залучення дитини з порушенням зору

до музично-ритмічної діяльності йде швидший розвиток її психічних функцій і досягання вищого рівня в соціалізації дитини.

Список використаних джерел

1. Букресва Д. А. Музичний театр для дітей і підлітків з особливими потребами як фактор корекційної роботи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2019. Вип. 38. С. 37-42. DOI [10.31392/NPU-nc.series19.2019.38.05](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series19.2019.38.05)
2. Картава Ю. Корекційна спрямованість видів музичної діяльності у музичному вихованні дошкільників зі зниженим зором. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2015, 4(76). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/146506843.pdf>
3. Полуга В. Філософія музики (форми і методи осмислення музичного буття). *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2022, 48 (2). С.36-42. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/48-2-6>

*Корек Галина Олександрівна
студентка І курсу магістратури
«016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
Базима Наталія Валентинівна*

«Особливості функціонування сенсорних систем у дітей з РАС»

Вивчення особливостей функціонування сенсорних систем у дітей з розладами аутистичного спектру (далі – РАС) є актуальним і важливим напрямом досліджень спеціальної освіти. Адже особливості обробки сенсорної інформації у цих дітей можуть впливати на їх поведінку, комунікацію, розвиток і навчання. Дослідження в даній області допомагають у розробці більш ефективних методів виховання та навчання дітей з аутизмом.

До сенсорних систем прийнято відносити зорову, слухову, смакову, нюхову, тактильну, пропріоцептивну, вестибулярну системи. І у дітей з РАС функціонування кожної системи може мати особливості, які ми розглянемо детальніше.

Зорова система – найважливіший сенсорний канал, який пов'язує людину із зовнішнім світом. При гіперчутливості зорової системи дитина може уникати яскравого світла, видів активності, у яких необхідний груповий рух, лякатися предметів, що рухаються, погано оцінювати відстань [1, с. 114]. Гіпочутливість відмічається, коли дітей привертають рухомі, яскраві та миготливі об'єкти, а на нерухомих об'єктах вони важко утримують увагу. Вони самі рухаються, багато крутять головою (наприклад, під час письма), роззираються навкруги [7, с. 163].

Слухова система – одна з найважливіших дистантних сенсорних систем людини. Гіперчутливість у слуховій сфері призводить до того, що багато шумів сприймаються перебільшено, а багато звуків – спотворено. У дитини зі слуховою гіперчутливістю в поведінці присутні такі ознаки: дитина виглядає розсіяною, приголомшеною, затискає вуха, коли всі навколо сміються, шумлять, розмовляють; дитина може чути звуки, розмову на великій відстані. На гіпочутливість у слуховій сфері можуть вказувати такі особливості дитини як: труднощі при розпізнаванні чи ігноруванні певних звуків, прагнення видавати гучні ритмічні звуки, кричати, стукати предметами тощо [4, с. 133].

Проблеми в роботі смакової сенсорної системи можуть призводити до негативної реакції на багато смакових подразників, у зв'язку з чим дитина їсть тільки певні продукти,

її раціон харчування дуже обмежений, або вона любить їсти дуже солону або гостру їжу. У деяких випадках смакові відчуття можуть бути основним джерелом отримання інформації про світ. Тоді дитина може облизувати, брати до рота неїстівні предмети у дошкільному чи навіть шкільному віці [5, с. 582].

Гіперчутливість у сфері нюху може призводити до того, що дитина з РАС: відмовляється заходити у певні місця з яскраво вираженими запахами (наприклад, туалет чи пекарня); відмовляється приймати певну їжу через запах; митися із використанням певних косметично-гігієнічних засобів, може відчувати неприязнь до людей із певним запахом, ароматом парфумів, шампуню тощо. При гіпочутливості нюхової системи дитина може не помічати чи ігнорувати неприємні запахи; випити або з'їсти щось отруйне, принохуватися до людей, тварин, предметів [6, с. 97].

Особливості функціонування пропріоцептивної системи можуть призводити до того, що дитина: має знижений м'язовий тонус; може наштовхуватися на предмети навколо себе, «набивати синці»; стукати п'ятами об підлогу або стілець; може модулювати рівень збудження, включаючись у самостимулюючу діяльність (наприклад, битися головою, кусати нігті, смоктати палець, хрумтати суглобами пальців, скрипіти зубами); любить, щоб її міцно загорнули у ковдру перед сном; прикладає невинувато великі зусилля, коли щось робить, тому часто ламає предмети; любить постійно жувати предмети (комірець сорочки, зав'язки від шапочки, манжети), гризти олівці, іграшки та гумки, може любити їжу, яку потрібно довго жувати [2, с. 13].

При розгляді особливостей вестибулярної сенсорної системи у дітей з РАС слід зауважити, що її функція полягає у забезпеченні мозку інформацією про положення голови у просторі, про дію гравітації та сил, що викликають лінійні чи кутові прискорення [8, с. 123]. При гравітаційній невпевненості, що часто зустрічається при РАС, буває, що: дитина намагається триматися осторонь інших людей, щоб її хтось не штовхнув; повільно ходить сходами, частіше за інших хапається за поручні; не любить нахили голови, переكاتи та перекиди; уникає стрибків, боїться батутів, гойдалок, каруселів; боїться впасти і рідко падає; має труднощі із виконанням завдань, у яких голова не знаходиться у вертикальному положенні або ноги відірвані від землі; дуже боїться їздити ескалатором, ліфтом [3]. Проте, нерідко проблеми, пов'язані з особливостями функціонування вестибулярної сенсорної системи, мають протилежні прояви і призводять до того, що дитина: швидко втомлюється, їй важко тримати голову, вона постійно лягає, «розтікається» по стільцю чи парті; може розгойдуватися з боку на бік, трясти ногою, головою; перебуває у постійному русі, крутиться, не відчуваючи запаморочення; погано координує рухи кінцівок, у зв'язку з цим дитина має труднощі із зав'язуванням шнурків, їздою на велосипеді тощо; любить сильні несподівані рухи: підкидання, сильне розгойдування на гойдалках та ін; не помічає, коли падає, не викидає руки вперед, намагаючись захиститись [8, р. 49].

Таким чином, при розладах аутистичного спектру часто відзначаються особливості функціонування сенсорних систем. Це можуть бути підвищена та/або знижена чутливість до сенсорних стимулів, порушення фільтрації, проблеми адаптації та взаємодії сенсорних систем та ін. Ці особливості призводять до специфічних форм поведінки, які, власне, і вказують на наявність сенсорної дисфункції. Деякі з них мають захисну функцію, інші допомагають дитині заспокоїтися в стресовій ситуації, треті зумовлені необхідністю компенсувати порушення інших сенсорних сферах. При цьому одні й тіж самі поведінкові феномени можуть бути зумовлені різними причинами.

Список використаних джерел

1. Багрий Я. Т. Дитячий аутизм: монографія. Київ : УкрІНТЕІ, 2009. 200 с.
2. Бобренко І. В. Розвиток фізичних якостей як важливий аспект адаптивного фізичного виховання дошкільників з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня. *Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології*. 2017. № 9. С. 12-18.

3. Василевський Т. Сенсорна інтеграція та її значення для функціонування та розвитку мовлення дитини. URL: <https://autism.ua/about-autism/20-terapiia/896-sensorna-intehratsiia-znachennia-dlia-funktsionuvannia-rozvytku-movlennia-dytyny> (дата звернення: 09.02.2023).

4. Островська К. О. Сенсорна інтеграція дітей з аутизмом в умовах дошкільної установи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2018. Вип. 35. С. 132-136.

5. Островська К. О. Формування соціальних компетенцій у дітей з розладами спектра аутизму. *Психологія професійної безпеки технології конструктивного самозбереження особистості* / ред.: Вірної Ж. Луцьк, 2015. С. 578–587.

6. Сухіна І., Риндер І., Скрипник Т. Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом: посібник. Київ-Чернівці: «Букрек», 2017. 192 с.

7. Тарасун В. В. Раннє прогнозування і запобігання труднощам у навчанні як умова інтеграції дитини з особливими потребами. Київ: Контекст, 2000. 336 с.

8. *Visual Supports for People with Autism: A Guide for Parents and Professionals (Topics in Autism)* by Marlene J. Cohen Paperback, Woodbine House Inc., 2005. 226 p.

*Корзун Анна Сергіївна
студентка I курсу магістратури
«016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»
заочної форми навчання*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, доцент
Мартиненко Ірина Володимирівна*

«Проблема подолання комунікативних труднощів дітей із мовленнєвими порушеннями у вітчизняних дослідженнях»

В наш час закономірно збільшується інтерес дослідників до проблеми розвитку комунікативних умінь у дітей з мовленнєвими порушеннями дошкільного віку. Це обумовлено новим підходом до оцінки якості навчання, де основним результатом діяльності закладу дошкільної освіти є оволодіння дитиною набором комунікативних умінь - інтегративних міжособистісних характеристик, які визначають здатність дитини до вирішення різноманітних доступних задач життєдіяльності.

Значущою є роль спілкування у процесі формування дітей дошкільного середнього віку. Спілкування – основна умова розвитку дитини, важливий фактор формування особистості, спрямований на пізнання та оцінку самого себе за допомогою інших людей. Потреба в спілкуванні закладена в дитині самою природою. Під час спілкування багато дітей відчувають певні труднощі (бар'єри спілкування), які впливають на ефективність обміну інформацією, взаємодію, сприймання дітей одне одного. Комунікативні труднощі – це невміння висловити думку, завершити повідомлення, аргументовано переконати тощо. Комунікативні труднощі виникають неминуче і досить часто, особливо при навчанні маленьких дітей, так як мовний досвід і набір лексико-граматичних засобів у них досить обмежений

Проблему розвитку комунікативних умінь у дітей з мовленнєвими порушеннями дошкільного віку спеціалісти все частіше аргументують збільшенням числа дітей, які стикаються з труднощами в навчанні. Відмічають у них низький рівень комунікативного та пізнавального розвитку, емоційна невірноваженість, труднощі у налагодженні

відносин з однолітками і дорослим, погано розвинене мовлення. При цьому мається на увазі діти з нормальним інтелектом, потенційними можливостями розвитку.

Різні аспекти мовленнєвого спілкування дітей різних клінічних груп представлено у дослідженнях Н. Базими (особливості мовленнєвої та комунікативної діяльності у дітей з аутизмом), С. Коноплястої (різні аспекти мовленнєвого розвитку дітей з ринолалією), С. Корнева (особливості мовленнєвого розвитку дітей з дизартрією).

Ефективна комунікативна діяльність є однією з провідних умов розвитку дитини, найважливішим чинником формування її особистості, що детерміновано засвоєнням досвіду у процесі взаємодії з референтними дорослими та однолітками (І. Бех, А. Богуш, О. Запорожець, О. Кононко, Т. Піроженко, Ю. Приходько).

Сучасні дослідження здатні продемонструвати думки щодо проявів комунікативних умінь і навичок, а також різні аспекти досліджуваної проблеми. Проблемі становлення спілкування та комунікативних умінь у дітей із нормативним розвитком та в умовах психічного дизонтогенезу присвячено наукові роботи таких сучасних дослідників А. Богуш, Л. Калмикової, В. Кобильченка, І. Мартиненко, та ін. Поміж них виділяються роботи І. Мартиненко, І. Марченко, К. Тичини, спрямовані на спілкування дітей із мовленнєвими порушеннями.

Аналіз досліджень зазначених вчених засвідчує домінування досліджень мовленнєвого спілкування цих дітей. Так, дослідження А. Богуш, Л. Калмикової зосереджені на проблемі передумов та механізмів становлення у дітей мовленнєвого спілкування. Їхні дослідження покладені в основу багатьох програм і методик розвитку спілкування та мовлення в дошкільному віці.

Водночас, у логопсихологічних дослідженнях щодо спілкування з навколишніми дітьми із різними мовленнєвими порушеннями виділені такі особливості, як: недорозвиток мовленнєвого спілкування, недостатність комунікативної потреби та низька ініціативність.

Вітчизняними вченими ці сталі положення було суттєво доповнено.

Значну увагу проблемі комунікативних труднощів дітей із мовленнєвими порушеннями приділяє І. Мартиненко. Авторкою виділено типи комунікативної діяльності дітей із мовленнєвим недорозвитком, поміж яких провідними виділені пасивно-стереотипний та операційно-дефіцитарний. І. Мартиненко досліджено як вербальне, так і невербальне спілкування цих дітей. У зв'язку з цим, запропонована дослідницею система роботи з подолання комунікативних труднощів спрямована на розвиток ініціативності та поетапне формування різних видів (вербальних та невербальних) комунікативних умінь та операцій дітей старшого дошкільного віку [1].

Визначено, що в проблемі взаємозв'язку особистості та комунікативної діяльності вагомими факторами визначено комунікативний арсенал і потенціал особистості, які охоплюють такі особистісні риси, що позитивно впливають на перебіг і результати взаємодії з навколишніми та визначають індивідуальний комунікативний стиль і компетентність індивіда.

І. Марченко, досліджуючи різні аспекти комунікативної активності дітей із мовленнєвими порушеннями, особливу увагу приділяла питанням розвитку спілкування у невербальних дітей. Дослідницею виділені та систематизовані різні альтернативні та допоміжні засоби комунікації, які дозволяють налагодити спілкування з дітьми, для яких процес говоріння є недоступним через тяжкі форми дизонтогенезу (анартрія, афазія, алалія) [2].

Вагомим досягненням вітчизняної логопсихології вважаємо результати досліджень внутрішньосімейного спілкування дітей із мовленнєвими порушеннями з батьками. Про недостатню взаємодію та продуктивність такого спілкування йдеться в контексті емоційного, когнітивного та поведінкового його компонентів (К. Тичина) [3]. Дослідниця підкреслює, що важливим чинником покращення такого спілкування є розвиток

емоційного компоненту: налагодження близьких емоційних стосунків, встановлення регулярної комунікації тощо.

Висновки про недостатню ефективність внутрішньосімейної комунікації та неадекватне її сприймання у батьків робить І.Мартиненко. Авторка відмічає впевнено-оптимістичний погляд цих батьків на мовленнєві порушення їхніх дітей, що перешкоджає адекватній допомозі малюкам. Тому важливим чинником подолання комунікативних труднощів у дітей із мовленнєвими порушеннями визначається формування адекватного ставлення до їхніх проблем у батьків, що дозволяє організувати відповідну корекційно-розвивальну роботу.

У сучасних наукових джерелах зростає кількість теоретичних і емпіричних досліджень формування комунікативних умінь і навичок. Прослідковується порівняння при аналізі комунікативних умінь і навичок в активному та пасивному спілкуванні під час вирішення практичних завдань. Поступово проблему комунікативних умінь і навичок починають досліджувати системно у різних аспектах. Результати досліджень засвідчують, що разом з комунікативними вміннями та навичками досліджується комунікативна активність особистості в різноманітних формах і проявах, які походять від цілісного образу суб'єкта спілкування у поєднанні вроджених і набутих ознак і властивостей.

Список використаних джерел

1. Мартиненко І. В. Комунікативний потенціал особистості як фактор ефективного спілкування дітей із системними порушеннями мовлення [Електронний ресурс] / І. В. Мартиненко // Особистість в умовах кризових 77 викликів сучасності: Матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року) / [За ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка]. – К., 2016. – С. 383–391. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/704987/>.

2. Марченко, І. С. (2011). Сучасні логопедичні технології у подоланні мовленнєвих розладів у дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Логопедія. 2011. №1. С. 34-42.

3. Тичина К. О. Особливості міжособистісних стосунків у сім'ях, що виховують дітей старшого дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Аксіома. 2018. № 41. С. 360–370. – Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36476/100355054.pdf?sequence=1>.

*Коровчук Марина Миколаївна
студентка 4 курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Бондар Наталія Василівна*

«Корекційна спрямованість професійно-трудового навчання у роботі з учнями з інтелектуальними порушеннями»

Сучасна школа зобов'язана підготувати учня до життєдіяльності, орієнтуючись на його особистісні здібності та перспективи розвитку. Система психолого-педагогічних засобів має забезпечити школярів соціально адекватними формами самоактуалізації та самовираження для подальшого освоєння життєвого простору.

Професійно-трудове навчання в спеціальних навчальних закладах, де навчаються та отримують базові професійні знання діти з інтелектуальними порушеннями, спрямована на формування в учнів рівня знань і практичних навичок для подальшої професійної та трудової адаптації залежно від інтелектуальних здібностей кожного з них та мовленнєвої діяльності розвитку цих учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі дослідження були використані праці: Ю. Бистрової, В. Бондара, І. Дмитрієвої, К. Островської, О. Позднякової, А. Татяничкова, В. Товстого, О. Хохліної, О. Чеботарьової, [1, 3, 4, 6].

Сучасна педагогічна теорія і практика розглядають процес навчання дітей з інтелектуальними порушеннями як активну участь школярів у конструюванні власних знань і розуміють як динамічний процес, у якому учні за допомогою вчителя використовують наявні ресурси. Знання формують власний світогляд, досвід роботи. Тому освітня система, яка готує таких школярів, має бути гнучкою та адаптованою для їх ефективної соціалізації, розвитку особистісних здібностей і компетенцій [4].

Основною метою професійно-трудового навчання в спеціальній школі є формування технічно освіченої особистості, підготовка до самостійного життя і перетворювальної діяльності в сучасних умовах виробництва, розвиток технічного мислення учнів, формування загально-трудова, науково-технічних, технічних знань, практичних навичок, сенсомоторики, навички, необхідні для професійного навчання, професійно-життєве самовизначення на основі корекційно-розвивального навчання та виховання [3].

У дослідженні Г. Ю. Жаренкової про спрямованість корекції професійно-трудового навчання учнів з інтелектуальними порушеннями основним впливом спеціального навчання є трудова діяльність і пізнавальний психологічний процес, а процес професійного навчання в спеціальних школах дає можливість розвиватися, діяльності дається характеристика виконання, а також даються конкретні вказівки щодо виправлення недоліків і розвитку деяких форм методики [1].

Н. П. Павлова також розглядала необхідність формування в учнів загально-трудова навичок. Проте, на її думку, предметом корекції є не тільки вміння орієнтуватися в завданнях, планувати і контролювати роботу, а й пізнавальна діяльність і фізичний розвиток [1].

Власне проблема корекційної спрямованості професійно-трудового навчання в спеціальному освітньому закладі для дітей з інтелектуальними порушеннями, в єдності психологічних і педагогічних основ її забезпечення, потребує подальших досліджень. Враховуючи результати теоретичного аналізу стану розробки проблеми, з використанням конкретних теоретико-методологічних положень, нами було проведено системне дослідження, спрямоване на вивчення взаємопов'язаних аспектів і складових проблеми правильної спрямованості професійно-трудового навчання учнів з інтелектуальними порушеннями.

Професійно-трудове навчання школярів з інтелектуальними порушеннями буде ефективною за умов, що забезпечуються використанням сучасних програмних засобів і методів навчального процесу, врахуванням психофізіологічних можливостей учнів, посиленням професійної спрямованості спеціальних навчальних закладів. Впровадження в навчальний процес оновленого програмного забезпечення з основних профілів навчання та впровадження варіативних модулів сприятиме соціально-трудова адаптації учнів, формуванню важливих професійних якостей та життєвих орієнтацій школярів, забезпеченню свідомої професійно-трудова діяльності.

Список використаних джерел

1. Бистрова Ю. О. Психолого-педагогічне забезпечення професійного самовизначення розумово відсталих підлітків. Освіта на Луганщині: науково-методичний журнал, 2010, №2(33). С. 149-155.

2. Богуш А.М. Методика ознайомлення дітей з докільцями у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий дім «Слово», 2008. 408с.
3. Бондар В. І. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен. Рідна школа. 2011. № 3 (975). С. 10-14.
4. Бондар В. І., Рейда К. В. Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів: Навчальний посібник. Київ: "МП Леся", 2010. 168 с.
5. Синьов В.М. Шульженко Д.І. Інклюзивні проблеми дітей з аутистичним спектром порушень в загальноосвітній школі. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: зб. наук. пр. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. № 32. С. 125 – 130.
6. Чеботарьова О.В. Теорія і практика трудового навчання учнів з порушеннями опорно-рухового апарату та інтелекту. Київ: Симоненко О.І., 2020. 350 с.

Коротаєв Нікіта Віталійович
студент I курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Паламар Олена Михайлівна

«Інноваційні засоби навчання шрифту Брайля»

Починаючи з моменту створення та широкого поширення рельєфно-крапкового шрифту Брайля, світова педагогічна спільнота активно працювала над вдосконаленням методів та засобів, щоб ефективно навчати цієї системи незрячих різного віку. За століття існування рельєфно-крапкового шрифту Брайля було розроблено та випробувано безліч методологічних підходів та приладів, які стали стандартними. Однак з розвитком суспільства змінюються підходи та засоби навчання, що призводить до потреби в постійному вдосконаленні. Сучасні науково-методичні підходи та засоби навчання незрячих постійно покращуються завдяки новим методам та пристроям, які використовуються в педагогічній практиці.

На даний час багато науковців продовжують дослідження в галузі навчання шестикрапки Брайля. Основна увага приділяється розробці та апробації більш ефективних методик навчання цього шрифту. Як показують деякі зарубіжні дослідження, використання комп'ютерних програм зі спеціальними вправами та іграми може допомогти дітям з порушеннями зору вивчати шрифт Брайля швидше та ефективніше.

Крім того, науковці продовжують досліджувати вплив різних чинників на навчання шрифту Брайля. Наприклад, вивчається вплив розміру та форми крапок на швидкість та точність читання. Також досліджуються можливості використання різних матеріалів для друкованого тексту у шрифті Брайля, щоб покращити читабельність та зменшити витрати на друк, що є актуальною проблемою книгодрукування рельєфно-крапковою системою Брайля в Україні.

Зараз, з поширенням комп'ютерних технологій, з'являється все більше спеціалізованих програм та пристроїв для навчання шрифту Брайля. Наприклад, деякі програми можуть автоматично перетворювати звичайний текст на шрифт Брайля та дозволяти навчитися читати його шляхом прослуховування. Інші програми можуть допомагати в навчанні написання Брайля, використовуючи віртуальну клавіатуру або спеціальні джойстики. Розробники програмного забезпечення розробляють спеціальні додатки та засоби, які дозволяють людям з порушеннями зору легше опанувати матеріал, забезпечують доступ до інформації та полегшують їхнє повсякденне життя.

Наприклад, інженери стартапу ORama AI (Індія) винайшли рукавичку, яка допомагає вивчити шрифт Брайля. У рукавиці встановлено електронний модуль,

розташований між великим і вказівним пальцями, який має камеру та світлодіодну лампу. Світло падає на друковані точки Брайля під кутом, що забезпечує створення висококонтрастного візерунка тіней на білому папері. Камера записує цей візерунок, який програмне забезпечення, засноване на штучному інтелекті, порівнює зі шрифтом Брайля. Після цього голосова система повідомляє користувачеві, який символ відповідає цьому візерунку. Головна ідея полягає в тому, що в подальшому людина зможе ідентифікувати кожен символ на дотик без потреби в рукавиці.

Окремої уваги вартує діяльність команди науковців та інженерів Dot Corporation, котра базується у Південній Кореї. Сама компанія була заснована у 2014 році і її діяльність спрямована на розробку і виробництво технологій, що допомагають особам з порушеннями зору бути більш самостійними та незалежними.

Один з головних продуктів компанії – це Dot Watch, годинник, який відображає інформацію у форматі шрифту Брайля. Годинник забезпечує користувачам можливість отримувати повідомлення, контролювати музику, викликати таксі та користуватися GPS-навігацією, все це у форматі, зручному для читання шрифту Брайля.

Але найбільшій увазі заслуговує інший продукт компанії, а саме Dot Mini, портативний пристрій для читання та навчання шрифту Брайля. Він дозволяє користувачам перетворювати електронні текстові документи у формат Брайля, щоб їх можна було читати на пристрої. Простота та зручність використання зробили Dot Mini популярним серед осіб з вадами зору, які шукають легкий і доступний спосіб вивчення та використання шрифту Брайля.

Схожим прикладом інноваційного засобу, котрий можна і треба використовувати в процесі навчання шрифту Брайля, є електронна книга Braille E-Book. Пристрій дозволяє перетворювати звичайний текст на рельєфно-крапковий шрифт Брайля та відтворювати його на спеціальному екрані, який складається з ряду малих підйомних точок, що відповідають крапкам системи Брайля.

Ідея створення Braille E-Book виникла в Індії, де понад 8 мільйонів людей мають проблеми зі зором. Через високу вартість традиційних пристроїв для читання шрифту Брайля, більшість з них не мають доступу до навчання та інформації.

Braille E-Book працює на основі технології електронної книги, яка дозволяє зберігати тисячі сторінок тексту на пристрої. Прочитати текст можна, просто прокручуючи екран з допомогою кнопок на боковій панелі. Пристрій також можна підключити до комп'ютера та синхронізувати зі списком книг або текстів, що дозволяє завантажити на нього будь-яку існуючу книгу, попередньо змінивши її у формат системи Брайля.

Врешті решт, варто зазначити, що з кожним днем безліч науковців у всьому світі спрямовують свої сили та знання на покращення процесу навчання шрифту Брайля та полегшення життя в суспільстві людей з порушеннями зору. Засоби навчання, котрі були описані, можуть якісно та кількісно покращити весь тифлопедагогічний процес навчання рельєфно-крапковому шрифту Брайля. Вони мають використовуватись в безпосередній педагогічній діяльності тифлопедагогів України, але для цього потрібна фінансова та відповідна технічна підтримка навчальних закладів державою.

Список використаних джерел

1. Крістенсен Л.Б. Важливість інформаційних технологій для людей із вадами зору. *Діти та молоді та очікування майбутнього розвитку. Конференція розгляд справи ICEVI Europ.* 2000.
2. Лозицький О.А., Пасічник В.В. Комп'ютерні засоби освітніх процесів для людей з вадами зору : аналітичний огляд. *Інформаційні системи та мережі: зб. наук. пр.* 2010. №673. С. 325-339.

3. Рельєфно-крапкове письмо. Шрифт Л. Брайля: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Є. П. Синьова, Л. Г. Медведок, Т. М. Гребенюк, Г. П. Серпутько; за наук. ред. Є. П. Синьової. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ, 2019. 332 с.

*Кузьміна Леся Іванівна
студентка 4 курсу
спеціальності «016.03 Спеціальна освіта. Ортопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чепурна Людмила Георгіївна*

«Роль сім'ї у вихованні дітей з порушеннями опорно-рухового апарату»

Деякі захворювання можуть спричинити пошкодження опорно-рухового апарату. Розлади опорно-рухового апарату включають: захворювання нервової системи: дитячий церебральний параліч, поліомієліт; вроджені вади опорно-рухового апарату: деформації стопи, такі як вроджений вивих стегна, сколіоз тощо. [4, с. 41].

Дітям з порушеннями опорно-рухового апарату важко пересуватися, використовуючи різні допоміжні засоби: інвалідні візки, милиці, палиці або ходунки. Сьогодні проблема реабілітації дітей з порушенням опорно-рухового апарату є однією з нагальних проблем.

Особливе значення в процесі реабілітації дітей з порушенням опорно-рухового апарату має сімейне виховання. Метою нашого дослідження є – проаналізувати роль сім'ї у вихованні дітей з порушенням опорно-рухового апарату..

Сім'я – це дім дитини, де вона живе, грається, вчиться розуміти довкілля, практично пізнає, що таке доброта, увага, турбота, любов до батьків та інших рідних, відповідає ласкою та любов'ю. Педагог Л. М. Малинович говорить про те, що дитина з порушенням опорно-рухового апарату, коли не виховується в дитячому будинку чи школі-інтернаті, як правило, більшу частину часу проводить у родині. [5, с. 145]. Група педагогів В.І. Шнайдер, О.О. Кулик, Г.М. Фінько наголошують, якщо в сім'ї росте дитина з порушенням опорно-рухового апарату, батьки повинні з дошкільного віку вчити її розуміти, знати і робити те, що доступно всім здоровим дітям її віку. Це сприятиме підвищенню впевненості дитини у власних силах, підвищенню її старанності та наполегливості [7, с. 71].

Нами проведено інтерв'ю для батьків дітей з порушенням опорно-рухового апарату. В опитуванні брали участь 20 батьків. Дослідження проводилося на базі центру реабілітації дітей «Прометей». Середній вік досліджуваних дітей становив 5 років. Основною метою дослідження було вивчення батьківських установок в сім'ях, які виховують дітей з порушенням опорно-рухового апарату і відносини сімей до виникаючих в ході виховання дітей проблемам.

За методикою RARI (Е.С. Шефер і Р.К. Белл) видно, що батьки враховують виховання своїх дітей. Наприклад, 30% респондентів погодилися з твердженнями на кшталт: «Якщо дитина вважає свою точку зору правильною, вони можуть не погоджуватися з точкою зору батьків». Це відмінна риса партнерства та важливої діяльності з розвитку. 40% батьків згодні з тим, «Батьки, які говорять з дитиною про її проблеми, повинні знати, що найкраще залишити дитину одну і не втручатися в її справи». 30% батьків сказали, що «Діти дуже погані, заради них самих, потрібно виховувати повагу до дорослих».

Результати тесту батьківських відносини В. В. Столина і А. Я. Варга показали наступні результати за такими шкалами:

Шкала Прийняття / Заперечення. Високі показники (2 батьків - 10%) свідчать про те, що ці випробувані дуже позитивно ставляться до дитини. Середні бали (70%) свідчать про те, що батьки мають однозначно позитивне ставлення до дитини, але дорослі намагаються нав'язати дитині свою думку. Низькі показники (20%) свідчать про те, що дорослий відчуває до дитини переважно лише негативні почуття: злість, іноді навіть ненависть.

Показники співпраці. Високі показники за шкалою (20%) свідчать про те, що дорослий щиро цікавиться інтересами дитини, цінує здібності дитини, заохочує самостійність та ініціативу дитини, намагається ставитися до неї як до рівних. Середні значення (50%) свідчать про те, що дорослий не завжди прислухається до дитини і часто нав'язує їй свою думку. Низькі показники за поданою шкалою (30%) свідчать про те, що дорослий поводить проти дитини і не може претендувати на роль хорошого вчителя.

Показники симбіозу. Високих балів за шкалою (15%) достатньо, щоб зробити висновок, що дорослий не створює психологічної дистанції між собою та дитиною. Середні показники (70%) свідчать про те, що дорослий завжди намагається бути ближче до дитини, задовольняючи її основні інтелектуальні потреби та захищаючи від труднощів. Низькі оцінки за шкалою (15%) є ознакою того, що дорослий, навпаки, створює значну психологічну дистанцію між собою та дитиною і мало піклується про неї. Такий дорослий навряд чи стане хорошим учителем і вихователем для дитини.

Шкала ставлення до дитячих помилок. Високі показники за шкалою (35%) – це ознака того, що дорослий вважає дитину маленьким невдахою і поводить з нею як з дурнем. Інтереси, захоплення, думки, почуття дитини здаються дорослому несерйозними, і він їх ігнорує. Середні показники у 45% респондентів. І навпаки, низькі оцінки за шкалою (20%) свідчать про те, що дорослий вважає помилки дитини випадковими і вірить у них.

Таким чином, проаналізувавши результати дослідження, ми дійшли висновку, що батькам необхідно багато працювати над повагою до дитини, розумінням її потреб та створенню партнерських відносин у родині. Основним психотравматичним фактором в сім'ях, які виховують дітей з порушенням опорно-рухового апарату є не стільки фізичні і психологічні дефекти дитини, скільки низька інформованість батьків і відсутність всіх видів допомоги, які вони повинні отримувати від державних структур. Проблема психологічної допомоги, таким чином, упирається в проблему неотримання належної соціальної, юридичної, матеріальної та медичної допомоги.

Список використаних джерел

1. Бондар В.І., Синьов В.М. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шлях від інституалізації до інтеграції // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: серія соціально-педагогічна. Вип. XII / За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 462 с.

2. Верхоляк М. Роль сім'ї в соціалізації дитини з особливими освітніми потребами (ОПП) в умовах інклюзивної освіти / М. Верхоляк // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Професійна освіта та зайнятість осіб з особливими потребами: інноваційні підходи», 16-17 жовтня 2019 р. – Львів . 2019 р. – С.52-64.

3. Григор'єв А.Й. Діти з особливими потребами. Монографія. – К.: Народне слово, 2006. – 254 с.

4. **Інклюзивна школа: особливості організації та управління:** Навчально-методичний посібник / за ред. Л.І.Даниленко. – К.: ФО-П Парашин І.С., 2010. – 128 с.

5. Малинович Л. М. Психологічні особливості взаємодії у сім'ях, де виховується дитина з порушеннями в розвитку // Збірник тез науковопрактичної конференції з

міжнародною участю «Психологія національної безпеки», 25 квітня 2017 р. [Текст] – Львів: «СПОЛОМ», 2017. - С. 174–176.

6. Майструк Н. О. Проблеми сімей, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями в сучасній Україні в контексті соціальної роботи / Н. О. Майструк, А. Р. Лучаківська// Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право. 3 номер – К. : Нац. техні. ун-т “КПІ”, 2010.

7. Шнайдер В.І., Кулик О.О., Фінько Г.М. Організація індивідуального навчання (Методичні рекомендації на допомогу педагогам ЗОШ та спеціальних закладів, реабілітаційних центрів, фахівцям психолого-медико-педагогічних консультацій, педагогам, психологам, батькам). – Кам'янець-Подільський, «Абетка-Нова», 2007. – 148с.

*Кушнарєнко Юлія Володимирівна
студентка ІІ курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
доктор пед. Наук, професор
Супрун Дар'я Миколаївна*

«Теоретичний аналіз та емпіричне дослідження творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення»

У роботі розкриті особливості формування творчої уяви у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Висвітлені механізми взаємозв'язку психічного процесу уяви з мовленням дитини. Представлені результати вивчення різних видів творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. Надані практичні рекомендації стосовно розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти.

Креативна діяльність в закладах дошкільної та шкільної освіти сприяє самореалізації та всебічному розвитку вихованців та учнів. Саме в процесі творчої роботи формується уява, яка відіграє значну роль у житті кожної людини.

Згідно з періодизацією психічного розвитку, запропонованою Л.С. Виготським, уява є центральним психологічним новоутворенням дошкільного віку [1]. Тому особливо важливим є виявлення специфіки уяви та закономірностей її становлення в дошкільному віці, так як у цей період закладаються основні передумови її розвитку.

Детальний аналіз наукової літератури та психолого-педагогічних періодичних видань стосовно психічного процесу уяви у дітей дошкільного віку, зокрема з загальним недорозвиненням мовлення, дозволив нам зробити висновок стосовно того, що питання розвитку та визначення особливостей творчої уяви у дошкільників недостатньо вивчені та освітлені в науковому світі.

Більшість вітчизняних науковців (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, С.В. Дьякова, О.М. Дьяченко, А.М. Мхітарян, О.Р. Лурія, Р.Є. Левіна, А.Г. Рузська) стверджують, що потужний розвиток дитячої уяви відбувається у безпосередньому зв'язку із засвоєнням мовлення [1; 2; 3; 4]. Саме тому, якщо мовленнєвий розвиток йде з відхиленням від норми, уява відрізняється бідністю образів.

Уява та творча уява дітей з загальним недорозвиненням мовлення має свої специфічні особливості, але формується за тими ж загальним законам психічного розвитку, що й у нормотипових однолітків.

Теоретичний аналіз практичних досліджень науковців (С.В. Дьякова, О.М. Дьяченко, А.М. Мхітарян, А.Г. Рузська, О.Р. Лурія, Р.Є. Левіна та ін.), які вивчали психологічні особливості дітей з мовленнєвими порушеннями при виконанні ними

творчих завдань дозволив нам зробити низку висновків. Для дітей з загальним недорозвиненням мовлення при виконанні творчих завдань характерні такі особливості поведінки, як копіювання зразків та предметів найближчого оточення, повторення власних малюнків, відхилення від завдання, використання штампів, інертність, тривалі перерви у роботі, стомлюваність [3; 4; 5; 6; 7].

Отже, суспільна значущість проблеми та її недостатнє вивчення в сучасному науковому середовищі зумовили вибір теми нашого дослідження: «Теоретичний аналіз та емпіричне дослідження творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення».

Саме тому об'єктом нашого дослідження є уява як психічний пізнавальний процес. Предметом дослідження виступають психологічні особливості формування уяви у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.

Основною метою роботи являється теоретично проаналізувати та емпірично дослідити психологічні особливості формування творчої уяви у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення. Розробити практичні рекомендації та програму корекції творчої уяви у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.

Практичне значення та наукова новизна нашого емпіричного дослідження полягає в тому, що було виявлено психологічні механізми формування та рівень розвитку вербальної та невербальної творчої уяви у дітей з загальним недорозвиненням мовлення, що є важливим для розробки практичних рекомендацій та корекційної програми розвитку творчої уяви, як потужного механізму розвитку мовлення дитини.

Аналіз та обробка результатів дослідження дозволили підтвердити думку про те, що рівень творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення сформований на недостатньому рівні.

Згідно результатів за методиками для вивчення вербальної творчої уяви («Де чие місце» О.Є. Кравцової та «Придумай розповідь» Р.С. Немова) третина дітей (35%) мають низький рівень розвитку цього виду уяви. 55% дітей дошкільного віку мають середній рівень розвитку. Високий рівень розвитку вербальної творчої уяви був виявлений лише у 10% дітей.

Більш високі показники у дітей були виявлені при виконанні методик, спрямованих на виявлення невербальної уяви (Р.С. Немов «Скульптура» та Е.П. Торренс «Неповні фігури»). Майже третина дітей показала високий рівень розвитку цього виду уяви (30%). Більшість дітей показали середній рівень розвитку невербальної уяви (60%). Лише 10% отримали низький рівень.

Для дітей з загальним недорозвиненням мовлення при виконанні завдань, в яких був відсутній стимульний матеріал та не було можливості маніпулювати предметами, спостерігалися відсутність зацікавленості, відхилення від завдання, використання штампів, перерви у роботі, швидка стомлюваність тощо.

Також було виявлено важливу закономірність, яка спостерігалась при виконанні дітьми творчих завдань, в яких був присутній цікавий наочний матеріал. Вправи, які були запропоновані у вигляді цікавої гри, розвиваючого завдання чи були пов'язані з дрібною моторикою рук та наочним матеріалом, викликали зацікавленість та відсутність втоми. Низький рівень творчої уяви при виконанні цих завдань не було діагностовано у жодної дитини.

Тобто формуванню творчої уяви у дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями сприяє застосування на розвиваючих заняттях таких креативних видів діяльності, як робота з природними матеріалами, ліплення, малювання, рольова гра, фантазування та конструювання.

Корекція загального недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку є більш продуктивною за умови застосування вправ та ігор з формування творчої уяви на розвиваючих заняттях та практичного їх впровадження у режимні моменти всього корекційно-виховного та домашнього процесу [8; 9; 10].

При виконанні вправ з формування творчої уяви у дошкільників не тільки підвищується рівень уяви, а й збагачується словниковий запас, розвивається виразність мовлення та комунікативні навички.

Акцент у створеній нами корекційній програмі для дітей з загальним недорозвиненням мовлення зроблено на мовленнєвому супроводі при виконанні творчих завдань, використанні природніх матеріалів та заохоченні до фантазування та креативної діяльності, що сприятиме розвитку творчої уяви, зв'язного мовлення та збагаченню внутрішнього світу старших дошкільників.

Отже, у старшому дошкільному віці творча уява виходить на перший план, тому робота вихователя має здійснюватися у напрямку розвитку переважно творчої уяви. Нажаль, у багатьох дошкільних закладах розвиток уяви дітей відходить на другий план, на першому місці стоїть підготовка до школи, навчання дітей рахунку, читання та письма. Тому одним із головних завдань цієї програми є привертання уваги вихователів до уяви як важливого психічного процесу, який потребує розвитку саме в дошкільному віці та є одним з важливих показників готовності дитини до школи.

Формування активної, ініціативної, самостійної особистості дитини шляхом виконання занять та вправ, заснованих на природньому та творчому матеріалі, сприятиме розвитку не тільки уяви й мислення, а й мовленнєвих навичок.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Психология. Москва, 2000. 1008 с.
2. Дяченко О.М. Воображение дошкольника. Москва, 1986. 96 с.
3. Мороз О.А. Сучасні підходи до діагностики уяви у дітей з тяжкими порушеннями мовлення старшого дошкільного віку. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. С. 135-140.
4. Журова В.А. Особенности воображения у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. Молодой ученый. 2016. № 9 (113). С. 1120-1122.
5. Киселёва А.В., Занько С.А. Особенности творческого воображения учащихся с тяжёлыми нарушениями речи. Материалы II Международной научно-практической конференции. Бирск: Бирский филиал Баш. гос. ун-та, 2016. С. 151-154.
6. Филичева Т.Б. Психолого-педагогическая характеристика детей с общим недоразвитием речи. Логопедия. 2006. №2. С. 57-68.
7. Грузинська І.М. Психологічні умови розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку: теоретичний аналіз проблеми. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, серія 12. Психологічні науки: збірник наукових праць. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. №5 (50). С. 95-102.
8. Барташнікова І.А., Барташніков О.О. Развитие уяви та творчих здібностей у дітей 5 – 7 р. Тернопіль, 1998. 88 с.
9. Карпенко Н.А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів, 2016. 156с.
10. Куц О.С. Психологічні умови розвитку творчого мислення особистості / О.С. Куц // Науковий вісник: зб. наук. праць Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К.Д. Ушинського. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2008. – № 10-11. С. 270-278.

*Малогловець Людмила Андріївна
студентка II курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Афузова Ганна Валеріївна*

«Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення»

Розвиток людства передбачає засвоєння соціокультурного досвіду від покоління до покоління у ході соціалізації. Передача цього досвіду здійснюється різними шляхами – шляхом спостереження, дослідження чи навчання. Левова частка соціокультурних знань, умінь і навичок передбачає участь мовлення у їх передачі і засвоєнні. У дошкільному віці спілкування відіграє важливу роль у формуванні особистості. Серед вмінь, які вказують на високий рівень готовності дошкільника до навчання та конструктивної соціальної взаємодії, відзначають вміння відповідати на запитання, вести активний діалог, логічно і послідовно будувати самостійне фразове і монологічне мовлення.

Проблеми становлення, розвитку і формування зв'язного мовлення у дошкільному віці у різні часи досліджували такі науковці як О. Біляєва, А. Богуш, Л. Виготський, В. Захарченко, В. Кондратенко, С. Конопляста, Н. Кузіна, Г. Леушина, О. Лурія, Л. Паламар, М. Рождественська, С. Рубінштейн, В. Тарасун, Є. Тихеева, Д. Фесенко, Н. Чередніченко, М. Шеремет, Л. Щерба тощо, спільним висновком яких було те, що для покращення стану зв'язного мовлення при мовленнєвих порушеннях слід використовувати такі засоби корекційно-розвиткового впливу, які б орієнтувалися на провідний вид діяльності дошкільників (гру), мали б потенційні можливості мотивувати дитину до роботи, а також були доступними не тільки для фахівців, але й для дітей і їх батьків.

Теоретичний аналіз наукових першоджерел з проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення дозволив зробити такі висновки:

– оволодіння зв'язним мовленням виступає одним із важливих аспектів загальної мовленнєвої культури у дошкільному віці та запорукою успішної соціально-психологічної адаптації дитини в подальшому;

– загальний недорозвиток мовлення має ряд специфічних мовленнєвих порушень, обумовлених складністю ураження всіх боків мовлення – від повної відсутності мовлення або мовлення на рівні белькотіння до більш менш розгорнутого мовлення, але з елементами фонетичного та лексико-граматичного недорозвитку. При цьому спостерігаються труднощі в оволодінні як діалогічним, так і монологічним зв'язним мовленням [1-3, 5].

– Результати, отримані нами у ході емпіричного дослідження, дозволяють стверджувати про сформованість зв'язного мовлення у більшості дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня на рівні нижче середнього. Для цих дітей характерним є звужений обсяг активного словника, в якому переважають іменники та дієслова; порушення зв'язності та послідовності власного висловлювання; лексичні та граматичні помилки; практично несформоване фразове мовлення; залежність від стимулюючої допомоги з боку дорослого; підвищена виснаженість, особливо під час виконання вербальних завдань.

Найлегше старшим дошкільникам із ЗНМ III рівня далось виконання завдання, пов'язаного із складанням розповіді на основі власного досвіду; умовно краще вони виконували завдання, у ході яких було потрібно встановлювати логіко-сміслові відношення між предметами та передавати їх у вигляді закінченої фрази-висловлювання та скласти монолог на основі опису (певної іграшки або її зображення).

Найбільші труднощі у дітей означеної категорії викликали завдання, покликані визначити здатність дитини складати адекватне закінчене висловлювання на рівні фрази (за зображеною на малюнку дією), скласти зв'язне сюжетне оповідання на основі наочного змісту послідовних фрагментів-епізодів, закінчити оповідання, переказати невеликий за обсягом і простий за структурою художній текст, створити оповідання з опорою на тематичні дидактичні картки з дієвою особою та місцем події.

Все це вказує на необхідність логопедичного втручання та пошуку ефективних засобів корекції та розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. Одним з таких засобів, який може поєднувати у собі елементи ігрової діяльності, навчально-виховного та корекційно-розвиткового впливу на стан зв'язного мовлення є казкотерапія [4], про що зазначали такі дослідники як Т. Грабенко, А. Поваляєва, О. Заширинська та З. Сушельницька, вважаючи, що з метою розвитку мовлення дитини дошкільного віку з допомогою казки фахівець може організувати продуктивну і цікаву для дитини мовленнєво-ігрову діяльність.

Список використаних джерел

1. Загальне недорозвинення мови (ЗНМ) – рівні ЗНМ. URL: <http://logopedia.in.ua/zagalnyj-nedorozvytok-movlennya-znm-rivni-znm.html>
2. Куляша О. П. Загальний недорозвиток мовлення: поняття, рівні та прийоми формування навичок зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ. *Альманах науки*. 2021. № 4 (49). С. 20-24.
3. Логопедія. Підручник. За ред. М.К.Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.
4. Пінчук Ю.В., Марченко Ю.В. Корекція зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення засобами казкотерапії. URL: https://www.researchgate.net/publication/361319301_CORRECTION_OF_COHERENT_SPEECH_OF_SENIOR_PRESCHOOL_CHILDREN_WITH_GENERAL_SPEECH_UNDERDEVELOPMENT_BY_MEANS_OF_FAIRYTALE_THERAPY
5. Поліщук С. В. Рівні ЗНМ та їх загальна характеристика у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський , 2011. Вип. 17(2). С. 286-293.

*Матер'ян Софія Миколаївна
студентка 2 курсу
спеціальності «016.03 Спеціальна освіта. Ортопедагогіка»*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
Шульженко Д.І.*

«Психологічні особливості дітей з дитячим церебральним паралічем і синдромом Дауна під час війни в Україні»

Сучасний етап розвитку теорії та практики психології, психіатрії і корекційної педагогіки та реабілітації українських дітей характеризується значним інтересом та посиленою увагою до глибокого вивчення особливостей протікання психічного розвитку дітей з порушеннями, саме дітей із ДЦП і синдромом Дауна, до виявлення особливостей формування у них пізнавальних, психічних функцій, їх когнітивних можливостей, комунікативної поведінки, розвитку емоційно-вольової сфери, соціальних відносин, що має велике науково-практичне значення. Особливо під впливом зовнішнього чинника, такого, як війна.

Вже більше року триває повномасштабне вторгнення Росії в Україну й вже декілька років — війна на Донбасі. За цей час мільйони дітей постраждали від рук російських окупантів, не тільки втративши життя, а й психологічно. Сьогодні українські діти здригаються від вибухів і пострілів, прокидаються під пронизливі звуки сирен та засинають у підвалах. Дитячі садочки, пологові будинки, школи, сховища, де шукають прихистку родини, — перетворюються в ціленаправлені мішені. Станом на

сьогодні, за даними Офісу генпрокурорки, з початку повномасштабного вторгнення загинуло щонайменше 250 дітей, постраждало — ще близько 430.

Російські війська порушують низку базових прав дитини, визначених у Конвенції ООН. У переліку базових прав є окрема стаття 38 про те, що дитина має право на захист під час воєнних конфліктів. Але, на жаль, під час російського вторгнення діти залишаються особливо вразливою категорією населення.

Основними порушеннями, які фіксують є:

- вербування й використання дітей;
- вбивства та каліцтва дітей;
- зґвалтування та інші форми сексуального насильства проти дітей;
- напади на школи, лікарні та цивільну інфраструктуру;
- викрадення дітей;
- відмова в доступі гуманітарної допомоги.

І звісно одне із найбільших порушень – це психологічні порушення. Через війну багато дітей пережили травматичний досвід, часто вони були позбавлені найнеобхіднішого – їжі чи сну, не говорячи вже про дітей, які постійно були під наглядом реабілітологів, психологів, дефектологів, адже вони втратили прогрес у найважливіших моментах. Це саме діти з синдромом Дауна і ДЦП.

Коротко охарактеризувавши притаманні моменти для синдрому Дауна і ДЦП, ми зможемо побачити нижче вплив війни не тільки на психологічну складову, а й на фізичну загалом.

Психічні порушення при ДЦП обумовлені раннім органічним ураженням головного мозку, обмеженням рухової активності, соціальних контактів, а також умовами виховання. Пізнання навколишньої дійсності з перших місяців життя порушене, а пізнавальна діяльність є основою пам'яті, мислення, уявлення. Негативну дію на нервову систему може надати психологічний стан у сім'ї, неможливість повноцінної ігрової діяльності, педагогічна занедбаність, а також – ВІЙНА.

Порушення рухових функцій у дітей, хворих на церебральний параліч, завжди поєднується із порушенням психічних функцій і особистості загалом. Для психіки дітей із ДЦП характерні порушення формування пізнавальної активності, емоційно-вольової сфери, особистості. Існує взаємозв'язок у розвитку рухових та інтелектуальних функцій у дітей раннього віку. Розвиток інтелекту залежить від типу диплегії. Для дітей із церебральним паралічем характерні різноманітні розлади емоційно-вольової сфери та поведінки, наявність егоцентризму, сугестивності, зниження вольової активності. Емоційні розлади дітей із церебральним паралічем зумовлені наявністю фізичного дефекту та ряду інших причин. Порушення формування особистості за ДЦП пов'язані з дією багатьох факторів, а також із неправильним вихованням і своєрідним ставленням оточуючих до хворої дитини.

Якщо говорити про дітей із синдромом Дауна, то є поширена помилкова думка людей, які не знайомі з синдромом Дауна, що люди з синдромом Дауна завжди почуваються щасливими. Родини, опікуни, лікарі та люди з синдромом Дауна самі знають, що він не обмежує переживання емоцій. Діти та дорослі з синдромом Дауна відчувають ті самі емоції, що й усі, як хороші, так і погані. Вони також відчувають розлади психічного здоров'я, включаючи депресію, тривогу, obsesивно-компульсивний розлад та інші, що дуже стало помітним під час війни.

Щонайменше половина всіх дітей і дорослих із синдромом Дауна та ДЦП стикаються з серйозними проблемами психічного здоров'я протягом свого життя вже не говорячи про чинники ззовні, які можуть впливати і є невід'ємною частиною. Найпоширенішими проблемами з психічним здоров'ям у людей із синдромом Дауна та ДЦП під час війни стала тривога, паніка, страх, впертість, протест, obsesивно-компульсивний розлад, частково депресія (у підлітків 14-17 років), дратівливість, розвинулась недостатність концентрації уваги, знизився обсяг механічної пам'яті,

підвищилась вразливість майже до всього (слова, дії) і звісно у більшій половині розвинувся - посттравматичний стресовий розлад. Нажаль, він розвинувся не тільки у дітей з порушеннями, але і у батьків і у спеціалістів, які працювали із дітками, взагалі на початковому етапі це породило «паніку», але після роботи над собою, над своїм психо-емоційним станом батьки, спеціалісти змогли згуртуватись і дати поштовх на відновлення прогресу (психо-емоційного і фізичного) у дітей із синдромом Дауна і ДЦП.

Якщо розбирати декілька типів психологічних порушень і їх психологічні особливості то можна виділити наступні моменти у дітей з синдромом Дауна і ДЦП, які переживають війну.

Прояви ПТСР – (посттравматичний стресовий розлад)

Пережитий травмуючий досвід став причиною розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) майже у 89 % дітей із порушеннями, які були в епіцентрі воєнних дій. ПТСР – це крайня реакція на сильний стресор, що загрожує життю людини. ПТСР почав за спостереженнями, проявлятися приблизно через шість місяців після травмуючих подій у дітей з синдромом Дауна і ДЦП. Основні ознаки, які були помічені у дітей – це постійні згадування про пережиті події (це видно у іграх, малюнках, на яких діти з порушеннями зображували пережиті події), водночас вони уникають всього, що нагадує їй про пережите (голосні звуки, одяг, який був одітий в травмуючий період. Спостерігається постійне емоційне напруження, є вияви агресії або ж навпаки – апатичність, депресивність, емоційна відстороненість (особливо діти, які пережили окупацію і знаходились постійно під обстрілами). Також є порушення сну, страшні сновидіння, через які дитина прокидається вночі, діти дошкільного та молодшого шкільного віку з порушеннями плачуть вночі і кричать (спостерігалось у дітей, які тривалий період були у підвалах). Підвищився рівень тривожності, очікування повторення подій (постійно намагаються показати, або запитати під час повітряних тривог чи певної суїтливої поведінки, чи не відновились знову події, які їх травмували). Зазнали значних порушень пам'яті, уваги, здатності вчитися, виконувати вказівки, вправи. Діти постійно із певною циклічністю почали відігравати пережите у грі (особливо діти з синдромом Дауна дошкільного та молодшого шкільного віку). Прослідковувалась саморуйнівна поведінка (зокрема у підлітків: нанесення самоушкоджень).

Тривога

Вона у дітей із синдромом Дауна і ДЦП стала проявлятися у вигляді тривалого підвищеного рівня тривоги, а також повторних, постійних коротких спалахів тривоги у відповідь на певні ситуації (особливо ті, що пов'язані із війною). Ситуаційна тривога часто з'являється стала під час переходів, наприклад, зміни місця розташування або діяльності, а також під час нових ситуацій з невизначеними очікуваннями. Короткі періоди тривоги через складні ситуації є нормальним явищем і трапляється з кожним, але у дітей із синдромом Дауна і ДЦП, які постраждали від війни це стало проявлятися в патологічному аспекті. Симптоми тривоги дуже різноманітні і проявлялись у дітей із порушеннями по різному, але основні включали в себе: крик, тахікардію, задишку, розлади шлунку, напруженість м'язів (діти із ДЦП втрачали прогрес у фізичному плані), проблеми зі сном, труднощі з концентрацією, гризіння нігтів або колупання шкіри, потирання або заламування рук, робили гримаси обличчя (більш притаманно дітям із синдромом Дауна, дошкільного і шкільного віку).

У батьків розвинулась однією з форм тривожного розладу - агорафобія, яка в собі включає страх бути в певних місцях або ситуаціях з дитиною, в якій може початись тривога.

Депресія

Депресія внаслідок пережитих подій є одним із найпоширеніших діагнозів психічного здоров'я в підлітків (14-17 років) саме із синдромом Дауна під час війни в Україні.

Загальними симптомами депресії у підлітків із синдромом Дауна було помічено: крайня соціальна замкнутість, постійно сумний та/або схвильований настрій, нездатність отримувати задоволення від діяльності, яку вони виконують, незвичайні режими сну, такі як різке збільшення або зменшення тривалості сну, зниження концентрації, втрата або збільшення ваги (в деяких п розвинулось патологічне переїдання), періодичні думки про смерть, небажання виходити з дому, посилення саморозмови або негативний тон під час саморозмови.

Симптоми викликають страждання та впливають на функціонування в соціальній, професійній чи інших сферах їх життя. Основними причинами депресії в осіб із синдромом Дауна це були не тільки соціальні та екологічні стреси, фізичні відмінності чи зміни в мозку або медичні проблеми, це була війна, яка породила багато проблем із фізичним здоров'ям.

Діти, а особливо підлітки з синдромом Дауна особливо чутливі до змін у навколишньому середовищі, які вони часто сприймають негативно.

Обсесивно-компульсивний розлад

Підвищений рівень неспокою та занепокоєння під час війни змусив дитину з синдромом Дауна і ДЦП поводитися «жорстко». Деякі батьки і опікуни повідомляли, що їхні діти «застрягли» в певній поведінці чи рутині. У таких ситуаціях діти відчували потребу слідувати знайомим зразкам. Вони брали участь у повторюваних, компульсивних або ритуальних поведінках, які часто спостерігаються при обсесивно-компульсивному розладі (ОКР). Ці два розлади – тривога та обсесивно-компульсивний розлад – за спостереженнями виникали разом. Батькам або опікунам стало складно розбиратися з проблемами, оскільки діти з синдромом Дауна та ДЦП в яких розвинулась внаслідок війни тривога або обсесивно-компульсивний розлад стало важко виконувати важливі повсякденні дії, від яких залежить все їх майбутнє.

З вище зазначеного можна зробити наступний висновок, що психіка дитини, яка знаходиться в епіцентрі бойових дій, постійно перебуває під негативним впливом. Кожна дитина, яка стала свідком бойових дій, особливо діти з порушеннями потребують неабиякої корекційно-відновлювальної комплексної терапії в індивідуальному підході за можливістю, але не забувати її «влаштовувати» в суспільство, підтримувати, та й не тільки їх, але і батьків, педагогів і спеціалістів, які працюють. Війна вона нікуди не пропала, вона є, а з нею є проблеми, які потрібно помічати і вирішувати, тому наше завдання зараз працювати над вирішенням психологічних проблем, які є, надавати допомогу і допомагати відновлювати прогрес у дітей з синдромом Дауна і ДЦП, які страждають внаслідок війни в Україні.

Список використаних джерел

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
2. SPECIFICS OF INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH CEREBRAL PARALICITY (http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/13/part_2/26.pdf)
3. <https://www.unicef.org/ukraine/>
4. «Prevention of Mental Health Difficulties for Children», A Review, Elizabeth Izett¹, Rosanna Rooney¹, Susan L. Prescott, Mia De Palma¹ and Maryanne McDevitt¹

*Мацко Анастасія
студентка 4 курсу
спеціальності: «016.03 Спеціальна освіта. Ортопедагогіка»*

*Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
Ханзерук Лілія Олексіївна*

«Роль засобів АДК у формуванні комунікативних навичок дошкільників з комплексними порушеннями розвитку»

Наразі в Україні відбувається етап становлення та формування нової якості спеціальної освіти. Керуючись важливими документами, а зокрема, Державною програмою «Освіта» (Україна в XXI столітті), Законом України «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти, які є направляючими, науковці та практики здійснюють пошук оптимальних шляхів розвитку всіх сторін особистості дитини дошкільного віку. У цьому контексті формування та розвиток комунікативних навичок у дошкільників з комплексними порушеннями є одним з найважливіших напрямків уваги.

Теоретичні основи формування комунікативної компетентності дітей з комплексними порушеннями розвитку в українській науці та практиці було досліджено такими вченими, як А. Богуш, С. Геращенко, Г. Васьківська, І. Мартиненко, Є. Кузьмінська, І. Омельченко, І. Омелянович, Г. Піонтківська, Т. Піроженко, Є. Соботович, В. Синьов, Є. Синьова, М. Шеремет, Д. Шульженко та іншими.

Під комунікативними навичками (як складовою комунікативної компетентності) ми маємо на увазі вміння дитини вербальними (мовленнєвими) та невербальними (наслідування, жести, міміка) засобами виражати думки, бажання, наміри, вимоги тощо. Здатність дитини комунікувати у соціально-побутових ситуаціях, вміння позиціонувати себе в комунікативній ситуації, проявляти ініціативу до спілкування значно утруднено у дітей з комплексними порушеннями розвитку. Викладене зумовлює потребу в пошуку ефективних сучасних методик/технологій роботи, однією з яких, що активно розвивається в Україні, є АДК (Alternative and Assistive Communication).

Відповідно, об'єктом нашого дослідження виступає процес формування комунікативної діяльності у дошкільників з комплексними порушеннями розвитку засобами АДК. Предметом дослідження – альтернативна та допоміжна комунікація (АДК) та її роль як засобу формування комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями розвитку. Мета дослідження полягає у дослідженні особливостей формування комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями розвитку засобами альтернативної та допоміжної комунікації. Відповідно до поставленої мети, у процесі дослідження вирішуються такі завдання: теоретично обґрунтувати комунікативну діяльність дошкільників з комплексними порушеннями розвитку як актуальну науково-практичну проблему; дослідити особливості формування комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями розвитку засобами АДК; узагальнити інноваційний досвід діяльності організації «ДивоГра» у забезпеченні вітчизняних підходів до розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями на основі засобів АДК.

Теоретичне обґрунтування дослідження показало, що комунікативна діяльність дітей з комплексними порушеннями розвитку, як надто неоднорідної групи дітей, привертала увагу великої кількості фахівців (Є. Ф. Соботович, В. В. Тищенко, В. Тарасун, І. С. Марченко та інші), проте залишається недостатньо вивченою. З огляду на це, у нашому дослідженні основний науковий інтерес викликали діти дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями та порушеннями інтелектуального розвитку. Наявність інтелектуального недорозвинення у складній структурі порушеного розвитку суттєво впливає на розвиток дитини в цілому та формування комунікативних умінь та навичок зокрема. Це часто призводить до обмеження спілкування, низької комунікативної активності та відсутності прояву ініціативи дітей у спілкуванні. Крім того, відсутність самоконтролю та емоційні розлади також перешкоджають спілкуванню дітей із комплексними порушеннями. Їхня нездатність належним чином виражати почуття, скутість, незграбність чи обмеженість міміки ускладнює спілкування з однолітками та дорослими. Проте, не зважаючи на складність картини розвитку такі діти у змозі розуміти

мову через жести, міміку, позиційні відносини, зоровий контакт тощо. Тому, засоби альтернативної та допоміжної комунікації слугують дітям з комплексними порушеннями розвитку спеціальним інструментом набуття комунікативної компетентності.

Альтернативна та допоміжна комунікація (AAC) представляє життєво важливу сферу, що включає клінічну практику, освіту та дослідження, спрямовані на покращення комунікативних навичок і здібностей тих, для кого вербальне спілкування є неможливим або значно утрудненим. Численні інструменти, такі як жести, картинки, піктограми, програми синтезованого мовлення тощо, слугують ефективними варіантами для розширення усного мовлення. Завдяки інноваційним технологіям АДК діти з комплексними порушеннями розвитку можуть користуватися рівними правами на освіту та соціальну інтеграцію, просуваючись до самостійного життя. Системи АДК, які найбільш широко використовуються в усьому світі, охоплюють мову жестів (тобто американську мову жестів - ASL), систему обміну зображеннями (PECS), комунікаційну дошку, Makaton (систему знаків і символів) і різні комунікаційні пристрої, обладнані синтезатором мови.

Дослідження діяльності соціального підприємства «ДивоГра» показує, що це перш за все це інноваційне рішення у сфері допоміжних технологій спілкування. Нині це літературне видавництво, яке спеціалізується на символіці (піктограмах) АДК та розробляє навчальні та розвиваючі іграшки для дітей з особливими освітніми потребами. Це прості для сприйняття наочні матеріали та книги для дітей з порушеннями фізичного та розумового розвитку. Завдяки використанню цих матеріалів дітьми з комплексними порушеннями стає можливо навчитися спілкуватися, читати та розуміти тексти, допомагаючи розвинути мовленнєві навички та вміння спілкуватися з іншими.

Отже, засоби альтернативної та допоміжної комунікації для дошкільників з комбінованими порушеннями розвитку сьогодні в Україні доступні завдяки проекту соціального підприємства «ДивоГра». Вони сприяють загальному розвитку, реалізації права на освіту, розвитку комунікативних навичок та створенню кращих умов для інтеграції в суспільство дітей з комплексними порушеннями розвитку.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. М. Формування комунікативних навичок у дітей з порушеннями зору та інтелекту як одна з умов їх успішної адаптації в ДНЗ компенсуючого типу. Корекційна та соціальна педагогіка і психологія, 2013. № 4. С. 15- 22
2. ДивоГра. 2021. Практичні аспекти створення символів альтернативної та додаткової комунікації для відновлення комунікативних навичок у людей з афазіями. Режим доступу : <http://www.dyvogra.com/uk/creation-of-symbols-of-alternative-and-additional-communication/>
3. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Альтернативна і додаткова комунікація. Допоміжні технології: можливості для розвитку та спілкування: навчально-методичний посібник. К.: ФОП Усатенко Г. В., 2021. 32 с.

*Медведюк Софія
студентка 4 курсу
спеціальності «016.03 Спеціальна освіта. Ортопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чепурна Л.Г.*

«Аналіз нормативно-правової бази освітнього процесу учнів з особливими освітніми потребами»

Характерною особливістю сьогодення є реконструювання системи спеціальної освіти на демократичних, гуманістичних засадах, створення в країні альтернативних моделей психолого-педагогічної підтримки, механізмів для вільного вибору форм навчання дітей, рівня і діапазону освітніх потреб.

Для успішного входження в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку необхідна організація їх навчання і виховання в інтегрованих умовах, що забезпечить соціальний, емоційний та когнітивний розвиток кожної дитини з особливостями психофізичного розвитку з тим, щоб вона відчувала себе повноцінним учасником соціального життя. Головною метою соціальної інтеграції в умовах загальноосвітнього закладу є створення умов для особистісного розвитку дитини, її творчої самореалізації та можливості бути корисною іншим людям.

Згідно зі Ст. 53 Конституції України «Кожен має право на освіту». Відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, діти з особливими потребами – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі. Категорії осіб з особливими освітніми потребами визначаються актами Кабінету Міністрів України.

Основою формування інклюзивного освітнього простору є норми міжнародного права, які умовно класифікуємо на загальні і спеціальні. Загальні є основою формування інклюзивного освітнього середовища. До таких актів віднесемо: Статут ООН; Загальну декларацію прав людини; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права; Декларацію прав дитини; Декларацію про права інвалідів; Декларацію «Освіта для всіх»; Джонтьєнську декларацію; Конвенцію про права дитини; Європейську соціальну хартію; Дакарську декларацію.

На нашу суб'єктивну думку, визначальну роль у розумінні правового підґрунтя міжнародного рівня відіграла Декларація прав людини Генеральної Асамблеї ООН (від 10.12.1948), провідні положення якої декларують рівність всіх людей у своїх правах.

Наступний нормативний акт міжнародного ґатунку – Декларація про права інвалідів (від 10.12.1975р.) зазначає – «Інваліди мають невід'ємне право на повагу їхньої людської гідності [4]. Інваліди, якого б не були походження, характер і серйозність їх каліцтв або недоліків, мають ті ж основні права, що і їхні співгромадяни того ж віку, що в першу чергу означає право на задовільне життя, що було б якомога більш нормальним і повнокровним».

Починаючи з 2009 року для забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти в Україні, підвищення її якості та доступності, інтеграції до європейського освітнього простору Україна прийняла ряд законопроектів [1], спрямованих на забезпечення дотримання прав людини / дитини, зокрема, права на безперешкодне здобуття освіти шляхом створення сприятливих умов для навчання і виховання всіх категорій дітей та молодих людей, запровадження та поширення інклюзивної освіти. Зокрема йдеться про універсальний дизайн в освіті.

У цьому випадку заклади освіти керуються Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки «Безбар'єрна Україна» [2] та Наказом Держкоммістобудування України «Будинки та споруди навчальних закладів» ДБН В.2.2-3-97 від 27/06/1996 № 11.

Зклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків така група або клас утворюється в обов'язковому порядку.

Звісно, для утворення подібних груп та класів необхідне виділення коштів з місцевого та державного бюджету, виділення субвенцій на надання підтримки особам з особливими освітніми потребами. Підґрунтям цього є Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» та Лист Міністерства освіти і науки України від 29.11.2017 № 1/9-639 «Щодо Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» [4].

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів» у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням може вводитись додаткова посада вихователя (асистента вчителя) для роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Асистент вчителя (вихователя) – це педагогічний працівник, який призначається на посаду керівником закладу освіти, має педагогічну освіту та забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу. Водночас асистент учня (дитини) – не педагогічний працівник, що супроводжує учня і не втручається в освітній процес. Ним може бути один із батьків, уповноважена ними особа або соціальний працівник.

Також впровадження інклюзивної освіти не повинно повністю виключати функціонування спеціальних навчальних закладів, які доцільно використовувати як ресурсні центри підготовки кадрового забезпечення, наукових досліджень у сфері освіти для осіб з особливими потребами. Це може збільшити кількість молодого персоналу в шкільних та дошкільних закладах освіти.

Таким чином варто зазначити, що після ратифікації у 2009 році Конвенції про права інвалідів, українське законодавство наповнюється нормами, які закріплюють принципи здобуття освіти для людей з інвалідністю. Станом на сьогодні, питання освіти та виховання дітей з особливими потребами регулюється досить великою кількістю нормативних актів, понад 130. Однак це не повною мірою вирішує питання доступності освітнього середовища. Маємо п'ять основних освітніх законів: Закон України «Про освіту», Закон України "Про дошкільну освіту", Закон України "Про повну загальну середню освіту", Закон України "Про професійно-технічну освіту" та Закон України «Про вищу освіту».

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р, Розділ IV «Стандарти освіти, освітні програми, кваліфікації та документи про освіту». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України №784-р від 29.07.2009 р. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/784-2009-%DO%BF>.
3. Декларація «Про права інвалідів» від 9.12.1975, – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117.
4. Бюджетний кодекс України, Розділ VI «Прикінцеві та перехідні положення», ст.26.

*Місюна Анжеліка Олександрівна
студентка 2 курсу
спеціальності «016.03 Спеціальна освіта. Ортопедагогіка»*

«Позитивний вплив соціальної похвали на самопочуття та поведінку дітей з розладами аутистичного спектру»

У продовж останніх десятиріч все більше уваги приділяється проблемам соціальної похвали на дітей з розладами аутистичного спектру. Особливо гостро ця проблема постає у зв'язку з впливом соціального середовища на дітей з розладами аутистичного спектру (РАС). Один з ключових аспектів соціальної взаємодії - це похвала. Соціальна похвала може виявитися суттєвою складовою у підтримці позитивного саморозвитку дітей з розладами аутистичного спектру та поліпшенні їхньої поведінки.

Шульженко Д.І. у своїй монографії зауважує, що спектр аутистичних порушень – це спектр багатоманітних різновидів, відмінностей, відхилень і порушень, ядерним і загальним для яких є порушення соціальної інтеграції і небажання (навіть боязнь) людей з аутизмом вступати в будь-який контакт із суспільством, зокрема зі своїм оточенням. [3]. Розлади аутистичного спектру являють собою особливі поведінкові стани, до яких відносяться власне аутизм, синдром Аспергера і неспецифічні порушення психічного розвитку. Зазначені розлади пов'язані з порушеннями функціонування мозку, наслідком яких є труднощі комунікації як зовнішньої (соціальної), так і внутрішньої (на рівні міркувань та рефлексії).[2]

Діяльність в "Центрі психологічної допомоги «Пелюстки» (м. Київ) дозволяє виокремити такі особливості дітей з РАС: діти сприймають світ інакше, ніж ми. Вони сприймають інформацію неповністю та недостатньо послідовно, з частковим усвідомленням окремих фрагментів інформації. Діти з РАС мають певні особливості сприйняття навколишнього середовища, які роблять їх менш чутливими до інформації, яка надходить до них з різних джерел. Вони можуть зосереджуватись на окремих деталях або враженнях, тим самим ігноруючи інші аспекти довкілля, що знаходяться за межами їх уваги. Це може призвести до того, що діти з РАС здаються нечутливими до сприймання іншого, оскільки вони зосереджуються на деталях, які для них є більш важливими або яскравими, і можуть не помічати того, що важливе для інших людей.

При роботі з дитиною з аутизмом важливо розуміти, що її сприйняття світу може відрізнитися. Для більш ефективної роботи з такими дітьми, рекомендується починати з розвитку їх психічних процесів, таких як відчуття і цілісне сприйняття. Оскільки діти з РАС можуть мати проблеми зі сприйняттям різних відчуттів, важливо приділяти особливу увагу розвитку тактильного, зорово-тактильного та кінестетичного сприйняття. При комунікації з дітьми з РАС важливим аспектом успішної взаємодії є позитивне підкріплення успіхів дитини.

Комунікація — це широке поняття, що охоплює різноманітні аспекти: уміння ставити запитання та відповідати на них; уміння правильно називати предмети, дії; уміння розуміти інструкції та виконувати їх; уміння вести розмову спонтанно, правильно інтерпретувати жести, міміку та ін. Позитивне підкріплення — це процес, який «відбувається, коли після поведінки негайно з'являється стимул (заохочення), що збільшує частоту цієї поведінки в подібних умовах». [4]

Соціальна похвала може відігравати важливу роль в стимулюванні позитивної поведінки у дітей з розладами аутистичного спектру. Вона має важливе значення для розвитку дітей з РАС. Враховуючи цей факт, що діти можуть мати складнощі у взаємодії з іншими людьми та можуть відчувати труднощі у розумінні соціальних норм та правил, соціальна похвала може допомогти дітям з РАС відчути позитивне підтвердження своїх зусиль та досягнень. Соціальна похвала може також допомогти збільшити мотивацію до вивчення нових навичок та розвитку соціальних вмінь. Крім того, таке позитивне підкріплення допомагає зрозуміти дитині, які дії та поведінка є відповідними та

прийнятими у соціальному контексті. Проте, дуже важливо, щоб соціальна похвала була умісною та конкретною. Важливо надавати соціальну похвалу у реальному часі та якнайбільше конкретизувати причину такої похвали. Це допоможе дитині зв'язати свою поведінку з позитивною реакцією дорослих та інших дітей, що може стимулювати її до подальшої позитивної поведінки.

«Позитивне підкріплення» має містити такі компоненти: цінність, негайність, частота, сила, зусилля. Соціальна похвала позитивно впливає на самопочуття дітей з РАС за різними механізмами. Вона збільшує самооцінку дитини, підвищує мотивацію до досягнення цілей, знижує рівень стресу та тривоги, і збільшує віру в свої здібності. Тому важливо визначення тих стимулів, які є цінними для даного конкретного учня. Основні рекомендації для педагогів та батьків щодо використання соціальної похвали для розвитку дітей з РАС: Сконцентруйтеся на конкретному позитивному вчинку або досягненні. Використовуйте соціальну похвалу в момент досягнення чи позитивного вчинку дитини. Використовуйте зрозумілі для дитини слова, з емоційним підкріпленням. Не обмежуйтеся лише вербальною похвалою. Навчіть дитину відповідати на соціальну похвалу. Навчайте дитину самостійно шукати позитивні моменти та вчинки в своєму житті.

Список використаних джерел

1. Корекційно-розвивальні методики для роботи з дітьми з аутизмом (методичні рекомендації) <https://znayshov.com/FR/7253/276.pdf>
2. Учні початкових класів із розладами аутистичного спектра: навчання та розвиток: навчально - методичний посібник /І. Незодим. Харків : Видавництво Ранок, 2020. 130 с.
3. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: Монографія. – К., 2009. – 385с.
4. Leshchuk, H. (2016). Social work with children with autism spectrum disorders: communicative aspect, Social Work and Education, Vol.3, No. 2., pp.26-33.

*Міщук Олена Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «053 Психологія (спеціальна клінічна)»*

*Науковий керівник :
кандидат медичних наук, доцент
Дем'яненко Борис Трохимович*

«Особливості агресивної поведінки у дітей дошкільного віку з розладом дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ)»

Дошкільне дитинство – короткий, але важливий період становлення особистості. В ці роки дитина отримує початкові знання про навколишній світ, у неї починає формуватися певне відношення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, формується характер [5].

Тема агресії завжди викликала інтерес психологів. Агресії присвячено багато фундаментальних психологічних досліджень, але при цьому, дуже мало літератури, що містить конкретні практичні рекомендації з корекції агресії та закріплення навичок конструктивної поведінки [1].

Проблема дитячої агресивності досліджується і фахівцями в області дитячої психіатрії й патопсихології. Відзначається, що при психічних порушеннях розвиток агресивності визначається не тільки конституціональними особливостями індивіда,

спадковістю, але й впливом соціально – психологічних факторів. Формування агресивності в дитячому віці обумовлено багатьма факторами. На агресивність у дитячому віці впливають: особливості взаємин у родині, стилі сімейного виховання, а також приклади агресивної поведінки, яку демонструють дорослі, однолітки і телебачення [5].

РДУГ — не те захворювання, яке можна відкласти на полицю і чекати, поки дитина його “переросте”.

Плеяда симптомів, які становлять розлад із дефіцитом уваги та гіперактивністю (РДУГ), є найбільш широко дослідженими у психічному здоров'ї дітей та підлітків, але продовжується розвиток визначення цих розладів та їх ведення.

Розлад дефіциту уваги і гіперактивності (РДУГ) – неврологічно-поведінковий розлад розвитку, що починається в дитячому віці. РДУГ проявляється такими симптомами, як труднощі концентрації уваги, гіперактивність і погано керована імпульсивність. Діагноз РДУГ ставлять дітям, що демонструють таку поведінку протягом тривалого часу і в різних умовах. Нерідко гіперактивність супроводжується агресивною поведінкою. Агресивність характеризується діями, що спрямовані на заподіяння фізичної чи психологічної шкоди іншій людині, і супроводжується емоційними станами гніву, ворожості, ненависті тощо [6].

РДУГ є викликом для професіоналів різних напрямків, включаючи лікарів загальної практики, дільничних педіатрів, вчителів, психологів, психіатрів, педіатрів та соціальних працівників. На сьогодні ведення таких пацієнтів ускладнюється різними фахівцями, які працюють окремо один від одного [6].

Вченим точно не зрозуміло, що викликає синдром дефіциту уваги з гіперактивністю. Дослідники схиляються до того, що в проявах РДУГ є генетичні причини, проте які саме та як їх уникнути, досі нікому не відомо. Точно відомо таке: РДУГ не викликається користуванням гаджетами, поганим вихованням або їжею, в якій багато цукру.

Агресивна поведінка дошкільнят - це досить поширене явище, тому важливо також зазначити, що агресивну поведінку дітей провокують наступні основні чинники або, як їх називають у психології, джерела: почуття страху, заборони, самотійності.

Сьогодні більшість дослідників агресивної поведінки доходять висновку, що така поведінка так само вивчається, як і багато інших видів поведінки людини, та, відповідно, завжди можна знайти причину агресії. Як правило, в її основі лежать незадоволені потреби дитини, такі як відсутність похвали, відчуття причетності до групи, відчуття своєї цінності та значущості [3].

У роботі з дітьми дошкільного віку з розладом дефіциту уваги та гіперактивності корекційно-розвивальна робота має враховувати усі сфери особистості дитини та бути спрямованою на розвиток і компенсацію дефіцитарних функцій дитини з РДУГ. Саме тому, перспективи подальшого наукового пошуку, вбачаємо у розробці комплексної мультимодальної програми для психологічного супроводу дітей з РДУГ від дошкільного до підліткового віку [4].

За статистикою, у розвинених країнах РДУГ зустрічається близько у 24-40% школярів, проте в Україні відсутні данні щодо поширеності РДУГ серед дітей дошкільного віку. Окрім того, мало вивченими залишаються аспекти комплексного психологічного супроводу дошкільників з РДУГ.

Аналіз наукової літератури дозволив зробити висновки про те, що проблема РДУГ є достатньо висвітленою з точки зору медичних аспектів і порівняно мало з огляду на його психосоціальні складові.

В зв'язку з цим нами було проведено експериментальне психологічне дослідження на базі дитячого навчального закладу дошкільної освіти, де група дітей які, за свідченням батьків та вихователів, мають гіперактивні прояви поведінки. Вибірка дослідження складала 3 дитини, хлопчики віком від 6 - 7 років. Для проведення діагностики гіперактивної поведінки дошкільнят ми обрали наступні методики: спостереження за поведінкою дітей дошкільного віку на індивідуальних, групових заняттях та під час ігрової діяльності. Провели опитування для батьків «Гіперактивна поведінка дитини», а також

зосередили увагу дітей на рухливих, пальчикових і комунікативних іграх, а також працювали з глиною, водою, піском і крупами.

В ході аналізу отриманих результатів було з'ясовано, що всі три дитини мають високі показники гіперактивної поведінки, яка проявляється у високій неухважності, тривожності, руховій розгальмованості, імпульсивності і навіть агресії як до однолітків так і до педагогів. Відповідно до узагальнених даних всі три дітини дошкільного віку з вибірки мають показники наближені до високого рівня гіперактивної поведінки, що виявляється у достатньо низькому рівні розвитку пізнавально-вольової сфери особистості, у низькій довольності поведінки, при виконанні тестових завдань допускають багато помилок, не концентрують увагу, не уважні, метушливі.

На основі отриманих результатів дослідження особливостей гіперактивної поведінки у дітей дошкільного віку можна зробити висновок, що опитувані діти потребують проведення з ними психокорекційної діяльності з метою зниження рухової розгальмованості, збільшення довольності, покращення пізнавальних здібностей та рівня уважності під час виконання завдань.

За результатами експериментально-психологічного дослідження була розроблена індивідуальна психокорекційна програма для кожної дитини, яка взяла участь в дослідженні, з рекомендаціями і порадами для батьків і педагогів.

Таким чином, корекційні заходи щодо гіперактивних дітей повинні мати комплексний характер, тобто проводитись за участю таких фахівців: психоневролога, психолога, педагогів і батьків.

Список використаних джерел

1. Агресивна поведінка дітей - це крик про допомогу. Психолого-педагогічний семінар. Copyright © 2010 Селищенський ліцей Гніванської міської ради Вінницької області. Powered by :Likt WEB. <http://sel.tvedu.vn.ua/>

2. Левченко В.В. Соціально-психологічні засади зниження проявів гіпердинамічного синдрому у дітей шкільного віку // теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук.праць СНУ ім. В.Даля, № 1 (30)ю – Луганська: Видавництво Схіноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2013. Стаття СДВГ Левченко.pdf.

3. Сучасна освіта. За матеріалами сайту «Розвиток дитини». Посилання на електронний ресурс: <https://osvita.ua/school/method/44708/>

4. Березка С.В., Решетняк С.Ю., 2018. «Особливості психологічного супроводу дошкільників з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю». Стаття. «Молодий вчений» № 10.1 (62.1) жовтень 2018 р. УДК 159.9:61.

5. Казаннікова О.В. Тематика: Психологічні науки. Специфіка агресивної поведінки дітей дошкільного віку. Херсонський державний університет, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти.

Посилання на електронний ресурс:

http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8831/1/1_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202020.pdf#page=494

6. Розлад із дефіцитом уваги та гіперактивністю у дітей та молоді клінічна настанова, заснована на доказах. 2019. Посилання на електронний ресурс:

https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2019_09_30_kn_rozladdu.pdf

*Навроцька Людмила Дмитрівна
студентка II курсу
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

Науковий керівник:

«Профілактика дислексії у старшому дошкільному віці при порушеннях мовленнєвого розвитку»

Освітня діяльність будується на основі оволодіння навичками читання, які в житті сучасної людини відіграють суттєве значення. Навичка читання, сформована в початковій школі, – запорука успішного навчання в середній школі, основа самоосвіти учня у майбутньому, засіб орієнтації в потоці інформації, об'єм якої щодня зростає. У різні часи проблемі формування навичок читання були присвячені праці багатьох дослідників, зокрема А. Аксьонової, Л. Виготського, П. Гальперіна, І. Гудзик, Т. Єгорова, Д. Ельконіна, М. Зайцева, Л. Іванової, В. Курпіти, А. Паламарчук, Л. Пархети, О. Савченко, Н. Скрипченко, Н. Чередніченко, Л. Шварца, В. Шкльоди тощо. Індивідуальні відмінності читання і розуміння текстів, типові для кожної вікової групи, розглядаються у дослідженнях Б. Богуславської, М. Воюшиної, Г. Граник, Н. Ігнатенко, Н. Локалової, Л. Овчиннікової, Л. Тарасової, Н. Чуприкової. Сучасні когнітивні моделі формування навички читання розкрито у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях Г. Костюка, Н. Чепелєвої, Р. G. Crowder, D Guinness, M. Metzger.

Попередження порушення читання та письма – один із пріоритетних напрямків діяльності вчителя-логопеда в умовах закладу дошкільної освіти. Загальновизнаним є той факт, що між недорозвиненням мови та порушенням читання існує тісний взаємозв'язок. Дана проблема розглядалася у працях Р. Беккер, А. Воронової, Л. Єфіменкової, В. Ільяної, О. Корнева, Р. Лалаєвої, Г. Місаренко, Т. Філічевої, Р. Gardner, В. Hallgren, T.R. Miles, P. Ott та інших науковців. Дослідженню питання науково-методичного забезпечення навчання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку присвячено багато наукових доробків, однак проблема забезпечення методичної основи попередження порушень читання у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення і досі залишається актуальною.

На основі аналізу досліджень українських та зарубіжних вчених було встановлено, що порушення мовленнєвого розвитку у дитинстві можуть негативно впливати на процес опанування навичками читання у старшому дошкільному віці. Процес читання складається з чотирьох компонентів: звуко-буквеного аналізу та синтезу, утримання отриманої інформації, змістової здогадки та здатності порівнювати гіпотези, що виникають під час читання з написаним текстом [1].

Оволодіння навичками читання може бути порушено як генетичними, так і соціальними причинами, і це може призвести до дислексії – нейробіологічного розладу, який впливає на обробку інформації мозком, незалежно від первинно збереженого інтелекту та відсутності порушень з боку слухового та зорового аналізаторів. Більшість дітей з дислексією мають недостатньо розвинені пізнавальні процеси, такі як усне мовлення, творче мислення, увага, сприймання, зоровий контроль, координація та вміння організувати та регулювати свою діяльність. Такі серйозні порушення мовлення як алалія, дизартрія, загальний недорозвиток мовлення або заїкання також можуть впливати на розумовий розвиток та будь-які компоненти психіки, а отже, на формування пізнавальних процесів, оскільки мовлення та мислення тісно пов'язані між собою [1, 2].

Для успішного опанування навичками читання дитині важливо мати психофізіологічну готовність, що включає достатній рівень усного та зв'язного мовлення, інтелектуальний розвиток, правильно сформоване звукове оформлення та лексико-граматична сторона мовлення, а також достатньо сформовані фонематичні процеси, які включають уяву, сприймання, звуковий аналіз та синтез слів. Розвиток слухової уваги, пам'яті, слухового контролю та розумових операцій є важливими факторами для досягнення цих цілей [1].

Профілактична робота, спрямована на попередження диклексії у дітей з мовленнєвими порушеннями повинна починатися з розвитку зорового та слухового сприймання. Корекційна робота з формування зорових, слухових, фонематичних, граматичних функцій і операцій має проводитися у системі, поетапно, ураховуючи первинні порушення та найбільш збережені психологічні структури.

Для того щоб запобігти появі дислексії у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, важливо застосовувати комплексний підхід до корекції мовленнєвих порушень з урахуванням механізмів цих порушень. Також важливо дотримуватися принципів формування та доведення до автоматизму мовленнєвих дій, організації роботи з опорою на збережені функціональні системи та аналізатори для формування вищих психічних функцій, опори на збережені ланки порушеної функції, поетапного переведення дії із зовнішнього у внутрішній план, врахування зони «найближчого розвитку» при формуванні будь-якої психічної функції, поступового ускладнення завдань та мовленнєвого матеріалу, діяльнісного підходу та онтогенетичного принципу. Для попередження фонетичних помилок слід зосередити увагу на формуванні та розвитку слухових операцій та функцій, які впливають на розвиток фонематичного упізнавання, розрізнення звуків та на формування фонематичних уявлень.

З метою профілактики дислексії в старшому дошкільному віці логопед повинен розвивати когнітивні та сенсомоторні функції і процеси, що допоможуть дитині засвоїти зорово-моторний образ букви. Це включає розвиток зорово-просторового уявлення та сприймання, зорово-моторної координації, зорової уваги та пам'яті, моторних функцій, зорового аналізу та синтезу. Здібності засвоєння оптичного та зорово-просторового образу букви допоможуть дитині розпізнавати букви та співвідносити їх зі звуками, а також аналізувати елементи букв і встановлювати відповідності між оптично подібними буквами. Не менш важливим є розвиток лексико-граматичної сторони мовлення, що включає формування у дитини вміння виділяти наголошений склад, розрізняти частини мови, стимулювати систему словозміни та словотворення, формувати поняття про речення, збагачувати словниковий запас та розвивати зв'язне мовлення.

Таким чином, шляхами профілактики дислексії у старшому дошкільному віці при порушеннях мовлення можна визначити попередження фонетичних, оптико-просторових та графічних помилок і розвиток лексико-граматичної сторони мовлення [3]. При цьому логопедична робота має проводитися з опорою на слухомовленнєвий, мовно-руховий, зоровий та інші аналізатори, використовуючи збережені функції психофізіологічної структури читання. Як окремих напрямків у профілактиці дислексії у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення слід відзначити просвітницьку роботу з батьками, спрямовану на інформування їх щодо особливостей психомовленнєвого розвитку їх дітей та консультування щодо створення сприятливого мовного та психологічного середовища у родині.

Список використаних джерел

1. Ільяна В.М. Попередження діслексії у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Навчально-методичний посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2014. 120 с.
2. Конопляста С.Ю., Сак Т.Б. Логопсихологія : навч. посіб. / за ред. М.К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.
3. Логопедія. Підручник / За ред. М.К.Шеремет. Вид. 3-є, доп. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с.

*Ніконова Галина Віталіївна
студентка IV курсу
спеціальності «ортопедагогіка»*

«Фізична реабілітація як фактор покращення здоров'я дітей з порушенням опорно-рухового апарату»

Захворювання опорно-рухового апарату на сьогоднішній день займають третє місце по популярності на території України. Статистика дає зрозуміти, що ця тема має великі масштаби та вимагає постійних досліджень. Захворювання ОРА мають складний характер, тому вимагають в залученні цілої групи спеціалістів різних сфер. Одним з найдієвіших методів лікування захворювань ОРА є фізична реабілітація.

Найпоширенішим різновидом порушення ОРА серед дітей є дитячий церебральний параліч.

«Дитячий церебральний параліч – гетерогенна група синдромів, які є наслідком пошкодження мозку у внутрішньоутробному, інтранатальному й ранньому постнатальному періоді» [1, с. 120]

Рухові порушення впливають на всі пізнавальні сфери дитини. У цих дітей уповільнене формування предметно-практичної діяльності, затримка понять абстрактного мислення. Мають затримку мовлення та психічного розвитку, у деяких випадках наявне порушення інтелектуального розвитку. Присутні емоційні розлади, діти мають підвищення збудженості, надмірну чутливість до повсякденних подразників, коливання настрою.

«Нині порушення опорно-рухового апарату посідають одне з перших місць у соматичній патології дітей і трапляються досить часто не лише серед молодших школярів, а й серед старших дошкільнят» [2]

Все це перешкоджає вдалому навчанню розвитку та соціалізації дитини. Соціальна адаптація— важлива ланка для кожної людини. Цей процес триває безперервно, протягом усього життя.

Важливість соціальної адаптації для дітей зазначає в своїх роботах Матющенко І.В.

«Соціалізація - процес формування особистості в певних соціальних умовах; процес засвоєння людиною соціального досвіду, в ході якого вона перетворює його у власні цінності та орієнтації, вибірково залучає до своєї системи поведінки ті норми і шаблони, які прийняті у суспільстві чи групі.» [3, с.54]

«Досліджуючи проблему соціальної адаптації молоді з вродженими порушенням функцій опорно-рухового апарату варто зазначити, що раннє органічне порушення функцій центральної нервової системи, що складає основу дитячого церебрального паралічу та інших вроджених порушень опорно-рухового апарату, визначає складне поєднання рухових та психічних порушень розвитку, що створює специфічну структуру психічного дизонтогенезу» [4, с. 264]

Для покращення загального та розвитку фізичного стану людини з порушенням ОРА доцільно використовувати фізичну реабілітацію.

«Фізична реабілітація – це складова частина медичної та соціально- трудової реабілітації, яка використовує засоби й методи фізичної культури , масаж і фізичні чинники» [1, с. 120]

Головне місце в фізичній реабілітації займають фізичні вправи та елементи спорту.

«Напрями фізичної реабілітації виділяють згідно з чотирма основними функціональними системами, які підлягають комплексній корекції:

1) функціональна система моторики (відпервинного рефлексорного рухового акту до усвідомленої психомоторної дії);

2) функціональна система сенсорики (від чутливості й елементарних відчуттів до сприйняття світу та соціальної перцепції);

3)функціональна система пізнавальної сфери й мови (від пізнання сфери предметного світу та елементарних мовних сигналів до формування пізнавальної діяльності й мови);

4)функціональна система емоційно-комунікативної сфери та мотивацій (від елементарних емоційно комунікативних реакцій до формування мотиваційної сфери й способів адаптації особистості в соціальному середовищі)» [1, с. 123]

Досягнути бажаного результату допоможе дотримання одного із головних принципів фізичної реабілітації — постійність та неперервність процесу.

Під час оздоровчо-реабілітаційних заходів фізична реабілітація є дієвим інструментом покращення загального та фізичного стану дітей із захворюванням ОРА. Фізична реабілітація може бути вдалою тільки при дотриманні адекватності заходів щодо можливостей дитини. Вправи мають виконувати тренувальну дію на організм. Кожен випадок захворювання є особливим, тому при складанні реабілітаційних програм слід враховувати всі фактори та індивідуальні особливості людини.

Фізична реабілітація допоможе у відновленні втрачених рухових функцій, та набуття нових. При постійних заняттях та тренуваннях відбувається розвиток та удосконалення моторики, координації, балансу, постави. Під час виконання вправ покращується дисципліна, сконцентрованість, увага учня. Тому можемо зазначити що фізична реабілітація окрім лікувальних функцій виконує виховну та педагогічну функцію.

Список використаних джерел

1. Альошина А. Фізична реабілітація дітей, хворих на ДЦП / А. Альошина // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. – 2014. – Вип. 16. – С. 120–126.

2. Афанасьєв С. Проблема порушень опорно-рухового апарату серед дітей дошкільного віку у фізичній реабілітації [Електронний ресурс] / Сергій Афанасьєв // Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту. – 2017. – Режим доступу до ресурсу:[file:///C:/Users/user/Downloads/vtenli,+Serhiy+Afanasyev%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/vtenli,+Serhiy+Afanasyev%20(2).pdf).

3. Матющенко І. М. До проблеми соціалізації дітей з тяжкими порушеннями мовлення / І. М. Матющенко. // Журнал "Логопедія". – 2012. – №2. – С. 54. Режим доступу до ресурсу:<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10774/Matiuschenko.pdf?sequence=1>

4. Чухрій І. В. Особливості соціальної адаптації молоді з порушеннями функцій опорно-рухового апарату внаслідок дизонтогенезу [Електронний ресурс] / Інна Володимирівна Чухрій // EUROPEAN HUMANITIES STUDIES: StateandSociety. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/969905.pdf>.

*Новак Анастасія Олександрівна
студентка 4 курсу
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Бондар Наталія Василівна*

«Особливості фізичного виховання учнів з інтелектуальними порушеннями»

Порушення інтелекту - це серйозне та необоротне дифузне органічне ураження кори головного мозку, що призводить до значного зниження пізнавальної діяльності дитини. У наукових колах таке становище позначають терміном «діти з порушеним інтелектом». Це становище виникає в результаті органічного ушкодження центральної нервової системи та супроводжується якісними змінами в особистості дитини, а саме - в психічній та емоційно-вольовій сферах [4].

Фізичне виховання учнів є важливою складовою навчально-виховного процесу, яке сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, розвитку фізичних та психічних якостей, а також формуванню основ здорового способу життя. Однак, учні з інтелектуальними порушеннями потребують особливого підходу до фізичного виховання, оскільки їхні можливості та потреби відрізняються від здорових учнів.

Рухи є біологічною потребою організму дитини та сприяють активізації всіх головних функцій. Враховуючи це, використання здоров'язберігаючих технологій має бути уважно розглянуте як необхідна складова навчально-виховного процесу для дітей з інтелектуальними порушеннями [1].

Дослідження різних науковців показують, що близько 50-70% відмінностей у рівні інтелекту можуть бути пояснені генетичними факторами. Хромосомні аномалії є однією з частотних причин серйозних порушень інтелекту. При аномаліях в аутосомних хромосомах, порушення інтелекту виражені значною мірою, часто в поєднанні з іншими порушеннями, такими як аномалії обличчя та черепа, дисплазії тіла, проблеми з внутрішніми органами, кістками, слухом та зіром. Спадкові фактори можуть бути самостійними, але частіше вони взаємодіють з факторами зовнішнього середовища. Навколишнє середовище може спричинити спадкову схильність до різних захворювань [5].

Учні з інтелектуальними порушеннями мають свої відмінності у розвитку та здоров'ю, які потребують особливого підходу щодо їх навчання та соціальної адаптації. Враховуючи ці особливості, можна ефективно сприяти позитивному розвитку та покращенню здоров'я цих учнів [1].

У дітей з інтелектуальними порушеннями, мислення може бути порушене через обмеження в їхній пізнавальній діяльності, такі як неповноцінне почуттєве пізнання та мовленнєве недорозвинення. У таких випадках вони можуть мати труднощі з операціями мислення, такими як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та абстракція. Також, недостатній мотиваційний компонент та відсутність цілеспрямованості можуть призводити до незавершеного мислення, що не може регулювати поведінку [4].

Спортивні та культурні заходи грають важливу роль у підтримці здоров'я та розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями. Вони допомагають учням взаємодіяти з однолітками та розвивати фізичні навички та творчий потенціал. Взагалі, підтримка розвитку та здоров'я учнів з інтелектуальними порушеннями вимагає співпраці педагогів, психологів, медичних фахівців та родин учнів. Реалізація такої підтримки допоможе учням з інтелектуальними порушеннями опанувати необхідні життєві навички та здобути якісну освіту [1].

Успішна реалізація фізичного виховання учнів з інтелектуальними порушеннями вимагає співпраці між педагогами, психологами та медичними фахівцями. Така співпраця дозволить розробити індивідуальні навчальні програми та використовувати ефективні методи та форми фізичного виховання для покращення здоров'я та розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями [1].

Важливо мати увагу до взаємодії з батьками та фахівцями з питань розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. Співпраця з батьками може допомогти педагогам краще

зрозуміти особливості учнів та враховувати їх побажання та потреби при плануванні та проведенні занять з фізичної культури. Крім того, співпраця з фахівцями з питань розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями може допомогти педагогам знайти і використовувати оптимальні методи та форми фізичного виховання для кожного учня зокрема [2].

Список використаних джерел

1. Гладченко І. В. Технологія формування рухових та здоров'язбережувальних навичок у дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю. Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології: зб. наук, пр.: Вип. 8. - Тематичний збірник «Концепція дошкільної освіти дітей з розумовою відсталістю» / За ред. Т. В. Сак. – К.: 2015. – С. 100-107.
2. Гаяш О. В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку : Науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних педагогів, батьків / Укладач О.В. Гаяш. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2015. – 120 с.
3. Е. Данілавічюте, «Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі», Особлива дитина: навчання і виховання, 2018. №3 (87). 7-18 с.
4. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки : навчально- методичний посібник / С.П. Миронова, О.В. Гаврилов, М.П. Матвеева; [за заг. ред. С.П.Миронової]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець- Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – 260.
5. А. Колупаєва, О. Таранченко, Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник, Харків, Україна: «Ранок», 2019.

*Овсійчук Софія
студентка 4 курсу
спеціальності: «016.03 Спеціальна освіта. Ортопедагогіка»*

*Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
Ханзерук Лілія Олексіївна*

«Вплив корекційно-виховного ресурсу сім'ї на процес набуття мовленнєвої компетентності дошкільників з комбінованими порушеннями розвитку»

У сучасній освіті пріоритет надається сімейноцентрованому вихованню. Новий Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів та батьків на компетентнісний підхід до виховання та розвитку дітей. Важливим освітнім напрямом, за яким у різних видах діяльності дошкільники набувають необхідних компетентностей, виступає "Мовлення дитини". В широкому контексті проблема мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами досліджена в Україні (Ілляшенко Т. Д., Тищенко В. В., Шеремет М. К., Марченко І. С., Піонтківська Г. С., Геращенко С. І., Кузьмінська Є. О. та інші), однак різні аспекти розвитку дошкільників з комбінованими порушеннями стали предметом наукового вивчення віднедавна (Чеботарьова В. В.).

Під мовленнєвою компетентністю ми розуміємо здатність дитини висловлюватись за допомогою вербальних і невербальних засобів; цілісність і взаємопов'язаність таких складових, як фонетична, лексична, граматична, діалогічна та монологічна [1]. Роль сімейного виховання у набутті мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку з комплексними порушеннями розвитку важко переоцінити, враховуючи вагомість виконання родиною, окрім цілої низки загальновідомих (здоров'язбережуюча, виховна, фінансова тощо), корекційно-розвивальної функції. Разом з тим, простежується невідповідність батьків/недостатність корекційно-виховного ресурсу щодо мовленнєвого розвитку як одного з основних критеріїв та вагової умови успішної соціалізації дітей з комбінованими порушеннями. Викладене потребує від фахівців додаткової підтримки батьків, які виховують дошкільників з комплексними порушеннями розвитку, їх підготовки до партнерської взаємодії з метою набуття корекційно-виховного ресурсу щодо мовленнєвої компетентності дітей.

Відповідно, об'єктом нашого дослідження виступив процес набуття мовленнєвої компетентності дошкільниками з комбінованими порушеннями розвитку, а предметом - корекційно-виховний ресурс сім'ї у забезпеченні мовленнєвої компетентності дошкільників з комбінованими порушеннями розвитку. Мета наукового пошуку передбачала дослідження корекційно-виховного ресурсу сімей, які виховують дошкільників з комбінованими порушеннями розвитку, з метою набуття дітьми мовленнєвої компетентності в сімейному вихованні. Для реалізації мети у нашому дослідженні були поставлені такі завдання: теоретично обґрунтувати проблему мовленнєвого розвитку дошкільників з комбінованими порушеннями в умовах сімейного виховання; дослідити корекційно-виховний ресурс сімей, які виховують дошкільників з комбінованими порушеннями розвитку; визначити алгоритм формування корекційно-розвивальної компетентності батьків, які виховують дошкільників з комплексними порушеннями розвитку.

Теоретичне обґрунтування досліджуваної нами проблеми показало, що набуття мовленнєвої компетентності дошкільниками з комплексними порушеннями розвитку здійснюється не шляхом вирішення окремих завдань мовленнєвого розвитку дітей, а на основі цілісного підходу, який охоплює фонетичну, лексичну, граматичну, діалогічну та монологічну складові з метою становлення і розвитку "мовленнєвої особистості" [1]. Процес створення дитиною висловлювання є суто індивідуальним та передбачає: намір висловити власну думку, вибір вербальних і невербальних засобів, процес промовляння та його корекцію, якщо це необхідно. Такий акт продукування мовлення є достатньо складним, а тому потребує від дитини не тільки наслідування мовлення дорослих, а, насамперед, активної мовленнєвої практики. Інакше кажучи, досвід дитини виступає ключовим чинником формування її мовленнєвої компетентності.

Діти з комплексними порушеннями розвитку - надто неоднорідна група дітей, в яких мовленнєве порушення може виступати як одне з декількох первинних порушень різного ступеню важкості, або, як супутнє порушення, виражене меншою мірою, але таке, що помітно ускладнює хід її розвитку. За результатами, як зарубіжних, так і вітчизняних досліджень, набуття мовленнєвої компетентності у дітей раннього та дошкільного віку з комплексними порушеннями розвитку відбувається на основі ретельного психолого-педагогічного вивчення можливостей/передумов для комунікації: актуальної для дитини системи комунікації; мовленнєвих аспектів комунікації; когнітивних здібностей і розуміння мовлення; сенсорних аспектів комунікації; емоційних і психосоціальних аспектів комунікації. На такій основі здійснюється пошук форм, методів та вимог до роботи з батьками [2].

Дослідження корекційно-виховного ресурсу сімей, в яких виховуються дошкільники з комбінованими порушеннями розвитку підтвердило відоме припущення, що батьки, які виховують дітей зазначеної категорії, відчувають найбільші труднощі. Характер труднощів визначається морально-етичним та інтелектуальним рівнем батьків,

характером взаємин, що склались у сім'ї, а також готовністю батьків до виконання корекційно-розвивальної функції. Батьки потребують алгоритму партнерської взаємодії з фахівцями закладів дошкільної освіти щодо набуття мовленнєвої компетентності дітей з комбінованими порушеннями розвитку. Теоретичні та емпіричні результати дослідження дозволили нам розробити та апробувати такий алгоритм з метою набуття мовленнєвої компетентності дошкільниками з комбінованими порушеннями в умовах сімейного виховання.

Рис. 1. Алгоритм формування корекційно-розвивальної компетентності батьків, які виховують дошкільників з комплексними порушеннями розвитку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://griml.com/HTpuM>
2. Марченко І. С. Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://griml.com/To3ed>

*Осколкова Валерія Віталіївна
студентка IV курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Горлачов Олександр Сергійович*

**«Дактильне мовлення в навчально-виховному процесі
дошкільників з порушеннями слуху»**

На сьогодні серед осіб з особливими освітніми потребами значну групу складають діти з порушеннями слуху. Питання розвитку комунікативних навичок у дітей зі слуховою депривацією наразі є досить актуальним, оскільки діти з порушеннями слуху стикаються першочергово з труднощами у розвитку саме мовленнєвих та комунікативних здібностей, що негативно впливає на їхню соціальну адаптацію та навчання.

Упродовж останнього десятиліття відомими стали публікації щодо організації різного роду корекційно-розвивальної освіти І. Білозерської, Л. Будяк, А. Колупасової, Ю. Найди, Т. Сак, О. Таранченко, та інших. Незаперечним є ціннісний доробок вітчизняних психологів Л. Божович, І. Зимньої, І. Синиці, які вказували на необхідність залучення дітей з різноманітними проблемами здоров'я до спеціально організованого освітнього середовища. Про необхідність широкої діагностики дошкільників наголошують А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Поніманська, які обстоюють ідею розвитку дошкільників в умовах сучасного ДНЗ.

Як свідчить вітчизняна, так і зарубіжна статистика, кількість людей з порушенням слуху постійно збільшується [4, с. 26], відповідно актуальність вказаного дослідження невинно зростає.

О. Чернишова вказує, що навчання осіб з порушенням слуху потребує особливої педагогічної техніки, застосування спеціальних прийомів і методів. Але при цьому педагог зазначає, що виховувати і вчити потрібно не глуху чи сліпу дитину, а дитину взагалі [6, с. 65].

Дошкільні заклади для дітей з порушеннями слуху можуть працювати як в інклюзивному форматі, де діти з особливими освітніми потребами навчаються разом зі нормотиповими дітьми, так і в спеціальному форматі, де навчально-виховний процес для кожної категорії дітей проводиться окремо, відповідно спеціальних методик. Обидва формати мають свої переваги та недоліки, тому вибір формату повинен здійснюватися на основі аналізу індивідуальних потреб кожної дитини та можливостей навчального закладу [3, с. 34].

Україна має ряд законодавчих актів, які регулюють права дітей з особливими освітніми потребами та забезпечують їхні права на освіту та інші види підтримки: Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про захист прав дитини», Закон України «Про дошкільну освіту» тощо.

З метою забезпечення якісної освіти та розвитку дітей з порушеннями слуху, дошкільні заклади повинні мати спеціально підготовлений персонал, який здатен використовувати спеціальні методики та підходи для роботи з цією категорією дітей. Також важливим є забезпечення відповідного матеріально-технічного обладнання та приміщень для навчання та виховання глухих та слабочуючих дітей.

Дактильне мовлення є одним зі засобів комунікації з дітьми з порушеннями слуху в дошкільному віці. Цей метод спілкування передбачає використання певних конфігурацій та рухів руки (рук), які відповідають алфавіту словесної мови та звукам мовлення. Для дошкільників з порушеннями слуху дактильне мовлення стає важливим допоміжним засобом спілкування та навчання, оскільки допомагає їм розвивати мовленнєві навички та здатність спілкуватися з навколишнім світом.

У своєму дослідженні О. С. Горлачов вказує, що «системний підхід в аналізі понад 180 дактильних абеток різних мов і країн світу надав можливість здійснити уточнення основних понять дактильного мовлення» [2, с. 46], а отже автор визначає наступні терміни:

«Дактилема – руховий або статичний знак за участю пальців та кисті руки (рук), який є незмінним для позначення певної літери будь-якої мови» [2, с. 47].

«Дактильна абетка – це унормований, стандартний набір відповідно до певної вербальної мови рухових, або статичних знаків, за участю пальців та кисті руки (рук), який є незмінним для позначення певної літери відповідно даної мови» [2, с. 47].

О. Д. Васильєва, В. С. Лемеш дають наступне визначення: «Дактильне мовлення – це методика навчання мовлення та комунікації з допомогою жестів та дотиків. Цей метод використовується для навчання дітей з порушеннями слуху, а також для дітей з порушеннями мовлення, які мають проблеми з артикуляцією та вимовою звуків» [1, с. 100].

Дактильне мовлення передбачає використання жестів, дотиків та міміки для передачі повідомлень та комунікації. Це дозволяє дітям з порушеннями слуху сприймати та розуміти мову, навіть якщо вони не можуть її чути. Діти з порушеннями мовлення також можуть використовувати дактильне мовлення для покращення своєї вимови та комунікації з іншими людьми.

На думку О. В. Михайлової, важливо створювати сприятливе середовище для навчання та розвитку дітей з порушеннями слуху. До цього можна віднести забезпечення достатнього освітлення, налагодження гучності мовлення та звукової супроводжувальної апаратури, використання спеціальних методик та технологій навчання, які відповідають потребам дітей з порушеннями слуху [5, с. 117].

Отже, нами здійснено дослідження одного з аспектів організації навчально-виховного процесу дошкільників з порушеннями слуху в ДНЗ, що сприятиме їхньому розвитку та успішному навчанню. Дактильне мовлення є важливим елементом в навчанні та розвитку дошкільників з порушеннями слуху. Ця методика мовленнєвої реабілітації дає можливість дітям з порушеннями слуху опанувати мовленнєву компетенцію та навички комунікації через конфігурації та рухи руки (рук).

Список використаних джерел

1. Васильєва О. Д., Лемеш В. С. Дактильне мовлення як метод корекційної роботи з дітьми з вадами слуху. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. 2017. № 26. С. 99-102.
2. Горлачов О. С. Особливості структури та топоніміки дактильного мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. № 22. С. 46-50.
3. Золотарьова О. В. Правові аспекти організації навчально-виховного процесу дошкільників з порушеннями слуху. *Початкова освіта*. 2015. № 6 (114). С. 33-37.
4. Маслова Н. В., Мількіс А. А. Підготовка дітей з вадами слуху до шкільного навчання: теорія і практика. *Інклюзивна освіта*. 2018. № 4. С. 25-30.
5. Михайлова О. В. Використання дактильного мовлення як засіб розвитку мовленнєвої діяльності у дітей з вадами слуху. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 746. С. 114-118.
6. Чернишова О. Ю. Інтерактивні форми навчання дітей з вадами слуху в дошкільному віці. *Інклюзивна освіта: теорія і практика*. 2017. № 2 (11). С. 64-70.

Отрох Ірина Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності “Спеціальна освіта.
Ортопедагогіка”.

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Матющенко Ірина Миколаївна

Особистісно-характерологічні особливості дітей молодшого шкільного віку з дитячим церебральним паралічем

Проблема вивчення особистісних особливостей дітей з діагнозом “дитячий церебральний параліч” – одна з найбільш актуальних проблем у сучасній корекційній психології та педагогіці. Актуальність обумовлена значною поширеністю та постійним зростанням кількості дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, а отже, зростає і актуальність дослідження особистісної сфери дітей. Крім усвідомлення власної неповноцінності, має місце також і соціальна депривація, що ускладнює інтеграцію дитини у суспільство.

Науковці І.М. Матющенко та Н.П. Кравець вказують, що “психічні та фізичні порушення у дитини, як відомо, створюють ґрунт для появи перешкод в її спілкуванні з оточуючими для встановлення соціальних зв’язків, що стає несприятливим фактором в особистісному розвитку” [1, с. 273].

Проблема розвитку особистості дітей з ДЦП знаходить своє відраження у роботах таких науковців, як М.І. Рябцева, Л.О. Ханзерук, А.Б. Заплатинська, І.Ю. Левченко, А.Г. Шевцова, О.В. Романенко та ін. Однак, перед нами постала проблема дефіциту відомостей про зв’язок патохарактерологічних проявів із формою захворювання; мало досліджено чинники, що впливають на формування акцентуацій характеру, викликають спотворення самооцінки, темпераменту, потягів, мислення, спрямованості інтересів, особливостей діяльності та спілкування з оточуючими; недостатньо чітко визначено діагностичні та корекційні заходи, диференційовані залежно від клінічних проявів захворювання.

Наукова новизна дослідження полягає у дослідженні полягає у розробці та обґрунтуванні теоретичних та емпіричних відомостей особистісних та характерологічних особливостей дітей зі спастичною диплегією, які можуть бути застосовані у роботі психологів та педагогів в рамках освітніх закладів.

З метою виявлення характерологічних особливостей дітей з ДЦП, у дослідження було включено 20 дітей зі спастичною диплегією під час реабілітаційного процесу на базі відділення неврології та реабілітації. Нами була використана методика аутоідентифікації типів характеру Е. Г. Ейдміллера. Самооцінку молодших школярів ми досліджували за методикою Т. Дембо-С.Рубінштейн (в модифікації А.М. Прихожан). З метою дослідження сфери міжособистісних відносин дитини та соціальної пристосованості дитини була використана адаптована версія проєктивної методики Рене-Жиля.

В процесі дослідження було виявлено, що клінічна картина особистості дітей з ДЦП представлена резидуально-органічними межовими розладами: церебрастенічним, неврозоподібним та психопатоподібним синдромами; а також варіантами патологічного формування особистості: психічним інфантилізмом, акцентуаціями характеру та ін.

В результаті проведеного емпіричного дослідження характерологічних типів у дітей молодшого шкільного віку зі спастичною диплегією ми виявили такі характерологічні типи, як емоційно-лабільний, істероїдний та нестійкий характерологічні типи. У дітей констатуються такі патерни поведінки та риси особистості, як егоцентризм, примхливість, впертість, недорозвинення вольової діяльності, нестійкість намірів та вчинків, прагнення до постійної переоцінки власних можливостей, зміна вражень, поверховість суджень, відмічені надмірні вимоги підвищеної уваги до себе.

Список використаних джерел

1. Кравець Н., Матющенко, І. Вплив художньої літератури на соціалізацію учнів з інтелектуальними порушеннями. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка.* 2022. №1(2). С. 171–178.
2. Личко А. Психопатії і акцентуації характеру в підлітків. Одеса : Наука і техніка. 1993. 118 с.
3. Ханзерук Л., Карпенко О. Науково-практичний досвід М.В.Рожественської в аспекті історико-педагогічного аналізу проблеми навчання і виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в Україні. *Збірник наукових праць Кам'янець-*

Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна. 2013. № 23(2). С. 115–121.

4. Шевцов А. Ортопедагогіка як нова спеціалізація підготовки фахівців з корекційної освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія :Соціально- педагогічна. 2011. № 17(1). С. 186–193.*

*Підгурська Тетяна Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності «016.03 Спеціальна освіта. Ортопедагогіка»*

*Науковий керівник:
канд. педагогічних наук, доцент
Чепурна Людмила Георгіївна*

«Корекційна спрямованість уроків природознавства у старших класах спеціальної школи»

Особливим завданням спеціальних навчальних закладів є корекція розвитку дитини. Не менш важливим є її вирішення і для інших типів закладів, які допускають до навчання дітей з певними порушеннями розвитку.

Особливістю навчання дітей з ООП, на думку О. Дубенюк, є використання спеціальних засобів корекції відповідно до конкретної категорії порушення, а саме: адаптація змісту навчання до пізнавальних можливостей учнів, візуалізація навчання, уповільнення навчального процесу, повторення в навчанні, оптимізація темпу роботи та динаміки втом, залучення учнів до діяльності, спрямованої на подолання труднощів і перешкод, дотримання охоронного педагогічного режиму, стимулювання активності та спілкування дітей, стимулююча функція педагогічної оцінки [2, с. 3].

Основним завданням навчання природознавства в спеціальній школі є вивчення природи в цілому, зв'язків між її окремими елементами. Природознавча освіта не тільки створює умови для формування у дітей екологічних уявлень, а й сприяє їх загальному розвитку. Природний матеріал дозволяє сформувати особистість дитини і коригувати в неї порушення пізнавальної діяльності - спостережливості, пам'яті, мислення.

Корекційна спрямованість змісту навчального матеріалу співвідноситься з його процесуальним аспектом, який забезпечує безпосередню взаємодію з об'єктами навчання та активне спілкування дітей з навколишнім природним середовищем. Наукова розробка ідей і концепцій учнів з ООП відбувається в єдності фенології, краєзнавства, українознавства, планетних та екологічних основ [5].

Корекційно-розвиваючий компонент природничого змісту освітньої галузі «Природознавство» представлений системою прийомів мислення, що реалізується в поєднанні із засвоєнням природничих знань і методів. природного навчання. Зміст навчального предмета та його структура визначаються загальнодидактичними принципами, що враховують специфіку педагогічно-пізнавальної діяльності учнів з особливими потребами. [5].

При вивченні природничих дисциплін у спеціальній школі необхідно вирішувати такі завдання: 1) повідомлення знань про основні елементи неживої та живої природи, про будову та життя рослин, тварин і людини; 2) формувати в учнів цілісне уявлення про живу і неживу природу, про місце в ній людини; у доступній формі показувати зв'язки між природою та працею людини; 3) забезпечувати правильне розуміння учнями явищ природи та ставлення до них; 4) виховувати в учнів усвідомлення необхідності берегти природу, розумно використовувати її ресурси; 5) розвивати практичні навички з

виросування сільськогосподарських культур та догляду за тваринами; б) формувати в учнів необхідні навички збереження та зміцнення особистого здоров'я, профілактики захворювань; 7) розвивати зацікавлене ставлення до вивчення природи [3, с. 9].

Метою нашого дослідження було вивчення особливостей і рівня понять у дітей 7 класу спеціальної школи з розділу «Рослини». Для реалізації мети нами були визначені такі завдання: 1. Вивчити умови роботи спеціальної школи з формування понять учнів при вивченні розділу « Рослини». 2. Визначити рівень понять учнями 7 класу спеціальної школи про рослинний світ.

На основі теоретичного аналізу проблеми було організовано дослідження рівня знань школярів. Дослідно-експериментальна робота проводилась з учнями з ООП старшого шкільного віку (7 клас) на базі спеціальної школи-інтернату для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату №15 м. Києва та охоплювала 20 учнів (2 класи по 10 учнів з порушеннями опорно-рухового апарату), яких ми об'єднали в одну експериментальну групу для перевірки результату експерименту.

На початковому етапі було проведено діагностику рівня знань учнів за допомогою тестових завдань. Після цього була розроблена та апробована корекційно-розвиваюча програма, метою якої стало підвищення рівня знань у школярів. Конспекти уроків розроблено відповідно до Навчальної програми для дітей з порушенням опорно-рухового апарату з урахуванням інтерактивних технологій навчання.

На уроці по темі «Рослинний світ України» під час проведення актуалізації опорних знань використано прийом "Бліц-опитування"; під час вивчення нового матеріалу використано прийом "Природознавча лабораторія", розгляд карти та інших наочних матеріалів; під час закріплення вивченого матеріалу використано питання для обговорення; прийом "Мікрофон" використано при підбитті підсумків уроку.

Темою іншого уроку була: «Охорона рослин. Рослини, які занесені до Червоної книги. Урок прес – конференція». Для мотивації навчальної та пізнавальної діяльності використано методику «Читання вчителем творів художньої літератури»; демонстрацію із коментарем творчого проекту – презентації «Глобальні проблеми людства» використано для актуалізації опорних знань. Під час проведення IV етапу уроку «Вивчення нового матеріалу» використано наступні методики: демонстрації проектів – презентацій, «Екологічні проблеми», ділова гра «Рослини нашого краю». На етапі закріплення вивченого матеріалу використано проблемні питання.

На останньому етапі дослідження було проведено діагностичне завдання, в якому були використані ті ж критерії, що і на початку експерименту.

Результати дослідження показали, що учні експериментальної групи значно підвищили свій рівень знань. Крім того, батьки та педагоги помітили суттєві зміни в поведінці учнів, які без нагадувань стали виконувати домашні завдання, стали краще писати контрольні роботи та відповідати на уроках.

З цих спостережень можна зробити висновок, що корекційно-розвиваюча програма, розроблена з урахуванням інтерактивних технологій навчання, дійсно допомогла учням підвищити свій рівень знань та покращити навчальні досягнення. В цілому гіпотеза дослідження була підтверджена, мета досягнута, а проведене дослідження має значення для практики роботи з учнями з порушеннями опорно-рухового апарату в умовах загальноосвітньої спеціальної школи.

Список використаних джерел

1. Дубенок О. Проблемне навчання в спеціальній школі. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2019. № 42. С. 3–4.
2. Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу для дітей з особливими потребами (вступ в інклюзію) / Л.Гупало, Р.Юськевич. Львів: Навчально-методичний центр освіти м. Львова, 2017. 31 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навч. посіб. 4-те вид., доп. К., 2021. – 615 с.

4. Навчальні програми для 5-9(10) класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів // <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchannya-ditej-u-specialnih-zakladah-osviti/osvita-ditej-z-osoblivimi-potrebami/navchalni-programi/navchalni-programi/dlya-ditej-z-tyazhkimi-porushennyami-movlennya>

5. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник / за ред. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Харків: Вид-во "Ранок", 2019. 304 с.

6. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: Підручник. Частина II.: Навчання і виховання дітей. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 224с.

*Рудецька Олександра Петрівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сасіна Ірина Олександрівна*

«Виховання самостійності у дітей дошкільного віку зі зниженим зором»

Питання розвитку самостійності у дітей дошкільного віку є актуальним у теорії і практиці загальної і спеціальної дошкільної педагогіки, оскільки швидка динаміка змін у суспільстві, потреби інформаційного та технологічного розвитку у світі висувають нові вимоги до адаптації дитини в довкіллі. Погляди на освітньо-виховний процес дітей дошкільного віку в останні роки значно змінилися, і вже сьогодні науковці визначають головною метою не лише формування гармонійної, всебічно розвиненої особистості, а й забезпечення дошкільникам можливості самореалізації, уміння проявити себе в будь-яких життєвих ситуаціях.

Поняття «самостійність» у психологічному словнику Н. Побірченко [3] визначається як «одна з провідних якостей людини, її незалежність у прийнятті рішень, уміння ставити перед собою певні завдання і самій знаходити шляхи їх виконання, брати на себе відповідальність».

У своєму дисертаційному дослідженні М. Савченко [4] зазначає, що діти старшого дошкільного віку оцінюють себе і свою поведінку спираючись на оцінку дорослого, або свого найближчого оточення. Протягом п'ятого року життя уявлення про себе і свої вчинки стають більш незалежними. Однак самооцінка все ще залишається дещо завищеною, що є нормальним виявом психічного розвитку дитини даного віку. Саме у цей період формуються нові якості особистості, такі як: почуття справедливості, адекватне переживання удачі або невдачі, здатність регулювати спільну діяльність, дисциплінованість, стриманість, відповідальність. У цей період виникає потреба в спілкуванні з однолітками, що призводить до мимовільного порівняння себе з іншими, до наслідування дій свого найближчого оточення. Також різко зростає прагнення до участі у спільній діяльності з іншими, важливість взаємодії з колективом однолітків.

Важливо є те, що у дітей дошкільного віку постає потреба бути активним суб'єктом власного життя, зростає бажання самостійності у своїх діях. У цей період дитина починає орієнтуватися на соціальні мотиви. У дослідженнях І. Сасіної [5] визначається, що порушення зору впливають на соціометричний статус дітей дошкільного віку, вони частіше від своїх однолітків з нормальним зором потрапляють у нижчі статусні групи. Причинами такого явища стають ті вторинні відхилення в поведінці, які викликані саме

фактором ускладнень в ігровій діяльності, просторовому орієнтуванні, самообслуговуванні, що відбивається на спілкуванні між однолітками.

Т. Чернявська та В. Купрас [6] у своїй статті зазначають, що діти з порушеннями зору є найбільш вразливою категорією суспільства на етапі формування самостійності, тому мають труднощі у процесі пристосування до умов життєдіяльності, оволодіння соціальними нормами й цінностями. Тому у середовищі виховання, потрібно створювати особливий «клімат» для успішної інтеграції та соціалізації, реабілітації, всебічного розвитку особистості. Особливостями соціальної ситуації розвитку дошкільників зі зниженим зором виражаються у характерних для нього видах діяльності, перш за все в ігровій, яка є провідною діяльністю дітей дошкільного віку. Безпосередньо гра для дитини являє собою цілеспрямовану, вільну, самостійну, творчу діяльність. Тому важливо дослідити умови правильної організації ігрової діяльності, засоби стимулювання ігор та особливості підбору ігор для дітей цієї категорії задля сприяння їхньому соціальному розвитку, що й виокремлюється як мета обраного дослідження.

У дослідженнях Т. Гребенюк [1] визначається, що ігрова діяльність у дітей з порушеннями зору має свої особливості і тісно пов'язана з формуванням самостійної поведінки. Цей процес є безпосередньо пов'язаний з психічним розвитком, із формуванням вміння маніпулювати з предметами та використовувати їх відповідно до призначення.

Таким чином, наприклад: сюжетно-рольові ігри дітей зі зниженим зором характеризуються збідненим сюжетом, малою кількістю учасників гри. У таких дітей пізніше з'являється потреба гратися у колективі однолітків. Ігри є короткими за тривалістю і часто супроводжуються конфліктами, непорозуміннями, що, на думку І. Сасіної [5], свідчить про несформованість соціально-комунікативних навичок.

На необхідність збагачення знань дітей про довкілля з метою розвитку їхньої ігрової діяльності вказувала Г. Тарасенко [2], яка в своєму дослідженні наголошує, що для організації ігрової діяльності з дітьми, педагогу слід визначати і керуватися саме рівнем їхніх знань про предметний і соціальний світ. Слід прагнути не до кількісного збільшення знань про події та явища реального світу, а до більш якісного: слідкувати за глибиною їх засвоєння, рівнем усвідомленості, сприйняття. Значення при цьому набуває емоційність викладу цих знань дітям, уміння їх зацікавити.

Отже, розвиток самостійності у дошкільному віці тісно пов'язаний і з проявами такої діяльності, як ігрова діяльність та можливі порушення розвитку. Адже, як вказують вище зазначені науковці, це чи не найважливіший період для формування операційних можливостей дитини у побутових ситуаціях її життєдіяльності.

У той же час не має бути надмірної опіки з боку батьків, що виражається в попередженні будь-якого бажання дитини. Так, недооцінюючи можливості дитини, батьки пригнічують найменші прояви активності і самостійності з її боку, все роблячи за неї. Призводить це зазвичай до того, що дитина набуває егоїстичних проявів, навіть інколи стає непристосованою до життя, повністю залежною від оточуючих.

Тому необхідно формувати у дитини з порушеннями зору навички самостійної діяльності, починаючи з найелементарніших. Батьки повинні зрозуміти, що на відміну від здорових однолітків, дитина з порушенням зору не може опанувати багато навичок спонтанно, тобто самостійно, без участі дорослих.

Список використаних джерел

1. Гребенюк Т.М. Особливості педагогічного керівництва ігровою діяльністю дітей з порушеннями зору. *Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки*. Збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. Випуск 8. С.14-24.
2. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / За ред. Г. С. Тарасенко. К., 2010. 320 с.

3. Психологічний словник / ред.: Н. А. Побірченко. К. : Наук. світ, 2007. 274 с.
4. Савченко М. В. Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Слов'янськ, 2014. 255 с.
5. Синьова Є. П., Сасіна І. О. Взаємостосунки в колективах осіб з глибокими порушеннями зору : навчально-методичний посібник для студентів. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. 104 с. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/33513>.
6. Чернявська Т.В., Купрас В.В. Особливості розвитку ігрової діяльності дітей дошкільного віку з порушенням зору та опорно-рухового апарату. І Всеукраїнська науково-практична конференція «Спеціальна освіта та наукова інклюзія: виклик XXI століття». Запоріжжя: Запорізький національний університет. 2021. С. 131. URL: https://www.znu.edu.ua/faculty/spp/nauka/zb_rnik_konf_25_11_21_znu.pdf#page=132

*Рудюк Дарина Олегівна
студентка I курсу магістратури
спеціальність «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат біологічних наук, доцент
Войтюк Юрій Олександрович*

«Асистент вчителя чи тьютор для учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі»

Соціально-економічний розвиток суспільства зумовлює зростання ролі якісно нової системи освіти.

У 2001-2007 рр. МОН пілотував проєкт «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» [2]. Основною метою науково-педагогічного експерименту була розробка і реалізація механізму інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади.

У Саламанській декларації сказано що «основним принципом інклюзивного навчання є те, що всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це можливо, незважаючи на жодні труднощі чи відмінності між ними» [3].

Успішність інклюзивного навчання безпосередньо залежить від якості психолого-педагогічного супроводу. Важливим учасником психолого-педагогічного супроводу є асистент вчителя. Асистент вчителя – це педагогічний працівник, що призначається на посаду керівником закладу освіти, має педагогічну освіту та забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу [1]. У посадовій інструкції асистента вчителя визначений ряд функцій. У переліку функцій спостерігаються дещо суперечливі та недоцільні обов'язки, що не відповідають компетентностям педагогічного працівника, тобто не професіонала в галузі дефектології. Діагностична функція зобов'язує разом із групою фахівців розробляти індивідуальну програму розвитку (далі ІПР) дітей з особливими освітніми потребами, оцінювати виконання ІПР, вивчати та аналізувати динаміку розвитку учня. Забезпечення змісту даної функції потребує неабияких знань з загальних та спеціальних психолого-педагогічних дисциплін, анатомофізіологічних та клінічних основ дефектології та психофізіологію розвитку дітей з психофізичними порушеннями. Консультативна функція передбачає інформування та надання необхідної консультативної допомоги вчителю класу та батькам про досягнення учня. У широкому розумінні асистент це помічник спеціаліста. Відповідно, у системі інклюзивної освіти, асистент вчителя є помічником, тобто, ранжується нижче і при цьому, згідно посадовим обов'язкам, повинен надавати консультативну допомогу саме вчителю. Ще одним

суперечливим обов'язком в роботі асистента вчителя є надання освітніх послуг, спрямованих на задоволення освітніх потреб учнів у співпраці з вчителем (мається на увазі усіх учнів у класі). Посада асистента вчителя вводиться в штат при утворенні інклюзивного класу на підставі заяви одного з батьків дитини з особливими освітніми потребами. Тобто з появою у класі асистента вчителя з'являються обов'язки, які повинні виконуватися асистентом на задоволення потреб усіх учнів, хоча початково посада вводилася для соціально-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Останні десять років в Україні спостерігається модель тьюторського супроводу. Такої професії, на жаль, ще немає навіть у національному класифікаторі. Тьютор - педагог, який діє за принципом індивідуалізації і супроводжує побудову учням своєї індивідуальної освітньої програми; педагог-наставник, здатний забезпечити соціально-педагогічний супровід учнів при виборі та проходженні ними індивідуальних освітніх траєкторій; той, хто супроводжує процес освоєння нової діяльності.

Мета роботи тьютора полягає в організації умов для успішного включення дитини з порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітнього простору школи.

Взаємодія тьютора і дитини з особливими освітніми потребами – це поступовий рух від «симбіозу» з тьютором до максимальної самостійності дитини у шкільному житті.

Вирішальною умовою реалізації концепції інклюзивної освіти є комплексне розв'язання питань пов'язаних з кадровим забезпеченням. Оскільки посада асистента вчителя є досить суперечливою і не в змозі задовольнити потреби учнів з особливими освітніми потребами, доцільніше буде ввести у Класифікатор професій нову освітню кваліфікацію - тьютора. У такому випадку адміністрації школи необхідно прописати тарифікаційні характеристики нової посади. Для якісного кадрового забезпечення та замотивованості працівників с високим рівнем знань та навичок умови оплати повинні бути не нижчі, ніж у вчителя, оскільки тьютору необхідно володіти як загальними так і спеціальними знаннями. Також, необхідно враховувати, що робота з дітьми з особливими освітніми потребами є досить специфічною і передбачає швидке виснаження.

В даний час в нашій країні можливості освітніх послуг для людей з особливими потребами надзвичайно обмежені. Таким чином, розвитку інклюзивної освіти в Україні та світі заважає низка причин, основними з яких є відсутність фінансів, непідготовленість або нестача відповідних кадрів. Маємо надію, що з часом у Класифікаторі професій з'явиться посада – тьютора. Дітям з особливими освітніми потребами вкрай важливий індивідуальний супровід, для полегшення навчально - виховного процесу та соціалізації.

Список використаних джерел

1. Лист «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році» МОН України від 06.09.2022. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>
2. Міністерство освіти і науки України наказ №586 від 10.08.2001. URL : https://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/1/statti/3tataruncev/nakaz.htm
3. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами від 10.06.1994. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

*Соколенко Марія Валеріївна
студентка IV курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

«Зміст і методи навчання учнів з порушенням слуху початкових класів міміко-жестовому мовленню»

У світі існує значна кількість дітей з порушенням слуху, які потребують спеціального навчання. Один із засобів міжособистісної комунікації осіб з порушенням слуху є міміко-жестове мовлення. Також міміко-жестове мовлення допомагає дітям із слуховою депривацією оволодівати знаннями, уміннями і навичками (ЗУН). Дослідження в галузі сурдопедагогіки та сурдопсихології підтверджують, що використання міміко-жестового мовлення може забезпечити покращення результативності процесу навчання та виховання дітей з порушенням слуху [3].

Окреслена тема дослідження набуває особливої актуальності в сучасному світі, де інклюзивна форма навчання стає все більш поширеною. З одного боку, це дозволяє дітям з порушенням слуху отримувати якісну освіту та бути повноцінними учасниками навчального процесу [1]. З іншого боку, це ставить виклики перед вчителями, які повинні забезпечити якісне навчання всіх учнів, включаючи тих, хто має порушення слуху. Використання міміко-жестового мовлення може бути одним з рішень цих викликів та допомогти вчителям покращити ефективність навчання та забезпечити успішний розвиток кожної дитини, незалежно від її особливостей. Тому дослідження ефективності використання міміко-жестового мовлення в навчанні учнів з порушенням слуху є дуже важливим і може мати практичне значення для вчителів та батьків дітей з порушенням слуху [2, 4].

Дослідження ефективності використання міміко-жестового мовлення в навчанні учнів з порушенням слуху може допомогти визначити найбільш ефективні шляхи засвоєння ЗУН, які можуть допомогти дітям з порушенням слуху досягти найкращих результатів у навчанні, забезпечити процес соціалізації тощо [2]. Дослідження може виявити, які жести, міміка та інші засоби міміко-жестового мовлення найкраще сприймаються дітьми з порушенням слуху та як їх можна використовувати для досягнення різних навчальних цілей. Крім того, результати дослідження можуть допомогти сурдопедагогам у покращенні своїх навичок роботи з дітьми з порушенням слуху та забезпеченні їм якісної освіти.

Для ефективного використання міміко-жестового мовлення дітьми з порушенням слуху необхідно враховувати кілька факторів, таких як відповідність мовлення до ситуації, чіткість та ясність мовлення, наявність жестів та міміки, які сприяють зрозумінню повідомлення, та здатність дитини до використання міміко-жестового мовлення [5].

Дослідження показали, що проходження спеціальних програм та методик, спрямованих на розвиток міміко-жестового мовлення, значно підвищує ефективність використання міміко-жестового мовлення у дітей з порушенням слуху. Такі програми сприяють розвитку мовленнєвих та комунікативних навичок, а також підвищують самооцінку та віру у свої можливості у дітей з порушенням слуху.

Процес формування ефективності використання міміко-жестового мовлення у дітей з порушенням слуху можна розділити на два етапи. Перший етап полягає у формуванні базових знань та навичок міміко-жестового мовлення, включаючи знайомство з жєстами, мімікою та іншими засобами невербальної комунікації. Дитина вчиться розуміти смисл жестів та використовувати їх для передачі власних думок та почуттів. На другому етапі дитина засвоює основи мовленнєвої грамоти, навчається формулювати свої думки та ідеї відповідними жєстами та мімікою, використовувати правильну інтонацію, ритм та темп мовлення.

Отже, використання міміко-жестового мовлення є необхідним компонентом розвитку учнів з порушенням слуху і в початкових класах. Дана методика забезпечує можливість ефективної комунікації з навколишнім середовищем, формування мовленнєвої та соціальної компетентності дітей з порушенням слуху тощо.

Список використаних джерел

1. Адамюк Н. Комунікативні стратегії забезпечення якісного перекладу для жестомовних здобувачів освіти. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови* : наук. метод. зб. НАПН України, ІСПП ім. Миколи Ярмаченка, 2020. Вип. 16. С. 13-29. URL : <https://spp.org.ua/index.php/journal/article/view/138/128>

2. Горлачов О.С. Соціальна і правова сфери використання міміко-жестового мовлення та сурдоперекладу. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські практики інклюзивної освіти» для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів, представників професійних спільнот та громадянського суспільства* м. Київ, 12 травня 2022 року. Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2022. С. 62-64. URL: http://scaes.info/wp-content/uploads/2022/06/Tezy_12_05_2022_fin.pdf

3. Горлачов О. С. Психологічні особливості формування дактильного та міміко-жестового мовлення у майбутніх сурдопедагогів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2012. 299 с.

4. Дробот О., Замша А. Лінгводидактичні аспекти навчання української жестової мови. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2018. № 3. С. 37-44.

5. Єжова Т.Є. Розвиток культури жестової мови дітей з порушеннями слуху в умовах дозвілля. *Практична психологія в інклюзивному середовищі*: матеріали I Всеукр. наук. інтернетконф. (м. Переяслав-Хмельницький, 21 лют. 2019 р.) / за заг. ред.: В. А. Вінс, Т. М. Кузьменко, І. М. Зозуля. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 70-76. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721099/>

*Ставська Інна Юріївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
Шульженко Діна Іванівна*

«Готовність вчителя початкових класів до роботи із дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку»

В останні роки стала актуальною проблема організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами та реалізації інклюзивної практики у загальноосвітніх навчальних закладах. Збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами змушує замислюватися над проблемою їхнього навчання та пошуком оптимальних шляхів вирішення. Але кожна така дитина особлива. Не може бути єдиної системи, що ідеально підходить у будь-якій ситуації. Тому в такій непростій роботі вчитель постійно самовдосконалюється, шукає методи та прийоми роботи, що дають максимально ефективний результат у навчанні та вихованні дітей.

Проблемі підготовки сучасного вчителя до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, присвячено багато досліджень вітчизняних науковців, зокрема М. Буйняк, І. Демченко, А. Колупасової, О. Мартинчук, Т. Сак, В. Синьова, Є. Синьова, В. Тарасун, О. Таранченко, В. Тищенко, О. Хохліної, О. Чеботарьової, А. Шевцова, Д. Шульженко та ін.

Професійна компетентність педагога до роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями дуже відрізняється від компетентності педагога системи загальної освіти, тому її формуванню слід надавати особливого значення.

На думку О. Чеботарьової професійна компетентність педагога це «інтегративне структурне утворення його особистості, що виявляється в готовності і здатності реалізувати такі професійні функції як розвиток особистості учня з інтелектуальними порушеннями, його соціалізація, профілактика і корекція порушень психічного здоров'я і компенсація у дитини наявних порушень» [3, с. 49].

І. Демченко, готовність майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти визначає як «складне, багатоаспектне, багаторівневе особистісне утворення, що забезпечує успішне виконання учителем розширеного спектру функцій щодо вдосконалення змісту та організації різних форм інклюзивної освіти та активне використання специфічних методів і технологій ефективного навчання, виховання і корекції розвитку молодших школярів з особливими освітніми потребами та без них в умовах інклюзивної початкової школи» [1, с. 161-162].

У дослідженнях А. Колупаєвої, О. Таранченко робиться акцент на необхідності змін педагогів, причому ці зміни стосуються не лише розвитку професійних умінь та навичок, а в першу чергу трансформації особистісних рис, подолання тривожності та страхів, які виникають у зв'язку із запровадженням інклюзивної освіти [2, с. 75-82].

Д. Шульженко аналізує інтернальність як чинник психологічної готовності вчителів до інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами, та зазначає, що «інтернальність вчителя класу з інклюзивною формою освіти як необхідну якість його особистості до постійного саморозвитку, а саме: вивчення способів спілкування, навчання, поведінки, самоконтролю та саморегуляції дітей різних типів дизонтогенезу та нозологій; забезпечення психолого-педагогічних умов отримання освіти для всіх дітей класу...» [4, с. 183].

На нашу думку структура професійної готовності вчителя початкових класів до роботи із дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку повинна мати наступні напрямки:

Інформаційна готовність. Вчителю необхідно володіти інформацією про особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, фізичного та духовного, не лише за допомогою спеціальної літератури, а й у особистому спілкуванні. Інакше про жодну інформаційну готовність не може бути й мови.

Володіння сучасними педагогічними технологіями. Сучасна педагогіка має величезний спектр технологій. У роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями недостатньо володіти їхньою методикою. Дуже важливо усвідомлювати доцільність використання певної технології з урахуванням досягнення максимально ефективного результату саме конкретної дитини щодо конкретної мети.

Знання основ психології та корекційної педагогіки. Відповідальність та прагнення максимального навчання дітей з інтелектуальними порушеннями – серйозний стимул до поглиблення своїх знань та компетенції у цьому напрямку. І це вивчення як теоретичного матеріалу, так і велике значення має знання індивідуальних особливостей дітей.

Готовність педагогів моделювати урок та використовувати варіативність у процесі навчання. Включення дитини з до загальноосвітнього класу вимагатиме від вчителя володіння педагогічними технологіями, здатності індивідуалізувати процес навчання, адаптувати навчальний матеріал під індивідуальні можливості дітей, створювати індивідуальний план реалізації освітньої програми.

Готовність до професійної взаємодії та навчання. Саме активна педагогічна позиція допомагає вчителю-практику здобувати нові знання від колег та ділитися своїми успішними напрацюваннями.

Вміння спілкуватися з батьками дітей. Вчитель може допомогти батькам краще дізнатися про свою дитину, уникнути помилок у вихованні, допомогти в організації навчальної роботи вдома.

Структура психологічної готовності не менш важливою складовою професійних компетенцій педагога. Яким би педагогічно грамотним не був вчитель, але без його особистісних якостей навчання, розвиток та виховання дітей не може бути успішним.

Прагнення формувати в дітей з інтелектуальними порушеннями розуміння необхідності працювати, долати труднощі, досягати результату.

Таким чином, на практиці із дітьми з інтелектуальними порушеннями необхідно подолати багато труднощів, перш ніж буде досягнуто результату спільної діяльності. В інклюзивній освіті три складові: діти, батьки та вчитель. І лише в успішній взаємодії цих складових можна досягти результату – максимально ефективного навчання, розвитку та виховання дітей з інтелектуальними порушеннями, їх соціалізації.

Список використаних джерел

1. Демченко І. І. Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі: монографія. Умань: Жовтий О. О., 2015. 500 с.
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: АТОПОЛ, 2016. 152 с.
3. Чеботарьова О. В., Гладченко І. В. Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 128 с.
4. Шульженко Д. Інтернальність як чинник психологічної готовності вчителів до інклюзивної форми навчання учнів із особливими освітніми потребами. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2021. С. 181–184.

*Степаненко Тетяна Сергіївна
студентка 4 курсу,
спеціальності «16.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Герасценко Світлана Іванівна*

«Особливості формування пізнавальної готовності старших дошкільників з розладами аутистичного спектру до навчання у школі»

У наш час проблема інклюзивного навчання стає все більш актуальною, адже сучасна освіта в Україні постійно змінюється та стає все більш адаптованою для різних учнів. Тому у сучасних закладах освіти можуть навчатись у тому числі і особливі діти, які раніше зазвичай навчались за індивідуальною формою. Одними із таких є діти з розладами аутистичного спектру. На сьогоднішній день гостро постає питання діагностики розладів аутистичного спектру та виявлення особливостей формування пізнавальної готовності до навчальної діяльності, психічних функцій, розвитку емоційно-вольової сфери, соціальних відносин, комунікативної поведінки, що має велике науково-практичне значення. Перед психолого-педагогічною наукою стоїть необхідність створення педагогічних умов навчання та виховання, які б підвищували рівень пізнавальної готовності до навчальної діяльності дітей з розладами аутистичного спектру старшого дошкільного віку.

Деякі аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення у наукових працях Н. Базими, Ю. Бондаренко, М. Ліблінг, К. Островської, Л. Рибченко, В. Синьова, Т.

Скрипник, В. Тарасун, О. Устименко-Косоріч, М. Шеремет, Д. Шульженко, А. Хворової, D. Asperger, H. Baron-Cohen, D. Cohen, C. Gillberg, J. Gould, S. Harris, L. Kanner, E. Schopler, F. Volkmar, L. Wing та інших. На думку вчених, наявність розладів аутистичного спектру призводить до появи особливих труднощів у побудові корекційного підходу, розробці педагогічних умов, формуванні когнітивного компоненту, соціалізації, навчальної поведінки.

Підготовка та готовність до шкільного навчання дітей з розладами аутистичного спектру є особливою, тому наразі дуже актуально розглянути питання особливостей формування пізнавальної готовності старших дошкільників з розладами аутистичного спектру до шкільного навчання.

В цілому, наразі гостро постає питання діагностики розладів аутистичного спектру та виявлення особливостей формування пізнавальної готовності до навчальної діяльності, психічних функцій, розвитку емоційно-вольової сфери, соціальних відносин, комунікативної поведінки, що має велике науково-практичне значення. Перед психолого-педагогічною наукою стоїть необхідність створення педагогічних умов навчання та виховання, які б підвищували рівень пізнавальної готовності до навчальної діяльності дітей з розладами аутистичного спектру старшого дошкільного віку [1].

У цілому, пізнавальна готовність дитини до школи – фундамент, без якого дитині буде складно засвоїти шкільну програму. Дитина повинна вміти пізнавати навколишній світ – повинна бачити різні точки зору на об'єкти, розуміти причини появи тих чи інших явищ [2]. Дитина має бути всебічно розвинена, тому такі пізнавальні процеси як сприйняття, увага, мовлення, дрібна моторика допоможуть визначити рівень сформованості та готовності дитини до навчання у школі. Інтелектуальна готовність дитини до навчання у школі пов'язані з розвитком логічних розумових процесів, таких як здатність аналізувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати та інше.

Питання пізнавальної готовності дошкільника цікавили багатьох вітчизняних та закордонних педагогів, однак особливо важливими для нас було теоретичне обґрунтування пізнавальної готовності дітей з особливими освітніми потребами, а саме – дітей з розладами аутистичного спектру. Прояви аутизму можуть бути різноманітними, тому дуже важливо комплексно підходити до питань їх розвитку та підготовки до навчання. Готові до навчання діти з особливими освітніми потребами повинні мати достатній рівень «готовності до навчання», яку слід постійно досліджувати, повинні вміти спілкуватись та налагоджувати емоційний зв'язок, вони не мають бути інертними у мисленнєвій сфері тощо. Загалом, необхідною умовою формування пізнавальної готовності є створення розвиваючого середовища, здатного задовольнити потреби старшого дошкільника з розладами аутистичного спектру, цілеспрямований корекційно-педагогічний вплив та активне залучення дитини до різних життєвих ситуацій, як суб'єкта, так і об'єкта відносини [4].

В цілому, діти з розладами аутистичного спектру мають певні особливості формування пізнавальної готовності до навчання. Для того, аби розвинути пізнавальну готовність, слід використовувати різні методики, зокрема однією з таких може бути тренінгове заняття, спрямоване спеціально на дітей з особливими освітніми потребами. Тренінгова програма для формування пізнавальної готовності до навчання у школі дошкільнят з розладами аутистичного спектру повинна відповідати наступним вимогам:

- 1) забезпечення стабільності і незмінності навчального середовища;
- 2) уникнення подразнюючих факторів, які можуть дестабілізувати увагу дошкільників;
- 3) сприяння розвитку механічної пам'яті, розвиток дрібної моторики дошкільників;
- 4) взаємодія з батьками та іншими членами родини;
- 5) надання візуальної підтримки пізнавальної діяльності – використання візуальних розкладок та інших наочних засобів у яскравому оформленні;
- 6) регуляція навчальної діяльності за допомогою роздаткового матеріалу;

7) сталість та стабільність роздаткового матеріалу у середовищі.

У цілому, діти з розладами аутистичного спектру мають особливий рівень пізнавальної готовності до навчання. Вони не тільки особливі завдяки своїй поведінці та своїм поглядам на світ: вони мають особливе мислення, особливо розвинену увагу, увагу, мовлення тощо. Усе це зумовлює необхідність приділення більш пильної уваги належному обстеженню пізнавальної готовності до навчання таких дітей, яка може бути оцінена різними шляхами. Такі діти потребують особливих умов навчання і в школі, однак далеко не завжди вони можуть бути готовими до нього відповідно до своїх вікових особливостей. Тому для того, аби не виникало проблем, які б негативно вплинули на подальше формування особливої дитини, необхідно розробляти детальні методики визначення їхньої пізнавальної готовності до навчання.

Список використаних джерел

1. Губенко О. В. Особливості підготовки та адаптації пяти- та шестирічних дітей до школи / О. В. Губенко // Обдарована дитина. – 2010. – № 9. – С. 50-56.
2. Черепаня Н. І. Проблеми готовності дитини до школи // Педагогіка і психологія: Формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Зб. наук. праць. Вип. 33. – Київ, 2004. – С. 421-426
3. Скрипник Т. В. Підготовка дитини з розладами аутистичного спектра до навчання у закладі освіти. Київ: Альянт, 2019. 84 с.

*Стороженко Ганна Юрївна
студентка 2 курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Чередніченко Наталія Володимирівна*

«Музична логоритміка як засіб корекції психоемоційного та мовленнєвого розвитку тимчасово переміщених дітей із РАС»

Сьогодні українське суспільство переживає кризовий період, пов'язаний із війною. Тисячі українці масово були змушені шукати прихистку в інших країнах світу. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, близько 4 000 000 осіб, серед яких 480 000 дітей, отримали статус тимчасово переміщених осіб з правом на працю, повноцінний доступ до системи охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги у країнах Західної Європи [2].

Особливі труднощі при цьому відчували діти з особливими освітніми потребами (ООП), серед яких значну кількість складають діти із РАС [5, С.8]. Як засвідчують наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців (О.Баєнська, В.Башина, О.Багдашина, Д.Ісаєв, В.Каган, К.Лебединська, М.Ліблінг, С.Мнухін, О.Нікольська, К.Острорвська, Н.Симашкова, Г.Сухарева, В.Синьов, В.Тарасун, Г.Хворова, М.Шеремет, Г.Т.Пілерс), їм властиві специфічні особливості розвитку когнітивної та соціальної сфери. У дітей часто є наявними порушення сенсо-моторного та емоційного розвитку, чуттєвої сфери, мають місце системні порушення мовлення [1, С.51-56]. У них виявляється дефіцит у різних видах соціальної взаємодії, труднощі вербальної і невербальної комунікації. Крім того, вони мають потребу в нецілеспрямованій руховій активності [5, С.13].

Як переконливо довели спостереження батьків, педагогів, у зв'язку з війною стан дітей із РАС значно погіршився - з'явилися прояви посттравматичного стресового

розладу: мутизм, гіперроздратованість, несподівані напади агресії, надмірний переляк від раптових подразників (стук, грюкіт), емоційна відстороненість, зниження інтересу до навчання, психосоматичні прояви (головний біль, біль у животі тощо). Кожна дитина з розладом аутистичного спектру страждає від змін у заведеному порядку життєдіяльності. Будучи переселенцем, вона втратила базове відчуття безпеки. Саме тому подолання психоемоційних порушень у даній категорії дітей є актуальною проблемою сьогодення.

На важливість комплексного вирішення проблеми інтелектуального, поведінкового і мовленнєвого розвитку у дітей з РАС наголошували вітчизняні вчені (О.Аль-Мрят, Н.Базима, С.Конопляста, К.Островська, М.Рождественська, Т.Скрипник, В.Тарасун, М.Шеремет, Д.Шульженко та ін.), а також зарубіжні науковці (Б. Кауфман, П. Рандел, Е. Шоплер та ін). Не зважаючи на ґрунтовні теоретико-методологічні дослідження, досі залишається недостатньо висвітленим методичний аспект змісту та організації корекційної роботи з дітьми з РАС. Це стало підставою для організації дослідження, спрямованого на нормалізацію психоемоційного стану та корекцію мовленнєвого розвитку тимчасово переміщених дітей із РАС. Засобом цієї корекції було обрано музичне мистецтво, а саме її галузь - музична логоритміка.

Музична логоритміка - це система музично-ритмічного виховання, складовими якої є слово, рух і музика. Основи даного методу були закладені у роботах таких дослідників, як Г.О. Волкова, О.Б. Сагірова, Л.О.Федорович, Г.Р. Шашкіна, Ю.В. Рібцун, О.О. Леонтєв, Т.О. Флоренська, М.Ю. Картушина та ін. [6, С 14]

На основі аналізу проведених досліджень та вивчення досвіду роботи групи американських вчених, а саме методики «FirstAidArts», розробником якої є Кертіс Роміжу, нами було розроблено проект ігрової програми з музичної логоритміки для дітей із порушеннями психофізичного та мовленнєвого розвитку, яка включала 8 серій занять, що складались із різноманітних логоритмічних вправ, що послідовно змінювали одна одну (для розвитку голосу, дихання, дрібної моторики пальців рук та артикуляційної моторики, розвитку слухового сприймання на невербальному та вербальному рівні, регулювання м'язового тону, підвищення уваги). Після проведення вправ визначався стан психологічного перебування на кольоровій шкалі толерантності.

Втілення даної програми протягом 10 місяців у практику корекційно-розвиваючого навчання переконливо засвідчило позитивні зміни, що відбулися як у психоемоційному стані дітей із РАС, так і в підвищенні рівня їхньої мовленнєвої активності. Розроблена нами методика виявилась ефективною, може використовуватися в роботі з різними категоріями дітей із особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Базима Н. В. Теоретичне вивчення проблематики аутизму. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2015. №1. С. 51-56.
2. Державна наукова установа Інституту модернізації змісту освіти: Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій. URL: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/>
3. Літвінова Г., Зауленкео-Бакланова Н. Арт-терапевтичні технології в системі психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутистичного спектру. *Зцілююче мистецтво*. 2016. №3. С.18-39.
4. Махній М.М. Проективний психологічний інструментарій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: інформаційно-методичний посібник. – Чернігів: Видавництво «Десна Поліграф», 2021. – 320 с.
5. Семизорова В.В. Діти з розладами аутистичного спектра. План корекційно-розвиткової роботи. – Тернопіль: Видавництво «Мандрівець», 2017. – 101 с.
6. Чеснокова Л. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. - Харків: Основа, 2017.- 160 с.

*Тимощук Ольга Михайлівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «053 Психологія (спеціальна клінічна)»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Афузова Ганна Валеріївна*

«Роль гри в корекційній роботі з дітьми при розладах аутистичного спектра»

Гра виступає джерелом розвитку дитини, яке створює зону її найближчого розвитку, а також є тією діяльністю, у якій відтворюються соціальні відносини між людьми поза умовами безпосередньої утилітарної спрямованості. Діти від періоду новонародженості до підліткового віку проводять за грою 3%-20% дня. Гра є основною повсякденною діяльністю, яка дозволяє дітям вивчати та оволодівати різноманітними навичками, включаючи вміння вести переговори, розв'язувати проблеми, емоційний інтелект, покращувати свою спритність рук, ділитися, приймати рішення та працювати в групі. Гра допомагає дітям виявити свої інтереси та сприяє інтеграції психічного розвитку з соціальним життям [3]. В різні часи проблему розвитку гри на ранніх етапах онтогенезу розглядали Л. Артемова, К. Бюлер, Л. Виготський, Н. Гавриш, Г. Григоренко, К. Гроос, Д. Ельконін, О. Запорожець, Е. Клапаред, Н. Короткова, Н. Кудикіна, Дж. Селлі, В. Штерн, К. Щербакова та ін.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я 1 дитина з 160 дітей страждає розладом аутистичного спектра (РАС). ВООЗ підкреслює, що ця цифра є середньостатистичною і в деяких добре контрольованих дослідженнях фактичні цифри набагато більші [1]. В різних країнах світу статистичні відомості про кількість дітей з аутизмом різняться: «від 69 осіб на 10 тис дитячої популяції у Франції до 151 особи на 10 тис дітей у Катарі; в Україні ці показники наразі становлять 77:10000» [2, с. 128]. Точний механізм аутизму є спірним. Однак очевидно, що в основі розладу з документально підтвердженими дефектами мозочка, лімбічних структур та кори, особливо лобових часток, лежать атипові нейробіологічні механізми. Дисфункція лобних долей впливає на певні когнітивні функції пацієнтів з аутизмом, такі як пам'ять, навчання, розпізнавання обличчя, емоційні судження та інтерпретація біологічних сигналів руху. Соціальні порушення, які спостерігаються у пацієнтів з аутизмом, можуть бути пов'язані з порушенням інтерпретації соціальних сигналів [3]. Проблема розвитку та допомоги особам з розладами аутистичного спектра висвітлена у наукових доробках таких вчених як С. Барон-Кон, П. Болтон, О. Декролі, А. Джин, У. Кислінг, М. Монтессорі, К. Островська, О. Романчук, Т. Скрипник, Г. Смоляр, В. Тарасун, Ф. Фребель, Г. Хворова, А. Чуприков, Д. Шульженко та інші.

Оскільки гра вимагає інтеграції рухових, соціальних, мовних та комунікативних навичок, вона зазвичай значно порушена та дуже обмежена у дітей з РАС. Вони воліють грати поодиночі, брати участь у певних типах повторюваних ігор, таких як вибудовування іграшок в ряд, переміщення предметів з одного місця в інше, або весь час грати з одними і тими ж іграшками, і у них розвиваються напади люті та/або істерики, коли батьки намагаються їх прибрати [3].

Дітям з аутизмом важко ділитися досвідом з іншими, розуміти почуття та думки інших, звертати увагу, реагувати на інших та/або робити це по черзі. Вони мають проблеми з вивченням нових ігрових навичок у вигляді спостереження чи спілкування. Їм не вистачає символічної гри та спільної уваги, що є дві критичні проблеми розвитку у

маленьких дітей з аутизмом [3]. Вони також мають проблеми з розумінням невербальних сигналів мови тіла, таких як вираз обличчя, жести і тон голосу. Їм важко копіювати прості дії чи дослідити довкілля. У дітей з РАС також є проблеми з уявою та рольовими іграми, а ці аспекти є важливими функціями успішної інтерактивної гри. Такі діти навряд чи братимуть участь у іграх, які вимагають прийняття рішень, співробітництва чи соціального спілкування [3]. Діти з аутизмом зазвичай «застрагають» у ранніх формах одиночної гри. Вони віддають перевагу безцільним, безглуздим і повторюваним діям, які щось означають для них, але не мають значення для оточуючих. У дітей з РАС також проявляються симптоми обмеженої поведінки. Атипова ігрова поведінка проявляється у ранньому віці і залежить від вираженості аутистичного розладу.

У міру дорослішання деякі діти з аутизмом можуть покращувати свої ігрові навички та розуміти деякі правила ігор. Однак їх поведінка під час гри все ж таки відрізняється від їх нейротипових однолітків. Вони можуть суворо дотримуватися правил гри, тому можуть не впоратися з логічними змінами в грі. Вони також можуть стати одержимими певними відеоіграми, в яких можна грати наодинці. Вони також можуть виявляти надмірну концентрацію та відданість певному ігровому моменту. Наприклад, вони можуть зосередитися на кольорі футболки, фактично не граючи в гру. Ці симптоми можуть перерости в obsесивно-компульсивний розлад, якщо їх не лікувати протягом тривалого часу [3].

До головних корекційно-розвиткових, корекційно-виховних завдань гри під час роботи з дітьми з порушеннями розвитку відносяться розвиток пізнавальної діяльності та емоційно-вольової сфери; збагачення уявлень про навколишній світ; формування комунікативних навичок; формування культурної поведінки; розвиток рухової сфери, у тому числі дрібної моторики; профілактика страхів та негативних емоцій. Для вирішення поставлених цілей та завдань використовують дидактичні; сюжетні; рольові; театралізовані; рухливі; конструктивні ігри. Застосування у психолого-педагогічній корекції ігрових прийомів позитивно впливає на розвиток мотивації до комунікації та навичок комунікації у дітей з аутизмом. У процесі комунікації відбувається зміна ігрової діяльності, що сприяє формуванню нового рівня гри. Ігрові навички каталізують процес комунікації і цим самим досягаються позитивні результати корекційно-розвиткового впливу.

Під час організації ігрової діяльності з дітьми із РАС важливою являється саме поетапність, послідовність у роботі; адекватність вимог самим можливостям дитини; помірна складність поставлених завдань; максимальне забезпечення комфорту емоційного; надання самостійності; заохочення активності; наполегливість та повторення; уникання відповідних ярликів (аутизм – не основна відмінна риса дитини); адекватне використання заохочення і похвали, покарання і нагород; гнучкість під час проведення занять; акцент на позитивних сторонах дитини, створення ситуації успіху; послідовність, ясність та лаконічність інструкцій; слідування прагненням і інтересам дитини; комплексність (участь різноманітних спеціалістів); структурування часу і простору, видів діяльності.

Список використаних джерел

1. 2 квітня 2021 року – Всесвітній день поширення інформації про проблему аутизму. Режим доступу: <https://19pol.city.kharkov.ua/2-kvitnya-2021-roku-vsesvitnij-den-poshyr/>
2. Афузова Г. В., Руденко Л. М. Музикотерапія у корекції розладів аутистичного спектра: світовий досвід. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2021. Вип. 41. С. 128-134.
3. Elbeltagi, R., Al-Beltagi, M., Saeed, N. K., & Alhawamdeh, R. (2023). Play therapy in children with autism: Its role, implications, and limitations. *World journal of clinical pediatrics*, 12(1), 1–22. <https://doi.org/10.5409/wjcp.v12.i1.1>

*Усік Анна Олександрівна
студентка IV курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гренюк Лілія Степанівна*

«Сучасні методи роботи з розвитку мовлення дітей з порушенням слуху»

1. Розвиток слухового сприймання є однією з важливих ланок адаптації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в соціально-культурне середовище суспільства. Вчитель-фахівець зосереджений на оволодінні усною комунікацією та логічним мовним мисленням глухих учнів, необхідних для відтворення власного мовлення та розуміння мови співрозмовника.

2. Реструктуризація системи освіти спрямована на досягнення якісних змін у навчанні глухих дітей та їх подальшої соціалізації в суспільстві, а також більш високого кінцевого результату в мовному розвитку учнів.

3. Для досягнення цього необхідно впроваджувати в навчальний процес робочі прийоми, які активізують розумову діяльність, розвивають пам'ять, активізують творчі здібності, допомагають свідомо й активно застосовувати раніше набуті знання на практиці, стимулюють мовленнєву діяльність [5, с.41].

4. Метою систематичних занять з моделювання вимови та розвитку слухозорово-тактильного сприймання розмовної мови є допомога глухим дітям та дітям з порушеннями мовлення у моделюванні правильної вимови, розвитку чіткої звуковимови, удосконаленні усного мовлення та подоланні рухових порушень, вчити розпізнавати ритмоінтонаційний лад мовлення та сприймати на слух.

5. Реалізація спеціальних завдань полягає в прагненні підвищити ефективність усного навчання і сприймання, заснованого на вдосконаленні традиційних методів, форм, прийомів і навчального матеріалу, а також на розробці і використанні нових технологій [4, с.12].

6. Вчителям слід пам'ятати, що з перших днів навчання глухим дітям необхідно спілкуватися як слухачі, тобто усною мовою, і час від часу використовувати жестову мову як допоміжний засіб, щоб розвивати слухове сприймання та артикуляцію.

7. Чому ми відкрито виступаємо та підтримуємо використання вербальної комунікації в школах для глухих дітей? Оскільки в майбутньому це буде основа для вивчення різних предметів і найважливішим чинником соціалізації дітей буде саме та соціалізація, на якій так довго наполягають сурдопедагоги, саме та соціалізація, про яку мріють батьки глухих дітей і до чого так довго і важко іде сама дитина [4, с.13].

8. Удосконалення розвитку слухового сприймання та розробка відповідних методів і дидактичних засобів мають вирішальне значення для соціальної реінтеграції глухих дітей. Тому виникає необхідність пошуку прийомів РСС, які забезпечать творчий підхід педагогів до цього виду роботи, зроблять діяльність цікавою, радісною та бажаною для дітей, сприятимуть формуванню пізнавального інтересу.

9. Крім того, у науково-педагогічній літературі наголошується на необхідності розвитку слуху та формування вимови у дітей усіма педагогічними працівниками навчальних закладів як у першій, так і в другій половині дня.

10. Практика показує, що навіть у глухих та слабочуючих дітей слухове сприймання розвивається під впливом процесу розвитку мовлення та життєвого досвіду. Під механізмом розвитку слухового сприймання ми розуміємо створення умовних зв'язків між слуховими стимулами і кінестетичними стимулами, що відповідають певним елементам мови, доступним глухим або слабочуючим людям.

11. При цьому в процесі формування мови вдосконалюється диференціація слуху. Слухова практика відіграє важливу роль у розвитку слухового розрізнення шляхом встановлення зв'язків між слуховими та мовленнєво-кінестетичними стимулами, тобто у розвитку слухового сприймання у дітей зі зниженим слухом [3, с.14].

12. Як показує практичний досвід навчання глухих і слабочуючих, аудіювання порівняльно-розрізнявальних вправ у спеціальній роботі з розвитку слуху чітко диференціює слухове сприймання звуків і елементів мови.

13. На нашу думку, основними завданнями розвитку слухового сприймання та формування розмовної мови у дітей зі зниженим слухом є:

- максимальний розвиток слуху;
- підсилення слухового компоненту в стані слухозорового сприймання мовлення;
- розширити поняття навколишнього шуму;
- використовувати для орієнтування полісенсорні основи сприймання довкілля;
- максимальне використання слухових аналізаторів для моделювання вимови та розвитку мови;
- покращення аудіовізуальної комунікації, пізнання та розмовних здібностей.
- естетичне виховання на музично-ритмічному матеріалі;
- використання слухових апаратів у різних акустичних умовах [2, с. 175].

14. З розвитком слухового сприймання і моделювання вимови збагачується сприймання навколишнього шуму у дітей з порушеннями слуху, удосконалюється орієнтація в шумовому світі і розширюються можливості естетичного виховання музикою.

15. Розвиток слухового сприймання і формування артикуляції необхідно здійснювати за умови постійного використання підібраних слухових апаратів (за відсутності медичних протипоказань). При цьому розвивати навички слухового сприймання рекомендується без використання акустичних пристроїв колективного користування та індивідуальних слухових апаратів.

16. Рекомендується перевіряти корисну відстань для прослуховування під час використання та змінювати її з урахуванням індивідуальних здібностей кожної дитини. Тому індивідуальні заняття з розвитку слухового сприймання та вимови повинні мати відповідне місце для підтримки та розвитку роботи з учнями зі зниженим слухом як у спеціальному, так і в інклюзивному навчанні як компенсаторно-адаптаційні елементи [1, с.10].

17. Одним із найважливіших методичних досягнень в організації завдань з аудіювання та мовлення є узгодження звукового матеріалу з аудіюванням дітей. Розвиток слухових і мовленнєвих навичок у глухих і слабочуючих учнів безпосередньо пов'язаний з функцією стану слуху. З огляду на це, під час розвитку розуміння на слух необхідно враховувати стан слуху кожного учня.

18. Отже, що розвиток залишкового слуху, формування та збагачення слухових уявлень сприяють збагаченню та активізації словника дітей, підвищенню розуміння мови, покращенню вимови та сприяють розширенню мовних контактів. Усе це є передумовами успішної соціалізації та соціальної інтеграції цих дітей.

Список використаних джерел

1. Адамюк Н.Б. Білінгвальне навчання нечуючих у контексті українських освітніх реалій. *Жестова мова й сучасність*. 2017. №6. С.10-12
2. Замша А.В. Порівняльний аналіз монолінгвального та білінгвального підходів до навчання дітей із порушеннями слуху. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2018. Вип.5, Т.IV. С.175-183.
3. Засенко В.В. До концепції стандартів освіти осіб з вадами слуху. *Дефектологія*. 2016. № 4. С.14-16

4. Колесник І.П. Сутність комплексного підходу до соціального виховання і спеціального навчання глухих школярів. *Питання оптимізації навчання і виховання дітей з вадами слуху: Зб. наук. праць*. Київ: ТОВ "Міжнародна фінансова агенція", 2017. 45 с.

5. Мартинчук О.В. Стан мовленнєвих умінь і навичок глухих учнів. *Питання оптимізації навчання і виховання осіб з вадами слуху: Зб. наук. праць*. Київ: ТОВ "Міжнародна фінансова агенція", 2016. 112 с.

***Фесянова Вікторія Леонідівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»***

***Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Королько Наталія Іванівна***

«Діагностика монологічної компетенції зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення»

Зв'язне мовлення є важливим етапом в розвитку дитини старшого дошкільного віку, оскільки допомагає виражати власні думки, почуття, взаємодіяти з оточуючим світом, розуміти інших людей та бути зрозумілою для них (А. Богуш, Н. Луцан, В. Руденко та ін.).

Корекція недоліків зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ є актуальною проблемою сучасної логопедії, яку досліджували: І. Марченко, В. Тарасун, Т. Швалюк, М. Шеремет.

Монологічна компетенція – це уміння адекватно й доречно практично користуватися зв'язним мовленням. Для діагностики та визначення стану сформованості монологічної компетенції зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ, проведений експеримент, в якому прийняли участь 10 дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Базою для проведення дослідження обраний ЗДО «Казка» м. Сарни. Методика включала 2 завдання: розповідь за серією сюжетних картинок та переказ прочитаного оповідання [1, с. 36].

З метою виявлення рівня розвитку монологічної компетенції визначені три його рівні її сформованості:

Перший рівень – високий. Діти самостійно, правильно і логічно визначають послідовність сюжетних картинок, складають зв'язну розповідь, у якій наявні всі структурні її компоненти (початок, середина, закінчення розповіді); швидко дають назву розповіді; переказують оповідання без пропусків, довгих пауз, вдало замінюють слова автора; вживають звертання, вигуки, епітети, метафори.

Другий рівень – середній. Діти помиляються в послідовності розповіді за сюжетними картинками, виправляють помилки (самі чи з допомогою), їх розповідь уривчаста, наявні паузи, незначні пропуски тексту; в побудові розповіді допомагають запропоновані опорні слова із тексту; мають утруднення із називанням розповіді; при переказі оповідання використовують інтонацію та невербальні засоби виразності, речення здебільшого прості, відсутні образні вирази.

Третій рівень - низький. Діти порушують послідовність розповіді, не розуміють допущених помилок, іноді розповідь зводиться до опису окремих деталей картинок, не здатні самостійно планувати свою розповідь; порушують композиційну структуру її побудови; дати назву розповіді не можуть; при переказі оповідання використовують прості речення з малою кількістю слів; допускають довготривалі паузи у висловлюваннях.

Одержані результати дослідження свідчать про наявність у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ середнього (20% - 2 дитини) та низького (80% - 8 дітей) рівня розвитку монологічної компетенції.

В результаті дослідження встановлена необхідність проведення корекційної роботи у напрямку розвитку монологічної компетенції.

Список використаних джерел

1. Експрес-діагностика в ДНЗ. Комплект матеріалів для практичних психологів / Основа. - Хотин, 2014. - 41 с.
2. Марченко І.С. Формування творчого зв'язного мовлення у дошкільників із затримкою психічного розвитку: Навчально-методичний посібник / І.С. Марченко. - К.: КНТ, 2006. - 92 с.
3. Тарасун В.В. Розвиток мовленнєвої особистості дитини з розладами мовлення / В.В. Тарасун. - Полтава: Фірма "Техсервіс", 2011. - 21 с.
4. Шеремет М. К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю. Логопедія. Підручник. За ред. М. К. Шеремет. - Київ .: Видавничий Дім «Слово», 2010. — 376 с.: іл.

*Філонова Іванна Миколаївна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «016.02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
Шульженко Д.І.*

«Особливості психолого-педагогічної корекції агресивної поведінки учнів з інтелектуальними порушеннями молодших класів в умовах закладу освіти»

Серед значної кількості проблем економічного, політичного та культурного характеру на сьогодні особливо гострою є проблема агресивної поведінки в учнів з особливими освітніми потребами. Високий рівень агресивної поведінки дітей є однією з найбільш гострих проблем всього суспільства, оскільки вона містить у собі певні характерні психологічні риси, торкаючись не тільки оточуючих дитину людей – батьків, вихователів, вчителів, однолітків, але й створюючи труднощі для самої дитини, налагоджені її взаємовідносин з оточуючими [1].

Інтелектуальні порушення є особливим видом розладу, що проявляється, насамперед, як затримка нормального темпу психічного розвитку у дітей, а саме, коли розвиток певних психічних функцій (пам'яті, уваги, мислення, емоцій, мовленнєвої сфери) відстає від прийнятих психічних норм для певного віку [3]. Окрім того, часткове порушення вищих когнітивних функцій за порушеннями інтелектуального розвитку часто супроводжується дитячими рисами особистості та поведінки. У дитини може знизитися успішність, погіршитися здатність до підготовки організації занять, знизитися мотивація до пізнавальної діяльності. Таким чином, ця група дітей має різні компоненти інтелектуальної та фізичної активності.

У науковій літературі існує значна кількість напрямів корекційної роботи з агресивною поведінкою молодших школярів, серед яких можна виділити заходи, спрямовані на профілактику, та заходи, спрямовані на корекцію агресії. Мета, яку ставлять перед собою фахівці, які працюють з молодшими школярами з проявами

агресивної поведінки, полягає у виробленні нових навичок поведінки, підвищення впевненості в собі, навчанні позитивному мисленню та поважному ставленню до себе та інших. Відповідно, програма корекційної роботи з подолання проявів агресивної поведінки молодших школярів повинна мати інтегральний характер та включати в себе різноманітні техніки та вправи. Психологічна корекція передбачає створення позитивної установки на ставлення педагогів до молодших школярів з обмеженими можливостями здоров'я та до всього, що їх оточує. Успішність педагогічної роботи з такими дітьми залежатиме від того, як буде вирішена проблема запобігання та зниження агресії серед підростаючого покоління.

Т. Карпінська виділяє шість напрямків педагогічної корекції агресивної поведінки [2]: зниження рівня особистісної тривожності; формування усвідомлення власних емоцій і почуттів інших людей, розвиток співчуття; розвиток позитивної самооцінки; формування способів вираження свого гніву соціально схвалюваним, прийнятним способом, безпечним для себе й оточуючих, а також відреагування негативної ситуації в цілому; навчання технікам і способам управління власним гнівом, розвиток контролю над деструктивними емоціями; навчання конструктивним способам поведінки в проблемній ситуації, усунення деструктивних елементів у поведінці. Окрім цього, корекційна робота повинна проводитися комплексно: не тільки з самими дітьми, а й з педагогами та батьками, які взаємодіють з ними [5].

Педагогічна корекція агресивної поведінки учнів з інтелектуальними порушеннями молодших класів передбачає застосування відповідних методів, тобто тих методів, які використовує педагог відносно різних аспектів навчання й поведінки школяра. Так, В. Кашенко, який вважається засновником корекційної педагогіки, класифікував методи педагогічної корекції на дві великі групи: педагогічні й психотерапевтичні. Педагогічні методи – це [2]: методи загально-педагогічного впливу, що включають себе педагогічні вказівки, які стосуються усіх видів недоліків, а іноді й усіх категорій дитячої винятковості (корекція страхів, розсіяності, сором'язливості, нав'язливих думок і дій, активно-вольових дефектів, метод ігнорування, метод культури здорового сміху, самокорекція); спеціально або індивідуально-педагогічні методи, які спрямовані на корекцію тих або інших конкретних й яскраво виявлених вад і недоліків розвитку (корекція тиків, істеричного характеру, нервового характеру, недоліків поведінки тощо); метод корекції через працю; метод корекції шляхом раціональної організації дитячого колективу.

У загальному ефективною технікою корекції агресивної поведінки учнів з інтелектуальними порушеннями молодших класів вважається арт-терапію. Арт-терапія у даному контексті може застосовуватися як у межах медичного напрямку, так і в педагогічному, психологічному напрямі та соціальній педагогіці. У науковій літературі виділяють наступні види арт-терапії: ігротерапія – застосування рольової гри з метою особистісного розвитку дитини; музикотерапія – використання музики як засобу терапії; ізотерапія – використання методів образотворчого мистецтва; піскова терапія – спосіб спілкування із собою та оточуючим світом, спосіб зняття внутрішньої напруги; казкотерапія – використання казки для виховання, навчання, розвитку особистості дитини та корекції її поведінки або внутрішніх конфліктів; лялькова терапія – використання лялькового театру [4; 5].

Ефективним способом педагогічної корекції агресивної поведінки учнів з інтелектуальними порушеннями молодших класів може виступати спеціальна корекційна програма, яка складається з вправ та ігор, що навчають дітей методам управління своїм емоційним станом. Метою такої програми є: навчити дітей управляти своєю агресивною поведінкою, визначати свої негативні емоції та управляти ними, знайти інші способи задоволення своїх потреб, сприяти адаптації у різних соціальних ситуаціях.

Отже, виділяють значну кількість методів, засобів та технік педагогічної корекції учнів молодших класів з інтелектуальними порушеннями, які враховують специфічні

особливості розвитку таких дітей та дозволяє одночасно охопити кілька проблемних сфер, що дає змогу швидко та ефективно здійснити корекцію агресивної поведінки.

Список використаних джерел

1. Банщикова Т.Н. Агресія як понятійний конструкт. *Концепт*. 2013. №8. С. 21-27
2. Карпінська Т. Основні методи та прийоми попередження і контролю агресивної поведінки. *Психологія і суспільство*. 2014. №4. С. 104–111.
3. Кошель С. Оптимізація емоційного стану дітей з проблемами психофізичного розвитку. *Дефектолог*. 2008. № 4. С. 18 – 21.
4. Мамічева О. В., Березка С. В. Особливості психокорекції дітей з розладами аутистичного спектру засобами арт-терапії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ, 2018. № 35. С. 120-126.
5. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: методичні рекомендації / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В.Залеська та ін. Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с.
6. Шульженко Д.І. Емпіричне дослідження особливостей емоційної регуляції у дітей з затримкою психічного розвитку. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна*. 2013. Вип. 22 (2). С. 294 – 304.

Фількевич Анастасія Русланівна
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «016.05 Спеціальна освіта. Тифлопедагогіка»

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Паламар Олена Михайлівна

«Мислення і його роль у компенсації зорових порушень»

Мислення є вищою формою відображення дійсності, воно виникає та розвивається на основі чуттєвого відображення і надає коригуючий вплив на процеси чуттєвого пізнання, що проявляється в усвідомленості і узагальненості образів.

Компенсація зорових порушень у дітей протікає неоднаково, це залежить від багатьох умов:

- від складності та структури порушених функцій;
- від клінічних форм порушення зору, від засобів корекції, які використовуються;
- від віку, в якому виникло ушкодження, та рівня психічного та фізичного розвитку особистості;
- від наявності додаткових порушень розвитку, режиму зорового навантаження та ін. [1].

Мислення відіграє важливу роль у компенсації зорових порушень у дітей. Воно допомагає у розвитку соціальних навичок та у взаємодії з оточуючим світом. Важливо, щоб вони вчилися спілкуватися з іншими, розвивали емоційну інтелігенцію та навички вирішення конфліктів.

Крім того, мислення може допомогти у вивченні нових технологій та використанні різних асистивних технологій, що полегшують доступ до інформації.

Узагалі, мислення відіграє важливу роль у здатності дітей з порушеннями зору до адаптації до світу та розвитку навичок, що необхідні для повноцінного життя. Тому важливо, щоб педагоги та інші фахівці, які працюють з дітьми з порушеннями зору, надавали їм необхідну підтримку та допомогу у розвитку мислення та інших навичок, необхідних для адаптації до оточуючого світу. Наприклад, це може включати

індивідуальні заняття з розвитку мислення, використання асистивних технологій та допомогу у виконанні завдань, що вимагають розумових навичок [3].

Важливо також, щоб батьки та інші дорослі, які мають дітей з порушеннями зору, сприяли розвитку їхнього мислення та навичок, наприклад, заохочували їх до читання та дискусій, сприяли розвитку інтересів та здібностей.

Розвиток мислення важливий для всіх дітей, а для дітей з порушеннями зору це може бути особливо корисною навичкою для компенсації обмежень у доступі до інформації та взаємодії з оточуючим світом. Навички мислення можуть допомогти їм розвивати нові способи взаємодії зі світом та забезпечити їм здатність до адаптації до різних життєвих ситуацій.

Крім того, розвиток мислення може допомогти дітям з порушеннями зору відчувати себе більш самостійними та впевненими у своїх здібностях. Зокрема, вміння аналізувати інформацію, розв'язувати завдання та приймати рішення можуть допомогти дітям у більш ефективному вирішенні різних завдань у повсякденному житті, незалежно від того, чи стикаються вони з проблемами зі зрозумінням текстів, розумінням інструкцій, або виконанням різних дій.

Розвиток мислення може допомогти дітям з порушеннями зору бути більш успішними в школі та у подальшому житті. Навички критичного мислення, розв'язування проблем та прийняття рішень можуть допомогти їм досягти більш високих успіхів в навчанні та кар'єрі. Завдяки розвитку мислення дитина може зрозуміти та здійснювати абстрактні концепти, які використовуються в математиці, фізиці, хімії та інших науках. Розвиток креативного мислення допоможе дітям виражати свої ідеї та розвивати свій творчий потенціал. Також, зростання рівня мислення може збільшити їхню загальну культурну компетентність та здатність до самовираження.

Розвиток мислення також може допомогти дітям у покращенні своєї соціальної взаємодії. Діти з порушеннями зору можуть стикатися з проблемами у спілкуванні з оточуючими, тому навички мислення можуть допомогти їм більш ефективно взаємодіяти з іншими людьми та розвивати соціальні навички.

Наприклад, навички критичного мислення можуть допомогти визначати, як інші люди взаємодіють між собою, розуміти, що вони думають та відчувають, та пристосовувати своє спілкування відповідно до потреб інших людей. Також, вміння розв'язувати проблеми може допомогти у вирішенні конфліктів та знаходженні компромісних рішень.

Ще один важливий аспект розвитку мислення у дітей з зоровими порушеннями – це здатність до абстрактного мислення. Абстрактне мислення включає в себе здатність розуміти поняття, які не можуть бути фізично сприйняті. Це важливо, оскільки вони можуть мати обмежені можливості сприйняття фізичного світу. Абстрактне мислення може допомогти їм розуміти те, що не може бути сприйнято фізично, наприклад, поняття математичних операцій або соціальних норм [4].

Усі ці навички можуть бути розвинені шляхом тренування мислення. Наприклад, вправи на розвиток критичного мислення, аналітичних та просторово-логічних навичок можуть допомогти дітям з порушеннями зору розвивати свої мислинневі здібності та збільшувати свою самостійність.

Є кілька методів, які можуть допомогти дітям з порушеннями зору розвивати своє мислення. Один з них – це використання інтерактивних ігор та іграшок, які сприяють розвитку мислення. Ці ігри можуть містити логічні завдання, головоломки та інші завдання, які допомагають розвивати просторове та логічне мислення.

Інший метод – це використання спеціально розроблених програм та комп'ютерних ігор, які допомагають дітям з порушеннями зору розвивати свої просторово-логічні та аналітичні навички. Ці програми можуть містити завдання, які допомагають дітям вирішувати проблеми, розв'язувати головоломки та займатися іншими інтелектуальними вправами.

Також важливо стимулювати дитину до активної участі в навколишньому житті, до спостереження та аналізу навколишнього середовища. Наприклад, можна залучати дітей до спостереження за природою, тваринами, людьми, їх поведінкою та взаємодією між собою. Це допоможе дитині розвивати увагу та здатність до спостереження, а також допоможе зрозуміти зв'язок між різними об'єктами та явищами.

Крім того, важливо стимулювати дитину до творчого мислення, до вираження своїх ідей та фантазій. Наприклад, можна пропонувати дитині створювати малюнки, конструювати різні споруди та винаходи, розв'язувати задачі за допомогою нестандартних методів та інших завдань, що спонукають до розвитку креативності та творчості.

Загалом, розвиток мислення є важливим елементом розвитку дитини з порушеннями зору. Він може допомогти дітям вирішувати проблеми, розвивати свої соціальні та когнітивні навички та бути більш успішними в навчанні та соціальній взаємодії. Отже, важливо підтримувати розвиток мислення у дітей з порушеннями зору через використання спеціально розроблених ігор, програм та розмов з дітьми.

Список використаних джерел

1. Silverstone, B., & Lang, M. (2010). Visual impairment and developmental disabilities. *Pediatric clinics of North America*, 57(1), 149-163.
2. Dutton, G. N. (2003). Cognitive vision, its disorders and differential diagnosis in adults and children: knowing where and what things are. *Eye*, 17(3), 289-304.
3. Gordon, R. A. (2016). Attention, perception and cognitive control in children with cerebral visual impairment. *Developmental medicine and child neurology*, 58(Suppl 4), 36-41.
4. Zebehazy, K. T., & Hong, S. (2018). The role of abstract thinking in the development of mathematical thinking in children with visual impairment. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 112(3), 249-259.

*Фурманчук Лариса Анатоліївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Королько Наталія Іванівна*

«Розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення засобами гри»

Розвиток зв'язного мовлення, згідно із Базовим компонентом дошкільної освіти, є одним із найважливіших завдань у дошкільному віці [1].

Зв'язне мовлення є суттєвою складовою розумової діяльності, оскільки у ньому втілюється логічне мислення, вміння дитини сприймати та осмислювати інформацію, формулювати зв'язне висловлювання у чіткій, логічній і правильній формі [5].

Проблема розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) розглядалась у дослідженнях І. С. Марченко, В.В.Тарасун, Т.М.Швалюк, М.К. Шеремет та ін.

Аналіз результатів проведених досліджень різних аспектів розвитку мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ дозволив встановити особливості зв'язного мовлення.

Так, М.К.Шеремет зазначає, що для дітей із ЗНМ притаманні такі особливості зв'язного мовлення, як використання простих речень, бідність та одноманітність синтактичних конструкцій. Самостійне конструювання складносурядних та

складнопідрядних речень викликає у них значні труднощі, з якими діти не в змозі впоратися самостійно [6].

На думку автора, реалізація зв'язного висловлювання передбачає у дитини сформованість вміння втримувати в пам'яті складену програму (прогноз висловлювання) на весь час мовного повідомлення, задіявання навичок контролю за процесом поточного і наступного мовлення, що здійснюється з опорою на слухове та зорове сприймання [6,7].

Одним із ефективних засобів, які забезпечують корекцію мовленнєвих порушень у дошкільників із ЗНМ, вважається гра, оскільки вона є основним видом діяльності дітей зазначеного віку.

Гра має особливе значення у роботі з дітьми дошкільного віку із ЗНМ.

Встановлено, що вона сприяє розвитку мовлення, довільної уваги, мислення, пам'яті, вчить дитину прислухатися до себе та висловлювати власні відчуття, стабілізує емоційний стан дошкільників, розвиває дрібну моторику рук, сприяє узгодженню зорово-рухової координації [2,3].

Гра забезпечує використання ігрових дій в логопедичній роботі. Саме за допомогою ігор на логопедичних заняттях долаються труднощі, які виникають у корекційно-розвивальній роботі з дітьми із ЗНМ [3].

На думку Л.І.Трофименко, особливим видом ігрової діяльності є дидактична гра, яка дозволяє не тільки отримати знання, але і сформувані вміння описувати предмети, сюжетні картини, розповідати та складати розповіді на задану тему [4].

Таким чином, логопедична робота з розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із ЗНМ, має здійснюватися за допомогою спеціально розроблених дидактичних ігор.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція, 2021 р.). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. М'яснікова Г. В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти : зб. наук. пр. / [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.), Т. Ю. Маркіна, Л. Є. Перетяга]. Харків : ХНПУ, 2020. С. 247-253.
3. Сайко Х. Я., Шаблінська Ю. В. Особливості застосування гри в системі формування лексичної компетентності дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. «Молодий вчений». 2017. № 3 (43). С. 466- 470.
4. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: Монографія. Київ, 2014. 144 с.
5. Яворська С., Романюк С. Системний підхід до розвитку зв'язного мовлення дітей у закладах дошкільної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. № 7 (91). С. 141-152.
6. Логопедія. Підручник., 3-тє вид., За ред. М. К. Шеремет. - Київ .: Видавничий Дім «Слово», 2015. — 672с.
7. Стаття Шеремет «Проблема взаємодії анализаторів в процесі формування вищих психічних функцій». Матеріали ІХ Східно- та Центральноєвропейської Регіональної конференції з проблем альтернативної та допоміжної комунікації «Комунікація для всіх»- за ред. В.М.Синьова, М.К.Шеремет.- Київ.: ДІА, 2013.- с.113-115.

*Хібовська Ірина Вячеславівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «016. 02 Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»
Науковий керівник:*

«Розширення словникового запасу у дошкільників з інтелектуальними порушеннями засобами музично-дидактичних ігор та вправ»

Невичерпною темою для досліджень в спеціальній педагогіці постає питання формування та розширення словникового запасу у дошкільників з інтелектуальними порушеннями, оскільки він є базою лексичної основи мовлення, що забезпечує розвиток мовленнєвої компетенції та мовленнєвої діяльності дитини в цілому.

Як зауважує Подлесна С. «Корекція мовленнєвих порушень, зокрема активізація словника є необхідною умовою для розвитку комунікативних умінь дітей. Тому проблема активізації словника дітей дошкільного віку набуває соціальної значущості, а питання про стан словника при різних мовленнєвих порушеннях і про методику його активізації є одним із актуальних». [Подлесна С., 3, с.142].

Геращенко С. зазначає, що «Повільне розширення словника розумово відсталих дітей пов'язане з тим, що вони, сприймаючи висловлювання, не помічають у ньому незнайомих слів. Нове слово вони часто уподібнюють зі значенням іншого, знайомого... поява незнайомого слова може зруйнувати розуміння усього повідомлення» [Геращенко С., 2, с.55].

Проаналізувавши праці Н. Шелкунової, Л. Стахової, Н. Бондаренко, Л. Куравської, О. Боряк, В. Найдич, О. Папети, Н. Квітки, І. Малашевської, К. Завалко, А. Сімко, О. Мороз, О. Шпирної, С. Гвоздецької та ін., в яких висвітлено корекційно-розвитковий вплив музики на подолання мовленнєвих порушень, ми вирішили провести власне експериментальне дослідження, щоб виявити наскільки ефективним може бути саме збагачення словникового запасу у дошкільників з інтелектуальними порушеннями засобами музично-дидактичних вправ та ігор.

Основними положеннями для організації нашого дослідження стали:

1. Взаємозв'язок музики і мовлення, що підтверджує зверненість і мовлення, і музики до одного й того ж органа почуттів – слуху; використання голосу як загального «інструмента» мовлення та співу; загальні зони мозку.

2. Ігрова діяльність, яка є провідною в дошкільному віці. В грі діти ознайомлюються та пізнають навколишній світ, накопичують активний та пасивний словник, розвивають мовлення. Також ігрова діяльність сприяє розвитку усіх психічних процесів. [Галецька Ю., 1].

Як зауважує Н. Кравець, «Зв'язок мовлення та гри плідний як для розвитку гри, так і для формування мовлення дітей, накопичення словникового запасу і конкретизації значень слів. Гра створює умови для опори в корекційній роботі на емоційну сферу розумово відсталих дошкільників, більш збережену в порівнянні з інтелектом». [Шибецька В., Кравець Н., 4, 337].

Отже, експериментальне дослідження було проведено на базі Інклюзивно-ресурсного центру міста Києва, в якому брали участь 16 дітей старшого дошкільного віку з легким рівнем інтелектуальних порушень.

Добираючи музично-дидактичні ігри та вправи для експериментальної групи дошкільників ми орієнтувалися на музично-сенсорний та корекційно-розвитковий напрями.

Музично-сенсорний напрям передбачав розвиток музичних здібностей (сприйняття музики та емоційний відгук на неї, розвиток музичного слуху, чуття ритму, мислення, пам'яті); узгодженість та координація рухів у різних видах музичної діяльності (слухання, спів, музично-ритмічна діяльність); самовираження у музично-руховому та інструментальному виконавстві; розвиток зорових, слухових, дотикових відчуттів та сприймання; вправляння у розрізненні предметів за кольором, формою та величиною.

Ми активно накопичували дитячий сенсомоторний досвід, так як він є передумовою розвитку усіх пізнавальних процесів дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Корекційно-розвитковий напрям був спрямований на збагачення активного та пасивного словників назв предметів, дієслівних та прикметникових словників, вживання антонімів та узагальнюючих понять; розвиток просодичних, фонетико-фонематичних елементів мовлення та фонаційного дихання; корекцію психічних процесів та емоційно-вольової сфери; перцептивно-моторний розвиток.

З метою активізації уваги, мотивації та формування інтересу до музично-ігрової діяльності дошкільників з інтелектуальними порушеннями ми використовували посібники, роздатковий матеріал, фетрові зображення тварин, музичні інструменти, горіхи, відерця, торбинки та ін., створювали сюрпризні моменти та ігрові ситуації.

Завершивши експеримент та провівши повторну діагностику, ми побачили, що кількість дітей з низьким рівнем сформованості словникового запасу з 9 дошкільників скоротилася до бти. Середній рівень при повторній діагностиці мали 7 дітей. А кількість дітей з високим рівнем з 1 дитини збільшилася до 3 дітей.

Отже, збільшення кількості дітей з високим рівнем та зменшенням кількості дітей з низьким рівнем сформованості словника вказують на позитивну динаміку корекційно-розвиткової роботи по збагаченню словникового запасу у дошкільників з інтелектуальними порушеннями засобами музично-дидактичних ігор та вправ.

В подальшій перспективі хочемо поглибити дослідження з питань збагачення словникового запасу у дошкільників з інтелектуальними порушеннями засобами музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Галецька Ю. В. Ігрові технології як форма роботи з дітьми з помірною та тяжкою розумовою відсталістю. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 10. С. 55-56.

2. Геращенко С., Коновальчук М. До питання вивчення особливостей мовленнєвого розвитку розумово відсталих дітей. Наукові записки: збір. наук. пр. НПУ імені М. П. Драгоманова. 2015. Випуск СХХІV (124). *Серія педагогічні та історичні науки*. С. 52 – 60.

3. Подлесна С. С. Активізація словника дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації: матеріали ІІІ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*. Суми. 2019. С. 142-144.

4. Шибецька В., Кравець Н. Формування ігрової діяльності у розумово відсталих дошкільників. *Молодий вчений*. 2015. №2 (6). С. 337-340.

*Цвігун Анастасія Тарасівна
студентка ІІІ курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Горлачов Олександр Сергійович*

«Вплив дактильного та міміко-жестового мовлення на розвиток словесного мовлення дитини з порушенням слуху»

Інклюзивне навчання не тільки допомагає спростити процес інтеграції, адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, а й впливає на побудову структури корекційної роботи. Узагальнення та систематизація знань про чинники впливу на психофізіологічний розвиток дітей дозволить обрати найвдаліші засоби та методи

спеціального навчання і виховання. Одним із значних чинників, що впливає на різнобічний розвиток дитини з порушенням слуху є використання дактильного та міміко-жестового мовлення. Важливо виокремити вплив саме на формування словесного мовлення, враховуючи, що обидва методи є засобами комунікації з оточуючими і однозначно впливають на результат парадигми інклюзії.

Для створення повноцінного процесу компенсації порушення слуху варто враховувати фактор використання дактильного та міміко-жестового мовлення. Дослідженнями сфери особливостей, що стосуються дактильного та міміко-жестового мовлення займалися такі науковці: К. Д. Бойко, А. М. Гольдберг, О. С. Горлачов, І. П. Колесник, Р. Г. Краєвський, О. П. Круглик, С. В. Кульбіда, К. В. Луцько, Л. І. Фомічова, М. Д. Ярмаченко та інші [2].

Важливою причиною дослідження специфіки використання дітьми дактильного та міміко-жестового мовлення є його вплив на психофізіологічний розвиток дитини. Вказаний вид комунікативної діяльності впливає на формування таких функцій, розвиток яких загальмований внаслідок дефіциту аналізаторної системи:

- увага;
- відчуття та сприймання (кінестетичні відчуття, дотиково-вібраційна чутливість);
- словесне мовлення;
- пам'ять;
- мислення;
- емоційно-вольова сфера [1; 4].

Вплив дактильного та міміко-жестового мовлення може мати як позитивний контекст, так і негативний. Розглянувши розвиток словесного мовлення дітей з порушенням слуху, можна зробити висновок, що засвоївши дактильне та міміко-жестове мовлення, дитина спростить процес формування словесного мовлення наявністю основи для понять. Слово може мати відповідник-поняття у вигляді жесту чи дактилеми. Також при дактилюванні слів чи відтворенні жестів-відповідників, дитина промовляє слова паралельно, що поліпшує засвоєння артикуляційних навичок, створює зв'язок «жест-слово», допомагає закріпити мовнорухові уміння. Дактиль дозволяє усвідомити та запам'ятати звукобуквенний склад слів, полегшує слухозорове сприймання усного мовлення. При цьому, дактильне та міміко-жестове мовлення може нести негативний вплив на розвиток словесного мовлення, у випадку надмірного використання дітьми дактильного та міміко-жестового мовлення, ігнорування рекомендованого обсягу щоденного використання словесного мовлення для повноцінного засвоєння цього уміння.

Білінгвальний підхід у навчанні дітей з порушенням слуху є одним із найбільш поширеніших засобів навчання в Україні. Обраний підхід дозволяє на законодавчому рівні дотримуватись та реалізовувати освітні права людей з порушенням слуху. Двомовність є запорукою кращого рівня сприйняття та засвоєння матеріалу людьми з порушенням слуху [3; 5].

Варто враховувати наявність дорослих з порушенням слуху в оточенні дитини зі слуховою депривацією, використання дактильного та міміко-жестового мовлення соціумом, в якому знаходиться дитина поза межами навчальних закладів. При відсутності вказаних чинників, процес комунікації, отримання та розуміння інформації буде мати бар'єри. Проблематика з'явиться і у природному механізмі – наслідуванні дорослих.

Як результат, можна виділити специфічний вплив дактильного та міміко-жестового мовлення паралельно з впливом порушення слуху. Порушення слуху гальмує психофізіологічний розвиток дитини, коли використання такого засобу комунікації здатне покращити становище багатьох процесів розвитку. Важливо відмітити особливий вплив на розвиток словесного мовлення, як пізнавальний процес. Вказана специфіка дозволить вдало будувати план корекційної роботи, використовуючи дактильне та міміко-жестове мовлення як допоміжний засіб.

Список використаних джерел

1. Конопляста С.Ю., Сак Т.Б. Логопсихологія: навч. посіб. / С.Ю. Конопляста, Т.В. Сак; за ред. М.К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.
2. Круглик О.П., Горлачов О.С. Особливості сприймання і використання усного та мімико-жестового мовлення в процесі ідентифікації осіб з порушеннями слуху. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 56. Том 2. С. 168-175. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/56_2022/part_2/26.pdf (дата звернення: 23.03.2023).
3. Кульбіда С.В. Жестовий двомовний підхід у практиці спеціальних закладів України. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2022. № 3. С. 7-18. URL: https://lib.iitta.gov.ua/732122/1/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%B1%D1%96%D0%B4%D0%B0_7-18.pdf (дата звернення: 23.03.2023).
4. Спеціальна психологія / Н.Г. Пахомова, М.М. Кононова. Полтава: АСМІ, 2015. 389 с.
5. Beaujard L., Perini M. The Role and Place of Sign Language in Deaf Youth`s Access to Literacy: Contributions of a Cross-Review of ASL-English and LSF-French Research. *Sign Language Research Sixty Years later: Current and Future Perspectives*. P. 281-285. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=1r6bEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA281&dq=influence+of+sign+language+on+development&ots=o8cFhFyjLQ&sig=8rc1eOQ_fI6E2BtEQ-1QdfzHHfc&redir_esc=y#v=onepage&q=influence%20of%20sign%20language%20on%20development&f=false (дата звернення: 23.03.2023).

Якуба Леся Станіславівна
аспірантка кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології
ORCID iD: 0000-0003-0632-8384

Науковий керівник:
доктор пед. наук, професор
Супрун Микола Олексійович

«Визначення стану сформованості діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку»

На проблему формування комунікативно-мовленнєвої компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку вказували багато вітчизняних дослідників, серед яких Н. Базима, О. Ільченко, І. Омельченко, В. Колупаєва, М. Шеремет та інші. На початку століття європейські країни почали піклуватися про те, щоб визначити потрібні знання, навички, здібності та ставлення, що входить до складових компетентності. [4, с.11]. Актуальність проблеми на даний час викликана застосуванням компетентнісного підходу до навчання та розвитку на всіх рівнях освіти, а також відсутністю визначення складових діалогічної компетентності як частини комунікативно-мовленнєвої компетентності дошкільника з порушеннями інтелектуального розвитку та критеріїв оцінювання стану її сформованості. Отже, і розробка потрібного інструменту для роботи спеціального педагога, на нашу думку, на часі. Результати оцінки стану діалогічної компетентності можуть бути відправною точкою для розроблення індивідуальних програм розвитку комунікації дитини.

Діалогічне мовлення складається з обміну репліками; на його зміст, структуру впливає безпосереднє сприйняття; учасники діалогу стимулюють активність один одного.

[3, с. 6]. Але у діалозі важливі не тільки передавання інформації за допомогою мовлення. Дуже велике значення мають і використання засобів невербального спілкування, а також знання та вміння, пов'язані з рівнем розвитку пізнавальних функцій, та особистості. Тому при визначенні стану сформованості діалогічної компетентності необхідно враховувати не тільки мовленнєві, але і пізнавальні, і загально-комунікативні навички, якими володіє дитина. Адже, на нашу думку, діалогічна компетентність входить у структуру як комунікативно-мовленнєвої, так і соціальної компетентності. [1, с. 50]

Більш сучасним і продуктивним підходом в процесі визначення стану сформованості діалогічної компетентності, з нашої точки зору, є функціональний, індивідуально-орієнтований підхід, при якому оцінка відбору вербальних та невербальних засобів спілкування буде узгоджений з оцінкою повсякденних потреб дитини, і відповідно із завданнями спілкування, у зв'язку з певною комунікативною ситуацією. І отже, це все вимагає точного визначення складових діалогічної компетентності, а саме:

1) Наявних знань дитини: розуміння і усвідомлення контексту та ситуації спілкування, комунікативних стратегій; обсягу наявного комунікативного словника (вербального і невербального); знання граматичних конструкцій для побудови реплік тощо.

2) Наявних вмінь: слухання, сприйняття та усвідомлення отриманої інформації; здатність використовувати комунікативні стратегії для ініціації та підтримання діалогу. Володіння засобами спілкування: з одного боку - невербальних (жестів, міміки, альтернативних засобів тощо); з іншого – мовленнєвих засобів спілкування.

3) Наявних навичок: підтримання діалогу у вербальній та невербальній формі у різних ситуаціях спілкування; навички використання вимовних вмінь, відбору та зміни засобів спілкування в залежності від контексту діалогу.

4) Ставлення дитини до діалогу: мотивація, зацікавленість у темах та самому процесі спілкування, здатність до спілкування з різними особами.

При визначенні стану діалогічної компетентності доцільно використовувати для оцінки функціональні підходи МКФ-ДП, оцінку активності (діяльності) та участі, як з індивідуальної, так і з суспільної точки зору, а саме:

- Навчання та застосування знань: використання органів чуття, копіювання, навчання через дії з предметами, отримання інформації, оволодіння мовою та поняттями, засвоєння навичок розпізнавання символів; застосування набутих знань.

- Загальні завдання та вимоги: виконання завдання, самостійно, з допомогою, у групі, можливість його завершення; керування власним рівнем активності, адаптація до вимог, подолання стресу тощо.

- Комунікація: передача та отримання повідомлень (розуміння звернених невербальних та мовленнєвих повідомлень); спілкування – продукування повідомлень (говоріння, продукування невербальних повідомлень, продукування знаків та символів).

- Мобільність: перенесення, переміщення і маніпулювання об'єктами, використання точних рухів кисті руки.

- Міжособистісні взаємодії та відносини: загальні міжособистісні взаємодії (ініціювання та підтримання соціальних взаємодій, фізичний контакт у відносинах, складні міжособистісні взаємодії, регулювання поведінки в процесі взаємодії, стратегії спілкування з різними людьми або у різних ситуаціях; відносини діти-батьки) тощо.

- Головні сфери життя: життя в спільноті, соціальне та громадське життя; дошкільна освіта; спілкування у грі, рівень ігрових навичок. Багато щодо інтересів та мотивації дитини можна з'ясувати, вивчаючи участь дитини у навчанні ремесел, творчості, хоббі та розвагах [2]

Таким чином, визначення стану сформованості діалогічної компетентності дошкільника з порушеннями інтелектуального розвитку вимагає всебічного вивчення як

знань, навичок, наявних вмінь дитини, так і її особистісних, індивідуальних проявів, які відзначаються на формуванні діалогічної компетентності.

Список використаних джерел

1. Блеч Г. Компетентнісний підхід у навчанні української мови школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Освіта осіб з особливими потребами. Т.1. № 16. ІСПП ім.М.Ярмаченка НАПН України, 2020. С.44-60
2. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я: діти та підлітки (версія): МКФ-ДП Наказ Міністерства охорони здоров'я України 23.05.2018 № 981. https://physrehab.org.ua/wp-content/uploads/docs/5210-preklad_mkf_dorosla_v_docx.pdf
3. Федорова М., Катруша І. Особливості розвитку діалогічного мовлення у дітей молодшого дошкільного віку. Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч. 2022. Ч.2. С. 6-9.
4. Key Competencies. A developing concept in general compulsory education. Eurydice. The information network on education in Europe. Eurydice, 2002. 180 с. URL: <http://www.edmide.gr/KEIMENA%20E.U/key%20competences%20Europe.pdf>

*Ячна Софія Володимирівна
студентка II курсу,
спеціальності «016.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Круглик Оксана Петрівна*

«Вплив воєнного стану на емоційно-комунікативний розвиток дитини з порушеннями слуху»

Ця стаття присвячена дослідженню впливу воєнного стану на емоційно-комунікативний розвиток дітей з порушеннями слуху. Описано вплив первинного соціального інституту та особливостей емоційно-комунікативного розвитку дітей з порушеннями слуху.

Дослідження вказують на те, що початок повномасштабного вторгнення росії в Україну призвів до погіршення психічного стану та соціальної адаптації дітей з порушеннями слуху, особливо підлітків. Наголошено на актуальності та недостатності досліджень теми впливу воєнного стану на емоційно-комунікативний розвиток дитини з порушеннями слуху.

На сьогоднішній день, через повномасштабне вторгнення та початок повномасштабної російсько-української війни, тема впливу воєнного стану на емоційно-комунікативний розвиток дітей з порушеннями слуху є надзвичайно актуальною, оскільки життя людей суттєво відрізняються від мирного часу та воєнного стану. Проте ця тема є недостатньо дослідженою.

Родина є основним соціальним інститутом, який відіграє ключову роль у розвитку дитини з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями слуху. Батьки, як головні опікуни дитини, мають великий вплив на її емоційний та психічний розвиток.

Емоції дитини з порушеннями слуху формуються під впливом соціального середовища, в якому вона зростає. Якщо батьки надають дитині підтримку, розуміння та любов, то це позитивно впливає на її емоційний стан та самооцінку. З іншого боку, якщо батьки проявляють негативні емоції, критикують дитину або ігнорують її потреби, то це може призвести до погіршення її психічного стану та соціальної адаптації.

Через початок повномасштабного вторгнення більшість людей відчуває природний страх та тривогу. Говорячи про батьків дітей з особливими освітніми потребами, то вони відчувають розгубленість, розпач, неможливість планувати своє майбутнє.

Діти, спостерігаючи за станом батьків, можуть також відчувати негативні емоції та психологічний дискомфорт, не завжди розуміючи, що відбувається з ними та як описати свої почуття словами, особливо це стосується категорії дітей з порушеннями слуху і малорозвиненим усним мовленням.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях особлива увага акцентується на довготривалих наслідках війни для дітей підліткового віку, які можуть стикатися з несподіваними для них травматичними подіями, а також із довготривалими несприятливими подіями, що є причиною непродуктивних стратегій поведінки підлітків. Як правило, підлітки, які переживають війну, страждають від стресу, депресій, тривожності, ПТСР, втрати ідентичності, закриваються в собі, обирають добровільну соціальну ізоляцію, а також асоціальну поведінку (Joshi, O'Donnell, 2003; Machel, 2001).

Підлітки з порушеннями слуху можуть бути менш здатні до сприйняття інформації, що надходить звуковими сигналами, такими як вибухи або команди. Це може призвести до певної паніки, яка може змінити їхню поведінку та взаємодію з іншими людьми. Крім того, вони можуть відчувати більше стресу внаслідок неспроможності контролювати ситуацію навколо них.

Війна може також призвести до погіршення стану здоров'я підлітків з порушеннями слуху через ризики травматизму та погіршення рівня догляду за ними. Наприклад, вони можуть мати більше проблем із здоров'ям у випадку, якщо вони не можуть надавати першу медичну допомогу або уникнути небезпеки через нездатність адекватно сприймати звукову інформацію.

Отже, висновок даного дослідження полягає в тому, що війна та воєнний стан мають значний вплив на емоційно-комунікативний розвиток дітей з порушеннями слуху, а також на їхні родини та соціальне середовище, в якому вони зростають. Батьки мають велику відповідальність за підтримку та розуміння своїх дітей, оскільки їхня реакція на війну може впливати на емоційний стан та самооцінку дитини.

Особлива увага повинна бути приділена дітям підліткового віку, які можуть стикатися з несподіваними для них травматичними подіями та довготривалими несприятливими подіями, що можуть призвести до розвитку різних психічних та поведінкових проблем. Необхідно забезпечити підліткам психологічну підтримку та допомогу в адаптації до складної ситуації, в якій вони перебувають.

Загалом, дане дослідження показує на необхідність подальших наукових досліджень в цій області, а також на необхідність розвитку ефективних програм та ініціатив для підтримки дітей з порушеннями слуху під час війни та воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Zeidner M. What we know about emotional intelligence: how it affects learning, work, relationships, and our mental health / Zeidner M., Matthews G., Roberts R. D. London: A Bradford book, 2009. 464 p.
2. Діти та війна. Навчання технік зцілення. Для дітей віком від 8 до 18 років / Патрік Сміт, Атле Дирегров, Вільям Юле / пер. з англ. О. Антонишин; наук. ред. Катерини Явної. Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2022. 108 с.
3. <https://naurok.com.ua/stattya-dopomoga-batkam-ditey-z-ooop-v-umovah-vo-nnogo-stanu-297839.html>
4. <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/445/401>

***Історичний
факультет***

«Правова освіта в умовах нової української школи: методологічний підхід»

В умовах нової української школи, правова освіта вважається важливою складовою загальної освіти. В новій українській школі методологічний підхід у викладанні права потрібно підбирати так щоб робити акцент на розвитку критичного мислення та аналітичних навичок здобувачів освіти. Це дозволяє дітям здобувати знання про права та обов'язки громадян з різних джерел, аналізувати законодавчу базу країни та розуміти її взаємозв'язок з історією та культурою України. Основними цілями правової освіти в новій українській школі є формування здобувачами освіти розуміння важливості дотримання законів та правил, розвиток навичок аналізу та критичного мислення, підвищення рівня правової грамотності та створення культури правової поведінки серед молодих людей [6, с. 52].

Вчені-юристи та практики розробили різні підходи, такі як формалізм, реалізм та критичні юридичні дослідження. Щодо ролі суддів точаться дискусії щодо того, чи повинні судді тлумачити закон суворо відповідно до його тексту, чи вони повинні брати до уваги соціальні та політичні міркування, ухвалюючи свої рішення [1, с. 5].

Щодо реалізації методологічного підходу у вивченні права передбачається застосування наукових підходів та методів до вивчення правової дійсності, в тому числі: історичного, системного, функціонального, порівняльного, аналітичного, й низку іншого. Для успішної реалізації методологічного підходу у викладанні права на мою суб'єктивну думку, необхідно мати глибокі знання з різних галузей науки, таких як філософія, соціологія, політологія, економіка, психологія, правознавство, а також знати особливості правового регулювання різних сфер життєдіяльності [6, с. 52].

Слід сказати, що в сучасному методологічному підході у викладанні права є не просто можливим, а необхідним використання сучасних інформаційних технологій та методів комп'ютерної обробки правової інформації, що дає можливість швидко та ефективно здійснювати пошук, аналіз та обробку правової інформації [3, с. 35]. Методологічний підхід у шкільній правовій освіті орієнтований на формування знань та навичок учнів у галузі права та правопорядку. Він передбачає застосування таких методів, як лекції, семінари, дискусії, ігрові технології та інші [5, с. 336].

Перед початком викладання правових дисциплін в школі слід з'ясувати потреби здобувачів освіти у цих знаннях, орієнтуючись на їх вікові та індивідуальні особливості. На основі аналізу потреб здобувачів освіти слід розробити програму з правових дисциплін, яка передбачає послідовну та системну подачу матеріалу. Після розробки програми слід визначити методи та прийоми, які найефективніше допоможуть досягти поставленої мети [3, с. 35].

Слід сказати, що правильно підібраний методологічний підхід у викладанні права в новій українській школі є важливим елементом формування громадянської свідомості та культури майбутніх громадян. Метою такої реалізації є розвиток в здобувачів освіти свідомості щодо основних принципів права, формування умінь та навичок їх застосування в різних сферах життя [4, с. 379].

Одним з ефективних способів реалізації у викладанні права є включати елементи правової освіти в різні предмети, такі як історія, соціологія, етика тощо. Наприклад, під час вивчення історії можна обговорювати законодавство певного часу, або під час

вивчення соціології – принципи правового регулювання взаємодії між людьми в суспільстві [4, с. 379].

Підсумовуючи все вище сказане слід підвести висновок, що правознавство є важливою складовою сучасної освіти в новій українській школі, оскільки допомагає здобувачам освіти розуміти правові аспекти життя та підготуватися до дорослого життя. Можна чітко сказати, що використання правильно підібраного методологічного підходу в новій українській школі повинно робити акцент й сприяти на розвитку критичного мислення та аналітичних навичок здобувачів освіти, а для цього необхідно реалізовувати підходящі методики викладання правознавства. Це дозволяє дітям здобувати знання про права та обов'язки громадян з різних джерел й потрібне для життя в суспільстві й розуміння певних норм законів тощо.

Для ефективного вивчення правознавства в новій українській школі необхідно використовувати різні методологічні підходи, які допоможуть здобувачам освіти зрозуміти та запам'ятати навчальний матеріал. У більшості країн світу, правова освіта є важливою складовою шкільної програми.

Список використаних джерел

1. Бабкін В.Д., Шемшученко Ю.С. Юридична наука України на сучасному етапі. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 5–9.
2. Білозьоров Є.В. Місце та роль діяльнісного підходу в юридичній науці. Тринадцять юридичні читання. Українська державність: кризь призму часу (до 100 річчя Української національно-демократичної революції 1917-1921 рр.): матеріали Міжнар. наукової конференції (м. Київ, 24–25 травня 2018 р.). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 125–128.
3. Кельман М.С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку : автореф. дис. докт. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 35 с.
4. Обротов Ю.М. Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти : дис. доктора юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2003. 379 с.
5. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. Київ: Юридична думка, 2008. 336 с.
6. Сердюк І.А. Інтерпретація поняття «методологічний підхід» у сучасній правничій науці. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. №4. С. 52–56.

Герасименко Владислав Олександрович
аспірант II курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Потильчак Олександр Валентинович

«Празький грош у дослідженнях українського археолога і нумізмата Георгія Козубовського»

Можливості використання нумізматичних джерел для датування археологічних пам'яток демонструють дослідження українського археолога та нумізмата Г. Козубовського. Перший досвід цього автора у використанні знахідок празьких грошів для датування археологічних комплексів Києва XIV – XV ст. ще у 1991 р. втілювався в окрему спеціальну публікацію [3]. У 1993 р. вчений публікує знахідку празьких грошів з урочища Гончарі-Кожум'яки на київському Подолі в 1987-1989 рр. [4].

На увагу заслуговує опублікована автором у 1999 р. стаття «Скарб празьких грошів з контрамарками з Києва» з описом рідкісного для регіону Подніпров'я скарбу празьких грошей (1970) з території кладовища Флорівського монастиря на Замковій горі у Києві. Скарбовий комплекс із 24 монет карбування Карла I (1346-1378) та Вацлава IV (1378-1419) містив 10 монет із контрамарками XV ст. німецьких міст Зальцбург, Аугсбург, Нюрнберг, Регенсбург, Ульм і Кассель [5, с. 153-155]. У 2001 р. Г. Козубовський увів в науковий обіг новий скарб із 65-ти цілих празьких грошів і трьох фрагментів монет карбування Карла I та Вацлава IV, знайдений навесні 2000 р. на ріллі поблизу Томашівки на Фастівщині. 3 гроша Вацлава IV мають контрамарки Регенсбурга, Аугсбурга та Швабського союзу. Аналіз скарбового комплексу дозволив автору датувати його II-IV чвертю XV ст. [6]. У 2002 р. дослідник описав та атрибутував нові монетні знахідки празьких грошів XIV-XV ст., зроблені у Києві [7].

Окремою темою нумізматичних студій Г. Козубовського стали скарби та випадкові знахідки обрізаних празьких грошів. У 2004 р. вчений виступив з доповіддю «До питання про обрізані празькі гроші» [8]. Більш комплексно цю проблему української нумізматики «періоду празького гроша» дослідник розглянув у статті «Обрізані празькі гроші в монетному обігу України» [9].

Кілька важливих проблем дослідження празького гроша як засобу платежу та формування скарбів на українських теренах Г. Козубовський порушує в статті «Празькі гроші XIV-XV ст. з археологічних пам'яток України». Йдеться, зокрема, про хронологію розповсюдження цих монет у різних регіонах України та обіг обрізаних і контромаркованих грошів [10]. Знахідки празьких грошів у басейні Прип'яті послуговували Г. Козубовському джерелом для з'ясування питань соціально-економічного розвитку й торгівлі Берестейщини, Волині та Полісся у XIV ст. [13].

Важливе значення для фіксації рівня розвитку сучасної української історіографії проблеми розповсюдження празького гроша на теренах українських земель має стаття Г. Козубовського «Про шляхи надходження празьких грошів до Східної Європи (XIV-XV ст.)» [11]. На широкому нумізматичному та актовому матеріалі, полемізуючи зі своїми попередниками у вивченні теми, автор простежує географію та хронологію надходження празького гроша на польські, галицькі та волинські землі, виділяє основні періоди його обігу для певних регіонів.

Однією з міждисциплінарних проблем археології та нумізматики, що її вивчає Г. Козубовський і яка прямо стосується тематики нашого дослідження, стала реконструкція за даними монетних знахідок основних напрямків торговельних шляхів в Україні в середині XIV ст. На думку вченого в реконструкції давніх шляхів допомагають нумізматичні знахідки, до яких, насамперед, він відносить празькі гроші першої половини – середини XIV ст.: Вацлава II (1300-1305), Яна I Люксембурзького (1310 – 1346) і перших випусків Карла I (1346-1378) [12, с. 76].

Знахідки празьких грошів із розкопок Михайлівського монастиря Києва стали предметом доповіді вченого (у співавторстві з Г. Івакіним) на міжнародній науково-практичній конференції в 2015 р. Йшлося про два празьких гроша знайдених під час розкопок монастиря в 1940 р. Одну з монет віднесено до карбування Вацлава IV. Празький гріш Вацлава IV, знайдений в районі південно-західного кута собору в 1996 р., автори за низкою ознак датують періодом після 1405 – 1407 рр. [2, с. 50].

Разом з О. Веремейчиком Г. Козубовський опублікував у 2016 р. в журналі «Археологія» невеликий скарб із 54-х середньовічних монет із розкопок стародавнього Любеча (2011) у складі якого знайдено 3-х празьких гроша Вацлава IV кінця XIV ст. [1, с. 65 – 66].

Список використаних джерел

1. Веремейчик О. М., Козубовський Г. А. Середньовічний монетний скарб із розкопок Любеча. *Археологія*. 2016. № 1. С. 64-69.

2. Івакін Г., Козубовський Г. Нумізматичні знахідки XIV-XV ст. з розкопок Михайлівського Золотоверхого собору. Тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми нумізматики у системі спеціальних галузей історичної науки» (5-6 листопада 2015 р.). Кіровоград-Київ-Переяслав-Хмельницький, 2015. С. 50.
3. Козубовский Г. А. Находки монет XIV-XV вв. на территории Киева. Киев, 1991. 47 с.
4. Козубовський Г. А., Івакін Г. Ю., Чекановський А. А. Дослідження урочищ Гончарі та Кожум'яки у 1987-1989 рр. Стародавній Київ. Археологічні дослідження 1984-1989 рр. Київ, 1993. С. 238-270.
5. Козубовский Г. А. Клад пражских грошей с контрамарками из Киева. *Stratum plus*. 1999. № 6. С. 153-155.
6. Козубовський Г., Строков О. Новий скарб празьких грошей з Київської області. *Нумізматика і фалеристика*. 2001. № 1 (17). С. 48.
7. Козубовский Г. А. Новые монетные находки XIV-XV вв. в г. Киеве. Десятая всероссийская нумизматическая конференция. Псков, 15–20 апреля 2002 г. Тезисы докладов и сообщений / отв. ред. А. С. Мельникова. Москва: Государственный Исторический музей, 2002. С. 114-115.
8. Козубовский Г. А. К вопросу об обрезанных пражских грошах. Двенадцатая Всероссийская нумизматическая конференция. Москва, 19-24 апреля 2004 г. Тезисы докладов и сообщений / отв. ред А.С. Мельникова. Москва, 2004. С. 113-114.
9. Козубовський Г. Обрізані празькі гроші в монетному обігу України. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Зб. наук. праць / Відп. ред. Г. В. Боряк. Київ: НАН України, Інститут історії України, 2009. Ч. 16. С. 190-198.
10. Козубовський Г. Празькі гроші XIV-XV ст. з археологічних пам'яток України. *Археологія*. 2010. № 4. С. 60-69.
11. Козубовський Г. А. Про шляхи надходження празьких грошів до Східної Європи (XIV-XV ст.). *Український історичний журнал*. 2012. № 5. С. 39-51.
12. Козубовський Г. А. Дані нумізматики про торговельні шляхи в Україні в середині XIV ст. *Археологія*. 2012. № 3. С. 75-82.
13. Козубовський Г. Про деякі економічні наслідки походів Гедиміна 20-х рр. XIV ст. *Археологія*. 2015. С. 33-43.

Гончарук Вадим Вікторович
студент IV курсу
спеціальності «Історія (Середня освіта)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірня Катерина Петрівна

«Махновський рух на території Уманщини»

«Махновський рух» або Повстанський рух під керівництвом Нестора Махна – це збройна боротьба анархо-селянських формувань на південно-східних територіях України під час Української революції 1918–1921 рр. Головними ознаками й особливостями цього руху є те, що боротьба махновців базувалася на анархістських ідеях – спротиві державному контролю, відстоюванні колективного управління (самоврядування), тобто створенні безпартійних рад на місцевому рівні без сильного керівництва зверху. Прибічники Н. Махна виступали за рівність людей, боролись проти нетрудових або привілейованих груп суспільства, а головною соціальною базою визнавали селянство.

Причини появи Н. Махна на території Уманщини мали вимушений характер. Махновці після тяжких боїв з білогвардійцями на Півдні відступали далеко на захід. Скоро вони опинились в оточенні денікінців, а в цей же час в тилу знаходились петлюрівські частини. Перед очільником повстанського руху стояв вибір – прорвати фронт «білих» військ чи домовитись із Петлюрою. Необхідними стали відпочинок для вкрай втомлених воїнів, а також поповнення армії боєприпасами (снаряди й набої). У лідера отаманського руху визрівала і потаємна думка – шукати союзника в подальшій боротьбі, а головне – зіткнутися Денікіна з Петлюрою і цим послабити увагу всіх на виснажене махновське військо. У другій половині серпня Н. Махно прийняв рішення – відіслати до керівництва УНР свого представника – Хому Шпота із пропозицією подальшого військово-політичного союзу, на що Петлюра погодився [7, с. 186].

З 8 серпня 1919 року Уманщина перебувала під контролем Української Народної Республіки (до цього там перебувала більшовицька влада та її війська). Населення краю раділо приходу петлюрівців, але на цей час нова влада не зуміла тут міцно закріпитись, адже панувала неабияка нестабільність. Українським військам потрібно було негайно «наводити порядок» на нових територіях, тому що залишалися ще більшовицькі елементи на селі.

14 вересня 1919 р. махновські полки увійшли до міста Умань, яке на той час було зайняте бригадою січових стрільців з армії УНР. Для того, щоб краще з'ясувати з ким він має справу, Н. Махно особисто прибув до міста. Махновці розпочали тут свого роду агітацію серед прибулих галичан. Однак, січовики скептично до цього віднеслись і вказали повстанцям на те, що їх преса, яка була призначена для українського люду, написана «московською» мовою [5, с. 109].

Незабаром на станції Христинівка (Уманський район), де розташовувався штаб петлюрівської бригади під керівництвом сотника М. Луцького [3, с. 139], було підписано воєнну угоду між махновськими емісарами та петлюрівським командуванням. Основним у цьому документі було: спільна боротьба обох сторін проти білогвардійців, однак кожна із них зберігає певну незалежність та автономію у політичних діях. Махновці за цим договором отримували від УНР 700 тис. набоїв та деяку частину амуніції [2, с. 96]. Їм було дозволено розташовувати на зайнятій військами території лазарети (зокрема на території Уманщини) [7, с. 187]. Крім цього, тут декларувалося розміщення махновських військ на фронті – шириною 40 верств (44 кілометри) і глибиною 60 верств на схід від міста Умані [8, с. 312]. Таким чином, вони мали перебувати у трикутнику таких міст – Умань, Голта (сучасний Первомайськ) та Мала Виска (Кіровоградська область) [4, с. 465].

Для уточнення деяких вимог та закріплення вище вказаних домовленостей 20 вересня 1919 р. на станції Жмеринка (Вінницька область) було підписано угоду між командуванням армії УНР – Симоном Петлюрою й Юрієм Тютюнником з однієї сторони та делегацією Н. Махна, яку очолили В. Волін і О. Чубенко. Головна умова – це заборона анархічної пропаганди в підрозділах армії УНР і на територіях, на яких перебували частини Н. Махна (тобто південний схід від Умані) [7, с. 187-188].

Командувач «білими» військами генерал Яків Слащов, згадуючи про події цього часу в Уманському регіоні, відзначав, що він київськими махновськими бандами, які то об'єднувались у великі загони, то розпадались у разі невдалої сутички із білогвардійцями [9].

За спогадами учасника цих подій Віктора Білаша (він описував події часто з особистого їх сприйняття) в цей час на засіданні штабу Повстанської армії обговорювалось навіть питання знищення Петлюри, так само як це колись вони зробили з Григор'євим. Так, 26 вересня 1919 року махновці запросили Петлюру в Умань для «зустрічі на вищому рівні». Для реалізації свого плану в місто разом із кавалерійською бригадою, за якою потім поїхав і сам Махно, було послано «терористів». За його спогадами Умань в цей час був доволі «військовим містом», яке знаходилось неподалік від бойових дій. Козацькі загони стояли за 10 верств від фронту та в любую хвилину були

готові виступити. А в цей самий час Петлюра перебував у вагоні та чекав Махна для обговорення питання пропаганди у військових частинах. Але «терористи» не встигли зайти на територію міста, як Петлюра поїхав на станцію Христинівка (Уманський район) [1, с. 338].

Щодо виконання зобов'язань та умов договору, що були підписані на станції Жмеринка, то з боку Н.Махна вони ігнорувалися. Він намагався морально знищити й переманити на свою сторону війська Петлюри, щоб очолити «об'єднану українську армію» [8, с. 313]. Так, у військові частини петлюрівців проникали агітатори, які вели пропаганду на користь Махна. У цей період махновським культпросвітвідділам було видано спеціальну листівку (проклямацію) під назвою «Хто такий Петлюра?». У ній стверджувалось, що Голова Директорії – Симон Петлюра - це «ворог трудового народу» і бажає «запровадити порядок, який буде угодний буржуазії» [6, с. 21]. Вказувалось, що він «продав Україну французьким та англійським капіталістам». Тут мала місце критика самого С.Петлюри за його «буржуазність» [7, с. 188]. Листівки такого змісту агітатори повстанського руху роздавали солдатам УНР [8, с. 313]. Результатом цього дійства ставали переходи деяких гайдамаків до лав махновців. Ймовірно, серед простого населення також проводилась подібна агітація.

Н.Махно, розуміючи всі обставини та будучи досвідченим полководцем, вирішив розмістити свою армію на південь від Умані у своєрідному каре (з фр. – квадрат, прямокутник) – 40 верст заввишки, і так само у глибину [3, с. 140]. За підрахунками сучасних істориків, на середину вересня 1919 року його армія нараховувала 40 тис. осіб, 33 000 багнетів і 7000 шабель, а також 100 гармат та 700 кулеметів, які були захоплені під час боїв з «червоними» та «білими» [7, с. 190].

Якщо з командуванням армії УНР Н.Махно вів переговори та підписував домовленості, то з денікінцями ситуація була іншою. 20 вересня розпочалися перші зіткнення між військами Махна та Денікіна за володіння селами Рогове (Уманський район) та Крутеньке (Кіровоградська область). Наступного дня (21 вересня) під керівництвом генерала Я.Слацова білогвардійські полки пішли у загальний наступ проти військ УНР на махновському фронті [7, с. 190].

25 вересня 1919 р. відбувся наступ 1-ї махновської бригади біля села Перегонівка (Кіровоградська область), який змусив білі частини тікати. Наступного дня розпочалися запеклі бої на всіх фронтах петлюрівців із денікінцями, а після захоплення Умані загonom генерала Склярова, махновці опинилися у цілковитому оточенні зі сторони білогвардійців. Біля четвертої години ранку 26 вересня 1919 р. «білі» ударили у фланги махновських військ, намагаючись оточити противника [7, с. 190].

27 вересня 1919 р. о другій годині ночі відбувся загальний наступ Повстанської армії. Так, кіннота 3-ї бригади зуміла розбити вщент гарнізон загону генерала Склярова, а потім увірватись у місто Умань. На протилежній стороні фронту, в південній її частині, 4-та бригада успішно змогла розгромити батальйони, які прибули з Одеси та взяла кілька тисяч полонених. Але о дев'ятій годині ранку 1-ша та 2-га бригади Н.Махна опинились в оточенні.

Вчасно прибула махновська кавалерія, яка з усієї сили вдарила по білогвардійцях, які почали тікати з своїх позицій. Махновці переслідували противника аж 12 верств, доки частина білогвардійців не опинилась в оточенні біля річки Синюхи. Мало хто вийшов із цього оточення, а більшість «білих» були порубані повстанцями. За підсумками цієї битви загальні їх втрати становили (з вбитими, пораненими й полоненими) від 5 до 10 (12) тис, значна частина з яких були офіцери [7, с. 191].

Після перемоги Н.Махно намагався завоювати симпатію сільського люду, і тому, за його наказом, трофеї цієї битви почали роздавати по селах – коней, вози, одяг убитих тощо [3, с. 140].

28 вересня 1919 р. махновська Реввоенрада і сам штаб армії після переможного походу вирішили скористатися моментом та пробиватись на Катеринославщину. Того ж дня армія рушила за вказаним маршрутом [2, с. 97].

Отже, на території Уманщини активних проявів «махновського руху» протягом всього періоду 1918 – 1921 рр. не було, однак кульмінаційною віхою спротиву махновців проти білогвардійців стали вересневі події 1919 року, в яких армія повстанців здобула успішну перемогу. Н. Махно протягом 1919 року вів політику маневру з іншими військово-політичними силами з метою збереження та примноження власного війська, а також забезпечення анархічного впливу в регіоні Уманщини.

У цьому регіоні велась активна анархічна пропаганда серед мирного населення, але всебічної підтримки, особливо серед селян, вона не мала. Тут нейтрально сприйняли появу війська Н. Махна. Уманщина була територією дислокації, де Повстанська армія була змушена зупинитись з метою збереження своїх сил, а не з метою захопити цю територію. Махновці перебували у скрутному становищі, адже в цей час були оточені з усіх сторін ворогами. Однак події вересня 1919 року на Уманщині відіграли важливу роль в національно – визвольних змаганнях того часу, адже на її теренах відбулась знакова битва, яка змінила хід революційних подій наступних років.

Список використаних джерел

1. Белаш. А.В., Белаш В.Ф. Дороги Нестора Махно. Москва: Проза, 1993. 626 с.
2. Беспечный Т.А., Букреева Т.Т. Нестор Махно – правда и легенды. Донецк: Донеччина, 1996. 288 с.
3. Волконовський В. Нестор Махно: легенди і реальність. К.: Перліт продакшн, ЛТД, 1994. 256 с.
4. Короливский С.И. Гражданская война на Украине 1918–1920. Сборник документов. Т. 2 Борьба против деникинщины и петлюровщины на Украине. Май 1919 г. – февраль 1920 г. Киев: Наукова думка, 1967. 958 с.
5. Кубанин М.И. Махновщина. Крестьянское движение в степной Украине в годы Гражданской войны. Львов: Прибой, 1927. 228 с.
6. Підполк. Володимир Бережинський: Повстанська армія Нестора Махна. Лондон: Сурмач, 1994, ч. 1–4 (126–130), с. 21 -28.
7. Савченко В.А. Махно. Харків: Фоліо, 2005. 15 с.
8. Савченко В.А. Симон Петлюра. Харків: Фоліо, 2006. 415 с.
9. Слащев Я. А. Материалы по истории гражданской войны в России. *Военный вестник*. 1922. № 9–10. С. 38-43.

*Добровольська Євгенія Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Дробот Іван Іванович*

«Освітня політика УРСР у 1941-1942рр.»

Українські вчені досліджували різні аспекти діяльності вищої освіти: вплив суспільно- політичних процесів на розвиток вищої школи в часи Другої світової війни та перші повоєнні роки (М.В. Коваль) [1]; особливості розвитку вітчизняної вищої освіти в 1941-1945 рр. (Н.Л. Сіверцева) [2]; історія окремих вищих педагогічних навчальних закладів (В.П. Андрущенко, Г.І. Волинка, Н.Г. Мозгова, І.І. Дробот [3], М.С. Гриценко

[4]). В сучасній історико-педагогічній літературі висвітлюються загальні тенденції та особливості освітньої політики УРСР в період Другої світової війни, проте недостатньо вивченими залишаються питання підготовки саме вчителів.

Із розгортанням подій Другої світової війни на теренах СРСР, і зокрема УРСР, завдання й напрями діяльності вишів зазнали суттєвих змін. Перед керівництвом республіки в освітній галузі постали дві основні проблеми, які потребували вирішення: налагодження роботи тих закладів вищої освіти, які залишилися на неокупованій території, та евакуація вишів з прифронтових районів у східні, безпечні регіони СРСР. Для реалізації поставлених завдань на різних рівнях органів державної влади: всесоюзних, місцевих, ректоратів університетів, інститутів проводилась відповідна політика, було видано ряд постанов щодо зміни змісту вищої освіти та переорієнтації ВНЗ на неокупованих територіях під потреби фронту.

У зв'язку з тим, що освітній процес відбувався умовах війни, особливого значення набувала політико-виховна робота. Так, наприклад, у пояснювальних записках до програм (1941-1946 рр.) увага викладачів зосереджувалася на необхідності виховання в студентів переконань щодо переваг радянського державного і суспільного ладу перед капіталістичними країнами, встановленні зв'язку історії із сучасністю, вивченні воєн і військового мистецтва, героїчної боротьби за незалежність як історичної традиції народів СРСР, розкриття єдності слов'янських народів і керівної прогресивної ролі народу в їх визвольній боротьбі [3].

З 1942 р. у відповідності з рішенням НКО УРСР основну діяльність було спрямовано на організацію роботи ВНЗ з метою вирішення професійних завдань і максимальної допомоги фронту. Паралельно із відновленням роботи університетів, інститутів, вищих навчальних закладів на неокупованій території республіки було встановлено зв'язок із евакуйованими навчальними закладами. У травні було розпочато підготовку до нового навчального року. 5 травня 1942 року Раднарком Союзу РСР та ЦК ВКП(б) видали постанову «Про план прийому до вишів в 1942 році та заходи по зміцненню вищих навчальних закладів [4, с. 2]».

На окупованих територіях діяльність вищих навчальних закладів припинялася. Відповідно до розпорядження рейх комісара України Е. Коха всі виші в Україні закривалися (за винятком медичних, ветеринарних, сільськогосподарських, лісотехнічних, технічних спеціальностей), викладацький персонал звільнявся, а приміщення командування вермахту використовувало для потреб німецької армії. Значна частина обладнання була знищена, інша – разом з наочними посібниками – розграбована, а книжки спалено.

Тому із початком німецько-радянської війни керівництву республіки довелося розв'язувати питання, пов'язане з евакуацією навчальних закладів із прифронтових районів у тил країни. 27 червня 1941 р. урядом СРСР була прийнята постанова про порядок евакуації на схід людей та цінного майна. Із працівників Наркомосу УРСР було створено оперативну групу, яка керувала цим процесом. Так, Одеський педінститут був евакуйований до м. Майкопа, Запорізький - до м. Ленінабада, при цьому евакуйовувалися професори, викладачі, студенти, вивозилося наукове й навчальне обладнання, бібліотеки. У липні 1941 р. проводилася евакуація Київського педінституту ім. О. М. Горького (нині УДУ ім. М.П. Драгоманова). Студенти та викладачі, які не були мобілізовані до лав армії, пішки вирушили до міста Лебедин на Сумщині, де було вирішено розгорнути діяльність інституту в евакуації. Проте навчання у вересні 1941 року все ж не розпочалося [3].

За визначенням українського дослідника М. Гриценка, у воєнний час змінили місце роботи три університети (Київський, Харківський, Одеський), п'ять педагогічних інститутів (Одеський, Запорізький, Мелітопольський, Луганський, Харківський іноземних мов) і вчительський (Бердянський) [3, с. 78].

Незважаючи на те, що робота вишів здійснювалась у складних умовах (незадовільний стан навчальних приміщень, зруйновані кабінети, відсутність літератури),

аналіз архівних документів свідчить, що евакуйовані інститути України надзвичайно швидко пристосувались до нових умов і почали виконувати свою основну функцію - готувати кадри для роботи.

Влітку 1941 р. за вказівкою всесоюзної Комісії вищої школи Київський і Харківський університети почали евакуацію до м. Кизил-Орда Казахської РСР. Протягом жовтня-грудня туди продовжували перебувати студенти й викладачі цих університетів. У лютому 1942 р. згідно з рішенням Ради Міністрів СРСР на базі двох евакуйованих університетів було утворено Об'єднаний Український Державний університет (ОУДУ) на чолі з О. Русько, і це дозволило зберегти чимало кадрів української інтелігенції у важких умовах війни та продовжувати підготовку спеціалістів, розвивати науку та надавати допомогу державі й армії.

Отже, в досліджуваний період, не дивлячись на виключно тяжкі умови війни, РНК УРСР, наркоматом освіти, місцевими органами військово-цивільної влади, керівництвом університетів, інститутів робилось надзвичайно багато для вирішення двох основних завдань: продовження функціонування ВНЗ на неокупованих територіях та евакуаційної роботи по їх переміщенню в східні регіони СРСР, а також налагодженню життєдіяльності в нових місцях дислокації.

Разом з тим допускалися серйозні недоліки, а іноді і саботаж, особливо на місцях, що стало причиною зривів в евакуаційній роботі, знищення матеріальних цінностей, народження важких проблем в кадровій ситуації тощо.

Список використаних джерел

1. Коваль М. В. Політика проти історії: українська історична наука в Другій світовій війні й перші повоєнні роки. *Український історичний журнал*. 2002. №1 С. 3-26
2. Сиверцева Н.Л. Великая Отечественная война и высшая школа. Социологические исследования. 1995. № 5. С. 35–44.
3. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Історія. Сьогодення. Перспективи. 1934–2004 /В. П. Андрущенко, Г. І. Волинка, Н. Г. Мозгова, П. В. Дмитренко, І. І. Дробот; Київ, Навчальна книга, 2005. 255 с.
4. Гриценко М С. Школа Украинской ССР в период Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Учеб. пособ. О., 1960
5. Про правила прийому до вищих учбових закладів. Постанова РНК СРСР та ЦК ВКП (б) від 5 травня 1942 року. Культурне будівництво в Українській РСР. Важливі рішення комуністичної партії і радянського уряду 1917-1959 рр. Збірник документів у 2 томах. Том 1 (1917- червень 1941 рр.). Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1959. 884 с.

*Андреев Данило Андрійович
магістр I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Візер Світлана Олександрівна*

«Авантюрне поставлення єпископа Гедеона (Святополк-Четвертинського) на митрополита Київського у 1685 році»

Канонічне право не передбачає діяльності однієї помісної Церкви на території іншої, але такі випадки в історії траплялися і в більшості трактувалося як беззаконня. Один з них – це поставленні Московією митрополита на Київський стіл в обхід Константинопольського патріарха у 1685 р.

Завдання цієї статті: висвітлити умови, за яких здійснювалось поставлення київського митрополита в 1685 р. та проаналізувати вплив особистостей, які пов'язані з цією подією.

Серед дослідників, які детально вивчали особистість Гедеона (Святополк-Четвертинського) та пов'язану з ним подію – авантюрне поставлення митрополита на Київ з Москви, варто виокремити митр. Іларіона (Огієнка), В. Бурегу, С. Лукашова, Ю. Мицика, С. Терновського.

Про ранній етап життя єпископа Гедеона майже нічого не відомо. Походив він з давнього волинського княжого роду Святополк-Четвертинських. У 1659 р. був висвячений на єпископа Луцького і Острозького, його хіротонію очолював митрополит Київський Діонісій (Балабан). Перед своєю єпископською хіротонією Гедеон присягнув на вірність Константинопольському патріарху.

Перебуваючи на Волині, Гедеон усіляко допомагав православним храмам, монастирям, підтримував діяльність Луцького братства. Проте, в єпископа виникали й певні складнощі, обумовлені домаганням греко-католиків отримати гегемонію у краї, яких в свою чергу підтримувала Річ Посполита [7, с. 532].

Однак, у Гедеона складались гарні відносини з владою, про що свідчить звернення до нього у 1684 р. короля Яна Собеського, в якому очільник Речі Посполитої просив переконати гетьмана І. Самойловича виступити разом з поляками проти Османської імперії.

Але у цьому ж 1684 р. Ян Собеський очевидно під впливом унійних ієрархів змінює ставлення до Гедеона і наказує йому перейти до греко-католицької церкви, і в разі відмови – погрожує в'язницею у фортеці Мальборк. В таких умовах Гедеон обирає для себе шлях втечі до Лівобережної України, переїздить до Батурина, де він утримувався за рахунок гетьмана І. Самойловича. Варто відзначити, що фортеця Мальборк слугувала не тільки місцем ув'язнення для багатьох православних християн, а й можливим місцем смерті (наприклад в 1599 р. тут помер екзарх Константинопольського патріархату Никифор (Кантакузин)) [10, с. 598].

З 1679 р. київська митрополича кафедра була вакантною. Місцезблустителем був архієпископ Чернігівський Лазар (Баранович). З 1683 р. гетьман І. Самойлович почав вести діалог з московським патріархом Іоакимом про поставлення митрополита на Київ і щоб висвячення його здійснилось в Москві. З переїздом на Лівобережжя єпископ Гедеон, який приходився гетьману родичем (дочка І. Самойловича була одружена за племінника Гедеона) [3, с. 46], стає привабливою кандидатурою на митрополичий стіл.

Посередником між гетьманом І. Самойловичем і московським патріархом та царем був думний дяк Омелян Українцев. Йому Гедеон своє прибуття на Лівобережжі пояснював таким чином: «Приїхав я сюди тому, що від гоніння королівського мені життя не було, король хотів, щоб я прийняв римську віру або став уніатом; ...а якщо я римлянином чи уніатом не зроблюся, мене неодмінно пошлють на вічне ув'язнення в Мальборк. Я злякався і біг сюди, бажаючи кінчити життя в благочесті» [8, с. 371]. Від Гедеона також очікували в Москві почути відповідь, чому він покинув свою кафедру, тому він 25 листопада 1684 р. відправляє листа з поясненням, а 9 грудня 1684 р. царі Іоанн V та Петро I відправляють луцькому єпископу грамоту про прийняття його під московську опіку. Паралельно з цією грамотою, з Москви відправляється посольство на чолі з греком Захарієм Софіром до Константинопольського патріарха Якова з метою отримання дозволу на поставлення митрополитів на київський стіл у Москві [1, с. 46-50]. Але Вселенський патріарх відповів відмовою [8, с. 376].

І. Самойлович і московське вище керівництво почало діяти самочинно. Гетьман мав намір просто відправити Гедеона на посвяту в Москву, але О. Українцев йому заперечив, зазначивши, що чернігівський архієпископ Лазар також претендує на очільництво Київської митрополії, а тому потрібно було надати кандидатурі Гедеона

легітимності в очах Лазаря та духовенства. Було прийнято рішення провести традиційний Київський Собор для обрання кандидата на роль митрополита [6, с. 518].

29 червня 1685 р. у Києві в кафедральному храмі Святої Софії відкрився Собор священства Київської митрополії. По факту це був Собор духовенства Київської єпархії, бо правобережні ієрархи були відсутні, навіть чернігівський архієпископ Лазар не приїхав, повідомивши гетьмана, що захворів [1, с. 66]. Єпископ Гедеон також був відсутній на Соборі. Та й гетьмана на цьому зібранні не було, від його імені виступали чотири його представники (серед них і майбутній гетьман І. Мазепа). «Законність вимагала відкласти ці вибори, чого й чекала противна сторона, але гетьманські посланці настояли на своєму. Вибори відбулися...» - писав митр. Іларіон (Огієнко) [5, с. 60]. Собор обрав єпископа Гедеона митрополитом Київським.

Після Собору до останнього була відправлена делегація, до складу якої ввійшли ігумени Феодосій Углецький та Єронім Дубина, їм було доручено оголосити результати Собору. Єпископ Гедеон одразу заявив, що має намір отримати поставлення на митрополити від московського патріарха [4, с. 458].

8 липня 1685 р. у Києві збирається нарада священства на чолі з архімандритом Києво-Печерської Лаври Варлаамом (Ясинським), де був висловлений протест єпископу Гедеону і І. Самойловичу щодо їх антиканонічних дій. Деякі дослідники цю нараду навіть ідентифікують як Собор [9, с. 103], але саме священство те зібрання Собором не називало. На нараді було наголошено, що Київська митрополія відноситься до Константинопольської патріархії, а спроби перепідпорядкування митрополії Москві приведуть до втрати її автономних прав. Також було наголошено, що відторгнення Київської митрополії від Константинополя може також несприятливо вплинути на життя тих єпархій, що залишилися на території Польщі. Перехід до юрисдикції Москви може стати приводом для посилення у Польщі уніатської пропаганди [2, с. 30]. Ці рішення від 8 липня свідчать, що духовенство Київської митрополії на Соборі 29-го червня не знали про авантюрні рішення єп. Гедеона і І. Самойловича.

20 липня 1685 р. гетьман та єпископ пишуть у Москву листа, де інформують про церковну ситуацію, яка склалася у Києві і просять знову відрядити посольство до Константинопольського патріарха, щоб той офіційно надав право поставляти митрополитів Київських у Москві, і таким чином, духовенство митрополії перестало би бойкотувати. Також гетьман просив зберегти за київським митрополитом титул «екзарха Константинопольського патріарха» [1, с. 68].

У вересні 1685 р. патріарх Іоаким надсилає листа єп. Гедеона, в якому вітає його з обранням на митрополитичу кафедру і запрошую його в Москву для посвяти. Питання про збереження привілеїв Київської митрополії у листі не піднімалось [1, с. 84-85]. Московські царі також відправили гетьману листа, де запрошували у Москву і на відміну від Іоакима, гарантували Київській митрополії збереження давніх прав і вольностей, але прохання від І. Самойловича про збереження титулу за київським митрополитом «екзарха Константинопольського патріарха» було відхилено [1, с. 93-101].

У жовтні єп. Гедеон відправився у Москву, а 8 листопада 1685 р. в Успенському соборі кремля патріарх Московський возвів єп. Гедеона у митрополита Київського. А Гедеон у свою чергу проголосив присягу на вірність московському патріарху. Варто зазначити, що це вже була друга присяга Гедеона, першу на вірність Константинопольському патріархату він склав під час єпископської хіротонії.

Після посвяти Гедеона у митрополити московські царі Іоанн і Петро та патріарх Іоаким надають Гедеону грамоти про його легітимність. Також у царській грамоті давались обіцянки дотримуватись давніх привілеїв митрополії і гарантії широкої автономії: Київська митрополія вважалася непідсудною московському патріарху, зберігалися право видання книг, виборність митрополита, гарантувались права автономії духовним школам. Проводжаючи Гедеона з Москви, московські правителі та царівна

Софія Олексіївна надали митрополиту Київському багаті дари, а також подарували дороге начиння для собору Софії Київської [6, с. 518].

Таким чином, авантюрне поставлення митрополита на Київську митрополію з Москви відбулось в обхід канонічного права і завдяки посиленню влади Московщини в Гетьманщині. Це стало можливим і завдяки абсолютно лояльній політиці гетьмана І. Самойловича до Московії та появі потрібної та зручної людини – єпископа Гедеона. Отже, антиканонічна дія відбулась, залишилось лише затвердити її у Константинопольському патріархаті заднім числом, що і відбудеться у 1686 р.

Список використаних джерел

1. Архив Юго-Западной России, издаваемый временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Часть первая. Том V. Акты, относящиеся к делу о подчинении Киевской митрополии Московскому патриархату (1620-1694). Киев, 1872. С. 46-50, 66, 68, 84-85, 93-101.
2. Бурега В. В. Присоединение Киевской митрополии к Московскому патриархату в 1686 г. *Печерський благовісник. Журнал Свято-Успенської Києво-Печерської лаври*. Київ, 2007. № 1/7. С. 26–34.
3. Лларіон (Огієнко), митр. Приєднання церкви української до московської в 1686 році. Вінніпег. 1948. 70 с.
4. Лларіон (Огієнко), митр. Українська Церква за часів Руїни. Вінніпег. 1956. 564 с.
5. Лларіон (Огієнко), митр. Українська Церква: нариси з історії Української Православної Церкви. Т. 2. Прага. 1942. 222 с.
6. Лукашова С.С. Гедеон (Святополк-Четвертинский). *Православная энциклопедия*. Том X. Москва, 2005. С. 518.
7. Мицик Ю. А. Четвертинський Гедеон. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. Київ: Наукова думка, 2013. Т. 10: Т - Я. С. 532.
8. Соловьев С. М. Сочинения. В 18 кн. Кн. VII. Т. 13-14. История России с древнейших времен. Москва, 1991. 701 с.
9. Терновский С. Исследование о подчинении Киевской митрополии Московскому патриархату. Киев, 1872. 176 с.
10. Флоря Б. Н. Сщмч. Никифор (Парасхес-Кантакузин) *Православная энциклопедия*. Том XLIX. Москва, 2018. С. 598.

Марцинюк Анастасія Вадимівна
магістрантка I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Мелещенко Тетяна Володимирівна

«Місце історичної пам'яті у сучасній освітній програмі»

Історична пам'ять є важливим фактором формування національної ідентичності та громадянської свідомості. У сучасному світі, де глобалізація та інформаційні технології змінюють культурні звичаї та традиції, збереження історичної пам'яті стає надзвичайно важливим завданням. Особливої уваги воно набирає в умовах війни, коли історична пам'ять використовується ворогом як засіб маніпуляції, пропаганди, викривлення фактів, інформаційної війни в цілому.

Саме тому, місце історичної пам'яті у сучасній освітній програмі є предметом розгляду дослідників з різних галузей знань. У цьому контексті важливо проаналізувати концептуальні засади формування інформаційно-освітнього середовища в процесі вивчення історії України на основі новітніх інформаційних технологій [1], роль і значення історичної пам'яті в формуванні громадянського світогляду та національної ідентичності [5], історичну пам'ять в контексті сучасної освіти [3], історичну пам'ять як важливий фактор виховання морально-духовної культури особистості [4], та історичну пам'ять та національну ідентичність в українській освіті [2].

Місце історичної пам'яті у сучасній освітній програмі є дуже важливим, оскільки збереження історичної пам'яті допомагає зберегти культурну спадщину нації та допомагає зрозуміти історію своєї країни у контексті світової історії.

Наразі в сучасній освітній програмі передбачені окремі курси з історії, громадянської освіти та культури. Ці предмети спрямовані на розширення знань здобувачів освіти про історію своєї країни, про значення відомих історичних подій та постатей, а також традиції та звичаї народу.

Крім того, в сучасній освітній програмі все більше уваги приділяється вивченню міжкультурної комунікації та толерантності, що допомагає учням зрозуміти та прийняти різні культури та традиції.

В майбутньому важливо передбачити додаткові курси з історії культурної спадщини та національної ідентичності, а також розширення вивчення міжкультурної комунікації та толерантності, щоб учні могли краще зрозуміти світ та стати більш відкритими людьми зі сформованими демократичними цінностями.

У статті «Концептуальні засади формування інформаційно-освітнього середовища з історії України на основі новітніх інформаційних технологій» О. Гречанюк досліджує можливості використання новітніх інформаційних технологій для формування інформаційно-освітнього середовища з історії України. Автор стверджує, що використання таких технологій, як віртуальна реальність, дозволяє краще розуміти історію та зберігати історичну пам'ять.

У зв'язку з розвитком інформаційних технологій, історична пам'ять може бути вивчена та сформована з використанням новітніх методів та інформаційних засобів [1]. У цьому випадку, історична пам'ять охопить кожного, зокрема молоде покоління, а це сприятиме формуванню відповідної національної ідентичності.

Важливо враховувати, що викладання історії та формування історичної пам'яті повинні бути об'єктивними та критичними, з урахуванням різних поглядів на історичні події [3]. Це дозволить розвинути у студентів та учнівздобувачів освіти критичне мислення та аналітичні навички, що важливо для формування об'єктивної картини розвитку суспільства та цивілізації загалом.

Історична пам'ять є важливим фактором виховання морально-духовної культури особистості [4]. Зокрема, вивчення історії дозволяє відкрити для учнів багате історичне минуле, розширити свої знання та уявлення про світ, а також виховувати в них почуття поваги до інших народів та культур. Також важливо, що історична пам'ять є фундаментом патріотизму, поваги до своєї держави та інших народів.

Отже, можна зробити висновок, що історична пам'ять має важливе місце у сучасній освітній програмі, оскільки вона є важливим фактором формування національної ідентичності, збереження культурної спадщини та виховання морально-духовної культури особистості. Спирання на історичну пам'ять у процесі навчання та виховання дозволяє розширити знання учнів про світ та виховувати в них почуття поваги до інших народів та культур.

Список використаних джерел

1. Гречанюк О. І. Концептуальні засади формування інформаційно-освітнього середовища з історії України на основі новітніх інформаційних технологій. *Освіта і суспільство*. 2017. №4. С. 34–41.
2. Карпенко В. Г. Історична пам'ять та національна ідентичність в українській освіті: питання теорії та практики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. 2016. №3. С. 157–162.
3. Михайленко Н. О. Історична пам'ять в контексті сучасної освіти. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. №80. С. 61–66.
4. Стадник Н. В. Історична пам'ять як важливий фактор виховання морально-духовної культури особистості. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія*. 2018. №289. С. 86–91.
5. Фесенко В. Г. Роль і значення історичної пам'яті в формуванні громадського світогляду та національної ідентичності. *Молодий вчений*. 2017. №11. С. 8–10.

Порохнава Дар'я Романівна
студентка II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:
доктор філософії, старший викладач
Перепелюк Ольга Максимівна

«Дошлюбне спілкування української молоді у XVIII – першій половині XIX століття»

Звичаї дошлюбного спілкування українців, у яких зберігалися залишки архаїчних традицій, забезпечували діяльність цілої системи ритуалізованих та етикетних кодів поведінки, що створювали сприятливі умови для залицянь та вільного вибору партнера.

Актуальність теми полягає в тому, що дослідження дошлюбного спілкування української молоді дозволяє краще зрозуміти нашу історію та традиції. Мета дослідження – висвітлити звичаї дошлюбного спілкування українців у зазначений період.

Дошлюбне спілкування у XVIII – першій половині XIX століття передбачало певні норми залицяння та сватання, які ґрунтувалися на патріархальних засадах. Молодь взаємодіяла переважно в межах свого села, а в містах – у межах вулиці чи навіть свого «кутка». Досягши відповідного віку (а саме 14–18 років), українська молодь проходила певну соціалізацію, формуючи дівочі та парубочі громади. Хлопці та дівчата зустрічалися на ігрищах, толоках, вечорницях, ярмарках, вулицях, де могли розмовляти, розважатися, співати, танцювати, водити хороводи чи грати в ігри.

Найпопулярнішою формою взаємодії молоді були вечорниці. Однією з найголовніших функцій вечорниць було створення сприятливих умов саме для вибору шлюбного партнера. Відомо, що на вечорниці дівчата приносили так звану роботу: пряли, вишивали, плели; праця чередувалась з розвагами – танцями, піснями, іграми, жартами, тощо.

На деяких вечорницях була передбачена спільна ночівля дівчат з парубками у одному приміщенні. Тому виникає питання про ступінь сексуальної свободи на вечорницях. У працях дослідниці Олени Терещинко знаходимо досить протилежні судження щодо їх моральності: близько 45,6% дівчат, які ходили на вечорниці втрачали цноту до шлюбу. Тому не дивно, що вечорниці досить часто вважали місцем розпусти [6].

У працях дослідниці Ірини Ігнатенко навпаки подається абсолютно протилежна інформація про моральність вечорниць: «случай порушення девичьей чести на вечерницах

бывають рідко», «товариство лягає на імпровізовану солом'яну постіль, постіль спільну і серед сміху та жартів засинає невинним дитячим сном, а коли трапляються винятки, то це буває дуже рідко». Деякі дівчата взагалі говорили, що на ніч не залишались, а тільки гуляли та спілкувались: «Колись так гуляли, ми кожен по-сільському ходили десь в якійсь хаті збиралась молодь – хлопці, дівчата. Вони там собі гуляли, дівчата вишивали, хлопці собі сиділи, а спати не лишались. Це було соромно. Вважали що дівчина має заміж виходити чесною дівчиною, чесною!» [1, 2].

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що хоча інтимні стосунки і мали місце на вечорницях, однак і парубок, і дівчина намагалися бути обережними, бо якщо втрату цноти, ще можна було якось приховати, то народити до шлюбу в українському селі вважалося великою ганьбою для дівчини та її родини.

В Українських селах на території Волині ще з початку XVI ст. побутував цікавий звичай: прив'язувати «молодим, нежонатим» парубкам до ноги або руки поліно. Такий характер у Білорусії і Малоросії носить звичай колодки. Елементи оглавлення не знайдені. Це загорнуте в полотно поліно, чи палка. Баби в прощальну неділю прив'язують колодку дівчатам і парубкам до ніг, наче за кару, що не одружились у м'ясниці (взимку)» [4].

У Славутському районі Хмельницької області можна почути вислів «напивати» або «запивати колодку». Дослідники звертали увагу на ту обставину, що хлопець «напивав колодку» до дівчини, яка йому подобалась, або з якою він зустрічався [3].

Одним із найцікавіших елементів дошлюбного спілкування у весняному циклі народного календаря є великодній звичай «віддавати колодку», який безпосередньо пов'язаний з масничною обрядовістю. Суть цього звичаю у тому, що дівчата, яких вгощали хлопці («напивали до них колодку» під час святкування Масниці) обдаровували їх у відповідь на Великдень. Інакше кажучи, на Великдень (точніше, на другий день Великодніх свят) дівчина символічно повертала «колодку» своєму хлопцеві, ніби віддячуючи йому за вгощання на Масницю [5].

Відомі також на Одещині форми дошлюбного спілкування, що проводилися під час Троїцьких свят. Свято Трійці в зазначеному регіоні мало свої, характерні особливості. Так, в Південній Бессарабії на Трійцю хлопці прокладали з «зеленого сіна» доріжку між хатами хлопця і дівчини, які або подобалися одне одному, або вже зустрічалися.

За народною традицією, хлопці могли збиратись у ватаги, ходити на вечорниці від кутка до кутка, від села до села й приглядали собі серед дівчат майбутню дружину. Тож у хлопців було більше можливостей здійснити раніше і вдаліше (з огляду на кількісний вибір) шлюбну стратегію. У дівчат такої можливості не було, вони мали пасивно очікувати парубочої уваги.

Аби максимально привернути увагу потенційних женихів і не «лишитись в дівках», дівчата пускали в хід всі можливі й неможливі засоби: намагались мати гарний вигляд, показувати вправність у співах і танцях, майстерність у вишиванні та прядінні. Останнє мало довести, що в майбутньому дівчина буде вправною господинею. Саме тому і брали вишивання на вечорниці – аби посилити свої шанси на реалізацію шлюбної стратегії, а не для трудового виховання, як трактували це радянські етнографи [1].

Отже, тема дошлюбного спілкування, як соціалізації молоді, є важливим аспектом народного побуту та життя українців. Більшість згаданих звичаїв та традицій проіснували майже до другої половини XX ст., а деякі побутують і досі. Довгий час через радянську цензуру, тема дошлюбного спілкування української молоді була табуована і не досліджувалась. Проте зараз знову набуває популярності на хвилі дослідження української культури та з підняттям питання про статеве виховання молоді.

Список використаних джерел

1. Ігнатенко І. В. Жіноче тіло в традиційній культурі українців. Київ: Дуліби, 2013. 228 с.

2. Ігнатенко І. В. Чоловіче тіло в традиційній культурі українців. Харків: КСД, 2016. 224 с.
3. Камінський В. А. [Парубоцькі громади на Поділлі, як звичаєво-правний інститут](#). Праці Комісії для вивчення звичаєвого права України. 1928. Вип. 2. С. 89–106.
4. Килимник С. Колодка-колодій. Ч.6, Вінніпег-Канада-Торонто, 1962.
5. Пуківський Ю. Традиції дошлюбного спілкування молоді у Волинян. *Народознавчі зошити*. 2011. №3 (99). С. 1–8.
6. Терещенко О. В. До питання про дошлюбні сексуальні відносини в середовищі української та російської сільської молоді (перша половина XIX ст.). *Сіверянський літопис*. 2009. №2–3, С. 106–111.

Бессараб Наталія Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Телегуз Ірина Олександрівна

«Початок творчої діяльності Л. Курбаса і філософські погляди митця»

Важко переоцінити діяльність видатного митця Леся Курбаса у становленні українського модерного театру на початку XX ст. Цей видатний режисер у свій час зміг змінити уявлення про сучасний театр не тільки в Україні, а й закордоном. Він розпочав свій життєвий шлях з Віденського університету, де вивчав філософію, праці видатних митців і режисерів. Саме з цього часу розпочалася творча діяльність молодого митця. Тому повернувшись в Україну, разом з своїми однодумцями розпочали творчі пошуки.

Перші спроби молодого Курбаса реалізувати себе у творчості почалися з колективу «Сокіл». Спочатку Лесь намагався спробувати себе у ролі актора, за час існування гуртка зумів зіграти безліч ролей і зарекомендувати себе. Паралельно працює у ролі режисера і однією з перших ролей поставлена Курбасом «Євреїв» Євгена Чирікова [4, с.16]. Отримавши схвальні відгуки від театральних діячів Лесь неодноразово ставив нові постановки. На початку 1915 р. він переїхав до Тернополя, де під своїм керівництвом сформував гурток з молодих акторів і режисерів. За час існування колективу поставили безліч визначних ролей, одні з яких: «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, а також виконувалися народні пісні Лисенка, Вербицького [1, с. 4]. Перебуваючи у творчій атмосфері і постійних пошуках вдавалося не тільки формувати філософське бачення молодого режисера, а й розвивати нові театральні форми. Пізніше завдяки цьому Курбас зміг визначити ключові тези у своїй роботі. Важливим значенням було філософське сприйняття режисером театру, надаючи йому духовного значення [2, с. 93]. Як зазнавав Курбас: « Почуття» – це вічність, саме завдяки цьому ми відчуваємо і живемо, надаючи особливості кожному дійству, а не безпосереднє ставлення до подій. Робота з акторами також була важливою частиною творчості митця, Курбас намагався розкрити власне «Я» кожного актора, проживати і відчувати, через власні переживання, таким було основне завдання режисера. Театр – непряме відображення дійсності, тобто головне завдання актора, на думку Курбаса, надати особливого сенсу простим речам [3, с. 106].

Саме завдяки своїм пошукам і роботі режисера над собою Курбасу вдалося створити театр нового типу. «Молодий театр» – це було місце постійних пошуків. Навіть попри схвальні відгуки критиків Лесь ніколи не припиняв роботу над собою і завжди намагався розширювати свій кригоріз, творчу діяльність, пошуків нових форм і тенденцій. Можливо саме тому «Молодий театр» здійснив вагомий внесок у театральне життя

України. За часів діяльності театру було поставлено безліч визначних праць, які здійснили вагомий внесок у розвиток театру. Протягом тривалого часу молодий режисер гастролював по всій Україні де презентував свої творчі постанови [4, с. 30].

Отже, діяльність молодого режисера зайняла вагоме місце у театральному житті України. Постійні пошуки, навчання, саморозвиток допомогло Лесь Курбасу відтворити новий вид театру. Створюючи власне неповторне бачення, Курбас зміг попрацювати з багатьма акторами. Філософські погляди молодого режисера багато в чому співпадали з світоглядом визначних особистостей, які вважали, що найголовнішим завданням є розкриття свого внутрішнього потенціалу. Навчити себе бачити цей світ по іншому і розкрити його у простих буденних речах, було одним з основних завдань у роботі режисера. Мистецтво відіграло важливу роль у житті Лесь Курбаса, тому завдяки цьому він зміг досягнути успіху у своїй справі.

Список використаних джерел

1. Лаврінченко Ю. Лесь Курбас. URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/87/44/> (дата звернення: 27.03.2023.).
2. Миленка Г. Ідеї «Філософії мистецтва» Ф. Шеллінга в системі художніх поглядів Леся Курбаса. URL: ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10536/Milenska_Ideyi_filosofiyi_mystetstva.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 27.03.2023.).
3. Ревуцький В. В орбіті світового театру: Монографія. Київ, 1995. 243 с.
4. Симоненко В. Лесь Курбас у театральній діяльності в оцінках сучасників. Київ, 1989. 1030 с.

*П'ятниця Анастасія Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Дробот Іван Іванович*

«Українська революція 1917-1921рр. та повсякденне життя місцевого населення в мемуарах тогочасних державних, військових, громадських діячів»

Висвітлення важливих і значущих історичних подій у спогадах їхніх учасників і сучасників характерне для всіх епох та народів. Серед масштабних і значущих подій у житті України важливе місце посідає Українська національно-демократична революція 1917-1921 років, котра і досі викликає у науковому світі чимало суперечок про перебіг тих чи інших подій, сюжетів з політичного життя, державотворчих процесів та свідчень щодо постатей окремих діячів тощо.

Темі революції присвячено потужний пласт наукових розвідок, у яких висвітлюються різні її аспекти, однак у фокусі існуючих досліджень і досі чимало епізодів викликають у науковців певну неоднозначність і низку суперечностей. Варто зазначити, що мемуари провідних українських військових діячів становлять окрему важливу групу. У статті «В огні й бурі» (1918) М. Грушевський писав: «Наша українська революція, на жаль, не розвивалась самостійно, вона весь час мусила сорозміряти свій марш з конвульсивними рухами і киданнями революції російської, хаотичної й страшної. Російська революція потягнула нас через кров, через руїну, через огонь»

Щодо діяльності Центральної Ради, то про неї писав у своїх спогадах її незмінний голова М. Грушевський [1], котрі стали надзвичайно важливими для розуміння концептуальних засад Української революції. Про цю добу мемуарів створено не надто

багато, а роль Грушевського в тій добі – центральна. Тим-то його мемуари дослідники оцінили дуже високо.

Спогади Юрка Тютюнника [4] мають визначальне значення і цінність для вивчення періоду зародження та становлення Вільного Козацтва на Звенигородщині, адже він був безпосереднім учасником подій 1917 р., які під назвою «Революційна стихія» уперше були опубліковані в 1923 р. у «Літературно-науковому віснику».

О. Лотоцький, відомий діяч, урядовець і дипломат, залишив розлогі спогади «Сторінки минулого», що охоплюють значний часовий діапазон з кінця ХІХ до 1920-х рр. [3]. У них втор подає цікаві відомості про діяльність урядів УНР, гетьманату, боротьбу за автокефалію української церкви, початки української дипломатії та інше.

Отже, українська мемуаристика періоду національно-визвольної боротьби 1917-1921 рр. продемонструвала неабиякий інтерес діячів різних соціальних прошарків, представників різних політичних рухів, військової інтелігенції до написання спогадів.

Список використаних джерел

1. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. К.: Знання, 1991. 240 с.
2. Дашкевич Я. Майстерня історика: Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Львів: Піраміда, 2011. 792 с.
3. Лотоцький О. Сторінки минулого. Варшава: Український науковий ін-т, 1939. Ч. 4: В Царгороді. 178 с.
4. Тютюнник Ю. Зимовий похід. 1919-1920 рр. Нью-Йорк: Говерла, 1966. 99с.

*Ганенко Артем Артемович
аспірант II курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Іщенко Жанна Миколаївна*

«Постать Міхала Сокольніцького в трактуванні сучасної української історіографії»

У сучасній українській історіографії деякі аспекти учасника польського патріотичного руху кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст. і генерала наполеонівської армії – М. Сокольніцького стали предметом дослідження для сучасних вітчизняних вчених, як: В. Ададунова [1, 2, 3, 4], О. Захарчука [5, 6, 7, 8], Ж. Іщенко [9, 10, 14], С. Потрашкова [11, 12] та Д. Хоміча [13].

Сучасний український історик В. Ададунов в статі «Діяльність генерала Сокольніцького як «перекладача, відповідального за спеціальну службу за його величності» імператору Наполеону І (Литва і Білорусь, червень – серпень 1812 р.)» досліджував діяльність генерала в якості перекладача на службі Наполеона І в період російської кампанії 1812 р. на основі аналізу маловідомих рапортів польського генерала з Національного архіву Франції, де розкриваються основні методи ведення військової розвідки [1, с. 141-153]. У статі «Меморандуми польських авторів початку ХІХ ст. як джерело уявлень уряду» автор здійснив аналіз меморандумів М. Сокольніцького, в яких було висвітлено географічне положення, клімат, природні ресурси, зайнятість місцевого населення, історія їх краю, політичне становище Південно - Західному регіоні Російської імперії – етнічних українських земель. Особлива увага приділялась українському козацтву. Важливо, що ці меморандуми були замовлені французьким урядом [2, с. 156]. В. Ададунов робить висновок, що серед усіх проектів подальшої політичної реорганізації

земель, звільнених від російського панування проект генерала М. Сокольніцького був найвиваженишим. [3, с. 359; 4, с. 359].

О. Захарчук аналізує проекти М. Сокольніцького щодо етнічних українських земель, які планувалося «визволити» у майбутньому [6, с. 192-205]. У статті «Відносини між Росією та Францією напередодні та під час війни 1812 р. в інтерпретації української історіографії кінця XIX – початку XX ст.», посилаючись на меморандум М. Сокольніцького, автор аналізує план здійснення широкомасштабної диверсії для оволодіння Києвом [5, с. 195]. Критикуючи працю І. Борщака «Наполеон і Україна» О. Захарчук дійшов висновку, що через неточний переклад з французької поширилась недостовірна інформація про плани Наполеона щодо України [7, с. 173].

Важливість «Есе» М. Сокольніцького для розуміння ролі етнічних українських земель для Європи початку XIX ст. було проаналізовано Ж. Іщенко [14, с. 183-187]. Аналіз заключень автора щодо можливості франко-російського союзу та доречності адміністративно-територіального поділу на теренах південно-західного регіону Російської імперії показує, що, незважаючи на профранцузький і пропольський характер есе, М. Сокольніцьким відображено тогочасні історичні реалії й роль українських етнічних земель для економічного розвитку Європи напочатку XIX ст. [10, с. 9].

С. Потрашков переконує, що «розрахункам та очікуванням М. Сокольніцького, так само як і тривогам багатьох військових і цивільних чинів у Росії, не судилося збутися. Польське населення південно-західних та південних околиць залишалося в масі своєї лояльними до імперії» [11, с. 244]. Крім того, автор звертає увагу на свідоме замовчування М. Сокольніцьким багатівікового антагонізму між польськими поміщиками та українськими селянами і козаками, генерал згадує про це лише побіжно [12, с. 43].

Д. Хоміч, розкриваючи плани польського генерала щодо українських земель, наголошує на впевненості генерала М. Сокольніцького в успішній реалізації походу на Поділля, Волинь, та правобережну Наддніпрянщину, за сприяння місцевого населення [13, с. 23].

Таким чином, незважаючи на те, що діяльність М. Сокольніцького стала предметом дослідження окремих сучасних українських істориків, залишаються лакуни не лише в діяльності польського генерала, але й аспекти, що вплинули на його світогляд та сприйняття європейських історичних реалій XVIII – поч. XIX ст.

Список використаних джерел

1. Ададуров В. Деятельность генерала Соколицкого в качестве «переводчика, отвечающего за специальную службу при его величестве» императоре Наполеону I (Литва и Беларусь, июнь – август 1812 г.). *Российские и славянские исследования*: науч. сб. № 11. Минск: БГУ, 2016. С. 135–141.
2. Ададуров В. В. Меморандуми польських авторів початку XIX ст. як джерело уявлень уряду Наполеона Бонапарта про південно-західні країни Російської імперії *Укр. іст. журн.*, 2008. № 2. С. 154–171.
3. Ададуров В. В. Проекти французького командування стосовно південно-західних земель Російської імперії під час підготовчого та наступального етапів воєнної кампанії 1812 р. *Вісник Львівського університету*. Серія «Історія», 2010. № 45. С. 127–167.
4. Ададуров В. В. Юго-западные окраины Российской империи в иерархии приоритетов восточной европейской политики Наполеона (Историографический аспект) *Эпоха 1812 года. Исследования. Источники. Историография*: сб. материалов. Труды ГИМ. М., 2010. № 183. С. 359 – 398.
5. Захарчук О.Н. Отношения между Россией и Францией накануне и во время войны 1812 г. в интерпретации украинской историографии конца XIX — начала XX в. *Российские и славянские исследования*. Сборник научных трудов. Минск БГУ, 2016. № XI. С. 193-202.

6. Захарчук О. Н. Прожекты польского генерала Михала Сокольниковского и Отечественная война 1812 г. *Отечественная война 1812 г. и российская провинция в событиях, человеческих судьбах и музейных коллекциях*. Малоярославец : Малояросл. воен. ист. музей, 2009. № XVII. С. 192 – 205.

7. Захарчук О. М. Сучасна українська історіографія про ставлення Наполеона I до південно-західних окраїн Російської імперії. *ВІЖ*. 2014. № 1. С. 169 – 187.

8. Захарчук О. М. Українська тема в записках польського генерала Міхала Сокольниковського. *Україна дипломатична*. Вип 7. Київ: Генеральна дирекція Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв, 2006. С. 377-385.

9. Іщенко Ж. М. Українське питання в політиці французького уряду напередодні Вітчизняної війни 1812 року. *Актуальні проблеми вітчизняної історії*. К., 2009. С. 47-49.

10. Іщенко Ж. М. Франко-російське протистояння в Центральній та Південно-Східній Європі (кінець XVIII - початок XIX ст.) : автореферат дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Дипломат. акад. України при М-ві закордон. справ України. Київ, 2014. 20 с.

11. Потрашков С. В. Нашествие Наполеона и польское население юго-западной окраины Российской империи. *Отечественная война 1812 г.: Источники: Памятники: Проблемы*: Мат. XVII Междунар. науч. конф., Можайск, 2012. С.243–244.

12. Потрашков С. В. Тревожное время: юго-западные и южные окраины Российской империи накануне и в начальный период наполеоновского нашествия. *Отечественная война 1812 года: Источники. Памятники. Проблемы: материалы XV Междунар. науч. конф., 9–11 сент. 2008 г. М-во культуры РФ, Гос. Бородин. воен.-ист. музей-заповедник*. Можайск, 2009. С. 41–53.

13. Хоміч Д. Волинська губернія в оперативних концепціях французького Генерального штабу напередодні війни 1812 р. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Серія: історичні науки. Луцьк 2013. № 21 (269). С.22-26.

14. Ishchenko Z.M. Sokolnicki's essay in the context of European realities of the XVIII-early XIX: the possibility of the Franko-Russian strategic partnership. *Вісник аграрної історії* № 6–7. К., 2013. С. 183–189.

*Грабінський Володимир Олексійович
аспірант II курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Даниленко Віктор Михайлович*

«Ідеологія формування військово-промислового комплексу провідних держав світу в умовах загострення міжнародних відносин у другій половині XX століття»

Актуальність дослідження впливає з зовнішньополітичної ситуації, що склалася навколо територіальної цілісності України, проти якої було здійснено акт агресії з боку російської федерації, внаслідок чого в країні триває війна. Наявність потужного ВПК може суттєво вплинути на хід протистояння та зміцнити обороноздатність держави. Адже саме завдяки розвиненому військово-промислому комплексу країна може забезпечити потреби оборонних структур та виробляти достатню кількість сучасної зброї та оснащення. Дослідивши ідеологію і механізми формування ВПК провідних країн світу, ми зможемо розробити чітку стратегію модернізації та розвитку військово-промислового комплексу України.

Враховуючи специфіку зазначеного періоду, основний фокус нашого дослідження ми зосередимо на ідеології формування військово-промислових комплексів США та СРСР. Проблему формування військово-промислового комплексу США висвітлює С. Мельман у своїй праці «Pentagon Capitalism. The Political Economy of War» [1]. Особливості теоретичного обґрунтування та створення військово-промислового комплексу розкриває С. Розен у праці «Testing the Theory of the Military-Industrial Complex» [2]. Відомості про формування ВПК СРСР ми знаходимо у працях Л. Самуельсона «Красный колосс: становление военно-промышленного комплекса СССР 1921-1941» [3], Н. Симонова «Военно-промышленный комплекс СССР в 1920–1950-е годы: Темпы экономического роста, структура, организация производства и управление» [4]. Серед українських науковців проблему функціонування ВПК було розглянуто у статті О. Сальнікова «Тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу провідних країн світу» [5].

Метою дослідження є висвітлити ідеологію формування військово-промислового комплексу провідних держав світу в умовах загострення міжнародних відносин у другій половині ХХ ст.

Після завершення Другої світової війни міжнародні відносини продовжували розвиватися в руслі протистояння двох ідеологій. В умовах розгортання холодної війни, керівники держав відмовилися від відкритих протистоянь, а зосередилися на нарощенні військової потужності.

Природно, що першочерговим завданням у стратегічних планах країн стало створення та розвиток військово-промислового комплексу (ВПК), адже здатність виробляти озброєння та військову техніку в достатній кількості і на належному рівні є вагомим показником могутності та дозволяє державі впевнено конкурувати на міжнародній арені.

Вперше термін ВПК використав Дуайт Ейзенхауер у прощальному виступі 1961 року, де наголосив, що необхідно бути обережними у питаннях розвитку військово-промислового комплексу, щоб не втратити контроль над цією структурою, що в майбутньому призвело б до кризових явищ [6].

Варто зазначити, що незважаючи на подібність завдань, які покладалися на військово-промисловий комплекс, кожна держава обрала свій шлях його створення.

Однією з характерних рис американської моделі формування ВПК є контроль з боку громадськості. Провідне місце в структурі управління ВПК займав Конгрес та Президент. Саме вони здійснювали функції «громадського контролю» над військовими через міністра оборони (кандидат на цю посаду мав бути цивільною особою, або повинно було пройти не менше 10 років з моменту його звільнення з збройних сил) та Міністерства оборони. Певна роль у регулюванні американського ВПК відводилася ринковим принципам. Для фінансування військово-промислового комплексу залучалися й інвестиції з приватних компаній [2]. Ідеологія демократичного управління та певної системи контролю з боку громадськості, а також співпраця з цивільними агентствами дозволила ВПК США ефективно модернізуватися та в подальшому безболісно переорієнтуватися на цивільні потреби.

Відповідно до викликів часу, розробка озброєння мала відбуватися з дотриманням секретності. Для вирішення цього питання в СРСР почали створюватися численні закриті територіальні об'єднання з спеціальними умовами праці та дотриманням режиму безпеки і збереження державної таємниці.

Особливістю радянської політичної системи була керівна роль правлячої Комуністичної партії і її лідерів у всіх сферах життя країни. Ця домінуюча роль була виражена найяскравіше в військових і військово-промислових питаннях, які стали предметом особливо суворого контролю з боку політичного керівництва. Відповідно, характерною рисою військово-промислового комплексу СРСР була система жорсткого

централізованого управління в якій головним плануючим органом виступав оборонний відділ Державного комітету планування народного господарства [4].

Формування військово-промислового комплексу в умовах холодної війни стало звичним явищем у стратегічних планах провідних держав світу. Завдання, що стояли перед ВПК багато в чому збігалися (модернізація та розробка нових зразків зброї, підтримка обороноздатності країни, масове виробництво продукції на задоволення потреб збройних сил), але шляхи створення систем військово-промислових комплексів були обрані діаметрально протилежні. Ідеологія формування військово-промислового комплексу була продиктована викликами часу, але при цьому політики держав виходили з менталітету суспільства, для забезпечення максимально ефективного функціонування ВПК і належного сприйняття його серед громадян власної держави.

Список використаних джерел

1. Melman S. Pentagon Capitalism. The Political Economy of War. New York, 1970.
2. Rosen S. Testing the Theory of the Military-Industrial Complex. Lexington, 1973.
3. Самуэльсон Л. Красный колосс: становление военно-промышленного комплекса СССР 1921-1941. Москва, 2001.
4. Симонов Н. Военно-промышленный комплекс СССР в 1920-1950-е годы: темпы экономического роста, структура, организация производства и управление. Москва, 1996.
5. Сальніков О. Тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу провідних країн світу [Електронний ресурс] 2014. Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/lbeh>.
6. Амброз С. Эйзенхауэр. Солдат и президент. Москва, 1993.

*Могильник Яна Олексіївна
магістрантка I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Шевченко Олег Тарасович*

«Життя та діяльність Марії Склодовської-Кюрі»

Марія Склодовська народилася 7 листопада 1867 року в Варшаві. Польща тоді не існувала як самостійна держава. Після трьох поділів, Польща була частиною Російської імперії під владою царської династії Романових, яка володіла політичною та економічною владою в країні. Марія була наймолодшою з п'яти дітей у сім'ї вчителів. Її батько Владислав Склодовський був вчителем фізики, а мати Броніслава Богуська – вчителька музики. Батьки Марії теж були революціонерами. Вони вважали, що Польща може стати вільною лише через розвиток розуму, науки і через велику інтелектуальну працю.

У сім'ї Склодовських велику увагу звернули навчанню дітей. Владислав Склодовський використовував ігрову форму для педагогічної діяльності, виховуючи своїх нащадків у науці, математиці, літературі та поезії. Марія як найменша дитина в сім'ї навчилася швидко читати (у чотирирічному віці), і пішла до школи на два роки молодшою за однолітків. В 16 років Марія закінчує школу з золотою медаллю і хоче далі продовжувати навчання, але на той час в Польщі жінці було складно отримати вищу освіту. Тому Марія зі своєю сестрою Бронею домовилися допомагати одна одній, працюючи гувернантками, щоб отримати освіту [2, с. 32]. Марія влаштувалася на роботу на великій відстані від своєї оселі в село Щуки до сім'ї Зоравських, гувернанткою (там вона пропрацювала 3 роки). Крім своїх прямих обов'язків (опіки над доньками пана Зоравського) вона запропонувала своїм роботодавцям давати приватні уроки польською

мовою місцевим селянським дітям, які не ходили до школи. Не забувала Марія за свою мрію вчитися в університеті, тому у вільний від роботи час дівчина продовжує поглиблювати знання з фізики та математики [1, с. 71].

Одного дня в 1891 р. Марія виконала своє заповітне бажання. До неї подзвонила сестра Броня і запросила її до Парижу. У жовтні того ж року дівчина приїжджає до міста і вступає до Сорбонни (Паризького університету) на факультет природничих наук, де вивчає математику, хімію та фізику. У 1893 р. вона закінчує університет з відзнакою. Студентські роки Марії були нелегкими, але дівчина не здавалася і показала свої здібності, завзятість та любов до науки за що й отримує два дипломи з фізики та математики.

У 1894 році Марія зустрічає П'єра Кюрі (свого майбутнього чоловіка) На момент зустрічі чоловіку було 35 років. «П'єр присвятив життя своїй науковій мрії: йому потрібна була подруга, яка могла б жити цією мрією разом із ним. Залицання тривало понад рік, тому що Марії довелося вибирати між П'єром і поверненням до Польщі. Все таки Марія зробила свій вибір й вийшла заміж за П'єра 26 липня 1895 року.

1895 – 1898 роки були знаменними для науки. Спочатку Вільгельм Рентген вразив науковий світ своїм відкриттям рентгенівського випромінювання, і так 8 листопада 1895 року народилася «атомна ера». Усі в науковому світі поспішали з ідеями до більш глибокого розуміння і застосування рентгенівських променів. Одним із таких учених був француз Анрі Беккерель. Його ідея стосувалася солей урану. Беккерель вважав, що під впливом сонячного світла кристали солі урану можуть створювати експозицію на фотопластинці та випромінювати рентгенівські промені. У свою чергу, Марія Кюрі хотіла пояснити світу це явище, і відкрити нові радіоактивні елементи, тому й вирішила прийняти цю ідею як основу для своєї докторської дисертації [4, с. 16].

Тим часом у Марі та П'єра у вересні 1897 року народжується перша донька Ірен, яка в майбутньому піде кроками своїх батьків і стане науковицею.

У 1898 р. Марія Кюрі припускає, що мінерали, що містять уран та торій, також містять нові радіоактивні елементи. Напружена спільна робота подружжя Кюрі призводить до блискучих результатів: у липні було відкрито новий елемент – полоній, а в грудні ще один – радій.

Наступні два роки П'єр та Марія Кюрі продовжують досліджувати явище радіоактивності. Вони встановили, що радій випускає три види променів: альфа-, бета- та гамма-промені. Подружжю надходить пропозиція Женевського університету працювати там, але вони відмовляються від неї.

У 1900 – 1906 роках Марія та П'єр зуміли виділити чисті солі радю та відкрити фізіологічний вплив радю на організм. Почалося промислове виробництво радю. Марія Кюрі пише низку праць з радіоактивності та в 1903 р. захищає докторську дисертацію. Радій стає предметом дослідження вчених у всьому світі. Того ж року в листопаді британське Королівське наукове товариство нагороджує подружжя Кюрі медаллю Хемфрі Деві, що високо цінується в ученому світі.

10 грудня 1903 року. Шведська Академія наук публікує повідомлення про присудження Нобелівської премії з фізики Анрі Беккерелю та подружжю Кюрі – за відкриття радіоактивності [5, с. 188].

6 грудня 1904 року в мадам Кюрі народжується друга донька Єва, яка в майбутньому стане журналісткою та почне писати книги про свою відому матір.

19 квітня 1906 року загинув П'єр Кюрі. Марію Кюрі запрошують на посаду професора факультету природничих наук Сорбонни (замість її чоловіка, який там викладав). Вперше в історії французької вищої школи жінка отримала професорську кафедру. Марія була також завідувачою лабораторії та науковим співробітником: вона взяла на себе керівництво лабораторією П'єра. Проект Інституту радю народився в результаті об'єднання керівників університетів, який передбачав, що радіоактивність

знайде застосування у біології та медицині. У 1911 р. Марії Кюрі присуджується Нобелівська премія в галузі хімії та починається будівництво – Інституту радію [3, с. 59].

За роки війни 1914 – 1918 рр. Марія Кюрі створює 220 стаціонарних та пересувних рентгенівських установок. Разом із старшою донькою Ірен вирушає на поля битв. Це стало початком застосування радону (еманації радію) у медичних цілях.

У 1919 – 1934 роках продовжуються дослідження в Інституті радію. Поїздки на конгреси та особисті прийоми. Громадська діяльність. Створення Інституту радію у Варшаві. 4 липня 1934 року. Марія Склодовська-Кюрі вмирає.

Отже, Марія Склодовська-Кюрі була видатною науковицею – експериментаторкою фізиком та хіміком, стала першою жінкою яка отримала дві Нобелівські премії, а також першою жінкою – професором у Сорбонні. Стала символом для багатьох жінок у науці, боротьбі за рівні права жінок і чоловіків.

Список використаних джерел

1. Curie E. Madame Curie: A Biography by Eve Curie. New York: Garden City Publishing Co, 1937.
2. Curie M. Marie Curie, Radioactive Substances. New York: Philosophical Library, 1961.
3. Ham D. Marie Sklodowska Curie: The Woman Who Opened The Nuclear Age. *Chemical Heritage Magazine*. 1997. P. 30 – 68.
4. Joshi K. Marie Sklodowska Curie. New Delhi: Auroville Press, 2010. 110 p.
5. Quinn S. Marie Curie: A Life. New York: Simon & Schuster, 1995. 509 p.

*Біленький Ярослав Сергійович
магістр I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Шевченко Олег Тарасович*

«Порівняння військової організації французького та англійського королівств у першій половині XIV ст.»

До середини XIV ст. феодальна система, на основі якої формувалися армії, переживала серйозну кризу. І в Англії і у Франції швидке збільшення кількості дворянських сімей призвело до того, що сам авторитет благородного стану почав падати, а пов'язані з цим статусом військові обов'язки перестали належним чином виконуватися [1, с. 6].

Зниження статусу феодальних лицарів, що билися заради честі і васальної присяги, компенсувалося за рахунок зростання впливу професійних солдатів, які воювали за гроші [3, с. 13]. До 1340 року і англійський король Едуард III, і французький король Філіп VI мали в своєму розпорядженні необхідні ресурси, які дозволяли їм утримувати свої армії під час кампаній [1, с. 6]. Англійська система була організована краще, ніж французька і охоплювала значну частину сфер життя [2, с. 199].

Найкращі англійські війська склалися з важкоозброєних воїнів, які вміли вести бій як у кінному, так і в пішому строю. Незалежно від того, як вони діяли – як кіннота або піхота – ці війська поділялися на три частини (авангард, центр, ар'єргард), кожна з яких очолював командувач, який був представником вищої аристократії [1, с. 6]. Кожен загін важкоозброєних воїнів підтримувала велика кількість допоміжних піхотинців – лучників та списоносців [2, с. 199].

Стандартний англійський стрій мало змінився протягом XIV-XV ст. Першу лінію становили лучники з довгими луками та списоносці, які займали позиції за лінією протикавалерійських перешкод, таких як рови та вкопані у землю дерев'яні кілки. Позаду них розташовувалися лицарі, які під час оборони зазвичай спішувалися і сідали на коней, яких їм підводили з табору, тільки коли збиралися йти в контрнаступ [1, с. 7].

Тактика, що використовувалася англійцями, не була оригінальною, але при цьому рівень їх командирів виявився набагато вищим ніж у французів. Основна перевага англійців перед французами полягала в тому, що вони могли здійснювати об'єднані операції, під час яких важкоозброєні воїни (піші чи кінні) діяли спільно з допоміжною піхотою та лучниками. Подібна тісна взаємодія між загонами, що склалися з людей різних соціальних станів, лише кількома десятиліттями раніше уявлялася зовсім неймовірною для Англії [2, с. 199].

Під час своїх кампаній проти англійців Філіпа VI почав застосовувати нову форму феодалного набору воїнів, яка почала включати елементи професійної армії. Дворяни, як і раніше, скликалися на королівську службу, але тепер вони отримували плату за кожен день перебування в поході. Враховуючи, що французьке дворянство було чисельним, французький король ніколи не відчував дефіциту у воїнах [2, с. 200].

Хоча новий метод комплектування армії давав хороший ефект, він виявився дуже дорогим. Ця обставина стала великою проблемою для Філіпа VI, оскільки він не мав централізованої і добре розвинутої інфраструктури для збору податків [1, с. 8]. Інша проблема полягала в тому, що існуюча система не передбачала формування добре навченої та дисциплінованої «неблагородної» піхоти, яку можна було б порівняти з англійськими лучниками. Найбільше, на що могли розраховувати французи, були міські ополчення, які закликали до зброї під час криз [3, с. 77].

У XIV столітті улюбленою тактикою французьких воєначальників було знищення ворога однією потужною атакою кінних важкоозброєних лицарів. Філіп VI не зробив практично нічого, щоб змінити цю тактику, проте він все ж таки змушував своїх воєначальників створювати резерви кінноти, щоб використовувати прориви в позиціях противника, створені під час першої атаки. Піхотні частини зазвичай не використовувалися активно у французьких наступальних операціях, і французькі воєначальники мали небагато досвіду у застосуванні їх у бою [1, с. 9].

Найважливішим типом французької піхоти були найманці-арбалетники. Вони були добре навчені і чудово озброєні. Зброя, яку використовували ці професіонали, була набагато складнішою і технологічнішою ніж англійські довгі луки і мала набагато більшу пробивну здатність [3, с. 10]. Основним недоліком арбалета було те, що для його перезарядження було потрібно багато часу. Навіть найкращий арбалетник міг зробити не більше 3-4 пострілів за хвилину [1, с. 9].

Отже, з усього зазначеного ми можемо побачити основну відмінність між англійським та французьким військом, а саме – взаємодію об'єднаних сил спішеної англійської знаті та піхоти, які діяли як одне ціле під єдиним командуванням, на відмінну від французького війська, де не було такої чіткої структури управління військом. Бачимо, що у французькій армії навичок спільних дій різних родів військ майже не було. Така ситуація, зокрема, була пов'язана з організаційними проблемами, але також і з тим, що французькі лицарі з презирством ставилися до «неблагородної» піхоти.

Список використаних джерел

1. 100 битв, которые изменили мир. *Де Агостинт Паблшинг*. 2012. №83. С. 29.
2. Басовская Н. Столетняя война: леопард проти лилии. Москва: Астрель, 2010. 446 с.
3. Берн А. Битва при Креси. История Столетней войны с 1337 по 1360 год. Москва: Центрполиграф, 2004. 336 с.

*Грищенко Владислав Дмитрович
старший науковий співробітник
Музею історії міста Києва*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Осмоловська Олена Юрївна*

«Римо-германські протистояння у контексті битви при Харцхорні (235 р. н.е.)»

Раніше у загальноєвропейському науковому дискурсі переважала гіпотеза, що після поразки римлян в битві в Тевтобурзькому лісі в 9 році н.е. та відповідного походу римського воєначальника Германіка в 14-16 роках н.е., римляни відмовилися від своїх планів з освоєння земель «Magna Germania» та відступили, захищаючись свої кордони вздовж всього лімесу. Однак знайдені свідчення в лісі поза межами невеликого містечка Калефельд на пагорбі Харцхорн змусили істориків переглянути римську присутність в межах «Magna Germania» [1, с. 52].

Битва, що відбулася на Харцхорні, проливає світло на зовсім нову перспективу римсько-германських відносин у часи пізнього принципату. Нові докази, що були виявлені, надають унікальну інформацію про діяльність римських армій на території «Magna Germania», яка раніше вважалася неможливою з точки зору загальноєвропейської наукової думки: до 2008 року (часу відкриття Харцхорну) переважала думка, що після походу римського воєначальника Германіка всі зазіхання римлян на германські землі обмежувалися дипломатичними зусиллями [1, с. 53].

Сучасні археологічні дослідження європейських вчених дозволяють повно і обґрунтовано реконструювати бойові дії на місці Харцхорна за допомогою схем розподілу знахідок на місцях та інших споруд, таких як стіни, канали та ями, які були побудовані під час або до бою. У цьому контексті варто зазначити, що археологія, дозволяє реконструювати ці події до різних фаз бою, які можна відокремити від хвилин до днів і навіть тижнів [2, с. 210].

За даними німецького археолога Міхаеля Маєра, відкриття знахідок біля Кальберга, розташованого трохи менше милі на південь від Харцхорна, дозволило виявити регулярні закономірності в розподілі археологічних знахідок на різних ділянках, що можна було розпізнати тільки при розумінні розподілу карти як палімпсеста декількох окремих видів діяльності. Знахідки складаються в основному з римських наконечників списів, цвяхів для взуття і частин колісниць, а іноді і німецької зброї. Німецькі археологи інтерпретують ці закономірності як напади германців на римський обоз, що потенційно міг містити більшу частину здобутку після успішного карального походу римських сил [2, 3]. Крім того, виявлено, що невеликий крутий пагорб на вершині хребта Харцхорн був засипаний снарядами римських металевих машин. На другому етапі римська армія, піднімаючись на крутий пагорб, могла встановити і використовувати деякі зі своїх металевих машин [2, с. 210-211].

На основі аналізу бойових ситуацій була реконструйована стратегія германців, яка полягала в комбінованому натиску з відходом та обстрілом дротиками з метою завдання великої шкоди римським військам та змусити їх порушити оборонні позиції. Ймовірно, такі події сталися не тільки на збережених частинах поля битви, але й в інших, невідомих досі місцях. У сценарії атаки на вузькому проході на східному кінці Харцхорну, германські племена націлилися на роз'єднання військ римської колонії, після того як значна її частина вже пройшла [2, с. 211-212]. Оцінюючи колону в 6 тисяч римських солдатів та досить вузьку стежку маршруту, можна стверджувати, що вона мала розтягнутися на приблизно 6 км. Цей сценарій дає натяк на пряму аналогію з германською тактикою в битві в Тевтобурзькому лісі.

За даними німецького археолога Маєра, після закінчення битви в районі Харцхорна не було знайдено ніяких очевидних доказів про заходи щодо забезпечення охорони цього місця. Однак, з урахуванням прийнятої гіпотези про бої, які фактично не зупинили рух римської армії на шляху на південь в Харцхорн, не було необхідності в таких заходах. Знахідки місцевої кераміки германського походження в Харцхорні можуть свідчити про присутність германських воїнів після битви. Проте, з одного боку, знайдена кераміка не може бути датована, а з іншого боку, вона могла використовуватись задовго до бою [2, с. 212-213]. Гіпотеза про те, що після перемоги римських військ під Харцхорном, вони рушили далі швидким маршем до свого зимового табору, заради забезпечення свого захисту від можливих нових атак германських племен, може пояснити відсутність заходів щодо охорони місця. Мала кількість знайденого римського особистого озброєння дає підстави вважати, що римляни мали можливість та час забрати більшість спорядження з собою, а також тіла загиблих та поранених після перемоги [1, с. 57].

Археологічна стоянка Харцхорн має надзвичайну унікальність для наукових досліджень, оскільки забезпечує можливість повної і обґрунтованої реконструкції кожного етапу битви, а також детального вивчення окремих епізодів зіткнень. З точки зору археологічних досліджень, ця стоянка є непоціновуваною скарбницею римських знахідок пізнього принципату. Використання сучасних методів археологічних досліджень та реконструкції битви за допомогою копій римських далекобійних машин дозволяє збирати безцінну інформацію про діяльність римських армій на території «Magna Germania». Зокрема, знахідки вказують на перебування у римській армії імператора Максиміана Фракійського допоміжних підрозділів ауксилій, а також діяльність легіону «Legio IV Flavia», який взяв участь у германському поході разом з ауксиліями східних лучників. Крім того, знахідки стріл, а також інших археологічних артефактів дають інформацію про специфічні римські військові тактики та зброю [1, с. 58].

Цікавим фактором є тактика та стратегічне планування германців, яке відображає їх здібність обирати ідеальні вузькі проходи на далеких маршрутах в битві при Харцхорні. Це свідчить про те, що германські племена, протистоячи Римській Імперії протягом багатьох років, розвинули власну боєздатну тактику. Таким чином, поле битви та місце зіткнення при Харцхорні забезпечують унікальну можливість уявлення римсько-германського протистояння у період пізнього принципату з докладністю до деталей [1, с. 58].

Список використаних джерел

1. Осмолівська О.Ю., Гріщенко В.Д. Битва при Харцхорні (235 року н.е.): історичний контекст і археологічні дані. Історичні науки: зб. наук. праць. Київ: «Вид-во «Гілея»», 2021. Вип. 165 (10). с. 52-59.
2. Frank Berger, Felix Bittmann, Michael Geschwinde, Petra Lönne, Michael Meyer, Günther Moosbauer: Die römisch-germanische Auseinandersetzung am Harzhorn (Lkr. Northeim, Niedersachsen). 88, 2010, P. 313–402.
3. Michael Meyer. The Germanic-Roman battlefields of Kalkriese and Harzhorn: a methodological comparison. Conflict Archaeology, 2017. P. 205-218.

*Діденко Софія Олександрівна
магістрантка I курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, доцент
Подобєд Олена Андріївна*

**«Збереження історичної пам'яті про події
Української революції 1917 – 1921 рр. у діяльності Історико-меморіального
музею Михайла Грушевського»**

У розвідці проаналізуємо діяльність Історико-меморіального музею Михайла Грушевського у справі збереження історичної пам'яті про події Української революції 1917 – 1921 рр. Вказана проблема ще не перебувала в полі зору істориків, що посилює актуальність розвідки. Основу джерельної бази дослідження становлять експозиційні матеріали зазначеного музею, а також інформація, оприлюднена на офіційному сайті музею.

Історико-меморіальний музей Михайла Грушевського було засновано у 1992 р. у меморіальному будинку м. Києва (вул. Паньківська, 9), у якому протягом 1924 – 1931 рр. проживав з дружиною і донькою М. Грушевський. На думку директорки Музею С. Панькової: «Історико-меморіальне значення будинку музею полягає в тому, що в ньому мешкав не лише М. Грушевський, а також його донька Катерина – історик, етнограф, соціолог; брат Олександр – літературознавець та історик; небіж та учень ученого С. Шамрай. Тут у різний час мешкали знані представники української науки та культури: академік О. Новицький, художники А. Петрицький, В. та Ф. Кричевські» [4, с. 448].

Уперше Історико-меморіальний музей Михайла Грушевського відкрив свої двері для відвідувачів у 2006 р. Структурно Музей складається з історичної експозиції (2-й поверх) і меморіальної квартири Грушевських (3-й поверх). Матеріали історичної експозиції розповідають про життєвий шлях і діяльність Михайла Грушевського. Приміром, одна з експозиційних тем має назву «Михайло Грушевський на чолі новітнього українського парламенту», що повною мірою відтворює діяльність голови Української Центральної Ради [2].

Концепція наукового комплектування Музею полягає не тільки в представленні документальних пам'яток історика та його родини, але й оточення М. Грушевського: його учнів та співробітників [4, с. 448]. У фондовому зібранні Музею зберігаються особові документи, епістолярій, спогади, рукописи, світлини, найповніше в Україні зібрання творів М. Грушевського і видань за його редакцією, що можуть повною мірою висвітлювати суспільно-політичні процеси Української революції 1917 – 1921 рр.

Окрім того, в оселі Грушевських також бували відомі діячі Української Центральної Ради, тому Музей Михайла Грушевського варто сприймати не як музей однієї постаті, а як меморіальний комплекс родини, яка «так славно послужилася українському рухові і, власне, опосередковано, музей самого українського руху, на чолі якого упродовж десятиліть стояв видатний історик та суспільно-політичний діяч Михайло Грушевський» [2].

Іконографічна збірка Історико-меморіального музею Михайла Грушевського нараховує понад 500 оригінальних фотодокументів. Серед них є світлини, зроблені під час проголошення I Універсалу Центральної Ради, зібрання 3-го Українського Козацького полку імені М. Грушевського та особисті світлини М. Грушевського, зроблені в період Української революції 1917 – 1921 рр. [1].

Серед них особливу увагу привертає листівка, датована 1918 р. з портретом М. Грушевського та дарчим підписом хорунжому Корпусу Київських Січових Стрільців Іванові Вислоцькому. Після гетьманського перевороту І. Вислоцький був призначений до касарень січових стрільців для спеціальної охорони Михайла Грушевського, і вірогідно, саме тоді отримав цю листівку, яка є знаком величезної поваги і пам'яті одного з українських вояків до визнаного лідера українського руху [3]. Листівка розкриває історію діяльності легіону Українських січових стрільців після подій Першої світової війни та ставлення вояків до постаті голови Української Центральної Ради.

Колекція банкнот і марок зберігає інформацію про історію створення грошових знаків за часів УЦР та роль у ній М. Грушевського.

Освітня діяльність Музею представлена різноманітними проєктами, екскурсіями, «кавовими історіями», концертами, виставками. Відвідувачам пропонуються тематичні екскурсії, пов'язані з діяльністю Михайло Грушевського під час головування в Українській Центральній Раді, а також семінари-екскурсії, які розкривають політичні погляди діяча [5].

У приміщенні Музею проводять тематичні виставки. Так, у 2008 р. експонувалася виставка «...однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною...» (до 90-річчя проголошення IV Універсалу Української Центральної Ради). У 2012 р. до 95-річчя створення Української Центральної Ради Музей презентував виставку «Грушевські в огні й бурі Української революції», «матеріали якої висвітлюють роль не лише її лідера, але і кожного члена славної української родини Грушевських» [6].

Таким чином, збереження пам'яті про буремні події Української революції 1917 – 1921 рр. займає чільне місце в експозиційній та виставковій діяльності Історико-меморіального музею Михайла Грушевського.

Список використаних джерел

1. Іконографічна збірка Історико-меморіального музею Михайла Грушевського. URL: http://vuam.org.ua/uk/802:%D0%86%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0
2. Історична експозиція Історико-меморіального музею Михайла Грушевського. URL: <http://immh.kyiv.ua/ua/istorichna-ekspozitsiya/>
3. Листівка з портретом Михайла Грушевського та дарчим підписом хорунжому Корпусу Київських Січових Стрільців Іванові Вислоцькому. URL: http://vuam.org.ua/uk/802:%D0%9D%D0%B0%D1%88%D1%96_%D1%80%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D1%97%D1%85%D0%BD%D1%96_%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97
4. Панькова С. Історико-меморіальний музей Михайла Грушевського // Архівні установи України : довідник. Т. 2 : Наукові установи, музеї, бібліотеки : у 2 кн. Кн. 2 : Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь / Держ. архів. служба України, УНДІАСД; упоряд.: С. Артамонова, А. Майстренко, Л. Одинока, Р. Романовський ; редкол. тому: О.Гаранін, О. Мельниченко, Ю. Прилепішева, Н. Христова. Київ, 2012. С. 447 – 451.
5. Проєкти музею Михайла Грушевського. URL: <http://immh.kyiv.ua/ua/proekti-muzeyu-mihayla-grushevskogo/>
6. Хронологія виставок Історико-меморіального музею Михайла Грушевського. URL: <http://immh.kyiv.ua/ua/hronologiya-vistavok-istoriko-memorialnogo-muzeyu-mihayla-grushevskogo/>

*Іжук Софія Михайлівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Телегуз Ірина Олександрівна*

«Геополітичні ідеї українських інтелектуалів у 20-40-х роках XX століття»

У сучасних умовах перед Україною постає гостра необхідність чітко окреслити власну геостратегію, визначитися із орієнтирами, союзниками та власним місцем у регіональному та світовому політичному просторі. Особливо важливим для української геополітики є врахування історичного досвіду та теоретичної спадщини українських інтелектуалів, котрі ще майже століття тому концептуально обґрунтовували статус майбутньої української держави й оптимальні напрямки її геополітичної стратегії.

По завершенню подій Української революції, на початку 1920-х років політична та інтелектуальна еліта опинилася у становищі вимушеної еміграції. Міжвоєнні емігранти-науковці, перебуваючи у західному демократичному просторі, на міжнародному рівні піднімали «українське питання», висвітлюючи його в європейському контексті [8, с. 89]. Самостійну українську державу вони вважали цілком досяжною ціллю, за умов сприятливої міжнародної ситуації та об'єднаних наполегливих зусиль національно свідомої та активної української спільноти.

Ці обставини спонукали українську інтелектуальну еліту формулювати ідейні постулати та стратегічні орієнтири української державності. Вимоги часу та можливість застосовувати світові наукові напрацювання посилювали інтерес інтелектуалів саме до геополітичної проблематики. Ними було сформульовано низку концептуальних ідей щодо особливостей геостратегії української держави, що нерідко виходили за межі сучасного їм світу та до наших днів зберігають свою актуальність.

Відомий український історик І. Лисяк-Рудницький, який також працював в еміграції, але вже в другій половині ХХ ст. і міг з віддалі часу аналізувати події 20-поч.40-х рр., обґрунтовував важливість осмислення української історії в широкому, глобальному контексті, водночас критикував обмеженість політичної орієнтації лише напрямком сепаратизму від Росії, оскільки таким вузьким поглядом, як писав науковець, «ми виставляємо свідоцтво убозтва української політичної думки» [8, с. 327].

При цьому варто зауважити, що вже в 20 – на поч. 40-х років ХХ ст. українська еліта мислила такими глобальними категоріями, визначаючи місце України в світовому та європейському просторі. Провідним вектором української геополітики більшість інтелектуалів, зокрема М. Грушевський, Д. Донцов, С. Шелухін та інші, визначали західний, обґрунтовуючи це природною приналежністю українців до європейського політичного простору. Акцентуючи увагу на потребі тісної співпраці з європейськими державами, Україну вони вбачали як суб'єкт зовнішньополітичних союзів і федерацій держав-сусідів, приналежних передусім до балто-чорноморського простору. Подібні геополітичні проекти в доктринах науковців мали різні конфігурації. Спільною була теза про необхідність політичної єдності з Білоруссю і домінуючу роль України в таких союзах.

Особливого значення українські геополітики надавали чорноморському напрямку, наголошуючи на великому значенні цього регіону для розвитку української державності. Зокрема, М. Грушевський наголошував, що саме на узбережжі Чорного моря зосереджені економічні і політичні інтереси України, а українці з народами Причорномор'я мають щільний історичний зв'язок, яким не слід нехтувати [2, с.23].

У подальшому можемо простежити, що в політичній думці націоналістичного спрямування обґрунтовувалась орієнтація української геостратегії на схід, де Україна претендувала б на провідну роль серед поневолених Москвою народів. Ще в ті часи російський імперіалізм визначався інтелектуалами як головна геополітична загроза для Східної Європи та України зокрема. Як у часи революції, так і в період національно-визвольних змагань ОУН-УПА українська політична і військова еліта була промоутером ідеї демократичної перебудови центральноєвразійського простору.

Фундаментальне значення у розвитку української геополітичної думки мали наукові ідеї С.Рудницького. Основою його концепції була теза про особливу «пограничність» українських земель, котра справляла вплив на їхню історичну долю. Визначальною в українській геостратегії інтелектуал визначав північно-південну вісь,

відповідно до якої конструював проект Балтійсько-Понтійської федерації у складі «поясу» східноєвропейських держав: Фінляндії, Естонії, Латвії, Литви, Білорусі й України. Значний геостратегічний інтерес він вбачав у південному напрямку, визначаючи потенціал чорноморського регіону опорою для зміцнення державності та стримування російської експансії. Особливу роль С. Рудницький відводив Криму, стверджуючи, що «без Криму немає самостійної України – він розбиває її головну основу і опору: чорноморський беріг» [9, с. 294]. Він вже тоді передбачив, що перебування України всередині російського імперсько-державного механізму призведе до посилення експансіонізму та подальшої анексії Росією центральноєвропейських держав. Він попереджав Захід, що лише відділенням України може бути підірвана російська могутність. Однак ці обґрунтовані застереження, на жаль, залишилися непочутими в західному політичному істеблішменті міжвоєнної доби. Попри все, науковий доробок С. Рудницького заклав теоретичне підґрунтя і дав поштовх для подальшого розвитку глобального бачення української державності [9, с. 41].

Подальше концептуальне втілення геополітичні ідеї мали в оригінальній доктрині Ю. Липи – представника нової генерації української інтелектуальної еліти, громадсько-політичного діяча, активного учасника українського національно-визвольного руху, геополітика, письменника, публіциста, лікаря. Основою геополітичних ідей Юрія Липи було уявлення про «чорноморський простір» як певну історичну спільність держав басейну Чорного моря, в інтересах яких було б активне союзництво. Визначаючи південно-північну вісь найсприятливішою для реалізації української геостратегії, інтелектуал обґрунтовував необхідність політичного об'єднання за проектом Балто-Чорноморської федерації, до складу якої увійшли б Україна, Польща, Литва та Білорусь. Консолідуєча роль у регіоні відводилась у авторській доктрині саме Україні, що мала реалізувати своє геополітичне значення шляхом інтеграції східноєвропейського простору на противагу російському імперіалізму як головної загрози для розвитку України та держав-сусідів [6, с. 121].

Як і його попередники, Ю.Липа відводив Криму геополітичну роль запоруки морської незалежності України. Значення своєрідного північного ключа від чорноморського простору інтелектуал надавав і Білорусі, називаючи її «шоломом на голові України». Політичну спільність українців з білорусами Ю.Липа називав важливим завданням, без вирішення якого неможливий успішний розвиток України [7, с. 15]. Спираючись на ідею спільного чорноморського простору, він обґрунтовував необхідність зближення та тісних союзницьких відносин із причорноморськими країнами, передусім Кавказом, Болгарією і Туреччиною. Такий альянс, у баченні геополітика, дозволить створити великий економічний простір, зміцнити потугу України в регіоні й отримати союзників у протидії експансії Москви [10, с. 43].

Російському чиннику в конструюванні української геополітики Ю. Липа надавав особливого значення. Прогнозуючи майбутні претензії Москви на перспективні південно-східні регіони України, геополітик ще в першій половині ХХ ст. передбачав несумісність співіснування незалежних української та російської держав як двох різних типів поєднання території, населення і політичної влади. Вважаючи історичною необхідністю розпад і розподіл Росії як імперії у будь-якій державницькій формі, інтелектуал відводив саме Україні роль інтегруючого центра федерації нових демократичних держав, що зможе протидіяти російському імперському впливу на політичному просторі Південно-Східної Європи [4, с. 41].

Найрадикальніші погляди на геополітичне значення України та її роль у боротьбі з московською імперською державністю були втілені у воєнній доктрині націоналіста-теоретика М. Колодзінського. Автор концепції, спираючись на історичний досвід, висував ідеї експансіонізму та месіанства, доводячи необхідність задля безпечного розвитку України розширення її кордонів за межі етнічних земель, відповідно до геополітичних умов та інтересів. Проводячи наскрізну лінію української історії у контексті

цивілізаційної боротьби хліборобів з кочівниками, він показав тяглисть боротьби з Москвою як продовжувачем традицій степових орд [5, с. 37].

Інтелектуал у своїй доктрині надавав українській нації великої ролі відповідно до її історичного призначення. Не втратив актуальності й до наших днів його заклик не обмежуватися малим, а творити велике: «Нам не можуть імпонувати малі армії, малі концепції й малі люди. Творити мусимо велике й захоплююче, відповідно до нашого історичного призначення» - писав Колодзінський [5, с. 44]. У цьому контексті геополітико-націоналіст конструював межі «українського простору», куди включав не лише етнічні українські території, а співвідносив державні кордони з українськими геополітичними інтересами. Місією українців він визначав просунути цивілізаційний бар'єр аж до Поволжя, вглиб ворожих територій. Програмою-мінімумом для Колодзінського було перетворення України на центр східноєвропейського простору, з особливою увагою до державницького потенціалу українського Півдня – Причорномор'я та Криму [3, с. 250]. Зародком тієї сильної Великої Соборної України, котру описував у своїй «Доктрині», М. Колодзінський бачив Карпатську Україну, у боротьбі за яку в 1939 р. він і віддав своє життя [1, с. 33-34].

Безумовно, що настільки радикальні та далекосяжні погляди були почасти «ілюзійними», нереалістичними в тодішніх історичних умовах. Однак таке устремління до майбутньої величі України мало виховувати нові покоління українців вільними від почуття меншовартості та обмеженості, навчати їх мислити глобальними категоріями, здобуваючи для своєї держави гідне місце у світовому політичному просторі.

Таким чином, українськими інтелектуалами у 20-40-х рр. ХХ ст. було закладено ідейно-теоретичне підґрунтя геополітичних візій, стратегічних орієнтирів майбутньої Української держави. Науковці-геополітики, випереджаючи сучасні їм політичні реалії, окреслили сильні та слабкі сторони України, перспективи та зовнішні загрози для неї. Тим самим вони закликали сучасників і майбутні покоління українців розширювати світогляд, мислити великими категоріями і творити Україну в глобальному контексті.

Список використаних джерел

1. Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар (1902-1939): сторінки життя і військово-політичної діяльності: науково-популярний нарис. Ужгород, 2021. 64 с.
2. Грушевський М. С. Нові перспективи. На порозі Нової України: Гадки і мрії. К.: Наук. думка, 1991. 128 с.
3. Зайцев О. Воєнна доктрина Михайла Колодзінського. *Україна модерна*. 2013. Ч. 20. С. 245-256.
4. Заремба О. В., Федоренко О. А. Геополітичні ідеї в контексті розвитку української політичної думки ХХ – початку ХХІ століття. К.: ПП «Золоті ворота», 2014. 168 с.
5. Колодзінський М. Воєнна доктрина українських націоналістів. К.: Основа, 2019. 287 с.
6. Липа Ю. Призначення України. Нью-Йорк, 1953. 307 с.
7. Липа Ю. Чорноморська доктрина. Одеса: Український Чорноморський Інститут, 1942. 157 с.
8. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : у 2 т. / пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. К.: Основи, 1994. Т. 2. 573 с.
9. Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України? Львів, 1994. 416 с.
10. Шмаленко Ю. І. Геополітичні концепції українських вчених на початку ХХ ст. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Держава та армія*. 2007. № 584. С. 38-43.

*Карпунь Наталія Олегівна
магістрантка I курсу
спеціальності 014.03 «Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна*

«Трансформаційні процеси Британської колоніальної імперії (друга половина 20-х – початок 30 –х рр. ХХ ст.)»

Історичний шлях створення та функціонування Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії характеризується багатьма феноменами. Зокрема, процес політичних трансформацій, які являли собою відмову від одної із вирішальних ознак, «великої імперії» – насильницького об'єднання, до перелаштування на взаємовигідний, добровільний союз – Співдружність Націй.

Сучасна українська історіографія проблеми представлена працями відомих дослідників: Бруслик О. [1], Данильчан О. [2], Кольбенко А. [3], Опанащук П. [4], Христюк С. [5] та іншими. У своїх наукових доробках історики аналізують політичні, правові, суспільні та економічні чинники, котрі сприяли тому, щоб трансформаційні процеси стали успішними та досягнули своєї мети.

Джерельний база дослідження представлена збіркою документів, котра містить в собі Декларацію Бальфура [7], та Вестмінстерським статутом [8].

Будь-яка трансформація відбувається достатньо динамічно та проходить певні етапи. Еволюція Британської імперії до Співдружність націй не є виключенням з цього правила.

Друга половина 20-х – початок 30-х рр. ХХ ст. це час, котрий був апогеєм першого етапу трансформаційних перетворень. Він став визначальним у закладені основ нової правової політики Британської імперії щодо своїх колоній та домініонів.

У 1926 р. відбулася конференція за участі країн та територій, що входили до Британської імперії. Результатом її діяльності стало прийняття так званої Декларації Бальфура. Варто зазначити, що цей документ чітко сформулював подальші три ключових принципи взаємовідносин Великої Британії з її колоніями та домініонами. Основними положеннями були: обов'язкове визнання монарха усіма країнами; лише добровільний спосіб входження до Співдружності та рівність державного статусу метрополії та усіх її домініонів. Ратифіковану Декларацію Бальфура по праву варто вважати першим повноцінним документом, котрий ознаменував зародження Британської Співдружності як міжурядової організації [5, с. 104].

Наступним кроком трансформації в рамках першого етапу (1887-1931 рр.) стала конференція 1929 р. Наслідком її проведення стало проголошення самостійності домініонів, але за умови збереження підданства в межах Британської імперії. У 1930 р. парламент отримав рекомендацію про законодавче оформлення рішень, прийнятих конференцією.

У 1930 р. відбулася чергова Імперська конференція. Під час її роботи була вироблена формула, згідно якої домініони одержали формальну незалежність. По завершенню конференції було також визначено конституційний статус домініонів [6, с. 507].

Головного результату у політичних трансформаціях було досягнуто у 1931 р. В той час прийнято нормативно-правовий акт, що отримав назву Вестмінстерський статут. Лейтмотивом цього документу стало визначення політичного становища домініонів й чітке окреслення межі їх взаємин з Великою Британією. Варто зазначити, що основою створення важливого й до сьогодні Вестмінстерського статуту стала Декларація Бальфура 1926 р. [7 с. 493]. Вона сформулювала головні принципи, що стали підґрунтя нового

документу, юридичною базою Британської співдружності націй. Вестмінстерський статут проголошував наступні положення: будь-який парламент домініонів має цілковите право на прийняття законів, корі мають дію на своїй території; жоден акт парламенту Великої Британії (після прийняття Статуту 1931 р.) не буде поширений на домініони [8]; затвердження рівноправності шести домініонів (Ірландії, Австралії, Канади, Нової Зеландії, Південно-Африканський союз та Ньюфаундленд). Також Статут проголошував, що Корона є символом вільного об'єднання Британської Співдружності націй [3, с.90].

Отже, в період другої половини 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст. відбулось юридичне та політичне оформлення підґрунтя для подальшої трансформації однієї з наймогутніших світових колоніальних імперій світу - Британської імперії до демократичної Співдружності Націй. Функціонування останньої, на сьогодні є цілковитим феноменом світової історії та демонструє свій потужний потенціал протягом майже 100 років.

Список використаних джерел

1. Бруслик О. Ю. Конституційно-правова трансформація британської монархії в новітню епоху Єлизавети II (стаття друга). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. 3 (86). С. 254–265.
2. Данильян О. Г. Досвід формування й удосконалення політичних систем у європейських країнах (на прикладі Великобританії). *Проблеми законності*. 2007. Вип. 91. С. 179–187.
3. Кольбенко А. Передумови прийняття та зміст Вестмінстерського статуту, 1931. Утворення Британської Співдружності Націй. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів, 2014. Вип. 59. С. 87–91.
4. Опанащук П. В. Становлення Британської Співдружності Націй та її роль у зовнішній політиці Англії в 30-40-х роках ХХ ст. Матеріали ІХ Волинської Всесвітньої історико-краєзнавчої конференції : зб.наук. праць. Житомир: Полісся, 2017 С. 164-166.
5. Христюк С. Б. Резолюції імперських конференцій 1926, 1930 років як основа Вестмінстерського статуту 1931 року. *Університет*. 2008. № 6. С. 102–108.
6. Madden F., Darwin J. *The Dependent Empire, 1900-1948: Colonies, Protectorates, and the Mandates*. Westport : Greenwood Press, 1994. Vol. 7. 908 p. URL: <https://www.questia.com/library/91753673/the-dependent-empire1900-1948-colonies-protectorates>.
7. *The Conservative Government and the End of Empire*. British Documents on the End of Empire / ed. R. Hyam, R. Louis. London : The Stationery Office, 2000. 937 p.
8. Wheare K. C. *The Statute Of Westminster And Dominion Status*. London : Oxford University Press, 1949. 334 p. URL: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.21151>.

Красян Олександр Володимирович
аспірант I курсу
спеціальність «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
член-кореспондент НАН України
Даниленко Віктор Михайлович

«Культурно-освітні пріоритети Миколи Скрипника»

Виокремлюючи культурно-освітні пріоритети політичної діяльності Скрипника, слід дотримуватись принципу історизму, тобто неупередженого з'ясування подій і явищ, які визначали ту чи іншу позицію державного діяча. Для політика та посадовця такого рівня, яким був Микола Скрипник, освіта і культура була авансеною його

життєдіяльності, самореалізації, обстоювання політико-ідеологічних принципів. Переосмислюючи історіографію та системно досліджуючи нові архівні документи й матеріали, необхідно поєднувати політичні та національно-культурні орієнтації Скрипника, аналізуючи їх з погляду соціально-політичної історії України 1920-х – 1930-х рр.

На початку 1920-х рр., коли партія боротьбистів склала ідеологічну зброю, а її лідери активно поповнили лави держслужбовців, Скрипник, будучи одним з найстаріших більшовиків в Україні, змінив декілька урядових посад – наркома робітничо-селянської інспекції, тимчасового виконувача обов'язків голови Раднаркому, народного комісара юстиції та генерального прокурора УСРР. Ідейна відданість більшовизму та політичні функції комісара силових структур, особливо протягом 1920 – 1923 років, унеможливили появу виразних національно-державних пріоритетів наркома Скрипника. Він займав принципову позицію щодо «самоліквідації» боротьбистів, яку, на його переконання» КП(б)У «завоювала», вдавшись до «карально-державного аршина», але вимагав від партії персонального судового розгляду справ лідерів УКП (боротьбистів) [2, с. 27-37]. Українська національна ідея, яку частково було реалізовано за існування УНР, виявилася для Скрипника неприйнятною, хоча він всіляко підтримував розвиток української мови та саму «українізацію».

Національні пріоритети Скрипника в розбудові української школи в Україні, та, особливо, поза нею не викликають серйозних заперечень. У зв'язку з цим можна погодитися з висновками істориків Ю. Чирви та В. Борисова про особисте сприяння наркома освіти становленню національної школи [4, с. 17]. Слушною є думка Г. Єфіменка про те, що поширення мови виявилось замало для повноцінного функціонування справді національної школи [1, с. 145]. На початку 1930-х рр., реорганізувавши структуру Наркомосу УСРР, але зберігши його республіканський статус, Скрипник визнав необхідність єдиної союзної системи освіти, проте поняттями «Український національний культурний процес» і «національні інтереси українського народу» нагадав про його державність.

Він теоретично обґрунтував положення про культуру, національною за формою і соціалістичною за змістом, яка насправді була національною, якщо вилучити з неї мовний аспект. У поглядах Скрипника були суперечливі оцінки національної сутності культури, він не визнавав поняття «інтернаціональна культура», а також заперечував «розчинення» національної культури в «інтернаціональних фарбах», тобто намагався протистояти інтернаціоналізації та русифікації духовного життя в Україні, тому надавав особливої уваги розвитку мови. Культуру вважав «національною формою і мовою» [7, с. 347-373], але цурався «етнографізму», відтак її народності та самобутності.

Скрипник займався теоретичними та практичними проблемами національно – культурного розвитку українського суспільства. Він не вважав себе теоретиком національного питання, визнавши ним Сталіна [6], проте в промовах на з'їздах партії та публікаціях надто часто зосереджував увагу на цій політичній проблемі, формуючи собі імідж ідеолога українського націоналізму. Він засуджував М. Хвильового та Є. Маланюка, твори яких вважав програмою «розгорненого націоналізму» [5, с. 39], але водночас виокремлював проблему «теорії подвійної українсько-російської бухгалтерії в національному питанні» [5, с. 39].

Оцінюючи політичні та освітньо-культурницькі засади діяльності М. Скрипника, необхідно зазначити наявність деяких елементів ідеалізації, виокремлення ролі й місця пролетаріату в національно-культурному розвитку, особливо в «українізації». Разом з тим, національні пріоритети Скрипника-політика мали місце, але про виразну скрипниківську концепцію національно-культурного відродження України говорити складно, незважаючи на те, що було прагнення до її розбудови. Він сприяв розвитку мови, літератури, науки, але перебував на ідеологічних принципах більшовизму. Його тлумачення суті національної культури інколи суперечило її справжнім функціональним ознакам, а

принципи та форми розвитку свідчили про неухильну радянізацію культурно-освітнього життя в Україні, яка стала тоді незворотною. Однак треба віддати належне Скрипнику щодо її стримування, прагнення зберегти самотність національної культури.

Список використаних джерел

1. Єфіменко Г.Г. Національно-культурна політика ВКП(б) щодо Радянської України (1932-1938). Київ, 2001.
2. З матеріалів «Окремої папки». *З архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ*. 1994. № 1. С. 27-37.
3. Національні моменти в партійнім і радянським будівництві (Доповідь т. Сталіна і промови т. Раковського, Скрипника і Гринька на XII з'їзді Р.К.П.). З резолюцією з'їзду по національному питанню. Харків, 1923. С.40-41.
4. Скрипник М. За єдину системи народної освіти. *Радянська освіта*. 1930. № 5-6.
5. Скрипник М. Перезнаки творчого терену: реконструктивні лінії в літературі, музиці, образотворчому мистецтві. Харків, 1930.
6. Скрипник М. Сталін як теоретик національного питання. *Комуніст*. 1930. 15 лютого.
7. Скрипник М. Статті й промови. Харків, 1931. Т.2.
8. Солдатенко В.Ф. Незламний. Життя і смерть Миколи Скрипника. Київ: Книга Пам'яті України, 2002. 352 с.
9. Чирва Ю. І. Розвиток народної освіти України (1917-1932 рр.): Історіографія проблеми: Автореф. дис. канд. іст. наук. Дніпропетровськ, 1995. 17 с.; Борисов В. Л. Становлення та розвиток загальноосвітньої школи в Україні 1920-1933рр.: Автореф. дис. канд. іст. наук. Дніпропетровськ, 2003.

*Миколенко Юлія Юрїївна
магістр I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Потильчак Олександр Валентинович*

«Використання поштових марок при вивченні теми «Походження українського козацтва» в курсі історії України для учнів 8-го класу загальноосвітніх навчальних закладів»

На унікальні можливості поштових марок як активного засобу навчання філателісти та вчителі звертали увагу досить давно. Ще автор популярної праці «*Philatélie à l'école*» («Філателія в школі») француз Даніель Лезобр (1966) розмірковував щодо принципів і методів філателістичної дидактики, радив вчителям і учням як з більшим ефектом використовувати поштові марки в освітньому процесі – на уроці, в позакласній та позашкільній роботі [1]. Свого часу шкільна філателія досить активно розвивалася в СРСР, де набула вагомого ідеологічного наповнення як засіб «комуністичного виховання». Властиво, що поштові марки переважно розглядалися як візуальний ряд, здатний проілюструвати програмовий матеріал підручника чи поглибити його сприйняття.

Для сучасної української методики навчання історії філателістична дидактика поки що залишається екзотикою. Про можливість використання поштових марок як навчального матеріалу пишуть зрідка й дуже загально. Одним із небагатьох таких досліджень є стаття Олександра Потильчака, Жанни Іщенко та Ольги Плужник, присвячена використанню поштових марок при вивченні інтегрованого курсу історії у 6-му класі загальноосвітньої школи [3].

Наше доповідь має за мету окреслити інформаційні та дидактичні можливості сучасної української філателії при вивченні теми «Походження українського козацтва» в курсі історії України для учнів 8-го класу загальноосвітніх шкіл.

За період 1992-2023 рр. Укрпоштою запроваджено в обіг 64 пам'ятних емісії поштових марок (40) та блоків поштових марок (6/24) присвячені історії українського козацтва та гетьманській державності XVI-XVIII ст. Серед них виділяється група поштових мініатюр з сюжетами, що розповідають про виникнення та розвиток українського козацтва у кінці XV – першій половині XVI ст. Перелік цього філателістичного матеріалу подано в таблиці.

Табл. 1. Поштові марки України з сюжетами на тему «Походження українського козацтва»

№ зп	Назва марки/дата запровадження в поштовий обіг	Номер за каталогом Укрпошти
1	2	3
1.	500 років українського козацтва. Поштова марка. 1.03.1992	11
2.	Гетьмани України. Дмитро Вишневецький (Байда) (?-1563). Поштова марка. 13.09.1997	157
3.	Байдак. Поштова марка. 26.06.1999	248
4.	Козацька чайка. Поштова марка. 26.06.1999	249
5.	Іван Підкова (1533-1578). Гетьман запорозького козацтва. Марка поштового блоку «Козацька Україна». 18.08.2006	744
6.	Козак-сірома, XVI-XVII ст. Поштова марка з серії «Історія війська в Україні 03.11.2006	771
7.	Морські походи, XVI-XVIII ст. Поштова марка з серії «Історія війська в Україні 03.11.2006	772
8.	Національний заповідник «Хортиця». Марка поштового блоку «Краса і велич України. Запорізька область». 15.01.2016	1483

За визначенням візуальні джерела охоплюють увесь спектр наочності, яку можна використати під час вивчення історії в школі. Поштові марки як тиражовані твори малої графіки також належать до групи візуальних джерел. Як зображення так і тексти поштових марок можуть бути ефективно використані вчителем, зокрема й під час вивчення теми «Походження українського козацтва» в курсі історії України для учнів 8-го класу. Тим більше, що цьому сприяють вікові та психологічні особливості восьмикласників, а особливо потенціал візуальної пам'яті дітей.

Наприклад, портретне зображення Дмитра Вишневецького супроводжують характерні сюжети політичної біографії засновника Запорізької Січі: перша дерев'яна козацька фортеця, збудована на Хортиці близько 1552 р., і картина страти турками у Стамбулі полоненого гетьмана (1563 р.). Наразі, створений Ю. Логвином сюжет поштової марки візуалізує легендарний образ засновника першої Запорізької Січі в реальному історичному контексті, складовими якого були козацькі походи, протидія нападам татар і протистояння османській загрози в середині XVI ст. [4, с. 32].

Залежно від дидактичного завдання учні можуть працювати з філателістичним матеріалом як на уроці, так і під час самостійного опрацювання програмового навчального матеріалу в позаурочний час. Візуально-текстовий контент поштових марок учитель може використовувати під час пояснення нового матеріалу, повторення та закріплення вивченого, виконання тематичних і підсумкових контрольних і тестових завдань, актуалізації опорних знань перед вивченням нового матеріалу тощо [3, с. 104].

Зображення й тексти поштових марок дають змогу розкрити чимало аспектів історичної проблематики та застосовувати дидактично адаптовані методи історичної

науки в пізнавальній діяльності учнів. Візуальний контент поштових марок цілком здатен бути основою для проблемного завдання, а сама філателістична мікромініатюра – це виразний і змістовний фактичний матеріал для аналізу, порівняння та розкриття сутності історичних фактів, подій та явищ, характеристики діяльності історичних осіб. На наш погляд, активне залучення філателістичних матеріалів у процес навчання історії не лише сприятиме засвоєнню навчального матеріалу, актуалізації раніше набутих знань, але й формуванню на цій основі нових знань, умінь і навичок, потреби в нових знаннях, виробленню в шестикласників стійкої уваги в процесі вивчення нового навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. Лезобр Д. Філателія в школі; пер. с фр. А. М. Григорьєва; прим. Б. Е. Косолапова и Б. И. Штемпеля. Москва: Связь, 1971. 192 с.
2. Пиріг Л. Філателія про козацьку славу України. *Військово-історичний альманах*. 2010. Ч. 2. С. 88-108.
3. Потильчак О., Іщенко Ж., Плужник О. Філателія на уроці: використання поштових марок при вивченні інтегрованого курсу історії у 6 класі загальноосвітньої школи. *Світ Кліо*. 2021. № 4(3-4). С. 84-111.
4. Поштові марки України 1992-2017: каталог. Київ: Укрпошта, 2018. 244 с.

*Нигода Вікторія Олегівна
студентка II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта(історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович*

«Велесова книга – літературна пам'ятка українського народу дохристиянського періоду»

Протягом багатьох століть український народ та його літературні пам'ятки знищували, стирали історію народу. Водночас, український народ активно продовжує вивчати своє минуле, старанно його досліджує. Нашу увагу привернула пам'ятка минулого, яка до того ж є на наш погляд, малодослідженою – це «Велесова книга».

На тепер, зазначена раритетна пам'ятка української літератури, ґрунтовно досліджується. Навколо її походження точаться гострі суперечки, у тому числі з проблем авторства зазначеного джерела. Сказане обумовлено тим, що ця книга насправді має велику цінність, про що свідчить Б. Сушинський, який зазначає: «незалежно від того, ким і в який спосіб було створено зібрання під умовною назвою «Велесова книга», воно має самодостатню цінність, саме як історично – пізнавальний твір» [3, с. 3].

Дискусії у науковців викликає перш за все те, що не всі вони вважають «Велесову книгу» як правдивий документ. Проте немало вчених приходять до думки, що вказані в книзі події були насправді достовірними. Зокрема, дослідник О. Шпоть, проаналізувавши зміст «Велесової книги», схиляється до думки: «що все, написане у «Велесовій книзі» – щиро правдиве» [3, с.4]. «Потрібно було підняти дух і впевненість у перемозі слов'ян перед нашестям варягів і, одночасно, підняти їх на боротьбу проти християнства, на захист рідних богів. Логічно, що для цього потрібно було звернутися, наприклад, до загальновідомої всім героїчної події, або кількох подій (навіть не пов'язаних часом), нагадати про перемогу батьків чи прадідів і закликати не посоромити їх. Або звернутися до гірких чи трагічних поразок, про які всі пам'ятали, ще раз проаналізувати причини трагедії і застерегти від помилок. Або нагадати відомі всім надзвичайно складні ситуації,

вихід з яких могли підказати лише рідні боги і закликати шанувати їх. Або оприлюднити упорядковані постулати релігії та сон богів; ще раз утвердити звичай» [3, с. 4]. Можна зробити висновок, що збірник текстів був написаний про те, що турбувало людей на часі.

Відомо, що «Велесова книга» була загублена. З розповіді Юрія Миролубова, вона була знайдена у 1919 році полковником Добровольчої армії Алі Ізенбеком у розгромленій поміщицькій садибі села Великий Бурлук на Харківщині. Текст книги був вишкрябаний шилом чи випалений на березових (за іншими даними дубових) дощечках розміром 38 на 22 см, товщиною до 1 см, після чого їх покривали лаком чи маслом, нанизували на ремінець.

Обставини знахідки вчений викладає так, що Ізенбек знайшов їх у розграбованій садибі не те князів Задонських, не те Донських або Донцових. Це було на Курському або Орловському напрямку. Господарі були перебиті червоними бандитами, їх численна бібліотека пограбована, подерта, а на підлозі валялися розкидані дошки, по яких ходили неосвічені солдати і червоногвардійці до приходу батареї Ізенбека.

З кінця 20-х і до кінці 30-х років 20 століття дослідник намагався реставрувати дощечки, переписувати їх, розшифровувати і фотографувати. Зазначимо, що автор знахідки Ізенбек не дозволяв реставраторам виносити дощечки з приміщення, а також відхилив пропозиції бельгійських вчених, які проявляли інтерес до вивчення змісту знайдених дощечок.

Наше дослідження показало, що «Велесова книга» досить детально розкриває історію виникнення східних слов'ян (іменованих, зокрема, русами та русичами) від міфологічних пращурів до варяга Ерека (деякими коментаторами ототожнюється з Рюриком). Більшість дослідників приходять до думки, що власне історія викладається нібито непослідовно, народи різних епох начебто зводяться в один час, складається враження, що ігноруються західна і південна гілки слов'янських племен, використовуються літературні назви історичних персонажів.

Ми виявили, що більшу частину текстів «Велесової книги» займає прославляння самих русичів з протиставленням їм візантійців і готів, перераховуються язичницькі боги, поверхнево описуються обряди русів.

Ми розділяємо думку тих вчених, які вважають, що релігійний аспект «Велесової книги» є ні політеїстичним, ні монотеїстичним. Він сприймає «слов'янських богів» як «єдину групу богів, які нерозривно об'єднані в Сварозі-небі», тобто забороняється «підвищувати в статусі» окремих богів, і відділяти їх від Сварога-неба. У перекладі Г. Лозко це звучить так: «Якщо ж трапиться якийсь блудень, що рахуватиме Богів і відділятиме їх від Сварги, то вигнаний буде з Роду! Бо не мали Богів різних: Вишень і Сварог і ні суть множеством, бо Боги – єдине і множене. І нехай ніхто не розділяє того множення і не говорить, що мали Богів многих. Се бо світло Іру йде до нас, і будьмо достойні Його!» [1, с.274].

У реферованій нами літературі знаходимо твердження про те, що «Велесову книгу» нерідко використовують як один із інструментів псевдонаукових теорій етногенезу українців. Такі міфотворці будують концепцію «давньоруської народності» саме на цьому збірнику текстів, активно це просували радянські та російські науковці. Ці псевдовчені вважають «Велесову книгу» – «джерелом до історії язичницької України».

Отже, на основі проведеного дослідження приходимо до висновку, що цінність «Велесової книги» перш за все полягає в тому, що вона відкриває нам віру наших предків як дуже складне і цілісне духовне утворення, що формувалося тисячоліттями і має немало спільного з іншими давніми світовими релігіями, а також є важливим джерелом для розвитку та формування сучасних українців національно-патріотичного світогляду.

Список використаних джерел

1. Лозко Г. Велесова книга – Волховник: наук.-поп. видання. Вінниця: Континент- ПРИМ, 2007. 520 с.

2. Кузьмук О. Псевдонаукові теорії етногенезу українців та їхній вплив на суспільну свідомість. *Стратегічні пріоритети*. 2009. №2(11). С. 110-116.
3. Шпоть О.С. «Велесова книга» – як фрагмент з історії демократії. Київ: Коронатор, 2006. 62 с.

Олефиренко Марина Володимирівна
студентка II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Бакуменко Олександр Петрович

«Соціальний інститут шлюбу в Скандинавських країнах: порівняльно-історичний аналіз»

У суспільстві функціонує безліч соціальних інститутів. Найпоширенішим видом соціальної організації, яка стосується великої кількості людей, є шлюб та сім'я. Більшість скандинавських країн є членами Європейського союзу, до складу якого прагне вступити Україна. Це зумовлює підвищення інтересу до вивчення досвіду цих країн у різних сферах життя.

Серед українських дослідників тему сімейного права України, держав-членів ЄС, Сполученого Королівства, Канади та США, окремих азіатських держав висвітлює Менджул М.В. у навчальному посібнику «Порівняльне сімейне право» [1].

Джерельною базою нашого дослідження є низка нормативно правових актів Скандинавських країн, які регулюють інститут шлюбу, враховуючи особливості суспільних відносин.

Метою дослідження є виявлення спільних та відмінних рис соціального інституту шлюбу в Данії, Ісландії, Норвегії та Швеції, його трансформаційні процеси та перетворення протягом історії існування, які призвели до значних змін у функціонуванні сучасної європейської сім'ї.

Будучи одними з найдавніших людських соціальних утворень та невід'ємною частиною повсякденного життя сучасних людей, шлюб і сім'я протягом усієї людської історії викликали інтерес у мислителів, науковців, дослідників. Цей інтерес пов'язаний з бажанням зрозуміти місце та роль сім'ї у суспільстві, взаємозв'язок сім'ї з державою та їх взаємовплив; роль шлюбу у створенні сім'ї він зумовлений також необхідністю виконання сім'єю життєво важливої функції відтворення людського роду, задоволення необхідних потреб індивіда

У Скандинавських країнах, таких як Данія, Норвегія, Ісландія і Швеція, соціальний інститут шлюбу має багато спільного, що зумовлено такими чинниками: вони пов'язані географічно; історією розвитку; схожістю в укладі життя; подібністю мов; взаємодією та взаємовпливом у економічній, культурній та політичній сферах.

З 2014 року найнижчий вік для вступу в шлюб у Швеції, Норвегії, Данії та Ісландії становить 18 років, і особа віком молодше отримати дозвіл на вступ у шлюб не може [1, с. 127].

Для того, щоб шлюб був визнаний дійсним потрібно дотримуватися порядку його укладення. Вступити в шлюбні відносини можна практично будь-де – будь-яка комуна надає подібні послуги. Наречений та наречена мають заплатити збір, який у цих країнах має різну ціну в залежності від грошової валюти. Перелік документів – мінімальний, а саме: паспорти; папери, які підтверджують, що ні наречений, ні наречена не перебувають у шлюбних відносинах; відомості про місце проживання або місце народження.

Порівнюючи права одностатевих шлюбів, можемо зазначити, що у Данії

гомосексуалізм був легалізований у 1933 році, а з 1977 року шлюбний вік був зрівняний і становив 15 років незалежно від статі та сексуальної орієнтації. У 1989 році Данія була першою країною, яка легалізувала одностатеві союзи. 7 червня 2012 року парламент Данії прийняв закон про визнання одностатевих шлюбів, як цивільних, так і церковних [5].

21 квітня 1972 року було скасовано розділ 213 Кримінального кодексу Норвегії, який забороняв статеві акти між чоловіками, що каралося ув'язненням до одного року. Після скасування вік статевої згоди для гомосексуалістів був знижений до 16 років, незалежно від статі та сексуальної орієнтації. У 1981 році Норвегія стала першою країною в світі, яка прийняла закон про запобігання дискримінації гомосексуалістів. Одностатеві шлюби в Норвегії були легалізовані 1 січня 2009 року. Норвегія стала першою скандинавською країною та шостою країною світу, яка легалізувала одностатеві шлюби [3].

У 1940 році Парламент Ісландії скасував статтю 178 Кримінального кодексу, будучи другою скандинавською країною, яка декриміналізувала гомосексуалізм після Данії. 2 червня 2006 року парламент проголосував за закон, що гарантує одностатевим парам рівні права на усиновлення, батьківство та штучне запліднення. 27 червня 2008 року, було дозволено Церкві Ісландії благословляти ці союзи. У 2010 році Ісландія стала дев'ятою країною у світі, яка повністю узаконила одностатеві шлюби.

У Швеції з 1 березня 1944 року було легалізовано гомосексуалізм, а з 1995 року стали реєструвати союзи одностатевих пар. У 2009 році Швеція стала сьомою країною в світі яка повністю узаконила одностатеві шлюби: з 1 травня 2009 року їх стали реєструвати органи держави, а з 1 листопада і Церква Швеції [4, 6].

Що стосується розірвання шлюбу, законодавство допускає розлучення у строго визначених випадках, причому в їхню кількість включається взаємна згода подружжя на розлучення. На підставі взаємної згоди в таких країнах як Швеція, Норвегія, Ісландія можна розлучитися без пояснення дійсних причин розладу сімейного життя [2]. Закон про шлюб Норвегії встановлює принцип свободи розірвання шлюбу, проте розлучення можна вимагати після сепарації більше року або після припинення спільного проживання протягом двох років [3]. Закон про шлюб Данії (ст. 30 – 35) встановлює, що право на розлучення виникає: після 6 місяців сепарації, крім випадків, якщо подружжя відновить або продовжить співжиття; коли подружжя проживає окремо протягом останніх 2 років через несумісність [5].

У минулому, зокрема в ХХ ст., в окремих Скандинавських державах норми соціального інституту шлюбу більше відрізнялися, ніж тепер. Це сталося у зв'язку зі спільним історичним розвитком, специфікою географічного положення, тісними економічними, політичними та культурними відносинами. Сімейне законодавство цих держав не містить кодифікованих актів, сімейні відносини регулюються переважно низкою окремих законів.

Список використаних джерел

1. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 126-138.
2. Розірвання шлюбу: досвід окремих європейських держав: сайт. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/rozirvannya-shlyubu-dosvid-okremykh-yevropejskyh-derzhav> (дата звернення 26.04.2023).
3. Else-Marie Merckoll (2020), Family law in Norway: overview.Country Q&A.
4. Gunilla Olsson, Johan Sarvik (2020), Family law in Sweden: overview.Country Q&A.
5. Maryla Rytter Wróblewski (2020), Family law in Denmark: overview.Country Q&A.
6. M. Bogdan, E. Ryrsted. Marriage in Swedish Family Law and Swedish Conflicts of Law. Family Law Quarterly. Vol. 29, No. 3 (Fall 1995), pp. 675-684. Published By: American Bar Association.

Олефиренко Марина Володимирівна
студентка II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Іван Іванович Шкурко

«Особливості суспільного характеру виховання дітей в умовах первіснообщинного ладу»

Людство від покоління до покоління передає свій досвід, удосконалює його. Одним із аспектів цього досвіду є виховання.

Залежно від методологічних позицій вчені по-різному пояснюють природу виховання. Представники біологічної теорії (французький етнограф Ш. Летурно та англійський соціолог Г. Спенсер) вважали, що виховання – біологічне явище, властиве усім живим організмам. Прихильники психологічної теорії (американський історик і теоретик педагогіки П. Монро) переконані, що виховання ґрунтується лише на несвідомому бажанні дітей наслідувати поведінку дорослих. Згідно з релігійною теорією (німецький педагог К. Шмідт), у вихованні людини виявляється творча дія Бога, який дав людям здібності виховувати дітей. Представники трудової теорії (англійський соціолог Л. Морган та ін.) стверджували, що поштовхом до виникнення виховання було виробництво найпростіших знарядь праці та пов'язана з цим необхідність передавання молодому поколінню знання й уміння [2, с. 436].

Ґрунтовну інформацію про зміст і методику виховання в первісному суспільстві дають, перш за все, етнографічні описи й етнологічний аналіз, спостереження за племенами, що дотепер зустрічаються на дуже низькому рівні суспільного розвитку.

Метою дослідження є аналіз особливостей суспільного характеру виховання дітей в умовах первіснообщинного ладу.

Первіснообщинний лад існував сотні тисяч років. У своєму розвитку він подолав етапи первісного стада, родової общини, розпаду [2, с. 437].

На основі реферованої літератури приходимо до висновку, що саме на етапі розвитку первісного стада відбулося завершення процесу біологічного становлення людини. Жодних організованих форм виховання в той час не виявлено. Діти первісних племен через спостереження й наслідування переймали досвід дорослих. На цьому етапі виникають елементи навчання. Дорослі навчали дітей дотримуватися племінних традицій, передавали їм по спадковості те, чим самі володіли. Сказане стосувалося певних правил гігієни, статевих стосунків, збереження здоров'я, дотримання добрих звичаїв, здобування життєвої мудрості.

За родового устрою, періоду раннього матріархату, людина набуває усіх основних антропологічних якостей, її соціальні параметри починають домінувати над залишками зоологічного індивідуалізму, вона опановує зв'язну мову. Людські стада перетворюються на колективи родичів - роди. Для періоду розквіту родового ладу характерні колективізм і кооперація родичів у трудових процесах, зрівняльний розподіл продуктів полювання, рибальства та інших галузей господарства.

Першоосновам матріархату починають вчити хлопчиків і дівчаток у цей період у перших навчальних закладах – «будинках молоді», які функціонували окремо для осіб різної статі. До виховання дітей залучали збагачених досвідом мешканців роду, які були першими в історії людства вихователями [1, с. 14].

До 10-12 років хлопчики та дівчатка виховувалися разом і жили на половині своїх матерів. З початком статевого дозрівання хлопці-підлітки переходили у стан чоловіків, а дівчата - жінок. Хлопців готували переважно до чоловічих видів діяльності (мисливства, рибальства, виготовлення знарядь праці), дівчаток – до жіночих (збирання рослинної їжі,

ведення домашнього господарства, догляду за малими дітьми).

Важливим етапом у вихованні підростаючого покоління була організація його переходу в групу дорослих, який супроводжувався спеціальними ритуалами – ініціаціями. Такі випробування засвідчували наявність у молодой людини фізичних і духовних якостей, які б корелювали з вимогами суспільства до індивіда, який вступає на шлях активного громадського життя [3, с. 17].

Відомо, що з розвитком продуктивних сил сформувалася нова організація родового суспільства - патріархат. Керівну роль у суспільстві виконував чоловік, а жінка вела домашнє господарство. Виникла моногамія, а з нею - велика патріархальна родина. У ній жінка й діти прислуховувалися до глави сім'ї, що позначалося на їх вихованні.

Приходимо до висновку, що виховання підростаючого покоління родова община, як правило, доручала спеціально призначеним людям. Поступово процес виховання дітей і молоді виокремлюватися як особлива форма суспільної діяльності. Створювалися перші в історії людства дитячі ігри, традиції, ритуали, де дітям прищеплювали певні правила поведінки.

У період розвинутого патріархату виникає так зване вузликоче письмо – об'єднання різних знаків, за допомогою яких передавалися найважливіші життєво необхідні знання. З розпадом первісного ладу з'явилася первісна форма письмового повідомлення – піктографія - малюнкове письмо.

Для періоду розпаду первісного ладу характерним є виникнення сусідських общин, становлення моногамної сім'ї, станове і майнове розшарування суспільства. Ці зміни в суспільному розвитку позначилися й на вихованні. У сім'ї діти навчалися праці, засвоювали норми і правила поведінки, релігійних обрядів.

Формування станів (вожді, жерці, старійшини) трансформувало загальну мету виховання в окремі цілі для кожного. Ідеал вождя орієнтував виховання на підготовку до війни і керівництва общиною, а жерця - передбачав розвиток інтелекту й підготовку до відправлення релігійних обрядів і ритуалів. Основою ідеалу общинників була підготовка до праці.

У цей період посилювалися тенденції авторитаризму у вихованні, все частіше практикувалися покарання як метод виховного впливу.

На основі проведеного дослідження, приходимо до висновку, що саме за первіснообщинного ладу виховання як суспільне явище пододало шлях від стихійного й обмеженого за змістом і методикою до спеціально організованих форм інтелектуальної підготовки підростаючого покоління. Його зміст і методика поглиблювалися і розширювалися в наступних суспільно-економічних формаціях.

Список використаних джерел

1. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навч. - метод. посібник. Вид. 4-те,. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2011. С. 13-14.
2. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К., 2002. С. 436-441.
3. Шинкарук В. Д. Теорія та історія соціального виховання в зарубіжних країнах / В. Д. Шинкарук, Р. В. Сопівник, І. В. Сопівник – К.:ЦП «Компринт», 2015. С. 14-19.
4. M. Doucleff. Hunt, Gather, Parent What Ancient Cultures Can Teach Us About the Lost Art of Raising Happy, Helpful Little Humans. Avid Reader Press/Simon & Schuster 2022. 352 p.

*Орел Дар'я Андріївна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

«Технологія «web-квест» на уроках історії у 6-х класах: формування інформаційно-цифрової компетентності»

Сучасну школу важко уявити без інформаційних технологій, а здобувачів освіти без гаджетів та соціальних мереж. В умовах інформаційного суспільства, вчитель має бути готовим до інновацій та використовувати їх, постійно підвищувати свій педагогічний досвід. Професійна компетентність педагога є не лише сумою теоретичних знань та вміння їх репродукувати у певному обсязі згідно з правилами, а також мотивом і засобом розвитку навичок практичних дій в інформаційному суспільстві. Одним із варіантів використання інтернету на уроках історії в 6-х класах є веб-квест, який можна віднести як до методу проблемного навчання, так і до методу проектного навчання одночасно.

Quest в перекладі з англійської мови - тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний з пригодами або грою. Під терміном веб-квест розуміють процес пошуку інформації на визначену тему в інформаційному просторі Word Wide Web [1, с.1].

Дана технологія створена в США в 1995 році дослідниками Б. Доджем і Т.Марчем, які вперше визначили методичні вимоги для гіпертекстового веб-квесту [3, с. 9].

Технологія веб-квест, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет і інтегруючи їх у навчальний процес, допомагає ефективно вирішувати цілий ряд компетентностей:

- використання ІКТ для вирішення професійних завдань (в т.ч. для пошуку необхідної інформації, оформлення результатів роботи у вигляді комп'ютерних презентацій);

- самонавчання;

- робота в команді (планування, розподіл функцій, взаємодопомога, взаємоконтроль), тобто навички командного рішення проблем;

- вміння знаходити декілька способів рішення проблемної ситуації, визначити найбільш раціональний варіант [1, с. 2].

Веб-квести стимулюють розвиток логічного мислення, привчає здобувачів освіти розмірковувати над завданням, різнобічно оцінювати ситуацію, аналізувати інформацію.

Важливою умовою успішної роботи в проектній технології квест-уроку є наявність комп'ютерного обладнання з підключенням інтернет-послуги.

Такі форми роботи як вікторини, тести, ребуси, схеми, кросворди та інші, часто використовуються як завдання для Web-квесту, їх можна розробити та виконувати за допомогою мережі Інтернет. Можна створювати і різноманітні дидактичні ігри, використовуючи додаток LearningApps.org, для створення стрічки часу – time.graphics, myHistro та інші.

Для створення онлайн тестів можна використовувати такі додатки – Kahoot, Socrative, ClassMarker, Plickers, Майстер тест, Твій тест та інші, для ребусів – rebus1/ua, для кросвордів – cross.highcat.org/, puzzlecup.com, для пазлів – JigsawPlanet [2, с.139].

Створення та проведення квестів є нескладним процесом, що не потребує завантаження додаткових програм або одержання специфічних технічних знань та навичок – необхідним є лише комп'ютер, з доступом до мережі Інтернет та творче мислення [2, с. 137].

В 6-х класах можна використовувати WEB-квест майже на кожному уроці історії. На мою думку, доцільно буде використати їх при розгляді наступних тем: «Трипільська культура на землях України», «Основні стоянки та пам'ятки первісних людей на території України», «Історичні джерела про скіфів», «Греко-перські війни», «Підкорення Греції Македонією» та інших.

Отже, WEB-квест – це сучасна технологія, що включає пошукову діяльність учнів із застосуванням нових інформаційно-комунікаційних засобів. Використання технології WEB-квесту, зокрема на уроках історії України, дозволить створити умови для успішного формування і розвитку у здобувачів освіти інформаційно-цифрової компетентності. Як вже зазначалося вище, умовою WEB-квестів є наявність обладнання та інтернет-доступу. В умовах воєнного стану, постійних повітряних тривогах та нестабільного інтернету – використання WEB-квестів стало більш важким. Але навіть попри такі складні умови українські вчителі-герої шукають шляхи вирішення цих проблем та намагаються якомога цікавіше та сучасніше навчати дітей.

Список використаних джерел

1. Блідар І.М. Посібник для формування нових знань і навичок щодо використання сучасних ІТ-технологій. Веб-квест як педагогічна технологія. Кропивницький, 2017. 68 с.
2. Інноваційні педагогічні рішення у початковій освіті: І-66 зб. наук. праць [за заг. ред. / О. А. Федій, відпов. ред. Ю. Г. Павленко] / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: Шевченко Р. В., 2018. 145 с.
3. Квасова Ю.Ю. Веб-квест як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів. Лисичанськ, 2016.
4. Кругликов В. Н. Принципы интерактивного обучения / В. Н. Кругликов. Москва, 1998.
5. Стаття «Навички 21 століття». URL: <http://uspnh.iteach.com.ua/for-trainers/treasury/21century>.
6. Сергеева С.М. Технологія веб-квест, як засіб самоосвіти сучасного педагога. Лисичанськ, 2016.

*Похиль Світлана Сергіївна
студентка II курсу
спеціальності «014 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Візер Світлана Олександрівна*

«Перші спроби створення реєстрового війська в Україні: наукові трактування сучасної історіографії»

Питання часу виникнення реєстрового козацького війська є одним із дискусійних в сучасній українській історіографії. Безумовно, державна служба козаків вплинула на зміст їх станових прав та привілеїв, які посідали важливе місце в системі політичних та соціально-економічних відносин. Дослідженню процесу зародження та формування реєстрового козацтва присвячено ряд праць сучасних істориків, а саме: В. Борисенка [3], А. Федорука [4], В. Щербака [5], Н. Яковенко [6]. Також важливою частиною в будь-якій проблематиці є джерельна база, яка в даній роботі представлена збірником документів за редакцією Ю. Мицика [1] та матеріали, впорядкованими І. Ворончук в праці «Між двох вогнів, друга половина XVI – перша половина XVII ст.» [2].

В українській історіографії довгий час панувала теза про так звану «баторієву легенду». В її основу був покладений факт, що у 1578 році в Львові король Речі Посполитої Стефан Баторій підписав документ, який передбачав створення козацького реєстрового війська. Проте завдяки низці праць істориків-дослідників ця думка була спростована [6 с. 171].

За переконаннями сучасного історика Віталія Щербака, важливим чинником формування козацтва постало право, яке утворилося у середовищі запорізької громади [5 с. 125].

Перші спроби створення реєстрового війська були зроблені у 1524 році, коли великий князь литовський Сигізмунд I Старий наказав створити у Середньому Подніпров'ї наймане козацьке військо, яке повинно було очолювати місцеве населення. Завданням цих загонів була охорона литовських володінь і служба на пограниччі. Однак, реалізувати цей наказ вдалося значно пізніше. У 1572 році король Сигізмунд II Август видав універсал про наймане військо, після якого козаки, що знаходилися на службі, вписувалися до реєстру і дістали назву реєстрових. Вже в той час, за переконанням українського історика Володимира Борисенка, було польським урядом впроваджено принцип – розділяй і володарюй [3 с. 150]. Вважаємо, що і тоді, і впродовж наступних століть це була вдала стратегія.

Після того, як було сформовано перший загін, реєстрове козацтво очолив шляхтич Ян Бадовський, якого призначав сам король. Він отримав не лише адміністративну та військову владу, а ще й вищу судову. Це свідчить, що вже перші реєстрові загоны мали власну юрисдикцію в особі свого командира, а відповідно вилучалися з-під влади місцевих урядників. Проте, варто зазначити, що цей загін проіснував не дуже довго. Після смерті Бадовського у 1575 році він припинив своє функціонування [6 с. 171].

Новою спробою оформлення козацтва в окрему соціальну верству суспільства стала епоха правління вже згаданого короля Стефана Баторія. Прийшовши до влади він зіткнувся із значними труднощами. Затяжна Лівонська війна вимотувала фінансові ресурси держави та тягнула за собою ряд болючих поразок. Ще складнішою та мало контрольованою складалася ситуація у Середньому Подніпров'ї. Це змусило уряд Речі Посполитої відновити реєстрове козацтво. Протягом 1578 року король впроваджував різноманітні заходи для того, щоб зміцнити військо Речі Посполитої. Впорядкування козацького війська стало один із напрямків його реформ.

У вересні 1578 року за наказом Стефана Баторія було створено новий загін реєстрового козацтва. В українській історіографії зустрічаються розбіжності щодо кількості прийнятих у наймане військо. Сучасна історикиня Н. Яковенко у своїх дослідженнях подає цифру 500 козаків, а В. Борисенко та В. Щербак – 600 [6 с. 171, 3 с. 151, 5 с. 128]. За несення служби від короля Речі Посполитої реєстрові козаки отримували землю на правах рангового володіння, звільнялися від сплати податків та виконання повинностей, а також отримували військово-адміністративну незалежність від місцевої ради.

Склад реєстровців постійно був нестабільний та досить часто змінювався. У мирний час він зменшувався, під час воєн збільшувався. З початку XVII століття одним із головних факторів його коливань стали козацькі повстання, які або змушували уряд йти на певні поступки, або навпаки вдаватись до репресій проти козацтва.

Станом на кінець XVI століття кількісний склад реєстровців поступово збільшився. Це було пов'язано із спробою встановлення контролю над такою потужною військовою силою, котрою на цей час вже було козацтво. Наприклад, у 1583 році загін нараховував 600 осіб, а в 1590 році вже 1000. Наталя Яковенко зазначає: «І хоча ці цифри не охоплювали всього люду, що зараховував себе до козацтва чи козакував епізодично, однак реєстри сприяли утвердженню серед козаччини почуття своєї відокремленості від інших станів» [6 с. 172].

1582 роком в джерелах фіксується скарга щодо порушення козацьких вольностей прикордонною адміністрацією. В результаті Стефан Баторій надіслав у відповідь листа, у якому погодився з протизаконністю цих дій, і зазначив про підпорядкування реєстрового козацтва тільки власній адміністрації [1 с. 109]. Проте в цілому спроби Баторія перетворити вільних козаків на контрольоване військо мало вдалися. Переконливо це доводить кінець XVI століття, коли самовільні козацькі походи повторювалися один за

одним. Такі дії створювали перепону для створення та налагодження дипломатичних відносин Речі Посполитої із Кримським ханством та Османською імперією.

Отже, реєстрове козацтво було утворене у 1572 році, коли Сигізмунд II Август видав універсал про наймане військо. Створення реєстру було вагомим фактором перетворення козацтва в окрему консолідовану соціальну групу, що усвідомлювала свою окремішність та вимагала надання станових прав.

Список використаних джерел

1. Борисенко В. Й. Курс української історії: З найдавніших часів до XX століття. 2-ге вид.: навч. посібник. для студентів. вищ. навч. закладів. Київ: Либідь, 1998. 616 с.
2. Документи польських архівів до історії запорозького козацтва першої чверті XVII століття / ред. Ю. Мицика. Архів України. 2004. № 1-2. С. 93-112.
3. Між двох вогнів: друга половина XVI – перша половина XVII ст. / упоряд. І. О. Ворончук. Київ: Україна, 1996. 413 с.
4. Федорук А. В. Наймане козацьке військо (XVI – середина XVII ст.): ідеологія, організація та військове мистецтво : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2000. 19 с.
5. Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. Київ: КМ Academia, 2000. 300 с.
6. Яковенко Н. М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ: Генеза, 1997. 380 с.

*Бишовець Катерина Юрїївна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Загребельна Ніна Іванівна*

«Формування предметних компетентностей на уроках історії»

Система предметних компетентностей, що формується у навчанні кожного предмета, відповідає специфіці його змісту. Історична предметна компетентність – це здатність здобувача освіти до самостійного осмислення історії та культури України в контексті світового історичного процесу та адекватної оцінки соціального й морального досвіду минулих поколінь. Вона має сприяти формуванню (розвитку, розкриттю потенціалу) здобувача освіти як громадянина України, соціально адаптованої та відповідальної особистості через набуття ним таких предметних компетенцій [6].

Компетентнісний підхід активно досліджується в галузі науки та освіти в країні та за кордоном. Дану проблему досліджували Н. Бібік, О. Бондаревська, І. Єрмаков, І. Зимна, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, В. Серікова, Л. Сохань, О. Сухомлинська, Л.Хоружа, А.Хуторський. У працях К. Баханова, О. Кучера, А. Старевої, І. Родигіної, Г.Фреймана, С. Шишова розглядаються різні питання методики формування предметних компетентностей здобувачів освіти. К. Баханов, А. Булда, Т. Ладиченко, О. Турянська, О.Удод та ін., досліджують зміст та організацію шкільної історичної освіти на основі компетентнісного підходу та формування у здобувачів освіти предметних історичних компетентностей.

Компетенція, у перекладі з латинської мови, означає коло питань, у яких людина добре обізнана. Компетентний – той, хто володіє відповідними знаннями і здібностями, що дозволяють робити ґрунтовні висновки з окресленої проблеми [2].

Компетентність – сукупність особистих якостей здобувача освіти (ціннісно-змістових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом діяльності в певній соціально та особисто значимій галузі.

Суть компетентнісного підходу полягає в тому, щоб спрямувати освітній процес таким чином, щоб здобувачі освітніх послуг набули важливих компетенцій, загальної здатності особистості виконувати певну діяльність. Він базується на знаннях, досвіді та цінностях, отриманих під час навчання, і є показником успіху [8].

Предметна історична компетентність стосується здатності відтворювати аспекти історичної дійсності, що є об'єктом вивчення даної дисципліни. Для історії як навчального предмета історична свідомість – це така всеосяжна здатність до досконалого відтворення минулих і сучасних суспільних реалій. У сучасній методичній літературі акцентовано увагу на групах історичних компетентностей, пов'язаних з усвідомленням учнями часу, простору, реальності, історичності, ідентичності, цінностей [1, 2].

Основні групи компетентностей, необхідні для сучасного життя, визначені в критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти і включають:

- соціальні, пов'язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень, суспільному житті, урегулюванні конфліктів ненасильницьким чином, функціонуванні та розвитку демократичних інститутів суспільства;
- полікультурні, що стосуються розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їх мови, релігії, культури тощо;
- комунікативні, що передбачають опанування важливими у роботі й суспільному житті усним і писемним спілкуванням, оволодіння кількома мовами;
- інформаційні, зумовлені зростанням ролі інформації в сучасному суспільстві й передбачають оволодіння інформаційними технологіями, вміннями здобувати, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію;
- саморозвитку та самоосвіти, що пов'язані з потребою і готовністю постійного навчання як у професійному відношенні, так і в особистому та суспільному житті;
- компетенції, що реалізуються в прагненні й здатності до раціональної продуктивної, творчої діяльності [3].

О. Пометун та Г. Фрейман виділяють такі компетентності:

- хронологічну – передбачає вміння здобувачів освіти орієнтуватися в історичному часі;
- просторову – орієнтування здобувачів освіти в історичному просторі;
- інформаційну – вміння здобувачів освіти працювати з джерелами історичної інформації;
- мовленнєву – будувати усні та письмові висловлювання щодо історичних подій і явищ;
- логічну – аналізувати, пояснювати історичні факти, формулювати теоретичні поняття, положення, концепції;
- аксіологічну – формулювати версії й оцінки історичного руху та розвитку [7].

Ці компетентності набуваються здобувачами освіти в контексті цілеспрямованої роботи під час проходження курсу тематичного навчання за певним напрямом. У такий спосіб формування в здобувачів освіти хронологічного вміння забезпечить розгляд суспільних явищ у розвитку в конкретних історичних умовах певного періоду, порівняння

історичних подій, явищ і періодів, використання наукової історичної періодизації. як спосіб розуміння спрямованості історичних процесів.

Формування просторових можливостей має базуватися на взаємозв'язку історичних явищ і розвитку процесів з географічним положенням і природними умовами країни; використання карти при визначенні причин і наслідків історичних подій і процесів; характеристика сфер національного розвитку на основі картографічного аналізу. характеристики екологічних факторів і геополітичних факторів [8].

Інформаційна здатність здобувачів освіти формуватиметься за умов: критичного аналізу й оцінки історичних матеріалів, виявлення тенденційної інформації та інтерпретації упередженості; самостійного осмислення учнями історичних матеріалів та відображених історичних фактів, подій і явищ; оцінювання, порівняння та тлумачити факти та явища дійсності на основі інформації, отриманої з різних джерел [4].

Щоб розвивати мовленнєву компетентність здобувачів освіти на уроках історії, необхідно, щоб вони розповідали про історичні події та явища, давали усний відгук на відповідь однокласника, оцінювали власну відповідь, брали участь у дискусії, аргументували свою позицію. Також вони повинні писати оповідання, аналітичні доповіді, реферати, рецензії про події та історичні постаті, складати різні типи планів, формулювати доречні питання до історичних текстів. Крім того, здобувачі освіти повинні надавати історичну характеристику, складати таблиці та схеми, будувати на цій основі відповідь.

Формування логічної компетентності здобувача освітніх послуг відбувається під час аналізу, синтезу й узагальнення історичної інформації; використання на уроці наукової термінології; всебічній характеристиці історичних постатей, розкритті внутрішніх мотивів дій, створення політичних та історичних портретів; самостійного визначення сутності, наслідків та значення історичних подій і явищ; проведення нескладних досліджень, проектної роботи [5].

Задля формування аксіологічної компетентності здобувачі освітніх послуг повинні порівнювати, пояснювати, узагальнювати та критично оцінювати факти й діяльність осіб, спираючись на здобуті знання, власну систему цінностей із позиції загальнолюдських та національних цінностей; виявляти суперечності в позиціях, інтересах, потребах соціальних груп і окремих осіб та роль в історичному процесі, тенденції й напрями історичного розвитку; оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними [4].

Отже, предметні компетентності здобувачів освітніх послуг – це їхні особистісні якості, які характеризується сукупністю мотивів, ціннісних орієнтацій, знань, умінь, навичок і формують здібності здобувача освіти вирішувати пізнавальні, проблемні і практичні завдання. Набуваючи предметних компетентностей, здобувачі освіти оволодівають умінням самостійного перенесення знань у нову ситуацію, умінням комбінувати вже відомі та нові способи вирішення проблеми, умінням відстоювати свою думку, набувають прагнення пояснити незрозумілі явища.

Список використаних джерел

1. Баханов К. О. Навчання історії в школі під кутом зору компетентнісного підходу. К.: Основа, 2012. 129 с.
2. Баханов К. Традиції та інновації у навчанні історії в школі. Дидактичний словник-довідник. Запоріжжя: Просвіта, 2002. 108 с.
3. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
4. Малієнко Ю. Б. Формування інформаційної компетентності дев'ятикласників на уроках історії. України Історія України. Всесвітня історія. Правознавство: методичні рекомендації МОН України щодо організації навчального процесу в 2017 / 2018 навчальному році. Київ: УОВЦ «Оріон», 2017. С. 96-98.

5. Мороз П. В., Мороз І. В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі : методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 96 с.

6. Одерій Т. В. Формування ключових компетентностей на уроках історії. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0200o4wt-37b0.docx.html>

7. Пометун О. І. Предметна компетентність учнів у процесі навчання історії. Практичний довідник учителя історії. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання*. 2015. № 2. С. 56–58.

8. Фідря О., Фідря Н. Просторова компетенція та картографічні вміння й навички у курсах шкільної історії. *Історія в школах України*. 2009. № 5. С. 17–21.

*Лавренчук Карина Ігорівна
магістрантка I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Телегуз Ірина Олександрівна*

«Ідеологія українського монархізму в еміграції»

Перш ніж зосередити увагу на монархічній ідеології, необхідно в цілому зрозуміти, як ідеологія виникає в суспільстві, і тут необхідно згадати три важливі моменти за Карлом Мангаймом: «По-перше – коли специфічна соціальна ситуація спонукає нас відобразити соціальні корені нашого знання; по-друге – коли ідеолог належить до певної соціальної групи і бачить світ і певні речі в контексті розуміння цієї групи; по-третє – коли люди в певних групах розвивають специфічний стиль думання, як остаточну серію відповідей на певні типові ситуації, що характеризують їхню спільну позицію» [6, с. 19]. Якщо узагальнити вищезазначені принципи формування ідеології, то можна сміливо сказати, що цим пунктам підпорядковувалася класична українська консервативна ідея.

У праці «Гетьманський рух у Сполучених Штатах Америки та Канаді в міжвоєнний період як історико-політичне та світоглядне явище» Т. Сидорчук зазначає: «Головна особливість повстання ідеології українського монархізму у ХХ столітті полягала в тому факті, що вона була створена в еміграційних умовах. Як відомо, ідеологія може формуватися і без наявності власної державності, тобто і за умов еміграції; вона визначається не лише традицією, а й вибором, і формується в контексті розв'язання питання про надбання поліетнічних імперій. Але цей процес є лише однією стороною формування ідентичності» [4, с. 107]. Таке своєрідне повстання ідеології українського монархізму належить послу України в Австрії, засновнику Українського союзу хліборобів-державників – В'ячеславу Липинському, який навіть після падіння Гетьманщини, продовжував просувати ідею монархії в еміграції.

Проте варто зазначити, що В.Липинський ставив за мету створення української держави лише в рамках конституційної монархії. Крім того, вибір династії може ґрунтуватися лише на певних обставинах і реаліях в Україні та Європі в цілому[5].

На думку В.Липинського, ерцгерцог Вільгельм Габсбург (Василь Вишиваний) чи П.Скоропадський, який мав досвід керівництва українським політичним життям, могли стати монархом, але В.Габсбург не бачив себе у «недемократичній» теорії української монархії В. Липинського. Паралельно Павло Скоропадський вів активні переговори з В'ячеславом Липинським про те, чи варто відроджувати монархічну діяльність і взагалі політику на українських теренах, оскільки український гетьман був дуже ображений на українців, які на його думку, не повністю зрозуміли всі дії, які він проводив будучи гетьманом, та й в ідеали монархії він вже не так активно вірив та сприймав [2], але

наполегливість з боку В. Липинського та австро-німецьких монархічних сил, активізують П. Скоропадського у відновленні своєї політичної діяльності. На думку В. Потульницького, цілями українських монархістів були: «побудова великої, єдиної і суверенної держави у формі української монархії, уособленій у спадковому гетьманаті при керівній ролі нової аристократії – кращих представників усіх соціальних станів і груп» [3, с. 4].

Найважче те, що будь-яка ідеологія, яка набирає обертів за межами країни матиме проблеми. Українська монархія розвивалася в умовах еміграції П. Скоропадського та його найближчих соратників. Не все в руках командира та його оточення, оскільки еміграція фактично диктує обставини. У 1920-х роках. В австрійських та німецьких колах також були популярні націоналістичні та соціалістичні рухи, а В. Липинський та П. Скоропадський, відстоюючи монархічну ідеологію, виступали проти народних ідей, які суперечили монархії [3]. В очах своїх соратників П.Скоропадський, який увійшов до складу Ради присяжних, був справжнім гетьманом майбутньої української монархії. Авторитет Скоропадського в очах монархістів зростає, у нього з'являлося все більше однодумців, і водночас він уже починає проводити власну політичну лінію. Причому, варто відзначити, що він зайняв більш просунуту нішу, ніж Липинський [2].

Як зазначала Т. Осташко: «внаслідок конфлікту між В. Липинським і П. Скоропадським український монархічний рух пережив складний кризовий процес. Спроби В. Липинського створити гетьманську організацію «орденського типу», яка контролювала б дії гетьмана, керувала б його кроками та скріплювала його морально-політичний авторитет назовні, призвела до зіткнення між двома версіями монархізму: правово-конституційного та авторитарного. Ці суперечності видалися зрештою у конфлікт між ідеологом та персоніфікатором гетьманського руху.» [1, с. 215].

Отже, ідеологію по створенню українського монархізму варто записати у заслуги саме В. Липинського, який навіть в еміграції проводив активно політику, намагався нагадувати про українську ідею та займався піднесенням особи гетьмана Павла Скоропадського серед європейських політиків. Варто зазначити, що ці дві дуже потужні політичні особистості не змогли об'єднатися та дійти згоди, адже кожен мав на меті бачити щось своє і організовувати на свій лад. Якщо хтось отримає владу, нехай і ненадовго, він навряд чи підкориться, і це сталося з Скоропадським.

Список використаних джерел

1. Осташко Т. Вячеслав Липинський та Павло Скоропадський: від співпраці до розриву. *Соціальні конфлікти та повсякденне життя революційного суспільства 1917 – 1921 рр.* Київ, 2014. С. 186-216.
2. Пеленський Я. Спадщина В'ячеслава Липинського і сучасна Україна. *В'ячеслав Липинський. Історико – політологічна спадщина і сучасна Україна.* Філадельфія, 1994. С. 197–204.
3. Потульницький В. Діалектика ідеології та політики в українській монархічній традиції ХХ ст. *Краєзнавство.* 2018. №2. С. 29-39.
4. Сидорчук Т. М. Гетьманський рух у Сполучених Штатах Америки та Канаді в міжвоєнний період як історико-політичне та світоглядне явище. *Київська старовина.* 2001. № 6. С. 101-116.
5. Сидорчук Т. М. До характеристики світогляду гетьмана Павла Скоропадського у міжвоєнну добу. *Вісник Київського державного лінгвістичного університету : Збірник наукових праць.* Вип. 4. К., 2000. С. 331-350.
6. Mannheim Karl. *Ideology and Utopia. An Introduction to the Sociology of Knowledge.* Londone, 1952. Pp. 3, 5, 19 – 20.

*Попченко Іван Сергійович
аспірант III курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
Потильчак Олександр Валентинович*

«Відновлення скаутського руху за часів незалежності: ключові виклики»

Відновлення скаутського руху в Україні після проголошення незалежності нашої держави стало кульмінаційним моментом довгої і складної історії його поступу, що розпочався із заснування Пласту, продовжувався під час нелегкого, але успішного існування українського скаутингу в західній діаспорі і, врешті-решт, завершився поверненням скаутингу на Батьківщину наприкінці ХХ століття [1, с. 345]. Поза сумнівом, це стало чітким визнанням довготривалої вартості скаутського досвіду, однак і яскраво довело, що процес відновлення скаутського руху за часів незалежності мав здолати низку потужних викликів.

За 70-річну історію наймасовішої організації юнацтва в СРСР – Всесоюзної піонерської організації – до неї входило одночасно від 1 до 25 мільйонів дітей шкільного віку. Таким чином, через систему колективного виховання пройшло більше половини населення Радянського Союзу. Однак, у 1985-1989 роках разом із союзними республіками та суспільством почалася перебудова і в піонерській організації. До цього часу вона налічувала 19 мільйонів членів. У її організаційній структурі розпочався процес становлення незалежності від комсомолу. Якщо раніше підкреслювався політичний характер організації, то відповідно до нової структури вона була оголошена неполітичною. Змінилося головне гасло організації. Змінилася роль дорослих та шкільних вчителів. Однак, поряд із багатомільйонною піонерською організацією, вільніше й активніше почала діяти багатомільйонна скаутська організація, котра, не дивлячись на чималий тиск радянського уряду й пропаганди, не втратила статусу найпотужнішого підліткового об'єднання ХХ століття як в світі, так і на теренах України.

Зрозуміло, що наприкінці 1980-х років до управління економікою та соціальним життям СРСР долучаються окремі реформатори, проте воно все ще продовжує здійснюватися на основі принципів, вироблених у 1930-1940-і роки. Виникнення нового суб'єктивного фактора в керівництві України сприяє перебудові комуністичної партії та суспільства, адже ключові цілі внутрішньої політики формулюються як вдосконалення і реформування соціалізму. Але рівновага в соціальній, національній, політичній сферах виявилася крихкою: як результат, утворився величезний розрив між словом і ділом, між райдужними словами пропаганди та реальністю. Причому сама реальність певною мірою девальвувала багато ідеалів соціалізму, що, звичайно ж, позначилося і на молодіжному русі. Відповідно, відновлення скаутингу як осередка соціалізації молоді й формування її патріотизму відбувалося в руслі двох ключових тенденцій: тяжіння до реформування радянської молодіжної політики та бажання повної заміни старих радянських молодіжних організацій на основі принципів скаутингу, вироблених в Україні на початку ХХ століття. Тому можемо виділити ключові виклики, з якими стикався скаутський рух у нашій державі під час відновлення її незалежності та, подекуди, стикається й до останнього часу:

1) бажання окремих політичних сил реформувати Всесоюзну піонерську організацію. З весни 1988 року до весни 1989 року обговорювалося шість варіантів проекту перебудови ВПО. Вчені, психологи, філософи, історики працювали над цими проектами оновлення, які потім обговорювалися у піонерських організаціях усіх республік: дана тенденція напругу заважала зміцненню скаутських осередків, котрі продовжували вважатися «вогнищем розгортання капіталізму»;

2) загострення взаємовідносин між дитячими та іншими організаціями, розкол за політичними та національними ознаками, ослаблення фінансової та матеріальної бази, загострення кадрової проблеми, з якими зіткнувся скаутинг протягом 1990-х років. Усе це було обумовлено станом пострадянського суспільства в Україні, і докорінне вирішення цих проблем виявилось неможливим до повного виходу народу з соціально-економічної кризи;

3) деструктивний вплив різнорідних та конфліктуючих політичних сил, котрі, визначаючи національну й зовнішньополітичну ідентичність України, залучали на свій бік окремі скаутські організації, перетворюючи їх на своєрідні знаряддя ідеологічного впливу серед молоді. Так, навіть у 2009-2013 роках деякі скаутські лідери втягувалися до структур, частина яких «цілком спокійно працювала» на кошти проросійських депутатів чи на пряму представників Державної Думи РФ, у подальшому нівелюючи значення Революції гідності та підтримуючи окупацію Криму й частини східних областей України [2].

Тож не дивно, що дані проблеми стали предметом численних дебатів і спорів як у системі самих скаутських організацій, так і на найвищому державному рівні. Вирішення даного питання вдалося можливим тільки після схвалення 17 грудня 2019 року Закону України «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху», котрий визнав історичний внесок пластового руху в громадянську освіту дітей та молоді, здобуття і становлення української державності та створив засади державної політики щодо сприяння розвитку пластового, скаутського руху [3]. Даний документ вивів окремі поняття пластового та скаутського рухів, таким чином узаконивши існування десятків незалежних організацій пластового руху, які діють по всьому світу – від Сіднея до Едмонтона, і від Авдіївки до Берегова, – та десятків скаутських організацій, котрі, на думку Ю. Юзича, за своїми цінностями не є такими однорідними, як пластові [2].

Тобто, наразі в Україні визнано важливість підтримки понад столітньої безперервної традиції пластового та скаутського руху, місія яких полягає у вихованні дітей та молоді, а призначення – в сприянні їх розвитку для повного розкриття їхнього фізичного, інтелектуального, емоційного, соціального та духовного потенціалу як повноцінних громадян та членів своїх територіальних громад, місцевих, національних та міжнародних спільнот [3] за безпосередньої підтримки держави й задля остаточного усунення тих викликів у політичній, економічній та соціальній сферах, з якими все ще подекуди стикається скаутинг.

Список використаних джерел

1. Пласт: Унікальна історія українського скаутського руху / Субтельний О., Джулинський О., Джулинська Т., Закидальська О. [Пер. з англ. В. Морозов]. Торонто: Plast Publishing Inc. – Пластове Видавництво, 2019 р. 440 с.
2. Юзич Ю. Чому всі пластуни – скаути, але не всі скаути – пластуни / Офіційний сайт скаутської організації України «Пласт». 18 грудня 2019 р. URL: <https://www.plast.org.ua/chomu-vsi-plastuny-skauty-ale-ne-vsi-skauty-plastuny/>. (Дата звернення: 20.03.2023).
3. Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху: Закон України від 17 грудня 2019 р. № 385-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-20#Text>. (Дата звернення: 21.03.2023).

Яретик Микола Миколайович
магістр I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:

«Моцарт української пісні» Анатолій Пашкевич та його внесок у пісенну спадщину України»

Україна славиться визначними особистостями, які вписали свої імена в пантеон української культури. Один із таких митців - Анатолій Максимович Пашкевич.

При вивченні розділу «Україна в період системної кризи Союзу Радянських Соціалістичних Республік» з історії України в 11 класі, а саме при ознайомленні з суперечливими процесами в розвитку освіти, науки, літератури та мистецтва, доцільно охарактеризувати творчий шлях видатного українського композитора та хорового диригента Анатолія Пашкевича.

Анатолій Пашкевич народився 11 лютого 1938 року в селі Довбиш Баранівського району Житомирської області. Свою першу пісню “Ой цвіте, цвіте біла вишенька” Анатолій Максимович написав ще у 12-річному віці. Це й стало початком його творчості, про яку згодом знатиме вся Україна.

Після невдалої спроби вступити до Київського музичного училища ім. Глієра Анатолій Пашкевич вступив на всесоюзні курси підготовки керівників художньої самодіяльності, які відкрились при Новоград-Волинському будинку культури. Потім він служив у Північному морському флоті. Після закінчення строкової служби його залишали баяністом у матроському ансамблі, але він повернувся у рідну Баранівку, організував там вокальний ансамбль, самодіяльний хор, здобував перемоги на численних олімпіадах та оглядах. Через кілька років ансамблю було присвоєно звання народного. Свої «університети» Анатолій Пашкевич проходив здебільшого з баяном у руках і з піснею в серці [2].

Анатолій Пашкевич разом з родиною мешкав у Житомирі до 1965 року, де разом з Анатолієм Авдієвським створював ансамбль «Льонок». Від 1965 року Анатолій Максимович працював хормейстером, у 1967–1973 – художнім керівником Черкаського народного хору, з 1978-го – художнім керівником Волинського народного хору. В останні роки життя він був керівником Чернігівського народного хору.

Анатолій Пашкевич — автор багатьох самобутніх ліричних пісень, які стали народними. Серед них – “Степом, степом...”, “Мамина вишня”, “Хата моя, біла хата”, “Чебреці”, “Синові”, “Ой ти, ніченько”, “Любисток”, “Журавка”, “Ой вербо, вербо”, “Осипає цвіт калина”, “Пісня про Волинь”, написані на слова Миколи Негоди, Дмитра Луценка, Василя Симоненка, Йосипа Струцюка.

Чого варта лише одна пісня «Степом, степом...», яка стала реквіємом за всіма українцями, котрі загинули у роки Другої світової війни. В цій пісні відображені біль та туга матерів за своїми синами, які не повернулися додому. Пісня-реквієм «Степом, степом» - це символ вічного болю нашого народу і його жаги до життя.

Коли Анатолій Пашкевич з поетом Миколою Негодою 1966 року написали „Степом, степом”, тоді подібних творів просто не було. Пісня, та ще й українською мовою, без перебільшення, викликала потрясіння. Під час концертів співаки Черкаського хору іноді зупинялися, адже їхні голоси спазмувало від схвильованої реакції слухачів.

Уперше цей твір заспівала солістка Черкаського народного хору Ольга Павловська на Пагорбі Слави в Черкасах. Ця пісня стала не менш актуальною в умовах сучасної російсько-української війни.

Композитор згадував: «Не до емоцій було лише деяким чиновникам від влади. Викликали нас із Миколою Негодою в обком партії і раптом, ні сіло ні впало, питання: “Що це за пісня така незакінчена якась у вас вийшла, її треба якось по-іншому зробити, і взагалі, про яку матір йдеться, адже у Росії теж є матері? Ми – інтернаціоналісти!” Я відповів: “У нас одна матір, і якщо пісня написана українською мовою, то звісно, про кого мова...”» [3].

Коли на композитора намагалися тиснути чиновники, пісню “Степом, степом...” ввели до навчальних програм у школах Західної Німеччини. А коли у серпні 1968-го у розбурхану Прагу ввійшли радянські війська для наведення там “соціалістичного порядку”, цей твір-реквієм тяжкою тугою лунав із вуличних гучномовців, нагадуючи непростим гостям про сльози матерів, які вічно чекають своїх синів [2].

В Україні незліченна кількість чудових пісень про маму. З-поміж них є одна, в якій кульмінаційним творчим сплеском заіскрився талант і щедра душа трьох великих українських піснетворців: композитора Анатолія Пашкевича, поета Дмитра Луценка і співачки Раїси Кириченко. «Мамину вишню», пісню ніжності і материнської любові, підхопив увесь український народ. Її, як і багато інших пісень Анатолія Пашкевича, приймають за народну, що є найвищим визнанням для авторів і виконавців [4].

Оксана, старша донька композитора, зазначає у своїх спогадах: «У батька завжди було загострене почуття справедливості. З ним багатьом було непросто, як і йому. Це стосується влади, до якої він завжди був в опозиції. Він жив, творив і працював для людей, а влада — для себе, хоч прикривалася народом. Тато жив для свого слухача. Зірка слави ніколи не сіяла для нього, він того не визнавав. Любив свій народ, мову, культуру, пісню. Він не міг і не хотів блазнювати задля особистої вигоди, а тому був незручним у стосунках з чиновниками. Він не вмів і не хотів „нести” себе назустріч славі, пробиваючи ліктями шлях до нагород, визнань і матеріального достатку. Йому муляло все показне і штучне. Він завше тягнувся до тих, хто, можливо, не знав і ніколи не знатиме автора уславлених пісень, але слухав і слухатиме їх до останніх днів своїх. Він любив кожного, вітався зі всіма, всі люди були для нього однакові» [5].

Він був нескорений. Ніхто не міг його зігнути, а тим паче поставити на коліна, хоча жив у часи, коли гордих, вільних духом не любили. Не вмів догоджати, не намагався подобатися будь-кому. Завше чинив так, як веліла його нестримна натура [1].

Про себе композитор казав: “Вважаю себе хліборобом, який вирощує хліб, хліб духовний. Стараюся, щоб він був без остюків”. До слова, найулюбленішим поетом Анатолія Пашкевича був Василь Симоненко. На його слова створена пісня “Синові...” І так сталося, що Анатолій Пашкевич помер 8 січня, у день народження Василя Симоненка. Вони й поховані поряд на одному кладовищі у Черкасах [2].

Отже, крізь призму долі народного артиста України, композитора, неперевершеного хормейстера і непростой, шляхетної, до неймовірності порядної і відданої Україні людини – Анатолія Максимовича Пашкевича висвітлюється правдива панорама української культури минулого століття. Анатолій Пашкевич був, є та залишається генієм української музики, неоціненний талант котрого можна порівняти з Моцартом, оскільки обоє композиторів вписали свої імена на скрижалях культури власного народу.

Список використаних джерел

1. Андрійчук П. Анатолій Пашкевич як явище в українській пісенній творчості. *Народна творчість та етнографія*. 2005. № 4. С. 63-66.
2. Вітрич М. Духовний хліб Анатолія Пашкевича. Зоря Полтавщини. Газета від 9 лютого 2018 року. Режим доступу: <http://zorya.poltava.ua/duhovnij-hlib-anatolija-pashkevicha/>
3. Кирей В. Пісня «Степом, степом» народилася за одну ніч. *Урядовий кур'єр*. 2013. 12 лют. (№ 28). С. 11.
4. Костенко В. Анатолій Пашкевич. / упоряд. Н.Даниленко. Київ: Фенікс, 2016. 336 с.
5. Маслій М. Золотий вік української естради (1960-1980-ті роки) у трьох томах. Чернівці: Букрек, 2016. 1216 с.

Татарінов Кирило Олександрович
студент II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Шкурко Іван Іванович

«Пріоритетні проблеми духовного та соціального життя українських школярів у історико-педагогічній спадщині Василя Сухомлинського»

Фундаментальною основою розвитку сильної, суверенної, демократичної та гуманної держави є діти. У цьому зв'язку зазначимо, що важливим фактором у процесі формування особистості є системний та аналітичний підхід до проблем духовності, моральності та їх впливу на процес соціалізації та розвитку особистості. Наше дослідження свідчить, що на сторінках праць В.О.Сухомлинського досить виразно показано перспективні шляхи виховання особистості українських школярів, їх навчання та розвиток, розкрито фактори всебічного розвитку особистості.

Дослідження показало, що педагогічна концепція Сухомлинського базується на ідеї етичного християнського вчення – ідеї добра. Ми переконалися, що вся педагогічна практика В.О.Сухомлинського заснована на ідеї любові до дітей і «праці серцем». Любов та самопожертва були релігією педагога і це орієнтує нас на проведення паралелей з ідейним вченням християнства. На тепер творча педагогічна спадщина визначного українського вчителя активно використовується в країнах Європи, а також в багатьох державах світу. Аналіз педагогічної творчості Сухомлинського показує, що розроблена ним система виховання школярів базується перш за все на загальнолюдських чеснотах, цінностях, нормах та установках. Дослідження показало, що Василь Олександрович у своїй багаторічній педагогічній творчості актуалізував увагу на загальнолюдських принципах поваги і любові до праці, зокрема навчальної, вважав її фундаментом для подальшого вироблення учнями матеріальних та духовних цінностей. Реферовані нами джерела про педагогічну творчість Сухомлинського свідчать про те, що вчений-педагог, актуалізуючи проблеми духовності вбачає в них, перш за все, сенс буття людини. При цьому, Василь Олександрович завжди наголошував, що саме духовність є важливим фактором оволодіння учнями здобутками культури, формування у них суспільно-етичних цінностей, самовдосконалення, розширення людських можливостей та чеснот. Актуальною в умовах українського відродження є істина яку переконливо сповідував В.О. Сухомлинський: «праця приносить людині повноту щастя і є сутністю самого життя». Ми переконалися, що концепція виховання всебічно та гармонійно розвиненої особистості, сформульована Василем Олександровичем, була змодельована таким чином, що починаючи з раннього дитинства в українського школяра має формуватися переконання про те, що важливим фактором його діяльності, на якому він може розкрити свої сили, творчі здібності, — є чесна праця на користь суспільства. Ми приходимо до висновку, що Василь Олександрович завжди розумів працю як невід'ємну складову духовного життя особистості, її індивідуальності та самотності. Глибоким переконанням українського педагога, і це виразно показано в його класичних працях, «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Сто порад вчителів», «Павлишська середня школа» та інших виразно прослідковується ідея, що в роки дитинства кожен індивід досягає успіхів тільки в улюбленій праці, яка в подальшому стане фундаментом його життя. Слід зауважити, що В.О.Сухомлинський завжди вважав пріоритетними фактори, що впливають на формування та розвиток особистості - родину, оточення, релігію, спадковість, політичне світобачення тощо.

Проведене нами дослідження показало, що Василь Сухомлинський, і на цьому хочемо зробити наголос, у своїй професійній діяльності завжди практикував процес

комплексної консолідації всіх факторів, що базувалися на ідейній основі індивідуального підходу до кожного учня, розкривали його особистісні якості. Зазначимо також, що В.О. Сухомлинський у своїх ідейних та моральних принципах як правило спирався на духовні засади християнства, системно використовував їх у своїй педагогічній діяльності.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Рад. школа, 1976. Т.3.: Серце Віддаю дітям. 279 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. Київ: Рад. школа, 1976. Т.5.: Труд душі. 605 с.
3. Наумов М. Філософсько-педагогічні ідеї В. Сухомлинського (05.02.2008). URL: <https://osvita.ua/school/method/245/> (дата звернення 03.04.2022)

*Татарінов Кирило Олександрович
студент II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Тицький Сергій Іванович*

«Політика пацифікації та ОУН»

У ході поліпшення дипломатичних, економічних та політичних відносин між Україною та Польщею дуже важливим є вирішення історичних протиріч між нашими націями і дуже складною сторінкою в спільній історії є період «пацифікації». Нашим народам треба переосмислити модель ставлення до історичної проблематики і досягнення компромісу в даній царині. Наше дослідження допоможе детальніше проаналізувати проблематику україно-польських відносин у 30-х роках ХХ ст. та надасть перспективний аналіз майбутніх відносин між нашими країнами.

Під час дослідження ми спиралися на праці Ю.Юрика «Протистояння ОУН і Польської держави (1929–1935 рр.)», Р. Скакуна «Пацифікація: польські репресії 1930 року в Галичині», П. Мірчука «Нарис історії ОУН. Том1: 1920–1939». Ми опрацювали протоколи очевидців, описи та петиції за матеріалами роботи «Пацифікація. На вічну ганьбу Польщі, твердині варварства в Європі».

За умовами Ризького договору 1921 року до Польщі відійшли території Галичини та Волині. Населення приєднаних територій не хотіло коритися диктаторській волі польської адміністрації і тому часто виникали сутички між поляками та українцями. Щоб забезпечити мир та покору Варшаві Юзеф Пілсудський у листопаді 1930 року починає впровадження політики «пацифікації» яка представляла собою низку репресивних заходів спрямованих на умиротворення українського народу шляхом знищення їхнього національного та культурного надбання на території Сх.Галичини. Пацифікація супроводжувалася побиттями національного свідомих громадян, їхніми арештами та зруйнуванням українських установ. Для проведення політики умиротворення було задіяно членів поліційної школи, поліційні відділи з корінної Польщі у кількості 2000 полісменів та ескадрони кавалерії 6-го корпусу польської армії. Варшава постійно намагалася проводити дезінтеграцію між Волинню та Галичиною і це призвело до того, що репресивні заходи були проведені нерівномірно, це пов'язано з тим, що волинським воєводою був Генрик Юзевський і він вважав, що українців можна умиротворити не шляхом репресій, а шляхом надання культурних, релігійних та національних поступок, але треба обмежити корінне населення від хибного впливу Галичини. Юзевський пообіцяв Пілсудському, що забезпечить мир та порядок на Волині без репресивних акцій і змусить

підтримувати на виборах провладний блок. На Східній Галичині ситуація була критична. Поліційні відділи влаштовували погроми культурних установ, спалення та знищення національного надбання, побиття та арешти проукраїнського населення, вилучення провізії в селянства, як форми відкупної ренти. Іноді каральні акції проводилися не поодинокі, а поголівно – зганяли населення, вилучали дітей молодше 13 років і починали шмагати українців нагаями з вигуками: «Хай живе Польща!». Пацифікація Сх. Галичини була жорстокою і кровавою, тому викликала радикальні антипольські настрої з боку українського населення інтереси якого очолювала Організація Українських Націоналістів. Провід ОУН доклав значних зусиль, щоб світ дізнався про звірства Польщі і згодом про пацифікацію заговорила Ліга Націй, американська та європейська преса і засудила каральні заходи. Польща розпалила національну дискримінацію і викликала відплатну реакцію. Завдання відплатного терору які ставила перед собою ОУН полягали в демонструванні полякам, що їхні саботажні акції по відношенню до корінного населення України не пройдуть безкарно, Варшава має боятися українців і розуміти, що вони мовчки дивитися на «пацифікацію» не будуть. У ході відплатної акції ОУН 26 листопада 1930 року було застрелено польського поміщика Юзефа Войцеховського який особисто керував роботою військово-поліційної карної експедиції в Багатківцях та прилеглих до неї селах на Тернопільщині, в результаті розслідування винуватців злочину знайдено не було. 28 січня 1931 року було застрелено графа Баворовського у лісі біля Копичинець. Польський граф брав безпосередню участь в карних погромах. Прикладів відплатного терору яким керувала ОУН можна наводити безліч.

Пацифікація Східної Галичини була жорстокою і кривавою. Вона мала широкий міжнародний розголос і була винесена на обговорення Ліги Націй. Провід ОУН доклав усіх зусиль, щоб про це дізнався світ. Прес-бюро ОУН у Женеві, Берліні, Лондоні, Брюсселі видавали повідомлення про пацифікацію різними мовами. Невдовзі про неї заговорила європейська та американська преса, яка гнівно засудила цю політику Польщі. За результатами проведеного дослідження можна зазначити, що в перспективі пацифікація дала протилежний результат – відбулося зростання національної свідомості українців, що викликало надзвичайну ворожнечу в україно-польських відносинах. Польща була засуджена світовою спільнотою за свої терористичні дії, а пацифікація стала останньою краплею українського терпіння і викликала відплатні акції ОУН стосовно репресорів.

На сьогоднішній день в умовах російсько-української війни Польща є найбільшою союзницею нашої держави і в перспективі нашим народам треба вирішити всі проблемні історичні питання, щоб далі можна було мирно співіснувати.

Політика пацифікації мала глибокі історичні, соціально-економічні і суспільно-політичні корені. Вона була зумовлена всім комплексом національної політики правлячих кіл нової Річі Посполитої 1920-х рр., які скористалися активізацією радикального крила ОУН як приводом для залякування українців Галичини репресивними заходами. Пацифікація мала наслідком подальшу радикалізацію членів ОУН, яка особливо проявилася у послідовному антипольському спрямуванні західноукраїнського визвольного руху доби Другої світової війни і не дозволила об'єднати в спільний потік різні національні течії європейського Руху Опору. На сьогодні проблема національної політики урядів Польщі початку 1930-х років у Східній Галичині зберігає свою як наукову, так і суспільно-політичну актуальність.

Список використаних джерел

1. Пацифікація. На вічну ганьбу Польщі, твердині варварства в Європі. Документи і матеріали. Нью-Йорк: Говерля, 1978. 150 с.
2. Юрик Ю. Протистояння ОУН і польської держави (1929–1935 рр.) / Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Київ: Інститут історії України НАН України, Випуск 13. 2005. 391 с.

3. Скакун Р. «Пацифікація»: Польські репресії 1930 року в Галичині. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2012. 45 с.

4. Гриців М. Пацифікація 1930 р. і судова система Другої Речі Посполитої / Український визвольний рух. Львів: Збірник 15. 2011. 27 с.

*Лозко Андрій Анатолійович
студент II курсу
спеціальності «291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник
кандидат політичних наук, доцент
Дмитренко Степан Петрович*

«Вплив війни північноамериканських колоній 1775-1783 років на міжнародні відносини»

На сьогоднішній день Америка є чи не першою країною, у якій були на практиці впроваджені основні принципи демократії, імplementовані у правовому та соціальному вимірах права людини і громадянина, укріплені нові стандарти в економіці, політиці, суспільстві. Наприкінці ХХ сторіччя вони утвердили за собою статус наддержави, на яку рівняються інші країни, і які використовують державні засади США у своїй внутрішній політиці. Однак, так було не завжди, і особливості довгого шляху на якому Америка здобула незалежність від Британії та, зрештою, змінила світовий лад, залишається актуальними для всіх країн, які ідуть по шляху здобуття міжнародної суб'єктності.

Серед зарубіжних дослідників, які займаються вивченням впливу війни північноамериканських колоній 1775-1783 можна виділити таких, як: Джеремі Блека, Девіда Армітажа, Роберта Е. Шелхоупа та інших. У вітчизняній гуманітаристиці цією проблемою займаються такі дослідники, як: І. С. Шаповалов, О. В. Ільїн, Н. А. Мітюкевич, Ю. М. Лагута та О. О. Вишняков.

Загальновідомим є те, що Американська революція почалася із двох найбільш вагомих причин. Однією із них є: нищівна політика Георга III стосовно своїх колоній. Серед цієї політики можна виділити такі заборони: заборона на торгівлю, заборона на розселення та облаштування колоніями нових земель, грошові заборони та Акт про гербовий збір [1]. Наступна причина мала назву: «Бостонська різанина» та «Бостонське чаювання» [2], внаслідок якої, американські колоністи потопили човен, на якому знаходилося 342 ящики чаю в 1773 році, який перебував у порту Бостона.

Політичні, воєнні та соціальні трансформації 1775-1785 років консолідували і створили власне «американське суспільство» та народили нову для того часу форму державного устрою, змінили міжнародну палітру, вивівши на міжнародну арену нову велику державу, яка уособлювала собою фактично цілий континент, показали рівень впливовості та колоніальної спроможності тодішніх «великих» держав. Поряд із цим, війна північноамериканських колоній за незалежність 1775-1783 років змінила економічний лад у світі, шляхом покращення торговельних відносин з різними країнами. Додатково Американська революція мала найбільший вплив на Велику Британію та на Францію. Якщо говорити про першу, то англійські історики казали, що Британську імперію можна було поділити на дореволюційну та післяреволюційну, бо після революції почались зміни у політичному владі цієї країни. Що стосується Франції, то Американська революція дала поштовх для повалення монархії у Франції [3], та викликала революційні події в інших країнах, як, наприклад, Гаїті та деяких країнах Південної Америки.

Прямими наслідками війни стало проголошення незалежності Америки, яка була підкріплена Декларацією про незалежність [4], написана конституція кожного зі штатів

Америци окремо, почалася систематизація прав рівності чорношкірих та жінок в Америці. Свідомо чи не свідомо були закладені практичні підвалини для реалізації ідеалів цінності людської особистості, її свободи, реального права реалізувати себе у індивідуальному, соціальному, матеріальному аспектах, була відкрита дорога до «країни можливостей», де може спробувати реалізувати себе кожен, кому вистачить сміливості перетнути океан та почати життя, яке залежить тільки від тебе і належить тільки тобі.

Список використаних джерел

1. Kenton W. Stamp Duty: Meaning, History in the U.S., FAQs. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/s/stampduty.asp#toc-history-of-stamp-duties-in-the-united-states> (дата звернення: 30.03.2023).
2. Revere P. Paul Revere's engraving of the Boston Massacre, 1770. *The Gilder Lehrman Institute of American History*. URL: <https://ap.gilderlehrman.org/resource/paul-revere's-engraving-boston-massacre-1770> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Impact of Revolution on Other Nations. *Mapsofworld.com*. URL: <https://www.mapsofworld.com/usa/american-history/impact-other-nations.html> (дата звернення: 30.03.2023).
4. Гай-Нижник П. П. Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки 4 липня 1776 року. *Особистий сайт Павла Гая-Нижника*. URL: [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1776%20\(07\)%2004.USA.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1776%20(07)%2004.USA.php) (дата звернення: 30.03.2023).

*Ананко Ольга Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна*

«Формування знань здобувачів освіти про історію міста як складової історії рідного краю: історико-методичні аспекти (на прикладі історії міста Чернігів)»

Актуальність дослідження полягає у тому, що вивчення історичного краєзнавства в школі є одним із джерел збагачення знань учнів про рідний край, виховання любові до нього, формування громадянськості та навичок.[1] Шкільне краєзнавство надзвичайно важливий та необхідний предмет. Краєзнавча робота за змістом роботи може бути різною, але найголовніше, що вид такої роботи є інтегрованим, різнобічним, застосовується при вивченні різних шкільних предметів, розвиває пам'ять, інтелектуальні, вольові якості особистості. Найцікавіший розділ шкільного краєзнавства – це історичне краєзнавство. Завдання історичного краєзнавства полягає у тому, щоб пізнати разом із здобувачами освіти історичні процеси та явища, занурити їх у світ історії рідного краю на різних етапах розвитку. Ознайомити та навчити здобувачів освіти працювати з різними історичними джерелами (речові, писемні, усні) та глибше дізнаватися історію рідних вулиць, районів, будинків, знати відомих історичних або політичних земляків, тощо. Загалом формування знань про рідне місто починається з самого народження. Рідні вулиці, річки, ліси — це все оточує нас з самого дитинства. Мета краєзнавства у школі підтримувати та розвивати ці знання. Найбільшу увагу вчитель має приділити історичному краєзнавству. В майбутньому, саме це полегшить вивчення історії. Тобто, здобувач освіти зможе проводити паралелі на основі знань про рідне місто з історією загалом.[3, с. 110]

Головною метою краєзнавства в школі є моральне виховання громадян, які люблять, шанують і знають свою територію. Для досягнення та рішення цієї мети, принциповими є вирішення таких методичних завдань: Ознайомити учнів з історією та

сьогоденням краю; Формувати в учнів уявленнь про різні сторони життя свого краю та його жителі; Розвивати у дітей шкільного віку бажання розуміти свій район або регіон; Сприяти формуванню особистісного ставлення вихованця до нього; Сприяти розвитку в учнів громадянсько-патріотичних якостей ставлення до своєї країни; Створити умови для дослідження проблем та форм регіонального розвитку, для уявлення школярів про своє місце у вирішенні цих питань, розвиток установок потреба зробити особистий внесок у покращення свого життя; Допомогти школярам адаптуватися до реалій своєї місцевості та професії самовизначення (це означає багатогранну організовану вчителем вивчати сучасну територію своєї малої батьківщини, розвиваючи навички практичне використання набутих знань у різних сферах повсякденного життя); Використання краєзнавства як засобу сприяння розвитку особистісних якостей учнів формування знань має бути не тільки у вигляді уроку у школі, а й екскурсії по місту, музеях міста або виставках.[2]

Чернігів - це місто на північному сході України, яке має довгу історію та багату культурну спадщину. Інтегрування краєзнавства у навчальний процес у Чернігівській школі можна здійснити через декілька підходів:

1) Вивчення історії Чернігова: Учням можна дати можливість дослідити історію міста через архівні матеріали, екскурсії до історичних пам'яток та інтерактивні уроки. Вони можуть дізнатися про основні події, що відбувалися в Чернігові, такі як битви, історичні фігури та винаходи, які пов'язані з містом.

2) Вивчення культурної спадщини: Чернігів має багату культурну спадщину, таку як Чернігівський замок, Церква Спаса на Бережку та багато інших історичних та культурних пам'яток. Учням можна дати можливість досліджувати ці пам'ятки, дізнаватися про їхню історію та роль у культурному житті Чернігова.

3) Використання місцевих матеріалів: Учням можна дати завдання дослідити місцеві матеріали, такі як народні пісні, казки, легенди та інші культурні артефакти. Вони можуть дізнатися про традиції та обряди, які присутні у Чернігові, та про те, як вони відображають культуру та історію міста.

4) Організація екскурсій: Учням можна дати можливість відвідати місцеві музеї, галереї та інші культурні заклади, а також історичні пам'ятки та місця, що забезпечить практичний досвід учнів у вивченні краєзнавства.[7]

При вивченні історії міста Чернігів, вчитель застосовує різні методи та прийоми. Наприклад образну розповідь, схеми, таблиці, ігрові технології (кросворди, історичне лото), ілюстрації пам'яток міста Чернігова, евристичну бесіду.[5] Щоб викладання краєзнавства у Чернігівській школі було ефективним, важливо, щоб воно було інтегровано в усі аспекти навчання. Наприклад, учні можуть використовувати знання про історію та культуру міста під час вивчення української мови та літератури, географії та інших предметів. [5] Також можна використовувати інтерактивні методи навчання, такі як графічні організатори, проекти та мультимедійні презентації, щоб зробити вивчення краєзнавства більш змістовним та цікавим для учнів.[9]

Усе враховуючи, вивчення краєзнавства у школі на прикладі міста Чернігів може стати важливим елементом розвитку патріотичної свідомості та громадянської позиції учнів. Крім того, воно може допомогти учням зрозуміти свій культурний та історичний контекст, а також навчити їх поважати та берегти спадщину своєї країни. Загалом, вивчення краєзнавства у Чернігівській школі може бути цікавим та пізнавальним досвідом для учнів. Він допоможе їм збагнути красу та значення місця, де вони живуть, і стане важливим кроком у формуванні громадянської свідомості та активної участі у житті своєї країни.[6]

Отже, можна дійти висновку, що шкільне історичне краєзнавство є потужним ресурсом для всебічного розвитку особистості, формування її соціальної зрілості, громадянську позицію за умови організації систематичної краєзнавчої роботи освітнього закладу. Для реалізації виховних та освітніх ресурсів краєзнавчої діяльності необхідна

розробка моделі формування соціальної зрілості учнів засобами краєзнавства в умовах загальноосвітньої установи та технології її реалізації.

У краєзнавчій освіті містяться широкі можливості для підтримки та стимулювання процесу позитивної соціалізації учнів, розвитку у них соціально значущих позитивних властивостей особистості, включення школярів у процес позитивного перетворення навколишнього середовища, а для тих, хто потребує особливої уваги учнів, виконання корекційних та реабілітаційних функцій. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства шкільне краєзнавство є найважливішою складовою навчального процесу за допомогою якого реалізується і виховна функція історичного краєзнавства, спрямована на формування громадянина та патріота своєї батьківщини, творчу активну самодостатню особистість, здатну мислити креативно, нестандартно, приймати рішення у складних умовах [10].

Список використаних джерел

1. Острянюк А., Аскерова Л. Чернігів у ХІХ – на початку ХХ ст.: формування міського середовища. *Краєзнавство*. 2012. № 3. С. 5–19.
2. Леп'явко С. А. Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. у 10 т. Київ : Наукова думка, 2013. 688 с.
3. Голубко В. Є., Середяк А. В., Генег Р. Я. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історикокраєзнавчих досліджень : курс лекцій. Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2011. 304 с.
4. Програми восьмирічної школи. Історія. 5-8 класи. К.: Радянська школа, 1959. 52 с.
2. Леп'явко С. А. Чернігів - європейське місто / ред.: В. М. Бойко, І. М. Ситий. Чернігів: Лоз В. М, 2010. 55 с.
3. Кашаба О. Ю. Феномен історичного краєзнавства в контексті розвитку історичної науки. *Краєзнавство*. 2005. № 1-4. С. 31–34.
4. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство : навч. посіб. / упоряд. Кам'янець-Подільський нац ун-т. ім Івана Огієнка. Київ-Кам'янець-Подільський : Кондор, 2010. 240 с.
5. Карнабіда А. А. Чернігів : архіт.-іст. нарис. 2-ге вид. Київ : Будівельник, 1980. 128 с.
6. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. Ч.І. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 130 с.
7. Бойко І. В., Волкова О. О., Хаустова Н. О. Методика викладання історії міста на уроках історії : навч. посіб. Чернігів : ЧНТУ, 2010. 90 с.

*Клапцуняк Павло Вікторович
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор філософії, викладач
Богомаз Оксана Юрївна*

«Яким має бути вчитель громадянської освіти у сучасному світі»

У тексті концепції Нової української школи визначено, що вчитель має бути й лідером, менеджером і успішною людиною. Він має бути добре обізнаний і підготовлений щодо особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів до управління освітнім процесом, психології групової динаміки тощо. [2, с. 17] Безумовно ці положення мають стати керівництвом до дії у підготовці та професійному розвитку майбутніх вчителів.

Громадянська освіта має на меті забезпечити здобувачів освіти цілеспрямованим і змістовним навчальним досвідом, який відображає сучасні соціальні та суспільні реалії та розвиває громадянську позицію, громадянські якості та громадянську компетентність особистості. Світ в цілому та Україна як його частина швидко змінюються, а громадянська освіта має багатосторонній, багатогранний, багатомовний, багаторелігійний та багатокультурний контекст і має стати невід'ємною частиною змісту української освіти як підготовка до ефективного життя у світі, що постійно змінюється [3].

Згідно з аналізом новітніх освітніх документів – Закон України «Про освіту», Стандарт освіти НУШ, а також в запровадженні з 2018–2019 навчального року в українських школах інтегрованого предмета «Громадянська освіта» (10 клас, рівень стандарту), то програмовими завданнями цього предмета є «забезпечення цілеспрямованої підготовки старшокласників до функціонування у системі суспільних відносин поліваріантного світу, глобалізації, соціальної взаємодії та активної відповідальної участі в суспільній діяльності» [1], [2]. В зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії на територію України у 2022 році зміст громадянської освіти було переглянуто і внесено зміни. Тепер же на уроках варто акцентувати увагу учнів та учениць на загальні положення міжнародного гуманітарного права, цивільного захисту осіб у період збройного конфлікту, а також навчати медіаграмотності.

Громадянська освіта має бути змістовною, інтегрованою, ціннісною та інтерактивною. Ці особливості у змісті навчального предмета та організації освітнього процесу створюють основу для формування в здобувачів освіти знань, умінь, цінностей і моделей поведінки як членів громадянського суспільства у світі, що швидко змінюється. Таке навчання через цілеспрямовані педагогічні впливи має бути спрямоване на формування в учнів та учениць емоційно-ціннісного ставлення, навичок і здатності до громадянської дії [1].

Для реалізації цих завдань вчителі мають, по-перше, викладати здобувачам освіти курс загалом; по-друге, забезпечувати розвиток громадянських компетентностей у результаті такого навчання; по-третє, застосовувати ефективні методи організації пізнавальної діяльності учнів та учениць під час вивчення курсу та поза його межами.

Підготовка вчителів до розв'язання серйозних і складних завдань предмета «громадянська освіта» вимагає їх теоретичної розробки та методичного вдосконалення. Це впливає зі складових поняття «громадянська освіта», зазначених у документах Міністерства освіти і науки України: розвиток і соціалізація особистості, формування національної ідентичності, громадянськості, загальної культури, світогляду, критичного мислення, творчих здібностей, дослідницьких та аналітичних навичок, професійної кваліфікації. Також заслуговують на увагу програми, які заохочують використання різноманітних практичних методів у викладанні курсів, таких як дискусії, рольові ігри та симуляції, аналіз конкретних ситуацій, перегляд та обговорення фільмів і виставок, розробка та презентація наукових досліджень. Однак визнання важливості компетентнісного, практико-орієнтованого та інтерактивного навчання не вирішує проблеми [3].

Такі зусилля будуть ефективними лише тоді, коли вчителі матимуть глибоке розуміння суті громадянської освіти загалом і працюватимуть систематично на кожному уроці. Тому важливо обирати методи, які відповідають змісту і завданням уроку, виходячи з розуміння його глибинного сенсу, а не просто орієнтуючись на їхню привабливість чи механічно імітуючи той чи інший метод [3].

Так от, яким же має бути вчитель громадянської освіти у сучасному світі? В ході з'ясування цього питання ми звернулися до результатів Премії Global Teacher Prize Ukraine, тобто до фіналістів у номінації «Вчитель громадянської освіти» від Програми сприяння громадській активності «Долучайся!» 2021 року [4].

Проаналізувавши діяльність фіналістів ми з'ясували, що сучасний вчитель у суспільстві власним прикладом має транслювати здобувачам освіти цінність патріотизму,

любові та поваги до держави, в якій вони живуть, а також — готовності до реальних справ і змін на її користь. Необхідно разом з учнями та ученицями займатися волонтерською діяльністю, що в умовах повномасштабного вторгнення є дуже актуальним, досліджувати історію, відвідувати краєзнавчі музеї, читати зразки сучасної української літератури, слухати та рефлексувати про українські пісні.

На даний момент вчитель громадянської освіти має власним прикладом транслювати цінності поваги до людської гідності та прав людини, визнання цінності культурного різноманіття та демократії, справедливості, рівності та верховенства права, адже в сучасному світі мало де поважають людську гідність, тому підрастаюче покоління має все докорінно змінити [4].

Сучасний вчитель має жити і працювати так, щоб здобувачі освіти завжди відчували його повагу, любов і підтримку та віру в їхні можливості. Разом з цим потрібно навчати учнів та учениць з власного досвіду, розповідати, яких результатів у житті досяг педагог, показувати шляхи і способи досягнення мрії. Тобто сучасний вчитель має надихати здобувачів освіти на успіх та робити благі справи.

Для того, щоб все вищевикладене мало силу, вчитель повинен на уроках з учнями та ученицями моделювати складні життєві ситуації та шукати шляхи їх вирішення. Вчителю варто думати наперед і не лише навчати здобувачів освіти для життя в теперішньому суспільстві, а й готувати їх до викликів майбутнього — наприклад, нових професій. Необхідно слідкувати за Інтернет-трендами та йти в ногу з прогресом.

Таким чином, вчителі громадянської освіти у сучасному світі, мають бути готовими і здатними ініціювати позитивні зміни, визнавати цінності громадянського (відкритого демократичного) суспільства, усвідомлювати свій обов'язок захищати Україну, поважати державу, правову систему та національну ідентичність, бути готовим передати ці якості здобувачам освіти, сприяти інноваціям як важливому способу мислення та інструменту викладання в контексті державно-приватного партнерства, визнавати глобалізацію та конкуренцію в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2017. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Пометун О.І., Ремех Т.О. Практичний довідник учителя громадянської освіти: методичний посібник. Київ, 2018. 96 с.
4. Хто вони — найкращі вчителі громадянської освіти. URL: <https://osvitoria.media/news/hto-vony-najkrashhi-vchyteli-gromadyanskoyi-osvity/>

*Макаревич Тетяна Русланівна
студентки II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бакка Тамара Володимирівна*

«Толерантність як соціально значуща цінність особистості сучасного здобувача освіти»

З кінця ХХ ст. і особливо активно у ХХІ ст. постає питання толерантності, яке в силу різних обставин почало фігурувати у мас-медіа та загалом у суспільстві. Якщо одні відверто спекулюють на темі толерантності задля власної вигоди та хайпу, то інші – щиро плекають надію на толерантне суспільство, яке стане комфортним осередком для кожної людини.

Що ж таке толерантність? Більшість дослідників під цим словом розуміють повагу та сприйняття різних людей в незалежності від їх раси, гендеру, орієнтації, культури, ідейних та релігійних переконань, проте насправді це поняття набагато ширше, ніж здається.

Бистрицький зазначає, що толерантність просуває ідею рівного суспільства, суспільства у якому людина має право бути не такою як інші і при тому не бути засудженою [3]. Толерантність – це не про байдужість, це в першу чергу про людяність. Це поняття не про «стіни», які одні люди будують, щоб відмежуватись від інших, не таких як вони, це в першу чергу про руйнування цих «стін», сприйняття світу різноманітним та різностороннім, усвідомлення того, що люди можуть мати зовсім різні погляди та переконання і при тому, усі вони мають своє місце у світі. Толерантність – це про безпеку, комфорт і спокій кожної окремої особистості у суспільстві.

Із загальним визначенням толерантності ми більш-менш розібралися, але що означає толерантність у більш вузькій сфері, наприклад, в освіті? Чи важлива толерантність між сучасними здобувачами освіти?

Відповідь на це питання: однозначно так. Толерантність вкрай важлива у будь-якій сфері діяльності людини, адже вона стає інструментом соціалізації та більш комфортного і безпечного перебування особистості в колективі, тому серед здобувачів освіти це не стає виключенням.

У сучасних школах та університетах, зокрема і в українських дедалі частіше починають навчатися люди різних національностей і якщо у тій же Європі це явище більш звичне, то в Україні далеко не скрізь до цього звикли, тому ще досі виникає чимало непорозумінь, особливо серед школярів, адже здобувачі освіти значно складніше сприймають той факт, що існує хтось, хто може відрізнятись від них.

Освіта є тим осередком, де люди різних культур, національностей та переконань можуть взаємодіяти задля спільної мети, а саме: здобуття освіти та її освоєння. Саме толерантність допоможе здобувачам освіти знайти той гармонійний центр, який зможе зберегти повагу, мир та баланс між різними людьми [2, с.250-255]. Толерантність дозволяє дивитись на світ ширше, за допомогою неї освітянин зможе відкрити собі двері у майбутнє, майбутнє у якому попри всі складнощі, все ж людина, її почуття, комфорт та вибір будуть стояти на першому місці.

До толерантного ставлення дитину потрібно привчати ще до того як вона піде в школу, а школа в свою чергу має зробити усе можливе, щоб цю толерантність закріпити. Вчителі, шкільний колектив та персонал на власному прикладі мають показати, що школа – це безпека, це місце, де ти можеш бути собою, де твої таланти та будь-які інші особливості не будуть пригнічувати, а навпаки будуть розвивати і проявляти.

Дуже важливим для здобувача освіти, в школі за допомогою старших (вчителів та батьків), в університеті чи коледжі уже більш самотужки, збагнути, що всі люди різні, ваші думки, погляди та переконання можуть не збігатись і це абсолютно нормально. Ваш стиль одягу, вподобання в їжі, музиці тощо можуть не бути однаковими і це нормально. Ваші хобі, плани на майбутнє, підхід до життя можуть кардинально відрізнятись і це не робить позиції однієї людини більш правильними за позиції іншої. Цей список можна продовжувати ще дуже довго, але основна суть полягає саме у сприйнятті того факту, що «моя» думка не завжди є єдино правильна, на неї знайдеться ще сотня зовсім відмінних.

Колись Вольтер заявив: «Я не згоден з тим, що ви говорите, але віддам своє життя, захищаючи ваше право висловити свою думку» [4]. Звісно цей вислів французького філософа нині можна назвати доволі гіперболізованим, проте саме він

частково відображає основний сенс толерантності, коли ви можете бути не згодні з думкою іншого, проте ви розумієте, що вона є і має таке ж саме право на існування як і ваша.

Навички толерантності допоможуть школярам та студентам розширити свої знання, адже різні думки дуже часто формують у людини більш повну картину про те чи інше явище. Толерантність допомагає позбутись упереджень і категоричності, вона відшліфовує поведінку і не дозволяє людині принижувати іншу особистість лише за її несхожість, і саме це зрештою і стає основою толерантної культури в освітній сфері, яка дозволяє школярам та студентам почуватись потрібними та цінними, різнобічно розвиває їх і дає певні гарантії омріяного і стабільного майбутнього [2].

Толерантність між сучасними здобувачами освіти стає місточком до стабільної психіки і ментального здоров'я, адже якщо людина матиме комфортне і безпечне середовище у навчальній сфері, то відповідно вона почуватиметься впевнено і в подальшому майбутньому. Толерантність між школярами та студентами потрібна в першу чергу їм самим, адже лише так зможуть вирости впевнені, відповідальні, чесні і розуміючі люди, у який не буде внутрішньої злоби на весь світ, ненависті до всього що відрізняється і шаленої невпевненості і самих собі. Толерантність – це не лише про повагу до інших людей, це і про повагу до себе [1, с.19].

Отже, зробивши коротенький екскурс до толерантності, а також визначивши її важливість для сучасного здобувача освіти, можна зробити висновок, що ця особливість є вкрай важливою в освітній сфері. Толерантність це те, що може забезпечити здобувачам освіти впевненість та стабільність, вона всебічно розвиває особистість, вчить її аналізувати та робити висновки, вчить поважати чужу думку і при тому грамотно формує власну. Толерантність розширює світогляд здобувача освіти, вона вчить його соціалізації з іншими людьми, вона розвиває його наукову активність і вчить впевнено висловлювати власні думки, адже якщо людина уміє сприймати відмінні позиції, вона уміє відстоювати і власні. Толерантність – це безпека, комфорт та впевненість для здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Балл Г. Актуальні методологічні проблеми дослідження моралі і моральної поведінки. *Соціальна психологія*. 2007. Спецвипуск. С.14–22.
2. Бистрицький Є. Конфлікт культур і філософія толерантності. Київ: Політична думка, 1997. 496 с.
3. Предко В.В. Формування фрустраційної толерантності задля зміцнення життєстійкості старшокласників у діяльності працівників психологічної служби: методичні рекомендації. К.: Ніка-Центр, 2022. 108 с.

Логвінова Дарина Сергіївна
студентка III курсу
спеціальності «291 Міжнародні відносини
суспільні комунікації та регіональні студії»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Желізко Алла Миколаївна

«Співпраця України з МВФ: 30 років партнерства»

Третього вересня 2022 р. виповнилося 30 років членства України у Міжнародному валютному фонді. У 1992 р. відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку,

Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агенства по гарантіях інвестицій» Україна стала членом Міжнародного валютного фонду. З 1994 року МВФ регулярно надавав допомогу Україні для забезпечення сталого розвитку та стійкого реагування на різноманітні виклики, для досягнення макроекономічної стабілізації та створення передумов для проведення необхідних реформ [4].

Наразі українська економіка перебуває у важкому стані: національна валюта нестабільна, фінансовий стан кризовий, а дефіцит бюджету потрібно покривати за допомогою коштів, яких у держави недостатньо. Це сталося через різні зовнішні та внутрішні фактори, що погіршили стан економіки, фінансового та банківського секторів протягом останніх років.

23 лютого 2022 р. в Україні почала працювати місія Міжнародного валютного фонду, яка мала оцінити готовність держави для отримання третього траншу кредиту 700 млн. дол., у межах ухваленої у 2020 р. програми Stand-by. Однак 24 лютого в українські міста полетіли російські ракети. 10 березня 2022 р. Україна та МВФ розірвали програму Stand-by, але фонд погодився виділити 1,4 млрд. дол. екстреного фінансування. Відтоді співпраця з МВФ стала на паузу [6].

Сьогодні важливим рішенням для України є пошук джерел залучення фінансових ресурсів для покриття дефіциту бюджету та стабілізації економічної та фінансової ситуації в країні. Для вирішення нагальних проблем Україні, на думку фахівців, корисною буде домовленість з МВФ про довгострокову програму з великими обсягами фінансування. Саме цими особливостями обумовлена актуальність даної теми.

Мета роботи – проаналізувати у загальних рисах 30-літнє партнерство України з МВФ, розкрити проблеми та перспективи подальшої співпраці в умовах російсько-української війни.

Останнім часом все більше науковців зацікавлені у дослідженні співробітництва України та МВФ та прогнозуванні наслідків цієї співпраці. Дану проблематику досліджують такі вчені як: Брухнов Д.А., Корнієнко В.О., Панченко В.Г., Резнікова Н.В., Фурман І.В. та багато інших.

За роки співпраці МВФ став надійним партнером України, що надавав фінансову допомогу та забезпечував стабільність національної грошової одиниці та фінансового стану в країні загалом. Україна є членом Міжнародного валютного фонду вже протягом 30 років і успішно скористалася співпрацею з ним для отримання необхідних коштів для стабілізації фінансової системи, підтримки державного бюджету та поновлення фінансової спроможності країни.

З 1992 року Україна активно співпрацює з МВФ з метою досягнення макроекономічної стабілізації та створення необхідних передумов для проведення економічних реформ. Ця співпраця відбувалась в рамках реалізації восьми спільних програм, таких як STF (системна трансформаційна позика), «Stand-By» (стабілізаційна позика), Механізм розширеного фінансування (позика на підтримку розвитку) та попереджувальний «Stand-By» [3].

Після завершення Революції Гідності, враховуючи 3 програми Stand-by 2014-2020 років, а також Механізм Розширеного Фінансування (Extended Fund Facility) Україна отримала фінансову підтримку від МВФ загальним обсягом 16,61 млрд доларів США. У червні 2020 року Україною отримано перший транш за Програмою обсягом 2,1 млрд. дол. США, який було спрямовано до Державного бюджету України [2]. Міжнародний валютний фонд не лише дає кошти, а й надає рекомендації щодо запровадження реформ, необхідних для подальшого економічного розвитку держави.

Останнім часом економіка України зазнала значних труднощів через повномасштабне російське військове вторгнення в країну, яке серйозно похитнуло ситуацію. Знищення об'єктів інфраструктури, багато загиблих, внутрішньо переміщених осіб та біженців призвели до глибокого загального зниження економічної активності -

рецесії. Країна потребувала термінової фінансової підтримки на початку війни, і зараз наявні ресурси швидко вичерпуються.

В МВФ започатковано програму екстреної підтримки Rapid Financing Instrument та виділено 1,4 млрд. дол. США, які були спрямовані на фінансування першочергових видатків державного бюджету та підтримку платіжного балансу України. 3 квітня 2023 року Україна отримала 2,7 млрд. дол. США за новою програмою розширеного фінансування МВФ.

Основними проблемами, які висвітлювалися науковцями у сфері співробітництва України з МВФ, були, як правило ті, що пов'язані з питанням неефективного використання коштів, залучених Україною від МВФ [5, с.10]. Адже, на даний момент, фінансова допомога від МВФ спрямовувалась лише на покриття численних зовнішніх боргів України, замість того, щоб використати ці кошти, як ресурс для втілення в життя певної економічно вигідної довгострокової програми. Також однією з основних залишається проблема оптимізації стосунків України з Міжнародним валютним фондом. Вказана проблема передбачає невирішену необхідність напрацювання оптимальних параметрів стосунків, які б не допускали конфронтаційної поведінки і втрати власної економічної та політичної безпеки. Визначення необхідних параметрів та мети стосунків з МВФ є важливою передумовою оптимізації зовнішньої заборгованості [7, с. 277].

Більшість дослідників виділяють такі позитивні аспекти співпраці України та МВФ:

1. Фінансова підтримка: МВФ надає фінансову допомогу Україні, що допомагає зменшити тиск на державний бюджет і дозволяє зосередитися на соціально-економічному розвитку країни.

2. Реформи: співпраця з МВФ змушує уряд України впроваджувати реформи, необхідні для поліпшення економічної ситуації та забезпечення стабільності. Ці реформи можуть бути направлені на зменшення бюрократії, підвищення ефективності державного управління та боротьбу з корупцією.

3. Підвищення довіри: співпраця з МВФ може підвищити довіру інвесторів до України та її економіки. Це може призвести до збільшення інвестицій та розвитку бізнесу в країні.

4. Політична підтримка: співпраця з МВФ може допомогти Україні отримати підтримку від міжнародних партнерів, зокрема від країн-членів МВФ, що може бути важливим у геополітичному контексті [1, с.12].

Отже, співпраця України з МВФ може мати позитивний вплив на розвиток країни, забезпечуючи необхідну фінансову підтримку та можливість здійснити необхідні реформи для стабілізації економіки та розвитку держави.

На думку експертів, в умовах війни, для України співпраця з МВФ доцільна була б за програмою розширеного фінансування (EFF), яка передбачає винятковий доступ до коштів, базуючись на досвіді Греції, Португалії та Ірландії. Але, на жаль, є суттєва перешкода: «Україна навряд чи виконає умови довгострокової програми розширеного фінансування, бо не зможе проводити інституційні реформи в умовах війни» [6].

Враховуючи сучасні реалії, у МВФ ще не знають, у якому форматі будуть взаємодіяти з Україною. Наразі Міжнародний валютний фонд продовжує тісну співпрацю з владою України та аналізує всі можливі опції забезпечення підтримки України в умовах війни.

Таким чином, співпраця України з МВФ є позитивним явищем, оскільки може забезпечити нові економічні реформи, міцність гривні відносно іноземної валюти та підвищення життєвого рівня громадян. Однак, кредити необхідно буде повертати і вони збільшують державний борг, що має негативний вплив на соціально-економічну ситуацію та поглиблює фінансову кризу країни. Тому першочерговим завданням наразі є проведення програми економічних перетворень, які розвиватимуть економіку, стимулюватимуть розвиток бізнесу та збільшуватимуть дохідну частину бюджету. У

майбутньому співпраця України з МВФ має базуватися не на покритті дефіциту бюджету, а на залученні додаткових коштів для інвестування їх в економіку та розвиток нових технологій.

Список використаних джерел

1. Брухнов Д. А., Корнієнко В. О. Міжнародний валютний фонд. Науково-технічна конференція ВНТУ 2020. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/29828>.
2. Міжнародний валютний фонд. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mvf>.
3. Мінфін: 30 років співпраці з МВФ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-30-rokiv-spivpratsi-z-mvf>.
4. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhнародni-vidnosini/spivrobotnictvo-ukrayini-z-mizhнародnimi-finansovimi-instituciyami>.
5. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Нова норма світової економіки як середовище становлення неопротекціонізму. Міжнародні відносини. Сер.: Економічні науки : зб. наук. праць. – 2014. № 4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3144.
6. Сайт Економічна правда. Програма МВФ воєнного часу: про що влада домовляється з фондом. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/30/690830/>
7. Фурман І.В. Міжнародний валютний фонд в контексті співпраці з Україною: сучасний стан, ризики, перспективи. *Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету*. 2013. № 4(81). С. 275–285.

*Довга Катерина Леонідівна
студентка IV курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна*

«Процес активізації суфражистського руху в США в останній третині XIX ст.»

Остання третина XIX ст. в історії суфражистського руху в США стала періодом великих змін та перетворень, адже рух за права жінок виступав потужною силою в політичному житті суспільства. Американки боролися за освітні, правові, політичні реформи а в кінцевому результаті за право голосу.

Історіографія питання активізації суфражистського руху в США охоплює праці В. Брайсон[3], З. Ейзенштейн[4] та П. Буле[5]. Важливим джерелом у вивченні проблеми є Декларація позицій і резолюцій[2] а також текст Декларації незалежності США[1].

Процес активізації суфражистського руху був тісно пов'язаний з християнським рухом за реформу моралі, адже жінки отримали можливість об'єднуватися та чи не вперше виокремити свої вимоги щодо політичних прав. Зазначимо, що тогочасний жіночий рух був радикальнішим, ніж здається на перший погляд. За словами відомої дослідниці суфражизму Брайсон, американки були справжніми «реформістками» [3, с. 42], які боролися за забезпечення рівноправ'я у всіх сферах життя держави. Суфражистки того періоду вирізняли себе в окрему групу зі схожими інтересами, які кардинально різнилися з інтересами чоловіків.

Одна з найвідоміших активісток досліджуваного періоду Елізабет Кейді Стентон як і більшість тогочасних жінок надихнулася моральною реформою та прагнула покращити низький на той час статус жінки у суспільстві. Досягти цього можна було лише завдяки прямому реформуванню, а в першу чергу отриманням жінками права власності [3, с. 44]. Швидка політизація жіночого руху була пов'язана також з таким періодом в історії США

як Реконструкція (1865-1877 рр.), коли жінки почали боротьбу за надання виборчого права на території всіх штатів. Ще одна складова періоду Реконструкції аболіціонізм- рух за скасування рабства, стала каталізатором суфражистського руху. Адже американки проводили чіткі паралелі між статусом раба та жінки після заміжжя. Жінки брали активну участь в русі аболіціонізму та часто зіштовхувалися з перешкодами через гендерну приналежність[3, с. 45]. Доходило до того, що жінкам не дозволяли збирати підписи та виступати публічно. Дуже показовою стала ситуація, коли жінок виключили з числа учасниць з'їзду в підтримку відміни рабства. Елізабет Стентон, дізнавшись про цю прикру ситуацію сказала наступне: «Коли з'явилася пропозиція долучити до участі і жінок, то це викликало бурю збудженого протесту, ніби стало відомо, що Франція збирається вторгнутися на територію Англії» [5, с. 79].

Першою вагомою подією цього періоду став з'їзд у Сенека Фоллс, на якому було підписано важливий документ в історії суфражизму « Декларацію переконань і постанов»[2, с. 107], участь в підписанні якої брали і чоловіки. Цей документ перегукується з «Декларацією незалежності 1776 р.» [1, с. 5], в якому було задекларовано рівність між чоловіками та жінками. Право голосу було далеко не єдиною вимогою американок. Чітку характеристику цілям суфражисток дала Елізабет Стентон : «Боротьба не закінчена доти, доки ми не станемо на рівних з чоловіком в церкві, на робочому місці і не почнемо користуватися єдиним кодексом моралі обох статей»[4, с.112].

Поступово думка американок про рівноправ'я трансформувалася на ідею моральної переваги жінок. Виникло таке явище як «культ жіночності», який базується на думці про специфічні жіночі якості, яких не мають чоловіки[4, с. 111]. Якщо колись саме через ці «специфічні якості» чоловіки аргументували думку про неможливість жінок брати участь в політичному житті, то під час активізації жіночого руху ці риси стали одним з аргументів допуску жінок до політичної влади. Дуже часто можна було почути, що жінки являються природженими пацифістками, а чоловіки навпаки схильні до жорстокості та руйнувань. Було популярне протиставлення жінки, яка дає життя,-чоловікові-руйнівникові. Формується думка про те, що жінкам не потрібно бути схожими на чоловіків, а навпаки зберегти свої цінності, які дають перевагу жінкам. Зазначимо, що така зміна поглядів ставала врозріз з ліберальними ідеями, на яких базувався фундамент тогочасного суфражизму. Адже поєднувати природні відмінності жінок, які дають перевагу над чоловіками, з ліберальними засадами рівності було не логічним.

Підсумовуючи, варто зазначити, що активізація суфражистського руху була пов'язана з низкою чинників. Релігійне пробудження, яке охопило тодішні Сполучені Штати Америки, дозволило жінкам обіймати різні посади в релігійних структурах, об'єднуватися задля отримання в подальшому політичних прав та виступати повноцінними учасницями суспільного життя. Іншим важливим фактором став рух за відміну рабства, де американки брали активну участь і знову зіткнулися з гендерною несправедливістю, що дало поштовх до активізації боротьби за політичні права. Суфражизм в США досліджуваного періоду базувався спершу на ліберальних засадах, але з часом спостерігаємо зміну поглядів, які кардинально різняться із засадами лібералізму. Загалом остання третина ХІХ ст. в історії американського суфражизму стала періодом швидкої політизації жіночого руху.

Список використаних джерел

1. Тищик Б. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (ХVІІІ ст. - 1918.): навч. посібник. Дрогобич: Коло, 2007. 134 с.
2. Декларація позицій і резолюцій. URL: <https://www.nps.gov/wori/learn/historyculture/report-of-the-womans-rights-convention.htm>
3. Брайсон В. Политическая теория феминизма. Пер. с англ. О. Липовс-кой и Т. Липовской. Москва: Идея-Пресс, 2001. 304 с.

4. Eisenstein, Z. (1981) *The Radical Future of Liberal Feminism*. New York and London: Longman.
5. Buhle, M. and Buhle, P. (eds) (1978) *The Concise History of Woman Suffrage. \ Selections from the Classic Works of Stanton, Anthony, Gage and Harper*. Urbana, Chicago and London: University of Illinois Press.

*Сафонов Кирило Анатолійович
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна*

«Методика формування системи історичних знань про діяльність сучасної Верховної Ради в Україні на уроках історії України»

Для початку важливо дати коротку характеристику самій будівлі Верховної Ради України. Мабуть, цю будівлю можна сміливо назвати якщо не серцем політичного життя України, то, як мінімум, одним із її життєво важливих органів. Тут ухвалюють закони, які впливають на наше з вами життя, а ще тут у 1991 році проголосили незалежність. Потреба в окремій будівлі для депутатів Верховної Ради УРСР виникла після перенесення столиці з Харкова до Києва, оскільки окремій будівлі депутати тут не мали. Споруджувати його почали у лютому 1936-го, архітектором виступив Володимир Заболотний [1]. Влітку 1939 року будівництво закінчили. Після війни та 1985 року будівлю реставрували, а 2018-го — вперше з радянських часів — відремонтували скляну баню. До речі, за задумом архітектора, зверху на ньому мала розташуватися трійка коней. Але у результаті там встановили шпиль, який до 2015 року вінчала п'ятикутна зірка, а після декомунізації — український тризуб [1].

Важливо зазначити, що Верховна Рада пройшла значний шлях, щоб дійти до тієї версії самої себе, яку ми знаємо зараз. У грудні 1936 р. було прийнято нову Конституцію СРСР, а вже в січні 1937 р. — і Конституцію УРСР. Незважаючи на такий динамічний конституційний процес в радянський період, істинним попередником Верховної Ради України стала Верховна Рада УРСР, яку було утворено замість з'їзду Рад, а перший парламент було скликано в 1938 р. Стаття 20 Конституції УРСР 1937 р. зазначала, що найвищим органом державної влади УРСР є Верховна Рада УРСР, яка обирається громадянами УРСР по виборчих округах строком на 4 роки за нормами: один депутат від 100 тисяч населення. Відповідно, Верховна Рада УРСР посідала виняткове місце в системі органів влади радянської України, оскільки лише вона виконувала як парламентські функції, так і функції найвищого органу державної влади [4].

Верховна Рада України 9 скликання стала першою за всю історію незалежної України, де одна партія змогла здобути монобільшість, раніше ж для функціонування Верховної Ради потрібно було створювати коаліції. Найбільшою партією стала президентська партія “Слуга Народу”, яка отримала на виборах 43% та перемогла на 124 одномандатних округах, отримавши в сумі 254 місця у Верховній Раді. Це абсолютний рекорд за всю історію України. Попереднім “рекордсменом” числилася “Партія Регіонів”, яка мала 208 місць після виборів в 2012 році. Другою ж фракцією в Україні і донині є “Опозиційна платформа За Життя”, яка до початку війни мала в парламенті 44 представники, серед яких був кум Володимира Путіна — Віктор Медведчук, який намагався безуспішно втікти з країни після 24 лютого, проте його було обмінено на бійців з полку “АЗОВ” та інших військових. Деякі політичні експерти якраз і вважають “ОП-ЗЖ” такою собі правонаступницею “Партії Регіонів”. Майже однаковий результат здобули

політичні партії “Батьківщина” та “Європейська Солідарність”, отримавши приблизно 8% на виборах та маючи 26 та 27 представників у парламенті відповідно. Ледве змогла пройти виборчий бар’єр ще й партія “Голос”, отримавши 5,8% та 10 представників у парламенті. Ця партія відзначилася найбільш нестабільним керівництвом, оскільки за своє існування змінила приблизно 4 лідера : від Святослава Вакарчука до Юлії Кліменко.

Вічним питанням у різних країнах є саме той бар’єр який треба набрати партії для успішного входження в Верховну Раду України. Цей показник змінювався в різні часи незалежної України і за допомогою його можна було легко маніпулювати результатами голосування для того, щоб не допустити до парламенту дрібні політичні партії, що мають невисоку підтримку. Так, наприклад під час парламентських виборів 2006 року, коли цей бар’єр складав 3% партія “Блок Вітренко” набрала 2,93% голосів, тобто не вистачило усього 0,07% для успіху. До того ж перерахування голосів тоді не дозволили. Наразі цей показник становить 5%, що забезпечує в Україні широку багатопартійність. Проте дискусійним й досі залишається питання чи є позитив у багатопартійності для України чи це лише несе більше чвар та суперечок. На мою особисту думку, цей показник має бути на відмітці 10%, щоб тільки партії, що мають всенародну підтримку потрапляли до Верховної Ради.

Проблемою у сучасній Верховній Раді є наявність в ній депутатів, що підтримували та продвигали російські наративи протягом останніх років. Наразі точиться дискусія чи можна їх позбавляти депутатських мандатів згідно чинного законодавства. Нещодавно до президента України було подано петицію щодо позбавлення усієї фракції ОПЗЖ депутатських мандатів, яку за день підписало більше 25 тисяч українців. Президент України Зеленський звернувся до спікера Стефанчука з проханням опрацювати викладені в електронній петиції пропозиції та поінформувати про результати розгляду [3].

Проблемою є і кількість поправок, яку можуть вносити народні депутати, тим самим суттєво заторможуючи робочий процес. Так наприклад земельна реформа Зеленського хоча і була прийнята в березні 2021 року, проте приймалася дуже довго через наявність більше ніж 3 тисяч правок від опозиційних фракцій. Так наприклад за 3 години 16 березня депутати змогли розгледіти лише 160 з них [2]. Важко навіть уявити скільки часу знадобилося, щоб пройти по всім

Отже, можемо зробити висновок що ВРУ має довгу історію та впливала на політичне життя українців останні 100 років. Верховна Рада 9 скликання заклала феномен монобільшості проте і такий експеримент виявився не ідеальним.

Список використаних джерел

1. Дмитро О., Борис Д. історія українського парламенту: 20 років Верховної Ради в 5 графіках. *VoxUkraine*. URL: <https://voxukraine.org/longreads/digital-history-of-rada/article-ua.html> (дата звернення: 08.12.2022).
2. Економічна правда. Рада може витратити весь тиждень на правки до земельного закону – нардеп. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/03/16/671993/> (дата звернення: 09.12.2022).
3. Зеленський направив в Раду запит щодо можливості позбавлення депутатів ОПЗЖ мандатів. URL: <https://bukinfo.com.ua/pravo/zelenskyu-napravyv-v-radu-zapyt-shchodo-mozhlyvosti-pozbavlennya-deputativ-opzzh-mandativ> (дата звернення: 09.12.2022).
4. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні на тлі світового досвіду. К., 2000. 414 с.

Сафонов Кирило Анатолійович
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

«Політична криза радянсько-югославських відносин (кінець 40-х – початок 60-х рр. ХХ століття)»

Розглядаючи радянсько-югославські відносини, треба розуміти, що режим Йосипа Броза Тіто в Югославії характеризується “політикою неприєднання”, тобто на відміну від більшості держав Південно-Східної Європи (Румунія, Албанія, Болгарія, тощо), які в економічному і політичному плані залежали передусім від СРСР, Югославія обрала рівну політичну та економічну взаємодію як з Радянським Союзом, так і з Заходом.

У Другій світовій війні Йосип Броз очолив партизанський рух в Югославії та воював проти Німеччини з Італією, визволяючи свою державу з-під окупації, за що отримав значний авторитет та підтримку югославського населення ще до приходу до влади. До того ж Тіто, невдовзі, отримав визнання свого руху світовими державами, проте першою великою державою, що зробила це був саме Радянський Союз [1], що на нашу думку свідчить про позитивні відносини Йосипа Сталіна з майбутнім національним лідером Югославії та можливість певних перспектив у радянсько-югославських відносинах.

Невдовзі після війни відносини між радянською та югославською владою почали погіршуватися. Деякі історики схиляються до версії, що причиною були спроби Тіто домінувати над сусідніми комуністичними Румунією та Болгарією, прихильники Тіто вважають, що Сталін хотів бути єдиним “великим лідером” у східному блоці і тому йому не подобалось небажання Йосипа Броза підкорятися [3]. Вже в 1948 р. югославських комуністів звинуватили в буржуазному націоналізмі та троцькізмі, а самого маршала та його найближче оточення оголосили агентами імперіалістичних розвідок. Варто також згадати, що якщо в період 30-х рр. ХХ століття головним опонентом Сталіна був колишній однопартієць Лев Троцький, то вже наприкінці 40-х рр. більшість істориків схильні називати “головним ворогом вождя” саме Йосипа Броза. В 1949 р. СРСР розриває договір “Про дружбу і співробітництво з Югославією”. Вже на початку 1950-х рр. Радянський Союз активно готував ідею вторгнення східного блоку в Югославію, яка проте так і не була реалізована [3].

У період пізнього сталінізму маршал Тіто став героєм карикатур, який продався західному світу та продовжує справу фюрера, пропагандуючи нацистський режим в Югославії. Досить схожу тактику обирає і сучасна Росія, безпідставно звинувачуючи у неонацизмі той народ, що з ним борювся.

Відносини з Тіто зміг налагодити Микита Сергійович Хрущов, але це була скоріше “відлига” у міжнародних стосунках, оскільки Югославія так і не приєдналася до східного блоку, а продовжувала самостійний курс. Йосип Броз навіть підтримав угорську революцію 1956 р. та 29 жовтня надсилає листа президії Угорської партії трудящих, в якому дає позитивну оцінку переминам, що відбулися в країні [2]. Тіто також переконував Хрущова у недопустимості кровопролиття та у пошуку мирного способу врегулювати кризу, проте це не мало значних успіхів. Після невдач знайти компроміс в угорському сценарії відносини між СРСР та Югославією знову погіршуються, відтепер ЦК КПРС заохочує критику політики Тіто і югославської моделі будівництва соціалізму. У відповідь 3 грудня 1956 р. Йосип Броз відправляє листа Хрущову, в якому різкій критиці піддає політику радянського керівництва щодо Угорщини [2]. Після цього вже у таємних переписках між ЦК КПРС та ЦК СКЮ продовжується взаємна критика режимів [2].

Підводячи підсумки, можемо зазначити, що радянсько-югославські відносини в період з кінця 40-х – початку 60-х рр. ХХ століття можна характеризувати як напружені. У період пізнього сталінізму Тіто був фактично звинувачений у тому, що він продався Заходу, а міжнародні договори між державами розривалися. За керівництва Хрущова на

початку відчувалася відлига у взаємостосунках двох лідерів, проте угорська революція стала червоною лінією між Микитою Сергійовичем та Йосипом Брозом, що фактично зумовило ще більшу орієнтацію Тіто на початку 60-х років на Захід.

Список використаних джерел

1. West R. Tito: And the rise and fall of Yugoslavia. New York : Carroll & Graf, 1995. 436 p.
2. Король І. Революція в Угорщині 1956 р. в контексті взаємодії між СРСР та Югославією та доля Імре Нодя. 2001. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/18658/1/революція%20в%20угорщині%201956.pdf> (дата звернення: 26.04.2023).
3. Югославія у ХХ столітті. Нариси політичної історії. М.: Індік, 2011. 888 с.

*Фурсенко Юлія Юрївна
студентка ІІ курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Гавронська Тетяна Володимирівна*

«Навчання в умовах воєнного стану в Україні»

Воєнний стан – це особливий правовий режим, який увів президент України 24 лютого 2022 на всій території України. В умовах воєнного стану освіта не менш важлива, але процес здійснення навчання стає важчим ніж зазвичай. Під час війни освіта вимагає швидкого прийняття рішень, розробки нових правових та законодавчих актів, або ж внесення змін в уже чинні. Це все необхідно, щоб здобувачі освіти не помітили разючих змін. Отже, освітня сфера зазнала багато змін в умовах воєнного стану. Фурсенко Юлія

Відповідно до постанови від 24 червня 2022 р. № 711 Кабінету Міністрів України, навчання у 2022/2023 роках розпочинається 1 вересня 2022 р. та завершиться 30 червня 2023 р. Обласні та Київські військові адміністрації, а також, засновники закладів освіти повинні забезпечити навчання відповідно до безпекової ситуації у своїй області.

Процес навчання у закладах освіти має здійснюватися після перевірки закладу освіти спеціальною комісією. Після перевірки визначити форму організації навчання в окремих закладах освіти або регіонах.

Форми навчання в умовах воєнного стану

Відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту», загальна середня освіта може організовуватися за інституційною, заочно та індивідуальною формами навчання, а організація освітнього процесу здійснюватися в очному, дистанційному режимах, або змішано (поєднання очного та дистанційного навчання). Форма організації навчання залежить від безпекової ситуації у конкретному населеному пункті.

Освітній процес під час очної форми навчання в умовах воєнного стану.

Освітній процес в очному режимі може бути запроваджений лише за умови, що заклад освіти тільки в межах розрахункової місткості споруд цивільного захисту, може бути використаний як укриття для учасників освітнього процесу у разі повітряної небезпеки. За умови, що заклад не має ресурсів для укриття усіх учасників навчання може здійснюватися шляхом розділення часу навчання.

Навчання може проводитися лише у закладах освіти з посиленими заходами безпеки. Необхідно перевіряти будівлі де здійснюється навчання на наявність вибухонебезпечних предметів, наявність укриття та усіх необхідних речей для очікування

(вода та медичні засоби), за можливості підключення мережі Wi – Fi в укриття, для продовження навчального процесу у безпечному місці.

Освітній процес під час дистанційної форми навчання в умовах воєнного стану.

Дистанційна форма навчання запроваджується у населених пунктах де ведуться активні бойові дії та на тимчасово окупованих територіях. Згідно з частиною четвертої статті 38 Закону «Про повну загальну середню освіту» організація процесу навчання та діяльності закладу належить до повноважень його керівника, відповідно до цього, дистанційна форма навчання запроваджується засновником закладу освіти за погодженням керівником адміністрації. Дистанційне навчання освітніми закладами, можна здійснювати допомогою технічних засобів комунікації, доступних для учасників освітнього процесу та рекомендовано використовувати матеріали Всеукраїнської школи онлайн.

Освітній процес під час змішаної форми навчання в умовах воєнного стану.

Змішана форма навчання це коли частина пізнавальної діяльності учнів здійснюється на уроці під керівництвом вчителя, а інша самостійно у роботі з електронними ресурсами. В Україні найпоширенішою формою змішаного навчання є поєднання очної та дистанційної форм навчання, Змішане навчання може здійснюватися за умови коли заклад не може забезпечити укриття усіх учасників навчального процесу, або ж залежно від безпекової ситуації у регіоні.

Що робити дітям, які були змушені виїхати за кордон, але хочуть продовжити навчання у школах на території України?

Дитина може продовжити здобувати освіту у своєму навчальному закладі, якщо він здійснює навчання за дистанційною формою навчання. У випадку якщо у школі де раніше навчалася дитина дистанційного навчання немає, вона може продовжити навчання в будь – якому закладі освіти на території України. Для цього необхідно подати заяву про зарахування одним з батьків, або законним представником.

Список використаних джерел

1. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : підручник / О. Г. Левченко, О. В. Землянська, Н. А. Праховнік, В. В. Зацарний. Київ: Каравела, 2019. 268 с.
2. Освіта під час воєнного стану – 30 запитань та відповідей URL: <https://eo.gov.ua/osvita-pid-chas-voyennoho-stanu-30-zapytan-tavidpovidey/2022/04/18/>
3. «Про повну загальну середню освіту»: Закон України
4. Стаття 9 «Про освіту»: Закон України № 2145-VIII
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні» від 24 червня 2022 р. № 711
6. Новий навчальний рік під час дії правового режиму воєнного стану в Україні URL: <https://pon.org.ua/novyny/9721-novyi-navchalnyi-rik-pid-chas-dii-pravovogo-rezhymu-voiennoho-stanu-v-ukraini.html#:~:text=%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%9A%D0%9C%D0%A3%20%D0%B2%D1%96%D0%B4,%D0%B4%D0%BE%2030%20%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BD%D1%8F%202023%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.>

*Волинець Юлія Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

Науковий керівник:

«Суспільно-політичні ідеї та діяльність Г. Андрузького»

Георгій Левович Андрузький - український поет, політичний та громадський діяч, учасник Кирило-Мефодіївського товариства. Як відомо, Представники цього товариства сприяли збереженню та розвитку української культури, поширенню освіти та розробці різних концепцій та ідей щодо розвитку української державності.

Одним із таких учасників був і Георгій Левович Андрузький. Загалом біографічних відомостей про нього збереглося не так вже і багато, але відомо, що він народився на Полтавщині у 1827 році, його батько був дрібним поміщиком, отримав домашню освіту, пізніше Георгій Левович став студентом Київського університету св. Володимира, де навчався на юридичному факультеті, будучи студентом першого курсу, у 1846 році вступив до Кирило-Мефодіївського товариства, яке проіснувало лише до 1847 року. Під час арешту та обшуків у Георгія Андрузького було знайдено та конфісковано документи, які носять назву «проекти конституцій», саме в цих документах і були викладені його основні суспільно-політичні ідеї.

З'ясовано, що всього було три конституційні проекти, зокрема це: «Проект досягнення можливого ступеня рівності та свободи», «Ідеал держави» та останній - «Начерки Конституції Республіки». Через конфіскацію царськими жандармами праць Андрузького, він не встигнув завершити та удосконалити свої проекти в яких розкривалось бачення Георгія щодо створення ідеалу майбутнього державного утворення – Слов'янських Сполучених Штатів. В останньому конституційному варіанті автор пропонував утворити федерацію слов'янських народів із рівноправними штатами, центром яких мав би бути Київ. Описано також 7 автономій, які б входили до цих штатів на чолі із своїми президентами, віце-президентами та сенатами, а саме: Україна з Галичиною, Чорномор'ям та Кримом; Польща з Познанню, Литвою і Жмуддю; Бесарабія з Молдовою і Валахією; Остзея; Сербія; Болгарія; Дон. В свою чергу штати мали поділятися на області, область на округи, а округ на общини. Формою державного правління мала б стати президентська республіка. [2, с. 142]

В конституціях також зафіксовано детальний опис організації державної влади на місцях, в общині правління мало здійснюватись через управу на чолі із головою, в області через обласну палату, а в окрузі - через окружну палату, вказано й про чіткий розподіл законодавчих, виконавчих і судових функцій. Цікавим є формулюванням щодо сплатення повинностей, повинності мав платити кожний, але з урахуванням своїх фінансових змож, відповідно заможна частина населення повинна сплачувати більше, аніж менш забезпечена, у разі відсутності змоги сплачувати державі кошти, громадянин повинен був пройти службу. [1, с. 421]

Досить актуальною та сміливою і по сьогоднішній день є думка студента про те, що місця для Росії у складі цієї федерації немає, він вважав, що українські землі здавна були поневолені Російською імперією. Серед його записів було знайдено ще такий: «Щоб створити Україну, необхідно зруйнувати Росію», через що царські жандарми назвали Андрузького «упорним малоросом», отже Георгію Левовичу належить одне з провідних місць у формуванні самостійницької ідеї.

Велику увагу Андрузький приділяв соціальному аспекту. На його думку, для того, щоб подолати суспільні суперечки народ мав «злитися», тобто скасовувалися б станові та родові привілеї, суспільство в свою чергу мало б поділитися на «корисні» для держави стани - духовний, купецький, промисловий, військовий, вчений та землеробський. Невід'ємною частиною суспільства мали б бути рівноправність та особиста свобода, важливим кроком для цього є скасування кріпацтва, Георгій Левович наголошував, що поміщик міг володіти лише землею, а не людиною, яка вже із свого народження по праву є вільною. Автор розумів, що всі ці процеси можуть втілитися в життя поступово і лише

завдяки демократичним реформам, які б впровадив особисто монарх, ставши ініціатором для свого народу. [3, с. 67]

Таким чином, можна стверджувати, що Георгій Андрузький завдяки своїй політичній діяльності та прогресивним ідеям, навіть для XXI століття, увійшов в історію як талановитий вчений та багатогранна особистість, якого має знати та пишатися український народ.

Список використаних джерел

1. Кирило-Мефодіївське товариство. Т. 2: Джерела з історії суспільно-політичного руху на Україні XIX – початку XX ст. / Упорядн.: М. І. Бутич (гол. упорядн.), І. І. Глизь, О. О. Франко. Київ, 1990. 696 с.
2. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя). Київ: ПАРАПАН, 2002. 396 с.
3. Худояр Л.В. Принцип рівності в українських конституційних проектах XIX-початку XX століть. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 66-69.

*Гончаренко Анна Олександрівна
магістрантка I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Гончар Юлія Борисівна*

«Патріотична позиція британського суффражистського руху в 1914-1916 рр. (За матеріалами газети «Britannia» («The Suffragette»))»

Суфражизм – британський рух за права жінок к. XIX – пер. трет. XX ст. мав великий резонанс в британському суспільстві і політикумі. Рух мав гострі протиріччя всередині, суперечливі форми і методи боротьби, але, безумовно, став стимулом до визнання політичних прав британських жінок в період між 1918-1928 рр., що підкріплюється великою дослідницькою увагою. Серед вітчизняних дослідників суфражизму українські дослідниці О. Черевко та Н.Залеток [3,2]. Разом з тим, масштабний процес емансипації жінок і демократизації політичної системи індустріальних країн був нерозривно пов'язаним з тотальним характером Першої світової війни. Стан війни як особливий період суспільного існування позначився на всіх його сферах. Тож, метою дослідження є визначити, яким був вплив війни на характер руху та з'ясувати позицію щодо війни радикального крила суффражистського руху, сконцентрованого в рамках Жіночого соціально-політичного союзу під керівництвом Еммелін Панкгерст.

Діяльність суффражисток у воєнний період була позначена припиненням демонстративно агресивного акціонізму і привертала меншу суспільну увагу. Втім, активність та дискусія в суффражистському русі відобразилась на шпальтах газети "The Suffragette". Аналіз матеріалів газети, що з 1912 року стала друкованим органом радикального крила руху, дає можливість простежити суттєву еволюцію в позиції суффражисток [6]. Символом еволюції руху та наявності серед його учасниць гострих суперечностей стала зміна назви газети [2, 152]. Перша згадка про зміну назви "The Suffragette" на "The Britannia" датується груднем 1914 р, далі у номері від 29 січня 1915 р. було повторно повідомлено про перейменування газети на "Britannia", що пов'язано зі зміною орієнтації на матеріали про війну та збір коштів на допомогу шпиталю. Втім формально газета продовжувала публікуватись під «старою» назвою, а змінена назва на друкованих примірниках з'являється з 15 жовтня 1915 р. [6]. На початку 1916 року газету тимчасово було заборонено британською владою. Тож, період з літа 1914 р. до початку

1916 р. може бути виділений як певний етап у розвитку руху, який позначений черговим розколом, що чітко прослідковується у публікаціях 1914-1915 рр.

Аналіз публікацій «The Suffragette» липня 1914 року засвідчує, що велика кількість учасниць руху не підтримувала участі країни у потенційній війні. Втім вже у номерах від 7 та 14 серпня 1914 року опубліковано серію статей "Жінки та війна", де зазначалося, що жінки мають зробити все можливе, для допомоги країні у цей важкий час. Між іншим газета повідомляла про приєднання більше 1 000 жінок до "Жіночого добровольчого руху", який допомагав у зборі коштів та виготовленні речей для військових [6]. Суфражистки підтримали зусилля уряду щодо збільшення кількості жінок, які працювали у промисловості та інших важливих галузях економіки країни [2, с. 156]. Жіночий соціально-політичний союз (WSPU) забезпечував навчання жінок на механіків, водіїв швидкої допомоги та роботі з боєприпасами. Газета закликала жінок продовжувати демонструвати свої здібності та патріотизм. У випуску газети від 11 вересня 1914 р. висловлювалась думка, що уряд повинен забезпечити жінкам рівні умови праці з чоловіками, а не використовувати їх як заміну для низько кваліфікованої роботи.

Разом з тим тривала і боротьба за жіночі права – майже кожен випуск газети 1914 р. – першої половини 1915 р. згадує протести, арешти чи описує умови перебування у місцях позбавленні волі ув'язнених представниць руху [5]. Деякі авторки статей вважали, що війна стала наслідком патріархальної системи і що її підтримка лише увічнить цю проблему. Одночасно, в публікації листопада 1914 р. "Women's Rights After the War" (Права жінок після війни) обговорювались можливі наслідки війни для жіночого руху, стверджуючи, що війна повинна призвести до подальшого прогресу у справі надання жінкам політичних прав. У квітні 1915 р. газета зверталась до читачів із закликом підтримати бойові дії, але водночас критикувала уряд за те, що війна перешкоджала вирішенню важливих соціальних питань, таких як жіноче виборче право. В статті "Війна та жінки: Єдиний вихід-соціалізм" авторка стверджувала, що тільки соціалізм може дати жінкам рівні права та забезпечити мир і справедливість. В цілому протягом весни-літа 1915 р. у публікаціях продовжують поєднуватись діаметрально протилежні погляди щодо війни і перспектив руху [4, с. 145].

Події червня-липня 1915 р. вплинули на подальший характер газети. Було повідомлено про смерть засновниці та лідерки жіночого руху Еммелін Панкгерст. Починаючи із листопада 1915 р. у зв'язку зі зростаючим військовим напруженням в Європі більшість статей газети були присвячені питанням перебігу війни та міжнародної політики. Жіноче питання згадується в контексті ролі жінок у виробництві, допомозі пораненим та в різних гуманітарних ініціативах.

Діяльність жінок-суфражисток у період війни дозволила їм укріпити свій авторитет в суспільстві та отримати підтримку від різних верств населення. Зокрема, під час парламентський слухань березня 1916 року міністр внутрішніх справ отримував запитання: «чому персонал (тижневика –авт.) постійно переслідується і чи уряд напав на «Британію» через його вірне й віддане заступництво за справу наших союзників, сербів?», а також «чи має вона бути придушена через критику члена уряду?»

Таким чином, в період Першої світової війни більшість британського суфражистського руху стала на патріотичну позицію підтримки військових зусиль країни. Активна громадянська позиція жінок-суфражисток стала вагомим внеском у консолідацію нації та сприяла залученню жінок до праці на перемогу. Патріотична позиція суфражистського руху в 1914-1916 рр. показала, що боротьба за рівність та права жінок не суперечить патріотичним ідеалам та є невід'ємною частиною розвитку суспільства, а також дозволила здобути більш широку суспільну підтримку. Одночасно війна поглибила розкол в самому русі.

Список використаних джерел

1. Залеток Н. В. Еволюція ролі британських жінок на ринку праці (друга половина XIX – початок XX ст.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. 2014. Вип. 22. С. 260–273.
2. Залеток Н. Жінки в суспільному і політичному житті Великої Британії (друга половина XIX ст. – 1939 рр.) : монографія / Таврійський нац. ун-т імені В. І. Вернадського. Київ, 2017. 300 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zalietok_Nataliia/Zhinky_v_suspilnomu_i_politychnomu_zhytti_V_elykoi_Brytanii_ostannia_tretyna_KhIKh_st_1939_r.pdf.
3. Залеток Н., Черевко О. Суфражистська кампанія У Великій Британії(1860–1928 рр.): історіографія проблеми. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32248/Cherevko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Залеток Н. В. Участь британських жінок у Першій світовій війні та її значення для прийняття «Акту про представництво» (1918). *Всесвітня історія очима українських істориків, присвячена науковому і педагогічному доробку фундаторів кафедри, професорів М. Ф. Александри та А. Ф. Трубайчука* : збірник наук. статей учасників конф., Київ, 8 грудня 2011 р. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 142–150.
5. Suppression of Newspaper "BRITANNIA." HC Deb 15 March 1916 vol 80 cc2081-22081. Commons and Lords Hansard, the Official Report of debates in Parliament. Commons Sitting. Oral answers to questions. URL: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1916/mar/15/suppression-of-newspaper-britannia>
6. The Suffragette. Women`s Rights Collection. LSE Digital Library. URL: <https://digital.library.lse.ac.uk>
7. The Suffragette. Women's Suffrage. Spartacus Educational Publishers. URL: <https://spartacus-educational.com/WsuffragetteJ.htm>
8. Vote for Women / The Suffragette / Britannia (1907–1918). Towards Emancipation. URL: <https://hist259.web.unc.edu/vote-for-women-the-suffragette-britannia-1907-1918>

Плісецький Дімітрій Вікторович
аспірант II курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, професор
Ладиченко Тетяна В'ячеславівна

«Громадська та освітня діяльність Андрія Малишка в 20 – середина 30-х рр. XX ст.»

Важливим питанням в умовах незалежної України є більш глибоке дослідження громадських та культурних діячів радянського періоду. На жаль, багато з цих людей були забуті, а їхні біографії не оновлювалися з часів 1990-х рр. Одним із таких діячів є поет Андрій Самійлович Малишко. Його діяльність не обмежувалася лише ліричними творами, він був активним діячем громадського, культурного та освітнього життя в Україні. Велику зацікавленість становить період 1920–1930-х рр., коли наша держава існувала в умовах «сталінщини». Саме у цей період Андрій Малишко розпочав свою громадську та освітню діяльність.

Радянська історіографія має достатньо праць з цього питання. Біографія поета, а також початок громадської та освітньої діяльності в 1920–1930-х рр. відображені в фундаментальній праці Костенка А. І. «Андрій Малишко: біографічна повість» [2], в якій представлені численні мемуарні матеріали. Не менш важливою є збірка спогадів

«Малишкові дороги» [6]. У сучасній українській історіографії ранній період діяльності А.Малишка відображений у статті Подобед О.А. [7].

Виходячи зі стану дослідження окресленої проблеми у вітчизняній історіографії, ми поставили за мету: проаналізувати громадську та освітню діяльність Андрія Малишка в період 20 – 30-х рр. ХХ ст.

Андрій Самійлович Малишко народився 14 листопада 1912 р. в с. Обухові (нині – місто Обухів) в сім'ї чоботаря Самійла Малишка. У 1920 р. майбутній поет вступає до першого класу Обухівської трудової школи. Там він виявив неабиякі здібності до навчання та намагався вже створювати свої перші вірші. Окрім цього, Андрій Малишко брав активну участь у шкільному житті. Його однокласник Микола Щербань згадував, як той складав вірші до дня народження Тараса Шевченка [6, с. 44]. Андрій Малишко брав участь у походах молоді до Трипілля. Там відзначали (в радянський час) річницю так званої «трипільської трагедії», де у сутичці між більшовиками та загонами Зеленого загинули комсомольці. Як зазначає Микола Щербань, саме Андрію Малишку доручили промову про ці події [6, с. 44–45].

У 1920-х рр. в УСРР відбуваються важливі зміни щодо культурного життя. Проходила кампанія з ліквідації неписьменності. Відповідний декрет про лікнеп з'явився в 1921 р. Це було важливо для новоствореного радянського режиму. Відомий український історик, доктор історичних наук Кульчицький С.В. зазначає, що «грамотність вважалася особливо потрібною для підвищення ефективності радянської пропаганди»[3, с. 111]. Контроль над суспільством був важливий для більшовиків. Пропаганда поширювалася за допомогою газет, а для цього потрібні громадяни, які вміли читати. До кампанії лікнепу були задіяні профспілкові та комсомольські організації, комнезами, працівники шкіл та культурно-освітніх установ.

Якраз в 1927 році Андрій Малишко був прийнятий до комсомольського осередку в Обухові та почав працювати над ліквідацією неписьменності серед своїх односельчан. Можна сказати, що це була його перша педагогічна практика – навчання грамоти дорослих. На той час Андрію Малишку було лише 15 років. Він всіляко заохочував тих, хто навчався, різними цікавими історіями: про «далекі країни та людей, які там живуть...», а також про «Запорізьку Січ, про боротьбу козаків із шляхтою та турками...» [2, с. 29].

Андрій Малишко спочатку обрав собі шлях медика та вступив до медичного технікуму в Києві в 1928 році. Але вже дуже швидко він пошкодував про свій вибір. Уже навесні 1930 року Андрій Малишко вступає до Київського інституту народної освіти (КІНО) в літературний підвідділ шкільного відділу факультету соціального виховання [7, с. 64]. Цікавим є те, що практика була не педагогічна, а робітнича. Так група Андрія Малишка відбувала сільськогосподарську практику у радгоспах Броварів та Жулян в 1931 році. Вони, окрім праці в полі, проводили різні культурні заходи для робітників радгоспів: читали лекції, допомагали в організації художньої самодіяльності та оформленні газет. Була також індустріальна практика, яка проходила на заводі «Арсенал».

Після завершення свого навчання, у червні 1932 року, Андрій Малишко відправився працювати до міста Овруч на Житомирщині. Так він став учителем української та російської літератури в Овруцькій українській народній школі колгоспної молоді імені Івана Франка [4, с. 320]. За свідченнями Коваленка Л.М., майбутній великий поет викладав ще й історію [1, с. 8]. З поповненням вчительського складу в особах Андрія Малишка, Ольги Михальської та Євгена Клименка активізувалася навчальна діяльність у закладі освіти. Так молоді вчителі організовували для учнів різноманітні змагання та різні гуртки – літературно-мовний, музично-хоровий, географічний, гурток природи тощо [2, с. 54]. Окрім цього, усі троє працювали в районній газеті на громадських засадах.

У 1934 році з огляду на успіхи в організації освітнього життя в Овруцькій школі, Андрія Малишка призначили директором. Але всі ці набутки були втрачені через наклепи. Справа в тому, що брат Андрія – Петро в 1920-х роках був засуджений до розстрілу[5, с.

120–121]. Це стало підставою для звинувачення А. Малишка «махновцем». Цікаво, що в серпні 1933 р. нарком освіти В.П. Затонський зазначав, що дуже багато залишається «куркулів, махновців, петлюрівців і денікінських послідовників» і що серед українських вчителів їх було 9,5 % від загальної кількості, а в листопаді того ж року цей коефіцієнт збільшився до 30-40 % [3, с. 257]. Так Андрія Малишка звільнили з посади директора школи, а також виключили з комсомолу та профспілки. Цю несправедливість він намагався вирішити, приїхавши до Києва. Лише за сприяння його професорів Є.І. Перліна, С.Х. Чавдарова, аспіранта А.П. Медушанського та особистої зустрічі з наркомом освіти В.П. Затонським Андрія Малишка було виправдано. Хоча його поновили на роботі в Овруцькій школі, він відмовився та відправився до Харкова. Так Андрій Малишко завершив свою педагогічну діяльність і розпочав новий період у житті – творчий, що вивів його на рівень популярного лірика в довоєнний період.

Отже, Андрій Самійлович Малишко в період 1920–1930 рр. заявив про себе як про активного громадського та освітнього діяча у важкий час для нашої держави. Він активно працював на благо розвитку духовної культури та освіти України. Але сам А. Малишко став жертвою радянської тоталітарної машини на початку 1930-х років. Це стало крапкою в його освітній діяльності в якості вчителя. Проте, вже після Другої світової війни Андрій Малишко знову повернувся до праці в системі освіти УРСР.

Список використаних джерел

1. Коваленко Л.М. Поет Андрій Малишко. Київ: Держлітвидав, 1957. 235 с.
2. Костенко А.І. Андрій Малишко: біографічна повість. Київ: Дніпро, 1987. 412 с.
3. Кульчицький, С.В. Україна між двома війнами (1921 – 1939 рр.). Київ: Альтернативи, 1999. 336 с.
4. Малишко А.С. Твори: у 10 т. Київ: Дніпро, 1974. Т. 10.: Літературно-критичні та публіцистичні статті. 399 с.
5. Малишко В.А. Тату, я люблю тебе: Пережите. Київ: Просвіта, 2003. 144 с.
6. Малишкові дороги: спогади про Андрія Малишка. Київ: Дніпро, 1975. 231 с.
7. Подобед О.А. Андрій Малишко – знаменитий випускник Київського інституту соціального виховання. *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. вісник*: зб. наук. праць. Київ: ВІР УАН, 2012. Вип. 64 (9). С. 64–69.

*Чех Ольга Анатоліївна
студентка I курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Чернега Петро Макарович*

«Інформаційна війна проти України: спотворення історії та культури, підміна фактів та пропаганда з часів СРСР до сьогодні та шляхи протидії»

Інформаційна війна – актуальна проблема України, що існує з часів СРСР до наших днів.

Інформаційна війна проти України – це сучасна форма застосування інформаційних технологій та засобів масової комунікації для досягнення своїх політичних та військових цілей. Одним з основних методів інформаційної війни є спотворення історії та культури країни, що атакується, через підміну фактів та розповсюдження пропаганди.

Історія та культура України зазнавали значних спотворень та підмін фактів під час періоду радянської влади, що спричинило значні зміни в сприйнятті та розумінні української ідентичності. Пропаганда та дезінформація, що використовувалися в

радянські часи, сприяли встановленню стереотипів та неправильних уявлень про історію та культуру України, а також заборонили чи знищили значну частину української культурної спадщини.

Нині, в епоху інформаційних технологій, пропаганда та дезінформація продовжуються, іноді в більш витонченій та складній формі. Російська агресія, анексія Криму та повномасштабна війна показали, що інформаційна війна проти України не закінчилась. Напади на українську історію, культуру та мову з боку російських засобів масової інформації, соціальних мереж та державних інституцій є частим явищем.

Російська пропаганда намагається змінити історичний наратив та спотворити події, зокрема, пов'язані з Голодомором, геноцидом кримських татар, трагічними подіями на Майдані та війною на сході України.

Такі дії мають на меті використання інформації як зброї, щоб знищити українську ідентичність та підірвати довіру громадян до держави.

Історія України є складною та багатошаровою, з численними періодами процвітання та трагічних і важких часів. В часи СРСР Україна пережила значні зміни у політичній, економічній та культурній сферах, що суттєво вплинули на життя українського народу.

Система комуністичного управління та регулювання економіки, яку впроваджувала влада СРСР, мала серйозні негативні наслідки для України, зокрема, спричинила глибоку економічну кризу, низький рівень життя та бідність більшості населення.

Українська історія та культура були пригнічені та переслідуювані в часи СРСР, що призвело до заборони української мови, літератури, мистецтва та інших проявів української ідентичності. Державна політика СРСР була спрямована на зміну національної свідомості українців та українського історичного наративу.

Історичні події та персоналії, які не мають відношення до Росії, активно приписуються російській історії з метою спотворення української історії та розширення впливу Росії на українське суспільство.

Російська сучасна пропаганда змальовує українські визвольні рухи як націоналістичні та фашистські, ігноруючи їх соціальний та політичний контекст, а також відмовляється визнавати внесок українців у перемогу над нацизмом. Постаті шестидесятників та дисидентів перетворювались на ворогів народу, інкримінуючи їм неправдиві звинувачення та нівелюючи їх внесок у розвиток української культури та суспільства.

Російські ЗМІ та політики активно використовують маніпуляції та перекручення фактів щодо історії України з метою впливу на свідомість народу та міжнародну спільноту.

Російська пропаганда намагається переконати світ, що репресії відбувалися в рамках боротьби з «українським націоналізмом» та «ворожнечею до Радянського Союзу», ігноруючи системний характер політики тоталітарного режиму та його злочинність.

Однак, попри все, українці зуміли зберегти свою культуру та національну свідомість навіть в умовах радянської влади, наприклад, через розвиток та підтримку підпільної культурної та наукової діяльності, збереження національних традицій та звичаїв.

Після розпаду СРСР, Україна зазнала багатьох труднощів, але змогла знайти свій шлях розвитку та наростаючої національної свідомості, зокрема, шляхом відновлення української мови та культури, збільшення автономії та незалежності управління від Росії, розвитку демократії та громадян

Протидія інформаційній війні полягає у забезпеченні доступу до об'єктивної та правдивої інформації, сприянні висвітленню правдивих фактів та джерел інформації, розвитку критичного мислення, а також підтримці української культури та ідентичності. Важливою частиною протидії є збереження та відновлення української культурної спадщини, що була зруйнована під час радянської епохи.

Важливими кроками протидії є залучення мас медіа до боротьби з дезінформацією та пропагандою, підтримка незалежних медіа та журналістів, які працюють в умовах інформаційної війни, створення власної медіа-стратегії для взаємодії з громадськістю, підтримки української культури та історії, розповсюдження правдивої інформації, міжнародна співпраця для боротьби з інформаційною війною.

Список використаних джерел

1. Драч І.Ф. Політика: Статті, доповіді, виступи, інтерв'ю / ред.-упоряд. А. Зінченко. Київ: Книжкова друкарня наукової книги, 1997. 392 с
2. Лисенко В.В. Проблеми інформаційної незалежності держави. *Політичний менеджмент*. 2006. № 4. С. 135–147.
3. Ситник О.М. Протистояння української та московської середньовічних ідеологічних традицій. *Історична пам'ять*. 2017. № 37. С. 43–49.
4. Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали: у 2 т. / Відп. ред. проф. М. Кугутяк. Івано-Франківськ: ЛІК, 2009. Т.2: Книга 1 (1939 – 1945). 600 с.

*Окерешко Анжеліка Григорівна
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна*

«Естетичне виховання здобувачів освіти на уроках історії»

Мета доповіді: розкрити роль естетичного виховання для здобувачів освіти та охарактеризувати прийоми і методи, які можна якісно застосувати на уроках історії України.

Роздуми про естетичність сягають античності і навіть давніших часів, адже вона вічна. Протягом років це поняття набувало все більше нових формацій і наданий момент являється філософською наукою. Беззаперечним фактом є те, що естетичне мислення формувалося на основі тенденцій в різні часи. Сучасне естетичне сприйняття будується на основі соціуму, обміну інформацією та освітою. Проблема формування естетичної поведінки нехтується сучасним суспільством, хоч є невід'ємною частиною нашого життя. Насамперед це стосується здобувачів освіти, адже школа, як один з етапів реалізації індивіда, генерує їх сприйняття естетики.

Порушували проблему естетичного виховання у педагогічному аспекті такі видатні українські педагоги як: Е. Водовозова, П. Каптерев, С. Лисенкова, С. Русова, К. Ушинський. Їхні праці акцентували увагу на методиці прищеплювання прагнення до вдосконалення та саморозвитку в освітніх закладах. Філософсько-естетичні аспекти розглядалися в наукових працях Ю.Борева, І.Гончарова, М.Киященка, В.Ядова. Психологічні основи естетичного виховання розкрили Б.Ананьєв, А.Божович, А.Виготський, І.Кон, Б.Теплов та інші. Видатні вчені, естети і педагоги Ю.Борев, О.Буров, В.Вансаалов, Л.Волович, І.Долецька, М.Каган, Л.Коган, В.Разумний, В.Скатурич, В.Скатурич, С.Квятковський, М.Лайзеров, А.Макаренко, О.Семашко, В.Сухомлинський, В.Шестакова зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Насамперед вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання.

Важливі питання теорії і методики естетичного виховання підростаючого покоління висвітлюються в працях Л.Коваль, В.Передерій, Ю.Фохт-Бабушкіна, Т.Цвілих, Г.Шевченко, А.Щербо та ін.

Розумінню естетики не можна навчити, адже це не константа, проте це можна розвинути, віднайти шлях пізнання для здобувача освіти. Звичайно, швидкість розквіту здібностей залежить від його емпатичності та емоційності. Сьогодні нова українська школа створює підґрунтя на основі формування таких умінь та навичок як: уміння висловлювати власну думку, порівнювати та аналізувати об'єкти, творче мислення, спостереження, оцінювати предмети та явища, вміння робити судження та обґрунтовувати позицію, міркувати та знаходити рішення, приохотити до дослідження мистецтв через діяльнісний компонент.

Поняття «естетичне виховання» в науково-педагогічних працях зазначається як частина етичного, культурного, психологічного, розумового, трудового, морального, фізичного виховання, які в сумі розвивають у здобувачів освіти естетичне сприйняття краси в житті і формують в них естетичні цінності. Акцентується увага на таких ключових прагненнях - духовність і творчість. Вони доповнюють одне одного та створюють особистість, схильною до саморозвитку й вдосконалення. Задля досягнення даної мети використовуються певні підходи розвитку естетичного сприйняття, це насамперед: природній, трудовий, культурологічний, психологічний, педагогічний.

Завдяки різноманітним засобам, школа у процесі естетичного виховання формує в здобувачів освіти естетичні: свідомість, почуття, ідеал, смак. Вони є ключовими складовими естетичної поведінки школяра, тобто наявність рис прекрасного у вчинках і діях людини. Естетична поведінка здобувача освіти відтворюється в творчій суспільно-трудова діяльності, задовольняючи потреби у створенні досконалого, піднесеного, що давало б їм духовну насолоду. Засобами, які слугують для здійснення цієї мети є: природа, література, музика, образотворче мистецтво, архітектура, театр, кіно, телебачення, Інтернет, мова, обстановка, праця і т.д. [1]

Одним з шкільних предметів, які розвивають естетичну складову особистості здобувача освіти є історія, де вчителі використовують методи наочного навчання та технічні засоби для засвоєння та поглиблення системи історичних знань. Історичні картини та портрети дозволяють створити зоровий образ, ілюструють теоретичний матеріал, служать джерелом формування нових знань, є засобом актуалізації відомого матеріалу, виступають як засіб посилення емоційної дії на школярів. О.О. Вагін виділив способи використання картин на уроці історії: сюжетне зображення в поєднанні з розповіддю; вивчення деталей на картині; аналіз картини з метою теоретичних узагальнень; емоційний вплив під час перегляду; додатковий інформативний ряд. Історична карикатура не є поширеною в практиці української школи, проте є одним із найуживаніших прийомів у школах США та Європи. Хоч вона з'явилася в пресі ще з початку XVIII ст, проте сьогодні ми однозначно асоціюємо її саме з ХХ ст., адже відбувалося активне використання її для агітації та пропаганди. На уроках історії карикатури дають можливість: виробити уявлення про думки й настрої людей у певний час; аналізувати раніше отримані знання за зображенням на карикатурі питанням, подією чи особою. Через призму бачення сучасників тих явищ в здобувачів освіти формується своя суб'єктивна думка, щодо їх естетики дій, бажань.[2] На уроках історії також використовується художня література, яка допомагає конкретизації історичного матеріалу і формуванню в здобувачів освіти яскравих образів минулого, що є складовою частиною їх історичних уявлень. «Невеликі за розміром, але надзвичайно цікаві, барвисті уривки з книг емоційно насичують урок, підвищують його якість, звільняють розповідь викладача історії від надмірної абстрагованості та схематизму. Захопливість розповіді, її естетична принадність підтримують неослабну увагу учнів протягом уроку, це надає їм можливість сприйняти матеріал ясно, чітко, глибоко» [3]. Для зростання та поглиблення інтересу до історичної інформації, чуттєвості, інтелектуальності, творчої уяви та мислення

дієвим є спосіб використання технічних засобів навчання (ТЗН). До них відносять: кінофільми, мультфільми, відео, аудіозаписи, радіо, телебачення та ін. О. Пометун зазначає, що при аналізі кінофільму або ж телебачення як історичного джерела, необхідно: зрозуміти контекст; призначення на певну аудиторію; виявити мету створення; способи, якими керувалися автори та вплив його на маси суспільства [4]. Окрім використання слова та фрагментів різновидів мистецтв, педагог має можливість занурити здобувача освіти в ту епоху чи період історії через позакласні заняття. Ними можуть бути: походи в музеї, на виставки, в картинні галереї, театри, оперу, балет, екскурсії; створення гуртків, клубів, літературних вечорів.

Історія, як шкільним предмет, розповідає, аналізує та показує засоби естетичного сприйняття в структурі вивчення здобутків діяльності людства протягом віків. Майже кожен урок наділений естетичними засобами, що ставить її на п'єдестал першості в розвитку різнобічних проявів творчості та духовності. Сьогодні педагогиня може якісно послуговуватися спеціальними методами та прийомами наочного навчання та технічними засобами для засвоєння та поглиблення системи історичних знань. Дане дослідження в котрий раз доводить, що прекрасне – вічне і завжди актуальне, різноманітне і статичне, творче і практичне.

Список використаних джерел

1. Колесніков М. П., Колеснікова О. В., Лозовой В.О. та ін. Естетика: навч. посіб. / За ред. В.О. Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 208 с.
2. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навч-метод. посіб. Харків: ХНАДУ, 2017. 324 с.
3. Котляревський І. Енеїда: Поема. К.: Радянська школа, 1989. С. 17.
5. Пометун О. І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2006. 328 с.

*Обуховський Ігор Олегович
студент III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор філософії, викладач
Богомаз Оксана Юрївна*

«Формування загальнолюдських цінностей майбутніх учителів суспільствознавчих дисциплін в реаліях сьогодення: теоретичний аспект»

Висока духовна культура, різнобічність інтересів, вміння налагоджувати зв'язки і відносини з оточуючими, здатність до саморозвитку, високі моральні цінності, патріотизм розглядаються в наші дні як необхідні якості випускника ЗВО. Роль вчителя загалом дуже висока, але особливо важлива особистість викладача суспільствознавчих дисциплін, адже знання, отримані при їх вивченні, дають поштовх у життя. Тому формування загальнолюдських цінностей майбутніх учителів гуманітарних предметів є необхідним.

У реаліях сьогодення, на жаль, маємо можливість спостерігати, до чого доводить відсутність моральних принципів, людяності, співчуття, толерантності тощо. В одному випадку це призводить до зростання маргінального прошарку суспільства, збільшення кількості суперечок на вулиці чи мережі Інтернет. А в гіршому – до жахливих, нелюдських, аморальних вчинків, які здійснюють загарбники на тимчасово окупованих територіях нашої держави. Усе починається з дитинства. У закладах загальної середньої освіти вчителі повинні не лише надати здобувачам освіти матеріал та сприяти засвоєнню знань, але і закріпити загальнолюдські цінності. Проте, вчитель - теж людина, колишній

учень у школі, колишній студент. І якщо педагогу незнайомі такі слова як мораль, толерантність, людяність, духовність, доброзичливість... Це жахливо.

Загальнолюдські цінності у найзагальнішому значенні - це ідеї, ідеали, принципи та норми вироблені людством у процесі свого цивілізованого розвитку. Вони виступають основами порозуміння та фундаментальними регуляторами не тільки соціальних, а й політичних взаємовідносин між представниками різних націй, культур та держав. Якщо казати більш зрозуміло, то це доброта, милосердя, почуття гідності та честі, толерантність, повага до старшого покоління, справедливість, щедрість, інтелігентність, патріотизм та інші. Вони є абстрактними поняттями, такими як любов, братство або свобода. Загальнолюдські цінності слугують орієнтиром поведінки та навіть оцінки ставлення не тільки окремих людей, але й соціальних груп, асоціацій країн чи міжнародних організацій. У реаліях сьогодення універсальні людські цінності, необхідні для учнів закладів загальної середньої освіти, зазначені у концепції Нової української школи. Виховний процес, відповідно до неї, є невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема, морально-етичні: гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя та інших людей; соціально-політичні: свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність. Вищі цінності, які виробило людство впродовж всієї історії не є вродженими, їх треба набути, осмислити та дотримуватися. Виховання українських громадян вимагає реалізації сукупності педагогічних закономірностей й опрацювання та обґрунтування основних складових процесу виховання: мети, ідеалу, принципів, змісту, методів і форм, критеріїв оцінки результативності виховних впливів. «Методи та форми організації виховної діяльності мають відповідати і сучасним виховним системам і вимогам, і загальнолюдським цінностям, ідеалам і традиціям виховання в українському суспільстві...» [1, с. 23]. Принципи виховання в закладах вищої освіти – це фундаментальні ідеї, які втілюють у собі взаємозалежність мети, завдань, закономірностей і потреб суспільства щодо рівня сформованості необхідних якостей сучасної молоді. До таких відносимо принципи: опору на позитивне у людині та її вчинках, єдності вимог і поваги до особистості вихованця, етнізації, природовідповідності, культури, виховання у колективі, демократизації, виховання у праці, менторство, відповідності виховання індивідуальним особливостям кожного студента, інтегрованості, поєднання цілеспрямованої виховної діяльності з ініціативою студентів, гуманізації, зв'язку виховання з життям. Принцип єдності вимог і поваги до особистості вихованця є одним з найважливіших, його основу становить ідея позитивного впливу на людину через повагу до неї, «почуття шани, прихильне ставлення» та одночасне підвищення вимог з боку педагога, що стимулює цілеспрямований всебічний розвиток. Дослідники зазначають, що людину виховує все: і суспільство, і навколишнє середовище, і речі, і різні явища. Тому науково-педагогічні працівники повинні створювати студентам необхідні умови для задоволення соціальних і духовних потреб, на високому рівні організувати їх навчально-пізнавальну діяльність, забезпечувати її ефективність, координувати навчальні, виховні та інші заходи. Поняття «принципи виховання» є важливим розділом теорії виховання. У теоретичному аспекті це остаточний результат виховної діяльності, тому наведені принципи є орієнтиром для практики виховання. Коли педагог говорить про культуру мовлення і поведінки вихованця, а сам цих правил не дотримується, то наперед можна прогнозувати низький результат такого виховного впливу. Принципи мають об'єктивний характер за змістом, але суб'єктивні за формою, бо мають свій вияв у діяльності конкретних осіб. Кожен студент індивідуальний, для кожного варто знайти свій підхід. Принципи виховання становлять струнку систему, їхня ефективність виявляється тільки в разі комплексного та послідовного використання.

Бути вчителем суспільних предметів відповідально, оскільки це важлива місія, бажання допомогти іншому, молодшому, менш досвідченому піднятися на сходинку

вище, увійти у доросле життя справжньою особистістю, збудовану на моральній цінностях, патріотизмі та засадах демократії. Вводити здобувачів освіти в коло суспільних тем, певного досвіду, щиро ним ділитися, щоб учень отримував цей досвід через вчителя. Бути наставником, ментором для нового покоління. Для високої ефективності загальнолюдського виховання студентів необхідно створити у закладі вищої освіти естетично привабливу обстановку, використовувати у виховній роботі зі студентами потенційні можливості народних традицій та цінностей. Студенти мають поринати у світ моральних, загальнолюдських, демократичних цінностей, бачити і розуміти важливість їх дотримання, а тому важливо забезпечувати високу моральну культуру викладачів, а також виховних заходів, залучаючи до їх підготовки і проведення якомога більше студентів і відомих людей зі сфери культури. Лише за таких умов майбутні вчителі суспільствознавчих дисциплін будуть мати моральне право викладати та виховувати нове покоління у закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. Київ: ЦУЛ, 2009. 472 с.
2. Гірник А. М. Основи конфліктології: навч. посіб. Київ: Києво-Могилянська академія, 2010. 222 с.
3. Зайченко І. В. Історія педагогіки: навч. посіб. Київ: Слово, 2010. 624 с.
4. Прокопенко І. Ф. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. Київ: Фоліо, 2015. 180 с.
5. Мухіна Г. В. Педагогіка та психологія вищої школи : навч. посіб. Київ: Дакор, 2020. 178 с.

*Харитонова Анастасія Сергіївна,
студентка IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Потильчак Олександр Валентинович*

«Талери в скарбах XVII століття з Волині»

У XVI-XVII ст. в грошовому обігу українських земель Речі Посполитої і зокрема на Волині важливе значення відігравала талерова монета. У цей період талер як засіб платежу та нагромадження статків пройшов еволюцію від «монети багатіїв» до звичного номіналу на грошовому ринку. У XVII ст. одним із регіонів активного обігу цієї монети була українська Волинь, що в досліджуваній період локалізується у межах однойменного воєводства Речі Посполитої.

Дослідження скарбового матеріалу з Волині, виявленого у другій половині XIX – на початку XX ст. дозволяють узагальнити роль талерів у грошовому обігові регіону, визначити його значення на тогочасному ринку. Одним із перших дослідників, що фіксували скарби з талерами на Волині був професор Володимир Антонович, який у праці «Археологічна карта Волинської губернії» топографував понад 20 відомих на той час нумізматичних знахідок з талерами з цього регіону [1]. Волинські археологи Михайло та Зоряна Кучинко, які у монографії «Давні та середньовічні скарби Волині» проаналізували 7 скарбів XVII ст. з талерами [2, с. 123-125]. У монографії Миколи Котляра «Грошовий обіг на території України доби феодалізму» талерові монети з Волині представлені двома скарбами, серед яких найбільш інформативним є скарб знайдений в селі Закусили Овруцького р-ну Житомирської області, який складався із 615 срібних монет, серед яких

можна зустріти гердернський таляр 1643 р. і брабантський таляр з контрамаркою Олексія Михайловича [3, с. 141].

На основі нумізматичної топографії В. Антоновича, інших дослідників грошового обігу на Волині, авторка локалізувала місця виявлення скарбів, за можливості визначила кількість монет та їх емітентів та узагальнила отримані дані.

Таблиця 1. Талери в скарбах XVII ст. з Волині.

№ з/п	Емітент/ Локалізація знахідки	Рік виявлення	Кількість монет		Джерело
			Всього	Талерів	
1	2	3	5	6	7
1.	Іспанія, Іспанські Нідерланди/ городище Половецьке	1868	-	-	1, с. 3
2.	Голландія, Німеччина/ городище Котельня	1890	-	-	1, с. 2
3.	Річ Посполита/ городище Кодня	1821	-	-	1, с. 3
4.	Талери/ городище Татаринівка	1833	-	-	1, с. 4
5.	Голландія/ городище Купище	1882	72	-	1, с. 13
6.	Голландія/ городище Татаринівичи	1881	1696	2	1, с. 15
7.	Голландія/ городище Понинка	1891	18	9	1, с. 32
8.	Голландія/ Сарни	1898	91	5	1, с. 37
9.	Талери/ городище Стобихва	1894	76	76	1, с. 55
10.	Іспанія, Іспанські Нідерланди, Голландія/ Черемошно	1865	161		1, с. 55
11.	Талери/ городище Милятин	1833	1079	25	1, с. 61
12.	Голландія, Німеччина, Пруссія, Австрія, Річ Посполита/ Божанка	1896	94	61	1, с. 65
13.	Голландія/ городище Боратин	1893	13	6	1, с. 76
14.	Річ Посполита, Голландія/ городище Людвигів)	-	-	112	1, с. 82
15.	Голландія, Іспанія/ городище Жабче	1887	700	-	1, с. 98
16.	Голландія/ Хоровецька волость	1897	174	2	1, с. 98
17.	Голландія/ городище Вербовці	1854	1000	-	1, с. 99
18.	Голландія, Іспанія/ городище Чотирбоки)	1857	161	-	1, с. 100
19.	Голландія, Німеччина/ городище Грицев	1878	500	-	1, с. 100
20.	Талери/ городище Поляни	1836	571	6	1, с. 105
21.	Талери/ с. Сьомаки, Луцького району	-	30	-	2, с. 119
22.	Талери/с. Варковичі Дубнівського району Рівненської області	1908	88	-	2, с. 122
23.	Річ Посполита, Сигізмунд III/ Бильча, Млинівського р-ну Рівненської обл.	1821	-	-	2, с. 122
24.	Скарб із монет Сигізмунда III/ Дерев'яне, Рівненського району	1890	86	68	2, с. 122- 123
25.	Талер/ Людвигів Шумського району Тернопільської області	1878	112	1	2, с. 123
26.	Талери/ Підгайці Млинівського р- ну Рівненської обл.	1886	174	-	2, с. 123

27.	Талери та напівталери/ Рогізне Млинівського району Рівненської обл.	1909	93	93	2, с. 123
28.	Талери/ Закусили, Овруцького р-ну Житомирської обл.	1888	615	2	3, с. 141
29.	Талери/ Ходурки, Новгород-Волинського р-ну Житомирської обл.	1852	608	-	3, с. 124

Знахідки скарбів XVII ст. показують, що в досліджуваний період на територію українських земель та безпосередньо на Волинь ринув потік іспанських та нідерландських талерів, які складають основну частину скарбових знахідок представлених у дослідженні. Знахідки монетних скарбів із таким різноманітним наповненням можуть свідчити лише про одне – таляр мав велику вагу на тодішньому світовому грошовому ринку. Як твердять сучасні дослідники, в період XVII ст. ця монета займала місце сучасного «долара» і вважалась міжнародною валютою [2, с. 125].

Список використаних джерел

1. Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии. Труды 11-го археологического съезда. Москва, 1899. Т. 1. С. 1-134.
2. Кучинко М, Кучинко З. Давні та середньовічні скарби Волині. Луцьк: Волинська книга, 2007. 172 с.
3. Котляр М. Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. Київ: Наук. думка, 1971. 174 с.

*Цейгер Ігор Васильович
студент IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Коляда Ігор Анатолійович*

«Технології застосування стендапів на уроках правознавства: формування навиків комунікації»

Нова Українська школа, побудована на засадах гуманізації та демократизації навчального процесу, пріоритизує формування у здобувачів освіти системи цінних та взаємопов'язаних компетентностей, котрі, у свою чергу, сприятимуть формуванню високоморального, ініціативного та спроможного до подальших навчання, роботи та й життєдіяльності загалом індивіда.

Зокрема, вкрай важливим є розвиток комунікативних навиків, котрі включають спроможність ефективно взаємодіяти з оточуючими, готовність й уміння будувати контакти з людьми навколо, знання, і навички конструктивного спілкування. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, оскільки є результатом досвіду спілкування між людьми, та опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. Опанування людиною комунікативних навичок передбачає запозичення з культурного середовища засобів аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм. Окрім того, розвиток комунікативних компетентностей напряду зв'язаний з умінням мислити нестандартно, а також здатністю до креативу [3].

Одною з особливо популярних явищ в сучасному культурному просторі є різноманітні гумористичні проекти та формати, використання котрих, нарівні з будь-якими іншими культурними та мистецькими творами, є актуальним питанням в контексті інноваційності та доступності сучасної освіти.

Залучення жартів, сміху та й гумору в цілому впродовж навчального процесу не лише здійснює суттєвий вплив на формування умінь та навичок у здобувачів освіти, але й виконує прямі комунікативні функції. Наприклад, сміх вчителя засвідчує здобувачам освіти, що він відчуває ті ж почуття, що й вони, а спільний сміх однокласників є хорошим способом командоутворення. Водночас, одним з найбільш прийнятних форматів застосування гумору на уроках правознавства є стендапи.

Стендап – це сольний гумористичний виступ перед живою аудиторією, один з жанрів розважальних програм. Часто для таких виступів організуються спеціальні комедійні клуби (англ. comedy club). Такі шоу відрізняються тим, що на сцені виступає конференсьє, який спілкується з глядачами, що сидять у залі, на актуальні теми, гостро жартує і навіть задирає присутніх на шоу. Тематами жартів, як правило, виступають актуальні питання і проблеми людини і суспільства в цілому[5].

Використання фрагментів стендапу на уроках правознавства сприяють поліпшенню ефективності засвоєнню навчального матеріалу здобувачами освіти, підвищують пізнавальний інтерес, адже унаочнюють, урізноманітнюють інформацію, привертають увагу здобувачів освіти незвичним для них форматом її подачі. Застосування стендапів у вигляді безпосередніх виступів, або ж використання фрагментів доступних у мережі Інтернет уже існуючих виступів, фактично, обмежуються лише винахідливістю педагога. Звичайно, при застосуванні таких інноваційних методів, природним буде їх поєднання з вже добре відомими прийомами усного методу навчання: розповіддю, поясненням, характеристикою тощо.

У той-же час, використання стендапів або їх фрагментів на будь-якому етапі уроку: з метою засвоєння навчального матеріалу; з метою закріплення вивченого матеріалу; з метою формування практичних компетентностей при розв'язанні правових задач може бути доцільним та ефективним на уроках правознавства [5].

Отже, використання стендапів може виконувати цілий ряд важливих завдань: поліпшити засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу, унаочнити навчальну правознавчу інформацію, а також сприяти формуванню комунікативних компетентностей, як однієї з суттєвих складових реалізації концептуальних завдань Нової Української школи.

Список використаних джерел

1. Лобова О. К., Найдіна Є. С. Жанрова система комічного інституційного дискурсу. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Сер. Філологічні науки. Мовознавство.* 2018. №9, С. 117–119.
2. Пишко О. Л. Аналіз і розв'язання правових ситуацій на уроках з практичного курсу правознавства як засіб формування правових умінь дев'ятикласників. *Права людини та громадянина: матеріали доп. учасн. Всеукраїнської наук.-практ. конф., Ніжин, 2012.* С. 221-223.
3. Комунікативна компетентність. Sites.google.com: веб-сайт. URL: <https://sites.google.com/site/komunikativna21234567890> (дата звернення 22.03.2023).
4. Нова українська школа / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 22.03.2023).
5. Т. В. Пилипчук Історія зародження стендапу та його популярність на Заході. Seanewdim: веб-сайт. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/04/The-history-of-stand-ups-origin-and-its-popularity-in-the-West-T.-V.-Pylypchuk.pdf> (дата звернення 22.03.2023).

*Чмихова Анастасія Олександрівна
студентка II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Бакуменко Олександр Петрович*

«Погляди давньокитайських мислителів Лао-цзи, Кун Фу-цзи та Мо-цзи на державу: порівняльний аналіз»

Держава є основним інститутом політичної системи цивілізованого суспільства. Філософська спадщина Лао-цзи, Кун Фу-цзи та Мо-цзи містить основні важливі ідеї та погляди на соціальні структури та державні інститути, тому вона буде цікава тим хто вивчає історію політичної думки.

В нашій літературі не так багато досліджень про цих китайських мудреців, але в працях та підручниках професорів Г.Г Демиденка та О. В. Петришина з історії політичної та правової думки, є інформація про погляди на державу Лао-цзи, Кун Фу-цзи та Мо-цзи [2]. Різні аспекти підходів до держави цих китайських мислителів також описано і в західних авторів, зокрема в працях Девіда Річарда Кнехтгеса, Ангуса Чарльза Грема, Джонатана Клементса, Джейна Цю та інших.

Метою дослідження є спроба виявити найважливіші філософські погляди давньокитайських мислителів Лао-цзи, Кун Фу-цзи (Конфуція) та Мо-цзи на державу, з'ясувати спільне та відмінне в їхніх поглядах.

Лао-цзи – (приблизно 604 -531 до н.е.) китайський філософ, що вважається засновником даосизму, автор трактату «Дао де цзін» («Канон Шляху і благодаті», інша назва «Три вози» — написаний на бамбуку, що займав три вози). Відомий також як Лі Ер. **Кун Фу-цзи**, який відомий у Європі під ім'ям **Конфуцій** (приблизно 551–479 до н. е.) китайський філософ і політичний діяч періоду Чуньцю, що традиційно вважається зразком китайських мудреців. Вчення та філософія Конфуція залишаються впливовими у всьому Китаї та Східній Азії до сьогодні. Книга «Бесіди і судження» (論語) написана учнями Конфуція з коротких нотаток, які фіксують висловлювання, вчинки вчителя, а також діалоги з його участю. **Мо-цзи** (приблизно 470 -391 до н.е.) – давньокитайський філософ, який розробив вчення про загальну, неупереджену любов і державний консеквенціалізм. Релігійна форма цього вчення – моїзм. Заснував напрямок, що отримав назву «моїстична школа».

Суть держави. Лао-цзи, Кун Фу-цзи та Мо-цзи, використовували термін "國" (guó), який можна перекласти як «держави» або «країна». Держава за Лао-цзи – природне утворення, що розвивається своїм шляхом, але залежить від волі людини. Конфуцій розумів державу, як ієрархічну систему, де правління здійснюється зверху вниз, з монарху, який має бути мудрим та справедливим, і до найнижчих верств населення, які повинні бути відданими та відповідальними. Державі потрібні суворі та справедливі закони, які мають забезпечити порядок у суспільстві. Держава повинна функціонувати на основі принципів відповідальності та розуміння взаємозалежності у суспільстві. На думку Мо-цзи – держава повинна забезпечувати гармонію та порядок у суспільстві, а громадяни повинні виконувати свої обов'язки та бути відданими державі. Він характеризував державу, як інструмент забезпечення гармонії та рівності в суспільстві, яка має бути керована мудрим і праведним монархом. Держава повинна бути заснована на принципах моралі та релігії, керуватися законами та діяти на користь своїх громадян, забезпечуючи порядок та захист прав і свобод.

Закони в державі. Лао-цзи критикує позитивне право (тобто закон), віддаючи перевагу природному закону (звичай, традиція). У трактуванні Лао-цзи досконале лише небесне дао. Людські встановлення – основа несправедливості. Закони Неба тут

виступають, як природна справедливість, закони безпосередньої дії. Усі нещастя в державі відбуваються через порушення природного закону дао. Тому закон, створений людьми, як і все інше, що створене людством, є відхиленням від загального закону «дао». Так Лао-цзи говорив: «...Коли у країні багато забороняючих законів, народ стає бідним» [1]. Гуманність, людяність (жень) виступає моральним законом в поглядах Конфуція. Методом здійснення вищого етичного закону жень є поняття «лі» – норма спілкування, соціальний регламент, ритуал – прямий шлях до людяності. Правителі повинні наставляти народ особистим прикладом, керувати на основі чеснот. «Якщо керувати народом за допомогою законів і підтримувати порядок за допомогою покарань, – підкреслював він, – народ буде прагнути ухилятися (від покарань) і не буде відчувати сорому. Якщо ж керувати народом за допомогою чеснот і підтримувати порядок за допомогою ритуалу, народ знатиме сором і виправиться» [3]. Суспільство може бути гармонійним та стабільним тільки якщо дотримуватися законів та моральних принципів- саме в це вірив Мо-цзи. Він розробив власну систему законів для гармонії та порядку у суспільстві. Він підтримував ідею рівності перед законом та вважав, що їх дотримання має бути контрольованим. Мо-цзи вірив, що тільки за допомогою суворого законодавства можна забезпечити стабільність та порядок у суспільстві [4].

Ідеальна держава. У Лао-цзи була розвинута концепція ідеальної держави у не традиційному розумінні. Він підкреслював: 1) важливість гармонії та спокою в суспільстві; 2) вірив, що живши в гармонії з природою та суспільством можна досягти ідеального суспільства; 3) він підкреслював важливість того, щоб держава не втручалася в життя людей та не диктувала їм своїх правил. Лао-цзи вірив, що найкраща держава - та, яка має мінімальну кількість законів та правил. Він вважав, що занадто багато законів та правил змушують людей діяти не відповідно до своєї природи та призводять до роздратування та конфліктів. Тому, ідеальна держава у Лао-цзи - це та, яка дозволяє людям жити у гармонії з природою та між собою, не втручається в життя людей та не нав'язує їм занадто багато правил та законів [1]. За Конфуцієм в ідеальній державі правителі повинні бути всебічно розвинутими, чесними та здатними служити народові. Народ повинен бути доброчесним, вміти працювати та бути вихованим на моральних цінностях і принципах. Важлива роль також надається релігії. В цій державі кожен повинен виконувати свої обов'язки та брати участь у забезпеченні її благополуччя та процвітання [3]. Ідеальна держава за Мо-Цзи має такі складові: 1) воля народу і неба співпадають, тому народ має велику цінність; 2) народ обирає мудрого і порядного правителя; 3) правитель має любити народ; 4) мудрий правитель той, який вміло поєднує настанови народові з «52 покараннями»; 5) правителі повинні підбирати радників і чиновників за діловими якостями, а не за знатністю і вмінням лестити; 6) міцність влади правителя базується на однаковому виконанні всіма підданими його волі і так буде встановлений «єдиний зразок справедливості у Піднебесній» [4].

Таким чином погляди Лао-цзи, Кун Фу-цзи та Мо-цзи на державу різняться у вирішенні деяких проблем філософії держави. Лао-цзи підкреслював природність та спонтанність держави, Кун Фу-цзи – моральні принципи та загальне благонадійність, а Мо-цзи - мудрість, рівність перед законом, ділові якості.

Список використаних джерел

1. Дао Де Цзін. Книга про шлях та силу / пер. Л. Дудченко. Київ: Арій, 2022. 96 с.
2. Демиденко Г. Г., Петришин О. В. Історія вчень про державу і право : підручник. Харків : Право, 2009. 256 с.
3. Конфуцій. Бесіди та судження («Лунь Юй») / пер. Т. Рожко. Київ : Арій, 2022. 224 с.
4. Chris Fraser (2020), *The Essential Mozi: Ethical, Political, and Dialectical Writings*, New York: Oxford University Press.

*Шевченко Максим Сергійович,
студент IV курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Черевко Оксана Степанівна*

«Карибська криза 1962 року: досвід подолання ядерної загрози»

Минуло понад 60 років з моменту жовтневих подій 1962 р., які могли кардинально змінити світ, а можливо привести і до його знищення. Лідери двох наддержав США та СРСР напевно вперше з початку холодної війни у повній мірі відчували той тягар, який їм треба буде нести на собі та бути відповідальними за долю цілої планети. Карибська криза засвідчила, що ядерна зброя в умовах нестабільної міжнародної ситуації здатна диктувати свої правила, поставити людство на місце Дамокла, коли уся світова цивілізація залежить від тверезості та зваженості двох людей.

Відголоски тих подій ми можемо відчувати й зараз, особливо коли РФ розв'язала війну проти України і використовує ядерний шантаж. З вересня 2022 р. експерти проводять аналогії та паралелі сьогоднішньої складної ситуації із подіями 60-х років ХХ століття. Тому надважливо переосмислити досвід, що засвоїло людство з Карибської кризи.

Напочатку 1960-х рр. розташування американських балістичних ракет на території Туреччини та Італії став новим витком напруженості у відносинах між СРСР та США. У відповідь СРСР розмістив радянські балістичні ракети на Кубі. За таких умов «президент Кеннеді вирішив застосувати тверду політику, хоч вона і несла в собі загрозу розв'язання атомної війни» [5, с. 573]. Так само радянський лідер Микита Хрущев теж обійняв досить тверду позицію. Варто зазначити, що рішення радянського керівництва щодо розміщення ядерної зброї на Кубі спочатку не несло небезпеку для Сполучених Штатів, а просто було бажанням викликати належну повагу до СРСР. Але намагання зробити це методом прямої брехні та нещирості, на що звертає увагу американський дослідник Пол Джонсон [4, с. 227], було серйозним прорахунком із відповідними наслідками. «Таємно розмістити ракети з ядерними боеголовками, літаки і 40 тис. радянських солдатів на Кубі абсолютно неможливо - і це був прорахунок колосальний» [3].

Радник американського президента Л. Томпсон запропонував розпочати економічну блокаду Куби. Досвід Карибської кризи демонструє високий ступінь стриманості в умовах загрози атомної війни, на чому акцентує відомий американський політик та політолог Збігнев Бжезинський [6, с. 7]. На мою думку, важливу роль відіграв Роберт Кеннеді, брат президента, який теж збагнув раціональність «морського карантину», оскільки Джон Кеннеді спочатку виступав за здійснення атаки на острів з повітря.

Мудрим рішенням президент США став виступ перед своїм народом, під час якого він публічно заявив, що його ошукали, тому він вирішив вдатися до економічної блокади Куби. Це був, напевно, один із найгостріших моментів в новітній історії США, оскільки «Микита Хрущов не врахував, що ніхто і ніколи так не погрожував безпеці території Сполучених Штатів Америки» [3].

Градус напруженості дійшов до того, що армії обох наддержав були переведені у найвищий стан боєготовності. Вперше були відкриті люки для запуску ядерних ракет. Кубинське керівництво у свою чергу тільки підігрівало надскладну ситуацію, пропонуючи стерти США з лиця Землі [3]. Важливим питанням було, чи готово радянське керівництво нанести ядерний удар по Сполученим Штатам, а відповідь на нього воно надало кубинському генералу, що вони можуть застосувати тактичну зброю у випадку висадки

десанту. Проте вже в ніч з 24-го на 25 жовтня радянський лідер зрозумів, що в умовах вкрай реалістичної ядерної небезпеки склалася нагальна потреба припинити пряме протистояння. Тому «перед лицем загрози, яка нависала над світом, Сполучені Штати і Радянський Союз вважали природним обговорити справи безпосередньо між собою, не консультуючися з Кастро» [5, с. 576].

Микита Хрущев звернувся до Джона Кеннеді з листом, щодо нагального вирішення цієї патової ситуації. А другим листом запропонував вивести усю наступальну зброю з Куби, а США у свою чергу повинні були вивести аналогічні засоби з Туреччини і дати гарантії про ненапад на свого сусіда. Було прийнято важливе рішення продовжити дипломатичні переговори, після чого відбувся діалог історичної важливості між Робертом Кеннеді та радянським послом А. Добриніним. Р. Кеннеді переконливо зміг донести радянському послу занепокоєність президента Сполучених Штатів Америки, з приводу збитого над Кубою американського літака і готовності американського керівництва завдати удару за збитий літак, що спричинить за собою незворотну реакцію у цій «гонці в прірву». Радянський посол у свою чергу виказав свою стурбованість щодо ракет на території Туреччини, на що Р. Кеннеді відповів, що це питання можна вирішити, але не у публічному просторі[2]. За таких умов СРСР приймає доленосне рішення про виведення ядерного озброєння з Куби. У відповідь США виводять ядерну зброю з території Туреччини. Після цього загальний градус світової напруженості нарешті впав, а годинник судного дня не пробив свій час.

Отже, аналізуючи події жовтня 1962-го року, ми можемо прийти до висновку щодо глобальності небезпеки, яку несе для людства атомна бомба. «Холодна війна» диктувала свої правила, коли конфронтація вимагала прямого діалогу лідерів двох наддержав. Важливим стало пряме спілкування між сторонами, обговорення спірних позицій, можливостей в досягненні компромісу. Ця ситуація послужила підставою для створення «червоної лінії» зв'язку між обома країнами, а пізніше з'явилося нагода створити транспарентні умови комунікації. Досвід подолання Карибської кризи засвідчив, що на Землі не існує такої мети, задля якої на карту можна поставити існування всього людства. Важливо, щоб сучасні політики враховували цей досвід і не допускали виходу надскладної міжнародної ситуації з-під контролю.

Список використаних джерел

1. Henry A. Kissinger Looks Back on the Cold War. URL: <https://www.cfr.org/event/henry-kissinger-looks-back-cold-war-0> (дата звернення: 29.03.2023)
2. USSR, Cable, TOP SECRET, Dobrynin Report of Meeting with Robert Kennedy on Worsening Threat, October 27, 1962.
3. Іванкін О. Документальна лента «Карибский узел». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=umyXwQdQl6c> (дата звернення: 18.04.2023)
4. Джонсон П. Современность. Мир с двадцатых по девяностые годы: у 2 т. Москва: Анобис, 1995. Т. 2.: Мир с двадцатых по девяностые годы. 527 с.
5. Дюррозель, Жан-Батіст. Історія дипломатія від 1919 року до наших днів / Пер. з фр.: Є. Марічева, Л. Погорелової, В. Чайковського. Київ: Основи, 1999. 903 с.
6. Бжезинский З. К. План игры. Геостратегическая структура ведения борьбы между США и СССР. Москва: Прогресс, 1986. 307 с.
7. История международных отношений: В трех томах: Учебник / Под общ. ред. А. В. Торкунова, М. М. Наринского. Москва: Аспект Пресс, 2012. Т. 3.: Ялтинско-Постдамская система / Ю. А. Дубинин, Б. Ф. Мартынов, М. М. Наринский, Т. В. Юрьева. 552 с.

*Шеремета Анастасія Сергіївна
магістрантка I курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, доцент
Подобєд Олена Андріївна*

«Варвара Ханенко – громадська діячка й меценатка»

XIX століття подарувало плеяду непересічних жіночих особистостей. Гідне місце серед них посідає колекціонерка, меценатка й громадська діячка Варвара Ханенко (1852 – 1922).

В. Ханенко народилася 9 серпня 1852 р. в м. Глухові у родині українського підприємця й мецената Ніколи Терещенка [2, с. 344]. Отримала домашню освіту. З юних років цікавилася, як її батько та дядько Федір, мистецтвом. Вийшовши заміж за Богдана Ханенка, розпочала разом із чоловіком збирати колекцію творів мистецтва. Водночас, дотримуючись девізу, викарбуваному на родовому гербі Терещенків («Прагнення до громадської користі»), проводила широку благодійницьку діяльність.

Доброчинність Варвари Ханенко на просвітницькій ниві була багатогранною. Розуміючи цінність знань, діячка докладала зусиль, щоб представники різних верств суспільства, незалежно від фінансового становища, мали можливість здобути освіту. Вона фінансувала створення та діяльність початкових і професійних навчальних закладів для простого народу. Так, у селі Могильному на Поділлі на кошти Варвари Ханенко було збудовано чотирикласну школу. Меценатка особисто опікувалася навчально-виховним процесом в школі, в якій здобувало освіту майже триста учнів. На літніх канікулах школярі за фінансової підтримки Варвари Ніколівни мали змогу з навчальними екскурсіями відвідати Київ, парк «Софіївку» в Умані та ін. [1, с. 15]. Також у Могильному В. Ханенко влаштувала любительський театр. У селі Райгородці Черкаського повіту меценатка відкрила двокласне селянське училище.

У власному маєтку в селі Оленівка Київської губернії за ініціативи та фінансової підтримки меценатки було організовано вечірні курси. Їхні слухачі опановували не лише загальноосвітні предмети, а й отримували знання, важливі для їхньої щоденної сільськогосподарської роботи.

Також Варвара Ханенко дбала і про благоустрій села. На головній вулиці Оленівки розташовувались сільська управа, церква, садиба священника, майстерня з ремонту годинників, примусів і газових ламп, млин, протипожежна станція, магазин і сховище для зерна, яке на випадок стихійного лиха було вимощено бруківкою [1, с. 9].

Варвара Ханенко зробила свій внесок у становлення та розвиток професійної освіти жінок. Так, за її активної участі в Києві було відкрито першу в Російській імперії жіночу комерційну школу. Тут дівчат навчали ткацькій і бухгалтерській справі, знайомили з особливостями ведення домашнього господарства. Відповідні відділення і курси були відкриті при жіночій Торговельній школі та комерційних закладах столиці.

Ще одним важливим напрямком діяльності В. Ханенко став розвиток та популяризація українського народно-декоративного мистецтва, художніх промислів. З цією метою діячка у 1904 р. у власному маєтку в селі Оленівці заснувала навчально-ремісничу школу [3, с. 34], яка складалася з трьох майстерень: ткацької, набійної та столярної.

Ткацьку майстерню було обладнано рідкісним на той час устаткуванням, зокрема верстатами для виготовлення килимів і гобеленів. На посаду художнього керівника В. Ханенко запросила знаного художника Василя Кричевського. Він не лише створював ескізи виробів, а й читав лекції з історії мистецтв, навчав майстринь колориту й композиції. Випускниці майстерні отримували не тільки знання і навички, а й ткацький

верстат та всі необхідні матеріали для подальшої роботи за фахом [1, с. 15]. Продукція випускників Оленівської ремісничої школи користувалася попитом не лише в односельців, а й далеко за межами села.

Вироби, виготовлені учнями брали участь в кустарних виставках у Києві та Санкт-Петербурзі. В. Ханенко прагнула показати всьому світу самобутнє українське народне мистецтво. Тож вироби оленівських майстринь продавали в усіх великих містах Російської імперії та за кордоном. В. Ханенко навіть вдалося відкрити у Лондоні власний магазин, в якому можна було придбати українські килими та вибійки [1, с. 16], які користувалися в англійців попитом.

Прагнучи підтримати творчу діяльність народних майстрів, Варвара Ханенко у 1907 р. стала співініціаторкою заснування Київського кустарного товариства. Серед його членів були найбільші меценати тих часів Наталія Яшвіль (голова), подружжя Ханенків, майже всі члени родини Терещенків; історики мистецтва Микола Біляшівський і Вадим Щербаківський. Діяльність товариства спонукала створення в Україні багатьох центрів художнього народного кустарного виробництва й відповідно збереження української народної культури, сприяла популяризації українського народного декоративного мистецтва, зокрема під час проведення виставок.

Таким чином, Варвара Ханенко увійшла в історію як щедра меценатка та активна громадська діячка. З її ініціативи та фінансової підтримки на початку ХХ ст. в Україні постали навчальні заклади, в яких всі охочі могли здобути початкову і спеціальну освіту. Вона докладала зусиль до збереження й популяризації українського народного декоративного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Варвара з роду Терещенків (Варвара Ханенко – колекціонерка, благодійниця, музеєтворець: до 165-річчя від дня народження): біобібліографічний нарис. Вип. 2. Київ, 2017. 44 с. URL: <https://ru.calameo.com/read/00510385332753e1e0cb9>.
2. Донік О. М. Ханенки Богдан і Варвара. Енциклопедія історії України: у 10 т. Т. 10: Т-Ям. Київ: Наукова думка, 2013. 784 с. С. 344-345.
3. Живкова О. Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків: Путівник. Західноєвропейське мистецтво. Київ: Фамільна друкарня huss, 2016. 258 с.

*Шумило Вікторія Тарасівна,
студентка III курсу,
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Коляда Ігор Анатолійович*

«Підходи до інтегрованого навчання історії та громадянської освіти у 5 класі(на прикладі підручника «Досліджуємо історію і суспільство», Васильків І.Д.)»

В умовах сьогодення перехід до інтеграції навчальних предметів є одним з пріоритетних завдань якісного оновлення середньої освіти. Як слушно зазначає О.І. Пометун, традиційна практика суспільствознавчої освіти передбачала окреме викладання Історії України, всесвітньої історії, громадянської освіти, правознавства, етики, тобто була спрямована на питання внутрішньопредметної інтеграції [1].

Нині ж, за умов впровадження компетентнісного підходу, що передбачає набуття здобувачами освіти міжпредметних комплексів знань, умінь, навичок й цінностей, та відповідно скорочення навчального часу на викладання предметів галузі основним шляхом якісного навчання стає галузева міжпредметна інтеграція.

У загальнонауковій, педагогічній, психологічній та філософській літературі представлені різні підходи до означення поняття інтеграції, що пояснюється проникненням інтеграційних процесів не лише в освітню площину, але й в усі сфери людської діяльності.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що інтеграція - це доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи [2, с. 467].

Педагогічний словник трактує поняття інтеграції як процес зближення і зв'язку наук, що відбувається водночас з процесами їх диференціації [3, с. 183].

Інтегрований підхід в освіті задекларований в останніх керівних документах щодо освіти, таких як: Концепція Нової української школи [4], Державному стандарті початкової [5] (Державний стандарт, 2018 р.) і базової освіти [6] (Державний стандарт, 2020 р.).

У працях українських науковців: С.У. Гончаренко та І.М. Козловської [7], М.Г. Іванчук [8] знаходимо визначення поняття інтегроване навчання.

Однак, на нашу думку, найбільш повно це поняття тлумачить австралійська методистка Donna Mathewson-Mitchell. Як зазначає дослідниця, інтегроване навчання являє собою відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем [9].

Дослідники методики історії та суспільствознавчих дисциплін звертають увагу, перш за все, на питання реалізації міжпредметних зв'язків: Р.М. Арцишевська [10], О.І. Пометун [11]; та теоретичні аспекти аналізу практики впровадження інтегрованого навчання історії: П.В.Мороз [12]. Однак, питання системного підходу до інтегрованого навчання історії практично не висвітлене в історико-методичній літературі.

Серйозні спроби реальної міжпредметної інтеграції, у практичній площині, розпочалися із запровадження Нової української школи, коли освіту вперше почали розглядати крізь призму загальної картини світу, а не поділяючи на окремі предмети.

У статі «Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи» зазначено, що міжпредметна інтеграція передбачає одночасне опанування предметів різних галузей та є синтезом об'єктів, явищ і процесів реальної дійсності, що складають вміст освітнього процесу та методологію його реалізації. Тож, може розглядатися як дидактична умова підвищення науковості та доступності навчання, що позитивно впливає на якість освітнього процесу [13].

Дослідниця в галузі педагогіки О.В. Барановська виокремлює три види міжпредметної інтеграції:

- 1) контент-орієнтована - полягає в об'єднанні відомостей з різних галузей знання навколо однієї теми, об'єкта дослідження;
- 2) діяльнісно-орієнтована – реалізується шляхом організації інтегрованих уроків;
- 3) ціннісно-сміслова- базується на спільних для різних предметів смислах і цінностях [14].

Виходячи з викладених міркувань актуальності та доцільності тренду «інтегрованого навчання», відділом суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України було розроблено модельну програму інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5 класів «Досліджуємо історію і суспільство», в основу якої покладено тематичну інтеграцію.

Саме тому, ми спробуємо показати як така інтеграція реалізується у підручнику для 5 класу «Досліджуємо історію і суспільство» авторського колективу на чолі з Васильків І.Д за цією програмою.

По-перше, у структурі параграфів даного підручника висвітлено ключові міжпредметні поняття, якими повинен оперувати здобувач освіти: хронологія, географічний соціальний та історичний простір, джерело інформації.

По-друге, безпосередньо у тексті підручника, наприклад у темі «Територія нашої держави» звертаються до широкого спектру географічних понять, природничих знань і умінь. Таким чином, інтеграція суттєво розширює інформативну ємність уроку, вводячи терміни та поняття з інших галузей знання.

По-третє, у кінці кожного параграфу представлено систему міжпредметних завдань, сформульованих так, аби здобувачі освіти у процесі пошуку відповідей залучались до міркування. Виконання системи таких завдань забезпечує опанування здобувачами освіти інтегрованого курсу.

Отже, інтегроване навчання є ефективним інструментом для реалізації парадигми НУШ і, зокрема, компетентісно орієнтованого навчання здобувачів освіти у XXI ст. Такий підхід сприяє формуванню нового інтегрованого мислення як інструменту активного творчого освоєння людиною світу. Найбільш ефективним шляхом впровадження інтегрованого навчання є створення та викладання інтегрованих курсів. Сучасні автори підручників намагаються доцільно об'єднувати теми, аби розширювати горизонти пізнання.

Список використаних джерел

1. Пометун О.І., Ремех Т.О., Малієнко Ю.Б., Мороз П.В. (2021). Модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.intehr.kurs.Pometun.ta.in.14.07.pdf> (дата звернення 03.04.2023).
2. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь: Перун, 2001. 1440 с.
3. Ярмаченко М.Д. Педагогічний словник. Київ: Пед.думка, 2001. 514с.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 03.04.2023).
2. Державний стандарт початкової освіти (2018). Постанова КМУ № 87 від 21.02.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 03.04.2023).
3. Державний стандарт базової середньої освіти (2020). Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886 (дата звернення 03.04.2023).
4. Гончаренко С.У., Козловська І.М. Теоретичні основи дидактичної інтеграції у професійній середній школі. URL: [84274235.pdf \(core.ac.uk\)](https://core.ac.uk/doi/pdf/10.1080/00137588.2023.2188886) (дата звернення 03.04.2023).
5. Іванчук М.Г. Психолого-педагогічні основи виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання. URL: [100310218.pdf](https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886) (дата звернення 03.04.2023).
6. Donna Mathewson-Mitchell. A Model for School-Based Learning in Informal Setting. URL: https://drive.google.com/file/d/18x5N052Gr0lDtEdSobjAdTbxBCxcYKxR/view?usp=share_link (дата звернення 03.04.2023).
7. Арцишевська М.Р. Інтеграція змісту освіти: монографія. Луцьк: «Вежа», 2007. 316 с.
8. Пометун О.І. Integrated history teaching: approaches and problems. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725054> (дата звернення 03.04.2023).
9. Мороз П.В., Мороз І.В. Інтегроване навчання історії в 5-9 класах: стан практики та перспективи. URL: [Мороз П. та Мороз І. із УІДЖ 2021_03.pdf \(iitta.gov.ua\)](https://iitta.gov.ua/storage/app/media/2021/03/Moroz_P._ta_Moroz_I._iz_UIDZ_2021_03.pdf) (дата звернення 03.04.2023).

10. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. URL: [Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи \(Частина 2\) | Нова українська школа \(nus.org.ua\)](https://nus.org.ua) (дата звернення 03.04.2023).

11. Барановська О.В. Міжпредметна інтеграція як провідна тенденція в організації профільного навчання. URL: [4D6963726F736F667420576F7264202D20C1E0F0E0EDEEE2F1FCEAE020CFE5E4E0E3EE E3B3F7EDE020EEF1E2B3F2E020CA2DCFE4B3EBFCF1FCEAE8E920C2E8EF20323220 5F312D323031375F2030C7E1302E646F63](https://iitta.gov.ua) (iitta.gov.ua) (дата звернення 03.04.2023).

*Щипська Анастасія Романівна,
студентка III курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Камбалова Яніна Миколаївна*

«Історія рідного краю як компонент історичної шкільної освіти»

Кожна держава потребує свідомих і активних громадян в своєму суспільстві, але зараз це питання постало особливо гостро – від нашої національної свідомості і сили залежить те, чи вистоятиме наша держава і чи зможемо ми протистояти впливу російських медіа та пропаганди на нашу свідомість в майбутньому. Коли під час повномасштабного вторгнення росіяни почали бомбардування України, їх цілями серед усього іншого стали цивільна інфраструктура та культурні пам'ятки, про більшість з них місцеве населення або не знало, або не надавало великого значення, обесцінюючи старі музеї, пам'ятники, до яких не доходили туристи, тощо. Тепер цих пам'яток немає, вони не підлягають відновленню, а деякі музеї розкрадені окупантами. Вивчення історії рідного краю, навіть тих пам'яток історії, що знищені, дає нам значну перевагу в боротьбі – коли здобувачі освіти знатимуть історію свого рідного краю, вони будуть на крок ближчими до того, щоб захистити його.

На сьогоднішній день існує декілька визначень цілей вивчення та навчання історії рідного краю в контексті шкільної історичної освіти. В своїй статті «Вивчення історії рідного краю у 7-9 класах загальноосвітніх шкіл» Я. Горохівська визначає як ціль формування свідомого громадянина через призму формування історичного мислення, логіки історичного пізнання та розуміння історичного процесу на конкретних прикладах регіональної, близької учням, історії. [4, с. 1-2] Т. Бондаренко у своїй статті розглядає формування національної самосвідомості як одну з цілей, інструментом досягнення якої може бути історія рідного краю. Національна свідомість є одною з найважливіших громадянських рис. Вона сприяє розвитку націй, держав, допомагає руйнувати міфи, протистояти пропаганді ворога [1, с. 47-48]. На жаль, росія довгий час вела активну пропагандистську діяльність на території нашої держави в медіа та соцмережах, через що підлітки часто в мережі не зізнавалися в національності, говорили російською, бо це було «модно». Коли ці підлітки виростили і закінчували школу, хоч би які методи та прийоми, спрямовані на формування національної свідомості використовувалися в освітньому середовищі, стало також «модно» бути аполітичним. Пасивність, аполітичність, страх змін – це російські нарративи, які мають бути витіснені зі свідомості підростаючого покоління на етапі формування їх світогляду. Через це робота викладачів має бути вдвічі активнішою, що спонукає до пошуків нових ефективних методів для досягнення цілі – формування національної свідомості. Як вважає С. Драновська, історія рідного краю також має за ціль підвищення інтересу до загального курсу історії України: ця ціль невіддільно пов'язана з попередньою. На її думку, важливим мотивом навчання є інтерес,

що визначається як специфічна пізнавальна спрямованість особистості на предмети і явища дійсності, яка виявляється в прагненні ближче їх пізнати. Будь-який об'єкт може стати предметом інтересу лише тоді, коли він деякою мірою вже пізнаний і разом з тим несе в собі ряд непізнаних сторін [2, с.2-3]. На сучасному етапі ІРК здатна популяризувати українське і показувати через історію рідного міста, вулиці чи регіону життя справжніх, близьких людей. Зрозуміти тих, хто проходить повз, легше, ніж тих, хто завжди дивиться лише з фотографій підручника.

Форми краєзнавства в Україні цілком різноманітні. Вивчення історії рідного краю в нашій державі реалізуються за трьома напрямками: навчальний (урочний), позаурочний, позашкільний. Урочний напрямок реалізується інтеграцією краєзнавчого матеріалу в якості елементів уроку при вивченні історії України або проведенням уроків історії рідного краю наприкінці кожного розділу. Будь-які завдання цього напрямку регламентуються навчальною програмою школи. Позаурочний напрямок – це вивчення ІРК в шкільних гуртках, краєзнавчих групах, діяльність яких також регламентується програмою школи. Усков А. С. зазначає, що краєзнавчий гурток дає можливість педагогу проводити роботу цілеспрямовано, поєднуючи групові форми роботи з індивідуальними, формувати суспільну активність гуртківців. На його думку, результативність роботи гуртка буде залежати й від того, наскільки керівник інформований про індивідуальні особливості, інтереси та успішність гуртківців. Це сприятиме розвитку пізнавальної діяльності та творчості учнів. [3, с.88] Позашкільний напрямок вивчення краєзнавства реалізується в центрах туризму і відпочинку, будинку школяра, в молодіжних центрах, краєзнавчих дитячих або юнацьких товариствах. Прийоми та методи вивчення ІРК в таких закладах регламентуються їх статутом та законами України.

Методи навчання рідного краю можна поділити на класичні, які використовувалися при навчанні офлайн, та комбіновані, які можна використовувати навіть в умовах дистанційного навчання та досягати ефективних результатів. Серед класичних це урок-вистава, урок-подорож, історичне інтерв'ю, урок-квест, урок-екскурсія, пошуково-дослідницька робота з документами. На думку Я. Горохівської, велика кількість речових пам'яток письмових джерел дозволить створити якнайповніший образ про життя і боротьбу далеких предків [4, с.2]. Підвищенню ефективності засвоєння матеріалу сприятиме емоційність, яку викликає наочність. Виходячи з цього, виникає потреба в використанні максимальної кількості наочних матеріалів за допомогою мультимедійних технологій. Нові методи та прийоми – це поєднання інноваційних комп'ютерних технологій з класичним навчанням, що дає змогу успішно реалізувати урок з історії рідного краю онлайн – це використання 3D-турів для уроків-екскурсій або уроків-подорожей, використання онлайн-архівів музеїв та матеріалів Google Art&Culture, а також ігрова технологія для тестувань – платформа «Kahoot».

Отже, можна сказати, що цілі та методи навчання історії рідного краю мінливі. Цілі змінюються залежно від політичної ситуації і потреб – якою сьогодні повинен бути громадянин, що з повсякденної історії він має знати. Методи навчання змінюються в залежності від обставин, в яких ми змушені працювати. Останні події – пандемія та повномасштабне вторгнення – мотивували вчителів залучити неочевидні прийоми і поєднувати їх з класичними: залучити інноваційні ігрові технології та програми Google. Різноманітність прийомів дозволяє сьогодні провести якісний урок з краєзнавства в будь-яких умовах. І як би росіяни не намагалися, наші діти знатимуть історію свого краю, навіть якщо ракети зруйнують його пам'ятки вщент.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Формування національної самосвідомості старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі краєзнавчої роботи. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. Тернопіль, 2007. с. 47-52.

2. Драновська С. Історія рідного краю як засіб підвищення інтересу учнів до історії України (1960-поч. 1990). 2012. с. 1-3.
3. Маланюк Т. Краєзнавство і туризм: *навчальний посібник*. Івано-Франківськ, 2010. 205 с.
4. Горохівська Я. Вивчення історії рідного краю у 7-9 класах загальноосвітніх шкіл. 2007. С. 1-4.

Бушура Владислав Віталійович
студент IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна

«Аграрна політика Врангеля й Денікіна в (1919-1920 р.р.): порівняльна характеристика»

Аграрне питання стало об'єктом уваги всіх новостворених урядів періоду Національної революції (1917 – 1921рр.), а також тих політичних сил, що прагнули реанімувати Російську імперію, стару суспільно – політичну модель суспільства, в тому числі й систему влади, власності та землекористування. Прикладом цього є діяльність представників білого руху в південних районах України.

Якщо звертатися до основних постулатів земельного законодавства урядів А. Денікіна та П. Врангеля то вони досить сильно узгоджуються зі змістом земельного законодавства закордонних урядів насамперед прямих конкурентів - більшовиків, урядів Польщі, Чехословаччини, Румунії, Болгарії та низки інших країн світу в першу чергу країн Центральної та Південно-Східної Європи. Потрібно ясно зробити акцент на тому, що не потрібно ідеалізувати А. Денікіна та земельне законодавство уряду П. Врангеля [1, с. 280-290].

Перед розглядом практичної реалізації земельної політики уряду А. Денікіна, слід зазначити, що розробляти земельне законодавство мала спеціально утворена земельна комісія. Узагальнено цей процес можна поділити на два етапи: перший – це робота земельного комітету під керівництвом В. Колокольцева, другий – діяльність земельного комітету О. Білімовича - В. Челіщева.

Аналізуючи роботу земельного комітету під керівництвом В. Колокольцева, слід зазначити, що до його складу входили особи з різними поглядами на вирішення земельних проблем. Ця розбіжність в поглядах не дозволяла швидко виробити єдину тактичну лінію та викликала серйозні дискусії серед членів комітету. Досить переконливо та правдиво описав цю ситуацію сам Денікін у своїх спогадах. Він заявляє наступне: «У комітеті чітко простежуються три позиції: революція лівих, що відображає прагнення до повної ліквідації поміщицького господарства; крайні праві, які намагаються виграти час і захистити інтереси землевласників і, нарешті, третій варіант, який шукає способи перевести стихійний процес у річище національних інтересів» [2, с. 440].

Зробивши аналіз змісту проекту земельного закону, сформульованого земельним комітетом О. Білімовича – В. Челіщева, можна виявити деякі прогалини, подібні прогалини були й в наступних земельних комітетах [1, с. 280-290]. Нова програма земельної реформи була готова на середину листопада 1919 року. В ній були збережені всі основні ідеї проекту В. Колокольцева, тільки більш ретельно сформульовані. Основне, що змінилося в цій новій програмі, це те, що основний вектор перетворень був спрямований на підтримку потужних індивідуальних селянських господарств, які лідери білого руху на Півдні Росії вважали опорою їхньої влади.

Яскравим прикладом упущень, зокрема, є те, що не існує проблеми підтримки малозабезпечених бідняцьких селянських господарств, умови яких значно важчі, ніж у середняків і заможних селянських господарств. Проігнорували білі також і майбутнє, створених більшовиками до цього радгоспів, звертається увага лише на високо продуктивні господарства, й про саме їхню державну підтримку йдеться мова.

Зробивши порівняльний аналіз цих двох земельних комітетів, слід відмітити наступне: проект земельної реформи земельного комітету під керівництвом Челіщева-Білімовича принципово не відрізняється від попереднього, сформульованого під керівництвом В. Колокольцева. Остаточне вирішення земельного питання знову відкладалося до Установчих зборів, реальна реалізація самого проекту мала відбутися після закінчення громадянської війни, при цьому передано було лише частину землі поміщиків, до того ж її потрібно було викупляти. Ні перший, ні другий проекти земельної реформи Земельного управління не враховували докорінних перетворень, що відбулися на селі після революційних подій 1917 року [1, с. 280-290].

З часу відходу Денікіна з поста головнокомандувача білої армії на півдні Росії земельні питання залишалися невирішеними та ще більше загострили зростаючу напругу серед сільського населення. Що стосується врангелівського проекту земельних перетворень, то і в ньому були низка проблемних місць. Прикладом такої проблеми, є жорсткі репресії, аж до позбавлення права власності на новопридбану землю новими власниками.

Вже у лютому 1920 р. уряд Врангеля розробив проект земельного закону, згідно з яким планувалося ліквідувати великі господарства і створити на їх основі дрібні та середні. Передача землі мала бути добровільною, але розглядалась і можливість примусової передачі. Планувалося, що право власності на землю буде збережено. У кожному регіоні необхідно було визначити кількість землі, що залишилася від попереднього власника, та встановити вартість переданої ділянки [3, с. 44-49].

Перш за все, це стосується ситуації, коли у аграріїв є заборгованість через плату за землю. У цьому випадку земельна ділянка, що належить боржнику, як у приватній, так і в не приватній власності, за розпорядженням земельної комісії передається комусь іншому. Нові вже власники можуть взяти отриману землю у приватну власність у випадку вчасної оплати. Дуже серйозним прорахунком у цій ситуації, було те, що в даній законодавчій ініціативі не було зазначено ні слова про компенсацію попереднім власникам за уже сплачену вартість землі [4, с. 49-64].

Слід також звернути увагу на 25-річний термін викупу земельного наділу все ж був занадто довгим. У земельних перетвореннях і реформах, білогвардійські керманічі дотримуються принципу національного протекціонізму. Білі керманічі спробували уладнати економічні інтереси держави з інтересами простих селян вчасності найбільш прошарків і сільського виробництва, як галузі економіки. Повне регулювання господарського життя наприклад Таврійської губернії базується не лише на грубому й прямому указу зверху, а й на використанні економічних важелів впливу [4, с. 49-64].

Побачивши величезну протидію цьому з боку великих землевласників, і явний саботаж реформ і вільне їх виконання, Врангель створив Севастопольську раду на чолі з П. М. Шатіловим, а через деякий час її роботу продовжив О. В. Кривошеїн. У роботі комісії брали участь представники й від селянства, Врангель виключив із комітету представників поміщиків, які активно хотіли зірвати реформи [4, с. 49-64].

Отже, вирішення саме земельних питань було важливою частиною урядової політики як Денікіна, так і Врангеля. Як А. Денікін, так і П. Врангель розробляли відповідні закони, програмні напрями діяльності по вирішенню аграрного питання в цей складний час. Були створені альтернативні комісії, які пропонували різне бачення вирішення земельного питання, однак в більшості вони прагнули захистити інтереси поміщиків.

На нашу думку, аграрні перетворення, запропоновані А. Денікіним, нагадують напрями столипінської аграрної реформи, що передбачали в перспективі утвердження

господарств фермерського типу. Щодо політики Врангеля, то це в перспективі мав бути певний симбіоз землекористування при царській Росії, де збережено поміщицьке землекористування, а також послідовне розпаювання землі різним верствам населення регіону.

Денікінські урядові ініціативи в земельній сфері були менш радикальними в порівнянні з врангелівськими нововведеннями. Саме нестабільність уряду Врангеля під час війни значно послабила довіру селян – хліборобів до білої армії і стала однією з перешкод для широкого впровадження нового земельного закону на підконтрольній білим території.

Протягом 1919 – 1920рр. були випадки саботажу законів. Імплементация земельних законів була повільною та «на свій розсуд», хоча в деяких місцях уряд досяг певних успіхів. Значна кількість людей зайняла позицію очікування та приймала нейтральні рішення щодо вирішення питань аграрної політики. Закон також не міг повністю ліквідувати протиріччя, які виникали на селі.

Запровадження земельного закону вважалося необхідним для розширення соціальної бази білої армії за рахунок селян. Саме тому вирішенню цього питання і Денікін, і Врангель приділяли особливу увагу.

Список використаних джерел

1. Корновенко С. В., Морозов А. Г., Реєнт О. І. Денікінська окупація України «Українська революція»: навч. посіб. Вінниця: Фоліант, 2004. С. 286-290.
2. Корновенко С. В. Білий рух Півдня Росії: аграрна політика урядів Денікіна та Врангеля (1919-1920 рр.). Черкаси: Чебаненко Ю.А., 2009. 440 с.
3. Лисенко А. А. Окремі аспекти аграрної політики П. Врангеля. *Переяславський літопис*. 2014. Вип. 6. С. 44–49.
4. Турченко Г. Ф. Національна політика генерала Врангеля південноукраїнському регіоні. *Культурологічний вісник*. 2005. Вип. 14. С. 49–64.

*Казарлицький Олексій Ігорович
магістр I курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, доцент
Жиленкова Ірина Миколаївна*

«Журнал «Киевская старина» в науковому житті України у другій половині XIX – початку XX століття»

Журнал «Киевская старина» був важливою складовою культурного та наукового життя України другої половини XIX та початку XX століть. Журнал став знаковим символом патріотизму, національної свідомості та історичної пам'яті.

Журнал «Киевская старина» став невід'ємною частиною громадського життя України, оскільки на його сторінках активно обговорювалися важливі теми для українського народу. Журнал дав змогу знайомитися з українською історією, культурою та мовою. Багато матеріалів, які були опубліковані в журналі, були написані провідними діячами української культури, такими як Михайло Драгоманов, Михайло Грушевський, Панас Мирний та інші. Вони висвітлювали важливі питання української історії, культури та мови, тим самим вносячи свій внесок у розвиток національної свідомості.

Журнал «Киевская старина» став важливим центром наукової діяльності українських вчених. Він публікував наукові статті з різних галузей історичної науки, таких як археологія, етнографія, історичної географії, а також з інших наук. Журнал

сприяв обміну науковими дослідженнями між українськими та зарубіжними вченими, тим самим підвищуючи рівень наукових досягнень в Україні.

У журналі, який мав різноманітну тематику, було активно розповсюджено матеріали про козацтво, гайдамацький рух, протести селян та інші. Д. Дорошенко, історіограф, відмічав, що саме «Киевская старина» надрукувала найбільшу кількість матеріалів «по історії козацького періоду нашої історії» [2, с.140-141].

Завдяки своїй діяльності, журнал сприяв розширенню джерельної бази історичних досліджень. Крім того, "Киевская старина" відображала основні моменти культурно-просвітницького руху української інтелігенції та її бажання національного відродження. Таким чином, цей щомісячник став першим науковим українознавчим виданням, яке згуртувало навколо себе вчених та культурних діячів з метою вивчення та популяризації української історії та культури.

Однак, журнал «Киевская старина» не обмежувався лише науковою та культурною діяльністю. Він також став важливим джерелом інформації про події, які відбувалися в Україні та в світі. У журналі публікувалися новини про політичні події, економіку та соціальні проблеми. Це давало можливість читачам бути в курсі того, що відбувається в світі та відчувати себе частиною світової спільноти.

У другій половині XIX та на початку XX століть журнал «Киевская старина» відіграв важливу роль у формуванні національної свідомості та підвищенні рівня наукових досягнень в Україні. Він став важливим центром наукової, культурної та громадської діяльності, де зібралися провідні діячі української культури, науки та політики. Завдяки зусиллям журналу Україна стала більш відомою за її межами, а її культура та історія отримали визнання у світі.

Окрім цього, журнал «Киевская старина» відіграв важливу роль у збереженні та популяризації української культурної спадщини. Він опублікував матеріали про народну творчість, зокрема про українську народну пісню, народні звичаї та обряди. Також у журналі з'являлися матеріали про відомих українських митців та їхні твори. Це сприяло підвищенню інтересу до української культури та її популяризації серед населення України та за її межами.

Цінність часопису «Київська старовина» для фольклористики полягає головним чином у науково-історичному, історико-пізнавальному та естетично-виховному значенні матеріалів, які в ньому були опубліковані. Це культурна спадщина, яка й досі поживляє вітчизняну фольклористику. У часописі було надруковано етнографічні та фольклористичні публікації понад 150 авторів, серед яких були як авторитетні науковці, так і провінційні аматори. Серед цих вчених можна назвати М. Драгоманова, А. Малинку, І. Манжуру, В. Милорадовича, Ф. Рильського, М. Сумцова, І. Франка та інших [3].

Новітня історіографія розглядає створення журналу «Киевская старина» як важливий крок у розвитку української історичної науки та національної культури. Метою видання було згуртувати дослідників української історії, фольклору та літератури з метою вивчення та популяризації пам'яток історико-культурної спадщини.

Сьогодні журнал «Киевская старина» залишається важливим джерелом інформації про українську історію, культуру та національну спадщину. Це свідчить про те, що його роль у формуванні національної свідомості не зменшилась протягом часу. Багато статей, опублікованих в журналі, залишаються актуальними й сьогодні, тому що вони розкривають важливі аспекти української історії, культури та мови.

Таким чином, журнал «Киевская старина» був важливою складовою культурного та наукового життя України другої половини XIX та початку XX століть. Він став символом патріотизму, національної свідомості історичної пам'яті, який допоміг у формуванні національної ідентичності українського народу. Журнал дав змогу знайомитися з українською історією, культурою та мовою, сприяв обміну науковими дослідженнями та збереженню та популяризації української культурної спадщини.

Незважаючи на політичні та економічні труднощі, журнал «Киевская старина» відіграв важливу роль у розвитку української культури, науки та політики. Однак, не можна забувати, що науково-культурна спадщина України є надзвичайно багатозначною та має багато визначних представників. Журнал «Киевская старина» став одним із символів української культури, але національна спадщина України має більше ніж 1500 років історії та містить у собі безліч інших надзвичайно важливих культурних та наукових цінностей.

Підсумовуючи, можна сказати, що журнал «Киевская старина» став важливим символом української культури та національної ідентичності. Він допоміг у збереженні та популяризації української культурної спадщини, сприяв розвитку науки та культури в Україні, а також став важливим джерелом інформації про українську історію, культуру та мову. Сьогодні журнал є важливим джерелом інформації для вивчення історії та культури України, а його роль у формуванні національної ідентичності залишається актуальною й сьогодні.

Отже, надзвичайно важливо дбати про збереження та популяризацію національної спадщини України, до якої належить і журнал «Киевская старина». Його внесок у розвиток культури, науки та національної ідентичності не може бути переоцінений, тому слід пам'ятати про його значення та вдячність висловлювати всім діячам, які сприяли його створенню та розвитку.

Список використаних джерел

1. Палієнко М. «Киевская старина» у громадському та науковому житті України (кінець XIX – початок XX ст.). К.: Темпора, 2005. 384 с.
2. Дорошенко Д. Огляд української історіографії. К.: Українознавство, 1996. С.140-141.
3. Кучинский Н. В. Журнал «Киевская старина» и украинский литературный процесс конца XIX – начала XX ст.: Автореф. дис ... канд. филол. наук / Н. В. Кучинский. – К., 1990.

*Гридковець Ангеліна Олександрівна
студентка II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Бакуменко Олександр Петрович*

«Виборчі системи у Скандинавських країнах: порівняльно-історичний аналіз»

Україна, рухаючись до НАТО та Європейського Союзу, має використати досвід політичного розвитку своїх партнерів для того, щоб удосконалити власну політичну систему за Євро-Атлантичними стандартами. Що робить актуальним дослідження виборчих систем Скандинавських країн.

Мета дослідження – виявити спільні та відмінні риси, а також особливості у виборчих системах Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії та Швеції.

Скандинавська правова сім'я об'єднує національні правові системи Данії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Ісландії. Хоча на Скандинавському півострові географічно розташовані лише Норвегія, Швеція та північно-західна частина Фінляндії, за етнічною ознакою в число Скандинавських країн включають Данію, Ісландію, Норвегію та Швецію. Але коли мова йде про політичні та правові системи то до вище названих країн додають ще й Фінляндію. Швеція, Норвегія та Данія мають подібні виборчі системи, які базуються на пропорційному представництві. Це означає, що партії отримують місця у парламенті

відповідно до кількості голосів, отриманих на виборах. У кожній з цих країн голоси віддані за округами, що складаються зі зведення різних регіонів, і партії поділяються між округами відповідно до їх результатів. Ця система забезпечує, що кожна партія має представництво в парламенті відповідно до підтримки, яку вона отримала від громадян [1].

Фінляндія має іншу виборчу систему, відому як система регіональних списків. У цій системі кожен округ має визначену кількість місць у парламенті, а кандидати вибираються зі списку, який складається з кандидатів, що пропонуються партіями у відповідному регіоні. Партії розподіляють місця в парламенті на основі кількості голосів, отриманих за список у кожному окрузі.

Історія виборчих систем у скандинавських країнах починається з кінця XIX століття, коли відбулися перші вибори до парламенту. У Норвегії та Швеції виборчі системи були розроблені на основі британської моделі, що базується на одномандатних округах. Однак, з часом виникла необхідність змінити ці системи, оскільки вони не забезпечували відповідності підтримки партій з результатами виборів.

У Швеції виборча система була змінена в 1950-х роках з метою забезпечити краще представництво менших партій у парламенті. Було введено систему роздільних округів, в яких малі партії мали більші шанси на отримання місць у парламенті. У 1970-х роках Швеція перейшла на сучасну систему пропорційного представництва [3].

В Норвегії виборча система була змінена в 1905 році з метою забезпечити більшу участь громадян у виборах. Було введено систему відкритих списків, що дозволяє виборцям голосувати за кандидатів з різних партій, а не тільки за список партії. В 1919 році Норвегія перейшла на систему закритих списків, яка діє й досі.

У Данії виборча система була змінена в 1915 році з метою забезпечити більшу участь громадян у виборах. Було введено систему відкритих списків, яка діє й досі.

У Фінляндії виборча система була змінена в 1906 році з метою забезпечити рівне представництво усіх партій у парламенті. Було введено систему пропорційного представництва, яка діє й досі.

У Ісландії виборча система була змінена в 1959 році з метою забезпечити більшу участь громадян у виборах та рівне представництво усіх партій у парламенті. Було введено систему пропорційного представництва, яка діє й досі.

Шлях до гендерної рівності проклав у Скандинавських країнах жіночий рух, що мав багату традицію і реформи інтегрування жінок у суспільство. У Фінляндії жінки отримали виборче право в 1906 р., у Норвегії – в 1913 р., у Данії та Ісландії в 1915р., а також в Швеції – в 1919 р.

Політичні партії грали важливу роль у мобілізації жінок, включаючи програмні вимоги у маніфести та роблячи їх офіційною політикою. У цих країнах не виникли окремі жіночі партії, замість цього політична енергія спрямовувалась у вже існуючі партії та прийняла форму жіночих партійних секцій.

Визнанням у світовій практиці методом досягнення гендерної рівності у політичній сфері є **гендерне квотування**. Воно виступає як позитивна дискримінація та забезпечує демократичний принцип формування парламенту як представницького органу всього населення, всіх його етнічних, соціальних, культурних та інших груп. Прихильниками гендерних квот висувається аргумент, що цей механізм треба розглядати як тимчасовий, перехідний засіб для підготовки громадської думки щодо усвідомлення необхідності ширшого представництва жінок [2].

Судячи з порівняльно-історичного аналізу виборчих систем скандинавських країн, можна зробити висновок, що ці країни мають високу демократичну культуру та досвід виборчих процесів. Їм вдалося створити ефективні виборчі системи, які забезпечують рівне представництво різних поглядів та інтересів у владі.

Крім того, Скандинавські країни були піонерами у визнанні права голосу за жінками і стали прикладом для багатьох інших країн у цьому питанні. Історія відносно

недавнього залучення жінок до виборчих процесів у Скандинавських країнах показує, що це вимагало великих зусиль, активності та боротьби жінок за свої права.

Отже, Скандинавські країни довели, що ефективна виборча система може сприяти розвитку демократії та забезпечити рівні права громадян.

Список використаних джерел

1. Вибори в Європейському Союзі / За ред. Ковриженка Д.С.; Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ: ФАДА, ЛТД, 2006. С. 80-90.
2. Ярош О.Б. / Гендерна політика Скандинавських країн: суб'єкти гендерних перетворень. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2009. 313 с.
3. Ewing, Keith D. (2010), *The Funding of Political Parties in Britain*. P. 151-162.

*Єрмоленко Богдана Миколаївна
студентка II курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Гавронська Тетяна Володимирівна*

«Трудові відносини під час воєнного стану»

Введення воєнного стану суттєво позначилося на всіх сферах життя українців, зокрема на трудових відносинах. У цей важкий період кожному з нас необхідно докласти набагато більше зусиль, ніж зазвичай. Це необхідно для стабілізації економіки країни, забезпечення критично важливих потреб громадян та військових, а також для подолання проблеми кадрового голоду.

Зміни щодо робочого часу.

Під час воєнного стану тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 60 годин на тиждень. Це означає, що законодавець дозволяє роботодавцям збільшувати робочий тиждень з 40 до 60 годин у разі необхідності. За аналогією, якщо працівникам, яким за законом встановлено скорочену тривалість робочого часу, потрібно продовжити робочий тиждень, роботодавець може встановити тривалість робочого часу не більше 40 годин на тиждень з відповідним обґрунтуванням необхідності такого продовження.

Укладання трудового договору.

Письмова форма трудового договору не обов'язкова, визначення форми трудового договору за згодою сторін (роботодавця і працівника).

Можливість укласти строкові трудові договори з будь-якими працівниками на час дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника.

Можливість встановлювати випробувальний строк для будь-якої категорії працівників.

Оплата праці.

Умови виплати заробітної плати мають бути визначені в трудовому договорі, а працівники мають право на доплати, надбавки, премії та інші гарантії в оплаті праці, згідно з законодавством. Однак, деякі норми закону розширюють права роботодавців, що може вплинути на розмір заробітної плати та її отримання працівниками.

Наприклад, якщо виплата заробітної плати стає неможливою через військові дії, роботодавець може призупинити її виплату до відновлення можливості підприємства здійснювати основну діяльність. Проте, якщо працівники продовжують виконувати свої

обов'язки, заробітна плата повинна бути нарахована, а терміни виплати можуть бути відтерміновані до відновлення діяльності підприємства.

Якщо роботодавець не встигає виплатити зарплату вчасно через обставини непереборної сили, наприклад, через бойові дії, то він може бути звільнений від відповідальності за порушення термінів виплати. Однак, це не звільняє його від обов'язку виплатити заробітну плату в подальшому.

Звільнення під час дії воєнного стану

Закон України, збільшив кількість поважних причин, коли працівник може звільнитися за власним бажанням без попередження за два тижні та без відпрацювання. Так, роботодавець звільняє працівника у строк, вказаний у заяві, якщо підприємство розташоване в районі, де ведуться бойові дії, й існує загроза життю і здоров'ю працівника. Також, роботодавець має право відмовити у звільненні за такою процедурою працівнику, якого примусово залучили до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, або ж якщо мова йде про роботу на об'єкті критичної інфраструктури, такої як: оборонний сектор, енергетика, залізниця, банківський сектор, медичні заклади тощо.

Чи можуть працівники піти в щорічну оплачувану відпустку?

Роботодавець може обмежити тривалість відпустки на поточний робочий рік до 24 календарних днів і відмовити у наданні невикористаних відпусток за попередні роки, зокрема для працівників на об'єктах критичної інфраструктури, за винятком відпусток, пов'язаних з вагітністю та доглядом за дитиною до трьох років. Однак працівник має право звернутись до роботодавця з проханням про неоплачувану відпустку на будь-який строк, яка може перевищувати 15 днів на рік у мирний час. Крім того, роботодавець повинен надати працівникові, який виїхав за кордон або набув статусу ВПО, відпустку без оплати тривалістю до 90 днів за його вимогою.

Отже, можемо зробити висновок, що через воєнний стан суттєво змінено трудові правовідносини, законом тимчасово, до завершення дії воєнного стану. У зв'язку зі змінами до Кодексу законів про працю, які були внесені протягом певного періоду.

Від початку широкомасштабної війни галузь трудового права зазнала вагомих змін. Верховна Рада України змінила законодавство про працю та реформувала ключові питання у сфері трудових правовідносин. Зокрема, внесено зміни до КЗпП України, прийняті нові закони, ключове місце серед яких належить Законам України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин».

Список використаних джерел

1. Ковальчук В. Трудові відносини під час війни: аналіз норм надзвичайного трудового законодавства України. Київ, 2022.
2. «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Закон України №2136.
3. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин». Закон України № 2352.
4. Трудові відносини під час війни: повний перелік правил- European Business Association. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/trudovi-vidnosyny-pid-chas-vijny-povnyj-perelik-pravyl/>.
5. Трудові відносини під час воєнного стану: зміни та новації. Pravokator. URL: <https://pravokator.club/news/trudovi-vidnosyny-pid-chas-voyennogo-stanu-zminy-ta-novatsiyi/>.

*Марунчак Галина Олександрівна
магістрантка II курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірна Катерина Петрівна*

«Освітні процеси на окупованих територіях Донецької, Луганської областей та території анексованого Криму (2014 – 2023 рр.)»

Освітні процеси на окупованих територіях Донецької, Луганської областей та території анексованого Криму зазнали значних змін з 2014 року до сьогодні. На нашу думку, цю проблему слід розглядати в розрізі двох періодів, які мають свої особливості: перший період – з 2014 до 24 лютого 2022р.; другий – з 24 лютого 2022 року і донині – етап повномасштабного вторгнення російських військ на територію України, тобто активної фази російсько - української війни.

Анексований Крим. Від початку анексії Криму Росією в лютому 2014 році на півострові розпочалися системні порушення прав людини [2], її життєдіяльності, що торкнулося також освітнього процесу та наукових уподобань особистості. Зміни в освіті на території анексованого Криму мають довготривалі негативні наслідки. Однією з перших – це спланована русифікація в Криму та закриття українських шкіл. З часу окупації вся українська освітня інфраструктура перейшла під прямий контроль окупантів та експлуатується і нині в рамках російської системи освіти. Зауважимо, що на момент окупації Криму там навчалось 208 536 учнів у загальноосвітніх школах, які відчували ці «зміни» [4 с.148]. Нова російська програма навчання включає лише основні віхи російської історії та культури, зокрема, акцентується увага на особливій ролі Росії в історії Криму. Тут також запроваджені нові стандарти навчання та система сертифікації вчителів. Однак, відсутність фінансування та підтримки з боку уряду Росії призвела до закриття багатьох навчальних закладів та зменшення кількості вчителів. Як результат - зменшення кількості класів та зниження освітнього рівня підготовки випускників. Крім того, з російської системи освіти були вилучені кримськотатарські курси та підручники. Згідно з доповіддю Комісії з прав людини ООН, під час окупації Криму було порушено право на освіту, зокрема, обмежені можливості отримання освіти мовою національних меншин, таких як кримські татари та українці. Крім того, студентам та вчителям заборонили використовувати українську мову під час навчання та роботи, що порушило їх права на вільне вираження думок та свободу мовлення. Також стало відомо про тиск на вчителів та учнів, які не погоджувалися з новою системою освіти та протестували проти неї. Деякі з них були затримані або звільнені з своїх посад. Учні та студенти з цих територій, які бажали продовжити освіту в Україні або за кордоном, зіткнулися з додатковими проблемами протягом 2014-2022 рр. Вони часто змушені були складати додаткові екзамени, підтверджувати свої документи та навчальні досягнення, а також адаптуватися до іншої освітньої системи після переходу на українські або міжнародні навчальні програми [6].

З початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року і до сьогодні на території анексованого Криму продовжуються «проросійські зміни» в освітній системі, які мають на меті закріплення російської мови як єдиної мови навчання та посилюється контроль влади над освітнім процесом на цій території. Однак, питання доступності до якісної освіти на території Криму залишається відкритим. За даними ООН, на території Криму владні структури продовжують закривати школи та інші навчальні заклади, зокрема, ті, які використовують українську та кримськотатарську мови як мову навчання. Це призводить до обмеження доступу до освіти національних меншин та студентів, які прагнуть отримати освіту українською мовою. Крім того, російський уряд продовжує вести політику контролю над освітнім процесом на території Криму. Тут вчителі та учні зазнають тиску за свої політичні погляди та відмову працювати в системі освіти, що контролюється російською окупаційною владою. Це все призводить до зменшення

кількості кваліфікованих кадрів на території Криму та до зниження рівня якості знань. Поглиблюється політизація навчання в рамках ідеології «русского міра».

Окуповані території Донецької та Луганської областей. Військова агресія Російської Федерації, яка призвела до окупації територій Донецької та Луганської областей, і до сьогодні становить основну загрозу для української державності, збереження прав людини та міжнародної безпеки в цілому. Після 2014 року більшість шкіл і навчальних закладів у Донецькій та Луганській областях опинилися під контролем терористичних угруповань новостворених республік – «ДНР» та «ЛНР». На цих територіях окупанти планово змінили освітню систему навчання. Так само, як і в Криму, тут введено російську мову як основну мову навчання та виключено з навчального процесу вивчення української мови й літератури. Змінено навчальні плани, а також кількість необхідних предметів. “Нові” підручники відображають проросійську та водночас антиукраїнську ідеологію. Ці зміни призвели до ізоляції шкіл на окупованих територіях з 2014 р. від української освітньої системи, що породило труднощі для учнів і студентів, які хотіли б продовжити навчання в Україні або за кордоном. Російсько-українська війна завдала величезного удару по українській освітній інфраструктурі на Донбасі та Луганську. Фізично, внаслідок обстрілів та активного ведення бойових дій, з 2014 р. пошкоджено понад 750 закладів освіти [3]. Кумулятивний ефект наслідків збройного конфлікту торкнувся близько 735 000 дітей і вчителів на території Донецької та Луганської областей [4 с.148]. В цілому, діяльність Російської Федерації спричинила негативні наслідки не лише в сферах безпеки та економіки, а й у гуманітарному відношенні. Ідеологічний фундамент агресії є концепція “Русского міра”, де мова, культура та релігія стають ключовими інструментами впливу на населення сусідніх з Росією країн [1].

З 24 лютого 2022 р. до сьогодні на окупованих територіях Донецької і Луганської областей відбувається свідоме знищення закладів освіти, репресії проти педагогічних кадрів, які мають переконливі проукраїнські погляди. Окупаційна влада проводить насильницьку депортацію вчителів та дітей на територію Росії. Водночас, ведеться активна робота серед вчителів та діячів культурної сфери щодо співпраці з окупаційною владою, використовуючи «щедрий» фінансовий ресурс. У зв'язку з цим, зусилля українського уряду та міжнародної спільноти спрямовані на підтримку освітніх потреб населення на окупованих територіях, забезпечення відновлення освітньої інфраструктури та створення сприятливих умов для доступу до освіти дітей та молоді, які змушені перебувати на цих територіях. Сьогодні 50 держав світу засудили Росію за незаконну депортацію українських дітей. З'ясовано, що російська влада затримала та примусово депортувала понад 19500 дітей, доля багатьох з яких невідома [5].

Список використаних джерел

1. Огляд щодо обмеження функціонування української мови на тимчасово окупованих територіях України. Уповноважений із захисту державної мови: веб-сайт. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/oglyad-ukrayinskoji-movi-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini>.

2. Мірошніченко В. Знищення освіти українською мовою в окупованому Криму. 08 березня 2023. Голос Криму. Культура. веб-сайт. URL: <https://culture.voicocrimea.com.ua/uk/znyshchennia-osvity-ukrainskoju-movoiu-v-okupovanomu-krimu/>.

3. Волошин Н. З початку військового конфлікту на Донбасі пошкоджено понад 750 закладів освіти. 2020 15 вересня. Армія Inform (2020). веб-сайт. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/09/z-pochatku-vijskovogo-konfliktu-na-donbasi-poshkodzhenoponad-750-zakladiv-osvity/>.

4. Окуповані території та закон аудиту законодавства щодо АР Криму та ОРДЛО у 2014 – 2020 рр. Аналітичний центр УКУ, 2021. 210 с. URL: https://ac.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Final_Report_DLK_2014-2020-1.pdf.

5. Давигора О. Майже 50 країн засудили Росію за спробу виправдати в ООН депортацію українських дітей. 05.04.23. Інформаційне агентство Уніан: веб-сайт. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/mayzhe-50-49-krajin-zasudili-rosiyu-za-sprobu-vipravdati-v-oon-deportaciyu-ukrajinskih-ditey-12207138.html>.

6. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 27.04.2022 № 392. Міністерство освіти і науки України : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-prijomu-nanavchannya-dlya-zdobuttya-vishoyi-osviti-v-2022-roci>.

*Басенко Олена Едуардівна
аспірантка III курсу
спеціальності «032 Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Двірня Катерина Петрівна*

«Філософська думка в Києво-Могилянській академії (на прикладі викладацької діяльності Георгія Кониського 1745–1754 рр.)»

Києво-Могилянська академія являла собою навчальний заклад європейського типу та, водночас, виступала провідним центром філософської думки України другої половини XVII – XVIII ст. Поєднання ідей духовності Західних та Східних сусідніх країн, спираючись на власне минуле та досвід, спонукало викладачів Києво-Могилянської академії до власного стилю викладання та розуміння філософії [11, с. 60]. Приклад викладацької діяльності Георгія Кониського є яскравим свідченням цих нових тенденцій у розвитку філософії як науки.

Займаючи передову ланку серед навчальних закладів, Києво-Могилянська академія мала чітко сформульовану філософську думку в другій половині XVIII ст. Викладачів Києво-Могилянської академії вважали одними з найкращих у Східній Європі. Коли Гедеон Сломинський - професор філософії в Києво-Могилянській академії – завершив свою викладацьку діяльність, то його місце зайняв Георгій Кониський. Юрій (Георгій) Кониський (1717–1795) – український письменник, філософ, церковний і культурний діяч. Освіту він здобув у Київській академії протягом 1728–1743рр. Розпочав своє навчання в Києво-Могилянській академії в час її розквіту, коли академія передувала як навчальний заклад, а працювали в ній найкращі викладачі. Акцент саме в цей період був зроблений на риторику, тому Г. Кониський відразу зацікавився саме нею. Пізніше він сам почав викладати основи цієї дисципліни [11, с. 65]. В наступні роки, ставши ректором Київської академії, він вдало використовував набуті знання в адміністративно – науковій діяльності.

Георгій Кониський був людиною обдарованою від природи. Власні вірші писав у стилі бароко, а у проповідях схилявся до класичного стилю. Він - автор віршів, надрукованих у підручнику поезики, драми «Воскресіння мертвих» [2, с. 506]. Остання була визнана сучасниками як унікальна праця, яка не втратила літературного значення й на сьогодні [10, с. 47].

Принцип любові до життя прослідковується у цій драмі-мораліте Георгія Кониського. В сюжеті драми він намагається відтворити життя тогочасного українського народу, розкриває несправедливість та труднощі людей, відношення правлячої верхівки до них. Тут автор наголошує на рівності людей перед Богом та вказує на те, що всі

привілеї буденного життя тимчасові. Головне - жити, дослуховуючись до заповідей Старого та Нового Заповітів [6, с. 208].

Відзначимо, що українське суспільство того часу більше схилялось до західних традицій. Безумовно, бароко стало одним з елементів культурного надбання та розвитку. Бароко – європейська модерна течія, яка охопила Україну майже одночасно з країнами Заходу і «наклала свій відбиток на всі сфери життя й духовної творчості – літературу і мистецтво, релігію, політику, освіту, а також на самих творців цих духовних цінностей» [6, с. 207].

Викладачі Києво-Могилянської академії схилялись до нової християнської філософії (барокова схоластика) і до раннього Просвітництва. Українські традиції та елементи містики цікаво поєдналися з ранньо-просвітницькою філософією [8, с. 11]. Примирення протилежностей та поєднання непоєданого втілились у філософію доби бароко, яка в свою чергу стала одним з напрямків філософії Києво-Могилянської академії [3, с. 21]. Могилянці вивчали форму та матерію як дві одиниці невідривні між собою, які виходять з природних чинників. Професори КМА намагались проблему матерії наблизити до уявлень Нового часу [7, с. 156].

У Г. Кониського була думка про те, що відчуття насамперед виникають в органах чуття, що в свою чергу залежить від дії предметів. Пізнання істини вивчалось викладачами як складний процес поєднання чуттєвого та раціонального [4]. Георгій Кониський створює принцип «розведення». Це є чітке уявлення автора про відокремлення божественного та природного. Саме цю концепцію можна побачити в його праці «Моральна філософія, або етика», де вводиться поняття «свободи волі», розповідається про активність характеру та поведінки [9, с. 14].

Авторитет Теофана Прокоповича був надзвичайно вагомим в Києво-Могилянській академії, тому не дивно, що Г. Кониський запозичив для своїх філософських курсів матеріал свого попередника. Хоча курси Т. Прокоповича та Г. Кониського були подібні, але в них немає повної ідентичності. Можна припустити, що Г. Кониський використовував його напрацювання як опорні для своїх лекцій. Другий курс, розроблений ним, мав більш авторський самостійний характер. Ці два курси мали істотне значення для системи викладання в Києво-Могилянській академії в середині XVIII ст. [1, с. 143]. У цей період на викладання в Києво-Могилянській академії суттєво впливала єзуїтська філософія. Це обумовлено тим, що єзуїтських колегій була більшість і деякі викладачі КМА навчались саме в них [1, с. 142].

Риси барокової схоластики та раннього Просвітництва також проглядаються в роботах Г. Кониського. До філософського курсу Г. Кониський включав натурфілософію, логіку, етику, метафізику. Він думав, що ці науки вплинуть на розуміння поєднання людини з Богом, природою та один з одним і покращать моральні норми та світосприйняття в цілому [8, с. 4].

Георгій Кониський виводить основні чесноти, які має досягти людина. Це мужність, поміркованість, правосуддя й розсудливість. Щоб досягнути ці чесноти, людина повинна позбутись злості, заздросців та крайнощів [8, с. 13].

Теорія пізнання у філософських курсах викладачів Києво-Могилянської академії початку XVIII ст. розвивається в межах раціоналізму, поєданого з неоплатонівською ідеєю пріоритетності інтуїтивного осяяння. Г. Кониський розуміє людину як невід'ємну частину природи, але, разом з тим, на його думку, вона наділена Богом винятковим розумом та почуттями. Бог дає людині інтелект, щоб вона могла пізнати істину та зрозуміти цей світ [8, с. 17].

Після того, як Г. Кониський залишив посаду ректора Києво-Могилянської академії, він від'їжджає до Могильова, де продовжує свою філософську та педагогічну діяльність. Маючи практичний академічний досвід роботи, він започатковує тут духовну семінарію, де за його підтримки створюється бібліотека, розвивається шкільний театр та проходить навчання дітей. Георгій Кониський залишається консультантом - методистом з

питань вивчення та викладання філософії. Його філософські твори вивчаються і нині [5, с. 49].

Отже, Георгій Кониський був одним з визначних викладачів філософії свого часу. Його філософські розробки мали вагомий вплив на подальше викладання філософії, риторики, теорії мистецтва, поетики, розвитку театру тощо. Він розробив власну систему навчання, що сприяла засвоєнню філософських знань. Його погляди на роль людини у природі, суспільстві та спілкуванні з Богом, виявлення найголовніших чеснот та моральних цінностей, поєднання чуттєвого та матеріального є суттєвим внеском у розвиток філософської науки та потребують подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Власюк О. *Philosophia rationalis* Києво-Могилянський академії: монографія. Вінниця, 2009. 239 с.
2. Возняк М. Студії над українськими літописами: збірник наукових праць / Вступна стаття, упорядкування та коментарі Назара Федорака. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 596 с. URL: https://philology.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/01/Voznyak_M_Studiyi_nad_ukr_litopysamy_Lviv_2011_07.pdf (дата звернення: 30. 03. 2023).
3. Кашуба М. В. Георгій Кониський. Київ, 1999. 228 с.
4. Горський В. С., Кислюк К. В. Філософія України доби Бароко. Києво-Могилянська академія / Історія української філософії: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ, 2004. С. 93–123.
5. Кагамлик С. Могильов як центр консолідації української церковної еліти та ширення київських культурних традицій (до 750-річчя Могильова і 300-річчя з дня народження архієпископа Георгія Кониського). *Етнічна історія народів Європи*. 2017. Вип. 53. С. 48–53.
2. Кравченко О. Драма «Воскресіння мертвих» Георгія Кониського та філософсько-естетичні погляди Григорія Сковороди. *Переяславські Сковородинські студії*. 2011. Вип. 1. С. 206-211.
3. Кравченко О. Елемент двонатурності людини у філософському вченні Георгія Кониського. *Людинознавчі студії. Сер.: Філософія*. 2012. Вип. 26. С. 152-165.
4. [Кравченко О. П.](#) Вчення про людину у філософії Георгія Кониського і Григорія Сковороди : автореф. дис... канд. філософ. Наук : 09.00.05 / Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України. Київ, 2006. 20 с.
5. Страшко Є. М. Освітня та просвітницька діяльність Георгія Кониського. *Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки*. 2017. Вип. 88. С. 11–18.
6. Фощан Я. І. Культурно-просвітницька діяльність Георгія Кониського на теренах Білорусі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство*. 2009. Вип. 1. С. 47–49.
7. Царенок А. Естетичні аспекти світогляду Георгія Кониського в контексті ідей українського бароко. *Сіверянський літопис*. 2011. № 2. С. 59–69.

Негін Костянтин Сергійович
студент IV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Малежик Дмитро Іванович

«Другий собор УАПЦ 1927 рік як головна передумова її ліквідації»

Найважливішою подією в житті автокефальної церкви напередодні її ліквідації був Другий собор Української автокефальної православної церкви який пройшов 17–30 жовтня 1927 року. На роботі було присутніх 300 делегатів та гостей, які отримали привітання від Митрополита Василя Липківського та його бажання отримати благословення Бога на Соборі. В рамках доповідей на тему «Сучасний стан релігії взагалі і християнства зокрема в світовому житті» та «Роля й місце християнства в сучасному житті» протоієрей К.Кротевич та радник митрополита. В. Чехівський розглядали тези про важливість Церкви Христової у справах моралі та свободи совісті. Також на Соборі обговорювали проблеми, пов'язані з переслідуванням Митрополита Василя Липківського більшовицькою владою. Після доповідей делегати направили звернення до владних структур, але на наступний день представники адміністративного відділу Київського окружного виконкому виступили на Соборі з пропозицією виключити Василя Липківського з церковної діяльності за його «антирадянську діяльність». Під тиском цих обставин Собор прийняв відповідне рішення, призначивши нового Митрополита Гайсинського Миколу Борецького. Також на Соборі було переглянуто «Канони» УАПЦ 1921 та відбулася дискусія про становище жінки в УАПЦ. Протоієрей К.Малюшкевич став першим заступником митрополита, а протоієрей Й.Оксіюк – другим.

Метою програми II Всеукраїнського Собору було проаналізувати розвиток нововведень, що були запроваджені УАПЦ після 1921 року. Планувалось проведення доповідей з питань богослужбового життя церкви, зокрема:

- а) оцінка сучасних форм проведення богослужінь;
- б) перегляд богослужбового статуту для воскресних, святкових та буденних служб, складання нових чинів;
- в) зовнішній вигляд храмів та їх внутрішній розподіл, а також богослужбовий одяг;
- г) читання, співи та музика на Божих службах;
- д) проповідницька частина;
- е) перехід на новий стиль в календарі [1, с.343].

На початку засідання Голова Президії єпископ Петро Ромоданів, підсумовуючи діяльність УАПЦ, зазначив, що I Всеукраїнський Православний Церковний Собор знаменував собою акт відродження, а II Собор «повинен бути Собором самопізнання та самовизначення». Хоча і радянське керівництво дозволило, Україні отримати свою церкву – задля демонстрації демократичного та політично сильного образу СРСР на міжнародній арені, але здебільшого для сусідніх держав.

Потім виступив митрополит Василь Липківський з короткою промовою, в якій йшлося про досягнення Першого Собору УАПЦ 1921 р. [2, с. 32]

19 жовтня 1927 р. була проголошена доповідь митрополита Василя Липківського, необхідність якої була напевно вирішальною для існування церкви, оскільки всім було зрозуміло, що стосунки між карними органами і УАПЦ зайшли в глухий кут і виходом з нього влада вказувала тільки одне – звільнення митрополита від його служіння. Митрополит з 1926 року перебував під контролем НКВС, та був звинувачений у націонал-ухильництві, та контрреволюційній діяльності.

Напруження на Соборі відчувалося саме через те, що всі чекали відповіді самого митрополита Василя Липківського на запитання, що хвилювало всіх. Абсолютно всі делегати розуміли, що блажніший- який на думку держави є ворогом мусить відступити від посади. Це розумів і сам Липківський для того щоб зберегти церкву він піде з посади, бо державна влада буде керуватися принципом: який керівник – така і церква.

20 жовтня 1927 р. після важких дебатів і часом некоректних виступів деяких делегатів Собору було прийнято таку резолюцію: «Приймаючи на увагу об'єктивну неможливість продовження митрополітанського керівництва всією УАПЦ Церквою Найпочетніший о. Митрополіта Василя Липківського – 2-й Всеукраїнський Православний Церковний Собор визволяє Найпочеснішого о. Митрополіта Василя Липківського від тягара митрополітанського керівництва УАПЦ» [1, с.373].

Засідання 21 жовтня 1927 р. почалося об 11 год. ранку. Головував В. Чехівський. Коли до великого Софійського собору увійшов митрополит Василь Липківський і зайняв місце серед членів Собору, Чехівський попросив його зайняти своє місце в Президії. На це Липківський відповів: “Поки я був Митрополитом, то входив в Президію, а зараз я вже не вважаю себе членом Президії Собору [3, с. 354].

Усунення фундатора новітнього Українського православ'я була важливою передумовою до ліквідації власне кажучи самої церкви в 1930 році. Внесок митрополита Василя Липківського, важко переоцінити. Проте якщо дивитися на його діяльність крізь призму християнського вчення, рішення та його слова на соборі- були правильними. Він відав в жертву посаду, свою свободу та спокійне життя, намагався до останнього зберегти єдність УАПЦ, усвідомлюючи тиск з боку безпринципного держaparату. [4, с.154]

Голова Собору В. Чехівський запропонував по прийнятому порядку запросити всечесний. о. Миколу Борецького. Коли єпископу Гайсинському Миколі Борецькому оголосили наслідки голосування, то настала зворушлива сцена - він заплакав і, плачучи, схилився на аналой. Кандидатура Миколи задовольнила і вище радянське керівництво в УСРР.

Завдання які стояли, перед новообраним головою церкви, це пошук порозуміння з радянським керівництвом, яка в розарії першої п'ятирічки вже готувала другу головним завданням якої було знищити ім'я Бога на території союзу.

Список використаних джерел

1. Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17–30 жовтня 1927 року: Документи і матеріали / Ред. кол.: В. А. Смолій (співголова), П. С. Сохань (співголова) та ін. Київ: Інститут історії України, 2007. 696 с.

2. Преловська І. Переслідування та ліквідація УАПЦ (УПЦ) (1921–1938 рр.): огляд архівно-кримінальних справ ГДА СБ України та ЦДАГО України. *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2009. № 32. С. 26-48.

3. . Мартирологія українських церков / упорядн. О. Зінкевич, О. Воронин. Торонто-Балтимор. Т. 1: Українська Православна Церква: Документи, матеріали, християнський самвидав України. 1987. 1207 с.

4. О. І. Гаращенко. Матеріали до історії Української автокефальної православної церкви. 1921–1971. Чикаго: Укр. православне братство ім. митроп. Василя Липківського, 1975. 243 с.

*Польова Сніжана Андріївна
студентка ІV курсу
спеціальності «014.03 Середня освіта (історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Візер Світлана Олександрівна*

«Віросповідний чинник в житті українських князівських родів в умовах поліконфесійного простору Речі Посполитої (друга половина XVI – перша половина XVII ст.)»

У період після 1569 року спостерігається проникнення на українські землі польської шляхти, що, ймовірно, супроводжувалося загостренням соціальних й національних суперечностей. Однак слід поставити під сумнів виключно польську колонізацію України, оскільки на основі актових матеріалів з'ясовується, що до цієї колонізації були причетні, в основному, руські магнати й князі із Волині і лише в окремих випадках – власне польські, унаслідок одруження на спадкоємицях знатних українських

родів. Польська колонізація таким чином була представлена, головним чином, дрібною шляхтою з Галичини, що кваліфікувалася русинами із Волині і Київщини як «панове заграничники» – у контексті на перебування її з XIV ст. у складі Польщі. [6, с.160-165, 244-258].

В українській історіографії присутні дослідження соціальної й культурної ідентичності українства, що певною мірою копіюють варіант польської ідентичності як «цивілізаційного посередника Заходу» і таким чином провокують дискусію стосовно правомірності таких оцінок з боку істориків Польщі. Н.Яковенко, вивчаючи історію вітчизняних «цивілізаційних шукань», вказує, що їх авторам так і не вдалося позбутися «антипольського синдрому офіційної радянської історіографії», з огляду на що в їх роботах постає образ роздвоєного «Заходу», де існує «прогресивна Європа» з її новими культурними віяннями та «феодальна-реакційна Польща», що докладає зусиль аби цього не сталося. Таким чином, український цивілізаційний еталон є пограниччям «православно-слов'янського світу з латинською Європою». Історик І.Шевченко, вказавши на український простір «між Сходом і Заходом», водночас звужив розпливчатий «Захід взагалі» до «трансляції європейської культурної традиції в Україну за посередництва Польщі (модель політичної культури, освіти, релігійних впливів)» [7, с.14-30].

Дослідник П.Сас визнає, що український шляхетський загаль у Речі Посполитій складав особливий контингент «політичного поляка руської нації». Останній дотримувався «станової регіональної окремішності й руськості (специфічного політичного й правового статусу регіональної станової корпорації з власним окремим правом і церковною конфесією)». Тому автор приходить до висновку щодо «існування особливої руської політичної субкультури в межах шляхетської культури Речі Посполитої» [2, с. 16].

В XVI ст. на українських землях у складі Великого князівства Литовського, згодом – Речі Посполитої сформувалася нова форма екстериторіальності українських регіонів: 8-9 родин головних княжат (чільних представників аристократії) – Острозькі, Заславські, Гольшанські-Дубровицькі, Збаразькі, Вишневецькі, Корецькі, Чорторийські, Сангушки, Четвертенські – фактично поділили між собою на райони впливу Волинь, а також Центральну Україну. Вони усі мали родові місця у складі вищого державного органу Великого князівства Литовського – Пан-раді і у такий спосіб належали до політичної еліти.

Коли мова йде про ряд найпомітніших українських родин – князівських і панських, то католицька експансія є безсумнівною, оскільки на кінець 1640-х – початок 1650-х рр. з-поміж 6 сенаторів від Волинського, Київського, Брацлавського воєводств лише 2 лишалося православними. Польський історик Г.Литвин проаналізувала 153 магнатських і шляхетських родин Київщини й Брацлавщини та встановив, що 105 із них у повному родинному складі належали до православної церкви, 3 – до унійної, 12 – до католицької, 13 – до протестантських церков, а віровизнання решти було мішаним. Це спростовує погляд на «шляхетські конверсії» як обумовлені гонитвою за соціальним статусом, урядами й титулами. Цікаво, що «на відміну від магнатів, націлених на сенаторські здобутки, локальна кар'єра середньої шляхти залежала не від віровизнання, а від «значності» роду в місцевій шкалі цінностей». Перелік імен панства, що обіймало виборні земські уряди Волинського, Київського й Брацлавського воєводств упродовж останньої чверті XVI – середини XVII ст., підтверджує, що базові посади земського самоврядування належали насамперед православним і рідше - католикам [1, с.45-60].

До середини XVII ст. ці «конверсії були масовими виключно у вузькій групі княжої української аристократії». [7, с.60-64]. Слід визнати «феномен поліетнічної й поліконфесійної Речі Посполитої, органічним компонентом якої була й Україна». І цей «стан поліконфесійності вимагав від князя толерантності у ставленні до слуг та підданих, з огляду на що віра української аристократії була феноменом істотно складнішим, аніж віра шляхетського загалу».

З одного боку, ця концепція мусила узгоджуватися з пієтетом перед предками «князівського дому», які дотримувалися інакшої віри, а з іншого – не могла порушувати патрональних зобов'язань щодо підданих інакшої віри. Таким чином, князівська шлюбна стратегія була направлена на посилення позицій роду в соціумі й владних структурах через підтримання родинних контактів із виключно з аристократичними колами литовського й польського походження, в основному католицької віри. Непоодинокі факти байдужості щодо віровизнання шлюбного партнера, а також протегування декільком конфесіям водночас, спокійне ставлення до іновір'я слуг та клієнтів може бути розглянута як впевненість князів у власному праві на особливу позицію у питаннях віри й церкви.

Розглянувши питання релігійної приналежності дітей, народжених у батьків різної віросповідності, можна побачити «тенденцію, що питання охрещення дітей у мішаних шлюбах не мало єдиного нормативного канону». Найпопулярнішою була «практика хрещення за статевою ознакою: хлопчиків – у батьківську віру, дівчат – у віру матері». Мало місце «охрещення дітей на засадах почерговості, або домовленості». Але наприкінці XVI – на початку XVII ст. практика поперемінних хрещень могла змінюватися в межах однієї родини. Для прикладу в сім'ї православного князя Василя-Костянтина Острозького і його дружини – католички Софії Тарнавської старшу доньку і трьох синів було охрещено за православним обрядом, молодшу доньку – за католицьким. А князь Олександр Васильович Острозький, який був прихильником православної віри, та католичка Анна Костчанка хрестили дітей у свою віру відповідно статевої ознаки: хлопчиків – у православ'я, дівчаток – у католицизм [7, с. 21–22].

Ця терпимість у середовищі князів і шляхти у питаннях віри перебувала у контексті традиційної для Речі Посполитої XVI – середини XVII ст. релігійної толерантності. Остання, будучи співставною із шляхетською ідеологією «золотих вольностей», і з гаслами рівності й «братерства» шляхти «різної релігії» як політичним аргументом, що забезпечував «згоду» у суспільстві, виступала на територіях поліконфесійної держави як право, звичай та традиція – до повного злиття шляхетських цінностей із католицизмом наприкінці XVII – на початку XVIII століття. Зрештою, специфіка позиції більшості українських князів у справах віри й церкви являється складним феноменом, який потребує окремого аналізу.

Список використаних джерел

1. Плохій С. Наливайкова віра: козацтво та релігія в ранньомодерній Україні. Київ, 2005. 494 с.
2. Сас П. М. Політична культура українського народу (кінець XVI – середина XVII ст.). Київ, 1998. 295 с.
3. Сисин Ф. Хмельниччина та її роль в становленні модерної української нації. *Укр. іст. журн.* 1995. № 4. С. 43–44.
4. Старченко Н. Між цифрою і буквою, або трохи про переваги й недоліки квантифікації. *Український гуманітарний огляд.* Київ, 2004. № 7. С. 89–105.
5. Яковенко Н. М. Здобутки і втрати Люблінської унії. *Київська старовина.* 1993. № 5. С. 3–5.
6. Яковенко Н. М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-ге вид. Київ: Критика, 2005. 584 с.
7. Яковенко Н. М. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. Київ: Критика, 2002. 415 с.
8. Яковенко Н. М. Українська шляхта XIV – першої половини XVII ст. Волинь і Наддніпрянська Україна. Вид. 2-ге. Київ: Критика, 2008. 469 с.

«Військові злочини проти людяності в роки Другої світової війни»

Злочини проти людства – широкомасштабний або систематичний зловмисний напад на будь-яке громадянське суспільство, як спосіб здійснення політики держави, організації, спрямованої на такий напад, або з метою проведення такої політики.

Термін «злочини проти людяності» закріпився в міжнародно-правових документах на початку ХХ століття. Переслідування та притягнення до точки засудження за нанесення даних злочинів відбулося після Другої світової війни в 1945 р. Міжнародним військовим трибуналом у Нюрнбергу [1, с.189].

На відміну від воєнних злочинів, злочини проти людяності можуть бути скоєні лише проти цивільного населення. Злочинам проти людяності присвячена стаття 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Цей документ пропонує найбільш широкий перелік конкретних дій, які можуть становити злочин [3, с.189].

В статті 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду вказується, що злочини проти людяності будь-яке з таких діянь: вбивство, винищення, поневолення, депортація, тортури тощо, коли вони відбуваються в рамках широкомасштабного чи систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, якщо такий напад відбувається свідомо [2, с.119].

На злочини проти людяності розповсюджується універсальна юрисдикція. Це означає, що держави зобов'язані переслідувати або видавати злочинця, що ні одна людина, обвинувачена в скоєнні такого злочину, не має права претендувати на звільненні від видачі з політичних мотивів, держави зобов'язані допомагати одна одній в наданні доказів по обвинуваченню в такому злочині [5, с.78].

У цьому ранзі слід зазначити, що ще до початку Першої світової війни можновладці знали про багато порушень законів війни, багато з яких були кодифіковані в Положенні про право сухопутної війни від 1899 і 1907 рр. У 1945 році Статут Нюрнберзького трибуналу визначив військові злочини як «порушення законів і звичаїв війни», назвавши їх такими діями:

- 1) вбивство цивільних осіб, жорстоке поводження з ними або їхнє переміщення, що здійснювалися на окупованих територіях;
- 2) вбивство або жорстоке поводження з військовополоненими;
- 3) вбивство заручників;
- 4) пограбування приватної власності;
- 5) знищення населених пунктів;
- 6) розорення, викликане не тільки військовою необхідністю [4, с.325].

Отже, злочини проти людства в роки Другої світової війни – це злочини, які покликані знищити саму природу людей. Ці злочини вважають найжахливішими злочинами, адже вони означають усвідомлені масові вбивства або за фактом самого існування людей (злочини проти людяності), або за фактом приналежності до етнічної чи національної групи (геноцид).

Список використаних джерел

1. Держипільська А. Запобігання злочинам проти людяності та покарання за їх вчинення: шлях до Конвенції. *Публічне право*. 2020. № 1. С. 188 –196.

2. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів 1974. *Велика українська юридична енциклопедія*. У 20 т. Т. 17. Кримінальне право / В. Я. Тацій (відп. ред.) та ін. Харків: Право, 2017. С. 192.
3. Робертсон Дж. Злочини проти людства : боротьба за правосуддя в усьому світі. Одеса : Бахва, 2006. 625 с.
4. Гнатівський М.М. Злочини проти людяності. *Українська дипломатична енциклопедія*: У 2-х т. /Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. Т.1. Київ: Знання України, 2004. 760 с.
5. Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.. Т. 4: Н – П. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. 720 с.

The background is an abstract painting with a rich, textured surface. It features a mix of vibrant colors including turquoise, light blue, yellow, orange, and red. The brushwork is expressive and varied, with some areas showing fine, linear strokes and others with more bold, impasto-like applications. There are also some darker, almost black, lines and splatters scattered throughout, adding to the complexity and depth of the composition.

***Факультет мистецтв
імені Анатолія Авдієвського***

«Інтонаційна впевненість бандуриста: зміст та структура»

Актуальність теми: сьогодні важливим критерієм оцінювання бандуристів виконавців є технічна вправність, характер виконання, вміння передати ідею твору, індивідуальні відчуття стилю і саме в цьому величезну роль відіграє інтонаційна впевненість бандуриста-виконавця. У науковій літературі цю тему досліджували з різних ракурсів.

Вагомий внесок у розвиток музичної інтонації зробили: французький філософ Ж. Ж. Руссо; німецький класик К. В. Глюк; представники романтизму Р. Шуман, Ф. Шуберт, Ф. Шопен; італійські оперні композитори Дж. Верді, Дж. Россіні; Верісти П. Масканьї, Р. Леонковалло, Дж. Пучіні; французькі композитори О. Месіан, Ф. Пуленк.

Академічний тлумачний словник української мови визначає «впевненість» як «усвідомлення своєї сили, своїх можливостей та тверде переконання в чомусь, щодо чогось, віра в кого-, що-небудь» [1, с. 456]. За визначенням Л. Ніколаєва, впевненість – «це процес, який супроводжує спільну діяльність, яку її учасники усвідомлюють і трактують для себе, як суб'єктно складну, на яку проєктують внутрішній стан, усвідомлюють і описують за допомогою таких прикметників як «важко» і «складно» [2].

Т. Яницький у науковій роботі «Теоретичні засади художнього перекладення музичних творів для бандури» зазначає, що музична інтонація, яка зв'язує воедино композиторське мислення, виконавство й слухачьке сприйняття, «викликає у людини різноманітні емоційні переживання, звертається до спільних для всіх людей почуттів, оновлює їх, підносить духовно. Сама ж інтонація є результатом творчого процесу як руху від довершених слухових інтонаційних уявлень, пошуків, становлень до музичної цілісності, що втілилась у вигляді конкретної музичної форми». [1 с. 78] На основі вище викладеного можемо зазначити, що в інтонаційному трактуванні в загальному ракурсі ми це визначаємо як впевненість.

Інтонаційна впевненість – це здатність передавати настрій та емоції музичного твору за допомогою правильного використання звуків та пауз. Це дуже важливо для того, щоб аудиторія могла відчувати всю глибину музики та зануритися у світ, який створюється музикантом. Інтонаційна впевненість – це досягнення такого стану у музиканта, коли впевнена виконавська гра на бандурі формує інтонацію на своїх виступах, відповідно до заданого стилю. Інтонаційна впевненість має вплив на якість виконання творів та на загальне враження слухачів. Дослідження інтонаційної впевненості бандуриста може сприяти покращенню методів навчання гри на цьому інструменті.

Інтонаційна впевненість відноситься і до здатності музиканта виконувати музичний твір з послідовною і точною висотою звучання. Для бандуриста впевненість в інтонації має вирішальне значення, тому що звучання інструмента значною мірою залежить від здатності гравця видавати чистий і послідовний тон.

Гра на бандурі – це складний процес, який вимагає від студента не тільки навичок гри на інструменті, але і здатність контролювати свою інтонацію, яку він відтворює. Недостатня впевненість студента в собі та в своїх можливостях може призвести до виконання музики з інтонаційною неточністю звучання, що може знизити якість виконання та погіршити мотивацію у студентів. На нашу думку, інтонаційна впевненість в

процесі навчання студента гри на бандурі формується в такій послідовності: 1) студент має мати впевненість у своїх теоретичних знаннях; 2) студент повинен навчитися використовувати свої теоретичні знання у практичних заняттях і здобути саме в цьому впевненість.

Рекомендовано розрізняти два аспекти інтонації в музиці: перший, який можна назвати комунікативним, оскільки інтонація повідомляє, наприклад, чи фраза є завершеною, чи ні, чи містить запитання, відповідь. Другий аспект – емоційний, який полягає в тому, що в інтонації вміщена певна емоція, яка завжди відображує стан того, хто грає, і саме інтонаційна впевненість є основним важелем впливу на того, хто слухає. Інтонація в музиці відбувається завдяки звуку, який видобувають виконавці під час гри на інструменті.

В інтонаційній впевненості бандуриста можна виокремити:

- інтонаційну точність – це можливість грати з високою точністю та плавністю, забезпечуючи правильну висоту звуку. Інтонаційна точність є важливим елементом музичної гри, який передає належний емоційний зміст твору.

- ритмічну точність – можливість грати з точністю та рівномірністю відтворення музичного твору. На нашу думку, ритмічна точність дозволяє посилити енергію музики.

- емоційну передачу – можливість виразити душевну глибину твору через гру на бандурі. емоційно передати настрої та виконавську ідею слухачам.

- динаміку гри – можливість грати з різною силою та інтенсивністю звучання.

Бандурист повинен уміти правильно підкреслювати важливі моменти та передавати різні настрої за допомогою зміни гучності звуку, регулювати темп гри, щоб передати різні відтінки характеру музичного твору. Наприклад, при виконанні трагічних композицій потрібно грати повніше, щоб передати глибину та скорботу. А при виконанні веселих мелодій потрібно грати швидше, щоб передати веселий настрій композиції.

Інтонаційна впевненість бандуриста-виконавця у процесі навчання може відобразитися в кількох аспектах:

- по-перше, інтонаційна впевненість може проявлятися в технічно-виконавській музиці (студент, який впевнено володіє технікою гри на бандурі, може легко заграти складні партії без помилок та з виразністю);

- по-друге, інтонаційна впевненість може проявлятися у виразності виконання (студент, який виконує музичну композицію з виразністю та великою емоційністю, здатен передати різні настрої та відтінки, викликаючи у слухача асоціації до цього твору);

- по-третє, інтонаційна впевненість може проявлятися в самовпевненості студента (студент, який вірить в свої можливості та вміє себе проявляти на сцені, може виконувати будь-яку музичну композицію з великою енергією та ентузіазмом. Такий студент почуватися на сцені комфортно під час виконання, він здатний передати весь зміст та сутність твору слухачам).

Отже музика — це не лише виконавська технічна вправність – це також передача емоцій і почуттів, що повинна базуватися на інтонаційній професійній впевненості. Бандурист з інтонаційною впевненістю може виразити музикою, яку виконує, свої емоції: радість, смуток чи ностальгію. Таке емоційне вираження створить потужний зв'язок з аудиторією та зробить виступ більш ефективним.

Інтонаційна впевненість – це здатність правильно передавати настрої та емоції музичного твору за допомогою правильного використання звуків та пауз; досягнення такого стану у музиканта, коли впевнена виконавська гра на бандурі формує інтонацію під час виступу, відповідно до заданого стилю. Інтонаційна впевненість є аспектом успіху у виконавській майстерності бандуристів. Розробка методики та аналіз отриманих результатів підвищують рівень виконання творів на бандурі та допомагають у формуванні критеріїв оцінювання виконавців. Для підвищення рівня інтонаційної впевненості бандуристу необхідно зосередитися на вдосконаленні технічної вправності та практичній апробації своїх набутих знань.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови в 11 томах. ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. Том 10, 1979. 658 с.
2. Ніколаєв Л.О. Генезис поняття «асертивність». Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. 2010. № 1. С. 132–135
3. Яницький Т.Й. Теоретичні засади художнього перекладення музичних творів для бандури. НМАУ, 2020. 245с.

*Ветрова Яна Борисівна,
студентка II курсу
спеціальності «Хореографія»*

*Науковий керівник: викладач,
Тимофєєва Таїсія Григорівна*

«Відео мейкінг як важлива складова роботи сучасних хореографічних колективів»

У нинішній час соціальні мережі відіграють значне місце в житті людини та звісно впливають на різні сфери діяльності. Відео контент став вагомим частиною позиціонування мистецтва. Танцювальні компанії, вистави, студії залучають свого глядача або клієнта через короткі змонтовані відео.

Хореографічне мистецтво фільмували на плівку з моменту виникнення кінематографа. Так, у 1885 році - режисер Вільям Діксон вирішив зняти кіно танець із Луї Фуллер (кіно-танець мав назву “Танець з Луї Фуллер”). Цей фільм не прославився, але з нього почалися спроби пофарбувати чорно білий фільм. Вони намагалися зробити це, якимись звичайними фарбами, пофарбувавши плівку, наприклад, в синій чи червоний. Це поклало початок новому виду в історії кінематографа тому, що раніше ніхто не фарбував плівку. З цього моменту почалися спроби фільмувати рух.

У грудні 2022 року зйомка танцювальних відео досягла певного апофеоза у соціальній мережі TikTok, яка ґрунтується на коротких танцювальних роликах з'явився тренд – референс на танець Венсдей Аддамс з однойменного серіалу "Венсдей" на Netflix. Ці рухи з характерним музичним супроводом повторили підлітки, українські та світові зірки, блогери та навіть бійці ЗСУ.

Це підтверджує факт того, що об'єм інформації, що міститься у сучасних наукових виданнях, має надзвичайно важкий зміст. Інтеграція сучасного мистецтва відбувається занадто важко для пересічного глядача. Сприйняття сучасника вимагає більш легкої та зрозумілої форми відображення.

Для масової культури характерним є загальнодоступність, легкість сприйняття, спрощеність, розважальність. За даними аналітиків до кінця 2022 року на відеоконтент припадало 82% всього інтернет-трафіку. Користувачі все частіше віддають перевагу відеоматеріалам, а компанії по всьому світу ефективно використовують його для залучення клієнтів на різних платформах: канали на YouTube, пости та історії в соціальних мережах, відеозаписи у публікаціях на сайті, інтерв'ю та багато іншого.

Відеоконтент може використовуватися для досягнення практично будь-яких цілей маркетингу, включаючи залучення цільової аудиторії, демонстрацію переваг продуктів та ефективне здійснення продажів. Цим кейсом активно користуються сучасні хореографічні колективи.

Список використаних джерел

1. Коростельова Марія. Відеотанець: формат сьогодення | ЛЕКЦІЯ | LET THE BODY SPEAK& YouTube. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=qUBrrVgRvYg> (дата звернення: 03.04.2022).

2. Вірусний танець із TikTok: чому всі танцюють під пісню "Bloody Mary" URL:<https://uainfo.org/blognews/1670499051-virusniy-tanets-iz-tiktok-chomu-vsi-tantsyuyut-pid-pisnyu-bloody.html> (дата звернення: 03.04.2022).

*Григорчук Святослав Русланович
студент I курсу магістратури
спеціальності «Вокальне виконавство»*

*Науковий керівник:
кандидат мистецтвознавства, професор
Коробецька Світлана Юрївна*

«Новітні комп'ютерні технології у відтворенні музичних інструментів»

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, винахід нових звукозаписувальних і звуковідтворювальних пристроїв розкривають необмежені можливості для музикантів, композиторів та звукорежисерів сьогодення. Комп'ютерні технології в світі музики почали використовуватись в останній чверті ХХ ст, проте їх інтенсивний розвиток відбувся на початку ХХІ ст. У сучасній музичній практиці використання комп'ютерних технологій є багатоманітним і включає такі напрями: нотно-видавнича діяльність, створення цифрових фонограм, реставрація старих записів, звукорежисура, створення аранжувань та оригінальних композицій з використанням «програм-секвенсорів», синтез звуку та електронна музика.

Однією з найвідоміших технологій відтворення віртуальних інструментів є технологія «VST» (віртуальна студійна технологія). У цифровому середовищі створення музики - це свого роду формат, так як mp3 чи wav у програванні музики «VST» дозволяє музикантам або звукорежисерам відтворювати віртуальні інструменти та ефекти. Варто зазначити, що деякі виробники програм-секвенсорів роблять свою технологію, пояснюючи це тим, що у їхній програмі вона працюватиме більш стабільно, але тим не менше саме з «VST» технології все почалось і на сьогоднішній день вона є найпоширенішою.

Також у відтворенні музичних інструментів є важливою технологія семплування. «sample» - це відрізок аудіо інформації, вирізаний або записаний з якого-небудь наявного джерела — наприклад, звуку акустичного музичного інструменту.

Іноді семпл являє собою фразу, зіграну на акустичному інструменті. «Семплери» здатні відтворити таку музичну фразу від будь-якої ноти. Існують професійні бібліотеки такого роду семплів, які записуються в спеціалізованих студіях, для чого запрошуються музиканти-інструменталісти високого ґатунку.

Зараз комп'ютерні технології використовуються часто у створенні кіномузики. Яскравим прикладом цього є американський композитор німецького походження Ганс Циммер. Його роботи можна почути в багатьох популярних фільмах або мультфільмах, таких як: «Початок», «Пірати Карибського моря», «Король Лев», «Інтерстеллар» і ще багато інших. Циммер використовує комп'ютерні технології, щоб розширювати межі можливого та відкривати незвідані грані. У своїй студії він зібрав унікальну систему синтезаторів та семплерів, що дозволяє йому аранжувати та створювати музику в електронному вигляді. Часто, щоб записати свої семпли він вирушає до незвичних місць, або створює власні унікальні інструменти, що дозволяє йому бути максимально

експериментальним і відрізнитись від інших композиторів. Він обожнює працювати з семплами, простором, спецефектами, які так чи інакше досягаються за допомогою комп'ютерних технологій. Циммер стверджує, що ніколи не розумів різниці між композитором і програмістом. Він бачить таке майбутнє, в якому кожен бажаючий зможе написати якісну музику, поділитися нею в інтернеті і знайти собі цікавих колег по цеху.

Отже, сьогодні комп'ютерні технології у світі музики відкривають перед нами величезні можливості, які дозволяють нам створювати чудові композиції та аранжування, навіть не виходячи з дому, експериментувати з різними інструментами, ефектами у своїх цифрових робочих станціях. На просторах інтернету вирує багато навчальної інформації про застосування того чи іншого ефекту, про те, як працює програма-секвенсор, за що відповідає той чи інший елемент у ній. Тому боятись, що щось буде не зрозуміло - не варто. Все залежить від наших ідей та бажання навчатись .

Список використаних джерел

1. Іванюра А. Що таке VST-плагіни та інструменти. *ivaniura.org.ua*. URL: <https://ivaniura.org.ua/studio/daw-vst/shho-take-vst-plaginy-ta-instrumenty> (дата звернення: 13.01.2023).
2. Ганс Циммер біографія, цікаві факти, музика, фільми. *uk.perish.info*. URL: <https://uk.perish.info/1380-hans-zimmer-biography-interesting-facts-music-movies.html> (дата звернення: 16.11.2022).
3. Ганс Циммер. *uk.wikipedia.org*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ганс_Циммер (дата звернення: 15.01.2023).
4. Семпл. *uk.wikipedia.org*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Семпл#:~:text=Семпл%20\(англ.,наявної%20аудиокомпозиції%20чи%20відеофільму%20тощо.](https://uk.wikipedia.org/wiki/Семпл#:~:text=Семпл%20(англ.,наявної%20аудиокомпозиції%20чи%20відеофільму%20тощо.) (дата звернення: 15.01.2023).
5. Virtual Studio Technology. *uk.wikipedia.org*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Virtual_Studio_Technology (дата звернення: 16.01.2023).

*Дерік Дмитро Олександрович
студент I курсу магістратури
спеціальності "025 музичне мистецтво"*

*Науковий керівник:
кандидат мистецтвознавства, доцент
Туріна Олена Андріївна*

"Застосування аудіо та медіа ресурсів у навчанні на ударних інструментах"

Використання аудіо та медіа ресурсів в навчанні гри на ударних інструментах дозволяє учням створювати більш реалістичну та динамічну атмосферу навчання. Це може зробити процес навчання більш привабливим для учнів, а також допомогти їм уважніше виконувати домашні завдання.

Аудіо та медіа ресурси можуть бути використані для демонстрації різноманітних стилів гри на ударних інструментах, а також для демонстрації різних методів виконання технічних прийомів. Це може сприяти розумінню учнями прийомів гри на ударних інструментах, усвідомленню алгоритмів вдосконалення власних навичок [4]. Наприклад, використання аудіо та медіа ресурсів може допомогти учням підвищити свій рівень

розуміння та виконання ритмічних мотивів та груп нот. Вони можуть слухати та спостерігати за виконанням барабанщиків, які грають у різноманітних темпах та використовують різні техніки, і спробувати повторити ці мотиви та техніки у своїй грі.

Деякі учні можуть бути більш візуально орієнтованими, а інші – більш аудіо орієнтованими. Використання аудіо та медіа ресурсів в навчанні допоможе задовольнити потреби обох типів учнів, оскільки вони можуть бачити та слухати виконання різних технік та стилів гри на ударних інструментах. Крім того, використання аудіо та медіа ресурсів може допомогти учням покращити своє читання нот та ритмічний слух через прослуховування та повторення мелодій. Також учні мають можливість виконувати ритмічні патерни, які їм пропонують у цих ресурсах. Також використання аудіо та медіа ресурсів може допомогти учням виконувати більш складні композиції та імпровізацію, вдосконалювати свою техніку гри, а також збагачувати своє музичне розуміння.

Одним з найбільш ефективних методів використання аудіо та медіа ресурсів у навчанні ударних інструментів є відео уроки. Інтернет на сьогоднішній день надає безліч можливостей для отримання доступу до якісного відеоконтенту, де можна побачити та почути, як професійні музиканти грають на ударних інструментах, а також як вони викладають техніку та теорію. Такі відео уроки можна знайти на платформах, таких як YouTube або Vimeo, або на спеціалізованих сайтах для музичного навчання.

Для тих, хто більше віддає перевагу аудіо-ресурсам, можна рекомендувати використання підкастів та аудіо-уроків. Підкасти – це аудіо-записи, які можна завантажити на смартфон або плеєр, і прослуховувати їх в будь-який зручний час. На платформах, таких як iTunes або Google Podcasts, можна знайти велику кількість підкастів на тему ударних інструментів, від аналізу техніки гри до розмов з відомими музикантами про їх творчий процес.

Крім того, можна використовувати онлайн-ресурси для навчання музики, такі як Garage Band або Ableton Live, які дозволяють створювати та записувати свою власну музику на комп'ютері. Ці ресурси дають можливість створювати різноманітні композиції, додавати різні звуки та ефекти, а також редагувати та зберігати свої творіння. Для того, щоб досягти максимальної ефективності використання аудіо та медіа ресурсів у навчанні ударних інструментів, варто також враховувати індивідуальні потреби та стиль навчання кожного учня.

Розробка інноваційних методик навчання дітей на ударних інструментах з використанням аудіо та медіа ресурсів є актуальною проблемою в сучасній музичній педагогіці [1; 5; 6]. Один з прикладів такої розробки - використання електронних барабанів, зокрема Roland SPD-SX. Ці інструменти дають можливість учням більш ефективно вивчати різноманітні ритми, збільшують точність виконання техніки і дають можливість опанувати різні жанри музики. Крім того, вони мають можливість записувати та відтворювати відео- та аудіо-матеріали, що дозволяє учням і викладачам аналізувати і поліпшувати виконання та техніку.

Roland SPD-SX є одним з найбільш відомих інструментів для ударних інструментів. Це ідеальний інструмент для відтворення звуків ударних інструментів, який може бути використаний в навчанні на ударних інструментах у музичних школах. Його можна застосовувати як електронний пад, щоб відтворювати звуки барабанів, перкусії та інших ударних інструментів. Окрім того, SPD-SX може бути використаний для збереження та відтворення звукових файлів, що забезпечує учням доступ до більш широкого спектру музичного матеріалу, який вони можуть вивчати та практикувати. Учні можуть також використовувати SPD-SX для запису своїх власних виконань та аналізу свого прогресу.

Ще одна важлива перевага використання SPD-SX полягає в тому, що він може бути підключений до комп'ютера та інших аудіо та медіа пристроїв. Це дозволяє учням записувати та редагувати свої виконання, а також отримувати доступ до відео та аудіо-уроків в Інтернеті. Загалом, використання Roland SPD-SX може значно полегшити процес

навчання та допомогти учням краще зрозуміти техніку гри. Крім того, SPD-SX може бути використаний для індивідуальних занять. Учні можуть записувати свої вправи на SPD-SX, щоб переглянути свій прогрес і виявити слабкі місця. Це також може бути корисним для навчання самоконтролю та самооцінки.

Оскільки SPD-SX є портативним інструментом, його можна використовувати на репетиціях та концертах. Він може бути застосований для відтворення різноманітних звуків, включаючи удари барабанів, перкусію та ефекти, що робить його корисним інструментом для виконавців у живих виступах. У деяких музичних школах SPD-SX вже використовується як ефективний інструмент навчання на ударних інструментах. Він може бути застосований для створення цікавих та ефективних занять, які допомагають учням розвивати свої творчі здібності та покращувати навички гри на ударних інструментах.

Усі ці фактори роблять Roland SPD-SX корисним інструментом для навчання на ударних інструментах у музичних школах. Він допомагає учням розвивати власні творчі здібності, покращувати свої навички гри на ударних інструментах, і забезпечує ефективне та цікаве навчання [3].

Ще однією з переваг використання аудіо та медіа ресурсів у навчанні ударних інструментів є можливість навчати дітей віддалено. Особливо в умовах пандемії COVID-19, та в умовах війни в Україні, коли багато шкіл перейшли на дистанційну форму навчання, використання мультимедійних технологій у навчальному процесі стало особливо актуальним.

Є багато онлайн-ресурсів, які можна використовувати для навчання ударних інструментів. Наприклад, деякі виробники електронних барабанів, такі як Roland, надають безкоштовний доступ до своїх онлайн-ресурсів, таких як відео-уроки та інші навчальні матеріали. Крім того, існують онлайн-платформи, такі як Drumeo та Groove3, які пропонують широкий вибір навчальних відео та інших матеріалів для ударних інструментів. Важливо також надавати можливість учням виконувати різноманітні жанри музики та експериментувати зі звучанням.

Таким чином, застосування аудіо та медіа ресурсів в навчанні на ударних інструментах у музичній школі може значно покращити ефективність навчання та надати учням більше можливостей для розвитку їхніх творчих здібностей.

Отже, використання аудіо та медіа ресурсів у навчанні на ударних інструментах є важливим елементом успішного навчання. Відео уроки, підкасти, онлайн-ресурси та інші аудіо та медіа ресурси можуть допомогти учням краще зрозуміти техніку гри та теорію музики, а також сприяють розвитку творчих здібностей та стилю гри. Важливо забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня та забезпечити достатню кількість практики, щоб досягти максимальних результатів.

Список використаної літератури:

1. Андрусак, В. Технології використання сучасних музичних інструментів в навчанні ударних інструментів в музичних школах / В. Андрусак // Музичне мистецтво та культура. - 2016. - № 21. - С. 42-45.
2. Гайдук, Н. В. Застосування сучасних мультимедійних технологій в процесі навчання ударних інструментів в музичній школі / Н. В. Гайдук // Музикальне мистецтво в школі. - 2017. - № 1. - С. 15-19.
3. Медведєва, Ю. В. Застосування електронних барабанів у процесі навчання ударних інструментів / Ю. В. Медведєва // Музика в школі. - 2015. - № 5. - С. 29-33.
4. Огієнко, Л. М. Сучасні технології викладання ударних інструментів в музичній школі / Л. М. Огієнко // Мистецтво та освіта. - 2018. - № 3. - С. 80-86.
5. Чекмарьова, Н. В. Застосування сучасних мультимедійних технологій в процесі навчання ударних інструментів в музичній школі / Н. В. Чекмарьова // Музикальне мистецтво в школі. - 2018. - № 3. - С. 17-22.

6. Шаповал, О. С. Застосування сучасних мультимедійних технологій у навчанні гри на ударних інструментах в музичній школі / О. С. Шаповал // Музика в школі. - 2016. - № 5. - С. 30-34.

*Журкіна Оксана Ігорівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Музичне мистецтво»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Буханевич Вікторія Василівна*

«Формування професійного мислення як фундаментальна проблема фахового навчання скрипаля»

Сучасна українська освіта вимагає найкращого професійного розвитку для своєї молоді. Зміни, що відбуваються у всіх сферах суспільства, породжують освітню ситуацію, у якій особистість вчителя, його професійний розвиток набувають особливого значення. Студенти вищих педагогічних закладів, навчаючись грі на музичному інструменті, як майбутні вчителі музичного мистецтва, мають володіти своїм інструментом в повному обсязі, на найвищому й можливому для них виконавському рівні. Вони мають досягати високої професійної майстерності, яка є неможливою без професійного мислення.

Аналіз наукової літератури свідчить про ґрунтовне дослідження поняття “музичне мислення” як самостійного виду, його специфіки і особливостей формування. Музичне мислення розглядається з різних наукових позицій, а саме: історичного становлення і розвитку (Б. Асаф’єв); музичного сприйняття як джерела музичного мислення (Л. Виготський); як компонент творчого мислення (М. Каган). Особливу актуальність для нашого дослідження мають наукові роботи фахової спрямованості, які розглядають проблему мислення в музично-виконавському процесі як: мислення як складова частина професійної компетентності (В. Сокальська); професійне мислення (І. Медведєва); музично-виконавське (О. Бурська); музично-інтонаційне (О. Спіліоті); художньо-образне (О. Палатайко); слухове (О. Соколова); творче (Н. Лаврентьєва); фахове (М. Давидов); професійне (В. Коріна).

Професійне становлення майбутнього здобувача музичного мистецтва залежить не тільки від чинників освітнього процесу, але й від індивідуальних здібностей самого здобувача, а саме, здатності до розумової діяльності. Наявність різнохарактерного загального та фахового пізнання сприяє розвитку та результативності професійного мислення.

Як феномен психології, мислення є формою людської суб’єктивності і належить конкретній людині та становить її внутрішній світ, водночас воно є відображенням об’єкта, що існує незалежно від свідомості й волі суб’єкта, тобто мислення – це психічний процес, що визначає інтелектуальний рівень індивідуальності.

Отже, розумова діяльність людини має цілеспрямований і свідомий характер у результаті аналізу, зіставлення, узагальнення під час вирішення завдань, пов’язаних з певною потребою.

З точки зору вчених когнітивної психології (відповідає за вивчення та дослідження процесів розуму, які беруть участь у здатності людини вирішувати проблеми, вивчати поняття та здобувати знання), мислення має такі особливості:

- мислення когнітивне і проявляється в процесі маніпуляції знаннями;
- мислення – внутрішній процес, у ході якого відбувається перетворення інформації, а на структурному рівні – утворення нової уявної репрезентації. Так, у

виконавському процесі скрипаля, мислення оперує образами, музичними смислами, і народжує інші смисли, нові інтерпретації;

– мислення є інтегративним психічним процесом, що включає процеси: сприйняття, пам'ять, увагу, уявлення [3, с. 311].

З точки зору музичної психології, логічний і образний компоненти є складниками музичного мислення. Образний компонент пов'язаний з музично-слуховим та художньо-образним уявленням, а логічний виконує інтелектуальну функцію, яка аналізує нотний текст. Органічне поєднання логічного і художнього та їх функціонування під час роботи над музичним твором дозволяє визначати структурні і формоутворюючі особливості твору, знакову і семантичну природу музичної мови.

На думку А. Корженевського, для музиканта-виконавця апріорним мисленням є музично-виконавське “узагальнене, складно опосередковане комплексним відображенням дійсності в процесі рішення конкретних виконавських завдань переведення духовного художнього змісту з не художньої матеріальної системи в художню” [1, с. 34].

Крім того, вчений у компонентній структурі музично-виконавського мислення виокремлює такі складники: “конкретно-звукове, ідейно-емоційно-образне і практичне (рухово-технічне) мислення” [1, с. 35–36].

Професійне мислення скрипаля – це особистісне інтегроване утворення, яке об'єднує різні аспекти мислення музиканта: слухове, смислове, образне, музично-інтонаційне, виконавське, та має спрямованість на вирішення практичних музично-професійних завдань у процесі опрацювання музичних творів. Зважаючи на дане визначення, можна вважати формування професійного мислення фундаментом фахового навчання.

При фаховому навчанні скрипаля, сформованість професійного мислення дозволяє самостійно і творчо опрацьовувати музичні твори, таким чином, реалізовувати свій розумовий потенціал у власній професійній діяльності.

У виконавському процесі, прийоми розумової діяльності аналіз і синтез допомагають музиканту навчитися критично мислити, оцінювати сутність музичного тексту шляхом розуміння музичних засобів виразності. Здатність до узагальнення дає можливість здобувачу систематизувати та застосовувати отримані знання на практиці у виконавській діяльності. Прийом порівняння активізує асоціативну сферу здобувача, викликає внутрішнє протиріччя та спонукає до пошуку потрібного рішення (артикуляційного, інтонаційно - смислового, динамічного, темпового).

Н. Лаврентьєва виокремлює такі базові характеристики професійно-педагогічного мислення:

– мислення – вища форма активного і цілісного відображення педагогічного процесу у свідомості педагога;

– мислення, спрямоване на цілеспрямоване пізнання й узагальнення суттєвих зв'язків і відношень педагогічних явищ, процесів;

– мислення є інструментом оволодіння предметом та мистецтвом викладання;

– мислення – операційна основа досягнення цілей навчання [2].

Таким чином, мислення має спрямованість на пізнання, усвідомлення і результат; воно індивідуальне і притаманне кожній людині особисто. Професійне мислення скрипаля – це особистісне інтегроване утворення, яке об'єднує різні аспекти фахового мислення музиканта: слухове, смислове, образне, музично-інтонаційне, виконавське, та має спрямованість на вирішення практичних музично-професійних завдань у процесі опрацювання музичних творів. Рівень професійного мислення визначає рівень музично-пізнавальних здібностей та професійної майстерності музиканта, забезпечує творчу результативність музично-педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Корженевський А. Й. До питання про специфіку мислення музиканта-виконавця. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства : зб. статей. Київ : Муз. Україна, 1981. С. 29–40.
2. Лаврентьєва Н. В. Формування творчого мислення майбутніх спеціалістів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Кам'янець-Подільський, 2016. 239 с.
3. Солсо Р. Когнитивная психология. 6-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 589 с.

*Клеванська Олена Петрівна
магістрантка I курсу
спеціальність 025 «Музичне мистецтво»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Бодрова Тетяна Олександрівна*

«Особливості застосування мистецької інтеграції в гуртковій роботі з дітьми молодшого шкільного віку»

Яскравим вираженням сучасних освітніх тенденцій, пов'язаних з пошуком нових шляхів підвищення оптимізації мистецького навчання, є інтеграція. В дитячій художній творчості інтегративні процеси активно реалізуються через синтезовані мистецькі дії.

Інтеграція розуміється як процес і результат об'єднання складових у єдине ціле на основі певних закономірностей, принципів або факторів. Це форма взаємодії, що передбачає такі інтегруючі чинники як взаємовплив, взаємозв'язок, взаємопроникнення елементів на основі принципу конструювання цілісності. На вищезазначені властивості інтегративних процесів в освіті вказують у своїх наукових працях Ірина Дичківська, Іван Зязюн, Наталія Миропольська, Олександра Савченко, Олена Отич. В Україні принцип інтеграції проголошений одними із основних принципів реформування освіти.

У науковому світі процеси інтеграції у сфері мистецького навчання на вагомих концептуальних і методичних засадах стали предметом вивчення таких вітчизняних дослідників як Наталія Аніщенко, Людмила Масол, Галина Падалка, Людмила Паньків, Ольга Соколова, Галина Шевченко, Ольга Щолокова.

Науково доведено, що педагогічний вплив мистецтва на особистість школяра є більш дієвим за умови усвідомлення ним взаємозв'язку між окремими видами художньої творчості. Тому одним з найголовніших завдань шкільної та позашкільної музичної освіти є розкриття потенційних творчих можливостей кожної дитини, закладених із самого народження, розвиток її художніх здібностей, а також стимулювання художньо-образного мислення, проявів фантазії та уяви у процесі мистецької діяльності [3; 4].

Беззаперечно, ми поділяємо позицію науковців, які вважають, що інтегрована мистецька діяльність надає традиційній освітній структурі новизни та оригінальності, сприяє формуванню в учнівства цілісної картини світу, створює можливість розгляду мистецького явища з кількох сторін, дозволяє успішно систематизувати знання й формувати комплексні художні вміння, створюючи сприятливі умови для реалізації особистісно орієнтованого, розвиваючого навчання дітей [1; 2].

Яскравим прикладом художньої взаємодії слугують *інтегровані мистецькі гурткові заняття*. Вони потребують найретельнішого планування та продуманості всіх складових, зокрема, тематичної координації та методичного взаємоузгодження різних

видів мистецької діяльності дітей (співу, гри на елементарних музичних інструментах, рухової пластики, декламації, застосування різноманітних атрибутів тощо).

Протягом гурткового заняття доцільним є постійна зміна видів діяльності задля підтримки активної уваги та пізнавальних інтересів дітей, а також для встановлення емоційної регуляції навчання. Тому, проводячи роботу, варто кожні 10 – 15 хвилин змінювати вид художніх дій, чергуючи такі їх різні варіанти як вокальна розминка, артикуляційна гімнастика, робота зі скоромовками, пластичні етюди, дидактичні та музично-ритмічні ігри, інсценізація пісень тощо.

На заняттях з дітьми свою продуктивність засвідчив комплекс активних методів роботи, серед яких ігровий, рухово-пластичний, метод емоційно-образних асоціацій, художньої драматургії тощо.

Дозволимо собі більш детально розкрити мистецько-освітнє значення *ігрового методу*. Основа цього методу – ігрова діяльність у багатьох її різновидах. Гра належить до традиційних і визнаних методів навчання та виховання, під час якої у дітей формуються певні мистецькі знання та вміння, здібності та особистісні якості, необхідні для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, колективно діяти, розвивати увагу, фантазію та кмітливість.

На інтегрованих заняттях гуртка варто застосовувати різні ігрові форми:

- *театралізовані* (пантоміміка, імітаційні лялькові діалоги, розгорнуті інсценізації та драматизації, співогра),
- *пластико-рухові з елементами хореографії* (пластичне інтонування, танцювальні пісні-ігри, хореографічні фантазії та етюди).

Театралізовані ігри. Такі ігри синтезують потенціал ігрової та мистецької діяльності, відіграють важливу роль у розвитку пізнавальних і творчих здібностей дітей. Це сюжетно-рольові ігри, створення дитячого театру, проведення занять-вистав, драматизація, пантоміма, інсценізація, театралізація. Дітям дуже подобається ляльковий театр із застосуванням декількох видів ляльок (пальчикові, рукавички, маріонетки, ляльки-мотанки). Цікаві лялькові вистави у рольовому виконанні дітей активно формують у них акторські здібності, образне мислення, художню уяву через застосування *методу емоційно-образних асоціацій*.

Ігри з елементами хореографії. Хореографічні елементи мистецьких дій надають динаміки усій музичній діяльності дітей. Так, пластичне інтонування, імпровізовані рухи під музику або в процесі виконання пісні роблять художній образ більш різноплановим, виразним і яскравим.

Важлива відмінність ігор хореографічного спрямування від виконання танців полягає в їх імпровізаційному характері, відсутності жорстких хореографічних правил та установок. Ігри із застосуванням пластично-рухових елементів сприяють посиленню емоційності сприймання художньо-дидактичного матеріалу, а головне - мотивують до активних мистецьких дій, водночас забезпечуючи профілактику психічної втоми.

Таким чином, завдяки використанню мистецької інтеграції відбувається не тільки активізація пізнавальної діяльності учнів-початківців, але й здійснюється розвиток їх художньо-образного мислення та збагачення почуттєвої сфери, стимулюється розвиток творчих здібностей, уяви, фантазії. На основі мистецької інтеграції формуються елементи художньо-естетичного і соціокультурного досвіду, забезпечуючи водночас здатність дітей молодшого шкільного віку до релаксації, здійснення емоційну саморегуляції засобами мистецьких дій.

Список використаних джерел

1. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів /Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.

2. Нестандартні уроки в початковій школі / Упоряд. О. Кондратюк – Київ, Освіта України, 2005. 128 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія та методика викладання мистецьких дисциплін). – Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

*Панкова Варвара Володимирівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Хореографія»*

*Науковий керівник: викладач,
Тимофєєва Таїсія Григорівна*

«Мистецтво як рушійна сила опору»

Мистецтво завжди розвивалось в контексті тих чи інших історичних подій. Адже для митців їх твори – це спосіб висловитися і бути почутими. Це своєрідний спосіб сублимації своїх почуттів. Війна завжди залишає свій відбиток на мистецтві. На прикладі Другої світової війни можна прослідкувати, яку силу має віддзеркалення війни у творах мистецтва і як це спонукало людей до боротьби з нацизмом – газети, які видавали підпільні організації, партизанські об'єднання і загони, агітували людей приєднуватись та чинити опір окупантам. Зокрема, у Вінницькій області виходила газета “Партизанська правда”, у Київській — “Народний месник”, а в партизанському загоні ім. Боженка — “Вільна Україна”[2].

В своїй книзі «Історія культури України» В. Бокань та Л. Польовий вказують, що близько 80 письменників, які входили до Спілки письменників України (добровільна творча організація професійних літераторів України: поетів, прозаїків, драматургів, критиків і перекладачів), були в складі армії 1941-1945 років [2]. Серед військових добровольців були: М. Бажан, С. Голованівський, І. Гончаренко, Л. Дмитерко, А. Малишко, І. Муратов, І. Нехода, Л. Первомайський, М. Рудь, М. Стельмах, М. Упеник, П. Усенко та ін. На основі власного досвіду письменники висвітлювали героїку війни. Зокрема, П. Тичина правдиво відобразив будні війни в поемі “Похорон друга”. Не лишилась без уваги поема М. Бажана “Данило Галицький”, у якій автор зображує невдалий похід тевтонських хрестоносців на „руську землю”, „весь край слов'янський”, на Русь, що нагадувало про непереможеність народу. Збірки патріотичних віршів М. Рильського “Слово про рідну матір”, “Світова зоря”, поема “Жага” пробуджували у людей любов до рідного краю. В. Сосюра написав збірки “В годину гніву” та “Під гул кривавий”, видані в 1942—1943 рр. В ті часи великої популярності набирала сатира, яка слугувала своєрідним трампліном для активізації народного антинацистського руху.

Українське державне видавництво, яке в той час слугувало основним джерелом інформації, за час війни видало понад 850 книг, брошур, журналів та плакатів [2]. Продовжували працювати й діячі театрального мистецтва. Десятки українських колективів посилали на фронт свої бригади, задля підняття бойового духу солдат, надихаючи їх на боротьбу за свободу. Київський театр опери та балету ім. Т. Шевченка дав близько 920 концертів, Запорізький ім. М. Заньковецької показав 214 вистав і концертів, Київський драмтеатр ім. І. Франка провів 206 вистав і концертів [2].

Вищим досягненням в умовах війни став фільм “Райдуга” М. Донського за сценарієм В. Василевської. Ця картина одержала багато призів і серед них “Оскар” — премію Академії кіномистецтва США. Цей фільм у 1946 р. удостоївся Державної (Сталінської) премії. Зазнало змін і образотворче мистецтво. З усіх жанрів образотворчого

мистецтва в цей період найінтенсивніше розвивається графіка. Тут перше місце посідають такі види, як плакат і сатиричний малюнок. У сатиричних жанрах працювали художники К. Агніт-Скледзевський, В. Гливенко, О. Козюренко, В. Литвиненко [2].

На тлі повномасштабної війни та подій, які відбуваються в 2022 році в Україні весь світ стає свідком розвитку мистецтва. Діяльність українців зараз, спрямована на протидію окупантам. Крім основного - воєнного фронту, всі українці працюють в тилу на перемогу. Однією із фундаментальних частин спротиву є культурний фронт. Ми вже є свідками змін, які відбуваються у мистецтві на тлі війни. Те, що раніше вважали геніальними творами, класикою російського мистецтва, ті, кого раніше вважали геніями – зараз викликають тільки біль і огиду. Набуває свого піку масова заборона не тільки сучасного мистецтва, а й творів минулого, яку було розпочато ще у 2014 році [5]. Запровадилась підтримка державного кіновиробництва. За період з 2018 року було відзнято 68 українських фільмів патріотичного спрямування [6]. Міністерство культури та цифрової трансформації України виступає за заборону російського мистецтва не тільки на території України, а й повної ізоляції в усьому світі. Підтвердженням цьому є офіційна «Вимога культурних санкцій щодо Російської Федерації» [3].

Великий відсоток громадян України були культурно не освічені. Аналізуючи статтю «Особливості впливу освіти та культури на формування особистості в контексті сучасних реалій глобалізації» [4] помічниця судді Київського апеляційного суду І. В. Андрейко, можна зробити висновок про відсутність чіткої стратегії наукового забезпечення розвитку галузі культури. Народ протягом багатьох років своєї незалежності не приділяв уваги саме своєму мистецтву. Але зараз, всі борються за його існування. Мистецтво постає одним з ідентифікаторів нації.

Вже спостерігаємо, як змінилось ставлення до України, українського народу та українських брендів у мешканців цивілізованих країн Європи та дальнього зарубіжжя. На багатьох малюнках, «ART-х» Україна зображена, як сильна, незламна жінка, яка пережила безліч випробувань, над якою знущалися, яку століттями катували, але вона піднімалась з колін і показувала свою стійкість і волелюбність [4].

Також безліч українців на своїх малюнках зображують правду для іноземців про те, що насправді відбувається в Україні. Адже, мистецтво – голос нації. Дуже важливими є зображення, пісні, фото, які піднімають бойовий дух наших захисникам та всьому народу .

Після перемоги українське мистецтво буде неабияк популярне в світі, а зараз воно набуло широкого розголосу та підтримки. Це без сумніву будуть нові геніальні твори, прекрасні і водночас жахливі картини, потужні театральні вистави та хореографічні композиції, які захоплюють подих. І всі вони будуть змальовувати боротьбу народу, його життя і те, як кожен пережив цю війну. За допомогою мистецтва, страшні події, які відбуваються в Україні будуть закарбовані на сторінках історії назавжди. І не буде такої людини в світі, яка б не знала про силу, відвагу та мужність українського народу.

Список використаних джерел

1. Андрейко І. В. Особливості впливу освіти та культури на формування особистості в контексті сучасних реалій глобалізації. // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2009. № 3(27). Ч.1. С. 15–18. Бібліогр.: 8 назв. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/9548/1/02.pdf>
2. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України : навч. посіб. 3-тє вид. Київ : МАУП, 2002. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.
3. Вимога культурних санкцій щодо Російської Федерації : Вимога від 27.02.2022 р. URL: <https://arts.gov.ua/urge-to-impose-cultural-sanctions/>.
4. Поляк А. Творчість українців під час війни. *онлайн -журнал SEPTEMBER*. 2022. URL: <https://september.is/ukraine/tvorchist-ukrajintsiv-pid-chas-vijni>.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора :

Закон України від 03.03.2022 р. № 2109-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text>

6. Про затвердження переліку фільмів патріотичного спрямування, для виробництва та розповсюдження яких надається державна фінансова підтримка: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 05.09.2018 р. № 686-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/686-2018-p#Text>

Прокопчук Олеся Іванівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Музичне мистецтво»

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Буханевич Вікторія Василівна

«Методи формування мотивації навчання гри на скрипці учнів-початківців»

Початківці захоплюються музикою дуже швидко, але з часом коли ускладнюються виконавські завдання, пов'язанні з освоєнням музичного інструменту інтерес до скрипки зменшується. Тому дуже важливо мотивувати учня-початківця.

Загальні питання мотивації описували такі вчені: С. Занюк, І. Васильєв, Л. Виготський, Б. Братусь, Ф. Василюк, Б. Зейгарник, Д. Леонтєв, С. Рубінштейн, П. Сімонов, М. Алексєєва, Б. Баєв, Б. Божович, А. Маркова та інші.

Мотивація (з лат. *movere*) — спонування до дії. На думку В. Асєєва, мотивація – система спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, потяги, мотиваційні установки або диспозиції, ідеали. В. Ковальов і В. Дружинін вважають, що мотивація – це система мотивів в її певній побудові, ієрархії. За визначенням С. Гончаренка, мотивація – це система мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. На його думку, мотивами можуть виступати: уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись з різних мотивів [1, с. 217]. Є. Ільїн розуміє під мотивацією психічні процеси, що перетворюють зовнішні впливи у внутрішнє спонування [3, с. 65].

На першому ж уроці треба зацікавити дитину, пограти їй на скрипці або дати послухати гру учнів старших класів. Уявлення про скрипку, як про живий інструмент, викликають теплоту спілкування з нею. Наприклад, дітям подобається порівняння: подібність скрипки з фігурою людини. У неї є голівка, шия, тулуб, вона розмовляє і співає. Взагалі діти люблять порівняння та образні приклади, і ми повинні їх знаходити, пам'ятаючи про величезну роль чинника інтересу та свідомого ставлення до всього.

Інтерес – це сукупність, «сплав» інтелектуальних, емоційних, вольових проявів особистості, ядро якого складають музично-виконавчі процеси. В літературі з психології та педагогіки поняття «інтерес» трактується як - емоційний стан, пов'язаний із здійсненням пізнавальної діяльності та характеризується спонукальністю цієї діяльності [4, 126].

Дуже цікавою є методика навчання гри на скрипці «Colourstrings» («Кольорові струни») угорського педагога-скрипаля Г. Зілвея. Мета методики – підвищення інтересу дітей до музичних занять, на основі розроблених серій музично-інструментальних творів, казок, оповідань за допомогою художніх асоціацій та за допомогою колірної моделювання. Таким чином відбувається поступовий перехід від зображення мелодії за допомогою малюнка, до оволодіння початковими навичками гри на скрипці за допомогою

художніх асоціацій відбитих у творі. За допомогою кольору активізується процес навчання, він стає більш простим та приємним. Ґрунтуючись на особливості тембру кожної струни, Г. Зілвей закріпив за ними візуальний образ: Соль – відповідає образ ведмедя, Ре – тата, Ля – мами, Мі – пташці. Окрім візуального образу струни мають відповідний колір: Соль – зелена, Ре – червона, Ля – синя, Мі – жовта.

Розповсюдженою та популярною методикою є методика Ш. Сузукі, принципи якої описані в книзі «Вирощені з любов'ю». Автор зауважує, що кожна дитина, яка освоїла рідну мову, має в наявності музичні здібності достатні для освоєння музичних інструментів. Особливістю навчання за його методикою є підхід до вибору педагогічного репертуару: всі діти проходять переважно одну й ту саму програму, що дає можливість масового колективного музикування як засіб мотивації навчання гри на інструменті.

Головний принцип методики Сузукі: «Музичність — не вроджений талант, а здатність, яка як і будь-яка інша, може бути розвиненою». Опанування грою на інструменті не починається до тих пір, поки сама дитина не захоче цього, так як її не можна буде змусити до цього [5, с. 45]. Важливе місце в школі Ш. Сузукі займають групові заняття, оскільки саме вони значно підвищують реакцію і музично-слухові можливості дитини.

Також на формування мотивації гарно впливає імпровізація. Імпровізація – це вид активно-творчої діяльності, вчинений без попередньої підготовки на основі фантазії та безпосередньо у процесі виконання. Цей підхід є потужним засобом розвитку творчих здібностей, що формує високий рівень мотивації, як основного стимулу до пізнавальної діяльності, сприяє збагаченню знання, умінь і навичок, є одним з найпотужніших засобів у розвитку інтересу кожної дитини. Дозволяє «вивільнити енергію», активніше утвердити себе, запропонувати власне вирішення завдань творчого характеру.

Ритмічна імпровізація (використовується на індивідуальних заняттях), дозволяє сформувати активну слухову сферу, наповнюючи навчальний процес новим творчим змістом. Цей вид імпровізації максимально наближений до ігрової форми діяльності, орієнтованої не так на результат, як на отримання задоволення від самого процесу.

Саме імпровізація – виявилася однією з улюблених форм уроку, вона дозволяє активніше утвердити себе, запропонувати власне розв'язання задач творчого характеру. Сольна та ансамблева форми музикування формують певні знання, вміння та навички: чути музику; виконувати твір грамотно, слідуючи задуму композитора; вміння застосовувати та вдосконалювати виконавські навички; чути звучання теми, підголосків, супроводу [2, с. 67].

Конкурсна діяльність, як сольна так і у складі ансамблю прищеплює інтерес і любов до музики, сприяє розвитку ритму, пам'яті формує творчі навички гри на інструменті. Заходи такого роду мотивують дитину до навчання, формують інтерес учнів, розсувають їх інтелектуальні горизонти, що пробуджують допитливість, активізують зв'язки між музикою та іншими явищами художньої культури, що безсумнівно важливо для загального та музичного розвитку дітей.

Також варто приділяти увагу концертно-просвітницькій роботі з учнями - проведення батьківських вечорів, концертів класу, організацію конкурсів шкільного рівня

Таким чином, мотивація – це психічні процеси, що перетворюють зовнішні впливи у внутрішнє спонукання. Мотивація початкового етапу навчання гри на скрипці зростає за використання: методів художніх асоціацій та колірного моделювання, колективного музикування та елементів імпровізації, залучення дітей до участі в концертній діяльності, зокрема в конкурсному русі (частіше в якості учасника ансамбля), використання казок, оповідань тощо.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
2. Гринчук І. Проблеми музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу: навч.-метод. посібник / Ірина Гринчук, Олена Бурська. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 224 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2000. С. 65.
4. Корнюхіна А. В. Інноваційні методики музичного виховання та розвитку здібностей дітей дошкільного віку Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка №2 (307) ч.1. с. 126. 2017.
5. Сузукі С. Взрощені з любов'ю: класичний підхід до виховання талантів / С. Судзукі; перекл. С. Борич. М.: Попурі, 2005. 192 с.

*Савельєва Анна Сергіївна,
студентка II курсу
спеціальність «Музична освіта»*

*Науковий керівник:
заслужений діяч мистецтв України,
доцент
Касьянова Вікторія Олександрівна*

«Координування дистанційних занять з хорового класу під час військового стану»

Навчання в умовах військового стану є проблемним. Воно потребує особливого підходу, що передбачає узгодженість дій, тобто координування комплексних завдань діяльності навчального хорового колективу. Процес координування ґрунтується на основі встановлення гармонії між частинами системи та співвідношенні пропорцій. Оскільки використання групових та колективних форм роботи є ускладненим в умовах дистанційного навчання, вмиле координування стає стимулом для вмотивованої активності студентів.

В рамках навчальної програми дисципліни «Хоровий клас» представляємо досвід роботи лауреата всеукраїнських та міжнародних фестивалів-конкурсів Капели "RedSound" УДУ імені Михайла Драгоманова.

Структуризація циклічності, системності і послідовності, яка є сутністю мистецької освіти відбувається в хоровому колективі за умов:

- урахування стратегічних перспектив навчальної програми;
- забезпечення мобільної активності та надійності і гнучкості творчих механізмів;
- наявності тристоронньої комунікації між капелянками, студентами-випускниками та керівниками;
- використання методів стимулювання;
- впровадження системи вільної творчості;
- обговорення ситуації, що склалася, не уникаючи розмов про війну.

Наявність сучасних форм комунікації дозволяє учасникам колективу тримати постійний творчий зв'язок. Для завантаження великої кількості відео і аудіо записів ми надали перевагу мережі Telegram. Вона стала для капелянок щоденною платформою надходження інформації:

- а) життєво-необхідних заходів безпеки;
- б) налагодження фахових питань;
- в) обмін відео і аудіозаписами;
- г) комунікація родинного зв'язку.

Зустрічі відбуваються комбінованим способом. Двічі на тиждень студенти можуть

відвідувати аудиторні заняття або приєднуватись в режимі онлайн на платформах Google Meet чи Zoom.

Дистанційні заняття, як і аудиторні, мають свої чіткі завдання.

1. Ознайомлення студентів з інтерактивними методами навчання ансамблевому співу.

2. Стимулювання відкритості спілкування.

3. Підвищення рівня навчання студентів.

4. Підвищення рівня їх фахових умінь.

5. Підвищення рівня якості артистичної свободи студентів.

6. Готовність студентів до конкурсної діяльності.

Зміст дистанційних занять традиційний:

- розспіванки на розвиток вокальної техніки;
- знайомство з музичним твором і засвоєння алгоритму його розучування;
- опанування технологіями хорової звучності;
- опрацювання сценічної свободи.

Оскільки дистанційна форма подачі звуку одноосібна, кожен з хористів чує спів студента-випускника, який працює над твором або керівника. Це активізує учасників процесу до аналітичної роботи, коли кожен з них має можливість пересвідчитись у правильності своїх дій, або за допомогою викладача скорегувати свій спів.

В процесі обов'язкового розспівування капелянки отримують теоретичні знання з методики вокально-хорового співу, такі як:

- формування ансамблевого звуку та високої вокальної позиції;
- опрацювання художнього дихання та виразного звуковедення;
- особливості роботи над фонетикою і дикційно-артикуляційним апаратом.

Для ефективності і результативності самостійної роботи студентів над музичними творами керівниками колективу створена база аудіо і відеозаписів. Важливим для координації навчального процесу у вокально-хоровому колективі є прогнозування успіху, яке досягається підготовкою студентів до олімпіад і фахових конкурсів. Використання методів стимулювання і заохочення закріплює у свідомості студентів мотивацію, викликає потребу брати участь у створенні необхідного у цей час репертуару, який допоможе витримати всі перешкоди воєнного часу і дозволить серцю виспівати себе в психологічно дискомфортних умовах. Таким чином, основою проведення дистанційних занять з «Хорового класу» під час військового стану є координування навчального процесу, встановлення гармонії між комплексними завданнями вокально-хорової діяльності колективу. Координування реалізує основну мету дисципліни. «Хоровий клас», стимулює творчу активність, виховує виконавську культуру студентів.

Список використаних джерел

1. Карпенко Є. Дистанційне вивчення хорових дисциплін: втрати та знахідки. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич: Видавничий дім "Гельветика", 2021. Вип 39. Том 1. С. 345-351.

2. Качуринець Л.В. Віртуальних хор як необхідний педагогічний досвід в умовах дистанційного навчання. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич: Видавничий дім "Гельветика", 2022. Вип. 34. Том 3. С. 211-219.

3. Кокарева Е.О. Особливості занять з хорового диригування в умовах дистанційного навчання. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. Вип. 204, С. 143-149.

*Сичук Тетяна Русланівна
студентка II курсу бакалавр*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Лисіна Наталія Ігорівна*

«Володимир Пухальський - фундатор київської фортепіанної школи»

2 квітня ми відзначали ювілей - 175 років з дня народження Володимира В'ячеславовича Пухальського, якому належить неабияка роль в історії української піаністичного мистецтва.

Він «музикант найвищої кваліфікації і широкого творчого діапазону,- пише музикознавця-дослідниця Т.В.Гусарчук, - унікальний носій культурних традицій, талановитий педагог, невтомний пропагандист музичного мистецтва»[1,с.1,] що став одним із фундаторів музичної освіти України. В.Пухальський тісно пов'язаний із фортепіанним мистецтвом Києва, адже більшість знаних київських піаністів є учнями його учнів. Також В.Пухальський є піаністом-композитором, який приніс досягнення віденської фортепіанної школи до Києва.

Володимир Пухальський народився в сім'ї військового, навчався у військовому училищі, яке залишив для музики, великі здібності до якої виявив дуже рано. Професійну музичну освіту отримав у фортепіанному класі Петербурзької консерваторії в самого Теодора Лешетицького, ад'юнктом якого служив два роки. Тоді ж познайомився і потоваришував з Миколою Лисенком. З 1876 В. Пухальський працює у Києві, 1877 р. він директор Київського музичного училища, а 1913 р.- перший директор Київської консерваторії.

Пухальський-піаніст належав до віденської піаністичної школи:він улюблений учень Т.Лешетицького, який був учнем К.Черні, що в свою чергу навчався у Л.Бетховена. Сприймавши одну з найкращих фортепіанних шкіл свого часу у період її розквіту і виходячи з принципів цієї школи, В. Пухальський ішов шляхом створення власної школи і вніс багато нового у галузі художньо-музичного відтворення і в галузі чисто піаністичній [2,с.30]. Володимир Пухальський постійно виступав як піаніст, він дав близько 500 концертів у Києві, Петербурзі, Одесі, Празі, Відні (останній – у 75 років !). Загалом у його репертуарі, як зазначає К.Михайлов, було до 800 творів [1,с.4].

Однак, найважливішою справою життя Володимира В'ячеславовича була педагогічна робота. Ім'я Пухальського, патріарха вітчизняної фортепіанної школи, основоположника професійної музичної освіти в Україні, поєднує історію двох славетних музичних закладів – Київського музичного училища і Київської консерваторії.[4,с.63-64]. Видатний педагог, виховав понад 300 піаністів і фортепіанних викладачів. «Серед його учнів, – зазначає Ж.Хурсіна, – музиканти різних поколінь і масштабів»[5,с.6]. Це Олександр Браїловський і Володимир Горовиць – піаністи, які вийшли на світову естраду; Леонід Володимирович Ніколаєв – засновник Ленінградської фортепіанної школи, в якого навчались М.В.Юдіна,В.В.Сафроніцький, Д.Д.Шостакович, а також Григорій Михайлович Коган – піаніст, педагог, видатний методист-дослідник, письменник; Ганна Данилівна Артоболевська – піаністка і педагог, яка навчила О. Наседкіна,О.Любимова,Є.Корольова,Т.Федькину,Л.Тимофєєву,А.Гаврилова.Учнями В.Пухальського були Болеслав Яворський, Арнольд Альшванг, Микола Тутковський, Костянтин Михайлов, Ісаак Беркович, Йосиф Міклашевський, Борис Мілич та багато інших.

Київське музичне училище В.Пухальський прийняв коли справи керування його були кепські, в той час воно стояло перед неминучим крахом. Фінансова сторона була настільки заплутана, що більшість викладачів, не одержуючи зарплати, заявили про своє

звільнення. Навчальні плани і програми вимагали реформ. Симфонічні і квартетні класи припинили своє існування. Здавалося, виходу не було, але тут виявилися блискучі здібності молодого директора-організатора. Його енергійне уміле керівництво впорядкувало всі навчальні і фінансові справи. Симфонічні і квартетні збори відновили діяльність, значно поширивши програму»[1,с.6].

Дослідження композиторської творчості В.Пухальського має джерелознавчі труднощі, його твори не каталогізовані, не знайдені повним обсягом, не хронологізовані. Не вдаючись до аналізу, Г.Курковський зазначає: «Фортепіанні твори Пухальського, не позбавлені ознак салонно-віртуозної стилістики, відзначаються витонченою гармонією і свідчать про вплив Антона Рубінштейна, який був для В.Пухальського і для Лешетицького, ідеалом виконавського піанізму»[3,с.196]. На жаль, значна частина композиційної спадщини не збереглася, можливо, щось досі не віднайдено.

Виконавський репертуар В. Пухальського складала твори: Бетховена, Шопена, Шумана, Мендельсона, Рубінштейна, Чайковського, Аренського, Ліста, Брамса. Гріга, Сен-Санса.

Масштабність постаті Володимира В'ячеславовича Пухальського визначається не лише його високим професіоналізмом, інтелігентністю, широкою ерудованістю. Те, що він приїхав до Києва (навіть незважаючи на застереження М.Лисенка) і отримав блискучу перемогу на ниві культурного просвітництва й організації музичної освіти, безумовно, було під силу лише особистості харизматичній, надзвичайно сильній і цілеспрямованій.[1,с.15] Глибинність творчого спрямування митця, яка виявилася, практично, в усіх сферах його діяльності і є одним із секретів феномена В. Пухальського. Він творив щоденно – як музикант-виконавець, як піаніст-педагог, як музично-громадський діяч.

Список використаних джерел

1. Гусарчук Т.В. Володимир Пухальський. Феномен творчої особистості. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chasopys_2013_4_30
2. Жовнер А. В.В.Пухальський – перший директор Київської консерваторії. // Радянська музика. 1938– № 6. С.29–31.
3. Курковский Г.В. В.В.Пухальский и Г.Н.Беклемишев / Г.В. Курковский // Научно-методические записки Киевской государственной консерватории им. П.И.Чайковского. Сборник 1956 г. К.: КГК им. П.И.Чайковского, 1957. С. 161-197.
4. Рощина Т. О. Основоположник Киевской фортепианной школы Владимир Вячеславович Пухальский / Т. О. Рощина // Київська фортепіанна школа. Імена та часи. Колективна монографія / [автор проекту Т. О. Рощина; автори-упоряд.Т.О.Рощина та О.В.Ринденко, ред О.В. Сахарова,О.Є.Степанюк]. К.:НМАУ ім.П.І.Чайковського,2013. С.63-74.
5. Хурсіна Ж. І. Перший ректор Київської консерваторії / Ж. Хурсіна // Виконавські школи вищих учбових закладів України:тематичний зб.наук.пр.–К.:КДК ім.П.І.Чайковського, 1990. С.3-4.

*Степанов Володимир Андрійович,
студент І курсу магістратури
спеціальності «014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,*

«Методи формування виконавської майстерності студента на основі традицій української гітарної школи»

Гітару відносять до стародавніх інструментів з родини лютень. Як відомо з наукових джерел, до набуття свого сучасного вигляду (якого набула у середині XIX ст.), гітара пройшла довгий шлях і лише у XVIII ст. утвердилася як інструмент з 6 струнами. До цього періоду відносяться й перші відомі нам свідчення про українських гітаристів. Проте, з особових списків польської королівської капели, датованих 1415 роком, дійшли імена українських лютнярів: Андрійко, Лук'ян, Подоляк, Богдан Стечко. У XVIII ст. європейського визнання досягли Т. Білоградський та І. Степановський. Чудово грав на гітарі талановитий український музикант і композитор Г. Рачинський. У наступному, XIX ст., європейської слави досягли гітаристи М. Соколовський та М. Вербицький, автор музики гімну України [4].

Отже, досліджуючи традиції української гітарної школи, розглядати історію становлення класичної гітари слід не стільки в контексті явищ інструментальної культури українців у межах фольклорної традиції, скільки в контексті європейської музичної культури. Хоча, до традицій української гітарної школи слід віднести національну своєрідність, особливо західних регіонів, тісний зв'язок з народно-інструментальною творчістю, що пов'язано з популярністю бандури до розповсюдження у XVII ст. гітари. Репертуар бандуристів, який складали переважно народні пісні, з часом перейшов до гітарної літератури, ставши доброю традицією української гітарної школи. Обробки народних пісень і сьогодні залишаються улюбленим жанром і з успіхом виконуються сучасними гітаристами. Традиційною є також емоційність виконання в поєднанні з високим рівнем техніки.

З XVIII ст. гітара стає одним з головних інструментів домашнього музикування, а згодом – і концертним інструментом, що дозволяє говорити про відродження академічного статусу класичної гітари. З цього моменту набувають ваги питання вітчизняної гітарної освіти. Актуальною проблемою сьогодення є формування виконавської майстерності студентів на основі традицій української гітарної школи.

Виконавська майстерність є складним багатоаспектним утворенням і необхідною складовою професійної підготовки викладача-гітариста у закладі вищої освіти. Як зазначає А. Козир, майстерність – це категорія, «яка характеризує властивість особистості, набуту з досвідом, вищий рівень професійних умінь, постійного прагнення до акмевершин» [2, с. 359]. Тому високий рівень виконавської майстерності досягається постійною внутрішньою роботою над собою, яка передбачає розширення світогляду, набуття виконавського досвіду, музично-естетичного розвитку, особистісного росту. У психологічному аспекті – це «формування професійно важливих якостей та практичних навичок, що сприяють саморегуляції, самоорганізації та самореалізації» [2, с. 361] майбутнього викладача у практичній діяльності.

На нашу думку, виконавська майстерність передбачає гармонійне поєднання професійних умінь і творчої активності, розвиненої уяви та пам'яті, креативного підходу до інтерпретації музичного твору, що потребує вільного володіння інструментом, емоційності у передачі художнього образу, артистизму і досвіду виконавської діяльності. Виконавська майстерність також неможлива без відповідної системи знань, розвиненого інтелекту, сформованого музично-естетичного смаку, що досягається у процесі професійної підготовки майбутнього викладача-гітариста.

Отже, формування виконавської майстерності студентів у ЗВО потребує створення відповідної методики. Проте, в Україні стосовно гітарної творчості та педагогіки ще немає належної наукової бази (В. Сидоренко). Але необхідно констатувати тенденцію до

професійних досліджень. В монографіях, дисертаціях, наукових статтях останніх десятиліть розглядаються питання методології гітарного виконавського мистецтва, «академізації інструменту», органології.

Серед робіт педагогічного спрямування варто виділити праці О. Дроздової щодо творчої складової технології гітарного виконавського мистецтва і, особливо, М. Михайленка. Особливої уваги у методиці О. Дроздової заслуговує «пошук звукового образу твору, що включає виразне звучання твору, активне застосування тембральної процесуальності; внутрішнє оперування метроритмічними, динамічними, артикуляційними сторонами твору; виконавське вміння довести художню доцільність вибору варіанту твору» [1, с. 158]. Праці М. Михайленка відзначаються узагальненням власного досвіду – педагогічного та виконавського – у контексті з основними положеннями філософських, музикознавчих, психолого-педагогічних досліджень. У комунікативно-практичному аспекті науковець висвітлює гітарне мистецтво з позиції втілення виконавської майстерності, що ґрунтується на методологічних основах формування виконавця-професіонала, і включають аплікатурно-штрихову техніку, слухомоторну пам'ять, культуру та естетику гітарного звуку тощо. Науковець наголошує на єдності психологічного, теоретичного, технологічного, образного компонентів музичного мислення, що утворюють основу музично-виконавської майстерності [3]. Серед методів заслуговує на увагу метод уявного програвання твору або його фрагменту, який сприяє розвитку музично-слухових уявлень, і є, на думку М. Михайленка, ознакою професійного виконавця.

Заслуговує на увагу також методика звуковидобування, яку виклав американський музикант Дж. Тейлор у праці «Tonproduction on classical guitar». У колі українських гітаристів–дослідників цю проблему досліджував В. Козлін. Основу методики Дж. Тейлора складають методи аналізу фізичних властивостей інструмента, виконавського показу, показу-перебільшення, вправ, підбору словесно-образних характеристик звучання, рефлексії, асоціативний метод.

Дієвими для формування виконавської майстерності студентів видаються також методи порівняння, словесного пояснення, історико-культурологічного та художньо-педагогічного аналізу, методи проблемного навчання (дискусія, евристична бесіда).

Подальшу дослідницьку роботу ми вбачаємо у визначенні педагогічних умов формування виконавської майстерності студентів на основі традицій української гітарної школи.

Список використаних джерел

1. Дроздова О. О. Творча складова технології гітарного виконавського мистецтва : дис. ...канд. мистецтвознавства (доктора філософії) : 17.00.03 / Нац. муз. академія України імені П. І. Чайковського. Київ, 2020. 190 с.
 2. Козир А. В. Акмеологічні засади формування професійної майстерності майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти : монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. Розд. 2. С.359–399.
 3. Михайленко М. П. Теоретичні основи формування виконавської майстерності гітариста : автореферат дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Нац. муз. академія України імені П. І. Чайковського. Київ, 2011. 19 с.
- Чеченя К. А. Гітара в Україні. *Гітара в Україні*. 2008.

Строкач Лілія Володимирівна
Студентка 2 курсу
спеціальності «Музичне мистецтво (014)»

Науковий керівник:

«Витоки геніальності В.А. Моцарта та його методичні орієнтири»

Вольфганг Амадей Моцарт, чий геній здивував світ, народився у 1756 році у невеличкому австрійському містечку Зальцбурзі. Ще змалку майбутній композитор виявив феноменальні музичні здібності, котрі розвив його батько Леопольд Моцарт. Він був одним з відомих педагогів Європи й працював при дворі Зальцбургського архієпископа. Основною працею батька В. А. Моцарта слід вважати «Фундаментальну школу гри на скрипці», що була видана у 1756 році. В ній викладено провідні положення виховання музиканта: орієнтація на виховання вундеркінда, ранній початок навчання, проведення занять в гармонії та любові, забезпечення атмосфери працелюбства та підтримки на уроках, врахування індивідуальних особливостей дитини. Саме під керівництвом батька навчання музиці В. А. Моцарт розпочав у два роки. Спершу це були прості музичні ігри та ритмічні вправи, а потім, вже у п'ять років – віртуозне виконання й створення музики. За видатні досягнення у сфері композиції й виконавства у 14 років В.А. Моцарт став членом Болонської академії музики. Подальша творчість великого композитора виявилась у незрівнянних музичних зразках – це й опери «Чарівна флейта» «Весілля Фігаро», «Дон Жуан», симфонічні твори, клавірні шедеври й неперевершений «Реквієм». Геніальний композитор створив свій індивідуальний стиль, в якому мелодійність й вишуканість поєднувались з яскравими сонячно-сумними образами. Окрім композиторської й виконавської діяльності В.А. Моцарт мав й своє бачення навчання молоді, хоча й не залишив безпосередньої методики викладання музики. Його творчість і стиль можуть бути використані як приклад для розвитку музичного слуху і техніки.

Провідним методичними орієнтирами В.А. Моцарта було те, що музика є емоційною і виразною, спеціальне навчання має спиратись на внутрішній зміст твору, а композитор або виконавець повинен мати контроль над динамікою і темпом, щоб передати потрібні настрої і емоції слухачам. Митець використовував чіткі ритмічні схеми і мелодії, що допомагало створити логічну структуру та відчуття балансу в музиці.

Отже, при викладанні музики, вчитель може використовувати творчість В.А. Моцарта як приклад для розвитку музичного слуху учнів. Вони можуть досліджувати структуру композицій, зокрема ритмічні схеми, гармонії та мелодії, щоб розуміти моцартівське використання елементів для створення власних музичних шедеврів. Також можна рекомендувати виконання творів великого митця на різних інструментах, щоб дослідити види техніки та тони, які можуть бути використані для відтворення його музики. І, звичайно, слухання музики В.А. Моцарта, а також дискусії про її емоційну та історичну значущість можуть допомогти учням розвивати свої креативні здібності та розуміння музики взагалі.

Методика викладання В.А. Моцарта може варіюватися в залежності від того, який аспект музики вивчається. Однак, в цілому, основні позиції можуть включати вивчення ритміки, гармонії, стилю та інтерпретації.

Список використаних джерел

1. «Методика навчання гри на фортепіано»: методична розробка для студентів та педагогів музичних вишів / Упор. О. А. Безбородько. – Київ : НМАУ, 2017. 15 с.
2. Грудінова О., Кошелєв О. Особливості роботи над творами В. А. Моцарта в класі фортепіано. М., 2007. 65 с.
3. Рубінштейн А. Лекції по історії фортепіанної літератури. Моцарт. «Класика ХХІ», М., 2003.

*Ткачук Людмила Василівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Музичне мистецтво»*

*Науковий керівник:
кандидат мистецтвознавства, доцент
Хоменко Леонід Вікторович*

«Методи формування творчого потенціалу підлітків у процесі музичного навчання»

Підготовка дитини до повноцінного і змістовного життя, здатності до перетворення оточуючого середовища з метою його покращення є фундаментальним завданням освіти. Перетворення оточуючого світу є процесом творчим, отже постає питання у формуванні творчого потенціалу під час навчання, зокрема, музичного, що дозволить особистості самореалізуватись та стати повноцінним і поважним членом суспільства.

Заняття музикою й іншими видами мистецтва допомагають сформувати духовні ідеали особистості, тобто створити певну ієрархію цінностей, розвинути естетичні почуття. Сукупність впливів мистецтва створює мотивацію до творчості і є вектором розвитку особистості в доступних областях діяльності. Також заняття музикою допомагають сформувати інтелектуальний потенціал особистості через розвиток емоційної сфери, розвиток музичних здібностей, оволодіння знаннями навичками та уміннями музичної діяльності як можливості розробки й реалізації своїх творчих задумів. Нарешті, потрібно відмітити виховний потенціал занять музичним мистецтвом, що виражається у формуванні особистісних якостей при регулярних заняттях – розвитку зосередженості, витривалості, рефлексії, вольових якостей як під час самостійної роботи, так і під час сценічних виступів.

В етимологічному розумінні “потенціал” – це основа, яка закладає фундамент для подальшого розкриття цієї дефініції з позиції творчості. В енциклопедичному значенні творчий потенціал (creativity) – це винахідливість у науці та мистецтві, вміння бачити нове у звичних речах і наявність вільної гри уяви, рідкісна якість, притаманна не лише талановитим особистостям, але й і звичайним людям, яка реалізується при сприянні освіти в поєднанні з натхненням і наполегливою працею [4].

Творчий потенціал особистості у філософії розглядається як синтетична якість, що характеризує міру можливостей людини ставити й вирішувати нові завдання у сфері своєї суспільно значущої діяльності. До властивостей творчого потенціалу належать: перетворювально-предметні; аксіологічні (ціннісні); пізнавальні; комунікативні; художні [2].

Дослідники акцентують увагу на тому, що творчий потенціал – це складно структуроване утворення, окремі компоненти якого піддаються діагностиці. На думку М. А. Алексєєвої сутність творчого потенціалу як сукупності наявних особистісних можливостей полягає в можливості організації системи певних умов, спрямованих на розвиток прихованих можливостей, що не проявляються в об'єкті буття, який можна сприйняти та описати. О. Шульц розглядає творчий потенціал особистості як інтегративну властивість, що відображає міру можливостей реалізації її творчих сил як «сукупність проявів особистісних функцій, що спрямовані на вирішення зовнішніх та внутрішніх проблем особистості з метою перетворення оточуючого світу та себе» [1].

О. Вознюк виокремив ряд конкретних методів та методик розвитку творчої особистості та підвищення її творчого потенціалу:

– методи інтеграції свідомості і підсвідомого, розвитку метафоричного, парадоксального, багатозначного світосприйняття;

- метод евритмії (особливий вид мистецтва, застосований у системі вальдорфських шкіл: синтез думки і слова, кольору і музики, рухів тіла і душі);
- техніки нейро-лінгвістичного програмування з «розкріпачення» витиснутих сенсорних модальностей людини, що дозволяє їй включатися у процес предметно-перетворювальної діяльності всім цілісним організмом;
- розвиток рольового аспекту за допомогою імаго-терапії Дж. Волпера, рольових ігор, психодрами Дж. Морено, які дозволяють значно розширити рольовий репертуар людини;
- методики з розвитку надситуативної активності як спроможності рефлексувати майбутнє;
- методики катарсису, символдрами, відреагування, холотропної терапії, самовираження і корекції за допомогою арт-терапії [3].

Ф. та Л.Подшивайлови наголошують на важливість опори на мотиваційну сферу для розвитку творчого потенціалу особистості при використаннілюбих методів та методик.

Підлітковий вік – це період становлення самосвідомості особистості, перші серйозні спроби рефлексії та самовиховання. В цей період необхідно допомогти підліткови у формуванні рис творчої особистості, які є фактором розкриття творчого потенціалу в подальшому житті: допитливості, зосередженості, здатності до адаптації, енергійності, незалежності, здатності до ризику, інтересу до складного та невідомого, прагнення фантазувати, винахідливості.

Серед методів формування творчого потенціалу підлітків можна виділити наступні:

- інтеграція традиційної навчальної діяльності з інноваційними підходами та сучасними технічними засобами: відео-аудіо-апаратурою, використанням інтернету;
- спонукання до творчого самовираження та набуття досвіду і віри у свої здібності;
- стимулювання музично-творчої діяльності: використання імпровізації, творчого доповнення тощо;
- інтонаційно-стильове осягнення музики та моделювання художнього творчого процесу;
- заохочування в самостійній роботі.

Таким чином, творчий потенціал особистості – це синтетична якість, що характеризує міру можливостей людини ставити й вирішувати нові завдання у сфері своєї суспільно значущої діяльності. Заняття музикою й іншими видами мистецтва допомагають у формуванні творчого потенціалу підлітка через спонукання до творчого самовираження, стимулювання творчої діяльності, моделювання художнього творчого процесу та інших методів.

Список використаних джерел

1. Гопка О.М. Творчий потенціал особистості як наукова категорія Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17853/Gopka.pdf?sequence=1>
2. Дуткевич Т.В. Загальна психологія. Теоретичний курс. Режим доступу: https://pidru4niki.com/79975/psihologiya/tvorcha_osobistist
3. Подшивайлов Федір, Подшивайлова Лідія Мотиваційне забезпечення розвитку творчого потенціалу особистості. Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД» Переяслав-Хмельницький 2013. Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2105>
4. Холоденко В. О. Творчий потенціал особистості: зміст, структура та передумови успішної реалізації у мистецькій освіті Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти Вип. 26 К.: 2019 С.22-28 Режим доступу: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/26538/Kholodenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

*Фіщук Данііл Геннадійович
студент III курсу
спеціальності “Середня освіта.
Музичне Мистецтво”*

*Науковий курівник:
кандидат пед. наук, доцент
Хомич Ірина Миколаївна*

«Особливості вокально – хорової роботи з учнями підліткового віку»

Найбільш відповідальним періодом у вокальному вихованні дітей є робота з учнями підлітками. Саме в цьому віці відбувається формування співочого голосу, яке обумовлюється мутацією, тобто віковою зміною структури голосового апарату. Мутація – перехід дитячого голосу в період статевого дозрівання у голос дорослого. Вікові рамки мутації – 10(12) - 16(17) років. Вона може тривати від декількох тижнів до кількох років.

Мутація голосу — фізіологічна зміна голосового апарату людини. Відбувається внаслідок збільшення резонаторних порожнин і язика, активного росту гортані в період статевого дозрівання. Виділяють три стадії мутації: початкову (передмутаційну), основну й завершальну (післямутаційну).

На початковій стадії організм готується до перебудови, тому в дитини може злегка почервоніти гортань. Помітні голосові порушення, переривання, захриплість, подразнення в горлі, кашель. Через це мутацію часто плутають із застудою. Основний етап — активна мутація. Можливі незмикання зв'язок, порушення координації дихання та фонації. Характеристики голосу різко змінюються.

На завершальній стадії звучання остаточно набуває характеристик голосу дорослої людини. Різкі коливання й неприємні симптоми вже позаду, але іноді дитина ще відчуває напруженість голосових зв'язок. У підлітковий період голос звучить більш насичено і набуває індивідуальних тембрових якостей. Це впливає на якість звука і його силу, а також дає можливість виділити грудний, головний та мішаний регістри. Голос у дітей звучить особливо і цей період інколи називають «розквітом» дитячого голосу.

Педагог у середніх класах повинен провести діагностику дитячих голосів. В першу чергу необхідно визначити тип голосу, діапазон, регістри і тембр, слухові та артикуляційні особливості, рівень співочої культури. При визначенні типу голосу дуже важливо не помилитися, бо спів «не своїм» голосом може призвести до захворювання або його цілковитої утрати.

На початку занять з дітьми середнього шкільного віку вчитель повинен звертати увагу на правильну постановку корпусу дітей, на формування навички співочого дихання. Кожне заняття повинно починатися з вокальних вправ, які розвивають координацію слуху і голосу, розширюють діапазон голосу, розвивають слухову пам'ять, забезпечують чистоту інтонації, налаштовують голос підлітка на правильне звукоутворення. При роботі над звукоутворенням необхідно слідкувати за легкістю і невимушеністю звучання голосу у високій вокальній позиції.

Від культури, смаку і інтелекту викладача залежить підбір репертуару. Репертуар повинен відповідати не тільки слуховим і голосовим даним учнів але і бути цікавим. Потрібно «зацікавлювати підлітків важливими для них проблемами, частіше чергувати форми роботи на уроці, залучати їх до активної художньої творчої діяльності. Багатьом учням подобається те, що дається легко і приносить успіх. Водночас їх дедалі більше приваблює зміст, який вимагає інтелектуальної активності, самостійної дії, розширює кругозір» [1, 28]. Таку інтелектуальну активність дає їм спів пісень по

нотах. Складні фрагменти пісні можуть вивчатися окремо. Щоб зацікавити дітей до співу пісень всім класом, вчитель в якості акомпанементу може використовувати оркестрову фонограму.

Значну роль у підготовці до художнього виконання пісні відіграють вокальні вправи, що служать певною базою для занять сольфеджіо, яке спрямоване на розвиток вокального слуху, чистоту інтонування, дикції, ритму тощо. Вони дають «не тільки загальні напрями співочого виховання, допомагають розкрити і конкретні труднощі, які зустрічаються у пісенному матеріалі, бачити їх ніби через збільшене скло і долати з користю не лише для художнього виконання пісні, а й для вокального розвитку учня» [3, 93]. При вивченні пісні дуже важливо надавати перевагу співу без супроводу. Вокальні вправи повинні передувати підібраній пісні і мати безпосереднє відношення до цього твору. Це допомагає швидше оволодіти текстом пісні і привчає учнів до свідомої роботи над нею. На заняттях музичним мистецтвом повинна бути особлива атмосфера, бо музика – «мова почуттів». Вона викликає у дітей певні настрої, переживання, хвилювання. «Спів є природним дієвим засобом активного залучення школярів до музики. З усіх видів виконавського мистецтва він є найдоступнішим для дітей видом музичної діяльності, порівняно легко засвоюється ними... Тому спів здавна розглядається як один з основних засобів музичного виховання» [2, 75].

Отже, при формуванні у підлітків виконавських умінь в процесі вокальної підготовки важливо: обмежено використовувати крайні звуки діапазону, не допускати гучний спів, регулярно перевіряти голоси дітей, виключати перевтомлення і перевантаження голосового апарату при співі, постійно нагадувати їм про дбайливе ставлення до свого голосу, а також враховувати вікові і психологічні особливості учнів підлітків.

Список використаних джерел

1. Коломієць О. Хорознавство Київ: Либідь, 2001. 183с.
2. Огороднов Д.Е. Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе. Киев: Музична Україна, 1989. 176с.
3. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в загальноосвітній школі. Тернопіль: Богдан, 2001. 202с.

*Хоменюк Надія Миколаївна,
студентка IV курсу,
Спеціальності «014 середня освіта»
(музичне мистецтво)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Хомич Ірина Миколаївна*

«Формування навичок співацької дикції в дитячому хорі»

Важливим елементом хорової звучності є *дикція як чітка вимова слів*. Вона становить головну умову правильного формування співочого звуку, а отже, й чистого звучання хорового співу. Від перших уроків важливо звертати увагу дітей на чіткість дикції під час співу. Чітка артикуляція не лише правильно формує звук або слово, а й стимулює роботу дихального апарату.

До артикуляційного апарату належать: зв'язки з гортанню, губи, язик, тверде піднебіння, верхня щелепа, м'яке піднебіння, глотка, нижня щелепа та зуби. Найпоширеніші дефекти артикуляції — це млявість губ, язика і м'язів, які рухають

нижню щелепу. У деяких дітей нижня щелепа буває надто напружена під час співу, що заважає широко розкривати рот, що необхідно для формування якісного вокального звуку. Для вільного руху нижньої щелепи роблять дуже короткі вправи: дітям пропонується ніби відкусити кілька великих шматків від уявного смачного пиріжка або яблука; відразу ж, після цієї гімнастики рота, слід проспівати просту вправу на склад «дай», «бай», стежачи, щоб співаки широко розкривали рота, опускаючи щелепу під час співу, вільно без напруження. Ще можна протягом певного часу тримати палець на нижній щелепі, що також допомагає роботі над артикуляцією[2].

Формуючи у школярів уявлення про артикуляцію, педагог поступово привчає їх до розслаблення співацького апарату, зібраності губ під час співу голосних, округлого звучання голосних тощо. Діти мають стежити, щоб під час співу рот був округлим, м'язи розслаблені. Рот має бути відкритим у висоту, а не вшир, піднебіння підняте, завдяки чому утворюється купол, надаючи можливість утворювати звук округлий, прикритий, тембрально забарвлений[2].

Основою дикції є правильне співвідношення голосних і приголосних під час співу. Голосні слід проспівувати протяжно, довго, приголосні ж, навпаки, – активно, коротко. Особливо увагу слід приділяти свистячим (с, з) і шиплячим (ж,ш,ч,щ) звукам. Якщо вимовляти їх мляво, при співі буде чутно неприємний посвист і шипіння[1].

Учителю музичного мистецтва варто дотримуватись такої послідовності в розпівках для формування округлої та прикритої манери співу голосних:

- спочатку слід співати голосні, при утворенні яких добре розкривається глотка, звук ллється невимушено, відсутній носовий призвук. Це переважно голосна [у]. Йотована голосна [у-ю] сприяє виробленню високої позиції, м'якості звучання.

- голосні [о], [е]сприяють округлому, красивому звучанню;

- голосна [і] допомагає досягти яскравого звучання і мобілізувати голосовий апарат.

- останніми відпрацьовуються голосні [а] і [е], адже під час їх утворення глотка різко зменшується, в активну роботу включається щелепа, яка може викликати непотрібний рух гортані. Крім того, широке відкриття рота, особливо на звуці [а], знижує активність дихання і голосових зв'язок[1].

Отже, корисно співати гамоподібні вправи у висхідному та низхідному напрямках на одну з голосних, стежачи за тим, щоб голосна не змінювала своєї «форми» і забарвлення при зміні теситури. А вправи з чергуванням голосних допомагають сформуванню в хорі єдину манеру виконання голосних звуків.

Виховуючи у співаків дитячого шкільного хору навички правильної дикції, викладач має дотримуватись відповідних правил:

- формувати округле звучання голосних завдяки прикриванню звука, щоб досягти тембрально рівного звучання хору. З цією метою педагогу варто доручати хористам виконувати вправи-розпівки для розвитку *артикуляції – чіткої вимови голосних і приголосних у співі*. Дотримуватись певної послідовності у їх формуванні ([у], [о], [а], [е], [і])[3];

- відтворити голосні, при вимові яких добре піднімається піднебіння і звук звучить невимушено, без носового призвуку, зокрема голосну [у]. Виконати йотовану голосну [ю] для досягнення високої позиції, м'якості звучання;

- виконати голосні [о], [а] для округлого, глибокого звучання;

- виконати голосну [і] для активізації голосового апарату;

- виконати звуки [е], [є], при утворенні яких може знизитись активність дихання[1].

Під час роботи над вимовою приголосних у співаків хору необхідно розвивати рухливість язика і губ для набуття навичок активної вимови звуків під час співу. Щоб виробити у співаків хору навички правильного звукоутворення, слід доручати їм виконувати спеціальні вправи, скоромовки, які сприяють формуванню необхідної вимови

голосних, приголосних глухих, твердих, шиплячих, на роздільну вимову однакових приголосних. Так, для тренування артикуляційного апарату потрібно читати хором слова виконуваного твору у довільних темпах, без музики, а також виголошувати поетичний текст в заданому ритмі без музичного супроводу.

Важливе значення в удосконаленні дикції співаків хору має попередня робота педагога над поетичним текстом виконуваного твору, у процесі якої він здійснює його фразування, визначає моменти для поновлення хористами дихання у кожній фразі, смислові паузи (цезури), слова-кульмінації, логічні наголоси. Отже, постійна робота, спрямована на правильне, чітке і уміле формування голосних і приголосних під час співу допоможе домогтися в дитячому хорі виразної дикції, звільнить артикуляційний апарат дитини від напруги і скутості, позитивно вплине на якість звукоутворення і рівень художнього виконання.

Список використаних джерел

1. Леонтович М. Практичний курс навчання співів у середніх школах України. – К., 1989.
2. Богданова О.В. Формування та вдосконалення вокальних навичок засобами вокальних вправ. – Артемівськ, 2016.
3. Вокально-інтонаційні вправи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.all-2music.com/solfedgio_forms_ryzhkov.html#vokal.

*Факультет фізичного
виховання, спорту та
здоров'я*

Агєєв Данило Володимирович

*студент I курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)*

*Науковий керівник:
Кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Сучасний урок фізичної культури

Уроки фізичної культури в школі нарівні з іншими предметами є відмінним інструментом для всебічного розвитку дитини. Завдяки спорту в дитини розвиваються вміння працювати в команді, дисципліна, лідерство, толерантність і здорова конкуренція. Не кажучи вже про те, що фізкультура — це в першу чергу здоров'я дитини: фізичне та емоційне.

Пріоритетним напрямком роботи кожної школи є підвищення якості освіти через використання інноваційних технологій на уроках і позакласних заняттях. Тому сучасний педагог повинен досконало володіти знаннями в області цих технологій і успішно застосовувати їх на своїх уроках. Вчитель, використовуючи сучасні технології, може удосконалювати не лише фізичні якості, а також розвивати творчий потенціал учнів.

Вимоги до сучасного уроку з фізичної культури: забезпечення диференційованого підходу до учнів з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі, урахування мотивів та інтересів учнів до заняття фізичними вправами, тісний зв'язок із попереднім і наступним уроками, тобто кожен урок повинен стати самостійною, проте невід'ємною частиною системи уроків, організація самостійної діяльності учнів, яка забезпечується послідовним формуванням і закріпленням, за допомогою вчителя, вмінь і навичок навчальної роботи, прийомами самоконтролю і самоосвіти, культури рухів. Все це необхідно для формування потреби до систематичних занять фізичними вправами, обов'язкове використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів та прийомів, досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів протягом кожного уроку, забезпечення раціональних умов проведення уроків з боку матеріальних, гігієнічних, естетичних і морально-психологічних умов до них.

Ігрова діяльність на уроках фізичної культури займає важливе місце в освітньому процесі. Цінність ігрової діяльності полягає в тому, що вона враховує педагогічну та психологічну природу дитячої, відповідає його потребам і інтересам. Гра формує типові навички соціальної поведінки, специфічні системи цінностей, орієнтацію на групові і індивідуальні дії, розвиває стереотипи поведінки в суспільстві.

Ігрова діяльність в закладах загальної середньої освіти дає можливість підвищити в учнів інтерес до навчальних занять. Дозволяє засвоїти більшу кількість інформації, заснованої на прикладах конкретної діяльності, що моделюється в грі, допомагає дітям в процесі гри навчитися приймати відповідальні рішення в складних ситуаціях.

Використання ігрових форм занять веде до підвищення творчого потенціалу учнів і до глибшого, осмисленого і швидкого освоєння матеріалу. Ігрові форми роботи в навчальному процесі можуть нести ряд функцій: навчальна, виховна, коректувально-розвивальна, психотехнічна, комунікативна, розважальна, релаксаційна.

Прискорення темпу сучасного життя ставить завдання активніше використовувати гру для виховання підростаючого покоління. Зараз зрозуміло, що ігри необхідні для забезпечення гармонійного поєднання розумових, фізичних і емоційних навантажень, загального комфортного стану.

Вимоги до відбору ігор наступні: гра повинна давати нові поняття, у грі повинні розвиватися здібності правильно оцінювати просторові і тимчасові стосунки, швидко

реагувати на часто змінну обстановку, дидактичний і руховий зміст гри повинен відповідати особливостям програмного матеріалу, міра складності гри повинна відповідати засвоєним умінням і навичкам.

При організації і проведенні гри необхідно дотримуватися наступних правил: простота і доступність правил, кожне дитя має бути активним учасником гри, виключити щонайменшу можливість ризику, загрози здоров'ю дітей, безпека використовуваного інвентаря, гра не повинна принижувати гідності тих, що грають.

В ході модернізації освіти, одному з основних завдань у викладанні предмету «фізична культура» стає освоєння знань про фізичну культуру і спорт, їх історію і сучасний розвиток, роль у формуванні здорового способу життя.

Позбавлення дітей необхідної рухової активності на користь вивчення теорії, або вивчення теоретичної частини побіжно, не акцентуючи на цьому великої уваги, змушує вчителя шукати нові стратегії у викладанні саме теоретичної частини фізичної культури.

Практика показує, що найбільш раціональним є впровадження методу проектів. Це дозволяє вирішувати відразу декілька завдань: розвиток особових компетентностей учнів, інтегрованість процесу навчання, заощадження часу на самому уроці.

Проекти на уроках фізкультури - це проекти по дослідженню впливів ФК на організм людини, по дослідженню історії спорту, підготовці і проведенню змагань і спортивних свят і так далі. Вживання технології проектного навчання зробить учбовий процес більш захопливим для учнів: самостійний збір учнями матеріалу по темі, теоретичне обґрунтування необхідності виконання того або іншого комплексу фізичних вправ або опанування тих або інших фізичних умінь і навиків для власного вдосконалення, виховання вольових якостей. В учнів при розробці власного проекту закріпляються основи знань у вживанні всіляких методик підтримки здоров'я і фізичного вдосконалення. Інформація, самостійно здобута учнями для власних проектів, дозволить усвідомити життєву необхідність рухових умінь, що набуваються на уроках.

Використання інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) в позаурочній діяльності і на уроках робить предмет фізична культура сучасним. Складовими частинами ІКТ є електронний, програмний і інформаційний компоненти, спільне функціонування яких дозволяє вирішувати завдання, суспільства, що поставляються розвитком.

Не дивлячись на те, що урок фізкультури - це практика, тут є місце і теорії. Вчителів необхідно знаходити і використовувати такі методи вчення, які дозволили б кожному учневі проявити свою активність, свою творчість, активізувати рухову і пізнавальну діяльність. Сучасні педагогічні технології, а так само використання Інтернет – ресурсів, нових інформаційних технологій, дають можливість педагогові досягти максимальних результатів.

ІКТ дозволяють організувати учбовий процес на новому, вищому рівні, забезпечувати повніше засвоєння учбового матеріалу. Інформаційно комунікативні технології дозволяють вирішити проблему пошуку і зберігання інформації, планування, контролю і управління заняттями фізичною культурою, діагностики стану здоров'я і рівня фізичної підготовленості тих, що займаються.

Використання презентацій на уроках дозволяє детальніше і наочно надавати теоретичний матеріал, що робить процес освіти найбільш ефективним. Цей вигляд роботи може бути використаний при вивченні техніки виконання розучуваних рухів, оскільки за допомогою наочної картини даний рух можна розбивати не лише на етапи виконання, але і коротші фрагменти і створити правильне представлення рухових дій, що вивчаються про техніку.

За допомогою презентації також можна доступно пояснити правила спортивних ігор, тактичні дії гравців, барвисто піднести історичні події, біографії спортсменів. Наявність візуального ряду інформації дозволяє закріпити в пам'яті.

Створення флеш-презентацій і відеороликів з комплексами загальнорозвиваючих вправ (зрв) можуть стати помічниками вчителів. Такий матеріал може бути використаний також вчителями – предметниками при проведенні ранкової зарядки.

Одним з видів домашнього завдання може бути створення презентації по темах «Здоровий спосіб життя і я», «Способи гартування», «Шкідливі звички» «Гімнастика» і так далі. Діти можуть виконувати такі завдання як самостійно, так і в групах, що дозволяє переходити їм до виконання проектів, проявляючи свою творчість.

Урок як основна форма організації занять дає можливість створити всі умови для вирішення освіти, оздоровлення та виховання. На основі знань, рухових умінь і навичок, фізичної підготовленості, отриманих у процесі уроків, успішно здійснюється педагогічний процес у різних формах занять. Головним аспектом організаційно-методичного напрямку сучасного уроку фізичної культури повинно бути: набуття навичок і вмінь самостійно виконувати фізичні вправи.

Список використаних джерел

1. Арефьев В.Г. Основы теории та методики физического воспитания : учебник. Київ: Міленіум. 2020. 378 с.
2. Вимоги до сучасного уроку фізичної культури в початковій школі згідно нової програми за державним стандартом. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <http://surl.li/cqgsu>.
3. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 272 с.

*Андрєва Катерина Сергіївна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна*

Сучасні тенденції профілактики та корекції розладів харчування учнів

Проблема здоров'я школярів є однією з пріоритетних проблем сучасної науки, оскільки від стану здоров'я цієї категорії населення залежить розвиток суспільства, його трудовий та інтелектуальний потенціал, соціально-демографічна ситуація в країні.

Водночас, на сьогодні в Україні не існує єдиної програми первинної профілактики та корекції розладів харчування серед учнівського контингенту. Саме тому, створення концептуальних основ цілеспрямованої профілактики та корекції розладів харчування учнів має особливу актуальність, оскільки в подальшому це дозволить запобігти розвитку проблемної харчової поведінки серед населення України.

Раніше дану тему висвітлювали такі дослідники як Л. Вайтгед [2], С. Литвин-Кіндратюк [4], В. Шебанова [7], І. Шеремет, М. Челнокова, К. Василенко, І. Сухорукова [6], S. Bauer [10], S. Day, K. Bussey, N. Trompeter [9] та ін. Як неінфекційне захворювання, що набуло соціального значення, розлади харчування розглядали С. Страшко, І. Кривич, Г. Гусєва, В. Білик [7]. Крім того, у контексті нашого теоретичного дослідження, важливим є формування ціннісного ставлення учнів до власного здоров'я (О. Матвієнко, Д. Мороз [5] та ін.) Більшість дослідників розладів харчування виокремлюють наступні види розладів харчової поведінки: нервова анорексія, нервова булімія, смакова залежність, парорексія, харчові примхи, геофагія, бігорексія, сітофобія, орторексія тощо.

У статті Л. Абсалямової [1] викладено психологічний аналіз факторів, які впливають на харчову поведінку людини. Авторка зосереджується на таких факторах

впливу на харчування людини, як культурні цінності, сприйняття, переконання, установки та соціальні впливи, ЗМІ та реклама, доступність і різноманіття харчових продуктів, харчові вподобання.

Як зазначає А. Ковальчук, у дітей поширеною є «слабка пристосованість травних залоз до змін харчового режиму і їх висока чутливість до порушень звичних умов зовнішнього середовища. Особливо шкідливою неврогенною причиною в цьому сенсі є примусове годування, а стійкий негативний умовний рефлекс, пов'язаний з таким вживанням їжі, часто приводить до гіпотрофії» [3, с. 48]. Крім того, розлади харчування у школярів часто обумовлені типом виховання в родині (гіперопіка, суперечність виховних впливів тощо).

Профілактикою розладів харчування учнів є, перш за все, формування здорового способу життя та адекватної самооцінки. Батьки мають не лише говорити дітям про раціональну харчову поведінку та користь фізичних навантажень, а й самі виконувати ці правила, власним прикладом заохочуючи дітей до здорового способу життя.

Підсумовуючи результати нашого дослідження, можна зробити висновок, що у значній кількості учнів харчування є незбалансованим і не забезпечує потреб метаболізму дитини, яка росте та розвивається. Таким чином, наведені дані літератури обґрунтовують доцільність проведення наукових досліджень, скерованих на профілактику і корекцію розладів харчування учнів.

Список використаних джерел

1. Абсаямова Л. М. Психологічний аналіз факторів, які впливають на харчову поведінку людини. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*. 2018. № 6. С. 9-23.
2. Вайтгед Л. Подолати розлад харчової поведінки / пер. з англ. І. Грицюк; наук. ред. К. Явна. Львів: Видавництво Українського католицького університету «Свічадо», 2014. 112 с.
3. Ковальчук А. А. Формування смакових переваг, харчової поведінки і порушення апетиту у дітей. *Перинатология и педиатрия*. 2013. № 1. С. 47-48.
4. Литвин-Кіндратюк С. Д. Харчова активність особистості: традиційні й інноваційні стратегії // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. ІваноФранківськ: Вид-во «Плай» Прикарпатського ун-ту, 2000. Вип. 5. Ч. 1. С. 160-165.
5. Матвієнко О. В. Ціннісне ставлення до здоров'я як педагогічна категорія / О. В. Матвієнко, Д. В. Мороз // *Молодий вчений*. 2018. № 1(1). С. 348-353.
6. Особливості формування навичок раціонального харчування учнів початкових класів / І. В. Шеремет, М. С. Челнокова, К. С. Василенко, І. О. Сухорукова // *Педагогіка і психологія : актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 3-4 квітня 2020 року)*. К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. С. 44-46.
7. Страшко С. В., Кривич І. П., Гусєва Г. М., Білик В. Г. / редакція Семеренко Г. В. *Інфекційні та неінфекційні хвороби, що набули соціального значення* // Додаток до підручника з основ медичних знань для студентів педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти. К.: Видавництво «Алатон», 2018. Вид. 2. 74 с.
8. Шебанова В. І. Методика спрямованого ретроспективного аналізу на тему «мої відносини з їжею» (МТРА-їжа) // *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені В. Даля* / гол. ред. кол. Н. Є. Завацька. 2015. 3(38). С. 439-447.
9. Associations of weight- or shape-related bullying with diverse disordered eating behaviors in adolescents / S. Day, K. Bussey, N. Trompeter [et al.] // *Int. J. Eat. Disord*. 2021. Vol. 54 (9) (Sep.). P. 1641-1651.
10. Bauer S. Prevention of eating disorder: a review / S. Bauer, S. S. Kindermann, M.Z. Moessner // *Kinder Jugendpsychiatr. Psychother*. 2017. Vol. 45 (5) (Sep.). P. 403-413.

Бабенко Валерія Володимирівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна

Застосування сучасних оздоровчих технологій у організації рухової активності студентів, які перехворіли на COVID-19

Сьогодні в Україні гостро постає питання реабілітації хворих після перенесеного захворювання на COVID-19, оскільки «за час пандемії більше 1,4 млн українців перехворіли коронавірусною хворобою COVID-19, а одужало 1,2 млн українців» [2, с. 296-297]. В окремих випадках коронавірусна хвороба COVID-19 протікає безсимптомно, але часто розвивається пневмонія та дихальна недостатність, вражаються інші системи, такі як серцево-судинна, нервова, ендокринна, а також виникають багаточисленні психоемоційні розлади.

З введенням воєнного стану в Україні ситуація щодо організації рухової активності студентів загострилась ще більше, постало питання пошуку нових форм і методів оздоровчої діяльності з урахуванням викликів часу в умовах дистанційного та змішаного навчання [10].

Водночас, на сьогодні в Україні не існує єдиної програми організації рухової активності серед студентського контингенту осіб, які перехворіли на COVID-19. Найбільшого розповсюдження серед студентської молоді отримали сучасні оздоровчі технології, засновані на використанні видів рухової активності аеробної спрямованості, зокрема аеробіка, оздоровча ходьба, біг, тощо.

Саме тому, створення концептуальних основ цілеспрямованої організації рухової активності студентів із використанням сучасних оздоровчих технологій має особливу актуальність.

Рухова активність із використанням сучасних оздоровчих технологій у поєднанні з раціональним харчуванням та іншими заходами здорового способу життя є найдієвішим засобом зміцнення здоров'я осіб, які перехворіли на COVID-19, що є узагальненим у вітчизняних дослідженнях М. Алаликіної [1], В. Білик, А. Ткачова, І. Ткач [12] Т. Болотських [3], О. Голуба [5], К. Каршакова [6], Д. Луцукевич [7]), М. Мерцалової [8], А. Овчаренко [9], В. Рибалки [11] та ін.) Зарубіжні дослідники (Negrini S, Ferriero G, Kiekens C, Boldrini P. [13], Polero P.; Rebollo-Seco C.; Adsuar J.C.; Pérez-Gómez J.; Rojo-Ramos J.; Manzano-Redondo F.; Garcia-Gordillo M.Á.; Carlos-Vivas J. [14] та ін.) також прийшли до висновку, що особи, які регулярно мають дозовані фізичні навантаження, легше перенесли захворювання через зараження коронавірусом. Вони з'ясували, що регулярні фізичні навантаження, спрямовані на зміцнення серцево-судинної системи, знижують ризик розвитку гострого респіраторного ураження легень.

Отримані результати теоретичного дослідження дають підстави стверджувати, що на даний час зростає проблема дефіциту рухової активності студентів, що пояснюється умовами дистанційного навчання під час дії карантину та воєнного стану. Організація рухової активності з використанням сучасних оздоровчих технологій є нагальним завданням щодо необхідності забезпечення здорового способу життя студентської молоді, в тому числі й тих осіб, які перехворіли на COVID-19.

Список використаних джерел

1. Алаликіна М.О. Лікувальна фізична культура для реабілітації студентів, які перехворіли на COVID-19. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції

«Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах»: збірник наукових праць. ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 7-11.

2. Бабінець Л.С. Динамічне спостереження за пацієнтами, що перенесли коронавірусну хворобу (COVID-19), і реабілітаційні заходи на рівні ПМД: можливе використання світового та європейського досвіду (на основі аналізу літературних джерел). Коронавірусна хвороба: підходи до ведення пацієнтів: навч.-наук. посіб. / за ред. проф. Л.С. Бабінець. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. С. 296-318.

3. Болотських Т.І. Особливості фізичної реабілітації після перенесеного коронавірусу. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах»: збірник наукових праць. ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 16-20.

4. Використання занять йогою в процесі реабілітації студентів спеціальних медичних груп з синдромом вегетативної дисфункції / А.С. Кондратенко, І.В. Шеремет, М.С. Челнокова, К.С. Василенко // Освіта і здоров'я підростаючого покоління: матеріали третього міжнародного симпозиуму: зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С. В. К.: Алатон, 2021. Вип. 3. Ч. 1. С. 221-222.

5. Голуб О.В. Дихальна гімнастика як складова реабілітації після COVID-19. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах». ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 51-55.

6. Каршаков К.В. Фізична реабілітація після захворювання коронавірусом. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах». ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 79-82.

7. Лушукевич Д.Ю. Вплив рухової активності на організм студентів при COVID-19. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах». ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 120-124.

8. Мерцалова М.О. Рухова активність як засіб реабілітації після COVID-19. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах». ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 133-137.

9. Овчаренко А.С. Вплив фізичної активності при захворюванні на COVID-19. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах». ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 146-149.

10. Олефіренко Т. Основи організації дистанційного та змішаного навчання у закладах вищої та початкової освіти: навчально-методичний посібник / Т. Олефіренко, О. Матвієнко, Т. Васютіна, Т. Золотаренко. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. 145 с.

11. Рибалка В.В. Фізична культура та коронавірусна інфекція. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах». ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 165-170.

12. Bilyk V., Tkachov A., Tkach, I. Diagnostics of the readiness for self-improvement of the student-future teacher in the conditions of pandemic. Revista Tempos e Espaços em Educação, 2021. 14(33), e16589.

13. Negrini S, Ferriero G, Kiekens C, Boldrini P. Facing in real time the challenges of the Covid-19 epidemic for rehabilitation [published online ahead of print, 2020 Mar 30]. Eur J Phys Rehabil Med. 2020.

14. Polero P, Rebollo-Seco C, Adsuar JC, Pérez-Gómez J, Rojo-Ramos J, Manzano-Redondo F, Garcia-Gordillo MÁ, Carlos-Vivas J. Physical Activity Recommendations during COVID-19: Narrative Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2021; 18(1):65.

Баженова Анастасія Ігорівна

*студентка I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Відбір спортсменів на етапі ранньої підготовки в художній гімнастиці

Художня гімнастика - це красивий, витончений та видовищний вид спорту, який включає і гармонійно поєднує в собі різні елементи балету, класичної хореографії, гімнастики і танцю. Під час виконання вправи виконуються складні координовані рухи під музичний супровід, з предметами або без предметів. В художній гімнастиці застосовується поділ на індивідуальні та групові вправи. В композиціях гімнастики використовують п'ять предметів: м'яч, скакалка, обруч, булави і стрічка. Художня гімнастика допомагає розвивати гнучкість тіла, силу м'язів, стійкість, рівновагу, спритність, швидкість і координацію рухів. Художня гімнастика - олімпійський вид спорту.

Художня гімнастика – одна з наймолодших спортивних дисциплін Олімпійських Ігор. Проте складно-координовані рухи, що виконуються гімнастками вимагають високої майстерності, яка з'являється протягом багатьох років тренувань. Високі спортивні досягнення українських гімнасток на міжнародному рівні, традиції української школи художньої гімнастики та естетична привабливість цього виду спорту сприяють підвищеному інтересу батьків та дітей до цього виду спорту. Але для досягнення високих спортивних результатів тренерам і спортсменкам необхідно протягом тривалого часу безперервно підвищувати свій технічний рівень і фізичну підготовленість, виконувати велику роботу, оволодівати великою кількістю технічних елементів. Це сприяє тенденції до ранньої спеціалізації.

У 2009 році були внесені зміни до нормативно-правового документу, а саме до Наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 18.05.2009 р. № 1624 «Про організацію роботи з виховання та підготовки дитячо-юнацьких спортивних шкіл». З того часу найнижчим віком для початку занять спортом з складно-координованими рухами, і художньою гімнастикою зокрема, вважається вік - 5 років.

Останніми роками спостерігається тенденція до більш ранньої спортивної підготовки, і до секцій художньої гімнастики приймають дітей починаючи з 3 років і багато фахівців визначають цей вік оптимальним [8, 9]. Однак, варто зазначити, що в цьому віці ранній етап спортивної підготовки все ж спрямований на всебічний фізичний розвиток (ЗФП) дитини.

З проблемою ранньої спеціалізації тісно пов'язане питання відбору та орієнтації підготовки маленьких спортсменів, вибору засобів та методів підготовки, тестів для визначення придатності дітей до спорту [2, 3, 4, 11, 12]. Актуальним дане питання відбору і тестування є й для художньої гімнастики [1, 5, 9, 10, 13].

В художній гімнастиці існують різні програми для початківців, спрямовані на музично-руховий розвиток; та розвиток фізичних якостей [5, 6, 7].

Ефективність базової підготовки на сучасному етапі розвитку художньої гімнастики є пріоритетною. Значущими є морфофункціональні та рухові якості, які повинні відповідати віковим особливостям гімнасток і слугувати підґрунтям для подальшого вдосконалення їх технічної майстерності. Якщо розглядати багаторічну підготовку гімнасток, як цілісний педагогічний процес, то простежується певна залежність успішної роботи з предметами на етапі вищих досягнень від якості знань, умінь і навичок, отриманих гімнасткою в процесі початкової підготовки [6]. При ранній

спеціалізації необхідно враховувати вікові особливості розвитку дівчат, чутливі періоди розвитку фізичних якостей та їх проявів, різнобічну фізичну та технічну підготовку для набуття великої кількості рухових навичок. У той же час до гімнасток висувають певні вимоги на початковому етапі тренувань, що відображають специфіку саме художньої гімнастики, що пов'язана з гнучкістю, координаційними здібностями, які дозволяють опанувати поодинокі дії і змагальні композиції з предметами та без них. Особливе значення набуває здатність до збереження рівноваги статичного і динамічного характеру; гімнастки повинні бути пластичні, мати почуття ритму, музики [8].

Висновки цього дослідження свідчать про тенденцію до ранньої спеціалізації у художній гімнастиці на етапі початкової підготовки спортсменок, а також про розходження думок фахівців щодо віку початку занять спортом та змісту програми тренування на цьому етапі.

Вважається, що в умовах ускладнення змагальних програм та формування календаря змагань з 5-6 років, ранню підготовку варто розглядати як етап набуття основної базової моторики та освоєння великої кількості рухових вправ та технічних елементів. Ці елементи складають підґрунтя для формування спеціальної бази гімнасток на наступних етапах підготовки.

Починаючи заняття художньою гімнастикою у віці 3-5 років, необхідно враховувати вікові особливості фізичного та психологічного розвитку дітей. Це буде запорукою спортивного довголіття гімнасток.

Список використаних джерел

1. Белокопытова Ж.А., Дячук А.М. Факторы определяющие эффективность начальной подготовки в художественной гимнастике. Физ. восп. студентов. 2010. №2. 24-27.
2. Волков Л. В. Теория и методика детского и юношеского спорта. К.: Олимп. лит. 2002. 294.
3. Губа В.П. Теория и практика спортивного отбора и ранней ориентации в виды спорта. М.: Советский спорт. 2008. 304.
4. Гужаловский А.А. Проблемы теории спортивного отбора. Теория и практика физ. культуры. М. № 8. 1986. 24-25.
5. Дячук А.М. Початкова підготовка в художній гімнастиці дівчаток 7-9 років з урахуванням розвитку сприйняття часу: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01; НУФВСУ. К. 2008. 20.
6. Жуманова А.С. Управление учебно-тренировочным процессом юных спортсменок в художественной гимнастике: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04; Казахская академия спорта и туризма. Алматы. 2010. 43.
7. Зеленкина И.Н., Загrevский О.И. Особенности физической подготовленности юных спортсменок в художественной гимнастике. Вестник Томского государственного университета. Психология и педагогика. Томск. № 348. 2011. 115-119.
8. Иванова Е.В. Сенситивные периоды развития специфической координации движений рук у девочек 4-8 лет, занимающихся художественной гимнастикой. Ученые записки университета имени П. Ф. Лесгафта: науч.-теорет. журнал. СПб.: Изд-во НГУ им. П. Ф. Лесгафта. 2008. Вып. 8. 37-41.
9. Казакевич Н.В. Пышная Е.В. Особенности отбора и начального этапа спортивной подготовки в художественной гимнастике. Междунар. науч. конф., посвящённая 75-летию художественной гимнастики: (6 ноября 2009 г., Санкт-Петербург). НГУ им. П. Ф. Лесгафта: сб. статей. СПб. 2010. 23-31.
10. Карпенко Л.А. Отбор и начальная подготовка занимающихся художественной гимнастикой. Л.: ИФК им. П. Ф. Лесгафта. 1989. 29.

11. Костюкевич В. М. Спортивна метрологія: навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання педагогічних університетів. Вінниця: ДОВ «Вінниця». ВДПУ. 2001. 183.

12. Шинкарук О. Особливості організації відбору спортсменів у циклічних видах спорту. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2002. № 1. 34-42.

13. Шинкарук О.А., Сиваш І.С. Художественная гимнастика: отбор и ориентация подготовки спортсменов в групповых упражнениях: Монография. Київ: Олімпійська література. 2016. 120.

*Болотова Діана
студентка III курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Здоров'я людини)*

*Науковий керівник:
к.пед.н., доцент
Омельчук Олена Володимирівна*

Сучасний погляд на проблему фізичної реабілітації хворих на хронічний обструктивний бронхіт

Серед усіх захворювань органів дихання хронічні обструктивні захворювання легень (ХОЗЛ) заслуговують найбільшій уваги в зв'язку з великою поширеністю, неспинною тенденцією до їх росту, частими ускладненнями, високою летальністю та значними економічними втратами, пов'язаними з тимчасовою непрацездатністю та інвалідністю.

Серед причин несприятливої динаміки першочергове значення можуть мати погіршення екологічних умов, поширення шкідливих звичок, зростання частоти психологічних стресів тощо. Хронічний обструктивний бронхіт є основною нозологічною одиницею хронічних обструктивних захворювань легень. Кількість хворих хронічним обструктивним бронхітом прогресивно збільшується у всьому світі. Протягом останнього десятиріччя неухильно зростає кількість людей, що мають ХОЗЛ. Це одне з найбільш поширених і обтяжливих захворювань з погляду непрацездатності, інвалідності, смертності та соціально-економічних витрат як в Україні, так і у світі [3].

ХОЗЛ – це обструктивне та прогресуюче захворювання дихальних шляхів, пов'язане зі значним зниженням щоденної фізичної активності та психологічними проблемами, які сприяють інвалідизації пацієнта та погіршенню якості життя, пов'язаної зі здоров'ям [1].

У програму фізичної реабілітації хворих на хронічний обструктивний бронхіт традиційно включають: ЛФК, лікувальний масаж, фізіотерапію. Реабілітаційні заходи спрямовані на зменшення запалення в бронхах, відновлення і поліпшення функції зовнішнього дихання і серцево-судинної системи, підвищення опірності організму, покращення психологічного статусу та працездатності.

На сьогоднішній день легенева реабілітація (ЛР) відіграє важливу роль у лікуванні симптоматичних хворих на ХОЗЛ, розриваючи порочне коло задишки - зниження активності - дезадаптації – ізоляції [3].

Основними перевагами комплексних програм ФР для пацієнтів з ХОЗЛ є зменшення симптомів (задишки та втоми), покращення толерантності до фізичного навантаження, а також збільшення фізичної активності.

Тренування, що поєднує аеробні вправи, такі як ходьба на біговій доріжці або їзда на велосипеді, силові вправи, а також вправи, що покращують рівновагу та гнучкість, призначені для покращення сили та витривалості, а також зменшення задишки, втоми та втомлюваності у людей, які беруть участь у легеневої реабілітації [4].

Важливим є також спеціальні дихальні техніки, такі як діафрагмальне дихання, дихання стиснутими губами або дихання йоги. Ці техніки можуть допомогти людям із захворюваннями легень краще контролювати своє дихання, а також допомогти їм краще справлятися зі стресовими ситуаціями та уникати відчуття задишки, особливо під час фізичних навантажень. Загалом, участь у легеневої реабілітації є важливим компонентом у лікуванні ХОЗЛ [2, 3].

Останні дослідження показали адитивний вплив легеневої реабілітації на покращення показників не активності та загальної у хворих на ХОЗЛ. Легенева реабілітація (ЛР) - це комплексна мультимодальна програма, яка включає в себе тренування на силу та витривалість, навчання з питань харчування та психосоціальну підтримку. Це призводить до цілісного підходу до лікування ХОЗЛ, що призводить до поліпшення симптомів у пацієнтів.

Тренування дихальної мускулатури значно підвищує толерантність хворого до фізичних навантажень.

Лікувальний масаж (масаж спини – прогладжування і розтирання; масаж нижніх і верхніх кінцівок, грудної клітки в положенні лежачи на спині) урівноважує основні нервові процеси у ЦНС, підвищує її рефлекторну функцію, рефлекторно впливає на процес дихання, вентиляцію, газообмін його застосовують на всіх етапах реабілітації хворих.

Список використаних джерел

1. Corhay Jean-Louis, Delphine Dang Nguyen, Cauwenberge, Hélène Van and Louis Renaud (2014) Pulmonary rehabilitation and COPD: providing patients a good environment for optimizing therapy *Int J Chron Obstruct Pulmon Dis.* 2014; 9: 27–39. doi: 10.2147/COPD.S52012
2. Girdhar Ankur, Agarwal Puneet and Singh Amita (2020) Pulmonary Rehabilitation in Chronic Obstructive Pulmonary Disease PUBLISHED January 15th, 2020 104 p. DOI: 10.5772/intechopen.81742
3. Salman G. F, Mosier M. C, Beasley B. W, and Calkins D.R. (2003) Rehabilitation for Patients With Chronic Obstructive Pulmonary Disease Meta-analysis of Randomized Controlled Trials *J Gen Intern Med.* 18(3): 213-221. doi: 10.1046/j.1525-1497.2003.20221.x
4. Vogelmeier Claus F et al (2017) Global strategy for the diagnosis, management, and prevention of chronic obstructive pulmonary disease: GOLD executive summary. *American journal of respiratory and critical care medicine.* 2017 195(5):557-582. doi: 10.1164/rccm.201701-0218PP.

Вдовиченко А. П.,
студентка 4 курсу
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

Науковий керівник:
кандидат медичних наук, старший викладач кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Качур Є. Ю.

Роль фізичних вправ у фізкультурно-спортивній реабілітації осіб зі сколіозом I-II ступеня

Проблема ролі фізичних вправ у фізкультурно-спортивній реабілітації осіб постає досить гостро, оскільки поширеність сколіозу серед населення, є досить великою. Аналіз медичної літератури свідчить про те, що сколіоз одним із найбільш частих захворювань опорно-рухового апарату, яке має тенденцію до прогресування і досягає вищого ступеня до закінчення росту організму.

Викривлення хребта викликає порушення функціонування органів і систем. Якщо цей стан вчасно не діагностувати і не лікувати, то згодом відбуватиметься зміщення хребців, що може спричинити серйозні порушення в роботі внутрішніх органів і організму в цілому, що позначиться й на загальному самопочутті людини.

Тяжкі форми сколіозу призводять до деформації грудної клітки зі зменшенням життєвого об'єму легень. Люди, в яких є сколіотична деформація хребта, схильні до хронічних захворювань легень в зв'язку з обмеженим об'ємом дихальних рухів діафрагми, що призводить до затримки в бронхо-легеневій системі хвороботворних мікробів. Від постійного стиснення і зміщення органів страждає також і серцево-судинна система, спостерігається сповільнення кровообігу, згущення крові, розвиток тромбоутворень. Найбільш грізне ускладнення сколіозу – руйнація хребта, міжхребцевих дисків з утворенням гриж та ін.

За допомогою фізичних вправ при сколіотичній хворобі вирішуються такі завдання: підвищення загального стану та психоемоційного тону хворого; створення фізіологічних передумов для відновлення правильного положення тіла; зміцнення ослаблених м'язів із збільшенням їх силової витривалості, зміцнення м'язового корсета; нормалізація функціональних можливостей найбільш важливих систем організму – дихальної, серцево-судинної та ін; формування навичок правильної постави:

При підборі фізичних вправ у фізкультурно-спортивній реабілітації осіб зі сколіозом I-II ступеня для вирішення завдання ліквідації порушень постави необхідно дотримуватись наступних принципів: мобілізації хребетного стовпа (реалізується за допомогою вправ, спрямованих на збільшення рухливості в зоні викривлення); витягання хребетного стовпа (реалізується через виконання фізичних вправ на розтягнення зв'язкового апарату хребта); вигинання хребетного стовпа в напрямку викривлення; створення м'язового корсета (реалізується через виконання фізичних вправ, спрямованих на зміцнення ослаблених м'язів тулуба, підвищення рівня їх силової витривалості); розвантаження хребта (реалізується через виконання фізичних вправ з вихідних положень лежачи на спині та животі, у висі і особливо в упорі стоячи на колінах, що дає можливість цілеспрямовано діяти на окремі відділи хребта. Вибір вихідного положення в кожному конкретному випадку визначається характером порушення постави.

Фізичні вправи є найважливішим засобом у комплексному лікуванні сколіотичної хвороби I-II ступеня. Головними спеціальними завданнями використання фізичних вправ є: запобігання подальшому прогресуванню сколіотичної хвороби, виправлення сколіотичної деформації на ранніх стадіях захворювання; розтягування скорочених м'язів і зв'язок на ввігнутий стороні хребта і зміцнення їх на опуклій стороні дуги; зміцнення м'язів спини і грудної клітки, створення м'язового корсета, виправлення хребта; покращення діяльності дихальної і серцево-судинної систем; виховання і закріплення навички правильної постави.

Для розв'язання цих завдань використовуються гімнастичні вправи з метою зміцнення м'язів спини, живота, бічних м'язів тулуба переважно з положення лежачи на животі, спині, в упорі стоячи на колінах. Це дає змогу підвищити силову витривалість м'язів тулуба у найвигідніших умовах формування м'язового корсета і закріплення досягнутої корекції. В процесі застосування терапевтичних вправ широко використовують такі прилади: гімнастична стінка і лавка; похила площина; м'який та жорсткий валик; гімнастична палка; гантелі; манжети для обтяження ніг (0,5-1,5 кг); медболи; гумові стрічки.

Лікувальна дія фізичних вправ у фізкультурно-спортивній реабілітації осіб зі сколіозом I-II ступеня проявляється, першочергово, трофічним і тонізуючим впливом на організм, а у подальшому – формуванням компенсацій та нормалізацією функцій.

Ю. Л. Козубенко вказала, що комплекс фізичних вправ для лікування сколіозу включає в себе розминку, основну і заключну частини заняття. Ці вправи виконуються в

повільному темпі [1, с. 88]. Рухи здійснюються на вдиху, вихідне положення приймається на видиху.

Фізичні вправи у фізкультурно-спортивній реабілітації осіб зі сколіозом I ступеня проводять в вихідному положенні, лежачи, створюючи всі умови до виключення навантаження на хребет. Фізичні вправи спрямовані головним чином на відпрацювання симетричних рухів з метою зміцнення ослаблених м'язів (особливо розгиначів тулуба, сідничних м'язів і м'язів черевного преса).

У фізкультурно-спортивній реабілітації осіб зі сколіозом II ступеня застосовують диференційовану методику лікувальної гімнастики, масаж, витягнення, тиск на ділянку дуги сколіозу (руки методиста, мішечки з піском, валики), ортопедичні корсети та ін.

Висновки. Тривале застосування комплексу різних реабілітаційних засобів і заходів сприяє отриманню позитивних результатів в консервативному лікуванні сколіозу. Істотне значення в цьому комплексі мають фізичні вправи, масаж, методи пасивної корекції, ортопедичні підтримуючі корсети, фізіотерапевтичні процедури і вітамінотерапія. При виборі фізичних вправ у фізкультурно-спортивній реабілітації осіб зі сколіозом I-II ступеня важливим є індивідуальний підхід, який враховує загальний стан пацієнта і стан його серцево-судинної та нервової систем.

Список використаних джерел

1. Козубенко Ю. Л., Буц М. А. Лікувальна фізична культура: навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2017. 170 с.

*Гергало Вікторія Андріївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Особливості побудови підготовки юних спортсменів, які спеціалізуються з Шотокан карате

На сьогодні вирішення задач у видах спорту вищих досягнень завжди вимагає потребу у розвитку і вивченні дитячого та юнацького спорту. Підтвердженням того факту є те, що формування і закладка основи загальної та спеціальної фізичної підготовки проходить саме в цьому віковому періоді, яка так необхідна в майбутньому для досягнення рівня майстра спорту міжнародного класу. При цьому на кожному з етапів багаторічного спортивного тренування на перше місце висувається зміцнення здоров'я дитини, так необхідного в житті дорослої людини [2; 3].

Починаючи з кінця 60-х років в нашій країні успішно створювалася і створюється теорія і методика дитячого та юнацького спорту. У той же час ефективність проведеної роботи ще не відповідає все зростаючим вимогам підготовки спортсменів до великих міжнародних і внутрішнім змаганням.

За допомогою аналізу літературних робіт С. А. Іванова-Катанського, С. А. Лапшина, Ю. Є. Маряшин можна узагальнити важливість розвитку належного рівня фізичних якостей в Шотокан карате. У сучасних науково-методичних публікаціях виявлено ряд робіт, що присвячені дослідженню різноманітних аспектів тренувального процесу в Шотокан карате на окремих етапах багаторічної підготовки. Але рівень розвитку фізичних якостей юних каратистів досліджений не достатньо.

Одним з основних компонентів системи керування спортивною підготовкою дітей і підлітків є обсяг тренувального навантаження – виборчий й загальний. Розробка моделей

виборчого обсягу тренувального впливу ґрунтується на вікових закономірностях розвитку сили, витривалості, швидкості, гнучкості й спритності [4-6].

Проте, ці закономірності, хоча і є загальними для дітей, мають свої особливості. Щоб їх вивчити, проводиться тестування фізичної підготовленості, розраховуються основні статистичні значення, визначаються темп розвитку кожної здібності й частка впливу фактора в загальній структурі. Як основний критерій вибору обсягу навантаження, як виборчого, так і загального, визначена активність розвитку, що, на думку М.О. Бернштейна [1], виступає як найбільш загальна, всеохоплююча характеристика живих організмів і систем.

Типовою характерною рисою тренувального завдання є його стандартизація. Стандартизація передбачає досягнення запланованої мети (результат, ефект стан, повинність); вона визначає умови, які сприяють або перешкоджають досягненню прогностичної мети, а також точні інструкції, що стосуються виконуваних рухових дій.

Структура занять фізичними вправами в значній мірі визначається типовими змінами працездатності спортсменів. В динаміці працездатності виділяють фазу доробочих зрушень, фазу впрацьовування, фазу відносно стійкою високої працездатності, фазу зниження працездатності.

Стрімке зростання досягнень у світовому спорті настійно вимагає невпинного пошуку нових, все більш ефективних засобів, методів і організаційних форм підготовки юних спортсменів. Багаторічні дослідження показали, що величезну роль відіграє базова підготовка, яка закладається протягом всього дитячого та юнацького віку. Добре відомо, що в дитячому та юнацькому віці закладається фундамент високих і стабільних спортивних досягнень, здійснюється зміцнення здоров'я, гармонійний фізичний розвиток.

В сучасній науково-методичній літературі широко досліджені фізіологічні основи спорту, культури здоров'я спортсменів та управління тренувальними і змагальними навантаженнями в процесі їх підготовки. Також існують окремі розробки даної тематики у деяких видах східних єдиноборств [6; 7].

Найважливіше значення для ефективного управління процесом тренування має цільове планування багаторічного спортивного тренування. З урахуванням новітніх наукових даних розроблено ряд моделей побудови багаторічної підготовки у видах спорту.

Роблячи висновки, можна сказати, що є багато факторів, які суттєво впливають на якість підготовки спортивного резерву. Значне місце серед них займають наукові дослідження, спрямовані на подальше вдосконалення і наукове обґрунтування системи підготовки юних спортсменів. Тому науковці, тренери, педагоги, лікарі, фізіологи, психологи та інші фахівці постійно продовжують пошуки нових, все більш ефективних форм і методів роботи з юними спортсменами різних вікових груп.

Список використаних джерел

1. Бернштейн Н. А. О ловкости и методах ее развития / Н. А. Бернштейн. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – 288 с.
2. Бондарчук А. П. Периодизация спортивной тренировки / А. П. Бондарчук. – К. : Олимпийская литература, 2005. – 304 с.
3. Горащук В. П. Культура здоровья спортсмена и ее сущность / В. П. Горащук // Олимпийский спорт, физическая культура, здоровье нации в современных условиях, 2007. – С. 250–257.
4. Лях В. И. Двигательные способности школьников : основы теории и методики развития / В. И. Лях. – М. : Терра-Спорт, 2000. – 192 с.
5. Лях В. И. Совершенствование специфических координационных способностей / В. И. Лях // Физическая культура в школе. – 2001. – № 2. – С. 8-9.

6. Санг Х. Ким. Растяжки, сила, ловкість в боевой практике / Санг Х. Ким. – К.: Освіта, 1996. – 247 с.
7. Черняев В. Г. Каратэ-до. Сёто-кан : Стиль вост. боевого искусства / В.Г. Черняев. – К. : РПО «Полиграфкнига», 1991. – 111 с.

*Давидчук Антоніна Юрїївна,
студентка I курсу магістратури,
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Воловик Наталія Іванівна*

«Методика міофасціального релізу, як засіб відновлення спортивної працездатності»

Однією з основних тенденцій у спорті залишається зростання інтенсивності тренувань і потреба поліпшувати результати змагань. Надзвичайно актуальною на сьогодні є проблема відновлення працездатності спортсмена після фізичних навантажень [4].

Оптимізація тренувального процесу спортсменів неможлива без ефективного використання засобів відновлення спортивної працездатності. Це зумовлено тим, що при великих навантаженнях повторне тренування відбувається на фоні загального і локального недовідновлення функціональних можливостей організму спортсмена. Тому перед спеціалістами постійно виникає проблема максимально можливого відновлення працездатності спортсменів після попереднього навантаження перед наступним тренуванням чи змаганням [3].

Втома у спортсменів супроводжується збільшенням кількості помилок, порушенням координації рухів, утрудненням формування нових навичок, збільшенням енергетичних, насамперед вуглеводних, витрат на одиницю виконаної роботи тощо [4].

Розуміння причин втоми та фізіологічних механізмів відновлення, контроль за відповідними процесами, раціональне використання сучасних методів і засобів відновлення є важливим для оцінювання впливу фізичного навантаження на організм, ефективності тренувальних програм, виявлення перетренованості, визначення оптимального часу відпочинку після фізичних вправ, а отже, є необхідними для поліпшення підготовки спортсмена та досягнення високого результату [4].

Відновлення – біологічне «зрівноважування» організму, його окремих функцій і компонентів (органів, клітин) після інтенсивної м'язової та інтелектуальної роботи; це важливий чинник підвищення працездатності спортсменів. Щоб її відновити й уникнути перевтоми, необхідно використовувати спеціальні методи та засоби, що активізують відновні процеси в організмі [4].

Основною метою відновлення є не лише повернення організму до попереднього стану перед навантаженням, але й понадвідновлення (суперкомпенсація), що й лежить в основі адаптації спортсмена до навантажень і забезпечує підвищення результатів у спортивній діяльності [3].

Однією з ефективних та доступних експрес-методик оперативного відновлення є методика міофасціального релізу (міофасціального розслаблення), що відноситься до медико-біологічних засобів відновлення. Міофасціальний реліз (МФР) – це система вправ м'якого впливу, яка спрямована на розслаблення м'язів та розтягування фасцій. МФР сприяє усуненню затисків в організмі, що виникають під час одноманітних навантажень на одні й ті самі групи м'язів [7]. Іншими словами, це самомасаж, який виконується за допомогою спеціального обладнання – ролерів, м'ячів та подвійних м'ячів.

Уперше техніку МФР було описано Е. Т. Стіллом, яка в подальшому розроблена та вдосконалена його учнями. Над методикою МФР у 60-х рр. ХХ ст. працювали остеопат Р. Уорд та фізіотерапевт Дж. Ф. Барнс [7]. Томас Майерс, якого називають творцем терміна «Анатомічні поїзди – міофасціальні меридіани для мануальної та спортивної медицини» [6].

Практично всі автори позиціонують МФР як низько інтенсивний комплекс вправ, що охоплює безліч різних методик, які використовуються тренерами, масажистами та терапевтами для того, щоб вирішити проблеми, пов'язані з надмірною напругою, збільшенням гнучкості та рухливості в суглобах. Застосування методу на практиці вважається особливо ефективним після занять середньої або високої інтенсивності (аеробне або силове навантаження), або як самостійний тренінг [1].

Сутність методу МФР полягає у механічному впливі ролера або м'яча на конкретну групу м'язів та фасцій. Людина, спираючись на ролер, прокатує його по тій частині тіла, де виникло спазмування [5].

Результатом застосування технік МФР є: розслаблення хронічно напружених м'язів; відновлення рухливості та необхідної амплітуди руху в суглобах; поліпшення в'язко-еластичних властивостей сполучених тканин, зв'язок та сухожиль; усунення венозного та лімфатичного застою; поліпшення обмінних процесів в організмі; відновлення функцій організму після надмірних фізичних навантажень і травм; поліпшення пропріорецепції (іншими словами – відчуття свого тіла); психоемоційне розвантаження [1].

Таким чином, методика міофасціального релізу визначається як процедура, спрямована на оптимізацію та відновлення тону м'язів і рефлекторних механізмів функціонування нервово-м'язового і нервово-фасціального апарату, плюс – відновлення вегетативної регуляції організму [1].

Систематичні застосування методу міофасціального релізу, як засобу відновлення спортивної працездатності, призводить до профілактики професійних захворювань спортсмена, та допомагає йому скоріше відновлюватися та поліпшувати свої показники в своїй спортивній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кокарева С.М. Підвищення фізичної підготовленості висококваліфікованих футболістів на основі використання інноваційних засобів фітнес-тренінгу : дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 252 с.
2. Костюкевич В.М. Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації : навч. посіб. Вінниця : Планер, 2007. 273 с.
3. Костюкевич В.М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту): навч. посіб. Вінниця: Планер, 2014. 616 с.
4. Павлова Ю. Відновлення у спорті : монографія / Ю. Павлова, Б. Виноградський. Львів: ЛДУФК, 2011. 204 с.
5. Томас Майерс, Джеймс Єрлз. Фасциальный релиз для структурного баланса / пер. с английского К.С. Мищенко. Київ : Форс Україна, 2020. 320 с.
6. Томас Майерс. Анатомічні поїзди. Міофасціальні меридіани для мануальних терапевтів і фахівців із відновлення руху / пер. Н. Матвійчук. Київ : ВООКСНЕФ, 2021. 320 с.
7. Цигановська Н., Паладійчук А. Метод міофасціального релізу в хореографічній освіті. Фізична активність і якість життя людини : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (8–10 черв. 2021 р.) / уклад.: А. В. Цьось, С. Я. Індика. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2021. 68 с.

*Дубицька Іванна Олександрівна,
студентка 4 курсу
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Сущенко Людмила Петрівна*

Особливості реабілітаційної діяльності осіб з менінгітом

У сучасних умовах спостерігається збільшення кількості випадків захворювань нервової системи. Хоча менінгіт є захворюванням, яке підлягає обов'язковій реєстрації у багатьох країнах світу, точна кількість випадків, на жаль, невідома. Щорічно у країнах Європейського Союзу на кожні 100 тисяч осіб припадає 3 випадки захворювання менінгітом. Компаративний аналіз медичної літератури показав, що найбільш поширеним є вірусний менінгіт (10,9 випадків на 100 000 осіб), а найбільш сприятливою для цього захворювання порогою року є літо. Країни Африки на південь від Сахари потерпають від хронічної епідемії менінгококового менінгіту, тому цей регіон назвали «менінгітним поясом». Епідемії здебільшого припадають на сухий сезон (з грудня по червень), і можуть тривати від двох до трьох років, стихаючи після настання сезонів дощів. У цьому регіоні з низьким рівнем медичної допомоги кількість випадків захворювання на 100 тисяч осіб становить 100-800. Під час найбільшої в історії епідемії, яка накрила весь регіон у 1996-1997 роках, було зафіксовано більше 250 тисяч випадків хвороби, 25 тисяч з яких закінчилися смертю хворих.

Науковці (Д. Воронін і Є. Павлюк [1], В. Мухін [2], Ю. Курако, В. Ганчо і М. Герцев [3], В. Шуляк [4] та ін.) досліджували питання, пов'язані з реабілітаційною діяльністю осіб з менінгітом.

Аналіз медичної літератури свідчить про те, що менінгіт – це гостре серозне запалення м'яких оболонок мозку. Первинний серозний менінгіт спричиняється вірусами (вірус хориоменінгіту Армстронга, група ентеровірусів Коксаки і ЕСНО тощо). Вторинний серозний менінгіт виникає при туберкульозі, сифілісі, поліомієліті, епідемічному паротиті, бруцельозі, ревматизмі та інших інфекціях.

Для відновлення здоров'я хворих на менінгіт застосовують фізичні вправи, які активізують трофічні процеси. Рухи активні і пасивні поліпшують крово- і лімфообіг, живлення і обмін речовин, стимулюють регенерацію нервових волокон і рубцювання пошкоджених тканин, зменшують ймовірність утворення вторинних деформацій, трофічних порушень у вигляді виразок, пролежнів тощо.

В. Шуляк акцентує увагу на тому, що у реабілітаційної діяльності осіб з менінгітом використовують дихальні вправи (динамічного характеру), вправи, спрямовані на розслаблення м'язів і для дистальних відділів кінцівок [4, с. 90]. Після зникнення менінгеальних симптомів, зменшення інтенсивності головних болів (14–21 день) у заняттях ЛФК доцільне фізичне навантаження малої інтенсивності. Вправи носять ізотонічний характер, проводяться без зусиль, у спокійному темпі. Виключають різкі, ривкові рухи, особливо головою. Вправи зі зміною положення голови варто виконувати з обмеженням амплітуди руху, що потім поступово збільшується.

ЛФК починають застосовувати після згасання гострих явищ цього захворювання, а саме у період залишкових явищ. Основними завданнями ЛФК є: загальне зміцнення ослабленого організму, адаптація до вертикального положення тіла, покращення функцій координації та рівноваги, покращення трофічних та обмінних процесів, відновлення моторної активності, м'язової сили та м'язового тону. Використання засобів ЛФК при наслідках

менінгітів є тривалим процесом, при якому навантаження визначається відповідно до стану пацієнта. При погіршенні стану ЛФК має бути припинена і відновлена через деякий час.

У відновний період після менінгітів фізіотерапія використовується за допомогою наступних методів: судинно-розширюючих (гальванізація, лікарський електрофорез вазодилітаторів); гіпокоагулюючих (низькочастотна магнітотерапія); ензимостимулюючих (лікарський електрофорез стимуляторів метаболізму, трансцеребральна УВЧ-терапія); сечогінних (низькоінтенсивна дециметровхвильова терапія, хлоридно-натрієві ванни); іонокорегуючих (мінеральні води); тонізуючих (перлинні ванни, душі, таласотерапія, цілодобова аеротерапія, повітряні ванни, лікарський електрофорез нейростимуляторів, аерофітотерапія); седативних (електросонотерапія, франклінізація, лікарський електрофорез седативних препаратів, йодобромні і азотні ванни, аерофітотерапія, хвойні ванни); іміностимулюючих (лікарський електрофорез імуномодуляторів, геліотерапія, радонові ванни, високочастотна магнітотерапія).

Висновки. Основною вимогою при виборі й призначенні режиму (щадного, щадно-тренувального або активуючого) є відповідність навантажень рівню адаптації організму хворого з менінгітом. Реабілітаційну діяльність осіб з менінгітом потрібно проводити поетапно та комплексно з урахуванням стану систем адаптації.

Список використаних джерел

1. Воронім Д. М., Павлюк Є. О. Фізична реабілітація при захворюваннях нервової системи : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2011. 143 с
2. Мухін В.М. Фізична реабілітація. Київ: Олімпійська література, 2009. 482 с
3. Нервові хвороби. Вибрані лекції : навч. посіб. / Ю. Л. Курако, В. П. Ганчо, М. Ф. Герцев й інші.; За ред. Ю. Л. Курако. Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2000. 198 с.
4. Шуляк В. Принципи реабілітації хворих на менінгіт. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. 2015. № 1 (29). С. 89 – 92.

*Засць Анастасія Анатоліївна
студентка I курсу магістратури спеціальності
014 Середня освіта (Фізична культура)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Інтерактивні методи навчання фізичної культури

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова «interact», де «inter» - взаємний, «act» - діяти. Таким чином, інтерактивний-здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету - створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання.

Інтерактивні методи навчання дозволяють стимулювати пізнавальну діяльність, ініціативність, самостійність учнів та якість вирішення педагогічних задач уроку.

Аналіз літератури показав, що цільовими орієнтаціями інтерактивних методів є:

- Активізація індивідуальних розумових процесів учнів
- Збудження внутрішнього діалогу в учня
- Забезпечення розуміння інформації, що є предметом обміну

- Індивідуалізація педагогічної взаємодії
- Виведення учня на позицію суб'єкта навчання
- Досягнення двостороннього зв'язку при обміні інформації між учнями

У системі інтерактивного навчання основними завданнями педагога є спрямування і допомога у процесі обміну інформацією між учнями, а саме:

- виявлення різноманіття точок зору
- підтримка активності учнів
- з'єднання теорії і практики
- взаємозбагачення досвіду учнів
- заохочення творчості учнів [4; 5].

У основі інтерактивних підходів є інтерактивні вправи і завдання, що виконуються учнями. При цьому вказані вправи та завдання спрямовані в основному на вивчення нового матеріалу, а не на закріплення вже вивченого. Серед інтерактивних методів, які дозволяють це робити, можна виділити наступні [5]:

- Творчі завдання
- Робота у малих групах
- Навчаючі ігри
- Використання суспільних ресурсів (запрошення фахівця, екскурсії)
- Соціальні проекти і інші позааудиторні методи навчання
- Розминки

Творчі завдання, на думку О. Кошелевої, І. Скрипченко [2] додають сутності навчанню, мотивують учнів до надходження свого власного «правильного» рішення.

Робота в малих групах сприяє можливість брати участь в роботі, практикувати навички співпраці, міжособистісного спілкування. Ці навички є немало важливими при груповій роботі вчителів фізичної культури.

Метод мозкового штурму-оперативний метод рішення проблеми на основі стимулювання творчої активності, при якому учасникам обговорення пропонують висловлювати можливо більшу кількість варіантів рішення. Потім із загального числа висловлених ідей відбирають найбільш вдалі, які можуть бути використані на практиці. Описаний метод може бути застосований при вивченні різноманітних проблемних ситуацій з якими стикаються під час уроку фізичної культури [3].

Диспути дозволяють активізувати проблемне навчання, а також формуються специфічні уміння і навички: уміння формулювати думки, аргументувати їх. Гра «Акваріум» дозволяє учням «проживати» ситуацію (наприклад, «відкритий урок фізичної культури у школі»), а іншим аналізувати ситуацію зі сторони, «співпереживати» її.

Отже, для реалізації завдань вчителів фізичної культури, а саме формування у молоді творчості, сучасного світогляду, самоосвіти і самореалізації особистості тощо, необхідно застосовувати інтерактивні методи навчання разом з традиційними методами (пасивними, активними).

Список використаних джерел

1. Аксьонова О. Інтерактивні форми діяльності учнів на уроках фізичної культури Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. к-ри та спорту. Вип. 11. Львів : НВФ «Українські технології», 2007. Т. 1. С.4-16.
2. Кошелева О.О., Скрипченко І.Т. Інноваційні технології в системі фізичного виховання студентів ЗВО: методичні рекомендації. Дніпро: Журфонд, 2021. 46с.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К.: Педагогічна думка., 2008. 424 с.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л. [та ін.]. Київ: МОН України, 2016. 34 с.
5. Пометун О., Пироженко Л. (2002). Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. К., 136 с.

*Заяц Дарія Олегівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна*

Організація профілактики та корекції порушень постави у дітей засобами фізичної культури

Формування постави знаходиться в прямій залежності від раціонального рухового і гігієнічного режиму. На даний процес впливають такі чинники, як стан здоров'я, фізичний розвиток, спосіб життя, звички неправильної пози під час сидіння, стояння, виконання фізичних вправ і трудової діяльності. Тому, в більшості випадків, порушення постави є набутих. Неправильна постава сприяє розвитку ранніх дегенеративних змін в міжхребетних дисках, деформації хребців, грудної кістки, ослабленню всього організму і вимагає своєчасного лікування (корекції). Отже, питання профілактики і корекції порушень постави є актуальним на сьогоднішній день і однією з важливих проблем фізичного виховання учнів.

Аналіз літературних джерел засвідчує, що низка фахівців (Р. Валецька [1], Л. Войчишин [2], Р. Карпюк [4], Н. Коцур, Л. Товкун [5], В. Шатило [7], І. Шеремет, К. Василенко, Ю. Коберник [8], В. Щирба [9], Е. Hajihosseini, А. Norasteh, А. Shamsi, Н. Daneshmandi [10], J.N. Da Silva Filho, J.L. Gurgel, F. Porto [11] та ін.) вивчали проблеми профілактики і корекції порушень постави дітей засобами фізичної культури

Н. Давибіда та Т. Кулик зазначають, що «постава має нестійкий характер у період посиленого росту тіла дитини, що припадає на молодший шкільний вік. Це пов'язано з неодночасним розвитком кісткового, суглобово-зв'язкового апаратів і м'язової системи дитини. Кістки і м'язи збільшуються у довжині, а рефлeksi стативи ще не пристосувалися до цих змін» [3, с. 61].

Незважаючи на велику кількість засобів і методичних рекомендацій для формування правильної постави, що висвітлюється у валеологічних і педагогічних наукових джерелах, загальна причина порушень постави, як стверджують Ю. Лянной та Ю. Корж, – це «не систематичне, фрагментарне використання коригуючих засобів і методик, а також методичні помилки під час їх реалізації» [6, с. 313], як у закладах освіти, так і в сім'ї під керівництвом батьків.

В процесі занять фізичною культурою, ранковою гімнастикою і під час руханок можливо використовувати наступні вправи (за О. Дубогай): прогинання спини з обручем чи м'ячем у руках; нахили в сторони з обручем за спиною; присідання з гімнастичною палицею в руках; нахили назад з розведенням рук в сторони, нахили вперед прогнувшись, ноги нарізно, з гімнастичною палицею в руках; піднімання ніг вгору, лежачи на спині; повзання на четверінках; ходьба з утриманням на голові вантажу (~ 300 гр.) із збереженням правильної постави.

Підсумовуючи результати нашого дослідження, можна зробити висновок, що значна поширеність скривлення хребта серед школярів потребує розроблення реабілітаційних, коригувальних і профілактичних заходів, які можна застосовувати в умовах закладів освіти. Зокрема, до складу профілактичних і корекційних програм мають входити ЛФК, масаж, спеціальні рухові режими, які дозволять впливати на правильне формування або корекцію постави.

Список використаних джерел

1. Валецька Р. О. Корекція порушень постави в дітей дошкільного та шкільного віку засобами лікувальної фізичної культури // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2013. № 3. С. 76-85.
2. Войчишин Л. Корекція і профілактика порушень постави у підлітків засобами фізичної реабілітації // Молода спортивна наука України. 2009. Т. 3. С. 35-39.
3. Давибіда Н. О. Профілактика та корекція порушень постави різними методами фізичної реабілітації / Н. О. Давибіда, Т. Я. Кулик // Медсестринство. 2020. №1. С.61-64.
4. Карпюк Р. До питання профілактики й корекції функціональних порушень опорно-рухового апарату дітей та студентської молоді в процесі фізичного виховання // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт: журнал / уклад. А. В. Цьось, А. І. Альошина. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. Вип. 19. С. 22-27.
5. Коцур Н. І. Порушення постави в учнів середнього шкільного віку та її корекція засобами фізичної реабілітації / Н. І. Коцур, Л. П. Товкун // Молодий вчений. 2019. № 4.1. С. 47-52.
6. Лянной Ю. О. Фізичне виховання корекційної спрямованості дітей старшого дошкільного віку з порушенням постави / Ю. О. Лянной, Ю. М. Корж // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка; [ред. кол.: А. А. Сбруєва, М. О. Лазарев, В. І. Лозова та ін.]. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. №1 (3). С. 312-317.
7. Шатило В. Й. Попередження порушення постави у дітей та підлітків. Современная педиатрия. 2013. № 6 (54). С. 88-91.
8. Шеремет І. В. Особливості підготовки вчителів початкових класів до застосування кінезіологічних вправ для профілактики порушень постави молодших школярів / І. В. Шеремет, К. С. Василенко, Ю. М. Коберник // Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (19-20 квітня 2019 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2019. Ч. II. С. 91-95.
9. Щирба В. А. Причини, профілактика та корекція порушень постави у дітей молодшого шкільного віку. Теорія та методика фізичного виховання. 2016. № 3. С. 28-35. doi: <http://doi.org/10.17309/tmfv.2016.3.1170>
10. Hajhosseini E., Norasteh A., Shamsi A., Daneshmandi H. The Effects of Strengthening, Stretching and Comprehensive Exercises on Forward Shoulder Posture Correction. Physical treatments. October 2014. Vol. 4, № 3. P. 123-132.
11. Da Silva Filho J. N., Gurgel J. L., Porto F. Effects of stretching exercises for posture correction: systematic review. MTP&Rehab Journal. 2014. № 12. P. 265-272.

*Каньоса Олександра Василівна
Студентка III курсу
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)
Науковий керівник:
к.пед.н., доцент
Омельчук Олена Володимирівна*

Інформаційні технології у сфері фізичної культури і спорту

Для вільної орієнтації в інформаційних потоках сучасний фахівець будь-якого профілю повинен вміти отримувати, обробляти і використовувати інформацію за допомогою комп'ютерів, телекомунікацій і інших засобів інформаційних технологій.

Сучасний період цифрової трансформації – діджиталізації суспільства характеризується стрімким розвитком засобів інформаційних і комунікаційних технологій

(ІКТ), що використовуються в багатьох галузях діяльності людини, у тому числі і у сфері фізичної культури і спорту.

Науковці та фахівці в галузі фізичної культури та спорту приділяють значну увагу застосуванню нових підходів у фізичному та спортивному тренуванні, в тому числі впровадженню нових технологій у різних освітніх програмах. Сьогодні заклади вищої освіти та школи, які мають комп'ютерні класи, інтерактивні дошки та іншим мультимедійним обладнанням, мають можливість використовувати цифрові технології та інструменти в освітніх цілях [1, 4, 5].

Велика кількість електронних освітніх ресурсів, інтерактивних середовищ, колекцій відео-, аудіо ресурсів, платформ-агрегаторів автоматизованих інформаційних систем тощо, які розроблені та успішно використовуються в системі освіти [4] в професійному та масовому спорті.

Уже сьогодні, на думку провідних фахівців, наукові та освітні технології у сфері фізичної культури і спорту постійно розвиваються, створюються й удосконалюються на базі ІКТ.

Нині комп'ютерні технології працюють на полегшення життя людей і спрощення будь-яких процесів. Комп'ютерні технології допомагають на побутовому рівні. За допомогою сучасних комп'ютерних технологій легше робити звіти, вести статистичні розрахунки. Сьогодні у сфері фізичної культури та спорту розроблено велику кількість інновацій, оскільки: з'являються нові види тренувань, обладнання, тренажери і різноманітні додатки тощо.

Сьогодні демонструє, що з розвитком інформаційних технологій почали з'являтися у digital-реальності – «smart simulators» (розумні тренажери), «smartdevices» (розумні пристрої), «smartclothes» (розумні речі) [3, с.]. Останні досягнення науково-технічного прогресу були представлені на виставці «Consumer Electronics Show» (CES) (м. Лас-Вегас, січень 2018 р.). Особливу увагу було приділено інноваціям, що дають змогу поліпшити тренування, а отже, показники здоров'я, зовнішній вигляд [3, с.].

Науковці доводять, актуальність щодо використання новітніх інформаційних технологій, мобільних додатків, з використанням смартфонів, з метою мотивації до занять фізичною культурою і спортом [4, с. 33].

«Розумні» тренажери самостійно розраховують максимально допустимий рівень навантаження для спортсмена, або людини, що займається спортом, щоб зберегти його здоров'я і домогтися якісних результатів.

З розвитком комп'ютерних технологій до спорту почали долучатися люди, які ніколи не займалися ним. Наприклад, у багатьох телефонах зараз є функція «крокомір», яка вимірює кількість кроків, що проходить людина, користувач отримує рекомендації щодо відстані, яку рекомендовано саме йому пройти за день (враховуючи індивідуальні параметри), і розповідає, яка користь від такої форми рухової активності – це корисний пристрій що допомагає стежити за своєю фізичною формою.

Сучасні додатки на кшталт додатків на зразок Nike Run Club або Map My Run (Under Armour) вирішують широкий спектр, щодо розробки індивідуального тренування. Відео тренування синхронізуються з даними про стан користувача, самостійно здійснює потрібні виміри [2].

Також, завдяки розвитку інформаційних технологій, з'явилися різні гаджети, на кшталт фітнес-браслетів, які мають вбудовані акселерометри – датчики, що відслідковують активність користувача на добу, включаючи: кількість кроків – яка відстань пройдена, тиск, пульс, сон, приблизну кількість спалених калорій під час фізичного навантаження, повідомляють людині, чи потрібно зменшити або збільшити навантаження.

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток інформаційних технологій поширює спорт для всіх, як невід'ємний компонент життя сучасного суспільства, сфера активної аматорської і професійної діяльності багатьох людей. У майбутньому, завдяки

подальшій діджиталізації та комп'ютеризації, більше людей покращуватиме свою фізичну форму без шкоди для здоров'я.

Список використаних джерел

1. Денисова Л.В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх магістрів фізичної культури і спорту з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Дис. ... д.пед.н. Київ 2020, 577 с.
2. Фітнес у розширеній реальності: Ритм гри, розумні тренажери та користь від XR Режим доступу: investory.news/fitnes-u-rozshirenij-realnosti-ritm-gri-rozumni-trenazheri-ta-korist-vid-xr/
3. Чеховська Л.Я. Теоретико-методичні основи організаційного та кадрового забезпечення системи оздоровчого фітнесу в Україні. Дис. ... д. н. з фіз. вих. та сп. Львів, 2020, 561 с.
4. Пасько В., Каковкіна О Використання інформаційних технологій у формуванні мотивації здобувачів до занять фізичною культурою і спортом DOI: [https://doi.org/10.31652/2071-5285-2021-12\(31\)-29-36](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2021-12(31)-29-36)
5. Євтифієва І.І. Інтегральна підготовка тенісистів 10-12 років з використанням технологій візуалізації технікотактичних дій. Дис. ... к н. з фіз. фих. та сп. Харків. 2020, 240 с.
6. Utemisov A. O.The use of information technology in the field of Physical culture and sports European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 7 No. 2, 2019 ISSN 2056-5852

***Кирпиченко Олександр Романович,
студент IV курсу
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»***

***Науковий керівник:
кандидат медичних наук, доцент кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Коваленченко Володимир Федорович***

Особливості застосування фізичних вправ при реабілітації осіб з розсіяним склерозом

Розсіяний склероз (РС) вражає осіб переважно молодого віку і зазвичай починається у віці від 20 до 40 років і є найбільш частою причиною нетравматичної інвалідизації серед дорослого населення.

Частота виникнення захворювання варіює і в середньому досягає 8-10 нових випадків на 100 000 осіб. Поточні оцінки припускають, що в Європі більше 700 000 осіб живе з діагнозом РС, а у всьому світі – понад 2,5 млн осіб. У більшості пацієнтів (85-90 %) захворювання характеризується рецидивуючим перебігом. Прогресуючі форми РС спостерігаються у початковій стадії захворювання приблизно у 10-15 % пацієнтів [2]. За даними МОЗ України, за останні 20 років захворюваність на РС в Україні зросла в 2,5 рази, за останні 5 років - на 12% і складає у теперішній час 48,4 на 100 000 населення, з яких більше половини – особи з інвалідністю з важкими руховими порушеннями.

У процесі перебігу РС, як вказують О. Шеремет, Т. Шахова і В. Савенко, тільки медикаментозного лікування недостатньо. Якщо постійно не докладати зусилля із відновлення порушених неврологічних функцій або по збереженню наявних, використовуючи усі можливості відновного лікування, то пошкоджена нервова система поступово втрачатиме свої здібності навіть при відсутності у пацієнта загострення РС [4]. Омолодження пацієнтів з РС, збільшення тривалість їх життя обумовлено, як вважає

С. Віничук, розробкою нових терапевтичних методів лікування [3].

Головними причинами обмеження життєдіяльності у пацієнтів з РС є рухові порушення різного ступеня тяжкості, обумовлені поєднанням центрального парезу і атаксії, порушення зору внаслідок зниження здатності до орієнтації та особливості психічних функцій.

Наукові праці, присвячені дослідженню ефективності впливу методів і засобів фізичної реабілітації на рухові порушення у пацієнтів з РС, є одиничними, з суперечливими і загальними рекомендаціями. Це говорить про відсутність науково обґрунтованих методичних підходів до впровадження методів і засобів фізичної реабілітації пацієнтів з РС.

Згідно загальноприйнятим уявленням, у розвитку патологічного процесу при РС можна виділити 3 етапи:

I етап: розвиток імунологічних реакцій на периферії і в ЦНС;

II етап: демієлінізація;

III етап: аксональна дегенерація.

У результаті каскаду імунологічних і біохімічних порушень розвивається пошкодження мієліну і олігодендроцитів, на більш пізніх етапах патологічного процесу активуються неспецифічні механізми: фагоцитоз пошкоджених структур і проліферація гліальних елементів. Однак, крім розвитку запальних реакцій, демієлінізуючих процесів і гліальних порушень, в останні роки значну увагу приділяють також залученню аксонів в патогенез РС.

У роботах науковців містяться рекомендації щодо використання дозованих фізичних навантажень для підтримки працездатності пацієнтів з РС і збереження їх соціального статусу при благоприємному клінічному варіанті перебігу хвороби, а також про обов'язкове використання фізичних вправ на ранніх стадіях захворювання. Сучасні позитивні результати медикаментозного лікування хворих з РС припускають активне використання засобів фізичної реабілітації, оскільки, тривалість життя значно збільшується і повинна зберігатися можливість соціальної реабілітації цієї категорії осіб [3]. Особливе значення має підбір комплексу лікувальної фізичної культури пацієнтів з РС, який спрямований на тренування паретичних м'язів, відновлення координації рухів і нормалізацію рухового стереотипу.

Максимальне збереження фізичної активності і проведення занять з лікувальної фізичної культури істотно покращує силу паретичних м'язів у хворих з РС, а також сприяє напрацюванню нового рухового стереотипу і компенсації незворотних порушень. Але треба враховувати, що при поєднанні парезів із спастичністю заборонені фізичні вправи, які можуть підсилити підвищення тону: стискання гумового м'яча або кільця, використання еспандера для розвитку згинальних рухів в ліктьовому суглобі. Показані фізичні вправи на зменшення патологічних синкінезій і розтягування спастично скорочених м'язів [1].

Використовувані у лікувальній фізичній культурі засоби відновлення спрямовані на прискорення біологічних процесів, зняття місцевих і загальних форм стомлення, поповненню енергетичних ресурсів і розвитку адаптивних реакцій, що зрештою веде до підвищення загального рівня працездатності і тренуваності. Лікувальна фізична культура при порушеннях координації у хворих з РС може включати:

- відновлення навичок автоматизованих рухів повторними рухами (відновлення рухового патерну), спочатку за участю інструктора, а потім і самостійно при навчанні функціональним завданням;
- вестибулярна стимуляція, наприклад, при сидінні на великому м'ячі, баланс при стоянні на одному коліні, при повороті тулуба, за рахунок чого посилюється роль вестибулярного апарату стовбура мозку у підтримці рівноваги;

- якщо хворий здатний стояти, то можна використовувати платформи з включенням біологічного зворотного зв'язку (комп'ютерний відео моніторинг і стимуляція балансу).

Застосування засобів фізичної реабілітації спрямовано на підвищення тонуусу й еластичності м'язів, нормалізацію кровообігу у м'язах і сухожилках і усунення застійних явищ у м'яких тканинах, а також за повне відновлення всіх функцій нижньої кінцівки. Провідну роль у реабілітації відіграють фізичні вправи. Під впливом фізичних вправ поліпшується кровообіг, збільшується кількість капілярів і анастомозів у зонах ушкодження, спостерігається підвищення біоелектричної активності м'язів і посилення у них окисно-відновних процесів, що значно покращує хімізм м'язового скорочення і скорочувальних властивостей м'язів.

Список використаних джерел

1. CattaneoD., MarazziniF, CrippaA, Cardini R . Effects of balance exercises on people with multiple sclerosis: a pilot studu. Clinical Rehabilitation. 2007. Vol. 21. P. 771–781.
2. Ectrimsean Guideline on the Pharmacological Treatment of People with Multiple Sclerosis / X. Montalban, R. Gold, A. J. Thompson et al. Mult. Scler. 2018. Vol. 24 (2). P. 96–120.
3. Віничук С.М. з співавторами Поширеність розсіяного склерозу в різних регіонах України. Особливості перебігу та лікування Український медичний часопис. 2000. №6. С. 51–53.
4. Проблема фізичної реабілітації пацієнтів з діагнозом розсіяний склероз / О.О. Шеремет. Т.В. Шахова В.О Савенко. Фізична і реабілітаційна медицина в Україні: впровадження мультидисциплінарного підходу на етапах реабілітації. Матеріали XVIII Міжнародної науковопрактичної конференції, 17-18 грудня 2018 р. Київ : ДП «Клінічний санаторій Жовтень», 2018. С. 110–113.

*Кифоренко Ірина Федорівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна*

Роль педагога у профілактиці булінгу в умовах НУШ

Вивченню проблеми взаємовідносин дітей з однолітками приділяється велика увага в наукових дослідженнях. Проблема міжособистісних відносин дітей вкрай цікавить сучасних педагогів і психологів (Білик В. [8], Васильєва О. [1], Воронцова Т., Пономаренко В., Василенко К., Лаврентьєва І., Андрук Н. [2], Дроздов О.Ю., Живолуп Л.В., Ніжинська О.В., Сухенько Я.В. [3], Дубровська Є. [4], Журавель Т.В., Кочемировська О.О., Ясеновська М.Е. [5], Колісніченко С., Шеремет І., Челнокова М. [6], Матвієнко О., Губарева Д. [9] та ін.), особливо у контексті профілактики булінгу, а також реформування галузі освіти в Україні.

Відзначаючи наявність досліджень у галузі вдосконалення організаційно-методичних основ профілактики булінгу, слід зазначити, що поза увагою дослідників залишається феномен насильницької поведінки в освітньому середовищі НУШ. Проблема розгляду шляхів профілактики шкільного насильства та роль педагогів у цьому процесі не виступала предметом спеціальних наукових досліджень, натомість заявила про себе у безпосередній професійній діяльності вчителів.

Оцінка напрацьованої інформації з проблеми профілактики булінгу свідчить про її зв'язок і взаємообумовленість із змінами пріоритетів в освіті. Після прийняття у 2018 році відповідних нормативно-правових актів протидії шкільного булінгу було закладено основні інструменти профілактики та цькуванню у середовищі закладів освіти. Так, наприклад, було передбачено порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу від здобувачів освіти, їх батьків та інших осіб, а також процедуру видання рішення про проведення розслідування; на засновника закладу освіти покладено обов'язок контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу та юридичну відповідальність за неповідомлення про факти вчинення булінгу. Крім того, освітньому омбудсмену надано право здійснювати перевірку заяв про випадки булінгу в закладі освіти й отримувати інформацію від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти та науки щодо загальної кількості випадків булінгу в закладах освіти. Зауважимо, що система превентивних дій в освітньому середовищі НУШ має гуманістичне спрямування.

Одним з найефективніших методів боротьби з шкільним булінгом визнано норвежську загальнонаціональну програму Д. Ольвеуса. «Програма передбачає створення доброзичливої шкільної атмосфери. Система вважається досить дієвою, адже робота проводиться не лише з жертвою та агресором, а й з спостерігачами» [7, с. 146]. Результати експериментальної апробації програми довели її ефективність в Норвегії, Німеччині, Великій Британії, США. За даними її автора, результати полягають у зменшенні випадків третирування (на 50% та більше); форм девіантної поведінки учнів; у покращенні психологічного клімату в закладах освіти. За рішенням уряду Норвегії програма Д. Ольвеуса стала обов'язковою.

Тобто аналіз зарубіжного досвіду профілактики булінгу серед учнів в умовах закладу освіти показав, що в США, Канаді, Великобританії, Норвегії, Чехії та інших країнах успішно впроваджуються та функціонують комплексні та багаторівневі профілактичні програми.

Отже, узагальнення літературних джерел і педагогічної практики дозволяють окреслити основні етапи здійснення профілактики булінгу в умовах НУШ як спеціального виду діяльності вчителя, спрямованого на збереження, зміцнення і розвиток психологічного здоров'я дітей на всіх етапах шкільного дитинства.

Список використаних джерел

1. Васильєва О. Система психологічної профілактики шкільного насильства в початкових класах. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія: Педагогічні науки. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2020. Вип. 49. С. 7-14.
2. Вчимося жити разом: підручник для 5 кл. закладів загальної середньої освіти / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, К. С. Василенко, І. В. Лаврентьєва, Н. В. Андрук. К.: Видавництво «Алатон», 2022. 120 с.
3. Дроздов О. Ю., Живолуп Л. В., Ніжинська О. В., Сухенько Я. В. Превенція агресивності та насилля в освітньому середовищі: методичні рекомендації. Полтава ПОППО, 2011. 80 с.
4. Дубровська Є. Насильство в школі: аналіз проблеми та допомога, якої потребують діти та вчителі у її розв'язанні. Київ, 2009. 34 с.
5. Журавель Т.В., Кочемировська О.О., Ясеновська М.Е. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми: методичний посібник для освітян. О.В. Безпалько (ред.). К.: ТОВ «К.І.С.», 2010. 242 с.
6. Теоретико-практичні аспекти профілактичної роботи щодо подолання агресивності школярів / С. А. Колісніченко, І. В. Шеремет, М. С. Челнокова, К. С. Василенко // Освіта і здоров'я підростаючого покоління: матеріали третього міжнародного симпозіуму: зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С. В. К.: Алатон, 2021. Вип. 3. Ч. 1. С. 50-51.

7. Шара І.С. Світовий досвід профілактики та протидії булінгу. Наукове періодичне видання «Український психолого-педагогічний науковий збірник»: науковий журнал. №18 (18) грудень 2019. С. 145-147.

8. Bilyk V. Theory and Practice of Individual Scientific Research and Educational Activities of Future Psychologists in the Process of Science Preparation at Higher Educational Institutions in Terms of Bologna Process. Multidisciplinary Scientific Journal: International Academy Journal Web of Scholar. 2018. № 10 (28). Vol. 2. P. 3-7.

9. Matviienko O., Hubarieva D. Diagnosis of the Levels of Social Competence Among Elementary School Pupils. Intellectual Archive. 2020. 10. https://doi.org/10.32370/IA_2021_06_15

*Кича Назар 2фв
Студент II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)
Науковий керівник:
к.пед.н., доцент
Омельчук Олена Володимирівна*

Вплив Пандемії COVID-19 на якість сну як зміни фізіологічного стану організму. Дослідження закордонних науковців.

З фізіологічної точки зору сон – це особливий стан людини, в якому всі її органи і внутрішні процеси працюють в особливому, щадному режимі, що характеризується зниженою реакцією на навколишній світ. Під час сну в організмі людини відбуваються важливі фізіологічні та біохімічні процеси, такі як: обробка та запам'ятовування інформації, що конче необхідно для пам'яті та уваги – когнітивних здібностей; відновлення та зміцнення імунітету – організму легше боротися з інфекціями, виробляти імунітет; нормалізація роботи ендокринної системи, велику роль відіграє мелатонін – потужний антиоксидант та імунний регулятор; відновлення роботи серцево-судинної системи; детоксикація організму, тощо. Через недосип знижується чутливість до інсуліну, що загрожує діабетом II типу, який практично завжди пов'язаний з ожирінням.

У сучасному світі близько половини населення нашої планети – це і дорослі і підлітки і діти, страждають від різних порушень сну.

Пандемія COVID-19 стала глобальною проблемою, яка вплинула на життя мільйонів людей у всьому світі. Наслідки цієї пандемії позначилися не лише на фізичному та медичному аспектах, але й на психологічних проблемах, включаючи тривожні розлади, депресивні прояви, проблеми зі сном та інші. Під час нової пандемії коронавірусу-19 дуже часто повідомлялося про розлади сну як у гострій фазі інфекції COVID-19, так і після одужання [5]. Зі зростанням захворюваності, люди почали відчувати страхи, пов'язані з COVID-19, депресію та симптоми вигорання, а також підвищений рівень фізичного та психологічного дистресу, що вплинуло на розлади сну.

Дослідження показують, що поширеність низької якості сну серед одужалих осіб у період після COVID-19 була помірною, а поширеність порушень якості сну – високою. Розлади сну, як наслідок COVID-19, можуть негативно вплинути на психічне та фізичне здоров'я.

Науковцями встановлено, що коронавірус пошкоджує судини всього організму, а також спричиняє запалення навколо ділянок, через які в нормі відбувається обмін поживними речовинами та газообмін. У результаті харчування відбувається гірше [2]. Це може зумовлювати функціональні зміни в головному мозку, які проявляються порушенням сну [3]. Люди стали частіше скаржитися на поганий сон, часті пробудження і панічні атаки серед ночі, задуху [4]. На безсоння, яке може проявлятися труднощами із

засинанням, порушенням безперервності сну або, навпаки, пробудженням у ранні ранкові години [1].

На думку фахівців, велике значення має і зміна способу життя людини – тривала дистанційна робота – багато людей у період самоізоляції, хвороби перебували в стресі [4]. Усі психологічні стани відбиваються на якості сну. Проявлятися можуть у складності засинання, незвично ранніх пробудженнях і неможливості потім довго заснути – зазначають науковці [3]. Люди, що перехворіли можуть страждати від неможливості займатися фізичними вправами, хронічної втоми та інших проблем. Науковці відмічають, що після одужання найчастішими і найстійкішими симптомами є стомлюваність (55%), втрата пам'яті (34%), пригнічення уваги і порушення сну (28% і 30,8% відповідно) [5].

Отже, узагальнення сучасної наукової літератури надали нам можливість зробити наступні висновки: розлади сну є наслідками COVID-19, тривалої дистанційної роботи та самоізоляції, це негативно впливає на психічне та фізичне здоров'я, істотно погіршує якість життя, а також послаблює імунітет і підвищує ризик зараження вірусами. Необхідно управляти розладами сну, для зменшення психічного дистресу та запобігання наслідкам розладів сну.

Список використаних джерел

1. Abuhammad S., Alzoubi HK., Khabour OF, Hamaideh Sh. and Khasawneh B. (2023) Sleep quality and sleep patterns among recovered individuals during post-COVID-19 among Jordanian: A cross-sectional national study *Medicine (Baltimore)*. 2023 Jan 20; 102(3): e32737. Published online 2023 Jan 20. doi: 10.1097/MD.00000000000032737 PMID: 36701736

2. Mohamed Abdelghani M., Alsadik ME., Abdelmoaty AA et al. Sleep disturbances following recovery from COVID-19: a comparative cross-sectional study, Egypt PDF version *Eastern Mediterranean Health Journal* Access mode: <https://www.emro.who.int/in-press/research/sleep-disturbances-following-recovery-from-covid-19-a-comparative-cross-sectional-study-egypt.html>

3. Pellitteri G., Surcinelli A., Martino MDe, et al. (2022) Sleep alterations following COVID-19 are associated with both neuroinflammation and psychological disorders, although at different times *Frontiers in Neurology* Volume 13 2022 | <https://doi.org/10.3389/fneur.2022.929480>

4. Samir El Sayed, Sarah Gomaa, Doaa Shokry, Ahmed Kabil & Ahmed Eissa (2021) Sleep in post-COVID-19 recovery period and its impact on different domains of quality of life *The Egyptian Journal of Neurology, Psychiatry and Neurosurgery* Vol. 57, Article number: 172 (2021) <https://ejnnp.springeropen.com/articles/10.1186/s41983-021-00429-7>

5. Tedjasukmana R., Budikayanti A., Islamiyah WR, Larasati Witjaksono AM and Hakim M. (2022) Sleep disturbance in post COVID-19 conditions: Prevalence and quality of life *Frontiers in Neurology* Vol. 13 2022 <https://doi.org/10.3389/fneur.2022.1095606>

Кірейцев Олег Григорович
студент II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна

Значення підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до відновлення здоров'я дітей із викривленням хребта

Однією з найбільших проблем, що загрожують здоров'ю з дитинства, є сидячий спосіб життя. Зменшення кількості дітей, які грають на вулиці, є новим поколінням, яке

воліє грати в ігри, орієнтовані на технології. Всі вони негативно впливають на розвиток м'язів, а порушення постави і викривлення хребта частіше спостерігається у школярів зі слабкими м'язами живота і спини. Тому з позицій сьогодення особлива увага вчених (Ю. Клименко [3], Ю. Свідерська, І. Пархоменко [4]), Л. Сущенко, І. Ляхова, Т. Винник [5], Л. Таратухіна [6], Т. Тягур [7], М. Хорошуха, Л. Левицька, О. Омельчук [9], І. Шеремет, К. Василенко, Ю. Коберник [8] та ін.) приділяється питанню фізичної реабілітації школярів із викривленням хребта, профілактики даної патології.

Водночас зростає роль професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації, яка має на меті відновлення та покращення функціонального стану та загальне оздоровлення організму людини з використанням засобів фізичної культури і природних факторів (О. Андрійчук [1], О. Єжова [2] та ін.).

Фахівець з фізичної реабілітації добирає засоби і форми лікувальної фізичної культури, розробляє методику застосування фізичних вправ на ранніх етапах лікування, планує і виконує програму подальшого функціонального відновлення і фізичної дієздатності хворого, виявляє і розширює резервні можливості організму, тренує його і готує до фізичних навантажень на роботі й у побуті, повертає до активної участі у житті суспільства.

Варто зазначити, що одним з найефективніших методів проведення реабілітаційних заходів при викривленнях хребта у дітей є кінезітерапія – це терапія, заснована на понятті руху тіла (*kinesis* означає “рух” по-грецьки). Корируюча кінезітерапія показана всім дітям, які мають порушення постави, так як це єдиний провідний метод, що дозволяє ефективно зміцнювати м'язовий корсет і вирівнювати м'язовий тонус, передньої і задньої поверхні тулуба і нижніх кінцівок. Заняття кінезітерапією повинно включати елементи спеціальної активної і пасивної корекції, а також дихальні вправи.

Кінезітерапія при роботі з дітьми, які мають викривлення хребта, використовує рух або, навпаки, коригує рух за допомогою різних вправ чи застосовуючи обмеження, щоб тіло могло плавно виконувати свої опорно-рухові функції. Рухи хребта відбуваються в трьох взаємно-перпендикулярних площинах: у фронтальній – нахили корпусу вліво і вправо, в сагітальній (передньо-задній) – згинання (нахил вперед) і розгинання (нахил назад), в горизонтальній – повороти тулуба вправо і вліво, щодо поздовжньої осі. Найбільша рухливість можлива в шийному і поперековому відділах хребта і вона особливо розвинена в дитячому віці. Щоб привчити дітей правильно тримати голову, слід застосовувати вправи з утриманням на голові різних предметів (дерев'яних кружків, мішечків масою 200-300 грамів, наповнених дрібними камінчиками). Ці вправи допомагають розвивати статичну витривалість м'язів шиї і тим самим сприяють правильному положенню голови і тіла.

Отже, в умовах значного погіршення здоров'я дітей, в тому числі й поширення викривлень хребта, особливої актуалізації набуває питання оптимізації професійної підготовки майбутніх фізичних реабілітологів, професійна діяльність яких спрямована на оздоровлення та підвищення якості життя населення. Адже корекція постави є не тільки завданням фізичного виховання, а й важливим компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Список використаних джерел

1. Андрійчук О. Я. Підвищення готовності фахівців фізичної реабілітації до практичної діяльності. Сучасний стан та шляхи розбудови фізичної реабілітаційної медицини в Україні згідно світових стандартів: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ (15-16 груд. 2016 р.). Київ, 2016. С. 4.

2. Єжова О.О. Цілі сталого розвитку у навчанні бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії. Сучасні досягнення спортивної медицини, фізичної реабілітації, фізичного виховання та валеології – 2022 / XXI Ювілейна міжнародна науково-практична конференція, присвячена 90-річчю з дня заснування кафедри фізичної реабілітації,

спортивної медицини, фізичного виховання та валеології ОНМедУ. Одеса, 6-7 жовтня 2022 року / Матеріали конференції. Одеса: ПОЛІГРАФ, 2022. С. 39-41.

3. Клименко Ю. С. Поетапна корекція порушень рухових функцій у дітей зі сколіотичними ураженнями хребта на підставі патогенетичних змін фізичного розвитку: автореф. дис... канд. біол. наук / Луган. держ. мед. ун-т. Луганськ, 2008. 16 с.

4. Свідерська Ю. О. Огляд консервативних методів корекції ідіопатичного сколіозу і-ї ступенів / Ю. О. Свідерська, І. В. Пархоменко // Сучасні досягнення спортивної медицини, фізичної реабілітації, фізичного виховання та валеології – 2022: XXI Ювілейна міжнар. наук.-практ. конф., присвячена 90-річчю з дня заснування кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання та валеології ОНМедУ, Одеса, 6-7 жовт. 2022 р.: матер. конф. Одеса: ПОЛІГРАФ, 2022. С. 81.

5. Сущенко, Л. П. Сучасні підходи до фізичної терапії дітей середнього шкільного віку з порушенням функціонального стану хребта / Л. П. Сущенко, І. М. Ляхова, Т. М. Винник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. праць. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 3К (123). С. 435-438.

6. Таратухіна Л. М. Комплексна фізична терапія при порушеннях постави Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології. № 1. 2019. С.53-61.

7. Тягур Т. Реабілітація підлітків 12-16-річного віку зі сколіозом І-ІІ ступеня заходами адаптивної фізичної культури на етапі попереднього дослідження. Фізична активність, здоров'я і спорт. 2016. № 1(23). С.78-86.

8. Шеремет І. В. Особливості підготовки вчителів початкових класів до застосування кінезіологічних вправ для профілактики порушень постави молодших школярів / І. В. Шеремет, К. С. Василенко, Ю. М. Коберник // Педагогіка і психологія : напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (19–20 квітня 2019 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2019. Ч. II. С. 91-95.

9. Khoroshukha M., Levytska L., Omelchuk O. Quick test of assessing somatic health of people with musculoskeletal disorders. Science and Education. 32. 169-175. doi: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-8-32>

*Коваль Ірина Сергіївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Особливості застосування здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні школярів

Здоров'я дітей - одне з основних джерел щастя, радості і повноцінного життя батьків, учителів, суспільства в цілому. Здоров'я дитини, її соціально – психологічна адаптація, нормальне зростання і розвиток багато в чому визначаються середовищем, у якому вона живе. Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей та учнівської молоді. Турботу викликає різке погіршення стану фізичного, духовного, психічного та розумового розвитку підростаючого покоління. Тому головним напрямком для вирішення цієї проблеми є впровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес.

Питанню збереження здоров'я дітей велику увагу у різні часи приділяли видатні педагоги. В. Сухомлинський закликав запобігати перевантаженню учнів шляхом чергування різних видів роботи, дотримання правильного режиму праці й відпочинку, активізацій рухової та ігрової діяльності школярів тощо. Особливого значення педагог надавав належним медико-гігієнічним умовам навчальної діяльності учнів: обладнанню класної кімнати, раціональному харчуванню, тривалому перебуванню школярів на свіжому повітрі, що сприяє збереженню здоров'я [6].

У сучасній педагогічній науці склалися певні напрями дослідження проблеми здоров'язбереження: (Н. Белікова, Д. Воронін, Б. Долинський, В. Зданюк та, Ю. Палічук ін.) переважно присвячені формуванню здоров'язберігаючих компетенцій майбутніх спеціалістів; (О. Ващенко, С. Свириденко, та ін.) – присвячені здоров'язбереженню учнів загальноосвітніх закладів. Під здоров'язберігаючими технологіями вчені пропонують розуміти:

- сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання);
- оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм);
- повноцінний та раціонально організований руховий режим[3].

Основна мета сучасної школи полягає у формуванні здорової особистості. Здорової як фізично, так і духовно. Тому кожна школа сьогодні шукає свій шлях змін у просторі покращення якості освіти та виховання. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо вивчення фізичної культури важливою ознакою сучасного уроку є використання здоров'язбережувальних технологій.

Мета усіх здоров'язбережувальних технологій – сформувати в учнів необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя, навчити їх використовувати отримані знання у повсякденному житті. Досягнення цієї мети можливе тільки при комплексній, методичній і узгодженій роботі педагогів, лікарів, психологів, соціологів і батьків.

Класифікація за О. Ващенко здоров'язбережувальних технологій включає такі типи [2]:

- здоров'язбережувальні – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини;
- оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;
- технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеve виховання;
- виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини.

Технології здоров'язбереження, які використовуються вчителем в освітньому процесі:

- 1) психологічні технології:
 - психогімнастика - допоміжний метод, який спирається на невербальну експресію, перш за все на міміку та жести - взагалі на рух. Це дає можливість глибше заглянути у переживання інших і наблизитися до розуміння цих переживань;

- прогулянки на природі; - емоційний комфорт: куточки настрою, дні радості;
 - сімейне консультування.
- 2) технологія рухової активності, завданням якої є:
- профілактика гіпокінезії (нормалізація рухового режиму за рахунок збільшення об'єму динамічних фізичних навантажень);
 - профілактика порушення постави (використання спеціальних комплексів вправ, направлених на зміцнення м'язового корсета хребта);
 - профілактика травматизму (навчання техніки виконання фізичних вправ і правил, техніки безпеки під час занять фізичними вправами);
 - профілактика захворювань серцево-судинної системи;
 - профілактика простудних захворювань (використання засобів фізичного виховання, водних процедур та інших компонентів загартування);
 - основи безпеки життєдіяльності (навчання рухових дій прикладного характеру, які дають змогу використовувати отримані знання й практичний досвід у реальних життєвих ситуаціях) [4].

Приоритетною формою збереження і зміцнення здоров'я школярів є фізкультурно-оздоровча діяльність. Система заходів підвищення рівня фізичного здоров'я учнів передбачає: проведення позакласних, додаткових і самостійних занять фізичними вправами (змагання, ігри, турніри, туристичні походи, конкурси, дні здоров'я).

У режим дня школяра вносять оздоровчі заняття: щоденна ранкова гімнастика до уроків, комплекси дихальної гімнастики, фізкультхвилинки, заняття на тренажерах, пальчикова гімнастика тощо[5].

Отже, за допомогою якісного впровадження здоров'язберезувальних технологій в освітній процес, застосування під час позакласних заходів оздоровчих технологій, переважно спрямованих на всебічне оздоровлення школярів сучасний учитель має можливість повною мірою сприяти вихованню повноцінної здорової молоді, формувати в неї високий рівень культури здоров'я.

Список використаних джерел

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим / Т.Бойченко // Здоров'я та фізична культура. — 2005. — №2. — С. 1—4
2. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Основи здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.
3. Ващенко О., Свириденко С. Організація здоров'язберігаючої діяльності // Початкова освіта. – 2005. - №46. – С.2-4.
4. Коцур Н. Формування здоров'язберезувального простору в загальноосвітніх навчальних закладах. Рідна школа. 2012. № 11. С. 60–65.
5. Мельник О. Системний підхід до формування культури здоров'я учасників навчально – виховного процесу / О. Мельник, //Початкова школа. – 2005. - №4. – С. 57-62.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. Т.4. / В.О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976-1977. – 640 с.

***Ковальова Тетяна Вікторівна**
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

***Науковий керівник:
доктор педагогічних наук***

Розвиток стресостійкості як складової здорового способу життя майбутніх вчителів

У своїй професійній діяльності вчителі потрапляють у різні стресові ситуації, вирішують проблеми, що пов'язані з навчанням, вихованням, побутовою невлаштованістю, зазнають психологічного тиску як з боку адміністрації, учнів, так і з боку батьків, переживають внутрішньо-особистісні суперечності тощо. Все це вимагає наявності такої значущої риси особистості вчителя, як стресостійкість, адже «тривалий вплив стресфакторів може значно підвищити рівень нейротизму, який, у свою чергу, позначиться на рівні професійної стійкості (працездатності стійкої до будь-яких перешкод), що спровокує астенизацію суб'єкта праці та знизить рівень задоволеності професією та професійною діяльністю» [3, с. 218]. Доведено, що «високий рівень стресостійкості сприяє збереженню психічного здоров'я особистості, забезпечує її психологічне благополуччя і працездатність, соціальну адаптацію, успішну самореалізацію, здатність виконувати професійні завдання в екстремальних ситуаціях. Низький рівень стресостійкості зумовлює різноманітні прояви посттравматичних стресових розладів, фізичне, емоційне і психічне виснаження людини, психосоматичні захворювання» [5, с. 201].

Інтерес до вивчення стресостійкості набуває особливої значущості у зв'язку з усе зростаючим стресогенним характером педагогічної діяльності, зумовленим зміною соціальних стереотипів, соціальним замовленням щодо навчання й виховання молодого покоління з урахуванням нових стратегій розвитку суспільства, підвищеною конкуренцією, а також введенням воєнного стану в Україні (І. Шеремет, К. Василенко, Д. Льченко [7]).

На сьогоднішній день у вітчизняній науці налічується обмежена кількість робіт, присвячених дослідженню даної проблеми. Зокрема, вивченням стресостійкості як професійно важливої якості педагога займалися А. Баранчук [1], В. Коваленко [3], В. Корольчук [4], І. Шпак [5] й ін.

Г. Дубчак виокремлює «два підходи до аналізу стресостійкості:

- мікроаналітичний – у якому стресостійкість розглядається як риса (наприклад, у регуляційній теорії темпераменту Я. Стреляу);
- макроаналітичний – який розглядає стресостійкість як стиль дій, зумовлених певними природними темпераментальними механізмами» [2, с. 177].

Крім того, В. Корольчук виділяє такі психологічні механізми стресостійкості, як: «механізми психологічного захисту, компенсації (захисні механізми) і копінг-механізми, або психологічні механізми долання стресу» [4, с. 188]. Утім, низка дослідників визнає тільки механізми психологічного захисту, виділяючи активний і пасивний їх варіанти (Р. Kohn, К. Lafreniere, М. Gurevich).

Отже, аналіз наукової літератури засвідчив, що стресостійкість педагога є однією з тих якостей, від якої залежить не лише успішність оволодіння професійною діяльністю, посилення продуктивності освітнього процесу, а й самореалізація педагога як особистості, тобто обрана тема є актуальною та доцільною для дослідження. Провідна роль у системі протидії стресу як складової здорового способу життя у вчителів своєї справи належить адаптації, яка полягає в ефективному вирішенні педагогічних проблемних ситуацій і завдань. В цілому ж можна говорити про те, що стресостійкість педагога проявляється в умінні долати емоційне напруження, придушувати негативні прояви в поведінці, викликані стресовими ситуаціями, проявляти витримку і такт

Список використаних джерел

1. Баранчук А.В. Стресостійкість як професійно значуща риса особистості майбутнього педагога. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної

підготовки майбутніх фахівців: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.О. Стахової. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2018. С. 6-11.

2. Дубчак Г. М. Формування професійної стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних професій // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2017. Вип. 3(1). С. 173-179.

3. Коваленко В.В. Психологічні особливості стресостійкості вчителів старших класів. Наукові пошуки: зб. наук. пр. молодих учених. Вип. 13 / за ред. проф. А. А. Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 217-222.

4. Корольчук В. М. Психологічні засади дослідження стресостійкості особистості. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2011. Вип. 26. С. 183-192.

5. Шпак М. М. Стресостійкість особистості в дискурсі сучасних психологічних досліджень. Габітус. 2022. Вип. 39. С. 199-203.

6. Kravchenko, O., Mishchenko, M., Soroka, O., Levenets, A., Korolchuk, V., Myronets, S., Tsymbal, S., Vahotska, I., Hotsuliak, N. Development of Social Workers Stress Tolerance in the Process of their Professional Activity. In: Vesa Salminen (eds) Human Factors, Business Management and Society. AHFE (2022) International Conference. AHFE Open Access, vol 56. AHFE International, USA. <http://doi.org/10.54941/ahfe1002269>

7. Sheremet, I., Vasylenko, K., & Pchenko, D. (2020). Psychological rehabilitation of adolescent children with stressful load who lived in the areas, close to combat zone. *InterConf*, (17). URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/2870>

*Ковальчук Богдан Русланович,
студент 4 курсу
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»*

*Науковий керівник:
кандидат медичних наук, доцент кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Коваленченко Володимир Федорович*

Роль фізичних вправ у реабілітації пацієнтів з геморагічним інсультом

З позицій сьогодення в Україні та в цілому в світі, на жаль, прослідковується тенденція підвищення кількості неврологічних захворювань.

Під час вивчення даних ВООЗ було визначено, що у розвинутих країнах світу щорічно реєструють від 100 до 300 інсультів на кожні 100 тис. населення. В Україні щороку нараховується близько 110-125 тис. осіб з мозковим інсультом, що є однією з найчистіших причин інвалідності та смертності населення країни. Рівень смертності від інсульту в Україні у 2,5 рази перевищує відповідні показники у західноєвропейських країн і має, на жаль, тенденцію до подальшого зростання.

Теоретично-методичним підґрунтям розгляду питань, пов'язаних із роллю фізичних вправ у реабілітації пацієнтів з геморагічним інсультом стали напрацювання таких учених, як О. Білянський [1], С. Віничук і О. Фартушна [2], А. Mountain [4], Hebert Debbie [6] та інші.

С. Віничук та О. Фартушна зазначають, що для досягнення максимального відновлення після перенесеного геморагічного інсульту дуже важливо вчасно почати реабілітаційний процес. Пацієнти з інсультом повинні отримувати реабілітацію якомога раніше, коли вони медично стабільні та можуть брати участь в активній реабілітації. Рання мобілізація після інсульту має за мету зменшити ризик виникнення ускладнень, включаючи тромбоз глибоких вен, пролежні, біль у плечі, пневмонію та легеневу емболію.

Для уникнення патологічних поз, зокрема пози Верніке Манна, які характерні для постінсультних хворих, ураженим кінцівкам слід надавати протилежні положення. Ці маніпуляції слід виконувати в положеннях лежачи на спині та на здоровому боці, зі зміною кожні дві години. Одним із видів лікування положенням також є ортостатична гімнастика. Її суть полягає у тому, що хворого з геморагічним інсультом фіксують на спеціальному поворотному столі, який має точний градус нахилу повороту, що дозволяє йому поступово приймати нормальне вертикальне положення. Виконання лікувальної гімнастики можливо навіть при глибоких парезах ніг і м'язів тулуба. Ортостатична гімнастика дозволяє перебувати хворому з геморагічним інсультом в напіввертикальному й вертикальному положеннях, що має відповідне значення для поліпшення функції сечового міхура, тренувати функції вестибулярного апарату, серцево-судинної системи, особливо судин ніг, що попереджує тромбофлебії й іншу патологію вен [1].

Відразу після дозволу на вертикалізацію пацієнта з геморагічним інсультом рекомендується починати вправи на рівновагу та вправи на відновлення дрібної моторики.

Фізичні вправи на рівновагу можна починати з положення сидячи виконуючи різноманітні рухи руками, дотягування до предметів, тренування підйому (переходу з положення сидячи в положення стоячи), згодом ті самі методи можна використовувати і в положенні стоячи. Після повної вертикалізації хворого з геморагічним інсультом слід додавати до реабілітаційного процесу ходьбу на біговій доріжці, їзду на велотренажері, балансування на нестабільних поверхнях і гідрокінезотерапію у басейні.

Основними завданнями терапевтичних вправ на рівновагу є: покращення психо-емоційного стану хворого з геморагічним інсультом; стабілізація АТ; прискорення відновних процесів організму; розвиток м'язів стабілізаторів і вестибулярного апарату; максимально можливе відновлення навичок ходьби; відновлення координації.

Відновлення дрібної моторики уражених кінцівок в першу чергу спрямоване на розвиток навичок самообслуговування, що є важливим аспектом якості життя хворого з геморагічним інсультом у подальшій життєдіяльності.

Для збільшення сили м'язів ураженої сторони використовували фізичні вправи з обтяженням масою власного тіла чи кінцівки, вправи з подоланням опору, який створює фахівець з фізичної реабілітації, вправи з обтяженням предметами. Кількість повторів виконання вправи для відновлення сили м'язів збільшували від 5 разів, на початку реабілітації, до 10 разів у кінці фізичної реабілітації.

На заключних етапах фізичної реабілітації тренування набувають більш оздоровчого характеру, використовуються різноманітні тренажери, вправи на розтягнення, вправи з власною вагою та обтяженням. Головна мета таких занять максимально укріпити відновлені м'язи та організм пацієнта з геморагічним інсультом.

Висновки. Фізичні вправи відіграють дуже важливу роль у реабілітації пацієнтів з геморагічним інсультом. На ранніх етапах фізичні вправи допомагають покращити трофіку, мінімізують ускладнення, на наступних етапах здійснюють підготовку організму до вертикалізації та максимального відновлення працездатності у майбутньому. Вчасне впровадження фізичних вправ у реабілітаційний процес мінімізує ризик виникнення ускладнень, прискорює процес одужання та забезпечує максимально можливе відновлення фізичного стану пацієнта.

Список використаних джерел

1. Білянський О. Ю. Фізична реабілітація осіб другого зрілого віку після мозкового ішемічного інсульту: Автореф. дис... канд. наук з фізичного виховання і спорту: спец. 24.00.03 «Фізична реабілітація». Львів, 2007. 20 с.
2. Віничук С. М., Фартушна О. Є. Рання реабілітація після гострих ішемічних порушень мозкового кровообігу. *Міжнародний неврологічний журнал*. 2016. №8. С. 34-38.

3. Clinical Guidelines for Stroke Management 2017. Available from: <https://informme.org.au/en/Guidelines/Clinical-Guidelines-for-Stroke-Management-2017>.
4. Mountain A. et al. Canadian Stroke Best Practice Recommendations: Rehabilitation, Recovery, and Community Participation following Stroke. Part Two: Transitions and Community Participation Following Stroke. *International Journal of Stroke*. 2020. P. 17-24.
5. VA/DoD Clinical practice guideline for the management of stroke rehabilitation. 2019. Available [URLhttps://www.healthquality.va.gov/guidelines/Rehab/stroke/VADoDStrokeRehabCPGFinal8292019.pdf](https://www.healthquality.va.gov/guidelines/Rehab/stroke/VADoDStrokeRehabCPGFinal8292019.pdf)
6. Hebert Debbie et al. Canadian stroke best practice recommendations: stroke rehabilitation practice guidelines, update 2015. *International Journal of Stroke*. 2016. Vol. 11. P. 459-484.

*Коломієць Сергій Анатолійович
студент I курсу магістратури
Спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Використання фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні школярів

В умовах активного реформування освітньої сфери, в тому числі напрямку фізичної культури та спорту назріла необхідність пошуку нових ефективних шляхів та засобів удосконалення процесу фізичного виховання молоді. Актуальною є проблема пошуку ефективних підходів підвищення рухової активності учнів та поліпшення їхнього фізичного стану за рахунок впровадження сучасних оздоровчих-технологій, які б сприяли розвитку позитивної мотивації до занять фізичним вихованням, формували основи самостійної оздоровчої діяльності школярів як під час занять фізичною культурою, так і у вільний від навчання час.

Основна мета фізкультурно-оздоровчих технологій, полягає у покращенні фізичного розвитку учнів: загартування, тренування сили, витривалості, швидкості й інших якостей, що відрізняють здорову, треновану людину від фізично немічної. [6]

На думку М. М. Булатової [1] поняття «фізкультурно-оздоровча технологія» об'єднує в собі процес використання засобів фізичного виховання в оздоровчих цілях і наукову дисципліну, яка розробляє й удосконалює основи методики побудови фізкультурно-оздоровчого процесу.

Збереження здоров'я школярів залишається актуальною проблемою сьогодення. Дані досліджень Інституту педіатрії, акушерства та гінекології АМН України свідчать, що серед учнів перших класів 35,9 % здорових дітей, після закінчення школи їх кількість становила 19,9 %, кількість дітей з хронічними захворюваннями зростає з 22,5 % до 40,5 % [3].

О. Іонова та Ю. Лукьянова [5] вважають, що найважливішими елементами здоров'язбережувальних освітніх технологій є такі, що спрямовані на врахування коливальності працездатності людини протягом навчальних циклів (уроку, дня, тижня, року), залучення рухової активності, оздоровчого впливу мистецтва й праці, забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя з учнями.

Практичним проявом фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні є різні фітнес-програми. Широкого розповсюдження набули фітнес-програми, засновані на використанні видів рухової активності аеробної та силової спрямованості, фітнес-програми, засновані на використанні оздоровчих видів гімнастики, а також програми, які поєднують у собі різні види рухової активності. Одним із видів фітнес-програм,

заснованих на оздоровчих видах гімнастики є йога-аеробіка. Йога-аеробіка об'єднує в собі можливості різних програм оздоровчої гімнастики – два напрямки оздоровчого тренування – східний і західний. Складовими йога-аеробіки є елементи хатха-йоги (статичні та динамічні асани, дихальні вправи, вправи на рівновагу, релаксація) та стретчинг. Організовані після основної розминки, після закінчення аеробної або силової частини заняття вправи стретчингу знижують нервово-психічне напруження, ліквідують синдром відстроченого болю у м'язах після навантажень, є профілактикою травматизму [2].

Під час дослідження О. В. Мусієнко [4] було виявлено, що регулярне виконання статичних вправ хатха-йоги веде до поступових змін у гормональному балансі організму, призводить до стирання усіх сезонних коливань вмісту гормонів, особливо гормонів щитоподібної залози, підвищує індивідуальний адаптаційний резерв організму за рахунок переходу до відносного переважання парасимпатичної ланки вегетативної регуляції над симпатичною. Автор вважає, що така дія засобів хатха-йоги на організм викликана перш за все тими нетиповими для традиційних уявлень положеннями тіла, в яких у наслідок стискання одних і одночасного розтягнення других органів, відбувається перерозподіл крові та інших рідин тіла.

Отже, фізкультурно-оздоровчі технології спрямовані на покращення загального стану організму людини, рівня її тренуваності та здатності протистояти негативним впливам зовнішнього середовища.

Цілеспрямоване впровадження фізкультурно-оздоровчих технологій у систему безперервної фізкультурної освіти, розвитку і виховання учнів є сьогодні одним з актуальних завдань модернізації навчальних планів, програм закладів освіти. Система фізичної культури повинна сприяти утвердженню здорового способу життя і виховувати здорову учнівську молодь.

Список використаних джерел

1. Булатова М. М., Усачов Ю. О. Сучасні фізкультурно-оздоровчі технології у фізичному вихованні. Теорія і методика фізичного виховання. 2012. Т. 2. С. 320-350.
2. Кренделєва В. У. Цибух Т. М., Цибух М. М. Асани хатха-йоги у вирішенні проблеми остеохондрозу в фітнес-програмі. Педагогіка, психологія, та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2005. № 24. С. 77–81.
3. Мусієнко О. В. Зміни функціональної активності деяких залоз внутрішньої секреції внаслідок фізичного навантаження вправами хатха-йоги: автореф. дис. ... канд. біол. наук: 03.00.13. Львів, 2002. С. 20.
4. Неділько В.П., Камінська Т.М., Руденко С.А., Пінчук Л.П. Стан здоров'я дітей старшого віку. Здоров'я дитини. 2011. № 2. С. 29.
5. Іонова О. М. Здоров'язбереження особистості як психологопедагогічна проблема. Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2009. № 1. С. 69–72.
6. Фізкультурно-оздоровчі та спортивні технології в освітньому просторі: теорія і практика : колективна монографія / за заг. ред. О. О. Момот; Ю. В. Зайцевої. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. С. 64.

*Костенко М.П.,
студента I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Сучасні проблеми та останні тенденції розвитку системи підготовки спортсменів високого класу з пляжного футболу

Сьогодні в суспільстві все більше уваги приділяється здоровому способу життя. Пропаганда правильного харчування, популяризація рухової активності, раціонального поєднання роботи і відпочинку створює передумови для постійного пошуку нових форм організації дозвілля, в тому числі спортивних. Виникає необхідність в появі видів спорту, що сприяють зміцненню здоров'я населення. Саме такими і є пляжні ігрові види спорту - волейбол, футбол і гандбол. Їх філософія і концепція спрямовані на розвиток нової прогресивної культури літнього відпочинку, яка гармонійно поєднує яскраве і видовищне шоу, активний відпочинок та оздоровлення, залучення населення до регулярних занять фізичною культурою [3].

За визначенням, що дається у загальнодоступній вільній багатомовній онлайн-енциклопедії, пляжний футбол ([англ. \(beach soccer\)](#)) — це вид спорту, заснований на правилах гри традиційного [футболу](#). Змагання проводяться на піщаних пляжах, при цьому особливе значення має техніка володіння м'ячем і швидкість пересування по грузькій поверхні [5]. Виникнення нового виду спорту, збільшення кількості змагань, прагнення до зростання спортивних досягнень вимагає наукових досліджень в підготовці спортсменів високого класу з пляжного футболу.

Проблематикою підготовки спортсменів високого класу в ігрових видах спорту зокрема у футболі займалися такі видатні фахівці, як В. Н. Платонов, В.М. Костюкевич, В.П. Губа, В.М. Годик, однак наукові дослідження з підготовки спортсменів саме в пляжному футболі практично не проводилися. Проаналізувавши кількість наукових робіт, що містяться у бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України за тематикою пляжних ігрових видів спорту, було виявлено відсутність монографій та іншої літератури з цієї тематики. Виявлено невелику кількість дисертаційних робіт, присвячених питанням підготовки спортсменів із оздоровчої спрямованості пляжних ігрових видів спорту.

Невелика кількість наукових публікацій пояснюється тим, що в нашій країні тривалий період часу наукові дослідження були сконцентровані на проблемах тільки олімпійського спорту. Так як з усіх пляжних видів спорту тільки пляжний волейбол в 1993 році був офіційно визнаний олімпійським видом і, в 1996 році включений в програму Олімпійських ігор, в останні десятиліття він став об'єктом наукової уваги. Решта пляжних видів спорту, зокрема пляжний футбол, поки залишаються без належного освітлення в науці.

Швидке поширення цієї групи видів спорту в світі обумовлено наступними факторами: доступністю пляжних ігрових видів спорту; наявністю в багатьох країнах світу географічних умов для розвитку (використання пляжів річок, морів і океанів); можливістю проведення змагань, використовуючи один спортивний майданчик для будь-якого пляжного виду спорту; видовищністю і комерційною привабливістю; розвитком курортного бізнесу; високою популярністю класичних версій ігрових видів спорту та авторитетом їх організаційних структур.

Удосконалення системи спортивної підготовки - один з основних чинників зростання досягнень у спорті, що включає розробку нових науково обґрунтованих засобів і методів тренування, пошук раціональних способів виконання спортивних вправ, вдосконалення спортивного інвентарю та обладнання, а також інших компонентів і умов системи спортивної підготовки [4].

Пляжний футбол в нашій країні, на відміну від пляжного волейболу, де сьогодні спортсмени тренуються і виступають протягом всього року, є сезонним видом спорту. Провідні спортсмени збірної з пляжного футболу в зимовий період продовжують тренувальний процес в тих країнах, в яких створені умови (наприклад, Іспанія). Решта

переходять на альтернативні варіанти футболу, наприклад футзал, міні-футбол, футбол і продовжують тренуватися, поки не настане теплий період року.

Такий стан впливає на річну підготовку спортсменів збірної команди з пляжного футболу. Підготовчий період триває 30 днів перед початком літнього сезону і закінчується виходом збірної команди на перші змагання. Змагальний період збірної з пляжного футболу складає чотири місяці. Протягом цього періоду команда може зіграти від двох до шести змагальних турів тривалістю від 4-х до 6-ти днів. Перехідний період триває майже сім місяців.

На міжнародному рівні спортсмени збірної України з пляжного футболу щорічно беруть участь у двох турнірах чемпіонату Європи - відбірковому і фінальному; Кубку Європи; раз на два роки - в чемпіонаті світу і його кваліфікаційних турнірах; раз в 4 роки в Європейських іграх і всесвітніх іграх з пляжних видів спорту. На національному рівні спортсмени збірної України беруть участь в Чемпіонаті України.

За рейтингом Всесвітньої організації з пляжного футболу (BSWW) провідними командами з цього виду спорту є: Португалія, Бразилія, Сенегал, Швейцарія [2]. Порівнюючи підготовку спортсменів провідних збірних команд слід зазначити, що тренувальний процес цих збірних триває цілорічно завдяки кліматичним умовам, або як у Швейцарії – наявністю критих пляжних майданчиків.

Українська збірна на сьогодні розташувалася на 13-ій позиції в міжнародному рейтингу. Їй передують лише команди з відповідними кліматичними умовами для пляжного футболу. Таким чином, наявні спортивні результати національної збірної команди України на міжнародному рівні з пляжного футболу, в першу чергу, пов'язані з ефективною підготовкою спортсменів в класичних варіантах цього виду спорту.

Щоб успішно конкурувати на міжнародній спортивній арені, потрібно мати цілеспрямований процес підготовки спортсменів, створити належну матеріальну базу для цілорічних тренувань шляхом будівництва критих пляжних майданчиків, розвивати цей вид спорту на всіх рівнях від масового до професійного, мати професійно підготовлений тренерський склад і резерв юних спортсменів.

Список використаних джерел

1. Асоціація пляжного футболу України. Режим доступу: <https://beachsoccer.org.ua/>. (Дата звернення 17.01.2023)
2. Всесвітня організація з пляжного футболу. Режим доступу: <https://beachsoccer.com/rankings> (Дата звернення 17.01.2023)
3. Гончаренко Є.В. Сучасні тенденції та актуальні проблеми розвитку неолімпійських видів спорту. Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. НУФВСУ. 2013. (27) 2. С. 35-38.
4. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту). Навчальний посібник. Вінниця: Планер. 2014. 616 с.
5. Пляжний футбол. <http://surl.li/ellce> (Режим доступу 17.01.2023)

*Костенко С.В.,
студентка I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Проблема допінгу в олімпійському спорті

Основний принцип Олімпіади – це не перемоги, а здорова конкуренція. Це може звучати аморально; однак сьогодні це не має нічого спільного з суворою реальністю спортивного світу. Жорсткі умови існування в сучасному спорті змушують атлетів працювати майже на межі фізіологічних можливостей їхнього організму. Щоб покращити продуктивність, де різниця у мілісекунди може бути вирішальним фактором між переможцем і другим місцем, спортсменів спонукають до вживання допінгу. Тому актуальність проблеми запобігання використанню допінгу в олімпійському спорті не викликає сумнівів.

Допінг - це речовини, зокрема фармакологічні, що при введенні в організм сприяють активізації його роботи і росту, стимуляції фізичної і нервової діяльності тощо.

Історія допінгу розвивалася паралельно історії спорту. Спроби підвищити рівень тестостерону проводилися вже в 776 році до н.е., коли Олімпійські атлети використовували рослини коки, гашиш, стимулятори на основі кактуса, гриби *Amanita muscaria* та інші найпростіші засоби. Є повідомлення про використання спортсменами спеціальних дієт під час Стародавніх Олімпійських ігор у Греції 688 року до нашої ери. На давньогрецьких Олімпійських іграх також використовувалися різні рослини, які стимулювали швидкість і витривалість.

Проблема вивчення допінгу як соціального явища представлена в наукових працях таких вчених Гончарова Є.К., 1994; Олійник С.А. 2005, Платонов В.М. 2005, Михайлова Т.В., 2009; Корж В.П. 2006 – 2010.

Допінг сьогодні набув широкого поширення серед спортсменів різних країн, причому не тільки в спорті вищих досягнень (олімпійському і професійному), але і в аматорському, і навіть дитячо-юнацькому. За даними Всесвітньої антидопінгової організації (WADA), за 2019 рік беззаперечним лідером застосування допінгу є Росія, спортсмени якої потрапили під розслідування і були звинувачені у вживанні допінгу 167 разів. Друге місце залишилося за Італією – 158 порушень, третя – Індія (152), четверта – Бразилія (78). Далі – Іран (70), Франція (62), США (62), Казахстан (49), Польща (49), Україна (46), Китай (45) [6].

Основною причиною широкого поширення допінгу в сучасному спорті є переконаність багатьох тренерів і спортсменів в тому, що без застосування заборонених речовин і методів неможливо досягти серйозних спортивних результатів.

Опитування, проведене в минулому, яке було опубліковане у випуску *Sports Illustrated* за 1997 рік, показало, що >95% спортсменів були готові вживати речовини, що підвищують продуктивність, якщо вони були впевнені в перемозі, і те саме опитування показало, що 50% спортсменів були готові споживати ці речовини і виграти протягом 5 років, не зважаючи на велику шкоду для здоров'я. Це свідчить про те, що спортсмени готові подолати будь-які межі заради перемоги. Допінг є світовою проблемою, але майже неможливо знати справжню поширеність допінгу в спорті. Приблизна оцінка полягає в тому, що близько 14%–39% спортсменів навмисно вживають речовини, що підвищують ефективність [5].

Вживання заборонених препаратів і боротьба з ними – одна з головних і надзвичайно болючих проблем українського та світового спорту.

Міжнародний олімпійський комітет почав тестування на допінг з 1968 року, коли датський велогонщик Кнуд Енемарк Йенсен помер після велосипедної аварії на Олімпіаді 1960 року, а пізніше було встановлено, що спортсмен вживав амфетамін.

Під час всесвітньої конференції (1999 р.) з питань допінгу та спорту відбулося утворення Всесвітнього антидопінгового агентства, де були висунуті ініціативи щодо розробки стандартів для послідовної програми допінг-контролю.

Основна роль WADA полягає в розробці, узгодженні та координації антидопінгових правил і політики для всіх видів спорту та країн.

Всесвітнє антидопінгове агентство забороняє препарат, якщо доведено, що він підвищує ефективність, якщо він становить ризик для здоров'я або якщо порушується дух спорту. Кожний рік WADA готує новий список заборонених речовин, які поділяються на такі категорії: стимулянти - сприяють більшій концентрації та зменшують втому, проте, шкодять серцю; стероїди - допомагають збільшити м'язи та силу, але є небезпечними для печінки, репродуктивної системи, серця, а також можуть спричинити раптову смерть; гормони - небезпечні для здоров'я при неконтрольованому вживанні; діуретики - маскують використання інших заборонених речовин та можуть викликати зневоднення та втому; наркотики - допомагають зняти біль, але можуть призвести до травми; канабіоїди (окрім канабідіола) - зменшують тонус м'язів, але призводять до втрати координації та концентрації [3].

Крім істотної шкоди для здоров'я і життя спортсменів, застосування даних засобів йде в розріз із морально етичними нормами спорту і спортивного руху і головне завдання сучасного спорту, за словами С.Н. Бубки, залишатися вірними послідовній та невпинній боротьбі проти допінгу, що підтверджує слова президента Жака Рогге, який сказав: «Допінг – це, звичайно, найбільша загроза спорту в XXI сторіччі. Він підриває здоров'я спортсменів та позбавляє довіри до спортсменів. Хоча ми ніколи не зможемо мати нульовий рівень допінгу, я можу сказати, що ми здійснили великий поступ уперед. Ми зробили боротьбу проти допінгу своїм пріоритетом» [2].

Всесвітній антидопінговий кодекс і Всесвітня антидопінгова програма, що його підкріплює, має на меті: захищати фундаментальне право спортсменів брати участь у змаганнях, вільних від допінгу, і таким чином пропагувати здоров'я, справедливість і рівність для всіх спортсменів світу, а також – забезпечувати узгоджені, скоординовані й ефективні антидопінгові програми на міжнародному і національному рівнях задля розкриття, стримування і запобігання випадкам застосування допінгу.

Існуюча система допінг-контролю в значній мірі обмежує масштаби застосування спортсменами заборонених речовин і методів, в основному, в спорті вищих досягнень. Однак кардинально проблему допінгу в сучасному спорті вона не вирішує. Через досить високу вартість самої процедури допінг-контролю тільки спортивна еліта перебуває під постійним і прискіпливим моніторингом з боку WADA.

Список використаних джерел

1. Всесвітній антидопінговий кодекс. Київ, 2015. 133 с.
2. Бубка С.Н. Олімпізм надихає, розкриває серця. Олімпійська арена. 2013. 6 с. 21-23. (in Ukrainian)
3. Заборонений список 2023. Міжнародний стандарт. Всесвітнє антидопінгове агентство. Монреаль, 2023. 29 с. https://nadc.org.ua/wp-content/uploads/2022/10/Zaboronenyj-spysook-2023_ukr.pdf
Корж В. П., Башкін І. Н. Допінг . Вчора, сьогодні, завтра [Допінж. Вчора, сьогодні і завтра], Миколаїв, 2006, 200 с
Корж В. П., Башкін І. Н. Допінг . Вчора, сьогодні, завтра [Допінж. Вчора, сьогодні і завтра], Миколаїв, 2006, 200 с
4. Руденко В.П. Основні сучасні проблеми допінгу у спорті. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2014. 6 с. 53-57. DOI: 10.6084/m9.figshare.1003976
5. de Hon O, Kuipers H, van Bottenburg M. Поширеність використання допінгу в елітному спорті: огляд чисел і методів. *Спорт Мед.* 2015. 45 с. 57–69.
6. WADA <https://wada-ama.org/en> (дата звернення 18.01.2023).

*Красевич Аліна Михайлівна,
студентка 4 курсу, 4ФТ
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»*

*Науковий керівник:
асистент кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Бобровник Лариса Петрівна*

Роль лікувального масажу у реабілітаційній діяльності з особами з ДЦП

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) – це багатофакторне захворювання, що вражає центральну нервову систему дитини внутрішньоутробно, під час пологів або в дитячому віці. Хвороба проявляється як порушеннями функції опорно-рухового апарату, так і судомним синдромом, порушеннями психічного, інтелектуального розвитку, а також затримкою мовлення.

В Україні це захворювання дуже розповсюджене в усіх регіонах. За даними останніх років захворюваність ДЦП становить 8 на 1000 дітей, при цьому на 100 дітей з інвалідністю припадає 12 осіб із діагнозом ДЦП. Аналіз медичної літератури свідчить про те, що при дитячому церебральному паралічі спостерігається неперервне зростання кількості дітей з даної патологією, як в світі, так і в нашій країні.

У комплексне лікування дітей з ДЦП в даний час входить як медикаментозна терапія, так і хірургічне лікування, а також застосування засобів і методів реабілітації [1].

У фізичної реабілітації осіб з ДЦП найбільш успішно застосовують лікувальну фізичну культуру, фізіотерапію, гідрокінезіотерапію, лікувальний масаж та ін.

Завданнями лікувального масажу є:

- сприяння розслабленню гіпертонусу м'язів, седативній дії на гіперкінези окремих груп м'язів;
- стимулювання та тонізування функції паретичних м'язів;
- зниження вегетативних і трофічних розладів;
- покращення загального стану дитини та поліпшення працездатності її м'язів;
- напрацювання рухових навичок, які не розвиваються у хворій дитини природним шляхом через ураження тих чи інших відділів головного мозку.

Лікувальний масаж використовується з метою поліпшення трофічних процесів у головному мозку, пониження рефлексорної збудливості м'язів, попередження розвитку контрактур, зменшення синкінезій, стимулювання функції паретичних м'язів, покращання лімфо- та кровообігу, попередження вестибулярних розладів.

Показаннями до призначення лікувального масажу є такі: лікувальний масаж призначається для лікування рухових розладів у осіб з дитячим церебральним паралічом.

З позицій сьогодення застосовують різновиди лікувального масажу: класичний, точковий, що проводиться за стимулюючою та седативною методикою, сегментарний та ін.). Залежно від форми ДЦП масажист обирає найбільш ефективний вид масажу. Так, для розслаблення м'язів застосовують такі прийоми, як погладжування, струс, валяння, легка лабільна вібрація. З метою стимуляції окремих м'язових груп використовують глибоке непереривчасте і переривчасте погладжування пальцями, гребенями, розтирання з обтяженням, гребнеподібне, поплескуюче, щипцеподібне розминання, штрихування, стругання.

Під час проведення сегментарного масажу застосовують всі прийоми паравертебрального впливу. План масажу вибудовується за загальним варіантом впливу: спина, комірна зона, навколлопаткова область, верхні кінцівки, нижні кінцівки. Масаж рук і ніг завжди починають з верхньої області, тобто плечі, передпліччя, кисть і стегно, гомілка, стопа.

Основним у проведенні лікувального масажу є використання прийомів з урахуванням клінічних особливостей стану хворого. Слід застосовувати спеціальні медикаментозні засоби та проводити теплові процедури до масажу, при всіх різновидах масажу - враховувати можливу позу хворого. Курс класичного масажу – 25-30 процедур, сегментарного масажу – 10-15 процедур, лінійного – 10-15, а точкового – 20-25. Всі види масажу необхідно поєднувати зі спеціальними вправами у процесі індивідуальних занять із дитиною.

Висновки. Важливу роль у реабілітаційній діяльності з особами з ДЦП відводиться лікувальній фізичній культурі та масажу, які повинні проводитись під керівництвом досвідчених фахівців. Лікування потрібно розпочинати по можливості в більш ранні терміни, бо мозок дитини має великі компенсаторні можливості, які зменшуються з часом. У ранньому віці ще нерізка виражені спастичні феномени, ще не встигли розвинулися контрактури та деформації, відзначається висока реактивність рефлекторної сфери. Все це сприяє отриманню більш сприятливих результатів.

Список використаних джерел

1. Соколова Л. Методи обстеження неврологічного хворого / Л. Соколова, Т. Черенько, Т. Ілляш., 2020. 144 с.
2. Чеботарьова О. В. Дитина із церебральним паралічем. Інклюзивне навчання /О. В. Чеботарьова, Л. В. Коваль, Е. А. Данілавічюте. Київ: Вид-во «Інклюзивна освіта», 2018. 40 с.

*Куцик В. В.,
студента I курсу магістратури
спеціальності «017 Фізична культура і спорт»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Відбір спортсменів на різних етапах підготовки волейболістів

Відбір - тривалий процес, фактично рівний по тривалості спортивного життя спортсмена. Існують три стадії: початковий відбір, перспективний і комплектування команд. Кожна стадія має рівні: 1 - спортивна орієнтація і відбір в групи початкової підготовки; 2 - відбір у навчально-тренувальні групи і в групи спортивного вдосконалення; 3 - комплектування команд майстрів і збірних команд.

Відбір у навчально-тренувальні групи вирішує в основному завдання комплектування команд (вибір ігрового амплуа, виявлення соціально-психологічної структури команди і т. д.) і визначення перспективності що займаються. Використовуються комплекс медичних, педагогічних, психологічних і інших випробувань, експертні оцінки, педагогічні спостереження. Головна особливість цього етапу - можливість уперше використати для виявлення перспективності не тільки обдарованість, але і рівень спеціальних якостей. Однак, як показує практика, параметри ігрової діяльності володіють певною прогностическою силою на більш пізніх рівнях спортивної підготовки. Тому не треба надавати великого значення ігрової ефективності 12-14-річних волейболістів [1].

Відбір у навчально-тренувальні групи проводиться в два етапи: оцінка перспективності і рольова орієнтація (функція гравця - амплуа) [3].

Діагностика індивідуального стилю тренування необхідна як для уточнення оцінки перспективності, так і для індивідуалізації етапу його підготовки.

Вибір залежить від трьох чинників: індивідуально-психологічних і морфофункціональних особливостей, рівня фізичного розвитку. Фахівці вважають, що кожний чинник має певне значення, але у всіх випадках для формування стилю головне - індивідуально-психологічні особливості. Діагностика здійснюється на основі зіставлення результатів вивчення особливостей змагальної діяльності і аналізу характеристик особистості, що визначають індивідуальний стиль [1].

Особливе значення придбаває діагностика структури фізичної підготовленості, специфічної для вигляду спорту. Тести дозволяють встановити як рівень розвитку окремих фізичних якостей, так і їх поєднань, характерних для волейболу. У зв'язку з цим існує можливість прогнозувати майбутню ефективність змагальної діяльності.

У волейболістів високий рівень стабільності демонструє біг на 18 м. Середньостабільні: морфологічні характеристики - довжина і маса тіла, довжина тіла з рукою, довжина ноги; фізичні здібності - стрибок вгору з місця і розгону, метання набивного м'яча. Помірно стабільні: морфологічні характеристики - довжина кисті, руки, розмах руки. Не мають достатнього рівня стабільності компоненти маси тіла [3].

Основними формами підготовки волейболістів є спортивне тренування і змагальна підготовка. Вони взаємопов'язані, але в той же час мають специфічні особливості, які зумовлюють змісту основних функцій управління [2].

Для волейболу, як і для інших видів командної спортивної гри, характерне командне єдиноборство з противником, що вимагає вдосконалення не тільки індивідуальних, але і командних ігрових дій. Час на вигляд підготовки протягом року розподіляється приблизно так: фізична підготовка - 20%, технічна 30%, тактична, ігрова і змагальна - 50%. Цифри ці коректують в залежності від віку, кваліфікації гравців і періоду підготовки. Для гравців молодших розрядів збільшують час на фізичну і технічну підготовку, а із зростанням змагальної майстерності - на тактичну, ігрову і змагальну підготовку.

Список використаних джерел

1. Голомазов В. А. Волейбол. Минск 2003. 190 с
2. Заборонений список 2018. Міжнародний стандарт. Всесвітнє антидопінгове агентство. Монреаль, 2018. 15 с.
3. FIVB. Режим доступу: <https://www.fivb.org/>

*Левенець Нікіта
студент III курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Здоров'я людини)
Науковий керівник:
к.пед.н., доцент
Омельчук Олена Володимирівна*

Сучасні уявлення на фізичну реабілітація при захворюванні на гастрит

В сучасній класифікації виділяють гострий (ГГ) та хронічний гастрит (ХГ). Хвороба формується на гістологічних особливостях, анатомічному розподілі та основних патологічних механізмах. Гострий гастрит може перейти в хронічну форму, якщо його не лікувати.

Хронічний гастрит – хронічне поліетіологічне запально-дистрофічне захворювання слизової оболонки шлунку з порушенням клітинної регенерації та прогресуючою атрофією шлункового епітелію [1, с. 30; 3]. Гострий гастрит (ГГ) виникає внаслідок ослаблення або травмування слизової оболонки шлунку, що може призвести до подальшого пошкодження шлункового соку та запалення слизової оболонки. Існує кілька факторів ризику пошкодження слизової оболонки шлунку, серед яких вживання певних

лікв, інфекції, гострий стрес і харчові фактори [3]. Фізичну реабілітацію можна починати тільки у разі затухання гострої стадії. Відбір засобів реабілітації залежить від порушень моторної та секреторної функцій.

У зв'язку з недостатньою ефективністю стандартних методів лікування, зростанням алергізації населення та несприятливим впливом тривалого медикаментозного стресу на організм людини, особливостями перебігу хронічного гастриту, необхідно використовувати реабілітаційні програми, засновані на нефармакологічному впливі, які б сприяли б тривалій нормалізації шлункової та моторної функції шлунку, подовженню часу ремісії за рахунок нормалізуючого впливу на вегетативну нервову систему та підкіркові структури головного мозку.

В реабілітації хворих на гастрит велике місце в системі відновного лікування посідають лікувальна фізична культура (ЛФК), масаж, дієтотерапія. Вони дають змогу знизити тяжкість перебігу захворювання, підвищити імунітет і реактивність організму.

На етапах відновного лікування широко використовують такі форми ЛФК як: ранкова гігієнічна гімнастика, лікувальна гімнастика, теренкур, ходьба, дозований біг, рухливі ігри, прогулянки, ближній туризм, плавання, веслування, лижні прогулянки, спортивні ігри (волейбол, бадмінтон, теніс).

Основу комплексів лікувальної гімнастики та самостійних занять складають загальнорозвиваючі фізичні вправи, коригуючі вправи для хребта та дихальні вправи у спокої та під час ходьби, які виконуються у процесі заняття у три етапи: - динамічні фізичні вправи, які надають загальний загальнозміцнюючий ефект; збуджують центральну нервову систему; збільшують рухливість суглобів кінцівок, хребта і кінцівок, хребта та грудної клітки; підготувати пацієнта до виконання основної частини комплексу; - загальнорозвиваючі вправи для всіх груп м'язів кінцівок, які виконуються у повільному темпі з повною амплітудою з вихідних положень «сидячи» і «стоячи» у поєднанні з паузами відпочинку та дихальними вправами; з метою підвищення резистентності, нормалізації секреторної функції шлунку та психологічного стану, виконують вправи на розслаблення шлунку і психологічного стану, пацієнти виконують дихальні вправи під час ходьби; - ходьба по гімнастичному залу в повільному темпі у поєднанні з вправами на розслаблення та дихальними вправами протягом 1-3 хвилин [2].

З метою нормалізації секреторної функції шлунку за хронічного гастриту типу до комплексів ЛФК науковці рекомендують включати коригувальні фізичні вправи для хребта (переважно для нижньо-грудного та поперекового відділів), регламентовані вправи з урахуванням тонуусу ВНС у поєднанні з лікувальним масажем і дієтотерапією [2, 3].

Список використаних джерел

1. Kalmykov S.A.; Urdina G.S.; Pelikh I.V. (2014) Study of the efficiency use of physical rehabilitation in patients with chronic gastritis *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*: 18 (2014) pp. 30-34 (9).
2. Kalmykova, Y., Sadat, K., & Kalmykov, S. (2019). Physical therapy of dissecretory syndrome and autonomic disorders in patients with chronic gastritis. *Journal of Human Sport and Exercise*, 14(4), 893–905. <https://doi.org/10.14198/jhse.2019.144.17>
3. Shah Sh. C., Blanca Piazuelo M., Kuipers E.J. Li Dan AGA Clinical Practice Update on the Diagnosis and Management of Atrophic Gastritis: Expert Review 25, 2021 *Clinical practice update* Vol.161, Iss. 4, P.1325-1332. DOI:<https://doi.org/10.1053/j.gastro.2021.06.078>

*Легкоступ Ауріка Анатоліївна,
студентка I курсу магістратури
Спеціальності 014 Середня освіта. Фізична культура*

Впровадження ідей Вальдорфської педагогіки у фізичне виховання школярів

У зв'язку з динамічним розвитком суспільства та світу в цілому, сфера освіти не стоїть на місці і також робить великі кроки у своєму розвитку. Все частіше можна почути про застарілість системи традиційної освіти і пошук актуальних сучасних педагогічних технологій. Однією з таких технологій є Вальдорфська педагогіка, яка останнім часом набирає популярності як в світі, так і в Україні, зокрема завдяки своїй гуманній та здоров'язбережувальній спрямованості.

Вивченням основ вальдорфської педагогіки займалися такі видатні вчені, як: Н. Абашкіна, А. Агафонов, Ш. Амонашвілі, Г. Апостолова, В. Блінов, Т. Васильєва, С. Гозак, В. Загвоздкин, О. Іонова, С. Лупаренко, Л. Масол, В. Новосельська, О. Папач, В. Пікельна, А. Пінський, Ф. Хортон, О. Черкасова та інші. Наукові праці цих авторів присвячені вивченню окремих аспектів організації вальдорфської школи, розкриттю сутності ідей цієї концепції, дослідженням спадщини засновника Вальдорфської педагогіки Рудольфа Штейнера [1].

Ідеї Вальдорфської педагогіки органічно поєднуються як з ідеями педагогіки духовності, так і з філософією людиноцентризму. Це вільний розвиток дитини, формування її творчого, самостійного, інноваційного мислення, власного розуміння і пояснення феноменів культури, політики, освіти, науки, самоідентифікація особистості, розуміння життя як найвищої цінності. Головною метою Вальдорфської педагогіки є розкриття здібностей учня. Варто зазначити, що Вальдорфська педагогіка однакову увагу приділяє як інтелектуальному, так і фізичному розвитку своїх учнів [4].

Базуючись на принципах Державного стандарту початкової та середньої освіти (презумпція талановитості дитини, цінність дитинства, радість пізнання, розвиток особистості, здоров'я та безпека), Вальдорфська освітня програма реалізує систему взаємопов'язаних соціофілософських і загальнопедагогічних принципів діяльності Вальдорфських шкіл. Освітня галузь «Фізкультурна» реалізується навчальними курсами «Рухливі ігри» та специфічним для Вальдорфських шкіл предметом «Евритмія» (Мистецтво руху). Окрім цього, рухово-ритмічні вправи є складовою ритмічної частини «Головних уроків» та ритмічно повторювальних занять. Основними формами організації освітнього процесу, зокрема при проведенні уроків фізичної культури, є різні типи уроку: екскурсії, подорожі, спектаклі, квести, рухливі ігри які вчитель організовує у межах уроку або в позаурочний час. Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів [3].

Важливою умовою, яка відрізняє вальдорфську рухливу гру від спортивної, є те, що вона має образний сюжет і позбавлена елементу змагань. У вальдорфській педагогіці широко використовуються музично-ритмічні ігри, які, окрім естетичного почуття, виховують почуття ритму і гармонії у дитини [5].

Більш детально варто зупинитись саме на понятті «Евритмія», бо саме це є основою більшості предметів Вальдорфської педагогіки, зокрема і фізичної культури.

Евритмія є однією із особливостей Вальдорфської педагогіки. Це особливий вид художнього руху, який засновано на закономірностях мовлення і музики. Спектр занять евритмією у вальдорфській школі широкий – від використання найпростіших ритмів і вправ з палицею в перших класах, до підготовлених виступів на шкільній сцені з ліричними, драматичними і музичними виставами у старших класах. На уроках евритмії використовуються палиці із міді довжиною 80-100см і невеличкі м'ячики із міді, дерева чи вовни. Це необхідно для полегшення контролю дитини за її кінцівками під час виконання ритмічних вправ і ігор, а також надбання спритності, рухливості у тілі та окремих

суглобах (насамперед у зап'ястях, кистях рук і пальцях). В основі вправ з палицею лежать закономірності тілесної організації людини, вони розвивають здібність до усвідомленого переживання різноманітних напрямлень рухів у просторі. Спочатку ці вправи виконуються з максимальною точністю у положенні стоячи, потім вони виконуються під час ходьби, потім в різних, все більш ускладнених композиціях. Це дозволяє досягнути дитині високої координації рухів. Практично урок евритмії - це виконання комплексу різноманітних ритмічних рухів, які здійснюються учнем під керівництвом спеціаліста як індивідуально, так і у взаємодії з іншими дітьми у групі. Учні виконують спеціальні координовані вправи, які залучають до роботи маленькі чи великі групи м'язів від простих ритмічних повільних рухів до дуже складних, які здійснюються при змінах темпу, простору та широти виконання. Окремі рухи супроводжуються музичним акомпанементом. Тобто евритмія – це поєднання різних видів рухливих ритмічних дій: гімнастики, ритміки, танців, співів, яке своєю метою ставить збалансування та гармонізацію різноманітних процесів в організмі учня. Спеціалісти з евритмії стверджують, що в ході виконання вправ тренуються процеси, які відповідають здоровому стану організму. Вони впливають насамперед, на ритмічні процеси організму, особливо на циркуляцію крові та дихання. Оскільки кожний орган і система знаходяться у функціональній взаємодії з усім організмом через кровообіг і дихання, то за допомогою евритмічних рухів можна впливати як на окремі органи, так і на організм в цілому [2].

Отже, урок евритмії є рухливим компонентом, який складає основу фізичної культури, сприяє фізичній підготовленості учнів, оскільки він складається із виконання різноманітних фізичних вправ. Під впливом уроку евритмії у учнів покращується розумова працездатність, концентрація уваги, зосередженість, які мають велике значення для повноцінної розумової діяльності під час шкільного навчання, а також значно поліпшуються рухово-координаційні реакції учнів, що свідчить про позитивну дію спеціальних ритмічних вправ на функціональний стан рухового апарату дітей. Це сприяє гармонізації функціонального стану організму учнів та віддаляє явище стомлення у дітей. А це, в свою чергу, свідчить про важливий позитивний внесок уроку евритмії до підвищення функціонального стану організму учнів, збереження і зміцнення стану їх здоров'я.

Список використаних джерел

1. Богданова Н. Г. Вальдорфська педагогіка як один з креативних підходів формування культури життєтворчості особистості. Вісник Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. 2016. № 2. С.46-53.
2. Вальдорфская педагогика: Антология / Сост. А.А. Пинский и др. Под ред. А.А. Пинского. Москва: Просвещение. 2003. 494 С.
3. Сайт Харківської загально-освітньої школи І-ІІІ ступенів №94, Освітня програма першого циклу початкової освіти за Вальдорфською педагогікою. Режим доступу: <http://school94.edu.kh.ua/Files/downloadcenter/>. Назва з титул. екрана. Дата перегляду : 17.01.2023.
4. Халамендик В.Б. Вальдорфська педагогіка: сутність та перспективи розвитку в Україні. Гілея : Науковий вісник НПУ імені Драгоманова. С .381-384.
5. Штейнер Р. Современная духовная жизнь и воспитание. Москва: Парсифаль, 1996. 234 с.

Ликова Ольга Андріївна
Студентка ІІІ курсу
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)
Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор

Патріотичне виховання старших підлітків в позаурочній спортивно-оздоровчій діяльності

Патріотичне виховання є одним із пріоритетних завдань держави, що зумовлено рядом факторів та вимог суспільства до особистості громадянина-патріота. Такі характеристики особистості як ініціативність, любов до Вітчизни, здатність брати участь у громадському житті, готовність захищати Батьківщину, стають необхідними для розвитку та процвітання держави. Важливим питанням стає осучаснення методичного інструментарію, який формуватиме та розвиватиме ці характеристики. Одним із таких інструментів є військово-спортивні ігри, які володіють потужним потенціалом у вихованні патріотизму. Використання військово-спортивних ігор у практиці патріотичного виховання сприяє розширенню арсеналу форм та методів роботи у діяльності освітніх закладів та дитячих громадських організацій і підвищує ефективність виховних впливів. Залучення учнівської молоді до участі у військово-спортивних іграх розкриває перед ними можливості випробувати себе в різних ролях, проявити відповідальність, розвинути фізичні та морально-вольові якості. На сьогодні, нам, сучасному поколінню українців, потрібно бути згуртованими, як ніколи єдиними, патріотами не лише на словах, а й в ділі. Виховання патріотизму в підростаючого покоління, його готовність до виконання громадянського обов'язку та конституційних обов'язків, покликане дати новий імпульс духовного оздоровлення нації, формування дійсно громадянського суспільства.

Патріотичне виховання має стати основою програми збереження власного духовного, ідеологічного та культурного поля української ментальності, самобутності народних традицій та звичаїв, які забезпечують неповторність цивілізації. Важливо, щоб молоді люди засвоїли, що їх особисте, сімейне благополуччя, досягнення життєвих цілей у різних сферах діяльності та соціальний статус взаємопов'язані з готовністю до служіння своїй Батьківщині – тому колективу, суспільству та державі, в якій вони живуть. Патріотичне виховання передбачає формування суспільно значимих орієнтацій, гармонійного поєднання особистих та суспільних інтересів, подолання чужих суспільству процесів та явищ, що руйнують його підвалини та потенціал творення.

Позаурочна діяльність є складовою навчально-виховного процесу та однією з форм організації вільного часу учнів, що створюється для задоволення потреб учнів у змістовному дозвіллі. Правильно організована система позаурочної діяльності є тією сферою, в умовах якої можна максимально розвинути або сформувати пізнавальні потреби та здібності кожного учня, який забезпечить виховання вільної особи. Виховання дітей відбувається у будь-який момент їхньої діяльності. Однак найбільш продуктивно це виховання здійснювати у вільний від навчання час. Час, що відводиться на позаурочну діяльність, використовується за бажанням учнів та спрямовані на реалізацію різних форм її організації, відмінних від урочної системи навчання. Позаурочні заняття повинні спрямовувати свою діяльність на кожного учня, щоб він міг відчувати свою унікальність та затребуваність. Створення виховного середовища, що забезпечує активізацію соціальних, інтелектуальних інтересів учнів у вільний час, розвиток здорової, творчо зростаючої особистості зі сформованою цивільною відповідальністю та правовою самосвідомістю, підготовленою до життєдіяльності в нових умовах, здатної на соціально значиму практичну діяльність, реалізацію добровольчих ініціатив.

Основним засобом для вирішення цього важливого та складного завдання є включення учнів у різноманітні види практичної діяльності та формування у них навичок та звичок, досвіду патріотичної поведінки. Сюди входять різні види трудової, спортивної та суспільно корисної діяльності, туристично-краєзнавча робота, історико-етнографічні експедиції, відзначення історико-ювілейних дат, зв'язки з військовими частинами, зустрічі із солдатами, волонтерами, громадськими діячами. Отже, позаурочна діяльність має потенціал у вихованні патріотизму підлітка, оскільки забезпечує врахування інтересів

особистості при виборі видів позаурочної діяльності; задоволення потреб підлітків у неформальному спілкуванні; реалізацію досвіду колективної взаємодії. При цьому відсутні обмеження за ступенем когнітивної готовності та вікові рамки для включення вихованця у діяльність.

Список використаних джерел

1. Дубина М. І., Руденко Ю. Д. Виховання патріотизму в учнів та студентської молоді. Київ : Експрес-Поліграф, 2010. 403 с.
2. Зубалій М. Д. Особливості військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі позакласної роботи. Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. 2014. № 7. С. 217-226.
3. Кіяшко Л. Сучасні напрями патріотичного виховання учнів. Школа. 2011. № 4. С. 43-45.
4. Терентьєва Н.О. Безпековий стан держави: освітній ідентифікативний потенціал. *Трансформація системи публічного управління створенням здоров'язбережувального та безпечного простору України (модернізація, інновації, розвиток): матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22 червня 2020 р.)* / за заг. ред. О.І. Пархоменко-Куцевіл. Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом. 2020. С. 64-66.
5. Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-методичний посібник / Остапенко О.І., (ред.), Тимчик М.В., Зубалій М.Д., Журба К.О., Бінецький Д.О., Касіч Н.П., Кузора І.В. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 165 с.

*Лук'яненко Микола Миколайович
студент II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна*

Спрямованість змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації на профілактику захворювань шлунково-кишкового тракту

З позицій сьогодення особлива увага вчених (Н. Белікова, Н. Ульяницька, С. Індіка [1], В. Білик, О. Баштовенко, Т. Бірюкова, В. Осіпов, М. Крюкова, Л. Томіч [9], Т. Бойчук, О. Левандовский [2], Т. Бугеря [3], О. Владимірова [4], В. Поліщук [5], Л. Сушенко [7], І. Шеремет, Г. Гусєва, К. Василенко [8] та ін.) приділяється підготовці майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у закладах вищої освіти. Водночас в Україні спостерігається незадовільне харчування населення, що призводить до збільшення частоти виникнення хвороб шлунково-кишкового тракту. На сьогоднішній час «захворювання органів травлення входять в число найбільш поширених причин звернення до лікаря. Причинами цього можуть бути: екологія, спадковість, спосіб життя людини, їжа та безліч інших факторів» [6, с. 129]. У зарубіжних дослідженнях також фіксується збільшення поширеності захворювань шлунково-кишкового тракту. Так за даними А. Ф. Реєгу та співавт., «у США щорічно понад 36,8 млн амбулаторних відвідувань пов'язані переважно зі скаргами з боку ШКТ, у 43,4 млн амбулаторних відвідувань захворювання ШКТ є первинним діагнозом» [10].

Тобто однією з найчутливіших систем людського організму є травна система, а саме шлунково-кишковий тракт. До органів шлунково-кишкового тракту відносяться

шлунок, печінка, жовчний міхур із жовчовивідними шляхами, стравохід, товстий і тонкий кишечник. Нормальне функціонування шлунково-кишкового тракту можливе тільки при взаємодії всіх компонентів-учасників, а захворювання одного органу часто призводить до порушення процесу травлення в цілому. Безліч хвороб, що торкаються саме цієї системи, мають не лише фізіологічний чинник, але й емоційний.

Порушення функції шлунково-кишкового тракту проявляються, головним чином, п'ятьма клінічними симптомами: біль, діарея, здуття живота, порушення кишкового всмоктування та блювота. Також є й інші симптоми, які супроводжують розлади ШКТ, такі як печія, закреп, нудота тощо. Основними засобами реабілітації при захворюваннях шлунково-кишкового тракту є: лікувальний режим, лікувальне харчування, фармакотерапія, кінезотерапія, масаж, фізіотерапія, фітотерапія, мінеральні води, санаторно-курортне лікування.

Отже, аналіз наукової літератури щодо проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у закладах вищої освіти засвідчив, що обрана тема є актуальною та доцільною для дослідження. Реформування вищої освіти України вимагає динамічних якісних змін у системі професійної підготовки майбутніх магістрів з фізичної реабілітації, що детермінується потребами сучасного суспільства в компетентних, конкурентоспроможних і мобільних кадрах. В умовах значного погіршення здоров'я українців, в тому числі й поширення захворювань шлунково-кишкових захворювань особливої актуалізації набуває питання оптимізації професійної підготовки майбутніх фізичних реабілітологів, професійна діяльність яких спрямована на оздоровлення та підвищення якості життя населення.

Список використаних джерел

1. Белікова Н. О. Клінічна практика як засіб формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії / Н. О. Белікова, Н. Я. Ульяницька, С. Я. Індика. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наук. праць. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. Вип. 2 (130). С. 29-33. doi: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.2\(130\).07](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2021.2(130).07)
2. Бойчук Т. В. Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців фізичної реабілітації / Т. В. Бойчук, О. С. Левандовский // Науково-практична конференція «Фізична та фізіотерапевтична реабілітація. Реабілітаційні СПАтехнології», 29-30 квітня 2009 р. м. Севастополь. Матеріали конф. С 11-12.
3. Бугеря Т. М. Сутність міжпредметних зв'язків у процесі навчання професійно орієнтованих дисциплін у фаховій підготовці майбутніх фізичних реабілітологів. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер.: Педагогіка. 2009. Т. 112, Вип. 99. С. 166-172.
4. Владимірова О.В. Професійна компетентність майбутнього фахівця з фізичної реабілітації як умова його конкурентноспроможності. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання спорту: збірник наук. праць / За ред. С.С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. № 5. С. 43-46.
5. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації у контексті неперервної освіти. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". 2013. №2. С. 203-205.
6. Свінціцький А.С. Діагностика та лікування поширених захворювань органів травлення. К.: Медкнига, 2007. 296 с.
7. Сущенко Л. П. Особливості формування здібностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в умовах сучасної парадигми вищої фізкультурної освіти. Науковий часопис [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. 2015. Вип. 3(1). С. 347-350.

8. Шеремет І. В., Гусєва Г. М., Василенко К. С. Організація викладання дисциплін природничо-наукового циклу з використанням платформи Moodle. Український педагогічний журнал. 2021. № 1. С. 107–113.

9. Bilyk V., Bashtovenko O., Biriukova T., Osipov V., Kriukova M., Tomich L. Principles of Realization of Physical Therapy for Students: Modern Views of Neuropedagogy and Neuropsychology. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 2022. 13(1), 132-144. <https://doi.org/10.18662/brain/13.1/272>

10. Peery A. F., Crockett S. D., Murphy C. C. et al. Burden and cost of gastrointestinal, liver, and pancreatic diseases in the United States: update 2021 // *Gastroenterology*. 2022. Vol. 162 (2). P. 621-644. doi: <https://doi.org/10.1053/j.gastro.2021.10.017>

Мавренко Анна Миколаївна
Студентка III курсу
спеціальності 017 Фізична культура і спорт
Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Терентьєва Наталія Олександрівна

Симптоми комп'ютерної залежності в дитячому та підлітковому віці

Іноді дитина (людина) так захоплюється комп'ютером та іншими гаджетами, що стає залежною від них. І будь-яка спроба заборони чи обмеження використання девайсів призводить до конфлікту. Тому часто комп'ютерна залежність може спричинити сімейні проблеми, погіршення успішності у навчанні та конфлікти з ровесниками. Через незадоволення реальним життям дитина відчуває себе щасливою тільки у віртуальному світі. Окреслимо загальні ознаки комп'ютерної залежності: це психологічні та фізичні симптоми [2]

Психологічні симптоми:

- дитині важко самостійно відірватись від роботи або гри на комп'ютері;
- якщо хтось або щось відволікає від комп'ютера – відчуває сильне роздратування;
- прийшовши додому або прокинувшись зі сну першим ділом вмикає комп'ютер;
- нездатність спланувати завершення сеансу роботи або гри (ще трошки, ще 5 хвилин);
- час проведений за комп'ютером змушує залежного відкласти або ігнорувати домашні справи, роботу, навчання, зустрічі, домовленості;
- постійний пошук грошей на придбання ігор, обладнання, додатків, програм та оплати Інтернету;
- завжди є пояснення і виправдання власної пристрасті перед іншими. Діти обманюють, дорослі імітують бурну діяльність;
- відчуття емоційного піднесення, ейфорії під час роботи на комп'ютері;
- справи поза комп'ютером викликають пригнічений стан (абстиненція);
- Обговорюється комп'ютерна тематика завжди і зі всіма, хто щось розуміє з даного питання.

Фізичні симптоми залежності:

- зап'ястний тунельний синдром — оніміння та зниження чутливості пальців;
- сухі очі;
- головні болі (схожі на мігрень);
- болі у спині;
- недотримання гігієни;
- розлади сну.

– нехтування власним здоров'ям, гігієною, сном на користь часу, який проведено за комп'ютером.

– готовність нерегулярно харчуватись випадковою або одноманітною їжею, не відволікаючись від комп'ютера;

Але які початкові симптоми спостерігаються в дитячому та/або підлітковому віці на які вже потрібно негайно реагувати?

– пропускає заняття;

– просиджує за комп'ютером уночі;

– приймає їжу за комп'ютером;

– не має інших захоплень, крім комп'ютерних ігор; та віртуального спілкування в Інтернеті;

– загальний час, проведений за комп'ютером та у мережі, перевищує час виконання домашніх завдань, прогулянок, спілкування з батьками і однолітками, інших захоплень;

– дитина не уявляє, чим себе зайняти, коли комп'ютер зламався;

– конфліктує з батьками та шантажує їх у відповідь на заборону проводити час за комп'ютером.

Комп'ютерна залежність небезпечна наступними проявами – ризиками залежності:

– порушене почуття реальності;

– порушене сприйняття і відчуття часу, аж до повної втрати цього розуміння (на останніх стадіях залежно люди можуть на кілька днів забувати про їжу, сон та інші потреби);

– втрата самоконтролю і саморегуляції, можливості керувати своїми вчинками;

– втрата критичного мислення;

– зниження активності і працездатності;

– проблеми зі сном і цикл сну і неспання.

Зазначають, що комп'ютер та інші гаджети проникаючи у внутрішній світ людини нерідко провокують екзистенційну кризу, когнітивні та емоційні порушення. Віртуальний світ має свої особливості, що нерідко впливає на світогляд і систему цінностей особистості, перегляд поглядів на себе і світ [3]

Список використаних джерел

1. Electronic Opium: Computer Addiction in the Internet Age // <http://cse.stanford.edu/classes/cs201/projects-95-96/computer-addiction/index.html>

2. Вінтюк Ю.В. Психологічні закономірності виникнення uzалежнень у шкільному віці та способи протидії їм / Ю.В. Вінтюк // Здоровий спосіб життя. – 2008. – № 34. – С. 13–20.

3. Вакуліч Т.М. Психологічні чинники запобігання Інтернетзалежності підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Т.М. Вакуліч / Центр. інст. післядип. педаг. освіти АПН України. – К., 2006. – 21 с.

4. Чарушникова В. М., Гарагуля М. В. Комп'ютерна залежність. Вигадка чи реальна загроза // Психологічна служба Харківщинини. Соціологічне дослідження. № 2.– 2006.– С. 25–33.

*Науменко Данійл Сергійович,
студент 4 курсу*

спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри*

Роль оздоровчого фітнесу у підвищенні стресостійкості студентів під час військового стану в Україні

Військовий стан може бути дуже напруженим і важким для студентів і звісно, вимагати від них великої стресостійкості. Оздоровчий фітнес може бути корисним для збільшення рівня стресостійкості як студентів, так і загалом осіб під час військового стану в Україні.

Дослідники (Н. Воловик [1], О. Онопрієнко [2], E. Howley і B. Don Franks [3] та ін.) акцентують увагу на тому, що оздоровчий фітнес включає в себе різні види фізичних вправ, які сприяють підвищенню рівня фізичної підготовки і зміцненню здоров'я. Заняття оздоровчим фітнесом також може підвищити рівень ендорфінів – природних антистресових речовин, які допомагають зменшити рівень стресу. Крім того, заняття оздоровчим фітнесом може бути корисним для зниження рівня тривоги, яка часто супроводжує стресові ситуації. Фізична активність також може сприяти покращенню якості сну та підвищенню рівня енергії.

Надзвичайно важливо для людини, що знаходиться в стресовій ситуації усвідомити потенційний вплив стресу на стан здоров'я. Стрес може бути пов'язаний з виникненням багатьох хвороб. Він також негативно впливає на можливість досягнення поставлених цілей. Проте, найважливішим є те, що невміння долати стрес надзвичайно знижує якість життя людини. Оскільки психічний, фізичний, психологічний, соціальний і духовний аспекти життєдіяльності взаємопов'язані. Ефективне керування стресом є необхідною умовою для досягнення мети. Здоровий спосіб життя і фітнес мають важливе значення в забезпеченні позитивного здоров'я та профілактики негативних наслідків стресу.

Стрес (від англ. Stress – тиск, натиск, навантаження, напруга) є неспецифічною реакцією організму на дію стресових факторів Стресовий фактор (стресор) – це будь-який вплив на організм людини, що викликає реакцію стресу.

Вперше у 1929 році термін «стрес» у фізіологію і психологію ввів У. Кеннон (англ. Walter Cannon) у своїх класичних роботах з універсальної реакції «боротися або бігти» (англ. fight-or-flight response). Знаменитий дослідник стресу канадський фізіолог Г. Сельє тривалий час уникав використовувати термін «стрес». Він у 1936 році вперше описав фізіологічний стрес як загальний адаптаційний синдром. Проте тільки у 1946 році Г. Сельє почав систематично використовувати термін «стрес» для загального адаптаційного синдрому. Цей стан характеризується послабленням і порушенням функцій. Окрім специфічного ефекту, всі агенти, що впливають на організм, викликають також і неспецифічну потребу здійснити пристосувальні функції і тим самим відновити нормальний стан. Ці функції незалежні від специфічної дії. Г. Сельє звернув увагу на те, що початок прояву будь-якої інфекції однаковий (температура, слабкість, втрата апетиту тощо). У цьому загалом відомому факті він розгледів особливу властивість – універсальність, не специфічність відповіді на будь-яке ушкодження. Експериментами на щурах було показано, що вони дають однакову реакцію як на отруєння, так і на жару або холод. Іншими дослідниками було виявлена схожа реакція у людей, що отримали обширні опіки.

Висновки. Заняття оздоровчим фітнесом можуть бути дуже корисним інструментом для підвищення стресостійкості студентів під час військового стану в Україні. Оздоровчий фітнес може допомогти здобувачам вищої освіти зберегти фізичну та психічну витривалість, необхідну для боротьби зі стресовими ситуаціями, що можуть виникнути в цей непростий період.

Список використаних джерел

1. Воловик Н. І. Оздоровчий фітнес : навч. посіб. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022. 297 с.
2. Основи оздоровчого фітнесу: навч. посіб / [упоряд. О.В. Онопрієнко, О.М. Онопрієнко]. Черкаси : ЧДТУ, 2020. 194 с.
3. Howley E., Don Franks B. Fitness Professional's Handbook Champaign: Human Kinetics, 2007. 568 p.

*Ничипорук Вікторія Валентинівна,
студентка 4 курсу
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Філатова Зоя Іванівна*

Застосування реабілітаційних засобів у водному середовищі для відновлення здоров'я людини

Здоров'я – це перша і найважливіша потреба людини, яка визначає її продуктивність і забезпечує гармонійний розвиток особистості. Дослідження здоров'я населення України, на жаль, свідчать про загальне погіршення його стану, що не впливає позитивно на загальну працездатність громадян країни.

Під час вивчення теоретичного матеріалу встановлено, що згідно з Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту головною умовою зміцнення здоров'я людини є здоровий спосіб життя, складовою частиною якого визначена регулярна фізична активність.

Результати досліджень вчених свідчать про погіршення здоров'я населення України. Зусилля науковців (Ю. Усачов (2006), В. Корягіна (2009), І. Маляренко (2014), Н. Белікова (2015) та ін.) спрямовані на вирішення актуальних проблем у системі фізичного виховання, впровадження нових здоров'язбережувальних технологій, що загалом сприяють зміцненню здоров'я, підвищенню рівня рухової активності, мотивації до занять фізичними вправами та спортом.

Теоретично-методичним підґрунтям розгляду питань, пов'язаних із застосування реабілітаційних засобів у водному середовищі для відновлення здоров'я людини стали напрацювання таких учених, як І. Головійчук, Н. Гоглювата, С. Коваленко, С. Назаренко, Л. Шульга, І. Глазирін, М. Єфименко, М. Литв'яков та ін.

Різновидом застосування реабілітаційних засобів у водному середовищі є аквафітнес. Науковці (Л. Єракова, В. Підгайна, Н. Євпак і Н.Єременко [1], Л. Іващенко, О. Благий та Ю. Усачов [2], Г. Куртова, О. Швед і Н. Давидова [3] та ін.) вказують на те, що аквафітнес представлений широким спектром адаптованих вправ до водного середовища, ефективність яких зростає за рахунок впливу специфічних умов проведення занять.

Актуальними залишаються завдання аквафітнесу як одного з основних здоров'язбережувальних засобів фізичної культури, який суттєво підвищує фізичний, розумовий і психічний стан особистості, адаптуючи до ефективної життєдіяльності. Загалом, аквафітнес є складовою діяльності суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, що спрямована на об'єднання різних напрямків оздоровчих програм занять у водному середовищі.

Методика занять аквафітнесом, передусім, спрямована на зміцнення здоров'я й профілактику захворювань і лише потім – на розвиток фізичних якостей, корекцію фігури. Основою є фізичні вправи аеробної спрямованості, створені задля зміцнення серцево-

судинної й дихальної систем, а також силового та швидко-силового характеру із впливом на основні м'язові групи.

Виконання фізичних вправ у водному середовищі створює оптимальні умови для вдосконалення фізичної та психічної сфери людини. Заняття аквафітнесом спричиняють позитивний вплив на всі органи і системи організму людини, сприяють зміцненню психічного і фізичного здоров'я.

Лікувальна дія засобів аквафітнесу обумовлена активацією найважливіших функціональних систем організму, високою енерговитратою виконуваної роботи, що має стійкий загартовуючий ефект. Тривале і регулярне використання засобів аквафітнесу сприяє підвищенню рівня фізичного стану та стійкості організму до несприятливих факторів навколишнього середовища. Систематичні заняття у воді показані без обмежень усім практично здоровим людям будь-якого віку і характеризуються широким спектром цільової спрямованості: лікувально профілактичної, навчальної, рекреативної, кондиційної, спортивно-орієнтованої.

Оздоровча функція виконання вправ у воді полягає в тому, що фізичні властивості водного середовища різко відрізняються від властивостей повітряного середовища, звичного для людини. Порівняно з іншими видами фізичних навантажень оздоровча функція виконання вправ у воді враховує різноманітний вплив води на організм людини, що пов'язаний із фізичними, термічними, хімічними і механічними властивостями водного середовища. Саме виконання певних навантажень у воді є унікальним засобом корекції та тренування серцево-судинної й дихальної систем організму людини; містять різноманітні за своїм змістом і спрямованістю фізичні вправи, що виконуються у воді з метою профілактики, корекції порушень у стані здоров'я, а також лікування захворювань різної етіології.

Факт підвищеної тепловіддачі у воді використовується з метою зниження ваги тіла. Виконання плавальних рухів у воді призводить до активізації обміну речовин в організмі (при виконанні вправ у воді витрачається більше енергії залежно від температури води та темпу виконання вправ). Виштовхувальна сила води створює сприятливі умови для виконання різноманітних вправ особам із надмірною вагою.

Аквафітнес є одним з напрямів фізкультурно-оздоровчого спрямування в ортопедії та травматології для реабілітації хворих із патологією опорно-рухового апарату. Засоби аквафітнесу використовують у реабілітації людей із хворобами дихальної системи.

Особливості гемодинаміки полегшують циркуляцію кровообігу при напруженій м'язовій роботі в процесі виконання рухів і вправ у воді, що сприяє зміцненню м'язу серця та зниження артеріального тиску крові.

Аквафітнес, як система фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища, виконує роль природного багатфункціонального тренажера, включає в себе організовані і самостійні заняття з використанням спеціальних засобів, які передбачають вирішення оздоровчих, виховних та освітніх завдань. Характерним для аквафітнесу є використання різноманітних вправ, що виконуються в аеробному режимі під музичний супровід, в умовах басейнів різної глибини. Різноманітність занять досягається шляхом використання спеціального обладнання для аквафітнесу, застосування різноманітних методів і методичних прийомів проведення занять.

Реабілітаційні заходи у водному середовищі та, зокрема, аквафітнес рекомендовано особам з: варикозним розширенням вен; остеохондрозом хребта; захворюванням суглобів; захворюваннями серцево-судинної і дихальної систем; для швидкого відновлення після перенесених травм та операцій.

Висновки. Досягнення і підтримання високого рівня оздоровчого фітнесу та фізично активний спосіб життя сприяє поліпшенню різних аспектів життя людини. Оздоровчий фітнес окрім поліпшення стану здоров'я, сприяє підвищенню працездатності. Люди в гарній фізичній формі мають більше енергії, яка сприяє більшій продуктивності та ефективності як на роботі або навчанні, так і в приватному житті. Та слід зауважити, що за

наявності протипоказань починати заняття аквафітнесом можна виключно з дозволу лікаря. Заняття фітнесом поліпшує зовнішність та поставу людини шляхом розвитку належного м'язового тону, гнучкості та посилює відчуття благополуччя.

Список використаних джерел

1. Єракова Л. А. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів факультету заочного навчання з дисципліни вільного вибору «Аквафітнес» / Л. А. Єракова, В.О. Підгайна, Н.О. Євпак, Н.П. Єременко. Київ : Вид-во НУФВСУ, 2019. 25 с.
2. Іващенко Л. Я. Програмування занять оздоровчим фітнесом / Л. Я. Іващенко, О. Л. Благий, Ю. А. Усачов. Київ: Наук. світ, 2008. 198 с.
3. Куртова Г. Ю., Швед О. О., Давидова Н. А. Особливості фізкультурно-оздоровчих занять аквафітнесом. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 4 (29). С. 542-546.

Огієвський Володимир
студент I курсу спеціальності 017 «Фізична культура і спорт
Науковий керівник:
к.пед.н., доцент
Книш Світлана Іванівна

Професійна підготовка майбутніх фітнес-тренерів та фахівців з фізкультурно-спортивної реабілітації на заняттях з анатомії людини та спортивної морфології

На сьогодні, навчання фітнес-тренерів здійснюється за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт», яка належить до галузі знань 01 «Освіта». Це свідчить про зростання запитів населення у частині зміцнення здоров'я, фізичного вдосконалення та активного відпочинку, що висуває нові вимоги до професійної компетентності фахівців у сфері фітнесу [2].

У цій роботі розглянуто теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фітнес-тренерів з анатомії та спортивної морфології у закладах вищої освіти та охарактеризовано організаційно-методичні аспекти професійної підготовки майбутніх фітнес-тренерів у закладах вищої освіти.

В умовах динамічного розвитку фітнесу рівень підготовленості кадрового складу має пріоритетне значення для ефективної конкуренції на ринку праці. Але не завжди майбутні фахівці можуть застосовувати отримані знання на практиці. Так, наприклад, за результатами дослідження М.М. Василенко знання з дисципліни «Анатомія людини та спортивна морфологія» 43,48% опитаних студентів можуть застосовувати на практиці, а 31,74% – не можуть. Негативним фактом є те, що досить значна кількість опитаних не можуть визначитися з власним рівнем знань з обраної дисципліни –18,55% [2].

Сьогоднішні студенти належать до Інтернет-покоління, яке сформувалось у цифровому середовищі. Дане покоління «зв'язане» між собою, завдяки таким реаліям як Інтернет, мобільні телефони, соціальні мережі: Google+, Youtube, Instagram, Facebook, LinkedIn, Twitter, Blogger тощо [3]. Отже, низкою вчених обґрунтовано комплекс педагогічних технологій, які ми пропонуємо застосовувати в процесі професійної підготовки майбутніх фітнес-тренерів під час вивчення дисципліни Анатомія людини та спортивна морфологія у закладах вищої освіти. До них віднесли традиційні технології; технологію поетапного формування розумових дій, побудови рухів, кредитно-модульну технологію, технологію контекстного, індивідуально-диференційованого, проектного, проблемного, активного, інтерактивного навчання (тренінгові та ігрові технології) та інформаційно-комунікаційні педагогічні технології. Зазначені технології визначають

стратегію організації освітнього процесу та включають сукупність форм, методів, прийомів, методик, засобів, що дозволяє досягти запланованого результату.

На заняттях з Анатомії людини та спортивної морфології застосовуються такі види лекції: вступна, тематична та оглядова. Кожна з лекцій викладається з використанням певних оптимальних для конкретного виду лекції методів.

Під час проведення лекції необхідно пам'ятати, що фаза біологічного зниження уваги в студентів настає через 25-30 хвилин після початку лекції та в останні хвилини лекції, при цьому слухач зазвичай може запам'ятати й відтворити не більше 5-9 одиниць інформації. Тому на лекції доцільно аналізувати не більше 5 основних питань.

Іншою організаційною формою навчання майбутніх фітнес-тренерів було лабораторне заняття. Лабораторне заняття, у порівнянні з іншими формами навчання, вимагає від студентів високого рівня самостійності – уміння працювати з декількома джерелами, порівнювати позиції різних авторів, робити власні узагальнення та висновки. У процесі професійної підготовки майбутніх фітнес-тренерів застосовуються, як традиційні, так й інноваційні форми лабораторних занять.

Доцільно впроваджувати на лабораторних заняттях інтерактивні технології навчання для опрацювання переважно вузлових проблемних тем курсу та питання, які є найбільш важкими для розуміння та засвоєння. Разом з тим, теоретичні питання (терміни, дефініції, поняття, класифікації, ознаки тощо), які потребують запам'ятовування, доцільно оцінювати у формі тестування та бліц-опитування.

Важливою формою організації процесу навчання майбутніх фітнес-тренерів була самостійна та індивідуальна робота студента, яка здійснювалась в аудиторний та позааудиторний час. Зазначимо, що зміст самостійної роботи студента над зазначеною дисципліною визначається навчальною програмою дисципліни, системою навчально-методичних засобів, завданнями та вказівками викладача. Проблемою сьогодення є те, що майбутні фітнес-тренери значну частину вільного від навчання часу витрачають на трудову діяльність. Ситуація ускладнюється й низьким рівнем готовності молодих людей до системного та глибокого опрацювання інформації. Для підвищення ефективності самостійної роботи студента необхідно дотримуватись таких правил: під час індивідуальних та групових консультацій навчати студентів алгоритмізації пошуку та засвоєння інформації, пропонувати тематику професійно-прикладної, проблемної спрямованості й особистісної значущості; надавати можливість вибору теми; пропонувати диференційовані завдання за рівнями складності; своєчасно та в повній мірі інформувати про види робіт, час виконання завдання, критерії оцінювання та терміни надання результатів; дотримуватись принципу прозорості оприлюднення отриманих балів; здійснювати регулярний контроль за виконанням завдань; забезпечувати доступ до інформації за кожною темою самостійної роботи [1].

Отже, доходимо висновку, що у структурі лекційних, лабораторних занять домінує самостійна робота студента. Так, на лекціях студенти повинні швидко законспектувати викладений матеріал, при цьому бажано, щоб він був певним чином структурований.

На лабораторних заняттях самостійна робота майбутнього фітнес-тренера здійснюється під керівництвом викладача та носить, в залежності від завдань, репродуктивний, конструктивний, пошуковий або евристичний характер навчальної діяльності [2].

Отже, процес професійної підготовки майбутніх фітнес-тренерів з дисципліни Анатомія людини та спортивна морфологія у закладах вищої освіти передбачає застосування комплексу традиційних та інноваційних інтерактивних освітніх технологій, форм та методів навчання. Підбір оптимальних дидактичних методів та методик визначається програмою навчальної дисципліни, специфікою освітньо-виховних завдань, обсягом часу, відведеного на засвоєння матеріалу, наявністю спеціального обладнання, рівнем загальної підготовленості академічної групи, рівнем педагогічної майстерності викладача тощо. Але головним орієнтиром навчання майбутніх фітнес-тренерів є

формування компетентного професіонала, здатного до самоосвіти, співробітництва та самостійного прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Василенко М. М. Методологічні підходи до дослідження професійної підготовки майбутніх фітнес-тренерів у вищих навчальних закладах / М. М. Василенко, Л. В. Денисова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і Спорт)»: зб. наук. праць / за ред. Г. М. Арзютова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 5К (86). С. 55-59.
2. Василенко М. М. Професійна підготовка майбутніх фітнес-тренерів у закладах вищої освіти: теорія та методика: монографія / М. М. Василенко. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 524 с.
3. Гончарова Н. Використання сучасних інформаційних технологій у сфері оздоровчого фітнесу / Н. Гончарова, Л. Денисова, В. Усиченко // Фізичне виховання, спорт, культура здоров'я в сучасному суспільстві. 2012. № 2. С. 163–166.

*Плугovenko Оксана Валеріївна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна*

Зарубіжний досвід профілактики булінгу в закладах освіти

На даний час у різних країнах світу діє безліч програм, спрямованих на вирішення проблеми шкільного булінгу [11; 12; 13]. Ступінь участі школи у таких програмах різна, але у всіх цих програмах є загальні параметри: регулярне анонімне опитування школярів про поширеність випадків насильства; обговорення проблеми булінгу в класах, на загальношкільних і батьківських зборах; розробка самими учнями (за участю і за допомогою дорослих) кодексу поведінки; посилення нагляду вчителів за вихованцями на перервах, у їдальні, на спортмайданчику і на подвір'ї закладу освіти; навчання шкільного персоналу стратегіям профілактики булінгу і втручання при виникненні насильства серед дітей.

Світовий досвід профілактики шкільного булінгу є узагальненим у вітчизняних дослідженнях А. Ведернікової [1], А. Козіна [4], Ю. Левченко [5], В. Мар'яновської [6], Т. Миськевич [7] та ін., при чому більшість наукових праць стосуються саме правових аспектів даної проблеми. Особливої уваги заслуговують дослідження щодо подолання агресивності школярів (С. Колісниченко, І. Шеремет, М. Челнокова, К. Василенко [9] та ін.), професійної підготовки майбутніх психологів (В. Білик [10], О. Затворнюк [3] та ін.), розвитку соціальної компетентності учнів (О. Матвієнко, Д. Губарева [14], Т. Воронцова, В. Пономаренко, К. Василенко, І. Лаврентьева, Н. Андрук [2] та ін.).

В Україні після прийняття у 2018 році відповідних нормативно-правових актів протидії шкільного булінгу було закладено основні інструменти профілактики та цькування у середовищі закладів освіти. Так, наприклад, було передбачено порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу від здобувачів освіти, їх батьків та інших осіб, а також процедуру видання рішення про проведення розслідування; на засновника закладу освіти покладено обов'язок контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу та юридичну відповідальність за неповідомлення про факти вчинення булінгу. Крім того, освітньому омбудсмену надано право здійснювати

перевірку заяв про випадки булінгу в закладі освіти й отримувати інформацію від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти та науки щодо загальної кількості випадків булінгу в закладах освіти.

Окремо слід зупинитися на досвіді профілактики булінгу у Чехії. Незважаючи на відсутність адміністративної відповідальності у вигляді штрафів, у цій країні існує кілька інструментів, які запобігають булінгу у чеських школах. Один із основних державних засобів попередження цькування – це наявність інституту шкільних психологів. Під час класних уроків психологи розмовляють з учнями про те, як минув їх тиждень, якими є стосунки у них з іншими учасниками освітнього процесу. Такий підхід необхідний, як зазначає місцевий профілактичний методист і за сумісництвом виховний радник І. Шкрдлант, «аби діти вчилися та звикали обговорювати питання булінгу» [8]. Як засіб протидії булінгу в чеських школах існує система анонімних звернень, точніше, скриньки (або «скриньки довіри»), які знаходяться в будівлі школи, куди можна кинути лист і зазначити, хто кривдить тебе чи твого однокласника.

Аналіз зарубіжного досвіду профілактики булінгу серед учнів в умовах закладу освіти показав, що в США, Канаді, Великобританії, Норвегії, Чехії та інших країнах успішно впроваджуються та функціонують комплексні та багаторівневі профілактичні програми. Вітчизняна соціально-педагогічна практика профілактики булінгу серед дітей потребує системного вивчення та упровадження ефективних просвітницько-профілактичних заходів щодо попередження та подолання булінгу в школі.

Список використаних джерел

1. Ведернікова А. О. Американський досвід кримінально-правового регулювання булінгу. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 2 (90). С. 90-102. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.90.90-102>
2. Вчимося жити разом: підручник для 5 кл. закладів загальної середньої освіти / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, К. С. Василенко, І. В. Лаврентьева, Н. В. Андрук. К.: Видавництво «Алатон», 2022. 120 с.
3. Затворнюк О. М. Сутність та структура готовності майбутніх психологів до професійного самовдосконалення // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 55. С. 86-91.
4. Козін А. О. Щодо проблеми застосування в Україні зарубіжного досвіду організації протидії булінгу (цькуванню). Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. Вип. 1. С. 174-178. doi: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.1.31>
5. Левченко Ю. О. Світовий досвід запобігання булінгу // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2021. №1. С. 91-97.
6. Мар'яновська В. В. Булінг: вітчизняний та закордонний досвід. Review of transport economics and management. 2019. Вип. 2 (18). С. 147-154.
7. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід. Громадська думка про правотворення. 2019. № 1 (166). С. 18-22.
8. Стеценко С. «Ми не можемо вслідкувати за кожним класом та перервою» – як в Чехії борються з булінгом. Радіо Свобода: вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30123070.html>
9. Теоретико-практичні аспекти профілактичної роботи щодо подолання агресивності школярів / С. А. Колісніченко, І. В. Шеремет, М. С. Челнокова, К. С. Василенко // Освіта і здоров'я підрастаючого покоління: матеріали третього міжнародного симпозиуму: зб. наук. праць в 2-х частинах / За ред. Страшка С. В. К.: Алатон, 2021. Вип. 3. Ч. 1. С. 50-51.
10. Bilyk V. Theory and Practice of Individual Scientific Research and Educational Activities of Future Psychologists in the Process of Science Preparation at Higher Educational

Institutions in Terms of Bolognian Process. Multidisciplinary Scientific Journal: International Academy Journal Web of Scholar. 2018. № 10 (28). Vol. 2. P. 3-7.

11. Charach, A., Pepler, D., Ziegler, S. Bullying at school: A Canadian perspective. Education Canada. Spring, 2005. 14 p.

12. Handbook of Bullying in Schools. An International Perspective / Edited by Shane R. Jimerson, Susan M. Swearer, Dorothy L. Espelage, 2010: Routledge. 614 p.

13. Laura L. Finley. Encyclopedia of school crime and violence. 2011. URL: <https://epdf.pub/encyclopedia-of-school-crimeand-violence.html>

14. Matviienko O., Hubarieva D. Diagnosis of the Levels of Social Competence Among Elementary School Pupils. Intellectual Archive. 2020. 10. https://doi.org/10.32370/IA_2021_06_15

*Подсіткина Дарія Андріївна,
студентка 1 курсу
спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»*

*Науковий керівник:
старший викладач кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Козицька Алла Павлівна*

Нетрадиційні види рухової активності сучасного суспільства, як інструмент профілактики травм і захворювань

Однією з найгостріших проблем сьогодення є зміцнення і збереження здоров'я населення України. На жаль, спостерігається суттєве погіршення стану здоров'я громадян протягом останніх 10-15 років. Погіршується рівень здоров'я і фізичної підготовленості студентської молоді погіршився. Свідченням тому є те, що 90% абітурієнтів мають відхилення в стані здоров'я. Число студентів закладів вищої освіти, що мають хронічні захворювання, збільшилася з 43,9% до 75%. Основними причинами такого становища є дефіцит рухової активності протягом усього періоду навчання, обумовлений недосконалістю чинних державних програм з фізичного виховання та недостатнім рівнем культури здорового способу життя всіх суб'єктів освіти. Ця проблема загострюється для контингенту з відхиленням в стані здоров'я і тих, хто віднесений до спеціальних медичних груп.

За даними Т. Бондар, понад 30% студентів відносяться до спеціальних медичних груп і кількість їх, на жаль, щорічно збільшується [3, с. 305]. Контингент студентів, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, складає 32% від загальної кількості студентів 1 курсу УПУ імені Михайла Драгоманова.

Науковці (О. Дубогай [1], О. Булейченко [2], Т. Бондар [3], Н. Завидівська та ін.) акцентують увагу на тому, що формування знань про збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я студентів є одним із пріоритетних завдань вищої школи. Тому завдання сучасної системи фізкультурно-оздоровчої освіти повинні значно розширитися: від формування фізичних якостей, рухових здібностей до необхідності і можливості їх використання; від формування фізичної культури особистості до виконання індивідуальних здоров'язбережувальних програм. Аналіз науково-методичної літератури показав, що методологія фізичного виховання й оздоровлення студентів спеціальних медичних груп у даний час розроблена не на належному рівні й не дозволяє повною мірою здійснювати поставлені перед нею завдання. Необхідність розробки ефективної технології фізичного виховання в спеціальних медичних групах пов'язана з різноманітністю й суперечливістю поглядів на: комплектування навчальних груп (відповідно до захворювання, фізичного розвитку, підготовленості і функціонального стану); зміст

практичних занять (визначений державною програмою для ЗВО, вільним вибором на розсуд викладача і вільним вибором на розсуд студента).

Дослідження було проведено серед контингенту 1 курсу трьох факультетів УДУ імені Михайла Драгоманова зі студентами, які віднесені за станом здоров'я до спеціальної медичної групи. Для пошуку раціональних підходів фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп і для забезпечення відновлення порушених функцій організму, підвищення розумової та фізичної працездатності обґрунтовувалось впровадження в освітній процес студентів спеціальних медичних груп таких нетрадиційних видів рухової активності, як: система Табата, йога, стретчинг, каланетика та аквафітнес.

Було розроблено анкету, до якої увійшли питання, порівняльний аналіз яких дозволив вивчити питання, пов'язані з зацікавленістю студентів до занять нетрадиційними видами фітнесу. Фізичне виховання в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова віднесено до факультативних і секційних занять і не має жодної форми контролю. Залучати студентів до занять фізичними вправами з метою оздоровлення за даних обставинах дуже складно. Маючи певні результати, нашим завданням було запропонувати новітні для ЗВО здоров'язбережувальні види фізичної активності на рівні з більш традиційними з метою залучення більшої кількості студентів до факультативних занять. Студентам пропонувалося заповнити заяву з наступним переліком різних видів фізичної активності, якими б вони хотіли займатися під час навчання у ЗВО. За результатами виявилось, що студенти обирали для занять факультативно із запропонованого більш нетрадиційні види.

Ефективність запропонованого підходу визначена в результаті формувального експерименту на основі статистики, що була взята з показників анкетування студентів спеціальних медичних груп і дає ймовірність на зацікавленість і залучення до занять студентів даними видами фітнесу, що будуть забезпечувати відновлення порушень функцій організму, підвищувати працездатність в умовах навчальної діяльності. Також потребує суттєвого перегляду змісту навчального плану в роботі з даним контингентом студентів з різного виду порушеннями, що має схожість з планом для здорових осіб. Для цього необхідно впроваджувати нові технології, як традиційні (вправи ранкової гігієнічної гімнастики, плавання, шейпінг, ритмічна гімнастика та ін.), так і нетрадиційні фізкультурно-оздоровчі технології (табата, йога, аквааеробіка, пілатес тощо).

Враховуючі певні вподобання студентів, в подальшому буде можливість рекомендувати нетрадиційні види фітнесу для підвищення фізичної працездатності здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Дубогай О. Д. Обґрунтування інформаційно-комунікаційних технологій моніторингу аквафітнесу, психофізичного вдосконалення організму студентів СМГ в системі фізичного виховання у ВНЗ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури, фізична культура і спорт : зб. наук. праць. Київ, 2014. Вип. 3К (44)14. С. 217–219.
2. Булейченко О. В. Використання системи Табата в процесі фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи, в умовах педагогічного вузу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури, фізична культура і спорт» : зб. наук. праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 3К 2(71)16. С. 55–59.
3. Бондар Т. К. Впровадження в учбовий процес з фізичного виховання занять з аквафітнесу для формування умінь і навичок майбутніх учителів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури,

фізична культура і спорт» : зб. наук. праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 3К1 (70)16. С. 305–308.

4. Завидівська Н. Н. Загальна фізкультурна освіта як система закономірностей здоров'язберезувального навчання студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / фізична культура і спорт : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 3 К (84). С. 184–188.

Поліщук Юрій Юрійович
студент II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна

Концептуальні засади формування готовності у майбутніх вчителів до здійснення профілактики порушень зору

Пріоритетність проблеми здоров'я дітей зумовлена різким погіршенням стану їхнього фізичного, психічного, розумового розвитку і працездатності. Несприятлива динаміка здоров'я дітей і підлітків за період їх шкільного навчання, потребують розробки і впровадження нових форм превентивної роботи, оздоровлення і профілактики в умовах школи.

Різні аспекти підготовки майбутніх вчителів у закладах вищої освіти розкрито у працях О. Бойцової, Т. Кухарської, С. Качуріної [1], М. Глинської [2], Н. Клопоцької [3], Н. Медведовської [4], К. Сергієнко, Х. Джуха [5], І. Шеремет, К. Василенко, М. Тихолаз [6] та ін., у яких науково обгрунтовано теоретичні, методичні, психолого-педагогічні засади формування їхньої готовності до професійної діяльності з урахування здоров'язберезувальної складової та необхідності здійснення профілактики порушень зору.

Відомо, що основний обсяг інформації діти одержують через зоровий аналізатор. При цьому встановлено, що ефективність зорового сприйняття підвищується в умовах широкого просторового бачення, а також рухливості об'єктів один відносно одного та спостерігача. В той же час, згідно з загальноприйнятими методами навчання школярів, заняття, як правило, проводяться в режимі ближнього бачення при нерухомості як учнів, так і дидактичного матеріалу.

Відмінною рисою методики навчання дітей у режимі «зорових горизонтів» є те, що дидактичний матеріал розміщується на максимально можливій від дітей відстані. За таких умов забезпечується просторово-метричне бачення, глибина і стереоскопічність сприйняття – як основа для гармонійного формування не тільки функцій органів зору, але й вищих психічних процесів, пов'язаних зі сприйняттям і відображенням оточуючої дійсності. Методика не пов'язана зі змістом конкретного навчального предмета, вона має на меті лише підвищення ефективності зорового сприйняття і цим сприяє ефективності навчання.

Заняття з використанням методики «зорових горизонтів» проводять тільки після того, як усі діти будуть розсажені на максимальній для їх гостроти зору відстані. Далі урок проводиться за рекомендованою методикою навчання з предмета (традиційною або інноваційною), але в основу таких занять повинно бути покладено творче співробітництво дітей та інтерактивний характер навчання. Особливо важливим елементом його є активне спілкування вчителя з кожною дитиною. Тільки за умови такого спілкування вчитель може відчувати граничну зорову дистанцію для кожного учня і якість сприйняття ним

інформації (по напрузі та зосередженості обличчя, положенню тіла, емоційним реакціям тощо). Таке спілкування є необхідною умовою використання методики «зорових горизонтів». Збільшення кількості таких занять особливо важливо сьогодні, коли зростає і продовжує зростати роль технічних засобів у навчанні – проекторів, телевізорів, комп'ютерів, смартфонів тощо.

У процесі формування готовності у майбутніх вчителів до здійснення профілактики порушень зору в обов'язкових для вивчення освітніх компонентах «Основи валеології», «Основи медичних знань» тощо можна виділити час на формування таких практичних навичок, як: поінформоване самолікування; щоденний захист від захворювань; акупунктура і самомасаж як засоби саморегуляції, профілактики і лікування; зняття больових синдромів; психосоматична діагностика і корекція стану здоров'я; профілактика порушень зору та постави тощо.

Підсумовуючи результати нашого дослідження, стверджуємо, що необхідним є формування готовності вчителів до впровадження в навчальний процес методів профілактики порушень функцій органів зору, до яких відноситься і методика «зорових горизонтів», що може значно покращити ситуацію зі збереженням зору в учнів. Для здійснення первинної профілактики порушень зору вчителю необхідно прийняти ряд профілактичних заходів і створити в освітньому середовищі умови, які не змушували б орган зору перенапружуватися. Один із шляхів профілактики шкільної міопії – створення оптимальних гігієнічних умов для зорової роботи і обмеження надмірного зорового навантаження.

Список використаних джерел

1. Бойцова О. Ю. Актуальні питання патології органа зору у дітей / О. Ю. Бойцова, Т. Г. Кухарська, С. М. Качуріна // Медицина трансп. України. 2010. № 2. С. 38-41.
2. Глинська М. Г. Вікові особливості та профілактика порушень зору у школярів // Здоров'я людини: теоретичні, практичні та методичні аспекти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / За загальною редакцією проф. М.В. Гриньової. Полтава: Астроя, 2015. С. 29-30.
3. Клопоцька Н.Г. Як перемогти короткозорість? // Країна знань: науково-популярний журнал для юнацтва. К.: 2008. № 5. С. 35-37.
4. Медведовська Н. В. Захворюваність органа зору // Вісник наук. досліджень. 2000. №1 (17). С. 15-17.
5. Сергієнко К., Джуха Хабіб. Проблема профілактики порушень опорно-рухового апарату в дітей молодшого шкільного віку з послабленим зором у процесі фізичного виховання // Молодіжний науковий вісник: Фізичне виховання і спорт / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки; [редкол.: І. Я. Коцан та ін.]. Луцьк, 2013. Вип. 12. С. 59-62.
6. Шеремет І. В. Особливості первинної профілактики порушень зору учнів початкових класів в умовах шкільного навчання / І. В. Шеремет, К. С. Василенко, М. В. Тихолаз // Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі : збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (19–20 квітня 2019 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2019. Ч. II. С. 96-99

*Семелітко Ю.В.,
студент I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Відбір спортсменів на різних етапах підготовки у футболі

Одна з важливих складових спортивного відбору – розробка адекватних критеріїв, які дозволяють діагностувати особливості обдарованості спортсмена. Прогнозування потенційних досягнень спортсмена може бути здійснено на основі показників, прийнятих у якості критеріїв спортивної придатності до спеціалізації у певному виді спорту [1, с.87-93].

Спортивний відбір юних футболістів здійснюється в чотири етапи:

Перший (початковий) етап (7-9 років) – етап первинного відбору.

Другий етап (10-12 років) – етап початкової спеціалізації або вторинного відбору.

1. Третій етап (13-16 років) – етап поглибленої спортивної спеціалізації.

2. Четвертий етап (16-18 років) – етап спортивного вдосконалення.

Основним завданням методики спортивного відбору на етапі початкової підготовки є допомогти дитині або учням правильно обрати вид спорту для подальшого спортивного вдосконалення. Одним із основних критеріїв, за яким діти приймаються до груп початкової підготовки ДЮСШ та які визначають спортивні успіхи, є вік початку занять обраним видом спорту [3, с. 492].

У процесі початкового відбору бажано застосовувати прості педагогічні тестування для оцінки рухових здібностей дітей. Причому перевагу потрібно віддавати тим тестам, які характеризують рухові здібності, зумовлені вродженими задатками, і особливо тим, які дозволяють оцінити швидкісні якості, координаційні здібності, витривалість при аеробній та анаеробній роботі. Необхідно підкреслити, що показники фізичної працездатності для первинного відбору є малоприматними, оскільки вони більше залежать від тренувальних впливів. Показники розумової та психічної працездатності дітей вивчені досить слабо, проте, вважається, саме ці показники можуть бути досить інформативними для тренерів чи спеціалістів, які проводять первинний спортивний відбір у футболі. Остаточне рішення щодо залучення дитини до занять футболом повинно ґрунтуватися на бажанні дитини та комплексній оцінці за всіма критеріями відбору, а не лише на підставі однієї або двох ознак.

Досвід відбору дітей у дитячо-юнацькі спортивні школи свідчить, що дуже часто відбирають дітей з прискореним біологічним розвитком, які в подальшому інколи втрачають перевагу. Більших успіхів на подальших етапах спортивного вдосконалення домагаються діти з нормальним ходом біологічного розвитку [5, с.56].

Результати спеціально проведених досліджень дозволяють припустити, що фізичні аспекти підготовленості гравців знаходять своє специфічне відображення, головним чином, у високій стартовій швидкості, швидкісно-силових можливостях, швидкісній витривалості, загальній і спеціальній спритності [4, с.136].

На другому етапі відбору здійснюється систематичне вивчення кожного учня спортивної школи з метою остаточного визначення його індивідуальної спортивної спеціалізації. Основними методами відбору на даному етапі є антропометричні обстеження, медико-біологічні дослідження, педагогічні спостереження, контрольні випробування (тести), психологічні та соціологічні обстеження.

Відбір проводиться протягом останнього року навчання в групах початкової підготовки за наступною програмою: оцінка стану здоров'я; виконання контрольних нормативів, розроблених для кожного виду спорту і викладених у програмах для спортивних шкіл; антропометричні вимірювання; виявлення темпів приросту фізичних якостей і спортивних результатів [1, с.58].

На третьому етапі відбору з метою пошуку перспективних спортсменів проводиться обстеження змагальної діяльності спортсменів з експертною оцінкою та з подальшим їх тестуванням в ході змагань для молодших юнацьких груп, тобто в тому віці, коли комплектуються групи спортивного вдосконалення.

На четвертому етапі відбору відбір кандидатів здійснюється з урахуванням таких показників, як рівень спеціальної фізичної підготовленості; рівень спортивно-технічної підготовленості (ступінь закріплення техніки виконання найбільш нестійких елементів при виконанні вправи в екстремальних умовах; ступінь технічної готовності та стійкості спортсмена до чинників в умовах змагальної діяльності), рівень тактичної підготовленості, рівень психічної підготовленості, стан здоров'я [2, с.102-130].

Незважаючи на те, що накопичено досить багато наукових результатів і великий практичний досвід, основні завдання спортивного відбору в футболі змістовно залишаються невирішеними. Для побудови оптимального управління системою спортивного відбору в футболі необхідно проаналізувати всі екстраполяційні залежності щодо можливості досягнення високих спортивних результатів. Важливим є детальне вивчення змагальної діяльності. Крім того, навчально-тренувальний та змагальний процеси повинні оцінюватися за однаковими показниками та критеріями ефективності.

Таким чином, можна зробити висновок, що спортивний відбір є практично безперервним процесом у спортивній діяльності. Тому, для успішної реалізації багаторічної підготовки футболістів на кожному з етапів спортивного відбору необхідно враховувати цілий комплекс сучасних критеріїв та показників.

Список використаних джерел

1. Бриль М. С. Отбор в спортивных играх. М.: Физкультура и спорт, 1980. 127 с.
2. Волков В.М., Филин В.П. Спортивный отбор. М.: ФиС, 2003. 176 с.
3. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры. М.: ФиС, 2001. 542 с.
4. Платонов К.К. Проблема способностей. М.: Наука, 2002. 321 с.
5. Шапошникова В.И. Индивидуализация и прогноз в спорте. М.: Физкультура и спорт, 1984. 158 с.

*Сивак Анна Олександрівна,
студентка 4 курсу
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»*

*Науковий керівник:
доцент кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Мерзлікіна Ольга Анатоліївна*

Пріоритет застосування фізичних вправ у відновленні здоров'я осіб з ДЦП

Велику частину серед дітей з особливими потребами становлять діти з церебральним паралічем, кількість яких залишається високою. Частота захворюваності на церебральний параліч коливається від 1,6 до 4,2 випадки на 1 тисячу новонароджених. В Україні кожного року реєструють близько 3 тисяч діагнозів церебральним паралічем, поставлених уперше в житті.

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) розвивається в результаті ураження головного і спинного мозку через різні причини на різних стадіях внутрішньоутробного розвитку плода і в пологах. Основним клінічним симптомом ЦП є порушення рухової функції, до якого у багатьох випадках додається порушення психіки, мови, слуху, зору.

Фізкультурно-спортивна реабілітація і адаптація людей з вадами розвитку, а особливо пацієнтів з дитячим церебральним паралічем є актуальною проблемою.

Значну увагу питанням, пов'язаним з фізкультурно-спортивною реабілітацією дітей з церебральним паралічем, приділили вчені: С.С. Волкова [1], Д.М. Воронін [2], В.О. Козявкін [3], О.А. Мерзлікіна [4].

У реабілітації дітей з ДЦП використовують близько 25 ефективних методик кінезотерапії.

Кожна методика призначена для вирішення певного завдання в період реабілітації. Ці методики можна використовувати у дітей будь-якого віку при найважчій картині захворювання, навіть при повній відсутності контакту з дитиною. Ця група універсальних методик виховує в основному цілісні рухи і враховує філогенетичні і онтогенетичні принципи руху.

Застосування фізичних вправ відіграє основну роль у комплексній реабілітації дітей із ДЦП. Індивідуальний комплекс вправ складають з урахуванням клінічної форми ураження, віку пацієнта, характеру фізичного розвитку і загального стану організму.

Аналіз науково-методичної літератури доводить, що роботи з вивчення впливу засобів і методів фізичної реабілітації свідчать, що при заняттях фізичними вправами необхідно дотримуватися педагогічних принципів наочності, індивідуалізації, систематичності, помірності, новизни, поступовості і послідовності в процесі розвитку рефлексів та формування основних рухових навичок.

Основними напрямками використання засобів фізкультурно-спортивної реабілітації в системі організації лікувально-профілактичної допомоги дітям з церебральними паралічами слід вважати систематичне впровадження фізичних вправ, масажу, плавання і занять на спеціальних тренажерах, а також використання ортопедичних засобів у режимі дня в установах раннього дитинства, школах інтернатах, санаторіях, «Центрах здоров'я».

Під дією фізичних вправ відбувається активація органів і систем, а механізм активації полягає в підвищенні функції симпатичної нервової системи і ретикулярної формації під регулюючим управлінням кори головного мозку.

Збудження симпатичної нервової системи стимулює обмін речовин – катаболізм і сприяє швидкій і ефективній витраті енергії.

Під дією фізичних вправ через моторно-вісцеральні рефлексії змінюються функції внутрішніх органів.

Вдосконалення цих рефлексів при різних захворюваннях внутрішніх органів і лежить в основі лікувально-профілактичної дії фізичних вправ.

При дії фізичних вправ покращується рухова функція, координація між нервовими імпульсами і збільшується максимальна продуктивна сила м'язів, навіть не тренуваних, тобто є ефект «перенесення» тренувальних впливів.

Фізкультурно-реабілітаційну програму для дітей з церебральним паралічем треба планувати з урахуванням їх інтересів, вимог, статі, віку, можливостей. Програма має включати наступні засоби.

Спеціальні фізичні вправи для корекції основних рухових функцій (сидіння, види повзання і стояння на колінах, види стояння, види ходьби, бігу, стрибків).

Вправи для розвитку ритмічності, які давали можливість проявити себе, наприклад, в танці, пристосуватися до навколишнього середовища. Ритмічні вправи сприяли розвитку вміння рухатися в певному темпі, ритмі, правильно координувати рухи.

Вправи на розслаблення і розтягнення, які були ефективні не тільки з точки зору фізіології (наприклад, гіпертензія, серцево-дихальна система, м'язова біль, втома), але і позитивно впливали на психічний стан. Використовувалося пасивне розтягування, уява, ідеомоторні вправи.

Нескладні українські рухливі ігри використовувалися з метою поліпшення емоціонального стану, функції відчуттів, покращенню основних рухових і вольових якостей.

Крім того, з позиції сучасних наукових досліджень ігрова діяльність є необхідною потребою людини, реалізація якої має великий стимулюючий вплив на підлітків, хворих на ДЦП. Виходячи з того, що систематичне проведення ігор підвищує тонус організму, відновлює працездатність, загострює увагу, забезпечує продуктивність навчальної роботи нами широко застосовувався спортивно-ігровий метод у вирішенні поставлених завдань.

Висновки. Отже, практика роботи з дітьми з ДЦП вимагає аргументації використання засобів фізкультурно-спортивної реабілітації, спрямованої на відновлення

порушених функцій. У результаті систематичного застосування фізичних вправ організм краще пристосовується до поступово зростаючих навантажень, відбувається корекція виниклих у процесі хвороби порушень. Фізкультурно-спортивна реабілітація спрямована на ліквідацію інвалідності й ефективно впливає на соціальну адаптацію дітей з ДЦП.

Список використаних джерел

1. Волкова С. С. Пропріоцептивна корекція дітей 8–12 років, хворих на дитячий церебральний параліч (ДЦП). *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2006. № 10. С. 193-195.
2. Воронін Д. М. Іпотерапія в фізичній реабілітації дітей віком 6-10 років з церебральним паралічем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту. Львів, 2009. 20 с.
3. Kozyavkin V.I. Dityachi cerebralni paralichi. Lviv, 2000. 289 s.
4. Merzlikina O. A. Korekciya fizichnih vad pidlitkiv 15-17 rokiv z cerebralnim paralichem zasobami fizichnogo vihovannya : avtoref. dis... kand. nauk z fiz. vihovannya i sportu. Lviv, 2002. 19 s.

*Скрипніченко Вікторія Олексіївна,
студентка IV курсу бакалавріату
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»*

*Науковий керівник:
старший викладач кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Пшенична Лариса Павлівна*

Пріоритет загальнорозвивальних вправ у відновленні здоров'я осіб з кардіологічними захворюваннями

Проблема фізичного розвитку студентів з відхиленнями у стані здоров'я має значення для нашої держави. Фізична культура у цьому випадку є не тільки засобом виховання та поліпшення фізичної підготовки юнаків і дівчат, а нерідко основним фактором відновлення та зміцнення здоров'я у період становлення і кінцевого формування організму, засобом ліквідації недоліків у фізичному розвитку, джерелом підвищення рівня фізичної і розумової працездатності.

Науковці (О. Головченко [1], Н. Дмитрієва [2], М. Шашлов [3] та ін.) вказують на необхідність пошуку нових технологій, які сприятимуть формуванню в студента прагнення мати високий рівень здоров'я, що залежить від набуття особистісної мотивації, певних знань і поведінки конкретної особистості, а також є результатом спільної праці викладача й студента.

Лікувальний вплив фізичних вправ ґрунтується на здатності стимулювати фізіологічні процеси в організмі людини. Адже багаторічні дослідження вчених дозволили зробити висновок про те, що кожен рух, розумова та м'язова активності - це не тільки трата енергії, але й її накопичення. Коли людина рухається, то інтенсивніше працює її дихальна система, енергійніше б'ється серце, прискорюється рух крові по судинах, організм повніше насичується киснем і важливими поживними речовинами, тобто сам собі повертає втрачену енергію. Виробляється енергетичний капітал, який забезпечує можливість в кожний наступний момент затратити ще більше енергії. Чим інтенсивніша робота м'язів і руховий режим, тим вищий фізичний та емоційний тонус людини, тим надійніше її здоров'я. Фізичні вправи вдосконалюють роботу багатьох органів і систем, беручи участь у газообміні: поліпшується робота серця і вдосконалюються судинні

реакції, збільшується кількість еритроцитів і гемоглобіну в крові, які забезпечують постачання кисню клітинам, кисень краще засвоюється, а окислювальні процеси у клітинах відбуваються економніше

Аналіз медичної літератури свідчить про те, що серцево-судинні захворювання поділяють на хвороби серця (аритмія, міокардит, інфаркт міокарда та ін.), хвороби артерій (дистонія, атеросклероз, гіпертонічна хвороба, інсульт та ін.), хвороби вен (варикозне розширення вен, тромбофлебіт та ін.). Саме серцево-судинна система однією з перших реагує на м'язову активність. Її закономірна зміна при адекватних подразненнях раціонально побудованими фізичними подразненнями сприяє надійному переходові до стану компенсації і повному відновленню функції серцево-судинної системи. Під час занять фізичними вправами, правильно підібраними для осіб з серцево-судинними захворюваннями, значно збільшуються притоки крові до коронарних судин, збільшується число функціонуючих капілярів, активізуються окислювально-відновні процеси, у результаті чого поліпшується трофіка у серцевому м'язі.

Загальнорозвивальні вправи сприяють вдосконаленню опорно-рухового апарату та всього організму в цілому, формують правильну осанку. Вони спрямовані на загальний фізичний розвиток і підготовку студентів до виконання більш складних рухових дій, які зміцнюють серцевий м'яз, підвищують його працездатність і тонус судин, адже кожен з видів фізичного навантаження так чи інакше впливає на роботу серцево-судинної системи. Але необхідно суворо дозувати фізичне навантаження для осіб із серцево-судинними захворюваннями, так як надмірна капіляризація м'язів після фізичного навантаження у малотренованих хворих ускладнює роботу серця, а діастолічне переповнення шлуночків хворого серця призводить до зниження його працездатності.

При оптимальному фізичному навантаженні серце пристосовується до умов роботи: воно розширюється і збільшує силу окремих скорочень. Якщо таке навантаження часто повторюється, товщина стінок міокарда збільшується за рахунок збільшення маси м'язових волокон, причому ці волокна стають більш міцними. Тренованість міокарда в свою чергу підвищує його скорочувальну функцію і призводить до більш економної діяльності серця: у спокої скорочення стають рідшими, при цьому діастола збільшується, серце отримує більше часу для відпочинку, а вся його робота відбувається в результаті збільшення ударного обсягу, тобто тієї кількості крові, яке воно виконує за кожне своє скорочення.

Результати занять студентів залежать від методу застосування засобів фізичної культури. Вибір методу занять фізичними вправами залежить від змісту запланованого викладачем матеріалу та функціональних можливостей тих, хто займається фізичною культурою.

З групою студентів, яка складалася з 20 осіб, проводилися такі дослідження:

І. Був проведений тест Руф'є Діксона, який відображає реакцію серцево-судинної системи на фізичне навантаження й функціональну готовність організму до виконання фізичних вправ.

Розраховується за формулою:

$$A = (P_1 - 70 + 2(P_2 - P)) / 10, \text{ де:}$$

P – пульс після 3-5-хвилинного спокою перед навантаженням;

P₁ – пульс після 30 присідань, що виконуються протягом 45 с.;

P₂ – пульс через хвилину після закінчення виконання присідань.

Якщо P₂ < P₁, то формула набуває такого вигляду:

$$A = (P_1 - 70 - 2(P - P_2)) / 10$$

При A=8, – рівень тренованості серцево-судинної системи слабкий; при A=6 – 8 – середній; при A=3 і менш – високий. Час повернення частоти серцевих скорочень до вихідних показників вказує на більший чи менший ступінь тренування.

Відновлюваність пульсу:

Після 5-10 хв. відпочинку підраховується пульс за 10 с. і результат множиться на 6.

Протягом 30 с. виконується 20 глибоких присідань, руки при кожному присіданні виносяться вперед.

Знову підраховується пульс за 10 с. і результат множиться на 6.

Такі ж вимірювання проводяться також у кінці другої, потім третьої хв. відпочинку.

Відновлення пульсу до вихідних величин протягом 2-3 хв. свідчить про добрий функціональний стан серцево-судинної системи.

Прослідкувавши за їхньою роботою та провівши відповідні розрахунки, ми дослідили, як саме впливають заняття фізичними вправами на студентів із серцево-судинними захворюваннями і на скільки змінились показники їхньої успішності порівняно з початковим рівнем їх тренуваності.

Висновки. При розробці методики проведення загальнорозвивальних вправ і дослідженні їх впливу на стан здоров'я студентів із серцево-судинними захворюваннями було проведено ряд тестувань, що показали позитивний вплив загальнорозвивальних вправ на стан здоров'я здобувачів вищої освіти, показники тренуваності яких помітно покращились після регулярних і правильно дозованих занять фізичною культурою. Регулярні заняття фізичною культурою сприяють розвитку фізичних якостей (швидкості, сили, гнучкості і витривалості) і, відповідно, покращують роботу серцево-судинної системи.

Список використаних джерел

1. Головченко О. І. Оптимізація самостійної роботи студентів під час вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання». Наука і освіта. 2016. № 8. С. 19 –24.
2. Дмитрієва Н. С. Організація та контроль позааудиторної самостійної роботи студентів із дисципліни «Фізичне виховання». Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 29(2). С. 9 – 12.
3. Шашлов М. І. Фізичне виховання студентів як запорука здорового способу життя. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 3. С. 117–119.

*Слободян Наталія Іванівна,
студентка 4 курсу
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»*

*Науковий керівник:
старший викладач кафедри
фітнесу і фізкультурно-спортивної реабілітації
Кузьменко Вікторія Юріївна*

Особливості реабілітаційної діяльності при торакалгіях

Захворювання хребців периферичної нервової системи викликають серйозне занепокоєння в медицині. Ці захворювання вражають переважно людей працездатного віку, мають хронічний рецидивуючий характер і призводять до тривалої втрати працездатності, а в окремих випадках і до інвалідності хворих. Ця проблема має не тільки медичне, а й велике соціально-економічне значення. Тому розробка ефективних реабілітаційних і профілактичних заходів щодо зниження вертеброгенних захворювань периферичної нервової системи є одною з важливих завдань реабілітаційної сфери.

Незважаючи на широкий арсенал загальноприйнятих консервативних методів, результати лікування хворих з неврологічними проявами остеохондрозу хребта не завжди дають бажаний позитивний ефект або залишаються малоефективними. Тому пошук нових методів лікування є актуальним.

Навіть без спеціального лікування іноді настають тривалі ремісії, але в деяких випадках це може стати інвалідизацією. У хворих захворювання часто носить епізодичний характер і лише з часом переходить у хронічну форму. Крім того, збільшилася кількість рецидивів та їх тривалість.

Роботи Келлгрена дали потужний поштовх для розвитку нової хвилі досліджень. Вони підтвердили, що в кожному конкретному випадку відображена біль пов'язана з конкретним м'язом, а не групою м'язів. Описаний «симптом стрибка» - хвороблива реакція хворого на пальпацію тригерних точок. Існує припущення, що міалгічні точки виникають в результаті локального звуження кровоносних судин, викликаного надмірною активністю.

Біль у грудній клітці (торакалгія) є причиною 1–3 % усіх звернень по медичну допомогу. Згідно з даними різних авторів, поширеність торакалгії в загальній популяції сягає 20–40 %, а кожен п'ятий пацієнт первинної ланки страждає саме від цього виду болю.

Синдром торакалгії різної локалізації та ступеня вираженості за поширеністю займає одну з лідируючих позицій як у практично здорових пацієнтів, так і в осіб із визначеною соматичною патологією.

У першій групі з торакалгіями на фоні остеохондрозу грудного відділу хребта програму фізичної реабілітації було розроблено залежно від перебігу хвороби (гострий, підгострий, ремісія) відповідно таких рухових режимів: гострий перебіг – щадний режим; підгострий – щадно-тренувальний; ремісія – тренувальний режим.

У другій групі (остеохондроз та серцево-судинна патологія) призначення рухового режиму підпорядковували стану серцево-судинної системи з урахуванням перебігу остеохондрозу грудного відділу хребта.

Науковці (О. Козьолкін [1], М. Орос [2], В. Широков [3] та ін.) вказують на, що застосування засобів фізичної реабілітації грудної клітки у постклінічному періоді запобігає виникненню різноманітних ускладнень і загострень, сприяє відновленню функцій суглобів, запобігає патологічним деформаціям, стабілізує постійна компенсація хребта, а також адаптація людини до побутових і виробничих навантажень

Основною метою лікування остеохондрозу грудного відділу хребта в період одужання є усунення больового синдрому, оскільки від його наявності залежить результат реабілітації. ЛФК при остеохондрозі грудного відділу хребта застосовують з урахуванням періоду захворювання: гострого, підгострого і клінічного (повного або неповного) одужання.

Використання фізичних чинників з лікувальною метою проводиться з урахуванням патогенетичних механізмів неврологічних ускладнень при остеохондрозі грудного відділу хребта.

Поступово до комплексу вправ лікувальної фізичної культури приєднуються заняття на технічних засобах. Враховуючи специфіку даних засобів, одне заняття на механізованих пристроях вже є великою рушійною силою, що спрямує хворого до швидкого одужання, або до ефективної профілактики можливих ускладнень. За допомогою застосування принципу систематичності та правильного дозування фізичного навантаження період реабілітації може значно зменшитися, що дозволить пацієнтові значно швидше поновити свій робочий потенціал.

Масаж є одним з базових компонентів фізичної терапії, яка спрямована на відновлення рухомості кінцівки.

Механотерапія застосовується також для відновлення та підтримки досягнутої амплітуди рухів у суглобах хребта, розтягування та підвищення еластичності м'язів та зв'язок, відновлення їх сили та витривалості, тренування серцево-судинної та дихальної систем, підтримки загальної фізичної форми. При остеохондрозі для фізичної реабілітації застосовують маятникові та блочні механотерапевтичні апарати, СРМ, апарати для водної гімнастики. Лікувальний масаж при остеохондрозі застосовують для зниження тонусу напружених м'язів та підвищення скоротливої здатності ослаблених; покращення крово- та

лімфообігу, трофічних і регенеративних процесів, усунення неврологічних проявів остеохондрозу, збереження рухливості хребта та працездатності хворого, продовження ремісії захворювання.

Висновки. Реабілітаційна діяльність для хворих з торакалгією має бути комплексною, поетапною з диференційованим використанням різноманітних методів і засобів фізичної терапії. Включення мануальної терапії та фізичної реабілітації у формі активної та пасивної кінезіотерапії в комплексну реабілітацію хворих з торакалгіями сприяє швидшому одужанню пацієнтів. Своєчасна діагностика та корекція болю в грудній клітці, безсумнівно, дозволяє істотно поліпшити якість життя пацієнтів, попередити хронічні больові синдроми, а в деяких випадках уникнути небезпечних ускладнень.

Список використаних джерел

1. Kozolkin O.A., Medvedkova S.O., Lisova O.A. Efficiency of complex treatment of the patients with vertebral thoracalgia using the manual therapies. *Ukrainskyi Visnyk Psykhonevrolohii*. 2019, September. 27(3). P. 5-11.
2. Орос ,М. М. Торакалгія як актуальна проблема в практиці невролога: діагностика та лікування. Біль у ділянці серця: погляд невролога. *Міжнародний неврологічний журнал*. 2017. № 7 (93). С. 77-81.
3. Широков В. А. Міофасціальний больовий синдром: проблеми діагностики та лікування. Ефективна фармакотерапія. *Неврологія*. 2017. №2(21). С. 22-30.

*Слободянюк Вікторія Олександрівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна*

Сучасні аспекти формування готовності майбутніх вчителів основ здоров'я до здійснення педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому просторі

Проблема інклюзії та соціалізації дітей з особливими потребами була розкрита в численних дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Одним із аспектів вивчення стала специфіка підготовки педагогічних працівників для інклюзивного освітнього простору та особливості здійснення ними професійної діяльності в умовах звичайної школи (О. Бабакова [1], А. Колупаєва [2], З. Ленів [3], С. Чупахіна [4], І. Шеремет, М. Челнокова, К. Василенко, Г. Макарова [5] та ін.).

Проте, незважаючи на численні дослідження, ця проблема не втрачає актуальності в умовах освітньої системи України. Інтерес до вивчення проблеми формування готовності майбутніх вчителів основ здоров'я до здійснення педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому просторі набуває особливої значущості у зв'язку з усе зростаючим стресогенним характером педагогічної діяльності, зумовленим зміною соціальних стереотипів, соціальним замовленням щодо навчання й виховання молодого покоління з урахуванням нових стратегій розвитку суспільства, підвищеною конкуренцією, а також введенням воєнного стану в Україні.

В умовах інклюзивної освіти особлива роль відводиться педагогу, оскільки ефективність навчального процесу буде залежати саме від його здатності пристосуватися до нових вимог та середовища, від прагнення зробити власний внесок у педагогічний процес, його розвиток і покращення. Важливим аспектом готовності педагога до

діяльності в умовах інклюзивної освіти є його професійно важливі психологічні якості. Готовність стати учасником інклюзивного процесу полягає не тільки в наявності відповідних методичних матеріалів, матеріальної бази, а й у психологічній готовності педагога до роботи з дітьми з особливими потребами.

Для повноцінного формування готовності майбутніх вчителів до здійснення педагогічної діяльності в інклюзивному освітньому просторі, під час педагогічної практики є необхідним відвідування батьківських зборів. Спочатку такі відвідування носять пасивний характер, під час яких студент в ролі слухача переймає досвід старших колег. Наступним кроком є активна участь в інформаційно-просвітницькій кампанії, мета якої полягає у підвищенні рівня поінформованості батьків щодо інклюзії та різних варіантів отримання освіти для дітей з особливими потребами.

Крім того, для успішної роботи в умовах інклюзивного освітнього простору педагоги мають володіти і достатнім рівнем знань та навичками роботи з дорослими, а також певним рівнем умінь спілкуватися, домовлятися, взаємодіяти із сім'ями і долати конфлікти, зменшувати психологічну відстань між батьками і вчителем.

Отже, роль вчителя основ здоров'я в реалізації інклюзивної освіти є надзвичайно вагомою, адже соціалізовані діти з особливими потребами уже з ранніх років мають змогу стати повноцінними учасниками суспільства. Для ефективного виконання професійних функцій в інклюзивному освітньому просторі педагог має володіти знаннями про специфіку розвитку дітей з особливими освітніми потребами, правила роботи з дітьми та дорослими учасниками освітнього процесу, бути здатними працювати в команді з іншими фахівцями, а також адаптувати навчальні програми під потреби дитини і надавати їй необхідну допомогу у навчанні.

Список використаних джерел

1. Бабакова О.С. Готовність педагогів до впровадження інклюзивної освіти в Україні. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 210-річчю з дня заснування Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди / за заг. ред. І.Ф. Прокопенка. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2014. С. 625-626.
2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія]. К.: «Саміт-Книга», 2009. 272 с.
3. Ленів З.П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. № 28. С. 119-123.
4. Чупахіна С. Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП: співпраця із сім'єю. Освітній простір України. 2015. Вип. 6. С. 100-104.
5. Шеремет І., Челнокова М., Василенко К., Макарова Г. Організація психолого-педагогічного супровіду дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу. 2020. *InterConf*, (18). URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/3180>

*Ступка Владислав Юрійович
студента II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна*

на функціональний стан органів дихання пацієнтів, які перехворіли на COVID-19

Сьогодні в Україні гостро постає питання реабілітації хворих після перенесеного захворювання на COVID-19. Правильно підібрані ефірні олії або їх композиції для ароматомасажу можуть слугувати для загального поліпшення фізичного й психічного стану людини і використовуються як окремо, так і в комплексі з іншими немедикаментозними (фізіотерапія, психотерапія тощо) та медикаментозними методами. Водночас ефірні олії – це не просто маслянисті леткі рідини з приємним запахом, які покращують настрій, а речовини з високою біологічною активністю та широким спектром дії на організм людини, зокрема на дихальні шляхи, кровообіг, діяльність ендокринних залоз, нервову систему тощо. Ефірні олії здатні до високого рівня проникнення в організм людини як через органи дихання (вдихання, інгаляція), так і через шкіру (масаж, компрес, обгортання тощо).

Водночас, на сьогодні в Україні не існує єдиної програми організації реабілітації осіб, які перехворіли на COVID-19, з використанням точкового ароматомасажу. Актуальність цієї теми пов'язана з тим, що більшість ефірних олій можна з успіхом використовувати у домашніх умовах – у вигляді ванн, інгаляцій, масажу, для ароматизації повітря.

Точковий ароматомасаж у поєднанні з кінезітерапією, раціональним харчуванням та іншими заходами здорового способу життя є найдієвішим засобом зміцнення здоров'я осіб, які перехворіли на COVID-19, що є узагальненим у дослідженнях Л. Бабінець [1], О. Голуб [2], Л. Дудченко, О. Коновалової, Т. Гарник [3], В. Ковальова, О. Павлій, Т. Ісакової [4], Harris L. [5], Lawless Ju. [6], Mojay, G. [7] Purchon N. [8], Schnaubelt K. [9], Stewart D. [10] та ін.

Організоване нами дослідження виконували шляхом аналізу законодавчої, нормативної, довідкової інформаційної бази у сфері практичного застосування аромасумішей та аромопроцедур, наукових фахових публікацій, присвячених даній проблематиці.

З метою уніфікації методів застосування аромозасобів була запропонована їх класифікація за окремими ознаками – способами застосування, природою аромокомпозиції, хімічним складом тощо.

Діючими фізичними факторами точкового аромомасажу є механічне подразнення (погладжування, розтирання, розминання, вібрація) і вплив ефірних масел, що проникають через шкіру, а також із повітрям, через орган нюху. Зазначені фактори при проведенні аромомасажу передусім викликають збудження розподілених по тілу механорецепторів. У відповідь на їх подразнення в результаті складних фізіологічних процесів в центральній нервовій системі формуються відповідні імпульси, які по відцентровим шляхах поширюються на різні системи, органи і тканини організму, стимулюючи або гальмуючи їх діяльність.

Курс точкового аромомасажу зазвичай триває 7-10 днів. Ароматизацію приміщень та збагачення косметичних засобів ефірними оліями можна застосовувати регулярно, за бажанням. Проте, як не подобався б аромат, слід пам'ятати про почуття міри, адже інтенсивні запахи можуть викликати біль голови, запаморочення. Ароматерапія й аромомасаж тільки тоді приносить користь, коли це є поєднанням лікування й задоволення.

Отримані результати теоретичного дослідження дають підстави стверджувати, що використання точкового аромомасажу є нагальним завданням щодо необхідності забезпечення здорового способу життя осіб, які перехворіли на COVID-19.

Список використаних джерел

1. Бабінець Л.С. Динамічне спостереження за пацієнтами, що перенесли коронавірусну хворобу (COVID-19), і реабілітаційні заходи на рівні ПМД: можливе використання світового та європейського досвіду (на основі аналізу літературних джерел).

Коронавірусна хвороба: підходи до ведення пацієнтів: навч.-наук. посіб. / за ред. проф. Л.С. Бабінець. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2021. С. 296-318.

2. Голуб О.В. Дихальна гімнастика як складова реабілітації після COVID-19. Матеріали Регіональної наукової інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах». ДНУ ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. С. 51-55.

3. Дудченко Л. Г. Ефіроолійні та жиросоліні рослини / Л. Г. Дудченко, О. Ю. Коновалова, Т. П. Гарник. К.: ЧП «Блудчий М.І.», 2010. 496 с.

4. Ковальов В. М. Фармакогнозія з основами біохімії / В. М. Ковальов, О. І. Павлій, Т. І. Ісакова. Харків: Прапор, вид. НФАУ, 2000. 704 с.

5. Harris L. DIY Aromatherapy: Over 130 Affordable Essential Oils Blends for Health, Beauty, and Home. Rockridge Press, 2015. 254 p.

6. Lawless Ju. Encyclopedia of Essential Oils: The Complete Guide to the Use of Aromatic Oils in Aromatherapy, Herbalism, Health & Well-Being. Conari Press, 2013. 226 p.

7. Mojay G. Aromatherapy for Healing the Spirit: Restoring Emotional and Mental Balance with Essential Oils (Original). Healing Arts Press, 2000. 192 p.

8. Purchon N. Complete Aromatherapy and Essential Oils Handbook for Everyday Wellness. Robert Rose, 2014. 480 p.

9. Schnaubelt K. Healing Intelligence of Essential Oils: The Science of Advanced Aromatherapy. Healing Arts Press, 2011. 233 p.

10. Stewart D. Chemistry of Essential Oils. Care, 2005. 625 p.

*Ткаченко Людмила Олександрівна
Студентка IV курсу
спеціальності 014 Середня освіта (фізична культура)*

*Науковий керівник:
к.пед.н., доцент
Омельчук Олена Володимирівна*

Раціональне харчування як чинник, що впливає на підвищення фізичної працездатності студентської молоді

Для підтримання нормального перебігу енергетичних, пластичних і каталітичних процесів організму потрібна певна кількість різноманітних харчових речовин. Від характеру харчування залежить обмін речовин в організмі, структура і функції клітин, тканин, органів.

Харчування може допомогти покращити працездатність, фізичний і розумовий розвиток. Активний спосіб життя і фізичні вправи, а також правильне харчування - найкращий спосіб зберегти здоров'я. Правильне харчування може забезпечити організм енергією, необхідною для фізичної та розумової активності.

Харчування також є життєво важливим компонентом здоров'я, життя та розвитку мозку людини протягом усього життя [3]. Збалансоване харчування має вирішальне значення для витривалості, фізичного розвитку, когнітивного розвитку та продуктивної діяльності [4]. Не правильне харчування, недоїдання, переїдання вважається проблемою, яка впливає на здатність до навчання та призводить до нижчої успішності [5].

Стан нашого здоров'я залежить від того, де, коли і як ми вживаємо їжу. Хтось приділяє цьому більше часу, а хтось похашцем намагається доїсти всухом'ятку бутерброди, що залишилися. На жаль, це жахливо позначається на нашому здоров'ї.

Як відмічають науковці, сучасна українська студентська молодь, не усвідомлює, що правильне харчування та фізична активність, які є ключовими компонентами здорового способу життя, дозволять їм досягнути омріяної стрункості та спортивної форми. Саме через це кожен студент повинен володіти необхідними відомостями про

раціональне харчування, складові їжі, про їх роль у життєдіяльності здорового та хворого організму [1].

Для доведення цієї думки ми провели анкетування студентів факультету фізичного виховання, спорту і здоров'я. У результаті виявлено: у більшості, з опитаних студентів харчування не відповідало гігієнічним нормам, а також був відсутній регулярний режим прийому їжі. Так, наприклад, 20,5% студентів уранці перед початком занять не снідали вдома, 30,0% лише 2 рази вживають їжу протягом доби, 32,7% приймають вечерю безпосередньо перед сном, а 65,2% щоденно проміжки між прийомами їжі становлять понад 5-6 годин.

Переважає більшість, близько 70,2% з опитаних студентів не приділяють відповідної уваги раціону та режиму харчування. Наразі ми не враховували дані, отримані від анкетування студентів, що професійно займаються спортом, хоча і вони демонструють приблизно такі результати. Тож на підставі отриманих результатів можна зробити висновок, що незалежно від рухової активності порушення режиму та незбалансованості раціонального харчування властиве для студентської молоді.

Вплив раціону харчування на академічну успішність є все більш актуальною сферою досліджень. Учені довели, що збалансоване харчування покращує не тільки фізичний, а й розумовий стан людини [3, 4].

Науковцями зібрана доказова база щодо зв'язку між раціоном харчування та академічною успішністю студентів університетів і коледжів. Результати свідчать про те, що раціон харчування може бути пов'язаний з академічною успішністю, причому більшість досліджень пов'язують більш сприятливий раціон харчування з вищою академічною успішністю [2].

Отже задля зміцнення здоров'я студентської молоді, для їх академічної успішності студентів важливим є популяризація позитивної ролі раціонального харчування та здорового способу життя. в, розробляючи ініціативи, популяризацію здорового харчування серед студентської молоді.

Головний принцип, який лежить в основі правильного харчування, - збалансованість. Це той фундамент, який сприяє фізичному та емоційному благополуччю, досягненню високих навчальних та спортивних результатів.

Аналіз досліджень науковців та наше дослідження демонструє, що в студентському середовищі незалежно від їхніх побутових умов, інтересів, захоплень, рівня достатку тощо є проблема незбалансованого та нераціонального харчування, а також не дотримання встановленого режиму дня.

Список використаних джерел

1. Товкун Лідія Харчування студентської молоді в сучасних умовах. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*, 2013. Вип. 30. С. 273-276.
2. Burrows T. L., Whatnall M. C., Patterson A.J. and Hutchesson M.J Associations between Dietary Intake and Academic Achievement in College Students *Healthcare* 2017, 5(4), 60; <https://doi.org/10.3390/healthcare5040060>
3. Prangthip P., Soe Ye.Mon, Signar JF. Literature review: Nutritional factors influencing academic achievement in school age children February 2019 *International Journal of Adolescent Medicine and Health* 33(2) DOI:10.1515/ijamh-2018-0142
4. Taras Howard L Nutrition and Student Performance at School *Journal of School Health* 75(6):199-213 DOI:10.1111/j.1746-1561.2005.00025.x
5. Weaver RR, Vaughn NA, Hendricks SP, et al. University student food insecurity and academic performance. *J Am Coll Health*. 2019:1-7. doi:10.1080/07448481.2019.1600522

*Ткаченко Ольга Василівна
студент I курсу магістратури
спеціальності 017 Фізична культура і спорт*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Відбір спортсменів на початковому етапі підготовки в бейсболі

Бейсбол – гра, в якій потрібно не просто вдарити та бігти на базу, а яка об'єднує воедино спорт та інтелект. Гравцю під час кидка пітчера необхідно пам'ятати до 30 ігрових ситуацій, які можуть бути після удару того, хто б'є. Кожен кидок пітчера, кожен удар беттера, кожна наступна дія гравців захисту та нападу повинна прораховуватись в розумі. Бейсбол часто порівнюють із шахами, а наявність тактичних варіантів набагато більше, ніж в інших іграх [5].

Як командний ігровий вид, бейсбол включає як загальні дії гравців, так і індивідуальні. Коли той, хто б'є – беттер, виходить на відбивання, то проти нього в захисті грають дев'ять осіб. І часто від одного удару чи кидка залежить результат гри. Тим і гарний і незвичайний бейсбол [1].

Спортивний відбір на початковому етапі – це процес пошуку найбільш обдарованих дітей, які здатні досягти високих результатів в конкретному виді спорту.

На першому етапі відбору особливу увагу треба приділяти віку, в якому дітей залучають до занять спортом [2]. Більш ранній вік негативно впливає на зростання спортивних результатів, і діти покидають спорт вже в 15-17 років.

До зарахування дітей у групи початкової підготовки рекомендується проводити з ними цикл занять, на яких вивчаються засади бейсболу.

При визначенні здібностей необов'язково орієнтуватись на швидкість опанування техніки спорту. Досвід показує, що під час початкового навчання діти, які мають невеликий зріст та міцну статуру, краще оволодівають технікою, швидко прогресують, але вони якраз скоріше вибувають з навчальних груп як малоперспективні вже на перших етапах підготовки. У зв'язку з цим на перших етапах відбору треба орієнтуватись на стабільні морфологічні ознаки, в першу чергу на зріст дитини, а також довжину стопи й особливо кисті [3,4].

Здоров'я є основним критерієм зарахування вихованців до початкових груп. За наявності будь-яких відхилень у стані здоров'я зарахування їх до навчальних груп є недоцільним. Враховуючи, що бейсбол – суто швидко-силовий вид спорту, вже на першому етапі відбору потрібно виявити рівень здібностей до анаеробної та аеробної роботи. З цією метою використовуються швидкісні тести та показники фізичної працездатності [3].

У групах початкової підготовки вирішуються такі завдання: прищеплення інтересу до занять фізичними вправами взагалі та бейсболом зокрема, розвинення витривалості, швидкості, гнучкості, зміцнення опорно-рухового апарату з урахуванням анатомо-фізіологічних особливостей дітей; розвинення спеціальних якостей та здібностей, потрібних гравцю в бейсбол; навчання засад техніки ловлі та передачі м'яча, роботи з биткою, кидків на бази.

Спортивна підготовка у бейсболі – процес тривалого фізичного, технічного й тактичного виховання спортсменів, що ґрунтується на використанні спеціальних фізичних вправ з метою вдосконалення швидко-силових здібностей (бейсбол - суто анаеробний вид спорту).

Задовго до того, як буде проведено першу подачу, результат бейсбольного матчу вирішується на початковому етапі відбору тренером гравців та проведенню підготовки на

тренувальному полі. Чим ефективніше гравці тренуватимуться, тим краще буде підготовлена команда, коли вона вийде на поле для гри.

Список використаних джерел

1. Брестов Синди. Начало фундаментального обучения технике питчинга. Оклахома, 1980. 60 с.
2. Волков В. М., Филин В. П. Спортивный отбор. М.: Физкультура и спорт, 1983. 174 с.
3. Гальперин С. И. Физиологические особенности детей. М.: Просвещение, 1965. - 127 с.
4. Спаніол, Ф. Дж. Склад тіла та продуктивність у бейсболі, CSCS. Ефективність NSCA. Навчальний журнал. 2007. 27-30 с.
5. Уолтер Б. Посібник з бейсболу: Основи перемоги для гравців і тренерів. США: Кінетика людини. 2002. 32 с.

*Третьяк Марія
студентка III курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Здоров'я людини)
Науковий керівник:
к.пед.н., доцент
Омельчук Олена Володимирівна*

Сучасні уявлення на фізичну реабілітацію при захворюванні цукрового діабету першого типу

Цукровий діабет (ЦД) – це хронічне метаболічне захворювання, що характеризується високим рівнем глюкози в крові та спричиняє серйозні ураження серцево-судинної, дихальної, ниркової та інших систем.

За прогнозами, поширеність діабету зростатиме, а отже, зростатиме і попит на реабілітаційні послуги, спрямовані на боротьбу з ускладненнями цього захворювання. Основними цілями діабетичної реабілітації є: досягнення контролю глікемії, покращення якості життя, запобігання або відтермінування ускладнень та розширення можливостей пацієнтів за допомогою знань про свій стан.

Відомо, що фізична активність покращує засвоєння глюкози, оскільки посилений приплив крові до м'язів підвищує засвоєння глюкози м'язовими клітинами; покращує чутливість інсуліну до надлишку глюкози в крові та зменшує внутрішньочеревний жир, запобігає серцево-судинним ускладненням [4]. У людей із серцево-судинними захворюваннями вона допомагає подовжити виживання та покращити здатність до фізичних навантажень, тоді як у людей, які не страждають на діабет, відтерміновує розвиток діабету та його ускладнень [5].

Помірні силові тренування та фізична активність позитивно впливають на здоров'я при ЦД і можуть сприяти збільшенню сили периферичних м'язів. Регулярна фізична активність покращує чутливість до інсуліну і знижує добову потребу в екзогенному інсуліні. Серцево-легенева реабілітація, включає комбіновану програму фізичних вправ, може виявилася безпечною та ефективною у покращенні здатності до фізичних навантажень [3].

Насьогодні все ще актуальним є вдосконалення реабілітаційних програм, з використанням фізичних вправ, спрямованих на покращення м'язової маси та сили у пацієнтів з діабетом, враховуючи тип діабету, вік, активність та наявність ускладнень. Американська діабетична асоціація (ADA) сформувала рекомендації щодо діагностики, лікування та реабілітації дорослих і дітей із ЦД: дітям та підліткам із ЦД рекомендовано

займатися аеробними вправами помірної чи високої інтенсивності протягом 60 хв/день 3 рази на тиждень [2] У фізичних вправах необхідно робити акцент на зміцнення м'язів і кісток; дорослим аеробні вправи помірної чи високої інтенсивності протягом 150 хв/тиж, відсутність фізичної активності не має перевищувати 2 днів поспіль; рекомендовано виконувати фізичні вправи з опором 2-3 рази на тиждень; людям літнього віку з ЦД рекомендовано 2-3 рази на тиждень відвідувати тренування, спрямовані на розвиток гнучкості та балансу [1].

Коронавірусна хвороба (COVID-19), внесла свої корективи у фізичну реабілітацію пацієнтів, так теле-реабілітація, яка складається з дихальних вправ і гімнастики, трічі на тиждень протягом шести тижнів, показала покращення психосоціального статусу та фізичної працездатності людей з діабетом [6].

Отже, при плануванні програм фізичних вправ для цієї групи населення рекомендується поєднувати аеробні вправи з вправами на опір, оскільки вони позитивно впливають на рівень глюкози в крові. Вправи на гнучкість і рівновагу корисні для літніх пацієнтів з діабетом, оскільки перші допомагають поліпшити діапазон рухів у суглобах, а другі – знизити ризик падінь. Також рекомендовано групові фізичні вправи (тренування на стійкість і рівновагу, заняття тай-чи.

Всім пацієнтам рекомендовано швидка хода (3 рази на тиждень по 30-40 хвилин), їзда на велосипеді, плавання і танці, йога.

Список використаних джерел

1. Цукровий діабет: оновлені рекомендації Американської діабетичної асоціації (2020) Медична газета «Здоров'я України 21 сторіччя» № 5 (474), березень 2020 р. Режим доступу: <https://health-ua.com/article/50094-tcukrovij-dabet-onovlen-rekomendatc--amerikansko-dabetichno-asotcatc-2020>
2. Bassi-Dibai D., Santos-de-Araújo AD., et al. Rehabilitation of Individuals With Diabetes Mellitus: Focus on Diabetic. Myopathy Front Endocrinol (Lausanne). 2022 Apr 14;13:869921. DOI: 10.3389/fendo.2022.869921
3. Colberg; Sh.R. Sigal R. J. et al. Physical Activity/Exercise and Diabetes: A Position Statement of the American Diabetes Association Diabetes Care 2016;39(11):2065–2079 <https://doi.org/10.2337/dc16-1728>
4. Jegdic V., Roncevic Z. and Skrabic V. Physical Fitness in Children with Type 1 Diabetes Measured with Six-Minute Walk Test Int J Endocrinol. 2013; 2013: 190454. doi: 10.1155/2013/190454
5. Telerehabilitation and Smartphone Apps in Physiotherapy . Physiopedia. Available from: https://www.physio-pedia.com/Telerehabilitation_and_Smartphone_Apps_in_Physiotherapy

*Федоров Євген Анатолійович,
Студент I курсу магістратури,
спеціальності 014 Середня освіта (фізична
культура)*

*Науковий керівник: кандидат педагогічних
наук, професор Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Формування здоров'язберезувальної компетентності школярів

На сучасному етапі реформаційних перетворень в Україні здоров'я громадян є одним із складників національного розвитку. У зв'язку з цим збереження та зміцнення здоров'я дітей є одним із головних завдань соціальної програми нашої держави. Для

розв'язання даного завдання необхідно сформувати в учнів стійку мотивацію до здорового способу життя, здійснити комплекс здоров'язбережувальних заходів, спрямованих на усвідомлення ними цінності свого здоров'я [1]. А саме: здатність учня самостійно застосувати знання (факти, уявлення, поняття), способи і досвід навчальної й здоров'язбережувальної діяльності, ціннісне ставлення до власного життя і здоров'я.

Одна з ключових компетентностей - це здоров'язбережувальна. Усі ми хочемо бачити дитину здоровою, розумною, успішною. Але, на жаль, статистика стану здоров'я школярів сьогодні є досить невтішною. Так, за даними Міністерства охорони здоров'я України, 90% усіх дітей мають відхилення в загальному стані здоров'я. Із них 30% мають по два та більше захворювань. Велике занепокоєння викликає подальше зниження віку дітей, схильних до вживання алкоголю, тютюнопаління та наркоманії, зокрема, дітей 8-10 років. Тож актуальною проблемою сьогодення є збереження здоров'я дітей та формування здорового способу життя як цінності.

Формування здоров'язбережувальної компетенції - це цілеспрямований і структурований процес, який охоплює формування мотивації до здоров'язбережувальної діяльності та регулярної рухової активності, засвоєння теоретичних знань і практичних умінь, підвищення фізичної підготовленості та функціональних можливостей. Як відомо, структурними складовими здоров'я є: фізичне, психічне та соціальне здоров'я. Всі вони тісно пов'язані між собою. Їх належний розвиток є підґрунтям для формування здорового способу життя та ціннісних орієнтацій.

Психічна складова здоров'я визначає розвиток людини як особистості, забезпечує її душевне благополуччя. Психічне здоров'я розкривається через розвиток основних функцій психіки людини.

Соціальна складова здоров'я є ефективною взаємодією дитини із соціальним середовищем. І в основі її лежить адаптованість дитини до життя в соціумі. І це значною мірою залежить від нас, дорослих.

Духовна складова здоров'я є своєрідною вершиною, яка збирає все найкраще в людині, завдяки чому людина стає особистістю. І на цю складову особливо великий вплив мають батьки. Саме тут формуються сімейні цінності. Багато уваги духовному здоров'ю приділяється на уроках громадянської освіти, виховних годинах, присвячених мистецтву, культурі, історії.

Ґрунтовний аналіз літератури з даного питання, орієнтує нас на те, що значний внесок у вирішення досліджуваної проблеми зробили як класики педагогічної науки: А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, так і сучасні вчені: Г. Апанасенко, І. Бех, Н. Бібік [7], Г. Буліч, М. Гончаренко, В. Горащук, С. Кириленко, В. Оржеховська, праці яких присвячені педагогічним аспектам формування здорового способу життя особистості. Культура здоров'я та здоровий спосіб життя визначаються О. Бідою, Л. Білик, Г. Кривошеєвою, Г. Презлятою, Л. Сущенко як об'єкт соціального пізнання та важливий чинник виховання особистості. Із погляду організаційно-методичного вирішення вказаної проблеми основними та ґрунтовними є дослідження таких науковців, як Т. Андрющенко, Є. Дорошенко, І. Зверєв, Р. Клопов, О. Ковальова, В. Лях, Т. Нікіфорова, В. Пащенко та інші, які досліджували здоров'язбережувальний аспект в освіті й особливості його організації в системі навчання.

Так, Т. Бойченко визначає здоров'язбережувальну компетентність як ключову та пропонує такі її ознаки: інтелектуальне благополуччя, емоційне, соціальне, фізичне та духовне [2]. О. Ващенко здоров'язбережувальну компетентність розглядає як процес, що складається з трьох етапів, які відрізняються один від одного як специфічними завданнями, так і особливостями методики [3].

Отже, сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Тому сучасний освітній процес має бути спрямований на формування здоров'язбережувальної компетенції учнів та буде ефективним за таких

організаційно-педагогічних умов, як мотивація до навчальної діяльності та розвиток пізнавальної активності учнів; реалізація методичних умінь та навичок педагогів; спрямування на самореалізацію особистості за допомогою інновацій [9].

Важливість формування культури здорового способу життя, здоров'язбережувальної компетентності у школярів обумовлена розумінням, що лише з раннього дитинства можна прищепити основні знання, навички і звички з охорони здоров'я, які згодом перетворяться у важливий компонент загальної культури людини і вплинуть на формування здорового способу життя усього суспільства. Саме у молодшому шкільному віці закладається майбутній потенціал здоров'я [5].

Список використаних джерел

1. Байбара Т. М. Компетентнісний підхід в початковій освіті: теоретичні засади /Т. М. Байбара // Початкова школа. 2010. №8. С. 21-23.
2. Бойченко Т.Є. Здоров'язберегаюча компетентність як ключова освіти України // Основи здоров'я і фізичної культури. 2008. №11-12. С. 6-7
3. Ващенко О., Свириденко С. Організація. здоров'язберегаючої діяльності початкової школи. // Початкова освіта. 2005. №46. С. 2-6.
4. Горащук В.П. Організація навчально-виховного процесу з валеології в загальноосвітній середній школі: навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / В.П. Горащук. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 112 с.
5. Гнатюк О.В. Основи здоров'я. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи / [Т. Є. Бойченко, Т. В. Воронцова, О. В. Гнатюк та ін.] // Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – С. 314–327.
6. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова [та ін.]. К.: Богдан, 2003. 520 с.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи [колектив авторів: Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко та ін.]. С. 111.
8. Митчик О., Сапожник О. Етапи формування здоров'язбережувальної компетенції в студентів вищих навчальних закладів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць... 2011. № 3 (15). С. 78.
9. Мондич О. В. Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Вип.28 (1-2020). Київ: Міленіум, 2020. С. 319-331.

*Цюбик Ілона Леонідівна
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Здоров'я людини»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук
Білик Валентина Григорівна*

Сучасний досвід формування здоров'язбережувальної компетентності учнів старших класів в умовах шкільного освітнього середовища

Проблема дослідження теоретико-методичних засад формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки має важливе наукове освітнє і суспільне значення. На сьогодні серед учнів старших

класів спостерігається збільшення хронічних патологій і зменшення числа відносно здорових школярів.

Здоров'я, як найвища людська цінність, завжди перебувало в центрі уваги дослідників. Аналіз педагогічних досліджень та педагогічного досвіду (І. Бех [1], В. Білик [16], Т. Бойченко [2], О. Вакуленко [3], А. Вахнова [4], О. Ващенко [5], В. Ільченко [7], Є. Кочерга [8], С. Лапаєнко [9], О. Матвієнко [10], С. Омельченко [11], В. Посохова [12], Н. Смирнова [13], О. Тур [14], І. Шеремет, К. Василенко [15], F. Booth [17], C. Caussidier., F. Hage, F. Munoz, L. Remki, R. Larribi [18] та ін.) показує, що під час освітнього процесу можливим є формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності, яка впродовж життя може суттєво покращувати стан здоров'я людини. Технології, які зміцнюють та зберігають здоров'я, підвищують якість загальної середньої освіти.

В. Вертель виокремлює наступні чинники незадовільного стану здоров'я сучасних школярів, а саме: «генетичні, екологічні, спосіб життя, брак знань про здоровий спосіб життя, відсутність навичок підтримання та покращення здоров'я» [6, с. 233]. Незважаючи на те, що державою застосовуються різні заходи, здоров'я школярів не покращується. Збільшення обсягу навчального матеріалу та комп'ютеризація навчального процесу посилює вплив гіподинамічного фактора на здоров'я школярів, збільшується дефіцит їх рухової активності, що спричиняє напруження або зрив адаптаційних процесів організму.

Компетентнісний підхід у здоров'язбереженні старшокласників передбачає не лише формування ґрунтовних знань про здоров'я, способи його збереження і зміцнення, а й запровадження вмінь та навичок, які базуються на цих знаннях у щоденне життя. Цінність здоров'я повинна стати для кожної особистості не просто гарним гаслом, а міцним підґрунтям, мотивацією для щоденної роботи над собою задля збереження та зміцнення здоров'я, передачі власного досвіду іншим.

Отже, ми підкреслюємо важливість формування здоров'язбережувальної компетентності учнів старших класів для сучасної вітчизняної системи освіти, оскільки саме компетентнісний підхід є дієвим щодо підготовки підростаючого покоління до повноцінного успішного життя в майбутньому, зокрема й здорового життя.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Проблеми фізичного виховання і розвитку школярів та забезпечення їх здоров'я. АМН України. 2001. Т. 7. №3. С. 487-494.
2. Бойченко Т.Є. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова в освіті України. Основи здоров'я і фізична культура. 2008. № 11-12. С. 6-7.
3. Вакуленко О.В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05. К., 2001. 20 с.
4. Вахнова А. П. Формування культури здоров'я учнів старшої школи на уроках фізичної культури: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2019. 19 с.
5. Ващенко О. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах. Директор школи. 2006. № 20. С. 12-15.
6. Вертель В. В. Кризовий стан здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді (експлікація проблеми). Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: збірник наукових праць. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С. 232-235.
7. Ільченко В. Р. Дидактичні умови здоров'язбережувального навчального середовища. Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. м. Полтава, 14 квіт. 2011 р. Полтава, 2011. С 20-30.

8. Кочерга Є. В. Аналіз педагогічної діяльності щодо формування здоров'я підростаючого покоління. Соціально-гуманітарні дисципліни: напрямки наукового пошуку. Дніпропетровськ. 2016. Ч. II. С. 80-83.
9. Лапаєнко С. В. Формування ціннісних орієнтацій старших підлітків на здоровий спосіб життя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07. К., 2000. 18 с.
10. Матвієнко О. В. Педагогіка багатоманітності: навчально-методичний посібник / О. В. Матвієнко, Т. О. Олефіренко, Т. Б. Тутова. К., 2020. 175 с.
11. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2007. 352 с.
12. Посохова В.В. Здоровий спосіб життя сім'ї як запорука успішного формування здорового молодого покоління. Шкільний бібліотекар. 2011. №4. С.21-22.
13. Смирнова Н. Здоров'язберігаюча педагогіка та технології її реалізації. Позакласний час: на допомогу вчителю. 2010. №9. С.88-100.
14. Тур О. М. Впровадження здоров'язбережних технологій в організацію навчального процесу старшокласників. Вісник ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Вип. 96. Чернігів: ЧНПУ, 2012. С. 219-222.
15. Шеремет І. В. Педагогічні умови формування, збереження та зміцнення здоров'я майбутніх учителів у процесі професійної підготовки у ВНЗ / І. В. Шеремет, К. С. Василенко // Наукові засади підготовки фахівців природничого, інженерно-педагогічного та технологічного напрямків: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (26-31 березня 2018 року). Бердянськ: БДПУ, 2018. С. 105-108.
16. Bilyk V., Udovychenko I., Vysochan L., Kyrylenko K., Stetsula N., Gvozdi S. Modernization of Natural Science Education in the Context of Teacher Training. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. 14 (1Sup1), P. 25-48.
17. Booth F. Why humans need to be active to stay healthy / F. Booth, S. Lees, M. Laye // Book of Abstracts of the 11th annual congress of the European College of Sport Science. Cologne :Sportverlag Strauss, 2006. P. 13.
18. Caussidier C., Hage F. El, Munoz F., Remki L., Larribi R. In search of a health education model: teachers' conceptions in four Mediterranean countries. *Global Health Promotion*. 2011. Volume 18. Issue 4. P. 5-15.

*Цюпа Єлизавета Олександрівна
студентка I курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна*

Інтерактивне навчання фізичної культури школярів

Основними інтерактивними методами навчання фізичної культури вважають методи, при використанні яких учень отримує нове знання тільки в результаті здійснення позитивної взаємодії з іншими учнями [3]. Позитивна взаємодія – основний принцип інтерактивних методів навчання, зміст яких полягає в досягненні результату зусиллями групи. Учень повинен вміти осмислювати отриману інформацію, аналізувати її, застосовувати в конкретних умовах; водночас думати, вміти висловити свою власну думку. Саме цьому сприяють інтерактивні технології.

Науковцями і практиками визнано, що отримання знань, формування вмінь і навичок, розвиток особистісних якостей, набуття певних компетентностей особистості учня є найефективнішими, якщо в освітньому процесі використовують інтерактивні форми і методи [1].

За даними О. Савченко [5], метод інтерактивного навчання розуміємо як спосіб досягнення навчальної мети, систему послідовних, взаємозалежних дій учителів й учнів, які забезпечують засвоєння змісту освіти. Видатний педагог Я. Коменський вважав, що групова робота організовується як на уроках засвоєння, так і на уроках застосування знань, умінь та навичок. Групова робота організовується як на уроках засвоєння, так і на уроках застосування знань, умінь та навичок. Робота в групах використовується, коли завдання вимагає спільної, а не індивідуальної роботи, для вирішення проблеми, що потребують колективної роботи розуму.

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром (штат Меріленд, США) у 1980-х роках, показує нам, що інтерактивне навчання уможлиблює різке збільшення відсотка засвоєння матеріалу, бо впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття та волю [7].

Особливістю інтерактивних уроків із фізичної культури є підготовка молоді до життя. Це вимагає активізації навчальних можливостей учнів, пов'язаних з їхнім життям і суспільним досвідом. У межах цих уроків учням надаються основні пізнавальні вміння, розвиваються їхні фізичні здібності і рухові навички, учні привчаються до самостійних занять фізичною культурою [4]. У дітей формуються навички здорового способу життя, естетичні навички і зразки поведінки.

Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійного мислення та дій. Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків, тому, як правило, їхня структура складається з п'яти елементів: створення мотивації; повідомлення завдань уроку та очікування навчальних результатів; надання необхідної інформації; інтерактивна вправа; підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку [6].

Отже, інтерактивні методи навчання – це спосіб досягнення навчальної мети через побудову діалогу, в процесі якого відбувається взаємодія всіх учасників навчально-виховного процесу. При використанні інтерактивних методів навчання вчитель і учні знаходяться в постійному, активному, позитивному пошуку та ефективній взаємодії. На таких уроках учні моделюють життєві та виробничі ситуації, спільно вирішують проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації [2; 9].

Отже, застосування інтерактивних технологій на уроках фізичної культури дозволяє підвищувати зацікавленість дітей, мотивацію до навчальної діяльності, сприяє засвоєнню теоретичного матеріалу, спонукає до самостійної діяльності в позаурочний час, виховує активну життєву позицію, почуття колективізму, взаємодопомоги, відповідальності, естетичні смаки, привчає до ведення здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О.П. Формування фізичної культури учнів початкової школи в умовах диференційованого навчання: Дис.... пед. наук: 13.00.07 – теорія та методика виховання. – Запоріжжя, 2005. – 226 с.
2. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителів. – Луганськ: Навчальна книга, Янтар, 2004. – 84 с.
3. Кремень В. Г. (2008). Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К.: Педагогічна думка. 424 с.
4. Лисенко Л. Л. (2013). Технологія втручання інтерактивних методів навчання на уроках фізичної культури. Сучасна система навчання: досвід минулого – погляд на майбутнє: збірник матеріалів: Щорічної міжнародної научно-практичної конференції, присвячений Дню Вчителя / Під заг. ред. С. С. Чернова. Видавництво ЦРНС. С. 22–27.
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л. [та ін.]. Київ : МОН України, 2016. 34 с.

6. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. С. 16.
7. Пометун О., Пироженко Л. (2002). Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. К., 136 с.
8. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 269 с.
9. Якимович В.С. Цель физкультурного воспитания – человек культуры // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 2. - С. 27-33.

Чумак Сергій Миколайович
студент I курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
професор
Дьоміна Жанна Геннадіївна

Сучасні гаджети у фізичному вихованні учнівської та студентської молоді

Відомо, що сучасні гаджети полегшують побут людей, але це стосується не тільки повсякденних речей, а й фізичного виховання зокрема. І навіть більше, дуже часто наявність тих чи інших пристроїв і програм, які спеціально адаптували для тих, хто має активний спосіб життя та їх використання професійними спортсменами заохочують багатьох до фізичної активності. Тому далеко неостанню скрипку грає в залученні до активного стилю життя учнів та студентів повсюдність цифрових технологій [3]. Науковці, такі як, наприклад, К.Г. Коротков, А.К. Короткова, Є.Н. Петрова, А.В. Шапін [2], які працювали над подібним питанням, стверджують, що застосування сучасних технологій в процесі навчання може підвищити і якість викладання предмету «Фізична культура» в школі зокрема.

Переходячи безпосередньо до самих гаджетів у фізичному вихованні, треба визначитися з самим його поняттям. Гаджети або інша їх назва – фітнес-трекери – спеціальні пристрої, які можуть у реальному часі інформувати про різні фізичні параметри організму, стан здоров'я, фізичну активність та ін. Як правило, найчастіше ми їх спостерігаємо у вигляді компактних приладів як, наприклад, фітнес-браслети або у вигляді програм та додатків на смартфонах та комп'ютерах, за допомогою яких можна дізнатися про відстань, яку пододала людина, про антропометричні показники, реакцію організму на фізичне навантаження тощо [3].

Що ж, розібравшись з тим, що представляють собою гаджети, розглянемо декілька прикладів фітнес-трекерів, які вони, на що здатні і яка від них буде користь:

1. Apple Watch – наручний годинник, він має певні функції фітнес-трекера, а також за його допомогою можна слідкувати за станом здоров'я, адже він демонструє фізіологічні показники, а це означає, що маючи цей гаджет незручність слідкувати за дозуванням навантаження як під час групових занять на уроці, так і під час самостійних тренувань – відпадає [5].

2. Фітнес-трекер Xiaomi Mi Band. Для його роботи потрібен спеціальний додаток, який встановлюється на смартфон з операційною системою Android. Цей трекер після синхронізації зі смартфоном здатний рахувати кроки та виконувати функцію годинника. За його допомогою можна без проблем контролювати свою фізичну активність на протязі дня [4].

3. Nike Training Club – це фітнес-додаток, за допомогою якого користувач може ознайомитися з комплексами вправ, отримати інструкцію щодо їх виконання, фіксувати і перевіряти результати своїй занять. Тобто як бачимо при наявності цього додатку можна

розширити власні знання щодо самостійних занять фізичними вправами, а також вести самоконтроль [1].

4. Workout Trainer – ще один фітнес-додаток за допомогою якого можна дізнатись багато нового про самостійні заняття фізичною культурою. Також цей додаток має безліч дрібних, але корисних функцій як, наприклад, календар, який буде нагадувати про тренування.

Щодо безпосереднього практичного задіяння гаджетів у процесі фізичного виховання, то тут з кожним роком спостерігається все більший вплив цифрових технологій. Педагоги все частіше використовують гаджети для наочної демонстрації вправ, контролю та дозування навантаження. Вчені, наприклад, О.Т. Кузнецова, П.В. Ковальчук [4] проводять науково-дослідницькі роботи, мета яких - дізнатися та розкрити можливості гаджетів у процесі фізичного виховання. Вони досліджують за допомогою фітнес-трекерів рухову активність хлопців і дівчат під час канікул та у процесі навчання і роблять висновки, що треба удосконалювати форми упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у самостійну фізкультурно-оздоровчу діяльність студентів, адже сучасні технології набули великої популярності.

Отже, як бачимо, гаджети можуть принести безліч нових зручностей у процес фізичного виховання. Педагог завдяки ним може швидше реагувати на зміни працездатності тих, хто займається, дозувати фізичне навантаження та ін. Учні та студенти, в свою чергу, можуть дізнаватися про нове, слідкувати за своїми результатами та вести самоконтроль. Якщо це узагальнити, то використання новітніх засобів дасть змогу покращити індивідуальний облік, контроль фізичної активності учнів та розвитку рухових якостей дітей, а також заохоченню до занять фізичними вправами і як наслідок – зміцнення їх здоров'я.

Список використаних джерел

1. Бачинська Н.В., Забіяко Ю.О., Мановській П.М., Особливості використання новітніх пристроїв (фітнес-трекерів) для самоконтролю за станом здоров'я людей, що займаються фізичною культурою і спортом. Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах: матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції. Дніпро, 2017. С. 28–34. Режим доступу: URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/confdocs/materialu_conf/2017/9.pdf
2. Коротков К.Г., Короткова А.К., Петрова Е.Н., Шапин А.В. Результаты и перспективы внедрения инновационных технологий в системе детско-юношеского спорта и спорта высших достижений. Теория и практика физической культуры. 2008. № 3. С. 36–40.
3. Шульга М. Особливості використання студентами програми GYM BOOM під час самостійних занять фізичними вправами. Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура. 2019 Вип. 32. С. 168-174.
4. Основи побудови тренувального процесу в циклічних та екстремальних видах спорту: збірник наукових праць [Електронний ресурс]. Харків: ХДАФК, 2019. Вип.3. 222 с.
5. Офіційний сайт Apple Watch [Електронний ресурс]. URL: www.apple.com/watch

Яковенко Ігор Павлович
Студент I курсу магістратури
спеціальності 014 Середня освіта
(фізична культура)

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор

Інноваційні технології навчання фізичної культури школярів

Новітні технології, розвиток комп'ютерних та інформаційних технологій негативно вплинули на рухову активність школярів. Зменшився обсяг рухової активності, що має негативні наслідки щодо повноцінного та гармонійного фізичного розвитку школярів. Регресивні зміни рухової функції разом із низьким рівнем власного здоров'я призводять до погіршення якості життя молоді [8]. Сидячий, малорухливий спосіб життя сприяє збільшенню рівня цукру в крові, зменшенню кровообігу у м'язах та внутрішніх органах, погіршуються обмінні процеси в організмі, що є причиною зайвої маси.

Однією з причин зниження рухової активності школярів також вважають падіння інтересу до традиційних уроків фізичної культури. За даними Г.В. Безверхньої, сьогодні традиційний урок фізичної культури забезпечує, в середньому, до 20% необхідної тижневої рухової активності, близько 50% дітей не мають стійкого інтересу до уроків з фізичної культури. Єдина обов'язкова форма організації занять фізичними вправами сприяє навчанню руховим навичкам. Крім того, фізичний потенціал практично не змінюється або покращується настільки несуттєво, що не сприяє досягненню оздоровчого ефекту. Причини втрати інтересу до урочних форм занять полягають у наступному:

- не враховуються інтереси школярів щодо вибору фізичних вправ, які жорстко регламентовані державною програмою;
- не використовуються сучасні засоби фізкультурно-оздоровчої роботи;
- не враховуються індивідуальні особливості розвитку дітей у різні вікові періоди;
- не диференціюються фізичні навантаження з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичної підготовленості;
- низький рівень матеріально-технічного забезпечення шкіл;
- не розроблена достатньо ефективна система оцінки успішності учнів.

Ефективність навчання, складність навчальних програм, норми навчального навантаження в значній мірі залежать від стану здоров'я учнів

У зв'язку з цим перед фізичною культурою як основою забезпечення зміцнення здоров'я дітей, висувуються нові завдання, які потребують розробки сучасних педагогічних технологій щодо організації системи фізичного виховання в загальноосвітніх школах, експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій (нововведень) в освітньому процесі.

У Положенні про порядок виконання інноваційної освітньої діяльності, затвердженому наказом Міністра освіти і науки України № 522 від 7 листопада 2000 р. [4], даються такі визначення: «Інноваційною освітньою діяльністю є розробка, розповсюдження та застосування освітніх інновацій. Освітніми інноваціями є вперше створенні, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності» [2].

Навчальні інноваційні технології – такий добір операційних дій педагога з учнем, у результаті якого суттєво покращується мотивація учнів до навчального процесу. Серед них значне місце посідають технології особистісно-орієнтовані, інтеграційні, колективної дії, інформаційні, дистанційні, розвиваючі, модульно-розвивальні тощо [5].

Мотиваційний компонент вважається ключовим, адже без належної мотивації неможливо успішно розробляти та впроваджувати інновації у педагогічну практику. Під мотивацією розуміють сукупність психологічних процесів, які спрямовують поведінку людини. Насправді мотивація виступає як усвідомлення потреби педагога виконувати певну діяльність та перетворення її на мотив. У структурі готовності до інноваційної діяльності мотиваційна складова визначається як сукупність мотивів, у яких відображені цінності самоактуалізації, гуманістична спрямованість, орієнтація на професійне самовдосконалення та саморозвиток [3]. Зміни в змісті й структурі середньої школи мають глибокий характер і потребують розв'язання проблеми підготовки вчителя - інноватора,

який володіє проєктивним мисленням, перспективними педагогічними технологіями, є суб'єктом особистісного й професійного зростання, уміє досягти нової педагогічної мети [6]. Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Готовність вчителя до інноваційної педагогічної діяльності - особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії [7].

Інноваційний розвиток фізкультурно-оздоровчої роботи відбувається, якщо є такі ознаки реальних змін:

- нова освітня діяльність та новий зміст освіти;
- новизна укладу життя, організація освітнього процесу;
- нові завдання й засоби педагогічної діяльності;
- тенденція до збереження здоров'я та розвиток індивідуальності унікальності зростаючої особистості;
- толерантне ставлення до носіїв потенційно критичної інформації, здатних генерувати нові ідеї, ламати стереотипи тощо.

Інноваційний процес визначає зміни, які мають:

- новизну;
- потенціал підвищення ефективності цих процесів у цілому або в якихось інших частинах;
- здатність дати довгостроковий корисний ефект, що виправдовує витрати зусиль і засобів на впровадження нововведення;
- узгодження з іншими здійснюваними нововведеннями.

Створення нових освітніх технологій пов'язане зі змістом навчального процесу – послідовністю засвоєння базових знань, вмінь і навичок, раціональними засобами засвоєння навчальної інформації, дидактичним спілкуванням учнів і вчителя. Одним з основоположних принципів організації роботи з програми спортивно-орієнтованого фізичного виховання являється принцип об'єднання учнів в навчально-тренувальні групи, об'єднаними за інтересами, потребами, рівнем фізичної підготовленості і ступеня біологічної зрілості. Реалізація вищевикладених принципів в організаційно-керувальному плані повинна здійснюватися шляхом винесення уроків фізкультури за межі звичайного шкільного розкладу, проведення їх не по класах, а в навчально-тренувальних групах за видами спорту, загальнорозвиваючої й оздоровчої фізичної активності.

Таке виховання враховує фізіологічні особливості дитини і коригує відповідно навчальний процес. Це формує розвиток інтересу до занять фізичною культурою; формування знань, умінь і навичок, необхідних для самостійного використання засобів фізичної культури; розуміння важливості занять фізичною культурою.

Отже, на основі впровадження освітніх інноваційних технологій навчання повинно створювати оптимальні педагогічні умови для ефективного формування мотивації до занять фізичною культурою та спортом, створення освітнього середовища, що спрямовано на стимуляцію пізнавальної діяльності власної активності школярів в системі засвоєння сучасних знань, необхідних навичок і вмінь, розвитку творчого мислення в процесі навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Безверхня Г. В. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5-11 класів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. 24.00.02

“Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Т. В. Безверхня. – Львів. – 2004. – 22 с.

2. Даниленко Л. І. Основні проблеми освітньої інноватики в сучасній теорії і практиці / Л. І. Даниленко // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. праць. – К.: Логос, 2005. – С. 6–12.

3. Карамушка Л. М. Психологія діяльності організації в умовах соціально-економічних змін): монографія; за наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ: Пед. думка, 2008. 106-168 с.

4. Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності / міністерство освіти і науки України. Наказ. 07.11.2000 № 522.

5. Павлова С.С. Інноваційні технології модернізації фізичного виховання молодших школярів / С.С. Павлова, К.Ф. Козлова // Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України. – 2009. – №1. – С. 98-102.

6. Сидоренко В. Професійний розвиток педагога в суспільстві, яке навчається // Післядипломна освіта в Україні. – 2018. – № 1. – С. 76-83.

7. Черній А. Професійний розвиток педагога: досвід, співпраця, пріоритети на шляху до Нової української школи // Післядипломна освіта в Україні. – 2018. – № 2. – С. 40-43.

8. Paterson H.D. Physical activity and functional limitations in older adults: a systematic review related to Canada's Physical Activity Guidelines. Darren ER Warburton, 2010. URL: <http://www.ijbnpa.org/content/7/1/38>

*Факультет технологій та
дизайну*

Білоножко Анастасія

*Студентка IV курсу
Спеціальності «Професійна освіта (Туризм)»*

*Науковий керівник:
к.пед.н, доцент
Щербак Людмила Валеріївна*

Туристично-рекреаційний потенціал м. Києва та перспективи його використання

Розвиток туризму відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем держави. У багатьох країнах світу туризм створює нові робочі місця, підтримує високий рівень життя, створює передумови для покращення платіжного балансу країни. Розвиток сфери туризму сприяє підвищенню рівня освіти, впровадженню нових засобів поширення інформації тощо. Туризм безпосередньо впливає на соціальний, культурний та економічний розвиток держави [1].

Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних та прикладних аспектів використання туристично-рекреаційного потенціалу як складової сфери туризму м. Києва та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку туризму в місті.

Туристсько-рекреаційні ресурси у Києві характеризуються значним різноманіттям природно-кліматичних та ландшафтних умов, об'єктів культурно-історичної спадщини регіональної, державної та світової значущості, джерел відновлення духовного та фізичного стану природного та антропогенного походження. Доступний діапазон альтернативних туристичних ресурсів обґрунтовує можливості розвитку індустрії туризму та рекреації протягом усього календарного року, без обов'язкової прив'язки до певного сезону.

За даними Державної служби статистики України, у 2019 році Київ відвідали понад 2,5 мільйона туристів, що на 6,8% більше, ніж у 2018 році. У 2020 році, через пандемію COVID-19, кількість туристів значно зменшилась, але точні дані недоступні. За 2021 рік розподіл виїзних туристів за цілями відвідування Києва був наступним:

- культурно-історичний відпочинок - 40,9%
- бізнес-подорожі - 32,2%
- відпочинок на природі - 11,6%
- лікувально-оздоровчий відпочинок - 3,9%
- шопінг - 2,4%
- інше - 8,9% [2].

Це означає, що найпопулярнішою метою відвідування Києва є культурно-історичний відпочинок, що обумовлено багатим культурним та історичним спадщинами міста. Також значну частку туристів складають бізнес-подорожі, що пов'язано зі значним розвитком бізнесу в столиці України. Деяка кількість туристів відвідує Київ для відпочинку на природі та лікувально-оздоровчого відпочинку. Шопінг є менш популярною метою відвідування міста, але також має своїх прихильників.

Щодо економічних показників, Київ є одним з найбільших туристичних центрів України, тож туризм є важливою галуззю економіки міста. У 2021 році туризм у Києві забезпечив 3,3% ВВП міста. Крім того, туризм створює значну кількість робочих місць у сферах ресторанного бізнесу, готельного господарства та інших супутніх галузях.

За останні роки в Києві було запущено декілька нових проектів, спрямованих на розвиток туризму, таких як будівництво нових готелів, ремонт та реставрація культурно-історичних пам'яток, створення нових туристичних маршрутів та інше.

Отже, на основі результатів дослідження можна запропонувати стратегічні напрямки розвитку м. Києва як туристської дестинації:

- проведення комплексної реконструкції матеріально-технічної бази сфери туризму та районів історичного центру за рахунок залучення інвестицій та бюджетних коштів;
- створення сучасної системи виробничої, туристичної та соціальної інфраструктури за рахунок удосконалення та реформування системи оподаткування суб'єктів туризму та готельного господарства;
- матеріальне та соціальне забезпечення населення, в тому числі соціальний захист, з метою підвищення купівельної спроможності на подорожі та оздоровлення;
- удосконалення та реалізація чинного законодавства стосовно безпеки життєдіяльності та страхування туристів;
- підтримки вітчизняного виробника туристичного продукту (послуг) і послуг гостинності;
- контролю за якістю діяльності і послуг; збереження навколишнього середовища тощо - запровадження системи стимулювання розвитку підприємництва в сфері туризму та готельному господарстві за рахунок внесення змін у чинне законодавство;
- забезпечення високого рівня підготовки кадрів туризму і готельного господарства, в тому числі шляхом направлення талановитої молоді на навчання та стажування за кордоном за рахунок коштів місцевого бюджету з укладанням контрактів для подальшої роботи після навчання та стажування в інтересах міста Києва; розбудова доріг і МТК за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів [3];
- розробка туроператорами якісної мережі туристичних маршрутів і надання комерційних пропозицій іноземним партнерам за допомогою виготовлення високоякісної рекламно-інформаційної продукції, Інтернет ресурсів тощо;
- створення на рівні місцевих органів виконавчої влади туристичних інформаційних центрів за рахунок коштів місцевого бюджету та залучення коштів підприємств сфери туризму і готельного господарства (на добровільних засадах з чистого прибутку) з метою пропагування туристичних можливостей, історії і культури міста;
- виділення з державного і місцевого бюджету коштів на розвиток пам'яток історії, культури, архітектури, музеїв, художніх галерей, театрів, кінотеатрів, концертних закладів, культових споруд, спортивних об'єктів.

Стратегічні напрямки мають комплексний підхід, тобто мають вирішуватись у поєднанні з різноманітними компонентами туристської дестинації.

Список використаних джерел

1. Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Ярмола К. М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. БізнесІнформ. 2021. №1. С. 177–184. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184>
2. Мельник А. О., Тукін Н. В. Проблеми розвитку туризму в Україні. Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні: 2021 рік : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 11 квітня 2021 р. Київ : КНУТД. 2021. С.115-118.
3. Огієнко А. В., Огієнко М. М. Теоретичні засади дослідження туристично-рекреаційного потенціалу. Проблеми системного підходу в економіці збірник наукових праць. 2020. Вип. 1(75). С. 31-38.

*Буркот Тетяна Василівна
студентка ІV курсу Спеціальності 015
Професійна освіта. Готельно-
ресторанна справа*

Науковий керівник:

Особливості інновацій в готельному бізнесі

Сучасна сфера гостинності є глобальним соціально-економічним явищем. Функціонуючи в умовах жорсткої конкуренції, підприємства цієї сфери бізнесу не можуть недооцінювати важливість інноваційної складової, розвиток якої є вагомим чинником конкурентоспроможності.

Інновацію у готельному бізнесі можна визначити як нововведення, реалізоване на практиці у вигляді нового або удосконаленого продукту, процесу або методу, створене в результаті впровадження нових ідей задля кращого задоволення потреб клієнтів готельного підприємства. Відповідно, інноваційна діяльність готельного підприємства - це діяльність щодо здійснення й організації інноваційного процесу, що передбачає створення, освоєння та поширення інновацій.

Інновації у готельному бізнесі зазвичай реалізуються по таких напрямках:

- продуктові інновації - пропозиція принципово нового готельного продукту або послуги, наприклад, гіпоалергенний номер у готелі або номер у печері;
- процесні інновації - нововведення в технології надання послуги, наприклад надання послуг роботами;
- маркетингові інновації - нові підходи до ціноутворення, спеціальні пропозиції для клієнтів, надання нових можливостей для оплати послуг;
- управлінські інновації - створення нових структур управління готелем, нових вимог для посад, застосування нових методів управління;
- інновації у концепції готельного підприємства - наприклад, новий тип готелю, незвичайний дизайн, стиль, місце розташування;
- інновації в бізнес-моделі - принципово нові підходи у співпраці з партнерами та взаємодії з клієнтами;
- інновації в сфері інформаційних технологій (системи управління ресурсами підприємства, системи бронювання в реальному часі через Інтернет та інші);
- інновації в галузі мультимедійних технологій (особливо популярні останнім часом віртуальні 3D-тури);
- інновації в галузі безпеки (електронні сейфи і замки, автоматизовані системи пожежної безпеки та ін.);
- екологічні інновації.

За умов високої конкуренції готельні підприємства докладають максимум зусиль для того, щоб надавати і реалізовувати унікальні послуги з метою домогтися переваг над конкурентами.

Інноваційні методи стимулювання збуту в готельному бізнесі передбачають створення нових каналів збуту, розробку інноваційних процесів і методів, що дозволяють ефективно продавати готельні послуги.

Одним із популярних методів стимулювання попиту є програми лояльності підприємств готельної індустрії. Вони суттєво впливають на попит. Мета таких програм лояльності - завоювати довіру клієнта, зробити його постійним гостем. Суть таких програм полягає у наданні різноманітних знижок на послуги готелів, додаткових привілеїв, подарунків і т.п.

Мобільні додатки для готелів також допомагають збільшити кількість клієнтів та удосконалити процеси обслуговування. Найбільш поширеними є програми для бронювання готельних номерів. Перевагами мобільних додатків є зручність та оперативність бронювання. Зазвичай мобільні додатки розробляються на декількох мовах.

Останнім часом основною тенденцією є просування готельного продукту в мережі Інтернет. Для цього готелі створюють та просувають свої сайти, сторінки в соціальних мережах, мобільні додатки, налагоджують комунікації з потенційними та існуючими

клієнтами у месенджерах.

Багато готельних компаній вже впровадили на своїх сайтах цікаве нововведення - віртуальний тур по готелю. За допомогою такої інновації потенційний клієнт може «пройтися» готелем та його територією, оглянути готельні номери, ресторани, інфраструктуру.

Провідні готельні корпорації постійно удосконалюють процеси надання послуг та впроваджують інновації в ці процеси. Як приклад можна навести використання роботів для обслуговування гостей готелів (роботи-прибиральники, посильні, офіціанти та ін.)

Новою тенденцією розвитку сектору розміщення є будівництво доволі незвичайних і екстравагантних готелів, щоб викликати цікавість і прагнення на власному досвіді зазнати незвичайних відчуттів. Такі готелі розташовані в неймовірних місцях і умовах:

- у стародавніх замках, фортецях, монастирях, вітряних млинах, маяках;
- у літаках, вертольотах, вагонах поїздів;
- у підземних бункерах, колишніх в'язницях;
- у печерах, дуплах, будиночках на деревах, під водою;
- у вігвамах, юртах та ін.

Одним з останніх трендів в інноваційній діяльності в індустрії гостинності стали екологічні інновації. Сучасні «еко-готелі» мають на меті мінімізувати свій вплив на навколишнє середовище шляхом зменшення витрат енергії та інших природних ресурсів чи використання альтернативних джерел. Такі підприємства широко використовують продукцію, упакування якої швидко розкладається в землі, екозасоби, які вважаються хімічно безпечними та не шкодять працівникам, котрі їх використовують, а також гостям готелю.

Таким чином, інноваційна діяльність підприємств індустрії гостинності реалізується по дуже різноманітних напрямках. Результатами такої діяльності можна назвати підвищення обсягу продажів, поліпшення якості сервісу й оптимізацію маркетингових витрат. Використання сучасних інноваційних технологій - це шлях не лише до зміцнення ринкових позицій суб'єктів готельного бізнесу, а й до спрощення організації та підвищення комфортності обслуговування гостей.

*Здробилко Олена
Студентка IV курсу
Спеціальності «Професійна освіта (Туризм)»*

*Науковий керівник:
к.пед.н,доцент
Щербак Людмила Валеріївна*

Туристично-рекреаційний потенціал Львівської області та перспективи його використання

Туризм є важливим сектором української економіки і має великий потенціал, але існує низка внутрішніх і геополітичних чинників, які стримують його розвиток. Протягом останніх років Україна пережила події, які мали безпосередній вплив на внутрішній та міжнародний туризм. Політичні кризи та військові дії негативно вплинули на імідж та сприйняття України іноземцями. Як наслідок, обсяги в'їзного туризму в Україну зменшилися. З початком повномасштабного вторгнення українці значною мірою забули про туризм. Замість того, щоб подорожувати, вони змушені виїжджати за кордон. Тим не менш, туристичний сектор української економіки все ще виживає, і дуже ймовірно, що наша країна стане популярною туристичною дестинацією після завершення військових дій.

Питання туристичного потенціалу України, його внутрішні та геополітичні аспекти, а також явища, що з'явилися в туристичній сфері внаслідок кризи, є предметом дослідження багатьох науковців країни, зокрема: Ю.Ю. Юрченко, А.А. Мазаракі, Л.П. Давидюк, Г.В. Балабанов, О.В. Шикіна, В.О. Степаненко та ін. Наразі існує потреба у проведенні поглиблених досліджень туристично-рекреаційного потенціалу окремих регіонів України та розвитку туризму всередині країни та за її межами.

Мета дослідження: розкрити стан і можливості розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Львівської області.

Львівська область є туристично-рекреаційною територією, яка характеризується широким спектром туристичних ресурсів, сучасною матеріально-технічною базою туристичної індустрії, доступною та достовірною інформацією про регіон з метою задоволення потреб туристів та досягнення максимального соціально-економічного ефекту [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Львівська область є однією з найпривабливіших і найпопулярніших туристично-рекреаційних територій в Україні. Вона характеризується позитивною та стійкою динамікою розвитку туризму протягом останнього десятиліття.

Львівська область є туристично-рекреаційною територією, яка характеризується широким спектром туристичних ресурсів, сучасною матеріально-технічною базою туристичної індустрії, доступною та достовірною інформацією про регіон з метою задоволення потреб туристів та досягнення максимального соціально-економічного ефекту [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Львівська область є однією з найпривабливіших і найпопулярніших туристично-рекреаційних територій в Україні. Вона характеризується позитивною та стійкою динамікою розвитку туризму протягом останнього десятиліття.

Туристично-рекреаційний потенціал Львівської області базується на природних ресурсах (клімат, долини, ландшафт, вода) та туристичних ресурсах (археологічні, сакральні, історичні, архітектурні, мистецькі та події). Він також включає туристичну інфраструктуру, яка формується завдяки ефективній роботі готелів та ресторанів, санаторно-курортної сфери, транспортної системи та туристичних підприємств.

Туристична інфраструктура Львівської області включає в себе Понад 160 музеїв і галерей, 10 театрів, 37 найпопулярніших архітектурних комплексів, 320 пам'яток і туристичних об'єктів та інші туристичні об'єкти. У Львівській області вісім організацій надають послуги з підготовки фахівців туристичного супроводу, діють три консалтингові організації та 14 громадських туристичних організацій; 354 туристичні підприємства надають туристичні послуги та 750 спеціалізованих гідів та екскурсуючих пропонують туристичні маршрути; Львівська область також є важливою туристичною дестинацією.

Одним із секторів бізнесу, який найбільше постраждав від війни, є туризм. З початком повномасштабної війни деякі туристичні компанії закрилися, а інші переорієнтувалися на волонтерську роботу, наприклад, евакуацію біженців власними автобусами або використання своїх зв'язків для організації закупівлі гуманітарних вантажів з-за кордону. Тривалий час туристичні агенції навіть не розглядали можливість продовження своєї основної діяльності.

Проблеми розвитку рекреаційно-туристичної галузі Львівської області:

- незадовільний стан туристичних об'єктів
- низький рівень транспортних послуг усіх видів, особливо міжміського сполучення в межах області
- недостатність інформаційно-маркетингового забезпечення просування туристичних та інвестиційних можливостей у сфері туризму
- недостатність економічних, зокрема, податкових і фінансово-кредитних стимулів для розвитку туризму, залучення інвестицій у туристичну галузь та налагодження ефективних форм державно-приватного партнерства у сфері освоєння природних ресурсів

- недостатність фінансування та кваліфікованих спеціалістів для реставрації й відновлення історико-культурних, архітектурних пам'яток, раціонального використання та збереження туристично-рекреаційних і природних ресурсів
- недосконалість інституційного забезпечення розвитку туризму, що проявляється у відсутності наукового обґрунтування розвитку туристичної галузі, державної та регіональних програм інформаційного та маркетингового супроводу туризму, статистичних досліджень обсягів, структури, спрямованості туристичних потоків, тривалості туристичних візитів, обсягів та структури витрат туристів.

Механізми вирішення проблем у туристичній сфері мають стратегічну спрямованість, визнають туризм одним із головних пріоритетів країни та передбачають створення економіко-правових механізмів для успішного функціонування суб'єктів туристичної діяльності, інвестиційних механізмів для розвитку туристичної інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів для формування туристичного іміджу країни тощо. Державна політика на регіональному рівні має формуватися на основі сучасних технологій, засобів масової інформації, популяризації та розвитку туризму. Враховуючи потенціал туризму у Львівській області, вкрай необхідним є розробка та впровадження системного підходу до розвитку туризму в регіоні, комплексу заходів, які забезпечать сталий розвиток регіону.

Список використаних джерел

1. Горин І. Природні туристично-рекреаційні ресурси Львівщини: структура, оцінка потенціалу та характеру сучасного використання. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Географія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2018. № 2 (Вип. 45). С. 129-146.

2. Ковальчук І. Оцінка стану і функціонування туристично-рекреаційної і лікувально-оздоровчої галузі Львівської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Географія. 2020. № 2 (49). С. 123-134.

Ищенко Олександр Віталійович
магістрант
спеціальності «014 Середня освіта
(трудове навчання і технології) »

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент,
Харламенко Валентина Борисівна

Шляхи вдосконалення системи організаційних засад дистанційного навчання учнів нової української школи у вивченні технологій

Вдосконалення системи організаційних засад дистанційного навчання учнів нової української школи у вивченні технологій передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) усіх учасників освітнього процесу, важливо враховувати щоб вчителі володіли технологіями дистанційного навчання.

Взаємодія всіх учасників освітнього процесу — один з найважливіших факторів організаційних засад дистанційного навчання учнів нової української школи у вивченні технологій. В умовах дистанційного навчання, коли вчителі й учні не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу: адміністрацією школи, вчителями, учнями і батьками — набуває особливої важливості. Саме адміністрація школи має забезпечити організацію діяльності закладу освіти в умовах режиму дистанційного

навчання, узгодити правила та розклад взаємодій усіх учасників освітнього процесу для виконання освітніх програм закладу [1].

Керівник закладу освіти разом з вчителем має обговорити зміну форм навчання у вивченні технологій, обрати онлайн платформу, організувати й запровадити навчання з використанням дистанційних технологій, тобто допомогти колегіально обрати оптимальний варіант, зважаючи на технічні можливості школи та учнів. Вчитель технологій, у свою чергу, має організувати комунікацію з учнями і батьками.

Запроваджуючи дистанційне навчання, адміністрації закладу слід зважати не лише на наявність техніки і доступу до інтернет у вчителів та учнів, а й на специфіку вивчення технологій, звертаючи увагу на організацію навчального процесу вдома.

Вчитель/ка зобов'язаний(а) виконувати освітню програму для досягнення учнями передбачених результатів навчання, тобто надавати інформацію щодо обсягу та змісту навчального матеріалу, завдань на його закріплення, перевіряти й оцінювати їх та надавати відгуки на виконані завдання. Саме вчитель/ка співпрацює з усіма учасниками освітнього процесу. Він/вона має розуміти мету, план виконуваних завдань, інструментарій для праці, її обсяг та методику оцінювання виконаної роботи.

Рекомендовано вчителям розпочати з планування графіка своєї роботи, визначити базові інструменти та онлайн-платформу. Вчителю/вчительці треба пересвідчитись, що він/вона технічно готовий(а) до праці на обраній платформі, провести пробний урок з колегами, скласти графік онлайн-зустрічей з учнями, створити групу або спільноту з учнями в зручному месенджері та повідомити про дату і час занять. Учні мають опрацьовувати навчальні матеріали для оволодіти відповідними компетентностями та досягненнями передбаченими освітньою програмою, дотримуючись принципу академічної доброчесності. Зі свого боку, батьки зобов'язані забезпечити належні умови для навчання, сприяти виконанню дитиною завдань та досягненню передбачених результатів. Перед початком роботи бажано зробити онлайн-конференцію з учнями та їхніми батьками, обговорити форми співпраці та інші організаційні питання, скоординувати роботу всіх у зручному форматі. Завдання батьків — створити умови, щоб дитина могла навчатися вдома, завдання вчителів — навчати і давати зворотний зв'язок.

При вдосконаленні системи організаційних засад дистанційного навчання учнів нової української школи у вивченні технологій важлива комунікація між усіма учасниками освітнього процесу, від рівня якої залежить її ефективність, і дистанційне навчання зокрема.

Отже, взаємодія між учнями та вчителями в дистанційному навчанні при вивченні технологій відбувається в межах штучно створеного комунікативного простору, який передбачає сформовану ситуацію взаємодії, де є місце, час та взаємне бажання для спілкування, спрямовані на досягнення цілей процесу навчання., який дозволяє учням висловлювати найрізноманітніші пропозиції.

Список використаних джерел

1. Організація дистанційного навчання в школі URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення: 17.04.2023 року)
2. Кільдеров Д.Е., Мачача Т.С., Юрженко В.В., Луп'як Д.М. Модельна навчальна програма «ТЕХНОЛОГІЇ. 5–6 КЛАСИ» для закладів загальної середньої освіти. С. 28.

Косюк Ольга
Студентка ІV курсу
Спеціальності «Професійна освіта (Харчові технології)»

Науковий керівник:

Естетика харчування традиційної японської кухні

Для японця їжа – це не просто кулінарія, а частина етнічної культури. Готування їжі і сам процес споживання підлеглі найсуворішим ритуалам – як відомо, традиції для японця навіть важливіші, ніж самі страви. Японська кухня – це особливе мистецтво створювати натюрморти на тарілці, уміння оформити і піднести страви [2].

Багато експертів і кухарів визнають японську національну кухню еталоном здорового харчування. Всі страви можна описати трьома словами – незвичайно, красиво і смачно. У 2013 році всесвітня організація ЮНЕСКО внесла японську кухню до списку нематеріальної культурної спадщини людства і тим самим забезпечила японській кулінарній традиції світову популярність. Зараз національна кухня Японії входить у топ найпопулярніших кухонь світу, посідаючи в ньому почесне третє місце після італійської та китайської.

Розглянемо особливості та способи приготування страв:

- головна відмінність кухні Японії від іншої азійської, це ідеальна свіжість продуктів;

- швидкість приготування багатьох страв, отже, їх мінімальна температурна обробка;

- ця кухня відрізняється спеціальною подачею та етикетом. Японські шеф-кухари відрізняються особливим мистецтвом створювати хитромудрі натюрморти на тарілці, вмінням оформити і піднести страву. Японці спочатку «їдять» очима – це відомий факт. Тому для подачі страв дуже важливий і посуд. Причому тут не сервірують стіл посудом з одного сервізу. Піали, соусники та страви можуть бути різних кольорів та фактур, вони повинні радувати око;

- усі приготовані страви обов'язково відображають пору року. Відповідність сезону – головне правило для японця;

- традиційний обід складається із різноманітності маленьких страв різного смаку. Японець не їсть, як ми, перше, друге, третє та компот. За його столом може бути 6-12 (до 15-20) маленьких піал із різними стравами – від закусок та салатів до супів та гарячого. І неодмінно - зелений чай;

- у японських національних стравах практично немає гостроти, та й взагалі для приготування національних страв не використовується велика кількість різноманітних спецій та приправ.

Зауважимо, що основою японської кухні є рис, тваринні і рослинні речовини морського походження (риба, краби, креветки, морська капуста).

Рис в харчуванні японців відіграє таку ж роль, як картопля для слов'ян або м'ясо для монголів. Найчастіше його готують з невеликою кількістю води на парі і ніколи не помішують. Рис варять не солоним, до нього подають гострі солоні або гостро-солодкі приправи [1].

Не менш важливе місце на обідньому столі відведено рибі та морським продуктам. Це палтус, головань, вугор, макрель, тунець, лосось, морський окунь, акула, креветки, лангусти, омари, краби, трепанги, восьминоги. Рибу подають до столу у будь-якому вигляді: відварному, припущеному, смаженому і сирому.

Деякі морські риби, наприклад, кулеподібні – діодон, тетра-одон та інші, потребують особливої обережності під час харчування, оскільки їх внутрішні органи містять отруту. Але японські гурмани не зупиняються навіть перед такою загрозою.

Японці їдять також медуз, м'ясо восьминогів, акул та морських тварин, яких європейці не вважають їстівними. Особливо цінуються акулячі плавники, а суп із плавників відноситься до вишуканих ласощів [1].

Із інших морських продуктів слід відзначити морські черепахи, раковина яких має спіральну форму. При приготуванні страви м'ясо черепахи дістають із раковини, нарізають на дрібні часточки, смажать або варять з відповідними спеціями і приправами. Приготовленим фаршем наповнюють раковину і подають до столу. М'ясо морської черепахи дуже тверде, але має тонкий смак, який важко з чим-небудь зрівняти.

Оригінальна страва – сире м'ясо морського рака, якого подають до столу, коли великий зелений рак ще живий і продовжує рухати своїми кінцівками. Сире м'ясо морського рака вживають з соєвим соусом або гострим японським хроном. Ця страва вважається вишуканою і цінною не тільки через свої смакові якості, але і тому, що в сирому м'ясі морського рака повністю зберігаються йодисті речовини, фосфор та інші корисні елементи [3].

Великим делікатесом вважаються рідкісної величини устриці, які подають на льоду з лимоном, гострим соусом і хроном. Крім риби використовують морські водорості, які часто їдять з пагінцями бамбука і грибами.

Поширені в японській кухні суші, які готують з риби, продуктів моря, рису та великої кількості приправ.

Для японської кухні характерне приготування страв з локшини. Японська локшина дуже різноманітна, кожний вид призначений для певних страв: Товсту й білу пшеничну локшину удон використовують для приготування супів; Тонку пшеничну локшину сомен їдять у холодному виді в літні місяці; Коричневу довгу гречану локшину соба використовують, наприклад, для фарширування риби.

Улюблений гарячий напій – зелений чай без цукру п'ють протягом усього дня. Чай рекомендується заварювати безпосередньо перед подачею на стіл. За останні роки одержала поширення чорна кава.

Соевий соус. При приготуванні використовують тільки соєві бобові, пшениця, сіль і вода. З алкогольних напоїв до закусок подають sake (рисову горілку – 15% алкоголю), яку звичайно п'ють підігрітою.

Бенто – японський варіант упакованого обіду, який зазвичай беруть на роботу, до школи чи поїзд. Традиційно, цей вид їжі складається з двох частин: половина всієї порції – це рис, інша частина - білкові продукти (риба, м'ясо, яйця) і овочі [3].

Тецубін (tetsubin) – це японський чайник с ручкою наверху, який використовується для варки та розливу гарячої води (наприклад, для приготування чаю).

Таким чином, сучасна кухня Японії носить регіональний характер і має місцеві розходження в кулінарних традиціях. Вона базується на декількох основних принципах: збереження первинних властивостей продуктів; стовідсоткова свіжість і натуральність продуктів; відповідність сезону; гармонія кольорів та естетичне оформлення страв. Набір традиційної і сучасної продовольчої сировини.

Список використаних джерел

1. Островська Г. Й. Курс лекцій з дисципліни “Кухні народів світу” для студентів галузі знань 24 “Сфера обслуговування” спеціальності 241 “Готельно-ресторанна справа” освітнього рівня “бакалавр”. – 2018. – 162 с.
2. Слащева А. В. Етнічні кухні : навч. посіб. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. - 159 с.
3. Ростовський В. Кухні народів світу: підруч. / В. Ростовський. - Кондор, 2016. - 502 с.

*Курінний Анатолій Анатолійович
Студент IV курсу спеціальності 015.
Професійна освіта. Аграрне виробництво,
переробка сільськогосподарської продукції
та харчові технології*

*Науковий керівник:
Доктор PhD
Доцент кафедри інженерії
та технологій виробництва
УДУ імені Михайла Драгоманова
Ищенко Світлана Михайлівна*

«Мотиваційний аспект в організації освітньої діяльності студентів»

Проблема вивчення та формування мотиваційного аспекту в організації освітньої діяльності студентів набуває особливого значення у зв'язку зі зростанням ролі знань у всіх сферах суспільного життя та зміною парадигми навчання в Україні. Безумовно, мотивація є однією з фундаментальних проблем як вітчизняної, так і зарубіжної психології.

Розглядаючи мотивацію навчальної діяльності, необхідно підкреслити, що поняття мотиву тісно пов'язане з поняттям мети та потреби. В особистості людини вони взаємодіють і називаються мотиваційною сферою. У літературі термін «мотивація» включає всі види мотивацій: потреби, інтереси, цілі, стимули, мотиви, потяги, установки.

Навчальна мотивація, як і будь-який інший її вид, є системною, характеризується спрямованістю, стійкістю та динамічністю. А.К. Марков особливо підкреслює думку: «Мотивація навчання складається з ряду спонукань, що постійно змінюються в вступають в нові відносини» [2]. При аналізі мотивації постає важке завдання визначити, чи область створюється лише структурою стимулу (мотиву), але весь облік знаходиться в мотиваційній сфері людини. Розглядаючи цю територію щодо вчення А. К. Маркова підкреслює ієрархічність його структури.

Значне місце в структурі навчальної мотивації займає інтерес. Інтерес, на думку А.К. Маркова, «може бути широким, плануючим, результативним, процесуально-змістовним, навчально-пізнавальним і вищий рівень – перетворюючий інтерес» [2].

Можливість створення умов для виникнення інтересу до вчителя, до навчання (як емоційне переживання задоволення пізнавальної потреби) і виникнення самого інтересу відзначається багатьма дослідниками. На основі системного аналізу сформульовано основні фактори, які сприяють тому, щоб навчання було цікавим для студента [2]. Найважливішою передумовою формування інтересу до навчання є виховання широких соціальних мотивів діяльності, розуміння її змісту, усвідомлення значення досліджуваних процесів для власної діяльності.

Необхідними умовами формування у студентів інтересу до змісту освіти і до самої навчальної діяльності є можливості виявляти розумову самостійність та ініціативу у навчанні. Чим активніші методи навчання, тим легше залучити ними здобувачів освіти. Основним засобом сприяння стійкому інтересу до навчання є використання таких запитань і завдань, розв'язок, що вимагає від учнів активної пошукової діяльності [1].

Формування мотивів — це насамперед створення умов для прояву внутрішніх спонукань до навчання, їх усвідомлення самими учнями та подальший саморозвиток мотиваційно-ціннісної сфери.

Встановлено, що мотиваційний аспект в організації освітньої діяльності студентів є однією з суттєвих характеристик майбутнього педагога, яка сприяє його успішній професійній діяльності. Тільки розуміючи, які мотиви лежать в основі освітньої діяльності студентів, можна розробити ефективну систему формування мотиваційної компетентності [1].

Варто зазначити, що недостатня мотивація в сучасних умовах стає стримуючим чинником, який не дозволяє студентам реалізувати свій потенціал на практиці та породжує масове відчуження людей від педагогічної діяльності, зниження соціальної активності, знеособленість, самовдоволення, інертність, байдужість. Це актуалізує

потребу пошуку нових методів рівня мотивації в організації освітньої діяльності студентів.

Список використаних джерел

1. Вплив мотивації на навчання студентів в педагогічному ВНЗ URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/8_2009/36.pdf.pdf
2. Мотиваційна сфера студента, особливості її дослідження URL: <https://naurok.com.ua/motivaciyna-sfera-studenta-osoblivosti-doslidzhennya-142251.html>

*Обухов Павло Олегович
магістр I курсу спеціальності
015 Професійна освіта. Туризм та
готельно-ресторанна справа*

*Науковий керівник:
кандидат технічних наук, професор
Зубар Надія Миколаївна*

МАРКЕТИНГОВІ ІННОВАЦІЇ У ПРОСУВАННІ ГОТЕЛЬНОЇ ПОСЛУГИ

Успішний процес діяльності підприємств готельної індустрії створюється завдяки чіткій, добре комунікаційній стратегії та баченням менеджерів, які підтримують та впроваджують інновації. Зі швидкістю зміни обставин в Інтернеті вкрай важливо йти в ногу з останніми маркетинговими тенденціями гостинності, щоб адаптувати свій підхід до того, куди орієнтується ринок. Наприклад, пандемія COVID-19 мала великий вплив на те, коли і як споживачі подорожують, а також на важливість таких факторів, як безпека, чистота та репутація.

Сьогодні особливо важливо досліджувати і застосовувати загальні тенденції маркетингових інновацій для індустрії гостинності, що сприятиме зростанню доходу від надання туристичних та готельних послуг, залученню інвестицій та створення нових робочих місць, зростання національної гідності як результат гостинності та звертання до історико-культурної спадщини, підвищення якості життя місцевого населення та добробуту населення.

Основними видами маркетингових інновацій є:

- інформаційні технології в системі бронювання готельних номерів;
- використання Інтернет ресурсу в цілях реклами та надання клієнтам додаткової інформації про готель, в тому числі створення та просування власного сайту;
- розширення каналів збуту, в тому числі використання франчайзингу;
- створення віртуальних екскурсій по готелю, створених у форматі 3D;
- налагодження комунікаційних зв'язків[1].

Споживання відео в Інтернеті зростає швидкими темпами. Як очікується, споживач буде переглядати в середньому 100 хвилин відео на день у 2023 році. Тож не дивно, чому 92% маркетологів кажуть, що відео є важливим маркетинговим інструментом для маркетингової стратегії. Facebook Live, Youtube, Instagram, Snapchat та інші платформи соціальних медіа – одні з найкращих засобів для відеореклами готельного або туристичного бізнесу. Красиві пейзажі та чудові місця навколо курорту чи готелю можуть легко привернути увагу аудиторії, особливо якщо це представлено у захоплюючому відео.

Станом на 2019 рік у більшості готелів України (75%) впровадження автоматизованих інформаційних технологій (АІТ) управління є необхідним і вже стало реальним фактом, вкрай важливим для успішного розвитку бізнесу. Як в усьому світі, так і в Україні використання сучасних АІТ стає засобом конкурентної боротьби готелів. Не оцінити ефективний вплив ІТ на діяльність неможливо, оскільки вплив на управління готелем є величезним. Він пов'язаний із підвищенням ефективності роботи як кожного

працівника окремо, так і готелю загалом. ІТ прямо впливають на конкурентоспроможність на сьогоднішньому ринку.

Чат-боти є відносно новою технологією, але швидко стали ключовим компонентом стратегії цифрового залучення багатьох підприємств. Очікується, що використання чат-ботів зростатиме зі швидкістю 30% на рік. Чат-боти можуть бути особливо корисними для підприємств сфери гостинності, оскільки вони дозволяють швидко реагувати на запити клієнтів, незалежно від того, чи є у вас персонал для відповіді на ці питання. Чат-боти також можуть бути використані, щоб допомогти потенційним клієнтам пройти етапи бронювання, запропонувавши заохочення для завершення бронювання, а також для підтримки питань, що виникають під час процесу бронювання. Наприклад, Telegram-бот Hotelhunt допомагає відстежувати зміни цін на готельні номери. За допомогою бота користувачі зможуть не стежити за знижками самостійно, це зробить за них програма. Розробники кажуть, що у майбутньому бот зможе автоматично підбирати варіанти готелів відповідно до вподобань користувачів, перевірятиме наявність вільних місць у разі їх відсутності.

Соціальні мережі – це ефективні способи просування для готельних мереж. Однак сьогодні величезна частина готелів не використовують цю можливість. За результатами дослідження TravelClick – одного з провідних постачальників послуг електронної комерції для готелів, тільки 20% готельних об'єктів використовують мережу Instagram, 10% – Groupm та інші сервіси колективних знижок, тільки 8% – Геосервіс FourSquare.

Найпопулярнішою мережею серед готельєрів став Facebook, який використовують близько 65%. Особливо слід відмітити такий інструмент популяризації готелю, як робота з відгуками. «Відгуки про готелі» – дуже популярний запит, а записи на розкритих сервісах потрапляють в топ видачі. Для цього створюються сторінки на TripAdvisor і аналогічних ресурсах, персонал готелю може просити кожного від'їжджаючого клієнта залишити відгук. Цю можливість прекрасно використовують українські готелі 5 і 4 зірок, але цю інформацію потрібно постійно оновлювати та генерувати весь зворотній зв'язок. За допомогою Foursquare, Swarp, TripAdvisor, Facebook Places, Google Місця та Twitter готелі можуть ділитися спеціальними знижками, пропозиціями та рекомендаціями про те, чим зайнятися, де перекусити або розважитися в святкові дні поблизу з конкретним готелем[2]. За останній рік світовий ринок інфлюенсер-маркетингу виріс практично вдвічі. 63 % світових брендів планують у найближчі 12 місяців збільшити свої маркетингові бюджети, заклавши у них витрати на інфлюенсер-маркетинг. А довіра споживачів до рекомендацій лідерів думок сягла небувалої цифри: 92 % швидше повірять блогерові, ніж традиційній рекламі[4].

Не без винятку і готельна індустрія, яка також потребує нових маркетингових інновацій. Готель Shelest, який знаходиться у передмісті Києва став надзвичайно популярним для жителів Києва, після того як його відвідало більше 10 блогерів, які присвятили свої пости для того, щоб описати переваги саме цього готелю. Такі і, як інфлюенсери Аліна Френдій, Даша Квіткова, Валерія Бородіна змогли не просто відпочити, а і показати найкращі послуги готеля Shelest та зробити візуальний контент. Щоб пережити кризу, готельєрам доводиться адаптувати продукт до нових реалій. Наприклад Ribas Hotels Group, світові готельні мережі, як-от Radisson і Accor, практикують поєднання готелів з офісними центрами, коворкінгами. У Ribas Hotels Group розглядають таку можливість і для українського ринку.

Список використаних джерел

1. Лістрова О. С. Інструменти інноваційного маркетингу готельного господарства. Економічний вісник. Вип. 2. Харків: Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут». 2020. С. 105-114.
2. Мендела І. Я., Мендела Є. М. Маркетингові інновації в готельному бізнесі /Індустрія туризму та гостинності в центральній та східній Європі, № 4, 2022. URL: <https://doi.org/10.36477/tourismhospscee-4-3>

3. Янчук Т. В., Любінчак К. Р., Вовколуп А. Ю. Ефективність упровадження маркетингових технологій на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу / Т. В. Янчук, К. Р. Любінчак, А. Ю. Вовколуп. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. №29. С. 176-179. URL: <http://surl.li/dwwow>

4. Лістрова О. С. Інструменти інноваційного маркетингу готельного господарства / О. С. Лістрова. Харків: Економічний вісник. 2020. №2. С. 105-114. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2020/2/EV20202_105-114.pdf

5. Подзігун С. М. Формування маркетингових комунікацій у готельно-ресторанному бізнесі. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/podzigun.htm

*Симоненко Катерина Павлівна
Аспірантка
Спеціальності 015 Професійна освіта.*

*Науковий керівник:
Корець Олександр Миколайович
кандидат педагогічних наук*

«Формування професійної спрямованості у майбутніх молодших бакалаврів з інформатичних дисциплін до вивчення комп'ютерного дизайну»

Професійна спрямованість безпосередньо пов'язана із позитивним ставленням до професії. Такий підхід дає змогу зробити об'єктом вивчення багато аспектів внутрішнього життя студента: його інтереси, цінності і переконання, мотиви діяльності, здібності, знання, уміння, навички, які і становитимуть у подальшому його вдалу професійну спрямованість, яка визначає успішність оволодіння професією і є "системоутворювальним" чинником особистості професіонала. Формування особистістю цілей, завдань, переконань та поглядів, у майбутніх молодших бакалаврів з інформатичних дисциплін до вивчення комп'ютерного дизайну зумовлена значним підвищенням потреби у кваліфікованих та креативних фахівцях [1].

Поняття професійної спрямованості, є важливим та змістовним питанням сьогодення, що поєднує в собі питання з різних наукових галузей. Теоретичні аспекти структури та змісту професійної спрямованості висвітлено у працях таких науковців: Тихолаз С.І., Кушнір В.А., Уйсімбаєва Н.В.. Різні аспекти комп'ютерного дизайну досліджували: С. В. Сьомка, Г. В. Брюханова, Т.В.Підгорна. Педагогічні умови реалізації профільного навчання та проблеми впровадження досліджували: М. С. Корець, В. М. Кушнір, Ю. В. Грегоращук та інші.

На основі аналітико-критичного розгляду наукової літератури з проблем професійної спрямованості, визначено структуру та основні функції його навчання, які позитивно впливають на професійне становлення фахівця.

Структура професійної спрямованості особистості складається з намірів чи планів індивіда щодо вибору галузі, професії, спеціальності, функціональної придатності особистості (схильностей і здібностей), мотиваційної сфери (обґрунтування вибору) і психологічної готовності до роботи за обраною професією.

Таким чином, для успішної реалізації та становлення креативного та кваліфікованого спеціаліста належить ряд основних функцій, а саме:

1. Формування професійних настанов.
2. Формування науково-культурного світогляду.
3. Формування професійно важливих знань, умінь, навичок.
4. Розвиток професійно важливих здібностей (інтелектуальних, перцептивних, комунікативних, експресивних, організаторських, мовних та ін.).
5. Розвиток духовних потреб майбутнього фахівця.

6. Сприяння самоактуалізації, розвитку креативності та самовдосконалення [2].

Формування професійної спрямованості, мотивів, спонукаючих до роботи у сфері обраної професії, дозволяє психологічно обґрунтовано вирішувати завдання підвищення ефективності педагогічної діяльності: правильно здійснювати відбір, навчання у вузі, розстановку кадрів, планувати професійну кар'єру.

Список використаних джерел

1. Корець О. М. Професійна спрямованість навчання сучасних інформаційних технологій майбутніх бакалаврів технологічної освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Т. 67. № 5. С. 94–103.

2. Тихолаз С.І. Професійна спрямованість як психолого-педагогічне поняття. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. 2007. Вип. 21. С. 265–269. (Серія «Педагогіка і психологія»)

3. Тихолаз С.І. Структура, критерії та показники професійної спрямованості студентів / С.І. Тихолаз // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. – Київ Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2010. – Випуск 26. – С. 512-518.

*Скібчик Юрій Віталійович
магістр I курсу спеціальності
015 Професійна освіта. Туризм та
готельно-ресторанна справа*

*Науковий керівник:
кандидат технічних наук, професор
Зубар Надія Миколаївна*

Потенційні можливості та умови впровадження логістичної концепції в діяльність закладів ресторанного господарства

Концепція логістики – це спосіб мислення, філософія підприємництва, впровадження якої створює певні потенційні можливості, компетенції підприємства, що виражаються у здатності обслуговувати споживачів на конкурентно високому рівні з мінімальними загальними витратами. Логістика може стати ключовою сферою компетенції підприємства, що важко піддається "тиражуванню" конкурентами і є важливим джерелом конкурентних переваг.

Аналіз слабких сторін систем логістики на підприємствах свідчить про те, що більшість проблем впровадження логістичного підходу пов'язана з людським фактором, а саме:

- традиційні організаційні структури управління підприємствами, в яких повноваження та обов'язки розподілені за функціональною ознакою, не сприяють логістичній інтеграції;
- впровадження логістичного підходу призводить до значних змін в системі управління, що викликає опір персоналу;
- інформаційні зв'язки між окремими підрозділами і підприємствами недосконалі, бази даних інформаційних систем мало придатні для використання на міжфункціональній основі;
- низька дисципліна у логістичному ланцюзі;
- відсутня інформація про наслідки неефективних або помилкових дій працівників;
- недостатня кваліфікація логістичного персоналу;

- традиційні системи оцінки результатів діяльності утруднюють міжфункціональну координацію та не мотивують персонал до співпраці між окремими підрозділами.

Впровадження логістичної концепції в практику управління господарською діяльністю підприємств дозволяє реалізувати потенційні можливості логістики, що полягають у:

- налаштуванні діяльності підприємства на потреби ринку;
- забезпеченні довготермінового зростання ефективності і конкурентоспроможності підприємства;
- забезпеченні здатності підприємств адаптуватись до ринкових змін;
- сприянні координації дій різних функціональних підрозділів підприємства та погодженню його цілей з партнерами;
- покращенні сервісу при оптимізації повних витрат у всіх сферах діяльності підприємства;
- використанні синергічних зв'язків та ефектів у логістичній системі.

В аспекті викладеного, під час впровадження логістичного підходу повинні враховуватися специфічні особливості підприємств та існуючі недоліки в їх роботі. Ефективна реалізація положень логістичної концепції в управлінні діяльністю підприємств потребує створення певних умов.

Базуючись на існуючих трактуваннях засад логістичної концепції, сформулюємо організаційно-технічні умови, які необхідні для ефективного впровадження логістичної концепції у господарську діяльність підприємств ресторанного господарства:

- логістика має бути базовим критерієм і орієнтацією інтегрованого управління підприємством (філософією вищого менеджменту);
- має бути сформоване "логістичне мислення" менеджерів всіх рівнів, спрямоване на інтеграцію зусиль;
- необхідна раціоналізація матеріальних, сервісних, інформаційних та фінансових потоків.

Для узгодження параметрів логістичного потоку у системах постачання, виробництва, збуту, їх часової синхронізації:

- має бути відповідність всіх рішень з планування й організації матеріальних потоків загальній стратегії підприємства;
- необхідно створити систему логістичного менеджменту (застосування організаційно-управлінських механізмів координації, що дають змогу досягти чіткої злагодженості у діяльності спеціалістів окремих служб, які беруть участь в управлінні логістичним потоком);
- забезпечити партнерство з іншими учасниками ланцюга поставок (створення та підтримка тісних ділових, партнерських відносин між підприємствами (постачальниками) – учасниками логістичного ланцюга на основі врахування взаємних інтересів і компромісів).

На підприємствах ресторанного господарства особливу увагу має логістика постачання, основні завдання якої:

- оптимізувати технологію та техніку складування, транспортування, пакування продукції;
- сформувати та впровадити логістичну інформаційну систему (повна інформація про товари, матеріальні потоки, виробників і споживачів товарів, логістичних посередників тощо);
- забезпечити спроможність логістичної системи адаптуватись до змін у зовнішньому середовищі;
- впровадити систему логістичного сервісу;
- здійснювати контроль загального ланцюга поставок;
- вести облік логістичних витрат протягом всього логістичного ланцюга.

Так, рішення про величину партії закупівель повинне прийматися з урахуванням витрат виконання замовлення і витрат на утримання запасів. Від повноти реалізації положень концепції логістики та створення необхідних організаційно-технічних умов істотно залежить досягнення остаточних цілей логістики, таких як:

- 1) мінімізація загальних витрат,
- 2) прискорення руху матеріального потоку,
- 3) мінімізація загального рівня запасів,
- 4) оптимізація рівня обслуговування споживачів.

Таким чином, вивчення і застосування логістики ґрунтується на розумінні основної ідеї логістичного підходу, новизна якого полягає насамперед у зміні пріоритетів між різними видами господарської діяльності на користь посилення значимості діяльності з управління матеріальним потоком. Система поглядів на вдосконалення господарської діяльності шляхом раціоналізації управління матеріальними потоками є концепцією логістики.

Слінчак Мілена
Студентка IV курсу
Спеціальності «Професійна освіта (Готельно-ресторанна справа)»

Науковий керівник:
к.пед.н,доцент
Косяк Інна Василівна

Диверсифікація як стратегія розвитку підприємств гостинності

Сучасний готельний та ресторанний комплекс займає важливе місце у соціальній сфері країни та сприяє задоволенню першорядних потреб подорожуючих у проживанні та харчуванні. Без готелів та ресторанів неможливе створення сучасної індустрії туризму.

В наш час український ринок гостинних послуг характеризується зростаючою конкуренцією між вітчизняними і зарубіжними гостинними підприємствами. Особливо чітко дана тенденція відслідковується в конкурентній боротьбі між гостинними підприємствами в категорії 4-5 зірок і сегменті люкс. Ця тенденція найбільш яскраво виражена на території найбільших міст України. Вітчизняні підприємства можуть мати конкурентні переваги шляхом застосування конкурентних стратегій, які не можуть застосувати зарубіжні готелі або їм потрібні на це значні зміни діючих стандартів обслуговування, більше часу на впровадження. Стратегія диверсифікації є однією з них.

Необхідність диверсифікації викликана неможливістю досягнення фірмою своїх цілей у рамках існуючого бізнес-портфеля, недостатністю прибутку для реалізації планів розширення діяльності. Розглянемо переваги та недоліки диверсифікації (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Основні переваги та недоліки диверсифікації для гостинних підприємств

Переваги	Недоліки
Допомагає вистояти на ринку протягом тривалого часу.	Для успіху необхідна диверсифікація у великих масштабах.
Надає можливість підприємству розширити асортимент послуг або обслуговуваних сегментів цільової аудиторії.	Персонал повинен мати відповідні знання та досвід.
Забезпечує фінансову синергію та служить ефективному використанню ресурсів підприємства.	Можлива необхідність значущих впроваджень і тривалий час для впровадження.

Джерело: складено автором за матеріалами [1]

Результати стратегій диверсифікації в залежності від характеру поставленої цілі можна віднести до наступного:

- при наступній меті: «експансія», коли гостинне підприємство усуває свою діяльність повністю реалізуючи своє ноу-хау;
- «розгортання» – підприємство досягає високих економічних показників;
- при оборонній цілі: «заміна» – відбувається розміщення виду діяльності, що йде на спад при використанні кадрових ресурсів високого рівня;
- «згортання» – пошук нового напрямку для зростання.

Інтерес до диверсифікації для гостинного підприємства пов'язаний з можливістю отримання синергетичного ефекту. Синергія в цьому випадку представляє собою економічний ефект від об'єднання взаємодоповнюючих видів комерційної діяльності або управлінських можливостей.

Щоб ефект від синергізму був достатнім, необхідний ще більший відбір нових послуг або сегментів ринку. У результаті гостинному підприємству буде надана гнучкість у виборі конкурентної позиції, можливості для завоювання більшої долі ринку завдяки низьким цінам або більш високому рівню сервісу на пропоновані послуги.

Сформулюємо перелік нових послуг, що забезпечують створення ефекту синергізму для підприємств гостинної індустрії:

- Громадське харчування (кафе, ресторани, бари).
- Сфера індустрії краси (салони краси, спа-центр).
- Сфера побутового обслуговування (хімчистка, пункт ремонту одягу, взуття).
- Сфера роздрібною торгівлі (магазин сувенірів, ювелірний магазин, торговий центр).
- Туристичний бізнес (організація подорожей, продаж авіа та ж/д квитків).
- Сфера фінансових послуг (відділення банків, страхових компаній).
- Культурні заходи відпочинку (організація екскурсій, створення арт-галереї, тематичних виставок).
- Сфера розваг (кінотеатри, аквапарки, центр дитячих розваг, боулінг, більярд).
- Оздоровча сфера (фітнес-центри, басейни, катки і т.п.) та інші області.
- Транспортні послуги (зустріч/проводи в аеропортах, ж/д вокзалах, послуги міського таксі).

Як можна помітити з вище сказаного, перелік відростків досить багатогранний і підприємство може вибрати найбільш підходяще [2].

На рис. 1.1 схематично представлено вплив рівня конкурентоспроможності окремих напрямів діяльності диверсифікованого гостинного підприємства на його загальну конкурентоспроможність.

Рис. 1.1. Приклад можливостей створення синергетичного ефекту в гостинному підприємстві шляхом диверсифікації бізнесу [3]

Список використаних джерел

1. Ковальська С.Т., Мартинова І.М. Застосування сучасних моделей управління. Економіка, менеджмент, фінанси: теоретичні та практичні аспекти розвитку: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 13-14 березня 2020 р.). Київ: Аналітичний центр «Нова економіка», 2020. Ч. 2. С. 126-129.
2. Ковальчук С.В. Сучасні тренди маркетингу гостинності / С.В. Ковальчук, Є.М. Забурмеха, Т.В. Яремчук // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки, 2018. - № 3, Т. 2. С. 204-209.
3. Larina Y. S. Marketing as a business philosophy and its modern concept / A New Role of Marketing and Communication Technologies in Business and Society: Collective monograph/ USA, St. Louis, Missouri: Publishing House Science and Innovation Center, Ltd., 2015. P. 15-25.

Чакир Олена
Студентка IV курсу
Спеціальності «Професійна освіта (Туризм)»

Науковий керівник:
к.пед.н, доцент
Щербак Людмила Валеріївна

Туристично-рекреаційний потенціал Одеської області та перспективи його використання

Туристична сфера як одна з високорентабельних галузей світової економіки стає провідним напрямом економічного і соціального розвитку України. Міжнародний досвід свідчить, що необхідною передумовою активного та успішного просування цієї галузі є сучасна туристична інфраструктура, а поряд з тим – інноваційні підходи до формування туристичного продукту окремих регіональних утворень. Для цього необхідно ретельно досліджувати успішний міжнародний досвід світового туристичного господарства, де спостерігається низка економічних тенденцій, які спричинили кардинальні зміни у взаємодії маркетингу та управління туристичним бізнесом. В той же час туристична сфера регіонів України протягом останніх кількох років демонструє значні зміни у формуванні і розвитку, що відображаються як у позитивних, так і негативних тенденціях. Відкриваються нові підприємства, що надають туристичні послуги, збільшується попит на якісне обслуговування, зростає конкуренція, що у свою чергу, стимулює підвищення якості послуг, що надають туристичні фірми.

Метою даної роботи є поглиблене вивчення передумов та розробка практичних рекомендацій по формуванню пропозицій щодо розвитку туристичної діяльності на базі туристично-рекреаційних ресурсів Одещини.

Для визначення перспективи та основних напрямків діяльності щодо розвитку туристичної галузі формують стратегічні плани, а на їх підставі здійснюють реалізацію стратегії, в процесі якої обирають методи аналізування факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. У нашому дослідженні скористаємось SWOT-аналізом туристичної привабливості регіону.

SWOT-аналіз туристичного потенціалу Одеської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
Сприятливі умови для поєднання різних видів туризму та оздоровлення.	Незадовільний стан доріг та під'їзних шляхів до об'єктів туристичного

<p>Значні рекреаційні та бальнеологічні ресурси.</p> <p>Привабливий туристичний імідж Одеси.</p> <p>Можливості диверсифікації ринку туристичних послуг: зелений, екологічний, гастрономічний, етнографічний, медичний, з організації та проведення ділових заходів, подієвий туризм.</p> <p>Широкий спектр можливостей щодо забезпечення організованого відпочинку та оздоровлення.</p> <p>Велика кількість пляжів на узбережжі.</p> <p>Наявність історичної та культурної спадщини та інших атракцій. Перспективні умови розвитку нових видів туризму (сільського, зеленого, гастрономічного, етнографічного, подієвого).</p>	<p>призначення, непривабливість супутньої інфраструктури.</p> <p>Низький рівень інформаційного супроводження туристичної діяльності.</p> <p>Недостатня облаштованість рекреаційних територій та низький рівень туристичного сервісу.</p> <p>Відсутність цілісної системної державної політики розвитку та підтримки галузі.</p> <p>Обмеження щодо забезпечення зростання кількості туристів та рекреантів через не облаштованість територій та об'єктів рекреаційно-туристичної сфери.</p> <p>Слабка координованість роботи різних профільних установ з надання туристичних, оздоровчих та інших супутніх послуг [3].</p> <p>Недостатня розвиненість інфраструктури туристичної галузі.</p>
<p>Зовнішні можливості</p>	<p>Зовнішні загрози</p>
<p>Збільшення значення регіону щодо надання рекреаційно-оздоровчих послуг у зв'язку з анексією Криму.</p> <p>Активне співробітництво з державами Чорноморського регіону.</p> <p>Членство у європейських міжрегіональних об'єднаннях.</p> <p>Транзитні можливості території регіону.</p> <p>Можливості активного розвитку та розширення сфери послуг.</p> <p>Відкриття нових можливостей через підписання Асоціації з ЄС.</p> <p>Реформування ключових елементів державного управління.</p> <p>Активна позиція місцевої влади щодо поліпшення інвестиційного клімату в регіоні.</p>	<p>Загроза національній безпеці та суверенітету України внаслідок ситуації в Криму та на Сході.</p> <p>Наявність замороженого конфлікту у спільній прикордонній зоні з Молдовою.</p> <p>Конкуренція з боку інших регіонів та держав.</p> <p>Корупція та нестабільність «правил гри» в економіці.</p> <p>Недостатня інноваційність підприємств [2].</p> <p>Значні потоки переміщених осіб та необхідність організації їх прийому та розміщення.</p> <p>Слабка забезпеченість гарантій з боку держави для внутрішніх та закордонних інвесторів.</p> <p>Недовіра іноземних бізнесових кіл до гарантування державою захисту інвестицій та економічних інтересів.</p> <p>Незадовільна структура зовнішніх інвестицій.</p> <p>Слабка інформованість потенційних партнерів про можливості регіону.</p>

З метою вирішення ключових проблем у сфері туризму розроблено Програму розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2020–2030 рр [1]. Пріоритетні завдання Програми: розширення номенклатури туристично-рекреаційних послуг; розвиток музеїв, у першу чергу тих, що знаходяться у власності місцевих громад; підвищення пропускової здатності та якості обслуговування прикордонних пунктів пропуску спільно з Державною прикордонною службою України; каталогізація маршрутів та туристичних атракцій; формування конкурентоспроможних кластерів у рекреаційній та туристичній сферах; формування механізму реалізації державно-приватного партнерства у

сфері туризму та рекреації; заохочення сільського населення до розвитку приватної ініціативи щодо розвитку форм сільського та аграрного туризму; розробка регіональних проектів залучення інвестицій у сферу курортів та туризму у відповідності з регіональною інвестиційною стратегією; покращання загальної інформованості потенційних інвесторів про можливості інвестиційних вкладень в об'єкти рекреаційно-туристичного комплексу регіону; популяризація туристичного продукту через ярмаркову, виставкову та фестивальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Державне агентство розвитку туризму України: URL: <https://www.tourism.gov.ua>
2. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2019. 262 с.
3. Наврозова Ю.О., Кацюк В. Свот-аналіз передумов створення туристичного кластеру в Одеському регіоні. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. № 4 (57), 2018 : URL: [https:// www.daemmt.odessa.ua](https://www.daemmt.odessa.ua)

*Шатова Олена Вікторівна
магістрантка I курсу
спеціальності 014 Середня освіта
(Трудове навчання та технології)*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Харламенко Валентина Борисівна*

Цифровий розвиток учня/учениці на уроках технологій

Сучасна Україна – це цифрова держава. Процес діджиталізації суспільства передбачає створення сприятливих умов для багатогранного розвитку особистості. З можливістю отримувати будь яку інформацію в зручний час та в зручному місці, з'являється необхідність навчити здобувачів освіти виокремлювати головне з потоку даних, вправно користуватися отриманими відомостями, застосовувати новітні цифрові технології для вирішення поставлених проблем [2].

Питанням цифровізації в освіті присвячені праці В. Блінова, Л. Гаврілової, А. Єршова, І. Лопушинського, І. Сліпухіної, О. Трифонові, Я. Топольчик, О. Ярошенка та інших.

Цифрові технології дозволяють: автоматизувати процеси, розвивати критичне мислення, ефективніше спілкуватися та співпрацювати між собою через використання спеціальних платформ, підвищити мотивацію учнів/учениць до навчання через захоплення ними використанням новітніх технологій, забезпечити практичну підготовку учнів/учениць до використання цифрових технологій у майбутньому, розвивати здатності аналізувати та оцінювати інформацію з Інтернет-простору, розвивати навички ефективно та безпечно використовувати соціальні мережі та інші онлайн-ресурси, знати основи інформаційної безпеки, розвивати навички шукати, оцінювати та використовувати різні цифрові ресурси для навчання та самоосвіти [3].

Найпопулярнішими платформами та сервісами для електронного навчання за кордоном є такі: LinkedIn Learning, Pluralsight, Coursera, Skillsoft, uQualio, Mind Tools, Cornerstone, OpenSesame, Grovo, Udacity [4].

Які ж засоби сучасних технологій дієві в нашій країні та які з них можна впроваджувати на уроках технологій для реалізації цифрового розвитку учня/учениці?

Українська освіта створює всі умови для поєднання на уроках технологій багатогранного спектру розгортання новітніх технологій таких як: Laser cutter, 3D Printer, Milling machine, Personal computer, спеціальні графічні редактори.

Laser cutter (лазерний різак) - це пристрій, що використовується для різання матеріалів за допомогою лазерного променя. Лазерний промінь високої енергії зосереджується на дуже малій області матеріалу, що дозволяє точно різати різноманітні матеріали, такі як метал, пластик, дерево, тканини та інші.

3D Printer - це комп'ютерний пристрій, який виготовляє тривимірні об'єкти за допомогою додавання матеріалу шар за шаром. Це відбувається за допомогою спеціального програмного забезпечення, яке перетворює цифрові 3D моделі на фізичні об'єкти. Процес друку в 3D принтері починається з підготовки цифрової 3D моделі, яка зазвичай створюється за допомогою спеціального програмного забезпечення. Далі модель перетворюється на набір інструкцій, які відправляються до принтера. Принтер розпочинає роботу з верхнього шару моделі і додає матеріал по одному шару, доки не буде створено повну тривимірну модель.

Milling machine (фрезерний верстат) – це верстат, призначений для обробки різних матеріалів, зокрема металів, дерева, пластику та інших матеріалів. В основі його роботи лежить фрезерування - процес видалення матеріалу з деталі за допомогою різця (фрези). Фрезерні верстати дозволяють створювати високоякісні деталі з точністю до мікрометрів.

Комп'ютер, що призначений для особистого використання. Він може бути використаний для різних цілей, включаючи обробку текстів, перегляд відео та зображень, навчальних ігор, доступ до Інтернету та мережевих ресурсів, програмування.

Спеціальні графічні редактори - це програмні засоби для створення та редагування графіки, які мають спеціальні функції та інструменти для професійної роботи з графікою. Найпопулярніші графічні редактори для професійного використання - Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, CorelDRAW, Sketch та GIMP. Кожен з цих редакторів має свої особливості, але вони всі надають можливість створювати та редагувати зображення з високою якістю та деталізацією, створювати шаблони та макети виробів.

Використання цифрових технологій дозволяє учням/ученицям розвивати різноманітні компетентності, серед яких: *комп'ютерна грамотність* (учні/учениці набувають навичок використання комп'ютера та різних програм для розробки та створення проєктів), *креативність* (використання цифрових технологій дозволяє учням/ученицям розвивати свою креативність, роблячи їх проєкти більш цікавими та естетичними), *колаборація* (використання цифрових технологій дозволяє учням/ученицям працювати в команді, співпрацюючи з іншими учнями та вчителями для розробки та виконання проєктів), *аналітичні навички* (учні/учениці набувають навичок аналізу даних та інформації, що дозволяє їм робити кращі рішення при проєктуванні та вирішенні проблем), *критичне мислення* (використання цифрових технологій дозволяє учням/ученицям розвивати своє критичне мислення та оцінювати різні аспекти проєкту), *самоорганізація* (використання цифрових технологій дозволяє учням/ученицям навчитися самостійно планувати свою роботу) [1].

Отже, використання цифрових технологій на уроках технологій забезпечує ефективне, якісне та змістовне навчання, що надає необхідні знання, вміння, навички, компетенції та досвід для майбутньої життєдіяльності та праці.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Концепція Нової української школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Цифрова інформація освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki>
3. Цифровізація освітнього процесу: проблеми та перспективи. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49235/1/p.406-409.pdf>

4. Osadcha, L. A. (ed.) (2019). *Psykhologichni osoblyvosti vprovadzhennia ta vykorystannia tsyfrovyykh tekhnolohii v osvitynikh protsesakh u vuzi. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Tsyfrova transformatsiia ta innovatsii v ekonomitsi, pravi, derzhavnomu upravlenni, nautsi ta osvitynikh protsesakh»*. Bukovel-Kyiv, 18-21 bereznia 2019. (In Ukrainian)

*Юрченко Ірина Олександрівна
студентка 21зТОМ
спеціальності «014 Технологічна освіта»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Кільдерова Лілія Володимирівна*

«Розвиток творчих здібностей учнів у процесі проектно-технологічної діяльності на уроках технологій у сучасній школі»

В умовах становлення сучасної технологічної освіти велика увага приділяється формуванню всебічно розвиненої особистості. Для цього необхідно надавати учням сучасні наукові знання, виробляти в них практичні вміння і навички, розвивати розумові і творчі здібності, формувати в них наукові погляди, переконання та стійкий світогляд.

У сучасних педагогічних дослідженнях значне місце посідає поняття розвитку пізнавальних інтересів, оскільки вони мають вплив на формування особистості та її пізнавальної діяльності, що виступає передумовою розвитку творчих здібностей учнів. Пізнавальні інтереси мають велике значення для розвитку особистості, оскільки вони спонукають до пошуку нових знань, умінь, способів роботи, активізують діяльність людини, що буде енергійною у цих пошуках. Інтерес допомагає поглибити і розширити знання, підвищити якість навчання, сприяє творчому підходу до діяльності та виникненню задоволення працею [1].

Важливою проблемою для педагогічної теорії і практики є питання урізноманітнення освітнього процесу, активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, розширення сфери їх інтересів. Сучасним учням доступні численні джерела інформації, тому все більшого значення набуває орієнтація навчання на всебічний розвиток учнів [8].

Забезпечення можливості розвитку та використання творчого потенціалу учнів є одним із пріоритетних завдань закладів освіти України. Тому увагу привертають пошук та використання таких методів, які б змогли активізувати учнів, якомога краще розвинути їх індивідуальні творчі здібності на уроках технологій у процесі проектно-технологічної діяльності [3].

На сучасному етапі розвитку НУШ учитель повинен правильно підібрати форми та методи вивчення того чи іншого питання, враховуючи індивідуальні здібності учнів.

Технології, як базовий шкільний предмет є комплексною дисципліною, яка сприяє формуванню наукового світогляду, інтелектуального розвитку учнів, формуванню в них технологічної культури. Тому одним із актуальних напрямків удосконалення навчання у сучасній школі є пошук і впровадження інтерактивних засобів, форм, та методів навчання, що забезпечують системність знань учнів, їх міцність, зокрема, в основній школі [8].

Всебічний розвиток особистості відбувається через цілісний процес виховання та навчання. Протягом багатьох років творчий пошук педагогів був спрямований на використання єдності інтелектуальної та творчої діяльності учнів. Отже, пізнавальний інтерес постає перед нами як потужний засіб навчання [5].

Процес навчально-пізнавальної діяльності школярів є необхідною умовою формування їх пізнавальної активності. Для посилення пізнавального інтересу потрібні досконалі методи навчання, що враховують творчу і самостійну пошукову діяльність учнів. Завдяки широкому використанню численних джерел інформації в учнів формуються особистісно-значущі внутрішні стимули, що активізують пізнавальну діяльність, інтерес як мотив навчальної діяльності (радісні переживання, пов'язані із засвоєнням знань та нових умінь) [4]. Особистий успіх у навчанні, підкріплений оцінкою та заохоченням учителя, стимулює пізнавальну активність. Педагогічний оптимізм, впевненість учителя в пізнавальних можливостях своїх учнів надихає їх, спонукає зацікавленості та сприяє розвитку творчих здібностей [1].

Впровадження інноваційних технологій в освіті, новітніх методик навчання і виховання сприяє різнобічному розвитку учнів [7]. Одним із таких методів, який навчає знаходити потрібну інформацію, аналізувати її, систематизувати та вирішувати поставлені завдання, є метод проєктів [2].

Процес проєктування дає змогу набувати нові знання та розвивати вміння на уроці, сприяє розвитку мислення, допомагає вирішувати завдання, а саме: вміти застосовувати свої знання на практиці в нестандартних ситуаціях, актуалізувати знання та логічне мислення, що в результаті розвиває творчі здібності [6]. Робота над проєктом здійснюється у певній послідовності, має свої особливості та шляхи реалізації, але основні етапи проєктування є загальними для будь-якого об'єкту проєктування [3].

Отже, сучасна дидактика, спираючись на нові досягнення педагогіки та психології, вбачає у пізнавальній діяльності багато можливостей для формування цілісної особистості учнів та розвитку творчих здібностей. Тому пізнавальний інтерес є могутнім засобом успішного навчання і виховання, необхідною умовою досягнення позитивних результатів у розвитку творчих здібностей учнів.

Список використаних джерел

1. Волощук, І.С. Концептуальні засади розвитку творчих здібностей школярів / Трудова підготовка в закладах освіти / І.С. Волощук. – 2003. – №3.
2. Коберник, О.М. Проєктування навчально-виховного процесу в школі / О.М. Коберник. – К. : Хрещатик, 1996. – 153 с.
3. Коберник О.М. Методика організації проєктно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання: навч.-метод. пос. / О.М. Коберник, С.М. Яшук. – Умань, 2001. – 82 с.
4. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів.– Харків, Основа, 1990. – 88 с.
5. Лук'янова М. Навчальна мотивація учнів: психолого-дидактичний аспект / М. Лук'янова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/technol/2651/>
6. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. – / В.О. Моляко - 2004. – № 6. – С. 2–9.
7. Пехота О.М. Освітні технології / за ред. О.М. Пехоти. – / О.М. Пехота - К, 2004. – С. 44-46.
8. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / за ред. О.І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004.– 192 с.

Кафедра ІСТ

**Биковець Денис Олександрович,
студент І курсу, 11мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»**

Науковий керівник:

Цифрова трансформація освіти як системний процес

Цифрова трансформація пов'язана з настанням четвертої промислової революції, мета якої полягає в адаптації людині до нових викликів. Проблематику цифрової трансформації учені розуміють як процес, стратегію та зміну парадигми. У літературних джерелах немає категорії, яка б описувала вплив цифрових технологій на систему освіти. Тому актуальним є вивчення понятійної сутності «цифрової трансформації» в системному освітньому вимірі та дослідження проявів цифрової трансформації освітньому процесі [1]. Загалом цифрова трансформація забезпечує зміну: змісту та цілей освіти, методів та технологій навчання, оновлення навчально-методичних матеріалів, оптимізацію та автоматизацію роботи з інформацією, залучення до використання нейронних мереж та штучного інтелекту для вирішення певних завдань [2].

Мету цифрової трансформації можна вбачати у виробленні критеріїв формування цифрової компетентності та виокремлення у навчальних програмах змісту для формування її складників [3].

Досягнення цієї мети передбачає, що основними принципами цифровізації освітньої галузі, дотримання яких буде визначальним для створення, реалізації та користування перевагами, які надають цифрові технології, мають стати [4]:

1. Принцип доступності до інформації та знань. Цифровізація має забезпечувати всім учасникам освітнього процесу рівні можливості доступу до цифрових освітніх послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-цифрових технологій.

2. Принцип системності. Цифровізація має здійснюватися як процес взаємопов'язаних ініціатив, заходів і дій, що забезпечують цифрову трансформацію, зумовлюючи системність та якісно новий рівень застосування інформаційно-цифрових технологій.

3. Принцип спрямованості на розвиток єдиного інформаційного освітнього середовища. Цифровізація має сприяти цілісному й взаємоузгодженому розвитку усіх складників інформаційного освітнього середовища.

Пріоритетом має бути дотримання мережного етикету, академічної доброчесності, авторських прав.

4. Принцип партнерства та міжнародного співробітництва. Цифровізація має бути зорієнтована на підтримку партнерства та міжнародного співробітництва із закладами освіти різних типів і рівнів, науковими установами, громадськими організаціями.

5. Принцип підвищення довіри і безпеки. Цифровізація має супроводжуватися підвищенням довіри, безпеки, кібербезпеки, захисту конфіденційності персональної інформації, недоторканості особистого життя та прав користувачів при використанні інформаційно-цифрових технологій.

6. Принцип пріоритетності в управлінні. Цифровізація має бути одним із пріоритетів управління і відігравати провідну роль у просуванні та впровадженні цифрових стратегій розвитку, залученні інвестицій для розвитку його цифрової інфраструктури.

У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України визначено, що цифровізація освіти є сучасним етапом її інформатизації, що передбачає насичення інформаційно-освітнього середовища електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний освітній простір.

Але на сьогодні заклади вищої освіти потребують суттєвої модернізації та розвитку цифрової інфраструктури. Упровадження цифрових технологій, що можуть забезпечувати належну підтримку основних напрямів управлінської, освітньої та наукової діяльності, наразі здійснюється підключенням до хмарних сервісів Microsoft 365 та Google Workspace for Education, проте їхні можливості повною мірою не використовуються. Найбільш

поширеним операційним середовищем для комп'ютерів залишаються версії Windows 7, які обмежують можливості роботи в комп'ютерних мережах. Оновлення програмного забезпечення до Windows 10 є недостатнім і становить усього близько 40 відсотків наявної комп'ютерної техніки.

Тому, пріоритетами при побудові цифрового освітнього середовища мають бути: широке використання у навчально-виховному процесі комп'ютерно орієнтованих засобів та ІКТ навчання, практичне впровадження технологій дистанційного навчання, забезпечення ІКТ підтримки науково-дослідної роботи, широке впровадження ІКТ в управлінні освітою на різних рівнях, у різних галузях, для всіх типів навчальних закладів. Технологічними принципами його розбудови має бути використання технологій хмарних обчислень, врахування розробниками веб-застосунків та електронних освітніх ресурсів (ЕОР) особливостей різних комп'ютерно-технологічних платформ та дієві механізми застосування ІКТ-аутсорсингу.

Список використаних джерел

1. Бєдов А. М. Цифровізації освіти – впровадження в освітній процес. URL: <https://infourok/cifrovizacii-obrazovaniya-vnedrenie-v-obrazovatelniy-process>
2. Деміда Б., Сагайдак С., Копіл І. Система дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. URL: <http://ena.lp.edu.ua/Lviv-Polytechnic-National-University-Institutional>
3. Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року та її значення (The concept of development of digital competencies until 2025 and its significance). URL: <https://everlegal.ua/kontsepsiya-rozvytku-tsyfrovyykh-kompetentnostey-do-2025-roku-ta-yiyi-znachennya>.
4. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи : зб. тез доп. всеукр. наук.-практ. семінару, м. Київ, 28 лютого 2018 р. / за заг. ред. О.Е. Коневщинської, О.В. Овчарук. Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2018. 61 с.

*Іскра Карина Вікторівна,
студентка I курсу, 11мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Яшанов Сергій Микитович*

Теорія та практика розробки інформаційної системи організаційного управління університетом

Інформаційні системи організаційного управління (ІСОУ), відомі також під застарілою назвою «автоматизовані системи організаційного управління - АСОУ», призначені для автоматизації функцій управлінського персоналу. До них належать інформаційні системи управління як промисловими фірмами, підприємствами, організаціями, так і непромисловими об'єктами: готелями, банками, торговельними фірмами, освітніми установами і ін.

Уже понад 30 років вони успішно використовуються в різних галузях економіки. За цей час їх еволюція пройшла кілька етапів, починаючи від простих систем обробки даних до інтегрованих систем, які побудовані на сучасній апаратній і програмній базі. Загалом їх можна розділити на дві основні групи: інтегровані і вузькоспеціалізовані системи.

Розвиток науково-технічного прогресу дозволив застосовувати нові інформаційні технології у подальшому розвитку систем автоматизації управління у вузах. Багато проектів реалізовувалися «з нуля», будувалися нові моделі, що враховують оновлення фінансових та інших механізмів. У результаті сформувалося множина більш-менш повноцінних, але абсолютно несумісних одна з одною систем.

Можна стверджувати, що більшість вишів України і до цього дня залишилися на цьому рівні автоматизації управління, у той час як системи організаційного управління продовжують бурхливо розвиватися. Лише одиниці ЗВО використовують новітні засоби автоматизації управління, такі, наприклад, як ERP-системи.

Початок розробки інформаційно-керуючої університетської системи припадає на початок 90-х років, коли творчим колективом ряду українських вишів була зроблена спроба створення універсальної системи автоматизованого складання розкладу занять. Ядро розробників системи знаходилося у Харківському інституті радіоелектроніки, чий творчі контакти з автоматизації планування та управління навчальним процесом з Плімутським університетом (Великобританія), дозволили взяти за основу бачення і досвід впровадження подібних систем у західних університетах [3].

Сучасний стан інформатизації у вишах аналізується з точки зору формування корпоративного інформаційного середовища на основі опублікованих матеріалів і відомостей, доступних у Інтернеті на сайтах університетів. Досить спрощено інформаційні системи організаційного управління (ІСОУ) або корпоративні інформаційні системи (КІС) вишів можна розділити на дві групи. у одну включені середовища, які використовують єдине технологічне рішення, а також у яких у якості ядра інформаційного середовища використовуються комерційні рішення класу систем управління ресурсами підприємства - Enterprise Resources Planning (ERP). у іншу групу входять середовища, які будуються на базі інтеграції різних технологій і систем управління базами даних (СУБД) [2].

Серйозним недоліком рішень, заснованих тільки на ERP-системах, з точки зору інформатизації вишу є, як нам здається, націленість цих систем виключно на облікові завдання управління ресурсами, а тому останні десятиліття характеризуються підвищеною увагою до проблеми інтеграції на основі веб-служб (Web Services), що є реалізацією архітектури корпоративних додатків на основі сервісів - Service-Oriented Architecture (SOA) та дозволяє об'єднати різні технології у єдине інформаційне середовище і забезпечити новий рівень інтеграції [1].

Використання інтегруючої технології веб-служб є привабливим і з точки зору інтеграції з зовнішніми до вишу організаціями з іншими вишами, з науково-дослідними інститутами і з органами управління освітою. Але незважаючи на свою привабливість веб-служби мають і недоліки:

- низька продуктивність у порівнянні з іншими технологіями інтеграції (CORBA, сокети, DCOM);
- неповна сумісність веб-служб від різних виробників (веб-служби від Microsoft і Sun можуть мати проблеми при інтеграції).

Веб-служби є найбільш привабливою технологією інтеграції для зовнішніх завдань. Для внутрішніх завдань у більшості випадків можна використовувати веб-служби поряд з іншими технологіями, наприклад, CORBA, DCOM і ін.

Якщо ІСОУ функціонує у гетерогенному оточенні (з різнорідними операційним системами, СУБД і технологіями розробки), то вибір технології інтеграції визначається вимогами сумісності. З точки зору сумісності найбільш популярними є технології веб-служб і CORBA. Використання технології CORBA обмежена корпоративною мережею вишу через складність роботи CORBA з фаєрволом. Крім того, сумісність CORBA компонентів часто тільки декларується, але не реалізується. Технологія веб-служб дозволяє працювати і через міжмережевий екран і має реальну, а не тільки декларовану сумісність (існуючі проблеми у сумісності веб-служб від різних виробників вирішуються на рівні програмування їх методів), але має істотний недолік з точки зору продуктивності.

Питання продуктивності важливе для ІСОУ вишу особливо тоді, коли середовище стає дійсним інструментом роботи співробітників. Продуктивність веб-служб залежить від обсягу даних, що передаються. Але дійсно великі обсяги даних за один запит передаються рідко. Тим не менше, використання технології веб-служб вимагає ретельної уваги до питання продуктивності (в деяких випадках він може стати непереборною проблемою для веб-служб).

Підсумовуючи, зауважимо, що побудувати досить повну модель управління університетом, а по ній спроектувати ідеальну інформаційно-керуючу систему на сьогодні не представляється можливим. Таке завдання може бути вирішене тільки шляхом багаторазового циклічного проходження усіх етапів розробки системи, на кожному витку, якого переосмислюється вихідна модель управління університетом і робиться вибір тих етапів розробки системи, на кожному щаблі якого переосмислюється вихідна модель управління університетом і робиться вибір тих її складових, які підлягають автоматизації.

Список використаних джерел:

1. Беляєв Ю.І. Інформаційно-аналітична система керування вищим навчальним закладом «Університет»: прикладний аспект / Ю.І.Беляєв, О.В.Співаковський, Д. Є. Щедролосьєв. Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. 132 с.
2. Гриценко В. Г. Інформаційно-аналітична система управління університетом «Навчально-методичне забезпечення дисциплін»: методичні вказівки до використання для викладачів університету / В.Г. Гриценко, Л.І. Гладка, Л.М. Ожиндович, О.М. Подолян. Черкаси: Вид. від. Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2014. 25 с.
3. Трегубенко І.Б. Методи та моделі оптимізації системи управління навчальним процесом в вищих закладах освіти: Автореф. дис. канд. техн. наук: 05.13.06 / ЧДТУ. Черкаси, 2007. 22с.

*Скорін Тимофій Вадимович,
студент I курсу, 11мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Яшанов Сергій Микитович*

Формування культури інтернет-комунікації майбутніх фахівців професійної освіти засобами цифрових технологій

Актуальність дослідження обумовлена динамічністю соціально-економічних і духовних процесів, що протікають на тлі поширення в суспільстві систем і засобів пересування інформації, розвитку форм комунікації, зокрема Інтернет-комунікації. Зазначені трансформаційні процеси в житті суспільства торкнулися всіх сфер його діяльності й існування, передусім освітньої, покликаної забезпечити підготовку людини до життя у світі багатоманітних зв'язків.

Реалізація на практиці визначених завдань залежить насамперед від майбутнього фахівця професійної освіти, який має бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін. Саме він має вільно організовувати діалог із реальними й віртуальними партнерами, активно використовуючи можливості комп'ютерних мереж для організації плідного взаємообміну інформацією, глибоко усвідомлювати місце і роль Інтернет-комунікації в освітньому процесі як засобу координації педагогічної діяльності, об'єднання фахівців, їх

діалогу попри географічне розташування, часові, державні та інші обмеження; володіти культурою комунікативних послуг, передбачених інформаційно-освітнім середовищем, використовувати цифрові технології, як невід'ємну частину загальнолюдської культури [2].

Комунікація в межах інформаційного простору Інтернет як важливий складник спілкування сучасного фахівця, вимагає свого вивчення й особливого формування, що, у свою чергу, спричинило появу нових термінів.

Щодо терміну «Інтернет-комунікація», то науковці називають його по-різному: «комунікація в електронному середовищі», «електронна комунікація», «комп'ютерно-опосередкована комунікація» (*computer-mediated communication*), «опосередковане комп'ютером спілкування», «людино-комп'ютерна взаємодія» (*human-computer interaction*); «спільна робота за підтримки комп'ютера» (*computer-supported collaborative work*), «комп'ютерна комунікація» або «телекомунікація» [1].

Вивчення психологічних особливостей Інтернет-комунікації дозволяє стверджувати, що даний тип комунікації має такі можливості [3]:

1) відсутність границь сприяє здійсненню комунікації з представниками різних культур, забезпечуючи можливість як групової, так і міжособистісної педагогічної взаємодії;

2) відсутність психологічного ризику за рахунок віртуального характеру комунікації дозволяє користувачу відкрито виражати себе, використовуючи при цьому максимум мовних засобів, розробляти й практично апробувати різні комунікативні стратегії, що сприяють установленню взаєморозуміння з представниками інших культур;

3) конструювання власної ідентичності і зміна способів самопрезентації в середовищі Інтернет сприяє розвитку творчого ставлення до мови й мовлення, за допомогою яких здійснюється самоактуалізація особистості;

4) знижена чутливість емоційного впливу сприятливо впливає на розвиток лінгвістичного компонента полікультурної мовної особистості завдяки актуалізації проблеми свідомого й ретельного добору мовних засобів для досягнення комунікативних цілей.

Використання технологій інтерактивного навчання, модульної, цифрової; створення portfolio «мовного портфелю», комунікативно-діяльнісного й проективного методів навчання, забезпечують взаємодію студентів як з однокурсниками, викладачем, іншими суб'єктами комунікації в інформаційному середовищі Інтернет; індивідуалізацію навчання, поетапне відпрацювання окремих дій; формування у студентів необхідного рівня знань, умінь аналізувати, порівнювати, узагальнювати, обробляти наявну інформацію, знаходити потрібну інформацію, зв'язувати її з досліджуваними питаннями, здійснювати комунікацію в електронному середовищі (система «людина – комп'ютер – людина», система «людина – комп'ютер»), а отже культури Інтернет-комунікації [4].

Потрібно зазначити, що ефективність формування культури Інтернет-комунікації майбутніх фахівців професійної освіти буде ефективною за умов:

– розгляду Інтернет-комунікації майбутнього фахівця професійної освіти як складової професійної педагогічної культури;

– інтеграції Інтернет-комунікації в зміст психолого-педагогічної підготовки майбутнього фахівця професійної освіти;

– розробки та впровадження методики формування культури Інтернет-комунікації майбутніх фахівців професійної освіти засобами цифрових технологій;

– гармонійного поєднання у процесі навчання цифрових технологій синхронної (он-лайн) та асинхронної (оф-лайн) комунікації, які забезпечують міжособистісну та односторонню комунікацію.

Отже, цілеспрямоване, спеціально організоване у процесі психолого-педагогічної підготовки формування культури Інтернет-комунікації майбутніх фахівців професійної освіти засобами цифрових технологій є передумовою успішної професійної комп'ютерної

комунікації фахівців професійної освіти у сучасних навчальних закладах та забезпечення їх компетентності у здійсненні комунікації, особистісно-професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посів. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
2. Кастельс М. Інтернет-галактика. Київ : Ваклер, 2007. 304 с.
3. Компанцева Л.Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та лінгвокультурологічний аспекти: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02 [Електронний ресурс] / Л.Ф. Компанцева; НАН України. Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. К., 2007. 36 с.
4. Остапенко Г.І. Особливості віртуального спілкування молоді в комунікаційному середовищі мережі інтернет. Світ соціальних комунікацій. 2013. Т.10. С. 113–117. URL: <http://wsc.kymu.edu.ua/>

*Трухан Андрій Станіславович,
студент I курсу, 11мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Яшанов Сергій Микитович*

Методи та засоби розробки електронних освітніх ресурсів варіативного вивчення природничих дисциплін

У наш час вживання терміна «автоматизація» у застосуванні до виробничих процесів, проектування, планування, управління і навіть наукових досліджень, як правило, не зустрічає заперечень. У той самий час, вираз «автоматизація навчання» у багатьох учасників процесу освіти викликає насторожене ставлення. У цьому полягає одна з причин порівняно повільного впровадження цифрових технологій у реальну практику навчального процесу.

Істотна заслуга у демонстрації виправданості застосування цифрових технологій у навчанні належить природничим дисциплінам, що виступили в період комп'ютеризації як своєрідний полігон для апробацій ідей використання цифрових технологій у навчанні. Останнє було зумовлено високою математизованістю і алгоритмізованістю цих дисциплін та використовуваних ними методів та відносною простотою об'єктів (наприклад у фізиці), порівняно з іншими природничими та гуманітарними науками [2].

Сьогодні інформаційні, телекомунікаційні, мережеві та мультимедійні технології, що бурхливо розвиваються, все частіше ставлять практично перед усіма сферами людської діяльності (включаючи систему освіти) проблеми у формі привабливих для використання нових розробок і технологій. Правильною тактикою «споживача» є не відмова від таких пропозицій і не спроби їхнього беззаперечного впровадження, а уважна робота щодо селекції справді ефективних для конкретної сфери діяльності інновацій. Саме у цьому виді робіт у галузі інформаційного супроводу, комп'ютеризації та автоматизації навчально-наукового процесу природничі дисципліни зберегли свої лідируючі позиції.

Одним із стратегічних завдань, поставлених сьогодні перед системою освіти України, є перехід до масового індивідуалізованого та практико-орієнтованого навчання, що передбачає збільшення частки самостійної, активної роботи учнів щодо освоєння теоретичного матеріалу та придбання ними орієнтованих на майбутню трудову діяльність компетенцій. Необхідність вирішення цих ресурсомістких завдань повністю відповідає сьогоднішнім об'єктивним потребам природничої освіти та інтересам потенційних

роботодавців. Останнє означає необхідність пошуку реалістичних шляхів їхнього рішення. Сучасні цифрові та інформаційні технології можуть і повинні стати надійною базою для організації такої діяльності та забезпечення її інформаційного та методичного супроводу. Полею для апробації та стандартизації таких робіт може, наприклад, виступити система фундаментальної фізичної освіти [1].

Однією з причин низької результативності етапу цифровізації предметного навчання, що завершується, виявилася спроба дублювання електронними засобами традиційних форм навчального процесу та автоматизації самого процесу навчання. При цьому без уваги залишилася проблема пошуку та впровадження таких варіантів використання нових технологій, які доповнюють традиційний процес навчання новими, раніше недоступними формами. Автоматизація та цифровізація традиційних форм навчальної діяльності у її суб'єктів (і учнів, і викладачів) часто асоціювалися зі спробами стандартизації навчального процесу та відмови від індивідуального підходу.

Отже, потрібен пошук варіантів автоматизації не самого освітнього процесу, а робіт зі створення його інформаційного забезпечення, які у разі переходу до масового індивідуалізованого навчання неминуче стає дуже ресурсомістким [3]. Наявні програмні середовища та оболонки, орієнтовані на створення інтерактивних електронних освітніх ресурсів з природничих дисциплін, дуже ресурсомісткі і, зазвичай, вимагають свого використання серйозної попередньої підготовки предметників. Тобто, необхідним є пошук варіантів створення досить універсальних засобів автоматизації, що допускають можливість їх віддаленого використання непрофесіоналами на працюючих у віддаленому on-line режимі не володіють рекордно високою продуктивністю доступних комп'ютерах. При такому підході пошук та розвиток шляхів інформаційного забезпечення природничої освіти повинно іти шляхом створення та розвитку методів та засобів автоматизації розробки електронних освітніх ресурсів (ЕОР) для супроводу варіативного вивчення природничих дисциплін за наступними напрямками:

- формулювання концепції використання ЕОР у природничій освіті та розробка конкретних алгоритмів їх побудови;
- аналіз можливостей автоматизації створення виділених типів ЕОР та розробка алгоритмів функціонування засобів автоматизації;
- створення нових ЕОР з метою апробації реалізованих алгоритмів та методів їхньої автоматизованої розробки, оцінки універсальності цих методів, якості створюваних за їх допомогою ресурсів та перевірки можливості ефективного використання останніх у реальному навчальному процесі;
- здійснення тестового впровадження засобів автоматизованої розробки ЕОР та створеної за їх допомогою продукції в реальний навчально-науковий процес на його різних рівнях;
- вироблення рекомендації щодо використання нових ЕОР.

Такий підхід до автоматизованого створення інтерактивних моделюючих програм, що базується на алгоритмах, які адаптуються, наприклад, до специфіки віртуальних фізичних систем на основі використання методів об'єктно-орієнтованого програмування, мають самоналаштувальні процедури ітераційного інтегрування рівнянь руху елементів цих систем та автоматичну генерацію нових поколінь об'єктів з можливістю ефективного використання інтерактивних засобів чисельного моделювання фізичних систем для організації міждисциплінарних форм безперервного, поглибленого та збалансованого навчання природничих дисциплін та Computer Science на трьох рівнях навчання: довузівського, бакалаврату та магістратури.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення / В.Ю.Биков., В.В.Лапінський // Комп'ютер у школі та сім'ї №2(98), 2012. С. 3-6.

2. Вембер В. П. Інформатизація освіти та проблеми впровадження педагогічних програмних засобів в навчальний процес / В. П. Вембер // Інформаційні технології і засоби навчання [Електронний ресурс]. 2007. № 2(3). Режим доступу : [http : //www.ime.edu-ua.net/em3/emg.html](http://www.ime.edu.ua.net/em3/emg.html). Заголовок з екрана.

3. Проектування експертної навчальної системи : пошук оптимальної реалізації психологічних механізмів навчання / за ред. Ю. І. Машбиця. К. : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка, 2003. 80 с.

*Вісьтак Марія Леонідівна,
студентка I курсу, 11мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Макаренко Леся Леонідівна*

Дистанційна форма навчання у підготовці майбутніх фахівців професійної освіти: недоліки і переваги

Наразі дистанційна освіта активно поширюється в системі вищої освіти, яка є новою інтерактивною формою навчання, що базується на інтернет-технологіях. Вона вирішує низку завдань, які постають перед ЗВО, враховуючи надання доступу до знань із навчальних дисциплін без особистого спілкування з викладачем, можливість широкого розповсюдження інформації в реальному часі для будь-якої зацікавленої аудиторії, а також контроль рівня засвоєння знань студентів за допомогою зворотного зв'язку. Окрім цього, впровадження дистанційної освіти пов'язане з необхідністю забезпечити студентів у період воєнного стану в Україні, тому використання цієї форми навчання стає особливо актуальним у процесі підготовки майбутніх фахівців професійної освіти.

Однак, як і будь-яка технологія, дистанційне навчання, окрім переваг, має недоліки, зокрема, це відсутність можливості практичної роботи та соціальної комунікації з викладачами й іншими студентами, складність у виконанні практичних завдань і відсутність миттєвого зворотного зв'язку, недостатня мотивація студентів та низька ефективність оцінювання знань.

У процесі аналізу науково-педагогічної та спеціальної літератури зазначимо, що дистанційне навчання є цілеспрямованим, організованим процесом активної опосередкованої (шляхом використання спеціальних педагогічних і технічних засобів) спільної діяльності викладачів і студентів, під час якої майбутні фахівці засвоюють знання, виробляють уміння та навички, необхідні для реалізації професійної діяльності. Дистанційна освіта дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання, а також надає змогу вчитися жителям тих регіонів, де немає інших можливостей для професійної підготовки або здобуття якісної вищої освіти, немає університету потрібного профілю або викладачів відповідного рівня кваліфікації. Окрім цього, дистанційне навчання є ефективним засобом здобуття знань, що надає можливість гармонійно поєднати навчання та повсякденне життя [1, с. 2].

Відзначимо, що застосування дистанційної освіти у ЗВО зумовлене низкою переваг, серед яких можна виділити такі, як: свобода і гнучкість (можливість навчатися одночасно в різних місцях, на різних курсах не тільки в одному, а й у декількох університетах чи навіть країнах); індивідуальність (самостійний вибір студентами темпу навчання, розділів, які варто було б повторити або вилучити); створення власного графіка навчання студентами у звичній для них атмосфері та у зручний час; навчання інкогніто (не розголошуючи свого імені) через певні обставини (вік, статус, посаду тощо),

zareєструвавшись під іншим іменем; здобуття освіти людьми з інвалідністю; формування у студентів таких якостей, як самостійність, мобільність і відповідальність; навчання більшої кількості людей різних вікових категорій порівняно з іншими формами; просте формування віртуальних спільнот (викладачів, студентів та інших) завдяки використанню сучасних цифрових технологій, за допомогою яких стає можливим обговорення між викладачами певних проблем, виконання спільних завдань, обмін досвідом чи інформацією тощо [2].

Незважаючи на певні переваги, дистанційна освіта має низку недоліків, зокрема, це відсутність навичок роботи із засобами ІТ як у студентів, так і у викладачів; відсутність досвіду роботи в умовах дистанційної освіти; невелика кількість методичних матеріалів щодо підготовки та проведення дистанційного навчання; низький рівень розвитку засобів інформаційно-комунікаційної інфраструктури; проблема пошуку висококваліфікованих кадрів; недостатня інтерактивність матеріалів дистанційних курсів; великі затрати на проєктування та створення системи дистанційного навчання; трудомісткість процесу розроблення курсів дистанційної освіти тощо.

Говорячи про недоліки дистанційної освіти, окреслимо деякі наслідки її недоліків більш детально. Зокрема, по-перше: відсутність безпосереднього спілкування з викладачами та однокурсниками, що може призвести до відчуття ізоляції та втрати мотивації; по-друге, обмежена можливість практичної роботи в реальних умовах, яку може бути важко або взагалі неможливо організувати дистанційно; по-третє, недостатня підтримка та відсутність фідбеку від викладачів під час дистанційної освіти, що може призвести до відчуття студентами дефіциту особистого контакту з викладачами, що ускладнює отримання необхідної підтримки; по-четверте, обмежена кількість можливостей для соціалізації та формування міжособистісних зв'язків, коли студенти відчують брак спілкування з однокурсниками та викладачами, що негативно впливатиме на їхній соціальний розвиток та можливості щодо формування відносин у професійній галузі; по-п'яте, високий ризик втрати уваги та мотивації під час дистанційного навчання, коли студентам потрібен значний рівень самодисциплінованості та мотивація для успішного завершення курсу, що може бути складно забезпечити за відсутності безпосереднього контролю та нагляду з боку викладачів.

Враховуючи зазначене, зроблено висновок, що дистанційна форма навчання не може забезпечити достатній рівень взаємодії студентів та викладачів, характеризується відсутністю можливості практичної роботи в аудиторії та низькою мотивацією студентів до навчання. Варто наголосити на важливості вирішення цих проблем для покращення якості підготовки майбутніх викладачів та розвитку вищої освіти загалом.

З вищевикладеного можемо зробити висновок, що дистанційне навчання хоча і має переваги, але його недоліки у підготовці майбутніх викладачів вищої школи повинні бути враховані та вирішені для забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Жовтоніжко І. М., Бабакішієва Є. Н. Вибір методичних підходів дистанційного навчання природничих дисциплін в умовах закладу вищої освіти. Фізико-математична освіта : науковий журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. Вип. 3 (21). С. 66-70.

2. Кухаренко В. М. Теорії навчання на сучасному етапі розвитку дистанційного навчання. Теорія та методика електронного навчання. Кривий Ріг : видавничий відділ НМетАУ, 2012. Вип. 3. С. 153-161.

*Гончаренко Дмитро Ігорович
студент I курсу, 11мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Макаренко Лєся Леонідівна*

Використання систем штучного інтелекту в освітньому процесі ЗВО

Штучний інтелект (ШІ) революціонізує спосіб навчання та взаємодії з суб'єктами. Системи штучного інтелекту можуть використовуватись для створення персоналізованого навчального досвіду, автоматизації процесів оцінювання та надання здобувачам освіти зворотного зв'язку в реальному часі. Системи штучного інтелекту також можуть бути використані для створення персоналізованих курсів, навчальних матеріалів і тестів, моніторингу та оцінювання успішності студентів тощо.

На думку В. Дем'яненка, штучний інтелект – система функціональних цифрових технологій, які моделюють людське мислення та навички, зокрема: аналіз складних систем, судження, підтримка діалогу тощо. Загалом існує три основні підсистеми штучного інтелекту – нейронні мережі, машинне навчання та глибоке навчання [1, с. 124].

Унікальні програмні рішення з використанням штучного інтелекту полегшують учителям виконання повсякденної роботи на різних етапах освітнього процесу. Наприклад, в освітньому проєкті Thinkster Math шляхом поєднання навчальних планів досвідчених педагогів і новаторського штучного інтелекту відстежуються та аналізуються не тільки результати виконаних завдань, а й хід їхнього виконання, що надає можливість більш глибоко проаналізувати освітній процес, в основі якого лежать технології автоматичного сортування, мультимедійного відтворення уроків, можливості стеження за мисленням учня та адаптивної аналітики, що дає змогу поглиблювати індивідуалізацію навчання [2, с. 20].

Фахівцеві будь-якої галузі необхідно не тільки виконувати певні виробничі чи технологічні операції, що передбачені його обов'язками, а й генерувати нові ідеї та вміння навчатися впродовж життя. Це потребує володіння навичками та засобами пошуку, опрацювання та аналізу інформації. Такі завдання можна виконувати самостійно, але за наявності високого рівня інформаційної компетентності фахівця, що дає змогу делегувати інформаційні процеси розумним системам штучного інтелекту. Особливо це актуально для педагогів, адже вони все частіше змушені виконувати рутинні завдання, які не стосуються безпосередньо викладання, тому час, який вони можуть приділити учням, значно скорочується. Варто зазначити, що дистанційна форма навчання суттєво ускладнює цю проблему, зокрема у своїй професійній діяльності вчителі можуть використовувати такі системи штучного інтелекту, як: Rytr, Baidu, Cedille, ChatGPT-4, Google Bard, Google Analytics, Google Search, Bloom, Chinchilla, Gopher тощо.

Системи штучного інтелекту, на нашу думку, ніколи не зможуть замінити педагогів, проте вони збагачують педагогічний арсенал, який спрощує моніторинг, аналіз інформації, генерування ідей, освітнього контенту, оцінювання знань здобувачів освіти, добір відповідної освітньої інформації тощо. Штучний інтелект надає можливість учителям зосередитися тільки на найважливіших аспектах професійної освітньої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко В. Механізми використання освітніх платформ з елементами штучного інтелекту для формування інформаційно-дослідницької компетентності. Теорія і практика управління соціальними системами. Київ, 2020. С. 121-130.
2. Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: збірник матеріалів наукової конференції (20 лют. 2019, м. Київ). Київ, 2019. 162 с.

*Томчук Андрій Вікторович,
студент I курсу, 11мПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Макаренко Леся Леонідівна*

Штучний інтелект: сучасний стан та перспективи розвитку

Глобалізація та швидкий розвиток науково-технічного прогресу, що спостерігаються в сучасному світі, сприяють появі такого феномену, як штучний інтелект. Поняття штучного інтелекту (з англ. Artificial intelligence) охоплює будь-які технології, що відтворюють людське мислення і навички, що властиві інтелекту людини, зокрема: збір та аналіз великого обсягу інформації, самостійне визначення логічних висновків, здатність підтримувати осмислений та зв'язний діалог, виконання інтелектуальних завдань і самовдосконалення (навчання). Штучний інтелект може сприйняти значно більше інформації, ніж людина, саме тому швидше та точніше виконує поставлені завдання.

Мета статті – дослідити значення штучного інтелекту для науки й освіти та визначити їхні взаємозв'язки, схарактеризувати сучасний стан, перспективи розвитку та роль штучного інтелекту в навчанні.

Існує думка, що штучний інтелект – це далеке майбутнє, але з ним ми стикаємося щоденно, навіть не підозрюючи. Штучний інтелект є предметом вивчення багато десятиліть. Андроїди, вигадані письменником-фантастом Філіпом К. Діком, наразі залишаються науковою фантастикою, натомість штучний інтелект є цілком реальним і відіграє все більшу роль у багатьох аспектах нашого життя. Звісно, цікаво спостерігати за дискусією щодо людиноподібних роботів із ШІ, проте штучний інтелект є рушійною силою, що впливає на зміну нашого світогляду і способу життя.

Історичний розвиток ШІ як наукового та технологічного напрямку триває вже більше 50-ти років. Протягом цього часу було запропоновано нові можливості його застосування, розвіяні деякі ілюзії, а також побоювання. На сьогодні розвиток ШІ спричинив революцію в інформаційному суспільстві завдяки створенню комп'ютерних алгоритмів та систем, які можуть адаптуватися та робити прогнози на основі застосування вже досягнутих результатів у інших галузях науки, техніки, промисловості, бізнесу та навіть у повсякденному житті. ШІ як технологія і галузь науки знову стрімко просувається до своєї мети — створення інтелектуальних машин, здатних конкурувати з людським інтелектом і навіть перевершити його.

Наприкінці 2022 року чат-бот ChatGPT від компанії OpenAI підкорив мережу Інтернет та став доступним в Україні. Він здатний відповідати на складні запитання, видаючи досить деталізований письмовий текст, майже як людина, а також писати прозу, вірші або комп'ютерний код. ChatGPT працює на основі генеративного штучного інтелекту, який створює новий контент після навчання за допомогою величезних обсягів даних.

13 березня 2023 року вийшов 8 номер українського журналу «Дуршлаг», в якому контент повністю згенерований штучним інтелектом. У виданні зібрані такі статті, як: «Роль наївного мистецтва в картинках штучного інтелекту», «Нове життя колажу», «Чи може штучний інтелект створювати абстрактне мистецтво?» та інші, написані chatGPT. За допомогою алгоритму машинного навчання на основі штучного інтелекту вдалося знайти близько 50 нових екзопланет. Але найбільш витонченим і сучасним завданням для ШІ стало призначення окремими політиками своїх радників на основі штучного інтелекту.

Потенціал ШІ має вплинути на реалізацію цілей освіти та функціонування системи освіти, підвищити конкурентоспроможність закладів освіти, розширити можливості

викладачів та учнів. З огляду на це, поняття штучного інтелекту має бути більш доступним для всіх та активно вивчатися у закладах професійної освіти. Сучасні вчителі повинні організовувати освітній процес, орієнтуючись на можливості використання штучного інтелекту, оскільки винайдення комп'ютера, Інтернету та розвиток цифрових технологій значно змінило пізнавальні можливості учасників освітнього процесу. Тому ЗВО у всьому світі дедалі частіше додають до своїх навчальних програм вивчення предметів, що пов'язані з ШІ.

Штучний інтелект може суттєво впливати на освіту, сприяючи покращенню її ефективності та якості, забезпечуючи персоналізований підхід до навчання та полегшуючи роботу вчителям. Однак, слід пам'ятати, що використання штучного інтелекту не може повністю замінити людський фактор. Але на сьогодні використання ШІ у системі освіти є важливим кроком у забезпеченні молоді необхідними знаннями та навичками для успішного кар'єрного зростання у майбутньому.

Розглянемо впровадження та розвиток штучного інтелекту в Україні. Кабінет міністрів України у грудні 2020 року на засіданні затвердив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні до 2030 року № 1556-р на основі аналогічних документів прийнятих в ЄС та високорозвинених країнах світу. Для України цей напрям достатньо новий, за допомогою Концепції Мінцифри планує залучити мільярдні інвестиції та інтегрувати інноваційні технології в економічно важливі сектори держави, а також зайняти значний сегмент світового ринку технологій ШІ та провідних позицій у міжнародних рейтингах. Концепція передбачає впровадження штучного інтелекту в 9 галузях, а саме: освіта, наука, економіка, оборона, інформаційна безпека, кібербезпека, публічне управління, правосуддя, правове регулювання та етика.

Основне завдання освіти в розвитку штучного інтелекту – підготовка кваліфікованих кадрів. У галузі загальної середньої освіти планується організувати курси для педагогів з основ роботи з ШІ, а також розвивати цифрову грамотність серед школярів та студентів (застосування цифрових інструментів для розв'язання прикладних задач, пошук інформації в Інтернеті, захист персональних даних, медіаграмотність тощо) [5].

Щодо вищої освіти планують залучити ІТ-фахівців для розроблення освітніх програм та атестації здобувачів вищої освіти. Також, згідно з Концепцією, в Україні стимулюватимуть проведення наукових досліджень у галузі штучного інтелекту, підтримувати наукове співробітництво з міжнародними дослідними центрами [6].

Головне завдання використання ШІ в освітньому процесі – гарантувати здатність суспільства у повному обсязі використати ті можливості, які надає штучний інтелект. З цією метою особлива увага має приділятися розвитку STEM-освіти (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) у закладах освіти, підготовці спеціалістів, серед яких будуть дослідники, розробники, а також кваліфіковані викладачі систем ШІ, які забезпечуватимуть професійну освіту для молоді, підтримку програм із перепідготовки і навчання цифрової грамотності протягом усього життя [1].

Також у нашій країні відзначаються кроки в напрямку цифровізації різних секторів економіки, зокрема в освітньому. Згідно з Концепцією цифрової трансформації освіти і науки України на період до 2026 року (Концепція цифрової трансформації, 2021), визначено стратегічні цілі, а саме: забезпечити сталий розвиток цифрової компетентності шляхом упровадження курсів, тренінгів для вчителів, створити типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників з цифрової компетентності, осучаснити зміст освіти, зокрема забезпечити відповідність змісту освіти в галузі ІКТ сучасним вимогам тощо. У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки (Стратегія розвитку, 2020) зазначено, що освіта наразі відстає від цифровізації інших галузей, необхідно докласти зусиль, щоб скористатися інструментами та перевагами інноваційних технологій [3].

ШІ має безліч переваг та можливостей для використання в освіті. Якщо говорити безпосередньо про навчання учнів, то до таких переваг ми відносимо: можливість

отримання освіти у той час, коли це є насправді зручно, тобто навчання відбувається в будь-якому місці та в будь-який час; вибір різних варіантів освіти (навчальних програм) залежно від наявних потреб, враховуючи здібності кожного учня; віртуальні ментори. Такі програми можуть допомогти учням здобувати знання більш ефективно та з урахуванням індивідуальних особливостей. Крім цього, ШІ може забезпечити учням доступ до різноманітних актуальних джерел інформації, що дасть їм змогу знаходити корисні матеріали для навчання. За допомогою таких інструментів, як ШІ-репетитори та динамічний контент, системи ШІ можуть задовольняти конкретні потреби студентів та забезпечувати індивідуалізований матеріал для вивчення та ефективного зворотного зв'язку.

ШІ також має свої переваги щодо полегшення роботи вчителів, а саме: можливість знайти «слабкі місця»; автоматичне створення навчальних програм; моніторинг активності учнів, створення моделей, що показують результати поведінки школярів, оцінювання робіт здобувачів освіти, ведення обліку прогресу навчання. Аналіз даних може допомогти вчителям удосконалити навчальні програми та матеріали, щоб задовольняти потреби учнів та забезпечувати кращі результати навчання. Системи ШІ аналізують успішність учнів за шкалою, яка є занадто складною для обчислення, на яку вчителі не можуть вплинути. Системи ШІ роблять дистанційне навчання неймовірно доступним і легким. Вони можуть збирати дані про учнів у величезних кількостях та, використовуючи ці дані, визначати методи навчання, які є більш та менш ефективними.

Ще однією перевагою освіти з використанням ШІ є унеможливлення прояву осуду з боку вчителів. Конструктивна критика з боку викладача-програми сприймається людьми більш нейтрально, ніж критика людини-викладача. Здобувачі освіти, особливо недооцінені, які не звикли до такого зворотного зв'язку, швидше за все, позитивно відреагують на критику, отже, будуть більш схильними до усунення помилок у майбутньому [4].

Варто зазначити, що технологія ШІ ніколи не замінить людину-викладача. Нам потрібно усвідомити, наскільки ШІ може покращити рівень освіти та підтримувати рівновагу між використанням ШІ-технологій та залученням учителів до процесу навчання.

ШІ надає багато можливостей для обміну знаннями у всьому світі. Використовуючи штучний інтелект, здобувачі освіти можуть вивчати різні курси та навчальні програми. Є багато платформ з інтерактивними навчальними матеріалами від кращих репетиторів. ШІ також надає різні можливості учням, які розмовляють різними мовами. Наприклад, Presentation Translator – це рішення на основі ШІ, яке створює субтитри в режимі реального часу. Використовуючи ШІ-розпізнавання мови, учні можуть чути або читати рідною мовою.

Проте, незважаючи на позитивні аспекти, використання штучного інтелекту в освіті може також зумовлювати виникнення певних проблем, оскільки має конкретні обмеження. Він найкраще діє тоді, коли є величезний обсяг прикладів. У такій галузі, як освіта, в якій учитель не може дати собі можливість суттєво помилятися, складно отримати багато прикладів того, як робити не слід [2].

Штучний інтелект також має використовувати тільки правильні дані, щоб зробити правильні висновки. Якщо раптом до загального обсягу даних потрапить неточна інформація, то й результати вийдуть хибними. Фактично немає такого поняття, як неупереджена інформація, а деякі алгоритми можуть зробити її суб'єктивною. Також технології викликають побоювання щодо захисту персональних даних. Варто дбати не лише про якість і точність інформації, а й про її відповідальне використання. Освітнім установам слід замислитися над тим, які заходи вони можуть вживати для забезпечення захисту особистих даних учнів.

Нині тільки дві країни почали використовувати ШІ в освітньому процесі – Фінляндія (з 2020 року) та Бельгія (з 2022 року). З огляду на їхній досвід, виокремлено

потенційні негативні наслідки використання штучного інтелекту в освіті, серед яких називають такі, як:

Несамостійність виконання робіт учнями. ШІ вже активно користуються деякі учні та студенти, пишуть реферати й есе, що ускладнює вчителю розуміння того, чи самостійно учень написав цю роботу.

Втрата робочих місць. Використання штучного інтелекту може призвести до автоматизації деяких процесів у шкільній освіті (перевірка завдань та оцінювання учнів). У глобальній перспективі це зумовлюватиме втрату робочих місць вчителями та іншими працівниками освітніх закладів.

Зменшення необхідності докладання зусиль. Наприклад, автоматична перевірка правильності відповідей може зменшити необхідність самостійної перевірки завдань учнем. Окрім того, штучний інтелект може надавати учням рекомендації та підказки під час виконання завдань, що зменшуватиме необхідність докладання зусиль для вирішення завдань.

Вплив на соціальну взаємодію. Використання штучного інтелекту може зумовити зміну специфіки спілкування між вчителями та учнями, а також між учнями. Це впливатиме на соціальну взаємодію та розвиток навичок спілкування.

Нерівномірність доступу до переваг штучного інтелекту. Нерівномірний доступ до технологій та ресурсів для навчання може збільшувати розбіжність між учнями різного соціального статусу.

Порушення приватності. Використання штучного інтелекту може призвести до збору та використання персональних даних учнів без їхньої згоди або без належного захисту цих даних. Так, у ChatGPT нещодавно стався збій, який надав можливість користувачам бачити заголовки розмов із чат-ботом, які їм не належали.

Імовірність розвитку залежності від технологій та втрати навичок, які можуть бути корисними у реальному житті.

Етичні проблеми та дискримінація. Наприклад, ШІ може бути програмований з огляду на певні стереотипи та зумовлювати дискримінацію на основі раси, статі, національності чи інших критеріїв.

Сумніви щодо об'єктивності. Якщо ШІ використовується для оцінювання учнів, виникає питання про об'єктивність такої оцінки та її справедливість.

Досягнення у галузі штучного інтелекту викликають великий інтерес у суспільстві та суттєво впливають на наше життя. Штучний інтелект — це складна галузь, яка швидко розвивається, має багато потенційних способів застосування та наслідків. Хоча концепція розвитку машин, які здатні думати та вчитися, як люди, може здатися страшною, важливо розуміти основи роботи ШІ й те, як він використовується у навколишньому світі. Усвідомлюючи потенціал штучного інтелекту та працюючи над вирішенням відповідних викликів і проблем, ми можемо спрогнозувати, що ця технологія стане корисною для суспільства.

ШІ здатен допомогти науковцям та освітянам в Україні поліпшити якість і швидкість досліджень шляхом аналізу та обробки великих обсягів даних, прискорення процесу моделювання та прогнозування результатів, автоматизації процесів тощо. Загалом ШІ може значно збільшити потенціал наукових досліджень, зробити вагомий внесок у розвиток науки й освіти в Україні та в усьому світі.

Штучний інтелект можна використовувати в освітньому процесі як помічника вчителя, а також для створення персоналізованого навчального середовища та забезпечення зворотного зв'язку з учнями. У цьому контексті останніми роками зростає кількість випадків застосування інструментів штучного інтелекту в освіті. Однак, незважаючи на потенціал штучного інтелекту, також є занепокоєння щодо його потенційного негативного впливу на освіту. Негативні наслідки, які можуть бути спричинені використанням штучного інтелекту, передбачають ризик зменшення ролі

вчителя, зниження рівня креативності мислення учнів, а також збільшення розбіжності між учнями з високим і низьким соціально-економічним статусом.

Отже, розповсюдження ШІ – це те, що не можна ігнорувати. Його розвиток призвів до технологічної революції в усіх галузях. Нам лишається спостерігати, як з його розвитком змінюватиметься світ.

Список використаних джерел

1. Балик Н. Р. Освітній STEM-проект «Штучний інтелект». Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи: матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 8 квітня, 2021). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. С. 32-34.

2. Мар'єнко М. В., Шишкіна М. П., Коновал О. А. (2022). Методологічні засади формування хмаро орієнтованих систем відкритої науки у закладах вищої педагогічної освіти. Інформаційні технології і засоби навчання, 89(3), 209-232 : веб-сайт. URL : <https://doi.org/10.33407/itlt.v89i3.4981>.

3. Нова українська школа. Штучний інтелект. Як він вплине на освіту : веб-сайт. URL : <https://nus.org.ua/articles/shtuchnyj-intelekt-yak-vin-vplyne-na-osvitu/>

4. Освіторія. Як штучний інтелект може допомогти освіті : веб-сайт. URL : <https://osvitoria.media/experience/yak-shtuchnyj-intelekt-mozhe-dopomogty-osviti>

5. Українська школа майбутнього : веб-сайт. URL : https://www.futureschool.online/post/artificial_intelligence

6. Штучний інтелект в Україні: в яких галузях планують застосовувати ШІ : веб-сайт. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/06/infografika/suspilstvo/shtuchnyj-intelekt-ukrayini-yakux-haluzyax-planuyut-zastosovuvaty-shi>

*Катеруша Владислав Миколайович
студент III курсу, 33 ПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Федоренко Ігор Васильович*

Застосування цифрових технологій у підготовці майбутнього вчителя в умовах дистанційного навчання

У зв'язку із запровадженням обмежень пов'язаних із бойовими діями виникла необхідність запровадження дистанційного та змішаного навчання в українську освітню практику. Актуальною постала проблема організації дистанційного навчання з використанням цифрових технологій.

Сьогодні одним із пріоритетів МОН України постає розвиток дистанційного навчання шляхом цифровізації освіти. Аналіз літературних джерел показав, що вже існує низка теоретичних досліджень з проблеми впровадження дистанційного навчання в освіті (особливо за період пандемії 2020-2021 рр.), але методичних рекомендацій із зазначених вище питань ще недостатньо [1].

Політика українського уряду спрямована на продовження освітнього процесу з використанням цифрових технологій під час воєнного стану та інших надзвичайних обставин, що унеможливають відвідування закладів освіти. Процес дистанційного навчання стає максимально доступним для всіх учасників освітнього процесу. Використання різних підходів, способів подачі навчального матеріалу, видів роботи

(групове чи самостійне вивчення), комбінація різноманітних форм і засобів навчання тощо характеризують інтерактивний формат навчання. Як приклад – навчання у мережі (e-learning), яке здійснюється за допомогою інструментального середовища (електронний навчальний курс, віртуальні класи та лабораторії, конференц-зв'язок, індивідуальне консультування за допомогою електронної пошти, дискусійні форуми, чати, блоги). Навчання з підтримкою різних засобів, розроблених нових навчальних матеріалів (Web-сайти, Web-лекції, Web-книги, відеоматеріали). Для організації навчання використовуються різноманітні цифрові технології, особливо часто спостерігається використання хмаро орієнтованих систем навчання [3].

Спираючись на наявний практичний досвід використання цифрових технологій українською спільнотою педагогів та враховуючи дослідження О. М. Спіріна, в якому обґрунтовано критерії та показники якості інформаційно-комунікаційних технологій навчання, нами були визначені критерії та показники добору цифрових технологій для реалізації дистанційного навчання у закладах вищої освіти, а саме [4]:

- одночасне подання інформації в різних формах (текстовій, графічній, аудіо та відео, мультимедійній);
- наявність спеціалізованого інструментарію для проведення занять природничо-математичного циклу (проведення експериментів, наявність лабораторій, використання формул та спеціальної символіки);
- врахування індивідуальних особливостей сприймання здобувача вищої освіти;
- можливість конвертування інформації з однієї форми в іншу;
- підвищення ступеня наочності (зокрема, шляхом використання доповненої реальності);
- реалістичне представлення об'єктів і явищ.
- оперативне автоматичне/напівавтоматичне оцінювання виконання завдань (різного рівня відповідей та категорій завдань);
- наявність сервісів для комунікації між учасниками освітнього процесу.
- реалізація принципу варіативності.

Аналіз досвіду впровадження цифрових технологій в закладах вищої освіти України показав, що цей процес відбувається завдяки дистанційній формі навчання. Застосування цифрових технологій навчання наразі є однією з важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Вони дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити кількість та якість сприйняття інформації, розуміння та засвоєння знань. Здобувачі вищої освіти краще засвоюють інформацію якщо знаходяться в безпечно-комфортному середовищі, вони не втрачають бажання навчатись, створювати нові знання та інновації. Цифрові технології дозволяють зробити процес навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним. При цьому заняттям властиві адаптивність, керованість, інтерактивність, поєднання індивідуальної та групової роботи, часова необмеженість навчання [2].

Отже, в умовах цифрової трансформації освіти України застосування цифрових технологій в освітньому процесі відкриває широкі перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу під час пандемій, військових дій тощо. А орієнтація закладів вищої освіти на сучасні освітні тренди сприятиме підвищенню мотивації здобувачів вищої освіти до навчання, зокрема, розвитку їх цифрової та дослідницької компетентності.

Список використаних джерел

1. Положення про дистанційне навчання, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 року за № 703/23235 зі змінами і доповненнями, внесеними наказами МОН України від 01 червня 2013 року № 660, від 14 липня 2015 року № 761 [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>.

2. Морзе Н., Базелюк О., Воротникова І., Дементівська Н. та ін. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника (проект). Відкрите освітнє середовище

сучасного університету [Електронний ресурс]. Доступно http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2019_spetsvip_41.

3. Коваленко В.В. Використання хмарних сервісів для підвищення кваліфікації вчителів. Обговорення матеріалів конференції «ІІІ Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Теоретико-практичні проблеми використання математичних методів і комп'ютерно-орієнтованих технологій в освіті та науці» [Електронний ресурс]. Доступно: <https://drive.google.com/file/d/1kZokuhuCnVNw2zOTDKOypcFtm2Cl6pEq/view>.

4. Спирін О. М. Критерії і показники якості інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Інформаційні технології і засоби навчання, №1, 2013. doi: <https://doi.org/10.33407/itlt.v33i1.788>.

*Ліщук Олег Анатолійович
студент ІІІ курсу, 33 ПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Ткаченко Людмила Анатоліївна*

Використання графічних інтерфейсів у професійній діяльності педагога

Сучасний педагог повинен легко орієнтуватись у світовому інформаційному просторі та використовувати його ресурси для саморозвитку та самовдосконалення. Зауважимо, що використання графічних інтерфейсів у професійній діяльності педагога є необхідною умовою в сучасному світу.

Графічний інтерфейс (ГІ) – це частина операційної системи, яка забезпечує взаємодію користувача з комп'ютером. ГІ дає змогу здійснювати взаємодію людини з комп'ютером у формі меню, діалогу з використанням вікон і елементів управління.

Найхарактерніші риси графічного інтерфейсу є: а) з об'єктами працюють у вікнах; б) усі програми ОС(файли, документи) зображуються значками; в) об'єкти комп'ютера можна вибирати, переміщувати, відкривати.

Основні елементи графічного інтерфейсу: 1. Вікно програм і папок. 2. Діалогове вікно. 3. Робочий стіл. 4.Головне меню. 5.Панель завдання. 6.Значки програм, папок [1].

Звернемо увагу на графічний інтерфейс користувача. Графічний інтерфейс користувача (ГІК, англ. GUI, Graphical user interface) – тип інтерфейсу, який дає змогу користувачам взаємодіяти з електронними пристроями через графічні зображення та візуальні вказівки, на відміну від текстових інтерфейсів, заснованих на використанні тексту, текстовому наборі команд та текстовій навігації.

Рис. 1 Графічний інтерфейс в програми Gnome

Виконання дій у ГІК – це безпосередня маніпуляція з графічними елементами. Окрім комп'ютерів, GUI використовують педагогами у мобільних пристроях, таких, як мобільні телефони, планшети, електронні книги, портативні медіапрогравачі тощо. Термін ГІК зазвичай не вживають стосовно інтерфейсів з низькою роздільною здатністю. Наприклад, у відеоіграх використовують інтерфейс HUD.

Вперше концепцію ГІК запропонували вчені з дослідницької лабораторії Xerox PARC у 1970-х, але отримала комерційне втілення лише в продуктах корпорації Apple Computer. В операційній системі AMIGAOS ГІК з багатозадачністю був використаний у 1985 році. Нині цей інтерфейс – стандартна складова частина більшості доступних на ринку ОС застосунків. Приклади операційних систем, що використовують ГІК: Mac OS, Ubuntu, Microsoft Windows, NEXTSTEP, OS/2. [2]

Розглянемо, мову програмування Python. Python («Пайтон») – інтерпретована об'єктно-орієнтована мова програмування високого рівня зі строгою динамічною типізацією.

Пайтон можна прив'язати до вже скомпільованих бібліотек (наприклад бібліотек графічного інтерфейсу). Python пропонує доступ до легкого у використанні комплекту 29 інструментальних засобів графічного інтерфейсу користувача.

З Python поставляється бібліотека tkinter на основі Tcl/Tk для створення крос-платформних програм з графічним інтерфейсом. Для науково-технічної мети найбільшого поширення набуло використання matplotlib – бібліотеки з інтерфейсом, аналогічним MATLAB Plot Tool. Існують розширення, що дозволяють використовувати всі основні GUI бібліотеки – wxPython, засноване на бібліотеці wxWidgets, PyGTK для GTK+, PyQt та PySide для Qt та інші. Деякі з них також надають широкі можливості для роботи з базами даних, графікою та мережами, використовуючи всі можливості бібліотеки, на якій базуються.

Для створення ігор та програм, що вимагають нестандартного інтерфейсу, можна використовувати бібліотеку Pygame. Вона засоби роботи з мультимедіа: з її допомогою можна керувати звуком і зображеннями, відтворювати відео. Надаване pygame апаратне прискорення графіки OpenGL має більш високорівневий інтерфейс у порівнянні з PyOpenGL, що копіює семантику C-бібліотеки для OpenGL. Є також PyOgr, що забезпечує прив'язку до OGRE – високорівневої об'єктно-орієнтованої бібліотеки 3D-графіки. Крім того, існує бібліотека pythonOCC, що забезпечує прив'язку до середовища 3D-моделювання та симуляції OpenCascade.

Для роботи з растровою графікою використовується бібліотека Python Imaging Library [3].

Розглянемо переваги графічних інтерфейсів (ГІ) для педагогів:

1. ГІ є важливим інструментом у професійній діяльності педагога, який дає змогу полегшити та покращити процес навчання та взаємодії з вчителями, викладачами, студентами та учнями.
2. За допомогою графічних інтерфейсів є можливість педагогам зберігати та ділитися навчальними матеріалами з студентами, учнями, вчителями та викладачами. У навчальному процесі це допомагає покращувати і спрощує процес співпраці та обміну інформацією між педагогами, учнями та студентами.
3. ГІ дає змогу педагогам створювати індивідуальні підходи до навчання студентів і учнів, використовуючи різноманітні засоби та інструменти для розвитку креативності і творчості.
4. Використання ГІ педагогам є більш ефективно, легко і доступно та зрозуміло для студентів і учнів з різними освітніми потребами та здібностями пояснювати навчальний матеріал.
5. Ефективне використання знань і вмінь ГІ є необхідним компонентом професійної компетентності педагога у сучасному світі.

6. ПІ дають змогу створювати інтерактивні матеріали та завдання, які підвищують активність учнів, студентів і допомагають краще засвоювати навчальний матеріал.

Отже, педагоги можуть у своїй професійній діяльності використовувати графічний інтерфейс програм, що сприяє підвищенню інтересу до навчального матеріалу студентів та учнів.

Список використаних джерел

1. Графічний інтерфейс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://it.словник.укр/index.php/Графічний_інтерфейс.
2. Графічний інтерфейс користувача [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Графічний_інтерфейс_користувача.
3. Python [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Python>

*Круликівська Аліна Олександрівна,
студентка I курсу, ІІЗПОМцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шпильовий Юрій Вікторович*

STEM-освіта як інструмент стимулювання пізнавальної діяльності студентів у закладах фахової передвищої освіти

В теперішній час в Україні відбуваються суттєві зміни в освіті на різних рівнях. І одним із завдань сучасного закладу освіти є розкриття потенціалу всіх учасників навчального процесу, надання їм можливостей прояву творчих здібностей. У зв'язку з цим з'являються різні інноваційні види діяльності в освітньому процесі, що вимагають глибокого наукового і практичного осмислення. Одним із інноваційних підходів до освітнього процесу є STEM-освіта. STEM є аббревіатурою від англійських назв (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) – природничі науки, технології, інженерія та математика.

STEM-освіта – це новий підхід до навчання, який базується на інтеграції науки, технології, інженерії та математики. В основі такої освіти лежить ідея про те, що здобувачі освіти набувають здатності розв'язувати складні завдання та проблеми, використовуючи наукові знання та практичні уміння і навички.

Сьогодні більш ніж 20 міжнародних освітніх технологій досліджують проблему STEM-освіти в області науки, технології, інженерії та математики [4].

Концепція STEM-освіти науковцями трактується по-різному. Одні вважають, що STEM-освіта покращує викладання окремих дисциплін, інші стверджують, що STEM слід навчати, використовуючи інтеграційний підхід в освітньому процесі [5].

Більшість науковців об'єднують ці підходи ключовими компетентностями для успіху здобувача освіти в XXI столітті.

Насамперед, STEM-освіта – це створення умов щодо збалансованого гармонійного формування науково-орієнтованої освіти на основі модернізації математично-природничої та гуманітарних профілів освіти [1]. Звичайно, належить розв'язати багато організаційних, технічних, матеріально-ресурсних та інших завдань для реалізації повноцінної STEM-освіти, проте, як технологія освіти у закладах освіти, вона має бути сьогодні.

STEM-освіта в закладах фахової передвищої освіти (ЗФПО) – це програма навчання, яка готує майбутніх фахівців до успішного працевлаштування та вимагає

розуміння наукових понять, формування технічно складних навичок із застосуванням знань у галузі інженерії, технології та математики, адже мета STEM-освіти – зацікавити студентів природничо-математичними науками, мотивувати їх свідомо опанувати професію, допомогти усвідомити, що чим більше міждисциплінарних знань у них буде, тим унікальнішими фахівцями вони зможуть стати.

Розглянемо STEM-освіту як інструмент стимулювання пізнавальної діяльності студентів у ЗФПО. Цей підхід дозволяє створити умови, в яких здобувачі освіти відчувають себе активними учасниками процесу навчання та розвитку [1].

По-перше, STEM-освіта сприяє розвитку креативності та інноваційного мислення. Здобувачі освіти отримують знання не лише з окремих дисциплін, але й навчаються застосовувати їх в реальних життєвих ситуаціях. Це сприяє розвитку креативності та новаторського мислення, що є важливими навичками для успішної професійної діяльності в майбутньому.

По-друге, STEM-освіта підтримує розвиток критичного мислення та аналітичних навичок. Здобувачі освіти навчаються аналізувати інформацію, проводити дослідження та використовувати науковий метод для вирішення проблем. Це розвиває навички критичного мислення, що дозволяє здобувачам освіти ставити запитання та розуміти складні завдання.

По-третє, STEM-освіта сприяє розвитку комунікативних навичок та співпраці між здобувачами освіти. STEM-підходи до навчання допомагають здобувачам освіти навчитися працювати в команді, спілкуватися, обговорювати та розв'язувати проблеми разом. Це важливо для формування комунікативних навичок та розвитку соціальної компетентності.

По-четверте, STEM-освіта розвиває технічні та технологічні навички, що є важливими для успішної професійної діяльності в сучасному світі. Здобувачі освіти навчаються використовувати сучасні технології та інструменти, що дозволяє їм стати компетентними у роботі з комп'ютерами та програмним забезпеченням, електронікою, робототехнікою та іншими засобами.

На STEM-занятті кожна діяльність чітко зрозуміла студентам і забезпечує пізнавальну активність. Розробити таке заняття – справа не з легких, адже викладач має мислити комплексно і сам бути готовим підвищувати свій рівень знань з інших галузей, експериментувати та бути терплячим, очікуючи на бажаний результат [2].

Для забезпечення високої пізнавальної активності на STEM-занятті педагог повинен акцентувати увагу на таких аспектах:

1. Формулювання чітких інструкцій до завдань, які будуть виконувати студенти.
2. Залучення студентів до вирішення реальних проблем та ситуацій.
3. Сприяння продуктивній роботі в малих групах.
4. Застосування елементів проєктування для покращення ефективності роботи в групах.
5. Включення студентів у практичне та відкрите дослідження [3].

Однак, для ефективного розвитку STEM-освіти необхідно вирішити кілька проблем. Перш за все, необхідно забезпечити достатнє фінансування для створення інфраструктури та матеріально-технічної бази для проведення практичних занять. Також необхідно вдосконалити систему підготовки вчителів, оскільки від їхньої кваліфікації залежить ефективність STEM-навчання, підтримувати ініціативи та проєкти, які спрямовані на підвищення зацікавленості молоді в STEM-освіті, такі як наукові конкурси, STEM-табори та інші.

Отже, STEM-освіта є важливим інструментом для стимулювання пізнавальної діяльності здобувачів освіти, що сприяє розвитку їх інтелектуального потенціалу та формуванню професійної компетентності, допомагає стати висококваліфікованими фахівцями в різних сферах діяльності.

Список використаних джерел

1. Балик Н. Р., Шмигер Г. П. Підходи та особливості сучасної stem-освіти. Фізико-математична освіта. Вип. 2. 2017. С. 26-30.
2. Використання елементів STEM-освіти на уроках математики: збірник матеріалів роботи творчої групи викладачів математики / уклад: Л. М. Мосійчук. Рівне: НМЦ ПТО, 2019. С. 16-18.
3. Глазова В. В., Секлецов А. А. Застосування STEM-технологій під час навчання інформатики: збірник наукових праць фізико-математичного факультету ДДПУ / гол. ред. С. О. Чайченко. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторін. 2022. Вип. 12. С. 60-63.
4. Доценко С. О. Прийоми активізації творчої діяльності учнів в умовах STEM-освіти. Професійна освіта: методологія, теорія та технології. 2016. № 4. С. 32-44.
5. Доценко С. О., Лебедева В. В. STEM-освіта як засіб активізації творчого потенціалу особистості. Харківський національний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди. м. Харків.

*Петричковиц Єлизавета Вікторівна,
студентка II курсу, 23 ПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бордюк Олександр Миколайович*

Імерсивний підхід в освіті

Сучасний студент уже ознайомлений з віртуальною реальністю, але зараз відкриваються нові можливості: доповнена реальність, мікро-дисплеї, голографія тощо. Ці технології продовжують змінювати спосіб за допомогою якого відбувається спілкування, навчання, дозвілля тощо.

Інтерактивність та візуалізація – основні переваги імерсивних технологій. Вони дозволяють створювати реалістичні симуляції та взаємодіяти з ними, що у свою чергу забезпечує ефект поглинання в процесі взаємодії з об'єктом.

Імерсивний підхід в освіті – підхід, що дає можливість студентам зануритися в сферу, релевантну для вивчення матеріалу, який може бути віртуальним або реальним середовищем. Останніми роками імерсивні підходи до навчання стають все більш популярними та визнаними. Вони є ефективною стратегією, яка покращує процес навчання та дозволяє глибше зрозуміти матеріал. Окрім цього, дозволяють студентам розвивати навички вирішення проблем і комунікації, які є цінними в сучасному суспільстві, а також занурюють студентів у реальне середовище, сприяючи в отриманні реального досвіду, удосконаленню свої навичок вирішення проблем і комунікацій. Це поліпшує засвоєння навчального матеріалу та допомагає ефективно застосовувати його в реальному світі. [5].

Термін «імерсивний підхід в освіті» використовується для опису методу навчання, що включає перенесення студентів у навчальне середовище, призначене для імітації реального сценарію або досвіду [2]. Імерсивне навчання можна використовувати для викладання цілого ряду предметів і навичок, яке виявилось ефективним у покращенні результатів навчання студентів, розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем.

Імерсивні підходи в освіті сприяють розвитку критичного мислення та розв'язанню галузевих проблем, ба більше, в отриманні практичного досвіду та вдосконаленню навичок співпраці, цифрової грамотності, стати більш досвідченими у використанні технологій.

Зазначений підхід стане у нагоді у процесі розвитку соціальних навичок інновацій, реалізація яких покращить зацікавленість та вмотивованість. [1]

Упровадження інтерактивності та візуалізації у навчальний процес піднімають на якісно інший щабель здобуття розвитку навичок самоосвіти, що є важливими для навчання впродовж життя, а також практичного застосування симуляцій і віртуальних середовищ. Відповідно, такі підходи спроможні допомогти студентам оволодіти навичками використання 3D-технологій, які набувають все більшого значення в різних галузях[4].

Ключовим елементом успішного навчання є залучення студентів у практичне середовище та надання їм можливості реально використовувати знання та навички, отримані на теоретичних заняттях. А також імерсивний підхід в освіті включає різні елементи, які спрямовані на те, щоб перенести студентів у навчальне середовище, яке імітує реальний сценарій або досвід. Деякі з ключових елементів цього підходу включають:

- технологія віртуальної реальності: ця технологія дозволяє студентам випробувати симульоване середовище, яке покращує їхнє розуміння певних концепцій, подій або сценаріїв;
- інтерактивні медіа: інтерактивні медіа, такі як мультимедійні презентації, інтерактивні ігри або рольові вправи, можуть допомогти студентам навчатися в цікавий та інтерактивний спосіб;
- практичне навчання: підхід, який заохочує студентів до участі у практичних навчальних заходах, таких як експерименти чи моделювання, що дозволяє їм застосовувати свої знання на практиці;
- спільне навчання: цей підхід заснований на співпраці та командній роботі, заохочуючи студентів працювати разом для вирішення проблем і досягнення цілей навчання[6].

Розглянуті підходи також доцільно використовувати в різних дисциплінах, включаючи мову, науку, музику та образотворче мистецтво, щоб допомогти студентам краще запам'ятати (і вивчити) матеріал для ефективного застосування його в реальному світі. Окрім цього, вони можуть допомогти студентам вивчати науку глибше і збільшити занурення, сприяючи підвищенню мотивації та покращенню результатів навчання [3].

На підставі вищевикладеного, можемо зазначити, що імерсивні технології є невід'ємною складовою нашого майбутнього. Вони змінюють не лише наше життя і надають нові можливості в багатьох сферах людської діяльності, а й покращують освітню галузь. За умови правильного використання їх потенціалу в освіті та науці, викладачі зможуть заощадити час у процесі викладання дисциплін та створити більш комфортне навчальне середовище, яке буде цікавим для всіх учасників на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1. «Immersive Approaches in Education», автор: Тейлор У. Гай, III, *Journal of Interactive Technologies in Learning (JITL)*, 2016, том 2, номер 4, с. 1-19.
2. «Immersive Education: The Role of Immersion in Higher Education», автор: Цзюлин Чжоу и Линди М. Чавенг, *International Journal of Interactive Technology and Education*, 2019, volume 17, number 4, с. 28-39. doi: 10.1504/IJITE.2019.072318
3. «Immersive Approaches in Language Learning: A Review of the Literature and Future Directions», автор: Николая Хеннеберт, *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 2020, том 58, номер 4, с. 447-461. doi: 10.1057/ir.2020.201
4. «Immersive Learning and the Next Generation of STEM Workforce» by Richard E. Mayer and David R. Lester
5. Gannon, M. (2018). *Immersive learning: A new approach in education*. London: Bloomsbury Publishing
6. «Immersive Learning Environments» by Andrew Hopstone and Andrew Stanger.

*Павленко Катерина Сергіївна
студентка II курсу, 26ПОхт
спеціальності «015.00 Професійна освіта.
Харчові технології та інжиніринг
підприємств харчової промисловості»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Слабошевська Тетяна Миколаївна*

Формування цифрової культури майбутніх фахівців професійної освіти засобами інтернет-технологій

Цифрові технології стають органічною, важливою і необхідною частиною життя сучасної людини, вони проникають у різноманітні сфери соціального життя: політику, культуру, професійну діяльність, спілкування і побут. Це дає можливість впевнено говорити про народження нової соціально-культурної реальності – цифрової культури.

Категорія «цифрова культура» все частіше стає предметом науково-методологічного осмислення, оскільки швидкість поширення інформаційних потоків призводить до ситуації тотальної цифровізації не лише на рівні життя окремих осіб, а й множини суспільних процесів. Звідси проблема глобальних наслідків цифровізації та її «окультурення» актуалізується в ситуації модернізації й освітнього процесу, зокрема професійної освіти. Цифрова культура породжує необхідність оновлення принципів і методів роботи у закладах вищої освіти України, орієнтованих на підготовку фахівців цифрової епохи. Зміни в системі комунікацій приводять до зміни системи цінностей, компетентності та культури суб'єктів цифрової епохи. В означених умовах надважливою і актуальною стає проблема формування цифрової культури майбутніх фахівців професійної освіти.

Важливо наголосити на тому, що дослідження цифрової культури не вичерпується аналізом цифрових технологій, форматів і гаджетів, а торкається найрізноманітніших аспектів життя сучасної людини, передбачає аналіз змін самих практик і продуктів людської діяльності. Так, дослідження цифрової культури передбачає не тільки аналіз її феноменів, що є важливим, а й спостереження того, що відбувається з культурою в епоху розповсюдження цифрових технологій. Така постановка питання видається закономірною ще й тому, що цифрову культуру важко відокремити від культури «нецифрової». Справа не лише в стрімкому «оцифруванні» сучасної культури, а й в тому, що цифрова культура органічно пов'язана з культурою попередніх епох, «прецифровою» культурою [1].

Майбутні фахівці професійної освіти повинні мати можливість використовувати цифрові технології для співпраці з іншими, досягнення професійних, особистих, соціальних або комерційних цілей, за підтримки їхнього активного громадянства та соціальної інтеграції. За допомогою використання цифрових технологій, зокрема, інтернет-технологій стає можливим підвищити рівень інтересу студентів до предметів. Відповідно майбутніх фахівців професійної освіти необхідно готувати до творчого застосування інтернет-технологій у професійній діяльності [2, с. 137].

Майбутній фахівець професійної освіти повинен знати можливості інтернет-технологій, класифікацію інтернет-технологій, як працюють інтернет-технології, вміти розробляти практичні завдання, застосовуючи інтернет-технології. Оскільки ці знання є базовими для подальшої творчої роботи. Інтернет завжди цікавить учнів, студентів, знаючи можливості інтернет-технології стає можливим розвивати в учнів, студентів творчі здібності.

За допомогою Інтернету зникає межа недоступності інформації, тобто стає можливим створення вільного, доступного освітнього середовища засобами інтернет-технологій. У будь-який час студент, може переглянути блог, веб-сайт, навчальну групу

тощо, для того, щоб дізнатися про основний матеріал (матеріал до лекцій, лабораторних робіт, завдань, тощо) та додатковий матеріал навчального предмета, дисципліни (цікаві факти, конкурси, олімпіади тощо).

Процес взаємодії майбутнього фахівця професійної освіти з цифровими технологіями та вмістом вимагає рефлексивного та критичного, але цікавого, відкритого та перспективного ставлення до їх еволюції, а також етичного, відповідального та безпечного підходу до використання цифрових засобів та інструментів.

Цифрові навички мають містити можливості використання, фільтрування, оцінки, створення, програмування та публікування цифрового контенту. Майбутні фахівці професійної освіти повинні мати можливість керувати та захищати інформацію, вміст, дані та цифрові ідентифікації, а також ефективно взаємодіяти з програмним забезпеченням, пристроями, штучним інтелектом або роботами (програмними ботами) тощо.

Отже, професійна підготовка майбутніх фахівців до діяльності в сучасному інформаційному просторі має ґрунтуватися, на нашу думку, на положеннях про значення феномена інформації для розвитку особистості й цивілізації; творчий характер інформаційної продукції, що зумовлює багатоваріантну плюралістичну сутність цифрового простору; поліфункціональний вплив цифрових джерел на особистість; необхідність виховання грамотного реципієнта цифрового простору. Основою формування цифрової культури майбутнього фахівця професійної освіти є становлення системи його неперервної особистісно-орієнтованої освіти з урахуванням використання інтернет-технологій.

Список використаних джерел:

1. Л. Г. Гаврилова, та Я. В. Топольник, «Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени»,. Інформаційні технології і засоби навчання, Т. 61, № 5, с. 1–11, 2017. ISSN: 2076-8184.

2. Дущенко О. С. Підтримка професійної діяльності засобами ІТ / О. С. Дущенко // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця». – Суми, 03-04 грудня 2014 р. – С. 135 – 137.

*Долгіх Любов Миколаївна
студентка І курсу, ІІзПОМцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Борис Вікторович*

Особливості застосування кейс-технологій при підготовці майбутніх фахівців професійного навчання

Потік інформації у сучасному світі вимагає застосування таких методів навчання, які дозволили б ефективно передавати доволі великий обсяг знань, забезпечили високий рівень оволодіння матеріалом, який вивчається. Сьогодні основні методичні інновації пов'язані з використанням активних, або як їх ще називають інтерактивних, методів навчання. Суть їх полягає у тому, що навчальний процес організовується на основі взаємодії, діалогу, в ході якого студенти навчаються критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, враховувати

альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватись з іншими людьми [1].

Кейс-технології (case study) – технології, які базуються на створенні *наборів (кейсів)* текстових навчально-методичних матеріалів з якоїсь вибраної теми і завдань з конкретної проблемної ситуації в ній, та передачі їх для тих, хто навчається, для індивідуального вивчення (з можливістю консультації у викладача) та рішення завдання з подальшим колективним обговоренням теми і варіантів для вироблення найбільш раціональних і творчих пропозицій.

Метод case-study, або *метод конкретних ситуацій* – це метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, оснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань, ситуацій. Цей метод відноситься до неігрових імітаційних активних методів навчання й розглядається як інструмент, що дозволяє застосовувати теоретичні знання при вирішенні практичних завдань. По суті, кейси – це інтегровані комплексні ситуаційні задачі [2].

В основу кейс-методу покладені концепції розвитку розумових здібностей. Суть методу полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчання дисципліни [1].

Особливість викладання дисципліни за допомогою кейс-методу навчання полягає в тому, що роль викладача в цьому процесі посідає головне місце. Викладач мотивує навчальну діяльність студентів, спонукає їх до навчання, організовує навчальний процес таким чином, щоб він мав максимальний ефект. Готуючи практичне заняття із студентами, викладач повинен ретельно продумати структуру заняття, окреслити проблему та її розв'язання, навчити студента творчо підходити до вивчення та засвоєння матеріалу, вміло користуватися набутими знаннями, а не лише надати студентові певний обсяг практичних навичок [2].

Характеристика роботи викладача, впроваджуючого *кейс-метод*, ґрунтується на тому, що він не тільки навчає, але й розвиває дослідницькі уміння в студентів. Головний зміст його роботи включає в себе дотримання наступних функцій - навчальної, організаційної і дослідницької. Вони ототожнюються в цілісності, хоча у багатьох одні тяжіють над іншими. Якщо в реальній діяльності викладача професійних закладів освіти ці функції досить часто реалізуються роздільно, то під час *викладання ним кейсів* - формується їх синкретична, органічна єдність.

Враховуючи все вищезазначене, можна виділити наступні особливості застосування кейс-технологій у підготовці фахівців професійного навчання:

- метод case-study представляє собою специфічний різновид дослідницької аналітичної технології, тобто, включає операції дослідницького процесу, аналітичні процедури;
- метод case-study постає як технологія колективного навчання, найважливішими складовими якої є робота у групі (чи підгрупах) і взаємний обмін інформацією;
- метод case-study у навчанні можна розглядати як синергетичну технологію, суть якої полягає у підготовці процедур занурення групи у ситуацію, формуванні ефектів примноження знання, інсайтного осяяння, обміну відкриттями тощо;
- технологія методу полягає в наступному: за певними правилами розробляється модель конкретної ситуації, що сталася в реальному житті, де відображається комплекс знань і практичних навичок, які студентам потрібно отримати, при цьому викладач виступає у ролі ведучого, що генерує питання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, тобто, виступає у ролі диспетчера процесу співтворчості;
- безперечною перевагою методу ситуаційного аналізу є не тільки здобуття знань та формування практичних навичок, а й розвиток системи цінностей студентів,

професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світовідчуття та світоперетворення.

Відповідно до цього, можна визнати, що метод case-study являється саме тим інструментом, що дозволяє застосувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань. Метод впливає на професіоналізацію студентів, сприяє розвитку самостійного мислення, вміння вислуховувати та враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловивши свою. За допомогою цього методу студенти спеціальностей професійного навчання мають можливість виявити та вдосконалити аналітичні та оціночні навички, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне вирішення поставленої проблеми і формувати інтерес та позитивну мотивацію стосовно навчання.

Будучи інтерактивним методом навчання, метод case-study завойовує позитивне ставлення з боку студентів, забезпечуючи освоєння теоретичних положень та оволодіння практичним використанням матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Застосування особистісно-розвивальних педагогічних технологій у підготовці майбутніх кваліфікаційних робітників (методичні рекомендації для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів, працівників науково-методичних центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти МОН України) / М. В. Артюшина, Я. Ю. Білоконь, І. Б. Дремова, О. Б. Кошук, І. А. Мося, Т. М. Пашенко, Г. М. Романова; за ред. Г. М. Романової. – К. : Ін-т проф.-тех. Освіти НАПН України, 2014. – 132 с.

2. Збірник міні-кейсів з дисципліни «Комунікативні процеси у навчанні» / ред. Л. О. Савенкової, В. М. Приходько. – К. : КНЕУ. – 2009. – 343 с.

*Рудник Сніжана Миколаївна
студентка III курсу, ЗІСОТ,
спеціальності «014 Середня освіта:
Трудове навчання та технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Борис Вікторович*

Проектування реляційних баз даних

Сучасні інформаційні системи характеризуються великими обсягами даних, що зберігаються, їх складною організацією, а також високими вимогами до швидкості і ефективності обробки цих даних. Це стає можливим при використанні спеціальних програмних засобів - систем керування базами даних (СКБД).

База даних – це структурована сукупність даних, яка відображає стан об'єктів певної предметної області та зв'язки між ними. [3] База даних є сховищем упорядкованої сукупності даних, а для роботи з нею використовують системи керування базами даних (СКБД).

Система керування базами даних (СКБД) – це комплекс програм, що забезпечує введення, зберігання, пошук, опрацювання даних у базі даних. [2]

В свою чергу, майже всі сучасні СУБД засновані на реляційній моделі даних. Назва «реляційна» пов'язана з тим, що кожен запис в такій базі даних містить інформацію, що відноситься тільки до одного об'єкту. Крім того, з даними про два об'єкти можна працювати як з єдиним цілим, заснованим на значеннях пов'язаних між собою даних. Всі дані в реляційній базі даних представлені у вигляді таблиць.

При проектуванні бази даних вирішуються дві основні проблеми:

➤ *проблема логічного проектування баз даних*, яка пов'язана з відображенням об'єктів предметної області в абстрактні об'єкти моделі даних таким чином, щоб це відображення не суперечило семантиці предметної області і було по можливості кращим (ефективним, зручним і так далі);

➤ *проблема фізичного проектування баз даних*, яка полягає в тому, щоб забезпечити ефективність виконання запитів до бази даних шляхом створення додаткових структур (наприклад, індексів) та використання інших особливостей СКБД.

Основна мета проектування бази даних – це скорочення надмірності даних, що зберігаються, а отже, економія об'єму використовуваної пам'яті, зменшення витрат на багатократні операції оновлення надмірних копій і усунення можливості виникнення суперечностей через зберігання в різних місцях відомостей про один і той же об'єкт. Таким чином, вирішення проблеми логічного проектування пов'язано з розв'язанням задач мінімізації надмірності даних та виключенням можливих суперечностей збережених даних.

Зазначені задачі є досить складними, але принцип їх розв'язання формулюється досить просто: «Кожен факт повинен з'являтися лише в одному місці (відношенні) бази даних». Практична реалізація цього принципу базується на методології нормалізації відношень. У результаті такого підходу можна отримати обґрунтоване прийняття рішень про такі питання: з яких відношень повинна складатися база даних; які атрибути мають бути в цих відношеннях; які мають бути зв'язки між відношеннями у схемі бази даних.

При проектуванні реляційних баз даних широке застосування знайшли два підходи:

- реляційний (класичний) підхід за принципами нормалізації;
- інфологічне моделювання за принципами методології «сутність-зв'язок». [1,

с. 59-75)

При реляційному підході етап інфологічного проектування не виконується. Проектування проводиться в термінах реляційної моделі даних методом послідовних наближень до задовільного набору схем відношень. Початковою точкою є подання предметної області у вигляді одного або декількох відношень, і на кожному кроці проектування створюється деякий набір схем відношень, що мають кращі властивості. Процесом проектування є процес нормалізації схем відношень, причому кожна наступна нормальна форма має кращі властивості, ніж попередня. Кожній нормальній формі відповідає деякий певний набір обмежень. Відношення знаходиться в деякій нормальній формі, якщо задовольняє певний набір обмежень. Прикладом набору обмежень є обмеження першої нормальної форми – значення всіх атрибутів відношення є атомарними, оскільки вимога першої нормальної форми є базовою вимогою класичної реляційної моделі даних.

Реляційна модель даних достатня для моделювання предметних областей різного призначення. Проте проектування реляційної бази даних із використанням принципів нормалізації відношень є дуже складним і незручним, оскільки проектування виконується вручну.

Реляційна модель даних має обмеженість у таких аспектах: доцільно використовувати в тих випадках, коли необхідно прискорити процес проектування і впровадження системи в експлуатацію. Скориставшись реляційним підходом, можна спроектувати оптимальну логічну модель бази даних. Така модель бази даних не має аномалій, пов'язаних із модифікацією бази даних, тобто проблем, що можуть виникнути внаслідок заміни, вставок і вилучення даних. Під аномаліями розуміють відхилення від норм, які можуть призвести до порушення посилкової цілісності бази даних чи до виникнення протиріч і неузгодженості даних.

Інший підхід моделювання за принципами методології «сутність-зв'язок» дозволяє описувати концептуальні схеми за допомогою узагальнених конструкцій блоків. Модель «сутність-зв'язок» є одним з найзручніших інструментів уніфікованого представлення даних, незалежного від програмного забезпечення, що його реалізує. Модель сутність-зв'язок є результатом систематичного процесу, який описує та визначає деяку предметну

область. Вона не визначає сам процес, а лише візуалізує його. Дані представлені у вигляді компонентів (сутностей), сутності можуть мати різні властивості (атрибути), які характеризують їх. У реляційній базі даних, в якій зберігаються дані в таблицях, кожен рядок кожної таблиці являє собою один екземпляр сутності. Деякі поля даних в цих таблицях вказують на індекси в інших таблицях. Такі поля є покажчиками фізичної реалізації зв'язків між сутностями.

Гнучкі підходи до логічного моделювання реляційних баз даних надають широкі можливості наочно реалізовувати як прості, так і складні бізнес-процеси для широкого кола користувачів різної кваліфікації. Однак тільки досвід створення баз даних допоможе виробити власні прийоми й підходи.

Список використаних джерел

1. Базы даних: проектування та використання для обліку нерухомого І. М. Патракеєв; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 174 с.
2. Системи керування базами даних <https://miyklas.com.ua/p/informatica/9-klas/bazi-danikh-sistemi-keruvannia-bazami-danikh-361840/sistemi-keruvannia-bazami-danikh-352450/re-b0f14256-7ac2-4823-9f53-656061b85eaa>
3. Шпоротько О. В., Шпоротько Л. В. Розробка баз даних в СУБД Microsoft Access: Практикум для студентів вищих та учнів професійно-технічних закладів. К.: Видавничий дім «Кондор», 2018. 184 с.

*Литвин Володимир Сергійович
студент III курсу, ЗІСОТ,
спеціальності «014 Середня освіта:
Трудове навчання та технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Борис Вікторович*

Інноваційні розробки в галузі баз даних та їх вплив на сучасне суспільство

Сучасний розвиток інформаційних технологій та їх використання в різних галузях людської діяльності зробило бази даних одним із найважливіших інструментів управління інформацією. Інноваційні розробки в цій галузі значно спростили роботу з інформацією, забезпечили швидший доступ до неї та зменшили кількість помилок.

Одним з найважливіших інноваційних напрямків в індустрії баз даних є обробка великих обсягів даних (Big Data). *Big Data* – це сукупність даних, що характеризуються великим обсягом, швидкістю збору та аналізу даних, а також різноманітністю форматів даних. Обробка Big Data може допомогти у вирішенні складних завдань, що вимагають аналізу великих обсягів даних, таких як аналіз витрат, аналіз соціальних мереж і медичні дослідження. Використання Big Data також може підвищити ефективність бізнесу, особливо у сфері маркетингу, де важливо аналізувати та прогнозувати поведінку клієнтів [4].

Ще однією важливою інновацією в галузі баз даних є технологія NoSQL, яка використовується для обробки великих обсягів даних, що зберігаються в різних форматах, як-от документи та графіки. *Технологія NoSQL* дає змогу зберігати дані більш ефективно і швидко отримувати до них доступ, що є важливим фактором. Це особливо важливо для великих інтернет-компаній, таких як Google та Facebook [3].

Інноваційні розробки в галузі баз даних також мають значний вплив на захист даних і конфіденційність. Нові технології дають змогу зберігати дані в безпечному середовищі та захищати їх від несанкціонованого доступу.

Різноманітні механізми шифрування та автентифікації можуть забезпечити найвищий рівень захисту даних, що особливо важливо у сферах, де зберігаються персональні дані, наприклад, у банках і економічних організаціях. Однією з таких розробок є технологія блокчейн [2].

Блокчейн (Blockchain) – це децентралізована база даних, яка гарантує безпеку і надійність даних, що зберігаються в ній. Блокчейн можна використовувати для гарантування безпеки операцій з грошима, документами, електронного голосування та інших видів діяльності, які потребують надійного зберігання та передачі даних [1].

З розвитком *штучного інтелекту (ШІ)*, його також активно впроваджують в бази даних, за допомогою якого можна автоматизувати обробку даних, включно з аналізом, класифікацією, прогнозуванням і рекомендаціями. Використання ШІ в базах даних може підвищити якість ухвалення рішень і вплинути на різні сфери діяльності, як-от фінанси, медицина, наука і бізнес. Використання ШІ також може знизити ризик помилок і підвищити ефективність обробки даних.

Окрім цього, в галузі баз даних активно розвивається концепція *«розумних» баз даних (Smart Databases)*, які можуть збирати й аналізувати дані в режимі реального часу. Ці бази даних можуть використовуватися в таких галузях, як транспорт, енергетика та охорона здоров'я, для підвищення якості життя і зниження ризиків у різних секторах [5].

Інноваційні розробки в галузі баз даних надають значно більший вплив на сучасне суспільство. Найбільшою перевагою є підвищення ефективності та продуктивності в бізнесі та науці. Бази даних дають змогу зберігати й аналізувати великі обсяги даних, що дає змогу ухвалювати чіткі й обґрунтовані рішення.

У майбутньому галузь баз даних буде продовжувати розвиватися і впливати на більшість сфер нашого життя. Великі дані можуть бути використані для розробки нових способів діагностики та лікування захворювань, виявлення нових закономірностей у природі та суспільстві, а також для прогнозування розвитку різних процесів.

Нові технології та підходи можуть допомогти розв'язати ключові проблеми й забезпечити безпеку та конфіденційність даних. Це буде особливо важливо в умовах стрімкої цифрової технологічної революції.

Таким чином, інноваційні розробки в галузі баз даних матимуть значний вплив на сучасне суспільство. Вони допоможуть вирішити безліч проблем і завдань у різних галузях, підвищити ефективність і якість роботи.

Список використаних джерел

1. Feuerlicht G, «Database Trends and Directions: Current Challenges and Opportunities». *Databases, Texts, Specifications, Objects*. 2010. Vol. 567, P. 163-174.
2. Kumar R. Impact of database management in modern world. *Engineering reports*. 2020. 3(2), 1-4.
3. Sneha B., Ajinkya G., Shivam U. «SQL vs. NoSQL vs. NewSQL – A Comparative Study». *Communications on Applied Electronics (CAE) –Foundation of Computer Science FCS*. 2016. New York. USA. Vol. 6, no.1. P. 43-46.
4. The Impact of Big Data on Modern Society. *Big data and society* : веб-сайт. URL: <https://www.getsmarter.com/blog/market-trends/the-impact-of-big-data-on-modern-society/> (дата звертання: 24.03.2023).
5. What is a smart database? *What are smart databases used for?* : веб-сайт. URL: <https://www.smartdatabase.in/2023/01/what-is-database.html> (дата звертання: 24.03.2023).

Бойко Євгеній Юрійович
студент I курсу, ІІМПОцт
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»

Психолого-педагогічні аспекти формування пізнавального інтересу фахівців професійно-технічних закладів освіти засобами ІКТ

Сучасні засоби цифрових технологій, що активно використовуються в навчально-виховному процесі навчальних закладів, забезпечують його оптимізацію, технологічність і відкривають нові перспективи для пізнавальної та творчої діяльності фахівців професійно-технічних закладів освіти, тобто створюють умови для наступного:

- забезпечення активної форми використання інтелектуальної та творчої діяльності людини у вигляді текстових документів, графічних таблиць, мультимедійних презентацій, фото-, відео документів тощо, що уможлиблює їх подальше перетворення, вдосконалення та поширення;

- доступу до обсягу потрібної навчальної та наукової інформації, високої швидкості її отримання та різних способів аналітичної обробки, виникнення феномена «безпосереднього включення» особистості в інформаційний простір людства;

- конструктивного змістового діалогу з користувачем; утворення з ним єдиного функціонального предметно-орієнтованого освітнього середовища (тобто комп'ютер не лише збільшує інтелектуальні та творчі можливості особистості, впливає на її пам'ять, емоції, мотиви та інтереси, але й змінює, перебудовує саму структуру пізнавальної та продуктивно-творчої діяльності особистості).

З огляду на це сучасні інформаційно-комунікаційні технології у практичній діяльності закладів освіти можуть використовуватися як:

- *засіб навчання* - застосування мультимедійних навчальних курсів, дистанційної освіти;

- *технічний засіб автоматизації процесу* пізнавальної та творчої діяльності особистості, який дозволяє мобільно працювати з текстом, графічним, звуковим або відео документом, робити складні розрахунки, якісно подавати інформацію, обробляти її, спілкуватися з представниками наукової еліти в усьому світі;

- *зразок сучасних інноваційних технологій*, що розвиває навички оволодіння ними, дає знання про їх назви та функціональне призначення складових елементів і системи зв'язків, принципи роботи апаратного і програмного забезпечення;

- *ефективний тренажер*, що розвиває пізнавальну і творчу активність особистості, спонукає її приймати власні оригінальні рішення, бачити їх результат і перевіряти їх правомірність тощо [3, с. 234].

Тому актуальним є питання не лише про ефективне використання сучасних цифрових технологій та їх запровадження в освітньому процесі кожного закладу освіти, а створення єдиного цифрового простору в ньому. Структурним підрозділом закладу, який якісно б забезпечив виконання даної мети, має стати центр цифрових технологій і систем, які використовують апаратні та програмні засоби інформаційної системи, аудіо-, відеоматеріали, фото та засоби комунікаційного зв'язку, для:

- формування інформаційного навчального середовища;

- забезпечення ефективного управління навчально-виховним процесом;

- задоволення інформаційних потреб усіх учасників навчально-виховного процесу;

- проведення пошукової, дослідницької та експериментальної роботи творчо обдарованих і талановитих вихованців;

- забезпечення комп'ютерної підтримки, творчої та навчально-пізнавальної діяльності студентів тощо [2, с. 124].

Психолого-педагогічні дослідження з даної проблеми дозволяють виділити основні аспекти інформаційно-комунікаційної культури особистості фахівців професійно-технічних закладів освіти, включених у пізнавальну, творчу, пошукову, дослідницьку та експериментальну діяльність з активним використанням комп'ютерної техніки та її похідних, а саме:

➤ *пізнавальний аспект* – спрямований на формування у фахівців певної системи понять і термінів у галузі цифрових технологій, базових знань про загальні принципи застосування цих технологій, які є підґрунтям для подальшого формування вмінь і навичок їх використання;

➤ *технологічний аспект* – спрямований на формування у фахівців певної системи практичних вмінь і навичок використання комп'ютерно-інформаційних технологій, таких як операції з текстом, електронними таблицями, графічними зображеннями, засобами комунікації тощо;

➤ *гуманітарно-технологічний аспект* – спрямований на опанування фахівцями інваріантних способів діяльності з використанням таких понять як символ, знак, значення, мова, інформація, форми подання інформації, види інформації, інформаційний простір тощо;

➤ *інтеграційно-технологічний аспект* – спрямований на опанування фахівцями інваріантних способів діяльності з використанням таких понять як система, елемент системи, модель, алгоритм, код, кодування, інформаційний процес; формування вмінь і навичок систематизації, класифікації, структуризації, планування, інтерпретації, логічного мислення і прийняття рішень;

➤ *соціально-технологічний аспект* – спрямований на опанування фахівцями способів використання отриманих знань, умінь і навичок у повсякденному житті;

➤ *особистісний аспект* – спрямований на розвиток специфічних якостей фахівців як творчої особистості, що передбачає формування культури творчої діяльності, розвиток творчих здібностей, пізнавальної та творчої активності, формування індивідуального стилю творчої діяльності; вдосконалення вмінь аналізувати ситуації, самостійно приймати нестандартні рішення і критично оцінювати їх результат, здійснювати пошукову, дослідницьку діяльність у складі групи [1. с. 76].

Поряд з цим методичні дослідження й педагогічна практика показують, що навчальна діяльність майбутніх фахівців професійно-технічних закладів освіти не може бути в достатній мірі ефективна, якщо вона не забезпечується, не організується, не керується й не контролюється викладачем.

Зі сказаного випливає, що тільки комплексний, системний облік усіх сторін процесу навчання дозволить правильно поставити й намітити шляхи розв'язання головної задачі теорії й практики навчальних закладів – підвищення ефективності навчання й якості підготовки молодих фахівців професійно-технічних закладів освіти.

Список використаних джерел:

1. Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів // Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. праць / За ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука. – К. : Атака, 2005. – С. 76-95.

2. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики: навчальний посібник / В. В. Корольський, Т. Г. Крамаренко, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк ; науковий редактор академік АПН України, д. пед. н., проф.. М. І. Жалдак. – Кривий Ріг : Книжкове видавництво Кирєєвського, 2009. – 324 с.

3. Математична статистика: навчальний посібник для студентів (магістрів) педагогічних спеціальностей / укладачі Н. В. Філоненко, Я. З. Василькевич, Л. Д. Шевчук. Переяслав, 2019. 48 с.

*Бондарєв-Чернов Ілля Сергійович
студент I курсу, ІІмПОцт
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Борис Вікторович*

Технічні вимоги до розробки інформаційно-навчального середовища

Інформатизація освіти пов'язана з розробкою матеріально-технічної бази та з підготовкою навчально-методичного комплексу нового покоління, тобто з розвитком інформаційно-освітнього середовища. Інформатизація освіти сприяє підвищенню ефективності та інтенсифікації навчального процесу за рахунок використання інформаційних технологій і впровадження нових методичних розробок в процес навчання [3].

Складність в створенні програмно-прикладних засобів (ППЗ) в тому, що до них пред'являються з одного боку, психолого-педагогічні вимоги, а з іншого – чисто технічні, «і якщо технічні вимоги носять чисто технічний характер, то і психолого-педагогічні вимоги повинні бути, не менш строгими, оскільки від цього залежить здоров'я і духовний розвиток дітей» [1].

До програмних засобів пред'являються наступні вимоги:

➤ *Загально-технічні:*

1. *гнучкість* – простота внесення змін а програму з метою розширення функцій або інформаційної частини програми;
2. *ергономічність* – зручність і простота правил роботи з програмою;
3. *надійність* – повна відсутність збоїв і відмов при правильних, так і при помилкових діях, можливість припинення роботи програми у будь-який момент із збереженням настановних параметрів і проміжних даних;
4. *мобільність* – простота перенесення програми на інший комп'ютер;

➤ *Дидактичні.* У програмі навчального призначення необхідно визначити наступні умови:

1. віковий діапазон;
2. мета, яка повинна бути досягнута в ході з роботи програмою;
3. науковість змісту;
4. адаптованість (адаптованість ППЗ до індивідуальних можливостей користувача);
5. пояснення до того, як поставлена мета буде досягнута;
6. при необхідності, довідковий матеріал по даній темі;
7. блок для первинно-початкового рівня знань користувача (якщо програма направлена на формування яких-небудь умінь);

➤ *Методичні:*

1. обґрунтованість вибраної теми, реалізованої в ППЗ;
2. відповідність освітньому стандарту і навчальній програмі;
3. відвертість ППЗ для викладача (надання можливості викладачеві редагування завдань).

Виходячи з вищевикладеного, можна виділити основні принципи системного впровадження комп'ютерів в навчальний процес [2].

Принцип нових завдань. Суть його полягає в тому, щоб не перекладати на комп'ютер методи, що традиційно склалися, і прийоми, а перебудовувати їх відповідно до нових можливостей, які дають комп'ютери. На практиці це означає, що при аналізі процесу навчання виявляються втрати, що походять від недоліків його організації

(недостатній аналіз змісту освіти, слабе значення реальних навчальних можливостей користувачів т.д.). Відповідно до результату аналізу намічається список завдань, які через різні об'єктивні причини (великий об'єм, величезні витрати часу і т.д.) зараз не вирішуються або вирішуються неповно, але які цілком вирішуються за допомогою комп'ютера. Ці завдання повинні бути направлені на повноту, своєчасність і хоч би наближену оптимальність схвалюваних рішень.

Принцип системного підходу. Впровадження комп'ютерів повинне ґрунтуватися на системному аналізі процесу навчання. Тобто повинні бути визначені цілі і критерії функціонування процесу навчання, проведена структуризація, що розкриває весь комплекс питань, які необхідно вирішити для того, щоб проєктована система найкращим чином відповідала встановленим цілям і критеріям.

Принцип першого керівника. Замовлення на комп'ютери, програмне забезпечення і їх впровадження в процес навчання повинні проводитися під безпосереднім керівництвом першого керівника відповідного рівня. Практика переконливо свідчить, що всяка спроба передовірити справу впровадження другорядним особам неминуче призводить до того, що орієнтування йде на рутинні завдання і не дає очікуваного ефекту.

Принципи максимальної розумної типізації проєктних рішень. Розробляючи програмне забезпечення виконавець повинен прагнути до того, щоб пропонувані ними рішення підходили б можливо ширшому колу замовників, не тільки з погляду використовуваних типів комп'ютерів, але різних типів закладів освіти.

Принципи безперервного розвитку системи. У міру розвитку педагогіки, приватних методик, комп'ютерів, появи різних типів закладів освіти виникають нові завдання, удосконалюються і видозмінюються старі. При цьому створена інформаційна база винна, піддаватися певній перекомпоновуваній, але не кардинальній перебудові.

Принципи автоматизації документообігу. Основний потік документів, пов'язаний з процесом навчання, йде через комп'ютер, а необхідні відомості про нього видаються комп'ютером по запитах. В цьому випадку науково-педагогічний колектив зосереджує свої зусилля на постановці цілей і внесенні творчого елемента в пошук шляхів їх досягнення.

Принципи єдиної інформаційної бази. Сенс його полягає перш за все в тому, що на машинних носіях накопичується і постійно оновлюється інформація, необхідна для вирішення не якоїсь однієї або декількох завдань, а всіх завдань процесу навчання. При цьому в основних файлах виключається невиправдане дублювання інформації, яке неминуче виникає, якщо первинні інформаційні файли створюються для кожного завдання окремо. Такий підхід сильно полегшує завдання подальшого вдосконалення і розвитку системи.

Таким чином, поява поняття – інформаційно-комунікаційне середовище – пов'язано з широким використанням комп'ютерів як середовище для програмового навчання, інтелектуального навчання, імітаційне навчання, демонстрації. Ці методики повинні застосовуватися залежно від навчальних цілей і ситуацій, дотримуючись вище викладених принципів. Отже, можна зробити висновок, що головне в новій інформаційно-комунікаційній технології – це комп'ютер з відповідним технічним і програмним забезпеченням.

Список використаних джерел:

1. Василиків І. Психолого-педагогічні аспекти застосування інформаційних технологій у навчанні маркетингу. Молодь і ринок, 2012. №4 (87). 159 с.
2. Казанчук І.Ю. Комп'ютерно орієнтовані засоби навчання для предметів фізико-математичного циклу. Інновація: теорія і практика. Таврійський вісник освіти, 2013. №1(41). С. 21-30.
3. Шевчук Б.В., Шевчук Л.Д. Ремонт і модернізація персонального комп'ютера: навчальний посібник. Переяслав-Хмельницький, 2019. 224 с.

*Брик Олександр Олександрович
студент I курсу, 11мПоцт
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Борис Вікторович*

Аналіз інформаційних технологій і мультимедіа для створення дидактичних матеріалів

Глобалізація сучасного інформаційного світу призвела до утвердження медіакультури практично в усіх галузях людського життя, в тому числі і в освітньому просторі. Сучасні інформаційні технології відіграють значну роль у формуванні ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Використання комп'ютерної техніки та комп'ютерних технологій розширює можливості навчально-виховного процесу, забезпечує нові шляхи подання інформації, дає можливість для випробування власних ідей та проектів. До того ж, одною з найголовніших переваг використання цих новітніх педагогічних технологій у процесах навчання та викладання є можливість задовольнити індивідуальні потреби студентів, а не середні потреби групи. Інші переваги в тому, що ІКТ значно поліпшують доступ до інформації, збільшують можливості спілкування для студентів зі спеціальними навчальними потребами та фізичними вадами (дистанційне навчання), підвищують ефективність та мотивацію навчання, забезпечують нові шляхи подання інформації, які полегшують її розуміння, дають можливість для випробування власних ідей та проектів, роблять студентів більш впевненими та здатними вирішувати проблеми самотужки [1].

Мультимедіа є ефективною освітньою технологією завдяки властивим їй якостям інтерактивності, гнучкості й інтеграції різних типів навчальної інформації. Так, відмінною рисою мультимедіа є навігаційна структура, що забезпечує інтерактивність – можливість безпосередньої взаємодії з програмним ресурсом [3]. Інтерактивність технологій мультимедіа передбачає «живий» зв'язок між користувачем і програмою, зокрема, за бажанням, можна задати індивідуальний темп роботи в межах програми, установити швидкість подачі матеріалу, кількість повторень тощо. Таке задоволення індивідуальних потреб особистості в навчанні й дозволяє говорити про гнучкість технологій мультимедіа [2].

Таким чином, можна виокремити певні особливості мультимедіа, які сприяють удосконаленню навчального процесу у вищій школі. Такими особливостями є:

- інформаційна насиченість ресурсу (одночасне гармонійне інтегрування різних видів інформації – високоякісної графічної, звукової, фото і відеоінформації);
- органічне поєднання навчальної й ігрової складових мультимедіа;
- інтерактивність програмних засобів;
- наявність зручних засобів навігації по мультимедіа продукту;
- фіксація особистих досягнень студентів у процесі роботи.

Наведемо переваги використання мультимедійних технологій у сфері освіти:

- забезпечують високий рівень інтерактивності між студентом і матеріалом;
- можна розробляти і вдосконалювати різноманітні навчальні стилі та взаємодії, що стало можливим завдяки застосуванню інтерактивного відео;
- з'являються можливості для зберігання великих об'ємів інформації, що стимулює навчання, яке включає перегляд значних баз даних (текстів, графіки, відео);
- об'єднує звук та зображення з навчанням на базі ПК;
- приваблює значну кількість користувачів, які навчаються;

- збереження даних у цифровому форматі надає більших можливостей для навчання, тобто матеріал може розглядатися покроково з різними рівнями деталізації;
- різна швидкість показу (відтворення) дозволяє аналізувати рух або окремі кадри, доповнювати коментарями тексти, графіку, стоп-кадри, зображення рухів у динаміці;
- є можливість одержати доступ до будь-якого відеокадру або їхній послідовності практично миттєво;
- можна передавати і подавати інформацію в чіткому та структурованому вигляді, зберігаючи гнучкість;
- інформацію легко поновлювати і конвертувати в інші формати;
- скорочується час, витрачений на заняття, відповідно залишається більше часу для роботи та відпочинку.

Відповідно до переваг, існують також певні недоліки у використанні мультимедійних технологій в сфері освіти, такі як:

- кожному учаснику освітнього процесу необхідний доступ до мультимедійного комп'ютера;
- потрібне спеціальне обладнання для роботи програм (комплекс мультимедіа);
- стандарти знаходяться у стадії розробки і поки що не можна визначити, хто буде займати провідні позиції;
- системи мультимедіа представляють насичене інформацією середовище і для того, щоб експлуатувати їх у повному обсязі, потрібний добір значної кількості матеріалів;
- доступ із робочого столу до технічного забезпечення може бути проблематичним, зокрема, в корпоративних мережах;
- мала кількість навчальних закладів має в повній мірі необхідне технічне забезпечення, демонстраційне устаткування, що призводить до самостійного вивчення матеріалу студентами та викладачами.

Таким чином, навчальний процес із використанням дидактичних матеріалів, створених за допомогою комп'ютерних технологій поступово стає новим навчальним стандартом, що проникає в усі структури, які проводять підготовку і перепідготовку фахівців (починаючи від професійно-технічної і вищої освіти і закінчуючи прискореними курсами з різноманітних спеціальностей).

Список використаних джерел:

1. Вища освіта в Україні: навч. посіб.; за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. К.: Знання. 2005. 327 с.
2. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ фірма «Планер». 2012. 348 с.
3. Шевчук Б.В. Цифрові технології в дистанційному навчанні: навчально-методичний посібник Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2021. 150 с.

***Болілий Роман Олексійович**
студент II курсу, 21ПЗ,
спеціальності «Інженерія програмного забезпечення»*

***Науковий керівник:**
кандидат педагогічних наук, доцент
Шевчук Борис Вікторович*

Використання UML діаграм в програмуванні

Перед тим, як дослідити підстави використання UML діаграм у розробці програмного забезпечення, доцільно згадати, чим власне вони являються.

UML (Unified Modeling Language) — уніфікована мова моделювання, яка використовується у парадигмі об'єктно-орієнтованого програмування. Вона є невід'ємною частиною уніфікованого процесу розробки програмного забезпечення і являється мовою широкого профілю, тобто відкритим стандартом, що використовує графічні позначення для створення абстрактної моделі системи, що в свою чергу називається UML-моделлю [2].

Отже, UML це мова моделювання, яка використовується для моделювання майбутньої системи, де в свою чергу, процес моделювання здійснюється за допомогою різноманітних діаграм, серед яких [1]:

- *діаграми варіантів використання (use case diagrams)* – для моделювання бізнес-процесів організації і вимог до створюваної системи (рис.1(1)). Варіант використання являє собою послідовність дій (транзакцій), виконуваних системою у відповідь на подію, що ініціюється деяким зовнішнім об'єктом (дійовою особою). Варіант використання описує типovu взаємодію між користувачем і системою;

- *діаграми взаємодії (interaction diagrams)*, які діляться на *діаграми послідовності (sequence diagrams)* (рис.1(2)) і *кооперативні діаграми (collaboration diagrams)* (рис.1(3)) – для моделювання процесу обміну повідомленнями між об'єктами. Діаграми взаємодії описують поведінку взаємодіючих груп об'єктів, охоплює поведінку об'єктів в рамках тільки одного варіанту використання. На такій діаграмі відображається ряд об'єктів і ті повідомлення, якими вони обмінюються між собою;

- *діаграми класів (class diagrams)* – для моделювання статичної структури класів системи і зв'язків між ними (рис.1(4)). На діаграмах класів зображуються також атрибути класів, операції класів та обмеження, які накладаються на зв'язку між класами;

- *діаграми станів (statechart diagrams)* – для моделювання поведінки об'єктів системи при переході з одного стану в інший (рис.1(5)). Діаграми станів визначають всі можливі стани, в яких може перебувати конкретний об'єкт, а також процес зміни станів об'єкта в результаті настання деяких подій. Існує багато форм діаграм станів, які незначно відрізняються один від одного семантикою;

- *діаграми діяльностей (activity diagrams)* – для моделювання поведінки системи в рамках різних варіантів використання, або моделювання діяльностей;

- *діаграми компонентів (component diagrams)* – для моделювання ієрархії компонентів (підсистем) системи (рис.1(6)). Діаграми компонентів показують, як виглядає модель на фізичному рівні. На них зображені компоненти програмного забезпечення та зв'язку між ними;

➤ *діаграми розміщення (deployment diagrams)* – для моделювання фізичної архітектури системи (рис.1(7)). Вона є хорошим засобом для того, щоб показати маршрути переміщення об'єктів і компонентів в розподіленій системі. Кожен вузол на діаграмі

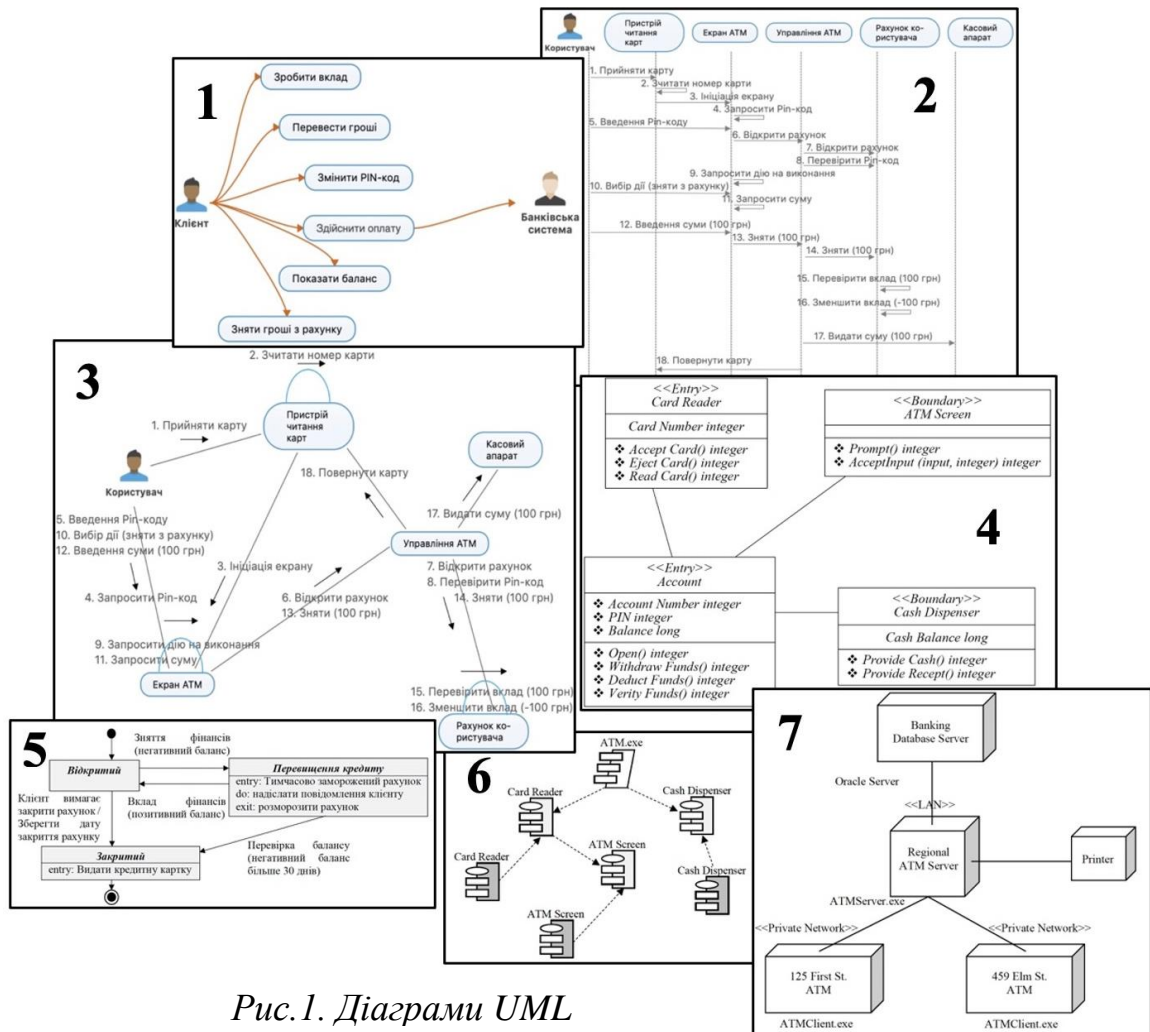

Рис.1. Діаграми UML

розміщення являє собою певний тип обчислювального пристрою - у більшості випадків, частина апаратури. Діаграма розміщення показує фізичне розташування мережі та місцезнаходження у ній різних компонентів.

Відповідно до цього, можна зрозуміти, що у мові UML існує багато різних діаграм, за допомогою яких можна максимально точно та зрозуміло описати майбутню систему. Саме тому мова UML може бути застосовано на всіх етапах життєвого циклу аналізу бізнес-систем і розробки прикладних програм. Різні види діаграм які підтримуються UML, і найбагатший набір можливостей представлення певних аспектів системи робить UML універсальним засобом опису як програмних, так і ділових систем.

Діаграми дають можливість представити систему (як ділову, так і програмну) у такому вигляді, щоб її можна було легко перевести в програмний код, що в свою чергу являється процесом спілкування розробників між собою. Крім того, UML спеціально створювалася для оптимізації процесу розробки програмних систем, що дозволяє збільшити ефективність їх реалізації у кілька разів і помітно поліпшити якість кінцевого продукту. UML чудово зарекомендувала себе в багатьох успішних програмних проєктах. Засоби автоматичної генерації кодів дозволяють перетворювати моделі мовою UML у вихідний код об'єктно-орієнтованих мов програмування, що ще більш прискорює процес розробки.

Список використаних джерел

1. Software architecture : foundations, theory, and practice / Richard N. Taylor, Nenad Medvidović, Eric M. Dashofy. - Hoboken (N.J.) : Wiley, 2010.
2. UML. URL: <https://www.uml.org/> (Дата звернення 22.03.2023)

*Мацюк Вероніка Сергіївна,
студентка III курсу, 32ПОдок,
спеціальності «Документознавство»*

*Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Ющенко Альона Петрівна*

Цифрова безпека та комунікація в онлайн середовищі

Сучасне суспільство характеризується проявами різних викликів, які притаманні цифровому світу. Серед першорядних, поряд із геополітичними, екологічними та соціальними, виступають інформаційні, зокрема, виклики, пов'язані з кіберзлочинністю.

Враховуючи, що мережа Інтернет може наповнюватися абсолютно різною інформацією (від наукових статей і літературних творів до ресурсів, які містять пропаганду насильства, нецензурну лексику тощо), постає задача формування високоефективних технологій фільтрації небажаного контенту [4].

Сьогодні провідні виробники програмного забезпечення, оператори телекомунікацій, наукові та освітні установи активно розвивають власні програми захисту найменш захищених верств населення (наприклад, дітей) в мережі Інтернет. Результатом такої діяльності став ряд програмних продуктів та стандартів, які базуються на низці найбільш розповсюджених механізмів фільтрації контенту в мережі Інтернет.

В Україні розроблено велику кількість різноманітних підходів до обмеження доступу людини до небажаної інформації. Всі ці підходи можна умовно поділити на нетехнічні та технічні. До нетехнічних підходів відносяться:

- нормативно-правове регулювання контенту інформаційних ресурсів;
- нормативно-правове регулювання діяльності телекомунікаційних операторів та Інтернет-провайдерів;
- самоцензура на рівні користувачів (абонентів).

Основною технічною мірою захисту людини від негативної інформації в мережі Інтернет є технічна фільтрація інформації, що включає в себе різноманітні засоби фільтрації небажаного контенту [2].

Світова пандемія COVID-19 та бойові дії на території України внесли значні зміни до культури спілкування усього світу. Ключовими стають цифрові компетенції. Такі трансформації створюють нові підходи та стилі діяльності, котрі ведуть до переходу навчання і роботи в дистанційному режимі, комунікації онлайн [1].

Цифрова безпека стосується кожного. Ми передаємо інформацію, користуємося соціальними мережами, купуємо товари онлайн. Усі ці звичні дії напряду стосуються нашої інформаційної безпеки. Тому, важливо захищати свої персональні дані.

Персональні дані – це вся та інформація, що може конкретно ідентифікувати особу (ПІБ, номер телефону, адреса електронної пошти та проживання, номер і марка автомобіля, тощо). До персональних даних також належить інформація про місце перебування, IP-адреса і онлайн-ідентифікатор.

Важливо, не використовувати всюди однакові паролі, а також найпростіші паролі. Встановлювати двофакторну автентифікацію. Її можна налаштувати у майже всіх месенджерах та соціальних мережах. Це буде додатковим захистом доступу до комп'ютера чи гаджета. Щоб отримати доступ, користувач чи користувачка повинні надати більше ніж один «доказ механізму автентифікації». Це можуть бути:

- особливі знання: інформація, яку знає тільки та чи інша людина. Наприклад, пароль чи пін-код;
- володіння: річ, якою може володіти тільки та чи інша людина або юридична особа. Наприклад, електронна або магнітна карта, токен, флеш-пам'ять;
- властивість. Наприклад, біометрія, унікальні природні відмінності: обличчя, відбитки пальців, райдужна оболонка очей.

Месенджери також мають різний рівень безпеки, і найменш захищеними вважається Viber. Найбільш захищеними поміж тими, що популярні в Україні, є WhatsApp, Signal та Telegram. Однак документи та інші важливі файли краще таки надсилати тільки електронною поштою чи передавати у інший захищений спосіб. Варто мати різні канали зв'язку, альтернативні месенджери, а не користуватися завжди одним месенджером. Рекомендовано спробувати почати використовувати такі месенджери, як Threema, Wickr Me, Wire, Element, KeyBase [3].

Список використаних джерел

1. Андрійченко Ж.О., Близнюк Т.П., Майстренко В.О. Digital-етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення. Економіка та суспільство. №34, 2021.
2. Бутузов В. М. Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз) : монографія / В. М. Бутузов. – К. : КИТ, 2010. – 408 с.
3. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog/yak-zakhystyty-sebe-onlayn-porady-vid-ekspertky-z-tsyfrovoyi-bezpeky>
4. Кириленко Н. М. Інформаційна безпека : навчально-методичний посібник / Н. М. Кириленко ; Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Вінниця : Глобус-Прес, 2011. – 215 с.

*Жгут Валерія Вікторівна,
студентка III курсу, 33 ПОцт,
спеціальності «015.39 Професійна освіта.
Цифрові технології»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Савенков Олександр Олександрович*

Аналіз особливостей формування ціноутворення виробничого процесу сучасних процесорних інтегральних мікросхем

У формування ціни сучасних інтегральних мікросхем закладається багато аспектів:

- наукові дослідження в різних областях науки і техніки;
- інженерна розробка архітектури самої мікросхеми і визначення етапів виробництва;
- обладнання що використовується при виробництві;
- матеріали які витрачаються під час виробництва.

Наукові дослідження проводяться в науково дослідницьких інститутах і університетах по всьому світу. Основні аспекти сучасної мікроелектроніки були досліджені ще в 20-му сторіччі, але дослідження проводяться в області використання нових матеріалів або методів виробництва, які підвищують можливості застосування CMOS-технології (Complementary Metal-Oxide-Semiconductor – додатковий оксидний напівпровідник), яка досі є найбільш поширеною і розвиненою.

Наукові дослідження в області розробки самих транзисторів, також проводяться самими компаніями виробниками мікросхем. Це одна з найбільших статей витрат

виробників, але тим не менш одна з найважливіших, бо дозволяє виробникам залишатись на ринку.

Якщо розглядати вкладення в дослідження і розробку окремих виробників, то тут лідерство продовжує зберігати компанія Intel. У минулому році витрати Intel на НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи) склали 19% від глобальних витрат у цьому напрямку [4].

Незважаючи на це, американська корпорація продовжує роботу зі зниження витрат, відмови від виробництва деяких видів продукції та підвищення ефективності. Це призвело до того, що минулого року витрати Intel на НДДКР скоротилися на рекордні 4% до \$12,9 млрд.

Друге місце за інвестиціями в дослідження і розробку в напівпровідниковій галузі займає компанія Samsung, що збільшила в 2020 році витрати на 19% до \$5,6 млрд [3].

Крім Intel і Samsung, найбільшими інвесторами в дослідження в напівпровідниковій галузі стали компанії Broadcom, Qualcomm, Nvidia, TSMC, MediaTek, Micron, SK Hynix і AMD. У сукупності ці десять компаній збільшили витрати на НДДКР на 11% до \$43,5 млрд, що склало 64% від глобального показника галузі.

Відзначається, що в 2020 році Nvidia піднялася на п'яте місце в рейтингу найбільших інвесторів в НДДКР (роком раніше компанія займала шосте місце), MediaTek піднялася відразу на дві позиції і посіла сьоме місце, а AMD піднялася на десяте місце найбільших інвесторів.

Вартість розробки та виробництва 5nm техпроцесору

Вартість розробки оцінюється від 2 до 3 мільярдів доларів, тоді як сама фабрика коштує майже 10 мільярдів доларів.

Що пояснює чому лише 2 компанії, а саме Samsung і TSMC (і потенційно третя компанія Intel у 2023 році) змогли понести такі неймовірні витрати.

Інформація FinFET та GAAFET

Кажучи про транзистори не можна не згадати про розробки організації, в яку входять IBM, Globalfoundries та Samsung.

Їхня розробка – чип на базі процесора 3GAE (3nm-class gate all-around early). Це буде перша технологія класу 3nm, а також перший вузол, в якому використовуються транзистори GAAFET. Компанії займаються цим з 2000 року.

Головна особливість GAAFET (gate-all-around FET) – наявність кільцевих затворів. Канали цих транзисторів – нанопроводи, які сформовані з декількох горизонтальних кремнієвих «нанолистів».

За словами виробників, цей техпроцес дозволить підвищити ефективність на 30%, знизити енергоживлення на 50% та підвищити щільність транзисторів до 80%

Розробки архітектури мікропроцесорних систем потребує оновлення, а інколи розробки кардинально нових рішень. Це потребує великих штатів профільних спеціалістів, що призводить до відповідних витрат.

Фотолітографія: процеси, установки

З 1970-х років вартість фотолітографії досягла майже 70% від загальної вартості виробництва. Вартість літографічного обладнання, що виробляється, зросла майже в 160 разів, перевищивши 200 млн доларів. Такі високі витрати призвели до значної концентрації ринку виробництва мікросхем та обладнання для нього в руках кількох компаній.

ASML обладнання для фотолітографії

Машини ASML виробляють найдосконаліші комп'ютерні мікросхеми, і це єдина компанія у світі, яка має таку технологію.

Ця фактична монополія означає, що саме те, як працюють машини ASML, підпадає під стандарти найсуворішої корпоративної безпеки у світі.

Вирішальним аспектом найдосконаліших машин ASML є те, що вони можуть працювати в крихітних масштабах, генеруючи надзвичайно тонке ультрафіолетове світло — лише 13,5 нанометрів.

Боротьба великої трійки: ASML, Canon та Nikon

Десять років тому це була гонка трьох компаній за домінування на ринку напівпровідникової літографії, але ASML стала явним лідером і не збирається відмовлятися від свого лідерства, згідно з нещодавно опублікованим звітом The Global Market for Equipment and Materials for IC Manufacturing. опубліковано Інформаційною мережею.

У 2011 році частка ASML збільшилася до 82%, а частка Nikon впала до 18%.

Nikon почала рано, поставивши один інструмент розширеної ультрафіолетової літографії (EUVL) у четвертому кварталі 2008 року, але затримала подальшу розробку. У середині 2010 року Nikon оголосила, що її великосерійний інструмент EUVL буде готовий у 2014-2015 роках [1].

Тим часом, у 2011 році ASML відвантажила 3 одиниці EUVL за середньою продажною ціною 52 мільйони доларів.

«Монополія ASML на ринку високотехнологічних крокових двигунів (ArF і EUVL) робить і впливатиме на виробників напівпровідників», - додав д-р Кастеллано. «Продукти ASML продаються за набагато вищою ціною, ніж у конкурентів, а передова літографія на ринку напівпровідників настільки важлива, що покупці готові платити вищу ціну» [2].

Наприклад, тоді як у 2011 році на ASML припадало 57,0% відвантажень, на частку ASML припадало 81,6% доходів.

Список використаних джерел

1. Can Nikon or Canon Ever Catch ASML in the Lithography Market? [Електронний ресурс] – 2023.- Режим доступу до ресурсу: https://siliconsemiconductor.net/article/74993/Can_Nikon_or_Canon_Ever_Catch_ASML_in_the_Lithography_Market
2. Як технокомпанія ASML стала найдорожчою в Європі і «яблуком розбрату» між США і Китаєм [Електронний ресурс] – 2023.- Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64772742>
3. Samsung в этом квартале запустит массовое производство по техпроцессу 3GAE с использованием транзисторов GAAFET (MBCFET) [Електронний ресурс] – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://itc.ua/news/samsung-v-etom-kvartale-zapustit-massovoe-proizvodstvo-po-tehprozessu-3gae-s-ispolzovaniem-tranzistorov-gaafet-mbcfet/>
4. Витрати на дослідження в напівпровідниковій галузі продовжують рости, лідером за витратами залишається Intel [Електронний ресурс] – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://government.com.ua/didzhytalizatsiia/vitrati-na-doslidzhennya-v-napivprovodnikovij-galuzi-prodovzhuyut-rosti-liderom-za-vitratami-zalishaetsya-intel.html>

The image features a central graphic of a hand holding a small, realistic globe of the Earth. From the top of the globe, several white, curved arrows radiate outwards in various directions. The background consists of a stylized world map in shades of teal and blue, overlaid on a blurred image of a person's hands in a business suit. The overall composition suggests global impact, international relations, and social science.

***Факультет соціально-
політичних наук***

*Авраменко Наталія Василівна
студентка IV курсу
спеціальності «Туризм (міжнародний туризм)»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Манжула Євгенія Вікторівна*

«Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні»

Анотація: Досліджено проблему розвитку туризму. Обґрунтовано необхідність розвитку туризму на території України. Проаналізовано сучасний стан туристичної галузі.

Постановка проблеми. Туристична галузь стала важливим соціальним і політичним явищем, що здійснює вплив на економіку країни. Сьогодні туристична галузь України посідає дуже важливе значення в системі економіки країни, яка може стати одним із шляхів пришвидшення євроінтеграційних процесів, а відтак засобом підвищення світових позицій нашої держави. Крім того, туристичний бізнес є підґрунтям для розвитку країни, її позитивного сприйняття на світовій арені. В зв'язку із цим, пріоритетними завданнями побудови конкурентоспроможної туристичної галузі України є пошук нових складових, а також подолання основних проблем, що стоять на шляху її розвитку.

Основні матеріали дослідження. Україна за своїм географічним та політичним розташуванням має ряд переваг, які суттєво сприяють становленню її туристичного сектору. Серед основних туристичних потужностей України можна виділити зручне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно- рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, розгалуження санаторно-курортної бази, чимало унікальних архітектурних пам'яток.

Проте, навіть такі переваги не використовуються у повному обсязі - галузь туризму є недофінансованою, багато питань та ресурсів залишаються поза увагою, фінансово-економічна криза та складні політичні події не дають вивести країну на конкурентоспроможний рівень за туристичною галуззю.

Сьогодні стримують розвиток туризму багато факторів, серед яких і недосконалість законодавчої бази, і обмеженість асортименту запропонованих послуг, і відсутність коштів на реконструкцію пам'яток історії та архітектурного мистецтва та повноцінної інформації щодо можливих туристичних маршрутів. В Україні не розвинений сектор туристичної індустрії як такий. Різноманіттям туристичних послуг, можуть похвалитися переважно міста-мільйонери, міста загальноновизнаних зон рекреації та туризму, деякі історичні та культурні центри. В той час як в більшості міст України можна розвивати промисловий, оздоровчий, екологічний, навіть екстремальний та інші види туризму, оскільки природно-рекреаційний потенціал сприяє цьому.

Транспортна та комунальна інфраструктури більшості туристично-рекреаційних територій характеризуються низьким рівнем розвитку єдиної транспортної мережі, придорожного сервісу та інформаційного облаштування, незадовільним станом дорожнього покриття та безпеки дорожнього руху, що погіршує доступність туристичних ресурсів, знижує мобільність населення та якість національного туристичного продукту.

Проблемою також є низький рівень обслуговування, зумовлений загальною кваліфікацією працівників галузі. На сьогодні в Україні практично відсутня відповідна система в галузі туризму для підготовки і перепідготовки кадрів, а також чіткі стандарти щодо кваліфікаційних вимог. В нашій державі поступово виникають відповідні навчальні заклади, але вони роблять лише перші кроки у цьому напрямку, не маючи відповідного досвіду.

Нестабільний розвиток туризму в Україні спричинений наступними факторами: недостатність методичної та організаційної підтримки туристичної галузі, складна

політична ситуація, економічна нестабільність, невеликі обсяги інвестицій у розвиток матеріальної бази, технологічна відсталість галузі, невідповідність законодавчо-правової бази сучасним вимогам спричинила відсутність відповідних взаємопов'язаних та несуперечливих інструкцій та нормативних документів, ведення воєнних дій на території України. Туризм має багато проблем, які необхідно розв'язати за допомогою вдосконалення системи і механізмів регулювання.

Сильними сторонами туризму в Україні є: зручне географічне розташування країни, приятливий клімат, різноманіття туристичних напрямків (гори, моря, різні санаторії, замки і пам'ятники архітектури тощо), багата культурно-історична спадщина, високий рівень забезпечення різноманітних природних лікувальних ресурсів для розвитку оздоровчої інфраструктури.

Для того, щоб вивести туристичний бізнес в Україні на більш високий рівень необхідно: удосконалити матеріально-технічну базу міжнародного туризму до рівня світових стандартів; розвивати інфраструктуру туристичної галузі для комплексного обслуговування зарубіжних туристів; готувати кадрове забезпечення туристичної галузі із врахуванням європейських тенденцій обслуговування; впроваджувати новітні наукові розробки і досягнення техніки; широко використовувати рекламу; співпрацювати з різними державами в області туристичних обмінів; широко використовувати досягнення науки і техніки в області керівництва, управління, обслуговування в міжнародному туризмі; залучати інвестиції та формувати культурно-туристичні центри європейського рівня; популяризувати та просувати туристичний бізнес України на рівні внутрішнього та зовнішнього ринків.

Туристичний потенціал України використовується не в повній мірі. Опрацювавши вищезазначені проблеми, можна організувати доступний та цікавий відпочинок для туристів, оскільки природні та історичні ресурси є сприятливими для цієї справи. Наприклад, територія західної України добре підходить для розвитку замкового туризму – для туристів є атрактивними замки Мукачєва, Ужгорода, Хуста, палаци Чинадієва, Виноградова, Берегова. Екстремальні види відпочинку можна реалізовувати за допомогою гірськолижних курортів, рафтингу по річках Тиса та Черемош, скелелазних маршрутах в Карпатах. Просування спелеотуризму можна досягти використовуючи печери Вертеба, Оптимістична (яка є найдовшою в світі гіпсовою печерою і є включеною в "Книгу рекордів Гіннеса"), Кришталева, Озерна та ін. Сільський зелений туризм має перспективи розвитку на території Карпат з її мальовничими садибами. Багатство природних ресурсів сприяє розвитку водно-грязєвих курортів. До цих курортів належать: Бердянськ, Гопри, Маріуполь, Куяльницький лиман, Слов'янськ тощо.

Висновки. Отже, аналізуючи проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні, насамперед необхідно підкреслити, що сучасний туризм – це сфера економіки та життєдіяльності суспільства, яка загалом тією чи іншою мірою інтегрує практично усі галузі. Саме це і повинно стати головним у формуванні нового державного підходу до туризму як галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічний і соціальний стан країни, стимулювати важливі галузі економіки, сприяти зміцненню позитивного іміджу України на світовій арені. Туризм здатен розвивати елементи інфраструктури - готелі, ресторани, підприємства торгівлі тощо. Він зумовлює збільшення доходної частини бюджету за рахунок податків. Крім цього туризм має широкі можливості для залучення іноземної валюти і різного роду інвестицій. Не менш важливим економічним ефектом туризму є диверсифікації економіки, утворюючи галузі, що обслуговують індустрію туризму, він забезпечує зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації.

Список використаних джерел

1. Гордієнко В. Туризм – рушій соціально-економічного розвитку країни URL: http://tourlib.net/statti_ukr/gordienko.pdf (дата звернення: 25.10.2019)

2. Талалай В.В. Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації та науковий потенціал світу» (м. Київ, 17.03.2016 р.). Вінниця : Видавництво-друкарня «ДІЛО», 2016. – С.18–20.

*Айкало Марія Іванівна
студентка II курсу
спеціальності «Математика»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

«Монополії та антимонопольне регулювання в Україні»

У наш час розвиток інфраструктури, міжнародних торговельних зв'язків та інформаційних мереж неухильно тягне за собою створення і розвиток величезних міжнаціональних компаній. Такі компанії займають лідируючу позицію на національному або й на міжнародному ринку, викидаючи з нього конкурентів – стають монополістами.

У зв'язку із бурхливим процесом виникнення і розвитку монополій і завзятим використанням ними монопольної влади виникло антимонопольне законодавство, яке націлене проти фірм, що користуються монопольною владою в якійсь галузі. Антимонопольне законодавство може бути спрямоване як на обмеження діяльності чистих монополій та олігополій, так і на запобігання "шахрайських" дій фірм [1].

Першим антимонопольним законодавчим актом в історії як США, так і всього світу став закон Шермана. Він був прийнятий у 1890 р. Цей закон забороняв існування будь-якого об'єднання чи таємної змови, які мають за мету обмеження виробництва або торгівлі. Невиконання пунктів закону Шермана передбачалося як карний злочин. До засобів покарання, згідно цим законодавчим актом, належать: штрафи, відшкодування витрат, розформування монополії і навіть тюремне ув'язнення.

Усі недоліки закону Шермана були усунуті у наступному антимонопольному законі, який прийнятий у 1914 р. - законі Клейтона. В цьому законі не тільки заборонялася діяльність монопольних фірм, а й оголошувалася поза законом цінова дискримінація, якщо вона не виправдана різницею у витратах. Закон Клейтона також забороняв купівлю акцій конкуруючих фірм, якщо такі дії можуть призвести до послаблення конкуренції, та формування взаємоперехресного керування.

Монополія - це окремі підприємства, об'єднання підприємств, господарські товариства, які виробляють значну кількість продукції певного виду і таким чином займають монопольне становище на ринку, впливають на процес ціноутворення і отримують більш високі (монопольні) прибутки.

Сутність монополії полягає в тому, що монополіст контролює ціни на виробництво товарів і послуг, що призводить до зниження ефективності ринку та підвищення цін для споживачів. Монополія може мати негативні наслідки для економіки, такі як обмеження конкуренції, зниження інноваційності та стимулювання низького рівня якості товарів.

Усі види монополії мають спільний ефект - обмеження конкуренції та зниження вибору для споживачів, що може призвести до підвищення ціни та зниження якості продукції та послуг. Регулювання монополії запускається державою, наприклад, через антимонопольний, законодавчий та регуляторний процеси.

Монополія суперечливо впливає на науково-технічний прогрес. З одного боку, масштаби монополії дають змогу виділяти значні кошти на проведення наукових досліджень та розробку нових технологій. Це, як правило, не під силу дрібним виробникам на конкурентному ринку. Більшість сучасних відкриттів, дійсно, зроблено за

участю монополій. Однак у чистого монополіста немає постійних стимулів до науково-технічного прогресу, тому він може дозволити собі бути неефективним.

Таким чином, монополізм має суперечливі економічні наслідки. Однак незаперечним є те, що він підриває конкуренцію як основу ринкового саморегулювання. Тому однією з функцій держави в сучасних умовах вважається обмеження монополізму, підтримка конкурентного середовища.

Державне регулювання монополії - це набір законодавчих, адміністративних та судових заходів, які спрямовані на обмеження діяльності монопольних підприємств на ринку.

Проте, важливо знати, що державне регулювання монополії не завжди є ефективним. У деяких випадках монополії можуть створити способи обійти законодавство та продовжувати свою домінуючу позицію на ринку.

Отже, державне регулювання монополії є інструментом для забезпечення конкуренції на ринку та захисту прав споживачів. Важливо розробляти ефективні законодавчі акти та контролювати їх дотримання, а також здійснювати ретельний нагляд за діяльністю монополістів.

Закон України про захист економічної конкуренції визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин [1]. Закон України "Про захист економічної конкуренції" було прийнято в 2001 р. Згідно зі статтею 12 цього закону, суб'єкт господарчої діяльності займає монопольне становище на ринку товару, якщо: на цьому ринку в нього немає жодного конкурента; він не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарчої діяльності, наявності пільг чи інших обставин.

Стан монополізації ринків в Україні залишається досить серйозним і складним питанням для аналізу. Низький рівень конкуренції та домінування деяких компаній на певних ринках призводить до зниження якості товарів і послуг, зростання ціни та виключення інших учасників з ринку.

Для зменшення ступеня монополізації ринків в Україні можна запровадити ряд заходів. Наприклад, можна збільшити кількість ринку, забезпечивши більше можливостей для нових підприємств і стартапів. Для цього можна сприяти створенню бізнес-інкубаторів та інших підтримуючих програм для малих та середніх підприємств.

Одночасно з цим можна розширити можливості для іноземних компаній входити на український ринок, що також збільшить кількість учасників та зменшить вплив монополії. Це можна зробити шляхом зниження тарифів на ввезення товарів та послуг з-за кордону.

Також важливо забезпечити прозорість ринку, щоб усі учасники мали рівні можливості. Це можна зробити шляхом публікації інформації про ціни, тарифи та умови угод на відкритих платформах та базах даних.

Усі ці заходи зменшують монополізацію ринків в Україні та забезпечують конкуренцію, що у наш час позитивно вплине на якість товарів та послуг, а також на ціни для споживачів.

Список використаних джерел

1. Правове забезпечення процесу регулювання монополій. URL: https://pidru4niki.com/16330826/politekonomiya/pravove_zabezpechennya_protsesu_regulyuvannya_monopoliy
2. Монополія і конкуренція: поняття, функції і види. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/21562/
3. Економічні наслідки монополізму. URL: <https://buklib.net/books/26042>
4. Звіт Антимонопольного комітету України за 2021 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/627/ccb/c10/627ccbc10ef3d640199715.pdf>

*Бабич Тетяна Романівна
студентка II курсу
спеціальності «Математика»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

«Монопольна влада виробника та цінова дискримінація»

Монопольна влада проявляється в здатності фірми впливати на ринкову ціну. Монополіст має абсолютну ринкову владу, яка обмежується лише попитом споживачів, він є ціноутворювачем.

На практиці фірмам-монополістам досить важко визначити криві середнього та граничного доходів. Тому вони користуються одним з принципів ціноутворення, який називається "витрати плюс", тобто ціна встановлюється на рівні граничних витрат з деякою націнкою з урахуванням еластичності попиту на товар.

Основними показниками оцінки монополістичної влади є:

1. Індекс концентрації - показник, що визначає ступінь концентрації ринку. Визначається як сума ринкових часток: $CR_n = S_1 + S_2 + \dots + S_n$, де CR_n - індекс концентрації, S_i - ринкова частка i -тої фірми, n - кількість фірм у галузі. Показник індексу концентрації має обмеження в застосуванні, оскільки не дозволяє диференціювати роль у виробництві різних товаровиробників.

2. Індекс Лернера - показник "відносної націнки". Визначається за формулою: $L = (P - MC)/P = 1/E_d$, де L - індекс Лернера, P - монопольна ціна, MC - граничні витрати, E_d - еластичність попиту на продукцію. Значення індексу Лернера завжди перебуває на проміжку між нулем і одиницею. В умовах досконалої конкуренції $MC=P$. При цьому $L=0$. Якщо L є додатною величиною ($L>0$) то фірма має монопольну владу. Чим вище L тим більше монопольна влада.

3. Індекс Херфіндаля-Хіршмана - показник, що визначає ступінь концентрації ринку, оцінюючи ринкову частку продажу фірми, сумуючи ці частки, піднесені до квадрату. Цей показник обчислюється за формулою: $HHI = S_1^2 + S_2^2 + \dots + S_n^2$, де S_i - ринкова частка i -тої фірми, n - кількість фірм у галузі.

Більшу монопольну владу можуть мати підприємства, які виступають з пропозицією на тих ринках, де еластичність попиту є меншою. Бо за високої еластичності попиту націнка ціни буде незначною, ціна наблизитиметься до граничних витрат, тобто ринок буде близьким до конкурентного і монопольне становище особливих переваг не даватиме.

Основна мета цінової стратегії монополіста – захоплення якнайбільшої частини споживчого надлишку і перетворення його у монопольний прибуток.

Виробник, який має монопольну владу, може збільшувати свій прибуток шляхом цінової дискримінації. Тобто встановлення продавцем різних цін на різні одиниці одного й того ж товару, що продається різним покупцям.

Монополіст самостійно встановлює ціну на власну продукцію, тому може продавати її за різними цінами або в різній кількості.

Поняття про цінову дискримінацію увів в економічну теорію англійський економіст А. Пігу і запропонував розрізняти три її види:

1. Цінова дискримінація першого ступеня (досконала). При цій дискримінації кожна одиниця товару продається за ціною, яку кожен споживач згоден заплатити за цю одиницю. Для кожного покупця такі ціни будуть різними. У житті досконала дискримінація трапляється лише тоді, коли монополіст володіє інформацією щодо функції

попиту всіх можливих споживачів свого товару. Таке може трапитися тоді, коли товар виготовляється індивідуально для покупця, або при продажі на аукціоні.

2. Цінова дискримінація другого ступеня. Ціни продукції однакові для кожного споживача, але розрізняються залежно від обсягу покупки. Така дискримінація існує тому, що продавець не може визначити платоспроможність покупців. Тому покупцеві пропонується однакова ціна з можливістю обрати величину покупки. Чимало фірм при оптовій закупівлі товару пропонують нижчу ціну, ніж при купівлі малої кількості товару. Наприклад, ціноутворення у сфері комунальних послуг, а саме електроенергії. Різні тарифи на електроенергію для побутових та непобутових споживачів провокують появу перехресного субсидування. Перехресне субсидування в електроенергетиці розуміють як цінову дискримінацію: тариф на електричну енергію для промисловості встановлюється вище за граничні витрати, а для громадян – нижчий, так що перші змушені переплачувати та субсидувати останніх. Ціна електричної енергії для громадян становить - 1,44 грн/кВт-год при споживанні до 250 кВт-год на місяць та 1,68 грн/кВт-год – понад 250 кВт-год на місяць. А для більшості українських підприємств на сьогодні кінцева ціна коливається в межах 5-6 грн за кіловат годину.

3. Цінова дискримінація третього ступеня. Ця дискримінація вводиться тоді, коли можна виділити окремі групи покупців за їх чутливістю до зміни цін, тобто для кожної групи встановлюється своя ціна, яка максимізує загальний прибуток підприємства. Вища ціна встановлюється на тому сегменті ринку, де попит менш еластичний. Наприклад, ціни на квитки "Укрзалізниці". Пасажири можуть економити від 40% до 10% вартості квитка. Чим раніше, тим знижка більша. Зокрема, за 90-30 діб до дати відправлення поїзда – зниження на 40%, а за 24-15 діб – зниження на 10%. За кілька діб до дати відправлення квитки навпаки, дорожчають. Або ж при наявності студентського квитка, білет на проїзд у потягах обійдеться на 50% дешевше від звичайної ціни. Очевидним висновком є те, що дискримінація третього ступеня збільшує прибуток монополіста, у іншому ж випадку монополія встановила б єдину ціну для всіх.

Всі описані закономірності ціноутворення сприяють досягненню головної мети монополіста, а саме захопленню надлишку споживача і перетворенню його на монопольний прибуток.

Список використаних джерел

1. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навчальний посібник. – Рівне: УДУВГП, 2004. – 400 с.
2. Мікроекономіка: підручник / ред. В. Д. Базилевич. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679 с.

*Бунгеа Лілія Сергіївна
аспірантка III курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Остапенко Марина Анатоліївна*

«Політична довіра як один із основних чинників демократії»

Довіра є важливим чинником ефективної співпраці між політичною владою та суспільством, особливо в умовах побудови демократії та в умовах кризи. Високий рівень політичної довіри є одним із головних елементів для створення легітимності політичної

системи, яка в свою чергу потрібна для становлення стабільного та ефективного демократичного устрою.

Б. Мішталъ саме в довірі вбачає основи соціального порядку в сучасних суспільствах, зазначаючи при цьому, що «зміни в модерному соціумі роблять формування довіри одночасно і важливим, і важким» [4, с. 304].

Проблема політичної довіри в науковій літературі досліджується в працях Ш. Айзенштадта Б. Барбера, С. Ліпсета, Н. Лумана, Б. Мішталъ, А. Селігмана, У. Шнейдера, П. Штомпки та ін.

Серед українських вчених, різні аспекти політичної довіри вивчали і вивчають: В. Ігнатов, Є. Головаха, А. Ковальова, О. Крутій, І. Мартинюк, С. Наумов, В. Нечипоренко, Н. Паніна, А. Ручка, Ю. Пахомов та ін.

Рівень довіри є одним із основних індикаторів і факторів суспільного розвитку, тому його вивчення є важливим для розуміння поточного його рівня та для прогнозування становлення демократичних політичних процесів, демократії в цілому.

Щодо рівня політичної довіри в українському суспільстві, то до початку повномасштабного російського вторгнення, можна було відстежити чітку кореляцію низького рівня політичної довіри до провідних політичних інститутів та установ. Це твердження можна проаналізувати завдяки дослідженням Українського центру економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова проведеного в липні-серпні 2021 року[1].

	Зовсім не довіряю	Скоріше не довіряю	Скоріше довіряю	Повністю довіряю	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри
Президент України	28,7	28,9	27,5	8,7	6,2	-21,4
Верховна Рада України	34,6	40,5	16,3	2,4	6,1	-56,4
Уряд України	35,1	36,9	18,4	3,1	6,6	-50,5
Рада національної безпеки і оборони України	24,0	27,0 30,1	5,6	13,2	-15,3	
Державний апарат(чиновники)	38,3 37,4	11,8	3,1	9,4	-60,8	
Голова вашого міста/селища/села	12,9	20,7	46,8	10,3	9,3	2,5
Місцева рада вашого міста/селища/села	13,5	24,3	43,0	8,4	10,7	13,6

Згадане дослідження демонструє достатньо високий рівень розриву балансу довіри. Розвиток демократії неможливий без довіри до соціальних та політичних інститутів.

Незважаючи на те, що українці переживають стрес під час війни, вони не зневірилися, а рівень політичної довіри виріс, про що свідчать опитування Київського міжнародного інституту соціології в 2020 та 2022 році [2, с. 410].

Завдяки порівнянню цих досліджень можна побачити, що у відсотковому вимірі довіра найбільше зросла до парламенту, хоча ця довіра серед політичних інститутів залишається низькою, а найвищий рівень довіри мають армія, Президент та національна гвардія.

Довіра до...	12.2020	05.2022	зміна
армії		4,59	
Президента В.Зеленського	2,95	4,24	+44%
національної гвардії		4,16	
Національної поліції	2,64	3,62	+37%
прем'єр-міністра Д. Шмигала	2,44	3,60	+48%

уряду	2,45	3,55	+45%
місцевої влади	3,03	3,48	+15%
Верховної Ради	2,34	3,22	+73%

Соціологічні дослідження фіксують, що в цілому рівень політичної довіри до соціально-політичних інститутів залишається на низькому рівні. Тому, спираючись на результати цих досліджень, можна зробити висновок, що окрім проблем вирішення питань пов'язаних із війною, Україні доведеться подолати довгий шлях до становлення рівня політичної довіри зі стабільно позитивними показниками, а отже і до побудови ефективної демократії.

Одним із чинників забезпечення ефективності функціонування демократії, зростання довіри суспільства до владних структур, взаємодії держави та суспільства є відкритість і прозорість функціонування системи державного управління. Прозорістю називають наявність вільного доступу громадян до актуальної та достовірної інформації: політичну та економічну діяльність уряду, відповідні рішення та їх виконання, розуміння суспільством процесу прийняття владних рішень [3, с. 8-15].

Отже, Україна обрала шлях демократичного розвитку, який супроводжується низкою викликів і труднощів, одним із яких є ліквідація кризи недовіри до соціально-політичних інститутів.

Список використаних джерел

1. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень-серпень 2021р.). Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-tapolitykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>
2. Українське суспільство в умовах війни 2022. Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
3. Чабанна М. Довіра до політичних інститутів: передумови та наслідки для демократії. Магістеріум. 2014. Т. 58: Політичні студії. С. 8-15.
4. Misztal B. A. Trust in Modern Societies: the search for the bases of social order. Cambridge (U.K.): Polity Press, 1996. 304 p.

*Вовк Богдан Юрійович
студент III курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Козенюк Андрій Іванович*

«Демократизація як основний напрямок модернізації. Специфіка демократичних процесів у сучасному світі»

Демократизація (від грецьк. demos — народ і kratos — влада, демократія — влада народу — народовладдя) — організація та функціонування державної влади на засадах визнання народу її джерелом і носієм суверенітету у розв'язанні проблем суспільного врядування.

У розвиненому демократичному суспільстві здійснення владних функцій диференціюється, що дає змогу суб'єктам владних повноважень будувати свої

взаємовідносини на конкретній функціональній основі в межах відповідної компетенції (юрисдикції).

У контексті розвитку та поглиблення демократії на особливу увагу заслуговують питання забезпечення прав і свобод людини, адже людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються у демократичному світі найвищою соціальною цінністю. Нині найавторитетнішою інституцією захисту прав людини в Європі є Рада Європи – засновник Європейського суду з прав людини. Ставши в листопаді 1995 р. членом РЄ, Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини та основних свобод. Після ратифікації Конвенція набрала чинності на території України і відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства України, що дає можливість кожній особі, яка на законних правах перебуває на території України, звертатися до Європейського суду з прав людини за захистом своїх прав і свобод, якщо така особа вважає, що відповідні її права і свободи порушені і не були захищені національними засобами правового захисту в Україні [1, с. 177-178].

Згідно з класифікацією "Фрідом Хаус", за рівнем демократизації можна виокремити такі політичні режими: консолідовані демократії (Естонія, Литва, Латвія), гібридні режими (Грузія, Україна, Молдова); напівконсолідовані авторитарні режими (Вірменія, Росія, Азербайджан, Киргизстан, Таджикистан); консолідовані авторитарні режими (Казахстан, Узбекистан, Білорусь, Туркменістан).

Більшість дослідників стверджують, що саме демократизація політичної системи і є основним змістом її модернізації. Сама демократія в процесі модернізації політичної системи набуває нових якостей. Її сутність пов'язують з ідейним та організаційним плюралізмом, технологіями запобігання та розв'язання суспільних конфліктів, раціональним співвідношенням вертикального і горизонтального вимірів політики.

Передусім, демократія створює сприятливі умови для артикуляції і узгодження інтересів та потреб різних соціальних груп суспільства. По-друге, демократична політична система має великий потенціал успішної адаптації до суспільних змін і новацій. Цьому сприяють такі принципи, як плюралізм, демократична співучасть, періодична виборність влади та легальне існування конструктивної опозиції [3, с. 87-88].

Зазвичай перехід до демократії висуває дилему: реформа існуючого режиму (якщо він взагалі піддається реформуванню) або розрив з ним. Насправді істинна глибока демократизація поєднує в собі і реформу інститутів держави, і розрив з попередньою політичною практикою, і відмову від колишніх методів керівництва. Як правило, демократизація викликається глибокою внутрішньою кризою економічних, політичних, соціальних структур суспільства, „зношеністю” ідеології або системи цінностей, і тому безпосередньо пов'язана з проблемами модернізації та виступає її інструментом [4, с. 69-70].

Наприкінці 1980-х рр. демократична хвиля захлеснула комуністичний світ. Проте в середині 1990-х рр. С. Гантінгтон почав стверджувати, що з третьою хвилею демократизації виникла проблема «не перевороту, а ерозії: періодичного або поступового послаблення демократії тими, хто обраний для того, щоб керувати нею». Разом з цим, саме тоді третя хвиля демократизації наблизилася до межі, та головним завданням у найближчі роки буде консолідація та поглиблення нових демократій, запобігання третій відкатній хвилі демократичних катастроф. При цьому, «якщо в найближчі 10 – 20 років значна частина демократичних держав третьої хвилі зможе домогтися поглиблення та консолідації демократії, кількість демократичних держав істотно зросте і світ буде перетворений». Цим обґрунтовується наступ четвертої хвилі демократизації саме з початку XXI ст.

Четверта хвиля демократизації – новий етап у глобальному переході до демократії, а її особливість полягає в тому, що перехід до демократичних форм правління здійснюється, насамперед, завдяки зовнішнім чинникам – «гуманітарних інтервенцій», застосуванню військової сили, політичному тиску і впровадженню інститутів демократії

ззовні, а також внаслідок масового виступу широких верств населення. Четверта хвиля демократизації включає також у себе так звані «кольорові революції», які охопили значну частину пострадянського простору і низку країн в інших регіонах світу. Вони відбулися в Грузії (Революція троянд), в Україні (Помаранчева революція та Революція Гідності), в Киргизії (Революція тюльпанів), в Лівані (Кедрова революція). Четверта хвиля привела до майже безмежного «демократичного месіанства» на світовій арені. Внутрішньополітичним процесам стали активно і цілком відкрито допомагати ззовні. Демократизація стала головною метою провідних держав світу.

«Кольорові революції» показали, що демократію можна поширювати не тільки за допомогою військових дій, але і мирним шляхом, через діяльність неурядових організацій та фондів [2, с. 306-308].

Список використаних джерел

1. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка — К. : МАУП, 2005. — 792 с. [Електронний ресурс] https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/kv_08.pdf
2. Лозовицький О. Глобальні демократичні процеси як основа цивілізаційного самовизначення сучасних держав / О. Лозовицький // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. — 2018. — Вип. 2. — С. 300 — 311. [Електронний ресурс] https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/11/lozovytskyi_globalni.pdf
3. Бондаренко Ю. В. Авторитарна і демократична моделі політичної модернізації в реаліях інформаційного суспільства С. 87 — 88. [Електронний ресурс] <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/9dd68fca-0266-42a8-ba11-089323d9b429/content>
4. Шляхи та структурні фази демократизації суспільства / Н. Латигіна // Політ. менеджмент — 2005. — № 2. — С. 68-77. [Електронний ресурс] <https://core.ac.uk/download/pdf/38338156.pdf>

*Волошин Юлія Петрівна
студентка II курсу
спеціальності «Математика»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

«Теоретичні основи досконало конкурентного ринку та сучасний стан і перспективи розвитку конкуренції в Україні»

Досконало конкурентний ринок має такі характерні риси: велика кількість продавців і покупців; стандартизована продукція; об'єктивність ціноутворення «price taker»; інформативність покупців і продавців; незалежність дій продавців; вільний вхід і вихід з галузі. Досконало конкурентний ринок — це структура, яка має низьку концентрацію продавців і покупців, регулюється виключно автоматичними ринковими механізмами попиту, пропозиції, ціни, без втручання будь-яких інституцій — державних або недержавних [1].

Ефективна конкуренція між суб'єктами господарювання є необхідною передумовою успішного функціонування та сталого розвитку економіки, рушійною силою продуктивності та інноваційності підприємницької діяльності, запорукою соціального добробуту.

В Україні у багатьох сферах економічної діяльності склалося конкурентне середовище. Згідно з даними опитувань підприємців, проведених Антимонопольним комітетом України (далі – Комітет), близько половини з них відчують значну конкуренцію з боку інших українських підприємств, найбільше – у фінансовій та страховій діяльності, торгівлі, переробній промисловості, агропромисловому комплексі.

В Україні створена та діє система державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, що в цілому відповідає міжнародним та європейським стандартам, наявна система державного регулювання природних монополій, створена та впроваджується національна система контролю державної допомоги суб'єктам господарювання, триває процес наближення законів України до європейських стандартів.

Пріоритетним завданням Антимонопольного комітету є: дослідження стану конкуренції на ринках будівельних матеріалів; виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства банківських та фінансових послуг [7].

Попри це стан економічної конкуренції залишається нерівним і значною мірою неоднорідним у сферах економічної діяльності. Бар'єри, що існують під час вступу на мережеві ринки (енергетика, телекомунікації, транспорт та ін.), є показовими щодо оцінки легкості входу/виходу на ринки. Державні підприємства продовжують користуватись перевагами під час здійснення своєї діяльності, що в тому числі проявляється у відсутності її проконкурентного регулювання.

Захист від нових учасників не заохочує існуючі фірми бути більш інноваційними та продуктивними, ніж працювати в конкурентному середовищі. Як результат, згідно зі Звітом Світового Банку, за показником «Регуляторний захист діючих компаній на ринку» Україна має показник 1.14, що на дві позиції нижче за середній показник країн ОЕСР. Аналогічна ситуація склалась із показником «Бар'єри у мережевих секторах», де Україна має показник 3.19 [2].

Наявність перешкод вступу на товарні ринки характеризує показник легкості створення (ведення) бізнесу. Україна досягає значних результатів у цій сфері, щороку піднімаючись у рейтингу та збільшуючи свою оцінку індексу. У рейтингу «Doing Business-2020» за показником «Старт підприємницької діяльності» Україна посіла 64-те місце зі 190 [3].

Позитивні зміни вказують на покращення загального бізнес-середовища в країні. Це пов'язано із запровадженням низки вдалих реформ та законодавчих змін, таких як: спрощення процесу отримання дозволів на будівництво, тобто усунення вимоги щодо присутності зовнішнього наглядача, запровадження системи онлайн-повідомлень, зменшення цін на дозволи за рахунок зменшення внеску до органів місцевого самоврядування, скасування пайового внеску при будівництві промислових об'єктів; полегшення процедури сплати податків [3; 4].

За підсумками 2021 року Україна погіршила позиції та опустилася на 130-е місце серед 177 країн у рейтингу економічних свобод. Про це свідчать дані щорічного дослідження Economic Freedom Index 2022. Загальний показник України становить 54,1 бала з можливих 100 та на 2,1 пункта менше за показник 2020 року. Україна опустилася на 3 позиції (зі 127-го місця) у рейтингу та займає 44 місце серед 45 країн регіону Європи, а її загальний бал нижчий за середній показник у регіоні та світі [6].

Тим не менш Україна має великий потенціал для розвитку конкуренції. Основні перспективні напрями розвитку конкуренції в Україні такі:

1. Розвиток законодавства. Уряд України активно працює над удосконаленням законодавства, що регулює конкуренцію, що забезпечує додаткову підтримку підприємництва.

2. Зростання інвестицій. Інвестори з усього світу бачать в Україні потенційно вигідний ринок. Збільшення інвестицій допоможе створити нові робочі місця та розвинути виробництво, що призведе до більшої конкуренції на ринках.

3. Розвиток малого та середнього бізнесу. Вони грають ключову роль у зміцненні економіки. Їхня підтримка та розвиток допоможуть збільшити конкуренцію на ринку, що в свою чергу сприятиме підвищенню якості продукції для споживачів.

4. Впровадження нових технологій. Це дозволить підприємствам бути більш ефективними та конкурентоспроможними на міжнародному рівні.

5. Розвиток інфраструктури. Вдосконалення інфраструктури, енергетики, транспорту, зокрема через впровадження новітніх технологій, позитивно вплине на розвиток конкуренції в регіоні та забезпечить створення нових ринків.

Список використаних джерел

1. Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посіб. / Г.Е. Гронтковська, А.Ф. Косік. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438с.

2. Проект «Концепції державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні». URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d690bbe727c8.pdf

3. Doing business Measuring Business Regulations 2016-2020. URL: <https://archive.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-reports>

4. Конкурентоспроможність України 2020-2021. Інформаційний огляд та ситуаційний аналіз. Київ: Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, 2021. 70 с.

5. Economic Freedom Index 2017-2022 pp. за версією Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/visualize>

6. Україна залишається переважно економічно невилною країною, - дослідження. UR: <https://smida.gov.ua/news/allnews/ukrainazalisaetsaperevaznoekonomicononevilnoukrainoudoslidenzenna>

7. Підсумковий звіт АМКУ за 2022 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/87f/e95/64187fe957f1c745683055.pdf>

*Гайворонська Олександра Романівна
студентка IV курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Новакова Олена Вікторівна*

«Рашизм як політичний режим: організація влади і суперечності з демократичними принципами»

З початку повномасштабного вторгнення росії на територію України в інформаційному просторі все частіше можна почути таке поняття, як «рашизм». Але якщо поглиблюватися в історію, виявиться, що воно старіше, ніж здається на перший погляд. В 1990 році була опублікована стаття Миколи Андреева, яка мала назву «Звичайний рашизм» і критикувала есе «Армія і культура» військового історика Карема Раша. Великого поширення цей термін не набув. Його згадували здебільше в неофіційних колах під час загострень воєнних конфліктів в яких росія приймала участь.

Американський історик, письменник, викладач Єльського університету Тімоті Снайдер опублікував декілька статей на тему російсько-української війни. В статті «We Should Say It. Russia Is Fascist» він наголошує на тому, що ідея фашизму не зникла за часів Другої світової війни. «Люди часто не погоджуються щодо того, що є фашизмом. Але

сьогоднішня Росія відповідає більшості критеріїв, які схильні застосовувати вчені. Вона має культ навколо єдиного лідера, Володимира Путіна. Тут є культ мертвих, організований навколо Другої світової війни. Міф про минулий золотий вік імперської величі, який має бути відновлений війною зцілення від насильства — смертоносною війною проти України.» [3].

Друга стаття Тімоті Снайдера «The War in Ukraine Has Unleashed a New Word» розкриває лінгвістичні особливості поняття «рашизм»: «Походження слова «рашизм» дає нам зрозуміти, чим відрізняються українці як від росіян, так і від американців. Двомовна нація, як Україна, — це не просто сукупність двомовних осіб; це нескінченна низка зустрічей, під час яких люди звично пристосовують мову, якою вони користуються, до інших людей і нових умов, маніпулюючи засобами, які є чужими для одномовних націй.» [2].

Виходячи із цієї інформації можна зазначити, що термін являє собою гру слів. Поєднання таких понять, як «Russia» і «фашизм». Спираючись на отримані дані спробуємо окреслити межі поняття «Рашизм».

Рашизм – це тоталітарна фашистська ідеологія російського режиму кінця ХХ – початку ХІ століття, яка поєднує в собі російський націоналізм, расизм, шовінізм, ксенофобію, імперіалізм, практики комуністичного режиму СРСР і сильну релігійну складову.

В науковому просторі «Рашизм» відносно нове поняття, і наразі постає багато питань щодо його ідентифікація. Але в нашому невеликому дослідженні ми спробуємо наголосити на головних рисах внутрішньої і зовнішньої політики рашизму. Внутрішня політика характеризується:

- систематичним порушенням прав людини;
- трактування інакодумства як зради «національних інтересів»;
- поширенням ідей російського націоналізму через ЗМІ за допомогою пропаганди;
- формуванням культу «вождя» («єсть Путин – єсть Россия, нет Путина – нет России»);
- нехтуванням соціальними і економічними інтересами громадян.

Основними рисами зовнішньої політики рашизму є:

- шантаж ядерною зброєю («Ядерний тероризм»);
- ігнорування і маніпулювання нормами міжнародного права;
- вчинення злочинів проти людяності, таких як геноцид і тероризм;
- спроби втручатися у внутрішню політику інших держав за допомогою різних протиправних засобів;
- захист і виправдовування існування держав з авторитарним і тоталітарним режимами.

Потрібно також зазначити, що «рашизм» - не єдиний термін, який використовують як назву політичного режиму сучасної росії. Серед робіт як західних, так і українських науковців можна побачити такі поняття як: російський фашизм, шизофашизм («Фашисти, які називають інших людей «фашистами», — це фашизм, доведений до нелогічної крайності як культ нерозуму.»[3]), росіянізм тощо.

13 березня 2023 року у Верховній Раді було зареєстровано заяву «Про визначення існуючого в Російській Федерації політичного режиму як рашизму та засудження його ідеологічних засад і суспільних практик як тоталітарних та людоненависницьких» [5]. І прийняття цього рішення важливо саме для закріплення поняття в науковому просторі. Поки росія переписує історію, багато європейців досі боїться називати речі своїми іменами. А закріплення терміну «рашизм» в правовому полі може слугувати великим кроком задля збереження і доказу жажливих історичних подій, які відбуваються сьогодні.

Список використаних джерел

1. Is Putin's Russia Fascist?. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/is-putin-s-russia-fascist/> (дата звернення 01.04.2023).
2. The War in Ukraine Has Unleashed a New Word. *The New York Times Magazine*. URL: <https://www.nytimes.com/2022/04/22/magazine/ruscism-ukraine-russia-war.html> (дата звернення 01.04.2023).
3. We Should Say It. Russia Is Fascist. *The New York Times Magazine*. URL: <https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/russia-fascism-ukraine-putin.html?fbclid=IwAR32B1Xgx470Wtlo8MktRrf6KviOav5csDXKpgCB0kfMahrxSLIz7adI35k> (дата звернення 01.04.2023).
4. Дещо про рашизм. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3560964-ogrizko-deso-pro-rasizm.html> (дата звернення 01.04.2023).
5. Про визначення існуючого в Російській Федерації політичного режиму як рашизму та засудження його ідеологічних засад і суспільних практик як тоталітарних та людоненависницьких: проект Постанови про Заяву Верховної Ради України від 13.03.2023 р. № 9101: станом на 01.04.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41531> (дата звернення 01.04.2023)

*Драчук Анастасія Михайлівна
студентка II курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Козенюк Андрій Іванович*

«Фашизм як політична доктрина в Італії»

Хибною є та думка, що таке явище як «фашизм» притаманне лише Німеччині часів Другої світової війни. Врешті-решт цю думку нав'язала радянська влада, аргументуючи це тим, ніби режим Гітлера та Муссоліні є одним цілим та не відрізняється нічим один від одного. У цих двох режимах справді є багато спільного, але зрештою сам Гітлер визнав, що на період від 1933-1945 рр. радянський режим був більш схожий з німецьким ніж гітлерівський з італійський. А італійський фашизм навпаки був попередником нацизму, бо це був перший досвід влади «партії нового типу» не комуністичної спрямованості.

Щодо передумов виникнення фашизму в Італії, слід зазначити, як і внутрішні так і зовнішні передумови. Адже фашизм не міг виникнути лише від сутичок в середині держави. Поява цієї ідеології також залежала від становища на міжнародній арені, її місці серед інших країн.

Перш за все, виникнення фашизму в Італії було спричинене кризою, яка почалася після Першої світової війни. Економіка Італії знаходилася в розладі, а рівень безробіття значно зріс. Це призвело до загострення соціальної напруги, населення шукало способи виходу з кризи. Другим фактором були соціальні та політичні протиріччя в італійському суспільстві. Уряди, що приходили до влади, не могли вирішити ці проблеми, і населення було незадоволене їхніми діями. Крім того, існували конфлікти між різними групами населення, такими як робітники та підприємці, які боролися за владу та вплив. Третім фактором були слабкі демократичні інституції в Італії, які не могли дати відповіді на виклики того часу. Політичні партії та уряди не могли вирішити проблеми країни, а населення втратило віру в демократію як засіб зміни влади. Це створило можливість для фашистської партії Муссоліні зробити прорив до влади. Крім того, фашизм в Італії виник як реакція на комунізм та соціалізм, які набирали популярності в той час. Таким чином

Італія зберегла багато елементів традиційного суспільства, в середині індустріального. У будь-якій кризовій ситуації вплив традиційної ідеології не допоможе знайти раціональний демократичний вихід. Не дивно, що завдяки збігу електричної революції, індустріалізації південної Італії та її розриву з північчю в суспільстві накопичилося невдоволення, яке передалося новому або інакше зміненому суспільному руху.

Щодо зовнішніх передумов – після об'єднання Італія прагнула стати однією з великих держав і для цього вела найактивнішу зовнішню політику, в тому числі колоніальну. Ця діяльність завадила Італії зберегти нейтралітет у європейських конфліктах перед Першою світовою війною. Змушена прийняти рішення, Італія спочатку приєдналася до Троїстого союзу в надії колонізувати світ. Однак італійський уряд не підтримав своїх союзників на початку війни і оголосив нейтралітет, не ризикуючи втягуватися в європейську війну. Але вже в 1915 р., після того, як провал військових планів Німеччини став очевидним, Італія, залучена обіцянками Антанти, оголосила війну Австро-Угорщині. Пригода закінчилася трагічно, особливо для Італії. Після того, як завершилися активні військові дії на італійському фронті, Антанта більше не вважала Італію реальною державою. Зрозуміло, що зовнішня політика Італії була такою ж невдалою, як і внутрішня, оскільки внутрішній хаос не дозволяв проводити стабільну політику, тому були часті військові невдачі, поспішні рішення про війну з Австро-Угорщиною, втеча від німецьких військ, невизначеність у виборі союзників. З кожним роком Італія слабшає не тільки у військовому, а й у політичному та економічному планах.

В 1919 р. виникла знаменита група, яка покликала лише на військову силу та не признавала парламентські правила – «Фаши ді комбаттіненто». Всіх учасників цього руху об'єднав – Беніто Муссоліні, який і став їхнім керівником. Що цікаво, так це те, що фашисти не мали жодної партійно-політичної реформи. Як казав сам Муссоліні: «фашисти - це цигани італійської політики, ми не пов'язані ні з якою метою. У нас немає ніяких твердо встановлених принципів, - говорив він, - у нас немає нічого, тому що ми – не релігія, а лише рух. Ми – не партія, ми – здорове тіло нації». [3,148]

Муссоліні вирішив, що потрібно брати владу в свої руки. Так у 1921 р. він перетворив рух на партію з новою програмою, але не менш радикальними ідеями.

При Муссоліні відбулися деякі покращення в економічній організації: потяги ходили вчасно, вулиці почали прибирати, зникли жебраки, чиновники приходили в робочий час. Проте залишалися гострі проблеми державних фінансів: бюджетний дисбаланс, стрімко зростаючий зовнішній борг та інфляція, що могло призвести до повного краху з катастрофічними наслідками для всієї економіки країни і, зрештою, для фашистського режиму. Фашисти намагалися запровадити політику жорсткої економії та деякі реформи. Муссоліні хотів зробити Італію економічно незалежною країною, тому працював над розширенням експорту та покращенням торгового флоту. Як ми бачили, встановлення в Італії фашистської диктатури сприяло поліпшенню економічного становища в країні. На той час це був чи не найкращий результат для країни.

У період Другої світової війни фашистська політика більше не задовольняє італійський народ. Посилилася опозиція, почалася масова боротьба проти фашизму. У момент передбачуваної перемоги, коли, здавалося, все в руках фашистського режиму в італійському суспільстві спалахнули протести, які згодом породили активний рух опору. У передвоєнні роки цей опір не привів до масштабних позитивних дій, а антифашисти не мали сил їх організувати. Скоріше, це було капілярне поширення антифашистських ідей, які поступово все глибше і глибше проникали в масову базу фашизму, підточували і розмивали її зсередини.

У липні 1943 року, після розгрому італійської армії на Сході, фашистський диктатор Беніто Муссоліні був відсторонений від влади. Після цього Муссоліні був ув'язнений, а на його місце прийшла урядова коаліція, яка спробувала повернути країну до демократичного ладу. Проте у 1944 році Німеччина окупувала північну частину Італії та встановила фашистський режим на території, яку вона контролювала. За часів окупації

німці вчинили безліч злочинів проти місцевого населення та були здійснені репресії проти антифашистських сил. Після того, як союзники вигнали німецьких окупантів з Італії в 1945 році, була проведена демократична реформа. Було розпущено всі фашистські організації, заборонено партію Муссоліні та розпочато демократичні вибори. Уряд, який було утворено після виборів, відновив демократичний порядок і ввів конституцію, яка була прийнята у 1947 році.

Таким чином, фашизм в Італії закінчився поразкою та падінням режиму Муссоліні. Наступні роки були важкими для країни, але демократична влада встановила стабільність, яка дозволила Італії знову зайняти своє місце в світі та розпочати економічний та соціальний розвиток.

Італійський фашизм наніс менше крові та горя ніж німецький нацизм чи радянський більшовизм. Але зрештою за оцінкою різних даних, дослідники нараховують близько одного мільйону жертв від італійського фашизму.

Список використаних джерел

1. Віперман В. Європейський фашизм: порівняльний аналіз (1922–1982) / Пер. з нім. Київ : Дух і Літера, 2008. 278 с.
2. Романюк А.С. Політичні доктрини ХХ століття : Навчальний посібник, Львів 2009, 216 с.
3. Муссоліні Б. Доктрина фашизму. Львів, 1937, 847 с.
4. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн (Держава і право епохи громадянського суспільства): Навч. посібник.– Запоріжжя: Просвіта, 2003. – 452 с.
5. Шульженко Ф. Р., Андрусак Т. Г. Історія політичних і правових вчень: Навч. посібник. – 3-тє вид., стереотип. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 304 с.
6. Сороко-Цюпа О.С., Смирнов В. П. Стороганов А. І. «Світ у ХХ столітті».

*Конько Ольга Олександрівна
студентка III курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Воляннюк Ольга Ярославівна*

«Програмні цілі сучасних політичних сил консервативного спрямування»

В історії політичної думки роль консерватизму помітна, втім у наш час доктрина зазнала деяких трансформацій. Розглянемо на окремих прикладах принципи політико-владної діяльності західних консерваторів від другої половини 20 ст. до сьогодення.

Християнсько-демократичний союз утворений у Берліні 1945 р. Разом зі Християнсько-соціальним союзом (функціонує в Баварії) ці дві «сестринські» сили стали найвідомішими, перебували найдовше при владі у Німеччині. Їхні програми спрямовані як на протестантів, так і на католиків. Ці дві партії, які об'єднанні у блок ХДС/ХСС, за своїми поглядами є консервативно поміркованими. Головними програмними принципами блоку на момент утворення стали: дотримання у політиці християнської етики, ідея соціальної ринкової економіки, інтеграція ФРН у західні структури, підтримка та сповідування західних цінностей, визначальна роль Німеччини у процесі об'єднання Європи [1]. Тобто основними програмними орієнтирами стали підтримка ринкової

економіки, програм соціального забезпечення, покращення соціального страхування. Загалом це характерні риси політики неоконсерваторів.

На парламентських виборах до Бундестагу восени 2021 р. основними елементами програми ХДС/ХСС були наступні «пакети»: сімейний (Familienpaket), безпековий (Sicherheitspaket), пакет прискорення (Beschleunigungspaket), захист клімату (Klimaschutzpaket), пакет допомоги (Entlastungspaket) та підтримка середнього класу (Mittelstandspaket). Тут німецькі консерватори роблять акцент на збільшенні фінансової допомоги батькам, дітям, сім'ям; пропонують внести на розгляд законопроект про збільшення базової неоподаткованої допомоги; створити Раду Безпеки, йдеться про посилення безпеки як у громадських місцях, так і в мережі; ухвалити швидкий процес затвердження (для цифрової інфраструктури, відновлюваної енергетики та ін. екологічних проектів), щоб менше часу витратити на формальності, позбавити компанії та виробничі підприємства від надмірної бюрократії, провести модернізацію податкових перевірок і подання декларацій про доходи; звільнити від податку на прибуток осіб із середніми доходами, збільшити мінімальну платню студентам, школярам і підробітникам, сприяти мобільності жителів сільської місцевості; не збільшувати податки працівникам середнього та сімейного бізнесу, торгівлі тощо [2]. Отже, як і від моменту утворення у програмах блоку дотримуються неоконсервативних принципів ринкової економіки, базових ідей соціального забезпечення населення, підтримки західних цінностей.

Консервативна партія Великої Британії витоками сягає ще 19 ст., втім у її сучасному розумінні найбільшого розквіту ця політична сила набула за період перебування на посаді прем'єр-міністра Великої Британії Маргарет Хільди Тетчер. Вже класичними «словниковими» визначальними рисами тетчеризму називають: політику невтручання держави у життя людини, перш за все у сфері підприємництва, протистояння комунізму в усіх значеннях, як в ідеологічному, так і в практичному політичному житті суспільства [4; 5].

У Маніфесті Консервативної партії Великої Британії 2019 р. зазначені такі основні цілі: завершення процедури Брекзиту, інвестування в державні послуги та інфраструктуру, підтримка працівників і сімей, розкриття потенціалу Великобританії, концентрація на пріоритетах (посилення системи охорони здоров'я, соціальної допомоги, підтримка бізнесу, підприємців, інновацій), безпечна країна, зміцнення позиції Британії у світі, інтеграція, боротьба зі злочинністю [6]. Тож як і раніше британські консерватори не зраджують своїм принципам ринкової економіки, справедливого суспільства, відкритості, порядку, власної ініціативи та індивідуалізму задля розкриття потенціалу кожного при збереженні національної ідентичності та сповідуванні демократичних цінностей.

Консервативні політичні сили у США також мають давні традиції, щонайменше з 19 ст. Неоконсерватизм найповніше проявився у США за період правління країною президента Рональда Рейгана, а державна економічна політика того часу отримала назву «рейганоміка». Її основу склали боротьба з інфляцією та жорстка кредитно-грошова політика, що вже також детально досліджено політичними аналітиками [5].

Під час президентської кампанії 2020 р. у США Дональд Трамп, наразі останній президент від Республіканської партії, у порядку денному на другий термін визначав такі основні пріоритети політики своєї адміністрації під гаслом «Боротьба за вас!»: створення нових робочих місць, зниження податків, підвищення заробітної платні, створення нових малих підприємств, припинення незаконної міграції, введення інновацій, зміцнення армії, боротьба з COVID-19, захист американських цінностей [7]. Можна припустити, що політика американських консерваторів, Республіканської партії зокрема, з часом змінилася. Зараз вони виступають за нижчі податки, дерегулювання корпорацій, вільний ринковий капіталізм, обмеження профспілок. У соціальній сфері дотримуються традицій, зокрема підтримують право на володіння зброєю, що гарантує друга поправка конституції США. Зовнішня політика зосереджена на військовій могутності держави та високих військових витратах.

Отже, проаналізувавши основні принципи політико-владної діяльності західних консерваторів, розглянувши їх програми, робимо висновок, що моделі консервативної політики в залежності від національних факторів є різними. Проте консервативна політика набуває актуальності там, де перед суспільством постають виклики у формі економічних криз, різких змін, невідомості. Відтак консервативні моделі та установки слугують задля охорони та збереження традиційних суспільно-політичних структур і цінностей, перевіреного досвідом, що допомагає впровадити дієву реставрацію в економіці, політиці, культурі тощо.

Список використаних джерел

1. Шаталін В. Блок ХДС/ХСС – блок умерених консерваторів / Deutsche Welle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/gbzmj>
2. CDU/CSU / Sofortprogramm zur Bundestagswahl 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sofortprogramm zur Bundestagswahl.pdf \(ctfassets.net\)](https://www.sofortprogramm.de/sofortprogramm-zur-bundestagswahl-2021.pdf)
3. Conservatism since the turn of the 20th century / Britannica [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/conservatism/Conservatism-since-the-turn-of-the-20th-century>
4. Continental Europe. Conservatism / Britannica [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/conservatism/Continental-Europe>
5. Conservatism since the turn of the 20th century // Great Britain / Britannica [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/conservatism/Great-Britain>
6. Conservative Party Manifesto 2019 / Conservatives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.conservatives.com/our-plan/conservative-party-manifesto-2019>
7. The Republican Party Platform 2020 / Ballotpedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ballotpedia.org/The_Republican_Party_Platform,_2020

*Кривицький Геннадій Володимирович
аспірант I курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Новакова Олена Вікторівна*

«Політичні чинники формування сучасної демократичної республіки та проблематика її становлення в Україні»

Вступ. В умовах, коли Україна стала на шлях демократичних реформ та інтеграції до європейської спільноти. В скрутний час політичних пертурбацій та потрясінь, війни, як ніколи раніше стає питання майбутнього України. Головне питання: «як відродити з попелу війни, країну-фенікс, яка буде ефективніше, конкурентніше на світовій арені?» Народ України чекає тяжкий шлях, перетворення зі старої пострадянської країни до перлини східної Європи. Демократизація та реформи почались, по історичним міркам, нещодавно і нам потрібно поступово нарощувати темпи реформ та імплементації найефективніших законів та норм Європейського Союзу. Потрібно брати найкращі практики побудови країни із всього світу, орієнтуватися на успішні приклади з історії та звертати увагу на помилки інших країн. *Практика – критерій істини.*

Завдання. Проаналізувати генезис поняття «Республіка» та поміркувати над майбутніми формами цієї форми правління. Дослідити фундаментальну відмінність республіки і монархії. Дати визначення поняттю «народ» – не таке вже тривіальне

завдання, як може здатися на перший погляд. Адже, в різні часи, в різних країнах відповідь може кардинально відрізнятись. Дослідити суть практики функціонування республік в країнах з розвинутими демократичними традиціями. Проаналізувати сутність практики функціонування республік в пострадянських європейських країнах. Вивчити практику функціонування республік в країнах, що розвиваються. Розкрити історію республіканського ладу на теренах України. Виокремити та знайти найкращий варіант побудови республіки в Україні з урахуванням історичних, географічних особливостей.

Матеріали та методи дослідження. Під час написання роботи автор використовував такі методи дослідження як порівняльно-описовий, історичний, теоретико-правового моделювання. метод вивчення документів. Історичний метод був використаний при вивченні передумов виникнення і генезису республіканської форми правління, від стародавніх форм республік світу скрізь республіки середньовіччя (Швейцарський союз, Ганзейський союз, Найясніша Венеційська республіка та інші) до остаточних форм її закріплення після Другої Світової війни, розпаду світових імперії, розпаду Радянського Союзу та проголошення незалежності України. Порівняльно-описовий метод застосовувався під час аналізу практики функціонування республік світу в країнах з розвинутими демократичними традиціями, в пострадянських європейських країнах та в країнах, що розвиваються. Метод вивчення документів має місце під час роботи та аналізу з конституціями різних республік світу. Метод теоретико-правового моделювання застосовувався під час визначення оптимальної форми правління для сучасної України, що дозволить нашій державі стабілізувати свій економічний стан та стати гідним партнером для інших країн світу.

Аналіз досліджень і публікацій, та ступінь дослідженості теми. Вивченням питання форми правління, генезису республіки, аналізом поняття «народ», становлення республіки в Україні займалися: М.В. Цвік, В.М. Шаповал, О.В. Новакова, Т. А. Бевз, Г. І. Зеленько, К. Г. Михайльова М. І. Михальченко, Даль Р,О. Шпенглер, Хосе Ортега-і-Гассет та інші.

Результати та обговорення. Зародження республіканської форми правління відбулося в античному світі Середземномор'я, в державах, які проявляли найперші ознаки демократії, а найбільш яскраво проявилася вона в демократичній республіці Афін, де аристократична верхівка та народне зібрання самостійно керували містом державою. Саме в Афінах було виокремлене поняття приватної власності, сформувався інститут захисту прав людини, та система демократичної поведінки населення. Можна виділити принаймні два види демократії. У ранній період (V ст. до н. е.) в Греції була розповсюджена «помірна» демократія. Тут провідну роль зберігала аристократична еліта. Для IV ст. до н.е. характерною стає «радикальна» демократія. В її основі була ідея безпосередньої участі всіх громадян в управлінні державою. Масові органи влади демосу (ради, народні збори, суди) мали переважну роль у виробленні і впровадженні політичних рішень [1, с. 17]. Але поступово, на думку англійського історика Дж. Актона, демократія перетворилася на охлократію. [2, с. 112]. На думку автора цієї роботи, питання хто є носієм влади, хто має право вирішувати долю своєї країни є ключовим питанням. Відповідь на це питання і є ключ до побудови конкурентної республіки. Приклад Афінської республіки показує нам небезпечність впадіння в охлократію, баланс між елітарними та егалітарними тенденціями вкрай важливий. В Україні критерії доступу для виборів вище локального рівня територіальних громад, повинні бути підвищені. Професор О. Новакова вважає, що «вибори в Україні перетворюються на ірраціональний процес, учасники якого спілкуються мовою умовностей: умовні і практично не виконуються передвиборчі обіцянки політиків, ефемерні самі політичні партії та блоки – учасники електорального процесу, нераціональним у більшості виглядає і сам вибір кандидата під час голосування, оскільки мотиви виборця не мають надійних, об'єктивних засад» [3, с. 100]. На нашу думку, одна з основних причин цього явища є низький рівень політичної освіти середньостатистичного виборця. Цьому сприяла низка факторів: відсутність державності

на протязі багатьох століть, ярмо авторитарного минулого, корупція та кланово-олігархічна політична система, яка не була зацікавлена в сприянні розвитку політичної освіти населення. Як пише політолог О. Бабкіна. Це система при якій влада зосереджена в руках вузького кола осіб (олігархів), які пов'язані між собою неформальними, в основному сімейними відносинами і відповідає не державним, а їх особистісним інтересам [4, с. 177]. Така система приводить до політичної нестабільності.

Висновки. Для того, щоб бути успішною державою Європи і світу Україні слід перемогти ворога як зовнішнього РФ так і внутрішнього (корупція та залишки кланово-олігархічної системи). Потрібно спиратись на досвід побудови республік в минулому. Впроваджувати досвід успішних демократичних країн республік та опиратися на досвід пострадянських республік(Литви, Латвії) та їх шлях розвитку в побудові успішної країни.

Список використаних джерел

1. Личко Б. Т. Демократія в контексті еволюції суспільства / Б. Т. Личко, С. І. Назаренко. – Х., 2000. – 100 с.
2. Актон Джон. Історія давнини / Джон Ектон // Політичні дослідження. - 1993. - №3. - С. 108-119.
3. Новакова О. В. Політична модернізація та розвиток демократичних процесів в сучасній Україні : [монографія] / Олена Вікторівна Новакова. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2006. – 216 с.
4. Бабкіна О. В. Кланово-олігархічна політична система. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / за наук. ред. Хоми Н. М. Львів, - 2015. С. 177.

*Мельник Назарій Олегович
аспірант III курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Бабкіна Ольга Володимирівна*

«Регіональні ЗМІ як засіб збереження національної ідентичності в умовах російсько-української війни»

Регіональні медіа відіграють важливу роль в державно-політичному житті суспільства, а також беруть активну участь у формуванні та збереженні регіональних ідентичностей. Київський міжнародний інститут соціології впровадив моніторинг жителів регіонів України, результатами якого, стало те, що місцеві ЗМІ формують почуття єдності та згуртованості серед населення свого міста чи регіону; дають більше можливостей зважати на культуру мешканців інших регіонів; локальні ЗМІ, у порівнянні з загальнонаціональними, отримують якісніший фідбек, формуючи тісний контакт між жителями міста (поздоровлення рідних чи друзів, дзвінки в ефір тощо). Як висновок, професійні якісні місцеві ЗМІ викликають у людей гордість за своє місто, адже дають можливість дізнаватися новини регіону, орієнтуватися у своєму місті, та просто є осередком їхнього дозвілля [1, с. 83].

Регіональні ЗМІ транслиують культуру, ментальність, цінності певного регіону, є консолідуючим чинником для його мешканців. На відміну від загальнонаціональних медіа, які в першу чергу мають односторонній характер, регіональні знаходяться «ближче до громадян, мають більший ступінь взаємодії з населенням, так як висвітлюють їх

повсякденні потреби та проблеми. Регіональні ЗМІ на відміну від національних висвітлюють локальну інформацію точніше і детальніше та встановлюють швидкий зворотній зв'язок з аудиторією, тобто впливають на формування почуття місцевої ідентичності, приналежності до регіону.

Особливому розвитку регіональних ЗМІ сприяв процес децентралізації влади. Активізація місцевого самоврядування та передача владних повноважень на місця дала можливість місцевим ЗМІ заявити про себе, встановити довірливі відносини з мешканцями регіону та стати справжнім «рупором» інтересів регіональних ідентичностей. Однак, багато медіа стали висловлювати позиції регіональних еліт, місцевих «князів», які таким чином намагалися вплинути на електоральні настрої місцевого населення. Також варто сказати, що активну участь у формуванні соціально-політичних поглядів брали участь національні медіа, таким чином регіональні постійно лишалися поза увагою. У праці «Регіональне та локальне мовлення в Європі» наголошується, що «регіональні ідентичності маргіналізовані домінуючими/основними національними ЗМІ, що підкреслює значення регіональних ЗМІ як альтернативних дискурсивних форумів» [3].

З початком повномасштабної російсько-української війни регіональні медіа набули нових форм, почали виконувати нові функції, стали невід'ємним засобом боротьби на інформаційному фронті. До війни до них був ряд претензій, пов'язаних з заангажованістю, великою кількістю недостовірної інформації, «джинси», навіть з проросійськими настроями в певних регіонах. Війна кардинально змінила ситуацію – місцеві ЗМІ почали активно інформувати громади про стан подій в регіоні та державі, допомагати об'єктивному сприйняттю інформації [2].

В довоєнні часи регіональні ЗМІ були, в першу чергу представниками регіональної еліти та транслювали думку певної регіональної та локальної ідентичності. В сучасних реаліях їх функції значно розширилися та перейшли на загальнонаціональний рівень. Регіональні ЗМІ стали засобом збереження не лише регіональних спільнот, а й національної ідентичності. Особливо це було помітно на тимчасово окупованих територіях таких як Суми, Охтирка, Херсон, де місцеві ЗМІ стали потужним інструментом антиросійської пропаганди, надавали достовірну інформацію громадянам в умовах відсутності національного телебачення. З'явилася велика кількість телеграм-каналів, фейсбук-сторінок, які певним чином замінили національні ЗМІ, всебічно заблоковані Росією.

Різноманітні реклами, кулінарні рецепти, життєві історії замінила воєнна тематика. До прикладу авторка статті «Регіональні медіа України у протистоянні повномасштабній російській агресії» Наталя Стеблина пише, що «на Буковині 90% публікацій були присвячені війні» [2].

Аналіз місцевих сайтів показує, що з розгортанням повномасштабного наступу їх відвідуваність зросла в кілька разів. Громадяни стали набагато активніше дізнаватися інформацію саме через місцеві медіа. Незважаючи на те, що в деяких окупованих містах відсутня українська мережа, мешканці все одно мають доступ до українських каналів комунікації, а саме регіональних.

Таким чином, регіональні ЗМІ в період російсько-української війни не лише покликані захистити місцеві ідентичності, а й сприяють збереженню загальнонаціональної ідентичності. Враховуючи все вищесказане можна зробити висновок, що місцеві медіа є одним із найважливіших засобів повернення окупованих територій та їх післявоєнної відбудови, тому необхідно надавати їм всесторонню підтримку та сприяти їх подальшому розвитку.

Список використаних джерел

1. Матвієнків С. М. Регіональні ЗМІ як інструмент формування локальної ідентичності. Політичне життя. 2017. № 4. С. 83-86.

2. Регіональні медіа України у протистоянні повномасштабній російській агресії.
URL: <https://detector.media/community/article/197693/2022-03-24-regionalni-media-ukrainy-u-protystoyanni-povnomasshtabniy-rosiyskiy-agresii/> (дата звернення: 12.02.2023)

3. Cappello, M. (2016), Regional and local broadcasting in Europe, IRIS Special 2016-1, European Audiovisual Observatory, Strasbourg.

*Нехай Алла Володимирівна
студентка II курсу
спеціальності «Математика»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

«Цінові війни: теоретичне обґрунтування та економічні наслідки»

Цінові війни більш характерні для олігопольного ринку. В основі теоретичного обґрунтування цінових війн лежить модель Бертрана. А саме: кожна ділова одиниця визначає не обсяг випуску, а ціну пропозиції за певних уявлень щодо цін, які оберуть інші; кожен учасник ринку шукає такі ціни, які дають йому змогу отримати максимальний прибуток за певної ціни конкурента.

Припустимо, що є лише дві фірми, які виробляють однорідну продукцію та одночасно встановлюють ціни. Граничні витрати фірм однакові, а попит має лінійний характер. Оскільки продукція дуополістів абсолютно взаємозамінна, то покупці будуть купувати продукцію у фірми, що встановила більш низьку ціну. Зокрема, якщо $P_1 < P_2$, то попит фірми 1 буде становити $D(P_1)$, а попит фірми 2 буде дорівнювати нулю. Якщо фірми встановлюють однакову ціну ($P_1 = P_2 = P$), то на кожен з них буде приходиться половина ринкового попиту: $1/2D(P)$.

Розглянемо аналітичну версію моделі Бертрана. У процесі прийняття рішення визначається ринкова ціна, а не випуск, тому функцію попиту можна подати у такому вигляді:

$$Q = \frac{a}{b} - \frac{1}{b}P.$$

Ціна, що забезпечує максимальний прибуток, і одночасно є монопольною, обсяг випуску за такої ціни та розмір прибутку дорівнюють:

$$P_m = \frac{a+c}{2} \quad Q_m = \frac{a-c}{2b} \quad \pi_m = \frac{(a-c)^2}{4b}$$

Якби на ринку встановилася монопольна ціна, то дуополісти поділили б ринок між собою, але кожен з них приймає рішення незалежно один від одного.

Припустимо, що фірма 1 встановила ціну на рівні монопольної і фірма 2 бажатиме зменшити ціну на певний рівень μ , що забезпечить максимальний рівень прибутку:

$$P_1 = P_m = \frac{a+c}{2}, \quad P_2 = P_m - \mu = \frac{a+c}{2} - \mu, \text{ де } \mu > 0$$

Тоді фірма 2 вирішує завдання максимізації прибутку:

$$\pi(P_2) = -\frac{1}{b}\mu^2 + \frac{(a-c)^2}{4b}$$

Знайдемо, при яких значеннях μ прибуток буде мати максимальне значення:

$$\frac{d\pi(P_2)}{d\mu} = -\frac{2}{b}\mu = 0$$

Прибуток буде мати максимальне значення при $\mu=0$, тобто коли фірма 2 стає монополістом на ринку.

На підставі зробленого вище аналізу можна визначити, що дуополіст Бертрана буде зменшувати ціну на нескінченно малу величину μ , що забезпечить йому захоплення ринку та прибуток, що приблизно дорівнює монопольному.

Фірма 1, безперечно, не буде миритися з такою ситуацією і також буде зменшувати ціну з метою залучення споживачів та забезпечення максимального прибутку за заданих умов прийняття рішення.

Послідовне зменшення ціни конкуруючими фірмами на ринку має назву *цінової війни*. Цінова війна продовжується доти, доки ціна не зменшиться до рівня середніх витрат.

Розглянемо кілька прикладів цінових війн в Україні.

Приклад 1. Цінова війна на ринку мобільного зв'язку: три провайдери мобільного зв'язку (Vodafone, Київстар і lifecell) контролюють більшість ринку в Україні. Ці компанії регулярно знижують ціни на свої послуги і запускають різноманітні акції, щоб збільшити свою частку на ринку.

Детальніше цей приклад ілюструє ситуація у 2017 році. Саме тоді між цими трьома титанами відбулась битва інтернет-безлімітів. Завдяки їй на ринку з'явилися тарифи з умовно безлімітним мобільним 3G-інтернетом.

Почав битву lifecell, який в липні 2017 презентував тариф «Жара» з 20 ГБ Інтернету і 100 хвилин на дзвінки на інші мережі (+ безліміт у мережі) за 50 гривень на місяць. Продовжив Vodafone Україна, представивши лінійку тарифів Unlim 3G з умовно безлімітним Інтернетом за ті ж 50 гривень/місяць.

В жовтні Київстар запустив умовно безлімітний тариф за 135 або 155 гривень залежно від регіону. (Різниця більша в ціні оскільки Київстар обіцяв без знижень швидкості і заборон на торенти і роздавання інтернету, так як це було в інших операторах).

Приклад 2. У березні 1983 р. компанія Америкен Ейрлайнз внесла пропозицію, щоб усі авіакомпанії встановили єдину сітку тарифів, яка ґрунтувалася б на кількості миль польоту. Ця пропозиція дала б можливість покласти край розмаїттю тарифів (для багатьох з яких існували значні знижки), що існували тоді. Вартість квитка від одного міста до іншого залежала б лише від кількості миль між цими містами. Всі інші авіакомпанії погодились з цією пропозицією. Але все одно знайшлися ті, хто були незадоволені своєю часткою ринку (компанія Пан Ам) і почали знижувати поступово ціни, що й призвело до провалу цього плану.

Визначимо основні наслідки цінових війн:

- дестабілізація ринку;
- перерозподіл часток конкуруючих учасників ринку;
- витіснення слабких конкурентів, перш за все малих і середніх компаній, можливе їх банкрутство;
- скорочення обсягів продажів, доходів і прибутків її учасників, отже, зменшення коштів на розвиток, впровадження інновацій та можливе зниження капіталізації компаній;
- зменшення обсягів і погіршення якості послуг, що надаються;
- скорочення чисельності працюючих і зростання безробіття.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Мікроекономіка: підручник. Київ: Знання, 2007. 677 с.
2. Цінові війни в Україні.
URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/66195.doc.htm
3. Цінова війна: визначення, мета й наслідки. URL: <https://studfile.net/preview/8889948/page:11/>
4. Цінові війни. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/cinovi-vijni.html>

5. Мобільні оператори почали новий виток цінових війн. URL: <https://mind.ua/publications/20177412-mobilni-operatori-pochali-novij-vitok-cinovich-vijn>

6. Конкуренція і таємні змови в авіаційній промисловості. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/23738/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%203.pdf>

*Опанасюк Софія Максимівна
студентка I курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Горбатенко Ірина Анатоліївна*

«Демократичні політичні режими: типологічні характеристики»

Демократія виникла у Стародавній Греції, греки були також першими дослідниками її феномену. Крім того, в Елладі був поширений такий поділ держав за формами правління: монархія, аристократія, демократія («народне правління»). У Стародавній Греції, як пізніше і в Стародавньому Римі рабів і чужоземців не вважали громадянами. Деякі середньовічні держави називали демократичними, оскільки влада в них належала народу, мала місце виборність влади. Однак при цьому певну, досить велику, частину суспільства не вважали народом, представники цієї маси не мали права голосу. Тому деякі дослідники вживають такі терміни, як рабовласницька демократія (до якої відноситься і Афінська демократія), феодальна соціалістична демократія тощо.

В сучасному розумінні демократія є поняттям, що застосовується для опису політичної системи, політичного режиму, ідей та концепцій, заснованих на принципі народовладдя. Відповідно демократія – це «загальнолюдська політична цінність та ідеал суспільно-політичного розвитку» [1, с. 131]. Інколи демократію називають договірною формою правління, а інколи – перекрученою формою народного врядування, зважаючи на історично зумовлений поділ форм правління на такі можливі типи, як тиранія, олігархія, охлократія.

Чиста демократія не викликала захоплення ані у філософів, ані у прибічників змішаної форми правління. Її часто протиставляли так званим складеним державним устроєм (де було змішано елементи монархічного, аристократичного та демократичного правління). В сучасному світі ідентифікують поняття демократії (народовладдя) з конкретним її проявом – формою державної влади, яка є зручною в сучасному світі й базується на ринковій економіці, що найбільш характерно для США та країн Західної Європи. Головними зовнішніми загрозами для демократії в сучасних умовах є «тероризм, диктатури та авторитарні режими», а внутрішніми – «пасивність виборців і корупція урядовців» [2, с. 195].

Демократія в її сучасному вигляді, не дивлячись на множинність її моделей, обов'язково включає такі елементи:

- виборність органів влади;
- поділ державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову;
- підпорядкування меншості більшості;
- захист прав меншості;
- наявність політичних прав і свобод.

Серед класифікацій політичних режимів демократичного типу найбільше заслуговує на увагу та, що передбачає їхній поділ на такі види: демократично-консервативний, демократично-радикальний і демократично-ліберальний.

Демократично-консервативний режим характеризується тим, що політична влада здійснюється способами і методами, які зумовлені традиційними інститутами, законами, звичаями, що закріпилися у свідомості суспільства, держави та особи, виявляються в життєдіяльності нації, в релігії, у шлюбі, в сім'ї. Саме держави, що мають такий стрижень, наприклад Велика Британія, є основою для виникнення та існування такого різновиду політичного режиму. Негативною рисою цього режиму є схильність до минулого, абсолютизація якого може гальмувати процес відмови від застарілих форм і перехід до нових.

Демократично-радикальний режим. При ньому суб'єкти політичної влади намагаються ввести нові форми, методи і засоби управління політичною системою, державою та економікою. Для нього характерним є прагнення до кардинального оновлення форми державного устрою, форм правління, методів і способів реалізації державної влади, адміністративно-територіального устрою тощо. Як свідчить досвід, така «поквапливість» у країнах, що не дозріли до використання демократичних способів і методів політичного керівництва (наприклад, це характерно для більшості пострадянських країн) породжує кризові явища і процеси.

Демократично-ліберальний режим передбачає здійснення політичної влади представниками соціально-політичних сил, які підтримують парламентський лад, демократичні свободи і вільне підприємництво. В роки найбільш руйнівної за весь час світової кризи 1929–1933 рр. з'являється неолібералізм. Своє практичне втілення він найвиразніше дістав у політиці «нового курсу» Ф. Рузвельта, який знайшов насамперед засоби інституціоналізації нових форм державного втручання в економічне та суспільне життя, повернувши державі як головному інституту політичної системи втрачену значущість. Головна ідея лібералізму – «ідея індивідуальної демократії», відповідно до якої вона «на перший план ставить громадянську свободу як незалежність особистого життя індивіда від політичної влади» [3, с. 338].

Таким чином, демократія утвердитись повністю й відразу не може. Для цього необхідно здійснити комплекс заходів у різних сферах суспільного життя, змінити існуючі соціально-політичні структури, сформувані демократичний тип політичної культури.

Список використаних джерел

1. Гапоненко В. А., Лисенко Ю. В. Політологія: практикум. Київ: КНЕУ, 2014. 356 с.
2. Пономарьов В. Демократія. *Політична енциклопедія*. Редкол. Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2012. С. 194–195.
3. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 472 с.

*Охват Сергій Анатолійович
студент I курсу магістратури
спеціальності «Наукова освіта та наукова комунікація»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Матусевич Тетяна Володимирівна*

«Теоретико-методологічні засади дослідження позашкільної освіти як засобу розвитку інтелектуальної обдарованості»

Теоретичний та методологічний розвиток дослідження феномену інтелектуальної обдарованості змінювався з часом, відображаючи трансформації в нашому розумінні того, що означає бути обдарованим, та найкращого способу виявлення та розвитку обдарованості у людей.

Найпоширеніше сучасне визначення інтелектуальної обдарованості – це стан індивідуальних психологічних ресурсів (передусім розумових), який забезпечує можливість творчої інтелектуальної діяльності [6].

Вивчення позашкільної освіти як середовища розвитку інтелектуальної обдарованості є актуальним з декількох причин. По-перше, позашкільні заняття дають здобувачам освіти можливість досліджувати свої інтереси за межами традиційної академічної системи освіти [4].

По-друге, позашкільні заходи можуть допомогти учням розвинути важливі життєві навички. Ці навички необхідні для досягнення успіху в будь-якій галузі, і можливість розвивати їх у контексті реалізації своїх інтелектуальних інтересів може бути особливо мотивуючою [4; 7].

По-третє, позашкільні заходи можуть надати учням цінні можливості для спілкування з іншими людьми, які поділяють їхні інтереси та захоплення

Зрештою, позашкільні заходи можуть допомогти виховати любов до навчання та прагнення інтелектуального розвитку протягом усього життя. Надаючи учням можливість займатися своїми захопленнями та інтересами за межами класної кімнати, позашкільна освіта може допомогти прищепити почуття інтелектуальної допитливості та бажання продовжувати навчання протягом усього життя [5].

Однією з перших моделей обдарованості була концепція «коефіцієнта інтелекту» (IQ), яку запровадив французький психолог Альфред Бін. Ця модель була спрямована на вимір когнітивних здібностей і використовувалася для виявлення дітей, у яких можуть виникнути труднощі в школі. Проте її критикували за надто вузьку спрямованість на інтелектуальні здібності та за ігнорування інших важливих аспектів людського потенціалу, таких як творчість та соціальні навички [1].

У 1980-х роках з'явилася нова модель обдарованості, в якій наголошувалося на важливості множинного інтелекту. Цей підхід, розроблений Говардом Гарднером, припустив, що є кілька форм інтелекту, таких як лінгвістичний, логіко-математичний, просторовий, музичний, тілесно-кінестетичний, міжособистісний та внутрішньо особистісний. Згідно з цією моделлю, люди можуть бути обдаровані в одній або кількох із цих областей, і тому при виявленні та розвитку обдарованості слід враховувати ширший спектр талантів та навичок [1].

Ще однією важливою подією у вивченні обдарованості стало визнання ролі факторів довкілля у вихованні обдарованої особистості – це концепція розвитку талантів. Відомий психолог Андерс Еріксон запровадив поняття «навмисна практика», згідно з яким видатні результати в будь-якій галузі значною мірою є результатом навмисних зусиль та спеціальної підготовки, а не лише вроджених здібностей [3].

Останнім часом спостерігається зростання інтересу до ролі нейронауки в розумінні обдарованості. Досягнення технології візуалізації мозку дозволили дослідникам виявити відмінності у структурі та функціях мозку, пов'язані з високим інтелектом, творчими здібностями та іншими аспектами обдарованості [2].

В цілому, теоретичний і методологічний розвиток інтелектуальної обдарованості еволюціонував від вузької уваги до когнітивних здібностей до ширшого визнання множинного інтелекту та важливості факторів довкілля у вихованні таланту. Продовження досліджень у цій галузі допоможе ще більше уточнити наше розуміння обдарованості та того, як найкраще підтримувати розвиток людей, які мають виняткові здібності.

Список використаних джерел

1. Антонова О.Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с
2. Зливкова В.Л., Кузікова С.Б. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 430 с.
3. Лавренова М.В., Лалак Н.В., Фенчак Л.М, Молнар Т.І. Феномен обдарованості в сучасному освітньому середовищі початкової школи. Освіта та розвиток обдарованої особистості, № 4 (79), IV квартал, 2020. С. 25-29
4. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : методичний посібник / [А.Е. Бойко, В.В. Вербицький, А.В. Корнієнко, О.В. Литовченко; за ред. В.В. Мачуського]. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 223 с.
5. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості : [монографія] / Р. О. Семенова, О. Л. Музика, Д. К. Корольов та ін.; [за ред. Р. О. Семенової]. К.-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с
6. Палій А.А. Диференціальна психологія : курс лекцій. Київ: Академвидав, 2010. 954 с.
7. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей: монографія / В. В. Вербицький, Л. М. Бондар, А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, Т. М. Кречотіна, О. В. Литовченко, О. П. Липецький, О. І. Любич, В. Л. Маринич, В. В. Мачуський, Н. В. Перепелиця, О. В. Просіна, Г. П. Пустовіт, Н. Ю. Сидоренко, Л. В. Тихенко.; за ред. В. В. Мачуського. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.

*Петришина Анастасія Олександрівна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта (математика)»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

«Ринок землі: теоретичні основи та проблеми формування в Україні»

З виникненням власності на землю виникає й відповідна їй форма доходу — земельна рента. Рента — це передача частини доходу землеробом власнику землі за використання його земельної ділянки. Отже, земельна рента є економічною формою реалізації власності на землю.

На відміну від інших товарів, земля — особливий товар, ціна якого ґрунтується не на вартості, а на тому доході, який вона приносить своєму власникові, — ренті. Ціна землі — це дисконтований потік її доходу (ренти). Ціна землі прямо пропорційна величині ренти і обернено пропорційна ставці позичкового відсотка. Ціна може змінюватись під впливом таких факторів: норми позичкового відсотка, вартості освоєння і поліпшення землі, співвідношення попиту і пропозиції на продукцію сільського господарства, напрямків економічної політики щодо державного регулювання аграрного сектору економіки тощо [1].

Ринок землі — це система організаційно-правових та економічних відносин, що виникають у процесі перерозподілу земель та прав на них між суб'єктами цього ринку на основі конкурентного попиту й пропозиції, що забезпечує: купівлю-продаж, оренду, заставу тощо земельних ділянок або права на них; визначення вартості землі й визнання її капіталом і товаром; розподіл простору між конкурентними варіантами використання земель та суб'єктами ринку.

В Україні, під час перебування у складі СРСР, земля була націоналізована і її єдиним власником стала держава. З набуттям незалежності і започаткуванням ринкових

трансформацій виникла об'єктивна необхідність у здійсненні земельної реформи, яка є однією з центральних ланок економічної реформи, що провадиться в нашій державі.

Земельна реформа в Україні пройшла ряд етапів. Перший з них бере свій початок з прийняття Земельного кодексу Української РСР (1990 р.), яким було зафіксовано існування права на землю у формі довічного успадкованого володіння, постійного володіння, а також постійного і тимчасового користування. Проте право розпоряджатися землею залишалося за радами народних депутатів. Велике значення відіграло прийняття Верховною Радою України Постанови «Про земельну реформу» (15 березня 1991 р.), якою було оголошено, що весь земельний фонд України визнавався як об'єкт земельної реформи, завданням якої є перерозподіл земель з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на селі.

Другий етап започаткований у січні 1992 р. з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про форми власності на землю» і в березні цього ж року — нової редакції Земельного кодексу України. Цими документами в Україні запроваджувалися три форми власності на землю: приватна, колективна і державна. Також відбулося часткове реальне втілення приватної власності на землю в сфері товарного сільськогосподарського виробництва, завдяки прийняттю закону України «Про селянське (фермерське) господарство» (1992 р.).

Третім етапом земельної реформи стало прийняття Указів Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» (1994 р.), «Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям» (1995 р.), «Про оренду землі» (1997 р.), «Про захист прав власників земельних часток (паїв)» (1998 р.) та «Про фіксований сільськогосподарський податок» (1998 р.).

Початком четвертого етапу земельної реформи став Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» (1999 р.). В 2000 р. стала реалізовуватися вимога Указу про заміну сертифікатів на земельну частку (пай) на Державні акти на право приватної власності на землю. Цим самим створилися реальні умови для впровадження в нашій державі повноцінного ринку землі. Важливим кроком у здійсненні земельної реформи на цьому етапі став Указ Президента України «Про основні напрями земельної реформи в Україні на 2001—2005 роки» (2001 р.).

Особливого значення для завершення земельної реформи в нашій державі набуло прийняття нової редакції Земельного кодексу України у жовтні 2001 р. У ньому знайшли юридичне закріплення всі прогресивні напрацювання земельної реформи, що здійснювалися в нашій країні.

Сформований ринок землі створює умови для ефективного використання земельних ділянок суб'єктів господарювання, дає можливість окремим суб'єктам відмовитися від земельної ділянки, а саме продати або здати в оренду, задля більш ефективного та раціонального її використання. Досвід багатьох країн світу дає можливість оцінити позитивні наслідки формування ринку землі.

Земельний банк України сільськогосподарських земель складається з 32,6 млн. га рілля (культури зернові та зернобобові, культури технічні) та 8,9 пасовищ, сіножаті та ін. В ході розпаювання земель у 1991 році 85% землі (31,1 тис. га), набули статусу приватної власності. В Україні із загальної кількості землі, яка перебуває в обробітку 56% становлять землі орендовані у власників паїв, 29% – обробляються самими власниками земельних ділянок [2].

За даними Eurostat, ціна на 1 гектар землі сільськогосподарського призначення в Україні коливається від 2000 до 3000 євро і є низькою порівняно з іншими країнами Європи такими як Ірландія, Данія, Іспанія, Греція, Польща та інші [3].

На сьогоднішній день інвестиційний клімат для іноземних інвесторів в Україні є не досить привабливим, тому зараз основним джерелом фінансування аграрного сектору є

власні кошти сільськогосподарських підприємств та організацій, а також державні кошти України. Мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення був перешкодою для залучення необхідних інвестицій і збільшення продуктивності сектора землі [3]. Але в липні 2021 року було скасовано мораторій (заборону) на продаж земель сільськогосподарського призначення, крім земель державної власності [4].

Основною причиною недостатньої ефективності земельних відносин та землекористування в Україні є нераціонально побудована система державного управління земельними ресурсами, якій притаманні: неузгодженість і суперечливість рішень дій різних виконавчих органів влади; надмірна концентрація функцій управління на вищих рівнях виконавчої влади; відсутність належного механізму контролю за процесами земельних відносин та землекористування; корупція [5].

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія: підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. - 719 с.
 2. Швець Ю.О., Грінберг І.О. Аналіз ринку землі України за сучасних умов. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. Випуск 29. с.164-170. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/29_2020ua/35.pdf
 3. Шалена різниця: Скільки коштує земля у різних країнах Європи (Інфографіка). URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/shalena-riznitsya-skilki-koshtue-zemlya-u-riznikh-krainakh-evropi-infografika-201911151063316>
 4. Мораторій на продаж сільськогосподарських земель. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Мораторій_на_продаж_сільськогосподарських_земель
- Паутова Т. О., Шарий Г. І. Земельна реформа в Україні: актуальність, проблеми та перспективи реалізації. Державне управління. 2017. С. 69-73. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/ipd_2017_15_15.pdf

*Повар Людмила Анатоліївна
студентка II курсу
спеціальності «Математика»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

«Невизначеність та асиметричність інформації за Джозефом Стігліцем: теоретичне обґрунтування та практичні наслідки»

Концепція невизначеності та асиметричності інформації є однією з найважливіших у сучасній мікроекономіці. Дані теорії були висунуті ще в 1970-х роках Джозефом Стігліцом, адже розуміння того, як інформація впливає на ціни та торгові обсяги на ринку, допомагає економістам та підприємцям розуміти взаємодію ринку з довіллям та чинники, які на нього впливають.

Джозеф Стігліц – американський економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки 2001 року за дослідження ринків з асиметричною інформацією. Протягом 1970-х років Дж. Стігліц, Дж. Акерлоф і М. Спенс розробили фундаментальні положення сучасної інформаційної економіки, зокрема, загальної теорії ринків з асиметричною інформацією, яку застосовують від традиційних сільськогосподарських ринків до сучасних фінансових.

«Невизначеність – погана річ для світової економіки, а до факторів невизначеності відносяться і подібні випадки припинення роботи уряду, що, ймовірно, було б вельми

негативно для ринків», – казав Стігліц [2]. Детальніше про невизначеність інформації розглядав Джордж Акерлоф у своїй статті «Ринок «лимонів»: невизначеність якості та ринковий механізм». У своїй роботі він проаналізував ринок продукції, де продавці краще інформовані, ніж покупці, про якість товару. Експеримент був проведений на ринку автомобілів, що були в користуванні. За однією ціною продавець продавав якісні та неякісні автомобілі, але про якість товару знав лише продавець. Наслідки такі: продавці високоякісних автомобілів пішли із ринку, залишаючи тільки низькоякісний товар, тобто «лимони» [3].

Щодо асиметрії інформації. Асиметрична інформація виникає, коли одна сторона економічної операції володіє більшими матеріальними знаннями, ніж інша. Це проявляється, коли продавець товару чи послуги володіє більшими знаннями, ніж покупець; однак можлива й зворотна динаміка. Майже всі економічні операції пов'язані з асиметрією інформації.

Розглянемо реальні приклади інформаційної асиметрії. У 2017 році Антимонопольний комітет України розглядав справу щодо недобросовісної конкуренції з боку ТОВ «ТЕРРА ФУД». Справа стосувалася продажу масла під торговою маркою «Ферма», яке містило написи на своїй продукції «Домашнє» та «Масло для дітей від 3-х років», хоча воно не містило жодних додаткових інгредієнтів, які б покращували смакові або споживчі властивості продукту, згідно зі стандартами ДСТУ 4399:2005, виробник просто не зазначив цього на продукції.

Після проведення опитування, Антимонопольний комітет України встановив, що більшість покупців (65%) надають перевагу продукту, базуючись лише на інформацію обгортки, а саме привертаючи увагу лише на написи «Домашнє» та «Масло для дітей від 3-х років». Це може свідчити про те, що покупці сприймають цей напис як позитивну властивість продукту і вважають, що він має кращу якість та смакові властивості. Оскільки у разі недостатньої відповідності продукту стандартам і вимогам це і є прикладом інформаційної асиметрії, коли виробник володіє більшою інформацією про товар ніж покупець [5].

Яскравим прикладом є конкурентна війна між авіакомпаніями України. Українська авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України» застосовує маніпуляції інформацією щодо своїх конкурентів, у такий спосіб, як збільшення своєї репутації та зниження рівня конкуренції на ринку авіаперевезень. Попри це, МАУ не є сильним гравцем і має збитки (див. рис.). Зростання збитків МАУ підтверджує, що їхня політика протидії входженню нових конкурентів не є раціональною стратегією конкурентної поведінки, а є наслідком інформаційної асиметрії [6].

Невизначеність та асиметрія інформації впливає на різні економічні процеси. Наприклад, при оцінці ризику інвестори можуть зайняти більш консервативну позицію через невизначені ринкові умови, що призведе до зниження рівня інвестицій. Крім того, інформаційна асиметрія призведе до відхилення ринку від рівноваги та зниження ефективності розподілу ресурсів.

Отже, невизначеність та асиметрія інформації є серйозними проблемами на ринку. Вони можуть впливати на різні аспекти ринкової економіки, такі як інвестиції, ціни та обсяги торгівлі. Регуляторні органи можуть допомогти зменшити вплив невизначеності та асиметрії інформації на ринок шляхом забезпечення повнішої та точнішої інформації для учасників ринку та контролювання їх діяльності.

Список використаних джерел

1. Мікроекономіка: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. – 677 с.
2. Економічна правда. 16 січня 2018. Нобелівський лауреат назвав головний ризик для фондового ринку США. URL: <http://surl.li/giuyx>

3. Akerlof G. A. 1970. Lemons: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. The Quarterly Journal of Economics, 84(3), 488–500. URL: <http://surl.li/giuzg>
4. Bloomenthal A. Asymmetric Information in Economics Explained. Investopedia. URL: <http://surl.li/giuzu>
5. Результати голосування Інтернет-аудиторії 2019 року у категорії Молочна продукція. Масло вершкове. URL: <http://surl.li/giuzz>
6. Топалов М. Мільярдні збитки і борги: чи варто переживати за МАУ. Економічна правда. 2019. 28 березня. URL: <http://surl.li/givah>
7. Лунякова Н.А. 2012. Теоретичні основи кредитного раціонування. Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (с. 118-119). Суми: УАБС НБУ. URL: <http://surl.li/givaj>
8. Мельніков С.В. 2019. Вплив асиметрії на ринкову рівновагу: Монографія (с. 18). URL: <http://surl.li/givau>

*Потанчук Анастасія Олегівна
студентка I курсу магістерського рівня
спеціальності «Соціологія»*

*Науковий керівник
кандидат історичних наук, доцент
Черній Людмила Віталіївна*

«Роль ЗМІ у формуванні іміджу політиків: соціологічний аспект»

Фактор іміджу відіграє дуже важливу роль у наші часи. У часи, коли величезні масиви інформації є у відкритому доступі для будь кого, процес формування позитивного іміджу ускладнився. Можна сказати, що на зміну друкованим медіа та радіо прийшли телебачення та інтернет, адже їх популярність не тільки тримається на рівні, а і росте із року в рік. Суспільство розвивається разом із технологіями, а з ними змінюються методи вивчення та впливу на суспільство. Змін зазнала і сфера іміджології.

Для політичних діячів імідж є одним із ключових факторів. Політичний імідж часто ретельно керується та створюється політиками та їхніми командами за допомогою різних засобів, включаючи зв'язки з громадськістю, медіа-стратегії, повідомлення, брендинг та візуальну презентацію. Він відіграє важливу роль у політиці, оскільки може вплинути на здатність політика заручитися підтримкою, виграти вибори та досягти своїх політичних цілей. «Імідж утворюється ніяк інакше, ніж за допомогою обробки психікою людини якогось образу об'єкта, що виступає в свою чергу продуктом сприйняття цією людиною певного набору характеристик об'єкта» [1 с.32]. В часи панування демократії дуже важливою є підтримка громадськості. Зважаючи на те, наскільки вагомою зараз є громадська думка у демократичних суспільствах, політичним діячам стало вкрай необхідно будувати та підтримувати позитивний політичний та особистий імідж. На прикладі різних сучасних політиків на сьогодні можна побачити дуже багато різних стратегій та використаних методів.

Наразі ЗМІ мають неабиякий вплив на суспільство, а іноді навіть настільки, що інформація не вважається достовірною допоки не біла освітлена ними. Тому серед сучасних політиків стала нагальною потреба все активніше залучати новітні технології до свого арсеналу у побудові передвиборної кампанії та позитивного політичного іміджу.

При виборі політичного лідера сьогодні більшість українців звертає увагу саме на персоналію та ставлення громадськості до неї, аніж на політичні погляди та ідеї [2]. Саме тому дуже часто гарно побудована стратегія та вдало сформований позитивний імідж - є запорукою перемоги на виборах. «Це пов'язано зі специфічним українським феноменом так званої «персоніфікації» політики, що практично актуалізує проблему формування

іміджу політичного лідера» [3, с. 354]. Саме це і спонукає сучасних політичних лідерів більше піклуватись про свій імідж.

Сьогодні сучасні ЗМІ — це складна та динамічна галузь, яка включає широкий спектр традиційних і цифрових медіа-платформ, включаючи друковані ЗМІ, телебачення, радіо, кіно, соціальні медіа та онлайн-видання новин. Поява та розвиток сучасних засобів масової інформації відіграли значну роль у формуванні громадської думки, політичного дискурсу та культурних тенденцій, і їхній вплив на суспільство, ймовірно, продовжить зростати в майбутньому.

З цього випливає, що у наші дні ЗМІ грають дуже важливу роль у процесі формування іміджу політичного діяча, адже виступають посередником між політиком та громадськістю. У цьому для політиків є як плюси, так і мінуси. З одного боку, вплив на громадськість більше за допомогою сучасних каналів поширення інформації. Але з іншого, з посередником теж треба налагоджувати відносини. В Україні наразі панує свобода слова, але це не означає, що не може бути куплених журналістів, проплачених новин та власних телевізійних каналів. Саме тому для сучасного політичного лідера є необхідним налагоджувати комунікацію не тільки з громадою, але і з представниками ЗМІ.

Зараз майже у кожного відомого діяча є свій сайт чи хоча б профіль у соціальних мережах. Стало набагато простіше заявити про себе, але чи достатньо для політика лише соціальних мереж, щоб залучити до свого електорату нових виборців, очевидно, що ні. Але у комплексі з іншими методами, ЗМІ можуть стати потужною зброєю у руках досвідченої PR-команди.

На сьогодні є дуже важливим досліджувати роль ЗМІ у формуванні політичного іміджу, розглядати тенденції та різні сучасні методики та технології до яких вдаються сучасні політичні діячі для формування та підтримання свого позитивного іміджу.

Список використаних джерел

1. Гавра Д. П. Категорія іміджу в сучасній комунікативистиці /пер. з рос. Д. П. Гавра // Соціологія комунікацій / Д. П. Гавра., 2013
2. Як змінилися уподобання та інтереси українців до засобів масової інформації після виборів 2019р. та початку пандемії COVID-19 (серпень 2020р.) [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylys-upodobannia-ta-interesy-ukraintsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pislia-vyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r>.
3. Байрачна “Роль ЗМІ у формуванні політичного іміджу державної влади”: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/13blkidv.pdf>

*Редько Олена Олександрівна
студентка IV курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Карнаух Анна Анатоліївна*

«Проблеми політичного лідерства в сучасній Україні»

Інститут лідерства в Україні має багато сторін, характеристик як у процесі становлення, так і функціонування.

Нажаль, у країні відсутня система підготовки політичних лідерів як у загальнонаціональному масштабі, так і на регіональному рівні. Політичні партії,

громадські організації теж не готують цілеспрямовано політичних лідерів, використовуючи системи стихійного відбору, що вкрай неефективно. Тому формування цілісної системи підготовки політичних лідерів – важливе суспільне завдання. Освоєння ними світового досвіду політичного менеджменту, вміння поєднувати світовий досвід управління з національними традиціями створює умови для становлення відповідальних і кваліфікованих лідерів. Система освіти практично в усіх регіонах світу є потужним каналом просування до вершин політичної ієрархії. У Франції та Великій Британії, наприклад, можна говорити про практичний збіг системи освіти та елітного рекрутування. Грандеколь (вищі школи) – це тип привілейованих навчальних закладів, які готують кадри вищої кваліфікації у Франції, багато з яких посідають вищі державні та адміністративні посади. Еліти у Франції, таким чином, управляють за допомогою компетенції та знань. Подібні механізми діють у США (Гарвард, Принстон), у Великій Британії (Оксфорд, Кембрідж), в Японії діють проекти («Кордон всередині»), спрямовані на індивідуальний розвиток обдарованих дітей тощо. На підтвердження цього вчені стверджують, що для управління країною повинні бути добре підготовленими 2% населення. Якщо за спеціальними програмами навчати 10 відсотків відмінників, такий розвиток є можливим. В Україні одним із заходів, що сприяв створенню нової еліти, була фундація елітних навчальних закладів. Прикладом такого закладу може бути Український гуманітарний лицей Національного університету імені Тараса Шевченка, утворений восени 1991 року, що був орієнтований на відбір талановитих юнаків та дівчат із гуманітарними, аналітичними і лідерськими здібностями. Характерною рисою навчального процесу була своєрідна ідеологія, за якою лицеїсти мали усвідомити себе молодю національною елітою, що повинна розбудовувати демократичну Українську державу. Високий рівень підготовки дозволили більшості випускників лицейом успішно здобути вищу освіту в престижних українських та іноземних університетах [1, с. 82-88].

Сьогодні вже можна бачити результати: випускники лицейом беруть участь у політичній боротьбі, займають високе становище в українській владі. Нині в Україні створено загальнонаціональну систему підготовки державних службовців і посадових осіб з урахуванням сучасного внутрішньополітичного стану в країні, вітчизняного і кращого світового досвіду та практики, що складалася за роки незалежності. В організаційну структуру цієї системи входять:

1) Національна Академія державного управління при Президентіві України (НАДУ) – головний вищий навчальний заклад у системі підготовки державних службовців і посадових осіб, її Дніпропетровський, Львівський, Одеський та Харківський регіональні інститути державного управління.

2) 10 вищих навчальних закладів університетського рівня, що готують магістрів державної служби для обіймання посад державних службовців, а також Академія муніципального управління (м. Київ).

3) 23 центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади та місцевого самоврядування.

4) 61 галузевий навчальний заклад з перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Таким чином, державна система, що функціонує в Україні, загалом забезпечує досить високий рівень професійності підготовки осіб, які здатні найбільш ефективно вирішити завдання трансформаційного суспільства [2, с. 3-6].

Така система підготовки еліти формує і такі особисті якості, як професіоналізм, патріотизм, інноваційна поведінка. Політологи пропонують низку механізмів та форм підготовки партійних лідерів: відкриття спеціалізованих шкіл та спеціальностей на факультетах вищих навчальних закладів для підготовки кадрів; висунення кадрів «знизу» – шляхом виборів через громадські організації та рухи; введення у практику партійного життя конкурентних механізмів (відкритий конкурс) при становленні керівних посад; висунення кандидатів і складання відкритих партійних списків на вибори у представницькі органи влади тощо. Функціонуючи в Україні, лідери різко демонструють

свої ідеологічні позиції, діють ситуативно. Це говорить не тільки про особистісну низьку кваліфікацію в сферах духовного життя, політичного менеджменту, а й про відсутність професійних команд у лідерів, які б не тільки забезпечували поточну роботу лідерів, а й розробляли стратегію їхніх дій. Підбір кадрів та формування партійної еліти (команду) дуже непросте завдання. Як говорив Вінстон Черчілль, це не те саме що будувати хату – знизу догори, а потім, коли все завершено, – поставити димар. Тут треба починати з головних осіб, тобто «згори». Головних не в розумінні тих, хто обіймає високі пости, а знайти людей, які найбільш підходять для цієї роботи. Другим важливим моментом, ще перед тим як знайти виконавців, є вироблення свого чіткого плану, мати його «в голові», щоб потім люди слугували втіленню плану лідера, а не діяли на власний розсуд. Це не означає, що він намагався оточити себе тими, що завжди говорять «так». На думку сучасників англійського прем'єра та істориків, В. Черчілль не здійснив би багатьох своїх задумів, якби не наближав до себе людей широкої натури, талановитих, професіоналів. Він не заперечував проти того, щоб призначити на посаду представника опозиції чи того, кого раніше піддавали критиці. Головне, В. Черчілль знаходив їм застосування, бо знав, що це люди сильного характеру, мають незалежну думку. Не можна мати команду, в якій геть усі погоджуються з лідерами. Це веде в нікуди. Справжній ведучий завжди творчий, і йому необхідна така ж команда, в якій має місце дискусія та присутній конфлікт. Звичайно, в цьому потрібен баланс [3, с. 726–732.]

Також, справжні політичні лідери формуються безпосередньо в політичній боротьбі. В недавньому минулому не було справжньої політичної боротьби і не було попиту на політичних лідерів. Наше сьогодення підтверджує, що в Україні не лише не зникають, а, навпаки, поглиблюються політичні проблеми, пов'язані з представництвом різних політичних партій, рухів, організацій, соціальних груп і різних класів у політичній владі. Різко зріс попит на політичних лідерів. І в силу тих же вищезгаданих умов у ролі лідерів іноді опиняються «політкустарі».

Список використаних джерел

1. Харченко Л. Консолідація політичної еліти як фактор розвитку політичної системи України / Л. Харченко // *Вибори та демократія*. – 2010. – №14. – С. 82–88.
2. Висоцький В. М. Політичні партії в процесі модернізації політичної системи України / В.М. Висоцький// *Проблеми становлення правової демократичної держави*. — 2014. — № 4. — С. 3 - 6.
3. Добіжа В. В. Політична культура владної еліти в умовах суспільно-політичної трансформації / В. В. Добіжа // *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. – Вип. 38. – К.: Ін-т держави і права НАНУ. – 2007. – С. 726–732.

*Свірідов Віталій Юрійович
студент II курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
старший викладач кафедри політичних наук
Козенюк Андрій Іванович*

«Марксистська політична теорія»

У XIX столітті виникла необхідність у створенні нового політико-правового вчення, таким вченням стає саме марксистська теорія. Перш за все потрібно надати визначення «марксизму».

Марксизм – це політико-економічна теорія, яка зародилася у середині XIX століття та поклала початок соціалістичній ідеології і комуністичних партій. Творцями марксизму стали два видатних філософа тих часів – Карл Маркс та Фрідріх Енгельс.

Марксизм сприяв великому поштовху в культурі, економіці та історії. Слід зазначити, що марксизм розуміє історію з матеріалістичної позиції світосприйняття, що у свою чергу можна пояснити тим, що суспільно-історичному розвитку життя віддається саме матеріалістичним обставинам.

Марксова метода історичного матеріалізму не може пояснити різниць між народами, що знаходяться на тій самій шаблі економічного розвою. Вона нехтує такими важливими чинниками, як раса, релігія й національність [1, с. 918].

Основою політико-економічної теорії Маркса є базис та надбудова. Базис являє собою сукупність виробничих відносин та економічної структури суспільства, в основі якого лежить певна форма власності. Виробничі відносини завжди відповідають певному рівню розвитку суспільства і виробничих сил. Таким чином, базис – це виробничі відносини, що залежать від виробничих сил. Фактично Маркс сформулював діалектико-матеріалістичний метод, що дає змогу розглядати явища у їх виникненні й розвитку, бачити їх суперечності та взаємодію [2, с. 323].

Під час свого розвитку, політичні сили починають вступати у конфлікти з виборчими відносинами, що веде до появи міжкласової боротьби. Ці конфлікти виникають саме через надмірне переростання відносин за їх межі. Завдяки цьому виникає зовсім новий спосіб виробництва. Він існуватиме доти, доки буде відповідність між рівнями виробничих відносин і сил. Цим Карл Маркс пояснював переворот у надбудові, який виникає завдяки механізму економічно-історичного розвитку, як наслідок цього – зміна самих способів виробництва.

Згідно з вченням Маркса, етапи розвитку у суспільстві називаються «суспільно-економічною формацією». Результатом класової боротьби є зміна однієї суспільно-економічної формації на іншу. Найвища її форма – «соціальна революція», коли відбувається переворот у ідеологічній та політично-правовій надбудові.

Загалом, слід відмітити, що теорія Карла Маркса спиралась саме міжкласову боротьбу, результатом якої повинно стати домінування класу пролетаріату над буржуазним суспільством. Саме «боротьба класів» є тим механізмом, який обертає колесо еволюційного розвитку суспільства. Саме про це Маркс та Енгельс описували у «Маніфесті Комуністичної партії»: «Уся історія суспільства була до сих пір історією боротьби класів» [3, с. 2].

Змогу одного класу прийти на зміну іншому Маркс та Енгельс бачили тільки у революційному повстанні та подальшому встановленні класом переможців власної держави, яка буде методами насильства вчиняти свою владу перш за все над протилежним їй класом суспільства. Розглядаючи політичний аспект насильства, спродукований державою, Енгельс доходить висновку, що держава, яку пролетаріат використовує з метою насильницького придушення супротивників робітничого класу, не визнає свободи для них [4, с. 383]. Таким чином, можна зробити висновок, що держава у розумінні марксистів є інструментом впровадження волі правлячого класу.

Держава і право в марксистському вченні – надбудовні явища, дві сторони одного й того ж феномена: політичної влади [5, с. 166]. Згідно вчення марксистів, політична влада – це боротьба двох класів за владу. За марксистським вченням право теж має класовий характер [5, с. 166].

Для багатьох країн на початку XX століття марксистська ідеологія стала універсальною. Перш за все, це проявилось у революційних повстаннях, які мали головну мету – заміну правлячого класу класом пролетарів. На той час однією з найвпливовіших течій марксизму став – більшовизм.

Більшовизм дещо відрізняється від марксизму. Для нього характерними є повна диктатура правлячої партії та більш жорстке правління. Коли більшовики прийшли до

влади, вони відразу ж проголосили диктатуру пролетаріату. Поняття диктатури В. Ленін визначав так: «Диктатура означає – необмежену, що спирається на силу, а не на закон, владу» [6, с. 376].

Довгі роки панування більшовизму на територіях колишнього Радянського союзу привело до довгих років правління диктатури. На думку Леніна, саме радянська Росія повинна була стати в голові правління та стати провідною серед інших держав. Ленін таким чином досягає те, що поневолена нація «добровільно» постає в межах держави пануючої нації [7, с. 139].

Головним здобутками більшовизму було саме удосконалення ідей марксизму та впровадження їх на практиці.

Список використаних джерел

1. Марксизм [Текст] // Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / проф. Є. Онацький. – Буенос-Айрес, 1960. – Т. 4, кн. VII: Літери Ле – Ме. – С. 918–920.
2. Марчук В. П. Історія політичних і правових вчень [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Марчук, Г. В. Марчук. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. – 480 с.
3. Манифест Коммунистической партии [Текст] / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Женева: Типография революционной организации «Социаль-демократ», 1900. – 48 с.
4. Історія політичної думки [Текст]: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]; 2-е вид., перероб. і доп. – Львів: «Новий Світ–2000», 2017. – Т.1.: Від зародження до початку ХХ ст. – 404 с.
5. Історія вчень про державу і право [Текст]: підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 256 с.
6. Ленин В. И. Полное собрание сочинений [Текст]: в 55 т. / В. И. Ленин. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1981. – Т. 41: [Май – ноябрь 1920.]. – 696 с.
7. Левинський В. Соціалістичний Інтернаціонал і поневолені народи [Текст] / В. Левицький. – Київ – Відень: Видання Дніпросоюза, 1920. – 143 с.

*Собченко Олександр Васильович
студент I курсу магістратури
спеціальності «Економіка»*

*Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович*

«Особливості формуванні і використання коштів державного бюджету під час війни в Україні»

Умови війни в Україні впливають на формування та використання коштів державного бюджету. Одним із основних завдань держави є забезпечення національної безпеки та оборони країни, а також соціального захисту населення. У 2023 році уряд України планує виділити значні кошти на ці напрямки.

Згідно з проектом Державного бюджету на 2023 рік, видатки на національну безпеку та оборону становлять 18,2% від ВВП. На ці цілі передбачено виділити 1141,1 млрд грн, що становить 43,5% від загального обсягу видатків. Ці кошти будуть використані на забезпечення ведення бойових дій Збройними силами України, придбання озброєнь та військової техніки.

Однак, умови війни в Україні також впливають на економіку країни та соціальний захист громадян. У проекті бюджету на 2023 рік передбачено видатки на соціальний захист та охорону здоров'я у розмірі 447,6 млрд грн. та 176,1 млрд грн відповідно.

На жаль, збільшення видатків на ці напрямки зумовлено потребою у забезпеченні життєво важливих потреб громадян в умовах війни. Наприклад, у 2022 році рівень бідності в Україні збільшився до 25%, а це означає, що кожен четвертий громадянин не має достатньої кількості коштів для задоволення своїх потреб. Зниження рівня безробіття в 2023 році не передбачають, за прогнозами він залишиться на рівні 26%. Також, збільшення витрат на охорону здоров'я обумовлено необхідністю забезпечення військових та цивільного населення медичними послугами.

Важливо зазначити, що витрати на оборону та соціальний захист є основними напрямками державної політики в умовах війни. Проте, такі витрати можуть відобразитися на стані економіки країни в цілому. Станом на 31 січня 2023 року державний та гарантований державою борг України становив 4258,20 млрд грн або 116,44 млрд дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 2765,71 млрд грн (64,95% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 75,63 млрд дол. Великий обсяг боргу негативно вплине на стабільність економіки, а також зменшить можливості держави для подальшого розвитку та інвестування.

Окрім того, умови війни в Україні вимагають додаткових витрат на відновлення територій, які постраждали внаслідок бойових дій. За даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, на початок 2023 року було зруйновано понад 150 тисяч будівель та споруд. Для відновлення інфраструктури та житлового фонду необхідно значні фінансові ресурси, які повинні бути враховані у процесі формування державного бюджету.

Отже, бюджет України опинився під величезним тиском за умов повномасштабної війни на сході країни. Витрати на оборону та допомогу постраждалим значно зросли, що призвело до збільшення дефіциту бюджету та зовнішнього боргу.

Список використаних джерел

1. Собченко О. В. Державний бюджет та його роль у забезпеченні розвитку суспільства // Нова парадигма економічної освіти у контексті інноваційної моделі розвитку вітчизняної освіти: Збірник наукових праць IV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 листопада 2022 р. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. – С.84-90.
2. Зовнішній борг України на кінець IV кварталу 2022 року / Департамент статистики та звітності, управління статистики зовнішнього сектору. Національний банк України
3. Бюджет 2023 року / Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582
4. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <https://www.minregion.gov.ua>
5. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>
6. Макогон В. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. С. 105.
7. Державна служба статистики України: URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
8. Коментарі експертів. Виконання бюджету в умовах війни: прогноз тенденцій. Інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vykonannya-byudzhetu-v-umovakh-viynu-prohnoz-tendentsiy>
9. Фінансування Державного бюджету України з початку повномасштабної війни. Офіційний портал Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435
10. За минулий тиждень більше 6 тисяч громадян та представників бізнесу доєдналися до купівлі військових ОВДП – депозитарій НБУ. Офіційний портал

*Стандратюк Діана Василівна
аспірантка II курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Андрущенко Тетяна Вікторівна*

«Поняття «публічної сфери» у політичній філософії Ганни Арендт»

Ганна Арендт – одна з найвизначніших політичних філософинь ХХ століття, яка у своїх роботах заклала сучасне розуміння публічної сфери. Відповідно до концепції Г. Арендт, політична організація людей (публічна сфера) протиставляється природним утворенням (приватна сфера), публічність як така є абсолютно інакшою за своєю природою, іншим рівнем екзистенції людини [1, с. 34].

Таким чином, Г. Арендт відстоює позицію, згідно якої приватна та публічна сфера є відмінними, а історичний розвиток держави та її перетворення на державу-націю поклав початок змішуванню їх атрибутів. Так, публічна сфера з часів існування полісу була сферою свободи, приватна - відповідала за продовження людського роду та опікувалася питаннями економічного існування сім'ї [1, с. 38-40]. Однак, з початку ХХ століття ми можемо спостерігати перенесення «приватних питань» (наприклад, дітонароджуваності, сексуальності, рівних прав та можливостей між чоловіками та жінками, прав робітників, соціальний захист населення) в публічну площину, тобто відбулася політизація приватного життя індивіда. У цьому контексті варто згадати також і те, як проблема свободи трансформувалася з часів існування поліса. Якщо раніше можливість займатися публічним життям мали лише ті, хто був вільним (не був залежний в економічному плані, не мав необхідності самостійно забезпечувати власні життєві потреби), то зараз саме питання обмеженості прав до участі в публічному житті спонукає ті чи інші групи висувати свої політичні вимоги [1, с. 41].

На думку Г. Арендт перенесення приватних питань у публічний простір та виникнення масового суспільства спричинили кризу публічної сфери. Так, якщо у полісі публічна сфера була місцем для виявлення індивідуальності людини, то зараз її замінив конформізм мас [1, с. 48-49]. Конформізм дозволяє розглядати суспільство крізь призму статистики, що нівелює індивідуальні прояви, а це, в свою чергу, призводить до деспотичного характеру врядування [1, с. 50].

За Арендт публічна сфера надає предметам чи явищам реальності, адже з'являючись у ній вони піддаються гласності й, таким чином, стають дійсністю. Тобто публічна присутність інших підтверджує дійсність. І саме тому приватне життя, ставши часиною публічного простору, починає втрачати свої характеристики [1, с. 55-56].

Інше значення публічної сфери полягає в тому, що вона об'єднує людей, стає спільною для них, дозволяє передавати та зберігати життя для майбутніх поколінь. А масове суспільство кинуло виклик публічній сфері в можливості збирати людей разом та об'єднувати їх [1, с. 57].

Основна характеристика публічної сфери як спільного світу - це можливість бачити та чути інших з різних позицій [1, с. 61]: «Кінець спільного світу настає тоді, коли його розглядають лише з одного боку і дозволяють тільки одну перспективу його появи» [1, с. 62].

Занепаду публічної сфери також сприяє розвиток машинного виробництва та перетворення роботи (передбачає створення чогось нового) на працю (відтворення існуючого) [1, с. 107].

Останнім виявом публічної сфери Г. Арендт вважає ринок обміну, адже лише там сучасна людина здатна представити результати своєї роботи або праці як вияву індивідуальних особливостей [1, с. 123]. Поява товару на ринку обміну аналогічна входженню людини у спільний світ, саме там він набуває своєї вартості: він визнається або ним нехтують [1, с. 125].

Одним з важливих елементів входження людини у спільний світ Г. Арендт вважає здатність людини до мовлення та діяння, вони є основою людських стосунків та творення політичної сфери, політичними за своєю суттю [1, с. 152]. За Г. Арендт влада є похідною від такого спільного світу, вона генерується на його основі: «Саме тому владу можна розділити, не зменшуючи її, і взаємодія влади з її контролем та балансом навіть є відповідальна за більше генерування влади доти, доки взаємодія жива і не заходить в безвихідь» [1, с. 154]. Протилежністю влади у такому розумінні є тиранія, яка по своїй природі є безсила через неможливість виявлення особистості серед інших, рівних їй самій.

Як бачимо, питання відмінності «публічного» та «приватного» є одним з ключових для філософії Г. Арендт. При трактуванні їхніх особливостей дослідниця схиляється до поляризації цих двох сфер, а тому постає питання чи можливо на практиці їх так чітко відмежувати. Слушним є зауваження В. Волковинської, яка вважає, що: «Інтерпретація публічного повинна включати у себе сутнісні характеристики діяльності та настанов індивіда таким чином, щоб вона дозволяла відрізнити індивідуалістичну поведінку у відкритому просторі політики та дійсно публічну поведінку індивідів навіть у тих випадках, коли стосується вона повсякденного та тривіального виконання обов'язків громадянина» [2, с. 4]. Переосмислення концепції Г. Арендт відповідно до сучасних реалій дозволить також знайти нові вияви публічності у віртуальному середовищі мережі Інтернет чи під час використання громадянами інструментів електронної демократії, що, безумовно, теж є способом комунікації та актом дії. Іншим важливим аспектом дослідження концепції публічної сфери Г. Арендт є те, що вона надає нову перспективу для дослідження її функціонування як феномена суто демократичних політичних режимів, адже тиранія витісняє публічність через контроль над усіма сферами життя індивіда. Таке розуміння публічності є перспективним для дослідження громадянського суспільства не лише в консолідованих демократіях, а й у тих державах, які перебувають на етапі демократичного транзиту.

Список використаних джерел

1. Арендт Г. Становище людини / Ганна Арендт; пер. з англ. М. Зубрицька. – м. Львів: Літопис, 1999. – 255 с.
2. Волковинська В. О. Публічне і приватне: необхідність кордонів чи криза інтерпретації [Електронний ресурс] / Вероніка Олександрівна Волковинська – Режим доступу до ресурсу: <https://www.academia.edu/1325>

*Стужук Анна Володимирівна
студентка III курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник:
кандидат політичних наук, доцент
Карнаух Анна Анатоліївна*

«Історичні етапи формування політичної еліти в Україні за часів незалежності»

Становлення української державності пройшло довгий шлях її формування. Незалежною Україна стала зовсім недавно відносно сталості формування суспільно-політичної свідомості. Донедавна свідоме покоління українського народу жило в тоталітарних умовах та підкорялися радянській владі. Історія зробила справжній подарунок українському народу, який полягав у можливості формувати державну владу та визначати політичну еліту та лідера самостійно, керуючись власними інтересами та визначаючи політичні цілі. Тому доцільно дослідити еволюцію формування та результати діяльності політичної еліти та лідерів за весь період незалежності України [1].

Україна є молодою державою, яка вчиться жити самостійно. Відповідно політична система України не набула стабільного становища та визначеного курсу свого розвитку. Для розуміння сутності категорії «політична еліта», яка є суб'єктом політичної влади необхідно визначити її поняття. В науці «політичну еліту» визначають:

— група людей, корпорацій, політичних партій та / або будь-якого іншого роду організацій громадянського суспільства, які керують і організують управління та всі прояви політичної влади [2, с. 33];

— особи, які в силу свого стратегічного розташування у великих або інших організаціях і рухах, здатні регулярно та суттєво впливати на політичні результати [3, с. 3].

— нечисленну групу осіб, що знаходяться на вершині соціальної ієрархії, яка професійно займається діяльністю в сфері влади і управління державою (партіями, іншими політичними інститутами), яка концентрує у своїх руках значний обсяг політичної влади і приймає стратегічні рішення загальнодержавного рівня (або може впливати на цей процес) [4, с. 72].

Багато українських вчених — політологів, філософів, культурологів, економістів поставили питання формування національної політичної еліти на чолі трансформаційних змін. «Саме елітні прошарки, — пише О. Крюков, — несуть відповідальність за укорінення в Україні соціальної поляризації, корумпованості, відчуженості влади від суспільства». Ф. Рудич зауважує, що після здобуття незалежності правляча політична еліта України так і не спромоглася визначити стратегію розвитку суспільства, віднайти шляхи розв'язання проблем, які повстали перед ним, не консолідувала суспільство і не повела його за собою, не змогла зробити те, що повинна була зробити, маючи владу. Попри це, завданням суб'єктів формування політико-управлінської еліти деякі політологи вбачають саме в досягненні суспільного компромісу щодо базових цінностей. Це насамперед питання, що стосуються державного устрою, типу політичної влади тощо. Причини конфліктогенності в діяльності політичних еліт, на думку низки українських науковців, полягають у політичній асиметрії [5].

Щоб зрозуміти етапи розвитку політичної еліти в Україні, варто розбити їх як «хвилі»:

- **Перша хвиля:** деструктивний професіоналізм;
- **Друга хвиля:** видимість компромісу;
- **Третя хвиля:** проміжна фаза;
- **Четверта хвиля:** повернення авторитарних тенденцій;
- **П'ята хвиля:** період «паузи»;
- **Шоста хвиля:** перезавантаження політичної еліти.

Перша хвиля: деструктивний професіоналізм (1991-1994)

Починаючи з 1991 року, зі здобуттям Україною незалежності, наша країна перебуває у процесі становлення демократії, у стані підготовки переходу на той новий етап розвитку держави і її суспільства — самодостатній, загально-ціннісний, національно-ідентичний, економічно-обґрунтований, духовно-повноцінний — який відповідатиме критеріям і вимогам сучасної цивілізаційної моделі сталого розвитку. Активну стадію протікання

цього процесу — від зламу попередньої моделі до остаточного переходу до моделі нової — зазвичай вважають «перехідним періодом». В економіці такий період визначається як відрізок часу, протягом якого економіка країни переходить в новий, якісно інший стан у зв'язку з кардинальними реформами економічної системи. Та якщо брати глобально — перехідний період — це якісна зміна усієї існуючої парадигми буття суспільства: соціальні, духовні, культурологічні, політичні трансформації. Цей період є об'єктивним, необхідним, має певні традиції з досвіду новітньої історії східноєвропейських країн і потребує часу, зусиль і згуртованості політико-управлінської еліти для вирішення проблем, пов'язаних з конструктивним його завершенням [5].

Ситуація, в якій опинилася Україна в 1991 році, поставила нові умови для існування та нові вимоги для розвитку суспільства: побудова національної, ідеологічної, політичної, соціальної, громадянської, культурно-духовної системи, яка б відповідала викликам сучасної демократії. Політики, що прийшли до влади, керівники підприємств, банків де-юре знаменували собою народження нової української еліти, але, фактично, не було жодного досвіду будівництва незалежної демократичної держави [5].

«Соціальний локомотив» — команда правлячих груп, була майже повністю успадкованою від попереднього режиму разом з її радянською культурою і традиціями. Перша хвиля української влади не зуміла, а якщо точніше, не схотіла базових перетворень і, як наслідок, — вплинула на усі подальші хвилі елітного оновлення своїм деструктивним професіоналізмом. За влучним висловом українського культуролога М. Рябчука, — «по суті, було підтримано не лише проголошення незалежної України, а й збереження України совєцької» [5].

Якщо порівнювати з іншими державами, які утворилися після розпаду СРСР, слід відзначити позитивні для України моменти — відсутність соціальних катаклізмів, громадянської війни, регіональних зіткнень, міжетнічної ворожнечі. Українська еліта зуміла не повторити досвід Росії — «стрілянини» по парламенту з танків та кулеметів. Проте вважати момент здобуття незалежності точкою відліку «перехідного періоду» є не надто доцільним, оскільки лише вичерпність «старого порядку» є сигналом до соціального хаосу (перехідного періоду), з якого може утворитися соціальний порядок та гармонія. Президентська каденція Леоніда Кравчука була лише плавним, безболісним, але стагнаційним завершенням радянської України [5].

Друга хвиля: видимість компромісу (1994-2004)

Першою «ластівкою» «ущільнення» зовнішньої видимості соціального порядку, її початковою флуктуацією стали президентські вибори 1994 року, які стали також першими в Україні дочасними виборами. Стався прецедент, про який українські і зарубіжні політичні експерти говорили як про важливий крок на шляху до демократії і прояв високої політичної культури — внаслідок виборів чинний Президент Леонід Кравчук поступився своєю посадою іншому кандидату — Леонідові Кучмі. Час показав, що це політичне «благородство» було ніщо інше, як перемога сучасних західних PR-технологій і добре профінансованої політичної реклами та пропаганди над потужним адміністративним ресурсом, могутність і вплив якого виявилася набагато слабшими, ніж очікувалось [5].

Політико-адміністративна еліта другої хвилі виробила свої характерні риси, що мали певні особливості, проте, знову ж таки, спиралася не на кращі традиції радянської номенклатури. М. Рябчук у своїй праці «Дві України» охарактеризував еліту і все українське суспільство спільним терміном амбівалентність, розуміючи під ним не лише брак чіткої мовно-культурної ідентичності, але й загальну світоглядну невизначеність. Згідно зі сталою традиційною радянською закритістю тогочасна владна еліта почала створювати клани всередині політико-управлінської системи, які сформували і розподілили зони впливу між собою. Л. Кучма створив узгоджений механізм взаємодії між окремими гілками влади, наповнивши її представниками вітчизняного бізнесу (олігархія) [5].

Видимість політичного компромісу підтверджувала також розмита багатовекторність зовнішньої політики, яка всіх влаштовувала. У цей період політичні еліти сприймали процес консолідації влади як відпрацьований механізм керування і реалізації власного пануючого становища. Головним принципом утримання влади була її взаємопов'язаність. Порушенням існуючої системи стало вбивство журналіста Г.Гонгадзе, у замовленні якого з трибуни Верховної Ради представники опозиції звинуватили чинного тоді Президента. Підсилене суспільним напруженням соціальне «виснаження» сягнуло свого апогею під час президентських виборів 2004 року і переросло в хвилю протестів, що дістало назву «Помаранчевої революції» [5].

Третя хвиля: проміжна фаза (2004-2009)

Наслідком «помаранчевої революції» для України стався перехід у другу фазу перехідного періоду, яка, з погляду формування подальшого системоутворюючого принципу цілісності державного устрою, є найбільш драматичною та складною. Фактично, з приходом на президентську посаду Віктора Ющенка настала проміжна фаза перехідного періоду, яка характеризується (з досвіду інших країн, що пережили трансформацію) посиленою політичною і економічною нестабільністю. Ця фаза, з одного боку, була незворотною, а з іншого — об'єктивно необхідною для закладення основ подальших демократичних трансформацій [5].

Президенту Віктору Ющенку дісталася у спадок розбалансована економіка, політична система, що не відповідала вимогам демократизму, олігархічні клани у структурах влади, енергетична та ідеологічна експансія іншої держави і, що головне, надмірно завищені очікування з боку суспільства, спричинені розумінням власної причетності до важкої і вистражданої перемоги демократичних сил. Ці, та низка інших чинників значно ускладнювали здійснення програми політичних, економічних та ідеологічних перетворень, задекларованих під час передвиборчих перегонів. Детермінантами наростаючої кризи стали фактори, що відображали внутрішню (архетипну) і зовнішню (об'єктивно-реальну) дійсність українського суспільно-політичного простору. Системна криза «перехідності» зумовлюється системним характером перетворень. Хвиля оновлення політико-адміністративної еліти являла собою досить розмите як з регіональної, так і з ідеологічної точки зору утворення. Були відсутніми спільні об'єднавчі політико-економічні стратегії бачення подальшого розвитку державотворчої парадигми. Внаслідок цього виник конфлікт інтересів, що призвів до частих змін урядів і вимушених дочасних парламентських виборів. Щільність політичних процесів і порушення політичних циклів поглибило за усіма напрямками загрозу суспільно-політичної та економічної нестабільності [5].

Потягом 2004–2009 рр. було здійснено спробу сформулювати низку економічних, соціально-політичних, ідеологічних ідей, метою яких було — консолідація еліти та досягнення суспільного діалогу, консенсусу серед громадян України. Загалом ідеться про ідеї ринкової конкурентної економіки (вступ до СОТ), захищеності приватної власності, побудови громадянського суспільства, розвиток вільних засобів масової інформації, врегулювання процесів взаємодії гілок влади та інших владних інститутів, деідеологізації суспільства, формування ідентичності навколо національних традицій, поваги до власної історії і трагедій, що з нею пов'язані [5].

Різкий стрибок у бік демократії і хаос, спричинений розхитуванням старої державної парадигми елітою, що поки ще сама перебувала на своєму, подекуди сумнівному, шляху становлення політичної культури і конструктивного професіоналізму, загальмував і частково розсіяв здобутки демократичного прориву 2004 р. Підтвердженням цьому є теза проте, що «повільні темпи та невиразні результати трансформації були спричинені відсутністю економічних та соціокультурних передумов, а процеси демократизації стали результатом боротьби політичних сил і еліт за владу». Також одним з головних факторів гальмування розвитку політичної системи, на думку українського політолога М. Розумного, став «невмотивований і поспішний перехід до парламентсько-президентської

моделі, який відбувся в умовах політичного протистояння і зумовив низку вад в організації державної влади [5].

Але, незважаючи на втрати, величезним досягненням у процесі пошуку виходу з політико-економічної кризи є те, що Президент В. Ющенко зумів переконати і громадян України, і представників політико-управлінської еліти в тому, що, незважаючи на поліетнічність, багатоконфесійність, протилежні геополітичні та ідеологічні погляди — унітарність і суверенність України є ключовим моментом політичного, економічного та духовного існування українського суспільства [5].

Із закінченням першої каденції Президента В. Ющенка спостерігалось завершення проміжної фази перехідного періоду. Цей складний і драматичний період в історії новітньої України виконав найважливішу функцію державотворення — забезпечив збереження демократичних цінностей, без яких було б неможливо побудувати ринкову європейську цивілізовану Україну [5].

Четверта хвиля: повернення авторитарних тенденцій (2010-2014)

Гостра боротьба під час президентських виборів 2010 р. сприяла зростанню кількості західних публікацій щодо особистості Віктора Януковича. Він поступово виходить на перший план під час висвітлення політичного життя в Україні протягом 2000-х років. У підготовленій 2010 року статті Девіда Марплза (David R. Marples) детально розглядається його роль у виникненні та зростанні Партії регіонів. Автор подає розгорнуту біографію кандидата в Президента України від донецького угруповання. Важливо, що стаття торкнулася PR-стратегій та складу політтехнологів команди Віктора Януковича в 2004 та 2006 роках, показавши реальні механізми боротьби за голоси виборців [6].

Того ж року вийшов окремий «український» номер часопису «Східна Європа» («OSTEUROPA»), до якого було включено ряд публікацій зару-біжних дослідників вітчизняного політикуму [6].

Зокрема, німецька політолог Хайке Дьоренбахер (Heike Doerrenbaecher) зробила акцент на високому градусі протистояння різних груп українських еліт на виборах 2010 року. Її аналіз перших кроків нового Президента давав невтішний прогноз щодо реваншу авторитарних тенденцій та посилення прихильників проросійського вектора серед владної верхівки. Ендрю Вілсон (Andrew Wilson) – дослідник Школи слов'янських та східноєвропейських досліджень у м. Лондон (Велика Британія) – у статті з пафосною назвою «Черепahi в зоні світанку» висвітлив парадокси української політики. Цілком очікувано він торкнувся інтелектуального та культурного рівня донецької еліти, зокрема Віктора Януковича та Миколи Азарова. Професор Бременського університету Хайко Плайнес (Heiko Pleines) зупинився на ролі олігархів у політичному житті України протягом 2000-х років. Ключовими гравцями з найбільшою економічною вагою серед лідерів донецького клану він назвав Ріната Ахметова, Віталія Гайдука, Сергія Таруту, Валентина Ландика [6].

Віктор Янукович, на його думку, посідав місце політичного представника «донецьких» і впливав на життя в країні саме як державний діяч, а не бізнесмен [6].

У статті «Ріст та падіння політичної машини Партії регіонів» 2015 року Тарас Кузьо показав як регіональні особливості Донбасу відбилися на внутрішніх механізмах Партії регіонів та яку роль вона відіграла в сучасній історії України [7; 8].

На Донбасі, на його думку, відбулося формування єдиної в Україні цілісної політичної машини, яка об'єднала «червоних директорів», олігархів-початківців та кримінальних авторитетів в організацію для захисту спільних інтересів. Особливу роль у зростанні Віктора Януковича, згідно з даними автора, зіграло залучення західних фахівців, до його політичного ребрендингу і лобіювання інтересів в американському державному апараті. Тарас Кузьо став одним з перших авторів, які на науковому рівні підняли питання про значення команди Пола Манафорта в реванші «регіоналів» після Помаранчевої революції [6].

Зі скасуванням 30 вересня 2010 р. Конституційним Судом України конституційної реформи 2004 р., країна повернулася до Конституції зразка 1996 р., а політична система країни – до президентсько-парламентського формату [1].

Тобто, Україна, рухаючись у бік парламентаризованих форм державного правління, зробила радикальний крок у зворотному напрямку, тобто на користь президентської форми державного правління [1]. З 2013 року відбувається болісний процес зміни вікових поколінь та зміна професійного і гендерного складу еліт (політичні репресії), відмови від встановленого курсу євроінтеграції і т. д.

У ході Революції гідності 2014 року, кульмінацією якої стало відсторонення тодішнього президента Віктора Януковича від влади, партія втратила значну частину свого політичного впливу й, до кінця 2014 року, фактично припинила діяльність. 2014 року партія зробила частковий ребрендинг, змінивши назву на «Опозиційний блок», але зареєструвавши її як офіційно нову політичну партію. До новоствореної партії перейшла більшість колишніх народних депутатів Партії регіонів [9].

П'ята хвиля: період «паузи» (2014-2019)

У 2014 році закінчилася Революція Гідності, яка продемонструвала місце суспільства у формуванні політичної еліти та відповідно відбулося її оновлення у екстремальних умовах в надзвичайно стислий термін. З 2014 р. повернулася у дію Конституція України в редакції 2004 р., а отже, і парламентсько-президентської форми правління. Сучасну політико-правову ситуацію можна розглядати як своєрідну паузу, яка дає змогу розвести в часі вирішення питань забезпечення дієздатності політичної системи України. Конституція 2004 р. може стати тією політико-правовою моделлю, від якої слід відштовхуватися під час модернізації політичної системи країни [1].

Шоста хвиля: перезавантаження політичної еліти (2019 - до сьогодні)

Відзначився повним перезавантаженням складу політичної еліти, яка вперше в історії України утворила монополію політичної влади, так як Президент України, більшість Верховної Ради України та Уряд належать до однієї політичної сили [1].

Список використаних джерел

1. Лебідь О. М. Політичні еліти та лідери України часу становлення незалежності / О. М. Лебідь, З. В. Гбур. // Інвестиції: практика і досвід. – 2021. – №17. – С. 78–79.
2. GarridoVergara L. Elites, political elites and social change in modern societies [Електронний ресурс] / L. GarridoVergara. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/273029631_Elites_political_elites_and_social_change_in_modern_societies.
3. Higley J. Elite Theory in Political Sociology [Електронний ресурс] / J. Higley. — 2008. — Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.462.5495&rep=rep1&type=pdf>.
4. Очирова В.М. Понятіє «Политическая элита» в контексте научного знания / В.М. Очирова // Вестник Забайкальского государственного университета. — 2010. — № 6. — С. 72.
5. Харченко Л. Етапи формування політико-управлінської еліти у посттрансформаційний період розвитку України / Людмила Харченко. // ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. – №47. – С. 38–46.
6. Денисенко В. І. Правління Віктора Януковича в зарубіжній історіографії / В. І. Денисенко. // Центр вивчення Росії та окупованих територій. – 2018. – №51. – С. 96–98.
7. Kuzio T. Rise and Fall of the Party of Regions Political Machine. Problems Of Post-Communism. 2015. №62-3. P.174-186.
8. Kudelia S., Kuzio T. Nothing personal: explaining the rise and decline of political machines in Ukraine. Post-Soviet Affairs. 2015. №31-3. P.250-278.
9. Партія Регіонів [Електронний ресурс] // Wikipedia – Режим доступу до ресурсу: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B2.

*Сушко Світлана Борисівна
аспірантка кафедри політичних наук*

*Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Бабкіна Ольга Володимирівна*

«Політичні чинники екобезпеки сучасної України: роль еліт і лідерів»

Загальнонаціональні лідери, їх політична воля та політична репутація є не лише важливою умовою забезпечення політичної стабільності сучасних демократій, це також і додатковий ресурс досягнення міжнародного порозуміння довкола світової екобезпеки, основа стратегування в екосфері. Політичні лідери та їх поведінкові практики можуть стати прикладом для населення в тому, як берегти довколишнє середовище, дотримуватися екологічних норм. Сучасні еліти та лідери мають можливість пропагувати екологічну свідомість та підвищувати рівень освіти з цієї теми. У приватному й публічному житті дотримання екологічних правил лідерами думок вже є суттєвим кроком до сталого розвитку, а їхня участь у проєктах, які підтримують збереження природних ресурсів, сприяють подальшому наслідуванню подібних практик. Однак репутаційний капітал також дозволяє розвивати здатність ініціювати стратегічні питання у екологічній сфері та приймати відповідальні рішення у державній екологічній політиці.

Роль еліт і лідерів у забезпеченні екобезпеки першочергово вбачається в створенні належного законодавства, яке забезпечує захист навколишнього середовища та природних ресурсів. Досвід України у цьому контексті дозволяє узагальнити – не лише стратегічні партійні чи передвиборчі програми визначають курс екологічної політики держави, але й стійкість еліт, їх чутливість до політичних циклів, консолідованість. Наприклад, напередодні чергових виборів народні депутати України 28.02.2019 прийняли важливий у системі екобезпеки Закон «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», ще через місяць президент України його підписав. Показово, що цей документ перебував на розгляді з 26.04.2018. За нашими підрахунками, у Стратегії шість разів згадується саме поняття екологічної безпеки, а серед основних засад слушно акцентується «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження» [2]. Втім стратегічні державницькі візії загальнонаціональних еліт не завжди однаково корелюють з локальними суспільно-політичними практиками.

Регіональні сили як важливі рушії політичного процесу також є суб'єктами екополітики, а їхня (без)діяльність може стати вагомим чинником екобезпеки. Наприклад, у рішенні РНБО від 23.03.2021 «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації» серед комплексу тематичних питань, актуалізованих на той момент на найвищому державному рівні, згадуються різні: значне забруднення довкілля через техногенне навантаження, нераціональне використання природно-ресурсного потенціалу, значні обсяги накопичених в Україні відходів, недостатній рівень адаптаційних можливостей галузей економіки, систем життєзабезпечення до негативних процесів зміни клімату, неналежний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища, єдиної державної системи захисту, загострення екологічних та техногенних проблем у районах, прилеглих до зони конфлікту на Донбасі тощо [1]. Водночас питання тимчасово окупованого Криму та пов'язаних із цим фактів екологічних злочинів не знайшли належного місця у цьому документі. У політичному порядку денному складно актуалізувати одразу декілька регіональних напрямів робіт, однак стратегічні документи держави мали би враховувати усі можливі ризики та виклики, або хоча б зазначати про їх наявність. У цьому контексті важливу роль відіграють механізми співпраці політичних

еліт і лідерів локального, регіонального, загальнонаціонального та міжнародного масштабів.

Політична культура державних еліт, зокрема така її важлива складова як культура виконавчої гілки влади викликає окремий і ще ширший інтерес у контексті визначення політичних чинників екобезпеки. Наприклад, повертаючись до згаданого вище рішення РНБО, дослідницька та експертна спільнота України встигла також проаналізувати і стан реалізації згаданих у документі заходів щодо протидії загрозам екологічній безпеці в Україні. Такий річний аналіз загалом підтвердив, що «лише незначна частина передбачених президентським указом першочергових заходів щодо забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України виявилася вчасно виконаною в повному обсязі» [3]. Отже, ініціативність, пропагування, здатність до стратегування й співробітництва не вичерпує елітарних навиків, необхідних для забезпечення екобезпеки в суспільстві. Важливою є також здатність еліт і лідерів забезпечувати контроль за виконанням визначених завдань і цілей. Еліти мають великий вплив на реалізацію довгострокових проєктів забезпечення енергетично-кліматичної безпеки, проєктів із енергоефективності, розвитку та стимулювання відновлюваної енергетики, з інших напрямів зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Однак їм не завжди вдається цю впливовість трансформувати у дієву силу державницького процесу.

У згаданих документах фактор війни, яку веде Росія проти України, та її руйнівний вплив на екологічну безпеку згадуються все ще досить опосередковано. У перспективі важливо розробити та реалізувати національну стратегію екобезпеки, яка враховуватиме екологічні наслідки війни. Такі завдання потребують належної уваги, координації з боку політичних лідерів та еліт. Сучасні програми моніторингу екологічного стану зони конфлікту та контролю за виконанням норм щодо збереження навколишнього середовища потребують залучення висококваліфікованих фахівців, їх активне інтегрування в тому числі й до кіл дієвих політичних агентів впливу. Здатність політичних еліт оновлюватися, рекрутувати кращі інтелектуальні сили країни також слід враховувати серед політичних чинників екологічної безпеки.

Отже, від політичної волі, впливовості, репутації, ініціативності, відповідальності, оновлюваності, стратегічного бачення й виконавської культури політичних еліт великою мірою залежить екологічна безпека суспільства та світу загалом. Безумовно, зазначене не вичерпує усього спектру політичних чинників екобезпеки, навіть власне елітарної їх складової, втім за цією структурою, з опорою на стратегічні орієнтири та документальні свідчення, варто й надалі розвивати дослідницькі пошуки у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації : Рішення; РНБО від 23.03.2021 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0018525-21> (дата звернення: 02.04.2023)
2. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України; Стратегія від 28.02.2019 № 2697-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2697-19> (дата звернення: 02.04.2023)
3. Радченко, Оксана (2022). Екологічна безпека сучасних держав в умовах глобальних викликів і загроз. *Public management*. 28. 73-81. 10.32689/2617-2224-2021-3(28)-11.

*Федорченко Вікторія Іванівна
студентка I курсу
спеціальності «Наукова освіта та наукова комунікація»*

«Розвиток підприємницьких компетентностей в системі наукової освіти на засадах використання проєктного підходу»

Загрози і виклики, які постали перед українським суспільством, змушують проаналізувати і пристосувати до нових реалій бачення розвитку освіти та громадянської свідомості як важливих складових сталого розвитку, забезпечення прогресу в таких сферах як наука, технології, законодавство і виробництво.

Очевидно, що основним капіталом суспільства є людина, здатна опанувати нові знання, компетентності, генерувати інноваційні ідеї, орієнтуватись на майбутнє, свідомо сприймати, передбачати, проєктувати і творити його, знаходити нестандартні ефективні рішення в ситуаціях невизначеності та мінливості. В цих умовах зростає значення формування в громадян критичного і наукового мислення, здатності до інноваційного вирішення проблем.

Міжнародний досвід провідних освітніх систем свідчить, що такі завдання вирішують через зростання ролі наукової освіти і застосування освітніх технологій.

Європейська комісія, зокрема, наголошує, що наукова освіта покликана сприяти формуванню наукового мислення для відповідального вироблення рішень; наданню громадянам впевненості і вмінь для активної участі в складному технологічному світі; формуванню компетентностей для вирішення складних проблем та інновацій для соціального і професійного відповідального життя, що сприяє солідарності, а ще заохочує до кар'єри у сфері науки та інших інноваційних професій [1].

Отже, наскрізною ідеєю наукової освіти є формування в людини здатності приймати рішення на основі критичного аналізу даних, розв'язувати комплексні проблеми, створювати інноваційні продукти, творити і виявляти ініціативу, розуміти сутність глобальних і локальних викликів, відповідально взаємодіяти з навколишнім середовищем і в громаді, усвідомлювати соціальну взаємозалежність [1].

Формування наукового стилю мислення доцільно розглянути у взаємозв'язку таких понять, як наукова освіта, ключові компетентності, підприємництво та підприємницька компетентність, адже підприємницькі компетентності вже відіграють важливу роль у сучасних інноваційних економіках, а особливий статус матимуть у новому цивілізаційному укладі, що має низку ознак – Індустрія 4.0, Економіка 4.0, Освіта 4.0 тощо.

Відповідно до Закону України «Про освіту», серед переліку ключових компетентностей, які мають формуватися впродовж здобуття загальної середньої освіти, визначено, зокрема: підприємливість та фінансову грамотність, які в Державному стандарті базової середньої освіти означаються як такі, «що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, перетворюючи їх на цінності для інших, уміння вирішувати проблеми, готовність брати відповідальність за власні рішення, здатність працювати в команді заради планування та здійснення проєктів, які мають культурну, суспільну або комерційну цінність» [2].

В звіті Eurypdice наведено три підходи до викладання підприємництва, які існують в країнах Європейського Союзу, а саме: міжпредметний підхід, в якому навчання підприємництву є наскрізним; підприємництво викладається як обов'язковий предмет або як частина інших обов'язкових предметів; підприємництво викладається як факультативний предмет або як частина інших предметів [3].

Як обов'язковий предмет підприємництво викладається в Іспанії, Словенії, Фінляндії та Норвегії, використовуються всі три підходи у Чехії, Латвії, Мальті та Румунії. В Естонії існує окрема стратегія навчання підприємницькій діяльності, яка

включена до Національного навчального плану загальнообов'язкової освіти як частина навчальної програми «Громадянська ініціатива та підприємництво». В Іспанії законодавчо закріплено, що підприємництво та громадянське виховання мають бути інтегровані у всі предмети.

Одним із провідних підходів до розвитку підприємницької компетентності вважається метод проєктів, який є тісно пов'язаним із науковою освітою, є однією із ключових її методик. Цікавим для розвитку української освіти може бути досвід європейських країн, для яких розвиток підприємницьких компетентностей є практикою останніх десятиліть та може бути адаптованим в умовах розвитку наукової освіти в Україні.

В Німеччині для формування підприємницької компетентності використовуються проєктні технології, які є обов'язковими до застосування у межах навчального плану. Одним із прикладів є методологія TheoPrax, розроблена німецькими педагогами-сучасниками П. Айерером та Д. Краузе. Ця проєктна технологія поєднує теорію та практику, а її особливістю є обов'язкова умова – ідею/завдання для опрацювання учням завжди дає зовнішній партнер (підприємство/організація/установа). Таким чином, забезпечуються реальні, а не вигадані вчителем проблеми з життя [4]. Автори наголошують, що завдяки методиці можливо подолати існуючі розриви між етапами життя людини, починаючи зі школи, та невідповідність молоді до навчання в університеті, а також відсутність практичних знань та навичок у молодих спеціалістів – випускників ЗВО. Така проблема існує не лише в Німеччині, це актуально і для України.

Отже, розглядаючи проєктні технології, як ефективний освітній підхід до підготовки молодого покоління до швидкозмінного життя у ХХІ столітті, вважаємо доцільним у перспективі окремо вивчити особливості застосування методу проєктів, зокрема TheoPrax, для розвитку ключових компетенцій та компетентностей, та перспективи їх застосування в українському освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л., Морзе Н., Бойко М. Наукова освіта як основа формування інноваційної компетентності в умовах цифрової трансформації суспільства. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 77. № 3. С. 1–26.
2. Закон України «Про освіту». Верховна Рада України. (2145-VIII від 05.09.2017). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Entrepreneurship Education at School in Europe. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2016.
4. Eyerer P. TheoPrax – Projektarbeit in Aus- und Weiterbildung. Bausteine für Lernende Organisationen. Stuttgart: Klett-Cotta. 2000.

Федорчук Богдан Володимирович
аспірант І курсу
спеціальності «Політологія»

Науковий керівник:
доктор політичних наук, професор
Остапенко Марина Анатоліївна

«Політична культура як чинник європейської інтеграції України»

З метою прогнозування вектору подальшого розвитку України з фокусом на євроінтеграцію, необхідно окреслити готовність суспільства до цього. Серед низки ознак, які визначають таку готовність, особливе місце посідає політична культура як представників політичної влади, так і суспільства.

У дослідженні використовуємо методологію, розроблену американським полковником Джоном Бойдом «Цикл СОРД» (англ. OODA) [2]. Цикл означає Спостереження – Орієнтація – Рішення – Дія.

Наявність в суспільстві бажання до набуття членства в НАТО та членства в Європейському Союзі не означає, що необхідні рішення та дії будуть прийняті та реалізовані на практиці. Для того, щоб Україна отримала бажане, необхідно виконати реформи. В умовах повномасштабного вторгнення і воєнної агресії з боку РФ реформи не є пріоритетами у порівнянні зі збереженням державності та суб'єктності України.

В «Аналітичному звіті Комісії Європейського парламенту щодо заявки України на членство в ЄС» визначено, що на початку 2023 року середній бал готовності України до вступу в ЄС – 2.16 бали за 5-бальною системою [1]. У цій шкалі оцінювання 1 – початковий рівень, 2 – деяка відповідність праву ЄС, 3 – помірна відповідність, 4 – добра відповідність, 5 – високий рівень відповідності. Найвищу оцінку, яку отримала Україна, це 4 бали, що відповідає шкалі «добра відповідність». Цю оцінку Україна отримала з таких блоків, як зовнішні відносини, міжнародна та безпекова політика, енергетика та митний союз. «Помірну відповідність» (3 бали) Україна досягла у позиціях: вільна торгівля товарами; інформаційне суспільство та медіа; економіка, наука та дослідження, харчова безпека. Решта блоків, яких всього 32, отримали оцінку часткової або менше відповідності праву ЄС. Слід зазначити, що оцінка відповідності судової системи та основних прав буде опублікована Єврокомісією в жовтні 2023 року.

Поширена в українському медіапросторі думка, що Україна за останні роки настільки євроінтегрувалася, що випереджає у цьому країни Балканського півострову, не відповідає дійсності. Аналіз Єврокомісії це спростовує: показники України за 2022 рік гірші навіть за ті, що були у згаданих державах у 2015 році.

Вважаємо, що в цій ситуації важливо на першому етапі визначити чинники європейської інтеграції України.

В результаті дослідження з'ясовано, що політико-інституційно-безпековими факторами, або параметрами, або чинниками, котрі визначають рух України в напрямку євроінтеграції є:

- ступінь самоорганізації громадянського суспільства;
- відповідальне лідерство / громадянство;
- спроможність та мотивація контролювати владу;
- участь у політичному житті (партії та вибори) як форма самоорганізації суспільства та проявлення відповідальності громадян;
- баланс гілок влади (стримування і противаги), що забезпечує природний та сприятливий для суспільства розвиток державних інституцій;
- спроможність парламенту ухвалювати рішення;
- фаховість та рівень оплати держслужбовців (меритократія);
- висока довіра до інституцій;
- ефективна антикорупційна система;
- правосуддя, захист прав і свобод;
- уряд, спроможний формувати та втілювати політику;
- децентралізація та ефективне місцеве врядування.

Зміни у кожному з перерахованих параметрів відтворюють складний комплекс чинників як політико-культурного, так і інституційного змісту, які визначатимуть інтенсивність, поступовість, системність і загалом спроможність держави Україна, попри безпекові виклики, рухатись у бажаному суспільством євроінтеграційному напрямку.

В подальшому буде сформовано та проаналізовано можливі сценарії розвитку країни в залежності від спроможності проведення інституційної трансформації, наявності правосуддя та розвитку приватної сфери.

Список використаних джерел

1. Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. 2023. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/commission-analytical-report-ukraines-alignment-eu-acquis_en

2. Osinga F. Science, Strategy and War The Strategic Theory of John Boyd. Amsterdam: Eburon Academic Publishers, 2005. 349 p. URL: http://www.projectwhitehorse.com/pdfs/ScienceStrategyWar_Osinga.pdf

Циганенко Анна Юрївна
студентка II курсу
спеціальності «Середня освіта: математика»

Науковий керівник:
кандидат економічних наук, доцент
Бицюра Юрій Васильович

«Модель міжчасового вибору: теоретичні основи та практичне значення»

Модель міжчасового вибору - це теоретична модель, яка дозволяє пояснити, як люди приймають рішення в умовах невизначеності та неоднозначності. Ця модель досить популярна в економічній теорії, а також знайшла застосування в практичних дослідженнях в таких галузях як маркетинг, політика, соціологія та інші.

Відомо, що головним обмежувачем споживання є рівень доходу після оподаткування (Yd). Його називають бюджетним обмеженням. Для прийняття рішення стосовно того, від якої частини споживання у поточному доході потрібно відмовитися, щоб максимізувати споживання у майбутньому, слід розглянути міжчасове бюджетне обмеження.

У моделі бажаного міжчасового вибору (рис.) структуру уподобань домогосподарства відносно поточного і майбутнього споживання відображають за допомогою функції корисності.

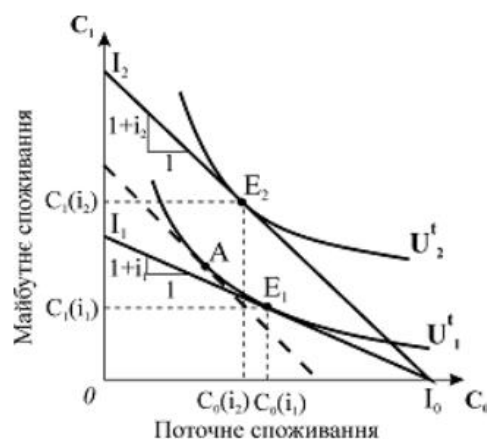

Рис. Міжчасовий вибір домогосподарств

Кожна точка на бюджетній лінії визначає можливу комбінацію рівнів споживання у поточному і майбутніх періодах залежно від поточного доходу домогосподарства і ставки процента. Рівень нахилу міжчасової бюджетної лінії показує, на скільки одиниць майбутнього споживання перетворюється кожна заощаджена одиниця поточного доходу за існуючої процентної ставки. Величина є альтернативною вартістю одиниці поточного споживання.

Практичне застосування моделі міжчасового вибору може мати багато різних форм. Наприклад, нехай суб'єкт економіки хоче вибрати кращий із двох можливих

варіантів використання свого капіталу. Обидва варіанти потребують однакової авансової суми капіталу. Нехай варіант I приносить дохід у поточному році в 10 тис. грн, а в наступному - 20 тис. грн., а варіант II у поточному році не приносить доходу, а в наступному приносить 30 тис. грн.

Вибір залежатиме від величини процентної ставки, оскільки, за нульового рівня ставки процента, поточна вартість вкладень у I варіанті ($PV_1 V_1 = 10$ тис. грн. +20 тис. грн. = 30 тис. грн.) і в II варіанті ($PV_n V_n = 0+30$ тис. = 30 тис. грн.) буде однаковою. Але якщо ставка процента дорівнюватиме 20 %, то $PV_1 V_1 = 10\ 000$

$$+ \frac{20\ 000}{1,20} + \frac{20\ 000}{1,20} = 26\ 666,6(6) \text{ грн.}, \text{ а } PV_n PV_n = 0 + \frac{30\ 000}{1,20} + \frac{30\ 000}{1,20} = 25\ 000 \text{ грн.}$$

Це означає, що вигіднішим є I варіант. Про вищу поточну вартість I варіанта свідчить і те, що він дає можливість повернути значну частину грошей раніше.

Економічний зміст міжчасового бюджетного обмеження полягає в тому, що споживання за два часових періоди (молодість і старість) дорівнює сумарному доходу за ці два періоди. Якщо процентна ставка додатна величина ($i > 0$), то майбутні споживання і дохід дисконтуються на $(1 + i)$. Множник $1/(1 + i)$ – це індекс споживання, яким споживач має пожертвувати в першому періоді заради споживання в другому періоді.

Одним з ключових факторів, який впливає на вибір між поточним та майбутнім споживанням, є ставка процента. Чим вища ставка процента, тим більша вигода від того, щоб зберегти гроші на майбутнє, оскільки за певний період часу гроші збільшаться в наслідок нарахування процентів.

Наприклад, якщо особа має \$10 000 та може вкласти їх на депозит під 5% річних на 5 років, вона матиме \$12 763 на кінець періоду. Це означає, що особа зможе витратити більше на майбутнє, ніж на поточне споживання, якщо зберігатиме свої гроші на депозиті.

З іншого боку, якщо ставка процента дуже низька, або ж особа має можливість отримати великий дохід в майбутньому, наприклад, від купівлі нерухомості, то вигідніше може бути витратити гроші на поточне споживання.

У підсумку, модель міжчасового вибору є важливим інструментом для розуміння поведінки споживачів та виборців. Вона дозволяє прогнозувати їхні рішення та вибори, що може бути корисно при розробці маркетингових стратегій, політичних кампаній та інших стратегічних рішень. Однак, важливо враховувати її обмеження та недоліки, а також проводити додаткові дослідження для отримання більш точних результатів.

Список використаних джерел

1. Термінологія. Міжчасовий вибір та його властивості. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D1%96%D1%80
2. Графік міжчасового вибору домогосподарств. URL: <https://studfile.net/preview/8870812/page:4/>
3. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: 2-ге видання, перероблене та доповнене. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 438 с.
4. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2007. - 677 с.

*Чернявська Олена Русланівна
студентка II курсу
спеціальності «Політологія»*

*Науковий керівник :
кандидат політичних наук, доцент
Дьоміна Оксана Сергіївна*

«Політична доктрина націонал-соціалізму в Німеччині: держава та втрата громадянина»

Серед багатьох теоретиків націонал-соціалізму найбільший вплив на саму концепцію та рух мали, без сумніву, Адольф Гітлер та Альфред Розенберг.

Державу А.Гітлер сприймав як біологічний організм, який підпорядковується законам природи, вкорінений у землю і пов'язаний певними природними кордонами. Держава мала бути народною, охороняти оригінальні, найцінніші расові елементи, які притаманні німецькому народу. Водночас національна держава мала бути расовою, мала турбуватися про расову чистоту своїх громадян. Нову національну та расову державу А.Гітлер не розглядав як самодостатню мету, а як засіб дотримання расової чистоти та відновлення величі німецького народу.

Гітлер запропонував власну конструкцію соціальної структури німецького суспільства: громадяни, піддані та іноземці. Народження в межах німецької держави було підставою лише підданства. Право на громадянство як найвищу цінність мали лише німці, які відповідали расовим вимогам. Громадянина розглядали як «пана в німецькій державі», «цвіт нації», «чинник її величі», він отримував право брати участь у політичному житті, займати державні та суспільні посади. Натомість підданий був позбавлений активного та пасивного виборчого права, в його документах мало бути зазначено, до якої раси і національності він належить. Підданий лише «проживав на території держави» і заробляв там на свій хліб. Іноземцями були ті, хто були підданими іншої держави.[1]

А.Гітлер не приймав попередньої держави Веймарської республіки, критикував її інститути за слабкість. З погляду політичного устрою, він прагнув встановити в державі ієрархічний режим, який передбачав на чолі влади – фюрера/вождя. Всі державні інститути мали мати лише дорадчі функції, вони не могли приймати жодних рішень, оскільки право приймати рішення належало вождю.

А.Розенберга вважають головним нацистським спеціалістом і творцем расистської теорії. Окремі дослідники вважають, що саме А.Розенберг ознайомив А.Гітлера із теоретичними засадами расизму. [2]

На думку Розенберга держава мала бути одночасно національною і соціалістичною, оскільки соціалізм не можна було відірвати від націоналізму. Держава повинна відкинути демократію і марксизм. Державу А.Розенберг розглядав не як самостійну мету, а як засіб для збереження німецького народу. В цьому випадку держава мала бути одним з багатьох засобів разом із церквою, правом, мистецтвом тощо. Він вважав, що держави змінюються, закони приймають нові, відповідно старі відкидають, а народ залишається стабільним протягом історії.

Волю А.Розенберг розглядав як головний чинник формування нової німецької держави. Серед інструментів творення він також виділяв націонал-соціалістичну партію, яка мала бути ієрархічно побудованою за зразком католицької церкви і була покликана оновити народ. Саме народ зі своїх надр мав висунути вождя, який не мав бути відповідником традиційного короля, або бути ідеальним героєм.

Тому він запропонував своєрідну драбину, рейтинг рас. На найнижчому рівні він помістив негрів, євреїв та інші семітські народи. Трохи вище мали бути слов'яни. На самій горі мала бути «раса панів» - нордійська раса, або арійці. До них належали німці, народи Скандинавії, народи країн Балтії та Британських островів. Німців трактував як расу надлюдей, «дітьми Бога» і вони мали очолювати цю ієрархію.

Отже, влада вождя мала бути повною і беззаперечною. У здійсненні влади вождь мав опиратися на партію, яка мала бути єдиною, решта партій були заборонені. Партія була покликана формувати у нації націонал-соціалістичний світогляд, виховувати нових людей.

Список використаних джерел

1. Томаєва А. О. Ідеологія націонал-соціалізму: її витoki, генеза, роль у суспільно-політичному житті Німеччини (до постановки питання) / А. О. Томаєва // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. О. Сковороди. – Х, 2013. – С. 72-75.

2. Гюмюкй. М Доктрина націонал-соціалізму: ідеологічна легітимація гітлерівського режиму, //історія сов'янських народів: актуальні проблеми дослідження. Випуск 6. - К., 2000.

***Навчально-науковий
інститут філософії та
освітньої політики***

*Анастасєва Людмила Вікторівна
студентка II курсу магістратури
Навчально-науковий інститут філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальність «Філософія»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Облова Людмила Анатоліївна*

Апофатична філософія свідомості. Рефлексивна межа свідомості

Свідомість, мабуть, є найбільш інтригуюча і складна частина філософських досліджень. Як кожна людина знає, що вона – це «вона»? Наше усвідомлення й сприйняття себе йде від розуму, чи формується відчуттями тіла? Що насправді відбувається, коли людина перебуває в стані «зміненої» свідомості під впливом певних психоемоційних станів, хімічних речовин або рослин?

Більшість філософів, науковців, які говорять про свідомість сьогодні, вважають свідомість проявом фізичного, продуктом нейрофізіологічної діяльності. Увага, акти пам'яті, ментальні та емоційні акти, виміри свідомості, всі вони беруть початок і існування у нервовій системі.

Але як можна пояснити з ракурсу когнітивних наук, наприклад, нейронауки, такі феномени як: бути істинним; бути обґрунтованим; це мислення функціонує правильно; хворобливі цінності, відчуття справедливості, любов, почуття прекрасного, тощо? Як свободу волі можна описати мовою квантової фізики? Виходить філософській кут! Когнітивіст Маргарет Боден (британська вчена, професор з когнітивної науки на кафедрі інформатики Університету Сассекса. Її робота охоплює сфери штучного інтелекту, психології, філософії, та інформатики) стверджує, що існування феноменальної свідомості у фізичній структурі Всесвіту, це метафізичний парадокс.

Радикально фізикалістичні вчені запевняють, що немає ніякої феноменологічної свідомості, немає квалія (того, як речі виглядали до нас), немає складної проблеми свідомості. Що є поведінкові патерни, і що людина завдяки дзеркальним нейронам, щось створюючи або спостерігаючи, як робить інший, повторює дії, таким чином напрацьовує новий досвід. Дзеркальні нейрони – це нейрони головного мозку, які збуджуються як при виконанні певної дії, так і при спостереженні за виконанням цієї дії. Їх винайшов та досліджував Джакомо Ріцолатті – італійський нейрофізіолог. Девід Джон Чалмерс (австралійський філософ, спеціалізується в області філософії свідомості) вважає, що свідомість не може бути описана в термінах фізичного світу, що свідомість є одним з фундаментальних властивостей світу, наприклад – гравітація.

«Свідомість – це цілісна сфера, в якій функціонує думка та існують взаємини. Всі мотиви, наміри, бажання, задоволення, страх, натхнення, надії, страждання, радощі перебувають у цій сфері. Але ми ділимо свідомість на активну і пасивну, на вищий і нижчий рівень» [6. с. 27].

Сер Роджер Пенроуз (британський фізик, математик, один із найвідоміших учених світу) вірить, що природа свідомості має квантове походження [7]. Мислитель вважає, що відповідь на питання про природу свідомості може лежати в більш глибокому вивченні квантової механіки. Вчений пояснює своє уявлення про квантові структури в мозку, таким чином, що хоча свідомість модифіковано різними способами, це не результат обчислень. Це щось інше. Існує безліч аспектів у розумінні феномена свідомості. Люди часто

ототожнюють свідомість із тим, що ми відчуваємо: це може бути як болем, так і оцінкою краси, любові або кольору. Тобто в будь-якому випадку це – досвід, який у нас є. Однак свідомість - це щось дуже й дуже конкретне. І якщо свідомість є чимось конкретним, що не обмежене тільки «обчисленням», тоді виникає питання й про інші її якості. Чи можна, наприклад, пояснити сприйняття синього кольору обчисленням чи чимось конкретним? Ми можемо усвідомлювати різні речі, не розуміючи їх. Але я стверджую, що розуміння - це те, що явно не є результатом обчислень самих по собі [7].

Наука не любить метафізичні парадокси. Вона має все пояснювати. А з поясненнями про свідомість наука опиняється в глухому куті. І легше сказати: - якщо наука не може знайти відповідей та пояснень, то це питання не наукове, воно лежить за межами науки. Всі спроби описати свідомість, це спроби виходу з глухого куту.

Фрідгоф Капра (американський фізик та глибинний еколог) робить заяву, що фізика, метафізика, свідомість людини, об'єднується єдиною системою Всесвіту [5]. Теорія живих систем, яку розвиває Фрідгоф Капра набуває все більшого розуміння.

На початку 60-х років минулого століття, науковці Абрахам Маслоу, Ентоні Сутіч, Станіслав Гроф, Джеймс Фейдімен, Майлз Віч і Соня Маргуліс, працювали над питанням Трансперсональної освіти. Вони шукали пояснень та вивчали такі явища як: пробудження чи просвітлення свідомості, дослідження духовного досвіду, духовного виміру. Що відбувається у свідомості людини, коли вона переживає змінені стани свідомості – транс, гіпноз. Чи ми у спостереженнях за містичними станами торкаємося до поки невідомої реальності?

Після довгих років дослідження, Станіслав Гроф прийшов до висновків, що пережитий духовний досвід – це онтологічна реальність. [4]. Духовні виміри існують, і не є результатом патології мозку. Змінені стани свідомості не є патологією мозку. Станіслав Гроф писав, що людська свідомість як транслятор. Йому схоже на канали космічного телебачення. Але що саме транслює і звідки надходить інформація, образи, які транслює свідомість людини яка знаходиться у стані зміненої свідомості? Станіслав Гроф стверджував, що ми не є люди, які мають духовний досвід, ми є духовні істоти, які мають людський земний досвід [4].

Так, Філософія не ставить емпіричні експерименти. Вона не навчає досліджувати свідомість в лабораторіях, не тестує як працює мозок, нервова система. Але філософія спирається на експерименти когнітивних наук та має власну «лабораторію». Прояснення термінів, побудову концептуальних схем, процедуру обґрунтування та спростування, практику філософського мислення – вважає своїми інструментами, засобами у дослідницькій роботі. Саморефлексія – це мислення, яке може звертатися до себе. І це звернення перебуває всередині людини. Це перший принцип, який є апофатичним, є трансцендентним що до актів мислення.

Апофатизм (від грец. *αποφατικός* – негативний) - вчення про те, що вища Реальність у своїй останній глибині незбагненна і невизначна засобами людської мови і понять [1, 2]. Це учення було вперше ясно проголошено Упанішадами. Також ідеї про принципову непізнаваність кінцевої Реальності виникають в грецькій філософії, зокрема, у Платона і неоплатоніків. У християнстві також існує традиція апофатичного богослов'я, тобто описи Бога, Абсолюта, шляхом послідовного відкидання («заперечення») всіх визначень, що відносяться до нього, як несумісних з Його природою. Яскравими представниками апофатичного богослов'я в християнстві є Діонісій Ареопагіт, Григорій Нісський, в епоху Відродження – Микола Кузанський.

У центрі уваги апофатичної філософії знаходиться поняття закону, зміст якого може бути виражений в такій максимі: *дозволено все, що не заборонено*. Перша частина – де «дозволено», це магістральний шлях не тільки філософії, але і будь – якого пошуку знання – знайти те, що можливе, а отже, дозволене! Наприклад: метод пізнання такого явища як свідомість, виділення конкретних понять та специфічної мови предмету пізнання. Поставивши акцент на першій частині згаданої максими і остаточно відкинувши

її негативну частину, позитивна філософія неминуче зіткнулася з проблемою вираження дозволених дій, так званих меж, збереження раніш встановлених границь. Філософію, яка дбає про межі дозволеного, про збереження границь з кумулятивним ефектом наукового знання називатимемо катафатичною. Те, до чого прямує апофатична філософія, це експлікація закону в другій його частині, яка забороняє.

Апофатична філософія для виразу заборони, що міститься в ній, використовує закон, квінтесенцією якого якраз і є заборона. Зрозуміло, що власне заборона не дозволила б говорити навіть у найзагальнішому вигляді про Філософію свідомості як про метафізичне явище, як містичний досвід, як трансперсональний суб'єкт, як те, що й виявляється в умовній відміні. Так, не зважаючи на те, що свідомість як явище вивчається наукою не одне десятиліття, а точніше, свідомість досліджується не одне тисячоліття, на «цьому континенті» досі є незвідані «землі» та неузаконені, непогоджені домовленості у поглядах різних спостерігачів від науки.

Апофатична філософія свідомості, та її частина, що містить таємничі відкриття, виводять на принцип доповнення у вигляді двох частин – дозвільної і забороненої. Переважно наголос ставиться або на одній частині, або на іншій, між тим, як вони знаходяться у гармонії своєчасності.

Список використаних джерел

1. Апофатична філософія. Електронний науковий архів https://vlp.com.ua/files/05_51.pdf
2. Апофатичне богослов'я. Українська Релігієзнавча Енциклопедія. <https://ure-online.info/encyclopedia/apofatychno-bogoslov-ya/>
3. Арістотель «Метафізика» Харків: «ФОЛІО» 2020. 300 с.
4. Гроф С. Психологія майбутнього. Уроки сучасних досліджень свідомості. Видавництво «TerraIncognita» 2019. 400 с.
5. Капра Ф. Дао фізики. Дослідження паралелей між сучасною фізикою і східною філософією Київ: Видавнича група "КМ-БУКС", 2023. 382 с.
6. Крішнамурті Д. Свобода від знаного. Пер. з англ., передм., прим. І. Карівця. Видавництво «TerraIncognita». 2018. 256 с.
7. Пенроуз Р. Природа свідомості. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://md-eksperiment.org/post/20210822-priroda-svidomosti>
8. Пенроуз Р. Спостерігаємо сигнали з часу перед Великим Вибухом? Електронний ресурс. Режим доступу: <https://readymag.com/kis/penrose/2/>
9. Сапольскі Р. Біологія поведінки. Причини доброго і поганого в нас. Київ: Наш Формат, 2022. 669 с.

*Балицький Назар Сергійович,
студент II курсу
Факультет математики, інформатики та фізики,
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальність «Комп'ютерні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Філософія щасливого буття

Філософія щасливого буття є однією з найбільш складних тем для розгляду, оскільки концепція щастя є суб'єктивною і залежить від багатьох факторів, включаючи культурні, соціальні, психологічні та біологічні фактори. Проте, філософія може допомогти нам зрозуміти, як ми можемо жити щасливо в нашому житті.

За філософським поглядом, щастя – це стан душі, який характеризується задоволеністю, радістю і благополуччям. Щоб досягти щастя, потрібно розуміти, що це означає для кожної людини і як це пов'язано з її життєвими цілями та цінностями.

Одна з ключових філософських ідей, яка допомагає зрозуміти, що таке щастя, це теорія евдаймонії. За словами Арістотеля, *евдаймонія* - це стан, до якого всі люди повинні прагнути, оскільки це мета і кінець людського існування. Згідно з цією теорією, щастя полягає не в задоволенні миттєвих потреб, а в досягненні повного потенціалу людини як особистості. Це означає, що щастя можна досягти шляхом розвитку своїх здібностей, досягнення своїх цілей та розуміння свого місця в світі.

Ще одним важливим аспектом філософії щасливого буття є ідея, що щастя не є статичним станом, щастя – це процес. Це означає, що щастя можна досягнути не за допомогою конкретних речей чи досягнень, а за допомогою розвитку та збагачення своєї душі, постійного пошуку нового знання та відкриття нових можливостей для особистого розвитку.

Крім того, важливим аспектом філософії щасливого буття є ідея, що людина не може досягти щастя лише для себе самої. Справжнє щастя полягає в тому, щоб бути часткою загального блага і допомагати іншим людям досягати щастя. Це означає, що для досягнення щастя необхідно враховувати взаємодію з іншими людьми, а також зі світом, довкіллям та природою.

У світі, де багато людей зосереджені на своїх особистих успіхах та досягненнях, філософія щасливого буття наголошує на важливості розвитку співчуття та емпатії до інших людей та створення сприятливого оточення для розвитку гармонійних відносин зі світом.

Ще одним важливим аспектом філософії щасливого буття є зосередженість на нашому духовному розвитку та збагаченні внутрішнього світу. Це може включати практики медитації, самопізнання, духовних пошуків та знаходження власного життєвого покликання. Зокрема про самопізнання як один із способів досягнення щастя говорив і наш український філософ Григорій Сковорода: «Наркісів образ благовістить: «Пізнай себе!». Ніби сказав: чи хочеш бути задоволеним собою і закохатись в самого себе? Пізнай же себе! Вивчи себе добре. Бо як можна полюбити невідоме?» [1, с. 154].

Філософія щасливого буття також акцентує на важливості розуміння того, що матеріальні блага не можуть надати справжнього щастя. Це означає, що наше задоволення від матеріальних речей є тимчасовим та перехідним, тоді як істинне щастя походить від наших внутрішніх переживань та задоволення від розвитку наших внутрішніх якостей.

Крім того, філософія щасливого буття наголошує на важливості балансу між працею та відпочинком. Надмірна праця може призвести до вигорання та деградації психічного та фізичного здоров'я, тоді як відпочинок та відмова від роботи може призвести до ледарства та бездіяльності. Отже, важливо знайти баланс між роботою та відпочинком, щоб досягти оптимальної продуктивності та здорового стану.

Отже, філософія щасливого буття - це комплексна та глибока концепція, яка допомагає зрозуміти, що таке щастя та як його досягти. Це надає людям можливість зосередитися на розвитку власної особистості, розвитку співчуття та емпатії до інших людей, знаходження балансу між особистими та соціальними цілями, розуміння важливості балансу між роботою та відпочинком, а також взаємодії зі світом для досягнення загального блага.

Список використаних джерел

1. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів. За ред. проф Леоніда Ушкалова. Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. 1399 с.

Бернацька Юлія Юріївна
студентка 2 курсу
Факультету математики, інформатики та фізики
УДУ імені Михайла Драгоманова
Спеціальність «Середня освіта (інформатика)»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль

Філософський підхід до вирішення проблеми штучного інтелекту: етика і моральність в еру автоматизації та розумних технологій

У моїй доповіді можна простежити різні філософські підходи до розуміння штучного інтелекту і його впливу на суспільство. Також розглянемо філософський підхід до вирішення проблеми штучного інтелекту, зосередившись на етиці та моральності в ері автоматизації та розумних технологій.

Я вважаю, моя тема є актуальна, оскільки саме штучний інтелект стає все більш присутнім в нашому житті, тепер він здатний виконувати людські функції, які до сьогодні були притаманні тільки людям і приймати важливі рішення. Однак, з цими новими можливостями виникають також нові етичні та моральні питання, пов'язані з використанням технологій із штучним інтелектом.

Чому саме етика і моральність, адже етику часто називають «практичною філософією» і трактують як область філософського знання, в якій вивчаються проблеми моралі і моральності, поведінки та способу життя людини, як він повинен жити, що повинен робити, принципи, що визначають поведінку людини. Філософія штучного інтелекту — наука, що задається питаннями про «мислення машин», розглядає питання:

Чи може машина діяти розумно? Чи може вона вирішувати проблеми, які людина вирішує за допомогою міркувань?

Для початку варто зазначити, що ж таке Штучний інтелект і чи може він мислити? (ШІ) – це наука та технологія розробки програм, що дозволяють комп'ютерам та іншим технічним пристроям виконувати завдання, які раніше виконувалися виключно людьми. Розвиток ШІ має значний вплив на суспільство та економіку, але також породжує ряд етичних і моральних проблем, які вимагають філософського аналізу та розв'язання. ШІ може мати великий потенціал у поліпшенні нашого життя, наприклад, в медицині, автономному транспорті, розробці нових матеріалів та засобів енергетики. Проте з його зростанням виникає також ризик зловживання та підозра на дискримінацію, яка може виникнути від вирішення комп'ютерними системами складних проблем на основі обробки великих обсягів даних.

Основна філософська проблема в області штучного інтелекту – можливість або не можливість моделювання мислення людини. Філософ Джон Серль вважає, що «надія на можливість створення штучного інтелекту заснована на помилковій метафорі людського мозку як комп'ютерної програми» [].

Тож чи можна сказати, що ШІ мислить? Відповідь на це питання залежить від того, як ми визначаємо "мислення". Якщо мислення - це здатність генерувати нові ідеї,

здійснювати творчість та розв'язувати проблеми, то сьогоднішні ШІ не можуть мислити, оскільки вони працюють на основі алгоритмів, які визначають їхню діяльність.

Однак, якщо мислення - це здатність виконувати розумові операції, такі як аналіз інформації, розуміння складних концепцій та прийняття рішень на основі цієї інформації, то можна сказати, що ШІ мислить.

У загальному, сьогоднішні ШІ можуть бути використані для вирішення багатьох складних завдань, але вони все ще залежать від програмування та алгоритмів, які визначають їхню діяльність.

Філософський підхід до вирішення проблеми штучного інтелекту розглядає штучний інтелект саме з погляду його взаємодії з людьми та соціальним середовищем.

Одне з головних питань є етичні та моральні аспекти створення та використання штучного інтелекту. Зокрема, філософи розглядають етику в штучному інтелекті як одну з ключових проблем, оскільки ШІ може діяти в неочікуваних і несправедливих способах, що прямо порушують моральні та етичні принципи.

"Проблема змішаних сигналів". Це означає, що ШІ може приймати рішення на основі неоднозначної інформації, яка може бути неочевидною для людей, та при цьому порушувати моральні принципи. Наприклад, ШІ, який відповідає за розподіл роботи між працівниками, може вибирати специфічні критерії, які не враховують моральні та соціальні аспекти, що може призвести до дискримінації працівників.

Ще одна етична проблема пов'язана з тим, що ШІ може виявити себе більш ефективним та результативним, ніж люди, тому що машини можуть вчитися та працювати без перерви. Це може вести до того, що роботу, яку раніше виконували люди, будуть виконуватись роботами, що може привести до збільшення безробіття та погіршення соціальної та економічної ситуації.

Також, ШІ може використовувати дані про людей та їхню поведінку, які можуть бути конфіденційними. Це може порушувати права та приватність людей. Тому важливо встановити стандарти довіреності та прозорості при зборі та обробці даних ШІ.

Яким чином можна вирішувати етичні проблеми, пов'язані з ШІ?

По-перше, потрібно створити міжнародні стандарти, що встановлюють правила для використання ШІ. Такі стандарти мають враховувати моральні та етичні аспекти, щоб забезпечити безпеку та довіреність використання ШІ.

По-друге, важливо забезпечити технічні можливості для здійснення контролю над ШІ та забезпечення прозорості роботи систем. Наприклад, можна розглянути можливість створення спеціальних інструментів, які дозволяють відслідковувати та контролювати роботу ШІ.

По-третє, необхідно розвивати системи, які забезпечують діалог між ШІ та людьми. Це дозволить виявляти та вирішувати проблеми, які виникають під час використання ШІ, а також допоможе забезпечити розуміння між людьми та системами.

Нарешті, потрібно розробляти ШІ з урахуванням моральних та етичних аспектів. Таким чином, можна забезпечити те, що ШІ буде відповідати загальним соціальним та моральним стандартам.

Штучний інтелект може принести величезну користь для суспільства та економіки, але він також може призвести до етичних проблем. Проблеми такого роду можуть порушувати моральні та етичні стандарти, що може вести до негативних наслідків для суспільства.

Розробники та виробники ШІ повинні дотримуватись моральних та етичних аспектів, пов'язаних з їх розробкою та використанням. Вони повинні враховувати відповідні стандарти та забезпечувати діалог з іншими розробниками, щоб забезпечити високу якість та етичність своїх продуктів.

Науковці та фахівці з безпеки повинні займатися вивченням етичних та моральних аспектів, пов'язаних з ШІ, і розробляти відповідні підходи та методології для їх вирішення.

Важливо зазначити, що філософський підхід до вирішення проблеми ШІ є надзвичайно важливим. Необхідно розглядати не лише технічні аспекти використання ШІ, але й враховувати моральні та соціальні наслідки використання цих технологій. Тоді, й тільки тоді можна говорити про повне інтегрування ШІ в суспільство та забезпечення їхньої безпеки та стабільності.

Список використаних джерел

1. Searle's Philosophy and Chinese Philosophy, Constructive Engagement, Bo Mou (ed.). Leiden, Boston: Brill, 2008.

*Білокобильський Богдан Юрійович
студент II курсу
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальність: філософія*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
завідувач кафедри філософії
Мозгова Наталія Григорівна*

Нерівність як фундаментальна складова буття людини

Правила цього світу такі: якщо є сильний, то буде і слабкий: той хто править та підкоряється. Ці фундаментальні принципи супроводжували людство у всі часи й побороти це неможливо. Думка про те, що всі люди рівні за своєю природою це вкрай невірне твердження, бо люди не можуть бути рівними за багатьох причин і головна із них та, що ми називаємо соціумом, адже саме в ньому зароджується нерівність. В історії є чимало прикладів де фахівці тих чи інших наукових сфер намагаються говорити про рівність. Поглянемо на приклад якій є прописною істиною християнства: всі рівні перед Богом. З даного твердження логічно виникає питання навіщо йому нас судити та розподіляти на праведників чи грішників? Або ж навіщо в божественній системі є ієрархія, є своя підпорядкованість? Або ж питання навіщо в благій релігійній справі правителі та підкорені? Власне твердження про рівність перед Богом також є сумнівним, бо має розділення на групи/класи. Є ще одне твердження що ми рівні перед законом, але це ще суперечливіше та відносніше, бо в кожній країні, в кожному суспільстві вони різні та можуть суперечити між собою. Наприклад, в одній країні дозволено вживання легких наркотиків, а в іншій ні. Або ж, взяти до прикладу хоча б Саудівську Аравію в якій є сухий закон, що забороняє вживання алкоголю для громадян держави, а для туристів можна все, якщо знаходитися на території їхнього готелю. Та навіть якщо поглянути на рівність перед законом з позиції судової системи, то і там ми побачимо свої підводні камені: банально, те що є чимало недоброчесних суддів які беруть хабарі це вже дає підставу думати, що судовий процес буде не таким вже й прозорим, а вирок далеко не чесним. Так в чому тут рівність якщо звичайна готівка може схилити чашу терезів в бік кориснішого? Так що і в цьому процесі рівність відсутня. Єдине твердження, яке може бути близьким до істини, це твердження про те, що люди рівні тільки перед смертю, бо від неї не втечеш та не відкупишся і вона також не буде розбиратися хто був праведником, а хто грішником, бо вона не судить вона просто виконує свою справу.

На даному етапі, все що ми можемо стверджувати про рівність, так це те, що вона існує тільки в кінці і на початку нашого життя, а надалі людина приречена на те, аби зустрітися з несправедливою системою нерівностей. Звісно, це не означає що ми не можемо спробувати позбутися цієї нерівності: людина досить часто сама робить світ несправедливим та звинувачує всіх у своїх проблемах, а робить вона це внаслідок своєї нікчемності та слабкості перед соціумом, оскільки будучи неспроможною аби змінити своє життя вона легко піддається зовнішньому впливу та орієнтується на чужі вчинки та чужу мораль, а не розробляє для себе власну систему цінностей та чеснот. Про таку людину в XIX ст. казав у своїх роботах Фрідріх Ніцше: в неї рабська мораль, яка в основному присутня у щиро віруючих людей з церкви та підкоряються вона тим у кого є мораль господаря. Але сам мислитель своєю філософією не ставить стіну між двома сторонами він навпаки каже що у кожного є воля до влади і зазначає це в роботі «Так говорив Заратустра», а саме у трьох перетвореннях духу. Чому саме духу, а не людини, бо Ф. Ніцше розглядав «волю до влади» як думку, а вже вона є духом, що виступає основою нашого життя тобто рушійною силою для людського тіла. Це твердження постулює Рене Декарта своїм «Cogitoergosum». Так про які перетворення говорить Ніцше? Спочатку дух є верблюдом, що носить всі тягарі на вантаж зваленого на нього грузу чужих принципів і моралі та йде до пустелі яка символізує іспит для нього. Там же він стає левом якій бореться з драконом якого звати «Ти мусиш» та якій символізує старе покоління з нав'язаними ним цінностями. Та й лев не може створити нові цінності він може тільки боротися з ними, а створити нові може тільки третє перетворення, а саме стан дитини, бо для неї світ це щось нове і в неї є воля самостійно створювати нові правила.

Вплив цінностей на свободу мислення дуже пов'язаний з ієрархією та несправедливою нерівністю, бо ті концепції про які йшлося вище будуються за ієрархічними принципами, тому й людина засвоївши їх керується цим у суспільстві. Люди по своїй природі не можуть бути рівноправними, бо сама природа ставить все живе не в рівнесередовище чи рівнозначні умови: хтось живе в посушливих місцях, а хтось біля водоймища невже вони будуть однаково харчуватися та ніхто не буде скаржитися на голод? Звісно, що ті люди проживають в посушливих регіонах будуть скаржитися на нестачу ресурсів, а ті люди що живуть в благополучних містах будуть теж будуть боротися за ресурси і конкуренція між ними буде завжди. І в природі людини завжди буде бажання правити та домінувати над іншими і це норма для суспільного існування. Прикладом може стати парадокс філософа Зенона Елейського, якій говорив про «Ахіллеса та черепаху». Якщо коротко його перефразувати, то йдеться про неможливість догнати свого противника скільки б не витрачав зусиль все ж ніколи не переженеш свого супротивника, а якщо вам все ж вдалося це зробити, ви станете тим кого будуть наздоганяти. Тобто, якщо висловлюватися більш образно, то можна виразити це на прикладі футбольного чемпіонату в якому безліч команд грають за призові місця в лізі, але декілька команд будуть краще грати і займати перші місця частіше ніж інші команди. Але при цьому ніхто не виключає можливості, що команда аутсайдер не зможе піднятися на краще місце в рейтингу. Це можна назвати задовільною нерівністю, а коли в середовищі повна монополія та не існує такого явища як конкуренція то це несправедлива нерівність приклади такої нерівності більше зустрічається в торгових та розважальних сферах.

Отже, якщо ми поглянемо на ці дві концепції нерівності, то можемо на їх основі сформулювати два типи людей: ті хто прийняв систему нерівності, і ті хто здалися. Про ці категорії багато розказувати не має сенсу, оскільки вони є дві сторони однієї медалі, але треба знати ту грань яка відрізняє їх. Люди, які прийняли нерівність світу є частиною тієї людської конкуренції та живуть виключно своїми навичками та знаннями і твердо стоять на своїх позиціях чого не можна сказати про других які в силу своєї безхребетності подавляють свої власні амбіції і вагаються щось робити. Ці два типи людей формуються в міру їх соціального розвитку. І цей розвиток розпочинається тоді, коли дитину віддають в

дитячий садок де вона пізнає початкову форму конкуренції та ієрархії. Та інколи в житті людини може настати момент прориву внутрішнього «Я», коли все раціональне змінюється на ірраціональне. Тобто, коли людина подає свій голос. Тригером цього можуть стати межові ситуації, які виривають вольовий дух людини. Наприклад, ті про які зазначав Карл Ясперс - смерть, війна, провина, які кардинально змінюють людину, що її буде вже не впізнати. Хоча можливо в середині неї буде залишатися якір старого «Я», та раціональна частина, що не дасть людині перейти через норми суспільства і призведе до сумніву відповідно людина не зробить той якісно новий скачок. Але так стається не завжди.

Таким чином, ми можемо дійти до висновку, що з нерівністю можна боротися, стримувати, використовувати, але її ніяк не можна побороти, бо не можна уникнути того, що закладено в фундамент природи людського існування.

Список використаних джерел

1. Тарас Л. Ніцше Самоперевершення. Київ: Темпора, 2017. 978 с.
2. Ніцше Ф. Так казав Заратустра [Електронний ресурс]. 2009. Режим доступу до ресурсу: https://chtyvo.org.ua/authors/Nietzsche_Friedrich/Tak_kazav_Zaratustra/.

Буртенко Костянтин Сергійович
студент 2 курсу
Факультету математики, інформатики та фізики
УДУ імені Михайла Драгоманова
Спеціальність «Середня освіта (інформатика)»

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль

Хто ми є: розгляд філософських підходів до проблеми самотності та ідентичності в сучасному світі

Проблема самотності та ідентичності стала надзвичайно актуальною в сучасному світі зі зростанням індивідуалізму та соціальної віддаленості. Зараз, багато людей стикаються зі складними викликами і проблемами, такими як відчуття втрати сенсу життя, невпевненості у собі, відсутність підтримки, соціальної ізоляції та інших проблем, що призводять до погіршення якості життя. Також, зростання впливу технологій та соціальних мереж може призводити до відчуття фальшивості та неповноцінності у відносинах з іншими людьми.

Тому, розуміння того, що означає бути самотнім і мати здорову ідентичність, стає дедалі важливішим у сучасному світі. Вивчення цих понять з філософської точки зору може допомогти розуміти та змінювати підходи до них, а також знайти шляхи для вирішення цих проблем. Самотність більш особистісна, ніж ізоляція, і має внутрішній, власне психологічний контекст, крім зовнішніх проявів. С.Г. Корчагіна визначає «самотність» як «...психічний стан людини, що відбиває переживання своєї окремоті, суб'єктивної неможливості або небажання відчувати адекватний відгук, прийняття і визнання себе іншими людьми» [5, с. 14]. Звідси проглядається, що самотність визначається як зовнішніми чинниками, так і внутрішніми причинами.

Питання "Хто ми є" - одне з фундаментальних питань філософії, яке досліджувалося від давнини до сьогодення. Філософський підхід до цього питання розглядається з різних точок зору, таких як онтологія, антропологія, етика та інші.

Філософський підхід до питання "Хто ми є" допомагає зрозуміти, як людина сприймає себе та свій світ, які цінності вона відстоює та як вона взаємодіє з оточенням. Розуміння цього питання може допомогти людям краще зрозуміти свою ідентичність та знайти своє місце у світі.

Самотність і ідентичність - дві поняття, які мають глибокий взаємозв'язок. Самотність може бути наслідком відчуття втрати ідентичності, або недостатнього розвитку особистості.

Особистість, яка має стійку ідентичність, має відчуття зв'язку з іншими людьми та світом, що оточує її. Така людина може легко знаходити спільну мову з іншими, бути відкритою до спілкування та розвивати здатності до емпатії та співпереживання.

Або навпаки, особистість, яка не розвинула своєї ідентичності, може відчувати відчуженість від оточення, відчуття неповноцінності та неспроможності досягти задоволення від життя.

Ці відчуття можуть викликати самотність, що є результатом відчуття нездатності знаходити спільну мову з іншими людьми. Така самотність може бути як фізичною, якщо людина не має достатньої кількості соціальних контактів, так і психологічною, якщо людина відчуває відчуженість від світу, навколишнього середовища та інших людей.

Отже, після дослідження філософських підходів до проблеми самотності та ідентичності в сучасному світі можна зробити декілька висновків.

Насамперед, ці проблеми є дуже актуальними в сучасному світі, де люди все більше відчувають відчуженість від оточуючого світу та шукають своє місце в ньому. Філософські підходи до цих проблем включають соціальну конструкцію ідентичності, теорію соціального порівняння та феноменологічний підхід.

За допомогою цих підходів, можна краще зрозуміти, як формується ідентичність та як вона взаємодіє з самотністю. Зокрема, ідентичність є процесом, що змінюється з часом та в залежності від контексту, тоді як самотність може бути наслідком відчуття відчуженості від оточення.

Все це дає можливість людям краще зрозуміти себе та свої стосунки зі світом, що, в свою чергу, може допомогти їм краще розвивати свою ідентичність та уникнути самотності. Це важливо для фізичного та психічного здоров'я людей, а також для їхнього щастя та добробуту.

Список використаних джерел

1. Корчагіна С.Г. Генезис, види та прояви самотності. Львів: Просвіта, 2018. 196 с.

*Власюк Роман Володимирович,
студент II курсу
Факультету математики, інформатики та фізики,
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Проблема простору та часу у філософії та науці

Августин Аврелій не міг дати визначення, що таке час. Він говорив, що це буденне поняття яке всім зрозуміле, але ніхто не може дати визначення йому. Августин вважав, що час існує тільки в нашій свідомості. Час сам по собі повинен мати якусь протяжність. Майбутнє та минуле може мати довжину, але “зараз” не може бути довгим або коротким. Тому зараз, на відміну від минулого та майбутнього, не можна вважати часом. Майбутнє ще не настало, а минуле вже пройшло. А якщо існує тільки зараз, то часу не існує. Августин Аврелій вважав, що саме поняття час виникає в нашій свідомості. Час допомагає нам вимірювати та оцінювати минулі та майбутні події.

Іммануїл Кант також вважав, що у світі предметів час і простір не існує та вони створені уявою. Кант вважав, що існує два світи. Світ, який існує в нашому досвіді, в якому предмети та явища упорядковуються людською свідомістю. Та світ який перебуває поза нашою свідомістю, та поза простором та часом (трансцендентний світ). Поза людиною, у світі речей можливі інші види існування і послідовності. Час і простір взаємопов'язані, але тільки по відношенню до певного предмета [1, ст. 107].

Кант розділяв знання на ті, що ми можемо здобути за допомогою досвіду або за допомогою органів чуття, та ті, які ми отримуємо використовуючи наш розум. В своїй праці “Критика чистого розуму”, одне з важливих питань було “Чи можемо ми дізнатися щось про зовнішній світ не використовуючи наші органи чуття?” Кант вважав, що можна якщо використовувати концепцію простору та часу. Тобто розуміння часу і простору дає нам можливість набувати досвід та знання. Процеси та події які відбуваються, людина організовує у просторово-часову структуру. Простір та час - це апіорні поняття, знання, що ґрунтуються на абстрактних міркуваннях, не спираючись на досвід і практику.

У фізиці є дві основні моделі які пояснюють простір та час. Це теорія відносності Ейнштейна та квантова теорія. Теорія Ейнштейна добре пояснює гравітацію. Квантова теорія точно описує властивості матерії, енергії та субатомних частинок. Використовуючи ці теорії можна пояснити майже все що відбуваються в всесвіті. Якщо поєднати ці теорії разом то можна отримати “теорію усього”.

Але проблема в тому, що ці теорії суперечать одна одній та вони побудовані на різних принципах. Теорія відносності не дає правильних розрахунків щодо процесів які відбуваються в мікросвіті. А при спробі застосування квантової теорії до гравітації, ми отримуємо дивні результати. Щоб вирішити цю проблему фізики зараз намагаються відкрити квантову теорію гравітацію та поєднати квантову теорію з загальною теорією відносності. Проблема може бути в тому що ці дві теорії по різному описують простір та час. Квантова фізика розглядає їх як постійні, а теорія відносності - як релятивні. Один зі способів вирішити цю проблему – це усунути саме джерело незгоди.

Теорія струн може допомогти вирішити проблему квантової гравітації, але вона сама також має свої власні проблеми, її поки не можна перевірити експериментально та вона потребує розвитку.

Деякі дослідження показують, що на фундаментальному рівні простору та часу не існує і вони походять з чогось більш загального, тобто простір та час емерджентні.

Фізиків останнім часом сильно турбує квантовий стан який називається заплутаністю, який є одним з базових властивостей квантової системи. Проблема в тому, що якщо дві частинки заплутані, то зміна стану однієї частинки миттєво впливає на стан іншої, незалежно від відстані між ними. Фізики змогли підтримати заплутаність між частинками навіть на відстані понад 1000 км. Відстань ніяк не впливає на це явище, що руйнує наше розуміння простору.

Згідно теорії струн наш простір емерджентний та може походити з заплутаності.

Інші теорії такі як теорія причинних множин та петльова теорія гравітації, також доводять, що простір та час складаються ще з більш базових компонентів.

Якщо це дійсно так то тоді об'єкти існують поза простором та часом, але це дуже складно зрозуміти інтуїтивно.

Список використаних джерел

1. Кант І. Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука. Переклад з німецької В. Терлецький. Київ: ППС 2005. 178 с.

*Волочнюк Поліна Іванівна,
студентка II курсу
Факультету математики, інформатики та фізики,
НПУ імені М.П.Драгоманова
спеціальність «Середня освіта (Інформатика)»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Сучасна наука про рівні і форми виявлення буття

Сучасна наука про рівні і формування буття – це галузь філософії, яка вивчає фундаментальні аспекти реальності та способи їхнього розвитку. Однією з головних проблем у цій галузі є розуміння того, що розуміється під терміном «буття», а також його виявлення, яке є формою та рівнями.

Сучасна наука про рівні і формування буття включає такі галузі, як онтологія, екзистенціалізм, герменевтика, феноменологія та інші. Кожна з цих галузей має свої особливості та методи дослідження.

Онтологія – це галузь філософії, що вивчає структуру реальності та способи її класифікації. У цьому контексті розглядаються питання про рівні буття, такі як фізичний, біологічний, психологічний, соціальний та ін.

Екзистенціалізм – це філософський напрямок, що зосереджується на вивчених проблемах людського розвитку та відносин між людьми та світом. У контексті екзистенціалізму поняття «буття» розуміється як життєвий досвід людини та її взаємодія зі світом.

Герменевтика – це галузь філософії, що вивчає процес інтерпретації текстів та інших форм культурної спадщини. У контексті герменевтики поняття «буття» розуміється як різноманітність інтерпретацій, що відображають різні аспекти культурної спадщини.

Феноменологія – це галузь філософії, що зосереджується на вивчених явищах та способів їх сприйняття. У контексті феноменології поняття «буття» розглядається як спосіб виявлення явищ у свідомості.

У сучасній науці про рівень і форму виявлення буття також вивчається взаємодія людини з технологіями, а також вплив цих технологій на спосіб буття. Наприклад, досліджується вплив штучного інтелекту на спосіб сприйняття реальності, а також взаємодія людини з віртуальним світом. Є.І.Андрос, зокрема наголошує, що «справжнє буття людини не монадологічне, людське буття – це співбуття, це інтерсуб'єктивна сфера» [1, 44].

Одним із напрямків сучасної науки про рівень і форму виявлення буття є когнітивна наука, яка вивчає процеси пізнання та сприйняття інформації. У контексті когнітивної науки поняття «буття» розуміється як процес побудови моделі реальності у свідомості.

В сучасній філософії поняття буття доволі глибоко розроблене, гнучке, внутрішньо диференційоване. Воно дає нам вагомі орієнтири для пізнання та практичної діяльності. Водночас стає зрозумілою і причина складності цього поняття: воно охоплює самі підвалини суб'єктно-об'єктного відношення й одночасно вписує людину у структуру світобудови, роблячи її, а особливо її свідомість фундаментальною умовою виявлення форм буття. Отже, буття є наш універсальний масштаб для пізнання та діяльності, а наші пізнання та діяльність постають реальними мірами використання цього масштабу.

Таким чином, сучасна наука про рівень і формування буття вивчає фундаментальні аспекти реальності та способи їх виявлення. Ця галузь філософії є випадковим інструментом для розуміння світу навколо нас та впливу технологій на спосіб сприйняття реальності.

Список використаних джерел

1. Андрос Є.І. Бівалентність людського ества та проблеми метафізичного зла. Грані людського буття: позитивні та негативні виміри антропокультурного : [монографія]; Національна академія наук, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ «Наукова думка», 2010. 260 с.

*Дзюба Владислав Ігорович
студент II курсу
Факультету математики, інформатики та фізики,
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальність «Середня освіта (Інформатика)»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Віртуальна реальність і проблеми моралі: чи можуть віртуальні дії мати реальні наслідки?

Один з прикладів віртуальної дії з моральними наслідками - це віртуальна реальність у галузі військової підготовки. Військові можуть використовувати віртуальну реальність для тренування в бойових умовах, а також для моделювання бойових дій та стратегій. Однак, віртуальна реальність може мати наслідки для моралі військових. Наприклад, військові можуть стати менш чутливими до життя та смерті, вважаючи, що їхні віртуальні дії не мають реальних наслідків. Це може призвести до меншої готовності військових діяти з уважністю та обережністю у реальних бойових умовах.

Інший приклад - віртуальні дії в іграх. Деякі ігри можуть мати моральні наслідки для гравців, особливо для дітей. Наприклад, деякі ігри містять насильство та жорстокість, що можуть сприяти формуванню негативних моральних установок. Також, віртуальні ігри можуть містити елементи залучення до злочинності, які можуть вплинути на моральні норми та стандарти гравців.

З філософської точки зору, проблема моральних наслідків віртуальних дій пов'язана з поняттям "морального агентства". Моральне агентство означає здатність людини діяти згідно з моральними нормами та стандартами, і нести відповідальність за свої дії. Віртуальна реальність може вплинути на моральне агентство, оскільки може змінювати уявлення людей про правильність та неправильність певних дій. Український

філософ Дзьобань О.П. зазначає, що “віртуалізація життєвого часу людини та суспільства характеризує принципово новий тип символічного існування людини, соціуму, культури. Миттєве подолання відстані за допомогою наднових телекомунікацій і надшвидкісних транспортних засобів дає можливість організаціям і індивідам спільно проводити час без посереднього просторового зближення, що включає їх у пластичні багатопростірні структури, які плавно переходять у діючі й постійно оновлювані мережі взаємодії. Час багато в чому знищується миттєвим зв’язком між комп’ютерами, ті важелі суспільного життя, що були ефективними ще кілька років тому, сьогодні не діють. Зміни часових меж, поява позачасових понять в інформаційну епоху пов’язані також з новітніми репродуктивними технологіями людського організму, в тому числі й шляхом клонування. Усі ці явища можна розцінювати як віртуалізаційні деформації сутності просторовочасового континууму в інформаційну епоху, і як кардинальні трансформації його розуміння” [1, с. 167].

Один із філософських підходів до проблеми полягає у застосуванні теорії деонтології, що підкреслює важливість дотримання моральних норм незалежно від наслідків. Згідно з цією теорією, дії віртуальних персонажів, які порушують моральні норми, не повинні бути прийнятні. Однак, це підводить нас до питання про те, які моральні норми повинні бути застосовані у віртуальному середовищі, і чи можуть вони відрізнятися від тих, що діють в реальному світі.

Інший підхід до проблеми полягає в застосуванні теорії наслідків, яка підкреслює важливість врахування наслідків дій. Це означає, що моральна правильність дій залежить від їх наслідків, тобто від того, що вони приносять користь або шкоду людям. Однак, це також може призвести до проблеми, коли віртуальні дії, які не мають реальних наслідків, можуть бути розглянуті як морально допустимі, навіть якщо вони порушують моральні норми.

Для вирішення проблем моральних наслідків віртуальних дій можуть бути застосовані різні підходи. Один із підходів полягає у регулюванні віртуальної реальності законодавством. Наприклад, у деяких країнах законодавство забороняє деякі види віртуальних дій, таких як дії, що можуть заподіяти шкоду іншим людям або тваринам, чи порушувати загальну моральність. Проте, такі обмеження можуть бути складними для контролювання та застосування, особливо в онлайн середовищах.

Інший підхід полягає у використанні етичних норм та стандартів для розробки віртуальної реальності. Деякі організації створили етичні кодекси для розробки та використання віртуальної реальності. Наприклад, організація VR Ethics Manifesto складається з групи професіоналів з різних сфер, які прагнуть розвивати віртуальну реальність з дотриманням етичних стандартів та норм.

Крім того, важливо враховувати відповідальність користувачів віртуальної реальності. Для цього можуть бути розроблені спеціальні програми навчання та освіти, які надають інформацію про моральні норми та стандарти, що повинні дотримуватися віртуальних дій.

Тому, для вирішення проблем моральних наслідків віртуальних дій, є важливим взаємодія філософів, етиків, науковців, розробників технологій та інших учасників суспільства, аби поєднувати різні підходи, такі як законодавче регулювання, етичні норми та стандарти, та освітні програми.

Отже, можна зробити висновок, що віртуальна реальність може мати реальні моральні наслідки, які потрібно враховувати та аналізувати. Необхідно шукати рішення, які б враховували права та інтереси всіх зацікавлених сторін та забезпечували безпеку та благополуччя суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Дзьобань О.П. Сучасний віртуальний простір: конгеніальність віртуальності й міфу. Стратегічні пріоритети. Серія: Філософія. 2017. № 3. С. 163-170.

*Задворна Анастасія Богданівна,
студентка II курсу
Факультету математики інформатики та фізики,
НПУ імені М.П.Драгоманова
спеціальність «Середня освіта (інформатика)»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Розвиток платонівської ідеї андрогіна в сучасній філософії

Ідея андрогіна – це цікава та актуальна тема. Ця концепція, яка зустрічається у філософії, літературі та мистецтві, описує людину, яка має як чоловічі, так і жіночі якості. У давній Греції ця ідея була розвинена у творах відомого філософа Платона, зокрема, у його діалозі "Бенкет". Давайте разом зазирнемо у цей давній твір, щоб зрозуміти більше про ідею андрогіна та її значення у різних культурах та часах.

За цим міфом, спочатку люди були трьох статей - чоловічої, жіночої і андрогіної, яка об'єднувала ознаки двох інших. Андрогіни були дуже потужними і мали наміри напасти на богів. Тому боги вирішили позбавити їх сили, розрізавши на дві половинки, тобто створивши дві статі - чоловічу і жіночу. Згідно з міфом, це пояснює, чому люди тепер мають тіло з двома ногами, а не чотирма, як у першочерговому вигляді. Тому в творі Платона «Бенкет» зазначено, що «Любов'ю називається прагнення цілісності і прагнення до неї» [1, ст. 101]

Платонівська ідея андрогіна знаходить своє відображення в різних науках, зокрема в філософії, психології, соціології та гендерних дослідженнях. Говорячи про психологію, ідея андрогіна пов'язується з теорією Карла Юнга та дослідженнями щодо гендерної ідентичності та статевої орієнтації. У соціології, концепція андрогіна може бути використана для дослідження соціальної ролі гендеру та стереотипів щодо ролі чоловіків та жінок у суспільстві. Повертаючись до філософії, концепція андрогіна може використовуватись для розуміння духовної рівноваги між чоловічим та жіночим принципами. У феміністській теорії, концепція андрогіна використовується для розгляду статевої ролі та насильства, пов'язаного зі статевою ідентичністю. Деякі сучасні філософи, такі як Жак Дерріда та Юрген Хабермас, також використовують концепцію андрогіна для аналізу соціальних та культурних явищ. Андрогінізм - це стан, коли виражені риси жінок і чоловіків змішуються в одній особі. У таких людей можуть бути як жіночі, так і чоловічі фізичні риси, а також особливості поведінки, що відповідають як чоловічим, так і жіночим стереотипам. Говорячи про сьогодення, та саме актуалізацію даної теми, у реаліях війни. Яскравим прикладом є наші військові: жінки, які проявляють мужність на полі бою і чоловіки, які не втрачають сентиментальності у такий складний час. Андрогінізм військових може включати в себе фізичні та психологічні аспекти, які допомагають військовим виконувати свої обов'язки.

Фізичні аспекти андрогінізму військових можуть включати в себе підтримку фізичної форми, збільшення м'язової маси та зниження жіночих або чоловічих рис. Ці фізичні аспекти можуть допомогти військовим виконувати завдання, які потребують фізичної міцності та витривалості.

Психологічні аспекти андрогінізму військових можуть включати в себе зменшення стереотипів статевої поведінки, таких як емоційна чутливість або жорсткість у поведінці. Ці аспекти можуть допомогти військовим адаптуватися до військового середовища, де вимагається виявлення сильного характеру та волі до перемоги.

Список використаних джерел

1. Платон. Діалог «Бенкет». Переклад з давньогрецької М. Корнійчука, коментарі М. Лазаревської. Київ: Видавництво Старого Лева, 2004.

Зінченко Геннадій Радіонович
аспірант I року навчання
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальності «Філософія»

Науковий керівник:
д. філос. н., професор
Немчинов Ігор Геннадійович

Критика конструктивізму у філософії Габріеля Маркуса

Проблеми, що виникають у картезіанській теорії пізнання призводять до кантіанської тези про *фалібілізм* у самих структурах референції [3, s. 80]. Але якщо наші знання є тільки певними контингентними уявленнями про інші контингентні уявлення, то постає питання про те, *яким чином і що* ми можемо знати певно? Бо ж тоді, як вказує Габріель Маркус, ми знаходимося у ситуації, коли ми не можемо вийти поза наші уявлення, для того щоб обґрунтувати їх як такі. Подібні скептичні онтологічні позиції є різновидами т.зв. *конструктивізму* (або *антиреалізму*). Для того щоб сформулювати позицію конструктивізму слід взяти до уваги їх різноманіття. Всі види конструктивізму можна певним узагальненим чином поділити на ті, що стверджують, що наш дискурс або наше сприйняття, створюючи (*hervorbringen*) знання, викривляють (*verfälschen, verändern*) реальність таку як вона є, інші – що світ є зовсім іншим, ніж ми його створюємо. Першу множину гіпотез Габріель Маркус називає *поміркованим конструктивізмом*, іншу – *радикальним*. У кожному з видів конструктивізму мова йде про співвідношення поняття, за допомогою яких ми описуємо феномени нашого сприйняття. Так поміркований конструктивізм стверджує, що поняття за допомогою якого ми ставимося до того чи іншого об'єкту впливає на те, як саме нам буде даний цей об'єкт. Маркус приводить приклад червоної пробки від пляшки. «Червона пробка» як наше сконструйоване поняття викривляє образ цього об'єкта і він постає саме таким чином. Якщо ми б мали інше поняття, то ми сприймали б його по-іншому. Радикальний же конструктивізм стверджує, що наше поняття принциповим чином відрізняється, а сам об'єкт взагалі не є ні червоним, ні пробкою. Серед радикальних гіпотез існує т.зв. *науковий конструктивізм*, що стверджує принципово інший образ світу, ніж він нам даний. Так світ, спираючись на сучасні уявлення про квантову фізику, не має жодної звичної нам характеристики як-то певні кольори, звуки або бути представленим у геометричних формах. Світ є сукупністю струн, що підкоряються певним законам (вібрують) та існують у одинадцяти вимірах, що описуються мовою формалізованих систем (математики). Результати таких описів жодним чином не співпадає зі звичними нам емпіричними феноменами. Також автор виокремлює серед радикальних форм конструктивізму *супер радикальний*, що відкидає будь-який варіант існування реальності, окрім наших уявлень. Такими гіпотезами є соціальний конструктивізм, певні гіпотези симуляції, конструктивізм станів мозку [2, s. 55].

Тепер можна перейти до аргументів, що наводить автор проти конструктивізму. По-перше, радикальний конструктивізм наражається на дві проблеми, що, інтерпретуючи деяким чином Маркуса, можна назвати «епістемічною» та «прагматичною». Перша проблема вказує на *самозаперечність* даної позиції, оскільки стверджуючи подібний вид

конструктивізму, де все є певна симуляція або соціальний конвенційний дискурс, ми стверджуємо певне знання (оскільки будь-яке твердження висуває претензію на знання), яке є спростовним з позиції самого цього знання. Так твердження «все є симуляцією нашого мозку» не може бути обґрунтованим (є хибним), оскільки теж є симуляцією нашого мозку. Але якщо це твердження істинне, то існує щось (це твердження), що не є симуляцією, що спростовує радикальний предикат «все» даної теорії (стверджує, що є щось поза) і тягне за собою інші питання про те, яким тоді чином це твердження є обґрунтованим (як щось є поза симуляцією) та чи взагалі теза про симуляцію має місце бути [Див.: 2; 5].

Прагматичний аргумент проти супер радикального конструктивізму стосується перш за все соціального конструктивізму (але й інших гіпотез цього виду також). Він стверджує самоспростовність гіпотези через існування вдалої комунікації. Якщо все є тільки соціально сконструйованим дискурсом (у практиці комунікації), то яким чином обґрунтувати структури комунікації, за допомогою яких ми розуміємо один одного (маємо *успішну* (successful) комунікацію [Див.: 1]). Схожим чином він аргументує у роботі «Сенс та існування» проти спростування здатності до пізнання метафізичних фундаментальних структур (Grundstrukturen), бо ж ми маємо їх як умову, коли їх спростовуємо [4, s. 16].

На радикальний науковий конструктивізм Маркус відповідає *аргументом ідентичності*. У даному випадку йдеться про ідентичність певної речі, що дана нам у інтенційності та атомних/субатомних часток, що з нею асоціюються. Так питання про те, чи належить саме цей атом до саме цього стільця призводить до того, що ми повинні *мати як умову* (voraussetzen) існування стільця у тому модусі як ми його сприймаємо (як щось, що має певний колір, геометричну фігуру, має текстуру, що сприймається на дотик), для того щоб асоціювати його з певним атомом [Див.: 2]. Можна піти далі автора і сказати, що власне доступ до вивчення фізичних структур, що не доступні нашому зору, є можливим тільки за умов існування світу (або конкретної речі) як він нам даний.

Також Маркус наголошує на тому, що конструктивізм часто плутають с тезою про *вибірковість сприйняття* (Wahrnehmungselektion). Основна функція нашої уваги та мови, за допомогою якою ми кодуємо феномени, є виокремлення конкретних речей або фактів з-поміж інших речей та фактів. Висловлювання про щось, робить це щось об'єктом нашої інтенції, усе інше ж немов виключає, ставить його на місце поза нашим об'єктом. Так поняття, що ми маємо, прояснює дня нас щось конкретне про річ, робить її значимою для нас. З виокремлення чогось не слідує його конструювання. Так само і виокремлення того чи іншого аспекту одного об'єкту не робить його сконструйованим (принаймні повністю). Таким чином, ми можемо мати доступ до одного й того ж об'єкта через вибір різних способів доступу (Zugangweisen) нашої інтенції до об'єктів [2, s. 30, s. 71; 3, s. 86].

Ще одне важливе розрізнення за допомогою якого Маркус демонструє безпідставність конструктивізму є розрізнення на *умови процесу пізнання* (Bedingungen des Erkenntnisvorgangs) та *умов пізнаваного* (Bedingungen des Erkannten). Тут йдеться про те, що не варто плутати внутрішні «прилади» (Ausstattung) (такі як інтенційність, мова, сприйняття і т.п.), за допомогою яких ми щось пізнаємо зі змістом цих приладів, оскільки останнє має інформативність для мене тільки тому, що не є мною конструйоване, але повідомляє щось, що є поза мною (принаймні частково) [Див.: 5].

Список використаних джерел

1. Austin J. L. How to do Things with Words. Oxford: Oxford UP, 1962. 166 p.
2. Markus G. Der Sinn des Denkens. Berlin: Ulstein Buchverlage, 2018. 368 s.
3. Markus G. Dissens und Skeptizismus. Skeptizismus und Metaphysik. Deutsche Zeitschrift für Philosophie, Sonderband 28. Berlin: Akademie Verlag, 2012. S.73-93.
4. Markus G. Sinn und Existenz: Eine realistische Ontologie. Berlin: Schurkamp Verlag, 2016, S. 12-62.

*Літовченко Валентин Юрійович,
студент II курсу
Факультету математики, інформатики та фізики,
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Філософія абсурду в сучасній дійсності

Основою абсурдизму, як філософської течії, є думка про те, що існування загалом є абсурдним, а світ позбавлений будь-якого сенсу або вищої мети і не піддається повному розумінню.

Термін "абсурд" має специфічне значення в контексті абсурдизму: він стосується конфлікту або невідповідності між двома речами. Найпоширеніші пояснення характеризують даний конфлікт як зіткнення між раціональною людиною та ірраціональним всесвітом, між наміром і результатом, або між суб'єктивною оцінкою та об'єктивною цінністю.

Першим заговорив про абсурд Сьорен К'єркегор. У своєму трактаті «Страх і трепет» він ставить під сумнів релігію, говорячи про нелогічність її вчень. Наводячи уривок з Біблії, де Авраам жертвує своїм сином заради Господа, К'єркегор вказує на те, що людина залежна, не вільна, а існування її парадоксальне. Віра Авраама абсурдна, так він легко перетворив убивство на святе і піднесене діяння.

Майже через століття після написання праць Сьорена К'єркегора ідею абсурду людського існування розглянув Альбер Камю. Багато його творів містять в тому чи іншому вигляді тези про абсурд, але найвідомішою його працею в цьому напрямі є «Міф про Сізіфа».

В цій роботі Камю розглядає абсурд як конфронтацію між двома ідеалами. Він визначає людське існування як абсурд, тобто протистояння людського бажання значущості, осмисленості, ясності та безмовної холодності Всесвіту або Бога.

Існують особливі людські переживання, які пробуджують поняття абсурдності. Усвідомлення абсурдності самого існування ставить людину перед вибором: самогубство, стрибок віри або прийняття.

Згідно з Камю, самогубство є ніби визнанням того, що жити просто не варто - саме життя не варте цього. Такий вибір негласно постулює, що життя - це вже "занадто багато". Суїцид криє в собі прямий "вихід" з абсурдної ситуації за допомогою миттєвого "завершення" себе і свого місця у світі.

Зіткнувшись з абсурдом, людина може також обрати "стрибок віри", що являє собою шлях примирення з особистим існуванням, сповненим абсурду. "Стрибок віри" розглядається автором як відступ від свободи і правди, притулок в обмані, лінє інтелекту. Звідси випливає і третє - прийняття людиною скорботного факту абсурдності свого життя.

Свобода людини, у поглядах Камю, як і можливість знайти сенс існування, криється в підтвердженні абсурдності та її прийнятті. У тому разі, якщо абсурдний досвід є істинним усвідомленням свободи Всесвіту від чогось абсолютного, то й людина є

вільною. Камю називає це "жити, не сподіваючись", і, згідно з цим твердженням, будь-які універсалізми й абсолютизми мають визначатися суб'єктивно.

Звідси висновок, що свобода полягає в тому, що людина здатна знаходити свій індивідуальний сенс і життєве призначення, може сама робити свій вибір. Тоді особистість стає ціннішим елементом існування, являючи собою комплекс властивих тільки їй ідеалів.

Проблеми, яких торкається філософія абсурдизму, хоч і виникли ще майже два століття тому, проте їх актуальність лише підсилюється. Причиною цього є саме життя сучасної людини, яке є дуже монотонним та ніби безглуздим. Часто людина навіть не має ніяких орієнтирів щодо подальшого руху та розвитку. Саме тоді людина починає усвідомлювати абсурдність власного існування і стає перед вибором, який описував Камю.

Для деякого остаточною відповіддю на питання про сенс життя є самогубство. Коли людина приходять до переконання про те, що її існування позбавлене будь-якого сенсу, то самогубство для неї стає засобом швидкого досягнення граничної стадії своєї долі. Альбер Камю в «Міфі про Сізіфа» доносить думку про те, що «самогубство - це не рішення, тому що, якщо життя абсурдне, то ще більшим абсурдом буде протидіяти цьому абсурду» [1, 97]. Замість цього слід постаратися "вписатися" в це абсурдне життя і примиритися з тим фактом, що ми живемо у світі без призначення. Люди можуть самі створювати сенс свого власного життя, який може і не бути об'єктивним сенсом життя, але все ж таки давати щось, за що можна боротися.

Список використаних джерел

1. Камю А. Міф про Сізіфа. Український переклад. О. Жупанський. Львів: «ПОРТФЕЛЬ», 2011. 105 с.

*Максим'як Тарас Григорович
Магістрант II року навчання
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
Спеціальність «Філософія»*

*Науковий керівник:
к.філос.н., доцент кафедри філософії
Гончаренко Катерина Сергіївна*

Проблема використання Штучного Інтелекту в освіті

Кінець 2022 року відзначився виходом та отриманням вільного користувачами інтернету до програм так званого Штучного Інтелекту. Найпопулярніші з них це Midjourney, програма для генерації зображення базуючись на текстовому описі користувача, та ChatGPT, симулятор співбесідника. Саме останній тип Штучного Інтелекту матиме значний вплив на майбутнє того як людство споживатиме та опрацьовуватиме інформацію. В свою чергу це безпосередньо вплине і на формат освітнього процесу.

Незважаючи на легшу ніж будь коли доступність інформації, освіта досі базується на принципах засвоєння та запам'ятовування знань, як ефективного і швидкого способу опрацювання знань. Швидкість доступу до знань постійно пришвидшувалась та демократизувалась в наслідок чого все ширші верстви населення отримували доступ до

все складніших знань. Останні два десятиліття людство жило в парадигмі пошукових систем, наприклад Google, котрі дозволяли здійснювати пошук інформації по всі мережі інтернет. Хоча це і найбільш досконала з швидкісної точки зору система, але вона все одно потребувала від користувача навиків опрацювання та фільтрації матеріалів.

Штучний Інтелект ChatGPT 3.5 до якого надали вільний доступ 20 листопада 2022 року пішов іншим шляхом. Він симулював всезнаючого співбесідника, якому ви могли задати будь яке питання і отримати від нього відповідь. Такий формат з одного боку пришвидшував доступ до інформації і спрощував процес його отримання, з іншого боку, урізав варіативність пошуку альтернативних думок що до тієї чи іншої теми. Звичайно, завжди можна попросити «співбесідника» надати альтернативну думку, але він все одно буде видавати по одній відповіді базуючись на своїх алгоритмах.

Студентська спільнота, будучи молодістю і відкритою до інновацій, досить швидко зорієнтувалась і зрозуміла, що можна використовувати Штучний Інтелект для навчання. Звісно, в ідеальному світі можна уявити, що Штучний Інтелект буде використовуватись виключно як інструмент-помічник. Проте, враховуючи те як вправно він симулює людське спілкування, його можна використати як інструмент для отримання нечесної конкурентної переваги. Замість того щоб витратити декілька днів на дослідження теми, можна дати команду програмі «Напиши доповідь на» і задати необхідну тему. Штучний Інтелект на диво вправно впорається з цим завданням, буде уникати сухих фактів, імітуватиме стиль написання людини і навіть робитиме висновки.

Безумовно, в навчанні повинен бути зацікавлений сам студент, щоб отримувати не просто високі бали, а знання. Проте легко доступність, безкоштовність та висока якість Штучного Інтелекту породжує нові моральні дилеми з якими доведеться зіштовхнутись студентам. Наскільки сильно використовувати Штучний Інтелект в своєму навчанні? Використовувати його як більш досконалу форму пошукового сервісу, чи делегувати йому весь процес написання тих чи інших робіт? Це породить новий рівень конкуренції між самими студентами. Не добросовісність не нове явище, проте поява Штучного Інтелекту виводитиме її на якісно новий рівень. Студент який не має високих моральних цінностей і керується будь якими іншими мотивами, окрім як «отримати бал будь якою ціною» отримує конкурентну перевагу над студентами які добросовісно відносяться до навчання. Останнім доведеться тепер конкурувати не просто з іншими студентами, а з Штучним Інтелектом котрий за декілька секунд зможе дати відповідь на будь яке питання.

Ймовірніше за все в майбутньому зміниться форма оцінки знань студента. Це буде не просте завдання, враховуючи масову цифровізацію навчального процесу. Можливо доведеться знизити цінність виконання завдань, де не передбачена жива комунікація студента-викладача.

Розробка етично-морального кодексу використання Штучного Інтелекту, це завдання яке стоїть вже сьогодні, доки не будуть винайдені способи контролю того, ким було виконане те чи інше завдання.

Штучний інтелект може змінити навчання у майбутньому, надавши багато нових можливостей для індивідуалізованого та ефективного навчання. Вище описані приклади зосереджені на негативному аспекті використання Штучного Інтелекту, проте є і значна кількість позитивних.

Однією з головних переваг Штучного Інтелекту в навчанні є можливість індивідуалізувати процес навчання для кожного учня. Штучний Інтелект може аналізувати дані про виконання завдань учнем та пропонувати індивідуальні підходи до навчання. Наприклад, ШІ може визначити найбільш ефективний спосіб пояснення матеріалу для конкретного учня, зокрема через використання різних форматів (відеоуроки, інтерактивні завдання тощо). Штучний інтелект також може допомогти вчителям відслідковувати прогрес учнів та аналізувати дані про їхнє виконання завдань. Вчителям буде легше зрозуміти, де учні мають проблеми, та знайти способи, як їм допомогти.

Іншою перевагою Штучного Інтелекту в навчанні є зменшення навантаження на вчителів та звільнення часу для більш індивідуального підходу до учнів. Штучний Інтелект може автоматизувати деякі процеси, такі як оцінювання тестів та завдань, що дозволяє вчителям зосередитися на більш важливих аспектах навчання, таких як здібності та розвиток навичок учнів.

Проте успіх використання цієї технології залежить від того, як добре ми можемо управляти її ризиками та забезпечити етичне використання.

Список використаних джерел

1. UNESCO member states adopt the first ever global agreement on the Ethics of Artificial Intelligence, 2022. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.unesco.org/en/articles/unesco-member-states-adopt-first-ever-global-agreement-ethics-artificial-intelligence> А також: <https://www.insightintodiversity.com/universities-are-making-ethics-a-key-focus-of-artificial-intelligence-research/>

*Мельник Ярослав Сергійович
студент II курсу
Факультету математики, інформатики та фізики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Матерія як об'єктивна реальність. філософське і природничо-наукове розуміння матерії

Матерія є одним з найбільш фундаментальних понять в філософії та науці. Філософський погляд на матерію розглядає її як об'єктивну реальність, яка існує незалежно від нашого сприйняття. Природничо-наукове розуміння матерії пов'язане з її фізичними та хімічними властивостями та взаємодією з іншими матеріальними об'єктами.

Філософське розуміння матерії має свої корені у філософських дослідженнях стародавніх греків. Анаксімен і Пармедід зазначали, що всесвіт складається з матерії, тоді як Демокріт вважав, що матерія складається з атомів, невидимих незабгагненному оку. У Середньовіччі матерія сприймалася буквально як простий базовий будівельний матеріал для створення Всесвіту, аж до циклічності суспільства в 17 столітті, коли почали поширюватися желатинові формальності одного з найгеніальніших логічних мислителів Рене Декарта і Іммануїл Канта, які намагалися вивчити матерію на основі її властивостей та відносин.

У "Визначенні методу" згадується ідея ксерархії природи (природа – це річ, не відокремлена від людини, яка здатна аналізувати людину). Однак у своїх поглядах Декарт стверджував, що об'єкти природи насправді керуються законами математики: "Природа містить найскладніші і геометрично забезпечені образи та організацію" [1, с. 47], - писав Рене Декарт. Ця ідея лягла в основу масштабного вчення Математичне і природниче природознавство, яке пов'язане з ім'ям Френца Бекона.

Основні аспекти філософського аналізу буття матерії можуть бути розглянуті наступним чином:

Природа матерії. Філософи досліджують, як матерія пов'язана з рештою світу, які властивості вона має та які фізичні закони вона підкоряється. Філософи також розглядають питання про те, чи є матерія фундаментальним елементом світу, або чи є вона побудована з більш простих складових.

Сприйняття та пізнання матерії. Філософи досліджують, як матерія сприймається та розуміється людським розумом та чуттями. Це може включати дослідження питання про те, як люди сприймають матерію через свої сенсорні враження, як вони моделюють та пояснюють природу матерії та як матерія може бути досліджена за допомогою наукового підходу.

Відношення матерії до інших аспектів світу. Тут розглядається, як матерія взаємодіє з рештою світу, включаючи інші матеріальні об'єкти, енергію, простір та час. Вони також розглядають питання про те, чи є матерія єдиним аспектом світу, чи існують інші фундаментальні аспекти, які є не менш важливими.

Роль матерії у світі. Філософи досліджують, яку роль матерія відіграє у світі та як її можна пояснити. Це може включати дослідження питання про те, чи є матерія відповідальною за формування та збереження різних об'єктів та процесів у світі, чи є вона відповідальною за життя та свідомість у тварин та людей, а також як матерія взаємодіє з емоціями, духовністю та моральністю.

Важливість матерії для людської екзистенції. Філософи розглядають, як матерія впливає на життя людей та як люди взаємодіють з матерією. Це може включати дослідження питання про те, як матерія впливає на фізіологію та психологію людини, як матерія відображається у культурі та мистецтві, та як матерія впливає на суспільство та природні середовища.

Сучасне природничо-наукове розуміння матерії базується на теорії квантової механіки та теорії відносності. З появою квантової фізики дослідження змістилися в бік теорії квантової матерії, були розроблені нові методи вивчення і перетворення даних про неї.

Матерію можна класифікувати за різними критеріями, такими як стан (твердий, рідкий або газоподібний), композиція (чиста або змішана) або поведінка під дією зовнішніх умов (електрична провідність).

Матерія складається з частинок, що описуються квантовими нематеріальними характеристиками, такими як спин, електричний заряд тощо. Відомо, що матерія складається з атомів. Атоми мають нейтральний заряд і містять електрично заряджені частинки - електрони (негативного заряду), протони (позитивного заряду) і нейтрони. Протони та нейтрони є частинами ядра атома, а електронна хмара оточує його.

Елементи хімічної системи періодичної таблиці відрізняються один від одного кількістю протонів у ядрі. Наприклад, в атома вуглецю шість протонів замість одного в атома водню. Через цю відмінність елементи мають унікальні властивості і можуть з'єднуватися один з одним, утворюючи хімічні сполуки.

Поняття матерії та її властивостей поділяється на три частини: об'єкт, що має об'єм, масу, або магнітний полюс. Свідченням цього є прогрес у розвитку науки про їхню сукупність, який можна розглядати як подільні частинки і елементарні організації, такі як субатомні частинки атомів амонію, які можуть бути використані для виробництва автомобілів на дорогах.

Також особливості матерії визначаються її агрегатним станом: під час переходу з твердого стану (в якому частинки повідомляємо відносну позицію) до рідкого або газоподібного відбувається зміна відстаней і орієнтацій кількох і більше частинок.

Усі ці властивості матерії є об'єктивними та можуть бути відтворені таким чином. Наука вивчає матерію за допомогою різних методів та інструментів, таких як мікроскопи, спектроскопія та електронні мікроскопи, що дозволяє вивчати структуру та властивості матерії на молекулярному та атомному рівнях. Природничі науки, такі як фізика, хімія та біологія, досліджують матерію та її взаємодію з навколишнім середовищем.

Загалом, філософія та природничі науки розуміють матерію як об'єктивну реальність, яка існує незалежно від нашого сприйняття. Філософія досліджує матерію як фундаментальне поняття та її відношення до інших аспектів світу, тоді як природничі науки досліджують матерію з точки зору її фізичних та хімічних властивостей та взаємодії з іншими матеріальними об'єктами.

Список використаних джерел

1. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках / пер. В. Андрушка, С. Гатальської Київ : Тандем, 2011. 110 с.

Мінько Олексій Павлович
студент III курсу
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальності «Філософія»

Науковий керівник: -
доцент кафедри філософії
Гончаренко Катерина Сергіївна

Критика сучасності як етос

В буденному сприйнятті критика досі асоціюється, якщо не з образливим, то безглуздим, а наразі ще й хайповим, надлишковим заняттям чи прикриттям власної інтерпасивної неспроможності. В наукових спільнотах вона розуміється вужче, як прикладна робота для обслуговування наукового поступу. Не дарма П'єр Бурдьє вважає, що подібна глобалістська критика завжди існувала в якості певної «великої теорії» та слугувала захистом від можливого «забруднення рук на кухні емпіричних досліджень». Дані тези мають за мету вираження значення критики як діяльності, від якої залежать моральне становлення суб'єктів, форми відтворення соціальних практик та розробка нових політичних конфігурацій.

Якщо зануритися в історико-філософський контекст, то практика критики лежала ще в основі вчень античних мудреців та християнських мислителів, а в подальшому постала віссю для засад західних теорій суб'єктивності. Сучасні аналітики суб'єктивності вказують на необхідність проблематизації критики як політичної практики та наполягають на використанні критики для філософських та соціальних трансформацій.

У своїй лекції про текст Імануїла Канта «Що таке Просвітництво?» дослідник Мішель Фуко демонструє, що процес визначення сучасного моменту як конкретної історичної ситуації в мисленні, відчутті та розподілі влади належить до області етичних завдань модерності. Практика визначення меж сучасності лежить в полі етики, адже, якщо «сучасник» ставить за мету окреслення самої сучасності, то він має зайняти певну позицію по відношенню до неї. Для відображення сучасності суб'єкту необхідно обернутися до себе та практикою переналаштувати себе на певний лад наявної дійсності. Вироблення себе є запорукою перебування у чуттєвому контакті з сучасністю. Таке вироблення направляється та підтримується критикою, яка, у випадку суб'єктивності, є процесом як інтерналізації, так і екстерналізації норми.

Джудіт Батлер, сучасна американська філософиня, продовжувачка лінії М. Фуко в царині сучасної політичної філософії, підтримує визначення критики як практики. Ставлячи в основу аналітику влади, онтологічних та епістемологічних обмежень доби,

практика критики стилізує мораль суб'єкта через перевірку ним виявлених обмежень на собі, завдяки чому вона себе детериторизує, а в подальшому і деконструє. Імпліцитною метою моралі критики є звільнення суб'єкта з-під впливу зовнішніх владних стратегій, відтворюваних в нормативних практиках суб'єктивації.

У випадку античних філософів чи кантіанської філософської моделі – проблематизація меж була одночасно й їх відтворенням. М. Фуко та Дж. Батлер помічають, що практики, оформлені межами, впливають на уявлення можливого та відповідно окреслюють горизонт дій. Критика практик сучасності відкриває можливість для їх перевинайдення, та, відповідно, розширення меж можливого на основі перевинайдення себе. Фуко пропонує етос критики представникам різних напрямів досліджень для розробки широкого спектру можливого, вбачаючи політичну необхідність перетворення нас самих через історичну критику онтологічних меж сучасних суб'єктів.

Прийняття на себе етичного припису критики є складним випробуванням мужності та стійкості, адже вимагає підваження умов, якими суб'єкт створюється, що, в свою чергу, породжує репресивну відповідь влади. Ризик собою є чеснотою етосу критики, необхідною для спротиву режиму істини, за якого визначення, що є істиною, а що ні, жорстоко обмежується.

Висновки. Отже, критика є не стільки винесенням оцінок, направлених проти осіб або подій, скільки практикою, що пронизує питання суб'єкта, історичного моменту та їх установок відносно одне одного. Практика критики виступає етичною стратегією та чеснотою, веде до здатності перевинаходити межі з метою подолання детермінованості поведінки владними процедурами добита виходу до інших можливостей буття суб'єкта та соціального.

Список використаних джерел

1. Фуко М. Що таке Просвітництво? Режим доступу: https://kontur.media/m_foucault_enlightenment
2. Butler, J. (2003). What is Critique? An Essay on Foucault's virtue (2000). In The Judith Butler reader, edited by Judith Butler and Sara Salih. Malden, MA: Blackwell Pub. Режим доступу: <https://libgen.is/book/index.php?md5=E946DC2F3BDD0BDEF99C5E32069B9E00>

*Мотовилець Марія Тарасівна
студентка 2 курсу
Факультету математики, інформатики та фізики
УДУ ім. М. Драгоманова
Спеціальність «Середня освіта (інформатика)»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ ім. М. Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Філософія як спосіб життя

Філософія - це не просто набір абстрактних теорій і концепцій, це спосіб думати та розуміти світ навколо нас. Вона займається питаннями про сутність і значення різних аспектів життя, таких як мораль, етика, політика, релігія, наука та багато інших, дає нам змогу розуміти, чому ми існуємо, які наші цінності та переконання, і як ми повинні поводитися в різних ситуаціях.

Філософія може стати способом життя для тих, хто прагне зрозуміти себе та світ, в якому ми живемо. Відомий античний філософ Платон писав, що «Той, хто насправді відданий філософії, зайнятий одним – умиранням і смертю» [1, с. 104]. Це може бути особливо корисним у теперішньому часі, де швидкість життя і технологічний прогрес залишають нас у постійному стані напруження та стресу.

Крім того, філософія знаходить глибокий зміст у житті, навчає бути відкритими до нового, розуміти різні культури та традиції, бути готовими до викликів, які ставлять перед нами життєві обставини.

Філософія також може допомогти нам розвивати критичне мислення, що є надзвичайно важливим у нашому світі, дає змогу побачити реальність з різних точок зору і розширює наше світобачення. Надає засоби для оцінки та аналізу інформації, яка до нас надходить, збереження незалежності та самостійності, що особливо важливо на даний момент.

Якщо розглядати ситуацію яку має зараз Україна, то філософія може стати способом життя на війні, але це залежить від того, як вона розуміється та застосовується. Філософія може допомогти людині знайти сенс у воєнних діях та зміцнити її внутрішню стійкість у складних ситуаціях.

Наприклад, під час війни люди можуть шукати сенс у своїх діях, прагнучи захищати близьких або боротися за ідеали та переконання. Філософський підхід може допомогти знайти глибинний сенс у цінностях та зберегти внутрішній мир, не допустивши емоційного вигорання.

Також, вона може вказати шлях до вирішення воєнних ситуацій та прийняття обгрунтованого рішення. При виникненні моральних дилем, коли людина зіткнеться з необхідністю зробити складний вибір, філософія може допомогти зрозуміти різні моральні перспективи та знайти оптимальний варіант дії.

Отже, філософія може бути способом життя, але її застосування залежить від того, як вона розуміється та використовується. Важливо мати свій особистий філософський підхід, який допоможе зберегти внутрішню стійкість та знаходити сенс, навіть тоді коли здається що його вже немає.

Список використаних джерел

1. Платон Діалоги. пер. з давн.-гр. Йосип Кобів, Уляна Головач, Дзвенислава Коваль, Тарас Лучук, Юрій Мушак; передм. Володимира Кондзьолки. 2-ге вид. Київ : Основи, 1999. 395 с.

Плужнік Марія
студентка IV курсу
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальності Філософія

Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Брижнік Віталій Миколайович

Філософсько-антропологічна суть *ordo amoris*
як одна з тем філософії Макса Шелера

В історії європейської філософії видатний німецький мислитель Макс Шелер відомий насамперед як засновник філософської антропології та соціології знання (разом із К. Мангаймом), що у ХХ ст. відбулися як теоретично впливові течії європейського філософського знання. Народившись 22 серпня 1874 р. в Мюнхені, столиці Баварії, М. Шелер, після завершення навчання в одній із мюнхенських гімназій, вивчав медицину, психологію та філософію в університеті рідного міста. Після навчання в Мюнхені, молодий М. Шелер продовжив здобувати освіту вже в Берлінському університеті. Наприкінці 1897 р. відбувся захист Шелерової дисертації, яка має тему «Вступ до встановлення зв'язків між логічними та етичними принципами».

У ранній період теоретичної діяльності, зазнавши ідейного впливу філософії життя Ф. Ніцше, М. Шелер публікує статтю «Праця і етика» (1899), що має характер тематичного продовження його дисертації. Після стажування в Гайдельберзькому університеті та габілітації в університеті м. Єни, що відбулося того ж 1899 р., М. Шелер залучається до освітньої праці, отримавши 1900 р. посаду приват-доцента в Єнському університеті. У період 1907-1910 рр. починається активна співпраця М. Шелера з мюнхенськими та геттінгентськими представниками феноменології. З 1911 р. М. Шелер, переїхавши до м. Геттінген, розпочинає тривалу співпрацю з часописом «Геттінгентське філософське товариство», засновником якого був фундатор феноменології Е. Гуссерль. Загалом у теоретичному доробку М. Шелера значна кількість робіт має ідейний зв'язок із проблематикою досліджень феноменологічної філософії, з іншого боку, філософ 1912 р. повертається до ідейного спадку Ф. Ніцше, публікуючи попередній варіант свого твору «Ресентимент у структурі моралей», у назві якої присутня одна з Ніцшевих філософсько-антропологічних категорій – поняття ресентименту.

М. Шелер у тій книжці взяв за ідейний взірць такий сенс поняття ресентименту, у якому його використовував Ф. Ніцше. Названий філософ визначив ресентимент властивою ознакою неприязного ставлення пересічної людини до кращого, духовно вищого за неї індивідуума, що пізніше не залишило байдужим М. Шелера. У своєму творі філософ запропонував убачати ресентимент таким соціокультурним явищем сучасного йому буржуазного суспільства, яке актуалізується у вигляді заздрісних суджень пересічного загалу щодо носія особистої індивідуальності – окремої людини саме як особистості. Як суспільно панівне явище, ресентимент стає чинником формування в тих суспільствах нових моральних систем. За М. Шелером, собою, своїм панівним статусом у суспільстві, ресентимент спотворює такі первинні моральні засади культурного співжиття людей, які, якщо використовувати термінологію Ф. Ніцше, можна назвати як справжніми засадами, незіпсованими фальшою ресентименту, – у Ніцше, у його книжці «Так каже Заратустра», присутній момент поетичного розгляду суті справжнього [1, с. 248-255].

Окремішність філософських позицій М. Шелера і Ф. Ніцше себе виявила у відмінному ставленні цих мислителів до християнської моралі. Якщо Ф. Ніцше виразно критично поставився до релігійної моралі, чи то радше до явища її знедуховлення, як елемента моралі сучасних йому обуржуазнених німців, то М. Шелер такому знедуховленню протиставляє релігійну мораль ранніх християн. Таку незіпсовану ресентиментом, справжню релігійну мораль філософ представив як духовну основу власних аксіологічних та етичних переконань [2].

У творі М. Шелера «Ordo amoris», що був опублікований у рік початку Першої світової війни, була продовжена тематика інтелектуального пошуку мислителем такого справжнього чинника ества людини, що визначає її як неповторну, унікальну особистість. Варто взяти до уваги те, що М. Шелер ще молодим чоловіком, збагнувши власні духовні пріоритети, 1899 року свідомо обирає католицизм як свою релігійну конфесію. Безсумнівно, орієнтація на особисті духовні цінності визначала й філософські переконання німецького мислителя.

Цю книжку М. Шелера передусім слід розуміти як декларацію його духовного й етичного credo. У ній філософ постулював Любов чинником формування такого

світопорядку, який, зумовлений *ordo amoris*, порядком любові, являє собою буттєвий простір, у якому актуалізується саме єство окремої людини, і насамперед такі її справжні почуття, як любов і ненависть. М. Шелер загалом охарактеризував Любов як вияв присутності Бога в нашому світі, світі суцього, світі матеріальних речей і тіл; адже властивим атрибутом християнського Бога, Бога тих християн, які щиро в нього вірять, є любов до всього ним створеного, і насамперед любов до людини. Власний *ordo amoris* людини, отримавши в М. Шелера статус її природної ознаки, був визначений як справжня, не сфальшована ніким і нічим її сутність. На думку філософа, людина, яка обрала як світоглядний орієнтир *ordo amoris*, отримує можливість бачити, осягати світ, що її оточує, а найголовніше – вона здатна інтуїтивно осягнути саму себе, свої цінності, своє індивідуальне призначення – осягнути своє життя як ніби з погляду Бога. Такий порядок буття, за М. Шелером, природним чином формує окрему людину як морального суб'єкта, власне, як моральну особистість [3, S. 341-351].

Грунтовно розглянувши суть любові як чинника особливого, душевно-емоційного ставлення людини до світу, М. Шелер зауважив як модус її присутності у світі символізм наповненого нею серця, власне душі окремої людини, особистості [5, S. 353-355]. Наукою, важливою для пізнання індивідуума – людини, яка пізнає, була названа психологія. Після розгляду серця/душі мислитель спрямовує свою увагу на такий сутнісний вияв пізнавальної здатності людини, як її дух [3, S. 364-368]. Ідею людського духа М. Шелер пропонує шукати в переживаннях людини як «психофізичної одиниці життя». Цей сутнісний вияв людського життя він охарактеризував як важливу складову буттєвої ієрархії життя загалом, у якому кожна річ займає своє власне місце, що відповідає рухові душі людини до цієї речі. Назване втілює собою буттєвий порядок – те, що філософ визначає як «правильність» буття, у просторі якого людська ненависть, емоційне заперечення любові, як реакція на «фальшиву любов», а також і ресентимент низької людини, втрачає свій статус справжнього людського почуття [3, S. 372]. Іншими словами, людська ненависть втрачає право мати своє місце в такому буттєвому порядку. На завершення свого твору, виокремивши примат серця людини над її пізнанням, філософ запропонував теоретично виводити із сукупності істотних властивостей особистості та її потенцій «порядок закладання засад у витoku походження актів» любові та ненависті [3, S. 375].

Висновок.

У сучасному інтелектуальному контексті, у «постметафізичному» просторі якого дехто може почуватися незатишно, філософська антологія Макса Шелера та його онтологія мають статус такого теоретичного опертя, що здатне надавати стійку інтелектуальну підтримку окремій людині з активною свідомістю. Розглянувши у своїх працях такі сутнісні вияви людського єства, як душа і дух, тим самим німецький мислитель запропонував людині шукати їх у собі. Вочевидь особисте розуміння їхньої присутності у людині здатне зумовити таку її активність, чийм особистим орієнтиром інтелектуальної і практичної діяльності може бути утвердження в соціальному бутті закону *ordo amoris* – того, якому, за Маком Шелером, природним чином належить визначати життя.

Список використаних джерел

1. Ніцше Фрідріх. Так казав Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. Пер. А. Онишка. Київ: Основи, Дніпро, 1993. 415 с.
2. Scheler, Max. *Das Ressentiment im Aufbau der Moralen*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1978. 117 S.
3. Scheler, Max. *Ordo Amoris. Schriften aus dem Nachlaß, Bd. 1: Zur Ethik und Erkenntnislehre*. Bern: Francke, 1957. S. 347-376.

*Позняк Олександр Юрійович
студент І курсу
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник: -
доцент кафедри філософії
Гончаренко Катерина Сергіївна*

Творче вираження: від жорстокості до антигуманізму

Не буде перебільшенням твердження, що всі сучасні візуальні практики проникнуті прагненням відсторонитися від класичних форм і виражальних засобів. Такий злам досить уявизнено у творчості Антонена Арто, який обґрунтував специфіку мистецтва, створивши власну театральну концепцію, названу «театром жорстокості». Заперечуючи театр у звичному розумінні цього явища, А. Арто започаткував нову естетику і практику театру як тотального видовища. Насамперед, А. Арто ставить завдання зняти відмінність між «повноцінним світом існування» й «історичною реальністю». Для її вирішення йому потрібна техніка, якою стає театр. Однак пафос театральної системи А. Арто – заперечення традиційного театру. Для того, щоб сприйняти систему А. Арто як театральну, треба вийти за межі театру. До такого театру цілком можна застосувати термін «антитеатр», адже він протиставляється класичній формі. Це такий тип театру, що прагне до руйнування театральних меж, але водночас не стає не-театром.

У своєму творі «Театр і його двійник» мислитель закликав до оновлення театру як мистецького явища за принципом перетворення його на більш серйозну дію: щоб театр перевернув всі наші уявлення, надихав пристрасним магнетизмом образів, був би терапією для душі. Він бажає відійти від розуміння театру як розваги, але для цього необхідно докласти моральних зусиль для більш чуттєвого сприйняття театралізованої дії. «Театр неможливий без певного елемента жорстокості, що лежатиме в основі вистави. У тому стані виродження, в якому всі ми перебуваємо, можна змусити метафізику увійти в душу лише через шкіру» [1, с. 109]. Заперечуючи класичну театральну метафору як основу драматургії, він працював з оголеною суттю речей і явищ – виривав їх з контексту: окремі вигуки зі сцени, не пов'язані за змістом слова і звуки, пластика тіл, руху, невластиві людській анатомії пози А. Арто вважав більш важливим і виразним, ніж класичні сюжети і пов'язані між собою репліки.

Поняття жорстокості у філософських обґрунтуваннях театру А. Арто має принципово відмінний зміст, аніж той що притаманний повсякденню. Якщо в усталеному значенні жорстокість пов'язана з проявом індивідуалізму, тобто спрямована на конкретний об'єкт чи суб'єкт, то у А. Арто жорстокість – усвідомлене підпорядкування необхідності, спрямоване на руйнування індивідуальності. Жорстокість властива будь-якій дії, прояв добра – теж жорстокість. У розумінні А. Арто, жорстокість – це знеособлений акт творіння. Вона є аспектом трагічного, що веде до високого потрясіння глядача. Для цього тіло актора повинне «перетворитися в крик», тобто працювати на межі фізичних і психічних можливостей.

Через масові видовища А. Арто прагне взаємодіяти з глядачем, здійснювати вплив на почуття і розум за допомогою гіперболізованої експресивності засобів художньої виразності. «Єдине, що реально впливає на людину, – це жорстокість. Театр потрібно оновити саме завдяки цій ідеї дії, доведеній до крайності і до свого логічного завершення» [1, с. 93].

Теоретик сучасного мистецтва Борис Гройс у своїх інтерпретаціях культурних тенденцій сучасності, розмірковує над особливостями естетичних форм та ідеологічних формул, що спричинили становлення саме такого мистецтва, яким ми бачимо його зараз. І головною його ознакою він вважає десакралізацію символів релігії та влади, зведення їх до рівня творів мистецтва. Сучасне мистецтво – це дизайн, що став нефункціональним, стверджує Б. Гройс. Зараз створюється все більше речей, які не мають утилітарного значення, втім вважаються мистецтвом нарівні з десакралізованими артефактами минулих епох. «Якщо в минулому сакральні об'єкти знецінювались для створення мистецтва, то в наш час профанні речі зростають у ціні, стаючи мистецтвом. Те, що спершу було іконоборством, стало іконопоклонством» [2, с. 116]

Переміщення сакральних речей в музейний зробило сам музейний простір культовим. Жорстоке знецінення історично важливих об'єктів створювало нові смисли. Музейні експонати мали передісторію, яка формувала їхню художню цінність. Однак, художники модерну почали працювати спеціально для музею, створюючи нові об'єкти, які тепер потрібно було визнати творами мистецтва. Тоді змінився принцип, за яким річ ставали мистецтвом: вже не значущі речі десакралізувались у музеї, а музей надавав речам значущості лише тому, що речі розміщували у ньому. «Експонування об'єкта в якості твору мистецтва перестало бути його профанацією, ставши його сакралізацією» [2, с. 117]. А творчої ознаки твору досить часто надає куратор, що стоїть між митцем і глядачем в ролі посередника, диктуючи те, як потрібно сприймати той чи інший арт-об'єкт, позбавляє глядача самостійності суджень.

Модерне мистецтво вело запеклу боротьбу проти використання художнього образу в якості ілюстрації чи наративу. Воно прагнуло очистити картину від усього стороннього і зайвого, представивши її незалежною і самодостатньою. Авангард інсценує справжнє страждання картини: традиційний образ піддається різного роду мукам, картина реально чи символічно розривається, розрізається, всіляко фрагментується, протикається і паплюжиться іншими методами. Авангардисти прагнули підірвати традиції, розірвати зв'язок з конвенціями, зруйнувати старе мистецтво і цінності минулого.

Епоха постмодерну знову змінює ролі в мистецькому просторі. Мистецтво стає все більш абстрактним і нефігуративним, а образи розмиваються, виглядають безсилями і нездатними явити себе світу. Куратори вносять логіку і сенс в мистецтво, що так рішуче намагається їх втратити. Арт-кураторство додає мистецьким об'єктам історію, включаючи в контекст історичного наративу. Постмодерністи прагнуть деконструкції образу минулих епох, якої досягають шляхом зображення руйнації: «Бажання позбутись будь-якого зображення може бути реалізоване виключно за допомогою образу – образу критики зображення» [3, с. 18]. Ця фундаментальна художня апропріація іконоборства створює предмети-парадокси, котрі ми називаємо роботами сучасного мистецтва.

В умовах творчої свободи кожен художник має право створювати мистецтво, обмежене лише його особистою уявою. Суверенність авторських рішень в принципі визнана ліберальним західним суспільством як достатня підстава для легітимації художньої практики. Визнаються будь-які авторські рішення, навіть якщо вони відверто суперечать суспільному порядку, а часом є жорстокими та антигуманними. Сучасних митців дуже часто хвилюють соціальні і фізичні проблеми людей нашого часу: фізична праця, здоров'я, національне і соціальне походження, вплив політичних і економічних систем на особистість. Власне тому чимало мистецьких практик підтримують приниження гідності учасників цих мистецьких акцій завдяки чому митець апелює до антигуманності сучасного суспільного ладу. Особистість в сучасному суспільстві – об'єкт, що належить державі й капіталу. Це такий же матеріал, як метал і бетон, тому з ним можна поводитись подібним чином – формувати, фарбувати, розміщувати в обраному місці простору.

Художники дуже часто маніпулюють сприйняттям людини, знаючи, що найбільш наочним і вражаючим є використання людських страждань безпосередньо в «живому» вигляді. Так жорстокість легітимується через соціальний контраст, який з підкресленою

виразністю демонструє суперечності капіталістичного світу. Але тут маємо пам'ятати, що жорстокість, яка демонструється через саму жорстокість, через неї і критикується переходить в антигуманність, що є водночас виражальним засобом і джерелом рефлексії. Оголення несправедливостей відбувається через повне асоціювання художника з найбільш жорстокими законами пануючого порядку. Він не споглядає на страждання світу відсторонено і не робить спроб демонстративно виразити своє невдоволення станом речей. Навпаки, митець діє за логікою найбільш репресивних форм капіталізму, відкриваючи суспільству справжню нестерпність його устрою.

Список використаної літератури:

1. Арто Антонен. Театр і його Двійник. Київ: Вид-во Жупанського, 2021. 280 с.
2. Groys Boris. ArtPower. Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 2013. 200 p.
3. Groys Boris. GoingPublic. SternbergPress, 2010. 80 p.

*Строкач Лілія Володимирівна
студентка 2 курсу
Факультету мистецтв імені А.Авдієвського
УДУ імені Михайла Драгоманова
Спеціальності «Музичне мистецтво»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії
УДУ імені Михайла Драгоманова
Людмила Леонідівна Шкіль*

Філософія мистецтва: чи може мистецтво бути «недоречним» або «непристойним»?

Філософія мистецтва – це галузь філософії, яка займається дослідженням мистецтва, його природи, ролі та значення в суспільстві та житті людини. Вона ставить перед собою завдання розуміння того, що є мистецтвом, як воно функціонує та впливає на людське життя, а також яке значення воно має для культури та суспільства.

Філософія мистецтва розвивається в рамках різних шкіл та течій, таких як формалізм, екзистенціалізм, постмодернізм та інші. Крім того, філософія мистецтва має практичне значення для творчих професій, таких як художники, письменники, музиканти, танцівники та інші, які розуміють значення та сутність своєї творчості.

Мистецтво та філософія мають тісний зв'язок, оскільки обидва ці напрямки займаються пошуком відповідей на основні життєві питання людини. Філософія спрямована на розуміння сутності людського існування, а мистецтво – на відображення цього існування в образах, символах та формах.

Питання, чи може мистецтво бути "недоречним" або "непристойним", є дуже складним і не має однозначної відповіді. Це залежить від багатьох факторів, таких як культурні та етичні норми суспільства, індивідуальний погляд на мистецтво та його функції.

З одного боку, мистецтво може бути використане для висловлення суперечливих ідей, провокацій та здатне збурити суспільство. З іншого боку, мистецтво може бути шокуючим та несподіваним, що може порушувати етичні норми суспільства. Німецький філософ К.Ясперс писав: «Коли я прагну до безчасового справдження в мистецтві, а попри це з необхідності фактично залишаюся часовим буттям, то живу у двох світах, які існують

поруч, – не пов'язані між собою. Я поділяюся на дві істоти – одна віддається безладові сповненого випадковими, щоденними мотивами існування, друга – розкошує віддаленою, променистою світлістю. Внутрішнє сприйняття вже не відчуває потреби їхнього поєднання» [1, с. 240].

Історія музичного мистецтва також повна прикладів, коли твори були засуджені або не зрозумілі у свій час, але з часом стали популярними та цінними. Ось декілька прикладів:

"Дев'ята симфонія" Людвіга ван Бетховена. У свій час це був досить відмінний від стандартів твір, оскільки включав хор та солістів в останній частині симфонії. Критики не зрозуміли новаторство композитора, але з часом "Дев'ята симфонія" стала однією з найвідоміших та найулюбленіших симфоній у світі.

Твори Йоганна Себастьяна Баха. У свій час композитора вважали складним та не дуже доступним, і його музика не завжди була популярною. Проте з часом Бах став визнаним як один з найвеличніших композиторів усіх часів.

Ми не можемо забувати, що мистецтво – це дзеркало суспільства, і воно повинно відображати різні погляди, ідеї та переживання. Я вірю, що наша задача – це не забороняти та обмежувати мистецтво, а допомагати людям розуміти його значення та вплив на суспільство. Філософія може допомогти нам зрозуміти, як мистецтво відображає певні ідеї та переживання, а також який вплив воно має на людей та суспільство в цілому.

Отже, мистецтво та філософія є надзвичайно важливими для розвитку суспільства та духовності людей. Ми повинні поважати різноманітність ідеї та переживань, які відображаються в мистецтві, та намагатися розуміти їх значення для нашого життя.

Список використаних джерел

1. Jaspers K. *Filozofia egzystencji. Wybór pism.* Przeł. D. Lachowska. A. Wołkowicz. – Warszawa, 2013. S. 314

*Сухачов Дмитро Петрович
студент I курсу магістратури
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальності «Філософія»*

*Науковий керівник:
д. філос. н., професор
Немчинов Ігор Геннадійович*

Чарльз Тейлор і Хосе Казанова: два підходи до секуляризації

Секуляризація є одним з ключових понять у сучасних дослідженнях релігії та суспільства. Канадський філософ Ч. Тейлор та іспанський соціолог Х. Казанова є тими мислителями, які розвивають теоретичні підходи до розуміння секуляризації. У нашій доповіді ми порівнюємо їхні підходи до секуляризації, аналізуючи основні концепції та переконання.

Тейлор розглядає секуляризацію, як процес «відсутності віри» у сучасних суспільствах [Див.: 2]. Він виділяє три рівні секуляризації:

1. Публічний рівень: Відокремлення політики та економіки від релігії. Тут він розглядає формування світських держав, що забезпечують релігійну свободу.

2. Рівень індивідуальної свідомості: Зменшення релігійного впливу на повсякденне життя людей. Тейлор стверджує, що люди починають відкидати релігійні традиції, оскільки їхній вплив на суспільство зменшується.

3. Культурний рівень: Зміна культурних уявлень про релігію, які відбуваються на основі різних світоглядів. Тейлор стверджує, що сучасні суспільства переживають «секулярну добу», коли релігія й далі відіграє важливу роль, але перетворюється у складніший і різноманітний феномен.

Казанова піддає критиці класичні теорії секуляризації, що стверджують, що релігія втрачає свій вплив у сучасних суспільствах [Див.: 1]. Він пропонує свій підхід, який зосереджується на трьох різних аспектах секуляризації.

1. Диференціація: Розглядає секуляризацію як процес розділення релігійних та світських сфер суспільного життя. Казанова стверджує, що цей процес допомагає суспільству стати більш раціональним і ефективним.

2. Приватизація: Зосереджується на зменшенні впливу релігії на публічні справи. Казанова вважає, що це не означає відсутність релігії в суспільстві, а лише перенесення її в особисте та приватне життя людей.

3. Зменшення релігійної практики та віри: Він критикує популярні теорії, які стверджують, що секуляризація веде до зменшення релігійної практики та віри. Замість цього, Казанова стверджує, що релігія може розвиватися і набувати нових форм у сучасному світі.

Хоча і Тейлор, і Казанова визнають деякі спільні характеристики секуляризації, їхні підходи мають відмінності. Тейлор фіксує процес відсутності віри, що відбувається на різних рівнях суспільства, тоді як Казанова розглядає секуляризацію крізь диференціацію, приватизацію та зміни у релігійній практиці та вірі. Обидва вчені підкреслюють, що секуляризація не обов'язково веде до повного зникнення релігії з суспільства, але вони розглядають різні механізми, що сприяють її трансформації.

Тейлор зосереджується на взаємозв'язку між релігією та сучасними культурними уявленнями, вважаючи, що ця взаємодія відіграє важливу роль у формуванні «секулярної доби». З його точки зору, сучасні суспільства можуть мати різні форми секуляризації, залежно від своїх культурних особливостей.

Натомість, Казанова досліджує секуляризацію з більшою увагою до соціальних та політичних процесів. Він підкреслює важливість диференціації та приватизації у процесі секуляризації, стверджуючи, що релігія може адаптуватися до нових умов, коли її роль у суспільстві змінюється.

Однією з ключових відмінностей між підходами Тейлора та Казанови є їхнє ставлення до впливу секуляризації на релігійну практику та віру. Якщо Тейлор вважає, що секуляризація призводить до зменшення релігійного впливу на індивідуальну свідомість та культурні уявлення, то Казанова критикує цю точку зору, стверджуючи, що релігійна практика та віра можуть розвиватися у сучасному світі, незважаючи на процеси секуляризації. Казанова розглядає релігію як динамічний феномен, здатний адаптуватися до сучасних умов та змінюватися відповідно до потреб людей.

Загалом, підходи обох мислителів до секуляризації доповнюють одне одного, надаючи широке розуміння цього складного явища. Обидва підкреслюють важливість вивчення секуляризації в контексті різних суспільств та культур, враховуючи різноманітність релігійних традицій та вірувань. Їхні теорії допомагають зрозуміти, як секуляризація впливає на релігію та суспільство, а також на те, як релігія може змінюватися та адаптуватися в умовах сучасності.

Таким чином, підходи Тейлора та Казанови є важливими для розуміння секуляризації та її впливу на релігію та суспільство. Вони надають цінні інструменти для аналізу секуляризації та допомагають розкрити складні взаємозв'язки між релігією, суспільством та культурою у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Казанова Х. Релігія в сучасному світі: плюралізм, секуляризація, глобалізація. Львів: Вид-во УКУ, 2019. 348 с.
2. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга I. К.: Дух і Літера, 2013. 664 с.
3. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга II. К.: Дух і Літера, 2018. 616 с.

*Українець Яна Олександрівна
студентка 4-го курсу
Навчально-наукового інституту філософії
та освітньої політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
спеціальності «філософія»*

*Науковий керівник:
д.філос.н., професор,
завідувач кафедри філософії
Мозгова Наталія Григорівна*

Роль жінки-інтелектуала в філософії доби Відродження

У добу Відродження, жінки-інтелектуали відіграли значну роль у філософських дискусіях, відстоюючи своє право на освіту та інтелектуальну рівноправність поряд з чоловіками. Відтак, якщо ми поглянемо саме на цей період, то побачимо, що думки та внесок у розвиток філософських дискусій мають неоціненне значення для розуміння історії філософії та боротьби за гендерну рівність у суспільстві.

Жінки-філософи відіграли важливу роль у розвитку філософської думки, незважаючи на традиційні стереотипи та обмеження, що існували в суспільстві. Їх ідеї та внесок у філософські дискусії сприяли розширенню області філософської думки та просуненню рівноправності в суспільстві. До таких жінок-філософів можна віднести Модесту Поцці та КассандруФеделе, які зробили важливий внесок у розвиток філософської теорії у добу Відродження. Модеста Поцці була італійською філософинею, яка народилася в сім'ї, що належала до верхівки флорентійського суспільства. Вона отримала відмінну освіту, яка дозволила їй детально вивчати гуманітарні науки, історію та філософію. У своїй роботі «Діалог про Інферно» (Dialogo di Inferno), яка була опублікована анонімно в 1534 році, Модеста Поцці відстоювала ідею, що Біблія повинна бути перекладена на мову народу, щоб кожен міг читати та розуміти її, незалежно від свого соціального становища. Вона вважала, що це допоможе знизити корупцію та підвищити моральний рівень суспільства. Також філософиняактивно вступала в дискусіїщодо питання жіночої освіти та рівноправності статей. У своїй роботі «Повага до жінок» (Ragionamento), яка була опублікована в 1560 році, вона обстоювала ідею, що жінки мають право на освіту та можуть досягти успіху в інтелектуальних галузях на рівні з чоловіками.

Модеста Поцці є однією з перших жінок, яка відкрито виступалаз важливими питаннями в інтелектуальному середовищі свого часу. Її творчість та ідеї стали важливим етапом у розвитку філософської думки у добу Відродження. Кассандра Феделебула італійською філософинею та гуманісткою, яка жила в Добу Відродження. Вона народилася в сім'ї аристократів та отримала високу освіту у гуманітарних науках, а також вивчала грецьку та латинську мови.КасандраФеделе була відома своїми роботами у галузі літератури, мистецтва та філософії. Вона написала книгу

«Зібрання листів» (Epistolario), яка містила листи до різних видатних людей свого часу, включаючи інших гуманістів та філософів.

Висновки. Заслуга жінок-філософинь у період Відродження полягає в тому, що вони намагалися подолати стереотипи та ставили питання про роль та можливості жінок у суспільстві, а також сприяли розвитку інтелектуальної культури в той час, коли жінкам було обмежено право на освіту та доступ до культурних ресурсів. Жінки-інтелектуалки доби Відродження активно працювали в галузі літератури, історії, політики, релігії та філософії. Вони були активними учасницями дискусій та дебатів, ставлячи гострі питання традиційним поглядам на роль жінки у суспільстві. Саме вони довели, що жінки можуть досягати успіху в інтелектуальних галузях та бути рівноправними учасницями в інтелектуальному житті свого часу. Їх творчість та ідеї стали важливим етапом у розвитку філософської думки того періоду та вплинули на подальшу історію філософії.

Список використаних джерел

1. Терехова Л.В. Досвід духовного осягнення в містицизмі Пізнього Середньовіччя.- Дисертація к. філос. наук: 09.00.05, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2012. 210 с.

2. Терехова Л.В. Філософський потенціал трактату «Libervitaemeritorum» Хільдегарди Бінгенської. Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія №2, 2010. С. 112-116.

СЕКЦІЯ КАФЕДРИ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ, ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

*Льїн Іван Юрійович
аспірант кафедри соціальної філософії
та філософії освіти і освітньої політики
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

*Науковий керівник:
член-кореспондент НАН України,
доктор філософських наук, професор
Хамітов Назім Віленович*

Самотність особистості граничного буття в сучасній культурі

В нашу епоху гібридних війн, трансформацій культурної ідентичності та «деконструкції світоглядних орієнтирів і спроб знайти нові умови для комунікації» [7, с.190], проблема самотності постала дуже гостро і є однією з найбільш обговорюваних в сучасній філософії, психології та соціології.

В розумінні представника буденного світогляду самотність носить лише деструктивний характер. Більше того, в просторі його розуміння деструктивний вплив на людину є й у процесі рефлексії над власною самотністю. При цьому можна припустити, що конструктивним аспектом самотності є її вплив на розвиток творчої особистості. З іншого боку, творча особистість, що втрачає моральні орієнтири, в своїй самотності може бути гранично деструктивною.

Різними аспектами проблеми самотності займалися Г. Сковорода, М. Бердяєв, М. Бубер, Е. Фромм, М. Фуко, Р. Барт, Ж. Бодріяр та інші дослідники.

Г. Сковорода бачив у самотності передусім позитивний сенс. По суті, він ратує за добровільне прийняття самотності з метою самопізнання й набуття своєї «сродної праці».

Е. Фромм вбачає причини самотності сучасної людини у обов'язковості пристосування до реалій суспільства. Е. Фромм зазначає, що людина – єдина з істот, яка розуміє та визнає свою смертність, тому будь-яка ідентифікація призводить до визнання своєї незначущості. Тому страх самотності змушує сучасну людину забути про власну свободу, вона намагається брати участь у колективних зібраннях, вступає в різні спільноти, де вона може відчувати себе значущою [2].

У сучасній українській філософії проблемою самотності системно займається школа філософської антропології як метаантропології члена-кореспондента НАН України Н. Хамітова.

Н. Хамітов визначив основною причиною самотності людини відсутність екзистенціального єднання, яке у вищих формах може ставати співтворчістю. В координатах метаантропології творча людина спроможна подолати кризу самотності, відшукавши собі рівного партнера для співтворчої комунікації.

Для розуміння трансформацій самотності в координатах методології метаантропології Н. Хамітов виділяє три виміри людського буття: буденний, граничний, та метаграничний [6, с. 32-40]. Для людини буденного буття, якою рухають воля до самозбереження і продовження роду, характерна безособовість, і тому вона переживає самотність через нудьгу [5, с. 224-256]. Людина граничного буття бунтує проти самотності через волю до влади, пізнання і творчості, що зазвичай є егоцентричним і деструктивним; Інший постає тут лише засобом для досягнення мети, а тому самотність гранично посилюється [5, с. 257-304]. І тільки особистість, яка здатна вийти у метаграничний буттєвий вимір, для якого характерні такі реалії, як толерантність і любов, набуває можливості вступити з Іншим у співтворчість, а тому долає самотність [5, с. 306-346]. Така особистість бачить у власній самотності каталізатор не просто власної творчості, а й творчості Іншого, тому самотність стає усамотненням – добровільно обраною самотністю, «коли людина віддаляється зі своїм творчим завданням від світу інших людей, щоб потім повернутися до них оновленою» [7, с. 224].

Найбільш деструктивною самотністю страждають люди граничного буття з вираженою волею до влади. Бажання влади і робить їх самотніми, бо вихід на рівень метаграничного буття та творчості для таких людей є неможливим. Здобуваючи все більшу владу, особистість граничного буття вважає, що звільнилася від самотності. Насправді ж така людина не долає самотність. У межах метаантропології Н. Хамітова ми можемо сказати, що у цьому випадку долається не внутрішня, а лише зовнішня самотність [5, с. 93-97], адже подолання внутрішньої самотності потребує внутрішньої, екзистенціальної комунікації [5, с. 164-223]. Саме тому Н. Хамітов визначає самотність «як екзистенціальну ситуацію і стан людського буття, у межах якої відбувається зовнішнє чи внутрішнє відокремлення людей» [7, с.190].

Звертаючись до специфіки самотності людини в сучасній культурі, слід зазначити, що у цьому розрізі спостерігаємо один важливий феномен, що вочевидь є деструктивним за своєю природою – *героїзацію злочинців*. З усього сказаного вище ми можемо припустити, що ці особистості є внутрішньо самотніми, а тому їх героїзація може спричиняти своєрідну епідемію такої самотності. Осмислюючи феномен героїзації самотності, М. Фуко вживає у своїй книзі «Наглядати та карати» термін «делінквент». Якщо уважно подивитися на героїв сучасних фільмів, проаналізувати тексти сучасних пісень та книг, то найчастіше їх головними героями є делінквенти.

На думку М. Фуко, влада користується делінквентами та робить їх героями з метою відгорнути увагу мас від більш значущих подій у суспільстві й культурі. Самі ж героїзовані злочинці є продуктами відвертого постмодернізму, бо їх презентує та популяризує «епоха медіаугару» - цим словосполученням часто користувався Ж. Бодріяр. Дійсно, що делінквент є лише симулякром справжнього героїзму. М. Фуко в своїй книзі наводить приклади декількох відомих злочинців і надає факти з їх біографій. Ми бачимо, що жоден з них не прагнув зробити людству користь, а лише намагався вирішити свої

проблеми та бунтувати проти суспільства для власної користі. Цими прикладами є французькі злочинці Відок та П'єр-Франсуа Ласнер [4].

Епоха постмодерну, яка триває до сьогодні, дає можливість героїзувати будь-яку особистість, бо вона обов'язково буде продемонстрована з екранів моніторів чи кінотеатрів, тобто медіа створить двомірне зображення, за яким немає жодної метафізики. Якщо додати до цього зображення постправду та постіронію, характерні для сучасного суспільства, то отримаємо ідеального сучасного героя – злочинця з «великим серцем». Можна припустити, що постмодерн як своєрідна культура [7, с.119-120] триває і ще не збирається здавати позицій культурі метамодерну [7, с.114-116]. Коли сучасна людина визнає делінквенту з фільму «Джонні Д.» справжнім героєм, а масмедіа популяризують це, нам ще далеко до тієї нової щирості, яку пропонує метамодерн.

Те, що сучасна людина приймає таких героїв, свідчить про пригнічене бажання іти проти суспільства і його моральних норм. У багатьох своїх книгах Е. Фромм правильно зазначає, що бунтарство може допомогти людині стати вільною в суспільстві, але це повинно бути конструктивне бунтарство – з любов'ю до іншої людини та в цілому до життя. У координатах метаантропологічної методології додамо, що така внутрішня подія зазвичай не може відбутися з людиною граничного буття через страх втратити власну значущість або владу.

У висновку зазначимо, що тільки «сродна» праця знаменує звільнення особистості граничного буття від внутрішньої самотності, яка переходить в усамотнення, що в метаграничному бутті чергується з конструктивною співтворчою взаємодією.

Список використаних джерел

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. Пер. з фр. Д. Ховтун. Київ: Основи, 2004. [Електроний ресурс] https://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf
2. Фромм Е. Втеча від свободи. Пер. з англ. М. Яковлев. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». 2019. 288 с.
3. Фромм Е. Мати або бути? Пер. з англ. Г.В. Яновська. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». 2020. 304 с.
4. Фуко М. Наглядати й карати. Пер. з фр. П. Тарашука. 2-е вид. Київ: Комубук. 2020. 452 с.
5. Хамітов Н.В. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології. 3-е видання, виправлене і доповнене. К.: «КНТ», 2018. 370 с.
6. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 5-е видання, виправлене і доповнене. К.: КНТ, 2023. 405 с.
7. Хамітов Н.В., Крилова С.А. Людина і культура: словник. Філософська антропологія, філософія культури, культурологія. 2-е видання, виправлене і доповнене. К.: КНТ, 2023. 295 с.

*Дресвяннікова Наталія Анатоліївна,
аспірантка 1 курсу
кафедри соціальної філософії
та філософії освіти і освітньої політики
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

*Науковий керівник:
член-кореспондент НАН України,
доктор філософських наук, професор*

**Моральна уява в контексті забезпечення прав людини:
підхід метаантропології**

Чи здатна уява не лише відокремлювати людей, а й об'єднувати їх? Якщо так, яким чином це можливо? Чи здатна уява сприяти осягненню світогляду й життєвого світу Іншого, а відтак бути каталізатором забезпечення прав людини – не формального, а справжнього, яке засноване на співчутті й розумінні? Для відповіді на ці питання передусім звернемося до досвіду вивчення уяви в класичній й сучасній філософії.

Природа уяви в сучасній філософії є ключовим предметом філософії уяви. Автори сучасної наукової праці з філософії уяви «The Routledge Handbook of Philosophy of Imagination» [9] Д. Модрак, Д. Сеппер, Ф. Дорш, С. Матерне, Д. Янсен, Р. Хопкінс, Д. Грегори, Н. Сінхабабу, Б. Нанай, Д. Дебус та ін. під керівництвом відомої дослідниці Е. Кінд аналізують феномен уяви в працях видатних філософів, а також досліджують зв'язки уяви з ментальністю, мораллю, віруваннями, припущеннями, пам'яттю, мріями, прагненнями тощо.

У Стенфордській філософській енциклопедії [7] в статті «Уява» згадуються Аристотель, Т. Гоббс, Д. Г'Юм. Особливо розглядається позиція І. Канта, який вважав творчу уяву ключовим поняттям своєї філософії та підхід Г. Райла, який зосередився на дослідженні вигадок і удавання для опису уяви, яку вважав способом тренувань розуму.

Важливими є дослідження уяви таких сучасних авторів, як М. Арканджелі (філософ мистецтва та експерт з питань уяви) та Е. Кінд (дослідниця філософії розуму і уяви, феноменології свідомості), які актуалізують осягнення уяви в розумінні інших людей, у мистецтві, у творчому мисленні загалом, у знаннях про можливості, а також в інтерпретації образної мови.

Окріме розуміння уяви розвинув знаний її дослідник Я. Голосовкер, чий погляд грунтується на його концепції імагінативного абсолюту, який є поєднанням уяви та реальності. Він вважав, що уява є невід'ємною частиною розуміння реальності і може бути використана для створення нових форм знання. Він стверджував, що уява є основою для розуміння реальності, його імагінативний абсолют став ключовим концептом його філософії, пов'язаним з духовним досвідом та міфом [1, с. 114-165]. Особливий інтерес становлять погляди Ж. Ле Гоффа на уяву як частину колективної пам'яті, що об'єднує окремих суб'єктів через цінності й традиції [2]. Ця ідея схожа на ідею радикальної та соціологічної уяви в контексті об'єднавчої та захисної функції і близька до правозахисту.

Як можна використовувати уяву для забезпечення й захисту прав людини? Для відповіді на це питання хотілося б використати такий концепт як «моральна уява», яку можна визначити як різновид уяви, який зосереджений на комунікації з Іншим з позицій співчуття й доброзичливості. Концепт моральної уяви цікаво актуалізований у текстах М. Джонсона, де моральна уява визначається на основі відмови від ілюзій про абсолютні моральні цінності. Це надає суб'єкту моральної уяви здатність розрізняти ті чи інші можливості дій і давати їм оцінку. М. Джонсон робить акцент на тому, що ми можемо змінювати в розумінні Іншого та як це впливає на нас: «Первинною формою моральної уяви є концепти зі структурою прототипу, семантичними рамками, концептуальними метафорами та наративами. Таким чином, щоб бути морально проникливими і чутливими, ми повинні знати дві речі: 1) ми повинні мати знання про образну природу людських концептуальних систем і міркувань. Це означає, що ми повинні знати, що таке ці уявні структури, як вони працюють і що вони тягнуть за собою щодо природи нашого морального розуміння. 2) ми повинні розвивати моральну уяву, загострюючи нашу здатність розрізняти, використовуючи нашу здатність передбачати нові можливості та уявити підтекст наших метафор, прототипів і наративів» [6, с. 198]. Уява дає альтернативу іншого світосприйняття, адже ми можемо уявити, яким може бути світ особистості, крім

того, який ми знаємо з власного досвіду. Дія моральної уяви може допомогти людям зрозуміти взаємозв'язок між культурою, владою та правами людини.

Моральна уява може бути використана для створення смислових стратегій, які захищають гідність і права людини [8]. Наприклад, мистецтво, особливо філософське [4, с. 382-385], що включає в себе вербальні, невербальні й синтетичні образно-смислові стратегії, можна задіяти для підвищення обізнаності про проблеми прав людини і надихати людей на дії. Зокрема, візуальні медіа, наповнені філософським смислом, такі як фільми, картини, фотографії, можуть викликати емоції і, головне, екзистенціальні переживання у глядачів і допомогти їм краще зрозуміти долю тих, хто постраждав від порушень прав людини, що веде до зміни світогляду, зокрема до перегляду особистих цінностей. Для осмислення історій боротьби за права людини й посилення уваги до такої боротьби велику силу має філософський живопис, наприклад, роботи відомої польської художниці Т. Лемпіцької. Її картини «Емігранти» (1931) і «Десять у Європі» (1937) у сучасних українських реаліях знову постають актуальними на тлі російсько-української війни. Ці картини з красномовною універсальністю передають становище людей, що шукають прихистку від війни в інших країнах, де їхні права часто-густо теж можуть бути порушені. Досвід таких людей буває важко передати через мову (тим більше, через іноземну мову), а от візуальний відбиток дає і уявлення, і розуміння, а тому вмикає емпатію.

Завдяки мистецтву людина без досвіду порушень прав людини може уявити, що переживає Інший, який має такий досвід, а отже подумки зіставити себе з цим досвідом. Іншими словами, людина виходить на такий рівень морального розвитку, що бажає Іншому того, чого бажає собі. Тобто моральна уява, підсилена й спрямована філософським мистецтвом, формує спільні цінності різних людей з різним досвідом. Така моральна уява, наповнена художніми образами, може принципово змінювати ставлення до реальності і окремих особистостей і цілих груп людей.

На основі методології метаантропології відомого в Україні та за її межами філософа Н. Хамітова, яку ми можемо визначати як теорію духовно-душевного й морального розвитку людини [3; 4], зокрема використовуючи принцип метаантропологічної тріади даного автора [4, с. 57], уява взагалі і моральна уява зокрема може бути осмислена важливою частиною дискурсу про права людини і стати каталізатором позитивних змін у бутті людини і суспільства в різних екзистенціальних вимірах. Мова йде про буденний, граничний і метаграничний виміри буття людини [4, с. 32-40].

Наразі ми зацентруємось на третьому, метаграничному вимірі для осмислення справжнього, а не формального зв'язку моральної уяви і прав людини. Характеризуючи цей вимір, Н. Хамітов зазначає його гармонійний характер, що долає спрощену гармонію буденності й кризовість граничності: «Людське буття стає не просто трансцендуванням і не просто само-трансцендуванням; воно стає антропо-трансцендуванням – особистісним трансцендуванням, що не лише входить у потаємні глибини особистості, а й відкриває її іншій особистості; в результаті людське буття набуває статусу антропо-трансценденції – стану, а надалі й буттєвого виміру, в якому відбувається поєднання свободи та любові, що трансформує творчість у співтворчість та буттє-творення. Саме тому людина в метаграничному бутті долає межі і буденного, і граничного буттєвих вимірів, набуваючи при цьому гармонію, на яку у буденності є лише натяк, і передчуття якої дано у дисгармонії граничних станів людини» [3, с. 27-41].

Уява дозволяє нам мислити нестандартно і знаходити нові рішення задач, генерувати нові ідеї та сприяти створенню кращого світу. Приклади використання уяви для захисту прав людини включають візуальне представлення масового насильства, легітимізацію прав власності та створення справді глобального правозахисного руху, орієнтованого на людину. Права людини не є незмінними і широкі кола акторів можуть не лише заявляти свої вимоги, а і створювати власні структури і процедури задля

реалізації цих вимог, можуть впливати на державний устрій, розширюючи межі уяви через «фантазерів» [5]. Тобто, спочатку уява фантазера створює окрему картину реальності у конкретної, однієї особи, ця особа передає ідеї, створені уявою, групі однодумців, людей, пов'язаних спільними цінностями, що породжують активну меншість. Яка, в свою чергу, є рушієм нових рухів і залучає в боротьбу за свої ідеї пасивну більшість. Ця гіпотеза підтверджується подіями в Україні 2004, 2014 року, де ми були свідками, як окремі люди, маючи в уяві іншу реальність, змінювали реальність всіх людей.

Отже, моральна уява є важливим інструментом для просування ідей прав людини, оскільки вона дозволяє людям критично й гуманістично мислити про ці проблеми і знаходити інноваційні рішення. У підсумку можемо говорити про необхідність міждисциплінарного дослідження феномену уяви, дослідження уяви в контексті прав людини як можливостей, тісно пов'язаних зі свободою, справедливістю і творчістю. Уява стає способом реалізації прав людини, адже здатна об'єднувати людей, створювати нові форми знання про такі права і способи їх захисту. В методологічному просторі метаантропології [3; 4] ми можемо стверджувати, що моральна уява актуалізує метаграницне буття, де людина може обирати шлях свободи і співтворчості [4, с. 35-40], а не владних, підпорядкованих відносин. В цьому буттєвому вимірі необхідність захищати права людини зникає, вони реалізуються вільно, органічно й гармонійно.

Список використаних джерел

1. Голосовкер Я.Э. Логика мифа. М., 1987. 217 с.
2. Ле Гофф Ж. Средневековый мир воображаемого: Пер. с фр. / Общ. ред. С.К. Цатуровой. М.: Изд. группа «Прогресс», 2001. 440 с.
3. Хамітов Н.В. Філософська антропологія як метаантропологія: метатеорія соціогуманітарного знання і філософія буденного, граничного та метаграницного буття людини // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. 2015. № 2. С. 27-41.
4. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. Видання 5-е, виправлене і доповнене. К.: КНТ, 2023. 405 с.
5. Abdullahi A. An-Na'im. Expanding the Limits of Imagination: Human Rights from a Participatory Approach to New/ Innovation in Multilateralism. edited by Schechter, Michael G. - London, 2016.
6. Moral Imagination: Implications of Cognitive Science for Ethics. by Johnson M., Chicago, University of Chacago press, 1993, p. 287.
7. Liao, Shen-yi and Tamar Gendler, "Imagination", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/imagination/>>.
8. Ristovska S. (2018). Imaginative Thinking and Human Rights. In Ristovska, & Price, M. Eds."Visual Imagery and Human Rights Practice (pp 311-320). Palgrave. 2018.
9. The Routledge handbook of philosophy of imagination / edited by Amy Kind. -- 1 [edition]. 2016. 481 p.

СЕКЦІЯ КАФЕДРИ ЕТИКИ ТА ЕСТЕТИКИ

*Малишев Дмитро Дмитрович
студент II курсу
спеціальності «Комп'ютерні технології»*

Науковий керівник:

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри етики та естетики
Коннов Олександр Федорович*

Етика та естетика у кіно: кінотворчість та сприйняття кінофільмів

Етика та естетика можуть бути предметом дискусії та контраверсій в кіноіндустрії. Наприклад, фільми, які використовують насильство або сексуальність для привернення уваги, можуть порушувати етичні принципи. Крім того, вважається, що кінематограф може впливати на формування стереотипів та призводити до культурної асиміляції.

Кіно може відображати етичні дилеми та проблеми, що стикаються сучасне суспільство, а також надавати можливості для сприйняття різноманітних естетичних поглядів та переживань. У кіно ми можемо побачити різноманітні варіації етичних дилем та побачити, як персонажі вирішують складні ситуації та як ці рішення впливають на їхнє життя.

Одним з прикладів такої відповідальності є фільм «12 розгніваних чоловіків» (1957), режисера Сіднея Льюмета, який розповідає про життя чоловіків, які повинні вирішити, чи винен підсудний у вбивстві. Цей фільм став класикою кінематографу та мав значний вплив на суспільство. Він показав, як етика впливає на рішення, прийняті суддями та як ці рішення можуть мати великий вплив на життя людей [1].

Далі, візуальні ефекти та техніки зйомки в кінофільмах також можуть відігравати важливу роль у впливі етики та естетики на глядачів. Наприклад, зображення насильства часто використовуються в кіно для створення емоційно напруженого настрою, але при цьому можуть порушувати моральні норми та етичні стандарти. З іншого боку, висока якість зйомки та кінематографічного монтажу може справити незабутнє враження на глядача та допомогти передати етичні та естетичні ідеї фільму.

Відповідно, ми можемо бачити, що етика та естетика грають важливу роль в кінотворчості та сприйнятті кінофільмів. Їхня взаємодія визначає, які теми та ідеї будуть зображені у фільмах, як вони будуть представлені та сприйняті глядачами. Правильне застосування етичних та естетичних принципів може створити незабутні фільми та відчуття, які допоможуть зберегти кінематографічну спадщину та виховати нове покоління шанувальників кіномистецтва.

Список використаних джерел

1. Демський Б. 12 розгніваних чоловіків – огляд фільму. *PINGVIN.PRO*. URL : <https://pingvin.pro/blogy/movies-blogy/12-rozgnivanyh-cholovikiv-oglyad-filmu.html> (дата звернення: 19. 04. 2023).

2. Етичні цінності. URL : <https://uk.economy-pedia.com/11041126-ethical-values> (дата звернення: 19. 04. 2023).

*Романець Анна Ігорівна
Студентка I курсу
спеціальності «Трудове навчання та технології»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук,
доцент кафедри етики та естетики
Коннов Олександр Федорович*

Перш за все, зупинимось на тому, що розуміється під культурологічною практикою. Це практична діяльність, яка передбачає вивчення та аналіз культурних процесів та явищ. У військових конфліктах культурні процеси є показниками змін у суспільстві та допомагають розуміти настрої населення, стан психологічного клімату в країні, а також можуть бути використані як засіб пропаганди або дезінформації.

У такій ситуації практика може бути особливо важливою, оскільки вона досліджує вплив війни на культурне життя країни, зміни у побуті та психології людей, а також мистецькі та літературні твори, що виникають в таких умовах.

На мою думку, в таких умовах надважливо зберігати та охороняти культурну спадщину, вчасно зрозуміти вплив війни на культуру та суспільство, а також забезпечити можливість людям (особливо дітям) займатися культурною діяльністю, що допомагає в подоланні травм та стресу. Культурологічна практика допомагає підтримувати національну та культурну ідентичність, сприяє взаєморозумінню між різними народами. Онлайн формат може стати важливим інструментом у забезпеченні доступу до культурних заходів та інформації в умовах війни, коли рух та збори великої кількості людей можуть бути обмежені чи небезпечні.

Одним з важливих аспектів такої практики є збереження культурної спадщини. Воєнні дії можуть спричинити знищення історичних пам'яток, архівних документів, творів мистецтва та інших культурних цінностей. У таких випадках важливо вживати заходи для збереження цих об'єктів, наприклад, евакуація та зберігання в спеціальних музеях, архівах та інших установах.

Однак, навіть якщо пам'ятка вже зруйнована, це не означає, що ні ми, ні майбутнє покоління вже нічого про неї не дізнається.

Одним із прикладів збереження нашої культури є саме цифрове збереження. Ми можемо створювати електронні архіви зображень та документів, які описують культурні пам'ятки та традиції, що є у небезпеці. Ці архіви можуть стати цінним джерелом інформації для майбутніх поколінь, які хочуть вивчати історію та культуру своєї країни.

Сайти, на яких можна пройти культурологічну практику і просто ознайомитися з нашою культурою ближче:

- Національний заповідник «Софія Київська»
(<https://stsophia.org.ua/uk/virtualni-turi/>)
- Національний художній музей України
(<https://namuseum.business.site/#gallery>)
- Онлайн виставка
(<https://uadim.in.ua/u-nas-vsi-vdoma>)
- Віртуальні подорожі
(<https://discover.ua/virtual-tours>)
- Віртуальна галерея
(<https://gallery101.com.ua/art-online/>)

Культурологічна практика має важливе значення в умовах війни, оскільки вона допомагає зберегти та розвивати культуру, формувати ідентичність та сприяти міжкультурному діалогу. Культурні проекти, які пропагують мирні цінності та боротьбу з насильством, можуть допомогти згуртувати людей та підтримати мирний процес.

Проте, важливо звернути увагу на фінансування культурних проектів в умовах війни, оскільки вони можуть бути зменшені через більш важливі потреби військових та медичних ресурсів. Тому важливо забезпечити достатні фінансові ресурси для практики в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Баханов О. Ю. Соціально-педагогічна підтримка дітей та молоді вимушених переселенців у досвіді діяльності неурядової організації. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2019. Випуск 3 (43). С. 20–26. URL : <https://cutt.ly/pK5FxmS> (дата звернення: 07.04.2023).
2. Скляр С. Культурно-дозвіллеві практики як соціокультурне явище: концептуальні засади вивчення. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки.* 2010. Випуск № 10. С. 146–153. URL : <https://cutt.ly/jK5H2B3> (дата звернення: 07.04.2023).
3. Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів : колективна монографія / За загал. ред. проф. Ю. С. Сабадаш ; редактори-укладачі: проф. Ю. С. Сабадаш, проф. І. В. Петрова. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 308 с.
4. Шевченко Т. Проблеми культурно-дозвіллевої практики в умовах війни. *Молодий вчений.* 2022. № 7 (107). С. 54–57. URL : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-7-107-11> (дата звернення: 07.04.2023).

СЕКЦІЯ КАФЕДРИ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ, ФІЛОСОФІЇ КУЛЬТУРИ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЇ

*Бойко Руслана Олегівна
студентка IV курсу
спеціальності «Культурологія»*

*Науковий керівник:
Кандидат наук, доцент
Гурова Інна Володимирівна*

Віртуальний світ: як кіберпростір впливає на сучасну культуру

Тема кіберкультури в інформаційному суспільстві є надзвичайно актуальною, оскільки з розвитком технологій і поширенням Інтернету культурні процеси у суспільстві стають все більш залежними від цифрових технологій. Сьогодні кіберкультура впливає на багато сфер нашого життя, таких як мистецтво, музика, кіно, література, комунікації та інші.

Особливість кіберкультури полягає в тому, що вона стала більш доступною для масової аудиторії завдяки розвитку соціальних мереж, онлайн-ігор, мобільних додатків та інших цифрових платформ. Крім того, кіберкультура стала більш мобільною і інтерактивною, що сприяє зростанню впливу цифрових технологій на наше життя [2].

Однією з основних тенденцій розвитку кіберкультури є зростання ролі штучного інтелекту в культурних процесах. Штучний інтелект використовується в кіно, музиці та інших галузях для створення нових творів мистецтва та оптимізації виробничих процесів. Крім того, зростає популярність віртуальної та доповненої реальності, що дозволяє створювати цікаві та захоплюючі цифрові досвіди.

Ще однією тенденцією є зростання ролі глобальних платформ, таких як Google, Facebook, Amazon, Netflix та інші, у формуванні культурного споживання. Ці платформи контролюють доступ до культурних продуктів та визначають їхній ринок, що може мати вплив на розмаїтість та якість культурних продуктів.

Іншою тенденцією є зростання впливу соціальних мереж на культурні процеси. Соціальні мережі дозволяють швидко поширювати інформацію та здійснювати комунікацію між користувачами, що може мати значний вплив на формування думок та поведінки аудиторії.

Кіберкультура є поняттями, що застосовуються для опису сукупності культурних тенденцій, що розвиваються в інтернет-середовищах, віртуальних спільнотах, онлайн-іграх, а також у використанні цифрових технологій у мистецтві, літературі, музиці та інших культурних проявах [1].

Специфіка кіберкультури полягає у її мультикультурності та різноманітності. Завдяки мережі Інтернет та інформаційним технологіям, люди з різних країн та культур можуть легко спілкуватися та обмінюватися ідеями та знаннями. Кіберкультура створює умови для розвитку культурної плюралістичності та культурного діалогу, що сприяє збагаченню культурного досвіду та взаєморозумінню між різними національностями та культурами.

Кіберкультура є важливою складовою сучасної культури, яка впливає на наше ставлення до спілкування, мистецтва, розваг та багатьох інших аспектів нашого життя. Вона продовжує розвиватися разом з технологіями та нашими потребами, що ставлять перед нами нові виклики та можливості.

Список використаних джерел

1. Власенко Ф.П., Левченко Є.В. Інформаційна культура та кіберкультура в контексті розвитку сучасного суспільства. *УКРАЇНСЬКІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ СТУДІЇ* 2(5)/2019. С. 75-79. URL: <http://ucs-univ.kiev.ua/images/archive/issue5/15.pdf>.
2. Стратонова Н. Кіберкультура: антропологія Інтернету. *Наукові записки університету «Острозька академія». Серія: Філософія.* 2014. № 16. С. 90–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2014_16_19.

*Білотіл Катерина Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Культурологія»*

*Науковий керівник:
кандидат культурології
Соболевська Світлана Олександрівна*

Кіно як соціальний досвід: культурологічний аспект

Провідну роль у мистецтві відіграє кіно як один із жанрів мистецтва, спрямований на збереження національної самобутності, формування духовних та естетичних цінностей українського суспільства. Розвиток українського кінознавства на сучасному етапі актуалізує наукові розвідки щодо історичних і теоретичних аспектів вітчизняного кіномистецтва.

Актуальним завданням культурології є виявлення прихованих як від поширеної думки, і від позитивних наук метафізичних передумов кіно як соціального досвіду, стосовно яких і розвиток суспільства, і еволюція кіно, імовірно, виступають лише як симптоми.

Індустрія кінематографа влаштована таким чином, що існує певна градація. Це авторські фільми, ігрові фільми, документальні фільми тощо. Особливо справи з фільмами на замовлення. Часто це робиться державою, щоб висвітлити ті чи інші історичні події. У такі фільми вкладаються певні висловлювання.

Кіно, будучи інструментом пізнання суспільної реальності, здатне збагачувати свідомість соціуму. Кіно дозволяє своєму глядачеві долати межі осяжного, задані його соціальним статусом і становищем, віком і освітою, громадянством і національністю, а також межі, створені громадськими нормами пристойності. Так, мешканець глибинки дізнається про те, яка атмосфера панує на світському рауті, а африканець, який ніколи не залишав меж свого континенту, має уявлення про те, як кружляють сніжинки у повітрі.

Крім того, кінематограф відкриває завісу, що відокремлює звичайну людину від «заборонених» куточків соціального світу, таких як в'язниця, війна, злочинний світ, інтимна сфера тощо. Інша подібність полягає в тому, що кінематограф, як і культурологія, відіграє роль інструменту самопізнання та самовдосконалення суспільства. Кіно, як і соціальна наука, порушує важливі соціальні проблеми, різниця лише у методах їх виявлення [3; 4; 6].

Отже, гуманітарні науки використовують свій вивірений науковий інструментарій, а кінематограф – чуття та інтуїцію творців фільму. Науковці чітко формулюють проблемну ситуацію, а фільм лише розповідає історію, яка в результаті може і не донести до глядача всіх вкладених авторами смислів або досягти прямо протилежного ефекту.

Кінематограф пропонує своєму глядачеві певні схеми світорозуміння та відчуття, розвиває естетичну культуру особистості, і таким чином стає ланкою соціально-економічної інфраструктури та, відповідно, забезпечує моральну, інтелектуальну та фізичну дієздатність членів суспільства.

Таким чином, по відношенню один до одного суспільство і кіномистецтво виступають одночасно причиною і наслідком, кіно – це і дзеркало, і молот суспільної реальності. Під питанням залишається лише сутність та ступінь цього взаємодії, а звідси з'являються різні підходи до розуміння того, як і що гуманітарні науки можуть вивчати у сфері кіномистецтва [5; 7].

Щодо сучасного українського кіно варто зазначити, що, по-перше, національне кіномистецтво знаходиться у полі зору фахівців, котрі роблять чимало важливого задля переорієнтації кінематографу у простір незалежної держави, яка має вирішувати нові завдання й створювати фільми, зорієнтовані на конкретного глядача. По-друге, українські кінознавці всіляко підтримували інтерес митців до проблематики інших гуманітарних наук – культурології, філософії, естетики, психології, соціології, оскільки вважали, що кіно незалежної України має розвиватися, враховуючи загальні тенденції розвитку гуманітарного знання, яке здатне впливати передусім на тематичну спрямованість кінострічок. По-третє, підсилений інтерес кінознавців до історичного досвіду національного кіномистецтва дозволив сфокусувати увагу на тих персоналіях, котрі яскраво демонстрували індивідуальний творчий почерк та самобутнє художнє мислення, що сприяє формуванню – у відповідному напрямі – нового покоління сценаристів, режисерів, операторів, акторів.

Список використаних джерел

1. Безклубенко С. Д. Українське кіно: начерк історії. Київ: Альтерпрес, 2004. 192 с.

2. Бурнашов І. Ю. Український кінопрорив (оглядова довідка за матеріалами преси, неопублікованими документами та Інтернету 2014–2015 рр.). URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2015/2015_kino15.pdf
3. Брюховецька Л. І. Кіно як світогляд. Довженко і Параджанов. *Кіно. Театр*. 2004. № 3. С. 24–29.
4. Госейко Л. І. Історія українського кінематографу. 1896–1995. Київ: Кіно-коло, 2005. 461 с.
5. Сабадаш Ю. С. Культуротворчий потенціал мистецтвознавства: до постановки проблеми. *Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів*: колективна монографія. Київ: Видавництво «Ліра-К», 2019. С. 164–183.
6. Ілляшенко В. В. Історія українського кіномистецтва. 1893–2003. Київ: Вік, 2004. 412 с.
7. Зубавіна І. Б. Час і простір у кінематографії: монографія. Київ: Видавництво «Щек», 2008. 448 с.

Яременко Вікторія Євгенівна
студентка IV курсу
спеціальності «Культурологія»

Науковий керівник:
кандидат культурології
Соболєвська Світлана Олександрівна

Особливості феномену українського телесеріалу

Культура завжди формувала світогляд людини. Телесеріали як одна з форм масової культури є дуже популярними у нашому суспільстві. Зображуючи реальне життя, серіали допомагають глядачам впоратись з низкою проблем, оскільки у певній мірі вони є інструкцією як діяти у тій чи іншій життєвій ситуації. Нині українці мають великий вибір серед серіалів для перегляду. Тому в умовах сьогодення, зважаючи на минулі історичні події, важливо мати такі серіальні продукти, які допоможуть сформувати світогляд людей та зможуть достойно репрезентувати українську масову культуру на світовому рівні.

В загальному значенні масова культура – це те, що подобається великій кількості людей. Продукти масової культури мають розважальний характер і не потребують роздумів. Продуктом масової культури є телебачення, складовою якого є таке явище як телесеріали. Розглянути і дослідити феномен телесеріалу пропонується за допомогою компаративного та емпіричного методів дослідження. До теми дослідження телесеріалів у різних аспектах в своїх роботах звертались С. Гулевський, А. Кокотюха, Г. Набокова, С. Русакова, В. Світла.

На думку В. Світлої популярність серіалів можна пояснити тим, що вони знаходяться на межі кіно і телебачення, по-різному реалізуючи духовно-моральний потенціал режисера та актора. У буденному вимірі людського буття серіали створені з метою розважити глядача. Як правило, це мелодрами, які ще називають «мільними операми» і «ситкомами» – ситуаційними комедіями (від англійської «sitcom» – комедія положення). Пріоритет у такому телесеріалі більше надається типовості акторів, що є органічними в кадрі і часто грають самих себе. Орієнтованість на глядача зумовлює просту драматургічну конструкцію, повторюваність подій та одноманітність декорацій

(дім, місце роботи, ресторан тощо). Такі серіали мають чітко визначені сюжети, що реалізуються в різних варіаціях і також визначені на певну кількість серій, об'єднаних історією, ідеєю. Події, конфлікти та їх рішення в мильних операх, як правило, штучно зтягаються сценаристами, що змушує глядача звернутися до серіалу, як до звички, невіддільної від життя. Таке штучне драматургічне розтягування виражає маніпулятивний характер серіалу, що має на меті якнайдовше утримувати глядацьку увагу [7, с. 154].

У 1990-х роках українське телебачення активно почало освоєння поширеного у всьому світі жанру телесеріалу. Через історичні події та шлях України до демократії, відділення її культурного інформаційного простору від росії, виникла потреба у створенні своїх українських продуктів. Період утвердження державної незалежності позначався створенням нових високопрофесійних телеканалів («Інтер», «1+1», «Україна», «ICTV», «Культура» тощо) з властивою їм якісною специфікою. Саме такі телеканали займаються виробництвом телесеріалів, а більша частина цих серіалів, тобто мильних опер створена переважно для жінок, де йдеться про любов, про вибір життєвого шляху, про психологічні проблеми особистості в сучасному світі. Особливість такого серіалу – у більшості випадків вони мають щасливий кінець. Характерні сцени – показ долі жінки, історії її любові, взаємин у сім'ї, на роботі, між закоханими, друзями [8].

Також українське телевиробництво намагається залучити увагу молодого покоління, візуально зображуючи, актуальні теми для дітей та підлітків. Українське кіно- та серіальне виробництво відносно недавно опанувало тему стосунків дітей із дорослими, дітей між собою, і перш за все проблемних дітей та підлітків. «Школа» заявила про себе як підліткова драма, попри критику здобула шалену популярність і тривала декілька сезонів. Юних акторів критикували за непрофесійну гру, авторів – за спробу хайпувати на молодіжній тематиці, також були зауваження до мови. Проте з появою «Перших ластівок» претензії до таких серіалів відпали. Натомість заговорили про відкриття і революцію на українському серіальному фронті, наголошуючи на вдалому виборі жанру – детектив з елементами трилеру. Попри «комедійний» бекграунд «Секс, інста і ЗНО» теж тяжів до підліткової драми більше, ніж до комедії [3].

Зазвичай телевізійні серіали моделюють типові ситуації повсякденного життя, а їх персонажі надають зразки поведінки, які люди приміряють на себе та своє соціальне оточення. Переймання ролей іншого у серіалах є, як правило, прикладом вторинної соціалізації – коли людина коригує вже наявні у неї уявлення і стандарти поведінки. Первинна ж соціалізація ще від народження формує соціальний досвід і соціальні знання особистості – у цьому її головне завдання і зміст. Символічний інтеракціонізм розкриває те, що вторинна соціалізація нагадує первинну не лише за своїми завданнями і змістом, але й за головним механізмом – перейманням досвіду інших людей через наслідування їхньої поведінки [1 с. 37].

Таким чином, телесеріали задовольняють наші емоційні потреби, водночас маючи подвійний вплив. Вони допомагають розважитись, підняти настрій, отримати психологічне розвантаження. Та телесеріал змушує захоплюватися вигаданим життям і робить людину залежною від себе.

Список використаних джерел

1. Гулевський С. В. Телесеріал як засіб об'єктивації людського досвіду та самоідентифікації особистості. Проблема людини у соціально-гуманітарному та

медичному дискурсах : матеріали науково-практичної онлайн конференції з міжнародною участю 28-29 травня 2020 р. Харків: ХНМУ, 2020. С. 36-38.

2. Кокотюха А. «Водна поліція» на каналі «Україна»: детектив без клоунади. *Детектор медіа* : веб-сайт. URL: <https://detector.media/kritika/article/196410/2022-02-12-vodna-politsiya-na-kanali-ukraina-detektyv-bez-klounady/>.

3. Кокотюха А. «Дитячий охоронець» на «Україні» – детективний серіал, який працює як соціальне шоу. *Детектор медіа* : веб-сайт. URL: <https://detector.media/kritika/article/195395/2022-01-08-oberezhno-dity-dytyachyy-okhoronets-na-ukraini-detektyvnyy-serial-yakyy-pratsyuie-yak-sotsialne-shou/>.

4. Набокова Г. В. Основні етапи становлення розважального телевізійного мистецтва в Україні. *Культура і сучасність: альманах*. Київ: Міленіум, 2018. №1. С. 300-305.

5. Набокова Г. В. Розважальні програми українського телебачення у контексті сучасної видовищної культури: автореф. дис. канд. мист. 26.00.01. Київський національний університет культури і мистецтв Міністерства культури України. Київ, 2018. 22 с.

6. Русаков С. С. Телесеріал як якісний авторський продукт в контексті популярної культури. *Гуманітарний корпус: зб. наук. статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. Генеза, 2014. Вип. 3. С. 253–254.

7. Світла В. Кіно і телебачення: арт-терапія душі зачарованої екраном. Вступ до екранної метаантропології. Київ: КНТ, 2019. 358 с.

8. Христенко Я. В. Телесеріали як інструмент формування моральної та естетичної культури. *Магістерські студії : альманах*. Херсон: ХДУ, 2020. Вип. 20. С. 670-671.

URL: <https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/МАГІСТЕРСЬКІ%20СТУДІЇ%20XX%202020.pdf?id=b9820472-c0c5-40a2-9198-3dbbc5e8f008>

*Арович Поліна Юрївна
студентка II курсу
спеціальності «Психологія 053»*

*Науковий керівник:
кандидат філос. наук, викладач
Пашинська Агнеса Валеріївна*

Театр в Україні під час війни

Сучасний театр України став насправді громадянсько-мистецькою інституцією, здатною виконати найскладнішу місію – збереження витонченої людської особистості в умовах військових конфліктів та гармонізації людей в епоху глобалізації. Нині ця тема є надзвичайно актуальною, оскільки театр може відіграти важливу роль у розумінні впливу військового конфлікту на українське суспільство та культуру, адже вистави, які розкривають проблематику війни та її наслідки, можуть сприяти глибшому розумінню ситуації та стимулювати громадський діалог про майбутнє України. Війна глибоко вплинула на український театр як з точки зору тем і змісту постановок, так і з точки зору того, як театральні практики змушені були адаптуватися до викликів, пов'язаних із конфліктом.

Дослідження на цю тему проводили науковці та практики театру як в Україні, так і за кордоном. Серед найвідоміших міжнародних науковців можна привести американських театрознавців Джона Фрідмана та Річарда Шекнера, а серед українських - драматурга

Андрія Бондаренко. Однією з перших прем'єр в час повномасштабної війни стала вистава його авторства "Ультіма туле" у київському театрі "Колесо" [1].

Також можна виокремити таких українських дослідників та науковців, які досліджували тему театру в Україні під час війни, як - Головаківського Юрія, який досліджував соціальну роль театру в українському суспільстві в контексті війни та конфлікту на Сході України; Запорожець Олександра, котрий досліджував роль театру в формуванні та зміні культурної ідентичності населення в умовах війни; Коваленко Ірину, яка досліджувала роль театру у формуванні громадянської свідомості; Маркевич Михайла, який досліджував роль театру у формуванні національної та інтернаціональної пам'яті про війну; Рубльова Ларису, яка досліджувала роль театру в соціальній реабілітації військовослужбовців та ветеранів війни.

Українські культурні організації, такі як Український центр Міжнародного інституту театру та Український культурний фонд, підтримали дослідницькі та творчі проекти, пов'язані з війною та її впливом на театр.

На міжнародному рівні українські театральні постановки були представлені на великих фестивалях і культурних заходах, у тому числі Единбурзькому фестивалі «Fringe» у Шотландії та Фестивалі «d'Avignon» у Франції. Ці постановки були зустрінуті критиками та допомогли підвищити обізнаність про український театр і культуру в міжнародному співтоваристві.

Однією з найуспішніших театральних постановок у роки війни згідно премії «Київська пектораль 2023» стала п'єса українського драматурга Ніни Захоженко "Я, війна і пластикова граната". Ця п'єса розкриває сім камерних історій, з яких складається строката картина воєнних буднів, які з 24 лютого стали новою реальністю кожного українця. Це історії з "тилу". Цю п'єсу ставили в Києві, Львові та інших містах України, і вона отримала визнання критиків за потужну оповідь та емоційний вплив.

Ще однією помітною постановкою стала п'єса української драматургині **Ольги Анненко «Люби-мене-не-покинь»**, за якою йде вистава на сцені Театру юного глядача. Це звичайна для сьогодення історія української жінки-квіткарки, яка через війну покинула Україну й опинилась у Франції. От тільки її єдиний син лишився в Києві. Він — волонтер. І з ним вже як тиждень немає зв'язку. За цю виставу драматургиня отримала спеціальну премію "Київської пекторалі" [5].

Найуспішнішою музичною казкою, створеною за період війни, є твір "Цап-кацап" за мотивами української народної казки "Коза-дереза", яку написала Ірина Малоліта. Про це свідчить спеціальна премія «Київської пекторалі 2023». Виразні алюзії на сучасні події політичної арени світу легко зчитуються дорослими, а діти побачать на сцені казку, яка вчить кожного з нас обороняти рідний дім і не вірити ворожим пройдисвітам. Глибина українського фольклору в авторському тлумаченні Ірини Малоліти постане яскравими образами на сцені київського Молодого театру.

Театр в Україні в період війни має унікальну специфіку, оскільки відображає переживання та емоції суспільства, яке переживає сильний стрес. Багато постановок були зосереджені на темах патріотизму, жертвності та впливу війни на простих людей. Є ряд особливостей воєнного театру, які відрізняють його від довоєнного. Ось кілька прикладів:

- Збільшення соціальної та політичної участі: театр під час війни став більш соціально та політично залученим, почав відображати виклики, з якими стикається українське суспільство під час конфлікту. Багато постановок були зосереджені на таких темах, як патріотизм, жертвність і вплив війни на звичайних людей, і намагалися розглянути такі проблеми, як корупція, націоналізм і права людини.

- Акцент на українській ідентичності: війна призвела до нового акценту на українській ідентичності в театральних постановках. Багато постановок прославляли українську культуру та традиції і прагнули сприяти розвитку почуття національної єдності та гордості [4].

- Адаптація до викликів конфлікту: театральні діячі через військове становище були змушені адаптуватися до нових викликів, таких як необхідність виступати в умовах війни та розглядати її вплив на своїх глядачів. Це призвело до нових підходів до створення театру, таких як вистави на певному місці, в підвалах, бункерах та просто неба, і підштовхнуло практиків театру до експериментів з новими формами та техніками [4].

Загалом, театр під час війни в Україні став більш співпрацюючим і чуйним до військових тем. Він оновив акцент на українській ідентичності та намагався звернутись до досвіду та перспектив тих, хто постраждав від війни, зробивши його особливою та потужною формою художнього вираження в цьому контексті. Театр в Україні в період війни є предметом великого інтересу та значення як в самій Україні, так і за кордоном, оскільки пропонує унікальний погляд розгляду впливу війни на нашу культуру та суспільство. "Театр не просто оговтався, а став на ноги, душею заговорив, нервами включився в ту ситуацію, в якій ми опинилися" [5].

Список використаних джерел

1. Творчість періоду російсько-української війни в каталозі порталу «Театральна риболовля»
2. Український культурний фонд, веб-сайт <https://ucf.in.ua/>
3. Фестивалі та культурні заходи, що демонструють український театр, як-от Edinburgh Festival Fringe та Festival d'Avignon, веб-сайт <https://festival-avignon.com/>
4. Галина Терещук: Радіо Свобода: <https://www.radiosvoboda.org/a/teatr-viy-na-tyl-okupatsiya/32124479.html> (12.11.2022)
5. Премія «Київська пектораль 2023», Поліна Горлач: <https://suspilne.media/427596-do-miznarodnogo-dna-teatru-ogolosili-laureativ-premii-kiiivskoi-pektoralii/>
6. «Сучасний театр України у викликах війни: фокус публіцистичного осмислення», Галацька В.Л.: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/15531/1/Galats%27ka.pdf>

*Кубріцька Єва Миколаївна,
студентка I курсу
спеціальності «Історія та археологія»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, викладач
Пашинська Агнеса Валеріївна*

Українські орнаменти як альтернативне історичне джерело

Революція Гідности та російсько-українська війна почали сприяти поверненню у моду традиційних народних орнаментів у можливих їх проявах: вишиті сорочки, силянки, гердани та ін. Схоже прагнення прослідковується в українців у 20-х рр. ХХ ст., як повідомляє у своїй праці «Історія українського орнаменту» Г. Павлуцький: «В міру того, як зростає інтерес до рідної старовини, ... що більше, що цю старовину тепер вважають за джерело, з якого треба черпати сили для майбутнього мистецтва» [5. с. 9].

Свій початок вишивка на теренах України веде ще з дохристиянського періоду, про що свідчать археологічні знахідки. Це, зокрема, фігурка людини з Мартинівського скарбу на Черкащині (VI ст. н. е.). Груди і плечі статуетки прикрашала широка смуга геометричного орнаменту так само як в сучасних чоловічих сорочках. Саме тоді почалося формування художньо-стилістичних засобів шиття, народжувалися знаки, що

символізували сили природи, космогонічні уявлення про будову Всесвіту, створювалися образи, які довго побутували у вишивці та інших видах мистецтва, нагадуючи про язичницькі вірування наших предків. Побутування геометричного орнаменту доводить, що глибина народної пам'яті вимірюється тисячоліттями [2].

Першими дослідженнями, присвяченими народній орнаментиці є праці ВербицькогоЛ., КальбенгаераЕ., КондаковаМ., КосачевоїО., які друкувалися в другій половині ХІХ ст. На початку ХХ ст. активно працювали БіляшівськийМ., МакаренкоМ., ПавлуцькийГ. В незалежній Україні публікуються роботи Кари-ВасильєвоїТ., КитовоїС..

Сакральним і обрядовим об'єктом виступає саме рушник: прямокутна форма – шлях, дорога; вишиті символи – інформація, зашифрована творителем. В сучасній Україні інтерес до вишитих рушників збільшується, але деякі екземпляри в дусі шароварщини нівелюють високомайстерне мистецтво вишивання рушників.

Важливо розрізнити автентичні українські рушники та екземпляри, створені за зразком моди. Продаж «Народного мила» в другій половині ХІХмосковського філіалу французької компанії «Брокер і Ко» на етикетках яких зображувалися схеми з рослинними орнаментами, які українки переносили на полотно мимохіть популяризував вишивку хрестиком, яку зараз більшість вважають традиційною. Автентичні техніки, яких до поширення брокерівської вишивки налічувалося близько двохсот: ретязь, гладь, вирізування та ін., і вони збереглися на території Заходу України, адже вона входила до складу іншої держави, де просто не продавалося мило цієї фірми.

Тож, що ми можемо почерпнути з українських орнаментів для розуміння ментальності його творців? Насамперед – послання. Часто вишивали рушники як подарунок: бабусі – онукам, матері – дочкам. Можна вказувати на певний цикл: дівчина вишивала собі придане, після весілля – одяг дітям, потім – придане дочкам та сорочки онукам. В цих посланнях і криється найбільший сенс: символи. Українські орнаменти складаються з певного набору фігур в різних комбінаціях. Додавалися також квіточки, півники (південні регіони), полунички (Полісся) та ін. Сьогодні дослідники трактують базові елементи наступним чином: хрест – гармонія 4-ох стихій, оберіг від злих духів; спіраль – плинжиття, безкінечність Всесвіту; ключі – шлях до досконалості; сарги – сонце (рух променів за годинниковою стрілкою – життя, в протилежному напрямку – смерть); квадрат і ромб – єдність протилежностей, де три верхні кути уособлювали жінку, як берегиню роду, як матір та як наставницю, а четвертий кут знизу – чоловіча сильна енергія; трикутники, в яких два кути направлені вгору – лоно жінки, яка народжувала, одним кутом догори – чоловік, як шлях, гора. Цікавий персонаж вишитих українських рушників – птах Гамаюн – птах-віщун зі слов'янської язичницької міфології, що ще раз підтверджує давність нашої вишивки та орнаменталістики. «Символіка рушників – результат синтезу раціональних і мистецьких здобутків народу – часто поєднує логічне з чуттєвим, свідчить про емоційне ставлення українців до світу природи» – зазначає Китова С. у монографії «Полотняний літопис України»

І другий, найважливіший фактор: зв'язок поколінь. Характерна риса українців: любов до рідного, батьківського знаходить ще одне своє підтвердження в українській вишивці. Хоч і вишивали здебільшого жінки, та все рівно вишивання – консолідуючий чинник, який об'єднував покоління та збирав родину вечорами. Матері створювали обереги для своїх нащадків, пам'ять про себе.

Орнаменти на рушниках – слована сувоєх. Головне, змогти їх прочитати. Як носій інформації виступає саме рушник, адже він вишивався не для вжитку, а для сакральних подій, оздоблення будинку. Кожна вишита річ має свою історію, і головна її цінність це те, що вона зроблена з любов'ю до сім'ї, природи, України.

Список використаних джерел

1. Доліновська О. Символи та значення українського орнаменту [Електронний ресурс] / О. Доліновська, М. Кобилянська // Culturehub. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/IxLoTkuIxW8>.
2. Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки / Тетяна Кара-Васильєва. – Київ: Мистецтво, 2008. – 464 с.
3. Кольбенгаєр Е. Втори вишивок домашнього промислу на Буковині / Еріх Кольбенгаєр, 1912. – (В. Глібка, О. Глібка). – (978-966-407-032-1).
4. Китова С. Полотняний літопис України / Світлана Китова. – м. Черкаси: Брама, 2003. – 224 с. – (2-ге видання). – (966-8021-53-3).
5. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту / Георгій Павлуцький. – Київ: Українська Академія Наук, 1927. – 40 с. – (1-ше видання).

*Кузів Софія Василівна
Студентка I курсу
спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»*

*Науковий керівник:
Кандидат філос. наук, викладач
Пашинська Агнеса Валеріївна*

Мистецькі виставки з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України

З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року, мистецькі виставки стали «рупором» нації, від чого зросла їх актуальність. Це стало приводом для створення великої кількості мистецьких проєктів, як в Україні, так і за її межами, зараз вони у своїй більшості висвітлюють тему війни, агресії та злочинів РФ, ролі митців на культурному фронті, а також внутрішньої мобілізації суспільства. Мистецтво стає засобом вираження та рефлексії над подіями, які відбуваються в Україні. Наша держава багата на галереї, музеї, художні центри, що продовжують працювати, не дивлячись на воєнний стан.

Наприклад, Мистецький арсенал 25 листопада 2022 року відкрив виставку сучасного мистецтва "Серце землі". На ній було представлено роботи різних мистецьких напрямків – живопис, фотографія, відео, скульптура, графіка, інсталяція. Авторами стали 16 українських митців та мисткинь. Виставку мали відкрити напередодні Дня пам'яті жертв Голодомору, у п'ятницю 25 листопада, однак у Києві, як і в більшості регіонів України, почався блекаут. Не дивлячись на це, люди все-одно прийшли на відкриття, саме в цей день – тож, для них провели кураторську екскурсію у світлі ліхтариків [1]. На прикладах, стає зрозумілим, що мистецтво набуло актуальності для українців, зросла відвідуваність подібних заходів, бо творчість, у подібних випадках, не вимагає додаткових зусиль для розуміння, її тематика – те, що навіки у серці й пам'яті кожного з нас.

У Львові галерея "Дзига" організовує виставки українських та закордонних художників, які своїм мистецтвом привертають увагу до ситуації в Україні. Наприклад, «Розлам Харків» – художньо-документальна фото-виставка про урбаніцид – цілеспрямоване знищення міста: руйнацію цивільних об'єктів, терористичні дії проти мирного населення [2]. Мистецтво завжди використовувалось для висвітлення певних тем, привертання до них уваги. Такі проєкти заслуговують окремої подяки, це те, що не дає забути, як нам, так і світові, що війна продовжується, кожного дня від неї страждають та гинуть люди.

Також, багато виставок про Україну та її культуру організовуються за кордоном. априклад у галереї Гранд Пале у Парижі 20 лютого відбулася імерсивна виставка «Україна: рік стійкості, культура опору», на якій представили шедеври Тараса Шевченка та художниці Марії Примаченко, а також кадри війни в Україні зроблені журналістами. Виставку було створено до річниці повномасштабного вторгнення росії в Україну [3]. Ця подія вказує на беззаперечний факт: українське мистецтво нарешті почало бути цікавим світові у достойній пропорції. Неприємно усвідомлювати, що головною причиною цьому стала війна.

У кампусі Аспен Інституту Aspen Meadows в місті Аспен, штат Колорадо (США) проходила виставка «Звір війни, Пташка надії» (Beast of War, Bird of Hope) – це погляд українських митців на війну. На виставці були представлені роботи 11 митців, що були створені під час війни. Їхні твори наводили на роздуми, змушували переосмислити життя, смерть та сенс долі. [4]. Новітнє українське мистецтво, не про красу, а про біль, того історичного періоду, який ми переживаємо.

Можна зробити висновок, що мистецтво має важливе місце в українському суспільстві, особливо в час кризи та війни. Мистецькі виставки є одним із засобів вираження суспільного духу, відображення ситуації в країні та ілюстрації солідарності з українським народом. Зокрема, виставки, присвячені російсько-українській війні, дозволяють людям виразити свою підтримку тим, хто перебуває на передовій, а також висловити свої погляди на події, що відбуваються в країні, тут і зараз.

Список використаних джерел

1. Щокань Ганна. Україна, яка завжди відроджувалась. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/11/27/251522/> .
2. 2.Левицька Олесь. Артцентр "Дзига". URL:<https://dzyga.com/fotozvit-vidkryttya-vystavky-rozlam-harkiv/> .
3. Укрінформ. У Парижі відбулася експресивна виставка «Україна – рік незламності, культура опору» URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3672644-u-parizi-vidkrili-vistavku-ukraina-rik-nezlamnosti-kultura-suprotivu.html> .
4. LB.ua. Дорослий погляд на світ. Аспен Інститут Київ. URL:https://lb.ua/blog/aspen_institute_kyiv/528396_dvi_roboti_marii_primachenko_vpershe.html

*Леонова Аліса Борисівна
спеціальності «психологія
врегулювання конфліктів»*

*Науковий керівник:
Кандидат філос. наук, викладач
Пашинська Агнеса Валеріївна*

Візантійські корені давньої сакральної української архітектури

Візантійське мистецтво сформувалося на території сучасної Туреччини в IV-V столітті та набуло значного поширення на сусідні країни, зокрема на терени України. Українська архітектура зазнала впливу візантійського мистецтва в IX-X століттях із

прийняттям християнства, коли Київська Русь почала займати провідні позиції на Сході Європи.

Тема впливу візантійського мистецтва на українську архітектуру є дуже актуальною у сучасних умовах, особливо через війну, яка спричиняє великі збитки навіть в сакральній архітектурі України. Розуміння та дослідження історичного впливу візантійської архітектури на українську має велике значення для збереження та відновлення культурної спадщини України.

У сучасному контексті, збереження та відновлення сакральних споруд України є важливою місією, яка вимагає не тільки фінансових зусиль, але й глибокого розуміння історичного та культурного значення цих будівель.

Багато дослідників займалися вивченням впливу візантійської культури на українську архітектуру. Серед найбільш відомих із таких учених: Михайло Грушевський, Олександр Каменський, Володимир Лазаревський, В. Корнієнко та Андрій Іванов.

Візантійські традиції значно вплинули на архітектуру Києва. Одним із найвідоміших прикладів цього є Софійський собор, збудований у XI столітті. Прототипом стала Софія Константинопольська, зведена в добу Юстиніана протягом 532 – 537 років. Обидві Софії розділені часом, закономірно, що їхні архітектурні типи різняться поміж собою. Якщо Софія Константинопольська – банева базиліка, то Софія Київська – хрестово-баневий храм. Знаково, що хрестово-баневий храм синтезував досягнення усіх попередніх епох зодчества і втілював ідею єдності бані – неба і підбаневого квадрату – чотирикутної земної тверді. В цілому стиль і дизайн є типовим для візантійської архітектури, з його банями, мозаїками та хрестоподібним плануванням.

Незважаючи на те, що Софія Київська була одним із перших кам'яних храмів Київської Русі, їй вдалося утілити високі стандарти свого праобразу в Константинополі та навіть перевершити їх. У Києві майстри вперше поєднали мозаїку та фрески (стінопис) і графіті, що не було характерним для візантійських храмів. Із кубиків різнокольорової склоподібної маси (смальти) набрано образи Христа Пантократора, Богоматері Оранти, апостолів, святих та інших святих, зображених на сяючому золотому тлі. Мозаїки вражають яскравістю і багатством палітри, яка нараховує 177 кольорів і відтінків. Золоті бані церкви захоплюють своєю красою і сьогодні.

Основною прикрасою церкви залишається величезний шестиметровий образ Пресвятої Богородиці над вітарем, який називається Орантою. Образ Богоматері-Заступниці стоїть на спеціальному підвищенні з піднятими до неба руками. Незалежно від кута огляду, погляд образу завжди звернений на глядача. На другому поверсі храму глядач може поспостерігати за незвичною ілюзією, під впливом якої здається, що Богородиця сидить на троні.

Високі еталони мистецтва, сформованого під впливом константинопольських майстрів, сформував візантійський стиль українському мистецтві. Тобто, навчившись у майстрів з Візантії українські митці самостійно почали споруджувати складні будови в містах Київської Русі, майже не потребуючи допомоги іноземців.

Отже, візантійське мистецтво має значний вплив на українську архітектуру і на культурну спадщину в цілому. Будівлі та ікони, створені в цьому стилі, досі залишаються важливою пам'яткою нашої культури.

Список використаних джерел

1. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура України (X—XXI ст.). - Київ: Видавництво "КМ-БУКС", 2015.
2. Кресальний М.Й. Софійський заповідник у Києві. - Київ: Видавництво Академії наук УРСР, 1960.

3. Софійський собор (Київ) [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. - Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80_\(%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80_(%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2)), вільний (дата звернення: 05.04.2023).
4. Стаття "Архітектура Візантійського мистецтва" [Електронний ресурс] / Nina.az. - 2021. - Режим доступу: <https://nina.az/architecture/2032-arxitektura-vizantiyskogo-iskusstva.html>, вільний (дата звернення: 05.04.2023).
5. Стаття "Культура Київської Русі як спадкоємиця візантійської культури" [Електронний ресурс] / Освіта.ua. - 2010. - Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/history/26868/>, вільний (дата звернення: 06.04.2023).
6. Марк Р., Чакмак А. Софійський собор: від епохи до сьогодення. - Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.
7. Нікітенко Н. Свята Софія Київська. - Київ: Видавництво "КМ-БУКС", 2008.

*Свиридюк Юлія Олександрівна
Студентка I курсу
спеціальність 053 «Психологія»*

*Науковий керівник:
Кандидат філософських наук, викладач
Пашинська Агнеса Валеріївна*

Розвиток української національної культури в роки незалежності

Розвиток української культури є завданням, яке має важливе значення для національного відродження та забезпечення місця України на культурній карті світу. Це завдання необхідно виконувати в контексті ризику регресів у розвитку культури після перемоги України. Після перемоги існує загроза регресу в розвитку української культури через складні економічні та політичні виклики, а також зниження суспільного інтересу до питань культури.

Українські науковці, які досліджували тему розвитку української культури в роки незалежності: Гриценко О., Кульчицький С., Павлишин А., Пархоменко Н., Фаріон І. Зарубіжні науковці, які досліджували розвиток української культури в роки незалежності: Каплан А., Шерітон Р.

Каплан А. і Шерітон Р. розглядають історію України та формування національної ідентичності в різні часи, а Павлишин, Фаріон, Гриценко, Пархоменко – роль різних факторів у сучасному розвитку української культури та ідентичності.

Після отримання Україною незалежності у 1991 році, культура країни зазнала ряду змін і викликів. З одного боку, незалежність дала можливість зберегти та розвивати українську культуру, мову та традиції, які були довгий час пригноблені під час радянської епохи. Було створено Міністерство культури України. З іншого боку, українська культура та мистецтво мали складнощі зі збереженням та розвитком у змінних економічних та політичних умовах [0].

*Незалежність – не «випадковість», як стверджує російська пропаганда, а **результат зусиль** представників багатьох поколінь. Зараз Україна захищає свою незалежність, відбиваючи широкомасштабну агресію Росії. Після Майдану 2014 року і початку агресії Росії стало очевидним, наскільки культура є потужним інструментом безпеки [3].*

Війна в державі – це завжди регрес. Війна в Україні призвела до руйнування інфраструктури, падіння рівня життя, економічного спаду та загострення соціальних проблем, що негативно вплинуло на суспільство та розвиток держави в тому числі її культури [2].

Нова українська культура не стала ресурсом, який мав би змінити криву розвитку України зі стагнуючої на висхідну, не стала заборолом перед щораз частішими кризами, які приходять як ззовні, так і породжуються самим українським суспільством. Модернізація сьогодні, майже не можлива. Адже криза охоплює не лише фінансово-економічну сферу, а й політичної надмірності. Розвиток блокують культурні обмеження. Щоб змінити свою траєкторію розвитку, потрібно змінити національну парадигму, набір національних цінностей, тобто широко тлумачну культуру [0].

Отже, за роки незалежності Україна досягла значних успіхів у сфері національної культури, зокрема у відновленні традицій та створенні нових культурних проєктів. Однак існує ризик регресу, втрати ідентичності та культурної спадщини під впливом інших культур і глобалізації, а також недостатньої державної підтримки, коли культурні проєкти стають більш орієнтованими на отримання прибутку, а не на збереження та розвиток української культури. Необхідно продовжувати курс на розвиток української культури, спрямовуючи зусилля на викорінення радянської ментальності, покращення освіти та розбудову українських культурних інституцій. Для цього потрібна державна підтримка ініціатив. Важливо, щоб культурні проєкти не були лише спрямовані на отримання прибутку, але й мали за мету збереження та розвиток української культурної спадщини. Для викорінення радянської ментальності потрібно вдосконалювати освіту та виховання, орієнтовані на відродження української культури та ідентичності. Крім того, важливо створювати умови для вивчення та розвитку української мови, яка є невід'ємною частиною культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Возняк Т. Ключові проблеми, які існують у сфері культурної та мовної політики [Електронний ресурс] / Т. Возняк // бібліотека Ї – Режим доступу до ресурсу: http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/polit-janukowych_2/Klyuchovi_problemy_u_sferi_kulturn_polit.htm
2. Франкова А. 5 міфів про захист даних під час війни [Електронний ресурс] / А. Франкова. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/5-mifiv-pro-zahist-danah-pid-chas-viyni.html>.
3. Штогрін І. Події, які сформували і зміцнюють Незалежність України [Електронний ресурс] / І. Штогрін // Радіо Свобода. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/podii-shcho-formuyut-nezalezhnist/31405953.html>

СЕКЦІЯ КАФЕДРИ БОГОСЛОВ'Я ТА РЕЛІГІВІЗНАВСТВА

Ага Хайсам Мухаммад
аспірант II року навчання спеціальності
«Богослов'я»

Науковий керівник:
Кандидат філософських наук,
старший викладач
Целковський Геннадій Анатолійович

Аналіз деяких висловів пророка Мухаммада щодо

дозволені і недозволені продуктів для харчування

У добірках висловлювань пророка Мухаммада, впорядкованих Аль-Бухарі [Аль-Бухарі 52] і Муслімом [Муслім 1599], чітко визначено ДОЗВОЛЕНЕ і ЗАБОРОНЕНЕ в Ісламі, зокрема, й з-поміж продуктів для харчування.

Аналіз хадисів щодо дозволеного для споживання м'яса почнемо з висловлювань, присвячених тваринам, здобутим на полюванні. Повідомляється, що один із сподвижників на ім'я 'Аді ібн Хатім сказав: "Я запитав Пророка про дичину, впольовану за допомогою мі'рада (спис), і Він зазначив: "Можете їсти дичину, вбиту гострим кінцем списа, а щодо дичини, вбитої його держаком, то це — вакіз". Вакіз – все те, що забито ціпком, каменем або тим, що не має вістря, – заборонено вживати в їжу. Потім сподвижник запитав про дичину, вбиту мисливським собакою, на що Пророк сказав: "Можна їсти те, що вона схопить для тебе, бо ця дичина прирівнюється до зарізаної тварини; якщо ж ти виявиш поряд із своїм собакою (або: своїми собаками) іншу собаку і у тебе виникнуть побоювання, що і вона також брала участь у полюванні і загризла цю дичину, то не їж (те, що вона загризла), бо ти вимовив ім'я Аллаха тільки над своїм собакою, (спускаючи її на дичину) і не вимовляв над іншими собаками" [Сахіх аль-Бухарі 5476]. У наступному хадисі, наведеному в даному ж збірнику, сказано, що Аді ібн Хатім мовив: "О, Посланник Аллаха! ми випускаємо дресированих собак на дичину". Пророк зауважив: "Їжте м'ясо дичини, яку такі собаки вполюють для вас". Я запитав: "Навіть якщо вони загризуть (дичину)?" Він відповів: "Навіть якщо вони її вб'ють". Я сказав: "Ми також кидаємо мі'рад (спис)" [Сахіх аль-Бухарі 5477]. Пророк відповів: "Їжте м'ясо дичини, що її вразила стріла (або спис), але не їжте те, що вбито тупою частиною списа". Передано від Абу Сааляба аль-Хушані: "Посланник Аллаха сказав мені: "О Абу Сааляба, їж те, що приносить тобі твій лук (або спис) і твій мисливський пес". А у версії Ібн Харба додано: "... навчений собака і твоя рука, незалежно від того, мало місце заклання чи ні" [Сунан Абі Дауд 2856].

У висловлюваннях Пророка Мухаммада також йдеться про правила забою тварин. Зокрема, Рафія повідомляв: "Пророк сказав: "Користуйтеся всім, за допомогою чого можна випустити кров, і їжте все те, над чим було вимовлено ім'я Аллаха, але не заколюйте тварин іклами і кігтями, і я скажу вам чому: що стосується зубів, то це — кістки, щодо ікл і кігтів, то вони використовуються як ножі ефіопами" [Сахіх аль-Бухарі 2488].

Є відомості, що Джундуб ібн Суф'ян аль-Баджалі сказав: «Одного разу за життя Пророка ми чинили жертвопринесення. Деякі люди принесли свої жертви перед святковою молитвою, а коли пророк закінчив молитву, Він побачив, що вони зробили жертвопринесення до молитви, тож сказав: "Нехай той, хто зарізав тварину до молитви, заріже іншу тварину (в ім'я Аллаха), а той, хто не різав, нехай ріже з ім'ям Аллаха!"» [Сахіх аль-Бухарі 5500]. У цьому хадисі сказано, що не освячена ім'ям Аллаха і не принесена в жертву у певний час тварина не вважається жертвною – курбаном, але її можна вживати в їжу.

Сказано, що Каб ібн Малік розповів: "Жінка зарізала вівцю за допомогою каменю, а потім люди запитали Пророка про таку тварину, і Він дозволив їсти її» [Сахіх аль-Бухарі 5504]. Це вказує на прийнятність забою тварин жінками і на припустимість забою гострим камінням. А Рафія ібн Худейдж передав: «Пророк сказав: " Їжте все те, що було заколото, випустивши кров, але не заколюйте тварин іклами і кігтями" [Сахіх аль-Бухарі 5506]».

Аїша передає, що Пророку доповіли: «Люди приносять нам м'ясо, але ми не знаємо, чи згадувалося над худобою при закланні ім'я Аллаха чи ні». Він відповів: «Ви самі вимовляєте ім'я Аллаха над м'ясом, тож їжте його». Аїша додала: "Люди, які принесли м'ясо, не так давно прийняли Іслам"[Сахіх аль-Бухарі 5507] .

Повідомляється, що Асма бінт Абу Бакр сказала: «За життя Пророка ми закололи коня і з'їли його м'ясо" [Сахіх аль-Бухарі 5510]. Також повідомляється, що Джабір ібн

Абдуллах сказав: «У день битви при Хайбарі Посланник Аллаха заборонив їсти м'ясо осла і дозволив їсти конину» [Сахіх аль-Бухарі 5520]. Ці слова підтверджують допустимість вживання в їжу конини. Зі слів Абдуллаха ібн Умара, Пророк заборонив їсти м'ясо домашнього осла [Сахіх аль-Бухарі 5522]. А аз-Зухрі розповів, що Пророк заборонив вживати в їжу м'ясо будь-яких хижаків, що мають ікла [Сахіх аль-Бухарі 5527].

Окремий хадис присвячений використанню шкури з мертвечини. Повідомляється, що Абдуллах ібн Аббас розповідав: «Одного разу Пророк пройшов повз мертвої вівці і сказав: "Чому б вам не скористатися її шкурою?" Люди зауважили: "Та ж ця вівця мертва!". Тоді Він сказав: "Забороняється тільки їсти її" [Сахіх аль-Бухарі 5531]. Також сказано про допустимість вживання в їжу кролятини і зайчатини. Передано, що Анас ібн Малік розповідав: "Одного разу ми злякали зайця в Марр-аз-Захрані. Люди ганялися за ним, поки не втомилися. Потім я зловив його і приніс Абу Тальху, який зарізав його ножом, а потім відправив стегна Пророку, і він прийняв дарунок" [Сахіх аль-Бухарі 5535]. Щодо ж ящірок Пророк зазначив: «Ящірку я не їм, але і не забороняю» [Сахіх аль-Бухарі 5536].

Допускається використання вершкового масла, якщо в нього впала миша. Повідомляється, що Маймуна сказала: "Миша впала в масло і здохла там. Як діяти в такому разі, запитали Пророка, на що Він відповів: "Дістаньте і викиньте мишу з усім тим, що є навколо неї, і їжте решту масла" [Сахіх аль-Бухарі 5538].

У хадисах Пророка вказується і на дозволеність вживання в їжу сарани. Повідомляється, що ібн Абу Ауф розповів: «Разом із Пророком ми брали участь у шістьох або сімох військових походах і разом з ним вживали в їжу сарану» [Сахіх аль-Бухарі 5495].

Цілий ряд висловлювань свідчить про заборону вживання п'янок речовин. Повідомляється, що Ібн Умар сказав: «П'янки напої (з винограду) були заборонені, коли в Медині їх вже не було» [Сахіх аль-Бухарі 5579]. Як переповідається, Анас уточнював: «Коли алкогольні напої були заборонені, в Медині майже неможливо було знайти вино з винограду, оскільки більшість наших п'янок напоїв виготовляли з незрілих і стиглих фініків» [Сахіх аль-Бухарі 5580].

У збірнику "Сунан Абу Дауда" наводиться таке: «Передається від Ібн Умара, що його батько, другий халіф, сказав: "Воістину, заборона вина була посланою тоді, коли його робили з п'яти речей: з винограду, фініків, меду, пшениці і ячменю, вином же /хамр/ є те, що призводить до помутніння розуму» [Сунан Абі Дауд 3669]. Передається від Анаса ібн Маліка, який повідомляв: "Я пригощав Абу Убайду, Абу Тальху і Убай ібн Каба напоєм, виготовленим із стиглих і незрілих фініків. Потім хтось прийшов і сказав: "П'янки напої заборонені!". Почувши це, Абу Тальха сказав: "Встань, о Анасе, і вилий це!" І я вилив це» [Сахіх аль-Бухарі 5582]. Повідомляється, що Аїша розповіла: "Одного разу Пророка запитали про дозволеність вживання напою, настоюваного на меді /біт/, і Він сказав: "Будь-який п'яний напій заборонений" [Сахіх аль-Бухарі 5585]. Повідомляється, що Джабір пригадував: «Пророк заборонив готувати напої зі змішаних між собою родзинок, незрілих фініків і свіжих стиглих фініків» [Сахіх аль-Бухарі 5601].

Передано від Ібн Умара, що Пророк сказав: «Аллах прокляв вино, а також того, хто п'є його, того, хто напуває їм інших, того, хто купує його, того, хто продає його, того, хто вичавлює плоди для його виготовлення, того, для кого вичавлюють цей виноград, того, хто розносить його, і того, кому його несуть» [Сунан Абі Дауд 3674].

Анас ібн Малік передає, що Абу Тальха запитав Пророка про сиріт, яким у спадок дісталася вино, і Він наказав: «Вилийте його». Тоді запитали: «Може, зробити з нього оцет?» Він відповів: «Ні» [Сунан Абі Дауд 3675].

Передано від Джабіра ібн Абдуллаха, що Пророк сказав: «Що п'янить у великій кількості, то є забороненим і в малій кількості» [Сунан Абі Дауд 3681].

Передають зі слів Абу Аміра (або Абу Маліка) аль-Аш'арі, що він чув, як Пророк говорив: «Обов'язково з'являться люди з-поміж членів моєї громади, які стануть вважати

дозволенім перелюб, носіння шовку, вживання вина і використання музичних інструментів» [Сунан Абі Дауд 3681].

Від Маліка ібн Абу Марьям відомо, як Абу Малік аль-Аш'арі передав йому слова Пророка, що люди з його громади будуть пити вино, називаючи його іншими йменнями [Сунан Абі Дауд 3688].

Звідси випливає, що у словах Пророка Мухаммада, як і в аятах Священного Корану, є чітке розмежування продуктів, які допустимо вживати в їжу, а які заборонено.

*Волков Павло Вадимович
аспірант III року навчання
спеціальності «034 Культурологія»*

*Науковий керівник:
доктор філософських наук, професор
Крилова Світлана Анатолівна*

Медіа-дискурс і його вплив на культуру

Дискурси — це вербально опосередковані соціальні практики, відображення суспільних відносин в мовній формі, матеріалізована в тексті мовна діяльність з немовними мотивами, цілями і засобами. Інакше кажучи, мова в соціально-історичному контексті. Соціальна нерівність закріплюється в мові як дискурсі, а сама мова (і дискурс) стає способом домінування. Саме так розуміють зв'язок дискурсу з суспільними відносинами автори різних підходів до критичних дискурс-досліджень, і саме тому метою таких є виявлення дискримінації в будь-яких інституційних мовних практиках [1, 2, 3, 4, 5].

Р. Водак та К. Людвіг вважають, що дискурс «нерозривно пов'язаний із владою та ідеологією. Не існує соціальної взаємодії, в якій не домінували б відношення до влади або не відігравали релевантної ролі норми та цінності» [6, с. 12]. Ідеологічною системою У. Еко називає систему означень (смислів на противагу значенням), що передують повідомленням, яка взаємодіє з системою риторичних пристроїв і регулює відносини між знаковими засобами і смислами цього повідомлення [7]. Тобто ідеологія репрезентує не повноту об'єктивної реальності, а тільки її абстрактну модель — ті фрагменти реальності, які важливі ідеологу. Ідеологія — це «значення на службі влади» [8, с. 26].

Ідеологічні дискурси репрезентують спотворену реальність, конституують нерівність, просувають інтереси однієї групи за рахунок інтересів іншої. Більшість не може, а часто і не хоче, цього побачити, оскільки приймає ідеологічну модель за саму дійсність. Таку форму соціальної згоди, коли пригнічувані групи приймають своє пригнічене становище без насильства і примусу, з конформістських міркувань вигоди, називають культурною гегемонією [9]. Здійснюється вона через дискурс. М. Йоргенсен і Л.Філіпс розкривають значення гегемонії так: «в процесі виробництва значення існуючий розподіл влади може здаватися настільки природним і здоровим, що його навіть не будуть ставити під сумнів» [10, с. 66]. Гегемоністські значення виробляються у вже існуючому «розподілі влади», вже існуючий «розподіл влади» формує і визначає дискурс. У дискурсі, як каже Ван Дейк, конститується «зловживання владою» [11].

Пригнічені в суспільстві групи не мають доступу до дискурсу цього суспільства або зовсім, або мають в настільки обмеженому вигляді, що не можуть змінити суспільні відносини за допомогою одного лише дискурсу. Тому дискурсивний вплив-це завжди вплив правлячого класу. Таким чином, культурна гегемонія — дійсно форма соціальної згоди, але згоди з примусу, у вже існуючому «розподілі влади», коли пригнічені заради соціалізації змушені погодитися зі своїм пригніченим становищем. Дискурс є ідеологічна

проекція соціальної діяльності. Він створює не реальність, а образ реальності, ідеологічне (спотворене) відображення реальності в суспільній свідомості. Свідомість не відображає реальність такою, якою вона є - «...ми знаємо світ настільки, наскільки діяли в ньому». Тобто. людина в своєму мисленні відображає не цілком весь світ як він є, а лише ту частину світу, яку він пізнав в предметно-практичній діяльності, тільки той суспільний досвід, який будучи нормативно закріплений, стає доступною даній людині культурою. Ті сфери буття, в яких людина не може практично діяти (а такі є завжди), не можуть бути їм істинно осягнуті в чуттєвій формі.

Дискурс не змінює владні відносини, але лише легітимує їх. Спочатку домінуюча група через дискурс "імплантує" свої смисли в суспільну свідомість, потім, в процесі практичної діяльності відповідно до «вживлюваних» смислів, в суспільній свідомості ці групові смисли трансформуються в суспільно вироблені значення, які в свою чергу закріплюються в свідомості людей і змінюють культуру зазначеного суспільства.

Дж. Юл стверджує, що вивчення дискурсу — це вивчення, перш за все, того, що зовні не сказано і не написано, але прийнято до свідомості адресата дискурсу, тому досліджуючи дискурс, «ми неминуче досліджуємо свідомість того, хто говорить або пише» [12, с. 84]. Верч, Тульвісте та Хагстром вважають, що «нескоротною одиницею аналізу діяльності є "особистість (особистості), що діє (діючі) за допомогою засобів (mediational-means)"» [13, с. 342]. Відповідно дослідження медіа — важливий елемент виявлення культурної гегемонії, за допомогою якої проводиться зловживання владою.

Список використаних джерел

1. Fairclough N. (2009) A Dialectical-Relational Approach to Critical Discourse Analysis. In: *Methods of Critical Discourse Analysis*, ed. by R. Wodak, M. Meyer, London: Sage: 162—186.
2. Scollon R. (2001) *Mediated discourse: the nexus of practice*, New York: Routledge.
3. Van Dijk T. (1993) *Principles of Critical Discourse Analysis* / T. Van Dijk // *Discourse and Society*. 1993. Vol. 4 (2). P. 243—289
4. Van Dijk T. (2014) *Discourse and Knowledge. A Sociocognitive Approach*, Cambridge: Cambridge Univ. Pr.
5. Wodak R. (1989) *Language, Power and Ideology: studies in political discourse*, Amsterdam: Benjamins.
6. Wodak R, Ludwig Ch. (1999) *Challenges in a Changing World*, Vienna: Passagenverlag.
7. Eco U. (1972) *Towards a Semiotic Enquiry into the Television Message*. Working Papers in Wodak, R. Introduction / R. Wodak, Ch. Ludwig // *Challenges in a Changing World: Issues in Critical Discourse Analysis* / Ed. by R. Wodak, Ch. Ludwig. – Vienna: Passagenverlag, 1999. – P. 11-20.
8. Chouliaraki, L. and Fairclough, N. (1999) *Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press *Cultural Studies*, 3 (1): 103-121.
9. Barrett M. (1991) *The Politics of Truth. From Marx to Foucault*, Cambridge: Polity Press.
10. Jørgensen M., Phillips L.J. (2002) *Discourse Analysis as Theory and Method*, SAGE Publications Ltd.
11. Van Dijk T. (2008) *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan.
12. Yule, G. (2000) *Pragmatics* / G. Yule. – Oxford: Oxford University Press.
13. Wertsch J.V, Tulviste P. & Hagstrom F. (1993) *A sociocultural approach to agency*. In Forman E.A. (eds.), *Contexts for Learning: Sociocultural dynamics in children's development*. Oxford: OUP, 1993, pp. 336—356.

*Терлецька Наталія Олександрівна
аспірантка 4-го року навчання
спеціальність «033 – Філософія»*

*Науковий керівник:
Доктор філософських наук, професор
Крилова Світлана Анатоліївна*

Філософія Григорія Сковороди та метаантропология

Актуальність проблеми. Мабуть, найбільш актуальною проблемою для сучасного українського суспільства є проблема свободи, яка потребує не тільки вольових дій від українців, але, водночас, вимагає глибокого філософського розуміння самого феномену свободи.

Криза сучасних гуманітарних наук, яка виникла на тлі доби постмодерну та деконструйованих метанаративів, наразі, вимагає, ретельного переосмислення феномену свободи, заради того, щоб людство на порозі нової доби зробило вірний вибір. Сучасна філософська думка проживає ситуацію непростого вибору свого подальшого розвитку. На тлі зруйнованих постмодерном метанаративів зазнала бурхливого розвитку постантропология – напрям, що розглядає філософський феномен свободи через призму жалості до себе. Водночас, сучасна філософська парадигма схиляється до відродження ідеалів модерну, завдяки чому в філософському середовищі набирає популярності новий термін «метамодерн», який повертає нас до ідеалів свободи через героїзм, романтизм образу героя, свободу волевиявлення особистості як безстрашність.

Такий дискурс розуміння феномену свободи перегукується з концепцією свободи через вищий гуманізм душевності та романтизм духовного пошуку, які притаманні для філософської школи метаантропологии.

Філософська антропология як метаантропология – одна з провідних філософських парадигм та шкіл сьогодення, яку актуалізує та розвиває український філософ Назіп Хамітов, [3] – бере витоки, зокрема, й з філософії Григорія Сковороди.

Сучасні обставини сприяють більш глибокому зануренню в творчу спадщину Григорія Сковороди, оскільки, наріжним каменем його життя, творчості та способу філософування є ідея безстрашності, що базується на ідеях свободи, свободи особистості, можливості жити пробудженим творчим життям.

Для кращого розуміння ідеї свободи, філософ Григорій Сковорода наповнює поняття свободи такими смислами як: служіння, чесність, людська гідність, відданість улюбленій справі. Тобто, в творчому спадку філософа свобода набуває смислу, якщо більш заглиблено вивчати, – у єдності з любов'ю.

Цей феномен балансу та гармонії свободи та любові приводить філософа до концепції безстрашності, перемоги над безоднею самотності людини перед смертю, яка дозволяє наповнювати життя пробудженим творчим смислом.

Варто згадати, що Григорій Сковорода був християнином, але завжди виходив за межі фанатичного конфлікту з іншими релігійними і культурними традиціями в силу розвиненого духу. У своєму прагненні здобути чистоту душі, філософ вів скромний, без надмірностей спосіб життя, що дозволило йому сміливо заявити про таку актуальну у нашому сучасному світі споживання проблему страху людини перед смертю наступне: «Хто ж бо зневажить страшну її сталь? Той, в кого совість, як чистий кришталевий» [1, с. 332]. Отже, філософ знімає проблему страху перед смертю для людини, що здатна в процесі свого життя сформулювати в собі кришталеву чисту совість.

Будучи філософом-практиком, Григорій Сковорода приділяв велику роль синергії душі і тіла, тому вів дуже помірний здоровий спосіб життя. Незадовго до своєї смерті, філософ передбачив свій відхід з фізичного тіла, знав коли і в який час йому належить

померти, тому, незадовго до цього, здійснив омовіння, одягнув чистий одяг [2].

Можемо сміливо стверджувати про те, що саме філософське мистецтво допомагало філософу Григорію Сковороді розвинути настільки гарну інтуїцію, аби мати змогу передбачити навіть останні хвилини свого життя. Для філософської антропології як метаантропології є надзвичайно цінним творчий внесок Григорія Сковороди, котрий вплинув як на становлення концепції свободи, так і на провідну роль ідеї кордоцентризму (філософія серця), відкривши перед нами краще розуміння тих понять, які дозволяють усвідомити головні цінності для формування зрілої всебічно розвинутої особистості.

Список використаних джерел

1. Сковорода Григорій: образ мислителя / Упоряд. В. М. Нічик та ін. К., 1997.
2. Сковорода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. К., 1983. 532с.
3. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. К., 2018, 394 с.
4. Хамітов Н.В., Крилова С.А. Актуальні проблеми філософії та соціології Хамітов Н.В.- Режим доступу: [http://apfs.nuoua.od.ua/archive/1_2014/13.pdf], 2014.

*Титаренко Лілія Володимирівна
аспірантка 1 курсу
спеціальності «033 Філософія»*

*Науковий керівник:
Доктор філософських наук, професор
Крилова Світлана Анатоліївна*

Проблема евтаназії в контексті феноменів смерті та безсмертя

Міркуючи про смерть, людина передбачає завершення свого перебування на землі, що викликає в неї страх і неспокій перед невідомим, бажання максимально продовжити життя у пошуках можливого безсмертя.

Проблему смерті та безсмертя піднімали Сократ, Платон, Аристотель, Цицерон, І. Кант, К. Юнг, А. Камю, І. Ялом, Е. Фромм та багато інших мислителів різних історичних епох. Первісні люди вірили, що із загибеллю тіла, життя не закінчується, тому протягом свого існування вони готувалися до посмертного досвіду. У Середньовічній Європі та в ряді азійських країн смерть розглядалася виключно у світлі релігійного світорозуміння (християнство).

Філософія Відродження, Просвітництва, Нового та Новітнього часу продовжувала порушувати питання людської смерті та безсмертя, де віруючий набував безсмертя на протигагу смертному невіруючому. По мірі заглиблення в тему смерті та безсмертя неможливо обминути таке явище як самогубство. Сучасний український філософ Н. В. Хамітов у своїй книзі «Люди нудьги і люди туги» пише: «Останній засіб від туги та нудьги – самогубство. Природно припустити, що людина прагне накласти на себе руки перш за все від граничної туги – від тієї туги, яка тісно зрослася з відчаєм. По суті справи, гранична туга – це розпач, що затаївся – загострення граничної туги» [5, с. 147]. В цьому контексті хотілося би усвідомити феномен евтаназії. Цей феномен викликає палкі дискусії протягом усієї історії людства. У перекладі з грецької, евтаназія – це добра смерть (блага). Вперше термін був використаний англійським філософом Френсісом Беконом для позначення легкої невимушеної смерті, яка спричинена легким природним шляхом. Первісні люди Стародавнього періоду рано прийшли до усвідомлення того, що відібрати

життя людини може і сам її власник. Тоді життя людини цінувалося менше. Тому існували традиції в деяких племенах, що вимагали вбивати своїх товаришів і близьких, які були тягарем для інших через хвороби.

Прикладом цього може бути стародавня Спарта, у якій вбивали новонароджених дітей, які були хворі та слабкі. Евтаназію, у вигляді, у якому вона була тоді, частково підтримували Сократ і Платон. Але у «Державі» Платона евтаназія сприймається як благо суспільства. Не заперечував ідею евтаназії і римський філософ Сенека, проте виправдовував її страхом болю, і тим, що не зможе функціонувати як повноцінний член суспільства. Але серед античних філософів були й голоси проти. Таким був Аристотель, який різко засудив це у своїй роботі «Нікомахова етика». Солідарний з ним був і Гіппократ, який відкинув ідею умертвіння хворих задля полегшення [2, с. 87-88].

З приходом середньовічного богослов'я, евтаназія, як і інший будь-який вид самогубства, був різко засуджений. Що ж до фізичних страждань, то християнська традиція трактувала їх як спосіб долучитися до Бога, випробувати себе.

Томас Мор, описуючи ідеальне суспільство у своїй книзі «Утопія», розповідає, що евтаназія там широко використовується. Пізніші представники передової філософської думки також висловилися про проблему евтаназії. Думка Ф. Ніцше – яскравий тому приклад: «Існує право, яким ми можемо відібрати в людини життя, але немає права, яким ми могли б відібрати в нього смерть» [3, с. 285].

Засновник психоаналізу Зігмунд Фрейд, щоб позбутися болю, викликаного раком і безліччю операцій, попросив свого лікаря про велику дозу морфію, щоб накласти на себе руки.

Більшість суперечок ведеться із боку держави, але не з боку окремої людини. З одного боку, заборона на застосування препарату для самогубства має свої обґрунтування. Чи може держава бути впевненою, що людина, яка погодилася на самогубство, не чинить помилки. Людина, яка перебуває при смерті і відчуває нестерпний біль, не має твердого розуму, а значить, може завдати шкоди собі всупереч здоровому глузду. З іншого боку, хворий повинен мати право вибору. Велике місце у вирішенні цієї проблеми займає питання про те, кому належить життя людини. Ще давньогрецькі філософи говорили, що життя людини належить богам. Цю ідею, але вже з християнських традицій обґрунтували Аврелій Августин та Хома Аквінський. З їхньої точки зору, життя – найвища цінність, яка дана згори і Творець має право давати або забирати її. Однак філософія Нового часу висунула іншу концепцію – якщо людина має право на життя, то має право і на смерть [1, с. 487]. Ми повинні розуміти, що евтаназія доречна лише у тому випадку, коли є дві її ознаки.

Список використаних джерел

1. Ар'єс Ф. Людина перед смертю: Пер. з фр. Загальн. ред. Оболенської С.В.; Передсл. Гуревича А.Я. М.: Видавнича група "Прогрес" "Прогрес-Академія", 1992. 528 с.
2. Гіпократ. Клятва. Закон. Про лікаря. Настанови. Пров. з грец. В.І. Руднева. Мн.: Сучасний літератор, 1998. 832 с.
3. Ніцше Ф. Людське, надто людське. Тв.: 2 т. М.: Думка, 1990. Т. 829 с.
4. Крилова С. Безсмертя особистості: ілюзія чи реальність. К.: Сатсанга, 1999. - 199 с.
5. Хамітов Н. Люди туги і люди нудьги. Таємниця самотності та сумісності чоловіка та жінки. К.: КНТ, 219.-189 с.
6. Шпенглер О. Захід сонця Європи. Нариси морфології історії. Гештальт та дійсність [Пер. з нім. і прим. К. А. Свасьян.] Думка, 1998. 606 с.

*Широка Ольга Іванівна
аспірантка 1 курсу
спеціальності «033 Філософія»*

*Науковий керівник:
Доктор філософських наук, професор
Крилова Світлана Анатоліївна*

Проблеми щастя в людському бутті

Актуальність проблеми полягає в тому, що людина і екзистенціально, і біологічно сформована за принципом отримання позитивних емоцій, радості в житті. І все, що ми робимо, відповідає саме цій меті, бо кожна людина народжена для щастя. Але позитивні переживання мають дуже різні причини й підпорядкування, і треба зрозуміти різність та єдність понять «задоволення», «радість», і як результат – саму проблему щастя в житті людини. У суспільстві багато уваги приділяється саме короткочасному задоволенню, яке, по суті, буває дуже далеким і в деяких процесах – протилежним від більш глибокого суттєвого розуміння щастя людини.

Питання щастя починають усвідомлювати в релігійних та філософських трактатах ще з часів стародавнього світу багато філософів. Найвідоміші з них в Античності такі мислителі, як Піфагор, Сократ, Епікур, Платон, Арістотель. За часів Середньовіччя цією темою цікавилися Фома Аквінський і Августин Блаженний. В Епоху Відродження проблемою щастя займалися Мартін Лютер, Т. Кампанелла, Е. Ротердамський, Т. Мор. Доба Нового Часу висунула таких дослідників, як Р. Декарт, Б. Паскаль, Б. Спіноза, а в Україні започатковує дослідження Г. Сковорода.

У ХХ ст. виникає ще більше різноманіття теорій – у Ф. Ніцше, З. Фрейда, Е. Фромма, В. Татаркевича, М. Поповича та інших, що і додає необхідності детального аналізу концепцій щастя. В Україні в нинішній час цю проблему досліджують філософи Н. Хамітов та С. Крилова в контексті філософської антропології як метаантропології, розгортаючи феномен щастя в буденному, граничному та метаграничному вимірах людського буття [5].

Для розуміння проблеми щастя важливо, в якому вимірі буття знаходиться людина, якими є її світогляд і цілі, розвиток суспільства і сучасні завдання в ньому. Оскільки наше життя постійно змінюється, то змінюється саме середовище. Розвиток суспільства в інформаційному, технологічному, культурному контексті вимагає відповідей на розподіл швидкоплинних та істинних пріоритетів, а також вимагає свідомого розуміння процесів для прийняття рішень і адаптації. Цією темою цікавляться науковці різних напрямків: філософи і психологи, нейрофізіологи і теологи, педагоги і письменники, різні митці, дослідники розвитку культури в соціумі, а зараз ще й економісти, менеджери з персоналу, працівники мас-медіа й політики.

Цей аспект дуже важливий під час війни в нашій країні. Багато людей від самого її початку не могли повірити, що війна можлива зараз, у нашу епоху, вони були змушені пройти момент переосмислення пріоритетів усього життя. Багато людей втратили своїх рідних і близьких, дехто пішов захищати свою батьківщину, інші – стали волонтерами, допомагають і військовим, і цивільним. Мільйони людей втратили роботу, дім, виїхали за кордон або просто переїхали до іншого регіону, але всі вони вимушені пристосовуватись під нові обставини життя. Ці випробування важким тягарем накладають відбиток на самосвідомість і розуміння мети життя людини. Навіть у тих, у кого майже всі рідні живі й здорові та мешкають у своїх будинках, перебувають у важких депресіях, божевільють від тривоги й зруйнованої дійсністю їхньої картини життя.

Таким чином, можна зробити висновок, що щастя – це показник повноти життя людини. Тому дуже важливо усвідомити такий феномен як щастя, проаналізувати його у

різних мислителів і філософських шкіл, зрозуміти еволюційний шлях розвитку концепту, визначити загальнолюдське розуміння, що об'єднує поняття, знайти баланс протиріч, сутнісні пріоритети, надати конкретні механізми для синтезу та проаналізувати вплив на людину, її буття, розвиток її світогляду, громадські наративи, культуру в суспільстві, а також віднайти більш універсальну формулу щастя, яка б могла допомагати ставати людям щасливішими в їх бутті.

Список використаних джерел

1. Сковорода Г. Сад божественних пісен. Харків : Фоліо, 2009. 286 с.
2. Татаркевич В. Про щастя та досконалість людини, М., Прогрес, 1981.
3. Філософська антропологія словник, під ред. Н. Хамітов, С. Крилова, Т. Розова, С. Мінева, Т. Лютий. К.: КНТ, 2019. 227с.
4. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини. Видання 5-е, виправлене і доповнене. К., 2017.
5. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 3-е видання, виправлене і доповнене. К.: КНТ, 2019. 394 с.

*Янауер Мечислав Мирославович
аспірант III року навчання спеціальності
«031 – Релігієзнавство»*

*Науковий керівник:
доктор філософії, викладач
Висоцька Тамара Михайлівна*

Адміністративно-правове регулювання державно-конфесійних відносин в Україні: виклики в умовах воєнного часу

Державно-конфесійні відносини впродовж багатьох століть виступають складовою частиною системи відносин будь-якого суспільства. Протягом усього періоду з моменту здобуття незалежності, перед українською державністю стоїть необхідність вироблення якісної моделі політики в сфері релігії та пошуку нових форм взаємодії з релігійними об'єднаннями. Проблема відносин між державною владою та релігійними організаціями завжди була надзвичайно делікатною темою, тому вочевидь, що для сьогодення України подібні питання постають ще більш делікатними та актуальними в умовах повномасштабного російського вторгнення.

Отже станом на сьогодні, релігійний фактор перетворюється на один з ризикогенних чинників у сфері національної безпеки України. Зокрема, президент російської федерації у своєму зверненні від 21 лютого 2022 року, виправдовуючи подальше повномасштабне вторгнення на нашу територію, апелював не тільки до фантомної військової загрози з боку України, але й до багатьох інших пропагандистських кліше. Не виключенням стала і сфера державно-конфесійних відносин. У вищезазначеному зверненні президента рф стверджувалося про існування «законів, що пригнічують права віруючих Української православної церкви Московського патріархату», а отже для відповіді на актуальні завдання нашого дослідження важливим буде розглянути питання державно-конфесійних відносин саме через призму українського православ'я.

На початку 2017 року в Україні почалися дискусії щодо актуалізації Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 року (далі – Закон) [1] відповідно до нових викликів та завдань. Урешті-решт,

20 грудня 2018 року Верховна Рада України прийняла законопроект № 5309 «Про внесення змін до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Відповідно до нього, вимагалось, щоб релігійна організація, керівний центр якої знаходиться в державі, яка визнана агресором, вказувала у своїй назві повну статутну назву свого релігійного центру.

Відповідно до релігієзнавчої експертизи, проведеної Міністерством культури України і оприлюдненої наприкінці січня 2019 року, під дію нових законодавчих ініціатив підпало п'ять церковно-релігійних організацій, в тому числі УПЦ (МП). Саме тоді і були озвучені перші тези з боку представників рф щодо «утисків канонічної православної церкви» в Україні. Майже одразу після оприлюднення експертизи, було зареєстроване подання 49 народних депутатів до Конституційного суду України (далі – КСУ) щодо розгляду відповідності Конституції нових норм Закону [2].

Варто зазначити, що наявність відповідного конституційного подання вже саме по собі свідчить про демократичний підхід до вирішення даної проблеми і верховенства права в Україні, що вже не вписується в путінський нарратив про «пригнічення» владою. І хоча розгляд подання не скасовує дії закону, жодні примусові процесуальні дії стосовно будь-яких зареєстрованих громад УПЦ (МП) органами влади не проводилися. Більше того, від січня 2019 року УПЦ (МП) відвітувала про відкриття близько 400 нових парафій, що також не зовсім відповідає проросійським тезам про утиск цієї конфесії [3].

Російське вторгнення 24 лютого 2022 року змусило українське суспільство змінити своє ставлення до багатьох речей. Не виключенням стали і державно-церковні взаємини. Так, 3 березня 2022 року Закон було доповнено статтею, що передбачала можливе припинення діяльності релігійної організації за рішенням суду у випадку колабораційної діяльності її керівників. Варто зазначити, що станом на зараз ще не було ухвалено жодного рішення суду про примусову ліквідацію якої-небудь релігійної організації, хоча вже були прецеденти засудження керівників релігійних організацій за колабораціонізм [4].

Поворотним моментом було введення Президентом України у дію рішення Ради Національної Безпеки і Оборони України (далі – РНБО) від 1 грудня «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [5], після чого правоохоронці активно взялися за розслідування зв'язків УПЦ (МП) з рф. І хоча дане питання досі є відкритим, оприлюднені на даний момент результати роботи Служби Безпеки України (далі – СБУ) свідчать про наявність певної підривної діяльності російських спецслужб в Україні в рамках церковного питання. З огляду на повномасштабне російське вторгнення, очевидно є доречність роботи спецслужб в цьому напрямі.

Вже 27 грудня 2022 року КСУ видав постанову про відповідність Конституції норм Закону прийнятих в 2018 році [6]. У судовому рішенні було вказано, що відповідно до статті 20 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року прояв релігії або вірування не має бути рівнозначним пропаганді війни або відстоюванню національної, расової або релігійної ненависті, що є підбурюванням до дискримінації, ворожнечі або насильства. Тобто законодавець, унормовуючи порядок реєстраційно-облікової діяльності релігійних організацій, які підлеглі релігійним центрам, які знаходяться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, мав право застосувати обмеження у вигляді обов'язку таких релігійних організацій уточнити свою назву в цій частині та відобразити повну назву у своїх установчих документах.

Також судом було зазначено, що прийняття такого висновку було обумовлено і нещодавнім рішенням Європейського Суду з прав людини від 17 грудня 2022 року (справа «Ільїн та інші проти України») [7], коли суд прийшов до

висновку, що держава може вимагати від релігійної організації, яка домагається реєстрації, використовувати назву, яка не може вводити в оману широку громадськість, тобто може бути виправданим обмеження для релігійної організації можливості вільно вибирати свою зареєстровану назву.

Таким чином, можна сміливо зробити висновок, що теза висловлена президентом рф про існування в українському законодавстві норм, що нібито обмежують релігійні свободи не відповідає дійсності. Адміністративно-правове регулювання державно-конфесійних відносин в Україні здійснюється в рамках верховенства права та відповідно до міжнародно визнаних стандартів. І хоча в суспільстві існують пропозиції щодо вдосконалення профільного законодавства, наявні процеси свідчать про демократичний характер управління в сфері державно-конфесійних відносин, навіть не зважаючи на складність спричинену повномасштабною війною.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
2. Конституційне подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення зміни до статті 12 Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації“ щодо назви релігійних організацій (об’єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об’єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» (справа щодо повної назви релігійних організацій). Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_374.pdf
3. Звіт Керуючого справами Української Православної Церкви за 2019 рік. Синодальний інформаційний-просвітницький відділ УПЦ. URL: <https://news.church.ua/2019/12/09/zvit-keruyuchogo-spravami-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-za-2019-rik/>
4. Вирок Новоград-Волинського міськрайонного суду Житомирської області від 05.06.2022 р. у справі № № 285/1214/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105091537?fbclid=IwAR06OMZ3DD-u_i5V55TDeJxSIHia3p9aYUS9iOukjpBz59eyXKAvOtesf1Q
5. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 року «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Рада національної безпеки і оборони України. Офіційний веб-портал. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5935.html>
6. Київський Єрусалим. Звернення Духовенства та вірян УПЦ до Священного Синоду та Єпископату УПЦ, 2023. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ODZTPkYuFD0>
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4-r2022_0.pdf
8. Case of Plyin and others v. Ukraine. European Court of Human Rights. no. 74852/14, 17.11.2022.

***Навчально-науковий
інститут молодіжної
політики і соціальної
роботи***

*Андріяш Анна Андріївна
студентка IV курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Система соціального захисту щодо дітей та сімей з дітьми»

Соціально-правовий захист сімей з дітьми займає особливе місце в системі соціально-правового захисту населення, оскільки сама сім'я є природним і головним осередком суспільства, якому держава повинна гарантувати захист, особливо в період утримання та виховання неповнолітніх дітей.

Поняття соціального захисту можна знайти в положеннях національного законодавства. Наприклад, Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 № 20/95-ВР визначає соціальний захист як сукупність заходів і засобів соціально-економічного та правового характеру. виконання яких покладено на довірені підпорядковані суб'єкти в частині забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіти, медичне обслуговування, матеріальне забезпечення.

Аналізуючи сутність соціального захисту дітей та сімей з дітьми, можна виділити його основні ознаки, а саме:

- 1) має системний характер;
- 2) властивий комплексний характер;
- 3) реалізується за допомогою економічних, правових, фінансових, організаційних заходів;
- 4) має чітко визначену мету – забезпечення добробуту та матеріального, психологічного та фізичного благополуччя сімей з дітьми, багатодітних, неповних та малозабезпечених сімей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів з дитинства та діти-інваліди;
- 5) здійснюються уповноваженими державними органами, установами, соціальними службами, організаціями тощо;
- 6) основою соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства і батьківства є система ризиків: бідність, сирітство, інвалідність, багатодітність тощо;
- 7) найпоширенішими видами соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства є пільги, соціальні послуги, соціальні виплати [1].

Підставами для соціального захисту сімей з дітьми є поряд з традиційними соціальними ризиками (вагітність та пологи, утримання дитини) частіше за все нетрадиційні ризики (малозабезпеченість, виховання дитини одноосібно, хвороба дитини та ін.), що більшою мірою відображають особливості життєдіяльності зазначеної категорії населення у сучасний період [2].

На основі аналізу законодавчої бази можна виокремити соціальні ризики, які є основою соціального захисту сімей з дітьми в Україні. Це: вагітність та пологи, догляд за дитиною, аліменти на дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, малозабезпеченість, хвороба дитини, аліменти на одну дитину, багатодітність, інвалідність.

Нормами законодавства про соціальний захист сімей з дітьми встановлено такі види грошових виплат, як, зокрема, допомога у зв'язку з вагітністю та пологами, допомога при народженні дитини, допомога при усиновленні дитини, допомога по догляду за дитиною. до досягнення дитиною трирічного віку, допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомога самотнім матерям, державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям, державна допомога дітям-інвалідам [3].

Іншим видом соціально-правового захисту сімей з дітьми є соціальне обслуговування, яке передбачає надання допомоги, підтримки та послуг, що надаються соціальними службами для подолання або полегшення життєвих труднощів.

Видом таких послуг можуть бути послуги в соціально-економічній сфері (допомога з оформленням, матеріальна допомога), інформаційні послуги (надання інформації членам сім'ї про встановлені законом пільги, матеріальну допомогу, умови їх надання тощо), соціальні послуги та медичне обслуговування (посередництво у здійсненні профілактичних, лікувальних та оздоровчих заходів) тощо.

Соціальні послуги сім'ям з дітьми можуть надаватися за місцем проживання сім'ї (вдома); в реабілітаційних установах і закладах; в установах і закладах денного перебування; в установах і пунктах тимчасового проживання; у територіальних центрах надання соціальних послуг; а також в інших закладах соціальної підтримки [4].

Законодавство забезпечує надання сім'ям з дітьми соціальних пільг, таких як житлові та комунальні пільги (звільнення або зменшення плати за житлово-комунальні послуги; першочергове або позачергове надання житла особам, які потребують поліпшення житлових умов), оздоровлення та соціальні виплати. оздоровлення (безкоштовне або пільгове придбання ліків; безоплатне або пільгове санаторно-курортне лікування), транспортне (право на безоплатний проїзд усіма видами особистого (міського) та приміського транспорту), соціально-трудове (право на позаконкурсне або пільгове вступ до ВНЗ після отримання позитивних штампів) тощо.

Матеріальна допомога як вид соціального захисту сімей з дітьми здійснюється шляхом забезпечення основних життєвих потреб визначеної категорії населення - одягом, продуктами харчування, медикаментами, засобами догляду за дітьми, а також технічними та допоміжними засобами реабілітації тощо. , безоплатно [5].

Отже, оскільки соціальний правовий захист сімей з дітьми здійснюється як у матеріальній формі, так і шляхом надання соціальних послуг і пільг, то, на нашу думку, видами такого захисту є матеріальні блага та комплекс організаційних, соціально-економічних, інформаційних та соціальних послуг. Видами соціального захисту сімей з дітьми згідно з нормами чинного законодавства є грошові виплати, матеріальна допомога, соціальні послуги, надання пільг та надання медичної допомоги.

Список використаних джерел

1. Кальченко Л. В. Змістовна характеристика цільового компоненту системи соціально-педагогічної роботи з превенції соціального сирітства у територіальній громаді міста. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2020. №7 (338). С.158-174.
2. Бурлака О. С. Види соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2015. №2. С. 51-54.
3. Міхеєва О. Ю. Форми та методи соціальної підтримки сімей. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* 2015. №25. С. 101-110.
4. Кошіль В. І. Сутність та особливості управління організаційно-педагогічною діяльністю недержавних установ у сфері соціального захисту дітей та молоді. *ScienceRise.* 2015. №1.1 (6). С. 40-45.
5. Балдинюк Олена. Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми з інвалідністю та їх сім'ями. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету.* 2019. №2. С. 6-15.

*Анісімова Альона Василівна
студентка I курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

«Особливості соціально-педагогічного консультування батьків, щодо виховання дітей з особливими освітніми потребами»

В реаліях сьогодення однією із вразливих категорій становлять діти з особливими освітніми потребами. Значну увагу працівників соціально-педагогічної сфери привертають сім'ї, які виховують таку категорію дітей. Сім'я є найпершим виховним середовищем та таким, яке впливає на становлення та розвиток дитини, тому важливим аспектом соціально-педагогічної роботи є підтримка таких сімей, яка дозволить розв'язати комплекс проблем, які пов'язані з вихованням такої дитини.

На думку Пюра О. основними завданнями роботи соціального педагога з батьками, які виховують дітей з особливими освітніми потребами є наступні: формувати у батьків сприйняття своєї дитини не як хворою, а такої, яка є особливою; формувати розуміння про самостійність дитини та сприяти її адаптації до навколишнього світу; посилити віру батьків у можливість та перспективи розвитку їхньої дитини [3, с. 534].

Консультативна робота соціального педагога з батьками дітей з особливими освітніми потребами спрямована на створення ефективного існування самої сім'ї, забезпечення успішного її функціонування, а також консультативна діяльність стосується різних аспектів виховання та догляду за такою дитиною, аспектів навчання та виховання, розвитку можливостей такої дитини та захисту її прав. Така діяльність може впроваджуватись за допомогою індивідуальних та групових форм. Індивідуальні форми роботи дозволяють визначити потенціал та можливості сім'ї, виявити специфіку соціокультурного середовища сім'ї та батьків [1, с.38].

Завдання консультативної роботи з батьками дитини з особливими освітніми потребами полягає у наданні допомоги батькам у сприйнятті себе та своєї дитини, усвідомленні проблем своєї дитини, її індивідуальних особливостей та побудова спільної корекційно-адаптаційної роботи. Консультування має оператись на потенціал батьків. Важливим при консультативній роботі таких батьків залучати до співпраці психолога, який зможе розкрити питання щодо внутрішньосімейних відносин, розгляду питань, що стосуються емоційної стабільності батьків (стресів, депресії тощо).

Також, консультування батьків дітей з особливими освітніми потребами може бути орієнтоване на розкриття наступних питань: повідомлення про результати психолого-педагогічного обстеження дитини, особливості її розвитку, розкриття сильних та слабких сторін дитини; показ прийомів соціально-корекційної роботи з дитиною; інформування про успіхи та проблеми дитини; інформування батьків про аспекти виховання та навчання такої дитини.

Індивідуальне консультування батьків дітей з особливими освітніми потребами передбачає навчання співпраці з дитиною, що може забезпечити вищу ефективність роботи.

Групові форми з такими батьками можуть проводитись у групах самопомоги або спеціальних групах. Такими формами роботи можуть бути: дні відкритих дверей, анкетування, батьківські збори, тематичні консультації, відкриті заняття, інформаційно-методичні виставки, спільний перегляд відеоматеріалів з певної проблеми тощо [2, с.125].

В процесі соціально-педагогічного консультування батьків дітей з особливими освітніми потребами можуть застосовуватись наступні методи консультативної роботи:

емпатійне слухання, надання інформації та рекомендацій по проблемі, розповсюдження відповідної рекламно-інформаційної продукції (буклети, листівки, плакати тощо), флеш-консультування.

Отже, соціально-педагогічне консультування батьків дітей з особливими освітніми потребами має бути зосереджене не лише на вадах розвитку, але переважно на ресурсах особистості дитини та її можливостях

Список використаних джерел

1. Мирошніченко Н. Професійна підготовка соціальних працівників до інтеграції дітей-інвалідів у соціум. Науковий часопис: збірник наукових праць. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Київ. НПУ імені М.П. Драгоманова. 2019. С.36-43.

2. Міхєєва О.Ю., Науменко О.В. Формування соціально-побутових навичок у дітей з інвалідністю. Наукові записки: збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 148. 2020. С. 123-130.

3. Пюра О.С. Прикладні аспекти соціально-педагогічної роботи з батьками дитини з особливими освітніми потребами. Молодий вчений. №2 (42). 2017. С.532-536.

*Біла Софія Сергіївна,
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Івженко Інна Борисівна*

«Зміст та форми соціальної роботи з сім'ями, в яких є особи з інвалідністю, отриманою внаслідок військових дій»

Важливою темою сьогодення є соціальна робота з сім'ями, в яких є особи з інвалідністю, отриманою внаслідок військових дій.

Війна завжди залишає важкі наслідки для всіх, хто з нею стикається. Однак, часто ми забуваємо, що вона може мати особливо страшні наслідки для сімей військових. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, більшість військових, які повертаються додому, мають фізичні або психологічні травми. Це може призвести до того, що вони стають залежні від інших людей, включаючи своїх рідних.

Соціальна робота з сім'ями військових є дуже важливим і потрібним завданням. Оскільки члени сім'ї, як правило, для них є най ближчими та найбільш довіреними людьми, тож можуть допомогти їм відновити свою незалежність і самостійність.

Проте, сім'ї військових з інвалідністю можуть зіткнутися зі значними труднощами, які пов'язані з доглядом за своїми близькими. Вони можуть потребувати спеціального обладнання, допомоги у здійсненні медичних процедур, додаткової допомоги з їжею та іншими повсякденними потребами.

Соціальна робота з сім'ями, в яких є особи з інвалідністю, отриманою внаслідок військових дій, полягає в тому, щоб забезпечити цим сім'ям доступ до різноманітних послуг та ресурсів, які можуть допомогти їм впоратися зі складними ситуаціями та забезпечити їм підтримку в розвитку.

Одним з ключових елементів соціальної роботи з такими сім'ями є створення індивідуального плану дій, який враховує потреби кожної окремої сім'ї та особи з інвалідністю. Цей план повинен містити такі елементи, як підтримка у здійсненні медичної та реабілітаційної допомоги, надання доступу до різних ресурсів, включаючи

послуги розвитку та навчання, а також розвиток соціальних мереж та спільнот, які забезпечать підтримку та інтеграцію особи з інвалідністю в суспільство.

Форми роботи з сім'ями, в яких є особи з інвалідністю, отриманою внаслідок військових дій, можуть бути дуже різноманітними і залежать від потреб та особливостей кожної сім'ї. Ось деякі з них:

1) Індивідуальні консультації з соціального супроводу: Це може включати розмови з соціальним працівником про потреби та проблеми, з якими стикається сім'я, та розробку індивідуального плану дій, щоб забезпечити підтримку та розвиток особи з інвалідністю та їх сім'ї.

2) Розвиток соціальних мереж та спільнот: Соціальні мережі та спільноти можуть стати важливим джерелом підтримки для сімей, де є особи з інвалідністю, а також допомогти зменшити відчуття ізоляції та відчуження. Соціальні працівники можуть рекомендувати та підключати сім'ї до різних спільнот та мереж, щоб забезпечити їм підтримку та зв'язки з іншими людьми.

3) Підтримка в медичних та реабілітаційних процесах: Сім'ї, в яких є особи з інвалідністю, можуть потребувати різних видів медичної та реабілітаційної підтримки. Соціальні працівники можуть допомагати забезпечити доступ до ресурсів та послуг, які можуть допомогти в цьому процесі, а також координувати роботу між різними службами та організаціями.

4) Групові заняття та тренінги: Групові заняття та тренінги можуть бути корисними для сімей, особливо для тих, хто знаходиться в подібній ситуації. Наприклад, групові заняття з підтримки можуть допомогти зменшити відчуття ізоляції та зв'язати сім'ї з іншими, які проходять подібний процес. Тренінги можуть також допомогти розвинути певні навички, такі як здібності до самообслуговування, навички спілкування, навички догляду за інвалідним тощо.

5) Психологічна підтримка: Інвалідність може бути важкою для особистості та сім'ї, що може призвести до стресу та тривоги. Соціальні працівники можуть допомогти забезпечити психологічну підтримку для сімей, включаючи консультації з психологом або терапевтом, а також надання підтримки для розвитку копінг-стратегій та інших способів долати стрес.

6) Інклюзивні програми та послуги: Соціальні працівники можуть допомагати забезпечити доступ до інклюзивних програм та послуг для осіб з інвалідністю та їх сімей. Це може включати програми з навчання, зайнятості, дозвілля, спорту та інші.

7) Доступ до фінансової підтримки: Сім'ї, в яких є особи з інвалідністю, можуть стикатися з фінансовими труднощами. Соціальні працівники можуть допомагати забезпечити доступ до фінансової підтримки, яка може включати гранти, допомогу з оплати житла та комунальних послуг, медичних та реабілітаційних послуг, транспортних витрат та ін.

Крім того, важливо звернути увагу на питання прав людини з інвалідністю. Соціальні працівники можуть працювати з сім'ями, щоб допомогти їм зрозуміти їх права та забезпечити їх дотримання. Це може включати допомогу з оформлення документів, надання правової консультації, а також підтримку в розв'язанні правових питань.

Соціальна робота з сім'ями, в яких є особи з інвалідністю, отриманою внаслідок військових дій, є важливою складовою процесу реабілітації та включення цих людей в суспільство. Соціальні працівники можуть допомогти сім'ям забезпечити доступ до різноманітних ресурсів, послуг та програм, які можуть допомогти зменшити відчуття соціальної ізоляції та забезпечити підтримку в розвитку навичок та стратегій для додання стресу. Крім того, важливо забезпечити дотримання прав людини з інвалідністю та забезпечити їм доступ до фінансової підтримки та інших ресурсів, необхідних для покращення їх якості життя та включення в суспільство.

Список використаних джерел

1. Турбан В. В. Реабілітаційна робота з військовослужбовцями, учасниками бойових дій у центрах соціальних служб: етичний аспект. Творча спадщина Г. С. Костюка: історія та сучасність. 2018. С. 346–350.

2. Логвінова О. Г. Соціально-педагогічна адаптація військовослужбовців, які повернулися з зони АТО, засобами соціально-психологічного тренінгу. СОЦІОПРОСТІР: міждисциплінарний електронний зб. наук. праць із соціології та соціальної роботи. 2018. № 7. С. 70–80.

3. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 15.12.2021 р. № 1962-IX : станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20> (дата звернення: 3.12.2021).

Боднар Сергій Іванович
студент I курсу
спеціальності «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Міхеева Оксана Юрївна

«Аспекти взаємодії соціального педагога із засобами масової інформації»

Перед сучасним працівником соціально-педагогічної сфери постає питання про можливість інформування своїх отримувачів послуг та про свою діяльність та послуги, які він може надавати. Важливим аспектом діяльності соціального педагога є розуміння того, як впливати на поведінку особистості, зокрема, через використання засобів масової інформації. На сьогодні засоби масової інформації досить сильно впливають на особистість, її спосіб життя та можуть охоплювати своїм впливом як окремого індивіда, так і значну кількість людей. Засоби масової інформації дають можливість відобразити систему суспільних зв'язків, умов життя особистості та окремих груп, а також характеризують їх залежність та вплив на різних рівнях.

Аспекти впливу медіа на становлення та розвиток особистості можуть мати два аспекти. Перший, може бути джерелом знань та нової інформації, яка впливає на розвиток та формування особистості, сприяє підвищенню рівня поінформованості, формуванню просоціальної поведінки, сприяє формуванню комунікативних навичок, розширенню рекреаційних можливостей. Другий, може навпаки гальмувати розвиток, згубно впливати на становлення особистості, поширення сцен насильства (зміни у сприйнятті навколишнього світу, сприйняття насильства підлітками як легітимного способу розв'язання конфліктів, копіювання насильницьких шаблонів поведінки, виникнення реакції десенсибілізації тощо); наслідки впливу реклами, що стверджує повагу до матеріального продукту як повноцінного заміника духовного, формує у підлітків споживацьку поведінку й утворює стереотипи (гендерні, вікові, професійні); виникнення адикції від засобів масової інформації. Відповідно все це вимагає посиленої уваги з боку соціального педагога і передбачає наявність умінь ретельно фільтрувати матеріал, що подається ЗМІ [3, с. 23-27].

Використовуючи засоби масової інформації у соціально-педагогічній роботі можна впливати на окрему особистість чи групу формуючи відповідну думку як на рівні особистісному, на суспільному та країни загалом. ЗМІ можуть впливати як інформаційно, так і за допомогою практичних зразків відповідного стилю життя.

Для соціального педагога важливим є налагодження співпраці з засобами масової інформації, при такій взаємодії важливо опиратись на престижні та перевірені інформаційні джерела; використовувати ті видання, де можна розміщувати інформацію

соціального характеру; налагоджувати особистісні контакти з представниками ЗМІ [2, с. 409].

Взаємодія соціального педагога з засобами масової інформації розкриває додаткові можливості у інформуванні про соціальні проблеми та способи їх подолання, формування громадської думки, розповсюдження інформації про діяльність соціальних служб, закладів соціального спрямування та підтримки, популяризації соціальних проектів та програм, соціальних послуг, пошук партнерів та потенційних отримувачів соціальних послуг, залучення фахівців соціальної роботи та волонтерів, анонсування соціальних подій, заходів, акцій тощо.

Основними формами взаємодії з засобами масової інформації соціального педагога можуть бути: консультування, інформування (прес-реліз, прес-конференція), стаття, рубрика, інтерв'ю, цикл тематичних програм [1, с.120].

Співпрацюючи з ЗМІ соціальний педагог може інформаційно впливати та здійснювати рекламне інформування, сформуванню позитивну суспільну думку, залучити отримувачів послуг до соціальної діяльності та надання їм необхідних послуг та допомоги тощо [1, с.124].

Отже, налагодження взаємодії соціальним педагогом із засобами масової інформації є важливим аспектом, що дозволить впливати на особистість та її розвиток, а також дасть можливість розкрити основні аспекти діяльності даного фахівця та сформуванню його позитивний професійний імідж.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р.Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика. Навчальний посібник/ За ред проф. С.О.Сисоєвої. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. 134 с. С.120-125.
2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с. С.409.
3. Шугайло Я.В. Особливості впровадження педагогічної моделі подолання негативного впливу засобів масової інформації на процес соціалізації підлітків. ScienceRise: Pedagogical Education. №10(18). 2017. С.23-27.

***Боровик Олена Олександрівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»***

***Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Костюшко Ганна Олексіївна***

«Згуртованість дитячого колективу як об'єкт соціально-виховної роботи»

У новітній парадигмі освіти важливе місце посідає збереження цінностей дитинства, створення безпечного освітнього середовища, основою якого є психологічний комфорт, толерантність, гуманність, відкритість людських взаємин.

Взаємодія та спілкування між учасниками виховного процесу передбачають добре організований і згуртований колектив вихованців. Саме в згуртованому колективі на принципах гуманності та демократичності формуються морально-етичні норм поведінки, міцні дружба та товариськість, розвивається соціальна та творча ініціатива, набуваються організаторські та лідерські якості, народжується громадянська та соціальна активність.

Згуртованість вихованців не може здійснюватися спонтанно, вона потребує професійного педагогічного керівництва та застосування дієвих організаційних форм і

соціально-педагогічних технологій, що сприяють цьому процесу.

Дитячий колектив як феномен упродовж ХХ-ХХІ ст. викликав і викликає інтерес представників різних наук: психології (І. Бех, Л. Виготський, О. Залужний, Г. Костюк та ін.), педагогіки (Н. Лубенець, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.). Крім того, практики часто звертаються до окремих видів, механізмів і етапів формування дитячого колективу. Це підтверджується наявністю значної кількості публікацій і наукових досліджень за цією проблематикою на сучасному етапі: К. Булаги, Г. Бучківської, І. Гавриш, О. Жадько, М. Красовицького, Л. Новікова, Р. Позинкевича, О. Литвиненко, М. Супрун та інших.

Аналіз різних наукових підходів щодо формування дитячого колективу дозволяє виділити згуртованість як важливий етап цього процесу.

Американський соціолог, психолог Дж. Морено, спостерігаючи динаміку відносин у групі, дійшов висновку, що існує індивідуальне тяжіння та відштовхування між людьми. К. Сішор визначав згуртованість як симпатію між членами групи або стійкість до виходу з групи. Високозгуртована група - це група, члени якої відчувають симпатію один до одного та вважають себе схожими. У таких групах менше непорозумінь, напруженості, ворожості та недовіри, а продуктивність їх праці значно вища, ніж у незгуртованих групах. Вони легше справляються з труднощами, дружно працюють, створюють найбільш сприятливі можливості для розвитку особистості кожного, мають змогу бути як єдине ціле в різних, у тому числі несприятливих умовах.

Українська філософиня В. В. Москаленко зазначає, що члени згуртованої групи не просто можуть взаємодіяти між собою, а що вони інтегровані найкращим чином. У такій групі досягнуто особливого ступеня розвитку відносин, а саме такий ступінь, відповідно до якого всі члени групи поділяють цілі групової діяльності та ті цінності, які пов'язані з цією діяльністю [3].

Як зазначає О. Щукіна, згуртованість є одним із «показників трансформації групи на шляху становлення колективу, а також характеристикою спільності зв'язків і відносин. Дослідниця визначає, що «згуртованість – це фактор стійкості структури групи, її здатність чинити опір силам, спрямованим на ослаблення чи розрив міжособистісних зв'язків» [4]. Згуртованість авторкою трактується як «стан групи, до якого вона приходить у результаті зростання взаємодії між її членами, чим більшою є частота взаємодії між ними, тим більший ступінь впливу один на одного та вищий рівень згуртованості в групі і навпаки [4, с.21].

Більшість дослідників (Г. Андреева, О. Залужний, Л. Уманський, О. Щукіна та ін.) проблеми згуртованості дитячого колективу вважають, що для досягнення групової згуртованості потрібні наступні чинники:

- емоційна привабливість, взаємна симпатія в міжособистісних стосунках.
- ступінь привабливості групи (колективу, класу), особливості групових цілей, задоволеність перебування в групі (рівень адаптованості);
- мотиваційна сфера згуртованості вихованців;
- ціннісно-орієнтаційна подібність вихованців;
- стиль керівництва та спосіб прийняття рішень у колективі.

Ураховуючи психологічні характеристики дітей молодшого шкільного віку, дослідники вважають, що згуртованість сприятиме формуванню у вихованців таких якостей, як уміння слухати, допомагати іншим, співчувати, знаходити спільні цілі та формулювати власну позицію, узгоджувати дії з іншими вихованцями, бути відкритими та гнучкими та ін.

Соціально-виховної роботи з організації різноманітних форм роботи допомагає встановити в дитячому колективі мікроклімат співробітництва, взаємодопомоги, розуміння і дружби, тобто створити певне соціально-культурне середовище для позитивного розвитку особистості.

Отже, згуртованість дитячого колективу потребує системної та послідовної роботи з боку організатора соціально-виховної роботи. Технологічним забезпеченням організації цього процесу виступають різні методи та форми соціально-виховної роботи.

Список використаних джерел

1. Богомолова, М. Ю. Дитячий колектив як основна форма соціального виховання дітей в Україні в 20-х роках ХХ ст. за О. Залужним (1886–1941) / М. Ю. Богомолова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 62. С. 31-35.
2. Від теорії – до практики: дослідження малої навчальної групи (класу) студентами практикантами педагогічного університету Навчально-методичний посібник. Частина III. Кіровоград: РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2012. 82 с.
3. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підручник. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
4. Щукіна О. В. Колектив як засіб виховного впливу на особистість. Щоквартальний науково-методичний журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості» Інституту обдарованої дитини НАПН України. 2015. Випуск 4. С. 18-23.

*Власюк Марія Сергіївна
студентка IV курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Соціальні виплати та пільги в системі соціального забезпечення»

В українській економічній літературі виділяють такі принципи фіскальної соціології: релевантності, адекватності, логічної послідовності, узгодженості. На жаль, за роки незалежності в Україні при проведенні соціальної політики не вдалося дотримати принципів фіскальної соціології, що призвело до таких негативних явищ, як: значний податковий тиск на платників податків, надмірна диференціація в доходах населення, значна тінізація економіки країни, масова міграція працівників з України, істотне погіршення якості послуг в освіті та охороні здоров'я тощо. Прийняття Податкового Кодексу України також не покращило ситуацію. При поглибленому дослідженні принципів фіскальної соціології – науки, яка вивчає вплив переважно неекономічних чинників на фіскальну політику держави, – можна знайти відповіді щодо вирішення сучасних соціально-економічних проблем в Україні.

Перелік принципів фіскальної соціології необхідно доповнити такими, як: оптимум Парето, анти-оптимум Парето, принцип соціальної справедливості, та обов'язково враховувати їх при проведенні соціальної політики в Україні в сучасних умовах.

Заходи з оптимізації оподаткування та соціальних виплат в Україні в період економічної кризи та після неї повинні стосуватися всіх верств населення. Тільки тоді діятиме анти-оптимум Парето та принцип соціальної справедливості, що дасть змогу проводити ефективну соціальну політику та зменшити соціальне напруження у нашій країні при здійсненні необхідних, але болісних для суспільства, економічних реформ.[1]

Соціальні пільги — це законодавче звільнення (повне або часткове) особи від виконання нею свого обов'язку або надання їй додаткових прав при настанні соціального ризику чи за наявності у такої особи значних заслуг перед державою, пов'язаних з певними публічними подіями. Соціальними пільгами є пільги, що надаються для

життєзабезпечення громадян у зв'язку із зниженням рівня їх доходів нижче прожиткового мінімуму або втратою (зниженням) працездатності. Ці пільги належать до видів соціального забезпечення. Правовою основою надання громадянам соціальних пільг є:

- 1) настання соціального ризику за обставин, передбачених у законодавстві;
- 2) наявність у особи особливих заслуг перед державою, пов'язаних з такими публічними подіями державного чи міжнародного значення, як воєнні дії, техногенні катастрофи, стихійні лиха тощо.

Соціальні пільги є додатковим видом соціального забезпечення; вони надаються незалежно від того, чи одержує особа пенсію, допомоги чи заробітну платню; їх роль полягає у забезпеченні додаткової підтримки особам, у яких пенсія та заробітна платня є меншими від прожиткового мінімуму. Соціальні пільги спрямовані на реалізацію конституційного права кожного громадянина на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Збереження соціальних пільг є обов'язком держави. Для характеристики соціальних пільг важливо виділити їх основні ознаки.

Соціальні пільги спрямовуються на більш повне задоволення інтересів суб'єктів, полегшення умов їх життєдіяльності. Метою встановлення пільг є соціальний захист, поліпшення становища окремих категорій громадян. Соціальні пільги є своєрідним відхиленням від єдиних положень нормативного характеру та виступають способом юридичної диференціації прав громадян, елементом їх спеціального правового статусу.

Загалом, для певних категорій громадян встановлені правила, які полегшують вступ до навчальних закладів, гарантують безоплатний проїзд у громадському транспорті, зменшують розмір оплати житловокомунальних послуг тощо. Соціальні пільги виступають правомірними винятками виконання особою обов'язків, передбачених законодавством. Соціальні пільги закріплюються переважно у законах, якими визначаються особливості спеціального правового статусу певних категорій громадян. Незважаючи на єдині для всіх соціальних пільг ознаки, система їх є доволі неоднорідною. Зазвичай пільги виокремлюють за їх галузевою належністю, а провідну роль за таким поділом відіграють пільги у сфері соціального захисту населення. Одні з них надаються громадянам, які з огляду на життєві обставини потребують особливої уваги до себе, тому за своєю природою ці пільги є частиною державної системи соціального забезпечення. Інший вид пільг пов'язаний із службовим статусом особи чи видом її трудової діяльності. Тому в науковій літературі часто виділяють соціальні та професійні пільги.[2]

Економіка України має величезний фінансовий тиск унаслідок збільшення обсягів соціальних допомог і виплат. Обмеженість державних ресурсів не дає змоги задовольняти всі потреби в допомозі. Вимагає модернізації модель соціальної політики, в якій акцент має бути змінений від політики забезпечення «соціальних витрат» до політики «соціальних інвестицій». Йдеться про те, що паралельно з матеріальною підтримкою і компенсаціями вразливим верствам населення, державна політика має стимулювати збільшення трудових доходів працездатного населення.

Актуальним є модернізація системи зайнятості, оплати праці, створення нових робочих місць, високотехнологічних виробництв, покращення умов праці тощо. Політика «соціальних інвестицій» за принципом соціальної справедливості орієнтована не на рівний перерозподіл державних ресурсів, а на рівні можливості досягнення високого рівня життя і заробітків [3].

Проблеми впорядкування системи соціального забезпечення в Україні, пов'язані не лише з відсутністю оптимальних моделей розподілу бюджетних коштів, а передусім з недостатністю державних ресурсів, які мають витратитися на соціальні допомоги, пільги, компенсації. Тому основним завданням соціально-економічної політики держави має стати налагодження дієвих механізмів поповнювання фінансових ресурсів, використання організаційних ресурсів, врегулювання податкової системи та соціального страхування

Список використаних джерел

1. Карлін М.І. Фіскальна політика і соціальні виплати в сучасній Україні. *Модернізація українського суспільства: чинники, передумова, перспективи*. К.: Знання, 2012р С.72. URL: <https://dse.org.ua/archive/17/7.pdf>
2. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки. Київ ДП «Видавничий дім «Персонал», 2018 183с.
3. Тополь О.В., Сушицька Н.В. Соціальні виплати, компенсації та пільги в Україні як напрямок соціального забезпечення населення. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. НУ «Чернігівська політехніка» 2022, 2, стор. 9. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/>

Возна Надія Іванівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна
робота. Соціальна педагогіка»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Неїжпана Людмила Станіславівна

«Форми роботи соціального педагога з класом у закладі загальної середньої освіти»

В сучасному світі соціальний педагог є одним із ключових фахівців в системі освіти. Його роль полягає у підтримці соціально-психологічного благополуччя здобувачів освіти та забезпеченні здоров'я шкільної спільноти. Однією з ключових напрямів соціально-педагогічної діяльності у закладі загальної середньої освіти є робота з класом. Соціальний педагог має за мету сприяти забезпеченню психологічної стійкості учнів та вихованні їх у дусі здорового способу життя, формуванню гармонійної особистості кожного учня та взаємодії учнів у колективі, а також виявленню та вирішенню соціальних проблем, що можуть виникнути у колективі. Основною метою роботи соціального педагога з класом є формування позитивної психологічної клімату в колективі, забезпечення інтеграції та соціалізації здобувачів освіти, виховання у них відповідальності, самостійності та толерантності [1; 2].

Важливим напрямком діяльності соціального педагога є формування комунікативної компетентності здобувачів освіти. «Комунікативна компетентність включає в себе здатність ефективно спілкуватися та взаємодіяти з іншими людьми, розв'язувати конфлікти, виявляти емпатію та розуміти культурні різноманітності» [3, с. 139]. Ці вміння є дуже важливими у житті кожної людини, і їх можна навчитися шляхом розвитку комунікативної компетентності учнів у школі.

Соціальний педагог може використовувати різні форми роботи з класом, щоб розвивати комунікативну компетентність здобувачів загальної середньої освіти. Однією з таких форм є групова робота. Вона дозволяє учням «навчатися взаємодіяти один з одним, вирішувати проблеми разом, вислуховувати думки інших та висловлювати свої ідеї. Соціальний педагог може створювати в класі групи за інтересами або за певними завданнями, що допомагає учням знайти спільну мову та розвивати вміння співпрацювати» [1, с. 25].

Поширеними формами роботи соціального педагога з класом є :

- Тематичні години - форма роботи, що передбачає проведення занять на певну тему, що сприяє формуванню в учнів певних цінностей, навичок та компетенцій.

- Групові консультації - використовуються для зміцнення комунікативних навичок учнів, виявлення проблем, їх аналізу та пошуку шляхів їх вирішення.
- Тренінги та майстер-класи - передбачають практичну роботу з учнями, спрямовану на вивчення певної теми, розвиток навичок та здібностей.
- Медіа-проекти - передбачають роботу з учнями з метою створення різних проектів, що сприяють формуванню творчого мислення, розвитку комунікативних та організаційних навичок.
- Круглі столи: учні обговорюють конкретну тему, діляться своїми думками та ідеями, аналізують інформацію та приймають спільні рішення.
- Рольові ігри: учні відтворюють ролі та сценарії з різних історичних періодів або з реального життя, навчаються взаємодіяти, розвивати комунікативні та співпрацювати навички.
- Брейнштурмінг: учні працюють в групі для створення нових ідей, вирішення проблем, створення нових проектів.
- Відкриті дискусії: учні обговорюють питання, які стосуються їхнього життя та шкільного середовища, діляться своїми думками та досвідом.
- Гра: учні грають в різні ігри, такі як настільні ігри, спортивні ігри та ігри на вулиці, де вони навчаються співпрацювати та розвивати комунікативні навички.
- Менторські програми: учні старших класів допомагають учням молодших класів або окремим учням в навчанні та в дозвілльєвій діяльності.

На основі теоретичного аналізу та практичних напрацювань, ми пропонує тематику тренінгів, проектів, бесід, диспутів, усних журналів тощо, які соціальний педагог може використовувати в роботі з класом з метою формування у здобувачів загальної середньої освіти комунікативних компетенцій. Тренінги: «Розвиток навичок активного слухання та вміння спілкуватися з різними людьми»; «Формування навичок невербальної комунікації»; «Розвиток навичок міжособистісної взаємодії та співпраці». Бесіди: «Особливості міжособистісних взаємодій та комунікації»; «Питання взаєморозуміння та взаємовідносин в учнівському колективі»; «Використання мови та комунікаційних засобів для досягнення мети»; «Формування комунікативної компетентності для реалізації своїх індивідуальних та колективних потреб». Диспути: «Говорити чи слухати?» «Писати sms не можна говорити». Круглі столи: «Проблема взаємодії та спілкування з різними людьми»; «Можливості використання комунікаційних засобів для досягнення своїх цілей»; «Вплив комунікації на стосунки у класі та взаємовідносини з оточуючими людьми».

Отже, робота соціального педагога з класом є важливою складовою процесу навчання та виховання учнів у закладі загальної середньої освіти. Формування комунікативної компетентності є однією з ключових задач соціального педагога, яка досягається за допомогою різноманітних форм і методів роботи. Використання різноманітних форм роботи сприяє ефективній реалізації завдань соціального педагога та забезпечує формування учнями ключових компетентностей, зокрема, комунікативної. Для успішного виконання своїх завдань соціальний педагог повинен мати достатній рівень професійної компетентності, досвіду роботи з підлітками та бути готовим до неперервного професійного розвитку та саморозвитку. Застосування різноманітних форм роботи дозволяє ефективно реалізовувати соціально-педагогічні завдання, розвивати комунікативну компетентність та формувати в здобувачів освіти необхідні навички та вміння для успішного життя у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Капська А.Й. Соціальна педагогіка в контексті сучасних трансформацій соціальних систем / А.Й. Капська // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2017. Вип. 1(56). С. 23-27.

2. Козирев М. П. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. Львів :Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.

3. Мельничук О. І., Шульженко Н. В., Шевченко Л. В., Хіміч Н. М. Комунікативна компетентність учнів молодшого шкільного віку / *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2018. Вип. 2. С. 138-147.

Войтюк Вікторія Володимирівна
Студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота. Соціальна
педагогіка»

Науковий керівник:
доктор наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна

«Проблема профілактики ранньої вагітності старшокласниць в соціальній роботі»

Актуальність проблеми профілактики небажаної вагітності визначається тим, що ставлення до материнства та дитинства є найважливішим індикатором стану економіки, освіти, культури і цивілізованості суспільства. Поява таких явищ як зниження народжуваності та числа зареєстрованих шлюбів зумовили девальвацію материнства на соціальному рівні. Серйозні проблеми для суспільства створює раннє материнство, часто «девіантне», яке в подальшому обертається абортom, відмовою від дитини, зневагою та проявом жорстокості щодо нього.

Питаннями соціальної профілактики ранньої вагітності серед старшокласників займалися такі вчені як Т. Алексєєнко, Т.Веретенко, І. Зверєва, О. Безпалько, І. Булах, А. Гулевська, В. Кравець, В. Мельничук, Н.Шевченко тощо. Аналіз наукової літератури дозволив констатувати, що комплексне дослідження в цій сфера майже відсутнє. Сучасний період розвитку молоді приносить нові виклики. Водночас проблема профілактики ранньої вагітності в полі досліджень соціальної роботи розкривається здебільшого у рамках окремих її складових. Тому актуальність дослідження складає вивчення форм та методів соціально-педагогічної профілактики ранньої вагітності серед старшокласників.

Рання вагітність – глобальне явище, яке носить чітко установлені причини і призводить до серйозних медичних, соціальних та економічних наслідків. Варто зауважити, що в сучасних умовах війни в Україні коефіцієнт народжуваності серед підлітків знизився, однак темпи змін варіюються залежно від регіону. Зазвичай, рання вагітність є більш частим явищем серед населення з нижчим освітнім рівнем або економічним статусом. Окрім цього, в цих та інших уразливих групах населення повільніше скорочується частота перших пологів серед підлітків, що ще більше посилює існуючу нерівність. Ранні шлюби та сексуальне насильство щодо дітей створюють підвищену загрозу настання вагітності у дівчаток, яка часто є небажаною. У багатьох місцях підлітки не можуть уникнути небажаної вагітності через обставини, що перешкоджають отриманню та використанню контрацептивних засобів.

Попередження ранньої вагітності і пов'язаної із цим смертності та захворюваності серед підлітків – запорука покращення показників здоров'я на всіх етапах життєвого циклу та найважливіша умова досягнення цілей у галузі сталого розвитку у галузі охорони здоров'я матерів та новонароджених. Щорічно реєструється близько 16 мільйонів випадків народження дітей дівчатами в віком від 15 до 19 років, і майже всі вони відбуваються в країнах, що розвиваються. Хоча показники підліткової вагітності у світовому масштабі

знижуються, існує значна різниця у показниках на регіональному та національному рівні. Часто дівчата вагітніють не за власним бажанням, тому що вони не знають про контрацепцію, або тому що їх примушують до статевих зв'язків. Рання вагітність є результатом впливу багатьох факторів, зокрема індивідуального, соціального, юридичного та охорони здоров'я. Для покращення стану здоров'я підлітків слід діяти на всіх цих рівнях за активної участі молоді.

Вітчизняні науковці Т. Веретенко, І. Зверева, Н. Шевченко [1], які досліджували процес профілактики ранньої вагітності та структуру формування усвідомленого батьківства серед підлітків і молоді, виділили наступні складові даного процесу: демографічне виховання підлітків та молоді (спрямовано на формування правильної репродуктивної установки старшокласниць); формування контрацептивної культури, підготовка до прокреативної діяльності (формування аксіоми, що інтимні стосунки виступає як засіб відтворення нащадків, дітонародження); психолого-педагогічна підготовка майбутніх юних батьків (отримання відповідних знань, розвиток вмій, навичок із приводу виконання батьківської ролі).

Основними причинами ранньої вагітності В.Мельничук називають низьку культуру в галузі репродуктивного здоров'я і статевих виховання, що передбачає ранні статеві зв'язки, низьку грамотність в області контрацепції і процесу зачаття дитини [3]. Чимало підлітків і чоловічої, і жіночої статі не мають достатньої кількості знань про наслідки ранніх, і тим більше незахищених сексуальних контактів, що становить високу небезпеку щодо можливого виникнення вагітності дівчини, а також актуальної проблеми інфекцій, що передаються статевим шляхом.

Наступна складова у процесі профілактики небажаної вагітності старшокласниць – демографічне виховання старшокласниць. Так, В. Кравець розглядає процес демографічного виховання як один із напрямів профілактики ранньої вагітності та процесу формування усвідомленого батьківства. Науковець визначає, що формування в дітей і молоді орієнтації на усвідомлену багатодітність повинна виступати як певне узгодження прокреативних (тобто відтворення потомства) і репродуктивних (відтворення населення) потреб [2]. Автор зазначає, що підлітки і молодь мають володіти відповідною інформацією щодо правильних сексуальних стосунків, щоб запобігти ранній вагітності.

Таким чином ми визначили, що профілактику ранньої вагітності можна трактувати як упровадження комплексу методів і форм соціальної роботи, спрямованих на попередження та зменшення впливу факторів, що девальвують цінності материнства і локалізацію наслідків раннього незахищеного сексу. Метою соціальної профілактики ранньої вагітності має бути запобігання та протидія формуванню в старших підлітків асоціальних моделей поведінки, заснованих на безвідповідальному ставленні до життя, репродуктивного здоров'я та реалізації майбутніх соціальних ролей.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. проф. І. Д. Зверевої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
2. Кравець В. П., Кравець С. В. Проблеми сексуальної педагогіки в працях класиків вітчизняної педагогічної науки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 71, т. 1. С. 43–48.
3. Мельничук В. О. Соціальні чинники залучення підлітків до комерційного сексу. *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення* : зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2021. С. 39-42.

**Волошина Вікторія Валеріївна,
студент IV курсу**

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Мирошніченко Наталія Олександрівна*

Поняття булінгу, його прояви та причини

Термін «булінг» походить від англійського дієслова «to bully». Кембриджський словник англійської мови пояснює це дієслово значенням «ображати або залякувати когось, хто є меншим або менш впливовим ніж ви, досить часто примушування такої особи до небажаних дій» [1]

Ігор Кон трактує булінг як залякування, жорстоке поводження, фізичний та/або психологічний терор щодо дитини з боку однолітків.

Знуцання має різні форми: фізичні (удари, штовхання, пошкодження або крадіжка майна), словесні (дзвінки, кепкування або висловлювання, які образливі статево, расово чи сексуально орієнтовані), соціальні (виключення інших із групи чи поширення пліток), або чутки), письмова форма (написання записок або знаків, які є болісними або образливими), електронна або кібербулінг (поширення чуток і образливих коментарів електронною поштою, мобільними телефонами, соціальними мережами).

Мотивація булінгу – заздрість, помста, ворожість і бажання відновити справедливість; боротьба за владу; потреба в підкоренні лідеру, нейтралізації опонента, самоствердженні тощо аж до задоволення садистських потреб індивідів [2].

Булінг характеризується кількома особливостями: агресивною, деструктивною поведінкою, що відрізняється регулярністю та відбувається у відносинах між людьми, які володіють не однаковим рівнем влади; така поведінка завжди є умисною.

Актуальність проблеми.

Проблема булінгу внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) є дуже актуальною, оскільки ВПО часто є найбільш вразливими членами суспільства. Вони можуть бути вимушеними залишати свої домівки через конфлікти, природні катастрофи або конфлікти збройних сил. Це може призвести до того, що ВПО змушені жити в незнайомому середовищі, де вони можуть стати об'єктом булінгу.

ВПО можуть бути об'єктом цілком різних форм булінгу, таких як фізичне та психічне насильство, ізоляція від суспільства, конфлікти з сусідами, виключення з ринку праці та доступу до соціальних послуг тощо. Це може призвести до того, що ВПО відчувають себе беззахисними, зневіреними та позбавленими будь-яких можливостей налагодження нормального життя.

Необхідно створити програми та протоколи для запобігання та боротьби з булінгом в контексті ВПО. Важливо також підтримувати соціальну та економічну інтеграцію ВПО, щоб надати їм можливість налагоджувати нормальне життя та запобігати булінгу в майбутньому. Крім того, варто підняти увагу громадськості на проблему булінгу в контексті ВПО, щоб забезпечити їм належну охорону та захист від цього недопустимого явища.

Фактори, які можуть спровокувати розвиток булінгу.

Низький рівень виховання дитини;

● Неадекватна занижена самооцінка;

● Висока імпульсивність;

● Зловживання алкоголем, наркотиками, комп'ютерними іграми.

● Знижене почуття самозбереження у дитини;

● Внутрішньо-особистісна агресивність учня, що залежить від індивідуальних особливостей;

- Бажання зберегти статус у групі і відповідати групі;
- Бажання домінувати над іншими;
- Попередній досвід життєдіяльності школярів, що включає в себе прояви власної агресивності і спостереження аналогічних проявів у найближчому оточенні;
- Прогнули і слабка успішність у школі;
- Зміна вихователів (вітчим, мачуха), поява другої дитини в сім'ї;
- Сімейне та сексуальне насильство;
- Сімейні конфлікти;
- Низький соціально-економічний статус сім'ї.
- Завищені вимоги до успішності, які не завжди відповідають здібностям і можливостям дитини;
- Гіперопіка або байдужість з боку батьків.[3]

Всі ці дії не зважаючи на свою різноманітність, мають спільні риси:

- 1) Дисбаланс влади, тобто злочинці та жертви обов'язково різні за соціальним статусом, фізичною та психологічною пристосованістю оточення, що належить до іншої статі, раси, релігії чи сексуальної орієнтації тощо;
- 2) Шкідливий умисел, тобто винний навмисно викликає емоційні або фізичний біль потерпілого, насолоджується переглядом;
- 3) загроза подальшої агресії, тобто кривдник і жертва розуміють, що це таке не перший і не останній випадок булінгу. Інше визначення підкреслює, що булінг є своєрідною захисною реакцією на дисфункціональне середовище, засноване на потягу «вижити», зайняти своє місце [4].

компоненти соціального контролю були запропоновані, щоб пояснити, чому деякі діти та підлітки, ймовірно, вступають у знуцання:

- а) емоційна прихильність до батьків, однолітків та звичайних установ;
- б) прихильність до довгострокових навчальних, професійних чи інших звичайних цілей;
- в) залучення до звичайних видів діяльності (наприклад, домашніх завдань, хобі);
- г) віра в соціальні правила та закони.

Будь-який із цих чотирьох компонентів соціального контролю може самостійно гальмувати знуцання; однак комбінований вплив цих компонентів на знуцання майже повністю виключає можливість знуцання [5].

Соціально-психологічна діяльність з проблеми булінгу передбачає в основному усвідомлення та попередження цього виду поведінки.

Основні елементи такої роботи:

1. Підвищення усвідомленості про проблему булінгу. В особливості, вчити як уникнути образ і пригнічення у підлітків, які цього зазнають.
2. Формування норм правильної поведінки. Внаслідок спільної роботи з батьками та вчителями формуються правила дружнього спілкування.
3. Створення простору невід'ємної комунікації між батьками, вчителями та учнями. Відкритість і пряме спілкування є головними рисами здорових взаємин.
4. Передбачення можливості росту підлітків. Визначення ефективного методу розвитку їх навичок соціальної адаптації.
5. Допомога вихователям та вчителям, які підвищують свою кваліфікацію.

Організаційна робота з профілактики булінгу.

Педагогічна діяльність, спрямована на профілактику та подолання булінгу серед ВПО, базується на таких принципах:

1) Системність – робота організується з урахуванням інтересів учнів та за участю всіх, хто причетний до навчально-виховного процесу: адміністрації, викладачів, студентів, студентської громадськості.

2) Особиста відповідальність дорослого. Іноді в навчальних закладах (звичайно, з найкращих спонукань) учням пропонують взяти на себе відповідальність за заходи проти булінгу. Слід підкреслити, що студентський колектив чи рада кафедри, і всі студенти

можуть виступати з корисними ініціативами, але без підтримки адміністрації та викладачів вони не створять профілактичної роботи.[6]

3) Послідовність. Щоб сформувати в людини повагу до законів і моральних норм, профілактична робота має бути цілісною, послідовною[7]

Профілактична робота проти булінгу з внутрішньо-переміщеними сім'ями.

Профілактика булінгу з внутрішньо-переміщеними сім'ями (ВПС) потребує комплексного підходу та тісної співпраці між урядовими структурами, громадськими організаціями.

Основні напрями профілактичної роботи проти булінгу з ВПС можуть включати:

1. Створення умов для адаптації ВПС в новому середовищі - надання житла, доступу до освіти та медичних послуг.

2. Організація та проведення різноманітних курсів та тренінгів для ВПС щодо соціалізації та зміцнення психологічного стану.

3. Профілактика насильства, дискримінації та булінгу з боку інших мешканців запланованих місць розселення.

4. Впровадження систем контролю та моніторингу з боку органів влади з метою профілактики насильства, дискримінації та булінгу у ВПС.

5. Навчання працівників соціальної сфери, медиків та інших професіоналів проявляти чуйність та менеджмент конфліктів при взаєминах з ВПС.

6. Сприяння у створенні та розвитку ВПС та місцевих гуртожитків - цінних громадських форумів, які сприяють соціалізації та формуванню цінностей.

Профілактика булінгу з внутрішньо-переміщеними сім'ями потребує ретельного планування і координації зусиль з боку урядових структур, громадськості та самих ВПС. Тільки тоді можна досягти значущого прориву у цій проблемі.

Список використаних джерел

1. Meaning of “bully” in the English Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bully?q=bullying#translations>.

2. Андросюк В.Г., Суденко Ю.А. Проблема булінгу в сучасному юридико-психологічному просторі України. Часопис Київського університету права. Український науково-теоретичний часопис. 2019/1. С. 216-220.

3. Поляруш С. І. Поняття та проблема правового захисту від шкільного булінгу. Актуальні проблеми правової науки і державотворення в 30 Україні в контексті правової інтеграції : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Суми, 20–21 трав. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Суми, 2017. С. 211–213.

4. Корміло О. Явище булінгу в освітньому просторі. Проблеми гуманітарних наук. Серія «Психологія». 2015. Вип. 35. С. 174–187.

5. Сидорук І. Булінг як актуальна соціально педагогічна проблема. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки». 2015. № 1. С. 169-173.

6. Пилипенко В. Підліткова агресія у контексті сучасної соціокультурної ситуації. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2004.- № 4.- С. 2-24.

7. Стоп шкільний терор. Особливості цькування у дитячому віці. Профілактика та протистояння боулінгу. – 2017. – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://Doslidzhennya-buling/pdf>.

*Гарева Ірина Олексіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Міхеева Оксана Юрїївна*

«Характеристика соціально-педагогічної реабілітації дітей з числа внутрішньо переміщених осіб»

Повномасштабне вторгнення в Україну окупантів, зумовило появу значної кількості внутрішньо переміщених осіб. Значну кількість внутрішньо переміщених осіб складають діти, які є найбільш незахищеною верствою населення тому потребують значної уваги, підтримки та допомоги з боку соціальних працівників.

Захист таких осіб, а особливо соціальний захист осіб з числа внутрішньо переміщених регулюється Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Як відомо значна кількість таких осіб, а особливо діти, які пережили певний травматичний досвід, тому потребують особливої уваги з боку фахівців соціальної сфери.

Важливим напрямом у роботі соціального працівника є здійснення соціально-педагогічної реабілітації. Соціально-педагогічна реабілітація є досить важлива для відновлення дітей та для інтеграції їх у соціум, відновлення можливостей повноцінно жити та розвиватись. Соціально-педагогічна реабілітація з дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб повинна носити комплексний характер.

Соціально-педагогічна реабілітація дитини в наукових дослідженнях розглядається як: процес, спрямований на зміну ціннісно-смыслові сфери особистості дитини, відновлення її соціального статусу, а також її фізичних, психічних та освітніх можливостей.

Соціально-педагогічна реабілітація дітей – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення соціальної адаптації, психологічного та фізичного здоров'я дітей, розвиток особистісних якостей та навичок для повноцінної участі в житті суспільства [1, с. 49].

В наслідок отримання травматичного досвіду, що зумовлений військовими діями і самим переміщенням у дітей можуть виникати почуття нестабільності, втрати контролю. У них часто виникають наступні емоційно-психологічні стани: втрата суб'єктивності, автономності; порушення ідентичності; розгубленість та певний регрес; побоювання відторгнення; відчуття незахищеності; стану жертви; сором, низька самооцінка, почуття провини; почуття розриву з близькими людьми; психосоматичні розлади та прояви ПТСР [3, с. 10-11].

Часто такі діти, які були переміщені з зони бойових дій не мають відповідних документів та переміщаються у супроводі знайомих чи родичів.

Соціально-педагогічна реабілітація дітей з числа ВПО передбачає виконання соціальним працівником ряд етапів:

1. Діагностичний. Він передбачає оцінку потреб дитини, проведення співбесіди з самою дитиною, її батьками, при їх відсутності з представниками, які забезпечили переміщення дитини та перебувають з нею.

2. Планування соціально-педагогічної реабілітації. Складається індивідуальний план соціально-педагогічної реабілітації, визначаються основні етапи та форми реабілітаційної роботи.

3. Здійснення реабілітації відповідно плану. Надання конкретної допомоги дитині, впровадження запланованих форм роботи з дитиною.

4. Моніторинг та оцінка реабілітаційної роботи. Оцінка процесу реабілітації, його ефективності та результативності. Здійснюється аналіз успіхів та невдач у реабілітаційному процесі [2, с. 90].

Соціально-педагогічну реабілітацію спрямовують на відновлення соціального досвіду та встановлення соціальних зв'язків, норм поведінки, спілкування, емоційної стабільності, активного соціального життя, поновлення соціального статусу.

Таким чином, діти з сімей внутрішньо переміщених осіб мають свої власні соціально-психологічні особливості, які пов'язані зі специфікою їх життя. Ці діти потребують підтримки та уваги з боку суспільства, щоб забезпечити їхній розвиток та благополуччя.

Список використаних джерел

1. Григоренко І.О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»]. Полтава : ПНПУ, 2017. С. 49.

2. Міхеєва О.Ю. Соціально-правова підтримка сімей вимушених переселенців. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія соціальна робота. Соціальна педагогіка*. Київ. Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2018. С. 88-95.

3. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / За ред. Волинець Л.С. Київ. ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. С. 10-11.

*Гулаєвич Юрій Олександрович
студент I курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрївна*

«Профілактика агресивності підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти»

Зростання агресивних тенденцій у підлітковому середовищі відображає одну з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства. Сучасна реальність змушує соціальних педагогів і психологів по-новому поглянути на проблему агресії в суспільстві, оскільки агресивна поведінка в наші дні набуває буденності, стає звичайним явищем ніж винятком.

Підлітковий період сприятливий для прояву відхилень від норм, у тому числі і в поведінці. Формування особистості у цей період стає складним та суперечливим, що ускладнюється все дедалі глибше. Це створює певну соціальну проблему: зростає кількість правопорушень і злочинів, що вчиняється підлітками, поширюється алкоголізація учнівської молоді, наркоманія, проституція, підвищується агресивність та жорстокість дітей і підлітків.

Агресивна поведінка – це одна з форм реагування на різні несприятливі у фізичному і психічному сенсі життєві ситуації, що спричиняють стрес, фрустрацію (безнадійність, втрата перспектив) та інші стани. Супроводжується емоційними станами гніву, ненависті, ворожості [1].

Зважаючи на те, що освітній заклад є одним із провідних інститутів соціалізації особистості, то функцію соціально-педагогічної профілактики негативних явищ, зокрема агресивної поведінки, суспільство покладає саме на неї.

Профілактична робота має здійснюватися в тісному контакті із батьками і педагогами. При цьому слід урахувати, що педагоги, часто не помічаючи цього, роблять більше зауважень «важким» дітям, ніж «нормальним», оцінка дається не окремому

вчинку, а особистості загалом, до оцінювання нерідко підключається увесь клас. Тому передумовою успішної профілактичної роботи є психологічне консультування педагогів і батьків щодо змісту, особливостей прояву і чинників девіантної поведінки, а також специфіки взаємодії з девіантами.

Т. Журавель зазначає, що окремі профілактичні форми будуть малоефективними, тому доцільніше використовувати саме комплексні профілактичні програми, які дозволять здійснювати соціально-педагогічну профілактику агресивної поведінки підлітків у закладах освіти системно, безперервно, і без відриву від навчально-виховного процесу [2].

Профілактична робота щодо подолання агресивності підлітків у закладі загальної середньої освіти має здійснюватись за наступними етапами: формулювання проблеми, висунування гіпотези про причини агресії, діагностичний етап для перевірки і уточнення гіпотези, вибір адекватних методів і технологій надання соціально-педагогічної допомоги особистості, складання програми та її реалізація, контроль за ходом реалізації програми і, за необхідності, внесення до неї коректив.

Формами профілактичної роботи щодо подолання агресивності у закладі загальної середньої освіти можуть бути: організація соціального середовища, в рамках якої передбачається соціальна реклама із формування настанов на здоровий спосіб життя; створення негативної громадської думки щодо проявів агресивної поведінки, насамперед, через засоби масової інформації; формування соціальних «зон підтримки», зокрема, через організацію і підтримку громадських організацій, молодіжних рухів та ін.; інформування, що передбачає вплив на когнітивні процеси особистості для підвищення її здатності приймати конструктивні рішення щодо власної поведінки; здійснюється через організацію лекцій, бесід, групових дискусій, поширення відеороликів тощо; активне соціальне навчання соціально-корисним навичкам, активізація особистісних ресурсів, що реалізується через групові тренінги, зокрема, тренінги асертивності (відстоювання своєї точки зору, не порушуючи моральних прав іншої людини) або тренінги резистентності (стійкості) до негативних соціальних впливів, участь у групах спілкування і особистісного росту тощо; організація діяльності, альтернативної агресивній поведінці, зокрема, через залучення особистості до пізнавальної діяльності, спорту, мистецтва, випробування себе у «позитивній» діяльності (подорожі, похід у гори, екстремальні види спорту тощо); організація здорового способу життя, що передбачає, зокрема, розвиток екологічної культури особистості, дотримання режиму праці й відпочинку та виключає прояви надмірності; мінімізація негативних наслідків агресивної поведінки, яка застосовується у разі сформованої схильності до девіантної поведінки і спрямована на профілактику рецидивів (відновлення) або їх негативних наслідків [3].

Стратегіями профілактичної роботи можуть виступати: розвиток навичок, що зберігають здоров'я (комунікативних, вирішення своїх проблем конструктивним способом, протистояння соціальному тиску тощо); пропозиції про альтернативну організації дозвілля (діяльність у громадських об'єднаннях, у творчих колективах), створення умов для отримання нових відчуттів безпечним способом (творчі програми, екстремальний спорт), проведення цікавих акцій (за щось, а не проти чогось), з метою створити масові позитивні руху.

Отже, підліткова агресія може нести шкоду не тільки для самого підлітка, а й для оточуючих, тому профілактика агресивної поведінки є невід'ємною складовою соціально-педагогічної діяльності соціального педагога в закладі загальної середньої освіти та суспільстві загалом. Профілактична робота має здійснюватися в тісному контакті із батьками і педагогами та має носити комплексний характер. Передумовою успішної профілактичної роботи є соціально-педагогічне консультування педагогів і батьків щодо змісту, особливостей прояву і чинників агресивної поведінки, а також специфіки взаємодії з такими підлітками.

Список використаних джерел

1. Андреев Ю.С. Агресивна поведінка підлітків: сутність, причини та види. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 20. Львів: ЛНУ, 2011. 231 с.
2. Журавель Т.В. Використання інтерактивних методів та мультфільмів у профілактиці ризикованої поведінки / Т.В. Журавель, Т.Л. Лях, О.М. Нікітіна; за ред. Т.В. Журавель. К., 2010. 168 с.
3. Міхеєва О.Ю., Корнієнко М. Технологічне забезпечення профілактики булінгу в закладі освіти. *Молодий вчений*. 20018. №11 (63). С. 247-251.

Давидчук Алла
Студентка II курсу магістратури
Спеціальності «Середня освіта
Трудове навчання та технології»

Науковий керівник:
викладач
Шевченко Олександр Анатолійович

«Вплив дослідницької діяльності на розвиток підлітків у сучасних умовах»

Розвиток дослідницької культури учнів є одним із актуальних напрямів діяльності у сучасному закладі освіти. Він передбачає забезпечення пізнавальної активності індивідів, якості професійної підготовки, відтворення системи академічних цінностей. Потенціал дослідницької культури на рівні особистості та класу використовується для формування загально-професійних компетенцій критичного мислення, нестандартного підходу до вирішення навчальних та соціально значних практичних проблем. Знання як універсалія культури змінює темп життя сучасної людини, що впливає на новий тип мислення, що характеризується гнучкістю, оперативністю, креативністю, інноваційністю. Способи взаємодії особистості з предметним світом стають більш різноманітними та динамічними, зумовлюють індивідуалізацію пізнання. Спектр дослідницьких процесів розширюється, посилюється їх затребуваність на рівні швидкого включення індивіда в безперервну реальність, що змінюється, оптимізується його здатності до оцінки перспектив застосування знання з погляду економічної ефективності, практичної значимості. У сучасному професійному світі цінується вміння фахівця ставити під сумнів поточний порядок речей, шукати способи покращення процесів, вміння розглядати проблеми з різних сторін, слухати та чути різні точки зору.

Дослідницька культура в даному контексті має значимий для сучасних учнів потенціал у накопиченні пізнавального досвіду, відтворюваного в освітньому просторі школи і дозволяє в майбутньому успішно функціонувати у різних сферах життєдіяльності. Проте сучасна молодь, обираючи вищу освіту, більшою мірою керується такими можливостями, які сприяють досягненню необхідного соціально-економічного положення у суспільстві, що у переліку цінностей домінує над потребами у пізнавальній діяльності та інтелектуальному розвитку. Незважаючи на переважний прагматизм, учні з цікавістю ставляться до уроків, які приваблюють їх невідомими знаннями, цікавими постатями учителів, новим досвідом теоретичного аналізу, практичної реалізації професійної ідеї. Цей культурний капітал є основою практик, освоєння яких пов'язане з культурою новою для них пізнавальної діяльності. Однак за наявності та вдосконаленні різноманітних підходів у закладі до розвитку дослідницької роботи, учні практично не використовують даний досвід у навчальній та подальшій професійній діяльності. Слід зазначити вкрай низький рівень самостійності учнів у написанні наукових, дослідницьких проектів та інших видів робіт, великі труднощі у виборі теми, формулюванні гіпотези, мети та завдань дослідження, здійснення емпіричної частини роботи. Науковою роботою цікавляться саме

старшокласники, адже, на думку учителів та психологів, учні цього віку найбільш відкриті для такої діяльності. Проте малий досвід, недостатність навичок, схематизм, однозначність висновків, узагальненість у логічному мисленні обмежують можливості здобувачів освіти у науково-дослідницькій діяльності. Отже, успішне здійснення дослідницької діяльності у підлітковому віці неможливе без керівництва вчителя, оскільки в цей період учні схильні до дезорганізованих дій, поспішних висновків, вони не мають достатніх навичок для проведення самостійного експерименту. Організуючи науково-дослідницьку діяльність учнів, учитель повинен враховувати, що в юнацькому віці поведінка учня змінюється залежно від зміни оточення та може значною мірою відрізнятись в позакласній роботі і на уроці.

В межах соціологічного підходу можна назвати групу соціокультурних факторів, що зумовлюють ставлення учнів до дослідницької роботи та потреба у її освоєнні. Серед них - привабливість вищої освіти та професії, моделі поведінки сучасних викладачів, характер їхньої взаємодії з учнями, значимість освітніх практик. Цей підхід дозволяє розглядати дослідницьку культуру не лише у звичному ракурсі – як систему загальних вимог до її освоєння, але в аспекті аналізу потреб учнів у використанні даного «символічного капіталу» у навчальній та майбутній професійній діяльності.

У зв'язку з цим, важливим завданням стає соціологічний аналіз протиріч між:

- накопиченими знаннями про дослідницьку культуру як технології організації пізнавальної діяльності та недостатнім аналізом дослідницької культури як соціокультурного феномену;
- потребою сучасних учнів у освоєнні пропонованих закладом освітніх практик в рамках індивідуальної пізнавальної стратегії, що має прагматичний виборчий характер, та організацією подібних практик у контексті традиційної системи розпоряджень у здійсненні пізнавальної діяльності;
- диференціацією дослідницької культури студентів у сучасному освітньому просторі та стандартизованим підходом до її розвитку.

У науково-теоретичному плані соціологічний аналіз дозволяє виявити сутність дослідницької культури як соціокультурного феномена в суспільстві та пов'язані з цим зміни в аспекті її освоєння лише на рівні особистості.

Залучення підлітків у науково-дослідну діяльність (МАН), визначена потребою економіки країни, яка модернізується, в успішній соціалізації покоління молодих, талановитих і критично мислячих людей, здатних «максимально реалізувати свій потенціал на користь особистісного та суспільного зростання». Сучасний підліток вже зі шкільної лави має усвідомити аксіому «У сучасному світі, щоб стати матеріально та соціально успішним, необхідно бути компетентним у створенні нових знань». [2]

Список використаних джерел

1. Крутикова, О. Н. (Шихова О. Н.) О роли исследовательской культуры в университетском образовании / О.Н. Крутикова // Профессиональное образование. Столица. - 2010. - №9. - С.23 – 26. (0,2 п. л.)
2. К проблеме создания системы поиска и развития талантливых детей и молодежи http://www./publik_kao/public
3. Аристов А. Активность умения школьников. – М.: Просвещение, 1968. – 128 с.
4. Васильева С.О. Сутність науково-дослідницької діяльності учнів // Засоби навчальної та науководослідницької роботи: Зб. наук. пр. – Вип.18. – Харків: Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – 2002. – С.27-30.

*Дерев'яга Марія Анатоліївна
студентка III курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Сучасна політика в умовах воєнного часу: проблеми і реалії»

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало викликом для всіх сфер — не винятком стала і соціальна, яка опікується вразливими, мало захищеними та незахищеними категоріями населення.

Сьогодні фахівці соціальної сфери усвідомлюють, як ніколи, весь жах війни. Люди, які отримують соціальні послуги, з тих чи інших причин (або їх комплексу) — як-от вік, самотність, захворювання, соціальні негаразди, бідність тощо — перебувають у вразливому становищі, а отже, ще менш стійкі до різноманітних криз. Людина, яка не може самостійно покинути своє помешкання або піклуватися про себе чи своїх дітей і фактично залежить від сторонньої допомоги, в ситуації військової загрози опиняється у фактично беззахисному становищі. Для сімей, у яких один чи обоє з батьків страждають від наркотичної залежності та/або мають місце складні стосунки чи насильство, ті виклики, які приносить війна, можуть бути дуже складними.

В умовах воєнного часу сучасна політика продовжує функціонувати, проте є серйозні невирішені проблеми у соціальній сфері, такі як низький рівень зайнятості і масовий характер безробіття; бідність; незадовільний рівень пенсій, посилення диференціації суспільства тощо. Відображенням проблем в реалізації соціальної політики є, зокрема, депопуляція населення [1].

Беручи до уваги державну соціальну допомогу в умовах воєнного стану, варто зазначити, що держава здійснювала та здійснює виплати протягом дії воєнного стану. З початком війни в дію ввійшла Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» від 20 березня 2022 року № 332. Також за постановою від 7 березня 2022 р. № 214 сказано, що держава здійснюватиме виплату ще один місяць після його припинення чи скасування. Під час воєнного стану не потрібно звертатися за її перепризначенням або підтвердженням права на її отримання (постанова Кабінету Міністрів <https://bit.ly/3Kq5WNI>)

Це стосується таких виплат:

- допомоги малозабезпеченим сім'ям;
- допомоги на дітей одиноким матерям;
- допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування;
- допомоги на дітей, хворих на тяжкі хвороби, яким не встановлено інвалідність;
- щомісячної грошової допомоги особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу;
- тимчасової державної допомоги дітям, батьки, яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме;
- щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг;
- тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату [2].

Соціальна політика в умовах воєнного часу сьогодні розглядається на практиці як запорука забезпечення ефективного захисту інтересів особи, суспільства і держави, що

досягається за умов поваги до гідності людини та реалізації таких життєво важливих національних інтересів України: прав і свобод людини і громадянина; суверенітету України, її територіальної цілісності, недоторканності державного кордону, демократичного конституційного ладу, верховенства права; соборності держави на основі консолідації усіх територіальних громад, суспільних верств, етнічних груп навколо цінностей незалежного, вільного, суверенного і демократичного розвитку єдиної України; конкурентоспроможності держави та економічного добробуту населення шляхом всебічного розвитку людського, науково-технічного, інноваційного потенціалів країни; удосконалення механізмів реалізації конституційного принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову; неухильного додержання гарантій незалежності та об'єктивності суду; обмеження втручання держави у діяльність економічних суб'єктів, громадян, громадських організацій та політичних партій, релігійних об'єднань; безпечних умов життєдіяльності, захисту навколишнього природного середовища; збереження і розвитку духовних і культурних цінностей суспільства, зміцнення його ідентичності; гармонійних відносин з іншими державами світу, сприйняття Української держави міжнародним співтовариством як повноцінного і рівноправного його члена [3].

Отже, сучасна соціальна політика в умовах воєнного часу має значні проблеми, які існують вже не перший рік в Україні. Війна диктує нам свої правила під які ми вимушені підлаштовуватись, щоб триматися на плаву функціонування та існування. Ключовими проблемними реаліями сьогодення є подолання бідності, недостатня кількість адресного характеру соціального захисту незахищених верств населення, низький рівень життя в Україні; також потреба у вдосконаленні нормативно-правової бази соціальної політики в таких аспектах, як запровадження єдиного соціального внеску з метою уніфікації страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; розроблення юридичних, нормативно-правових основ благодійності задля її стимулювання; передбачення певних податкових пільг при запровадженні у життя соціальних проектів та програм, здійснення яких сьогодні не забезпечено або недостатньо забезпечено державою. Шляхи покращення соціальної політики пов'язуються з забезпеченням подальшого поетапного наближення мінімальних соціальних державних гарантій до прожиткового мінімуму, із загальним підвищенням рівня життя населення, мінімального розміру заробітної плати і пенсії, соціальних виплат.

Список використаних джерел

1. Особливості реформування соціальної політики в Україні URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/315/7.pdf>
2. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану: Постанова КМУ від 7 березня 2022 р. № 214 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF#Text>
3. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

*Деркач Тетяна Володимирівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Голубенко Тетяна Олександрівна*

«Соціальна робота з профілактики вагітності неповнолітніх»

Соціальна робота з профілактики вагітності неповнолітніх - це комплекс заходів, спрямованих на зменшення ризику непланової вагітності та підтримку фізичного, психологічного та соціального благополуччя молоді. Соціальні працівники здійснюють індивідуальну та групову роботу з неповнолітніми, проводять тренінги, розвивальні програми, забезпечують доступ до інформації та ресурсів.

Мета соціальної роботи з профілактики вагітності неповнолітніх полягає в тому, щоб забезпечити молоді надійну інформацію про сексуальне та репродуктивне здоров'я, ризики непланової вагітності та захворювань, пов'язаних зі статевими контактами. Крім того, соціальні працівники допомагають молоді розвинути навички прийняття відповідальних рішень щодо свого сексуального життя, виробити вміння комунікувати з партнерами та здійснювати сексуальні контакти безпечно.

Соціальна робота з профілактики вагітності неповнолітніх допомагає молоді зрозуміти важливість планування сім'ї, відкриває доступ до різноманітних методів контрацепції, які забезпечують ефективну захист від небажаної вагітності та захворювань, передаються статевим шляхом. Соціальні працівники допомагають молодим батькам забезпечити оптимальний розвиток своїх дітей та забезпечити їхнє благополуччя.

Особлива увага приділяється роботі з найбільш вразливими групами, таким як діти, які живуть в складних соціальних умовах, безпритульні та узагальнено викладеним неповнолітнім. Соціальні працівники сприяють формуванню навичок самостійного життя та плануванню майбутнього, забезпечують підтримку в складних життєвих ситуаціях та допомагають уникнути ризиків вагітності та інших проблем.

Соціальна робота з профілактики вагітності неповнолітніх має важливе значення для формування здорового та відповідального ставлення до сексуального життя серед молоді. Забезпечення доступу до інформації, освіти та підтримки знижує ризики непланової вагітності та інших проблем, пов'язаних зі статевими контактами, та сприяє формуванню здорового та щасливого життя молоді. Тому соціальна робота з профілактики вагітності неповнолітніх є важливою складовою забезпечення соціального благополуччя молоді та нашої суспільної майбутності.

Україна є країною з високим рівнем неповнолітньої вагітності та високої смертності серед немовлят. Соціальна робота з профілактики вагітності неповнолітніх є важливою складовою соціальної політики України. Держава спрямовує значні зусилля на підтримку молоді та попередження непланової вагітності через впровадження програм та проектів з профілактики та розвитку репродуктивного здоров'я [1].

Українські соціальні працівники займаються проведенням різноманітних заходів з профілактики вагітності серед неповнолітніх. Вони надають підтримку та консультації, організують тренінги та семінари з репродуктивного здоров'я, а також сприяють доступу до інформації про контрацепцію та захист від статево переносимих інфекцій.

Однак, незважаючи на зусилля, які зроблені в цьому напрямку, проблема неповнолітньої вагітності залишається актуальною в Україні. Тому важливо продовжувати розвивати та підтримувати програми з профілактики вагітності серед молоді, сприяти формуванню здорового та відповідального ставлення до сексуального життя, забезпечувати доступність до інформації та послуг репродуктивного здоров'я, щоб зменшити ризики непланової вагітності та забезпечити здоров'я та щастя молоді в Україні.

Таким чином, незважаючи на наявність в Україні спеціалізованих центрів з соціальної допомоги юним матерям у захисті їхніх прав і інтересів, у соціальному супроводі неповнолітніх матерів (їх психолого-педагогічній; соціально-педагогічній; медико-соціальної, консультаційно-правовій підтримці) особливої значущості набуває якість соціального обслуговування. Є нагальна потреба у запровадженні новітніх технологій, методів і форм соціальної роботи з надання соціальних послуг цій категорії клієнтів.

Список використаних джерел

1. Мальцева О.В., Стюганцев В.І. Соціальна робота з неповнолітніми матерями: соціально-педагогічний аспект. Nauka i nowacja – 1019 : Materialy XV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. Przemysł 07-15 października 2019. Przemysł : Nauka i studia, 2019. V. 5. С. 87-93.

*Дзюба Леся Володимирівна
студентка IV курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Порівняльний аналіз системи соціального захисту європейських країн»

Соціальна політика є невід'ємною частиною Європейських цінностей (European Values), визначених Комісією ЄС у 2005 р. Цінності характеризують європейську модель соціально-економічного розвитку і базуються на принципах вагомості ролі держави у наданні соціальних послуг, соціального діалогу та партнерства, стабільного економічного розвитку, солідарності, боротьби з будь-якими формами дискримінації, адекватних заходах безпеки праці, універсальному доступі до освіти та охорони здоров'я, забезпеченню якісних умов життя та праці, залученості громадянського суспільства. Цінності становлять сутність європейського вибору щодо соціально-орієнтованої ринкової економіки [1].

Для забезпечення високого рівня соціального захисту, виконання положень, які визначені Європейською соціальною хартією та Хартією Співтовариства про фундаментальні соціальні права робітників, Співтовариство здійснює заходи, які сприяють координації дій у соціальному захисті та враховують відмінності національних законодавств щодо соціального захисту

Відповідно до законодавства країн—членів ЄС наявність права на певний вид соціального захисту і його надання залежить від розміру та кількості внесків, зроблених до відповідних інститутів соціального захисту. Право на соціальний захист (на пенсії або допомоги) може пов'язуватися також із фактом проживання в одній із країн—членів ЄС. Але ж кожна країна має власне законодавство щодо соціального захисту [2].

Тенденції розвитку соціальної політики пов'язуються зі збільшенням акценту на особистій відповідальності громадян за свій добробут шляхом власних зусиль. У зв'язку з цим принциповим моментом є те, що соціальна політика має складатися із двох частин – активної та пасивної. Активна складова полягає у боротьбі з безробіттям, забезпеченням зайнятості, тобто утворенні умов для того, щоб людина перш за все сама мала можливість заробити собі на життя. Через цю активну складову реалізуються принципи самозабезпечення та самозахисту громадян.

Що стосується пасивної складової, то це – підтримка того прошарку, тієї категорії населення, яка неспроможна підтримувати себе з поважних причин (через хворобу, втрату роботи, вік та ін.). Ця складова соціальної політики здійснюється стосовно громадян, нездатних або частково нездатних до трудової діяльності, шляхом виплати пенсій, соціальних допомог тощо; фінансування гарантованої безоплатної медичної допомоги; забезпечення права соціально незахищених осіб на соціальне житло; забезпечення безоплатної освіти в державних і комунальних закладах освіти.

Такі заходи з успіхом поєднуються на практиці. Наприклад, у Чехії розмір соціальної допомоги, яка надається малозабезпеченим громадянам, залежить не тільки від майнового стану заявника, але й від ступеня його активності, спрямованої на вихід з кризової ситуації. У Польщі в багатьох місцевих центрах соціальної допомоги

обов'язковою умовою її надання є виконання одержувачем певної соціальної роботи. Традиційно універсальна система соціального захисту у Швеції теж перебуває у стані трансформації. За останні роки рівень соціальних виплат тут значно знизився.

у Німеччині досить високий рівень соціальних виплат. ФРН і Франція — це країни, де соціальне страхування отримало найбільш ранній розвиток і набуло своєрідних класичних форм. У цих країнах передбачені такі види соціального страхування: пенсійне; медичне; на випадок безробіття; від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання.

У більшості країн основний тягар внесків припадає на роботодавців (в Італії та Іспанії — 4/5). Виняток становлять Нідерланди, де працівники сплачують 2/3 загальної суми внесків. У Нідерландах система соціального страхування не підпадає під класичну континентальну схему, але є однією із найрозвиненіших у Європі за масштабами виплат і має багато своєрідних рис. У Бельгії запроваджені такі види загальнообов'язкового страхування: у зв'язку з інвалідністю; за медичне обслуговування; допомога на дітей; на випадок безробіття; пенсійне (за віком; удівцям, удовам); грошові виплати за щорічні відпустки.

Вступ країни до Євросоюзу вплинув на активізацію ринкових механізмів: економічна політика країни була приведена до відповідності з вимогами єдиної Європи. Позиції державного сектора були змінені, проведена приватизація, запроваджений режим жорсткої економії, що передбачає скорочення державних витрат на соціальну сферу. Через загострення конкуренції на світовому ринку, були скорочені витрати, пов'язані з безпосереднім виробництвом товарів та послуг, відповідно, зменшилися соціальні витрати.

Таким чином, спільними для держав Європейського Союзу є наступні підходи у сфері соціального захисту:

- значна роль держави в збереженні суспільного добробуту, високий рівень соціальних видатків;
- зростання уваги до перевірки рівня нужденності для призначення соціальної допомоги, що пов'язане з посиленням її адресного характеру;
- наявність великої кількості соціальних програм, які базуються на страховій основі, впровадження ринкових відносин у систему соціального страхування, поширення приватного пенсійного страхування;
- деінституціоналізація (відмова від великих стаціонарних закладів) та децентралізація;
- підвищення ролі недержавного та приватного сектора («плюралізм» соціальних послуг), широке впровадження інновацій у соціальній політиці;
- підтримка активної зайнятості, створення умов для реалізації економічної ініціативи громадян.

Перспективи розвитку цієї сфери пов'язуються з формуванням глобальної соціальної політики, яку адмініструють міжнародні інституції. Продовжуватиметься процес децентралізації та переміщення відповідальності за добробут від держави до локальних та приватних агенцій. Держава в меншій мірі буде здійснювати соціальний захист як прямий постачальник, перевага буде надаватись «активній» політиці, а не наданню прямої допомоги громадянам.

Незважаючи на посилення економічних чинників, соціальній політиці сьогодні приділяється особлива роль у вирішенні глобальних проблем, досягненні соціальної справедливості, суспільної злагоди в межах ринкової системи господарювання.

Список використаних джерел

1. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблеми термінів та понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 37-39.
2. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення: Навч. посіб. К.:КНЕУ.2005.232с

3. Сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk?s=232

*Дудка Вікторія Григорівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна*

«Характеристика соціальної роботи з особами, що звільнилися з місць позбавлення волі»

Категорія населення, яка потребує особливого впливу групи кваліфікованих спеціалістів соціальної сфери є особи, що звільнилися з місць позбавлення волі. Задля попередження рецидивів, успішної ресоціалізації та соціальної адаптації соціальна робота з колишніми ув'язненими вимагає особливої підготовки та знань в соціальній, медичній, психологічній та правовій сферах.

Згідно з дослідженнями Н. Бамбурака термін «ресоціалізація» найбільш повно відображає процеси, які відбуваються із засудженим у в'язниці і після звільнення з неї. Саме даний термін, на думку науковця, дає можливість розкрити проблему повернення засуджених в суспільство та розкриває специфіку соціальної роботи з даною категорією отримувачів» [1, с.192].

Саме тому, соціальна робота з особою, яка перебуває в місцях позбавленні волі починається ще на моменті підготовки його до звільнення з установи та передбачає проведення відповідних форм роботи соціального спрямування:

- засуджений зобов'язаний відвідувати школу підготовки до звільнення, де з ним проводять щоденні заняття представники різних структур: поліції, прокуратури, суду, трудових та громадських організацій, адвокати, лікарі;
- психологи установи проводять діагностику на виявлення психологічної готовності до життя за межами ізолятора, надають необхідну консультативну допомогу;
- соціальні працівники сприяють відновленню позитивних соціальних зв'язків засудженої особи з близькими та родичами;
- адміністрація установи сприяє вирішенню питань побутового характеру та працевлаштування після звільнення, направляє необхідні запити до територіальних органів поліції, центрів зайнятості, соціальних служб та громадських організацій [2, с. 386].

Соціальну роботу з ув'язненими продовжують і після їх звільнення з установи виконання покарань. Для пристосування до нових умов життя та адаптації у соціумі, переважна кількість колишніх засуджених потребує соціальної підтримки, психолого-педагогічної, психотерапевтичної, наркологічної, медичної та правової допомоги.

Тому для здійснення подальшого моніторингу та надання допомоги, існує патронатна служба, основним завданням якої є адаптація звільнених осіб до суспільства, поновлення їхнього соціального статусу, а також проведення соціально-психологічних заходів спрямованих на покращення психоемоційного стану цих осіб.

Окрім, патронатної служби здійснюють соціальну роботу з колишніми засудженими такі інституції як заклади пост пенітенціарної опіки при міських держадміністраціях, притулки та інтернати для осіб похилого віку чи таких, що втратили соціальні зв'язки й не мають певного місця проживання [3, с.294].

Таким чином, здійснення соціальної роботи з особами, що звільнилися з місць позбавлення волі потребує особливого підходу та комплексу дій за участі спеціалістів не тільки соціальної роботи, але й працівників поліції, психологів, лікарів, наркологів та інших. Соціальна робота розпочинається ще на етапі підготовки до звільнення, де в'язень отримує всю необхідну інформацію та знання для подальшої життєдіяльності за межами установи виконання покарань. Після звільнення важливим є продовжувати відвідувати центри реабілітації, заклади пост пенітенціарної опіки для подальшої адаптації.

Отже, можна зробити висновок, що соціальна робота з даною категорією отримувачів послуг має носити комплексний характер та передбачає підготовку такої особи до виходу та адаптації в нових умовах за межами закладу виконання покарань. Соціальний працівник має забезпечити надання допомоги та підтримки даним отримувачам послуг та налагоджує взаємодію всіх необхідних структур, установ та фахівців для здійснення комплексної ресоціалізації таких осіб.

Список використаних джерел

1. Бамбурак Н. Особливості соціально-психологічної адаптації колишніх ув'язнених. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. № 2. Львів, 2014. С.190-199.
2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с. С.382-397.
3. Проскура В. Соціальна робота з особами, які повернулися з місць позбавлення волі, в Україні. Наукові записки. Том 22. Частина 2. 2003. С. 291-295

*Жигуліна Ірина Олегівна,
Студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Костюшко Ганна Олексіївна*

«Агресивність підлітків як соціально-педагогічна проблема»

Розвиток сучасного суспільства характеризується змінами у соціальній, економічній, політичній, інформаційній галузях країни, що сприяє збільшенню кількості відхилень в особистісному розвитку та поведінці підлітків. Особливе занепокоєння викликають різноманітні прояви агресивної поведінки підлітків, які стали поширеним явищем у закладах загальної середньої освіти.

Підлітковий вік характеризується як переломний, перехідний, критичний. У цей період відбувається становлення якісних новоутворень, трансформація взаємин з дорослими та однолітками, освоєння нових способів соціальної взаємодії, а також закладаються основи свідомої поведінки. Зміни, що відбуваються у фізіологічному та психічному розвитку підлітка, спричиняють появу певних поведінкових реакцій, які можуть впливати на формування у них агресії, негативізму, негативної конкуренції в навколишньому світі та мати негативні наслідки у навчальній діяльності, стосунках з друзями, батьками та вчителями [1].

Агресія - це мотивована деструктивна поведінка, яка вступає в протиріччя з соціальною нормою та завдає шкоду (психічну чи фізичну) іншим об'єктам соціальної взаємодії через групові чи індивідуальні дії, ворожість, неприязнь, гнів, які важко

прогнозуються чи контролюються. Агресивність – це стійка риса особистості, готовність до агресивної поведінки [5].

Агресивність супроводжують: неадекватне самооцінювання, підвищена емоційна напруженість і тривожність; різний ступінь неадекватності уявлень підлітків про своє місце в суспільстві.

Агресивна поведінка є однією з форм реагування на різні несприятливі ситуації у фізичному, психологічному чи соціальному плані, що викликають фрустрацію, стрес. Агресивна поведінка підлітка може мати відкритий чи закритий, прихований характер і бути спрямована на об'єкт-подразник, чи на предмет розрядки негативного емоційного стану (речі об'єкта, що образив), чи аутоагресію. Основними формами прояву агресивної поведінки є: вербальна, фізична, змішана агресія, аутоагресія [2]. Але як вказує С. Шебанова, «в якому б вигляді агресія не виступала – фізичному впливі чи словесній перепалці, опосередковано чи через розрядку іншого виду, - вона виступає як деструктивна поведінка» [4].

Серед форм та способів контролю агресивності виділяють: релаксацію, навчання самоконтролю, ситуаційне керування агресивністю, психотерапію, інструктивну терапію та ситуативне керування власною агресивністю підлітком [1].

Основною особливістю соціально-педагогічної і психологічної роботи з агресивними підлітками є формування почуття спільності з іншими підлітками, бажання розуміти іншого, формування емпатійного зв'язку, співчуття між підлітками.

За таким ж напрямом здійснюється і робота з батьками та вчителями: ознайомлення з причинами агресивної поведінки підлітків, психологічними особливостями агресивних учнів, формування нового досвіду взаємодії з агресивними підлітками, переформатування ворожості і злоби в «здорову агресивну поведінку»: досягнення позитивної мети, самозахист, відстоювання свої прав відповідно до норм суспільної поведінки [3].

Отже, соціально-педагогічна та психологічна робота з агресивними підлітками може вирішуватися в різних напрямках: (батьки, вчителі, учні), дотримання умов ефективної профілактики: довірливі стосунки дорослих та школярів, активна взаємодія сім'ї та школи, формування емпатійності.

Список використаних джерел

1. Андрєєв Ю. С. Причини виникнення підліткової агресії в сучасному середовищі. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Луганський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Старобільськ. 2014. № 5(1). С. 148–157
2. Демощук М. М. Вербальна агресія як форма психологічного насильства. Психолог. Київ. Видавничий дім «Шкільний світ». 2020. №6. С. 8–19.
3. Нев'якіна, Н. Профілактика насильства та агресії. Семінар-тренінг для педагогів. Психолог. 2019. № 12. С. 84-96.
4. Шебанова С. Концептуальна модель агресивної поведінки. Практична психологія та соціальна робота. 2002. №8. С. 52-54.
5. Шугай Т. Й. Агресія й агресивність. Розмежовуємо поняття. Соціальний педагог. 2019. Вип. 11. С. 4–13.

*Житник Вікторія Вікторівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна
робота. Соціальна педагогіка»*

Науковий керівник:

«Складові формування життєвого вибору старшокласника»

Формування життєвого вибору – це багатовимірний і багатоступінчастий процес, який можна розглядати як серію завдань, які суспільство ставить перед особистістю, що формується, і які ця особистість має послідовно розв'язати впродовж певного періоду часу (соціологічний підхід, який виходить із запитів суспільства); як процес ухвалення рішень, за посередництвом яких індивід формує й оптимізує баланс своїх уподобань і нахилів, з одного боку, і потреб наявної системи суспільного поділу праці - з іншого (соціально-психологічний підхід, що передбачає способи узгодження запитів суспільства і властивостей особистості); як процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність (диференційно-психологічний підхід, що виходить із властивостей особистості) [1; 2; 4].

Життєве самовизначення є головним новоутворенням юнацького віку, його основними результатами виокремлюються потреба юнаків і дівчат посісти внутрішню позицію дорослого, усвідомити себе як члена суспільства, зрозуміти себе і свої можливості. У зв'язку з цим поява життєвих планів і вибір професійного шляху стає особливо актуальним саме в юнацькому віці. Нині суспільство висуває до випускників школи високі вимоги, особливо ті, що стосуються його готовності здійснювати усвідомлений, самостійний професійний вибір. Сучасній людині постійно необхідно ставити себе перед вибором - як вчинити в нових, змінених умовах, яке рішення прийняти з позицій своїх життєвих принципів. Частина сучасних юнаків і дівчат все ж таки залишаються пасивними і не підготовленими до відповідального вибору професії. «Унаслідок несформованості професійного самовизначення школярі керуються випадковим принципом у виборі професії, спираючись на думку батьків та однолітків, орієнтуючись на престижність професії, високий зарібок, легкість вступу до закладу освіти. Усе це в підсумку призводить до незадоволеності вибором, складності його здійснення» [3, с. 34].

Вибір майбутньої професії - це внутрішня діяльність, спрямована на побудову й осмислення альтернатив професійного вибору, а також визначення критеріїв для порівняння цих альтернатив, виокремлення ключових альтернатив і реалізація остаточного вибору [4].

Теоретичний огляд підходів до проблеми вибору дозволив окреслити такі компоненти професійного вибору в юнацькому віці:

1. Когнітивний компонент (Є. А. Климов, С. М. Чистякова, А. П. Чернявська та ін.) являє собою рівень володіння певними знаннями, способами здійснення професійного вибору, усвідомлення його ролі в майбутній професійній діяльності. Основними показниками цього компонента є: інформованість про зміст процесу професійного вибору; знання закономірностей здійснення професійного вибору, що характеризується обізнаністю про особливості вибору. Учні вміють самостійно, відповідально та усвідомлено здійснювати вибір професії.

2 Емоційний компонент (А. П. Чернявська, Є. А. Климов, М. С. Пряжников) відображає суб'єктивні психологічні стани учнів.

3) Мотиваційний компонент (Д. А. Леонтьев, А. П. Чистякова, А. П. Чернявська та ін.) професійного вибору відображає бажаний стан професійного самовизначення, вибору учня, якого ще немає в наявності. Основними показниками мотиваційного компонента є такі: інтерес до майбутньої професійної діяльності, що характеризується усвідомленою потребою у здійсненні адекватного професійного вибору та проявляється у вигляді збільшеної активності; інтернальний локус контролю - активна позиція, яка полягає у прийнятті відповідальності за події, що відбуваються в житті, і результати своєї

діяльності, зокрема й за професійний вибір; професійні наміри, що виникають у результаті усвідомлення учнями необхідності вчиняти певні дії відповідно до власної програми дій.

4. **Проективний компонент** (Є. А. Клімов, М. С. Пряжников, О. М. Головаха та ін.) характеризує вміння обирати конкретний вид майбутньої професійної діяльності, засоби і способи її поетапного досягнення, адекватні поставленим завданням. Основними показниками цього компонента є планування професійного вибору, цілепокладання та прогнозування.

5. **Операціональний компонент** (С. Н. Чистякова, А. П. Чернявська) відображає практичну підготовленість учня до основних способів реалізації професійного вибору.

Основні показники: володіння способами та прийомами організації та реалізації професійного вибору, готовність долати перешкоди та приймати рішення. Цей компонент забезпечує усвідомлений аналіз особистісних альтернатив у процесі ухвалення рішення про професійний вибір [2; 3; 4]

Життєвий вибір старшокласниками визначається об'єктивними обставинами, ситуацією вибору, і самим суб'єктом вибору, його ментальністю, причому вирішальне значення мають суб'єктивні чинники, які опосередковують і заломлюють дію об'єктивних.

Список використаних джерел

1. Андрухів О. Модель стратегії професійного самовизначення учнівської молоді. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2018. № 1. С. 128–135.
2. Барчі Б. В. Проблеми професійного самовизначення старшокласників. *Наука майбутнього : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених*. 2021. № 1(7). С. 3–7.
3. Гуцан Л. А., Морін О. Л., Охріменко З., Пархоменко О. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу: монографія. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 220 с.
4. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного відбору. Київ : Ніка-Центр, 2016. 536.

*Іваноньків Неля Іванівна
студентка IV курсу,
Спеціальності «Соціальна робота,
Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Ясточкіна Ірина Анатоліївна*

«Вплив соціальних мереж на соціалізацію студентської молоді»

В сучасних умовах розвитку суспільства дедалі очевиднішим стає набуття ключової ролі молоді як соціальної групи, її значення в розвитку держави та суспільства. Молодь – це покоління, від якого залежить майбутнє України і яке характеризується відмінностями від інших груп населення, зокрема за рівнем здоров'я, ступенем інтелектуальної активності та мобільності.

Інтернет, як всесвітня інформаційна система, утворює кіберпростір, особливу реальність, породжуючи кіберкультуру зі своїми поняттями, цінностями, способом думок і мовою. У такому вигляді мережа «Інтернет» сьогодні є однією з головних складових становлення сучасного інформаційного суспільства. Неоднозначність впливу соціальних мереж на молодь викликає інтерес до вивчення цієї проблеми [1].

Розвиток мережі «Інтернет» призвів до створення віртуального простору, що позначив зародження нових культурних ідентичностей. Для молоді він став територією, де апробуються нові культурні практики, нові типи спілкування, нові типи спільнот [5].

В науковому лексиконі з'явилося поняття «віртуальна комп'ютерна соціалізація» або кіберсоціалізація людини – соціалізація особистості в кібер-просторі – процес змін структури самосвідомості особистості, що відбувається під впливом і внаслідок використання нею сучасних інформаційних і комп'ютерних технологій у контексті життєдіяльності. Кіберсоціалізація особливо яскраво відбувається в кіберпросторі віртуального Інтернет-середовища внаслідок використання його ресурсів і в процесі комунікації з віртуальними агентами соціалізації у всесвітній глобальній мережі «Інтернет» (передусім у соціальних мережах). У процесі кібер-соціалізації у людини виникає ціла низка нових, очікувань та інтересів, мотивів і цілей, потреб і настанов, а також форм психологічної та соціальної активності, безпосередньо пов'язаних із кібер-простором, фактично новим віртуальним життєвим простором людини [3].

Як зазначає Т.О. Галіч, в широкому сенсі соціальна мережа являє собою інтерактивний вебсайт з великою кількістю користувачів, контент якого наповнюється самими учасниками [2]. Сайт є автоматизованим соціальним середовищем, яке дозволяє спілкуватися групам людей, об'єднаних спільними інтересами або діяльністю [2].

Сторінки соціальних мереж допомагають молодим людям у самореалізації, самопрезентації. Схвалення групою «віртуальних однолітків» стає більш значущим. Насамперед, у соціальних мережах відсутні будь-які умовності, яких неможливо уникнути в реальному спілкуванні, багатьом важче спілкуватися в реальному житті і набагато простіше викладати свої думки письмово. Соціальні мережі, як найбільш популярні та привабливі для молоді аудиторії Інтернет-сервіси, є зручним і досить ефективним каналом трансляції своїх ідей. Саме в соціальних мережах молоді люди дізнаються про майбутні події, цікаві зустрічі, вступають у групи «за інтересами», організують цілі рухи, обмінюються музикою та відеофайлами.

Основними мотивами для використання соціальних мереж є пошук друзів, однокурсників, колишніх однокласників та спілкування з ними. Слід зауважити, що соціальні мережі зайняли більшу частину вільного часу сучасної молоді. Самостійно використовуючи ресурси мережі «Інтернет», молоді люди зі ще несформованим світоглядом, які не визначили значущих для себе позицій, опиняються сам на сам із неконтрольованим потоком інформації.

Існує чимало точок зору на перспективи розвитку соціальних мереж, і ці перспективи залежать від цільової аудиторії, на яку вони орієнтовані [4].

Отже, вплив соціальних мереж на спілкування людей, та й на саму людину є неоднозначним. З одного боку соціальні мережі значно полегшують можливість підтримувати стосунки, сприяють розширенню перспектив знайомства, пошуку друзів, старих знайомих, а іноді й пошуку роботи. Але з іншого боку, і це не менш, а, можливо, й гостріше відчувається, – так звана електронна комунікація породжує низку проблем, провідною з яких стає відрив від реальності, від спілкування з близькими людьми.

Список використаних джерел

1. Білан Н. Інтернет як простір різних видів соціальних комунікацій. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 103(1), 2011. С. 46–50.
2. Галіч Т.О. Соціальні інтернет-мережі та віртуалізація суспільного життя. *Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства*. 2010. № 1. С. 145-152.
3. Дихтярук У. Вплив особливостей спілкування в мережі Інтернет на процес соціалізації студентської молоді. URL : https://www.researchgate.net/publication/336374861_Vpliv_socialnih_merez_na_svidomist_studentskoi_molodi (дата звернення: 09.04.2023).

4. Мітлош А.В. Психологічні особливості прояву інтересу студентської молоді до соціальних інтернет-мереж. *Психологічні перспективи*. Вип. 23, 2014. С. 203-215.

5. Романенко С.В. Соціалізація користувачів у віртуальному просторі. *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. Том 23. № 1(30), 2018. С. 79-88. URL : <http://heraldiss.onu.edu.ua/old/article/view/144573> (дата звернення: 03.04.2023).

Капцук Надія
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта
Трудове навчання та технології»

Науковий керівник:
Викладач
Шевченко Олександр Анатолійович

«Творчість і особливості творчого пізнавального процесу в МАН»

Демократичні зміни в суспільстві визначили принципово нові пріоритети розвитку системи освіти. У сучасних соціокультурних умовах особливого статусу набуває проблема оновлення діяльності МАН. Дедалі більше уваги приділяється розробці нового змісту освіти, системи принципів, методів та форм навчальної роботи, які не тільки сприяють забезпеченню досягнення здобувачами освіти певного рівня знань, умінь та навичок, але й стимулюють розвиток їх власного творчого потенціалу. Здатність до саморозвитку, самореалізації є основною ознакою творчої особистості, важливим шляхом формування якої є залучення до науково-дослідної діяльності.

Отже, проблема організації науково-дослідної діяльності учнів під час роботи МАН, як одного із засобів розвитку їх творчого потенціалу і творчого пізнавального процесу в цілому та включення їх в ході її реалізації в роботу Малої академії наук зокрема потребує нових соціальних та освітньо пізнавальних вимог [1].

Вивчення творчих здібностей дитини – важлива проблема сучасної педагогічної науки. „Здатність до творчості, – відзначив академік В.О.Енгельгард, – це найвищий дар, яким нагородила природа людину на нескінченно тривалому шляху її еволюційного розвитку”. Як не дивно, але цей найвищий дар довгий час ігнорувався нашою системою освіти: всі школярі вивчали одні й ті самі предмети за однаковими програмами, підручниками, була відсутня диференціація навчання залежно від нахилів та здібностей дитини. Не зверталась увага на витoki творчого потенціалу здобувачів освіти: уроки, як правило, присвячувались засвоєнню готових знань та вмінь, а ось як застосовувати їх у нестандартних ситуаціях, відкривати щось нове – цьому не вчили.

Гармонійний розвиток особистості неможливий без виховання її творчої активності. Прогресивна педагогіка виходить з того, що кожна дитина по-своєму талановита, з кожної може вирости творча особистість. Треба лише, як свого часу зазначив Л.С. Виготський, вихованням сприяти утворенню та прояву таланту. Цей висновок вченого підтверджується сучасними психологами та педагогами, які засвідчують, що здатність до творчості формується в діяльності, в процесі пошуку та знахідок. Це діяльність, що породжує щось якісно нове і позначене оригінальністю та суспільно корисною, історичною унікальністю. Новим і цінним результатом діяльності може бути в масштабах як суспільства загалом, так і окремої людини.

Розвитком творчої особистості важко керувати. Є багато чинників, що впливають на інтелектуальний розвиток, серед них умови, у яких формується дитина, – середовище, що її оточує. Однак найважливішим для творчого розвитку особистості є характер її

навчальної діяльності. Моделювання творчої діяльності у навчанні потребує осмислення самого поняття “творчість”.

Під творчістю найчастіше розуміють створення нових матеріальних або духовних цінностей. Творча діяльність є антиподом наслідування, копіювання, діяльності за шаблоном, готовим взірцем, правилом, алгоритмом. У процесі творчої діяльності відбувається перетворення явищ, речей, процесів діяльності або їх зразків, чуттєвих чи розумових. Продукти творчості, нові ідеї, системи дій, невідомих закономірностей містять у собі новизну, оригінальність.

На сучасному етапі розвитку науки про творчість уточнюється саме поняття новизни творчого продукту. Так, відомий психолог Л. Виготський, визначаючи поняття творча діяльність, підкреслював, що творчий тип діяльності дійсно спрямований на створення “нового”, утім, це “нове” може бути не лише витвором нової речі зовнішнього світу, а й побутового розуму чи почуття, що живуть і виявляються лише у самій людині, і є новим відносно її системи знань, способів дій, оцінних орієнтацій тощо. На основі такого підходу виділяється навчально-творча діяльність, якій притаманна суб’єктивність “новизни”. Творчим може бути не лише результат діяльності, а й прийоми та операції, за допомогою яких вона здійснюється.

За обсягом принципової новизни результату розрізняють чотири рівні творчості:

- перший, найвищий рівень, характеризує процес творчості, який веде до нового результату, нового для всього людства. Це твори геніальних письменників, художників, композиторів, винаходи та відкриття, які перетворюють життя людини й людства в найрізноманітніших напрямках (від пеніциліну до атомної бомби). Зрозуміло, що творчість такого рівня (абсолютна, об’єктивна новизна продукту творчості) властива досить вузькому колу творців-геніїв, є прерогативою еліти людства;
- другий рівень творчості стосується продукту, який є основним для досить великого кола людей, скажімо, для певної країни. Деякі винаходи з’являються одночасно з певним інтервалом у різних країнах світу, однак відповідний рівень творчості досить високий;
- третій рівень окреслює новизну творчого продукту для значно меншого, обмеженого кола людей. Найочевиднішим прикладом є раціоналізаторська пропозиція, що реалізується, як правило, у межах якогось підрозділу підприємства, у найкращому випадку – галузі;
- четвертий рівень торкається творчості, новизна продукту якої є суб’єктивною, відносною, значущою тільки для самої людини-творця. Однак, такий обмежений обсяг цього рівня творчості не заважає йому бути чи не найважливішим, початковим етапом в оволодінні вищими рівнями творчості, формуванні вмінь і навичок загальної креативності.

Творчість як процес має певні етапи. Математик, фізик і філософ Ж.Пуанкаре, який досліджував творчість, виділив періоди творчого процесу, які у своїй основі приймаються всіма дослідниками творчості.

Перший – підготовчий період. Створення проблемної ситуації, постановка проблеми, її аналіз. Другий – процес вирішення проблеми. Результатом активності підсвідомих сил є третій період творчого процесу – інсайт (осяяння). Крім того, для підготовки осяяння важливим є стан спокою нервової системи (можливо, на його думку, і цей відпочинок наповнений підсвідомою роботою). Четвертий період творчої роботи – упорядкування інтуїтивно отриманих результатів.

Ж.Пуанкаре намагався також проаналізувати співвідношення логічного та інтуїтивного шляхів пізнання. Логіку він вважає засобом приведення у суворий порядок інтуїтивного результату. Ці результати мають бути оброблені логічним шляхом, інакше неможливо оперувати встановленими таким чином фактами. Пуанкаре ж започаткував евристику – науку, що вивчає творчу діяльність. Логіка, писав він, – є знаряддям доведення, а інтуїція – знаряддям винаходу.

До основних узагальнених етапів творчої діяльності прийнято відносити такі етапи:

- вивчення проблемної ситуації та усвідомлення проблеми; – формування гіпотези;
- доведення гіпотези.

У сучасних психологічних дослідженнях творчості поширюється думка про те, що здатність до творчості не є винятковим явищем, властивим лише одиницям. Певною мірою творчість властива всім людям.

Самореалізація й самовдосконалення неможливе без самопізнання. Лише глибоко пізнавши себе, дитина може зрозуміти складний і суперечливий характер свого внутрішнього і зовнішнього життя, конструктивно вирішувати проблеми адекватними для його “Я” способом, краще будувати стосунки з іншими, стати справжнім творчим суб’єктом своєї життєдіяльності.

Одним із шляхів формування творчого потенціалу здобувачів освіти є включення їх у науково-дослідну діяльність. Такий підхід дає можливість запобігати догматичному накопиченню інформації та сприяти активності здобувача освіти у процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Мала академія наук як форма організації наукової діяльності учнів: Методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ. 2004.

Карбан Юлія Олександрівна
студентка II курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна

«Проблеми фінансування соціальної допомоги в Україні»

В економічному розвитку держави соціальний захист є важливою складовою у нормальному житті громадян, особливо тих, які потребують стороннього втручання з боку держави. В свою чергу соціальний захист залежить від фінансового забезпечення країни. У зв'язку з останніми подіями в нашій державі (повномасштабна війна, зростання відсотку безробітних, підвищення цін на продукти харчування та житлово-комунальні послуги, та велика низка інших труднощів) з'явилося дуже багато проблем, що вимагають проведення активної політики соціального забезпечення громадян. Низький фінансовий розвиток держави вимагає формування соціальної політики як однієї з головних напрямів у реалізації найважливіших людських потреб.

Соціальна допомога – це грошова або натуральна допомога, що фінансується державою або добровільними пожертвуваннями, носить адресний характер і виплачується людям при настанні певного соціального ризику. [1]

Україна обрала політику спрямовану на прийняття європейських норм в українське законодавство, що дозволить налагодити економіку, створити належні умови нормативно-регуляторної бази та змінити соціальну захищеність громадян, створивши достатній рівень якості життя в Україні. Покращення соціального захисту сприяє поліпшенню нормального життя населення. Він має постійний характер – визначенні законодавчими актами державні послуги і виплати різного виду (одноразові, постійні, тимчасові). [2]

Розмір головних соціальних виплат, зараз, в країні залишається дуже низьким, а навантажена система соціального захисту стала неефективною з точки зору її головних цілей – зменшення рівня бідності, скорочення нерівності у доходах та підвищення рівня життя населення. Неврівноважений розвиток економіки та складна соціально-

демографічна ситуація тільки ускладнює фінансове забезпечення соціального захисту та соціального забезпечення населення, що у майбутньому може створити високу загрозу для національної безпеки країни. [3]

В Україні фінансування соціального захисту та соціального забезпечення здійснюється шляхом надання соціальної допомоги та соціальних послуг в установах соціального обслуговування. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» соціальні послуги фінансуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги, коштів одержувачів соціальних послуг та інших джерел, передбачених законодавством. Згідно з бюджетним кодексом фінансування здійснюється: непрацездатним, пенсіонерам, ветеранам праці, безробітним, різним сім'ям, дітям та іншим.[4]

Конфлікт між євроінтеграційними прагненнями та вже існуючими зумовлює гостру потребу в послідовній переорієнтації вітчизняної соціальної політики на досягнення високого рівня соціальних стандартів, побудову розвиненої системи соціального захисту населення, забезпечення ефективного захисту прав працівників і всебічного гармонійного розвитку особистості. За роки незалежності в Україні не вдалося забезпечити нормальний рівень життя й соціальної захищеності населення, утвердити в суспільстві засади соціальної справедливості, злагоди та цілісності. Великими труднощами на шляху ефективної реалізації в нашій країні соціальної сфери є недостатній рівень її фінансового забезпечення разом з розподілом і неефективним використанням наявних фінансових ресурсів. [5]

Вирішити проблеми фінансування соціального забезпечення в Україні потрібно зі змінами в цій системі. Здійснивши реформування системи загалом, можливе досягнення потрібного ефекту зі зменшення фінансового навантаження на бюджет з підвищенням добробуту населення.

Список використаних джерел

1. Сушицька Н.В. Правове забезпечення соціальної допомоги. Курс лекцій: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Університет «України», 2014. 238с.
2. Проблеми фінансування сфери соціального захисту населення в Україні / Р.О. Бившев, Л.С. Черненко, Г.А. Петросян, І.В. Грибоєдова. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2 (60). С. 115-122. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/171638/12-Byvshev.pdf?sequence=1>
3. Осипова Л.В., Грицик Н.В. Фінансування соціального забезпечення в умовах децентралізації. *Приазовський економічний вісник*. Випуск 2(13) 2019. С.14
URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/3.pdf
4. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019р. №2671-VII. Редакція від 27.04.2022.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
5. Лисяк Л.В. Фінансове забезпечення соціального захисту населення в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка*. 2017. Т.25, вип.11(1). С.27. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumov_2017_25_11\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumov_2017_25_11(1)_6)

Клименко Лілія Русланівна
студентка I курсу
спеціальності «Освітні,
педагогічні науки»

Науковий керівник:

«Художньо-естетичний напрям підготовки педагогів закладів позашкільної освіти»

Процес формування творчої, цілісної особистості є складним, довготривалим та потребує багато зусиль. У системі освіти цей безперервний розвиток забезпечують не лише загальноосвітні школи, велика частка припадає саме на позашкільні навчальні заклади, що допомагають досягнути молоді інтелектуального, духовного та фізичного розвитку, сприяють творчій самореалізації, створюють умови для відпочинку та дозвілля.

Актуальність даної теми пов'язана з необхідністю дослідити способи реалізації підготовки педагогів закладів позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку.

Предметом дослідження є особливість навчання педагогів художньо-естетичного напрямку до початку роботи у закладі позашкільної освіти.

Метою дослідження став аналіз якості підготовки педагогів творчого напрямлення. Це питання висвітлено у роботах О. Биковської, В. Грошовенка, О. Ковбасенка, Т. Корнієнка, Т. Крєкотиної, К. Мусаєва, Б. Асаф'єва, Л. Божовича, Л. Занкова, А. Запорожця, В. Сидоренко, Л. Когана та інших.

Сучасна педагогічна діяльність у позашкільних навчальних закладах тотожна терміну «творчий процес», як констатують сучасні науковці В. Вербицький, Г. Пустовіт, Т. Сущенко. Така думка пояснюється тим, що саме під час реалізації творчих ідей в учнів формується почуття власної гідності та винятковості, розкриваються таланти, обдарованості, розширюється спектр нестандартного мислення та формується високий рівень свідомості, щодо використання вільного часу. У зв'язку з цим надважливим є усвідомлення мети та цілей творчої діяльності, її перспектив та можливостей розвитку, співтворчості та сумісна робота учнів і педагогів у досягненні намічених результатів роботи [4, 5, 6].

Важливим чинником, що впливає на рівень і результати діяльності позашкільних закладів, є кадровий склад керівників творчих об'єднань. Зазвичай його оцінюють насамперед через його освітній та педагогічний досвід. Але більшість високоосвічених людей не є професійними вчителями. Це пояснюється тим, що художньо-естетичний склад позашкільних навчальних закладів в основному поповнюється фахівцями різних галузей мистецтва, культури і науки. Незважаючи на роботу в творчій сфері обраної професії, можна відзначити, що середня задоволеність своєю діяльністю нижча. На мою думку, однією з причин цього можуть бути недостатні психолого-педагогічні знання та вміння, якими володіють керівники творчих об'єднань позашкільних закладів. Через це у них виникають серйозні труднощі на роботі. Найпоширенішими серед них можуть бути: пов'язані з вивченням індивідуальності учнів з урахуванням їх вікових та особистісних особливостей; виховні (організація колективів, створення традицій, розвиток громадської думки); методичні (добір матеріалів, участь учнів у пошуковій та дослідницькій діяльності); зворотній зв'язок та оцінка результатів власної роботи; творчі (відсутність знань про сучасні тенденції); емоційні (вигорання після невдалих спроб реалізації задуманого). Відсутність базового плану робить їх непереборними. Це в свою чергу може негативно вплинути на готовність до роботи з дітьми – основу і запоруку формування педагогічних навичок. В той самий час прийнято вважати, що причинами недоліків у роботі є зниження кваліфікації, але саме відсутність психолого-педагогічної підготовки знижує інтерес до праці, що призводить до ослаблення спеціальних умінь і неможливість подальшого творчого розвитку. І навпаки, формування керівників творчих об'єднань позашкільних закладів, які готують педагогічні роботи, сприятиме зміні ставлення до неї, підвищенню престижу, задоволеності нею, зменшенню плинності кадрів і в кінцевому підсумку покращенню навчального процесу. Підготовка вчителя до викладацької роботи розвивається під час навчання у педагогічному вузі в умовах

спеціально організованої діяльності (навчання, науки, виховання, практичного навчання тощо). Більшості працівників позашкільних закладів доводиться формувати таку готовність переважно безпосередньо в практичній роботі [3].

Отже, у сучасному суспільстві інновацій та технологій важливо не забувати про підвищення соціального значення особистості, гуманізацію, демократизацію у роботі педагога позашкільного навчального закладу. Нові освітні траєкторії вимагають і нових, ґрунтовних підходів до навчання кадрів. Основну увагу варто приділити не лише профільному навчанню, як хореографам, музикантам, митцям, а й звернутися до психолого-педагогічних аспектів, адже робота з дітьми вимагає комплексного підходу до роботи. Важливо звертати увагу на методичну роботу сучасних закладів позашкільної освіти, створювати осередки міжнародного співробітництва, обмінюватися досвідом між вже кваліфікованими педагогами та молодими студентами-майбутніми керівникам гуртків позашкільного навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : моногр. / О. В. Биковська. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2008. – 336 с.
2. Литвинова Н. Розвиток творчої особистості в позашкільній діяльності / Н. Литвинова // Рідна школа. – 2003. – № 8. – С. 6 – 10.
3. Мусаєв К. Ф. Підготовка педагогічних кадрів для позашкільних закладів освіти [Електронний ресурс] / К. Ф. Мусаєв. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2010/7_2010/44.pdf.
4. Позашкільна освіта в Україні : навч. посіб. / [Биковська О. В., Бут С. В., Дмитренко О. П. та ін.]; за ред. О. В. Биковської. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. – 224 с.
5. Пустовіт Г. П. Концептуальні засади сучасної позашкільної освіти і виховання учнів: науково-методичний посібник / Г. П. Пустовіт. – К. : Грамота, 2005. – 208 с.
6. Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка : навчальний посібник / Т. І. Сущенко. – К. : ІСДО, 1996. – 144 с.

*Кліщ Катерина Анатоліївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
доктор філософії в галузі Соціальна робота, доцент
Бибик Дар'я Дмитрівна*

«Специфіка соціальних проблем учасників бойових дій та членів їх сімей»

Військові дії в Україні, які тривають з 2014 року і по сьогодні, значно розширили сферу дії системи соціального захисту. Це спричинило потребу як на державному, так і на регіональному рівнях у здійсненні соціального захисту учасників бойових дій, які захищають незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, та членів їх сімей.

Особливості соціально-економічного та правового становища військовослужбовців у нашій країні останніми роками зумовили низку соціальних викликів та напруженість соціальної ситуації у військово-соціальній сфері, що не могло не позначитися на соціально-психологічному самопочутті військовослужбовців та ефективності їхньої діяльності. Це встановлено, що соціальна робота зумовлена зростаючою потребою для

критичного осмислення кризового стану сучасного суспільства та перегляд відносин з державою, ринком, користувачами послуг і суспільства [5].

Характерними ознаками останніх десятиліть у військово-соціальному середовищі стало наростання соціальних проблем та виникнення значного розриву показників матеріального становища військовослужбовців та державних службовців, а також інших соціально та економічно активних груп населення, непродумана відмова від системи соціальних пільг, що визначали привабливість військової служби, без їх належної компенсації. Всі ці фактори, безперечно, вплинули на падіння престижу військової служби в суспільстві і як наслідок – відтік офіцерів зі Збройних Сил України, зниження рівня професійної підготовки військових кадрів та, нарешті, низьку ефективність військової організації держави [4].

Сьогодні проблема підвищення матеріального забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей є однією з основних проблем держави. Аналіз іноземного досвіду забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців засвідчує, що найбільш розвиненою та відпрацьованою є система грошового забезпечення військовослужбовців США і країн НАТО. Вона є повністю відкритою для суспільства та інформація про соціальний захист військовослужбовців займає надзвичайно вагомe місце у рекламі військової служби. Аналізу розміру основного окладу та його частки в структурі грошового забезпечення військовослужбовців збройних сил США засвідчує, що частка основного окладу коливається в межах від 62 до 75% для сержантського складу, та від 72 до 81% – для офіцерського складу [1]. Порядок нарахування грошового забезпечення, що застосовується на сьогоднішній день у більшості країн НАТО стимулює просування військовослужбовців по службі. Так, зростання грошового забезпечення у відносному значенні для офіцерського складу становить до 82%, а для військовослужбовців сержантського і рядового складу — до 115% [2].

Аналіз сучасного стану вирішення проблем забезпечення соціального захисту учасників бойових дій свідчить про те, що важливою проблемою соціальної підтримки учасників бойових дій також є відсутність ефективного механізму вирішення житлових проблем військовослужбовців. Хоча у країні існує Комплексна програма забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, посадових осіб митної служби та членів їх сімей, однак внаслідок постійного недофінансування ефективність зазначеної програми як інструменту вирішення житлових проблем військовослужбовців є вкрай низькою [3].

Отже, визначено специфіку соціальних проблем учасників бойових дій та їхніх сімей, зокрема, характерними ознаками останніх десятиліть у військово-соціальному середовищі стало наростання соціальних проблем та виникнення значного розриву показників матеріального становища військовослужбовців та державних службовців. Крім цього, не відповідає потребам сьогодення система пільгового забезпечення військовослужбовців, учасників бойових дій та членів їхніх сімей. Потребує вдосконалення процес забезпечення санаторно-курортним лікуванням постраждалих військовослужбовців. Особливу групу становлять проблеми учасників військових дій і збройних конфліктів та їх реадaptaції до мирного життя.

Список використаних джерел

1. Болотіна Є. В., Кваша О. П., Степанова А. Е. Дослідження соціальних проблем військовослужбовців та їх сімей в умовах проведення антитерористичної операції. Вісник економічної науки України. 2020. № 2(39). С. 117- 122.
2. Вакуленко В., Орлатий М. Соціальний захист населення України. Київ : НАДУ, 2010. 212 с.
3. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. Київ : НІСД, 2015. 474 с.

4. Гітис Т. П., Чемерис Є. Т., Антонова В. І., Носаньова А. С. Дослідження сучасного рівня соціального захисту населення в Україні. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 1 (59). С. 116—122.

5. Savelchuk, I., Bybyk, D., Zhytynska, M., Ivzhenko, I., Mikheiva, O., & Kunytsia, T. (2021). Trends in the Development of Social Work: Postmodern Ideas and Prospects. *Postmodern Openings*, 12 (3Sup1), 143-154. <https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/356>.

*Кондратенко Вікторія,
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Вакуленко Олена Василівна*

«Соціально-правовий захист дітей в Україні: законодавчі аспекти»

Дотримання міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав дитини є одним із головних завдань України як соціально-правової держави. Як член міжнародної європейської спільноти, Україна має дотримувати захист прав дитини з урахуванням міжнародних вимог. Вдосконалення нормативно-правової бази України має здійснюватися не лише через імплементацію норм міжнародного права та міжнародних механізмів захисту прав дитини, а й шляхом прийняття відповідних національних правових норм, які поглиблюють захист прав дитини на державному рівні. Саме такий підхід спрямований на вдосконалення системи контролю за дотриманням чинного законодавства у сфері охорони дитинства. Тому, дослідження міжнародного досвіду захисту прав дитини є безперечно актуальним на сучасному етапі розвитку нашої країни.

Загалом, інститут міжнародного захисту прав дитини є сукупністю міжнародно-правових принципів і норм, що визначають права і свободи дітей, що встановлюють зобов'язання держав щодо забезпечення та практичного втілення в життя (реалізації) цих прав і свобод, а також міжнародні механізми контролю за виконанням державами своїх міжнародних зобов'язань.

Міжнародно-правові норми про права дітей та захист дітей є складовою загальних норм про права людини. Велику значимість мають міжнародно-правові акти універсального характеру у захисті прав та інтересів дітей. До таких належать – Загальна декларація прав людини 1948 р міжнародні Пакти з прав людини 1966 року, які стосуються захисту громадянських та політичних прав, економічних, соціальних та культурних прав. У Загальній декларації прав людини 1948 року наголошується, що захист прав та охоронюваних законом інтересів дитини є першочерговим завданням соціально-правової держави, яка покликана гарантувати належне дотримання прав дітей та забезпечити їх належний захист [2]. Окремо у Декларації наголошується, що кожній дитині, незалежно від походження, раси та національності, має бути забезпечений належний соціальний і правовий захист, а також усі умови та можливості, які надавали б їй право на фізичний, розумовий і духовний розвиток.

До документів, що регулюють права дітей належать Декларація прав дитини 1959 р., Конвенція про права дитини 1989 р. Так, Конвенція про права дитини проголошує основні права дитини та водночас визнає право на дитини на захист і зобов'язує держави-учасниці створити відповідну законодавчу базу. Тому, дбаючи про захист і забезпечення прав дитини, держава має турбуватись не лише про правильну систему їх реалізації, а й забезпечувати використання ефективних правових механізмів. Конвенція визнала дитину

повноправним членом суспільства. Конвенція є комплексним документом у галузі захисту прав дитини та визнається базовим для всіх інших документів, що стосуються правового захисту дитинства та юнацтва. У ній відображено права дітей, присвячені будь-яким спеціальним питанням, у тому числі і збройним конфліктам [1, 4].

Конвенція про права дитини була ратифікована Україною у 1991 році, її положення мають неухильно дотримуватися і знайшли відображення у національному законодавстві, зокрема – Конституції України, Сімейному кодексі України, у Законах України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» тощо.

У Конституції України закріплено положення щодо загальних гарантій захисту прав дитинства. Конституція визначає підвалину захисту прав і свобод дітей, гарантуючи їм основоположні права (на життя, особисту недоторканість, безпеку тощо), надаючи можливість вільного розвитку, отримання освітніх, соціальних, культурних послуг відповідно до закону [5]. Конституція України, як акт найвищої юридичної сили, закріплює перелік найважливіших прав, які мають бути гарантовані дитині, та наказує їх захист уповноваженими органами та структурами.

Значної уваги заслуговує огляд правовідносин, що виникають у сім'ї, яка є середовищем виховання дитини, місцем формування світоглядних орієнтацій та цінностей. Ці правовідносини охороняються Сімейним кодексом України (2002 р.), окремі частини якого присвячені регулюванню відносин між батьками та дітьми, правовому положенню та захисту прав дітей у сім'ї, захисту їх інтересів та забезпеченню належної освіти [6]. Кримінальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення дитина визнається особливим об'єктом, що захищається державою.

Отже, соціально-правовий захист дітей – це чітка система правових можливостей, які необхідні для всебічного та цілісного розвитку, виховання дитини та впровадження комплексу конституційних прав і свобод. Система прав дитини є частиною прав людини, тому що будь-які права людини починаються з прав дитини. Важливим напрямом діяльності української держави щодо охорони та захисту дітей з урахуванням міжнародного права є вдосконалення вітчизняного законодавства в цьому напрямі, наголошуючи на гарантії захисту прав дитини на рівні Конституції України та Закону України «Про охорону дитинства» (2001 р.) [3] та інших нормативних актів.

Список використаних джерел

1. Декларація прав дитини, 1959 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.content.net.ua/registration/content/ua3878/pages/f33823.html>
2. Загальна декларація прав людини, 1948 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Закон України «Про охорону дитинства», 2001 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
4. Конвенція про права дитини, 1989 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
5. Конституція України, 1996 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
6. Сімейний кодекс України, 2002 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

*Корнійко Г.П.
студентка II курсу магістратури
спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання
та технології»*

*Науковий керівник:
доктор, професор
Каричковський Василь Дмитрович*

«Термінологія та її значення в науковій роботі»

«...Термінологія кожного народу йшла і іде іншими шляхами. Вона зв'язана з культурним впливом чужих мов та структурними законами кожної мови» [1].

Термінувати – означає визначати свої думки науковою мовою. Хочеться визначити, що один і той же термін звучить трішки по різному на різних мовах. Цю особливість можна чітко прослідкувати живучи в іншій країні. Поговоримо про Туреччину. Автоматизація (Otomasyon) – напрямок розвитку виробництва, який характеризується звільнення від ручної праці та перехід до механічної. Біоніка (Biyonik) – наука про біологічні системи на клітинному рівні. Гігроскопічність (Higroskopiklik) – вбирання рідини через неоднорідність. Еластик (Elastik) – полімер з лінійною формою та можливістю зміни. Інженерія (Injera) – процес подачі нагрітої пластини. Матриця (Matris) – вігнута поверхня, яка набуває певної форми. Пластик (Plastik) – органічний матеріал, продукт органічної хімії. Портфоліо (Portföy) – збірник наробіток. Синтетика (Sentetik) – полімер з низькомолекулярними частками. Цемент (Çimento) – суміш з гіпсу, вапняку та глини.

Як бачимо використання слів із дисципліни «ТЕХНОЛОГІЯ» є досить схожими. Виникає запитання. Навіщо тоді ці терміни? Можна використовувати слова, які властиві певній мові. Та Ні!!! Виходить, що терміни – це міст між країнами. Міст між культурами та міст між наукою та людиною. Звичайне використання термінології збагачує будь яку наукову роботу, виводячи її на міжнародний рівень розуміння та сприйняття. При написанні рефератів, курсових робіт та особливо диплому важливим місцем є використання термінів властивих саме тій науці, яку вивчають саме в контексті дисципліни (психологія, політологія, інформатика, графіка). Тому потрібно звернути увагу на міжнародне звучання різних термінів (в турецькій мові відсутні звуки «Ц», «Г», розуміння букви «Щ» як звука «Ш та Ч» від даної літери. В українській мові відсутні звук «ğ» (юмушак. м'який ге).

Вчити мову добре, вивчити культуру ще краще, знати терміни та їх використовувати – володіти половиною мови будь якої культури чи країни.

Список використаних джерел

1. Сімонович В. Рідна мова й інтелектуальний розвій дитини/ Шлях виховання й навчання 1934 р. с.5

*Коропець Любов Миколаївна
Студентка II курсу магістратури
Спеціальності «Середня освіта. Трудове
навчання та технології»*

*Науковий керівник:
Викладач
Шевченко Олександр Анатолійович*

«Форми і методи мотивації приватної діяльності»

Успіх навчальної діяльності залежить не лише від засвоєння учнями знань, а й від прагнень досягати високих результатів, самостверджуватись, тобто від мотивації вчення.

Чим вище рівень мотивації, тим більше факторів спонукає дитину до навчальної діяльності, і тим високих результатів вона може досягти. Основа ефективності процесу навчання - розвиток у позитивної навчальної мотивації, що навчається. Для управління процесом навчання вимагає від вчителя розуміння мотивації навчальної діяльності, основних закономірностей її розвитку та функціонування.

Загальновідомо, що навчальна діяльність, яка сприяє становленню в дитини суб'єктності, неспроможна скластися одночасно з тим, як дитина починає навчатися у школі - вона формується поетапно, відкриваючи нові грані розвитку особистості молодшого школяра. І це багато в чому залежить від динаміки формування навчальної мотивації як вихідної ланки вчення, оскільки саме мотиви визначають, які варіанти діяльності будуть керувати учнем та які - відхилятися [2, с. 14].

Зародження навчальних мотивів як бажання осягати нове можна побачити вже у дошкільному віці, який називають «віком чомучек». П'яти - шестирічні діти відкриті до пізнання світу, вони активно ставлять питання «хто такий?», «що таке?», «звідки?» і чому?" і цим виявляється пізнавальний інтерес, що становить основу мотивації до навчальної діяльності. Незважаючи на те, що такий інтерес носить ситуативний характер, він звернений до майбутнього шкільного життя дитини, яка під час навчання відкриватиме таємниці предметного світу.

До 6-7 років на тлі різних бажань та потреб дошкільнята починають більш диференційовано підходити до діяльності та обирати саме ту справу, яка для них приваблива.

Д.Б. Ельконін із цього приводу писав: «Як мотиви можуть виступати зміст самої діяльності, її суспільне значення, успіх чи неуспіх у її проведенні, особистісні досягнення (самооцінка)» [1, с. 159].

Для успішного формування внутрішньої мотивації учнів на уроці, слідує:

- роботи, особливо зовні привабливі та цікаві, що враховують суб'єктивний досвід учнів на тему, що розглядається, щоб учням було цікаво, як у своїй роботі, і у роботі всього класного колективу;

- виконання завдань на уроці без остраху помилитися, отримати неправильну відповідь;

- аналізувати під час уроку різні способи виконання завдань, запропонованих дітьми, відзначати та підтримувати всі прояви діяльності, що сприяють досягненню навчальної мети, що дозволяє кожному учневі, незалежно від ступеня його готовності до уроку, виявляти ініціативу, самостійність та винахідливість у способах роботи.

- хто навчається в кінці уроку, не тільки те, «що ми дізналися» (що опанували), а й те, що сподобалося (не сподобалося) і чому; що хотілося б виконати ще раз, а що зробити інакше.

- (виставлення оцінок) аналізувати не тільки правильність (неправильність) відповіді, а й її самостійність, оригінальність, бажання шукати і знаходити різноманітні способи виконання завдань.

Домашнє завдання, слід повідомляти не лише його об'єм, а й давати рекомендації щодо раціональної організації навчальної роботи, що забезпечує виконання домашнього завдання

Для молодших класів особистість педагога особливо важлива, тому що вони сприймають його як безумовний авторитет, зразок для наслідування. У своїй діяльності вчителю початкових класів потрібно не лише враховувати основні умови формування мотивації вчення, а й активно використовувати різноманітні прийоми та методи мотивації учнів.

Умовно їх можна розділити на чотири групи:

- (створення ситуації успіху, захоочення або осуд, створення яскравих наочно-образних засобів, що стимулює оцінювання);
- (опора на життєвий досвід, вільний вибір задач, пошук

альтернативних рішень, виконання творчих завдань, наявність завдань "на кмітливість", створення проблемних ситуацій);

- (пізнавальна потреба, пред'явлення навчальних вимог, самооцінка та корекція своєї діяльності, інформування про обов'язкові результати навчання, рефлексія поведінки);
- (створення ситуацій взаємодопомоги, співробітництва, взаємоперевірки)

Висновки. Найбільш сензитивний та сприятливий для розвитку навчальної мотивації є молодший шкільний вік, оскільки саме у цей час провідною стає навчальна діяльність, мотиваційна сфера змінюється, з'являються нові мотиви. Якщо не формувати навчальну мотивацію в молодшому шкільному віці, то це може позначитися як на навчанні дитини, так й на її поведінці, ставленні до школи і в цілому до освіти і самоосвіти.

Список використаних джерел

1. Ельконін Д.Б. Психологія розвитку: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. М., 2017. 358с.
2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 392 с.

*Кос Ольга Іванівна
Аспірантка II року навчання
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна*

«Донати як чинник виховання гуманістичних цінностей дітей: досвід Шотландії»

Повномасштабна війна, яку розпочала росія проти України, завдала багато шкоди та руйнувань, обірвала багато життів, поламала всі плани, розбила сподівання і надії. Але українці – войовничий народ, що навіть за таких трагічних обставин тримає удар, твердо стоїть на ногах, виживає та перемагає. Воєнні дії змусили мільйон людей з усієї України залишити свій дім і стати внутрішньо переміщеними особами, мігрантами. Безліч українців ризикуючи власним життям на фронті, виконують свої функціональні обов'язки та займаються волонтерською діяльністю, щодня наближаючи нашу перемогу.

Війна утвердила національну свідомість, пробудила гуманізм та об'єднала українців у всьому світі. У 2022 році в реєстрі волонтерів Державної податкової служби зареєструвалося 2383 українці. Це у 8,4 раза більше, ніж за весь час існування переліку, повідомила 20 лютого платформа для роботи з відкритими даними Opendatobot. Загалом Державна податкова служба нарахувала 2699 волонтерів станом на початок 2023 року. Реєстр волонтерів створили ще у 2014 році, і до повномасштабного вторгнення у ньому було лише 320 осіб [1].

Якщо ж українців зблизила війна, то шотландці – це надзвичайно співчутливий та уважний народ. Звернення до гуманістичних поглядів та об'єднання країни відбувається через багаточисленні національні акції, участь в яких починають брати діти зі садочку.

Освітня програма Шотландії складена таким чином, що в центрі є дитина. Акцент у навчанні ставлять на розкритті чотирьох фундаментальних напрямів:

1. Успішні учні.
2. Впевнені особистості.

3. Відповідальні громадяни.

4. Ефективні вклади.

Цікавим є той факт, що у садочках і школах є Календар збору donatів, який включає в себе місцеві, національні, та міжнародні події зі збору коштів. Також школа не залишається осторонь непередбачуваних, жаклих подій, що відбуваються у світі і обов'язково долучається матеріальною підтримкою. Серед місцевих є: розпродаж випічки для гірських рятувальників; кошик врожаю для банку їжі; збір коштів на катання на ковзанах. До національних віднесено: день пам'яті; діти в біді; кольорові шкарпетки; усвідомлений аутизм; день інформування про астму та виживання в природі. Взуттеві коробки та Червоні носи – це міжнародні акції. Більшість акцій проходять весело, діти та їх батьки організують різноманітні розваги, ярмарки.

Учні є залученими у своїх навчальних закладах. Доросле населення бере участь у тих же акціях, але в церкві чи будь якій благодійній організації. Безліч подій рекламують по телебаченню, Інтернету, а також у супермаркетах та локальних магазинах. Так, до прикладу, напередодні Національного Дня пам'яті голокосту Шотландії можна було купити квітку маку. Коробочки з брошками стояли в церкві, на пошті, у будь-якому магазині; в школі відповідальні за дану акцію щодня відвідували класи пропонуючи прикрасу.

Отже, діти в Шотландії ще з 3-х річного віку розумно розподіляють гроші, donatять. Упродовж всього навчального процесу увагу учнів звертають на потребуючих, на тих, кому в житті є важче і кому потрібно допомогти. Як результат, діти надзвичайно чутливі та поспішають на допомогу. Щомісяця є щонайменше одна акція зі збору коштів, яка об'єднує всю школу і всю країну. Ми сподіваємося, що даний досвід допоможе у пост воєнний період втримати українську націю єдиною, сформувати гуманістичні здібності у дітей, які допоможуть стати їм милосердними та співчутливими.

Список використаних джерел

1. Платформа для роботи з відкритими даними Opendatabot. Електронний ресурс.
<https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry>

*Кравченко Микола Миколайович
Студент I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Костюшко Ганна Олексіївна*

«Характеристика шкільного булінгу за видами»

Сучасний стан освітнього середовища передбачає забезпечення життя та охорони здоров'я учасникам освітнього процесу. Саме такий підхід зазначено в Національній стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі, в документі задекларовано, що «формування безпечного та здорового освітнього середовища сприятиме кращій реалізації інтелектуального, фізичного, соціального та емоційного розвитку учнів, їх потенціалу, а також матиме позитивний вплив на стан громадського здоров'я, економіки та демографії в цілому в Україні» [3].

Всеукраїнське дослідження UNICEF проведене у лютому 2021 показало, що 67% дітей стикалися з випадками булінгу за останні 2-3 місяці, а 24 % українських школярів

зараховують себе до жертв булінгу. Також статистика ігнорування булінгу школярами - спостерігачами не є втішною – становить 44 % [6].

Термін «булінг» походить від англійського дієслова to bully – задиратися, знущатися, змушувати погрозами, а також англійського іменника a bully – хуліган, забіяка. Осередком, у якому найбільш яскраво представлений булінг, є школа – місце, де середньостатистичний підліток проводить більшість часу.

Дослідженням проблеми булінгу займалися зарубіжні науковці, серед яких варто відмітити скандинавських учених (Д. Олвеуса, Е. Роланда, П. Хейнемана) та британських дослідників (Д. Лейна, В. Ортона, Д. Таттума).

В українському законодавстві булінг (цькування) трактується як діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [5].

Г. Коваль і Г. Алексеєнко, досліджуючи шкільний булінг як складне соціально-психологічне явище, характеризують як «специфічну соціальну ситуацію, яка виникає в групі, засновану на порушеннях у соціальних відносинах, яка передбачає специфічну групову динаміку (із перерозподілом ролей, статусів, групових норм, цінностей) та ситуацію, у якій прямо чи побічно задіяні всі члени колективу» [1].

Під шкільним булінгом науковці (К. Плутицька, Л. Нечипорук, Т. Докукіна та ін.), розуміють форми навмисної, систематичної, агресивної поведінки одного чи декількох учнів стосовно іншого (их) із використанням дисбалансу влади чи фізичної сили за підтримки чи мовчазної згоди частини або всього колективу.

На думку багатьох науковців, більш доцільно розподіляти булінг серед неповнолітніх осіб на такі основні види, як: фізичний булінг – умисні удари, стусани, побої, нанесення інших тілесних ушкоджень тощо; сексуальний булінг - різновид насильства, що «виражається у протиправних діях сексуального характеру проти волі дитини; демонстрації непристойних жестів, фотокарток чи відеороликів» [4]; психологічний булінг - насильство, пов'язане з дією на психіку, що завдає психологічної травми через словесні образи чи погрози, переслідування, залякування, якими навмисно заподіюється емоційна невпевненість.

Соціологи виділяють найпоширеніші та найнебезпечніші види булінгу:

1. Словесний або вербальний булінг і мобінг (образливі слова, фрази чи залякування, які принижують дитину, її гідність, релігію, національність, зовнішній вигляд, одяг, манери чи фізичні вади).

2. Фізичний (залякування з вираженням фізичної сили, де використовуються удари, поштовхи та неприємні дотики до жертви, також у школах часто трапляються бійки).

3. Соціальний (форма залякування, в якій використовується тактика ізоляції, коли дитину навмисно не допускають до спільної гри, заняття спортом, обідньої трапези за столом або вечірки та ін.).

Останнім часом, як наголошує дослідниця К. Максџом, привертає увагу нова форма булінгу – «кібербулінг». Під ним науковці розуміють форму поведінки, яка полягає в розсиланні повідомлень агресивного й образливого характеру з використанням нових інформаційних і комунікаційних технологій (Інтернет, мобільний телефон) [2].

Іншими формами прояву кібербулінгу можуть бути: «хакерський» характер і спрямованість на шкоду персональним комп'ютерам «жертв» (зламування та зміна пароллю, пошкодження персональних веб-сайтів тощо); суперечки чи флеймінг; напади, постійні виснажливі атаки (harassment); обмовляння, зведення наклепів (denigration); самозванство, перевтілення в певну особу (impersonation); ошуканство, неправомірне одержання конфіденційної інформації та її подальше розповсюдження (outing & trickery); відчуження (ostracism), ізоляція; кіберпереслідування; хепіслепінг (happy slapping –

щасливе ляскання). Все це обумовлює наявність специфічних рис такого «високотехнологічного» булінгу порівняно з традиційним.

Отже, булінг – це, безумовно, насильство, що має умисний характер і проявляється, як правило, у тривалих, неодноразово повторюваних діях. Тому перед фахівцями постає гостра потреба щодо попередження та подолання такого негативного явища, як шкільний булінг.

Список використаних джерел

1. Коваль Г. В., Алексеєнко Г. О. Сучасні підходи до визначення класифікації булінгу в шкільних підліткових колективах// Наукові праці. Педагогіка. Вип. 257. Том 269. 2016. С.7-10.

2. Максьом К. В. Соціально-психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту підлітків як чинник запобігання шкільному булінгу: дис. ...канд. псих. наук : 19.00.05 Київ, 2020. 228с.

3. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#n10>

4. Приходько М. В. Адміністративна відповідальність за булінг (цькування) в Україні: дис. ...доктора філософії: 081. Київ, 2022. 231 с.

5. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. No 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. No 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>.

6. Результати всеукраїнського дослідження UNICEF, від лютого 2021. Стоп булінг! URL: <https://stopbullying.com.ua/adults/statistics>

*Кравчук Ірина Вікторівна
студентка III курсу
Спеціальність « Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
викладачка
Мариніч Оксана Миколаївна*

«Роль недержавних організацій в системі соціального забезпечення»

Недержавні організації (НДО) в системі соціального забезпечення, відіграють важливу роль у вирішенні соціальних проблем. Від початку російського вторгнення на територію України, НДО спрямували основну частину своєї роботи на подолання соціальних проблем, які виникли під час воєнних дій, адже рівень соціально-незахищеного населення значно виріс.

Аналізуючи праці наукових дослідників, які вивчали громадські, недержавні організації соціальної сфери та їх роль у соціальному обслуговуванні населення, можна виокремити Віктора .Полтавця, Романа .Кравченка, Надію .Кабаченко, О.Васильченко, Оксану.Сидоренко.

Недержавні організації– це будь-які організації, які не є частиною державних структур [1]. На практиці, особливо в контексті соціальної політики і соціальної роботи цей термін вживають для позначення громадських чи благодійних організацій, тобто неприбуткових організацій, які не представляють приватний бізнес і працюють, щоб служити громадським інтересам.

В Україні діяльність недержавних громадських організацій ґрунтується на законодавстві, яке регулюється Законом України від 22 березня 2012 р. «Про громадські

об'єднання» [2], в якому детально прописано як створюються недержавні організації, їх права, форми, принципи утворення, сутність. Подальші кроки закону носять скоріше роз'єднуючий характер, призводять до утворення численних законів, що розкривають галузеві особливості кожного.

Недержавні організації поділяють на такі форми:

Громадською організацією є громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи, а громадською спілкою — громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи.

Організація роботодавців — громадська неприбуткова організація, яка об'єднує роботодавців на засадах добровільності та рівноправності з метою представництва і захисту їх прав та інтересів.

Порівняно з визначеннями громадська організація і громадське об'єднання вказано особливі інтереси засновників. За іншими характеристиками (неприбутковість, добровільність, рівноправність учасників) це лише підвид громадських організацій.

Професійна спілка — добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) [3].

Благодійна організація — юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом України «Про благодійництво та благодійні організації».

Діяльність громадських, недержавних організацій (НДО) відповідно до їх типового статусу спрямована на задоволення потреб їх членів. Зокрема, мається на увазі, що та чи інша НДО бере на себе функції, які держава не може, або не хоче виконувати.

Найбільш типові функції, які може виконувати недержавна організація у цій системі:

- безпосереднє адресне надання соціальних послуг на рівні громади;
- вивчення потреб і очікувань клієнтів;
- збір і акумулювання інформації про попит на послуги та зміни соціальної ситуації у громаді;
- участь у формуванні місцевих соціальних програм та планування розвитку системи соціальних послуг на місцевому рівні;
- здійснення громадського контролю за якістю надання соціальних послуг та ефективністю місцевих соціальних програм.

Недержавні організації (НДО) допомагають вирішувати проблеми, пов'язаними з правами людини, правами жінок та правами дітей. Основною метою є захист (або просування) конкретної справи та вирішення конкретної проблеми клієнта, адже в системі соціального забезпечення України існує багато прогалин, які потрібно вирішувати [1],.

Основними завданнями діяльності українських НДО є:

- захист прав та інтересів окремих соціальних груп людей;
- лобювання;
- проведення тренінгів та надання консультацій;
- просвіта та поширення інформації для населення;
- вирішення соціальних питань;
- освітня діяльність.

Зауважимо, що багато людей, котрим держава гарантує право на соціальну допомогу (соціальні послуги), звертаються саме до недержавних організацій, які допомагають їм долати життєві труднощі та підтримувати соціальну активність.

Отже, недержавні організації відіграють провідну роль у формуванні системи соціального забезпечення. Роль НДО в системі соціального забезпечення, є дуже важливою, адже в сучасних умовах організації максимально спрямовують свою роботу на допомогу особам, які дійсно її потребують, наприклад: внутрішньо переміщеним особам,

сім'ям військових, малозабезпеченим сім'ям та ін. Проте, в Україні не створені сприятливі умови для повноцінного функціонування організацій. Тому ми як майбутні фахівці соціальної сфери будемо працювати, над вдосконаленням умов розвитку НДО, адже від цього залежить майбутнє нашого суспільства.

Список використаних джерел

1. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / за наук . ред. В. П. Беха . Київ, 2011. 680 с.
2. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. № 2849-IX. Редакція від 13.012.2022.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
3. С. Кисельов. Неурядові організації. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.:Парламентське видавництво, 2011. с.500

*Крупко Світлана Михайлівна,
аспірантка
спеціальність «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Тернопільська Валентина Іванівна*

«Освітня цифровізація як засіб розвитку соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників в університеті»

Сучасний освітній процес в умовах воєнного стану в Україні має враховувати тенденції розвитку науки та техніки, а також вимоги суспільства до якості освітніх послуг. Виклики суспільства спонукають систему освіти переглядати організацію та методи освіти. Одним з ефективних засобів організації освітнього процесу в університеті розглядається цілеспрямоване використання ресурсів освітньої цифровізації. Впровадження в практику освітнього процесу закладів вищої освіти сучасних методів навчання передбачає наявність підключення до Інтернету, що надає змогу удосконалювати цифрову компетентність здобувачів вищої освіти шляхом перевірки використання технологічних інструментів, які наразі є доступними для структурування альтернатив у форматі дистанційної освіти.

Соціальна мобільність майбутніх соціальних працівників виступає запорукою для демократичних перетворень, формування громадянської позиції, для розв'язання нагальних питань, соціальних, політичних, економічних, культурних процесів, які наразі відбуваються в суспільстві.

Питанню професійної підготовки соціальних працівників приділяли увагу українські науковці: Р. Вайнола, О. Карпенко, В. Тернопільська, Н. Чернуха, О. Бартош, Г. Лещук, О. Пришляк, Н. Микитенко, Л. Віннікова, Н. Собчак, В. Тименко та ін. Різноманітним способам розробки та розвитку ресурсів освітньої цифровізації присвячені наукові доробки В. Бикова, А.Гуржія, М. Жалдака, Н. Морзе, О. Спіріна. Використанню електронних освітніх ресурсів і розробленню їх змісту у освітньому процесі присвячені праці В. Вембер, В. Волинського, О. Красовського, Ю. Кузнецова, О. Кузьмінської, В. Ясинського та ін.

Поняття соціальної мобільності вперше було введено в науковий обіг П. Сорокіним та трактувалось як перехід індивіда, соціального об'єкта або цінності, створеної чи

модифікованої завдяки людській діяльності, від однієї соціальної позиції до іншої [10, с. 376]. Найвідоміші дослідники цієї проблеми - Б.Барбер [2], Л.Уорнер, та соціолог Дж.Голдторп. Дж.Голдторп створив методику дослідження мобільності на прикладі вивчення англійського суспільства [12].

Наразі актуалізується лінія дослідження щодо трансформації системи освіти в умовах становлення й розвитку інформаційного суспільства. Зарубіжні науковці репрезентували свої доробки у означених сферах: Дж. Маккуейд, Дж. Левенталь, Ф. Четвінд, К. Доббін, К. Вудлі, К. Мередіт та інші. Дещо в іншому напрямку працювали науковці В.Дж. Хассон, Е. Полат, Х. Беккер, Р. Бергер, Д. Ріель, В. Бленк, Д. Брител, які репрезентували аналіз особливостей впровадження електронного навчання у вищій школі шляхом ресурсів освітньої цифровізації.

Більшість педагогічних працівників відкинули упередження та стали стійкими до вимог часу, прагнучи зрозуміти потенціал наявних ресурсів освітньої цифровізації, які до карантинних обмежень вважалися другорядними, а тепер стали стандартними інструментами для освіти. Ряд заходів, які раніше виконувались виключно особисто, займали більше часу, коли почали виконуватися онлайн. Проте, коли віртуальне стало новим реальним, здобувачі вищої освіти достатньо активно поринули у відповідні форми онлайн-навчання. Через додатки та програмне забезпечення у освітньому процесі закладів вищої освіти розпочалися заняття шляхом використання різноманітних ресурсів освітньої цифровізації.

Поруч з процесом дослідження електронних освітніх курсів вчені розглядають становлення та розвиток системи електронної освіти. Розвиток системи електронної освіти передбачає появу сучасних інформаційних і комунікативних технологій та їх імплементацію у освітній процес.

В цьому контексті основною причиною збагачення суспільного знання і розвитку держави виступає інформація, яка отримана ресурсами освітньої цифровізації. Означений процес забезпечує культурну інтеграцію і надає нові умови для саморозвитку і становлення особистості.

Використання ресурсів освітньої цифровізації в університеті створює нові можливості в організації та змісті національної системи освіти і оптимізує розвиток соціальної мобільності майбутніх соціальних працівників.

Список використаної літератури:

1. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. Вісник НАПН України. 2020. Т. 2, № 2.
2. Барбер Б. Структура соціальної стратифікації і тенденції соціальної мобільності// Американська соціологія. Пер. с англ. - М.: Прогресс, 1972.
3. Биков В. Ю. Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем освіти. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерноорієнтовані системи навчання: Зб. наук. праць / Редрада. К.:НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. №9(16). С. 9-16.*
4. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
5. Биков В.Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. праць. Випуск 29. / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ТОВ фірма "Планер", 2012. С. 32-40.*
6. Биков В.Ю., Лапінський В.В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2012. №2. С. 3-6.

7. Биков В.Ю., Кремень В. Г. Категорії простір і середовище: особливості модельного подання та освітнього застосування. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 3–16.

8. Литвинова С. Г., Мельник О. М. Використання електронних освітніх ігрових ресурсів у навчально-виховному процесі початкової школи: Методичні рекомендації. Київ: КОМПРИНТ, 2016. 85 с.

9. Макаренко Л.Л., Маргітич М.Я. Стратегія змін освітньої системи України у контексті глобалізації світового освітнього простору: інформаційно-інформатичний аспект. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні та історичні науки: збірник наукових статей. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2015. Вип. СХХV (125). С. 82–92.

10. Сорокин П. А. Социальная стратификация и социальная мобильность // Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 373 – 379.

11. Федасюк Д., Гоц Н., Микийчук М. Формування системи вимог до електронних освітніх ресурсів вищого навчального закладу з метою їх сертифікації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Інформатизація вищого навчального закладу. 2016. № 853. С. 47–58.

12. Erikson R., Goldtorpe J. *The Constant Flux*. – Oxford: Clarendon Press, 1992.

*Кундик Віра Миколаївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат, доцент
Ткач Іванна Яремівна*

«Особливості діяльності органів соціального захисту населення в Україні на сучасному етапі розвитку та в умовах військового стану»

Соціальний захист населення – це багатогранна система взаємопов'язаних з усіма законодавчими і виконавчими рішеннями різних рівнів економічних, правових і соціальних гарантій реалізації найважливіших соціальних прав кожного члена суспільства незалежно від його місця проживання, працездатності, статі, віку. У широкому розумінні соціальний захист – це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в державі. Структурно соціальний захист має такі складові: а) державний соціальний захист – загальна система соціального захисту (загальнообов'язкове державне страхування та державна соціальна допомога); б) спеціальний соціальний захист; в) додатковий соціальний захист і недержавне соціальне забезпечення (недержавне пенсійне забезпечення та недержавні соціальні послуги). [1]

Надання соціальних послуг є одним із основних напрямків системи соціального захисту нарівні з виплатою грошової соціальної допомоги. Спектр цих послуг є досить широким — від послуг з догляду вдома, різноманітної допомоги з подолання тих чи інших складних життєвих обставин до комплексних медико-соціальних послуг, що передбачають проживання людини у спеціалізованій установі

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало викликом для всіх сфер — не винятком стала і соціальна, яка опікується вразливими, малозахищеними та незахищеними категоріями населення.

14 квітня Парламент вніс зміни до Закону України «Про соціальні послуги» щодо надання соціальних послуг у разі введення на території України надзвичайного або

воєнного стану (законопроект №7201). Закон прийнятий у редакції Парламентського Комітету з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів.

Основні норми Закону:

-врегульовано питання електронної взаємодії між органами соціального захисту та ДПС щодо розрахунку доходу осіб;

-органи місцевого самоврядування можуть визначати особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану;

-органи соціального захисту можуть передати право надавачам соціальних послуг приймати рішення про надання послуг екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо);

-в умовах воєнного стану компенсація за догляд внутрішньо переміщеним особам призначається і виплачується в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

-надані соціальні послуги в умовах воєнного стану внутрішньо переміщеним особам фінансуються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.[3]

Люди, які отримують соціальні послуги, з тих чи інших причин (або їх комплексу) — як-от вік, самотність, захворювання, соціальні негаразди, бідність тощо — перебувають у вразливому становищі, а отже, ще менш стійкі до різноманітних криз. Людина, яка не може самостійно покинути своє помешкання або піклуватися про себе чи своїх дітей і фактично залежить від сторонньої допомоги, в ситуації військової загрози опиняється у фактично беззахисному становищі. Для сімей, у яких один чи обоє з батьків страждають від наркотичної залежності та/або мають місце складні стосунки чи насильство, ті виклики, які приносить війна, можуть бути дуже складними.

Складним завданням, яке нерідко лягало на плечі завідувачів закладів, що надають соціальні послуги, був пошук аналогічних закладів, які б могли прийняти до себе евакуйованих підопічних, або будь-яких інших можливостей забезпечити їхнє проживання й отримання послуг в областях, де не ведуться бойові дії. Тому евакуація в цілому була радше несистемною і у багатьох випадках великою мірою забезпечувалася силами волонтерських ініціатив, благодійних фондів і небайдужих людей. Це стосується також і забезпечення ліками, їжею та предметами гігієни.

У рекомендаціях щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, які розробило Мінсоцполітики, визнано, що в ситуації війни установи, які надають послуги з догляду вдома, та безпосередньо самі соціальні робітниці можуть не мати можливості надавати ці послуги як раніше. Тому міністерство радить органам місцевого самоврядування й установам-надавачам організувати для отримувачів таких послуг за їхньою згодою спільне проживання, щоб таким чином сконцентрувати зусилля соціальних робітниць. Організація такого формату надання послуг, зокрема й організація приміщення з належними умовами проживання (згідно з рекомендаціями, «таким приміщенням також може бути будинок або квартира мешканця громади чи одного з отримувачів послуг, де можна розмістити 4-5 осіб»), цілковито покладається на самі установи-надавачі. Найімовірніше, від спроможностей конкретної громади залежить, наскільки установи-надавачі дійсно справляються з таким завданням і до яких дій їм доводиться вдаватися, якщо спільне проживання організувати не вдається і частина людей залишаються без догляду.[2]

Таким чином, сучасний розвиток системи соціального захисту населення України на сучасному етапі у зв'язку з військовим станом потребує комплексного підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку країни. Соціальне обслуговування, соціальне спонсорство, стимулювання надання послуг за допомогою прямого бюджетного фінансування та залучення коштів недержавних структур сприятиме підвищенню соціальних стандартів у державі та покращенню матеріальних умов існування малозахисених верств населення.

Список використаних джерел

1. Соціальний захист населення України / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : НАДУ; Фенікс, 2010. – 212 с.
2. Соціальний захист і війна в Україні (24 лютого — 30 квітня 2022). URL:<https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-30-kvitnya-2022/>
3. Електронний журнал «Ефективна економіка» URL:<http://www.economy.nayka.com.ua>.

*Куча Інна Олександрівна
студентка III курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Адміністративно-правові механізми надання соціальної допомоги воїнам ЗСУ та членам їх сім'ї»

Під механізмом адміністративно-правового регулювання слід розуміти засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави.

Механізм адміністративно-правового регулювання дозволяє охопити весь процес правового регулювання, представити його в системно-динамічному вигляді, розкрити його структуру, взаємозв'язок і взаємодію всіх елементів. До складових елементів механізму адміністративно-правового регулювання він відносить: норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження - джерело права; публічну адміністрацію; принципи діяльності публічної адміністрації; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; методи адміністративного права; процедури реалізації адміністративно-правових норм.

Питанню адміністративно-правового механізму надання соціальної допомоги військовослужбовців приділяли увагу такі науковці як В. Б. Авер'янов, О. Б. Андрєєва, Н. О. Армаш, Ю. П. Битяк, А. О. Буличев, О.В. Зайчук, В. В. Копейчиков, Л. П. Медвідь, О. Ф. Скакун, Ю. О. Тихомиров, І. О. Харитонова та інші.

Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей. Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачено соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей в період військового стану.

Згідно із Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» одноразова грошова допомога виплачується:

1) військовослужбовцям у разі поранення (контузії, травми або каліцтва) без встановлення групи інвалідності, заподіяного ним під час виконання обов'язків військової служби, залежно від ступеня втрати працездатності — у розмірі, що визначається у відсотках 36-місячного грошового забезпечення;

2) військовослужбовцям у разі настання інвалідності в період проходження військової служби та особам, звільненим з військової служби, у разі настання інвалідності не пізніше ніж через три місяці після звільнення з такої служби чи після закінчення

зазначеного строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що мали місце в період її проходження, — у розмірі 48-місячного грошового забезпечення — інвалідам I групи; 42-місячного грошового забезпечення — інвалідам II групи; 36-місячного грошового забезпечення — інвалідам III групи;

зазначеним військовослужбовцям і особам у разі настання інвалідності внаслідок виконання обов'язків військової служби — у розмірі 60-місячного грошового забезпечення — інвалідам I групи; 54-місячного грошового забезпечення — інвалідам II групи; 48-місячного грошового забезпечення — інвалідам III групи [1].

Родичам військових виплачується одноразова грошова виплата у разі загибелі цих військових, яку розділяють рівними частками на всіх одержувачів. Крім одноразової грошової допомоги, сім'ям загиблих військовослужбовців надається компенсація матеріальних виплат на поховання.

А також щомісячне грошове забезпечення за Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» отримують члени сімей тих військовослужбовців, яких захопили в полон чи які пропали безвісти. Закон не поширюється на членів тих сімей військових, які здалися в полон добровільно.

Як наслідок, зробимо акцент на такій сутнісній характеристиці інструментів адміністративно-правового забезпечення реалізації концепції соціальної держави: вони мають комплексний характер, оскільки проявляються не лише в діяльності суто захисної спрямованості (на етапі під час і після вчинення деліктів), але й у суміжних правових інструментах до вчинення будь-яких правопорушень (з огляду на їхній превентивний характер). Тобто, вони створюють підґрунтя для організації та реалізації соціального захисту в публічному секторі, формуючи умови для ефективної реалізації соціальної функції та створюючи простір для відповідної діяльності правозахисних органів, інститутів громадянського суспільства[2].

Отже, адміністративно-правовий механізм відіграє найважливішу роль у забезпеченні прав військовослужбовців у сфері соціального захисту, оскільки успішність його реалізації безпосередньо пов'язаний із ефективністю процесу грошової компенсації військовослужбовцям (членам їх сімей), у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності. При цьому, на ефективність застосування механізму має також неабиякий вплив і проблема різного розуміння та застосування норм права.

Список використаних джерел

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ. Редакція від від 1 грудня 2022 року N 2822-IX URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T201100?an=55856>

2. Галіцина Н.В. Інструменти адміністративно- правового механізму реалізації концепції соціальної держави: вихідні положення. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 6. Том 2. 2015 С. 44 URL: [file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%8F/Downloads/Nvkhdu_jur_2015_6\(2\)_12.pdf](file:///C:/Users/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%8F/Downloads/Nvkhdu_jur_2015_6(2)_12.pdf)

*Лисяк Каріна Геннадіївна
студентка I курсу
спеціальності «Освітні, педагогічні
науки»*

*Науковий керівник:
доктор, професор
Биковська Олена Володимирівна*

«Волонтерство в закладах освіти»

Події 24 лютого 2022 року розділили наше життя на до та після. Важко прийняти той факт, що вже ніколи не буде як раніше. Війна застала нас раптово, як і всіх. Але я надзвичайно пишаюсь тим, як це згуртувало наш колектив, з якою силою волі ми прийняли цей виклик.

25 лютого, о 7 ранку в Петропавлівському ліцеї №1 почав працювати волонтерський пункт. Люди не знали, що робити, але інтуїтивно розуміли, що потрібно годувати військових, одягати переселенців, допомагати ліками. Тоді і розпочався наш довгий і нелегкий шлях до перемоги. Наші працівники чергували день і ніч у закладі, бо оскільки, ми прифронта зона, то через нас проходили великі колони з людьми. Їх привозили навіть вночі. З любов'ю ми готували гарячі стави для наших гостей із продуктів, які приносили місцеві жителі. Назавжди ми запам'ятаємо історію, коли старенький дідусь приніс нам свою останню качку і маленький мішечок картоплі заради ПЕРЕМОГИ.

Педагоги нашого закладу забирали дітей із ВПО і проводили з ними цікаві заняття, дивились мультики та грали і розвиваючі ігри. Чергували у ліцеї погодинно, бо не можна було пропускати уроки.

Ми об'єднали все наше селище і дуже горді цим. Всі, від мала до велика, трудяться заради нашого майбутнього. Молодші класи разом із батьками плетуть маскувальні сітки, старші учні постійно організовують благодійні ярмарки та акції на допомогу ЗСУ. Випускники 2017 року зібрали кошти на придбання автомобілю для армії. Також, вчителька історії віддала своє авто для мужньої дівчини-захисниці, з умовою, що під час параду Перемоги вона на ньому доїде до Москви. Раз у місяць ми працюємо безкоштовно день і віддаємо кошти на підтримку військових.

Ми постійно намагаємось підтримувати позитивний настрій наших захисників: дітки малюють, створюють обереги, співають патріотичні пісні. Все це ми надсилаємо військовим.

До Дня захисника ми провели масштабний збір солодощів. Завдяки учням і батькам нашого ліцею цілий мікроавтобус смаколиків відправився на передову радувати ЗСУ.

Потім перед нами постало питання, як організувати нічліг для військових, які приїждять у наше селище у справах на декілька днів. Нашим колективом було прийняте рішення створити хостел, але за умови що він буде безкоштовним для військових. Приміщення ми знайшли і почали шукати шляхи вирішення фінансового питання. Було вирішено залучати всіх по максимуму.

У нашому ліцеї пройшов конкурс патріотичних стікерпаків і ми пропонували їх людям за донати. Дітки з батьками збирали трав'яні збори для чаю, робили обереги, браслетики та продавали їх через інтернет. Творчі колеги організовують благодійні майстер класи з різних видів мистецтва. Ліжка та меблі ми збирали по усьому селу, по всіх сараях та горищах. І ось результат ви можете бачити на фото.

У режисурі є такий принцип, що найяскравіший номер концерту має бути останнім. У нас прийнято завершувати на «хорошій ноті». Сьогодні я хочу відійти від цього. Війна – це лихо і не всі наші історії мають «хеппі енд»... Є одна, яка назавжди лишила кожного із нас частинки серця. Кожної п'ятниці, уже більше року, наші колеги готують гарячі страви у найгарячішу точку війни – Донеччину. Їх забирають волонтери і відвозять захисникам. Нам приємно було, що ми можемо допомогти воїнам відчутти присмак рідного дому. І вересня у наше селище прийшла страшна звістка. Загинув молодий хлопець, випускник нашого ліцею, мій друг, який добровольцем пішов у саме пекло. Не має слів, щоб описати цей біль... Проте ще гірше стало від того, що весь цей час він знаходився поруч із тим місцем, куди волонтери відвозили наші продукти і їхня частина майже голодувала. Ніхто не знав про це. І ми не змогли допомогти. Ця чорна хмара відчаю, завжди буде над нами.

Після цієї трагедії, ми збираємо дані про всіх людей нашого селища, які стоять на варті нашого спокою, і кожного дня цікавимося за їхні потреби. Ми не допустимо повторення. «Ніколи знову».

Можливо, не дуже скромно розповідати про наші добрі справи. Але ми робимо це не для похвали і не за гроші. Кожен повинен робити що може задля наближення МИРУ. І настане той день, коли кожен причетний до нашого закладу, зрозуміє, що в цьому є і його заслуга.

Список використаних джерел

1. Сайт Петропавлівського ліцею № 1. URL: <https://petr1zosh.klasna.com>

*Лісовий Тимофій Андрійович
студент I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна*

«Інноваційна діяльність в соціальній роботі: критерії оцінки»

Поняття «інновація» означає нововведення, новизну, зміни, тобто інновація як засіб і процес передбачає введення чогось нового. Стосовно соціальної роботи інновація означає введення нового у цілі, зміст, методи і форми соціальної взаємодії, організацію спільної діяльності учасників процесу соціальної роботи. Інновація є суттєвим діяльним елементом розвитку соціальної роботи взагалі, реалізації конкретних завдань технологізації соціальної роботи, що відображається в тенденціях накопичення і відозміни ініціатив і нововведень в полі соціальної роботи.

Проте, незважаючи на широке використання цього поняття, проблема інноватики в соціальній роботі знаходиться у стані розробки та деталізується в дослідженнях Р.Вайноли, О.Дубасенюк, І.Савельчук, Т.Семигіної, С.Харченко та ін. Цьому сприяє загострення суперечностей між фундаментальними науковими знаннями і складністю їх практичного використання, між фазою створення нових теорій соціальної роботи і впровадженням інновацій в практику. Передбачається, що інноватика в соціальній роботі характеризує сутнісний зв'язок теорії і практики соціальної роботи, визначає її норми, характерні для інноваційних перетворень, органічно об'єднує процеси створення і впровадження новацій на практиці.

Інноваційний потенціал соціального працівника визначають як сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості, яка виявляє готовність вдосконалювати професійну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність. Інноваційний потенціал характеризують: творчою здатністю генерувати нові уявлення та ідеї, що зумовлено професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань; вміннями проектувати і моделювати свої ідеї на практиці; новатору притаманний високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів; сприйняття нових ідеї, концепцій, течій, що ґрунтується на толерантності, гнучкості і широті мислення. О Дубасенюк зазначає, що інноваційна людина – особа такого соціально-культурного розвитку, яка здатна творчо працювати, бути конкурентноспроможною в умовах сьогодення [1].

Значення інноваційного досвіду в соціальній роботі полягає в забезпеченні реалізації таких чинників: створення проектів майбутніх перетворень; виявлення оригінальних ідей та задумів; досягнення ефективних сполучень змісту, форм та методів

роботи; впровадження нових методик; узагальнення та пропаганда досягнутих результатів.

У системі соціальної роботи інновація виконує такі завдання:

1. Інновація виступає джерелом виявлення протиріч в розвитку науки та практики.
2. Інновація – це фактор постійного та дійового зв'язку теорії з практикою. Саме через нього відбувається найбільш ефективно і швидко просунення досягнень науки в практику.
3. Інновація втілює перспективні наукові ідеї, матеріалізує їх, робить привабливими.
4. Результати інноваційної діяльності виступають засобом переконання не тільки працівників сфери соціальної роботи, а й громадськості, працівників органів місцевого самоврядування, створюють підґрунтя для просунення інновацій [2].

Ми визначили переваги, що привносять інновації в соціальну роботу, а саме: педагогічна наука не може так оперативно відреагувати на новоутворення як практична робота; приклад колег (у формі досвіду) вирізняється яскравістю сприйняття; живий досвід легше запозичити, розповсюдити; результати передового досвіду більш реальні і наочні; наукові рекомендації краще застосовуються, «йдуть» у масову практику, якщо вони спочатку засвоєні на рівні інноваційного досвіду

На підставі аналізу теоретичного масиву інформації визначено критерії інновації в соціальній роботі [2; 3]:

- актуальність і перспективність (відповідність вимогам життя, тенденціям суспільного розвитку, науково-технічного прогресу, робота досвіду «на перспективу», бачення нових можливостей удосконалення діяльності);
- новизна в цілепокладанні, відборі змісту, форм та засобів організації процесу соціальної роботи;
- відповідність основних категорій базовим положенням сучасної соціальної роботи (урахування таких провідних підходів, як: клієнтоцентризм; екологічність; співробітництво і співтворчість; розвиток та стимулювання активної життєтворчої позиції учасників процесу; оновлення змісту і способів реалізації завдань);
- наявність відчутних, стабільних отриманих результатів (передовий досвід має приносити вагомі результати: позитивні зрушення в характері соціалізації, рівні адаптованості, в загальному та соціальному розвитку отримувачів послуг, підвищенні престижу соціальної роботи);
- можливість творчого застосування досвіду в близьких умовах, його трансформація на інші об'єкти (мають бути створені технології використання досвіду, що дозволяють «відділяти» інновацію від особистості носія і відтворювати цей досвід в нових умовах);
- оптимальний розподіл сил, засобів, часу і ресурсів для досягнення найкращого можливого результату;
- достатня апробація (мається на увазі і лонгітюдність досвіду, що досліджується і достатня кількість учасників);
- вимірюваність (наявність використання діагностик, соціальної експертизи, інших методів, що дозволяють підтвердити наявність позитивних результатів) .

Отже інноваційну спрямованість сучасної соціальної роботи зумовлюють соціальні трансформації та перетворення, що вимагають відповідного оновлення соціальної політики, прагнення фахівців до засвоєння та застосування нового.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О.А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти / Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: Зб. наук.-метод праць. За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. С. 3-14.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. проф. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
3. Савельчук І.Б. Розвиток інноваційного потенціалу майбутніх соціальних працівників як орієнтир оновлення системи професійної підготовки *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2014. № 5(1). С. 216-232.

*Лішун Альона Русланівна
студент I курсу магістратури
спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Ткач Іванна Яремівна*

«Відновлення повоєнної України як фундамент майбутньої соціальної політики європейського зразка»

Міжгалузеве повоєнне відновлення України є одною з форм співпраці України та Європейського Союзу. Єврокомісія в своєму Комюніке від 18 травня 2022 року заявила, що планує свою майбутню діяльність з післявоєнного відновлення України за чотирима напрямками [1]:

- Відбудова країни, особливо її інфраструктури, сфери охорони здоров'я, освіти, зруйнованого житла, а також формування її енергетичної та цифрової стійкості у відповідності з новітньою європейською політикою та стандартами;
- Продовження модернізації держави та її інститутів для забезпечення якісного управління та поваги верховенства права, надання адміністративної підтримки та технічної допомоги, включаючи регіональний та місцевий рівень;
- Впровадження регуляторного та структурного порядку денного з метою поглиблення економічної та соціальної інтеграції України та її людей з ЄС;
- Підтримка відродження української економіки та суспільства через підвищення її економічної конкурентоспроможності, розширення зовнішньої торгівлі та стимулювання розвитку приватного сектору, а також забезпечення «зеленої» та цифрової трансформації економіки.

Для подальших глибших реформ та співпраці Україні потрібно не лише задовольнитись статусом кандидату до вступу в ЄС, а й стати його повноцінним членом. Україні потрібно синхронізувати свою соціальну політику з політикою країн Європейського союзу. Для цього потрібно задовільними Копенгагенські критерії, що є умовами до вступу країни в Союз.

За основу обрано сформований після Повномасштабного вторгнення росії в Україну – План відновлення України. План має 23 томи, серед яких: «Європейська інтеграція», «Соціальний захист», «Права людини», «Захист прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон» та інші. Зокрема в томі «Соціальних захист» основними напрямками є «Соціальна підтримка малозабезпечених та осіб, які потрапили у складні життєві обставини», «Пенсійне забезпечення та соціальне страхування», «Фінансова політика у соціальній сфері» [2].

Серед змін та поправок, що охоплюють галузь соціального захисту такі: Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правових засад провадження аудиторської діяльності в Україні, Проект Закону про освіту дорослих, Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу), Проект Закону України про внесення змін до Закону України «Про імміграцію», Проект Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації», «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо визначення поняття трудових відносин та ознак їх наявності» та ін. [2].

Одним з кроків до суттєвої зміни української системи соціального захисту на нормативно-правовому рівні є ратифікація Стамбульської конвенції влітку 2022 року, що є необхідним стандартом безпеки та захищає осіб, які зазнають насильства в сім'ї.

Отож, початок процесу вступу України до Європейського союзу є також початком повоєнного міжгалузевого відновлення України, що, згідно Плану Національної ради відновлення, складається з короткострокових (червень-грудень 2022 р.), середньострокових (2023-2025 рр.) та стратегічних (2026-2032 рр.) кроків. Відновлення включатиме в себе значні нормативно-правові зміни та поправки до вже існуючого законодавства України, серед яких: Проект Закону «Про освіту дорослих» та Проект Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації».

Список використаних джерел

1. Орехова Т. В. Статус кандидата в ЄС для України: економічні перспективи. Економіка і організація управління. 2022. № 2. С. 15–23.
2. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Європейська інтеграція». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf>.

*Ліщук Анастасія Борисівна
студентка I курсу магістратури
Спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, старша викладачка
Соляник Марина Геннадіївна*

«Проблеми інтеграції молоді з інвалідністю в освітнє середовище ЗВО»

На сьогоднішній день кожна розвинена країна прагне забезпечити рівні права та можливості для своїх громадян, в тому числі це стосується права на освіту. На саміті ООН зі сталого розвитку в 2015 році було ухвалено Цілі сталого розвитку, серед 17 глобальних цілей є “якісна освіта”, що трактується як забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [2]. Україна приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Президент України видав Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [3], в якому підтримав забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [2].

В Конституції України у ст. 53 зазначено, що кожен має право на освіту [1]. Інклюзивна освіта в українських закладах вищої освіти регламентується рядом

законодавчих актів. Однак, не зважаючи на законодавчо затверджене право людей з інвалідністю здобувати освіту, в тому числі у закладах вищої освіти, дані студенти стикаються з низкою перешкод в процесі інтеграції в освітнє середовище. Проблеми можна об'єднати в такі категорії: фізична недоступність, відсутність доступних навчальних матеріалів, недостатнє фінансування, негативне ставлення та стереотипи, недостатня поінформованість. Розглянемо їх детальніше.

1. Фізична недоступність. Здебільшого будівлі навчальних закладів не мають базової інфраструктури, щоб зробити навчальний заклад фізично доступним для студентів з інвалідністю. У цих закладах немає пандусів для інвалідних візків та належної розмітки на плитці для незрячих студентів, відсутні ліфти чи підйомники. Також більшість ЗВО не мають доступних, обладнаних для студентів із інвалідністю гуртожитків.

2. Відсутність доступних навчальних матеріалів. З цієї перешкодою стикаються в основному студенти зі слабким зором або сліпотою, і це, мабуть, найбільша перешкода для них. Навчальні матеріали в доступних форматах, як-от шрифт Брайля чи аудіокниги, або недоступні, або доступні за занадто високою ціною. Студенти повністю залежать від слухання та запам'ятовування лекцій або від допомоги одногрупників.

3. Недостатньо коштів. Даний пункт стосується і закладів освіти, і здобувачів освіти. В першому випадку це частково зумовлює виникнення вищезазначених проблем із відсутністю доступних навчальних матеріалів та фізичною недоступністю. Не завжди ці проблеми існують через відсутність у закладу коштів, інколи це зумовлено відсутністю ініціативи, тобто немає студентів із тим чи іншим видом інвалідності, немає запиту на додаткове обладнання, оснащення, студенти не приходять, бо немає необхідних умов, виходить замкнуте коло.

4. Негативне ставлення та стереотипи. Студенти з інвалідністю можуть стикаються з недоброзичливими ставленнями та стереотипами від інших студентів, викладачів та персоналу навчального закладу. Нетолерантність від оточуючих негативно впливає на процес навчання, мотивацію та загальний психоемоційний стан. Це може призвести до самоізоляції, низької самооцінки, небажання продовжувати навчання, самотності, відчуття недостатньої підтримки в навчальному середовищі.

5. Недостатня поінформованість. Дана група включає незнання студентів, їх батьків чи опікунів про закони, права, пільги, допомоги. Їм бракує інформації про наявність спеціальних навчальних закладів, оснащених для людей з інвалідністю[2].

Виходячи із зазначених вище проблем, для успішної інтеграції молоді з інвалідністю в освітнє середовище закладів вищої освіти потрібно прийняти ряд заходів:

- Будівництво та адаптація приміщень: пристосовувати свої приміщення та інфраструктуру для людей з різними видами інвалідності. Наприклад, побудувати пандуси, розширити двері, встановити ліфти, підйомні платформи та інше.
- Технічна підтримка: забезпечувати студентів з інвалідністю необхідне обладнання та програмне забезпечення для навчання. Також, важливо забезпечити технічну підтримку для студентів, які користуються спеціальними пристроями і програмами.
- Фінансова підтримка: університети мають забезпечувати достатню фінансову підтримку для студентів з інвалідністю, які можуть потребувати додаткові ресурси для забезпечення достатнього рівня та навчання.
- Боротьба з дискримінацією: працювати над тим, щоб усунути стереотипи та дискримінацію студентів з інвалідністю. Можна проводити кампанії, навчати студентів про важливість інклюзивності та прийняття різних людей.

- Навчальне середовище: викладачі та студенти мають отримувати достатні знання та досвід у роботі з людьми з інвалідністю. Університети можуть забезпечувати навчання викладачів та студентів про інвалідність, щоб покращити умови навчання для молоді з інвалідністю.
- Індивідуальний підхід: університети мають забезпечувати індивідуальний підхід до студентів з інвалідністю. Наприклад, можна створити індивідуальні плани навчання, розглядати окремо запити на технічну підтримку та фінансову допомогу.
- Підтримка соціальної інтеграції: важливо забезпечити студентам з інвалідністю можливість брати участь у різних активностях та заходах, які проводяться в університеті. Наприклад, організувати інклюзивні спортивні заходи, культурні заходи, дозвілля та інше.
- Працевлаштування: забезпечувати студентам з інвалідністю можливість отримання роботи після закінчення навчання. Для цього можна проводити спеціальні тренінги та семінари, сприяти установам контактів з потенційними роботодавцями та інше.

Усі ці заходи допоможуть створити більш інклюзивне навчальне середовище, де молодь з інвалідністю зможе отримати якісну освіту та здобути професійні навички для подальшої кар'єри. Крім того, це допоможе забезпечити їм рівні можливості у порівнянні з іншими студентами та зменшити стереотипи та дискримінацію в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку». URL: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення 1.04.2023).
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 5.04.2023).

*Любарська Л.В.
студентка II курсу магістратури
Спеціальності «Середня освіта.
Трудове навчання та технології»*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Биковська Олена Володимирівна*

«Педагог та його роль у гуртках з дослідницько-експериментального напрямку «Мистецтвознавство»»

Одним з завдань освіти в Україні є насамперед розвиток та формування творчої особистості. Навчальна програма гуртка «Мистецтвознавство» спрямована на духовне збагачення учня через традиції власного народу та здобутки людства загалом. Гурткова робота крім науково-дослідницької передбачає проектну діяльність, що в свою чергу розвиває креативне мислення, уяву, реалізацію ідей, підбір та використання різних матеріалів, аналіз способів втілення задуми, формуванню мовленнєвої культури та розвиток предметних та міжпредметних компетентностей, які учні зможуть використовувати й застосовувати в житті.

Увага учнів концентрується на вивченні мистецтва архітектури, скульптури, музичного та образотворчого мистецтва, театрального та кіномистецтва від початку

виникнення до сучасності. Діти ознайомлюються з шедеврами мистецтва, що відрізняються способом творення, стилем та напрямками. Розглядають твори видатних світових митців, навчаючись аналізувати та охарактеризовувати їх роботи висловлюючи власні емоції, думки, міркування.

У процесі організації освітнього процесу застосовуються традиційні й інноваційні технології навчання та виховання (формування творчої особистості, колективного творчого виховання, розвивального навчання та ін.), проблемно-пошукові методи: репродуктивний, частково-пошуковий, дослідницький, проблемного викладу, пояснювально-ілюстративний (розповідь, пояснення, бесіда, демонстрація та ін.) і методи контролю та самоконтролю [1, с. 79].

Головним в роботі педагога є залучення та зацікавлення дітей у вивченні мистецьких надбань поколінь. Таким чином види мистецтва розглядаються як єдине ціле, що змінювались з розвитком людства, технологічного прогресу, засобів творення.

На занятті завдання вчителя спілкуючись вести діалог з дітьми, занурюючи їх в захопливий світ мистецтва. Педагог за допомогою діяльнісного підходу стимулює бажання дітей в розвитку власної особистості, підсилює розвиток творчого та образного мислення. Педагог виступає насамперед «мотиватором», що залучає дітей до пізнання нового.

Нажаль є педагоги які досі опираються на стереотипний підхід викладання, де на заняттях переважає монолог, не реалізуються міжпредметні зв'язки, не здійснюється компетентнісний підхід в навчанні. Щоб змінити цю систему, необхідно мотивувати самого педагога для вдосконалення власних методів, підходів, технік викладання матеріалу, вмінь, навичок. За допомогою тренінгів, семінарів, майстер-класів, стимулювати бажання до навчання впродовж життя. Надати можливість, на умовах договорів між закладом та мистецькими установами, безкоштовного відвідування галерей, музеїв, театрів як самостійно, так і з учнями. Цим самим заохотивши не тільки педагога, а й дітей до вивчення та пізнання історії мистецтв, розумінні збереження мистецьких надбань, усвідомлення розмаїття мистецького світу, можливості залишити слід в мистецькій спадщині України. Таким чином змінити підходи викладання педагога на новий, креативний, інноваційний лад.

Дуже часто “Мистецтву” як предмету вивчення, надають другорядну роль, порівняно з мовою, математикою, та предметами які діти обирають для проходження зовнішнього незалежного оцінювання. Це найголовніша проблема яку має змінити сучасний педагог. Змінити ставлення до предмету можливо тільки за допомогою різних методів та засобів подання інформації, за допомогою використання в роботі інноваційних підходів, за допомогою залучення учнів до цікавих та креативних дій та рішень.

Вивчення мистецтва спонукає учнів до творчого розвитку, набуття та удосконалення компетентностей, до створення та реалізації власних задумів, до збагачення духовного світу, до креативності та прийняття нестандартних рішень, до самоствердження та застосування знань в житті. Дуже важлива роль на шляху учня до світу мистецтв, надається саме педагогу.

Список використаних джерел

1. Навчальна програма “Мистецтвознавство” / О.М. Сидоренко - Київ Національний центр «Мала академія наук України» 2021 - 79 с.

*Лященко Тетяна Вікторівна
аспірант I року навчання
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

Науковий керівник:

**«Педагогічні засади самовизначення підлітків в умовах
закладу позашкільної освіти»**

Одним з пріоритетів системи освіти України на сучасному етапі її розвитку є орієнтація педагогічного процесу на формування моральних та життєвих цінностей, задоволення інтересів і потреб особистості, створення сприятливих умов для її самовираження та самореалізації. Наша держава потребує людей, яким властиві самостійність думки та готовність до свідомого суспільного вибору; здатних об'єктивно оцінювати власні сили та можливості, планувати своє особисте і професійне майбутнє, усвідомлювати себе в суспільстві як соціально повноцінного суб'єкта. З огляду на вищезазначене, все більшої актуальності набуває питання самовизначення підлітків.

Самовизначення особистості – це процес і результат свідомого вибору та утвердження нею своєї позиції в конкретних обставинах життя, «самовизначатися – це значить співставити свої власні норми, потреби, здібності, привести їх у відповідність з існуючими» [3, с. 264]. Рушійними силами самовизначення можна вважати співвідношення особистістю своїх бажань, можливостей та наявних умов («хочу», «можу», «маю»); розв'язання основних суперечностей між внутрішніми принципами індивіда та зовнішніми обставинами, для реалізації поставленої мети.

Підлітковий вік – один з найбільш складних і відповідальних періодів у житті дитини, коли «відбувається інтенсивне формування особистості, енергійне зростання моральних та інтелектуальних сил і можливостей...формуються перші переконання особистості» [2, с. 260]. У цей період відбувається інтенсивний розвиток усіх ланок самосвідомості, що уже містить необхідні компоненти самосвідомості дорослої людини. Важливим залишається те, якого рівня розвитку досягнуть ці компоненти, та які з них посядуть центральне місце у структурі особистості. Саме в підлітковому віці дитина досягає того рівня когнітивного розвитку, який дає змогу їй сформувати свої власні ціннісні уявлення про дійсність.

У зв'язку з віковими особливостями, підлітки не завжди націлені на пізнання себе, розкриття свого внутрішнього потенціалу та розвиток здібностей, усвідомлення та оцінювання власних можливостей; на пошук шляхів для самореалізації та набуття навиків для її здійснення. Тому необхідною на цьому етапі є цілеспрямована педагогічна підтримка та заохочення особистісного розвитку дитини.

Особлива роль в самореалізації та самовизначенні підлітків належить освітній діяльності закладу позашкільної освіти, а саме розробці та впровадженню конкретних форм і методів, спрямованих на розвиток індивідуальних здібностей підлітків, формування у здобувачів освіти системи загальнолюдських цінностей, набуття ними ключових компетентностей.

В основу діяльності закладів позашкільної освіти покладено принцип вільного вибору, добровільна участь в освітньому процесі; відсутність регламентуючих настанов; диференціація за інтересами щодо певної галузі науки, культури, техніки та технологій; окреслення перед кожною особистістю реально досяжних завдань; різноспрямованість видів діяльності та сфер спілкування, що сприяє набуттю досвіду соціальних відносин [1].

Характерна для закладів позашкільної освіти індивідуалізація процесу виховання підростаючої особистості, дає змогу усвідомити свої сильні та слабкі сторони, завдяки розвитку творчого потенціалу, для подальшого самостійного й успішного її просування на шляху індивідуального розвитку, вибору життєвих пріоритетів та соціального самовизначення.

Одним з важливих аспектів діяльності закладів позашкільної освіти є залучення значної кількості здобувачів освіти до педагогічно орієнтованого дозвілля, що забезпечує

створення сприятливих умов для їхнього розвитку та становлення як соціально активних громадян [4].

Відвідуючи гуртки та інші творчі об'єднання закладів позашкільної освіти, вихованці мають можливість займатися діяльністю, котра є максимально наближеною до суспільних реалій і спрямована на формування у підлітків ціннісних орієнтацій, застосування набутих теоретичних знань на практиці та успішну адаптацію у позашкільній життєдіяльності.

Освітнє середовище закладу позашкільної освіти здатне створити значний вплив на особистість підлітків: від створення умов, сприятливих для творчої діяльності здобувачів освіти, до забезпечення їх співробітництва у творчому процесі та самостійної творчості, яка і формує потребу особистості у самореалізації та самовизначенні.

Список використаних джерел

1. Биковська О. В. Педагогіка позашкільної освіти як субдисципліна педагогіки 215. *Рідна школа*. 2016. № 11–12. С. 48–53.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України; [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
4. Пустовіт Г. П. Деякі аспекти методології позашкільної освіти. *Шлях освіти*. 2000. № 2. С. 11-15.

*Майборода Анастасія Ігорівна,
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Костюшко Ганна Олексіївна*

«Цінності та потреби на шляху до самореалізації старшокласника»

У центрі педагогічної концепції самореалізації – віра в індивідуальний досвід людини та її здатність до самопізнання, у можливість розкриття в собі унікальної і неповторної сутності, у визначення спрямованості та засобів особистісного зростання.

Самореалізація особистості, особливо дитини, підлітка, юнака, розглядається як свідомий процес як найповнішого розкриття та зростання потенціалу та мотиваційно-сутнісних сил особистості, що веде до самоствердження власного «Я». Потреба в самореалізації є базовою потребою особистості та проявляється в усіх сферах її життя. У будь-якому демократичному суспільстві можливі прояви самореалізації, які ґрунтуються на принципах справедливості, милосердя, любові та професіоналізму.

Установлено, що самореалізація особистості складається із самоактуалізації (свідоме визначення особистістю мети життя), самопізнання (самопостереження, самоаналіз, самооцінка та самоконтроль), розвитку як самостійного накопичення теоретичного та практичного досвіду (самовиховання) та формування нових якостей особистості (самоосвіта).

Передумовами самореалізації є:

- 1) вроджена схильність особистості до росту та розвитку;
- 2) протиріччя між наявними цілями та ступенем їх реалізації;

3) внутрішньо особистісні протиріччя та зовнішні впливи, які можуть викликати особистісні кризи;

4) діалектичні суперечності між формуванням і виявленням внутрішньої сутності, між соціальним і біологічним, соціальним і індивідуальним [3, с. 145].

Самореалізація особистості можлива за умови достатнього рівня самосвідомості та індивідуальної активності. Самореалізація особистості включає творчу, професійну, соціальну та особистісну сфери життя, без проходження яких не може вважатися повноцінною самореалізацією.

Старший шкільний вік характеризується інтенсивним розвитком вищих психічних функцій, становленням особистості та розвитком самопізнання, самовиховання. Згідно з класифікацією Е. Еріксона ранній юнацький вік охоплює межі до 19–20 років та характеризується глибшою кризою – «кризою ідентичності». У цей період старшокласники не відчують себе вже дітьми, але й не відчують себе дорослими особистостями. Перед особистістю постає задача - сформувати еґо-ідентичність, а це означає, що в юнацькому віці необхідно зробити низку соціальних і особистісних виборів і самовизначень.

Поняття «цінність», як визначає З. Охріменко, пов'язане з узагальненими уявленнями людей про цілі та норми своєї поведінки, в яких утілюються суспільні ідеали, історичний досвід, культура епохи як певного суспільства в цілому, так і всього людства. Система ціннісних орієнтацій виступає своєрідною програмою життєдіяльності й основою реалізації певної моделі особистості. Головною функцією ціннісних орієнтацій є створення еталона, образу майбутнього, на основі якого може проводитися оцінка моральної, смислової сторони життєдіяльності. Цінності особистості завжди мають об'єктивну та суб'єктивну сторону. Саме тому вони не можуть розглядатися безвідносно конкретної особистості [2].

Самореалізація в старшому шкільному віці не обходиться тільки удосконаленням індивідуальних рис і власних навичок, тому аналіз наукових підходів (Н. Бібік, В. Доротюк, О. Докукіної, В. Зінченко, О. Пехоти, В. Савченко, С. Ставицької, М. Тименко та ін.) дозволив нам визначити наступні цінності та потреби на шляху до самореалізації старшокласника, а саме: пошуки сенсу життя та його інтенсивне обговорення; відкриття себе; потреба знайти гідне місце в суспільстві; бажання вдосконалювати себе; прагнення розвивати індивідуальні та творчі здібності; потреба в повазі та визнанні; освіта та майбутнє професійне самовизначення; спілкування з друзями та інше.

Як зазначає М. Дубінка, для старшокласників провідним центром усього розвитку виявляється особистісне самовизначення, а вибір подальшого життєвого шляху – центром життєвої ситуації, навколо якого починають обертатися вся їхня діяльність і інтереси. Цей завершальний етап формування особистості в школі найповніше виявляє ціннісно-орієнтаційну діяльність школяра, розвиває особистісну рефлексію, певний рівень домагань [1, с. 18].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що соціально-педагогічна робота в освітньому закладі з метою самореалізації старшокласників повинна формувати чіткі орієнтири життєдіяльності, сприяти розширенню та поглибленню знань учнів про власні ресурсні сторони, ціннісні орієнтації, формувати вміння відділяти справжні цінності від уявних, сприймати та оцінювати складні та суперечливі явища й процеси, що відбуваються в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Дубінка М. М. Соціально самовизначення старшокласників: пошук підходів до розуміння. Рідна школа. Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти. 2017 №3–4 С. 15-19.

2. Охріменко З. В. Проблеми вдосконалення системи професійної орієнтації старшокласників у контексті вимог сьогодення. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2016. Вип. 20 (2). С. 88–100.

3. Федоренко Л. П. Психологічні детермінанти професійного самовизначення старшокласників. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2018. Вип.7 (52). С. 143-149.

*Максимчук Зоряна Василівна
Студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Костюшко Ганна Олексіївна*

«Волонтерська діяльність як засіб самореалізації учнівської молоді»

У сучасних умовах збройної агресії російської федерації проти України молодь гідно тримає виклики та оборону в різних сферах життєдіяльності: громадянській, політичній, економічній, військовій, освітянській та інших. Волонтерство як соціально-психологічний феномен українського суспільства створює сприятливі умови щодо прояву громадянської активності молоді та надає можливість для її самореалізації.

Проблему самореалізації особистості в різних контекстах досліджували сучасні науковці: В. Бучма, О. Гурова, Л. Дзюбка, В. Завада, В. Зарицька, Н. Кривцова, Г. Мільчевська, Т. Пещеріна, Н. Слободяник, В. Слюсар та ін.

Як визначає Н. Кривцова, «самореалізація — процес найповнішого розкриття особистістю своїх здібностей і творчих можливостей, індивідуального саморозвитку і самоздійснення, оприявлення внутрішнього потенціалу свого Я» [2].

Прагнення самореалізації є однією з фундаментальних потреб людини і виступає її характерною особливістю. Крім того, в процесі такого самовираження особистість виражає та творить різноманітні явища культури та соціальності.

Категорію «учнівська молодь» можна визначити як специфічну соціальну групу молодих людей віком 15-18 років, куди входять старшокласники загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв і студенти училищ, коледжів, обов'язковою ознакою яких є набуття у певний період формальної освіти, яка здійснюється за різними напрямками.

Структура самореалізації учнівської молоді включає наступні елементи:

- Мотивація. Учень повинен бути зацікавленим у досягненні своїх цілей і мати внутрішню мотивацію до розвитку своїх здібностей.
- Самосвідомість. Учень повинен розуміти свої сильні та слабкі сторони, вміти аналізувати свої дії та вирішувати проблеми.
- Саморегуляція. Учень повинен вміти контролювати свої емоції та поведінку, визначати пріоритети та керувати своїм часом.
- Самовдосконалення. Учень повинен постійно розвиватися, покращувати свої знання та навички, здійснювати пошук нових ідей і вдосконалювати свої таланти [1].

Розвиток самореалізації учнівської молоді може залежати від багатьох факторів, таких як: сприятливе соціальне середовище; позитивний досвід; здійснення саморефлексії; підтримка позитивних цінностей; розвиток самооцінки [2].

Усі ці фактори взаємодіють між собою та можуть бути важливими для успішної самореалізації учнівської молоді. Важливо, щоб учнівська молодь мала можливість вдосконалюватися та розвивати свої навички в різних видах діяльності.

Волонтерство є однією з найефективніших форм самореалізації учнівської молоді. Воно може допомогти виявити свої інтереси та потреби, а також розвинути соціальні навички.

Також, волонтерство допомагає учнівській молоді розвивати свою емпатію та співчуття, оскільки вони можуть бути включені в різні благодійні та громадські ініціативи, що стосуються проблем інших людей. Це може допомогати учням розуміти та оцінювати різні соціальні проблеми та шукати шляхи їх вирішення.

Окрім цього, волонтерство може допомогти студентам розвивати свої лідерські якості. Вони можуть бути включені в організацію та проведення волонтерських проєктів, що вимагають вміння керувати процесами та координувати роботу команди.

Волонтерська діяльність учнівської молоді може мати різні напрямки, залежно від обраної мети та завдань. Деякі з основних напрямків волонтерської діяльності учнів включають:

Соціальний напрямок: підтримка людей, які опинилися в складних життєвих обставинах – дітей-сиріт, малозабезпечених, безпритульних, безробітних, пошук зниклих людей та ін.

Екологічний напрямок: охорона навколишнього середовища, екологічні марші, боротьба із браконьєрами, благоустрій заповідних територій; просвітницька робота з населенням та інші форми роботи, спрямовані на збереження навколишнього природного середовища.

Культурно-мистецький напрямок: організація та проведення культурно-мистецьких проєктів: фестивалів, виставок, концертів та ін.; реконструкція історичних і культурних пам'яток та ін.

Освітній напрямок: розвиток освіти та науки: викладання додаткових уроків, консультування своїх однолітків із певних предметів [4].

Отже, волонтерська діяльність є ефективним засобом самореалізації учнівської молоді, що впливає на її особистісний розвиток, виховує соціальну активність, дисциплінованість, відповідальність, сприяє професійному та особистісному самоутвердженню.

Список використаних джерел

1. Гомонюк В. О. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сучасні наукові уявлення. «Europejska nauka XXI powieka – 2013». Volume 22: Psychologia i socjologia. Politologija. 2013. С. 21 – 26.

2. Кривцова Н. В. Психологічні особливості потенціалу самореалізації особистості: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01. Одеса, 2018. 19 с.

3. Харченко С. Я. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні: наук.-навч.-метод. посіб. / С. Я. Харченко, О. П. Песоцька, В. О. Кратінова [та ін.]. Н.-д. центр пробл. соц. педагогіки та соц. роботи АПН України і Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2008. 319 с.

*Мандрик Інна Йосипівна
Студентка I курсу магістратури
Спеціальності «Освітні,
педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент*

«Феномен поняття традиційно-побутової культури в наукових дослідженнях»

Сучасна концепція освітнього процесу розгорнула широку дослідницьку роботу щодо впровадження моделей історичного розвитку, етнічної історії та етногенезу українців. Важливого значення набуває реформування змісту виховання, наповнення його культурно-історичними надбаннями українського народу, формування поваги до історії рідного народу, зокрема традиційно-побутової культури.

Як слушно зауважує етнолог Ю. Нікішенко, «традиційно-побутову культуру українського народу дослідники вивчають уже не одне десятиліття і, попри це, залишається ще достатня кількість питань, які не просто варті уваги, але й можуть стати джерелом для розкриття тих аспектів функціонування культури повсякдення українського народу, які поки що перебувають певною мірою на периферії наукових інтересів» [2, с.55].

Упродовж тривалого часу побутову традицію розглядали з точки зору тільки її опису, до того ж переважно в історичному (етнографічному) аспекті. На сучасному етапі традиції побуту привертають увагу дослідників із різних сфер і наук: етнологів, соціологів, психологів, педагогів, культурологів та ін.

Досліджуючи підхід до проблеми традицій побутової культури українців, Н. Дуда і О. Лободинська визначають, що «збереження традицією досвіду у побутовій сфері означає найперше стабілізацію нею певного побутового, щоденного ритму. Такий ритм не тільки закріплювався традицією, а й ідеологічно нею обґрунтовувався». І далі науковиці акцентують, що «побутова культура – стійкий шар культури етносу, що передається від покоління до покоління, основні елементи якого (заняття, звичаї, обряди, громадське життя та ін.) диференціюють і розмежовують один етнос від іншого [1, с. 130].

Змістом побутових традицій є давній досвід людей і необхідний людському організму природний ритм, який переважно формується в процесі трудової діяльності. Систематичне повторення ритуальних святкувань важливих подій у житті родів, громад, сімей і окремих людей також стало ритуалом, звичаєм і традицією.

Дослідниця становлення інституцій побутової культури Е. І. Полушина-Брояко, співставляючи категорії «побут» і «буття», визначає, що «побут і буття як загальна характеристика чи реальність існування людини дуже близькі, бо онтологічно вкорінені в тому, що має назву «дім», або загальний устрій традиційного усталеного перебування у просторі, який пов'язують з ойкуменою, екологічними ознаками, ойкосом, існуванням людини як істоти, яка задовольняє свої потреби – матеріальні і духовні» [3]. Авторка зазначає, що історія побуту не є історією низової культури. Це історія існування поведінки, морального етикету, норм, які утримують людину в стані певного відношення до Батьківщини, до іншої людини, до Бога. До нематеріальної складової побутової культури дослідниця відносить звичаєво-обрядовий світ, світ послуг, художньо-естетичні уподобання та морально-етичні настанови, що пов'язані з комунікативними відносинами українців у просторі [3].

З позиції Л. Шаповалової «побут – це сукупність умов, засобів, форм і способів задоволення матеріальних і духовних потреб членів суспільства, які історично змінюються, проявляються у певному укладі чи способі життя і залежать від рівня розвитку виробництва, суспільно-економічних відносин, загального стану культури даного народу». Характеризуючи різні форми побуту, дослідниця наголошує на тому, що домашня форма побуту відіграє «найважливішу роль за впливом на особистість і становленням її ціннісних орієнтацій, характеризуючи задоволенням матеріальних і духовних потреб особистості в сімейних умовах».

Важливим є і те, що дослідження побуту науковці пов'язують з важливими поняттями ментальності, менталітету. Так, у менталітеті українського народу найбільш важливими соціально- побутовими ціннісними орієнтаціями вважаються мовні ціннісні

орієнтації, національні звичаї, традиції, обряди, сімейний уклад, національне харчування, комфортне житло, відпочинок та організація дозвілля [4, с. 136].

Отже, через контакти зі світом людина збагачується не тільки через взаємодію та спілкуванням з людьми, а й з предметним оточенням, речами, оздобленням, упорядкуванням житла, предметами домашнього вжитку, одягом, правилами поведінки тощо. Культура побуту як компонент загальної культури особистості перебуває в тісному взаємозв'язку з моральною, естетичною, екологічною, правовою та іншими видами культур. Культурні потреби, смаки, установки формуються вже на початковому етапі життя особи, коли вона ще не бере участі ні в праці, ні в суспільному житті, коли саме предметне оточення є важливим джерелом формування свідомості особистості. Таким чином, розв'язання завдання цілеспрямованого, систематичного формування традиційно-побутової культури дітей молодшого шкільного віку є необхідною умовою становлення всебічно та гармонійно розвиненої особистості.

Список використаних джерел

1. Дуда Н. М., Лободинська О. М. Дослідження традицій у сучасній побутовій культурі українців: міждисциплінарний аспект. *Науковий вісник НЛТУ України* : зб. наук. праць. Львів, 2019. Том. 29, № 3. С. 129–132.
2. Нікішенко Ю. І. Орнаментовані речі в традиційно-побутовій культурі українців: ретроспективний аналіз. *Наукові записки НаУКМА. Теорія та історія* 2015. Т. 166. Київ,. С. 55-58.
3. Полушина-Брояко Е. І. Становлення інституцій побутової культури в контексті постмодерних культурних практик: автореф. дис...канд. культурології. 26.00.01. КНУКМ. Київ, 2009. 21 с.
4. Шаповалова Л. О. Поняття побуту: сутність та структура. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії* : Зб. наук. пр. Запоріжжя. ЗДІА, 2010. Вип. 42. С. 131 – 137.

*Мищак Людмила Михайлівна
аспірантка II року навчання
Спеціальності
«Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник
кандидат наук, доцент
Міхеєва Оксана Юрївна*

«Нові умови життєдіяльності студентів першого курсу: основні тенденції та протиріччя»

Навчання у закладі вищої освіти для сучасної молоді людини - один з найважливіших періодів її життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця з вищою освітою. Пошук шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов та нової діяльності є нагальною проблемою для кожного, хто переступив поріг вищого навчального закладу.

Успішність навчання здобувачів освіти у закладах вищої освіти багато в чому визначається реальними умовами їх життєдіяльності, характером виникаючих в процесі навчання проблем і можливостями їх вирішення адміністрацією, викладачами, а також психологічних і соціальних служб.

Прийшовши у стіни закладу вищої освіти, абітурієнт зустрічається із низкою труднощів. Найпоширенішими труднощами з якими стикаються студенти на першому

році навчання на думку науковців В. Овсяннікової, С. Ворожбит, Ю. Клочан та ін. є такі: переживання, пов'язані з перехідним періодом від шкільного до дорослого життя; невизначеність мотивації вибору професії; неготовність до самостійного життя, налагодження побуту (особливо для тих хто проживає в гуртожитку); психологічна неготовність до відповідальності за себе, свої вчинки, прийняття рішень; відсутні або недостатньо розвинені навички самостійної роботи; навчальне навантаження, що є значним і нерівномірним; невміння регулювати час, відведений на навчання і відпочинок; відсутність навичок самоконтролю, саморегуляції поведінки та діяльності; нерозвинені волевільні якості здобувачів освіти, що, як правило, поєднуються із залежністю від близької мотивації; несформованість мотивації навчання в обраній професії.

Процес навчання в закладі вищої освіти – особливий етап життєдіяльності молодої людини, пов'язаний із набуттям професійного досвіду, опануванням основ професійної діяльності. Входження у професійну діяльність потребує від молодої людини не тільки наполегливих зусиль, спрямованих на оволодіння засобами професійної діяльності, а й перебудови самосвідомості та свідомості загалом [2].

Як зазначається в законодавстві України, «...сприятливі умови життєдіяльності – це стан середовища життєдіяльності, при якому відсутній будь-який шкідливий вплив його факторів на здоров'я людини і є можливості для забезпечення нормальних і відновлення порушених функцій організму» [1].

Ставши студентом закладу вищої освіти першокурсник здебільшого відчуває емоційне піднесення, радість, зростає його власна самооцінка тощо. Але значна частина уже через кілька місяців (тижнів) починають відчувати певний дискомфорт, основною причиною якого є труднощі адаптації в умовах закладу вищої освіти [5, с.46].

У період здобування вищої освіти молода людина зіштовхується із багатьма проблемами, пов'язаними з початком дорослого життя: нове середовище ровесників і дорослих, перегляд уявлень про себе, необхідність заробітку, можливий переїзд до іншого міста, проживання в гуртожитку тощо. Постійне вирішення цих проблем потребує внутрішньої самоорганізації, уміння розподілити час і сили в навчальному режимі, стимулює роботу з виявлення й усвідомлення життєвих цінностей, уточнення перспективних планів [4, с. 546].

Але поряд із труднощами та проблемами є багато нового, цікавого та веселого. Студент вступивши на перший курс відчуває себе дорослою повноцінною особистістю яка може і хоче спробувати вирішити свої побутові чи інші проблеми. А з іншої сторони навчається бути самостійним, розподіляти власний бюджет та головне це вчитись та здобувати нову для себе професію. Студентство – це нові знайомства, велике коло спілкування, для більшості це нове місто і місце для життєдіяльності та вихід із зони комфорту [3].

Отже, в даній доповіді було висвітлено нові умови життєдіяльності студентів першого курсу. А також основні проблеми та труднощі студентів з якими вони зіштовхуються, коли вступають до ЗВО.

Список використаної літератури

1. Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення: Закон України від 6.09.2018 №2530-VIII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T400500.html (дата звернення 18.03.23).
2. Кривонос О. Б. Організація соціально-педагогічної адаптації студентів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 7 (71). 2017. С. 69–799.
3. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.
4. Очеретнюк А. О., Лисенко Д. А., Паламарчук О. В., Закалата Т. Р. Керничний В. В. Проблема адаптації студентів-медиків першого курсу до навчального процесу. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. № 3. Т. 22. 2018. С. 543–547.

*Моляренко Оксана
Студентка I курсу магістратури
Спеціальності «Освітні педагогічні
науки»*

*Науковий керівник:
кандидат, доцент
Оружа Лариса Володимирівна*

«Стиль керівництва як складова управлінської культури у діяльності керівника закладу позашкільної освіти»

Аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури з предмету дослідження, дав змогу виокремити та уточнити зміст поняття стилів керівництва, їх класифікацію та характеристики, розглянути особистісні особливості управлінської культури керівника навчального закладу.

Управління колективом – справа творча і залежить від особистості, якій ця справа довірена, від її темпераменту, світогляду, компетентності, масштабності мислення, комунікативності. У кожного керівника виробляється свій, притаманний лише йому стиль керівництва, що залежить від особистих якостей [3]

План створення та розвитку колективу передбачає поступове здійснення керівником таких кроків:

1. Вивчення рівня розвитку колективу.
2. Налагодження позитивних стосунків із підлеглими.
3. Мотивація (заохочення) підлеглих.
4. Постановка мети щодо розвитку (збереження позитивних і покращання негативних проявів).
5. Вибір та застосування ефективного стилю керівництва.
6. Співпраця керівництва і підлеглих над поставленими проблемами.
7. Створення і підтримка сприятливого психологічного клімату в колективі [6].

Управління колективом – справа творча і залежить від особистості, якій ця справа довірена, від її темпераменту, світогляду, компетентності, масштабності мислення, комунікативності. У кожного керівника виробляється свій, притаманний лише йому стиль керівництва, що залежить від особистих якостей [3]

План створення та розвитку колективу передбачає поступове здійснення керівником таких кроків:

1. Вивчення рівня розвитку колективу.
2. Налагодження позитивних стосунків із підлеглими.
3. Мотивація (заохочення) підлеглих.
4. Постановка мети щодо розвитку (збереження позитивних і покращання негативних проявів).
5. Вибір та застосування ефективного стилю керівництва.
6. Співпраця керівництва і підлеглих над поставленими проблемами.
7. Створення і підтримка сприятливого психологічного клімату в колективі [2].

Стилі керівництва: авторитарний, демократичний, ліберальний.
Характеристики стилів керування по К.Левіну

При авторитарному стилі вся влада і відповідальність концентрується в руках лідера; перевага віддається встановленню цілей і вибору засобів; комунікаційні канали спрямовані переважно донизу.

При демократичному стилі повноваження і утримання делегуються лідером ключових позицій; прийняття рішень розділене за рівнями на основі залучення до участі; комунікації здійснюються у двох напрямках.

При ліберальному стилі лідер знімає з себе відповідальність і передає владу виконавцям; самоуправління групи здійснюється у бажаному для неї режимі; комунікації мають горизонтальний характер.

Демократичний стиль ґрунтується на колегіальному прийнятті рішень керівниками, широкій поінформованості управлінського апарату про розв'язану проблему, цілі організації, а також поінформованістю усіх співробітників про виконання накреслених завдань і цілей.

Функції контролю та оцінювання розподіляються між рівнями влади, дедалі більше переходячи від верхніх рівнів до нижчих.

Співробітники за демократичного стилю керівництва є не просто виконавцями чужих рішень, а сприймають цілі організації як власні цінності та інтереси.

Цей стиль активізує ініціативність співробітників, є передумовою нестандартних рішень, сприяє поліпшенню морально-психологічного клімату та загальної задоволеності співробітників організацією. За таких умов співробітники мають змогу навчатися один у одного по горизонталі, коли кожен є джерелом інформації, а керівник – демократ враховує індивідуально-психологічні властивості, потреби, інтереси підлеглих, обирає адекватні ситуації, засоби впливу на них [4].

Демократичний стиль спілкування – гуманне та ввічливе ставлення до співбесідника, висока оцінка його сильних сторін; відмова від грубого маніпулювання, підкреслювання рівності між собою та співбесідником, стимулювання його саморозкриття, демонстративне зрівнювання себе з ним, підкреслена толерантність до вразливих моментів його позиції, готовність до компромісів та співробітництва [1].

Демократичний стиль має декілька варіантів:

Комунікаційний стиль. Консультативний. Варіант з сумісним рішенням.

Передумови демократичного керівника за ставленням до працівників Д. Макгрегор назвав теорією “У”.

В основі демократичного стилю лежить модель підлеглої як соціальної людини або модель У, згідно якої: праця - процес природній.

Якщо умови сприятливі, люди не лише візьмуть на себе відповідальність, вони будуть прагнути до неї.

В роботі науковця Свенцицького був наведений приклад «...Найбільш розумний «сільськогосподарський» підхід: створіть гарний клімат, забезпечте потрібну підкормку і надайте можливість людям рости самім по собі. Ось тоді вони вас здивують» [5];

Отже, там, де домінує демократичний стиль, там є високий ступінь децентралізації повноважень. Демократичний керівник надає перевагу також впливу на персонал, який апелює до потреб більш високого рівня: потреби у приналежності, високій меті, автономії, самовираженні.

Підлеглі беруть активну участь в ухваленні рішень і користуються широкою свободою у виконанні завдань. Замість того, щоб здійснювати жорсткий контроль за підлеглими у процесі їх роботи, керівник чекає, коли робота буде виконана повністю, а потім оцінює її [5].

Керівник демократичного стилю багато зусиль докладає для створення атмосфери відкритості і довіри. Якщо підлеглим знадобиться допомога, вони, не соромлячись, звертаються до керівника.

Щоб досягти цього, керівник організовує двостороннє спілкування але при цьому відіграє керівну роль.

Список використаних джерел

1. Алькема В.Г. Коммуникационный аспект эффективности гуманистического управления // Теоретико-методологические проблемы совершенствования психологической подготовки менеджеров. Приложение № 3(8) к научному журналу «Персонал», №1 (55), К.:МАУП, 2000. - С. 134-137.
2. Атватер И. Я вас слушаю. Советы руководителю, как правильно слушать собеседника: Сокр. пер. с англ. - М.: Экономика, 1984. - 112 с.
3. Драккер П. Управление, нацеленное на результат: Пер.с англ. - М.: Технолог. школа бизнеса, 1994. - 200 с.
4. Рыжов В.В. Психологические основы коммуникативной подготовки: Автореферат дис. докт. психол. наук. - Н. Новгород
5. Свенцицкий А.Л. Социальная психология управления. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. - 176 с.

*Панасенко Наталія Миколаївна
Студентка IV курсу
Спеціальності «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»*

*Науковий керівник
доктор наук, професор
Вайнола Ренате Хейківна*

«Взаємодія сім'ї та закладу освіти як чинник соціалізації дітей особливими освітніми потребами»

Сім'я – це первинний соціум, в якому формуються моральні якості дитини, її ставлення до людей, уявлення про характер міжособистісних стосунків. Особливого значення в сучасній соціальній роботі набуває завдання підтримки сімей, в яких виховується дитина, що має певні перешкоди на шляху соціалізації. Водночас, умови виховання в сучасній сім'ї не завжди абсолютно сприятливі для розвитку та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Як наслідок – якщо дитина з особливими потребами позбавлена належної освіти, поглиблюється її особистісний недорозвиток, а самі діти можуть стати тягарем для сім'ї та суспільства.

Метою нашої роботи є: визначити певні теоретичні засади взаємодії сім'ї та закладу освіти у розв'язанні завдань соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Дослідження змісту та особливостей соціально-педагогічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами є недостатньо обґрунтованим, проте, перспективним питанням в сучасній теорії соціальної роботи. Теоретичні засади соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами висвітлено в працях закордонних дослідників, зокрема: Г. Боймера, П. Наторпа, Г. Ноля та ін. Серед українських дослідників питання соціалізації дітей з особливими освітніми потребами присвячень праці: О. Василенко, Т. Журавель, Т. Лях, Т.Чечко та інших.

У дослідженні М. Бевзюк визначено загальний вектор педагогічної діяльності та взаємодії з батьками дітей у яких наявні особливі освітні проблеми; З. Борисенко, О. Галян, Т. Жук займались вивченням проблеми надання психолого-педагогічної допомоги батькам дітей з особливими освітніми потребами.

Аспектам реалізації соціально-педагогічної підтримки батьків та законних представників дітей з особливими освітніми потребами присвячено праці І. Макаренко. У свою чергу О. Ніжинська, О. Опалюк, Т. Опалюк присвятили свої праці вивченню та визначенню умов соціально-педагогічного супроводу сімей, які мають дітей з особливими

освітніми потребами. В дослідженнях О. Галян та З. Борисенко відображено психологічні засади супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз вищенаведених праць дозволив дійти певних узагальнень у трактуванні базових понять нашої роботи.

Так, роботу з батьками дітей з особливими освітніми потребами ми трактуємо як різновид соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється рядом уповноважених структур, кваліфікованих та компетентних фахівців. Даний вид соціально-педагогічної роботи спрямовано на:

- попередження, усунення та подолання чинників ризику виникнення проблем у взаємодії з дітьми;
- раннє виявлення проблем взаємодії батьків з дітьми та надання додаткових ресурсів для розвитку особистості дитини;
- організацію системи заходів, спрямованих на надання допомоги дитині, яка має особливі освітні потреби відповідної допомоги в домашніх умовах, а також на роботу із батьками з метою недопущення деструктивних процесів у взаєминах з дітьми [4].

Взаємодія сім'ї та закладу освіти виступає в якості дієвого чинника соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Ця взаємодія передбачає певну технологізацію та поетапний розвиток.

На *першому етапі* батьки вчаться розрізняти та аргументувати власне бачення змісту роботи. При цьому має відбуватися обмін досвідом та думками між батьками, освітянами, фахівцями, формується спрямованість на дотримання загальних принципів організації діяльності; відбувається урахування умов (зовнішніх і внутрішніх), що зумовлюють розвиток активності та самостійності роботи батьків у роботі з дітьми (як в індивідуальному, так і в груповому аспекті). Ці підходи будуть дієвими, якщо буде дотримуватися орієнтація на новітні тенденції до реалізації потенціалу, ресурсів особистості дитини. На першому етапі також долаються загальні системні порушення в системі (неправильний стиль виховання, уникання дитини батьками), завдяки чому створюється основа для цілеспрямованої роботи над заповненням прогалін у подальшому розвитку дитини [3].

На другому етапі відбувається уточнення сенсу наявних знань і подальше його збагачення шляхом накопичення нових знань; уточнення, розробка та подальше вдосконалення алгоритмів взаємодії; закріплення організаторських умінь і навичок взаємодії з дітьми [4]. У контексті побудови взаємодії першочерговим є подолання ризиків і проблем: низька мотивація батьків на результат; вороже ставлення батьків до дітей; зниження взаєморозуміння; деструктивний стиль виховання, який руйнує інші ефективні моделі розвитку дитини в освітньому просторі. Близько половини батьків не мають мотивації приймати порушення у розвитку дитини. Ворожість батьків по відношенню до фахівців, яка часто спостерігається особливо під час діагностичного обстеження дитини, пов'язана саме з прихованим емоційним неприйняттям по відношенню до неї [2].

Умовою ефективної роботи міждисциплінарної команди є така взаємодія, за якої б батьки: надавали інформацію про особливі потреби дитини, її темперамент, інтереси, уподобання, способи кращого сприйняття інформації. Батьки також мають ініціювати зміни до індивідуальної програми розвитку дитини, аргументуючи, чому ці зміни необхідні; узгоджувати з командою розклад корекційних та реабілітаційних занять дитини тощо [1].

Підсумовуючи слід зазначити, що для успішної реалізації завдання взаємодії сім'ї та закладу освіти по соціалізації дітей з особливими освітніми потребами важливими умовами є: налаштування педагогів на партнерські стосунки та міжособистісну взаємодію з дітьми та їх родинами; результативне спілкування родини дітей із закладом освіти, яке має як інтерактивну, так і перцептивну складову; сприйняття батьків як колег та радників.

Список використаних джерел

1. Галян О.І., Борисенко З.Т. Психологічні аспекти супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами. Теорія і практика сучасної психології : зб. наук. Праць, 2019. № 2. С. 44–49.
2. Кравченко Т. В. Форми просвітницької роботи з батьками: основні види та умови застосування. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2003. № 2. С. 104–108.
3. Макаренко І.В. Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей раннього віку з особливими потребами : дис. ... канд. пед. наук: 2020 р., № 1, Т. 2. 129 13.00.05 – соціальна педагогіка. Луганськ : Луганський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2009. 232 с.
4. Соціалізація молоді з особливими освітніми потребами: кращі практики: метод. посіб. / За ред. А. Базиленко. К. : Талком, 2020. 128 с.

Петрук Луїза Олексіївна
Студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»

Науковий керівник:
доктор наук, професор
Тернопільська Валентина Іванівна

«Дозвіллева діяльність з особами похилого віку»

Безумовно, збільшення тривалості життя в країні деякою мірою відображає позитивні зміни якісних характеристик сучасного соціуму. Але при цьому старіння населення – це дуже гостра соціальна проблема, яка впливає на планування і здійснення соціальної політики держави. Вона ставить перед суспільством гострі питання економічного, соціально-культурного, психолого-педагогічного, морального плану.

За останні кілька десятиліть дослідницький інтерес до дозвілля людей похилого віку значно зріс. Оскільки все більше людей можуть розраховувати на те, що вони доживуть до шістдесяти років і далі у відносно хорошому стані, спосіб життя літніх людей став більш активним і орієнтованим на соціокультурну діяльність [5]

На сучасному етапі проблеми людей похилого віку стали об'єктом дослідження І. Біленької, В. Бочелюк, Т. Голубенко, М. Житинської, Н. Паніної, Л. Левченка, Ю. Кухти, Ю. Швалба та ін.

Працівники дозвіллевої сфери в роботі з особами похилого віку керуються у своїх діях такими міжнародними документами: “Загальною декларацією прав людини”, “Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права”, “Конвенцією про захист прав людини та основних свобод”, “Декларацією прав старої людини”, Резолюціями ООН “Зробити повноцінним життя осіб похилого віку” [3].

Нині, Україна входить до 30 країн світу за часткою людей віком від 60 років і старше. Таким чином українська держава є однією з «найстаріших» країн світу. За останніми демографічними дослідженнями в Україні частка людей 60-65 років становить 21,8% від загальної чисельності населення, а тих, хто старше 65 – 15,5%. Однією з найбільш відмітних особливостей старіння у нашій країні наразі є помітна гендерна асиметрія у складі літнього населення: майже дві третини літнього населення складають жінки.

Згідно з національним демографічним прогнозом, до 2025 року частка осіб віком понад 60 років становитиме 25% від загальної кількості населення, а людей віком 65 років і старше – 18,4%. У 2030 році – людей віком понад 60 років буде понад 26%, а тих, хто старше 65 – понад 20% [3]

В буремне сьогодення, старіння населення залишатиметься важливою проблемою для України, особливо якщо врахувати негативні впливи на його віковий склад: міграційних процесів, епідемії Covid-19, воєнних дій на території України спричинених повномасштабним вторгненням РФ, туберкульозу і ВІЛ\СНІДу, найбільших втрат від яких зазнають групи молодого і середнього працездатного віку.

При цьому на противагу старіючому населенню постають сучасні технології та зміни у всіх сферах життєдіяльності людини, до того відбуваються вони в рази швидше ніж раніше.

Кардинальні зміни можуть бути згубними для будь-якої людини, часто викликають негативні переживання у людей будь-якого віку, адже зрозуміло, що здатність адаптуватися спирається не лише на вікові особливості людини, але й на ряд інших характеристик. Очевидно, що чим старшою є людина, тим більше сповільнюється адаптивні процеси. Люди похилого віку вже мають накопичений досвід, вони вже сформувався як особистості, мають власні переконання, звикли до певних моделей поведінки[2].

Тому людям похилого віку, насправді, важче за інші вікові категорії пристосовуватись до постійних змін, оскільки їх життєві здобутки часто знецінюються і вважаються застарілими поглядами минулого, а їхній досвід не завжди є актуальним у зв'язку з інтенсивним науково-технічним прогресом. На жаль, відсутність розуміння з боку зовнішніх інституцій на різних рівнях і необхідності подолання труднощів адаптації геронтологічної групи населення породжує формування негативного іміджу літніх людей, відповідно ставлення до них та неприйняття їх у суспільстві, що провокує появу стереотипів, котрі ще більше поглиблюють проблему. Також, соціокультурний статус людей похилого віку не завжди відповідає загальносвітовим нормам і стандартам. Гранично обмежений набір соціальних ролей і культурних форм активності, які можуть бути доступні людям похилого віку. Звужені рамки способу життя, обмежений вибір соціально-санкціонованих можливостей у сферах життєзабезпечення, комунікації, дозвілля. У результаті люди похилого віку практично позбавлені осмислених стимулів до подолання свого стану [2].

Дозвіллева діяльність з людьми похилоого віку має ґрунтуватись на мультидисциплінарному підході та орієнтації на потреби людини похилого віку. Такий підхід передбачає діяльність єдиної команди фахівців, спрямованої на задоволення інтересів і запитів людей похилого віку.

Дозвіллева робота з особами похилого віку будується з урахуванням систематичного вивчення інтересів і потреб людини похилого віку, організації дозвіллевих послуг відповідно до їх запитів, безпосередньої роботи з ініціативними групами та представниками громади, яку обслуговує дозвіллева установа, координації та співпраці дозвіллевої діяльності соціальнокультурного закладу з іншими суб'єктами суспільного життя, налагодження зв'язків із засобами масової інформації [5].

Сутність дозвіллевої роботи з особами похилого віку полягає у розкритті потенційних резервних здібностей осіб похилого віку; збереженні та накопиченні практичного досвіду, набутого літніми людьми; функціонуванні дозвіллевих установ, що сприяють задоволенню потреб людини похилого віку та створюють умови для подальшого розвитку та підтримки особистісних можливостей; розвитку нетрадиційних форм зайнятості; можливості підвищення якості освіти та професійного удосконалення відповідно до концепції неперервної освіти; створенні інфраструктури дозвілля з метою надання соціально-культурних та дозвіллевих послуг з урахуванням потреб та можливостей осіб похилого віку [4].

Отже, головним завданням дозвіллевої діяльності з особами похилого віку є дотримання прав та свобод людини, забезпечення рівних можливостей в отриманні дозвіллевих послуг, доступність дозвіллевих закладів для осіб похилого віку та

врахування потреб цієї категорії населення, регулярність і систематичність організації дозвілєвої діяльності, диференційований підхід у дозвілєвому обслуговуванні.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В.Й. Дозвілєзнавство. Навчальний посібник /В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 208 с.
2. Житинська М. О. Соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності осіб похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України. Київ, 2018. 250 с.
3. Кухта М. Люди похилого віку очима експертів: труднощі та шляхи подолання життєвих негараздів. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2015. № 4. с. 119–133
4. Кухта М. П. Соціальний потенціал старшого покоління як ресурс суспільного розвитку. Габітус. 2017. Вип. 4. с. 60–65
5. Сопко Р. І. Суспільні наслідки старіння населення. Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком. Матеріали VII Регіон. практ. конф. за міжнар. участю (м. Дніпропетровськ, 29 листопада 2013 р.). 2013. с. 209–212

*Пильтяй Світлана Ярославівна
студентка I курсу магістратури,
Спеціальності «Соціальна
робота». Соціальна педагогіка*

*Науковий керівник
доктор наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна*

«Соціалізація дітей з неповних сімей як соціально-педагогічна проблема»

Сім'я - це основа суспільства та джерело розвитку окремої особистості. Досвід, якого людина набуває у сім'ї, визначає її індивідуальну поведінку, створює внутрішню конструкцію реальності. Негативною тенденцією нашого часу є збільшення кількості неповних сімей, що виникають внаслідок розлучення або смерті одного з батьків. Життя й умови виховання дитини в неповній сім'ї мають явну специфіку й істотно відрізняються від життя дитини в повній сім'ї. Особливо гострою постає проблема функціонування її як інституту виховання і соціалізації дітей [6].

Метою даної публікації є здійснити обґрунтування сутності та специфіки неповної сім'ї як інституту соціалізації дитини, визначити її проблеми та ресурси.

Як зазначає А. Капська, соціалізація – це двосторонній процес взаємодії людини із соціальним середовищем, який передбачає її включення до системи суспільних відносин через засвоєння соціального досвіду, і самостійного відтворення цих відносин, у ході яких формується унікальна, неповторна особистість [5].

Провідна роль сім'ї в процесі соціалізації дитини незаперечна, тому що родина визначає фізичний, розумовий і емоційний розвиток особистості, відіграє визначальну роль у формуванні психологічної основи дитини, має велике значення в оволодінні людиною соціальними нормами й фундаментальними ціннісними орієнтаціями, виконує функцію соціально-психологічної підтримки й захисту своїх членів від негативного впливу навколишнього світу [1].

Так, на процес соціалізації дитини в сім'ї впливає: склад сім'ї; роль дитини в сім'ї; агенти соціалізації (авторитет для дитини із числа членів родини); стиль виховання;

особистісний та творчий потенціал родини (моральні цінності батьків, їхні лідерські якості, рівень освіти, потреба в самоосвіті, здатність до творчої діяльності членів сім'ї).

Дослідження неповних сімей й виховання дитини в них виявили ряд певних проблем [1]:

1. Сполучення ролі обох батьків в одній особі. Очевидно, існує взаємодоповнюваність батьків, наприклад один з батьків є більш поблажливим, інший - більш строгим, що в результаті унормовує процес виховання.

2. Складнощі статево-рольової орієнтації дітей, зростання ризику неуспішного формування власної сім'ї.

3. Труднощі при формуванні вторинної сім'ї. З однієї сторони при формуванні вторинної сім'ї з'являється надія на поліпшення, з іншої, виникає тривога, переживання чогось чужорідного в будинку.

Негативний вплив розлучення на соціальну адаптацію дітей проявляється не тільки в рамках міжособистісної взаємодії з батьками, але й поширюється на інші сфери життєдіяльності. У ряді публікацій відрізняється, зокрема, зниження пізнавальних установок у дітей розлучення, низька шкільна успішність і слабка виразність прагнення до досягнень [1]. Окрім того, часто «..діти з неповних сімей, як правило, мають ряд комплексів» [4, с.238].

Важливим чинником є також ставлення дітей до себе. Діти з неповних сімей частіше скоюють вчинки, що загрожують їх здоров'ю. Цьому факту можна дати два різні пояснення: а) дії, пов'язані з ризиком для здоров'я, є спробою самоствердження; б) така поведінка є наслідком послаблення контролю з боку батьків [3, с.13-15].

Варто сказати, що неповна сім'я – це не завжди родина, в якій порушені усі її функції. Існують приклади успішних жінок і чоловіків, які самостійно виховують дитину, забезпечуючи їй різнобічний розвиток – фізичний, інтелектуальний, духовний тощо. Але така сім'я скоріше виключення, ніж правило.

Таким чином, нами здійснено обґрунтування сутності та специфіки неповної сім'ї як інституту соціалізації дитини, визначено її проблеми та ресурси. Встановлено, що в подальшому нам варто ретельно досліджувати проблему функціонування інституту неповної сім'ї та звернути увагу на недоліки у процесі соціалізації дітей у таких сім'ях.

Список використаних джерел

1. Бугайова Н. М. Особливості виховання та соціалізації дитини в неповних сім'ях Н. М. Бугайова Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2013. № 2. - С. 76-83

2. Кузнєцова В.О. Особливості соціального виховання дитини в умовах неповної сім'ї. Актуальні проблеми соціально-педагогічних досліджень. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців. За редакцією М. П. Васильєвої. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. С. 110-111.

3. Лютак О.З. Робота психолога в неповних сім'ях: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: пп. Кузів, 2007. 105 с.

4. Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник За ред. проф. А.Й.Капської. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.

5. Соціальне становлення дитини у прийомній сім'ї: соціальний супровід: навч.-метод. посібник Укр. ін-т соц. Досліджень, НПУ імені М. П. Драгоманова ; авт. : Л. С. Волинець, А. Й. Капська, Н. М. Комарова [та ін.]. К., 2000. 127 с.

6. Третьяченко В.О. Психологічні умови становлення життєвих домагань підлітків із неповної одностатевої сім'ї. Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. К. , 2009. 20 с.

*Пліс Олександра Сергіївна
Студентка IV курсу
Спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник
доктор наук, професор
Вайнола Ренате Хейківна*

«Особливості масових організаційних форм соціально-виховної роботи»

У сучасних умовах розвитку українського незалежного суспільства та освітянської практики все більшої актуальності набуває таке поняття, як «організаційна форма соціально-виховної роботи». Метою даної публікації є обґрунтування підходів до цього поняття та виявлення особливостей масових форм соціально-виховної роботи.

Форма виховної роботи виступає способом унаочнення змісту роботи, певним видом організації дій. Завдяки формам виховання методи наповнюються конкретним змістом соціальної роботи, дозволяють реалізувати завдання поетапно, в різних видах діяльності. Форми соціально-виховної роботи розглядають як варіанти організації взаємодії соціального вихователя з вихованцями, спрямовані на створення умов для активізації ресурсів, вирішення відповідних завдань соціалізації, надання допомоги та підтримки в розвитку особистості.

Ми будемо виходити з визначення Р.Вайноли, яка трактує форму (організаційну форму) соціально-виховної роботи як зовнішнє виявлення способу організації діяльності вихователя та вихованця (ів) [1].

Варто зазначити, що крім терміну «форма» в сучасній практиці соціально-виховної роботи використовуються терміни: справа, активність, івент, захід. Щодо останнього терміну, його більш влучно використовувати стосовно масових форм роботи.

О. Безпалько характеризує такі специфічні ознаки форми роботи: функціональність, структурність, інтегративність [2]. Функціональність вказує на існування таких форм, що забезпечують реалізацію окремих функцій соціальної діяльності. Структурність як ознака організаційної форми характеризується специфічними правилами побудови окремих видів організаційних форм. Інтегративність передбачає, що результати, отримані в процесі використання одних форм, сприяють впровадженню інших форм соціальної діяльності, що дозволяє об'єднувати їх в єдине ціле. Так, наприклад, благодійна акція може інтегрувати в собі музичний фестиваль, графітібатл, ігротеку, флешмоб тощо.

Особливе місце в практиці соціально-виховної роботи посідають масові форми виховання. Найбільш поширеними *масовими формами* соціально-виховної роботи є: тематичне свято, мітинг, акція, дискотека, спортивне свято, ігротека, фестиваль тощо.

До *особливостей масових форм* соціально-виховної роботи належать:

- відчуття задоволення від причетності до спільної, значущої справи;
- можливість залучення різних груп населення;
- створення певного «емоційного поля», що охоплює всіх учасників і здійснює позитивний вплив;
- комплексність масових форм роботи, що дозволяє в межах однієї форми роботи використати переваги багатьох.

Довготривалі масові форми роботи ми розглядаємо як комплексні форми роботи. До них належать, як: тематичний день, тиждень, місячник, фестиваль, Ярмарок, Карнавал, Свято вулиці тощо. Помітною перевагою цих форм роботи є: довготривалість та поєднання кількох організаційних форм роботи в єдиній тематичній формі [3].

Під час проведення таких форм роботи спрацьовує система виховних впливів, а саме:

- відбувається занурення вихованців у зміст проблеми, сюжет дійства;
- тривалість цієї форми дозволяє виявити творчий потенціал, знайти справу «за смаком»;
- реалізується можливість використання багатьох локацій, поєднання кабінетних та вуличних форм роботи;
- реалізуються зв'язки між різними групами, створюються підстави для появи та згуртування різновікових колективів;
- вихователі отримують можливість бачити позитивну динаміку розвитку особистості протягом форми роботи;
- масовий характер таких форм роботи дозволяє робити діяльність фахівців помітною, створює позитивний імідж виховної роботи.

Таким чином, нами було визначено сутність та виявлено особливості масових форм соціально-виховної роботи. До подальших перспектив нашої роботи належить визначення класифікаційних підходів до угруповання форм соціально-виховної роботи.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р. Х. Технології соціально-педагогічної роботи : курс лекцій. К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. 152 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери : за ред. І.Д. Звереві. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
3. Технології соціально-педагогічної діяльності : нав. посіб.; за заг. ред. Н. В. Заверико. Запоріжжя; Запорізький національний університет, 2014. 280 с.

*Полигач Христина Ігорівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Соціальне сирітство в Україні»

Соціальне сирітство - це стан, коли дитина відчуває відсутність соціальної підтримки та зв'язків, які є важливими для її благополуччя та розвитку. Соціальне сирітство може призвести до відчуття самотності, незахищеності, відчуженості та безпорадності. У багатьох випадках це може впливати на психічне та фізичне здоров'я людини та вимагати підтримки соціальних служб та фахівців з різних галузей. В Україні проблема соціального сирітства є досить актуальною.

Сирітство є невід'ємним елементом життєдіяльності суспільства на усіх етапах розвитку людської цивілізації. Сьогодні під сирітством науковці розуміють соціальне явище, яке характеризує особливий стан дитини, яка тимчасово чи постійно перебуває поза сімейним оточенням внаслідок втрати батьків, а також дитини, яка з певних причин чи власних інтересів не може залишатися в сімейному оточенні та потребує захисту чи допомоги з боку держави [2].

На жаль, в Україні становище соціальних-сиріт дуже складне. Щорічно спостерігається збільшення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а паралельно із цим – зменшення народжуваності. До прикладу, станом на 24.02.2022

близько 105 тисяч дітей числились як діти-сироти та діти позбавлені батьківського піклування, що порівнюючи з 2020 роком на 30 тисяч більше.

Однією з причин соціального сирітства в Україні є складна економічна ситуація в країні, яка призводить до того, що батьки не можуть матеріально забезпечити своїх дітей. Крім того, проблемою є відсутність достатнього соціального захисту та програм підтримки для сімей з дітьми, що перебувають у складних життєвих обставинах. Важливо зазначити, що після повномасштабного вторгнення кількість сиріт значно збільшилась. Проте, на жаль, проаналізувати точну кількість дітей, що опинились без батьків, практично не можливо.

Уряд України приділяє увагу проблемі соціального сирітства та здійснює заходи для її розв'язання. Зокрема, проводяться реформи в системі дитячих будинків та розвивається альтернативна форма опіки над дітьми. Також уряд працює над розробкою та впровадженням програм підтримки сімей з дітьми, зокрема забезпеченням їх доступу до освіти та медичних послуг.

Крім урядових заходів, існують також неурядові організації, які займаються допомогою дітям-сиротам та дітям, що перебувають у складних життєвих обставинах. Наприклад, такі організації надають дітям та молоді психологічну та соціальну підтримку, організовують навчальні та розважальні заходи, забезпечують доступ до медичної допомоги та освіти.

Причини соціально сирітства можна поділити на зовнішні та внутрішні, де до зовнішніх причин появи дітей-сиріт відносять важке соціально-економічне становище в нашій державі. Внутрішні причини формуються в середовищі сім'ї. Розвиток та масштабність поширення сирітства залежить від багатьох факторів, до яких відносять: соціально-економічний стан країни, політичний устрій, культурний розвиток та інше.

На даний момент, Україна все ще потерпає від війни з російським агресором. Росія знедолила безліч сімей, залишивши дітей віч-на-віч з проблемами даного світу. Стрімке збільшення кількості дітей-сиріт просто вражає. Саме тому, найважливішим питанням залишається фактор ефективного соціального захисту. Найбільш важливим документом з питань захисту та державної підтримки дітей-сиріт, на даному етапі, є Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [1].

Після 24 лютого, близько 3500 дітей було евакуйовано. Орієнтовно 900 дітей в межах України та близько 2600 за кордом. За оперативними даними, до вересня 2022 року було усиновлено 479 дітей, в патронатні сім'ї влаштовано 98 дітей, під опіку – 1231 дитина. Окрім того, певну кількість дітей під опіку взяли родичі та знайомі. Фахівцями із соціальної сфери, по можливості, здійснюється соціальний супровід всіх сімей, які несуть відповідальність за усиновлену дитину.

Від початку повномасштабної війни в Україні 3182 дитини залишилися без батьківського піклування. Про це повідомив заступник директора департаменту з питань захисту прав дітей та забезпечення стандартів рівності Національної соціальної сервісної служби Володимир Вовк. При цьому 541 дитина втратила батьківське піклування безпосередньо через війну. Батьки 106 з них – загинули [2]. Проте держава одразу застосовувала соціальне забезпечення, у вигляді виплат, для дітей. Сумарно на кожну сироту або дитину, яка позбавлена батьківського піклування, держава виплачує:

- 2,5 прожиткові мінімуми відповідно до віку малюка, тобто в середньому 7700 грн на місяць (якщо дитина здорова);
- три прожиткові мінімуми відповідно до віку малюка, тобто в середньому 9600 грн на місяць (якщо дитина з інвалідністю) [4].

Окрім цього, держава також фінансово допомагає вихователям або опікунам, які прийняли в родину дитину-сироту. Якщо дитина залишилась без будь-яких родичів, зазвичай її передають в прийомну сім'ю або в дитячий будинок сімейного типу [5].

Отже, ми вважаємо, що на даний момент ситуація із соціальним сирітством справді складна, проте уряд України вживає всі необхідні заходи для пом'якшення даної проблеми. Дітям-сиротам надається необхідна своєчасна як фінансова, так і психологічна допомога, аби забезпечити захист у такий важкий час. Але ми не заперечуємо фактор того, що роботи є багато, саме тому потрібно прикладати ще більше зусиль, аби забезпечувати дітей-сиріт та піклуватись про них.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
2. Ілік Х. В. Соціальне сирітство в контексті сучасних міграційних процесів в Україні. Дисертація URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ilyk_Khrystyna/Sotsialne_syritystvo_v_konteksti_suchasnykh_migratsiinykh_protseviv_v_Ukraini/
3. Інтернет журнал «Війна позбавила батьківського піклування понад 3 тисячі дітей – соціальна сервісна служба» URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/12/249998/>
4. Інтернет журнал «Соціальні виплати на дітей-сиріт в Україні — Мінсоцполітики розповіло про державну грошову допомогу» URL: <https://vikna.tv/video/lifestyle/socialni-vyplaty-na-ditej-syrit-v-ukrayini-2022/>
5. Інтернет-ресурс «Як усиновити дитину під час війни?» URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/11/8/251212/>

*Полуйко Наталія Олександрівна,
студентка III курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Сутність соціальної допомоги різним категоріям населення в Україні»

Сьогоднішні реалії в Україні, включаючи фінансову нестабільність, зростання соціальної та майнової нерівності та військові конфлікти, призвели до зниження якості життя більшості населення. Відповідно до ст. 1 Конституції України наша країна є соціальною державою, тому повинна гарантувати соціально незахищеним категоріям населення допомогу, оскільки кожна людина має право на гідне життя [1].

Серед провідних науковців, які неодноразово досліджували теоретичні та практичні аспекти соціальної допомоги, варто виділити Н. Б. Болотіну, М.Д. Бойка, Г.М. Юрчик, І.М. Сироту, Н. В. Шаманську, В.О. Мандибуру.

Метою дослідження є розкриття сутності соціальної допомоги різним категоріям населення в Україні як складової соціального забезпечення.

Для кращого розуміння поняття «соціальна допомога» потрібно дослідити, що взагалі являє собою «допомога». Термін «допомога» має різні значення, включаючи сприяння кому-небудь у чому-небудь, матеріальну підтримку, захист у біді та сприяння в лікуванні [2].

Щодо соціальної допомоги, то сьогодні єдиного поняття у працях науковців не існує.

Так, на думку науковця Юрчик, під соціальною допомогою варто розуміти матеріальну підтримку як у готівковій/натуральній, так і безготівковій формі, що

надається населенню, яке опинилося в умовах соціальних ризиків [3]. М. Бойко, в свою чергу, наголошує, що соціальна допомога - це врегульовані нормами права разові або періодичні (щомісячні) грошові виплати соціально-аліментарного характеру, з метою матеріальної підтримки громадян, які в силу певних соціальних випадків, потребують такої допомоги незалежно від наявності в них будь-яких інших джерел доходу [4].

Тобто, соціальна допомога може мати різні трактування, але вона завжди спрямована на надання допомоги людям, які опинилися в складних життєвих обставинах та потребують підтримки.

Але, насамперед соціальна допомога повинна не лише допомагати вижити людині, але і повинна спонукати її до активного життя та праці, до підвищення власними силами належного життєвого рівня.

До основних ознак соціальних допомоги можна віднести: аліментарний характер; основним джерелом виплати соціальної допомоги є кошти Державного та місцевого бюджетів; перелік категорій осіб, які мають право на соціальні допомоги, визначається законами України; мають адресний характер [5].

За видами соціальні допомоги відповідно до чинного законодавства поділяються на:

-допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається з метою забезпечення здоров'я та безпеки як майбутньої матері, так і її дитини. Право на державну допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами мають за Законом всі жінки (у тому числі неповнолітні), які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. Така допомога надається у розмірі 100 відсотків середньомісячного доходу жінки, але не менше 25 відсотків від розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи.

-допомогу при народженні дитини Така допомога надається для покриття витрат на догляд за дитиною. Отримати таку допомогу може один із батьків (опікунів), який постійно проживає разом з дитиною. Допомога при народженні першої та кожної наступної дитини призначається у розмірі 41280 гривень. Виплата допомоги здійснюється одноразово у сумі 10320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами.

-допомогу при усиновленні дитини та допомогу на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування. Допомога при усиновленні дитини надається у такому ж розмірі, який встановлений для виплати допомоги при народженні дитини. А, допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, надається у розмірі, що становить 2,5 розміру прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, на дітей з інвалідністю - 3,5 розміру прожиткового мінімуму.

-допомогу на дітей одиноким матерям. Допомога на дітей одиноким матерям у першу чергу спрямована на профілактику сирітства, оскільки одинокі-матері мають обмежені можливості заробітку та забезпечення своїх дітей, тому вони потребують допомоги, щоб забезпечити мінімальні умови життя дитини [6].

-допомогу малозабезпеченим сім'ям. Допомога спрямована на зменшення рівня бідності та пом'якшення процесів розшарування суспільства шляхом підвищення рівня доходів та життя найменш забезпечених верств населення. Малозабезпеченою сім'єю є сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї [7].

-допомогу особам з інвалідністю Згідно з Законом «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» право на соціальну допомогу мають особи з інвалідністю з дитинства і діти з інвалідністю віком до 18 років. Державна соціальна допомога особам з інвалідністю з дитинства I групи призначається у розмірі 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, для II - 80%, III - 60%, а на дітей з інвалідністю віком до 18 років - 70 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність [8].

-допомогу на дітей багатодітним сім'ям. Ця допомога призначається на третю і кожен наступну дитину. Виплачується допомога щомісяця до моменту, коли дитина досягне 6 років. Допомога призначається у розмірі 2100 гривень [9].

Причина різноманітності видів соціальної допомоги полягає в тому, що законодавець враховує широкий спектр життєвих обставин, які можуть призвести до необхідності надання соціальної допомоги.

Отримання соціальної допомоги може значно полегшити життя людей, які потребують додаткової підтримки. Однак, важливо зазначити, що грошові допомоги мають свої обмеження та не можуть стати основним джерелом доходу, оскільки деякі люди можуть надмірно залежати від допомоги, що може знижувати їх мотивацію до праці та самостійного розвитку.

Тому, передусім, для забезпечення ефективної соціальної допомоги, держава повинна мати чітку систему соціального захисту, що передбачає встановлення якісних критеріїв для призначення соціальної допомоги, та контроль за використанням цих коштів.

Висновок. Соціальна допомога є важливою складовою соціального забезпечення. Сутність соціальної допомоги полягає у забезпеченні мінімальних життєвих потреб людей, які потребують допомоги. Тому, держава повинна продовжувати розвивати соціальну політику та забезпечувати ефективну соціальну допомогу для всіх категорій населення.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 23.03.2022).
2. Хомич І. Ю. Особливості соціальної допомоги як форми соціального забезпечення населення України. *Форум права*. 2013. № 3.
3. Юрчик Г. М. Система соціальної допомоги в Україні як складова національної соціальної політики. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ : КНЕУ, 2017. № 1. С. 230–242.
4. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. Київ : Олан, 2004. 312 с.
5. Тимченко Л.М. Поняття, ознаки та види державних соціальних допомог. *Вісник Запорізького національного університету. Правознавство*. 2018. № 4. С. 15–21.
6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-ХІІ : станом на 16 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text> (дата звернення: 24.03.2023).
7. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06. 2000 р. № 1768-ІІІ: станом 16 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> (дата звернення: 24.03.2023).
8. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України від 16.11.2000 р. № 2109-ІІ: станом на 16 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text> (дата звернення: 24.03.2023).
9. Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям : Постанова Каб. Міністрів України від 13.03.2019 р. № 250 : станом на 30 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2019-п#Text> (дата звернення: 25.03.2023).

*Порядін Євгеній Вадимович
аспірант ІІ курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

«Технології розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників»

Соціально-політичні та соціально-економічні трансформації, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, знаходять своє відображення у діяльності вітчизняних закладів вищої освіти. В умовах війни спостерігається посилення внутрішньої та зовнішньої міграції населення, розуміння необхідності просування країни в бік прийняття європейських цінностей та розбудови європейських інституцій, тому набуває актуальності проблема розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників.

Базуючись на ідеях технологічного підходу [2;3], технології підготовки майбутніх соціальних працівників можна визначити, як систему принципів (активності, самостійності, діалогічності, ситуативності, рефлексивності та ін.), методів (проблемно-пошукових та інформаційно-репродуктивних) та інтерактивних технік (організаційно-спрямовуючих та змістовно-сміслових), що забезпечує організацію діяльності закладів вищої освіти для вирішення проблеми розвитку професійної толерантності.

На думку дослідників провідне місце в технологіях займають інтерактивні техніки, що базуються на проблемно-пошукових методах, які сприяють організації активної пізнавальної діяльності та взаємодії майбутніх фахівців [2]. Ефективність інтерактивних технологій полягає в тому, що процес підготовки майбутніх соціальних працівників відбувається за умов постійної активної взаємодії, його учасники є рівноправними, рівнозначними суб'єктами [1]. Інтерактивні техніки як складові навчальних технологій – це техніки, які забезпечують активну пізнавальну діяльність та взаємодію учасників у навчальних умовах (в процесі проведення навчальних тренінгів та семінарів) або в реальних умовах (в процесі здійснення професійної діяльності) для вирішення актуальних проблем [2].

Інтерактивні техніки розвитку професійної толерантності [1] охоплюють інформаційні, дискусійні, проблемно-ситуативні, експресивні, тренінгові форми й методи навчання. Дискусійними формами і засобами формування професійної толерантності є диспути, «круглі столи», дискусійні платформи, які передбачають вироблення власної позиції, вияву критичного мислення, зважування альтернативних пропозицій і думок, прийняття обґрунтованих рішень кожним учасником щодо окресленої проблеми.

Основне призначення організаційно-спрямовуючих інтерактивних технік полягає у створенні необхідних організаційних умов для активної пізнавальної діяльності та взаємодії (забезпечити адекватні умови діяльності для учасників, включити учасників у виконання певних завдань, підтримати їхню активність, здійснити послідовний перехід від одного смислового блоку до іншого, сприяти відновленню фізичних та психічних ресурсів та ін.). До цієї групи відносяться техніки: організаційно-підготовчі; вивчення очікувань учасників; спільна розробка правил групової роботи; «криголами»; створення малих груп (або пар) тощо[2; 3; 4].

Група змістовно-сміслових інтерактивних технік поєднує такі основні техніки: заповнення робочих листків; «мозкові штурми»; аналіз професійних ситуацій; рольові ігри; ділові ігри та ін. [2]. Особливість техніки заповнення робочих листків полягає у забезпеченні активної взаємодії учасника заняття із самим собою. Мова йде про те, що такі робочі листки передбачають завдання, виконання яких орієнтоване на активне осмислення сутності соціально-політичної напруженості, ролі полікультурної взаємодії, необхідності розвитку професійної толерантності [2]. «Мозковий штурм» як інтерактивна техніка полягає в тому, що учасники генерують ідеї стосовно тих чи інших проблем, з якими вони

можуть зустрітися в своїй професійній діяльності в ситуації соціально-політичної напруженості. При цьому учасники мають дотримуватися таких основних правил: називати якомога більше аспектів, сторін при аналізі того чи іншого явища, процесу; не оцінювати названі ідеї, підходи, а лише називати їх; висловлювати найбільш неймовірні, незвичні і навіть абсурдні ідеї, тому що саме серед них можуть бути ті, які Ви шукаєте [3; 4].

Суть такої інтерактивної техніки як аналіз професійних ситуацій полягає в тому, що учасники заняття в процесі сумісної групової діяльності наводять приклади проблемних професійних ситуацій, а потім описують та аналізують за таким планом: зміст ситуації; обґрунтування її складності та значущості в конкретних умовах життєдіяльності; описання рішення, яке було прийняте учасниками для розв'язання проблеми; аргументування того, чому було прийняте саме таке рішення, а не інше; до яких результатів (позитивних чи негативних) привело таке розв'язання ситуації; чи можна було б, враховуючи результати, вирішити ситуацію іншим чином тощо [3].

Рольова гра є складною системною інтерактивною технікою, у процесі застосування якої використовується рольова структура ведення заняття, тобто реалізується набір ролей, які регламентують діяльність і поведінку його учасників. Організаційною одиницею рольової гри є проблемна ситуація, яка розігрується. Така ситуація розгортається у процесі заняття як окремий сюжет. В основу такого сюжету може бути покладена навчальна або реальна (професійна) проблема, формування якої вміщує відповідне питання (або серії питань), пов'язані з ситуацією соціально-політичної напруженості або розвитку полікультурної взаємодії [4].

На наш погляд, з метою розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників доцільно застосовувати соціально-психологічний тренінг з використанням інтерактивних технік. Включення інтерактивних технік у програму тренінгу сприяє збільшенню числа можливих способів поведінки, надає можливості відійти від знайомих, стереотипних патернів і знайти альтернативні, більш ефективні способи взаємодії, формує соціально-психологічну компетентність, що створює сприятливі умови для розвитку професійної толерантності майбутніх соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Бухальська Світлана, Голобош Галина. Формування толерантності студентів у виховному просторі медичних закладів вищої освіти. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 4 (100). С. 134–137.
2. Карамушка Л. М., Малигіна М. П. Види інтерактивних технік та особливості їх застосування у підготовці менеджерів та працівників організацій. *Актуальні проблеми психології*. Том 1: *Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія*. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2002, част. 6. С. 275–284.
3. Методичні рекомендації з проведення тренінгових занять для підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості / за ред. Л. М. Карамушки. Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко [та ін.]. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 48 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/712898/ISBN_978-966-97846-9-8
4. Психологічні технології підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості : монографія / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко [та ін.]; за ред. Л. М. Карамушки. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 240 с.

*Пустова Олександра Олександрівна,
студентка IV курсу,
Спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Костюшко Ганна Олексіївна*

«Формування національних цінностей дітей засобами музичного виховання»

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей [5]

Нормативно-правову базу з питань національно-патріотичного виховання дітей і молоді визначено в таких документах, як Конституція України, Стратегія національно-патріотичного виховання, Концепція державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2020р.), План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання 2020-2025 роки (2020 р.), Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2021 р.) та ін.

Цінність у філософсько-соціологічному трактуванні окреслює соціальний, культурний, людський зміст певних явищ дійсності. Філософія наголошує на тому, що цінністю для людини є те, що вона вважає найбільш значущим, або те, що вона вважає для себе благом.

О. Вишневський, поділяє цінності на абсолютні, вічні цінності; національні цінності; громадянські цінності; сімейні цінності; цінності особистого життя; валео-екологічні цінності [1].

Проблема цінностей стає найбільш значимим чинником взаємин між державою та громадою у період кризи, небезпеки, оскільки вони актуалізуються у результаті усвідомлення нацією своїх потреб, інтересів, відповідно до об'єктивних обставин насичуються національними переживаннями. Національні цінності – це цінності, які суспільство вважає за необхідне передавати підростаючому поколінню. Через такі цінності духовність, перейнята від пращурів, поєднується із сутністю самої нації. Виконуючи різні функції, такі цінності перетворюються на ядро національної самосвідомості, дзеркало національних інтересів держави, базис існування нації [4].

Серед найважливіших суспільно-державницьких (національних) цінностей Ж. В. Петрович визначає: суверенність, самобутність, гідність, волю.

Як зазначає І. Єгорова, «одним із найпотужніших засобів національного виховання є мистецтво. Воно виступає не тільки однією з найдосконаліших форм опанування світу у всій повноті його творчої універсальності, але і найбільш тонким інструментом «гуманізуючої соціалізації». Естетичні засоби впливу мистецтв, зокрема на особистість є найбільш дієвим і творчо розвиваючим, оскільки формують найважливіші людські якості» [2].

О. Олексюк стверджує, що «засобами музики слід формувати основні компоненти духовного світу молоді, національної самосвідомості та патріотичного мислення, оскільки вона, насамперед, пов'язана з всебічним використанням кращих зразків української музичної творчості – фольклору нашого народу» [3]

Підключення до національної культури дає змогу усвідомити свою національну емоційну приналежність і своє глибоке культурне коріння. Впливаючи на людину насамперед через переживання, музичне мистецтво володіє унікальною здатністю активізувати емоційну сприйнятливність, збагачувати досвід почувань, а, отже, всебічно розвивати особистість, її ціннісні установки, загальну культуру.

До засобів музичного виховання, які формують національні цінності дітей, належить, у першу чергу, українська народна музика (музичний фольклор). До української пісенної творчості належать: народні, календарно-обрядові, епічні та ліро-епічні, родинно-обрядові, соціально-побутові та побутові пісні, дитячий пісенний фольклор.

Велику роль у формуванні національних цінностей відіграє музичний фольклор, що складається з народних козацьких пісень, котрі формують у дітей емоційне піднесення та гордість за свою державу. Засвоєння музичної культури свого народу та народна музична творчість, де ключовою постаттю є запорізький козак, ідеал захисника Батьківщини, якому притаманні національні цінності – гідність, волелюбність, свобода, самобутність, а також найвищі духовні якості, такі як мужність, героїзм, готовність віддати життя за рідну землю та віру, збагачує та надихає дітей і молодь.

Отже, вплив музики на формування національних цінностей особистості є надзвичайно ефективним. Музика, як і будь-яке мистецтво, здатна впливати на всебічний розвиток особистості, спонукати до морально-етичних переживань, надихати на перетворення навколишнього, спонукати до активного мислення. Завданням організатора соціально-виховної роботи з дітьми має бути збагачення дітей і молоді знаннями про музику України, про багатовіковий духовний досвід українського народу, про скарбницю музичної творчості, в якій оспівуються високі моральні та національні цінності.

Список використаних джерел

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навчальний посібник. 3-є вид., доопр. і доп. Київ. Знання, 2008. 568 с.
2. Єгорова І.В. Музичне мистецтво як засіб формування національної самосвідомості в учнів на уроках музики в сучасній українській школі (методичний аспект. 2017. С.491-498.
URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Yehorova.pdf>
3. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навчальний посібник. Київ. КНУКіМ, 2006. 188 с.
4. Петрочко Ж. В. Національні цінності як сучасний державницько-суспільний пріоритет. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Інститут проблем виховання НАПН України. Київ. Вип. 21. Кн. 2. 2017. С. 146-157
5. Про стратегію національно-патріотичного виховання. Указ Президента України від 18.05. 2019 р. № 286/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15>

*Радченко Олег Васильович,
студент I курсу магістратури,
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, старша викладачка
Соляник Марина Геннадіївна*

«Особливості організації медико-соціального патронажу осіб з інвалідністю»

В сучасному світі відсутнє єдине трактування терміну особа з відхиленнями у здоров'ї. Можна зустріти вживання людина з обмеженими можливостями, особливими потребами, з інвалідністю, з обмеженою життєдіяльністю, неповноцінна, з вадами розвитку тощо. Важко подолати вади у фізичному чи психічному здоров'ї людини, проте варто навчити осіб з інвалідністю використовувати свій потенціал у самореалізації. Це питання є важливим для всіх членів суспільства, яким потрібно вчитися відноситися до людей з інвалідністю як до повноправних членів суспільства. Соціальна робота з особами з інвалідністю є однією із найважливіших у суспільстві, бо передбачає їх включення до активного життя. Саме патронаж є домінуючим у соціальному обслуговуванні осіб з інвалідністю, що перебувають у домашніх умовах, позбавлені допомоги близьких чи рідних людей та не здатні самостійно пересуватися та обслуговувати себе. До того ж,

патронаж передбачає і надання елементарних медичних маніпуляцій. Зазвичай, патронаж розглядають як альтернативу направлення особи з інвалідністю на стаціонарне лікування до медичної або соціальної установи.

Велике значення у створенні сприятливих умов для відносно нормального функціонування людей з інвалідністю має рівень усвідомлення цієї проблеми у суспільстві та шляхів її вирішення. Поняття інвалідності розуміється як певні обмеження в можливостях, що викликане психічними, фізичними, соціальними, культурними, сенсорними, законодавчими або іншими бар'єрами, які не дають можливості особі інтегруватися в суспільство та бути його активним членом на рівні з іншими громадянами[5, 28 с.].

В основі такої роботи лежать правові основи соціального захисту населення, система державних і недержавних закладів та установ, соціальні технології, зміст і специфіка котрих визначається рівнем обмеження життєдіяльності людини, кваліфікацією і досвідченістю працівника, ресурсами, фінансами та ін. Важливими складовими загальної системи соціальної роботи є установи, які своєю діяльністю передбачають організацію безпосередньої допомоги особам із інвалідністю [3, с.173]. Прикладом цього є патронаж.

Поняття «патронажу» розглядається як один із видів соціального обслуговування отримувачів послуг груп ризику, що являє собою постійний догляд, нагляд, регулярні відвідування, надання різних видів допомоги, проведенні нескладних медичних маніпуляцій тощо [2, с. 94]. Одним із різновидів патронажу є соціальний патронаж, що передбачає обслуговування отримувачів послуг, у тому числі й осіб з інвалідністю, на дому. З практичної точки зору, соціальний патронаж можна визначити як форму соціального обслуговування отримувачів послуг, що не мають можливості задовольняти свої потреби за рахунок власних ресурсів та самостійно вирішувати свої життєві проблеми.

Медико-соціальний патронаж спрямований на роботу із особами із функціональними обмеженнями, фізично неповноцінними членами сім'ї, що потребують постійного систематичного і щоденного догляду. Даний вид патронажу полягає у доставці медикаментів та ліків, продуктів харчування, гігієнічні процедури, вимірювання кров'яного тиску, годування відповідно до визначеної дієти, виконання нескладних фізичних вправ, зміна постільної і нижньої білизни, перевертання та умивання, прийом ліків, тобто, ті послуги, які особа з інвалідністю не має змоги виконувати самостійно [1, с. 74]. Спеціаліст, що здійснює медико-соціальний патронаж повинен володіти навичками комунікації з людьми та гуманного ставлення до них. Основною метою такого патронату є надання медичних послуг, а також налагодження із особою з інвалідністю взаємної довіри, розуміння, підтримки, надання такій людині захисту.

Мета медико-соціального патронату полягає у досягненні максимального рівня здоров'я, функціонування та адаптації людей з інвалідністю, які мають проблеми зі станом здоров'я, а також із соціальним благополуччям. Об'єктами медико-соціального патронажу можуть виступати різні контингенти осіб з вираженими медичними і соціальними проблемами, що підсилюють одна одну, а їх розв'язання ускладнено межами однобічних соціальних заходів. Проведення роботи із даними категоріями осіб, кількість яких постійно зростає, є важкою і малоефективною, як для працівників сфери охорони здоров'я, так і фахівців соціального захисту населення, оскільки постійно виникають проблеми, які виходять за межі їх повноважень і заважають їх вузькопрофесійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / за заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В. / кол. авторів : Байда Л., Красюкова-Еннс О, Буrows С., Азін В, Грибальський Я., Найда Ю. К., 2012. 216 с.

2. Козубська І.В., Смук О.Т. Патронаж як важлива складова професійної діяльності соціального працівника // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота. Випуск 34. 2014. С. 93-95.

3. Остролицька Л. І., Луценко І. В. Соціальна робота з сім'ями, в яких є особи з інвалідністю. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч 2 / А.В. Аванесова, О.В. Безпалько, Т.П. Цюман та ін.; за заг. ред. Т.В. Журавель, З.П. Кияниці. К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. С. 161–190.

4. Селігман М., Дарлинг Р. Обычные семьи, особые дети : пер. с англ. Изд. 2-е. М. : Теревинф, 2009. 368 с.

5. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа : особливості організації та управління : навч. метод. посібник / кол. авт.: А. А. Колупаєва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда та ін. / за заг. ред. Л. І. Даниленко. Київ, 2007. 128 с.

*Репік Еліна Сергіївна,
студентка III курсу
Спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Голубенко Тетяна Олександрівна*

«Інноваційні технології формування здорового способу життя у підлітків»

Однією з безперечно актуальних тем сучасності є формування здорового способу життя у молоді. Проблема ведення здорового способу життя, або скорочено ЗСЖ, й на далі є досить сильно поширеною та доволі проблематичною у вирішенні. Попри доступність інформації, величезну інформаційну кампанію всіх інформаційних засобів, розгалуженість досліджень - молодь має жахливі патерни та доволі байдуже ставлення до свого здоров'я.

Здоровий спосіб життя розглядається як цілий комплекс різних компонентів, який дають людині бути щасливою та почувати себе здоровою. До цього терміну, окрім фізичного компоненту, відносять також психічний, соціальний і духовний компоненти [1].

Питанням зміни бачення, осмислення здорового способу життя, зміни неправильних установок, які виникли через виховання займаються багато науковців: А. Бойко, Н. Гундарьова, В. Крюкова, О. Сахно, М. Панова, М. Бажанов, В. Бітенський, М. Бурно. Питання перспектив розвитку інноваційних технологій із формування ЗСЖ також підняте в роботах А. Бойко, Н. Гундарьова, В. Крюкова, О. Сахно, М. Панова, М. Бажанов, В. Бітенський, М. Бурно.

Проблема збереження та формування здоров'я підлітків набрала особливої гостроти в останні десятиліття. Головні фактори, що формують здоров'я:

1. Фізичний фактор - це здорове та збалансоване харчування, спортивні навантаження, режим, відсутність шкідливих звичок, особиста гігієна.
2. Психічний та соціальний фактори - стресостійкість та відсутність постійних хронічних стресових ситуацій, соціальне середовище, екологія місця проживання.
3. Духовний фактор - залежить від освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики, що оточує та наповнює підлітка [2].

Цифровізація та технологізація сучасного світу можуть докорінно вплинути на подальше формування правильних здорових звичок у підлітків. Перш за все, це правильні

заклики в соціальних мережах. Підлітки більшість свого часу проводять в телефонах, вони контактують між собою, грають в ігри, а також знаходять напрями інформації, яка їм цікава. Тому, дуже важливо знайти способи аби зацікавити здоровим способом життя, подати правильні приклади та показати варіанти без стереотипності (наприклад, донести що правильне харчування може бути смачним, недорогим та легким). Вдалим прикладом є проведення онлайн-тренінгів, арт-терапевтичних заходів, розробку та реалізацію навчальних програм, бесід та курсів на різних платформах або ж за допомогою відеозв'язку. Інновації сучасності не просто потрібно, їх важливо використовувати, адже доносити інформацію до підлітків потрібно способом, який їм зрозумілий та цікавий.

Таким чином, в Україні існує проблема із формуванням здорового способу життя у підлітків. На це впливає багато чинників, від найжахливішого та найбільшого - війни, що завдає капітальної шкоди психологічному та ментальному здоров'ю дітей, уражає екологію, вбиває та руйнує навколишнє середовище дітей, повністю змінює їхнє життя. Даний фактор впливає на всі чинники їхнього здорового формування, тому важливо за допомогою інноваційних технологій підтримати, дати правильні інформаційні посилення, оптимізувати негативний вплив на їхню духовну складову та сформувані здорові звички, які продовжать їхнє життя.

Список використаних джерел

1. Даниленко Н. В. Здоровий спосіб життя та засоби його формування : Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» 2021. № 4. URL: https://www.researchgate.net/publication/351677016_zdorovij_sposib_zitta_ta_zasobi_yogo_for_muvanna

2. Оржеховська В. М. Здоровий спосіб життя : навчально-методичний посібник / В. М. Оржеховська, О. О. Єжова. – Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 188 с.

*Рижова Анна
Студентка I курсу магістратури
Спеціальності «Освітні, педагогічні
науки»*

*Науковий керівник:
Доктор, професор Каричковський
Василь Дмитрович*

«Управлінська діяльність в закладі позашкільної освіти в умовах сьогодення»

Постановка проблеми: Управління закладами позашкільної освіти в сучасних умовах стикається з численними викликами, включаючи фінансування, інфраструктуру та зміст освіти. Ці виклики можуть перешкоджати спроможності закладів надавати якісну освіту учням, що потенційно може вплинути на їхній успіх у сучасній економіці.

Мета статті: Дослідити виклики, з якими стикаються заклади позашкільної освіти в сучасних умовах, та визначити стратегії ефективного управління ними. Зокрема, у статті розглянуті проблеми фінансування, матеріально-технічного забезпечення та вдосконалення змісту освіти, а також надані рекомендації щодо їх вирішення.

Визначення ключових понять:

Управлінська діяльність – сукупність вироблених історичним досвідом, науковим пізнанням і талантом людей навиків, умінь, способів, засобів доцільних вчинків і дій людини у сфері управління [1].

Заклад позашкільної освіти — складова системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток

Ефективне управління закладами позашкільної освіти вимагає готовності вирішувати проблеми, що стоять перед цими закладами, за допомогою інноваційних рішень та зосередження на наданні якісної освіти всім учням.

Управлінська діяльність у закладах позашкільної освіти включає в себе різні завдання та обов'язки, в тому числі управління фінансами, матеріально-технічним забезпеченням та вдосконаленням змісту освіти. Ці завдання є особливо складними в нинішніх економічних умовах, які призвели до недостатнього фінансування та обмежених ресурсів. Крім того, пандемія COVID-19 створила нові виклики для менеджменту, включаючи необхідність адаптації до дистанційного навчання та забезпечення безпечного і здорового навчального середовища.

Фінансовий менеджмент є одним із найважливіших викликів, що стоять перед керівництвом закладів позашкільної освіти. Фінансування цих закладів часто є недостатнім, що ускладнює надання якісних освітніх послуг. Нинішні економічні умови лише загострили цю проблему.

Матеріально-технічне забезпечення є також важливим напрямом управлінської діяльності в закладах позашкільної освіти. Забезпечення матеріально-технічної бази має важливе значення для якості освіти, що надається цими закладами. За нинішніх економічних умов керівництву дедалі важче забезпечувати заклади необхідними ресурсами.

Ще одним важливим напрямом управлінської діяльності є **вдосконалення змісту позашкільної освіти**. Якість освіти, яку надають ці заклади, значною мірою залежить від актуальності та ефективності змісту освіти. Нинішні економічні умови ускладнюють забезпечення якісного змісту освіти.

Вирішення актуальних проблем:

Фінансування: Керівництво повинно активно шукати альтернативні джерела фінансування. Одним із потенційних джерел фінансування є гранти. Багато організацій пропонують гранти закладам позашкільної освіти, які можуть допомогти забезпечити додаткове фінансування освітніх послуг.

Ще одним потенційним джерелом фінансування є приватні пожертви. Багато людей та організацій готові жертвувати кошти закладам позашкільної освіти для підтримки їхніх освітніх послуг. Однак керівництво повинно мати чітку стратегію залучення пожертв.

Окрім пошуку альтернативних джерел фінансування, керівництво має тісно співпрацювати з місцевою владою, щоб забезпечити достатнє фінансування закладу з державних джерел. Це вимагає побудови міцних відносин з місцевою владою та адвокації збільшення фінансування закладів позашкільної освіти.

Матеріально-технічне забезпечення: Керівництво має визначити пріоритети у придбанні та обслуговуванні обладнання та матеріалів. Це вимагає ретельного планування та бюджетування, щоб забезпечити заклад ресурсами для придбання та обслуговування необхідного обладнання та матеріалів. Регулярне технічне обслуговування може допомогти продовжити термін служби обладнання та матеріалів, зменшити потребу в частій заміні та заощадити ресурси.

Окрім придбання та обслуговування обладнання і матеріалів, керівництво також має визначити пріоритети використання технологій в освітній діяльності. Використання технологій може підвищити якість освіти, яку надають заклади позашкільної освіти. Це стосується використання цифрових ресурсів, платформ для онлайн-навчання та інших технологій, які можуть покращити освітній досвід учнів.

Вдосконалення змісту освіти: Керівництво також має надавати пріоритет професійному розвитку вчителів та викладачів. Професійний розвиток гарантує, що вчителі та викладачі володіють знаннями та навичками, необхідними для надання якісної освіти своїм учням. Це включає навчання новим освітнім технологіям, стратегіям викладання та педагогічним підходам. Ефективне управління змістом позашкільної освіти вимагає співпраці з іншими навчальними закладами та організаціями. Співпраця може

забезпечити можливості для обміну ресурсами та досвідом, зменшення витрат та підвищення якості освіти, що надається.

Управління закладами позашкільної освіти є складним і відповідальним завданням, особливо в нинішніх умовах.

Для ефективного управління закладами позашкільної освіти необхідно вирішувати проблеми, з якими стикаються ці заклади, зокрема фінансові, організаційні та освітні виклики. Однією з найважливіших проблем є фінансування, оскільки багатьом закладам важко забезпечити достатню кількість ресурсів для підтримання якості освіти, що надається. Для вирішення цієї проблеми заклади позашкільної освіти можуть розглянути інноваційні рішення, такі як державно-приватне партнерство, кампанії зі збору коштів або гранти [2].

Організаційні проблеми, такі як нестача персоналу та відсутність інфраструктури, можна вирішити за допомогою ефективних стратегій набору персоналу, програм розвитку персоналу та інвестицій у сучасну інфраструктуру та обладнання. Нарешті, заклади позашкільної освіти повинні зосередитися на наданні актуальної, практичної освіти, яка готує учнів до успіху в сучасній економіці. Це вимагає зосередження на нових галузях, таких як штучний інтелект, кібербезпека та робототехніка, а також на практичних навичках, які можна застосувати на робочому місці.

Отже, управління закладами позашкільної освіти має вирішальне значення для успіху учнів у сучасній економіці. Ефективний менеджмент вимагає відданості вирішенню викликів, що стоять перед цими закладами, за допомогою інноваційних рішень, співпраці з іншими освітніми установами та організаціями, а також зосередження на наданні якісної освіти всім учням.

Список використаних джерел

1. Управління закладом позашкільної освіти: сучасні тренди, співпраця, проєкти: посібник / за науковою редакцією, упорядкуванням О. Просіної, Я. Швень. Біла Церква, ТОВ "Білоцерквдрук". 252 с.

2. Аннусенко Н. І. Позашкільна освіта : трансформація функцій / Н. І. Ганнусенко // Педагогіка і психологія. 2003. № 3–4. с. 87–95

*Русанова Ірина Леонідівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Міхеева Оксана Юріївна*

«Особливості профілактики домашнього насильства стосовно дітей»

Останнім часом увагу фахівців соціальної сфери привертають випадки насилля щодо дітей. Домашнє насильство над дітьми є фундаментальною проблемою більшості країн світу. Це міжнародне явище вражає всі соціально-економічні верстви населення і часто має непоправні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю та різноманітних відхилень у розвитку дитини.

За даними статистичних даних 75% жертв домашнього насильства стають діти. За інформацією Національної гарячої лінії з питань запобігання домашньому насильству надійшло 38292 дзвінка зі скаргами про домашнє насильство: з них 12374 дзвінка стосувалися питання насильства та жорстокого поводження та 8585 звернення щодо психологічних проблем, як наслідку домашнього насилля [2].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст. 1) та Кримінальний кодекс України (ст. 126-1) визначають домашнє насильство, як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Тому соціальна робота передбачає здійснення профілактичної роботи щодо виникнення даного явища. Для того щоб виявити або подолати дане явище необхідно враховувати чинники прояву, виникнення та здійснення насильства щодо дитини, наслідки насильства.

Т. Журавель визначає соціально-педагогічну роботу з профілактики домашнього насильства щодо дітей як різновид соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється рядом уповноважених структур, спрямований на попередження, усунення та подолання чинників ризику виникнення насильства щодо дітей; раннє виявлення насильства; організацію системи заходів, спрямованих на надання допомоги дитині, яка постраждала від насильства, а також на роботу із агресором з метою недопущення повторних випадків насильства [1, с.198].

Профілактика домашнього насильства може бути наступних видів: первинна, вторинна, третинна.

Первинна профілактика щодо даного явища спрямована на попередження виникнення чинників насильства, пропагування ненасильницької поведінки.

Вторинна профілактика домашнього насильства щодо дітей має на меті раннє виявлення даного явища та усунення чинників, які сприяють виникненню та загостренню даного явища.

Третинна профілактика спрямована здійснення втручання у випадках, коли насильство по відношенню до дитини здійснено та спрямована на реабілітацію дитини і роботу з насильником [3, с. 309].

Отже, домашнє насильство щодо дитини є таким яке тягне за собою негативні наслідки та впливає на всі сфери розвитку дитини. Лише своєчасне попередження даного явища, своєчасне виявлення його чинників та проявів, вчасне надання допомоги та підтримки постраждалій дитині, її реабілітація та робота з насильниками може істотно зменшити прояви домашнього насильства як в окремих сім'ях, так і суспільстві загалом.

Список використаних джерел

1. Журавель Т.В. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей. Соціальна педагогіка: навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. С. 197–209.
2. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. Київ: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.
3. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ. Компринт. 2022. С. 307-319.

*Серман Софія Валеріївна
студентка III курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

Науковий керівник:

«Соціальна допомога біженцям з України міжнародною спільнотою»

У зв'язку з повномасштабним вторгненням росії більше чотирнадцять мільйонів громадян України залишили рідні домівки у пошуках безпечного місця. Вся міжнародна спільнота запровадили більше сотні ініціатив для нашої підтримки. Організації долучалися допомагати біженцям у скрутний для них час. Також створено низку програм для комфортнішого перебування біженців з України.

Біженцем, згідно з Конвенцією ООН про права біженців 1951, є особа, що внаслідок обґрунтованих побоювань стала жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни, або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань[1].

4 березня 2022 року країни-члени Європейського Союзу активують Директиву Ради ЄС 2001/55/ЄС про захист переміщених осіб для забезпечення негайного реагування на масове переміщення людей в результаті військового вторгнення росії в Україну. Директива дозволяє надання негайного тимчасового притулку в країнах ЄС та сприяє розподілу відповідальності між державами-членами щодо біженців з України. Основними організаціями, що взялись за захист та допомогу біженцям у багатьох країнах є Червоний Хрест та агентство ООН у справах біженців. На початку повномасштабного вторгнення організація Червоного Хреста займалась пошуком житла та надаванням речей першої необхідності для осіб які виїхали без засобів існування та особистих речей.

Практично всі країни, що підтримують українців у скрутний час, мають організації, що надають дотичні послуги. Це: Польща, Румунія, Словаччина, Естонія, Литва, Німеччина, Іспанія, Італія, Молдова, Чехія, Болгарія, Швеція, Хорватія та інші країни Євросоюзу, Туреччина, Канада і США.

Організація Червоного Хреста Іспанії (Cáritas) залучала місцевих жителів, які влаштували в сім'ї одного біженця або родину на тимчасове проживання, створювали пункти отримання їжі та одягу, засоби гігієни [2].

Компанія World Vision Georgia (Грузія) надають грошову додаткову допомогу, що буде додатком до державної (300 ларі на сім'ю + 45 ларі на особу), яка буде виплачуватись не менше 2 місяці і виділить 235 ларі на місяць на особу. Також вони займаються пошуком житла для особливо вразливих осіб. Ця компанія World Vision допомагає біженцям не тільки на території Грузії, а й у Молдові та Румунії [3].

На нашу думку, однією з країн, яка зробила величезний вклад для покращення умов перебування біженців у Європі, є Польща. З початку повномасштабного вторгнення держава-сусід щодня приймала тисячі людей. Вона надає для таких осіб можливість проживання на території Польщі з правом працювати та навчатись, цей документ має назву PESEL UKR і видається тим хто отримав статус тимчасового захисту від уряду цієї держави. Також для біженців виділили кошти для виплат, а саме, одноразова допомога в сумі 300 злотих. Ця допомога надається кожному українцю, який вперше перетнув кордон із Польщею після 24 лютого 2022 року. Існує декілька програм з виплатами від уряду Польщі, одними з них є:

Карта Великої родини (Karta Dużej Rodziny). З 1 січня 2019 року Польща запровадила програму підтримки для сімей, які мають не менше трьох дітей. При цьому розмір доходу не впливає на можливість отримання допомоги. Власники такої картки

можуть отримувати послуги та товари за зниженими цінами на території всієї Польщі. В цій програмі беруть участь такі мережі супермаркетів, як Biedronka чи Lidl, заклади культури (наприклад, музеї), транспортні установи, АЗС та інші.

Програма Сім'я 500+ – це програма підтримки демографії у Польщі. Право на таку допомогу мають не лише громадяни Польщі, а й іноземці, які мешкають у Польщі. Зокрема і біженці з України. У 2022 році перераховано за цією програмою батькам понад 213 млрд злотих [4].

Влада Німеччини через установу (Jobcenter) оперативно, з перших днів вторгнення, допомагала нашим громадянам знаходити житло. Виділяла та виділяє кошти на проживання для осіб, які не мають засобів для існування, надає безкоштовну медичну допомогу, шукає для працездатних осіб роботу, безкоштовний проїзд транспортом, субсидію на оплату комунальних послуг та надає можливість дітям навчатись у школах [5].

Уряд Італії активно надає матеріальну допомогу українським біженцям: 300 євро на місяць для дорослого протягом трьох місяців, Батькам неповнолітніх дітей визнається виплати в розмірі 150 євро на місяць за кожного неповнолітнього. Агентство Assolavoro запустило програму соціальної допомоги для українських тимчасових переселенців. Українці в Італії можуть отримати гроші за вивчення італійської або проходження спеціалізованих курсів з професійної підготовки для працевлаштування [6].

Отже, ми можемо зазначити, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням, міжнародна спільнота не залишила Україну і, відповідно до міжнародних стандартів і документів допомагає морально та матеріально, щоб комфортніше пережити травмуючі реалії сьогодення. На нашу думку, це є дуже цінним та значним показником демократії та солідарності міжнародної спільноти.

Список використаних джерел :

1. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»: Закон України від 08 липня 2011р. № 2952-IX. Редакція від 23.03.2023.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
2. Сайт Ministerio de inclusión, seguridad social y migraciones. URL: <https://www.inclusion.gob.es/web/ucrania-urgente/home>
3. Сайт Homepage World Vision International URL: <https://www.wvi.org/emergencies/ukraine>
4. Сервісна платформа Visit Ukraine. URL: <https://visitworld.today/uk>
5. Сайт Посольства Федеративної республіки Німеччини URL: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/service/je-weitere-info/1261438>
6. Сайт Всесвітньої Конфедерації праці – Європа. (World Employment Confederation). URL: <https://weceurope.org/world-employment-confederation-europe/>

Сидорчук Богдан Вікторович
студент IV курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна

«Правове забезпечення соціального захисту осіб похилого віку»

Проблеми підтримки та допомоги людям похилого віку останнім часом набули особливої актуальності у зв'язку зі збільшенням частки цієї геронтологічної групи

населення, складної економічної ситуації, наслідків російсько-української війни. Тому питання розробки та удосконалення законодавчої бази, впровадження на її основі системи заходів, спрямованих на надання соціальних послуг цій групі населення, потребує детального вивчення.

Аналізуючи нормативно-правові акти, що регулюють соціальний захист осіб похилого віку, особливу увагу варто звернути на:

Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», у якому визначено правові засади державної політики щодо громадян похилого віку. Відповідно до цього законодавчого положення держава гарантує кожному ветерану праці та громадянину похилого віку належний рівень життя, задоволення різноманітних життєвих потреб, надання різних видів допомоги шляхом:

- реалізації права на працю відповідно до професійної підготовки, трудових навичок і з урахуванням стану здоров'я;
- забезпечення пенсіями і допомогою;
- надання житла;
- створення умов для підтримання здоров'я і активного довголіття відповідно до сучасних досягнень науки;
- організації соціально-побутового обслуговування, розвитку мережі матеріально-технічної бази для стаціонарних закладів і надомних форм обслуговування громадян похилого віку, а також підготовки відповідних спеціалістів [1].

Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5.11. 1991 р. гарантує всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій.

Закон гарантує соціальну захищеність пенсіонерів шляхом встановлення пенсій на рівні, орієнтованому на прожитковий мінімум, а також регулярного перегляду їх розмірів у зв'язку із збільшенням розміру мінімального споживчого бюджету і підвищенням ефективності економіки республіки[2].

Закон України «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України» від 9.04. 1992 р.

Держава гарантує гідне пенсійне забезпечення осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, шляхом встановлення їм пенсій не нижче прожиткового мінімуму, визначеного законом, перерахунок призначених пенсій у зв'язку із збільшенням рівня грошового забезпечення, надання передбачених законодавством державних соціальних гарантій, вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на їх соціальний захист[3].

Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» від 1 червня 2000 р. визначає основні засади державної політики щодо громадян, які мають значні заслуги у сфері державної, громадської або господарської діяльності, досягнення у галузі науки, культури, освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту тощо. Закон передбачає встановлення таким особам пенсій за особливі заслуги перед Україною, а в разі смерті цих осіб - членам їх сімей [4].

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9.07.2003 р. визначає принципи, засади і механізми функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, призначення, перерахунку і виплати пенсій, надання соціальних послуг з коштів Пенсійного фонду, що формуються за рахунок страхових внесків роботодавців, бюджетних та інших джерел, передбачених цим Законом, а також регулює порядок формування Накопичувального пенсійного фонду та фінансування за рахунок його коштів видатків на оплату договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, членам їхніх сімей та іншим особам, передбаченим цим Законом[5].

Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9.07.2003 р. визначає правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулює правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності [6].

Закон України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” від 22.10. 1993 р. визначає правовий статус ветеранів війни, забезпечує створення належних умов для їх життєзабезпечення, сприяє формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до них. Закон спрямований на соціальний захист ветеранів війни і передбачає пільги в їх пенсійному забезпеченні [7].

Так, з метою забезпечення ефективного здійснення права осіб похилого віку на соціальний захист, зокрема, для надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом: забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяли б їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному життєзабезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб похилого віку, а також про можливості їхнього використання такими особами; забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла; забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я.

У будь-якій країні є люди похилого віку, які потребують підвищеної уваги з боку суспільства та держави. Практика розвинених країн свідчить, що захист соціально вразливого населення повинен бути пріоритетним напрямком соціальної політики держави.

Список використаних джерел

1. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII (Редакція від 03.11.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>
2. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII // Верховна Рада України (Редакція від 14.08.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>
3. Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ : Закон України від 09.04.1992 р. № 2262-XII (Редакція від 26.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3946-12#Text>
4. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною : Закон України від 01.06.2000 р. № 1767-III (Редакція від 01.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-14#Text>
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003, № 1058-IV (Редакція від 15.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
6. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1057-IV (Редакція від 01.07.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
7. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-XII (Редакція від 15.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

*Синиця Антон Віталійович
аспірант I року навчання
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Міхеева Оксана Юрїївна*

«Характеристика аспектів соціальної комунікації працівників соціальної сфери»

У сучасному світі соціальна сфера займає важливе місце в житті суспільства. Спеціалісти соціальної сфери є ключовими фігурами, які забезпечують рівень добробуту населення, а з настанням 2022-го року потреба у професійній діяльності представників соціальної сфери тільки збільшується. Однак, щоб ефективно виконувати свої обов'язки, працівники соціальної сфери повинні володіти не лише професійними навичками, але й вмінням ефективно спілкуватися зі своїми отримувачами послуг, колегами, партнерами, спонсорами, благодійниками тощо.

Токарчук О. визначає «соціальну комунікацію працівників соціальної сфери як взаємодію, що базується на спільній меті та спрямована на отримання позитивних результатів в роботі з отримувачами послуг. Це процес взаємодії, що полягає в передачі, сприйнятті та розумінні інформації між працівниками соціальної сфери та отримувачами послуг, який має на меті задоволення потреб та очікувань отримувачів послуг, зміцнення довіри, підтримки та розвитку взаємин [2, с.123]. Соціальна комунікація може бути різних аспектів: усна та письмова комунікація, комунікація через використання жестів, міміки та мови тіла, комунікація через різні месенджери (електроні пошти, соціальні мережі та інших засобів зв'язку).

Соціальна комунікація, може мати та містити різні аспекти, які залежать від фаху соціального працівника. Але загалом можна виділити декілька ключових аспектів, які є важливими для більшості працівників соціальної сфери [4, с.26]:

- вміння емпатії. Соціальні працівники повинні вміти зрозуміти почуття та переживання отримувача послуг. Наявність емпатії сприяє налагодженню довіри та взаємодії між соціальним працівником та отримувачем послуг.

- вміння слухати. Вміння слухати дає можливість звертати увагу на слова та на те як і що говорить отримувач послуг, зрозуміти певні підтексти сказаного. Це допоможе соціальному працівникові зрозуміти потреби та бажання отримувача послуг, побудувати ефективну стратегію роботи, побачити наявні ресурси та можливості отримувача послуг.

- вміння використовувати різні методи комунікації. Дане вміння передбачає використання соціальним працівником різних стилів та методів комунікації, що дозволять забезпечити налагодження комунікативної взаємодії та ефективне спілкування з усіма учасниками соціального процесу.

- вміння вирішувати конфлікти та проблеми. Завдання соціального працівника при цьому є допомога у вирішенні конфліктів та проблемних ситуацій, які виникли у отримувача послуг з іншими та розв'язувати конфліктні ситуації, які можуть виникнути у процесі безпосередньої роботи з отримувачем послуг.

М. Харченко характеризує основні аспекти соціальної комунікації працівників соціальної сфери визначив що, взаємодія працівника соціальної сфери з людьми, з якими він спілкується, ґрунтується на взаємодії людських особистостей, іншими словами, має місце взаємовідносини, орієнтовані на діалог як форму спілкування, яка вимагає від працівника відповідної поведінки, комунікативних навичок, здатності розуміти та сприймати інтереси та потреби людей [3, с.194].

За останні роки соціальна комунікація стала надзвичайно важливою частиною професійної діяльності фахівців соціальної сфери. У зв'язку зі зростанням числа отримувачів послуг та складності проблем, з якими вони звертаються до фахівців соціальної сфери, важливо забезпечити ефективну соціальну комунікацію, щоб досягти успішних результатів в роботі з ними. Крім того, у зв'язку з поширенням сучасних технологій і засобів комунікації, фахівці соціальної сфери повинні бути здатні використовувати їх для покращення комунікації зі своїми отримувачами послуг [1].

Отже, можна зробити висновок, що фахівці соціальної сфери повинні мати високий рівень комунікативних якостей, уміти працювати з різними людьми, збільшувати свій

культурний капітал та удосконалювати свої комунікаційні навички. Соціальна робота та діяльність представників даного напрямку спрямована в першу чергу на роботу з людьми, відповідно одним із важливих аспектів є ефективна комунікаційна діяльність соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Міхеєва О. Ю. Деякі особливості підготовки соціальних педагогів в Україні. *Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2008. С. 117-121.
2. Токарчук О. Ю. Використання методів когнітивної поведінкової терапії в роботі соціальних працівників з клієнтами з депресивними розладами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. 2021. № 923. С. 121-127.
3. Харченко М. М. Соціальна комунікація працівника соціальної сфери: аспекти дослідження. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія Педагогіка. Психологія. Філософія*. Випуск 272. 2021. С. 193-199.
4. Шаповалова І. Сучасні технології комунікації у соціальній роботі. *Соціальна робота: теорія та практика*. 2(14), 2020. С. 25-31.

Сімчук Роман Ростиславович
студент I курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна

« Проблеми демографічної ситуації в Україні та шляхи їх подолання»

Демографічний стан будь якої країни є головним чинником економічного та соціального розвитку.

Демографічна криза – глибоке порушення відтворення населення, що загрожує самому його існуванню. Кризові явища виявляються в негативній динаміці усіх компонентів демографічних процесів – народжуваності, смертності, міграції (еміграції) [1].

За прогнозами Ради ЄС, унаслідок війни та залежно від її тривалості населення України може скоротитися на 24–33%. Підтвердженням цієї загрози є зменшення чисельності тих, хто живе й працює в Україні вже зараз: від початку російської агресії кількість населення скоротилася на 6,7 млн. Крім того, змінюється статеві-вікова структура українського суспільства – скоротилася частка молоді до 20 років та частка осіб продуктивного віку. Згодом це призведе до звуження демографічного базису відтворення населення в Україні [2].

Основні проблеми в демографічній сфері довоєнного періоду:

1. Скорочення чисельності населення України, передусім через перевищення рівня смертності над рівнем народжуваності. 1991 р. кількість населення України становила 51,6 млн. За оцінками Держкомстату, на 1 січня 2022 р. це вже було 41,16 млн осіб. За даними ООН, на 2022 р. в Україні мешкало 43 млн 792 тис. осіб (варто наголосити, що ООН здійснює підрахунки в міжнародно визнаних кордонах України).

2. Високі показники смертності чоловіків працездатного віку. Очікувана тривалість життя чоловіків майже на 10 років менше (65,1 року) проти жінок (74,4 року).

3. Старіння населення – частка громадян віком до 17 років у структурі постійного населення країни тримається на рівні 18,1% (2019 р.) – 17,9% (2021 р.).

4. Гендерно-вікова структура: кількість чоловіків 15–19 років – майже вдвічі менша, ніж кількість чоловіків, яким 35–39 років [3].

За даними Міжнародної організації з міграції, переміщення населення всередині України охопило близько 8 млн. Збереження тенденції еміграції загрожує тим, що :

- у найближчій перспективі в Україні може стати практично неможливим відтворення кількісних і якісних показників населення;
- ми дедалі гостріше відчуваємо нестачу трудових ресурсів, насамперед кваліфікованих кадрів;
- економіка України не зможе конкурувати на світовому ринку;
- Україна може опинитися на узбіччі світового прогресу, її роль остаточно може бути зведена до постачальника сировини і дешевої робочої сили.

Війна ще більше погіршила демографічну ситуацію в Україні. Велика кількість загиблих та поранених серед військових і цивільних. До прикладу, Марк Міллі, очільник Об'єднаного комітету начальників штабів США, засвідчує: близько 40 тис. українських цивільних загинуло від початку повномасштабної війни[9]. За даними Офісу Генерального Прокурора України, на 11 листопада 2022 р. загинуло 430 дітей, 839 отримало поранення, зникло 281, депортовано 11028 дітей[4].

Одним з наслідків війни є масштабна міграція населення України за кордон. На 8 листопада 2022 р. понад 7,8 млн українських біженців були змушені залишити Україну, майже 4,7 млн з них отримали тимчасовий захист.

Переважає більшість мігрантів – жінки та діти (90 %). За результатами соціологічного опитування, за кордон виїхали здебільшого люди працездатного віку (30–39 років – 42 %, 40–49 років – 29 %). 83 % мають вищу або незакінчену вищу освіту. 30 % українських біженців – це висококваліфіковані фахівці, 12 % – кваліфіковані працівники, 14 % – керівники підприємств або підрозділів, а також 14 % – підприємці. Тривалий характер війни, руйнування економічної структури України, складний період соціально-економічного повоєнного відновлення держави підвищує ризики неповернення додому значної частки цієї категорії населення. Тим часом зменшується й кількість молоді – це все загрожує погіршенням якості демографічного потенціалу країни в середньостроковій та довгостроковій перспективі [4].

Демографічна ситуація впливає і на темпи економічного зростання країни, адже з часом відбувається скорочення чисельності зайнятих в економіці.

Також дуже сумним є той факт, що незаконно вивозять українських громадян до РФ і тимчасово окупованих територій: згідно з даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, на вересень 2022 р. до РФ переміщено 2,9 млн дорослих та 9400 українських дітей.

Головним джерелом відтворення людського потенціалу є приріст населення. Природний приріст України за останні 20 років має від'ємне значення. [5].

На демографічну ситуацію в Україні суттєво впливає стан здоров'я населення, який останніми роками помітно погіршується.

Демографічна проблема – сукупність соціально-демографічних проблем сучасності, що зачіпають інтереси всього людства.

Стратегія подолання демографічної кризи – це комплекс взаємопов'язаних цілей і завдань, спрямованих на розв'язання проблем демографічного розвитку України.

У будь-якій війні змінюється демографічний баланс і Україна – не виняток. У першу чергу зросла смертність. Це відбувається через втрату військових та цивільних, які гинуть в наслідок обстрілів та військових злочинів з боку окупантів. По-друге, народжуваність зменшиться, що стане помітним цього року (у 2023).

Для подолання демографічної кризи в Україні, знадобиться не один рік. На це впливає багато факторів. Щоб подолати цю проблему, насамперед, після закінчення

війни . необхідно зрозуміти , що в нашій країні є майбутнє. Є багато хороших закладів освіти і для того щоб стати професіоналом в своїй сфері , не обов'язково емігрувати. Після закінчення війни в Україні будуть необхідні люди , які будуть відбудовувати нашу країну. На нашу думку, рівень безробіття впаде і кожен знайде сферу реалізації (головне бажання). Згодом відновиться рівень народжуваності. І ми сподіваємось, що це нове покоління не буде знати , що таке війна.

Список використаних джерел

1. Біленко О.В., Горбань С. Ф. Демографічна ситуація в Україні :сучасний стан та основні проблеми. *Ефективна економіка*. 2022.№1.
2. Сайт Офісу Ради Європи. URL:<https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Лібанова Е.М. Зовнішні труднощі міграції українців : масштаби , причини , наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2. С.11—26.
5. Шевчук П.Є. Стратегічні пріоритети подолання демографічної кризи в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2005. № 2. С.47 – 54

*Скидан Юлія Михайлівна,
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, старша викладачка
Соляник Марина Геннадіївна*

«Аналіз проблем сімей учасників бойових дій та шляхи їх подолання»

Ситуація яка відбувається в нашій країні у даний час, стає викликом не лише для учасників бойових дій, але і для їхніх родин.

Відповідно до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" до учасників бойових дій належать особи, які брали або беруть участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії [4].

Пошуки проблемам соціальної роботи з сім'ями учасників бойових дій вивчали такі дослідники як: Ю. Акименко, Ю. Бридніков, С. Галюта та інші дослідників.

Кожна родина, яка стикнулася із бойовими діями, потребує соціальної підтримки найбільше. Саме тому, виникла потреба у наданні соціального захисту військовим та їхнім сім'ям.

Проблеми сімей учасників бойових дій можуть включати в себе адаптаційний, соціальний, фінансовий та психологічний аспекти.

Найпоширеніші *проблеми*, із якими стикаються сім'ї учасників бойових дій є:

1. Соціально-психологічні проблеми. Родини учасників бойових дій можуть мати складнощі зі збереженням соціальної та емоційної підтримки, особливо якщо їх близькі перебувають далеко від дому протягом тривалого періоду[1, с.9-10].

2. Фінансові проблеми. Дана категорія отримувачів послуг може стикатися зі значними фінансовими проблемами, зокрема забезпеченням основних потреб родини, оплатою боргів, оплатою лікування та інші.

3. Проблеми з доступом до інформації. Сім'ї учасників бойових дій можуть мати складнощі з доступом до інформації про те, що відбувається з їхніми близькими на передовій, а також зі зв'язком з ними через відсутність зв'язку.

4. Проблеми зі здоров'ям. Можуть мати складнощі зі збереженням здоров'я через тривалий період стресу та незабезпеченість необхідного медичного обслуговування.

5. Соціально-педагогічні проблеми. Діти учасників бойових дій можуть мати складнощі зі збереженням звичного ритму життя через відсутність батька або матері на тривалий період. Вони можуть відчувати незручності під час навчання в школі або інших громадських заходах [6].

6. Проблеми з адаптацією до повернення учасника додому. Спостерігаються труднощі з адаптацією до повернення учасника додому після бойових дій через можливі фізичні та психологічні наслідки участі в війні [2, с.74].

7. Проблеми з комунікацією. Учасники бойових дій можуть мати складнощі з комунікацією з родиною через змінений стиль життя, звички, відчуття відокремленості та інші.

8. Проблеми зі зміною ролі. Учасники бойових дій можуть повернутися додому зі зміненими поглядами на світ та зміненою роллю в сім'ї. Це може призвести до конфліктів та складнощів у сімейному житті.

9. Проблеми з відчуттям відповідальності. Родини учасників бойових дій можуть відчувати велику відповідальність за збереження домашнього затишку, розкладу та інших аспектів життя на період відсутності близької людини.

Шляхи подолання проблем сімей учасників бойових дій можуть бути різними і бути адаптовані до конкретних ситуацій. Ось деякі шляхи подолання проблем:

- Підтримка з боку родини та друзів. Родина та друзі можуть надавати значну емоційну підтримку для учасників бойових дій та їхніх сімей. Важливо створити можливості для спілкування та взаємодії з близькими, які можуть допомогти зняти напругу та забезпечити підтримку.

- Психологічна підтримка. Полягає у наданні підтримку від професійних психологів, які можуть допомогти їм зрозуміти та подолати емоційні труднощі.

- Фінансова допомога. Деякі програми та організації надають фінансову допомогу для учасників бойових дій та їхніх сімей, яка може допомогти забезпечити необхідні витрати на лікування та реабілітацію [5].

- Медична допомога та реабілітація. Учасники бойових дій та їхні сім'ї можуть отримувати медичну допомогу та реабілітацію для відновлення здоров'я та підвищення якості життя [8].

- Забезпечення доступу до роботи та освіти. Учасники бойових дій та їхні родичі можуть стикатися з труднощами при пошуку роботи та доступу до освіти. Важливо створити умови для їхнього успішного інтегрування в суспільство через забезпечення доступу до роботи та освіти.

- Соціальна підтримка. Учасники бойових дій та їхні родичі можуть потребувати соціальної підтримки у випадку, коли немає близьких людей, які можуть допомогти з різними потребами. Наприклад, це може бути допомога з догляду за дітьми, допомога з побутовими питаннями або їжею [7, с.101].

- Взаємодія зі спеціалістами. Учасники бойових дій та їхні родичі можуть отримати додаткову допомогу через взаємодію зі спеціалістами. Це можуть бути лікарі, психологи, юристи або інші фахівці, які можуть допомогти у подоланні конкретних проблем.

Загалом, подолання проблем сімей учасників бойових дій можливе через взаємодію різних організацій, програм та послуг. Важливо створити умови для підтримки учасників бойових дій та їхніх родичів, які допоможуть їм забезпечити більш успішну адаптацію та інтеграцію в суспільство.

Список використаних джерел

1. Акименко Ю. Ф. Як допомогти родині учасника бойових дій : [методичний посібник для соціальних працівників і психологів] / Ю. Ф. Акименко, Т. І. Сила. Чернігів : Десна Поліграф, 2017. 144 с.
2. Бриндіков Ю. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 559 с.
3. Галюта С. Визначення ветеранських статусів. Доцільність перегляду наданих статусів», 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2459671-viznacenna-veteranskih-statusiv-docilnist-peregladu-nadanih-statusiv.html>
4. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/488/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про внесення Змін до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам: Закон України від 25.01.2023 №44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0177-23#Text>
6. Разумцев О. Соціальні аспекти реформування армії: духовний стан українських офіцерів. – Національна безпека і оборона, 2000. №2. С.40-48.
7. Таран Ю. Я. Соціальна адаптація колишніх військовослужбовців та членів їх сімей. Досвід роботи недержавних некомерційних організацій. Праця і соціальні відносини. 2010. № 1. С. 211–217.
8. Щодо надання медичної допомоги в умовах воєнного стану військовослужбовцям, які беруть участь в операції об'єднаних сил: Наказ МОЗ України від 25.02.2022 № 379. URL: <http://doz.zoda.gov.ua/news-deialnist/2023-nakaz-moz-ukrajini-vid-25-02-2022-379>

*Соколова Катерина Сергіївна
Студентка IV курсу
Спеціальність «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Івженко Інна Борисівна*

«Соціально-психологічні детермінанти суїцидальної поведінки військовослужбовців»

На сьогодні одне із головних завдань, яке стоїть перед Збройними Силами України- це збереження життя та здоров'я військовослужбовців, а також забезпечення безпечних умов проходження служби. У рамках цих завдань пріоритетним є розв'язання проблем профілактики суїцидальної поведінки та психологічної підтримки. Суїцидальна поведінка військовослужбовців може бути пов'язана з різними соціально-психологічними детермінантами, такими як:

1. Стрес та травми: Військовослужбовці можуть бути вразливими до стресу у результаті військової служби, включаючи бойові дії, тяжку фізичну роботу, тривалі періоди розлуки з сім'єю та інші небезпечні ситуації. Ці фактори можуть спричинити психічний дискомфорт, який може призвести до суїцидальних думок та поведінки.
2. Ставлення оточуючих: Соціальне середовище може мати великий вплив на суїцидальну поведінку військовослужбовців. Наприклад, негативні коментарі та зневажливе ставлення оточуючих, можуть спричинити відчуття відсторонення та безнадії, що може підштовхнути до суїцидальної поведінки.

3. Соціальна ізоляція: Військовослужбовці можуть стикатися з високим рівнем соціальної ізоляції через переїзди, розлуки з родиною та друзями, а також через обмежені можливості для соціальних зв'язків. Це може підвищити ризик суїцидальної поведінки.

4. Депресія та інші психічні розлади: Депресія, тривожність та інші психічні розлади можуть сприяти суїцидальній поведінці у військовослужбовців. Ці стани можуть бути спричинені стресом, тривалим бойовим натиском, нездатністю адаптуватися до військового життя та іншими факторами.

5. Надмірне вживання алкоголю та наркотиків: Надмірне вживання алкоголю та наркотиків може підвищити ризик вчинення суїциду через зниження самоконтролю та збільшення емоційної нестабільності.

6. Недостатня підтримка: Недостатня підтримка з боку родини, друзів, колег, військових лікарів та інших може призвести до суїцидальної поведінки військовослужбовців. Якщо військовослужбовець не має достатньої підтримки та психологічного супроводу, то це може призвести до збільшення ризику вчинення суїциду.

7. Страх перед стигмою: Страх перед стигмою може перешкоджати військовослужбовцям отримувати необхідну допомогу та підтримку, що може призвести до збільшення ризику вчинення суїциду [1].

Важливо відзначити, що діагностика суїцидальної поведінки включає в себе аналіз не тільки проявів, таких як думки, переживання, вчинки, а й усієї сукупності особистісних, навколишніх, клінічних факторів, що беруть участь в генезі суїциду. Для здійснення ефективного запобігання суїцидальної поведінки серед військовослужбовців, важливо виявити індивідуальну вразливість на ранній стадії, щоб здійснити попередження її загострення надалі. Це не завжди психологічно очевидно, тому вимагає спеціальних інструментальних методів оцінки суїцидального ризику.

Таким чином, для попередження суїцидальної поведінки військовослужбовців необхідно звернути увагу на різні аспекти психологічної допомоги та підтримки, зокрема:

1. Раннє виявлення ризику суїциду: Для цієї мети використовують спеціальні інструменти, що дозволяють визначити ризик вчинення суїциду у військовослужбовців.

2. Психологічна підтримка: Важливо забезпечити військовослужбовців доступом до психологічної підтримки. Можливість отримати якісну та вчасну психологічну допомогу може допомогти військовослужбовцям зменшити ризик вчинення суїциду та покращити їхнє психічне здоров'я.

3. Підтримка з боку родини, друзів та колег: Важливо забезпечити підтримку з боку родини, друзів та колег військовослужбовців. Це може включати регулярні зустрічі, телефонні дзвінки та інші форми спілкування.

4. Створення безпечного середовища: Важливо створювати безпечне та дружнє середовище для військовослужбовців. Це може включати різні заходи, що сприяють формуванню командного духу, підтримці соціальної інтеграції та створенню умов для здорового способу життя.

5. Розвиток культури здорового способу життя: Важливо забезпечити розвиток культури здорового способу життя серед військовослужбовців. Це може включати навчання здоровому харчуванню, регулярній фізичній активності та здоровому способу життя в цілому. Здоровий спосіб життя може допомогти зменшити ризик розвитку депресії та інших психічних розладів, що можуть сприяти вчиненню суїциду [2].

Враховуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що запобігання суїцидальній поведінці військовослужбовців потребує комплексного підходу та взаємодії різних суб'єктів соціальної роботи, що мають відношення до психологічного благополуччя військовослужбовців. Зокрема, необхідною є підтримка родини, друзів, колег, доступ до професійної психологічної допомоги, створення безпечного та дружнього середовища, розвиток культури здорового способу життя, тощо.

Список використаних джерел

1. Клименко, В. І. (2017). Соціально-психологічні аспекти формування суїцидальної поведінки у військовослужбовців. *Психологія і суспільство*, (3), 50-55.
2. Кузнецов, С. В. (2016). Діагностика та профілактика суїцидальної поведінки у військовослужбовців. *Військова медицина України*, 1(41), 69-72.
3. Пікуль, В. В., & Григоренко, Н. В. (2016). Психологічні особливості суїцидальної поведінки військовослужбовців у зоні бойових дій. *Психологія та суспільство*, (2), 141-151.
4. Лисенко, Н. В. (2019). Соціально-психологічні фактори суїцидальної поведінки військовослужбовців: досвід зарубіжних досліджень. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, 2(1), 71-75.

*Соловей Анастасія Валеріївна
студентка IV курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Особливості соціального захисту людей похилого віку в нових реаліях життя»

З початку повномасштабної війни кожен українець проживає цілий калейдоскоп почуттів. Це і страх за своє життя або життя близьких людей, і злість на окупантів, і розпач від усвідомлення власного безсилля, і туга за нереалізованими планами, і втома від постійного напруження. Багато українців літнього віку залишаються у своїх домівках, навіть, якщо їхні міста і села окуповані, та в своїй більшості без підтримки близьких.

Кожна людина не повинна почуватися самотньою і заслуговує на гідну старість. Турбота про людей похилого віку в Україні – необхідна кожної хвилини. Вони мають право на користування всіма соціально-економічними та особистими правами і свободами, закріпленими Конституцією України, Законами України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», іншими законодавчими актами, які регулюють відносини у цій сфері. В Україні діє понад 60 нормативних актів щодо соціального захисту людей похилого віку. При розробці соціальної політики в сучасній Україні, з одного боку, дотримувалися міжнародних стандартів і нормативних актів, а з другого - враховувалися суто національні аспекти - існуюча традиція, досвід, практика.

Люди похилого віку належать до вразливих категорій населення, які мають соціальний захист держави. Система соціального захисту людей похилого віку ґрунтується на комплексі законодавчих, економічних і соціальних гарантій. В системі соціального захисту поєднуються: «соціальне забезпечення (соціальне страхування та державна соціальна допомога); пільги; компенсації (матеріальна допомога, надбавки, доплати) та соціальні послуги (допомога у кризових життєвих обставинах) [3]».

Економічна складова соціального захисту полягає у накопичені та перерозподілі державних та інших ресурсів на користь людей похилого віку, які потребують суспільної підтримки. Кошти розподіляються для надання соціальних виплат, соціальної допомоги, виплат по державному соціальному страхуванню та ін.

Правова складова соціального захисту полягає у законодавчому гарантуванні привілеїв та прав людей похилого віку на суспільний захист і підтримку (субсидії, пільги, соціальне житло тощо).

Соціальне забезпечення в системі соціального захисту людей похилого віку включає: пенсійні виплати, матеріальну допомогу, компенсації, індексації та пільги, соціальні послуги тощо.

Повномасштабне вторгнення стало викликом для всіх сфер — не винятком стала і соціальна, яка опікується вразливими, мало захищеними та незахищеними категоріями населення.

Було важливо екстрено під час воєнного стану забезпечити для всіх людей з інвалідністю та людей похилого віку, які цього потребують, можливість якнайшвидше отримати притулок та необхідний догляд, в тому числі в стаціонарних умовах в будь-якому місці України, де вони перебувають, незалежно від задекларованого місця проживання.

Під час воєнних дій швидкість прийняття таких рішень – часто питання життя та смерті в буквальному сенсі. Тому в крайньому разі достатньо було однієї заяви, яку можна подати не лише до уповноваженого органу, але безпосередньо до надавача послуг. І щоб від моменту її подання до отримання послуги минало не більше доби.

Відповідно до ухваленого рішення Уряду під час воєнного або надзвичайного стану людям з інвалідністю та літнім людям екстрено (кризово) можуть надаватися наступні соціальні послуги: інформування, консультування, консультативний кризовий телефон; надання притулку, нічний притулок, короткотермінове проживання; екстрене (кризове) втручання; представництво інтересів; підтримане проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю, бездомних осіб; соціальний супровід сімей або осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах; догляд вдома, догляд стаціонарний, денний догляд, денний догляд дітей з інвалідністю, паліативний догляд; соціально-психологічна реабілітація; натуральна допомога; переклад жестовою мовою; транспортні послуги [4].

Найбільш поширеним видом допомоги людям похилого віку під час війни є гуманітарна допомога, яка надається за рахунок благодійних, спонсорських та інших коштів приватних осіб чи організацій. Гуманітарна допомога, найчастіше, надається не грошима, а товарами. Вона може, також, надаватися у вигляді послуг або виконаних робіт іноземними чи вітчизняними надавачами (наприклад, по відновленню зруйнованого житла, створенню модульних будинків тимчасового проживання тощо).

Отже, соціальний захист забезпечує реалізацію програм соціального забезпечення людей похилого віку, соціального страхування, соціальної допомоги, соціальних пільг тощо.

Світова та вітчизняна практика засвідчують, що соціальні послуги є найбільш ефективним видом соціальної допомоги особам похилого віку за умов реалізації принципів індивідуального підходу та адресності. Тобто ефективний соціальний захист репрезентується не лише через гарантовані державою соціальні виплати, а й, насамперед, через розвинену мережу соціальних послуг, які надають, орієнтуючись на особливості і потреби різних категорій клієнтів.

Список використаних джерел

1. Мокрицька Н. П. Право соціального забезпечення : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 536 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua> › мокрицька_30-11-20
2. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019р. №2671-VII. Редакція від 27.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 03.04.2023)
3. Сотнікова Ю.В. Класифікація видів та форм соціального захисту в Україні. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика – матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків – м. Торунь*, 16 квітня 2021 року. Дніпро: Середняк Т. К., 2021. С. 149-151. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25781/1/%D0%A4%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2.pdf>

4. Соціальні послуги, які надаються під час воєнного стану та останні зміни у цій сфері. Сайт *Міністерства соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html>

Сторожук Вероніка Вікторівна
студентка III курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
викладачка
Мариніч Оксана Миколаївна

«Державна соціальна допомога внутрішньо переміщеним особам»

Соціальний захист громадян, які переміщуються із зони збройного конфлікту, регулює Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Згідно зі статтею 1 цього Закону, внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув місце свого проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру[1].

За даними звіту Міністерства з питань реінтеграції на період січня 2023 року в Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Ще понад 4 мільйони осіб зареєструвалися для отримання тимчасового захисту у Європі [2].

Внутрішньо переміщені особи є вразливими, тому, що вимушені змінити своє постійне місце проживання, оточення та галузь діяльності. Через це у ВПО з'являються додаткові потреби, на які повинна відгукнутися держава. Це, зокрема, відсутність житла, втрата документів, що посвідчують особу, відсутність роботи, одягу, особливого здійснення соціального захисту і психологічні проблеми.

Внаслідок збройного конфлікту та окупації частини території, у 2014 році Україна вперше за час своєї незалежності зіткнулася з явищем масового внутрішнього переміщення [3]. Повномасштабне вторгнення росії до України спричинило швидке збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, які тікаючи від атак агресора, були змушені змінити місце свого постійного проживання.

Базовими потребами ВПО є: безпечне місцезнаходження (без обстрілів, проявів насильства); продукти харчування, в тому числі дитяче харчування; питна вода; сезонний одяг, зокрема теплий одяг (у холодну пору року); медичні препарати (особливо особам з хронічними та невиліковними захворюваннями); перша психологічна допомога (робота з горем, втратою) [4].

Урядом було запроваджено надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам згідно з Порядком надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332 (зі змінами). У 2022 році понад 2,3 млн внутрішньо переміщених осіб отримали допомогу на проживання, на виплату якої з держбюджету було виділено 52,8 млрд гривень.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 214 „Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану” (зі змінами), під час воєнного стану виплата призначених державних допомог та пільг не зупиняється та виплачуватиметься у період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 № 162 „Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану” (зі змінами) передбачені альтернативні способи виплати пенсій та грошових допомог під час воєнного стану на випадок збоїв у роботі тої чи іншої банківської установи, а також для ВПО, які отримують пенсію через поштового оператора.

З метою підтримки сімей з дітьми в умовах воєнного стану за пропозицією Мінсоцполітики щодо реалізації за участю Міжнародного надзвичайного фонду допомоги дітям при ООН (ЮНІСЕФ) спільного проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення (далі – Проект) Урядом прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 405 „Про реалізацію спільного з Міжнародним надзвичайним фондом допомоги дітям при Організації Об’єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення”.

Також, Мінсоцполітики за підтримки Міністерства цифрової трансформації та Програми розвитку ООН в Україні за фінансової підтримки Швеції з метою забезпечення нагальних потреб громадян, які постраждали від військової агресії РФ проти України, створено платформу «Допомога».

Громадяни, у яких є потреба у допомозі щодо забезпечення продуктами харчування, засобами особистої гігієни, ліками, побутовими речами, одягом, пальним, транспортними та іншими послугами, мають можливість на вебсайті <https://social.edopomoga.gov.ua/> у розділі «Отримати допомогу» залишити заявку на отримання допомоги.

Внутрішньо переміщені особи пенсійного віку, особи з інвалідністю, діти з інвалідністю та інші особи, які перебувають у складних життєвих обставинах можуть отримувати соціальні послуги відповідно до чинного законодавства України за фактичним місцем проживання чи перебування.

Соціальний захист малозабезпечених сімей внутрішньо переміщених осіб, в тому числі багатодітних, забезпечується шляхом надання їм допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям».

Важливим механізмом забезпечення соціального захисту населення під час оплати житлово-комунальних послуг залишається Програма житлових субсидій, яку максимально спрощено з метою доступності для внутрішньо переміщених осіб.

Шляхом надання житлових субсидій держава компенсує сім’ям частину витрат на оплату житлово-комунальних послуг [5].

Отже, можна зробити висновок, що урядом нашої держави було вжито заходи для надання ефективної соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам. ВПО отримують від держави допомогу на проживання, а також громадяни, у яких є потреба у допомозі щодо забезпечення продуктами харчування, засобами особистої гігієни, ліками, та іншими послугами, мають можливість подати заявку на допомогу від міжнародних організацій. На нашу думку, потрібно забезпечити належне працевлаштування ВПО, щоб громадяни мали можливість самостійно себе забезпечувати.

Список використаних джерел

1. «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: Закон України від 20 жовтня 2014р. №2622-IX. Редакція від 29.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
2. Укрінформ: Електронний ресурс. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareestruvali-4-867-106-pereselenciv.html>
3. Кобзін Д., Левкіна Г., Луньова О., Черноусов А., Щербань С. Методичний посібник з оцінювання потреб ВПО у громадах — Харків, Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД). —2020. — 13 с.

4. Кейс-менеджмент внутрішньо-переміщених осіб: методичні рекомендації / Автор-упорядник: Гусак Н.Є. – К., 2015. — 21 с.

5. Сайт Міністерства соціальної політики України.
URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>

*Стратан Ауріка Іванівна
студентка I курсу
спеціальності 011
“Освітні, педагогічні науки”*

*Науковий керівник:
Доктор, професор
Каричковський Василь Дмитрович*

«Інформаційна культура учнів закладів позашкільної освіти»

Основною вимогою сучасного суспільства до особистості є здатність до самостійного, усвідомленого та критичного сприйняття та засвоєння інформації та інформаційної діяльності.

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що інформаційна культура стає невід'ємною складовою загальної культури людини. Адже вміння швидко орієнтуватись та опанувати великі обсяги інформації є визначальною рисою фахівця у будь-якій сфері. Тому є важливим формувати інформаційну компетентність, починаючи з молодшого віку. Позашкільна освіта, як вагома складова в загальній системі освіти України, відіграє важливу роль в питанні формування інформаційної культури. Оскільки одним з основних завдань позашкільної освіти є “створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів”. [4]

Вперше поняття “інформаційна культура” в науковій літературі з'явилося 1971 року у монографії дослідника Г.Г.Воробйова [5]. Автор акцентує увагу на питанні природи інформації, інформаційних потоків, наголошує на необхідності дотримання певних норм інформаційної поведінки. Проте, саме поняття “інформаційна культура” в цій роботі так і не було сформульовано.

Перші спроби визначення поняття “інформаційна культура” зроблені в середині 80-х років минулого століття. Спочатку пропонувалося формувати такий аспект інформаційної культури як комп'ютерна грамотність.

Поняття інформації та інформаційної культури з філософського погляду аналізує А.Суханов [6], який вважає, що впоратися з гігантськими потоками інформації людина може тільки за допомогою високої інформаційної культури, якої необхідно набути. Інформаційну культуру науковець розглядає як досягнутий рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збирання, зберігання, опрацювання і передавання інформаційних ресурсів. Водночас це і, спрямована на удосконалення всіх видів інформаційного спілкування, створення найсприятливіших умов для того, щоб цінності культури були засвоєні людиною, ввійшли органічно в її спосіб життя.

Питання формування інформаційної культури на різних ступенях освіти досліджували С.Байталюк, В.Г.Воронкова, В.Ю.Мілітарев, І.П.Суханов. та ін.

Про важливість розвитку інформаційної компетентності особистості йдеться в роботах О.В.Биковської, О.Матвієнко, М.Остапенко та ін. Теоретико-методологічні аспекти формування інформаційної культури особистості розглядалися в роботах С.Г.Антонової, Є.П.Веліхова, А.П.Єршова, Н.Б.Зинов'євої, М.П.Лапчика, Н.В.Макарової та ін.

Проте на сьогодні відсутні комплексні дослідження щодо висвітлення проблеми та методики формування інформаційної культури та розвитку критичного мислення саме вихованців позашкільних навчальних закладів.

Метою дослідження є вивчення та обґрунтування ефективної методики розвитку інформаційної культури та формування критичного мислення в учнів закладів позашкільної освіти.

Відповідно до мети формулюються завдання:

- проаналізувати процес виникнення та розвитку поняття “інформаційна культура”;
- розглянути сутність та сучасні вимоги до формування інформаційної культури в учнів позашкільного навчального закладу;
- визначити особливості формування інформаційної культури у вихованців гуртків гуманітарного та науково-технічного напрямів;
- проаналізувати процес виникнення та розвитку поняття “критичне мислення”;
- визначити фактори, які сприяють розвитку критичного мислення;
- провести діагностику рівня сформованості інформаційної культури та критичного мислення учнів позашкільного навчального закладу;
- проаналізувати педагогічні засоби, які використовуються на заняттях та сприяють формуванню інформаційної культури та розвитку критичного мислення.

Об’єктом дослідження є процес формування інформаційної культури учнів закладів позашкільної освіти.

Предметом дослідження є форми і методи формування інформаційної культури вихованців позашкільного навчального закладу.

Інформаційна культура формує: розвиток особистості вихованця; умови для підготовки його до вибору професії, подальшої самостійної продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства; реалізацію соціального замовлення, зумовленого інформатизацією сучасного суспільства; інтенсифікацію усіх рівнів навчально-виховного процесу; гуманітаризацію та гуманізацію навчального процесу. Але цей процес є доволі складним соціокультурним феноменом, що містить як позитивні, так і негативні моменти, які слід враховувати, плануючи і організовуючи навчальний процес.

Враховуючи актуальність проблеми розвитку та модернізації освітньої галузі у нашій країні, у подальшому доцільно звернути увагу на розроблення та впровадження методики формування та розвитку інформаційної культури в усіх її аспектах у навчальних процесу у закладах освіти України всіх рівнів і форм. Адже, хто володіє інформацією, той володіє світом.

Список використаних джерел

1. Биковська О.В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : моногр. / О.В.Биковська. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2008. – 336 с.
2. Биковський Т.В. Методика навчання інформаційних технологій у позашкільних навчальних закладах : автореф. Дис. канд. наук : 13.00.02, Нац пед. Ун-т ім. М.П.Драгоманова. – Київ, 2011. – 20 с.
3. Блистів О.М., Галаз Л.В. Взаємозв’язок інформаційної культури та якості навчального процесу. Львів, 2015. – 21с.
4. Закон України ”Про позашкільну освіту”: зб. Документів по організації позашкільної освіти. – Київ, 2002. – 21-42 с.
5. Макаревич І. Теоретичні засади інформатизації сучасної освіти. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2016. Вип. 23. – С. 10-14.
6. Суханов А. П. Інформація і прогрес /: Наука, 1988. – С. 193.

Сулейманова Лейла Байрам Кизи
студентка I курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна

«Правове забезпечення соціального захисту людей похилого віку»

Соціальний захист - невід'ємна складова політики держави, відповідальної за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян.

Громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»[1], а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилися не більш як півтора року.

Людина похилого віку – це особистість, яка пройшла певні періоди розвитку та знаходиться на завершальному етапі свого життя, в якій відбуваються зміни на фізіологічному, психологічному та соціальних рівнях, що призводить до акцентуації певних рис характеру.

Аналіз становища громадян похилого віку свідчить про те, що вони є найбільш соціально незахищеними категоріями населення, які потребують особливої уваги та соціального захисту з боку держави. Старість, як період життя людей, вбирає в себе багато корінних проблем як медичної сфери, так і питань соціального обслуговування і особистого побуту кожного члена суспільства.

Підвищена соціальна вразливість літніх громадян пов'язана також і з економічними чинниками: невеликими розмірами одержуваних пенсій, низькою можливістю працевлаштування, як на підприємствах, так і в отриманні роботи на дому.

Варто зазначити, що люди похилого віку переживають значні труднощі, які викликані як віковими, так і соціально-економічними змінами, пов'язаними з виходом на пенсію, втратою попереднього соціального статусу, матеріально-економічними обмеженнями. Все це зумовлює необхідність формування і розвитку державної соціально-економічної політики по відношенню до літніх людей, яка шляхом комплексного вирішення існуючих проблем може забезпечити належний рівень життя, доступність та високу якість основних соціальних послуг, активне довголіття, необхідну соціальну та медичну підтримку.

Систему законодавства про пенсійне забезпечення складає сукупність нормативних актів, що приймаються відповідними державними органами і які є загальнодержавними, мають право установчий (матеріальний чи процесуальний) характер та спрямовані на врегулювання як обов'язкового державного так і добровільного недержавного пенсійного забезпечення.

Основи соціального захисту людей похилого віку визначаються сьогодні законодавством України та міжнародними документами.

Першоджерелом національного законодавства України є нормативно-правові акти, розроблені міжнародним співтовариством, у зв'язку з чим одним із ключових напрямів сучасної державної політики у сфері соціального захисту є відповідність внутрішнього національного законодавства загальновизнаним світовим нормам та стандартам, розробленим ООН. У «Принципах ООН відносно літніх людей», визначено основні принципи забезпечення прав людини похилого віку, зокрема: незалежності, принцип участі, принцип піклування, принцип самореалізації, принцип гідності [2].

Перераховані принципи орієнтовані на те, щоб допомогти особам старшого віку вести повноцінне життя, забезпечити умови, необхідні для підтримки чи досягнення високої якості життя.

Європейська соціальна хартія згідно ст. 23 «Право осіб похилого віку на соціальний захист» визначає забезпечення особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства [3].

Загальна декларація прав людини встановлює, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримки здоров'я та благополуччя. Крім того, кожна людина має право на належне соціальне забезпечення в разі інвалідності, настання старості, безробіття.

Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Законодавець приймає гизку нормативно-правових актів щодо соціального захисту осіб похилого віку: «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про соціальні послуги», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку», «Про пенсійне забезпечення», «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України».

Так, з метою забезпечення ефективного здійснення права осіб похилого віку на соціальний захист, зокрема, для надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом:

- забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяють їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті;
- забезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб похилого віку, а також про можливості їхнього використання такими особами;
- забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла;
- забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я.

Отже, турбота про людей похилого віку – справа всього суспільства, адже саме літні люди зберегли для нас найкращі національні традиції, навчили долати труднощі, бути наполегливими та толерантними. На долю старшого покоління випало чимало випробувань, болю і втрат, проте вони зуміли зберегти й пронести через життя почуття гідності, віри й любові.

Список використаних джерел

1. Принципи ООН відносно літніх людей. Резолюція від 16.12.1991 № 46/91
URL:https://ips.ligazakon.net/document/mu91307?ed=1991_12_16
2. Європейська соціальна хартія від 3 травня 1996 року
URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text
3. Законодавство ВРУ України. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>
4. Інтернет-представництво Президента України URL:<http://www.president.gov.ua>
5. Урядовий портал (Кабінет Міністрів України) URL:<http://www.kmu.gov.ua>

*Твердохліб Юлія Сергіївна
студентка II курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

«Право особи на соціальний захист у разі настання безробіття»

Безробіття та зайнятість населення були, є та будуть однією із найголовніших проблем усього світу, а в особливості для України. Збільшення безробітних осіб несе за собою негативний вплив на економіку країни. Такі фактори, як зайнятість, безробіття та міграція є важливими показниками трудового потенціалу країни.

У Законі України «Про зайнятість населення» безробітними вважаються ті працездатні громадяни у працездатному віці, які через не залежні від них причини не мають заробітку і трудового доходу та зареєстровані у державній службі зайнятості як особи, що шукають роботу. [1] Безробіття розраховується як відношення чисельності безробітних, які зареєстровані в державній службі зайнятості, до працездатного населення працездатного віку. Хоча значний недолік у цій методиці розрахунку полягає у тому, що занижують реальне число безробітних.

Безробіття - це соціальне явище перевищення кількості бажаючих отримати роботу над кількістю робочих місць, проявом якого є стан незайнятості працездатного населення.

У статті 9 Закону України «Про зайнятість населення» вказано права осіб на соціальний захист у разі настання безробіття. Кожен має право на соціальний захист у разі настання безробіття, що реалізується шляхом:

1) участі в загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні на випадок безробіття, яке передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття;

2) надання безоплатних соціальних послуг, зокрема, інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних, професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації з урахуванням попиту на ринку праці, сприяння у працевлаштуванні, зокрема, шляхом фінансової підтримки самозайнятості та реалізації підприємницької ініціативи відповідно до законодавства;

3) надання особливих гарантій працівникам, які втратили роботу у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці;

4) надання додаткової гарантії зайнятості окремим категоріям населення, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці. [1]

Соціальний захист безробітних здійснюється завдяки обов'язкового державного страхування. В основному, страхові внески сплачують підприємства, але коли страхування на випадок безробіття, то їх сплачують і наймані працівники. Також, механізм соціального захисту безробітних передбачає взаємодію активної та пасивної політики. Активна політика включає в себе конкурентоспроможність (працевлаштування, професійне навчання, організація громадських і сезонних робіт), а пасивної – на компенсацію втраченого трудового доходу в період незайнятості (допомога по безробіттю, матеріальна допомога у період професійного навчання). [3]

Соціальні гарантії у сфері зайнятості передбачені Конституцією України, Законом України «Про зайнятість населення», Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», іншими нормативно-правовими актами.

Реалізація державних гарантій соціального захисту громадян в разі настання такого соціального ризику як безробіття забезпечується шляхом:

- загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;

- наданням гарантій працівникам, які втратили роботу у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці;

- наданням додаткових гарантій для окремих категорій громадян, які не здатні на однакових умовах конкурувати на ринку праці;

- наданням гарантій для осіб і обмеженими фізичними та розумовими можливостями;

- добровільної участі громадян у недержавному страхуванні від безробіття.

Визнання громадянина безробітним здійснюється державною службою зайнятості за місцем проживання громадянина шляхом реєстрації в день звернення.

Матеріальне забезпечення безробітних здійснюється за рахунок Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Застраховані особи, визнані у встановленому порядку безробітними, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіттю працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше 26 календарних тижнів та сплачували страхові внески, мають право на допомогу з безробіття залежно від страхового стажу.

Уряд затвердив бюджет Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на 2023 рік: 11,9 млрд грн - на виплату матеріального забезпечення на випадок безробіття, соціальні послуги та активні програми зайнятості, допомогу по частковому безробіттю, 1,8 млрд грн - на надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу.

Політика зайнятості передбачає видатки на реалізацію активних програм зайнятості та надання українцям мікрогрантів на започаткування і розвиток власної справи. Для тих, хто опинився без роботи, фонд фінансує виплату допомоги по безробіттю; отримання послуг з професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації або профорієнтації, а також послуг з пошуку підходящої роботи та інших заходів зі сприяння у працевлаштуванні. Для роботодавців з фонду виплачують компенсацію витрат на нові робочі місця; компенсацію єдиного внеску на загальнообов'язкове Державне соціальне страхування за працевлаштування безробітних на оплату праці, в тому числі за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб; виплату допомоги по частковому безробіттю.

Політика зайнятості має гарантувати належний соціальний захист населення, особливо в умовах війни.

Список використаної літератури:

1. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI Редакція від 21.09.2022р. №2622-IX URL:

https://ips.ligazakon.net/document/t125067?an=1656&ed=2012_07_05

2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 2.03. 2000 р. № 1533-III. Редакція від 31.03.2023, 2849-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>

3. Маршавін Ю.М. Роль державної служби зайнятості в реалізації активної і пасивної політики зайнятості : навч.-метод. Розробка. К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 31 с

*Торгонський Денис Анатолійович
студент I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Вайнола Ренате Хейкїївна*

«Гендерна толерантність в полі досліджень соціальної роботи»

На сучасному етапі розвитку українського суспільства гендерний вимір торкається всіх сфер життєдіяльності суспільства на мікросоціальному (міжособистісні відносини) і

макросоціальному рівнях. Таким чином, гендер опиняється в центрі уваги різних наук, зокрема соціальної роботи.

Формування гендерної толерантності набуває особливої актуальності у зв'язку з задекларованою Україною державною стратегією з забезпечення гендерної рівності, нового гендерного світогляду, зміни традиційних гендерних стереотипів щодо ролі чоловіка та жінки в суспільстві на ідеї їхньої самореалізації та співпраці в різних сферах суспільства.

Гендерні питання є предметом досліджень у сфері соціології, філософії, політології в працях Г. Брандт, Н. Грицяк, С. Оксамитної, Г. Силласте, М. Скорик та ін. Гендерні аспекти в житті суспільства досліджували О. Балакірева, В. Близнюк, І. Грабовська, М. Кіммель, О. Кізь, Н. Лавриненко, М. Палуді та ін.

Проблеми інтеграції гендерного підходу, гендерної соціалізації досліджували Т. Говорун, І. Зверєва, О. Кікінежді, В. Кравець, Я. Кічук, Г. Лактионова, О. Луценко, Л. Міщик, С. Харченко, О. Цокур, С. Юдіна та ін.

Більшість цих дослідників виходять з положення про те, що в процесі соціалізації індивід вчиться виконувати статеву роль згідно зі стандартизованими уявленнями про «чоловіче» і «жіноче», що заважає повноцінному розвитку особистості, перешкоджає її самореалізації, оскільки не відповідає сучасному розвитку продуктивних сил, міжстатевому розподілу на ринку праці.

З іншого боку, невизначеність процесу соціалізації, цінності, норми, очікування, які часто суперечать одне одному та поширюються сучасними засобами масової інформації, закладом освіти, сім'єю, ускладнюють процес засвоєння особистістю чоловічих і жіночих ролей та призводить до відчуття нереалізованості особистості та невідповідності існуючим гендерним уявленням щодо справжнього чоловіка або жінки, які транслуються суспільством за допомогою засобів культури (мова, норми поведінки, уявлення, упередження тощо).

Відомо, що узагальненні стереотипізованні уявлення в культурі суспільства щодо моделі поведінки, які відповідають поняттям «чоловіче» та «жіноче», розглядаються як гендерні стереотипи [4]. Стереотип (від грец. твердий відбиток), з точки зору соціальної роботи, характеризується як обмежене знання про риси особистості, погляди, культуру і може спрямовувати поведінку людини до іншого [2]. Крім знання стереотип містить ставлення людини, яке є домінуючим і зазвичай упередженим. Таким чином, ми можемо припустити, що гендерні стереотипи це – неточні, обмежені знання щодо ролі чоловіка та жінки, і зазвичай є необґрунтованими, упередженими. Гендерні стереотипи, як продукт гендерної соціалізації, під час якої відбувається засвоєння традиційних, закріплених за статтю гендерних ролей, можуть стати, на нашу думку, бар'єром на шляху до самореалізації особистості та росту в майбутній професійній діяльності [3].

Під впливом гендерних стереотипів виникають прояви гендерної інтолерантності, неповаги та як наслідок – гендерної дискримінації. При цьому ми будемо виходити з визначення гендерної толерантності, наданого О. Васильченко і розглядати її як повагу, прийняття і правильне розуміння різноманіття форм гендерного самовираження та способів прояву людської індивідуальності, якій сприяють знання, відкритість, спілкування і свобода думки, совісті та переконань [1].

Основним проявом гендерної інтолерантності є сексизм як гендерна несправедливість, утвердження переваги однієї статі над іншою, обґрунтування соціальної нерівності жінок і чоловіків. На думку О. Кізь, сексизм або гендерна дискримінація у патріархальних суспільствах спрямовується в більшості на жінок [6].

Прояви прихованої дискримінації, різні види насильства, торгівля людьми, сексизму відбуваються в усіх сферах життя. Так, жінки стикаються з таким явищем як перешкоди в просування кваліфікованих жінок на вищі посади, усунення жінок від прийняття рішень в різних видах життєдіяльності людини, зменшення квоти

представництва в органах управління. Чоловіки натомість часто страждають від вимог, нав'язаних стереотипами чоловічої поведінки.

Дослідження науковців з гендерної теорії в різних сферах суспільства [1; 3; 4; 6]. призвели, на нашу думку, до визнання необхідності запровадження ідеї, яка б відповідала запиту суспільства на визнання гідності людини незважаючи на стать з урахуванням різних проявів гендерної ідентичності окремого чоловіка або жінки. Так, на нашу думку, відбулося формулювання ідеї гендерної толерантності.

Гендерна толерантність базується на законодавчо затверджених визначеннях гендерної рівності як рівного правового статусу жінок і чоловіків та рівних можливостей для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [5].

У контексті нашого дослідження, ми беремо за основу тлумачення гендерної толерантності як частини загальної толерантності особистості, яка зумовлена демократичним устроєм, складається з гендерних цінностей, гендерних знань, гендерних норм поведінки, орієнтованих на забезпечення гендерної рівності чоловіків і жінок у суспільстві з урахуванням різних проявів їхньої гендерної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Васильченко О.І. Соціально-педагогічні чинники гендерного виховання студентів / *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. праць. Київ-Запоріжжя. 2007. Вип. 44. С. 114-118.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
3. Кікінежді О. М. Кізь О. Б. Особливості гендерної соціалізації депривованого юнацтва : [навч. посібник] Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 176с.
4. Кімел Майкл С. Гендероване суспільство. Пер. з англ. К.: Сфера, 2003. 490 с.
5. Постанова Верховної Ради «Про рекомендації парламентських слухань на тему: "Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи" Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 45, ст.522.
6. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи: Зб. мат. Всеукраїн. наук.-практ. конф. Тернопіль: ДПУ, 2003. 174 с.

Трофимюк Юрій Іванович
студент I курсу
спеціальності «Соціальна робота»

Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Міхеєва Оксана Юріївна

«Особливості формування культури міжетнічного спілкування студентів»

Зміни в суспільстві, які зумовлені глобалізаційними процесами, міграцією та характеризуються взаємовпливом культур, сприяють появі міжнаціональних колективів. Що в свою чергу вимагає високої культури міжетнічного спілкування. Таке спілкування дозволяє реалізувати особистості національні відносини.

На думку Н. Подчерняєва, «сутність міжетнічного спілкування полягає в процесі співпраці безлічі індивідів, які є носіями національних, класових, і загальнолюдських універсальних інтересів. Її специфічні особливості і своєрідність полягають у здатності актуалізувати відносини між націями, виявляти їх приховані сторони, тобто переводити їх

з неявного в явне. Її можна розглядати як складовий елемент міжнаціональних відносин на міжособистісному рівні, що підлягає аналогічним закономірностям» [3, с.188].

Є значна кількість підходів, що розкривають поняття культури міжетнічного спілкування, які розглядають його з різних позицій та визначають різний зміст даного поняття. Поняття культури міжетнічного спілкування потрібно розглядати виходячи з наступних позицій: як правила, за якими варто діяти всім людям у міжнаціональному спілкуванні та як особистісну здатність адекватно сприймати представників інших національностей та етносів.

Формування культури міжетнічного спілкування студентів може здійснюватися за допомогою різних форм виховної роботи. Важливо при організації виховних форм роботи використовувати матеріал, що буде розкривати риси культур світу, культур народів, спільні елементи традицій та розкривали необхідність взаємоповаги до країн та народів.

Здатність особистості до міжетнічного спілкування виявляється через її готовність розуміти чуже та і самому, як представнику певного етносу, бути зрозумілим іншим. Міжетнічне спілкування має будуватись на розумінні культурних відмінностей, розумінні системи цінностей, що прийняті в культурі іншої людини, розумінні національних почуттів та гідності представників інших національностей, етносів та культур.

Ефективними формами роботи серед студентів щодо налагодження ефективного міжетнічного спілкування можуть бути комплексні виховні та просвітницькі форми роботи: міжкультурні обміни серед студентів, міжкультурні ініціативи, вистави та форум-театри, дні культури різних народів, виїзні молодіжні табори, робота клубів міжетнічної дружби. Такі форми роботи дозволять вивчити культуру, традиції різних народів, етносів, дозволять подолати певні культурні стереотипи, соціальну стигматизацію відносно людей іншої національності [1, с.418].

На думку Л. Максимчук, ознаками рівня сформованості міжкультурної компетентності є наступні: психологічна готовність до співпраці з представниками інших культур; відкритість до пізнання чужої культури та сприйняття психологічних, соціальних та інших міжкультурних відмінностей; уміння розмежовувати колективне та індивідуальне у комунікативній поведінці представників інших культур; володіння набором сучасних комунікативних засобів; здатність змінювати поведінкові моделі спілкування в залежності від ситуації; дотримання етикетних норм у процесі комунікації; готовність долати соціальні, етнічні та культурні стереотипи [2, с. 260].

Отже, формування культури міжетнічного спілкування студентів можливий за умови формування компетентностей, які дозволять особистості контролювати свої емоції, аналізувати ситуацію спілкування, створювати сприятливу атмосферу під час спілкування, позбутися стереотипів щодо представників окремих національностей та етносів. Відповідно для формування культури міжетнічного спілкування необхідно розробити комплекс технологій, що забезпечать ефективність соціально-виховної роботи з студентами.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р.Х. Соціальне середовище закладу вищої освіти: фасилітаційні механізми виховання. Методологія неперервної освіти та наукового дослідження. Київ. Компринт. 2020. С.411-426.

2. Максимчук Л. В. Міжкультурна комунікативна компетентність майбутнього фахівця зовнішньоекономічної діяльності як інтегративне утворення особистості. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 4. С. 252–266.

3. Подчерняєва Н. Культура міжнаціонального спілкування: сутність поняття. Освітологічний дискурс. 2017. № 3-4 (18-19). С.186-199.

*Трофімова Ірина Анатоліївна
студентка I курсу магістратури
Спеціальності «Соціальне забезпечення»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Сушицька Наталія Валеріївна*

«Профілактика професійного вигорання фахівців соціального забезпечення»

Синдром емоційного вигорання - це реакція організму, що виникає внаслідок тривалого впливу професійних стресів середньої інтенсивності, що виявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичного стомлення, особистої відстороненості та зниження задоволення виконанням роботи.

Термін «емоційне вигорання» вперше введений в обіг американським психологом Фреденбергом в 1974 році. Їм позначається психічний стан людей, які інтенсивно і тісно спілкуються з іншими[4, с.68].

Істотним проявом є деформація стосунків з іншими людьми та психічне виснаження, що характеризується погіршенням настрою, байдужістю, зниженим емоційним фоном та зниженою продуктивною діяльністю.

В останні роки емоційне, професійне вигорання стало актуальною проблемою майже у всіх сферах, де спілкування передбачає емоційну залученість. Тому профілактика вигорання повинна стати турботою, перш за все, самої людини. Профілактика «синдрому емоційного вигорання» - це система заходів, спрямованих на охорону психічного, соціального, а перш за все емоційного здоров'я; попередження неблагополуччя у розвитку людини, групи, суспільства; створення психологічних умов, сприятливих для цього розвитку. Тренінги, вправи та різні бесіди, тільки сприяють поліпшенню здоров'я та застерігають від стресів та різних негативних чинників, що діють на організм[2, с.31].

Психологічними умовами корекції професійного вигорання виступають конкретні особистісні (психологічні) детермінанти його виникнення та базові якості особистісної структури людей, які є системоутворюючими у плані синтезу усіх інших особистісних якостей, станів, властивостей тощо. Тому підібрана програма корекції підійде для того, хто зіткнувся з такою проблемою і хоче покращити свій стан і відновити настрої до життя. Корекція передбачає активний цілеспрямований вплив на особистісний, поведінковий й інтелектуальний рівень функціонування людини. Також в майбутньому буде корисним для того, щоб загартувати свій організм від стресу і інших факторів, які негативно впливають на подальше функціонування організму і попереджувати «вигорання» вже на перших стадіях.

Загальною ознакою і причиною організаційного стресу виступає наявність внутрішнього конфлікту між вимогами з боку організації, привабливістю роботи у ній, очікуваннями і реальними можливостями працівниками[1, с.34].

Вигорання найбільш небезпечно на початку свого розвитку. «Вигоряючий» співробітник, як правило, майже не усвідомлює своїх симптомів, тому зміни у його поведінці першими помічають колеги. Дуже важливо вчасно помітити такі прояви і правильно організувати систему підтримки для цих співробітників.

Особливу увагу варто звернути на ідентифікацію тих чинників, які призводять до розвитку цього синдрому, і враховувати їх при розробці профілактичних програм.

Наслідки вигорання погано позначаються на економічному стані організації і призводять до втрат кадрових ресурсів[2, с.98].

Працівники, рівень підтримки яких з боку керівників і колег високий, менш схильні до вигорання.

Загальною ознакою і причиною організаційного стресу виступає наявність внутрішнього конфлікту між вимогами з боку організації, привабливістю роботи у ній, очікуваннями і реальними можливостями працівниками.

Вигорання найбільш небезпечно на початку свого розвитку. «Вигоряючий» співробітник, як правило, майже не усвідомлює своїх симптомів, тому зміни у його поведінці першими помічають колеги. Дуже важливо вчасно помітити такі прояви і правильно організувати систему підтримки для цих співробітників[2, с.109].

Особливу увагу варто звернути на ідентифікацію тих чинників, які призводять до розвитку цього синдрому, і враховувати їх при розробці профілактичних програм.

Наслідки вигорання погано позначаються на економічному стані організації і призводять до втрат кадрових ресурсів.

Працівники, рівень підтримки яких з боку керівників і колег високий, менш схильні до вигорання.

Першочергове завдання у збереженні стабільності організації, і її людських ресурсів — профілактика і подолання негативних наслідків організаційних стресів.

Профілактика вигорання повинна охоплювати широкий спектр заходів, з одного боку тих, що, пом'якшують дію організаційних стрес-факторів, а з іншого тих, що дозволяють активізувати особисті ресурси персоналу, щоб ефективно долати негативні наслідки професійних і організаційних стресів.

Розробка профілактичних і реабілітаційних програм, що знижують ризик вигорання, повинна спиратися на результати аналізу стрес-факторів організаційного середовища, психодіагностику особистісних характеристик стійкого до стресу персоналу, і здійснюватися фахівцями-психологами[4, с.68].

Впровадження даних програм — це турбота керівництва про кадровий потенціал своєї організації та її стабільності.

Першочергове завдання у збереженні стабільності організації, і її людських ресурсів — профілактика і подолання негативних наслідків організаційних стресів.

Профілактика вигорання повинна охоплювати широкий спектр заходів, з одного боку тих, що, пом'якшують дію організаційних стрес-факторів, а з іншого тих, що дозволяють активізувати особисті ресурси персоналу, щоб ефективно долати негативні наслідки професійних і організаційних стресів[5, с.68].

Розробка профілактичних і реабілітаційних програм, що знижують ризик вигорання, повинна спиратися на результати аналізу стрес-факторів організаційного середовища, психодіагностику особистісних характеристик стійкого до стресу персоналу, і здійснюватися фахівцями-психологами.

Впровадження даних програм — це турбота керівництва про кадровий потенціал своєї організації та її стабільності.

Отже, вигорання, як і будь-яку хворобу, легше попередити. Для профілактики та корекції професійного вигорання важливим є відчуття міри, балансу: робота – особисте життя, праця – відпочинок, сон – неспання, вклад – отримав та ін. Варто також пам'ятати, що самолікування у випадку професійного вигорання не завжди приводить до найкращого результату.

Список використаних джерел

1. Акіндінова І.А., Баканова А.А. Емоційне вигорання в професійній діяльності педагога: прояви та профілактика. *Педагогічні вісті*. Київ, 2003. № 5. С. 34.
2. Тюрікова О. Підвищення професійної компетентності педагогів в умовах інноваційної діяльності методичних служб. *Методист*. 2021. №7.
3. Уйсімбаєва Н. Розвиток професійної компетентності як шлях до підготовки висококваліфікованих фахівців. *Рідна школа*. 2021. №6.
4. Федченко О. Професійна компетентність педагога початкової школи. *Методист*. 2021. №8.

5. Тімченко, О. В. Синдром посттравматичних, стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування: монографія. Харків: Видавництво Університету внутрішніх справ, 2000. 268 с.

*Хаян Яна Валеріївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник
кандидат наук, старша викладачка
Житинська Марія Олександрівна*

«Ейджизм як соціальна проблема в Україні»

На сьогодні однією з глобальних проблем на світовому та національному рівні є порушення балансу між людьми молодого, середнього та зрілого віку. Процес демографічного старіння є незворотнім, що ставить перед державою виклики економічного, соціального, психологічного і морального характеру. За даними ООН, Україна наразі, входить не лише до переліку країн, населення яких до 2050 року скоротиться більше ніж на 20%, але й до тих, в яких за прогнозом з роками посилюватиметься проблема старіння, пов'язана з падінням народжуваності [6]. Такі тенденції неминуче є загрозливими і через обтяження війною Росії проти України та потребою післявоєнної розбудови держави, налагодженню внутрішнього функціонування, що потребуватиме пошуку та мобілізації трудових ресурсів. Все це вимагатиме від держави нового погляду на людей, які вступають у пору «третього віку», пошуку нових стратегій залучення людей похилого віку в суспільне життя та подоланню негативних процесів пов'язаних із збільшенням їх чисельності.

Адаптація до змінних умов динамічного соціуму в похилому віці є вкрай складною, тому все більшої актуальності набуває соціальна робота з цією групою населення, оскільки для повноцінного функціонування у суспільстві люди похилого віку часто потребують захисту, підтримки та піклування. Вітчизняна дослідниця М. Житинська, вивчаючи життєдіяльність людей похилого віку, зазначала що забезпечення добробуту, соціального й морального здоров'я людини в похилому віці – фундаментальний обов'язок соціальної держави [2].

Загально визнаними проблемами людей похилого віку в Україні є: медичні, психологічні, економічні, соціальні, побутові та ін. Так, переважна більшість українських пенсіонерів живуть за «межею бідності», їм недоступне якісне медичне обслуговування, вони мають незадовільні житлові умови. До психологічних проблем відноситься страх великої залежності від інших людей, погіршення фізичного та психічного здоров'я, страх старості та смерті тощо.

Науковець Т. Коваль наголошує на тому, що страх старості є «...внутрішнім станом неспокою особистості, котрий виникає внаслідок виявлення й оцінки нею меж і агентів загрози існуванню, детермінованих реальними або майбутніми змінами, що безпосередньо чи опосередковано пов'язані з її віком, основою виникнення якого є уявлення про її майбутню соціальну і культурну дискримінацію» [3].

У сучасному суспільстві панують хибні, упереджені стереотипи старості, які негативно впливають не лише на людей похилого віку, а й позначаються на всій культурі суспільства в цілому. Вони визначають конфліктний характер взаємовідносин між різними поколіннями та викликають таке явище, як «ейджизм». Поняттям «ейджизм» (від лат. ageism, англ. age — вік - дискримінація за віковою ознакою) за даними Всесвітньої

організація охорони здоров'я (ВООЗ), що опубліковано в Глобальній доповіді про проблему ейджизму охоплено кожною другою людиною у світі.

Виділяють кілька основних процесів, які супроводжують ейджизм: ярликування; стереотипізація та дискримінація [4].

Так, стосовно людей старшого віку застосовується визначення «старомодний», «консервативний», «хворобливий» та ін. Класичним стереотипом сприйняття цієї категорії людей в Україні є «бідні», «хворі», «самотні». Дискримінація людей похилого віку відбувається при працевлаштуванні, поширена в охороні здоров'я, в інших сферах життя. Ейджизм призводить до соціальної ізоляції осіб похилого віку та має серйозні наслідки для їх фізичного і психічного здоров'я.

З огляду на стислий обсяг даної роботи поза увагою залишаються питання міжнародного досвіду у подоланні та профілактиці ейджизму, аналіз та розробка конкретних технологій у роботі з представниками старшої вікової групи, ґрунтовних рекомендацій щодо зміни соціальної політики на рівні держави.

Соціальна робота, що реалізується на всіх рівнях суспільної організації, має сьогодні, однією з перших відреагувати на виклики та спрямувати всі доступні інструменти на подолання дискримінаційних проявів за ознакою віку задля встановлення соціальної справедливості шляхом підтримки найбільш уразливих верств населення, зокрема людей похилого віку.

Культурно-дозвілеві послуги є одним з перспективних інструментів профілактики ейджизму. Вихід на пенсію сприяє збільшенню вільного часу людини, а культурно-дозвіллева діяльність має соціалізуючий вплив та здатна оптимізувати життєдіяльність людей похилого віку, стимулювати їх інтелектуальну і фізичну активність, розвивати творчі здібності, сприяти ефективному процесу адаптації в сучасному суспільстві. Також, одним із способів зміни негативних стереотипів стосовно людей похилого віку у молоді може бути проведення спільних культурних заходів, бо, як зазначає Н. Сейко, «головним соціально-педагогічним інструментом зниження рівня ейджизму стосовно людей похилого віку є просвітництво, метою якого є зростання рівня культури взаємин і налагодження культурного діалогу між різними поколіннями» [4].

Перспективним напрямом роботи є ресоціалізація людей похилого віку, тобто повернення у суспільство, сприяння соціальній активності та подолання ізоляції, профорієнтація та освоєння нових знань та умінь.

Хочемо наголосити, що соціальна політика держави вказує на рівень розвитку суспільства, на його культуру та потенціал майбутнього розвитку, а це означає, що сьогодні ми маємо працювати над створенням позитивного іміджу людини похилого віку, як самодостатньої, захищеної і незалежної особистості.

Список використаних джерел

1. Глобальна доповідь про проблему ейджизму: резюме. – World Health Organization, 2021.
2. Житинська М. О. Життєдіяльність людей похилого віку в Україні: реалії та перспективи / М. О. Житинська // Молодий вчений. - 2015. - № 2(6). - С. 249-252. - URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2\(6\)__66](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(6)__66).
3. Коваль Т. В. Страх старості як чинник буття сучасної людини: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.04. Т. В. Коваль. Житомир, 2012. 188 с.
4. Сейко Н. А. Ейджизм. Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект: колективна монографія / кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко; відп. ред. Н. П. Павлик. Житомир, 2014. С. 161–165.
5. Butler R. N. Age-ism: Another form of bigotry // The Gerontologist. 1969. Vol. 9. P. 243–246.
6. World Population Prospects 2019: Data Booklet. URL: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_DataBooklet.pdf.

*Хохуля Надія Вікторівна
студентка I курсу
спеціальності «Соціальна робота»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Івженко Інна Борисівна*

«Профілактика як провідний спосіб боротьби з проблемою правопорушень серед неповнолітніх»

Проблеми дітей та молоді завжди займали вагоме місце як на рівні окремого суспільства, держави, так і на світовому рівні. Наразі ми хочемо наголосити на проблемі правопорушень серед неповнолітніх.

Проаналізувавши статистичні дані Генеральної Прокуратури України можна помітити значні зміни. Звісно, у порівнянні з 2001 роком, коли рівень злочинності серед неповнолітніх становив 36 218, і 2019 роком, протягом якого було здійснено 4 088 злочинів неповнолітніх, помітно, що рівень знизився практично у 9 разів. Проте у 2021 році за перші десять місяців неповнолітніми було вчинено 12 487 кримінальних правопорушень. З них 3383 злочини у віці 14-15 років та 9 104 – у віці 16-17 років [3]. Виходячи із зазначеного, досліджувана нами проблема потребує подальшої роботи.

Варто зазначити, що для будь-якої держави краще попередити негативне явище, ніж боротись з його наслідками, особливо у випадку, коли винним у його появі є дитина. Тому, на нашу думку, при роботі з неповнолітніми правопорушниками найбільш доречно використовувати технологію соціальної профілактики.

Відповідно до нормативно-правової бази України, послуга соціальної профілактики - це «комплекс заходів, спрямований на попередження, обмеження, зупинення негативних соціальних і особистих (поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі» [2].

Доцільність використання профілактики при роботі з неповнолітніми правопорушниками підтверджується і можливістю її використання на різних етапах роботи в залежності від рівнів профілактики:

- первинна профілактика – передбачає комплекс заходів з метою попередження появи певного явища;
- вторинна профілактика – форми і методи роботи з клієнтом, що зіткнувся зі складними життєвими обставинами задля попередження їх наслідків;
- третинна профілактика – передбачає комплекс профілактичних дій з метою попередження рецидиву негативного явища.

Як правило зміст профілактичних заходів з попередження делінквентної поведінки неповнолітніх спрямований на усунення її передумов. У своєму дослідженні В.П. Лютий визначив такі передумови протиправної поведінки неповнолітніх: обмеженість можливостей дитини до задоволення власних потреб та неможливість досягнути соціального успіху; готовність неповнолітнього до вчинення протиправних дій, що обумовлена наявністю об'єктивних умов та суб'єктивної готовності; відсутність або обмеженість стримувальних чинників [1].

Виходячи із зазначеного, виникає можливість визначити основні напрямки профілактичної роботи, що спрямовані на попередження передумов протиправної поведінки неповнолітніх. Відповідно до першої групи передумов попередньо зазначимо, що завдання забезпечення основних потреб дитини лежить на батьках. Тому в першу чергу профілактична робота полягає у роботі з сім'єю, визначенні її соціального статусу та, при потребі, сприянні у нормалізації її становища. Також, провідною діяльністю дитячого віку є навчання, тому більшість часу дитина проводить у школі. Виходячи з

цього виникає необхідність визначення рівня навчання дитини, а також діагностики взаємовідносин з однолітками з метою створення умов для їх покращення.

Друга група передумов як правило передбачає наявність неправильно сформованих ціннісних орієнтацій, стереотипів, що супроводжуються високим рівнем агресії та неусвідомленого бажання до протиправної поведінки, або ж приналежністю до певної асоціальної групи. Виходячи з цього задача фахівця соціальної роботи полягає у створенні умов для перевиховання особистості шляхом індивідуальних бесід, групових навчально-виховних, тренінгових заходів тощо.

Стосовно третьої групи передумов важливо зазначити, що стримувальні чинники можуть бути внутрішніми (якості особистості серед яких почуття солідарності, емпатії, обізнаність стосовно моральних цінностей, страх правового покарання тощо) та зовнішніми (контроль з боку сім'ї, школи, діяльність правоохоронних органів тощо). Відповідно до зазначеного діяльність фахівця соціальної роботи полягає у створенні умов для формування внутрішніх чинників стримування та у сприянні активації контролю з боку зовнішніх.

Отже, проблема протиправної поведінки неповнолітніх знову набуває загострення. Тому як провідний засіб боротьби з зазначеною проблемою нами визначено соціальну профілактику, метою якої є усунення її передумов. Відповідно до існуючих передумов нами визначено провідні напрямки профілактики правопорушень серед неповнолітніх: соціально-профілактична робота з сім'єю; визначення умов перебування дитини в школі та сприяння їх покращенню; створення умов для формування у дитини правильних цінностей; реалізація спеціальних заходів з метою формування необхідних знань і якостей, які виступають у ролі внутрішніх стримувальних чинників; залучення правоохоронних органів до окремих профілактичних заходів та працівників школи з метою сприяння активзації контролю з їхнього боку.

Список використаних джерел

1. Лютий В.П. Профілактика правопорушень неповнолітніх як напрям соціальної роботи. Соціальна педагогіка: теорія та практика. Луганськ, 2012. Вип. 2. С. 54-61
2. Наказ «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики». № 912. Від 10.09.2015
3. Статистична інформація за 2021 рік про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Генеральна Прокуратура України.
https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114141&libid=100820&c=edit&_c=fo#

***Чекалкіна Олександра Максимівна
студентка IV курсу
спеціальності «Соціальна робота»***

***Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Голубенко Тетяна Олександрівна***

«Зміст та форми соціальної роботи у благодійних фондах»

Благодійна діяльність вже давно є частиною людського суспільства і відіграє вирішальну роль у формуванні його розвитку та зростання. У соціальній сфері під благодійною діяльністю розуміють дії, які здійснюються з наміром покращити добробут інших людей або суспільства в цілому. Він охоплює широкий спектр діяльності, включаючи волонтерську роботу, благодійні пожертвування, соціальну роботу та інше,

яку виконують окремі особи, організації та інші суб'єкти третього сектору. Благодійність є формою соціального вираження, яка відображає гуманістичні цінності суспільства та принципи взаємодопомоги.

Благодійність у сфері соціальної роботи – це прояв гуманістично цілеспрямованої професійної уваги фахівця до нужденних людей, надання їм професійно підготовленими соціальними працівниками ефективної допомоги в збереженні й організації своєї життєдіяльності на самодостатньою соціальному рівні [3, с. 240].

Благодійна діяльність є важливим інструментом самоорганізації суспільства. Це дозволяє людям збиратися разом і працювати над спільною метою, створюючи соціальні мережі та сприяючи почуттю спільності та солідарності. Благодійні організації та ініціативи надають людям платформу для колективних дій і реальних змін у житті інших. Завдяки цьому процесу самоорганізації благодійна діяльність сприяє зміцненню соціальної згуртованості та стабільності, сприяючи загальному здоров'ю та добробуту суспільства.

У суспільстві благодійна діяльність здійснюється в різних формах. Завдяки ним, ми отримуємо уявлення про мотивацію та проблеми тих, хто здійснює цю діяльність, а також про вплив який вони мають на окремих людей, яким вони надають послуги. Аналізуючи різні форми благодійності, ми можемо краще зрозуміти складну взаємодію між окремими особами, організаціями та суспільством загалом, а також визначити можливості для вдосконалення та зростання.

Тому ми можемо зазначити, що форма благодійної діяльності – це зовнішній вияв діяльності благодійника, що полягає у вчиненні певних дій, спрямованих на надання благодійної допомоги, благодійної пожертви, управління благодійними елементами тощо [2, с. 48].

Марченко визначає, що благодійність може здійснюватися у таких формах, як [1, с. 66]:

- Волонтерська діяльність;
- Гуманітарна діяльність;
- Меценатська діяльність;
- Миротворча діяльність;
- Донорська та трансплантаційна діяльність.

Отже, особливості благодійності в соціальній роботі повинні бути визнані такими, що відіграють важливу роль у наданні основних послуг громадянам України, і підтримуватися відповідними нормативно-правовими актами. Належна благодійна діяльність може сприяти покращенню економіки України, суспільного та загального добробуту, надавати суттєві можливості для партнерства, а також створювати позитивні приклади солідарності, згуртованості між різними верствами населення України. Зрештою, благодійність як основа соціальної роботи в умовах воєнного стану повинна отримати більш широке визнання та підтримку в системі соціальної роботи України.

Список використаних джерел

1. Марченко О. В. Природа благодійної діяльності в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». С. 63–66.
2. Соціальна політика і соціальна робота Термінол. -понятійн. слов. / М. Ф. Головатий, М. Г. Панасюк. – К. : МАУП, 2005. – 560 с. – Біблігр. : с. 483–511.
3. Човган О. О. Благодійність як психологічна основа соціальної роботи : теоретико-концептуальний аналіз / О. О. Човган // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. – 2015. – Вип.24. – С. 232–244.

*Чемерис Лілія
Студентка II курсу магістратури
Спеціальності «Освітні, педагогічні
науки»*

*Науковий керівник:
доктор, професор
Каричковський Василь Дмитрович*

«Управління позашкільним закладом у територіальній громаді»

Державотворчі процеси в Україні зумовлюють зміни у галузі освіти, потребують нових підходів до змісту, принципів, напрямів. В зв'язку з цим, з'являється потреба забезпечення рівного доступу громадян до якісної освіти, посилення особистісного виміру, переорієнтації на інноваційний тип», оскільки від її результативності залежить якість людського та інтелектуального потенціалу нації. Інноваційний тип розвитку позашкільної освіти та управління нею обумовлюється: для дітей – розвитком ключових компетентностей для життя та самореалізації; для батьків – безпечною зайнятістю, всебічним розвитком і вихованням дітей, допомогою в підготовці дітей до самостійного життя; для держави – однією з найефективніших інвестицій у найближче і віддалене майбутнє, формуванням світогляду, національно-патріотичного виховання. В цих умовах актуальним постає питання активізації державно- громадського управління, удосконалення управлінської вертикалі і горизонталі у сфері позашкільних закладів.

В об'єднаній територіальній громаді (ОТГ), заклад позашкільної освіти – це центр освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності. Керування позашкільними закладами в територіальній громаді спрямовується на вирішення комплексу важливих завдань, пов'язаних з: оптимізацією мережі закладів, створенням умов для рівного доступу, проведенням моніторингових досліджень якості освіти; впровадженням інформаційно- комунікаційних технологій навчання; налагодженням ефективної співпраці з бізнесовими структурами щодо формування належної матеріально-технічної бази позашкільних закладів громади. Незважаючи на такий широкий комплекс робіт, які проводяться відділом освіти в рамках розвитку освітньої галузі в територіальній громаді, проблемними все ж таки залишаються питання:

- а) фінансового забезпечення;
- б) наповнюваності закладів кваліфікованими педагогами
- в) осучаснення матеріально-технічного стану
- г) права дітей на здобуття позашкільної освіти.

Кадрове забезпечення суттєво впливає на якість та рівень надання освітніх послуг. Основними проблемами є: частина педагогів старшого віку не використовує новітні методи навчання; слабке оновлення педагогічних колективів через небажання молодих педагогів працювати у віддалених закладах; частина педагогів не володіє інформаційними технологіями, що призводить до унеможливлення працювати у соціальних проектах. Можна багато перераховувати. Але...З метою вирішення виявлених задач доцільним стало прийняття управлінських рішень щодо вироблення механізмів усунення їх (стимулювати молодих педагогів до роботи у віддалених закладах освіти шляхом компенсації за проїзд тощо; ввести до плану питання використання новітніх технологій у навчальному процесі; активізувати роботу у методичних форумах та заходах, які будуть проводитися в територіальній громаді; продовжити напрацьовану форму роботи щодо підвищення фахової компетентності у міжкурсовий період; провести цикл тренінгів).

Відсоток охоплення дітей позашкільною освітою у громаді, яку я обрала, у цілому становить від 20% до 42%. (в той час, як в Україні 60%). При цьому рівень охоплення

дітей позашкільною освітою знизився у зв'язку з війною. А ще у деяких селах, селищах немає під'їзду до закладу, або ж, взагалі відсутність позашкільного закладу. Далі наведу приклад. Великоолександрівська школа мистецтв і ремесл імені Олександра Зюзькіна. Головною метою та завданням якої є забезпечення реалізації права дітей на здобуття позашкільної освіти, забезпечення їхніх потреб у творчій самореалізації та інтелектуальному, духовному і фізичному розвитку, а також вільний розвиток особистості, пошук себе, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих дітей. В ній навчаються діти не тільки з нашої громади, а й з сусідніх. Педагогічний склад якої дуже різний, якому, навіть, не перешкоджає тяжкий шлях добратися на роботу. Бо сяючі очі дітей від задоволення заняттями – це, мабуть, найкращий доказ відмінної праці викладача!

У висновку хочу сказати, що все не може бути погано, і ті завдання, які були поставлені громадою на вирішення проблем принесли позитивні результати: тепер створюються умови для забезпечення прав і можливостей дітей для здобуття позашкільної освіти. Також необхідну психолого-педагогічну підтримку та системний кваліфікований супровід надають фахівці, за потреби місцеві органи укладають договори про співпрацю з сусідніми громадами. А зараз це дуже важливо, бо діти у зв'язку з війною стали дуже вразливі. І їм, по-перше, потрібно абстрагуватися від ситуацій навколо них, займаючись улюбленим видом діяльності, по –друге, отримують психологічну підтримку, бо у когось один із батьків на війні, у когось у голові обстріли і страх, а хтось просто хоче уваги. Тому з правильно поставленою метою та завданнями, у майбутньому ми будемо мати вільну, талановиту, цілеспрямовану молодь та зацікавлених, мотивуючих викладачів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»
2. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Є. М. Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.
3. <https://gromada.info/gromada/prystolychna/>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1841-14/>
5. Стратегія розвитку позашкільної освіти / за ред. проф. О. В. Биковської. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2018. – 96 с.

*Черніс Вікторія Едуардівна
Студентки I курсу магістратури
Спеціальності «Освітні, педагогічні
науки»*

*Науковий керівник:
викладачка
Носова Тетяна Володимирівна*

«Інноваційна методика викладання сучасного вокаду-запорука зацікавленості та реалізації творчих здібностей вихованців»

Сучасна вокальна педагогіка визначає ,що кожний вихованець є неповторною індивідуальністю, яка має власні психологічні особливості ,різний фізичний стан, різні стартові здібності. Все це потребує всебічного вивчення, творчого та креативного підходу задля мотивації, заохочення та зацікавленості та розкриття творчих здібностей вихованців вокальних студій, гуртків.

Сучасне покоління особливо підлітків та молоді 10-25 років володіють готовністю прокласти свій власний шлях .а не відповідати попереднім нормам та традиційним ідеям, тому потребують більш цікавих та обізнаних у своїй справі наставників. Сучасний вокальний наставник завжди готовий вчитись, він мислить критично, орієнтується у сучасному музичному просторі ,використовує креативні форми роботи .нові системи та підходи .сучасний вокальний педагог вивчає та досліджує ,іде в ногу із часом ,використовуючи нові ресурси для виховання гарних ,харизматичних та конкурентноздібних вокалістів. які з честю несуть у світ український музичний контент.

Огляд провідних сучасних вокальних методик, музично-педагогічних інструментів, систем та підходів .які реалізуються у вокальній діяльності:

Метод EVT ESTIL VOICE TRAINING (США). Концепція методу -"Не нашкодь голосу та довірся науці". Основа методу-сукупність інноваційних знань про голосовий апарат.

Метод діагностики та рецептур співу 6 вокальностей SPEECH, FALZET, ORAL TWANG, NAZALIZET TWANG, SOB, OPERA.

Це модель наукових досліджень за допомогою рентгенографії ендоскопії анатомічних структур під час роботи м'язів та фонації різноманітних вокальностей. Засновник методу Jo Estil

Суть методики-голосовий апарат конструктор. Від зміни якоїсь деталі (гортань, язик, щелепа та інші) отримаємо певне звучання. Від положення деталей звук змінюється кардинально.

Кожна з 13 вокальних фігур по контролю звучання підтримується візуалізацією (демонстрація руками). Чим більше ми знаємо про голос та утворення звуку, тим краще учень розуміє як володіти технічними прийомами.

Метод CVT - COMPLETE VOCAL TECHNIQUE (ДАНІЯ). Концепція методу - "Ти можеш співати все". Засновниця методу та інституту фізіології вокалістів у Данії – Кетрін Саддолін.

Цей метод також підкріплено науково анатомічними дослідженнями, але відрізняється більш художньою класифікацією за допомогою різноманітних ефектів – повітря в звуці, фірмова мелізматика, дісторшн, стиль Стіві Уандера, Христини Агілери та інших популярних виконавців.

Можна сказати що обидва методи повністю перебудовують мозок вокаліста завдяки науковим дослідженням по голосоутворенню.

IMPROVINATION (Україна)

Це дуже відома сучасна українська школа різножанрового вокалу.

Засновниця співачка, композитор, викладачка та блогер Ірина Цуканова (сценічне ім'я Rulada). В розспівочній базі ця методика найкраща у світі з великим обсягом вокального та методичного матеріалу та детальними поясненнями. Дуже легко у практиці засвоюється дітьми та дорослими за рахунок художнього підходу, великої кількості вокальних прикрас та різноманітних технічних прийомів (на відміну від перших двох, які можуть здаватись більш нудними).

Школа IMPROVINATION має багато послідовників та представлена зараз по всьому світу завдяки красі методу та швидкому розвитку голосу.

SPEECH LEVEL SINGING (США)

Засновник Сет Рігс. Методика співу у розмовній позиції (стиль Френка Сінатри та інших) В незалежності від того що ти співаєш - стиль жанр тихо чи голосно в якому регістрі - гортань повинна знаходитись у одному стані. Артикуляція дуже природна. Співання без напруги (комфорт). Цей метод в основному використовується у стилістиці джазу, поп, рок, фолк, мюзикл. Головний «ворог» цієї концепції - м'язове перенапруження.

BIOPHONICS

Засновниця Каріна Купер. Вокал - робота всього тіла. Механізми дихання впливають на звучання.

SOMATIC VOICEWORK

Дана методика пропрацьовує різноманітні тілесні зажими, психосоматика вокалу.
BERKELEY

Метод спирається на джазові традиції музичної школи Берклі. Напрацьований за 5 десятиліть досвід цієї школи дозволяє молодим вокалістам дуже швидко оволодіти багатьма навичками та знаннями, необхідними сучасному виконавцю.

Новаторські музично-педагогічні системи та підходи. Орфпедагогіка, body percussion, вокальне коло та інші [1].

Останні 5-7 років деякі вокальні педагоги за бажанням змогли суттєво розширили свої знання про вокал як науку за допомогою інтернет контентів вебінарів, майстер класів у сучасних вітчизняних та зарубіжних знавців даного профілю з новітніх методологій.

Список використаних джерел

1. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1: Природно-наукові теорії сольного співу. Курс лекцій. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. -92 с.

Шевчук Вікторія Володимирівна
Студентка IV курсу
Спеціальності «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
кандидат, доцент
Беляєва Карина Юрійвна

«Методика навчання вихованців передшкільного віку у гуртках початкового технічного профілю з використанням STREAM-підходу»

На сучасному етапі розвитку освітніх технологій все більшої популярності набирають нові підходи до розвитку вихованців, одним з яких є STEM-освіта. Цей підхід інтегрує в собі завдання з формування загальних наукових уявлень про навколишній світ у дітей, їх ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями, розвиток у них вміння конструювати, експериментувати, навчання основам опрацювання змісту тексту, математики, грамоти, різних видів мистецтва.

Розвиток STEM-освіти пов'язаний з тим, що перспективою розвитку будь-якої країни, в тому числі України є створенням наукоємних виробництв та впровадженням сучасних цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства, відповідно необхідно розвивати національний кадровий капітал в цьому напрямку. Сьогодні в багатьох країнах ЄС вже розроблені національні стратегії розвитку та поширення STEM-освіти. В Україні її розвиток схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» № 960-р від 5 серпня 2020 р. , відповідно до якого перед фахівцями галузі освіти постає завдання розвитку і виховання освіченої, всебічно розвиненої, інноваційної особистості відповідно до викликів сьогодення та умов реформування освіти на всіх її рівнях [4].

STREAM-освіта спрямована на розвиток особистості, всебічне глибоке дослідження світу та його явищ і процесів, розвиток різних типів мислення і мовлення, технік сенсорної сфери, навчання дитини використовувати знання у повсякденні. Інтеграція цих напрямів сприяє комплексному опануванню навчальних дисциплін із використанням набутих знань, умінь і навичок на практиці.

Особливості сучасної STEM-освіти досліджували чимало українських науковців серед яких: Н. Балик, Г. Шмигер, О. Барна, К. Постова, Ж. Білик, Л. Білоусова, Н. Житеньова, Т.Бондарчук [1-3].

Об'єкт дослідження: процес впровадження STREAM-підходу в систему освіти вихованців передшкільного віку у гуртках початкового технічного профілю.

Предмет дослідження: використання методики STREAM-освіти у навчанні дітей передшкільного віку у гуртках початкового технічного профілю.

Метою роботи є аналіз теоретичних особливостей впровадження STREAM-підходу в систему освіти та розробка методики навчання вихованців передшкільного віку у гуртках початкового технічного профілю з використанням STREAM-підходу.

Однією з проблем запровадження STREAM-освіти в Україні є вибір форм, засобів і методів для ефективної її організації. Доцільним в технологічній підготовці учнів є використання інформаційно-комунікаційних технологій, характерною особливістю яких є властивість інтеграції зі STREAM-освітою.

STREAM-іграшки, як головоломки сприяють розвитку нестандартного мислення у дітей. STREAM-іграшки з області інженерії і конструювання не тільки розвивають навички конструювання та моделювання, але й підвищують рівень комунікації між дітьми, викладачами, батьками. Різні науково-пізнавальні набори допомагають пізнанню космічних явищ, вивченню фізико-хімічних процесів, спростять вивчення людини.

Перспективою подальшого дослідження є аналіз та запровадження методики навчання вихованців передшкільного віку у гуртках початкового технічного профілю з використанням STREAM-підходу.

Список використаних джерел

1. Балик Н. Р. та Шмигер Г. П. Підходи та особливості сучасної STEM-освіти. Фізико-математична освіта, №2(12), 2017. С. 26–30.

2. Балик Н. Р., Барна О. В. та Шмигер Г. П. Впровадження STEM-освіти у педагогічному університеті. Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи», Тернопіль, 2017. С. 11–15.

3. Білик Ж. І., Постова К. Г. Методика та організація навчально-дослідницької діяльності учнів з біології з огляду на STEM-підхід в освіті. Ж. І. Білик, К. Г. Постова. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2017. № 6. С. 22–25.

4. Кабінет Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)» № 960-р від 5 серпня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 04.04.2023р.)

Шестопал Анастасія Олегівна
студентка III курсу,
спеціальності «Соціальна робота. Соціальна педагогіка»

Науковий керівник:
кандидат наук, старша викладачка
Соляник Марина Геннадіївна

«Теоретичні засади реабілітації дітей та молоді з інвалідністю»

Інвалідність дитячого населення є однією з найбільш актуальних проблем, оскільки вона є медичною, соціальною, психологічною, економічною проблемою і має державне значення. Піклування суспільства про інвалідів дитинства триває довгі роки. Значущість проблеми інвалідності з дитинства також обумовлена тим, що майже у 25% інвалідів у віці до 50 років інвалідизація обумовлена захворюванням, перенесеним у дитинстві.

Дитяча інвалідність є найбільш чутливим індикатором якості життя населення, інтегруючи усі негативні сторони сучасності і побічно характеризуючи рівень розвитку усіх сфер життєдіяльності суспільства .

Питання дитячої інвалідності стають усе актуальнішими в умовах стрімкого наростання проблем соціального розвитку, розтрати людського потенціалу, розбалансованості міжособових стосунків, військових дій на сході України і показують необхідність пошуку рішень як медичного, так і соціального характеру, на якісно новому рівні . Актуальність проблеми профілактики інвалідності з дитинства і забезпечення ефективної реабілітації цих контингентів інвалідів зумовлена тим, що упродовж останніх років в Україні уперше інвалідами впродовж року стають близько 17 тис. дітей, а серед усього дитячого населення діти-інваліди складають 2,0–2,1% при орієнтовному показнику в інших країнах 2,5%. Переважна більшість із них зберігають статус інваліда у подальшому житті, що суттєво впливає на проблему збереження працездатності та обороноздатності нації [5].

Діти з інвалідністю, або діти з особливими потребами, – це діти з фізичними, інтелектуальними, сенсорними та руховими обмеженнями, а також з емоційно-правовими та адаптаційними проблемами, що потребують комплексної допомоги внаслідок соціальних, психологічних, медичних обмежень. Інвалідність у дітей – значне обмеження життєдіяльності, що призводить до соціальної дезадаптації внаслідок порушення розвитку та росту дитини, втрати контролю за своєю поведінкою, а також здатності до самообслуговування, пересування, орієнтації, спілкування, трудової діяльності в майбутньому [1].

Основними проблемами дітей з обмеженими можливостями є:

1. Психологічна несамостійність. У дітей, віднесених до даної категорії, формується психологія залежності від іншої людини, яка перешкоджає інтеграції в соціум, позбавляє здатності захищати свої законні права.

2. Соціально-психологічна обмеженість, яка є наслідком інвалідності.

3. Утруднення процесу соціалізації. Це найважливіша проблема дітей з особливими потребами. Труднощі соціалізації дитини поєднуються з неадекватністю сприйняття дитини пропонованими до нього соціальними вимогами та неготовністю суб'єктів взаємодії до партнерських відносин із ними.

4. Деформація психологічної сфери, що тотально перешкоджає ефективному соціальному функціонуванню на фоні різко зниженої самооцінки, непродуктивних контактів з оточуючими. [1].

З метою відновлення оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і соціального рівня життєдіяльності особи та її інтеграції в суспільство надаються реабілітаційні послуги.

Існують такі види реабілітації дітей та молоді з інвалідністю:

медична реабілітація - спрямована на відновлення порушених чи втрачених функцій організму особи, на виявлення та активізацію компенсаторних можливостей організму з метою забезпечення умов для повернення особи до нормальної життєдіяльності, на профілактику ускладнень та рецидивів захворювання;

психолого-педагогічна реабілітація - спрямована на формування способів оволодіння знаннями, уміннями і навичками, надання психологічної допомоги;

професійна реабілітація - система заходів, спрямованих на підготовку особи до професійної діяльності, відновлення чи здобуття професійної працездатності;

трудова реабілітація - система заходів, розроблених з урахуванням схильностей, фізичних, розумових і психічних можливостей особи і спрямованих на оволодіння трудовими навичками забезпечення трудової діяльності та адаптацію у виробничих умовах;

фізкультурно-спортивна реабілітація - система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на

відновлення і компенсацію функціональних можливостей її організму для покращення фізичного і психологічного стану;

фізична реабілітація - система заходів, спрямованих на вироблення і застосування комплексів фізичних вправ на різних етапах лікування і реабілітації, що забезпечують функціональне відновлення особи, виявляють і розвивають резервні і компенсаторні можливості організму;

соціальна реабілітація - система заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації та соціально-побутової адаптації, соціального обслуговування задоволення потреби у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації;

психологічна реабілітація - система заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей особи [2].

Активізація зусиль по залученню дітей та молоді з обмеженими можливостями у життя громади допоможе у боротьбі з дискримінацією, яка ще більше загострює маргіналізацію цих дітей у суспільстві. Україна ратифікувала Конвенцію про права інвалідів та Конвенцію про права дитини, однак слід істотно посилити роботу, щоб інтегрувати дітей з інвалідністю у життя громади та забезпечити їм доступ до школи або лікарні, підтримати таких дітей та їх родини. Інклюзивний підхід, який передбачає доступність й універсальність середовища, що дозволяє якомога більшій кількості людей користуватися всією інфраструктурою без всілякої адаптації, відповідає загальним інтересам.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Безпалько О. В. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Закон України „Про реабілітацію інвалідів в Україні”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.kmv.gov.ua> > укр.
3. Закон України „Про соціальної захищеності інвалідів в Україні”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.kmv.gov.ua>
4. Іванова І. Діти з особливими потребами: проблема термінологічного визначення // Дефектологія. – 1999. – №1. – С. 2-7
5. Міністерство праці та соціальної політики України // Організація соціальної реабілітації дітей – інвалідів // Методичний посібник. Київ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://naiu.org.ua/zvit-po-proektu-pidvishchennya-profesijnogo-rivnya-organizatsij-shcho-virishuyut-problemi-nepovnospravnikh-ditej-ta-jikh-simej>> – Загол. з екрану. – Мова укр.

*Ян Мен'ї
аспірантка
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
кандидат наук, доцент
Неїжпана Людмила Станіславівна*

«Роль комунікативної культури студента в його професійному становленні»

Ефективність професійного становлення майбутнього фахівця залежить від багатьох факторів. Серед них особливе місце займає успішна комунікативна діяльність як основа соціальних взаємин, співпраці, досягнення взаєморозуміння і реалізації цілей

професійної діяльності, як спосіб самовдосконалення і забезпечення особистісного розвитку.

Розглядаючи комунікативну культуру як компонент загальної культури особистості, ряд науковців [1; 2] роблять акцент не на інструментальних можливостях реалізації комунікативної культури, а на її загальнолюдських складових: уміння спілкуватися, адекватно відбирати й оцінювати інформацію тощо. В основі комунікативної культури лежать моральні цінності, засновані на загальнолюдських цінностях і моральних принципах спілкування, а також необхідні знання про види і форми спілкування (комунікативна грамотність, компетентність; емоційні стани, культура мислення й мови); оволодіння якостями, необхідними для повноцінного спілкування: здатність до ідентифікації себе з іншими, контроль своїх емоцій, розуміння мотивів спілкування.

Згідно В. Саф'янова, комунікативна культура – «це складна, історично змінна система, що має інтеграційний характер і відображає цілісний підхід до процесу спілкування. Дана система включає цінності, які спрямовують процес спілкування, рівень розвитку і особливості суб'єктів спілкування, їхню здатність до взаєморозуміння, міру опанування правил спілкування, способів, засобів, прийомів. Взаємопов'язаними показниками комунікативної культури є: орієнтація на високі етичні цінності; опанування високої психологічної й етичної культури; освоєння «техніки» спілкування» [3, с. 37].

Досліджуючи комунікативну культуру особистості, Л. Руденко визначає її як «комплекс сформованих знань і умінь у царині міжособистісного спілкування, які проявляються в ставленні до людей, в умінні контролювати регулювати свою мовленнєву поведінку, правильно аргументувати свою позицію, продуктивно співпрацювати за допомогою вербальних і невербальних засобів та способів спілкування» [2, с. 49].

Варто відзначити, що поняття «комунікативна культури» включає в себе:

- 1) орієнтацію на визнання позитивних якостей, сильних сторін, значущості іншого;
- 2) вміння давати позитивний зворотний зв'язок іншому;
- 3) вміння мотивувати інших на діяльність для досягнення цілей;
- 4) конкретні комунікативні вміння: вітати, спілкуватися, задавати питання, відповідати, активно слухати, оцінювати, просити, підтримувати, відмовляти;
- 5) повага до самого себе, знання власних сильних сторін і вміння використовувати їх у своїй діяльності;
- 6) здатність контролювати свій емоційний стан;
- 7) мовну культуру, під якою розуміється володіння літературною мовою, яка виключає лексичні, стилістичні, орфоепічні та інші норми.

Для фахівця як суб'єкта професійної діяльності способом пізнання і перетворення світу виступає професійна культура, а способом перетворення себе - комунікативна культура. В даному випадку, комунікативна культура є сукупністю тих спеціальних комунікативних знань, навичок і умінь, за допомогою яких людина запобігає виникненню психологічних труднощів і прогнозує результативність міжособистісної і ділової професійної взаємодії.

В сучасних умовах комунікативна культура є базовим компонентом професійної підготовки і може розглядатися як система особистісних потенціалів, необхідних для вибудовування шляхів ефективного професійного розвитку. Компетентність у спілкуванні включає досвід історично і культурно обумовленого спілкування, побудова якого часто має варіативні загальнолюдські характеристики, що відображають етнічні особливості. Таким чином, для успішного професійного розвитку необхідно розглядати комунікативну культуру в тому числі, як і основу, яка передбачає знання менталітету, особливостей традицій, звичаїв і етичних правил різних спільнот. В процесі багатопланового спілкування забезпечується єдність взаєморозуміння та узгодженість вчинків, намірів, поведінки, відображаються якості людини як суб'єкта багатонаціональної культури.

Головним завданням у формуванні комунікативної культури майбутніх фахівців є спрямованість діяльності на забезпечення якості освіти випускників. Якість професійної освіти студентів характеризується не тільки обсягом знань і складом навичок, а готовність до певних видів діяльності, до встановлення взаємовідносин з іншими людьми, що є необхідним в сучасному суспільстві.

На підставі теоретичного аналізу, ми визначили, що розвиток комунікативної культури студентів у процесі їх професійного становлення передбачає:

- вдосконалення особистісних і професійних якостей майбутніх фахівців;
- формування умінь конструктивно спілкуватися на всіх етапах професійної діяльності, встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми з урахуванням вікових, статусних та соціально-культурних характеристик;
- адекватне та ефективне використання невербального і вербального каналів спілкування в професійній діяльності;
- подолання комунікативних бар'єрів;
- володіння способами саморегуляції та самоконтролю в процесі міжособистісної комунікативної взаємодії, вироблення навичок професійного ведення діалогу тощо.

Комунікативна діяльність постає як умова і засіб формування комунікативної культури. У процесі професійної підготовки студентів культивується ціннісне ставлення до спілкування, висуваються вимоги, яким повинна відповідати комунікативна діяльність майбутнього фахівця.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк О.О. Формування комунікативної культури майбутніх учителів у вищому навчальному закладі // *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць*. Вип.11. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. С.116-121.
2. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : монографія / Лариса Анатоліївна Руденко. - Львів : Піраміда, 2015. 342 с.
3. Сафьянов В. И. Этика общения: учеб. пособие . М. : Изд-во МГУП «Мир книги», 2014. 164 с.

Ярошенко Анна Володимирівна
студентка III курсу
Спеціальності «Соціальне забезпечення»

Науковий керівник:
викладачка
Мариніч Оксана Миколаївна

«Волонтерство як вид соціальної допомоги»

Волонтерство – форма благодійності, що здійснюється добровільно, безкорисливо та усвідомлено фізичними особами. Виражається воно через особисте надання робіт та послуг та ґрунтується на принципах законності, гуманності, гласності, рівності та здійснюється для досягнення суспільно-значимих цілей. На думку провідних вчених волонтерство – це добровільна робота, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот та суспільства в цілому. Тобто, це людина яка добровільно надає безоплатну соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим особам та соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації. З іншої точки зору,

ототожнюється поняття «волонтерство» із поняттям «добровільна діяльність», він визначає сутність волонтерської діяльності як: благодійність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту й процвітання спільнот і суспільства загалом; добровільницьку діяльність, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства та, не маючи цілей отримання прибутку, одержання оплати чи кар'єрного зросту; отримання всебічного задоволення особистих і соціальних потреб шляхом надання допомоги іншим людям; волонтер – доброволець, громадянин, що бере участь у вирішенні соціально значимих проблем у формі безоплатної праці; основу функціонування громадських організацій, форму громадянської активності населення; національну ідею милосердя та благодійності [1].

Вважається, що роком виникнення волонтерського руху є 1859 р. Саме тоді журналіст Анрі Дюнан після битви під Сольферіно запропонував створити Червоний Хрест як об'єднання, члени якого працювали б на добровільних, безоплатних умовах, надаючи першу медичну допомогу пораненим бійцям. У 1920 році у Франції, поблизу міста Страсбург, реалізовано волонтерський проект щодо відновлення пошкоджених через бойові дії ферм, в якому взяла участь французька та німецька молодь [2].

Аналізуючи сучасний стан в Україні, можна зробити висновок, що є потреба у більшій кількості волонтерів і некомерційних організацій, які будуть докладати всі свої сили і ресурси на вирішення локальних або глобальних соціальних проблем. Під час кризових подій, що сталися за останній рік, українське суспільство показало свою готовність до добровільної роботи на благо країни, відбулась активізація населення, створення нових ідей та рішучі дії зі сторони небаждужих [3]. Метою волонтерської діяльності є розвиток громадянської свідомості, патріотичного виховання, посилення суспільної об'єднаності громадян України на основі національних традицій. Які ж існують напрямки волонтерської діяльності? Надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, які потребують соціальної реабілітації, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Джерелами фінансування волонтерської діяльності є кошти фізичних осіб, громадських та благодійних організацій, інших юридичних осіб, міжнародних організацій, добровільні внески волонтерів, а також інші джерела, не заборонені чинним законодавством. Законодавство у сфері волонтерської діяльності складається з Конституції України ЗУ Про волонтерську діяльність [4].

Цей Закон регулює відносини, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні. Окрім цього Закону, інших законів, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інших нормативно-правових актів.

Якщо міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Законом, застосовуються правила міжнародних договорів [4].

На жаль, кількість в якій представлений волонтерський рух сьогодні є недостатньою. Основною проблемою, на мою думку є залучення та мотивація молоді до волонтерської діяльності. Мотивація є одним із основних понять, які використовуються для пояснення спонукання, діяльності у цілому. Тобто це сукупність факторів, які визначають активність особистості; усі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини; процес формування мотиву. Існує три групи мотивуючих факторів. Перша група - це потреби та інстинкти, вона відповідає на питання, чому організм взагалі приходить у стан активності. Друга — мотиви як причини, які визначають вибір спрямованості поведінки. Третя група — це прояв емоцій, прагнень, бажань і установок у поведінці суб'єкта. Третя група відповідає на питання: яким чином здійснюється регуляція динаміки поведінки. Я вважаю, що саме мотивація в достатній кількості допоможе реалізувати основні потреби волонтерів: відчувати свою значимість і

корисність, працювати в колективі інших волонтерів, домагатись поваги, визнання і подяки, розширювати соціальні вміння і навички, розширювати знайомства, працювати в команді та допоможе вирішувати проблеми громади самостійно. Розвинена волонтерська діяльність це показник громадянського суспільства, а також характеристика суспільства з активною соціальною позицією [2].

Отже, проаналізувавши поняття волонтерства з різних боків та погляду сучасних і вітчизняних науковців, можна зробити висновок, що це діяльність, яка спрямована на допомогу, вона пов'язана з певною низкою мотивів, видів та принципів, має власне мету і підкріплена чинним законодавством. Основним мотивом волонтерства є альтруїзм. Альтруїзм – це безкорисливе ставлення людини до інших людей, здатність поступатися власними інтересами задля допомоги тим, хто її потребує. Особливість волонтерства як діяльності полягає у його суб'єктному складі, зокрема щодо того, хто може бути волонтером. Адже волонтером може бути лише фізична особа, яка має право здійснювати волонтерську діяльність індивідуально або на базі організації чи установи, що залучає до своєї діяльності волонтерів.

Список використаних джерел

1. Головаха Є.І. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – URL: <https://esu.com.ua/article-43934>
2. Тимченко С.С., Шмаріна А.В. Історія волонтерської діяльності у світі та в Україні. URL: https://keui.files.wordpress.com/2015/04/42_tymchenko_shmarina.pdf
3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022р. №2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
4. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011р. № 2849-IX. Редакція від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

***Навчально-науковий
інститут права та
політології***

*Власенко Юлія Сергіївна
аспірант I курсу
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник
в.о. директора Навчально-наукового
інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
заслужений працівник
соціальної сфери України
Горінов Павло Валерійович*

«Сучасні засади правового забезпечення кібербезпеки в умовах дії воєнного стану в Україні»

Внаслідок збройної агресії РФ супроти України, захист національної безпеки від постійних ворожих кіберзлочинів є складовою системи із захисту інформації, боротьбою із хакерськими атаками та безпеки держави, органів влади та Сил оборони. В умовах дії воєнного стану в Україні, посилення сектору безпеки та оборони країни в частині її кібербезпеки є одним із найважливіших стратегічних завдань. Тому що, XXI століття – є століттям цифрових технологій, розробки штучного інтелекту та глобальним використання мережі Інтернет тощо.

Також, особливо в умовах дії правового режиму військового стану, набуває актуалізації визначення та правове забезпечення механізму захисту прав людини супроти кіберзлочинів в цілому.

Сучасна проблема, полягає в тому, що безпека людини, як користувача послуг мережі Інтернет та інших телекомунікаційних систем, на сьогоднішній день має недостатню захищеність. Це передусім, звичайно і пов'язано із недостатнім рівнем поінформованості та цифрової грамотності громадян України, а також потребою щодо деталізації у нормативно-правових актах України саме захисту прав громадян України від кіберзагроз.

Такі сучасні реалії та виклики потребують уваги з боку держави, системної та комплексної роботи з унормування правового забезпечення прав громадян на кіберзахист.

Заслужують на увагу дослідження: Веселової Л. Ю. [1], Діордіці І.В. [2], Котюка Є. В. [4, 5], Плескач М.В. [6] та Тарасюка А.В. [10], в яких розглядаються сучасні аспекти адміністративно-правового регулювання кібербезпеки, як системи та сфери діяльності органів державної влади.

На рівні держави нормативно-правове забезпечення кібербезпеки регулюється базовим Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [7] та Указами Президента України [8, 9].

Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (далі – Закон) в цілому визначаються правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина [7]. Однак, саме аспект кіберзахисту громадян України в даному Законі не конкретизований.

В Стратегії кібербезпеки України (далі – Стратегія), яка затверджена Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» одним із пріоритетів забезпечення кібербезпеки України та стратегічних цілей зазначено захист прав, свобод і законних інтересів громадян України у кіберпросторі [8].

В Стратегії чітко зазначені стратегічні цілі, одними із цих є розроблення концептуальних підходів щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення прав громадян у кіберпросторі (особливо найбільш вразливих груп населення, насамперед дітей) та запровадження практики проведення загальнонаціональної інформаційної

роз'яснювальної кампанії щодо дій громадян у випадку, коли вони стикаються із кібершахрайством та іншими кіберзлочинами, а також роз'яснення процедур звернення до правоохоронних органів [7].

Таким чином, норми Стратегії, артикулюють та зобов'язують органи виконавчої влади розробити та впровадити дієвий механізм захисту прав громадян від кіберзагроз.

У розвиток даної Стратегії був затверджений Указом Президента України План реалізації Стратегії кібербезпеки України [9]. В цьому плані, як раз і визначені чіткі та конкретні терміни та виконавці, щодо забезпечення кібербезпеки України. Тобто він зобов'язує органи виконавчої влади напрацювати нормативно-правове підґрунтя і в тому числі механізми дієвого захисту громадян у сфері кібербезпеки.

Так, зважаючи на присутній низький рівень обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту, передусім це розробка системи підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі, тому що як зазначається в Стратегії, що це є однією із передумов та чинників, які формують загрози кібербезпеці України [9].

Стосовно саме механізму кіберзахисту прав людини, який не виокремлений, в розрізі підвищення цифрової грамотності громадян України, це могли б бути, з урахуванням вікової категорії населення, підготовлені та поширені відповідні інформаційно-просвітницькі відеофільми та он-лайн вебінари щодо обізнаності, і в першу чергу, реалізації кіберзахисту.

У розвиток цього, має бути у правоохоронних органах визначена «Гаряча лінія» для громадян, які можуть звернутися із запитом саме щодо порушення їх прав внаслідок скоєння або передумови скоєння кіберзлочину.

Беззаперечно потребує завершення практичної імплементації в законодавство України положень Конвенції про кіберзлочинність [3] та використовувати кращі сучасні практики механізмів протидії кіберзагрозам.

На наш погляд, варто було приділити увагу щодо ґрунтовного ознайомлення та можливого застосування досвіду Австралії, а саме аналізу Комплексної програми, яка охоплює громадян та національні інструменти кібербезпеки, в якій зазначені як стратегічну ціль, щоб усі австралійці знали про ризики у кіберпросторі, захищали свої комп'ютери і вживали всіх належних заходів для захисту своєї особи, недоторканості особистого життя і коштів в мережі [4].

Підсумовуючи, варто зазначити, що проблема розробки та налагодження механізму практичної допомоги та захисту громадян у сфері кібербезпеки, поки що на початковому етапі. І тому до розв'язання цієї нагальної проблеми мають долучитися науковці, експерти та громадські організації.

Список використаних джерел

1. Веселова Л. Ю. Адміністративно-правові основи кібербезпеки в умовах гібридної війни : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2021. 32 с.
2. Діордіца І. В. Адміністративно-правове регулювання кібербезпеки України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 32 с.
3. Конвенція про кіберзлочинність (дата підписання 23.11.2001). Офіц. вісн. України. 2007. № 65. Ст. 2535.
4. [Котух Є. В.](#) Національні стратегії кібербезпеки: порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1. С. 32-43.
5. Котух Є.В. Кібербезпека у публічному секторі : монографія. Харків : Колегіум, 2021. 271 с.
6. Плєскач М.В. Адміністративно-правове забезпечення кібербезпеки людини : дис. ... д-ра філософії : 081 ; 08. Київ. 2021. 250 арк.
7. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. Офіц. вісн. України. 2017. № 91. Ст. 2765.

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 26 серп. 2021 р. № 447/2021. Офіц. вісн. України. 2021. № 70. Ст. 4417.

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про План реалізації Стратегії кібербезпеки України» : Указ Президента України від 1 лют. 2022 р. № 37/2022. Офіц. вісн. України 2022. № 13. Ст 712.

10. Тарасюк А. В. Теоретико-правові основи забезпечення кібербезпеки України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ. 2021. 38 с.

*Сівченко Андрій Олександрович
аспіранта 1 курсу
Спеціальності 081 «Право»*

*Науковий керівник
в.о. директора Навчально-наукового
інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
заслужений працівник
соціальної сфери України
Горінов Павло Валерійович*

«Адміністративно-правове забезпечення статусу внутрішньо переміщених осіб та біженців в умовах дії воєнного стану в Україні»

Агресія Російської Федерації привела до складнощів у забезпеченні ефективного управління в Україні в умовах воєнного стану. Поняття публічного адміністрування охоплює різноманітні дії та процеси, які мають на меті захищати інтереси фізичних та юридичних осіб та здійснювати юридично значущі дії відповідно до закону. Суб'єктами публічного адміністрування є органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також суб'єкти делегованих повноважень. Вони мають право здійснювати дії, спрямовані на захист інтересів громадян та компаній у встановленому законом порядку.[1]

Під час воєнних дій на власній території країни зазвичай зазнають серйозних викликів, таких як руйнування механізмів управління, зміни в економічній структурі, втрата бюджетних коштів, зростання соціальних та демографічних проблем, бідність, інфляція та зменшення інвестиційної активності бізнесу [2, С.31].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» біженець – це особа, яка внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань [3].

Тому, біженець – це насамперед, особа, яка покинула країну, громадянином якої вона є, чи попереднє звичне місце свого проживання, або особа, яка перебуває поза межами своєї країни чи звичного місця свого проживання і яка, незалежно від того, зберегла вона своє громадянство чи ні, стала жертвою збройної агресії, тимчасової окупації, порушень прав людини тощо.

ООН оцінює, що з 24 лютого 2022 року майже третина населення України - 11,1 мільйона осіб, стала біженцями внаслідок війни та шукає нове місце проживання. Одночасно, 4,7 мільйона вимушених переселенців вже повернулися додому, але ще багато

інших людей чекає на закінчення бойових дій, щоб зможти повернутися до своїх домівок. [4]. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», внутрішньо переміщені особи є особами, які на законних підставах мають право на проживання в Україні, але змушені покинути своє місце проживання в результаті збройного конфлікту, тимчасової окупації, насильства, порушень прав людини або надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Це можуть бути громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які знаходяться на території України на законних підставах та не можуть повернутися на своє попереднє місце проживання. Вони мають право на допомогу та захист від держави, включаючи право на проживання, медичну допомогу, освіту, роботу та інші соціальні пільги. Держава зобов'язана забезпечити їх права та свободи відповідно до міжнародних стандартів та законодавства України. [5]. Це свідчить що внутрішньо переміщені особи – це громадяни країни, іноземці, особи без громадянства, які постійно чи тимчасово проживають на території України та змушені з власної волі чи примусово здійснювати внутрішнє переміщення у межах своєї країни з причин об'єктивного характеру, які загрожують їхньому життю та здоров'ю. За шість місяців повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну кількість внутрішньо переміщених осіб знову зросла і становить 6,9 млн осіб станом на 23 серпня 2022 року. За даними дослідження Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ), зазначено, що більшість із понад 300 тисяч нових переміщень, починаючи з липня 2022 року, відбулася на півдні та сході країни [6]. До того ж процес переміщення триває й надалі, оскільки велика кількість переміщених осіб хочуть повернутися додому.

Варто зазначити, що система нормативно-правового регулювання правового статусу біженців і внутрішньо переміщених осіб, утворена із сукупності нормативно-правових актів, розташованих у ній з урахуванням юридичної сили окремого з них. Проте, особливістю правового статусу біженців і вимушених переселенців є те, що його нормативно-правова регламентація здійснюється положеннями спеціального законодавства. Особливості правосуб'єктності як складової адміністративно-правового статусу біженців і внутрішньо переміщених осіб полягає в тому, що в 38 положеннях чинного національного законодавства наводиться чітке визначення сутності даної категорії осіб, що включає в себе перелік необхідних елементів такої правосуб'єктності.

Отже, під адміністративно-правовим статусом біженців і внутрішньо переміщених осіб варто розуміти взаємообумовлену сукупність правосуб'єктності, прав та обов'язків, а також юридичної відповідальності цих осіб, що передбачено в нормах адміністративного права, особливості яких вказують на їхнє місце і значення серед інших суб'єктів відповідних суспільних відносин. Проте, особливості адміністративно-правового статусу біженців і внутрішньо переміщених осіб обумовлені особливостями його змістовних складників, у якості яких проаналізовано приписи спеціального законодавства, положення якого закріплюють такий статус; правосуб'єктність біженців і внутрішньо переміщених осіб; їхні права й обов'язки; міру їхньої юридичної відповідальності. Тому біженці та внутрішньо переміщені особи мають дотримуватися відповідного законодавства у країні перебування.

Список використаних джерел

1. Жукова Є. Публічне адміністрування під час дії адміністративноправового режиму воєнного стану. Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару, м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року. Кривий Ріг, 2022. 498 с. С.35-36.)
2. Борщевський В. В., Василиця О. Б., Матвєєв Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування, 2022 р., № 2. С.30-35.

3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» Закон України від 08.07.2011 р. № 3671-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 16, ст. 146). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>.)

4. Організація Об'єднаних Націй. ООН. Україна. URL : <https://ukraine.un.org/uk>

5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.

6. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні зросла до 6,9 млн осіб – МОМ. URL : <https://ua.interfax.com.ua/news/general/856074.html>.

*Стан Мирон Ростиславович
аспірант кафедри теорії та історії
держави і права
факультету соціально-політичних наук
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова*

*Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Андрусишин Богдан Іванович*

«Встановлення права на доступність для осіб з інвалідністю»

Незважаючи на те, що особи з інвалідністю існували весь час, їх визнання рівноправними членами суспільства з усіма правами, передбаченими законом, з'явилося нещодавно. Причиною цього стало ставлення суспільства та держави до цієї групи людей. Це ставлення можна описати за допомогою таких моделей інвалідності: релігійна, медична, благодійна, економічна, соціальна, модель ідентичності, правозахисна.

Правозахисна модель інвалідності розглядає інвалідність як аспект людського різноманіття. Ця модель зосереджена на наданні можливості для вільного здійснення всіх прав та свобод людини для осіб з інвалідністю. Ця модель є результатом досягнень усіх попередніх моделей і наступним кроком до повного включення осіб з інвалідністю у суспільне життя із забезпеченням усіх належних прав і свобод [1, с. 48-50].

Важливим досягненням правозахисної моделі було прийняття Конвенції про права осіб з інвалідністю (надалі – «Конвенція») та Факультативного протоколу до неї.

Перш за все дана Конвенція дала визначення поняттю особа з інвалідністю. «До осіб з інвалідністю належать ті, хто має довгострокові фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які у взаємодії з різними бар'єрами можуть перешкоджати їх повній та ефективній участі в суспільстві нарівні з іншими» [2].

Наведене вище визначення складається з двох компонентів: певного типу порушень, які є ознаками осіб з інвалідністю та бар'єрів, при взаємодії з якими особа з інвалідністю не може брати повноцінну участь у житті суспільства.

Що стосується першого компонента, то є їх можна умовно поділити на 4 типи:

- фізичне порушення - включає будь-який стан, який впливає на фізичну рухливість людини. Люди з фізичними порушеннями часто використовують засоби для мобільності, такі як інвалідні візки, милиці чи протези.

- психічне порушення - впливає на будь-який стан, який впливає на психічне чи емоційне здоров'я. Прикладом можуть бути люди з тривожними розладами, депресією, агорафобією, біполярним розладом, шизофренією або посттравматичним стресовим розладом.

- сенсорне порушення - стосується будь-якого стану, який впливає на сенсорну систему людини, як правило, на слух або зір. Це люди з частковим зором або слухом, незрячі або люди з вадами слуху.

- інтелектуальне порушення - на відміну від попередньої, інтелектуальне порушення не таке очевидне. Вона виражається, зокрема у виникненні труднощів у навчанні. Людина вважається такою, в якій є інтелектуальне порушення, якщо вона має нижче середньої здатність вчитися та розвивати адаптивні навички та, якщо вона має такий стан з дитинства чи юності [4].

Що стосується другого компонента, то Конвенція встановлює, що порушення самі по собі не є визначальними. Вони актуальні лише в тому випадку, коли взаємодіють із бар'єрами, через які особи з інвалідністю не можуть брати повноцінну та ефективну участі в суспільному житті нарівні з іншими. Отже, бар'єри є другою складовою для визначення людини з інвалідністю.

Ступінь впливу бар'єрів на життя осіб з інвалідністю різниться, і тому їх можна поділити на:

- фізичні бар'єри - спосіб проектування будівель, доріг, громадських місць (відсутність пандусів, ліфтів, наявність сходів, високих тротуарів тощо);

- інформаційні бар'єри - як подається інформація (відсутність інформації у форматах, доступних людям з різними сенсорними порушеннями: наприклад, інтерпретація мови жестів для людей із порушеннями слуху або інформація, надрукована шрифтом Брайля для людей із порушеннями зору).

- інституційні бар'єри - організація суспільства, що вказується в законах і правилах (відсутність або недосконалість законодавчої бази щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю, неналежне його виконання) [3].

Через довготривалий характер інвалідності та той факт, що вона визнана однією з ознак людини, цілком очевидно, що для повного включення людей з інвалідністю до суспільного життя необхідно зняти, подолати ці бар'єри.

Для досягнення цієї цілі власне і було встановлене право доступності - це право осіб з інвалідністю, яке закріплено у статті 9 Конвенції.

Щоб надати особам з інвалідністю можливість вести незалежний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх аспектах життя, держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення особам з інвалідністю доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах. Ці заходи, які включають виявлення й усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають доступності.

Список використаних джерел

1. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. / Л. Байда та ін. ; ред.: Л. Байда, О. Красюкова – Еннс. Київ, 2012. 216 с.

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів): Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 р.: станом на 6 лип. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 17.04.2023).

3. Соболев Є. Загальна характеристика впровадження моделей інвалідності у законодавство зарубіжних країн. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Т. 1, № 6. С. 114–118.

4. Crow Kevin L. Four types of disabilities: their impact on online learning. *TechTrends; washington*. 2008. Vol. 52, no. 1. P. 51–55

Босак Анастасія Сергіївна
студентка ІV курсу
Спеціальності «Право»

*Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
Токарчук Ольга Володимирівна*

«Богдан Кістяківський – видатний український правник»

Кістяківський Богдан (Федір) Олександрович (нар. 4 (16) листопада 1868, Київ — 16 квітня 1920, Єкатеринодар) — правознавець, філософ, соціолог, історик політичної думки, публіцист і громадський діяч, один з організаторів Академії наук України. Перебував під впливом ідей В. Антоновича, М. Драгоманова, І. Франка, М. Павлика, брав безпосередню участь у створенні багатьох опозиційних владі демократичних організацій, був помітною постаттю в соціал-демократичному та ліволіберальному русі.

Його політичні погляди впродовж життя зазнали помітної еволюції і загалом охоплювали широкий спектр ідей від ортодоксальних марксистських до поміркованих конституційно-демократичних (кадетських), а його переконання рівною мірою були опозиційними і самодержавству, і шовінізму, і революційного тоталітаризму [1].

Б. Кістяківський розглядав історію права як загальносвітовий процес розвитку правосвідомості народів, що відображає формальні цінності їхньої культури і внаслідок діяльності правових інституцій набуває об'єктивного вираження в законах. Три сфери людської свідомості (логічну, етичну й естетичну) він трактував як єдиний нормотворчий процес. Спираючись на цю ідею, обґрунтував синтетичний підхід до розуміння права, який містив у собі не тільки висновки догматичної юриспруденції, а й досягнення соціологічної та психологічної шкіл права.

Богдан Олександрович був одним з чільних теоретиків правової держави. Прихильник компромісної єдності групових інтересів суб'єктів державо - та правотворення. Обстоював принцип народного суверенітету, але застерігав від необмеженого народовладдя. До правової держави Б. Кістяківський ставить вищі вимоги, ніж до державних утворень інших типів. Він пише: «Правова держава — вища форма державного буття, яку виробило людство як реальний факт». Захищаючи український конституціоналізм, був визначним спадкоємцем М. Драгоманова.

Як послідовник гуманістичних ідей М. Драгоманова, Кістяківський здійснив синтез соціалістичних та ліберальних ідей, наголошував на рівноцінності громадянських і соціальних прав людини. Він вважав, що будь-яка суспільна організація потребує правових норм, які регулюють поведінку індивіда [2].

Його наукові праці у галузі правознавства присвячені здебільшого проблемам методології правничих досліджень, сутності державної влади, співвідношення конституційної, правової і соціалістичної держави. Він відстоював синтетичний підхід до розуміння права, який поєднував методи догматичної юриспруденції з методами соціологічної і психологічної шкіл права, допускав одночасне існування чотирьох різноаспектних визначень права: соціологічного, психологічного, державно-організаційного і нормативного. Розглядав право як етичну цінність, найвагоміший виразник культури суспільства, вважаючи, що правові норми ґрунтуються на етичній свідомості людини і завдяки діям людей, які усвідомлюють свій обов'язок, право перетворює соціально необхідне на обов'язкове. На його думку, головний і найсуттєвіший зміст права складають ідеї справедливості та свободи; право не можна розглядати лише як політичний і адміністративний інструмент, воно є також основною умовою внутрішньої свободи людини [1].

У процесі практичної діяльності Б.Кістяківський популяризував новий напрям правничої науки - соціологію права, що наразі є досить актуальним на пострадянському науково-освітньому просторі. В соціології права дослідник вбачав науку, що здатна наблизитись до адекватного пояснення феномену влади й способів функціонування такої у державі. У 1910 році як результат тривалих наукових пошуків з'являється епохальна 5 монографія «Право як соціальне явище».

Богдан Кістяківський, беззаперечно обстоював рівність громадян у правах та пріоритет прав особи, вважав, що лише це є передумовою міцного правопорядку. У статті «На захист права» Кістяківський пише: «головний і найсуттєвіший зміст права складає свобода». Щоправда, це свобода зовнішня, відносна, обумовлена суспільним середовищем. Але внутрішня, більш безвідносна, духовна свобода можлива лише за наявності свободи зовнішньої; остання є найкраща школа для першої.

В останні роки життя він готував до друку працю «Право та науки про право. Методологічний вступ до філософії права», яку називав головною своєю книгою і яка мала підбити підсумки наукових дискусій початку 20 ст. та відповісти на критику опонентів його поглядів, висловлених у попередніх публікаціях. Побачив світ лише маленький її фрагмент (вважається, що єдиний її рукопис було знищено пожежею в Ярославській друкарні 1918 під час есерівського повстання).

Список використаних джерел

1. Усенко І.Б. Кістяківський Богдан Олександрович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка-Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2007. - 528 с.: іл.. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kistyakivsky_B
2. Депенчук Л. Богдан Кістяківський. – К.: Основи, 1995. – 174 с.

*Пасєвська Людмила Іванівна
студентка IV курсу,
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник:
доктор юридичних наук, професор
Токарчук Ольга Володимирівна*

«Сергій Шелухін: історико-правові підстави української державності»

Постать Сергія Павловича Шелухіна в історії України є визначальною, оскільки його наукова і громадсько-політична діяльність багато у чому сприяли відновленню суверенного права українського народу на самостійну незалежну державу. Концепція української державності, пояснення походження назви «Україна» сьогодні є складовою ідеологічної основи для визначення пріоритетних напрямів у сучасній політиці України, в контексті розбудови суверенної держави, з погляду формування державної ідеології та національної гідності. Особливої актуальності ці ідеї набули сьогодні, коли український народ виборює свою незалежність. «Історія українського народу, – зазначав Шелухін, – наповнена боротьбою за права і вольности, проти свавілля, насильства, недосконалих законів і ці прагнення зостаються незмінними й нині».

Сергій Павлович Шелухін — український вчений, видатний юрист, історик, дипломат, громадський і політичний діяч, представник народницько-демократичного напрямку української політичної думки міжвоєнного періоду, письменник, педагог, член п'яти наукових товариств [1]. Увійшов в історію українського державотворення як член Центральної Ради, генеральний суддя УНР, міністр судових справ в уряді В. Голубовича, Голова української делегації на мирних переговорах з РРФСР у червні 1918, член української делегації на мирних переговорах у Парижі в 1919 р., виконувач обов'язків міністра в уряді В.Чехівського тощо.

Концепція українського державного будівництва С. Шелухіна бере свій початок із обґрунтування ним політико-правових підстав української державності. Здійснюючи наукові дослідження та аналіз подій національно-визвольних змагань 1917–1920 рр.,

вчений вивів основні завдання державницьких устремлінь українців, а саме: жити на власній землі при повній політичній незалежності; всесторонньо розвивати свою національну культуру; будувати систему добросусідських і мирних відносин з усіма народами; підтримувати стосунки з новоутвореними державами колишньої Російської імперії на основі вільних міжнародних договорів; уникати будь-якої імперської політики, а також можливість добровільного приєднання до міжнародних угод.

Намагаючись підтвердити права українців на самостійне існування, С. Шелухін також спрямовував свою увагу на два переломних моменти в історії становлення української державності: 1) умови договору 1654 р. Б. Хмельницького з московським царем; 2) державно-правові наслідки абдикації царя в лютому-березні 1917 р. Очевидною є проблема російсько-українських взаємин, яку вчений вважав досить складною.

Сергій Павлович стверджував, що свобода і державність нації – це права абсолютні, природжені, вічні і ніколи не відчужувані. Їх можна припинити насильством на якийсь час, але знищити – ні. Як тільки у нації виростає сила спротиву до насильника, то оживає і це невмируще право на свободу і державність.

Український народ за своїм духовним складом є народом демократичним і республіканським. Через те ідеалом держави, який відповідає природі українського народу, завжди була й залишається демократична республіка. «Без права не існує соціального життя, – підкреслює вчений, – і коли норми для нього творить не національна, а чужа думка, то народ і нація в цій справі живе не своїм, а чужим розумом і керується чужою волею».

Науковець підкреслював, що український народ не може федеруватися з російським народом, бо останній «не здатний до цього духовно... визнає права лише дужчим брутальною силою і над правом ставить вище грубу силу». Примітивізм мислення встановлює за норму принцип права сили «дужчого», не зважає на вимоги моралі, породжує режим насильства. Правове мислення в координації інтересів і вирішенні питань людських взаємовідносин повинно керуватися вимогами моралі, внутрішньої правди, справедливості [4, с. 153].

Прикметними рисами російського народу С. Шелухін вважає відсутність почуття власної людської гідності, моральної та правової мотивації, зневагу до права і чесної праці, що виробилися століттями необмеженого панування аристократії, азіатську жорстокість порівняно з українським народом [3, с. 102].

Про Польщу він пише, що там права українського народу ігнорувалися та зневажалися. Українці позбавлялися права вчитися рідною мовою та розвивати свою культуру, займати вищі посади в урядових структурах, дотримуватися власного віросповідання, жити за своїм національним правом. Усюди відкривалися польські школи, до яких залучалися діти українського населення, а в сільських місцевостях у школах посади вчителів обіймали поляки [2, с. 139].

Історію українського народу, на протигагу норманській теорії, С. Шелухін розглядає як розвиток окремої етнічно-культурної одиниці, що бере свій початок від кельтів-русинів, які проживали на території сучасної Франції. Аналізуючи історичні факти, вчений доводить, що історія української нації починається раніше за 862 р., як це стверджували представники московської історичної школи. Українці, на його думку, разом зі словенцями, хорватами, сербами, словаками та чехами належать до адриатичної слов'янської групи. Звідси він обґрунтовує право українців на самостійний розвиток, стверджуючи, що вже у IV ст. вони жили своїм державним життям: анти-українці мали свою територію і владу, самостійно виступали у міжнародних стосунках.

Отже, наукова спадщина та громадсько-політична діяльність С. Шелухіна, безумовно, справили величезний вплив на процес українського державотворення та сприяли відновленню незалежності й суверенітету української держави. Питання національної ідеї залишається одним з ключових у процесі формування та розвитку української нації і погляди С. Шелухіна сьогодні є актуальними та важливими.

Список використаних джерел

1. Гетьманчук М. П. Сергій Шелухін: суспільно-політичні погляди та державотворчі ідеали / М. П. Гетьманчук, Я. Б. Турчин. – Львів : Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім. Шевченка, 2006. – 214 с.
2. Осташко Т. С. Шелухин Сергій Павлович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2013. — Т. 10 : Т — Я. — С. 626. — 784 с. : іл. — ISBN 978-966-00-1359-9.
3. Потульницький В.А. Історія української політології (Концепції державності в українській зарубіжній історико-політичній науці) / В. Потульницький. – К. : Либідь, 1992. – 232 с.
4. Токарчук О. В. Розвиток державно-правових учень представниками української еміграції (1920-1930-і рр.) : монографія / О. В. Токарчук. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – 477 с.

*Ткаченко Єлизавета Олександрівна,
студентка V курсу
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Макарова Олена Василівна*

«Основні тенденції розвитку трудового права в умовах воєнного стану»

Запровадження воєнного стану на території України у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації зумовило трансформацію фундаментальних галузей права, особливо трудового права. З метою забезпечення належного регулювання трудових відносин і дотримання трудових прав, свобод та інтересів працівників і роботодавців протягом дії воєнного стану Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 р. № 2136-ІХ, який суттєво змінив механізм нормативно-правового регулювання трудових правовідносин.

Так, норми вищезазначеного Закону № 2136-ІХ здебільшого регламентують індивідуальні трудові відносини, встановлюючи обмеження здійснення окремих трудових прав. Це стосується, зокрема, ч. 2 ст. 2, яка закріплює положення про те, що «при укладенні трудового договору в період дії воєнного стану умова про випробування працівника під час прийняття на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників» [2]. Аналізуючи дану норму, доцільно зауважити, що у порівнянні з відповідними нормами КЗпП України, вона дещо обмежує можливість реалізації права на працю окремими категоріями працівників, зокрема молодими спеціалістами після закінчення закладів вищої освіти, вагітними жінками тощо.

Щодо гарантій забезпечення трудових прав працівників, Закон № 2136-ІХ у ст.ст. 10, 12 закріплює гарантію реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати та щорічну основну відпустку тривалістю 24 календарні дні за поточний робочий рік [2]. Таким чином, першою тенденцією розвитку трудового права в умовах воєнного стану є встановлення законодавчо визначених обмежень та особливостей організації трудових відносин із додержанням мінімальних трудових гарантій.

Наступною тенденцією є розширення переліку договірних засад регулювання трудових правовідносин. Кодекс законів про працю України визначає порядок укладення трудового договору наступним чином: «трудоий договір укладається, як правило, в

письмовій формі» [1]. Натомість Закон № 2136-IX встановлює норму, відповідно до якої «у період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору» [2]. Тобто під час дії воєнного стану сторони самостійно обирають форму трудового договору – усну чи письмову, а також механізм його укладення [4, с. 6].

Третя тенденція, що спостерігається, – це посилення захисту трудових прав працівників і гарантій їх реалізації. «Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» від 21 квітня 2022 року № 2220-IX було встановлено низку додаткових гарантій у сферах зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття в особливий період, а саме: ведення одноразової фінансової допомоги для організації підприємницької діяльності, спрощення порядку призначення допомоги по безробіттю, регламентація порядку надання допомоги по частковому безробіттю та ін.» [3, с. 379]. Крім того, Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 р. № 2136-IX у ч. 1 ст. 14 встановлює обов'язок профспілок забезпечувати громадський контроль за мінімальними трудовими гарантіями [2].

Важливою тенденцією розвитку трудового права в умовах війни є підвищення гнучкості нормативного регулювання трудових правовідносин. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання деяких нестандартних форм зайнятості» від 18 липня 2022 року № 5161 були внесені зміни до КЗпП України – він був доповнений ст. 21-1, яка встановлює новий вид трудового договору – трудовий договір з нефіксованим робочим часом, а відтак – відсутністю гарантії постійного надання роботи роботодавцем з дотриманням умов оплати праці (заробітна плата за фактично відпрацьований час або за фактично виконану роботу).

Отже, трудове право підлаштовується під нові виклики сучасності та стабільно розвивається навіть під час війни. Підсумовуючи усі вищенаведені положення чинного трудового законодавства України, можна дійти висновку, що основними тенденціями розвитку трудового права в умовах воєнного стану є:

- 1) встановлення законодавчо визначених обмежень та особливостей організації трудових відносин із додержанням мінімальних трудових гарантій;
- 2) розширення переліку договірних засад регулювання трудових правовідносин;
- 3) посилення захисту трудових прав працівників і гарантій їх реалізації;
- 4) підвищення гнучкості нормативного регулювання трудових правовідносин.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Гришина Ю.М., Чанишева Г.І. Основні тенденції розвитку трудового права в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Випуск 71. С. 376-381.
4. Ковальчук В. Трудові відносини під час війни: аналіз норм надзвичайного трудового законодавства України. Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні. 2022. С. 3-26.

*Мирончук Катерина Юріївна,
студентка I курсу
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Макарова Олена Василівна*

«Освіта в Україні в умовах воєнного стану»

Важко переоцінити значення освіти в сучасному світі. Вона є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [1].

Водночас під час війни освітній процес зазнає негативних змін. Їх, звісно, безліч, однак в нашому дослідженні спробуємо зупинитися лише на основних, на наш погляд.

Зокрема постійні повітряні тривоги, небезпека ракетних ударів, обстріли, пошкодження будівель, відсутність електропостачання, не кажучи вже про нестійкий моральний та психологічний стан як учнів, студентів, так і вчителів та педагогів тощо, не дають можливості повноцінно проводити навчальні заняття і відповідно навчатися й засвоювати матеріал.

Війна безсумнівно негативним чином впливає на якість освіти. Однією з проблем освіти в умовах воєнного стану, є те, що більшість учнів та студентів навчаються онлайн. Це значно також ускладнює освітній процес. Крім того, часта відсутність електроенергії, яку ми особливо відчували взимку 2023 року, позначилася на системності навчання та засвоєнні учнями й студентами пройденого навчального матеріалу.

Військові дії можуть призвести до знищення закладів освіти, втрати доступу до навчальних закладів та ресурсів, зменшення фінансування на освіту. Уряд змушений витратити більше фінансів на армію та безпеку.

Ще однією проблемою освіти в умовах воєнного стану вважаємо мовний бар'єр. Зокрема, діти, які змушені були виїхати за кордон, шукаючи безпечне місце для проживання, не можуть повноцінно навчатися у зв'язку з незнанням мови країни перебування.

Водночас функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Актуальності набули інновації з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, коли стало життєво необхідним приймати швидкі, нестандартні, по суті – інноваційні рішення [2].

Крім того, Уряд надає фінансову підтримку для відновлення пошкоджених навчальних закладів та для забезпечення безпеки на території шкіл й університетів. Громадські організації та волонтери допомагають забезпечити дітям та молоді навчальні матеріали та обладнання, а також забезпечують їх додатковими заняттями та підтримкою.

Українські школи та університети звертають увагу на формування патріотичного виховання та підтримку наших воїнів, які захищають країну. Багато шкіл та університетів організовують збори для військових, проводять благодійні заходи та пропагандують патріотизм серед молоді.

Для розвитку освіти в умовах воєнного стану також необхідний більш гнучкий підхід до навчання. Наприклад, можливість дистанційного навчання та використання інших сучасних технологій можуть допомогти забезпечити доступ до освіти учням та студентам, незалежно від того, де вони знаходяться. Таким чином, негативний вплив воєнного стану на освіту в Україні може бути значним, проте важливо забезпечити, щоб це не перешкоджало її розвитку та не знижувало якість навчання. Це може бути досягнуто шляхом спільних зусиль уряду, громадськості та освітніх закладів, а також за допомогою інноваційних рішень і технологій.

Одним із прикладів успішної роботи в галузі освіти в умовах воєнного стану є «Школа миру» – ініціатива, створена в рамках програми «UNICEF в Україні». Ця програма забезпечує українські школи, які знаходяться в зоні конфлікту, необхідними ресурсами для забезпечення безпеки та якісної освіти для учнів та вчителів. Зокрема, «Школа миру» забезпечує допомогою у відновленні психологічної стійкості учнів та педагогічних працівників, підтримкою навчання та організацією культурно-освітніх заходів. Усі учасники освітнього процесу, від уряду до педагогічних працівників та учнів, повинні докласти зусиль для забезпечення якісної освіти в умовах воєнного стану. Важливо зробити все можливе, щоб забезпечити нормальне функціонування навчальних закладів та надати підтримку учням та студентам, які стали жертвами війни [3].

Отже, вплив воєнного стану на освіту в Україні, без сумніву, має негативний вплив, проте з розвитком інноваційних рішень, відповідними зусиллями та підтримкою можна зменшити ці наслідки та допомогти нашій молоді в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 5.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#top>. (дата звернення: 02.04.2023).
2. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проектна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С.М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с. С. 7.
3. ЮНІСЕФ: сайт URL: <https://www.unicef.org/ukraine/about-unicef>. (дата звернення: 02.04.2023).

*Рудницька Леся Олександрівна,
студентка I курсу
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Макарова Олена Василівна*

«Українська мова у воєнний час»

Війна росії проти України вмиль змінила життя кожного українця. З початком повномасштабного вторгнення в Україні почали гостріше обговорювати мовне питання. Війна спричинила серйозні зміни в свідомості українських громадян і ще більше утвердила українську мову як державну. Безсумнівно, російське вторгнення змінило ставлення людей до мови. Нині, в умовах війни, ми спостерігаємо масовий перехід російськомовних громадян на українську мову.

Українська мова – мова незламного, найсміливішого народу. За час повномасштабної війни, яку розпочала країна-агресор проти України, [українська мова](#) стала не тільки ознакою національної ідентичності, а й інструментом боротьби з ворогом. Адже боронити свою країну від агресора можна не лише зброєю, а й словом.

З першими ракетами, випущеними по українських містах, прийшло усвідомлення важливості збереження української мови та культури. Розмовляти та думати українською мовою – мовою сильної та незламної нації нині модно та престижно. Найбільшою тенденцією 2022 року став глобальний сплеск кількості людей, які вивчають українську мову. Тепер у всіх на слуху слова українських стрілецьких пісень чи гасла на кшталт «Слава Україні! Героям слава!». На площах європейських міст люди виходять на акції з україномовними плакатами, а чимало зарубіжних волонтерів і політиків намагаються говорити українською слова підтримки нашому народу. росія карає за українську мову,

нищить українців, вважає, що «захищає» російськомовних громадян в Україні, а при цьому окремі російськомовні громадяни України просто спалахують від ненависті, коли лише чують – українська мова [1].

Після вторгнення росії до України у лютому 2022 року понад 1,3 мільйони людей у всьому світі на знак солідарності почали вивчати українську мову. Українська мова стала трендом не тільки в межах нашої країни, а й у світі загалом. Станом на 20 березня, [застосунок «Duolingo»](#) продемонстрував, що [кількість охочих вивчити українську мову](#) зросла на 577 % [2].

Так, соціологічна група «Рейтинг» у березні 2022 р. провела загальнонаціональне опитування щодо мовного питання в Україні. Його результати такі:

1) протягом десятиліття – з 2012 по 2022 рр. – кількість тих, хто вважає українську мову рідною, зросла з 57 % до 76 %. Утрати російської мови за аналогічний період склали 22 % – зафіксовано падіння з 42 % до 20 %;

2) почав зменшуватися російськомовний сегмент українців. У 2012 р. таких респондентів було близько 40 %, наприкінці 2021 р. – 26 %, а на початку війни – 18 %;

3) війна консолідувала українське суспільство та відчутно вплинула на ставлення громадян до питання статусу мови. Переважна більшість – 83 % опитаних – висловила думку, що єдиною державною мовою має бути українська. Якщо до 24 лютого 2022 р. за надання державного статусу російській мові виступало 25 % респондентів, то вже за місяць їх лишилось усього 7 % [3].

Відповідно до ст. 10 Конституції України державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [4].

Крім того, у Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» визначено, що єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова. Статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені цим Законом. Українська мова як єдина державна мова виконує функції мови міжетнічного спілкування, є гарантією захисту прав людини для кожного українського громадянина незалежно від його етнічного походження, а також є фактором єдності і національної безпеки України [5].

Підводячи підсумки, вважаємо, що в цій війні мова стає на свій захист і на захист України, заявляючи гучно про власний словотвірний потенціал на весь світ. Наше рідне українське слово шанується не лише в Україні. Воно активно вживане і почесне в усіх куточках світу. Мова має велике значення під час війни. Українська – це мова свободи й волі, а також могутня зброя українського народу в боротьбі за незалежність і перемогу.

Список використаних джерел

1. Трещук Г. Українська мова злить росію. кремль знає, що мова є ідеологічним інструментом». 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mova-viyina-zaborona-vbyvstvo/32115335.html>.

2. Прищепя Я. Українська мова опинилася серед найпопулярніших для вивчення у світі. 2022. URL: <https://suspilne.media/335872-ukrainska-mova-opinilas-sered-najpopularnisih-dla-vivcenna-u-sviti-duolingo/>

3. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentarij-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku>.

4. Конституція України (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 26.03.2023).

5. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 13.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>. (дата звернення: 26.03.2023).

*Худяков Іван Андрійович
студент групи 11-П
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник
кандидат юридичних наук, доцент
Шитий Станіслав Ігорович*

«Основи права на безоплатну медичну допомогу в Україні»

У сучасних, надзвичайно тяжких, умовах повномасштабної війни, коли Україна намагається будувати незалежну, демократичну, суверенну, правову і соціальну державу, насаперед важливо місце займає рівень правосвідомості громадян України. Знання права – невід’ємна частина свідомого життя в реаліях, в яких опинилася наша країна.

Право виникає там, де виникає держава, це ефективний регулятор суспільних відносин, за допомогою якого держава здійснює управління сферами життєдіяльності суспільства. Появі права сприяють ті ж самі закономірності, умови та причини, які спричиняють до життя державу, проте головна роль у виникненні цього соціального регулятора належить саме державі. Не було б держави – не було б і права. Право – продукт держави [1, с. 16]. Забезпечення всіх і кожного прав людини є першочерговим завданням держави, а якість забезпечення кожного такого права є індикатором рівня її розвитку.

Згідно ст. 49 Конституції України [2], відповідно до якої кожен має право на охорону здоров’я, медичну допомогу та медичне страхування. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, а також ст. 283 Цивільного Кодексу України (ЦКУ) - фізична особа має право на охорону її здоров’я, ст. 284 ЦКУ – фізична особа має право на надання їй медичної допомоги.

Відповідно до ч. 4 ст.4 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров’я» [3], до основних принципів охорони здоров’я в Україні, з-поміж інших, належать рівноправність громадян, демократизм і загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг у галузі охорони здоров’я.

Відповідно до ст. 38 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров’я»[3], кожен пацієнт має право, коли це виправдано його станом, бути прийнятим в будь-якому закладі охорони здоров’я за своїм вибором, якщо цей заклад має можливість забезпечити відповідне лікування. Кожний пацієнт має право на вільний вибір лікаря, якщо останній може запропонувати свої послуги.

Згідно п.1, п. 2 указу Президента України «Про Клятву лікаря» від 15 червня 1992 р. № 349 [4], лікар зобов’язується надавати медичну допомогу всім, хто її потребує, бути безкорисливим і чуйним до хворих. Крім того, в статті 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [5], зазначено, що реєстрація місця проживання чи місця перебування особи або її відсутність не можуть бути умовою реалізації прав і свобод, передбачених Конституцією України, законами чи міжнародними договорами України, або підставою для їх обмеження.

У міжнародних правових стандартах право на медицину знайшло своє відображення у наступних подіях. Конвенцією ООН про права дитини [6] у ст. 24 закріплено право на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров’я і засобами лікування хвороб та відновлення здоров’я.

Європейською соціальною Хартією, у ст. 2, 13 [5] визначено право на соціальну і медичну допомогу. Для забезпечення здійснення цього права Хартія зобов'язує держави забезпечити можливість кожної особи, яка опинилася без адекватних ресурсів і не здатна набути такі ресурси шляхом власних зусиль чи з інших джерел, зокрема з фондів соцзабезпечення, отримати необхідну допомогу на випадок хвороби. Також забезпечити, щоб така допомога не призвела б до скорочення прав осіб, що її отримують, через усі відповідальні державні та приватні служби така особа отримувала допомогу чи поради, які необхідні, щоб запобігти, ліквідувати чи полегшити особисту чи сімейні потреби у разі їх виникнення. Ст.2 Хартії визначає, що медичні служби мають гарантувати рівний доступ для всіх без дискримінації за ознаками наявності фінансових ресурсів, місця проживання, виду захворювання або часу звернення за допомогою.

Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права ст.12 [6] передбачено право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я. Держави учасниці цього Пакту повинні вжити заходів для повного здійснення цього права, створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби.

Декларація про політику в царині дотримання прав пацієнта в Європі [7] розділ 5 «Лікування та організація медичної допомоги» закріплює право людини на отримання медичної допомоги відповідно до її стану здоров'я, включаючи профілактику і лікувальну допомогу. Надання таких послуг повинно відповідати фінансовим, людським і матеріальним ресурсам даного суспільства та забезпечувати постійну доступність необхідної медичної допомоги для всіх у рівній мірі, без жодної дискримінації. Також у даному стандарті визначено право пацієнтів на якісну медичну допомогу, що відповідає високим технологічним стандартам та принципам людяності у ставленні між пацієнтом і надавачем медичних послуг.

Таким чином в нашій країні на сьогодні Конституція України [2] гарантує кожному право на охорону здоров'я. Тобто, кожний громадянин України, так само, як і іноземець або особа без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, мають право на охорону її здоров'я. Охорона здоров'я забезпечується системною діяльністю державних та інших організацій, передбаченою Конституцією та законами України. Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я, це право є об'єктивним і лише при зверненні особи до закладу охорони здоров'я це право стає суб'єктивним і таку особу можна називати пацієнтом.

Список використаних джерел

1. Гапотій В.Д., Слишник О. А. Основи права Підручник видання друге (із змінами та доповненнями) Мелітополь Видавництво Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького 2019.
2. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19 Основи законодавства України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ (rada.gov.ua)
4. Указ Президента України «Про Клятву лікаря» / Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349/92#Text>
5. Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 15, ст.232
6. Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю.К. Качуренко. – 2-е вид. – К.: Юрінформ, 1992.
7. Права людини у системі взаємовідносин “лікар_пацієнт” у відкритому суспільстві. Серія “Бібліотека сімейного лікаря”. – К.: Медицина України. – 2000. – Випуск 1.

Гоцуляк Аліна Володимирівна
студентка 3 курсу
спеціальності «Право»

Науковий керівник:
старший викладач
Деркачова Наталія Олександрівна

«Міжнародні договори як джерело права України»

Міжнародні договори – одне з основних джерел міжнародного права, відоме ще здавна. З розвитком суспільств їхнє значення зростало. Міжнародні договори були покликані регулювати міждержавну торгівлю, встановлення кордонів, визначати статус іноземців тощо.

Впродовж останніх років у нашій країні здійснюються реформи фактично в усіх сферах – у соціальній, у політичній, у економічній, у правовій, у зовнішньоекономічній, міжнародній публічній та інших з метою побудови демократичної соціальної держави. Цей процес безпосередньо стосується зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності України, укладення нею міжнародних договорів, визнання їх джерелами національного права. Із кожним роком кількість міжнародних договорів України зростає. Особливо це є помітним в умовах розширення сфери впливу міжнародних договорів на регулювання таких сфер як права людини, як забезпечення міжнародної безпеки, на право зовнішніх зносин, на міжнародно-правовий режим територіального простору, міжнародних господарських відносин та інших. Тому розвиток теорії міжнародного права як в Україні, так і за кордоном, вимагає переосмислення низки фундаментальних категорій щодо міжнародного договору як джерела права в Україні, виходу на новий рівень досліджень, покликаний поєднати досягнення правової науки і практики.

Джерела права – це зовнішні форми, які визначають появу та подальшу дію права, вихідні від держави або визнані нею офіційно-документальні форми вираження, закріплення, встановлення норм права, які надають їм легітимного та загальнообов'язкового значення. Джерело права в матеріальному розумінні – це чинники, які обумовлюють виникнення, розвиток, зміст права (передусім система соціально-економічних відносин). Джерело права в ідеалістичному розумінні – це сукупність юридичних ідей, поглядів, теорій, під впливом яких утворюється і функціонує право. Джерело права в спеціально-юридичному розумінні – це і є ,власне, форма права, тобто зовнішня форма вираження і існування норм права.

Міжнародний договір як джерело національного права має ознаки звичайного приватноправового договору і статус, який співмірний. Це важливе джерело права для демократичних країн як Україна, оскільки дає змогу державі не стояти осторонь міжнародного життя, стимулюючи їх до вдосконалення власних систем права, з метою їх відповідності міжнародним стандартам.

Проте, роль та значення міжнародних договорів України в системі її національного права ще чітко досі не визначені. Конституція України не встановлює примату норм міжнародних договорів над нормами національного права, визнаючи окремі з норм міжнародних договорів (тобто ті, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України) частиною національного законодавства. Водночас установлений статтею 19 Закону «Про міжнародні договори України» й нормами інших законів України пріоритет, наданий нормам міжнародних договорів перед нормами українського національного права, чітко вважати таким, що поширюється на все законодавство України, не можна. Саме тому було б доцільніше передбачити норму, яка нині встановлена у частині 2 статті 19 цього Закону у самій Конституції України, а не на рівні закону. В процесі правореалізації не допустима ніяка суперечність між конституційними положеннями та

нормами міжнародного договору.

Отже, варто провести обов'язкову процедуру конституційної експертизи всіх проєктів міжнародних договорів, оскільки для кожної країни однозначний конституційний імператив про те, щоб усі закони та інші правові акти, зокрема міжнародно-правового характеру, вживані у межах національної території, все ж таким не суперечили Основному Закону певної країни. Потрібно розуміти, що у зв'язку із зростаючою роллю держав у міжнародному суспільстві у XVIII-XIX сторіччях, вплив позитивістських доктрин у ці часи були причиною того, що міжнародні договори почали виконувати дуже важливу роль серед джерел міжнародного права. Міжнародні договори мають певні переваги технічного порядку: їх можна обговорювати й укладати у досить короткий термін, на норми, які вони диктують, можна посилаючись, без проблем доказування, міжнародні договори є ясними й точними.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 50. - ст.540. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
3. Анцелевич Г. О. Міжнародне публічне право : [підруч.] / Г. О. Анцелевич, О. О. Покрещук ; під ред. Г. О. Анцелевича. – К. : Алерта, 2005. – 424 с.
4. Качур В. О. До розуміння та визначення поняття «джерела права» / В. О. Качур // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2013. – Вип. 6-1. – Т. 1. – С. 36-39.

*Костюшко Уляна Вікторівна
студентка IV курсу
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Філик Наталія Володимирівна*

«Особливості регулювання шлюбно-сімейних відносин шлюбним договором»

В національній системі сімейного права є розвинута система договірних відносин, серед яких і інститут шлюбного договору, що має своєю особливістю індивідуальний порядок регулювання шлюбно-сімейних відносин та може містити умови, які будуть здійснюватися як стосовно майбутнього, так і вже існуючого майна подружжя. Сімейний кодекс України та Цивільний кодекс України в питаннях права на укладання шлюбного договору співвідносяться як частина і ціле, де ЦК України встановлює загальні правила, які стосуються договору, а Сімейний кодекс України регулює саме шлюбний договір і закріплює всі необхідні для нього умови. Так, сімейним законодавством передбачається особливий порядок здійснення права власності подружжя, оскільки вступ в шлюб спричиняє для чоловіка і жінки виникнення у них відповідних додаткових майнових обов'язків[4]. Стаття 60 Сімейного кодексу України, якою встановлене загальне правило: майно, набуте подружжям за час шлюбу, є спільною сумісною власністю подружжя – дуже часто не береться до уваги при формуванні умов шлюбного договору [5]. Беззастережна дія цієї норми часто не співпадає інтересам подружжя (наприклад, якщо один або обидва із подружжя підприємці, які є суб'єктами ризиків). Тож чинне

законодавство надає право подружжю встановлювати різні види договірної режиму майна. Такими режимами є: режим спільного сумісного майна, режим спільної часткової власності та режим роздільності майна.

За своєю суттю режим спільної сумісної власності закріплений Сімейним кодексом України, тому додаткова регламентація шлюбним договором при його використанні на загальних підставах не є обов'язковою. У свою чергу режим спільної часткової власності подружжя, встановлений шлюбним договором, ґрунтується на відповідних положеннях цивільного законодавства і здебільшого дозволяє врахувати розмір вкладу кожного з подружжя в набуте майно. Розмір участі кожного з подружжя в придбанні майна може бути визначений подружжям головним при встановленні принципів їх взаємних майнових відносин у шлюбі [1]. У той же час режим часткової власності подружжя за умовами шлюбного договору може поширюватися лише на певні предмети, які входять до складу спільного майна набутого в шлюбі, тому у договорі важливо зазначити конкретний вид майна, до якого застосовуватиметься саме цей режим власності і встановити критерії визначення часток кожного з подружжя в праві спільної часткової власності [3].

Основним принципом шлюбного договору є свобода волі. Це означає, що кожне подружжя має право визначати, яким чином розподіляти своє майно, якщо воно розлучиться або настане юридичний факт, який спричинить застосування положень шлюбного договору. Крім того, шлюбний договір повинен бути взаємним та добровільним рішенням обох сторін, не повинен бути укладений під примусом, під тиском або без реальної волі сторін. Шлюбний договір може включати такі положення щодо розподілу майна: дарування, найму, встановлення часток у праві власності на майно подружжя купівлі-продажу майна, порядку сплати аліментів, визначення режиму спільної чи часткової власності щодо окремих речей тощо. Унікальність та неповторність шлюбних договорів забезпечується шляхом можливості включення самостійних найбільш різноманітних умов. Неможливість визначення порядку реалізації особистих немайнових прав дітей та подружжя – єдина законодавчо визначена заборона, яка стосується шлюбних договорів.

Законодавством дозволено також встановлення шлюбним договором режиму роздільної власності подружжя. Такий режим полягає у тому, що майно, придбане в шлюбі кожним із подружжя, є його приватною власністю, якою чоловік або дружина має право володіти, користуватися і розпоряджатися на власний розсуд. Даний режим може поширюватися як на все майно подружжя, коли в спільній власності подружжя взагалі не буде перебувати яке-небудь майно, так і на окремі його види – коли до різних речей застосовуватимуться відповідно режим спільної власності подружжя або режим роздільної власності. На виконання частини 3 статті 97 Сімейного кодексу України сторони мають право домовлятися про порядок поділу майна, в тому числі у разі розірвання шлюбу. При цьому, подружжя може включити до шлюбного договору будь-які умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать законодавству та загальноприйнятним нормам поведінки. Проте у постанові Пленуму Верховного Суду України №11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21 грудня 2007 р. роз'яснено, що положення шлюбного договору, які ставлять одного з подружжя у невідгідне матеріальне становище (мають дискримінаційний характер, позбавляють права на частку в набутому майні тощо), порушують його права та інтереси, на вимогу такої сторони за рішенням суду можуть бути визнані недійсними з підстав, встановлених Цивільним кодексом України [2].

Отже, шлюбний договір – це документ, який укладається між майбутніми подружжями або між вже одруженими людьми з метою встановлення правил щодо розподілу майна, яке вони набули в період шлюбу. Введення цього нового правового інституту мало дуже велике значення насамперед для регулювання майнових відносин чоловіка й жінки, а також для забезпечення захисту подружніх прав кожного з них, як у

шлюбі, так і у випадку розлучення[6]. За допомогою шлюбного договору, подружжя може відкрити для себе нові можливості, зменшити ризики та зберегти свої майнові інтереси.

Список використаних джерел

1. Дорошенко Л.М., Бистра А.О. Деякі аспекти укладання шлюбного договору : Форум прав, 2013. 97 с.
2. Постанова пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 №11 Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text>
3. Сімейне право України: навчальний посібник / ред. Т. В. Курило. Львів: ЛДУВС, 2014. 316 с.
4. Філик Н.В. Спільна сумісна власність подружжя: теорія і практика. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/18450/1/Філик%20Костюкова.%20Спільна%0 сумісна %20власність%20подружжя.pdf>
5. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
6. Гуренко-Вайцман М. М. До питання визначення шлюбного договору в системі договірних відносин / М. М. Гуренко-Вайцман, Н. В. Філик// Юридичний вісник. – 2009. – № 3 (12). – С. 29–32

*Ляхвацька Марія Віталіївна
студентка II курсу
Спеціальності «Право»*

*Науковий керівник
в.о. директора Навчально-наукового
інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
заслужений працівник
соціальної сфери України
Горінов Павло Валерійович*

«Участь студентської молоді у реалізації проєкту «Наставництво над дітьми-сиротами та дітьми позбавлених батьківського піклування»

У контексті сучасних безпекових викликів особливо найменш захищеними категоріями людей є діти, що проживають в інтернатних закладах і, на жаль, інтернатна система не дає можливості таким дітям сформуватися таким чином, щоб потім після виходу з інтернату вести нормальний спосіб життя. Відповідно, заслуговує уваги прийняття у 2018 році до Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" до якого був внесений цілий розділ про наставництво. Ця зміна дозволила перевести програму наставництва на законний національний рівень і, на мою думку, має реалізовуватися в кожному населеному пункті, де є інтернатний заклад.

Інститут наставництва є колосальним кроком назустріч мирному і дружелюбному суспільству, яке базується на традиційній людських цінностях. Кожній дитині протягом його життя доводиться стикатися з переліком різних питань, від «що таке добре і що таке погано» до «який вибрати інститут для вступу», при цьому, у дітей, які ростуть в повних сім'ях є можливість звернутися з подібними питаннями до батьків, родичів, друзів батьків і почути думки і побачити різні приклади навколо. Діти, що ростуть в закладах для дітей-

сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, не мають доступу до таких, здавалося б, звичайних речей [1, с.30].

Проект «Наставництво над дітьми-сиротами та дітьми позбавлених батьківського піклування» має особливе практичне значення під час війни, адже саме зазначені категорії дітей зазнали найбільше психологічних, емоційних, фізичних травм, втративши навіть комунікацію між собою в суспільному житті. Відповідно, бажання молодого покоління брати участь у даному проекті соціального характеру надасть можливість залучити певне коло студентської молоді до якнайшвидшої адаптації дітей в суспільстві та відновлення повоєнної України.

Позитивним моментом є те, що зважаючи на невелику різницю у віці між студентами-волонтерами і дітьми – учасниками спілкування й взаємодії, є більша ймовірність засвоєння корисної інформації й створення доброзичливої, емоційно-рівноваженої атмосфери та стилю взаємодії.

Звичайно, така діяльність добровольців потребує не лише бажання та наявності вільного часу, а й певних знань з психології, соціальної та загальної педагогіки, юриспруденції, дефектології тощо; волонтери повинні володіти навичками ефективного спілкування з дітьми, знайомитись із кращим досвідом роботи волонтерів України та зарубіжжя [2, с.4].

В умовах війни особливо актуальним і необхідним у цьому проекті, я вважаю, залучення до роботи студентів-правників. Адже вони розуміються на змінах у законодавстві та правовій системі країни, і це може бути надзвичайно корисним у багатьох аспектах.

По-перше, студенти юридичних факультетів навчаються розуміти і тлумачити правові поняття і можуть використовувати ці знання для надання правових рекомендацій і порад дітям-сиротам, якими вони опікуються. Наприклад, якщо в законодавстві відбулися зміни, пов'язані з освітою, працевлаштуванням або опікою над дітьми, студенти-юристи можуть пояснити ці зміни дітям-сиротам і допомогти їм зрозуміти, як ці зміни вплинуть на їхнє життя.

По-друге, студенти можуть здійснювати правопросвітницьку діяльність і сприяти підвищенню правової обізнаності та освіченості дітей-сиріт, якими вони опікуються, допомагаючи їм зрозуміти свої юридичні права та обов'язки. Таким чином, вони можуть допомогти їм приймати обґрунтовані рішення та уникати потенційних проблем. Окрім інформування дітей, правники можуть також інформувати інших наставників та співробітників проекту про правові питання, які стосуються дітей-сиріт. Це можуть бути зміни в законодавстві або нормативних актах, судові рішення або інші юридичні події, які можуть вплинути на законодавство.

По-третє, окрім своїх правових знань, наставники-студенти також можуть слугувати позитивними моделями поведінки для дітей, які беруть участь у програмі. Вони можуть допомогти діткам розвинути такі важливі життєві навички, як комунікація, креативність, критичне мислення, а також надати емоційну підтримку. Більш того, вони на власному досвіді можуть мотивувати їх до самовдосконалення й особистісного розвитку, демонструючи цінність освіти та наполегливої праці.

Наша мета - це підготовка дитини-сироти до самостійного життя шляхом розвитку її потенціалу, впевненості у власних силах, визначення життєвих цілей, формування людських взаємовідносин, культурних, моральних, духовних цінностей.

Для її досягнення ми пропонуємо наступне:

1. Студенти-правники можуть приєднатися до місцевих організацій, які надають послуги наставництва дітям-сиротам. Ми можемо допомогти в роботі з дітьми: проводити лекції, організувати різні майстер-класи, тренінги з навчання основам права, правам дітей, особливостям захисту прав, а також допомогу в оформленні документів, тощо.

2. Корисним також буде поширення інформації про проект. А саме, поєднання

власних знань та соціальних мереж, щоб підтримувати і розповсюджувати інформацію, що стосується наставництва та дітей-сиріт. Наприклад, написання статей і розміщення їх на своїй сторінці, ведення блогу чи інші види інформування в соціальних мережах, тобто організація інформаційної кампанії.

3. Ми також можемо допомогти у забезпеченні фінансування проєкту. Наприклад, шляхом залучення волонтерів із власного середовища, організацією благодійних заходів, відкриттям фондів, просуванням збору коштів на краудфандингових платформах, а також знаходженням можливостей для залучення та співпраці з міжнародними організаціями.

Погоджуємось, що паралельно, в Україна повинна максимально прикласти зусиль щодо розширення мережі інших форм виховання дітей як патронатна форма виховання, прийомні сім'ї і дитячі будинки сімейного типу. При здійсненні подібного реформування слід звернутися до досвіду таких країн, як Польща та Болгарія, які мали схожі системи, а сьогодні мають успішний досвід реформування системи догляду і виховання над дітьми. Відповідно, ми вважаємо, що досвід Польщі, щодо залучення членів родини і родичів до членів прийомних родин, зміщення акцентів на родинне виховання за сприяння держави, мінімалізація інтернатських форм виховання є вагомим досвідом у даній сфері та може бути запозиченим для реформування інтернатської освіти в Україні, яка має відповідати світовим стандартам догляду за дітьми-сиротами та позбавленими батьківського піклування[3]. Усі ці проєкти взаємодоповнюються і формуватимуть майбутнє України у повоєнний період.

Відповідно, вважаємо, що студенти-правники можуть відігравати життєво важливу роль в успіху програми "Наставники", надаючи юридичні консультації, наставництво та підтримку, щоб допомогти дітям, які цього потребують, повністю розкрити свій потенціал. Сподіваюся, що завдяки наставництву для дітей-сиріт випускники інтернатів не залишаться один на один зі своїми проблемами, а матимуть віру в щасливе майбутнє. Вони не потрапляють на дно соціуму, а оберуть спорт і розвиток. Вони не стануть фінансово залежними від держави, а підуть навчатися та працювати. Вірю, що допомога залучених студентів значно підвищить шанси на успіх, тому що дитина відчуватиме, що вона важлива і захищена, і врешті-решт змінить думку про цей світ, про себе і оточуючих.

Список використаних джерел

1. Адаховська Н. С. Наставництво як форма захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Н. С. Адаховська // Часопис цивілістики : наук.-практ. журн. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Є. О. Харитонов (заст. голов. ред.), К. Г. Некіт (відп. секр.) [та ін.]. - Одеса, 2017. – Вип. 27. – С. 28-31. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/17125>

2. Бондаренко З.П. Наставництво в Україні як технологія супроводу дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківства: наукова стаття. – Режим доступу: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/osvitniy_dosvid_v_Ukraini/Bondarenko.pdf

3. Філик Н.В. Вдосконалення системи інтернатського догляду та виховання в Україні в контексті міжнародного досвіду. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Київ: НАУ, 2020. № 2(55). С. 136-143.

*Ковалишена Анастасія Сергіївна
студентка II курсу
Спеціальності «Політологія»*

«Еволюція та захист демократичних цінностей в умовах війни росії проти України»

Ніхто не народжується хорошим громадянином, жодна країна не народжується демократично. Ці процеси продовжують розвиватися протягом всього життя. Молоді люди мають бути включені в цей процес з самого народження, - так казав сьомий генеральний секретар ООН, Кофі Аннан.

“Демократія — це суспільне самоврядування, яке здійснюють рівноправні громадяни через безпосередню участь в обговоренні й вирішенні громадських справ шляхом вільного вибору (голосування)”. [1, с 34].

24 лютого, 2022 року стався відкритий воєнний напад на Україну, початий о 3:40, коли всі мирні жителі України спали у своїх домівках. За час війни в Україні було зруйновано або пошкоджено 116 тисяч житлових будинків, у яких мешкали близько 3,5 млн людей, нажалі з кожним днем ці цифри збільшуються. Країна терорист продовжує вбивати мирне населення, залишає нас без їжі, води, та електропостачання, руйнує лікарні, школи, дитячі садочки, мости, інфраструктуру та все можливе, що стосується безпосередньо життя цивільного народу.

Тож як нам діяти в таких жахливих терористичних умовах? Як захищати свої демократичні права та цінності в умовах війни росії проти України?

Сьогодні весь український народ фактично захищає не тільки свою державу, а й цінності та права усього демократичного цивілізованого світу, розплатою якою є – цінна власного життя. Незважаючи на всі жахливі події які кожної миті переживає український народ, попри біль і втому, ми продовжуємо гартуватися, українська нація – нація нескорених, нація - вільних, нація – непереможних.

Вже з перших днів війни спільними зусиллями було організовано рух, з метою допомогти Україні. Завдяки партнерству з муніципалітетами інших країн український народ залучив всі можливі гуманітарні допомоги та зміцнив підтримку своєї країни в рази. Ця війна зробила кардинальні зміни в житті нашої країни, та всіх країн світу загалом. Від цієї війни страждає не тільки Україна та її народ, а й майже усі країни Європи, які росія поставила в умови важкої цінової кризи.

Якщо дивитися за поведінкою тих країн які підтримують Путіна, складається враження що життя людей в їхньому бачені нічого не варте, в порівнянні з нафтою та газом які вони продовжують купувати, даючи країні терористу змогу виготовляти та шукати чергові насильницькі технології та інструменти, які з кожним днем все більше роблять наступ на демократію та здійснюють різні методи пропагуючи всіх хто піддається цьому, так було завжди. “Після приходу до влади Путіна Росія почала готуватися до війни проти України і всього західного світу. Кремль прагнув знищити Україну й використовувати її ресурси, бо без робочих рук і ресурсів України Росія виявилась нездатною виробляти майже нічого конкурентоздатного”. [2, с 1].

Україна сьогодні воює за цінності свободи й демократію, за свою мову, за свої кордони, честь, гідність та права наших громадян, і тому інші країни цивілізованого світу стали на підтримку нашої держави. «Ми це робимо щиро і вважаємо, що ми повинні захищати все своє заради майбутнього наших дітей, яких також треба сьогодні захищати. Тому що ви бачите, що ніхто вже не обирає цілі. Гинуть діти, гинуть десятки, на жалі. Тому нам є що захищати. Ми захищаємо своє право жити», – резюмував Володимир Зеленський.

З перших хвилин війни було видно хто справжній друг Україні, серед цих країн можна виділити: Польщу, Естонію, Латвію, США, Азербайджан, Литву, Португалію, Велику Британію, Італію, Іспанію, Словаччину, Чехію, Францію, Канаду, Нідерланди,

Болгарію, Данію, Німеччину, Норвегію, Румунію та Словенію. Всі ці країни робили та продовжують робити великі внески, що допоможуть нам побороти країну агресора.

За часи правління Путіна в росії, країна фундаментально перетворилася на диктатуру, яка завжди здійснює терористичну діяльність. Путін – головний диктатор в своїй країні, він вводить в оману інші країни, які підтримують його режим, пообіцявши їм “золоті гори”. Але не слід забувати, що, “ Якими б не були обіцянки представників диктаторського режиму стосовно врегулювання будь-якого питання, в жодному разі не можна забувати про те, що вони здатні пообіцяти все, аби підпорядковувати собі демократичних опонентів, а потім зухвало порушити ці домовленості.” [3, 20]

Мені дуже часто доводиться чути запитання: якою я бачу Україну в майбутньому? Коли вже закінчиться війна?

Раніше я довго роздумувала над цими питаннями, щоб сказати саме свою думку, яка не буде схожою на думки деяких наших політичних експертів, які часто дуже красиво розмальовують майбутнє України, яке має відбутися за лічені хвилини.

Отже, на мою думку, майбутнє України залежить від нас, від кожного громадянина України. Все залежить від того якою бачить Україну наш народ, скільки добра ми бажаємо один одному, скільки зусиль кожного з нас буде докладено для відновлення нашої держави. Нам не потрібні пусті слова та обіцянки, нам потрібні вчинки, і ці вчинки не стосуються тільки нашої правлячої верхівки, ці вчинки стосуються кожного з нас, Україна буде такою, якою ми її зробимо спільними зусиллями. Зараз кожен з нас йде по широкій та темній дорозі, йде, щоб вийти на дорогу правди та добра, на дорогу там де сонячно і тепло, саме тому всі країни допомагають нам, вони бачать що українці хочуть лише добра, і щоб припинилося кровопролиття нашого народу, вони також як і ми хочуть щоб кожен син повернувся до своїх батьків, щоб кожен чоловік повернувся до своєї жінки та дітей.

Всі ми бачимо, на скільки серйозна та важка ситуація в Україні, ми відстоюємо не тільки наші кордони та цінності, ми відстоюємо цінності всього світу- це наше життєве завдання, нажалі це завдання нам обходиться дуже дорогою цінною, але за підтримки інших країн та нашої волі ми переможемо країну терориста.

Тож шановні читачі, хоч би ким ми були, ми повинні виконувати своє життєве завдання, і тоді ми побачимо Україну такою як кожен із нас мріє її побачити, а я впевнена, що вона буде найкращою Батьківщиною для всіх нас, така про яку часто розповідають дітям у казках, найкращою!

Ми навіки закріпленні та закарбовані словом “демократія”, “Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.” (стаття 1, Конституції України.)

Майбутнє світу в руках українців!

Список використаних джерел

1. “Демократія: історія, теорія, практика.” Київ ДП «Видавничий дім «Персонал» 2011 [1, с 34]
2. “Героїчна боротьба України проти повномасштабної агресії росії.”. Автор Олександр Палій [2, с 1]
3. Шарп Дж. “Від диктатури до демократії” [3, с 20]

*Подольак Мар'яна Ігорівна
студентка 3 курсу
спеціальності «Право»*

Науковий керівник:

«Договір про надання медичних послуг: переваги та недоліки»

Насамперед, відповідно до статті 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю в державі є людина, її життя та здоров'я [1]. В той час у статті 49 Конституції України зазначено, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. В свою чергу договір про надання медичних послуг вважається одним із найбільш поширених підстав для виникнення правовідносин з надання медичних послуг. Такий договір зазвичай регулює цивільні правовідносини між пацієнтом та закладом охорони здоров'я.

Дослідженню питання договору про надання медичних послуг приділяли увагу такі вчені, як: Майданик Р.А., Антонов С.В., Стефанчук Р.О., Гергель Д.Д., Темченко О.В.

Договір про надання медичних послуг являється правочином, який регулює відносини щодо надання медичних послуг між виконавцями та замовниками. Надання медичних послуг замовнику здійснюється на умовах, встановлених виконавцем та цим ж договором. Виконавцем здебільшого являється медична організація або ж лікар, в той час як замовником є пацієнт, фізична особа. Відповідно до договору виконавець повинен своєчасно та правильно надавати послуги, а замовник, в свою чергу, прийняти послуги, спрямовані на покращення його стану здоров'я та вчасно оплатити оплатні послуги [2]. Дане питання закріплене на законодавчому рівні та регулюється статтею 901 Цивільного кодексу України. Укладання такого цивільно-правового договору між замовником та виконавцем є запорукою захисту прав обох сторін.

Захист прав у медичній сфері є надзвичайно важливим. Правильне та своєчасне надання послуг впливає не лише на здоров'я замовника, але й на його життя загалом. Договір в свою чергу є основним захисним документом не лише для пацієнта, але й для медичної організації чи лікаря, адже останній перед початком надання послуг повинен узгодити та прописати усі проблемні питання у договорі. Щоб у випадку погіршення стану здоров'я особи під час надання медичних послуг, здійснювати подальше лікування відповідно до викладеного у договорі. Захист прав обох сторін є надзвичайно важливою перевагою під час укладення договору про надання медичних послуг.

Особливістю та ще однією перевагою договору про надання медичних послуг є й те, що він базується на основних принципах охорони здоров'я, які визначає Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я". Обов'язковими умовами договору про надання медичних послуг, як і будь-якого іншого цивільно-правового договору виступають: предмет, ціна та строк договору [3]. Предметом договору про надання медичних послуг виступають дії медичного працівника закладу охорони здоров'я, а також лікаря, що займається приватною практикою по відношенню до особи, що вказана в договорі як отримувач послуги, тобто пацієнт[3]. Ціна та строк договору повинні бути чітко прописані у договорі, а також обговорені сторонами договору перед початком надання медичних послуг. Як і замовник, так і виконавець зобов'язані розуміти наслідки та відповідальність, які виникатимуть у разі відхилення від даних умов договору.

Проте існує й головний недолік, а саме - те, що в Україні немає типових офіційних умов договору про надання медичних послуг, що призводить до численних спорів та розбіжностей серед населення. Вдосконалення структури та засад договору є нагальною проблемою в даний час, яка потребує швидкого вирішення. Істотними умовами договору про надання медичних послуг повинні бути умови про предмет, якість, безпеку, строк виконання та вартість послуг [4]. Усі ці складові мають бути детально та чітко окреслені у договорі, а пацієнт, відповідно, повинен бути ознайомлений із цим до початку надання медичних послуг. Визначення якості та строку як істотних умов договору про надання медичних послуг є необхідним у зв'язку зі специфікою послуг, що надаються. Адже як згадано вище, здоров'я людини є пріоритетним напрямом діяльності держави, тому

договір повинен містити положення про надання медичної допомоги відповідно до стандартів у сфері охорони здоров'я. Під час надання медичних послуг виконавець повинен дотримуватись усіх умов договору, де головною складовою повинні бути права пацієнта.

Отже, договір про надання медичних послуг являється універсальним способом врегулювання відносин медичних закладів та їх клієнтів. Договір про надання медичних послуг потрібно розглядати як домовленість двох сторін, а саме пацієнта та медичної установи або ж лікаря, у формі погодженої з медичною установою згоди пацієнта на надання медичної допомоги згідно із загально цивільними умовами дійсності та набуття чинності договором. Відповідний договір повинен стати основним актом, який покликаний визначити права та обов'язки закладів охорони здоров'я та приватно-практикуючих лікарів, а також пацієнтів.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 4. - ст.19. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
4. Майданик Р. Договір про надання медичних послуг / Р. Майданик // Медичне право. – 2010. – № 5(1). – С. 52-66.
5. Антонов С. Договір про надання платних медичних послуг: від укладення до виконання / С. Антонов // Управління закладом охорони здоров'я. – 2007. – № 5. – С. 42.

*Бабак Анна Володимирівна,
студент III курсу
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Жмур Юлія Михайлівна*

«Криміналістична тактика: принципи та функції»

Криміналістична тактика – це система наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації та планування досудового і судового слідства, визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які здійснюють доказування, а також прийомів конкретних слідчих і судових дій.

Криміналістична тактика є і повинна бути ефективним інструментом швидкого, всебічного і повного розкриття та розслідування злочинів.

У структурному відношенні в криміналістичній тактиці виділяються два розділи:

1. Загальні положення криміналістичної тактики
2. Тактика провадження окремих слідчих дій.

Криміналістична тактика нині спрямована на вирішення наступних завдань:

- планування організації проведення окремих слідчих дій в процесі досудового слідства;

- безпосереднє проведення слідчих дій при розслідуванні злочинів;
- вибір поведінки суб'єктів доказування;
- напрацювання типових тактичних прийомів в межах чинних кримінально-процесуальних форм.

Принципи криміналістичної тактики є початковими положеннями, які обумовлюють розвиток і функціонування тактики.

За своїм змістом вони поділяються на дві групи: загальні принципи криміналістичної тактики та часткові принципи криміналістичної тактики.

Загальні принципи криміналістичної тактики – це відправні положення побудови цього розділу криміналістики в цілому. До них належать такі найбільш важливі наукові постулати. Принцип

об'єктивності чи незалежності криміналістичних тактичних досліджень та їх результатів від будь-яких суб'єктивних впливів. Цей принцип вимагає від дослідників проблем криміналістичної тактики неупередженості в проведених дослідженнях, в оцінюванні досліджуваних явищ і фактів, а також самостійності та незалежності від будь-яких суб'єктивних впливів під час формулювання своїх суджень і висновків.

Принцип історизму криміналістичної тактики вимагає пізнання та вирішення складних проблем цього розділу криміналістики з урахуванням їх виникнення, становлення та розвитку.

Принцип системності криміналістичної тактики полягає в розкритті її цілісності та внутрішньої структури, а також у виявленні різноманітних зовнішніх і внутрішніх зв'язків.

Принцип законності криміналістичних тактичних рекомендацій полягає у вимозі їх безумовної відповідності чинним законам України.

Принцип обґрунтованості криміналістичних тактичних рекомендацій полягає в наявності міцної доказової бази, у правильності тактичних порад, перевірених не тільки науковими розрахунками, аргументами і доказами, а й слідчою практикою.

Принцип ефективності криміналістичних тактичних рекомендацій означає, що вони повинні бути дієвими, приносити найбільший успіх у слідчій діяльності, забезпечувати швидке, повне й об'єктивне вирішення тактичних завдань у кримінальному процесі.

Принцип конкретності криміналістичних тактичних рекомендацій і прийомів полягає в їхній реальній визначеності, точності й відповідності особливостям умов слідчої діяльності, для яких вони розробляються та призначаються.

Принцип науковості криміналістичної тактики.

У криміналістичній тактиці, динамічність, моральний характер, обумовленість слідчою ситуацією, універсальність, виборність є частковими принципами. Їхнє значення для теорії та практичної діяльності полягає в такому: вони визначають розвиток теорії тактики; є джерелом розроблень нових тактичних прийомів; акумулюють досягнення теорії та практики; визначають можливості їх використання; зумовлюють застосування тактичних прийомів в методиці розслідування окремих видів злочинів.

Головним елементом криміналістичної тактики є тактичний прийом.

Тактичний прийом – це найбільш раціональний та ефективний спосіб дій або оптимальна в даних умовах лінія поведінки особи, яка проводить розслідування.

Виокремлюються такі функції криміналістичних тактичних прийомів:

1) загальні функції:

- пізнавальна — пов'язана з отриманням доказової інформації у виконанні окремих процесуальних дій;
- прогностична — дозволяє слідчому правильно обрати спосіб дії, щоб реалізувати мету процесуальної дії;
- комунікативна — проявляється у процесі спілкування між слідчим та іншими учасниками в рамках процесуальної дії;

- регулятивна — припускає можливість впливу на слідчу ситуацію і ситуацію процесуальної дії;

2) окремі функції:

- викриття — дозволяє, наприклад, викрити неправдиву заяву, встановити обмову;
- спонукання — актуалізація в пам'яті забутого, стимулювання до давання показів;
- корекція — усунення перекручень, уточнення показань, усунення суперечностей;
- діагностика — визначення добровільності видачі об'єктів;
- усунення протидії особи — подолання опору особи у проведенні процесуальних дій.

Криміналістична тактика є системою наукових положень та розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації та планування досудового і судового слідства, визначення лінії поведінки осіб, які здійснюють розслідування, прийомів проведення слідчих та судових дій, спрямованих на збирання й дослідження доказів із метою розкриття, розслідування, попередження злочинів, установлення істини у справі

Список використаних джерел

1. Іщенко А.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів: монографія / А.В. Іщенко, І.П. Красюк, В.В. Матвієнко; за заг. ред. В.Д. Суценка. – Київ: НАВС, 2002. – 212 с.
2. Когутич І.І. Криміналістичні знання, їх сутність і потреба розширення меж використання: монографія / І.І. Когутич. – Львів: «Тріада плюс», 2008. – 420 с.
3. Шепітько В.Ю. Криміналістика у протидії злочинності / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова // Тези доп. наук. – практ. конф. (Київ, 16 жовтня 2009 р.); видання присвячене 45-річчю кафедри криміналістики Київського нац. ун-ту внутр. справ. – К.: Хай-Тек прес, 2009. – С. 78–81.
4. Шепітько В.Ю. Предмет, система и задачи криминалистики в XXI веке / В.Ю. Шепітько // *Kriminalistika irteismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika IX: mokslinių straipsnių rinkinys. Įdalis / Sudarytojai: prof. dr. Hendryk Malevski, doc. dr. Gabrielė Juodkaitė- Granskienė.* – Vilnius, Charkovas: Вид. агенція «Апостіль», 2013. – С. 35–41.
5. Щур Б.В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія / Б.В. Щур. – Х.: Харків юридичний, 2010. – 320 с.

Єрмоленко Богдана Миколаївна
студентка II курсу
Спеціальності «Середня освіта
(історія)»

Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Гавронська Тетяна Володимирівна

«Трудові відносини під час воєнного стану»

Введення воєнного стану суттєво позначилося на всіх сферах життя українців, зокрема на трудових відносинах. У цей важкий період кожному з нас необхідно докласти набагато більше зусиль, ніж зазвичай. Це необхідно для стабілізації економіки країни, забезпечення критично важливих потреб громадян та військових, а також для подолання проблеми кадрового голоду.

Зміни щодо робочого часу.

Під час воєнного стану тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 60 годин на тиждень. Це означає, що законодавець дозволяє роботодавцям збільшувати робочий тиждень з 40 до 60 годин у разі необхідності. За аналогією, якщо працівникам, яким за законом встановлено скорочену тривалість робочого часу, потрібно продовжити робочий тиждень, роботодавець може встановити тривалість робочого часу не більше 40 годин на тиждень з відповідним обґрунтуванням необхідності такого продовження.

Укладання трудового договору.

Письмова форма трудового договору не обов'язкова, визначення форми трудового договору за згодою сторін (роботодавця і працівника). Можливість укласти строкові трудові договори з будь-якими працівниками на час дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника. Можливість встановлювати випробувальний строк для будь-якої категорії працівників.

Оплата праці.

Умови виплати заробітної плати мають бути визначені в трудовому договорі, а працівники мають право на доплати, надбавки, премії та інші гарантії в оплаті праці, згідно з законодавством. Однак, деякі норми закону розширюють права роботодавців, що може вплинути на розмір заробітної плати та її отримання працівниками. Наприклад, якщо виплата заробітної плати стає неможливою через військові дії, роботодавець може призупинити її виплату до відновлення можливості підприємства здійснювати основну діяльність. Проте, якщо працівники продовжують виконувати свої обов'язки, заробітна плата повинна бути нарахована, а терміни виплати можуть бути відтерміновано до відновлення діяльності підприємства. Якщо роботодавець не встигає виплатити зарплату вчасно через обставини непереборної сили, наприклад, через бойові дії, то він може бути звільнений від відповідальності за порушення термінів виплати. Однак, це не звільняє його від обов'язку, виплатити заробітну плату в подальшому.

Звільнення під час дії воєнного стану

Закон України, збільшив кількість поважних причин, коли працівник може звільнитися за власним бажанням без попередження за два тижні та без відпрацювання. Так, роботодавець звільняє працівника у строк, вказаний у заяві, якщо підприємство розташоване в районі, де ведуться бойові дії, й існує загроза життю і здоров'ю працівника. Також, роботодавець має право відмовити у звільненні за такою процедурою працівнику, якого примусово залучили до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, або ж якщо мова йде про роботу на об'єкті критичної інфраструктури, такій як: оборонний сектор, енергетика, залізниця, банківський сектор, медичні заклади тощо.

Чи можуть працівники піти в щорічну оплачувану відпустку?

Роботодавець може обмежити тривалість відпустки на поточний робочий рік до 24 календарних днів і відмовити у наданні невикористаних відпусток за попередні роки, зокрема для працівників на об'єктах критичної інфраструктури, за винятком відпусток, пов'язаних з вагітністю та доглядом за дитиною до трьох років. Однак працівник має право звернутись до роботодавця з проханням про неоплачувану відпустку на будь-який строк, яка може перевищувати 15 днів на рік у мирний час. Крім того, роботодавець повинен надати працівникові, який виїхав за кордон або набув статусу ВПО, відпустку без оплати тривалістю до 90 днів за його вимогою.

Отже, можемо зробити висновок, що через воєнний стан суттєво змінено трудові правовідносини, законом тимчасово, до завершення дії воєнного стану. У зв'язку зі змінами до Кодексу законів про працю, які були внесені протягом певного періоду. Від початку широкомасштабної війни галузь трудового права зазнала вагомих змін. Верховна Рада України змінила законодавство про працю та реформувала ключові питання у сфері трудових правовідносин. Зокрема, внесено зміни до КЗпП України, прийняті нові закони, ключове місце серед яких належить Законам України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин».

Список використаних джерел

1. Ковальчук В. Трудові відносини під час війни: аналіз норм надзвичайного трудового законодавства України. Київ, 2022.
2. «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» : Закон України № 2136.
3. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» : Закон України № 2352.
4. Трудові відносини під час війни: повний перелік правил- European Business Association. European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/trudovi-vidnosyny-pid-chas-vijny-povnyj-perelik-pravyl/>
5. Трудові відносини під час воєнного стану: зміни та новації. Pravokator. URL: <https://pravokator.club/news/trudovi-vidnosyny-pid-chas-voyennogo-stanu-zminy-ta-novatsiyi/>

*Лук'янець Тимофій Павлович
студент III курсу
спеціальності «Право»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Жмур Юлія Михайлівна*

«Специфіка юрисдикції міжнародного кримінального суду в контексті російсько-української війни»

Юрисдикція МКС розповсюджується на держави які ратифікували Римський статут, а також на держави, які не ратифікували статут, але зробили заяви про визнання юрисдикції МКС стосовно того чи іншого злочину відповідно до статуту. Як ми знаємо Україна підписала, проте не ратифікувала Римський статут, а отже не є учасницею МКС. Однак починаючи з 2014 року між МКС та Україною існує доволі тісна співпраця яка відбувалася за допомогою двох правових механізмів : по-перше, за допомогою механізму відкриття провадження проти конкретної справи, яка передбачає відкриття провадження та розгляд справи виключно за тою юрисдикцією яку надає певна країна, і які є обмеженні за місцем, часом та іншими чинниками розслідування злочину. Україна такою процедурою користувалася двічі. Вперше у 2014 році після подій Революції Гідності щодо злочинів проти людяності, а вдруге у 2015 році щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності, скоєних вищими посадовими особами РФ й керівниками терористичних організацій на території ОРДЛО в період з 2014 по 2022

рік. Втретє провадження щодо злочинів рф на території України після початку повномасштабного вторгнення відбувалося за іншою процедурою, а саме самостійним відкриттям справи прокурором МКС без попереднього погодження з Україною що передбачено нормами Римського статуту. Зокрема, оскільки є достатні підстави вважати, що на території України вчиняються воєнні злочини й злочини проти людяності Прокурор МКС має право вжити відповідні дії щодо початку розслідування, що і саме відбулося у квітні минулого року [1].

Тому якщо підсумувати, то юрисдикція МКС, відповідно до заяв України та Римського статуту, поширюється: 1) на усю територію України у міжнародно визнаних кордонах; 2) на будь-які воєнні злочини та злочини проти людяності, скоєні на території України; 3) у період Революції гідності; 4) у період окупації Криму, проведення АТО й ООС; 4) у період повномасштабного вторгнення з 2 березня 2022 року; 3) відносно усіх осіб, що скоїли воєнні злочини та злочини проти людяності на території України без розрізненості щодо належності їх до тієї чи іншої сторони конфлікту [2].

Відповідно до мети нашої роботи ми розглянули проблеми які виникають та можуть виникати при розгляді справ. Перша з них полягає в, тому що Міжнародний кримінальний суд не може притягнути Росію до відповідальності за злочин агресії. Позаяк, обидві сторони — і держава-агресор, і потерпіла — мають бути сторонами Римського статуту. Тому, на жаль, у МКС притягнути до кримінальної відповідальності керівництво рф за злочин агресії проти України неможливо. У правовій спільноті нині тривають дискусії щодо притягнення відповідальності росії за цей злочин. Найбільш прийнятним у цьому випадку більшість політиків наголошують на створенні спеціального міжнародного трибуналу.

Другою проблемою є питання арешту керівництва рф. 17 березня Президент Міжнародного кримінального суду оголосив про рішення Палати досудового провадження схвалити ордер на арешт двох громадян РФ: чинного президента Володимира Путіна та уповноваженої президента з прав дитини Марії Львової-Белової яких офіційно підозрюють у незаконному примусовому переміщенні українських дітей з окупованих територій України до Росії. Однак при цьому виникає питання можливості притягнення їх до відповідальності. Бо мети притягнення росії силовим методом, а саме насильницьким способом за допомогою збройних сил у ЗСУ не має, а можливість арешту як правоохоронними органами як рф, так і країн-учасниць римського статуту є хиткою. Позаяк вже існує прецедент коли країни-учасниці Римського статуту відмовилась від арешту особи якій був виданий арешт. Також нещодавно спікер парламенту Вірменії заявив що попри те що його країна доєднується до Римського статуту, заарештовувати В. Путіна вона не буде. Тому на практиці арешт осіб яких підозрюють у вчиненні злочину залишається правом осіб, а не зобов'язанням і це є великою проблемою притягнення до відповідальності [3].

Третім питанням є дискусія щодо термінової ратифікації Римського Статуту. Сьогодні політична верхівка розділилася на два табори прихильників і не прихильників його негайної ратифікації. Нині противники негайної ратифікації статуту, наголошують що у випадку його негайної ратифікації спеціальні компетентні органи іноземних країн зокрема росії отримають можливість посилення низки заяв про начебто злочини, які вчиняються українськими військовими, і мкс має розглянути всі ті заяви що може завадити та пригальмувати розгляду справи. Однак прихильники зазначають що Ратифікація Римського о статуту дозволить Україні мати всі права, включаючи процесуальні та організаційні, держав-учасниць Міжнародного кримінального суду. Тобто ратифікувавши Римський статут, Україна стане повноправним членом Асамблеї держав-членів МКС — найвищого

органу управління МКС, і таким чином отримує право виносити певні питання на порядок денний Асамблеї, брати безпосередню участь у її роботі з правом голосу. Іншими словами, Україна зможе лобювати власні інтереси в МКС [4].

Як висновки можемо зазначити що проблеми які були перелічені є доволі проблематичними у знаходженні рішення їх розв'язання, особливо це стосується створення можливості притягнення відповідальності росії за злочин агресії через спеціальний військовий трибунал, тому, що це передбачає створення певного прецеденту, однак не зважаючи на це я маю надію що міжнародна спільнота знайде ефективне рішення цієї проблеми й керівництво рф буде притягнене до відповідальності за всі скоєні злочини.

Список використаних джерел

1. Римський статут міжнародного кримінального суду: Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 р.: станом на 16 січ. 2002 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 14.04.2023).

2. "Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій "ДНР" та "ЛНР", які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян": Постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 р. № 145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text>(дата звернення: 14.04.2023).

3. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int> (date of access: 14.04.2023).

4. Smyrnov M. I. Conceptual issues of ratification of the rome statute of international criminal court and ukraine's cooperation with international criminal court in the context of russian's military aggression against ukraine. Juridical scientific and electronic journal. 2023. No. 1. P. 542–546. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/125> (date of access: 14.04.2023).

***Босак Анастасія Сергіївна
студентка IV курсу
спеціальності «Право»***

***Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Кончаковська Валентина Василівна***

«Відмінності волонтерства від благодійництва»

Волонтерство та благодійництво супроводжує Україну майже весь період її існування, але найбільшого масштабу набуло саме після подій Революції Гідності та початку збройної агресії на Сході країни. Тисячі людей добровільно, за покликом душі витрачали власні кошти та час, щоб екіпірувати наших військових, надати допомогу пораненим, підтримати переселенців.

Якщо порівняти визначення щодо благодійної та волонтерської діяльності то вони майже тотожні (добровільна, особиста, соціальна, неприбуткова, або не має на меті отримання прибутку), на практиці відбувається плутанина стосовно неприбутковості та безоплатності, доцільніше безоплатність використовувати у визначенні благодійної діяльності, а неприбутковість у визначенні волонтерської діяльності (так як це волонтерська допомога, яка в свою чергу, є безоплатною).

Закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації», визначає, що благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [1].

Волонтерство, як вид діяльності в кожній країні має свої особливості. Закон України «Про волонтерську діяльність», визначає волонтерство, як форму благодійності, хоча в Законі «Про благодійну діяльність та благодійні організації» взагалі волонтерство, ні як форма, сфера, вид не згадується. Однак існує і зворотнє твердження, відповідно до якого, благодійність слід розглядати як форму волонтерства, так як благодійник, як правило лише вчиняє фінансові дії [2].

Враховуючи особливість, волонтерська діяльність виникає самостійно за ініціативи громадян, провадиться фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, без просування по службі, для допомоги особам які знаходяться в складних життєвих умовах.

Для благодійної діяльності характерні наступні ознаки, а саме: безоплатність, добровільність, усвідомленість та цільовий характер. Щодо волонтерської діяльності, то визначаються не ознаки, а принципи: законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості.

Сферами благодійної діяльності є: освіта; охорона здоров'я; екологія, охорона довкілля та захист тварин; запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; опіка і піклування, законне представництво та правова допомога; соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності; сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану та ін.

Благодійна діяльність поділяється на сфери та види, а волонтерська на напрями та здійснюється за наступними видами: надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних осіб, що потребують соціальної реабілітації; надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам; надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції; надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством та ін.

Благодійник може витратити на допомогу не тільки гроші, але і інші матеріальні засоби: одяг; харчування; лікарські засоби; побутову техніку.

При організації волонтерського руху зарплата учасникам не виплачується, однак надається все необхідне для проведення робіт: спецодяг; матеріали; інструменти.

Дослідження волонтерства, і дослідження благодійництва дають змогу стверджувати, що в будь-якому разі людина отримує певну вигоду від такої поведінки незалежно від того, чи є свідомо скерованою на її отримання. У контексті волонтерства такими опосередкованими позитивними ефектами може бути отримання нового досвіду, знань, можливостей розвиватися в цій сфері, підвищення своєї самооцінки, соціального статусу чи почуття власної важливості. Як стверджують дослідники благодійництва, його позитивними психологічними ефектами є покращення образу «Я» та самоставлення, моральна сатисфакція, покращення настрою й почуття задоволеності собою. Такі

позитивні ефекти є своєрідною внутрішньою нагородою за здійснені зусилля чи витрачені кошти.

Список використаних джерел

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI : станом на 11 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (дата звернення: 03.04.2023).

2. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 03.04.2023).

*Фурсенко Юлія Юрївна,
студентка II курсу
Спеціальності «Середня освіта
(історія)»*

*Науковий керівник:
кандидат юридичних наук, доцент
Гавронська Тетяна Володимирівна*

«Навчання в умовах воєнного стану в Україні»

Воєнний стан – це особливий правовий режим, який увів президент України 24 лютого 2022 на всій території України. В умовах воєнного стану освіта не менш важлива, але процес здійснення навчання стає важчим ніж зазвичай. Під час війни освіта вимагає швидкого прийняття рішень, розробки нових правових та законодавчих актів, або ж внесення змін в уже чинні. Це все необхідно, щоб здобувачі освіти не помітили разючих змін. Отже, освітня сфера зазнала багато змін в умовах воєнного стану. Фурсенко Юлія Відповідно до постанови від 24 червня 2022 р. № 711 Кабінету Міністрів України, навчання у 2022/2023 роках розпочинається 1 вересня 2022 р. та завершиться 30 червня 2023 р. Обласні та Київські військові адміністрації, а також, засновники закладів освіти повинні забезпечити навчання відповідно до безпекової ситуації у своїй області. Процес навчання у закладах освіти має здійснюватися після перевірки закладу освіти спеціальною комісією. Після перевірки визначити форму організації навчання в окремих закладах освіти або регіонах.

Форми навчання в умовах воєнного стану

Відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту», загальна середня освіта може організовуватися за інституційною, заочно та індивідуальною формами навчання, а організація освітнього процесу здійснюватися в очному, дистанційному режимах, або змішано (поєднання очного та дистанційного навчання). Форма організації навчання залежить від безпекової ситуації у конкретному населеному пункті.

Освітній процес під час очної форми навчання в умовах воєнного стану.

Освітній процес в очному режимі може бути запроваджений лише за умови, що заклад освіти тільки в межах розрахункової місткості споруд цивільного захисту, може бути використаний як укриття для учасників освітнього процесу у разі повітряної небезпеки. За умови, що заклад не має ресурсів для укриття усіх учасників навчання може здійснюватися шляхом розділення часу навчання.

Навчання може проводитися лише у закладах освіти з посиленими заходами безпеки. Необхідно перевіряти будівлі де здійснюється навчання на наявність вибухонебезпечних предметів, наявність укриття та усіх необхідних речей для очікування (вода та медичні засоби), за можливості підключення мережі Wi – Fi в укриття, для продовження навчального процесу у безпечному місці.

Освітній процес під час дистанційної форми навчання в умовах воєнного

стану.

Дистанційна форма навчання запроваджується у населених пунктах де ведуться активні бойові дії та на тимчасово окупованих територіях. Згідно з частиною четвертої статті 38 Закону «Про повну загальну середню освіту» організація процесу навчання та діяльності закладу належить до повноважень його керівника, відповідно до цього, дистанційна форма навчання запроваджується засновником закладу освіти за погодженням керівником адміністрації. Дистанційне навчання освітніми закладами, можна здійснювати допомогою технічних засобів комунікації, доступних для учасників освітнього процесу та рекомендовано використовуючи матеріали Всеукраїнської школи онлайн.

Освітній процес під час змішаної форми навчання в умовах воєнного стану.

Змішана форма навчання це коли частина пізнавальної діяльності учнів здійснюється на уроці під керівництвом вчителя, а інша самостійно у роботі з електронними ресурсами. В Україні найпоширенішою формою змішаного навчання є поєднання очної та дистанційної форм навчання, Змішане навчання може здійснюватися за умови коли заклад не може забезпечити укриттях усіх учасників навчального процесу, або ж залежно від безпекової ситуації у регіоні.

Що робити дітям, які були змушені виїхати за кордон, але хочуть продовжити навчання у школах на території України?

Дитина може продовжити здобувати освіту у своєму навчальному закладі, якщо він здійснює навчання за дистанційною формою навчання. У випадку якщо у школі де раніше навчалася дитина дистанційного навчання немає, вона може продовжити навчання в будь – якому закладі освіти на території України. Для цього необхідно подати заяву про зарахування одним з батьків, або законним представником.

Список використаних джерел

1. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : підручник / О. Г. Левченко, О. В. Землянська, Н. А. Праховнік, В. В. Зацарний. – Київ : Каравела, 2019. 268 с.
2. Освіта під час воєнного стану – 30 запитань та відповідей URL: <https://eo.gov.ua/osvita-pid-chas-voyennoho-stanu-30-zapytan-tavidpovidey/2022/04/18/>
- 3.«Про повну загальну середню освіту»: Закон України
4. Стаття 9 «Про освіту»: Закон України № 2145-VIII
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні» від 24 червня 2022 р. № 711
6. Новий навчальний рік під час дії правового режиму воєнного стану в Україні URL: <https://pon.org.ua/novyiny/9721-novy-i-navchalnyi-rik-pid-chas-dii-pravovogo-rezhymu-voiennoho-stanu-v-ukraini.html#:~:text=%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%9A%D0%9C%D0%A3%20%D0%B2%D1%96%D0%B4,%D0%B4%D0%BE%2030%20%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BD%D1%8F%202023%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.>

*Навчально-науковий інститут
публічного управління та
адміністрування*

«Міський парк в системі соціокультурного дозвілля»

Міські парки відіграють важливу роль у наданні екосистемних послуг та рекреаційній діяльності, сприяючи підвищенню якості життя та добробуту місцевих жителів. Парки та місця відпочинку асоціюються з позитивним впливом. Дослідники пов'язують діяльність у парку і стан щастя, що є аспектами дозвілля і суб'єктивного благополуччя.

Одна з основних тез полягає в тому, що дозвілля – це групове явище. Люди не часто ходять у парки та зони відпочинку поодиночі. Понад 95% тих, хто збирається в парки, ідуть із сім'єю або друзями. Примітно, що найпопулярніші види діяльності в місцевих, державних і національних парках – пікніки, прогулянки й походи, плавання, використання ігрового обладнання, «байдикування» – це види діяльності, що характеризуються відносно низьким рівнем організації. Проте вони забезпечують найвищий потенціал для спонтанної соціальної взаємодії між учасниками.

Також міські парки допомагають боротися із забрудненням, сприяють збереженню біорізноманіття в містах, допомагають контролювати температуру та вологість [1]. Зелені зони в центрах міст також мають вирішальне значення для соціальної згуртованості. Концепція міського парку як відкритого простору громадського користування виникла ще в XIX столітті, але в XXI столітті вони не втрачають свою життєву необхідність по всій земній кулі.

Парки та зелені насадження заохочують різні види фізичної активності, наприклад: ходьбу, їзду на велосипеді, прогулянки з собаками, заняття спортом та активними іграми для дітей тощо. Дослідження показують позитивний зв'язок між парками та здоровим способом життя. Парки та зелені насадження корисні для фізичного та психічного здоров'я користувачів. Вони зменшують стрес і забезпечують психологічне задоволення, а також користь для фізичного здоров'я [2].

Міські парки призначені для відпочинку, відпочинкового дозвілля та розваг. У Європі та США вони з'явилися в XIX столітті. У розпал промислової революції, коли населення великих міст різко зросло, повсякденне життя багатьох містян було поєднанням низької якості життя, нездорових умов і дуже обмеженої, якщо не повної відсутності доступу до місць з деревами або рослинністю. З'явилась ідея створення зелених зон навпроти промислових заводів, для цього було використано місця відпочинку та полювання для аристократів, військові містечка. Такий підхід лежав в основі ідеї створення парку Біркенхед (Ліверпуль), Тіргартен (Берлін) і Чапультепек (Мехіко). Міські парки мають різне походження, але їхнє створення і подальше утримання справили величезний вплив на історію і повсякденне життя міст та їхніх жителів.

Громадські парки та зони відпочинку можна розглядати як послугу соціального забезпечення, яку надають місцеві та державні уряди. Зрозуміло, що вони є громадською службою і служать суспільному благу. Вони забезпечують зелені насадження, які покращують естетичну якість міст, слугують засобом збереження природних зон і слугують місцем відпочинку та дозвілля, що сприяють підтримці та розвитку неформальних соціальних груп. Це важливі послуги, особливо для сімей, які не мають коштів, необхідних для самостійного придбання таких послуг. Доступ до відкритих просторів і місць відпочинку та розваг справляє прямий і непрямий вплив на фізичне і психічне здоров'я людей, але також може сприяти накопиченню соціального капіталу.

Паркові зони також зміцнюють соціальні зв'язки. Крім того, такі місця можуть сприяти формуванню у громаді почуття причетності, що сприяє кращому контролю за відкритими територіями та вихованню дітей [3]. Вони надають відвідувачам певного міста не лише рекреаційні, а й анімаційні, екскурсійні та інші послуги.

Список використаних джерел

1. Benefits of Urban Parks. A systematic review. 2013. [Електронний ресурс]. URL: <https://worldurbanparks.org/images/Newsletters/IfpraBenefitsOfUrbanParks.pdf>
2. WHY CITY PARKS MATTER. [Електронний ресурс]. URL: <https://cityparksalliance.org/about-us/why-city-parks-matter/>
3. Parks activities. [Електронний ресурс]. URL: https://seas.umich.edu/eplab/research/riverside_park/Introduction.pdf

*Галаган Роман Віталійович
студент 1 курсу магістратури
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Крохмаль Наталія Василівна*

«Волонтерський менеджмент як новий напрям сучасного менеджменту»

Розвиток та поступове становлення громадянського суспільства якісно ускладнює суспільні відносини, в тому числі потреби та цілепокладання. Еволюція громадських інституцій та цінностей, а також історичні випробування, що прямо пов'язані з Революцією Гідності, анексією Криму та східних територій України у 2014 році, повномасштабною війною російської федерації проти України у 2022 році зумовлюють об'єднання зусиль суспільства, його самоорганізації. Однією з таких форм є волонтерство – одна із реакцій соціуму на проблемні питання, виклики сучасності. З масовим поширенням феномену волонтерства, все більше постає питання його упорядкування та управління ним.

Волонтерство має свою нормативно-правову базу, що ґрунтується на «Загальній декларації про волонтерську діяльність», прийнятій у січні 2001 року на XVI Всесвітній конференції волонтерів та інших нормативно-правових актах, прийнятих у різних країнах. Наприклад, в Україні це Закон України «Про волонтерську діяльність», прийнятий у 2011 році.

У вітчизняній науковій літературі досить вузько розкрито питання як волонтерської діяльності, так і волонтерського менеджменту. Здебільшого дослідження стосується соціологічних, педагогічних, особистісних аспектів волонтерства. З початку військових дій все більше звертають увагу на волонтерство в умовах військових дій, як прояв патріотизму, небайдужості тощо. Волонтерство є предметом наукових досліджень З. Бондаренко, Н. Коляди, А. Котелевець, О. Кравченко Т. Лях та ін.

Волонтери об'єднуються навколо організацій, які сприяють їх роботі та координують їх діяльність. Однією з таких організацій є Українська Волонтерська Служба (далі – УВС). Це неприбуткова громадська організація, місією якої є культивування культури волонтерства в Україні.

УВС декларують, що своєю діяльністю втілюють у життя мрію про успішну та модерну Україну, де кожен може брати участь у вирішенні соціальних проблем, реалізуючи свій потенціал протягом усього життя; прагнуть надати кожному можливість інвестувати свій час у допомогу іншим, незалежно від віку, статі, соціального статусу, етнічної приналежності, релігійних чи політичних поглядів [1].

УВС сприяє становленню волонтерського менеджменту на основі практичної діяльності, через формування управлінського циклу. Це цілісний інструмент, що дозволяє якісно спланувати та реалізувати роботу з волонтерами. Цикл зображає «шлях» волонтера в ініціативі чи організації, та складається з 8 послідовних етапів: планування роботи, залучення волонтерів, адаптація волонтерів, мотивація волонтерів, навчання волонтерів, супровід та підтримка, оцінка та визнання, довгострокове волонтерство [1].

Міністерство молоді і спорту України поширює напрацьовані УВС поради для якісного волонтерського менеджменту: планувати роботу; шукати потрібних та здійснювати відбір; не ігнорувати період адаптації волонтерів; забезпечувати права волонтерів; підтримувати мотивацію волонтерів; зберігати зворотній зв'язок; розширювати спільноту [2].

Волонтерський менеджмент має на меті досягнення стійких результатів завдяки співпраці з волонтерами. В основі волонтерського менеджменту лежить розуміння цінності та впливу волонтерської діяльності та ретельна увага до того, що мотивує та розкриває потенціал кожного конкретного волонтера. Документом, що описує основні процеси роботи з волонтерами у проекті, організації, громаді чи молодіжному центрі, є волонтерська програма [1].

Особливої уваги менеджера потребує мотивація волонтерів. Оскільки мотивація – це ключовий та єдиний вагомий елемент добровільної, соціально спрямованої та неприбуткової благодійної допомоги. Дотримання прав волонтера, створення комфортного стану та задоволення психоемоційних потреб, поділ спільних мотивів та цінностей діяльності надихають до подальшої волонтерської діяльності.

Потрапляючи до певної групи і бажаючи залишитися у ній, людина починає розділяти мотиви, які характерні для цієї групи. Тому важливо закріпити актуалізувати мотиви, які вплинули на його бажання здійснювати волонтерську діяльність. Це максимально сприятиме утриманню волонтера у групі [3, с. 34].

На нашу думку, практичні напрацювання інститутів громадянського суспільства (у тому числі УВС) підкріплені загальними знаннями менеджменту, що недостатньо для принципово ефективного управління волонтерами та їх організаціями. Виокремлення напряму волонтерського менеджменту дозволить якісно оцінювати та керувати вхідною інформацією, надавати наукове обґрунтування вдосконалення організаційних процесів, розуміти мотивацію волонтерів, будувати міцну комунікацію з волонтерами.

Отже, виокремлення волонтерського менеджменту як нового напряму у теорії сучасного менеджменту неминуче. Організації та волонтери насправді уже виділяють волонтерський менеджмент як новий напрям менеджменту. Це акцентує увагу на унікальних проблемах та викликах, які пов'язані з управлінням волонтерськими ресурсами, координації діяльності волонтерів.

Список використаних джерел

1. Волонтерський менеджмент: для тих, хто готовий змінювати світ на краще. *Українська волонтерська служба*. URL: <https://volunteer.country/workbookvm> (дата звернення: 01.04.2023).
2. Волонтерський менеджмент: як координувати волонтерів? Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/news/volonterskyi-menedzhment-iak-koordinuvaty-volonterviv>
3. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності. *Менеджмент волонтерських груп від А до Я*: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Лях Т. Л.; авт. кол. З. П. Бондаренко, Т. В. Журавель, Т. Л. Лях та ін. Київ. 2012. 288 с.

Голик Софія Ігорівна
студентка 4 курсу спеціальності

*науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Родінова Наталія Леонідівна*

«Діджиталізація сфери гостинності»

Рівень впровадження діджиталізації впливає на істотні зміни в процесі організації бізнесу. Цифрова трансформація – це найважливіший тренд, який торкається всіх сфер, він орієнтований на глобальне застосування цифрових технологій у діяльності економічних суб'єктів, формування інформаційного суспільства та цифрової економіки в цілому.

Пандемія COVID-19 стала каталізатором змін, що давно назрівали в індустрії гостинності. Люди почали активніше користуватися цифровими сервісами ритейлерів, які вже давно забезпечують персоналізацію купівельного досвіду. Швидко звикаючи до певного рівня обслуговування в інших галузях, мандрівники почали очікувати від закладів гостинності такої самої зручності, швидкості та технологічності.

Ці спостереження говорять про те, що на гостинний бізнес чекає перезавантаження. Цифрова трансформація у сфері гостинності – вже не просто тренд, а необхідність. Мандрівникам стала потрібна не просто ніч у готелі та обід у ресторані, а широкий вибір сервісів, зручність бронювання та персонально сформована пропозиція, яку вони можуть отримати у потрібний час. Прийшов час закладам переосмислити свій підхід до бізнесу і перейти на технології нового покоління, які допоможуть реалізувати концепцію комплексного купівельного досвіду.

У світі працюють десятки технологічних стартапів у сфері гостинності і туризму, які прагнуть привнести свої оригінальні ідеї. Так, наприклад, камбоджійська платформа «SamboTicket» електронною поштою дає змогу забронювати місце на паромах, в автобусах і в приватних службах таксі одночасно в Лаосі, Таїланді, Камбоджі, В'єтнамі. Тайський стартап «Local Alike», що має приз від Booking.com, просуває нову концепцію локального туризму: онлайн-платформа компанії об'єднує і консультує місцевих жителів з питань надання туристичних послуг. Значна частка стартапів у сфері гостинності, перебуваючи у пошуку своєї ніші, концентруються на певному типі туризму. Цікавою платформою з огляду на вказане є «Tripnparty», що дозволяє мандрівникам знаходити автентичні бари і паби, про які не відомо широкому загалу [1].

На веб-сайтах готелів деякі мережі використовують віртуальну реальність, щоб люди могли дізнатися про номерний фонд, перш ніж здійснити бронювання, що також сприяє полегшенню ухвалення більш обґрунтованих рішень щодо номеру. Тим часом, цю технологію також можна використовувати для віртуального знайомства з місцевими визначними пам'ятками або як засіб розваги в готелях [2].

Звичними в наш час є і чат-боти, що застосовуються в різних сферах, адже за їх допомогою можна отримати штучні інтелектуальні відповіді на запитання та запити клієнтів. На сьогодні це є однією з найвигідніших цифрових тенденцій в індустрії гостинності. Зрештою, це означає, що на прості запитання можна відповідати без участі людини, що скорочує час відгуку і вивільняє людей для вирішення складніших питань.

Штучний інтелект також можна використовувати для автоматичного аналізу даних, допомоги в розробці стратегії управління прибутком або наданні більш персоналізованих пропозицій клієнтам залежно від їхніх уподобань. Наприклад, Hilton використовує штучний інтелект «Конні», який може реагувати на людське мовлення, відповідати на запитання, надавати туристичну інформацію [3].

Також корисними в світлі скорочення часу на отримання інформації є хмарні технології. Так, наприклад, CloudGuide є застосунком, який наразі використовують музеї та галереї по всьому світу для надання своїм відвідувачам цифрового контенту. Додаток

виходить далеко за рамки традиційних аудіогідів. Це інтерактивна платформа зі зручним інтерфейсом, що може використовуватися для найрізноманітніших цілей, від навчання до збору даних. Однією з переваг є те, що закладам не потрібно створювати свої власні додатки, а відвідувачі можуть отримати доступ до мультимедійного контенту багатьох визначних пам'яток без необхідності завантажувати окремі додатки [4].

Завдяки використанню цифрових технологій у сфері гостинності можна через штучну популяризацію певної ділянки або закладу, підвищити його популярність, що вже через певний час скерує туристичні потоки у потрібному напрямку.

Список використаних джерел

1. Digital-туризм. 2018. [Електронний ресурс]. URL: <https://ictnews.uz/24/05/2018/digital-turizm/>
2. How Virtual Reality is Transforming the Travel Industry. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.revfine.com/virtual-reality-travel-industry/>
3. How to use Artificial Intelligence in the Hospitality Industry. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.revfine.com/artificial-intelligence-hospitality-industry/>
4. CloudGuide. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.cloudguide.info/>

*Гуржій Маргарита Іванівна
студентка 4 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Науковий керівник:
ст. викладач
Мирошніченко Сергій Аркадійович*

«Нормативно-правова база проєктування компанії з надання складських логістичних послуг»

Нормативно-правова база є важливим аспектом реалізації проєкту компанії з надання складських логістичних послуг в Україні.

До найважливіших законодавчих документів, що регулюють цю діяльність в Україні, відносяться:

- Господарський кодекс України, який встановлює правові основи господарювання;
- Митний кодекс України, який регулює питання митної справи в державі;
- Податковий кодекс України, який визначає порядок обліку та сплати податків, зокрема ПДВ, що стосуються діяльності компанії;
- Кодекс законів про працю України, який визначає правові основи трудових відносин між працівниками компанії та їхніми роботодавцями, а також встановлює правила організації трудового процесу відповідно до вимог законодавства;
- Закон України «Про підприємництво», який визначає загальні правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності;
- Закон України «Про транспорт», який визначає правові, економічні, організаційні та соціальні основи діяльності транспорту;
- Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність», який визначає правові та організаційні засади транспортно-експедиторської діяльності в Україні і спрямований на створення умов для її розвитку та вдосконалення;
- Закон України «Про оренду державного та комунального майна», який регулює правові, економічні, організаційні та майнові відносини між орендодавцями та орендарями щодо господарського використання майна;

– Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який врегульовує діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, що побудована на взаємовідносинах між ними, і яка має місце як на території України, так і за її межами;

– Закон України «Про транзит вантажів», який визначає засади організації та здійснення транзиту вантажів авіаційним, автомобільним, залізничним, морським і внутрішнім водним транспортом через територію України;

– Закон України «Про захист персональних даних», який встановлює правила збору, зберігання та обробки персональних даних клієнтів компанії;

– Закон України «Про захист прав споживачів», який визначає права та обов'язки споживачів послуг та вимоги до якості надання послуг;

– Закон України «Про охорону праці», який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права працівників на охорону їх життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, а також регулює відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.

В Україні нормативно-правове регулювання у галузі складської логістики в основному пов'язане з оподаткуванням та реєстрацією підприємств. Крім того, існують також деякі законодавчі акти, які регулюють питання пов'язані з безпекою та охороною праці, охороною довкілля та інші аспекти діяльності підприємств. Отже, на думку деяких дослідників, «про детальну регламентацію транспортно-логістичної діяльності мови не може бути, оскільки дані акти лише побічно, фрагментарно або поверхнево регулюють транспортну логістику» [3].

Варто також згадати деякі підзаконні нормативні акти, наприклад:

– Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2030 року» від 30 травня 2018 р. № 430-р.

– Наказ Міністерства транспорту України «Про затвердження Типової програми підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, діяльність яких пов'язана з наданням послуг пасажирського автомобільного транспорту» із змінами за № 506/498 від 16.06.2007.

– Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджені наказом Міністерства інфраструктури із змінами за № 413 від 03.06.2019.

Варто також згадати Положення про склади тимчасового зберігання, затвердженого наказом міністерства фінансів України № 613 від 28.05.2012. Воно:

– визначає форму, порядок подання та розгляду заяв, порядок надання, зупинення дії, анулювання дозволу на відкриття та експлуатацію складу тимчасового зберігання (далі – СТЗ);

– вимоги до складських об'єктів, які можуть використовуватися як СТЗ;

– правила провадження діяльності СТЗ та порядок контролю за їх провадженням;

– порядок розміщення, зберігання та обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення на СТЗ [2].

Після подій 2014 року, з початком військового конфлікту із росією, стало особливо помітною потреба в законодавчому та інфраструктурному регулюванні питання мультимодальних перевезень. Раніше, коли нашими основними торговими партнерами були країни СНД, майже вся інфраструктура в Україні була спрямована на роботу з ринками цих країн, і більшість вантажу перевозилася універсальними рухомими складами, такими як напіввагони, криті вагони і т. д. Проте з появою нових торговельних партнерів з ЄС та Азії, які користуються контейнерами і контейнерними перевезеннями, зміни вимагають пристосування української інфраструктури до світових стандартів логістики. Наприклад, середній рівень контейнеризації всіх вантажопотоків у ЄС становить близько 45%, а в Азії – 60% [1].

На даний момент законодавче регулювання транспортно-логістичної системи більш ніж потребує розширення та оновлення.

Список використаних джерел

1. Крейденко В. Крок до спрощення логістичних послуг. Що змінюється в Україні. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/logistika-shcho-dav-zakon-pro-multimodalni-perevezennya-novini-ukrajini-50217990.html>
2. Положення про склади тимчасового зберігання. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1307-12#Text>
3. Селебинка Ю. В. Сучасний стан правового регулювання транспортної логістики в Україні. *Закарпатські правові читання*. 2017. Том 1. С. 314-318. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14860>.

*Нестеренко Вікторія Анатоліївна
бакалавр 4 курсу спеціальності
028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Любарець Владислава Вікторівна*

«Екологічна безпека послуг в підприємствах індустрії гостинності»

У сучасному світі все більш актуальною стає тема екології та збереження навколишнього середовища, яка стосується також і готельної індустрії. Діяльність готелів може мати негативний вплив на довкілля та здоров'я людей, але застосування екологічної політики та впровадження проектів зі збереження навколишнього середовища можуть позитивно позначитися на екологічній безпеці готельних послуг. Наприклад, використання альтернативних джерел енергії, таких як сонячні панелі та вітряні генератори, може зменшити споживання природних ресурсів та негативний вплив їх видобутку на довкілля. Деякі готелі також використовують екологічно чисті матеріали для оздоблення та меблювання, а ресторани пропонують страви з використанням екологічно чистих та органічних продуктів, що дозволяє зменшити використання транспорту для доставки продуктів та забезпечити якість та свіжість продуктів. Такі заходи сприяють покращенню екологічної безпеки готельних послуг та допомагають створювати більш екологічно свідому імідж готелів.

Сучасний стан екологічної безпеки послуг в підприємствах індустрії гостинності показує, що багато підприємств мають певні проблеми. Однією з найбільших проблем є недостатня увага до збереження навколишнього середовища та нераціональне використання ресурсів. Наприклад, багато готелів та ресторанів не використовують ефективні методи збереження енергії та води, що призводить до збільшення витрат та забруднення довкілля.

Також є проблеми з утилізацією відходів. Багато підприємств індустрії гостинності не мають ефективних методів збору та утилізації відходів, що може призводити до забруднення навколишнього середовища та негативно впливати на здоров'я споживачів послуг.

Ще однією проблемою є використання неекологічно-чистих матеріалів та продуктів. Багато підприємств не мають достатньої уваги до вибору матеріалів та продуктів, які можуть містити шкідливі речовини та впливати на здоров'я споживачів. Однак, на сьогоднішній день, деякі підприємства починають приділяти увагу екологічній безпеці та здоров'ю своїх споживачів та навколишнього середовища.

Заклади екологічного спрямування в індустрії гостинності стають все популярнішими в останні роки. Вони пропонують споживачам послуги, які забезпечують екологічну безпеку та нешкідливий вплив на навколишнє середовище. Такі заклади

зазвичай використовують енергоефективне обладнання, відновлювану енергію та екологічно чисті матеріали та продукти.

Аналізуючи світовий досвід, можна виділити наступні основні тенденції екологізації сучасних готелів:

- зменшення харчових та хімічних відходів;
- створення умов для сортування сміття;
- відмова від використання одноразових, штучних матеріалів;
- зменшення витрат паперових матеріалів;
- економія ресурсів з використання альтернативних джерел.

Дані продовольчої та сільськогосподарської організації ООН свідчать, що, приблизно 1/3 продовольства у світі втрачається або витрачається даремно. Ці статистичні дані містять інформацію як про втрачені продукти харчування, так і про гроші, використані для їх виробництва та приготування. Ресторани та мотелі є прикладами підприємств, орієнтованих на споживача, які виробляють близько 40% їжі, яка потрапляє на звалища. Сортування сміття – поширена практика в інших країнах, але це стало актуальною проблемою в Україні, де багато мешканців, особливо з маленьких міст, не знають, навіщо це потрібно. Щоб забезпечити роздільне сортування сміття в житлових і громадських приміщеннях в Україні з 1 жовтня 2019 року, до ДБН В.2.2-20:2008 внесено зміни №1 від 2019 року.

Застосування альтернативних джерел енергії може зменшити споживання природних ресурсів та їх негативний вплив на довкілля, зокрема видобутку та транспортування. Сонячні панелі є найбільш популярним засобом виробництва електроенергії за допомогою перетворення сонячної енергії в електричну. У деяких регіонах вітряні генератори можуть доповнити сонячні панелі як енергоефективне джерело електроенергії. В Україні, наприклад, готельно-оздоровчий комплекс «Орхідея» у м. Генічеську, Херсонська область, використовує сонячні батареї для опалення та підігріву води.

Деякі готелі використовують сонячні панелі та інші енергоефективні технології для зменшення витрат на електроенергію та забезпечення сталого розвитку. Також, деякі готелі використовують відновлювані матеріали для оздоблення та меблювання, такі як дерево з відновлюваних лісів, алюміній з переробки та інші екологічно чисті матеріали.

У ресторанах, що працюють в екологічному напрямку, пропонують страви з використанням екологічно чистих та органічних продуктів, співпрацюючи з місцевими фермерами та виробниками. Це дозволяє зменшити використання транспорту для доставки продуктів, а також забезпечує якість та свіжість продуктів. Враховуючи ці тенденції, готелі та ресторани можуть допомогти зберегти навколишнє середовище та зменшити свій вплив на природу.

Характеристикою закладів екологічного спрямування є збір та утилізація відходів. Такі заклади зазвичай мають ефективну систему збору та утилізації відходів, що дозволяє зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та забезпечити безпеку для здоров'я споживачів послуг.

Розвиток еко-готелів є перспективним напрямком для України, оскільки в країні є велика кількість територій, придатних для будівництва еко-готелів, відносно низький рівень індустріалізації окремих територій, а також є потреба в еко-готелях для обслуговування як вітчизняних, так і іноземних туристів. Тому ми виходимо з того, що в Україні є всі умови для успішного розвитку, функціонування сертифікованих еко-готелів у середовищі, яке відповідає збереженням екосистем.

Необхідність будівництва таких засобів розміщення обумовлена бажанням інформувати споживачів про склад, властивості та інші аспекти безпеки (стан навколишнього середовища та рекреаційних закладів), а також про модні тенденції здорового способу життя.

Проведені дослідження показують, що в Закарпатській області є всі необхідні сприятливі умови для комплексного підходу до реалізації концепції «екологічного готелю» при будівництві закладу розміщення, який зможе відповідати всім екологічним вимогам стандарту СОУ ОЕМ. 08.002.30.059 «Послуги з тимчасового розміщення (проживання)». Екологічні критерії».

По-перше використання екологічно-чистих матеріалів та продуктів. Готелі можуть вживати екологічно чисті матеріали та продукти для приготування їжі, прибирання та інших процесів. Наприклад, готелі можуть використовувати продукти з органічного виробництва, які не містять хімічних добрив та пестицидів. Також можна використовувати біорозкладні засоби для прибирання та використовувати енергоефективне обладнання.

По-друге, правильно управління відходами. Готелі можуть розробити програму управління відходами, яка передбачає відокремлення відходів на різні види та їх подальшу переробку. Наприклад, готелі можуть використовувати спеціальні контейнери для відходів, які можна поділити на папір, пластик, скло та інші категорії.

По-третє, зменшення використання пластику: Готелі можуть вживати спеціальні заходи для зменшення використання пластику. Наприклад, можна використовувати скляні бутлі, металеві стакани та інші біорозкладні матеріали замість пластику.

По-четверте, екологічна транспортна політика: Готелі можуть стимулювати своїх гостей використовувати екологічний транспорт для пересування в межах міста. Наприклад, готелі можуть забезпечити безкоштовний прокат велосипедів або електротранспорту.

По-п'яте, залучення гостей до збереження навколишнього середовища: Готелі можуть залучати своїх гостей до збереження навколишнього середовища, надаючи інформацію про екологічні системи регіону.

Сучасному світові притаманне зростання екологічної свідомості людини. Ресурси планети поступово виснажуються через їх споживання, але вони також впливають на людство, яке змушене розраховуватися природними стихіями за використання природи. Сьогодні «зелений» спосіб мислення став основою для формування рішень, для здорових рішень, й для більш глобальних рішень. Люди віддають перевагу більш здоровим домівок, робочим місцям і відпочинку, тому сьогодні надзвичайно важливо для компаній гостинності надавати екологічно пріоритетні послуги, спрямовані на задоволення екологічних потреб як окремих споживачів, так і суспільства в цілому.

Отже, можна зробити висновок, що екологічна безпека послуг готелів є важливою та актуальною темою, яка потребує уваги та заходів зі збереження навколишнього середовища та забезпечення здорового та безпечного перебування гостей в готелях.

Список використаних джерел

1. Абрамова А. Г. Еко-тренд в сфері гостинності: економічні та соціальні аспекти. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/84.pdf
2. Екологічні готелі і мотелі, 2013. URL: <https://www.rav.com.ua/ua/news/otrasl/5069/>
3. Любарець В. В., Бірюкова О. В. Проблематика підготовки майбутніх фахівців ресторанного господарства в Україні. The 2nd International scientific and practical conference «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects» (August 1-3, 2021) MDPC Publishing, Berlin, Germany.
4. Любарець, В., Бірюкова, О. Чат-Бот як соціальний функціонал для осіб з особливими потребами в індустрії гостинності *SWorldJournal*, 2023. 1(17-01), 110-115. URL: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2023-17-01-016>
5. Шувар Н., Пасельський Д. Сучасні напрямки екологізації закладів готельно-ресторанного господарства України. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали XXXVIII Всеукр. наук. інтернет-конференції

(Переяслав-Хмельницький, 14 грудня 2017 р.): зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 38. С. 186-189.

6. Шувар Н., Романчук С., Закалик Г. Розміщення еко-логічної інформації на сайті як психологічний чинник підвищення конкурентоспроможності готелів України. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали XXXVIII Всеукр. наук. інтернет-конференції (Переяслав-Хмельницький, 14 грудня 2017 р.): зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 38. С. 189-192.

*Островецька Анна Петрівна,
аспірантка І року навчання
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Любарець Владислава Вікторівна*

«Сучасні вимоги до фахівця у комерційній діяльності»

Комерційна діяльність – це широка операційно-організаційна робота торгових підприємств, яка спрямована на вдале здійснення процесу купівлі-продажу товарів та призначена для задоволення потреб споживачів і досягнення запланованого чи очікуваного результату завдяки цілеспрямованим діям.

Питання підготовки майбутніх фахівців у сфері комерційної діяльності стоять дуже гостро, адже до майбутнього фахівця на ринку праці висувають безліч вимог, які змінюються із плином часу.

Професійній підготовці фахівців та вимогам до них у сфері ведення комерційної діяльності, присвячені праці науковців Т. Крамаренко (культура професійного діалогу майбутніх фахівців з товаровознавства та комерційної діяльності), Н. Ротової (комунікативномовна поведінка майбутніх фахівців у професійній діяльності).

Разом з тим, незважаючи на багатоаспектні та глибокі дослідження науковців, висунення ними гіпотез, тема сучасних вимог до фахівця у сфері комерційної діяльності не розкрита повною мірою.

На сьогодні комерційна діяльність – одна з основних складових сучасного бізнесу, мета яких полягає в досягненні взаємовигоди, для продавця – отримання прибутку та синергетичного ефекту, для покупця – задоволення потреб і більш якісного обслуговування. На думку Т. Крамаренко та Н. Ротової, комерційна діяльність в торгівлі являє «собою велику сферу оперативно-організаційної діяльності торгових організацій і підприємств, спрямовану на здійснення процесів купівлі-продажу товарів для задоволення попиту населення і одержання прибутку» [2].

Фахівці з комерційної діяльності можуть працювати економістами з продажу, економістами з логістики, економістами з планування, фахівцями з організації, комерційними та торговими агентами, комівояжерами, товаровознавцями, організаторами постачання та збуту; заступниками керівників малих підприємств без контролюючих організацій. Таке розмаїття видів професійної діяльності висуває високі професійні вимоги до виконавців.

Сучасний ринок праці висуває такі вимоги:

- готовність йти на ризик і нести за нього відповідальність;
- обізнаність з правовими актами у сфері комерційної діяльності
- вміння працювати з новітніми системами автоматизації та комп'ютерних технологій;
- готовність швидкого перебудовування залежно від зміни і напрямів розвитку галузі;

- вміння правильно підібрати і застосовувати методи і технології маркетингу;
- застосування штучного інтелекту в сфері комерції;
- знання психологічних основ ділової бесіди і переговорного процесу;
- знання основ розрядки негативних емоцій і техніки самозаспокоєння;
- передбачення та прорахунок усіх можливих варіантів дій;
- вміння на науковій основі організувати свою працю, володіти прийомами і методами збору;
- зберігання і обробки інформації, у тому числі з використанням електронно-обчислювальної техніки;
- здатність правильно і логічно оформити свої думки в усній та письмовій формі;
- чесність, надійність, дотримання обіцянок (без цих вимог не міг би існувати цивілізований ринок);
- сильне бажання служити своїй справі;
- ініціативність та рішучість;
- цілеспрямованість, лідерство;
- високий рівень сформованості організаторських здібностей.

Сучасні вимоги до фахівця у сфері комерційної діяльності акцентують увагу на активності, гнучкості, готовності постійно вчитися нового, здатності реагувати на зміни в соціальній і професійній сферах, вдосконалення набутих вже фахових компетентностей [3]. Коло обов'язків досить широке і трансформується в процесі змін економіки. А це означає, що обов'язки, які виконуватиме фахівець з комерційної діяльності будуть й надалі трансформуватися, а задля успішної кар'єри у сфері комерції йому необхідно гнучко, швидко й успішно реагувати на нові вимоги, постійні зміни в них.

Список використаних джерел

1. Вітер С. Вимоги до майбутніх фахівців економічного профілю та якості їх професійної підготовки в умовах сьогодення. *Молодь і ринок*. Київ, 2012. № 4. С. 149-153.
2. Крамаренко Т. В. Педагогічні умови формування культури професійного діалогу майбутніми фахівцями з товарознавства та комерційної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2012. №37(2). С. 10-15. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2012_37\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspo_2012_37(2)_4) (дата звернення: 01.04.2023).
3. Любарець В. В. Аналіз сутності поняття професійної компетентності. *Педагогічний альманах*. 2015. Вип. 9. С. 169-174.
4. Саблук О. О. Вимоги до майбутніх агентів комерційної діяльності в аспекті професійної діяльності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань. 2017. Вип. 1. С. 330-340.
5. Стеценко Н. М. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *Педагогічний альманах: зб. наук. праць / за ред.: В. В. Кузьменко та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2016. № 29. С. 185-195. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/2187/?sequence=1> (дата звернення: 01.04.2023).*

Петрунчак Денис Васильович
аспірант I року навчання
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Любарець Владислава Вікторівна

«Історичні витоки формування індустрії гостинності в Україні»

Що таке гостинність, де і коли розпочалася її історія на теренах сучасної України? Якими були передумови виникнення та яких трансформаційних змін зазнала одна з найважливіших світових індустрій, що стала економічно вигідною різним регіонам та країнам світу.

Пріоритетна більшість науковців визначають гостинність як сукупність галузей, що надають послуги подорожуючим під час їх безпосереднього перебування поза постійним місцем проживання [3, с. 6].

Гостинність – соціальне явище, яке формується безпосередньо людьми в просторі та часі, трансформується під впливом історичних, географічних, економічних та інших чинників.

Гостинність являє собою нематеріальне надбання культури. Отже, поняття гостинності можна назвати соціально-культурним феноменом притаманним різним народам світу, зокрема українському. Зважаючи на те, що кожна культура має свої особливості гостинності, порівнюючи їх, безперечно можна відмітити, як і спільні, так і відмінні риси. Незалежно від національного колориту, актуальними будуть повсякчас привітність та щедрість.

Гостинність українців має безліч проявів, обрядів та традицій, в основу якої закладено побут селян. Що в свою чергу характеризується тісним зв'язком виробничої та духовної сфери життя. Ще тоді в основі розвитку гостинності було і залишається задоволення буденних потреб, а саме ночівля, тамування голоду та/або спраги. Така первинна гостинність була орієнтована на всіх нужденних, а саме тих хто прагнув прихистку, дана гостинність не передбачала комерційного підґрунтя.

Певним поштовхом для розвитку сфери гостинності стало прийняття та затвердження на Русі християнства. На території Давньоруської держави сформувалось кілька потужних релігійних центрів – Софія Київська, Києво-Печерська та Почаївська лаври – які з часом перетворилися на об'єкти релігійного паломництва. Цей чинник сприяв створенню засобів розміщення, передусім для прочан, які відвідували святі місця. Віряни могли знайти притулок у звичайному або спеціалізованому житловому приміщенні – церковному гостинному дворі – що знаходився неподалік великих центрів паломництва – храмів та монастирів. Відомості про один із таких дворів, що знаходився поблизу Києво-Печерської лаври, містяться в описі митрополита С. Волховитинова: «За південною огорожею-стіною, через дорогу знаходився лаврський готель для притулку усім дорожнім, особливо бідним богомольцям» [1, с. 256; 4, с.179].

Слід зазначити, що саме християнство відіграло важливу роль у процесі становлення гостинності. Оскільки християнський етичний кодекс, закликає до допомоги та підтримки ближнього.

Починаючи з XI століття, у давньоруській мові з'являється та закріплюється серед населення слово «гість», ним називали заїжджих купців, здебільшого іноземних, які в силу своєї професії потребували тимчасового житла.

Зкладами розміщення та відпочинку, купців та торговців, були постійні двори або як їх і ще називали «ями» – попередники сучасних готелів, особливість та унікальність таких закладів була в тому, що будувалися на відстані денного переходу коней, а саме на відстані 30-40 кілометрів.

З часом слід за постійними дворами, почали будувати гостинні двори. За призначенням такі заклади кардинально не відрізнялися. Відмінність полягала лише в тому, що гостинні двори за побудовою, були набагато більшими, ізольованими, самобутніми. Будівля закладу розміщення, мала форму прямокутника, де вікна й двері виходили на внутрішній двір, ззовні ж були лише стіни та ворота. Відповідно до більшого розміру будівлі, можна було організовувати простір для здійснення комерційної діяльності, так як гостинні двори мали торговельні ряди та складські приміщення.

На відміну від заможних купців чумаки та торговців з низьким рівнем достатку, також користувалися закладами гостинності, але надавали перевагу корчмі.

В плануванні корчма найчастіше складалась з двох чітко розділених частин: приміщення для харчування і ночівлі. У приміщенні для харчування виділялось два приміщення: в одному був шинок з прилавками, в другому – один або декілька масивних столів, де відвідувачі могли відпочивати і розважатись [2, с. 42].

Підводячи підсумки, щодо історичних витоків формування індустрії гостинності в Україні, слід зазначити, що розвиток даної індустрії сягає корінням XII-XIII ст., саме цей проміжок часу характеризується розквітом Давньоруської держави – Київської Русі. Важливу роль у формуванні індустрії гостинності відіграло, прийняття християнства та вигідне географічне положення. Паломники потребували прихистку при церквах та монастирях, торговці та чумаки маючи фінансові можливості надавали перевагу іншим закладам розміщенням. Саме вище зазначені історичні передумови формування гостинності, склали сучасний образ індустрії гостинності.

Список використаних джерел

1. Історія Києва: у 3-х т., 4-х кн. Т. 2: Київ періоду пізнього феодалізму та капіталізму / гол. ред. Ю. Ю. Кондуфор. К.: Наукова думка, 1983. 463 с.
2. Мальська М. П., Пандяк І. Г. Готельний бізнес: теорія та практика. Підручник. 2- вид. перероб. та доп. К.: Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
3. Мальська М.П., Пандяк І.Г. Готельний бізнес: теорія та практика : підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 472 с.
4. Пандяк І. Історія становлення готельної сфери в Україні. Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2012. Вип. 29. Ч. 2. С. 178–184. URL: file:C:/Users/Internet-3/Downloads/VLNU_Mv_2012_29(2)_25.pdf.

*Полянецька Софія Андріївна
студентка 3 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Науковий керівник:
старший викладач
Мирошніченко Сергій Аркадійович*

«Використання інформаційних платформ у сфері реклами освітніх послуг»

Цифрова платформа сприяє розвитку галузі задля якої вона створена. Перевагами таких платформ є скорочення трансакційних витрат і прискорення операційних циклів її учасників. Цифрові платформи виступають законодавцем нових професійних стандартів, важелем розвитку конкуренції та основою для формування динамічних рейтингів учасників індустрії. Аналіз світового досвіду створення та використання цифрових платформ дозволяє розділити їх на три більші категорії – інструментальні, інфраструктурні та прикладні цифрові платформи. Перераховані типи відрізняються призначенням, складом та результатом діяльності [1].

У галузі освіти нині діють основні закони економіки: попиту і пропозиції, вартості й конкуренції. Серед дієвих інструментів конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг є реклама. На жаль, багато закладів освіти, розробляючи концепцію своєї рекламної кампанії, використовують досвід подібний до виробників товарів загального споживання (наприклад, електронної техніки, медичних препаратів, сільгосппродукції тощо). Але вони не враховують при цьому, що освітня послуга – не товар, а саме послуга, до того ж специфічна. Її надає великий колектив фахівців, об'єднаних в одну команду високоінтелектуальних педагогічних працівників. Тому рекламна діяльність закладу

освіти в умовах ринкової економіки має бути на одному, досить високому рівні з навчальною, методичною і виховною роботою, адже це одна з основних складових іміджу закладу. Нині в умовах нестабільної економіки країни на ринку освітніх послуг спостерігається дедалі жорсткіша конкуренція за потенційного споживача – слухача. За цих обставин заклади освіти гостро потребують ефективних комунікацій з ринком і цільовими аудиторіями, а тому цифрова платформа буде дієвим інструментом цього. За допомогою інтернет платформи споживач може знайти та підібрати для себе саме ту освітню послугу, яка йому необхідна [2].

Інформаційні платформи, пов'язані з навчанням, можуть поєднувати у собі безліч різних функцій:

- дати користувачеві все необхідне для навчання (надати індивідуальну траєкторію навчання, розклад, зв'язок із групою та викладачем, доступ до інтерактивних завдань тощо);

- дати викладачеві все необхідне для донесення навчального матеріалу (інструменти для оцінювання, тестування, видачі сертифікатів, розробки освітнього рішення, бібліотеки контенту тощо);

- дати замовнику навчання все необхідне для організації процесу та аналізу його ефективності (інструменти адміністрування, звітності, аналітики, забезпечення безпеки та конфіденційності і т. д.) [3].

Проте універсальна платформа має недоліки, оскільки у прагненні універсальності можуть бути несподівані наслідки. Якщо в компанії велика залученість у дистанційне навчання та платформа добре сприймається користувачами, то вона починає використовуватися для не пов'язаного з навчанням функціоналу: інформування, опитувань, анкет, довідок, і через якийсь час користувач, заходячи на таку універсальну платформу, губиться.

Для розробників універсальність теж своєрідний виклик. З одного боку, побажання замовника щодо розширення функціоналу дозволяють прокачати продукт. З іншого боку, іноді, для задоволення таких побажань, доводиться переглядати всю архітектуру платформи, що пов'язано з великими витратами часу та грошей. Ідеальне IT-рішення – це будувати не одну будівлю з функціоналом міста, а ціле місто з різними модулями, із розвинутою інфраструктурою. Створюючи платформу дистанційного навчання, потрібно думати про простір дистанційного навчання і не обмежуватись одним універсальним інструментом. Ефективне використання електронних технологій в освітньому середовищі може значно покращити ефективність навчання та скоротити витрати [4].

Отже, інформаційно-комунікаційні технології увійшли у всі сфери повсякденного життя людей і освіта не є винятком. Тому важливим питанням є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес навчання.

Список використаних джерел

1. Бойчук І. В., Музика О.М. Інтернет в маркетингу: Підручник. Київ. Центр учбової літератури, 2018. 512 с.
2. Строков Є. Інформаційно-аналітичне забезпечення як рушійна сила інноваційних процесів. *Економічний аналіз*. 2012. Час. 3. С. 60-65.
3. Тимошук М. П., Тимошук П. В. Інформаційні системи і технології в інноваційному розвитку підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць*. Львів, 2010. Вип. 20.11. С. 315-320.
4. Котлер Ф., Фокс Карен Ф. А. Стратегічний маркетинг для навчальних закладів. Київ. 2011, Українська асоціація маркетингу, Хімджест, 580 с.

*Рибалка Анна Сергіївна
студентка 3 курсу*

«Особливості розвитку підприємництва в умовах воєнного стану»

Після початку повномасштабного вторгнення та оголошення на території України воєнного стану більша частина українського бізнесу опинилася у складних умовах невизначеності. Деякі підприємства, які знаходились на території проведення бойових дій, були зруйновані та знищені, певній частині вдалося евакуюватись в більш безпечні регіони і продовжити свою діяльність, а деякі припинили її зовсім. Такі реалії значно вплинули на економіку України, проте навіть в умовах війни підприємства повинні працювати, платити податки та давати країні ресурс для продовження оборони.

Поширеним визначенням підприємництва є поняття, визначене в Господарському кодексі України: «Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [6, с. 45]. Підприємництво відіграє особливу роль в економіці країни, прискорюючи її рух постійним підвищенням ефективності та оновленням.

Переважає більшість українських компаній в секторі підприємництва – це малі та середні підприємства (МСП), подібно до більшості країн у світі. У 2017 році підприємства з кількістю найманих працівників менше 250 осіб становили понад 99% всіх підприємств в економіці підприємництва, на їх долю припадало 61% загальної зайнятості в підприємстві, 54% загального обсягу реалізованої продукції та 47% створеної у підприємстві доданої вартості [5, с. 15].

Війна вплинула на можливість бізнесу повноцінно функціонувати. За результатами опитувань власників та CEO підприємств 46,8% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу з 24.02.2022 року. Тільки 12,4% не змінили або збільшили обсяги робіт у порівнянні з довоєнним часом [1].

Ведення бізнесу сам по собі процес дуже складний, а в умовах воєнного стану – ще й необхідний, оскільки він підтримує економіку, забезпечуючи населення робочими місцями. Тому для України вкрай важливим є розробка та реалізація державної політики підтримки розвитку бізнесу, з метою створення сприятливих умов для його організації та ведення.

Парламентом та урядом було запроваджено ряд ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва під час війни. Нові правила передбачають послаблення вимог щодо ведення бізнесу, податкові зміни, компенсації за працевлаштування ВПО, доступне кредитування, можливості релокації з територій, де ведуться активні бойові дії та інші організаційні умови. Уряд затвердив низку програм фінансової підтримки бізнесу. Серед них: «Робота – урядова грантова програма підтримки бізнесу; кредитування під 0% в рамках програми «5-7-9»; фінансова підтримка ветеранського бізнесу [2].

З початком війни всі люди об'єдналися у спільній меті – допомогти країні вистояти перед агресором. Більшість бізнесменів та підприємців почали допомагати армії та біженцям. І це не тільки фінансова підтримка. Всі наявні у їхньому розпорядженні ресурси, внутрішні і зовнішні, спрямовані на Перемогу. Так, 47% компаній продовжують постачати продукцію та підтримувати своїх працівників, що долучились до лав ЗСУ чи тероборони. Ще 44% допомагають фінансово, 25% – послугами, 18% – медикаментами чи засобами захисту/оборони. І тільки 8% компаній повідомляють, що вже вичерпали свої ресурси на допомогу. Більш того, 67% опитаних компаній готові долучитись до відновлення країни після завершення війни [4].

Проте є і деякі поодинокі випадки хайпу на темі війни. Чим керуються підприємці іноді важко зрозуміти, але сам товар або його маркетинг викликають не просто здивування, а й іноді неприйняття і навіть осуд. Прикладами використання теми війни підприємцями можуть бути: розміщення зображення українських військових на тлі прапору на упаковці лавашу; насіння редиски з назвою «Азовсталь», невдале використання «гри слів» при розшифруванні аббревіатури ЗСУ одним відомим брендом, що випускає сухарики, напої з дивними назвами – горілка «Неробогна», безалкогольний напій «Буча комбуча», пиво «Герої не вмирають».

Український бізнес, попри всі перепони, продовжує працювати та має перспективи рости та розвиватися. Компанії шукають нові можливості в діяльності, деякі прагнуть і виходять на міжнародні ринки. Дії влади – сприяти цьому. Так, наприклад, Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, яка створює кращі умови для виробництва БПЛА в Україні. Тепер компанії зможуть розвиватися, масштабуватися, реінвестувати прибуток і конкурувати з іноземними компаніями. Це дасть можливість технологічно посилити наших захисників та захисниць на фронті, а також активно розвивати власне виробництво безпілотників [3].

Отже, повномасштабне вторгнення росії завдало багато горя, втрат і руйнувань. Але історично після цього настає відновлення і процвітання. Тому функціонування та розвиток економічного фронту є важливим та значущим на шляху до нашої перемоги.

Список використаних джерел

1. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні. Career Hub – платформа розвитку кар'єри. URL: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/> (дата звернення: 27.03.2023).
2. Бізнес під час війни (доповнюється). Платформа Ліга: Закон. URL: https://biz.ligazakon.net/aktualno/11677_bznes-pd-chas-vyni-dopovnyutsya (дата звернення: 28.03.2023).
3. В Україні стартує масове виробництво БПЛА: прийнято постанову. Traktorist.ua – Біржа сільгосптехніки. URL: <https://traktorist.ua/news/v-ukrayini-rozpochinayut-masove-virobnictvo-bpla-priyniyato-postanovu> (дата звернення: 28.03.2023).
4. Дерев'янка А. Головна задача – вистояти. Що турбує бізнес в Україні під час війни. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/glavnaya-zadacha-vystoyat-bespokoit-biznes-1655831867.html> (дата звернення: 28.03.2023).
5. Збірник статистики підприємництва в Україні: 2018. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Entreprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf>.
6. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 728 с.

*Сана Дар'я Ігорівна
студентка 4 курсу спеціальності
028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»*

*науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лисакова Ірина Василівна*

«Технології розробки спеціальних подій (на прикладі жіночого кола «Відродження сили»)»

Розробка спеціальних подій – важлива складова маркетингової стратегії бізнесу, що дозволяє зміцнювати відносини зі старими клієнтами чи споживачами, залучати нових,

та підвищувати лояльність аудиторії до бренду. Однак, успіх події починається не стільки з концепції, організації та промоції, а з врахування особливостей цільової аудиторії.

Це особливо актуально в контексті розробки спеціальних подій для специфічних аудиторій. Однією з таких аудиторій є жіноча. Сучасне суспільство дедалі більше наголошує на рівності та інклюзивності, тому організація подій, які враховують особливості різних груп населення, є все більш затребуваною. Жіночі кола та спільноти стають все популярнішими, що вказує на те, що у жінок є потреба взаємодіяти, спілкуватися та ділитися досвідом. Організація спеціальних подій для таких колективів може бути ефективним інструментом для залучення та утримання учасників, підвищення їх мотивації та впровадження цінностей, які підтримуються спільнотою. На нашу думку, врахування особливостей аудиторії у технології розробки спеціальних подій може допомогти досягнути максимального ефекту від проведення заходу.

Жіноче коло «Відродження сили» складається з активних, самовпевнених та мотивованих жінок, які прагнуть до саморозвитку та розвитку своїх навичок. Жіноче коло «Відродження сили» було створено весною 2018 року, коли група жінок зрозуміла, що багато з них мають схожі проблеми і бажання відчувати себе сильними, вільними та щасливими. Ці жінки були втомлені від беззмістовних відносин та роботи, яка не приносила їм задоволення. Вони відчували потребу у спілкуванні з подібними їм жінками, які хочуть змінити своє життя і рухатися вперед.

Коло «Відродження сили» проводить різні тренінги, медитації та трансформаційні ігри, щоб допомогти жінкам відчувати себе сильними та вільними. Одним з основних завдань кола є розвиток взаємодії між учасницями та підтримка одна одної. Кожна з жінок має можливість поділитися своїми думками, почуттями та досвідом, іноді спілкування з подібними до себе людьми може допомогти знайти рішення на проблеми та зрозуміти власні потреби. Жіноче коло «Відродження сили» також проводить різні волонтерські та благодійні акції для допомоги жінкам у складних життєвих ситуаціях. Коло створило свою власну благодійну організацію, яка займається підтримкою жінок у населених пунктах, де немає доступу до соціальних послуг. Аудиторія жіночого кола «Відродження сили» складається з жінок віком від 20 до 40 років, які мають різні професії та інтереси, але всі вони об'єднуються бажанням до особистісного зростання та розвитку.

Сучасні жінки віком від 20 до 40 років вважаються молодими та енергійними, вони активно працюють над своїм особистим та професійним розвитком. У цьому віковому діапазоні жінки переживають багато змін у своєму житті, таких як початок кар'єри, створення родини, переїзд у нове місто тощо. У такий період життя багато людей потребують підтримки та допомоги, а жіноче коло «Відродження сили» може стати відмінним ресурсом для цього.

Аудиторія кола складається з жінок, які мають різні професії, від графічного дизайну та письменництва до музики та танців. Багато жінок, які приходять до кола, мають творчі професії, такі як художниці, музиканти, письменниці, фотографи, танцівниці тощо. Такі професії вимагають від людини багато енергії та креативності, і жіноче коло «Відродження сили» може допомогти цим жінкам знайти баланс у своєму житті та підтримати їх у творчому розвитку.

Отже, важливо враховувати культурні та соціальні відмінності між учасницями, співпрацювати та знаходити спільні інтереси та цілі.

Загалом, врахування психологічних, вікових та соціальних особливостей аудиторії допоможе створити найбільш ефективні та приємні умови для учасниць жіночого кола «Відродження сили».

Для того, щоб забезпечити ефективність та популярність спеціальних подій для жіночого кола «Відродження сили», важливо визначити тематику та формат кожної події з урахуванням потреб та інтересів аудиторії. Для цього можна використовувати різні методики та інструменти, такі як анкетування, інтерв'ю, фокус-групи тощо.

В цілому, технології розробки спеціальних подій повинні бути гнучкими та адаптивними до потреб і побажань аудиторії, що дозволить досягнути максимального ефекту в організації подій для жіночого кола «Відродження сили».

Список використаних джерел

1. Степура О. Традиції українських жіночих свят: культурологічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. Вип. 1(38). 2016. С. 48-54.

Шекеня Оксана Сергіївна
студентка 4 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»

Науковий керівник:
старший викладач
Мирошниченко Сергій Аркадійович

«Поняття інформаційної інфраструктури організації»

Сучасний рівень інформатизації суспільства та формування економіки знань визначають використання новітніх технічних, технологічних та програмних засобів у різних інформаційних системах економічних об'єктів. Таким чином, виникає необхідність розгляду автоматизованої інформаційної інфраструктури підприємства як сукупності ІТ-ресурсів, економіко-математичних методів та моделей, технічних, програмних, технологічних засобів та фахівців, призначеної для обробки інформації, прийняття управлінських рішень, а також модернізації здійснення виробничої діяльності з метою забезпечення всебічного розвитку підприємства у довгостроковій перспективі [3].

Початковим етапом формування інформаційної інфраструктури є аудит інформаційних технологій, що застосовуються в організації, на підставі результату якого надається інформація про ІТ-ресурси підприємства, а саме: технічне оснащення, програмне забезпечення, електронні комунікації та інформаційну безпеку організації [4]. Виходячи з отриманої інформації, виробляються рекомендації з оптимізації роботи та реорганізації окремих компонентів, а також формується вимоги, на підставі яких відбувається формування інформаційної інфраструктури.

Розглянемо основні типи інформаційних інфраструктур.

Базовий тип – характеризується відсутністю координації, ручним супроводом та розрізненими робочими місцями;

Стандартизований тип – характеризується централізованим управлінням інфраструктурою, здійсненням автоматизації базових бізнес-процесів, мінімальним рівнем забезпечення безпеки, системою резервного копіювання важливих серверів, внутрішніми локальними мережами;

Раціональний тип – централізована інформаційна інфраструктура з автоматизованим моніторингом функціонування ПЗ та апаратного забезпечення, організація віддаленого доступу і так далі;

Динамічний тип – повністю автоматизована інформаційна інфраструктура з автоматичним управлінням оновленнями серверів, захищені бездротові підключення, автоматичний моніторинг тощо [1].

Є певні ризики в інформатизації підприємства, в основі яких некомпетентність у виборі програмних продуктів: купівля надлишкових ліцензій ПЗ, придбання ПЗ, що не відповідає специфіці діяльності організації; економія на кваліфікованих ІТ-спеціалістах, відмова від регулярного проведення аудиту ІТ-ресурсів підприємства тощо. Формування та підтримка інформаційної інфраструктури підприємства є серйозним кроком і тому

посередній підхід до інформатизації підприємства може призвести до значних збитків та відсутності результату впровадження [2].

Тому при формуванні інформаційної інфраструктури підприємства необхідно визначити вимоги до інформаційної системи, яку планується створити, виходячи зі специфіки діяльності підприємства.

Успішне формування інформаційної інфраструктури підвищить ефективність управлінської та виробничої діяльності підприємства за рахунок автоматизації та інформатизації здійснюваних бізнес-процесів.

Список використаних джерел

1. Лазаренко Д.О. Системний підхід до створення інформаційної інфраструктури на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 1. С. 7-9.
2. Серебряк К.І. Складові інформаційної інфраструктури міжрегіонального співробітництва. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2015. № 7(224). С. 74-81.
3. Становлення і розвиток інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. URL: <https://buklib.net/books/27579/>
4. Ушакова І. О., Плеханова Г. О. Інформаційні системи та технології на підприємстві : конспект лекцій. Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. 128 с.

***Навчально-науковий
інститут перепідготовки,
підвищення кваліфікації та
доуніверситетської
підготовки***

*Андрєєва-Онопрійчук
Марина Вячеславівна
студентка II курсу магістратури
спеціальність 014.09 Середня
освіта (інформатика)*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
кандидат фіз.-мат. наук,
професор Шкільний Олександр
Володимирович*

Організація проєктної діяльності учнів 5-х класів НУШ у курсі інформатики з використанням технологій STEAM-світи

Одним із найважливіших напрямів розвитку освіти є впровадження в освітній процес інформаційних та комунікаційних технологій, орієнтованих на розвиток ключових компетенцій та всебічний розвиток здобувачів освіти. Відповідно до структури концепції Нової української школи -кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Проєктна діяльність є однією з форм реалізації концепції Нової української школи, інформаційних та комунікаційних технологій та системно-діяльнісного підходу в навчанні та вихованні. Місією Нової української школи вважається допомогти розкрити та розвивати здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем та батьками.[5]

Роль проєктної методики у навчанні важко переоцінити. Вона дозволяє реалізувати принципи проблемного та діяльнісного навчання, допомагає сформулювати основні компетенції учнів. Робота над навчальними проєктами сприяє розвитку конструктивного критичного мислення школярів, а також підвищення мотивації до навчання. [1, с. 96]. У процесі викладання інформатики, робота вчителя спрямована на формування в учнів певних, узгоджених із програмою знань, умінь та навичок з кожної теми шкільного курсу інформатики. Використання методу проєктів дозволяє використовувати всі аспекти дидактичних можливостей. По-перше це один з методів проблемного навчання, що активізує та поглиблює пізнання, по-друге, як метод, який дозволяє навчатися самостійному мисленню та діяльності, по-третє, як метод, що дає можливість навчати груповій взаємодії, що важливо для соціалізації учнів [2, с. 87].

У процесі роботи над проєктом відбувається тісна особистісна взаємодія вчителя з учнем на принципах рівного партнерства, спілкування старшого за досвідом товариша з одночасною відсутністю диктату з боку вчителя та достатнім ступенем самостійності для учня.

За допомогою методу проєктів здійснюється «діяльнісний» підхід до виховання та навчання. В курсі інформатики, з яскраво вираженою практичною спрямованістю, діяльні форми навчання дозволяють навчати предметній діяльності у процесі освітньої діяльності.

Метою предмета вчитель може ставити практичний результат, одержуваний за допомогою комп'ютера, програмних засобів, програмних пакетів, оболонок, які кожен учень може освоїти в процесі навчання. Він дає можливість організувати цю діяльність у цікавій для учасника формі, цілеспрямованій та результативній – продукт колективної, пізнавальної та творчої роботи [4, с. 26].

Однак варто зазначити, що нинішній світ ставить перед вихованням нелегкі задачі: вчитися має бути цікавим і подаватися в ігровій формі, пізнання має бути конструктивно на практиці, і це, обов'язково, має розвивати Hard skills, Soft skills в особистості учня. Доволі часто для покращення освітнього процесу та його урізноманітнення педагоги вдаються до використання STEAM технологій.

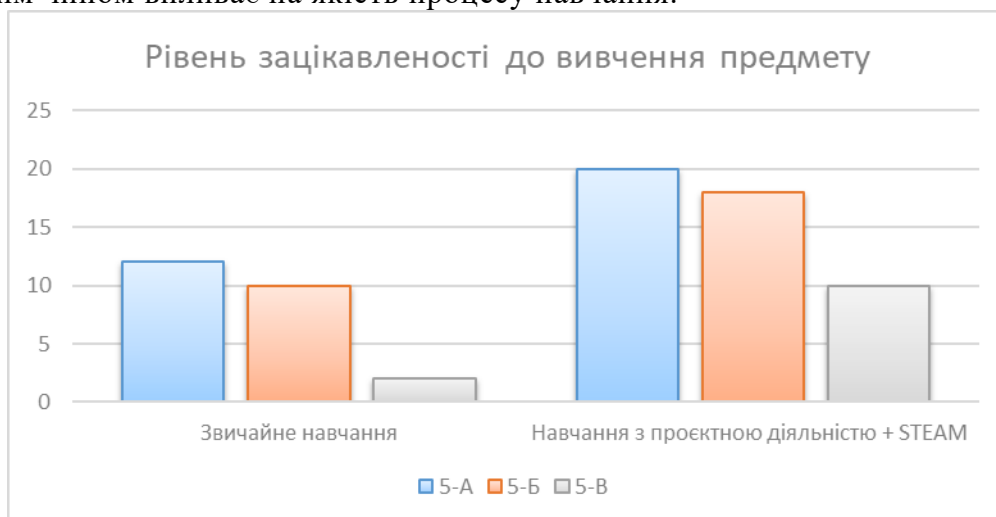
STEAM – освітня конвергентна технологія, що поєднує у собі кілька предметних областей. Вона є інструментом розвитку критичного мислення, дослідницьких компетенцій і навичок роботи в групі. [3, с. 4]

У 2022/2023 навчальному році відповідно до реформи освіти в Концепції Нової української школи, Закону України «Про освіту», «Загальну середню освіту» та нових навчальних планів та програм заклади освіти мають змогу обрати для вивчення у 5-х класах НУШ вибіркового курсу «STEM».

Програмою всього шкільного курсу інформатики, крім тематичних проєктів, передбачено виконання проєктів з інших предметних галузей: математики, фізики, іноземної мови, історії, мистецтва та ін. Саме тому вчитель інформатики має вміти використовувати нові прийоми, методики, удосконалювати свої знання та вміння, зростати у професійному сенсі, йти в ногу з часом та інформаційними технологіями, вміти планувати свою діяльність та діяльність учнів, що відповідає вимогам сучасної освіти.

Дослідно-експериментальна робота щодо використання технології STEAM-освіти на уроках інформатики дала змогу з'ясувати, що для впровадження та використання методу проєктів на уроках інформатики освітній заклад повинен мати необхідну матеріально-технічну базу. Вчитель, у свою чергу, має вміти використовувати метод проєктів, планувати свою діяльність та діяльність учнів, створювати умови для прояву самостійності, активності школяра, ситуацію співробітництва та успіху.

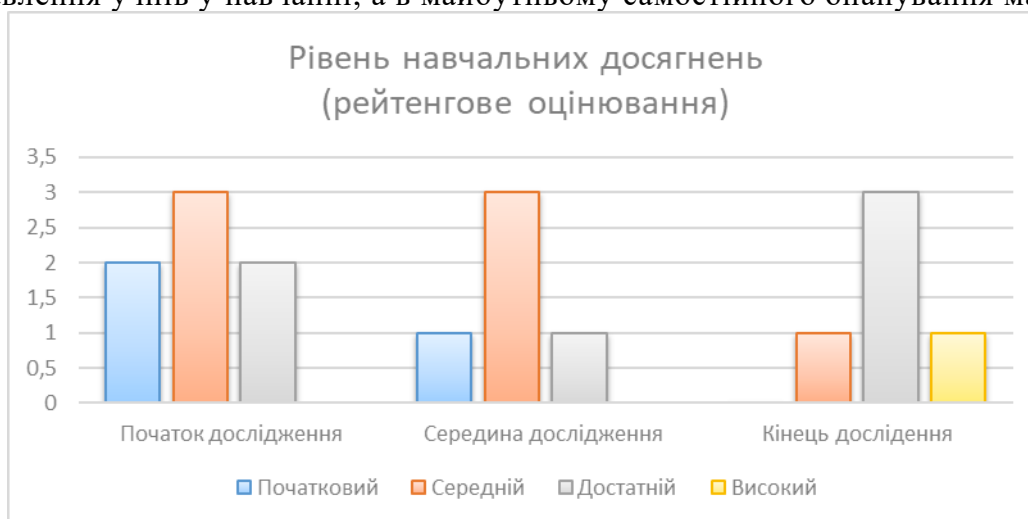
Результати дослідження доводять, що введення та використання технології проєктного навчання із використанням STEAM технологій дозволяє уникнути монотонного та одноманітного навчання, воно створює умови для зміни видів діяльності, що дає можливість вирішувати вчителю нові дидактичні завдання, що значним чином впливає на якість процесу навчання.

Проведене дослідження у трьох 5-х класах показало, що при повній відмінності усіх трьох класів, із різною мотивацією до навчання та бажанням вчитися, ступінь зацікавленості до вивчення предмету, вміння шукати рішення та співпрацювати зріз у всіх класах. Для деяких дійте це стало поштовхом для покращення навчання і з інших навчальних предметів.

Не можна не зазначити, що в двох класах додатково було проведено порівняння рівня навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами

(всього учнів 5). Багато матеріалів потребують модифікації або адаптації під можливості здобувачів освіти але це приводить до позитивних результатів до зацікавлення учнів у навчанні, а в майбутньому самостійного опанування матеріалу.

Відповідно до зазначеного вище можна дійти висновку, що проведення уроків інформатики із застосуванням сучасних педагогічних технологій у нестандартних формах, є найпотужнішим інструментом підвищення когнітивної активності учнів, уміння вчитися.

Список використаних джерел

1. Гузенко О. Особливості навчальних проектів / О. Гузенко // Українська мова і література. – 2008. - № 8. – С. 6-10
2. Кивлюк О.П. Зміст, завдання і організація навчання пропедевтики інформатики в початковій школі / О.П. Кивлюк // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Серія: педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Чернігів: ЧДПУ, 2008. – Випуск 58. – С. 34–38.
3. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики: навч. посіб. : у 3 ч. / Н. В. Морзе [за ред. акад. М. І. Жалдака]. – К. : Навчальна книга, 2004. – Ч. 1 : Загальна методика навчання інформатики. – 256 с.
4. Петровська, Н. В. Проектна технологія: сутність, досвід використання, перспективи // Початкове навчання та виховання. – 2009. – № 25(вересень). – С. 2–14.
5. Концепція нової української школи: Рішення колегії МОН від від 27.10.2016 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 28.03.2023 р.)

*Баскова Олександра Олександрівна,
студентка 2 курсу магістратури,
ОПП «Психологія»,*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
Булах Ірина Сергіївна*

**Особливості ціннісно-смыслові сфери та вплив на неї психологічних чинників
у центеніалів**

Актуальність проблеми. Сьогодні розвиток української молоді відбувається у надважкі часи війни - в атмосфері постійної загрози життю і здоров'ю, при обмеженому спілкуванні, проживанні у незнайомій країні з іншим укладом життя. Метою дослідження було вивчення особливостей розвитку ціннісно-сміслової сфери особистостей юнацького віку, які народилися в період діджиталізації (після 1995 року) і належать до так званого покоління центеніалів. На покоління центеніалів і наступне покоління альфа буде покладено відбудову держави і обрання шляху її подальшого розвитку. Отже, майбутнє України нерозривно пов'язане з цінностями, які сповідує молоде покоління центеніалів, а також з їх можливостями щодо визначення смислу власного життя.

Ступінь розроблення проблеми. Підкреслимо, що проблему ціннісно-сміслової сфери особистості, її розвитку вивчали як філософи, так і психологи. Серед філософів першим, хто дав трактування системі цінностей, був Арістотель, який пов'язував її з набуттям людиною суспільного блага [1]. Надалі в своїх працях визначили сутність ціннісно-сміслової сфери, надали класифікацію та здійснили трактування окремим цінностям такі мислителі як А. Аврелій, Т. Мор, І. Кант та ін. [1].

У психології проблемі ціннісно-сміслової системи особистості приділяли увагу представники багатьох напрямків, але єдиної теорії так і не було побудовано. Так, З. Фрейд пов'язував ціннісну сферу зі змістом інстанції «Супер Его», Е. Фромм - із типом продуктивного характеру, який базувався на гуманістичних цінностях [2]. К. Роджерс, на засадах особистісно-орієнтованого підходу, ставив акцент на найвищих загальнолюдських цінностях: доброті, доброзичливості, емпатії та ін. [2].

Представник вітчизняної психологічної науки І. Бех застерігав, що розгляд системи цінностей особистості як найбільш загальних усвідомлених смислових утворень не виправдано звужує цю систему. Як довів вчений, особистість знаходиться в стані постійного розвитку, і розподіл найбільш загальних смислових утворень та найменш узагальнених може зазнавати швидких змінювань [3]. Отже, в особистостей юнацького віку, що належать до покоління центеніалів, скоригувати вектор розвитку ціннісно-сміслової сфери значно легше, ніж у дорослому віці.

Виклад основного матеріалу. Дослідження ціннісно-сміслової сфери та психологічних чинників її розвитку проводилося із використанням наступних методик: «Опитувальник цінностей» (авт. Ш. Шварц, адапт. В.М. Карандашев), «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (авт. Д. О. Леонтьєв), «Дослідження вольової саморегуляції» (авт. Е. В. Ейдман). У дослідженні прийняли участь 63 особи.

Було виявлено превалювання індивідуальних цінностей над груповими і явну тенденцію до гедонізму. Відповідно така цінність, як «Конформність», опинилася серед девальвованих.

Сучасна молодь, як покоління центеніалів, показала експліцитне прагнення до самостійності, що ми пов'язуємо з особливостями прояву ресурсів цього віку, і до переважання почуття безпеки, що є природним, зважаючи на воєнні умови проведення дослідження. Девальвованою цінністю є «Влада», що можна пов'язати з більшою кількістю представників жіночої статті серед респондентів. Неприйнятною є тенденція до нівелювання цінності «Традиції». Занепокоєння викликає і наявність відмінностей між уявленнями про ідеал та реальною поведінкою центеніалів. Ми вважаємо, що такі показники можуть бути однією з причин виявленого у частини опитуваних високого рівня внутрішньої конфліктності. Зазначена проблема може виникнути через дію таких психологічних чинників як поверхневе уявлення про себе, своє унікальне «Я» та через уникання щирого істинного ставлення особистості до самої себе, що було виявлено у 41,18% респондентів. Ще одними психологічними чинниками, що пояснюють отримані результати, можуть бути схильність опитуваних у незнайомих і невизначених умовах підпорядкуватися впливам оточуючих.

На нашу думку, підлягають певним корекційним впливам наступні психологічні особливості центеніалів. Так, своїм минулим та майбутнім було не задоволено 17,65% досліджуваних, що мають експліцитну схильність до фаталізму. Однією з причин можуть бути виявлені у 29,41% цих опитуваних емоційна нестійкість, невпевненість у собі та невизначеність. Близько 60% респондентів не можуть повністю прийняти власну особистість, 17,65% мають явну тенденцію до самозвинувачення, і зрештою 11,76% – до самоприв'язаності. Зазначимо, що визначені нами психологічні особливості можуть заважати особистісному розвитку та самореалізації молоді.

У висновку підкреслимо важливість своєчасної корекції ціннісно-сислової сфери юнаків і дівчат, особливо таких її складових, як етнічна ідентичність та групові цінності сучасної молоді

Список використаних джерел

1. Пазенок В. С. Філософія. К. : Академвидав, 2008. 280 с.
2. Фейдимен Дж. Теория и практика личностно-ориентированной психологи : в 2 т. М. : Коллинз, 1996. Т. 2. 208 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості. К. : Либідь, 2003. – Т. 1. – 227 с.

*Борисенко
Оксана Григорівна
студентка ІІ курсу магістратури
спеціальність 014.09 Середня освіта
(інформатика)*

*Науковий керівник:
доктор фіз.-мат. наук,
професор Малезжик Михайло Павлович*

Формування інтелектуальних здібностей в учнів середньої школи на уроках інформатики

Формування інтелектуальних здібностей в учнів середньої школи на уроках інформатики - це важлива та актуальна тема в галузі освіти. Уроки інформатики можуть допомогти учням розвивати різні види інтелектуальних здібностей, такі як логічне мислення, творчість, просторову уяву, здатність до аналізу та розв'язання проблем.

Метою даної роботи є дослідження формування інтелектуальних здібностей в учнів середньої школи на уроках інформатики і для досягнення цієї мети необхідно було вирішити наступне завдання: розробити методіку навчання, яка б сприяла розвитку інтелектуальних здібностей використовуючи при цьому проєктний підхід.

Для досягнення цієї мети необхідно використовувати як сучасні технології навчання, інтерактивні додатки та ігри, які дозволять учням розвивати свої навички інформаційної грамотності, так і використовувати традиційні проєктні підходи на уроках інформатики. Крім того, важливо заохочувати учнів до самостійної роботи та виконання завдань, що стимулює їх до самовдосконалення власних знань та вмінь. В результаті ефективного навчання на уроках інформатики учні, в такому разі, мають змогу розвивати свої здібності, стосовно різних сфер життя, що дозволить їм бути більш компетентними та успішними у майбутньому.

Формування інтелектуальних здібностей учнів 5-7 класів середньої школи має свої особливості. В цьому віці учні починають проявляти свою індивідуальність та розвивати свої потенційні можливості. Тому для формування інтелектуальних здібностей учнів середньої школи необхідно враховувати розумову активність, розвиток мислення,

розвиток творчих здібностей, розвиток самостійності та самоконтролю, розвиток соціальних навичок. Усі ці особливості допоможуть створити оптимальні умови для формування інтелектуальних здібностей учнів середньої школи. Нами було використано різноманітні методи та підходи до навчання, зокрема:

1. Застосовано інтерактивні методи та технології: робота в парах та невеликих групах, дискусії, «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Незакінчені речення» та ін., які дозволили залучити учнів до активної розумової діяльності та взаємодії з іншими.

2. Використано індивідуальний підхід до кожного учня, який заснований на знанні особистості учня, особливостей його розвитку, рис характеру, умов життя та надавав можливість враховувати його індивідуальні особливості та потреби.

3. Застосовано проєктну методику, яка дозволила учням активно працювати над проєктом та розвивати творчі навички, зокрема були розроблені ряд навчальних інформаційних та творчих проєктних завдань.

4. Залучено до навчального процесу сучасні технології та інтернет-ресурси, що надало можливість учням розширювати свої знання та розвивати критичне мислення.

5. Використано ігрові методів навчання, що дозволило розвивати інтелектуальні здібності учнів за допомогою цікавих та захоплюючих завдань.

6. Здійснено стимулювання самостійності та самоконтролю учнів, що дозволило їм вести діяльність у відповідності до своїх потреб та бажань.

Застосування цих методів та підходів до навчання на уроках інформатики створювало оптимальні умови для формування інтелектуальних здібностей учнів середньої школи та підготовки їх до подальшої освіти та життя.

Загалом, дане наукове дослідження щодо формування інтелектуальних здібностей в учнів середньої школи на уроках інформатики спрямоване на вивчення того, як цей предмет може допомогти учням розвивати критичне мислення, логічне мислення та інші інтелектуальні навички.

Основним у формуванні інтелектуальних здібностей учнів є використання проблемно-орієнтованого навчання на уроках інформатики. В цьому випадку учні отримують завдання, які потрібно вирішити з використанням логічного мислення та інших когнітивних процесів. Використання іншого підходу з застосуванням ігрових технологій на уроках інформатики є також корисним та ефективним у формування різних інтелектуальних навичок, таких як критичне мислення, розв'язування проблем та прийняття рішень.

Попередня перевірка рівня знань, умінь і навичок в учнів за допомогою тестових завдань показало, що рівень сформованості є помітно вищий в порівнянні з попереднім циклом навчання за традиційною методикою.

Отже, можемо зробити висновки про те що уроки інформатики є сприятливим середовищем для розвитку інтелектуальних здібностей учнів середньої школи, а проблемно-орієнтоване навчання та використання ігрових технологій сприяють розвитку критичного та логічного мислення, розв'язуванню проблем та прийняттю рішень. Крім того, спеціальні навчальні програми є корисними для розвитку знань, умінь та навичок.

Важливо також враховувати індивідуальні потреби кожного учня оскільки такий підхід сприяє кращому розвитку інтелектуальних здібностей учнів.

Список використаних джерел

1. Забарна А.П. Організація навчання інформатики у профільній школі. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 128 с.

2. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики: навч. посіб. : у 3 ч. / Н. В. Морзе [за ред. акад. М. І. Жалдака]. – К. : Навчальна книга, 2004. – Ч. 1 : Загальна методика навчання інформатики. – 256 с.

3. Концепція нової української школи: Рішення колегії МОН від від 27.10.2016 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. Міхеєв В.В. Методика навчання інформатики: Методичний посібник для студ. вищих пед. навч. закл. / В. В. Міхеєв – Житомир : Поліграфічний центр ЖДПУ, 2004. - 224 с.: іл.

5. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи / П.Щербань. Витоки педагогічної майстерності. 2014. Випуск 13. С. 286-291.

*Ваколюк Тетяна Сергіївна
студентка 2 курсу
спеціальність 014.09 Середня освіта (інформатика)*

*Науковий керівник
доцент кафедри інформаційних технологій і
програмування, кандидат педагогічних наук
Франчук Наталія Петрівна*

Організація проєктної діяльності учасників освітнього процесу на уроках інформатики

Організація проєктної діяльності учасників освітнього процесу на уроках інформатики є корисним інструментом для збільшення мотивації учнів до навчання та забезпечення більш ефективного засвоєння знань.

Проєктна діяльність у сучасній освіті здобуває все більшу популярність, оскільки сприяє розвитку творчих та критичних мисленнєвих навичок учнів, формуванню самостійності та відповідальності. Однак, успішна реалізація проєктів вимагає від педагогів певних знань та вмінь у організації процесу.

Сьогодні проблему використання проєктної діяльності вивчають дослідники, які у своїх наукових доробках висвітлюють різні аспекти окресленої проблеми, зокрема: теоретичні та практичні засади організації освітнього процесу засобами проєктної діяльності (С. Генкал, С. Гончаренко, Т.Єжак, І. Єрмаков, А. Кіктенко, О. Константинова, О. Любарська, О. Пехота, О. Пузіков, С. Сисоева, З. Таран та інші); використання методу проєктів у підготовці учителів Нової української школи (Т.Бодненко, С. Давидова, В. Дем'яненко, В. Коваль, О. Кузнецова, Л. Кулик, В. Одарченко, А. Ткаченко, А. Шевантаєва, А. Шевченко та інші); особливості використання методу проєктів на уроках інформатики у закладах загальної середньої освіти (О. Власій, О. Дудка, Х. Каражова, Л.Когут, К. Озолиньш, М. Олійник, А. Сесько, В. Шульженко та інші).

Особливості проєктної діяльності на уроках інформатики включають необхідність оволодіння учнями компетенціями, пов'язаними з використанням сучасних інформаційних технологій, здатністю до комунікації та співпраці, креативним мисленням, розвитком самостійності та самоорганізації.

Також, з урахуванням швидкої зміни технологій і потреб суспільства, учні повинні мати здатність до аналізу реальних проблем та пошуку рішень за допомогою інформаційних технологій.

Однією з головних особливостей організації проєктної діяльності є визначення тематики проєкту. Тематика має відповідати віковим та інтересам характеристикам учнів, а також бути зв'язаною з навчальною програмою. Під час вибору теми проєкту, педагог повинен керуватися такими критеріями, як актуальність, науковість, практична значимість та можливість втілення в життя.

Наступним важливим етапом організації проєктної діяльності є формування команди. Команда повинна складатися з учнів різного рівня підготовки та з різних соціальних середовищ, що дозволяє розширити їхні знання та досвід. Крім того, педагог повинен визначити ролі кожного учасника команди та створити умови для ефективної співпраці.

Під час реалізації проєкту важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня. Педагог повинен дбати про те, щоб кожен учасник команди міг розкрити свій творчий потенціал та знайти своє місце в проєкті. Для цього можна застосовувати різні методики та технології.

О. Павленко виділяє в проєктній діяльності такі етапи [3]:

- етап пошуку (визначення теми проєкту, аналіз проблеми, постановка мети проєкту);
- етап аналізу (збір та вивчення інформації, аналіз наявної інформації, пошук найкращого способу досягнення мети проєкту, створення алгоритму дій, складання плану реалізації проєкту: детальне планування робіт, оцінка ресурсів);
- етап практичної реалізації (виконання запланованих технологічних операцій, постійний контроль якості, внесення змін у роботу);
- етап презентації результатів (створення матеріалів для презентації, проведення презентації проєкту, оцінка можливостей використання результатів проєкту);
- етап контролю (аналіз результатів виконання проєкту, оцінка якості виконання).

Методика впровадження проєктної діяльності на уроках інформатики має декілька етапів, які допоможуть вчителю організувати ефективний процес навчання [2]:

1. Вибір теми проєкту. Учитель має визначити тему проєкту, яка б відповідала вимогам навчальної програми, а також була б цікавою для учнів.
2. Формування команди. Учитель формує команду з учнів з різними рівнями знань та вмінь, забезпечуючи плідну співпрацю між учасниками команди.
3. Визначення мети проєкту. Учитель визначає мету проєкту та завдання, які повинні бути виконані командою для досягнення цієї мети.
4. Планування проєкту. Учитель разом з командою складає план роботи для проєкту, який враховує терміни виконання завдань та забезпечує дотримання графіка.
5. Реалізація проєкту. Учасники команди працюють над проєктом, виконуючи завдання, що передбачені планом. Учитель надає необхідну допомогу та контролює процес виконання.
6. Презентація результатів. Команда презентує результати проєкту, розповідаючи про процес роботи, отримані знання та вміння.
7. Оцінювання: Учитель оцінює результати проєкту, враховуючи як якість виконаної роботи, так і процес навчання, отримані знання та вміння.

Учитель може використовувати різні методи проєктної діяльності, такі як індивідуальні та групові проєкти, дослідницькі проєкти, технічні проєкти тощо. Ключовим елементом є залучення учнів до активної роботи, створення умов для розвитку їх креативності та самостійності в процесі навчання. Методика проєктної діяльності на уроках інформатики сприяє розвитку учнівських навичок та вмінь, таких як робота в команді, здатність до самостійного пошуку та аналізу інформації, творчість та креативність, вирішення проблем та ін.

Окрім того, методика впровадження проєктної діяльності на уроках інформатики підвищує мотивацію учнів до навчання, забезпечуючи їм можливість застосовувати отримані знання та вміння на практиці. Це дозволяє покращити якість навчання та збільшити ефективність освітнього процесу.

Отже, методика впровадження проєктної діяльності на уроках інформатики є актуальною та ефективною, оскільки дозволяє забезпечити практичне застосування знань

та вмінь учнів, розвивати їх творчість та самостійність, підвищувати мотивацію до навчання та покращувати якість освіти.

Список використаних джерел

1. Максименко С.Д. Проектна діяльність як засіб формування ключових компетентностей учнів. Педагогічна освіта і наука в Україні. 2018. Вип. 3. С. 18-25.
2. Морзе, Н.І. Проектна діяльність як засіб підвищення якості навчання інформатики. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. 2017. № 2. С. 51-56.
3. Павленко, О.В. Проектна діяльність як засіб формування інформаційної компетентності учнів. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. 2016. № 4. С. 59-66.
4. Педагогічна енциклопедія [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ped.com.ua/slovo/proektuvannja_navchalnih_proektiv (дата звернення: 20.01.2023).
5. Пехота О.М. Проектна діяльність як засіб розвитку творчих здібностей учнів. Наукові записки Інституту педагогіки НАПН України. 2016. Т. 44. С. 204-210.

*Вірич Олена Володимирівна
студентка 2 курсу
спеціальність 014.09 Середня освіта
(інформатика)*

*Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор
Сергієнко Володимир Петрович*

Організація самостійної роботи учнів у процесі навчання інформатики

Організація самостійної роботи учнів є важливим елементом освітнього процесу, особливо на уроках інформатики. Учні повинні мати можливість практикуватися в застосуванні отриманих знань та вмінь самостійно, що сприяє їхньому розвитку та підвищенню мотивації до навчання.

Організація самостійної роботи учнів є важливою складовою процесу навчання інформатики. Вона дозволяє учням закріпити отримані знання, вміння та навички, розвивати творчі здібності та критичне мислення. Для успішної організації самостійної роботи учнів на уроках інформатики необхідно дотримуватись деяких методичних рекомендацій.

Сьогодні проблему застосування самостійної роботи на уроках інформатики вивчають дослідники: Н.Іванова, Т.Король, М.Кудін, Н.Морзе, О.Кучмаєва тощо.

Один із методів організації самостійної роботи - це робота в парах або групах. Учні мають можливість допомагати один одному, обмінюватись досвідом та знаннями, разом вирішувати завдання та задачі. При цьому важливо дотримуватись правил взаємодії та розподілу обов'язків.

Інший метод - це використання різноманітних інтерактивних засобів. Наприклад, використання електронних квестів, веб-квестів та інтерактивних завдань, що дозволяє учням самостійно вивчати тему, виконувати завдання та перевіряти свої знання.

Також важливо навчити учнів самостійно знаходити та використовувати відомості з різних джерел. Для цього можна проводити тренінги з пошуку відомостей в мережі

Інтернет, використовувати різні джерела даних, такі як електронні бібліотеки, бази даних та інші.

Окрім цього, необхідно вести контроль і оцінювання самостійної роботи учнів. Використовуючи різноманітні методики оцінювання, вчитель може з'ясувати, які знання та навички закріпили.

Для успішної організації самостійної роботи учнів на уроках інформатики можна використовувати наступні методики:

Робота з комп'ютером. Для роботи з комп'ютером вчителю потрібно підготувати необхідне програмне забезпечення та навчити учнів його використовувати. Для цього можна проводити демонстрацію роботи з програмами, давати завдання на їх виконання, а також надавати доступ до відповідних джерел інформації.

Самостійне опрацювання матеріалу. Учні можуть самостійно опрацювати матеріал на підставі підручників, електронних посібників та інших навчальних матеріалів. Для цього вчителю потрібно забезпечити доступ до відповідних джерел та надати учням завдання на їх опрацювання.

Робота в групах. Учні можуть працювати в групах, щоб обговорювати та обмінюватися думками щодо заданих завдань. Вчителю потрібно забезпечити учнів матеріалами для роботи в групах, а також надати детальні інструкції щодо виконання завдань.

Науковці виділяють такі етапи самостійної роботи на уроках інформатики [2]:

5. **Організація робочого місця.** На початку самостійної роботи учні повинні підготувати своє робоче місце: налаштувати комп'ютер, підключити периферійні пристрої, встановити програмне забезпечення, необхідне для виконання завдань.

6. **Ознайомлення із завданням.** Учні повинні уважно ознайомитися із завданням, яке мають виконати, і зрозуміти його суть.

7. **Пошук інформації.** Учні можуть потребувати додаткових відомостей для виконання завдання. Для цього вони можуть використовувати підручники, Інтернет, електронні бібліотеки тощо.

8. **Планування дій.** Після того, як учні зібрали достатньо даних, вони повинні спланувати свої дії. Це включає в себе визначення порядку виконання завдання, вибір необхідних інструментів і ресурсів.

9. **Виконання завдання.** Після планування дій учні можуть перейти до виконання завдання. Вони повинні дотримуватися свого плану і використовувати необхідні інструменти і ресурси.

10. **Перевірка результатів.** Після завершення виконання завдання учні перевіряють свої результати. Вони мають впевнитися, що завдання виконано правильно і відповідає вимогам.

11. **Аналіз результатів.** Після перевірки результатів учні аналізують свої помилки і мають зрозуміти, що потрібно зробити, щоб уникнути їх у майбутньому.

Методика впровадження самостійної роботи на уроках інформатики має декілька етапів, які допоможуть вчителю організувати ефективний процес навчання [3]:

4. **Попередня підготовка учнів до самостійної роботи.** На цьому етапі вчитель уважно пояснює завдання, встановлює чіткі терміни виконання, дає рекомендації щодо виконання завдання та надає необхідну інформацію.

5. **Виконання самостійної роботи учнями.** Під час цього етапу учні мають дотримуватися плану, що був наданий вчителем, та виконувати завдання відповідно до вимог.

6. **Контроль за виконанням завдання.** Вчитель має забезпечити контроль за виконанням завдання та перевірити результати самостійної роботи учнів.

7. **Аналіз результатів самостійної роботи.** Після завершення самостійної роботи учнів, вчитель проводить аналіз результатів та звертає увагу на позитивні та

негативні моменти виконання завдання. Також вчитель може провести обговорення результатів з учнями та надати рекомендації щодо подальшої роботи.

8. Оцінювання результатів самостійної роботи. Після аналізу результатів виконання завдання, вчитель оцінює роботу учнів та виставляє оцінки відповідно до критеріїв оцінювання.

Отже, при впровадженні самостійної роботи на уроках інформатики важливо дотримуватися принципу поступовості та поетапності, надавати учням достатньо часу для виконання завдання та створювати комфортні умови для навчання та розвитку учнів.

Список використаних джерел

1. Кравченко, І. В. Методика впровадження самостійної роботи на уроках інформатики в загальноосвітній школі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : метод. та навч. посіб. Хмельницький: ХНУ, 2018. С. 35-40.

2. Левченко, В. М. Організація самостійної роботи учнів на уроках інформатики в школі. Науково-педагогічні студії : наук.-практ. журнал. 2015. Вип. 1(1). С. 98-104.

3. Литвин, А. В. Організація самостійної роботи учнів з інформатики на уроках української школи. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. - 2019. № 3. С. 53-60.

4. Скрипник, А. А. Впровадження самостійної роботи учнів на уроках інформатики в загальноосвітній школі. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 57, № 4. С. 274-287.

*Годзь Віталій Сергійович,
студент 2 курсу групи мпсв,
напрям підготовки спеціальності 053,*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
Лисянська Таїса Миколаївна*

Особливості чинників відповідальної поведінки державних службовців

Актуальність проблеми. Вимоги вітчизняного ринку праці щодо компетенції випускників вищих навчальних закладів в наш час зростають. Реалізація довгострокових економічних цілей держави можлива завдяки професіоналізму фахівців та підготовки потужного кадрового потенціалу, зокрема, майбутніх фахівців – державних службовців (далі - ДС). Поліпшення ефективності та оптимізація діяльності фахівців можливі виключно шляхом підвищення ролі свідомого відповідального ставлення до поставлених завдань, процесу і результату діяльності, а також їх відповідальної поведінки.

Для ДС високий рівень розвитку професійної відповідальності, а також відповідальної поведінки має виключне значення, як і функціонування інститутів державної служби (державних органів) у цілому та результативності службової діяльності ДС зокрема, а також основних категорій поведінкової психології та психології особистості. З огляду на це, формування відповідальної поведінки ДС в умовах впливу на них негативних чинників вимагає створення особливих психологічних умов розвитку їх професійної відповідальності.

Ступінь розроблення проблеми. Проблематика відповідальності та відповідальної поведінки вивчалась як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями (К.О.Абульханова-Славська, Б.Г.Ананьєв, М.Й. Боришевська, А.В.Брушлинський, М.М.Бахтін, Г.С.Костюк,

Т.М.Титаренко, О.М.Леонтєв, К.К.Муздибаєв, М.В.Савчин, В.А.Роменець, Дж.Роттер, К.Роджерс, А.Маслоу, Е.Нойман, Е.Фромм, Ф.Перлз, К.Юнг та ін.).

При цьому дослідження проблеми відповідальності зосереджувалося, зокрема, на вивченні її структурних складових (С.В.Баранова, М.В.Савчин, Л.П.Татомир), критеріїв та показників (К.О.Абульханова-Славська, Л.І.Дементій, М.В.Савчин, Л.П. Татомир, Г.П.Татаурова), вікових особливостей розвитку (Ю.А.Алексєєва, І.Д.Бех, І.С.Булах, М.Й.Боришевський, В.М.Горовенко, В.І.Ігнатовський, А.М. Омаров, В.М.Оржеховська, І.Г.Тимошук), специфіки становлення у різних видах діяльності (С.Ф.Анісімова, Б.С.Волков, С.І.Дмитрієва, К.К. Муздибаєв, О.Ф.Плахотний, М.С.Солодка та ін.) [9, 10].

Виклад основного матеріалу. “Відповідальна поведінка” ДС розглядається як організована (свідома) діяльність та одна із форм реалізації людини як носія свідомості у повсякденній життєдіяльності [2].

Ця поведінка є соціальною, правомірною, мотивованою та обумовлюється певними чинниками (зовнішніми та внутрішніми), які позитивно або негативно впливають на виконання ДС своїх повноважень.

Проведено теоретичний аналіз основних чинників, які здійснюють вплив, зокрема негативний, на формування відповідальної поведінки ДС та результативність їх службової діяльності. За характером впливу на об’єкт і предмет дослідження ці чинники поділено на зовнішні та внутрішні. Зовнішні – некеровані чинники, які відображають вплив зовнішнього середовища і, зазвичай, не залежать від об’єкта і предмета дослідження. Внутрішні – керовані чинники, які безпосередньо пов’язані з об’єктом і предметом дослідження та відображають вплив на їх властивості елементів внутрішнього середовища.

До основних зовнішніх чинників належать: політичні – події в Україні та поза її межами, які прямо чи опосередковано впливають на функціонування інститутів державної служби (державних органів) у цілому та службову діяльність окремого ДС зокрема; економічні – прогнозовані та реальні фінансові й матеріальні витрати на утримання (забезпечення) інститутів державної служби (державних органів) в Україні, зокрема щодо оплати праці ДС та матеріально-технічного забезпечення їх службової діяльності; воєнно-стратегічні – ступінь та характер загрози розв’язання воєнного конфлікту. Реальні й потенційні загрози Україні у воєнній та інших сферах, до запобігання та ліквідації яких можуть залучатися Сили оборони держави, а отже, і передбачені законодавством України категорії громадян, зокрема ДС; географічні – часові, просторові, фізико-географічні умови (їх особливості та специфіка), в яких функціонує той чи інший державний орган; нормативно-правові – нормативно-правові акти, які регламентують питання державної служби в Україні в цілому, та в яких викладені вимоги до службової діяльності ДС зокрема [1]; існуюча в Україні система державної служби, її позитивні й негативні сторони, зокрема відсутність чіткої і дієвої системи формування кадрового потенціалу та проблеми існуючої системи кадрового менеджменту державної служби в Україні; мотиваційні чинники, від яких значною мірою залежить “мотивованість поведінки” ДС, що обумовлює її “відповідальність”; соціальні, демографічні, етичні, релігійні чинники.

До основних внутрішніх чинників, які впливають на формування відповідальної поведінки ДС, належать чинники, що характеризують психічні процеси та психічні стани, які супроводжують службову діяльність ДС та є властивими для ДС як особистості [4]. До внутрішніх чинників також належать: чинники, до яких належать спрямованість особистості; чинники, що пов’язані із соматичними захворюваннями людини; чинники, що визначають правомірність та неправомірність поведінки ДС [3].

Розкрито сутність основних чинників, які характеризують пізнавальні психічні процеси особистості ДС (відчуття, сприйняття, мислення, мовлення, уява, пам’ять, увага) [7], а також чинників, що характеризують емоційно-мотиваційні психічні процеси особистості ДС (емоцій, почуттів, мотивів (потреби та їх модифікації), волі) [8]. Також розкрито сутність окремих внутрішніх чинників, які характеризують психічні стани ДС.

Такими чинниками є: емоції, тривожність, установки, задоволення (незадоволення), апатія, бадьорість (втома), депресія, психічні й тривожні розлади [5]. Значна увага приділяється чинникам, до яких належать спрямованість особистості ДС. До таких чинників належать: потяг, ідеал, бажання, світогляд, прагнення, переконання, інтереси, ціннісні орієнтації, цілі, життєві плани. Висвітлено взаємозв'язок (взаємообумовленість) зовнішніх і внутрішніх чинників, а також наведено окремі приклади й ознаки негативного впливу цих чинників на формування відповідальної поведінки державних службовців та результативність їх службової діяльності [6].

Висновок. Відповідальну поведінку ДС можна охарактеризувати як форму відповідальності особистості, зокрема, психологічну характеристику особистості ДС, яка сприяє усвідомленому і якісному виконанню ним професійних обов'язків, а також готовності відповідати за свої професійні дії перед собою, суспільством і державою. Особливу роль у процесі формування відповідальної поведінки ДС, її становленні та розвитку відіграє етап професійної підготовки. Становлення відповідальної поведінки ДС відбувається лише у процесі спільної діяльності в професійному середовищі. Вважається, що "відповідальна поведінка" ДС обумовлюються певними чинниками (зовнішніми та внутрішніми), які позитивно або негативно впливають на виконання ДС своїх повноважень, зокрема службових обов'язків, сприяють або не сприяють його професійному розвитку, а в підсумку – визначають результативність (ефективність) службової діяльності ДС зокрема та відповідного ДО в цілому.

Список використаних джерел

1. Про державну службу: Закон України від 15.01.2021 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4, ст. 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
2. Мудзыбаев К. Психология ответственности. Л.: НАУКА, 1983. 240 с.
3. Перспективні методи дослідження особистості: підручник / К. Шамлян, М. Кліманська; Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2014. – 456с. – Бібліогр.: с. 450-455.
4. Подолець В.В. Соціальна діяльність як вища форма самоорганізації матеріальних систем // Самоврядування в суспільстві: походження, суть, розвиток. Дис. канд.філос. наук. – Л.: ЛГУ –1988. – 179 с.
5. Подолець В.В. Самоорганізація, діяльність і проблеми людини // Нове розуміння філософії: проблеми і перспективи. – М.: РАН. – 1933. – С. 116-118.
6. Прохоров А.О. Методики диагностики и измерения психических состояний личности. М.: ПЕР СЭ, 2004.
7. Психология состояний. Хрестоматия. Под ред.. А.О. Прохорова.2004.
8. Татенко В.О. Сучасна психологія: теоретико-методологічні проблеми: навч. посіб. /В.О. Татенко. – К.: Вид-во Нац.авіац. ун-ту "НАУ-друк".2009. – 288 с. – ISBN 978-966-598-549-5.
9. Щербатых Ю.В. Общая психология. Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2009.
10. Щербатых Ю.В., Мосина А.Н. Дифференцировка психических состояний и других психологических феноменов. Казань, 2008.- С.526-528

*Гримашевич Євгеній Володимирович
магістр 2-го р.н. 21 інфмз групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Інформатика)*

*Науковий керівник:
Франчук Наталія Петрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Впровадження технологій інтерактивного навчання на уроках інформатики

Анотація. Проаналізовано сучасний стан використання технологій інтерактивного навчання у цифровому просторі та охарактеризовано суть цих технологій. Крім того, визначено, що використання методів інтерактивного навчання дає можливість досягти такої атмосфери в класі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, а також реалізувати особистісно-зорієнтоване навчання.

Ключові слова: технології інтерактивного навчання, уроки інформатики, нова українська школа.

Вступ. Запровадження «Нової української школи» [3] передбачає формування навичок інформаційно-цифрових компетентностей, які полягають в критичному застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, опрацювання, обміну даними в процесі діяльності, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботи з базами даних, навички безпеки в мережі Інтернет та кібербезпеці [1].

Сучасний педагог повинен всебічно розвиватися, вдосконалювати свою роботу (напрацьований матеріал), використовувати на уроках різні новітні методики, форми та прийоми навчання [7]. Можна сказати, що педагогіка – це не тільки наука і не мистецтво, це можна сказати прикладна дисципліна, яка не може бути технологічною.

Педагогічна наука має значний досвід, який дає змогу активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів школи і саме активізація є проблемою на сьогоднішній день. Один з перших педагогів який звернув на необхідність «Вчити дітей мислити» був Я.А. Коменський.

Мета дослідження. Описати технологій інтерактивного навчання які доречно використовувати під час навчання інформатики в закладах загальної середньої освіти.

Основна частина. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Модель інтерактивного навчання відображає постійне спілкування вчителя з учнями та учнів з учнями. Тобто відбувається живе спілкування всіх членів колективу. Під час навчання за такою моделлю використовують ділові та рольові ігри, дискусії, мозковий штурм, фронтальне опитування, круглий стіл, дебати тощо [2].

Процес засвоєння учнем знань починається через сприйняття поданого матеріалу вчителя. Суть даного засвоєння лежить в органах чуття дитини (зір, дотик, слух).

Застосування технологій інтерактивного навчання [5] дає можливість організації освітнього процесу за якого неможливо не приймати участь в процесі пізнання нового матеріалу. Тобто кожен учень повинен контактувати з іншими або публічно відзвітуватися. Мета даного навчання полягає в підготовці особистості до реального життя, до особистості, яка самореалізується. Використання технологій інтерактивного навчання стимулює потребу учня в реалізації свого потенціалу [4].

Також під час уроку дана методика поліпшує не лише знання, а дає зацікавленість у навчанні, можливість працювати групою, розвиток мислення, також підштовхує до висловлення своїх думок. Крім того, використання методів інтерактивного навчання дає можливість досягти такої атмосфери в класі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, а також реалізувати особистісно-зорієнтоване навчання.

Практичне застосування роботи полягає в тому, що впровадження технологій інтерактивного навчання дасть можливість покращити освітній процес та кращого сприйняття нового навчального матеріалу дітьми.

Висновки. Отже, впровадження технологій інтерактивного навчання на уроках інформатики забезпечує наочне піднесення даних, що дає можливість краще засвоювати

навчальний матеріал, а також перетворює звичайний урок на цікавий інтерактивний діалог [6].

Виходячи з результатів досліджень, зазначаємо, що застосування технологій інтерактивного навчання дають позитивні результати. Загалом сприяє кращій концентрації уваги на уроці, фантазії, комунікації між однокласниками та уяві. Це слугує кращим чином для більш кращого засвоєння навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. 10 ключових компетентностей нової української школи. URL: http://school28.edukit.lviv.ua/informaciya_pro_zaklad/10_klyuchovih_kompetentnostej_novoi_u_krainsjkoj_shkoli/. (дата звернення: 29.03.2022).

2. Впровадження інтерактивних технологій на уроках інформатики для розвитку ключових компетентностей школярів. URL: <https://genezum.org/library/vprovadjennya-interaktyvnyh-tehnologiy-na-urokah-informatyky-dlya-rozvytku-klyuchovyh-kompetentnostey-shkolyariv> (дата звернення: 31.03.2022).

3. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 29.03.2022).

4. Організація навчально-пізнавальної діяльності учнів (операційно-діяльнісний компонент). URL: <https://readbookz.net/book/172/5440.html>. (дата звернення: 29.03.2022).

5. Технологія інтерактивного навчання. URL: <https://school24.kiev.ua/технологія-інтерактивного-навчання/>. (дата звернення: 29.03.2022).

6. Франчук Н.П., Ляшенко Т.А. Деякі особливості методики інтерактивного навчання на уроках інформатики. *Наукові засади підготовки фахівців природничого, інженерно-педагогічного та технологічного напрямків*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю (26-29 березня 2019 року). Бердянськ: БДПУ, 2019. С. 30-32. URL: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/9.pdf>. (дата звернення: 31.03.2022).

7. Франчук Н.П., Франчук В.М. Веборієнтоване відкрите освітнє середовище підвищення кваліфікації вчителів. *Дев'ята міжнародна науково-практична конференція MoodleMoot Ukraine 2021*. Київ. URL: <https://2021.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=16>. (дата звернення: 31.03.2022).

*Колтишева Ганна Сергіївна
студентка I курсу магістратури
спеціальності «Консультативна психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
Долинська Любов Василівна*

Психологічні особливості прояву тривожності у дошкільників та засоби її зниження

Формування особистості та розвиток людини починається з дитячого віку. В дошкільний вік закладаються основи особистості, а також дитина опановує навички та вміння. Тривожність чинить негативний вплив на розвиток дитини, зокрема заважає адаптації до середовища та виконання різних видів діяльності [1]. Також тривожність є ланкою ланцюга патологічних змін, який виникає з низької самооцінки, яка спричиняє тривожність, внаслідок якої погіршується розвивальна діяльність, наслідком якої є негативні оцінки діяльності дитини оточуючими, що ще більше знижує самооцінку дитини. Пасічніченко А.В. [2] зазначає, що приблизно третина осіб дошкільного віку

мають тривожність, що свідчить про масовість даного явища. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні [3] визначає вимоги до ключових компетентностей, які мають бути набуті внаслідок дошкільної освіти, зважаючи, що тривожність стає на заваді ефективному набуті даних компетентностей, актуальним є пошук терапій, які дозволяють зменшити рівень тривожності. Арт-терапія дозволяє не лише подолати тривожні стани, але і сприяє розвитку здатності вміння приймати творчі рішення. Завдяки арт-терапії дитині вдається висловити свої почуття та емоції [4]. Метою даної роботи було встановлення впливу арт-терапії на зниження тривожності у осіб дошкільного віку

Арт-терапія використовується для зменшення тривожних станів, подолання негативних емоцій. До методів арт-терапії належать ліплення, пісочна терапія, музична терапія, малювання (особливо нестандартними техніками: руками, листям, тощо), казкотерапія тощо. При цьому важливо враховувати особливості дитини для вибору методу, який буде найефективніше дозволяти дитині розкритися та допомогти подолати негативні стани. Завдання з арт-терапії мають бути нескладними та цікавими як процесом так і результатом для максимального залучення дитини [5].

J. L. King [6] зазначає, що люди мислять образами, тому можуть використовувати символи та метафори для передачі як абстрактних, так і конкретних понять. Під час арт-терапії відбувається поєднання свідомого і підсвідомого, що сприяє висловленню переживань через творчі образи.

Velkofег продемонстрував використовуючи кількісну електроенцефалограму, що арт-терапія може впливати на мозок, а саме спостерігаються збільшення фронтальної тета-активності та задньої альфа-активності мозку [7]. Що може свідчити про нейрофізіологічне підґрунтя ефективності арт-терапії.

Councill та Ramsey [8] було показано, що арт-терапія, яка супроводжувала паліативну допомогу 4-річної дитини хворої на рак протягом 18 місяців від діагностування до смерті дозволила зменшити рівень тривожності пацієнта та підтримати його та родину протягом лікування.

J. A. Rubin [9] досліджувала вплив арт-терапії на зменшення тривожності у дитини з посттравматичним стресовим розладом. Результати свідчили, що протягом арт-терапії в зображеннях поступово збільшувалась кількість емоційно-позитивно забарвлених елементів.

Сеанси арт-терапії на основі живопису з 10 сеансів по 45 хвилин призвели до зменшення тривожності у дітей з 66,33 до 39,33, в той час як в контролі залишився майже незмінним 62,40 до досліду та 63,47 після. Для оцінки тривожності використовували анкету дитячої тривожності Спенса [10].

E. S. Metzl [11] зазначає, що застосування арт-терапії у осіб 0-5 років має обмеження та труднощі, зокрема через недостатньо розвинутий рівень моторики, неможливість використання матеріалів, недостатньо розвинуті навички мовлення тощо. Що передбачає категоризацію методів арт-терапії для дітей дошкільного віку та врахування особливостей даної вікової групи при використанні даного виду терапії та при інтерпретації результатів.

Проведений аналіз психологічної літератури засвідчував, що деякі науковці розглядають арт-терапію як дієвий засіб зниження тривожності дошкільників, що й буде предметом нашого емпіричного дослідження.

Список використаних джерел

1. Шпак С. Г. Вплив тривожності на механізми адаптації дітей молодшого шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. 2014. Вип. 43. С. 136-142. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2014_43_21.
2. Пасічніченко А. В. Особливості тривожності дітей дошкільного віку. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія*. 2012. № 1009, Вип. 49. С.93-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2012_1009_49_23.

3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
4. Пилип Н. Р. Корекція шкільних страхів у дітей дошкільного віку засобами арт-терапії. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2018. № 15. С.42-47.
5. Саєнко Ю. І., Чижма Д. М. Корекція негативних емоційних станів старших дошкільників засобами арт-терапії. *Перспективи розвитку сучасної психології*. 2021. №9. С.179-184.
6. King J. L. Art Therapy. *The Wiley Handbook of Art Therapy*. Chichester, UK, 2015. P. 77–89. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118306543.ch8>
7. Belkofer, C. The Impact of Visual Art-Making on the Brain" PhD dissertation. Lesley University. 2012. 144 p. URL: https://digitalcommons.lesley.edu/expressive_dissertations/110.
8. Councill T. D., Ramsey K. Art Therapy as a Psychosocial Support in a Child's Palliative Care. *Art Therapy*. 2019. Vol. 36, no. 1. P. 40–45. URL: <https://doi.org/10.1080/07421656.2019.1564644>
9. Rubin J. A. Psychoanalytic Art Therapy. *The Wiley Handbook of Art Therapy*. Chichester, UK, 2015. P. 26–36. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118306543.ch3>
10. S. Nooruzi, S. A. Zanjani, B. Dastan, A. Raadin. The Effectiveness of Art Therapy on Decreasing of Depression and Anxiety in Preschoolers. *Journal of Applied Psychology & Behavioral Science*. 2018. Vol. 3 (1). P. 14-18.
11. Metzl E. S. Holding and creating: A grounded theory of art therapy with 0–5-year-olds. *International Journal of Art Therapy*. 2015. Vol. 20, no. 3. P. 93–106. URL: <https://doi.org/10.1080/17454832.2015.1076015>

Компанець Е.В. магістр 2-го р.н. 21 інфмз групи спеціальності 014 Середня освіта (Інформатика)

**Науковий керівник:
Шкільний О.В. доктор педагогічних наук,
професор**

Використання WordPress для організації навчального процесу (структурного підрозділу університету)

Ця тема дуже актуальна в наш час, оскільки інтернет та електронні технології стали невід'ємною частиною нашого життя. WordPress - це один із найпопулярніших інструментів для створення веб-сайтів, що дозволяє використовувати його для організації навчального процесу в закладах вищої освіти.

Можемо розглянути різні аспекти використання WordPress для організації навчального процесу.

Створення веб-сайту для навчального закладу з використанням WordPress - це простий та зручний спосіб надати студентам та викладачам комфортний та легко доступний веб-інтерфейс для організації та управління навчальним процесом. Вибір хостингу та доменного імені - це перший та основний крок у створенні веб-сайту. Вам потрібно вибрати надійного хостинг-провайдера і зареєструвати доменне ім'я. Після реєстрації хостингу та доменного імені вам потрібно встановити WordPress. Більшість хостинг-провайдерів мають інструмент, який дозволяє легко встановити WordPress, як cPanel або Plesk. Після встановлення WordPress вам потрібно вибрати тему та налаштувати її. Вам потрібно зрозуміти, як виглядає тема вашого сайту та його функціональність. Ви можете вибрати тему відповідно до безкоштовних тем у WordPress

або завантажити тему на платформі, таку як *Picwik*. Після вибору теми потрібно додати контент на ваш веб-сайт. Для цього потрібно створити сторінки та додати на них контент-дані. Наприклад, сторінки можуть бути присвячені кожній кафедрі факультету, дисциплінам, викладачам тощо. *WordPress* має безліч плагінів, які дозволяють додати функціональність до вашого сайту. Для прикладу, ви можете встановити плагіни для резервного копіювання вашого сайту, аналізу відвідуваності, інтеграції з соціальними мережами тощо. Важливо забезпечити безпеку вашого веб-сайту, особливо якщо на ньому знаходяться конфіденційні дані, такі як особисті дані студентів та викладачів. Для цього потрібно встановити плагіни для захисту від хакерських атак, використовувати складні паролі та забезпечити регулярне оновлення *WordPress* та плагінів.

Оптимізація швидкості завантаження створеного веб-сайту має велике значення для користувачів і пошукової системи. Для покращення швидкості завантаження ви можете використовувати кешування, стиснення статичного контенту, оптимізацію зображення та інші методи. Важливо регулярно підтримувати веб-сайт, оновлюючи *WordPress* і плагіни до останньої версії, видаляючи застарілий контент і додатки. Розробник також повинен бути готовим до можливих помилок та неполадок, які можуть виникнути на створеному веб-сайті. Після запуску веб-сайту важливо аналізувати результати його роботи, використовуючи плагіни аналітики. Вони можуть відстежувати відвідуваність сайту, а також оцінювати ефективність усіх підтримуючих заходів.

В якості підтримки *WordPress* має широке співтовариство користувачів і розробників, які можуть допомогти розробнику з будь-якими питаннями або проблемами, які розміщені на створеному веб-сайті.

Як приклад для розгляду використання *WordPress* для організації навчального процесу було створено сайт (<https://prf.udu.edu.ua/>) на Природничому факультеті Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Веб-сайт <https://prf.udu.edu.ua/> створений з використанням *WordPress*, що дозволяє безпечно та інформативно використовувати його для студентів, викладачів та всіх зацікавлених осіб.

На сайті розміщено різноманітні дані, які відображають навчальний процес та діяльність факультету. На головній сторінці розміщена інформація про новини факультету, планування занять, конференції та інші події, які відбуваються на факультеті.

Окремі розділи сайту присвячені студентам, магістрантам, аспірантам та абітурієнтам, де розміщено інформацію про студентське життя, умови вступу, навчальні програми, правила прийому та інші корисні матеріали. Також на сайті є розділи для семи кафедр факультету, де можна знайти дані про роботу викладачів зі студентами, навчальні плани, програми та інші матеріали. На сайті також є розділ «Науковцям», де можна знайти інформацію про наукові видання та особливості публікації статей у *Scopus* та *Web of Science*.

Загалом, веб-сайт Природничого факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова є зручним та інформативним ресурсом для студентів, викладачів та всіх зацікавлених осіб, який був створений з використанням *WordPress*. Використання *WordPress* для створення веб-сайту навчального закладу може забезпечити багато переваг для студентів та викладачів, зокрема зручну та просту у використанні платформу для навчання та спілкування. Він також може бути відмінним інструментом для просування та реклами навчального закладу, приваблюючи нових студентів та зацікавлених осіб.

Список використаних джерел

1. Додаток до Положення про організацію освітнього процесу в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

https://npu.edu.ua/images/NMC/Polozhenia/Додаток_до_положення_про_організацію_освітнього_процесу_в_НПУ.pdf

2. Компанець Е.В. Освіта у цифровому форматі //Навчання і викладання у цифровому форматі в контексті наукової доброчесності у багатомовному світі. Digitales Lernen und Lehren im Kontext der wissenschaftlichen Redlichkeit in der Mehrsprachigkeit: мат. Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. 2-3 грудня 2022 р. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. – С. 63-65. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://fpgoe.npu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/Матеріали-на-сайт-фпгое.pdf>

3. Положення про організацію освітнього процесу у Національному педагогічному університеті (НПУ) імені М.П. Драгоманова [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://npu.edu.ua/images/NMC/Polozhenia/Ост_Полож_про_орган_ОП_правки.pdf

4. Сайт Природничого факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://prf.edu.edu.ua/>

5. Франчук В.М., Галицький О.В. Вибір системи управління вмістом сайту // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Збірник наукових праць. /Редрада. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – №14 (21). – С. 19-28.

6. WordPress block editor [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://wordpress.org/support/article/wordpress-editor/>

*Кузьмін Андрій Олексійович,
студент 1 курсу магістратури,
ОПП «Психологія»,*

*Науковий керівник:
доктор психологічних наук, професор
Булах Ірина Сергіївна*

Психологічні чинники розвитку креативності майбутніх психологів

Актуальність проблеми. Креативність та креативні здібності людини в сучасному світі відіграють наразі провідну роль у будь-якій діяльності людини. Особливе значення креативні здібності мають для діяльності майбутнього психолога, адже у професійній діяльності майбутнього фахівця нестандартні випадки та ситуації бувають набагато частіше, ніж у будь-якій іншій професії. Від того наскільки добре підготовлений психолог, наскільки ефективно та швидко він здатний генерувати нові ідеї та знаходити вихід з будь-якої складної ситуації, яка може трапитись під час психологічної консультації або терапії - буде залежати результат його роботи. Сучасне суспільство настільки переважає людей різною інформацією (в тому числі й негативною), ставить перед людиною настільки багато завдань, що безумовно, очевидним є те, що для того, щоб адаптуватися до викликів, які ставить перед нами сучасний швидкий темп життя потрібна допомога висококваліфікованих та творчих професійних психологів. Тому обрана тема з дослідження особливостей розвитку креативності у майбутніх психологів є надзвичайно практичною та актуальною.

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питання розвитку креативності у майбутніх психологів потребує переосмислення концептуальних підходів до підготовки майбутніх спеціалістів, для яких розвиток креативності є одним з основних професійних завдань. У психології творчості творче мислення та креативність є складними та багатовимірними поняттями. Тому чинники її розвитку називають спадковими (О. О.

Бодальов, Є. С. Голубева, Р. М. Грановська,) та когнітивні (О. М. Матюшкін, В. О. Моляко, Н. І. Пов'якель, Я. О. Пономарьов, М. О. Холодна, Дж. Гілфорд, С. Меднік). Проте досі не реалізовано системного підходу до виявлення та диференціації чинників, що визначають спрямованість творчого мислення (зовнішніх і внутрішніх, об'єктивних і суб'єктивних, сприятливих і перешкоджальних тощо), не визначено провідних чинників та умов формування творчого мислення у майбутніх психологів.

Виклад основного матеріалу. Опрацювавши літературу, присвячену психологічним чинникам розвитку креативності, можна стверджувати, що креативність є інтегративною якістю особистості, суб'єктивною передумовою та показником творчості в усіх сферах діяльності. Креативні особливості мислення майбутнього психолога можуть бути передумовою творчої продуктивності професійної діяльності, але можливість формування певних особливостей креативного мислення майбутнього фахівця шляхом включення їх у практичну діяльність ще не достатньо досліджена. Така ситуація є особливо важливою у вихованні майбутніх психологів як "носіїв" інноваційної культури, у реалізації репрезентативних методик, прийомів, програм, включенні в освітній процес креативно-розвиваючих методів і технологій. Розроблені наукові положення, теоретичні та емпіричні результати є важливим внеском у подальші дослідження психологічних чинників, що впливають на розвиток креативного мислення.

Основними чинниками розвитку креативного мислення майбутніх практичних психологів є рівень соціокультурних рішень, опосередкованих власною активністю індивіда, та рівень структурної організації об'єкта спеціалізації. Управління процесом цілеспрямованого розвитку креативного мислення може здійснюватися з метою діагностики рівня розвитку характеристик креативного мислення, параметрів психологічних чинників та активізації чинників шляхом надання комплексної програми розвитку креативного мислення.

Висновок. Дана робота присвячена дослідженню психологічних чинників розвитку творчого мислення у майбутніх практичних психологів. У ній представлено теоретичний аналіз стану дослідження проблеми креативності та творчого омислення вітчизняними та зарубіжними авторами, узагальнено та систематизовано накопичені в психології теоретичні положення, емпіричні факти, основоположні ідеї, напрями та дослідницькі орієнтири. Підкреслимо, що дослідження проблеми формування креативності майбутніх психологів у закладах вищої освіти дозволило нам скласти низку рекомендацій для викладачів, психологів та всіх зацікавлених у проведенні різного роду курсів та заходів, спрямованих на розвиток та формування креативності. Таким чином, процес особистісної інтеграції та зростання може бути досягнутий різними шляхами, одним з яких є орієнтація людини на свій творчий потенціал, який є невичерпним джерелом життєвих сил.

Список використаних джерел

1. Розова Т.М. Професійно-комунікативні здібності та їх розвиток в процесі вузівської підготовки психологів-практиків // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. - № 11 (35). - С. 194-200.
2. Розова Т.М. Професійно-комунікативні здібності майбутнього психолога як складова та прояв професіоналізму у вирішенні фахових завдань // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості: Збірник наукових праць / за ред. В.О. Моляко. - Т.1. - Випуск 1. - Житомир: ЖДУ імені І. Франка, 2006. - С. 168-177.
3. Розова Т.М. Креативність як умова професіоналізму та особистісного зростання психолога-практика // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / за ред. Максименка С.Д. - Т.8. - Ч. 9 - К.: Гнозис, 2006. - С. 302-314.
4. Розова Т.М. Креативні методи у розвитку професійно-комунікативних здібностей майбутніх психологів в системі вузівської підготовки // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / за ред. С.Д.

Лошак Еліна Миколаївна
студент II курсу магістратури
групи 11 ІНФМЗ
спеціальності «014 Середня освіта (Інформатика)»

Науковий керівник:
доктор фізико-математичних наук, професор
Малезжик Михайло Павлович

Методика навчання елементам архітектури комп'ютера учнів 8 класів

Вивчення складових комп'ютера є важливим етапом у формуванні комп'ютерної грамотності учнів та розвитку навичок використання комп'ютера для різних цілей. Це дає можливість не тільки розуміти, як працює комп'ютер, але і допомагає розвивати навички технічного обслуговування комп'ютера та вирішувати проблеми, пов'язані з його функціонуванням. Таким чином, методика навчання повинна враховувати актуальні тенденції розвитку галузі та забезпечувати готовність учнів до роботи з новітніми технологіями.

Роботи кандидата педагогічних наук Шакотько В.В., під час реформування освітньої галузі, були спрямовані на формування в учителя компетентностей, які тягнуть за собою формування компетентностей учнів 5-11 класів [1]. Проте, тему з методики навчання елементам архітектури комп'ютера учнів загальноосвітніх навчальних закладів він не виділяв.

Метою вивчення даної теми є розкриття учням принципу, як комп'ютер обробляє інформацію, за яким принципом побудована його робота, взаємодія з пристроями введення-виведення, використання складових для зберігання та обробки даних, і як програми взаємодіють з цими складовими. Учні, які мають знання про роботу комп'ютера, здатні більш успішно розвиватися в галузі програмування, веб-дизайну та інших суміжних напрямків. Вивчення архітектури комп'ютера допомагає учням розвивати критичне мислення, дослідницькі навички.

Методика навчання архітектури комп'ютера враховує формування компетентності учнів у таких напрямках:

- розуміння принципів роботи комп'ютера (учні вивчають архітектуру комп'ютера, її складові та призначення та знають, як комп'ютер працює);
- знання методів розробки комп'ютерних систем (діти вивчають методи проектування та розробки комп'ютерних систем з різними вимогами до продуктивності, енергоспоживання, надійності);
- вміння розробляти та аналізувати алгоритми (школярі знають, як розробляти та аналізувати алгоритми з використанням знань з математики, фізики);
- розуміння застосування комп'ютерів (учні знають, як комп'ютери використовуються в різних сферах, а також, як використати його для розв'язання різних завдань).
- вміння вирішувати проблеми (школярі знають, як шукати, аналізувати та вирішувати проблеми з використанням різних інструментів та методів).

Використання розроблених різноманітних вправ, завдань та проектів з архітектури комп'ютера допоможуть учням розвивати зазначені компетентності. При створенні вправ було враховано різний рівень підготовки учнів та забезпечено індивідуалізацію навчального процесу. При цьому, використовувались різні методи навчання під час

вивчення архітектури комп'ютера, що зробило навчальний процес більш цікавим, результативним, який дає наступні переваги:

- розширення знань допомагає поглибити знання з предмету інформатика;
- підвищення зацікавленості дає змогу заохочувати студентів до вивчення наданої теми та зробити навчання більш цікавим;
- диференційований підхід враховує індивідуальні особливості студентів, їхні темпи навчання та рівень знань;
- розвиток різних навичок, таких як критичне мислення, співпраця, комунікація
- ефективність навчання відбувається за допомогою різних візуальних засобів для демонстрації основних компонентів комп'ютера та їх роботоспроможності, які дозволяють акцентувати увагу на різних аспектах теми.

Вивчення великої теми «Архітектура комп'ютера» під час уроків інформатики учнів 8 класів займає всього 3 години, одна з яких є практичним заняттям. У випадку сьогодення навчання у школах відбувається за змішаним форматом (очно та дистанційно). Відповідно до цього, проаналізовані підручники 8-х класів та проведена розробка методик навчання складових комп'ютера, використовуючи віртуальні лабораторії, інтерактивні вправи, тестові вправи для самоперевірки, проектні завдання на дослідження роботи пристроїв для різних форматів навчання. Детальний аналіз, щодо вивчення теоретичної та відтворення практичної частини було проведено у підручниках авторів:

- О. Коршунова, І. Завадський [4];
- О. Бондаренко [2];
- Й. Ривкінд, В. Шакотько [3].

В процесі навчання учнів 8-х класів з поданої теми використовуються інтерактивні програми, які розроблено та введено у план проведення уроків, щоб охопити зазначений час на вивчення даного матеріалу. Розробки здійснено на основі:

- Learningapps.org (перевірка знань за допомогою завдань) [5];
- Quizlet (вивчення визначень за допомогою карток) [6].;
- Classtime (тестове оцінювання всього класу) [8];
- Quizizz (вікторини, тести та навчальні картки);
- Wordwall (друковані вправи) [7];
- Edpuzzle (відеоурок з самоперевіркою).

Таким чином результативне навчання складових комп'ютера вимагає взаємодії між вчителем та учнями, а також забезпечення інтерактивної практичної складової уроків дозволить учням легше засвоювати нові знання та застосувати їх у житті.

За попередніми результатами застосування даної методики у навчальному процесі можна зробити висновки, що значно зросла зацікавленість і мотивація до вивчення обраної теми, яка підтверджується результатами опитування.

Список використаних джерел

1. Шакотько В.В. Дисертація «Методична система формування інформологічних компетентностей майбутніх учителів інформатики». Київ: 2018.
2. Бондаренко О., Ластовецький В., Пилипчук О., Шестопапов Є. Інформатика: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. 2021. 240 С.
3. Ривкінд Й., Лисенко Т., Чернікова Л., Шакотько В. Інформатика: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза - 2021. 256 С.
4. Коршунова О., Завадський І., Стасюк З. Інформатика: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Видавничий дім «Освіта»: 2021. 256 С.
5. Сервіс інтерактивних вправ Learningapps. URL: <https://learningapps.org/>
6. Учбові онлайн-картки Quizlet. URL: <https://quizlet.com/latest>
7. Сервіс для створення навчальних вправ Wordwall. URL: <https://wordwall.net/>

8. Сервіс для створення тестового оцінювання Classtime. URL: <https://www.classtime.com/uk>

*Ніколаєнко Ірина Сергіївна,
студентка 2 курсу магістратури,
ОПП «Психологія»*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
Лисянська Таїса Миколаївна*

Трансформація дорослої особистості в результаті життєвої кризи

Актуальність проблеми. Кожна особистість на своєму життєвому шляху неминуче стикається з кризами, як нормативними, так і ненормативними. Війна в Україні загострила протікання кризових станів не тільки на рівні окремої особистості, але й цілих соціальних верств і груп населення. У таких ситуаціях, коли людина не може впоратися з повсякденними турботами життя, баланс, або рівновага особистості порушується. Вона відчуває внутрішню напругу, стурбованість, постійну тривогу, які в результаті призводять до емоційного розладу та дисбалансу. Більше року тривають бойові дії, які спричинили тривалий гострий стрес для населення України, багато людей втратили домівки, близьких людей, роботу, емоційну стабільність та впевненість в старих моделях поведінки, тому питання вирішення, адаптації та опанування кризових станів набуло особливої уваги сьогодення. Також варте уваги експериментальне дослідження особистості на предмет переживання кризових станів та новоутворення в результаті трансформації людини, що пережила кризу.

Ступінь розроблення проблеми. У розумінні психологічного феномену життєва криза розглядається [1]: як соціально психологічна ситуація; як особливий стан, що має свої суб'єктивні та об'єктивні характеристики; як процес переживання.

Л. С. Виготський виокремлював такі особливості кризи: важко визначений момент виникнення; хворобливі, болісні переживання у внутрішньому плані, при цьому зовнішні умови можуть визначати приватний характер протікання кризи, однак запуск механізму кризи залежить від внутрішньої логіки процесу розвитку; негативність характеру розвитку, переважання процесів відмирання, згортання і в той же час зародження нових якісних рис особистості [1].

Найтипівішими емоційними реакціями в стані кризи є тривога, гнів, сором, вина, депресія. Найхарактернішими поведінковими реакціями можуть бути нав'язливі думки та активізація примітивних захисних механізмів особистості, таких як проекція, витіснення, заперечення, ізоляція. Традиційно чинниками життєвих криз вважаються наступні[2]: стресові події (травми, катастрофи, війни, втрата близьких тощо), що провокують різні види кризових станів (гостра реакція на стрес, відстрочена реакція на стрес від 1 місяця до 1 року та більше, посттравматичний стресовий розлад, шокова травма); перехід на наступний віковий щабель (вікові кризи).

Також в психологічній літературі виділяють такі загальні характеристики кризи[3]: порушення внутрішньої рівноваги, що може привести до різних форм дезадаптації: девіантна поведінка, асоціальна поведінка, нервово-психічні розлади, психосоматичні розлади, суїцидальна поведінка; протиріччя між фізичними і психічними можливостями особистості та раніше сформованими формами її взаємин з оточуючими людьми й способами діяльності; відсутність психічних ресурсів, які необхідні для подолання кризової ситуації.

Результатом життєвої кризи є перебудова різних підструктур особистості (Ф. Ю. Василюк; О. А. Донченко, Т. М. Титаренко, Г. Перрі [3,4]), а саме: зміни в емоційній

сфері – в почуттях, які переживаються по відношенню до свого життя; зниження пізнавальних здібностей (пам'ять, увага, мислення), зміни в сприйнятті себе і свого життя, зміни в підструктурі досвіду – можуть зруйнуватися старі звички, навички, на зміну яким приходять нові, які доволі часто формуються вже в процесі долаття кризи; змінюються цінності, інтереси, ідеали, переконання, ставлення до майбутнього, смисл і цілісність життя; порушується сенсова відповідність свідомості і буття суб'єкта, відбуваються зміни в самосвідомості та Я-концепції особистості.

Виклад основного матеріалу. З метою дослідження виявлення життєвої кризи, її чинників та психологічних особливостей її проживання та результату трансформації особистості після проживання кризової ситуації нами була використана Анкета «На виявлення життєвої кризи респондента, процесу її переживання, шляхів подолання та трансформації особистості внаслідок її розв'язання» («Життєтранс», автор Заїка В. М. [5]). Вона спрямована на цілісне вивчення феномену життєвої кризи та його прояву в життєдіяльності людини.

Аналіз отриманих результатів по Анкеті «Життєтранс» можливо розділити на 5 блоків:

1) Біографічні дані, що представляють: стать, вік, сімейне положення, освіти, зайнятість на момент проведення опитування. Переважаючою є жіноча стать (71,4%), більшість як жінок, так чоловіків одружені, 61,9% опитуваних знаходяться у віці від 36 до 45 років на момент опитування, домінує вища освіта у 72,6% опитуваних, більшість респондентів (81%) працює.

2) Розуміння «життєвої кризи». Всі опитувані розуміють «життєву кризу» як негативне явище, що не тільки заважає, але і суттєво ускладнює їх звичний спосіб існування. Наприклад: - це «подія, яка безповоротно змінює життя та несе загрозу життю та здоров'ю», - «ситуація, яка змушує тебе по-іншому подивитися на своє життя, або через яку людина заходить в глухий кут, і начебто не бачить сенсу, або коли руйнуються звичні життєві стереотипи», - «тяжка ситуація, невідворотна та несприйнятна, яку життєво необхідно подолати, мобілізуючи всі зусилля», - «глибоке потрясіння, що кардинально змінює життя в гіршу сторону», - «велика внутрішня суперечність між бажаним своїм станом, тим, що я маю в своєму житті, хто я є і реальністю», - «неможливість адекватно реагувати на те, що відбувається, втрата інтересу до життя, апатія», - «важкий емоційний стан», - «застій в житті, кар'єрі, стосунках». При цьому всьому респонденти визначають, що вони відчувають: «безпорадність, неможливість змінити ситуацію», «напруження, постійне прораховування різних варіантів дій, при різних ситуаціях», «біль, апатія, нікого не хотілось бачити і чути, хотілось бути на самоті», «невпевненість, роздратованість, невдоволення собою та оточуючим світом», «почуття нереалізованих можливостей, постійне «відкриття» нових проблем, думки про старість, порівняння себе з однолітками та результатами досягнень молодших за мене», «стан тривоги та підвищеної відповідальності за близьких людей, сумніви в правильності своїх дій», «схованість, апатія», «...страх, безвихідь, часті істерики, жила "на автоматі", бажання сховатися від усіх, довести всім, що виживу, кудись бігти, відчуття, що "схожу з розуму", «спустошеність». При цьому термін тривалість кризового стану суб'єктивно різниться при кризовому стані, викликаному війною в Україні від 2 тижнів, до одного місяця, до 3,5+ місяців, до «я досі перебуваю в кризовому стані». Найдовшими були кризи втрати значущих стосунків (розлучення) від 5 до 6 років у 9,5% респондентів.

3) Процес переживання кризового стану характеризувався у досліджуваних наступним: депресивна психосоматика на фізичному та психологічному рівнях. Характерними були стрес, страх, апатія, відчуття провини, а саме: 81% опитуваних відчували неконтрольованість того, що відбувається, у 57% відбувалися порушення сну та жахливі сновидіння, 61,9% відчували тривогу та депресію, 52,4% характеризувалися суб'єктивним відчуттям тягаря відповідальності, 42,9% відчували гнів, сором та відчуття провини, а також суїцидальні наміри були у 23,8% опитуваних. Рідше респонденти

відчували втрату апетиту, м'язове напруження, порушення мислення і не намагалися уникати труднощів. При цьому триматися під час кризи допомагали: допомога близьких та родини, віра в Бога та духовні практики, переключення уваги, йога, психотерапія, спорт та фізичні вправи, тілесна терапія, домашні тварини, творчість, читання художньої літератури.

4) Шляхи подолання кризового стану. При аналізі відповідей досліджуваних експериментальної групи було виявлено, що більшість респондентів долали кризу за допомогою близьких людей (родичі, друзі), 33,3% - за допомогою спеціалістів (медик, психолог), на третьому місці 19% – за допомогою Бога та вищої сили. Окрім цього майже всім опитуваним допомагали впоратись з кризовими ситуаціями власні особистісні якості (сила волі, стійкість, наполегливість). Цікаво, що за допомогою до нетрадиційних шкіл допомоги (цілители, екстрасенси) не звертався ніхто з опитуваних. При подоланні кризових ситуацій найчастіше використовувалась допомога інших людей (81% опитуваних), рідше кризи розв'язувались самостійно.

5) Трансформації особистості. Досліджувані у більшості (90%) відчують, що з ними відбулися зміни на краще, вони стали іншими людьми. 10% вважають, що вони ніяк не змінилися. До змін, що вказують респонденти належать: зміна світосприйняття, краща комунікація з людьми, підвищення самооцінки, прийняття самого себе, зміна ієрархії життєвих цінностей (життя стало найвищою цінністю). Також спостерігається зміна структури ставлення до себе (впевненість, повага, відчуття самоцінності) та оточуючих (лояльність, прийняття, лагідність, довіра, повага, прийняття інакшості). Також зміни відбулися у світогляді (сенс життя, добро і зло, Бог, життя і смерть, істина), що свідчить про наявність саморефлексії по відношенню до життєвої кризи та її значний вплив на переосмислення власного життя.

Як висновок, у кожної особистості знаходимо своє суб'єктивне проходження кризи та особливості її переживання: від негармонійних особистісних ролей, фрустрацій до усвідомлення меж своїх можливостей, власного життєвого шляху та прийняття відповідальності за власне життя, зміни світосприйняття, кращої комунікації з людьми, підвищення самооцінки, прийняття самого себе, зміни ієрархії життєвих цінностей.

Список використаних джерел

1. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю: навчальний посібник/ наук. ред. та керівник проблем. групи– Л.М.Вольнова.– К.,2012.–275 с.
2. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях/В.Л.Зливков, С.О.Лукомська, О.В. Федан.– К.:Педагогічна думка, 2016. – 219 с.
3. Доценко В.В. Теоретичні підходи щодо вивчення кризових станів особистості/Вісник Харківського національного університету. - Серія “Психологія”.-2011.- №937.- с.73-76
4. Фонтана Д. Как справиться со стрессом / Дэвид Фонтана. Как справиться с кризисом / Гленис Перри. Как жить с вашей болью/Аннабел Брум, Хелен Джеллико : пер. с англ. Т. М. Марютиной.– М.: Педагогика Пресс,1995.–352 с.
5. Заїка В.М. Особливості трансформації особистості людини в ході вирішення життєвої кризи. Методичні матеріали./За ред. Л.Г. Перетятка (вид. 3-е, доп.)-Полтава, 2006-100 с.

***Рак Марія Миколаївна
студентка 41 псв групи
спеціальності 053 «Психологія»***

***Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент***

Вплив емоційного інтелекту на побудову конструктивних соціальних інтеракцій

Актуальність проблеми. Сучасне суспільство ставить перед індивідом задачу безперервного удосконалення своїх знань і професійної майстерності, розширення сфери спілкування і реалізації. До людини ставиться все більше вимог, будь то професійне середовище чи міжособистісні відносини. Затребуваною стає особистість активна, здатна швидко та гнучко реагувати на зміни та адаптуватися до умов сьогодення. Однією з ключових проблем є ефективна взаємодія людини в соціумі та взагалі ефективність людини в своїй життєдіяльності. Для конструктивної взаємодії контроль і регулювання емоцій є особливо важливою здатністю людини, оскільки сучасне життя та більшість професій потребує постійного контакту з великою кількістю людей.

В цьому контексті особливо перспективною областю дослідження стає емоційний інтелект, який є складовою здатності людини регулювати власну поведінку, взаємодію з оточенням, можливість справлятися з життєвими завданнями та труднощами.

Ступінь розроблення проблеми. Значний внесок у дослідження емоційного інтелекту зробили українські дослідники Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига, Є.О. Іванова, К.Р. Маннапова, Ж.П. Вірна, К.І. Брагіна, І.В. Опанасюк так і зарубіжні Г.М. Андрєєва, Д.В. Люсин, Дж. Майєр, П. Саловей, Д. Карузо, Р. Барон, Р. Робертс, Г. Гарднер, Д. Гоулман, К.В. Петрідес, Г.Г. Гарскова. Зокрема відомий дослідник емоційного інтелекту Д. Гоулман зауважив, що невміння розпізнавати емоції оточуючих призводить до неадекватної відповідної реакції, що обов'язково призведе до непорозуміння між людьми [2]. Ю.В. Бреус відзначила, що високий рівень розвитку емоційного інтелекту дає можливість об'єктивно оцінювати себе та інших у процесі взаємодії, виявляти внутрішньоособистісні та міжособистісні протиріччя та знаходити шляхи їх усунення, вибудовувати конструктивні стратегії реалізації цілей, розширює адаптивний репертуар поведінки людини в емоціогенних ситуаціях [1].

Виклад основного матеріалу. Конструктивна взаємодія передбачає цілеспрямовану, побудовану на гнучких установках і поглядах, на розумінні індивідуальних особливостей партнера спільну діяльність зацікавлених один в одному особистостей, що прагнуть до самовдосконалення, самоактуалізації, продуктивного вирішення виникаючих протиріч і до особистісно і соціально значущого результату [5].

Конструктивна взаємодія характеризується з однієї сторони, продуктивністю і результативністю спільної діяльності, а з іншої емоційною задоволеністю процесом і результатом. Найбільш конструктивною та продуктивною вважається стратегія співробітництва – дії, які сприяють організації спільної діяльності, забезпечують узгодженість, ефективність, а такими формами взаємодії є кооперація, згода, пристосування [4].

Аналіз літератури дозволяє стверджувати, що високий рівень розвитку емоційного інтелекту впливає на побудову конструктивних соціальних інтеракцій, а саме таких основних здібностей емоційного інтелекту як:

1. *Усвідомлення власних емоцій.* Провідна властивість емоційного інтелекту, яка виступає спроможністю керувати власними емоціями, регулювати їх виявлення, розуміти причини виникнення переживань, їх характер та інтенсивність. Спроможність усвідомити свої переживання і зрозуміти їх походження дає людині можливість краще впоратись з ними.

2. *Регулювання емоцій,* яке базується на їх самоусвідомленні, здатності заспокоїти себе, позбавитись суму, гніву, роздратованості тощо. Високий рівень здатності до регулювання емоцій передбачає більш швидке подолання небажаних емоційних станів.

3. *Спроможність мотивувати себе до діяльності,* яка реалізується у зусиллях людини спрямовувати емоції на користь досягнення мети діяльності, на нові досягнення.

В основі такої здатності лежить самоконтроль, що реалізується у вмінні відкладати отримання миттєвого задоволення заради досягнення більш значущої мети.

4. *Уміння розпізнавати та розуміти емоції*, які виникають в інших людей, що реалізується через емпатію – здатність відчувати емоційні стани інших людей, розуміння почуттів, потреб, цінностей інших людей, та враховувати все це при спілкуванні.

5. *Вміння підтримувати доброзичливі стосунки з іншими*, яке є здатністю людини справлятися з емоціями, які виникають під час взаємодії [3].

Висновок. В міжособистісній взаємодії людина з високим рівнем емоційного інтелекту уважна до емоційних проявів інших людей та здатна враховувати їх при спілкуванні, регулювати власну поведінку та підтримувати доброзичливі стосунки, обираючи конструктивні стратегії поведінки, орієнтована на співпрацю. Така людина більш адаптивна у соціумі, неконфліктна, стійка до стресу, здатна долати життєві труднощі, швидко та гнучко реагувати на зміни та адаптуватися, спроможна брати на себе відповідальність за власне благополуччя, вміє надавати емоційну підтримку іншим та впливати на їх емоції. Всі вищезазначені характеристики сприяють побудові конструктивних соціальних інтеракцій.

Список використаних джерел

1. Бреус Ю.В. Емоційний інтелект як чинник професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій у вищих навчальних закладах : автореф. к.психол. н.: 19.00.07 / Ю.В. Бреус. – К.: Київський університет імені Б. Грінченка, 2015. – 20 с.

2. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.

3. Дерев'янюк С. П. Феноменологія емоційного інтелекту: Навчально-методичний посібник. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – 312 с.: 8 с. іл.

4. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Воляннюк, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Москаленко, О. І. Боковець, Б. В. Андрійцев ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.

5. Чебикіна О.А Конструктивна взаємодія. Науково-методичний журнал «Концепт». – 2014. Т. 20. – с.296-300.

*Романченко Катерина Петрівна
студентка II курсу
спеціальності «014.09 Середня освіта
(Інформатика)»*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Сергієнко Володимир Петрович*

Диференціація навчання інформатики у загальноосвітній школі

Швидкий розвиток та впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес у загальноосвітній школі прямо й безпосередньо впливають на розвиток особистості сучасної дитини. Для школи це означає диференціацію у формуванні цілей освіти: одним з результатів навчання та виховання в школі має стати готовність дітей до оволодіння сучасними комп'ютерними технологіями та здатність актуалізувати отриману з їх допомогою дані для подальшої самоосвіти. Для реалізації цих цілей виникає необхідність застосування в практичній діяльності вчителя різних стратегій

навчання школярів та, в першу чергу, використання інформаційно-комунікативних технологій.

Мета навчання інформатики пов'язана з формуванням в учнів вміння приймати зважені рішення, нести відповідальність за результат їх здійснення та вмінням використовувати інформаційні технології. Під час вивчення інформатики, виникають можливості для формування, розвитку та підтримки інтересу до способів набуття знань. Чим саме обумовлює необхідність використання комп'ютерів та сучасних технологій в створенні матеріально-технічної бази розвитку суспільства та цивілізації в цілому. Крім того, під час уроків з інформатики формується культура розумової праці й уміння планувати свою роботу, розуміння процесу її виконання, критично співвідносити початковий план роботи з виконанням поставлених задач та одержаним результатом, тобто бачити весь процес в цілому. Вивчення інформатики, побудова алгоритмів та програм, їх реалізація на комп'ютері, повинні сприяти розвитку в учнів таких цінних якостей особистості, як: наполегливість й цілеспрямованість, творча активність й самостійність, відповідальність й працьовитість, критичність й дисципліна мислення, здатність аргументовано відстоювати свої погляди й переконання. Учні привчаються до точності мислення, в них поступово складається негативне ставлення до будь-якої нечіткості. Так саме формуються поняття та навички, необхідні для ефективного та безпечного використання комп'ютерних мереж:

- ✓ емоційно-позитивна спрямованість на практичну діяльність, як основний спосіб розв'язування реальних проблем, ставлення до практики, як до критерію істини;
- ✓ об'єктивне ставлення до даних комп'ютерних обчислень, тобто критичність мислення, здатність відмовлятися від помилок, не зупинятися на них, шукати нові рішення, йти далі;
- ✓ дбайливе ставлення як до техніки, так і до даних;
- ✓ прагнення до самоствердження через засвоєння комп'ютера та творчу діяльність з його допомогою;
- ✓ розуміння своєї відповідальності за результати роботи на комп'ютері, за можливі помилки;
- ✓ розуміння своєї відповідальності за рішення, що приймаються під час опрацювання даних за допомогою комп'ютера;
- ✓ вміння працювати в колективі під час розв'язування складних задач при роботі в групах;
- ✓ турбота про споживача продуктів своєї роботи.

Інформатика, як окрема дисципліна, є підставою для розвитку такого важливого розуміння як комп'ютерна грамотність та формуванню інформаційної культури в учнів. Інформаційну культуру можна розглядати, як складову частину загальної культури людства, яка зорієнтована на інформаційне забезпечення людської діяльності будь якої сфери. Інформаційна культура відображає досягнуті рівні організації інформаційних процесів та ефективність створення, зберігання, збирання, опрацювання, подання та використання даних, що є складовою частиною цілісного бачення світу, його моделювання, передбачення результатів рішень, які приймаються людиною щодня, щохвилини.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Дидактика. Київ: Либідь, 2005. - 264 с.
2. Караванова Т. Психолого-педагогічні засади викладання інформатики та їх вплив на розвиток творчості учнів. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. - 2011. - № 3. - С. 3-7.
3. Лапінський В. Ретроспективно-порівняльний аналіз змістових ліній навчання основ інформатики в Україні. *Інформатика. Шкільний світ*. – 2009. – № 20 (трав.). – С. 27-31.

4. Мурза Л. Активізація пізнавальної діяльності учнів шляхом упровадження інтерактивних технологій на уроках інформатики. *Рідна школа*. – 2015. – № 3. – С. 54-57.

5. Що має розвивати інформатика? Розвивальна інформатика: веб-сайт. URL: <http://zavadsky.at.ua/Rozvivalna.pdf> (дата звернення: 14.01.2023).

*Сова Тетяна Вікторівна
студент II курсу
спеціальність 014.09 Середня
освіта (інформатика)*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Сергієнко Володимир Петрович*

Використання платформ для створення сайтів у шкільних курсах інформатики

При створенні сайтів доводиться враховувати масу аспектів і нюансів, спрямованих на доведення до користувача його вмісту і при цьому запам'ятатися приємним дизайном. Важливо також так обіграти структуру сайту, щоб користувач почував себе максимально комфортно, керував процесами на сайті. Це один з найважливіших моментів, що дозволяє мати постійних читачів. Створюючи сайти, дизайнери використовують різні технології для надання сайту оригінальності. Адже головна вимога – це пропорційне поєднання красивого дизайну з хорошим функціоналом – те, що хотів би бачити у собі будь-який замовник [1].

Вільно-розповсюджені системи керуванням вмістом (CMS) - це програмні засоби, що дозволяють створювати та керувати веб-сайтами. Ось деякі з найпопулярніших CMS:

OpenCart - це CMS, що спеціалізується на інтернет-магазинах. Вона дозволяє створювати та керувати продуктами, замовленнями, клієнтами, платежами та доставками. OpenCart має досить простий та зрозумілий інтерфейс користувача, що робить її доступною для користувачів з різним рівнем досвіду.

WordPress - це найпопулярніша CMS, що дозволяє створювати будь-який тип веб-сайту, від простого блогу до складного корпоративного порталу. WordPress має велику кількість безкоштовних та платних плагінів та тем, що дозволяють розширити її функціональність.

MODX - це CMS, що пропонує гнучкий та розширюваний підхід до створення веб-сайтів. MODX дозволяє користувачам створювати власні шаблони та додатки, що дозволяє створювати унікальні веб-сайти.

Drupal - це CMS, що дозволяє створювати складні веб-сайти з високим рівнем функціональності. Drupal має велику спільноту розробників та користувачів, що забезпечує підтримку та розвиток цієї CMS.

Joomla - це CMS, що пропонує готові рішення для створення різних типів веб-сайтів, від блогів до корпоративних порталів. Joomla має велику кількість розширень та тем, що дозволяє розширити її функціональність та змінити зовні у залежності від потреб користувача.

Webasyst - це CMS, що пропонує рішення для керування інтернет-магазинами, проектами та робочими групами. Вона дозволяє створювати та керувати різними типами контенту, включаючи текст, зображення, відео та інші формати. Webasyst також має велику кількість плагінів та інструментів, що дозволяють розширити її функціональність.

Найбільш оптимальною системою керуванням вмістом сайтом для індивідуального проекту школяра, я вважаю Webasyst, який має достатньо безкоштовних опцій для

створення власного сайту, дозволяє легко керувати різними типами контенту, такими як тексти, зображення, відео та інші формати, має можливості розширювати свою функціональність за допомогою плагінів та інструментів. Інтерфейс Webasyst простий та зрозумілий, що дозволяє учням легко керувати своїми проектами. Крім того, Webasyst має вбудовані інструменти для захисту від хакерських атак та інших загроз безпеці, що дозволяє налаштовувати різні рівні доступу до своїх даних та контенту. Webasyst також пристосован для роботи на мобільних пристроях.

Система керуванням вмістом сайту Webasyst була використана у шкільному курсі інформатики у вибіркового модулі для 10-11 класів «Веб-технології». Навчання створенню сайтів за допомогою системи керуванням вмістом Вебасист було поділене на три етапи: теоретичний, підготовчий та практичний.

Під час теоретичного етапу впровадження дослідження було проведено повторення наступних тем з шкільного курсу інформатики, як основи HTML та CSS, згадані принципи роботи з мовою HTML та стилями CSS, які є основами створення веб-сайтів. Також було проведено порівняльний аналіз існуючих вільно-розповсюджувальних систем керуванням вмістом та більш детально ознайомилися з особливостями, технічними вимогами та характеристиками фрейворку Webasyst. Підготовчий етап впровадження включав в себе пошук, реєстрацію та налаштування домену й хостингу для подальшої установки Вебасисту. Саме під час практичного етапу відбулося знайомство з принципами роботи системи керуванням Вебасист, налаштуваннями адміністративної панелі сайту та можливостями фрейворку Вебасист. Учні навчилися створювати сторінки, наповнювати їх даними, оптимізувати сторінки для мережі Інтернет. Кожен етап навчання виконаний послідовно, щоб учні мали змогу засвоїти всі необхідні знання та навички. Після завершення всіх етапів, учні отримали знання та вміння, як створювати веб-сайти на Вебасист з нуля та оптимізувати свій сайт для Інтернету.

Переваги навчання створенню сайтів на основі CMS Webasyst у шкільному курсі інформатики:

Швидкість розробки - використання Webasyst дозволяє створити сайт швидше, оскільки надаються готові шаблони та широкі функціональні можливості, які не потребують написання коду з нуля.

Простота використання - Webasyst використовує інтерфейс, що дозволяє учням легко створювати веб-сторінки та додавати контент.

Можливості розширення - Webasyst дозволяє використовувати додаткові модулі та плагіни для розширення функціональності веб-сайту.

Розвиток досвіду - навчання створенню веб-сайтів на основі Webasyst надає учням досвід використання інтернет-технологій.

За допомогою Webasyst учні узагальнили знання з шкільного курсу інформатики, навчилися розробляти власні веб-проекти, працювати з базами даних та різними типами контенту, такими як тексти, зображення та відео. Окрім цього, використання Webasyst допомогло учням навчитися важливим принципам безпеки в Інтернеті та налаштуванню різного рівня доступу до своїх даних та контенту. Використання Webasyst у шкільному курсі інформатики може бути корисним інструментом для підготовки учнів до подальшої роботи з веб-технологіями та Інтернетом взагалі.

Список використаних джерел

1. Основні етапи розробки веб-сайту (Електронний ресурс) / [укл. Юрчак І. Ю.] / Національний університет "Львівська політехніка". – Режим доступу до електронного ресурсу : <http://www.victoria.lviv.ua/html/wp/sssteps.html> (дата звернення 25.05.2022).

2. Угрин Д. І. Веб-технології та веб-дизайн: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Д. І. Угрин, М. І. Маниліч, Б. Є. Деркач. – Чернівці : Золоті литаври, 2012. 285 с.

3. Duthel H. WordPress — найкращий посібник із системи керування вмістом (CMS) від Heinz Duthel. Lulu Press, Inc., 2010.
4. Дакет Дж. JavaScript і JQuery: Інтерактивна зовнішня веб-розробка. Wiley & Sons, Incorporated, John, 2014. 640 с.
5. Ніксон Р. Вивчення PHP, MySQL і JavaScript: за допомогою JQuery, CSS і HTML5. O'Reilly Media, Incorporated, 2014. 812 с.

*Столярова Андрій Михайлович
Студента 2 курсу
Спеціальності 014 «Середня освіта
(Інформатика)»*

*Науковий керівник: доктор педагогічних
наук, професор Сергієнко Володимир
Петрович*

Організація індивідуальної, групової, колективної роботи на уроках інформатики

Систему форм навчальної діяльності учнів на уроці становлять колективна, індивідуальна та групова. Цим формам також притаманні всі компоненти процесу навчання. Вони відрізняються один від одного кількістю учнів та способами організації роботи.

Колективною формою організації навчальної діяльності учнів називають такий вид діяльності на уроці, коли всі учні класу під безпосереднім керівництвом вчителя виконують загальне завдання. При цьому педагог проводить роботу з усім класом в єдиному темпі в процесі оповідання, пояснення, показу і прагне одночасно впливати на всіх присутніх. Вміння тримати у полі зору клас, бачити роботу кожного школяра, в атмосферу творчої колективної роботи, стимулювати активність учнів є важливими умовами ефективності цієї форми організації навчальної діяльності учнів. Найчастіше її використовують на етапі первинного засвоєння нового матеріалу. При проблемному, інформаційному та пояснювально-ілюстративному викладі, який супроводжується творчими завданнями різної зі складності, ця форма дозволяє залучити до активної навчально-пізнавальної діяльності всіх учнів. Істотним недоліком колективної форми навчальної роботи є те, що вона за своєю природою орієнтована на середніх учнів. На абстрактного середнього учня розраховані обсяг і рівень складності матеріалу, т. вчителя, і більше часу на виконання завдань. Якщо ж знизити темп, то це негативно позначиться на «сильних» учнях, останніх задовольняє не збільшення кількості завдань, а їх творчий характер, ускладнення змісту. Тому для максимальної ефективності навчальної діяльності учнів на уроці поряд з цією формою мають використовуватися інші форми організації навчальної роботи.

Індивідуальна форма організації роботи учнів передбачає самостійне виконання учнем однакових для класу завдань без контакту коїться з іншими учнями, але у єдиному всім темпі. При індивідуальній формі організації роботи учень виконує вправу, пише есе, реферат, доповідь, складає презентації тощо. Індивідуальним завданням може бути робота з підручником, довідником, словником, картою, робочим зошитом. Індивідуальна форма роботи використовується на всіх етапах уроку, для виконання різних дидактичних завдань: засвоєння нових знань та їх закріплення, формування та закріплення умінь та навичок, для повторення-створення та узагальнення пройденого матеріалу. Вона переважає у виконанні домашніх робіт, самостійних та контрольних завдань у класі. Переваги цієї форми організації навчальної роботи у цьому, що дозволяє кожному учневі поглиблювати і закріплювати знання, виробляти необхідні вміння, навички, досвід

пізнавальної творчої діяльності т.д. Однак індивідуальна форма організації має недоліки: учень ізольовано сприймає, осмислює та засвоює навчальний матеріал, його зусилля майже не узгоджуються з зусиллями інших, а результат цих зусиль, його оцінка стосуються та цікавлять тільки учня та вчителя. Цей недолік компенсує групова форма діяльності учнів.

Групова форма організації навчальної діяльності учнів передбачає створення невеликих за складом груп у межах одного класу. Виділяють такі форми групової взаємодії:

1. Парна форма навчальної роботи - два учні виконують деяку частину роботи разом. Форма використовується для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірка знань і т.д. Робота в парах дає учням час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом. Вона сприяє розвитку навичок висловлюватися, спілкуватися, критично мислити, вести дискусію.

2. Кооперативно-групова навчальна діяльність - це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою. За такою організацією навчання вчитель керує роботою кожного учня опосередковано через завдання, якими спрямовує діяльність групи. Виконуючи частину загальної для класу мети, група представляє, захищає виконане завдання у процесі колективного обговорення. Головні підсумки такого обговорення стають над банном всього класу і записуються всіма присутніми на заняттях.

3. Диференційовано-групова форма передбачає організацію роботи учнівських груп із різними навчальними можливостями. Завдання диференціюються за рівнем складності або їх кількістю.

4. Індивідуально-групова форма передбачає розподіл навчальної роботи між членами групи, коли кожен член групи виконує частину спільного завдання. Результат виконання спочатку обговорюється та оцінюється у групі, а потім виносяться на розгляд усього класу та педагога. У груповій навчальній діяльності учнів успішно формуються вміння навчатися, планувати, моделювати, здійснювати самоконтроль, взаємоконтроль, рефлексію тощо.

Список використаних джерел

1. Ещенко Х.Б. Компетентісно-орієнтований підхід на уроках інформатики.- Х. Видавнича група «Основа» // Інформатика в школі.- лютий 2012, № 2(38) –с.2-4.
2. Малютіна Т.В. Методичні нароби «Групові форми роботи у початкових класах» / Т.В. Малютіна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/metodichni-narobki-grupoviformi-roboti-u-pochatko.html>
3. Млавець Ю.Ю. Методика навчання інформатики (конспект лекцій для студентів факультету суспільних наук). – Ужгород: ДВНЗ “УжНУ”, 2021. – 57 с.
4. Тимченко А. А. Інформатика та сучасні інформаційні технології з методикою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Тимченко. – Миколаїв: СПД Румянцева, 2018. – 239 с.

*Уколенко Олександр Леонідович
студент 2 курсу
спеціальність 014.09 Середня освіта
(інформатика)*

*Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор
Сергієнко Володимир Петрович*

Організація гурткової роботи з інформатики

Організація гурткової роботи в школі є важливим елементом розвитку дітей та їхньої освіти. Гуртки дають можливість учням розвивати свої інтереси та таланти, вивчати нові речі та набувати практичних навичок. Одним з найпопулярніших гуртків в школах є гурток вебдизайну, де учні можуть вивчати основи створення веб-сайтів та розробки графічного дизайну. [6]

Організація гуртку вебдизайну може бути викликом, оскільки потрібно мати належні знання та досвід у цій сфері. Якщо в школі немає вчителя зі спеціалізацією на вебдизайні, можна запропонувати співпрацю з локальними дизайнерами або запрошувати експертів з цієї галузі для проведення занять.

Крім того, необхідно мати належне обладнання для проведення занять. Учні повинні мати доступ [2] до комп'ютерів з інтернетом та необхідним програмним забезпеченням, таким як Adobe Photoshop або Illustrator. Краще мати на кожного учня свій комп'ютер, щоб кожен міг працювати із програмами та матеріалами на власному темпі.

У гуртку вебдизайну учні можуть вивчати різні аспекти створення веб-сайтів та графічного дизайну, такі як вибір кольорової гами, використання шрифтів, створення логотипів та ілюстрацій, та інші. Крім теоретичних занять, учасники гуртка можуть брати участь у практичних проектах, створюючи веб-сайти або графічні елементи для різних потреб, наприклад, для шкільної газети або інформаційного сайту школи.

Один з головних завдань гуртка вебдизайну - навчити учнів використовувати різноманітні інструменти для створення веб-сайтів та графічного дизайну. Учні можуть вчитися використовувати програмне забезпечення, таке як Adobe Photoshop або Illustrator, яке є стандартом для професійного вебдизайну. Вони також можуть вчитися використовувати онлайн-інструменти, такі як Canva або Figma, які дозволяють швидко створювати дизайни та макети.

Організація гуртка вебдизайну може виявитися викликом для вчителя-організатора. Однак, якщо відповідно підготуватися та знайти підтримку у шкільній адміністрації, він може стати важливою складовою шкільної гурткової роботи з інформатики. [5]

Ось кілька порад щодо того, як організувати гурток вебдизайну в школі:

Визначте цілі та об'єктиви гуртка. Які навички та знання ви хочете передати учням? Які проекти вони будуть створювати? Чи будуть вони працювати в команді або індивідуально? Визначення цілей та об'єктивів допоможе учням краще розуміти, що вони можуть отримати від участі в гуртку.

Знайдіть вчителя-організатора, який має досвід у вебдизайні та може вести гурток. Це може бути вчитель інформатики, вчитель мистецтв або людина з професійним досвідом у дизайні. [1]

Забезпечте необхідне обладнання та програмне забезпечення для гуртка. Вам може знадобитися доступ до комп'ютерів з програмним забезпеченням для вебдизайну, такого як Adobe Photoshop або Illustrator. Також можна використовувати безкоштовні онлайн-інструменти, такі як Canva або Figma.

Визначте графік занять та місце проведення гуртка. Зазвичай гуртки проводяться після шкільних занять або у вихідні дні. Важливо мати вільний доступ до місця проведення гуртка, щоб учні могли зосередитися на своїй роботі. [3]

Продумайте систему оцінювання та мотивації учнів. Чи будуть ви використовувати оцінки для гуртка? Які нагороди ви можете запропонувати учням за успішне завершення проектів? Це може бути, наприклад, сертифікат або нагорода на закінчення року.

Список використаних джерел

1. Максимюк С. П. Педагогіка. Підручник. URL: https://pidru4niki.com/14990528/pedagogika/zmist_pozaurochnoyi_pozashkilnoyi_vihovnoyi_roboti
2. Пічкур М. О., Демченко І. І., Базильчук Л. В. Методика викладання образотворчого мистецтва: позакласна робота: Навчальний посібник. Умань: Алмі, 2010. 264 с
3. Волкова Н. П. Педагогіка. К.: 2007. 235 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. 3-т^о вид., перероб. і доп. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2005. 232 с.
5. Гурткова робота в комунальному закладі Якушинський ліцей. URL: <http://yakushynsi.school.org.ua/gurtkova-robota-11-47-56-02-12-2020/>
6. Шугаєвська Л. Ф. Навчальна програма з позашкільної освіти «Цікаваінформатика». URL: http://sutkonst.at.ua/Program_gyr/cikava_informatika.pdf
8. Основи алгоритмізації та програмування. URL: <https://naurok.com.ua/programma-gurtka-osnovi-algoritmizaci-ta-programuvannya->

*Хало Людмила Іванівна
студентка II курсу заочної форми навчання
спеціальність «Середня освіта (Інформатика)»*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Сергієнко Володимир Петрович*

Контролю успішності в освітньому процесі

Освітній процес у закладах вищої освіти – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що проводиться через систему науково-методичних та педагогічних заходів і спрямована на передачу, засвоєння, накопичення та використання знань, умінь й інших компетентностей в осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Процес навчання в закладі освіти спрямований на вирішення навчально-виховних завдань, кожне з яких характеризується дидактичною завершеністю. Обов'язковим компонентом цього процесу є контроль знань, умінь та навичок, тобто перевірка його результативності. За допомогою контролю в процесі навчання розв'язують низку таких завдань, як виявлення готовності студентів до сприйняття усвідомлення і засвоєння нових знань; отримання інформації про характер самостійної роботи у процесі навчання; визначення ефективності організаційних форм, методів і засобів навчання; виявлення ступеня правильності, обсягу і рівня засвоєних студентами знань, умінь та навичок.

Особливої уваги заслуговує питання контролю успішності навчання студентів у закладах вищої освіти з активним впровадженням модульно-рейтингової системи навчання. Система модульно-рейтингового контролю – сукупність форм, засобів, методів та прийомів контролю, які виходять з цілей і змісту навчальних дисциплін. Контроль навчальної успішності студентів знаходиться у площині розробки й реалізації технології контролю досвідних надбань студентів. Традиційними видами контролю, які використовуються у педагогічній практиці, та їх застосування при модульно-рейтинговому контролі, є: попередній контроль (ознайомлення викладача з результатами засвоєння вивченого матеріалу та загальним рівнем підготовленості студентів до сприйняття подальшої інформації залежно від стану навчання і методів проведення

контролю); поточний, або побіжний контроль (дає можливість отримати швидко інформацію про результати навчання студента під час конкретного модуля чи в конкретний момент цього модуля); тематичний контроль (передбачає перевірку, оцінку і корекцію засвоєння системних знань, навичок та вмінь); періодичний контроль (перевірка знань, умінь, навичок, оволодіння матеріалом великого обсягу (вивченого за семестр)); підсумковий контроль (визначення і оцінки успішності за даний проміжок часу (семестру чи атестаційного періоду)); заключний контроль (визначення вивчення даного предмета та оцінки успішності кожного студента за період вивченого ним курсу).

Система оцінювання успішності є однією з ключових ланок освітнього процесу. Тому велика кількість досліджень приділяється її оптимізації та винайденню нових методик перевірки отриманих знань та вмінь.

Вибір методу контролю залежить не лише від дидактичного завдання, що його ставить перед собою викладач на початковому, проміжному або кінцевому етапі вивчення дисципліни. Враховується і специфіка змісту навчального матеріалу. При цьому важливо виділити в ньому головні моменти, його логічно завершені частини. Однак у всіх випадках контроль повинен відображати динаміку засвоєння студентами навчального матеріалу – від відтворення знань до їх практичного застосування.

Тестування є найбільш популярним останнім часом методом контролю й самоконтролю навчальної успішності студентів. Тестування є однією з найбільш технологічних форм проведення автоматизованого контролю з параметрами якості, якими можна управляти. В цьому аспекті жодна з відомих форм контролю знань студентів з тестуванням порівнятися не може. Але й абсолютизувати можливості тестової форми немає ні сенсу, ні підґрунтя.

Розглядаючи принципи відбору змісту тестових завдань, найчастіше до них відносять: значущість, наукову достовірність, відповідність змісту рівню сучасного стану науки, зростаючу складність тестових завдань, варіативність, системність, комплектність і збалансованість змісту тесту, взаємозв'язок змісту і форми. Справжній педагогічний тест можна охарактеризувати як результат взаємовпливу змісту завдань з формою, що найбільш підходить змісту. При цьому тестову форму потрібно розглядати разом зі змістом як активну сторону їх взаємодії.

Кожна з форм тестових завдань дозволяє перевірити специфічні види знань, а також відповідні їм контрольні матеріали. Вибір форм залежить від мети тестування і змісту тесту, від технічних можливостей.

Система оцінювання може бути адаптована до сучасних умов та успішно використовуватися для оптимізації освітнього процесу. Незважаючи на задовільні результати перевірки успішності отриманих знань та навичок стандартними методиками, за умов дистанційного навчання виникає необхідність винайдення та впровадження в освітній процес нових форм оцінювання студентів.

Список використаних джерел

1. Жуковська А. Л. Проблема оцінювання успішності студентів / А. Л. Жуковська // Науковий пошук молодих дослідників : зб. наук. праць / за ред. В. М. Єремєєва. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – Вип. 2. – С. 101–104.
2. Зварич І. Проблема удосконалення контролю і оцінки знань студентів / І. Зварич // Рідна школа. – 2000. – № 10. – С. 43–45.
3. Кулик М. С. Кредитно-модульно-рейтингова система навчальної діяльності : навч.-метод. посіб. / М. С. Кулик, Е. В. Лузік, Н. В. Ладогубець. – К. : Національний авіаційний університет, 2004. – 96 с.
4. Лузан П. Г. Методи контролю в системі активізації навчання студентів / П. Г. Лузан // Науковий вісник Національного аграрного університету : зб. наук. пр. – К. : НАУ, 2003. – Вип. 67. – С. 157–169.

5. Основи організації та методики викладання у вищій школі : навч.-метод. посіб. / В. Т Білоус, Л. І. Горюнова, А. В. Цимбалюк, С. Я. Цимбалюк. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 146 с.

*Царинюк Віта Володимирівна,
студентка 2 курсу магістратури,
ОПП «Психологія»,*

*Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
Лисянська Таїса Миколаївна*

Дослідження особливостей інтересів та схильностей вибору професії в учнів ранньої юності

Актуальність проблеми. Щоденні зміни у соціальних, культурних, економічних, екологічних і технологічних сферах у світі та в Україні, демографічна ситуація, а також війна накладають відбиток в тому числі й на кон'юнктуру ринку праці.

Усвідомлений вибір професії, що базується на інтересах, схильностях і здібностях, враховує сильні та слабкі сторони особистості, буде сприяти досягненню професійного успіху. Тому закономірним є проведення емпіричного дослідження особливостей інтересів та схильностей вибору професії в учнів ранньої юності, ступеня вираженості спрямованості цих інтересів у різних сферах діяльності, схильності до певного типу професійної діяльності, рівня розвитку комунікативних та організаторських схильностей, які є одними з основних для більшості професій сучасного і майбутнього світу. Це допоможе підсилити рівень самопізнання юнаків та юначок, щоб надалі вони могли здійснити оптимальний вибір професії.

Ступінь розроблення проблеми. Питання особливостей інтересів та схильностей вибору професії вивчали Б.О. Федоришин, Є.О. Клімов, А.Є. Голомшток та інші вчені.

Зокрема, Б.О. Федоришин, вивчаючи особливості підготовки учнів до свідомого професійного вибору, наголошує на необхідності зосередження уваги на особистості самого учня, його розвитку, уявленнях про самого себе і свою власну роль у світі праці [1, с. 146]. Є.О. Клімов розвинув концепцію суб'єктно-діяльнісного підходу в рамках завдань професійного самовизначення та профконсультування. В основі концепції лежить усвідомлене ставлення людини до її дійсності, її інтереси, схильності і можливості [2]. А.Є. Голомшток розробив методику, що дозволяє виявити не тільки коло інтересів учнів, а й ступінь їх вираженості, що має особливе значення у формуванні мотивації вибору майбутньої професії.

Виклад основного матеріалу. В період ранньої юності молодь лише набуває власної ідентичності, випробовує нові соціальні ролі, конструює власні уявлення про себе. Вузкість інтересів молоді, їх слабка поінформованість про світ професій і предмети праці у типології професій, незнання своїх схильностей до різного роду діяльності, значною мірою ускладнюють вибір майбутнього фаху.

Для вивчення зазначеної проблеми був підібраний ряд методик, таких як «Карта інтересів» А.Є. Голомштока (за модифікації О.П. Мешковської), ДДО Є.О. Клімова, «КОС-2» Б.О. Федоришина. Дослідження проводилося за участю учнів 8-11 класів м. Києва. Обробка анкет відбулася за допомогою створеного для даного дослідження ETL процесу на базі програмного забезпечення FME [3].

За результатами обробки даних згідно методики «Карта інтересів» виявлено, що в учнів до багатьох сфер діяльності переважає заперечення та вищий ступінь заперечення інтересу, а виражений та яскраво виражений інтереси досить незначні [4]. Яскраво

виражений інтерес спостерігається тільки у 33% з усіх представлених сфер діяльності: військові фахи, економіка, історія, музика, образотворче мистецтво, педагогіка, право та юриспруденція, сценічне мистецтво, фізкультура і спорт. І хоча відсоток учнів з таким інтересом – 64%, він є всього у 3% з усіх досліджуваних сфер діяльності, а виражений інтерес складає 10%, що говорить про вузькість світогляду і незацікавленість у всебічному розвитку.

Натомість вищий ступінь заперечення проявився у 79% учнів до 93% з усіх сфер діяльності (математика, електро- і радіотехніка, медицина, металообробка, фізика, хімія, будівництво, авіація, морська справа, деревообробка тощо).

Такий результат зумовлений тим, що в юнаків та юначок відбувається перенесення свого негативного ставлення до шкільних предметів на сферу професійної діяльності; відсутні взаємозв'язок між дисциплінами та інформація про практичну значущість знань, отриманих на уроках. Відсутня не тільки достатня поінформованість у світі професій, але і розуміння професійних обов'язків, необхідних здібностей та компетенцій, які мають бути у спеціалістів даних сфер діяльності. Підготовка в гуртках, тренінгах, секціях відбувається з тих напрямків, на які є значний попит, що, не завжди співпадає з реальними потребами суспільства. Також часто здійснюється вибір професії не під впливом усвідомлення своїх можливостей і того, що здійснення її обов'язків буде викликати задоволення, а від того, наскільки «модною» справою людина займатиметься та від очікуваної грошової винагороди.

За результатами обробки даних згідно ДДО Є.О. Клімова, у 43% учнів, відповідно до їхніх професійних схильностей і підсвідомих задатків до певного виду діяльності, виявився ступінь вираженості схильностей до одного із п'яти типів професій. Інші 57% учнів поки не мають яскраво вираженої відповідності до певного типу професії, вони знаходяться на стадії самопізнання. Всі учні мають професійні схильності та задатки до певного виду діяльності практично на одному рівні до усіх типів професії (з невеликою перевагою до типу «Людина-Природа») [5].

Виходячи з результатів важливо надавати учням інформацію про їхній особистісний тип професійної спрямованості, допомагати глибше зрозуміти свої схильності до певного роду діяльності, проводити заняття з інформування про особливості праці особистості кожної групи професій, з чим саме вони пов'язані, що допоможе розвинути більш ширші інтереси до різних сфер професійної діяльності.

За результатами обробки даних згідно методики «КОС-2», щодо визначення наявності комунікативних та організаторських схильностей та рівня їхнього розвитку в учнів періоду ранньої юності, виявлено [6]: низький рівень розвитку комунікативних схильностей мають 43% учнів з оцінкою в 1 бал, нижчий за середній рівень – 7% учнів з оцінкою у 2 бали, середній рівень – 14% учнів з оцінкою в 3 бали, високий рівень – 7% учнів з оцінкою в 4 бали та дуже високий рівень – 29% учнів з оцінкою в 5 балів. Щодо організаторських схильностей: низький рівень їх розвитку мають 29% учнів з оцінкою в 1 бал, нижчий за середній рівень – 43% учнів з оцінкою у 2 бали, середній рівень – 14% учнів з оцінкою в 3 бали, високий рівень – 14% учнів з оцінкою в 4 бали, дуже високого рівня розвитку не виявлено.

Це означає, що у більшості випадків молодь не прагне до спілкування, переживає труднощі при встановленні контактів з людьми, погано орієнтується в незнайомих ситуаціях, не відстоює свою думку, не проявляє ініціативи в громадській діяльності, уникає прийняття самостійних рішень. Проблеми можуть бути пов'язані з тим, що молоді люди все менше хочуть брати на себе відповідальність; здійснюють вибір професій, де в більшості випадків ключові рішення приймаються ззовні, обираються неуправлінські професії з мінімальною комунікацією.

Тому важливо допомагати старшокласникам, розвивати зазначені схильності та перетворювати їх в корисні навички майбутнього. Це допоможе їм швидко налагоджувати ділові й товариські стосунки, підсилиться бажання розширювати свої знайомства з новими

людьми, допоможе виробити здібність впливати на інших та з'явиться бажання проявляти ініціативу, відстоювати власні інтереси.

Висновки. Дане емпіричне дослідження підтвердило гіпотезу про те, що в ранньому юнацькому віці учні, здійснюючи вибір своєї майбутньої професії, не мають широкого спектра сформованих та яскраво виражених інтересів до різних сфер діяльності, погано розуміють, до якого типу професії вони мають схильність, та мають доволі низький рівень розвитку комунікативних та організаторських схильностей, а отже, і задатків компетенцій. Тому необхідно підсилювати рівень їхнього самопізнання, розвивати сильні сторони молоді.

Є доцільним впровадження новітніх розробок, вправ, спеціальних тренінгових програм для підвищення рівня поінформованості молоді у світі професій, розширення кола їх інтересів у різних сферах професійної діяльності, а також підвищення рівня комунікативних та організаторських схильностей, які мають стати ключовими навичками у майбутньому. Необхідно розвивати професійні інтереси старшокласників, щоб учні розуміли реальні переваги й недоліки в кожній зі сфер діяльності та могли спробувати свої сили у різних напрямках ще до вступу у ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Коропецька О.М. УДК 159.9; 331.54 Психологічні основи професійної орієнтації та самореалізації особистості. Навчальний посібник. – К.: КНТ, 2016. – 438с.
2. Електронний ресурс: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
3. <https://drive.google.com/file/d/1hqXjHwLW3CvIO5EGM6CJPHiMfI666dwr/view>
4. https://docs.google.com/document/d/1SZU_7S-oKbgFj0YTSdpKS_Ddx46Yp5Fx/edit?usp=sharing&oid=118154616003713559413&rtpof=true&sd=true
5. <https://docs.google.com/document/d/1pMp31AtXUVRJ3gn3MI0PdOoand1VQKw0/edit?usp=sharing&oid=118154616003713559413&rtpof=true&sd=true>
6. https://docs.google.com/document/d/1iJutAzbqZIZbA8V1YCeRJAv2A7-a_TNG/edit?usp=sharing&oid=118154616003713559413&rtpof=true&sd=true

*Черненко Олена Миколаївна
студентка 2 курсу
спеціальність 014.09 Середня освіта (інформатика)*

*Науковий керівник:
доктор наук, професор
Сергієнко Володимир Петрович*

Рольові та ділові ігри при вивченні інформатики

Мета дослідження: з'ясувати і проаналізувати роль рольових ігор при вивченні інформатики в загальноосвітній школі.

Завдання дослідження:

- 1). Вивчити та провести аналіз методичної літератури з питань використання ігор в навчальному процесі.
- 2). Визначити роль та функції рольових та ділових ігор.
- 3). Розглянути рольові ігри та методику їх застосування на уроках інформатики в школі.

Предмет дослідження – методика використання рольових ігор при вивченні інформатики в загальноосвітній школі.

Об'єкт дослідження – рольові та ділові ігри на уроці інформатики у базовій ланці в загальноосвітній школі

Із 1 вересня 2022 року вчителі 5-х класів прийняли естафету впровадження реформи НУШ. Перед педагогами середньою та старшою школи постають суттєві зміни в освітньому процесі, опанування нових підходів до навчання та ще безліч інновацій! Вчителі починають працювати за новим Державним стандартом базової середньої освіти та Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти.

Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації учнів в суспільстві. Наскрізний процес виховання, який формує цінності. Нова українська школа дає можливість учням навчатися через діяльність, «у якій буде приємно навчатися і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті». Основним принципом навчання є принцип «Навчання через гру». **Навчання на основі гри мотивує учнів тривалий час виконувати певні операції**, що мають стимули, наприклад, збирати зірки, інші трофеї і закріплюватися в рейтингових таблицях, а також ряд механічних дій, результатами яких захоплені учні (тобто, формується високий рівень зацікавленості). Дослідження показали, що **розважальні ігри здатні сприяти осмисленому вивченню** через надання гравцям адаптивних викликів, цікавості, самовираження, відкриття, негайного зворотного зв'язку, чітких цілей, контролю над гравцями, занурення, співпраці, конкуренції, змінної винагороди та низького рівня невдач.

Сучасні освітяни докладають значних зусиль до перебудови процесів викладання та навчання задля підготовки здобувачів освіти до життя у «суспільстві глобальної компетентності», підґрунтям якого є інформація і технології. Адже від якості, глибини й обсягу знань, якими оволодіє підростаюче покоління, значною мірою залежить подальший розвиток нашої держави.

В умовах сьогодення та для реалізації реформи школи актуальною стає проблема навчити учнів мислити, виробляти стійкий інтерес до знань і прагнення самостійно опанувати їх, свідомо застосовувати здобуті знання. Тому комп'ютер може виступати для здобувачів освіти і учителем, і помічником, і порадиником. А для вчителів – це джерело пошуку інформації, можливість співпраці з іншими людьми, можливість заявити про себе, поділитися своїми здобутками з колегами по фаху.

Сучасні уроки інформатики спрямовані на формування практичних навичок роботи з комп'ютером, постійне співробітництво між учителем і учнем, з застосуванням різних форм, прийомів і методів навчання, у тому числі й нестандартних. І тому ми вважаємо, що учитель повинен застосовувати більше активізуючих методів навчання замість переказування абстрактної, «готової» інформації. Форми роботи мають захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес і мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям. Ефективність і сила впливу на емоції й свідомість здобувачів освіти значною мірою залежать від умінь і стилю роботи конкретного вчителя.

При викладанні інформатики в школі найефективнішими слід вважати інтерактивні методи навчання з елементами гри на різних етапах уроку. Адже гра – це діяльність, яка полягає в безпосередній міжособистісній взаємодії між окремими учнями або групами учасників, об'єднаними для реалізації певних цілей.

Основна мета гри - підвищити цікавість школярів до навчання, й тим самим підвищити ефективність навчання.

Для учнів ігровий момент на уроці - перехід в інший психологічний стан, це нові позитивні емоції, можливість відчувати себе в новому амплуа, можливість розвивати свої творчі здібності, відкривати приховані таланти, змога оцінити роль знань і побачити їхнє застосування на практиці, відчувати взаємозв'язок різних наук. Гра стимулює краще запам'ятовування й розуміння матеріалу, а також мотивує й сприяє заохоченню учня до комплексного використання органів почуття при сприйнятті інформації.

На уроках інформатики у середній ланці - використовуються рольові й комп'ютерні ігри, старшій ланці - ділові ігри.

Ділову гру ми проводимо з метою мотивації та актуалізації знань і вмінь учнів, під час вивчення нового матеріалу, після вивчення теоретичного матеріалу, протягом декількох уроків теми на основі довготривалої ділової гри.

Рольову гру ми проводимо з метою розвитку здібностей школярів, прищеплення уміння приймати правильні рішення. У рольових іграх виявляються особистість учня, його здібності та перспективи на майбутнє.

Список використаних джерел

1. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: А.С.К., 2007. 144 с.
2. Наволока Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н.П. Наволока. – Х.: Вид. Група – Основа, 2011. – 176 с.
3. Шапран О.І. Словник термінів з професійної освіти / авт. кол. за заг. ред. О.І. Шапран. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – 276 с.
4. Шапран О.І. Сучасні педагогічні технології у професійній підготовці вчителів [навч. посіб.] О.І. Шапран. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 280 с.
5. Шевченка Л. І. Рольові ігри як засіб підвищення мотивації студентів до вивчення інформатики / Л. І. Шевченка // Професійна освіта: методологія, теорія та технології. - 2015. - № 1 (4). - С. 196-202.
6. Шевченко О., Янченко М. Інформаційні системи та технології: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2018.
7. Шиян Р.Б. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти / Савченко О. Я., 2019. – 61 с.

Інтернет-ресурси

8. Всеосвіта. Спільнота активних освітян : веб-сайт. URL : <https://vseosvita.ua>
9. На урок. Освітній проект : веб-сайт. URL : <https://naurok.com.ua>
10. Нова українська школа : веб-сайт. URL : <https://nus.org.ua>
11. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
12. EdEra — студія онлайн-освіти. URL : <https://www.ed-era.com/>
13. LearningApps.org : веб-сайт. URL : <https://learningapps.org/>
14. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/ua>
15. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>

*Чумак Юлія Іванівна
студентка II курсу групи 21 Інфмз
спеціальності Середня освіта (Інформатика)*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Сергієнко Володимир Петрович*

Здійснення контролю за ефективністю освітнього процесу з інформатики

Пандемія коронавірусу, війна змусила Україну швидко перейти у віртуальний формат комунікації. Не зважаючи на те, що ми зіштовхнулися з новими умовами, незвичними, як для вчителів, учнів, так і для освіти в цілому.

Проте проблема контролю за ефективністю освітнього процесу виникла досить давно, вона є актуальною і дотепер. Це пов'язано не так із її складністю, як з динамічністю, яка виражається в тому, що ефективність освітнього процесу видозмінюється при кожній зміні поколінь і зміні суспільно-економічної формації.

В процесі реформування і модернізації вітчизняної системи освіти постає питання про підвищення якості навчання у середній школі через забезпечення стабільного розвитку ефективної системи контролю. Водночас, ефективна робота закладів загальної середньої освіти залежить від здійснення управлінської діяльності в них на основі результатів контролю за ефективністю освітнього процесу.

Під контролем ефективності освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти розуміють науково обґрунтовану систему перевірки результатів виховання та навчання учнів. Метою контролю ефективності освітнього процесу є визначення якості засвоєння учнями навчального матеріалу, ступеня відповідності сформованих знань, вмій і навичок цілям і завданням навчання [3, с. 170].

Систематичний контроль знань, умій і навичок учнів, який передбачає точне знання запланованих результатів навчання є важливою умовою ефективності освітнього процесу у середній школі. Тому пошук шляхів і способів підвищення контролю за ефективністю освітнього процесу є досить актуальною проблемою.

Освітній процес – це педагогічно обґрунтована, послідовна, безперервна зміна актів навчання, у ході якої виконуються завдання розвитку та виховання особистості [4, с. 46]. Під ефективністю освітнього процесу слід розуміти єдність процесу та результату навчання, а не лише його кінцевий результат. Загалом під ефективністю розуміються події, які призводять до необхідних результатів [2, с. 347].

Проаналізувавши теоретичні питання здійснення контролю освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти. На основі проведеного дослідження було встановлено, що під ефективністю освітнього процесу слід розуміти певний критерій, на підставі якого оцінюється освітній процес. Тобто ефективність відображає якою ціною та зусиллями досягнутий певний рівень якості освіти, наскільки виправдані витрати з точки зору можливості їхнього покриття. Ефективність розглядається через призму основних її складових: економічну, педагогічну, соціальну, організаційно-управлінську.

На ефективність освітнього процесу впливає низка чинників, основними з яких є [1, с. 16]: матеріально-технічна база школи; навчальний план освітнього закладу; програми та підручники; управління навчальним процесом; рівень кваліфікації вчителя та його особисті якості.

Розглянуто сутність контролю за ефективністю освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти. Зокрема, під контролем ефективності освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти слід розуміти науково обґрунтовану систему перевірки результатів виховання та навчання учнів.

Навчання – це набута учнями (в процесі навчання і виховання) внутрішня готовність до різних психологічних перебудов і перетворень відповідно з новими програмами і цілями подальшого навчання [5, с. 4]. Тобто це загальна здатність учня до засвоєння знань. Встановлено, що метою контролю ефективності освітнього процесу є визначення якості засвоєння учнями навчального матеріалу, ступеня відповідності сформованих знань, вмій і навичок цілям і завданням навчання.

Розглянуто особливості здійснення контролю за ефективністю освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, основні методи контролю, які використовуються у закладі середньої освіти: письмова перевірка, усна перевірка, графічна перевірка, тестова

перевірка, практична перевірка, спостереження. Встановлено, що при усному опитуванні на уроках інформатики важко забезпечити об'єктивність процесу вимірювання та інтерпретацію його результатів. Тому її на уроках інформатики доцільно застосовувати під час актуалізації знань і підведення підсумків – для перевірки розуміння основних термінів та понять. Письмова перевірка на уроках інформатики дає більш позитивні результати ніж усна. Однак слід відмітити, що процес вимірювання залишається далеким від об'єктивності при інтерпретації результатів. Найбільш об'єктивним при оцінюванні знань з інформатики є тестування. Проте недоліком комп'ютерного тестування є те, що за його допомогою складно оцінити рівень сформованості практичних умінь та навичок. Найбільш ефективною формою оцінювання практичних умінь та навичок на уроці інформатики є практичні роботи, які складаються з теоретичних питань та практичних завдань.

Проаналізувавши нормативно-правову базу здійснення контролю за ефективністю освітнього процесу в закладі освіти. Встановлено, що основними законодавчими актами, які регулюють здійснення контролю за ефективністю освітнього процесу в закладі освіти, є Закон України «Про повну загальну середню освіту» та Закон України «Про освіту».

Отже, на основні проведеного аналізу, доцільно зробити такі висновки. Наразі педагогом використовуються такі види контролю: попередній, поточний, повторний, тематичний, періодичний та підсумковий. Інструменти комплексного контролю наразі, на жаль, не використовуються. Педагогом використовуються наступні форми контролю: групова, індивідуальна, фронтальна; усна та письмова перевірка.

Опис інструментів контролю за ефективністю освітнього процесу з інформатики доводить, що педагогом використовується багато форм та видів контролю, проте є форми та види, які не задіяні в контрольному процесі, або лише частково задіяні, що знижує ефективність виконання функцій контролю. Доцільним є розширення переліку використовуваних педагогом форм та видів контролю. Проте слід наголосити, що не всі форми, використовувані в умовах очного навчання підходять до умов дистанційного навчання (воєнний стан, карантин тощо). Ця проблема набуває особливої актуальності та новизни наразі, в умовах воєнного стану, коли всі суб'єкти господарювання, в тому числі і навчальні заклади повинні переформатовувати операційні процеси, змінювати підходи до управління та контролю процесами.

Практично всі види та форми контролю використовуються педагогом за умов очної форми навчання, проте є складнощі із використанням вище приведених форм та видів контролю за ефективністю освітнього процесу з інформатики за умов дистанційного формату навчання (в тому числі в умовах воєнного стану).

Що стосується комплексної форми контролю, то наразі процес не організований в умовах очної форми навчання. В умовах дистанційного формату це практично неможливо, оскільки потрібно комунікувати із педагогами з інших навчальних предметів (алгебра, геометрія). Проте до цього питання важливо обов'язково звернутись після Перемоги і прописати процедуру з організації комплексного контролю.

Групова форма контролю активно використовується педагогом, проте в умовах дистанційного навчання це досить важко, оскільки деякі учні не мають можливості підключатись вчасно або взагалі підключатись до уроку.

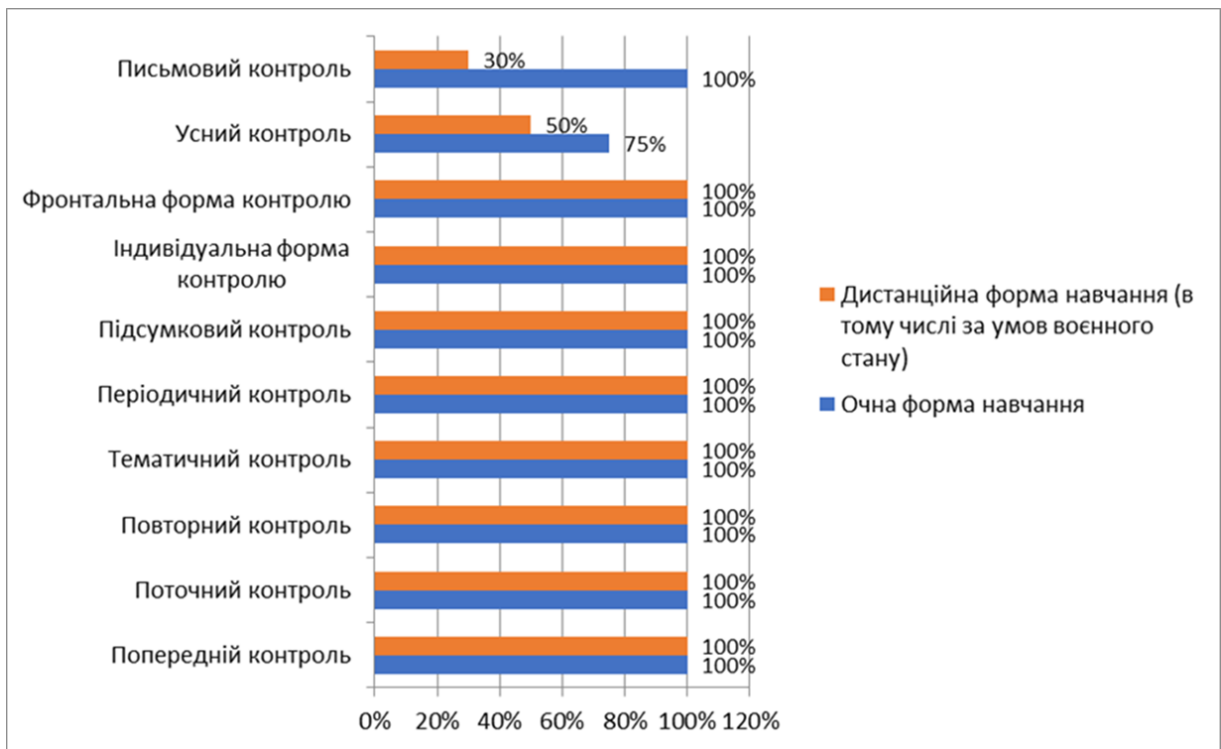

Рис.2.2. Оцінювання ступеня використання переліку форм та видів контролю в нових умовах – умовах воєнного стану

Отже, узагальнено застосування знань лише тих учнів, які присутні на уроці. Знання учнів, які не змогли приєднатись до уроку, із використання групової форми контролю неможлива. Також важливо відмітити, що використання групової форми в умовах дистанційного навчання дещо ускладнюється через можливі проблеми із зв'язком, тому один учасник може відключитись, і процес групового оцінювання втрачатиме в даному випадку свою цінність та ефективність.

Також є складнощі із використанням інструментів усного контролю. Використання даного типу контролю по аналогії із груповою формою контролю в умовах дистанційного навчання дещо ускладнюється через можливі проблеми із зв'язком, тому один учасник може відключитись, і процес усного оцінювання у формі інтерв'ю або мозкового штурму (як приклад) втрачатиме в даному випадку свою цінність та ефективність. письмовий контроль за умов дистанційного формату досить важко прослідкувати, чи виконує дитина самостійну чи контрольну без допомоги сторонніх людей.

Були виявлені такі недоліки використання інструментів контролю за ефективністю освітнього процесу з інформатики:

- недоліків у використанні таких форм контролю: попередній, поточний, повторний, тематичний, періодичний та підсумковий контроль не виявлено як під час очної форми навчання, так і за дистанційних умов;
- інструменти комплексного контролю не використовуються педагогом через відсутність розробленого алгоритму;
- використання групової форми контролю ускладнюється в умовах дистанційного навчання, коли можливі перебої у зв'язку;
- доцільним для подальшого використання є індивідуальна та фронтальна форма перевірки (як за умов очної форми навчання, так і за умов дистанційного навчання, зокрема в умовах воєнного стану);
- не всі форми усного контролю наразі використовуються педагогом. Доцільним є розширення використовуваних форм усної перевірки та впровадження таких форм, таких як інтерв'ю та мозковий штурм;

- за умов використання письмової форми контролю в умовах дистанційної форми навчання досить важко прослідкувати, чи виконує учень самостійну чи контрольну без допомоги.

Список використаних джерел

1. Зварич Г. Критерії, показники та індикатори моніторингу, експертизи та оцінювання якості освітніх послуг у закладах загальної середньої освіти. Г. Зварич. Імідж сучасного педагога. 2020. № 5. С. 14 - 20.
2. Калініна Л. М. Факторна модель оцінювання ефективності управління закладом загальної середньої освіти та її практичне застосування. Л. М. Калініна, О. М. Топузов, В. В. Лапінський. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. Т. 80, № 6. С. 346 - 368.
3. Марчук С. С. Науково-теоретичні аспекти контролю і оцінювання навчальної успішності учнів. С. С. Марчук. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2008. № 1. С. 170 - 176.
4. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. Київ: Знання України, 2003. 450 с.
5. Стражнікова І. В. Оцінювання як функція управління та моніторингу якості вищої освіти України. І. В. Стражнікова. 2021. 5 с.

*Шановал Володимир Леонідович
магістр 2-го р.н. 21 інфмз групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Інформатика)*

*Науковий керівник:
Франчук Наталія Петрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Використання динамічного навчального контенту на уроках інформатики

Анотація. Описано використання динамічного навчального контенту в освітньому процесі, його переваги та можливості застосування. Проаналізовано переваги використання динамічного навчального контенту в освітньому процесі. Визначено перспективи та способи використання динамічного навчального контенту в діяльності закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: динамічний навчальний контент, освітній процес, навчальний контент, онлайн навчання, уроки інформатики.

Вступ. Сучасний освітній процес важко уявити без використання інформаційних технологій [1, 2]. Частиною навчального процесу виступають динамічні навчальні технології та їх контент, який претендує на роль провідного інструменту в процесі модернізації та інформатизації освітніх установ. Використання динамічного навчального контенту забезпечує успішне проведення різноманітних видів діяльності, які легко виконувати незалежно від простору та часу. Вони стали інноваційним, динамічним та економічно вигідним рішенням. Використання динамічного навчального контенту на уроках інформатики – це відповідь на проблеми та виклики з якими стикається сучасний освітній процес. Динамічні навчальні контенту мають величезний потенціал для підвищення ефективності функціонування будь-якої інформаційної системи [3].

Використання динамічного навчального контенту може надати різноманітні переваги здобувачам освіти для покращення їхнього процесу навчання [4]. Наведемо кілька з них.

1. *Збільшення зацікавленості*: динамічний контент, такий як відео, аудіо, динамічні додатки, тощо може бути більш привабливим та змістовним, ніж традиційні текстові матеріали. Це може підвищити зацікавленість та мотивацію до навчання.

2. *Збільшення доступності*: динамічний контент може бути доступним для перегляду та вивчення в будь-який час та з будь-якого місця з використанням комп'ютера, планшета, смартфона, тощо. Це дозволяє учням навчатися віддалено та вільно розподіляти свій час.

3. *Збільшення рівня засвоєння матеріалу*: використання динамічного контенту може допомогти учням краще засвоювати матеріал, особливо візуальним та аудіальним способами сприйняття навчального матеріалу.

4. *Збільшення інтерактивності*: динамічний контент може надати можливість для інтерактивного навчання, де учні можуть брати участь у діалозі з вчителем або іншими учнями, виконувати завдання та тести, тощо.

5. *Покращення оцінювання*: динамічний контент може бути використаний для оцінювання знань та вмінь учнів за допомогою тестів, завдань та інших форм оцінювання. Це може надати вчителям більш точні та об'єктивні відомості про рівень засвоєння матеріалу учнями.

Мета написання роботи. Метою дослідження є аналіз переваг використання динамічного навчального контенту в процесі навчання та визначення перспектив й способів використання динамічного навчального контенту в діяльності закладів освіти.

Основна частина. Використання динамічного навчального контенту є новою парадигмою в наданні освітніх, інформаційних послуг, яке має багато переваг порівняно з класичними моделями навчання. Отже використання динамічного навчального контенту можна та вкрай необхідно застосувати в освітньому процесі, враховуючи їх переваги у розробці та модернізації системи навчання.

Зупинимось на перевагах використання динамічного навчального контенту в освітньому процесі [7].

1. Можливість здійснювати онлайн-навчання, тобто таку форму дистанційного навчання з використанням телекомунікаційних та інформаційних технологій, що в режимі онлайн пов'язує студентів з їхніми вчителями та ресурсами (бази даних, бібліотеки, обчислювальні сервіси тощо), які фізично розділені або навіть знаходяться в іншій країні, але можуть спілкуватися, взаємодіяти та співпрацювати (прямо/синхронно та опосередковано/асинхронно) [1, 6].

2. Використання динамічного навчального контенту надає можливість освітньому закладу більш ефективно використовувати навчальний час, та комп'ютерну інфраструктуру.

3. Освітній процес з використанням динамічного навчального контенту дає можливість вчителям наповнити змістом системи онлайн-навчання відповідно до запитів здобувачів освіти, оцінити навчальний процес, підготуватися до вивчення звітів про результати, обмінюватися даними та знаннями з колегами-вчителями, вдосконалювати навички та взаємодіяти з учнями, батьками та громадою.

4. Ефективність використання ресурсів: більша частина освітнього процесу може відбуватись дистанційно з застосуванням динамічного навчального контенту. В ньому наявні навчальні матеріали, системи оцінювання знань, звіти про прогрес навчання учнів та інші не менш важливі ресурси. Педагоги будуть мати в цьому випадку більше часу для вдосконалення своїх здібностей. Легко реалізується співпраця та обмін електронними даними: за допомогою динамічного навчального контенту можна зручно організувати співпрацю між закладами освіти, їх взаємозв'язок та обмін між зацікавленими сторонами.

Також легко відслідковувати будь-яку співпрацю, оскільки кожна робота добре задокументована.

5. За допомогою динамічного навчального контенту заклад освіти може створити власний онлайн простір та формувати особисте освітнє середовище учнів та вчителів максимально ефективно. Також є можливість надання в онлайн користування програмних продуктів та розробок створених вчителями чи учнями цього закладу освіти.

Використання динамічного навчального контенту в освітньому середовищі неодмінно підвищить ефективність і результативність останнього, тому краще розуміння характеристик динамічного навчального контенту необхідні для вчителів та учнів.

Технологію динамічного навчального процесу можна використати для підтримки освітнього процесу та допомоги у подоланні різних проблем під час його реалізації. Необхідність ефективності та результативності в реалізації освітнього процесу є важливою, особливо з точки зору покращення та підтримки якості навчання.

Навчальні заклади можуть скористатися перевагами систем на основі динамічного навчального процесу, щоб надати можливість користувачам швидко отримувати доступ до даних під час навчання, захищати дані користувачів, збирати дані централізовано, спростити обмін цими даними та полегшити спілкування між користувачами в освітньому середовищі [5, 6].

Висновки. Отже навчання з динамічного навчального контенту є платформою для системи освіти в цілому. Для вчителів та студентів закладів освіти перехід від швидко застарілих фізичних книг та програмного забезпечення до використання динамічного навчального контенту дає безліч переваг, включаючи доступ до інструментів на кількох пристроях та пропозицію більш практичних та економічних варіантів доступу.

Список використаних джерел

1. Вакалюк Т. А., Шевельова М. К. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в загальноосвітніх школах для підвищення якості освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології як засіб підвищення якості освіти*. Хмельницький : Видавництво ХОШПО, 2015. С. 40-45.

2. Організація дистанційного навчання в школі. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.

3. Франчук В. М., Франчук Н. П. Структура веб-орієнтованого освітньо-наукового і навчального середовища закладу вищої освіти. *Інформаційні технології в освіті, науці і техніці*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. ІТОНТ-2022. (м. Черкаси, 23-25 червня 2022 р.). Черкаси. С. 184-186. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/732048/>.

4. Франчук Н. П. Сучасне освітнє середовище. *Нова комп'ютерна техніка*. № 17. 2019. С. 7-11. URL: <https://ccjournals.eu/ojs/index.php/nocote/article/view/937>.

5. Франчук Н.П. Аналіз та використання цифрових ресурсів в освітньому процесі: матеріали Всеукраїнської вебконференції «Теорія і практика цифрового навчання в сучасних закладах освіти». Вінниця. 26 травня 2022 року. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/732046/>.

6. Шишкіна М. П., Попель М. В. Хмаро орієнтоване освітнє середовище навчального закладу: сучасний стан і перспективи розвитку досліджень. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. №5 (37). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/1490/1/Shyshkina-Popel.pdf>.

7. Як технічно організувати дистанційне навчання – покрокова інструкція. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnichno-organizuvatydystantsijne-navchannya-pokrokovainstruktsiya/>.

